

3 9097 00959181 0

Brandeis University
Library

The gift of

Mr. and Mrs. Samuel Baer

PJS111

T7

v.12 1907

גרונדמן גרשון.

פון דער רעדאקציע.

טעמאטישע בילדונג. זיא קען זיי ניט לערנען
קיין מאטעמאטיק, פהיזיק, כעמיע און אלע אנ-
דערע זאכען וואס מאכען, וואס מען רופט, דעם
געבילדעטען מענשען.

אין דער „צוקונפט“ פלעגען פון צייט צו
צייט אפילו יא ערשיינען ארטיקלען איבער
אזעלכע געגענשטענדע. עס איז אבער דיא מיי-
נונג פון דעם יעצטיגען רעדאקטאָר, אז דאָס
איז געווען אומזיסט — פערשווענדעטע מיהע:
אזעלכע ארטיקלען זיינען קיינמאל ניט אימ-
שטאנדע צו געבען דיא גרונדגעזעצע פון דיזע
וויסענשאפטען, זיי זיינען דאדורף, אין בעסטען
פאל, ניט מעהר וויא סענזאציאנעל; זיי זיינען
אימער בערעכענט צו שטילען דיא וויסענשאפט-
ליכע קוריאזיטעט, צו וויזען פערשיעדענע קונ-
צען וואס מען קען למשל מאכען מיט כעמישע
שטאָפען און ד. ג.

דער יעצטיגער רעדאקטאָר וועט זיך ענט-
זאגען צו פערעפענטליכען אזעלכע ארטיקלען.
ווער עס וויל לערנען דיא פאָזיטיווע וויסענ-
שאפטען, מוז זיי לערנען אָדער אין שול, אָדער
אם ווייניגסטען, פון ספעציעלע לעהר-ביכער.
קינע ארטיקלען אין א'ן אלגעמיינעם זשורנאל,
וויא דיא „צוקונפט“, קענען דאצו ניט העלפען.
וואָס דיא „צוקונפט“ דארף און קען טאָהן,
איז העלפען דיא אידישע ארבייטער צו ווערען
ענטוויקעלטע און אינטעליגענטע מענשען.

צוליעב דיעזען צוועק דארף דיא „צוקונפט“
זיך בעשעפטיגען מייסטענס מיט סאָציאלע
פראגען, ניט נור סאָציאליסטישע — נאָר סאָ-
ציאלע-פראגען.

און דיא ערשטע פאָדערונג אין דיזער ריכ-
טונג איז: דעם לעזער בעקאנט צו מאכען פאר

יא „צוקונפט“ פאר דעם יאָהר
1907 וועט ערשיינען אינטער
א נייע רעדאקציע, ביי דיא
רעגולערע יעהרליכע וואהלען
פון רעדאקטאָר איז יעקב מילך
געוועהלט געוואָרען צו דייער

זען אַמט.

צום נייעם יאָהר, און, דערצו נאָך, אונטער
א נייעם רעדאקטאָר איז א מנהג, דאָס יעדער
זשורנאל שטעלט אַרויס א פראָגראמע פאר
דעם גאַנצען יאָהר. דער יעצטיגער רעדאקטאָר
וויל נאכקומען דיזען מנהג אויף אזוי ווייט, דאָס
אנשטאט אן אויספהרליכע פראגראמע וויל ער
ערקלערען וויא ער פערשטעהט דיא אויפגאבע
פון דיא „צוקונפט“. דיא פראָגראמע וועט
שוין דאן ממילא אַרויסקומען.

דיא „צוקונפט“ געפינט זיך אין אן אויס-
נאָהמ'ס לאַגע. אין אלע שפראכען און ביי אלע
פעלקער, זיינען דאָ פערשיעדענע זשורנאלען
פאר פערשיעדענע צוועקען, צוגעפאסט צו א
בעשטימט לעזער-פובליקום. דיא „צוקונפט“ איז
נאָך דערווייך דער איינציגער זשורנאל אין אי-
דיש. זיא קען זיך און דארף זיך דאדורף ניט
אָבענען מיט איין בעשטימטע ספעציאליטעט;
זיא רעדט הויפטזעכליך צו אידישע ארבייטער,
וועלכע זיינען, הגם דער ענטוויקעלטער טהייל,
— מייסטענס ניט צוגעפערטיגט צום וויסענ-
שאפטליכען שטודירען.

דיא „צוקונפט“ מוז אלוף טהון דיא אר-
בייט פון פיעלע זשורנאלען צוואמענגענומען.
ביי דיזער ארבייט געפינט זיך אָבער דיא „צו-
קונפט“ אין א שווערער לאַגע: זיא וויל רעדען
צו געבילדעטע מענשען, און זיא האָט ניט דיא
משגלכקייט איהרע לעזער צו געבען קיין סיס-

ביי דער מאטעריאלסטישער פהילאָזאָפיע. מיט אנדערע ווערטער: דיא „צוקונפט“ וועט זיין א מארקסיסטישער זשורנאַל, וועלכער וועט זיין אָפּען פאר אלע אנדערע לעהרען, וועלכע קענען אויף וועלכען עס איז אופן העלפּען ענטוויקלען דיא אינטעליגענץ פון דיא אירישע, ארבייטער, וועלכע קענען איהם העלפּען צו ווערען א זעלבסטדענקער.

מאכע האָבען קריטיקירט דיא פריהערדיגע רעדאַקציע פון דיא „צוקונפט“ פאר פערעפענט־ליכען אַזעלכע אַרטיקלען וויא, למשל, „דער סאָ-ציאליזמוס אין גאליציען“. דיעזע קריטיקער וועלען, מיר האָבען מורא, דיא נייע רעדאַקציע נאָך מעהר קענען קריטיקירען. מיר דענקען נאָך מעהר צו „זינדיגען“ אין דיעזער ריכטונג. מיר האָבען זיך פאָרגענומען, וויא געזאָגט, בעקאנט צו מאַכען דיא לעזער, ניט נור מיט דיא סאָציאַליסטישע, נאָר מיט אלע סאָציאַלע און פאָליטישע בעוועגונגען אין דער גאנצער וועלט. דיא פאקטען, דיא אמת'ע פאסירונגען, — דאָס איז דאָס וויכטיגסטע! דאָס חקר'ען, דאָס פהילאָזאָפירען קומט שפעטער, דאָס איז דער רעזולטאַט פון דיא ערשיינונגען. אָהן דיא פאקטען איז דיא פהילאָזאָפיע ניט מעהר וויא גמרא פשט'לעך.

דער סאָציאליזמוס ביי דיא גאליציאַנער אידען, למשל, איז א'ן אינטערעסאנטע ערשיי-נונג, און עס איז כדאי צו וויסען, אין וואָס'ער פאָרמע דיעזער סאָציאליזמוס דריקט זיך אויס ביי א גרויסער אַנצאָהל אידען, וואָס זיינען מעהר פון אנדערע געשלאָגען געוואָרען מיט דער מכה פון חסידזמוס. עס איז נאָך וויכטיגער, וויא אזוי דיעזע פאָרמע גיסט זיך אויס, ווען זיא ווערט דורכגעקאכט מיט א גאנץ נייער נאציאָנאַלער בעוועגונג, וועלכע קומט אין קאָנפליקט מיט זיך זעלבסט און מיט דיא נאציאָנאַלע בע-וועגונג פון איהרע שכנים, וועמען זיא קאָפירט אייגענליך. עס זיינען אימער פאראן וויכטיגע אורזאכען פאר אַזעלכע בעוועגונגען. איידער מען נעהמט אָבער זוכען דיא אורזאכען, מוז מען זיין בעקאנט מיט דיא טהאטזאכען. און דער רעדאַקטאָר וואָס בעמיהט זיך צו בריינגען דיעזע פאקטען אין א פערזאָנליכען צוזאמענהאַנג, צו זאמענגעשטעלט פון א געניטער האנד, פערדיענט צו ווערען געלויבט און ניט געטאדעלט.

דיא נייע רעדאַקציע וועט אימער זוכען צו געבען אַזעלכע אַרטיקלען — אַרטיקלען וואָס גיבען אינפאָרמאציע. און ביי דיעזען, מיר ווידערהאָלען צום דריטען מאל, וועט ער זוכען צו געבען אינפאָרמאציע, ניט נור איבער סאָציאַליסטישע און פראָלעטארישע, נור אויך איבער

אלעס מיט דיא וויכטיגסטע פאסירונגען אין דער וועלט, — איהם געבען דיא פאקטען. דאָס מיינט ניט, אז דיא „צוקונפט“ דארף ווערען א זשורנאַל פון נייעס. לחלוטין ניט! דיא פאקטען, מיט וועלכע דיא „צוקונפט“ דארף בעקאנט מאכען איהרע לעזער, זיינען דיא גרויסע סע און וויכטיגע בעוועגונגען אין דער וועלט־פאליטיק, אין דער וויסענשאפט און אין דער ליטעראטור, אין א געוויסען צוזאמענהאַנג און מיט א געוויסען סדר.

מיט איין וואָרט: זיא דארף איהם בעקאנט מאכען מיט דיא וויכטיגע פאסירונגען, לעהרען און געדאַנקען וואָס קומען פאָר אין דער וועלט, מיט דעם צוועק איהם צו מאכען אליין דענ-קען.

דאָס איז דער וויכטיגער פונקט:

מאכען דעם ארבייטער אליין דענקען!

דיא גרעסטע צרה פון דער ארבייטער־קלאַס סע איז, וואָס זיא דענקט ניט. פון דעם קומט ארויס, אז ווען זיא נעהמט זיך דענקען, דענקט זיא זעהר אָפט פונקט פערקעהרט. דיא אויפגאבע פון דיא „צוקונפט“ דארף זיין, צו ענטוויקלען דיא דענק־מאשינע פון דעם ארבייטער. דיעזע אויפגאבע נעהמט אויף זיך דיא נייע רעדאַקציע.

צוליב דיעזען צוועק וועלען דיא שפאלט־טען פון דער „צוקונפט“ זיין אָפּען פאר יעדע וויכטיגע וועלט־פאסירונג, פאר יעדע פהילאָזאָפישע געדאַנקען־גאנג, פאר יעדע נייע וועג־דונג אין דער סאָציאַלער וויסענשאפט, פאר יעדע גרויסע בעוועגונג. נאטירליך, אויף ווי פיעל דיא צוויי ווענטלאך — דאָס פאָדער־און אונטער־בלאט — פון דער „צוקונפט“ וועלען דאָס ערלויבען.

דאָס אליין איז אָבער ניט גענוג.

פערשיעדענע געדאַנקען און פערשיעדענע פהילאָזאָפיען, צוזאמענגעוואָרפן אין א זשורנאַל, מאַכען אָפט אן א צומישעניס אין דעם קאָפּ פון דעם אונגעדולטען לעזער. ער ווייסט וואָס איז וואָס, אום צו קענען אליין דענ-קען, אום צו קענען אורטיילען, וועלכע געדאַנקען זיינען דיא ריכטיגע און וועלכע דיא פאלשע, איז נויטהיג, א חוץ דיא פאקטען, א מאַס — א מאַסשטאב, אַבזומעסטען און אַבזורשעצן דיעזע געדאַנקען.

דיזען מאַסשטאב וועט דיא „צוקונפט“ גע-בען דיא לעזער אין דער פאָרמע פון איהר אייגענער פהילאָזאָפיע — דיא מארקסיסטישע וועלט־אנשיאונג. זייענדיג אָפּען פאר פערשיע-דענע פהילאָזאָפישע אנשיאונגען, וועט דיא „צוקונפט“ צו דערזעלבער צייט זיך האלטען

טעגליכע צייטונגען טהון עס, קען די „צוקונפט“, ערשטענס, ניט; און צווייטענס — ווען זיא זאל אפילו וועלען — איז דאס אויך אונמעגליך, — דיא טעגליכע צייטונגען קענען דאס פערטאפען 30 מאל יעדען מאנאט. דיא רעדאקציע וועט פון דעסטוועגען זיך בעמיהען צו געבען דאס בעסטע וואס מען קען קריגען. דערפאר וועט אבער די „צוקונפט“ געבען אין קריטיק דאס, וואס איז ביו יעצט ביו אונז געווען נאך זעהר וועניג. די אלע זאגענאנטע ליטעראטור קריטיק קען, וואס מיר האבען ביו יעצט געהאט, זיינען געווען מיט וועניגע אויסנאחמען, ניט מעהר ווי רעצענזיעס, ביליגע רעצענזיעס. די „צוקונפט“ וועט זעהר איהרע לעזער בעקאנט צו מאכען מיט די העכערע קריטיק, זיא וועט זוכען צו ווייזען, אז אמת'ע ליטעראטור-קריטיק בעלאנגט צו דער אכטהיילונג פון סאציאל-פאליאזאפיע; זיא וועט דאדורף בעקאנט מאכען איהרע לעזער מיט דיא טהעאריעס פון טשערנישעווסקי, סט. בעיא, טעין, בראנדעס א. ז. ו.

אויסער דיעזען וועלען מיר דרוקען אבי האנדלונגען איבער אייניגע שרייבער: מען האט אונז פערשפראכען א קריטיק איבער געהארד הויפטמאן, איבער יעקב גאדריין, און איבער י. ל. פריי. דיעזע קריטיקען וועלען ניט זיין גע- שריבען איבער דיעזען אדער יענעם ווערן פון די דערמאנטע שרייבער, נאר איבער דיא שריי- בער גופא, וויא זיי צייגען זיך ארויס אין זייערע אלע ווערקע — דיא איינדריקע וואס זיי קריגען פון זייער ארומיגער וועלט און דיא אויסדריקע וואס זיי גיבען איבער דער וועלט.

דיא „צוקונפט“ וועט אויך ניט פערגעסען איהר אייגען וועלטעל, און וועט פון צייט צו צייט נעהמען דאס ווארט אין וויכטיגע אנגע- לעגענהייטען.

דיא אלטע רעדאקציען האט געזוכט צו פערעפענטליכען דיא היסטאריע פון דער איד- שער ארבייטער בעוועגונג אין אמעריקא. דער פלאן האט ניט געקענט אויסגעפירט ווערען, ווייל עס האט זיך ניט געפונען דער פאסענדער מאן צו מאכען דיא ארבייט. דיא יעצטיגע רע- דאקציען האט געלייזט דיעזע פראגע מיט דעם, וואס זיא האט געקראגען גענאסע מאדריס הילקוויט צו שרייבען א סעריע ארטיקלען אי- בער דעם „אנפאנג פון דער אידשער בעווע- גונג אין אמעריקא“. וועגען דיא ווייטערע עפיזאדען, וועלכע הילקוויט האט פערזענליך ניט מיטגעמאכט, וועלען מיר זעהן צו קריגען ארטיקלען פון פערשיעדענע שרייבער אין דער פארמע פון עראינערונגען. אזוי ארום האפען מיר צו הא-

קליין-בירגערליכע און גרויס-קאפיטאליסטישע בעוועגונגען.

ווער קען אבליקענען דיא וויכטיגקייט פון דער היסטאריע-בעוועגונג אין אמעריקא? אדער די ראלע פון דיא קאדעטען און דיא „שווארצע מאות“ אין דער רוסישער רעוואלוציע? אדער דיא וויכטיגקייט פון דער ארבייטער פארטיי אין ענגלאנד, אדער פון'ס קאמפא צווישען שטאטא און קירכע אין פראנקרייך, אדער פון'ס אינערלי- כען קאמפא צווישען עסטרייך און אונגארן, און נאך אזעלכע טויזענדע זאכען? גראדע אזוי וועניג קען מען פערמאכען דיא אויגען צו דער ציוניסטיש-סאציאליסטישער בעוועגונג אין דער גאנצער אידשער וועלט, אדער צו דעם קאמפא פון דער אמעריקאנער רעגירונג מיט דיא טראסטס א. ז. ו. דיא וועלט בעוועגט זיך, און זיא בעוועגט זיך אויף איהר אייגענעם ארט! דיא אויפגאבע פון דעם וויסענשאפטס-מאן און פון דעם פהילאזאף איז ניט צו שטעהן און גע- בען עצות, וויא אזוי דיא וועלט זאל זיך בעווע- גען — מען הערט איהם סיי וויא ניט — נאר צו ערקלעהרען, און אויפצוקלערען איבער דיעזע בעוועגונגען, וועלכע ווערען כלומר'שט געמאכט פון אונז, וועלכע ווערען אבער אין אמת'ן געמאכט הינטער אונזער רוקען. אזוי איז אויך דיא אויפ- גאבע פון א זשורנאל ניט צו קוקען און געבען עצות, וויא דיא וועלט זאל זיך בעוועגען, נאר צו ערקלעהרען און אויפצוקלעהרען איבער דיעזע בעוועגונגען.

אזוי פערשטעהט דער רעדאקטאר די אויפ- גאבע פון א זשורנאל וויא דיא „צוקונפט“, און ער וועט זוכען צו פיהרען דעם זשורנאל אויף דיעזען וועג. דיא טהעאָרעטישע און פהילאזאף- פישע זייטע — אלס א טהייל פון דיעזע אל- געמיינער בעוועגונג — וועט דאביי ניט פערנאכ- לעסיגט ווערען. דאס וועט אבער שטעהן אויף דעם צווייטען פלאן. דער ערשטער פלאן וועט זיין: אינפארמאציען איבער סאציאלע, פאלי- טישע און עקאנאמישע בעוועגונגען.

שעהנע ליטעראטור, — בעלעטריסטיק, וואס מען רופט, — און קריטיק איבער ליטערא- טור שפיעלען א גרויסע ראלע אין דער קולטור-ע- לער ענטוויקלונג פון יעדען מענשען. ליידער קען דיא „צוקונפט“ ניט פיעל פערשפרעכען אי- בער ליטעראטור. עס זיינען ביו אונז דערווייל נאך פאראן זעהר וועניג גרויסע שרייבער. דיא עטליכע, וואס זיינען פאראן, קען מען אויף דיא פינגער איבערצעהלען, און דיא „צוקונפט“ איז ניט איממאטאנדע צו מאנאפאליזירען איינעם פון זיי. ווידער, איבערדרוקען, וויא אונזערע

קיון שרייבער, צו העלפען דער „צוקונפט“ מאַטעריעל.....

מיר רופען דאדורך צו אלע גענאָסען, שרייבער און ניט שרייבער, העלפט אונז אין דיעזער וויכטיגער ארבייט! העלפט אונז מיט ליטעראטור, מיט געלד, מיט פערשפרייטען דיא „צוקונפט“, מיט קריטיק!

יא, מיר זאָגען — מיט קריטיק.

ביז יעצט האָבען דיא ראדיקאלע צייטונגען אין אונזער קווארטאל הארטנעקיג פערשוויגען דיא „צוקונפט“. און ווען איינע פון זיי האָט אַ מאָל געעפענט דאָס מויל, איז דאָס גיכער געווען אַ ביס צו טהאָן.

מיר האָבען פאַר קריטיק קיין מורא. נאָר רישע קריטיק ווייסען מיר וויא צו פערשוויגען, ביזווייליגע — וויא צו ענטפערן, און עהרליכע — וויא צו שעצען.

וואָס איהר זאָלט אָבער ניט טהאָן, פערלאנגען מיר, איהר זאָלט ריידען פון דיא „צוקונפט“, איהר דערמאָנען, אויף איהר אויפמערקזאַם מאַכען.

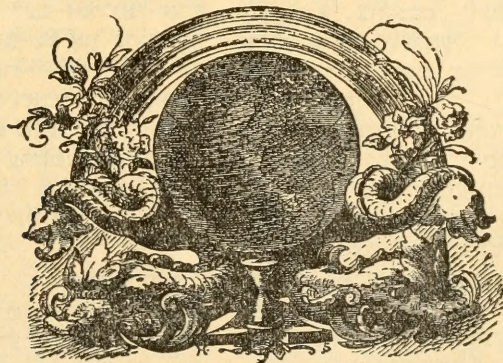
דאָס וועט העלפען פערשפרייטען דיא „צוקונפט“ און דאָס וועט איהר געבען דיא מאַטעריעלע מיטעל צו ווערען דאָס וואָס זיא דאָרף און וואָס איהר רעדאַקטאָר ווינשט, זיא זאָל זיין.

דיא רעדאַקציאָן.

בען, — ווען ניט קיין פאָלשטענדיגע היסטאָריע, אַם ווייניגסטענס מאַטעריאַל פאַר אַ היסטאָריע.

דאָס איז דער פלאַן פון דעם נייעם רעדאַקטאָר. אזוי, פערשטעהט ער, דאָרף דיא „צוקונפט“ געפיהרט ווערען. נאָך דיעזען פרינציפ איז צוזאַמענגעשטעלט דער ערשטער נומער. און עס איז זיין אַמביציע דאָסזעלבע דורכצופיהרען אויף ווייטער.

אויף וויפיעל דאָס אלעס וועט ווערען אויסגעפיהרט, נעהמט ער זיך ניט אונטער צו זאָגען. דאָס ווענדט זיך אָן פיעלע זייטיגע אומשטענדען. דער רעדאַקטאָר איז ניט איממשטאַנד דאָס אלעס אַליין צו מאַכען, ער זאָל אַפילו זיין מיט 10 קעפּ; און עס איז אויך ניט ווינשענס ווערט, ער זאָל דאָס אלעס אַליין מאַכען. עס ווענדט זיך דאדורך זעהר פיעל אָן דיא הילפע וואָס ער קען קריענען פֿון דרויסען. און אין דיעזען איז דיא „צוקונפט“ אויך אַביסעל אונטערשטעליג. זיא איז ליידער ניט איממשטאַנד צו צאָהלען גרויסע געלדער פאַר ליטעראַרישע ארבייט. עס ווענדט זיך דאדורך זעהר פיעל אין דעם, וויפיעל אונזערע גענאָסען, פון אלע לאַנגערן, זיינען בערייט צו אָפּפערן פאַר דיעזע וויכטיגע און ערהאַבענע ארבייט — אויפצוקלעהרען דיא אידישע ארבייטער. עס ווענדט זיך אויך אין דער בערייטווייליגקייט פון אונזערע גענאָסען, פון אלע לאַנגערן, וואָס זיינען ניט

ליבעראלען און דיא ארבייטער-פארטיי אין ענגלאנד.

פון טהעדאָר ראַטהשטיין.

טריידיוניאָניזמוס, וועלכע האָט אָבער צו דער זעלבער צייט אַרויסגערופען „מעכטע וואָס זיינען אַ סכנה פיר דעם נאַציאָנאַלען לעבען.“ מען קען ניט זאָגען, אז דיא אַרבייטער האָבען מיט אַמאָל פערצווייפלט אין דיא נוצליכקייט פון דיא געווערקשאפטליכע טהעטיגקייט; עס איז אָבער געוועזען, גראַדע וויא עס וואָלט מיט איין מאָל אַ שוין געטהאָן אַ ליכט אויף דיא סאָ-ציאַלע געגענוצע, וואָס זיינען ביז יעצט געווען פערבאָרגען פון זייער אויג, און עס האָט זיך פאַר אַ פלוצלונג בעווייזען וויא ניט גענוג עס איז געווען דיא „קאָמפּראָמיס-פּאָליטיק צווישען קאָפיטאַל און אַרבייט.“ אזוי אז צו פיהרען אַן ענטשיידענע קלאַסענ-פּאָליטיק איז געוואָרען ניט נור אַ נויטהווענדיגקייט, נאָר עס האָט זיך זיי אויסגעוויזען אז אנדערש קען עס גאָר ניט זיין. עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ לעבעדיגע בע-שטרעבען פיר זעלבסטשטענדיגע פּאָליטישע טהעטיגקייט, און די אַרבייטער פארטיי וואָס האָט פריהער עקזיסטירט בלויז אויף דעם פאַ-פיר, האָט אָנגעהויבען צו לעבען אויף אַן אמת'ן. וויא האָבען זיך דאָמאָלס דאָצו פערהאַל-טען דיא אנדערע פארטייען — איבערהויפט די ליבעראַלע פארטיי, וועלכע האָט ביז יעצט זיך נאָכגעשלעפט דיא אַרבייטער? זיינען זיי אויפגעבראכט געוואָרען אויף דיא אַרבייטער פאַר דיזען אויפשטאַנד? אה, ניין! קיין זאך איז זיי ניט אזוי ליַעב, וויא דאָס, אז דיא אַר-בייטער זאָלען אויך האָבען זייערע פערטרעטער אין פאַרלאַמענט. ווען שייקעלמאַן איז אויפ-געשטעלט געוואָרען אַלס אַרבייטער-קאָנדישאַן אין אויגוסט 1902, צו דיא ערזאָדוואַהלען אין קליטהעראַע, האָבען די צוויי ליבעראַלע קאָנ-דיטאָטען איהם אָבעטערעמען דעם וועג, און ער איז אויסגעוועהלט געוואָרען אָהן אַ קאָמפּ-דיזען „זיעג“ איז דאָמאָלס זעהר הערצליך בע-

ס איז דאָך אַמאָל געקומען צו אַ ברוד!

ווען דיא מעכאַניקער האָ-בען אין 1897 געקעמפט פאַר דיא עקזיסטענץ פון זייערע געווערקשאפטען, האָט די ראַ-דיקאַלע צייטונג „דילי כראָניקל“ געשריבען: „ווען דער טרייד יוניאָניזמוס זאָל צושטערט ווערען, וועט זיך אָנהויבען אַ צייט פון אַרבייטס-קעמפּע מיט דיא הילף פון פּאָליטישער אַקציע, און דיא וואַהלען וועלען זיך פערוואַנדלען אין אַ שוויפּלאַטץ פון אַן אינדוסטריעלער מלחמה.“ אויך דיא פאָביאָנער האָבען אַרויסגעלאָזען איין אויפרוּר, אין וועלכען זיי האָבען מתרה געווען דעם עולם, דאָס די פערניכטונג פון די געווערק-שאפטען איז גלייך צו „אַ פערשטאַרקונג פון דעם רעוואָלוציאָנערען גייסט און דעם אָנפאַנג פון אַ ביטערען קלאַסענ-קאָמפּע אַנשטאָט דיא ביזיעצטיגע קאָמפּראָמיס פּאָליטיק צווישען קאָפיטאַל און אַרבייט.“ און ענדליך האָט אויך הערר סאָמועל באַרנעט, דער דירעקטאָר פון טאָנבי-האַל (*) אויסגעשריען: „לאָמיר זיך תי-טען פון צו פערניכטען דיא טריידיוניאָנעם — אויף זייער פלאַץ וועלען אויפשטעהן מעכטע, וועלכע זיינען אַ סכנה פיר דעם נאַציאָנאַלען לעבען.“

מען האָט זיך אָבער ניט געהיט!

דיא געווערקשאפטען פון דיא מעכאַניקער האָבען דאָמאָלס געראַטעוועט איהר עקזיסטענץ, אָבער אין יולי 1901 האָט דאָס אבערהויז (דער סענאַט) אַרויסגעגעבען דיא טאָדווייל ענטשייד-דונג (**), וועלכע האָט אַוועקגעלייגט דעם

(*) טאָנבי-האַל איז אַ לאַנדאָנער פּהילאָטראַף פוישער אינסטיטוט צו שטודירען קאָציאַלע פראַגען.

(**) אונטער דעם נאָמען: „דיא טאָדווייל ענטשיידונג“ איז בעקאנט דאָס געזעץ, וועלכעס לוי-מעט, דאָס אַ פאָבריקאנט קען פערקלאָגען יעדע יוניאָן פאַר שאַדענערזאָטן, ווען זיא רופט ביי איהם אַרויס

אַ סטרויק. און אז מען קען האַלטען דיא יוניאָן פער-אנטוואָרטליך פאַר יעדען געלד-שאַדען וואָס איהרע בעאמטע אָדער מיטגלידער מאַכען אַן דעם פאָבריקאנט.

גרעסיווע" שטימען און ניט צו געבען דיא קאָנ-
סערוואַטיווע דיא מעגליכקייט געוועהלט צו ווע-
לען, האָבען אַ לאַנגע צייט זיך ניט געקענט
בעשליסען וואָס צו טאָן, ביז ענדליך דער שטן
האָט גובר געווען, און האָט זיי בעוואָגען אויפ-
צושטעלען אַן אייגענעם קאָנדידאט, דאָס
הייסט, אַ דריטען קאָנדידאט. סמיילי איז,
פערשטעהט איהר, אַ סאָציאַליסט, און איידער
אַ סאָציאַליסט, איז זיי שוין ליעבער אַ רעאק-
ציאָנער. מכה דעם איז אין דיא לאַנדאָנער
„טיימס" געווען געדרוקט אַ וויכטיגער בריעף
פון אַלעקסאַנדער ד. מאַרריי. מאַרריי איז נאָך
אַ יונגער פּאָליטיקער, ער איז אָבער אַ פּלימער-
ניק פון גלאַדסטאָן און אַ יורש צו אַ הייכען
טיטל. מאַרריי האָט געשריבען :

גריסט געוואָרען פון דיא ליבעראַלע „דיילי וויס“, און דיא יונגע ליבעראַלע פראַקציען וואָס רופט זיך „טרי דאָזען“ האָט לכבוד דעם „זיעג“ געמאַכט א באַנקעט אין דיא „לאַאָביי“ פון דיא קאָממאָנס. אין מאַרש 1903 איז ווילל קרוקס אַרויסגעשיטעלט געוואָרען אלס קאָנדידאַט פון דיא אַרבייטער אין דעם העכסט קאָנסערוואַטיוו ווען דיסטריקט וואָלוטייש. זיין געגען-קאָנדידאַט איז געווען אַ קאָנסערוואַטיווער.

שטארק צו בריינגען צום פראָנט דיא סאָציאַלע פראַגע, ווי דאָס יעצטיגע אויפטרעטען פון דער אַרבייטער פאַרטיי. אזוי האָט געשריבען דיא „אינדעפּענדענט רעוויאו“ באַלד נאָך דיא וואָהלען. וואָסערע איבערגעבענע ליכענע צו סאָציאַלע רעפּאָרטען! פונקט אזוי בעגרייט, „פון טיעפּען האַרץ“ אַ ריזליכקייטס רעפּאָרטער אַ האַלערע-עפּידעמיע, ווייל דאָס וועט איהם צווינגען איינ-צופיהרען היגענישע פערבעסערונגען.

דאן שרייבט אָבער דזעלכע „רעוויאו“, אום צו בערוהענען דיא וואָס רופען דיא כאַלערע אַ כאַלערע: „מיר מוזען לאַכען ווען מיר זעהן דיא אונרוהע וואָס דער אַרבייטער זיענע האָט אַרויסגערופען ביי א טהייל פון דיא פרעסע. מען זאָגט: דיא רייכע זיינען יעצט אין אַ גרוי-סער סכנה און מוזען אָנווענדען אַלע מיטעל דעם שונא בייצוקומען. מיר האַלטען ניט פון דיעזער מיינונג. פון דיא 29 אַרבייטער דעפּוטאטען רופען זיך וואַהרשיינליך, 28 סאָציאַליסטען, אָבער זייער סאָציאַליזמוס איז פיעל מעהר אַן אידעאַל, אַ טהעאָריע, איידער אַ פראַקטישע פראַגראַמע. מיר ווייסען גאנץ גוט אז אין דיא פראַקטיקע וועלען דיעזע לייטע בעגעגענען אַן אָפּאָזיציאַן פון מאַנכע ליבעראַלען; מיר אַליין וועלען זיך קיין מאָל ניט צוריקהאַלטען דיא נייע פאַרטיי צו קריטיקירען, ווען מיר וועלען עס געפינען פאַר נויטיג. אויף וויפיעל מיר קענען אָבער יעצט פאַראַויסזעהען, גלויבען מיר, אז מיר וועלען זיך קיין מאָל פון זיי ניט שיידען.“

דאָס זיינען געווען גאנץ בראַווע ווערטער — פאַלשטענדיג אין דעם גייסט פון גלאַדסטאָן. זיי זיינען אויך ניט געווען אַהן אַ גרונד, וואָרים דער סאָציאַליזמוס פון דיא אַרבייטער פאַרטיי איז ווירקליך געווען אַן אונשולדיגעס לעמעלע. אָט וואָס הערר דזשיימס ראַמסי מאַקדאָנאַלד, דער גרעסטער טהעאָרעטיקער פון דיא אַרביי-טער פאַרטיי האָט געשריבען אין דעם זעלבען נומער „רעוויאו“: „דיא צוקונפט פון דיא אַר-בייטער פאַרטיי היינגט אָב דאָפן, אויף וויא פיעל זיא איז אומשטאַנד קלאָר צו מאַכען איה-רע פרינציפען פאַר זיך זעלבסט און פאַר דעם פובליקום. ווען זיא וועט זיך בעשרענקען נור צו בלייבען אַ קלאַסע-פאַרטיי אָדער אַ געווער-שאַפּטליכע פאַרטיי, אָדער אויב זיא וועט ווע-רען אַ בעוועגונג פון אַ קלאַסע וואָס לעבט פון פיזישע אַרבייט, דאן וועט זיא שוואַכער ווערען און פערשווינדען... זיא דאַרף ניט בלייבען ביי דיא פאַדערונגען אויף דעם אייגעננוטיג פון דעם עקאָנאָמישען דענקען (?) אָדער כלווי אויף דיא ערפאַהרונג פון דיא אַרבייטער קלאַסע, זאָנדערן זיא מוז זיך שטיצען אויף דיא אידעען

דיא גינסטיגע עקאָנאָמישע ענטוויקלונג, וועלכע האָט זיי פערזיכערט געוואַלדיגע עשירות, און וועלכע האָט זיי אויך געגעבען דיא מעגליכקייט מאַנכעס מאָל נאָכצוגעבען דיא פאַדערונגען פון דיא אַרבייטער, האָט דיא ליבעראַלע בורזשואַ-אזיע פון ענגלאַנד אַ לאַנגע צייט געקענט פער-דושען דיא קלאַסע-געגענוצע און פיהרען דאָס פראַלעטאַריאַט אויף א „מילדען וועג“. עס איז געווען דיא גוט אויסגערעכענטע טאַקטיק, אויס-צומידען אַלעס, וואָס קען אויפדעקען „דיא שפאַלטונג און דיא שיידונגס-ליניע צווישען קאַפיטאַל און אַרבייט“. דיא טאָד-ווייל ענט-שיידונג פון דעם יאָהר 1901, האָט געמאַכט דעם ערשטען ריס אין דיזער קלאַסע-געהאַרמאָניע, און פון דער ווייטענס זעהט זיך אַרויס אַ קלאַ-סע-קאָמפּאָ. און אזוי וויא גלאַדסטאָן האָט אין א'ן עהנליכער לאַנגע פערשטאַנען וויא צו פיה-רען די מאַסען פאַר'ן נאָז, אזוי מוזען אויך יעצט, און נאָך מיט מעהר „שכל“, דיא ליבעראַלען טאָן און וואו מעגליך אונטערשטיצען דיא אַר-בייטער קאָנדיטאָנען. אזוי האָט מען געטהאָן אין דיא אויבען דערמאָנטע פעלע, און מען האָט זיך שטאַרק געפרעהט, וויא דיא אַרבייטער-דע-פּוטאטען האָבען בעוויזען, וואָס דער ריס איז ניט גענאָגען ווייטער. זיי זיינען כלומר'שט געווען אַרבייטער דעפּוטאטען, און אין אמת'ן אָבער זיינען זיי געווען גוטע ליבעראַלען, פאַר וועלכע מען האָט געקענט מאַכען באַנקעטען מיט אַ גוטען געוויסען.

עס זיינען אָנגעקומען דיא הייזעריגע אַל-געמיינע וואַהלען. לויט דיא טאַקטיק פון „מיל-דען וועג“, האָט מען פאַר דיא אַרבייטער פאַר-טיי אָנגעגעבען געוויסע דיסטריקטען, 29 קאָנ-דיטאָנען זיינען געוועהלט געוואָרען, און אפילו אין דיא דיסטריקטען, וואו די אַרבייטער-קאָנ-דיטאָנען, צוזאַמען מיט דיא סאָציאַל דעמאָקראַ-טען, זיינען ניט געוועהלט געוואָרען, האָבען זיי אויך גאָר ניט שלעכט אָנגעשניטען. אזא גרוי-סען ערפאַנג פון דער אַרבייטער פאַרטיי האָבען דיא ליבעראַלען ניט ערוואַרטעט, און דיא מעשה האָט זיי אָנגעהויבען ניט שמעקען. אָבער דאָס האָט ניט לאַנג געדויערט! מען האָט זיך געמאַכט מוטה, מען האָט געמאַכט אַ פרעהליכע מינע און געזאָגט: „אָד, וואָס דאָרטען, דאָס איז דאָך אַקוראַט. וויא געוואונשען!“ „מיר בעגרי-סען פון טיעפּען האַרץ דיא נייע אַרבייטער פאַרטיי, וועלכע איז יעצט צום ערשטען מאָל אין דיא קאמפאָנס אַלס זעלבסטשטענדיגע פאַרטיי... דאָס וועט זיין אַ גרויסער געווינס פיר דיא סאָציאַלע רעפּאָרט. קיין דרוק אין דיא ליבעראַלע פאַרטיי וואָלט ניט געווען אזוי

איהם אונטערשטיצט, ווייל איך האב דאמאלס נאך נישט געוואוסט, וואס דיא אומשטענדען האבען מיר יעצט קלאר געמאכט—נעמליך, דעם ווירקליכען אבגורנד צווישען סאציאליזם און לי- בעראליזם, קאלעקטיוויזם און אינדיוידואליזם. איך האב דאמאלס געגלויבט, אז עס איז מעג- ליך אז דיא ליבעראלען און ארבייטער זאלען לעבען אין אהדות; יעצט אבער האב איך זיך איבערצייגט, אז דער ליבעראליזמוס מוז שטעהן אויף זיינע אייגענע פיס, אז ער קען דורך דער הילף פון דעם סאציאליזמוס נישט וואקסען.... זינט דיא קאנסערוואטיווע וואהלען האט זיך פערשטארקערט דאס געפיהל, אז דיא ליבעראלע פארטיי מוז פערזערט ווערען, אויב זיא קען אויף איהרע אייגענע פיס נישט שטעהן."

דאס איז געווען א מערקווירדיגע רעדע און זיא האט ארויסגערופען א גרויסע דיסקור- סיאן אין דער פרעסע און אויף פערזאמלונגען. דיא אויפגענוגט איז נאך גרעסער געווארען, ווען אין מארדריי'ס דיסטריקט האט א קאנפערענץ פון דיא ליבעראלען אָנגענומען פאלגענדע רע- זאָלוציאן:

"אויסדריקענדיג דיא אינערליכע סימפא- טהיע מיט דיא גערעכטע בעשטרעבונגען פון דער ארבייטער קלאסע, ערקלערט דיא קאנפער- רענץ צו דער זעלבער צייט, אז עס איז דיא פפליכט פון דער ליבעראלער פארטיי צו בע- קעמפפן אלע דיא קאנדידאטען, וועלכע ווע- לען זיך נישט אבזאגען פון דער סאציאליסטישער פארטיי; — א פארטיי, וואס שטעלט אָפּען ארויס איהר ציעל אין גאנצען צו פערניכטען דיא אינדיוידואלע פרייהייט, פאר וועלכע דער ליבעראליזמוס האט אימער געקעמפפט."

דאס איז געווען א שארפע קריטיק'ס ער- קלערונג צו דער ארבייטער פארטיי.

אין דעם זעלבען טאג האבען נאך הערר מארדריי און זיינע קאלעגען, דיא העררען פיעס און דער קריעגס-מיניסטער, געהאלטען רעדען אויף א באנקעט, נאך וועלכע עס איז קיין ספק נישט געבליבען וואס דיא ליבעראלען דענקען צו טהאן. מארדריי האט געזאגט, ער נעהמט נישט צוריק קיין ווארט פון זיין פריהעריגער רעדע. זיין קאלעגע האט ערקלערט, אז דיא ליבעראלע פארטיי איז פעסט ענטשלאסען דיא נייע אר- בייטער פארטיי, "קיין פארדאן צו געבען" און הערר האלדאן האט געסטראשעט, אז אויב קעיר הארדי וועט אריינבריינגען אין פארלאמענט זיינע אכסטראקטע טהעאריעס, וועלכע קומען אין קאנפליקט מיט דיא פרינציפען פון דיא לי- בעראלען אָדער אויב ער וועט דאס וועלען אויס- נוצען ביי דיא וואהלען, דאן וועט דיא ליבעראלע

פון גערעכטיגקייט, וועלכע זיינען געמיינזאם פיר אלע קלאסען."

פון דיעזען האט מען ווירקליך געקענט האפען, אז עס וועט נאך א מאל געלינגען. דיא מאסטען צו, "פיהרען ביי דיא האנד אויף א מילדען וועג". אבער נישט דיא ליבעראלע בעלי טובות און דיא ארבייטער פיהרער האבען פער- שטאנען וואוהין דיא ענטוויקלונג פיהרט און אזוי איז אנשטאט א פאמעליכע אויסגלייכונג ארויסגעקומען א פולצונגע עקספלאזיאן.

מיט א מאל איז דיעזען יאָהר אויסגעפאר- לען אן ערזאצינאוואהל אין'ס דיסטריקט קאקער- מוט. דיעזער דיסטריקט איז אימער געווען א ליבעראלער און זייט דעם יאָהר 1868 ביז 1900 געווען פערטראקטען פון דעם ראדיקאל סיר וויל- פריד לאַסאָן. נישט קוקענדיג אויף דעם האָבען דיא דאָרטיגע מיניערס ארויסגעשטעלט אן אר- בייטער קאנדידאט, און דאס איז געווען קיין אנדערער וויא אונזער שוין בעקאנטער גענאָכע סמילי. דער רעזולטאט איז געווען, וויא אין נאָרד איסט לאנארקשייר, אז דיא קאנסערווא- טיווע האָבען געזיגט. נון, האָט מיט א מאָל אויסגעפלאצט א מבול פון צאָרן, וועלכען דיא ליבעראלען האָבען ביז יעצט געטראָגען פערבאָר- גען אין זייערע הערצער. דאָס אינטערעסאנטע דערביי איז וואָס עס איז גראַדע געווען דער- זעלבער הערר אלעקסאנדער ד. מארדריי, וועלכער איז שוין יעצט געווען א מיטגליעד פון מיניס- טעריום, וואָס האָט געמאכט די ערשטע אטאקע נאָך דעם וואָס דיא שמויז-בלאט, "דחי דיילי עקספרעס" האָט געפיערט דעם ערשטען שאָס מיט א סעריע ארטיקלען אונטער דעם שעהנעם טיטול "דער שווינדעל פון סאציאליזמוס".

"אין אונזער לאַנד, — האָט הערר מאָרדריי ערקלערט אויף א ליבעראלער פערזאמלונג אין סקאָטלאַנד, — וואָסען אויף נייע קרעפטע, און איך, אלס "ווהיפ", קען פאָראַוויסזעהן, וועלכע רעפארמען זיי וועלען אָנגעהמען. עס גיעבט יעצט אין פארלאמענט אן אונאבהענגיגע אר- בייטער פארטיי, וועלכע איך וועל לייעכער בע- צייכנען מיט איהר ריכטיגען נאָמען — דיא סאציאליסטישע פארטיי.... זיא איז זעהר א שטארקע פארטיי. זיא האָט ערקלערט מלחמה דער ליבעראלער פארטיי און איך ווייס נישט, אויב מיר וועלען נישט זיין געצוואונגען אין קור- צען אויפצוהויבען א נייעם קאמפף.

מיט עטליכע יאָהר צוריק איז א געוויסער הערר, פאר וועלכען איך האָב דעם גרעסטען רעספעקט, נאָר וועמען איך האָב נישט געקענט אלס סאציאליסט, געווען א קאנדידאט פון נאָרד-איסט לאנארק. צו יענער צייט האָב איך

ס'געהער צו זיין, דאן — א! — דאן וועל איך זיי אין אמת'ן ערקלערען מלחמה!

נון, עס איז זעהר לייכט אוועקצומאכען מיט דער האנד דיעזע אלע רעדערייען און שרייבערייען, וואס דיא צייטונגען ברענגען יעדען טאג. עס קען זיין, אז אין איבעריגען אייראָפּא, וואו דיא סאָציאַליסטען פרעסעריי איז שוין א בעוואוסטע זאך, קענען אזעלכע רעדערייען מעהר שוין ניט ארויפגינגען א שרעק אויף דער בורזשואזיע און זיי האָבען קיין שום בעדייטונג ניט. ניט אזוי אָבער אין ענגלאנד. דאָ איז דיא הערשענדע קלאַסע אימער געווען געשייט ניט צו מאַהד לען דעם טייפּעל אויף דער וואַנד, נאָר פּער קעהרט, איהם צו פערליקענען, ווען ער האָט שוין אפילו געשטאָכען אין דיא אויגען. ווען טראָטץ דעם האָט דיא הערשענדע קלאַסע יעצט אָנגעהויבען ניט נור צו מאַהלען, נאָר צו ער קלערען א קאמפּה געגען איהם, איז א סימן אז זיי זעהן דאס פייער קומען צו נאָהענט. און ווירקליך, ווער עס נעהמט אן אנטהייל אין דער סאָציאַליסטישער בעוועגונג ווייס אז זיא האָט נאָך קיינמאָל ניט געמאכט אזעלכע ריעזיגע פאָרטשריטע וויא יעצט. דיא צאָהל פון דיא לאַקאַלע ארגאַניזאַציאָנען איז נאָך קיינמאָל ניט געוואקסען וויא היינט, דיא אַגיטאַציאָנס פערזאָנלעכע זיינען קיינמאָל ניט געווען אזוי גוט בעזוכט און בעגייסטערט וויא היינט, און דער פערקויף פון ליטעראַטור, פאַרטיילעטער וויא אַגיטאַציאָנס-בראַשורען — קיינמאָל אזוי גרויס. דאָס איז געזאָגט פון דיא סאָציאַליסטישע מאַקראַטען און פון אנדערע ארבייטער פאַרטייען, וועלכע זיינען ניט אזוי שטרענג פרינציפּיעל. און דיא עקאָנאָמישע צושטענדע פון לאַנד זיינען נאָך ניט אזוי שלעכט וויא מען קען מיינען; זעסגלייכען די עלעמענטען וואָס ווענדען זיך צום סאָציאַליזמוס בעלאַנגען נאָך ווייט ניט צו דיא אַרימסטע טהיילען פון דער ארבייטער קלאַסע. איבערהויפּט קאכט זיך אין דיא טרייד יוניאָנס.

אין אָנפאַנגס אָקטאָבער איז אין קאדריע פּעווען דער יעהרליכער קאָנגרעס פון דיא אייר-זענבאָהן ארבייטער, און צוויי טאָג לאַנג האָט מען דיסקוטירט פאָליטישע פראָגען. דאָס איז דיעלכע געזעלשאַפט, וואָס האָט אין יאָהר 1899, אויף דעם טרייד יוניאָן קאָנגרעס אין פלימוטה, געמאַכט דעם פאָרשלאַג צו אָרגאַניזירען אן ארבייטער פערטרעטונגס קאָמיטע; דאָס איז אויך דיעלכע געווערקשאַפט צוליב וועלכע דיא טאדיוויל ענטשיידונג איז אָפּגעגעבן בען געוואָרען. איהר סעקרעטער ריטשארד בעלל

פאַרטיי ציהען איהר שווערד און איהם צייגען, אז זיא איז נאָר ניט אזוי שוואַך.

מיט דיעזען האָט מען אָנגעקנידיגט דער וועלט, אז דיא „גרויסע“ ליבעראַלע פאַרטיי איז געווען אין טויט-שרעק פיר דיא נייע ארבייטער פאַרטיי און אז דיא ליבעראַלען אליין האָבען אויפגעהויבען א קלאַסע-קאמפּה. וואו איז מיט א מאַל פערשוואונדען דיא הערצליכע בעגריי-סונגען, מיט וועלכע מען האָט בענגענט דאָס אויפטרעטען פון דער ארבייטער פאַרטיי? דעפנים, אז זיא איז ניט געווען אזא אויטאָרעט לעמעלע ווי מען האָט זי זיך אין אָנפאַנג אויס-געמאַלען; אז זיא איז דיא טרענערין פון קלאַסע-קאמפּה און צוזאַמען מיט איהם פון סאָציאַליזמוס, אז זיא וועט קעמפּפּען פאַר פאָליטישע מאַכט פריהער מיט די ליבעראַלען און נאכ-הער מיט דיא קאָנסערוואַטיווע.

נאטירליך האָבען דיא דאָזיגע רעדעס ארויסגערופען אונזערפרידענהייט ביי דיא ליבעראַלען וואָס האָבען נאָך געגלויבט אין גלאַד-סטאָן'ס טאקטיק. „ווער זיינען דיעזע יונגע לייט — מאַדריי און פיעס, וואָס געהמען זיך דאָס רעכט צו רעדען אין נאמען פון דער גאנצער ליבעראַלער פאַרטיי!?!“ — האָט א טהייל פון דיא ליבעראַלען אויסגערופען, פערגעסענדיג אז דער קריעגס-מיניסטער האַלדאן און דיא קאָנפערענץ אין סקאטלאַנד האָבען זיך אויס-געדריקט אין דעם זעלבען זינג. „דיא ארבייטער דעפוטאטען, האָבען זיי ווייטער געזאָגט, — מיט דער אויסנאָהמע פון עטליכע משוגענע סאָציאַליסטען, זיינען גאנץ וואוילע יונגען און אפילו דיא סאָציאַליסטען וועלען זיך באלד איר בערצייגען פון דיא רעפאָרמען וואָס דיא ליבעראַלען ווילען אריינבריינגען, אז דיא טאקטיק פון אָבזונדערען זיך איז אונזיניג און שעדליך.“

הערר טשורטשיל, דער קאָלאָניעל אונטער-סעקרעטער, האָט גערעדט אין'ם זעלבען זינג אין גלאַזגאָו, אַנווייזענדיג אויף דיא „מאַכטאָזיקייט“ פון דער דייטשער סאָציאַל-דעמאָקראַטי אלס בעווייז, וואָס עס קומט ארויס פון א טאקטיק פון אָבעגעזונדערטקייט און קלאַסע-קאמפּה. אפילו הערר אַסקוויט, דער אמת'ער פיהרער פון דער ליבעראַלער פאַרטיי, האָט זיך ערישט צוריק מיט עטליכע טעג אויסגעדריקט, אז ער האָט ניט קיין מורא פאַר דער ארבייטער פאַרטיי און אז ער גלויבט ניט אין דער צור-קונפט פון סאָציאַליזמוס. דיעזע אלע נחמות זיינען אָבער געקומען, וויא דער ענגלענדער זאָגט, א טאָג נאָך'ן יריד. און אפילו פון זיי הערט זיך דער סטראַטונאָק, אז אויב דיא אר-בייטער פאַרטיי וועט זיך ניט אויפפיהרען וויא

פון דיווער אבשטימונג? 101,714 זיינען אָבער געבען געוואָרען דאָגעגען, 92,222 האָבען גע- שטימט מען זאָל זיך יא אָנשליסען אָן דיא פארטיי, וועהרענד דיא איברויגע, ד. ה. מעהר וויא דיא העלפט האָבען גאָר ניט געשטימט. דיא קאפיטאליסטישע פרעססע, וועלכע זעהט גע- וועהנליך קיין סכנה אין דיא ארבייטער פארטיי, איז געווען מלא שמחה; אָבער ווער עס פער- שטעהט דיא זאך ריכטיג, ווייס דיא זאך אנדערש אויסצושטייטשען. דאָס וואָס א העלפט פון דיא מיטגלידער האָבען גאָר ניט געשטימט איז דער בעסטער בעווייז, אויף וויפילע דער אלטער יחוס פון דיא אָרגאניזאציע איז אָבעגעשוואכט, און פאר דיא 100,000 שטימען וואָס האָבען גע- שטימט דאָגעגען, האָבען מיר 90,000 וואָס האָ- בען געשטימט דאָפיר. דיא וואָס האָבען דאָס מאָל גאָר ניט געשטימט וועלען זיך שוין מעהר ניט אונטערוואַרפען דיא אלטע טראַדיציען; פון זייערע רייהען וועט אימער צוקור מען נייע שטימען פאר דיא נייע בעוועגונג, ביז זיא וועט קריגען דיא מעהרהייט.

עס איז מערקווירדיג, וויפילע אויפמערק- זאמקייט מען שענקט איצט דעם סאָציאליזמוס. אויסער דיא דיסקוסיען אין דיא „דילי עקס- פרעסס“ איז אויך ערשינען אַ לאַנגע דיסקוסיען איבער סאָציאליזמוס אין די לאַנדאָנער „טיימס“. דיא וועכענטליכע „סאָציאליסטישע צייטונגען ווערען יעצט זעהר אָפט ציטירט — אַ זאך וואָס איז גאָר ניט געהערט געוואָרען ביז יעצט. אויף דעם קירכע-קאָנגרעס וואָס איז ניט לאַנג צוריק אָבערהאלטען געוואָרען אין בירמינגהאם, האָט דער דאָרטיגער בישאָפּ געהאלטען אַ גרויסע רעדע איבער סאָציאליזמוס און דיא קירכע, און מען האָט געמאכט אַ ספּעציעלע זיצונג, אויף וועלכער גענאָסע סאָמערבעל, אַ פארלאַמענטס מיטגלידער, און לאַנסבורי, וויא אויך פרייליין גערטרוד טאָקוועל, דיא פיהרערין פון דיא פרויען געווערקשאַפטס-בעוועגונג, האָבען געהאלטען אויסגעצייכענטע סאָציאליסטישע פאָרטראַגען.

דיעזע לעבעדיגקייט האָט זיך אַריבערגע- טראָגען אויך אין דיא געווערקשאַפטען, און האָט דאָרט אַרויסגערופען אַ גייסט, וועלכער האָט וויא מיט אַ כּיפּוּש אומגענדערט דעם יסוד פון דעם גאנצען טיידירינגיאָניזמוס. און דאָס איז גאנץ נאטירליך. דאָס פראַלעמאָרישע קלאַסענבע- וואוסטזיין איז אַן אונטהיילבארע זאך, און קוים איז עס איין מאָל אויפגעוואכט, דאן קומט עס אַרויס איבעראַל, וואו דאָס פראַלעמאָריאט קעמפּט. און אזוי איז אין דיא רייהען פון דיא געווערקשאַפטען אַריינגעקומען אַ חשק צום קעמפּען, וועמענס גלייכען עס האָט זיך אין

איז געווען דער ערשטער קאנדידאט פון דיא ארבייטער פערטרעטונגס קאָמיטע. אין אַ צייט ארום האָט ער זיך אָבער ענטזאגט צו אנערקענען דיא קאנסטיטוציען פון דיא ארבייטער פערטרע- טונגס-קאָמיטע און איז איבערגעגאנגען צו דיא ליבעראַלען, אונטערשטיצערנדיג אייניגע מאָל זייערע קאנדידאטען, און איינס אָדער צוויי מאָל זאָגאר געגען דיא „ארבייטער קאנדידאטען. ער האָט שטאַרק אַגטירט, אַז דיא אייזענבאַהן אַר- בייטער זאָלען זיך אָבטהיילען פון דיא ארבייטער פארטיי און אויף דעם הייזעריגען קאָנגרעס איז דיא גאנצע זאך געקומען צו אַן ענטשידונג. בעלל מיט זיינע אנהיינגער האָבען געקעמפּט מיט אַלע כּחות פאר זייערע אידעען. אָבער זיי האָבען געהאַט אַ גרויסע נידעראַלגע. זייער אַר- טראַג זיך אָבצוטהיילען פון דיא ארבייטער פאר- טיי איז ניט נור דורכגעפאלען מיט 36 שטימען געגען 17, עס איז נאך אָנגענומען געוואָרען אַ בעשלוס מיט 37 שטימען געגען 22, אַז „דיא קאנדידאטען פון דיא אייזענבאַהן ארבייטער מווען אנערקענען דיא קאנסטיטוציען פון דיא ארבייטער פארטיי, און מווען זיך אָנשליסען אַן דיא ארבייטער פראַקציען“. אויף אַן אַגטאַ- ציענס פערזאמלונג פון דיא אייזענבאַהן ארביי- טער האָט בעלל דאן געזוכט צו בעווייזען דיא „שערליכקייט“ פון דיווער רעזאָלוציען. עס האָט זיך אָבער אויפגעהויבען אַזא שטורם, אַז ער האָט געמוזט אויפהערען אין מיטען, ניט ער- דיגענדיג זיין רעדע. דיא בורזשואזע פרעסע האָט דיא נידערהאַלגע פון איהר ליבעלינג גאָר ניט געשמעקט, זיא האָט אָבער בעקומען איהר שכר. כמעט אין דער זעלבער צייט האָט אין סוואנעסא שטאטעפונדען דער קאָנגרעס פון דיא מיינערס פערדעריישאָן. דיא אָרגאניזאציען בעשטעהט פון 13 לאָקאַלס מיט מעהר וויא 500,000 מיטגלידער. דיעזע גוואַלטיגע אָרגאַ- נזאציען האָט זיך אין דער ארבייטער פארטיי נאך ניט אָנגעשלאָסען. זיא האָט היינטער זיך דעם יחוס צו האָבען געשיקט דיא ערשטע אר- בייטער פערטרעטער אין פארלאַמענט, פון וועל- כע איינער איז זאָגאר געווען אַן אונטער שטאַ- אטס-סקרעטער. זיא האָט נאך יעצט 10 פער- טרעטער אין פארלאַמענט, וועלכע זיינען, נאך דעם אלטען מנהג, אַלע ליבעראַלען. ביז זיי האָט זיך אָבער אויך אָנגעהויבען אַביסעל צו ריהרען. עס איז געקומען אַזוי ווייט, אַז מען האָט דיא פראַגע, אויב דיא פערעראציען זאָל זיך אָנשלי- סען אַן די ארבייטער פארטיי איבערגעגעבען צו אַן אוראבשטימונג. דאָס אַליין איז שוין אַ גר- טער צייכען, און מען קען פון דיווען צופריעדען זיין. וואָס איז אָבער געווען דער רעזולטאַט

עטליכע וואָכען צוריק האָבען זיך 98 טויזענד וועבער—די קאָנסערוואַטיווסטע פון אלע אַר-בייטער — מיט אַ מאָל אָנגעשלאָסען אָן זיי, און זייער אָרגאַניזאַציע צעהלט שוין יעצט מעהר וויא 600,000 מיטגלידער.

דיא אַרבייטער קלאַסע האָט ענדליך ער-וואַכט, און קיינער פיהלט דאָס ניט בעסער וויא דיא הערשענדע קלאַסע. פון דיווען קומט איהר ווילדער כעס, פון דיווען קומט דיא קריעגס ער-קלערונג. זיא מעג זיך שוין יעצט בעמיהען דאָס וואָרט צוריק צונעהמען; דיא בעמיהונגען גופא ווירקען נאָך מעהר אויף דיא אַרבייטער. עס איז קיין ספק מעהר, אז דיא שטונדע האָט גע-שלאָגען, און גראַדע וויא אין רוסלאַנד, קען קיין מאַכט אין דער וועלט דיא אויפגעשטאַנענע נייסער ארוינלעגען צוריק אין קבר. דאָס אינטערנאַציאָנאַלע קעמפּפּענדע פראָלעטאַריאַט אָבער מעג זיך פרייען, דאָס עס האָט ענדליך צוריק געקראָגען זיין עלטערן ברודער. ער האָט שוין פיעל עהרליכעס אויפגעטהאָן אין זיינע יונגע יאָהרען, און ער וועט נאָך פיעל אויפ-טהאָן, ווען ער איז אַ דערוואַקסענער מאַן.

ענגלאַנד שוין לאַנג ניט בעמערקט. מען סטריקט און מען שטעלט פאָדערונגען איבעראַל. און דיא אייזענבאָהן אַרבייטער און דיא מיינערס אָרגאַ-ניזירען אַ גוואַלדיגע בעוועגונג פיר אַן אַכט-שטונדען אַרבייטס טאָג. וואו איז אַהינגעקומען דיא מורא פאר דיא טאדיוויל ענטשיידונג? צו דערזעלבער צייט אַרבייט מען מיט אַזא פיעבערהאַפטיגע טהעטיגקייט אויפצובויען דיא געווערקשאַפטען, וואָס מען האָט נאָך ביז יעצט ניט געזעהען, מיט דעם וואָס דיא „אַריסטאָ-קראַטישע“ יוניאָנס, וועלכע האָבען פריהער קיין נעם ניט צוגעלאָזען, האָבען אויפגעגעבען זייער יחוס און שלעפען אַרײַן אלע מינים אַרבייטער אין דיא געווערקשאַפטען. אַזוי פיהרען, למשל, דיא אייזענבאָהן אַרבייטער אַ גרויסע אַגאַטאַציע צו אָרגאַניזירען אלע דיא וואָס אַרבייטען בײַ די אייזענבאָהנען. אַזוי קעמפּפּען אויך דיא מיינערס אין פערשיעדענע פלעצער געגען דיא ניט אַר-גאַנצירטע אַרבייטער זיי צו צווינגען אַריינצו-טרעטען אין דיא יוניאָן.

דיא אַלגעמיינע פערעראַציאָן פון די טרייד-יוניאָנס מאַכט אויך גוטע פאָרשטריטע. מיט

ס'איז געווען א מאַל א פיעדעל...

ס'איז געווען אמאל א פיעדעל,

ס'האָט געברומט אמאל א ליעדעל;

ס'האָט געברומט מיט וועה, געדריקט,

דאָך דאָס הארץ פלעגט זיין דערקוויקט.

אָנגעקומען ניוע צייטען —

ליעדער פאסט זיך ניט פאר לויטען;

ס'איז אַ שטורעמדיגע נאכט

און עס געהט א ווילדע שלאכט...

און עס רופען דיא סיגנאלען...

קוילען פליהען, מענשען פאלען —

שפיעלען איצטער איז א שאנד

און דיא פיעדעל פאלט פון האנד...

א. רייזין.

דיא מלחמה פאר דעם לעבען.

ביי פלאנצען, חיות און מענשען.

[נאָך פערשידענע קוועלען].

פון דר. אב. קאספע.

טור דער אייביגער, אונאויפהערליכער קאמפף צווישען דיא פערשידענע מינים חיות און פלאנצען און צווישען דיא מיטגלידער פון דעם זעלבען מין; די לעהרע, וועלכע זעהט אין דעם שטענדיגען לעבענס קאמפף דיא הויפט ספרות זיינע פון ענטוויקלונג און פון פראגרעס אין דער גאנצער וועלט פון לעבעדיגע בעשעפעניסען, דעם הויפט מעכאניזם וואס האט ארויסגעבראכט די שטארקסטע און דיא שעהנסטע פארמען פון לעבען, וואס האט געטריבען צו דער ענטוויקלונג פון מאך צו דיא שעהנסטע ראָזען און דיא שטארקסטע דובען, פון דעם נידריגען קריכעדיגן גען ווערימל צו דעם מעכטיגען לייב, — די לעהרע האט געמוזט שטארק אויסנעהמען ביי דיא אנהענגער פון דער קאפיטאליסטישער פיהרונג, ביי איהרע אידעאלאגישע פערטהיידער.

דיא שוידערליכסטע סאציאלע קאנטראסט, דיא שרעקליכסטע אונגלייכהייטען צווישען דיא פרייע ארבייטער און דיא פרייע מיליאנער רען, דיא אונבארמהערציגסטע מלחמות פון איין פאלק מיט דעם אנדערען, פון איין קלאס מיט דעם אנדערען, פון איין מענשען מיט דעם אנדערען רען ווערען ניט נור רעכטפערטיגט דורך דיזע לעהרע, זיי ווערען נאך בעדעקט מיט א הייליגען שליוער פון שטרעבען צו פראגרעס, צו העכערע און בעסערע פארמען פון לעבען. שטיצענדיג זיך אויף דיזען פעסטגעשטעלטען נאטור-קאמפף צייגען אן אונזערע סאציאליסטישע געגנער מיט דער גאנצער ברויטקייט און שטאלצקייט פון העכסט וויסענשאפטליכע מענער, וויא נארויש און אונגאטירליך עס זיינען די שטרעבונגען פון סאציאליסמען צו וועלען שטערען דעם קאמפף

דר. אב. קאספע.

ין דארווייז'ס לעהרע האבען זיך אנגעכאפט כמעט אלע דיא, וועמען עס איז ליעב דיא היינטיגע העררשאפט פון דער קאפיטאליסטישער סיסטעם. דיא לעהרע וואס האט בעוויזען וואס פאר א וויכטיגע ראָלע עס שפיעלט אין נא-

ווערע קינדער פון זייערע פערשקאטענע און בע-
גראכענע אור-אור-עלמערן.

ניט אומזיסט האבען אזוי טראומפירט די
פיינדע פון סאציאליזם ווען זיי האבען דערוועהן
אין דער לעהרע פון אַט דעם גרויסען געניע,
דארווין, דיא שטארקסטע וואפע געגען דעם
ציאליזמוס.

אין דיווען ארטיקל וועל איך זיך פריהער
אָבשטעלען אביסעל גרינדליכער צו אנאליזירען
דעם בעגריף פון דעם לעבענ'ס קאמפף אין זיין
נע פערשידענע פארמען, און נאכדעם וועלען מיר
זעהען, אז צווישען דעם לעבענ'ס קאמפף ביי
דיא איבעריגע לעבעדיגע בעשעפעניסען און דער
קאנקורענציע וואָס העררשט אין דער קאפיטא-
ליסטישער געזעלשאפט, אָדער די מלחמות צווי-
שען מענשען, איז ניטאָ קיין ברעקעל שייכות, אז
צווישען זיי איז ניטאָ קיין עהנליכקייט סיי אין
דעם כאראקטער פון דיא קעמפפע, סיי אין זייע-
רע רעזולטאטען.

אז סאציאליזם איז אין פולער הארמאניע
מיט דער גאנצער לעהרע פון דארווין האָט שוין
לאנג, מיט קנאפע 30 יאָהר צוריק פאָראויסגע-
זעהען דער גרויסער וויסענשאפטסמאן און
שאַרפֿיניגער פאָליטיקער, ווירכאווי ארויסטער-
טענדיג געגען די דארוויניסטישע לעהרע אין א
דעבאטע מיט דעם דאמאלס יונגען פראָפעסאר
העקעל, וועלכער איז געווען א הייסער אנהענגער
פון דער נייער לעהרע, האָט ער שוין דאמאלס גע-
ברויכט דעם ארגומענט: „הייט זיך פאר דיא נייע
לעהרע, ווייל זיא פיהרט גלייך צום סאציאליז-
מוס.“

מיר וועלען אין דעם ארטיקל ניט בעריה-
רען די אלגעמיינע לעהרע פון דארווין, אויסער
דעם פערשיעדענעם כאראקטער פון דעם לעבענ'ס
קאמפף אין דער ארגאנישער וועלט און דער
מענשליכער געזעלשאפט.

לאָמיר אויך פריהער געבען א קורצע שיל-
דערונג פון דעם לעבענ'ס קאמפף נאָך דארווין'ען
נאָך.

א געוויסער פלאנץ צ. ב. אדער א פיש
האָט געבוירען טויזענדער קליינע אייעלאך, פון
דעם אונגעהויער גרויסען צאָהל זוימען אָדער
אייעלאך וועט א גאנץ אונבעדייטענדר צאָהל בעד
געגען זיך מיט קאנדיציאנען, וואָס זיינען גינס-
טיג פאר זייער לעבען, א גאנץ קליינע צאָהל
וועט געפינען א פאסענדע שטיקעל ערד, און גע-
נוג פייכטקייט, לופט און ווארימקייט אום צו
קענען אָנהויבען צו ענטוויקלען זיך, און פון דעם
קליינעם צאָהל וואָס וועלען שוין יא צופעליגער-
ווייזע אריינפאלען אין גינסטיגען קאנדיציאנען
וועלען פיעלע פון זיי צוטאפמטשעט ווערען פון

צווישען די צווייפטיגע חיות, אזעלכע שטרע-
בונגען זיינען גיט מעהר וויא פאנטאסטישע אור-
טאָפיעס, זיי קענען קיינמאל ניט פערוויקליכט
ווערן, ווייל זיי זיינען אין ווידער-שפּורף מיט די
אויבנע אונפערענדערליכע נאטור-געזעצע.
שטרייטען געגען זיי האָט אין זיך אזא זין, וויא
איהר וואָלט פרובען אָבשאפען דיא פינסטערע
נאכט אָדער דעם קאלטען ווינטער.

דארווין אליין זאָגט, אז מאלטום מיט זיין
לעהרע ווענען דער נאָטהווענדיגקייט פון מלחמות,
מנפות, הונגער און קראנקהייטען צווישען מענ-
שען האָט איהם ארויפגעבראכט אויף דעם גע-
דאנקען צו ערקלעהרען דיא ענטשטעהונג פון
פערשיעדענע מינים חיות און פפלאנצונגען דורך
דעמוזעלכען נאטירליכען געזעטץ פון דעם לע-
בענ'ס קאמפף.

איז דאָך שוין קיין וואונדער ניט, אז דיא
וואָס האָבען זיך דערפערקט מיט מאלטום'ס לעה-
רע, ניט אכטענדיג אויף איהר אָבשטויסענדע
פארמע, האָבען זיך געמוזט אָנכאפען מיט ענט-
ציקונג פאר דארווין'ס לעהרע.

מען קען דאָך ווירקליך ניט פערגלייכען
מאלטום'ען מיט דארוויןען.

דארווין'ס געניאלער בוך האָט געמאכט דיא
גרעסטע און די טיעפסטע רעוואָלוציאָן אין דעם
מאָדערנעם געדאנק, זיין ווערק קען מען זאָגען,
בעצייכענט א נייע עפאָכא אין דער געשיכטע פון
וויסענשאפט. דערמיט וואָס איהם איז געלונגען
נאָך 20 יאָהר אונערמיעדליכע ארבייט צו ער-
קלעהרען די גרעסטע געהיימנים פון דער וועלט:
פון וואנען האָבען זיך גענומען דיא הונדערט
טויזענדע פערשיעדענע מינים לעבעדיגע בעשע-
פעניסען, האָט ער צושטעמערט דיא לעצטע און
דיא שטארקסטע פעסטונג פון רעליגיאָן, וואָס
בויט געוויינליך אויף אלעס וואָס איז דונקעל;
וואָס איז געהיימניספאָל, וואָס דער מענשליכער
שכל קען נאָך ניט ערקלעהרען, און טרעט גלייך
אָב פון דיא פלעצער וואָס זיינען שטארק בעלויב-
טען מיט דעם העללען לאָמפ פון דעם מענשלי-
כען פערשטאנד.

ער האָט מיט טויזענדער גענויע אונטערזוכ-
טע פאקטען בעוויזען, אז דיא וועלט פון לעבע-
דיגע בעשעפעניסען איז ניט געקומען אויף אונז
זער ערד פיקס און פערטיג וויא זיא איז יעצט,
אז זיא האלט זיך שטענדיג אין איין ענדערען
זיך. אז דער יעצטיגער סך-הכל פון אלע חיות און
פלאנצען איז ניט מעהר וויא א געוויסע פאזע,
א געוויסער מאָמענט פון איהר ענטוויקלונג, אז
דיא לעבעדיגע וועלט האָט זיך איהר געשיכטע,
און דיא יעצטיגע בעשעפעניסען זיינען דיא מעהר

גען אלע אנדערע, אן אלגעמיינע יאגעניש פון יעדען איינצעלנעם צו איינשלינגען דעם אנהערן.

דאס איז געווענהליך דער בילד, וואס שטעלט זיך אונז פאר, ווען מיר זאגען „לעבענס-קאמפף“.

אז מיר וועלען זיך אבער נעהנטער צוקוקען צו דיא פאקטען וועלען מיר זיך איבערצייגען ער שטענעם, אז דער בילד וויא מיר האבען דא פאר געשטעלט פון דעם לעבענס-קאמפף איז אין גאנצען פאלש, יעדענפאלס האט ער גאר נישט צו טהון מיט דעם זין, אין וועלכען דארווייזן ברויכט דאס ווארט לעבענס-קאמפף, און צווייטענס וועלען מיר דערוועהן דאס וואס אייניגע סאציאל ליסטישע דיינקער האבען אָנגעצייגט, אז דער לעבענס-קאמפף אין דעם זין, אין וועלכען דארווייזן פערשטעהט איהם, האט אויך דורכגעמאכט א רייע פון ענטוויקלונגען, פון דיא נידעריגסטע פארמען אין דיא איינפאכסטע ארגאניזמען ביז דיא העכערע—פארמען אין דיא העכערע בעשע-פעניסען.

אלאז נאמיר געהען כסדר, וואס מיינט דארווייזן מיט דעם טערמין לעבענס-קאמפף? הערט וואס דארווייזן אליין זאגט.

„איך ברויך דאס ווארט לעבענס-קאמפף אין א ברייטע זין און מעהר בלשון מליצה, דער טערמין מיינט אויך דיא אבהענגיקייט פון דעם איינצעלנעם ארגאניזם פון דיא ארומיגע וועלט און זיין ערפאלג צו איבערלאזן נאך זיך קינדער.“ און אזוי ענטוויקעלט ער ווייטער זיין געדאנקען. מיט אנדערע ווערטער, לעבענס-קאמפף ביי דארווייזן ען שליסט איין יעדע אבהענגיקייט פון דער פלאנץ אדער חיה פון אלע אויסערליכע אומ-שטענדען, סיי פון א בלינדען צופאל, סיי פון קלימאט, פון דער ערד, פון דער ווארימקייט, פון פייכטקייט און פון אנדערע ארגאניזמען, אפילו דער פרוכטפערען זיך פון דער ארגאניזם הייסט ביי איהם אויך לעבענס-קאמפף.

לאמיר לאזען דארווייזן צוריק און בע-סער אנאליזירען דיא פאקטען. מיר האבען גע-זעהען אז פון דעם אונגעהויערען צאָהל זוימען אדער אייעלאך, וועט ווייניגער וויא איינער פון טויזענד זיין דער גליקליכער אריינצופאלען אין גינסטיגע אומשטענדען, וואס וועלען איהם גע-בען דיא מעגליכקייט צו וואקסען. צו לעבען און צו ענטוויקלען זיך. הייסט דאס דען, אז אט דער גליקליכער האט געקעמפט מיט דיא איבעריגע 999 פערלארען געאנגענע, אום צו פערקאפן דיא גינסטיגע קאנדיציאנען, און עקעמפערדיג געגען זיי געבליבען דער זיעגער? אויב דער

דיא שווערע פיס פון מענשען אדער חיות, פיעלע וועלען אויפגעפרעסען ווערען פון טויזענדער אינ-סעקסטען, פויגלען און אנדערע חיות. וויא פיעל פון זיי וועט בלייבען נאך אלעמען אונבעשע-דיגט? א גאנץ קליינע צאָהל, דיא איבערגעבלי-בענע זוימען אדער אייעלאך, נאך דעם, ווי זיי האבען זיך שוין גערעטעט פון אלע מחבלים, סיי דורך א בלינדען צופאל, סיי דורך אזא מין איי-געשפאט וואס שטעקט נישט וויערע פיינד, הויבען אן צו וואקסען. א קורצע צייט פאָדערן דיא מייסטע זוימען און אייעלאך קיין מאטעריאל פון דער ארומיגער נאטור, זיי וואקסען און נעהרען זיך אויף דיא רעכענונג פון דיא נאהרונג-שטאף וואס געפינט זיך אין זיי גופא, זיי ברויכען נאך לופט, א געוויסע גראד ווארימקייט און פייכ-קייט, אבער די צייט וואס דינע עטליכע אר-בערגעבליבענע גליקליכע קענען אנפאנגען לע-בען און וואקסען אויף דער רעכנונג פון זייער אייגענעם נאהרונג מאטעריאל, איז ווירקליך א גאנץ קורצע, אס העכסטען א פאָר וואָכען אדער עטליכע מאָנאטען. נאך דעם קומט דיא צייט ווען דיא אייגענע פלאנץ אדער דיא חיה לעבט מוז פער-ברויכען געוויסע מאטעריאלען פון דער ארומיגער נאטור, אום צו וואקסען און אויפהאלטען איהר לעבען.

דיא מאטעריאלען זיינען פערשידענארטיגע פאר פערשידענע מינים. דיא גרינע פלאנצען—אדער וויא זיי הייסען אין באטאניקע, די כלא-ראפילנע פלאנצען—מוזען האבען פאר זייער נאהרונג קוילען-זויערשטאף, א מין גאז, וואס געפינט זיך געוויסערמאסען אין לופט, געוויסע כעמישע זאלצען אין דער ערד, און פייכטקייט אדער וואסער אין לופט און אין דער ערד. שוועמלעך און אנדערע פאראזיטע פלאנצען מוזען האבען אדער לעבעדיגע אדער טויטע ארגא-נישע מאטעריאלען, חיות מוזען האבען צו שפיי-זע געוויסע פלאנצען, אדער אנדערע חיות, אדער בידע צוזאמען. מיט אנדערע ווערטער דער פראצעס פון עסען איז נישט מעהר ווי א פערניכ-טונג פון איינע ארגאניזמען דורך די אנדערע, מיט דער אויסנאמה פון די גרינע פלאנצען וועלכע נאהרונג בעשטעהט פון נישט-ארגאנישע מאטעריאלען. אין דער פערקאפער פון וואקסען פון יעדען ארגאניזם בעגעגענען מיר זיך מיט דעם שטארקסטען אויסדרוק פון דעם קאמפף פון יעדער לעבעדיגער בעשעפעניש מיט דער ארומיגער ארגאנישער און נישט ארגאנישער וועלט.

דא האבען מיר פאר זיך דעם אלגעמיינעם שוידערליכען בילד פון אלע לעבעדיגע זאכען, וואס מוזען עסען און פרוכפערען זיך, א שטענדי-גע פייערדיגע מלחמה פון יעדען איינצעלעם גע-

וואו די אנדערע זוימען וואס האָבען אַ דינינקע הויטעלע און קענען זיך אזאָ לאַנגע צייט ניט אויפהאלטען פריש אין דעם וואסער. די זוימען מיט דער דיקער הויטעלע וועלען ארויסקומען זייער גער אין לעבענסקאמפּה, דאָס הייסט, זוימען מיט הארטע הויטעלען וועלען זיין מעהר אויף דער וועלט וויא זוימען מיט דינינקע הויט לען. אין דער העכערער פאָרמע הענגט שוין דאָס לעבען און טויט פון דער אָרגאניזם ניט אין גאנצען אָב פון דער ארומיגער וועלט, נאָר אויף פון זיינע אייגענע אייגענשאפטען. און דאָ איז דער וואָרט קאמפּה אביסעל מעהר פאָרסער, אָבער אויף נאָך גאנץ ווייט פון דעם געדויליכען זין פון דעם וואָרט קאמפּה, ווייל מיר זעהען דאָך אין דער דיקע הויטעלע קיין טהעטיג קייט, קיינע כעוועגונגען פון דעם אָרגאניזם צו

אויפהאלטען זיין לעבען. מיר זעהען דאָ נור, אז דיא אָרגאניזמען מיט וועלכע עס איז אייגענשאפט טען וואָס פאסען זיך בעסער פאר דיא ארומיגע קאנדיציאָנען פון זייער לעבען וועלען זיין מעהר זיעגרייך, דאָס הייסט, דער מין וועט זיין מעהר פערשפרייט אויף דער וועלט. דיעזע העכערע פאָרמע פון לעבענס קאמפּה קענען מיר מיט רעכט אָנרופען דער פאסיווער לעבענס קאמפּה, ווייל אין דער פאָרמע טריאומפירט דער אָרגאניזם איבער דיא ארומיגע נאטור מיט זיינע פערשיע דענע ענדערונגען אין זיין אינערליכער סטרוקטור, אָבער ניט מיט קיינע אקטיווע טהעטיגע בעוועגונגען. בעמראכטענדיג דיא נאָך העכערע פאָרמע פון דעם אמת'ן אקטיווען קאמפּה אין דער אָרגאנישער וועלט, וועלען מיר אויף געפינען, אז אפילו דיא אקטיווע פאָרמע פון לעבענס קאמפּה טראָגט אויף ניט דעם כאַראַקטער פון אזא מין קאמפּה וויא צווישען צוויי פרוינדיפייטערס. דער אקטיווער קאמפּה אין אונזער ביישפיעל פון דיא זוימען קומט פאָר, ווען אויף א געוויסען פלאץ וואָס איז גינסטיג פאר זייער ענטוויקלונג וועלען זיך טהעפען צופיעל זוימען און פאר אלעמען וועט אויף דעם פלאַטץ ניט זיין ענווג שפייזע, פייכטקייט, זאלצען און אנדערע מאטעריאלען וואָס זיינען נויטיג פאר זייער נאָרמאלען לעבען. פערשטעהט זיך, אז דער רעזולטאט פון דעם אָקטיווען קאמפּה פון דיא זוימען מיט דער ארומיגער נאטור וועט מוזען זיין דיא פערניכטונג, דער טויט פון פיעלע זוימען, קיין דירעקטען קאמפּה פון איין קערענדעל מיט דעם אנדערען, פון איין חיה'לע מיט דער אנדערער זעהען מיר דאָ ניט. יעדער איינציגער קערענדעל פיהרט דאָ אן אקטיווען, א טהעטיגען קאמפּה מיט דער ארומיגער נאטור און ער בלייבט דער זיעגער אָדער בעזיעגטער, דורך גינסטיגע צופעלע, אָדער דורך

ווינט האָט פערטראָגען הונדערטער פון דיא פערלאָרענע זוימען אין אזעלכע פלעצער וואו זיי קענען ניט אָנפאנגען צו לעבען, קען מען דען זעהען אין דעם וועלכען עס איז קאמפּה צווישען דיא זוימען און דעם ווינט אָדער צווישען די זוימען און אנדערע זוימען? אָדער אייניגע פון דיא זוימען זיינען אריינגעפאלען אין וואסער, און דער שטראָם האָט זיי צום ביישפיעל צו פּעליגער ווייזע פארטראָגען און אָבעגעצט אויף א זעהר פרוכטבארען באָדען. ווער מיט וועמען האָט דאָ געקעמפט? דיא זוימען האָבען אלע דיעזעלכע אייגענשאפטען און אויב טויווענדער זיינען פערלאָרען געגאנגען פאר איינעם וואָס איז פארטראָגען געוואָרען אויף א גינסטיגען באָדען, הייסט דאָס ניט מעהר אז דיא זוימען זיינען אין גאנצען אָבהענגיג פון בלינדע צופעלע פון דיא ווינטען, דיא וואסערען, פון אנדערע היות וואָס פערשלעפען זיי צופעליגער ווייזע. אויב א מענטש איז שלאָפדיגערהייט דערשלאָגען געוואָרען פון א דונער, קען מען דען ריידען פון וועלכען עס איז קאמפּה צווישען דעם מענטשען און דעם דונער, אָדער צווישען איהם און דיא איבעריגע מענטשען, וועלכע האָבען זיך גערעטעט פון דעם דונער? וויא דיא ערשיינונג פון דער נער אויף דעם בעשטימטען פלאַץ זאָל ניט זיין דיא פאָלגע פון געוויסע נאטורגעזעצע, פאר דעם דערשלאָגענע פון דונער הייסט דאָס ניט מעהר א בלינדער צופאל. אין דיא אלע פעלע בעשטימען דיא אויסערליכע קאנדיציאָנען דעם לעבען און דעם טויט פון דיא אָרגאניזמען, דאָס איז דיא נידעריגסטע און דיא איינפאכסטע פאָרמע פון לעבענס קאמפּה, און זיא הערשט כמעט דורכאויס אין דיא נידריגע פאָרמען פון דיא לעבעדיגע בעשעפעניסען. דער וואָרט קאמפּה איז אין די פעלע אבסאָלוט אונפאסער, אנשטאט צו זאָגען, אז דאָס לעבען פון נידריגע ענטוויקעלטע אָרגאניזמען ווערט אין גאנצען בעשטימט און קאָנטראָלירט פון דיא אויסערליכע נאטור זאָגט מען: זיי "קעמפּען" מיט דיא נאטור.

יעצט לאָמיר געהען א טריט ווייטער צו א העכערע פאָרמע פון לעבענסקאמפּה. אייניגע פון דיא זוימען האָבען געקראָגען אזא אייגענשאפט וואָס גיט זיי דיא מעגליכקייט ביי צוקומען דיא אונגינסטיגע קאנדיציאָנען פון דער ארומיגע נאטור. צום ביישפיעל, איינע פון דיא זוימען איז בעדעקט געוואָרען מיט א האר טערע הייטעלע וויא די אנדערע, און דערפאר, אז זיא פאלט אריין אין וואסער קען זיא ליינגער פערבלייבען אין דעם וואסער פריש, און האָט דאריבער מעהר שאנסען צו פארטראָגען ווערען דורך דעם שטראָם אין א בעסערען באָדען

ווען זיי וואלטען אָנפאלען איינער אויף דעם אנדערן זוכענדיג צו דערשטיקען יענעם אום צו קריעגען פאר זיך א ביסעל מעהר לופט. אזא דירעקטען קאמפף בעגעגענען מיר זעהר זעלטען צווישען פלאנצען און חיות וואָס געהערען צו איין מין, אויסער פיעליכט צווישען אונזערע ציוויליזירטע הינט ווען מיר ווארפט זיי צו א בייז, און עס איז וואהרשיינליך, אז זיי האָבען דעם שעהנעם מנהג אראָפגענומען פון זייערע עהררען. וועגען דעם לעבענס קאמפף אין דער אָר-גאנטישער וועלט אויסער דיא מענשליכע געזעל-שאפט, וויא עס ווערט אויסגעדריקט אין דער ארט און ווייזע וויא דיא ארגאניזמען פרוכטפער-רען זיך, און וועגען דעם לעבענס-קאמפף אין דער מענשליכער געזעלשאפט — אין נעכסטען ארטיקל.

זיין בעסערע אָרגאנישע סטרוקטור. קיין ווירק ליכער קאמפף צווישען דיא איינצעלנע אינדיווידואלען פון דעמועלבען מין איז דאָ ניטאָ. שטעלט אייך פאָר א מענגע מענשען איינ-געשלאָסענע אין איין קליינעם צימערל וואו עס איז ניטא גענוג פאר אלעמען צו אטהמען, אין עטליכע סעקונדען וועט זיך אָנפאנגען א קאמפף, אָדער ריכטיגער א שרעקליכע אנאניע פון יעדען איינצעלנעם פאר דיא נויטיגע לופט, אייניגע וועלען אויסגעהען און דאָס וועט פערלענגערען אויף א קורצע וויילע, דאָס לעבען פון דיא פער-בלעבענע, און אזוי ווייטער, ביז וואנען אָדער אלע וועלען אויסשטארבען אָדער א גליקליכער צופאל וועט אריינבריינגען גענוג לופט פאר אלע מען. א דירעקטען קאמפף פון די פארשלאָסענע מענשען וואָלט מען געקענט אָנרופען נור דאן,

האט דער „בונד“ געענדערט זיין פראגראם?

געבען דיא ברייטע אידישע ארבייטער מאסעס מעהר מוט און לוסט צו ארבייטען און צו קעמפפען?

מיר שיינט, אז ניט. אלענפאלס, קען מען אויף קיינע פון דיא אויסגערעכענטע פראג-גען ניט ענטפערן מיט א פערסטען „יא!“ ווארום איז דאָס? איז דיא פערזאנליכע געמאכט געוואָרען אויף אזעלכע בעדיינגונגען, וועלכע וועלען שעדיגען דעם „בונד“? האָט דער „בונד“ אויפגעגעבען דאָס, פאר וואָס ער האָט אזוי פיעל יאָהר געקעמפט? אָדער פשוט גע-רעדט, האָט דער „בונד“ זיך אויפגעלייזט אלס אידישע פארטיי און דיא ציוניסטען זיינען גע-ווען גערעכט, וואָס זיי האָבען באלד געמאכט אן „אל מלא רחמים“ נאָך'ן בונד'ס נשמה?

דאָס וועלען מיר בעטראכטען אין דיווען ארטיקל.

ון עס איז געשעהען! ... צוויי פערביטערטע געג-נער האָבען אוועקגעלעגט זיין-ערע וואפען; צוויי מעכטיגע קעמפפער האָבען זיך די הענד געגעבען, אום צוזאמען צו

געבען דיא לעצטע שלאכט דעם אלגעמיינעם שונא.

דער אידישער „ארבייטער בונד“ איז צו-ריק שלום געוואָרען מיט דער רוסישער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער פארטיי. ביידע האָבען זיך דריי יאָהר נאָכאנאנד ארומגעריסען צווישען זיך; זייער קאמפף איז, נאטירליך, געווען מעהרסטענס אויף פאפיער, נאָר זעהר אָפט טא-קי אויף אין לעבען; ביידע האָבען זיך פאר'ן פערזאנליכען געקווענקעלט, ניט געוואָלט נאָכ-געבען, ניט געוואָלט איינגעהן אויף קאמפפאָרמי-סען, און ביידע האָבען זיך דאָך אונטערגעגעבען איינער דעם צווייטען און געשלאָסען איין אל-געמיינע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פארטיי.

וויא איז דיווע נייעם בעגעגענט געוואָרען? איז דאָס געווען א גוטע בשורה פאר דעם גרוי-סען אידישען פראָלעמאריאט? האָבען דיא אי-דישע ארבייטער, דיא סאָלאַרמען פון „בונד“, זיך געפרעהט וואָס אין רוסלאַנד איז ענדליך מקוים געוואָרען דער בעוואוסטער פסוק פון דיא קארל מאַרקס וועגען דער פערזאנליכע גענוג פון דיא ארבייטער? האָט דיא פערזאנליכע גענוג אריינגע-

דיא פערזאנליכע גענוג מיט דער רוסישער פאר-טיי איז דער צווייטער היסטאָרישער טריט וואָס דער „בונד“ האָט געמאכט זייט ער לעבט. דער ערשטער טריט איז געמאכט געוואָרן אין 1903. דאָס איז געווען ביים צווייטען צוזאמענפאָהר פון דער „רוסלענדישער סאָציאַל-דעמאָקראַטי-שער ארבייטער פארטיי“, ווען דער „בונד“ האָט זיך אָפגעטהיילט פון דער פארטיי. דיעזער טריט האָט ארויסגערופען גרויסען ענטוואַזאָמוס ביי דיא אידישע ארבייטער און עס איז קיין

קיינע טענות פון דעם „בונד“, קיינע ערקלערונגען פון דיא דעלעגאטען פון „בונד“ האבען ניט בעגעגענט קיין סימפאטיע. דעם „בונד“'ס שטימע האט וויא א קול אין א מדבר ארומגעבן. בלאנדזשעט אין דעם זאאל פון צוזאמענפאָהר. בלויז זיין אולטימאטום איז אנגענומען געווארן. דער אולטימאטום איז בעשטאנען אין דעם: אָדער 1) דער צוזאמענפאָהר נעהמט אן דיא נאָ-ציאנאלע פראָגראַם פון „בונד“, אָדער 2) דער „בונד“ רייסט זיך אָב פון דער פארטיי.

דיא פארטיי האט איינשטימיג אנגענומען דעם צווייטען פונקט. מיט אנדערע ווערטער, די פארטיי האט אויף אן עדעלען אופן ארויסגעטריבען דעם „בונד“.

וואָס איז געווען דער גאנצער סכסוך צווישן שטען ביידע?

איבער דער נאציאנאלער פראגע, איבער דעם „בונד“'ס נאציאנאלע פראגראם, וועלכע דיא פארטיי האט ניט געוואלט אנערקענען ניט אין טהעאריע און ניט אין פראקטיק.

וואָס איז דיא נאציאנאלע פראגראם פון „בונד“?

מיר מוזען זיך אָבשטעלען אויף דיזער פראגע אביסעל לענגער איבער צוויי טעמים: ערשטענס, צוליב דער פראגע גופא. דיא נאציאנאלע פראגראם פון „בונד“ איז פיעל מאָל אויסגעטייטשט געווארן אזוי פאלש, אז עס איז בראי צו מאַכען דיא פראגע אביסעל קלאהרער. צווייטענס, אונזער ערקלעהרונג וועט אונז פיעל העלפן פון צו פערענטפערן דיא פראגע, וועלכע מיר האבען זיך געשטעלט אין אָנפאנג ארטיקעל, נעמליך: „האט דער „בונד“ יעצט געענדערט זיין פראגראם?“

* * *

דיא אידעע פון נאציאנאליזמוס איז פיעל—פיעל עלטער וויא דיא אידעע פון סאציאליזמוס; צו דער זעלבער צייט איז זיא אבער אויך פיעל—פיעל דונקלער און פערפלאנטערטער. אונזער דעם מאנטעל פון נאציאנאליזמוס זיינען אימער בעגאנגען געווארען דיא גרעסטע פערברעכענס פון איין פאלק געגען א צווייטע; אין'ם נאָמען פון נאציאנאליזמוס האבען שטארקע פעלקער אימער געשטיקט און געדריקט שוואכערע פון זיך. פערקעהרט, דיא שוואכע און אונזערע דריקטע פעלקער האבען פון זייער זייט, געקעמפט פיר זייערע רעכטע און פרייהייט אויך אין'ם נאָמען פון נאציאנאליזמוס. דיא אידעע

צווייפעל, אז דורך איהם איז דער „בונד“ געווארען ניט נור גרויס און שטארק אַלס פראַלעטארישע פארטיי, נאָר אויך בעליעבט און געאכטעט ביי די ברייטע אידישע מאסען, אַלס א אידישער פארשטעהער.

אויך האָב מיט א ביון אונטערגעשטריכען די ווערטער: דער „בונד“ האָט זיך אָנגעמיינט פון דער פארטיי. דאָס קען הייסען, אז דער „בונד“ איז ארויסגעטראָמען פון דער פארטיי אָדער אז דיא רוישישע פארטיי האָט אַליין אָבגעלאָזט דעם שידוך מיט דעם אידישען „בונד“ ביידע בעהויפטונגען זיינען ריכטיג.

יעדער וואָס איז נור בעקאנט מיט דיא איינצעלהייטען פון דעם היסטארישען „צווייטען צוזאמענפאָהר“ פון דער פארטיי, דער ווייס דעם גייסט, וואָס האָט דאָ, אָהן אן אויסנאָם, געהערשט ביי דיא ניט בונדיסטישע דעלעגאטען. וויא ביטער עס זאָל זיין, מוז מען דאָ מודה זיין: יענער גייסט איז געווען א אידענטיפיקאציע ליכער! אין דער לופט האָט געשוועבט דיעזע פיינדישאפט צום אידען—ניט צו דיא אידישע ארבייטער, נאר צו דער אידישער פארטיי. ניין, נאָך מער: ניט נור פיינדישאפט האבען דיא דעלעגאטען און בעזאנדערס דיא אידישע דעלעגאטען פון דער פארטיי ארויסגעצייגט צום בונד, אין זייער תקיף'שער האלטונג האבען זיי נאָך שטארקער וויא מיט ווערטער אויסגעדריקט זייער פעראכטונג און שפאט צו די גרויסע אידישע ארבייטער ארגאניזאציאנען.

„וואָס מיר אידען! ווער מיר אידען! וואס'ר א אידישע נאציאן! זאלען די אידען ארבייטען מיט אונז צוזאמען, זאל דער אידישער פראַלעטאריאט שטעהן אונטער אונזער פאָהן, — מיר וועלען איהם שוין בעזארגען!“—אזוי האבען גע'טענה'עט דיא רוישישע סאציאל-דעמאקראטען; דאס זיינען געווען דיא עצות פון דיא גוי'שע „רוסלענדישע סאציאל-דעמאקראטען“ טען.

„א בעזונדערע אידישע פארטיי, כא-כא-כא! ציוניסטען! שאוויניסטען! א אידישע נאציאן! נאליסטען, כא-כא-כא!.. אין קארק אריין דארף מען אויך געבען! איהר רייזט אן ראסענ-האם, איהר הויבט אויף איין ארבייטער געגען א צווייטע—איהר זייט ניט ווערטע דעם נאָמען „סאציאליסטען!“ — ניעדער מיט דיא אידישע נאציאנאליסטען! ניעדער מיט דעם „בונד“! — אזוי האבען געשריען דיא אידישע „רוסלענדישע סאציאל-דעמאקראטען.“

אז דאס אידישע פאָלק זאָל פערלאָזען זיין איצ-גיגע היים און געהן קיין אויען אדער אפריקא אדער אין אן אנדער מדבר און פריי ענטוויקלען זיין אייגענעם גייסט. דאס זאָגען דיא ציוניסטען. און זיי רופען דיא אידען צו פערלאָזען זייער היים—רוסלאַנד. דיא ציוניסטען לעהרנען זייערע אנהענגער צו קוקען אויף דעם לאַנד, וואו דיא אידען וואהנען שוין אזוי פיעל הונדערטער יאהרען, צו וועלכער זיי זיינען צוגעבונדען מיט טויזענדער קניפען, וויא אויף א פרעמד לאנד און ז. ו. דיא ציוניסטישע גרופעס וואס רופען דיא ארבייטער אויף באריר קאדען צו קעמפפן פיר רוסלאַנד'ס פרייהייט פאלען אריין אין אן אונפערמיידליכע ווידער-שפרוד. דיא ציוניסטען רופען דיא אידען פון רוסלאַנד דערפאר, ווייל זייער נאציאנאלער אי-דעאל ריקט זיך ביי זיי ווידער אַמאָל אויס אין דער פארמע וועלכע מיר האבען אויבען כאַראַקטעריזירט: מיר ווילען אז דאס פאָלק זאָל לעבען, מיר ווילען, אז דיא אידישע קולטור, וועלכע איז אזוי שעהן, זאָל זיך פערשפרייטען; מיר ווילען, אז דער אידישער גייסט, וועלכער איז אזוי רייך און נאָבעל, זאָל בליהען און ז. ו. און ווייל מיר ווילען דאס—מוז דאס פאָלק אויך וועלען — עס מוז פערלאָזען רוסלאַנד, עס מוז געהען אין דיא וויסענשישע, עס מוז זיך דורכשטופען דורך א לעכעל פון א נאָדעל, ווען עס זאָל אפילו זיין אוננאטירליך! קיין זאך שטעהט ניט געגען מעגלשענ'ס ווילען!

דאס איז דער תוך פון דער נאציאנאלער אידעע פון אלע ציוניסטישע פראקציאנען: דאס אידישע פאָלק איז אונז טהייער און דערפאר מוז עס לעבען.

ניט אזוי פערשטעהען דיא בונדיסטען דיא נאציאנאלע אידעע. קודם כל זיינען זיי סאציאליסטען, ד. ה. זיי קעמפפן ניט נור פיר'ן דאָרען שטיקעל ברויט, נאָר אויך פיר געזעלשאפטליכע פרייהייט אין דער מדינה און פיר אינדי-ווידעלע פרייהייט אין דער געזעלשאפט. דעה דעווז פון סאציאליזמוס איז פרייהייט אין אלע הינזיכטען. און דאס שליסט שוין איין אויך נאציאנאלע פרייהייט. ד. ה. אז יעדע נאציאן זאָל האבען דיא רעכט און דיא פרייהייט צו פיהרען איהר קולטורעלע לעבען וויא זיא וויל, צו רעדען אויף דער שפראך, וועלכער זיא וויל, צו דאוונען אין דיא קליסטערס אדער שוהלען וואו זיא וויל; צו היטען דיא מנהגים און פיר

הייט אלס פראלעטאריע און פרייהייט אלס אידען.

דיעזע פאָהן ווערט הויך און הייליג געטראָגען פון'ם „בונד“ און פיר איהר האָט דער „בונד“ שוין פערגאסען גענוג כלום זיינס. דער „בונד“ פארדערט ניט נור פאליטישע און בירגערליכע פרייהייט פיר דיא אידען; ער פארדערט ניט נור אלע ארבייטער-תקנות פיר דיא אידישע ארבייטער, — ער פארדערט און קעמפפט און פערגיסט זיין בלוט אויך פיר זיינע נאציאנאלע אידען.

וויא פערשיעדען איז אבער זיין נאציאנאלע אידעע פון דער, וועלכע מיר האבען אויבען בעטראכט און וועלכע דיא ציוניסטען פון אלע שאטירונגען און פראקציאנען רעפרעזענטירען. דער „בונד“ קעמפפט פיר דעם אידישען נאציאנאליזם מוס און דיא ציוניסטען קעמפפן אין'ם נאמען פון דער זעלבער אידעע. עס איז וויכטיג צו זעהן: וואס האָט דער „בונד“ אייגענשאפטליך כעס אין זיין נאציאנאלער אידעע מיט דיא ציוניסטען? מיר וועלען דאס בעטראכטען פונקטענווייז:

(1) די ציוניסטען זאָגען, אז די אידען זיינען ניט קיין פראנצויזען, ניט קיין דייטשען, ניט קיין טערקען, נאָר אידען. דער „בונד“ קעמפפט דערפאר שוין עטליכע יאהר מיט דיא קריסטליכע און פיעלע אידישע סאציאליסטען.

(2) דיא ציוניסטען בעווייזען, אז דאס אידישע פאָלק איז א נאציאן. דער „בונד“ איז איינציטימיג.

(3) דיא ציוניסטען ערקלעהרען, אז דאס אידישע פאָלק האָט א רעכט צו לעבען פונקט וויא אלע אנדערע פעלקער. דער „בונד“ קעמפפט פיר דיעזע רעכטע.

(4) דיא ציוניסטען צייגען אָן, אז דאס אידישע פאָלק האָט זיינע בעזונדערע אייגענשאפטען, זיין נאציאנאלע פסיכאלאגיע, זיין שפראך, זיין געזעלשען, וועלכע טארען ניט אונטערדריקט ווערען. גאנץ ריכטיג. דער „בונד“ איז דערפאר א אידישע ארבייטער פארטיי צו פערטהיידיגען ניט נור דיא אידישע בירגערליכע רעכטע, נאָר אויך דעם אידישען קולטורעלען, מאַראַלען און גייסטיגען פערמעגען.

(5) דיא ציוניסטען קומען צום שלום, אז ווייל דיא אידען זיינען א נאציאן און ווייל זיי האבען א רעכט צו לעבען און ווייל זייער גייסט ווערט אונטערדריקט, מוזען זיי זעהען און זיי ווילען,

דער תוך פון דער נאציאנאלער פראגראם פון בונד, וועלכע האט ארויסגערופען אנפאלע פון אלע זייטען. דיא ציוניסטען האבען געשרינען אז דער „בונד“ איז אן אסימילאטארישע פארטיי, דערפאר וואס ער וויל ניט אויפהאלטען מיט געוואלד דיא אידישע קולטור און דערפאר וואס ער גלויבט ניט אין דעם לעגענדארישען מיטל „כפה עליהם הר כניגית“, דערפאר וואס ער גלויבט ניט אין אידעאליסטישע פארשריפטע און אפשר דערפאר וואס דער „בונד“ האט ניט געמאכט קיין קדשי קדשים פון דער אידישער קולטור, פיר וועלכע עס איז כדאי, זאל עס הייזט, מפקיר צו זיין דאס גאנצע פאלק אבי זיין גייסט זאל בלייבען.

דאס איז פון איין זייט.

פון דער צווייטער זייט האט דער „בונד“ געמוזט קעמפפן מיט זיינע אייגענע קאמפאס גענאסען, מיט דיא רוסישע סאציאל דעמאקראט טען, מיט דיא פוילישע סאצי. דעמ. מיט דיא פ. פ. ס. און ד. ג.

זייער טענה איז געווען: דער „בונד“ איז א שאוויניסטישע פארטיי, ד.ה. אז דער „בונד“ פערשפרייט צווישן דיא אידישע ארבייטער דעם „אתהבחרתנו“ געדאנק; אז דער „בונד“ זוכט ניט צו פעראייניגען אלע ארבייטער פון אלע נאציאנען, נאר, פערקעהרט, זוכט אויפצו וועקען און ארויסרופען דיא פערבארגענע אונד פריינדליכע געפיהלען פון איין ראסע צו א צווייטער.

ביים צווייטען צוזאמענפאך פון דער רוסי לענדישער סאציאל-דעמאקראטישער פארטיי, וועלכען מיר האבען אויבען דערמאנט, איז דער „בונד“ ערקלעהרט געווארען פאר אזא שאר וויניסט און אויף אן ערלען אופן האט מען איהם אויסגעשלאסען פון דער פארטיי דערמיט וואס דער צוזאמענפאך האט צוריק געוויזען זיינע פאדערונגען און סטאטוטען.

וואס זיינען געווען דיא דאמאסדיגע פאדערונגען און סטאטוטען פון „בונד“ און צו האט ער זיי געענדערט יעצט, ווען ער האט זיך פעראייניגט מיט דער פארטיי—אין נעכסט טען ארטיקלעל.

בן-יקיר.

ערן דיא נאציאנאלע ימים-טובים וויא זיא וויל א.ה. דיא אידעע פון דיא בונדיסטען איז א נאציאנאלע; זיי קעמפפן פיר דער אידישער נאציאן. וואס איז אבער זייער טענה? זיי זאגן ניט, אז זייער נאציאן איז דיא בעסטע און שעהנסטע, אז זייער קולטור איז דיא רייכסטע און דערפאר מוז מען זיא אויפהאלטען. זיי זאגען: אונז קימערט לחלוטין ניט, צו איז אונזער קולטור בעסער און פינער אדער ערגער און ביל-ליגער וויא דיא גוי'אישע. בעסער אדער ערגער, נאר זא לאנג ווי מיר זיינען אידען און מיר רעדען נור אידיש, זא לאנג מיר זיינען ערצויגען אין אידישען גייסט, ליבען אונזער שפראך, און האל-טען טהייער אונזער נאציאנאלע ירושה א.ה. ז.ו. זא לאנג מיר זיינען אידען און מיר ווערען אונד טערדריקט אלס אזעלכע, וועלען מיר קעמפפן פיר אונזער פרייהייט! מיר וועלען קעמפפן פיר אונזער פרייהייט צו רעדען און צו ערציי-הען אונזערע קינדער אויף וואסער שפראך מיר ווילען א.ה. ז.ו. מיר וועלען קעמפפן פיר אונזער נאציאנאלע קולטור ניט וויא מיר ווילען זיא זאל זיין, נאר וויא זיא איז. וועלען מיר אויף-הערען ווען עס איז צו פיהלען זיך נאציאנאל אונד טערדריקט, מיט אנדערע ווערטער, ווען אונזער נאציאנאלע געפיהל וועט ניט דורך אונטערדרי-קונג, נאר נאטירליכערווייזע אבשטארבען, וועלען מיר זיך אויפלעזען אלס אידישע פארטיי. מיר ווילען ניט מען זאל אונז אונטערדריקען; מיר ווילען אבער ניט אונטערדריקען אנדערע אויף. ווען דיא צייט וועט קומען און דיא פרייהייט, וואס וועט הערשען אין רוסלאנד, וועט אבשווא-כען דעם נאציאנאלען געפיהל (1) און דיא בעזונד-דערע פארמען פון קולטור ביי דיא אידען, וועלען מיר קיינעם ניט צווינגען צו רעדען דוקא אידיש א.ה. ז.ו. מיר דיקטירען ניט אונזער ווילען דעם פאלק. מיר וועלען פאלגען דעם נאטירליכען גאנג פון לעבען.

דאס זאגען דיא בונדיסטען און דאס איז

(1) דיעזע פראגע איז א גאנץ אינטערעסאנטע און און פיר זיך. מעגליך אז מיר וועלען זיא אמאל בעהאנדלען אין א בעזונדער ארטיקלעל.

ב. י.

לעבען און קונסט.

פון ל. ב. בודיאנאוו — בודין.

גרויסער זאפאס פון אדיעקטיווען (בעציערונגס-ווערטער) פון פערשיעדענע שטארקייט און שאטירונגען. האבענדיג דעם זאפאס אין דאס קרימיזירען געווען זעהר **לייכט**: דיא כאראקטערען, בעשרייבונגען, אדער סיטואציען אין דעם קריטיקירטען ווערק, האבען יעדערער גע-קריגען צוגעזעצט איין אדיעקטיוו, אמאל צוויי אדער מעהר וויא למשל: דאס ווערק איז גוט אדער שלעכט; דער כאראקטער איז ערהאבען אדער ניעדריג; דיא בעשרייבונג איז ריכטיג אדער פאלש, שטארק אדער שוואך, א. ז. וו. טאמער האט דער קריטיקער געדענקט, אז דיא אדיעקטיווען זיינען ניט שטארק גענוג, האט ער זיך ארויסגעהאלפען מיט גרויסע נעמען: דער שרייבער איז א רויסישער האמער, יענער א דייטשער שעקספיער, אדער א פראנצויזישער עסכילוס א. ז. וו. שווער איז בלויז געווען צו שרייבען איבער דיא אלטע שרייבער, איבער דעם אמט'ן האמער, איבער דעם אמט'ן שעקספיער. דיא אלטע שרייבער זיינען דאך אלע גרויס, ערהאבען, שטארק און גוט. נאטירליך איז עס געווען א שווערע שטיקעל ארבייט. די אדיעקטיווען אזוי צו אראנזשירען דער לעזער זאל וויסען דעם חילוק פון איין גרויסען, ערהאבער נעם, געטליכען א. ז. וו. שרייבער ביז א צווייטען. דער „קריטיקער“ האט זיך דאן געמאכט אלערליי סמנים: איינער קוילעט אוועק אלע זיינע העלדען, דער אנדערער לאזט זיי לעבען. איינער שרייבט מיט פיער פיסגע יאמבאס און דער צווייטער מיט ווייסע ריפמעס. ער האט זיך אויך בעשאפען נייע אדיעקטיווען, וויא קלאסיש, פסעוודאקלאסיש, ראמאנטיש, רע-אליסטיש, נאטוראליסטיש א. ז. וו.

אבער נאך אלעם דעם האט דער לעזער אזוי פיעל געוואוסט פון ליטעראטור, וויא דיא זעלבע לעזער האבען געוואוסט פון דיא היסטאריע וואס ער האט געלערנט און וואס איז געשריבען געווארען פונקט אויף אזא אופן — ער האט נעמליך געוואוסט נעמען און פארסירונגען. אלע מיט איין פנים, פונקט וויא איין מאמע וואלט זיי געהאט. דאס גאנצע צוזאמען האט אויסגעזעהן וויא א לאנגע טויזענד יעד-

יא נייע רעדאקציען פון דער „צוקונפט“ האט מיך איינגעלאזט דען צו שרייבען אין דער „צוקונפט“ איבער ליטעראטור-קריטיק. איך האב דיא איינלאזונג אנגענומען, און ערווארטע איבער דיעזען געגענטשאנד גאנץ אפט צו שרייבען. איך פיהל דארום דאס איך דארף זיך דורכריידען מיט דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ איין-מאל-פאר-אלע-מאל וועגען דעם וואס איך דענק איבער ליטעראטור און קונסט אים אלגע-מיינען, און ווי אזוי ליטעראטור-און-קונסט קריטיק דארף געשריבען ווערען, כדי דער לעזער זאל וויסען דעם שטאנד-פונקט פון וועלכען מייז ליטעראטור-קריטיק וועט געשריבען ווערען, און אויף וועלכע אלגעמיינע פרינציפען זיא וועט זיין בעגרינדעט.

איך פיהל ספעציעל דיא נויטווענדיגקייט פון אזא ערקלערונג. צוליב צוויי אורזאכען. דיא ערשטע אורזאכע איז דער אומשטאנד וואס דיא אידישע לעזער זיינען איבערהויפט ניט געוואהנט צו א שטאנדפונקט אין ליטעראטור-קריטיק. פיעלע פון זיי האבען פון אזא זאך קיינמאל ניט געהערט. אנדערע ווידער וואס האבען דערפון יא געהערט דענקען, אז דאס איז א גאנץ איבריגע זאך. אין בעסטען פאל א סארט אומגעלומפערטער לוקסוס-ארטיקעל וועלכער געהערט צו דער אבטהיילונג פון „שווערער ארטיללעריע“ אין דער ליטעראטור. א סארט ליטערארישער מאכל וועלכער פאסט זיך בלויז פאר „וויסענשאפטליכע“ מאגענס, אבער ניט פאר'ן „פראסטען“ לעזער וועלכער קאן ניט פארדייען אזא „שווערע“ שפיין. דאס קומט דערפון וואס ביז יעצט האט מען דיא אידישע לעזער געוועהנליך געהאדעוועט מיט זעהר „לייכטע“ שפיין אונטער דעם נאמען ליטעראטור-קריטיק, מיט שפיין וועלכע פאסט זיך בלויז פאר קליינע קינדער. אמאל פלעגען אלע אזוי שרייבען ליטעראטור קריטיק. אלץ וואס אזא ליטעראטור-קריטיקער האט בעדארפט האבען, אום צו „קריטיקירען“ א נייע ליטערארישע ערשיינונג איז געווען א

סיי אין היסטאריע סיי אין ליטעראטור. אין עס אין דאכיי וויכטיג צו בעמערקען דאס דיא ענטוויקלונג פון דיא אנשוואונגען אויף דעם היסטארישען און אויף דעם ליטערארישען גע- ביט זיינען געגאנגען האנד אין האנד. צו ערשט האט מען אנערקענט דאס ביידע, לעבען און קונסט, זיינען ניט קיין רייע פון צופעלליג- קייטען זאגנדרן אן ענטוויקלונגס-פראצעסס. דער רעזולטאט פון געוויסע אורזאכען. פערשיעדענע אורזאכען זיינען אנגעגעבען פון פערשיעדענע פארשער פאר דיעזע פראצעססען, אבער ביי יעדען פארשער איז אימער געווען א צוזאמענהאנג צווישען דיא צוויי פראצעסען. וויא גרויס דער צוזאמענהאנג איז, נאך דער מיינונג פון אירגענד וועלכען פארשער, וועט דעם זיך אין דעם וואס זיין מיינונג איז איבער דער מענשליכער געשיכטליכער ענטוויקלונג אים אלגעמיינען. מיט אנדערע ווערטער, דיא מיינונגען איבער קונסט און איהר ענטוויקלונג און איבער דעם צוזאמענהאנג צווישען דער ענטוויקלונג פון קונסט און דעם אלגעמיינעם היסטארישען פראצעס, זיינען אימער געווען דער רעזולטאט פון דיא מיינונגען איבער דעם אלגעמיינעם היסטארישען פראצעס און זיינע אורזאכען. ביז איפפאלט מען, דער גרויסער פראנצויזישער קונסטאדו-ליטעראטור-היסטא- ריקער, האט בעוועזען דאס עס זיינען איבער- הויפט ניט פאראנען קיין צוויי בעזונדערע ענטוויקלונגס-פראצעסען, זאגנדרן איין פראצעס, דער אלגעמיינער מענשליכער היסטא- רישער פראצעס, און דאס דיא ענטוויקלונג פון קונסט אים אלגעמיינען און ליטעראטור אים בעזאגנדרן איז ניט מעהר וויא א טהייל פון'ס אלגעמיינעם מענשליכען ענטוויקלונגס-פראצעס. און דאס דיעזער טהייל ענטוויקעלט זיך ניט אונאבהינגיג פון'ס גאנצען, זאגנדרן צוזאמען מיט דעם גאנצען. אום צו פערשטעהען דיעזען טהייל ד. ה. אום צו פערשטעהען קונסט און ליטעראטור, מוזען מיר פארשטעהען דאס גאנ- צע; אום צו שטודירען דיעזען טהייל מוזען מיר שטודירען דאס גאנצע. מיט אנדערע ווער- טער: קונסט און ליטעראטור קען מען נור פערשטעהען, ווען מען פערשטעהט דעם פרא- צעס פון דיא גאנצע מענשליכע ענטוויקלונג.

טען איז אייגענטליך ניט געווען דער ער- שטער וואס האט דיעזעם פערשטאנען, ער איז אבער געווען דער ערשטער, וועלכער האט עס

ריגע שלעפעניש, וויא דיא אידען אין דער מדבר, און אן אורזאכע און אהן א רעזולטאט. ויסערוויחנן, ויסערוויחנן. פריהער זיינען גע- ווען פערסיאנער, וועלכע האבען צוקלאפט דיא וואס זיינען געווען פאר זיי און זיי האבען גע- האט א כורש מלך פרס וואס האט איינגענומען דיא גאנצע וועלט און האט געקעניגט מהורו ועד כושי. נאכהער זיינען געקומען דיא גריכען און האבען צוקלאפט דיא פערסיאנער, און זיי האבען געהאט אן אלעקסאנדער מוקדון, וועל- כער האט איינגענומען דיא גאנצע וועלט, און איז פארגאנגען ביז ערגעץ אין דיא הרי חשב ערגעץ וואו איז אינדיען. נאכהער זיינען גע- קומען דיא רוימער מיט זייער יוליוס צעזאר וועלכער האט אויך איינגענומען דיא גאנצע וועלט, אבער נסיעות האט ער שוין געמאכט קיין מערב און ניט קיין מזרח. א. ז. ו. א. ז. ו. אויף וויפיעל דעם לעזערס שכל האט געקענט אויסטראגען, האט יוליוס צעזאר גרא- דע געקענט אזוי געהן נאך אינדיען און אלעק- סאנדער מוקדון נאך פראנקרייך און בריטאניען, ווען עס וואלט זיך זיי נור פערגלוסט. די גריכען האבען זיך געשלאגען מיט דיא פערסיאנער און דיא רוימער מיט דיא גערמאנען, און ניט פאר- קעהרט, ווייל עס האט זיך צופעליגערווייזע אזוי געטראפען, און אויף א מעשה פרעגט מען קיין קשיות ניט.

פונקט אזוי איז דיא ליטעראטור, און ספעציעל איהר געשיכטע, געווען ניט מעהר ווי א רייע פון נעמען און פאסירונגען: האמער, עסקיללום, ווירגיל, דאנטע, שעקספיער, מילטאן, קארנעל, ראסין, מאליער, שאטאבריאן, לעס- סינג, געטע, שיללער, ביראן, היוגא, דיקענס, באלזאק, זאלא, טאלסטא, הויפטמאן, דאנא- ציא; קלאססיקער, פסעוודא-קלאססיקער, רא- מאנטיקער, רעאליסטישען, נאטוראליסטישען, אימ- פרעססיאניסטישען, סימבאליסטישען, אלץ נעמען און א צוזאמענהאנג, און אן ערקלערונג. און אן אורזאכע און אהן א צוועק. שעקספיער האט געמעגט געווען שרייבען אנטגאנע, און ווירגעל-האמלעט. דיא ראמאנטיקער האבען פונקט אזוי גוט געקאנט לעבען אין דיא צייטען פון לודוויג דעם 14טען, און נאטוראליסטישען זיינען צופעליגערווייזע געבארען געווארען אביסעל צושפעט.

ביי דיא אמות העולם איז מען שוין לאנג ארויסגעוואקסען פון דיא קינדערשע יאהרען,

דער קינסטלער־שולע, צו וועלכער ער געהערט, און ענדליך צווישען יעדער קינסטלער־שולע און דער היסטארישער עפאכע, אין וועלכער זיא ערשיינט, בליהט און פערנעהט. ער קומט דאז צו פאלגענדען שלום: אום צו בעגרייפן א קונסטווערק, א קינסטלער, אדער א גרופע פון קינסטלער, מוזען מיר קלאר בעגרייפן דיא אלגעמיינע סאציאלע און אינטעללעקטועלע

קלאר און דייטליך ארויסגעזאגט, ערקלעהרט, און בעווייזען. טעין פאנגט אן דיא איינ־לייטונג צו זיין „קונסט פילאזאפיע“ מיט דיא ווערטער: „דער הויפט פונקט פון דער מעטאדע, וועלכע מיר ווענדען דא אן, בעשטעהט אין דעם וואס מיר אנערקענען, דאס א קונסטווערק איז ניט קיין פעראיינצעלטע ערשיינונג, און דאס אום עס צו פערשטעהען מוז מען שטודיר־

הויפּפּאָליט אדאלף טעין.

אומשטענדען פון דער צייט, צו וועלכער זיי געהערען. אין דיעזער וועט מען געפינען דיא לעצטע ערקלערונג, אין איהר איז ענטהאלטען דיא ערשטע אורזאכע, וועלכע בעשטימט אלע פאלגענדע. דיעזע ווארהייט ווערט בער שטעטיגט פון דיא היסטארישע פאקטען. ווען מיר אונטערזוכען דיא הויפט עפאכען אין דער

רען דיא אומשטענדען, פון וועלכע עס קומט ארויס און דורך וועלכע עס ווערט ערקלערט. טעין צייגט דאן אן אויף דעם צוזאמענהאנג, וועלכער עקזיסטירט צווישען יעדען בעזונדערן קונסטווערק און דיא איבריגע פראדוקציאנען פון דעם זעלבען קינסטלער, צווישען דער טהער־טינקייט פון יעדען איינצעלנעם קינסטלער און

מארקסיסטישען שטאנדפונקט. דיעזעס פאדערט אן ערקלערונג צוליבע צוויי אומשטענדען: ערשטענס, וועלען פיעלע לעזער איבערהויפט ניט פארשטעהען וואס איז דאס אזוינס שרייט בען ליטעראטור־קריטיק פון א מארקסיסטישען שטאנדפונקט. איך קאן א סך מארקסיסטען (דאס הייסט, נאטירליך, מענשען וואס רופען זיך מארקסיסטען), צווישען זיי עטליכע שרייט בער און א פאר רעדאקטערע, וואס פארווארפען מיט הענט און מיט פיס, ווען מען דערמאנט זיי, אז ליטעראטור־קריטיק האט אייגענע וועלכע בע שייכות מיט מארקסיזמוס. אנדערע לעזער ווידער, וועלען אוראיי דענקען, אז דיא „צור קונפט“ געהט דא זיי געבען א פארציע „ענגע“, „טרוקענע“, און „דאגמאטישע“, שווערע ארטיי לעריע“ אונטער דער פארמע פון ליטעראטור־קריטיק. אדער אז זיא וועט נעמען „קריטיזירען“ ליטעראטור פון'ס וואוט־פארדער־סאציאליסטישער־פארטיי שטאנדפונקט.

דיא יעניגע וואס פערשטעהען ניט וואס פאר א שייכות מארקסיזמוס האט מיט ליטעראטור־קריטיק איז שוין געענטפערט מיט דעם וואס מיר האבען אויבען ציטירט פון טענ'ס קונסט פילאזאפיע. וויבאלד אז מען קען פארשטעהען דיא קונסט און ליטעראטור פון א געדויער עפאכע נור דאן, ווען מען פארשטעהט דאס גאנצע סאציאלע און אינטעלעקטועלע לעבען פון דזער, איז דער שייכות פון קונסט און ליטעראטור־קריטיק און געשיכטע מיט מארקסיזמוס זעלבסטפערשטענדליך.

עס איז ניט אזוי לייכט צו בעווייזען, אז מארקסיסטישע ליטעראטור־און־קונסט־קריטיק דארף ניט זיין דאגמאטיש. (מיר וואלטען אייך גענטליך געמעגט זאגען קאן ניט זיין דאגמאטיש, אבער מיר ווילען ניט צורייצען דיא גענוז). אן ענגלישער שפריכוארט זאגט: „דעם טעם פון קוגעל ווייס מען ביים עסען“ און מיר האפען דאס דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ וועלען איז גיכען זעהען בעשיינפערליך, אז מארקסיסטישע ליטעראטור־קריטיק איז ניט דאגמאטיש, און אז זיא האט אין זיך דיא מעגליכקייט צו זיין אזוי ברייט און אזוי אינטערעסאנט וויא דאס לעבען אליין. דא וויל איך בלויז זאגען דאס דער צוזאמענטרעפען פון מארקסיזמוס מיט דאגמאטיזמוס איז איינער פון דיא פאראורטהיילע.

געשיכטע פון קונסט, געפינען מיר דאס דיא לעצטע ערשיינען און פערשווינדען מיט דעם ערשיינען און פערשווינדען פון גענויסע סאציאלע און אינטעלעקטועלע אומשטענדען. איז דער אידישער ליטעראטור זעהען מיר א מערקווירדיגע ערשיינונג, וועהרענד אונזערע אידען איבער געשיכטע אין אלגעמינען זיין נען פעהרעלטניסמעסיג אפטרדייט האלטען מיר זיך נאך אלץ מיט דיא אידען איבער ליטעראטור, וועלכע זיינען אונז אנגעקומען בירושה פון כמעלניצק'ס צייטען. וועהרענד אויפ'ן אלגעמינעם היסטארישען פעלד האבען מיר מאטעריאליסטען, אידעאליסטען, איינפאך כע און סינטעטישע מאניסטען, ליעגט אונז זער ליטעראטור־און־קונסט קריטיק הויפטזעכליך אין דיא הענד פון ריפואוואווינקעלס וועלכע כע זיינען פארשלאפען ניט בלויז צוואנציג, זאגט דערן צעהן מאל צוואנציג יאהרען. אונזערע ליטעראטור־קריטיקער דערצעהלען אונז נאך אלץ וועלכע „טיפען“ עס זיינען אויסגעהאלטען און וועלכע ניט, און וואס דער שרייבער האט בעי דארפט געווען טאן, אום זיינע טיפען זאלען יא אויסגעהאלטען ווערען. און דאס אלעס...

איך מוין חלילה ניט צו זאגען, דאס דיא וואס שרייבען אזעלכע קריטיקען פערריכטען ניט קיין ניצליכע ארבייט. פארקעהרט, זייער ארבייט איז ניצליך און נויטווענדיג. מיר מווען האבען זייער ארבייט פונקט וויא מיר מווען האבען ביכלאך אין וועלכע מען דערצעהלט דיא לעזער אז פריהער זיינען געווען פערסיאנער, דערנאך גריכען, דערנאך רוימען, א. ז. ו. אויף וואס איך וועל דא אויפמערקזאם מאכען איז, דאס אויף דעם פעלד פון ליטעראטור־קריטיק זיינען מיר ביי דיעזע ביכלאך פערבליבען.

דיא „צוקונפט“ וויל יעצט דיעזען אנאמאל לען צושטאנד אבשעפען. זיא וויל דאס פערזאמטע נאכהאלען, און דארום געבען אזוי פיעל ליטעראטור־קריטיק וויפיעל איהרע קרעפטע וועלען איהר ערלויבען. אלס אז אנפאנג האט זיא מיר איינגעלאדען, און דא קום איך צו דער אנדערער אורזאכע, ווארום איך געפין פאר נעטהיג צו שרייבען דיעזע ערקלערונג־פראגראם. איך בין א מארקסיסט, וויא דיא לעזער פון דער „צוקונפט“ ווייסען. דאס אליין איז שוין שלעכט גענוג, און וואס איז אבער נאך ערגער, איך וועל שרייבען ליטעראטור־קריטיק פון מיין

קען זיין ריכטיג, בלויז דער מארקסיסט האט
ניט גענוג נאכגעפארשט דיא סאציאלע אומ-
שטענדען, אדער האט ניט פערשטאנען זייער
צוזאמענהאנג. אויף קיין פאל אבער קען זיין
אונריכטיגע ערקלעהרונג ניט זיין דער רעזול-
טאט פון אירגענד וועלכען פעהלער אין זיין
מעטהאדע, ווייל וויא שוין געזאגט, דיא מארק-
סיסטישע מעטהאדע ענטהאלט אין זיך קיין
דאגמא, זי בעשטעהט פון בלויז איין ווארט:
פארשען. פארשען! אונטערזוכען אלעס. איף
דיעזער הינזיכט איז דיא מארקסיסטישע ליי-
טעראטור קריטיק ניט אנדערש, זאגנדרן בלויז
טיעפער פון טען'ס מעטהאדע.

לאמיר זעהען, אין וואס בעשטעהט טען'ס
מעטהאדע: ווי אזוי געהט. טען צו דער ארכיטע-
ווען ער וויל זיך ערקלעהרען א געוויסע קונסט-
ערשיינונג? און וויא אזוי קומט ער צו אן ער-
קלעהרונג איבער קונסט אים אלגעמיינען?
קורץ, אין וואס בעשטעהט זיין עסטעטיקע?

אין זיין אויבער-צימירטער „קונסט פילא-
זאפיע“, וועלכע בעשטעהט פון א סעריע לעק-
טשורס, וועלכע ער האט געהאלטען פאר זיינע
סטודענטען איבער דער געשיכטע פון איטא-
ליענישער מאלעריי, זאגט טען פאלגענד-
דעם איבער דעם, וויא אזוי ער הענקט צו שמו-
דירען דייעזען געגענטשאנד.

„איך וועל פרובירען פאר אייך פארצוליי-
גען דאס מיסטישע מיליע (אומגעבונג), אין וועל-
כער געאטא און בעאטא אנגעליקא זיינען ער-
שיענען, און צו דייעזען צוועק וויל איך אייך פאר-
לעזען אויסציגען פון דיא פאעטען און לעגענדען-
שרייבער, וועלכע ענטהאלטען דיא אידעען, וועל-
כע דיא מענשען פון יענער צייט האבען געהאט
וועגען גליק, עלענד, ליבע, גלויבען, גז ער,ו,
גהנום, און אלע אנדערע גרויסע מענשליכע אינ-
טערעסען. מיר וועלען געפינען דאקומענטארע
בעווייזע אין דאנעט'ס פאעזיע... אין דיא ווער-
קע פון אזעלכע היסטאריקער וויא דינא קאמ-
פאגני, און אין דער אונגעהייער גרויסער זאמ-
לונג פון פנסק', וועלכע בעשרייבען אזוי נאאוי-
דיא אייפערזוכטעלייען און אויפריהערעייען פון
דיא קליינע איטאליענישע רעפובליקען. נאכדעם
וועל איך פרובירען אויף דעם זעלבען ארט אייך
פארלייגען דאס היידנישע מיליע, פון וועלכען
עס זיינען מיט הונדערט און פונפציג יאהר שפע-
טער ארויסגעוואקסען לעאנארדא דא ווינצי,
מיכאעל אנדזשעלא, ראפאעל, און טיטאן, און צו

וועלכע קומען פון אונטערזוכענייט. ניט נור
מארקסיסטישע ליטעראטור-קריטיק, זאגנדרן
דער מארקסיזמוס איבערהויפט קאן ניט זיין
דאגמאטיש, אדער וועניגסטענס, דאך ניט זיין
דאגמאטיש, דער מארקסיזמוס אין זיין אנווענד-
דונג אויף דער געשיכטע איז בלויז א פארשונגס-
מעטהאדע, און איז דארום פונקט דער היפף פון
א דאגמאטישער לעהרע. דער נייער רעדאקטאר
זאגט אין זיין רעדאקציאנס-פראגראם, דאס דיא
„צוקונפט“ וועט זיין א פרייע פלאטפארמע,
אבער זיא וועט האבען א שטאנדפונקט — דעם
מארקסיזמוס. איך וויל זאגען דאס דער מארק-
סיזמוס אליין איז א פרייע פלאטפארמע. דער
מארקסיזמוס קאן ניט זיין דאגמאטיש, ווייל ער
האט קיין דעפיניציאנען פון אבסטראקטע בע-
גריפע, ער האט קיינע אייביגע ווארהייטען: ער
איז בלויז א פארשונגס מעטהאדע. אלס אזעלכע
קאן ער זיין ברויכבאר אדער ניט, אבער ער קאן
ניט זיין ראמאנטיש. אלס ליטעראטור-קריטיק
זאגט ער ניט וואס עס דאך זיין און וואס עס
דאך ניט זיין, וואס עס איז גוט און וואס עס
איז שלעכט, זאגנדרן ער ערקלערט וואס עס איז
און וויא אזוי עס קומט אזוי צו זיין.

עס וועט פילליכט זיין א נייעם פיר פיעלע
לעזער אז א מארקסיסטישער ליטעראטור-קריטי-
קער האט ניט קיין פארליעבע צו אירגענד וועל-
כער ליטעראטור-דיכטונג אדער שולע. אלע ריכ-
טונגען און שולען—קלאסיקער, פסעוודא-קלאסי-
קער, ראמאנטיקער, רעאליסטישען, נאטוראליסטישען,
סומבאליסטישען, אימפרעסאניסטישען, זיינען פאר
איהם דאסזעלבע, נעמליך: ערשיינונגען, וועל-
כע מען דאך שטודירען און ערקלערען, אפילו
דיא זאגענאנטע „קונסט פיר דיא קונסט“, איז
פאר א מארקסיסטישען ליטעראטור-קריטיקער
און היסטאריקער ניט א זאך, וועלכע מען דאך
פערארטהיילען און פערדאמען, זאגנדרן א גע-
גענישטאנד פאר שטודיום און ערקלערונג.

דיא ערקלעהרונגען, וועלכע א מארקסיסט
גיבט פאר געוויסע ליטערארישע ערשיינונגען
קענען זיין ריכטיג אדער ניט ריכטיג. ווען זיי
זיינען ניט ריכטיג, קען דאס זיין דער רעזולטאט
פון איינער פון די צוויי פאלגענדע אורזאכען.
דיא גרונד-אנאחמע פון די מארקסיסטישען, דאס
דער סאציאלער בנין פון דער געזעלשאפט מיט
אלע אינסטיטוציאנען און אידעען זיינען דער
רעזולטאט פון דיא עקאנאמישע אומשטענדען,
קען זיין פאלש. אדער, דיזע גרונד-אנאחמע

וועלכע איך סטארע זיך צו פערפאלגען, און וועל-
כע מען הויבט אן איינצופיהרען אין אלע „מאד-
ראלע וויסענשאפטען“ בעשטעהט אין דעם, וואס
איך בעטראכט אלע מענשליכע גייסטיגע פראג-
דוקציאנען, און ספעציעל קונסטווערקע, אלס
פאקטען, וועלכע מיר דארפען זיך ערקלערען
און וועמעס אורזאכען מיר מוזען זוכען.

מיט אנדערע ווערטער: קונסט אים אלגע-
מיינען, און דיא איינצעלנע קינסטע (ווי ליטע-
ראטור, צום ביישפיעל) אים בעזאנדערע, זיינען
א טהייל פון'ס אלגעמיינען גייסטיגען מענשלי-
כען לעבען, ענטוויקלען זיך מיט דיזען לעבען,
און קענען פארשטאנען ווערען בלויז ווען מען קען
און מען פערשטעהט דיזעס לעבען. די געשיכ-
טע דער קונסט אים אלגעמיינען, און פון איר-
גענד וועלכער ספעציעלער קונסט אים בעזאנד-
ערען, איז א טהייל פון דער אלגעמיינער מענש-
ליכער געשיכטע, און קען שטודירט ווערען בלויז
אים צאמענהאנג מיט דיעזער, קען פארשטאנען
ווערען בלויז ווען, און אויף וויא פיעל מען
פארשטעהט דיעזע.

טעני'ס מעטאדע איז אונזער מעטאדע. דאס
איז דיא איינציגע מעטאדע, דורך וועלכער מיר
קענען עפעס לערנען, א חוץ נעמען און אינצו-
דענטען. טעני'ס גלענצענדע ווערקע איבער דער
געשיכטע פון מאלעריי און ליטעראטור זיינען
א גרויסער, גלענצענדער בעווייז פיר דיעזען.
מען קען זיך איבערהויפט ניט א קער טאן איד
דער געשיכטע פון אירגענד וועלכער קונסט,
ספעציעל פון ליטעראטור, אז מען זאל זיך ניט
אנשלאגען אן א בעווייז. אינ'ס מעגליכען אומ-
גאנג, זא צו זאגען, מיט ליטעראטור און קונסט
ווארפען זיך אזעלכע בעווייזע אין דיא אויגען.
און מען דארף זיין ווירקליך בלינד, אום זיי ניט
צו זעהן. ווי לעבערליך די אלטע מעטאדע פון
משפטי'ן וואס קען איז שעהן און וואס עס איז
ניט שעהן איז, עס מען זעהען פון פאלגענדען
ביישפיעל: מיר האלטען שטעקספיר'ן פאר איינעם
פון דיא צווייטריי גרעסטע פאעטען וואס דיא
מענשהייט האט ווען עס איז געהאט, דוכט זיך,
אזעלכע שעהנע, ערהאבענע, גרויסע, א. ז. וו.
ווערקע ווי שטעקספיר'ס וואלטען בעדארפט גלייך
אנערקענט ווערען פון דער גאנצער וועלט, אויב
עס איז נאך איבערהויפט דא אזא זאך וויא אל-
געמיינ, אדער אזאן-פיר-זיך, שעהן, ערהאבען.

דיעזען צוועק וועל איך אייך פארלעזען פון דיא
מעמארען פון צייטגענאסען — בענעווענוטא
צעללעני צום ביישפיעל — אדער פון דיא פער-
שיעדענע טאגפנס'ן, וועלכע זיינען געפיהרט
געווארען אין רוים און אנדערע וויכטיגע אי-
טאליענישע שטעט, אדער פון דיא דעפעשען
פון געזאנדטע...

און נאכדעם וויא טען ערקלעהרט וואס מען
דארף שטודירען, אום צו זיין אימשטאנד צו ער-
קלערען דעם ספעציעלען געגענשטאנד, מיט
וועלכען ער האט זיך דאן בעשעפטעט — אי-
טאליענישע מאלעריי — זאגט ער פאלגענדעם
איבער דעם שטודיום פון קונסט אים אלגעמיי-
נען:

„לאמיר זיך יעצט פארשטעלען דאס אונז
איז דאס אלעס געלונגען, און מיר האבען קלאר
און דייטליך געצייכענט דיא פערשיעדענע אינ-
טעלעקטועלע אומישטענדען, וועלכע האבען גע-
פיהרט צום געבורט פון דער איטאליענישער מא-
לעריי — איהר ענטוויקלונג, איהר בליהען, און
איהר אונטערגאנג; שטעלט אייך פאר, דאס
דאסזעלכע איז אונז געלונגען מיט אנדערע לע-
דער, מיט אנדערע צייטען, און מיט די פארשידע-
נע אבטיילונגען פון קונסט: ארכיטעקטור, סקולפ-
טור, מאלעריי, פאעזיע, און מוזיק; שטעלט אייך
פאר דאס, אלס רעזולטאט פון דיזע אלע אונ-
טערזוכונגען, צו דעפינירען דעם כאראקטער און
בעצייכענען די אומישטענדען פאר דער עקזיסטענץ
פון יעדער קונסט — און מיר וועלען דאן האבען
א פולע ערקלערונג פון אלע שעהנע קינסטע און
פון קונסט אים אלגעמיינען. דאס הייסט, מיר
וועלען דאן האבען א פילאזאפיע פון דיא שעהנע
קינסטע — דאס וואס מען רופט געזעהנליך אן

עכטעטישעס סיסטעם. דאס איז אונזער ציעל.
אונזער עסטעטיקע איז א מאדערנע און איז א-
דערש פון דער אלטער, ווייל זיא איז היסטאריש
און ניט דאנאמאטיש, דאס הייסט זיא לייגט
ניט ארויף קיין געכאט, זאנדערן געפינט אויס
אין דער היסטאריע איהרע געזעצע. דיא אלטע
עסטעטיקער פלעגען אנפאנגען מיט א דעפ-
ניציאן פון שעהנהייט, זיי האבען ערקלערט, צום
ביישפיעל, אז „דאס שעהנע“ איז דער אויסדרוק
פון א מאדראלישען אידעאל, אדער פון מענשליכע
געפיהלען א. ז. וו. דאן, שטיצענדיג זיך אויף
זייער דעפיניציאן וויא אויף א פאראגראף פון א
געזעצבוך, האבען זיי גע'משפט: געלויבט, פער-
דאמט, גענעבען התראות... דיא נייע מעטהאדע

א. ז. וו. נון, צייגט אינז אבער דיא געשיכטע דאס הונדערט יאהר נאך שעקספיר'ס טויט האר בען איהם גרויסע עסטעטיקער, דיא גרעסטע פון זייער דור, ערקלערט פאר א שוור'ן האלב-וויל' דען; נאכהער, יעצט, דריי הונדערט יאהר נאך זיין טויט, ווערענד דיא מעהרסטע מענשען פערנעטערען איהם כמעט, געפינען זיך אועלכע גרויסע מבינים וויא טאלסטא, צום ביישפיעל, וועלכע ערקלערען, דאס שעקספיער איז אבשטויי סענד און אבשטוייליך. ערשט מיט א מאנאט-צוויי צוריק איז ערשינען א ביכעל, איז וועלכען טאלסטא, בערנארד שאא, און ערנסט קראסבי בעווייזען, אז שעקספיר איז נישט שעהן, נישט גרויס, נישט ערהאבען. א. ז. וו. א. ז. וו. אנאנדער ביישפיעל פון דער לעכערליכקייט פון דיא אבסטראקטע דעפעניציאנען איבער שעהן, קונסט, א. ז. וו. און וויעדער א ביישפיעל, וועלכען מיר האבען נישט געזוכט, זאנדערן וועל' כער האט אינז, אזוי צו זאגען, געזוכט: מיט עטליכע וואכען צוריק איז ערשינען א בוך איבער דיקקענס פון איינעם פון דיא ברייליאנ' טענע ענגלישע עסטעטיקעריקטיקער. דיעזער עסטעטיקער ערקלערט מיט'ן אויטאריטעטנעם טאן, וועלכען אלע אועלכע עסטעטיקער געברוי' כען, (פון בעווייזען וויסען דיא לייטע נישט), דאס אמת גרויסע קונסט מוז זיין דעמאקראטיש; קומט אבער צו געהען אנאנדער מאור הגדול פון דעם זעלבען סארט און ערקלערט, מיט פונקט דעמ' זעלבען אויטאריטעטנעם טאן, אז גאר פאר' קעהרט, אז אמת גרויסע קונסט איז אימער גע' ווען און וועט אימער בלייבען אריסטאקראטיש! דאסזעלבע וועט איהר געפינען, וואוהיז איהר וועט זיך נישט קערען און ווענדען. און איינער איז פונקט אזוי גערעכט וויא דער צווייטער, און ווען איהר האט זיי אלע אויסגעהערט נויסט איהר פונקט אזוי פיעל אדער אזוי ווייניג וויא פריהער.

נאניז אנדערש ווען איהר געברויכט דאס וואס טעין רופט די וויסענשאפטליכע מעטאדע, ווען איהר געברויכט דיעזע מעטאדע לערנען

איהר אימער עטוואס. מיר זיינען נישט איינפערשטאנען מיט אלעס, וואס טעין האט גע' שריבען איבער קונסט און ליטעראטור. אבער דאס איז נישט די שולד פון זיין מעטאדע, ער האט נאך אונזער מיינונג מיט זיין מעטאדע נישט גע' גראבען טיעף גענוג. ער האט, צום ביישפיעל, בעדארפט שטודירען נישט נור פאעזיע פון מיכא' על אנזשעלא'ס צייט, זאנדערן אויך דיא מעכא' ניקע, ער האט בעדארפט אויסגראבען נישט נור דיא דעפעשען פון דיא געזאנדטע זאנדערן אויך דיא געשעפטס-בעריכטען, א. ז. וו. דאס איז דיא שולד נישט פון זיינע אידעען איבער קונסט; זאנ' דערן פון זיינע אידעען איבער געשיכטע. דיא געשיכטע פון קונסט איז א טהייל פון דער אל' געמיינער מענשליכער געשיכטע, און ער האט דארום אונטערזוכט דיעזע געשיכטע וויא ער האט זיא פערשטאנען, אבער נישט אכטענדיג דא' רויף וואס ער האט נישט געגראבען אזוי טיעף וויא ער האט באדארפט, קענען מיר פון זיינע ווערקע פיעל, זעהר פיעל לערנען. דאס איז דיא מעלה פון א ריכטיגער מעטאדע; ווי באה' מען געברויכט זיא נור קריעגט מען רעזולטאטען. אויף וויא ווייט ער האט אונטערזוכט האט ער געווענהליך געפונען דיא ריכטיגע צוזאמענהענגע און דיא ריכטיגע אורזאכען פאר דיא אויבער' פלעכליכע ערשיינונגען. זיין הויפט טעות איז געווען, אום צו געברויכט א ווארט פון דיא בע' גרינדער פון דער מאטעריאליסטישער געשיכ' טע'ס-אויפפאסונג, נישט אין די אורזאכען וועלכע ער האט אנגעגעבען פאר די ערשיינונגען, וועלכע ער האט אונטערזוכט, זאנדערן אין דעם וואס ער האט זיי אנגעגעבען אלס דיא לעצטע פון אלע אורזאכען, אונטער וועלכע ער האט שוין מעהר נישט צו זוכען. מיר וועלען געברויכען טעין'ס היסטארישע מעטהאדע. אבער מיר וועלען זיך נישט אבשמעלען וואו ער האט זיך אבגעשטעלט; מיר וועלען גראבען טיעפער, ביז מיר וועלען קומען צו דער אורזאכע פון דיא אורזאכען, דעם עיקר כל העיקרים.

שורנאליסטישע עראינערונגען.

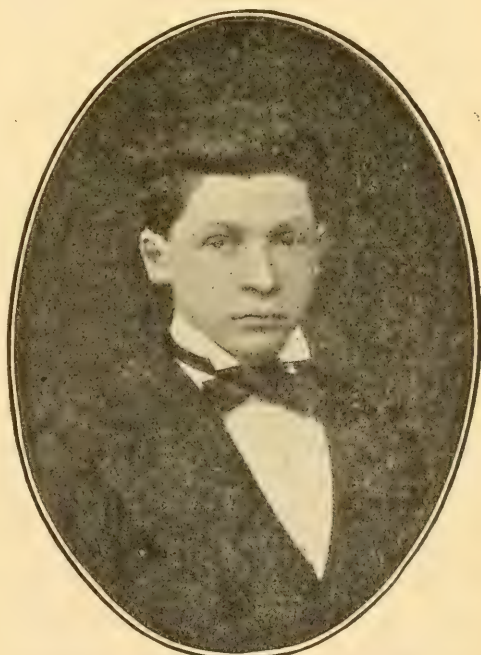
פון מאררים ווינטשעווסקי

קעניגסבערג—מיינ סאציאליזמוס קרעפטיגט זיך—„שומר מה מלילה“? פון שול ארויס, קום איך ארויף
און א שוהל פון סאציאליזמוס — או, אמאל און היינט — מיינ ערשטער זשארנאל ארטיקל.

4.

מיינטשען רופען „זאטעל-פעסט“, מחמת איך
האב געהאט געלעזען זעהר וועניג סאציאליסטי-
שע שריפטען פון א מעהר אדער וועניגער וויי-
סענשאפטליכען כאראקטער, מיינ צרה איז נאך
געווען א גרעסערע.

זאגאר מיינ אמונה אין דעם סאציאליז-
מוס, ווי איך האב איהם דאמאלס פערשטאנען,
איז נאך געווען שוואכליך און אט פאר וואס.
איך האב זעהר פריה פערשטאנען אז אזא
זאך וויא איינפיהרען א נייע אָרדנונג אין דער
מענשליכער געזעלשאפט קען ניט געמאכט ווע-
רען אויף א געוויסען מאָדעל, נאך דעם אָדער
יענעם'ס צושניט. חוץ דעם בין איך געווען
פעסט איבערצייגט, דאָס הייסט זאגאר שוין
דעמאלט, אינגעלוייז, אז קיינער קען ניט בע-
שטימען דעם טאָג, אפילו ניט דעם יאָהר ווען
דיא סאציאליסטישע געזעלשאפט וועט ווערען
א ווירקליכקייט, א פאָסט. מיר אָבער האָבען
מיינע „לעהרער“ דעם עסק פאָרגעשטעלט גראד
דע אזוי, אז אָט נעהמען מיר א שטייגער און
פיהרען איין אַזא-און-אַזא מין חברות-אלעבען
אין דער וועלט אזוי גיך וויא מיר זיינען פאָר-
טיג מיט דיא הכנות. א יונגע דאמע, מיינע א
גוטע פריינדין אין אַריאָל, וועלכע האָט איבריי-
גענס געהאט מעהר חן וויא שכל, האָט מיר אין
דעם חדש מאי 1874 צוגעזאָגט אויף זיכער, אז
דעם ערשטען סעפטעמבער פון יענעם יאָהר
וועט „אויסברעכען“ די סאציאלע רעוואָלוציאָן.
זיא האָט אין דעם נאָך אימער געגלויבט אין
אָנהויב אויגוסט, און זיא האָט ניט געקענט ניט

מאררים ווינטשעווסקי בן נץ אין 1876

ין דיא דריי פיער יאָהר פאר
מיינ אווענפאָהרען פון דער-
היים, דאָס הייסט, פאר דעם
זוממער פון 1877, האָט זיך
מיינ סאציאליזמוס געהאַלטען
אויף היהנערשע פיסלעך. איך
בין דאָן ניט נאָך נאָך ניט געווען וואָס דיא

בילה (אין לעבענס־פארמאט) איז מיר געשטאן
נען פאר דיא אויגען לעבען דעם טייטש ביס-
מארק, דעם פראנצויז טהער, דעם קאצאפ
קאטקאוו.

* * *

אין אזא גייסטיגען צושטאנד בין איך
דעם זומער פון דעם יאָהר 1877 אָנגעקומען
אין קעניגסבערג אין פרייסען, — עטליכע
דרישן, לאַמיר אַגב אורחא בעמערקען, נאָך
דעם טייט פון יאָהאן יאָקאָבי, דעם גרויסען מאַן,
וועלכער האָט געהאַט דעם קוראָזש זיך צו שטע-
לען געגען דיא קאָלעראַ אין 1831, געגען דעם
פרייסישען קעניג אין 1848 און געגען דיא
„עפענטליכע מיינונג“ און געגען זיין פארטיי
אין 1870, בשעת ער, דער 65 יאָהריגער גרויז-
גרויער מאַן, האָט זיך ערקלערט פאַר אַ סאָציאַ-
ליסט.

און קומענדיג נאָך קעניגסבערג האָב איך
מיט זיך געבראַכט אַ העברעאישען שיר: „שומר
מה מליכה“?

דיעזעס געדיכט מוז איך אויף אַ קורצע
וויילע לאָזען אָן אַ זייט, אום צו דערצעהלען אַ
קלייניגקייט, וועלכע איז געווען אַ מין־הקדמה
צו דעם נעקסטען זעהר וויכטיגען קאפיטעל אין
מיין לעבען.

אַלס „אפיקורס“ האָב איך אין יענעם
יאָהר (1877) געקראָגען דעם חשק צו געהן זעהן
וויא רעפאָרמירטע אידען דאווענען ראשי־השנה.
דייטשע רעפאָרמירטע אידען! דיא אידעשקייט
אַלס קארירקאטור אין דיא הענד פון אַבעזיאַ-
נעס! אזוי איז מיר דער עסק דאמאַלס פאַר-
געקומען.

קומענדיג אַהיים, ד. ה. צום רעסטאָראַן
וואו איך האָב געגעסען, האָב איך זיך נאָכ'ען
„אַבענדברויט“ פאַנאָדערגעטענה'ט אויפ'ען
קול. דאָס איז אַרויסגעקומען דורך דעם, וואָס
אַ פיין, ריין, נעט געקליידעטער, ראַזירטער, גע-
קעממטער, געשיכטער, געוואַשענער יונגער מאַן;
אַ יונגער מאַן, וועלכער האָט געקאָויט מיט אַ
כונה, געשלאָנגען מיט אַ ריטהם, גערעט מיט
אַכטעל און זעכצעהנטעל נאָטען, געלאַכט ווי-
סענשאַפטליך און געשמיכעלט אזוי אז דיא
פינע, ווייסע ציינער זאָלען חלילה ניט קריעגען
קיין האַק פון אַ צוגרוינער, — אָט דייעזער יונגער
מאַן האָט אין עטליכע גוט סאָרטירטע, קליינ-
גערדיגע פראָזען געלייבט דעם פּערדיגער, וועל-
כער האָט יענעם הייליגען אָווענער געדרשנט אין
דיא דאָזיגע שול. דאָס האָט, נאָטירליך, אַרויס-
גערופען גאָר דיא גאַל און דיא גיפט אין מיר
און... און איך האָב געקעהרט דיא וועלט!
געגען מיר פון דעם אנדערן זייט מיט איז

גלויבען „מחמת דיא אינפארמאציען איז געקור-
מען פון דער סעמינאריע גופה“. איך אָבער
האָב, וויא געטהע, צו זיך אליין געזאָגט:

„דיא בשורה הער איך שוין,

„דאָך פעהלט מיר דיא אמונה“.

און בין געבליבען דערביי דיא נעקסטע דריי
פיער יאָהר.

דערפאַר איז מיין סאָציאליזמוס פאַר מיין
קומען קיין דייטשלאַנד געבליבען פון אינעווע-
ניג ניט גערבאַקען, הגם פון אויכען צוגעברענט.
ער האָט זיך אויסגעדריקט אין אַ מעכטיגע ליעד
בע צו דיא אָרעמע און בע'גול'טע, אין אַ הייר
סען וואונש עפעס צו טאָן פאַר זיי, אָבער וויא
אזוי דעם וואונש צו פערוויקליכען און וויא
דיא דאָזיגע ליעבע אויסצודריקען האָב איך
אויף קלאָר ניט געוואוסט.

וויא דיא לעזער ווייסען שוין, איז מיין
בעקאַנטשאַפט מיט'ן דלות און מיט דיא ביטער-
רע נויט געווען זעהר אַ נאָהענטע, זעהר אַן
אינטימע, און דערפאַר האָט מיר דיא גאולה
נאָך אויסגעזעהן ווייטער, נעבעלהאפטער,
וועניגער פראַקטיש וויא זיא האָט מיר גע-
דארפט ערשיינען אפילו דאן. אַ שטייגער דיא
נשמה וועט אַרויסגעהן איידער די נחמה וועט
קומען.

און איך האָב זיך געוואָרפען אויף אַלע
זייטען. דאָ האָב איך זיך געכאַפט צו אַזעלכע
גרינדונגען וויא די קאָוונער געזעלשאַפט אויס-
צובילדען האַנדווערקער, אַרום וועלכע איך האָב
גערעט אין דער „צוקונפט“ מיט אַ יאָהר צעהן
עלף צוריק. אין דער שטיל האָב איך פראַפּא-
גאנדירט מיינע נייע אידעען אין מיין ענגען
קרייזעל, אָבער ניט זייענדיג צופריעדען ניט
מיט דיא האַנדווערקער־שול (וועלכע איז איכרי-
גענס געבאַרען געוואָרען אַ נפל, אויב מען קען
פון איהר איבערהויפט רעדען אַלס אַ געבורט),
ניט מיט מיין פראַפּאגאנדא, האָב אויך מיט
דער פּעדער אין דער האַנד געחלומ'ט, געזיפ-
צט, גענאָרט, וויזענדיג דעם שונא סאטיריש-
שאַרפע ציינער, — וויזענדיג דעם אונגליקלי-
ליכען, אַרימען ברודער אַ פולע וואַרעמע האַרץ,
אַ נידעריגן קלאָרען קאָפּ, אַ מאַכטלאָזע,
מאַכטלאָזע האַנד!

ועל כולם, בין איך נאָך ניט געווען אין
גאַנצען אַרויסגעוואקסען פון מיינע לאַקאַלע
קאָוונער קריוודעס און דאנות. „דער שונא“
וועלכע איך האָב דאָ אַקאַרשט דערמאָנט איז
געווען ניט נור דער פינסטערער אַבערגלויבען
מיט זיין שול הויז־גערוד, ניט נור דער קיסר,
אָדער דער עקספּלאַטאַטאָר, זאָגנדרען דער
קאָוונער „קאָלעפעל“, — אַ לומפּ וואָס זיין

געוועזען איז דאָס א. וו. ראבינאוויץ, וועלכער האָט זיך אויסגעבילדעט אין דייטש-לאַנד, שטודירענדיג אונטער אברהם גייגער אין דעם בערלינער אידעשען סעמינאָריום און האָט דאָן ווען מיר זיינען (אין 1877) בעקאנט גע-וואָרען, בעזוכט דיא קעניגסבערגער אוניווער-סיטעט, געשריעבען העברעאיש אין ראדקיןס זאָהנ'ס „הקול“ און איז געווען אן ערגעבענער סאָציאליסט. געשריעבען האָט ער אונטער דעם נאָמען „אור“.

און ער, וועלכער האָט מיך בעקאנט גע-מאכט מיט דיא דייטשע סאָציאליסטישע לי-טעראַטור; ער, וועלכער האָט פאַר מיר אויס-געשריעבען דיא פערשיידענע פאַרטייציטונג-גען, וועלכע זיינען מיר באלד געוואָרען וויכטיגער וויא מיינ מעגליכער פרייהשטיק, — דיעזער יונגער מאַן איז געווען, וויא מיט דריי-פּיער יאָהר צוריק מיינ ערשטער לעהרער אין סאָ-ציאליזמוס. אַ סעמינאָריסט, וויעדער אַ סעמי-נאַריסט, מעהר נישט אַ אידעשער!

* * *

איהם האָב איך איין טאָג אין סעפטעמ-בער פאַרגעלעזען מיינ אויבען-דערמאָנטען שיר, „שומר מה מליצה?“

דאָס איז געווען אַ געדיכט פון אַ שטיק-לעך דרייסיג פיער-צייליגע סטראַפּען, געשריע-בען מיט אַ יאָהר פריהער (אין 1876).

מיינ נייער פריינד איז געווען איבער-ראַשט צו געפינען דאָרין אזעלכע געדאנקען: „פאַר קנעכט וועלען מיר ווערען פערקויפט. מיר וועלען אימער ארבייטען ווי שקלאפּען, ביז'ן בעגרינען צו טאגן, ביז'ן דא נאכט איז צורענד. דער וועט אונז בייסען אין פוס, יענער וועט אונז קלאפּען פון אויבען, אנאנדערער וועט אונז פערפיהרען אין פינג-סטערע ווילדערניס, אין וויסטעניס אָהן א וועג.“

„אַבער ווען, זאָג, וועט ענדליך אויפגעהן דיא זון, ווען וועלען דיא צעהנדליגע טויזענדער אויפ-שטעהן פון שלאָף, — מענטשען פון פעהיגקייט און וויסען און וועלען ארויסגעהן בעוואפענט אום זי-צו בעפרייען פון דעם שקלאפּען-זאָג, אום אַבזושאַק-לען פון זיך די פאַראויטען? — — —

„ווען וועלען פערשטעהען די וואָס קוסען די הענט פון זייערע בעלי בתים, אז נור די ארבייטענדע האנד מאכט דעם רויכטום, נישט ירושה, נישט שוויג-דעל, אז נור פון די ארבייטער קומט די עשירות פון די אינגערעכטע, און אז דאָס איז עס וואָס זיי לאָזען איבער פאַר זייערע קינדער נאָך זיך.“

„און ווען וועלען זיי (די ארבייטער) אָנפאַנגען צו פערשטעהן זייער איגענעם ווערטה אין דער

געזעסען אַנאנדער יונגער מאַנטשיק.

דיעזער איז אלט געווען אַ יאָהר 25 אָדער מעהר, האָט געטראָגען ספּאָקולען, וועלכע ער פלעגט אָפט אויסטאָן אום זיי אַבזואווישען, עפעס אזוי וויא זיי וואָלטען געהאַלטען אין איין שוויצען. ער האָט געהאַט אן אינטעליגענט-טען פנים, מיט בלאַנדע האָר און אַ בלאַנדען בערדעלע, אן ערנסטען בליק און אויף זיך זיי-בערע, גאַנצע, אָבער נישט פראַנטאָוסקע קלייד-דער.

זיינע אויגען האָבען נאָך אַנאנד אפּפּאָ-דירט מיינ דרשה געגען דיא דרשה פון דעם „היפּאָקריט“ אין שול, און נאָכען עסען האָט ער מיר דערלאָנגט זיין האַנד און האָט מיר גע-זאָגט אז ער וויל מיט מיר בעקאנט ווערען.

און מיר זיינען בעקאנט — בעקאנט און בעפריינדעט געוואָרען גלייך יענעם אָווענד. ער האָט נישט פערשטאַנען קיין רוסיש און האָט נישט גערעט קיין אידעש, און אזוי גוט וויא איך האָב געקענט האָב איך איהם אויף דייטש דערצעהלט פון דיא נייע בעוועגונג אין רוסלאַנד און ער מיר פון דיא סאָציאַלדעמאָקראַטישע בעווע-גונג אין דייטשלאַנד. און מיר זיינען ארומגע-גאַנגען איבער דיא קעניגסבערגער גאַסען און האָבען גערעט, ער מעהר ווי איך, ווייל ער האָט נישט נור מעהר געוואוסט (און וואָס דער רעדען טייטש איז איהם לייכטער אָנגעקומען), זיין געגענשטאַנד איז טאַקע געווען אַ גרעסערער, אַ רייכערער — דאָס איז געווען דיא גרויסע, דענסטמאַל דיא איינציג בעדייטענדע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע אין דער וועלט.

און מיר האָבען גערעט מיט גרויס ענט-הוואַזמוס וועגען דיא צוקונפט פון רוסלאַנד, וואו איך האָב געהאַפט אין קורצען צוריק צו זיין. מיר האָבען גערעט שטילל, ערנסט, מיט פוללע הערצער און דער זייגער האָט געשלאָגען איין שעה נאָך דיא אַנדערע, און ארום צוויי פאַרטאָג זיינען מיר פאַנאָדער געגאַנגען. „גוטע נאכט, — האָט ער מיר געזאָגט דריקענדיג מיינ האַנד — האָפּענטליך טרעפען וויר אונז נאָך איין מאָל אויף דען באַריקאָדען סאַנט-פּעטערבורג'ס.“

דאָס איז איצט אַ קיימאַל'ן פון אַ יאָהר 29, באַריקאָדען אין רוסלאַנד זיינען דערווייל געבויעט געוואָרען, אָבער ער און איך האָבען זיך אויף זיי נישט געטראָפּען. איך בין געווען אין אַמעריקאַ, פערוואָגעלט ווייט, ווייט פון דעהייים, וועהרענד ער האָט היינט זיין בליק ווייטער צום מזרח צו, זוכענדיג נישט באַריקאָ-דען אין פּעטערבורג, זאָנדרען דעם כותל-מערבי אין ירושלים'.

“דער גרענדע־פיהרער.”

מען מוז דאך זיך א מעשה אַמטאָן אז מען בערעכענט זיך וואָס פאר א וועלט עס איז יעצט גע- וואָרען! יעדער ליידאק שרייבט מעשיות, ראָמאנען, און אז עס געפינט זיך א מענטש וואָס מיינט גאָר קיין המצאות נישט, וואָס ווילל פראָסט דערזעהלען א מעשה וואָס האָט זיך באמת געטראָפֿען, פארלירט ער דעם גאנצען מוס, אז ער בערעכענט זיך, אז מען וועט זיין מעשה בודאי האלטען פאר א ליעגנען און מען וועט זאָגען: בע, מאלע וואָס זיי שרייבען, דיא ליידאגעהערס, עס איז בודאי איין אויסגע- טראכטע זאך! מען מוז שווערען מיט מוטישע שבעות אז מי איז נישט קיין פערשטעלטער אויזשענס, קיין גלגול פון אלכסנדר דומא — ווען נישט קומט אויס דער עולם־שער גלויבערטיג: אז א ליעגנער זאָגט אפילו אמת גלויבט מען איהם אויך נישט. —

חזין דער הקדמה האָב איך נאָך א קלויניקע הקדמה, היינו: איך האָב, לא עליכם, א ווייבערשע נשמה אין ריידען, און ציומנווייז פערפלויידער איך זיך אין מיט'ן מעשה מיט אנדערע זאכען; איך בעט אויך, רבותים, זייט מיר מוחל. —

אין דער שטאָט ק—א, וואו דער גרענדע־פיהר- רער פיהרט דיא גרענדע, איז דאָ בסך הכל אן ערך פון 36,000 אוינוואוינער, דערפון זיינען דאָ 22 טויזענד אידען. — איך דארף אויך נישט דערזעהלען אז אלע 22 טויזענד אידען האָבען צוזאמען 22,000 נעזער, און דאָס וועט איהר מן הסתם אויך אליין פארשטעהען אז פון זיי זיינען דאָ אפולע נעזער וואָס דערשמעקען גלייך וויא ארויסצוקריגען א רובעל פון פרעמדע; נעזער, וואָס זיי ווערדען גע- שטעקט וואו מען דארף און וואו מען דארף נישט; נעזער, וואָס פאר זיי איז קיין גערוד נישט וואו עס איז נאָר עפּים צו פערדיענען; נעזער, וועלכע הא- בען נעבאך קאטער אז דיא גבירים פערקיהלען זיך; נעזער, וואָס פערפריהרען, ווילל לדיא גבירים דארפֿען דעם ווינטער אום צו וווינען זייערע פעלצען, נעזער... אַמ, האָט איהר, רבותים! אי, רבש"ע, וואָס טהוט מען מיט מיין פלוידער־נשמה! אַקערשט אַנגעהוי- בען צו ריידען, שוין זיך פאררעדט! מחשבות'ן, וואו בין איך געבליבען? וא, ביי דיא 22 טויזענד נעזער. אָבער, וועט איהר דאָך בודאי פרעגען: וואָס טוה איך דאָ דערמיט אויף? אַמ הערט זשע! איך וועל אויך דערציילן הלעבין א חידוש, אָבער טאקע אזא חידוש וואָס איהר וועט זיך אליין וואונדערן. וואָלט איהר דאָס גלויבען אז איינער זאל קענען פיהרען 22 טויז- זענד מענטשען ביי זייערע 22 טויזענד נעזער? גע- וויס נישט. טאָ פאָהרט זשע קיין ק—א, וועט איהר זעהען אז איך זאָג אמת, דער גרענדע־פיהרער פיהרט

וועלט? ווען וועלען זיי פערשטעהן אז פאר אר- בייט איז דער איינציגער געזאָהלט — ארבייט, אז דערפון קען זיך קיינער נישט אויסקויפֿען, ווילל צו זיין ארבייטער, נישט ליידאגעהער ווערען מיר גע- באָרען? —

ווען או"ר האָט דורכגעלעזען מיין גאנצען שיר, האָט ער בעשלאָסען, אז איך מוז ווערען א סאָציאליסטישער שרייבער. ער האָט מיך דאָן צונויפגעפיהרט מיט ראָדקינסאָהנען און דער רעזולטאָט איז געווען אַ צוויי־פאַכער:

ראטקינסאָהן.

ערשטענס, האָב איך גענומען שרייבען אין דעם קעניגסבערגער, זשורנאַל־בעל, „אספת חכמים“ און צווייטענס בין איך גלייך דאָן ארויסגעפאָהרען מיט א זשאַרגאָן־אַרטיקל. זייערער אַרטיקל, דער ערשטער פון מיין יונגע פערער אין פראַסט מאַמע־ליש, איז גע- דרוקט געוואָרען אין דעם „קול־לעם“ פונ'ם 26טען אָקטאָבער 1877 מיט א חדש שפעטער וויא דער געדיכט „שומר מה מליצה?“ אינ'ם „אספת חכמים“.

איהם לאָזענדיג פונקט וויא ער איז גע- שריעבען געוואָרען, נישט אויסבעסערנדיג קיין וואָרט חוץ אַ פאָאר דרוקפעהלערן, גיב איך דאָ דעם זשאַרגאָן־אַרטיקל איבער אין גאנצען, הגם ער איז אַ ביסעלע צו לאַנג.

פערצייטען געהאנדעלט! בקיצור, עס איז אפילו א פראסער מסחר, צווישען זיך ריידענדיג, אבער זיי עס ווייזט אויס, האט עס איהם גענאלטען! ער איז דערפון ארויפגעקומען אויף פאדראציקעריי! א שפרונג, ניט אמת? אבער וואס העלפט דיא קונצען? וואס געווען איז געווען, דער בעל אחאטניק איז גע- וואָרען א פאדראציק, וויא דער שטייגער איז. דאָס הייסט אפשר נאָך מעהר וויא מען דארף.

היינט מוזט איהר שוין אליין פארשטעהן, קיין פראציווען זייט איהר דאָך ניט, אז דער פאדראציק איז אין קורצען געוואָרען א קאָלעפעל אין דער שטאָט — אגב דארף איך איך פערטרויען אז ער איז ניט געוואָרען א קאָלעפעל וויא אנדערער, מעהר ניט זיך אומעטום צו מישען — ניין, רבותים, ער איז ניט אליין אין פאדראציקעריי א מהדר, ער איז אומעטום א גרויסער מהדר! ער איז טאקי גע- וואָרען א קאָלעפעל לשמיה ולשמה, אפצושפען אין קהל'שען מאָס פון אויבען דיא פעטע, און פון אונטען דיא געדיכטע, און אלעמען אויפצוגיסען. —

ער איז געוואָרען א גבאי איף בית המדרש, א מאכער אין מעות חטים, א צוועלפטעל אין קהל- שטיבעל, א גלאסע אין דומע, אלץ אין דער וועלט! ווען איהר ווילט מיר ניט גלויבען, וועל אי- איך איבערגעבען א געשפרעך פון צוויי אַרעמע בחורים אין דעם אלטענ'ס קלויז. זיי זאָגען דאָך גע- וויס אמת. הערט נאָר מיט קאָפּ:

דער צוקעשניקער: היינט ביי מיין מיטוואָך איז געווען א לארעם, א שטורעם, מען האָט צומישט דעם גאנצען עססען, עס פעהלט שוין ווייטער 100 רובעל פון ליכט-טאקסע.

דער קריטינגער: וויא הייסט עס פעהלט? מען האָט אוועקגעלייגט אין באנק פון דער דומע, זיינען דען אין באנק דאָ גנבים?

דער צוקעשניקער: שוטה, עס איז דאָך דורכ- געגאנגען דורך — קעס הענד און ער איז דאָך א לאנגפינגעריגער מאכער; ביי איהם טריקענט אונ- טער דיא הענט, וואָס-זשע איז ביי דיה אזא חידוש!

דער קריטינגער: ווען אזוי, פאר וואָס-זשע קלויבט מען איהם אויס ווידער פאר א גלאסע? מען ווייס דאָך שוין, אז ער איז א מאכער.

דער צוקעשניקער: ביסט פאָרט א תם'עוואטע בחמה'לע, דוא תאסט דאָך געהערט אז ער האָט פּיג- שיינקען אנגאזשירט (?) מען זאָל געבען גענוג צום טרינקען קרעמער, שניידער, שוסטער און אלע ארי- ביטס לויטע אום אויס-צו-נארען ביי זיי ווייסע גאלקעס, אַט אזוי ווערט א אידישער גלאסע, א דע- פוטאט און א רב אויך.

דיא גאנצע שטאָט (וועלכע בעשטעהט פון 22,000 נעזער) פאר'ן נאָז.

עס איז אפילו א שטיקעל פלא דיא מעשה, אבער איך זאָג אויף אויף מיין הן, אז עס איז אמת! נון פערשטעה איך אז איהר האלט מיך גאָר פאר א שטיקעל ראָמאנציק-מאכער; וועט איהר מיר בוודאי אַנשפּייען און פנים אז איהר וועט ווייטער פון מיר הערען, אז דער גרענדעפיהרער איז פון דער היים גאָר קיין גרויסער פרייז, און באמת איז דאָס דאָך א גרויסער חידוש אז דער וואָס איז בעצם א פראַס- טאק זאָל פיהרען אזא פוללע מענטשען פאר'ן נאָז... אבער איך האָב שוין אויך געזאָגט אויב איהר גלויבט מיר ניט, קאָנט איהר אליין פאָהרען אין קאָ- וועט איהר זעהען און אויב איהר זשאלעוועט ניט אויפ- נאָז טאָ פרובירט באזעצען זיך אין קאָ- וועט אויפ- נאָז אויך שטעקען צווישען דיא אלע נעזער און טאקע ביי דעם גרענדעפיהרער אין האַנד.

ווען איהר וועט מיך פרעגען וויא איז דיא מעשה מיט דעם גרענדעפיהרער? האָט ער אלע מאָל גע- פיהרט דיא גרענדע אין אזא כרך גדול? מוז איך זאָגען דעם אמת, אז ניט אלע; ניין רבותים, עס איז געוועזען א צייט וואָס ער האָט געפיהרט אחאטניקעס, ווארים וואָס טהוט מען ניט פאר נויט? איהר ווייסט דאָך, רבותי, אז פאר נויט באקראַטירט מען; פאר נויט לאָזט מען אין אנדערע שטעדט שטארבען אַרעמע קראנקע, ווייל עס איז ניטאָ קיין בוקור חולים (א בית הקברות איז אומעטום דאָ); פאר נויט לאָזט מען אַרעמע קינדער אָהנע שטיצונג ביז זיי מוזען זשוליקעס ווערען; פאר נויט עסט אויף איין גביר וואָס 1000 אַרעמע לייט האַרעווען דארויף; פאר נויט איז מעות חטים אויך א קאָמיסאָן געשעפט; מען נעהמט דערפון אויך אראָפּ 25 פראָצענט קאָמי- סיאָן-געלט, מיט הוצאות. גאָר פאר נויט איז דאָ קהל'שע קעסטליך, טאקסעס, פלויש-קאראַבקע, ליכט- קאראַבקע, אלס פאר דיא גרענדעפיהרער; פאר נויט האָט אמאָל א כמאָטרימל רחמנות געהאט אויף דיא אַרעמע קינדער זיי זאָלען זיך ניט איבער-עסען און האָט פון זייערע פאַרציאָנען אראָפּגענומען 30 פראָ- צענט, און טאקע פאר נויט מוז מען ווערען א שרורי בער אין צייטונג טאָמער וועט דאָס העלפען; פאר נויט מוז מען אויסזאָגען פון חדר, אז מען קאָן ניט אויסהאלטען פון ר... בעל'טובה'ניק, ווייל ער טהוט דער שטאָט טובות טאָג און נאכט; פאר נויט... פפוי, ניהאי יעגא! איך האָב מיר ווייטער פערפלודערט, היינט ווייס איך גאָר ניט, וואו איך האָב געלאָזען. — ווארט, רבותים, איך וועל זיך דערמאָנען! יא... האלט... איך האָב שוין!... ביי דיא אחאטניקעס מיט וואָס דער גרענדעפיהרער האָט

טובי העיר זיינען מעהר ניט בריות צום ריידען אין דאס אויך נור אונטערן אויווען.

דעריבער זאג איך:

זיי זיינען נור אלע גבורים אין ריידען,

אבער פליעגען אין טהאן;

זיי מיינען מען קען יסורים פערריידען,

פערריידען א שלעכטען צאָהן!

ניין, מיינע ברידער, איהר זייט אין טעות,

אין טעות, אויף מיינע נאמנות!

צו א שלעכטען צאָהן העלפט קיין המצאות,

רויסט ארויס אָהן רחמנות!

אבער כל זמן איהר געהט מיט סבלנות

וועט נייעמאלס ווערען אויך ענדע,

ביי דיא בעריסענע בלייבט דיא קבצנות,

און ביי ש—קען דיא גרענדע!

* * *

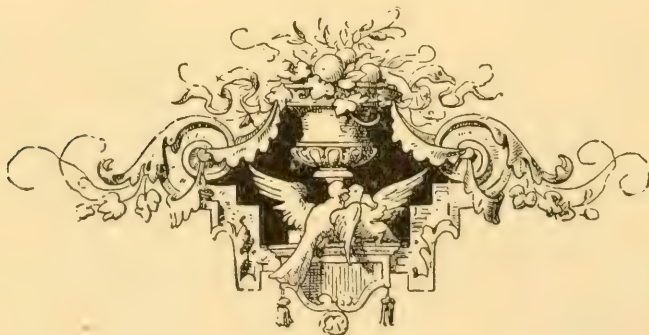
אין דעם קומענדיגען ארטיקעל וועל איך בעריהרען איינעם אָדער צוויי פונקטען בנוגע צו יענער צייט, וועל פאָרשטעללען ליבערמאנען פאר דיא לעזער, וועל בעשרייבען אין קורצען זיין „האמת“ און מיין „אספת חכמים“ און וויא אזוי ער איז געוואָרען מיינער. איך וועל אייך דערצעהלען פון וואנען עס האָט זיך גענומען דער משוגענער פילאָזאָף, וואָס זיין סטיל זעהט זיך שוין אין דעם ציטירטען ארטיקעל (דער גרענדע־פיהרער) און אַנדערע קלייניגקייטען.

דאָ וועל איך דערווייל נור זאָגען אז אין דעם „אספת חכמים“ האָט צום ערשטען מאל פאר'ן אידישען פובליקום זיך פאָרגעשטעללט דער גענאָסע בן־ני. דער זשאַרגאָן ארטיקעל איז געווען אונטערשרייענען בן־קאָוונא, א שטיי־גער בן־ני'ען האָט ניט געפאָסט צו שרייבען אידיש? אפשר...

דער קריטיקער: וואָס מיינסטו? אז דיא גאנצע פני העיר זיינען מעהר ניט בריות צום ריידען! אָט, למשל, מיין מיטוואָך! איך בין היינט ביין מיט אויפגעשפרונגען! צוויי שעה אויפ'ן זיגער זיצט ער און טענה'ט, און פרעג וואָס? גאָר ניט! אונז זערע אידעלאָג זיינען געוואָהנט צו ליידען און צו ריידען. — עפעס טהאָן, דאָס ווייסען זיי ניט — רויס זיי אראָפּ דיא קאָפּ וועלען זיי אָנהויבען צו שרייען; טהאָן עפעס—דאָס פארשטעהן זיי ניט.—אָט, למשל, ער קריעכט צו ווערען א גבאי אין ביקור הוליס, וואָס מיינסטו מיינט ער דערמיט? פון גאָסט וועגען? לא מוט אן אלף! מעהר ניט וויא געלט! דיא פאָדראַדען, לא עלינו, טראָגען ווייניג! און זיין לויפן אלע טאָג אין קהל'ס־שטיבעל מיינסטו איז פון מצוה וועגען? בלאָטע! דארטען האָט ער זיין שמאלצגורב! דאָ א קערביל! פון דעסטוועגען איז ער א שעהנער איד...

דער קריטיקער: (כאָפט זיך צו דער גמרא) אמר אבוי! האָט רבא געזאָגט, האָט... שווייג, צויר קישקער! אָן געהט מיין שבת! אמר ר' מאיר, האָט ר' יהודה געזאָגט, האָט ר' טרפון געזאָגט, האָבען אלע פרומע אידען געזאָגט, און בלויבען נור ביים זאָגען.

דיא אַרעמע בחורים האָבען אָנגעהויבען צו לערנען און איך בין מיר אוועקגעגאנגען לאכענדיג. אָט אזוי פיהרען זיך נאָך היינט אונזערע איד'דישע קהילות! און אזוי פיהרען זיי אויס! אָט אזוי עסט מען אויף אַרעמע געלט פון אלע אַב'שעסטווענע סבאָרען! אָט אזוי עסט מען אויף דיא געלט פון דער קאראַבקע און אלין ווייל — וויא דער צוקנישקער אַרעם בחור זאָגט — ווייל דיא שבעה

ש מ ש ו ן .

(פ א ע מ א)

פון ה. רויזענבלאט.

(מיין פריינד, מיין פרוי געווינדעט.)

„ביזט שוין פארטיג? גיביזשע אכטונג
אויף דיא סקאלעס! נישט פערשמויסען
דאָרט דעם וואַלעק! דען דו קענסט איהם
אָן דיא שטיינער נאָך צורויסקען!“

„קוק, וואַהין דו פאַהרסט דאָרט, יואל'ק!
קענסט דיא לאַדקע נאָך צוברעכען . . .
נו, וויא האלט עס מיט דעם וואודיטש?
ס'וועט זיך כאַפּען הוינט, איך רעכען.“

ס'הערען ביי דעם ברעג דיא ווערבעס
וויא עס הילכט דאָס קאמאנדירען . . .
„שמשון, שמשון“, טראכט דער וואלד זיך:
„אַה, ער הויבט שוין אָן פערפיהרען!“

* * *
אויף דעם שפיגעלדיגען וואודיטש,
אין דעם מאַרגען-ליכט דעם העללען
זעהט דער וואלד דיא לאַדקע שווימען
אין דיא קלאַהרע זילבער וועללען . . .

„שוויים, אַה שוויים, דו דומע לאַדקע,
פון דעם וואודיטש'ס שטראָם געטריבען“,
רוישט דער גרינער וואלד מיט שמחה:
„בלומע איז מיט מיר געבליבען.“

„יואל'ק, יואל'ק, וואו'ז דיין ווייבעל,
וואו'ז דיין הארציגע נשמה?
שמשון, שמשון, וואו'ז דיין שנור איצט,
וואו'ז דיין גוטע, טרויע בלומע?“

א גן-עדן'ז דיא זעמליאנקע
איצט פאר שמשון'ען געוואָרען:
אַה, זיין שנור, זיין גוטע בלומע, —
זיא פערזויבט איהם זיינע יאהרען.

ריון און זויבער יעדער ווינקעל
און דיא ווענט — זיי שויערירען;
שפיצלעך, וואזעס און פאַרטעטלעך —
פראַכט דיא אויגען צו פערלירערען.

שווער, אַה שווער דאָס פישער - לעבען!
פינף און פיערציג לאַנגע יאהרען,
דאָך ער פיהלט זיך וויא ער וואלט ערשט
אויף דאָס ניי גאָר יונג געוואָרען.

אַך, זיין גוטע שטילע מרים
וואלט אצינדערט אָבער לעבען! . . . —
נאָר וואָס העלפט דען, אז דער בורא
האט קיין יאהרען איהר געגעבען!

* * *
אויף דעם שפיגעלדיגען וואודיטש,
אין דעם מאַרגען - ליכט דעם העללען,
וויגט זיך ציטרענדיג דיא לאַדקע
אויף דיא זילבער קלאַהרע ווערען.

און צוגאסען היינט פון אויבען
עפּיס וויא א זיסער דרימלע.
אויף דער לאַדקע זיצט זיך יואל'ק
און ער קוקט פערטראכט און הוימעל.

דאָרטען, וואו דער שעחנער וואודיטש
אין זיין שטילען פריהלינג'ס וואנדער,
צווישען הויכע גרינע ווערבעס,
גיסט זיך ה'ן'עוודיג פונאנדער,

און דאָס זאנפטע זיסע מורמלען
פון דיא זינגן - געקוישטע וועלען
מישט צונורף זיך אין דעם עכא
מיט דעם שטייגליג'ס צארטע טרעלען —

דאָרטען קום מיט מיר, מיין טרויע!
שטיל . . . מיר לעגען זיך אידער . . .
אין דעם טעמפלע פון דער ליבע
זינגט מיין הארץ דיר הימלע - ליעדער . . .

זינגט מיין הארץ דיר און צוגיסט זיך
וויא דעם וואודיטש'ס קלאַהרע וואסער
און דיא ליליען בלויכע לופען
ווערען בלויכער, ווערען בראסער,

און דיא וויעהן פויכט און פויכטער,
און דיא אויגען בלוי און בלויער . . .
צארטער וויין וועט מיין געזאנג זיין
און דער כּוּם וועט זיין דיין אויער . . .

1.

זעכסטו דאָרטען, אויף דעם ברעגעל,
וואו עס וויעגט זיך איצט א קראנקע
אלטע ווערבע, איז פארציטען
זיך געשטאנען א זעמליאנקע.

וויא א כלה פלעגט דער פריהלינג
איהר מיט בלומעלעך בעשמעקען,
און דער וואלד פלעגט מיט א גרינער
צווייגען-חופה זיא בעדעקען.

פון דער גרינער צווייגען-חופה
פלעגען זאנפט און צערטליך פליסען
פויגעל - ליעדער און דאָס קליינע
וואלד - ג'עדן'דעל בעגיסען.

נאָר פארטאג, ווען אין דעם הוימעל
האָט געבלייבט דער לעצטער שטערען,
פלעגען פון דעם קליינעם שטיבעל
פרישע שטימען זיך דערהערען.

פון דיא פרישע פרויע שטימען
פלעגט דער וואלד זיך נעהמען וועקען
און פערשלאפען און פער'חלום'ט
זיינע שטארקע גליעדער שטרעקען;

וויא פון פידלען, וויא פון הארפען,
וויא פון טויזענד צויער-פליימען,
פלעגט דעם וואלד'ס פריהמאָרגען - שירה
אויף דער געגענד זיך צושפרייטען.

וואס שרעקט זיי דער שטורעם,
דיא וואלקען דיא דיכטע ? ...

„אה, שמשון, אהן שמשון,
דערציילט א געשיכטע !“

* * *

„געוועזען איז דאמאלס
א וויכטער — סכנות ;
דיא פרעכט מיט דיא קעמטען —
אט גאר אהן רחמנות.

„דער הימעל, ער האלט אין
איוון שווען און שווען.
וואו זעהט מען א שלואך דען,
וואו זעהט מען א שלומען ?

„עס פוכנען דיא גוים
אין דארף און דיא אידען
אין שטאדט... וואס מיר מסחר ?
אויס מארקטעג, וריד'ען ;

„ס'איז מוים — און אהן מענות !
מען ריהרט זיך פון ארט ניט,
פערשטאמען דיא מראקטען ;
מען געהט ניט, מען פאָהרט ניט.

„און דא הויכט אין ביימעל
אן פוסטלעך שוין ווערען.
א שעהנער מין תכלית,
וואס האט מען צו קלעהרען !

„וואס העלפט עס? כ'וועל פרוואווען
אין שטאדט אריין פאָהרען,
אז ניט, זיינען מיר דא
הלילה פערלאָרען.

„געווען איז אין קאמער
א הייבש ביסעל סחורה, —
הכלל, מאכט איד, פאָהרען !
וואס העלפט דא דיא מורא ?

„דאך פרוואו איך א רעד טהאן
מיט איהר, עליה השלום...
א נעכטיגער טאג גאר,
אומזיסט, ס'איז א הלום.

„זיא וויל גאר ניט וויסען,
זיא וויל גאר ניט הערען.
א אידענע!... מילא,
בעגיסט זיך מיט טרעהרען.

„קוק אן, זאג איך : וואל'יק,
ער דארף נעכער האבען,
געהט נאקעט און בארפוס,
'סט הלילה בעגראָבען

דאס קינד... זעה בעקלעהר זיך...
ניר ווייס איך וואס — גאר ניט,
זיא האלט זיך ביי איהרען —
רק פאָהר ניט און פאָהר ניט !

„נו, דא פאל איר פראסט שוין
אריין אין נצחון,
און תויב מיט אן אמת
שוין אן טאקי פלוצען.

„נו, הערט זיא אודא
מיך פונקט וויא דעם קאטער
און מענה'ט וויא פרוהער :
„דו פאָהרסט ניט און פטור!“

אך, וויא שעהן, וויא שטיל און זויבער
היינטג דער הימעל בלוי פערצויגען,
טייער וויא בלומעלע'ס נשמה,
בלוי וויא בלומעלע'ס צוויי אויגען.

נאָר אט זעהט ער : אין דעם הימעל
ווייסע שטיקלעך וואלקען שוועבען,
גרוי און גרויער... און האט האט עס
מיט אמאל א בליץ געגעבען.

טאטע, טאטע, הויכט אן וואל'יק
שטיל און בעמענדיג צו וועקען :
בלומע איז אליון אין וואלד איצט,
בלומע וועט זיך דארטען שרעקען...
גרוי און גרויער ווערט דער הימעל...
„טאטע, הערסט דעם דונער קראכען ?
בלומע... נאָר איהם ענטפערט קרעפטיג
אָפּ זיין פאטערס העלער לאכען :

„בלומע שרעקט זיך, ניט פאר שטורעם,
ניט פאר דונערען און בליצען ;
האָב קיין מורא ניט, מיין גבור ! —
גאָט וועט בלומעלען בעשיצען.“
2.

א שטורמישע נאכט. פון
דער אטמער זעמליאנקע
קוקט פריינדליך בעלויכטען
דאס פענסטער, דאס בלאנקע ;

עס קוקט אין געוויסער,
ווי'ס קומען צו אילען
דיא פוישער פון סביבה,
דיא צייט דא פערוויילען.

און פרייליך און לוסטיג,
וויא לויבליכע ברידער,
דערצעהלט מען זיך מעשיות
'ן מען זינגט זיך דא ליעדער.
* * *

עס רעוועט דער שטורעם
און בלאזט מיט סכנות,
און מאטערט דיא בוימער
אין וואלד אהן רחמנות ;

עס קרעכצען דיא צווייגען,
און ס'פליהען דיא בלעטער
מיט יאמער, און פאלען
אין שטורמישען וועטער ;

און טיעף אין דער נעסט ליגט
דער פויגעל פערציטערט
און הערט, וויא זיין בויס ווערט
פון שטורעם צושפלוטערט...
עס רעוועט דער שטורעם
מיט כעס און רציחה,
און רייסט פון דער אלטער
זעמליאנקע דיא סכריבע ;

און ס'קלינגען און בראזגען
דיא שויבען דיא בלאנקע —
דאך שטעהט זיך אהן פחד
דיא אטע זעמליאנקע...
און לוסטיג פערברוינגען
זיך דארטען, וויא ברידער,
דיא פוישער. מען לאכט און
מען זינגט פרעהליך ליעדער...

„אויף געבטליגער איז דא
קוין פלאן נישט צו בלויבען . . .
און א' קעהר אום דיא בייטש און
איך הויב אן צו טרויבען.

„נאר, ווייס איך, דאס פערד מיינט
עס ריהרט זיך פון ארט נישט,
איך שנייד, איך קארדאשע,
נאר גאר נישט — עס פאָהרט נישט.

„דאָ הער איך שוין גאָהענט
דיא וועלף וויא זיי ארמטשען
און א' פיהל וויא דיא אברים
זיי סטארטשען, זיי סטארטשען.

„נור דא האט דאס פערד שוין
דערשפירט דיא סכנה
און האט זיך גענומען
צום גאנג מיט כונה.

„און דא איז פון קאפ מיר
ארויס גאר לחלוטין
דיא פיש וועלכע ליגען
פערפאקט אין מיין שלומען.

„הקיצור, איך לאז זיך
דאס פערדעל קאטאיען
און א' הויב אן צו ווארפען
מיט עכט און מיט שלאיען,

„מיט קערפ און מיט סקאבלעס —
אט גאר נישט געקליבען.
וואס טויג אויך? דיא טיטשקע
איז הינטען געבליבען.

„נור איינעם, ווייזט אויס, פון
דיא גרויע געזעלען
איז פונקט מיינע פישלעך
אין טעם נישט געפעהלען.

„ער פלויט נאך מיין שלומען
אזוי וויא א פויגל
און ס'בליצט פון דער ווייטענס
זיין פיערדיג אויגעל.

„מיט איינעם וועל איך זיך
שוין געבען אן עצה,
און כ'לאז נאך דעם פערד אויף
א וויילע דיא לויצע.

„אין שלעפ מיר פאמעלעך,
שוין גאר נישט דערשראקען,
ארויס פון מיין שלומען
א היבשליכען פלאקען.

„און אט, זעה איך, איז ער
שוין דא... דו, קאנאלען...
אז כ'הויב דאס דעם דראנג אויף
און לאז אפ א כמאלע.

„און טרעה איהם — וויא מיינט איהר ? —
אט סאמע אין מוח.
וויא האט זיך און מיר דאן
דערנומען דער כח ?

„פון אימפעט, ווייזט אויס, איז
דער דראנג מיר פערפלויגען,
און דא ליגט אין שלומען
דער וואָלף אויסגעצויגען . . .

„עך, טראכט איך מיר, ביזט דאך
אן עקשן אן אייזען,
טאָ ווייס ווער ס'איז שמשון,
אט וועל איך דיר ווייזען!...

„איך נעהם טאקי תיבה
און שפאן איין דעם שלומען,
פארפאק זיך מיין סחורה
און — היידא, געשניטען !

„הכלל, איך נעהם פאָהרען,
דער שלומען ער סקריפעט
און זיא, הער איך, לויפט נאך
דעם שלומען און כליפעט.

„עס האט מיר גאנץ פשוט,
דאס הארץ מיינס צוריסען,
נאר נאכגעבען ? — ניון זאל
א אידענע וויסען.

„איך פאָהר אין דעם שנעע און
עס זינקט פראַסט דער שלומען,
פון הויבען רק האלט אין
אויין שיטען און שיטען.

„דערווייל איז דער טאָג זיך
פאמעלעך פערגאנגען
און ס'האט זיך מיט מול
דיא נאכט אָנגעפאנגען.

„און דא לאזען אויס זיך
דיא דארפישע פעלדער
און ס'הויבען זיך אן ערשט
דיא אמה'ע וועלדער.

„נור מילא, צוריק וויל
איך דאך שוין נישט פאָהרען,
א' זאל וויסען אפילו
איך געה דא פערלארען.

„איך כאפ מיר א חוק אויף
דעם הימעל דעם שווארצען,
און וואס זאל איך לויקענען ? —
עס טאָכקעט און הארצען.

„איך פיהל אז דיא גלידער,
גאנץ פראַסט, נעהמען שטייפען
און כ'הויב כלומרשט אן א
בעהארטער צו פויפען.

„איך פויר זיך א ניגון
אין ס'סקריפעט דער שלומען . . .
מיט איין מאל — מיין פערד בלויבט
מיר שטעהן אין מיטען.

„איך הויב אויף דיא אויגען —
וואס זאל איך אויך זאגען ? —
איך בין וויא געבליבען
פון דונער דערשלאגען.

„פון ווייטען דערועה איך
וויא ברענגענע קוילען —
פערשטעה א' שוין דיא צרה
און עס נעהמט מיר אזש גרוילען.

„אין נעהנטער אליין בליצען
דיא פיעריגע אויגען,
נ, טראכט איך מיר, קלעהרען
דא לאנג ווייז נישט טויגען.

ער שצירעט דא ציינער
און וואָיעט און ארטישעט
און שמשון, איהר דאכט זיך,
ער סטארטשעט, ער סטארטשעט ;

זיא זעהט זיינע אויגען
איהר דאכט זיך, זיי בעטען . . .
און בלומע זיא לויפט איצט
פון אויסגליק איהם רעטען ;

זיא לויפט אין דעם שטורעם,
זיא לויפט, נור איהר דאכט זיך,
עס האט ווער אין שטורעם
פונאנדער געלאכט זיך.

„יא, בלומע“, שרויט שמשון :
„אנו לאַמיר הערען
דיא מעשה פון אדלער . . .
נו, שא זאל דאָ ווערען !“

„דערצייל זיי נאָר „קאָזאָק“,
נו, הויב שוין אָן, בלומע,
וויא דו האַסט געפיהרט מיט
אן אדלער מלחמה“ . . .

נאָר בלומע, זיא וויל פון
זיך הוצק מיט מאכען :
„און שמשון און אלע —
זיי זאָלטן נאָך לאכען.“

נאָר שמשון, ער בעט רק :
„עס וועט מיט געוועהרען,
דערצעהלען אונז דיא מעשה,
דערצעהלען לאַמיר הערען.“

נור בלומע פערשעהמט דרעהט
פון פארטוך דיא שפיצען . . .
זיא וואַלט — נאָר ווען שמשון
דערביי וואַלט מיט זיצען.

„הכלל, אז דו ווילסט מיט,
וועל איך דיר מיט צווינגען.
טא וויסט איהר גאָר, חברת ?
זאָל יואל'יק וואָס זינגען.“

„נאָר, יואל'יק, דו וויסט דאָך
א שטאקענדיג שטיקעל,
אזוי וויא דו קענסט, מיט
דעם אמת'ן ציקעל.“

„דאָס זינגען קומט, קלעהר איך,
בירושה הפנים
זיא עליה השלום
’ט געשטאמט פון הזנים.“

„ווען יואל'יק איז געביך
א יתום געבליבען,
איז ער שוין געוועזען
דאן אלט א יאָהר זיבען,
און דאָ ווייס ער נאָר מיט
קוין אלף אפילו —
וועט זיין וויא דער טאטע
א רעכטער גאורדלע.“

„נאָר דאָך דארף מען זעהן איהם
’ף א שטיקעלע מעמד.
כאָטש עכר . . . אין טאק
אלוין דער מלמד.“

„צומישט . . . נאָר דער רות האט
איהם נאָך מיט גענומען . . .
מען דארף איהם מיט לאַזען
צו זיך, מראכט איך, קומען.“

„און ’ך כאט איהם ביים האלז אן
אזוי וויא מיט צוואנגען
און דאָ האט זיך ערשט דאָס
געשעדיג אָנגעפאנגען.“

„איך האלט איהם ביים גאָרגעל
און דרוק איהם און דרוק איהם,
ער ארטישעט און ארטישעט,
און איך שטיק און שטיק איהם.“

„איך שטעה איבער איהם אויף
דיא קניחען געבויען
און שטיק — אזש עס קריכען
פון קאפ איהם דיא אויגען.“

„איך הער מיט אפילו
פון שטורעם-דאָס ברומען . . .
וויא האַט זיך צו מיר דאן
דאָס כראכאכט גענומען ?

וויא האַכען מיר פשוט
דיא קרעפטען געטראָגען ?
דאָס קען איך עד היום
אויף קלאַהר אויך מיט זאָגען.

ב'געדיינען נור, ווען טאָג האַט
גענומען שימוריען,
האָט'ס פערד מיינס געבראכט מיר
אין שטעטער צופיהרען.“

„נאָר מענישען דערצעהלען
דאָס איך בין געליגען
אין שלומען פער'הרשט . . .
נאָר כ'רעכען — ס'א ליגען.“

* * *

עס זיצען דיא פישער
דיא מוילער צוצויעגען,
עס פלאמען דיא באקען,
עס זשארען דיא אויגען.

עס ברענט יעדער אבר
אזוי וויא אין פיעכער, —
„אן אמת'ער שמשון,
אן אמת'ער גבור !“

„יאן, בלומע, זיא זיצט וויא
צומומעלט, פערמאכערט;
עס פוקט אין דיא שלויפען,
דאָס הארין קלאפט און פלאטערט.“

זיא זעהט נור : עס שפרינגען
איהר וועלף פאר דיא אויגען,
און שמשון — ער שטעהט מיט
א דראַנג אויסגעצויגען.

ער פאכט אין דער לופטען
און ס'הערט זיך א קנאלען,
און וועלף גאנצע טיששקעס
רק פאלען און פאלען ;

און אט, זעהט זיא, שטעהט ער
אין שלומען געבויען
אנטקעגען א וואַלף מיט
צווישארעטע אויגען ;

„איך קעהר זיך צוריק אום
און נעהם זיך בעדענקען :
אין שטאדט... ביי א חוץ...
נאָר אויף, אַט דאָס ביינקען !

„איך זיין און איך קוק אויף
דעם בליקען דעם שטומען...
בקצור, איך האָב איהם
פון שטאָט אָפגענומען.

„נו, טראכט איך, זאָל ער איצט
אין ד'רהיים זיין לעת עתה,
ער וועט שוין אודאי
ניט זיין ווי דער מאמע.

„זאָל זיין, טראכט איך, שפעטער,
מיר וועלען שוין זעהען;
צו גאט א בטחון
ער וועט נאָך אוספֿייען.

„און ער ליגט דערווייל זיך
בוי'ס טייך אויסגעצויגען
און קוקט אין דער לופט מיט
פער'חלומ'שע אויגען...

„ווי פויגעלעך מיקען
זיך אויבען און וועגען,
און זיס גיסט ביי איהם זיך
פון הערצעל א ניגון.

„איך פֿאהר אויף דעם וואָדנישט,
די לאַדקע—זי שיפט זיך
און הער ווי ער טרילערט
און ס'בלוט פון מיר טויפט זיך.

„אין מיר זיצט נאָר, טראכט איך,
א שד צו א דבוק,
געה מאַך פון אזוינס גאָר
א פשוט'ען ריבאק...

„הע, וואַליק“, וואו ביזטו?
נו זינג שוין א שמוקעל,
נור ווייסט דאָך, אזוי מיט
דעם אמת'ען ציקעל !”...

3

שוין פאראיבער איז דער שטורעם
און די נאכט זי ליגט אנשטויגען.
פון דער נידריגער זעמלואנקע
שווימט ארויס א זיסער ניגון.

שטיל פער'חלומ'ט וויעגט און וויעגט ?
אין דער בלויער נאכט דאָס טרילען,
ווי א בלאַנשענדיגער פועדעל
וואַלט אליון אין הימעל שפיעלען.

פאר דעם הימעל וויינט דער ניגון
שלוכצט און כליפעט און פערגעהט זיך—
שטיל קלינגט אין דער נאכט דער בלויער
אַפּ דאָס עכאַ און צושפּרייט זיך.

און עס זעהען פון דעם הימעל
טויזענד שטערען, אויגען פרומע,
ווי עס וואקעלט זיך אין ניגון
אום א גוסס'ע נשמה;

ווי זי וואקעלט זיך און פלאטערט...
און אַט הערען זי ווי סאמע
אין דערמיט פון בלויען הימעל
רופט ווער בליפענדיג דאָרט „מאמע !

„איך זען זיך אנדער
און נעהם מיט איהם קנעלען.
כאָטש דאוונען, ווער ווייס איהם,
צו וועט ער דאָס וועלען ?

„ד' געדוינק נאָך וואו היינט וואו
ער פלעגט זיך צוואווענען
בוים לערנען און נעהמען
זיך הויך אויף א ניגון . . .

„עס ברענען דיא אויגלעך,
עס פאלען דיא בעקלעך
און פול ווערט דאָס שטובעל
מיט זילבערנע גלעקלעך ;

„איך זיין און איך הער דאָס
דעם ניגון דעם זיסען,
און פיהל ווי אין הארץ וואַלט
זיך בוימאוויל מיר גיסען.

„איך זיין, און איך קוק אויף
דעם אינגעל... יא, סאמע
זי עליה'השלוש,
צוויי טראָפען — דיא מאמע.

„הכלל, ס'איז א כלי,
מען מאַך ניט פערלאָזען,
עס שאַט ניט א פרעג מהאָן
רב בערען, דעם חוץ.

„און אלול-צייט נעהם איך
און ברוינג איהם צו ר' בערען.
וואָס אארט מיר ? אַט זאָל ער
דאס אינגעל פעהרערען.

„וואָס קלערט איהר, רב בער איז
ארויס פון דיא כלים ;
מיר דאכט גאָר : דער אלטער
איז ניט אויף דעם עולם.

„בקצור, וואָס האָט מען
א סך דאָ צו קלעהרען ?
מיין וואַליק בלויבט איבער
אין שטאָט ביי רב בערען.

„איך קעהר זיך אהיים אום
און נעהם זיך בעדענקען :
אליון — און דאָס הארץ מיינס
צוגעהט מיר פון ביינקען.

„נאָר, טראכט איך צוריק זיך,
איך וועל זיך געוואָהנען...
אין שטאָט, ביי א חוץ,
עס וועט זיך דאָר לוינען...

„איך טראכט זיך אזוי און —
וואָס טויג לאנגע שחיות ?
איך פיהל אז איך לאָפּען,
געה אויס פון דעם חיות.

„ד'וועל נעהמען אהיים איהם,
געה נעהם און פערפרעמד שוין
א קינד, נור דאָ הער איך
מיין וואַליק ער שט'ט שוין.

„דאָס וואקסט, זאָגט רב בער מיר,
א מין ניט בעלזער,
אזוינס דארף מען זוכען
צווישען טויזענדער העלזער.

אָד, וואָס איז דאָס מיט דעם וואודיטש,
מיט דעם יחסן, מיט דעם שעהנעם ?
זאָג, וואו זיינען דייע פרוינדע,
דייע הערצענס-לויבע שכנים ?

וואו'ז דאס שוועלעלע דאס לויבע,
וועלכע פלעגט זיך צערטליך וויעגען
אויף דיין שטאלצען וועלען-בוזעם
און מיט הנ'דלעך דיך בעזיעגען ?

מילד און רוחיג פלעגסטו בלויבען
אין דיין רייכען גרינעם וויעגעל;
זאנפט געוועהט און געפעכערט
פון דער צאפליעס ברייטען פליעגעל...

און די פויגעלעך וואו זיינען,
וואו'ז דאס פישצעריו דאס זיסע ? ...

קאלט... דאס איז וועט דיך פערשמידען
אין דער לאנגער ווינטער תפסה...

* * *

פאר דער מוחר פון דער זעמליאנקע
זיצט זיך שמשון שווער געבויגען;
אין דער ברייטער בלויזער ווייטקייט
בליקען כמארע זיינע אויגען.

אלעס ליגט פערוועלקט, פערוואנעט
אין דעם אָסיענ'ס שוים דעם שווארצען...
אך, דער אומעט, ווי ער קריכט עס,
ווי ער קריכט עס איהם אין הארצען !

און צו וואָס דאס גאנצע לעבען,
גאר דאָס שפראַצען און דאָס בליהען ?
גאָט אין הימעל, איז דאָס אלעס ?
לוינט זיך, גרויסער גאָט, צו מיהען ?

פון דעם הימעל, פון דעם קאלטען
בריקט פער'הידיש'ט די רבנה...
„שמשון, שמשון, כ'האב פערלאָרען
אין דיין גבורה די אמונה.“

„כ'הויב נישט אָן דיך צו דערקענען,
ווי פערענדערט ביזט געוואָרען.
האַסטו אויף דיין בעט דאָס קראנקע
דאָרט דיין גאנצען מוטה פערלאָרען ?

„לאנגע נעכט האָב איך געהיט דיך
אויף דיין שלאָפלאָזען געלוגער;
קראנק איז שמשון, נאָר איך טרייסט זיך;
שמשון וועט ארויס דער זיעגער.

„קראנק געלעגען, און דיין רופא
וועט געווען דיין שנור, דיין בלומע,
ג'זונד וועט מאכען זי דיין קערפער
און פערוואונדעט דיין נשמה.

„דורך דאָס פענסטער פון זעמליאנקע
פלעג איך היטען דיך מיט מורא,
אלע סודות פון דיין הארצען
ווייס נור איך, א הויך דעם בורא.

„ביי דיין קראנקען בעט פלעגט בלומע
זיצען גאנצע נעכט און היטען...
שטיל קיין זיכע... איז ווי שרעקליך
האָט איהר גוטעס הארץ געלונען !

און אַט זאָגט דער ניגון קדיש,
זודיגהייסע טרעהרען פאלען
און זיי טריפען טראַפּ נאָך טראַפען
אויף די קאלטע שטערען-שטראהלען.

און עס בעט רחמים דער ניגון
אונגעזאָפּט מיט מרה'שהורה:
לאַז נישט, מאמע, דיין בן-יחיד
אויף דער קאלטער ערד—ד'האב מורא !

שטיל.. עס ענטפערט דאָרטען קיינער
און עס רינען הויסע טרעהרען,
טראַפּ נאָך טראַפען אויף די שטראהלען
פון די בלויזע קאלטע שטערען.

שטיל איז אונטען אין זעמליאנקע
קיינער קען דעם אטעהם כאפען
און דיא הערצער שטיל און לאנגזאם —
קוים מען הערט זיי ווי זיי קלאפען.

שמשון זיצט אנטגעגען פענסטער
צו דער ערד דעם קאַפּ געבויגען
אין דיא בלויזע שטערען-שטראהלען
בלייבען פויכט איצט זיינע אויגען.

און די פישער מיט א קראנקען
שמיכלעל זיצען שמום און הערען
און זיי פרוואונען צו פערבאָרגען
אין די אויגען ווי'רע טרעהרען.

אין א ווינקעל זיצט זיך בלומע
בלויך, איהר פנים איז בעזויגען,
און א מועפער הארץ-רהמנות
טרעהרט ארויס פון איהרע אויגען...

שטיל, אזוי ווי די זעמליאנקע
וואַלט אין הינער-פליעט געלוגען,
אין דער שטילער נאכט דער בלויזער
ווייגט זיך איין דער זיסער ניגון...

4.

ס'איז א שטילע נאכט אין אָסיען
און דער הימעל בלוי און לויטער
קוקט אראפּ מיט טויזענד אויגען
אויף דער וויסטער ערד דער מויטער.

און עס ציהען זיך פון הימעל
בלויך און ציטרענד זיינע שטראהלען...
זיינען און דעם וואלד דעם גרויסען
אלע בלעטער שוין געפאלען ?

„אלעס, אלעס איז פערוועלקט שוין ?“
און דאָס רוישען פון די צווייגען
גיסט זיך טרויעריג פונאנדער.
אין דעם נעכטליך שטילען שווייגען.

ערגעץ ציהט א קראנקער פויגעל
זיינע טרעהרען, זיינע מועדע;
אויף א ווערבע, אויף א טויטער
טרויערט ער אצינד זיין ודוי.

„אך, וואָס האָב איך דאָ בעזונגען ?
וואו ז'דער פריעדען, וואו ז'דער שלום ?
שוין פאכיי דער שעהנער זומער
שוין א סוף צום זיסען הלום !“

מעלאנסאליש און צוואוועהטאָגט
קערעכען זיינע ידיו טרעלען
און איהם ענטפערט אַפּ דאָס טרויעכע
מורבלען פון דעם וואודיטש'ס וועלען;

„שווער, אה שווער איז מיר איהם לאזען
אויף זיין נעסט אין הארצען בלייבען;
שווער, אה טויזענד מאל נאך שווערער
איז מיר אָבער איהם פערטרויבען...”

„בלומע, נים קיין פויגלע האט זיך
אין דיין הארץ ארוין געקליבען,
דאס האט לילית אין דיין הארצען
דארט די זינד, די זינד פערטרויבען!”

שפעט די נאכט. אין דער זעמליאנקע
אויף דעם בעט, די אויגען אָפּען,
ליגט דאס בלומע און דאס הארץ איהם
קלעמט און קלעמט און לאזט נים שלאָפּען.
5.

אויסגעשטערענט היינט דער הימעל
אין דער אַסיען נאכט דער בלויער;
אויף דעם ברויטשן שעהנעם ווארדעם
אויסגעגאָסען ליגט א טרויער.

שטיל ארום. די ווערבעס נאקעט.
און די פויגלעך צופלויגען.
„אד, וואס וויל דער אַסיען-הימעל
מיט די קאלטע שטומע אויגען?...”

עלענד — נאך ווער שיפט זיך דארטען
אויף דעם רונצעלדיגען וואסער?
וועמעס לאַדקע? און ווער איז עס
יענער שיפער, יענער בלאסער?

„שמשון, שמשון.” שומט א וועלע:
„אונזער אַטער פישען-פאנגער!
זאָג, וואו ביזטו דאס געוועזען?
אזא זומער אזא לאנגער

„נים געזעהען דיר, נים געהערט דיר? I
ס'איז הפנים נים קיין ליגען,
וואס א שוואכע האט אונז פערטרויט,
אז די ביזט צו בעט געלעגען?...”

* * *

לאנגזאם רוחיג שווימט די לאַדקע,
אונגעווענליך זיצט דער בלאסער
קראנקע שמשון און פערטרויט
בליקט ער אין דעם טרויער וואסער.

און אַט זעהט ער, די לבנה
אין דעם קאלטען וואסער שטראהלען,
און איהם דאכט זיך, אז זי ווינט איהם:
„שמשון, שמשון, ביזט פערפאלען!”

„ביזט פערלאָרען, ענדליך, ענדליך
האט דיין רוקען זיך געבויגען...”
„אָה וואס וויל זי?” I און פערשלאָסען
האט איצט שמשון זיינע אויגען.

שטיל און פינסטער... נור וואס הערט ער?
עפּים הויבט זיך אן צו וויעגען
איבער איהם וואו און דער שטילקייט
א בעטרויעבער זיסער ניגון.

זיס, פער'חלום'ט וויעגט אין וויעגט זיך
אין דער שטילער נאכט דאס טרילען
ווי א בלאַנזשענדיגער פידעל
וואָלט אליון אין הימעל שפיעלען.

„וואלוק, וואלוק, אַה מיין יתום!”
און עס שוידערט אויף פון מורא
זיין נשמה... „יך ביז נים שולדיג...”
העלף מיר, העלף מיר, שטארקער בורא!...”

* * *

ערגעץ ציחט א קראנקע פויגעל
זיינע טרעלען, זיינע מיעדע...
אין דער אַסיען נאכט דער קאלטער
גיסט ער אויס זיין הערצענס ודויו...

ענדע

„און פערטרויטע האט מיר אוין מאל
נאאיווער יונגער שטערען:
אויף דיין קישען האט געבלישעצט
בלומע'ס ריינע פערע-טרערען...”

כ'האב געהיט איעדער מינע,
אויף דיין פנים, אויף דיין בלייבען,
דאן ווען בלומע'ס האנד מיט ליעהשאפט
פלעגט די קישען, דינע שטרויכען...

„כ'האב געזעהען, ווי איהרע פינגער
ציטערן ווי אין שווערען פיעכער,
און דערמאָהנט זיך אן לילית'
און אין שמשון'ען דעם גבור.

„דורך דעם פענסטער פון זעמליאנקע
פלעק איך שיקען מיינע שטראלען
דיך צו ווארנען און צו היטען:
„שמשון, זעה, נים לאז דיר פאלען.”

* * *

שטום זיצט שמשון, און זיין פנים
מיט א טרויער איז בעצוויגען;
אין דער בלויער נאכט דער קאלטער
בליקען פול מיט שרעק דיא אויגען.

עפּים נייט, פיהלט ער, ווארפט זיך
אין זיין הארצען; און מיט מורא
הויבט זיך אויף אין זיין נשמה
א געבעט צום גרויסען בורא...

ערגעץ ציחט א קראנקע פויגעל
זיינע טרעלען זיינע מיעדע;
אויף א ווערבע אויף א מויטער
ענדדיגט ער אצינד זיין ודויו.

און געענדיגט איז זיין ודויו,
שטיל פערגעהט דעם עכא'ס שאלען;
פון דער נעסט, זעהט שמשון, היפלעז
צו דער קאלטער ערד איהם פאלען.

אויף דער שווארצער ערד, זעהט שמשון,
ליגט דער פויגעל אויסגעצוויגען...
שטיל איז שמשון צוגעגאנגען
און צו איהם זיך צוגעבויגען.

„כ'וויל נים לאזען דיר דא גוסס'ען
אין דעם ווילדען וואלד דעם קאלטען,
אין מיין בוזעם, אין מיין בוזעם
דארטען וועל איך דיר בעהאלטען I

„אויף מיין קראנקען, קראנקען בוזעם
ציה זיך רוחיג אויס און דרימלעל,
זיך קיין פריעדען ביי דער ערד נים
און קיין מיטליד ביי דעם הימעל.”

* * *

שפעט די נאכט. אין דער זעמליאנקע
אויף דעם בעט, די אויגען אָפּען
ליגט איצט בלומע און דאס הארץ איהם
נאָיעט, קלעמט און לאזט נים שלאָפּען.

דורך דעם פענסטער די לבנה,
דוכט איהר, קוקט מיט ביסערע בליקען,
„האלסט אן עקדעש אין דיין בוזעם,
און דו ווילסט איהם נים דערשמוקען I”

„ס'איז קיין עקדעש,” שעפּשעט בלומע,
„ס'איז א פויגעלע א ליעבער;
פון גרען, פון דעם הימעל
איז ער אין מיין הארץ אריבער;

דער קינסטלער

(עמיו ד.)

פון ל. שאפירא.

מער, צווישען בילדער און סקיצען, מיט פארבען ביי דער זייט און מיט'ן פינזעל אין דער האַנד — האָט אונזער קינסטלער דעם אמת געזוכט. דאָ האָט ער איבערגעלעבט דאָ טיעפסטע מאָ-טערניסע, דאָ האָט ער איבערגעפיהלט דאָס העכ-סטע פערזענליכע — די מאַטערניש און התפעלות פון שאַפּען. זיינע אויגען זיינען געווען ברייט געעפּענט, זיין ברוסט האָט זיך געהויבען, זיין האַנד איז געהאַנגען אין דער לופט, גרייט יעדע מינוט אויפצוכאַפּען דעם גרינגסטען שטריך, דעם דינסטען צייכען, וואָס דערנעהערט צו זיין אמת. זיינע ליפּען האָבען עפּטערס שטיל גע-מורמעלט: „דיא ווארהייט! דאָס לעבען!“ זיין גאַנצע נשמה האָט ער אין זיינע ווערק אַרײַנגע-לייגט, אַלע זיינע קרעפטען זיינען אין דיא אַר-בייט געגאַנגען, און אין גאַנצען האָט עס אויס-געזעהען, אַז ניט ער אַרבייט, נאָר ער איז מתפלל . . .

אינמאָהל האָט דער מאַהלער אויף דיא אויסשטעלונג אַ בילד געשיקט — און דאָס בילד האָט אַ גאַנצען שטורם אַרויסגערופּען: פון דער לייווענד האָט אַרויסגעקוקט אַ מענשליך געזיכט, אין וועלכען עס איז עטוואָס טהיערישעס גע-וועזען . . .

— דאָס איז פאַלש ! — האָבען מאַנכע געשריגען. — דאָס הייסט אויף מענשען לשון הרע גערעדט !

— דאָס איז דער אמת אַליין ! — האָבען אנדערע בעהויפטעט. — ער איז דרייט און ליכט דיא ווארהייט. אין מענשען איז נאָך אַ היכער טהייל חיה פערבליכע, — און מיר מו-זען עס וויסען ! . . .

קריטיקער האָבען זיך געהאַמפּערט, דאָס פּובליקום האָט זיך געהיצט, — און דער קינסטלער האָט זיך דאָס זייניגע געטאַהן. אַ ווערק נאָך אַ ווערק האָט ער געשאפּען, און אויף יעדען נייעם בילד האָט ער אַלץ שאַרפּער אין'ם מענשען דאָס טהיערישע אונטערגעשטרי-כען. אויף איין בילד האָבען עטליכע מענשען מיט וועלפּישע געזיכטער זייערן אַ חבר געריסען; אויף אַ צווייטען האָט אַ יונגע, שעהנע פרוי גע-

מאַהל איז געווען אַ מאַהלער. זיינע פארבען זיינען געווען העלל, זיינע שטריכען — שאַרף, און זיין מאַניער — אַריגינעל. און דיא הויפטזאַך — ער האָט געהאַט אַ גרויסען דורשט צום אמת, און ניט ווילענדיג האָט יעדערער דיא אוי-גען אויף זיינע בילדער געשטעלט: אייניגע האָ-בען געלויבט, אנדערע — געשענדעט, נאָר אַלע האָבען געקוקט.

אמאָהל, אין זיין פריהעסטער יוגענד, האָט ער אַ לעהרער געהאַט. דער לעהרער האָט גע-האַט אַ ווייכען פינזעל און אַ ווייך האַרץ. ער האָט ליכע געהאַט האַלבע טענער און האַלבע קאָלירען, לייכטען שאַטען און שוואַכע שיינ. האָט ער חיות געמאַהלט, זיינען ביי איהם מענשען אַרויסגעקומען, האָט ער מענשען גע-צייכענט — זיינען זיי מלאכים געווען. דער שילער האָט דאָס אַלעס בעמערקט, און — נישטאָ קיין גרעסערע פערזאָכטונג, וויא דיא, וואָס הויבט אָן צו וואַקסען אין האַרצען ביי אַ שילער צו זיין לעהרער! דער שילער האָט זיך געזאָגט: „ער האָט דיא ווארהייט ניט ליכע... איך וועל אַנ-דערש זיין!“ — און ער האָט נאָר קיין מלאכים ניט געשילדערט.

זיינע ערשטע בילדער האָבען דיא אונרוה געוועקט, פּוילע און שלעפּעריגע האָבען זיך פון זיי מיט אַ גרימאסע אָבעקעקערט; מענשען מיט קעפּ און הערצער זיינען געשטאַנען צוקאַכט און אוועקגעגאַנגען אויפגערגעגט. „דאָס איז כמעט דאָס לעבען אַליין!“ — האָבען זיי גערעדט — ער וואַקסט!“

און ער איז געוואַקסען. זיינע בוימער און בלומען האָבען געבליהט, זיינע חיות און פיי-געל האָבען זיך בעוועגט, און זיינע מענשען — געלאכט און געוויינט. און דאָך האָבען מענשען געקוקט אויף זיין ארבייט פערווירט און איינער ביים צווייטען געפּרעגט :

— וואָס עפהלט דאָ ? !

אין אַן ענגען, נאָר ליכטיגען ארבייטס-צי-

ער איז געגאנגען ווייטער. אונטער זיין האַנד איז דיא חיה אין'ם מענשען געוואקסען און האָט שליסליך דעם גאנצען מענשען פערשטעלט. יעדעס בילד איז אַ מייסטערוערעך געוועזען; זיין צייכען און זיינע פאַרבען האָבען דערגרייכט אויסערגעוויינליכע, איבערמענשליכע קראפט און שאַרפֿקייט. מענשען האָבען גערעדט: „דער טייוועל זעלבסט פיהרט מיט זיין פינזעל!“ — און האָבען זיך מיט שרעק און עקעל פון זיינע ביהדרעך אָבעקעהרט.

ער האָט זיך אַרויסגעצויגען אין עק שטאָדט און האָט זיך בעזעצט אין אַ הויכען הויז, אויפן העכסטען שטאָק. זיין אַרבייטס־ציימער איז געווען ברייט, וויא אַ פערל, ליכטיג וויא אַ לאַמ־טערן, און קאלט וויא דאָס אייז־מעער. אַהער האָט קוים דערגרייכט דאָס גערויש פון לעבען, און פון דאנען האָט זיך ענטדעקט אַ ווייטער האָריוואָנט.

דאָ האָט דער מאַלער עלענד געלעבט און אָהן אויפהער געאַרבייט. זיין האַרץ איז פער־פרייען געוואָרען. אויף זיין שטערן האָט זיך אַב־געצייכענט אַ שטעהענדיגער, הויכמיטהיגער קנייטש, און אין זיינע גרויע אויגען האָט גע־ברענט אַ פראָסט. פון אלע וועגן פון זיין צי־מער האָבען אויף איהם מענשען — חיות אין פערשיעדענע פאָזען געקוקט, און ער האָט אָפט מיט אַ קאלטען שמייכל געמורמעלט: „אָט דאָס האָב איך פון מענשען'ס וועגען, דען זיי האָבען פון מיינע־טוועגען נישט מעהר.“ און זיין גאָלעדיע איז געוואקסען און געוואקסען.

אַ לאנגע צייל יאהרען איז הינטען געבליבן. פון דער אייביגקייט זיינען אלץ נייע און נייע אַרויסגעטראָטען, און דער קינסטלער האָט זיך רוחיג און קאלט אָהן לייד און אָהן פרייד, זיין עלענדעס לעבען געפיהרט. ווי פריהער, איז זיין שטאַלט געווען גלייך, זיין שטערן לויטער, און זיין בליק לעבעדיג און שאַרף; בלויז זיינע האָר האָט ווי אַ פראָסט דורכגענומען, און ענד־ליך האָט זיך זיין קאָפּ אין גאנצען מיט שנעע בעדעקט. ווען ער האָט עס בעמערקט, האָט ער צו זיך געזאָגט: „גענוג! שוין צייט צו ענדיגן גע...“ איצט — פאר מיר אליין “...“

ער האָט גענומען שרייבען אַ בילד, וועלכ־כעס ער האָט שוין לאנג ביי זיך אין קאָפּ און אין האַרצען געטראָגען. ער איז ווי אויפסניי גע־בוירען געוואָרען: ער האָט ווידער דערהיילט דאָס טיעפע התפעלות פון שאַפען און האָט געאַרבייט מיט הייז און ענטציקען. שטונדען לאנג איז ער ביים מאָלבערעם געשטאַנען; שטונדען לאנג האָר בען זיינע באַקען, דיא בלאַסע, געלבליכע באַקען, געפלאַמט, און זיינע אויגען — פונקען געשאַסען.

קוקט מיט גרויע, קאלטע, אָבדוואָהל פייכטע קאָרצען־אויגען; אויף אַ דריטען איז געשטאַנען אַן אלטער מאַן מיט קליינע, פינקלענדע אויגלעך און מיט אַ שאַרפען, פוקסענעם פיסקעל. און יעדע נייע בילד האָט דעם עולם גערייצט און גערייצט.

ביסלעכווייז האָט זיך דיא צאָהל פון זיינע פערעהער פערקלענערט, און אלע זיינען צו איהם קעלטער געוואָרען. איצט האָט אויף זיינע ליפען אַ ביטערער שמייכל געשוועבט, נאָך זייערע אויגען האָבען געפינקעלט און דיא באַקען — געברענט.

„אַהא!“ עס געפעלט אייך ניט?... איהר האָט נישט זעהר האָלד דעם אמת... איך וועל אָבער שטעהן ביז'ן סוף!“ און ער איז געשטאַנען: יעדע נייע בילד האָט אלץ ווייטער פון איהם דאָס פובליקום אָבגעשטויסען. זיין געדענק איז אלץ פינסטערער געוואָרען, און זיין איינזאַמקייט האָט זיך פערגרעסערט פון טאָג צו טאָג.

דער מאַהלער האָט אַ פריינדיגן געהאט. דאָס איז געווען אַ לעבליך מיידעל, מיט אַ לאנגען צאָפּ, שוואַרצע אויגען און מיט אַ נער־ווערציטערנדען אויבערשטען ליפעל. און זיא איז פאַר איהם אַן אָברוה געוועזען. אין דיא שווערע מינוטען, ווען דיא שטייף־אָנגעצויגענע נערווען ווערען שוואַך, וויא אַ נאָכגעלאָזטער שטריק, ווען דער דערוואקסענער מענש פיהלט זיך קליין און הילפלאָז, וויא אַ קינד, און זוכט אַ מאַמען, — אין יענע מינוטען פלעגט ער געהן צו איהר און בעהאַלטען זיין קאָפּ אין איהר שוים. און זיא פלעגט צו איהם ריידען:

— מיר פריינד, מיינ געליעבטער! מיר איז שווער דיר נאָכצוגעהן, איך פערשטעה דיר ניט... נאָך איך פיהל — דו ביזט גרויס! ביזט עלענד, איך אָבער וועל דיר ניט פערלאָזען! ... און זיא פלעגט איהם קושען און גלעטען זיינע זיידענע האָר און איהם פרישע קרעפטען אַריינגעבען.

נאָך איינמאָהל, ווען ער האָט אויסגעמאָלט אַ לעבענד פאָרעל און האָט עס איהר געוויזען, איז זיא בלאַס געוואָרען. . . .

— מיינ פריינד! — האָט זיא געזאָגט — מיר איז קאלט געבען דיר. . . . און זיא איז אַוועקגעגאנגען.

ער האָט איהר נאָכגעקוקט מיט אַ פערלאָר־שענעם בליק. דערנאָך האָט ער זיך אויסגע־גלייכט, זיינע אויגען האָבען זיך ווידער אָנגע־צונדען און ער האָט געזאָגט:

— ווייטער, ווייטער! . . .

זארגפעליגטער מוטער, איבערגעבונדען ביי איהר ברודערל דאס פערוואנדעטע פיסעל; אביסעל ווייטער האט דער מאלער א יונג פאָרעל בעגע- גענט: „ער“ איז געגאנגען און האט מיט היטץ עפעס גערעדט, און „זיא“ האט איהם אויסגע- הערט מיט א אונבעשטיממען שמייכלע.

אויף אלעס האט דער אלטער געקוקט און איראניש געשמייכלעט.

און דאך פארנאכט האט ער דערפיהלט, אז דער פערגאנגענער טאג האט אויף זיין הארצען א שווערען שטיין געלאזען.

ער איז אוועק א היים, האט אלע ליכט, וועלכע ער האט נאך געהאט, אָנגעצינדען, און אין זיין צימער איז געוואָרען ליכטיג וויא ביי- טאג. נאכדעם איז ער צו זיין לעצטען ווערק צו- געגאנגען און האט דעם פארהאנג אראפגעריסען. ער האט א קוק געטהאן — און איז וויא פער- שטיינערט געבליבען... מיט טויט־שרעק האט ער געקוקט אויף זיין בילד וויא אויף זיין קבר, אויסגעגראָבען פון זיינע אייגענע הענד...

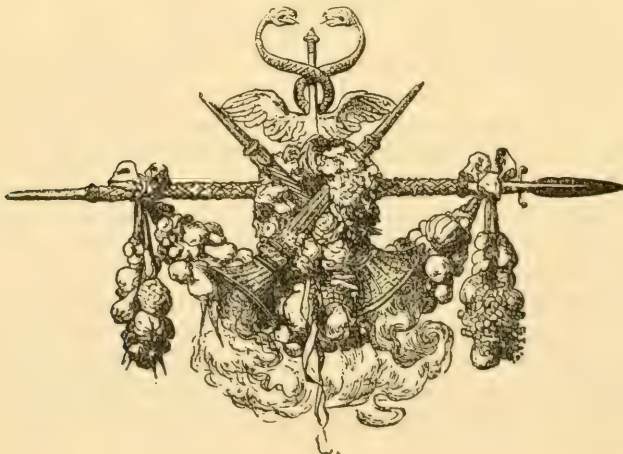
... ריזיגער בארג, מיט א היטעל פון שניי אויפן שפיץ. דיא לופט ארום זיין קאפ איז ריין, שיטער און שניידענד־קאלט. ווייט, אין דער נידער ביים פוס פון בארג, טאנצט ארום אן עולם מענשען: ווער עס שלאגט זיך, ווער עס גראָבט ערד, און ווער עס קריכט אויף דיא הענד, מיטן קאפ אראָב. דאָ אויבען, אויפן שניי־פעלד איז פריי, וויסט און אונהיימליך. אויפן שפיץ פון בארג, אין דיא לעצטע שטראהל לען פון דער אונטערגעהענדער זונן, דערהויבט זיך א מענשליכע פיגור מיט אויפגעהויבענע הענד, דעם קאפ פערריסען ארויף. איבער'ן מענשען'ס קאפ, אויפן בלויען, עטוואס פער- גאלדעטען הימעל, הענגט א בלאסער, צעפלייצ- טער פלעק, אָהן פאָרם און קאָליר ...

זוי אמאָל, האָט עס אויסגעזעהען, אז ניט ער ארבייט, נאָר ער דאווענט! ...

נאָר אין טהייל פון זיין ארבייט האָט איהם פיעל שמערצען פערשאפט. ער האָט יעדעס מאָל אויסגערופען: „צו העל! צו גראָב!“ — און האָט עס שוואכער און טונקעל געמאכט; „צו פליישיג, צופיעל בעלייבט!“ — און האָט עס איידלער געמאכט; „צו ליכטיג!“ — און האָט עס גע- מאכט בלייך און דורכזיכטיג.

ענדליך איז דורכגעפיהרט געוואָרען דאָס לעצטע שטרויכעלע. דער קינסטלער האָט אוועק געלייגט דעם פינזעל פון האַנד, האָט פערהאנגען זיין ווערק מיט א לייזענד און איז ארויס אויף דער גאס.

רוהיג, מעסיג און זיכער האָט געשפאנט איבער דיא גאסען דער הויכער, שלאנקער אל- טער מיט'ן בלייכען געזיכט און הויכמוטהיגען בליק. ער איז געגאנגען איבער בריקען, געשפא- צירט אין בולווארען און גערטנער, זיך אָבער- שטעלט ביי הויפּען און הייזער — און האָט זיך צוגעקוקט צום לעבען, וועלכעס ער האָט שוין יאָהרען לאנג פון דער נאָהענט ניט געזעהען און וואָס האָט יעצט געקאכט ארום איהם: דיא פריה- לינגס זונן האָט רייכליך בעשוינט און געווא- רעמט דיא יונגע, דערפרישטע ערד; א טייכעל האָט זיך געבלאָזען און איז רוישענד און לוס- טיג, וויא א יונגער העלד, געלאָפּען זיין וועגס; ציילען ריעזיגע מויערן האָבען זיך געצויגען אין אלע זייטען, — און אין יעדען ווינקעלע, וויא די זשעניען פון דעם אלעם, זיינען ארומגעלאָפּען מענשען, האָבען געארבייט, געזינגען, געלאכט און געוויינט. אין איין פלאץ האָבען צוויי אר- בייטער זיך געשלאָגען; אין א צווייטען האָט א קליין מיידעלע מיט אן ערנסטע מינע פון א

פאליטישער איבערבליק.

(איבער דעם יאהר 1906.)

אָבער ניט איינע פון די עזע אלע פאסירונגן
גען איז אזא, אויף וועלכע מען זאָל זיך קענען
אָבשטעלען אלס דיא וויכטיגסטע, אלס דיא כא-
ראקטעריסטישע. דעם גרעסטען שבה וואָס מען
קען דיזענען יאהר נאָכאָנען איז, דאס עס איז
געווען א יאהר פון פאָרטזעצונגען. דאָס יאהר
1905 האָט זיך אָבגעשלאָסען מיט א „פאָרטזע-
צונג פאָלגט.“ און דיא „פאָרטזעצונג“ האָט זיך
געצויגען א גאנץ יאהר. פערשידענע קאפיטלאַך
האָט דיזע „פאָרטזעצונג“ ענטהאלטען, ערנס-
טע, טראַגישע, זאָגאר קאָמישע, צו ענדע איז עס
אָבער נאָך ניט געקומען; דיא „דראַמא“ ווערט
פאָרטגעזעצט.

אָבער ווער עס מיינט, אז פאָרטזעצונג
הייסט ניט פראַגרעסירען, דער מאכט א טעות.
דיא דראַמא, אמת, איז נאָך ניט צו ענדע —
זיא איז קיין מאָל ניט צו ענדע—אָבער וויי-
טער האלטען מיר דאָך. דאס וואָס א געוויסער
קאפיטעל איז גראַד געווען טראַגיש, און האָט
ביי אונז ארויסגערופען טרערען פון פערצווייפ-
לונג און מיטלייד צו מאַנכע פון דיא העלדען,
ענדערט ניט דיא זאך. מיר קענען זיך טרייסטען
דערמיט וואָס מיר האלטען שוין אזויפיעל וויי-
טער אין דער געשיכטע, וואָס דער פלאַנטער
וועט זיך באלד אויפפלאַנטערן, און דער „העלד“
וועט ווערען בעליונט, וויא ער האָט פערדיענט.
מיר וועלען אָנהויבען מיט רוסלאַנד, דאס
לאַנד וואָס איז שוין זייט דריי יאהר ניט אראָב
פון דיא טאגס אָרדנונג. און אז דאס פערגאנג-

אָס יאהר 1906 איז צו ענדע!
וואָס איז דאָס כאַראַקטעריס-
טישע פון דעם אָבגעלאָפענעם
יאהר? וואָסער נייעס האָט
עס אונז געבראכט, וועלכעס
אלטעס האָט עס אָבגעשאפט?
וואָסער „רעקאָרד“ לאָזט דאס

יאהר 1906 איבער אין דער וועלט געשיכטע?
דיזע פראגען זיינען שווער צו פערענט-
פערן. איבערלויפערדיג אין די געדאנקען די וויי-
טיגסטע פאסירונגען פון דעם נור וואָס פערגאנג-
גענעס יאהר, קען מען קוים געפינען איין זאך,
איין וויכטיגע בעגעבענהייט, אויף וועלכע מען
זאָל זיך קענען אָבשטעלען אלס אויף דיא וויי-
טיגסטע פאסירונג.

דאס יאהר איז רייך אין עראייגניסע. דאס
יאהר האָט צו פערצייכענען דעם אויסברוך פון
וועזאוויאוס, דיא ערדציטערניס אין סאָן
פראַנציסקאָ און אין טשילי; אין דיזענען יאהר
האָט שטאַטגעפונען דער קאָנפערענס אין אלד-
זשעסיראָס וועגען די מאָראַקער פראגע; דריי
פוס האָט דאָס יאהר צוריק געקראָגען זיינע
פולע רעכטע; קובא האָט געהאט א קליינע רע-
וואָלוציאָן, וועלכע האָט דערווייל געפיהרט צו
א גרויסע ענדערונג אין לאַנד; פראַנקרייך האָט
אויסגעוועהלט א נייעס פרעזידענט; מיר דאָ
האָבען זיך שטאַרק געקאָכט וועגען א מיספער-
שטענדניס מיט יאפאן, און נאָך טויזענדער און
איבער טויזענדער פאסירונגען, מעהר אָדער
וועניגער וויכטיגע—צופיעל דאָ אויסצורעכענען.

איז אין פולען גאנג. א טרויעריג קאפיטעל, א טראגישע פארטזעצונג! ... אָבער ווער עס זעהט אין דיזען אלעס נור טרויער, ווער עס זעהט אין דיזען נור רעאקציע, דער קוקט אויף דער וועלט דורך מאטע ברילען. דיא רוישישע רעגירונג האָט, דאכט זיך, איבער-אל, געוואונען, זיא האָט, דאכט זיך, אלע אויפ-שטענדע אונטערדריקט, דאָך איז דאס היינטי-גע רוסלאַנד ניט מעהר דאס רוסלאַנד פון פאר צוויי יאהר; דיא רעאקציע האָט געזענט אויף דיא גאנצע ליניע, דאָך איז אין רוסלאַנד היינט ניט דאָ מעהר קיין זעלבסטהערשער. קיינענעו און אדעס, ביאליסטאָק און סיערד לעין! טרויעריגע עראינערונג, ביטערע ער פאהרונג. און דאָך איז דער מצב פון דיא אידען אין רוסלאַנד היינט צו טאָג פיעל בעסער וויא פאר צוויי יאהר, וויא אלע פריהעריגע יאהרען.

דאס איז אפשר א געוואנטע בעהויפטונג, עס איז אָבער ניט וועניגער וואהר.

דיא פערפאָלגונג אין רוסלאַנד איז היינט פיעל שטארקער וויא פריהער. דיא וויכטיגקייט פון דיא געווינס בעשטעהט אָבער אין דעם, וואָס דיא רדיפות פון היינט ווערען געמאכט אונגע-זעצליך, א מאָל זיינען דיזעע אלע פערפאָלגונגען געווען גאנץ געזעצליך — דאָס העכסטע געזעץ פון לאנד, היינט ווערען זיי בעגאנגען געגען דעם געזעטץ; אמאָל האָבען אפילו די אונטער-דריקטע געהאלטען דיא אונטערדריקונג פאר געזעטצליך, היינט בעטראכטען דאס אפילו דיא אונטערדריקער פאר אונגעזעטצליך. דיא איד-דען האָבען דורכגעלעבט דיא מאמעניס פון די אינערהערטע פאָגראַמען, זיי ציטערן נאָך אפשר היינט יעדען טאָג פאר פאָגראַמען, אָבער ניט ווילענדיג און ניט וויסענדיג און צום טראָץ פון אלע אויסנאָהם'ס געזעצע, זיינען דיא אידען מיט א מאָהל געוואָרען גלייכבערעכטיגטע ביר-גער פון דעם לאנד.

פיעלע פון דיא וואָס ליידען פון דיזע אונ-טערדריקונג, און ספעציעל דיא אידען, קענען טענה'ן: וואָס איז די נפקא מיניה, צו מיר ליידען געזעטצליך צו אונגעזעטצליך? דיא קלעפ, דיא תליות, דיא פאָגראַמען טהוען ניט וועניגער וועה, ווען זיי זיינען געזעצליך, וויא ווען זיי זיינען אונגעזעצליך. דאס איז אמת, ווען מען רעדט פון דיא ספעציעלע ליידען פון געוויסע מענשען אין א געוויסען מאָמענט. וויא קען מען דאס אָבער ענדערן? האָט יעמאנד געדענקט אז דיא צארישע רעגירונג מיט דיא גאנצע מאכט וואָס זיא האָט אין איהרע הענדר, וועט זיך מיט איין מאָהל אָבזאָגען פון איהר הערשאפט, און וועט זיך אפילו ניט פרובירען

גענע יאָהר איז געווען נור א פארטזעצונג אין דיא גרויסע, וועלטגעשיכטליכע עפיוואָדע וואָס רוסלאַנד מאכט יעצט דורך, דאָרף מען ניט בע-וויווען. ניט נור דיא רעוואָלוציאָן אלס גאנצעס, נאָר אפילו דיא רעאקציע וואָס הערשט יעצט מיט אזא אכזריות, איז ניט מעהר וויא א פארט-זעצונג. נאָך אין דעצעמבער פון 1905 האָט דיא רעאקציע אָנגעהויבען איהר טייפיעלשע ארכייט. ניט קוקענדיג אויף דעם אָבער האָט דיא רוישישע רעוואָלוציאָן געלענט פיעל האַפנונג אויף דעם יאהר 1906. עס איז שוין געווען נאָך קיינענעו און אדעס, ווען דאָס יאָהר האָט זיך אָנגעפאנגען, און קיינעם האָט, זיך ניט גע-הולם'ט ביאליסטאָק און סיערדלעין; מען האָט שוין געהאט צו פערצייכען דאס נידערוואַרפען פון דיא מאַסקווער באריקאדען, דיא געווינסען זיינען אָבער נאָך געווען פריש אין זכרון: מען האָט נאָך געדענקט דעם ערשטען גענעראל-סטרייק און דעם מאניפעסט פון דעם 80טען אָקטאָבער; עס זיינען נאָך געלעגען אין זכרון דיא אונגערדונג אין אָדעס, סאראטאָוו, כאר-קאָוו און פוילען; הויפטזעכליך האָט מען נאָך געדענקט דעם סעוואסטאָפאָלער אויפשטאנד און דיא כמעט ערפאָלגרייכע רעוואָלוציאָן אין דיא באלטישע פראָווינצען. מען האָט נאָך גע-האָפט אויף אן אלגעמיינעם אויפשטאנד אין דעם מיליטער, און מען האָט ניט געדענקט, אז דיא בורזשואזיע וועט אזוי שנעל פערראטהען דיא ארכייטער, וויא זיא האָט עס געטאָהן. דיא אונטערדריקונג האָט זיך אָנגעפאנגען, אָדער פון דער צווייטער זייט האָט מען זיך געגרייט צו דיא וואהלען און הגם דיא סאָציאליסטען האָ-בען באַקאָטירט דיא וואהלען, האָט מען פון דעםטוועגען געלעגט פיעל האַפנונג אויף דיא דומא.

יא, פיעל האַפנונג האָט מען געלעגט אויף דעם יאהר 1906, מיט אונגעדולד האָט מען ער-ווארטעט צו זעהען וואָס וועט קומען. א טרויעריג קאפיטעל איז דאס געווען וואס איז געקומען!

דיא דומא האָט זיך געעפענט, אבער ניט אויף לאַנג. דיא דומא איז צוטרעכען געוואָרען און דאָס פאָלג האָט געשוויגען. דער סוויבור-גער אויפשטאנד איז מיט אכזריות אונטער-דריקט געוואָרען; קאפיטאן שמיט איז געמאָר-דעט געוואָרען; דיא טורמעס זיינען איבערפילט געוואָרען; דיא היינקער האָבען זייערע הענדר פול; דיא פעלדגערעכטען הערשען, דיא שוואר-צע מאות זיינען דיא רעגירער פון רוסלאַנד, ביאליסטאָק און סיערדלעין זיינען צוגעקומען צו דיא אידישע טרויער-געשיכטע; דיא רעאקציע

געוואונען איז: פרייע פרעסע און בירגער-
רעכט; — דאס רעכט צו שטימען. דאס וועט
מען שוין מעהר פון דער וועלט ניט אָבשאפֿען.
וואָס דיא אירען אין רוסלאנד האָבען ביז יעצט
געוואונען איז: פרייע פרעסע און בירגער רעכט
— דאס רעכט צו שטימען.

מאנכע קענען מיינען, אז דאס איז ניט
קוין גרויסער געווינס. דיא וועלען אָבער מאכען
א טעות. טייכען בלוט האָבען דיא פערשיידע
דענע פֿעלקער פֿערנאָסען ביז זיי האָבען אויס-
געקעמפֿט דאס רעכט צו ריידען און צו שטי-
מען. און ווען מען וויל מאכען א סך הכל פון די
וויכטיגסטע פאסירונגען אין דער וועלט פאר
דעם לעצטען יאהר, וועט מען אויסגעפינען, דאס
מיט דער אויסנאָהם פון פראַנקרייך האָט זיך
איבעראל דער קאמפֿ געדרייט ארום דעם פונקט
פון דיא וואַהלען און דעם רעזולטאַט פון דיא
וואַהלען. ביז עס וועט א מאָל איינגעפיהרט ווע-
רען דיא אנארכיסטישע געזעלשאפט, וואו דיא
פרייע קאָמונען וועלען פֿערנעחמען דעם פֿלאַטיז
פון דעם שטאַט, וועט דיא מענשהייט אלץ מיר
זען אויסקעמפֿען איהרע קעמפֿע מיט שטימ-
רעכט און דורך וואַהלען.

* * *

דער וויכטיגסטער פון דיזען קעמפֿע,
נעקסט צו רוסלאנד און אונטער דעם דירעקטען
איינפלוס פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן, האָט
זיך אָנגעשפּילט אין עסטרייך.

דער קאמפֿ פאר אלגעמיינע שטימערעכט
אין עסטרייך איז אויך ניט קוין נייער. דאס
איז אויך א פֿאַרזעצונג. ער ציהט זיך שוין זייט
דעם יאהר 1879. נאָך א שווערען און לאַנג
גען קאמפֿ האָבען דיא ארבייטער ענדליך, אין
יאהר 1896 געוואונען דאס רעכט צו שטימען
אין דער פינפטער קוריע, אָדער וואַהלקלאַסע.
דיא וואַהלקלאַסען זיינען אזוי געווען איינגע-
טהיילט, דאס פון 425 מיטגלידער אין דעם
עסטרייכישען פארלאמענט, האָט דיא פינפטע
קלאַסע געקענט וועהלען נור 72 פערטערטער.
אין די פינפטע קלאַסע האָבען אָבער די אַרביי-
טער ניט געשטימט אליין. דיא אנדערע 4 קלאַ-
סען וואָס האָבען פריהער געשטימט יעדע נאָך
איהר פֿריווילעגיע, האָבען נאכהער אלע נאָך
א מאָל מיטגעשטימט אין דיא פינפטע קלאַ-
סע. דיא שטימערעכט וואָס דיא ארבייטער האָ-
טען דאן בעקומען איז אזוי ארום געווען זעהר
בעשרענקט. זיי האָבען עס אָבער דאן אָנגענומען
אַלס דיא ערשטע ראטע און האָבען ווייטער גע-
קעמפֿט פאר אלגעמיינע שטימערעכט.

אין דער זעלבער צייט, וואָס דיא אַרביי-
טער האָבען זיך געסטאַרעט צו געווינען דאס

אָבצורוועהרען? דיא ערשער לעגען ניט אוועק
לייכט דיא ערשאפט. דיא פרייהייט קומט דא-
דורך שווער אויף דיא וועלט. ווער רעט אָבער
פון דיא געווינערענס שמערצען נאָך דעם וויא
דאס קינד איז געבוירען געוואָרען? דיא געווי-
נערין אליין פֿערגעסט זיי שנעל. און אין רוס-
לאנד איז דיא פרייהייט געבוירען געוואָרען, —
דאס קען קוין קלאָרער מענש ניט אָבלייקענען.
עס וועט נאָך זיין נאָרוועהען; דאס נייגנעכטי-
רענע קינד וועט נאָך פֿאָקען און מאַלען. עס
וועט נאָך שניידען ציינער, און אפֿשר אריינ-
פאלען אין א טיפּוס, — פון דיא וועלט וועט עס
אָבער מעהר ניט אוועק געהן.

רוסלאנד האָט ניט און וועט שוין קוין
מאָהל ניט האָבען קוין זעלבסטערשער!

פֿערפֿאַלגונגען, טורמעס, סיביר, פֿאַנגראָ-
מען און תּלויות האָבען פריהער אויך געהערשט
אין רוסלאנד, מעהר אדער וועניגער, צו דער-
זעלבער צייט זיינען אָבער נאָך געווען אנדערע
אונטערדריקונגען וואָס עקזיסטירען שוין היינט
ניט מעהר. מען דארף אלזאָ ניט רעכענען דיא
פֿערפֿאַלגונגען וואָס עקזיסטירען נאָך, נאָר דיא
וואָס עקזיסטירען שוין ניט.

מען דארף נור א קוק טהאָן אויף די היינ-
טיגע רוסישע ליטעראטור, מען זאָל זיך איבער-
צייגען אין דיא ריכטיגקייט פון דיזען בעמערקונג
גען. וויא לאנג איז עס נאָר ווען פאר לעזען —
פאר בלוז לעזען — א צייטונג וויא דיא וויל-
נער „פֿאַלקס צייטונג“, וואָלט מען פֿערשיקט
אויף יאהרען נאָך סיביר. היינט קענט איהר
אזא צייטונג ניט נור לעזען, נאָר שרייבען און
דרוקען גאנץ פריי.

דיא ליטעראטור, זאָגט מען, איז דער שפּיר-
געל פון א פֿאַלק, אין וועלכען עס שפּיגלט זיך
אָב זיין אינטעלעקטועלער און מאָראַלישער צו-
שטאַנד אין א געוויסע צייט. דיא היינטיגע רוס-
סישע ליטעראטור קען נאָך דינענען צו עטוואָס
אנדערש. פון איהר זעהט זיך ארויס דער ערש-
טער גרויסער זיעג פון דעם רוסישען פֿאַלק אין
זיין ערשטער פֿאַליטישער רעוואָלוציאָן. פון
דעם טאָג אָן, וואָס דיא ערשטע רעוואָלוציאָנערע
פֿראַקלאַמאציע האָט זיך געדריקט אין רוסלאנד,
און דיא פֿערפאסער, דרוקער און פֿערטהיילער
זיינען ניט פֿערשיקט געוואָרען אויף קאטאַרגע
— פון דעם טאָג רעכענט זיך די בעפֿרייאונג פון
דעם רוסישען פֿאַלק. אלעס וואָס געשעהט נאָך
דעם קען זיין טרויעריג און טראגיש. עס איז
אָבער א נויטווענדיגע פֿאַלגע; עס זיינען דיא
נויטווענדיגע קרבנות וואָס מוזען פאלען אין
אזא גרויסען און ערהאבענעם קאמפֿ.

וואָס דאס רוסישע פֿאַלק האָט ביז יעצט

א כישוף זיינען אלע פעהאנדלונגען אָבערהאקט געוואָרען. קיינע דעכאטען מעהר, קיינע פער- האנדלונגען. „אויף דיא רינגשטראסע!“ „צום פאלאטין!“ האָבען זיך געהערט קולות פון אלע זייטען. מיט אַמאָהל איז אָנגעקומען דיא נאכ- ריכט, אז פיעלע טויזענדע ארבייטער האָבען זיך פערזאמעלט פאר די רעדאקציען פון דער „וויי- נער ארבייטער צייטונג“, צו הערען אן אנט- וואָרט. דער אנטוואָרט איז געווען: „צום פא- לאטין!“

אום 4 אהר איז דער פארטייטאג געווען געשלאסען. און 2 שטונדען שפעטער האבען שוין אונזעהליגע טויזענדע ארבייטער מאד- שירט צו דעם קייזערליכען פאלאטין.

דעם 28טען נאוועמבער 1905, דעם טאג ווען דער פארלאמענט האט זיך געעפנט, האָבען די סאציאל דעמאקראטען אויסגעוועהלט צו בעוויי- זען זייער מאכט. א'ן אלגעמיינער סטריק אויף 24 שעה איז ערקלעהרט געווארען און א גרויסע דעמאנסטראציע איז אראנזשירט געווארען. אזא דעמאנסטראציע האט וויען ביז דיעזען טאג ניט געזעהען. אלע פאבריקען זיינען אָבערשטעלט געווארען, אלע געשעפטען געשלאסען, און ביז 300 טויזענד מענשען, מענער און פרויען, האבען שטיל און רוהיג, פארביימארשירט דעם קעניג- ליכען פאלאטין מיט רויטע פאהנען, אויף וועל- כע עס איז געווען אויפגעשריבען דיא איינע פארערונג פאר אלגעמיינע שטימערעכט אין אזוי פיעל פערשיעדענע שפראכען, וויפיעל נאציא- נאליטעטען עס לעבען אונטער דיא עסטערייכ- ישע רעגירונג.

דער פארלאמענט האט זיך געעפנט עלף אהר אין דער פריה, און פונקט 12 אהר האט דער פרעמיער אָנאנסירט דאס נייע געזעטץ פון אלגעמיינער שטימערעכט. דאס געזעטץ דארף נאך ערשט אָנגענומען ווערען אין פארלאמענט, און ערשט מיט עטליכע טעג צוריק האט א דער פישע בענאכריכטיגט, אז דאס געזעטץ איז אַ- גענומען געווארען.

ווען עסטרייך האט געהאט צו קעמפפן אום צו געווינען דאס אלגעמיינע שטימערעכט, איז אין דייטשלאנד אָנגעגאנגען א קאמפף ניט צו פערלירען דאס שוין לאנג געוואונענע רעכט, אויף וועלכע דיא הערשענדע קלאסען שציר- רען שוין לאנג מיט דיא ציינער, האָפּענדיג אזוי ארום צו פערניכטען דיא וואכסענדע מאכט פון דיא דייטשע סאציאל-דעמאקראטיע.

שטימערעכט, איז אָנגעגאנגען א קאמפף צווישען דער עסטרייכישער רעגירונג און דיא אונגא- רישע אריסטאקראטיע. דיא מאגיארען האָבען געפיהרט דעם קאמפף כלומר'שט אין דעם נאָמען פון דעם אונגארישען פאָלק און זיין נאציאָנאַלע שפראכע. זיי האָבען פער- לאנגט, אז דיא אונגארישע שפראכע זאָל ווע- רען געברויכט אין דעם אונגארישען מיליטער, אָנשטאט דיא דייטשע. אין אמת'ן אָבער איז דאס געווען א שטרייט פאר דיא הערשאפט פון דיא מאגיארשע אריסטאקראטיע. געגען דעם גאנצען פאָלק. ווייל דיא מאגיארען וואָס פיה- רען דיא גרענדע אין אונגארן זיינען נור א קליי- נער טהייל פון דעם אונגארישען פאָלק. אלס א מיטעל צו בעקעמפפן דיזע אריסטאקראטען, האָט דיא עסטרייכישע רעגירונג געסטראשעט אז זיא וועט זיך ווענדען צום פאָלק. וואָס דיא מאגיארען, דיא כלומר'שטע קעמפפער פאר דעם אונגארישען פאָלק, האָבען ניט געוואָלט ליי- דען. עס וואָלט אָבער צו דעם ניט געקומען, ווען ניט דער דרוק פון דיא עסטרייכישע ארבייטער קלאסעס, געפיהרט פון דיא דאָרטיגע סאציאל- דעמאקראטיע, אונטער דעם דירעקטען איי- בלוס פון דער רוסישער רעוואָלוציע.

דעם 29טען אָקטאָבער 1905 איז אין וויען צוזאמגעטרעטען דער פארטייטאג פון דיא עסטרייכישע סאציאל דעמאקראטען. שוין באַה- רד אין אָנפאנג פון דיא פעהאנדלונגען איז דיא שטימונג געווען א רעוואָלוציענרע. „מיר קע- נען דיזען צושיטאנד ניט מעהר אויסהאלטען“, האָט וויקטאָר אדלער, דער פיהרער פון דער סא- ציאל דעמאקראטישער בארטן, אויסגעשריען, „עס איז יעצט פאראן א מעגליכקייט צו געבען א שטארקען שטויס דיא בעוועגונג פאר אלגע- מיינע שטימערעכט, און דיא נויטווענדיגקייט צו געבען דיזען שטויס איז אזוי לעבעדיג און דיא געהירן פון יעדען ארבייטער, דאָס ער וועט גע- געבען ווערען מיט דיא גאנצע מאכט. וועלכע דאס עסטרייכישע פראָלעטאריאט האָט בכור צו געבען.“ דאשינסקי האָט מיט פלאמענדע ווערטער אָנגעוויזען אויף דעם העלדישען קאמפף פון דעם רוסישען פראָלעטאריאט און האָט אויסגעשריען: „זיינען מיר דאס אזעלכע פייגלינגע דאס מיר קענען ניט-שטארבען פאר אונזערע רעכטע, פאר אונזער הייליגע פפליכט!“ אין דיזענער שטימונג האָט זיך געפיהרט דער פארטייטאָג צוויי טעג. צו מיטאג-שטונדע, דעם 31טען אָקטאָבער, איז וויא א באַמבע ארוין געפאלען דיא נאכריכט פון דעם רוסישען מאַניפעסט פון דעם 30טען אָקטאָבער. ווי מיט

א שטארקע אנימאציע אבזוטוהילען דיא קירכע פון דעם שטאט מיט דעם רעזולטאט, דאס איז דעצעמבער 1905 איז אנגענומען געווארען א געזעץ אין פראנקרייך, נאך וועלכען קיין נייער גייסטליכער קען ניט קריענען קיין געהאלט פון דער רעגירונג, און דיא געהאלט און דיא פענ-סיעס פון דיא אלטע זאל ביסלעכווייז ווערען אראבעגעזעצט, אז ענדליך זאל עס אין גאנצען אויפהערען.

נאך דיעזען געזעץ קענען דיא קאטאליקען אויפהאלטען זייערע קירכעס נור אלס רעליגיעזע געזעלשאפטען, אונטער דיעזעלעב אלגעמיינע גע-זעצע וויא אלע אנדערע ארגאניזאציעס, און זייער אייגענטהום מוז דאן בעשטייערט ווערען גראדע וויא אלע אנדערע געזעלשאפטען.

און ביי דיזען פונקט האבען זיך אנגעהוי-בען דיא צרות. דעם ערשטען יאנואר איז דאס געזעץ אריין געקומען אין קראפט. דיא רעגיר-ונג האט דאן געשיקט קאמיססארען אבזושאט צען דאס אייגענטהום פון דיא קירכעס. זיא האט אבער בעגעגענט א שטארקען ווידערשטאנד.

אין מאנכע פלעצער איז עס זאגאר געקומען צו שטארקע אונרוהען, אייניגע פון דיא פריי-טער און זייערע אנהיינגער האבען מיט וואפען אין דיא הענד פערווערט דעם איינטריט פון פא-ליציי אין זייער קדשי קדשים. דיא האלטונג פון דעם פאפסט איז ביז יעצט געווען אונבעשטימט. אין אנפאנג האט עס געשיינט, דאס ער וועט בעפעהלען דיא קאטאלישע גייסטליכע זיך אונטערצווארפען דעם געזעץ. וואס אמאל ווייטער האט ער אבער אלץ אנגענומען א פינדר-ליכערע האלטונג. און דאס האט געפיהרט דאצו, דאס אייניגע מיניסטעריום אין פראנקרייך זיינען שוין געפאלען, און מערקווירדיג, דאס לעצטע מיניסטעריום איז געפאלען דורך די שטימען פון דיא קלעריקאלען צוזאמען מיט די סאציאליסטען. דיא קלעריקאלען האבען גע-שטימט געגען דעם מיניסטעריום, ווייל עס איז געווען צו שטריינג צו דער קירכע, ווערענד דיא סאציאליסטען האבען געשטימט געגען דעם מי-ניסטעריום ווייל עס איז געווען צו מילד. דיא נייע רעגירונג אבער, דיא רעגירונג פון קלע-מענסא, איז ענטשלאסען דורכצופיהרען דאס גע-זעץ מיט גוטען ווען מעגליך — אבער זיא וועט עס דורכפיהרען אונטער אלע אומשטענדען.

דיזע „פארטעמפונג" איז אויך נאך ניט צו ענדע. זיא האט גראדע יעצט (ווען מיר שרייב

קאנצלער פאן בילאו האט גאנץ אפען ער-קלעהרט אין א רעדע, דאס דיא וויכטיגסטע אויפגאבע פון דער רעגירונג און דיא „ניט-סא-ציאליסטישע פארטייען דארף זיין: „מלחמה געגען דיא רעוואלוציאנערע סאציאלידעמאקרא-טיע." און דיא סאציאלידעמאקראטיע האט זיך באלד פארבערייטעט צו דעם קאמפף. דעם 22טען יאנואר, אין דעם יאהר-צייט פון דעם רי-סישען „רויטען זונטאג", איז פערזאנשטאלטעט געווארען א גרויסע צאהל מאסס-מיטינגען אין דעמאנסטראציעס, וועלכע זיינען, אונטער דיא טאקטישע פיהרערשאפט פון דער פארטיי „אבער-לאפען גאנץ רוהיג, וועלכע האבען אבער, וויא עס שיינט, דערווייל געהאט דיא געוואונשטע ווירקונג.

* * *

דיא וויכטיגסטע עראייגניס אין פראנקרייך פון דעם יאהר 1906, איז דער קאמפף צווישען דעם שטאט און דער קירכע. דיעזער קאמפף איז אויך א פארזעטצונג פון דעם פריהערדיגען יאהר, און וויא עס שיינט, וועט דיזער קאמפף נאך ניט זיין אזוי שנעל צו ענדע.

הענרי טהאמאס באקעל האט שוין אויפ-מערקזאם געמאכט אויף דעם פאקט, אז דאס צי-וויליזירטעסטע לאנד אין דער וועלט — פראנק-רייך, האלט זיך ביי דער קאטאלישער רעלי-גיאן, דיא אונציוויליזירטעסטע רעליגיאן, און ער שליסט דערפון, אז דיא רעליגיאן פון א פאלק בעווייזט ניט דיא שטופע פון איהר ציוויליזא-ציאן. „דיא פראנצויזען", זאגט ער, „האבען איינ-פאך א רעליגיאן וואס איז ערגער וויא זיי אליין זיינען, וועהרענד דיא סקאטען זיינען ערגער וויא זייער רעליגיאן." און דיא „רעליגיאן פון דיא פראנצויזען", איז נאך געווארען ערגער מיט דעם וואס וואס אין 1801 האט דער ערשטער נאפא-לעאן וויעדער אמאל בעשטעטיגט א קאנקאר-דאט מיט דעם דאמאלסדיגען פאפסט פיאום דעם זיעבעטען. אונטער דיעזען „קאנקארדאט" זיינען אלע קירכען געווען דאס אייגענטהום פון דער רעגירונג. דיא גלחים און אלע אנדערע כלי קודש זיינען בעזאחלט געווארען פון דער רעגירונג. דיא גלחים זיינען אזוי ארום געווען רעגירונגס בעאמטע. און זייער איינפלוס איז רעגירונגס-אנגעלעגענהייטען איז דאדורך גע-ווען זעהר גרויס. דיא ליבעראלע פארטייען, און ספעציעל דיא סאציאליסטען, האבען געפיהרט

מורא, דא „מגפה“ זאל זיך ניט אריבערכאפן אין אנדערע קאטוילישע לענדער און אזוי ארום אבשוואכען דא הערשאפט פון דער קאטוילישער קירכע.

* * *

דעם צושטאנד פון דא פאליטישע בעוועגונג אין ענגלאנד און דעם זיעג פון דער ארבייטער-פארטיי וועלען דיא לעזער אויסגעפינען פון א' אויסגעצייכענטען ארטיקל אין דיזען נומער פון טה. ראטהשטיין.

ענגלאנד האט אבער נאך א שטיקעל קאמפף מיט דער קירכע, וועלכער איז נאטירליך, ניט עהנליך צו דעם קאמפף אין פראנקרייך, וועל-כער קען אבער פיהרען צו וויכטיגע רעזולטאטען: אין ענגלאנד האט דיא קירכע נאך ביז יעצט א גרויסען איינפלוס אויף דיא פאלקס-שור-לען. זעהר פיעלע שולען שטעהען אונטער דיא דירעקטע אויפזיכט פון דיא גייסטליכע פון די פערשיעדענע סעקטעס, וועלכע ווערען אויפגע-האלטען פון רעגירונגס-געלדער.

דיא ליבעראלע רעגירונג האט יעצט דורכ-געפיהרט א געזעץ נאך וועלכען דיא שולען וואס שטעהען ניט אונטער דיא השגחה פון דיא באארד אף עדיוקיישאן (דאס קאמיטע וואס פאסט אויף אויף דיא פאלקס-שולען) קענען ניט ערהאלטען קיינע קהל'שע געלדער. דאס מיינט אזוי פיעל, אז אלע שוהלען אונטער דער השגחה פון דיא גייסטליכע, וועלען פון יעצט מוזען ווע-רען אויפגעהאלטען פון דיא רעליגיעזע אליין, און דער שטאטט וועט מעהר קיין סענט דאפיר ניט געבען. דיא גלחים האבען אויפגעהויבען א שטארקען פראטעסט. עס האט זיי אבער ניט גע-האלפען. דאס געזעץ איז דורכגעגאנגען אין דיא „קאממאנס“, יעצט איז אבער געקומען דאס „הויז אף לארדס“ און האט אזוי ארומגעזופט דאס געזעץ, אז עס איז דאפון גאר ניט געבליען בען.

דער קאמפף איז אזוי ארום געווארען א קאמפף צווישען דיא „הויז אף קאממאנס“ ד. ה. צווישען דיא פערטרעטער און אויסערוועהלטע פון'ס פאלק, און דיא „הויז אף לארדס“ וועלכע בעלאנגען צו דיא העכסטע אריסטאקראטיע אין לאנד. דיא לעצטע פערטרעטען ניט קיינעם אוי-סער זיך, ווערען פון קיינעם ניט אויסגעוועהלט און האבען זייערע אמטען בירושה.

מיט וואס דיזער קאמפף וועט זיך ענדיגען קען מען נאך ניט זאגען, אמאל קען עס קומען צו

בען דיזעס) אנגענומען א גאנץ ערנסטען כא-ראקטער. דעם עלפטען דעצעמבער געהט אריין אין קראפט א געזעץ, נאך וועלכען אלע קיר-כע דארפען ערקלערען, אז זיי וועלען פאלגען דאס געזעץ, און גראדע יעצט האט דער פאפסט ארויסגעגעבען א' ענציקלע (א בעפעעהל, א שריי-בען) צו קארדינאל ריטשארד פון פאריז, אין וועלכער ער בעפעעהלט דיא קירכע ניט אבצוגע-בען דיא ערקלערונג. דיזעס האט ארויסגע-בראכט דיא פראגע: ווער איז דער הערשער אין פראנקרייך? דער פאפסט אדער דיא רע-פובליק? און דיא רעגירונג איז ענטשלאסען צו בעווייזען, אז דער פארלאמענט וואס זיצט אין פאריז האט דיא דעה איבער פראנצויזישע ביר-גער, און ניט דער פאפסט וואס זיצט אין אי-טאליען.

קלעמענס האט זיך אויסגעדריקט: „אויב דער פאפסט זוכט קריעג מיט פראנקרייך, וועט ער דאס קריעגען וויפיעל ער וועט נור אליין ווע-לען.“ דעם ערשטען שריט וואס דיא רעגירונג קען טאן איז אזא קריעג איז צו קאנפסקירען דאס גאנצע אייגענטהום פון דער קירכע; דאז, רעט מען, אויב דיא גייסטליכע וועלען זיך ניט אונטערגעבען, וועלען זיי ערקלערט ווערען אלס פרעמדע אין פראנקרייך, דאדורך וואס זיי פאל-גען א פרעמדע רעגירונג, און ווילען ניט נאכקו-מען דיא געזעטצע פון לאנד. פון דער צווייטער זייט וויעדער, איז זעהר שווער, דיא גייסטליכע זאלען האנדלען געגען דעם בעפעעהל פון דעם פאפסט. דיא לאגע איז אין פראנקרייך זעהר אן ערנסטע, און מען קען נאך ניט וויסען מיט וואס דאס וועט זיך ענדיגען.

איין ווירקונג האט דיא בעוועגונג שוין גע-האט. גראדע וויא דיא רעוואלוציאן אין רוסלאנד האט בעאיינפלוסט דיא שכנה'שע לענדער עסט-רייך און דייטשלאנד, אזוי האט דיזע ביז יעצט שטילע „רעוואלוציאן“ אין פראנקרייך בעאיינ-פלוסט איהר נאכבאר-לאנד, שפאניע, זיך לויז צו רייסען פון דעם פאפסט'ס הערשאפט אין דיא פראגען פון חתונות, אלגעמיינער אונטערריכט און בערגעבענים געזעצע, וועלכע דיא קירכע האלט אין איהרע הענד.

דער איטאליענישער פארלאמענט האט א-נגענומען א רעוואלוציאן גראטולירענדיג פראנק-רייך פיר איהר קאמפף מיט דעם פאפסט דאס איז אייגענטליך וואס דער פאפסט איז אזוי שטארק געגען דעם פראנצויזישען געזעץ. עס איז דיא

אין יעצט אלגעמיין, אז מען קען קוים מאכען אין טריט מען זאל איהם ניט הערען. מען קען היינט קוים נעהמען אין גרויסע צייטונג, איין וויכטיגען זשורנאל אין האנד אריין מען זאלל ניט געפינען אן אבהאנדלונג איבער סאציאליזם מוס; פון דעם פרעזידענט פון דיא פערזאנליכע שטאטען ביז דיא פרעזידענטען פון קאללעדזשעס; פון דעם גרעסטען געלעהרטען ביז דעם קלענסטען צייטונגס רעפארטער הערט מען דעם זעלבען געשריי. און דא זעהן מיר א' מערקוויר דיגע אינטערעסאנטע ערשיינונג: דיא גרויסע קאפיטאליסטען, דיא אמת'ע עקספלאטאטארס און זייערע פערטהיידיגער וואס שרייען: „היט זיך פאר דעם סאציאליזמוס!“ טהוען זאכען וואס העלפען דעם סאציאליזמוס, און דיא כלומר'שטע ליבעראלען, די וואס ווילען פערניכטען דעם קאפיטאליזמוס און נור העלפען דיא ארכייטער און זייערע אונטערשטיצער, דיא האלבע און האלברגאנצע סאציאליסטען, טהוען זאכען וואס שטערען און האמפערען דעם סאציאליזמוס. דיא „קאנסערוואטיווע“ ווערען אזוי ארום דיא אמת'ע פראגרעסיסטען, און די „לייבעראלע“ ווערען דיא אמת'ע קאנסערוואטארס. צו ריידען אויף פראסט אידיש, אהן מליצה: די רוזוועלט „בעוועגונג“ איז א פראגרעסיווע, ווער רענד דיא ברייען, אדער דיא הירסט בעוועגונג איז א רעאקציאנערע. מען קען ניט לויקענען, אז דיא מאסענהאפטע אונטערשטיצונג וואס ברייען אדער דיא הירסט בעוועגונג קריגעט אין דיעזען לאנד, איז א סימן פון דיא אונצופרייע דענהייט וואס הערשט ביי דעם אמעריקאנער פאלק, איז א סימן אז עס וועט ניט לאנג דויערן, און דיא סאציאליסטישע בעוועגונג וועט וויא א פלאם פייער ארום נעהמען דאס אמעריקאנער פאלק, פונקט וויא עס איז ביז צו א געוויסען גראד שוין געשעהען אין ענגלאנד. דאס שטערט אבער ניט דיא הירסט בעוועגונג פון צו זיין רעאקציאנער.

צוויי גרויסע שטרעמונגען בעמערקט זיך אין דעם עפענטליכען לעבען אין אמעריקא. און דיא נעמען וועלכע פערקערפערען דיעזע שטרעמונגען זיינען: רוזוועלט, ברייען און הירסט. אין 1902 אין דיא צייט פון דעם גרויסען קוילען-מיינער סטרייק אין פענסילוועניא, האט פרעזידענט רוזוועלט ערשטוינט דיא גאנצע וועלט מיט דעם וואס ער האט זיך ארוינגעמישט און האט געהאלפען ענדיגען דעם סטרייק. א

א קאמפראמיס צווישען דיא צוויי „הייזער“, עס קען זיך אבער אויך ענדיגען מיט דיא אבשטאפונג פון דיא „הייז אף לארדס“.

דאס אבשטאפען פון דעם „הייז אף לארדס“ איז ניט אזא לייכטע זאך וויא מען קען מיינען. נאך דיא ענגלישע קאנסטיטוציע, קען קיין געזעטץ ניט אריין אין קראפט אהן דיא צושטימונג פון דעם „הייז אף לארדס“. דאס געזעטץ אבצושטאפען דיא לארדס וואלט אלזא געמוזט בעשטעטיגט ווערען פון זיי אליין. דיעזע צושטימונג וועלען זיי נאטירליך קיין מאל ניט געבען. עס זיינען אבער דא עצות דאצן. דער פריי-מיניסטער קען, למשל, מאכען אזוי פיעל נייע „לארדס“ פון דיא „הייז אף קאממאנס“ אז זיי זאלען קריגען דיא מאיאריטעט און שטימען דאפיר מען זאל אבשטאפען דיא לארדס. אבער, וויא געזאגט, מיט וואס דאס וועט זיך ענדיגען, קען מען בעשטימט ניט זאגען אין פאראויס.

אונזער איבערבליק ווערט צו לאנג. מיר וועל לען דאדורך מאכען א „קפיצט הדרד“ און זיך אריבער כאפען אין אונזער אייגען לאנד, אין דעם לאנד „פון דיא בראווע און דיא פרייע“.

* * *

וויא געזאגט, אין דיא אייראפעאישע לענדער שפיעלען דיא סאציאליסטען א געוויסע ראָלע אין דער אלגעמיינער פאליטיק. פון אונזער געבענשט לאנד קען מען דאס נאך ליידער ניט זאגען. אבער ווען די א ס א צ י א ל י ס ט ע ז שפיעלען נאך דא דערוויילע א קליינע ראָלע, שפיעלט אבער דער א ס א צ י א ל י ז מ ו ס זעהר א גרויסע ראָלע. מען הערט אפט דיא פראגע: פון וואנען קומט דאס, וואס גראדע אין אמעריקא, אין דעם לאנד וואו דער קאפיטאליזמוס איז אס שטארקסטען ענט וויקעלט, זיינען דיא סאציאליסטען אס שוואכסטען, וועהרענד נאך דיא לעהרע פון קארל מארקס, דארף דאך אויסקומען פונקט פערקעהרט, דארף דאך דיא סאציאליסטישע בעוועגונג אין דיעזען לאנד זיין אס שטארקסטען? דאס פרעגען סאציאליסטען וואספערשטעהן ניט ניט דעם סאציאליזמוס און ניט דעם קאפיטאליזמוס. דיא קאפיטאליסטען פון דיעזען לאנד, זיינען מעהר קלאסענבעוואוסט, וויא אונזערע „קלאסענבעוואוסטע“. פון זייער לאגער הערט זיך אנאנדער שטימע. דיא שטימע פון שרעק פאר דעם אנקומענדען סאציאליזמוס. דער געשריי: „דער סאציאליזמוס, קומט, היט זיך!

זידענט דאס ארויס געזאגט אזוי קלאהר און אזוי דייטליך, וויא עס איז נור מעגליך. ריידענדיג וועגן דיא געזעצטע וואס דער קאנגרעס דארף מאכען געגען דיא טראסטס, שרייבט דער פרעזידענט ווערטערליך :

„מיר דארפן זיך נישט אזוי פילע אנטשטעלונגען צו שטערען דיא פערזאנליכע און פערשטעלונגען פון קאפיטאל אלס זאלכעס, נאר דיא פערזאנליכע און צו קאנטראלירען, מיר זאלען קענען אויפפארטן עס עס זאל פון דעם נישט ארויסקומען קיין שאדען פיר דעם פאלק. דיא רעאקציאנערען און דיא העכסטע קאנסערוואטיווע פערטהיידגער פון דעם מוסברויך פון רייכטום, בעפאלען דיא בעשטערעכע צו קאנטראלירען דיא טראסט אלס א שריט צום סאציאליזם מוס. עס איז אבער א פאקט, אז עס איז דיא רעאקציאנערען און העכסטע קאנסערוואטיווע אליין, וואס העלפען אס שטארקסטען אויפצונוועקען דיוועסטיאליטישע געפיהלען. אוינער פון דיא בעסטע וועג גען צו פערמיידען דיא פאלגען פון א געפעהרליכע אגיטאציע, וועלכע איז 80 פראצענט פאלש, איז אויסצובעסערען דיא 20 פראצענט שלעכטס, אויף וועלכע דיא אגיטאציע איז בעגרינדעט. דער בעסטער וועג צו פערמיידען דעם זעהר אונגעווינטשען שריט פון פערשטאטליכונג פון דיא אויזענבאהנען איז, דיא רעגירונג זאל קענען קאנטראלירען דיא אויזענבאהנען נען אין דיא אינטערעסען פון פאלק, אום אבזונשט פון דאס שלעכטע, וועלכעס ברענגט ארויס דיא אגיטאציע געגען זיי.“

„אזוי איז דאס בעסטע געגען-מיטעל צו דיא געפעהרליכע און פערדארבענע אגיטאציע געגען דיא רייכע אלס זאלכע, צו געבן דיא רעגירונג דיא מעגליכקייט אבזונשטען דיא מוסברויכע, וועלכע עקזיסטירען ווירקליך אין דיא אונטערזוכונגען פון דיא יעצטיגע ביוזנעס מעטהאדען.“

דיוועס איז דייטליך גענוג.

רוזוועלטס גאנצע טהעטיגקייט אלס רעפארמער בעשטעהט אין דעם, צו פערמיידען „די געפעהרליכע, און פערדארבענע אגיטאציע“ געגען דיא רייכע. פון דער אנדערער זייט ווידער געהט אן אין גאנצען לאנד א ווירקליך געפעהרליכע אגיטאציע געגען דיא רייכע, וועלכע אונזער פרעזידענט זוכט מיט'ן גאנצען הארץ צו בעשיצען. איבערהאל געהט אן א בעוועגונג פיר מוניסיפאל אייגענטום. דער געשריי געען פיר רויבעריי פון דיא טראסטס, רייכט ביז צום הימעל. אין סאנפראנציסקא, אין שיקאגא און ניויארק און אלע עקען פון לאנד הערט זיך

גרויסער רעש האט דיוועס אריינמישונג אנגעמאכט. פערשיעדענע ערקלעהרונגען זיינען אבגעגעבען געווארען. דיא פערשיעדענע קאפיטאליסטען, גרויסע און קליינע, וועמעס איינציגע אינטערעסע איז בעשטאנען אין דעם, צו בעהערמען דיא קוילען אביסעל ביליגער, האבען געדארפט דעם פרעזידענט ביז אין הימעל; דיא געגערישע פאליטישע פארטייען האבען געשרייען, אז דאס איז א פאליטישער שפיצעל, אום נושא הן צו זיין ביי דיא ארבייטער. זיי זאלען שטימען פאר זיין פארטיי, דיא גרויסע קאפיטאליסטען, דיא אמט'ע קלאסעסענבעוואוסטע ברוזשואזיע, האט געשריען, אז דאס איז דער ערשטער טריט צום סאציאליזם, אז דער פרעזידענט האט מיט זיין אריינמישען זיך אוועק געשטעלט דעם פרינציפ, אז דיא רעגירונג האט א רעכט זיך אריין צו מישען אין פריוואט געשעפטען, און דאס איז א גרויסער פערברעכען געגען דער קאפיטאליטישער אדרונג—אונז אדרונג אייגענטליך. די פריינדע פון דעם פרעזידענט האבען איהם דאן פערענטפערט מיט דעם, אז רוזוועלט האט זיך אריין געמישט אין דעם סטרייק, נישט אלעס רוזוועלט דער פרעזידענט, נאר אלעס רוזוועלט דער פריוואט מאן, ביז רוזוועלט איז געקומען און האט ערקלעהרט אין זיין „מעסעדזש“ פון דעם זעלבען יאהר, אז ער האט זיך אריינגעמישט אין דעם סטרייק, אום אבזונשטען דיא פארדערונג, וואס ער זעהט אנקומען מיט א געוואלדיגען שטראם, צו פערשטאטליכען דיא קוילען מינען, וואס וואלט חלילה געווען אז אונגליק פאר די גאנצע מענשהייט. און דיוועס פאליטיק בעטרייבט ער זייט דאן. אלץ וואס רוזוועלט און זיין פארטיי האט אויפגעטאן זייט דאן: דאס געזעטץ וועגען די אויזענבאהנען, דיא געזעצליכע פערפאלגונג פון דיא טראסטס, דער פערלאנג, אז דיא וואשינגטאנער רעגירונג זאל קענען מאכען געזעצע וועגען דיא טראסטס, דער פערלאנג נאך א געזעטץ דיא טראסט'ס ביכער זאל קענען אונטערזוכט ווערען; דיא פערשיעדענע קאמיסיעס, די אונטערזוכונג פון דיא אינשורענס קאמפאניעס (די לעבענספערזיכערונגגעזעלשאפטען) אין ניויארק — דיוועס אלעס איז אלץ צולייב דעם זעלבען צוועק—אבזונשטען דעם שטראם פון סאציאליזם, וועלכען רוזוועלט זעהט אנקומען מיט א געוואלדיגע שטעליגקייט. אין זיין לעצטען מעסעדזש צום קאנגרעס, האט אונזער פרע-

ביליגער דיא פראדוקצאן; דיא טראַסטס שאַפֿן פֿען אַב דיא קאָנקורענציע, וועלכע פֿערשווערן דעם אונגעהויער פֿיעל געזעלשאַפטליכע ענערגיע; דיא טראַסטס ענטוויקלען דיא מאַשינעריע; דיא טראַסטס רעגולירען די פראַדוקצאן; דיא טראַסטס מאַכען מעגליך צו בענוטצען זעהר פֿיעל זאַכען, וואָס זיינען פֿריהער געווען צו טהויער. עס איז, למשל, בעוועזען געוואָרען, אז דער שטאַהל טראַסט, האָט מעגליך געמאַכט צו געברויכען אייזען צום בויען הייזער. ווען אייזען וואָלט געווען אזוי טהייער מען זאָל עס ניט קענען געברויכען צו בויען, וואָלט דער שטאַהל טראַסט ניט געקענט אזוי פֿיעל פראַדוצירען. עס איז דאָדורף אין זיין אינטערעסע צו מאַכען אייזען אזוי ביליג, מען זאָל עס קען נען בענוטצען. דאָסזעלבע איז מיט דיא אייזער-באַהנען; דאָסזעלבע איז מיט דיא קאַרס און מיט פֿיעל אנדערע זאַכען. דיא טראַסטס געוועהנען אויך מענשען צו אַרבייטען צוזאַמען אין גרויסע צאָהלען; דיא טראַסטס האָבען אַר-גאַנצירט דיא פראַדוקצאן אזוי, אז מען קען זיך שטאַרק בענענען אָהן דיא קאָפיטאַלען פֿון אינדוסטריע. דיא טראַסטס זיינען אַלזאָ אַ נויט-ווענדיגע, אַן אונפֿערמיידליכע און אַ נויטצליכע שטופֿע אין דער ענטוויקלונג פֿון אינדוסטריע. פֿון דער צווייטער זייט, האָבען דיאזעלכע טראַסטס אין זיך זעהר פאַסקורנע מדות. בע-שאַפֿען וויא זיי זיינען געוואָרען צו בריינגען פראָפֿיט פֿאַר דיא בעלי הבתים און געבענדיג זיי דיא מאַכט וואָס אזעלכע אונגעהויערע אַנ-זאַמלונגען פֿון קאָפיטאַל קענען געבען, נוצען דיא בעלי הבתים אויס דיעזע מאַכט צו בעראַ-בעווען און צו אונטערדריקען דאָס פּאָלק, וויא אונזערע לעזער ווייסען.

וואָס זאָל מען טהון דאָצו? וויא אזוי נעמט מען צו דיא מעגליכקייט פֿון דיא טראַסטס צו בעראַבעווען און צו אונטערדריקען דאָס פּאָלק, און צו דערוועלכער צייט איבערלאָזען דיא גוטע זייטען? וויא אזוי שאַפט מען אַב דיא קללות און מען בעהאַלט דיא ברכות פֿון דיא טראַסטס? דיא סאָציאַליסטען ענטפֿערן: „זאָל דאָס פּאָלק ווערען דער אייגענטימער פֿון דיא טראַסטס!“ דיעזעס וועלט בעהאַלטען אַלע גוטע זייטען פֿון דיא טראַסטס, אַבשאַפֿענדיג דיא שלעכטע. די סאָציאַליסטען אנערקענען אַלזאָ דיא נויטווענ-דיגקייט און נוצליכקייט פֿון דיא טראַסטס, און שלאָגען פֿאַר אַ רפואה צו דיא מכות וואָס קומען פֿון זיי ארויס.

דיא ברייענס, דיא הויסט'ס און זייערע נאָכשלעפֿערס ווייסען פֿון דעם אַלעס ניט. זיי לייענען דיא הויפט געוויכט אויף דיא צרות, וואָס

דאס זעלבע געשריי. און דאס געשריי דריקט זיך אויס אין אַ וועג, וועלכען דיא פאליטישענס און דיא קאפיטאליסטען פערשטעהען זעהר גוט. — ביי דעם שטימקאסטען. ווער עס קוקט אבער מיט אפגען אויגען, מוז צוגעבען, אז דיא טהע-טיגקייט פון רוזוועלט, טראטץ דעם וואס ער מיינט אבצוהאלטען דעם סאציאליזמוס, איז פראגרעסיוו, און דיא גרויסע אנימאציע, טראטץ דעם וואס זיא איז געווענדעט געגען דיא רייכע און פאר דיא ארמע, איז רעאקציאנער.

וואס איז דיא אנימאציע? אדער אויף אמעריקאניש: וואס זיינען דיא איש'ס?

מען דארף אונזערע לעזער ניט דערזעהלען פון דעם געוואלדיגען פארטשריט וואס דיא אינדוסטריע האָט געמאַכט אין דיעזען לאַנד. דיא פערמענענס ווערען געזעהלט אין דיא הונדערטער מיליאָנען; כמעט דיא גאַנצע אינ-דוסטריע פון לאַנד ווערט בעטריעבען אין דיא פארמען פון טראַסטס, דאָס קאָפיטאַל ווערט וואָס אַ מאָל מעהר קאָנצענטרירט, און דיא קאפיטאלען פון דיא איינציגע מאַגנאטען פער-גרעסערען זיך וואָס שטאַרקער. דיעזעס גיט אַ גאַנץ בעשרענקטע צאָהל מענשען אן אונבע-שרענקטע הערשאַפט איבער מיליאָנען אנדערע מענשען. און דיעזע הערשאַפט בענוצען זיי צו פערבאָפען נאָך מעהר רייכטהימער, אונטערצו-קויפען דיא געזעצגעבער, צו דיקטירען דיא דזשאָדזשעס און זאָגאר צו ערוועהלען דיא לעגיסליאטשור, סענאטאָרען און פרעזידענטען. עסאיז געקומען צו אַ שטופֿע, דאָס עס איז שוין אונמעגליך אויסצעהאַלטען. דאָס פּאָלק איז היינט אזוי אונטערוואָרפען דיא טראַסטס, דאָס פֿון געבוירען ביז צום שטאַרבען מוז מען אַליי-אָנקומען צום טראַסט. אַ געוואלדיגער וועהג-שריי האָט זיך אויפגעהויבען געגען דיא טראַסטס. דאָס פּאָלק זיפצט און קרעכצט אונ-טער דיא שווערע קלעפֿ פֿון דעם טראַסט. און פֿון אַלע זייטען האָבען זיך אָנגעהויבען צו שר-טען רעזעפטען געגען דעם טראַסט. דיא סאָ-ציאַליסטען שטעהען נאטירליך אין דיא ערשטע רייהען אָנצוצווינגען אויף דעם. אָבער די סאָציאַ-ליסטען שטעהען אין דיעזע פראַגע גאַנץ בע-וואוסט. זיי שלעמען ניט דעם טראַסט, זיי זיך-לען איהם ניט. דיא סאָציאַליסטען ווייזען אָן אויף דיא נויטווענדיגקייט פֿון דעם טראַסט. זיי ווייזען אָן, אז ניט נור איז דיא ענטוויקלונג פֿון דיא טראַסטס אַ אונפֿערמיידליכע און נויט-וועדיגע ערשיינונג, נאָר אז דיעזע ענטוויקלונג האָט אין זיך גרויסע מעלות פֿאַר דעם פּאָלק. דיא טראַסטס מאַכען ערשטענס לייכטער און

מעהר פערניכטעט ווערען. נאך מעהר: דיא אלע געזעצע צו פערניכטען דעם טראַסט פער- שטארקערען איהם נאך מעהר, וויא דער איי- זענבאהן מאגנאט דזשיימס דזשיי הילל, האָט זעהער ריכטיג אָנגעוויזען. פריהער, האָט ער געזאָגט, האָבען דיא פערשידענע אייזענבאהן קאָמפאניעס געמאכט צווישען זיך קאָנטראַסטען צו האַלטען פראַכטפרייען א. ז. ו. מיט דעם אָנגעהמען פון נייע געזעצע געגען דיא טראַסט צווינגט מען דיא אייזענבאהן איבערצוגעבען דיא גאנצע פערוואַלטונג אין דיא הענד פון איין מענשען. דאָס מאַכט אַלזאָ דעם טראַסט נאך שטארקער. אַנשטאָט וואָס פריהער איז געווען עטליכע קאָמפאניעס, וואָס האָבען דאָך פון דעסטוועגען אַ מאָל קאָנקורירט צווישען זיך, איז דיא פערוואַלטונג יעצט אין דיא האַנד פון איין מענשען. דיא געזעצע געגען טראַסט, מאַ- כען אַלזאָ דעם טראַסט נאך שטארקער. דיא הויסט'ס וויסען דאָס גאנץ גוט. מיט זייערע געשרייען געגען דיא טראַסטס פערשטארקען זיי אַלזאָ דעם טראַסט. ניט אזוי איז עס מיט די רעפובליקאנער, אָבער, ריכטיגער, מיט דעם גע- שריי פון רוזוועלט. אונזער פערזידענט מיינט ניט דיא טובה פון פאָלק. פונקט פארקעהרט. ער זוכט צו בעשיצען ניט דיא עקספּלואַטירטע, נאָר דיא עקספּלאַטאָטאָרס, ניט דיא בערויבטע נאָר דיא רויבער, ער זעהט איין דיא אונצופריע- דענהייט פון דעם פאָלק, ער זעהט איין אז עס וועט קומען צו אַ קאטאָסטראַפּע, און ער שרייט: היט זיך! ראבעוועט אַביסעל וועניגער, און איהר וועט אָבזעהענען דעם כעס פון פאָלק. אָבער טהור ענדיג דיזעזש, טהוט ער דערווייל, ניט ווילענדיג, אַ ניצליכע ארבייט. צוויי סאָרטען מענשען אין דער היינטיגער געזעלשאַפט זיינען קלאַסעניבער- וואוסט. דאָס זיינען דיא גרויסקאפיטאליסטען און דיא סאָציאליסטישע פראַלעטאריע. דיא גרויסקאפיטאליסטען זעהען אויך איין דיא נויט ווענדיגקייט און ניצליכקייט פון דיא טראַסטס, זיי זעהען אויך איין דיא צרות וואָס דיא ענט- וויקלונג פון טראַסטס מאַכט אָן, און זיי שְלָגֶנען פאָר אַ רפואה צו בעהאַלטען דעם טראַסט און צו דערזעלבער צייט אַבזושאָפּען די מכות. דער פאָרשלאָג איז דאָדורף: קאָנטראַלירען דיא טראַסטס. דיא סאָציאליסטען זאָגען: „זאָל דאָס פאָלק ווערען דער אייגענטהומער פון דיא טראַסטס, רוזוועלט מענה'ט: „זאָל דאָס פאָלק קאָנטראַלירען דיא טראַסטס.“ ער געהט אזוי ארום אויף אונזער וועג, אויף דעם וועג פון פראַ- גרעס: בעהאַלטען דיא ענטוויקעלטע פארמען פון דיא פראַדוקצאָן, און זעהען עס זאָל ניט שאַ- דען דעם פאָלק. ער איז נאטירליך נאך זעהר ווייט

די טראַסטס מאַכען אָן. פון די גוטע זייטען און פון דער נויטווענדיגקייט פון די טראַסטס רעדען זיי גאָר ניט. זיי שְלָגֶנען דאָדורף פאָר: נידער מיט די טראַסטס! פערניכטעט דיא טראַסטס — און דיא גאנצע וועלט וועט געהאָלפּען ווע- רען! דיזעזש גאנצער געשריי איז אזוי ארום אַ רעאַקציאָנערער געשריי; עס איז אַ פאָרשלאָג צוריק צו דרעהן דאָס ראָד פון פראַגרעס. אַנ- שטאָט אויסצוגעפינען וואָס אַמאָל ניוערע און ענטוויקעלטערע פארמען פון פראַדוקצאָן, היי- סען זיי צוריק געהען צו דיא פריהערדיגע פארמען, צו דיא פארמען פון קליין-פראַדוקצאָן און גרויסקאנקורענץ. דיא אונצופריעדענע און אונבעוואוסטע מאַסען לויפּען זיי נאך, ערש- מענס, ווייל זיי דענקען, אז קליינע קאפיטאליס- טען האָבען זיי מעהר געלעגענהייט צו ווערען וויא גרויסע, און צווייטענס, ווייל דער גרויסער עולם קען נור פיהלען דאָן, ווען עס האַנדעלט זיך אום זיינע פאָר גראַשען. מען זאָגט, דאָס בעווייזט אז די מאַסען זיינען אונצופריעדען. דאָס איז אמת. עס בעווייזט אָבער נאך ניט, אז זיי זיינען פארטיג פאר סאָציאליזמוס. דיזע אונצופריעדענהייט איז דיא אונצופריעדענהייט פון אַ פערלער וואָס דינגט זיך פאר אַ פאָאר גראַשען. דער גאָז טראַסט רעכענט איהם אַ דאָלאַר פאר טויזענד קוביק פוס גאז, הויסט שרייט: 80 סענט איז גענוג, און ער וועט זעהען עס זאָל ניט קאָסטען מעהר, לויפט ער איהם נאך ניט איהם די 20 סענט כמזומנים — און ער איז צופריעדען. דיזע אונצופריעדענהייט האָט נור אויף אזוי פיעל ווערטה, וואָס דיזעזש מענש וועט סוף כל סוף אויסגעפינען, אז עס איז ניט דיא 20 סענט וואָס דריקען איהם, און מיט דיא סאָציאליסטישע בעוועגונג ביי דער האַנד, וועט ער זיך מיט דער צייט ווענדען צום סאָציאליזמוס. דאָס איז געזאָגט געוואָרען אויף דיא גרויסע מאַסע וואָס לויפּען נאך אַ הויסט. וועגען דיא הויסט'ס אליין זאָגען מיר, אז ניט נור איז זייער בעוועגונג רעאַקציאָנער, נאָר זיי זיינען נאך דאָצו דעמאָגאָגען. דיא הויסט'ס ווייסען גאנץ גענוי, אז דיא פארשלעגע זייערע צו פערניכטען דיא טראַסטס איז אַן אַבסאָלומע אונגעגליכקייט. שטעלט אָב דיא טראַסטס, — און איהר שטעלט אָב דיא גאנצע אינדוסטריע. דיא וועלט קען ניט געהן צוריק. וויא אזוי קען מען צוטהיילען דיא אייזענבאהנען, וויא אזוי קען מען געזעצליך פערניכטען דעם שטאַהל- טראַסט, דעם צוקער-טראַסט, דעם טאבאק- טראַסט א. ז. ו. ? פרוכירט דאָס צו טהון, און איהר וועט מיליאָנען מענשען אריינוואַרפען אין דחקות און אין עלענד. דער טראַסט קען ניט

וועגונג, וואָס מאַכט דיעזע זאַכען קלאָר צו דיא מאַסע, פון דער דריטער זייט, קען בעטראַכט ווערען אלס דער זאַמען פון סאָציאליזמוס וואָס שפּראַצט שוין, און וואָס וועט אין קורצען אויס-וואַקסען צו אַ ברייטע און מעכטיגע בעוועגונג, וועלכע וועט ערשטוינען דיא גאַנצע וועלט.

עס זיינען נאָך איבערגעבליבען פיעלע זאַכען וועלכע זיינען נויטווענדיג צו עראינערען, וויא, למשל דער מאַינער-היוואוד פּראָצעס, די נייע „פּאָליטישע“ בעוועגונג פון די אמעריקאן פּעדע-ריישיאָן אָוו לייבאָר, די אינדאָסטריעל וואַרקערס אָוו דהי וואַרלד, דיא סאַז. פּאַרטייען אין דיעזען און אין אַנדערע לענדער און פיעלע עהנ' ליכע זאַכען. אונזער איבערבליק ווערט אָבער צו לאַנג, מיר מוזען דאָס אָבלייגען צו בעשפּרעכען ביי אַ געלעגנהייט אין דיא קומענדע נומערן „צוקונפט“.

אזוי ווייט האָבען מיר זיך ניט וואָס צו בעקלאָגען אויף דעם פּערגאַנגענעם יאָהר. אי-בעראַל איז לעבעדיג, איבעראַל געהט אָן אַ קאַמפּף, איבעראַל זוכט מען אין דער אָדער יעדער פאַרמע אָבצושאַפּען אונגערעכטיגקייט. דאָס איז געווען אַ יאָהר פון פאַרטזעצונג, אָבער דיא פאַרטזעצונג, וויא געזאָגט, איז צו דערוועלבער צייט געווען אַ פאַרטשריט.

און דיא ענדע איז נאָך ניט געקומען. אויף דאָס לעצטע יאָהר האָט זיך געענדיגט מיט אַ „פאַרטזעצונג פּאָלגט“...

יעקב מילך.

פון דיא סאָציאליסטען, ער וועט קיין מאָל ניט דערגעהען. ער זאָגט: קאַנטראַליערען דיא טראַסטס, זיי זאָלען ניט קענען שאַדען, העם פאַלק, וועהרענדר דיא סאָציאליסטען טענה'ן: אייגענע דיא טראַסטס זיי זאָלען העלפען דעם פאַלק. אָבער זיין וועג איז אַ פּראָגרעסיווער. ער מיינט מיט דיעזען צו העלפען דיא קאפיטאליס-טען, ער זעהט אָבער ניט וויא ער שטעלט אוועק דעם פּרינציפ, אז דאָס פאַלק האָט אַ רעכט זיך אריינצומישען אין פּריוואַט געשעפטען, און גראַבט דאָמיט אונטער דעם פּרינציפ פון פאַל-שטענדיגע פּרייהייט פאר יעדען איינעם אין זיין געשעפט און די גרויסע קאפיטאליסטען האָבען פון זייער שטאַנדפונקט גאנץ רעכט, ווען זיי שרייען, אז רוזוועלטס רעפּאַרמען פּעריכטען דיא פּרינציפען פון פּריוואַט-אייגענטהום.

דיא טענה, אז אין אמעריקא איז דאָ וועניג סאָציאליזמוס, האָט דאָדורף קיין ווערט. אין אמעריקא זיינען נאָך דערווייל דאָ וועניג סאָציא-ליסטען, עס פעהלט אָבער ניט קיין סאָציאליז-מוס. דיא אונזעפריעדענע מאַסע וואָס לויפט נאָך דערווייל נאָך דיא רעאקציאָנערע בעוועגונג גען פון דיא הויסטס פון איין זייט; דיא פאַר-שלעגע פון דעם פּרעזידענט, וואָס מאַכען פּער-טיג דיא קעפּ פון דער מאַסע צו דעם געדאַנק, אז דאָס פאַלק האָט אַ רעכט זיך אריינצומישען אין פּריוואַט געשעפטען, פון דער צווייטער זייט; און דיא בעוואוסטע סאָציאליסטישע בע-

רעדאקציעלע נאטיצען.

גריגארי גערשוני

גערשוני איז ניט קיין מענטש פון דער פער-
גאנגענהייט, ניט נור א מענטש פון דער געגענט
ווארט, נור אויך א מענטש פון דער צוקונפט.
גערשוני לעבט און וועט לעבען! און ער וועט
נאך אנמאכען פיעל קאפ־דרייעניש דיא רוס-
שע בעסטע.

דיא גערשוני'ס שטארבען גרינג, דאס איז
אמת, פטור'ן פטור'ט מען זיך אָבער ניט אזוי
לייכט פון זיין.

ניט דא איז דער פלאטז איבערצודערציין
לען גערשוני'ס טהעטיגקייט. ניט יעצט איז דיא
צייט צו דערציילען זיין ביאגראפיע. דאס, לאך
מיר האָפען, וועלען טהון אונזערע אייניקלעך.
מיר ווילען דאָ נור אויסדריקען אונזער גרויסע
פריידע, דאָס גריגארי גערשוני איז צווישען דיא
לעבעדיגע, און דאָס ער איז פאר א קורצע צייט
צווישען אונז דאָ אין אמעריקא. דעם טאָג וואָס
גערשוני איז געקומען קיין ניו־יאָרק האלטען
מיר פאר א היסטארישען טאָג.

דיא „צוקונפט“ בעגרייט מיט פרייד דעם
אידישען העלד פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן,
גריגארי גערשוני, דעם רעוואָלוציאָנער, דעם
העלד, דעם סאָציאליסט, און דעם אידען.

* * *

נאך גערשוני'ס ערשטע רעדע אין קארנע-
ניע האָלל, האָבען פיעלע געפרעגט דעם שרייבער
פון דיעזע: „וויא געפעלט אייך זיין רעדען?“
דער תירוץ איז געווען: „אייך ווייס ניט און
מיך ארט ניט! וואָס מאכט דאָס אויס, צו גער-
שוני איז א גוטער רעדנער, צו א שלעכטער?
וויא וואָלט געווען, ווען גערשוני וואָלט ניט
געקענט אויסדרייען קיין צוויי ווערטער? וואָלט
ער דאָן געהאט א קלענערען ווערט? „גערשו-
ני האָט ביז יעצט גערעדט מיט א שפראך, וואָס
האָט זיך געהערט אין אלע עקען וועלט, און
דיעזע „רעדעס“ האָט ער גאָרד ניט געהאלטען
אין גרויסע טהעאטערע פאר 5 טויזענד מענשען.
דיא פראגע: „וויא רעדט ער?“ איז דא-
דורך גאָר ניט וויכטיג ביי א מענשען וואָס קען
אזוי דייטליך ענטפערען אויף דיא פראגע:
„וויא טהוט ער?“

* * *

ניט אימער זיינען מיר געווען איינפער-
שטאנען מיט דיא טהעטיגקייט פון גערשוני'ס

דיענסטאג, דען עלפטען דעצעמבער 1906,
איז גריגארי גערשוני אנגעקומען אין ניו־יאָרק.
דיעזער טאָג דארף ניט פערגעסען ווערען!
דיעזער טאָג איז א וויכטיגער פאר אלע
פרייהייטס ליעבענדע מענשען; דיעזער טאָג
דארף ווערען געמאכט פאר א יום־טוב פון אלע
אידען; דיעזען טאָג דארפן ספעציעל פייערען
דיא רוסישע אידען.

מיט צוויי יאהר צוריק איז פעברואר האט
דער טעלעגראף אונז געבראכט דיא נאכריכט,
אז גריגארי גערשוני איז פערארטהיילט געווא-
רען צום טויט. א שוידער איז יעדען דורכגעלא-
פען דורך אלע אברים, הערענדיג דיעזע טרויער-
ריגע בשורה. עס האָט זיך קוים געוואָלט גלויבען.
גערשוני, פון וועמעס צויבער מאכט מיר האבען
זיך אזוי פיעל אנגעהערט אין דער צייט פון זיין
פראצעס; גערשוני, וועלכער האָט בעווייעזען
וואונדער; גערשוני, דער אייזערנער מאן, זאָל
שטארבען: דורך דיא האנד פון א הענקער איז
זיינע בעסטע יאהרען, אין דערמיט פון זיין בע-
סטער טהעטיגקייט! עס האָט זיך ניט געוואָלט
גלויבען, און מען האָט נור געהאפט, עס זאָל
געשעהען א וואונדער. מען האָט ניט געוואוסט
וויא אזוי דער וואונדער קען קומען, אָבער מען
האָט געהאפט וויא א איד האָפט אויף א גרוי-
סע געווינס. ווען מיר האָבען נאכהער געלעזען
זיין בריעף „צו דיא חברים“, איז אונז געוואָרען
אביסעל לייכטער. פון דיעזען האָבען מיר גע-
זעהען, אז גערשוני איז ניט נור פעהיג צו קעמ-
פפערן— ער קען אויך לייכט שטארבען פאר
דעם וואָס ער האלט הייליג, אָבער מיר האָבען
אויפגעגעבען דיא האפנונג. גערשוני איז ביי
אונז פערעכענט געוואָרען אלס א מענטש פון
דער פערגאנגענהייט. און מיר האָבען איהם אי-
דער שטילל בעוויינט.

ווייניגער פון צוויי יאהר זיינען אוועק זייט
דאן, און דעם 14טען דעצעמבער, 1906 איז
גריגארי גערשוני אויפגעטרעטען אין קארנעניע
האָלל בעגרייט פון א בעגרייטערטע 5 טויזענד-
קעפיגע מאסעס.

דער וואונדער איז געשעהען!

ווען גערשני איז געזעסען אין טורמע פער אורטהיילט פריהער צום טיידט, און נאכהער אויף לעבענס־לענגליכע קאטארגע פאר זיין בע־טהיליגונג אין דער רוסישער רעוואָלוציאָן, איז צו איהם געקומען זיין אלטער טאטע אין תפוסה אריין. מען קען זיך פאַרשטעלען, וויא דער טאטע און דער זוהן האָבען געפיהלט. דאָס איז גע־ווען נאָך דעם קישינעווער פּאָגראָם. און דאן, אין יענעם פּסיכאלאגישען אויגענבליק, האָט דער טאטע, דער אלטער איד, דער אידישער איד, געפרעגט דעם זוהן, דעם אידישען פאטער ריאָט: „וואָס זאָגסטו, מיין זוהן? זעהסטו וועמען מען שלאָגט?“ מיר גלויבען, אז דיווער אויגענבליק איז געווען שמערצליכער פאר גער־שני, וויא דער מאַמענט, ווען מען האָט איהם פאראורטהיילט צום טיידט.

אונז דאָ האָט מען פאַרגעהאַלטען, דאָס ווייל מיר זיינען זיכער מיט דיא אייגענע שקורע, ראטהען מיר אנדערע מיט א לייכט הארץ זיך צו לאָזען אויסקוילען. דאָס איז געווען א בירטערער, ביסענדער פאַרוואורף, אָבער נאָך פיעל ביטערער, פיעל שארפער און פיעל שניידענדער איז געווען דער פאַרוואורף פון דעם טאטען צו דעם זוהן: „דוא ביזט זיך מקריב, דוא געהסט אויף דער תליה פאר דעם פאָלק וואָס פערניסט דאָס בלוט פון דיין אייגען פאָלק, וואָס מאַר־דעט דייןע ברידער, וואָס שענדעט דייןע שוועס־טער, וואָס מאַטערט דייןע זקנים, און וואָס ציר רייכט דייןע זויגלינגע?“

אָט דיווער פאַרוואורף איז געלעגען אין די איינפאכע ווערטער פון דעם אלטען טאטען. וואָס האָט גערשני געענטפערט? האָט ער זיך אָבערעוועקט פון זיין טאטען? האָט ער זיך אוועקגעקעהרט פון זיין פאָלק? האָט זיין בלוט ניט געקאכט און געזאָמען פאר דיא אונערהער־טע רציחות? אַה, ניין! ניט גערשני! „איד בין בערייט צו געהן אויף דיא תליה פאר דעם רוסישע־פאָלק ווייל דאָס וועטהעלפען מיין פאָלק! האָט ער געענטפערט די רוסישע הוליאַנעס, וואָס בעגעהען דיווע אלע שאַנדטהאטען, זיינען ניט דאָס רוסישע פאָלק, גראַדע וויא דיא אידישע באַנקיערען וואָס לייהען געלד צו דיא רעגירונג פון דיא הוליאַנעס, צו קויפּען וואַפּען און צו אונטערדריקען דיא אידען, זיינען ניט דאָס אי־דישע פאָלק.“

דיא ציוניסטען ווארפען אונז אימער פאָר, אז מיר זיינען פערעטעהער צום אידישען פאָלק, אז מיר ארבייטען אויף פרעמדע פעלדער צום שאַדען פון אונזער אייגען פאָלק. מיר ענטפערן: עס איז ניט וואהר. מיר מאכען ניט, אמת, קיין

פאַרטיי. מיר קענען נאָך יעצט ניט צושטימען צו דעם טעראָר אלס א בעשטענדיגער מיטעל פון קאמפּף. מיר זיינען נאָך יעצט אויך געגען דעם טעראָר. צו־דערעלבער צייט האָבען מיר זיך מעהר וויא איין מאָהל געפרייט, און הערצ־ליך געפרייט, ווען מיר האָבען דאָ געהערט דעם ערפאָלג פון דיא טעראָריסטען. דיא יעצטיגע רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד האָט איבערהויפט אין זעהר פיעל הינזיכטען געענדערט פיעלע אייגענע־וואַרצעלטע מיינונגען פון דיא סאָציאליסטען. מען קען היינט צו טאָג ניט בעשטימט זאָגען, וועלכער קאמפּפּס־מיטעל איז דער בעסטער אין רוסלאַנד, אָדער וועלכע פאַרטיי האָט מעהר אויפגעטאָן אין דעם יעצטיגען קאמפּף. אלע מיטלען, וועלכע העלפען אָבצושוואַכען דעם שונא, זיינען גוט. און דיא טעראָריסטישע טהאטען האָבען ניט ווייניג בייגעטראָגען דיא אָבשוואַכונג פון דעם שונא, און גערשני שפיעלט ניט דיא קלענסטע ראָלע אין דיווער טהעטיג־קייט.

וויא געזאָגט איז ניט וויכטיג וואָס ער רעדנער גערשני איז, עס איז פון דעסוועגען א פערעניגטע צו קענען מיטטהיילען, אז גער־שני איז צו דעם אלעם א שטארקער און א קרעפטיגער רעדנער. וואָס אונז איז אָבער אַם מייסטען געפעלען אין זיין רעדע איז ניט דיא מיינונגען וואָס מיר האָבען געהערט פון איהם. דאָס איז נאָך אלעם ניט וויכטיג. מיר קענען זיין איינפערשטאַנדען מיט איהם, אָבער ניט. וואָס אונז האָט אַם מייסטען בעריהרט איז געווען, וויא גערשני אליין האָט זיך פאר אונז ארויסגעשטעלט אין זיין רעדען.

מיר, אידישע סאָציאליסטען און רעוואָלוציאָנערען, האָבען דיא לעצטע צייטען געקראָגען צו הערען שווערע פאַרווירפּע. „איהר סאָציאַליסטען“, האָט מען אונז געזאָגט, „זייט שולדיג אין דעם אידישען אומגליק. ווען דיא אידען וואָלטען ניט געווען אזוי רירעוודיג אין דיא רע־וואָלוציאָן וואָלט מען ניט אויסגעקוילעט אזוי פיעל אידען, וואָלט ניט גערונען אזוי פיעל אי־דיש בלוט.“

ווען מיר האָבען גענומען ערקלערען אונז זער שטאַנד־פונקט, האָט מען אונז געעטפערט: „אייך איז לייכט צו שיקען יענעם אויפ'ן פייער, ווען איהר זיצט זיך גאנץ רוהיג און זיכער אין אַמעריקא.“ מיר האָבען געפיהלט, אז אונזער געגנער איז אומגערעכט, אָבער ענטפערען האָ־בען מיר ניט געקענט. נו, יעצט איז געקומען דער מאָג, וואָס האָט מיט זיין פערזענליכקייט געגעבען דעם שטאַרקסטען אַנטוואָרט וואָס מען קען זיך נור פאַרשטעלען.

טהון ? האבען מיר א רעכט צו הייסען אנדערע געהן מקריב זיין זייער לעבען ?

און וויא האט גערשני געענטפערט אויף דיזע ערנסטע פראגען אין אזא ערנסטער צייט ? זיין יעצטיגע טהעטיגקייט רעדט פאר זיך.

דיזע צוויי מאמענטען, מיר וויעדערהאלטן, זיינען דיא וויכטיגסטע ביי גערשני, זיי גיבען אונז דעם גאנצען גערשני. זיינע רעוואלוציאנער גערע טהאטען, גרויס און וויכטיג וויא זיי זיינען, גיבען אונז, נאך אלעמען, א קנאפען בערגרייכע פון גערשני. „דאס וואס איך האב געטאן“, האט גערשני געזאגט, „האבען טויזענט דע אנדערע געטאן.“ דאס איז געווען אמת, אין א רעוואלוציאנערע צייט ווערען פיעלע מענשען, שוואכערע פון גערשני, אריינגעשלעפט צו טאן גרויסע זאכען. דאס אריינפאלען אין דיא הענר פון דער פאליציי און ווערען פערארורט טהיילט צום טוירט איז אן און פיר זיך ניט קיין גרויסע טהאט. דאס זוכט קיינער ניט. דאס האט גערשני אויך ניט געזוכט, אדרבה, ער האט געזוכט, און מיט רעכט, זיך ארויסצורוקען פון זייערע הענר. אבער האבענדיג בעגאנגען דיא טהאטען און האבענדיג אריינגעפאלען אין דיא הענר פון דיא זשאנדארמען איז וויכטיג, וויא דער מענטש האלט זיך. אט דיזע האלטונג צייגט ארויס, וויא גרויס, אדער וויא קליין דער מענטש איז. גערשני האט דיזע פראגע דורכגעמאכט צו עהרע פון דער גאנצער מענשהייט, און צו עהרע פון דעם פאלק, פאר וועמעס קינד ער ערקלערט זיך.

ספעציאליטעט פון אידישען פאטריאטיזמוס, אבער מיר ווילען ניט ווייניגער העלפען דיא אומגליקליכע אידען. מיר נעהמען ניט אן אייער רפואות, ניט וויל מיר זיינען אססימילאטאָרען, נאר וויל מיר גלויבען ניט אין אייערע באבסקע רפואות.

גערשני האט דיזען אנטוואָרט אונטערגעשריבען, ווען דער שטריק איז איהם געלעגען אויף דעם האלז.

* * *

און ניט נור מכה דעם אידישען פאלק האט ער בעדארפט געבען א'ן אנטוואָרט. דיא פראגע איז איהם געשטעלט געוואָרען נאך פון א גאנצן אנדערער זייט :

נאך דעם וויא ער איז פערארומהיילט געוואָרען צום טוירט, דערצעהלט ער, איז צו איהם אריין געקומען דער קאמענדאנט פון תפיסה און געזאגט : „נו, הערר גערשני, יעצט איז אלעס צו ענדע. האט איהר דאס בעדארפט ? האט דאס אייך געלוינט ? וואָלט ניט גלייכער געווען, ווען איהר וואָלט אייער פעהיגקייט און ענערגיע אנגעווענדעט צו העלפען אויסברייטען און ענטוויקלען אייערע ארימערע ברידער ?“ ווען איינעם שטעהט דיא תליה פאר דיא אויגען, זאגט אונז גערשני, דעם מוז אזא פראגע דורכשטעכען אלע אברים ; דער מוז זיך גאנץ ערנסט פרעגען : האט עס ווירקליך געלוינט ? האבען מיר א רעכט אליין צו געהן אויף דיא תליה און ראטהען אנדערע דאס צו

איינפאלע

- פון דר. ארטמור בערטהאלד.

געוויסע מענשען זיינען בעשיידען נור אין איין פונקט; אין דיא פאדערונגען, וועלכע זיי שטעלען דעם אונגליק.

וויא קומט עס, וואס שיינע פרויען זיינען ווייניגער שטאלץ מיט זייער טוגענד וויא העס ליכע? וואס קלוגע מענשען זיינען ווייניגער שטאלץ מיט זייער עהרליכקייט, וויא נאראנים? וואס פיעל זייטיגע מענשען זיינען ווייניגער שטאלץ מיט זייער טרויהייט צו זייערע איבער-צייגונגען, וויא איינזייטיגע?

דעם „געזונדען מענשען-פערשטאנד“ אלס בעווייז געגען דיא וויסענשאפט אויסצונוצען, הייסט דאס רוב: אויסנוצען דיא וויסענשאפט פון נעכטען געגען דיא וויסענשאפט פון היינט. היינט.

דאס ווערק זאל דעם מייסטער לויבען. גע-וועהנליך אבער לויבט יעדער מייסטער זיין ווערק.

אין יעדער פאלקסמאסע געפינט מען אפט מענשען, וועלכע זיינען ארויסגעשטופט געוואר-רען אין דיא ערשטע רייהע. מען דארף זיי אבער ניט האלטען פאר קיין פיהרער.

ווער עס וויל ברוינגען א ראייה צו זיינע רייד פון „געזונדען מענשען-פערשטאנד“, דער פארגעסט אז דעם „געזונדען מענשען-פער-שטאנד“ ערקענען מיר אן נור ביי דיא, וועלכע זיינען מסכים מיט אונז.

עס זיינען דא געדאנקען און האנדלונגען, וועמעס ווערטהע עס באשטעהט ניט אין זיי אליין, נור אין דעם וואס מיר האבען זיך גע-קענט באשליסען אזוי צו דיינקען אדער האנד-לען.

אן אונזערע ווערטהע סובסקרייבער.

נאטים צו די לעזער

אין דעם כומענדען נומער

צוקונפט

וועט דער לעזער געפינען

עטוואס וואס וועט אלעמען

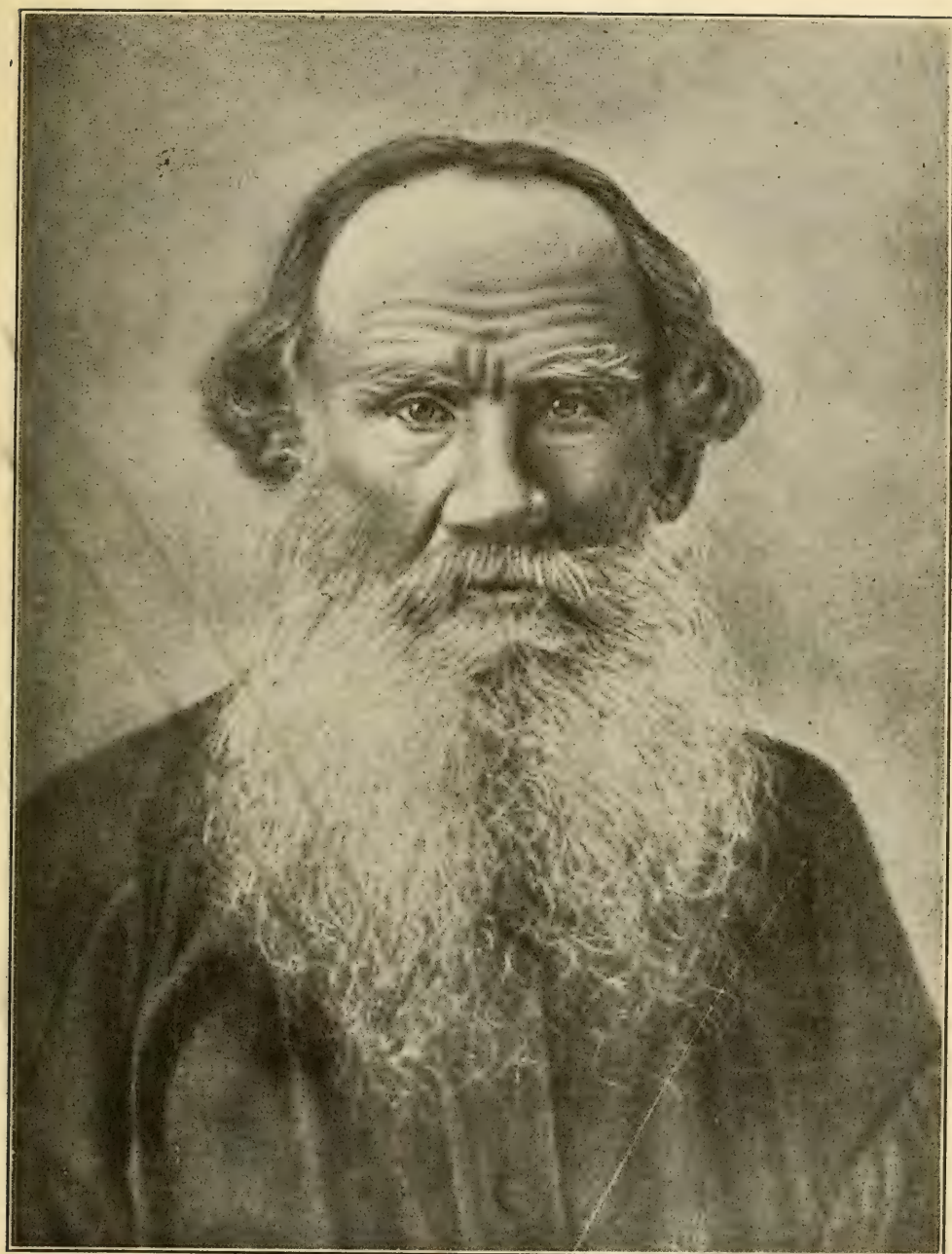
סופרייזען

ווארשט דעם

נעכסטען נומער

מיט דיעזען נומער ענדיגט זיך דיא יער-ליכע סופסקריפשן פיר „דיא צוקונפט“ פון יאנואר 1906. מיר גלויבען אז דיא פערזאנלע-נע עטליכע יאָהר אויסנאבען פון „דיא צוקונפט“ געניגט פאר אונז צו געווינען דעם פאלען צו-טרויען פון אונזערע ווערטהע סובסקרייבער, אז זיי זאלען זיך ווידער אבאנירען פיר „דיא צו-קונפט“. מיר וועלען זיי אויך אויפמערקזאם מא-כען אז מיר האבען געמאכט נייע ארענדזש-מענט אין דער רעדאקציע. וועלכע וועט פיעל מעהר צופריעדען שטעלען אונזערע לעזער. אויך האבען מיר בעשלאסען ווידער צו געבען „מא-ריס ראזענפעלדס געזאמעלטע ליעדער“ אלס פרעמיום. דאס איז דער שענסטער און ווערטהע פאלסטער פרעמיום וואס איז ווען עס איז גע-געבען געוואָרען. מיר בעטען אויך דארום גלייך צו בענייען אייער סובסקריפשן אום עס זאל ניט אינטערבראכען ווערען אויך צו שיקען דע-געלמעסיג „דיא צוקונפט“. געלד, טשעקעס, מא-ני ארדערס זאלט איהר אדרעסירען אויף דער פאלגענדער אדרעסע:

“Zukunft,” 179 E. Broadway,
New York.

גראף לנא מאכטאין

א לאנד פון סאציאלע רעפארמען.

פון דר. א. ארטמאן.

דע טייכען, וועלכע זיינען רייך מיט גאלד. דאָס איבעריגע לאַנד איז בעדעקט מיט גראַז־פעלדער און וועלדער.

אמאָל איז דאָס גאנצע לאַנד געווען בע־דעקט מיט וועלדער. נאָך דיא ערשטע אריבער־געקומענע האָבען גרויסע שטרעקען פון וועל־דער אויסגעברענט און דאָס לאַנד קולטיווירט. אפילו איצט קען מען נאָך טרעפֿען פלעצער, וועלכע זיינען נאָך ניט בעריהרט געוואָרען פון מענשליכע הענד און שטעלען פֿאַר וואונדערשע־נע לאַנדשאַפטען.

דער צפֿון־זייט פון ניו־זעלאַנד איז וואל־קאניש און איז רייך מיט מערקווירדיגע וואל־קאנישע ערשיינונגען; עס געפינען זיך דאָרטען אַ מאַסע וואָדאָפֿאַדען (וואַסער־פֿאַלען), אָזער רעס מיט וואַרימע און קאָכעדיגע וואַסערן, מיט קאַלטע, ריין וויא קריסטאַל, וואַסער און ד. ג. דאָ און דאָרט זעהען זיך טיעפע שפּאַלטען, פון וועלכע עס ברויזט אַרויס אַ זורדיגער געלבער דאַמפֿף. היער און דאָ גלענצט פון ווייטען לאַ־גערונג פון פֿערשידענע־פֿאַרביגע קאַלץ, פון שווע־ביל, לאַוואַ און ז. וו.

פון ווייטען זעהט דיא גאנצע געגנער אויפֿ וויא אַ פֿיעלפֿאַכיגער מאַזאַיק, וועלכער שטראַהלט מיט אלע קאָלירען. דיא שטילקייט ווערט פון צייט צו צייט אונטערגראַכען מיט געוואלדיגע אונטעראירדישע קנאַלען.

אין גאַנץ ניו־זעלאַנד הערשט אַ רייצענ־דער, מילדער טראַפֿישער קלימאַט, וועלכער מאַכט דאָס לאַנד זעהר פֿרובֿטבאַר, רייך מיט אללערהאַנד מינעראלען און פֿלאַנצונגען.

ס איז פֿאַראַן אויף דער וועלט אַ מדינה — איהר נאָמען איז „ניו־זעלאַנד“ — מכּח וועלכע דאָס רוב לעזער ווייסען גאַנץ וועניג אָדער כמעט גאַרניט. אַט אין דער מדינה האָט מען אָהן שום באַרריקאַדען, אָהן איין טראַפֿען מענ־שען בלוט, נאָך דורך פשוט'ע רעפֿארמען אזוי אומגענדערט דיא גאנצע געזעלשאַפֿטליכע אָרד־נונג, אַז יעדער האָט דיא מעגליכקייט צו פֿיה־רען אַ מענשליכען לעבען.

דיא ארט און ווייזע, וויא דיא רעפֿארמען זיינען איינגעפֿיהרט געוואָרען און וואָס מען האָט דורך זיי עררייכט זיינען אזוי אינטערעסאַנט און בעלע־הרענד, אַז וויא שוואַך מוין פֿעדער איז זיט, האָב איך דענגאָך, אַז דער לעזער וועט מיט פֿערגעניגען און ניט אָהנע נוצען דיא ארטיקל־לען איבערלעזען.

* * *

צוערשט וועל איך זאָגען עטליכע ווערטער מכּח דיא מדינה און איהר בעפעלקערונג. ניו־זעלאַנד בעשטעהט פון אַ גרופֿע אינ־זלען, וועלכע האָט אַ סך עהנליכקייט — וויא אין פֿאַרם אזוי אויף אין גרויס — צו יאפֿאַניען; דאָס לאַנד לענט אין שטילען אָקעאַן אין דרום־זייט פון עקוואַטאָר און איז גראַדע אזוי ווייט פון אויסטראַליען וויא אמעריקא פון ענגלאַנד. דיא דרום און מעריב ברעגעס זיינען בע־דעקט מיט געוואלדיגע הויכע בערג, וועלכע זיי־נען עהנליך צו דיא שווייצארישע אלפֿען; זיי ווערען דורכגעשניטען דורך קאַלאַסאַלע, רוישענ־

(פֿאַרבען) זייער געזיכט און דעם קערפער; איצט אָבער קליידען זיי זיך וויא דיא אײראָפּעער, זײַר כען אָבער צו טראָגען בונטע העלע פֿאַרבען.

עטליכע פון זייערע ווילדע מנהגים געברויך כען זיי פון דעסטוועגען נאָך איצט: זאָ, צום ביישפּיעל, ביין בעגעגענען בעגרעסט מען זיך דורך דעם, וואָס מען רייכט זיך געגענווייטיג דיא נעזער, זיי עהרען נאָך זייערע ווילדע, קריגענע רישע טעניז, אין דיא וואַלקאנישע געגענדען געברויכען זיי דאָס קאָכענדע וואַסער צום קאָך כען זייערע קארטאָפּעל און פיש.

אירגענד וועלכען איינפלוס אויפ'ן געזעל־שאַפּטליכען לעבען האָבען זיי נאָטירליך ניט, כאָטש זיי זיינען פערטרעטען אין פאַרלאַמענט נאָך דעם צאָהל פון זייערע איינוואָהנער און האָבען פולע בירגערליכע רעכטע מיט דיא אייראָפּיער צוגלייך.

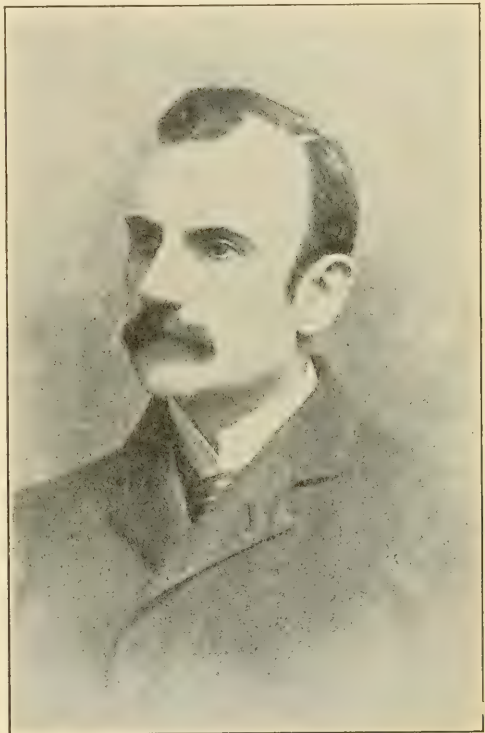
* * *

ביז דעם יאָהר 1890 האָט אין נײַר זעלאַנד געהערשט נאָך פיעל שרעקליכערע עקאָנאָמישע און סאָציאלע צושטענדע וויא אין אירלענד וועלכען אײראָפּעאישען לאַנד. דאָרט האָט געהערשט אַ רעגירונג פון דיא קאָפיטאָליסטען, דורך דיא קאָפיטאָליסטען, פיר דיא קאָפיטאָליס־טען, אָבער אין ערגסטען זיגן פון וואָרט. כמעט דאָס גאנצע לאַנד האָט געהערט צו עטליכע פערזאָנען, צו 16 הונדערט מענשען האָט בעלאַנגט 18 מיליאָן אַקער לאַנד; 11 מענשען האָבען פער־מאָנט לאַנד אין דעם ווערט פון 24 מיליאָן דאָלאַר. עס פערשטעהט זיך, אז ערשטענס זײַר נען אָט דיא עטליכע מענשען געווען דיא גאנצע בעלי הבתים, דיא רעדעלפיהרער פון לאַנד און צווייטענס פלעגען מיליאָנען, צעהנדליגע מיליאָנען אַקער פון די פרוכטבאַרסטע ערד בלייבען אונבעאַרבייט און ניט קולטיווירט, וועלכע פלעגן דיענען אלס אַ יאָכטפלאַץ פאַר דיא רייכע לאַנדבעזיצער, אין דער צייט, ווען הונדערטער טויזענדע פויערים האָבען ניט געהאַט אַ ברעקיל ערד אפילו, וואו דיא קאָפּ אָנצושפאַרען.

עס איז אונגעגלייך געווען צו קריגען ערד אפילו פיר געלד. און ניט נאָר דיא ערד, נאָר אלעס, וואָס עס איז אין דער ערד, וויא קוילען־מינס און אלע איבעריגע מיינס זיינען געווען אין דיא הענד, ענטוועדער פון דיא לאַנדבעזיצער אָדער פון דיא אונערנעטליכע טראָסטס. וויא דיא טראָסטס האָבען בעהאַנדעלט זייערע קונים און זייערע ארבייטער, דאָרף איך פאַר דיא אמעריקאַנער לעזער ניט בעשרייבען. זיי ווייסען עס צו גוט פון אייגענער ערפאַהרונג. נאָר בשעת דאָ איז דיא פראָדוקציע אַזוי שטאַרק ענטוויקעלט און מען האָט נויטיג אַ סך ארבייטער, איז אין נײַרזעלאַנד צו יענער צייט דיא פראָ-

דיא בעפעלקערונג בעשטעהט פון דריי פערשידענע ראַסעס: אן ערף פון 48 טויזענד נפשות זיינען דיא אייגענעבאָרענע, וועלכע הייַרען "מאַאָהי". אומגעפער אַ 3 טויזענד כינעזער און איבער 9 הונדערט טויזענד איינוואָנער־רער. דאָס רוב ענגלענדער, אירלענדער און סקאָטלענדער. אַזוי וויא נײַרזעלאַנד האָלט אן ערף 4800 קוואַדראַט מיילען, מאַכט קיום אויס 200 איינוואָהנער אויף אַ קוואַדראַט מייל, וואָס עס איז זעהר אַ שיטערע בעפעלקערונג.

דיא "מאַאָהיס" זיינען — נאָטירליך — פריהער געווען דיא בעלי הבתים פון לאַנד און אַזוי וויא זיי זיינען געווען זעהר אַ קריגערי־שער שבת, האָבען דיא אײראָפּעער געהאַט צו זיינען און צו זאָגען, ביז עס איז זיי געלונגען דיא

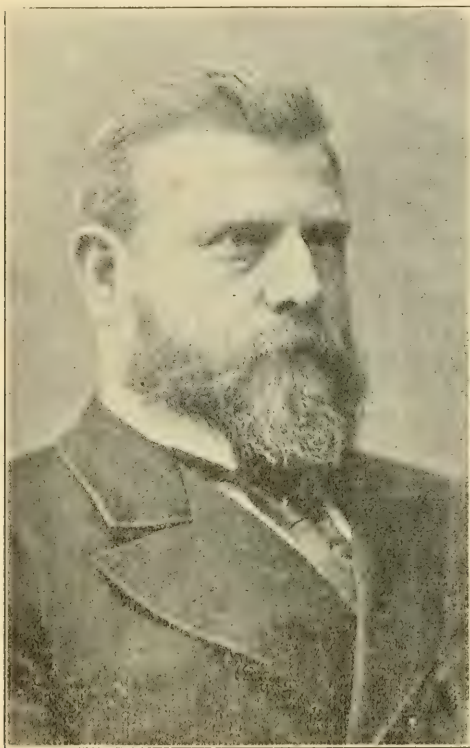

וויליאַם פעמבער ריוועס.

ווילדע מענשענפערסער צו בעוועלטליגען. איצט האָבען זיך דיא "מאַאָהיס" אין גאנצען בערוהיגט און אָנגענומען דיא געזעצע און מנהגים פון זײַר ערע בעזיענער.

דיא מאַאָהיס זיינען הויך און שעחן פון געוואוקס, מיט אַ רעגעלמעסיגען פנים; זייער פאַרב איז ברוין; זיי האָבען שוואַרצע, געקריי־זעלטע האָאר, שוואַרצע גלענצענדע אויגען, אַ פלאַכען איינגעדריקמען נאָז, אַ ברייטע מויל מיט דיקע ליפּען, פריהער פלעגען זיי טאטאווירען

בענוצענדיג זיך דערמיט, וואס אין 1889 האט מען איינגעפיהרט אלגעמיינע וואהלרעכט, וואס האט געגעבען יעדען בירגער דאס רעכט צו וועהלען, האט דאס גאנצע ארבייטענדע פאלק בלויז דורך'ן שטימקעסטעל ארונטער געווארפען דיא פיאוקעס, וועלכע האָר בען געטראגען דעם נאָמען „רעגירונג“ און האט אוועקגעזעצט אייגענע מענשען, וועלכע זיינען געווען אמת'ע איבערגעבענע ארבייטער-פריינד. זיי האָבען ניט נאָר צוגעזאָגט — וויא דאָס טהוען דיא היגע פאליטישענס בעפאָר דיא וואהל — איינציפיהרען גרונטאָונע רעפארמען, נאָר זיי האָבען אויך אויסגעפיהרט זייער פער-

פרעמיער סעדראן.

שפּרעכען, נאָכדעם וויא זיי זיינען ערוועהלט געוואָרען.

דיא קאפיטאליסטען און דיא גרויסע לאַנד-בעזיטער האָבען אפילו געסטראשעט, אז אויב מען וועט סמייען איינציפיהרען אזעלכע רע-פארמען, דאן זאָל מען וויסען, אז דאָס גאנצע לאַנד שטעהט אין סכנה חרוב צו ווערען, דען זיי, דיא ערנעהרער וועלען... וועלען פערלאָזען דאָס לאַנד!

דער נייערוועהלטער פרעמיער בעלאַאנס, מיט זיין גאנצע ראדיקאלע מיניסטעריום זיינען

דוקציאָן געשטאנען אויף אַ גאנצן ניעדעריגע מדרגה פון ענטוויקלונג. איהר מוזט וויסען, אז אפילו היינט איז נירעלעכאנד דאָס רוב אַ לאַנד-ווירטהשאפטליכע מדינה, דאָס הויפט רייכטהום בעשטעהט פון דיא לאַנדווירטהשאפטליכע פראָדוקטען און פון דיא פראָדוקטען, וועלכע מען פערפערטיגט פון כחמות — וויא פוטער, קעז, וואָל און ד. ג. אויך דיא פראָדוקציאָן איז גע-ווען שטארק פערנאכלעסיגט, דען, וויא שוין פריהער געזאָגט, דאָס גאנצע לאַנד האָט געהערט צו אַ גאנצן קלוינע צאָהל מענשען, דאָס רוב פון וועלכע האָבען אפילו ניט געוואָהנט אין ניר-זעלאַנד, נאָר האָבען געהולטאיוועט אין ענגלאַנד און אין זייערע אימיעניעס האָבען געבושעוועט פריקאשטיקעס. עס פערשטעהט זיך פון זיך, אז דיא ארבייטער זיינען געווען אמת'ע שקלא-ווען און יעדער האָט געהאלטען פיר אַ גליק, ווען ער האָט געקענט קריעגען ארבייט אפילו פיר אַ הונגערלויז. איבער'ן גאנצען לאַנד האָר בען זיך געצויגען טויזענדער ווייז בעטלער און טרעמפס. דיא יעניגע, וועלכע האָבען נאָר גע-האט דיא מעגליכקייט, זיינען אין גאנצען אנט-לאָפען פון דער מדינה, מכת וועלכע מען קען ווירקליך זאָגען, אז דאָס איז אַ לאַנד פון חלב ודבש.

עס איז געקומען אזוי ווייט, דאָס עס איז געווען אַ סכנה, אז דאָס גאנצע לאַנד וועט ווע-רען פוסט, אונבעפעלקערט. אין אזא צושטאנד האָט זיך געפונען ניר-זעלאַנד ביז דעם יאָהר 1890.

צום גליק האָט דאָ פאסירט עטוואָס, וואָס האָט אומגעענדערט דיא גאנצע געזעלשאפטלי-כע אָרדנונג.

איהר מוזט וויסען, אז ארבייטער אָרגאני-זאציאָנען האָבען אפילו עקזיסטירט צו יענער צייט, זיי זיינען אָבער ניט געווען בכח צו קעמ-פפּען גענען דיא מעכטיגע לאַנדבעזיטער און דיא טראַכטס.

אין 1890 זיינען דיא אָפיסערס פון דיא סטימישפ קאמפאניעס ארויס אויף אַ סטרייק; דיא מאַטראָזען האָבען זיי אונטערשטיצט; עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ געוואלדיגער קאמפּף צווישען קאפיטאל און ארבייט — עס איז ארויס-גערופען געוואָרען אַ גענעראלסטרייק, וועלכער האָט זיך געענדיגט מיט אַ שרעקליכע נידערלאַגע פיר דיא ארבייטער. דאָ האָט דיא גאנצע אר-בייטענדע געזעלשאפט מיט אַמאָל אויפגעוואכט וויא פון הינהערפלעט, האָט דערפיהלט איהר כח און — וויא אַ שפינגעוועב, האָט זיא מיט איין מאַך צוריסען דיא שרעקליכע קייטען, מיט וועל-כע מען האָט איהר אזוי לאַנג געהאלטען איינ-געשמידט...

רונג געלאזט שעצען דעם ווערט פון לאנד און זיך ניט פערלאזען אויף דעם יושר פון דיא פאמעסטשיקעס, וועלכע האָבען געוועהנליך אָנגעגעבען דעם העלפט ווערט. דערביי האָט מען נאָך געטהאָן פאָלגענדעס: דיא אונקולטיווירטע שטיקער ערד האָט מען אָפגעשעצט מיט 33 מאָל מעהר וויא זיי זיינען אין דער אמת'ן ווערט, און מען האָט אויף זיי ארויפגעלעגט אַזעלכע שווערע צאָהלונגען, אַז דיא אייגענטהייט מער זיינען געווען געצוואונגען ענטוועדער צו קולטיווירען דיא ערד אָדער איהר צו פערקויפֿען. אים ערשטען פאל האָט מען געטהיג געהאט א סך אַרבייטער, דורך וואָס דער לויז איז געוואקסען; אים צווייטען פאל (און דאָס האָבען דאָס רוב פון דיא פאמעסטשיקעס געטאָן), אום אומזיסט ניט צו צאָהלען קיינע טעקעס, האָרבען זיי געזוכט פֿאַר צו ווערען פון ערד און האָבען איהר פערקויפט גאנץ וואָלוועל.

ביים טעקסען איז מען זיך נוהג געווען אזוי: א שטיק לאַנד ווערט אָבגעשעצט צום ביישפּיעל — 15 טויזענד טאַלער. 9 טויזענד טאַלער לאָמיר אָננעהמען — האָט דער פֿאַרמער דאָרויף געליעהען, פֿיר וועלכע ניט, ער, נאָר דער מלוה מוז צאָהלען טעקעס. ער אליין אלזאָ פערמאָגט 6 טויזענד טאַלער, יעדער ווער עס האָט ערד, וואָס איז ווערט ניט מעהר וויא 2,500 טאַלער דאָרף ניט צאָהלען קיינע טעקעס, קומט איהם אים אויף אזא אופן צו צאָהלען טעקעס פֿיר 3,500 ט. צו צוויי פינף טעל פֿראַצענט. טאָמער אָבער האָט דער אייגענער טהימער אויסער דיא ערד נאָך א קאפיטאַל פון 7,500 ט. דאן מוז ער צאָהלען טעקעס אפילו פֿיר דיא 2,500 ט. אויך.

ווען דיא ערד בעטרעפט איבער 25 טויזענד טאַלער, דאן א חוץ, וואָס דער פֿראַצענט פֿיר טעקעס וואַקסט פֿראַפֿאַרציאָנעל מיט דעם ווערט פון דיא ערד, מוז דער אייגענטהימער אויך צאָהלען פֿיר'ן גאנצען ווערט פון דער ערד. ד. ה. מען רעכענט איהם ניט אַרונטער דיא סומע, וועלכע ער האָט אויף דיא ערד געליעהן.

דער ארט פון טעקסען האָט געבראכט דערצו, אַז פֿיעלע גרויסע לאַנדבעיטער האָבען אָנגעהויבען צו פערקויפֿען זייערע ערד. זעהענדיג אָבער אַז דאָס געהט צו צו לאַנגזאַם, האָט דיא רעגירונג אַרויסגעגעבען אזא מין געזעץ. דיא רעגירונג האָט דאָס רעכט צו עקספּראָפּריאירען (אָוועק צו נעהמען) נאָר דיא ערד, איבעלאַזענדיג פֿיר דעם אייגענטהימער ניט מעהר וויא 640 אַקער ערשטע קלאַסע אָדער 2 טויזענד אַקער צווייטער קלאַסע אין לאַנגעס

ניט געווען קיינע שרעקעדיגע אינגלעך. בעללאַנס האָט אין פֿאַרלאַמענט אָפֿען ערקלערט: „זאָל דאָס פֿאָלק ענטשיידען, צו זאָל דיא גאנצע ערד, פון וועלכע כמעט אלע ציהען זייער חיונה, געהערען צו עטליכע פריוויליגירטע ליידריגע הער, אָדער זאָל זי אַלייכמעסיג פֿערטהיילט ווערען צווישען דיא, וועלכע ווילען זיא בעאָרבייטען איך גיב גאנץ וועניג פֿאַר דיא קאפיטאַל ליסטען און נאָך וועניגער אַארט מיר זייער סטראַשונאָק צו פֿערלאַזען אונזער לאַנד. ניט פון זיי היינט אָב דער וואָהלשטאַנד פון לאַנד, נאָר פון אונז — אַרבייטער, פון אונזער טהערטיגקייט. דיא גרויסע לאַנדבעיטער און דיא קאפיטאַליסטען זיינען ניט מעהר וויא אַ מכה, וויא אַ גיפטיגער געשוויר אויפ'ן געזעלשאַפֿט ליכען ערפֿער, אַ מכה פון וועלכע עס איז אונזער פֿליכט איהר אויסצוהיילען.“

„אונזער אויפגאבע וועט זיין — האָט ער קלערט פֿרעמיער סעדראָן וועלכער איז ערוועהלט געוואָרען אין 1893 נאָך בעללאַנס טויט, — צו שיצען דאָס אַרבייטענדע פֿאָלק, אַז זיי זאָלען ניט פֿערשקלאַפֿט ווערען פון דיא קאפיטאַליסטישען... דיא גלייכמעסיגע פֿערטהיילונג פון אַרבייט און רייכטום איז דיא זיכערסטע גאָראַנטיע, אַז דאָס לאַנד וועט וואַקסען און בליעהן.“ דיא פֿרעמיער זיינען ניט געבליעבען בלויז ביי ווערטער.

דיא ערשטע רעפֿאָרם איז געמאַכט געוואָרען אין לאַנדאייגענטהום.

ביז דעם יאָהר 1890 האָבען פון 90 טויזענד לאַנדאייגענטהימער געצאָהלט טעקעס בלויז 13 טויזענד, דיא איבעריגע האָבען נאָר ניט געצאָהלט. אויך פון דיא 13 טויזענד זיינען דאָס רוב געווען קליינע, אַרימע פֿויערדיג, וועלכע זיינען געווען געצוואונגען אָפצורייסען פון מויל, כדי צו האָבען מיט וואָס צו בעצאָהלען טעקעס. דיא גרויסע גרונדבעיטער זיינען כמעט געווען פֿריי פון טעקעס, דען געטעקסט איז געווען בלויז קולטיווירטעס לאַנד; דאָרום האָבען דיא גרויסע פאמעסטשיקעס געלאָזען צעהנדיגע מיליאָנען אַקער פֿרוכטבאַרסטע לאַנד אונקולטיווירט און האָבען עס בענוצט צום יאָכט, אָדער פֿלעגען אויף זיי לאָזען פֿיטערען שפעסען. דיא נייע רעגירונג האָט איינגעפֿיהרט אזא מין סיסטעם: אַ סיסטעם פון אלגעמיינע פֿראַגרעסיווע איינקאָמען שטייער. יעדער, ווער עס האָט געהאַט אַ יעהליכען איינקומפט ניט מעהר פון 15 הונדערט טאַלער איז פֿריי פון צאָהלען. וואָס גרעסער דיא איינקאָמען, דאָס מעהר האָט זיך פֿערגרעסערט דער פֿראַצענט פון דיא טעקעס. אויסער דעם האָט דיא רעגירע

שאצן. מען איז אָבער געוואונגען איינצור-
פיהרען געוויסע פערעסערונגען.

(2) מען פעררענטעט מיט דעם תנאי, אז
אין דעם משך פון 10 יאָהר זאָל דער פארמער
עס אָפּקויפּען, פיר דעמועלכען מקח, פיר וועל-
כען עס איז אָבגעשעצט געוואָרען ביין איבער-
נעהמען. דאן מוז דער פארמער צאָהלען 5 פּראָ-
צענט, פון וועלכע איינס פּראָצענט געהט צו
לעשען דעם קאפיטאַל.

(3) מען פערקויפט דיא ערד. איין פינף-
טעל מוז מען גלייך איינצאָהלען און דאָס אי-
בעריגע געלד ווערט געפאָדערט אין 30 טעג,
דעם דיער (ד. ה. א קוויטאנציע, אז די ערד גע-
הערט צום קונה) קריגעט מען ערשט, ווען געווי-
סע פערעסערונגען זיינען געמאכט געוואָרען.

דאָס רוב פון דיא פויערס רענטען דיא
ערד, זא אין 1899 האָט דיא רעגירונג געהאט
15,899 אָרענדאטאָרס, צו וועלכע זי האָט פער-
רענטעט 14 מיליאָן 818,557 אַקער ערד און
איינגענומען 1,331,765 טאלער א יאָהר רענט.
האָבען אָבער לאַנד אליין איז נאָך פיעל צו

וועניג; עס פאָדערט זיך דערצו געלד. אָנקומען
צו דיא באַנקען צו יענער צייט האָט געהייסען
אָנקומען צו דיא ערנסטע וואַכעניקעס. א חוץ
15 און 20 פּראָצענט, וועלכע דיא באַנקירען
פלעגען רעכענען צו דיא פויערס (און איבער-
הויפט צו אלעמען) פיר'ן ליינען געלד אויף ערד,
זיינען דיא אונגליקליכע קרבנות נאָך געווען
געוואונגען צו צאָהלען קאָמיסיאָן, און גרויסע
פרייזען צו דיא אַדוואָקאטען, וועלכע זיינען
געווען אָנגעשטעלט פון באַנק, און טאָמער האָט
דער פויער ניט געהאט דאָס געלד צו דער מיר-
נוט, איז זיין אימעניע תיכף פון איהם אוועקגע-
נומען געוואָרען, דיא רעגירונג האָט דאָס אלעס
גאנץ גוט געוואוסט, דאָרום האָט זי אין 1895
געעפּענט א פאָזעמעלני באַנק (לאַנד-
ווירטשאַפטליכען) וואו מען האָט געקענט קריי-
גען פון 150 טאלער ביז 15 מיליאָן טאלער
אויף גאנץ לייכטע בעדינגונגען. נעמליך: דער
פויער דארף בלויז מאַכען אן אפליקיישאָן פיר
אין הלואה, פון באַנק ווערט גלייך געשיקט
א בעאָמער, וועלכער אונטערזוכט און שעצט
אָפּ דעם אמת'ן ווערמט פון דיא ערד און אָהנע
קאָמיסיאָן, אָהנע בראָקאדזש, אָהנע כמעט
אירגענד וועלכע אַדוואָקאטסקע אויסגאבען,
קריגעט ער גלייך דאָס געלד, פיר וועלכע ער
צאָהלט בלויז 4 פּראָצענט א יאָהר צינזען און
נאָך איין פּראָצענט געהט אויף דיא אָפּצאָהלונג
פון קאָפיטאַל, וואָס עס געדויערט א משך פון
36% יאָהר.

אין דעם יאָהר 1901 אליין זיינען געמאכט

(וועזען) ניט מעהר וויא פיר 2 ביז 4 טויזענד
שיפּסען. דער געזעץ ד. ה. אז איינער טאָר ניט
בעזיצען מעהר וויא 640 אַקער ערד, איז אויך
גילטיג פיר דיא יעניגע, וועלכע ווילען רענטען
ערד. אום צו פערהיטען פון ספעקולאציאָנען,
מוז יעדער, ווער עס וויל רענטען אַדער קויפּען
לאַנד בעווייזען, אז ער האָט געלד, קענטניסע
און ליכט צו בעאָרבייטען דיא ערד. דער צוואַנגס
פערקויף ווערט אויסגעפיהרט פון א בעזונדערע
קאָמיסיאָן, וועלכע בעשטעהט פון 3 אַדער 4
בעאָמטע (מישינאָוויקעס) און פון איינעם, וועל-
כער וואָהנט אויפ'ן פלאַטז, וואו דער פערקויף
געהט אָן; זיי אלע געפינען זיך אונטער דיא
השגחה פון דעם לאַנדווירטשאַפטליכען מי-
ניסטעריום.

דער פערקויפער האָט דאָס רעכט צו פאָ-
דערען גלייך מזומן און ער קען אויך בעהאַלטען
דיא עקספּראַפּיאַרטע ערד פיר איין יאָהר,
נאָכדעם וויא זי איז עקספּראַפּיאַרט געוואָ-
רען.

דורך דעם צוואַנג און פרייוויליגען פער-
קויף איז דער רעגירונג געלונגען איינצוקוי-
פען א סך ערד און איהר צו פערטהיילען אין
קליינע חלקים — געוויינליך אין 640 אַקער —
דיא יעניגע, וועלכע האָבען געוואָלט איהר בע-
אָרבייטען.

פון 1890 ביז אפריל 1903 האָט דיא רע-
גירונג אָפּגעקויפט 127 אימעניעס (פארמס),
וועלכע האָבען ענטהאַלטען 6 הונדערט טויזענד
אַקער לאַנד, און בעצאָהלט אפיר 13¼ מיליאָן
טאלער. דיא ניטיגע געלד האָט דיא רעגירונג
געליעהען אין דיא „באנק אָפּ ענגלאַנד“ צו 3¼
פּראָצענט. דיא גאנצע ערד האָט זי איינגע-
טהיילט אין קליינע חלקים און דורך גורל פער-
טהיילט צו די, וועלכע האָבען זי געוואָלט אליין
בעאָרבייטען. ביים פערטהיילען האָט מען פאָר-
געצויגען אַזעלכע, וועלכע האָבען דאָס רוב זיך
גענויטיגט. אויף אזא אופן אויף דעם אָרט, וואו
פריהער האָבען זיך געפיטערט שעפּסען אַדער
עס איז גאָר געשטאַנען פוסט און פערוויסטעט,
ערנעהרען זיך איצט צעהנדליגע טויזענדע
מענשען.

דיא ערד ווערט אָבגעגעבען אויף אַזעלכע
בעדינגונגען:

(1) מען פעררענטעט אויף 999 יאָהר,
מען קען עס האָבען אָהן א סענט איינצוצאָהלען.
דער פארמער צאָהלט בלויז 4 פּראָצענט יעהר-
ליך פיר דעם ווערמט פון דיא ערד, וועלכע ווערט
בלויז איין מאָל אָבגעשעצט און מען טאָר עס
ניט פיר דיא גאנצע 999 יאָהר פון דאָס נייע

אין דער עקספארט פון דיא זעלבע צוויי ארטיקלען איצט געוואקסען אויף העכער וויא 7 מיליאן טאלער. דיא זעלבע פראפארציע איז אויך אין בעצוג אויף פלייש, וואָל, פירות און ז. וו. דיא רעגירונג האָט איינגעריכטעט שפייכערען (סקלאדען), וואו יעדער פויער קען בריינגען זיינע פראדוקטען; דאָרטען ווערען זיי געפאקט, סאָרטירט, געמישט פון פערדארבעט ווערען, עס ווערט ארויפגעלעגט דעם רעגירונגס סטעמפל און טראנספארטירט נאָך ענגלאנד, וואו זיא האָט איהרע אנגעטען, וועלכע פערקויפן דיא פראדוקטען פיר כשר „מארקעט פרייז“ און שיקען אָב דאָס געלד. דיא הוצאות זיינען זעהר קליין, דען דיא רעגירונג רעכענט בלויז דאָס, וואָס איהר אלליין קאסט און דער פויער קריגענט דעם פולען פרייז פיר זיינע סחורות און דאָרף ניט פערלירען א העלפט דורך דעם וואָס ער איז געצוואונגען צו פערקויפן צו דיא צווייטע שטחערדלער.

אזוי וויא די אייגענבאהענע זיינען נאציאנאלאזירט, איז אום צו קולטיווירען דאָס לאַנד, פיהרט דיא רעגירונג אומזיסט אלע דיא פראדוקטען, וועלכע קענען ארויסהעלפן דעם פויער צו פערבעסערען זיין ערד, וויא צום בייז שפיעל מיסט, בחמות און ד. ג. אויך אלע פראדוקטען, וועלכע ווערען געשיקט צום אויסשטעלונג, ווערען געפיהרט אומזיסט. אום ארויסצוהעלפן דעם קליינעם מענשען איז איינגעריכטעט, אז אויב איהר שיקט איין פונט אָדער איהר שיקט א מיליאן פונט, מוזט איהר צאָהלען פיר'ן טראנספארט דעמזעלבען פרייז.

דיא רעגירונג לייט אויך אויס געלד צו גרינדען קרימערעס (קלייטען פון מילך, פוטער, קעז און ד. ג.). דאָס מוז אָבער געשעהן אויף דעם פונדאמענט פון אססאציאציאן. דיא און פיעלע אנדערע רעפארמען בלויז אין לאַנדווירטשאפט האָט דיא רעגירונג אויסגעפיהרט אין דעם משך פון 10 יאָהר.

מכא דיא רעפארמען אין אלע איבעריגע צווייגען פון געזעלשאפטליכע לעבען, וועלכע זיינען נאָך פיעלפיעל פראגרעסיווער און וויכטיגער, וויא דיא, וועלכע אויך האָב דאָ בעשריע, בען, וועלען מיר ריידען אין דיא אנדערע ארטיקלען.

געוואָרען אפליישישאַנס פון 13 טויזענד פויערים פון וועלכע 8,700 האָבען געקראָגען צו ליינען א סומע פון 13½ מיליאן טאלער. ביז היינטיגען טאָג האָט נאָך ניט פאסירט, אז דיא רעגירונג זאָל דארפן צונעהמען פון וועמען ניט איז דיא ערד פיר ניט צאָהלען.

אויסער דיא געוואָלדיגע טובה, וועלכע דיא רעגירונג טהוט דיא פויערים מיט דעם ליינען געלד אויף אזעלכע לייכטע בעדיענגונגען, איז נאָך געבליעבען אין איהר קאסע א ריוח פון 250 טויזענד טאלער.

א חוץ דעם, וואָס דיא רעגירונג האָט געליען געלד אויף 4 פראצענט, האָט זיא אויך געצוואונגען דיא באנקירטקע וואכערניקעס ארויסטערצולאָזען פון זייער הויכען פראצענט. נאָך דאָס איז נאָך ווייט ניט אלעס, וואָס דיא רעגירונג האָט געטהאָן, אום צו העלפן פערבעסערען דיא לאַגע פון דיא פויערים. זיא האָט איינגעריכטעט פרייע לאַנדווירטשאפטליכע שוהלען, וואו אפילו ערוואקסענע מענשען האָבען געקענט געהען; זיא האָט ארויסגעשיקט איבער'ן גאנצען לאַנד עקספערטען — אַגראָנאָמען (ערפאָהרענע אין הלכות לאַנדווירטשאפט) וועלכע האָבען געלערנט דיא פויערים, וויא זיך נהג צו זיין מיט דיא נייע מינים זריעה, וועלכע זיא האָט געגעבען אומזיסט, וויא צו פלאנצען נייע פרוכטבוימער, וויא זיך צו בעגעהן און צו ערציהען בחמות, עופות און ד. ג. דיא אַגראָנאָמען האָבען אויך געוועזען, וויא מען זאָל אויפ'ן וויסענשאפטליכען שטייגער מאכען פיר מער, קעז און ז. וו. דורך זייער מיה איז עס געלונגען איינצופלאנצען אקאציעס, דיא קאָרע פון וועלכע מען געברויכט פיר גערבעריי; זאָ דאָס די אינדוסטריע, וועלכע האָט פריהער קוים עקזיסטירט, האָט זיך איצט שטארק ענטוויקעלט. אויך וויינטרויבען, פון וועלכע מען האָט פריהער ניט געוואוסט אין נירזעלאַנד, איז דיא אַגראָנאָמען געלונגען איינצופלאנצען, און דער פראַכטפאלער קלימאט איז וויא געוואונשען פיר זיי.

וויא געוואָלדיג דער פראַגרעס איז געוואקסען אונטער דיא נייע רעגירונג, איז לייכט צו זעהן פון דעם, אז בשעת אונטער דעם פריהערדיגען רעזשים האָט נירזעלאַנד עקספארטירט פיר 5 טויזענד טאלער פוטער און קעז א יאָהר,

דיא קרבנות פון דער אינדוסטריע*)

פון ה. אלעקסאנדראוו.

טאז פון דיא מיליאנען מענשען, וועלכע זיינען געצוואונגען צו בעניטצען דיא אייזענבאהנען און וועלכע גיבען זיך היינט צו טאג איבער אין רשות פון דיא מארגאנס, גולדס, הילס און הערד מענס. וויא דיא מעשה איז, לאזט זיך אויס פון דיא גוואלדען א נעכטיגער טאג, דער שווארד צער בעריכט ווערט גיך פערגעסען אין דעם טארטראם פון אנדערע, סענזאציאנעלערע נייעס, און אלעדינג בלייבט וויא געווען.

אין דעם יאהר 1904 האבען מיר געהאט 94.201 אייזענבאהן קרבנות.

איבער ניינציג טויזענד פעראומגליקטע נפשות אין איין יאהר אויף דיא אייזענבאהנען איז בלתי כפק א מורא'דיגער רעקארד. דער עיקר ווען מען דערמאנט זיך, אז אין ענגלאנד למשל טרעפען זיך לפי ערך גאר קיין שום אומגליקען ניט אויף דיא אייזענבאהנען, און ווען אומגליקען טרעפען זיך יע, פאלען דערביי זעהר וועניג קרבנות. אבער מען דארף וויסען, אז דיא ניינציג טויזענד זיינען נאר א קליינער טהייל פון דער צאהל אומגליקען, וואס עס פאסירען דורכ'ן יאהר אין דער אמעריקאנער אינדוסטריע. טויזענדער מענשען ווערען דא טאגטעגליך פערקריפעלט און גע'ממית'ט אין דיא פאבריקען, אין דיא מיהלען, אין דיא קאהל לעזגריבער, ביים בויען הייזער, ביים גראבען טונעלען. אבער דיא דאזיגע אומגליקען מאכען ניט קיין שום רושם אויפ'ן גרויסען עולם, רופען ניט ארויס קיין שום גוואלדגעשרייען אין דער פרעסע צוליעב א פראסטען טעם: בעת אויף דער מלאכה'ממות'ליסטע פון דיא אייזענבאהנען קען זיך געפינען יעדער פרייער אמעריקאנער, וואס פאר א יחסן ער זאל ניט זיין ביי זיך איז שטעדטעל (ניט לאנג צוריק האט געטראפען, דאס איז א באה'אומגליק אין דער'הרג'עט גע'ווארען דער פרעזידענט פון דער אייזענבאהן קאמפאניע גופא.) — לייזט אבער פון דיא אומגליקען אין דער אינדוסטריעלער וועלט נאר א געוויסער טייל פון דער בעפעלקערונג, איין איינציגע קלאס, דיא ארבייטער-קלאס, די מענ-

ען דער ליעבער זומער קומט צוגעהען, און דיא אינטער-סטייט קאמערס קאמישנאר "לאזט אברוקען דעם לאנגען בעריכט פון דיא אומגליקען, וואס האבען פאסירט אין דעם יאהר אויף דיא אמעריקאנער אייזענבאהנען, ווערט נאטירליך ביי יעדען איינעם זייער אויפ'ן הארצען. און ניט נאר דערפאר, וואס עס זיינען אומגעקומען אומזיסט און אומנישט, פאר פרעמדע עברות, צעהנדליגע טויזענדע לע'בעדיגע נפשות. נאר נאך מעהר, ווייל דאס איז א גורח, וועלכע ריהרט אן אלעמען, דיא גאנצע בעפעלקערונג. וועמען א שטייגער קומט ניט אויס צו פאהרען מיט דער באהן, כאטש איין מאל דורכ'ן יאהר? און דעם איין מאל קען זיך גראד טרעפען דער'אונגליק — אראב פון דיא רעלכען, געפלאצט א גווינט, א שרפה, א ביווע באגעגנים מיט א צווייטער באהן פון פארענט אדער פון הינטען. און אז דיא צייטונג גען, על פי רוב דיא געלע, נעמען גוואלדעווען פון דיא גרויסע רציחות, איז דער עולם מיט זיי מיט לייב און לעבען. געשרייען דערהערען זיך, פראטעסטען, קשיות. וואס קוקט מען? וואס שווייגט מען? וואס רודערט מען ניט אויף דאס לאנד, דעם קאנגרעס, רוזוועלט'ן? פאר וואס דערלאזט מען דעם זשענעם, חוצפה'דיגען טראכט צו בויען זיין הצלחה אויף דיא צוברענטע און צוריענע מענשליכע ביינער?... און ניט ביי איין אנשטענדיגען אמעריקאנער בירגער באמבעלט זיך פיעלייכט בשעת מעשה דער אפיקורס'ישער געדאנק אין קאפ: צו עס וואלט טאקי ניט געווען גלייכער, אז קהל זאל האבען א שטיקעל דעה אין דיא אייזענבאהנען? דעמאלט וואלט מען דאך זיכער א טראכט גע-

(*) דיא פאקטען זיינען גענומען פון אן ארטי-

קעל אין דיא
"North American Review," Nov., 1906

נעמען ניט אן קיין שום מיטלען צו פערמיטען זייערע ארבייטער פון אזוינע שרעקליכע אומגליקען.

עס איז פון דעסמוועגען פאראן א וועג וויא אזוי מען קען געוויסערמאסען אבשאצן דיא צאהל קרבנות. און דר. דזשאשיא כטראנג האט אין אן ארטיקל אין דער נאטורה אמעריקע קען רעווייא, געמאכט. אן אינטערעסאנטען חשבון. אין 1904 האבען פאסירט אין פראנק-רייך אין אלע געשעפטען, א חוץ דיא קאהלען-גריבער און דיא אייזענבאהנען, 212 טויזענד מיט 755 מענשליכע אומגליקען. ווען מיר זאלען בערעכענען, אז ביי אונז קימערט מען זיך פיעל ווייניגער איבער דעם מענשענס לעבען וויא ביי דיא פראנצויזען, און אז דיא בעפעלקערונג פון אמעריקא איז צוויי מאל אזוי גרויס וויא אין פראנקרייך, טא קען מען אננעהמען, אז אין איין יאהר טרעפט זיך ביי אונז לכל הפחות 425 טויזענד אומגליקען, ניט אריינרעכעננדיג אין דעם טרויעריגען צעטעל דיא אומגליקען אויף דיא אייזענבאהנען און אין דיא מינען-גריבער. ווען מען זאל דעריבער צו דיא 425 טויזענד צילעגען דיא 94 טויזענד 201 אומגליקען, וואס האבען געטראפען אין 1904 אויף דיא אייזענבאהנען, און דיא 5100 אומגליקען אין דיא קאהלען-מינען (ניט אריינרעכענענדיג אנדערע מינען), וועלען מיר האבען א קימא לן פון צום ווייניגסטען 525 טויזענד קרבנות פון דער אמעריקאנער אינדוסטריע אין איין איינציגען יאהר. אז דיא צאהל 525 טויזענד איז דער מיר-נימום, ד.ה. דיא קלענסטע, וואס מען קען אנטעמען. קען מען אויסגעפינען פון א גאנצן אנדערען חשבון. איינע פון דיא גרויסע אמעריקאנער קאמפאניס, וועלכע פערזיכערן ארבייטער אויפ'ן פאל פון אן אומגליק, גיט איבער אין א בעריכט פון 1900, אז צווישען דיא קליינטען טען איהרע וואס האבען אלע צוזאמען פערדיינט 1905 מיליאן 515 טויזענד און 398 דאלאר 1,905,515,398 א יאהר, האבען זיך געטראפען 185 טויזענד מיט 88 (185,088) אומגליקען. דיא דאזיגע ארבייטער, וויא עס ווערט דערציילט אין דעם בעריכט, זיינען געווען בעשעפטיגט אין פאבריקען און אין שעפער. אויב מען זאל אננעמען 500 דאלאר אלס דיא דורכשניטליכע שכירות פון דעם סאָרט ארבייטער פאר א יאהר צייט, קומט אויס, אז אין דער קאמפאני זיינען געווען פערסטראכירט אין אלע

ליכטייט צו ברעכען הענד און פיס ביי אן אייזענבאהן-סאטראפע און א קהל'שע צרה; א גזרת רבים, אבער פערשטאטען ווערען אין א קאהלען-גרויב דורך אן אויפרייסונג; אראבפאלען פון פינפטען גארן ביים פארבען א הויז און בלייבען אהן א קאפ און אהן זייטען; צורמאלען ווערען אויף שטיקלעך פון א ריזיגער מאדשין, וועלכע פליהט וויא א טיייוועל און שלעפט אין זיך אריין דעם נישט-פארוויכטיגען; פערברענט ווערען אויף אש אין איינעם פון דיא קאהל-אוייווענס, וואו מען גיסט שטאָהל, — דיא אלע אומגליקען געהערען, פערשטעהט זיך, צום צו דיא אלגעמיינע צרות, נור צו קלאסען-צרות, אלץ איינס, וויא למשל דיא ספעציעלע טראנספארט אין פערשידענע פאכען ארבייט.

דיא אמעריקאנער געזעץ-מאכער קענען זיך שעהמען טאקי פאר זייערע קאלעגען אין דעם אלטען אייראפא. קיין איין רעגירונג אין א ציוויליזירטען לאנד ווייזט ניט ארויס אזא'ן אונגערייפליכע גלייכגילטיגקייט צו דער זאך וויא דיא רעגירונג פון דיא פעראייניגטע שטאטען, וואו מען קלעמט זיך אזוי אין דיא הויכע פענס-טער מכח „ראסעוועלכסטמאָרד“. נאר אין עלף שטאטען פארדערט דאס געזעץ פון דיא פאבריקאנטען צו בעריכטען די אנפאלע וואס טרעפן זיך אין זייערע געשעפטען. אין דיא איבעריגע שטאטען וויל דער ברויט-געבער — אין ער מוידע וואו מען דארף, וויל ער ניט — אין מען א פנים יוצא אזוי אויך. און אפילו פון דיא דרייצעהן שטאטען אין נור אין איינעם איינגעפיהרט, אז בעריכטען פון דעם סאָרט זאלען צוגעשטעלט ווערען פון דורכאויס אלע אינדוסטריען. דערפאר איז ליכט צו זעהען, אז עס איז כמעט אונמעגליך אויסצוגעפינען וויא פיעל ניט איז גענויע ציפערן פון דיא מענשליכע אומגליקען דורכ'ן יאהר אין דער אינדוסטריע-לער וועלט. קרבנות פאלען אלע טאג, און ניט מען ווייס פון זיי, און ניט מען הערט פון זיי. דער לעזער געדינקט נאך מן הסתם דעם בעריכט פון עסטרייכישען קאנכולאט אין פיטסבורג צו זיין רעגירונג, וואו יענער בעקלאגט זיך, אז א סך גרינע סלאוואקעס, רוטענער, אונגארען פאלען אריין ביי דער ארבייט אין דיא קאלד-אוייווענס פון דיא שטאהל-פאבריקען און ווערען אין איין רגע פער'שרפה'ט, און דיא פאבריקאנטען מאכען זיך נאך ניט וויסענדיג און

עס זיינען געפאלען אין דער מלחמה צווישען
דיא בורען און דיא ענגלענדער פון ביידע זייטען
אין דעם משך פון דריי יאהר.

אין 1905 זיינען דער'הרג'עט געווארען אויף
אונזערע אייגענבאהענע יעדע 37 טעג און פער-
וואונדעט יעדע 20 טעג אקוראט וויא פיעל עס
זיינען דער'הרג'עט און פערוואונדעט געווארען
אין דער פיליפינישער מלחמה אין אלע 2561
שלאכטען. אדער אין אנדערע ווערטער, דיא
צאהל אומגליקען אויף אונזערע אייגענבאהענע
אין איין יאהר איז געווען 24 מאל אזוי גרויס.
וויא דער פערלוסט פון דער אמעריקאנער ארמעע
אויף דיא פיליפינען אין פערלויף פון דריי יאהר
מיט דריי חדשים. ווען מיר זאלען אנפיהרען
דיא מלחמה מיט דיא פיליפינאס 78 יאהר, ווע-
לען מיר ערשט האבען דעם פערלוסט אין מענ-
שען, וואס עס גיבען אונז דיא אייגענבאהענע
אין צוועלף חדשים. מען דארף דערביי האל-
טען אין זינען, אז פון דער גאנצער מלאך המות
לויטע נעמען אוועק אויף זייער חלק דיא אייגענ-
באהענע נאך איין פינפטעל. ס'הייסט, אז אין
א האלבע דוצענד מלחמות געפיהרט אויפ'ן
פיליפינישען גאנג אין דעם משך פון 75 יאהר,
וואלטען מיר ניט פערלארען מעהר מענשען.
וויא פיעל מיר פערלירען דורכ'ן יאהר, אין
צייט פון „שלום“, אין אונזער גרויסארטיגער,
פון גאט געבענטשטער אינדוסטריע. נאך בע-
סער: דיא קאפיטאליסטישע זשעדנעקייט
נעמט ביי אונז צו אין איין יאהר פונקט אזוי
פיעל מענשען, וויא פיעל עס האט צוגענומען
איין יאהר דורכשניטליך פון דעם בירגער-
קריגע, דער פיליפינען-קריגע און דער רוסיש-
יאפאנעזישער קריגע צוזאמענגענומען. מען
מוז אבער וויסען נאך איין זאך: אין דעם
צעטעל פון דיא פעראומגליקטע אין א מלחמה
ווערען אויף געוויינליך אריינגערעכענט דיא
געשמארבענע פון אלערהאנד קראנקהייטען. אין
דיא פערלירשפייטאלען, בעת אין דעם צעטעל
פון דיא „פריעדליכע“ אומגליקען אין דיא אינ-
דוסטריען רעדען מיר נור פון דיא פערוואונדע-
טע און דער'הרג'עטע ביי דער ארבייט.
וויא פיעל מענשען עס שטארבען אויס א יאהר
פון דיא זאגענאנטע פאד-קראנקהייטען, דאס
ווייס איין גאט דער לעבעדיגער, דיא סטאטיס-
טיק קען דעם חשבון ניט מאכען. יעדענפאלס
דערגרייכט דיא צאהל גוטע הונדערטער טויזענ-
טער.

מען 3 מיליאן 811 טויזענד און 30 (3,811,030)
בעלי-מלאכות, וואס-זשע באדייט דאס? דאס
באדייט, אז אין פאבריקען און שעפער ווערט
ביי אונז אלע יאהר פעראומגליקט איינער פון
יעדע 20.29, אדער 48.56 — פון יעדע טויזענד.
און אזוי וויא אין 1900 זיינען געווען בעשעפ-
טיגט אין פאבריקען און אין שעפער 7 מיליאן
85 טויזענד 992 פערזאנען, טא האבען מיר א
חשבון פון 344 טויזענד מיט 96 אומגליקען.
אבער א חוץ דיא זיעבען מיליאן זיינען געווען
דעם יאהר 22 מיליאן אנדערע מיני ארבייטער,
ניט בעשעפטיגטע אין שעפער און אין פעקטא-
רים. וויא פיעל אומגליקען עס האבען זיך
געטראפען דא — ווייס מען ניט. אז מיר זאלען
אבער רעכענען, דאס אין דיא דאזיגע בעשעפטי-
גונגען איז דיא סכנה בינא מאל קלענער וויא
אין יענע, וועלען מיר אויף האבען א סך הכל
פון 220 טויזענד אומגליקען, און צוזאמען מיט
דיא פריהעריגע מאכט דאס א חשבון פון 564
טויזענד אומגליקען פאר איין יאהר.

א דריטער וועג צו באווייזען דיא ריכטיג-
קייט פון אונזערע ציפערן איז דער פאלגענדער.
אין שטאט וויסקאנסין איז לעצטען יאהר
דורכגעפיהרט געווארען א געזעץ לויט וועלכען
יעדער דאקטאר מוז בעריכטען פון יעדען איינצי-
גען אומגליקס-פאל, וואס מאכט דעם ארבייטער
אונפעהיג צו דער ארבייט וועניגסטענס אויף
צוויי וואכען.

דאס יאהר האט זיך נאך ניט געענדיגט
אבער דער שרייבער ווייס פון זיכערע קוועלען,
אז דיא אומגליקען וועלען באטרעפען צווי-
שען 15 און 20 טויזענד, און אויב איין שטאט
וויסקאנסין האט 15 טויזענד אומגליקען א יאהר,
טא האט גאנץ אמעריקא, נאך'ן רעכנונג, ניט
ווינציגער פון 542 טויזענד.

בכו, וויא מען זאל ניט דרעהען, אבער דיא
צאהל 500 טויזענד מיט א קלענערן אדער גרע-
סערען צוגאב בלייבט דער מינימום פון דיא
יעהרליכע אומגליקען. ד.ה. אז אין איין יאהר
ווערען ביי אונז אין דער אינדוסטריעלער וועלט
סיי איסקאליעטישע און סיי דער'הרג'עט צום
טויט אויף 50 פראצענט מעהר מענשען, איידער
עס איז געווען אין דער מלחמה צווישען רוס-
לאנד און יאפאן. פון ביידע זייטען. — דיא
אייגענבאהענע אונזערע בריינגען אום מעהר
מענשליכע לעבענס איין איין יאהר, וויא פיעל

בען איין אומערליגען סענט צו בעשיצען דאָס לעבען פון זיינע אָנגעשטעלטע.

וויא געזאָגט, מאַכען דיא באַהן-אומגליקען א גרעסערען רושם אויפ'ן אמעריקאנער, וויא דיא אומגליקען פון אנדערע אינדוסטריען. און אַט דערפאַר טאָט האָבען מיר וועגען דיא באַהן-אומגליקען דיא גענויעסטע ציפערן.

מיט דער פערגרעסערונג פון דער בעפעל-קערונג אין מיט'ן וואוקס פון האנדעל וואקסט נאטירליך דער פערקעהר אויף דיא אייזענבאָהן נען. און עס קאָזט זיך ריידען, אז דיא אנפאלע זאָלען זיך פערמעהרען לויט דעם וואוקס פון פערקעהר. אָבער דיא געפאָהר פאר דיא פאסאַ-זשירען איז געוואקסען פיעל שנעלער וויא דער פערקעהר. אין דעם בעריכט פון דער „אינטער-סטייט קאמערס קאמישן" פאר'ן יאָהר 1905 געפינען מיר אזא חשבון:

יאָהר די-צאל פאסאזשירען	די-צאל פאסאזשירען	יאָהר די-צאל פאסאזשירען
1895	2,984,832	213,651
1904	1,622,267	78,523
1905	1,375,856	70,655

ס'הייסט, אז אויף דיא זעלבנע צאָהל פאַ-סאזשירען האָבען מיר געהאַט אין 1905 צוויי מאָל אזוי פיעל נע'הרג'עטע און דריי מאָל אזוי פיעל פערוואונדעטע וויא מיט צעהן יאָהר פריער אין 1895.

נאָך א זאך איז: וואָס ווייטער דיא שטרע-קע וואָס מען פאָהרט מיט דער באַהן, אלץ גרע-סער איז דיא מעגליכקייט צו טרעפען דעם שטן אין וועג. אויף א רייזע למשל פון טויוונד מייל איז דיא געפאָהר צעהן מאָל אזוי גרויס וויא אויף א נסיעה בלויז פון הונדערט מייל. אָבער אויף דיא אמעריקאנער אייזענבאָהנען בע-מערקט מען, אז דער כלל גילט פאר זיי ניט. דוקא פערקעהרט: ווען מען בעטראכט דיא צאָהל באַהן-אומגליקען פון פערשיעדענע יאָהר רען, קען מען זעהען, אז יעצט טרעפען דיא אומגליקען אָפטער און אויף קירצערע שטרע-קען וויא מיט צעהן יאָהר פריער. אין 1895 איז אויסגעקומען איין טויטענפאל אויף 71,693,743 מייל; אין 1904 האָט פאסירט איין טויטאומגליק אויף יעדע 49,712,502 מייל, און אין 1905 בלויז אויף 44,320,576 מייל.

מיט דער מעגליכקייט פערוואונדעט צו ווערען איז דיא אייגענע פעהעלטנים וואָס דאָ. אין 1895 איז געווען איין פערוואונדעטער אויף יעדע 5,131,977 מייל; אין 1904 האָט שוין געטראָפּען איין פערוואונדעטער אויף יעדע

אין דער טרויעריגער געשיכטע איז פאראן א מערקווירדיגע פונקט. וואָס מעהר עס ענט-וויקעלט זיך דער מענשליכער פראָגרעס, ווערען אלץ זעלטענער און זעלטענער דיא בלוטיגע מלחמות אין דער ציוויליזירטער וועלט. פון איין זייט האָר טאָט ביי היינטיגען טאָג א מלחמה אָבקאָסטען אוצרות מיט געלד, און ביידע צדדים, וועלכע זיינען געוויינליך אָהן דער אַנט-שיקעניס אויף ביז'ן האַלץ אין חובות, ווערען פשוט בידל הדל. מען רעדט שוין ניט פון דיא קרבנות אין מענשען, דיא אינגסטע און דיא געוונדסטע, וועלכע מוזען אומקומען. פון דיא מאָדערנע כלי מלחמה מאַסענווייז. וויעדער פון דער אנדערער זייט, פערשפרייט זיך וואָס ווייטער אלץ מעהר און מעהר דער געדאַנק אָדער, בעסער געזאָגט, דער געפיהל פון סאָלידאַ-ריטעט צווישען איין קולטור-פאָלק און דעם צוויי-טען, דערהויפּט אין דיא ארבייטער-מאַסען. און דיא רעגירונגען מוזען זיך רעכענען אָט מיט דעם געפיהל און שטיקען אין דער ברוסט דיא ווילדע אָפּעטימען. דער אינטערנאַציאָנאַ-לער געריכט אין האַאָג, וועלכער בעשעפטיגט זיך מיט פשרות מאַכען אין דיא פאָליטישע מחלוקות, איז אייגענטליך אויסגעוואַקסען פון דיא דאָזיגע שטרעמונגען. און פיעליכט איז שוין ניט ווייט דיא צייט, ווען מלחמות, וועניג-סטענס צווישען דיא ציוויליזירטע פעלקער, וועלען אויפהערען גאָר אין גאַנצען. אָבער דאָ קומט דאָס מערקווירדיגע. וואָס מעהר עס ענט-וויקעלט זיך דער מענשליכער פראָגרעס, ד. ה. וואָס גרעסער און וואָס מעהר פערפוינט עס ווערען דיא בעדורפניסען פון דעם מענשען און אלס רעזולטאַט דערפון וואָס מעהר ענטוויקעלט דיא אינדוסטריע, וואָס גרעסער און וואָס קאָמ-פליצירטער דיא מאַשינעריי, דיא מיטלען פון פראָדוקצאָן, אלץ גרעסער ווערט דיא רייזיקע פון ארבייטער, אלץ עפּטער דיא מעגליכקייט נע'הרג'עט צו ווערען ביי דער ארבייט, אלץ ליינער דיא מלאך המות ליסטע אין דער אינ-דוסטריעלער וועלט.

פערשטעהט זיך, אז דיא אייגענע וואונ-דערטעכניק, וועלכע האָט אויסגעבויט א מאַשין — א ריעז און איהר געגעבען די קראַפט צו וועבען און צו שטעבען, האָט אויך געפונען גאַנץ זיכערע מיטלען, וואָס זיינען אימשטאַנד צו פעהרימען דעם ארבייטער פון אומגליק. די צרה איז אָבער, וואָס דער קאפיטאַליסט וויל זיך ניט באנוצען מיט דיא מיטלען, וועלכע קאָסטען געלד, און וואהרשיינליך א סך אויף. און כל זמן דאָס געזעץ, דאָס קלאַסען-געזעץ, צווינגט איהם ניט דערצו, וועט ער ניט אויסגע-

1889 איז געווען אין דייטשלאנד אן אויסשטעלונג פון פערהיטונגסמיטלען, און באלד נאכדעם האָט זיך געעפֿענט אין וויען אַ מוזעאום פון אלערהאַנד מיטלען, וואָס בעשיצן דעם אַרבייטער און הימען אָב זיין געזונד. ביי היינטיגען טאָג זיינען שוין פאַראן אַכט מוזעען אַזעלכע אין אייראָפּא. און איינער פון זיי געפינט זיך אין מאַסקווא. ס'הייסט, אַז אפילו דאָס אונטערשטעליגע רוסלאַנד שטעהט אויף אין דעם פּרט העכער פון אמעריקא. עסטרייך מאכט כסדר אויסשטעלונגען סיי פון דיא אלטע און סיי פון דיא נייעגעפונענע שוידמיטלען.

עס איז אַלץ גאָר קיין חידוש נישט, וואָס אין דיא זעלבדיגע צוויי אינדוסטריען (אייזענ-באָהנע און קאָהלען-גריבער) דער'הרגענען מיר און פערוואנדען פון צוויי ביז נייך מאָל אזוי פיעל ארבייטער וויר אין אייראָפּא.

מיר דארפֿען אָבער נישט דענקען אַז אין אייראָפּא האָבען זיי שוין אונטערגעבראַכט דאָס קוילענען פון ארבייטער צום נידריגסטען פונקט. ס'איז נאָך דאָרטען אויך גענוג שלעכט. מען האָט אונטערוכט 15 טויזענד אומגליקען, וואָס האָבען פאַסירט ביי דער ארבייט אין דייטשלאַנד, און מען האָט געפונען, אַז 53 פּראָצענט, ד. ה. מעהר וויר אַ העלפט, האָבען געדענט אויסגעמיידען ווערען. יעצט, ווען מען זאָל זיך פערעכענען, אַז אויף אַ געוויסע צאָהל אָנגעשטעלטע טרעפֿען זיך ביי אונז צוויי מאָל אזוי פיעל אומגליקען וויר אין דייטשלאַנד, און אַז אַ העלפט פון דיא אָנפֿעלע אין דייטשלאַנד וואָלטען געקענט פערמיידען ווערען, קומט אויס, אַז מעהר וויר דריי פיערטעל פון אונזערע אומגליקען האָט מען געקענט לייכט אויסמיידען. און אויב אפילו נאָך צוויי דריטעל פון אונזערע אומגליקען זיינען אַ נישט-נויטיגע אָנשיקענעס, דאָן קומט ווייטער אויס, אַז אלע ליעד בע יאָהר פערלירען דיא אמעריקאַנער ארבייטער אומזיסט און אומנישט אַקוראַט אזוי פיעל קרבנות, וויר פיעל עס זיינען געפאַלען אין דער רוסיש-אפּאָנעזישער מלחמה אין ביידע פיינד-ליכע ארמעען.

דיא נאנצע וועלט איז געווען פערדיינטערע סירט אין איינשטילען די מלחמה צווישען רוס-לאַנד און יאַפּאָן; און מיר זיינען שטאַלץ מיט דער ראלע וואָס אונזער פערזידענט האָט גע'היפּעלט אלס 'ילום מאַכער, אָבער דער עולם איז זעהר גלייכגילטיג צו דער אונאויפהערליכער מלחמה געטו דיא מענשהייט, הום דיא בלוט פערגיסונג געהט נישט אַז אין אַזעלכע נאָר איז איינער זער אייגען לאַנד.

2,406,236; מייל, וועהרענדי אין 1905, איז געדען אין פערוואנדעטער אויף יעדע 2,276,002 מייל.

מיט אנדערע ווערטער: דיא געפארה דער'הרגעט צו ווערען איז געשטיגען, —

אין איין יאָהר אויף 12.16 פּראָצענט, אין צעהן יאָהר אויף 61.76 פּראָצענט, און דיא געפארה פערוואנדעט צו ווערען אין איין יאָהר אויף 5.72 פּראָצענט. אין צעהן יאָהר אויף 125.52 פּראָצענט.

„אונזערע עלטער זידעס אין דיעזען לאַנד האָבען געהאַט אויסצושטעהען דיא סכנות פון ווילדע חיות און ווילדע מענשען, און האָבען זיי ביסלעכווייז גובר געווען; דיא היינטיגע ציוויליזאַציע איז פול מיט סכנות וואָס מיר האָבען אַלליין בעשאַפֿען. מיר פערלאנגען צו פאַהרען וואָס שנעלער; מיר ערפינדען כסדר אַלץ שטאַרקערע שפּרינג-שטאַפֿען; מיר פער-ווענדען וואָס אַמאָל מעהר עלעקטריציטעט; מיר בויען הויכע און העכערע הויזער; מיר פערבייטען דיא איינפאַכע געצייג פון דיא פריערדיגע צייטען אויף שנעלע און מעכטיגע מאַדשינען; און דיא צאָל פון די ארבייטער וואָסס און מוז וואַסען.“

דיעזען סך הכל מאכט דער שרייבער אין דער „נאָרטה אמעריקאַן רעוויאו“ פון דיא זעהר אינטערעסאַנטע ציפערען וואָס ער האָט צוזאַמענגעשטעלט. ער היט זיך אָבער ארויסצוזאָגען דעם אמת מיט דיא ריכטיגע ווערטער. ער היט זיך צו זאָגען, אַז דער אומגליק קומט נישט פון דעם פּראָצעס אין דער אינדוסטריע, נור פון דער קאפיטאַליסטישער סיסטעמע. איהם קלעמט דאָס האַרץ נור פון דיא „אונזעליכע“ קרבנות, דיא „ניצליכע“ הפנים, דיא וואָס בריינגען פּראָפּיט, מאַכען נישט אויס.

זיינע ווייטערע אויספיהרונגען, וועלכע מיר גיבען דאָ איבער בקיצור מיט אונזערע אייגענע ווערטער, זיינען פון דעסטוועגען איינערעסאַנט:

אייראָפּא האָט פיעל ווייטער פּראָגרעסירט אין דער היינזיכט צו בעשיצען דיא ארבייטער פון נוצלאָזע (!) אומגליקען, סיי דורכ'ן געזעץ, סיי מיט דעם בענוטצען פון פערהיטונגס-מיטלען, וויר דיא אמעריקאַנער. אין דיא פערשידענע אייראָפּעאישע לענדער זיינען געגרינדעט כּפּעציעלע אָרגאַניזאַציען מיט'ן צוועק צו פערהיטען די לעבענס פון דער אינדוסטריעלער ארמע. דיא „אָסאָיאַציען פון דיא פראנצויזישע אינדוסטריאַליסטען צו פערהיטען אומגליקען“ איז נאָך אין 1887 אנערקענט געוואָרען אלס אַ וויכטיגע איינריכטונג לטובת הכלל. אין

א טאג, אין צוויי, אין דריי, נאך פאנאנדערנע צויגען אויף דיא נאנצע 365 טעג אין יאהר. וויא פיעל אונגליקען געפינט מען בעריכטעט אין די צייטונגען אלע טאג? נח, צעהן, צוואנציג, ווייל 99 פראצענט ווערען דאך פערשוויגען. און וואס פאר אן איינדרוק קען מאכען אין דער אמת'ן אויף דעם לעזער א קליינע נאטיץ וועגען פער-שאטענע קאהלען-גרעכער ערגיץ אין סקענעקסט-די, ווער ווייס וואו דאס איז.

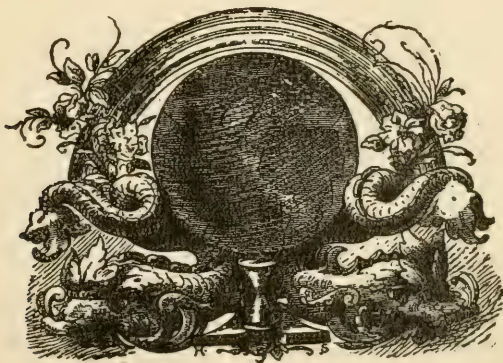
און אט דאס איז די הויפט-סבה, פאר וואס דער עולם קוקט אזוי פערברעכעריש-גלייכניץ-טיג אויף די אונגליקען אהן א שיעור אין דער אינדוסטריעלער וועלט.

„עס איז נישט צו מאכען א סוף צו דער בארבעריי פון מלחמות. אין נישט אויף צייט צו מאכען א סוף צו דער בארבעריי אין פריעדען?“ צו דעם צוועק, דערצעהלט אונז דער שרייבער, וועט פון יאנואר דעם 28טען ביז פעברואר דעם 9טען, אין דעם ניו-יארקער מוזעאום פון נאטשוראל היסטאריע, שטאטפינדען אן אויסשטעלונג פון ערפינדונגען פון פערשידענע זיכערהייטס-מיטלען. גראווער קליינלאנד אליין האט אנגענומען צו זיין דער ערשטער ווייס-פרע-זידענט. די אייראפעאישע מוזעאומס - וועלען מיטהעלפען. און א סך מאנופעקטורערס אינ-טערעסירען זיך דערמיט.

הלאזי זאל פון דעם ארויסקומען עפעס גוטס. אונז דוכט זיך, אז דיא „בארבאריי אין פריעדען“, דיא „קרבנות פון דער אינדוסטריע“, וועלען נישט פריהער אויפהערען ביז דיא ארביי-טערקלאסע אליין וועט דיא זאך נישט נעהמען אין איהרע הענד. ביז עס וועט נישט געמאכט ווערן רען אסוף צו דער אונזיגער ארדנונג, צו דעם משוגענעם יאגנניש נאך פראפאגאנדע.

מילא, אז סאלדאטען פערניסען זייער בלוט, זיינען זיי דאך אליין פראפעסיאנעלע רוצחים. ווי זאגט דער פסוק: על דאטפת אטפוד וסוף מטיפיד יטופן. קומט זיי יע, קומט זיי נישט, אבער אויף דעם געהן זיי דאך. דיא ארבייטער ווערען אבער געטויט און פערקריפעלט נישט ביים פערניכטען לעבען און אייגענטהום, נאך ביים פראדוקציע. דעם פרייז מור זען זיי צעהלען, ווייל זיי ברענגען ווייטער דיא ציוויליזאציע. דער טויט פון סאלדאט אויפ'ן שלאכטפעלד, הויבט דעם מוטה פון דיא חברים, די בירגער, און ווען ער געהט זיך שלאגען פאר א גערעכטע זאך, ווי צום ביישפיעל אין דיא רייהען פון א רעוואלוציאנערער ארמעע, איז דער טויט נישט ארויסגעווארפען. אבער דער טויט פון דעם ארבייטער ביי דער ארבייט קען נישט בריינגען קיין שום נויץ און אנשטאט צו הויבען דעם העלדען-מוט פון די חברים, דער-שלאגט ער איהם נאך מעהר.

ווען דער האלבער מיליאן אינדוסטריעלע קרבנות, וואס אמעריקא פערלירט דורכ'ן יאהר, וואלטען, אזוי וויא אין א מלחמה, געפאלען אין גרויסע מאסען אויף איין בעגרענעצטען פלאטץ און אין דעם משד פון א נאנץ קורצער צייט, וואלט דאס נאטירליך געמאכט דעם שרעקליכען איינדרוק ווי פון דעם מאסען-מארד אויף דיא שלאכטפעלדער, אבער די צרה ליגט טאקע דע-ריין, וואס מענשען קומען אום איינציגווייט אדער אין קליינע קופקעס, דא אין א קאהלען-גרוב אין פענסילוועניא, דא אויף א וואלקען-קראצער אין ניו-יארק, דא אין דיא בעקענס מיט דעם זורניגען חזיר-פעטס אין פעקינגטאן, דא אין האפען פון סאן-פראנציסקא, און נישט אין

דיא מלחמה פאר דעם לעבען.

פון דר. אב קאספע.

זיין און דעם אקטיווען קאמפף מיט בעוואוסט-
זיין, א. ז. וו.

צווייטענס, אז דיא פלאנצען און חיות פיה-
רען זייער קאמפף מיט דער ארומיגער נאטור,
יעדער איינצעלנער בעזונדער. יעדע איינצעלנע
פלאנץ, יעדע אינדיווידועלע חיה זוכט צו קרי-
גען פון דער ארומיגער וועלט דיא נויטיגע נאך-
רונג-מאטעריאלען, אליין פאר זיך, מיט איהרע
אייגענע איינצעלנע קרעפטען און פעהיגקייטען:
דריטענס, אז צווישען פלאנצען און חיות
וואס געהערען צו דעם זעלבען מין קומט ער-
גיין ניט פאר א דירעקטע מלחמה פון איינעם
געגען דעם אנדערען; דער אקטיווער לעבענס-
קאמפף צווישען דיא מיטגלידער פון דעם זעל-
בען מין איז טאקע דער שארפסטער, ער דריקט
זיך אָבער אויס אין דעם, וואס יעדער איינצעל-
נער זוכט צו פערבאפען פאר זיך דיא נויטיגע
לעבענס מאטעריאלען, און עס קומט במילא
אויס, אז דאָרט, וואו עס זיינען ניטאָ איבער-
גענוג מאטעריאלען פאר אלעמען, מוזען דיא יע-
ניגע אונטערגעהן, פאר וועמען עס בלייבט ניט
קינע מאטעריאלען צו אויפהאלטען זייער לעבען.
יעצט לאָמיר אַרבירגעהן צו דיא גאנץ
נייע פארמען פון לעבענס קאמפף ביי מענשען.
דיא פראגע, צו האָט דער מענש ווען עס איז גע-
לעבט אן איינפאכען לעבען פון א ווילדער חיה,
צו איז ער אויך איינציגווייז אַרומגעלאָפּען אין
דיא וועלדער, יאָגענדיג זיך נאָך אנדערע חיות,
איז נאָך ביז יעצט פאקטיש ניט געלעזען גע-
וואָרען. ניט נור דיא פערשריבענע געשיכטען פון
דיא גאנץ אלטע פעלקער, נאָר אפילו אויך דיא
אורעלטעכע לעגענדען דערמאָנען ניט א
וואָרט וועגען אזא צושטאנד פון מענשען.
מיר קענען נור זאָגען, אז וואהרשיינליך

ין דעם ערשטען ארטיקל האָט
דער קורצער אנאליז פון דעם
אמת'ן, פאקטישען אינהאלט
פון דעם לעבענס קאמפף ביי
פלאנצען און חיות אונז דייט-
ליך בעווייזען:

ערשטענס, אז דער אלגעמיינער קאמפף
פון דער אַרגאנישער וועלט מיט דער ארומיגער
נאטור האָט דורכגעמאכט א רייהע ענטוויקלונג-
גען; אז דיא איינפאכסטע אַרגאניזמען, דיא
וואָס שטעהן אויף דיא נידריגסטע טרעפּען פון
דעם גרויסען לייטער פון ענטוויקלונג פון דיא
לעבעדיגע בעשעפענישען, זיינען אין גאנצען
אונטערווארפען אונטער דיא העררשונג פון דיא
ארומיגע אומשטענדען; זיי קעמפּפּען ניט מיט
דער ארומיגער וועלט; זיי זיינען פאָלקאָממען
אבהענגיג פון זיי; זייערע גאנצע עקזיסטענץ
פון אָנהויב ביז'ן סוף ווערט בעשטימט און בע-
הערשט פון דיא נאטור-קאנדיציאָנען אַרום זיי:
פון דיא ווינטען, פון דיא וואַסערן, פון דיא
ליכט, פון דיא ווארימקייט, פון דיא פייכטקייט,
פון דיא נאָהרונג-מאטעריאלען, א. ז. וו. דער
איינציגער אַרגאנישער מיטעל, מיט וועלכען
זיי קעמפּפּען געגען אזא אַבסאָלוטע העררשונג
פון בלינדע צופעלע, בעשטעהט אין דעם וואָס
זיי פרוכטפערען זיך זעהר שנעל און אין גרויסע
מאסען, זיי לאָזען אַרויס פון זיך טויזענדער
קערענדליך אָדער אייעלעך און דערמיט געלינגט
זיי עס אויפצוהאלטען זייערע מינים, טראָץ
אלע אונגינסטיגע קאנדיציאָנען. פון דיעזער ניד-
ריגסטער פארמע פון פאָלקאָממענער אונטערוואָר-
פענהייט צו דער אויסערליכער וועלט, קומען
מיר צו דיא העכערע פארמען פון פאָסיווען
קאמפף, צום אקטיווען קאמפף אָהן בעוואוסט-

ריכטיגען וואלד-גלן; איהם וואלטען זיי גע-
דארפט פערטהיידען מיט זייער שארפער קא-
גיקע, מיט זייער פערענטערונג פון נאטור-געזע-
צע, און ניט דיא גנבים וואס שטיצען זיך אויף
א געוויסען געזעלשאפטליכען סטראף. זיי וואל-
טען געדארפט אויפהייבען א פייערדיגע מלחמה
צו פערניכטען דיא אלע קינסטליכע שטערונגען
וואס דערקלענען ניט דעם אָפּענעם קאמפף צווי-
שען מענטשען. איך גלויב, אז ווען מען וואלט דער-
קלענען דיא טויזענדער קוילען-גרעכער אין זייער
סטרייק געגען בער און קאמפאניע ארויסצו-
טרעטען אין א אָפּענעם קולאטשנעם קאמפף מיט
דיא אייגענטימער פון דיא קוילען-שאכטען,
וואלט דער קאמפף זיך שנעל געענדיגט, און מען
וואלט זיך גאנץ ווייניג גענויטיגט אין דער
אריינמישונג פון דעם אלמעכטיגען „ראף ריי-
דער“ — רוזוועלט. פאר וואס זעהען אָט דיא
פערברענטע דארווייניסטען, וואס ווייסען זעהר
ווייניג פון דארוויינען און זיין געהערע, דעם
אמת'ן נאטור-געזעצליכען קאמפף נור אין דער
קאנקורענציע פון ארבייטער צו ארבייטען פאר
ביליגער, אין זייער קאמפף צו טויטען זיך אליין,
און ניט אין דעם קאמפף פון דיא קוילען-גרעכער
געגען דיא הייפעלע אייגענטימער, וואס
וואלט געוויס געווען פיעל קאנסע-
קוענציער און פיעל טרייער זייערע
אייגענע פאנטאסטישע פארשטעלונגען
פון דעם לעבענ'ס קאמפף ביי חיות? זיי טהוען
דאס ניט: אָדער ווייל זיי זיינען בלינד און
אונוויסענדיג, און ווידערהאלטען נור וויא פאפּו-
לייער דיא ווערטער פון זייערע פיהרער, אָדער
ווייל ביי זיי שפּיעלט ניט קיין ראָלע דיא פער-
עהרונג פון נאטור-געזעצע, נאָר דיא פערטהייד-
גונג פון דיא אינטערעסען פון דיא הערשענדע
קלאסען און דיא רעכטפערטיגונג, אום יעדען
פרייז, פון זייערע האנדלונגען.

אָבער אויב דיא פערטהייד-גונג פון דער
יעצטיגער געזעלשאפטליכער ארדנונג נויטיגט
זיך אין אזעלכע פעלשונגען פון נאטור-געזעצע,
אין אזעלכע פאנטאסטישע פארשטעלונגען פון
דעם מענטשענ'ס געשיכטע, אין אזא פערקריפלונג
פון דעם אמת און פון לאָגיקע, — נויטיגט זיך
דיא סאָציאליסטישע לעהרע אבסאָלוט ניט אין
קיינע פעלשונג, זיא געהט דרייט האנד אין
האנד מיט'ן אמת. אין אונזערע ווייטערע בע-
טראכטונגען וועגען דעם לעבענס קאמפף ביי
מענטשען, וועלען מיר זיך איבערצייגען, אז דיא
ביאלאגישע ווארהייטען ווידערשטרעכען נאָר
ניט דעם סאָציאליזמוס, נאָר, פארקעהרט, זיי גי-
בען איהם צו קראפט און ליכט. מיר וועלען זע-
הען, אז דיא אמת'ע דארווייניסטישע לעהרע,

האָט דער מענטש אין דיא ערשטע פעריאָדע פון
זיין ערשיינונג אויף דער ערד א לאנגע צייט גע-
מוזט פיהרען אזא מין סאָרט לעבען; עס איז
אָבער ביז יעצט אונז ניט געלונגען צו געפינען
וועלכע עס איז שפורען, וועלכע עס איז פער-
בלייבעניסען פון אזא לעבען אין יענע צייטען.
עס איז העכסט וואהרשיינליך, אז דער הוילען-
מענטש אין דער לעדנליקאווער עפאָכע, דאס הייסט
אין יענע צייטען, ווען דער גרעסטער טהייל פון
איראָפּא איז געווען דיק בעדעקט מיט אייז;
דער הוילען-מענטש, וועמעם ביינער מען האָט
געפונען אין דיא הוילען פון יענער עפאָכע צווא-
מען מיט דיא ביינער פון אזא מין בער וואס
רופט זיך דער הוילען-בער, — דיזער הוילען-
מענטש האָט, וואהרשיינליך, געפיהרט אזא וויל-
דען לעבען, האָט שטענדיג געצויטערט פאר זיין
האלב-נאָקטע הויט, האָט זיך געיאָגט נאָך וויל-
דע חיות, האָט זיי געפרעסען הויערהייט, אויב
איהם איז געלונגען צו כאַפּען וועלכע עס איז
חיה, אָדער, עפטערס, פלעגט ער אויפגעפרעסען
ווערען פון דיא הוילען-בערען. איך ווייס ניט,
צו האָט אין יענער צייט דיא נייע ווילדע חיה
מענטש געהאט דיא נייע אייגענשאפט, וועלכע
איז אונבעקאנט ביי אנדערע חיות, צו שלאָגען
זיך איינע מיט דער אנדערער, צו פיהרען א די-
רעקטע אמת'ע מלחמה אויף טויט און אויף
לעבען איינציגווייז אָדער גרופענווייז, ווייל, וויא
איך האָב פריהער אנגעצייגט, זיינען ביז יעצט
ניט ענטדעקט געוואָרען קיינע שפורען פון דעם
ארט לעבען פון יענער ווייטער עפאָכע, זאָ דאָס
אפילו מאַנכע געלעהרטע צווייפלען נאָך אין
גאנצען, צו האָט דער מענטש עקזיסטירט אין דער
אייזעפאָכע.

לאָמיר צולעב טהאָן דיא הייסע אנהענגער
פון דעם הייליגען אירעאל פון קאנקורענציע און
אזוי וויא זייער בעגריף וועגען דעם לעבענס-
קאמפף צווישען פלאנצען און חיות איז ניט גע-
גרינדעט אויף דיא ריכטיג אויסגעפארשטע
פאקטען, וועט דאָך זיי ווייניג שאַדען, ווען מיר
וועלען זיי צוגעבען נאָך א גאטאסטישען בילד
וועגען דעם לעבען פון אור-אור-אלטע מענטשען.
לאָמיר צוגעבען, אז עס איז בעוויזען געוואָרען,
אז דיא אור-אור-אלטע מענטשען האָ-
בען יא געפיהרט א שטענדיגע מלחמה
צווישען זיך, איז וואָס פאר א שיכות האָט דאָס
מיט דעם לעבענס קאמפף ביי מענטשען פון היינט
מינע צייטען? דיא אנהענגער פון קאנקור-
רענציע וואָלטען געדארפט שטעהן שטאָהל
און איינען פאר דעם אמת'ן אונגעשטערטען
קאמפף פון שטארקע קולאקעס; זיי וואָלטען
בעדארפט שמעלען פאר זייער אירעאל — דעם

שאפטען און דאס אויך ניט אין אלע פרטים, וואָרעם אין מאַנכע הינזיכטען ווערט אפילו זיין קערפערליכע סטרוקטור בעשטימט פון דיא געזעלשאפטליכע קאָנדיציאָנען פון זיין לעבען. אזוי, צום ביישפּיל, ענטוויקלען זיך אין זיין נע געהיין פיזאָלאָגישע און אנאָמאָמישע צענטערען פון שפראַכע, פון לעזען און שרייבען, זיין נע יאסלעס ענדערען זיך אויך לויט דער ווירקונג פון זיין געזעלשאפטליכען לעבען. אָבער פער-געסען דעם געזעלשאפטליכען פאקטאָר, ווען מי אונטערזוכט זיין לעבען, זיינע פערזענלעכע צו אנדערע מענשען, זיין קאמפּה צו בעפריידיגען זיינע מעהרערע בעדירפניסע, זיין פסיכאָלאָגיע, זיין מאָראַל, זיינע פאָליטישע און סאָציאלע שטרעבונגען — דאָס הייסט, צו בעגעהן אַזאַ גרויזאמען פעהלער וואָס בריינגט דעם אונטער-זוכער צו פאלשע שליסע.

לאָמיר יעצט אַנאַליזירען דעם מענשען'ס לעבען'ס קאמפּה, — אזוי וויא מיר האָבען גע-טהאָן מיט דיא זוימען און דיא אייעלעך פון פלאַנצען און חיות, — פון דעם מאָמענט וואָס ער הויבט אָן צו וואַקסען און ענטוויקלען זיך ביז זיין טויט. דיא ערשטע ניין מאָנאַט פון זיין ענטוויקלונג ווערט דער קליינער נפּש'ל, צוגלייך מיט דיא קינדער פון אלע אנדערע זויגטחירע, בעשיצט פון דער גאַנצער פינדליכער אַרומיגער וועלט און גענעהרט דורך זיין מוטער'ס קערפער. צו יענער צייט פיהרט ער דאָך געוויס קיין קאמפּה ניט מיט דער אַרומיגער נאטור, אויסער וואָס אין אונזער געבענשטער ציוויליזאציאָן שטעהט ער אין געפאָהר געמייטעט צו ווערן פון זיין אייגענער מוטער, און דאָס איז דאָך געוויס ניט אַן אויסדרוק פון זיין קאמפּה מיט דיא אַר-מיגע קאָנדיציאָנען פון קלימאַט, פון וואַרימ-קייט, ליכט און נאָהרונג. דאָס איז איינע פון דיא טויזענדער אוננאַטירליכע אַבשיליכקייטען פון אונזער געזעלשאפטליכער אָרדנונג וואו אלעס געהט קאפּויר. די זעלבע געזעלשאפטליכע אָרד-נונג, וואו עס הערשט אַ הייפּעלע פון אָרגאַ-ניזאטאָרס פון האַנדל און פּראָדוקציאָן און וואו דיא גאַנצע ווירטשאפט ווערט געפיהרט צוליב זייער פראָפיט, פיהרט דערצו, אַז טויזענדער פרויען טויטען זייער נאטירליכען פערלאנג צו זיין מוטערס. די איבעראל פערשפרייטע פראָ-סטיטוציאָן, דער ציטערען צו הייראַטען אַבי וועמען, ווען ער האָט ניט געהאַט דעם גליק צו געבאָרען ווערען ביי גולדען אָדער וואַנדערביל-טען; די אוננאַטירליכע יענעניש צו הייראַטען דיא וואָס קענען שניידען קופאַנעס, בריינגען דערצו, אַז מיליאָנען מענשליכע נפשות ווערען פערניכטעט נאָך איידער זיי הייבען זיך אָן צו

וועלכע איז אין איהר גאַנצען געדאַנקען-גאַנג פון ענטוויקלונג פון דער אָרגאַנישער וועלט און אין איהר שטרענג וויסענשאפטליכער מעטהאָדע פון אונטערזוכען דיא פאקטען אין פולען אַנ-קלאַנג מיט אונזער לעהרע, שטעהט אויך מיט איהר פונקט וועגען דעם לעבענס קאמפּה, אַז ווייט ער איז וואָהר, אין קיין ווידערשפּרוך מיטן סאָציאליזמוס.

אַז מיר נעהמען זיך שטודירען דעם מענשענ'ס לעבען, סיי פון היינטיגע צייטען סיי פון גאַנץ ערווייטערטע שפּאַכען, פון וועלכע עס איז פערבליעבענע שפּרעך פון זיין סאָרט לעבען, בעגעגענען מיר זיך מיט אַ גאַנץ בעזונדערן פאקט, וואָס מיר געפינען ניט ביי קיינע פלאַנצען אָדער חיות. דער איינצעלנער מענש שטעהט קיינמאָל ניט אין דירעקטע, אונ-מיטעלכאַרע פערזענלעכע מיט דער נאטור, — צווישען איהם און דער אַרומיגער נאטור שטעהט איבעראל און אימער — דיא געזעלשאפט — אַ נייע, אַ צווייטע, אַ קינסטליכע נאטור. ניט נאָר יעצט שטעהט צווישען דעם ניי-געבאָרענעם קינד און דעם פרייען הימעל אַ מענעמענט הויז אָדער אַ פּאַלאַץ, מיט אלע זייערע ווייטער-דיגע ערפאָלגען, — עפעס עהנליכעס דערצו איז אימער געווען. מאַנכע פלאַנצען לעבען אין גרוי-סע קאָלאָניעס, מאַנכע חיות לעבען צייטענווייז אין סטאַדעס, אין קלענערע אָדער גרעסערע גר-פעס, דאָך פיהרט יעדער איינצעלנער פון זיי זיין לעבענס קאמפּה דירעקט מיט דער אַרומיגער נאטור, ער קען זיך דערפאַר צו יעדער צייט אָב-רייסען פון דער סטאַדע און עס וועט קיין אונ-טערשיידער ניט מאַכען אין זיין אַרט לעבען.

מיר געפינען ביי איינצעלנע פלאַנצען, ווי דיא וויאַזא און נאָך אייניגע, אַן אָנצוהערע-ניש אויף אַ נערווען-סיסטעם. זיא שפיעלט אָבער קיין ראָלע ניט. ביי חיות ווידער האָט דיא נערווען-סיסטעם געפונען איהר פעסמען אויס-דרוק און איהר העכסטע ענטוויקלונג. אזוי איז דאָס מיט דעם לעבען אין געזעלשאפט: ביי חיות געפינען מיר מעהר ניט וויא אַ אָנצוהערע-ניש אויף דעם — דער מענש אליין האָט פון דעם אויפגעבויט אַ נייע וועלט, אַ געזעלשאפטליכע וועלט, אַ גע-זעלשאפטליכע נאטור, און דער איינצעלנער פון זיין וויגעלע ביז זיין טויט דרייט זיך און בע-וועגט זיך אין איהר און קען זיך פון איהר ניט אַברייסען. שטודירען דעם מענשען אַלס איינ-צעלנעם, ניט געהענדיג אין אַנבעטראַכט אַט דיא דאָזיגע צווייטע געזעלשאפטליכע נאטור, וואָס רינגעלט יעדען אַרום, קען מען נאָר זייטעם זיינע אנאָמאָמישע און פיזאָלאָגישע אייגענ-

אויפהאלטען זיין לעבען און צו העלפען זיין ענט-
וויקלונג.

אין דעם צווייטען פאל, ווען דאָס קינד איז
געבאָרען אין אַ געזעלשאַפט וואו דיא סאָציאלע
לאַגע פון איהרע פערשיעדענע גרופען איז פער-
שיעדען, וועט שוין דער שיקול פון קינד אב-
היינגען פון דעם בלינדען צופאל וואָס האָט איהם
פערטראָגען צו דיא שטארקע, הערשענדע גרופ-
ען אָדער צו דיא אונטערדריקטע גרופען. אין
דער געזעלשאַפט געהט אָן אַ שטענדיגער פאָ-
סיווער קאמפף צווישען דיא פערשיעדענע קלאָ-
סען אויפצוהאלטען און צו ענטוויקלען זייערע
קינדער פון זייער אייגענעם כאַראַקטער. צו דער-
זעלבער צייט זיינען דאָך דיא אלע קלאסען פער-
בונדען אין איין געזעלשאַפט, קומט אויס אז דיא
אונטערדריקטע קלאסען, אַרבייטענדיג, קעמפ-
פערנדיג פאָר זייער לעבען, העלפען אויפצוהאל-
טען דיא גאנצע געזעלשאַפט, דאָס הייסט, זיי
העלפען צו שטייגן, צו פערניכטען זייערע איי-
גענע קינדער, און אויפצוהאלטען דיא קינדער
פון דיא גלייכערע גרופען. אין דער געזעל-
שאַפט. דאָס זעלבע טהוען דיא פרויען וואָס זי-
כען גענען זייער נאטירליכער נייגונג צו היירא-
טהען דיא מיטגליעדער פון דיא בעסערע, דיא
העכערע סאָציאלע קלאסען. אַ וואונדערליכער
לעבענסקאמפף צו אָבשוואַכען זייער אייגענעם
קלאָס און העלפען צו פערניכטען זייערע אייגענע
קינדער. ביי פלאנצען און חיות האָבען מיר זיך
געמוזט ליינגער אָבשטעלען אויף דעם בעגריף-
קאמפף — ווייל דיא פאָרשטעלונג וואָס ווערט
אַרויסגערופען ביי אונז, מענשען, פון דעם
וואָרט קאמפף, גיט אונז ניט דעם ריכ-
טיגען בילד וועגען דיא מיטלען וואָס דיא
אינדיווידועלע פון דער אָרגאַנישע וועלט גע-
ברויכען צו אויפהאלטען זייער לעבען און זייער
מין. דער וואָרט, לעבען האָט ניט געברויכט
קייענע פערטייטשונגען, ווייל דאָס שטרעבען צו
לעבען אין פלאנצען און חיות איז טאקע ווירק-
ליך אונגעהויערע שטארק. ביי מענשען איז
גראדע פערקעהרט. דער וואָרט קאמפף איז אַס
פלאץ. דאָ האָבען מיר דיא העכסטע פאָרמען
פון אַקטיווען, און אין פיעלע פעלע פון אַ בע-
וואוסטייניגען צוועקמעסיגען קאמפף, נאָר מיט
דעם וואָרט לעבענסקאמפף איז עפעס ניט גלאט
אין היינטיגער געזעלשאַפט. וואו מען ריהרט זיך
ניט צו צו דער יעצטיגער קאפיטאַליסטישער
געזעלשאַפט, בעגעגענען מיר זיך מיט אַ מאָדעם
קאמפף פאר זעלבסטפערניכטונג.

לאָמיר געהן נאָך ווייטער. דאָס קינדאוי אויס-
געוואקסען צו אַ זעלבסטשטענדיגען מיטגליעד
פון דער געזעלשאַפט, און ער הויבט אָן צו פיהר

ענטוויקלען, אָדער ווערען מיט געוואלט געטוי-
טעט איידער זיי דערזעהען דיא ליכטיגע וועלט.
אַ שעהנער לעבענס קאמפף, ניט וואָהר?
דער קאמפף איז מעהר אויף טויט ווי אויף
לעבען.

לאָמיר געהען ווייטער. דאָס קינד איז
דורכגעגאנגען דיא אלע נאטירליכע און דיא נאָך
גרעסערע געזעלשאַפטליכע געפאָהרען פון היי-
טיגער צייט, און ער איז געבאָרען געוואָרען. דאָ
קומט ער שוין אין דירעקטע פערהעלטניסע מיט
דער אַרומיגער געזעלשאַפטליכער נאטור, און
זיינע שאַנסען צו לעבען און צו ענטוויקלען זיך
צו אַ פאָלקאָמענעם מענשען היינגען אָב אין גאנ-
צען פון איהר. דאָ קענען געמאָלט זיין צוויי
פעלע. ער איז געבאָרען געוואָרען אין אזא גע-
זעלשאַפט, וואו אלע איהרע מיטגליעדער זיינען
אוועקגעשטעלט אין פאָלקאָמען גלייכע סאָציאלע
קאָנדיציאָנען, אָדער אין אזא געזעלשאַפט וואָס
איז צומהיילט אויף קאסען, אויף קלאסען, אויף
פערשיעדענע שטאַנדען, אויף פערשיעדענע סאָ-
ציאלע גרופען, און וועלכע זיינען דאָך פערבונ-
דען אין איין שטאַט: אָדער דורך דעם וואָס זיי
ווערען רעגירט פון איינע און דיא זעלבע גע-
זעצען אָדער זיי קומען אלע פון דעמועלבען
שטאַט, פון דערזעלבער נאַציאָן, אָדער זיי זיינען
בעזיענט אין מלחמה און זיינען געצוואונגען צו
לעבען צוזאַמען.

אין דעם ערשטען פאל היינגט אָב דאָס
קינד אין דיא לאַנגע יאָהרען, פון זיין געבורט,
ביז ער ווערט אַ זעלבסטשטענדיגער מענש, פון
דעם צושטאַנד פון דער געזעלשאַפט, וויא ווייט
זיא האָט פראָגרעסירט אין איהר וויסען וועגען
דיא קאָנדיציאָנען וואָס זיינען ניצליך. אָדער
שעדליך פאר זיין לעבען און פאר זיין געזונטע
ענטוויקלונג, וויא ווייט זיא האָט פראָגרעסירט
אין איהר אלגעמיינעם קאמפף מיט דער אַרומי-
גער נאטור. דאָ קומט ניט פאָר קיין לעבענס-
קאמפף ניט צווישען דיא קינדער איינער מיט
דעם אנדערען, און ניט פון דיא קינדער מיט
דער נאטור. פיעלע בלינדע צופעלע: אַ קראַנק-
הייט, אַ פייער, אַ קלאָפּ, אַ פאל, אַ פערקעל-
טונג, געבאָרענע פעהלערען א.ז.וו. וועלען טויר-
טען פיעלע פון זיי. דאָס קינד זעלבסט קעמפפט
גיט מיט דיא אלע אומשטענדען. זיין לעבענס-
קאמפף בעשטעהט אין פאָלקאָמענער אבהיינגיג-
קייט, אין דער אונטערווארפענהייט צו דיא
בלינדע קרעפטען פון דער אַרומיגער וועלט. דער-
פאר אָבער קעמפפט אַקטיוו דיא געזעלשאַפט
איינציגווייז אָדער צוזאַמען, זוכענדיג צו פער-
היטען איהם פון אלע מעגליכע אומגליקען, צו

ווערט שוין דער קאמפף אביסעל שוואכער, ווייל די גרויסע ספעקולאנטען, האבענדיג פערשלונגען פיעלע פון דיא קלענערע, זיינען געקומען צום שכל, אז אפילו צו ראבעווען דאס פאלק איז דיא געזעלשאפטליכע פארמע דיא בעסטע, און זיי האבען זיך ארגאניזירט און פערזאניגט אין קאמפאניעס, אום בעסער אויסצוזויגען דיא גאט'ס בהמה'לעך. צווישען דיא גאט'ס בהמה'לעך געהט אויך אן א קאמפף מען זאל זיי צו לאזען צו ארבייטען, דאס הייסט, א קאמפף פאר דיא ערלויבניס, צו פיהרען דעם ריכטיגען לעבענס קאמפף. ווייטער א מאדנע אונגאטירליכע ערשיינונג: א קאמפף פאר'ן לעבענס-קאמפף!

און וואס זיינען דיא רעזולטאטען פון אזעלכע אונגאטירליכע קעמפפע? די פער היגסטע צו דער ארבייט, די קרעפטיגסטע מיט גליעדער, ארבייטען איבער דיא כחות, ווערען פערעלטערט פאר דער צייט, שטארבען אויס מאנגעל אין נאהרונגס מאטעריאלען, וועלכע זיי אליין בעשאפען אין גרויסע מאסען, ניט נור פאר דיא גליקליכע קלאסען פון זייער געזעלשאפט, נאר אויך פאר אנדערע געזעלשאפטען. און דאס איז דער געוואונשטער, דער נאטירליכער, דער אידעאלער לעבענס-קאמפף?

אזא מין שרעקליכער קאמפף פאר זעלבסט-פערניכטונג קען ניט און וועט ניט לאנג אָנגעהן, וואָרים שטארקער פון דעם „נאטירליכען“ געזעץ פון'ם לעבענס-קאמפף איז די געוואלדיגע שטרע-בונג פון אלע ארגאניזמען צו אויפהאלטען זייער לעבען און זייער מין, און מיר קענען ניט צווייפלען, אז דיא לוסט צום לעבען איז ניט שוואכער ביי מענשען און זיא וועט מוזען דורכברעכען א וועג און אבראמען דיא אלע קלענליכע פאר-מען פון דעם אונגאטירליכען לעבענס-קאמפף וואס פיהרט צו פערניכטונג און טויט.

רען זיין אקטיווען לעבענס-קאמפף. אין א געזעלשאפט, וואו אלע געניעסען סאציאלע גלייכ-הייט און קיינער יאגט זיך ניט פאר זיין נאך-רונג און אנדערע בעדירפניסע פאר זיך, דריקט זיך אויס זיין אקטיווער לעבענס-קאמפף אין א געוויסען סארט ארבייט וואס איז ניצליך פאר דעם אָדער יענעם מיטגליעד פון דער געזעל-שאפט. אזא ניצליכע ארבייט קען נאר מעגליך זיין פון איין סארט: דאס איז אזא אר-בייט וואס זוכט צו פערזיכערען דעם לעבען פון יעדען איינצעלנעם און געבען דיא מעגליכקייט יעדען איינצעלנעם מיטגליעד צו דערגרייכען זיין פאלקאמענע ענטוויקלונג. קיין געזעלשאפט, וויא זיא זאל ניט זיין פערבונדען דורך פאלי-טישע, נאציאנאלע, רעליגיעזע אָדער אנ-דערע באנדען, קען זיך ניט רעכענען פאר א ווירקליך פערזאניגטע, זאלאנג ניט אלע איהרע מיטגליעדער, וואס זיינען פעהיג, נעהמען ניט קיין אנטהייל אין אט דעם סארט ניצליכער אר-בייט.

וויא נעהט אָבער דער אקטיווער לעבענס-קאמפף פון דיא ערוואקסענע מיטגליעדער אין א צוטעהיילטער געזעלשאפט? לאָמיר זיך אָב-שטעלען אויף א וויילע אויף אונזער אייגענער געזעלשאפטליכער סיסטעם, וואו דיא ארבייט, אנשטאט צו זיין דער סאציאלער אויסדרוק פון דעם לעבענס-קאמפף פון יעדען מיטגליעד, ער-שיינט וויא א סחורה, מיט וועלכער דיא פיהרער פון אונזער געזעלשאפטליכער ווירטהשאפט ספע-קולירען וויא מיט אלע אנדערע סחורות, און וויא דיא גאנצע ווירטהשאפט ווערט געטרעבען צו-לייב דעם פראָפּיט פון דיא ספעקולאנטען. דאָ געהט אָן אן אמת'ע קאמפף צווישען דיא ספעקולאנטען צו פערקאפען פאר זיך וואס א נרעכערען מהייל פון דעם פראָפּיט; יעצט

קירבע און שטאאט אין פרא קרייך.

פון וו. עדלין.

שטען שריט אין כמעט יעדען קעהר וואָס מען האָט בעדאָרפט מאַכען, און מיט שטאַלזן קוקען זיי יעצט אויף די עזע ערפּאָלגרייכע אַרבייט.

עס איז ניט אלע מאָהל דאָס מען האָט דיא געלעגענהייט בייצורוואַהנען אַזא היסטאָרישע פּאַסירונג. יעדער איינער ווייס גאַנץ גוט וואָס פאַר אַ מאַכט און טראַדיציאָנעלען איינפלוס די רוימישע קירבע מיט איהר פאַפּסטענטהום האָט בעזעסען פיעלע הונדערטע יאָהרען לאַנג. עס איז דאָרום געווען מעהר וויא אַן אינטערעסאַנטע בעגעבענהייט, ווען דיא פראַנצויזישע רעגירונג האָט אַרעסטירט און אַרויסגעשיקט פון איהר לאַנד דעם פאַפּסט'ס געזאַנדעטען און ווען זיא האָט דעם פאַרזען אַרטישטישקא, קאַרדינאַל רישאַר, אַרויסגעזעצט פון זיין אָפיציעלער וואָהר

נונג. ניט ווילענדיג האָט מען זיך געמוזט דער-מאָנען אויף דיא צייטען ווען דיא רוימישע קיר-בע האָט געוועלטלינגט אין פראַנקרייך מיט אַ מעכ-טיגער האַנד, ווען זי איז געווען די הויפט זייט, אויף וועלכע, איין רעגירונג נאָך דער צווייטער האָט זיך געשטיצט. ניט ווילענדיג האָט אין מוח געמוזט דורכלויפּען דיא בלוטיגע סט. באַרטאָ-לאַמעאוס נאכט, ווען דיא קאַטאָליקען האָבען זיך ווילד נוקם געווען אַן דיא הוגענאָטען (פראַ-טעסטאַנטען), אָדער דיא צייט בעפּאָר דאן, ווען דער פאַפּסט (סטעפּאַן דער 2טער) איז געווען אַזוי צופרידען מיט דער אונטערטעהעניגקייט פון דער דאַמאַלסדיגער רעגירונג, דאָס ער האָט געזאָגט אַז דיא פראַנצויזען זיינען ביי איהם דאָס „אויסערוועהלטע פאָלק“. צייטען בייטען זיך. נייע אומשטענדען, נייע פּערזענליכעס, נייע אינטערעסען, נייע פּאָדערונגען, נייע האַנדלונגען — דיא וועלט שטעהט קיינמאָהל ניט אויף אַן אָרט, און אַ מענש וואָס זעהט עס ניט אָדער בעגרייפט עס ניט מוז זיין זעהר בלינד און אונוויסענד.

קיינער דאָרף אָבער ניט דענקען, אַז דיא שיידונג פון קירבע און שטאַט אין פראַנקרייך איז אין זיך אַלזין אַן אויסערגעוויינליכע, אונ-ערוואַרטעטע, רעוואָלוציאָנערע פּאַסירונג. ניין, דאָס ניט. דיא וויכטיגקייט פון דעם וואָס איז פאַרגעקומען דאָרט — דיא וויכטיגקייט פאַר די סאָציאַליסטען בעשטעהט אין דעם וואָס יעצט

יי איינער איז רעליגיעז און אַרטהאָדאָקס, אַ רעפּאַרמער אָדער אַ פריידענקער; כּי איינער איז פּאָליטיש אַ קאָנ-סערוואַטיווער, אַ ליבעראַלער, אַ סאָציאַלידעמאָקראַט, אָדער זאָגאַר אַן אַנאַרכיסט — קען ביי קיינעם קיין צווייפלעל ניט זיין אַז דאָס וואָס האָט פאַסירט אין פראַנקרייך אין דיא לעצטע פינף יאָהר איז פון גרויס היסטאָרישער בעדייטונג. מיר מיינען דאָ דעם סכסוך צווישען קירבע און שטאַט, וועלכער האָט זיך געענדיגט מיט דיא פאָלשטענ-דיגע שיידונג, מיט דער צוטהיילונג, מיט דעם ווערן אויס שותפים, פון דיזע צוויי לאַנגזיעהר-גע מחותנים.

דאָס וואָס עס האָט פאַסירט אין פראַנק-רייך אין בעזוג צו דעם סכסוך צווישען שטאַט און קירבע איז פאַר סאָציאַליסטען בעזאָנדערס אינטערעסאַנט, אויס צוויי אורזאַכען. ערשטענס, האָבען דיא סאָציאַליסטען אלע מאָהל ערקלעהרט אין זייערע פּאָליטישע פּאָגראַמען, דאָס „רעלי-גיאָן איז אַ פריוואַט זאַך“ און דאָס רעליגיעזע קאָנגרעגיישאָנס און אַסאָסיאַיישאָנס דארפּען בעהאַנדעלט ווערען ניט אַנדערש וויא פריוואַט אָרגאַניזאַציאָן; און, צווייטענס, האָבען דיא סאָציאַליסטען פון פראַנקרייך געהאָלפּען מיט ראַטה און טהאַט פאַנאָדערצורייסען דעם באַנד וואָס האָט פאַר פיערען הונדערט יאָהר לאַנג געהאַלטען צוזאַמען אין ענגער פּערוואַנד-שאַפט דיא רוימישקאַטאָלישע קירבע און דעם פראַנצויזישען שטאַט.

אין דער אַמט'ן האָבען דיא סאָציאַליסטען מעהר וויא געהאָלפּען — זיי האָבען זייערע בעסטע קרעפטען געווינדעט צו דיזער אַרבייט, דיא אַרבייט פון שיידען דיא קירבע פון שטאַט. זיי האָבען אלע זייערע אַנדערע פּאָדערונגען מעהר אָדער ווייניגער אָפּגעלייגט אַן אַ זייט, אויף אַן אַנדער צייט, ביז אַ גינסטיגערע געלע-גענהייט וועט קומען, און זיי האָבען זיך אַריינ-געוואָרפּען אין דעם קאַמפּע געגען פאַפּסטענטהום מיט זייער גאַנצער ענערגיע. זיי האָבען זיך גע-שמעלט אין דיא פּאָדערשטע רייחען פון דיא פריידענקער, וואָגענדיג צו נעהמען דעם ער-

קירכע און שטאט דיא ארבייט צומהילט גע-
וואָרען. אָבער אָפּטמאָל פלעגט קומען צו שטריי-
טיגקייטען צווישען פאפסט און קעניג — שטריי-
טיגקייטען וועלכע פלעגן זיך ענדיגען מיט א
פּשרה, מיט דער אנערקענונג דאָס עס איז אין
דיא אינטערעסען פון ביידען צו האלטען דיא
מאסען אין פינסטערניש, אבערגלויבען, אונזער
סענהייט און שקלאפעריי.

אז אין אלגעמיין איז עס אין דיא אינטערע-
סען פון דער קלאסע, וועלכע איז עקאנאמיש און
פאליטיש דיא הערשענדע קלאסע אין דער גע-
זעלשאפט, צו שטיצען דיא קירכע מיט אלע מענ-
ליכע מיטלע, אזוי ווייט וויא דאָס איז אין איינער
קלאנג מיט איהר ממשלה, אין דעם קען קיינער
ניט צווייפלען. מען דארף נור דורכבלעטערן דיא
געשיכטע פון פראנקרייך נאך דער גרויסער פראנץ
צווייטער רעוואָלוציאָן, אום דאָס צו
זעהן גאנץ קלאָהר. אָנפאנגענדיג מיט
דעם בעריהמטען קאמפראמיס וואָס נאך
פאָלעאָן דער ערשטער האָט געמאכט
מיט דער קירכע און ענדיגענדיג מיט דיא ספער
זיעלע פריווילעגיעס וואָס נאפאָלעאָן דער דריי-
טער האָט איהר געגעבען, קען מען זעהן אז וואָס
א מעהר רעאקציאָנערע פליגעל פון דער הער-
שענדער קלאסע איז פאליטיש אין מאכט, אלץ
בעסער איז עס פאר דיא וואָס האנדלען מיט
גאָט. עס איז דאָרום קיין וואונדער ניט וואָס דיא
פראנצויזישע קלעריקאלען אלס א קלאסע האָבען
זיך גענומען צו אונטערשטיצען יעדען פליגעל
פון דער בורזשואזיע, וועמעס אינטערעסען
זיינען געווען דיא רעאקציאָנערסטע אין כא-
ראַקטער; און דאָס האָט געפיהרט צו דער יעצ-
טיגער שיידונג פון קירכע און שטאט.

דיא הערשענדע מאכט אין פראנקרייך, דיא
וועלכע אונטערשטיצען דיא עקזיסטירענדע רע-
פובליק, דיא וועמעס אינטערעסען פאָדערן דיא
אויפהאלטונג פון דער יעצטיגער פרייער פארמע
פון רעגירונג, האָבען איינגעזעהן אז דיא קלע-
ריקאלען זיינען א צו גרויסע רעאקציאָנערע
פאליטישע מאכט; און דויע פאליטישע מאכט
האָבען דיא קלעריקאלען אויס צוויי אורזאכען:
ערשטענס זיינען זיי דיא פארטרעטער פון רע-
ליגיאָן, פון גאָט, פון דער קירכע; צווייטענס, זיי
נען זיי דורך דער פערבינדונג פון קירכע און
שטאט א טהייל פון דער רעגירונג. אין אַז-
דערע ווערטער, דערצו נאך וואָס דיא קלעריקאל-
לען נוצען אויס זייער קירכליכען איינפלוס "טע-
לען זיי זיך נאך אַרויס פארן פאָלק אלס אן
אונצושיידבארער טהייל פון דער רעגירונג;
דאָריבער איז נויטיג געוואָרען פאר דער רעגיר-
ונג אפצו'גאָסן זיך מיט דער קירכע. דער ער-

וועט דער, "אנטיקלעריקאליזמוס", דער קאמפף
געגען דער רוימישער קירכע, ניט זיין קיין
"אישיו" אין דער פאליטיק. וויא א שרייבער
דריקט זיך אויס אין דער דייטשער, "נייער צייט",
יעצט איז דער וועג פריי געמאכט געוואָרען פאר
דעם סאציאלען קאמפף.

לאמיר אָבער זעהן און קלאָהר פערשטעהן
וואָס אין פראנקרייך איז פאָרגעקומען.

וואָס האָט געפיהרט צו דער שיידונג פון
קירכע און שטאט.

דיא שיידונג פון קירכע און שטאט אין
פראנקרייך איז דער רעזולטאט פון א רייהע פאר-
סירונגען אין דעם עקאנאמישען און, פאָלגליך,
סאציאלען און פאליטישען לעבען פון דיא פראנץ
צווייטען.

דעם ערשטען גרויסען קלאפ האָט דיא רוי-
מישקאטאלישע קירכע געקראָגען אין דער צייט
פון דער גרויסער פראנצויזישער רעוואָלוציאָן,
מיט א 118 יאָהר צוריק — דאן ווען צוזאמען
מיט אלע אנדערע פריוויליגירטע קלאסען האָבען
דיא גלחים (וועלכע זיינען געווען דיא הויפט
מאכט הינטער דער פאליטישער רעאקציאָן) פער-
לאָרען אלעס וואָס זיי האָבען פערמאָגט און קאָנ-
טראָלירט. אין דעם גרויסען שטראָם פון דער רע-
וואָלוציאָן איז דאן פערטרונקען געוואָרען אלעס
וואָס האָט ניט געוואָלט און ניט געקענט צופא-
סען זיך צו דער נייער אָרדנונג, אלעס וואָס האָט
ניט געוואָלט ריענען דיא אינטערעסען פון דער
נייער אויפגעקומענער און פאליטיש אויפגעלעב-
טער בורזשואזישער געזעלשאפט. אין יענער
צייט האָבען דיא נייע פאליטישע הערשער קאָנ-
פּיסקירט אלע גיטע פון דער קירכע. יעדע פאָר-
מע אייגענטום וואָס זיא האָט קאָנטראָלירט
האָט מען ביי איהר אוועקגענומען, און דיא פריס-
טער וואָס האָבען זיך הונדערטער יאָהרען לאנג
געהאָדעוועט און ערצויגען אויף דאָס פעטסטע
און בעסטע פון לאנד. זיינען געבליבען אזוי
אַרעם וויא מען קען זיך נור פאָרשטעלען.

אָבער אויך יענע היסטאָרישע פאסירונג
איז ניט געווען דאָס ערשטע מאָהל ווען צווישען
קירכע און שטאט האָט אויסגעבראָכען א
שטרייט. מען קען זאָגען אז פון דעם ערשטען
מאָמענט אָן וואָס דער רוימישער פאפסטענ-
טהום אלס אן אינסטיטוציאָן האָט גענומען קרי-
גען א וועלטליכע מאכט, האָט זיך אָנגעפאנגען
אן אנטאגאניזמוס צווישען קירכע און שטאט.
ווער זאל אין זיך קאָנצענטרירען דיא הימלישע
און אירדישע מאכט, דיא הויפט דעה איבער הי-
מעל און ערד — דיא קירכע אָדער דער שטאט?
דויע פראגע איז קיינמאָהל ניט אין גאנצען פער-
געטפערט געוואָרען. געוויינליך איז צווישען

עס לוינט זיך אָבער נעהנטער צוצוקוקען צום „סעפּעריישאַן“ געזעץ פון 1905, אום צו פערשטעהן ריכטיג וואָס אין פּראַנקרייך איז פאַרגעקומען צווישען דער קירכע און דער רע-גירונג.

דיא פולע בעדייטונג פון דער שיידונג וויא עס איז שוין פריהער דערמאָנט גע-וואָרען איז נאָך דער גרויסער רעוואָלוציאָן, נאָכ-דעם וויא עס איז געלונגען מיט דער הילפּע פון נאפּאָלעאָן באַנאַפּאַרט צו בעפּעסטיגען דיא פּראַנצויזישע בורזשואַזיע אין מאכט, געמאכט געוואָרען אַ קאָמפּראָמיס מיט דער קירכע. די-זער קאָמפּראָמיס, בעקאנט אין דער געשיכטע אלס דער „קאָנקאָרדאט“, איז געווען דיא אר-בייט פון נאפּאָלעאָן באַנאַפּאַרט, ווען ער איז נאָך געווען ערשטער קאָנסיל. דיא קירכע האָט דאָן אַנערקענט פאַר אַ טהעאָטאָכע דיא „פּערשטאַטליכונג פון איהר אייגענטהום“ אין דער צייט פון דער רעוואָלוציאָן, וועה-רענד דיא רעגירונג האָט אַנערקענט „דיא קא-טאָלישע, אפּאָסטאָלישע און רוימישע רעליגיאָן אלס דיא רעליגיאָן פון דיא גרעסטע צאָהל פּראַנצויזישער בירגער“. גאנץ פּערשטענדיק, אזוי וויא נאפּאָלעאָן באַנאַפּאַרט, דער ערשטער קאָנסיל, האָט שוין דאן (אין 1801) געהאט דיא אַמביציע צו שטייגען העכער, האָט ער זיך בע-נוצט מיט דער קירכע'ס חשק צוריק אויפצוקו-מען אויפן זאָמטל צו פּערזיכערן זיין אייגענע צוקונפט. ער האָט דאָרום אויסגעפיהרט ביי דער קירכע גאנץ וויכטיגע פונקטען.

דער „קאָנקאָרדאט“ בעשטעהט פון 17 פּער-שיערענע פונקטען. דיא וויכטיגסטע פון זיי ווע-לען מיר דאָ איבערגעבען.

דיא רוימישקאטאָלישע קירכע האָט איינ-געשטימט, אז דער הויפט פון דער פּראַנצויז-ישער רעגירונג זאָל אפּאָינטען אלע הויכע גייסטי-ליכע פון דער קירכע און דער פאפסט זאָל דיא אפּאָינטמענטס בעשטעטיגען. אויך האָט זיך דער פאפסט פּערפליכטעט ניט צו מישען זיך אין דיא אַלגעמיינע אַנגעלעגענהייטען פון דער רעגירונג און ניט צו מאַכען קיין שום וויכטי-גע ענדערונגען אין דיא פּערזאָנאַלונג פון דער קירכע אין פּראַנקרייך אָהן דיא צושטימונג פון דער רעגירונג. דערפאַר אָבער האָט דיא רע-גירונג איינגעשטימט אויסצוהאַלטען אויף איהרע קאָסמען דיא גייסטליכע און דיא קיר-כע, וואָס דאָס האָט אָנגעמאָרפּען אין דיא שווע-רע מיליאָנע דאָלאַר אַ יאָהר. ניט קוקענדיג אויף דעם אַלעס איז דיא קירכע דאָך ניט געווען שטאַרק בעפּעסטיגט אין פּראַנקרייך. דער ער-שטער נאפּאָלעאָן האָט ביי אַלע הנהלות דאָך ניט געוואָלט אַנערקענען דיא קאטאָלישע קירכע

שטער שריט איז גענומען געוואָרען ביים אָנ-פאַנג פון דיא 80ער יאָהרען פון דעם לעצטען יאָהרהונדערט, ווען דיא יעזואיטען זיינען אַרויס-געטריבען געוואָרען פון פּראַנקרייך. צו דעם צווייטען שריט האָט דער דרייפוס פּראָצעס ניט ווייניג צוגעהאָלפּען. זייט דיא פּראַנצויזישע גלחים האָבען גענומען אזא שטאַרקע אַנטהייל אין דעם דרייפוס פּראָצעס און האָבען אָנגע-ווענדעט אַלע מיטל צו פּערהינדערן אַ רעוויזיע פון דרייפוס'ס אורטהייל — זייט דאן איז ביי דעם פּראַנצויזישען פאָלק געוואקסען דיא איבער-צייגונג, אז דיא קירכע איז אַ ביטערער שונא פון דער רעפּובליק. אין יוני פון 1889 איז דיא וואלדעק-רוסאָ מיניסטעריום אַריין אין מאכט, דאָס ערשטע מיניסטעריום וואָס האָט געהאט אן אויסגעשפּראַכענע אַנטי-קלעריקאַלי-שע פּאָליטיק, וועלכע איז ווידערהאַלט אונטער-שטיצט געוואָרען פון אַ מאַיאָריטעט פון דיא דעפּוטירט און אויך ביי דיא וואהלען פון דעם גאַנצען פאָלק.

אין 1901 איז דורכגעפיהרט געוואָרען אין פאַרלאַמענט דער בעריהמטער געזעץ איבער אַסאָסייאַישאַנס, אוועקנעהמענדיג פון דער קיר-כע דיא קאָנטראָל איבער סקולס און בעשטימענ-דיג דאָס יעדע קאָנגרעגיישאָן מוז אַרויסנעהמען אַ טשאַרטער, אום זיא זאָל פון דער רעגירונג קענען קאָנטראָלירט ווערען, דאָס איז געווען דער צווייטער שריט. דער דריטער שריט איז גע-מען געוואָרען אין 1905, ווען דער קאָמפּראָמיס-אפּמאַך, אויף וועלכען נאפּאָלעאָן דער ערשטער האָט זיך געאייגנט מיט דער קירכע, איז ער-קלעהרט געוואָרען בטל און דיא שיידונג פון קירכע און שטאַט איז געוואָרען אַ טהעאָטאָכע דורך דיא נייע רעגולירונג פון דאָס אייגענטהום, וועלכע איז געווען אונטער דער קאָנטראָל פון די קלעריקאַלען.

פּערשטעהט זיך, דער פאפסט פון רוים האָט שטאַרק פּראָטעסטירט געגען אַלע שריטע וואָס דיא פּראַנצויזישע רעגירונג האָט גענומען גע-גען דער קירכע. נאָך אין 1883 האָט דער דא-מאָלסדיגער פאפסט לעאָ דער 13טער זיך בע-קלאָגט פאַר פּערזידענט גרעווי געגען דיא שלעכ-טע בעהאַנדלונג וואָס קלעריקאַלען האָבען אָנגע-פאנגען קריגען אין דער רעפּובליק. אָבער אַ זעהר קליינעס ווערטה האָט יענער פּראָטעסט אין פּערגלייך מיט דעם פּראָטעסט וואָס דער יעצטיגער פאפסט האָט געמאכט געגען געזעץ פון 1905. גאנץ נאטירליך! דער געזעץ פון 1905 האָט פאַרברענט אַלע בריקען צווישען קיר-כע און שטאַט און האָט געגעבען דעם רוימי-שען פאפסטענטהום דעם שטאַרקסטען קלאפּ זייט דיא גרויסע רעוואָלוציאָן פון 1789.

אלס רעזולטאט פון דיזען פראטעסט ערקלעהרט דאס דער פאפסט האט דעם „קאנקארדאט“ געבראכען און אז צווישען דער רעגירונג און קירכע איז אויס.

דיזער לעצטער שריט פון דער פראנצויזישער רעגירונג איז געווען זעהר א וויכטיגער. דיא שווערקייט פון נעהמען אזא שריט איז געווען ניט נור אין ערקלעהרען אז קירכע און שטאט זיינען אפגעגאנגען, צושיידט אויף אימער, זאגנדרן אין דורכפיהרען דאס אויף אן אמת, צו מאכען עס א טהאטזאכע. נאכדעם וויא די גייסטליכע, א מחנה פון 78,000 נפשות, האבען געלעבט אויף דער רעכענונג פון דער רעגירונג אזוי לאנג, נאכדעם וויא דיא קלעריקאלען האבן בען זיך צוגעוואהנט צו קוקען אויף דאס קירכען אייגענטום וויא אויף אן אייגענע זאך, און נאכדעם וויא דיא רוימישקאטאלישע קירכע, אלס אינסטיטוציאן, האט זיך פאר אזוי פיעל יארהרען גערעכענט פאר דעם וויכטיגסטען זייל פון דער עקזיסטירענדער אָרדנונג, האבען דיא אלע פריוילעגיעס וואס זיינען נויטיג פאר אזא יחוס, איז געווען ניט קיין לייכטע זאך דאס מיט אמאל צו ענדערן, אבער דער באנד איז מיט דער שטארקער הילפע פון דעם סאציאליסטישען עלעמענט אין דער רעגירונג ענדליך דאך איבערגעריסען געוואָרען. דיא אפעראציע איז געמאכט געוואָרען. און דעם גרויסען ערפאלג זעהט יעדער איינער. דער פאפסט פראטעסטירט נאך אלץ, דיא גלחים שרייען אז מען האט זיי שלעכט בעהאנדעלט, גלאט אזוי קאטאלישע פרומאקס קאכען זיך אויף דעם וואס פראנקרייך פערטרייבט גאט פון זיך, אבער דאס פראנצויזישע פאלק אמהעם שוין פרייער און אלע אנדערע פרייהייטסליבענדע מענשען זיינען שטארק ערפרעהט איבער דעם רעזולטאט.

און געטהאן געוואָרען איז דאס אלץ מיט דעם „אסאסיאישאן“ געזעץ פון 1901 און מיט דעם „סעפעררישאן“ געזעץ פון 1905. דער ערשטער געזעץ האט אוועקגענומען פון דיא פריסטער דיא קאנטראל איבער דיא סקוהלס און האט אויך אויפגעלייזט דיא קאנגרעגיישאנס וואס האבען ניט געהאט קיין טשארטער פון דער רעגירונג, און דער צווייטער געזעץ האט פון דיא פריסטער אוועקגענומען דיא פינאנציעלע שטיצע פון דער רעגירונג און האט פראקלארירט דיא פרייהייט פון גלויבען און געוויסען אין ברייטעסטען און פולסטען זיין פון וואָרט. עס איז נאך דא א דריטער געזעץ וואס האט בינגעהאלפן — דאס איז דער געזעץ פון 1881, וועלכער בעשטימט דיא בעדינגונגען פאר אפהאלטען עפענטליכע פערזאמלונגען און מאכט

אלס דיא רעגירונג פון לאנד. ער האט נור צו געגעבען אז דער קאטאליציזמוס „איז דיא רעגירונג פון א גרויסע מאַיאָריטעט פון פראנצויזען“. פון דעסטוועגען איז דער פאפסט אין אלע נעמיגעס געווען צופרידען. אזוי איז עס זיך געגאנגען ביז דעם יאָהר 1848, ווען דיא ערשטע רעפובליק איז איינגעפיהרט געוואָרען אין פראנקרייך. דאס איז אויסגעקומען אין דערזעלבער צייט ווען דער פאפסט פיאוס דער ניינטער האט פערלאָרען דיא אירדישע הערשאפט איבער רויס. אין דערזעלבער צייט האבען דיא פארטייען אין אייראָפּא זיך אויפ'ס ניי פערטהיילט — אין קלעריקאלע און אנטירקלעריקאלע (אין דיא וואס אונטערשטיצען דיא קירכע און געניסען). צו יענער צייט איז דיא פאליטיק פון דעם וואטיקאן געוואָרען, ווען ניט אויסגעשפראך, אנטירעפובליקאניש. מיט דעם שטאטסט שטרייך פון נאפאלעאן דעם דריטען (1851) האט דיא קירכע בעקומען זעהר פיעל פריוילעגיעס, ספעציעל וואס אנבעלאנגט קינדער ערציהונג. גלייכע פריוילעגיעס האבען אויך געקומען דיא גייסטליכע פון דיא פראטעסטאנטען פון דיא אירען, אבער דיזע זיינען פעהעלטניס מעסיג אזוי קליין אין צאָהל אין פראנקרייך, אז זיי שפיעלען גאר קיין ראלע ניט אין דער גאנצער פראנע.

א נאנצען יארהרהונדערט איז דער קאמפראמיס-אפמאך, דער „קאנקארדאט“, געווען אין קראפט. אבער ווען עס איז אין דיא לעצטע יאָהר רען געוואָרען קלאָהר, דאס סוף כל סוף וועט זיך דיא רעגירונג מוזען שוידען פון דער קירכע, האבען שטאטסטמענער גענומען זוכען א געגענהייט צו בטל מאכען דעם „קאנקארדאט“, און דיזע געלעגענהייט האט דיא קירכע זעלבסט געגעבען דער רעגירונג — ניט ווילענדיג. דאס איז געווען דאן ווען דער געוועזענער פרעזידענט לובע האט מיט עטליכע יאָהר צוריק בעזוכט דעם איטאליענישען קעניג אין רויס און דער פאפסט האט געגען דעם אפיציעל פראטעסטירט. דער פראטעסט האט זיך בעגרינדעט אויף דעם, דאס עס איז א בעליידיגונג פאר דער קירכע אז דער העכסטער פערטרעטער פון א קאטאלישער נאציאָן זאל אַבשטאמען א בעזוך ביים שונא פון פאפסט, ביי דעם וואס ווערט פון פאפסט בעטראכט אלס דער פערבראפער פון זיין טראָהן. דיא פראנצויזען האבען מיט רעכט געהאלטען דיזען פראטעסט פאר א גרויסער חוצפה און נאך א גרעסערע בעליידיגונג, בפרט נאך ווען לויט דעם „קאנקארדאט“ האט דיא קירכע קיין שום רעכט ניט צו מישען זיך אין פראנקרייך'ס פאליטיק. דיא פראנצויזישע רעגירונג האט דאָרום

רעגיערונג. דיא גאנצע קירכע, אלס אן איינ-
סטימוציאָן, איז דאריבער אין געפאהר.

פירמענס, איז דער קאמפא פון דער פראנץ ציווישער רעגירונג געפיהרט געווארען מיט אזא פארמיליביקייט, מיט אזא ביטערקייט, דאָס עס איז קלאָהר אז זיא וויל אויסראָטען פון דיא קאָ מאַלישע הערצער. דיא רעליגיאָן און זיא וויל דיא אלגעמיינע אידעע פון גאָט און זיא אלל וועלמיכען איינפאלס אין גאנצען דערשטיקען. נישט קיין שלעכטע מענות פון א פריסטער!

עס איז אָבער קלאָר אז עס איז דעם פּאָסט
זעהר ביטער אויפן האַרצען און ער ווייס ניט
וויא אזוי צוריק צו געווינען דאָס וואָס ער האָט
פּערלאָרען, אויב ער דענקט איבערהויפּט אז דאָס
איז אַ מעגליכע זאך. דיא טענות וואָס ער ניט
אָן דורך קאָרדינאַל גיבאַנס, ספּעציעל דיא לעצ־
טע צוויי, זיינען דיא טענות פון איינעם וואָס
האָט ניט קיין גרונד אויף וועלכען צו שטעלען
זיך, פון איינעם וואָס זינקט, פון איינעם וואָס
כאַפט זיך אָן אַ שטרוי אויך אָן.

דיא ערשטע צווייטענות זיינען ריין טעכ-
נישע. קיינעם אארט עס ניט צו דיא פראנצויז-
זישע רעגירונג האָט זיך בעדארפט אָנפֿרעגען
ביים פאפסט, אויב זיא זאָל ברעכען דעם קאָנ-
טראַקט מיט איהר, צו ניט. דער פאקט איז אז
דער קאָנטראַקט איז געבראָען און ערקלעהרט
געוואָרען בטל. און וואָס אַנבעלאַנגט דיא פרא-
גע וועגען דעם אייגענטהום און די געהאָלטען פון
דיא גלחים איז עס לעכערליך פאר דער קירכע
צו שרייען יעצט אז איהר קומט עפעס ארויס
פון דער רעגירונג. ווען נאָפאלעאָן באַנאפארט
האָט אין 1801 איינגעשטימט אויסצוהאלטען
דיא גלחים, איז עס ניט געווען אלס בעלויבונג
פאר דאָס אייגענטהום וועלכע איז פריהער
קאָנפֿיסקירט געוואָרען, זאָנדערן אלס בעלויב-
גונג פאר דיא צוקונפטיגע לייסטונגען פון
קירכע צום שטאַאַט, אלס אַ בעדינגונג פון
דער פּעראַייניגונג, פון דער פארטנערשיפ, פון
דעם וואָס דיא קירכע וועט זיין דיא הויפט
זייל פון שטאַאַט. דער שטאַאַט וויל אבער מעהר
ניט וויסען פון דיעזער פארטנערשיפ, אין די לײַם-
טונגען פון דער קירכע נויטיגט זיך דער שטאַאַט
ניט מעהר, און דאָרום איז ניטאָ קיין אורזאכע,
וואָרום דיא גלחים זאָלען אויסגעהאָלטען ווערען
אויף דיא מאַסטען פון דער רעגירונג.

דיא פראנצויזישע רעגירונג נעמט ניט אוועק יעצט דאס קירכען אייגענטום צוריק צו זיך, אכטוואהל אין פרינציפ אין דאס איהר אייגענטום. זיא גיט דאס אייגענטום איבער צו דיא "קולטור-געזעלשאפטען", וועלכע אהבען זיך געגרינדעט און וועלכע וועלען זיך גרינדען.

נויטיג פאר יעדע אָרגאַניזאַציע אָפּצוגעבן א
דעקלעריישאַן וועגען איהר באַשאַפער,
צוועק, און אזוי ווייטער. אלע דיזע דריי גע-
זעצ זיינען אָנגענומען געוואָרען געגען דער
קירכע, און אזוי ווי, נאטירליך, דער פּאַפּסט האָט
קיינע פון זיי ניט געוואָלט אַנערקענען, איז דיא
קירכע מיט אַמאָהל שטאַרק געפאלען און דאָס
גאַנצע פּראָנציווישע פּאָלק, מיט ווייניגע אויס-
נאַמע, איז מלא שמחה איבער דעם זיעג פון
דער רעגירונג און דיא מפלח פון דאָס פּאַפּסט
טענהטום.

וואס זיינען דיא טענות פון דער קירכע.
אינטערעסאנט איז אָבער צו זעהן וואָס
איז דיא טענה פון דעם פאפסט, זיינע עצהגע-
בערס און זיינע פערטרעטער. ביאזס דער 10טער
אפּעלירט צו דער גאנצער וועלט און שרייט אז
פראנקרייך האָט נישט עהרליך געהאנדעלט געגען
דער קירכע. אין וואס בעשטעהט דיא נישט-עהר-
ליכקייט פון פראנקרייך? לאָמיר זעהן.

אין אמעריקא איז דא א בערוהמטער פאר
טרעטער פון דער רוימישקאטאלישער קירכע
אין דיא פערזאן פון קארדינאל גיבאָנס. דיווער
האָט דעם 14טען דעצעמבער פאָרעפּענטליכט זיין
מיינונג איבער דעם וואָס עס איז פאָרגעקומען
אין פראַנקרייך, און עס איז גאָר קיין צווייפלע
ניט אז זיין מיינונג איז דיא מיינונג פון פאפסט
און זיין גאנצען קאבינעט אין רוים. און דיא
טענות פון קארדינאל גיבאָנס זיינען וויא פאָלגט:
ערשטענס איז דער „קאָנקארדאט“ ער-
קלעהרט געוואָרען בטל פון נור איין צד, פון
דער פראַנצויזישער רעגירונג, אָהן דער צור
שטימונג פון דעם צווייטען צד, פון דעם פאפסט,
וואָס דאָס איז ניט קיין גערעכטע און ניט קיין
עהרליכע זאך צו טהאָן.

צווייטענס, האָט דיא פראנצויזישע רעגירונג בעאנגען אַ גרויסען סטא און אנגעקעמט: קייט דערמיט וואָס זיא האָט פון דיא גייסטליכע אוועקגענומען זייער געהאלט, זייער לעבענס-מיטעל, נאכדעם וויא דיא רעגירונג האָט זיך אין 1801 פערפליכטעט זיי אויסצוהאלטען און דיא קירכע האָט דאָפיר אויפגעגעבען איהר קלייט אויף דאָס אייגענטהום וואָס איז אין דער צייט פון דער רעוואָלוציאָן קאָנפּיסקירט גע-וואָרען.

דריטענס, האָט די פראנצויזישע רעגירונג
אינגאנצם אין איהר געזען פון 1905 דיא קאנ-
סטאטוציאן און דיא געזעצע פון דער קאמאני-
שער קירכע, זאָ דאָס עס קומט אויס פאר דיא
גלחים צו ברעכען זייערע אייגענע געזעצע אום
צווייפאסען זיך צו דעם נייעם געזעץ פון דער

מוס און רעליגיאן. מיר האבען ארויסגעריי-
סען דעם מענטשליכען געוויסען פון דעם גלויבען
אין אן עולם הבא . . . גלויבט איהר, דאס
אונזער ארבייט איז שוין צו ענדע ? ניין,
עס איז ערשט דער אָנפאנג !

אויך ציטירט דער קארדינאל פון א רעדע
וועלכע דער מיניסטער פון עפענטליכע ארבייט,
בריאן, האָט געהאלטען, וויא פאָלגט :

„דיא צייט איז געקומען אויסצואוואַרצן
לען פון דיא מוחות פון דיא פראנצויזישע קינד-
דער דעם אלטען גלויבען, וועלכע האָט שוין
אָפגעלעבט איהר צייט, און איהר פלאטץ פאר
נעהמען מיט דער ליכט פון פרייען געדאנקען ;
דיא צייט איז געקומען פטור צו ווערען פון
דער קריסטליכער אידעע. מיר האָבען יעצום
קריסטוס'ן ארויסגעטריבען פון דער אַרמע, דיא
מאַרינע, דיא סקולס, דיא האָספּיטעלער, דיא
געריכטס-הייזער און אלע אנשטאלטען, און
יעצט מוזען מיר איהם ארויסטרייבען פון
שטאט גאר אין גאנצען.“

דער אמעריקאנער פארטרעטער פון פאפסט
איז גאנץ גערעכט ווען, נאָכדעם וויא ער צי-
טירט דיעזע ווערטער פון פראנקרייך'ס דיפ-
לאָמאַטען, פרעגט ער, וואָס וואָלטען דיא
אמעריקאנער געזאָגט, ווען זייערע מיניסטער-
רען וואָלטען אַזעלכע ווערטער גערעדט און
אָנגעגעבען דאס אלס דער גייסט פון דער הער-
שענדער רעגירונג ! יעס, קארדינאל גיבאָנס
איז גערעכט, ווייל ער ווייס גאנץ גוט, דאס
דיא אמעריקאנער זיינען אין דעם הינזיכט
גאנץ אנדערש וויא דיא פראנצויזען, צום
גרויסען כעדיוערן פון אלע פרייהייטס ליכענע-
רע און פרייהייטס-דנקענדע מענשען.

פראנקרייך האָט בעוועזען דעם וועג.
אָבער אן ערפרעהענדע ערשיינונג איז
וואָס ניט אלע גלחים פון פראנקרייך האָבען
איינגעשטימט מיט דעם פאפסט פון רוים.

נאָך דעם נייעם געזעץ קענען עפענטליכע
גאטעס-דיינסט ווערען פערזאנליכע אומשטאַלעט נור פון
„אסאסיאיישאן'ס קולטועל“, חברה'ס וואס זיין
נען געגרינדעט צו. דיעזען צוועק נאָך דיא אלגע-
מיינע געזעצע פון געזעלשאפטען. דיא פראנצויז-
זישע רעגירונג, אום ניט צו זיין צו שטרענג מיט
דיא קירכע, האָט בעשלאסען אז עס איז גענוג
נענד ווען צוויי בירגער קומען צו א מאגיסטראט
און מאכען א „דעקלאראציע“ דאס זיי ווילען אב-
האלטען א'ן אפענטליכע פערזאנליכע. דיא ביי-
שאפט האָבען בעפעהלען צו דיא קירכעס זיי זאָ-
לען האנדלען נאָך דעם געזעץ און יעדעס מאָל
שיקען צוויי פון זייערע מיטגלידער צו מאכען
דיזע ערקלערונג. דריי טאָג איידער דאס געזעץ

אויפ'ן גרונד פון דער „אסאסיאיישאן“ געזעץ פון
1901. דיווער געזעץ גיט דאס רעכט אלע פראנ-
צויזען צו גרינדען אסאסיאיישענס, ווען זיי נעה-
מען ארויס א טשארטער פון דער רעגירונג, און
אין דער זעלבער צייט בעשרענקט ער דאס רעכט
פון דיא קאנגרעגיישענס אין בעצוג איינצעלנע
מיטגלידער און אויך אין בעצוג דיא קאנטראל
פון אייגענטהום. דער פאפסט, נאטירליך, וויל
פון דעם געזעץ ניט וויסען, אזוי וויא ער וויל ניט
אנערקענען דעם „סעפעריישען“ געזעץ פון
1905, אָדער דעם „דעקלערעשען“ פון 1881.

וואס דער פאפסט האָט אייגענטליך גע-
וואָלט איין, דאס די פראנצויזישע רעגירונג זאָל
זיך צו איהם אפיציעל ווענדען מיט א פערלאנג
פאר א נייעם קאמפראמיס, פאר א נייעם אפ-
מאך. אבער דאס האָט דיא פראנצויזישע רעגיר-
רונג דיא גאנצע צייט ניט געדענקט צו טהון. זי
האָט זיך געהאלטען לאגיש ביי איהר שטאנד-
פונקט, דאס פראנקרייך איז ענטוויקעלט גענוג
צו שטעהן אויף איהרע אייגענע פיס אהן דיא
הילפע פון א פרעמדע מאכט, דיא הילפע פון דעם
רוימישקאטהאלישען פאפסטענטהום. און אין
דיווער פראגע האָבען זיך דיא שטאטס-מיניסטער
פון פראנקרייך ארויסגעצייגט טריי צו דיא טרא-
דיציאנעלע אידעאלען פון דער פראנצויזישער
בורזשואזיע.

קיין וואונדער ניט וואָס קארדינאל גי-
באָנס בעקלאָגט זיך אויף דיא אפיאורסות פון
דיא יעצטיגע שטאטס-מיניסטער פון פראנקרייך !
אין זיין ערקלעהרונג צום אמעריקאנער פובלי-
קום ציטירט ער דיא פאָלגענע ווערטער פון
א רעדע, וועלכע זשאן שאַרעס האָט געהאלטען
אין דעפוטירטען קאמער :

„ווען גאָט אליין וואָלט ערשינען פאר
דער מאסע אין מענטשליכער פארמע, וואָלט
עס געווען דיא ערשטע פפליכט צו ענטזאגען
זיך פון פאָלגען איהם, און צו בעטראכטען
איהם ניט אלס א הערשער צו וועלכען מען
דארף זיין אונטערטעניג, זאָגנדרען אלס א
גלויבען מיט וועלכען מען מעג זיך דורכ-
טענה'ן.“

קארדינאל גיבאָנס ציטירט דאן דיא ווער-
טער פון יעצטיגען ארבייטס-מיניסטער פון
פראנקרייך, וויזען, וועלכע זיינען א טהייל פון
א רעדע וואָס איז געהאלטען געוואָרען אין דער
פוטירטען קאמער — וויא פאָלגט :

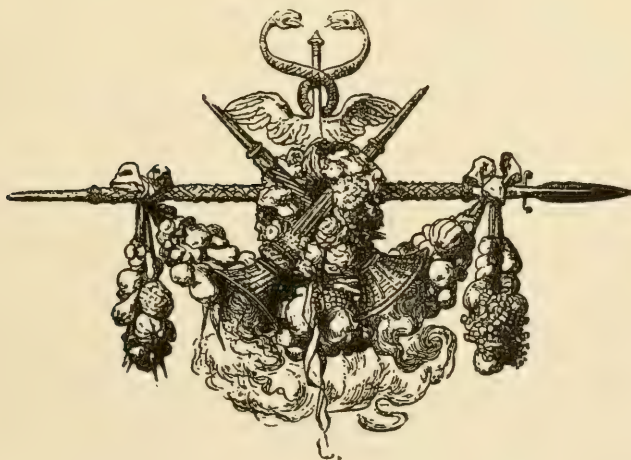
„מיר אלע צוזאמען, צוערשט דורך אונז
זערע אורעלעטערן, דערנאָך דורך אונזערע על-
טערן, און יעצט דורך אונז אליין, זיינען צו
געבונדען צו דער פערניכטונג פון קלערקאליז-

ניט סאלידאריש צווישען זיך. מען דער-
צעהלט אונז אימער פון דעם פאפסט. ער איז
ווייט פון אונז, און ניט ער וועט אונז שפיי-
זען. גלויבט ניט, אז מיר זיינען אזעלכע נא-
רען ניט צו פערשטעהען דיא מאניעווערעס
פון רוים. מיר אלע ווייסען, אז פיאוס דער
10טער איז אן אינסטרומענט פון די עסט-
רייכישע און דייטשע קארדינאלען. צוליב
דיעזען, ענטזאג איך זיך צו פאלגען. ווען
דער ארמשייבישאפ וועט מיך בעשטראפען,
וועל איך זיך אפשר אונטערגעבען. עס קען
אויך זיין, איך זאל געהן צו מיסטער קלע-
מענסא און בעטען שטיצע. וואס אבער עס
זאל ניט ארויס קומען דערפון, האב איך
קיין חרטה, ווארים פאר אלעם בין איך א
פראנצויז.

פראנקרייך האט בעוויזען דעם וועג —
ווער וועט איהר נאכגעהען? עס זיינען דא נאך
לענדער, וועלכע ווארמען אויף דער ערשטער
געלעגענהייט ארונטער צו ווארפען פון זיך דעם
יאך פון דער קירכע. עס איז אין איינקלאנג מיט
דיא אינטערעסען און דיא אידעאלען פון דער
צייט, און דיא אויסזיכטען פאר דער היסטא-
ריש-מעכטיגער רוימיש-קאטהאלישער קירכע
זיינען ניט קיין זעהר גלענצענדע.

פון 1905 איז אריין אין קראפט, (דעם 8-טען דע-
צעמבער 1906) איז אנגעקומען א בעפעהל פון
דעם פאפסט, פארבאטענדיג די קאטאלישע-גיי-
סטליכע צו מאכען אזעלכע ערקלערונגען. דיזער
בעפעהל האט אנגעמאכט א גרויסע סענסאציע
ניט נור ביי דעם פראנצויזישען פאלק, נור אויך
ביי דיא גייסטליכע. דאס איז געווען א דירעק-
טער בעפעהל ניט צו פאלגען דאס געזעץ פון
לאנד. מען האט גענומען ריידען אז מען וועט
ערקלערען אלע גייסטליכע פאר פרעמדע אונ-
טערטאנען, וועלכע פאלגען דיא בעפעהלע פון
א פרעמדער רעגירונג, און מען וועט זיי בעהאנד-
לען אלס אזעלכע. וואס די פראנצויזישע גלחים
האבען דערפיהלט דאביי קען מען זעהן פון דיא
ערקלערונג פון דעם גלח מאינא. דיזער גלח האט
געשיקט צוויי פון זיין קירכע צו מאכען די נוי-
טיגע ערקלערונג. ווען מען האט איהם אויפגע-
ראם געמאכט, אז ער האט געהאנדעלט געגען די
אינסטרוקציע פון דעם פאפסט, האט ער געענט-
פערט:

„הערט מיך אויס. אויסער וואס איך בין
א פרויסטער אונטערטענהייג צו רוים, בין איך
א פראנצויז און א רעפובליקאנער, וואס
שמעקט אביסעל העכער. און גלויבט מיר, עס
זיינען דא אסך אזעלכע וויא איך. איך קען
אויפגען פון זיי, צום אונגליק זיינען מיר

האט דער בונד געענדערט זיין פראגראם?

פון בן יקיר.

וויא מיר ווייסען שוין, זיינען דיעזע סטא-
טוטען ניט אנגענומען געווארען פון דער פאר-
טיי, און דער בונד האָט זיך געפונען געוואונ-
גען ארויסצוטערעטען פון דער פארטיי. דעם
בונד'ס צוועק איז ניט געווען, וויא אייניגע האָ-
בען זיך איינגערעדט, צו האָבען דיא פרייהייט
פון א זעלבסטשטענדיגער, אונאָהענגיגער
פארטיי, און דיא מעגליכקייט צו מאכען ביי
יעדער געלעגענהייט שבת פיר זיך.

דיא מחלוקת פון בונד מיט דער פארטיי
איז געווען דער רעזולטאט פון זייערע פער-
שיעדענע פרינציפיעלע שטאַנדפונקטען וועגען
דעם אידישען פראָלעטאריאט. דעם בונד'ס
טענות זיינען געווען — פונקט וויא יעצט —
אז דיא אידען זיינען א נאציאָן, און אז דער אי-
דישער פראָלעטאריאט מוז קעמפפֿען פיר זיינע
אייגענע, זיינע ספעציעלע אינטערעסען. דער
בונד האָט געקלויבט, אז דער אידישער פראָלע-
טאריאט, פונקט וויא דער פראָלעטאריאט פון
יעדער נאציאָן, האָט זיין אייגענע פסיכאָלאָגיע,
זיינע מנהגים, געוואָהנהייטען און זיינע נא-
ציאָנאלע אויפגאבען. דער בונד האָט געפאָר-
דערט, אז דיא אידישע ארבייטער זאָלען זיין
פּעראייניגט אונטער א בעזונדער אָרגאַ-
ניזאציאָנס־פאָהן און ניט זיין בלויז
צושפּרייט און צוזעצט און יעדער אָרגאַניז-
אציאָן; דער בונד האָט דאָס געפאָרדערט דער-
פאר, ווייל דער אידישער ארבייטער, וועלכער
איז גאנץ אנדערש ערצויגען וויא דער רוסי-
שער, פּוילישער און ד. ג., קען זיך ניט צופאַסען
צו א פרעמדען אָרגאַניזאציאָנס־גייסט, ער
נויטהיגט זיך אין בעזונדערע אָניטאציאָנס
מיטלען און דאָס קען איהם גיעבען בלויז אזא
אָרגאַניזאציאָן, וועלכע איז אַרױסגעװאָקסען
פון דעם אידישען פראָלעטאריאט, וועלכע איז
אין אלע הינזיכטען צוזאַמענגעבונדען מיט
איהם, וועלכע פערשטעהט זיין בעזונדערען
גייסט, זיין פסיכאָלאָגיע, זיינע מדות, זיין
שפּראַך און זיינע אינטערעסען. דער בונד איז
געווען איבערצייגט, אז בלויז ער, אלס איד-
ישע סאָצ. דעמאָקראטישע אָרגאַניזאציאָן,
האָט געקענט מיט ערפאָלג פערשפּרייטען דעם
סאציאַליסטישען אידעאַל צווישען דיא איד-
פארטיי.

וויא דעם צווייטען צוזאַמענ-
פאָהר פון דער רוסלענדישער
סאציאַל־דעמאָקראטישער אר-
בייטער פארטיי אין 1903 האָט
דער בונד פאָרגעלעגט זיינע
פאָרדערונגען וויא פאָלגט:

1. דעם בונד'ס פאָזיציאָן אין דער פאר-
טיי ווערט בעשטימט נאָך דיא פאָלגענדע פונק-
טען:

2. דער בונד איז א סאָצ. דעמאָקראטישע
אָרגאַניזאציאָן פון דעם אידישען פראָלעטאריאט,
וועלכע איז ניט בעגרענעצט אין איהר טהעטיג-
קייט מיט קיינע ראיאָנע ראַהמען, און ער געהט
אריין אין דער פארטיי אלס דער איינציגער פאָר-
שטעהער פון דעם אידישען פראָלעטאריאט.

3. דער בונד קלויבט אויס זיינע פער-
טרעטער אין צענטראלען קאָמיטעט, אין אויס-
לענדישען קאָמיטעט און צו דיא צוזאַמענפאָהר-
רען פון דער פארטיי.

4. דיא פראָגראם פון בונד איז דיא זעל-
בע וואָס דיא פראָגראם פון דער פארטיי.

5. דער בונד האָט זיינע צוזאַמענפאָהרען
אום צו ענטשיידען אלע פראַגען וואָס דיהרען
ספעציעל אן דעם אידישען פראָלעטאריאט, זיין
צענטראלען קאָמיטעט און זיין אויסלענדישען
קאָמיטעט.

6. דער בונד האָט דיא פולע פרייהייט צו
פערוואלטען דיא גאנצע ארבייט פון זיין אר-
גאַניזאציאָן.

7. דער בונד האָט א רעכט ארויסצוגע-
בען אונגעשטערט ליטעראטור ניט נור אין אי-
דיש, נאָר אויך אין אנדערע שפראכען.

8. דער צוזאַמענפאָהר פון דער פארטיי
האָט א רעכט צו ענדערען אלע ענטשיידונגען
פון דעם בונד'ס צוזאַמענפאָהרען.

9. אלע דערמאָהנע פונקטען ווערען
בעטראכט אלס דיא גרונד־סטאַטוטען. זיי קענען
אומגענדערט, אויסגעבעסערט אָדער פערבי-
טען ווערען מיט א מערהרטייט פון צוויי־דריטעל
שטימען פון אלע דעלעגאַטען וואָס געהמען אן
אנטיהייל אין דיא צוזאַמענפאָהרען פון דער
פארטיי.

דאס ארויסטרעטן פון דער פאר-
טיי איז אלץ געווען ניט קיין צוועק,
נאר א מיטל, א נויטהוענדיגער מיטל פיר
דעם בונד'ס עקזיסטענץ. עס איז געווען א מיר-
טעל וויי אויסצוקעמפן זיינע רעכט, זיין
אנערקענונג איז דער אלגעמיינער פארטיי. דער
בונד האט אויפגעוויבן א קאמפ מיט אלע

אין דער דעלעגאטור פון דער רוסלענדישער סאָצ. דעמ. ארבייטער פארטיי צו דיא אינטערנאַציאָנאַלע סאָציאַליסטישע קאָנגרעסען שיקט דער בונד זיינע פאַרשטעלער.

דיעזע סטאטוטען, וועלכע זיינען אויסגע- ארבייט געוואָרען אויף דעם לעצטען צוזאמענ- פאָהר פון דער רוסלענדישער סאָצ. דעמ. פאר- טיי, זיינען פיעל דיסקוטירט און קריטיקירט גע- וואָרען אין דער בונדיסטישער פרעסעסע און אויף דעם זיעכעטען צוזאמענפאָהר פון בונד. פערגלייכענדיג דיא סטאטוטען פון דער פאר- טיי מיט דיא סטאטוטען פון בונד אין 1903 איז זעהר לייכט צו זעהען, אז דעם בונד'ס דאמאלסדיגע פאַרדערונגען זיינען אין אלגע- מיינ ניט נור נאכגעגעבען געוואָרען, נאָר אז דיא פארטיי האָט מסכים געווען אויף אזא פונקט, וועלכען דער בונד האָט פריהער ניט געפאַרדערט, נעמליך: דיא רעכט פון בונד צו שיקען זיינע פארטרעטער צו די אינטערנאַציאָ- נאַלע סאָציאַליסטישע קאָנגרעסען.

נון, וועט מען אונז פרעגען, וואָס הערט זיך עפעס מכח דיא ווערטער: „דער בונד איז דער איינציגער פאַרשטעלער פון דעם אידישען פראָלעטאריאט?“ האָט דער בונד אנערקענט דיא פארטיי פיר דעם פאַרשטעלער פון דיא אידישע ארבייטער? — אין קיין פאל ניט! דיעזע ווערטער, וועלכע האָבען נאָך געהאט א זינ, כאַטש קיין פראקטישע ווערט, אין 1903, ווען דיא פארטיי האָט געהאט זעהר ווייניג שייכות מיט דיא אידישע ארבייטער — די- עזע ווערטער ווערען אונזיניג יעצט, ווען דער פארטיי'ס אָרגאניזאציאָנען זיינען כמעט א- בעראל פערבונדען מיט אידישע ארבייטער. עס איז נאָר ניט דיא אויפגאבע פון בונד צו לעגען א מאָנאָפּאָל אָדער א חרם אויף אלע אידישע ארבייטער, אז זיי זאָלען ניט טאָרען בעלאנגען צו קיין אנדער פארטיי. עס איז לייכט צו פער- שטעהען, אז דער עיקר איז ניט צו האלטען אלע אידישע ארבייטער אונטער איין האָהן, — דער עיקר איז דיא אידישע ארבייטער זאָלען זיין אנערקענט פון דער פארטיי אלס אזעלכע, אז דיא אידישע ארבייטער וואָס ווילען האָבען זייער אייגענע אָרגאניזאציאָן, זאָלען אנפיהרען זעלבסטשטענדיג זייער אגיסאציאָן און פרא- פאגאנדא, אז דיא ארבייטער וואָס פיהלען זיך אונטערדריקט נאציאָנאַל זאָלען קענען אין דער שעת הכושר פאַרדערן אלע זייערע רעכטע, וועלכע זיי האָבען פערדיענט אין זייער אונטער- מיעדליכען קאמפף. דאָס איז דיא אורזאכע וואָרום עס דאַרף עקזיסטירען א בעזונדערע א- ידישע ארבייטער-אָרגאניזאציאָן און דאָס איז

ציאָנאַלער פראָגראַם בלייבט אָפּען, ווייל דער פערזאָנליכער צוזאמענפאָהר (פון דער רוס- לענדישער ארבייטער פארטיי) האָט זיך ניט בעהאַנ- דעלט.

3. אלע ענטשיידונגען פון דיא אלגעמיינ- פארטיי'אישע צוזאמענפאָהרען זיינען בינדענד פיר דעם בונד.

4. אין דיא גרענצען פון אלגעמיינע ענט- שידונגען פון דיא צוזאמענפאָהרען פון דער ר. ס. ד. א. פ. און פון אלגעמיינע דירעקטיווען פון דעם צענטראלען קאָמיטעט פון דער פאר- טיי בלייבט דער בונד זעלבסטשטענדיג אין די פראגען פון אגיסאציאָן, אָרגאניזאציאָן און פראָפאגאנדא.

5. דער בונד האָט זיינע אַרטיגע אָרגא- ניזאציאָנען, צענטראלע אינדיקטונגען און צו- זאמענפאָהרען און ער פיהרט אליין אן דיא גאנ- צע ארבייט פון זיין אָרגאניזאציאָן.

6. אלע אַרטיגע אָרגאניזאציאָנען וואָס געהען אריין אין דער ר. ס. ד. ארבייט פארטיי בילדען אויף'ן גרונד פון אלגעמיינע וואהלען, אָהן אונטערשייד פון נאציאָנאַליטעט פון דיא מיטגליעדער פון דער פארטיי, איין אלגעמיינ- שטאָרטישען קאָמיטעט פון דער ר. ס. ד. א. פ. אנמערקונג. דער קאָמיטעט ענטשיידעט אלע פראגען וואָס בעלאנגען צום גאנצען פראָ- לעטאריאט פון דער ענטשפּרעכענדער שטאָרט; דיא ענטשיידונגען ווערען אָנגענומען מיט אן איינפאכע מעהרהייט שטימען. וויא אויסצו- קלייבען אלגעמיינ-שטאָרטישע קאָמיטעטען ווערט בעשטימט פון דיא אלגעמיינע גרונד- פונקטען וואָס זיינען אָנגענומען אין דער פאר- טיי.

7. דיא בונדיסטישע אָרגאניזאציאָנען שיקען אויף דיא אלגעמיינ-פארטיי'אישע צו- זאמענפאָהרען און קאנפערענצען זייערע פאַר- שטעלער אויף דיא זעלבע פרינציפען וויא דיא איבעריגע אָרגאניזאציאָנען פון דער ר. ס. ד. א. פ.

אנמערקונג. לויט דיא איינשטימונג פון דיא אַרטיגע אָרגאניזאציאָנען קענען דיא וואהל- לען צום צוזאמענפאָהר פארקומען אויף אלגע- מיינע וואהל-פערזאמלונגען.

8. דער בונד בענוצט זיך מיט א פאַר- שטעהערשאפט אין צענטראלען קאָמיטעט פון דער ר. ס. ד. א. פ.

אנמערקונג: א מיטעל פון דעם בונד'ס פארשטעהערשאפט אין צ. ק. פון דער פארטיי ווערט אויסגעארבייט נאָך דיא איינשטימונג פון דעם צענטראלען קאָמיטעט פון בונד און דעם צ. ק. פון דער ר. ס. ד. א. פ.

און דיא כלומר'שט אלגעמיין-שטאדטישע קאָ-מיטעטען. דיעזער פונקט האָט ווירקליך גע-שטעלט אין געפאהר דיא גאנצע זעלבסשטענ-דיגקייט פון בונד, און אין זיין פעראייניגונגס-ערקלעהרונג האָט דער בונד געשטעלט אלס זיין ערשטע אויפגאבע: „צו בויען דיא אלגעמיין-שטאדטישע קאָמיטעטען אויף דיא יסודות פון פראָפארציאָנעלע וואהלען און צו שטרעבען דורכצופיהרען אויף דיעזע וואהלען דעם פרינציפ פון פראָפארציאָנעלער פערטרעטונג לויט דיא ארגאניזאציעס“ און 2: „ניט צו דערלאָזען קיינע פראָבס צו פערשפרייטען די קאָמפּעטענץ פון דיא אלגעמיין-פארטייאישע איינריכטונגען (אַרטיגע און צענטראלע) אויף דיא פראגען וואָס געהערען דער קאָמפּעטענץ פון דיא ענטשפּרעכענדע ארגאניזאציעס פון בונד“ (רעזאָלוציאָן פון זיעכטעטן צוזאמענפאהר פון בונד).

דער צענטראלער קאָמיטעט פון דער פאר-טיי האָט אָנגענומען דעם בונד'ס ערקלעהרונג, דער צ. ק. הייסט עס, איז איינגעגאנגען אויף אויף דעם קאָמפּראַמיס מיט זיך אליין, כאָטש אָפיציעל האָט ער דאָס ניט נאָכגעגעבען. אין דער ווירקליכקייט אָבער ווערען דיא אלגעמיין-שטאדטישע קאָמיטעטען אין רוסלאַנד יעצט געקליעבען פון אלע נאציאָנאלע ארגאניזאציען אויף דיא יסודות פון פראָפארציאָנעלע וואהלען — און דערמיט גופא האָט דער בונד געהאט דעם גרעסטען זיעג, וועלכען ער האָט זיך נור געקענט ווינשען, ווייל דערמיט איז דער אידישער פראָלעטאריאט אנערקענט געוואָרען אלס אן אונאבהענגיגע נאציאָנאלע ארגאניזאציע, וועלכע האָט א רעכט ניט נור אָנצופיהרען זעלבסשטענדיג דיא גאנצע טהעטיגקייט פון דעם אידישען פראָלע-טאריאט, נאָר אויך פאָרדערען דורך איהרע פאָרשטעהער אין יעדען שטאדטישען קאָמי-טעט, אין צענטראלען קאָמיטעט, אין אויסלענ-דישען קאָמיטעט, אויף דיא צוזאמענפאהרען, — מיט איינעם ווארט, צו פאָרדערען אין אלע איינריכטונגען פון דער פארטיי, אז דיא טהע-טיגקייט פון בונד זאָל ניט געשטערט ווערען פון קיין אנדער ארגאניזאציע. מיט אנדער-העז ווערטער, דער בונד ווערט אין דער ווירקליכקייט אנערקענט אלס דער איינציגער פאָרשטעהער אין דער פארטיי.

אָבער די נאציאָנאלע פראָגראם פון בונד איז דאָך ניט אָנגענומען געוואָרען פון דער פארטיי! — שרייען דיא ציוניסטען. אמת! איז זא אָבער צוריקגעוועזען געוואָרען פון דער פארטיי? ניין! דיא פראגע איז געבליע-

דער עיקר פון דעם בונד'ס עקזיסטענץ: צו זיין אין דער פארטיי גופא דער אידי-שער פאָרשטעהער פון דעם אידישען פראָלעטאריאט. וויא ווייט ער ערפילט זיין אויפגאבע ווענדעט זיך נאטירליך אין דעם, ווי פיעל ער בעפריעדיגט דיא פאָרדערונגען און שטרעבונגען פון דיא ברייטע קרייזען פון דעם אידישען פראָלעטאריאט. וועגען דעם נעהם איך זיך יעצט ניט אונטער צו רעדען, ווייל עס בע-לאנגט ניט צו אונזער ענין. איך וויל אָבער אַז-צייגען אויף דעם בונד'ס מערקווירדיגען איי-פלוס אין אלע ווינקעלאך פון אידישען תחום אין רוסלאַנד אלס אויף א בעווייז, אז דער בונד רעפרעזענטירט מיט זיך יא דיא גרעסטע מאַא-ריטעט פון דיא אידישע אויפגעקלעהטע אר-בייטער. עס וואָלט אָבער געווען לעבערליך צו פאָרדערן אויף דעם א פאטענט פון דער פאר-טיי, וועלכע וואָלט געמוזט צוליעב דיעזע פאָר-מאליטעט איבערבויען מיט א מאָגל אלע איהרע ארגאניזאציען, וואָס איז ביי יעצטיגע אומ-שמענדען אין רוסלאַנד אונמעגליך.

וואָס דיא געגנער פון פעראייניגונג, דיא זאָגענאנטע „הארטע“ בונדיסטען, האָבען ווירקליך געהאט אויסצוזעצן געגען דער פאר-טיי'ס סטאטוטען איז געווען דער זעקסטער פונקט. פיעלע בונדיסטען האָבען ריכטיג אַז-גערעכט, אז ווען דיא אלגעמיין-שטאדטישע קאָמיטעטען וועלען געבויעט ווערען ניט לויט דיא פראָפארציאָנעלע פערטרעטונג פון אלע נאציאָנאלע ארגאניזאציעס, נאָר לויט, וויא דיא פארטיי פאָרדערט, „אויף'ן גרונד פון אל-געמיינע וואהלען, אונטערשריעד פון נא-ציאָנאליטעט פון דיא מיטגליעדער פון דער פארטיי“, וועלען דיא בונדיסטישע ארגאניזא-ציען אלס אזעלכע ניט זיין פארטראָטען. עס וועלען קענען צופעליג אריינגעהן אין קאָמיטעט בונדיסטען, זיי וועלען אָבער ניט זיין קיין פאר-שטעהער פון בונד, ד. ה. זיי וועלען ניט זיין פעראנטוואָרטליך צו זייער ארגאניזאציע און ווען א בונדיסטישער קאָמיטעט וועט ניט זיין צופריעדען מיט זייער האלטונג אין דעם אלגע-מיין-שטאדטישען קאָמיטעט וועט ער גאָר ניט קענען טהון, ווייל ער וועט זיי ניט קענען צוריק ציהען פון קאָמיטעט. נון, אזוי וויא דער אל-געמיינער קאָמיטעט וועט ענטשיידען אלע פראגען וואָס ריהרען אן דעם פראָלעטאריאט פון דער ענטשפּרעכענדער שטאָדט, וועט דער בונד, הייסט עס, מוזען זיך אונטערווארפען און בלינד פאָלגען אלע פאָרשריפטע און בעפעהלע פון דער פארטיי, אָדער עס וועט אימער זיין א רייסעריי צווישען דיא קאָמיטעטען פון בונד

פערניכטען. בלויז דאס לעבען, דיא פערבינדונג צווישן דיא ברויטע אידישע מאסען מיט דיא ניט־אידישע, דיא שטענדיגע בעציהונגען צווישן דיא אידישען ארגאניזאציען און די ניט־אידישע, וועלען קענען ביסלעכווייז איבערבייטען דיא מיינונגען און אנשוואונגען פון די קריסטליכע ארבייטער.

וויא מיר זעהן, האט דער בונד זיך ניט אויפגעלייזט אלס אידישע פארטיי אין 1903 האט דער בונד אין זיינע פארדערונגען צום צווייטען צוזאמענפאך פון דער פארטיי אפילו מיט איין ווארט ניט דערמאנט זיין נאציאנאלע פראגראם, ווערערען אין דער פערמינירונגס־ערקלעהרונג, וועלכע ער האט ארויסגעגעבען אויף זיין לעצטען (7טע) צוזאמענפאך, זאגט זיך דער בונד ניט נור קלאר און דייטליך ארויס אז ער בלייבט ביי זיין אלטער נאציאנאלער פראגראם, נאר ער דריקט זיך אויף אויס גאנץ שארף און אונצוויידיטיג, אז זיין פראגראם, וועלכע איז אנגענומען געווארען „אויף“ זעקסטען צוזאמענפאך פון בונד קען געענדערט אדער אָנגעשאפט ווערען נור פון דעם צוזאמענפאך פון בונד גופא, ד. ה. אז דיא פארטיי האט אין קיין פאל קיין דעה ניט אין דער פראגע פון דעם בונד'ס נאציאנאלער פראגראם. די פארטיי קען אננעהמען דיא פראגראם פון בונד, וויא זיא ווערט אויסגעארבייט נור פון איהם, זי קען אָבער קיינע פונקטען ניט צוגעבען אָדער אראָבווארפען.

וויא געפעהלט אויף דער פערראטה פון בונד צו זיין נאציאנאלער פראגראם?

* * *

דער בונד האט נאך ניט קיין פולען זיעג. דיא נאציאנאלע פארדערונגען פון דעם אידישען פראלעטאריאט זיינען נאך ניט געווארען דיא פארדערונגען פון דעם גאנצען רוסלענדישען פראלעטאריאט. דער בונד וועט נאך מיר זען קעמפפען מיט זיינע קריסטליכע געזאכטען און מיר זיינען זיכער, אז ער וועט זייענען.

אין 1903 האט דיא פארטיי ניט געוואלט אפילו הערען פון אז זעלבסטשטענדיגער אידישער ארגאניזאציען. אום דאס אויסצוקעמפפן האט דער בונד געפונען אלס דעם בעסטען מיטעל ארויסצוטרעטען פון דער פארטיי. דיא אלטע פארדערונגען פון בונד זיינען יעצט אין גאנצען נאכגעגעבען געווארען. דער בונד קען זיך אנפיהרען זיין טהעטיגקייט איבעראל און וויא ער געפינט פיר נויטהייג. דיא פארטיי האט נאך ניט ארויפגעשטעלט דעם בונד'ס נאציאנאלער פראגראם — דער בעסטער מיטעל דאס צו עררייכען איז אויסצו-

בען אָפען. דער בונד חלום'ט ניט, אז באלד, באלד, און דיא פארטיי וועט איבערבייטען איהר מיינונג און איהר טהעאָרעטישע שטעלונג צו דער נאציאנאלער פראגע. אין טהעאָרע איז נאך דיא פארטיי געבליעבען אזוי קאנסערוואטיוו און הארטנעקיג וויא פריהער.

דער בונד וועט מוזען ווייטער קעמפפען. אָבער אנשטאט דעם וואָס פריהער האט ער גע'מוזט שטעהן אליין אין אלע פונקטען; אנשטאט דעם וואָס פריהער האט ער געמוזט פערליערען פיעלע קרעפטען און ענערגיע דורכצופיהרען אליין אזעלכע זאכען, אין וועלכע עס איז צווייטשען איהם און דער פארטיי קיין מיינונגס־פערשיידענהייט ניט געווען, — אנשטאט דעם וועט ער איצט אין אלע אלגעמיינע שלאכט־פונקטען, אין דעם גאנצען קאמפף מיט דער רעגירונג און קאפיטאליזמוס, שטעהן האנדאין־האנד מיט אלע ארגאניזאציען פון דער פארטיי. מיט דער פארטיי וועט דער בונד יעצט האָבען צו קעמפפן בלויז פיר איין זאך — פיר דיא אנערקענונג פון זיין נאציאנאלער פראגראם.

געהענדיג האנדאין־האנד אין אלע פראגען מיט דער פארטיי, וועט דער בונד, האָפען מיר, זיין פיעל לייכטער צו איבערצייגען זיינע מיטקעמפפער אין דער ריכטיגקייט און גרעכע ריכטיגקייט פון זיין נאציאנאלער פראגראם. עס איז קיין צווייפל, עס וועט נעהמען גענוג צייט איידער דיא פארטיי וועט זיך שטעלען אויף דעם ריכטיגען שטאנד־פונקט. דיא מיטלען אָבער וויא צו עררייכען דעם צוועק זיינען ניט — צו קריגען זיך און האלטען דיא פארטיי ווייט פון זיך, נאר, פערקעהרט, צו בעקענען זיא אליין נאָהענטער און נאָהענטער מיט דיא אינטערערעסען פון דיא אידישע ארבייטער, מיט דעם גייסט און בעזאנדערע פסיכאלאגיע פון דעם אידישען פראלעטאריאט.

עס פארשטעהט זיך, עס איז זעהר לייכט צו זאגען, אז דער בונד האט ניט בעדארפט אריינגעהען אין דער פארטיי, זא לאזט וויא אלע פרטים פון זיין נאציאנאלער פראגראם זיינען פון איהר ניט אנערקענט געווארען. עס איז אָבער אין אמת'ן ניט מעהר וויא אן אומאפיע צו דענקען, אז דיא פארטיי וואָלט מיט אַמאָל, בין לילה, זיך אָבערזאָגט פון איהר שטאנד־פונקט איבער דער אויפגאבע פון דעם אידישען פראלעטאריאט. דיא פארטיי האט זיך איהר אָבערשטעלטע מיינונג וועגען דיא נאציאנאלע פראגע בכלל און דיא נאציאנאלע פארדערונגען פון דעם בונד כפרט. מיט ווערער און פאפוליס קען מען דיעזע מיינונג און בעזאנדערעס דעם פאָראורטהייל גענען בונד ניט

גייסט און לעבענס־פעהיגקייט. דאָס דורכצור־
פיהרען קען דער בונד אליין ניט — ער מוז
האָבען דיא אהדות פון אלע נאציאָנאלע ארגאָן־
ניאציאָנען פון דעם רוסלענדישען פראָלעמאָ־
ריאט אין דיעזער פראגע, ער מוז האָבען דיא
איינשטימונג פון דער אלגעמיינער רוסלענדי־
שער ארבייטער פארטיי.

דיא פעראייניגונג פון דעם בונד מיט דער
פארטיי האָט אויפגעפֿענט א נייעם קאפיטעל
אין דער געשיכטע פון דעם אידישען פאָלק אין
רוסלאנד. שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם גרוי־
סען אלגעמיינעם געוויינט וואָס דיא רעוואָלוציע
ציאָנערע בעוועגונג האָט בעקומען דורך זייערע
פעראייניגונג, האָט דער בונד יעצט געוואוינען
דיא בעסטע פאָזיציאָן, וויא צו בעזיעגען דיא
געגנער פון זיין נאציאָנאלער פראָגראם, ד. ה.
דיא געגנער פון דער פרייער ענטוויקלונג פון
דעם אידישען פאָלק.

פון דעם גאנצען הארצען וויינשען מיר
דעם בונד א שנעלען ערפאלג אין זיין הייליגער
ארבייט!

קעמפפֿען עס אין דער פארטיי. דעם בונד'ס
פערטרעטער אין אלע איינריכטונגען פון דער
פארטיי וועלען זיא צווינגען זיך צוהערען צו
דער שטימע פון צעהנדליגע טויזענדער אידישע
ארבייטער, און דיא פארטיי וועט, אָהן צווייפֿעל,
זיך מוזען רעכנען מיט דיעזער שטימע.

דאָס איז דיא אורזאכע, ווארום דער
בונד האָט זיך צוריק פעראייניגט מיט דער
פארטיי. דיא ציוניסטען פון אלע שאטירונגען
גלויבען, אז דיא צוקונפט פון דער אידישער נאציאָן
ליעגט ניט אין רוסלאנד און דערפאר
טרוימען זיי, אז זיי וועלען קענען דורכפיהרען
זייער נאציאָנאלען אידעאל מיט זייערע אייגענע
נע קרעפטען. דער בונד זעהט אָבער א ליכטיגע
צוקונפט פיר דעם אידישען פאָלק בכלל און דעם
אידישען פראָלעמאריאט בפרט אין רוסלאנד
גופא. דעם בונד'ס נאציאָנאלער אידעאל איז,
וויא מיר האָבען געזאָגט אין לעצטען ארטיקעל,
דיא מעגליכקייט פון יעדער נאציאָן צו לעבען
און זיך ענטוויקלען פריי, לויט איהר אייגענעם

זאג מיר הימעל, וואס בעדייט עס..?

ליעבע, לעבענס־שעהנסטע צירונג...

א, דו, הימעל, וואָס בעדייט עס?....

א, דו, הימעל, וואָס בעדייט עס,

ווען מיט כמארע ווערסט בעצויגען,

היינגסטו דאמאלס אזוי נאָהענט

צו דער טריעכער ערד געבויגען?

לאַזט אַראָב זיך אזוי נאָהענט,

און דו הייבסט איהר אַן ערקלעהרען

דיין פערביטערט האַרץ דיין טריעבע,

און דו גיסט און גיסט מיט טרעהרען...

נאָר אַט האָסטו אויסגעוויינט זיך,

ביזט שוין העל און אויסגעלייטערט,

און דו היינגסט שוין הויך מיט גדלות,

פון דיין ליעבער ערד דערווייטערט...

ה. רויזענבלאט.

יאָנקערס, נ. י.

ליעבע, לעבענס־שעהנסטע צירונג,

זיס'סטע פירה פון גן־עדן;

דו קענסט ברענגען גליק און אונגליק,

דו קענסט געבען לייד און פריידען.

צוויבערין, מיט דינס א שפריכ־וואָרט

קענסטו גרויסע וואונדער שאפֿען:

מאכסט דעם שוואַכען פאַר אַ גבור,

קענסט דעם גרעסטען העלד פערשקלאַ־

פֿען.

ס'גיבט פאַר דיר קיין שטאַם, קיין יחוס,

קיין „מען מאַר ניט“ קיינע גזירות;

לאַכסט פון סצעפּטערס און פון טהראָנען,

ברענגסט דעם פרומסטען צו עבירות.

ווייליאַם קאָיער.

טאלסטאיי וועגען שעקספיער.*

1.

זאל קלאהר און אָפען אַרויסזאָגען מיין מיינונג, כאָטש זי איז פונקט דער היפּף פון דער מיינונג פון דיא מיסטע מענשען. דערנאָך ווען איך האָב אָנגעהויבען בעטראכטען, פארוואָס טהיילט זיך עס עפעס מיין מיינונג וועגען שעקספיערען אזוי שטאַרק אָפּ פון דער מיינונג פון דער גאַנצער וועלט און איך האָב געזעהען, אז אָט דיווער פאר- וואָס דארף דוכט זיך אויך זיין אינטערעסאנט און האָבען אַ שטיקעל בעדייטונג פאר אַנדערע, איז מיין בעשלוס נאָך פעסטער געוואָרען.

דאָס וואָס איך שייך מיך אָפּ אין מיין מיי- נונג וועגען שעקספיערען פון דער אומעטום אָנ- גענומענער מיינונג, איז ביי מיר ניט קיין שגעון זאך. עס קומט אויך ניט דערפון וואָס איך האָב מיך ניט גענוג אַריינגעטהאָן אין דעם ענין. ניין, איך בלייב ביי דער מיינונג נאכדעם וויא איך האָב מיך אַ סך יאָהרען געמאַטערט מיט גרויס עקשנות צוצופאַסען זי איז דער מיינונג פון אַלע ציוויליזירטע מענשען פון דער קריסט- ליכער וועלט.

איך געדענק נאָך וויא פערוואונדערט איך בין געוואָרען ווען איך האָב דעם ערשטען מאָהל איבערגעלייענט שעקספיר'ן. געריכט האָב איך זיך צו האָבען פון איהם אַ מעכטיגען עסטעהעטי- שען פעררגעניגען, און דאָ ליען איך גאָר איבער איינס נאָך דאָס אַנדערע אַזעלכע ווערקע וויא „קעניג ליער“, „ראַמעאָ און דזשוליעט“, „האַמל- לעט“ און „מאַקבעטה“, וועלכע ווערען דאָך פער- רעכענט פאר דיא בעסטע, און איך פיהל ניט נור קיין שום פעררגיגען ניט, נאָר איך פיהלפשוט

ערר קראַסבי'ס ארטיקעל וועגען שעקספיער'ס שטעלונג צו דיא ארבייטער מאַססען האָט מיר אַריינגעגעבען אַ געדאַנק אז איך זאל אויך אַרויסזאָגען מיין מיינונג וועגען שעקספיר'ס ווערקע. דיווע מיינונג איז שוין

ביי מיר לאנג איינגעפונדעוועט און איז פונקט פארקעהרט פון דער מיינונג וועלכע העררשט איבער שעקספיר'ן אין דער גאַנצער אייראָפּעא-י- שער וועלט. איך האָב מיך דערמאָנט וויפיעל מאַטעריעס, וויפיעל ספּקוט און זעלבסט-נאָרעריי- איך בין עס אויסגעשטאַנען וועלענדיג צוגעוואָה- נען זיך צו שעקספיר'ן, וואָרים איך האָב אויף קיין פאַל ניט געקענט מיטזינגען אין דעם חניפות'דיגען לויב-געזאָנג, וועלכען מען זינגט איהם אויף דער גאַנצער וועלט. איך האָב מיך אויך פאָרגעשטעלט, אז ניט וועניג מענשען האָ- בען געמוזט איבערלעבען און לעבען נאָך ער- היום איבער צוליעב שעקספיר'ן דיוועלכע מאַ- טעריעס וואָס איך בין אויסגעשטאַנען. און עס איז ביי מיר געבליעבען, אז עס וועט אפשר ניט זיין קיין אַרויסגעוואָרפענע ארבייט, ווען איך

(*) איז זיין ארטיקעל איבער „לעבען און קונסט“ איך דעם יאנואר נומער „צוקונפט“, האָט ל. בודיאנאוו עראינערט דיא מיינונג פון טאַלסטאיי איבער שעקספיער, צו בעווייזען וואָסער קלוינעס ווערט די עסטעטישע קריטיק האָט. מיר פערעפענט- ליכען יעצט דיא וויכטיגסטע טהייל פון טאַלסטאיי'ס ארבייט צוליעב צוויי מעמים. ערשטענס, איז אן און פאר זיך וויכטיג וואָס טאַלסטאיי שרייבט. טאַלסטאיי איז איינער פון דיא זעלטענע מענשען, וועמעס מיי- נונג עס איז וויכטיג צו הערען אפילו ווען מען איז מיט איהם ניט איינפערשטאַנען; צווייטענס צוליעב אונזער פלאן ניט צו חקר'ן זיך גלאט אין דער וועלט אריין. נאך דעם וויא דיעזע ארבייט וועט זיין אַבגע- דרוקט, וועט ל. בודיאנאוו שרייבען א קריטיק אי- בער טאַלסטאיי. דער לעזער וועט דאן האָבען אן אינ- שעליגעמען בערגרעף פון דער גאַנצער זאך. דיא רעדאַקציאָן.

(*) טאַלסטאיי'ס אבהאנדלונג איבער שעקס- פיר'ן האָט לכתחילה געזאָלט זיין אַ הקדמה צו דעם אַקאַדעמישע פערשטאַרבנעם ערנסט קראַסבי'ס אן אר- טיקעל וועגען שעקספיר'ס שטעלונג צו דיא ארביי- טער מאַסען. (וויא בעוואוסט, איז דער פערשטאַרבנ- נער געווען טאַלסטאיי'ס א פריינד.) נור שפעטער איז פון דער הקדמה געוואָרען אַ זעלבסטשטענדיגעס ווערק. קראַסבי'ס ארטיקעל געפינט זיך אין דעם זעלבען ביכעל מיט טאַלסטאיי'ס אַבהאנדלונג. דאָס ביכעל (אין ענגליש) איז אַרויסגעגעבען פון ד. פוגק און וואגנאלס קאָמפאניע.

לייענען מיין אורטהייל וועגען איהם, וועט ער זיך זיי גאָר ניט פאַטויפּען אין מוח. זיי וועלען זיך אויף מיין מיינונג אפילו ניט וועלען אָב־שטעלען. פון דעסטוועגען וועל איך מיך ניט אָב־האַלטען פון צו שרייבען דיזע אָב־האַנדלונג און סטאַרעווען זיך ווייזען דיא לעזער פאר וואָס איך גלויב, אַז שעקספיר קען ניט אַריינגערעכענען ווערן ניט בלויז צווישען דיא גרויסע זשע־ניען. נור אפילו צווישען דיא מיטעלמעסיגע שרייבער אויף ניט.

אום קלָהר אַרויסצובריינגען מיין געדאַנק, וועל איך דאָ בעטראכטען איינע פון שעקספיר'ס בעריהמטעסטע טראַגעדיען, "קעניג ליער". דיזע טראַגעדיע ווערט ענטהוואַסטיש געלויבט אין כאָר פון דיא מייסטע קריטיקער.

"קעניג ליער" זאָגט דר. דזשאַנסאָן (*) ווערט מיט רעכט געלויבט מעהר פון שעקספיר'ס אַנדערע דראַמען. עס איז צווישען זיי פיעלייכט ניטאָ קיין איין פיעסע וואָס זאָל אַזוי צושמיעדען אונזער אינטערעסע, אַזוי אָנצוינדען אונזערע גע־פיהלען. אַזוי אויפֿוועקען אונזער נייגעריגקייט וויא דיזע דראַמאַ.

"הלאַז", זאָגט האַזליט (*) וואָלט איך גע־קענט פאַראַיבערגעהן דיזע פיעסע און גאָר ניט זאָגען וועגען איהר. דאָס בעסטע און שטאַרקסטע ווייט בלייבען וועגען איהר זאָגען מוז בלייבען אפילו בלייבען ווייט הינטערשטעליג פון דעם ענין. עס מוז וואָס איך פיהל און דענק וועגען דעם. וועלען בעשרייבען דיא פיעסע אָדער דיא ווירקונג וואָס זיא האָט אויף אונזער פערשטאַנד, דערצו מוז מען האָבען פיעל חוצפּה. דאָך עפעס מוז איך דאָך זאָגען. אַלאָ, "קעניג ליער" איז שעקספיר'ס בעסטע דראַמאַ, וואָרים שרייבער זיא איז ער געווען מעהר ערנסט איידער ווען ער האָט דיא איבריגע געשריבען.

"ווען" זאָגט העללעם (*) "שעקספיר'ס אַרי־גינעלע ערפינדונגס־קראַפט וואָלט אַזוי ניט אָב־געשטעמפלט יעדע פון זיינע פיעסען, אַזוי, דאָס

אַ שרעקליכען עקעל און נודא. נו, האָב איך דאָן אָנגעהויבען פרעגען ביי זיך אליין: דיא גאַנצע ציוויליזירטע וועלט האַלט שעקספיר'ס ווערק פאַר אַזוי וויכטיג, פאַר דיא סאַמע קרוין פון פאָלקאָמענהייט, נור איך איינער האַלט זיי פאַר אַזוי ביליג, פאַר אַזוי גרונט שלעכט. ווער איז עס דאָ אַלזאָ דער ווילדער, דיא פערשטאַפטע האַרץ. איך אָדער דיא וועלט? און נאָך מעהר האָב איך מיך ניט געקענט פער'חידוש'ן דורך דעם וואָס איבערצו בין איך גראַד געווען זעהר עמפּינדליך פיר דיא שיינקייט פון אַלע פאַרמען פון פאַעזיע. היינט פאַר וואָס זשע זאָלען שעקספיר'ס קונסט־ווערק, וועלכע דיא גאַנצע וועלט בעטראכט דאָך פאַר געניאלע, מיר ניט נור ניט געפּעלען, נור איינפאַך זיין אַבשייליך? אַ לאַנגע צייט נאָכאַנאַנד האָב איך מיר אליין ניט געוואָלט גלויבען. גאַנצע פּופּציג יאָהר האָב איך מיך אליין אַלץ געהאַלטען אין אויספראווען. איך האָב פיעלע מאָהל אָנגעהויבען לייענען שעקספיר'ן פון דאָס ניי, אויף רוסיש, אויף ענגליש און אויף דייטש, און טאַקע אין שלענגעל'ס איבערזעצונג. (אַזוי האָט מען מיר אַן עצה געגעבען). איך האָב פיעלע מאָהל איבערגעליענט דיא טראַגעדיעס, דיא קאָמעדיעס און דיא היסטאָרישע דראַמאַס. נור נאָך יעדען מאָל לייענען האָב איך געפיהלט דאָסעלבע אַבשיי, דיזעלבע נודא און דיזעלבע פערוואַנדערונג. און איצט איידער איך האָב אויפגעשריבען דיזע הקדמה האָב איך מיך נאָך אַמאָהל געוואָלט אויספראווען און האָב נאָך אַמאָהל — איצט שוין אַלס אַלטער מאַן פון פינף־און־זיבציג יאָהר — איבערגעליענט גאַנץ שעקספיר'ן, ניט אויסלאָזענדיג זיינע היסטאָרי־שע דראַמען, דיא "הענריס", "טראַגילוס און קרעסידא", "דעם שטורם" און "סימבעלין". און איך האָב איצט געפיהלט דאָסעלבע וואָס אַמאָל, נור מיט דעם איין אונטערשייד, וואָס אַנשטאַט בלויז נשתומם צו ווערען פון דער זאך, בין איך איצט געוואָרען פעסט און טיעף איבערצייגט אַז דיא קרוין פון אַ זשעניע וועלכע שעקספיר טראַגט און וועלכע צווינגט אַזוי פיעל שרייבער זיי זאָלען איהם נאָכמאַכען און אַזוי פיעל לעזער און מהעאָטער־געהער זיי זאָלען אין איהם אויב־געפינען אַזעלכע מעלות וועלכע זיינען גאָר ביי איהם ניטאָ — וואָס דורך דעם צוקאליעטשען זיי דאָך זייערע עסטעטישע און מאַראַלישע בע־גריפע — איך האָב מיך, אַלזאָ, איבערצייגט אַז דיזע קרוין איז זעהר אַ שעדליכע זאך, פונקט אַזוי וויא יעדער לינגע און פאַלשקייט.

איך ווייס אַ פריהער, אַז דיא מייסטע מענ־שען זיינען אַזוי שטאַרק איינגעגלויבט אין שעקספיר'ס גרויסקייט, דאָס ווען זיי וועלען

(*) דזשאַנסאָן איז געווען "דער בער" פון די ענגלישע קריטיקער, געלעהרטע חכמים און מבינים פון דער צווייטער העלפט פון דעם 18טען יאָרהונדערט.

(**) האַזליט איז אַן ענגלישער קריטיקער פון אַנפאַנג פון 19טען יאָרהונדערט. זיין גרויסעס ווערק איבער שעקספירען ווערט נאָך עד היום אַפט ציטירט.

(*) העללעם, אַן ענגלישער שרייבער אונגעפּעהר פון דעם 19טען יאָרהונדערט.

„אין ליער“, זאָגט וויקטאָר הונגאָ, „ווערט אַרויסגעבראַכט דיא אמת'ע קארדיליא. דיא טאָכטער ווערט דעם פאטער'ס מוטער — וואָס פאַר אַ טיעפע זאַך דאָס איז. דאָס איז דיא מור טער וועלכע פערדיענט דעם גרעסטען כבוד פון אַלע מוטערס אין דער וועלט. וויא וואונדערבאַר דאָס ווערט אַרויסגעבראַכט אין יענער לעגענדע וועגען דער רוימישער מיידעל, וועלכע האָט גע- ניאנטשעט איהר אלטען פאטער אין דער טיע- פער, פינסטערער גרוב. דיא יונגע ברוסט לעבען דעם ווייסען באָרד! קיין הייליגערע בילד וויא דאָס איז אויף דער וועלט ניטאָ. אזא געטרייע ברוסט איז קארדיליא. שַׁעקספּיר האָט בלויז געדאַרפט פארשטעלען זיך דיא געשטאַלט פון קארדיליא, זיא אויסגעפינען און דיא דראַמאַ איז שוין ביי איהם געווען פערטיג... אַרומטראָגענדיג זיך אין זיינע געדאַנקען מיט אַ קארדיליא האָט ער ספּעציעל פון איהרטוועגען בעשאַפּען אַ דראַ- מאַ. ער איז אזוי וויא גאָט, וועלכער, דערפיהר לענדיג אַר דאָרע געבוירען אַ נייע וועלט, בעשאַפט פון איהרטוועגען אַ נייע וועלט.“

„אין קעניג ליער“, זאָגט געאָרג בראַנדעס, „האָט שַׁעקספּיר'ס בליק דערגרונטעוועט ביז'ן דעם פון דעם אָבגורנד פון שרעק. און דיא פורכט באַרע בילד וואָס ער האָט דאַרטען דערזעהן האָט זיין גייסט ניט דערשראָקען. ניט קוקענדיג אויף דיא שרעקליכע טיעפענים האָט איהם דאָך ניט גענומען שווינדלען אין קאָפּ. ער האָט ניט פערלאָרען דעם מוטאָ.“ אז מען טרעט אריבער דעם שוועל פון דיזער טראַגעדיע ווערט מען אָנגעפיללט מיט עהרפּורכט, אזוי וויא מען טרעט אריבער דעם שוועל פון דער בעריהמטער רוימי- שער קירכע, וואָס איהר סופּיט איז בעציערט מיט מיכעל אַנזשעלאָ'ס ריעזען-בילדער. אָבער דאָ איז דאָס ליידען אַ סך שטאַרקער, דער יאמער איז דאָ פיעל ווילדער און דיא האַרמאָניע פון שעהנהייט ווערט דאָ אַ סך שאַרפּער צושטערט פון דער דיסהאַרמאָניע פון פערצווייפלונג.“

אָט דאָס זיינען דיא מיינונגען פון דיא קריי- טיקער וועגען דיזער דראַמאַ. און דאָריבער גלויב איך, אז איך האָב דאָס רעכט אָנצוגעהמען זיא אַלס מוכטער פון דאָס בעסטע וואָס שַׁעקספּיר האָט געשאַפּען.

איך וועל זיך איצט בעמיהען איבערגעבען דעם אינהאַלט פון דיזער דראַמאַ אזוי אונפאַר- טיאיאש וויא עס איז נור מעגליך. דערנאָך וועל איך זיך בעמיהען ווייזען, פאַר וואָס זיא איז ניט דער סאַמע פער פון פאָלקאָמענהייט וויא דיא קריטיקער ווילען האָבען, נור זיא איז גאָר עפעס אַנדערש.

צו זאָגען אויף איינער, אז זיא איז דיא אָריגי- נעלסטע וואָלט געווען אַ בעלידייגונג פאַר דיא אַנדערע — ווען דאָס וואָלט ניט געווען אזוי, וואָלט איך דאָן געזאָגט, אז דיזע געניאלע איי- גענשאפט פיהלט זיך אין „ליער“ אַם מייסטען. „ליער“ שיידיט זיך נאָך מעהר אָפּ פון דעם מוכטער פון דער געוויינליכער טראַגעדיע איי- דער „מאָכעטה“ אָדער „אַטהעללאָ“, אַפילו נאָך מעהר איידער „האַמלעט“. אָבער דער סר- זשעט איז אין דיזער פיעסע בעסער צוזאַמען געשטעלט איידער אין דער לעצטער און אין איהר זעהט זיך שַׁעקספּיר'ס כמעט וויא איבער- מענשליכע בעגייסטערונג אַרויס ניט וועניגער וויא אין זיי.

„קעניג ליער“, זאָגט שעללי, „מעג מען אַנערקענען אַלס אַ פאָלקאָמענעם מוכטער פון דער דראַמאַטישער קונסט פון דער גאַנצער וועלט.“

„איך וויל ניט פיעל זאָגען וועגען שַׁעקס- פיר'ס אַרטהור* זאָגט סווינבוירן**). אין דער וועלט מיט פיגורען וועלכע ער האָט בעשאַפּען איז דאָ איינע אָדער צוויי, פיר וועלכע מען קען גאָר ניט קריגען קיין גוטע, פאַסענדע ווערטער. נאָך אַ פיגור פון דעם סאָרט איז קארדיליא*.) זיי פאַרנעהמען אין אונזערע לעבענס און געדאַנ- קען אזא אַרט, אז מען קען איהם ניט אויסדריי- קען מיט ווערטער. דאָס ווינקעלע, וועלכעס איז פון זייערטוועגען אויסגעהאַקט אין דיא רעכטע טיעפענים פון אונזער האַרצען איז נור הייליג פאַר זיי אַליין. דיא ליכט און דער ליאַרס פון'ם וואָכעריגען טאָג קענען אַהינצו ניט צוקומען. אין דעם טעמפלע פון דעם מענשענס העכסטע קונסט אזוי וויא אין דיא טיעפענישען פון זיין האַרץ זיינען דאָ ספּעציעלע חדרים, וואָהין דיא אויגען און דיא פיס פון דער געוויינליכער וועלט טאַרען ניט אַריינדרינגען, ניט אַריינטרעטען. עס זיינען ביי אונז דאָ אייניגע בעליעבטע נעמען, אי- בער וועלכע דיא לעבע, דער טויט און דיא ער- אינערונג האַלטען אייביג אַ שטילע וואָך. און נור דיא קרוין פון זשעני, דער גרעסטער וואונ- דער פון פּאַעזיע, דיא ערהאַבענסטע קונסט קען זייער צאָהל פּערגרעסערן, קען אויסקריצען וועל- כע ניט איז נייע נעמען, נייע עראינערונגען אויף דער האַרץ פון אונזער זכרון“.

(*) דער בעקאַנטעסטער איצטיגער פּאַעט אין ענגלאַנד. ער איז היינט אויך דער הויף-דיכטער „פּאַעט לאַריאט“.

(*) אַ באַראַקטער אין „קינג דזשאָהן“.

(*) פון „קעניג ליער“.

2.

געזאגט אום צו לאזען הערען דעם פובליקום פון טעהעאטער — דערצו נאך אויף א הומאריסטישען אופן — אז גלאָסעסטער האָט צוויי זיהן איינעם אַ געזעצליכען, דעם צווייטען ניט קיין געזעצליכען.

נאכדעם טרובעט מען אין טרובעם און קען נישט לערן קומט ארויף מיט דיא טעכטער און איידעם און האלט אַ רעדע. דער זיין פון דער רעדע איז אזוי וויא ער איז שוין אלט, וויל ער פון זיך אַראָפּוואַרפֿען דעם יאָך פון אלע געשעפֿטען, אלע דאגות און וויל צוטהיילען זיין מלוכה צווישען זיינע טעכטער. נור אזוי וויא ער וויל ניט וואָס פאַר אַ חלק ער זאָל יעדער איינער איינטיהיילען, ערקלעהרט ער, אז דעם גרעסטען חלק וועט קריגען דיא וואָס וועט זאָגען, אז זיאַ לייעבט איהם אַם מעהרסטען. דיא עלטסטע טאָכטער, גאַנערלי, זאָגט אז איהר לייעבט איז אזוי גרויס, אז מען קען עס ניט אַרויסגעבען מיט ווערטער, אז איהר פאטער איז איהר טהייערער איידער דאָס זעהן, דער רוים און דיא פרויהייט, אז איהר לייעבט איז אזוי גרויס, אז „זיאַ האָט ניט גענוג אַטהעם אַרויסצורעדען עס“. גלייך נאכדעם נעהמט קעניג לער און בעשטימט אויף דער לאַנדקאַרטע איהר טהייל פון דיא פעלדער, וועלדער, טייכען און לאַנקעס. דערנאָך פרעגט ער דיא אייגענע פראגע ביי דער צווייטער טאכטער. דיא צווייטע טאכטער, ריגען, ערקלערט אז איהר שוועסטער האָט ריכטיג אויסגעמאַהלט אויף איהרע געפיהלען, מעהר ניט ניט גענוג שטאַרק. זיאַ, ריגען, לייעבט דעם טאטען אזוי שטאַרק, אז אַ חוץ זיין לייעבט קען זיאַ קיין זאך אין דער וועלט ניט פערטראָגען. דער קעניג בעשענקט איהר אויף מיט אַ חלק מלוכה און דאָן פרעגט ער ביי זיין אינגסטע, געליעבטסטע טאכטער, מיט וועלכער, וויא ער זאָגט, „אי דיא וויינטרויכען פון פראַנקרייך אי דיא מילך פון בורגונד, זיינען פערצינטערעסירט“, אָדער פשוט גערעדט, וועמעס האנד ווערט געזוכט אי פון דעם קעניג פון פראַנקרייך, אי פון דעם פירשט פון בורגונד, — ער פרעגט ביי איהר וויא אזוי לייעבט זיאַ איהם. קארדיליאַ, וועלכע פערקערט פערט מיט זיך אלע גוטע מדות, פונקט וויא די אנדערע צוויי שוועסטער פערקערפערן מיט זיך אלע שלעכטע, זאָגט אז אַבוואָהל זיאַ לייעבט איהר פאטער און האלט איהם עהרליך און איז איהם ראַנקבאַר, דאָך ווען זיאַ וועט חתונה האָבן בען וועט שוין איהר גאַנצע לייעבט מעהר ניט געהערען צו איהר פאטער, נור זיאַ וועט אויף לייעב האַבען איהר מאַן. דאָס אלץ זאָגט זיאַ, כאַטש עס איז גאָר נישטאָ קיין אורזאך פאַר וואָס זיאַ זאָל דאָס זאָגען גראד איצט. איינער וואָלט

דיא דראַמאַ „קעניג לער“ פאנגט זיך אָן מיט אַ געשפּרעך צווישען צוויי הויפּלייטע, קענט און גלאָסעסטער. קענט צייגט אָן אויף אַ יונגען מענטשען וועלכער שטייט דאָ דערביי און פרעגט גלאָסעסטער'ן, צו איז דאָס ניט זיינער אַ זון. גלאָסעסטער זאָגט אז אַמאָל פלעגט איהם פלאַ-מען דער פנים ווען עס פלעגט איהם אויסקומען מודה זיין, אז דער יונגער מענטש איז זיין זון, איצט אָבער שעהמט ער זיך שוין מיט איהם מעהר ניט. קענט זאָגט אז ער „קען איהם ניט פערשטעהן“ (*). פאַר'ן זון אין דיא אויגען ענטפערט דערויף גלאָסעסטער: „דעם חברה מאַן'ס מוטער האָט עס אָבער יא געקענט. איהר ביי-כעל איז געוואָרען קיילעכדיג און נאָך איידער זיאַ האָט געהאט אַ מאַן אין בעט האָט זיאַ שוין געהאט אַ קינד אין וועג“. „איך האָב אנאָנדער זון, אַ געזעצליכען“, זאָגט גלאָסעסטער ווייטער, „אָבער אַבוואָהל דיזער חברה-מאַן איז גע-קומען אויף דער וועלט נאָך איידער מען האָט איהם געבעטען, דערפאַר האָט ער אָבער געהאט אַ שעהנע מאַמען און דאָס אויפמאַכען איהם איז געווען אַ געשמאַקע שטיקעל ארבייט און דאָרי-בער אנערקען איך איהם אויך פאַר אַ זון“.

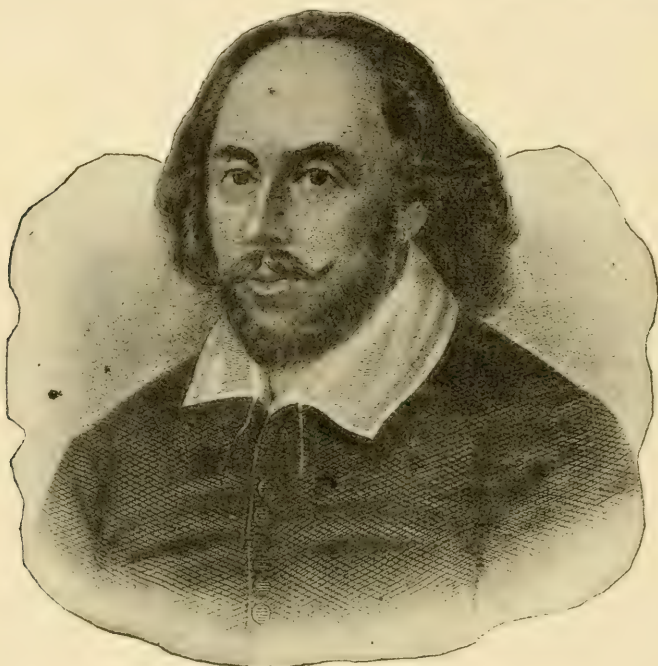
אַט דאָס איז דיא איינלייטונג. אַ חוץ וואָס גלאָסעסטער'ס רייד זיינען אזוי גראַב, הייבען זיי זיך נאָך ניט אָן צו פאַסען פאַר דעם מענ-שען, וועלכען דער פערפאַסער האָט דאָך געזוכט פאַרצושטעלען אלס אַן ערלעע פערזאָן. מאַכע קריטיקער זאָגען, אז שעקספיר האָט דאָס אַריי-געגעבען גלאָסעסטער'ן דיזע ווערטער, אום צו צייגען אז מען האָט ערמונדען פערזאכטע דער-פאַר וואָס ער איז געווען אַ ממזר און אז ער האָט דערפון געליטען. אויב אזוי, טאָ, ערשטענס, פאַר וואָס איז עפעס אויסגעפאלען דער גורל אויפן פאטער, ער זאָל אויסדריקען דיא פערזאכטונג פון אלע אנדערע מענטשען און, צווייטענס, וואָלט דאָך ערמונד אין דעם מאַנאַלאָג, וואָס ער האלט שפעטער וועגען דיא אונגערעכטיגקייט פון דיא וואָס פערזאכטען איהם צוליעב זיין געבורט, גע-וויס געבראכט אָט דיא ווערטער פון זיין פא-טער. אָבער דאָס איז ניט ריכטיג. דיזע ווערטער נאָר אין אנפאַנג פיעסע ווערן איינפאַך אַרויס-

(*) דער ענגלישער וואָרט דאָ איז conceive יעלכער האָט אויך דיא בעדייטונג פון שוואַנגער ווערען און געבוריכענדיג דעם וואָרט אין דעם דא-פעלטען זיין פון פערשטעהן און טראַגעדיג ווערען, מאכט ער דערפון אַ וואָרט-שפיעל. אין אַידיש מוז זיך אָבער דער וואָרט-שפיעל פערלירען.

אויף דעם קעניג פון פראַנקרייך און ער באַט אָן פריהער איינעם, דערנאָך דעם צווייטען זיי זאָ- לען נעהמען קארדיליאָ'ן אָהן נדן. דער פירשט פון בורגונד, זאָנט אָפּען, אז אָהן נדן וויל ער ניט קארדיליאָ'ן. דער קעניג פון פראַנקרייך נעהמט איהר אָבער וויא זיא שטעהט און געהט און פיהרט איהר אַוועק מיט זיך. גלייך נאָך דעם און טאַקע דאָ אויפן אָרט פארפיהרען דיא עלי- מערע שוועסטער אַ שמועס און ארבייטען אויס פלענער צו שעדיגען זייער פאטער, וועלכער האָט צווישען זיי אַט ערשט צוטהיילט זיין מלוכה. אַט אַזוי ענדיגט זיך דיא ערשטע בילד.

מיינען, אז זיא זאָנט דאָס מיט אַ כיוון אום אָפּ- צועסען איהר פאטער דאָס האַרץ. דערהערענדיג אַזעלכע רייד ווערט דער קע- ניג אַן אָנגעצונדענער און ער שילט זיין געליעב- טעסטע מאַכטער מיט דיא ווילדעסטע און ביי- טערסטע קללות. אַזוי, למשל, זאָנט ער, אז פון היינט אָן און ווייטער וועט ער זיין מאַכטער ליעב האָבען פונקט אַזוי פיעל וויא ער ליעבט דעם מענשען וואָס פרעסט אויף זיינע אייגענע קינדער.

„דער באַרבארושער סצינטיאנער (פארצייט- גער רוס) וועלכער מאַכט א געריכט פון זיינע אוי-“

וויליאם שַׁקספּיער

שוין ניט ריידענדיג דערפון וואָס ליער'ס שפראך, אַזוי וויא דיא שפראך פון אלע שַׁקספּיר'ס קע- ניגע איז באַמבאסטיש און פאַרבלאָז, קען עס נאָך אַ חוץ דעם דעם לעזער אָדער צושויער זיך ניט לייגען אויף'ן מוח, דאָס אַ קעניג, מעג ער אפילו זיין וויא אלט און וויא נאָריש, זאל דוקא גלויבען דיא רייד פון זיינע שלעכטע טעכטער, מיט וועמען ער האָט פערבראכט זיין נאני לע- בען און גראד זיין בעליעכטעסטע מאַכטער זאל ער ניט גלויבען און ער זאל זיא גאָר פערשיל- טען און פערטרייבען. און דאָריבער וועט דער צושויער אָדער לעזער ניט קענען האָבען קיין חלק אין דיא געפיהלען פון דיא פערזאָנען וועל- כע בעטהייליגען זיך אין דיזער אוננאטירליכער סצענע.

גענע קינדער אום אַנצושטאַפען זיין אפעטיט, ער וועט זיין אַזוי נאָהענט צו מיין ברוסט אַזוי וויא דו, מיין אמאליגע טאכטער. ער וועט ביי מיר גע- פינען דאָס זעלבע רחמנות, דיזעלכע הילף וויא דו. דער הויפּמאן קענט נעהמט זיך אָן פאר קארדיליאָ'ן. ער וויל בערוהיגען ליער'ן, ער שטראפט איהם פאר זיין אונגערעכטיגקייט און זאָנט זיך גאָרניט קיין נאָרישע זאכען וועגען דעם וואָס פאר אַ שלעכטע זאך חניפה איז. ליער לאָזט זיך אָבער פון קענט'ן ניט איבער- ריידען, ער טרייבט איהם אַרויס פון לאַנד, סטראַשענדיג איהם צו טויטען ווען ער וועט ניט פאָלגען דיא גזרה און ער שיקט רופען קארדי- ליא'ס צוויי חתנים, דעם פירשט פון בורגונד,

פארמיטאג, דאן וועל איך דיר שוין פון מיר ניט אוועקלאזען."

דיוע רייד שפרינגען ניט ארויס ניט פון לער'ס לאגע און ניט פון זיינע בעציהונגען צו קענט'ן. זיי זיינען פשוט ארוינגעלייגט געווארען זיי אין מויל, הפנים נור ווייל דער פערפאסער מיינט אז זיי זיינען קלוג, אז זיי וועלען אמוזיר רען דעם עולם.

דאָ טרעט אויף גאָנעריל'ס עקאָנאָם און זאָגט לער'ן גראָבהייטען און קענט שלידערט איהם דערפאר צו דר'ערד. דער קעניג, וועלכער דערקענט נאך איהם אלץ ניט, גיט איהם דער פאר געלד און נעהמט איהם צו זיך פאר א דיע-נער. דערנאך קומט צו געהן דער הויז-נאר און גלייך נאכדעם פאנגט זיך אן א לאנגער שמועס צווישען איהם און דעם קעניג, כאַטש ער הייבט זיך דאָ גאָר ניט אָן צו פאָסען און פיהר'ט צו קיין שום צוועק ניט. דער נאר זאָגט, למשל, אזוי: „גיב מיר אן אוי, וועל איך דיר געבען צוויי קרוינען". פרעגט דער קעניג: „וואָס פאר קרוי-נען וועסטו עס מיר געבען?" „וואָס הייסט!" רופט זיך אָפּ דער נאר, „אז איך וועל צושניידען דיא איי אויף דער העלפט און אויפּעסען דעם ווייסעל-מיטן געליכעל, וועל איך דיר געבען דיא צוויי קרוינען" (* פון דער שולעכץ. ווען דו האָסט דיין קרוין צושפּאַלטען אין מיטען און האָסט אוועקגעגעבען ביידע האַלבע, דאן האָסטו דיין אייזעל געשלעפט אויף דיין רוקען איבער דער בלאַטע. *) דו האָסט וועניג שכל געהאט אין דיין פליעכעוואטער קרוין (קאָפּ) ווען דו האָסט אוועקגעשניקט דיין גילדערנע קרוין. אויב איך רייד איצט וויא איך דארף ריידען (דאָס הייסט וויא דער נאר וועלכען מען פלעגט אָפט שמייסען) טאָ זאָל דער וואָס וועט דאָס דער ערשטער אויסגעפינען קריגען דיא שמיץ". אַט אזוי ציהען זיך אלץ אוועק לאנגע גער-שפרעכען. געשפרעכען, וועלכע דערוועקען ביים לעזער אָדער צושויער יענעם געפיהל פון נורא און אונגעקוועמליכקייט, וועלכען איהר מוזט פיהלען ווען אימיצער מאַטערט זיך פאר אייך צו זאָגען וויצען, נור עס געלינגט איהם ניט. דיוער געשפרעך ווערט אונטערבראָכען דורך גאנעריל'ס אַנקומען. זיא פאָדערט פון

דיא צווייטע סצענע פאנגט זיך אן מיט ער-מונדען, גלאַסעסטער'ס אונגעזעצליכען זוהן. ער האלט א מאנאלאג וועגען דיא אונגערעכטיגקייט פון דיא מענשען. א געזעצליכען זוהן גיבען זיי אי רעכטע, אי כבוד און פון אן אונגעזעצליכען זוהן נעהמען זיי דאָס אלץ אוועק. און עס בלייבט ביי איהם ער זאָל אונגליקליך מאַכען זיין ברודער ערגאר'ן און פערבאָפען זיין צוקינפטיגע גדולה. צוליעב דעם צוועק פעלשט ער א בריעה פון ערגאר'ן צו זיך אליין, אין וועלכען ער זאָגט כלומרשט ארויס א וואונש צו ערמאָרדען זיין פאטער. ערמונד ווארט אָפּ ביז וואנען דער פא-טער קומט צו און כלומרשט געגען זיין אייגענעם ווילען צייגט ער איהם דעם בריעה. און דער פאטער גלויבט באַלד אויפן שטעל אז זיין זוהן ערגאר, וועלכען ער ליעבט אזוי שטארק, וויל איהם טויטען. דער פאטער נעהט אוועק, ערגאר קומט אריין און ערמונד רעדט איהם איין אז פאר עפעס אן אורזאך וויל דער טאטע איהם טויטען. ערגאר גלויבט דאָס אָהן שאלות ומעלות און אנטלויפט פאר'ן טאטען.

דיא בענעהמונג פון גלאַסעסטער געגען זיין נע צוויי זיהן און דיא געפיהלען פון דיוע כא-ראקטערע זיינען פונקט אזוי אוננאטירליך, אויב ניט נאך אוננאטירליכער איידער דיא בענעהמונג פון לער'ן געגען זיינע טעכטער. דעריבער, וויא שווער עס איז פאר דעם צושויער געווען אריינ-צוגעהן אין דער לאגע פון לער'ן און זיינע טעכ-טער און מיט זיי מיטפיהלען איין איהם נאך שווערער אריינצוגעהן אין דער לאגע פון גלאַ-סעסטער און זיינע זיהן און מיט זיי מיטפיהלען.

אין דער פערטער סצענע קומט דער פער-טריבענער קענט צוגעהן אזוי פארשטעלט, דאָס לער דערקענט איהם ניט און שמעלט זיך פאר איהם פאָר. לער, וועלכער געפינט זיך שוין איצט ביי גאנעריל'ן, פרעגט איהם ווער ער איז. קענט ענטפערט אויף דערויף — מען ווייסט ניט פאר וואָס און פאר ווען — אין א טאָן וועלכער פאסט זיך גאָר ניט פאר זיין לאגע, אז „ער איז א יונג מיט זעהר אן עהרליך הארץ און איז אזוי אַרײַם וויא דער קעניג". „אויב דו אלס אונטערטאן ביזט אזוי אַרײַם וויא ער איז אלס קעניג, דאן ביזטו שוין א גוטער קנצן. — וויא אלס ביזטו?" פרעגט דער קעניג. „ניט גענוג יונג, מיין האר, איך זאָל מיר אין א פרוי פערליעבען פאר איהר זינגען און נאך. ניט אלס גענוג, איך זאָל זיך וויא א נאר הענגען איהר אויפן האלז, מעג עס זיין כאַטש גאָט ווייסט פאר-וואָס". אויף דערויף ענטפערט דער קעניג, „אויב דו וועסט מיר נור נאכמיטאג געפעלען ניט ווייניגער איידער איצט

(*) דער וואָרט crown אין ענגליש האָט פיעלע בעדייטונגען. ער בעדייטעט אויך דער שפיץ קאָפּ און פיעלע זאכען וועלכע האָבען אן עהנליכע פאָרמע.
(*) דאָס איז אן אַנדייטונג אויף אן אלטען פאָטעל.

שמעט ביי א מענשען אין מיטען פון זיין פנים. ליער זאגט, אז ער ווייס ניט.

„דאס איז דאך דערפאר אום ער זאל האבען אן אויג אויף יעדער זייט פון זיין נאז, כדי דאס וואס ער דערשמעקט ניט זאל ער דערוועהן.“

„ווייסטו וויא אזוי דער אַיסטער מאכט זיין שאלעכץ?“

„ניין.“

„איך אויך ניט. איך ווייס אָבער פאר וואָס האָט א טשערעפאכע א שטיבעלע.“

„פאר וואָס?“

„וואָס הייסט? אום ווא זאל האָבען וואו צו בעהאלטען דעם קאפּ; אום ווא זאל ווא ניט אוועקגעבען דא טרעטער און בלויבען אהו א שויד פאר דא הערענער.“

„— זיינען שוין דא פערד געשפאנט?“
„דיינע עולען געהען זיך ארום פראנק אוי פרוי. דער שכל פאר וואָס דער מזל מיט דא זיבענען שטערן האָט בלויז זיבענען, איז א גאנץ גוטער שכל.“

„ווייל ער האָט ניט קיין אכט?“

„טויערער. נאר.“

און אזוי ווייטער.

נאָך ריזער לענגליכער סצענע קומט אריין א הויפּמאן און זאָגט אָן אז דא פערד זיינען שוין געשפאנט. דער נאר זאָגט דאן:

„דיא מיידעל וואָס פּרעהט זיך מיט מוין אוועקפאהרען, וועט גאר גייער ווערען אויס מיידעל, סיידען מען וועט זיא ניט לאָזען.“

דיא צווייטע טהייל פון דער ערשטער סצענע פון דעם צווייטען אַקט פאנגט זיך אָן דערמיט וואָס דער שורקע ערמונד רעדט איין זיין ברודער, ער זאָל זיך מיט איהם כלומר'שט פעכטען מיט'ן שווער. דאָס איז פונקט דאן ווען זייער פאָטער דאָרף אריינקומען. ערגאר שטימט איין, הגם מען קען אויף קיין פאל ניט פערשטעהן לאַמא ער טוהט דאָס. זייער פאָטער דערווייט זיי פעכטענדיג זיך. ערגאר אנטלויפט און ערמונד צוראפּעט זיך דא האַנד, עס זאָל רינען בלוט. דאן שמועסט ער איין דעם טאטען, אז ערגאר האָט געכיש'ש'ט פאר דער לבנה אום ער זאָל איהם, דעם טאטען, קענען טויטען און אז ער האָט איהם, ערמונד'ן, געבעטען, ער זאָל איהם העלפען. ער אָבער האָט ניט געוואָלט, איז אויף איהם ערגאר אַרויפגעפאלען און האָט איהם פּערוואונדעט אין האַנט. גלאָסטער גלויבט דאָס אַלץ, שילט ערגאר'ן און גיט איבער צום

איהר פאטער ער זאָל פּערקלענערן זיין סוויטע, דאָס אַנשטאָט הונדערט הויפּלייטע זאָל ער זיך בענוגענען מיט בלוז פופציג. דערהערענדיג אזא מין פאַרשלאַג, צינדט זיך אין ליער'ן אָן א ווילדער, אונגאַטירליכער גרימזאַרן און ער פרעגט:

„קען מיר דא ווער ס'איז? ניין, דאָס איז ניט ליער. אזוי געהט דען ליער? אזוי רעדט ער? וואו זיינען זיינע אויגען? זיין פערשטאנד ווערט איהם פּערלאשען, דא חושים ווערען פּערוואונמען. הא! ס'איז ניט ריכטיג! קען מיר דא גאר קיינער גיט אָגען ווער איך בין?“
און אזוי ווייטער.

אין דערוועלבער צייט הערט דער נאר אַלץ גיט אויף אַריינצוואַרפּען זיינע טרוקענע חכמות. דאן קומט אַרויף גאנעריל'ס מאן און ווייך ליער'ן בערוהיגען. אָבער ליער שילט גאר געריל'ן, בעטענדיג דא געטטין נאָטור, זיא זאָל זיא אָדער מאַכען פאר א בעוועטניצע, אָדער זיא זאָל איהר געבען פאר א קינד אזא מין שרעק ליכען אונמענשען, וועלכער זאָל איהר בעצאָהלען מיט געקעכטער און שפּאָט פאר איהר מיטערליכער זאָג—און זאָל זיא אויך פּערוזוכען דעם גאנץ צען שרעק, דעם גאנצען שמערץ וואָס מען האָט פון אן אונדאנקבאַרעם קינד.

דיע ווערטער דריקען אויס אמת'ן געפיהל. ווען זיי וואָלטען געשטאַנען אַלץ, וואָלטען זיי געווען ריהרענד. אָבער איצט ווערען זיי פּער-טרונקען צווישען דא לאַנגע, הויך-קלינגענדיגע רעדעס, וועלכע ליער הערט ניט אויף צו האַל-טען, צי זיי פאסען, צי זיי פאסען ניט. אָדער ער בעט „בייזע ווינטען און טומאנען“ אויף דער טאָכטער'ס קאָפּ, אָדער ער וויל אז זיין פלוך זאָל איהר דורכשמעכען דורך יעדען חוש. אז ניט ווענדען ער זיך צו זיינע אייגענע אוי-גען און זאָגט, אז אויב זיי וועלען וויינען, וועט ער זיי ארויסרייסען און „אוועקוואַרפּען זיי אינאיינעם מיט דא וואסער וועלכע זיי טריפען און מיט זיי אַפּלעשען קאלף“ און אזוי ווייטער.

נאָכדעם שיקט ליער קענט'ן, וועלכען ער דערקענט נאָך אַלץ ניט, צו זיין צווייטער טאָכ-טער. דערווייילע, כאַטש ער איז ערשט געווען אזוי פּערצווייפּעלט, פּערבריינגט ער זיך מיט'ן נאר און קריעגט פון איהם אַרויס נאָך חכמות. דיא חכמות זיינען נאָך אַלץ אָהן זאָל. א חוץ דעם וואָס דורך זייער ניט געראַטענקייט רופען זיי אַרויס ביין צושויער א געפיהל פון שאַנדע, זיינען זיי נאָך אזוי צוויגען, אז זיי ווערען איינפאַך לאַנגווייליג. דער נאר, למישל, פּרעגט דעם קעניג צו ווייס ער ניט פאר וואָס דער נאָז

צו ווערען פון זיין פאָטער'ס פערפאָלגונגען. אז ער האָט דאָס שוין אַלץ אויסגעדערציילט דעם עולם, ווערט ער פערשוואונדען.

דיא פערטע סצענע קומט ווידער פאָר לעבען גלאָסטער'ס שלאָס. אויף דער ביהנע קומט אַרויף לער מיט'ן נאָר. לער דערזעהט אז קענט שטעהט אין קונע — ער דערקענט איהם נאָך אַלץ ניט — ווערט ער אָנגעצונדען מיט צאָרן געגען דיא וואָס האָבען געהאט דאָס עזות אזוי צו בעלידיגען זיין שליח און ער הייסט רופען דעם פירשט און ריגענען. דער נאָר פראָ- וועט ווידער זיינע המצאות.

לער האַלט קוים איין זיין גרים-צאָרן. דער פירשט און ריגען טרעטען אויף. לער בעקלאָגט זיך אויף גאַנעריל'ן, אָבער ריגען גיט איהר שוועסטער גערעכט. לער שילט גאַנעריל'ן. ריי גען זאָגט איהם, ער זאָל בעסער פאָהרען צוריק צו דער שוועסטער. ער קומט ווידער אַריין אין כעס און זאָגט: „איך זאָל ביי איהר מחילה בעטען?“ דאָן פאַלט ער אויף דיא קניע און ווייזט מיט אַ ביישפיעל וויא מיאום עס וועט זיין ווען ער וועט אונטערטעהניג בעטען ביי זיין אייגענעם טאָכטער, זיא זאָל איהם אַלס נדבה געבען עסען און קליידער. ער שילט נאָך אַמאָל גאַנעריל'ן מיט דיא ווילדעסמע קללות און פּרענט ווער האָט עס אַריינגעשטעלט זיין דיע- נער אין קונע. איידער ריגען האָט נאָך צייט צו ענטפערן, קומט שוין גאַנעריל. לער ווערט איצט נאָך מעהר אויפגעקאָכט און שילט ווידער אַ מאָל גאַנעריל'ן. נאָר אז מען זאָגט איהם, אז דער פירשט אַליין האָט געהייסען בעשטראַף פּען דעם דיענער, זאָגט ער גאָר נישט. וואָרום פונקט דאָן לאָזט איהם ריגען וויסען, אז זיא קען איהם איצט ניט אויפנעהמען, זאָל ער זיך בעכער אומקעהרען צו גאַנעריל'ן און אין אַ מאָנאט אַרום וועט זיא איהם אויפנעהמען, אי דאָס ניט מיט גאַנצע הונדערט דיענער, נור מיט בלויז פופציג. לער שילט ווידער גאַנעריל'ן. ער וויל ניט פאָהרען צו איהר, ער האַפט נאָך אַלץ, אז ריגען וועט איהם אַריינגעהמען מיט זיינע אַלע הונדערט דיענער. זיא אָבער זאָגט, אז זיא וועט איהם אַריינגעהמען בלויז דאָן, ווען ער וועט האָבען נור פינף-און-צוואַנציג דיענער. ביי לער'ן ווערט דאָן אַ רעכט געהן צוריק צו גאַנעריל'ן, וועלכע איז דאָך געווען צופרידען צו האַלטען איהם מיט גאַנצע פופציג דיענער. נור ווען גאַנעריל זאָגט, אז פינף-און-צוואַנציג איז אויך צו פיעל, זאָגט לער אַ לאַנגע חקירה וועגען דעם אז עס איז שווער גענוי צו בעשטימען וואָס עס איז אַ נויטהיגע בעדערפ- ניס און וואָס עס איז אַ לוקסוסזאָך. אויב, זאָגט

אונגעזעצליכען ערמונד'ן אַלע רעכטע פון זיין עלטערן און געזעצליכען זוהן. ווען דער פירשט פון קארנאוואַל ווערט דערפון געוואָהר, גיט ער ערמונד'ן מתנות בעזונדער.

אין דער צווייטער סצענע, וועלכע קומט פאָר לעבען גלאָסטער'ס פאַלאַץ קומט אַריין לער'ס נייער דיענער, קענט, וועלכע יענער האָט נאָך אַלץ ניט דערקענט און מיר גיט דיר ניט הייבט ער אָן זיך לען אַסוואַלד'ן, גאַנעריל'ס דיענער, אָנרופענדיג איהם „א פאַרד, א שור- קע, א טעלער-לעקער, א גראָבער, טעמפיקעפיגער בעמלערישער, לאַקייסקער בלאָדזאָק, א שמוצי- גער, כאַמסקער שופט — דער זוהן און יורש עזר פון אַן אַמריינער צויג“ און אזוי ווייטער. דאָן ציהט ער זיין שווערד און הייסט אַסוואַלד'ן זיך פעכטען מיט איהם, אז ניט זאָגט ער וועט ער פון איהם מאַכען א „לכנה-ליכט שמאָקצער“ — ווערטער וועלכע קיינער פון דיא שטעקפיר- פערטייטער קען ניט ערקלערען. מען האַלט איהם איין, נאָך ער הערט נאָך אַלץ ניט אויף צו זיך לען זיך אויף דעם משונה'דיגסטען אופן. אזוי זאָגט ער, אז אַסוואַלד'ן האָט געמוזט אויפ- מאַכען אַ שניידער, וואָרום אַ שטיין-האָקער אָדער אַ פאַרבער וואָלטען אזא צרה'דיגע שטי- קעל מלאכה ניט געקענט אויפמאַכען, אפילו ווען זיי וואָלטען זיך זייער אַרבייט געלערנט נור צוויי שעה. ווייטער זאָגט ער, אז זאָל מען איהם נור לאָזען, וועט ער דיווען „ניט-געבויטעלטען (ניט-איבערגעזיפטען) האַם צוטאָפּטשען אין ליים און אַרויפפליאָסקען איהם אויפ'ן וואַנט פון אַ בית-הכסא.

און אַט אזוי הערט אַלץ קענט ניט אויף צו זיך לען זיך און ליאַרעמען. דיא גאַנצע צייט איז ער אַלץ פערשטעלט פאַר לער'ס דיענער און ניט דער קעניג, ניט דער פירשט פון קאַרנאוואַל, ניט גלאָסטער, וועלכע האָבען איהם גוט גע- קענט, דערקענען איהם ניט, כאַמט ער דרעהט זיך שטענדיג אַרום זיי. לסוף שטעלט מען איהם אַריין אין קונע.

דיא דריטע סצענע קומט פאָר אויף אַ וויסטען, ווילד בעוואַסענעם אָרט. ערגאָר, וועלכער אַנמאָלופט אויס מורא פאַר זיין פאָ- טער, בעהאַלט זיך אין אַ וואַלד און איז מודיע דעם עולם פון טהעאָטער וואָס פאַר אַ סאָרטען משוגעים דרעהן זיך אַרום אין יענעם געגענד. עס זיינען דאָ משוגענע בעמלער וועלכע געהען אַרום נאָכעם, שטעבען זיך אַריין פלעקער און נעגעל אין'ם לייב, שרייען מיט בענומענע קולות און רייסען אויף אזא אופן אַרויס נדבות ביי דיא דאָרפס-לייט. אַט פאַר אזא מין משוגענעם, זאָגט ער, וועט ער זיך פערשטעלען אום ניצול

געקענט זיין קרעפטיג, ווען זיא וואָלט נאָר ניט געווען דורכגעווייקט מיט ליער'ס ווילד נאָרישע, אוננאטירליכע ריידעריי, וועלכע קלעבען זיך נאָך, אַ חוץ דעם, גאָר ניט צום ענין. ליער'ס אומוואַרפען זיך צווישען שטאַלץ, כעס און האַפנונג (אז דיא טעכטער וועלען דאָך ווייכער ווערען) וואָלט געקענט זיין העכסט ריהרענר. דיא ווירקונג דערפון ווערט אָבער קאַליע דורך דיא הויך־קלינגענדע נאָרישקייטען מיט וועלכע ער שיכט אַויס. אזוי, למשל, זאָגט ער, אז אַויב ריגען וויל איהם ניט אַרייננעמען, איז ער בערייט אָבצוגיין זיך מיט איהר טויטער מור מער. שילטענדיג דיא טאָכטער, בעט ער אַויף איהר קאָפּ דיא „זשאכעס פון דיא זומפען“. ער זאָגט, אז דיא הימלען מוזען זיין פריינדליך צו אַלטע לייט, ווארום זיי זיינען דאָך אַליין אויך אַלט.

(פאַרטזעצונג פאַלגט).

ער, מען וועט אַ מענשען לאָזען האַבען בלויז דאָס וואָס ער בעדאַרף, דאָן וואָס איז דער חילוק צווישען איהם און דער חיה? ליער, אָדער בעסער געזאָגט, דער אַקטיאָר וואָס שפיעלט דיא ראַליע פון ליער, לייגט נאָך צו, אז דאָמערס דאַרפען ניט טראָגען קיין שמאָכטעם, ווארום עס ווערט דאָך דערפון ניט וואַרעמער. דאָן צינדט ער זיך אָן מיט אַ משונה'דיגען גריס־צאָרן און זאָגט אז ער וועט אַפּטאָהן עפעס אַ שרעקליכע זאַך אום נוקם צו זיין זיך דערמיט אָן זיינע טעכטער. וויינען אָבער וועט ער ניט. אַט דאָס איז דער צווייטער אַקט. פול מיט אוננאטירליכע פאַסירונגען און מיט נאָך מעהר און אזוי געהט ער אַוועק. עס ווערט אַ שטורעם. אוננאטירליכע רעדען. רעדען וועלכע קוועללען גאָר ניט אַרויס פון דער לאַגע פון דיא כאַראַקטערע. דער אַקט ענדיגט זיך מיט אַ סצענע צווישען ליער און זיינע טעכטער, וועלכע וואָלט

ירוחם דער ארץ ישראל בעל עגלה.

פון מ. שמואלזאהן.

(געווינדעט מיין ליבערן פריינד, מיין ל. לאנדוי.)

רוחם'ן, דעם איינגעבויענעם פערטראכטען ירוחם'ן מיט'ן געלען שפיציגען בערדעל; ירוחם'ס ווייב, שרה זיסעל דיא הייזעריגע, מיט דער בראדיוור קע אויף דער לינקער באק; ירוחם'ס קינדער: געצעל דער מילכיגער, שרה דיא מויד און שלום דער ווארעניק, — אלע דריי דארע, לאנגע וויא דער אידישער גלות; ירוחם'ס שפאן, א פאך צווארטעטע קליאטשעס מיט א סקריפדיג ביידעל; ירוחם'ס וואנהונג, א כאלופקע בארג אראפ נעבען דער באך, — דיוע אלע קען אויך אפילו א קינד אין פיטשער רי. ירוחם איז א פיטשערער ס'פיפאק, וויא מען זאגט, א פיטשערער בן פיטשערער, און דאך רופט מען ירוחם'ן אין פיטשערי ירוחם דער ארץ ישראל בעל עגלה.

און באמת איז ירוחם טאקע מעהרער אן ארץ ישראל בעל עגלה וויא א פיטשערער. אפילו אין דיא יאהרען, ווען דער אייזענ-באהן האט אין פיטשערי נאך געהייסען דיא „משאגונקע" און געוואוסט האט פון איהר פער-טשערע נור אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל זיא האט געהערט נאכערצעהלען פון דיא פאאר יחיד. סגולה, דיא גבירים, דיא אדירים פון שטערטעל, וואס האבען געהאנדעלט, וויא מען האט געשמועסט אין פיטשערי, אזוי קיין קער ניגסבורג, — אזא גרויסע, גרויסע שטאדט וואס מוז זיין ווייט, ווייט, אודאי אונטער דיא הרי חושף, — אפילו ביי דיא דאמאלסדיגע צייטען האט ירוחם געהייסען נאך א נאכגעקרימטער פיטשערער בעל עגלה.

דאס בעל-עגלה'ריי איז געשטאנען דענסט-מאל סאמע אינ'ס רעכטען גלאנץ. א בעל עגלה'שען שפאן פלעגען דיא פיטשערער זיך פער-גינען צו שאצען אין דיא ק"ן'ער, ריש'ער און שוין'ער קארבאטשען. ירוחם אבער האט אפילו דענסטמאל זיך געשלעפט מיט א פאך מאגערע, אויסגעקראכענע קליאטשעס, א צורדינזשעטס סקריפעדיג ביידעל און דער קאפ איז איהם גע-

ווען ווייט, ווייט, ערגעץ פון יענער זייט סמבטיון, נאך ווייטער אפשר. דאס בעל עגלה'ריי אין פיטשערי איז איהם גאר ניט געווען צום האר-צען... א בעל עגלה ערגעץ דארטען... דאָרשען... ווער שמועסט אז גאט האט פיטשערי אונטער געשיקט דיא משאגונקא סאמע אונטער'ן נאָז, אזוי אז אלע פיטשערער אידען האבען מיט פערבונדענע פאטשיללעכעלאך אויפ'ן האלד גע-קענט יעדען שבת נאָך'ן טיש אָהן אן ערב אהינצו שפאצירען, און נאכדעם וויא עס האָ בען זיך גענומען הערען פאגאָמען: געקוילעט זקנים, זקנות, געשפאָלען קינדער, געראכירט, געמאכט א תל, און פיטשערי האט מען אויך ניט פערשעהמט, האט זיך ירוחם מיט זיינע קליאטשעס, מיט'ן ביידעל, מיט הכל אשר בכל כמעט אין גאנצען ארויסגעקליבען פון פיטשערי. נאך א שאַטען, א שאַטען פון ירוחם'ן מיט זיין שפאן, שלעפט זיך ארום אין פיטשערי. ירוחם אבער אליין איז מיט לייב און לעבען דארטען, דארטען אין ארץ ישראל...

ירוחם מיט זיינע צוואטריטע קליאטשעס איז בטבע א גרויסער איבערקלייבער אויף פאר-שוניען. ווייבערעס, ווייבערשע פארשוניען הייסט דאס, האט ירוחם פיינד בתכלית השנאה. א מאוס'ע אומה זיינען זיי, דיא ווייבערעס, זאגט ירוחם. אונטער א בארג איז כאַטש נעהם און גיב זיי א קריינק, כאַטש טראָג זיי אויף דיא פלייצעס, דיא ספאָדניצעס, מיט דיא קליאטשעס צוזאמען, פון'ס אַרט וועלען זיי זיך דיר ניט ריהרען. און זיי גראגערען... א גאנצען וועג וויא גענו אין שטייג גראגערען זיי. אויסרעדען א וואָרט מיט עמיצען איז ניטאָ...

א פארשוין הייסט ביי ירוחם'ען א מאנס-ביל. און א מאנסביל — אויך ניט אבי ווער. ירוחם האט לייעב ביי זיך אויפ'ן ביידעל צו פיהרען א אידען א בראוריון, מען זאָל קענען מיט איהם א שמועס מאַהן, א באַלאַסע מאַהן אויפ'ן וועג... צושמועסען זיך פון דאָרט, פון דאָנען, און ארויפקומען אויף ארץ ישראל. ארץ ישראל, אַט פון דעם האַט ירוחם לייעב, זעהר לייעב צו שמועסען.

אין דער ווייטער אונענדליכקייט. ירוחם דאָ ווענט מעריב, ער שעפטשט שמונה עשרה, און דיא געדאנקען פליהען, דיא נשמה שוועבט. „ולירושלים עירך ברחמים תשוב“, — איז ירוחם אין ירושלים. „ותחזינה עינינו בשוכך לציון“ — און ירוחם איז אין ציון. פון ירושלים קיין ציון, פון ציון קיין ירושלים בלאָנזשעט ירוחם'ס נשמה איבער בערג און איבער טאלען, איבער וועלדער און פעלדער, איבער טייכען און ימים, און אומערדום זעהט ער זיך אין אן אנדער געשטאלט, אין אן אנדער פנים. דאָ — אין א פאָר שוואַרצ, ברייטע פלודערען, מכנים וואָס שטעהען דערמאָנט אין חומש, מיט רויטע וויפעסקעס; אין א ברייטען פון שוואַרצע וואָל גער שפינטען פיוזשאק, מיט א רויטען וואָלענעם גאר טעל, מיט א רויטער טערקישער יארמולקע מיט א קוטאס. דאָרט — אין בלויע פלודערען, אין א פיוזשאק, אָדער גאָר א ברייט העמדעל, אַזעלכעס „מעיל“, וואָס שטעהט דערמאָנט אין חומש, פון פורפור וואָל; זיין עגלה איז געמאכט פון טענען האָלץ און מיט א מגן דוד אויף ביידע זייטען, א בייטש אויס געפלאַכטען פון פלאַס, געוואַסען אויף דיא פעלדער פון ציון, א פיוזשאַלע אויסגעשנייטען פון'ם וואָלד לבנון, דער שפאָן א פאָר מויל-עזלען פון שרון, דיא פארשוינען סוחרים, ארץ ישראל סוחרים, כנענים, וואָס שטעהען דער-מאָנט אין חומש — סוחרים פון וואָל, פון זייד, פון האָניג, פייגען, באַקסערען, ראָזשינקעס, מאַנדלען... ירושלים... ציון... אַך, ירושלים! קען זיך ירוחם ניט אַפרייסען. אַך ירושלים, ירושלים!...

ירוחם איז נאטירליך ניט קלאָר אין דער געאָגראַפישער לאַגע פון ארץ ישראל, אָבער ער דארף דאָס גאָר ניט. אין קאָפּ ביי ירוחם'ן איז אויסגעשטעלט יעדעס שטערטעל, יעדעס דער-פער, יעדעס בערגעל, יעדעס שטערטעל; דיא אַקסען, דיא אייזלען, דיא בוימער, דיא טייכען, — אַלעס וואָר ער וואָלט געשטאָנען דערביי! און ווייסען — ווייסען ער דאָס פשוט פון'ם חומש. בטבע איז ירוחם ניט קיין איילענדיגער. אלע יאהרען זיינע האָט ער זיך פערבראָכט פאָר מעליך, בע'ישוב'ט. אויף אַלעס צייט געהאָט מעביר זיין דיא סדרה. האָט ירוחם ליעב וואָרט פאר וואָרט, און ניט גלאַט אין דער וועלט אריין, פון יוצא וועגען. ירוחם, אז ער איז מעביר דיא סדרה, וויל ער ווייסען וואָס ער זאָגט דאָרטען. עס אינטערעסירט איהם יעדעס וואָרט, יעדער זאץ. וואָס איז דאָרטען פאָרגעקומען, וואָס האָט מען דאָרטען אויפגעטוהן. און ער דערוויסט, זיך דאָס פון'ם טייטש.

ווען ירוחם פאָהרט אַרום מיט זיין ביי-דעל, מיט דיא פארשוינען פון פייטשער, פאָהרט אַריבער דעם פאָראָס און קומט אַרויף אויפ'ן פאָטשטאָווען טראַקט, שטעקט ער אריין דיא בייטש אין קעלנע, קעהרט זיך אום מיט'ן פנים צו דיא פארשוינען און נעהמט פערפיהרען א שמועס. געוועהנליך פאָנגט זיך עס אָן פון דיא פאָרגאָמען, וויא מען קוילעט, מען מאַכט א תל פון אידען און נאָכדעם וועגען דער טשאַונקע; וואָס פאר אן איבערקעהרעניש דיא טשאַונקע האָט געמאַכט אויף דער וועלט, וואָס פאר א כח, א מסוכנ'ער כח עס ליגט אין איהר. און מען קומט אַרויף אויף ארץ ישראל. ירוחם נעהמט זיך אויספרעגען, וואָס פאר א לאַנד דאָס איז, וואָס פאר א שפראַך מי רעדט דאָרט, און צו דאָרטען איז שוין אויך איינגעפיהרט אַזעלכע טשאַונקעס...

ירוחם האָט אויף דער טשאַונקע גאָר ניט קיין גוט האַרץ. אונזערע ברודער, בעקלאָנט זיך ירוחם כסדר, האָט דיא טשאַונקע פשוט אַפּ געקוילעט אָהן א מעסער. פון דעסטוועגען אין ארץ ישראל וואָלט איהם, אדרבה, נאָך הנאה געטאָהן, ווען מען פיהרט דאָרטען איין אַזעלכע טשאַונקעס... ביי אונז אין ארץ ישראל טשאַונקעס — טשאַרט וואָזני! א כפרה דאָס בעל עגלה'ריי... ארץ ישראל — א אידישע לאַנד!... אונזער לאַנד...

ביי ירוחם'ן האָט יעדער בערגעל, יעדער טייכעל, יעדער וועלדעל אויפ'ן וועג אן ארץ ישראל נאָמען. פויען — פויעט ירוחם ביים טייך פרת, ביים נחל ארנון. פאָשען — פאָשעט ער אונטער'ן וואָלד לבנון. ארונטערגעהן פון דער עגלה הייסט ער דיא פארשוינען אונטערן הר הגבעה. א „לחיים“ מאַכט ער אין כרמל.

א זומער'דיגער אויף דער נאָכט. דיא שטערען אין לויטערען בלויען הימעל פינקלען, פליהען, שפילען זיך און באהעלטעניש און שטיפען; דיא לבנה, וויא א בע'ישוב'ט מאַמע, ויצט זיך אין מיטען, קוקט צו און קוועלט אָן פון דיא צולאָזענע שטיפערס, דיא קונדסים איהרע. אַרום און אַרום איז שטיל. עס הערט זיך נאָר א שטילער בעוועגען, א שטיל רוישען צווישען דיא גרינע גראַזען, צווישען דיא זאָגלען, צווישען דיא גרינע בלעטער פון דיא בוימער; א גרילץ פון א הייטערק, א זיטומע פון א זשוק, פון א ביהן, א פייטשע פון א פייגעלע, א טרעל פון א קאנארעקעל, דיא קליאטשעס שלעפען זיך אויפ'ן ברייטען טראַקט פאָמעלאַך, דיא אויגען זיינען אָנגעשטערענגט, קוקען, קוקען לאַנגזאָם, און ירוחם געהט נאָך ביי דער זייט,

פערנומען. .. אַזט איז מען אריינגעפֿאַהרען אין אלם. .. צוועלף וואַסער-קוואַלען, זייענדיג מיט טעל בוימער, גוט אונטער צופאַשען, אַנצופאַיען, אַפֿרוהען אַביסעל. .. אַ טהייער פּלאַץ.

פון אלם אַריבערגעכאַפט זיך אין מדבר-סין. דאָ האָבען אידען זיך אַביסעל בענאַרעשט, בעקלאָגט זיך אויפֿ'ן הונגער. ירוחם ליידעט אַביסעל, אָבער באלד איז וויעדער גוט געוואָרען. מען האָט געגעבען דעם מן, און ירוחם לעבט! ער האָדעוועט דיא ווייב מיט מן, דיא קינדער מיט מן, דיא קלאַטשעס מיט מן. שרה זיסעל לעבען! היינטיגע וואָך איז אַ גוֹדען. אויס געלד, אויס ראָסטשיגען, אויס מעהל, אויס האָבער פאר דיא קליאַטשעס. מן! אידען האָבען געקראָגען מן פֿון'ם הימעל. ..

פון מדבר-סין אריינגעפֿאַהרען אין רפידים, אַ שטיקעל צרה, קיין וואַסער ניטאָ. ירוחם איז ווייטער נידערגעשלאָגען. אָבער באלד האָט מען געשלאָגען דעם שטיין, אידען האָבען געקראָ-גען וואַסער, און ירוחם לעבט. ..

אין רפידים פּערגלוסט זיך עמל'ק'ן קומען אַנפאַנגען אַ מלחמה מיט דיא אידען. יהושע ווערט אַ אידישער קאָמאַנדירשטיין וואָס קאָמט אידען האַלטען מלחמה, ירוחם מיט זיין עגלה פיהרט געוועהר, אַמוניציע.... עמל'ק קריעגט אַ מפלה. מי בויעט אַ מזבח, און ירוחם האַקט און פיהרט שטיינער, פיהרט אַקסען, רינדער פאר'ן מזבח. ..

פון רפידים לאָזט מען זיך אַוועק אין מדבר-סיני, אויפֿ'ן הר סיני קריעגען אידען דיא תורה, מי בויעט אַ משכן, אַ בית המקדש. זילבער, קור פער, פעל, טענען האַלץ, בוימעל, געווירצען, דיא-מאַנטען, ברייאַטען. מי בויעט אַ שַׁחן, אַ מנורה, אַ מזבח. מי מאַכט אַ חושן, אַן אפוד, און דאָ איז שוין ניט נור ירוחם, נאָך ירוחם מיט'ן גאַנצען צעך פערנומען: אברהם מדרכי שניידער; זלמן משה גאָלדשמיד; ברוך אהרן סטאַליער — אַלע בעסטע פּיטשער בעל מלאכה'ס. .. וואָס הערט זיך עפעס רב בצלאל, רב אהליאָה? אזוי רופט ירוחם דענסטמאַלט זלמן משה גאָלדשמיד און ברוך אהרן סטאַליער, ווען ער טרעפט זיך מיט זיי אָן. „פערנומען היינטיגע וואָך! .. פער-וואָרפען מיט ארבייט: דיא מנורה, דיא כרובים, דער חושן, דער אפוד. .. און ער קלאַפט זיי אין פלייצע מיט אַזא שמה, מיט אַזא חרות.... ער פיהרט די קרשים, די קרסים, דיא שטאַנגען, שטיינער, טענען האַלץ, דעם שַׁחן, דיא מנורה, ער ארבייט! פערנומען, שטאַרק פערנומען איז ירוחם; פערנומען דיא גאַנצע וואָך. ..

ירוחם פערמאַגט פינף פערשמאַלצעוועטע סלאוויטער חמושים מיט גראַבע טאָוולען. דיא חמושים זיינען ביי ירוחם'ן שוין פון יאָהרען, נאָך אַ ירושה פון'ם שווער פון זיינעם, יוסל מדרכי סטאַליער, עליו השלום. צדוק חנה דער איינבינדער, אַ איד אַ ניקאַלאיעווסקע סאַלדאַט, מיט גרויסע אויסגעסטאַרטשטע אויגען, אַ שיר טערע גרויע באָרד און מיט צוויי אַפּגעהאַקטע פינגער אין דער רעכטער האַנד, האָט שוין דיא חמושים ניט איין מאָל איבערגעבונדען, צוואַר מענגעלעכט דיא צוריסענע בלעטער מיט פאַסער קעם פאַפיער, בעשניטען דיא גליונות אזוי, אַז אויף אייניגע בלעטער זיינען שוין דיא אותיות פערשניטען. דיא דאָזיגע חמושים זיינען מיט טייטש און ביי ירוחם'ען זיינען זיי דאָס אויג אין קאָפּ, אין דיא טוידטע בוכשטאַבען פון דיא חמושים ליעגט ירוחם'ס גייסט, ירוחם'ס נשמה. דיא מעשה'לעך פון דיא חמושים רייצען, שפיר לען זיך מיט זיין פאַנטאַזיע, וויא מיט אַ מאַטש, שליידיערען, וואַרפען זיא אין פערשייער דענע ריכטונגען, הויבען זיא, לאָזען זיא אראָפּ און הויבען זיא וויעדער אויף.

דאָס גאַנצע יאָהר כמעט פון בראשית אָן קען ירוחם'ס נשמה זיך קיין אָרט ניט געפונען, שלעפט זיך נאָך נאָך דיא מעשה'לעך פון'ם חומש. היינט דאָ, מאָרגען דאָרט, פריהער אין מצרים ביים בויען זיא ערי מסכנות, פתם און רעמסס צו פרעה'ן, פיהרענדיג לעהם, קנעטענדיג ציגעל. דאָס שטיקעל צייט איז ירוחם'ען ניט צו דערקענען. ער לעבט דורך דיא גאַנצע עבודת פרך, אַלע קלעפּ, אַלע צרות פון פרעה'ס נוגשים, אַלע קרעכצען, אַלע וועה'ען, אַלע אידיר-שע וועה'ען לעבט ער דורך. נידערגעשלאָגען, שוואַרץ, פיינסטער וויא דיא ערד זעהט ער אויס. און בייז, שרעקליך בייז איז ער. בייז אויף דער גאַנצער וועלט.... צרות, געבראַטענע צרות טהיילט ער אויס דיא פאַרשויענען מיט דיא קליאַטשעס זיינע דיא צייט. מיט טוידטע קללות שיעלט ער זיי.

נאָכדער, ווען פרעה הויבט אָן צו קריעגען קלעפּ, איין מכה נאָך דער אנדערער, און די אידען הויבען זיך אָן קלייבען פון מצרים, ווערט ירוחם גאָר אַן אנדער ירוחם, זינגענדיג זיצט ער שוין אויף דער קעלענע, טענה'ט איין, מיט דיא קליאַ-טשעס אזוי ווייך, אזוי מילד. „וויא רעביאַטא!“ ארויס פון מצרים, לעבעדיגער, לעבעדיגער! און ירוחם שיינט. אַ חן פון נצחון איז צוגאַסען אויפֿ'ן פנים אויף זיינעם. ..

ארויס פון מצרים, האַלט ירוחם'ס נשמה אין איין ארומפֿאַהרען, אין איין ארומשוועבען, אין איין ארבייטען. פערנומען איז ירוחם, כסדר

בעניינסטערט צו דיא בעל מלאכה'ס. דער „נו“, קומט ביי איהם ארויס א שטומער, אָהן ווערטער. נו? און ער ווארט ניט אויף קיין ענטפער. אדרבה, ער פערציטקעוועט גלייך: שישש! מען זאָל. ניט איבערשלאָגען, אַ הויכען הוסט ניט טוהן. ער פערשטעהט אפילו ניט דורכאויס שמעון יוחנן מלמד. ער איז פאר איהם צו הויך, צו טייער. אָבער דיא ווערטער: ציון, ירושלים, רחובות, כרמל, וואָס שמעון יוחנן ווידערהאַלט יעדעס מאָל אינ'ם זאָגען, זיינען פאר ירוחם'ען גענוג. זיין פאנטאזיע צושפיעלט זיך און נעהמט איהם טראָגען הויך הויך, ווייט, ווייט און ער פיהלט זיך גוט, אזוי גוט, אזוי מתיזה'דיג און גרויס, אזוי גרויס; דעם גאנצען צעך, אַלע פיר טשעריר אידען האלט ער אונטער זיינע ארעמס, און ער פליהט, פליהט מיט זיי.

שמעון יוחנן מלמד ענדיגט. מען האלט שוין נאָך מנחה, אין שוהל'כעל איז שוין טונקעל, עס מערקט זיך שוין א שטערען אין הימעל, עס הערט זיך א רייב פון א שוועבעלע. עס צייגט זיך א שוין פון דיא ליכטליך ביים עמוד. און באלד הערט זיך שוין דער אומעדיגער ביינקענדיגער נגון פון'ם וואָכעדיגען „והוא רחום“.

דיא בעל מלאכות ווערען וועניגער, וואָס אַמאָל וועניגער. זיי צוגעהען זיך, צוגעהען זיך שוין באלד אַלע: צום ווערקשטאט, צום שניידער טיש, צו דער קאָוואַדלע; אין שוהל ווערט שוין פוסט, און ירוחם שטעהט פערטראָגען... אין אַן אנדער וועלט איז ער... ער שוועבט, ער פליהט מיט'ן ווייב, מיט דיא קינדער, מיט דער עגלה, מיט דער כאַלופקע מיט זיינער, מיט'ן גאנצען צעך און מיט אַלע, אַלע פירטשעריר אידען צוזאמען. ער פליהט אין דער ווייטער — ווייטער אונעדליכקייט...

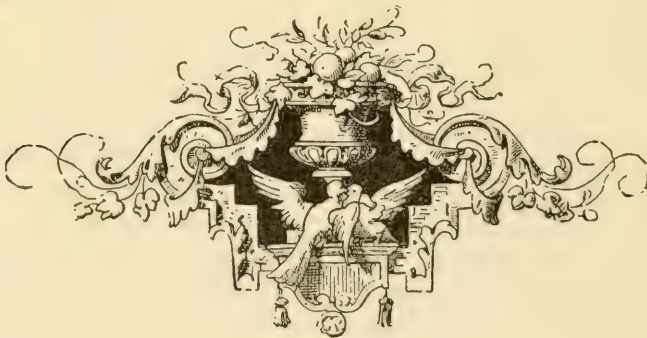
ירוחם איז ניט אין פירטשערי!...

שבת אין דער פריה געהט ירוחם אין בעל מלאכה'שען שוהל'כעל, אַז עס קומט צו דער קריאה שטעלט זיך ירוחם אַוועק. מיט'ן פער-שמאָלצעוועמען טליט אונטער דער הריבע, ארום איהם שטעלען זיך ארום א רעדעל בעל מלאכה. ירוחם האַלט אין איין האַנד דעם חומש מיט דיא גראָבע טאָוולען, כאַפט אויף יעדער וואָרט פון'ם בעל קורא, און גיט מיט דער צווייטער האַנד איבער פון דעם טייטש צו דיא בעל מלאכה'ס:

„ויעש בצלאל את הארון.“ און בצלאל האָט געמאַכט דעם ארון, דאָס מיינט מען דיך! טייך טעלט ער אויף ברוך אהרן סטאַליער. „ויעש שני כרובים זהב.“ און ער האָט געמאַכט צוויי גאָלדע נש פויגלען. „דאָס מיינט. ען דיך!“ צייגט ער אויף זלמן משה גאָלדשמיד. חברה בעל מלאכה'ס שמיכלען, און ירוחם'ס ברוינע פער-ברענטע געזיכט שיינט, פלאַמט. וואָס אַמאָל מיט מעהר ברען, מיט מעהר פייער גיט ער איבער דיא סדרה און ער טענה'ט. טענה'ט מיט הענד, רייסט ביי דיא לאַצען, האַלט אונטער דיא באָרד; גליקליך, גליקליך איז דענטטמאָל ירוחם.

שבת פאר נאכט, ווען שמעון יוחנן מלמד זאָגט איבער דער סדרה, שטעהט ירוחם ווידער צווישען דיא בעל מלאכה'ס; ער שטעהט אַקעגען, גלייך נעבען איהם. ער האַלט אָפּען דעם מויל און ער שלאָנגט שמעון יוחנן'ס ווערטער. שמעון יוחנן מלמד איז א גוטער, א טהייער רער זאָגער. יעדעס וואָרט, יעדעס אות אין תנ"ך איז ביי איהם אַ אָנזאָג, א רמז אויף ציון. ער רעדט מיט פייער, מיט היץ און ירוחם — ער לעבט; ער איז זיך מתיזה! ער שיינט פון פערענדיגען.

נו? נו? — ווענדעט ער זיך יעדעס מאָל

זשורנאליסטישע עראינערונגען.

פון מאַרריס ווינטשעווסקי.

5.

דער „אמת“ און מיין שויכות צו איהם. — א געפעהרליכע שטיקעל פוסטע גאווה. — ליבערמאן אלס שרייבער. — דער „אספת-חכמים“ א קאנקורענץ-בלאט. — הורראה, איך ווער רעדאקטאָר! — ערשיינט: דער משוגענער פילאָזאָף.

און צו דער ארבייט האב איך זיך גענימען כמעט גלייך, אויפ'ן שטעלל. — צו דער ארבייט אין צוויי ריכטונגען: שרייבען און געלד-זאמלען, מיט דער פערדער אין איין האַנד, מיט דיא רויטע פאציילקע אין דער צווייטער.

צו נעהמען דעם צווייטען סאָרט טהעטיג קייט צוערסט, וועל איך דאָ נור זאָגען, אז זעהר פיעל איז ניט אויפגעטהאן געווארען. צוזאמען מיט גענ. אדאלף מרגליות, דעמאלט א סטודענט פון מעדיצין איז דעם קעניגסבערגער אוניווערסיטעט, היינט א דאקטאָר אין נירנאָרק, נאָך איי-מער א גוטער, ווען ניט מעהר קיין זעהר טהעטיג גער, סאציאליסט, — צוזאמען, אלזא, מיט איהם, האב איך געקליבען אבאנענטען אויפ'ן „האמת“. ווען אבער דערפון איז, וויא געזאגט, דער רעזולטאט געווען ניט איבריגס פט, איבער-הויפט ווייל דער זשורנאל איז אין גיכען אונטער-געגאנגען, איז מיין טהעטיגקייט מיט דער פעהער געווען אזעלכע, אז זיא האט פון איין זייט קיין ערפאלג גאר ניט געהאט און פון דער אנדערער זייט איז זיא, אט דיא ליטערארישע טהעטיגקייט מינע, געווען דיא דירעקטע אור-זאכע פון מיינע שפעטערדיגע וואנדערונגען — איבער-דענעמארק קיין ענגלאַנד, פון דארטען קיין פראנקרייך, צוריק נאָך ענגלאַנד און פון דארטען קיין אמעריקא, וואו איך זיין היינט שוין דעם דרייצעהנטען יאהר, זיין וויא אן אויביגער אומרוה, וויא דיא הארץ אין דעם גוף פון א מלוה, זיין און ווארט אויף אן ערלעזונג, דערוויי-לע שרייבענדיג עראינערונגען.

אט וואס האט פאסירט:

יין בעקאנטשאפט מיט אור'ען און דורך איהם מיט ראדקינסזאהנען האט מיר געבראכט צום „אספת-חכמים“, אבער ניט גלייך, ניט דירעקט.

דיא מעשה איז געווען אזוי: אנקומענדיג איז קעניגסבערג האב איך גע-פונען אז פון ליבערמאן'ס „אמת“ זיינען שוין געווען ערשיינענע צוויי נומערן. דער זשורנאל-לע האט מיר פשוט פערשאפט דעם אטעהם. ער איז געווען א זעלטענע געראטענע זאך: א פיינער, זויבערער, עהרליכער ליטערארישער פראדוקט. ער איז געווען אזוי ריין פון דרוק-פעהלערן וויא פון גראמאטיקאלישע און שפראכליכע פעהלערן: ער איז געווען פריי פון דיא דאמאלסדיגע גע-וועהליכע חניפות צו דיא לעזער, פון דיא הבטחות, וועלכע מען האט ניט געמיינט צו האלטען און פון דיא מליצה-פראזען, איז וועל-כע קיינער האט ניט פרובירט געפינען קיין איי-האלט. אזוי, וויא קיין ארטיקל איז ניט געווען אונטערשריבען און דעם רעדאקטאָר'ס „נאמען איז געווען פערשטעלט („ארטהור פרימאן“) האט זיך ליבערמאן דארין גערופען) איז דארטען אלעס געווען לשם שמים, פריי פון פערזענליכע גאווה, ווירקליך בעגייסטערט פון א וואונדער צו נעהמען אז אנטהייל איז דעם גרויסען עמאנ-ציפאציאנס-מאמה פון דעם ארבייטער-קלאס.

ענדליך א צייטשריפט, וועלכע מען קען ליער-בען! ענדליך א זאך, פאר וועלכע עס ליינט זיך צו ארבייטען!

דעם שיר האב איך אוועקגעשיקט צו ליער
בערמאנען איינגעוויקעלט אין א בריעף, וועלכען
דער שווארצ-יאהר (דאס הייסט אז אנפאל פון
איינגעלשע פוסטע גאווה) האט מיר געריסען צו
שרייבען אויף טייטש. אויף ליעבערמאנען האט
מיין שיר, ווען ניט דער בריעף, הגם איך גלויב
אז דער בריעף אויף, געמאכט א שטארקען איינ-
דרוק. ער האט מיר געענטפערט אין א לאנגען
ענטהוואסטישען אויסגוס פון ליעבער און הערצ-
ליכקייט, האט מיר, פון וויען אויס, דערלאנגט
זיין ברודער-האנד און האט בעהאלטען מיין גע-
ריכט פאר'ן 4טען נומער — דער דריטער האט
זיך שוין געדרוקט — פאר יענעם פיערטען נר
מער, וועלכער איז קיינמאל ניט ערשינען, ווייל
דעם „האמת“ האט מען אונטערדריקט און רוס-
לאנד און ליעבערמאן איז באלד געזעסן. אין אז
עסטרייכישע טורמע. אין דעם פרט, אלזא איז
מיין טעהטיגקייט געבליבען אהן ערפאלג. דריי-
פיער מאל אבער האבען מיר זיך איבערגעשריער
בען און וואס א מאל אלץ ענטהוואסטישער,
יעדעס מאל אי ער אז איך אין טייטש, און דאס
האט מיר „בעגראבען“, וויא מיינע עלטערן האד
בען שפעטער געטראכט, ווייל אויף דעם סמך פון
דיא בריעף, דיא ד י ט ש ע בריעף, וועלכע
מען האט געפונען ביי ליעבערמאנען, האט מען
מיר מיט א יאהר שפעטער איינגעקווארטירט
אין דעם סטעיגליכען פאלאץ פון קעניגסבערג
(טיש און וואוינונג פריי), וויא עס וועט פיעל-
לייכט שפעטער דערזעהלט ווערן. עטוואס אויס-
פיהרליכער.

* * *

איך האב פערשפראכען, אייך אין דיעזען
קאפיטעל פארצושיטעלען ליעבערמאנען. פערזענ-
ליך בין איך אבער מיט איהם בעקאנט געווארען
ערשט אין צוויי יאהר ארום און וועל דערפאר,
אום ניט צו כאפטן דיא פיש פאר'ן נעץ, אכלע-
גען א גענויערע בעשרייבונג פון איהם בין דער
צייט ווען איך וועל קומען צום יאהר 1880 אין
לאנדאן. דא וועט גענוג זיין צו זאגען א פאאר
ווערטער וועגען דעם שרייבער ליעבערמאן אזוי
וויא ער האט זיך אונז פארגעשטעלט אין זיינע
שריפטען אין דעם יאהר 1877.

וויא איהר האט וואהרשיינליך שוין פער-
שטאנען פון דיא עטליכע ווערטער וועגען דעם
ערשטען איינדרוק וואס דער „האמת“ האט אויף
מיר געמאכט, איז ליעבערמאן ניט געווען גלאט
אין דער וועלט אריין א סאציאליסטישער אג-
טאטאר, וועלכער האט געשריעבען העכרעאיש,

איך האב פאר'ן „האמת“ אויפגעשריעבען א
געריכט, „למי אני עמל?“ האט דאס געהייסען,
א פראלעטאריער ליעד מיט אלע קליפערלאך.
דער אויפגעוואכטער ארבייטער פרעגט: למי
אני עמל — פאר וועמען ארבעט איך? און דאס
ניט גלאט אין דער וועלט אריין. דיעזער פון
שלאף אויפגעשטאנענער פראלעטאריער ווייס
שוין וואו דיא מכה זיצט, הגם ער רעדט נאך ניט
פון קיין הייל-מיטעל. ער ווייס שוין, אז רייכ-
טהום הייסט אנגעזאמלעטער, גערויבטער „מעהר-
ווערט“ און ער ענדיגט זיין קלאגליעד מיט א
סטאנא, וואס הויבט זיך אן מיט דיא ווערטער:

ליעבערמאן.

גנב יבא בפלילים אד בהמצאו במחתרת,
„רוצה לא ימת אם חמוץ-בגדים איננו;
„מספח שכר-שכיר, מלא אוזרותיו „מינו“
בעל יד חרוצים יקרא, לו עטרת תפארת...“
(א גנב משפט מען נור אויב מען געפינט איהם
בעהאלטען, א מערדער ווערט מיט טויט בע-
שטראפט נור ווען מען כאפט איהם מיט פלעקען
אויף דיא קליידער; ווען אבער איינער נעהמט
ארונטער א טהייל פון דעם לויז-ארבייטער'ס
פערדיענסט, און פילט אז זיין אוצר פון איהם,
דאן הייסט ער א בריה, איהם גיט מען א קרוין
פון בעריהמטהייט.)

אלזא ליעבערמאן, האט מען געקענט זעהן, האט געהאט דיא אמביציע צו רעפארמירען דיא אלטע העברעאישע שפראך. אזוי, צום ביישפיעל, האט ער פרובירט איינפיהרען גרעסערע אותיות פאר דעם אנהויב ווארט אין'ס אנהויב פון א זאץ און האט דאגעגען געזוכט צו אידישען פרעמדע ווערטער, אויסלעגענדיג אייראפא — ערבה (מיט א צירה אונטערן עין און א קמץ אונטערן ריש) אזיען — אסיה און אזוי ווייטער. אין דעם פאלל פון אייראפא האט ער אויסגעפישט'עלט אן אייראפא איז דאס „אבענד-לאנד“, דער אקסידענט, (לגבי אזיען וועלכע איז דאס „מארגען-לאנד“, דער אריענט) און דערפאר, הייסט עס, איז אייראפא ערבה, פון דעם ווארט „ערב“, וואס בע-טייט אבענד.

פון זיין שרייבען האט מען אויסער דעם גע-קענט זעהן, אז ער איז א איד, ווען אויך ניט קיין נאציאנאליסט. מען האט אויך געקענט זעהן א ליעבענדע הארץ, א שארפע מוח, א נשמה פון א קינסטלער, א גרויסע בעלעזענהייט, דאגעגען אבער ווייניג הומאר, ווייניג איינבילדונגס-קראפט.

דאס וועט פארלויפן מוזען זיין גענוג וועגען איהם, וועלכער האט דער ערשטער גענומען רע-דען סאציאליזמוס צו דיא אידען אין דעם לשון פון ישעיה בן-אמוץ.

* * *

אין סעפטעמבער 1877, נאך אידער דער „אמת“ איז פערבאטען געווארען, האט ראדקינס-זאהו אנגעצייגט א נייעם העברעאישען זשורנאל אונטער דעם (לעבערליכען) נאמען: „אספת חכמים“.

אין זיין פלינקען אונטערנעהמערישען מוח איז דער געדאנק ארויפגעקומען גלייך וויא ליע-בערמאן'ס זשורנאל איז ערשינען. ראדקינסזאהו האט נעמליך געזעהן דריי זאכען: ערשטענס, אז דאס וואס א זשורנאל איז וויא, למשל, דער „השחר“, אדער (גאטלאבער'ס) „בקר-אור“ א ביכעל פון עטליכע בויגען איז גאר ניט קיין הלכה למשה מסיני; צווייטענס, אז אויב מען קען ווירקליך האבען א זשורנאל פון ניט מעהר וויא איין איינציגען בויגען (16 זייטען) דאן קען ער דאס האבען לייכטער פאר אנאנדערן, ווייל ער האט א וועכענטליכע צייטונג, דורך וועלכע עס בעקאנט צו מאכען — צו פישען, וויא מיר זאגען דא איז אמעריקא; און דריטענס, אז אזא איינבויגענדיגען זשורנאל קען מען פער-

ז-נדרען טאקע א שריפטשטעללער, א ליטעראט אין דעם פולען זינן פון'ס ווארט, דערביי אבער א סאציאליסט. אין אמת'ן איז ער געווען זאגאר אן עכטהעטיקער, וואס איך וואלט רופען א ליטערארישער בעל-מפונק.

דאס האט געהאט גוטע און שלעכטע זייטען. ליעבערמאן'ס געטאקטע, פאליטישע, ליטעראריש-ריינע לשון-קדש האט דעם עולם איינגעגעבען רעספעקט פאר זיין צייטונג, דאס איז געווען א גרויסע מעלה. אבער פון דיעזער געטאקטיק איז געהובעלטקייט איז א לשון וויא העברעאיש, א לשון מיט אזוי ווייניג ווערטער, איבערהויפט פאר היינטיגע מאדערנע ענינים, האט נאטירליך געליטען דער פראסטער פשט, דיא פערשטענדי-ליכקייט, און דאס איז געווען א גרויסער חסרון. דערביי דארה פון ניט פערגעסען, אז דער פלאן פון דיא ארויסגעבער פון'ס „אמת“ איז געווען אז דיא צייטשריפט זאל דורכגעשמוגעלט ווערען דורך דיא רוסישע צענזור. מען האט אויף דעם אופן געמוזט שרייבען אזוי אז אין רוסלאנד זאל מען דאס געשריבענע מוזען ליענען צוויי שעהן דיא שורות און דא איז ליעבערמאן'ס סטיל געווען דאפפלט שווער צום פערשטעהן.

פון זיין שרייבען האט מען שוין געקענט זעהן, אז ער, וועלכער איז געווען א פאליטענדיג אייראפעאיש געבילדעטער מענש, איז געבלי-בען א תלמודיסט, ד. ה., א גמראקעפעל, א למדן, א חריף, א מענש וואס האט האלד צו זעהן וויא דער לעזער קנייטשט דעם שטערן, און צופט דעם בערדעל, און ברענט דעם צונג מיט פעררע-טהערישטיקעס, אבער פעטע יאדן, בשעת ער קלערט: וואס, א שטייגער, האט דא דער שריי-בער געקענט מיינען מיט... און אזוי ווייטער.

דאן האט זיך ליעבערמאן אין זיינע שריי-טען ארויסגעוויזען אלס א פילאלאג מיט דער אמביציע צו רעפארמירען די אלטע העברעאישע שפראך, זיא, וועלכע האט נאך געהאלטען אין איהר ענטוויקלונג — וועניגסטענס ביי דיא „עכמע“ ליטעראטען — ביין חורבן בית שני, ווען דער וועלטפראגרעס האט שוין געהאט אריבער-געשפרייזט דעם בלוטפלוס פון דער מאי-וואד אין דער פאריזער קאמונע, האט זיך שוין געהאט אנגעשמויכען אן שטעקער'ס דייטשען אנט-סעמיטיזמוס און דעם סמיעלער פאגראם אין רוסלאנד, ווערענדיג רויט דא פון דיא קאמונע-בלוט, דארטען פאר שאנדע-פאר'ן ניינצעהנטען יאהרהונדערט, וועלכער איז געווארען א יודער-פרעסער אויף דער עלטער.

ראדינסזאנה'ס בעקאנטע אוינשולד איז עניני סאציאליזמוס, זיין „חקל“ אלס רעקלאַמע מאַכער, דיא סאמע לעכערליכקייט פון דעם נאָמען (אספת חכמים) האָבען אונז פערשפראכען ערפאלג.

ביי א נלאז ביער איז דער האַללע פון דיא קעניגסבערגער נייע בערוז איז געשלאסען געוואָרן רען דער תנאים מיט דעם העררן אַרויסגעבער. או"ר און בוינז זיינען געוואָרען דיא רעדאקטערע פון דעם „אספת חכמים“ און דיא זעלביגע וואָד האָב איד זיך גענומען צו דער אַרבייט.

יא, איד האָב זיך דערצו גענומען, איד, ניט מיר, מחמת ראבינאוויטש איז אַרום יענע צייט אוועגעפאָהרען פון קעניגסבערג קיין זעקאוו (איז פאָזען), וואו ער האָט געקראָגען אַ לעהרער שטעלע.

דער זשורנאַל איז געבליעבען אויף מינע הענט! א רעדאקטאָר — אַ קלייניגקייט אפשר? — פון אזא זשורנאַל, פון אַ זשורנאַל, וועלכער וועט, אויב עס וועט נויטהיג זיין, איבערנעחמען לעבערמאָ'ס אַרבייט!

עס איז, לאַמיד דא בעמערקען, דאמאלס נאָך ניט געווען זיכער אז דער „אמת“ וועט מעהר ניט ערשיינען.

בקיצור, איד בין געווען אויפ'ן פערד און הגם דער עסק איז געבליעבען אַ סוד אפילו פאר מינע אינטימסטע פריינד גאנצע זעקס חדשים נאָך דעם, איז מיין שטאַלץ געווען גרויס און — פאר אַ יונגען מאַן פון איינ-אוי-צוואַנציג יאהר — פיעלייכט בערעכטיגט...

* * *

און איצט, זייענדיג גאנץ אַליין, האָב איד גענומען קלערען פלענער וויא אזוי צו נאָררען דעם צענזאר. וויא שרייבט מען עפעס אזוי, אז ערנסטע געראַנקען זאָלען ווערען מעהר אָדער וועניגער קלאַר אויסגעדריקט און דאָך זאָל דער צענזאר זיי ניט האַלטען פאר ערנסט?

אַט, למשל — איז מיר איינגעפאלען — אזא מין פארמע וויא גאגאָל'ס „זאפיוסקי סומאשער-שאַוואַ“! אָבער... דאס וואָלט, אַהן גאגאָל'ס טאַלאַנט, לעטוועדער ניט איינגעבען זיך, אָדער אַ ניט אַרויסקומען נאָך ווייניגער פערשטענדליך וויא לעבערמאָ'ס „מעשה שטן“ (א פּעליטאָן פון זיין פערדער איז דעם דריטען העפט „האמת“) און וואָלט דערפאר ניט עררייכען דעם ציעל...

וואס טהוט מען?

איד וועל שרייבען אַ ראָמאַן... יע, אַ ראָמאַן,

קויפען ביליג און מען קען דערמיט קאָנקורירען מיט דיא טייערע דיקע זשורנאַלען.

געזאגט געטאָן!

אָבער, האַלט! וואו נעהמט מען דיא שריי-בער? אַ האַרבע קשיא. אמת, עס איז דאָ אַ שעהו ביסעל שווערע ליטעראַטור, וועלכע איז צו האמעטנע פאר אַ וועכענטליכע צייטונג און מיט וועלכע מען וואָלט אפשר געקענט אויספירן לען אַ „געלערנטען“ זשורנאַל. צום אונגליק אָבער איז דיא דאָזיגע שווערע ליטעראַטור (ערקלער-רוינג פון האַרבע פסוקים, גרויסע אָדער קליינע פּאַפּוליס, אַרעס-בּחור'שע פּילאָזאָפיע און נאָך אַזעלכע זאכען) ניט אינטערעסאַנט גענוג צוצי-הען דעם נייעם סאַרט לעזער, וועלכע — דאס האַט ראדינסזאנה'ס שאַרפע אויג דייטליך גע-זעהן — זיינען שוין אַריבערגעוואַקסען אפילו דעם „השחר“.

און וועהרענד ראדינסזאנה האָט געקלערט מאַיז יבוא עזרי האָבען מיר, ד. ה. ראבינאוויץ און איד, געקראָגען צו וויסען, אז דער „אמת“ (דער דריטער ביכעל) איז אין רוסלאַנד פער-באַטען.

און איין נאכט, וויעדער שפאצירערנדיג אי-בער דיא קעניגסבערגער גאַסען, האָבען מיר דעם עסק אַרומגעשפראַכען איז דער לענג, איז דער ברייט און איז דער טיעף, און זיינען געקומען צו דעם פאַלגענדען בעשלוס:

היות, אזוי וויא אַז אויסגעשפראַכענער סא-ציאליסטישער זשורנאַל וועט זיכער ווידער פער-באַטען ווער;

היות, אזוי וויא שרייבען אזוי אַז מענשען זאָלען לייטנען צווישען דיא ציילען הייסט ריז-קירען אַז מען זאָל (איז דער מאַסע) אפילו דיא ציילען גופא ניט פערשטעהן;

היות אזוי וויא מען מוז פאַרט וויא עס איז אַריינגעבאַטען אונזערע אירענען איז רוסלאַנד — דורך אַ הינטער טיר אויב עס איז ניט מעגליך דורך דעם „פאראדנעם וואָך“;

והיות אזוי וויא ראדינסזאנה'ס „אספת חכמים“ האָבענדיג אי אַז אונשולדיגען פנים אי א „כשר“ אַרויסגעבער, אי מאַנכע אַזעלכע מיט אַרבייטער, וואס צווישען זייערע אַרטיקלען קען דער סאציאליזמוס אַריינגעשמוגעלט ווערען אין רוסלאַנד, אַ שטייגער וויא קאנטראבאנדיקטע שמוגעלען אַריין דיעמענטען אין האַללענדער קען. —

בעשליסטען מיר אַריינצונעהמען דעם „אספת חכמים“ איז אונזערע הענד.

איין טאג איז מיר איינגעפאלען אזא אידעע:
גאנצ'ל' טאסע ניט נאכמאכען, אבער לאמיר
פרובירען בעשאפען א מין בטל' א אידישען בעל
חכמה, איינעם וואס האט א נאמען פאר א
משוגענעם... בקיצור, א משוגענעם פילאזאף!
„משגע איש הרוח“, זאגט דער נביא הושע,
גוט, מיר וועלען האבען אזא איש הרוח און איהם
רופען יגלי (יאגלי)!
אט איז וויא איך בין ארויסגעפאהרען —
איבערזעצט, אזוי געטריי וויא איך קען, פון
העברעאיש אויף אידיש:

— חזיונות איש-הרוח. —

„דרויסען איז הוינט א גרויסע קעלט! די עולם
וואס זיי איז אפילו אין תמוז קאלט געהען אויס
אין דיא גאסען פאר קעלט... מוין הארץ טהוט פאר
זיי וועה! אבער וואס זאל איך טאן? דורך מיינע
ביינער געהט אויך דורך א קעלט און איך בין דאך
ניט קיין טזעל, ווייל דיא ארומיגע רופען מיר:
„משוגענער מענטש!“

„משוגע? און וואס איז דאס אזוינס משוגעת?
און ווער קען ענטשיידען ווער צווישען אונז איז דער
משוגענער? זיי זעהען זאכען און שווייגען, וועה-
רענד איך דערזעהל אלץ וואס איך זעה... זיי האבען
מורא טאמער וועט זיי שאַדען דער רעדען, וועהרענד
איך האב ניט קיין אנגעטן, גיט דאס זיי א רעכט מיר
צו בעהאנדלען וויא א מטרופ?

„און חזי אלעמען שטימען זיי אליין דאך צוויי-
שען זיך ניט! אט איז דא ניט לאנג אין פארוי גע-
שטארבען א מאן מיט'ן נאמען טהוער, פיעלע האבען
איהם בעקלאגט און האבען אויף איהם געזאגט דאס
וואס אונזערע מגידים זאגען ווען זיי זיינען מספיד
איינעם וואס איז ביין לעבען געווען אנגעשטאפט
מיט תורה אדער מוט... געלד; „חבל על דאבדון דלא
משתכחין!“ (א שאד דיא פערלארענע וואס געפינען
זיך ניט לויכט) און אין דיזעלביגע צייט זאגען ווי-
דער אנדערע, אז ווען דער מאן (טהוער) וואלט גע-
שטארבען צוריק מיט זיבעצן יאהר (פאר דער קאמור
נע פון פארוי) וואלטען הוינט נאך געלעבט זיבעציג
טויזענד בעסערע אין עהרליכערע מענישען וויא ער...
„אזוי געהען זיך זייערע אויגענע מיינונגען
פאנאנדער אין אלץ און ווער בעווייזט דעם אמת
אפשר זאגען ביידע ליגען און אפשר קומען ביידענס
רייד פון גאט'ס מויל... דערפאר זאג איך, אפשר זיי-
נען זיי גאר דיא משוגעים און איך דער קלארער?
ווער ווייס.“

דער ארטיקל' בעשטעהט פון נאך דריי אַנ-

וויא טשערנישעווסקי האט געמאט... א ראמאן
און געדיכטע וועל איך שרייבען און וואס ניט?
וואס איז פאר מיר צו שווער? איז ניט דיא
וועלט מיינט?

און עס איז געווארען א געדיכט, ארום וועל-
כען איך וועל שפעטער רעדען, און עס איז גע-
לעגט געווארען דער פונדאמענט צו א גרויסען
„יא, א גרויסען — ניט אנדערס וויא א גרויסען)
דאמאן, וועלכען איך האב א נאמען געגעבען
„פנים חדשות“ (נייע געשטאלטען) און... יא,
און א קריטיק וועל איך שרייבען... קריטיק,
געוויס!

און דא פיער סאציאליסטישע צייטונגען צו
לעזען: א טעגליכע (דיא בערלינער פרויע פרע-
סע — „רייכסטאגס - אבגעארדענטער“ יאהאן
מאסט רעדאקטאר); דער פארטייארגאן „פאר-
וועהטס, דריי מאל א וואך; דיא קעניגסבערגער
לאקאלע צייטונג איינמאל א וואך און דיא אל-
זוסטירערטע „נייע וועלט“, — צו לעזען און וויא
לעזען? אפילו דיא אנאנסען זיינען דאן מיר
פארגעקומען הייליג.

חזי דעם איין בראשורע נאך דיא אנדערע,
איין מיטונג נאך דעם אנדערן — איך הער, און
לייען, און שרייב, און פלאנעווע, און מאך בע-
קאנטשאפטען, און מאך קארעקטורען (פון גע-
דיכטע) און קארעספאנדיר מיט שרייבער און
דא דארף מען ארבייטען, שרייבענדיג רוסישע
און העברעאישע געשעפטס בריעה פאר א קויפ-
מאן אום צו פערדינען דאס שטיקעלע ברויט,
ארבייטען 10 שעה א טאג.

א פיעבערהאפטע טהעטיגקייט! איך געה
נאכט פאר נאכט שלאפען אום איינס, אום צוויי
און זעהר אפט זאגאר נאך שפעטער און האלב
נאך זיבעצן בין איך שוין ביי דער ארבייט!
עס איז גוט צו זיין יונג!
* * *

אבער דער צענזאר! דאס דרעהט זיך ארום
אין מוין מוח אהן אן אויפהער אין חלום און
אויפ'ן וואהר; צווישען דיא מיטאגנעשפרעכען
אין קאנצטל'ס רעסטאראן; צווישען דיא פרייזען
פון תבואה אין פיינבערג'ס באנק-געשעפט;
צווישען דיא ארטיקלען פון מיינע געליעבטע
סאציאליסטישע צייטונגען.

„זאפיקסי סומאשערשאווא!“ אפשר פארט...?
דער געדאנק איז אבער און וויערער צוריקגעקור-
מען און יעדעס מאל אוועגעגענגען, וויא זאגט
מען? מיט לידיגען.

אבער צושרייבען טאר ער ניט. אבער דערמיט האט זיך דער עסק ניט געענדיגט. מיט דער מלאכה האט הערר ראדינסזאך, ווי עס שיינט, גיכער ערגער ווי בעסער געמאכט, מחמת דער צענוואר אין ווילנא האט די גאנצע לעצטע צוויי שורות אויסגעמקט!

מיר האט דאס געווינען, אז אין ווילנא היט מען אב די תורה בעסער ווי דעם קאפיטא-ליזמוס. גוט צו וויסן!

און צוריקסומענדיג צו מיין ערסטע „משוגעת“, מוז איך דא בעמערקען אז דער אנהויב איז געווען זעהר א שוואכער, ווי דער לעזער האט געוויס אליין בעמערקט. גוט איז דער סוף, וועהרענדיג די אויסגעלאזענע צוויי אב-טיילונגען זיינען ניט פיעל בעסער ווי דער אב-הויב.

און שטעלט זיך פאר:

שוואך וויא דער גאנצער ארטיקעל איז גע-ווען האט ער גלייך געהאט אז ערפאלג.

ראבינאוויטש האט פון פאזען געשיקט א קאמפלימענט, זיך וואונדערנדיג ווער דער משוגענער פילאזאף קען זיין. אין קעניגסבערג האט א נוסטר פריינד געלויבט פאר מיר און רעדענדיג מיט מיר, דעם נייעם שרייבער יגל, „ביי וועלכען בוינז וואלט געמעגט פעצערעם הייצען!“

אז איך האב א שטיקעלע שייכות אי מיט בוינז אי מיט יגלי האט ער ניט געוואוסט. האט דאן כמעט קיינער ניט געוואוסט.

די אונטערשריפטע אינ'ם אספת חכמים (חיון איז דעם פאל פון דר. קאמינער), האבען פונקט אזוי בעהאלטען און פערשטעללט. דיא שרייבער וויא זייער ניט-אונטערשרייבער-זיך אינ'ם „האמת“. איבריגענס זיינען די אונטער-שריפטע געווען נעטהיג אום דעם זשורנאל צו געבען א וואס-מעהר געוועהנליכען וואכענדיגען באראקטער.

דערע שטיקעלע שרייבעריי, פון וועלכע איך וועל דא איבערגעבען דיא לעצטע, הגם דיא איבערזע-צונג איז ניט לייכט, ווייל דער אריגינאל איז אין גמרא-לשוו:

„דיא דאזיגע זאכען האבען ניט קיין שיעור: ריווקייט, ארעמקייט, קנעכטשאפט און פאנאטיזמוס... דיא קנעכטשאפט איז די טאכטער פון די ארעמקייט, די ארעמקייט איז דיא טאכטער פון די עשירות, די עשירות שטאמט פון ריובעריי און דער אבערגלויבען האלט זיי אלעמען אויף...“

„ועדע נייע מאשין פערקלענערט די צאהל פון די מייסטערס און פערמעהרט אין צאהל די שקלאפען; נעהמט פון די קלוינע און גיט דיא גרויסע.“

„וואס מעהר פאבריקען אלץ מעהר הונגעריגע אין רויכע, דאס הייסט הונגעריגע דורך די רויכע און רויכע פון דעם תורבן פון די הונגעריגע.“

„אלע מייכען פליסען אריין אין דעם גרויסען ים, וויא שלמה האט קלוג געזאגט, הגם זיין ווערטעל: „ווער עס געברויכט ניט די רות-דער האט פונט זיין קינד“ איז קיין גרויסע חכמה ניט געווען.“

אין דעם אריגינאל שטעהט „ניט קיין חכמה און ניט קיין מלאכה.“ דערמיט איז פערבונדען א דאפעלטער טרויעריגער שפאס.

דעם ווארט „מלאכה“ האט מיין „אינעווע-ניגסטער מענטש“, דער הערר ראדינסזאך, צו געשטעללט אין דער דרוקעריי מאכענדיג דיא קארעקטור. ווען איך האב נאכהער געמאכט א ליארעם האט ער מיר ערקלערט, אז אניס וואללט דער זאץ פאר'ן צענוואר געווען צו אפיקורסיש (זאגען אז שלמה האט געזאגט א נארישקייט!).

מיר האט דאס ניט בעווינען קיין שום זאך אבער בערוהיגט האט עס מיר, איבערהויפט ווייל מיר זיינען דאן געקומען צו א בעשלוס, אז ער מעג אין דער קארעקטור א ווארט אמאל אויס-שטרייכען אויב ער האט מורא פאר'ן ווארט,

דער פרומער.

פון א. רייזען.

אויסגעקומען יום-טוב'דיג, וועניגסטענס ניט וויא געוועהנליך. דער בעל הבית אליין, לייבע, איז געגאנגען אהן א ראק, און האט אלע פינף מינוט דערגאסען דעם טשייניק און אנגעצונדען דיא טהעע מאשינקע, וועלכע האט געברענגט מיט א יום-טוב'דיגען גערויש; געשטאנען איז דיא דאזיגע מאשינקעלע אין מזרח וואנט און דאס פייער האט אויסגעזעהען וויא אפיקורסיש הייליג. . . דיא חברה איז בעשטאנען פון א מאן 15, אין צימערלי האט זיך נאר געפונען איין שטוהל און א בעט, אויף וועלכער מען איז געזעסען זאלכע פיערמ. דיא איבעריגע זיי-נען געזעסען אויף דר'ערד און דאס האט נאך דעם בילד צוגעגעבען א מעהר יום-טוב'דיגען אויסזעהען. אלענפאלס קיין וואכעדיגע זאך איז עס ניט געווען.

אז לייבע פלעגט זיך אב עוסק'ן מיט דעם טהעע-קאכען, פלעגט ער גלייך, וויא א שמש טראגט פערנאנדער דיא מחזרים פאר דיא בעלי-בתים, פערנאנדער טראגען יעדען צו גלאז טהעע, און הייסען שמירען ברויט מיט פוטער און שניידען וואורשט, געקויפטע טאקי היינט ביי א גוי. . .

— שמירט, ברידער, פוטער און עסט מיט קאלבאס. איין מאל יום-כפור I. . .

— עס פערשטעהט זיך! האט איינער פון דער חברה, א דארער בחור, מיט א הונגעריגען פנים, — פאטאקיוועט, און האט אנגעשמירט א שטיק ברויט מיט פוטער, און ארויפגעלעגט דערויף דריי קיילעכדיגע שטיקלעך וואורשט. געדאכט האט זיך אז דער יונגער מאן וויל שוין יוצא זיין פאר נעכטען און אפשר פאר מארגען. דער דאזיגער יונגער-מאן האט א ביסעל גע-שטערט לייבעס שטימונג. ניט דאס מיינט ער! ער איז דאך ניט אויסען צו געבען עסען גלאט הונגעריגע, נאר אזעלכע וואס האבען יום-כפור ניט וואו צו עסען. אויף א-הונגעריגען פון א גאנץ יאהר איז היינט גאר ניט אזא מצוה. . .

אין דער צייט ווען דער אלטער בער, לייבעס פאטער, איז געזעסען אין בית-מדרש א פער'חליש'טער פון יום-כפור'דיגען תענית, א הייזעריגער פון דיא תפילות, און האט זיך נאר פון צייט צו צייט „געמינטערט מיט א שמעק פון א פלעטעלע „שלאק וואסער“, וואס ער פלעגט נעהמען ביי זיין שכן, און מיט א שמעק-טאכאק, צוליב וואס ער פלעגט שוין דארפען ארויפגעהן אויף דער בימה צום שמש, — אין דער דאזיגער צייט איז לייבע, זיין זוהן, געזעסען אין זיין צימער, וואו ער וואהנט שוין זינט ער האט זיך אבגעטהיילט פון פרומען טאטען, און ארום איהם א גאנצע חברה יונגע לייט, גאנצע-טע און ווייטערע חברים, און האט זיך עוסק גע-ווען אין הכנסת אורחים, זיך געסטארעט, אז קיין הונגעריגער זאל קיינער פון איהם ניט ארויס.

אזוי פיהרט ער זיך שוין פון עטליכע יאהר, זינט ער איז צו זיין שכל געקומען און איז דער-גאנצען, אז אלץ איז א גרויסער טעות, און סטא-רעט זיך דערפאר זיין טעות צו פערריכטען, אז זיינע אלטע זינד זאלען פערגעבען ווערען.

נאך ערב יום כפור, בשעת זיין טאטע איז אוראיי געלעגען אין בית המדרש נעבען בימה און האט בעקומען מלקות, זאגענדיג דערביי תחנון, האט לייבע בעגענענדיג זיך מיט חברים און בע-קאנטע, יעדערן אפגעשטעלט און פערבעמען: — קום, ברודער, מארגען אזיגער צוויי, מיר וועלען צובייסען און גוט פערברענגען. און דיא חברים האבען זיך ניט געלאזט בע-טען און זיינען געקומען.

און אזיגער דריי, ווען אין דיא בתי-מדרשים און אין דיא קלויזען איז אויף א שעה רוה, האט זיך ביי לייבען אין צימערלי אנגעהויבען דיא „עבודה“.

און האטש דער עולם איז געווען א וואכערי-גער, דער בעל הבית פון צימערלי אויף דאס גלייכען, פון דעסטוועגען איז דאס גאנצע בילד

— טעלעגראמא! האט זיך דערהערט א גראב קול.

— אן אביסק! האט איינער פון דער חברה דערשראקען אויסגעשריען.

דיא טהיר האט זיך געעפענט און עס זיינען אריין מיט א הילכניגען געלעכטער דריי מיייד לעה.

— אהא, דערשראקען? האט איינע מיט א מאנסכילשען קול לאכענדיג געפרעגט.

דער בעלי-חבית איז פון דיא נייע געסט געווארען צוטומעלט. מען האט שוין אלץ אויפ-געגעסען. זיי זיינען אוראי הונגעריג.

— איהר ווילט דאך עסען... הא? ... האט ער בעזארגט געפרעגט.

— נאך א מין וועלען! האט דיא מייידעל מיט'ן מאנסכילשען קול אויסגעשריען. מיר האט בען דאך עפּים א חזקה צו עסען ביי אייך אלע יום-יכפור.

לייבע, ניט ענטפערנדיג א ווארט, האט גלייך ארויפגעכאפט אויף זיך דאס רעקיל און אבגע-בענדיג א בעפעהל דעם הונגעריגען יונגע-מאן אנצינדען דיא מאשינקע און מאכען טהעע, איז ער ארויסגעלאפען עסען-ווארג קויפען...

איז פינף מינוט ארום איז ער געקומען מיט א פאפירענעם זאק, וועלכען ער האט ארויסגע-נומען פון אונטערן פאלע.

— זיך בעגעגענט מיט א פאר אידען... האט ער לאכענדיג דערצעהלט... סכנות נפשות...

— נישקשה, האט דער הונגעריגער יונגער-מאן געטרייסט — שלוחי מצוה אינן נזקין.

און דער עולם האט זיך גענומען וויעדער צו דער עבודה. דער בעלי-חבית אבער האט נאר אכטונג געגעבען, אז דיא פרויען זאלען עסען. אז זיי איז איצטער מעהר מצוה.

און מיט א פרום פנים, מיט שטראהלענדע אויגען האט ער זיי אלע ווילע געבעטען:

— עסט און טרינקט! באלד וועלען מיר אלע עפעס זינגען...

אבער קיין סך קלערט ער דעריבער ניט. ער טרייסט זיך גלייך, אז אפילו געבענדיג אזא יונגע-מאן היינט עסען איז אויך עפעס ווערט. דער אמונה איז דאס אויך א פאטש אין פנים, און מעהר איז ער ניט אויסגען.

און א צופריעדענער, א גליקליכער פון זיין שליחות, רופט ער אויס, נאכדעם, וויא אלע זיינען שוין אנגעגעסען, אנגעטרונקען און אג-גערויכערט:

— מ'האט עפעס געדארפט א זינג-טהון... „דובינשקא“...

און דיא גאנצע חברה, חוץ דעם הונגעריגען יונגע-מאן, וועלכער האט זיך פלוצים מישב גע-ווען און האט אבגעשניטען גאר אויף דאס ניי א שטיק ברויט און בעשמירט מיט פוטער, בע-לעגט מיט קאלבאס, — האט א דונער געטהון „דו-בינשקא“...

דער בעל חבית האט קיין שטימע ניט געהאט, ער האט נאר אין דער שטיל אונטערגעזונגען, גלאצענדיג ביי דיא שארפע ווערטער פון ליעד, פרום דיא אויגען.

— און נאך א ליעד! — האט ער א קאמאנדע-ווע געטהון.

— „אטערעטיאמסיא!“ האט איינער אנגע-וויזען.

און דאס צימעריל איז וויעדער פול גע-ווארען מיט געזאנג, נאך שטארקער וויא פרי-הער, ווייל דער הונגעריגער יונגע-מאן האט שוין געענדיגט עסען און, זייענדיג שוין זאט אויף אן אמת און צוליעב דעם — פרעהליך, האט ער זעהר הויך געזונגען.

— אט אזוי, האב איך ליעב! האט לייבע בעגייסטערט גערעדט, בעטראכטענדיג זיין חברה, בלייבענדיג שוין צופריעדען אפילו מיט דעם הונגעריגען יונגע-מאן.

איז מיטען זינגען האט זיך דערהערט א קלאפ אין טהיר.

— שא! האט דער בעלי-חבית איינגעשטילט דעם כאר. ווער איז דאס?

יצחק אייזיק, דר. זשיטלאווסקי, דער בונד און דיא „וואַרהייט“.

ונזערע לעזער קענען געוויס דיא „וואַרהייט“ יעצטיגען קארעספאנדענט פון רוסיא לאנד, דעם מאן וואָס שרייבט זיך אונטער „יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי“. דיעזער „יצחק אייזיק“ איז א גרויסער חכם און א גרויסער למדן. ער קען אלע שבעים לשונות און אלע שבע חכמות אויף אויסוועהניג. פופֿ ציען יאָהר לאנג האָט ער געלעבט אין אמעריקא. א קורצע צייט האָט ער געהאלטען פאַר לעזונגען אין א טשיקאגאָער אוניווערזיטעט, פאַר וועלכען זיינע פריינד פערפאלגען איהם מיט דעם נאָמען „פראָפּעסאָר“. ער איז א סאָ-ציאליסט שוין פון לאַנגע יאָהרען. דעם סאָ-ציאליזמוס פערשטעהט ער זעהר גוט, דיא סאָ-ציאליסטען קען ער אָבער בשום אופן ניט פערשטעהן. און אזוי וויא ער איז א ברייטער מענטש מיט א ברייטע הארץ און מיט נאָך א ברייטערע פלאטפארמע, האָט ער זיך געמאכט צו זיין לעבענס אויפגאבע צו רעפארמירען דעם סאָ-ציאליזמוס, אָדער ריכטיגער, דיא סאָציאליסטישען. צו דעם סאָציאליזמוס האָט ער, וויא גע-זאָגט, גאָר נישט, וואָס ער קען ניט ליידען, איז דיא סאָציאליסטען.

אזוי וויא ער איז א גרויסער חכם, כמעט וויא שלמה המלך, האלט ער פון שלמה המלך'ס פסוק: „חושך שבט מבני שונא“, (ווער עס פערמיידט דיא רוט פון זיין קינד, איז א שונא דעם אייגענעם קינד), עס איז דאָרף זיין אויפֿ-גאבע צו שמייסען דיא סאָציאליסטען וויפיעל, ווען און וואו ער קען נור.

זייט דיא לעצטע 5—6 יאָהר האלט ער אין איין שרייבען אין דיא היגע אידיש-סאָ-ציאליסטישע צייטונגען צו בעווייזען, אז דיא סאָציאליסטען זיינען ניט ווערט וואָס זיי לעבען אויף דער וועלט; אז ניט נור זיי העלפען ניט זיין געלעבטען סאָציאליזמוס, נאָר זיי האלטען איהם נאָך אָב; אז טאָמער וועט דער סאָציאליזמוס מקוים ווערען, וועט דאָס זיין אויף להכעיס דיא סאָציאליסטען.

טאָמער האָט א מאָל געטראָפּען דיא סאָ-

ציאליסטען אין דיעזן לאנד האָבען געקריגען א גרויסע צאָהל שטימען ביי דיא וואַהלען, האָט יצחק אייזיק באַלד בעווייזען מיט „וויסענשאפט־ליכע“ ראיות, אז דיא סאָציאליסטען זיינען אין דעם גאָר ניט שולדיג, אז שולדיג אין דעם איז דיא לאַנג אָבערשטאַרבענע פּאָפּוליסטישע פאַרטיי, דיא ברייען בעוועגונג, דיא האַלב טויזעט דעמאָקראטישע פאַרטיי דיא הויכע בעוועגונג א. ז. וו. מיט איין וואָרט, יעדער און אלע האָבען געהאַלפּען דאָס, נור ניט דיא סאָ-ציאליסטען.

טאָמער האָט גאָט געהאַלפּען אין רוסיא לאנד איז געוואָרען לעבעדיג מיט דיא רעוואָלוציאָן, און, „אזוי זיכער וויא דיא נאכט פאלגט דעם טאָג“, יצחק אייזיק איז באַלד געווען „אן שטעלע“ צו בעווייזען מיט „וויסענשאפט־ליכע“ ראיות, אז דיא סאָציאליסטען האָבען קיין חלק אין דעם גאנצען אינטערעס, אז אָנגעהויבען האָט עס זיך גאָר מיט א זובאטאווישע יוניאָן, געפיהרט פון דעם גלח גאפאן א. ז. וו.

ויהי היום, גאָט האָט געהאַלפּען, יצחק אייזיק איז אוועק נאָך רוסלאַנד. אין רוסלאַנד איז דיא רעוואָלוציאָן ניט געגאנגען נאָך דיא פראָגראַמע פון ר' יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי; און ווער, מיינט איהר, איז שולדיג אין דעם. אלעס? אָט מאַקע דיא זעלבע סאָציאליסטישען וואָס האָבען דיא גאנצע צייט גאָר ניט געטהאָן, און שולדיג זיינען זיי, ניט ווייל זיי האָבען גאָר ניט געטאָן, נור ווייל זיי האָבען געטהאָן אַלץ פערקעהרט. און יצחק-אייזיק שיט מיט קארעספאנדענציעס אין דיא צייטונג וואָס טראָגט דעם אות „אמת“ אויף איהר שטערן, און בעווייזט מיט „וויסענשאפט־ליכע“ ראיות, אז ווען ניט דיא סאָציאליסטען וואָלט משיח שוין לאַנג געווען געהאט געקומען אין רוסלאַנד. דער סך הכל איז דיעזער: דיא סאָציאליסטען טויגען אויף ניינציג טיסיאָטש... איהר ווייסט שוין וואָס. דיא סאָציאליסטען וועלען קיין מאָל קיין זאך ניט אויפטהאָן, טהוען זיי עפעס אויף איז עס ניט זייער שולד; ווערט געמאכט א רע-וואָלוציאָן אין רוסלאַנד האָבען זיי עס ניט גע-מאכט, האָט דיא רעוואָלוציאָן א נידערלאַגע איז עס זייער שולד.

מיר א רעכט א מאָל צו פאָדערן דין וחשבון, שוין צוליבע דעם אַליין וואָס זיא נעהמט זיך דאָס רעכט צו מישען אין אונזערע עסקים. אין דיא לעצטע צייט שיינט אָונ, איז זיא אָנגער קומען צו דעם פונקט, ביי וועלכען מיר האָבען א רעכט צו פרעגען: „הלנו אתה אם לצרינו? ביזט דו מיט אונז אָדער מיט אונזערע שונאים? דעם 15טען יאנואר איז אין דיא „וואר-הייט“ ערשינענען א קארעספאָנדענציע פון יצחק אייזיק, וואו ער דערצעהלט אונז דעם גרויסען „סוד“ וואָס מיר האָבען שוין געוואוסט פון פריהער, אז דר. זשיטלאָווסקי איז א קאנ-דידאט פאר דיא דומא פון וויטעבסק. ביי דיזע געלעגענהייט האָט דער „בונד“ נאטירליך גע-כאפט זיין חלק. אין דיזע קארעספאָנדענציע „בעווייזט“ אונז יצחק אייזיק, אז דער „בונד“ כעשטעהט פון אינגלאך, אז ער האָט א קנאפע דעה ביי דיא אידען, און אז ער איז א געגנער פון זשיטלאָווסקי'ס קאנדידאטור, וואָס דאָס איז א גרויסע חוצפה. און דאָס ווארהייטליכע דארף פון ל. מיללער האָט מעהר ניט געקענט אויסהאלטען. דעם נעכסטען טאָג איז ער ארויס מיט אן ארטיקעל, וואו ער גיסט פער און שווער בעל אויף דעם „בונד“ פאר וואָס ער האָט ארויסגעשטעלט א געגען קאנדידאט צו דר. זשיטלאָווסקי. סטייטש, שרייט ער אויס, דר. זשיטלאָווסקי איז אזא פיינער מאן, אזא גע-בילדעטער מאן, אזא גרויסער רעדנער, אזא חכם, אזא אידיש הארץ, און דער „בונד“ איז געגען איהם! דעם קאנדידאט וואָס דער „בונד“ האָט ארויסגעשטעלט קען ל. מיללער ניט טאָ-מער איז דער קאנדידאט פון דעם „בונד“ נאך א פיינערער, נאך א קליגערער מאן, נאך א גרעסערער רעדנער מיט נאך א בעסערע אידישע הארץ? ניין? דאָס קען ניט זיין! קיין געביל-דעטערער, קיין קליגערער, קיין בעסערער א. ז. וו. גיבט עס גאר אויף דער וועלט ניט. און ביי דעם „בונד“ א ודאי ניט, „דיא פיהרער פון „בונד“ זעלבסט גיבען אָפּט צו, אז מיט צופיעל אינטעליגענטע מענשען האָט גאָט דעם „בונד“ ניט געשראָפּט.“ אזוי זאָגט דיא „ווארהייט“ אַליין. מילא דאָס אַלץ קענען מיר פערטראָגען-זאָל דער „בונד“ אַליין זיך פערטהיידיגען, אויב ער דענקט עס איז נויטיג. אונז ארט אויך ניט דער וואלגארער וועג אויף וועלכען ער וויל שאַדען דיא אייניקנפּטע פון „בונד“ היער אין אמעריקא. ווען אפילו אלע לעזער פון דער „ווארהייט“ זאָלען אויפהערען צו שטיצען דעם „בונד“ וועט דער „בונד“ נאך אַלץ „מאכען א לעבען“. אונז איז וויכטיג דער פאָלגערדער פונקט:

„געה איך פאמעלאך, שרייט זיא, איך קריך יא“

„געה איך געשווינד, — איך רויס דיא שיד“
אזוי איז שוין יצחק אייזיק, ער איז אזוי גע-בוט און איהר וועט איהם ניט איבערמאכען. ווען יצחק אייזיק איז געפאָהרען אין רוס-לאַנד האָט ער אָנגעהויבען שרייבען קאררעס-פאָנדענציעס אין דעם „פאָרווערטס“, דאָרט האָט ער זיך נאך א ביסעל געהאלטען אָדער מען האָט איהם געהאלטען אין דער מדרגה. בינו לבינו האָט זיך געגרינדעט דיא „וואר-הייט“ אויך מיט ברייטע און פרייע פלאַט פיר בונדיסטען, סאציאליסטען - דעוואָלוציאָנערען, סאציאליסטען טעריטאָריאליסטען, ציוניסטען, פועליציוניסטען און אלע אנדערע איסטען ארונטער ביז מאָדיסטען, אָדער מאָדיסטקעס, צו זיין ריכטיגער. מיט א מאָל האָט דער „בונד“ און דיא „ווארהייט“ זיך צוקריעגט, און עס איז נאטירליך געוואָרען דיא הייליגע פליכט פון דער „ווארהייט“ צו כעקעמפפן דעם „בונד“.

צו עס איז געווען א צופאָל, צו ניט, דאָס ווייסען מיר ניט. גענוג איז אז אונגעפעהר אין דערוועלכער צייט פון די מחלוקה אָדער אביסעל שפעטער האָט יצחק אייזיק גענומען שרייבען פאר דיא „ווארהייט“, זיינע „וויסענשאפטליכע“ ארגומענטען געגען דיא סאציאליסטען אין רוס-לאַנד. און דער „בונד“ קריעגט נאטירליך זיין חלק פון דיא ערשטע קוועלע...

נור ניט דאָס זיינען מיר אויסען. דער „בונד“ אלס א פאָליטישע פארטיי מעג ווערען א ביסעל קריטיקירט אויך. מיר דערצעהלען אָבער דאָס אַלץ אום צו ווייזען (1) וויפיעל גע-וויכט מען קען לייגען אויף יצחק אייזיק'ס קא-רעספאָנדענציעס, וועניגסטענס אין דיזע הינ-זיכט (*) און (2) צוליבע דיא שטעלונג וואָס דיא „ווארהייט“ נעהמט אן אין דיזע פראגע. דיא „ווארהייט“ ווערט וואָס א טאָג אַלץ מעהרער א „כל ישראל“ בלאט, וועלכעס מיר פערגינען איהר פון דעם גאנצען הארצען. אונז שיינט אָבער, אז פון דיא צייטונג וואָס ווערט ארויס-געגעבען און רעדאקטירט פון ל. מיללער האָבען

(*) נאך דעם וויא דאָס איז שוין געווען געשריבען איז ערשינענען אין „פאָרווערטס“ פון זאָטאט דעם 20טען יאנואר א'ן אינטער-וויו מיט מארק ליעבער, דער דעלעגאט פון „בונד“ אין וועלכען עס ווערען בעוועזען אייניגע „אונגענוגקייטען“ פון יצחק איי-זעקס כעוויפטונגען מכת דעם „בונד“.

צוליעב דעם זעלבסטדשוין. מיר האָבען גאָר ניט געגען דר. זשימלאָווסקי. אמת, מיר פאלען ניט כורעים פאר איהם, מיר האלטען איהם ניט פאר „דעם גרעסטען אידישען דענקער“, מיר האלטען איהם ניט אפילו, פאר דעם נעכסטען צו דעם גרעסטען, ווייל זשימלאָווסקי האָט אין אמת'ן אליין נאָך גאָר ניט אויסגעדענקט, אָבער מיר האלטען איהם פאר א געבילדעטען און פער- היגען מאן. אָבער דאָס איז נאָך ניט גענוג מיר זאָלען איהם אונטערשייטען אלס קאנדידאט. רוזוועלט איז אויך א געבילדעטער און פעהיגער מאן, ברייען איז אויך א שעהנער מענטש, פאר- קער וואָס איז געווען דער הויפט ריכטער פון דעם סופרים קאָרט (העכסטער געריכט) פון דעם שטאַט ניו יאָרק איז אָהנע. צוויי פער א געבילדעטער, פעהיגער און פיינער מאן, מיר האָבען דיזע אלע פון דעסטוועגען ניט אונ- טערשייטען. מיר האָבען אונטערשייטען און גע- שטימט פאר מענטשן וואָס זיינען ווייניגער פער- היג און ווייניגער געבילדעט פון דיא אויבען אויסגערעכענטע. מיר אונטערשייטען דעם וואָס רעפּרעזענטירט אונזערע פרינציפּען אַם בעסטען. דר. זשימלאָווסקי איז א סאָציאַליסט, דאָס איז אמת, אָבער אין זיינע אַנשוואַנגען און לערען איז ער אונזער געגנער פון איין זייט, ניט ווייניגער וויא יענע ליטע זיינען אונזערע געגנער פון דער אנדערער זייט. האַלט 5. מיללער אז אלץ וואָס מען דארף האָבען איז דער קאנדידאט זאָל זיין א שעהנער בעל הבית, א געבילדעטער מאן א. ו. ו. אָדער דענקט ער אז א קאנדידאט מוז פערטרעטען בעשטימטע פרינציפּען און ריכטונגען? איז דאן א פערברע- כען צו זיין געגען דעם קאנדידאט וואָס איז געגען מיינע פרינציפּען?

מיר האָבען אויף דיזע פראַגע א דאָפּפּל- מען רעכענט: (1) מיללער איז אן אַרױסגעבער פון א צייטונג און יעדע צייטונג איז אן עפענטליכע אינסטיטוציאָן, און דיא וועלט האָט א רעכט צו וויסען איהר שטעלונג אין פאָליטיק; (2) איז מיללער אין אן אויסנאַהם'ס לאַגע. צוואַנציג יאָהר לאַנג איז מיללער גע- שטאַנען אין אונזערע רייען און געפרעדיגט קלאַסען־קאַמפּף און קלאַסען־פּאָליטיק. מיללער איז געווען דער שאַרפּסטער געגנער פון דיא אַנאַרכיסטען, מיללער איז געווען דער אויסגע- שפּראַכענסטער סאָציאַל דעמאָקראַט. מיללער האָט אָנגעהויבען אַרױסצוגעבען א צייטונג שטיצענדיג זיך אויף זיין פּערגאַנגענהייט; פיעלע סאָציאַליסטען האָבען איהם אונטער- שטיצט. און שטיצען איהם נאָך היינט אַפּשר צוליעב זיין פּערגאַנגענהייט. מיר האָבען דאָ-

פאר וואָס וויל דער „בונד“ שטערען דיא קאַמפּיין פון דר. זשימלאָווסקי, וואָס איז אַרױסגעשטעלט פון אַלע אידישע פאַרטייען, פּרעגט 5. מיללער מיט גרויס טראַומאַ? „ווייל זשימלאָווסקי איז ניט „איז נאָשיד“. ער איז ניט קיין בונדיסט, געהערט ניט זייער פאַרטיי.“ ענטפּערט 5. מיללער און דאָס איז דער גרויסער פּערברעכען. 5. מיללער שטעלט דאָ אַוועק דעם פרינציפּ, אז ווען א קאנדידאט איז א שעהנער מענטש, א געבילדעטער און קלוגער מאן, מוז מען איהם אונטערשייטען אפילו ווען ער בעלאַנגט ניט צו אונזער פאַרטיי, אפילו ווען זיין פראָ- גראַם איז אנדערש וויא אונזערע. זייט ווען האָט 5. מיללער אָנגענומען דיזען פרינציפּ? וויא ווייט מיר ווייסען איז דאָס דער פרינציפּ פון דיא היגע בורדעל פאָליטישענס. ווען עס קומט עפעס א צרה, ווען דאָס פאָלק הויבט זיך אָן צו ריהרען און דיא פאָליטישענס האָבען מורא זיי וועלען כאַפּען א מפּלה, זוכט מען אויס אן אַנשטענדיגען, א געבילדעטען און פעהיגען מאן, ער זאָל זיי אַרױסשלעפּען פון בלאַטען. ווען מיט עטליכע יאָהר צוריק האָבען דיא רעפּובליקאַנער צוואַמען מיט דיא רעפּאַרמעס אַרױסגעשטעלט פאר מעיאָרס-קאנדידאט סעטה לאָו זיינען דיא דעמאָקראַטען געווען אין א גרויסע צרה. סעטה לאָו איז צו יענער צייט געווען פּרעזידענט פון קאָלומביא אוניווערזיטעט; ער איז אליין א מיליאָנער און א פילאַנטראָפּ. ער האָט זיך גע- לאָזט קאָסטען אויף דעם אוניווערזיטעט איבער א מיליאָן דאָלאַר; ער איז אויסער דיזען א געבילדעטער און פעהיגער מאן, און אין אל- געמיינעס א שעהנער מזרח בעל הבית. דיא דעמאָקראַטען האָבען זיך געפיהלט אין דער קלעם, און זיי האָבען קוים מיט צרות געקריגען ערוואַרד מ. שעפּאַרד, אַנאַנדער שעהנער בעל הבית, א בעריהמטער אַרוואָקאַט, א מיליאָנער, א רעפּאַרמער, און א פריינד פון סעטה לאָו. דיא סאָציאַליסטען האָבען זיך ניט דערשראָקען פאר ביידע שעהנע בעליהבתים. דיא סאָציאַ- ליסטען האַלטען, און דר. זשימלאָווסקי האָט דעם זעלבען געדאַנק אויסגעדריקט אין דער „וואַרהייט“, אז אין פאָליטיק וויא אין אידעען גיבט עס קיין מיוחסים. אין פאָליטיק איז א שעהנער מענטש דער ווער עס פערטרעט מיינע פרינציפּען אַם בעסטען. וואָלט דר. זשימלאָווסקי געווען אין ניו יאָרק היינט צו טאג און וואָלט ער געווען אַרױסגעשטעלט פון דיא „פּעראַייניגט- טע אידישע פאַרטייען“, מיר וואָלטען איהם דאָ גראַדע אזוי בעקעמפּט, וויא מיר האָבען איהם בעקעמפּט דאן, ווען ער האָט זיך דאָ פּעראַיי- גיגט מיט דיא היגע „כל ישראל“ פאַרטייען

און היינט האָט דיא „נאַציאָנאַלע אידעע“ אזוי געווירקט, אז דיא אינטעליגענציע איז צוריק-געקומען צום אידישען פאָלק און וועט שוין אלעס מאַכען אין אָרדנונג.

ווען מען בעטראַכט אָבער דיא זאך ריכטיג, ניט „פיהלֶאָזאָפּיש“, זעהט מען גאָר אַנאָנדערע זאך.

בראשית, גאָר אין אָנפאַנג איז געווען דיא „אינטעליגענציע“, און דיעזע אינטעליגענציע האָט נור געדענקט פון ענטלויפֿען. דאָס איז געדווען דער איינציגער געדאַנק, וואָס אין איהם האָט זיך אויסגעדרוקט דיא תּהיִיבּוּת, דיא שול־דיגקייט פון דער אידישער אינטעליגענציע צו דעם אידישען פאָלק. ... און דיא אינטעליגענציע „אידישע יוגענד איז ענטלאָפֿען!“.

וואָס האָט אָבער פאַסירט? האָט דיעזע אינטעליגענציע מיט איהרע אידעאַלען עפעס געווירקט אויף דעם פאָלק? ניט אַ האָר! „דיא אויפגעקלערטע סאָציאַליסטישע יוגענד“ איז געדאָפֿען איבער שטאַק און שטיין; זיא איז געדאָפֿען פֿלויגן מיט איהרע אידעאַלען אין דיא זעבעטע הימלען, דענקענדיג, אז דאָס אידישע פאָלק לויפט איהר נאָך, ביז זיא האָט זיך מיט אַ מאָל אומגעקוקט, און עס איז פון איהר געוואָרען אַ שטיק זאָלץ. זי די אינטעליגענציע, האָט דער־זעהען, אז זיא לויפט אליין, אז דאָס אידישע פאָלק איז געבליעבען אויף דער ערד. דאָס לעבען אויף דער ערד, דיא אומשטענדען, דער קאַפּי־טאַליזמוס האָט דערווייל געמאַכט סאָציאַליסטען פון אַ גרויסען מַהיִיל פון דעם אידישען פאָלק. עס האָט זיי אָבער ניט געמאַכט פאַר אויס איר דען, און — אָה, וואונדער איבער וואונדער — די אינטעליגענציע איז אַראָבגעקומען אויף דער ערד, און האָט אויפגעגעבען דיא אַלטע אידעאַלען און גענומען זוכען נייע אידעאַלען, און שרייט יעצט וויעדער, אז „פון איהרע כוחות, וויא קליין זיי זאָלען ניט זיין, הענגט אָב“, דיא רעמונג פון דעם אידישען פאָלק. ניין, ליעבער דר. זשיטלאָוו־סקי, ניט פון אייערע כוחות, ניט פון אייערע אידעאַלען, „הענגט אָב“ עטוואָס. עס איז דאָס לעבען, דאָס ברייטע אַלגעמיינע לעבען; עס איז דאָס לעבען, דאָס פראַקטישע לעבען, דאָס האַנדלען און וואַנדלען פון דיא פעלקער וואָס רופט אַרויס אידעאַלען און אידעען ביי אייער אינטעליגענציע; עס איז דאָס לעבען דאָס האַנדלען און וואַנדלען פון דעם אידישען פאָלק וואָס האָט געמאַכט אייער אינטעליגענציע זאָל בייטען איהרע אידעען און אידעאַלען, און זיי וועלען זיי אזוי פיעל מאָל בייטען, וויעפיעל מאָל דאָס לעבען וועט זיך בייטען. „דאָס „זיין“ בעשטימט דאָס בעוואוסטזיין“.

דורך אַ רעכט צו וויסען, צו איז מיללער דער־זעלבער מיללער, צו ניט? האָט מיללער געענדערט זיין מיינונג אָדער ניט, האָט ער אָנגענומען אַנאָנדער שטעלונג אָדער ניט?

מיר האָפען און ערוואַרטען, אז ל. מיללער וועט בענטצען דיא געלעגענהייט צו ענטפערן אויף דיזע פראַגען אָפֿען, שאַרף, קלאָר און דייטליך, אָהן „דריידלאך און קונציגע רייד...“

אז מיר האַלטען שוין דערביי, וועלען מיר בעריהרען נאָך אַ פונקט:

דעם זיבעצענטען יאָנואַר, אַ טאָג נאָך איהר אַמאַקע אויף דעם „בונד“, האָט דיא „ווארהייט“ איבערגעדריקט אַן אויסצוג פון דר. זשיטלאָוו־סקיס אַן אַרטיקעל. דאָס איז אוראיי געטהאָן געוואָרען אום נאָך שטאַרקער צו בע־ווויזען וואָסער „אידישע האַרץ“ דר. זשיטלאָוו־סקי בעזיצט, און וואָסער גרויסער פילאָזאָף ער איז, אום נאָך שטאַרקער צו מאַכען דעם חטא פון דעם „בונד“, וואָס זיי זיינען געגען איהם, אום נאָך שטאַרקער צו שערדיגען דיא איינקינפֿֿטע פּוֹלִים „בונד“ אין אַמעריקאַ.

דער אַרטיקעל פון דר. זשיטלאָוו־סקי הויבט זיך אָן בזה הלשון:

„געווען אַ צייט, ווען דער אידישער סאָציאַליסט האָט מיט אַלע זיינע כחות געזעהן וואס גיכער אַרויסצושפּרינגען פון זיינע אידישקייט, וואָס גיכער אַראָב ציוואַרפֿען פון זיך דעם „פערפֿולטען שימעל“, אין וועלכען, נאָך זיין מיינונג, זיין פאָלק ליעגט שוין באלד צוויי טויזענד יאָהר. ... ענטלויפֿען! — דאס איז געווען דער איינציגער געדאַנקען, וואס אין איהם האָט זיך אויסגע־דריקט דיא תּהיִיבּוּת, דיא שולדיגקייט פון דער אידישער אינטעליגענציע צו דעם אידישען פאָלק... און דיא אויפגעקלערטע סאָציאַליסטישע יוגענד איז „ענטלאָפֿען“, וויא נור זיא האָט דערהערט דאס הייליגע וואָרט פון דעם בעל שם—דעם סאָציאַליז־מוס.“

דאָס קלינגט זעהר פּהילאָזאָפּיש. לאָמיר דאָס אָבער אַביסעל בעטראַכטען. דר. זשיטלאָוו־סקי האַלט פון דער פּהילאָזאָפּיע, אז אידעען און אידעאַלען זיינען דיא וויכטיגסטע מאַכערס אין דער געשיכטע, און אז דיא אינטעליגענציע זיינען דיא דירעקטע משולחים פון דיא אידעען און אידעאַלען. דיא אינטעליגענציע איז דאָדורף דיא סאַמע סמעטאַנע פון דער מענשהייט אַלס דיא טרעגער פון דיא אידעען און דיא אידעאַלען. דאָדורף מאַכט ער דעם חשבון, אז פריהער איז דיא אינטעליגענציע געווען מיט דיא „אידעען“ פון ענטלויפֿען, וואָס איז געווען זעהר שלעכט,

רעדאקציאנעלע נאטיצען.

(אן ענטפער צו דיא קריטיקער)

פון יאם.

פון דריי זייטען ווערט דיא נייע רעדאקציאן אטאקירט. ערשטענס וואָס מיר האָבען געזאָגט ניט צו געבען קיין אַרטיקלען איבער פאָזיטיווע וויסענשאַפט; צווייטענס, אונזער מאַרקסיסטישער שטאַנדפּונקט און, דריטענס, דיא מאַרקסיסטישע ליטעראַטור־קריטיק. אויך סער דיעזען, איז ראַטששטיין'ס אַרטיקלעל ניט גוט, קאספּע'ס זאָגט גאָר ניט, בודין'ס דאַרף מען גלאַט אַרויסוואַרפּען, הילקוויט איז דער ערגסטער צו בעשרייבען דיא היסטאָריע פון דער אידישער בעוועגונג אין אמעריקא, און דער גאַנצער זשורנאַל טויג גלאַט ניט. און דאָס אלץ אויס לייעבע!

מיר ענטפערן אויף דעם: דער ווערטער קריטיקער איז אַ גוטער שרייבער, אָבער זעהר אַ שלעכטער לעזער, ער האָט שלעכט געלעזען דעם זשורנאַל, וועלכען ער האָט אזוי „גרינדליך“ קריטיקירט.

אין אונזער פראָגראַמע איז געשטאַנען פאָלגענדעס:

„דער איצטיגער רעדאקטאָר וועט זיך ענטזאָגען צו פערעפּענטליכען אזעלכע אַרטיקלען (איבער כעמיע, אסטראָנאָמיע א. ז. ו.) ווער עס וויל לערנען דיא פאָזיטיווע וויסענשאַפטען, מוז זיי לערנען אָדער אין שול, אָדער, אם וווינגסטען, פון ספּעציעלע לעהר־ביכער. קיינע אַרטיקלען אין אן אלגעמיינעם זשורנאַל וואו דיא „צוקונפט“ קענען דאָצו ניט העלפּען.“

מיר זאָגען אַלץ: מיר וועלען אזעלכע אַרטיקלען ניט געבען, ווייל זיי העלפּען גאָר ניט. מען לערנט זיך גאָר ניט אויס. עס איז אַרויסגעוואָרפּענע אַרבייט. מען פאַראַדירט כלומרשט מיט וויסענשאַפט, מען גייעט אָבער אין אַמ'ת'ן גאָר ניט, ווייל עס איז אונמאָגליך צו געבען עטוואָס. ווער עס וויל נאָרען, און ווער עס וויל זיך לאָזען נאָרען — געזונדערהייט! דיא „פרייע אַרבייטער שטימע“ „אַלטער בעד-קאָנטער יעקב מילך“ ענטזאָגט זיך דיעזעס צו טהון.

געגען דעם אייגענעם ווילען און געגען דעם מנהג ניט צו ענטפערן אויף קריטיק, ווילען מיר בענוצען דיא היינטיגע „נאָטיצען“ צו מאַכען אייניגע בעמערקונגען וועגען דיא קריטיקער אויף דעם יאָנאָר נומער „צוקונפט“. און טהון ווילען מיר דאָס ניט צוליעב דעם אייגענעם כבוד, נור צוליעב דעם „כבוד התורה“, צוליעב דיא פראָגראַמע פון דער „צוקונפט“. עס איז וויכטיג און עס איז נויטווענדיג קלאָר צו מאַכען וואָס דיא „צוקונפט“ דאַרף זיין. מיר וועלען זיך דאָרדך בעשעפטיגען מייסטענס מיט דיעזער פראַגע.

* * *

מיר ווילען אָנהייבען מיט דעם „קריטיקער“ פון דער „פרייער אַרבייטער שטימע“. ער האָט זעהר לייעב דאָס בן יחיד'ל, דיא „צוקונפט“. זיין האַרץ געהט איהם שיער אויס פון לייעבע צו דעם אַרמען נעבעך, און ער האָט מורא, אז דיא „נייע ניאָנקע“ וועט חלילה פערהונגען זיין געלייכעמען בן יחיד'ל. דיא לייעבע צו דעם בן יחיד'ל איז אזוי גרויס, אז ער איז געוואונגען „אָוועקלייגען אלע ריקזיכטען צו זיין אַלמען בעקאַנטען יעקב מילך אָן אַ זייט און זאָגען זיין מיינונג גאַנץ אָפּען.“ אָבערהויט זאָל מען ווערען, צו וואָס דיא לייעבע קען איינעם בריינגען!

און אויס גרויס לייעבע, שרייט ער אויס אין פערצווייפלונג: „וויסענשאַפט וועט איהר ניט געבען און שעהנע ליטעראַטור אויף ניט, פון וואָסווישע וועט דאָס קינד נעבעך לעבע-2“ שרעקט זיך ניט, מוין פריינד! דיא צרה איז ניט מיט די „ניאָנקע“, אויף ניט מיט דעם בן יחיד'ל. דער איז, ברוך השם, אַ קרעפּקער בחור, און אויף אייער „אַלמען בעקאַנטען יעקב מילך“ דאַרפט איהר קיין רחמנות ניט האָבען. ער בעד לאַנגט ניט צו דיא וואָס בעמען רחמים, ער האָט זיין ערשטען נומער ניט אַרויסגעשיקט אין דער וועלט מיט אַ ביטע מען זאָל האָבען איינזעהען מיט איהם. דיא צרה איז, מיר האָד פען, וואָס איהר האָט ניט גוט דורכגעזעהען דיא ליסטע פון געריכטען.

גאָר לאַמיר אָוועקלייגען אייער מליצה, לאַמיר ריידען אויף פראַסט מאַמע-שפראַך.

א טהייל פון דער אלגעמיינער בעוועגונג.
און דר. קאספע'ס ארטיקל איז פערעפענטליכט
געווארען נאך א געווייאויסגערעכענטעם פלאן.
און דער פלאן איז דיעזער:

דער דארוויניזמוס איז, זאָ צו זאָגען, אריין
אין דעם בלוט פון דער מענשהייט. אלע זיינען
בעקאנט ווען נור אויבערפלעכליך, מיט דעם
פרינציפ פון „דיא מלחמה פאר'ן לעבען.“ אלע
ווייסען, אז מענשען קומען ארויס פון מאַלפּעס.
זעהר ווייניגע אָבער ווייסען פון דיא נייע טהע-
אָריעס אין דעם דארוויניזמוס. נאָך מעהר: מיט
דיא טהעאָריע פון דארווין האָבען זיך זעהר
פיעל געלעהרטע אויסגענוצט צו בעקעמפּען דעם
סאָציאליזמוס. מיט דעם „געזעץ“ פון „דיא
מלחמה פאר דעם לעבען“ האָבען זיי געוואָלט
בעווייזען, אז דער סאָציאליזמוס איז געגען
דיא נאטור. דער ארטיקל פון דר. קאספע נעמט
זיך אונטער צו בעווייזען דיא פאַלשקייט דער-
פון. ער בעווייזט, אז דאָס וואָרט „מלחמה פאר
דעם לעבען“ קען מען ניט פערשטעהען אין דעם
זינען, וויא צוויי מענשען קעמפּפּען צווישען
זיך, אז עס איז דאָ פּעלע וויא עס געהט נאָר
קיין קאמפּה ניט אָן, און אז פּראָפּעסאָר ווירכאָוו
האָט צוליעב דעם געזוכט צו בעקעמפּפּען דעם
דארוויניזמוס מיט דעם אָנווייז, אז דער דאָר-
וויניזמוס פיהרט צום סאָציאליזמוס. וויא איהר
זעהט, איז דאָ עפעס נייעס פאר דיא אַלמטע לע-
זער און פאר דיא נייע. ווייטער: מיט א צוויי
יאָהר צוריק איז ערשינען א בוך פון פעטער
קראפּאָטקין מיט דעם נאָמען „געגענזייטיגע
הילפּע.“ דיעזעס איז עטוואָס גאנץ נייעס אין
דער וויסענשאַפּט. מיט וויסענשאַפּטליכע ראיות
בעווייזט קראפּאָטקין אז ניט נור דער קאמפּה
העלפּט צום פּראָגרעס, נאָר אז געגענזייטיגע היל-
פּע צווישען פלאנצען, חיות און מענשען. האָבען
זעהר פיעל אויפגעטהאָן פאר דעם אלגעמיינעם
פּראָגרעס. נאָך אונזער פלאן צו געבען וויסענ-
שאַפּט אין איהר בעוועגונג און געבען דאָס
פאר גמרא בחורים האָבען מיר, דיא ערשטע
זאָך, בעשטעלט צווייערליי ארטיקלען: ביי דר.
קאספע, דעם ארטיקלע וואָס ענדיגט זיך מיט
דיעזען נומער, און ביי דר. י. ע. מעריסאָן א
סעריע ארטיקלען איבער „געגענזייטיגע הילפּע.“
און ווען די לעזער, און אפשר מאַכע קריטיקער,
וועלען איבערלעזען דייעזע גאנצע סעריע, פון
דר. קאספע און דר. מעריסאָן, וועלען זיי, האָ-
פּען מיר, האָבען עטוואָס געלערנט. עס איז
אמת, זיי וועלען דאָן ניט קענען מאַכען קיין
קונצען מיט א גלאָז וואסער, זיי וועלען אפשר
ניט וויסען, וויא אזוי מען קען מאַכען וואסער
זאָל ברענען, אָדער פאר וואָס א גלאָז פלאצט

אָבער דאָס איז ניט אלעס.

האָבענדיג געזאָגט דייעזעס, זאָגען מיר א
ביסעלע ווייטער אין דערזעלבער פּראָגראַמע:
„דיא טהעאָרעטישע און פילאָזאָפישע זייטע —
אלס א טהייל פון דייעזער אלגעמיינער בע-
וועגונג, וועט דאָביי ניט פערנאָכלעסיגט ווע-
רען.“

דער „קריטיקער“ האָט דייעזען „מאכל“ אין
גאנצען פערזעהען, און ער שרייט געוואָלט: דיא
וויסענשאַפּט! און ווען ער וואָלט בשעת מעשה
געקריענען דעם אָרימען רעדאקטאָר, וואָלט ער
פון איהם אודאי געמאכט א „מאָרטינער דער-
וויסענשאַפּט.“ דער ארטיקל פון דר. קאספע
האָט אפילו, ניט קוקענדיג אויף דעם וואָס „אי-
בער דארוויניזמוס איז שוין ניט איין מאָל גע-
שריעבען געוואָרען,“ אביסעל איינגעשטילט זיין
דורשט נאָך וויסענשאַפּט. דיא צרה איז אָבער
מיט דר. קאספע'ס ארטיקלע, וואָס דיא נייע
לעזער וועלען איהם ניט פערשטעהען און פאר
דיא אַלמטע איז עס קיין נייעס ניט.

איהר וועט ענטשולדיגען, פריינד קריטיקער!
איהר האָט דעם ארטיקלע ניט גוט געלעזען: פאר
דיא אַלמטע לעזער איז דאָרט דאָ נייעס, און
דיא נייע לעזער וועלען עס פערשטעהען.

מיין פריינד מ. באַראַנאָוו האָט דאָ געמאכט
א פערקעהרטען פעהלער. ער וואָרפט פאָר דיא
רעדאקציאָן, אז זיא איז ניט קאָנזעקווענט. אָט
האָט זיא געזאָגט ניט צו געבען קיין וויסענשאַפּט
און אָט איז באַלד נאָך דעם ערשינען „אן אויס-
געצייכענטער וויסענשאַפּטליכער ארטיקלע פון
דר. קאספע.“

* * *

עס וואָלט געווען כראי צו הערען וואָס אונ-
זערע פריינדע פערשטעהען אונטער דעם וואָרט
„וויסענשאַפּט.“ מיר ווילען דאָ דייטליכער ער-
קלערען אונזער שטאַנדפּונקט.

דיא זאָך איז דייעזע: דער נייער רעדאקטאָר
האָט זיך פאָרגענומען ארויסצוגעהען פון דיא
אַל־ביית ביזנעס. 20 יאָהר לאַנג לערנט מען
דעם אַל־ביית, און מיר האָבען פערנעסען, אז
דיא תלמידים זיינען אין דער צייט אויסגעוואַק-
סען, אז זיי זיינען שוין יעצט דערוואַקסענע
בחורים, אז זיי זיינען שוין יעצט גמרא אינגלעך.
זיי ווילען לערנען און מיר שטופען זיי אין האַלדז
אַל־ביית. דער רעדאקטאָר פון דיא „צוקונפּט“
האָט בעשלאָסען צו ווערען א גמרא מלמד. גענוג
דרדקי! וואָס זאָל מען טהון מיט דיא אַל־ביית
אינגלעך? — פּרעגט איהר. — דיא זאָלען גע-
הען אין דרדקי חדר. ס'זיינען דאָ גענוג אזעלכע
מלמדים. מיר האָבען דאָדורף געזאָגט: מיר
וועלען געבען טהעאָריע און פילאָזאָפיע „אלס

ער: ער שרייבט איבער דיא זונן און דיא לבנה און דיא כוכבים און מזלות און איבער אלע אנדערע וויסענשאפטען. מיר האָבען געזאָגט: גראַדע דיעזעס קענען מיר יעצט ניט געברויכען, מיר וואָלטען אָבער וועלען האָבען אַ סעריע אַר-טיקלען איבער דיא „אורזאכען וואָס האָבען גע-פיהרט צו דעם בירגער קריגע.“ ווארום דאָס פרייע ענגלאַנד האָט דאָן אונטערשטיצט דיא שקלאפען-האלטער, און דאָס דעספאָטישע רוס-לאַנד — דיא וואָס האָבען געוואָלט בעפרייען דיא שקלאפען א. ז. וו.

דער מאַן האָט געענטפערט אז ער וועט זיך דיא זאך „איבערלעגען.“ און ער לייגט זיך נאָך איבער. און דאָס איז ניט קיין געלעכטער. מיר קענען קריגען 20 ארטיקלען פאר איינעם איר בער דיא וויסענשאפטען פון דיא שוהל ביכער, און מיר האָבען ווייניג שרייבער פאר דיעזע סאָרט ארטיקלען וואָס מיר ווילען געבען אין די „צוקונפט.“

אנאנדער ביישפיעל: אין אמעריקא געהט היינט אַן אַ וויכטיגע פאָליטיק צווישען דעם פרעזידענט און דיא פערשיעדענע שטאַט-טען. אָנגעהויבען האָט עס זיך דאָכט זיך אי-בער אַ קלייניגקייט. אין סאָן פראנצייסקא האָט מען אויסגעשלאָסען עטליכע יאפאנעזישע קינדער פון דיא פובליק סקוהלס. דער פרעזידענט האָט זיך געוואָלט אריינמישען, האָט מען איהם העפליך געענטפערט, אז דאָס בעלאַנגט צום שטאַט קאָליפאָרניע, און דיא פעראייניגטע שטאַטען קענען אין דיעזע זאכען נאָר ניט זאָך גען קיין דעה. דיא פעראייניגטע שטאַטען זיין נען אָבער געבונדען מיט אַ „מריט“ צו געבען דיא יאפאנעזער אלע רעכטע און זיי בעשיצען פון אנגריפע. דיא פעראייניגטע שטאַטען זיין נען אלזאָ פערפליכטעט צו בעשיצען דיא יא-פאנעזער אין דיעזען לאַנד, און דער שטאַט קאליפאָרניע זאָגט, אז מען קען איהר קיין דעה ניט זאָגען. מיר האָבען פאָרגעשלאָגען אַ בע-וואוסטען שרייבער צו שרייבען אַן ארטיקל וועגען דעם ענין פאר דיא „צוקונפט.“ 50 דאָ-לאַר! איז געווען דער ענטפער. אויב איהר וועט מיר בעצאָהלען \$50 וועל איך'ס מאַכען. אַן ארטיקל איבער פהיזיק, אָדער כעמיע וכדומה, וועט דערזעלבער שרייבער אייך מאַכען אין 6 שטונדען.

מיר האָבען נאָך צו ענטפערן אויף דיא איבריגע פונקטען, אָבער אויס מאַנגעל אין פלאץ מוזען מיר עס אָבלעגען אויף אַן אנדער מאָל.

אמאָל, ווען מען גיעסט אריין הייסען טהעע, און פאר וואָס עס פלאַצט ניט, ווען מען שטעלט פריהער אריין אַ מעטאלענע לעפעלע, — זיי ווע-לען אָבער רייכער ווערען מיט אַ נייער וועלט אנשוואונג, זיי וועלען געווינען פיעל אינטער-ליגענץ.

פון דיעזען שטאַנדפונקט, ווען איינער וועט קומען מיט אַן ארטיקל-צום רעדאקטאָר איבער אַסטראָנאָמיע, וועט ער עס ניט אָננעהמען. ער וועט וועלען וויסען וואָס דער שרייבער איז עפעס מיט אַ מאָל אַראָבעפאלען פון הימעל. זאָל אָבער היינט אויסגעפונען ווערען אַ נייער קאָמעט, אָבער אַ נייער עלעמענט אין דער בע-מיע, וועט ער דאָן אויסגעפינען דעם פאסענדען מאַן און לאָזען שרייבען אַן ארטיקל איבער אַסטראָנאָמיע, אָדער כעמיע — און זייער ענט-וויקלונג. מ. באראנאָוו האָט ארויסגעזאָגט דאָס ריכטיגע וואָרט, ווען ער האָט בעמערקט, אז ביז יעצט איז „דיא צוקונפט“ געווען אַ צופאלס-זשורנאַל מיט צופעליגע רעדאקטערע און צופע-ליגע ארטיקלען. עס פלעגען געדרוקט ווערען ארטיקלען, ווייל דיא שרייבער פלעגען זיי צו פעליגערווייזען אָנשרייבען. מיר נעמען דיעזע ארטיקלען ניט אָן. מיר בעשטעלען אונזערע ארטיקלען מיט אַ פלאַן און אַ סדר. פערעפענט-ליכען אַן ארטיקל איבער כעמיע, ווייל דעם שרייבער איז צופעליגערווייזען אין האַנד אריינ-געפאלען אַ טעקסט בוך פון גרעממער סקוהל און ער האָט עס איבערעזעצט, — פאר דעם דאנקען מיר. דיעזעס לאָזען מיר איבער צו דיא דרדקי מלמדים.

* * *

דאָס אינטערעסאַנטע פון דעם אלעם איז, וואָס מיר האָבען דאָ גאָר קיין נייעס ניט אויפ-געטוהן. מיר האָבען נור אין איינפאַכע און קלאַר רע ווערטער אוועקגעשטעלט דיא פראָגראַמע פון אלע גרויסע זשורנאַלען אין דער וועלט סיי אין אמעריקא, סיי אין ענגלאַנד, סיי אין דייטש-לאַנד, סיי אין רוסלאַנד. מיר ווילען נור זיין מיט לייטען גלייך, דאָס איז אלעס.

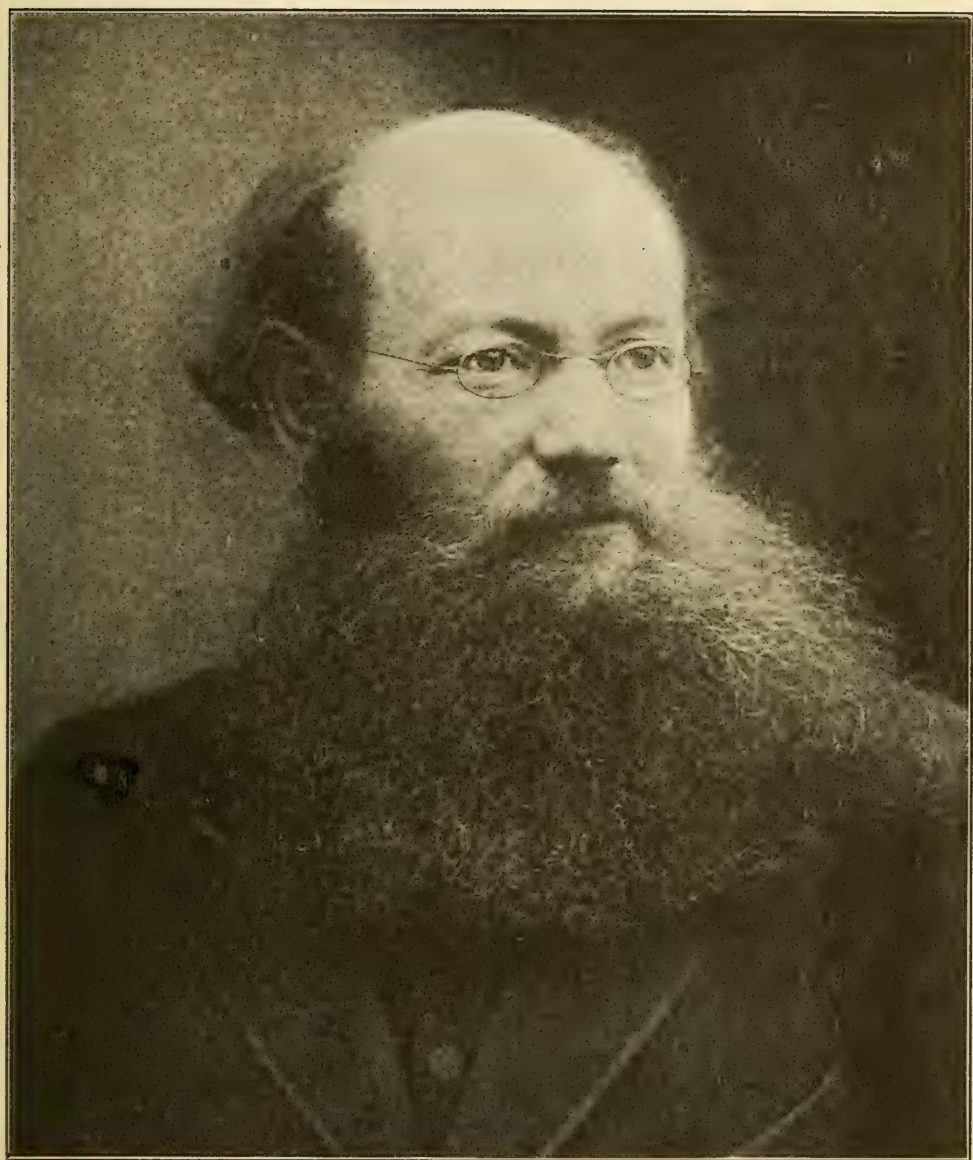
* * *

און אויף וויא פיעל אונזער אויפגאבע איז שווערער, וויא זיא וואָלט געווען ווען מיר זאָ-לען פאָלגען אונזער קריטיקער, וועט בעווייזען פאָלגענדער פאָסט:

צום רעדאקטאָר איז געקומען אַ געוויסער שרייבער אָנבאָטענדיג זיין ארבייט. מיר האָ-בען איהם גאָנץ העפליך געפרעגט צו ער קען מאַכען וויסענשאפטליכע ארבייט. געוויס, זאָגט

פערטער קראפאטקין.

מלחמה אָדער שלום.

פון דר. י. א. מעריסאן.

וואָס שפיעלט אַ גרעסערע ראַליע אין די ענטוויקלונג פון מינים?

לייכטונג — דאָרום קומט אָפט אויס דורכצו-
לופטערן אַ ביסעל דעם אָנגעקליבענעם וויסענ-
שאַפטליכען באַגאָזש, בענייען, אָבפּוצען און
אָפּשר אויך עפעס איבערבייטען: דאָרום דער
יעצטיגער אַרטיקעל.

ווי בעקאנט איז די דאָרוויינישע לעהרע אַ
קייט פון פינף רינגען: (1) וואָס די נאטור איז
פערשונענדעריש צאָהלרייך אין
די פרוכטבאָדקייט פון אַרליי בראַים; (2) די
קאָנקורענץ אָדער „קאָמפּע“ וואָס מוז
במילא פאַרקומען צווישען זיי; (3) דער
נצחון פון די בעסערע איבער די ערגערע;
(4) די שטענדיגע נאטירליכע וואַריאַציעס
צווישען די בראַים, און (5) די טבע פון ירושה
לדורי דורות — הערעדיטע. דאָס הייסט
אזוי: קיין בעל הבית וואָס זאָל קאָמאנדעווען
איבער דער נאטור מיט אַ שכל און מיט אַ צוועק
האָבען מיר נישט, וואָס דען? מיר נעהמען די
פאַקטען ווי זיי זיינען און פערשטעהען דערפון
ווי אלעס האָט זיך אויסגעאַרבייט בדרך הטבע.
די פרוכטבאָדקייט פון דער נאטור איז גרויס
אַהן אַ סוף; אַ באַקטעריע, למשל, וועלכע פער-
נעהמט נור איין טויזענדעל פון אַן אינטש, קען
זיך אזוי שנעל פערמעהרען, אז אין איין וואָך
וואָלט זי געקענט אָנפילען די וועלט. זי האָט
אבער אויסצושטעהן אזוי פיעל אויסערליכע שטע-
רונגען, אז זי קען קיינמאָל נישט אָנפילען די וועלט.

ען די נאטורפאַרשער זיינען איין
מאָל פאַר אלע מאָל געקומען
צום שכל אז „די נאטור איז
נישט איבערנאטירליך“, האָבען
זיי גענומען זוכען די סבות
פון אלץ וואָס איז דאָ אין דער
נאטור, כדי צו קענען ערקלערען זייער זיין און
זייער ווערן בדרך הטבע, אָהן נסים און אָהן
קונצען. וויבאלד אז עס איז נישטאָ קיין בורא
עולם האָט דאָך אלץ געמוזט ווערן פון זיך
אַליין — טאָ ווי קומט עס? עס פערשטעהט
זיך, קיינער האָט נאָך נישט ערקלערט דעם אור-
שפּרונג פון שטאַף און די סבה פון אלע סבות,
די פראַגע דאָ איז: ווי אזוי זיינען געוואָרען
אזוי פיעל מיליאָנען פערשיעדענע מינים חיות,
עופות, שקצים ורמשים? די לעזער פון די
„צוקונפט“ ווייסען בלי ספק דעם וויסענשאַפט-
ליכען ענטפער אויף דעם שוין פון לאַנג: ווער
האָט עס נישט געהערט פון די דאָרוויינישע טהעאָ-
דיע און די לעהרע פון עוואָלוציע? אזוי ווי
אבער ביי דער וויסענשאַפט זיינען קיינמאָל
נישטאָ קיין לעצטע ווערטער, אזוי ווי יעדען טאָג
במעט קומט צו עפעס נייעס: דאָ אַ נייער
פאַקט, דאָרט אַ נייע קיטאָ וואָס פאַרדערט אַ
נייעם תירוץ, דאָ אַ נייע טהעאָריע וואָס ער-
קלערט בעסער די בעוואוסטע פאַקטען, און
דאָרט אַן אלטע ערקלערונג אונטער אַ נייע בעד

אייגענשאפטען און קעהרען זיך אום צו א געוועזענעם צושטאנד. נייע און שפעטיגערע מינים האבען בעסער ענטוויקעלטע ארגאנען, וועלכע קענען געשאפען ווערן נור דורך דעם נאטירליכען אויסוואהל פון ניצליכערע שנים, אויב אבער, ווי דער שטייגער איז, אז זיי קומען פאר אונבעמערקבאר און לאנגזאם, טאג וואס פאר א נוצען קענען די בראים פון זיי האבען אין זייער קאמפא אומס דאזיין אין די ערסטע שטופען פון זייער ענטוויקלונג? אט אזעלכע און מאסען אנדערע זעהר אינטערעסאנטע קשיות ווערען געשטעלט פון פערשידענע זייטען אויף די לעהרע פון דארוויניזם. זיי אלעמען צו בעשפרעכען האב איך איצטער ניט די געלעגנהייט; מוין אבזיכט דא איז נור צו בעהאנדלען איינעם פון די רינגען, דעם אינטערעסאנטסטען פון זיי אלעמען, אין א געוויסען זיין: דעם פונקט פון קאמפא צווישען די בראים אלס א מיטעל פון ענטוויקלונג.

* * *

מיר האבען געזעהען דאס די ערסטע בעדינגונג, כדי די נאטור זאל קענען שאפען אזוי פיעל פערשידענע מינים און גאטונגען פון לעבעדיגע בראים, איז א צאהלרייכער מאטעריאל אויף וואס די נאטור-קרעפטען זאלען קענען ארבייטען. אזא מאטעריאל איז ווירקליך דא. דער פאקט פון די אונענדליך גרויסע פרוכטבאר-קייט פון דער נאטור איז קיינמאל ניט בעשטירט טען געווארען. די הויפט שווייגיקייט קומט פאר ווען עס הויבט זיך אן צו האנדלען וועגען די פאקטארען וואס טהון די ארבייט פון איבער-קלייבען און וועהלען; און דער ערסטער אויף דער רייהע איז דער זאגענאנטער קאמפא וואס געהט אן אין דער נאטור פאר די מיטלען פון לעבען און די פארטפלאנצונג פון נייעם דור.

ווי בעקאנט, האט מען אונז געלערנט אז די גאצע נאטור איז איין גרויסער שלאכט-פעלד. עס זיינען דא אזוי פיעל עסערס און אזוי וועניג צו עסען און מען זעהט ניט מעהר ווי אן אייביגע מלחמה צווישען האלב פארמאָרעטע בראים, וועלכע קוקען נור אויס אויף דעם אגדערנס בלוט. דער וואס קריגט אבצולעקען א בינדעל, ווי דער גרויסער דארוויניסט האקסלי דריקט זיך אויס, דער איז זוכה צו דערלעבען ביז מאַרגען און לאָזען א יורש נאך זיך; דער שוואכערער פאלט, קיינמאל

א סך מוזען אומקומען. כמעט אלע בראים ווערען געבארען מיט עפעס א חילוק וואס אונטערשיידט דעם איינעם פון דעם אנדערען; דער ערגערער קומט אום און דער בעסערער בלייבט, קען מען זיך משער זיין אז דער וואס האט עפס א שנוי (א וואריאציע) וואס דיענט איהם צום גוטען וועט מסתמא גיכער מנצח זיין. דער שנוי (די וואריאציע) געהט איבער בירושה צום נעכסטען דור, קומט דערפון ארויס אז די וואס האבען ניצליכע שנים (וואריאציעס) וועלען האבען דעם מזל פארטצופלאנצען זייער מין. אט אזוי ווערן פון די צופעליגע שנים פעסטגעזעצטע מינים, און די מינים בריינגען ארויס נייע שנים וועלכע שאפען ווידער נייע מינים, און אזוי ווייטער און ווייטער ביז מיר קריגען די מיליאנען פערשידענע מינים בראים וואס מען קען געפינען היינטיגען טאג אויף דער ערד.

דער גאנצער פראצעס הייסט די נאטירליכע אויסוואהל. דאס איז די מעטאָדע ווי אזוי די מינים ענטוויקלען זיך בדרך הטבע, און די פינה פאקטען זיינען די נויטיגע רינגען פון די לאנגע קייט פון עוואָלוציע.

ווי געזאגט אבער, קיין לעצטע ווערטער זיינען אין דער וויסענשאפט ניטא. די קייט איז טאקע געבליבען גאנץ, די בעזונדערע רינגען אבער האבען געכוזט איבערגעשמירט ווערען פון דאס ניי, און די פארשער האלטען נאך אלץ אין איין האמערן און קלאפען אויף זיי. אז די עלטערן'ס אייגענשאפטען און כאראקטער גיבען זיך איבער בירושה צו די קינדער איז א פאקט; עס איז אבער בעוויזען געווארן אז די אייגענשאפטען וואס די עלטערן האבען זיך ערוואַרבען אין זייער אייגענעם לעבען ווערן ניט אימער גע'ירש'נט פון די קינדער. היינט אויב אזוי מוזען דאך אסך ניצליכע שנים געהן לאיבוד, און קענען קיין נייע מינים דאדורך ניט שאפען, וועהרענדר אנדערע שנים וואס זיינען ניט מעלה און ניט מוריד וועלען דוקא יא גע'ירש'נט ווערן. דאן ווידער וועגען די שנים גופא. אין אָנפאנג האט די טהעאָריע פאראויסגעזעצט, אז די שנים קומען פאר אונבעמערקבאר און לאנגזאם, שפעטער האט מען אויסגעפונען אז אפט קומען פאר גאנץ שטארקע שנים גאר פלוצלונג. דאן האט מען געמוזט אויך ערקלערען דעם פאקט וואס עס טרעפט, אז נאך עטליכע דורות פערלירען די נייגעבארענע זייערע גענערטע

פון איינעם אנטקענען דעם אנדערן. אוראי איז זעהר שווער אָבזשאַצן אָן ערף וויפּעל איין צאָהל פּאַקטען איז וויכטיגער פאַר דעם אנדערן; ווען מיר זאָלען אבער אַזוי-אַרום אָנכאַפּען אַ פּראָבע אונז פּרענ טהון די נאַטור אַליין: „ווער זיינען מעהר מסוגל פאַרטצופּלאַנצען נייע דורות, די וואָס וואָס רייסען זיך שטענדיג אַרום צווישען זיך, אָדער די וואָס שטיצען איינע די אנדערע?“ וועלען מיר גלייך איינזעהען, אַז די חיות וואָס האָבען געקריגען די טבע צו שטיצען איינע די אנדערע זיינען נאָר אָהן ספּק די מעהר מסוגל-דיגע. זיי האָבען מעהר שאַנסען צו בלייבען לעבען און זייערע מינים דערגרייכען די העכסטע ענטוויקלונג פון אינטעליגענץ ווי פון קערפּערליכען געבוי.“

פיעלע אנדערע דאָרווייניגסטען האָבען איינ-געזעהן די איינזייטיגקייט פון דעם צופּאַפּולער געוואָרענעם געשריי פון „קאַמפּה אומס דאָזיין“; זיי האָבען גענומען מאַכען חלוקים אין די פאַר-מען פון קאַמפּה, און האָבען זיך אָבגעשטעלט איבערהויפּט אויף דעם פונקט, אַז די בעדייטונג פון קאַמפּה אין דער נאַטור מוז בלייבען אַ גאַנץ אנדערע ווי די בעדייטונג פון קאַמפּה אין דער מענשליכער געזעלשאַפט. קראַפּאַטקין איז געווען דער ערסטער אַרויסצוטרעטען אין אַ סיסטעמאַטישע אַרבייט געגען די אַלגעמיינקייט פון קאַמפּה אין דער נאַטור גופּא. דאָס הייסט, ניט נור זיינען דאָ וויכטיגע חלוקים אין די פאַרמען פון קאַמפּה, און ניט נור קען מען דעם קאַמפּה אין זיין ברוטאַלע נאַקעטקייט ניט אָנ-ווענדען אַלס מאָראַלען פּרינציפּ אין דער מענש-ליכער געזעלשאַפט, נור אפילו אין דער רויהער נאַטור אַליין איז דער קאַמפּה לַחלוטין ניט וויכ-טיג אַלס אַ פּאַקטאָר פון עוואָלוציע.

„די ערסטע זאך“ — שרייבט קראַפּאַטקין אין דעם אויבענדערמאָנטען בוך — „וואָס איבערראַשט אונז ווען מיר הייבען אָן צו שטור-דירען דעם קאַמפּה פאַר'ן לעבען, סיי אין זיין דירעקטע, סיי אין זיין בדרך משל'דיגע פאַרטיי, איז דער איבערפּלוס פון פּאַקטען וואָס צייגען אָן אויף געגענזייטיגע הילפּע צווישען אַלערליי בראַאים, ניט נור פאַר דעם צוועק פאַרטצוועצען זייער מין, ווי דאָס רוב עוואָלוציאָניסטען האָבען אנערקענט, נור אויך פאַר דעם צוועק פון די אייגענע זיכערהייט און כדי צו באַזאָרגען זיך אַליין מיט די נויטיגע נאָהרגנג.“

ניט אויפצושטעהן: קיין רחמנות איז אין דער נאַטור ניטאָ. דער פּועל יוצא דערפון איז, דאָס די שוואַכע, די אונפּערהיגע ווערן אויסגעראַטעט, און נאָר די בעסער ענטוויקעלטע, די וואָס האָבען בעסערע מעלות, די בלייבען לעבען. דערפון געהט זיך די פּראָגרעסיווע ענטוויקלונג פון די קערפּערליכע אָרגאַנען און די העכערע סאָר-טען בראַאים אויפ'ן לייטער פון עוואָלוציע.

אין די לעצטע צייטען אבער איז דויער בליק איבער די נאַטור זעהר שטאַרק געענדערט געוואָרען. דער דאָזיגער בליק איז געטריבען געוואָרן צו ווייט. דער געדאַנקען פון אַ קאַמפּה פאַר'ן לעבען, וועלכער איז גענומען געוואָרן פון די קריגערישע ערשיינונגען אין דער מענשליכער געזעלשאַפט, איז זעהר איינזייטיג אָנגעווענדעט געוואָרן צו די אַלגעמיינע נאַטור, און האָט פער-בלענדעט די אויגען פון די פאַרשער פון צו זעהען די ווירקליכע פּאַקטען אין זייער אמת'ע געשטאַלט. דער גרויסער דאָרווין האָט געבויט זיין טעאָריע אויף דעם פונדאַמענט פון אַ ברייטע קענטנים פון דער נאַטור, און דאָרום קען מען טאָקיי ביי איהם געפינען געוויסע וואָר-נונגען געגען די צופּראַכטע אויסדייטונג פון וואָרט קאַמפּה; זיינע נאכפאלגער אָבער, די דאָרווייניגסטען, זיינען ניט געווען אזוי פאַרויכ-טיג ווי ער, און האָבען זיין וואָרנונג ניט גע-פאַלגט, זיינען זיי אַריינגעפאַלען אין אַ גרויסען טעות, פון וועלכען די וויסענשאַפט הויבט איצט אָן ביסלעכווייז זיך צו בעפרייען. איבערהויפּט האָט אונזער קראַפּאַטקין אַ סך בייגעטראָגען צו ענדערן דעם-פאַלשען בליק, שטעפּענדיג זיינע ידיעות דירעקט פון דער נאַטור גופּא. אין זיין בוך „מיוטשועל אייד“ דריקט ער זיך אזוי אויס וועגען דעם: —

„ווי מיר הייבען נור אָן צו שטודירען די חיות, ניט בלויז אין די מוזעאומס, נור אין וואַלד און אין פעלד, אין די סטעפּעס און אויף די בערג, דערזעהען מיר גלייך, אַז הגם עס געהט אָן אַ מורא'דיגע מלחמה און אויסראַטונג צווי-שען פערשידענע מינים אונקלאַסען פון חיות, קומט פאַר צו דערזעלבער צייט פונקט אזוי פיעל, און אפשר נאָך מעהר, שלום און אהדות, געגענ-זייטיגע הילפּע און שטיצע און בעשיצונג צווישען חיות פון דעמזעלכען מין, אָדער לכל הפחות, צווישען חיות וואָס געהערען צו דערזעלבער געזעלשאַפט. געזעלשאַפטליכקייט איז פונקט אזויפיעל אַ געזעץ פון דער נאַטור ווי די מלחמה

גערעגער חברים, סיי צו קארמענען די אקארסט געבארענע, איז אזא געוועהנליכע זאך, אז פארעל בעשרייבט זייער מאַגען ווי ער וואָלט געווען צו טהיילט אין צוויי טהיילען, דער הינטערסטער טהייל פאר דעם אייגענעם אינדיווידועלען געדברויך, און דער פאָדערסטער טהייל פאר דעם געברויך פון דער געמיינדע. ווען א מוראשקע וואָס האָט איהר מאַגען פול ענטזאגט זיך אויס גייציגקייט צו שפייזען א הונגערדיגע קאמערעד, ווערט זי בעהאנדעלט ווי א פינדל אָדער נאָך ערער. אויב זי איז געווען אזוי גייציג אין דער צייט וואָס איהר שטאם פיהרט מלחמה מיט אנאָדער שטאם, פאלען אויף איהר ארויף די צוריקגעקומענע מיט נאָך מעהר כעס ווי זיי בעווייזען צו זייערע פינדל. ווען א מוראשקע ענטזאגט זיך נישט צו שפייזען אפילו א פרעמדע, נישט פון איהר שטאם, בעהאנדעלען איהר יעדע ווי א פריינד. דאָס אלעס איז בעשטעטיגט געוואָרן דורך זעהר אקוראטע בעאָבאכטונגען און דורך פאָזיטיווע עקספערימענטען.

„ווען מיר וואָלטען — בעמערקט דערויף קראָ פאָטקי — נישט געהאט קיין אנדערע פאָטקען פון טהיערלעכען אויסער די וואָס מיר ווייסען פון די מוראשקעס, וואָלטען מיר גאנץ זיכער געמעגט שליסען דערפון אליין, אז געגענזייטיגע הילפע (וועלכע פיהרט צוגעגענזייטיגע פערטרוי אונז, די ערסטע בעדינגונג צו ענטוויקלען קוראזש) און אינדיווידועלע איניציאַטיווע (וועלכע איז די ערסטע בעדינגונג פון אינטעלעקט טועלען פראָגרעס) זיינען נישט אין אן ערך מעהר וויכטיגע פאָטקערען אין די עוואָלוציע פון טהיערענדיק, ווי דער זאָגענאנטער קאמפף פון איינעם געגען דעם אנדערן. דער פאָטק איז דאָס די מוראשקע לעבט און געדייהט נישט האָבענדיג קיין „נאטירליכע וואפען“, אָהן וועלכע די חיות וואָס לעבן אן אָבענזונדערטען לעבען קענען נישט אויסקומען. איהר קאליר איז אזעלכער וואָס איהרע פינדל קענען לייכט דערקענען, און די הויכע געסטע פון פילע מינים מוראשקעס זיינען גאנץ אנזיכטיג אין די לאַנקעס און די וועלדער. זי האָט נישט קיין דיקען פאָנצער, און איהר בים וועלכער איז גאנץ געפארליך ווען הונדערטע אויף א מאָל פאלען ארויף אויף א גרעסערע חיה, האָט נישט קיין גרויסען בעטרעף פאר אינדיווידועלע בעשיצונג; וועהרענדיג דערזעלבער צייט זיינען איהרע איינעלעך און איהרע יונגיקע א גאנץ געשמאקער ביכען פאר

די פאָנאָראַמא ביים זיך-אום, מיר הויבען אָן צו קריגען נאָך א גאנץ נייעם בילד פון דער נאטור. אמת טאקע אז דאָס לעבען איז אין עצם אליין א קאמפף פון פערשידענע קרעפטען, די הינטישע געשלעג און רייסערייען איז אבער ווייט נישט דער אויסדרוק פון לעבען. צווישען בראים פון דעמזעלבען מין, צום וועניגסטען פון דערזעלבער געזעלשאַפט, קומט כמעט נאָך קיין קאמפף נישט פאָר; וועהרענדיג דער קאמפף וואָס איז יא דאָ צווישען בראים פון פערשידענע מינים איז ערסטענס נאָך נישט אזוי ווייט פער שפרייט ווי מיר האָבען פריהער געמיינט, און צווייטענס איז ער אויך נישט א קאמפף פון איינעם געגען דעם אנדערן, נאר א קאמפף פון פערזינליכע מיטגלידער געגען אנדערע פער איינעם ברודער, אי צו אטאקירען, אי צו בע שיצען זיך פון זייערע פינדל.

כדי צו אילוסטרירען מיט פאָטקען ווי ווייט די געגענזייטיגע הילפע הערשט אין נאטור לעבען, וועלען מיר נעהמען א פאָר ביישפיעלע פון לעבען פון די אינזעקטען, וועלכע קענען יענען פאר א מוסטער פון די גאנצע, זעהר גרויסע קלאסע בראים פון דעם סאָרט. דער בעריהמטער נאטורפאָרשער פאָררעל האָט פעסטגעשטעלט אין זיינע פאָרשונגען איבער דאָס לעבען פון די מוראשקעס, דאָס דער הויפט און גרונדכאראקטער אין לעבען פון א סך מינים פון זיי איז די נאטור וואָס איז איינגעוואָרעלעט ביי יעדער איינער צו טיילען זיך מיט איהר שפייז, וואָס זי האָט שוין ארונטערגעשלאָנגען און האָלט פערדייהעט, מיט יעדען אנדערען מיטגלידער פון איהר געמיינדע וועלכער בעט ביי איהר עסען. ווען צוויי מוראשקעס וועלכע געהערען צו פער שיעדענע מינים, אָדער צו פינדליכע געמיינדען, בעגעגענען זיך צופעליגערווייזע, מיידען זיי זיך אויס איינע די אנדערע. ווען אבער צוויי פון דעם זעלבען געסט, פון דערזעלבער קאלאָניע, בעגענען זיך, וועלען זיי אונבעדינגט געבען איינע די אנדערע א שלום עליכם, און אויב איינע איז הונגערדיג אָדער דורשטיג און די אנדערע האָט א פולען מאַגען, וועט די הונגערדיגע גלייך בעטען צו עסען. די זאמע וועט זיך קיינמאל נישט ענטזאגען; זי נעהמט פארנאָדער איהרע קייערס, מאכט א געוויסע אנשטרענגונג און ברעכט אויס א פאָר טראָפען פליסיגקייט וועלכע די הונגערדיגע לעקט גלייך אויס. די טבע פון ארויפברענגען דאָס עסען צוריק, סיי צו טהיילען זיך מיט הונד

זיי האבען עס נישט געקענט פארטראוועהען. מען דערזעהלט אז אין דער פארזינער אויסשטעלונג איז אין א ביענשטאק לויז געווארען דער האלטער פון א גרויסע, דיקע שויב וואס איז דארטען געווען אריינגעשטעלט. די ביענען האבען דער-פיהלט אז די גלאז קען פאלען אויף זיי, האבען זיי אליין צוגעקלעבט דעם גלאזען מיט די קלעביגע וואקס וואס זיי גיבען ארויס פון זייערע מילער.*

ביענען צייגען נישט ארויס קיין בלוטדורשטיגע נייגונגען און האבען נישט קיין טבע אומזאנסט ארומצוהרג'ענען זיך, ווי פיעל שרייבער מאכען דעם איינדרוק וועגען חיות בכלל. די וועכטער (בריינגט קראפאטקין) וועלכע היטען דעם אריי-נגאנג צום ביענשטאק, וועלען הרג'ען אהן רחמנות די רויבער-ביענען וועלכע ווילען אריינרייסען זיך אינעווייניג; די פרעמדע ביענען אבער וועלכע קומען צו לויפען על פי טעות, טוען זיי קיינמאל קיין ביזעס נישט, איבערהויפט ווען זיי קומען אנגעלאדען מיט בלומען-זירעה, אדער ווען זיי זיינען נאך יונגע פריצען וואס קענען לייכט פערבלאנדזשען. עס זיינען דא אפילו א געוויסע צאהל ביענען וואס זיינען פוסטאן-פאסניקס און וואלטען בעסער לעבען אויף רויב און גזילה איידער צו פיהרען אן עהרליכען ארבייטער'ס לעבען; אבער די נאטירליכע אויסוואהל מוז זיי ביסלעכווייז אויסראמען, דען די פראקטיקע צייגט אז סוף כל סוף איז די סאלידאריטעט א סך מעהר ניצליכער פאר דעם קיום המין ווי די ענטוויקלונג פון רויבערישע נייגונגען ביי די איינצעלנע. די שווינדלער און די כיטער קערלעך ווערן אויסגעראטעט צו גונסטען פון די וועלכע פערשטעהען די נוצען פון א געזעלשאפטליכע לעבען און פון געגענזייטיגע שטיצע.

* * *

מיר זעהען אלץ, אז לערנענדיג די פאקטען פון דער ערסטער האנד, דערזעהען מיר א נאנץ אנדער וועלט פאר אונזערע אויגען. און אויב אפילו מיר געפינען אין ערגעץ נישט דעם אידיאלי-שען בילד וואס רוסס א האט געמאלט פון דער נאטור, געפינען מיר נאך וועניגער יענע מערדערישע בילדער, וועלכע די טעאָרעטישע דאָרװיניסטען האָבען געמאלט מיט אַזעלכע רױטע פאַרבען. די פערשווענדעריש רייכע

א סך איינוואוינער פון וואַלד. פון דעסטוועגען ווערן די מוראשקעס, אין זייערע פיעלע טויזענד דער, נישט פיעל פערניכטעט פון די פויגלען, אפילו נישט פון די מוראשקעס-פרעסער, נור פאר קעהרט א סך שטארקערע אינזעקטען האבען מורא פאר זיי.

„זייער קראפט ליגעט אין די געגענזייטיגע שטיצע און דאס געגענזייטיגע פערטרויען. און אויב די מוראשקע שטעהט אין איהרע אינטער-לעקטועלע פעהיגקייטען אויפ'ן סאמע שפיץ פון דער גאנצער קלאסע אינזעקטען; אויב איהר קוראזש קען מען פערגלייכען נור מיט די מוטהיג-סטע העכערע חיות; און אויב איהר מאַרף איז, ווי דאָרװיני זאָגט, „איינע פון די העכסטע וואונ-דערבארע שטאַפּען אין דער וועלט, נאך אפער מעהר וואונדערבאר ווי דעם מענשענ'ס מאַרף אליין“ — שטאַמט דאָס נישט ארויס פון דעם פאקט וואס די געגענזייטיגע הילפע האט אין גאנצען פערנומען דעם פלאץ פון געגענזייטיגע קאמפא אין דער געמיינדע פון די מוראשקעס? נאך א ביישפיעל קענען מיר נעמען פון דעם לעבען פון די ביענען. דינע קליינע אינזעקטען, וועלכע וואלטען לייכט געקענט פערניכטעט ווערן פון אזוי פיעל פויגלען, וואס זייער האַנג איז אזא צוציהענדע נאשעריי פאר אזעלכע כרואים פון אַלע קלאסען, פון א זשוק ביז'ן בער, האבען אויך נישט קיין נאטירליכע בעשיצונג געגען פינדר, און פון דעסטוועגען צוליב די געגענזייטיגע הילפע וואס זיי פראקטיצירען, עקזיסטירען זיי איבעראל און זיינען אזוי אינטעליגענט פשוט צו בער וואונדערען. ארבייטענדיג געמיינשאפטליך פערפיעלאכטען זיי זייערע איינצעלנע קרעפטען; דורך זייערע אהדות זיינען זיי אפט מעהר ער-פאָלגרייך אפילו פאר'ן מענשען, ווען ער פער-פעהלט זיך צו בענוצען מיט'ן פלאץ פון געגענ-זייטיגע הילפע. ווען א מענגע נייע ביענען דאר-פען פערלאָזען דעם ביענשטאק און זוכען א נייע דירה, שיקען זיי פריהער א געוויסע צאהל ביענען אלס מרגלים צו אונטערזוכען די נאכבארשאפט; אויב זיי געפינען א פאסיגע וואָהנונג, קאָמיר זאָגען, אן אלטען קאָרב אָדער עפעס אַנאָדער כלי, נעהמען זיי עס צו, רייניגען עס אויס און היטען עס, א מאל טרעפט פאר א גאנצע וואָך נאכאנאנד, ביז די גאנצע מענגע קומט און בע-זעצט זיך דאָרט. צוזאַמענלעגענדיג זייערע שכל'דיגע קעפּע קענען זיי זיך אן עצה געבען אין א שעת הרחק ווען עס מאכט זיך א צרה וואס

(* פערטער קראפאטקין, אין „מונטשעל אייד“, ערשטער קאפיטעל.

מיט'ן רשע צוזאמען. אויפ'ן אויסוואהל פון מינים ווירקט דער שלום א סך מעהר ווי די מלחמה, ווי מיר וועלען עס נאך קענען ארויס-זעהען פון די ווייטערדיגע פאקטען פון לעבען פון די העכערע חיות.

ברוכטבארקייט פון דער נאטור טרעפט זיך טאקע אן מיט א סך קרעפטען פון צערשטערונג און פערניכטונג; דאס זיינען אבער מעהרסטענס טהיילס קרעפטען וואס זיינען ניט מעהר צווישען נומע און שלעכטע, וואס פערניכטען דעם צדיק

וויא דארף מען שרייבען אידיש?

א בעטראכטונג איבער דעם נייעם זשארגאן, וועלכער ווערט געברויכט אין רוסלאנד.
פון אב. קאהאן.

צייטונגס-פערלערס זעהט איהר, דיא לעצטע נומערען פון אידישע בלעטער פון רוסלאנד. ווען דיא וואס וואהנען שוין לאנג אין אמעריקא, לעזען דיזע אימפארטירטע אידישע ביכלעך אדער דיא ערנסטע ארטיקלען אין דיא אידישע צייטונגען וואס ווערען ארויסגעגעבען אין פעטערסבורג, ווילנא אדער ווארשוי, מאכט דיא שפראך, אויף וועלכע זיי זיינען געשריבען, אויף זיי א זאגנערבארען איינדרוק. עס איז גאר ניט דיא אידיש, גאר ניט דער זאָרט לשון, צו וועלכען מיר זיינען דאָ צוגעוואוינט. עס ווערען געברויכט פיעלע ווערטער, וועלכע מיר ברויכען דאָ ניט, אבער דאָס איז א קלייניגקייט. פיעל וויכטיגער איז דאָס וואָס אין דיא אידיש, וואָס זיא ווערט איצט געשריבען אין רוסלאנד, געפינט איהר אויף טויט און שריט ווערטער פון יענעם אָרט, וועלכע אין רוסיש בעלאנגען צו א פרעמד-ווערטערבוך. — אויסדריקע פון דער וויסענשאפטס-שפראך אדער אועלכע, וועלכע ווערען בענוצט בלויז אין א געבילדעטען גע-שפרעך פון ענטוויקעלטע מענשען. און דיזע ווערטער ווערען געברויכט אָהן שום פערטייטשונג, גען, אָהן שום ערקלעהרונגען; זיי ווערען גע-ברויכט אזוי וויא א זאגן געווענהליכע זאך, אזוי וויא ביי דיא לעזער וואָלט דאָס געווען פונקט אזא טעגליכער, זעלבסט-פערשטענדליכער לשון, וויא, צום ביישפיעל, דיא ווערטער: „איד“, „געגאנגען“, „נעכטען“.

מען דארף ניט צוזאמענמישען דיזע אידיש מיט דיא שווערע אידיש, וועלכע מען זעהט ניט זעלטען אויך דאָ אין אמעריקא. דאָ ביי אונז,

ניט דער געשריבענער וואָרט איז אין רוסלאנד א ביסעל פרייער געוואָרען האָט דאָר-טען גענומען שטראָמען מיט אלערליי אידישע שריפטען. פערשיעדענע פערלאגען האָ-בען זיך בעוויזען, און יעדע ניט ארויס ביכעל נאָך ביכעל, בראַשיורע נאָך בראַשיורע. און דיא אלערליי פארטייען — סאַציאליסטישע, האַלבסאַציא-ליסטישע, ליבעראל-נאַציאָנאַליסטישע — אלע פערפלייצען זיי דעם בוך-מאַרק מיט לעזע-שטאָף. עס איז געווען א צייט (ניט ווייטער וויא א יאהר צעהן צוריק, אייגענטליך), ווען אין אמעריקא איז געווען דער הויפט-קוואַל פון ראדיקאלע אידישע ליטעראטור; פון דאָנען פלעגט מען דאָן דאָס אריבערשמוגלען אין רוס-לאנד, וואו מען פלעגט יעדען נומער „צוקונפט“, למשל, אדער יעדע פון אונזערע היגע בראַשורען צוצוקערען. איצט איז פערקעהרט: אויף דיא קאָרנערס פון דעם אידישען קוואַרטאַל אין ניו יאָרק שטעהען וועגעלעך מיט צעהנדליגע, צעהנדליגע סאַציאליסטישע אדער ציוניסטישע אידישע ביכלעך פון רוסלאנד; אויף אונזערע מיטלינגען פערעלט מען מיט סאַציאליסטישע און ציוניסטישע ביכלעך פון רוסלאנד; אין דיא פענסטער פון דיא בוך-קראָמען אין דיא אידישע קוואַרטאַלען פון אמעריקאנער שטעטט ליגען אויסגעלייגט סאַציאליסטישע און ציוניסטישע ביכלעך פון רוסלאנד; אויף אונזערע אידישע צייטונגס-סטענדס און ביי געוויסע פון אונזערע

פעאישע שפראכען, און צו וועלכע אונזער אידיש איז נאך יעדענפאלס ניט צוגעוואוינט.

דיזע „שווערע“ ווערטער (מיר ברובען דאס וואָרט „שווערע“ איינפאך ווייל מיר האָבען ניט קיין בעקוועמערען וואָרט דערצו) זיינען ניט אימער גענומען פון דייטש, אָדער, ריכטיגער זאָגענדיג, פון ליטיין אָדער גריכיש (וואָרים דאָס רוב זיינען דאָס יענער מין ווערטער, וועלכע זיינען אין דייטש פונקט וויא אין אלע אנדערע היינטיגע שפראכען, אויסגעשמידט געוואָרען פון דיא צוויי פאָרזייטיגע לשונות); פיעלע פון זיי זיינען העברעאישע; דעם ליטיינישען, גריכישען אָדער איטאַליענישען. וואָרט, אָדער דעם פראַנצויזישען ווערטעל, וועלכע ווערען געברויכט אין אלע געבילדעטע שפראכען זעצט מען איבער אויף לשון קדש (ענטוועדער מען געפינט אין תנ"ך אָדער זאָגאר אין גמרא א פאָרטיגען אויסדרוק, וועלכער ענטהאַלט דעם זעלביגן געדאַנק, אָדער מען פאַבריצירט א נייעם). צום ביישפיעל דעם פראַנצויזישען ווערטיל „רעזאָן ד'עטער“ — דאָס רעכט צו זיין אויף דער וועלט, צו עקזיסטירען — וועלכער ווערט געברויכט (טאַקי אויף פראַנצויזיש) אין יעדער אייראָפעאישע שפראך, זעצט מען איבער „זכות הקיום“ — דער זכות, דאָס רעכט, צו האָבען א קיום אויף דער וועלט — און אזוי שטעלט מען דאָס אַריין אין דיא אידיש. אז „זכות הקיום“ קלעפט זיך בעסער צו אידיש ווי „רעזאָן ד'עטער“, אז עס פאַסט זיך בעסער אַריין אין אונזער לשון, וועלכע ענטהאַלט אין זיך סאַרוויסאי א סך העברעאישע ווערטער און ווערטלעך — דאָס קען מען ניט לייקענען. פאר דעם אידישען לעזער אָבער, וועלכער קען קיין לשון קדש ניט און האָט קיין וועלטליכע בילדונג אויך ניט, איז „זכות הקיום“ ניט מעהר פערשטענדליך וויא „רעזאָן ד'עטער“. געוועהנליך נעהמען זיך דיזע העברעאישע אויסדריקע אין דעם נייעם אידיש פון דער נייער לשון קדש'דיגער ליטעראטור. א געוויסער זאָרט העברעאישע שרייבער האָט א ספעציעלע דורשט איבערצומאַכען דיא קולטור-ווערטער פון אייראָפעאישע שפראכען אויף תנ"ך'לשון. ווער רעדט שוין ווען זיי גיט זיך איין אויסצוגראַבען אן העברעאישען וואָרט, וועלכער קלינגט אַביסעל עהנליך צו דעם ליטיינישען, צום ביישפיעל, און דריקט ווייטעס-דיא אויס דעם נויטיגען געדאַנק, — איז דאָך שוין גאָר א נליק! אָבער זעהר פיעלע אזעלכע אויסדריקע

ווען א אידישער שרייבער ברויכט א סך „הויכע“ ווערטער און אויסדריקע, טהוט ער דאָס מייסטענס בלויז ווייל ער קען איינפאך קיין אידיש ניט. צי ער קען גוט רעדען אידיש, צי ניט — דאָס איז אן אנדער פראגע; אבי שרייבען זיין מוטער-שפראך קען ער ניט; און דערייבער איז איהם שווער אויסצוקומען, סידרען ער געברויכט אלע וויילע א וואָרט אָדער אן אויס-דרוק פון דייטש, אזוי אז סך הכל קומט אויס ניט קיין אידיש, ניט קיין דייטש. איין גע-וויסער קלאס שרייבער איז דאָ ביי אונז פאַראַנען, וועלכער האָט ליעבצורוקען וואָס מעהר דרייגאָרענדיגע ניט-אידישע אויסדריקע איינ-פאך ווייל דאָס מאַכט אויף אונענטוויקעלטע לעזער אן איינדרוק, אז דער שרייבער איז ניט אבי ווער, אז ער איז א געלעהרטער (און, וואָס זאָלען מיר דאָ לייקענען? עס זיינען פאַראַן גענוג לעזער, וועלכע האָבען פיעל מעהר רע-ספעקט צו אזא זאָרט שרייבער; ווען מען שרייבט איינפאך און אזוי קלאָר אז זיי פער-שטעהען גוט, וואָס מען ערקלערט זיי, דאָן מיינט דיזער זאָרט לעזער, אז מסתמא איז דאָס ניט וויסענשאַפטליך; אָט ווען אן ארטיקעל איז פול מיט כפול-שמונה'דיגע ווערטער, און אין אלעמען קאָזט ער אין דעם לעזער'ס מח איבער א סומאן — אָט דאָן „פיהלען“ זיי אז עס איז „וויסענשאַפטליך“). אָבער געוועהנליך בעלאנגט דיזער קלאס שרייבער (די וואָס קאָכע-טעווען מיט „וויסענשאַפטליכע“ ווערטער), צו דעם זעלבען זאָרט, וועגען וועלכען מיר ריידען דאָ: שרייבען אידיש קענען זיי סאַרוויסאי ניט.

גאנץ אנדערש איז עס מיט דיא אידיש, אָנגעפיקעוועט מיט וויסענשאַפטליכע אויס-דריקע, אויף וועלכע עס ווערען היינט דאָס רוב געשריעבען סעריעזע ביכלעך אָדער צייטונגס-ארטיקלען אין רוסלאַנד. געוועהנליך איז דיא אידיש גופא דערביי אויסגעצייכענט. דער שרייבער איז א פאָלשטענדיגער בעל הבית איבער אונזער מוטער-שפראך; ער געברויכט דיא ריכטיגע פאָלקס-ווערטלעך, דיא זאפטיגסטע אויסדריקע פון אונזערע עלטערן'ס און זיידעס' לשון; ער שרייבט א פיעל „אידישערען“ אידיש וויא אונזערע בעסטע אמעריקאנער שריי-בער, נור דיזער אויסגעצייכענטער אידיש איז אָנגעשטאָפט מיט ווערטער און פראזען, וועלכע ווערן געברויכט אין דיא ענטוויקעלטע אייראָ-

פלעגט זיין דייטליך, אז אנדערש קען ער נעבעך פראסט נישט. דיא היינטיגע אידישע שרייבער פון רוסלאנד אבער ברויכען אויף טריט און שריט שווערע ווערטער איינפאך ווייל עס איז אַנ־גענומען, אז מען דארף אזוי; מען לאזט פון דעם נישט, — מען האלט עס פאר א גאנץ נאטירליכע זאך אזוי צו שרייבען. פרופט שרייבען איינפאכערע אידיש, אזויאזעס זאל זיין לייכטער פאר נישט געבילדעטע מענטשן צו פארשטיין, וועט מען דאן ערשט לאזען פון אייער שפראך. „צו וואסערדיג“, „צו נאאיוו“ וועט מען איהר רופען. און ווען איהר פרעגט, וויא אזוי מען קען ערווארטען אז דיא ברייטע אידישע מאסע זאל פארשטיין אזא שפראך וויא דיא נייע אידיש, ענטפערט מען אייך, אז די אידישע מאסע איז היינט אין רוסלאנד שוין גאר נישט דיא זעלבע, וויא א מאָל; זיא איז שוין פיעל ענטוויקעלט, זאגט מען אייך; אזעלכע ווערטער וויא „אָביעקט טיור“, „קאָנקרעט“, „באזיס“, „הארמאנישע בעי ציהונגען“, „עקאָנאָמישע אינסטיטוטען“ זיינען איהר גאנץ פערשטענדליך; צוואסערען דיא שפראך, „צוקיינען און אין מויל אריינלעגען“ א געדאנק איז שוין נישט נויטיג.

ווען מיר ציהען אונטער דיא אונטערשטע שורה זעהען מיר זיך ארום, אז ביז היינט איז דער זשארגאן דורכגעגאנגען דריי שטופען:

1) גאר א מאָל, ביז פאר דרייסיג יאהרען אונגעפער, האָט מען אויף איהם געקוקט וויא אויף דיא שפראך, אויף וועלכע עס איז כדאי צו שרייבען בלויז „מעשהביכלעך“ אָדער לידע־לעך פאר דיענסט־מיידלעך. וויכטיגערע ליטע־ראטור אָדער ערקלערונגען איבער וויסענשאפט־ליכע ענינים האָט מען דאן געהאלטען גאנץ איבעריג אויף זשארגאן צו שרייבען, איינפאך, ווייל מיט אזעלכע זאכען האָבען זיך אינטערעסירט בלויז אזעלכע מענטשן, וואָס האָבען געקענט רוסיש אָדער דייטש אָדער ווייניגסטענס לשון קדש. אלזאָ איז געווען אָנגענומען אז ליטעראטור און וויסענשאפטליכע ערקלערונגען בעלאנגען נור צו רוסיש, צו דייטש, צו פראנצויזיש אָדער צו העברעאיש, און אויף העברעאיש האָט מען אזעלכע זאכען טאקי איבערעצט אָדער פאָפּולאריזירט. וואָס אנבעטרעפט זשארגאן אבער איז דאָס געווען ניעדריגער פאר דער ווירדע פון א רעכטען ענין, אז מען זאל וועגען איהם שרייבען אויף אזא לשון; מען האָט עס איינפאך נישט בעדארפט, און דעריבער האָט עס

ווערען איבערעצט אויף העברעאיש גאנץ נאטירליך און איינפאך, און פאסען זיך טאקי גוט צו צו דער העברעאישער שפראך. אין סך הכל אלזאָ זיינען דיזע פארהעברעאישטע קולטור־ווערטער פון דיא היינטיגע שפראכען אין דיא היינטיגע לשון קדש א גאנץ געוועהנליכע זאך, און פון דארטען ווערען זיי אָפט אריינגענומען אין די היינטיגע אידיש אויך.

דיא נייע אידיש, וועגען וועלכע מיר ריידען דאָ אלזאָ, איז אין איהר עיקר אן אויסנעציו־כענטע, א לעבעדיגע פאָלקס־שפראך; מעהר נישט וואָס זיא איז פול מיט „שווערע“, נישט־אידישע ווערטער אָדער אויסדריקע, וועלכע ווערען גע־ברויכט אין אלע געבילדעטע שפראכען, און וועלכע זיינען אין דיא אידיש אריינגעשטעלט ענטוועדער אויף דייטש, אָדער אויף דיא זעלכע ליטוין, גריכיש, פראנצויזיש אָדער איטאליע־ניש, וויא זיי ווערען געברויכט אין אלע שפראַכען, אָדער אין א העברעאישע איבערעצונג פון דעם אלגעמיינע־געברויכטען וויסענשאפטליכען, אָדער ליטערארישען אויסדרוק.

דיא וואָס שרייבען אויף דיזען נייעם זאָרט אידיש, ברויכען אלזאָ אלע דיזע „שווערע“ ווערטער נישט ווייל זיי וויסען נישט וויא זיך אויסצודרעהען אָהן זיי, נישט ווייל זיי זיינען נישט אין שטאנד דעם געדאנק פון דעם אָדער וואָרט וויא־עס־איז איבערצוגעבען אויף „מאמע לשון“, נור איינפאך, ווייל זיי האלטען נישט פאר נויטיג אנדערש צו שרייבען. זיי שרייבען דיזען זאָרט אידיש פונקט ווי אן ענגלישער געלעהר־טער שרייבט א וויסענשאפטליכע בוך. דיא ענגליש איז דיא ריכטיגע ענגלישע שפראך פון דעם ענגלישען אָדער אמעריקאנער פאָלק; נור זיא איז א וויסענשאפטליכע ענגלישע שפראך. וואָלט אן אונגעבילדעטער, אונוויסענדער ענגלענ־דער אָדער אמעריקאנער זיין בוך געקענט פאר־שטעהן? ניי, אָבער זיין בוך ווערט פאר אזעלכע ענגלענדער אָדער אמעריקאנער נישט גע־שרייעבען; ער ווערט געשרייעבען פאר געביל־דעטע ענגלענדער אָדער אמעריקאנער, ביי וועלכע דיזע וויסענשאפטליכע ענגלישע שפראך איז פונקט אזא פארשטענדליכער, נאטירליכער לשון, וויא ביי דעם אונוויסענדען ענגלענדער איז דיא געוועהנליכע ענגליש פון גאס.

ווען ביי אונז, אין אמעריקא, פלעגט איינער שרייבען אידיש פול מיט וויסענשאפטליכע „דייטשמעדיש“, פלעגט מען לאזען, און עס

זינען ניט געלעגען. מיר האָבען געהאט אַ ריין פראַקטישען צוועק: מיט דיא הילפֿע פון זשאַר-גאָן וואָס קלעהערען און וואָס לייכטער צו מאַכען דיא אידעען פון קארל מאַרקס, אָדער פון אַנדערע דענקער, למשל, פאַר דיא אידישע אַרבייטער. ווען אַן ענגלישער וואָרט איז אייניגעקומען, אין דעם זשאַרגאָן פון דיא היגע אידען און ער האָט בעסער אויסגעדריקט אַ געוויסען געדאַנק, האָבען מיר זיך פאַר איהם געכאַפט מיט פרייד. דיא שפראַך פאַר זיך אליין, אַלס אַ שעהענע וואוקס, מיט אַ ספעציעלען לעבען און גייסט, האָט ביי אונז קיין ראָלע ניט געשפּילט. זייענדיג אין אַמעריקא, האָבען מיר געמאָן וויא אַמעריקאַנער: געקוקט אויף דיא פראַקטישע נומער פון דער שפראַך; ווייטער גאָר ניט. אונזערע לעקטשורס, רעדעס, אַרטיקלען, בראַשורען האָבען געשפּילט דיא ראָלע פון אַ פאַלקס-שולע פאַר ערוואַקסענע מענשען, וועלכע האָבען פריהער אַבסאָלוט גאָר ניט געלערענט, און זשאַרגאָן איז געווען דיא שפראַך פאַר דיזע פאַלקס-שולע. מיר שטרייבען דאָ אונטער דעם וואָרט, „אַבסאָלוט“, ווייל פאַלקס-לעקטשורס אין דייטשלאַנד, פראַנק-רייך אָדער ענגלאַנד, צום ביישפּיל, האָבען צו טהון מיט מענשען, וואָס זינען קינדווייז ווייניג סטענס געגאַנגען אין אַ געווענהליכע שולע, וואו זיי האָבען געלערענט גראַמאַטיק, געאָגראַפיע, געשיכטע, וועהרענד דאָס רוב פון אונזערע לעזער און צוהערער האָבען ניט געהאַט קיין שום עלעמענטאַרע בילדונג.

דאָס זינען אַלזאָ געווען דיא פאַלקס-שול-יאַהרען פון אונזער זשאַרגאָן. (3) ווי אידיש ווערט געשריבען אין רוסלאַנד היינט, הייסט עס אז מען קוקט אויף איהר וויא אויף אַ פאַרטיגע קולטור-שפראַך פאַר קולטור-מענשען.

דאָס איז דער נייער שטאַפֿעל אין דעם לעבען פון דעם זשאַרגאָן. עס איז אָבער דיא פראגע: צי קען דער זשאַרגאָן שוין ווירקליך שטעהן אויף דיזען שטאַפֿעל, צי האָט ער איהם דערגרייכט אויף אַ נאַטירליכען אופן. אין דיזער פראגע בעשטעהט דער עיקר פון דעם ענין, וועלכען מיר ווילען דאָ בעשפּרעכען.

מיט אַנדערע ווערטער: ווער האָט רעכט— מיר, אַמעריקאַנער, אָדער זיי, דיא וואָס שרייבען דיא נייע אידיש אין רוסלאַנד? — מיר, וועלכע קוקען נאָך אַליז אויף דעם זשאַרגאָן הויפטזעכליך וויא אויף אַ פאָפּולאַריזאַציאָנס-מיטעל, אָדער

אויף ניט „געפאַסט“. דער זשאַרגאָן איז דאָן געווען בעטראַכט מיט פערזענליכע דאָס זינען דיא „דיענסט-מיידעל“ יאהרען פון אונזער מוטער-שפראַך.

(2) דער צווייטער קאפיטעל אין דעם לעבען פון דעם זשאַרגאָן אַלס געשריבענע שפראַך בעלאַנגט הויפטזעכליך צו אונזער סאָ-ציאַליסטישער בעוועגונג צווישען דיא אידען דאָ אין אַמעריקא, און אין ענגלאַנד. מיר זינען געווען דיא ערשטע צו האָבען דיא בע-דירפֿנים אין דעם אידישען זשאַרגאָן אַלס מיטעל צו לערנען גרויסע אידישע מאַסען פאַליטישע עקאָנאָמיע, דאָרווייניזמוס און אַנדערע וויסענ-שאַפטליכע אָדער ליטעראַרישע ענינים. מיט 20 יאהר צוריק, בשעת אין רוסלאַנד האָט מען נאָך אפילו ניט געטרוימט וועגען סאָציאַליסטישע מאַס-מיטינגען און וויסענשאַפטליכע לעקטשורס אויף אידיש, איז אונזער אידישע בעוועגונג דאָ שוין געווען אין פולען אַנגאן אידעלע שטערט. דיא עמיגראַנטען, וועלכע זינען אין יענע יאהרען אריבערגעקומען, זינען יעדענפאַלס מייסטענס געווען רויכע אונענטוויקעלטע מענ-שען. זיי זינען מייסטענס געווען אַבסאָלוט אונבעקאַנט מיט דיא געווענהליכסטע געדאַנקען, וועלכע ווערען אויסגעדריקט אין אַלע היינטיגע שפראַכען מיט אַלגעמיינ-אַנגענומענע פראזען אָדער ווערטער (וועגן דעם איז דאָן ווייניגסטענס קיין שטרייט ניט געווען). מיר זינען אַלזאָ געווען דיא ערשטע צו האָבען פאַר דיא אויפ-גאַבע: זאַכען, וואָס ווערען געווענהליך געשריבען אויף ענטוויקעלטע שפראַכען, צו ערקלערען, צו געבען צו פאַרשטיין פאַר אַ אידישע מאַסע, וועלכע פאַרשטייט קיין אַנדער זאך ניט וויא געווענהליכע, רויכע, „מאַמען-לשון“. מיר האָבען דעריבער זיך געמוזט לערנען בענוצען זיך מיט דיזען „פראַקטישען זשאַרגאָן“ צו אונזער צוועק — צו בילדען דיא אידישע מאַסע, צו ערקלערען זיי וויסענשאַפטליכע ענינים. מיר האָבען זיך גע-מוזט לערנען אנשטאַט איין וויסענשאַפטליכען וואָרט, למשל, אָפּט צו געברויכען עטליכע אידישע ווערטער, „אַרומצורידען“ אַן אויסדרוק אַזוי אז דער איינפאַכער איד זאָל פאַרשטיין וואָס מען מיינט.

קורץ, דער זשאַרגאָן איז ביי אונז געווען אַ פאָפּולאַריזאַציאָנס-געצייג. ניט פולירען, ענטוויקלען, „האָדעווען“ דיא שפראַך איז געווען אונזער אויפגאַבע. דאָס איז אונז כמעט אין

זיין „ניין“, ווען דיוער הויפט־פונקט, אויף וועלכען עס איז געגרינדעט דיא נייע אידיש, זאל צוקלאפט ווערען, דאן צופאלט שוין אייגענטליך דיא גאנצע טענה פון דיא וואָס האלטען פון דיווען נייעס קאפיטעל אין דער געשיכטע פון זשארגאן. לאַמיר־זשע זעהן.

ווען מיר דאָ, אין אמעריקא, וואָלטען זיך זעלטען טרעפן מיט רוסישע אידען פון דעם היינטיגען דור, וואָלטען מיר דיא פראגע געמוזט שטודירען אין רוסלאנד גופא; מיר וואָלטען ענטוועדער זיך מוזען אין גאנצען פערלאָזען אויף נאכריכטען פון דארטען, אָדער אהין שיקען ספעציעלע פאָרשער פון דאנען אָדער דערגיין אנטוואָרטען אויף אונזערע פראגען שריפטליך. אין אמת'ן אבער נויטיגען מיר זיך אין אזעלכע מיט לען ניט. דיא אידישע אימיגראציע פון רוס לאַנד איז ב"ה אזוי גרויס, אז אָנשטאָט מיר זאָלען דארפן געהן צו דעם מאַטעריאַל, וועלכען מיר האָבען צו שטודירען, קומט דער מאַטעריאַל אריבער צו אונז. טויענדער רוסישע אידען קומען יעדע וואָך אהער אריבער; פון דיא פערשיעדענסטע געגענדען, גובערניעס, שטעט. שטעדטלעך קומען זיי; פון דיא פערשיעדענסטע קלאסען, שטאנדען זיינען זיי. אין סך הכל האָבען מיר דאָ אימער און שטענדיג די נייגעסטע, דיא פרישעסטע סעמפלען פון דער דאָרטיגער מאַסע מיט אלע איהרע נייגעסטע נייגונגען, געפיהלען, געשמאקען, מיינונגען — א שטענדיגער מענשען־שטראָם, וועלכער בריינגט אונז טאָגטעגליך דיא לעצטע מוסטערען, דיא לעצטע טיפען, לעבעדיגע אָבשפיעגלונגען פון דעם לעצטען קעהר אין דעם לעבען פון אונזער פאָלק אין רוסלאנד.

זיינען דיווע נייגעסטע אימיגראנטען מאַסען אין שטאנד לייכט צו פארשטיין. דיא „שווערע“ אידיש, וועלכע ווערט היינט געשריבען אין דיא אידישע בראַשיווען אָדער סערעווע ארטיקלען אין רוסלאנד? דער אנטוואָרט געבויט אויף בעאכטונגען, איז פאָלגענדער: (1) מען מוז צוגעבען, אז צווישען דיא נייע עמיגראנטען באַגעגענען זיך פיעל מעהר אזעלכע, וואָס זיינען דיווע זאָרט אידיש אין שטאנד צו פארשטיין, וויא מען פלעגט באַגעגענען פריהער; אָבער זיי זיינען נאָך אלץ אין דער מיגאָריטעט; דיא גרויסע ברייטע מאַסע אימיגראנטען איז אלץ ניט קיין ענטוויקעלטע, און א פאָפולערע „ציוואַסערטע“ ערקלערונג איז פאר זיי איצט

זיי, וועלכע בעטראַכטען איהם שוין גאָר ניט אלס א זשארגאן (א פערדאָרבענער לשון, הויפטזעכליך אזעלכער וואָס ווערט גערעדט פון אונענטוויקעלטע מענשען) נור אלס פארטיגע געבילדעטע שפראך, וויא אלע היינטיגע שפראכען; דיא שפראך פון געבילדעטע ענטוויקעלטע מענשען? איידער מיר געהן ווייטער ווילען מיר אויפמערקזאם מאַכען דעם לעזער, אז מיר ריידען דאָ וועגען דיא נייע אידיש פון בראַשיווען, ערנסטע ביכלעך אָדער צייטונגס־ארטיקלען; די אידיש פון דיא היינטיגע בעללעטריסטיק, פון ערצהעלונגען, סקיצען, האָבען מיר דאָ ניט אין זינען. דיא אידיש וואָס ווערט געברויכט צו דיווע צוועקען אין אין רוסלאנד אויסגעארבייט געוואָרען זעהן שעהן און רייד און צו דערזעלכער צייט איז זיא לייכט צו פארשטיין פאר יעדען, וואָס האָט נור אינטערעס צו לעזען א גוטע סקיצע. פריץ אידיש איז אפשר שווערער וויא געוועהנליך, אָבער דאָס שטאמט פון דיא ספעציעלע טבע פון דיווען שרייבער. ווייטער איז אין אונזער היינטיגע בעללעטריסטישע אידיש, וויא זיא ווערט געשריבען פון אש"ען, רייזין'ען, אט—סקי'ן און אַלגין'ען, למשל, קיינע שווידיג־קייטען פאר דעם געוועהנליכען לעזער ווירקליך ניטאָ. זיא איז אן אמת'ע פאָלקס־שפראך און צו דערזעלכער צייט האָט זיא אויך אין זיך פארבען, לייכט און שאַטענס, וואָס זיינען נויטיג צו יעדער שפראך, אויף וועלכע עס ווערען געשאפן קונסט־ווערק.

* * *

דער הויפט־פונקט פון דיא וואָס האלטען פאר דיא נייע אידיש בעשטעהט אַלזאָ אין דער בעהויפטונג, אז דיא יעצטיגע אידישע מאַסע פון ליטא, פוילען און רוסלאנד איז שוין אזוי ענטוויקעלט, אז אויסמיידען „שווערע“ ווערטער איז שוין ניט נייטיג, אז דער אידישער לעזער איז שוין אזוי ענטוויקעלט, אז ער קען שוין פארשטיין אידיש ווען זיא זאָל געשריבען ווערען מיט דיא זעלבע געבילדעטע פאָרמען וויא עס ווערען געשריבען אלע געבילדעטע שפראכען. איז דיווע פונקט א ריכטיגער? איז עס אמת, אז דיא היינטיגע אידישע מאַסע קען שוין לייכט פארשטיין אן ארטיקעל ווען ער איז געשריבען מיט „שווערע“ ווערטער און דיא שפראך אין איהם איז אין אַלגעמיין אזוי וויא דיא שפראך פון געבילדעטע מענשען? ווען אויף דיווע פראגע זאָל דער אנטוואָרט

זיך דער-הבית'שער בחור ביידע זאכען אין איינעם: אי רויש אי העברעאיש. דיזער טיפ בעלאנגט אבער ניט צו דיא מאססען. ער נויטיגט זיך אייגענטליך גאר ניט אין דעם זשארגאן. ער קען לעזען רויש, און איהם איז אויך לייכט זיך אויסצולערנען צו פארשטיין דייטש אָדער ענגליש; מיר אָבער ריידען דאָ וועגען דיא, ביי וועמען דער זשארגאן איז דיא איינציגע שפראך. דיזע זיינען יעדענפאלס אויך אונזערע היגע מאסען. דיא אינטעליגענטע עמיגרנטען, וויא גרויס זייער צאָהל זאל ניט זיין דיא לעצטע צייט, זיינען אלץ א מינאָריטעט. דער מאַיאָריטעט בעשטייט אלץ פון אונענטוויי קעלטע בעל-מלאכות, וועלכע קענען קיין אנדער לשון וויא אידיש ניט פארשטיין, און וועלכע דיא נייע אידיש איז שווער איינצובייסען.

ווען מיר האָבען דאָ געשרייעבן דיא ווער-טער: „ער נויטיגט זיך אייגענטליך גאר ניט אין דעם זשארגאן“, האָבען מיר אזוי גוט וויא געזעהן דעם שמויכלע, וואָס זיי רופען אַרויס אויף א געוויסען קלאַסס אידישע נאַציאָנאַל-ליסטען. ער נויטיגט זיך ניט אין אידיש! אין וואָס דען? אין דיא שפראך פון אן אנדער פאָלק? אונזער אייגענער לשון איז אלזאָ אלץ קיין לשון ניט? דאָס הייסט אזוי: אידיש איז ניט בלויז א „אונגלייכע נויטווענדיגקייט“, וויא מען האָט געגלייבט אין דיא פריהערדיגע „מה יפית“ צייטען, ניט בלויז א זשארגאן, וועלכען דיא אידישע מאססען ברויכען ליידער, ווייל זיי קענען קיין רויש אָדער קיין דייטש ניט, נור עס איז אונזער שפראך, דיא שפראך פון אונזער אידישער נאַציאָן, דיא שפראך, מיט וועלכע מיר טאָרען זיך ניט שעהמען, נור, פאַר-קעהרט, שטאָלצירען; דיא שפראך, וועלכע מיר דארפען מיט ליכע ענטוויקלען, האָדעווען, פוצען, ביז זיא וועט זיין אזא שפראך וויא דייטש, וויא ענגליש, וויא פראַנצויזיש. און דאָס איז נאָך אויך ווייניג: זיא איז שוין א רייכע, ענטוויקעלטע שפראך, זיא איז שוין אזא יחס'טע וויא דיא שפראַכען פון דיא ענטוויקעל-טע אַטערע פּעלקער. צו רעדען אלזאָ פון איי-דען, וועלכע נויטיגען זיך ניט אין אידיש, שמעקט אלזאָ מיט דעם אַלטען גייסט פון אידיש-שער זעלבסט-פּעראַכטונג, ניט מיט דעם נייעם גייסט פון אידישען זעלבסט-רעספעקט.

אונזער אַנטוואָרט איז: ניט וועגען דעם וויא מען דארף זיך פּערהאַלטען צו אידיש אַלס

אזוי נויטיג וויא פאַר דיא מאַסען, וואָס זיינען אַראָבעקומען מיט צוואַנציג יאהר צוריק.

(2) אויף טריט און שריט באַגעגענט איהר אן אימיגראַנט, וועלער איז גוט בעקאַנט מיט דיא נעמען פון דיא פּערשיעדענע פּאַרטייען און פּראַקציאָנען, וועלכע זיינען איצט פאַראַנען אין רוסלאַנד, וויא אויך מיט דיא נעמען פון דיא פּערשיעדענע פיהרער און מיט דיא אלע פּאַרטיי-פּלאַטקעס, וויא אויך מיט דיא גאַנצע בעווע-גונגס-שפראַך; אבער פיעלע פון דיזע — א מאַיאָריטעט — קען דאָך ניט פּערשטיין א ליט-אַרטיקעל אין א סאָציאַליסטישע אָדער ציוניסטישע צייטונג אָדער א בלעטעל אין איינע פון דיא היינטיגע בראַשורען. מען בעגעגענט אלע וויילע טרייע, איבערגעבענע, טהעטיגע מיטגלידער פון דיא אָדער יענע פּאַרטיי, אָדער גרופּע, אָדער קרויזשאַק, וועלכע ווייסען פון יעדע ברעקעלע פון דעם פּאַרטיי-לעבען פון זייער אַרגאַניזאַצאָן, און וועלכע זיינען דאָך זעהר רויח אין ענטוויקלונג און קענען דאָך ניט פאַרשטיין קיין ליט-אַרטיקעל אויף דיא נייע, ניט „צוקייטע“ אידיש.

(3) א היבשע צאָהל פון דיא וואָס קומען איצט אַריבער זיינען ווירקליך ענטוויקעלט; אבער דיזע בעלאנגען דאָס רוב צו דעם משכילים קלאַסס פון דעם נייעם רוישען טיפ. דאָס זיינען מענשען, וואָס האָבען געלערנט „שוואַר-צע פינטלעך“ אין קלויז אָדער אין דער היים אויפ'ן בעל-הבית'ישען אופן, און א חוץ לשון קדש קענען זיי נישט-הייבן רויש אויך. זיי לעזען רוישע ביכער אזוי גוט וויא העברעאישע יעזער טיפ משכילים האָט זיך פערמעהרט זינט מען האָט שווער געמאַכט פאַר אידישע קינדער אַריינצוטרעטען אין דיא רוישע גימנאַזיעס, רעאַל-שולען און אוניווערסיטעטען. דאָס פון איין זייט און דער נאַציאָנאַליסטישער גייסט, וואָס איז פאַרשפּרייט געוואָרען דורך דיא פּער-פּאַלגונגען, פון דער אנדערער זייט, האָבען געשאַד פּען דעם נייעם זאָרט משכיל. מיט א יאהר 25 צוריק, פלעגט השכלה זיין פערבונדען כמעט אימער מיט לשון קדש. א ליטווישער משכיל וואָס זאל אויך גוט פאַרשטיין א רוישען בוך איז דאן געווען א זעלטענהייט. איצט איז א זעלטענהייט צו זעהן א ליטווישען משכיל, וואָס זאל ניט קענען לעזען א רוישען בוך. דיא גאַנצע בילדונג בעקומט מען מייסטענס אין דער היים, און אויף א היימישען שטייגער לערנט

ווייניגער, "לאטיניזירט", דאס הייסט אז זיא זאל ענטהאלטען אין זיך וואס ווייניגער אזעלכע ווערטער וועלכע שטאמען ארויס פון ליטוין, — אז דיא ענגליש זאל וויא מעגליך בעשטיין פון אנגלא-סאקסישע ווערטער, און דאס הייסט דיא קורצע, אלט-ענגלישע ווערטער, וועלכע דאס פאלק געברויכט אין זיין טעגליכע שפראך. אין רוסלאנד איז א מאָל געווען אַ כּלל, אז ווען איהר לייענט אַ שטיקעל רוסיש וועלכע איז פולל מיט פרעמדווערטער און מיט כּפּוֹל־שמונה'דיגע אויסדרוקע, איז דער שרייבער מסתמא א איד, דאס הייסט, אַ מענש, וועלכער האָט רוסיש זיך שוין געלערנט בחורוויין, און וועלכער ברויכט עס נישט אויף דעם לייכטען נאטירליכען אופן וויא אַ געבאָרענער רוב.

צווייטענס, איז דער הויפט-פלאץ צו ענט-וויקלען אַ שפראך אין בעללעטריסטיק, אין ערצעהלונגען, ראָמאַנען, פּאָעזיע; דאָרטען וואָסען אויס אלע שעהע שפראך-פאַרמען, אלע ווערטער, וועלכע זיינען נויטיג איבערצוגעבען דיא פערשידענסטע שאטירונגען פון אַ געדאַנק, אַ געפיהל אָדער אַן איינדרוק; און וועגען בעל-לעטריסטיק ריינען מיר דאָך דאָ נישט. אונזערע בעללעטריסטישע שרייבער מאכען טאקס, און דאס רוב קענען זייערע ווערק לייכט געלעזען ווערען פון דיא פאלקס-מאסען. אַ בעללעטריסטישע ווערק, ווען זיא פארדיינט נור דיעזען נאָמען, איז אַ קונסט-ווערק; זיא ווירקט נישט אזוי פיעל אויפ'ן שכל, וויא אויף דער איינבילדונגס-קראפט; זיא שילדערט, מאָהלט בילדער, שטעלט פאַר גע-שפרעכען. שווערע וויסענשאפטליכע ווערטער אָדער אזוי פארדרייטע פשט'לעך האָבען אין איהר ווייניג פלאץ. אויב עס איז נור אמת'ע איריש, לעזט זיך דיא בעסטע ערצעהלונג זעהר לייכט פון יעדען, וואָס וויל נור אזעלכע זאכען לעזען.

און דערביי איז אויך צו באמערקען, אז וועגען בעללעטריסטיק קען מען שוין אפילו וועגען אונזערע געבילדעטסטע אירישע קינדער נישט זאָגען אז זיי קענען אויסקומען אָהן איריש. בעללעטריסטיק איז אַם בעסטען צו לעזען אין דיא שפראך פון דעם פאלק וועלכער ווערט גע-שילדערט; דער וואָס וויל לעזען שילדערונגען פון רוסישען לעבען, יענער דאָרט שטרעבען דאָס צו לעזען אויף רוסיש; דער אלזאָ וועלכער אינטערעסירט זיך מיט בילדער פון דעם אירישען

אַ שפראך איז דאָ דיא רייד, נור וועגען דיא פראקטישע פראגע, וועמען מען דאָרט הויפט-זעכליך היינט האָבען אין זינען, ווען מען שרייבט איריש — דיא וועלכע נויטיגען זיך אייגענטליך נישט אין איריש, אָדער דיא וואָס נויטיגען זיך אין דעם יא? נישט וועגען דעם האנדעלט זיך דאָ, צי עס איז 'שעהן פון געבילדעטע אידען, וועלכע קענען לעזען רוסישע אָדער דייטשע אָדער ענגלישע ביכער, אַבצוקעהרען זיך פון זייער אייגענע מוטער-שפראך, נור וועגען דעם, אויב עס האָט אַ זינען אויף איריש צו שרייבען מיט אזעלכע ווערטער און אויסדרוקע אז פאר-שטיין זאָל דאָס בלוז דער, וואָס לעזט סאי ווי סאי אזעלכע, "שווערע" אַרטיקלען אין אנדערע שפראכען, וועהרענר דער, ביי וועמען איריש איז דיא איינציגע שפראך, קען דיעזע שווערע שפראך נישט פארשטיין.

דער אינטעליגענטער איד קען פאפולערע איריש פארשטיין, און אויב דאָס איז פאר איהם, "צו גרינג", טאָ זאָל ער צופרידען שטעלען זיין בעדירפנים אין העכערע שפראך-פאַרמען, לעזענדיג רוסיש, העברעאיש אָדער דייטש, למשל; דער אונענטוויקעלטער איד אבער — און פון אזעלכע אידען באשטייען נאָך עד היום אונ-זערע גרויסע, ברייטע פאלקס-מאסען — קען אָבער פארשטיין בלוז פאפולערע איריש, און ווען איהר וועט דאָס ביי איהם צוגעהמען, נעהמט איהר ביי איהם אלץ צו.

און וואָס איז מכה דיא ענטוויקלונג פון אונזער שפראך — וועט מען פרעגען — וויא אזוי וועט זיא וואָסען, רייד ווערען, זיך אויס-בילדען אין אַ שפראך מיט שפראכען צוגלייך? אבער, ערשטענס, ווער זאָגט עס, אז ווען מען סטארעוועט זיך צו שרייבען פאפולער, אזוי אז נישט-געבילדעטע מענשען זאָלען לייכט קענען פארשטיין, איז דערביי אונמעגליך צו שרייבען אין אַ גוטע לעבעדיגע שפראך, אזוי אז שרייבער דיג זאָל זיא וואָס ווייטער אלץ מעהר ענטוויקעלט ווערן? עס איז אַן אלטער פאקט, אז דיא בעס-טע שרייבער פון דיא פערשידענע געבילדעטע נאציאָנען שרייבען אין דיא לייכטעסטע, קלעהרסטע, געווענהליכסטע ווערטער און דיא קירצסטע, אַם ווייניגסטען פארפלאַנטערטע זעצע; און דער עיקר איד, אז זיי מיינען וויא ווייט מעגליך אויס פרעמדווערטער. דיא העכסטע שטופע פון ליטערארישע ענגליש, למשל, בעשטייט אין דעם, אז זי זאָל זיין וואָס

ער אז זיין שריפט זאל געלעזען ווערען פון דיא גרויסע ארבייטער-מאסען. און אז איהר וועט אזא שרייבער פרעגען, וויא קען ער דאס זיך ריכטען אז אונזויערענדע ארבייטער זאלען פאר-שטיין אזא שפראך, ענטפערט מען אייך געווענהליך: „אז דער לעזער וועט זיך ניט ביסלעכווייז געוואהנען צו פארשטיין העכערע ווערטער, וועט ער קיין מאל זיך ניט ענטוויקלען. זאל ער לעזען, וועט ער שוין פון דעם לעזען גופא זיך אויסלערנען פארשטיין. דאס קלינגט עפעס אזוי וויא מען זאל זאגען צו א היילפלאזען רייזענדער, וועלכער האט ניט אין וואס אריבער-צושווימען א טייך: געה נור אריבער אויף יענעם ברעג, וועסטו דארטען געפינען א שיפעל. מיר וועלען נאטירליך ניט לייקענען אז עס זיינען דא פעהיגע און פלייסיגע אידישע ארבייטער, וועלכע מאטערען זיך צו פארשטיין דיא שווערע אידיש און ווערען דורך דעם גופא ענטוויקעלטער; ניט אומזיסט זיינען מיר אזא פעהיגע פאלק, א פאלק מיט א דורשט צו קאפ-זאכען. אבער נאך אלעמען זיינען דיזע נישט מעהר וויא אן אויסנאמען... דאס לעבען איז צו קורץ, און ביי אן ערוואקסענעם ארבייטער, — ער קען זיין ווער-ווייסט וויא פעהיג — איז דיא קאפ צו פערמאטערט אז ער זאל האבען חשק צו אזא דושאב. ערקלעהרט איהם דעם געדאנק אז ער זאל פארשטיין, וועט ער האבען הנאה דערפון; מאטערען זיך אבער אויף ווערטער, וועלכע ער פארשטייט ניט — צו דעם קען ער קיין חשק ניט האבען. האט א געביל-דעטער עלטערער מענש עפעס פיעל חשק צו לערנען א פרעמדע שפראך? אז מען האט א נוטע קאפ האט מען ליעב געדאנקען, אבער ניט טרוקענע קאפ-דרייענעם איבער דעם טייטש און פישט פון ווערטער.

(שלוס פאלגט.)

לעבען, דארף (אויב ער קען) דאס לעזען אויף אידיש (אויב דער בעללעטריסט האט זיין אריגינאל אויף אידיש געשריבען). דאן האט ער דיא געשפרעכען וויא זיי ווערען געהאלטען אין דעם ווירקליכקייט; דאן קען ער זיך אליין פארשטעלען אמת-לעבעדיג.

לאמיר זיך אבער אומקעהרען צום ענין.

אז איהר וועט בעמראכטען דיא נייע בראך-שיורע, וואס קומען אראב פון רוסלאנד, און דיא סעריעזע ארטיקלען פון דיא דארטיגע צייטונגען, וועט איהר זעהן, אז זייערע שרייבער האבען פאר זייער געדאנקען-אויג אט דיעזען נייעם מיטגליד-קלאס, וועגען וועלכען מיר האבען דא גערעדט. עס איז ווייניג צו זאגען, אז אין זיי געפינען זיך פיעלע ווערטער און אויסדריקע וועלכע א פראסטער מענש קען ניט פארשטיין. אין זיי איז פאראנען א ספעציעלע נייגונג צו פישט'לען זיך, צו פארקריכען אין אלערליי געדאנקען-פארדרייעניסען און דערביי צו ברויכען וואס שווערערע ווערטער. א „שווערער ענין“ איז פאר א למדן אזוי וויא א גוטער פייט איז פאר א פארקאכטען ספארטסמען, און דיא נייע אידיש ווערט געברויכט אלס א שפראך פיר „שווערע ענינים“. לייכט פארשטיין, וויא עס לאזט זיך פארשטיין הגדלת אדער א שטיקעל מנורת המאור — דאס פאסט פאר א האלצ-זעגער. א איד וואס איז קיין עס הארץ ניט, דארף זיך דארען דעם מוח איבער יעדען ווארט, און וואס מעהר קאפ-דארענעם אליין שעהנער איז דאס. אט אויף דיעזען „גוטען אלטען“ גייסט אונזערן זיינען געבויט דיא אידישע ארטיקלען און בראשיווערע, וואס ווערען היינט געשריבען אין רוסלאנד.

דער שרייבער שרייבט פאר מענשען פון זיין אייגענעם קלאס, און ערווארטען ערווארט

א לאנד פון סאציאלע רעפארמען

פון דר. א. ארטמאן.

בייטער אָט פון די שרעקליכסטע פלאַע שרעקען, זי האָט בעפרייט דעם אַרבייטער פון דעם שרעק פון אַרבייטסלאָזיגקייט.

די ניי-ערוועהלטע ליבעראלע פארטיי האָט זיך תיכף גענומען אויסצוגעפינען מיטעל, ווי אָפצושטעלן די אַרבייטסלאָזיגקייט. דאָס ערשטע, וואָס זיא האָט געטאָן, איז געווען דיא אוינריכטונג אין 1891 אַן אַרבייטסמיניסטעריום, וועמעס איינציגע אויפגאבע איז געווען צו פערזאָרגען אַרבייטסלאָזע מיט אַרבייט.

דער ערשטער אַרבייטסמיניסטער איז געווען וויליאַם ריווס (Reeves) אַ געלעהרער טער מענש און איין אמת'ער אַרבייטער פריינד. אַן דער שפיצע פון זיין דעפארטמענט איז געשטאנען טריגער (Treager) אַ פעהרער גער און ענערגישער מענש, וועלכער האָט לאָנג געשטודירט די אַרבייטער-פראַגע און פערשיידענע לענדער און האָט שטארק סימפאטיזירט מיט די אַרבייטער-קלאַססע. „ווי איהר זאָלט ניט פערדרעהען די פאקטען,“ האָט ער ערקלערט זיין פארלאַמענט — „איין זאך מוזען אלע צור געבען, אז דער לוינצאָהלער איז דער הערר פון דעם לויננעהמער, דער גרונדבעזיצער איז דער הערר פון גרונדלאָזען, דער בעזיצער פון דיא פראָדוקצאַנס-מיטעל איז דער הערר פון דיא, וועלכע בעזיצען זיי ניט. דאָרום, אום אַללע מענשען זאָללען זיין פֿרײ, מוזט איהר אין גאנצען אומענדערען די היינטיגע סיסטעם.“

דער פרעמיער האָט אזוי ערקלערט די אויפגאבע פון אַרבייטסמיניסטעריום.

„טאָמער דאָרף א בעל הבית א דיענסט, אָדער א פויער—א פערלאַרבייטער, זאָל דאָס מיניסטעריום ניט בעטראַכטען אַלס צו ניעדעריג פיר זיין כבוד צו זיין א פערמיטלער און שטעלען דאָס ניעדעריגער ווי די אַרויסגאבע פון נייע וויסענשאַפטליכע ביכער אָדער סטאטיסטישע טאבלען.“

יינע פון די שרעקליכסטע פלאַע גען פון דעם אַרבייטער'ס לעבען, איינע פון זיינע ערגסטע פרעניות, וועלכע הערט ניט אויף קיין רגע, וועלכע שטעהט תמיד פאר זיינע אויגען און שוועבט ווי א שאַרפער שווער איבער זיין קאָפּ, איז דער שרעק פיר אַרבייטסלאָזיגקייט, דער שרעק פאר דעם הונגערטויט, דען דעם אַרבייטער'ס איינציגע עשירות, זיין איינציגער קוואַל פון לעבען זיינען זיינע מוסקולען, זיינע הענד, זיין מאַרד, פיר וועלכע ער מוז געפינען א קונה. קריגט ער איינעם, האָט ער פון וואָס צו לעבען, טאָמער ניט, שטעהט איהם פאַר דער הונגעריגקייט. דאָס איז אייגענטליך דאָס שרעקליכסטע פון אללע שרעקען; דאָס איז דער סם המות, וועלכער פערניפטעט דעם שוין אזוי גענוג פערניפטעטען אַרבייטער'ס לעבען; דאָס איז דער שווערער, שטיקענדער קאָשטער, וועלכער פערלאָזט ניט דעם אַרבייטער אויף קיין איינציגע רגע. דען אפילו בשעת ער אַרבייט, בשעת ער פערדיענט, קוועלען איהם תמיד שרעקליכע מחשבות: „וואָס וועט זיין מאָרגען, וואָס וועט זיין אין א וואָך, אין א חודש אַרום, וועל איך דאָן ניט בלייבען אָהן אַרבייט?“ פערשטעהן אָט דעם פסיכאָלאָגישען צושטאנד קען נאָר דער, ווער עס האָט דאָס אליין דורכגעלעבט... ענדערט זיך דיא געזעלשאַפטליכע אָרד-נונג אַם ווייניגסטענס אין דעם פרט צו פערלייכערען דעם אַרבייטער'ס יאָך?

יא, זי ענדערט זיך! אָבער אַנשטאָט וואָס דיוט ענדערונג זאָל פערלייכערען, מאַכט זי דעם יאָך נאָך שווערער. עס ווערען איינגעפיהרט רק מעהר און ניעדע מאַשינען, און דורך דעם ווערט דעם אַרבייטער'ס עקזיסטענץ פון טאַג-צו-טאָג רק אונזיכערער.

נירזעלאַנד איז די איינציגע מדינה אויף דער וועלט, וועלכע האָט בעפרייט דעם אַר-

טען. דאס איז אבער קיין צדקהזאך, וואָרים ווען דער ארבייטער הייבט אָן צו פערדיענען, צאָהלט ער ביסלעכווייז אָפּ.

טאָמער קען מען דאָך ניט געפינען פאר אלעמען קיין ארבייט, מוז דאָס ארבייטס־מיר ניסטעריום אָנהייבען נויטשטאנדס ארבייט. נויטשטאנדס ארבייט איז לכתחלה קיין ניעם ניט, אין פאל פון א גרויסען הונגער אָדער א שווערען קריזיס אונטערנעמט מען אויך אין אייראָפּעאישע לענדער נויטשטאנדס־ארבייט, וועלכע בעשטעהט דאָס רוב אין דעם, וואָס די ארבייטסלאָזע מוזען, צום ביישפּיעל, גראַבען

קודם כל זיינען אלע פאָליציי־בעאמטע און אלע פאבריק־אינספעקטאָרס אינסטרואירט געוואָרען גענוי אויסצוגעפינען, ווער עס האָט נויט טיג ארבייט און ווער ארבייטער, און יעדען מאָנאַט אַרײַנשיקען א פולען בעריכט צום אר־בייטס־מיניסטעריום. דאָס מיניסטעריום ווײַזט דער לאָזט דרוקען דיא בעריכטען און צושיקט זיי איבער'ן גאַנצען לאַנד, זאָ דאָס מען ווייסט תמיד דעם „מאַרקעט“ פון אָנגעבאָט און נאכ־פראגע פון ארבייטער. אויסער דעם זיינען נאָך ארויסגעשיקט געוואָרען 200 אגענטען איבער'ן גאַנצען לאַנד, אום זיך ספּעציעל אָפּצונען

(דאָס פאַרלאַמענט־הויז אין וועלינגטאָן, ניו־זעלאַנד.)

גריבער און דיזעלכע גריבער פערשיטען, ד. ה., אום ניט צו געבען קיינע נדבות, מאכט מען זיי כלומרשט ארבייטען. דאביי צאָהלט מען נאָ טירליך אזוי פיעל, אום בלוז די נשמה ווי ניט איז אויפצוהאַלטען אין גור. גאנץ אנדערש איז עס אין ניו־זעלאַנד. דאָרטען איז קיין אַינציגער סענט ניט אויסגעגעבען געוואָרען פיר אונניצליכע ארבייט. די ארבייטס־לאָזע זיינען בעשעפטיגט צו בויען אייזענבאָהן

בען צו געפינען ארבייט פיר ארבייטסלאָזע. דאביי האָט מען תמיד פאָרגעצויגען פעהריר־ראטע און עלטערע מענישען. דאָס מיניסטעריום האָט אויך צו פערזאָר גען מיט ארבייטער פאר מוניציפאַל ארבייט. דאָס מיניסטעריום פיהרט פריי — פער באהן אָדער פער ישר — יעדען ארבייטסלאָזען צו דעם פלאַץ, וואו ער קען קריגען ארבייט, און פערזאָרגט איהם מיט די נויטיגע אינסטרומענט

און קריגען 1.75 ביז 2 און א האלב פער טאג. דיא גרופע קלייבט אויס אונטער זיך איהר אייגענעם פארמאן מיט וועלכען דיא בעאמטע פער האנדלען. יעדען שבת קריגט ער דאס געלד פיר דיא געמאכטע ארבייט, ער קריגט עס אבער אין דיא אנוועזענהייט פון אללע איבעריגע ארבייטער, כדי ער זאל ניט צונעהמען דאס געלד און מאכען א ויכרה, וויא דאס טרעפט ליידער אזוי אפט מיט אונזערע קאנטראקטארלעך. דאס געלד ווערט גלייכמעסיג פערטיילט צווישען דיא ארבייטער.

טאמער זעהען דיא ארבייטער איין, אז זיי האבען זיך אפגענאדט אין פריין, מענען זיי אפערלעך צום ארבייטסמיניסטעריום, וועלכעס אונטערוכט דיא זאך און גיט אפ זיין ענטשיידונג.

דיא קאנסערוואטיווע צייטונגען האבען אנפאנגס חזק געמאכט פון דיא רעגירונג, אז זי פלאדעט פוילענצער. זי צאהלט 2 און א האלב דאלאר א טאג צו טרעמפס פיר'ן שטעהן עטליכע שעה א טאג און שפיעלען זיך מיט א לאפעטע אדער מיט א האק. זיי זיינען אבער באלד פערשטומט געווארען, דען ערשטענס האט מען פון דיא, וועלכע זיינען געווארען טרעמפס, ווייל זיי האבען ניט געקענט קריגען קיינע ארבייט, ווידער געמאכט מענשען און, צווייטענס, איז דיא ארבייט געמאכט געווארען מיט אזא חשק און אזוי גוט, אז זיי אליין האבען געמוזט צוגעבען דיא נוצליכקייט פון דיא גרופען ארבייט.

* * *

ביז דעם יאהר 1890 האבען אין ניוזע-לאנד כמעט ניט עקזיסטירט קיינע פאבריקגעזעצען. פרייען, קינדער אונטער 12 יאהר האבען געארבייט גאר אהן א שיעור און אהן א מאס, מען האט געארבייט נאכטאווערטיים און זונט טאג. דער לוי און געווען אזוי קליין, אז דיא גאנצע פאמילע האט געמוזט ארבייטען, אום וויא ניט איז דיא נשמה אויפצוהאלטען. דיא הויפט-ארבייט איז געמאכט געווארען אין דיא סוועטינג-שעפער; דערצו איז נאך געווען איינע געפיהרט דיא טראקסיסטעס, ד. ה., אז אנטשטאט צו צאהלען דעם ארבייטער מיט געלד, האט ער געמוזט אפנעהמען מיט סחורה, מיט עסענווארג אין דיא פאבריקס-קלייטען. פערמיער באללאנס, קוים איז ער ערוועהלט געווארען, האט תיבה אויסגעקליבען א קאמיר

נען, בריקען, שיפען, מאכען שאססעען, בויען פאבליק-הייזער (ביבליאטעקען, סקולס) און דער-גלייכען. דאביי קריגען זיי אויך פערהעלטניס-מעסיג גוט בעצאָהלט. פיר 8 שטונדען ארבייט צאָהלט די רעגירונג 1.75 ביז 2 און א האלב דאלאר א טאג, זאָ דאָס יעדער איינער, וואָס וויל און איז בכח צו ארבייטען, דאָרף קיין מורא ניט האָבען צו שטארבען פון הונגער. ביין אָנעהמען פון ארבייטער ערקונדיגט זיך צוערשט די רעגירונג, צו איז דער קאנדידאט אין דער אמת'ן ארבייטסלאָז, אָדער ער וויל בלויז ארבייטען פיר דיא רעגירונג, וואו ער ווערט בעסער בעהאנדעלט און קריגט מעהר געצאָהלט, דען צוערשט קומען אזעלכע, וועלכע קענען קיינע ארבייט ניט קריגען, פעהרייראטע, עלטערע מענשען, און דאן ערשט נעהמט מען שוין אבי וועמען.

זייט דאס מיניסטעריום איז איינגעפיהרט געווארען, האבען געקראגען ארבייט פון דער רעגירונג איבער 30 טויזענד ארבייטער, פון וועלכע עס זיינען אפהיינגיג איבער 40 טויזענד נפשות. און עס איז פערשאפט געווארען ארבייט דורך די פערמיטלונג פון די רעגירונג צו 10 טויזענד ארבייטסלאָזען אין יאהר 1905 אליין האט דיא רעגירונג געפונען בעשעפטיגונג פיר 3,130 ארבייטסלאָזען. דעם ארבייטס-מיניסטעריום זיינען בעהילפיג דאס מיניסטעריום פון לאנדווירטשאפט (אגריקולטור) און דאס מיניסטעריום פון פאבליק-דאָרף.

ביז דעם יאהר 1891 פלעגט די רעגירונג אָבער געבען איהרע ארבייט צו קאנטראקטארס, וועלכע פלעגען ארונטערשינדען די הויט פון די ארבייטער און כדי וואָס מעהר פראָפיט ארויסצושלאָגען, פלעגט מען געבען דאָס ערנסטע מאַטעריאל און מאַכען דיא ארבייט אבירוויא. דער פערמיער סעדדאן (Seddon) האָט אָנגעשאפט דיא סיסטעם און האָט אָנגעהויבען ארויסצוגעדען דיא ארבייט דירעקט צו דיא ארבייטער. ער האָט געהייסען זיינע אינזשינירען און ארכיטעקטען איינצוטיילען דיא ארבייט אין קליינע חלקים און עס איבערגעבען צו א גרופע פון 3 ביז 8 פרייוויליג פערמייניגטע ארבייטער, וועלכע האָבען געארבייט אונטער די אויפזיכט פון די רעגירונגס-בעאמטע און געדראָגען דעם פולען פרייז, זאָ, צום ביישפיעל, דיא קאנטראקטארס האָבען געצאָהלט \$1.12 פיר 10 שעה ארבייט, יעצט ארבייטען זיי 8 שעה

טאָר זיז אַרבייטען אַווערטסיס מעהר וויא 30 מאָל און ניט איבער 3 שעה אויף איין מאָל. אויך איז בעשטימט א מינימאלער לוינ פיר פרויען פון 67 סענט ביז 1.25 פער טאָג. אַווער-טיים מוז געצאָהלט ווערען דאָפּעלט.

פאר מענער איז דער מינימאל-לוינ פון 10 און א האַלב ביז 15 דאָלאַר פער וואָך. דער 8-שטונדען-אַרבייטס-טאָג איז שוין איינגעפיהרט ווייט 1901. אין דיא בירזע-קען אַרבייט מען בלויז 44 שעה א וואָך. געוועהנליך אַרבייט מען דיא ערשטע טעג אין וואָך צו 8 און דריי פער-טעל שעה און שבת בלויז ביז 12 אָדער איינס. יעדער פאבריקאנט איז פערפליכטעט צו פערזיכערען אויף זיין אייגענער רעכנונג זיינע אַרבייטער פון אונגליקס-פעללעך. דיא פערזיכע-רונג מוז געמאכט ווערען אין דיא רעגירונגס-פערזיכערונגס-אויסשטאָלען.

דער לעזער וועט זיך אודאי טראַכטען, אז אויך דאָ האָבען מיר פיעלע גוטע געזעצע, זיי בלויבען אָבער ליידער ניט מעהר וויא אויף פאפיער. אין נירזעלאַנד, ווייניגסטענס ביז איצט — זיינען דיא געזעצע פינקטליך דורכגע-פיהרט געוואָרען. מען האָט אָנגעשטעלט 164 אינספעקטאָרס, וועלכע געפינען זיך אונטער די השגחה פון א שעה. דיא אינספעקטאָרס זיינען פערטיילט אין דיסטריקטען און זייער אויפגאבע איז אויפצופאסען, אז דאָס געזעץ זאָל שטרענג דורכגעפיהרט ווערען. זיי מענען צו יעדער צייט אריינקומען אין פאבריק און נאָכזעהן, אז אין פאבריק זאָל זיין ליכטיג, ריין, גערוימיג, פערזאָרגט מיט ריינע, קאלטע וואַסער, גוט ווענטילירט, פייער-פרוה; עס זאָלען זיין בע-זונדערע צימער צום עסען, דיא אַרבייטער זאָל לען זיין פערזיכערט פון אונגליקספעללע און-זי זיי זאָלען ניט אַרבייטען מעהר וויא דיא גע-זעצליכע צייט. בקיצור, דיא אינספעקטאָרס מוז זען אויפפאסען, אז אלע געזעצע, וועלכע זיינען נוגע צו שיעצן דעם אַרבייטער זאָלען דורכגע-פיהרט ווערען.

אָנפאנגס האָבען דיא פאבריקאנטען גע-פרובט צו איבערטערעטען דאָס געזעץ דורך כא-באר, עס איז זיי אָבער ניט געלונגען; ביס-לעכווייז האָבען זיי זיך אזוי צוגעוואוינט צו האנדלען געזעצליך, אז זיי אליין געפינען עס איצט אין אָרדנונג, און מיינען אז אנדערש קען און דארף גאָר ניט זיין. דענאָך איז דיא אויפ-

סיאן, וועלכע האָט גרינדליך אונטערזוכט דיא לאַגע פון דיא אַרבייטער און אלס רעזולטאַט פון איהר אונטערזוכונג זיינען די אַרבייטער-געזעצע, וועלכע מען האָט ארויסגעגעבען אין 1891, 1894, 1896 און 1901.

קודם כל האָט מען אָנגעשאפט דיא טראַק-סיסטעם און דיא סוועטינגסיסטעם. יעדער אַר-בייטער מוז לויט דעם געזעץ קריגען א מיני-מאלען לוינ, און דער לוינ מוז אויסגעצאָהלט ווערען יעדע וואָך אין מזומן.

פון דיא סוועטינגסיסטעם איז מען פטור געוואָרען אויף אזא מין אופן: יעדער פלאַץ, וואו עס אַרבייטען צוויי אָדער מעהר אַרבייטער, עס מאַכט ניט אויס, ווער די אַרבייטער זיינען, אפילו אייגענע קינדער, ווערט בעטראַכט אלס א פאבריק און איז אונטערגעוואָרפען אַלע פאבריק-געזעצע. און אין 1901 איז די סווע-טינגסיסטעם אין גאנצען אָנגעשאפט געוואָרען קינדער אונטער 14 יאָהר טאָרען ניט בע-שעפטיגט ווערען; אויך דאָן מוזען זיי בריינגען א צייגנים, אז זיי האָבען געענדיגט ווייניגסטענס 4 קלאסען פון איין עפענטליכער שולע און א צייגנים פון א דאָקטאָר, אז זיי זיינען געזונד.

קיין קינד טאָר ניט אַרבייטען מעהר וויא 45 שעה אין וואָך. מען טאָר אויך ניט בע-שעפטיגען קיין קינדער נאָך 6 אוהר; שבת מוז זען זיי קריגען א האַלבען טאָג, זונטאג א גאנצען טאָג און נאָך ווייניגסטענס 6 וואָכן-טעג אין יאָהר מוזען זיי זיין פריי.

אין נירזעלאַנד איז געווען א מנהג, אז מען פלעגט אוועקגעבען קינדער צו לערנען א פאך. דאָס קינד פלעגט אומזיסט מוזען אָפ-היב'ן 2—3 יאָהר, מען האָט איהם כלומרשט געלערענט, אין דער אמת' אָבער האָט ער גאָר געטאָן דיא אַרבייט פון א דיענסט אָדער א נאָנקע, און ווען זיין צייט איז אויסגעווען, האָט מען איהם אוועקגעלאָזען און גענומען א נייעם. דאָס פאבריק-געזעץ האָט א סוף געמאכט צו דעם מין עקספּלואַטאציע. עס האָט בע-שטימט, אז יעדער לעהרלינג מוז קריגען א מיני-מאלען לוינ פון ערשטען טאָג אָן און דער לוינ שטייגט מיט 75 סענט פער וואָך יעדעס יאָהר, אָנהויבענדיג פון 16 ביז 20 יאָהר.

במעט דיא זעלבע געזעצע זיינען אויך גיל-טיג פיר פרויען, מיט דיא איינציגע אויסנאָהמע, אז א פרוי מעג אַרבייטען אַווערטסיס, אָבער ניט מעהר וויא 2 מאָהל א וואָך און דורך'ן יאָהר

וויזען באותות ומופתים, אז אזא מין געזעץ מוז רואינירען דיא פראדוקציע און עס וועט בריינגען דעם ערנסטען און שרעקליכסטען קריזיס. „וואס ווילט איהר“, האבען זיי ניט אויפגעהערט צו קלאגען „איהר ווילט איינפיהרען סאציאל-ליזמוס?“

עס האט זיי אבער נאך נישט געהאלפן. דער ענגרישער מיניסטער איז געשטאנען פעסט פיר זיין פראיעקט און אין 1895 איז דער פראיעקט געווארען געזעץ, אבער אלס פראגע, און אין 1900 בעשטעטיגט אלס שטענדיגער געזעץ.

דאס צוואנגס-שיעסדסגערעכט איז צוואמעג געזעצט אויף אזא מין אופן:

אין די אינדוסטריעלע צענטערס איז פאראן א גאנצע רייע פון פערגלייכונגס-קאמיסיען (Board of Conciliation) וועלכער בעשטעהט פון 4 אדער 6 מיטגלידער. איין העלפט איז ערוויילט פון די ארגאניזירטע ארבייטער און די אנדערע העלפט פון די ארגאניזירטע קאפיטאליסטען. הויבט זיך אן אירענע וועלכער סכסוך צווישען קאפיטאל און ארבייט, ווערט די ארבייט פארטגעזעצט, ווי עס וואלט נאך נישט פארגעקומען, און דיא שטרייטפראגע ווערט דורך רעפרעזענטאנטען פון ביידע צדדים פארגעלייגט פאר די קאמיסיען, וועלכע זוכט דעם שטרייט צו ענדיגען אויפ'ן פריעדליכען אופן. געלייגט עס זיי ניט צו בריינגען צו א סעטלמענט, דאן ווערט די זאך איבערגעגעבן בען צו דיא לעצטע אינסטאנץ — צו דיא שטאטס-שיעסדסגערעכט (ארביטריישאן קאמיטע) וואו דער שטרייט ווערט ענטשיידעט און איז בינדענד פיר ביידע צדדים און האט דיא גילטיגקייט פאר די גאנצע מדינה. דער באאדער ארביטריישאן בעשטעהט פון 3 מיטגלידער; דער איינער איז ערוויילט דורך דיא ארגאניזירטע ארבייטער, דער צווייטער דורך דיא ארגאניזירטע ארבייטגעבער, און דער דריטער, גע-וויינליך א סופרים קארט ריכטער, ווערט בע-שטימט פון די רעגירונג. די קאמיסיען ווערט ערוועהלט אויף דריי וואגן.

אנטייל געהען אין דיא וואהל פון א מיט-גליעד פון די קאמיסיען קענען בלויז מיטגליעדער פון ארגאניזירטע ארבייטער ארגאניזאציען נען. אויך דיא ארבייטסגעבער מוזען זיין צוויי-שען זיך ארגאניזירט, כדי צו קענען אנטייל געה-מען אין דיא וואהל. דער פסק, וועלכען דיא

זיכט פון דיא אינספעקטאָרס אויף א האָר ניט שוואַכער געוואָרען.

זאָ, צום ביישפּיעל, איז אַן אַרבייטסגעבער בעשטראָפּט געוואָרען מיט 15 דאלער דערפאַר, וואָס ער האָט געלאָזט אַרבייטען זיינעם אַן אַר-בייטער שבת נאָך איינס אוהר; אַן אנדערער איז בעשטראָפּט געוואָרען מיט 7 און אַ האַלב דאלאַר, ווייל ער האָט געמאַכט אַרבייטען אַ קינד 9 און אַ האַלב שעה, אַ דריטען האָט מען פער'משפּט צו 17 און אַ האַלב דאלאַר שטראָף, ווייל ער האָט ניט געגעבען זיינע אַרבייטער דיא בעשטימטע מיטאָנסצייט. ניט נאָר דיא באַ-סעס, נאָר פּיעלע פון דיא אַרבייטער נופּא זיין גען אָנפאַנגס געווען געגען דיא פאַבריקגעזעצע, ווייל זיי האָבען גערעכענט, אז דאָס וועט רואיני-רען דיא פראדוקציע. עס האט זיך אבער אויס-געלאָזען, אז מען האט עררייכט גראדע דעם היפף דערפון.

* * *

עס איז איבריג דאָ צו שילדערן דעם חורבן, וועלכען סטרייקס, באַיקאָטס, לאקאויטס בריינגען אין דיא רייען פון דיא ארבייטער; יעדער לעזער ווייס עס אליין גאנץ גוט. ליידער אבער זיינען דערווייל סטרייקס און באַיקאָטס דיא איינציגע כלי זיין, מיט וועלכע דער ארביי-טער קעמפּפט ניט נאך פיר דיא פערבעסערונג און ערלייכטערונג פון זיין לאַגע, נאך זעהר אָפּט פשוט פיר זיין עקזיסטענץ. אז דאָס איז אַבער אַ שלעכטע וואָפּען, מיט וועלכען דער ארבייטער פערוואונדעט אָפּט זיך אליין, איז אויך איבעריג צו זאָגען.

נירזעלאַנד איז דיא איינציגע מדינה אויף דער וועלט, וואו סטרייקס, באַיקאָטס און לאקאויטס זיינען אָנגעשאפּט, דען יעדער סכסוך צווישען קאפיטאליסטען און ארבייטער מוז גע-ענדיגט ווערען דורך אַ צוואנגס-שיעסדסגערעכט (ארביטריישאן קאמיטע).

ווען דער ארבייטסמיניסטער ריעווס האט אין 1894 פארגעשלאגען דעם פראיעקט אין פארלאמענט, האט מען איהם אויפגענומען גאנץ קאלט; ניט נאך דיא קאפיטאליסטען האבען אויפגעהויבען א געוואלד, אז דיא רעגירונג געהט זיך אריינמישען אין זייערע קאפיטאלי-סטישע „פריוואט“ געשעפטען, נאך אפילו א סך פון דיא ארבייטער האבען זיך אויך געשטעלט אנטקעגען. איבערהויפט דיא קאפיטאליסטען האבען אָנגעגעבען אקטען. זיי האבען בע-

דאָס שיערס-גערעכט איז איינגעפיהרט געוואָרען זיינען אין ניוזעלעלאנד געווען 2,459 פאַבריקען מיט 27,389 אַרבייטער; מיט 5 יאהר שפּעטער האָט שוין דאָס לאַנד געזעהלט 3,163 פאַבריקען מיט 41,724 אַרבייטער.

אויסער דעם איז דאָ נאָך פאַרגעקומען אזא מין איבערקערענעס: דיזעלעב קאפיטאַל-ליסטען, וועלכע האָבען פריהער געריסען קברים, אז דאָס שיערס-גערעכט וועט זיין א פלאג פאר'ן לאַנד, האַלטען איצט פיר איהם שטאַל און איי-זען! דען, ערשטענס, קענען זיי איצט אָנגעה-מען בעשטעלונגען און גאָר קיין מורא נישט האָ-בען, אז אין מיטען דערניצען וועט גאָר אויסברע-כען א סטרויק און זיי וועלען נישט קענען צושטע-לען דאָס סחורה. צווייטענס, דארפֿען זיי קיין פחד נישט האָבען, אז זייערער א קאָנקורענט וועט זיי פאַריאָגען פון מאַרקעט, ווייל ער צאָהלט ווייניגער דאָ אַרבייטער און קען דאָרום פער-קויפֿען דאָ סחורה וועלזעלער. לויט דעם בע-שלוס פון שיערס-גערעכט מוזען אלע פונדעם זעל-בען פאַך צאָהלען דעמוזעלעכען לוי'ן (ד.ה. א מי-נימאַל-לוי'ן). אז דאָס פובליקום איז צופריעדען איז דאָך אורדאָי נישטאָ וואָס צו רעדען. עס איז גענוג צו דערמאָנען פיר אונזערע אַמעריקאנער-לעזער דעם פאַר-צוויי-יאהריגען קוילענסטרויק, ווען מען איז געווען געצוואונגען צו צאָהלען 12 און 14 דאָלאַר פאַר אַ טאָן קוילען.

דער גאנצער עסק, ד.ה., דאָס שיערס-גער-עכט קאָסט די מדינה אַן ערך פון א 16 טויז-זענד דאָלאַר א יאָהר. דער קוילענסטרויק אַליין האָט געקאָסט אַמעריקא ביז 100 מיליאָן טא-לער! אויסער דאָ גייסטיגע און פיזישע ליי-דען, וועלכע עס האָבען געהאַט אויסצושטעהן נישט נאָר דאָ סטרויקער מיט זייערע פאַמיליען, נור דאָס פובליקום בכלל.

* * *

פרויען געניסען אין ניוזעלעלאנד פולע און גלייכע רעכטע וויא דאָ מענער. זיי נעהמען איין אַנטייל אין פאָליטיק מיט מענער צוגלייך. דאָ טענות פון דאָ, וועלכע האַלטען, אז א פרוי דאַרף בלויז זיין א געבער-מאַשין, אַ ניאנקע, אָדער אַ ליאלקע (דאלל), אז סטאָמער וועלען דאָ פרויען זיך אָנהויבען צו געשעפטונגען מיט פאַ-ליטיק, איז א סוף צו זייער, „ווייבליכקייט“, אַ סוף צום פאַמיליען-לעבען — די טענות האָבען גראַדע אזא ממשות, ווי די טענות, אז עס מוזען און עס וועלען תמיד זיין עשיירים

קאָמיסאַן גיט ארויס, איז גילטיג פיר דאָס גאַנצע לאַנד, אפילו פיר דאָ נישט-אָנגאניזירטע אַרבייטער אויך. דער פסק בלייבט אין קראַפט פיר דריי יאָהר, ד.ה., סטאָמער וויל א בעלי-הבית נישט נאָכגעבען און ער בעשליסט בע-סער צוצושליסען זיין געשעפט, אויב ער עפענט עס פון דאָס ניי אין דעם משך פון 3 יאָהר, מוז ער האַנדלען נאָך די ענטשטידונג פון די קאָ-מיסאַן.

דאָס שיערס-גערעכט פעהראַנדעלט די קלאַ-גען גיך; שפעטסטענס אין 2 מאָנאַט ארום ווי דאָ קלאַנע איז פאַרגעבראַכט געוואָרען, מוז זי פעהראַנדעלט ווערען און נישט ליינגער וויא אין פערלויף פון איין מאָנאַט, מוז דער פסק ארויס-געגעבען ווערען. ביין פעהראַנדלען ווערט דאָ קלאַנע גענוי אונטערווכט. ביידע צדדים זיינען פערטרעטען דורך סעקרעטערע, דורך פרעזידענ-טען, דורך עדות. קיינע אַדוואָקאַטען, וועלכע זאָלען פערדרייען דאָ מוחות, ווערען נישט צוגע-לאָזען, סיידען ביידע צדדים זיינען מסכים דע-רויף. דאָ פעהראַנדלונגען ווערען געפיהרט עפענטליך.

ווען דער סכסוך איז מכח לוי'ן און דאָ אַר-בייטער געווינען, דאָן מוז דער קאפיטאַליסט צאָהלען דעם ריקשטענדיגען לוי'ן פון דעם טאָג אָן זינט דער סכסוך האָט זיך אָנגעהויבען. זאָ צום ביישפּיל: זיינען אין דעם יאָהר 1905 פאַרגעבראַכט געוואָרען 295 קלאַנען פאַר'ן שיערס-גערעכט, פון וועלכע 232 האָט מען ענט-שיעדען צום גונסטען פון דאָ אַרבייטער און דאָ איבעריגע האָט מען צוריקגעוויזען. דאָ אַרבייטסגעבער האָט מען פער'משפט צו צאָה-לען ריקשטענדיגען לוי'ן, 2,647 טאלער. „ריק-שטענדיגע לוי'ן“ מיינט דעם חילוק צווישען דעם פרייז, וואָס דער קאפיטאַליסט האָט געצאָהלט דעם אַרבייטער אין דער אמת'ן און דעם, וועל-כען ער האָט איהם געדארפט צאָהלען. אויסער דעם שיערס-גערעכט איז דעם פערגלייכונגס-קאָמיסאַן Board of Conciliation געלונגען צו סעטלען 312 קלאַנען, ביי וועלכע דאָ באַסעס האָבען בעצאָהלט \$7,315 טאלער ריקשטענדיגען לוי'ן.

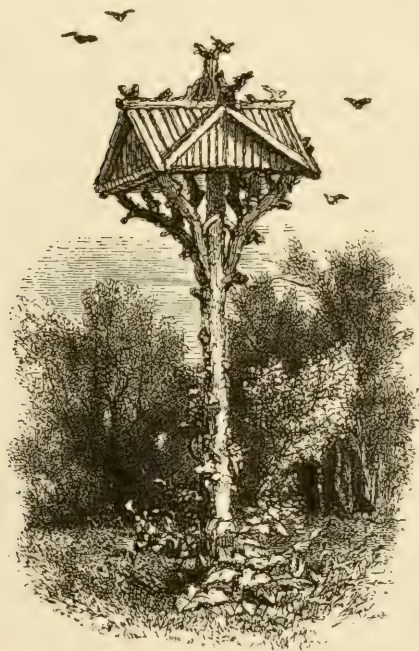
וויא ווייט דער סטראַשונאָק פון דאָ קאָ-פיטאַליסטען איז ריכטיג, אז דאָס שיערס-גערעכט וועט רואינירען די פראָדוקצאַן און וועט פער-טרייבען דעם קאפיטאַל פון דער מדינה, קען מען אַם בעסטען אורטהיילען דערפון, אז איידער

ניסמעסיג גליקליכע שלום בית, וויא אין ניר-
זעלאנד. דיא פרויען זיינען דאָס רוב ענטווי-
קעלט און אינטערעסירען זיך מיט וויכטיגערע
ענינים, וויא מיט פוצען זיך, טרייבען רכילות
און קאכען געשמאקע צימעס פיר'ן מאן, (דאָס
לעצטע ווערט ביי זיי אויך בשום אופן ניט
פערנאכלעסיגט). דער מאן בעטראכט דיא פרוי
פאר א מענש, און ער בעהאנדעלט איהר אויך
אזוי. דיא קינדער קריגען פון זייערע ענטוויקעל-
טע מוטערס גוטע ערציהונג.

דער לעזער זעהט, אלזא, אז פון דיא אלע
מעשים תעותעים, וועלכע מען האט נביאות
געזאגט, ווען פרויען זאלען האבען פאליטישע
רעכטע, האט זיך גאָר אויסגעלאָזען, אז אין
יעדען פרט איז אויסער גוטעס גאָר נישט ארויס-
געקומען.

און אביונים, וויא דיא בעהויפטונג, אז דיא
פרויען וועלען איבערהויפט ניט מאכען קיין גע-
ברויך פון זייערע פאליטישע רעכטע און טאָר
מער יא, וועלען זיי צוריקהאלטען דעם פראָ-
ציאָנער, קאָנסערוואַטיוו. דיא 10 יעהריגע פראָק-
ציאָנער, קאָנסערוואַטיוו, דיא 10 יעהריגע פראָק-
טיקע האָט אויך דאָ בעוויזען, וויא פאלש דיא
בעהויפטונגען זיינען. זאָ, צום ביישפיעל, אין
1899 האָבען פון מענער געוואומטעט 79 פראָ-
צענט, פון פרויען 75 פראָצענט; אין 1902
האָבען מענער געוואומטעט 78 פראָצענט, פון
פרויען 74 און א האלב פראָצענט. די פרויען
האָבען אונטערשטיצט און געוואוט פאר אלע
פראָגרעסיווע רעפארמען.

וואָס אנבעלאנגט דעם פאמיליען-לעבען,
קענט איהר קוים וואו געפינען אזא פערהעלט-

טאלסטאָי וועגן שעקספיער

(פארטזעצונג)

זאָגט דער נאָר אַרויס א נבואה, וועלכע פאסט זיך גאָר ניט צום ענין, און אלע געהען אוועק. די דריטע סצענע ווערט ווידער אריבער געטראָגן צו גלאָסטער'ן אין שלאָס. גלאָסטער דערציילט עדמונד'ן, אז דער פראנצויזישער קער נישט איז שוין אָנגעקומען מיט זיין חיל און אז ער האָט בדעה צו העלפֿען ליער'ן. ווי ער הערט דאָס, בעשליעסט עדמונד צו מסר'ן זיין טאטען אלס פעררעטהער, אום צו קענען קריגען זיין ירושה.

דיא פיערטע סצענע קומט ווידער פאָר אין דער וויסטעניס נעבען דער האַלופקע. קענט פארבעט ליער'ן אריינקומען אינעווייניג, אָבער ליער ענטפערט איהם, אז ער האָט ניט קיין אור-זאכע זיך צו בעשיצען פון דעם שטורם, אז ער פיהלט איהם גאָר נישט, האָבענדיג א שטורעם אין זיין מוח, וועלכער איז אַרויסגערופען געוואָרען פון די אונדאנקבארקייט פון זיינע טעכטער, און דיעזער שטורעם פערלעשט אלצדינג. דיעזער אמת'ער געפיהל, אז מען זאָל איהם אַרויסגעבען מיט פראָסטע ווערטער, וואָלט ער געקענט אַרויסרופען מיט-געפיהל, — צווישען דיזען אונד-אויפהערליכען באַמבאָסטישען גרימצאָרן בע-מערקט עס קיינער ניט און עס פערליערט יעדע בעדייטונג.

עס שטעלט זיך אַרויס, אז די כאַלופקע, אין וועלכער מען פיהרט ליער'ן, איז דיא זעלבע, וואָהין עדגאָר, פערשטעלט פאָר א משוגענעם, עס הייסט, פשוט נאָקעט, איז פאָרגאָנגען. עד-גאָר קומט אַרויס פון אינעווייניג, נור קיינער פון די אלע מענשען, כאָטש זיי האָבען איהם אלע גוט געקענט, דערקענט איהם ניט, פונקט אזוי ווי מען דערקענט ניט קענט'ן, און עדגאָר, ליער און דער נאָר הויבען אָן צו ריידען אונד-זינגען רייד, וועלכע ציהען זיך מיט אייניגע אונטערברעכונגען אויף פיעלע זייטלעך.

אין מיטען פון דיזער סצענע קומט אַריין גלאָסטער, וועלכער דערקענט אויך ניט, ניט קענט'ן און ניט זיין זוהן עדגאָר, און דערציילט,

ער דריטער אַקט פאָנגט זיך אָן מיט דונערען און בליטצען, א זעלטענער שטורם, אַזא שטורם, וועלכער, וויא דיא פערזאָנען אין דער פיעסע זאָגען, איז גאָר קיין מאָל ניט געווען. אויף דעם ווילד-

פערוואקסענעם אָרט דערציילט א הויפּמאָן קענ-טען, אז ליער, אַרויסגעטריבען פון זיינע טעכ-טער'ס הייזער, לויפט אַרום איבער דיא ווילדע געגענער, רייסט דיא האָר פון קאָפּ און וואָרפט זיי פאָר דעם ווינד, און אז אויסער דעם נאָר, האָט ער קיינעם מיט זיך. דערפאָר דערציילט קענט דעם הויפּטמאָן, אז דיא פירשטען האָבען זיך צוקריגעט און אז די פראנצויזישע אַרמעע איז שוין אָנגעקומען קיין דאָווער. און נאכדעם וויא ער איז איהם דאָס מודיע, שיקט ער איהם אוועק קיין דאָווער, צו טרעפֿען זיך מיט קאָר-דיליען.

די צווייטע סצענע פון דעם דריטען אַקט קומט אויך פאָר אויף דעם ווילד-פערוואקסענעם אָרט, גאָר אויף אַן אנדער טהייל. ליער שלעפט זיך אַרום איבער דער ווילדערניס און זאָגט אזעלכע רייד, וועלכע דארפֿען כלומרש'ט אויס-דריקען זיין פערצווייפלונג. ער ווינשט, אז די ווינטען זאָלען בלאָזען אזוי שטארק, אז די באַקען זאָלען ביי זיי פלאַצען; דער רעגען זאָל פער-פלייצען אלץ מיט אַנאָנד, דער בליטץ זאָל אַפּסמאַליען זיין ווייסען קאָפּ און דער דונער זאָל פורפלאַכען די גאנצע וועלט און אויסראָטען אלע קערנער „וואָס מאכען אונדאנקבארע מענ-שען“. דער נאָר האָלט ווידער אין זאָגען אונד-זינגע ווערטער. קענט קומט אַרויף. ליער זאָגט, אז צוליעב א געוויסע אורזאכע וועט מען אין דיזען שטורם אויסגעפינען אלע פערברע-כער און זיי פער'משפּט'ן. קענט, וועלכען ליער דערקענט גאָר אלץ ניט, סטאַרעט זיך איינשמור עסען איהם, ער זאָל פערגיין אין א האַלופקע, בעשיצען זיך פון רעגען. אין דעם מאָמענט

גערעכטס-מיטגלידער, זיצט איהר אויף, ווענדעט ער זיך צו קענט'ן.

„אקאטשן, די קאט'ן איז גראָה“, גיט ער גאר א געשריי.

„נעהמט איהר פריהער אויפ'ן פעהרער, דאָס איז נאנערלי“, שרייט ליער.

„איך שווער דאָ פאר דיזער עהרווירדיגער פערזאמלונג, אז זי האָט דעם ארעמען קעניג,

איהר פאָטער, געבריקעט מיט די פיס.“

„קום אַהער, פרוי, רופט מען דיר, גאנערלי?“ זאָגט דער נאר צום ליידגען בענקעל.

„און אָט איז א צווייטע“, שרייט ליער.

„האַלט זיא צו! וואפען, וואפען! פייער! שווער! דאָ איז פול מיט כאבאר! פאלשער

ריכטער, פאר וואָס האָסטו איהר געלאָזען אנט-לויפען?“

דיזער משוגענער געפילדער ענדיגט זיך דערמיט וואָס ליער ווערט אנשלאָפען. גלאָסטער

רעדט איינקענט'ן, וועלכען ער דערקענט נאָך אלץ ניט, ער זאָל ליער'ן אָפּפיהרען קיין דאָווער, און

קענט מיט'ן נאר טראָגען איהם ארויס. די סצענע ווערט איצט איבערגערוקט אין גלאָס-

טער'ס שלאָס. גלאָסטער'ן אליין דארף מען באַלד אָנקלאָגען אין פערזאמט צו זיינע הערשער. מען

בריינגט איהם אריין און מען בינדט איהם. דער פירשט פון קאָרנוואָל רייסט ביי איהם ארויס אן

אויג און צוקוועטשט זי מיט'ן פוס. ריגען זאָגט: „איינ זייט וועט לאַכען פון דער צוויי-

טער, די צווייטע אויף.“ דער פירשט וויל זיך נעהמען פאר דער צווייטער אויג, נור עפעס א

דיענער, דער גוטער יאָהר ווייס איהם פאר וואָס, נעהמט זיך דאָ פלוצלונג אָן פאר גלאָסטער'ן

און פערזאמלעט דעם פירשט. ריגען טיידטעט דעם דינער און ער זאָגט שטארבענדיג אָן

גלאָסטער'ן, אז איין אויג איז נאָך איהם געבליי-בען צו זעהען צרות אויפ'ן פירשט. דער פירשט

זאָגט: „אום ער זאָל נאָך מעהר ניט זעהן, לאָ-מיד עס פעהריטען“, און ער רייסט ארויס גלאָס-

טער'ס צווייטע אויג, און ווארפט זי אוועק אויף ד'רערד. ריגען זאָגט דאָ, אז דאָס האָט פער-

ראטהען עדמונד זיין טאטען. גלאָסטער כאַפט זיך גלייך, אז מען האָט איהם גענאָרט און אז

עדנאר האָט איהם גאָר ניט געוואָלט טיידטען. אזוי ענדיגט זיך דער דריטער אקט.

דער פיערטער אקט קומט וויעדער פאר אויף דעם ווילדען אָרט. עדנאר, נאָך אלץ אַנט-געהאָן פאר א משוגענעם, האַלט אין געקינסעל-

ווי אזוי זיין זעהן עדנאר האָט איהם געוואָלט טיידטען.

דיזע סצענע ווערט וויעדער איבערגעהאקט פון אנאנדערער אין גלאָסטער'ס שלאָס. אין דער

סצענע פערזאמט עדמונד זיין פאָטער און דער דיוק גיט זיך א וואָרט נוקם צו זיין זיך אָן

גלאָסטער'ן. די סצענע ווערט דאָן צוריק אומ-געוואנדעלט צו ליער'ן. קענט, עדנאר, גלאָס-

טער, ליער און דער נאר געפינען זיך אלע אויף א פארם און שמועסען. עדנאר זאָגט: „פראטע-

רעטמאָ רופט מיך און זאָגט מיר, אז נעראן כאַפט פיש אויף א ווענדע אין דער אָזערע פון

פינסטערנעס.“ דער נאר רופט זיך אָפּ: זאָגט מיר, איז א משוגענער א פרייז אָדער א פויער?

ליער, וועלכער איז שוין אראָפּ פון זונען, זאָגט, אז דער משוגענער איז א קעניג. דער נאר זאָגט:

ניין, דער משוגענער איז דער פויער, וועלכער מאַכט א פרייז פון זיין זעהן. ליער שרייט אויס:

צו האַבען א טויענער מיט רויט ברענענדע גייסטער, צישענדיג זאָלען זיי אויף זיי אָנ-

פאלען“ און עדנאר שרייט אז דער שמוציגער שר בייסט איהם דעם רוקען. אויף דערויף

ענטפערט דער נאר, אז מען טאָר ניט גלויבען „אין א געזאמטען וואָלף, אין די געזונדיקייט פון

א פערד, אין דער ליעבע פון א אינגעל און אין דער שבועה פון א זונה. דאָן גיט זיך ליער'ן

אויס, אז ער משפט זיינע טעכטער... „דו זען זיך דאָ, הערסט געלערנטער ריכטער“, זאָגט ער,

רעדענדיג צום נאָעמען עדנאר'ן... „דו, קלונער הערר, זען זיך דאָ. נו, איהר פוקס'כעס.“

עדנאר זאָגט: „זעהט נור ווי ער גלאָצט מיט די אויגען. מוזטו, מאַדאם זונה, זאָגאר אין גע-

ריכט אַנשטעלען דייע אַויגעלאַך? געה, בעססי, אריבער דעם טייך און קום צו מיר“, און דער

נאר זינגט:

„איהר שופעלע האָט זיך צושפאלטען,

דערפאר האָט זי פון דיר בעהאַלטען

פאר וואָס זי קען צו דיר ניט קומען.“

עדנאר רעדט זיך ווייטער אויף זיין שטיי-

גער. קענט לייגט פאר, אז ליער זאָל זיך צוליי-גען, אָבער ליער פיהרט אלץ ווייטער אָן זיין

אויסגעטראַכטען משפט: „בריינגט אריין זיי-ערע עדות“, שרייט ער.... „דו ריכטער אים

עהרווירדיגען מאַנטעל, אויף דיין אָרט“, זאָגט ער צו עדנאר'ן. „און דו“ (זאָגט ער צום נאר), זיין

שוותה אין דער גערעכטיגקייט, זען זיך אויפ'ן ריכטער-באָנק לעבען איהם. איהר זייט דאָך א

פאר וואָס ער האָט איהם פערטריבען, דאָך וואָרפט ער נאָך אריין זיינע אוננוויטהיגע משר גענע אויסגעשרייען, וועלכע שעקספיער האָט געוואוסט, ווייל ער האָט מן הסתם געלעזען האָר ראַנעט'ס בוך, וועלכע עדגאר האָט אָבער בשום אופן ניט געקאנט וויסען. א חוץ דעם, האָבען זיי זיך פאר זיין איצטיגער לאַגע אין גאנצען ניט געפאסט. ער זאָגט אזוי: „פינף פריינד זיי נען מיט אַ מאָל געזעסען אין דעם ארעמען טאם: דער טיוועל פון תאוה, אבידיענט רופט מען איהם; האפטאנץ, דער שר פון שטומענים; מאהו, דער האר פון גנבה; מאדא, דער האר פון רציחה; און פיבערטידזשבעט, וועלכער שיקט אָן קרומע מיילער און לאַמעניש, היינט האָט ער שוין קאמער-מיידלאך און בעדיענע-רינס.“

דערהערענדיג אזעלכע רייד, נעהמט גלאַס-טער און שיינקט עדגאר'ן אוועק זיין בייטעל געלט און זאָגט:

וואָס איד בין אזא עלענדער

מאכט דיך גליקליכער; הימלען, מאכט אזוי,

זאָל דער מיט איבערפלוס און תאוות אָנגעזעטיג-

טער מאַן,

וואָס פערשקלאַפט דיין געזעץ, וואָס וויל ניט זעהן, ווייל ער פיהלט ניט, דיין מאכט דערהיילען שנעל. אזוי זאָל די פערטיילונג אַבשאפען דעם איבערפלוס, און יעדער מענטש זאָל האָבען גענוג...

אַפּאָגנענדיג דיזע מאַדנע רייד, בעט דער בלינדער גלאַסטער עדגאר'ן, ער זאָל איהם צו פיהרען צו א געוויסען פעלז, וואָס הענגט איי-בער דעם ים, און זיי געהן אוועק.

די צווייטע סצענע פון דעם פירטען אַקט קומט פאַר לעבען דעם פאַלאַץ פון דעם פירשט פון אַלבעני. גאנערלי איז ניט בלויז אַן אכזר, זי איז גלאַט פערדאָרבען אויף. זי פעראכטעט איהר מאן און ענטדעקט איהר ליבע צום אויס-וואורפערמונד, וועלכער האָט שוין איצט אָנגע-ירש'נט דעם טיטול פון גלאַסטער, זיין פאָטער. עדמונד פאָהרט אוועק און גאנערלי מיט איהר מאן האָבען א געשפרעך. דער פירשט פון אַל-בעני, דער איינציגער פערזאָן מיט מענשליכע געפיהלען, וועלכער איז נאָך פריהער געווען אונ-צופריעדען מיט דעם אופן, ווי אזוי זיין ווייב באגייט זיך מיט איהר פאָטער, נעהמט זיך איצט אָפען אָן פאַר לייער'ן. אָבער זיין געפיהל גיט ער ארויס מיט אזעלכע רייד, אז מען וויל איהם ניט אין גאנצען גלויבען. ער זאָגט אז א בער

טע ווערטער א מאַנאָלאָג ווענען דעם ווי דאָס מזל דרעהט זיך און ווי גוט עס איז, אז מען פער-זוכט נאָך ניט צו לעבען אין גדולה. דאן קומט צו איהם, מען ווייסט ניט ווי אזוי, אין דער וויל-דערניס, זיין פאָטער, דער בלינד געוואָרענער גלאַסטער. ער קומט געפיהרט פון אן אלטען מאן. גלאַסטער רעדט אויף ווענען דעם, ווי די רעדעל פון מזל דרעהט זיך. ער רעדט פון דעם אויף שעקספיער'ס כאַראַקטעריסטישע שפראך, וואָס איהר הויפט-אייגענשאַפט בעשטייט אין דעם וואָס די געדאנקען פון די רעדענדע פאלען זיי איין אָדער פון דעם קלאַנג פון די ווערטער אָדער פון זייערע קאָנטראַסטען. גלאַסטער בעט דעם אלטען מאן, וועלכער פיהרט איהם, ער זאָל איהם פערלאָזען, אָבער יענער דערמאנט איהם, אז ער קען דאָך ניט זעהן דעם וועג. גלאַסטער זאָגט, אז ער האָט פאַר זיך קיין וועג ניט און דעריבער דארף ער קיין אויגען ניט, און ער גיט ווייטער צו פערשטיין, אז ער האָט זיך אויסגע-גלייטשט ווען ער איז געווען זעהענדיג, און אז אָפטמאָל איז נאָך דער חסרון א מעלה. „אה, עדגאר, מיין טייערער זוהן“, זאָגט ער ווייטער, „ווען איד וואָלט נור נאָך געלעבט אזוי לאַנג ביז איד זאָל דיך קענען זעהן מיט מינע הענט, וואָלט איד געמיינט, אז איד האָב צוריקגעקראָך גען מינע אויגען.“ עדגאר הערט דאָס אלץ גאקעטערהייט און נאָך אלץ פארשטעלט פאַר א משוגענעם און ער לאָזט זיך נאָך אלץ ניט דער-קענען צו זיין פאָטער. ער נעהמט איבער דעם פלאַץ פון דעם אלטען פיהרער און רעדט מיט זיין פאָטער, וועלכער דערקענט ניט זיין קול, נור ער מיינט אלץ, אז דאָס איז אן אומוואַנד-דערנדער משוגענער. גלאַסטער בענוצט זיך מיט דער געלעגענהייט און זאָגט ארויס א חכמה: „דאָס איז דאָך די קללה פון אונזער צייט; „משוגעים פיהרען בלינדע“. ער וויל ניט אַנ-דערשט, נור אז דער אלטער מאן זאָל אוועק. עס איז אָבער קענטיג, אז ער פערלאַנגט דאָס ניט צוליב אן אורזאכע, וועלכע איז פאַר איהם אין יענעם מאָמענט געווען נאטירליך, נור כדי, אז זוען ער וועט בלייבען אלץ פאַר עדגאר'ן, זאָל ער קענען אויספיהרען די ווייטערדיגע סצענע, וואו ער בילדט זיך איין, אז ער שפרינגט אראָפּ פון פעלז.

כאָטש עדגאר האָט דאָך ערשט דערוועהן, אז זיין פאָטער איז בלינד געוואָרען און ער איז געוואָהר געוואָרען, אז זיין פאָטער האָט חרטה,

וואס'רע געסט ס'זיינען געווען אין איהער
אויגען, וועלכע זיינען דאן אָוועק
ווי פערל אראָבעטריפט פון די מענטשן.
און אזוי ווייטער.

דער הויפּמאן דערציילט, אז קארדילא
ווייל זיך זעהן מיט איהר פאָטער. קענט אָבער
זאָגט, אז ליער שעהמט זיך זי צו זעהן, מחמת
ער איז זיך מיט איהר אזוי שלעכט בעגאנגען.

אין דער פיערטער סצענע רעדט קארדילא
מיט א דאָקטאָר און דערציילט איהם, אז מען
האָט געזעהן ליער'ן און אז ער איז אמת משוגע.
אויפ'ן קאָפּ טראָגט ער א קראַנין פון פערשידע-
דענע ווילדע גראָזען און אזוי וואַנדערט ער ארום,
און אז זי האָט געשיקט סאָלדאטען זיי זאָלען
איהם געפינען. זי לייגט נאָך צו, אז זי ווינטשט,
אז אלע בעהאַלטענע רפואות זאָלען ארויסשפּראַך-
צען צוזאמען מיט איהרע טרעהרען, און אזוי
ווייטער.

מען זאָגט איהר אָן, אז די ארמען פון די
פירשטען קומען אָן. איהר אָבער קיממערט קיין
זאך ניט א חוץ איהר פאָטער, און זי געהט
אָוועק.

די פינפטע סצענע פון דעם פירטען אקט
קומט ווידער פאָר אין גלאָסטער'ס שלאָס.
ריגען רעדט מיט אַסוואַלד'ן, גענאָריל'ס עקאָ-
נאָס, וועלכער בריינגט א ברעיה פון גאנעריל צו
ערמונד'ן. זי דערציילט אַסוואַלדען, אז זי האָט
אויך ליעב ערמונדען און אזוי ווי זי איז אַן
אלמנה, איז גלייכער אז זי זאָל פאר איהם
חתונה האָבען איידער גאנעריל, און זי בעט
אַסוואַלדען, ער זאָל דאָס איהר שוועסטער געבען
צו פערשטיין. ווייטער זאָגט זי איהם, אז עס
איז געווען א קנאָפּער שכל גלאָסטער'ן בלינד
צו מאַכען און דאָך לאָזען איהם לעבען. און דער-
ריבער ראָטה זי אַסוואַלדען, אז אויב ער וועט
גלאָסטער'ן בעגעגענען, זאָל ער איהם טוירטען
און זי וועט איהם דערפאר גוט בערייעדיגען.

אין דער זעקסטער סצענע טרעט גלאָסטער
ווידער אויף מיט זיין זוהן ערגאָר'ן, וועלכען
ער דערקענט נאָך אַלץ ניט. יענער, ערגאָר,
(איצט שוין פארשטעלט פאר א פויער) מאַכט
זיך פאָר'ן פאָטער, אז ער פיהרט עס איהם צום
פעלז. גלאָסטער גייט זיך איבער פלאַכע לאַנד,
אָבער דער זוהן שמועסט איהם איין, אז דאָס
קלעטערען זיי קוים מיט צרות ארויף אויף א
משופּעדיגען באַרג. גלאָסטער גלויבט דאָס. ער-

אפילו וואָלט דאָך אויך געלעקט ליער'ס עהרוויר-
דיגקייט, אז אויב די הימלען וועלען ניט אראָפּ-
שיקען זייערע זוכטבאָרע גייסטער, זיי זאָלען ניט
דערלאָזען צו אַזעלכע געמיינע פערברעכענס,
דאן וועלען די מענשען אויפפערעסן איינע די
אַנדערע אזוי ווי די ווילדעסטע בראַוים א. ז. וו.
גאנעריל הערט איהם ניט און דאן הויבט ער
איהר אָן צו זידלען:

„קוק דיר אָן, טייוועל!

די ערגסטע העסליכקייט זעהט ניט אויס אין'ס
טייוועל,

אזוי שרעקליך ווי אין א פרוי.”

„א, דו וויסטער נאָר,” זאָגט גאנעריל, „דו
פערדארבענע און פערמאסקירטע זאך! א
חרפה!”

זאָגט דער פירשט ווייטער:

„פערווילדע ניט דיין צורה, וואָלט מיר געפאַסט
צו לאָזען די עזע הענד פאַלגען מיין בלוט, —
זיי זיינען פעהיג צוצוגלירערען און צורויסען
דיין פלייש און ביינער: דאָך כאַטש דו ביזט
א טייוועל,

דיא פרויען-פיגור דינע בעשיצט דיר.”

נאכדעם קומט אריין א שליח און זאָגט,
אז דער פירשט קאנוואַל, וועמען דער דיענער
האָט פערוואונדעט בשעת ער האָט ארויסגער-
סען גלאָסטער'ס אויגען, איז איצט געשטאָרבן.
גאנעריל איז געווען צופריעדען פון די נייעס,
זעהט זי אָבער פאָראַוים מיט שרעק, אז ריגען,
איצט אַן אלמנה, וועט ביי איהר אָפּגעהומען ער-
מונדען. דערמיט ענדיגט זיך די צווייטע סצענע.

די דריטע סצענע פון דעם פיערטען אקט
שטעלט פאָר דעם פראַנצויזישען לאַגער. פון א
געשפרעך צווישען קענט'ן און א הויפּמאן ווערן
מיר געוואָהר, אז דער פראַנצויזישער קעניג איז
ניטאָ אין לאַגער און אז קארדילא האָט ערהאַל-
טען א ברעיה פון קענט אז זי איז זעהר אומע-
טיג פון די נייעס וועגען איהר פאָטער. דער
הויפּמאן זאָגט, אז איהר געזיכט עראינערט איי-
נעם אָן א זונן מיט א רעגען.

איהרע שמויכלען און טרערען

זיינען געווען ווי א גלוקליכער טאָג; די
גלוקליכע שמויכלען
וואָס האָבען געשפּעלט אויף איהר צייטונגע ליפּ
האָבען געשיינט ניט צו וויסען

פון שמייערען געלד, פון דער לבנה. ער גיט עמי-
צען א מאס, דאן שרייט ער אויס, אז ער זעהט
א מויז און ער וויל זי פערנארען מיט א שטיקעל
קעז. דערנאך פאדערט ער פלוצלונג פון ער-
גאר'ן דעם פאססיר-ווארט און יענער ענטפערט
גלייך: „ויסע מארדזשאראם“. ליער זאגט:
„געה דורך!“ און דער בלינדער גלאסטער, וועל-
כער האט נישט דערקענט נישט זיין זוהן און נישט
קענט'ן, דערקענט דעם קעניג'ס שטימע.

דאן נאך דיזע צופלאגטערטע רייד, פאנגט
דער קעניג פלוצלונג אן אבצושפאטען פון די
חנפים, וועלכע פלעגן שטענדיג צובאמקען צו
אלין וואס ער האט געזאגט. „יא, און אין דער-
בער צייט אויך ניין, איז דאך געווען א פאלישע
תורה“. דערפאר ווען ער האט אין יענער
שטורעמדיגער נאכט נישט געקענט געפינען קיין
דאך איבער זיין קאפ, האט ער דערזעהן, אז דאס
איז אליין געווען ליגען. דערנאך זאגט ער, אז
אזוי ווי די גאנצע נאטור גיט זיך איבער צו זנות,
און גלאסטער'ס ממזר האט בעסער בעהאנד-
לעט דעם טאטען, ווי זיינע טעכטער האבען
איהם בעהאנדעלט (כאטש לויט דער געשיכטע
פון דער דראמא האט גאר ליער נישט געקענט
וויסען ווי ערמונד איז זיך בעגאנגען מיט זיין
פאטער) איז דעריבער, טאָ זאל זיך זנות אָנגעהן
אונגעשטערט. ובפרט נאך, אז ער איז א קעניג
און בעדארף האבען סאָדאטען. דאָ ווענדעט ער
זיך אין פאָרשטעלונג צו א צובעצקער דאמע
וואָס מאכט זיך פאר זעהר עהרליך, און ער
זאגט:

„דער וויעזעל-היר, אויך נישט דער זאמער
פערד געהט צו דעם

מיט ווילדערען אפעטיט;

אלע פרויען ירש'ען די געמער נור ביז'ן גארטעל,
פון אונטער אראפ איז אלעס דעם טייוועל'ס“.

און אפזאגענדיג דאס, גיט ליער א געשריי
און שפייט אויס פאר שרעק. דיזער מאָנאָלאָג
איז קענטיג געמיינט פאר'ן אקטיאר, ער זאל
איהם זאגען צום פובליקום. עס קען זיין, אז
אויף דער בינהעל מאכט ער א שטיקעל רושם,
אָבער ביי ליער'ן אין מויל זיינען די ווערטער
גאר נישט פאסיג, פונקט ווי זיינע ווערטער שמע-
קען מיט טיידט, ארויסגעזאגט ווען ער ווישט
זיך די האנט, ווען גלאסטער וויל זי א קוש טהאן.
דערנאך קומט מען ארויף אויף גלאסטער'ס
בלינדקייט, וואָס דאָס ברענגט וויעדער ארויף
אויף א וואָרט-שפיעל וועגען אַויג'ען, וועגען

נאר זאגט איהם, אז מען הערט שוין דאס רוישען
פון'ס ים. גלאסטער גלויבט דאס אויך. ערנאר
שטעלט זיך אָפּ אויפ'ן פליין און שמועסט איין
דעם טאטען, אז דאס איז ער שוין ארויף אויפ'ן
פלעז און דאס פאר איהם געפינט זיך דער שרעק-
ליכער אָבגורנט און ער גיט אוועק. גלאסטער
רעדט צו די געמער און זאגט, אז איצט ווארפט
ער פון זיך אראפ די לאסט פון זיינע צרות,
מהמת ער קען דאס שוין מעהר נישט אריבערטראָ-
גען און אז ער פערדאמט זיי נישט — די געמער.
אז ער זאגט עס אָפּ, גיט ער א שפרונג אויף דער
פלאכער ערד און פאלט, מיינענדיג, אז ער איז
דאס אראפגעשפרונגען פון פלעז. ביי דער
געלענעהייט האלט ערנאר א מאָנאָלאָג, וועלכער
איז נאך מעהר פערפלאגטערט איידער די פרי-
הענדיגע:

„איך ווייס נישט וויא איינרעדעניש קען רויבען
דעם אויז פון לעבען, ווען דאס לעבען אליין
גיט זיך אונטער די איינרוידעניש. וואלט ער
געווען ווי ער האט געדענקט,
וואלט מיט דיעזען דער געהאנק געווען פערביי.“

ער קומט צו צו גלאסטער'ן. פארשטעלענ-
דיג זיך שוין פאר א דריטע פערזאן, און קען
זיך גאר נישט אפּוואונדערען, דאס יענער האט
זיך גאר נישט צושערדיגט אראפפאלענדיג פון אזא
מורא'דיגער הויף. גלאסטער מיינט, אז ער איז
דאס טאקע אראפגעפאלען און ער מאכט זיך שוין
גרייט צו שטארבען. אָבער ער פיהלט, אז ער
לעבט און הויבט אָן צו צווייפלען, צי ער איז
דאס גאר אראפגעפאלען פון אזא הויף. ערנאר
רעדט איהם איין, אז ער איז דאס ווירקליך
אראפגעשפרונגען פון דער מורא'דיגער הויף-
קייט און ער דערציילט איהם, אז דער חברה-
מאן וואָס האט איהם פריהער געפיהרט, איז עס
געווען דער נישט-גוטער, וואָרים ער האט געהאט
אויגען ווי צוויי לבנות און טויזענד נעזער און
האָרדיגע הערנער. גלאסטער גלויבט דאס אליין
און ווערט איבערצייגט, אז זיין פריהערדיגע
פערצווייפלונג איז געווען די ארבייט פון'ס טייד-
וועל. און ער בעשליסט, אז פון איצט אָן און
ווייטער וועט ער שוין מעהר נישט ווערן פערצוויי-
פעלט, אָבער וועט רוהיג ווארטען אויפ'ן טיידט.
דאָ קומט ארויף ליער, וועלכער איז צוילעב עפעס
אן אורזאכע בעדעקט מיט ווילדע בלומען. איצט
איז ער שוין גאר משוגע און זיינע רייד זיינען
איצט נאך ווילדער איידער פריהער. ער רעדט

צו ריידען פון וועג. די טאכטער לייגט איהם פאר, ער זאל זיך א ביסעל דורכגיין. ער וויליגט איין און זאגט: „זיי צו מיר נישט גרויזאם, איך בעט דיר, פארגעס אלץ און פארגיב מיר. איך בין אלט און נאריש.“ זיי געהען אוועק. דער הויפטמאן און קענט בלייבען אבער אויף דער ביהנע און ריידען זיך. פון דעם געשפרעך נעהמט דער צושייער ארויס, אז ערמונדט פיהרט די ארמע און אזי באלד דארף זיך אנהויבען די שלאכט צווישען ליער'ס גוטע פריינד און שונאים. און אזוי ענדיגט זיך דער פיערטער אקט.

די סצענע צווישען ליער'ן און זיין טאכטער אין דיעזען פיערטען אקט וואלט געקענט זיין ריהערעדט, ווען נישט ליער'ס נודע, צוצוגעגעבן און איין-טאניגע משוגענע רייד אין די פריהער-דיגע אקטען און אויסער דעם, ווען דיזער אויס-דרוק פון זיינע געפיהלען וואלט שוין געווען די לעצטע סצענע. אבער דאס איז נישט די לעצטע. אין דעם פינפטען אקט גייט ליער וויער דער און מיט זיינע פריהערדיגע קאלטע, הויך-קלינגענדיגע קינסטליכע משוגענע רייד. דאס פערדארבט דעם איינדרוק, וועלכען די פריהער-דיגע סצענע וואלט געקענט מאכען.

די ערשטע סצענע פון דעם פינפטען אקט עפענט זיך אויף מיט ערמונד'ן און ריגענען. ריי-נען איז אייפערזיכטיג אויף איהר שוועסטער. זי שארט זיך צו איהם. דערנאך קומט אריין גאנערלי מיט איהר מאן און מיט אייניגע סאל-דאטען. דער פירשט פון אַלבעני, כאָטש ער לייגט רחמנות אויף ליער'ן, האלט עס פאר זיין פליכט זיך צו שלאָגען מיט די פראנצויזען און דעריבער גרייט ער זיך צו פאר דער שלאכט.

דערנאך קומט ערגאר ארויף. ער איז נאך אלץ פערשטעלט. ער גיט דעם פירשט פון אַל-בעני איבער דעם בריעף וואָס ער האָט געקראָ-גען פון גאנערלי'ס עקאָנאָם פאר זיין טויט. ער בעט איהם אויך, אז אויב ער וועט ארויס דער זעגער פון דער פאָרשטעהענדער שלאכט, זאל ער, דער פירשט, ארויסרופען ערמונדען אויף א דויעל און הייסען שאַלען דעם טרומייט אלס א סיגנאַל פאר איהם, ערגאר'ן, און ער וועט צושטעלען א ריטער, וועלכער וועט ערמונדען דערווייזען די ריכטיגקייט דערפון וואָס עס שטעהט אין בריעף.

אין דער צווייטער סצענע פיהרט ערגאר ארויף גלאַסטער'ן, זיין פאָטער. ער זעצט איהם

דעם בלינדען קופיד. ליער זאָגט צו גלאַסטער'ן: „קינע אויגען אין קאפ און קיין גאָלד אין בייטעל? דאן ויצען דינע אויגען אין א שווערער בייטעל און דיין בייטעל אין א לייכטער.“ דאן שרייט ליער אויס א מאָנאָלאָג וועגען דיא אונעהר-ליכקייט פון געריכט, וואָס דאָס פאָסט וויעדער נישט פאר דעם משוגענעם ליער. דערנאך קומט אריין א הויפטמאן מיט דיענער, געשיקט פון קארדילא צו בריינגען דעם פאָטער. ליער מאכט זיך נאך אלץ משוגע און אַנטלויפט. און דער הויפטמאן, וועלכער איז געשיקט צו כאַפּען ליער'ן, לויפט איהם נישט נאך, נור ער מאַלט ערגאר'ן אויס באריכות די פאָזיציען פון דער פראנצויזישער און ענגלישער ארמעען. דאָ קומט אריין אַסוואַלד. ער דערזעהט גלאַסטער'ן און ער פאלט אויף איהם ארויף און וויל איהם טויטען, אום צו קריגען פון ריגענען די בעפריע-דיגונג, וועלכע זי האָט איהם צוגעזאָגט. נאָר ערגאר טויטעט איהם מיט זיין רובינע און יע-נער גיט איהם פאר'ן טויט איבער גאנערלי'ס בריעף צו ערמונד'ן, וואָס דער וואָס וועט איהם איבערגעבען ערמונד'ן וועט קריגען געלט. אין דעם בריעף זאָגט איהם צו גאנערלי צו טויטען איהר מאן און צו חתונה האָבען פאר ערמונדען. ערגאר שלעפט אַסוואַלד'ס קערפער ארויס פאר די פיס, דאן קומט ער צוריק און פיהרט אוועק זיין טאטען.

די זיבעטע סצענע פון דעם פיערטען אקט קומט פאר אין א פאלאטקע אין דעם פראנצויזישען לאַגער. ליער שלאָפט אויף א בעט. קאָרדילא און קענט קומען אריין, נאך אלץ פער-שטעלט. ליער ווערט אויפמערקזאם פון דער מוזיק און זעהענדיג וויל ער נישט גלויבען, אז זי איז א לעבעדיגע בעשעפעניש. ער דענקט, אז זי איז א גייסט. ער גלויבט נישט, אז ער אַליין לעבט. קארדילא פערזיכערט איהם, אז זי איז זיין טאכטער און בעט איהם, ער זאל איהר בענשען. ער פאלט פאר איהר אויף די קניע, בעט ביי איהר מחילה, איז מודה, אז ער איז אלט און נאריש, זאָגט אז ער איז בערייט איינצונעהמען עס, וועלכען ער דענקט, אז זי האָט אוראי געבראכט מיט זיך, ווארים ער איז זיכער, אז זי מוז איהם האסען (וואָרים דינע שוועסטער, זאָגט ער, „האָבען מיר לייד גע-טהאָן: דו האָסט אן אורזאכע, זיי נישט,“). דער-נאך קומט ער ביסלעכווייז צו זיך און הערט אויף

טיג איינע אויף די אנדערע וועגן ערמונד'ן. דאָ ווערט אלץ אזוי אויסגעמישט, אז עס איז שווער נאָכצופאָלגן די האַנדלונג. דער פירשט פון אַלבעני וויל ארעסטירען ערמונדען און זאָגט ריגענען, אז ערמונד שטעהט שוין זייט לאַנג אין אומריינע בעציהונגען מיט זיין פרוי, און, דערי-בער, מוז זיך ריגען אָפּזאָגען פון איהרע האָפּ-נונג אויף ערמונד'ן. און אויב זי וויל דאָך חתונה האָבען, טאָ זאָל זי חתונה האָבען פאר איהם, פאר'ן פירשט פון אַלבעני.

אָפּזאָגענדיג דאָס, לאָזט דער פירשט רור פֿען ערמונד'ן, הייסט אז מען זאָל בלאָזען אין טרומייט און זאָגט, אז אויב קיינער וועט זיך אויף דעם ניט אָפרופֿען, וועט ער, דער פירשט אליין, זיך פֿעכטען מיט ערמונד'ן.

דאָ ווערט גאנערליך, וועמען ריגען האָט עס קענטיג פֿער'ס'ס'ט, טוידט'קראַנקס. מען שאַלט מיט'ן טרומייט און ערגאר קומט אַריין אָננע-טאחן אין א פיקעליהייב, וועלכער פֿערשטעלט זיין געזיכט און, אָהנע אויסצוזאָגען זיין נאָמען, פאָדערט ער ערמונד'ן אַרויס אויפ'ן דעל. ער-גאר זיידעלט ערמונד'ן; ערמונד גיט ערגאר'ן רעשטע. זיי שלאָגען זיך און ערמונד פֿאַלט. גאנערליך איז פֿערצווייפֿעלט. דער פירשט פון אַל-בעני צייגט גאנערליך איהר בריעף צו ערמונד'ן און זי געהט אַוועק.

דער שטאַרבֿענדער ערמונד געפינט דאָ אויס, אז זיין שונא איז עס זיין ברודער. ערגאר הויבט אויף דעם צודעק פון געזיכט און זאָגט אַרויס א מוסר השכל, אז דערפאר וואָס דער טאַטע האָט געבוירען זיין אונגעזעצליכען זוהן ערמונד'ן, האָט ער דערפאר בעצאָהלט מיט זיינע אויגען. נאכדעם דערצעהלט ערגאר פאר'ן פירשט אלץ וואָס מיט איהם האָט געטראָפֿען און אז ערשט איצט, איידער ער איז געגאנגען אויפ'ן דעל, האָט ער זיך געלאָזען דערקענען פאר זיין פאָטער און איהם אלץ אויסדערצעהלט. אָבער דער אַלטער האָט דאָס ניט געקענט אַריבערטראָ-גען און איז פאר גרויס געפיהל געשטאָרבען. ערמונד איז נאָך ניט טוידט און ער וויל דאָס אלץ וויסען.

דאן דערציילט ערגאר, דאָס אין דער צייט וואָס ער איז געזעסען לעבען דעם טוידטען טא-טען, איז עפעס א מענש געקומען צולויפֿען און האָט איהם אַרומגענומען. דאן האָט ער אָנגעהויב-בען שרייען מיט אזעלכע בענומענע קולות, אזוי ווי ער יואָלט וועלען צורייסען די הימלען,

אַוועק לעבען א בוים און אליין גייט ער אַוועק. מען הערט דעם ליארם פון דער שלאַכט. ערגאר לויפט צוריק אַרויף און דערציילט, אז די שלאַכט איז פֿערלאָרען און אז ליער און קאר-דילא זיינען גענומען אין פֿלען. גלאַסטער ווערט וויעדער פֿערצווייפֿעלט. ערגאר, וועלכער לאָזט זיך נאָך אלץ ניט דערקענען פאר זיין פאָטער, ראטה איהם צו זיין געדולדיג און גלאַסטער שטימט מיט איהם גלייך איין.

די דריטע סצענע פאנגט זיך אָן מיט ערמונד, דעם זענער'ס טריאומפֿה צוג. ליער און קאר-דילא זיינען קריעגס-געפאנגענע. ליער, הגם ער איז שוין איצט ניט משוגע, הערט נאָך אלץ ניט אויף אַרויסצוזאָגען די זעלבע זינלאָזע, אונ-פאסענדע ווערטער. אזוי, למשל, זאָגט ער, אז ער וועט אין געפֿענגניס זינגען מיט קארדילען. זי וועט בעטען, ער זאָל איהר בענשען און ער וועט פאר איהר קניהען (דאָס קניהען ווערט וויר-דערהאַלט דריי מאָל) און וועט ביי איהר מחילה בעטען. זיי וועלען (ריידענדיג פון די פֿערשיידע-דענע הויף-נייעס וואָס וועלען אַריינדרינגען אין זייער תפיסה) „איבערקוואַטשען די קליקעס און די צושפאָלטונגען פון די גרויסע“; דאָס ער מיט קארדילען זיינען צוויי קרבנות, אויף וועלכע די געסטער אליין מעגען רויכערען סטורת און דאָס דער וואָס וועט זי ביידען וועלען צושיי-דען „וועט מוזען אַראָפּבריינגען א פֿאַקער פון היממעל און פֿעריאָגען זיי מיט דעם פֿלאַם אזוי ווי מען פֿעריאָגט פֿוסען“; דאָס ער וועט ניט וויינען און אז פֿריהער וועט די מגפה פֿערצור-קען זייערע פייגד, „זייער פֿלייש און הויט, איי-דער זיי וועלען אונז מאכען צום וויינען.“

ערמונד בעפֿעהלט, אז מען זאָל ליער'ן און זיין טאכטער אוועקפיהרען אין געפֿענגניס. צוריר פֿענדיג אן אָפיצער און אָבענבענדיג איהם דיזען בעפֿעהל, זאָגט ער, אז ער לייגט אויף איהם אַרויף נאָך א פֿליכט (צו פֿטר'ן די צוויי געפאָנ-גענע) און פֿרעגט איהם צי וועט ער עס טהאָן. דער אָפיצער זאָגט, אז שלעפֿען א וואָגען און עסען געטריקענטען האָבער, וואָס קען ער ניט, אָבער א מענשליכע אַרבייט, דאָס קען ער טהאָן. דאָ קומען אַריין דער פירשט פון אַלבעני, גאנע-ריל און ריגען. דער פירשט פון אַלבעני וויל זיך אָננעהמען פאר ליער'ן, אָבער ערמונד ערלויבט עס ניט. די טעכטער מישען זיך אַריין אין גע-שפּרעך און הויבען איינע די אנדערע אָן זייד-לען, וואָרים זיי זיינען דאָך ביידע אייפֿערזיכ-

טוידט, און דאָס גלויבט ער, אז זי איז שוין
טוידט, דאָס דוכט זיך איהם, אז זי לעבט נאָך.
„ווען איך,“ זאָגט ער, „וואָלט געהאַט איר
ערע צינגער און אויגען, דאן וואָלט איך מיט
זיי אזוי געארבייט, אז דער הימעל-געוועלכ
וואָלט צופלאצט געוואָרען.“

דאן דערציילט ער, אז ער האָט געטוידטעט
דעם שקלאף, וועלכער האָט אויפגעהאנגען קאר-
דיאליאן. וויעדער זאָגט ער, אז אָבוואָהל זיינע
אויגען זעהען שוין ניט גוט, דערקענט ער דאָך
קענט'ן, כאָטש ער האָט איהם פאר די גאנצע
צייט ניט געקענט דערקענען.

דער פירשט פון אָלבעני זאָגט, אז פאר
ליער'ס לעבען וועט ער רעזיגנירען פון זיין
הערשאפט און דאָס ער וועט בעלוינגען עדגאר'ן
און קענט'ן און אלע די, וואָס זיינען ליער'ן
געבליבען געטריי. אין דעם מאָמענט קומט אָן
די נייעס, אז עדמונד איז טוידט. ליער רעדט
נאָך אלץ זיינע משוגענע רייד און בעט, אז מען
זאל איהם אָפשייעלען א קנעפעל — דאָס זעל-
בע וואָס ער האָט געבעטען פריהער ווען ער
האָט ארומגעוואנדערט איבר'ן ווילדען אָרט.
מען מאכט איהם לויז זיין מאַנטעל, ער דאנקט
דערפאר אָב, הייסט יעדען איינעם קוקען אויף
עפעס און דאן שטארבט ער.

דער פירשט פון אָלבעני, וועלכער האָט
איבערגעלעבט די אלע מענשען, זאָגט צום שלום
אזוי:

„מיר מוזען טראָגען די לאַכט פון דיווער שווערער
צייט ;

ריידען מוז דער געפיהל, ניט דער פערשטאנד.
דער עלטסטער איז אויסגעשטאנען אס מייסטען : מיר
יונגע וועל'ן דאָס ניט זעהן, ניט לעבען אזוי לאַנג.“
די מוזיק שפיעלט א בעגרעכניס-מאָרש און
אלע געהען אוועק. אזוי ענדיגט זיך דער פינפטער
אקט אין די דראַמא.

האָט ער זיך ארויפגעוואָרפען אויף דעם בר מנן
און האָט דערציילט די האַרצרייסענדע געשיכ-
טע פון לייער און פון זיך אליין. אין מיטען דער-
ציילען האָבען ביי איהם די סטרוגעס פון לעבען
אָנגעהויבען פלאצען, אָבער אין דיווען מאָמענט
האָט דער טרומייט צוויי מאָל א שאל געטהאָן
און עדגאר האָט איהם איבערגעלאָזען אין הייד
נערפֿלעט. דיווער מענטש איז עס געווען קענט.

עדגאר אוספיעט קוים צו ענדיגען זיין
געשיכטע, ווי א הויפמאן לויפט אריין מיט א
פערבליטיגטען מעסער און שרייט : „הילפע !“
מען פרעגט ביי איהם ווער, דאָס געטוידטעט
געוואָרען און ער ענטפערט אז גאנערלי האָט זיך
אליין געטוידטעט נאָך דעם, ווי זי האָט פערגיפ-
טעט די שוועסטער, אין וואָס זי האָט זיך מודה
געווען.

דאָ קומט אריין קענט. אין דער זעלבער צייט
טראָגט מען אויף אריין די טוידטע קערפערס
פון גאנערלי און ריגען. עדמונד זאָגט דאָ, אז
די שוועסטער האָבען איהם קענטיג געליעבט,
וואָרים איינע האָט די אנדערע צוליעב איהם
פערגיפטעט, דערנאָך האָט זי זיך אליין גע-
טוידטעט. אין דער זעלבער צייט איז ער זיך
אויף מודה, אז ער האָט אָנגעזאָגט, אז מען
זאל לייער'ן טוידטען און קארדיליען זאל מען
אויפהיינגען אין געפענגניס און מאַכען דעם אָנ-
שטעל, אז זי האָט זיך דאָס אליין געטוידטעט.
איצט אָבער וואָלט ער דאָס וועלען ניט דערלאָ-
זען. אז ער זאָגט דאָס אָפ, שטארבט ער און
מען טראָגט איהם ארויס. דערנאָך קומט אריין
לייער טראָגענדיג די טוידטע קארדיליען אויף די
הענט, כאָטש ער איז שוין איבער אכציג יאָהר
און קראַנק. דאָ פאנגט לייער וויעדער אָן מיט
זיינע שרעקליך-משוגענע געשרייען, פון וועלכע
מען ווערט וויעדער פערשעהמט אזוי ווי פון א
ניסגעלונגענעם ווייטץ. לייער פאָדערט, אז אלע
זאָלען ראָווען און וויינען אויף קארדיליא'ס

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָרריס ווינטשווסקי.

6

אן אנצייגע — נעהם זיך צו אלץ! — א קריטיק מיט צו פיעל פעפער אין איהר — א פאליטישער רעסטיוראן — דער קינעפטיגער קריסט און זיין חבר — דער בחור וואָס עסט — דער צווייטער העפט „אספת חכמים“.

קורצע סקיצען זיינען ערשינענען, אזוי ווייט וויא איך האָב זיי געקראָגען צו זעהן, אין דעם 3טען נומער „וועסטניק בונדא“, אין די „מאָ-טעריאלען צו דער געשיכטע פון דעם אָנהויב בעוועגונג“ (רוסיש, פערלאַג „טריבונא“) אין דעם וואַרשעווער „אַרבייטער־קאלענדאַר“, אין דער ווילנער „פאָלקסצייטונג“, אין א רעצענזיע פונ'ם „וואַסכאָד“ און, דאכט זיך, עפעס נאָך ערגיידוואו.

חזין דעם פאָלקסצייטונגס־אַרטיקעל, שער פון זיי אללע פון איין איינציגע קוועללע, נעמ' ליך פון ערצ'ס אַרטיקעל אין ריכטער'ס יאהר־בוך, ערשינענען אין דער שווייץ אין דעם יאָהר 1881. ערצ, לאַמיר איך פאַרבייגעהענדיג זאָגן (און דאָס איז סאָי וויא סאָי שוין לאַנג ניט מעהר קיין סוד, ווייל בורצעוו האָט דאָס אויסגעזאָגט אין זיין בוך „זא סטאָ לייעט“, — ערצ, אלזא), איז געווען ראַבינאָוויטש, דערזעל־ביגער ראַבינאָוויטש, וועלכער האָט געשריעבען אונטער דעם נאָמען או"ר.

איצט איז אזוי:

בשעת ראַבינאָוויטש האָט געשריעבען יער־נעם אַרטיקעל איז נעטהיג געווען צו פערשטער־לען און בעהאַלטען דיא פערזאָנען, איבערהויפט אַזעלכע, וועלכע האָבען ענטוועדער געלעבט אין

גענען דעם אינהאַלט פונ'ם „האמת“ האָב איך גערעט אויספיהרליך אין מיינע אַר־טיקלען: „דער סאָציאליזמוס אין לשון קדש“ אין דיא אַלטע „צוקונפט“ (אין 1895).

דאָ וואָלט סאָי ווי סאָי דערפאַר ניט געווען דער אָרט, ווייל מיין אויפגאבע איצט איז צו בעריהרען זאכען און פערזאָנען נור אויף אזוי פיעל וויפיעל זיי קומען. אריין אין מיינע פער־זענליכע עראינערונגען. דאנענען וועט מיר אויסקומען זיך צו בעשעפטיגען מיט דעם „אספת־חכמים“, הגם אויבערפלעכליך.

נור איידער איך געה ווייטער וועל איך מיר ערלויבען אויף א וויילינקע צו פערקירעווען אן אַ זייט, אום צו מאַכען א באַמערקונג, וועלכע איז נוגע צו דער געגענווארט און האָט פון דעסט־זענען אַ שטיקעלע שייכות מיט דער פעריאָדע, וועלכע איך בעשרייב.

אין די לעצטע צוויי יאָהר האָט מען אין רוסלאַנד און אין רוסישע קרייזען אינ'ם אויס־לאַנד 'זיך אָנגעפאַנגען צו אינטערעסירען מיט דער אידיש־סאָציאליסטישער בעוועגונג פון דיא זיעבעציגער און אכטציגער יאָהרען און מיט דער „יטעראטור פון יענער צייט.

(2) דעם אנהויב פון א ראמאן וועלכער האט געהייסען „פנים חדשות“ (נייע געזיכטער);

(3) דעם סוף פון דעם דערמאנטען געזיכט „שומר מה מליצה“ און

(4) דיא צווייטע „משוגעת“ אונטערנעמט שריעבען יגלי איש הרוח.

אלץ דאס איז געווען ניט נור געוועלט, נור טאקע געטאן, מעהר נישט וויא זאגט היינע? „פראגט מיך נור ניט וויא“. אבער דיא ניי רעכטיגקייט צו מיר אלליין פערלאנגט אז איך זאל דא גלייך זאגען, אז חוץ דיא אמביציע אדער דיא חוצפה צו וועלען זיין א שרייבער מיט פיער פנים/ער וויא יחזקאל'ס כסא-הכבוד, איז דא נאך געווען אנאנדער אומשטאנד.

דער „אספת-חכמים“ איז פון דיא ליטעראטור טען אין רוסלאנד מיט גלייך אנערקענט געווארן. זיי האבען אין דיא ערסטע דריי פיער העפטען כמעט גאָר ניט געשריעבען. ראבינא-וויטש, מיין איינציגער „חבר“ אין דייטשלאנד איז געווען פערטאן מיט זיין נייע שטעללע און פון זיין לאנגען ארטיקל „שאלת הפגלים“ איז אין דעם צווייטען און דריטען נומער גאָר נישט אריינגעקומען. דער דאָזיגער ארטיקל איז אייביג ריגענס געווען דאָס איינציגע, וועלכעס איז פון זיין פערדער געדרוקט געוואָרען אין דעם „אספת חכמים“ און נאָך דיא פיערטע פאָרמזעצונג אין נ' 6 איז די ארבייט אָבערהאפט געוואָרען. ער האט אלץ ניט נור ניט געקענט העלפען אין דער רעדאקציע, וויא דער פלאן איז לכתחילה געווען, ער האט אפילו ניט גענומען קיין זעהר טהעטיגען אנטהיל אין דעם זשורנאליטיק אלס מיטארבייטער.

וואָס איך בין דאָ אויסען איז צו ערקלערן אז פון „מיון גאטטונג“ האָב איך פון אנהויב קיין מיטארבייטער ניט געהאט. דיא מייסטע ארטיקלען, וועלכע איך האָב געקראָגען צום דרוק קען אין דיא ערסטע פיער העפטען, זיינען געווען פון הערן ראָדינסאָוואָה'ס פריינט, ד. ה. פון דעם סאָרט האָללענדער קעז פאר דיא קאָנ-טראַבאָנד דימענטען, ארום וועלכע איך האָב גערעט אין דעם פריהערדיגען קאפיטעל. בדרך כלל וואָלט איך דאָ בעמערקען, אז ערסט דער פיערטער נומער אספת חכמים האָט מיר ערוואָר-בען נומע פריינט און דעם צוטרויען פון שרייבער אין רוסלאנד, וועהרענדר מיין ביסעלע פאָפּולאָרייטעט האָט מיר פערשאַפט דער ארטיקל וועגען

רוסלאַנד, וויא, למשל, יהל"ל, ליליענבלום און אנדערע, אדער האָבען נאָך געהאַפט צוריקצוקער מען אין רוסלאַנד, וויא איך און אפשר ראבי-נאוויטש אליין, הגם ער איז דאָן שוין געווען מעהר טייטש וויא רוס.

דער רעזולטאט פון דיא דאָזיגע „בעהעל-טענים“ איז, אז דיא שילדערונג פון דיא בעווע-גונג און פון דיא פערזאָנען אין איהר קומט ארויס מיט נור קאָנפּוז און זעהר אונקלאָר, זאָג-ערן אז וויא גיט א פאלשע פאָרשטעלונג פון דעם וואָס דיא מענשען אין יענער צייט האָבען גע-טאָן. ווייל זייער ארבייט איז דורכגעמישט, דורכגעוואָרפען און אפילו לעבערמאנ'ס טהע-טיגקייט קומט דאָרטען מיט ארויס בולט, הגם זיין פערזאָן איז שוין מיט מעהר נעטהיג געווען צו בעהאַלטען, ד. ה., צו שיטצען פון א רוסיש-דעספאָטישע עין הרע... ליידער ניט...

איך בענין דערפאר דיעזע געלעגענהייט מוסר מודעה צו זיין, אז ער'ס שילדערונג וועט אין קורצען געגעבען ווערען פול, קלאָר און דייטליך ענטוועדער אין דער צוקונפט אדער אנדערסוואו. דיא נויט ברעכט אייזען, און דיא אללע „איבערזעצונגען“ (אמאָל: איבערפיה-רונגען) פון יענעם ארטיקל וועלען מיך צוויי-גען, געגען מיין וויללען און פוילקייט, צו דרוקען א ריכטיגע שילדערונג.

* * *

פון מיינע ארבייטען אינ'ם „אספת חכמים“ האָב איך אין דעם פאָריגען ארטיקל דערמאָנט א קריטיק און א געדיכט. איך האָב אויך גע-רעט וועגען אן אָנגעפאָנגענעם ראָמאן און וועגען דיא „משוגעת“. דאָס ווערט אָנגערופען זיך פערנומען אויף א ברייטען אופן. צו וועלען זיין א דיכטער, א קריטיקער, א נאָוועלליסט און א סאטיריקער, אלץ אויף אמאָל, איז נישט קשה פון א חוצפה. וויא מען וועט שפעטער זעהן איז מיין אמביציע געגאנגען נאָך ווייטער.

אָבער צו חוצפה צו אמביציע — דאָס איז מיט געבליעבען ביי „וועלען זיין“ אלליין. ווען איהר עפענט אויף דעם צווייטען העפט אספת-חכמים געפינט איהר פון דיאזעלביגע יונגע פער-דער:

(1) א געפערטע קריטיק אונטער דעם נאָמען „הלנו אתה אם לצרינו“ אויף א בוך פון א געוויסען יצחק מרגליות;

בוך וויא מרגליות'עס, „ספורי ישרון“, אָבער היינט וואָללט אײַך געוואוסט, אז בדרך כלל איז אַ זאַמלונג פון סקאַזקעס אַמאָל וויכטיגער פאר דעם קולטור־היסטאָריקער וויא מאַנכע ערצעה־לונגען אפילו פון דיא בעסטע אַלטע געשיכט־שרייבער און פון פיעלע „נייע“, ווייל דיא סקאַזקעס שפיעגלען בעסער אָב די זיטען, די אומשטענדע, דעם בילדונגסגראַד פון דיא פער־גאַנגענע צייטען וויא דאָס טוט אַ טרוקענער „רעפּאָרט“ פון אַ כראָניקער, אַ ליטעאַפּיסעץ, וועלכער דערצעהלט אײַך אין זיין אייגענעם, קאַנצעליאַרסקען, פאַרבלאָזען נוסח, אַ שטייגער מעשה שהיה כִּך היה, אזוי און אזוי האָט עס פאַסירט.

עס וויללט זיך וועגען דעם מעהר רעדען, אָבער מען מוז געהן ווייטער.

אינטערעסאַנט איז, אז מיין „געפּעפּערטע“, דאַכט זיך טאַקע ניט שלעכט געשריעבענע קרי־טיק, האָט געמאַכט אַן איינדרוק אויף קאַנצעל'ס דעסטאַראַן. מיט דעם לעזער'ס ערוויבנים, וועל אײַך וועגען דיעזען רעסטאַראַן און וועגען דיא טיש־גענאָסען אין איהם זאָגען עטליכע, אפשר מעהר וויא עטליכע, ווערטער. אין דער אידי־שער בעוועגונג פון דיא ערסטע צייטען, אייער עס זיינען, נעמליך, אויפגעקומען דיא סאָציאַ־ליסטישע קלובען, אזוי גוט וויא אין ענגלישע ליטעראַרישע קרייזען אין דיא צייטען פון דר. דזשאַהנאָקאָ, נאָלדסמיטה, גערריק דעם אקטיאָר און עהמונד בוירק דעם רעדנער, האָט דער רעסטאַראַן געשפּיעלט אַ בעדייטענדע ראָללע. קאַנצעל'ס רעסטאַראַן! וויא פיעל אנגע־נעהמע עראינערונגען, וויא פיעל טיפּישע פער־זענליכקייטען, וויא פיעל הערליכע מאָמענטען קומען ארויף אויף דיא געדאַנקען ביי דיא ווער־טער קאַנצעל'ס רעסטאַראַן!

אָט איז זיא פאר מיינע אויגען דיא לי־ע־בענסווירדיגע, איידעלע אלמנה, פרוי קאַנצעל אַלליין, זיא מיט איהר מרה־שחורה־דיגען שמי־כעל, אין וועלכען דיא פּרנסה קעמפּט מיט דעם נאָך יונגען שמערן, מיט דיא נאָך אָפּענע וואונ־דען פון אַן אַקאַרשט פערשאַטענעם קבר. אָט איז זיא און לעבען איהר דיא קינדער, פון דיא עלטסטע טאָכטער, וועלכע האָט מיט אונז סימ־פּאַטיוזירט ביז דיא אינגסטע, דיא זעקס יעהריגע לאָטטכען, וועלכע האָט סימפּאַטיוזירט מיט אזוי שטאַרק מיט אונז וויא מיט מיר, און וואָס איהר ליכע (איהר ערסטע ליכע) צו מיר איז

דעם דייטשען רייכסטאַג אינ'ם „הול“ מיט עט־ליכע חדשים שפּעטער. אַרום דעם וועט גערעט ווערן ווען דיא צייט וועט קומען.

אַלזאָ שטעהענדיג כמעט איינער אַלליין אויפּען פּעלד, אַ נאָך־ניט־אַנערקענטער „קאַמאַנ־דיר“, אָהן אַן אַרמיי און — איין בורא אין היממעל ווייס! — מיט שוואכליכע כלי זיין, מיט וועניג־וואָס פּראָוויאַנט, האָב אײַך, ווילענ־דיג אָדער ניט ווילענדיג, געמוזט זיך ווארפען אויף אַללע זיטען. נאָך מעהר. וועלענדיג מאַכען דעם „אַספת חכמים“ פאר אַ זשורנאַל, לבל הפחות אין דעם אויסזעהען זיינעם, האָב אײַך געמוזט געבען אַרטיקלען פון אַלערליי מינים און אזוי וויא קיין פרעמדע האָב אײַך נישט גע־האַט, בין אײַך געווען געצוואונגען אַלליין צו שרייבען אזוי גוט (שונאים — אַ פּיפּעץ זיי אויפ'ן צונג! — וועללען זאָגען: אזוי שלעכט) וויא אײַך האָב געקענט, און דערפאר בין אײַך ער־שיענען אין פערשיעדענע קאָנסטיטומען, אין פער־שיעדענע אַבטיהילונגען פון דעם זשורנאַליסטיק, אין פערשיעדענע ראָלען אין דעמועלכביגען נר־מער. מען זאָגט, אז ערגעץ אין אַ פּיצניקע מדינה־לע אין דייטשלאַנד, גרויס וויא אַ דערפּעל אין טעקסאַס און בעפּעלקערט מיט מעהר, האָט זיך דער פּירסטעלע אָדער הערצאָגעל, צוליב עקאָנאָמיע, געשאפּען אַ מיניסטעריום פון איין איינציגען מיניסטער אָבער אין פערשיעדענע אָניפּאַרמס, וועלכער פלעגט איהם, דעם מאַ־נאַרבעלע, אַללע האָלב שעה דערלאָנגען דאָקלאַ־דען פון דעם אָדער יענעם „דעפּאַרטמענט“ (פּי־נאַנצען, יוסטיץ, אויסווערטירגע אנגעלעגעהייטען, קולטוס־מיניסטערסטוואָ און אזוי ווייטער) יע־דעם מאָל אין אַנאַנדער קאָנסטום, אָבער איממער דערזעלביגער זאָגענאַטער מענש.

* * *

דיא אויבענדערמאָנטע קריטיק אויף יצחק מרגליות'עס בוך איז ערשיענען אין דיא נוממערן 2 און 3 פון דעם אספת־חכמים. דאָס איז גע־ווען גיכער אַן אַנפאַלל, הגם אין איידעלקייט, אין אַ ליטעראַרישע פּאַרמז, איידער אַ קריטיק. אין מיין אַרטיקל האָט גערעט דער פאַנאַטישער רעליגיאָן־האַסער פון דיא אינגערע יאָהרען. דאָרין האָט זיך אויך אַרויסגעוועזען דער דאָזי־גער סאָרט גרימזאַרן, יועלכער שטאַממט אימ־מער פון אַונוויסענהייט. עס איז אמת, אַז אײַך וואָלט היינטיגען טאָג אויך שטרענג קרי־טיזירט דיא גמרא־אַנדרות (לעגענדען) אין אזא

און אַט זעה איך וויעדער אמאָל דעם אַרונ-
טערגעקומענעם אָדעסער אַריסטאָקראַט (אָדעסאָ
און אַריסטאָקראַטיזםס פּאָראַנען זיך פונקט אזוי
נאָטירליך וויא העלעם און נאָרזשיקייט, וויא
וואָלאַזשין און חריפות: אַלזאָ — דעם אָדע-
סער... און איהר פערשטעהט שוין אַליין, אז איך
מיין אַריסטאָקראַט) שטיין, דעם איינציגען
צווישען אונז, וואָס זיין וועג צום קבר איז שוין
נעהנטער וויא דער וועג פון דער ווינעלע; דעם
איינציגען ביין טיש, וואָס זיינע געדיכטליכע,
לאנגע, פריישיש-אָפּיצערסקע וואָנסעס זיינען
שוין בעדעקט מיט דעם ערסטען שנעע פון דעם
לעבענ'ס ערסטען ווינטער-פרעסטעלע.

שטאַלין, שטייט, שטרענג זעהט ער אויס
מיט זיין ציילנדער-הוט אויפן קאָפּ, מיט זיין
פיינעם שטעקען אין האַנד, מיט זיין קלוגען,
דורכדרינגענדען בליק. ער רופט זיך שטיין,
אַבער — איצט מעג מען דאָס שוין אויסזאָגען
— זיין ווירקליכער נאָמען איז הערצענשטיין,
ער איז דער פאָטער, אויב איך האָב ניט קיין
זעהר שטארקען טעות, פון דעם מאַן, וועלכער
האָט געשפּילט אזא גרויסע ראָלע אין דעם
ערסטען רוסישען פארלאַמענט, אַ ראָלע, פאר
וועלכע ער האָט בעצאָהלט מיטען לעבען. איך
בין אין צוויי יאָהר אַרום מיט איהם בעקאנט
געוואָרען אין לאַנדאָן — מיט איהם, דעם יונג-
גען הערצענשטיין, וועלכער האָפט צו ווערן אַ
פראַפּעסאָר אין רוסלאַנד, און אויך מיט זיין פיי-
היגע שוועסטער.

אפשר וועל איך זיך צו איהם אויף אַ וויי-
לינקע צוריקהערען ווען איך וועל קומען צו דעם
יאָהר 1879. דערווייַל זיינען מיר נאָך אין קע-
ניסבערג און געפינען זיך אין פרוי קאנצעל'ס
רעסטוראַן.

און דאָ לעבען הערן שטיין זיצט אן עלע-
גאַנט-געקליידעטער יונגער מאַן מיטען נאָמען
יוליוס.... זיינע עלטערן וואוינען אין קעניגס-
בערג און ביי פרוי קאנצעל איז ער ניט צוליבע
זיין הונגעריגען מאָגען, ניט צוליבע זיין שמאַכ-
טענדע האַרץ, ער איז נעמליך „לעבעס-קראַנק“
און זיין „געגענשטאַנד“ איז אַנאָ דיא עלטסטע
טאכטער פון פרוי קאנצעל, וועלכע איך האָב
אויבען דערמאָהנט. ער איז לעבעס-קראַנק
ווייל זיין „געגענשטאַנד“ שטעהט גענען איהם
וויא אַ קריעפאָסט פאר אַ בעלאַגערונג, און בע-
טראכט זיין דערנעהנטערונג פאר אַ געפאָהר,
און דיא לעבענסווירדדיקייטען, וועלכע קומען

געווען אזוי שטאַרק, אז שפעטער ווען דיא קע-
ניסבערגער פאָליציי האָט מיך אריינגענומען
אין איהר ווארעמען בוזים האָט זיא, לאַטטבען,
זיך ערקלערט בערייט צו קעמפפּען מיט איהר
גאַנצען כוח, מיט איהר לייב און לעבען — אַ
לייב צוויי פוס הויך, אַ לעבען זעקס יאָהר לאנג
— גענען דיא גאַנצע „שפיצבוכע-באַנדע“, וויא
זיא האָט זיך אויסגעדרוקט, ניט וויסענדיג, אז
דיא פאָליציי קען אזעלכע ווערטער האַלטען פאר
אַ מאַיעסטעט-בעליידיגונג, ווייל זיא, דיא פאָר-
ליציי, האַלט זיך איצט, נאָך דיא צוויי אַטענ-
טאטען אויף דעם דייטשען קייזער, ניט נור פאר
דעם קייזער'ס לייבגווארדיע, זאָנדערן פאר אַ
טהייל פון איהם, פאר אַ לאָקאלע אבטהיילונג
פון דיא קעניגליך-קייזערליכער מאַיעסטעט.

לעבעס לאַטטבען!

אַבערלאָמייך צוריקהען צו דעם יאָהר
פריהער.

אַט זעה איך אַרום דעם לאַנגען טיש דיא
גאַנצע שטענדיגע שפייזגענאָסענישאַפט, לויטער
יונגע לייט — יונגניקע, יונגע, כמעט-נאָך-יונגע
לייט, ווער מעהר פערטייטשט, ווער וועניגער,
אַבער אלע געבאָרען אין פּוילן, אין דער ליטע,
אין זידרוסלאַנד, אללע מעהר אָדער וועניגער
משכילים, מעהר אָדער וועניגער ראדיקאל גע-
זונען, אללע מעהר אָדער וועניגער ערנסטע מענ-
שען, צו זיי קומען צו מאַדאם קאנצעל'ס טיש
פון דער בערזע אָדער פון דער אוניווערזיטעט,
אָדער פון דער גאַס, ד. ה. אזעלכע מענשען, פאר
וועלכע דייטשלאַנד איז אַ סטאַנציע, אַ לאַנגער
אַבשטעלל אויף דעם וועג פון קנטונעלאַנד קיין
ענגלאַנד, אָדער פראַנקרייך. (נאָך אמעריקא
איז מען דאמאלס נאָך ניט אָפט געפאָהרען).

אַט, דאכט זיך, זעה איך זיי אלע: אַט
איז דער איממער גוט-האַרציגער, פריינדליכער,
שווייגנדיגער „שטודיאָזוס“ פון מעדיצין מיט
דעם פערטראכטען, העסליך-פיינעם פנים, —
אַ פנים מיט אַ ברייטע, פלאַכע מאָרדע מיט
שפיציגע קינבאָקען, מיט אַ גראַדען פלאַכען
שטערן, אויסגעהענדיג אין גאַנצען וויא אַ צו-
קראַכענער קוואַדראַט. אַט שטעהט ער וויעדער
פאר מיינע אויגען, ניט שעהן אין זיין העסליכ-
קייט וויא אמאָל מיראבאָ, אָבער לעבענסוויר-
דיג. לעבענסווירדיג און ערנסט. וואו איז,
ער ווייס? וואָס טוט ער? אין וועלכען לאַגער
געפינט ער זיך, צו וועלכען קלאס געהערט ער
היינט? דאמאלס איז ער געווען מיט אונז.

דאס איז געווען א פייהיגער, אָבער אונז
ערהליכער „מיטלויפער“ פון די גרויסע, דעמאָלט
נאָך יונגע, סאָציאל-דעמאָקראַטיש. און ווייל
דער „מיטלויפער“ טיפ, דער טיפ פון דעם מיט-
טעל-קלאַס אינטעלליגענט אין דער אַרבייטער-
בעוועגונג איז געווען אין דייטשלאנד אי א שטיין
אי א געפאָהר דורך דיא גאַנצע דרייסיג יאָהר
זינט יענער צייט, וועל איך דאָ גלייך איינפיר-
רען אַנאָדער מיטלויפער, טאַקע א פערזענלי-
כען גוטען פריינד פון דעם דאָזיגען יוליוס.

זיין נאָמען איז ניט וויכטיג. זיינע פריי-
מיעטעס אויך ניט. איך וועל נור זאָגען אז
אונזער טייטשקע, דיא סאַרווערקע און דערפאַר
זעלבסטפערשטענדליך א מיידעל וואָס הייסט
אויגוסטאַ, האָט יוליוס'עס פריינד זעהר פיינט
געהאַט פאַר זיינע אויגען. איך אויך.

אין זיינע אויגען זיינען געווען אָבערשפיע-
נעלט שעהנע עטליכע פון דיא עשרת הדברות...
געבראַכען.... און דער „לא תחמוד“ מעהר וויא
דיא איבריגע, חוץ דעם זעכסטען געבאָט, וועל-
כער איז לאַתחמוד'ס א נאָהנטער קרוב. און
דער אייגענטהימער פון דיזעע אויגען איז חוץ
דעם געווען דער שטאַלצער בעזיצער פון שוואַרץ
צע געקרוינטע האָאר, פון א שוואַרצען בערדעל
א שעהנעם, פון א פאָאר הוואַרסקע לאַנגע-כאָל-
יאַוועדיגע שטייוועל און א גאַנצען פאַק גרויסע
שעהנע פראַזען איינגעמאַכט אין האָניג און אין
עסיג, אין ליכע און אין שטרענגע איבערציי-
גונגען.

ער איז נאטירליך געווען א שאַרפער קריטי-
קער און ניט וועניגער נאטירליך א פראָפאגאַנ-
דיסט, וועלכער ליכעט דיא דאָללע פון א זאָגער
אין דער ווייבערשער שול, מעהר נישט ער שטייט
ניט אין א טון, און רעט מיט דעם שעהנעם גע-
שלעכט איממער פנים אל פנים און, ווען עס
לאָזט זיך, זאָגאר ליפען צו ליפען.

עראיז געווען דער ערסטער פרעדיגער פון
„פרייע ליכע“ — ד. ה. פרייע לוסט, ווייל
אזעלכער ווייס געוואהליך ניט וואָס אמת'ע
ליכע און פרייהייט בעמייט — וועלכען איך
האָב אין מיין לעבען געהאַט געטראָפּען. ער
איז אויך געווען מיין ערסטער „קאָמוניסט“ פון
דעם שלך-שלי אָבער ניט שלך-שלך סאָרט —
וואָס דערפאַר האָט ער איממער ליכעכער געהאַט
דעם רייכען יונגען יוליוס וויא, כאַפט אויך אָן,
אזא נפש וויא איך בין געווען: א בחור מיט
פרינציפען אין יעדער קעשענע, אָבער אָהן געלד.

ארויס פון זיין מויל פאַר קאָוילען פון דעם האַר-
מאַט'ס פיינדליכען מונד. דיא אַלטע, אַלטע גע-
שיכטע! שפעטער איז אַללעס וויעדער גוט גע-
וואָרען, א ביסעל איז דורך מיין שולד: איך
האָב דעם זיווג געהאַט אויף מיין געוויסען א
לאַנגע צייט, ווייל א פאָאר יאָהר נאָך דער
חתונה איז יוליוס אין מאַסקווע דורך א ביסעל
וואַסער אַרויסגענומען געוואָרען פונ'ם כלל-
ישראל און צוליב דיא קינדער איז מיין פריינד
דין אַנאָ מיטגעשלעפט געוואָרען מיט איהם, גע-
נען איהר וויללען, געגען... נור לאָז זיין.

צו יענער צייט אין קעניגסבערג איז דער
צוקינפטיגער קריסט געווען איינער פון דיא איי-
טערעסאנטעסטע יונגע לייט אַרום פרוי קאַנ-
צעל'ס טיש. ער האָט געהאַט א קרומען קוק
אין — האַכט זיך — דיא לינקע אויג, אָבער א
ציעמליך גראַדען שכל, און א זעהר, זעהר גלאַ-
טען צונג. ער האָט זיך געהאַלטען פאַר א גר-
טען, ערנסטען, ערגעבענעם סאָציאַליסט, האָט
געהאַט ציעמליך פיעל געלעזען.

ער האָט פערזענליך ווירקליך געקענט לייעב-
קעכטען און אנדערע פיהרער און האָט זיך פאַר
מיר בעריהמט זאָגאר מיט זיין כעקאנטשאַפט
מיט לאַסאַל. צום אונגליק פאַר איהם בין איך
אָבער איממער געווען מיט דעם לוח פון איין
שטעטעל.

„איהר האָט געמוזט זיין א יאָהר זיעבען
אַלט ווען איהר זייט מיט לאַסאַלען כעקאנט גע-
וואָרען...“ האָב איך איהם געפרעגט.

— „וואַרום דאָס?“ — האָט ער זיך מיט
כעס אָבערופען: אַנאָ איז דערביי געווען.

„ווייל, האָב איך געלאָסען געענטפערט,
לאַסאַל איז שוין 14 יאָהר טויט און איהר זייט
ערסט, דאָכט זיך, 21 יאָהר אַלט.“

עס האָט זיך אויסגעלאָזען אז איך האָב
„ניט פערשטאַנען קיין שפאַס“.

שפעטער אויך ניט. אונזער ברענעדיגער
וואַהרהייטליכענדרער פאַרטייגענאָסע פלעגט
נאָך אַנאָד מאַכען אזעלכע ערנסט אָנגעפאַנגע-
נע שפעטער, באַרגענדיג ביי היינע א וויין און
איהם אַרומטראָגענדיג אין אַן אייגענע העמד
דעלע; דעקלאַמירענדיג דר. קראַסער'ס איצט
בעקאנטען געדיכט „אַנטיסיללאַבוס“ אַלס א
קינד פון זיין פרוכטבאַרע מוזע, מיט וועלכע זיא
איז ערסט „נעכטען ביינאָכט“ געלעגען געוואָרען,
און אזוי ווייטער.

איינער דעם אנדערן, וועהרענד דיא משכילים צווישען זיי זיינען פערטאן אין דיא ראדיקאלע ארטיקלען אין דעם „הקול“ און דעם „אספת חכמים“.

אונדא קומען מיר צוריק צו דעם פונקט פון וועלכען מיר זיינען אוועקגעגאנגען בשעת מיר האבען זיך פעררעט וועגען פרוי קאנצעל'ס חברה.

צוליב דיא פריהער געשילדערטע אומ-שטענדע זיינען אין דעם צווייטען און דריטען העפט „אספת חכמים“ — ערשינען אין אקטאבער און נאוועמבער 1877 — אריינגעקור מען אזוי פיעל מיינע שרייבערייען אין דיא צוויי נוממערן, 20 פון דיא 32 זייטען.

וועגען דעם ראמאן, וועלכער האט זיך אנטפאנגען אין דעם צווייטען העפט און איז ערשינען אין אללע איבריגע העפטען, וועל איך רעדען ווען דיא לעזער וועלען דארפען זיך בעגעגענען מיטען גאנצען זשורנאלעלע.

און אזוי וויא דיא קריטיק און דער שיר „שומר מה מליכה“ (יענע אנגעפאנגענע און דיעזער געענדיגט אין דעם צווייטען העפט) זיינען שוין בעשפראכען געווארען, בלייבט מיר דא נור צו זאגען א פאך ווערטער וועגען דיא משוגענע פילאזאפיע: דיא „חזיונות איש הרוח“, פון נומער 2.

דאס צו טאן איז מיר אי אנגענעהם אי אונגענעהם.

אנגענעהם איז דאס מיר, ווייל איך קען מיט א גאנץ ריינעם געוויסען זיך אלליין געבען א קאמפלימענט. אבער מיר וואלט זיך וועלען אז דער לעזער זאל דעם קאמפלימענט קענען „אינדאסירען“, האבענדיג דיא מעגליכקייט אליין צו אורטהיילען. דערצו אבער וואלט נעטהיג געווען דיא „משוגעת“ צו איבערזעצען און דאס איז אונמעגליך, ווייל זיא וואלט אין דער „צוקונפט“ פערנומען גאנצע פיער זייטען און דערפאר איז מיר דער עסק אין דערזעלכער צייט אונאנגענעהם.

וועלכאכען א פשרה: וועל געבען א שטיל קעלע בעגריף פון דעם ארטיקעל און דאן צוטרען איין קלייניגקייט אדער צוויי.

וויא אלע מיינע „משוגעת'ען“ פון יענער צייט, בעשטעהט דער ארטיקעל אינ'ם צווייטען העפט פון עטליכע פאראגראפען, קירצערע און לענגערע אין ענדיגט מיט א קליין שירעלע.

דערפלאץ איז צו בעשרענקט איהם גענויער צו בעשרייבען, אבער גענוג איז געזאגט געווארן רען אום אז דער לעזער זאל פערשטעהן, אז דאס איז געווען א פיעל געפעהרליכערער סאָרט „מיטלויפער“ וויא זיין פריינד. מען האט פאר אזוינע טיפען אפט בעשולדיגט דעם סאָציאליזם, מוס, ניט פערשטעהענדיג, אז די זעלביגע ווארעמע זון, וועלכע צייטיגט אונזערע פרוכט, ברענגט אויך ארויס דיא פאראויס-פליגען; וויא דיא מיינען ווארעמען זיך אין דיא שפייכלערס אלץ מעהר, וואס געראטענער דער יאהר איז, וואס געהעמטער דער חג האסיף ווערט.

און נאך און נאך געשטאלטען געהען פאר ביי וויא איך רעד דא מיט אייך. איך וועל זיי לאזען אן א זייט נור אויפצייכענען האסטיג נאך איין סילועט כדי לסיים בכי טוב, ווייל דאס איז א קאמישע פערזאן.

דאס איז געווען אונזער פרעסער. ער איז אלט געווען א יאהר צוויי-דריי און צוואנציג, האט געלעבט אויף געלד „פון דערהיים“ און האט געהאט דיא פאלגענדע דריי אייגענשאפטען:

ער איז געווען אבסאָלוט עהרליך, אבער עס פלעגט זיין שווערער ארויסצופרעסען פון איהם געלד וויא פון א שטיין בלוט ווען ער האט געהאט „שעהניקע נייאניקע הונדערטער.“ צו בעצאהעלען פרוי קאנצעל פלעגט מען מוזען איבערגעוואלט ביי איהם געהמען דאס געלד, אבייטען און איהם צוריקגעבען דיא „רעסטע“.

דאן פלעגט ער בוכשטענליך ניט אויפהערן צו עסען. אויב עס איז ווירקליך ערגיץ וואו דאס אזא זאך וויא א „מיטעסער“, דאן איז ער זיך כער געזעסען אין אונזער יונגען פרעסער. וועל כולם, פלעגט ער, גאָר אַהן אללע פרייע ליעבע פרינציפען און ווירקליך ניט מיינענדיג קיין ביין, זיך כאפען קוסען צו יעדע יונגע פרוי אין הויז. דערצו האט ער געהאט דיא פאלגענדע טהעאריע: אן אנשטענדיגער קוס עפענטליך און ניט בעהאלטען; אלעמען און ניט — מעשה-גענאָאיסט — נור איינע; אנשטענדיגע ווייבלעך און מירדלעך און ניט, חלילה, אונאנט-שטענדיגע.

און טוט איהם וואס!

* * *

אט זעה איך, דוכט מיר, איהם און אלע אנדערע ארום דעם לאנגען טיש. אט זיצען זיי און דיסקוטירען און היצען זיך און שרייען אריבער

ריקא זיינען שוין פון יאָהרען מעהר קיין שוסטערס נישט! ... שיד ווערען געמאכט אין גרויסע פאבריקען מיט פיעלע און קונציגע מאשינען. אין יענע פאבריקען זיינען אין 1870 געווען בעשעפ-טיגט 231,552 ארבייטער (צווישען זיי 38875 ווייבער און 6459 קינדער). — בעטראכטו דאָס נור איין אויגענבליק דאן זעהסטו אז א פערטעל-מיליאָן מענשען, וועלכע זיינען אמאל געווען פרייע האַנדווערקער, געפינען זיך איצט אין דיא מאַכט פון בעליבתיים, וואָס אין דעם פאלל פון אַן אונ-גליק, דאָס הייסט, פון א באַנקראַט, פעהיט זאָלל מען דערפון ווערן, שטאַרבן אויס דיא אללע אַר-בייטער, אַדער, ווען דער אויבערשטער האָט רחמנות, ווערען זיי נור פעהונגערט, זיי מיט זייערע ווייבער און קינדער.

„און איצט קום און לערן: ערסטענס, אויב איין מאַשין ארבעט פאַר פינף מענשען (וואָס דאָס איז דאָס מינדעסטע) איז דאָך דיא קשיא וואו כליו-בען דיא אַנדערע פיער פינפטלעך: אַ גאַנצער מולל-יאָן, וועלכע זיינען פריהער אויך געווען שוסטערס? זעלט'עם אַנדערס זיין, אַז וואָס? אַז אין דער שוס-טעריי זיינען זיי מאַקע מעהר נישט נויטיג, אלא וואָס דען? זיי מאַכען אַ לעבען אַנדערשוואו? איין קשיא: פון וואָנען נעהמט זיך דער דאָזיגער אַנדערער אַרט און אַ צווייטע קשיא איז: אפילו לאַמיר שוין זאָגען: גוט! זיי געפינען אַרבייט אַנ-דערשוואו, הייסט דאָך דאָס אז זיי מאַכען קאָנקורענץ פאַר אַנדערע אַרבייטער, זיי נעהמען אַרונטער, ווערט דאָס אַנגערופען, יענע'ס געזאַהלט און, אויב אַזוי, פרעגט זיך —

„צווייטענס, וואו כליובט דער נישטדערצאָהל-טער אַרבייטסלוין, וועלכער איז אַראַנגעדרוקט גע-וואָרען דורך דיא אַרבייטער-קאָנקורענץ און וואו כליובט דער לוין פון יענע אַרויסגעוואָרפענע מיליאָן שוסטער?

„זאָגען דיא היינטיגע: „אין דיא קעשענעס פון דיא פאבריקאַנטען.“

אַ האַרעלע מעהר משוגע איז דער נעסכטער פאַראַגראַף און דאן קומט צום סוף אַ לאַנגע פאַנטאַזיע, אַ בליק (דורך אַ חלום) אין דיא צור-קינפטיגע געזעלשאַפט.

און דערמיט ענדיגט זיך דער יאָהר 1877.

דיא ערסטע אַבטהיילונג איז אַ פאַבעל, כלומרשט צוגעשיקט פון יענער וועלט פון דעם פאַבעליכטער לאַפאָנטען. זיא איז ביי מיר מיט יאָהרען שפּעטער פעראַרבעט געוואָרען אין דעם פאַלגענדען אפאָריום:

„דער פאַליציסט איז פעט — דער גנב מאַנער. אום זיך אויסצוהיטען פון מיין, קאָר-מענען מיר קען און זיי נאָשען דערצו נאָך ביס-לעכוויין אונטער — בשתיקה.“

אין דער פאַבעל איז דאָס בעהאַנדעלט אויס-פיהרליך אין אַ געשפרעך וועלכען דיא מיין פיהרען מיטען הויזחונד וועגען די קאָץ.

דיא צווייטע שטיקעלע משוגעת איז אַ נאָכ-געמאַכטע משנה, געשריעבען אין גמרא-לשון, וועלכע איז קורץ גענוג צו קענען ווערן איבער-זעצט. אָט איז זיא:

„זאָגט דיא גמרא: צוויי מענשען רייסען זיך אַרום אַ קלויד, איינער זאָגט, זיא איז אין גאַנצען מיינע, דער אַנדערער זאָגט, זיא איז אין גאַנצען מיינע. זאָגען דיא חכמים: לאַזען זיי זיך צו-טהיילען.“

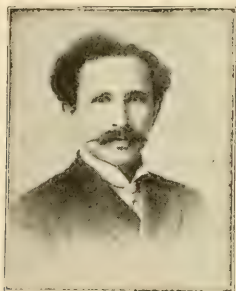
אין דער משנה רביתו, רעט מען וועגען אַ געפונענע קלויד; אין לעבען אָבער זעהען מיר אַנ-אַנדער זאָרט סכסוך: צוויי מענשען האַלטען אַ קלויד. איינער טענה'ט, זיא איז אין גאַנצען מיינע, דער אַנדערער טענה'ט דאָסזעלבע. איינער זאָגט די קלויד איז מיינע, ווייל איך האָב פאַר דעם וועבער און דעם שניידער (פון דער קלויד) געטאָן אַן אַנדער אַרבייט, איך האָב פאַר איהם גענעהט שיד דערפאַר וואָס ער האָט געמאַכט דעם בגד. דער אַנדערער אָבער זאָגט דיא קלויד איז מיינע, ווייל איך האָב אין מיין האַנד דיא פרוכט פון דיא ארבייט, דאָס איז דאָס געלד, און דערפאַר קען איך טראָגען דיא קלויד — הגם איך האָב נישט אַלליין גענעהט אַ מלביש, און נישט געטאָן קיין זאך פאַר דעם וועבער אַדער דעם שניידער.

„איז דיא קשיא, וויא פסקנ'ט מען דאָ? תיקו — כליובט א קשיא.“

ווערטה צו איבערזעצען איז פיעללייכט אויך דער פאַלגענדער פאַראַגראַף, ווען אויך ער איז איינגענטליך צו קלאָר. אָט איז ער וואָרט פאַר וואָרט:

„איז דיא פערזאָניגטע שטאַמען פון אַמע-

אין דער פינסטער

פער'יתומ'ט שטעהן זיי און שטום,
די ביכער אין פערשלאס'נעם שראנק,
אין אומעט שוועבט זיי דארט ארום
מיין יאזש-פינסטערער געדאנק.

אויף אייביג, אייביג בלייבען זיי,
די ביכער מיינע צוגעמאכט
די טרייסטער אין מיין לעבענס-וועג,
די שטערען אין מיין עלענדס-נאכט!

זיי האבען מיר א מאל געשיקט
א ליכט אויף מיין צו דונק'לען וועג,
און מיך מיט האפנונג געקוויקט
אין גלות-שווארצע נעכט און טעג.

געפינען האב איך אין דעם בוך
דעם פלאס וואס האט מיין גייסט גענעהרט,
די וואפען געגען שיקזאל'ס-פלוק,
מיט וועלכע איך האב זיך געוועהרט.

דאך זייט מיך שרעקט א לאנגע נאכט,
א ביסטערע בלינדקייט, איז פאר מיר
דאס לעבען א פערלאר'נע שלאכט,
דאס בוך — א פוסטע שטיק פאפיער.

אדיע, איהר ביכער! שטיל און שטום,
בעגראבען בלייבט איהר אין מיין שראנק,
אין אומעט שוועבט אייך דארט ארום,
מיין יאזש-פינסטערער געדאנק.

אנוריס האזשעלס

מאַרקסיסטישע ליטעראַטור-קריטיק

פון יעקב מילך.

אזא מחבל, אז זי איז „די בעשעפערין פון נייע געדאַנקען, פון נייע וועלטען פון געפיהלען“? וואָסער מין בעשעפעניס איז דאָס די קונסט? פון וואָנען נעמט זיך צו איהר אזא גבורה? און ווי אזוי דערקענט מען איהר?

מיר האָבען אימער געמיינט, אז די געדאַנקען און געפיהלען בעשאַפּען די קונסט, צום סוף קומט דער קריטיקער און זאָגט אונז פונקט פער-קעהרט: די קונסט איז גאָר די בעשעפערין פון די געדאַנקען און געפיהלען.

אונז שיינט, ווען דער קריטיקער וואָלט נור אַ ביסעל נאָכגעדענקט דיזע פראגען, אָדער ווען ער וואָלט, ניט נאָכגעדענקט, כאַטש איבערגע-לעזען דאָס קליינע ביכעלע פון מאָלסטאָי: „וואָס איז קונסט“, וואָלט ער ניט מיט אזא לייכטע האַרץ אויפגעשריעבען די אויבען ציטירטע ווער-טער. ער וואָלט זיך דאן דערוואוסט, אז די פראגע: „וואָס איז קונסט“ האָט בעשעפטיגט די פילאָזאָפּען פון אלע צייטען און לענדער, און אז אויף די פראגע זיינען דאָ אזוי פיעל פער-שיעדענע ענטפערס, וויפיעל עס זיינען געווען פילאָזאָפּען.

אז דער קריטיקער ווייס אפילו ניט אום וואָס עס האַנדעלט זיך, בעווייזט טאקע דערזעל-בער זאץ. ער הויבט אָן, אז „די קונסט איז ניט קיין נאָכפאלגערע פון אלטע געדאַנקען“, און ענדיגט: „וואָס די אינדיווידואליטעט פון דעם קינסטלער איז גרעסער... דאָס גרע-סער איז זיין קונסט“. עס איז שוין אַלזאָ ניט „די קונסט“ וואָס האָט אזא בייזע גבורה צו בעשאַפּען נייע געדאַנקען, עס איז גאָר דער קינסטלער, וואָס בעשאַפּט די קונסט. מיר האָבען שוין אַלזאָ צו טהאָן ניט מיט די קונסט, נור מיט די קינסטלער. און מיט זיי וועלען מיר שוין ווי עס איז פארטיג ווערען. קינסטלער, זייענדיג לע-בעדיגע מענטשען, לאָזען זיך אַ מאָל ריידען.

און אין דעם פונקט בעשטעהט די גאנצע חכמה פון אונזער קריטיקער: ער פערמישט די קונסט מיט די קינסטלער. ה. בודיאנאָי זאָגט:

יר ווילען זיך דאָ נאָך אַ מאָל בעשעפטיגען מיט די קריטיק איבער דעם יאָנאר נומער „צוקונפט“. אָבער מיר וויל דערהאַלען: עס איז ניט די קריטיק וואָס מיר ווילען דאָ פערענטפערען. מיר ווילען גיכער קלאָר מאַכען דעם מאַרקסיסטישען שטאַנדפונקט אין ליטעראַטור. די קריטיק איבער דיזען פונקט גיט אונז די בעס-טע געלעגענהייט דאָצו.

ה. בודיאנאָי'ס אַרטיקעל איבער „לעבען און קונסט“ האָבען אונזערע קריטיקער גאָר ניט געקענט אַראָבשלינגען. אַ שטאַנדפונקט אין לי-טעראַטור קריטיק! און נאָך אַ מאַרקסיסטישער שטאַנדפונקט — וואו איז דאָס אזעלכעם גע-הערט געוואָרען? פאר אזא פערברעכען איז מען חיב מיתה.

און דער „קריטיקער“ פון די „פרייע ארביי-טער שטימע“ האָט מיט זיין גאנצע טיעפקייט און פערשטענדניס איבער ליטעראַטור קריטיק זיך פאַרגענומען איין מאָל פאר אלע מאָל און גרינדליך צו פערניכטען דעם גאנצען מאַרקסיז-מוס, וויפיעלע אנדערע, גרעסערע פון איהם האָבען דאָס שוין אזוי פיעל מאָל געטאָן, און האָבען יעדעס מאָל אויסגעפונען, אז זיי מוזען אָנהויבען פון דאָס ניי.

ער שרייבט אזוי:

„קונסט, די אמת'ע קונסט, איז ניט אַ נאָכפאל-גערע פון אלטע געדאַנקען און געפיהלען, נור זי איז די בעשעפערין פון נייע געדאַנקען, פון נייע וועלטען פון געפיהלען, און וואָס די אינדיווידואלי-טעט פון דעם קינסטלער איז גרעסער, דאָס הייסט, וואָס מעהר ער הויבט זיך ארויס פון דער ארומרינג-לענדער וועלט, דאָס גרעסער איז זיין קונסט, און דאָס מעכטיגער זיין נאָהוירקונג.“

דאָס איז זעהר, זעהר קלוג געזאָגט. קענט איהר אונז אָבער ניט זאָגען, ליעבער הערר קרי-טיקער, ווער איז דאָס „די קונסט“, וואָס זי איז

ווארום האט ענגלאנד ארויסגעבראכט נור איין וויליאם מארריס, איין שעללי? ווארום האט עס ערדוין מארקס האט געמוזט אָנשרייבען נאכדעם, ווי ער האט אָבעלעכט זיינע יאָהרען, אַלס אונבעקאַנטער פּאַעט, זיין „מען וויסן דהי האָן“, וואָס האָט איהם מיט איין מאל אַזוי בעריהמט געמאַכט? קענט איהר אויף די אלע פראגען געבען אייער געוועהנליכען ענטפער: עקאָנאָמישע אומשטענדען?”

ניין! מיר קענען אויף דיזע פראגען ניט גע- בען „אונזער געוועהנליכען ענטפער: עקאָנאָמי- שע אומשטענדען“. נאָך מעהר, מיר פרעגען גאָר ניט דיזע פראגען, זיי אינטערעסירען אונז ניט, ווייל די פראגען אליין זיינען נאָריש. דער קרי- טיקער פון דער פ. א. ש., ווי עס שיינט, פרעגט אָבער יא דיזע פראגען, וואָלט טאָקע געווען „אינטערעסאַנט“ צו וויסען וואָסער ענטפער ער קען געבען אויף דיזע פראגען פון א געוועהנלי- כען, אָדער אונגעוועהנליכען שטאַנדפונקט.

אונז זאָגען ווארום גראדע סינקלעיר האָט אָנגע- שריעבען דעם „דזשאַנגעל“ און ניט קיין אַנדער- רער? קען ער אונז אפּשר זאָגען פון וואנען עס קומט וואָס סינקלעיר קען איבערהויפּט שרייבען ראָמאַנען און אונזער קריטיקער — קריטיק אי- בער ראָמאַנען? עס וואָלט געווען זעהר „אי- טערעסאַנט“ צו וויסען.

עס וואָלט אויך געווען „אינטערעסאַנט“ צו וויסען ווארום וואנער איז געבוירען געוואָ- רען אין דייטשלאַנד און ניט אין ענגלאַנד? איבריגענס, קען טאָקע זיין, אז דער קריטיקער האָט רעכט, אז עס איז נור געווען א צופאַל. עס קען זיין, ווען וואנער'ס עלטערן וואָלטען צו יע- נער צייט געלעבט אין ענגלאַנד, וואָלט ער טאָקע דאָרט געבאַרען געוואָרען. די מאַרקסיסטען קענען דעם פאקט, וואָס וואנער איז געבאַרען געוואָרען אין דייטשלאַנד, ניט ערקלערען מיט עקאָנאָמישע אומשטענדען.

און צוליב דעם פרעגען די מאַרקסיסטען ניט אזא נאָרישע קשיה. זיי פרעגען אָבער אַנ- אַנדער קשיה: ווי וואָלט געווען, פרעגען זיי, ווען וואנער וואָלט ביי צופאַל טאָקע געווען געבאַרען געוואָרען אין ענגלאַנד, וואָלט ער דאן אויך גע- ווען א מוזיקער אָדער ניט? און אויב יא, וואָלט ער דאן געשריבען דיזעלעכע מוזיק אָדער ניט? דאָס איז אָבער נאָך ניט די וויכטיגסטע קשיה פון די מאַרקסיסטען. אונזער גרויסער קריטיקער זאָגט זיך אָב מיט א ליכט האַרץ: דייטשלאַנד האָט ארויסגעגעבען מוזיקער און „ענגלאַנד איז

ער וויל ערקלערען „לעבען און קונסט“ פון מאַרקסיסטישען שטאַנדפונקט, און דער קריטיק- קער פרעגט: קענט איהר אונז ערקלערען פון מאַרקסיסטישען שטאַנדפונקט „ווארום לעססינג האָט געשרייעבן „נאַטשאַן דער ווייזע“ און ניט מענדעלזאָהן? ווארום וואנער איז געבוירען גע- וואָרען אין דייטשלאַנד? א. ז. וו. ער שרייבט אַזוי:

„למשל, דייטשלאַנד האָט געגעבען דער וועלט א וואנער, א מייערבער, א בעטהאווען און פיעלע אַנדערע מוזיקאלישע גאנצן. ענגלאַנד איז נאָך ביי היינטיגען טאָג געבליבען אן עקרה אין דיזער היי- זיכט. קען אונז דער ווערטהער בודיאנאָור-בודין מיט זיין מאַרקסיסטישע שטאַנציע ערקלערען, ווא- דאס דאָס איז אַזוי?”

„די מאַרקסיסטישע תורה לערנט אונז, אז אלעס אין אונזער לעבען און נאַטירליך אויך אין קונסט, הענגט אָב פון די עקאָנאָמישע אומשטענדען, ד. ה., פון דער ארט און ווייזע פון דער פּראָדוקציע. נון, מיר גלויבען קוים, אויב די ארט און ווייזע פון דער פּראָדוקציע אין דייטשלאַנד האָט אַזוי געוואלדיג זיך אונטערשיידעט אין יענער צייט פון דער ארט און ווייזע פון דער פּראָדוקציע אין ענגלאַנד, און דאָך האָט ענגלאַנד ניט אָנצורווייזען אויף קיין איי- ניגען וואנער! זאָל זיין, אז דער אונטערשייד אין פּראָדוקציע איז דאן געווען א געוואלטיגער, אָבער עס איז דאך געווען א מאל אויך א צייט, ווען אין ענגלאַנד איז געשטאַנען די פּראָדוקציע אויף דעם זעלבען שטייגער, ווי אין דייטשלאַנד, טו ווארום האָט זי דאן ניט ארויסגעבראכט פון זיך איין מוזי- קאלישען זשעניע?”

„עס איז לויכט צו זאָגען, דער לעבען איז ניט קיין רייהע פון צופעלליגקייטען, אָבער, ווערטהער ליטעראטור-קריטיקער, אז מי קוקט זיך צו צום לע- בען, שיינט דאך פועלעס צו זיין גאנץ צופעליג.

„אָט האָט לעססינג, דער גוי, אָנגעשרייעבן „נאַטשאַן דער ווייזע“. וואָלט ניט מעהר שכל'דיג געווען, אז אזא מין זאך זאָל אָנשרייבען דער איד מענדעלסאָן? וואו איז דאָ געווען די עקאָנאָמישע נויטונענדיגקייט, אז לעססינג זאָל עס אָנשרייבען? פאר וואָס איז די פּאַעזיע פון געטחע און שילער אַזוי פערשיידען, תאָמט זיי האָבען געלעבט אין איין צייט, ווען די ארט און ווייזע פון פּראָדוקציע איז געווען איינע און די זעלבע פאר זיי ביידען? ווארום האָט עס סינקלעיר געמוזט אָנשרייבען דעם „דזשאַנגעל“, און ווארום ניט קיין אַנדערער פון די פיעלע שונד- שרייבער, צו וועמעס קאָמפאָניע ער האָט געהערט?

פאַלשטענדיג רעכט, ווען ער זאָגט, אז אלץ וואָס דיזע „קריטיקער“ ווייסען איז צו געברויכען הויכע פראָזען. געטאָע איז געווען א פאָעט איי, איי, און שעקספיער איז געווען א פאָעט דריי מאָל איי, איי, איי. אפילו אזא זשעניאלע קאָפּ, ווי וויקטאָר הוגאָ, איז אויך געשטרויכעלט געוואָרען אין דיזע פראָזע. אין זיין בוך איבער שעקספיער שטעלט ער אוועק די פראָזע: „ווי קען מען מעסטען די גרויסקייט פון די פער־שיערענע פאָעטען, און ער ענטפערט: עס איז ניט דאָ קיין מאָס, גראַדע ווי מען קען ניט מעסטען דעם ברען פון קאָכיגע וואַסער, ווען די הייז האָט דערגרייכט אַ געוויסען גראַד, אזוי קען מען נישט מעסטען די גרויסקייט פון די פאָ־עטען, ווען זיי דערגרייכען אַ געוויסע שטופע. די מאַרקסיסטען אינטערעסירט דיזע פראָזע ניט. דער אונטערשייד פון שעקספיער ביז געטאָע אין גראַד פון קונסט אַרט זיי ניט, פאַר זיי איי אָבער זעהר וויכטיג צו וויסען דעם אונטערשייד פון האַמלעט ביז פּוֹיסט, פון האַמלעט'ס פּיר־לאָזאָפּיע ביז פּוֹיסט'ס.

דער גריכישער פאָעט האָמער, וואָס האָט געלעבט מיט אַ 4 טויזענד יאָהר צוריק, איז אַכ־ערקענט אלס דער גרעסטער פאָעט אין דער וועלט. ער האָט זיך אַלזאָ מעהר ווי אַלע אנדערע, „ארויסגעהויבען פון די אַרומרינגלענדע וועלט“, און געשריעבען האָט ער זאכען וואָס קלינגען היינט ווי קינדערשע מעשה'לאָז. וואָלט האָמער, ווען ער וואָלט היינט געלעבט, אויך יעצט גע־שריעבען די מעשה'לאָז פון די געטער און האַל־בער, פון אַליזעס אין זיינע וואַנדערונג, ווי ער איז אַריינגעפאלען אין די הענד פון די סיר־קלאָפּס, אַזעלכע אונגעהייערע ריעזען מיט איין אויג אין מיטען שטערען, און נאָך אַזעלכע וואונ־דערבאַרע זאכען? אפילו דער „גרויסער“ קריטי־קער פון דער „פרייער אַרבייטער שטימע“ וועט דאָס ניט וואַגען צו בעהויפטען. עס איז אַלזאָ ניט די פראָזע פון דעם קינסטלער, עס איז די פראָזע פון די קונסט. וואָרום גראַדע האָמער האָט געשריעבען „איליאַד“ און „אדיססעי“, און שעקספיר—„האַמלעט“; וואָרום לעסינג, דער גר־האָט געשריבען „נאַטאָן דער ווייזע“, וואו ער זוכט צו פערטהיידיגען די פרייהייט פון רעליגיאָן און אויך פון דער אידישער, און מענדעלסאָן, דער איד, האָט געשריעבען דעם „פעדאָן“, וואו ער וויל בעווייזען „השארית הנפש“ אויף דעם אָפּף פון דעם גריכישען פּילאָזאָפּ סאָקראַט — דיזע

נאָך ביז היינטיגען טאָג געבליבען אַן עקרה“, און ער מיינט, אז ער האָט געזאָגט אַ גרויסע חכמה. די מאַרקסיסטען פרעגען אָבער, פון וואָס נען קומט טאָקע וואָס ענגלאַנד איז ביז היינטיגען טאָג „געבליבען אַן עקרה“ אין מוויקער? איז דער מענשען־מאַטעריאַל אין ענגלאַנד אנדערש ווי אין דייטשלאַנד? פון וואָנען קומט דאָס, וואָס גראַדע דאָס זעלבע ענגלאַנד איז זעהר שטאַרק פערטרעטען אין די מאַטעריאַליסטישע פּילאָזאָפּיע? וואָס גראַדע בעקאָן, דער בעגריי־דער פון דער עמפּירישער וויסענשאַפּט, איז גע־בוירען געוואָרען אין ענגלאַנד? וואָס גראַדע די פּאָליטישע עקאָנאָמיע איז בעגרינדעט געוואָרען אין ענגלאַנד? וואָס אפילו קאַרל מאַרקס, דער דייטשער איד, אָדער דער אידישער דייטש, האָט בעגרינדעט זיינע עקאָנאָמישע לעהרען אין ענג־לאַנד? איז ניט אפשר אַ סברה, אז אויך אין ענגלאַנד ווערען געבוירען „וואַנגערס“, נור דאָרט ווערען זיי „איבערזעצט“ אין בעקאָנס, אין אַדאָם סמיטה'ס און אין דאָרוויי'ס?

די מאַרקסיסטען פרעגען ניט די נאָרישע קשיה, וואָרום סינקלעיר האָט געשריעבען דעם „דישאַנגעל“? דאָס אינטערעסירט זיי ניט, און דאָס קענען זיי ניט ענטפערען. זיי ווילען אָבער וויסען וואָרום האָט זיך גראַדע היינט געפונען אַ סינקלעיר, וואָס האָט געשריעבען דעם „דישאַנגעל“, אַ ראָמאַן, אין וועלכען עס ווערט געשיל־דערט דער קאָפיטאַליזמוס מיט אַלע זיינע שרע־קען, און מיט פּופציג יאָהר צוריק האָט זיך גע־פונען אַ פרוי, האַריאַט ביטשער סטאָוו, וואָס האָט אָנגעשריעבען „אָנקעל טאָם'ס עקבין“, וואו די שקלאַפּעריי מיט אַלע איהרע שרעקען און גר־דערטרעכטיגקייטען זיינען געווען געשילדערט? וואָלט מעגליך געווען אזא ראָמאַן, ווי דער „דישאַנגעל“, זאָל דאָן ווערען געשריעבען, און „אָנקעל טאָם'ס עקבין“ זאָל היינט געשריעבען ווערען? ווען גאָגאָל וואָלט געלעבט, וואָלט ער היינט אויך געקענט שרייבען זיינע „טויטע זעלען“?

ווייטער, וואָס איז דער אונטערשייד, למשל, צווישען געטאָע און שעקספיער? ווער איז אַ גרעסערער קינסטלער? ביי וועמען פון די צוויי וועלט־בעריהמטע פאָעטען איז די „אידי־דיוידואליטעט“ געווען גרעסער? ווער האָט זיך „מעהר ארויסגעהויבען פון דער אַרומרינגלענדער וועלט“? אונזערע גרויסע קריטיקער קענען דיזע פראָזע ניט ענטפערען. און בודיאַנאָוו האָט

ביי די „גייסטטהעאָרע“, וואָלט מען געמוזט קומען צום שלום, אז דער „גייסט“ האָט גאָר נישט פּראָגרעסירט. אזעלכע פּאָעטען, ווי האָמער און שעקספּיער, אזעלכע רעדנער ווי ישעי'ה הנביא, אזעלכע מאלער ווי מיכאיל אנדזשעל'ס, ראַ פּאַעל אָדער ראַמבראַנט, האָבען מיר נישט היינט צו טאָג. דיזע „טהעאָרע“ מוז מען דאָדורף אין גאַנצען פּערוואַרפּען, ווייל עס איז נישט וואָהר, אז דער „גייסט“ איז אָבעשטאַרבען. דער גייסט איז היינט אזוי שטאַרק און אזוי מעכטיג ווי אַ מאָל, נישט מעהר, ער „אַרבייט“ אויף אַנאָנדער שטייגער. און דאָ קומט אַריין וואָס בודיאַנאָוו האָט געזאָגט אין זיין ארטיקל:

„צוערשט האָט מען אַנערקענט דאָס ביידע, לעבען און קונסט, זיינען נישט קיין רייהע פון צור פּעליגקייטען, זאָנדערן אַן ענטוויקלונגס-פּראָצעס, דער רעזולטאַט פון געוויסע אורזאכען.“ דאָך, הגם די פאָרשער האָבען אלע מאָל אַנערקענט, אז צווישען לעבען און קונסט איז דאָ אַ געוויסער צוזאַמענהאַנג, האָבען זיי פון דעסטוועגען דאָס בעטראַכט אלס צוויי בעזונדערע זאַכען. „ביז איפּפאַליט טעין, דער גרויסער פראַנצויזישער קונסט און ליטעראַטור-היסטאָריקער, האָט בעד ווויזען, דאָס עס זיינען איבערהויפּט נישט פאַראַר נען קיין צוויי בעזונדערע ענטוויקלונגס-פּראָצעסען, זאָנדערן איין פּראָצעס — דער אַלגעמיינ מענשליך-היסטאָרישער פּראָצעס, און דאָס די ענטוויקלונג פון קונסט אים אַלגעמיינ און ליטעראַטור אים בעזאָנדערען איז נישט מעהר ווי אַ טהייל פון'ם אַלגעמיינעם מענשליכען ענטוויקלונגס פּראָצעס... מיט אַנדערע ווערטער: קונסט און ליטעראַטור קען מען נור פּערשטעהן, ווען מען פּערשטעהט דעם פּראָצעס פון די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג.“

און טעין זאָגט: „דער הויפּט פונקט פון דער מעטאָדע, וועלכע מיר ווענדען דאָ אָן, בעד שטעהט אין דעם וואָס מיר אַנערקענען, דאָס אַ קונסטווערק איז נישט קיין פּער אַיינציעלע ערשיינונג, און דאָס אום עס צו פּערשטעהן מוז מען שטודירען די אומשטענדען, פון וועלכע עס קומט ארויס און דורך וועלכע עס ווערט ערקלערט.“ און ער קומט צום שלום: „אום צו בעגרייפּען אַ קונסטווערק, אַ קינסטלער, אָדער אַ גרופּע פון קינסטלער, מוזען מיר קלאָר בעגרייפּען די אלע געמיינע סאָציאלע און אינטעלקטועלע אומד שטענדען פון דער צייט, צו וועלכער זיי גע-

קשיות לאָזען מיר פאַר דעם פ. א. שטימעס קרייטיקער. די מאַרקסיסטען זעהען אין דיזען אלעם איין זאַך: זיי זעהען, אז די קונסט, (נישט די קינסטלער) בייט זיך. די פאַרמען פון די קונסט ווערען אַנדערש. וועלכעס פּעראורזאכט דיזע ענדערונג? דאָס איז די פראגע. פון וואָנען נעמט זיך וואָס האָמער'ס גאונות האָט זיך אויסגע-דריקט אין בעשרייבען די געטער און האַלביגע-טער, און געטהע'ס אין פאוסט? ווארום האָט גאָגאָל'ס קונסט זיך אויסגעדריקט אין זיינע „טויטע זעלען“; טאָלסטאָי'ס אין „קרויצער סאָנאַטא“, „אַנאַ קארענינאַ“ א.ו.וו.; הויפּט-מאָן אין די „וועבער“; האַריאָט ביטשער סטאָו'ס אין „אַנקעל טאָם'ס קעבין“ און סינ-קלעיר'ס אין „דושאַנגעל“?

און ווען מען שטעלט די פראגע אויף אזא אופן, און אלע גרויסע קריטיקער שטעלען איהר אזוי אוועק, דאן מוז מען קומען צום שלום, אז עס איז דאָ עפעס אַ זאַך צו וועלכער די קונסט און די קינסטלער זיינען אונטערוואָרפּען. כל זמן עס האָט אזוי פאַסירט, אז גראדע האָמער, דער גרעסטער פּאָעט פון אלע צייטען, האָט בעשרייעבן מעשיות פון געטער, מיט מענשען מיט איין אויג, מיט אַ גראָז, וואָס האָט געהיירטען לאָטאָס, וואָס האָט פּער'כישופ'ט די מענ-שען, וועלכע האָבען עס געגעסען; און סערוואַנטיס — „דאָן קיכאָט“ — דעם העלד וואָס האָט זיך געשלאָגען מיט ווינדמיהלען, און לעססינג, „נאָטהאן דער ווייזע“ און הויפּטמאָן די „וועבער“, און פריץ „די צוויי בערג“, וואו ער בעשרייבט אַ חסידישען רבי'ן מיט אַ מתנגד'ישען רב, א.ו.וו. א.ו.וו. מוז עפעס זיין אַ זאַך וואָס פּעראורזאכט, אז די גרויסע פּאָעטען זאָלען ארויסגעבען זייער קונסט אין איין פאַרמע און נישט אין אַן אַנדערע.

די קונסט מיט איהר „אינדיווידואליטעט“ בעוועגט זיך אַלזאָ אין געוויסע ראַמקעס, פון וועלכע זי קען זיך נישט ארויסדרייען. און דיזע ראַמקעס זיינען פּערשיעדענע אין פּערשיעדענע צייטען און פּערשיעדענע לענדער. וואָס זיינען דיזע ראַמקעס?

פּערשיעדענע ענטפערס זיינען געגעבען גע-וואָרען אויף די פראגע. אַ מאָל פלעגט מען זאָגן, און אזעלכע „קריטיקער“ ווי אונזערע זאָגען עס נאָך היינט, אז דער „גייסט“ ענטוויקעלט זיך. דיזע מיינונג איז אָבער שוין לאַנג אויפ-געגעבען געוואָרען. ווען מ'זאָל זיך האַלטען

כע ענטוויקלונג. דאָס זיינען: די ראסע, דער קלימאַט און די ארומינגלענדע אומשטענדען. פון דינען שטאַנדפונקט אויס, אונטערזוכט ער די מענשליכע ענטוויקלונג, און ער זוכט דאן צו בעווייזען, אז דינע דריי כחות ווירקען אויף זיין די קונסט און ליטעראטור, און ענטוויקלען זיך און פערענדערן זיך זיך אזוי ארום צוזאַמען מיט דעם גאַנצען לעבען. איפפאָליט טעין האָט נישט ענט- דעקט דינע פילאָזאָפיע, טהאָמאַס באָקל האָט זי שוין פריהער געהאַט אויסגעארבייט, און ער איז אויף נישט געווען דער ערשטער. טעין האָט נור דינע פילאָזאָפיע אָנגעווענדעט אויף די ליי- טעראטור. און דאָ האָט דער מאַרקסיזמוס עפעס איינצואווענדען. דער מאַרקסיזמוס לייקענט נישט אָב די וויכטיגקייט פון דינע דריי כחות, ער בע- הויפטעט אָבער, אז דינע דריי פאַקטאָרען זיינען אַליין אונטערוואַרפען צו אַנאַנדער כח, צו אַנ- אַנדער סבה. זיי זיינען דאָדורף נישט די ערשטע סבה, די סבת כל הסבות, אז די ערשטע סבה זיינען די עקאָנאָמישע אומשטענדען. דער מאַרק- סיזמוס בעהוויפטעט: צו וואָסער ראסע מענשען זאָלען נישט בעלאַנגען, אין וואָסער קלימאַט זיי זאָלען נישט לעבען, וואָסערע ארומינגלענדע אומשטענדען זיי זאָלען נישט האָבען, מוזען זיי אַליין לעבען, מוזען זיי אַליין פראָדוצירען צוזאַמען צום לעבען, און מוזען אַליין פערטהיילען צווישען זיך די פראָדוקטען. דינע עקאָנאָמישע אומשטענ- דען זיינען דאָדורף די הויפט סבה וואָס פער- אורזאכען די מענשליכע ענטוויקלונג, זיי זיינען דאָדורף די הויפט סבה וואָס פעראורזאכען די פערענדערונג אין די קונסט און ליטעראטור. און גראדע אין די קונסט קען מען דאָס אים בעסטען זעהן: גריכענלאַנד איז דאָס לאַנד פון די גרעסטע פאָעטען, פון די גרעסטע סקולפּטאָרס, פון די גרעסטע פילאָזאָפּען פון די אלטע צייטען, און אפשר פון אלע צייטען. וואו זיינען די היינ- טיגע פאָעטען, קינסטלער און פילאָזאָפּען פון יענעם לאַנד? מען הערט עפעס גאָר וועניג פון זיי. אין אמעריקא קענען מיר גרעקען וואָס פער- לען מיט באַנאַנאַס, בלומען און צוקערקעס. האָט זיך די גריכישע ראסע פערענדערט? איז דער קלימאַט אין גריכענלאַנד אנדערש געוואָרען? דער הימעל, די לבנה און די שטערען זיינען די- זעלבע וואָס דאן, ווען האָמער, טהאָלעס, סאָ- קראַט און אַריסטאָטל האָבען געלעבט. אַראַביען איז געווען אַ לאַנד פון וואונדערבאַ- רער קולטור. דער רמב"ם האָט געשריעבען זיין

זענען.

דג גרויסקייט פון דעם קינסטלער בעשטעהט אַלזאָ נישט אין דעם וואָס ער, "הויבט זיך אַרויס פון די ארומינגלענדע אומשטענדען", ווי דער קריטיקער פון דער "פרייער ארבייטער שטימע" וויל האָבען, עס איז פונקט פערקעהרט: זיין גרויסקייט בעשטעהט אין דעם וואָס ער דריקט אויס אים שאַרפסטען די ארומינגלענדע אומ- שטענדען. ווארום האלטען מיר נאָך היינט האָ- מער פאר דעם גרעסטען פאָעט? דאָס וואָס ער האָט דאן געשריעבען קומט דאָך היינט ביי אונז אויס קינדיש. ער איז גרויס צוליעב דעם, וויל ער האָט אזוי שאַרף, אזוי בולט אויסגע- דריקט די ארומינגלענדע אומשטענדען פון זיין צייט, אז מיר קענען היינט זעהן ווי די מענשען האָבען דאן געלעבט און אין וואָס זיי האָבען גע- גלויבט. ס'ד הענרי מעי, דער גרויסער אויטאָ- ריטעט אין "אַלטערטהימליכע געזעצגעבונג" זאָגט אין זיין בוך "ענשיענט לאָו": "עס זיינען פאַרען נישט וועניג דאָקומענטארישע בע- ריכטען, וועלכע גיבען אונז כלומרשט אינפאָר- מאַציאָן איבער די אַלטערטהימליכע געזעצגע- בונג; אָבער ביז די פילאָלאָגיע (שפראַכע-לעח- דע) וועט אונז נישט געבען אַ פאַלשטענדיגע פאַנאַנדערנלידערונג פון די סאנסקריטישע ליטע- ראטור, וועלען די האַמערישע פאָעמאַס בלייבען אונזער בעסטע קוועלע צו לערנען.... דעם צו- שטאַנד פון דער געזעלשאַפֿט וואָס דער שרייבער האָט אים בעסטען געקענט."

דאָס איז אָבער נאָך אַליין נישט קיין מאַרק- סיזמוס? וועט מען מיר זאָגען. דאָס איז אמת. אָבער דאָ ערשט קומט אַריין דער מאַרקסיסטי- שער פונקט. "ווען קונסט און ליטעראטור קען מען נור פערשטעהן דאן, ווען מען פערשטעהט דעם פראָצעס פון די גאַנצע מענשליכע ענט- וויקלונג", פּרעגט זיך: וועלכעס איז דער כח, וואָס איז די סבה, וואָס פעראורזאכט די גאַנצע מענשליכע ענטוויקלונג? ווען מיר וועלען אויס- געפינען דעם כח וואָס פעראורזאכט די מענש- ליכע ענטוויקלונג, וועלען מיר דאן וויסען די אורזאכען פון די ענדערונג אין די קונסט און לי- טעראטור. מיר וועלען וועניגסטענס האָבען די מעגליכקייט נאָכצושפּירען און אויסצופאַרשען דינע פערענדערונגען. איפפאָליט טעין האָט זיך אויף געשטעלט די פראגע, און ער האָט איהר פערענטפערט אויף זיין אופן. נאָך איהם, זיינען דאָ דריי כחות וואָס פעראורזאכען די מענשלי-

אומשטענדען און צוויי לעבענס פון פאָרשען און שטודירען וועט אייך ניט געניגען. עס זיך נען אונזערע געגנער וואָס מאכען די זאך לייכט. אויף יעדע וויכטיגע פראגע האָבען זיי א בע-קוועמען תירוץ: עס איז א צופאל! זאָנען זיי אייך. אָבער: עס איז דער מענשליכער גייסט! דער גייסט ענטוויקעלט זיך, דער גייסט שאפט; „די קונסט איז ניט קיין נאָכפאלערקע, די קונסט איז א בעשעפערין“ א. ז. ו. א. ז. ו. דאָס „עקאָנאָמישע צוזאמענלעבען“ לאָזט זיך ניט אזוי לייכט אָב'פטרן, עס וויל בעוויזען ווערען.

די לעזער, האָפען מיר, וועלען יעצט פער-שטעהן, וואָס מען מיינט מיט מאַרקסיסטישע ליטעראטור קריטיק.

דאָסאיז אָבער אין דיווען מאָמענט, נאָך אלעס, ניט וויכטיג. וויכטיג איז דיוועס: מיט דעם מאַרקסיזמוס זיינען נאָך ניט אלע איינ-פערשטאנדען. פיעלע געלעהרטע האלטען איהם אין איין בעקעמפפן און פערניכטען. מיט דיווע דיסקוטירען מיר יעצט ניט. אפשר האָבען זיי רעכט. אָבער דאן מוזען זיי בעקעמפפן דעם גאנצען מאַרקסיזמוס. ארויסצוכאָפן די קונסט און ליטעראטור, און זאָגען: „צו דעם טאָר זיך דער מאַרקסיזמוס ניט צוריהרען“, הייסט אָב-טיילען די קונסט און ליטעראטור פון די גאנצע מענשליכע טהעטיגקייט, הייסט זיך שטעלען אויף דעם גאנצן אלטען און נאָרישען שטאנד-פונקט, אז די קונסט האָט גאָר ניט צו טהאָן מיט דעם לעבען, אז זי הויבט זיך ארויס פון דעם לעבען. וועגען אלעס אין דער וועלט, הייסט עס, מעגען מאַרקסיסטען פילאָזאָפירען, אזוי שנעל אָבער ווי איינער שרייבט אָן עטליכע קורצע שורה'לעך, און דאָס לעצטע וואָרט פון איין שורה'לע קלינגט פונקט ווי דאָס לעצטע וואָרט פון די צווייטע שורה'לע — טאָר זיך שוין א מאַרקסיסט ניט צוריהרען. דאָ זאָגט מען איהם: א זאָש! דאביי פערגעסען אָבער דיווע קריטיקער אָן די קונציגע, קלינגענדע שורה'לעך, וואָס מען שרייבט היינט צו טאָג צו אדווערטיי-זען שמעקעדיגע זייד...

פילאָזאָפיע אין אראביען; אזוי איז געווען פערסיען. וואו איז אהינגעקומען די אראבישע פילאָזאָפיע, די פערסישע פאָעזיע? און די ראסע און דער קלימאט האָבען זיך ניט געענ-דערט. מען דארף אָבער גאָר ניט געהן אזוי ווייט: האָלאַנד איז אין דעם 16טען יארהונדערט גע-ווען דאָס בעריהמטעסטע לאַנד אין מאַלעריי. ווער געהט היינט אין האָלאַנד שטודירען די מאַלערי-קונסט? און דער הימעל איז דער זעל-בער, און די לבנה איז דיוועלבע, און די שטערען זיינען דיוועלבע אין האָלאַנד. די ראסע און דער קלימאט און די ארומרינגלענדע אומשטענדען זיינען נאָך דעם מאַרקסיזמוס דאדורך אונטער-וואָרפען דעם עקאָנאָמישען צו זאָגן אז דאָס איז נור פון דעם עקאָנאָמישען צוזאמענלעבען קען מען ערקלערען די מענשליכע ענטוויקלונג, און פאָלגליך אויך די קונסט... איך געברויך דאָ דאָס וואָרט: עקאָנאָמישעם צוזא-מענלעבען, ווייל, ווי עס שיינט, ווערט דאָס וואָרט: „עקאָנאָמישע אומשטענדען“ מיסברויכט און מיספערשטאנען. אונזערע חכמים זעצען דאָס איבער מיט: „פינאנציעלע אינטע-רעסען“. דאדורך קענען פיעל מענשען ניט פערשטעהען אין וואָס עס האנדעלט זיך, דאדורך: טהון פיעלע מענשען אָל-דאָס-בייז, און מיינען, אז נאָך דעם סאָציאליז-מוס מעג מען עס טהאָן. איינער פרעגט: קונסט און עקאָנאָמישע אומשטענדען? ווי קענען זיי געהן צוזאמען, אַנאָדערער ענטפערט אויף אלעס וואָס ער טהוט: עקאָנאָמישע אומשטענדען, און דער קריטיקער פון די פ. א. ש. וויל וויסען, וועלכע „עקאָנאָמישע אומשטענדען“ האָבען גע-מאכט וואנער זאָל געבוירען ווערען אין דייטש-לאַנד? עס איז דאָס עקאָנאָמישע צו זאָגן אז מען לעבט אין פון דער געזעלשאפט אום וואָס עס האנדעלט זיך דאָ. ווער עס מיינט אָבער, אז דיווער תירוץ איז אזעלכער וואָס נעמט אוועק דעם חשק צו דענקען, דער בעווייזט, אז ער ווייס אפילו ניט אז ער ווייס ניט. פרובירט, למשל, וועלען בעווייזען דעם אונטערגאנג פון פילאָזאָפיע אין גריכענלאַנד מיט די עקאָנאָמישע

וויא מען קוקט

פון יהואש.

עם איז געווען בין השמשות...

דער שענער, שטיללער, בשמים'דיגער זוממער אבענד האט זיך לאנגזאם ארונטערגעלאזען אויף די פעלדער און די לאַנקעס... גראַזען און בוימען האָבען זיך קוים, קוים געהאָרעט, מיט דער האַלב־שלוממערדיגער, האַלב־וואַכעדיגער באַוועגונג פון פאַרשלאָפּענע קינדער - ליפּפּען... די לופט איז געוואָרען אַלס נאָך און ווייכער און צערטליכער. דער מזרח־היממעל איז געוואָרען טונקלער און בלאָער, און אין מערב, האָט אַ גאַנצער וואַלקען־אַרקעסטער זיך פאַנאָנדער־געשפּילט, אין אַ ווילדער פאַרבען־סימפּאָניע פון גאַלדען־געלל, פּויער־העלל, פּורפור־רויט און גרינליך־נעבעלדיג...

וואַלבע־צווייט האָבען זיי שפּאַצירט אויף אַ שטאַלען שטעגל, איינ־נעצאָהמט פון ביידע זייטען מיט הויכע קאָרען־זאָנגען וואָס האָבען זיך וויגענדיג, איינער דעם צווייטען געקוססט, „גוט - נאכט“...

און איינער פון די צוויי האָט געזאָגט:

„זעה ווי עס גלאַנצט און גליהט, און שיממערט און שעמעריט, דאָס היממעל־בעט פון דער ליכט־מלכה, דער זון... די קיססענס זיינען פון גאָלד - סאַמעט אַרומגעזוימט מיט פּורפורנעם בראָקאָד... די פאַרהאַנגען זיינען פון גרינעם אַטלאַס אַרומגעקניפּט מיט אַראַנזש־פרענז, און קופּפּער־פאַרביג, איז דער צודעק פון איהר נאכטלאָנער...“

„ווי שען דאָרט איז אוואו די געטטיגן שלוממערט...“

דער צווייטער האָט אַ קוק געטהאָן צום מערב און געזאָגט:

„קענטיג, מאָרגען וועט זיין אַ שטורעם...“

דיא וואהלען אין דייטשלאנד

פון מ. ווינטשעווסקי.

1.

עמליכע וויכטיגע פאקטען.

שיקט דעלעגאטען, צווייטענס דורך דעם רייכס-טאג, וועלכער איז דער פארלאמענט פון גאנץ דייטשלאנד און דריטענס דורך דעם קייזער — אימער דער קעניג פון פרייסען — וועלכען זיי אלע האבען כישותפות.

דער קייזער נאזאטשעט זיינע מיניסטארען וועלכע זיינען (וויא ביי אונז, אבער ניט וויא, למשל, אין ענגלאנד אדער אין פראנקרייך) פער-אנטווארטליך ניט צום פארלאמענט נאר צו איהם אליין.

דער בונדערסראט אונטערשיידעט זיך פונ'ם וואשינגטאנער סענאט דערמיט, וואס זיין נע דעלעגאטען זיינען אפילו ניט אינדירעקט גע-וועהלט, זאגערן נאזאטשעט (אפפאיינטעד) פון דיא הערשער. חוץ דעם, וויא געזאגט, ווערט דארטען בעשטימט דיא צאהל פון דיא דעלעגאטען דורך דיא גרויס פון דער מדינה, וועהרענד אין דעם סענאט פון דיא פראייניגעט שטאטען זיצען צו צוויי סענאטארען פון יעדען שטאט צו דאס איז דער גרויסער סטייט ניו יארק אדער דער פיצניקער דעלאווייר. 46 שטאטען שיקען 92 סענאטארען.

דער רייכסטאג ווערט געוועהלט אלע פינף יאהר (סאידען ער ווערט פריהער „אויפגע-לייזט“, ד. ה. פאנאנדערגעשיקט, וויא דאס האט פאסירט פאר דיא אימטיגע וואהלען), — ער ווערט געוועהלט פון אלע בירגער איבער 25 יאהר אלט (ניט 21 וויא דא), דירעקט (ניט, ווי אין רוסלאנד, דורך וואהלמענער, וועלכע וועהלען ערסט דיא דעפוטאטען) און דיא שטימען ווע-רען אבגעגעבען געהיים. יעדער בירגער האט איין שטימע און ניט מעהר (וויא דאס איז דער פאל אין בעלגיע און אנדערסווא), וואס דער-פאר איז אין דייטשלאנד מקוים געווארען דיא רוסישע פארדערונג, וויא לאסאל האט זיא פאר דייטשלאנד גופה געהאט פארמולירט אין דיא 60-יגער יאהרען: אללגעמיינע, גלייכע, דירעקטע און געהיימע אבישטימינג.

פריהער פאר אלץ אייניגע פאקט-טען ווענען דייטשלאנד, וועל-כע מען דארף וויסען אויב מען ווייס ניט, און — געדענקען אויב מען ווייס זיי. דיא דייטשע אימפעריע בעשטעהט פון א פאך טויז

מאנארכיש-דעגירטע שטאטען, יעדער שטאט א מלוכה פאר זיך.

פון דיזעע שטאטען זיינען פיער (פרייסען, באויערן, זאקסען און ווירטעמבערג) קעניגרייכע; זעקס קלענערע מדינות זיינען גרויסהערצאגטהיי-

אויגוסט בעבעל

מער; פינף נאך קלענערע שטאטען רופען זיך הערצאגטהיימער און זעבען נאך קלייניקע היי-סען פירסטענטהיימער, וועהרענד דיא דריי „פרייע“ שטעדט: האמבורג, ברעמען און ליבעק זיינען אויך יעדע פון זיי א טהייל פון דעם קייזעררייך דייטשלאנד.

דיזע אלע מדינות און מדינה'לעך זיינען פראייניגט, ערשטענס, דורך א בונדערסראט, צו וועלכען יעדערע, לויט נאך איהר גרויס נאך,

צו ווערען געוועהלט דארף מען אויך זיין 25 דער וואהלערזיין טעלמאוו (לעבען בערלין) מיט זיינע 183,076 וועהלער שיקט אין פארלאמענט נור איין איינציגען אבגעאָרדענטען און דער וואהלערזיין שרימבורג-ליפפע מיט 9551 וועהלער אויך איינעם, הגם יענער איז 19 מאָל אזוי גרויס. אמאָל זיינען זיי ביידע געווען גלייך. דיעזע אללע פאקטען זאָלל מען געדענקען.

2.

דיא מפלה און דער זיעג.

פיעל טינט איז פערגאָסען געוואָרען זינט דעם 25-טען יאנואר און — ווער ווייס? — אפשר האָט זיך וואו נישט וואו אַראָבגעגאָסען אַ טרער אין דיא טינט און האָט עס בלאַסער גע- מאכט....

דיא דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, וועל-כע איז אין דיא לעצטע 20 יאָהר געשטיענען אַליין העכער און העכער, האָט פּלוצלונג, גאָנץ אונערוואַרטעט, געקראָגען אַ מפלה, אזא מפלה וויא ביי דער ערסטער וואהל אונטער דעם סאָ-ציאליסטען-געזעץ (אין 1881), הגם הענליכער איז זיא צו דעם רעזולטאט פון דעם יאָהר 1887, ווען דער רייכסטאג איז אויך געווען פאנאנדער-געלאָזען און דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטיע האָט פערלאָרען 13 פון 24 וואהלערזייען, אָבגלייך איהרע שטייממען זיינען באַלד געוואקסען פון 550 טויזענד אויף 763 טויזענד.

וויא אין 1881 — ווייל דער קלאפ איז דערזעלביגער און פיהלט זיך פונקט אזוי שמערצליך! מיר וועלען דיא גוטע, דיא פרעה-ליכע זייט בעטראכטען שפעטער. לאָמיר דער-ווייל, און צוערסט, קלאָר, און זיך נישט שרעקענ-דיג פאר דיא ביטערע וואהרהייט, זעהן דיא גאנצע טרויעריגע ניעדערלאגע אין אללע פרטים, כללים און דקדוקים.

צווישען דעם 25טען יאנואר, דעם טאָג פון דער הויפטוואהל און דעם 5-טען פעברואר, דעם לעצטען טאָג פון דיא שטיכוואהלען האָט דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטיע פערלאָרען 44 וואהלערזי-יע, געווינענדיג דאגעגען נישט מעהר וויא 8, וואָס דאָס מאכט אויס אַ געטפערלוסט פון 36 מאנ-דאטען און דערפאר וועלען אנשאט דיא 79 מאן, וועלכע זיינען געזעסען אין דעם אלטען רייכסטאג, אריינקומען אין דעם נייעם נישט מעהר וויא 43.

יאָהר אלט אָדער עלטער. דערצו, ד. ה., צום ווערען געוועהלט מוז מען אָבער קריגען מעהר ווי אַ העלפט פון אללע אָבגעגעבענע שטייממען (אַ מאַיאָריטעט) און נישט בלויז מעהר וויא יעדער פון דיא אנדערע קאנדידאטען (אַ פּלוראליטעט) וויא דאָ אין אמעריקא. למשל: אויב ערגיין אין אַן אָרט „לויפּען“ קאנדידאטען פון פיער פארטייען און עס פאללען אויף אללע פיער צו-זאמען 100 שטייממען, מוז איינער, אום גע-וועהלט צו ווערן, קריענען אין דייטשלאנד ווע-ניגסטענס 51, ד. ה., מעהר וויא אַ העלפט, וועהרענד דאָ וואָלט גענוג זיין 40 אויב פון דיא אנדערע דריי קאנדידאטען קריענט איינער 35, אַ צווייטער 20 און אַ דריטער 5 שטייממען, ווייל 40 איז דיא העכסטע צאָהל.

דערפאר ווערט אין דייטשלאנד אין אזא פאלל, ד. ה., ווען אַ קאנדידאט קריענט נישט מעהר וויא דיא העלפט שטייממען, געוועהלט פון דאָס נייע. אין דיעזער שטיכוואהל, וויא מען רופט דאָס דאָרטען, קומען שוין נישט אריין אללע פיער קאנדידאטען, זאָנדערן נור דיא צוויי העכסטע: דער וואָס האָט געקראָגען דיא 35. דיא אנדערע ביידע קענען זייערע 25 שטייממען ענטוועדער קיינעם נישט געבען, אָדער איינעם פון יענע ביידע. אזוי אָדער אזוי מוז אין דער שטיכוואהל שוין איינער פון זיי האָבען אַ מאַיאָריטעט.

אינ'ם רייכסטאג זיענען 397 דעפוטאטען. דיעזע צאָהל האָט מיט אַ יאָהר פערציג צוריק געהאט אַ זין. דעמאָלט זיינען אין דייטשלאנד געווען 39,700,000 איינוואוינער און מען האָט געגעבען איין דעפוטאט (אבגעאָרדענטען) אויף יעדע הונדערט טויזענד נפשות. זינט יענער צייט איז אָבער דיא בעפעלקערונג, וועלכע איז היינט עטליכע-און-זעכציג מיליאָן, געוואקסען אזוי, אז דיא שטעט, איבערהויפט דיא פאב-ריק-שטעט און האנדעלשטעט, זיינען געוואָרען צוויי, דריי און פיער-מאָל אזוי גרויס וויא אמאָל. דייטשלאנד איז, נעמליך, זינט יענער צייט געוואָרען אַ מעכטיגע פאבריקהען-לאנד און דיא שטעט זיינען געוואקסען אויף דעם חשבון פון דיא ישובים, אַ שטייגער וויא צור איז אמאָל פול געוואָרען פונ'ם חרבן פון ירושלים. אויף דעם אופן איז דאָס מעגליך געוואָרען אז, למשל,

הויפט געהאט צווישען איהרע מיטגלידער אידען.

אָבער שמערצליכער וויא דער פערלסט פון פיעלע שטערט, צווישען זיי אלטע סאָציאַליסטישע „האַכבורגן“, עטבערפער, למשל, זינט 1874, אָסטערעסלוי זינט 1878, — נאָך שמערצליכער וויא דאָס איז דיא ניעדערלאַגע אין זאקסען, דעם „רויטען קעניגרייך“ פון פאר פיער יאָהרען. דאָרטען איז דער קלאַפּ א דאָ פערלער. עס זיינען הויז מאַנדאַטען פערלאָרען געגאנגען שטיממען אויף. אָבער וועגען דעם שפעטער.

און שטיממען זיינען פערלאָרען געגאנגען אין א שעה ביסעל וואַהלקרייזען ניט אין זאקסען אויף.

דיא וויכטיגסטע צווישען זיי זיינען: דער ערסטער וואַהלקרייז אין בערלין (ארום וועלכען, פערבייגעהענדיג, דיא היגע בלאַפערס האָבען געמאכט צו פיעל וועזען — צויעכע סענסאַציע), קאָטבוס-שפערעמבערג, ראָסטאָק, אלטענבורג פינענבערג.

שטיממען זיינען אויף פערלאָרען געגאנגען אין דיא בייזע מעקלענבורגס (גרויסהערצאָג טהימער) אין אנהאַלט און אין נאָך פיער פון די קלייניקע מדינה'לעך, אין גאַנצען (שוין אַריינירעכענדיג דיא מפלה אין זאקסען) זיינען דאָרט מען איצט אָבעגעגעבען געוואָרען 30.879 שטיממען וועניגער וויא אין דעם יאָהר 1903. דאָס איז איין זייט פון דעם מעדאָל, איצט לאַמיר בעטראַכטען דיא אַנדערע זייט, דיא גלאַנציע.

עס זיינען צוגעקומען אין גאַנץ דייטשלאַנד נאָהענט פון א פערטעל מיליאָן שטיממען וויא מען וועט זעהן פון דיא פאָלגענדע טאַבעללע:

לענדער	יאָהר 1903	יאָהר 1907
פרייסען	1,649,998	1,813,950
באַיערן	212,505	237,891
ווירטעמבערג	99,743	115,724
באַדען	72,300	93,386
העסען	68,834	76,992
עלזאס	68,267	81,589
האַמבורג	100,112	112,892
אַנדערע שט.	182,759	198,172

זינט דעם יאָהר 1903 זיינען אָבער פערלאָרען געגאנגען ניט 36, זאָנדערן 38 וואַהלקרייזען, ווייל צוויי האָט דיא פאַרטיי פערלאָרען פריהער.

עס איז געווען דער שטאַלץ פון דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטיע אז כמעט אללע גרויסע שטערט פון דייטשלאַנד זיינען אין סאָציאַליסטישע הענד. היינט געהען ארויס פון דעם לייטער אַ גאַנצע רייע פון זיי וועלכע האָבען אימער געשטימט סאָציאַליסטיש.

דיא ציפערן נאָך דעם נאָמען פון דיא שטאדט אין דיא פאָלגענדע פערלום-ליסטע וועלען בעטיממען דעם יאָהר ווען דיא שטאדט האָט צום ערסטען מאל געוועהלט א סאָציאַליסט. אַט זיינען זיי:

קעניגסבערג (1890); שטעטטין (1903); ברעסלוי, אָסט זייטע (1878); ברעסלוי, וועסט זייטע (1881); מאַגדעבורג (1884); האַללע (1898); פראַנקפורט אַם מאַיין (1884); עלבערפער (1884); מינכען, ערסטער וואַהלקרייז (1903); דרעזדען, א טהייל פון דער שטאדט (1898); לייפציג, דיא שטאדא גופא (1903); דארמשטאדט (1898) און ברעמען (1890), דאן פערלאָרען און צוריקגעוואונען אין (1903).

צווישען דיא דורכגעפאללענע דעפוטאטען געפינען זיך: דער בעקאנטער ערוארד בערנשטיין; ווילהעלם בלאַס, דער היסטאָריקער; פאָן עלם, דער פעהיגער יוניאָנפיהרער; אַלווין געריש, דער פאַרטייקאָסירער; דר. געאָרג גראַדנאווער, איינער פון דיא פריהערדיגע רעדאקטערע פון דעם בערלינער „פאַרווערטס“; הוגאָ האַאזע, א פייהיגער און געאכטעטער אַדוואָקאַט און שריפטשטעללער; דער אלטער מאל־קענבוחר, אלט ניט אזוי אין יאָהרען וויא נאָך זיין „דיענסט“ נאָך אין דער בעוועגונג; פאַנ־קוף, דער פאַרטייקערעטער, מיט א יאָהר איינגער וויא בעבעל; עמאַנועל וואורם, דער שרייבער און אַנדערע, וועניגער בעקאנטע, אָבער ניט וועניגער טיכטיגע גענאָסען.

אגב אורחא: אין דיעזען לייסטער זיינען בערנשטיין, האַאזע און וואורם אידען, דריי פון דיא 8 — 7 וועלכע דיא סאָציאַל־דעמאָקראַטיע האָט ערוועהלט אין 1903, דאן דיא איינציג געפאַרטיי אין רייכסטאג, וואָס האָט איבער-

האָט איצט אויסגעשפּיעלט איהר העכסטען טרומף: דעם נאַציאָנאַלען געפיהל, דעם געפיהל פון נאַציאָנאַלע גרויסקייט. און ניט דאָס אַלליין. דייטשלאַנד וואַקסט אַלס אַ אינדוסטריעלע מדינה און זיא זוכט קאָלאָניען. דיא רעגירונג האָט פאַרגעהאַלטען אפילו פאַר דעם ארבייטער „גרויסע גליקען“ אין דעם פאַלל ווען „נייע מערק“ זאָללען געעפּענט ווערן פאַר'ן דייטשען האַנדעל. און די דייטשע אינדוסטריע, און דאָס האָט זיכער געפאַנגען פיעלע אַזעלכע ארבייטער-וועהלער, וועלכע זיינען נאָך ניט זעהר שטאַרק איינגעפונדעוועט אין זייערע סאָ-ציאַליסטישע איבערצייגונגען.

פיערטענס, איז דער צוואוואקס פון שטימ'מען ביי דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטען אַנאָדער סאָרט צוואוואקס וויא ביי דיא בירגערליכע פאַרטייען. ביי דיעזע זיינען אימער דאָ אַ גאַנצע מחנה פון גלייכנילטיגע, — פון וועהלער, וועלכע בעדארפען אַ בייטש מיט אַ שמיסער אום זיך צו נעהמען דיא טרחה און געהן שטיממען. דיעזע מחנה בעטרעפט אין דייטשלאַנד אַ פערט'חלק פון אַללע רעגיסטרירטע וועהלער. ביי דיא סאָציאַליסטען זיינען אַזעלכע גלייכנילטיגע כמעט ניטאָ. דער רעזולטאַט דערפון איז אַז דיא צוגעקומענע סאָציאַליסטישע שטיממען זיינען, על כּל פנים דיוועסמאָל, זיכער פרינ-ציפּיעללע, וועהרענד דיא צוגעקומענע בירגערליכע זיינען ספּעציעל צוגעטרעבענע אינדיפּער-רענטען, וועלכע דער רעגירונגס-בייטש האָט נעכטען אויפגעוועקט און דער „זיעג“ וועט זיי מאָרגען צוריק איינשלעפּערן.

פינפטענס, איז אַ סאָציאַליסטישער שטימ-מענצוואוואקס וויכטיגער נאָך אַן אויפלעזונג פון אַ פאַרלאַמענט וויא אונטער געוועהנליכע אומ-שטענדען. דער גרונד דערפון איז אַ גאַנץ איינ-פאַכער: ווען דער פאַרלאַמענט לעבט אויס זיינע יאָהרען און עס קומט צו אַ נייע וואהל, קומט דאָס אויף אַזא'ן אופן אַז מען איז דערצו — איבערהויפט ביי דיא ארבייטער — גוט צוגעגרייט, גוט אָרגאַניזירט. אַן אויפלעבונג דאַנעגען, ברענגט ארויף דעם וואהלסאמפּף אויף אַ מאַסע פאַר וועלכע דער דאָזיגער קאמפּף איז אַן איבערראַשונג, וועהרענד דיא רעגירונג האָט דערביי דעם פאַרטוהיל, וואָס זיא האָט אויס-געליעבען פאַר דיא נייע וואהלען דעם מאַמענט וועלכער איז פאַר איהר דער פאַסענדער און איז

דאגעגען:

זאקסען	441,764	418,570
אנדערע שט.	114,489	106,804
בסך הכל	3010,771	3,255,970

אַלזא, אַראַברעכענענדיג דיא פערלאָרענע 30879 בלייבט אַ נעטטער צוואוואקס פון 245,199 שטיממען, פערגליכען מיט דער פאַרי-נער וואהל.

אַבער דיעזער צוגעוואקסענער פערטעל מיליאָן שטיממען האָט אַ פיעל גרעסערע בע-דייטונג וויא דאָס זעהט אויס ווען מען בעטראכט דעם עסק אַ ביסעלע גרינדליכער.

ערסטענס איז פאַר אַ פאַרטיי וועלכע האָט שוין וויא דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטיע דריי מיליאָן שטיממען (אין אַ לאַנד וואו עס פאַללען אין גאַנצען ניט מעהר וויא צעהן-עלף מיליאָן) ניט לייכט ראַש און שטאַרק צו פערגרעסערען דיא צאָהל פון איהרע וועהלער.

צווייטענס, איז דער פריהערדיגער צוא-וואקס, ביי דער וואהל פון 1903 — אַ צוא-וואקס פון 900 טויזענד שטיממען! — געווען אַזוי אונגעוועהנליך, כמעט איבערנאַטירליך גרויס, אַז דערביי האָבען געמוזט זיין פיעל בלויע סימפּאטיזער, וואָס מען רופט דאָרטען „מיטלויפער“, וועלכע זיינען גאַנץ נאַטירליך אַב-געפאַללען ביי דיעזער וואהל. דער אמת איז אַז דיא סאָציאַליסטישע צייטונגען האָבען דאמאָלס אַלליין בעהויפטעט, אַז דער געוואלטיגער דריי-מיליאָנען-זיעג איז געווען ניט אַזוי שטאַרק דיא פאַלגע פון אונזער שטענדיגע פראָפּאגאַנדא פאַר'ן סאָציאַליזמוס גופו, וויא פון דיא מעכ-טיגע אַנטיסאַציאָן געגען דעם תבואה צאָלל און דיא פערטייערונג פון ברויט אַלס דער פועל יוצא דערפון. שטיממען, וועלכע זיינען, אַלזא, פאַר פיער יאָהרען אָבענגעבען געוואָרען געגען דיא רעגירונג, ניט פאַר'ן סאָציאַליזמוס, ד. ה., ניט פון אהבת מרדכי, נור פון שנאת המן, האָ-בען דעם מאָל געמוזט אָבפאַללען. און זיי-נען אָבערפאַללען.

דריטענס, איז דער צוואוואקס פון אַ פער-טעל מיליאָן שטיממען, געווען, בתוך, פיעל, פיעל בעדייטענדער און אינהאַלטסרייכער וויא ער זעהט אויס, אויבערפאַלעכליך בעטראכט, אויך נאָך צוליעב אַנאָדער גרונד: דיא רעגירונג

דעפוטאטען, האָט ערוועהלט ניט מעהר וויא 43 און נור 29 פון זיי אָהן פרעמדע הילף, ביי דער ערסטער וואהל דעם 25-טען יאנואר.

אין דערזעלבער צייט האָט דיא קאטוילישע פארטיי, מיט א מיליאָן שטיממען וועניגער, ערוועהלט 62 דעפוטאטען מעהר.

דיא שטארקסטע 6 סאציאליסטישע וואהל-קרייזען ערוועהלען 6 דעפוטאטען מיט 465,738 שטיממען; דיא קאנסערוואטיווע ערוועהלען צוואנציג דעפוטאטען מיט 210,278, ד.ה., מיט וועניגער וויא א העלפט פון יענע צאָהל שטיממען!

דעם גרונד דערפון וועלען דיא לעזער שוין אלליין פערשטעהן, געדענקענדיג דאָס וואָס איז געזאָגט געוואָרען אין דעם ערסטען טהייל פון דיעזען ארטיקל מכוּח דעם וואוקס פון דיא גרויסע שטערט לגבי דיא לאַנד-דיסטריקטען. וויא אונגערעכט דער פועל יוצא דערפון איז פאר אונזערע געזאָסען בעווייזט דער פאָלגענדער ביי-שפיעל:

מיט 850 טויזענד וועהלער ערוועהלט בער-לין מיט איהרע פאָרשטערט 8 דעפוטאטען, וועהרענד פינפציג אנדערע ערטער מיט 854 טויזענד (כמעט דיא זעלביגע צאָהל) שטיממען ער-וועהלען 50, ד.ה., מעהר וויא 6 מאָל אזוי פיעל דעפוטאטען.

און וואָס איז שייך צו זאָסען, איז דיא זאך אייגענטליך פערקעהרט. דאָרטען קען מען זיך ניט בעקלאָגען אין דעם פרט פון געוועהלטע דעפוטאטען, ווייל דיא פארטיי, וועלכע האָט דאָרטען ערוועהלט 8 פון 23 האָט, נאָך איהרע שטיממען נאָך, מעהר וויא עפֿה ניט געקענט פערלאַנגען. דיא סאציאליסטישע, וועלכע האָבן בען ביי דיא פאָריגע וואהלען געצויגען אין זאָק סען 59 פראָצענט פון אללע שטיממען, האָבען דעם יאָהר וועניגער וויא א העלפט פון אללע שטיממען, און, שמערצליך וויא, עס איז דער פערלוסט פון 13 מאַנדאטען, איז דאָס ניט מעהר וויא רעכט, קוים זיינען דיא אינדיפערענטען פון דיא אנדערע פארטייען ארויסגעקראָכען פון זייער ערע קאנורעס און פון דיא שפיעלהייזער און זייער נען געקומען צום שטימקאסטען, און זיי זיינען געוואָרען דיא מאַיאָריטעט.

אָבער טאָקע זאָסען, — דיא מדינה, וועלכע האָט שוין אין 1867, מיט פערציג יאָהר צו-

טאָקע דערפאר אלליין שוין אן אונפאַסענדער מאַמענט פאר דעם געגנער.

צוליעב דיעזע אללע גרינדע און מאַנכע אנדערע, וועלכע עס וואָלט געהען צו לאַנג צו בעשפּרעכען גרינדליך, האָט דער פערטעל-מיליאָן צוגעקומענע סאציאליסטישע שטיממען א פיעל, פיעל גרעסערע בעדייטונג וויא מען קען מיינען.

אָבער דאָס איז ניט דיא איינציגע ליכטיגע זייט פון דעם וואהל-רעזולטאט.

עס זיינען דאָ א גאנצע רייע פּרעהליכע ערשונונגען פון וועלכע מיר וועלען ארויסכאַפּען דריי:

אין דיא גרויסע פאבריק-שטערט חוץ זאָק-סען און שטעללענווייז אפילו דאָרטען זיינען דיא סאציאליסטישע שטיממען שטארק געוואקסען. דיא צוויי וויכטיגסטע סאציאליסטישע צענטערס בערלין מיט איהר אומגענענד (8 וואהל-קרייזען) און האַמבורג (דריי) האָבען פער-גרעסערט זייער שטיממענצאָהל, בערלין מיט קרובֿ פונד אכציג טויזענד און האַמבורג מיט צוועלף טויזענד.

חוץ דעם, און דאָס איז דאָס פּרעהליכסטע, איז-דאָ א בעדייטענדער וואוקס אין דיא שטימ-מען פון פיעלע פערלאָרענע וואהל-קרייזען. אזוי, צום ביישפיעל, איז צוגעקומען אין ברעס-לוי 4,000, אין קעניגסבערג 3,300, אין מאַגדענ-בורג 2,900, אין האַללע 1,100, אין פראַנקפורט אַם מאַיין גאנצע 8,700, אין דארמשטאָדט 9,900, אין עסלינגען 2,200, אין גמינדענעפינגען 2,800, אין וויימאר 1,400, און אין ברעמען 2,300. און נאָך זיינען אללע רעזולטאטען ניט בעקאָנט, — סאיי דער פארטייסעקערעטער פאנקוק, סאיי דער „רעוויזיאָניסט“ בערנשטיין וועלכע זיינען ביידע געשלאָגען געוואָרען האָבען האַייזאָהר געקראָגען פון צוויי ביז דריי טויזענד שטיממען מעהר וויא אין 1903.

3.

דער גרונד דערפון.

צווערסט, וואָס האָט, בסך-הכל, דאָ אייגענט-ליך פאַסירט.

דיא סאציאליסטישע, וועלכע האָט 10,000 שטיממען און וואָלט, לויט איהר פראָ-פאָרע, געדארפט האָבען אינ'ם רייכסטאן 117

אויפן ערסטען בליק און אין דיא שטיממען
איז דא א גרויס שטיק נחמה.

געוויס, אָבער ווען דיא מפלה רופט ניט
ארויס קיין קלאַגליכע, גיט דער זיענ זיכער ניט
קיין שטאָפּ פאר א טראומה-געזאנג. דרעהט
זיך וויא איהר וויללט און זאגט אלץ, אלץ וואָס
איהר קענט, דער פאקט בלייבט, אז מען פיהלט
זיך געשלאָגען, אז מען האָט ערווארטעט א
זיענ און עס איז געקומען א קלאפ...

איז דיא פראגע, צו איז אין דיעזען פאלל
פון אללע מפרשים אונזערע ווירקליך אללעס גע-
זאגט געוואָרען וואָס דער אמת וואָלט פער-
לאנגט? איז עס ניט מעגליך אז דאָ בעט זיך
דעם מקונ'ס פערז: „וואָס זיי האָט פאסירט
דערצעהלען זיי, זיי דערצעהלען אָבער ניט וואָס
זיי האָבען געטאָן“?

דיא געשיכטע פון דיא לעצטע פיער יאָהר
בעווויזט אז עפעס איז ניט גלאט אין דיא
גרויסע דייטשע סאָציאל-דעמאָקראטיע:

דער דרעזדענער פארטיי-טאָג מיט זיינע
מחלוקות, מיט זיין שלעכטען גאָכגעשמאק; די
רעזיגנאציען פון פאל געהער אין מיטוויידא;
דיא שפעטערדיגע רעזיגנאציען אין כעמניץ פון
מאָס שיפפּעל, — וועלכע איז ניט געווען בלויז
צוליבע קראנקהייט; דער פערלוסט פון מאָריענ-
בורג נאָך דעם טויט פון דעם יונגען טאלענט-
פאללען ראָזענאווי, — דרעזדען, מיטוויידא,
כעמניץ, מאָריענבורג, אללע פיער אין זאָק
ס'ען! דאָס איז ניט קיין צופאלל. דיא אללע
פיער פעללע האָבען א שייכות צווישען זיך, זיי
זיינען ניט אזוי שטארק אורזאכען וויא סימפּ-
טאָמען פון דאָס וואָס מיט האָבען דערלעכט.

און דער פערהילכטער, שנעל פערהילכטער
אָבקלאנג פון דיא רוסישע רעוואָלוציע אין
דייטשלאנד; דיא וואהלרעכט-בעוועגונג אין
פרייסען פערגליכען מיט עסטרייך; דער טאָן פון
בעבעל'ס רעדע וועגען דעם מאָסענסטרייך אין
יענא אין 1905 און אין מאנהיים אין 1906;
דער שוואכער טאָן פון דעמעלביגען גרויסען,
אמת-גרויסען פיהרער בנוגע צו דער געפאָהר אז
אפילו דאָס וואהלרעכט פאר דייטשלאנד זאָלל
גערויבט ווערן — דאָס אללעס בעווויזט אז דיא
נשמה איז קראַנק — אין דעם גרויסען דריי-
מיליאָנען גוף.

און דער סקאנדאל אין דער בערגלינער
„פאָרווערטס“-רעדאקציע, ווען זעקס רעדאקט-

ריק, ערוועהלט צוערסט בעבעל'ן, דערנאָך ליעב-
קנעכט'ען — דיעזע זעלבע זאקסען בעווויזט אַם
דייטליכסטען וויא אין דייטשלאנד געהען דיא
געוועהלטע דעפוטאטען ניט נאָך דער צאָהל פון
דיא אָבעגעבענע (סאָציאליסטישע) שטיממען. —
אַט איז א קליינע טאבעללע, אין וועלכע דיא
ערסטע ציפערן פון דער רעכטער האנד בעטריי-
טען דעם יאָהר פון דיא וואהלען, דיא צווייטע
דיא צאָהל שטיממען און דיא דריטטע דיא צאָהל
געוועהלטע סאָציאליסטען צום רייכסטאג:

1881	—	87.786	—	4	געוועהלט
1884	—	128.142	—	5	”
1887	—	149.270	—	5	קיינער ניט
1890	—	241.187	—	6	געוועהלט
1893	—	270.654	—	7	”
1898	—	299.190	—	11	”
1903	—	441.764	—	22	”
1907	—	418.570	—	8	”

און דיעזע טאבעללע בעדאָרף נור איין
שטיקעלע פירוש און דאָס איז אז פון דיא 22
געוועהלטע אין 1903 איז שוין איין וואהלרייז
פריהער פערלאָרען געגאנגען, וואָס דערפאר רעדט
פריהער פערלאָרען געגאנגען, וואָס דערפאר רעדט
מען פון 13 ניט 14 פערלאָרענע דיסטריקטען.
אָבער נישטיקשה פון א „גלייכען“ וואהלרעכט
האָבען זיי איצט אין דייטשלאנד!

און וועדער אמאל זאקסען שיינט צו וויר-
זען וויא לייכט דיא סאָציאל-דעמאָקראטיע „ער-
הוילט“ זיך נאָך אקלאַפ. דריי מאָל איז דער
רייכסטאג אויפגעוויזט געוואָרען: אין 1878,
אין 1887 און אין 1907. דיא פארטיי האָט
דאָרטען פערלאָרען מאנדאטען נאָך יעדע אויפ-
לויזונג אָבער זיא האָט זיי צוריקגעוואונען, —
צוויי מאָל ביז איצט.

מעהר וויא איין ארטיקעל וואָלט זיך לאָ-
זען שרייבען איבער דעם סאָציאליזמוס אין
יענע מדינה, דעם רויטסטען שטאאַט אין דייטש-
לאנד אפילו היינט נאָך, אָבער דערצו מענען זיך
נעהמען אנדערע. דער שרייבער פון דיעזע
אויבערפלעכליכע בעטראכטונגען מוז זיך בענר-
גענען נור מיט נאָך עטליכע ווערטער בתורת —
4.

מוסר השכל.

וויא מען האָט געזעהען, איז דיא מפלה
ניט אזוי שרעקליך וויא זיא האָט אויסגעזעהען

ניט אמעריקא, דארטען פערלערט מען ניט פון 1904 ביז 1906 120 טויזענד (פון אַרימע 400 טויזענד) שטיממען און מען מאכט זיך בלא ידע.

דערזעלביגער בעבעל וועט באַלד פון זיך לאָזען הערן און ווען דער נעכסטער פארטיי-טאָג וועט זיך פערזאמלען אין עסען, וועט דער אלטער רעוואָלוציאָנערער קעמפער זיכער אַ וועק טאָג דעם אלטען רעוואָלוציאָנערען גייסט נענען אללע „פראַקטישע“ פאָליטיקער און פלאַכע פלאַציג-מאַכער פון דיא בעוועגונג, וועל-כע קען נור געהן פון זיעג צו זיעג ווען אין איהר צאפֿעלט זיך אַ גרויסע, אַ רעבעללישע נשמה.

און מיט דעם אנדענקען פון דעם 25טען יאנואר 1907, וועט דער עסענער פארטייטאָג קאָמאנדירען „נאַליעוואָ שאַגאַם מאַרש“! און מען וועט מאַרשירען פאָרווערטס — און נאָך לינקס — צו נייע קעמפּע און נייע זיענע.

טוירע זיינען אַרויסגעוואָרפֿען געוואָרען, איז דאָס ניט אַ שוואַכקייט? און דער טאָג פון דיא רעוויזיאָניסטען, ביי וועלכע, איבערהויפט ביי בערנשטיינען, דער סאָציאליזמוס ווערט וואָס אַ טאָג אלץ וואָכעדיגער און צאהמער און רעש-פעקטאַבלער? און דער סכסוך מיט דיא יוניאָנס אין דער פראַגע פונ'ם מאַסענסטרייק, וועלכער האָט פעראורזאכט בעבעל'ס טאָג-ער-דערונג? וואָלט דאָס אלליין ניט געווען גענוג אַרופּצוגיסען אַ צעבער אייזיקאלטע וואַסער אויף דעם אַרבייטער'ס ענטהוואַמוס?

אח אַשר קרם מודיעים,

אח אַשר עשו לאַ מודיעים.

און אויב אזוי, קלערט איהר ניט אויף אַז דיעזע מפלה וועט פיעללייכט זיין אַ גליק פאר דיא פארטיי אין דייטשלאַנד, ווייל פריהער אָדער שפעטער וועט מען נעמען אונטערוזוכען דעם עסק? יא, אונטערוזוכען: דייטשלאַנד איז

דיא פאמיליע גערער

(ערצעהלונג)

פון ל. שאַפירא.

באַבע — האָבען זיך אינגאנצען פערלירען, נישט וויסענדיג, וואָס צו טהון מיט'ן קינד. „ווייס איך? — האָט זיך די באַבע געקלאָגט. — אַנדערע קינדער מוז מען נאָך שלאָגען, זיי זאָלען זיך „אויסשרייען“, און דאָס, קיין ביזי אויג זאָל דעם נישט שאַדען, רייסט זיך, אזוי ווי מ'האָט עס געדונגען... ס'אָ ס'ימן, אז ס'איז אַ געזונד קינד.“

און ווירקליך: ס'איז געווען אַ געזונד קינד, א „געפאָס“, מיט עטליכע רויטע הערלעך אויפ'ן צו גרויסען, פיערקאנטיגען קאָפּ, מיט גרויסע גרויע אויגען און מיט אַ היבש, ברייט מויל, פון וואַנען עס האָט זיך געריסען אַ הויך, שניידענד געשריי. גאָלדע, נישט קיין „ערשטלינג“ און אפילו נישט קיין „יוגענד“, איז געלעגען בלאַס און מאַט אויפ'ן בעט און האָט יעדע מינוט גע-בעטען די שוויגענער און די באַבען, מען זאָל זעהן,

וואָך נאָך פסח, אין אַ פינסטער רער און דאָך וואונדער-שענער פריהלינגס-נאַכט, האָט גאָלדע, ר' אברהם גערער'ס ווייב, נאָך שווער רע ווייהען געבוירען אַ יונגעל. באַלד דערנאָך האָט זיך ר' אברהם'ס הויז ווי איבערגעקעהרט.

דער נייער וועלט-בירגער איז אַרויס אויף די ליכטיגע שוין מיט אַ שטירמיש געשריי.

דער אָנהויב איז איהם געפעלען געוואָרען — און ער האָט גענומען שרייען ווען מ'האָט גע-דארפט און ווען מ'האָט נישט געדארפט: ער האָט געשריענען ביי'ם באַדען, ביי'ם וויקלען, ביי'ם האָדעווען און גלאַט אָהן אַ שום רעזאָן דערצו. גאָלדע'ס עלטערע שוועסטער חיה-לאַה, ר' אברהם'ס אלטע מוטער ריסע און אפילו די

עהרליך און געטריי נאכגעטוהן אין יעדער זאך. אויף איהר האָבען זיי געקוקט אביסל מיט נדלות און האָבען זי קוים געליטען אין זייער געזעלשאפט. דער "זמן" האָט זיך נאָר וואָס אַנדערהויבען, נאָר גאָלדע האָט גע'פועל'ט ביי ר' אברהם'ן, אז די קינדער זאָלען אָנהויבען, געהן אין חדר ערשט נאָכ'ן ברית, — האָבען חברה צייט געהאַט צו שטיעפּען.

וועגען דעם, פון וואָנען דאָס קינד נעהמט זיך, האָט חיים אין חדר פון די עלטערע חברים בעקומען א שטיקעל בעגריף, וועלכער איז פיעל-וועניג געווען נאָהענט צו'ס אמת. חיים האָט זיך געפרובט אויף לייווער'ן געבען צו פערשטעהן די זאך, נאָר יענער האָט איהם געהערט מיט א שוואכען אינטערעס; העסקען אָבער, וועלכע האָט זיך מיט דער פראגע דוקא אינטערעסירט, האָט מען צו אזא געשפרעך נישט צוגעלאָזען. זי האָט אפילו יא געכאַפט א פאָר ווערטער, אונטערהערענדיג איינמאָל, ווי חיים האָט גע'טענ'עט צו לייווער'ן, און יענער האָט איהם גע'הערט מיט אַנ'אָפּען מויל, — זי האָט אָבער נאָרנישט פערשטאַנען. די ברידער האָבען זי בעמערקט, און זי האָט נאָך געלייזט עטליכע "סטוסאקעס".

ר' אברהם האָט דערוויילע די אכט טאָג פערטראָטען גאָלדע'ס אָרט אין זייער באַקאַליע-קראָם. ער האָט נאָך געהאַלטען די טאַקסע, וועלכע האָט ביי איהם נישט פיעל צייט צוגענוי מען, און פלעגט כמעט שטענדיג זיצען און לערן גען. די קראָם האָט גאָלדע געפיהרט, דערום האָט ר' אברהם אין איהר קיין ידיעה נישט גע'האַט און האָט נאָר געהיט, די פריקאזטשיקעס זאָלען נישט נעב'לענען. אויסער דעם, איז ער גלאַט געווען צופריעדען, וואָס ער קאָן אוועק ערגעץ פון דער היים, וואו עס האָט געהערשט אזא ליאַרם, וועלכען ער האָט נישט געקאָנט אייבערשטעלן. אין יענע שטירמישע טעג האָט קיינער אין שטוב זיין הערשאַפט נישט אַנערקענט; אפילו די קינדער, וואָס האָבען געוועהנט ליך געציטערט פאר זיין "דוף", האָבען יעצט יעדעס מאָל איבערגעטראָגען זיינע בעפעהלען. ער האָט געמוזט דערוויילע זיך אונטערגעבען, וויסענדיג, אז ער וועט זיינס צוריק אָבנעהמען און וועט צוריק ווערען זעלבסטטהערשער ביי זיך אין היים.

דער ברית איז געווען ווי אַנ'אָנדער חתונה, און אין שטענדעל האָט מען פון איהם גערעדט

"וואָס איז דעם קינד, וועה איז מיר"... פאר פסח האָבען ר' אברהם מיט גאָלדען חתונה געמאַכט דאָס עלטסטע קינד זייערס, פרומען; אויף דער חתונה האָט גאָלדע, נישט קוקענדיג אויף די טענות פון אלע איהרע שכנות און קרובות, צו פיעל ארומגעטאַנצט; דאָס האָט איהר א ביסעל פערשאַדט, און זי איז שווער געגאַנגען צוריקער. צום ברית איז גאָלדע פון דעסטוועגען איינגעציען געוואָרען. די אכט טאָג ביז'ן ברית האָט מען געהאַלטען אין איין באַקען, האָטש פון דער חתונה איז פערבליבען אזוי פיעל געבעקס, אז מען האָט געקאָנט, ווי גאָלדע האָט פערזיכערט, אָבריקטען דריי ברית'ן. אין קיך איז די גאנצע צייט געווען א געפילדער: אין אויווען האָט געפלאַקערט, די צוויי סאַרווע-רינס האָבען געשוויצט ביי דער ארבייט און זיך שטענדיג געקרעגט אפילו ווען זיי האָבען, שטעהענדיג, אויף גיך געשלאָנגען א גלאָז טיי מיט א "פאַנקוכען"; הייהלאַה פלעגט אריינלויפן פערן אויף א פאָר שעה אין טאָג, "העלפּען"; די אלטע באבע ריסיע, שטריקענדיג א זאָק, האָט זיך שטענדיג געבייזערט אויף די אייניקלעך. די חברה איז בעשטאַנען פון צעהנ'יעהריגען "גמרא-יונג" לייווער'ן, פון ניינ'יעהריגען חיימ'ן, דער אלטער'ס א טאָכטער'ס א יתומ'על, אָהן טאַטע-מאַמע, וועלכער האָט זיך אויפגעהאַלטען ביי ר' אברהם'ן אין היים, — און פון דער זעקס'יעהריגער העסקען. זיי האָבען זיך געפלאָגט טערט אונטער די פיס, געפלייסט צו צוגעב'לענען א לעקעכעל, אין וועלכע זיי זענען נישט זשעד-נע געווען, נאָר צוליב דעם, וואָס עס איז נאָך היים, און ווייל עס האָט גאָר א בעזונדערן גע-שמאַקע פּעס צושוילעפּען אין געטומעל; יעדע מינוט זענען זיי געלאָפּען פונ'ם קינד אין קיך און צוריק פון דער קיך צו'ם קינד, האָבען עס אַרומגערינגעלט און געשטורכעט מיט זייערע פינגער אין די אויגלעך. דער רויטער גאַסט האָט דערויף געענטפערט מיט א מעכטיג געשריי פון זיין ברויטען מויל, און די באַבע פלעגט זיי טרייבען, ווי די הינד, און נישט קאָנען פער-שטעהן, — קינדער זאָלען זומער זיין גאָר אין שטוב.

דאָס רעדעל האָט געפיהרט דער יתום; לייווער, האָטש ער איז עלטער געווען, האָט איהם געהאַלטען, און נישט אומזיסט, פאר אַנ'אָויטאָ-ריטעט אין "שמדישטיק"; העסקע, פון איהר זייט, האָט געאכטעט זיי ביידען און האָט זיי

דאָס רעדעל האָט געפיהרט דער יתום; לייווער, האָטש ער איז עלטער געווען, האָט איהם געהאַלטען, און נישט אומזיסט, פאר אַנ'אָויטאָ-ריטעט אין "שמדישטיק"; העסקע, פון איהר זייט, האָט געאכטעט זיי ביידען און האָט זיי

מאָוואָר — און האָט זיך געזעצט רעדען מיט'ן איידעם און מיט'ן שוואַגער ראובן אהרנ'ן, חיה לאה'ס מאן, פון תורה און פון מסחר. שלום האָט דערצעהלט זיינע פלענער אויף די צוקונפט: ער קלערט אויפצופענען א זיפּענזאָוואָדעל; אין זייער נענענד איז עס א וואויל געשעפט, א.

ז. וו. אזוי האָט מען פערבראכט ביז מנחה. אויף מאָרגען, דיענסטאג, נאָך מיטטאָג איז דאָס פאַרפאַלק אוועקגעפאַהרען. גאָלדע האָט וויעדער אָנגעבעטען די קינדער ביי ר' אברהם'ן, זיי זאָלען נעהן אין חדר ערשט נאָך האלבען טאָג, צוליב פרומען מיט שלום'ן. נאָך וויבאלד מען האָט זיך אָנגעזענענט, אָנגעזאָגט „יברכך“, און די פוהר האָט זיך פערקעהרעוועט אין א זייטיג געסעל, האָט שוין די קינדער קיין זאך נישט געהאַלפּען, און זיי האָבען געמוזט זיך אוועקשלעפּען אין חדר.

דאָס לעבען ביי ר' אברהם גערער אין הויז איז זיך וויעדער אוועק זיין וועגס.

2.

דאָך, נישט אינגאנצען. ר' אברהם'ס האָפּנונג, אז נאָכ'ן ברית וועט ביי איהם אין הויז וויעדער ווערען שטיי, איז געוואָרען צו נישט. אמת טאָק, די עלטערע קינדער זענען פאַר איהם געשטאַנען אויף די שפיץ פינגער, ווי פריהער, דער קליינער אָבער האָט פון קיין זאך נישט געוואָלט וויסען. זיינע קולות האָבען זיך פריי געטראָגען איבער'ן גאַנצען הויז, און ביי נאכט האָט ער קיינעם נישט געלאָזען שלאָפּען. גאָלדע, אלס מאַרקמענש, פלעגט זיך צערייסען אויף שטיקער: אָט פלעגט זי לויפּען אהיים אָנזויגען דאָס קינד און אָט לויפּען פון קינד אין קראָם אַריין, און דערפון האָבען ביידע געליטען. צו דעם אלעם האָט גאָלדע נאָך שבועות פער-לוירען די מיץ. אָבערען דאָס קינד צו אַנ'אָם אהיים האָט די מוטער נישט געוואָלט: ערשט טענס, וועט איהם דאָרט זיין שלעכט, און צווייט טענס — „מו'ועט עס נאָכדעם פיינד האָבען“... — איז געבליבען, מען זאָל נעהמען אַנ'אָם אין שטוב אַריין. ביז מען האָט געפונען אַנ'אָם האָט מען דאָס קינד דערוויילע געהאָדעוועט פון א פלעשעל און מען האָט איהם פערדאָרבען דעם מאָגען. אַם ענדע, האָט מען געקריגען אַנ'אָם; מ'האָט איהר מיט'ן קינד אָנגעגעבען א בעזונדער צימער — און אין שטוב איז געוואָרען א ביסעל שטילער.

א טאָג אַכט. סנדק איז געווען דער רבי, זאָל לעבען, אַליין; דאָס יונגע פאַר פאַלק, פרומע מיט איהר מאן שלום'ן, זענען געקומען צופאַהרען אויפ'ן ברית און האָבען, פערשטעהט זיך, גענוג מען קוואַטערשאַפט. לייווערקע, אונטערגעיאָגט פון זיין מלמד ר' נפתלי'ן, האָט בעוויזען זיין תורה; געוואוסט האָט ער אפילו נישט איבריג, דערצו האָט ביי איהם די שרעק פאַר'ן פאַטער און פאַר'ן מלמד אָנגענומען דאָס לשון, דאָך האָט בען די געסט איהם געקניפּט אין די בעקלעך פאַר א צייכען, אז ער איז א וואויל יונגעל. די ווייז בער זענען געבליבען אָהן פיס, אַרומטאַנצענדיג ארום די געסט; מיט'ן לעקעך האָט רעגיערט פרומע, מיט'ן בראַנפּען — שלום, אין קיך האָט אַכטונג געגעבען די מוהמע היה'לאה. די באַבע האָט בעקומען א סך „באָדגעלד“, די סאָדווערינס האָט מען אויך נישט פערגעסען — און אלע זענען געווען צופרידען.

אונצופרידען איז געבליבען נאָך דער נייער יוד אַליין. איהם איז די צערעמאָניע שטאַרק נישט געפעלען געוואָרען, און ער האָט געמאַכט אזעלכע געוואָלדען, אז מ'האָט בעדראַפט אַנט-לויפּען אין דער וועלט אַריין. גאָלדע האָט נישט געוואוסט, וואו זי איז אין דער וועלט, און האָט א גאַנצען טאָג דאָס קינד פון די הענד נישט אַראָנגעלאָזען. ער האָט זיך געריסען אין איין קול, אין איין טאָג, ווי אויף להכעיס; זיין גע-שריי האָט קיינעם, אויסער דער מוטער, נישט געריהרט, עס האָט דעם עולם נאָך א ביסעל דער-עסען, ווי איינער רעדט: „דאָס איז א זאך, וועלכע מ'מוז איבערקומען, וואָס-זשע איז דא פאַרהאן וואָס צו שרייען?“... — שפעטער איז זיין קול שוואַכער געוואָרען, אין איהם האָבען זיך אָנגעהויבען דורכצושלאָגען נאָטען פון וועהטאָג און קרענקונג. ערשט פאַרנאכט האָט זיך ליי-בעלע, ווי מ'האָט איהם שוין יעצט גערופּען, אונטער געגעבען און האָט איינגעשלאָפּען.

בייטאָג, וועדער עולם איז זיך פאַנאָדער-געאַנגען און עס זענען איבערגעבליבען נאָך די היימישע, האָט מען זיך ערשט דערפיהלט יום-טוב'דיג. די ווייבער, וואָס האָבען פריהער קיין צייט נישט געהאַט, האָבען זיך יעצט געזעצט עסען, און פרומע האָט גענומען דערצעהלען פון „איהר“ מעבעל, וואָס „זי“ האָט געקויפט, פון „איהרע“ בעטען, קליידער-שאַפּע, א. ז. וו. ר' אברהם האָט געהייסען אַרױפּטראָגען פון קעלער אַנ'אַלטע פלאַש וויין און אויפשטעלען דעם סא-

לייבעלע איז דערווילע געוואקסען. זיין פריהעריגער ווילדער, צעוואקסענער בליק איז געווארען מענשליכער און פערשטאנדיגער. יעדע פריהמארגען, פאר'ן אוועקגאנג אין קראם, פלעגט גאלדע אריינגעהן אין זיין צימער זעהן, וואס מאכט איהר „מיוזנעס“; אויף אום אָווענד פלעגט זי איהם נעהמען א ביסעל אויף די הענד, — און דעמאלט פלעגט ער אויף איהר קוקען שוויגענד און אויפמערקזאם, ווי ער וואלט וועלען זי ערלערנען. דאך האט ער וואס ווייטער, אלץ מעהר געשטריטען מיט די אדומיגע, בערזונדערס מיט'ן פאטער. דער רעזשים ביי ר' אברהם'ן אין הויז איז געווען זעהר א שטרענגער: אלעס האט זיך דא געהאלטען אויף הערען און פאלגען; קיין קינד האט קיין מאל קיין מילדקייט פון פאטער נישט געזעהן. מיט לאנגע יאָהרען צוריק, ווען זיין עלטערע טאכטער פרומע איז אלט געווען א וואָכען פיער, האט ר' אברהם זי א קוש געטון; ער האט זיך דעמאלט פערשעמט פאר גאלדען און פאר זיך אליין — און האט מעהר אזא נארישקייט נישט געטון. קיין רעדען ענטגעגען אָדער נישטפאלגען זיין בערזעהל האט ער נישט געליטען. אויף גאלדען האט ער געהאט א שטארקען איינפלוס, און זי פלעגט איהם נאכטון אין אלסדינג. זי האט איהם וועניגוואס געקענט: ער האט מייסטענס חמורנע געשוויגען, און דאס האט איהר עפעס איינגעגעבען אכטונג צו'ן איהם; און האט ער יא גערעדט, האט ער אזא טאן אָנגענומען, אז גאלדען איז גאר קיינמאל דער געדאנק נישט ארויפגעקומען נישט איינשטימען מיט אלעס, וואס ער זאגט. איהר מוטער הארץ האט שטארק געליטען פון זיין שטרענגהייט צו די קינדער, און זי פלעגט זיי א מאל „אָבעמען“ ביי איהם, נאך אין הארצען האט זי דאס זעלבסט פאר א שוואכ' הייט גערעכענט. — דער קלייניקער לייבעלע האט אינגאנצען איבערגעקעהרט די דאָזיגע הויז אָרדנונג. אין אָנהויב האט ער שטארק געשטריטען ענטגעגען דעם וויקלען און האט געשוויגען נאך אין שלאף און די פאך שטונדען אין טאָג, ווען מען האט איהם געלאזען ליגען א ביסעל פריי. די אס האט אין אָנהויב געדערוכט איהם קנייפען און דער שטיל, מיינענדיג, ווייזט אויס, איהם צווינגען דערמיט אנטשווייגען צו ווערען, נאך ער האט א צווייטריי מאל געמאכט אזעלכע געוואלדען, אז זי האט זיך דערשראקען און האט זיך אינגאנצען אָבענזאגט פון

צו ווירקען אויף איהם מיט אזעלכע מיטלען. שפעטער זענען זיי איינס צו'ם צווייטען צוגעבונדען געוואָרען, און זי האט איהם געלאזט, ווי מ'זאגט, קריכען איהר אויפ'ן קאפ. צו אכט חדשים איז שוין לייבעלע ארומגעקראכען איבער'ן הויז, געטון, וואס ער האט געוואלט, זיך געשפיעלט מיט אלע שטובזאכען און האט איינגעלעגט די וועלט, ווען מען האט איהם אין עסען געשטערט. דער פאטער האט נישט געוואוסט, וואס מיט איהם צו טון: ער האט געפיהלט, אז ער קליינער רייסט זיך ארויס פון אָנהויב און פון אונטער זיין הערשאפט. ער האט זיך אפילו געדרייט, אז מיט דער צייט וועט עס אנדערש ווערען, נאך דערווילע ווען זיין שטרענגער בליק פלעגט זיך בענגענען מיט לייבעלעס, האט דאס קינד זיינע אויגען נישט אראָבעגלאָזען און האט עפעס ביז געברומט אויף איהם. גוט געלעבט האט לייבעלע נאך מיט דער אס און מיט דער באָבען. די אלטע ריסיע האט איהם ערלויבט צו רייסען איהר דעם שליוער פון קאפ און האט אָנגעקוואָלען פונ'ם נחת. מיט דער מוטער האט ער זיך דערווילע וועניגוואס אָנגעקעהרט. שפיעלען זיך פלעגט ער מעהר מיט העסקען; די „גרויסע“ האָבען מיט איהם נישט גוט געלעבט און פלעגען איהם אָפט שלאָגען.

אויף דעם עלפטען חדש האט מען לייבעלען אנטוואָוינט פונ'ם זויגען און באלד דערנאָך האט איהם געטראָפען די ערשטע ערנסטע ליידיגקייט אין זיין לעבען: אין דער אס האט מען זיך מעהר נישט גענויטיגט, און זי איז אוועקגעפאָהרען אין איהר שטאדט. לייבעלע איז געווען צו איהר שטארק צוגעבונדען; זי איז געווען דער איינציגער מענש, וועלכען ער איז געוואָוינט געווען צו זעהן שטענדיג נעבען זיך פון דער צייט, וואס זיין בעוואוסטזיין האט זיך א ביסעל אויסגעלייטערט. ער פלעגט זיך צו איהר ווענדען אין אלע שווערע מינוטען פון זיין לעבען: איז ער ווען געפאלען, אָדער עמיצער אין שטוב האט איהם בעלעדיגט, איז ער באלד געקראכען צו איהר, פיהלענדיג, אז איהם איז נויטיג אויף איהר א קוק צו טון, און איהם פלעגט דאָדורף לייכטער ווערען. איצט האט זי איהם שטארק געפעהלט, און נישט דאס קליינע מיידעל, וואס מען האט פון זיינעטוועגען געדוניגען, נישט די מוטער, וועלכע האט יעצט אויף איהם מעהר אכטונג געגעבען, נישט די אלטע באָבע מיט איהר אייביגען זאָק — האָבען איהר

פערריסענעם קאפ געקוקט דעם רעדענדען גלייך אין מויל אריין; ער האט געזעהן, אז דאָרט, אין מויל, טהוט זיך עפעס, עפעס קאכט זיך דאָרט, און פלעגט עפטערס דערויף ענטפערן מיט א קורצען, אָבגעהאקטען קלאַנג. אייניגע פון די קלאַנגען, וואָס האָבען זיך עפטער געהערט אין שטוב, האָבען אויף זיך זיין אויפמערקזאמקייט געצויגען, און ווען העסקע האָט עפעס איינמאל ביי'ם טיש א זאָג געטון: „מאמע!“ האָט זיך ביי איהם אין דער זעלבער סעקונדע דאָס מיינ-כעל געשטעלט ווי ביי איהר, און ער האָט הויך און שאַרף אויסגערופען: „מאמ—מ—ם!“... — ענדיגען אָבער האָט ער שוין נישט געקאָנט און האָט זיך פערפלאַנטערט צווישען די מ'ען, נאָר זיינע ליפלעך האָבען נאָך א שטיקעל צייט געצירטערט.... אין שטוב איז געוואָרען א פרייד, א געשריי. מען האָט איהם ארומגערינגעלט מיט געשרייען: „מאמע!“ „טאטע!“ „זאָג, לייד-בעלע, מאמ—מע!“... נאָך ער האָט דערשראָקען געקוקט אויף די ארומיגע, נישט וויסענדיג, וואָס זיי ווילען פון איהם, און פערגעסענדיג, וואָס מיט איהם זעלבסט איז ערשט געשעהען. — פון דער מאַלט אָן האָט מען איהם שוין נישט געקאָזט צורדו; מ'האָט איהם אונטערגעטראָגען די „קינדערשע שפראך“, מען האָט איהם געלערנט זאָגען: „זיזי“, „מאָני“, „בו“, און נאָך אזעלכע ווערטער, צו וועלכע ער האָט צוגעלעגט זיינע אייגענע. זיינע געפיהלען האָבען אָנגעהויבען צו בעקומען א בעשטימטע אויסדריקונג.

פון פוריס-אָן האָט זיך דאָס וועטער מיט א מאַל אומגעביטען. צוויי וואָכען נאָכאנאנד האָט זיך געצויגען א וואַרעמער דרום-ווינד און האָט גענעסען דאָס אייז און דעם שניי אָהן אויפהער. פון די ארומיגע בערג זענען אראָבגעלאָפּען אין טהאַל אריין טייכלעך פון געדיכטען וואַסער און האָבען זיך צונויפגעגאָסען אין איין היבשען פלוס, וועלכער האָט זיך מיט נצחון געיאָגט דורך דאָס גאנצע שטעטלע צו'ם טייך. די זון האָט שטאַרק געוואַרמט, אזוי אז דריי טאָג פאר פסח איז שוין געווען טרוקען כמעט. אין גאנצען שטעטלעך. עס האָבען זיך אָנגעהויבען יענע פרישע, יונגע טעג און וואונדערליכע נעכט, פול מיט לעבעס-אנמוטה און לעבענס-דורשט, וועל-כע זענען מעגליך נאָר פריהלינגס-צייט אין אר-קריינא. — יודען האָבען געבאָקען מצות, גע-רוימט, געשמירט די הייזער, געשייערט און גע-כשר'ט כלים; די „חרדים“ האָבען זיך פערמאכט

אַרט נישט געקאָנט פערנעמען. דעם ערשטען טאָג נאָך איהראַוועקפאָהר האָט ער געשריגען און געוויינט, ביז ער האָט איינגעשלאָפּען. ביינאכט האָט איהם די מוטער גענומען צו זיך אין בעט אריין. דאָס קינד האָט געהאַט א ביסעל היץ, איז געשלאָפּען זעהר אונרוהיג, האָט זיך געדריקט צו דער מוטער מיט'ן גאנצען קלייניקען קער-פער און האָט יעדע מינוט אין שלאָף זי ארומגע-כאַפט מיט די הענטלעך... „זוהנאָ מיינער טיידערער“... — האָט גאָלדע געמורמעלט, צונעהר מענדיג די לאַסקע אויף איהר רעכנונג, און האָט איהם א קוש געגעבען. ליבעלע האָט געעפענט די אייגלעך און האָט זיך אויפגעזעצט אויפ'ן בעט. ביי דער שיין פון נאכטלעמפל, וואָס מען האָט צולעב איהם איינגעפיהרט, האָט ער דערוועהן געבען זיך גאָלדען, אויפ'ן צווייטען בעט דעם פאָטער — און האָט זיך פאנאנדערגע-וויינט אויפ'ן קול.... אזוי האָט עס געדויערט א פאָר וואָכען: בייטאָג האָט ער שטונדענלאַנג שטיל און ביטער געוויינט, אָדער זיך ארומגע-כלאַנקעט, ווי אַנ'עלענדע שאַף, זוכענדיג די אַם אין אלע ווינקעלעך, — און ביינאכט האָט ער געשריען. איינשטילען איהם איז געווען אונ-מעגליך נאָך דערפאר, וואָס איהם האָט געשראָקען און גערייצט דאָס אויסזעהן פונ'ם פאָטער ביינאכט: אין אונטערשטער וועש, אויף וועלכער עס האָט זיך שאַרפער אָבגעצייכענט זיין שוואַר-צע באָרד, מיט א יארמולקע אויפ'ן קאָפּ און מיט א פערשלאָפענעם, צוקנייטשטען פנים, האָט ר' אברהם אויסגעוויזען ליבעלען אזוי פרעמד און מורא'דיג, אז דער קליינער האָט אויף דעם פאָ-טער אָהן שרעק נישט געקאָנט קוקען און האָט געשריענען אָהן אויפהער. ר' אברהם איז ענד-ליך איינמאל ארויס פון דער הויט און האָט איהם שטאַרק אָנגעפאַטשט; גאָלדע האָט דאָס קינד קוים פון זיינע הענד ארויסגעריסען. ערשט דער מאַלט האָט ליבעלע פערשטאַנען, אז די אַם איז נישטאָ, טאַקי אינגאנצען נישטאָ, און האָט אָנ-געהויבען זיך צובונדען צו דער מוטער.

צו דער זעלבער צייט האָט ליבעלע אָנגע-הויבען פיעל-וועניג פריי ארומצוגעהן און צו-ביסלעך צו רעדען. ער איז געוואָוינט געווען זיינע געפיהלען ארויסצוגעבען דורך איינאַרטי-גע קולות, אַם מייסטען פון ניעדריגע טענער; עפטערס האָט ער געברומט אָדער ארויסגעלאָזען אַזאַ קלאַנג, ווי איינער קלייבט זיך א שפיי טהון. ווען מ'האָט צו איהם גערעדט, האָט ער מיט א

פערשטאָכען די הענטלעך, צעקלאַפּט דאָס נע-
זעל, געוויינט — און ווידער געקראַכען און נע-
לערענט די וועלט אָהן א סוף. אין דערזעלבער
צייט האָט זיין שפּראַך זיך שנעל ענטוויקעלט.
די עלטערע פלענען זיך וואונדערן, פון וואָס
נעהמען זיך צו איהם אזוי פיעל נייע ווערטער,
וואו האָט ער זיי געהערט, — און פלענען קווע-
לען פון זיין חכמה.

זיין איינגעשפּאַרטער, האַרטנעקיגער האַר-
ראַקטער האָט זיך אָבערצייכענט אַלץ שאַרפּער
און דייטליכער. ער האָט קיינעם קיינמאָל נישט
געפאַלגט, און האָט ער עפעס געוואָלט, האָט עס
געמוזט ווערען, ווען נישט האָט מען בעדארפט
איהם דאָס הויז אָבטרעטען דורך זיינע ווילדע
געשרייען. מיט'ן פאָטער האָט ער געפיהרט אַ
שטענדיגע מלחמה, די מוטער, פערקעהרט, האָט
ער אַלץ מעהר ליעב געקריגען, און אַלס זי פלעגט
איהם ביינאַכט, אַ מיעדען, אַ שלעפּעריגען, נעה-
מען צו זיך אין בעט אַריין, איהם קושען און זאָ-
גען: „מיר זאָל זיין פאר זיין קאָפּ! ער ברענט,
ווי אַ פייער. וואָס-דען? — עפעס וועניג אַר-
בייט ער זיך אָן פאַר'ן טאָג!“... — פלעגט ליי-
בעלע נעבען איהר איינשלאָפּען מיט אַ גליקליכען
שמייעל אויף די ליפלעך. ר' אברהם איז גע-
ווען נישט צופריעדען און האָט נישט איינמאָל
געברומט: „באַלעוועסט איהם, געדענק! ער
וועט דיר נאָך רייסען דעם שליווער פון קאָפּ“....
גאָלדע פלעגט געוועהנליך דערויף נישט ענטפערן
און קוקען מיט אַ שמייעל אויפ'ן מיינעק.

אָן דער אַם האָט לייבעלע כמעט פערנעמען.
איינמאָל, סוף זומער, איז זי צוליעב עפעס געקו-
מען קיין טאַרטיאָו און איז, פערשטעהט
זיך, אריינגעגאנגען זיך זעהן מיט „איהר זוהן“.
אין דער ערשטער מינוט האָט ער זי נישט דער-
קענט, דערנאָך האָט ער זיך מיט פרייד געוואָר-
פען אויף איהר. די אַם האָט איהם געלעט און
געקושט אפשר נאָך מעהר ווי פריהער, נאָר
לייבעלע האָט אינסטינקטיוו דערשפּיערט עפעס
אַ וואַנד צווישען איהר און זיך, און איהם איז
שווער געוואָרען אויפ'ן הערצעל. ער איז דעם
נאָצען טאָג נאָך איהר אוועקגאנג געווען חמורנע
און נערווען, נאָר אויף מאָרגען האָט ער זי פאַל-
שטענדיג פערנעמען.

אויף ביז נאָך יום-טוב, און יונגלעך האָבען זיך
געפיהלט גליקליך. ביי ר' אברהם'ן אין שטוב
איז געווען „הימעל עפען זיך!“... גאָלדע איז
שיער נישט צעריסען געוואָרען: אין שטוב האָט
מען בעדארפט צוגרייטען דעם פסח, און אין
קראָם האָט קיין צייט און קיין הענד נישט גע-
קלעקט. ר' אברהם איז ווידער געגאנגען אין
די ארבייט, און „חברה“ האָט איבערגעקעהרט
דאָס הויז מיט'ן הויף, נישט קוקענדיג דערויף,
וואָס יעדען אָווענד האָט זיי די באבע ריסייע
פערקלאָגט פאַר'ן פאָטער, און זיי האָבען רעגעל-
מעסיג ערהאַלטען זייערס.

ערב-פסח אין דער פריה, נאָך בער-חמץ,
האָט דאָס שטוב-מיידעל איינגעהילט לייבעלען
אין אַ שאַל און האָט איהם ארויסגעמאָרגען
דרויסען. לייבעלע איז געווען נאָך זעהר קליין,
ווען דער ווינטער איז אָנגעקומען; נאָכדעם איז
ער געזעסען אַ האַלב יאהר אין שטוב, נישט
זעהנדיג די ליכטיגע וועלט, און איז איצט
ארויס אויף די פרייע לופט צו'ם ערשטען מאָל.
די לאַנגע ציילען הייזער, די מענשען אין גאַס,
דאָס גערויש פון לעבען — דאָס אַלעס האָט
איהם פערבלענדעט, פערטויבט און העכסט צו-
טומעלט. לייזער, חיים און העסקע האָבען גע-
טאַנצט ארום איהם, געמאָרעט איהם פון אַלע
זייטען, דאָס מיידעל האָט זיי געטריבען און
זיך געבייזערט אויף זיי, נאָר לייבעלע האָט דאָס
אַלעס נישט געהערט און נישט געזעהן; ער
האָט ברייט געעפענט די אויגלעך און דאָס מייד-
לעל, האָט געדריקט מיט'ן קעפּעל אין אַלע זיי-
טען און נישט געוואוסט, אויף וואָס זיך אָבצו-
שטעלען. די נייע איינדריקען, די פיעלאַרטיג-
קייט, וואָס האָט שעמערירט פאר זיינע אויגען,
האָבען איהם גיך איינגעמערט, און ער האָט זיך
אונרוהיג און פערדריסליך צעוויינט. מען האָט
געמוזט איהם ארייננעהמען באַלד אין שטוב
אריין, נאָר פון דעמאָלט אָן פלעגט ער אַלע פריה-
מאָרגען, נאָר וואָס פון בעט, שרייען:
„הייטע!“... — און האָט שוין דעם גרעסטען
טייל פון טאָג פערבראַכט אויף דער גאַס און אין
הויף. ער האָט אַלעס בעקוקט, איבערגעטאַפּט,
צו אַלעם זיך צוגעהערט, געקראַכען אין אַלע
מיזענליכער, נישט איין מאָל געפאַלען, זיך

רעוויזאניזמוס און אנארכיזמוס

פון ל. ב. בודיאנאוו—בודין.

העלטניסמעסיג נאגין נישקשה'דיג. פאר זיי בריינגט דארום דר. מעריסאָן'ס בראַשורע ניט אַ נייעם פאַרשלאַג זאָנדערן אַ'ן אַפּאָלאָגיע פאַר אַן אַלטער פּראַקטיקע.

דאָס מאַכט אָבער דר. מעריסאָן'ס בראַשורקע ניט אויף אַ האָר וועניגער אינטערעסאַנט. פערקעהרט, עס בעווייזט דאָס זיינע אידעען זיינען ניט אַראָבעפּאלען פונ'ם הימעל, זאָנדערן דאָס זיינען אַרויסגערופען געוואָרען פונ'ם לעד בען אַליין, פון די אומשטענדען וועלכע האָבען זיי איינגעפיהרט אין דער פּראַקטיקע נאָך איידער דר. מעריסאָן האָט זיך גענומען טהעאָרעטיש קריטיקירען די אַלטע אַנאַרכיסטישע טאַקטיקע און פאַרשלאָגען אַ נייע.

דר. מעריסאָן וועט וואַהרשיינליך ניט זיין צופרידען ווען ער וועט דאָס דערהערען. דר. מעריסאָן גלויבט אין דער מאַכט פון אידעען אַלס אַ היסטאָרישען פאַקטאָר, דאָס הייסט, ניט ווי מיר מאַרקסיסטען, להבדיל, גלויבען אין אידעען: „אַלס משרת ביי די עקאָנאָמישע אומשטענדען“, זאָנדערן טאַקי אַלס בכבוד'ער זעלבסטשטענדיגער בעל הבית. (דר. מעריסאָן, אַלס געוועזענער אַנאַרכיסט און יעצטיגער רע-וויזאָניסט, האָט געוואַלדיג דרך ארץ פאַר זעלבסטשטענדיגע בעל הבית'שקייט). ער גלויבט דאָרום וואַהרשיינליך און דער זעלבסטשטענדיגקייט פון זיין „אידעע“, און אין איהר ווירקונג אַלס „אַ פאַקטאָר פיר זיך“ אום צו שטעלן די אַנאַרכיסטען אויף אַ נייעם דרך. די ענטדעקונג דאָס דער דרך איז ניט קיין נייער, און דאָס זיין אידעע פערצייכענט בלויז אַ שוין געשעהענעם פאַקט וועט איהם דאָרום וואַהרשיינליך זיין אונזאַנגענעהם. אבער, ווי זאָגט מען עפעס, דעם אמת מוז מען זאָגען אפילו אויף אַן אייגענעם טאַטען, און ווי עס זאָל מיר ניט לייד טהון צו צושטערען דר. מעריסאָן'ס אַילאָר-זיאָנען מוז איך זאָגען, דעם אמת, ווי ער שטעהט און געהט. און דער אמת איז, דאָס די פראַקטיקע וועלכע ער שלאָגט פאַר איז, אַבוואָהל ניט

ר. י. א. מעריסאָן האָט אָנגערשריבען אַ בראַשורע אונטער דעם טיטעל: „דער אַנאַרכיז-מוס און די פּאָליטישע טעטיג-קייט“, אין וועלכער ער מאַכט אַ גאַנצע רעוואָלוציאָן אין דער ביזנעריגער רעוואָלוציאָנערער טהעטיגקייט פון דעם אַנאַרכיזמוס. דיזע בראַשורקע איז אָהן אַ שום צווייפּעל איינע פון די אינטערעסאַנטעסטע ערשיינונגען אין דער אידישער ליטעראַטור. מען קאן זאָגען, אז זי איז עפּאָכע-מאַכענד פאַר דעם קרייז לעזער פאַר וועלכען זי איז בעשטימט — געוועזענע און פערבליבענע אידישע אַנאַרכיס-טען. איך זאָג געוועזענע און פערבליבענע אַנאַר-כיסטען. ער זאָגט אונז אויפ'ן טיטעל-בלעטעל וואַהרשיינליך, און וויל דאָס מיר זאָלען דענקען, דאָס ער ווענדעט זיך בלויז צו די יעצטיגע אַנאַר-כיסטען. ער זאָגט אונז אויפ'ן טיטעל-ברעטעל דאָס זיין ביכעל איז „אַ קריטיק און אַ פאַר-שלאָג“. דאָס איז אבער אַ טעות. זיין קריטיק איז ניט נור אַ קריטיק און אַ פאַרשלאָג, זאָגט דערן אויך, און הויפטזעכליך, א'ן אַפּאָלאָגיע. אַן אַפּאָלאָגיע פאַר די געוועזענע אַנאַרכיסטען און יעצטיגע... לאָמיר זאָגען: „מעריסאָניסטען“. דער אמת, דער ביטערער אמת, איז דאָס דר. מעריסאָן'ס פאַרשלאָג אז די אַנאַרכיסטען זאָלען זיך נעהמען צו דער פּאָליטיקע איז שוין לאַנג אָנגענומען געוואָרען פון די מעהרערע אידי-שע אַנאַרכיסטען. עס זיינען פערבליבען אזוי וועניג אידישע אַנאַרכיסטען וועלכע פיהרען אין דער פּראַקטיקע דורך דעם פרינציפ: „אַז מען טאָר מיט'ן פעהראַסטען „שטיס-קעסטעלע“ קיין שום מנע ומשא ניט האָבען, דאָס עס וואָלט זיך קוים געלוינט צוליעב זיי צו שרייבען אַ ספּע-ציעלע בראַשורע. די איבריגע „אַנאַרכיסטען“, אפילו די וואָס זיינען טהעאָרעטיש נאָך פער-בליבען אויפ'ן קריגעס-פּוס מיט'ן „שטיס-קעס-טעלע“ פארטראָגען זיך אויך אין דער פּראַקטיק מיט דיזען דם שונא פונ'ם אַנאַרכיזמוס פער-

מיר אויף אין דר. מעריסאָן'ס בראַשורע. די בראַשורע בעשטייט אין צוויי טהיילען, ווי דער טיטעל-בלאט זאָגט אונז אָן: אַ קריטיק פון אלטע מעטאָדען און אַ פאַרשלאַג פון אַ נייער מעטאָדע. די קריטיק בעשטייט אין דעם וואָס דער פערפאסער בעווייזט דאָס פראָפאגאנדא-דער-טהאט איז א'ן אונזיגן, און פאר סאָציאַליס-טען ניט אנטהייל צו נעהמען אין דעמאָקראַטישער פאָליטיק איז לעבערליך. און דער פאַר-שלאַג איז, דאָס יעדער זאָל טהון וואָס איהם ספעציעל רעדען א סך: רעדען וואו, ווען און צו וועמען עס איז נור מעגליך.

איבער דר. מעריסאָן'ס קריטיק פון דער אלטער אנארכיסטישער מעטאָדע וועלען מיר זיך דאָ ניט פערשפרייטען. אַז מיר זיינען מיט איהם איינפערשטאנען איז זעלבסטפערשטענד-ליך. לויבען די שאַרפע לאָגיק מיט וועלכער ער פיהרט דורך זיין קריטיק וואָלט פילייכט גע-מאכט דעם איינדרוק, דאָס מיה פרעהען זיך געפֿעלט, ספעציעל רעדען א סך: רעדען וואו, אנארכיסטען, קריגען דאָ. חוץ דעם איז דאָס פאר אונז איבערהויפט ניט וויכטיג. פאר אונז איז דאָס אלעס קיין נייעס ניט. גאנץ אנדערש איז אבער דער פאַרשלאַג. דאָ געפינען מיר פיעלעס וואָס איז אַ אינטערעסאנט איינ-און דאָס ניט אכטענדיג דארויף וואָס, ווי איך האָב שוין פריהער געזאָגט, דר. מעריסאָן גיט אונז אייגענטליך די אלטע רעוויזיאָניסטקע נאָר אנדערש געשלייערט. די נייעס בעשטעהט אין דעם וואָס דר. מעריסאָנען איז געלונגען וואָס קיין רעוויזיאָניסט פאר איהם איז נאָך ניט געלונגען, נעמליך: זיין לאָגיש.

דער אומגליק מיט די, וואָס האָבען זיך אונטערגענומען צו רעווידירען דעם מאַרקסיזמוס איז געווען דאָס וואָס זיי זיינען געווען געבונדען מיט געוויסע „דאָגמען“ ווי פריי זיי זיינען ניט געווען אין זייער קריטיק. און געבונדען זיינען זיי געווען צוליב צוויי אומשטענדען: ער-שטענס, האָבען זיי עפעס דאָך געמוזט איבער-לאָזען פונ'ם אלטען מאַרקסיסטישען סאָציאַליז-מוס, ווייניגסטענס לפנים, אום זייער מאכל זאָל זיין בערעכטיגט צו רופען זיך רעווידירטער מאַרקסיזמוס. און צווייטענס, זיינען די סאָציאַליסטען שוין אזוי צוגעוואָהנט געוואָרען, דורך דעם „פערדערבליכען“ איינפלוס פון מאַרקס'ען, אז זייער סאָציאַליזמוס זאָל האָבען וויסענשאַפטליכע פרעטענזיעס, דאָס די רעווי-

זיין אָפּציעל אנערקאנטע, דאָך אַ גאנץ אלטע. נאָך מעהר: די אידעען וועלכע ער דריקט אויס אין זיין בראַשורקע זיינען ניט קיין גאנץ נייע, און, וואָס איז דאָס וויכטיגסטע, ניט קיין זעלבסטשטענדיגע. איך מיינן ניט דערמיט צו זאָגען אז דר. מעריסאָן האָט אימיצען אַב-זיכטליך געקאָפּירט, אָדער אז ער רעדט נאָלט אימיצען נאָך. פאַרקעהרט, יעדער איינער וואָס לעזט דר. מעריסאָן'ס בראַשורקע פיהלט, דאָס אזוי שרייבט בלויז אַ מאַן וועלכער, ווי מען דריקט זיך, אויס אויף ענגליש: “does his own thinking” פיעלעס פון דעם וואָס ער זאָגט איבער אנארכיזמוס איז גאנץ ניי. — פאר אַן אנארכיסט, נאטירליך. און פיעלעס פון דעם וואָס איז ניט ניי זאָגט ער אויף אַ גאנץ נייעס אופן — און דער אופן איז אַ גאנץ שעהנער — זאָ דאָס עס קען פאַרדענקט ווערען פאר ניי. נאָך מעהר, מען קען איהם חלילה ניט חושד זיין אז ער איז איינפאַך איבערגעגאנגען צו די מאַרקסיסטען און האָט פון זיי גע'גנב'עט זייערע אידעען. ווי עס ווייזט אויס איז ער מיט דער מאַרקסיסטישער ליטעראַטור אבזאָלנט אונבע-קאנט. דאָס אזא פערשטענדיגער מענש, ווי דר. מעריסאָן צייגט זיך אין זיין בראַשורקע צו זיין, זאָל זיין בעקאנט מיט דער מאַרקסיסטישער ליטעראַטור און דאָך אויפשרייבען די באַנאָלי-טעטען וועלכע געפינען זיך דאָרטען איבער מאַרקסיזמוס און סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, קאָן איך ניט גלויבען. ער האָט אלץ זיינע „אידעען“ ביי קיינעם ניט גע'גנב'עט, און אפילו אויף פראַ-קאט ניט גענומען. און דאָך זיינען זיי ניט גאנץ ניי און ער איז ניט קיין גאנץ זעלבסט-שטענדיגער בעל הבית.

דר. מעריסאָן'ס בראַשורע געהערט צו דער פערברייטעסטער ליטעראַטישער און פאָליטישער בעוועגונג וועלכע איז בעקאנט אונטער דעם אל-געמיינעם נאָמען: „רעוויזיאָניזמוס“. און זיינע אידעען זיינען אַן עטוואָס פאַרשפּעטיגטע אַנ-ווענדונג אויפ'ן אנארכיזמוס, טהעאָרעטיש, פון די פרינציפען און בעשטרעבונגען וועלכע זיינען אין די לעצטע 10 יאהר אזוי אָפט און אזוי ברייט אָנגעווענדעט געוואָרען אויפ'ן מאַרקסיזמוס פון די רעוויזיאָניסטען. דער הויפט מערקמאַל פון רעוויזיאָניזמוס איז די אבועזעהנייט פון איר-גענד וועלכער פעסטער פראָגראַמע: יעדער טהוט וואָס איהם געפֿעלט, ווען איהם געפֿעלט, און ווי אזוי איהם געפֿעלט. און דאָס געפינען

זיגאניסטען, ווי זיי האָבען זיך ניט געסטארעט צו בעווייזען, אז סאָציאליזמוס דארף ניט זיין וויסענשאפטליך, האָבען דאָך ניט געוואגט צו ערקלערען אָפּענעם קריגע גענען דער וויסענשאפט, און פּרעדיגען דאָס בלויזע רעדען. זיי האָבען דאָרום ניט געקענט „אָבווישען דעם סלייט“, ווי די אַמעריקאנער זאָגען. עפעס האָבען זיי געמוזט לאָזען אויפ'ן סלייט וואָס האָט אויסגעזעהן ווי דער אלטער מאַרקסיסטישער סאָציאליזמוס און וואָס האָט געקלונגען וויסענשאפטליך. און דאָס וואָס זיי האָבען אויף דעם סלייט אָנגעשריבען אויף זייער אייגענער רעכנונג האָט זיך ליידער צו דיזען „עפעס“ געוועהנליך געקלעבט ווי אַן אַרבעט צום וואַנד.

די הויפט „דאָגמען“ וועלכע האָבען די רע-וויזיאניסטען פונ'ם סאָציאליזמוס אָנגעטאָן גרויסע צרות זיינען די צוויי: ערשטענס, דאָס דער סאָציאליזמוס איז די בעפרייאונג פון די אַרבייטער — איז א'ן אַרבייטער-בעוועגונג. און צווייטענס, דאָס ער שטעהט אין אַ געוויסען צוזאמענהאַנג מיט עקאָנאָמישע פּערהעלטניסע. ווי די סאָציאליזמוס-רעוויזיאניסטען זאָלען זיך ניט דרעהען קענען זיי זיך פון דיזע צוויי „דאָגמען“ ניט אַבשטעפען. און מיט דיזע צוויי דאָגמען זיינען זיי אויף צרות. דיזע צוויי דאָגמען מאַכען עס פאַר זיי אַבסאָלוט אונמעגליך צו קאָנסטרוירען זייער סאָציאליזמוס אָהן אירגענד וועלכען צוזאמענהאַנג מיט דער געשיכטליכער עפאָכע אין וועלכער מיר לעבען און דער ענטוויקלונג פון די עקאָנאָמישע פּערהעלטניסע פון דער קאָפיטאליסטישער געזעלשאַפט. ווילענדיג אָדער ניט-ווילענדיג, האָבען זיי זיך געמוזט בעשעפטיגען מיט די זאכען, און וואָס ווייטער זיי זיינען געקראַכען אין דיזער בלאַטע, אין וועלכער מאַרקס מיט זיינע „דאָגמען“ האָט זיי פּערפיהרט, אַלץ שווערער איז זיי געווען ארויסצוריקען אָהן מאַרקס' הילף און אַלץ פּערפלאַנטערטער זיינען געוואָרען זייערע אַרגומענטען, אַלץ הינקענדיגער זייער לאָגיק.

גאנץ אנדערש דר. מעריסאָן. ער איז פריי ווי אַ פויגעל אונטער דעם בלויזען הימעל. קיין „דאָגמען“ האַלטען איהם ניט צוגעבונדען צו דער ערד. זיין „סלייט“ איז ריין, און ער קאן דאָרויף שרייבען וואָס ער וויל. אבער ער, זייענדיג בטיבע אַ גוטער מענש, און וויסענדיג וואָס פאַר צרות פארשריבענע „סלייטס“ האָבען אָנגעטאָן דער וועלט, און זייענדיג אַ קאָנזעקוענט-

טער אַנאַרכיסט וועלכער וויל חלילה קיינעם צו קיין זאך ניט נעמען, קאָזט דעם „סלייט“ אזוי ריין ווי ער האָט איהם געפונען, ערקלערענדיג דאָס יעדער קען זיך דערויף שרייבען וואָס זיין האַרץ געלויבט!

אונגעבונדען דורך איהגענד וועלכע דאָגמען איז דר. מעריסאָן'ס לאָגיק שאַרף ווי אַ מעסער. מיט דיזען מעסער שניידט ער אָהן רחמנות די אלטע אַנאַרכיסטישע אַבערגלויבען, דאָס דער אַנאַרכיזמוס איז אַ בעוועגונג צו בעפרייען די אַרבייטערקלאַסע פונ'ם קאָפיטאליסטישען יאָך, דאָס דער זאץ: „די בעפרייאונג פון די אַרבייטער איז די זאכע דער אַרבייטער זעלבסט“, פאַסט זיך דאָרום ניט מאַסמאַס פאַר דיזער בעוועגונג, און דאָס די טאַקטיק פון די אַנאַרכיסטען מוז האָבען אירגענד וועלכען שייכות מיט דיזען צוועק און דיזען מאַסמאַס.

אין אמת'ן: מיט וועלכען לאָגישען געדאנק קעגנאַנג קענט איהר בעווייזען אז דער אַנאַרכיזמוס איז אַן אַרבייטער-בעוועגונג? פאַרקעהרט, לאָגיש איז דער אַנאַרכיזמוס אַלעס אין דער וועלט גיכער ווי א'ן אַרבייטער-בעוועגונג. אַלס פילאָזאָפיע איז ער פונקט דער היפף פון דער איינציגער פילאָזאָפיע וועלכע פּרעטענדירט צו זיין די פילאָזאָפיע פון דער אַרבייטערקלאַסע. אַלס אַנאַרכיסטען אַנערקענען מיר דיזע פּרעטענזיעס פונ'ם מאַרקסיזמוס ניט. אָבער דאָס אין ניט דער פאַל וויל מיר דענקען דאָס די אַרבייטערקלאַסע האָט אַנאָדער פילאָזאָפיע, זאָגנדיג דערפאַר וויל מיר גלויבען דאָס די אַרבייטערקלאַסע האָט איבערהויפט קיין פילאָזאָפיע ניט, דאָס עס איז איבערהויפט ניטאָ אַזא זאך ווי אַ קלאַסע-פילאָזאָפיע. די אַנאַרכיסטן שטעלען פילאָזאָפיע פאַסט זיך אַלעס פאַר אַלע קלאַסען. אַלס פּראַקטישע בעוועגונג איז ער אויך פונקט דער היפף פון דער פּראַקטישער אַרבייטער-בעוועגונג. די איינציגע פּראַקטישע אַרבייטער-בעוועגונג וועלכע האָט ביז יעצט עקזיסטירט, און דורכגעפיהרט געוואָרען מיט אירגענד וועלכען ערפאָלג, שטרעבט דעם שטאַט צו פּערשטאַרקערען דורך דעם וואָס זי בעשטרעבט זיך אויף איהם איבערצוטראָגען די מעהרסטע פונקציאָנען וועלכע דער אינדיווידואל איז ביז יעצט בעזעסען און אַוועקצונעהמען אַלץ מעהר און מעהר דאָס לעצטע ביסעל פרייהייט וועלכע איז נאָך דעם אינדיווידואל פאַרגלויבען. דיזע ספּעציעלע פאַרם פון אַרבייטער-בעוועגונג אַנט-

דאס אלעס איז לאַגיש אונבעשטרייטבאר. דר. מעריסאָן איז פאָזיטיוו דער בעסטער אנאָר-כיסטישער לאַגיקער וועלכען איך האָב ווען עס איז געלעזען. זיין קריטיק פונ'ם אלטען אנאָר-כיומוס איז אַבזאָלוט אונווידערלעגליך. און דאָך מוז איך זאָגען, דאָס מיר איז דער אלטער, אונלאַגישער אנארכיזמוס פיעל סימפאטישער אלס דר. מעריסאָן'ס נייער, לאַגישער, פרייער אנארכיזמוס. און איך מוז זיך מודה זיין, אז דער איז מיר אונסימפאטיש אַט טאקי צוליעב דיווער פרייהייט. ער איז מיר צו פריי. ער האָט פערלאָרען דאָס איינציגע וואָס האָט איהם פער-וואנדט געמאכט מיט'ן סאָציאליזמוס — זיין אונקריטישע, אונלאַגישע דאָגמע אז ער פער-טרעט די ארכייטערקלאסע, און אז די ארכיי-טערקלאסע אלס אועלכע מוז קעמפפערן מיט דער קאפיטאליסטישער קלאסע אום איהם איינ-צופיהרען. די מעטאָדען וועלכע ער האָט אָנגענומען זיינען געווען פערפעקט, און מיר האָבען איהם דערפאר קריטיזירט, אבער מיר האָבען אימער געפיהלט אז ער איז איינזע-אין איינזענער. דער לאַגישער, קאָרקטער אנאָר-כיומוס איז אונז אבער אַ ווילד־פרעמדער.

ערקענען מיר אַלזאָ ניט. . און קיין נייע פאָר-מען פאר דער ארכייטערבעוועגונג דארפן מיר ניט שאַפן ווייל מיר גלויבען דאָך ניט אין דער אלטער מאַרקסיסטישער „דאָגמע“ דאָס אלע געשיכטליכע ענטוויקלונג געהט אויפ'ן וועג פון קלאסענקאמפף. זייענדיג פריי פון דער קלאסענ-קאמפף־דאָגמא ווייסען מיר דאָס עס איז ניטאָ קיין קעמפפער צווישען קלאסען אלס אועלכע. אמת, עס קומען פאָר קעמפפער אין דער געזעל-שאַפט, אבער דיווע קעמפפער זיינען ניט צווישען קלאסען פאר קלאסען־אינטערעסען, זאָנדרען צווישען פערשיעדענע גרופען און אָהן אירגענער וועלכע אינטערעסען. נאָך מעהר און נאָך וויכטי-גער: מיר ווייסען, דאָס קעמפפער זיינען איבערהויפט איבערפליסיג. מענישען דארפן ניט קעמפפערן אום צו פראָגרעסירען. פארקעהרט דער בעסטער וועג צו פראָגרעסירען, איז ניט צו קעמפפערן זאָנדרען צו רעדען. און רעדען קען יעדער צו יעדען אָהן אונטערשייד פון קלאסע, ראַסע, אָדער אירגענער וועלכער אנדערער גרופענאָנגעהערדיגקייט: טאָ וואָרום אַלזאָ עפעס ארכייטערקלאסע? מיט וואָס איז די ארכייטערקלאסע מעהר מיוחס ביים אנאָר-כיומוס פון דער איבריגער מענשהייט?

רעדאקציאנעלע נאטיצען

מאָררים ראָזענפעלד.

מיר קענען האָפּען נאָך צו לעזען פיעלעס פון זיין טאלענטפאלער פּעדער. אבער דיזעס ווענדעט זיך יעצט זעהר פיעל אין אונז. אויף דעם בעסטען אופן דארף נאָך לאַנג דויערן, און עס דארף נאָך פיעל קאָסטען ביז ער וועט קענען געזונד ווערען. די אויגען-דאָקטוירים קענען איהם גאָר ניט העלפּען, ווייל זיין אויגען-קראַנקהייט, ווי די דאָקטוירים זאָגען, קומט פון דעם וואָס ער איז פאַראַליזירט, אז ער וועט געזונד ווערען אויף דעם גאַנצען קערפּער, וועלען די אויגען ממילא ווערען בעסער. און די אנדערע דאָקטוירים זאָגען אז ער מוז דעם זומער פאַהרען אין דייטשלאַנד. די ריזע אויפ'ן ים אַליין קען איהם זעהר פיעל העלפּען. אבער צו דעם דארף מען געלד, און פיעל געלד. אַליין פאַהרען קען ער ניט, ער מוז אַלזאָ מיט-האַבען יעמאַנד, דאן דארף זיין פאַמיליע אין דער היים פערזאָנגט ווערען, דאן די דאָקטוירים מיט מעדיצין, מיט האַספּיטעלער אין דייטשלאַנד— מען דארף אַ שלל מיט געלד. זאָלען די אידישע אַרבייטער, די אידישע אינטעלליגענטען און אַלע אנדערע וועלכע שטאַלצירען מיט די אידישע פּאָעזיע צולעגען א האַנד און ראטעווען אונזער גרויסען פּאָעט.

אין דיזען נומער וועלען די לעזער געפינען א געדיכט פון מאָררים ראָזענפעלד. דאָס איז דאָס ערשטע געדיכט וואָס געהט אַרויס פון זיין מויל, זייט ער איז געוואָרען פאַראַליזירט, שוין איבער אַ יאהר. מיר זאָגען דאָס געדיכט „געהט אַרויס פון זיין מויל“, ווייל פון זיין פּעדער איז עס ניט געקומען. ער האָט דאָס געדיכט דיקטירט צו דעם שרייבער פון דיזען, ווייל ניט ער קען האַלטען א פּעדער אין האַנד, און ניט ער קען גענוג זעהן צו שרייבען. די אונטערשריפט, דאָס איז אַלעס וואָס ער האָט מיט שוועריגקייט אויפגעשריבען אונטער דעם געדיכט. דער געדאַנק איז צו איהם געקומען ווען דער דאָקטאָר האָט איהם געטרייסט ער זאָל זיך ניט מצער זיין, אויב ער וועט אין גאַנצען בלינד ווערען, ווייל דער גרויסער ענג-לישער פּאָעט מיכאָל האָט געשריבען זיינע בעסטע פּאָעזיעס בלינדערהייט.

מיר האָבען פון דעסטוועגען גענוג אור-זאכע זיך צו פרעהען מיט דעם געדיכט. ווען ער איז קראַנק געוואָרען האָבען די דאָקטוירים ערקלערט, אז ער וועט שוין קיין מאָל ניט קענען שרייבען קיין פּאָעזיע. דאָס געדיכט צייגט, אז

חוגא א'יעו פ'נטעקאסט

די סאציאליסטישע בעוועגונג אין די פעראייניגטע שטאטען.

פון מאָרריס הילקוויט.

שטאַלמען האָט געשטיגען אין דער זעלבער צייט פון \$11,500,000,000 ביז נאָהענט צו \$15,000,000,000. די סטאַטיסטיק פון מאָנאָ-פעקטור, אַרױסגעגעבען לעצטעס יאָהר פון דעם דעפּאַרטמענט פון האַנדעל און אַרבייט, דעקט אויף דעם ערשטן יאָרנענדען פאַקט, אז אין 1904 האָבען 11 פּראָצענט פון די גרויסע פאַבריקען קאָנטראָלירט 81 פּראָצענט פון דעם גאַנצען קאַ-פיטאַל אַרױסגעגעבן אין די פאַבריקען פון די פעראייניגטע שטאַטען און האָבען פּראָדוצירט 79.3 פּראָצענט פון אַלע פּראָדוקטען. אַכט און דרייסיג פּראָצענט פון אַלע סחורות זיינען פּראָ-דוצירט געוואָרען ביי אונגעפער 1900 פאַבריקען, ד. ה., אז איין פּראָצענט פון די פאַבריקען האָט אַרױסגעגעבען 38 פּראָצענט פון דער גאַנצער פּראָדוקציע.

די ענטוויקלונג פון דער אייזענבאַהן אינ-דוסטריע איז ניט אָבערשטאַנען פון דער ענט-וויקלונג פון דער פּראָדוקציע, און דינע ביידע, די מאָנאָפעקטור און די אייזענבאַהנען, זיינען אַריבערגעיאָגט געוואָרען פון דער ספּעקולאַציע אין דער דער פּינאַנציעלע. די לעצטע עטליכע יאָהר, מעהר ווי אַלע מאָל, זיינען געווען די עדות פון דעם אונגעהייערען וואוקס פון גרויסע פער-

פעראייניגטע שטאַטען שפּריי-זען מיט זיכערע טריט אַלץ נעהנטער צו דער העכסטער שטופע פון דער מאָדער-נער אינדוסטריעלער ענט-וויקלונג — די פאזע זון

טראַסטיפיקאַציע. און די זער פּראָצעס ווערט געמאַסטען ניט מיט גאַנצע דורות, נור מיט איינצעלנע יאָהרען. אין משך פון די זעקס יאָהר זינט די בע-פעלקערונג אין די פעראייניגטע שטאַטען איז צום לעצטען מאָל געצוילט געוואָרען אין דעם יאָהר 1900, האָט די סיסטעם פון גרויס-פּראָ-דוקציע וואַהרשיינליך געמאַכט גרעסערען פּראָ-גרעס, ווי אין די צעהן יאָהר צווישען דעם צענטום (צעהלונג) אין 1890 און 1900. פון דעם יאָהר 1900 ביז דעם יאָהר 1905 האָט דאָס קאַ-פיטאַל אַרױסגעגעבן אין גרויס-פּראָדוקציע, זיך פערגרעסערט פון אונגעפער ניין ביליאָן דאָלאַר (\$9,000,000,000) אויף צוועלף ביליאָן 7 הונדערט מיליאָן דאָל. (\$12,700,000,000) וועהרענד די צאָהל פון פאַבריקהייזער איז כמעט געבליבען די זעלבע. די ווערט פון דער יעהרליכער פּראָדוקציע אין דינע גרויסע אַנ-

נעאפאלים, פיטסבורג, מילוואקי און סט. לואיס האָבען זיך ארויסגעצייגט צו האָבען געלעגען אין די לאפעס פון רויבערישע פאָליטישע באַנדעס, וועמעס געוויסענלאָזעס שאַכערען מיט שטאַדט-קאָנצעסיס, אייגענטום און רעגירונגס-האַנטלעך. מען האָט געוואָרפֿען אַ ליכטיגע שיין אויף די פאָליטישע מעטאָדען און אויף די מאָראַל פון אונזערע שטעט.

ראַדיקאַלע ליטעראַטור.

די אַלגעמיינע אונצופרידענהייט מיט די עקזיסטירענדע אומשטענדען זיינען מעהר ווי אלע מאָל געוואַקסען אין דער ברייט און אין דער טיעף, און האָט געפונען איהר אויסדרוק אין אלע אָרגאַניזמען פון עפענטליכע לעבען, מייסטענ-טהיילס אָבער אין אונזער ליטעראַטור און פאָר-ליטיק.

אויב די ליטעראַטור פון אַ לאַנד שפּיגלט אָב דעם גייסטיגען צושטאַנד פון אַ פאָלק, דאַן קען מען ווירקליך זאָגען, אז די אמעריקאַנער האָבען לעצטענס ארויסגעצייגט אַן ענטשיידענ-נעם רעוואָלט געגען די עקזיסטירענדע פאָלי-טישע און עקאָנאָמישע מיסברויכע, ווי אויך אַן ענטשיידענע נייגונג צו ראדיקאַלע געדאַנקען. די קריטיק פון די עקזיסטירענדע אינסטיטוציאָנען און די דיסקוסיאָנען איבער די פאָרגעשלאָ-גענע סאָציאַלע מיטלען זיינען געווען די הויפט-פונקטען פון אונזער נאַציאָנאַלע פרעסע און ליי-טעראַטור אין די לעצטע עטליכע יאָהר. אין דער שעהנער ליטעראַטור האָט דער ראדיקאַלער ראַ-מאָ, אָדער בעסער געזאָגט, דער סאָציאַליסטי-שער ראַמאַן, פערנומען דעם ערשטען פלאַץ אין וויכטיגקייט און פאָפּולאַריטעט. ניט נאָר דזשעק לאַנדאָן און אַפּטאָן סינקלער, סאָציאַליסטען און מעמבערס פון דער סאָציאַליסטישער פאַר-טיי, ווערען אַם מייסטען געלעזען, נאָר עס איז כמעט געוואָרען אונמעגליך פאַר אַ נייעם ראַמאַן צוצוהיען גרויסע אויפמערקזאַמקייט און סימ-פאַטהיע סידען ער בעהאַנדעלט אַ סאָציאַלע אָדער סאָציאַליסטישע פראגע, און אין אַלגעמיין איז סאָציאַליזמוס געוואָרען די געוועהנליכסטע און לעבעדיגסטע טהעמאַ צו דיסקוטירען אין אונזערע ביכער, זשורנאַלען און צייטונגען. וועהרענד מיט אַ פאָר יאָהר צוריק איז עס געווען אונמעגליך פאַר אונז צו מאַכען, אז די אמעריקאַ-נער פרעסע זאָל אויפמערקזאַם ווערען אויף אונ-זער בעוועגונג, האָבען מיר היינט ערריכט אַ

מעגענס, און פון די גרינדונג פון מעכטיגע גע-שעפּט-קאָמבינאַציעס. דער אינדוסטריעלער פראָגרעס איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ משונענעם ווילדען געלויף נאָך. רייכטהום, אין וועלכען טויזענדער האָבען גענומען אַן אַנטהייל, וועהרענד די מיליאָנען זיינען צוטראַטעוועט גע-וואָרען אונטער די פיס. דער קאָפיטאַליזמוס איז געוואָרען אָנגעזאַפט און אונפאַרזיכטיג, און די אייגענעוואַקסענע פערדאָרבענהייט פון דער סיסטעם האָט זיך אַלץ מעהר ארויסגעצייגט פון יאָהר צו יאָהר.

אויפדעקונג פון דער קאָררוּפּציאָן.

אין דעם זומער פון 1904 האָט טהאָמאַס לאַסאָן אָנגעפאַנגען צו פערעפּענטליכען זיין סענזאַציאָנעלע סעריע אַרטיקלען וועגען די מע-טאָדען פון דער סטענדערד אַיל קאָמפאַני, און דאָס לאַנד איז געשטאַנען דערשראָקען פאַר די נעץ פון פאַלשקייט, פערדאָרבענהייט און קאָ-רופּציאָן, וועלכע ער האָט אויפגעדעקט און וועל-כע האָט כאַראַקטעריזירט די האַנדלונגען פון אונזערע „הויכגעשעצטע בירגער“, צווישען זיך און צום פאָלק.

צו דיזע ענטדעקונג פון דעם מעכאַניזם פון גרויס-פינאַנץ האָט זיך זעהר גוט צוגעפאַסט, אין דער זעלבער צייט, די אָפּיציעלע אונטערזוך-כונג פון די לייף אינשורענס קאָמפאַניעס (לע-בענס-פערזיכערונגס-קאָמפאַניעס) לויט דעם בעפעהל פון די לעגיסלאַטור פון ניו יאָרק, וועלכע האָט געבראַכט אויף דער ליכטיגער שיין די שווינדלערישע אונטערנעהמונגען פון יענע קאָמ-פאַניעס מיט די אונגעהויערע סומען, וועלכע מען האָט זיי אנפערמרויט. דאָס וויעדער-קול פון די סקאַנדאַלען אין דער פינאַנציעלער וועלט איז נאָך ניט געווען איינגעשטילט, ווען דער יונגער סאָציאַליסט אַפּטאָן סינקלער האָט אַריינגע-וואָהפּען אַ באַמבע אין דעם לאַגער פון אינ-דוסטריעלען קאָפיטאַליזמוס, מיט די פובליקאַ-ציאָן פון זיין יעצט בעריהמטען ראַמאַן „דער דזשאַנגעל“ וואָס האָט אויפגעדעקט די הימעל-שרייענדע צושעטנדע אין אונזערע הויפט-שלאַכטהייזער, און וואָס האָט געמאַכט אַ טיע-פּען אייטרוק אויפ'ן פובליקום. צו דער זעלבער צייט און דורך פערשיעדענע אורזאכען, איז ארויסגעקומען די גרונדלאָזע קאָרופּציאָן אין דער רעגירונג פון עטליכע פון אונזערע גרעסערע שטעט. ניו יאָרק, שיקאַגאָ, פילאַדעלפּיא, מי-

קאנגרעס האט אָנגענומען שטרענגע געזעצע אויפצופאסען אויף די לעבענס-מיטעל פראָדוקטן, צו רעגולירען אייזענבאהן-פרייזען און צי בעשרענקען די עקספּלאַטאַציאָן פון קינדער. אין דער זעלבער צייט שטיינען זיך די יונייטעד סטייטס קאָרעס אריבער אין פערשטארקונג פון אַנטי-טראַסט געזעצע און אין בעשטראָפּען קאָ-פיטאָליסטען וואָס זיינען עובר דעם געזעץ. די דעמאָקראטישע פארטיי, פון דער צווייטער זייט, האָט אין פיעלע פון איהרע לאָקאַלע פלאַטפאָרמען פערדאמט די נידערטרעכטיגע טראַסטס און מאָנאָפּאָלען נאָך מיט מעהר פייער, און האָט פערלאַנגט מיוניציפאַל און שטאַט אייגענטהום, און די רעגולירונג פון געוויסע אינדוסטריעס.

מאָריס הילקוויט

צו דער זעלבער צייט, און אלס א טהייל פון דעם זעלבען פראָצעס, זיינען ארויסגעשפרונגן נייע רעפארם-פארטייען און בעוועגונגען אין פערשידענע טהיילען פון לאַנד. די „אמעריקען פערעריישאָן אָף ליבאָר“ (אמעריקאנער ארבייטער „פערדעראציאָן“), די גרעסטע קערפערשאפט פון אָרגאַניזירטע אמעריקאנער ארבייטער, האָט דאָס ערשטע מאָל צייט איהר פינף-און-צוואַנציג יעהריגער עקזיסטענץ, געבראַכען איהר נדר פון פאָליטישע אונפארטייליכקייט, דורך דעם וואָס זי האָט זיך אריינגעמישט אין די קאָנגרעס-וואַהלען פון 1906. אין בעזונדערע טהיילען פון

שטופע, ווען אונזערע רעספּעקטאַבלע פערלאַנג-הייזער דרוקען דורך און דורך סאציאליסטישע ווערק, אונזערע זשורנאַלען זיינען אָנגעפיקעוועט מיט סאציאליסטישע און האַלב-סאציאליסטישע ארטיקלען, און אונזער טעגליכע פרעסע גיט אַוועק לאַנגע קאָלומס אויף קאָמענטאַרען וועגען דער סאציאליסטישער בעוועגונג און סאציאליסטישע פילאָזאָפיע. אן אנדער בעווייז פון דעם נייסט פון דער צייט איז די „ליטעראטור וואָס רייסט ארונטער דעם שליער“, פיר וועלכע עס האָבען זיך גענומען די בענייטערטע יונגע זשורנאַליסטען און שרייבער. דיזע מאָדערנע שוהלע פון אמעריקאנער ליטעראטור האָט זעהר פיעל געטהאָן אויפצורעקען די קאָרופּציאָן פון פיעלע אונזערע פאָליטישע און אינדוסטריעלע אינסטיטוציאָנען, און האָט געוואונען אזא פער-שפרייטונג און איינפלוס, וועמעס גלייכען קען נור געפונען ווערען אין דער אַלטער רוסישער ליטעראטור, וועלכע האָט בעגלייט די בעוועגונג פיר דער בעפרייאונג פון ליב-אייגענטהום.

און ענדליך מוז מען אויך דערמאָנען די כלומר'שט סאציאליסטישע טעגליכע פרעסע, מייסטענס רעפערענטירט פון די הויסט צייט-טונגען, וועלכע האַנדלען מיט די פאָפולערע גע-פיהלען פון אונזערע ענדענהייט, און ארבייטען ארויף געוואלדיגע צירקולאַציאָנען מיט זייער כלומר'שט ראדיקאַלע האַלטונג צו אַלע פראגען, זעלכע בעוועגען דאָס עפענטליכע לעבען.

רעפארם פאָליטיק.

אויב די אַלגעמיינע אונזערע ענדענהייט און „סאציאלע אויפֿרעגונג“ זיינען די טאָן-געבער אין דער נייסטער ליטעראטור, זיינען זיי נאָך אין א גרעסערען גראד די וועגזווייזער אין דער נייסטער פאָליטיק. אין קיין אנדער לאַנד אין דער וועלט זיינען אפשר די פאָליטישע פארטייען גיט אַזוי פריי פון פארטיי פרינציפען און גיט אַזוי בערייט זיך צוצופאַסען צו דעם בייטערנדען נייסט פון דער צייט ווי אין די פאראייניגטע שטאטן. אין די לעצטע צוויי יאָהר האָבען אונזערע פאָליטישע פארטייען איינפאַך זיך גע-יאָגט אריבערהעצווייגען איינע די אנדערע אין ראדיקאַליזמוס. די רעפּובליקאנער פארטיי, יעצט אין קראַפט, האָט דורך איהר פלינקען פרעזידענט אָנגעפיהרט א סיסטעמאַטישע מלחמה געגען די „מיסברויכע פון טראַסטס און מאָנאָפּאָלען“. דער

די סאציאליסטישע פארטיי.

די באלדיגע ווירקונג פון די אלע ראדיקאלע ענטוויקלונגען אין דעם עקאנאמישען, ליטערא-רישען און פאליטישען לעבען פון לאנד, אויף דער ארגאניזירטער סאציאליסטישער בעוועגונג איז ניט געווען זעהר גינסטיג. די מעכטיגע רע-פארם בעוועגונג, אויסשטרעקענדיג צו די אונגע-דולדיגע מאסען א שיין פון האפנונג אויף באל-דיגע הילף, האבען אָבערסען די מאסען פון די אמת'ע, אָבער לאַנגזאָמער רפואות, וועלכע די סאציאליסטישע פארטיי שלאָגט פאַר. און הגם די סאציאליסטישע שטימען פאר די לעצטע עט-ליכע יאָהר, אין גאנצען גענומען, צייגען א בע-דייטענדען צוואואקס, איז עס אָבער ניט אין פרגלייך מיט דעם וואוקס פון דעם סאציאלי-סטישען סענטימענט אין די פערצייגטע שטאַטען.

אין דער לעצטער פרעזידענט-וואהלען פון די פערצייגטע שטאַטען, אין דעם קאמפיין פון 1904, זיינען די פאליטישע צושטענדע גע-ווען זעהר גינסטיג פאר'ן סאציאליזמוס. די צוויי גרויסע פארטייען האבען ביידע געהאט נאָמי-נירט, "זיכערע" און קאנסערוואטיווע קאנדידא-טען. די אלטע פאפוליסטישע פארטיי האָט פער-לאָרען דעם צוטרויען פון פובליקום פאר איהרע פריהעריגע פערבינדונגען מיט די דעמאָקראטען און איז אויך געווען דיסאָרגאניזירט און צושפאלטען אין איהרע רייהען. די סאציאליסטישע פארטיי איז דערפאר געווען די איינציגע פאָרשטעהערין פון וואהרען ראדיקאליזם אין דער פאליטיק. די פארטיי האָט ניט פערשלאָפען די גוטע געלעגענ-הייט און האָט אָנגעפיהרט א קאמפיין וואָס האָט אין איהר אנשטרענגונג, פערברייטונג און וויר-קונג איבערגעשטיגען אלע ביזהעריגע אנשטרע-נגונגען פון דער סאציאליסטישער בעוועגונג דאָ אין לאנד. די שטימען פאר דעם, דעם סאציא-ליסטישען פרעזידענט-קאנדידאט פאר יענעם יאָהר, איז געווען 408,230 געגען די די 229,762 אין 1902, וואָס האָט זיך דאן גערעכענט דער העכסטער רעקארד פון דער פארטיי. אין די וואהלען פון 1906 אָבער, האָבען די מאסען רע-פארם-פארטייען און בעוועגונגען גאנץ טיעף איינגעשניטען דעם סאָץ. "וואָוט", רעדוצירענדיג איהם צו 330,158 (געשטיצט אויפ'ן העכסטען יאָוט אין יעדען שטאַט) די ס. ל. פ. האָט

לאַנד, הויפטזעכליך אין שטאַט קאליפארניא, האָבען די לאָקאלע טרייד-יוניאָנס זיך אָרגאני-זירט אין אונאבהענגיגע פאליטישע קערפער-שאפטען אונטער דעם נאָמען, "יוניאָן-לייבאָר פארטיי" (יוניאָן ארבייטער פארטיי). אָבער פון פיעל גרעסערע וויכטיגקייט ווי דיעזע ארבייטער פארטייען, זיינען די מאסען מיטעל-קלאס רע-פארם בעוועגונגען פון דער לעצטער פערציק-יאָר אין דער אמעריקאנער פאליטיק.

דער יאָהר 1905 איז געווען דער באנער-יאָהר פון אזעלכע בעוועגונגען: עס איז ער-וועהלט געוואָרען אין דעם יאָהר עהווארד פ. דאָן אלס מעיאר פון שיקאַגאָ אויף א פלאט-פארמע פון מיוניסיפאל אונערשיפ פון קארם (טראמוויען) און אנדערע שטאָט מאָנאָפאָלען; אין דעם יאָהר איז אויך ערוועהלט געוואָרען צום גובערנאטאר שטאהל פון מיזורי דזשעזע וו. פאלק, וועלכער האָט זיך, אלס פראָקוראָר, בע-ריהמט געמאכט דורך זיינע פערפאָלגונגען פון קרימינעלע שטאָט-בעזאמטע און פאליטישע בא-סעס פון סט. לאַואיס; אין דעם יאָהר איז געווען די ערוועהלונג פאר גאָווערנאָר פון וויסקאנסין, און שפעטער אלס יונייטעד סטייטס סענאטאָר, פון ראָבערט מ. לאַ פאללעט, א בעוואוסטען רא-דיקאל און פאליטישער רעפארמער; און שליס-ליך האָט דאָס יאָהר צו פערצייכענען דעם בע-דייטענדען אויפסטהו פון וויליאם ר. הוירסט אין שטאָט ניו יאָרק, וועלכער האָט כמעט אַהן א שום אָרגאניזירטע פארטיי געצויגען. 222,229 שטימען אלס קאנדיאט פאר מעיאר אין ניו יאָרק אויף א פלאטפארם פון מיוניסיפאל אָנ-נערשיפ, וועהרענד זיין ערפאלגרייכער געגנער אויפ'ן דעמאָקראטישען פלאטפארם האָט געקראָ-גען ניט מעהר ווי 228,397 שטימען.

אין 1906 האָט די הוירסט בעוועגונג גע-שפיעלט א וויכטיגע ראָלע ניט נאָר אין שטאַט ניו יאָרק, וואו כמעט 700,000 שטימען זיינען אָבעגעבען געוואָרען פאר מר. הוירסט אויף דעם דעמאָקראטיק-אינדעפּענדענס ליגע פיוזשאן טיקעט, נאָר אויך אין מאסאטשועטס, וואו דער קאנדידאט, מר. מאָרען, האָט געצויגען 192,295 שטימען פון א סך הכל פון עטוואָס מעהר ווי 400,000, און אין קאליפארניא, וואו דער הוירסט-קאנדידאט פאר גאָווערנאָר, מר. לענגדאן, האָט געקראָגען 45,008 שטימען, פון א סך הכל פון ארום 360,000.

רען געדרוקט אין פרעמדע שפראכען, ווי פאָלגט:
אכט אין דייטש (צוויי פון דיזע זיינען טעגליכע
צייטונגען), פיער אין אידיש (אין מאָנאטליכער
זשורנאַל, אין וועכענטליכע און צוויי טעגליכע
צייטונגען); צוויי אין פּיניש, און צו איינע אין
יעדער פון די פאָלגענדע שפראכען: פראנצויז-
יש, איטאליעניש, באָהעמיש, פּויליש, אונגאַר-
יש, לעטיש, ליטוויש, סלאוויש און שוועדיש.
פון דעם, קען מען זעהן, האָט זיך די סאציאלי-
סטישע פראפאגאנדא פערשפרייט צווישען אלע
נאציאנאליטעטען, ווי אויך אין אלע טהיילען פון
לאנד.

זינט לעצטען הערבסט פובליצירען די סא-
ציאליסטען אין שיקאַגאָ א טעגליכע צייטונג אין
דער ענגלישער שפראך, און פאַרבשרייטונגען ווע-
רען נעמאכט ארויסצוגעבען עהנליכע צייטונגען
אין ניו יאָרק און קאליפאָרניע.

און די פּערזאָנליכע שריפטען זיינען ניט די
איינציגע פערמיטלער פאר דער „שריפטליכער
פראפאגאנדע“ פון סאציאליזמוס. פאר די
לעצטע עטליכע יאָהר זיינען אן אונגעהויערע
צאָהל פון סאציאליסטישע ביכער און פאַמפ-
לעטס געדרוקט געוואָרען אין די פאראייניגטע
שטאטען, און זיינען פערקויפט אָדער צוטיילט
געוואָרען אין א גרויסער צאָהל. א גרויסע צאָהל
פון די זעלבע ביכער און פאַמפלעטס זיינען
ארויסגעגעבען געוואָרען פון גרויסע פערלאַג-
הייזער, ווייל עס האָט זיך פשוט זעהר גוט בע-
צאָהלט. אָבער די גרעסטע צאָהל זיינען ער-
שינענען פון ספעציעלע סאציאליסטישע בוך-
פערלאַגען, מייסטענס פון דער פירמע פון קערר
און קאַמפּ, פון שיקאַגאָ, און דער „אפּיעל טו
רוואַן“, פון גיראַרד, קענזעס.

נאָך א סאָרט סאציאליסטישע ליטעראטור,
און ניט פון קלענערער וויכטיגקייט, זיינען די
פראפאגאנדא בלעטלעך, וועלכע די סאציאלי-
סטען דרוקען און צוטיילען איבער'ן לאַנד דאָס
גאנצע יאָהר, איבערהויפט אָבער אין דער צייט
פון א פאָליטישען קאמפּיון. דיזע בלעטלעך,
וועלכע פאָפּולאריזירען פערשיעדענע זייטען פון
דער סאציאליסטישער בעוועגונג און פילאָזאָפיע,
ווערען ארויסגעגעבען פון פערשיעדענע שטאט
און לאָקאלע אָרגאניזאציעס, פון דער סאציא-
ליסטישער פארטיי. מיר האָבען ניט קיין שום
סטאַטיסטיקס וואָס זאָלען אָנצייגען זייער ריכ-
טיגע צאָהל, נאָר מיר גלויבען אז מיר טרייבען

אין דער זעלבער פּערזאָנע געצויגען 33,536
שטימען אין 1904, און 24,880 אין 1906.
אָבער, ווי שוין געזאָגט, דער פראָגרעס פון
דער סאציאליסטישער בעוועגונג אין די פער-
אייניגטע שטאטען קען פאר קיין פאל ניט גע-
מאָסטען ווערען נאָך דיזען שטייגענדען און פאַ-
לענדען וואָרט. די בעוועגונג אלס א גאנצע האָט
געטהאָן זעהר א גרויסען שפאַן אין די לעצטע
יאָהרען.

צום ענדע פון 1903 איז די סאצי. פארטיי
בעשטאנען פון ארום 1200 אָרגאניזירטע קאָ-
קאלע אבטהיילונגען, מיט א סך הכל פון ארום
20,000 פערשריעבענע און גוטשטעהענדע מיט-
גליעדער. צום סוף פון 1906 איז די צאָהל פון
לאָקאלע אָרגאניזאציען געשטיגען ביז ארום
1900 מיט א מיטגליעדערשאפט ארום און ארום
פון ניט ווייניגער ווי 35,000. די פארטיי האָט
יעצט ריכטיגע שטאַט-אָרגאניזאציען אין 39
שטאטען, חוץ צוואנציהענע לאָקאלע אָרגאני-
זאציעס אין אנדערע שטאטען און טערי-
טאָריעס.

און די סאציאליסטישע פארטיי נעהמט ניט
ארום די גאנצע סאציאליסטישע בעוועגונג אין
לאַנד. איהר געגנערפארטיי, די ס. ל. פ., פער-
טענדירט צו האָבען א מיטגליעדערשאפט פון עט-
ליכע טויזענד, און ביי דער זייט פון בירדע סא-
ציאליסטישע פארטייען זיינען פאראן הונדער-
טער אונאבהענגיגע קלובס און אָרגאניזאציען
אין פערשיעדענע טהיילען פון לאַנד, וואָס זיי-
נען אָרגאניזירט פאר דעם איינציגען צוועק צו
פראפאגאנדירען סאציאליזמוס.

די סאציאליסטישע פרעסע

אן אנדער בעווייז פון דעם פראָגרעס פון
סאציאליסטישען סענטימענט אין די פאראייניג-
טע שטאטען, איז דער וואוקס פון דער סאציא-
ליסטישער פרעסע.

אין 1903 איז די סאציאליסטישע פארטיי
געווען אונטערשטיצט פון ארום דרייסיג צייט-
שריפטען אין פערשיעדענע שפראכען. אין דעם
לעצטען יאָהר האָט די צאָהל פון שטרענג סא-
ציאליסטישע שריפטען אין די פאראייניגטע
שטאטען זיך פערמעהרט ארום פופציג. פון
דיזע זיינען מעהר ווי האלב צייטשריפטען אין
דער ענגלישער שפראך, דריי מאָנאטליכע, און די
איבעריגע וועכענטליכע; דריי-און-צוואנציג ווע-

ליסטישע בעוועגונג האָט ערריכט אין די לעצטע דריי יאָהר, ניט פון קליינער וויכטיגקייט. אָבער די גרעסערע וויכטיגקייט פון דיזער פערזאָנע איז ניט אזוי אין דעם וואָס איז שוין ערריכט געוואָרען, ווי אין דעם וואָס האָט בעשאַפֿען עס מאַטעריאַל און צוגעגרייט דעם גרונד פאר אַ גרעסערע און מעכטיגערע בעוועגונג פון סאָ-ציאליזמוס, וועלכע מוז אויסוואַקסען אין די פערזאָניגטע שטאַטטען אין אַ גאַנץ קורצע צייט.

דער געפיהל פון אונזערדיגענהייט, ארויס-גערופֿען דורך די מאָדערנע ענטוויקלונגען אין אונזער אינדוסטריעלען און פאָליטישען לעבען, האָט זיך טיפֿע איינגעוואָרצעלט אין גרויסע מאַ-סען פון דער בעפעלקערונג. דיזע מאסע וועט שוין קיין מאָל ניט צופריעדען זיין מיט די עקזיסטירענדע צושטענדע און אונגערעכטיגקייט. זיי האָבען אַראָבעטרייסעלט פון זיך די אלטע פאָ-ליטישע גלויבענס, זיך ליידיגערעסען פון זייער אַמאָליגע פאָליטישע פערבינדונגען, זיי זיינען בערייט צו געהן האַנד אין האַנד מיט די געג-נער פון עקזיסטירענדען רעזשים. פאר אַ צייט וועלען זיי נאָך וואהרשיינליך פאַלען אלס אָפּפער צו די פאָליטישע אוואַנטוריסטען מיט אַ ראדיקאלען אונטערשלאַג. אָבער דיזע רעפאָרם-בעוועגונגען קען זיי שוין מעהר ניט לאַנג האַל-טען. זיי האָבען ניט קיין קלאָרען פראָגראַם אָדער פילאָזאָפיע, קיין בעשטימטע סאָציאלע אידעאלען, און קיין איינהייטליכקייט אין זייערע האַנדלונגען. זיי רעפערענצירען ניט טריי די עקאָנאָמישע אינטערעסען פון דער ארבייטער קלאַס, זיי מוזען סוף כל סוף ענטווישען און אבשטויסען זייערע נאָכפאלגער, און צופאלען, פונקט ווי פיעלע בלאַנזענדע פארטייען פאר זיי זיינען צופאלען געוואָרען.

אין דעם טאָג פון דיזע צוזאמענברוך וועט די סאָציאליסטישע בעוועגונג פון אמעריקא פייערען דעם חג האסיף. און דיזער טאָג איז ניט ווייט.

ניט איבער, ווען מיר זאָגען אז אין די לעצטע דריי יאָהר זיינען ניט וועניגער ווי הונדערט מיליאָן אזוינע בלעטלעך צוטהיילט געוואָרען אין פערשיעדענע טהיילען פון לאַנד.

כאַראַקטער פון דער בעוועגונג.

גראדע ווי אין אלע אַנדערע לענדער, איז די סאָציאליסטישע בעוועגונג אין די פערזאָניגטע שטאַטטען פאר אלעס אַן אַרבייטער-בעווע-גונג. אָבער עס וואָלט געווען אַ טעות צו דענ-קען, אז טהעטיג אין דער בעוועגונג זיינען נאָר די „וואָס פערדיענען זייער ברויט מיט דער אר-בייט פון זייערע הענד“. וואהרשיינליך מעהר ווי אומעטום, ווערען אין די פערזאָניגטע שטאַט-טען צוגעצויגען צום סאָציאליזמוס אויך די פער-מעגליכערע קלאַסען פון דער געזעלשאַפֿט. די סאָציאליסטישע פארטיי רעכענט צווישען איהרע מיטגלידער אַ גרויסע צאָהל פראָפעסיאָנעלע און געשעפטס-לייט און זאָגאר מענשען מיט גרויסען רייכטהום פון די „אנגעזעהענסטע קלאַסען“.

אין'ס זומער פון 1905 האָט מרס. קערי ראַטער, די שוויגער פון דעם בעוואוסטען סאָציא-ליסטישען שרייבער און אגיסטאָר דזשאָרדזש הערראָן, געלאָזט ירושה די הכנסה פון אַ פאָגד פון \$200,000 אויף אַן אינסטיטוציאָן צו שטר-דירען סאָציאליזמוס און סאָציאלע וויסענשאַפֿט טען. פון דיזען געלט איז געגרינדעט געוואָרען די ראַטער סקוהל פאר סאָציאלע וויסענשאַפֿט אין ניו יאָרק, וואו פיעלע אייפריגע יונגע לייט קריגען סיסטעמאַטישע אינסטרוקציאָנען פון גוט בעוואוסטע פראָפעסאָרען און סאָציאליסטישע שרייבער און לעקטאָרס.

אין דעם זעלבען יאָהר האָט אַ צאָהל סטו-דענטען, צווישען זיי פיעלע וואָס האָבען שוין געענדיגט דעם אוניווערזיטעט, אַרגאניזירט די „אינטערקאָלידזשיעט סאָשיעליסט סאָסיעטי“, מיט'ן צוועק צו פערשפרייטען די לעהרע פון סאָציאליזמוס צווישען די סטודענטען. סאָציאליסטישער פראָספעקט.

ווי מען זעהט, איז דאָס, וואָס די סאָציא-

וויא דארף מען שרייבען אידיש?

א בעטראכטונג איבער דעם נייעם זשארגאן, וועלכער ווערט געברויכט אין רוסלאנד.
פון אב. קאהאן.

(שלוס.)

לאמיר נעהמען א סעמפעל, א מוסטער.
אין א בראשורע איבער דעם „בונד און
ס. ס. אלס אָנפיהרער פון יודישען פראָלעטאַ-
ריאַט“, אַרויסגעגעבען מיט אייניגע מאָנאַטען
צוריק פון דיא „י. ס. א. פ.“ (יודישע סאָציאַל-
ליסטישע אַרבייטער פאַרטיי) געפינען מיר אויף
זייטע 22 דיא פאָלגנדע שורות:
„מיט דעם וואָס פון די פראָדוצירענדע כחות
ווערען אומגעענדערט די פראָדוקציאָנס־פּערהעלטניס-
סע, בייט זיך די עקאָנאָמישע סטרוקטור; און אויף
דעם נייעם עקאָנאָמישען יסוד ווערען אויסגעבויט
נייע פאָליטישע פאַרמען, נייע יורדישע נאָרמען,
א נוייער פּסיכאָלאָגישער אינהאַלט. דאָס איז אַן אל-
געמיינע סאָציאַלאָגישע פארמעל, וועלכע דריקט אויס
אבסטראַקט דעם גאַנג פון דער געזעלשאַפּטליכער ענט-
וויקלונג, די פארמעל בעליבט אונז די ווירקליכקייט,
העלפט אונז פאַרשען דאָס, וואָס אַרום אונז קומט
פאַר, אַרייַנשטחן זיך אין דער מאַסע קאָנקרעטע פאַק-
טען און ערשיינונגען, וועלכע רינגלען אונז אַרום.“
נעמט צוזאַמען טויזענד אידען, וועלכע
איהר באַגעגענט אויפ'ן גאַס, לעזט פאַר זיי דיזע
עטליכע שורות, און בעט אז דער וואָס וועט דאָס
פאַרשטיין, זאָל אויפהייבען דיא האַנד. וויא
פיעל הענד וועלען זיך אויפהייבען? א גאַנץ
קלייניקע הייפּעלע אפּשר, אי דאָס וועלען איי-
ניגע פון דיזע הייפּעלע זיין דיא הענד פון מענ-
שען, וואָס נאָרען זיך אַליין און מיינען אז זיי
פאַרשטעהן, אָדער פון אזעלכע וואָס מאַכען זיך
אז זיי פאַרשטעהען.

דיא בעגייסטערטע נאציאָנאַליסטען, וועלכע
טענה'ן אז אידיש איז שוין אזא יחסנ'טע וויא
פראַנצויזיש אָדער דייטש, וועלען אפּשר זאָגען,
אז אזעלכע שורות ווערן גאָר ניט געשריעבען
פאַר דער מאַסע, אז זיי ווערן לכתחלה גע-
שריעבען פאַר ענטוויקעלטע מענשען. עס איז
דעם דייטליכסטען ביישפּיעל גיבען אונז
דיא אידישע פראַקלאַמאַציעס, וואָס ווערען
אַרויסגעגעבען אין רוסלאַנד פון דיא פאַרשידענע
פאַרטייען. דער צוועק פון א פראַקלאַמאַציע
איז צו ריידען צו דיא ברייטע פאָלקס־מאַסעס,
צו ווענדען זיך צו זיי מיט א רוף וועגען א
געוויסע ברענענדיגע טאָגעס־פראַגע; דער צוועק
פון א פראַקלאַמאַציע איז אז וואָס מעהר מענ-
שען זאָלען הערן דיא שטימע פון דיזער אָדער
יענער פאַרטיי, אויסהערען און פאַרשטיין וואָס
זיא האָט צו זאָגען. און דאָך זיינען דאָס רוב
רוסטיש אידישע פראַקלאַמאַציעס געשריעבען
אין אזא שפראַך און אין אזא טאָן, אז פאַר דיא

אָבער ניט אמת. דיא בראַשיווע, פון וועלכע
מיר האָבען דיא געבראַכטע ציילען, איז גראָד
פאַר דער מאַסע געשריעבען. דאָס איז א
פראַפּאָגאַנדע־ביכעל אַרויסגעגעבען פון א נייע
פאַרטיי (דיא זאָגענאַנטע „סיימאָוועס“),
וועלכע אַניטירט אין איהר געגען דעם „בונד“
און געגען דיא טעריטאָריאַליסטען. דאָס איז
איינע פון א גאַנצע רייהע בראַשיווען, וועלכע
דיזע נייע נאציאָנאַליסטישע אָרגאַניזאַציאָן גיט
אַרויס אום צו באַקעמפּען דיא אַנדערע אידישע
אָרגאַניזאַציאָן און צו פאַרשפרייטען אין דיא
מאַסען איהרע אייגענע געדאַנקען.
און מיינט ניט, אז דיא שטעללע וועלכע
מיר האָבען דאָ איבערגעדריקט, איז די איינציגע
אזעלכע אין דעם ביכעל; ער איז פול מיט
אזעלכע שורות. אויך דארף מען ניט מיינען,
אז דיזער ביכעל איז גראָד אן אויסנאַהם־זאַך:
אַנדערע אידישע ביכלאך פון אַנדערע פאַרטייען
זיינען דאָס רוב אויך אזוי. און די ארטיקלען
אין דיא בלעטער, וואָס ווערען אַרויסגעגעבען
פון די פאַרשידענע פאַרטייען, זיינען דאָס רוב
אויך אזוי.

דיא בעגייסטערטע נאציאָנאַליסטען, וועלכע
טענה'ן אז אידיש איז שוין אזא יחסנ'טע וויא
פראַנצויזיש אָדער דייטש, וועלען אפּשר זאָגען,
אז אזעלכע שורות ווערן גאָר ניט געשריעבען
פאַר דער מאַסע, אז זיי ווערן לכתחלה גע-
שריעבען פאַר ענטוויקעלטע מענשען. עס איז

גוטע קעפּ, מיט אַ געבאַרענע פּעהיגקייט צו דענקען; מיר ריידען אָבער דאָ בלויז וועגען דיא שפּראַך, אין וועלכע עס ווערט געשריבען פאַר דיא מאַססען, און ביי אזא ענין מוז מען האָבען אין זינען, אז יעדער דייטשער, פראנצויז־יישער אָדער ענגלישער אַרבייטער איז געגאַנגען אין אַ שולע, וואו ער האָט געלערנט אַ ביסעל היסטאָריע, געאָגראַפיע, גראַמאַטיק; דאָס צוזאַמען מיט דיא שפּראַך גופא פון דיא לעהרער־ביכער האָט איהם אין פערלויף פון עטליכע יאהר צוגעפערטיגט צו פאַרשטיין אַ קולטור־שפּראַך. אונזערע אידישע אַרבייטער האָבען דאָס אַלעס קינד־ווייז ניט דורכגעמאַכט; אין קיין שול זיינען זיי ניט געגאַנגען; און דער חדר אָדער „תלמוד תורה“ האָט אין זיי דיזע ערשטע לעססאַנס אין קולטור־לעבען ניט געגעבען; עס האָט זיי בלויז פאַרפויקט דעם מוח מיט ווילדע פלאַנטערס, מיט משונה־דיגע ווערטער, וועלכע האָבען זיי נאָך ווייטער אָב־געשאַפט פון דער היינטיגער ציוויליזאַציע.

נאָך אַ מאָל ווילען מיר דעם לעזער דערמאָנען: ניט וועגען דער פראַגע פון פעהיגקייטען, גע־פיהלען האַנדעלט זיך דאָ. דער אידישער חדר־אינגעל קען האָבען אַ פיעל בעסערע קאָפּ; אַ שטיקעל רש"י קען איהם „שאַרפען דעם מח“, און זיין גאַנצער לעבען אין דיא אידישע פאַמיליע קען אין איהם איינפלאַנצען דיא צערטליכסטע און איידעלסטע סימפּאַטהיען; דאָ האָט אָבער ניט צו דער פראַגע וועגען דעם זאָרט שפּראַך, וועלכע ער לערנט זיך געברויכען אָדער ווייניג־סטענס פאַרשטיין.

אַ אידישער בעל מלאכה איז אַ מענטש מיט אַ דיינקעמירע קאָפּ, מיט אַ פיהלענדע האַרץ אָבער אָהן בעקאַנטשאַפט מיט דיא אויסגעבילדעטע פאָרמען פון היינטיגע שפּראַכען. לערנען איהם דיזע פאָרמען דאַרף מען נאָטירליך, אבער דאָס דאַרף מען טהון אזוי אז עס זאָל איהם ניט שטערען לייכט צו פאַרשטיין, וואָס מען זאָגט צו איהם. רעדט צו איהם אין אַ לשון, וועלכע ער בעגרייפט לייכט, און איהר קענט מיט איהם ריידען וועגען דיא העכסטע אידעען, דיא טיעפ־סטע שכל'ען; דיא קאָפּ וועט באַנעהמען; רעדט אבער צו איהם אין אזא שפּראַך וויא אין דיא אויבער־געבראַכטע עטליכע שורות, און ער וועט ניט פאַרשטיין אפילו ווען איהר וועט צו איהם ריידען וועגען אַ גלאַז וואַסער.

דיא לייט־אַרטיקלען אין דיא אידישע צייט־

מאַססען זיי גוט צו פאַרשטיין און צו באַנעהמען איז ניט לייכט. זעהר פיעלע פון דיזע פראַקלאַר־מאַציעס (כמעט אַלע זיינען זיי לאַנגע, לאַנגע מגלות) זיינען געשריבען אין אַ מין טאָן פון לומדות, פון טרוקענע וויסענשאַפטליכע חקירה; און דיא וואָס ענטהאַלטען אין זיך אַ האַרציגע קלאַגע, אַ וואַרימען צורוף, און זיינען ווירקליך געשריבען אין ריינע שעהנע אידיש, זיינען זעהר, זעהר אָפט אזוי פערוואַלקענט אין ליטע־ראַדישע פאָרמען, אז צו דיא געווענהליכע, טעג־ליכע שפּראַך, מיט וועלכע דיא מאַססע רעדט זיך אויס איהרע וואונדען זיינען זיי ניט פיעל נעהנטער וויא „לומדישע“ פראַקלאַמאַציעס.

ווען איהר ווייזט אויף דיזע פראַקלאַמאַר־ציעס, ענטפערט מען אייך, אז זיי זיינען דאָך ניט געשריבען פאַר אַמעריקא, נור פאַר רוסלאַנד, און אין רוסלאַנד איז דיא מאַססע גאָר אַן אַנדערע; זיא פאַרשטייט דיזע פראַקלאַמאַציעס זעהר לייכט. אבער דיזע זעלבע מאַססע עמיגרירט דאָך פיעלע טויזענדער־ווייז אהער, צו אונז אין אַמעריקא, און דאָ איז אזא שפּראַך פאַר דער מאַיאָריטעט פון דיזע טויזענדער אזוי וויא תרגום. דער שרייבער פון דיזען אַרטיקעל האָט אימישע אַ פראַכע געמאַכט. ער האָט געוויסע פראַקלאַמאַציעס געגעבען לעזען עטליכע אימ־גראַנטען, וואָס זיינען אַקאָרשט אַראָנגעקומען פון גרויסע ליטווישע שטעט. אייניגע פון דיזע אימיגראַנטען זיינען זאָגאַר געווען יוט בעקאַנט מיט דעם וואָס עס טהוט זיך אין דער רוסישער באַוועגונג, און אין זייער אייגענע שפּראַך האָבען זיי אַלע ווילע געברויכט אַזעלכע ווערטער וויא „עלעמענטען“, „ציעלבעוואוסט“, „פראַקטעאריזירט“, און דאָך האָבען זיי זיך געדאַרפט צומאַטערען לעזענדיג דיא פראַקלאַמאַר־ציע, און סך הכל האָבען זיי בלויז אַ טומאן אויף זייער מאַרד אַרויפגעבראַכט. דייטליך בעגרייפּען אַלץ וואָס דאָרטען איז געשריבען האָבען זיי ניט.

קען דאָס זיין, אז ווען דיא „מאַססאָווע“ אידען קומען אַרויף אויף דיא אַמעריקאַנער ערד, ניט זיי אַ מלאַך אַ נייעם שנעלל איבער'ן נאָז און זיי פערגעסען זיך פלוצונג דיא אינטעלי־געניץ, וועלכע זיי האָבען געהאַט אין דער היים? עס איז לעכערליך צו פערגלייכען אונזערע מאַססען מיט דיא דייטשע, פראַנצויזישע אָדער ענגלישע. אמת, צווישען אונזערע וועט איהר געפינען אַ גרעסערען פראַצענט מענטשען מיט

מען וועט דא אפשר אונז דערמאנען, אז דער איד איז עהנליך צום דייטש מיט דעם וואָס ער האָט אויך אַ פילאָזאָפישע קאָפּ. דער אַנט-וואָרט איז: ערשטענס איז דעם אידען'ס פילאָזאָפישע קאָפּ געבויט אויף אַ אידישען שטייגער, און דעם דייטש'ס אויף אַ דייטשען. טרוקענע, האַרטע, קאָלטע ערקלעהרונגען, וועלכע זאָלען זיך ציהען און ציהען אָהן אַ שיעור — אזוי ציהט זיך טאָקי דער אידישער גלות, אָבער ווער זאָגט דאָס אז ער געפֿעלט דעם אידען, דער גלות? דיא דיינקענדע אידישע קאָפּ האָט ליעב טיעפע, שאַרפע געדאַנקען-דריידלעך; זיי מוזען אָבער זיין לעבעדיגע און שפּריצען מיט פונקען פון זיך; איבער אַ „געמיטהליכע“ וויסענשאַפֿט-ליכע שטיקעל חקירה קען אַ איד אַנשלאָפֿען ווערן.

צווייטענס, ווען מען האָט צו טהון מיט אַרבייטער, וועלכע האָבען אויף גמרא זייערע פילאָזאָפישע אידישע קעפּ ניט געשליפֿען, טאָר מען דיווען גמרא-גייסט צו ווייט ניט טרייבען. און דאָס איז גראַד וואָס פיעלע פון דיא אידישע שרייבער פון רוסלאַנד טהוען יא (הויפטזעכליך אין דיא ציוניסטישע לאַגערען, וואו דיא צאָהל פון משכילים איז אזוי גרויס). זייערע בראַ-שיורען, פראָקלאַמאַציעס, לייט-אַרטיקלען זיינען פול מיט גמרא-פֿישט'לעך איבער דעם מאַרקסיז-מוס, און אין סך הכל קומט אַרויס אַ געמישעכץ פון דעם טרוקענעם דייטשען גייסט און פון דעם פֿישט'ל-גייסט פון גמרא-לומדים; און אזוי וויא דער אידישער אַרבייטער איז ניט קיין גמרא-למדן, ניט קיין געמיטהליכער דייטשער פילאָזאָף מיט אַ שול-בילדונג, פאַרשטייט ער טאָקי ניט, וואָס מען הרייהט איהם אַ קאָפּ.

* * *

ניט וועגן איינציגע ווערטער האַנדעלט זיך דאָ. ווען מען שרייבט וועגען העכערע זאכען פאַדערען זיך אויך „העכערע“ ווערטער. עס טרעפט אָפֿט, אז אָהן זיי קען מען פשוט זיך ניט אויסקערעווען. אַלעס ווענדט זיך אָן דעם וויא אזוי איהר שרייבט איבערהויפֿט. אויב דיא שפראַך פון אייער שרייבען איז אַלגעמיין איז אַ לייכטע, אַזעלכע, וועלכע דער עולם ברויכט אין ריידען, און אַליץ איז ערקלעהרט אזוי אז אַ געשטודירטער לעזער קען גרינג פאַרשטיין, דאָן וועט מען דעם פֿישט פון דעם „שווערען וואָרט“ בעגרייפֿען פון דיא איבעריגע (הגם עס איז אַליץ כדאי דעם „שווערען“ וואָרט וויא עס איז טאָקי

טונגען פון רוסלאַנד, דיא צעהנדליגע בראַשיורען וואָס דאַרטען ווערען אַרויסגעגעבען, דיא הונד-דערטע פראָקלאַמאַציעס וואָס ווערען פאַר-שפּרייט, זיינען ניט פאַר דיא מאַסעסען, נור פאַר הויפּעלעך אינטעליגענטען, הויפּעלעך, וועלכע ענטהאַלטען אין זיך צו עטליכע אויסנאָהמען: אַרבייטער, וואָס זיינען אויך אינטעליגענט אָדער האַלב-אינטעליגענט געוואָרען.

פאַר אַ גייסטיגע אַריסטאָקראַטיע ווערט דיווע גאַנצע ליטעראַטור געשריעבען, ניט פאַר'ן אידישען פאָלק אין דעם אמת'ן זינן פון דעם וואָרט.

מיר האָבען דאָ געזאָגט, אז דיא פראַנצויז-זישע אָדער ענגלישע אַרבייטער קענען פאַרשטיין אַ היינטיגע קולטור-שפראַך. אָבער אפילו אין פראַנקרייך אָדער אין ענגלאַנד ווערען פראָקלאַ-מאַציעס, למשל, געשריעבען, אין אַ זעהר לייכטען לשון, אין דעם לשון פון טעגליכען לעבען. דייטשלאַנד איז אַן אויסנאָהמע. דער דייטש איז אַ פילאָזאָף און ער האָט ליעב טרוקענע לאַנגע וויסענשאַפֿטליכע זעצע. יעדעס פאָלק האָט זיך זיין כאַראַקטער, און אזוי איז שוין דער כאַראַקטער פון דעם דייטש. נו, מאַכען אונזערע רוישישע שרייבער פון פראָקלאַמאַציעס, לייט-אַרטיקלען אָדער בראַשיורען נאָך דיא דייטשען. פאַר וואָס ווייל דאַרטען איז געבאָרען געוואָרען און ענטוויקעלט געוואָרען דער וויסענשאַפֿטלי-כער סאָציאַליזמוס און דיא סאָציאַל-דעמאָקראַ-טיע, און אַלס סאָציאַל-דעמאָקראַטען ערקלעהרען זיך דאָך ניט בלויז דיא בונדיסטען, נור אויך דאָס רוב פון דיא פערשידענע ציוניסטישע אַר-גאַניאַציאָנען.

יעדער פאָלק האָט זיין גייסטיגען פנים, און יעדער פאָלק גייט זיך אין אַ ספּעציעלע פאָרמע פון אַגיאַציען. דיא זעלבע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פּרינציפֿען ווערען געפֿערדיגט אין פראַנקרייך אַנדערש וויא אין דייטשלאַנד, אין ענגלאַנד וועדער אַנדערש, א. ז. וו. דער אינהאַלט איז דער זעלבע. בלויז דיא אַרט אויף וועלכע דיעזער אינהאַלט ווערט איבער-געגעבען צו דיא מאַסען איז אין יעדען פאָל צוגעפאַסט צו דעם גייסט פון דעם פאָלק, וועגען וועלכען עס האַנדעלט זיך. צווישען דיא רוישישע אידען ווערען אָבער דיא סאָציאַליסטישע אָדער ציוניסטיש-סאָציאַליסטישע אידען פראָפאַגאַנ-דירט ניט אויף אַ אידישען שטייגער, נור אויף אַ דייטשען.

זאָל איהם אויך קענען פארשטיין, הייסט עס „צורואסערען“; און וויעדער הייסט עס, אז עס ווערט ערווארטעט דאָס אַ מאַס-מיטל פון טויענדער זאָל זיין גוט בעקאנט מיט דיא בעדייטונג פון „מאָניזמוס“. מיסטער דאָניעלי'ס רעדעס אויף דער דעבאטע זיינען געווען אָנגער פיקעוועט מיט אַזעלכע ווערטער און אויסדריקע, וועלכע ער האָט ניט פארטייטשט. איבערהויפט האָט דער אַרט פון זיין ריידען עראינערט אַ פּלפּול, אַ דרשה פול מיט „בקיאות“, פון וועלכע ביי דעם צוהערער איז געבליעבען ניט מעהר ווי אַ טומאן אין קאָפּ. מיר ריידען דאָ וועגען מיסטער דאָניעלי, ווייל ער איז אַ מוסטער, ווייל פיעלע ריידען אַזוי אידיש אין רוסלאַנד; ווייל זייערע שריפטען האָבען פונקט דעם זעל-בען כאַראַקטער וויא זיינע רעדעס.

מיר צווייפלען ניט, אז דיא וואָס ברויכען אַזא שפראַך, זיינען פעסט איבערצייגט אז אַזוי דאָרף מען ריידען און שרייבען, אז לייכטער ריידען אָדער שרייבען הייסט „צורואסערען“, פארשוועכען דעם הייליגטהום פון דעם וויסענ-שאַפטליכען וואָרט... מיר דאָ זיינען אבער פעסט איבערצייגט, אז זיי נאָרען זיך; מיר זיינען פעסט איבערצייגט אז דיא מאַססען הייבען זיי ניט אָן צו פארשטיין; מיר זיינען פעסט איבערצייגט, אז דער „הייליגטום פון דעם וויסענשאַפטליכען וואָרט“ לייט גראַד דאָן, ווען מען ברויכט איהם פאר מענשען, וואָס קענען איהם ניט בעגרייפן, און אז יעדענפאלס שטעקט מעהר הייליגטהום אין פארשטיין דעם געדאנק גופא איידער אין דעם וואָס מען ברויכט אַ וואַזשענעם, פאַראַדנעם וואָרט, וועלכער פאַר טומעלט בלויז דעם מח.

יא, דיא וואָס שרייבען פאר'ן עולם אַזעלכע שורות וויא דיא, וועלכע מיר האָבען אויבען געבראכט, נאָרען זיך; אבער דאָס וואָלט נאָך אפשר געווען אַ האַלבע צרה; פיעל ערגער איז דאָס, וואָס דורך אַזא מין שרייבען געוואוינט מען אָפט דעם לעזער זיך צו נאָרען. ער לעזט, ביי איהם אין קאָפּ איז אַ וואָלקען, און ער מיינט אז ווען אין קאָפּ איז אַ וואָלקען, הייסט עס „וויסענשאַפטליך“. פאַרקערט, ווען איהר זאָלט איהם דאָסזעלבע געבען צו פארשטיין מיט פראָסטע ווערטער פון זיין אייגענע טעגליכע שפראַך, אַזוי אז ער זאָל טאָקי גוט פארשטיין, וועט ער מיינען, אז דאָס איז „וואַסער“, ניט „וויסענשאַפט“.

נלייך צו פארטייטשען. צולייגען קען מען דער-ביי געוויס ניט און אויב דער שרייבער מיינט, אז ער לייגט צו זיין ווירדע, אויב איהם איז איינ-פאך ניט אָנגענעהם צו זיין אַ דרדי-מלמד און אַלץ פארטייטשען און איבערקייען, וועלען מיר איהם זאָגען, אז אויב אַזוי, האָט ער ניט וואָס זיך צו רופען פריינד און לעהרער פון דעם אידישען פאָלק).

נאָך אַלעמען איז דער עיקר פון דער גאַנ-צער פראַגע אַ פראַגע וועגען פאַפּולאריזירען, וועגען שרייבען אַזוי, אז מענשען אָהן בילדונג זאָלען קענען פארשטיין. דיא נייע אידיש פון רוסלאַנד איז ניט קיין פאַפּולערע; זיא איז ניט קיין פאַלקס-שפראַך, נור אַ שפראַך פון געבילדעטע מענשען וואָס ריידען צו געבילדעטע מענשען. און הויפטזעכליך איז דאָס אַ שפראַך פון געבילדעטע מענשען משכילים, דאָס הייסט אז אום דער לעזער זאָל זיא גוט קענען פאַר-שטיין, מוז ער ניט בלויז זיין געבילדעט אויף דעם „גויעשקען“ שטייגער, נור ער מוז דערצו אויך זיין בעקאנט מיט לשון קודש.

מען וויל זיך איינריידען, אז די מאַססען פארשטייען דאָס אַלעס, אז דער וואָס וויל לערנען וועט לעזען מיט קאָפּ און וועט פון דעם לעזען גופא זיך אויסלערנען דיא שווערע שפראַך. פאַרקערט, וויעדער, אַ פאַפּולערע שפראַך, אַ פאַפּולאריזירטען, „איבערקייעטען“, לייכט געמאַכטען אַרטיקעל רופט מען מיט פער-אכטונג „וואַסער“. אַ דייטליכען און אינטערע-סאָנטען ביישיפעל האָבען מיר דאָ ניט לאָנג געהאט ביי אונז אין ניו יאָרק אין דער צייט פון דער דעבאטע צווישען מאַרק ליבער און איסאַק דאָניעלי. ליבער האָט דעם טעריטאָ-ריאַליסט באַמערקט, אז ער דאָרף פאַר אַזא גרוי-סען פובליקום ניט ברויכען אַזא „הויכען“ וואָרט וויא „מאָניזמוס“; אז עס איז בעסער אויס-צודריקען דעם געדאנק דערפון אויף אַן איינפאַכע שפראַך, וועלכע אַלע זאָלען קענען פארשטיין; אז ער, דאָניעלי, ברויכט דאָ דעם זעלבען אַרט ריידען, צו וועלכען ער איז צוגעוויינט אויף דיא קליינע פערזאָנלונג אין אַ ווילנא אָדער אַ מינסק. אויף דעם האָט הערר דאָניעלי גענטפערט מיט אַ גיפטיגען שמיכעל: „הייסט עס, אז ווייל דאָס פובליקום איז אַזא גרויסער, דעריבער „דאָרף מען דיא געדאנקען צורואסערען?“

עס הייסט אַזא, אז ווען איהר ערקלערט אַ געדאנק ריכטיג, נור אַזוי אז אַ פראָסטער מענש-

ווען מען גיט זיך דערצו אָבער אָב, קען מען דאָס זיך אויסלערנען אין אַ קורצע צייט.

אויב עס וועט אין קורצען קומען אַ צייט, ווען יעדער אידישער אינגעלע און מיידעלע וועט גיין אין אַ שולע און זיך לערנען אַרימער מעטיק, געאָגראַפיע, היסטאָריע און נאָך אַזעלכע זאַכען, וועט מען דאָן פאַר אונזערע פּאָלקס-מאַססען קענען שרייבען פונקט וויא מען שרייבט פאַר דיא דייטשע אָדער פראַנצויזישע מאַססען, — אי דאָס וועט מען אפילו דאָן אויך דאַרפֿען פאַר'ן פּאָלק שרייבען וואָס פּאָפּולערער. דער-וויילע אבער האָבען אונזערע אַרבייטער נאָך אַזאַ אָנפאַנגס-בילדונג קינד-ווייז גיט בעקומען. דערוויילע האָבען זיי בלויז דיא געבאַרענע גוטע קעפּ און דעם חשק צו גייסטיגע אַרבייט, וועלכע צייכענט אויס דיא אידישע קאַפּ; דערווייל מוז מען נאָך צו זיי ריידען אויף אַ פּאָלקס-שפּראַך וואָס זאָל זיין פריי פון „הויכע“, „שווערע“ פאַרמען.

פיסאַרעוו, דער רוסישער שרייבער, האָט אין זיין צייט (מיט אַ יאהר פערציג, פופציג צוריק) אוראי געשריעבען פאַר אַ געבילדעטען רוסישען לעזע-פובליקום; איהם האָבען געלעזען גימנאַזיסטען פון דיא העכערע קלאַסען, אונז-ווערסיטעט-סטודענטען און מענשען, וואָס האָבען שוין געענדיגט אונזווערסיטעט. אַרבייטער האָבען דאָן פון לעזען גיט געוואוסט. פון דעסט-וועגען האָט ער געשרייען אין איין קול, אז עס איז אַ פפליכט צו פּאָפּולאַריזירען; היינט וואָס זאָלען שוין זאָגען דיא, וועלכע שרייבען פאַר דיא אידישע אַרבייטער-מאַססען!

דער וואָס וויל דיענען דיא אידישע מאַסען אַלס שרייבער, מוז פאַרלויפֿיג „גיין אין פּאָלק“, ריידען צו דעם לעזער גיט אויף דער שפּראַך פון אַ גייסטיגע אַריסטאָקראַטיע נור אויף אַ פּראָלעטאַריער שפּראַך, וואָרים דאָס איז וואָס אונזער אידישער לשון איז נאָך דערווייל.

אַזעלכע ביישפיעלען זעהען מיר גאַנץ אָפּט. מיר זעהען מענשען, וועלכע האָבען אַ ספּעציעלען רעספּעקט פאַר אַרטיקלען, וואָס זיינען געשריעבען אין אַ הילצערנע שפּראַך אָהן אַ'טעם און אָהן אַ ריח; צו אַרטיקלען וועלכע זיינען פול מיט דייטש און מיט הויכע ווערטער, צו אַרטיקלען, וואָס זייערע שרייבער אליין ווייסען אפּשר גיט גאַנץ קלאָהר וואָס זיי ווילען זאָגען. זיי לעזען דיזע אַרטיקלען אַזוי וויא אַ געוויסער רוסישער בעל עגלה (אין גאָגאָל'ס ערצעהלונג „דיא טויטע זעלען“), פלעגט לעזען רוסיש: וואָס דיא ווערטער בעדייטען האָט ער גיט פערשטאַנען; עס איז אבער געווען אַזוי אינטערעסאַנט צוזאַמענצוצעפֿען דיא בוכשטאַ-בען און צו זעהן וויא פון זיי קומען אַרויס אַזעלכע מאָדענע ווערטער! דיא לעזער, וועלכע מען לערענט צו לאָזען זיך נאַרען, לעזען דיא טערקיש-דייטשע-הויך וויסענשאַפּטליכע אידיש און קוועלען פון זיך, וואָס זיי לייענען אַזעלכע וואַזשנע אַרטיקלען. זיי זיינען אַלזאָ גיט אַביר-ווער; זיי זיינען סעריעזע מענשען, זיי לייענען „וויסענשאַפּטליכע“ שריפטען. ווען אבער עס איז געשריעבען אין אַ שפּראַך, וועלכע זיי פאַר-שטייען גוט, מאַכט דאָס אויף זיי קיין איינדרוק גיט. וויא באַלד זיי פאַרשטייען, איז דאָך דאָס מסתמא גיט וויסענשאַפּטליך, מיינען זיי, שמעקט דאָס מיט וואָכעדיגע שטאַפּ...

מיר איבערטרייבען דאָ גיט אויף אַ האָר. מען דאַרף נור זיך צוקוקען, אביסעלע בעאַב-אַכטען, וועט מען דאָס זעהן אויף טריט און שריט.

דיא אונטערשטע שורה איז, אז דער וואָס וויל היינט שרייבען אידיש, דאַרף האַלטען פאַר איינע פון זיינע וויכטיגסטע פפליכטען צו לערנען זיך פּאָפּולאַריזירען, צו לערנען זיך ערקלעה-רען געדאַנקען אויף אַ לייכטע, געוויינליכע פּאָלקס-שפּראַך. דאָס פאַרדערט געניטקייט;

פאקטען פון פריעדען.

אין לעבען פון די העכערע מינים.

פון דר. י. א. מעריסאן.

דעם טעמפל פון דער נאטור. א גאנצע מאסע פאקטען פון וואריאציעס ביי פלאנצען און ברואים, בנוגע צו זייער אנטאָמישען געבוי, פיזיאלאָגישע פונקציאָנען, פראָגרעסיווע ענדערונג, ווי אויך די ענטוויקלונג גופא פון פערזנלעכע און די מאָראַלע געפיהלען, האָבען מיט איין מאָל געקריגען איין אלגעמיינע ערקלערונג. דער דאָרווייטער פרינציפ האָט אַרומגענומען אלעס אין דעם אלגעמיינעם בעגריף פון קאמפא פון ענטוויקלונג, קאמפא און לעבען, קאמפא און שטייגען אימער העכער און העכער אויפ'ן לייטער פון עוואָלוציע. עס קען זיין, ווי קראָפאָט קין דריקט זיך אויס, אז דאָרווייט אלליין האָט פון אָנפאַנג ניט איינגעזעהען אין גאנצען די טיעפֿקייט פון די סבה, וועלכע ער האָט אויסגעפונען צו ערקלערען נור איין רייהע פון פאקטען. „ער האָט אבער פאָראַויס געזעהן, אז דאָס וואָרט „קאמפא“ וואָס ער האָט איינגעפיהרט אין דער וויסענשאַפט וועט פערלירען זיין פילאָזאָפישע און איינציג ריכטיגע מיינונג, אויב מען וועט איהם געברויכען נור אין זיין ענגען זינג — אין דעם זינג פון א קאמפא צווישען בעזונדערע איינדיקומען פאר די נויטיגע מיטלען צו מאכען א לעבען. דאָרום האָט ער גלייך אין אָנפאַנג פון זיין בעריהמטען ווערק שטארק בעטאָנט, אז „מען מוז נעהמען דעם וואָרט „קאמפא“ אין א ברייטען, בדרך משל'דיגען זינג, וועלכער האלט איין דעם געדאנק אז אלע ברואים זיינען אַבאָהענגיג איינער פון דעם אנדערן, און ניט נור וואָס איז נוגע זייער אייגענעם ערפאָלג אלליין, נור אויך

ער שליסעל צו די ערקלערונג ווי אזוי עס ענטשטעהען נייע מינים, און ווי אזוי די העכערע רע ברואים זיינען ארויסגעקומען פון נידעריגערע, איז דער בעגריף פון נאטירליכע אויסוואַהל דורך קאמפא. עס איז אלעמען בעקאנט ווי מען קען ענדערן דעם געשטאלט פון פערשידענע ברואים דורך ספעציעלע האַדאָוואַניע. די מעשה פון חומש מיט יעקב אבינו ווי ער האָט געמאכט, ווען עס האָט זיך פיר איהם בעסער געלוינט, די שעפֿסלאַך זאָלען געבאָרען ווערען עקודים, נקודים וברודים, בעווייזט וואָס א צוועקמעסיגער אויסוואַהל האָט געקענט אויפֿטוהן אפילו אין זיין צייט. פיעלע עקספערירמענטען זיינען פאר א צייט לאנג געמאכט געוואָרען מיט טויבען, וועהלענדיג און פאָרענדיג אזעלכע וואָס האָבען געוויסע וואַריאציעס, כדי ארויסצוברענגען נייע פאָרמען און נייע געשטאלטען. אין דעמזעלבען וועג האָט מען ארויסגעבראכט נייע סאָרטען פרוכטען. אלץ צען, ווי אויך פערשידענע סאָרטען פרוכטען. אלץ וואָס האָט געפעהלט צו ערקלערען די ענטוויקלונג פון מינים אין דער נאטור, איז געווען צו געפינען א נאטירליכע קראַפט פון אויסוואַהל וואָס זאָל פארנעהמען דעם פלאץ פון די קינסטליכע אויסוואַהל — און דאָס איז געפונען געוואָרען אין די קראַפט פון קאמפא.

דער בעגריף פון קאמפא אין לעבען האָט געעפענט פאר די פאָרשער א ברייטע טהיר אין

ארבייט (קאָאָפּעראַציע) פארנעהמט דעם פלאץ פון קאמפף, און ווי דאָס פיהרט צו דער ענטוויקלונג פון זייער אינטעלעקט און מאָראַלע אייגענשאפטען, וועלכע פערזענלעכע און בעסטען דעם קיום המין פון יענע חיות. ער גיט דאָרט אַן אָנצוהערענדיג אַז אין אַזעלכע פעלע זיינע די „בעסטע“ ניט די וועלכע זיינען פיזיש שטארקער, ניט די וואָס זיינען כיטערער, נור די וועלכע קענען זיך אויסלערנען צו פּעראַייניגען זיך, כדי גענענדיג זייטיג צו העלפּען איינער דעם אנדערן, דעם שטארקען ווי דעם שוואַכען צוגלייך, צום וואָהל און בעסטען פון דער גאנצער געמיינדע. „יענע געמיינדען, שרייבט ער, וועלכע האָבען די גרעסטע צאָהל מיטגלידער וואָס סימפּאַטיזירען איינע מיט די אנדערע, וועלען געדיהען אַם בעסטען. און קענען אויפּהאַדעווען די גרעסטע צאָהל קינדער.“ דער אויסדרוק „קאמפף“ וואָס איז ענטשטאַנדען פון דעם שמאַלינקען מאַלטיי-זאָנער בעגריף פון קאָנקורענץ, האָט אַלזאָ פּער-לאָרען זיין שמאַלקייט אין גרויסען קאָפּ פון דעם מאַן, וועלכער האָט געקענט די נאַטור. „צום אונגליק זיינען דינע בעמערקונגען, וועלכע האָבען געקענט ווערען דער פונדאַמענט פון די וויכטיגסטע פאַרשונגען, פערשטעלט גע-וואָרען פון מאַסען פאַקטען, וועלכע ער האָט צו-זאַמענגעקליבען כדי צו בעווייזען די רעזולטאַט טען פון אַ ריכטיגען קאמפף פאַר'ן לעבען. און אויסער דעם האָט דאָרויין קיינמאָל ניט פּרובירט גענויער צו אונטערזוכען וועלכער פון די צוויי זייטען פון קאמפף (גענען) די שטערונגען פון די אויסערליכע נאַטורקעפטען, און די קאָנקורענץ פון איינעם געגען דעם אנדערן) איז דער וויכטיג-סטער פיר די נאַטירליכע אויסוואַהל; און ער האָט קיינמאָל ניט געשריעבען דעם ווערק וואָס ער האָט פאַרגעלעגט מכה די נאַטירליכע שטער-רונגען פון אַ צירגרויסע פּרוכטבאַדקייט, אָב-וואָהל אזא ווערק וואָלט געגעבען די וויכטיגסטע פּראָבע אָבצושעצען דעם אמת'ן ווערט פון איי-דוידעלעך קאמפף. נאָך מעהר, אויף דיזעלכע זייטען וואָס מיר האָבען אויבען דערמאָנט, דאָרט וואו ער ברענגט בעווייזע אָבצולייקענען דעם ענגען מאַלטיטויאנער בעגריף פון קאמפף, דאָרט גופא שטאַרעט אַרויס דער אַלטער מאַלטיטויא-נער, אין די בעמערקונג וואָס דאָרויין מאכט מכה די אונבעקוועמליכקייט פון אויסהאַלטען די קערפּערליך און גייסטיג שוואַכע אין אונזערע ציוויליזירטע געזעלשאפטען. אזוי ווי די טויזענ-

דעם ערפאלג פון איבערלאָזען אַ נייעם דור נאָך זיך.“

אַ קאמפף אין דעם זינן פון אבהענגיקייט פון אלע איבעריגע אין דער נאַטור, פון די נאַטירליכע שטערונגען און אומגליקליכע צופאַלען וואָס קומען אָפט פאַר אין לעבען, — דאָס איז עטוואָס גאנץ אנדערעס פון דעם געמיינעם בע-גריף פון אַ פערזענליכע מלחמה ארויסצורייסען איינער ביים אנדערען דעם ביסען פון מויל. אזא בעגריף פון קאמפף שלעסט ניט אויס די פריעדליכע מיטדאַרבייט און געגענזייטיגע היל-פע צו בעשיצען זיך פון אַ פיינד אָדער פון אַ אומגליקליכען צופאַל. אין דער ווירקליכקייט, די וואָס לעזען דאָרוויי'ען אין אַריגינאַל, געפיר-נען ביי איהם דינען געדאנק גאנץ דייטליך אויסגעדריקט אין אייניגע שטעלען. וואָס, אַלזא, פרעגט זיך, האָט קראָפּאָטקין אויפגעטאָן בעשרייבענדיג אזוי פיעל פאַקטען פון פריעדליכע מיטדאַרבייט אין דער נאַטור? וועלכען נייען פרינציפ האָט ער אריינגעבראַכט אין די לעהרע פון עוואָלוציע דורך די נאַטירליכע אויסוואַהל, וואָס מיר קענען ניט געפינען ביי דאָרויין און וואָלייס, די בעגרינדער פון דער גרויסער לעהרע?

קאָמיר לאָזען קראָפּאָטקין'ען אַליין ערקלע-רען זיין ארבייט. אגב וועלען מיר זעהן ווי דער אמת'ער וויסענשאפטסמאַן זוכט ניט צו נעהמען פאר זיך מעהר קרעדיט וויפיעל איהם קומט, ווי ער פאַרברויגט ניט דעם אנדערנס פער-דיענסט און שעהמט זיך ניט אָנצוגעבען די קוועלען פון וואנען ער האָט געשעפט די אידעע, וועלכע ער האָט ענטוויקעלט דורך זיינע אייגענע וויסענשאפטליכע ארבייט.

ער זאָגט אזוי: — „וועהרענד דאָרויין האָט פאר דעם ספּעציעלען צוועק וואָס ער האָט געזוכט צו ערקלערען, געברויכט דעם אויסדרוק „קאמפף“ אין זיין ענגען זינן, האָט ער געוואָרנט זיינע נאכפאלגער זיי זאָלען ניט אריינפאַלען אין טעות (וועלכען ער אַליין האָט איין מאָל געמאַכט) פון איבערשעצען דעם דאָזיגען ענגען זינן פון קאמפף. אין זיין בוך „די אבשטאַמונג פון מענשען“ האָט ער אָנגעשריבען עטליכע זעהר שטאַרקע זייטען כדי צו אילוסטרירען דעם ריכ-טיגען, ברייטען זינן פון קאמפף. ער האָט אָנגעצויגט ווי אין אַ סך געזעלשאפטען פון חיות פערשווינדעט דער קאמפף פאר זייער עקזיסטענץ צווישען בעזונדערע אידוידוומען; ווי די מיט-

געשטעלט דעם קאמפף פאר אייגענע נוצען אלס א פונדאמענטאלען פרינציפ פון ביאָלאָגיע, און האָבען בעהויפטט אז אפילו די מענשען מוזען פאָלגען דעם פרינציפ, אויב זיי ווילען ניט אומ-קומען אין אונזער וועלט וואָס איז געבויט אויף געגענזייטיגע פערניכטונג! — עס איז אויך איינ-טערעסאנט צו לעזען דעם איינדרוק וואָס די לעבעדיגע וועלט האָט געמאכט אויף קראָפּאָט-קיין, דעם יונגען דאָרוויניסט, ווען צוזאמען מיט זיין פריינד, דעם זאָלאָג פאָליאָקאָוו, איז ער געגאנגען שטודירען די נאטור פון ערסטער האנד, אין די ווילדע געגנדען פון סיביר.

ער שרייבט וועגען דעם אזוי: מיר זיינען ביידע געווען אונטער דעם פרישען איינדרוק פון דאָרווינ'ס בוך „דער אורשפּרונג פון מינים“, מיר האָבען אָבער אומזיסט געזוכט צו זעהען די שאַרפע קאָנקרעטע צווישען חיות פון איין מין, וועלכע מיר האָבען ערוואַרטעט צו געפינען, לע-זענדיג דאָרווינ'ס ווערק, אפילו מיט די (אויבער-דערמאָנטע) בעמערקונגען אין זיין דריטען קא-פיטעל. מיר האָבען געזעהן גענוג פאקטען פון ענטוויקעלטע אייגענשאפטען צו קעמפפן, נאנץ אָפט אין חברות, אָקעגען די פיינדליכע אומ-שטענדרען פון קלימאט, אָדער אָקעגען אַנדערע שונאים — און פאָליאָקאָוו האָט אין זיין טע-טראַדקע פערשריעבען שעהנע עטליכע זייטלאַך וועגען די געגענזייטיגע אָבהענגיקייט פון די חיות וואָס לעבען אויף פלייש, די וואָס זיינען מעלה גרה און די גריזנעס ווי מייז, וועווערקעס און אַנדערע. — מיר האָבען בייגעוואָהנט צאהל-רייכע פאקטען פון געגענזייטיגע שטיצע, איבער-הויפט אין דער צייט ווען די פויגלאַך און די מעלה גרה בהמות עמיגרירען אין אַנדערע לענד-דער; אבער אפילו אויפ'ן אמור און אין די אוזורי געגענדען, וואו די לעבעדיגע ברואים זיי-נען אָנגעפיקעט אזוי געריכט, האָב איך נור זעהר זעלטען בעמערקט א פאקט פון ווירקליכען קאמפף צווישען העכערע חיות פון איין מין, כאַטש איך האָב זעהר פלייסיג געזוכט צו טרע-פען אזעלכע פעלע.“

דיוע איינדריקע פון לעבען וועלכע קראָ-פּאָטקין האָט געוואונען פון זיינע זאָלאָגאָנישע פאַרשונגען אין סיביר (אין די 60ער יאהרען), האָבען איהם געגעבען א גאנץ אַנדער בעגריף פון קאמפף פאר'ן לעבען, און ער האָט אָנגעהויבען שטאַרק צו צווייפלען אין די ווירקליכקייט פון די שרעקליכע קאָנקרעטע, אין וועלכע די מייסטע

דער קערפערליך שוואכע און קראנקע פאָטען, וויסענשאפטסמענער, ערפינדער און רעפארמער, ווי אויך אַנדערע טויזענדער זאָגענאנטע „נאָרען“, „נייסטיגשוואכע ענטוויאסטען“ וואָלטען גאָר ניט געווען די טהייערסטע וואפען, וועלכע די מענשהייט געברויכט אין איהר קאמפף אומס דאָזיין — די וואפען פון פערנופּט און מאָראַל — וועלכע דאָרוויין האָט אזוי שטאַרק בעטאָנט אין יענע פאָר קאפיטלען!

קראָפּאָטקין מאכט דאָ די גאנץ ריכטיגע בעמערקונג, אז מיט דאָרווינ'ס טעאָריע האָט פאָסירט דאָסזעלכע וואָס פאָסירט מיט אַנדערע טעאָריעס, וועלכע האָבען א שייכות צו די מענש-

ד.ר. י. א. מערוסאָוו.

ליכע פערעהעלטניסע. אַנשטאָט ברייטער צו מאַ-כען דאָרווינ'ס טעאָריע, אין דעם זינן ווי ער-האָט עס אָנגעדרייטעט, האָבען זיינע נאכפאָלגער איהר געמאכט נאָך ענגער. (*) זיי האָבען אוועק-

(*) אלס אַ בוישפּיעל צום פונקט איז בדאי צו דערמאָנען די ענגקייט פון געוויסע מאַרקסיסטען אין זייער אויפפאַסונג פון קארל מאַרקס' לעהרע וועגען דעם עקאָנאָמישען פאָקטאָר אין דער געשיכטע, געגען וועלכע מאַרקס אַלויין איז אויפגעשטאַנען, ערקלערענ-דיג אז ער איז ניט קיין מאַרקסיסט...

ער האָט פערעפּענטליכט אין 1902, (געדרוקט מיט אייניגע יאהר פריהער אַלס אַ סעריע אַרטיקלען אין די „נייטינסה סענטורירי“) פון וועלכען זיך וועל ברענגען פאר'ן לעזער ווייטערדיגע פאקסטען פון פריעדען און לעבען פון די העכערע בראים, כדי צו אילוסטרירען דעם גרויסען נאטורגעזעץ פון געגענזייטיגע הילפע.

דעם ערסטען פאקסטען פון אהדות קען מען בעמערקען אין די פּעראייניגונג פון זכרים און נקבות, כדי צו האָדעוון זייערע קינדער און בע-זאָרגען זיי מיט שפיין, אָדער כדי צו יאָגען זיך נאָך זייער רויב צוזאַמען. דיזע פּעראייניגונג געפינט מען איבעראַל, אפילו ביי די רויב-טהיערען און פויגלען, וועלכע זיינען אַם וועניג-סטען געזעלשאַפטליך פון אַלע בראים. קראָ-פאָטקין בעמערקט דאָבוי, אז דער פאקסט, וואָס גרעסערע פּעראייניגונגען זיינען אזוי זעלטען ביי רויב-טהיערען, קען מען ביז אַ געוויסען גראַד אויך ערקלערען אַלס אַ פּאָלגע פון די געענדערטע אומשטענדען וואָס דער שנעלער וואוס פון די מענשהייט האָט מיטגעבראַכט אין די וועלט פון די חיות. יעדענפאלס דאָרף מען ניט פער-געסען אז עס זיינען פאראן געוויסע מינים, וועלכע לעבען כמעט אָנעוונדערט אין שטאַרק בעוואָהנטע געגענדען, און זיינען שטאַרק געזעל-שאַפטליך אין די ניט-בעוואָהנטע געגענדען. אזעלכע ביישפיעלע קען מען געפינען צווישען וועלכע, פוסקען און אייניגע סאָרטען רויב-פויגלען. צווישען די אדלערן זיינען דאָ פיעלע וואָס האָבען אַ טבע זיך צוזאַמען צו קליבען אין קאָמ-פאָניעס כדי צו געהן אויפ'ן געיעג צוזאַמען. סיעווערצאָף שטודירענדיג דעם נאטורלעכען אין די רוסישע סטעפּעס דערצעהלט אזא פאקסט וועגען דעם ווייסעקיגען אדלער. איין מאָל האָט ער געזעהן ווי אַן אדלער איז ארויפגעפלייגן גאנץ הויך אין דער לופטען און האָט זיך אַרום גע-דרעהט שטילערהייט פאר אַ האַלבע שטונדע נאָכאַנאַנד, בעשרייבענדיג ווייטע קרייזע, ביז מיט אַ מאָל האָט ער ארויסגעלאָזען זיין שאַרף-הילכיקען קול. אויף דעם געשריי האָט זיך אָב-גערופען נאָך אַן אדלער, וועלכער איז צוגעפלייגן צו איהם, דאָן אַ דריטער און אַ פיערטער, ביז 9 אָדער צעהן אדלערן זיינען זיך אזוי צוזאַמען-געקומען, און דאָן זיינען זיי אַלע צוזאַמען פער-שוואונדען. אייניגע שטונדען שפעטער האָט סיעווערצאָף זיי געטראָפּען אַרומגעקליבען אַרום

דאָרווייטען האָבען געגלויבט. וואָס ווייטער ער האָט שטודירט די נאטור, אַלץ מעהר האָט ער געפונען פאקסטען פון געגענזייטיגע הילפע און שטיצע, און עס האָט זיך ביי איהם געיאוועט דער געדאַנק, אז דאָס מוז זיין זעהר אַ וויכ-טיגער פונקט פאר די אויפהאַלטונג פון לעבען, פאר'ן קיום המין און פיר די ווייטערע ענט-וויקלונג. שפעטער ווען ער האָט זיך מעהר פער-אינטערעסירט מיט די שייכות פון דאָרווייזם צו סאָציאַלאָגיע, זיינען איהם זעהר קשה געוואָרן די מיינונגען פון אַלע שרייבער איבער דעם געגענשטאַנד. זיי האָבען אַלע זיך געסטאַרעט צו בעווייזען, אז דער מענש מיט זיין הויכע אינטעליגענץ און גרויסע קענטניסע, קען אַ ביסעל אָבשוואַכען די שאַרפּקייט פון לעבענס-קאָמפּאָ אין דער געזעלשאַפט, אָבער זיי האָבען אַלע אנערקענט אז די ביטערע מלחמה פאר די חיונה פון איין חיה געגען די אנדערע, פון איין מענשען געגען דעם אנדערען איז אַ שטרענגער געזעץ פון דער נאטור. זיינע אייגענע פאָרשונ-גען פון דער נאטור האָבען איהם איבערצייגט אז דער דאָזיגער בעגריף איז אַ גרונדפאלשער. אין 1883 האָט ער געקריגען צו לעזען אַ לעקטשור פון בעריהמטען זאָאָלאָג, פראָפּעסאָר קעסלער, פון פעטבורגער אוניווערזיטעט, וועלכע ער האָט געהאַלטען אויף דאָס טהעמאַ: „דאָס געזעץ פון געגענזייטיגע הילפע“. קעסלער האָט אין דער לעקטשור אויסגעדריקט דעם געדאַנק, אז אַ חוץ דעם געזעץ פון געגענזייטיגען קאָמפּאָ איז דאָ אין דער נאטור אויך אַ געזעץ פון געגענזייטיגע הילפע, וועלכער איז אַ סך מעהר וויכטיג פאר'ן לעבענסקאָמפּאָ און איבערהויפט פאר די פראָ-גרעסיווע ענטוויקלונג פון די מינים, ווי דאָס געזעץ פון שטרייט. „דיזער געדאַנק, שרייבט קראָפּאָטקין, וועלכער איז אין דער ווירקליכקייט ניט מעהר ווי אַ ווייטערע פאָרטזעצונג פון די אידעע וואָס דאָרוין אַליין האָט אויסגעדריקט אין זיין „אבשטאַמונג פון מענשען“, האָט זיך מיר פאָרגעשטעלט אזוי ריכטיג און אזוי פיעל וויכטיג, אז זייט דאָן האָב איך אָנגעהויבען קלייבען מאַטעריאַל כדי אויסצואַרבייטען בריי-טער דעם געדאַנק, וועלכען קעסלער'ן איז ניט געווען בעשערט צו ענטוויקלען, דורך זיין פריה-צייטיגען טיידט.“ (ער איז געשטאָרבן אַ יאהר שפעטער, אין 1881).

דער רעזולטאַט פון קראָפּאָטקין'ס אַרבייט איז דאָס בוך, „די געגענזייטיגע הילפע“, וועלכען

אין א האלבען קרייז און שארען זיך איינע צו די אנדערע אויף צו בענגענען זיך אין א רינג, אזוי ווי צוויי פארטייען פישער-לייט שלעפען צוויי לאנגע נעצען אריינצוכאפען אלע פיש וואס שווימען ארום צווישען. ווען עס ווערט נאכט, פליהען זיי אלע אוועק אין זייער רוהע-פלעצער — יעדע מחנה האט זיך איהר ספעציעלען פלאץ — און קיינער האט זיי נאך קיינמאל נישט געזעהן ארומקריגען זיך, ענטוועדער פאר אן ארט וואו צו פאנגען די פיש, אדער פאר א פלאץ וואו אב-צורוהען זיך. אין זיד-אמעריקא קלייבען זיי זיך צוזאמען אין מחנות פון פערציג ביז פופציג טויז זענד. פארשוין, איין טהייל פון וועלכע רוהט זיך אב און כאפט א דרעמל, בעת אן אנדער טהייל האלט די וואך און גיט אכטונג טאמער מאכט זיך עפעס א געפאהר, און די איבריגע פאנגען דער-ווילע. פיש.

עס איז לייכט צו פערשטעהן וואס פאר א מאכט די פערדייניגונג גיט די קלענערע פויגלען. די שטארקסטע רויב-פויגלען, אפילו דער קרייג-אדלער וועלכער איז שטארק גענוג אוועקצושלע-פען אין זיינע נעגעל א יונגען הירשעל, זיינען אפט געצוואונגען אבצוגעבען זייערע רויב צו די קליינ-ווארג, די קארשונעס, וועלכע מאכען דעם אדלער לויפען. א טענצעל, ווען זיי זעצען זיך אויף איהם און אין זייערע גרויסע מחנות. אפילו די קליינע, ווייסע דרעה-עקלאך, פויגלאך וועלכע לויפען ארום אין אונזערע גערטנער, וואס זיינען אין גאנצען קוים 8 צאלל לאנג, קענען צווינגען א יאסטערב אדער א סאקאל אוועקצורוארפען זיין יאגד. „איך האב אפט בעוואונדערט זייער מוטה און פלינקייט, שרייבט ברעהעס, ווען א מחנה דרעה-עקלאך האבען געצוואונגען א רויב-פויגלעל אבצוטרעטען, קליינט די גאנצע לופט מיט זייערע געשרייען פון נצחון, דאן לויפען זיי זיך פונ-אנדער.“ זיי פליהען צוזאמען מיט דעם ספעציעל-לען צוועק צו פערטרייבען זייער פינד, ווי מיר זעהען אפט די גאנצע פויגלעל-בעפעלקערונג פון א וואלד הייבען זיך אויף מיט א מאל ווען זיי דערהערען די נייעס, אזא א נאכט-פויגלעל האט זיך בעוויזען ביי-טאג, און אלע צוזאמען, די זינג-פויגלעל ווי די רויבער-פויגלעל, הייבען אן צו יאגען דעם אונגעבעטענעם גאסט און פערטריי-בען איהם אין זיין רוה.

די בעסטע רעזולטאטען פון א לעבען אין אחדות, אין פרט פון זיכער מאכען יעדען איינ-צעלנעם לעבען, הנאה האבען פון לעבען אין

די פאדלע פון א פערד, געניסענדיג א פולען מאהלצייט. עטליכע עלטערע, וועלכע האבען שוין געהאט אבגעגעסען (זיי האבען אזא אנ-שטענדיגען מנהג, אז די עלטערע זעצען זיך עסען צוערסט), זיינען שוין געזעסען אויף די הויכע סטאגעס היי אין די ארומיגע נאכבאר-שאפט און האבען געהאלטען וואך, בעת די אינ-גערע האבען נאך געזעסען, און די סטאיעס ווא-רלענס האבען געווארט ארום זיי אויף די לעצטע ברעקלאך פון רייכען מאהלצייט.

געזעלשאפטליכקייט איז א געווענהליכער באראקטער-שטייף פון א סך אנדערע רויב-פויגלען. דער בראזילייער קארשון, א געפעהרליכער מאשע-ניק, איז פון דעסמוועגען א העכסט געזעלשאפט-ליכער פויגל. דארוין און אנדערע נאטור-פארשער האבען בעשריבען זייערע געיעג קאמ-פאניעס, און עס איז א פאקט, אז ווען אזא קאר-שון כאפט עפעס וואס ער קען אליין נישט אוועק-שלעפען, רופט ער צוזאמען פינף, זעקס פריינד זעלכע העלפען איהם. נאך א שווערען טאג „ארבייט“, ווען זיי קומען זיך אברוהען פאר דער נאכט אויף א בוים קלייבען זיך אן גאנצע חברות זייערע פון צעהן מייל ארום און מען פערברענגט זיך גאנץ פריינדליך די צייט. ברעהם דער-צעהלט ווענען די קליינע עגיפטישע קארשונעס, אז זיי שפיעלען זיך אין דער לופטען גאנצע מחנות-ווייז, אז זיי קומען זיך צוזאמען צו פער-ברענגען גאנצע נעכט. אין קאמפאניע, אז זיי פליהען אוועק אויף מארגען אין חברות, און אז ער האט קיינמאל נישט בעמערקט די קלענסטע מחלוקת צווישען זיי. שפיעלען זיך און ארומ-פליהען צוזאמען פון פערגניגען ווענען אליין, איז א גאנץ געווענהליכע זאך ביי אלע סארטען פויגלען.

שעהן צו הערען איז די בעשרייבונג פון די שכל'דיגע און אָרדנונגס-מעסיגע פיהרונג פון די פעליקאנעס — אזא מין גראב-שנאָבעלדיגער פויגלעל מיט א קראפ ווי ביי א גאנז וועלכער כאפט פיש. זיי געהען אימער פאנגען פיש אין גרויסע מחנות. ווען זיי האבען זיך אויס-געזוכט די ריכטיגע בוכטע פון ים וואו צו פאנ-גען, זעצען זיי זיך אויס אויפ'ן וואסער אין א קרייז ווי א האלבע לבנה און שארען זיך אזוי צום ברעג צו, כאפענדיג אלע פיש וואס געפינען זיך אין דעם איינגעשלאסענעם האלבען קרייז. אין שמעלערע טייכען צוטיילען זיי זיך בעסער אין צוויי פארטייען, יעדע איינע זעצט זיך אויס

צום אנדערן און זיינען גלייכע חברים אין פריידען ווי אין ליידען. אלע ביזאמען פליהען זיי אוועק אין דער פליה אויף א פלער, אדער אין א גאר טען, אדער אויף א בוים צו שפייזען זיך מיט פרוכט. זיי שטעלען אוועק וועכטער צו היטען זייער גאנצע מחנה, און אין פאל פון געפאָהר אנטלויפען זיי אלע צוזאמען צוריק אין זייער רוה-פלאץ אין וואַלד. מיט איין וואָרט, זיי לעבען שטענדיג שטאַרק פּעראַיניגט צווישען זיך.

עס איז קיין ספק נישט, זאָגט קראָפּאָטקי, אז זייער געזעלשאַפּטליכער לעבען האָט מעגליך געמאַכט פאר די פּאָפּוגייען צו דערגרייכען די הויכע שטופע פון כמעט מענשליכען פערשטאַנד און כמעט מענשליכע געפיהלען, וועלכע זיי בעזיר צען. זייער אינטעליגענץ איז אזוי הויך, אז נישט אומזיסט בעשרייבען די בעסטע נאַטור-פּאַראַשער אייניגע מינים זייערע, ספעציעל דעם גרויען פּאָפּוגי, אלס „פּויגעל-מענש“. זייער צוגעבונדענע דענקייט איינער צום אנדערען איז אזוי שטאַרק, אז ווען איינער פון זיי פאַלט אַמאָל פון שווייט פון א יעגער, פליהען די אנדערע ארום דעם טויטען קערפער פון זייער חבר, שרייענדיג יאמערליך, און פאַלען, ווי אַדובאַן דריקט זיך אויס, אלס אָפּפער פון זייער געטרייע פריינדשאַפּט. ווען צוויי געפאנגענע פּאָפּוגייען, אפילו אז זיי בעד לאנגען צו בעזונדערע מינים, ווערען פריינד-שאַפּטליך צוגעבונדען איינער צום אנדערען, קענען זיי נישט לעבען איינער אָהן דעם אנדערען; און עס האָט געטראָפּען אז ווען איינער איז צו פּעליג געשטאָרבן, האָט דער אנדערער אזוי געטרויערט און געיאַמערט, אז ער איז באלד נאָכ דעם אויך געשטאָרבן, פון א צובראָכענע האַרץ. עס איז גאנץ קלאָר, אז אין זייערע געזעל-שאַפּטען געפינען די פּאָפּוגייען א סך מעהר פּראָ-טעקציע, ווי די בעסטע ענטוויקעלטע און שטאַרקסטע „נעגל און שטאַלען“ וואָלטען זיי געקענט געבען. זעהר וועניג רויב-פּויגלען אָדער זויג-טויערע אַטוואַזשען זיך אַנצוגרייפּען די גרעסערע פּאָפּוגייען. זיי ווי די זשוראָולען און די געזעל-שאַפּטליכע מאַלפּעס האָבען כמעט קיין שונאים נישט אַ חוץ דעם מענשען; און עס איז העכסט וואַהשיינליך, זאָגט ברעהם, אז די גרעסערע פּאָפּוגייען פאַלען קיין מאָל נישט פון די נעגל פון פיינד, נור געהען אויס, נאָך לאַנגע יאָהרען, איינפאך פון אַלטיקייט.

ווי מען קען ארויסזעהן פון די אייניגע ביי-

קענען ענטוויקלען די גייסטיגע-פּענהיגקייטען, קען מען זעהן ביי די צוויי גרויסע פּאַמיליעס פון פּויגלען — די זשוראָולען און די פּאָפּוגייען. די זשוראָולען זיינען זעהר געזעלשאַפּטליך, און לעבן אין די פריינדליכסטע פּערהעלטניסע נישט נור מיט זייער אייגענעם מין, נור אויך מיט דעם גרעסטען טהייל וואסער-פּויגלען. זייער אינטע-ליגענץ און פּאַרויטטיגקייט איז ווירקליך צו בע-וואונדערען. זיי שטעלען אימער אוועק וועכ-טער צו וואכען א מחנה ווען זיי עסען אָדער זיי רוהען: די יעגער ווייסען ווי שווער עס איז זיי צו בעפאַלען. האָט וועמען עס איז אַמאָל געגליקט זיי איבערצופאַלען, וועלען זיי קיינמאָל נישט אומקעהרען זיך צו יענעם פּלאַץ איידער זיי וועלען אַרויסשיקען אַן איינציגען פּויגל נאָכצו-שפירען, און דאן א גאנצע פּאַרטיי, און ווען די אנדערע מרגלים קעהרען זיך אום און ברענגען א ראפּאָרט אז קיין געפאָהר איז נישט, שיקען זיי אַרויס נאָך א גרופע וואָס זאָל בעשטעטיגען דעם ראפּאָרט פון די ערסטע. דער זשוראָולעל, שרייבט ברעהם, איז שטענדיג טהעטיג, פון פריהמארגען ביז שפעט אין דער נאכט; אבער פאַר זיין חיונה פערברענגט ער נור א פאַר שטונ-דען אין דער פריה, (זיין הויפט שפייז זיינען גרינס און אויבסט) די איבריגע צייט גיט ער אין גאנצען אָב אויף שפּיעלען זיך געזעלשאַפּט-ליך. ער הייבט אויף שטיקלעך האָלץ אָדער שטיינדלעך, ווארפט זיי אין דער לופטען און סטאַרעט זיך זיי צו כאַפּען; ער בייגט זיין האַלץ, עפענט פונאָדער די פליעגלען, טאַנצט, שפּרינגט, לויפט אַרום און סטאַרעט זיך אין אלע אופנים אַרויסצוצייענען זיין גוטמיטטיגקייט און פריינד-ליכקייט. און אזוי ווי ער לעבט געזעלשאַפּט-ליך, האָט ער כמעט קיינע פיינד נישט, אַ חוץ דעם קראָקאָדיל, וועלכער כאַפט וועדניט-ווען איינעם פון דיזע קלוגע פּויגלען.

דער אנדערער זעהר געזעלשאַפּטליכער פּויגל איז דער פּאָפּוגי, וועלכער, ווי בעקאנט, שטעהט העכער אין אינטעליגענץ פאַר אלע אַנדערע מינים אין די גאנצע פּויגעל-וועלט. „אויסער אין סעזאן ווען זיי פּאַָרען זיך, שרייבט ברעהם, לעבען דיזע פּויגלען אין זעהר צאהל-רייכע געזעלשאַפּטען אָדער מחנות. זיי קלייבען זיך אויס א פּלאַץ אין וואַלד וואו צו וואָהנען, און פון דאָרטען לאָזען זיי זיך אוועק יעדען מאָרגען אויף יאָג. די מיטגלידער פון יעדע מחנה האַלטען זיך געטריי צוגעבונדען איינער

שפיעלע, שליסט קראפאטקין דעם קאפיטעל, איז די „מלחמה פון יעדען אקעגען אלעמען“ ניט דאס הויפט געזעץ פון דער נאטור. די געגענ- ווייטיגע הילפע איז פונקט אזוי א נאטור-געזעץ

* * *

נור די ביוזע לעבענס-וועלען האבען שרעקליך ווייט פערטראגן דעם געליעכטען פון זיין געטין, און זיי יאגען, און זיי יאגען.

זיי מיר מוחל, מוין געטרייע, אויב איך וועל די וועלט פערציהלען יענע סודות, וואס פערטרויט אונז האבען ווילדע בערג און היילען.

אויב איך וועל די שמערצען מיינע אין די ליעדער נעמען גיסען, ווייל מוין הארץ פון גרויסען ביינקען ווערט צוריסען, ווערט צוריסען.

און די ביוזע לעבענס-וועלען מאכען שפאס פון מיר און זאגען: נאר, וואס לאזט זיך! שוויים אנטקעגען, ווען מיר טראגען, ווען מיר טראגען!...

א. באראן.

אלע ליעדער פון מוין הארצען רייסט ארויס דאס ביוזע לעבען, ליעדער — דורכגעוויקט אין טרערען, ליעדער — האפענונג און שטרעבען.

אלע ליעדער, אלע ליעדער! ס'האט א ווארט ביי מיר גענומען מוין געליעכטע, א, מוין געטין, איך זאל שטומען, איך זאל שטומען!

מיינע שמערצען פון דער ליעבע זאל איך קיינעם ניט פערציילען; זי אליין האט מיר פערשפראכען זיי צו היילען, זיי צו היילען.

אין א קלוינער אידוש שמעדטעל, ווייט פון לעבען, ווייט פון ימ'ען, בין איך מוט מוין שיינער געטין ערשט ניט לאנג געווען צוזאמען.

הונא אוען פענטעקאסט.

ב. ראזענבלאט.

ווען די מוטער איז געשטארבען זיינען די צוויי ברידער געווען גוט פערזאָרגט. זיי זיינען ביידע געווען בעגאבט מיט גרויסע רעדנער טאלענטען, און האָבען דאָרדך באלד בעקומען פראָמינענטע שטעלען אין רייכע קירכען מיט גרויסען געהאלט.

שנעל האָט זיך דער עלטערער ברודער פער-בונדען מיט דער אַריסמאַקראַטיע, האָט געפֿרע-דיגט זייערע אינטערעסען, זיך געפֿיהלט אַלס זייערער אַ נאָהענטער, און ביז היינטיגען טאָג בעטרעט ער אַ גרויסע שטעלע אַלס גלח אין איינער פון די רייכע קירכען אין ניו יאָרק. ער איז געאַכטעט און געשעצט אַלס דער טאַלענט-פאַלער דר. דזשאָרדזש פענטעקאָסט, און ער לעבט זיך בהרחבה, זייענדיג אַ גוטער קריסט. ניט אזוי איז עס געגאַנגען מיט דעם יונגערען ברודער, מיט הונאָ אָ. פענטעקאָסט. פרעמד האָט ער זיך געפֿיהלט אין דער רייכער קירכע, זיין אַרמע אבשטאַמונג האָט ער ניט געקענט פערנעסען, און אָבערזונדערט איז ער געווען דער מוטער'ס ליעבלינג, פלעגט ער אָפט געוון דער מוטער'ס ליעבלינג, פלעגט ער אָפט דענקען פון איהר, און יוען ער האָט געפֿרעדיגט: „וואויל איז צו די, וואָס זיינען אַרעם“, האָט ער אַפֿשר בשעת מעשה געטראַכט פון דער מוטער וואָס איז געווען אזוי פערנאָרעוועט אַלע יאהרען, וואָס האָט געוואָשען פרעמדע וועש, בעדיענט פרעמדע מענשען, און האָט זיך אַפֿשר געטראַכט, אַז דאָס איז גאָר ניט אזוי „וואויל“.

און הונאָ אָ. פענטעקאָסט האָט באלד פון אָנפאַנג ערשטוינט זיין קהלה מיט „מאָדנע“ רעדעס.

פון ראָבערט אָוען פלעגט ער זיי דערצעהן לען, פון ראָבערט אָוען, אין וועמעס קאָמונע ער איז געבאָרען געוואָרען, וועמעס נאָמען ער האָט געטראָגען; פון ראָבערט אָוען, וואָס האָט זיך געהיילט מיט די אַרבייטער אין זיינע פאַבריק קען אין ענגלאַנד. ווי פערגליווערטע זיינען די

עס 2טען פֿעברואַר האָט דער טויט צוגענומען פון אונז זערע רייהען אַ טיכטיגען קעמפֿער פאר'ן סאָציאַליז-מוס, אַ מעכטיגען פֿרעדיגער פון נאָבעלע אידעען, — הונאָ

א. פענטעקאָסט.

הונאָ א. פענטעקאָסט איז געבוירען געוואָ-רען מיט 59 יאהר צוריק אין אינדיאַנאַ, אין איינע פון ראָבערט אָוען'ס קאָמוניסטישע קאָ-לאָניען. ער איז געוועזען דער יונגסטער פון פינף קינדער, דער מוטערס ליעבלינג. זי האָט איהם צוגעזעצט דעם נאָמען אָוען, אויס אַכטונג צום גרינדער פון דער קאָלאָניע.

הונאָ פענטעקאָסט שטאַמט אַרויס פון פאָלק, פון פראָסטען פאָלק. זיין פאטער איז געווען אַ שטייערמאַן אויף אַ שיף, איז מעהר-סטענס געווען אויף דער רייזע, און די מוטער האָט אַכטונג געגעבען אויף די פינף קינדער אין דער היים. צו דער מוטער איז הונאָ פֿענ-טעקאָסט געווען זעהר צוגעבונדען. זיין פרוי דערצעהלט, ווי אין די לעצטע יאהרען פלעגט ער אָפט רעדען וועגען זיין לאַנג-פֿערשטאַרבנער מוטער מיט גרויס ליעבע, און זי אַלע מאָל דער-מאָנט אַלס שטאַרקען כאַראַקטער — „ע סטראָנג קערעקטער“. גאנץ ווייניג אַכטונג האָט ער געהאַט פאר'ן פאטער, האָט זעלמען געדענקט וועגען איהם, ווייל די עראַינערונגען זיינען ניט געווען קיין אנגענעהמע.

פון דער קאָמונע איז שוין קיין זכר ניט געווען ווען פענטעקאָסט'ס פאטער איז געשטאַר-בען, און איבערגעלאָזט האָט ער זיי זעהר אַרעם. די מוטער האָט געהאַרעוועט שווער, האַלטענדיג אַ באָרדינגהויז, און פון די פערדיענסטען גע-שיקט דעם קליינעם הונאָ מיט זיין עלטערן ברודער אין סקול, און נאכהער אין סעמינאַריום, פון וואָנען זיי זיינען ביידע אַרויסגעקומען גייסטליכע.

צוהערער געזעסען. גערעדט האָט ער מיט איבער-
צייגונג, מיט אַ הייליגען גלויבען אין די אידעען
וואָס האָבען דאָן אָנגעהויבען שפּראַצן אין זיין
מאָרד. פּראָטעסטען האָבען זיך אָנגעפאַנגען
הערען פון דער קאָנגרעגיישאָן געגען דעם יונגען
גייסטליכען וואָס האָט געהאט די חוצפה ניט
צו פֿערגעסען, אז ער שטאַמט אַרויס פון פּאָלש,
און אז ער איז געבוירען אין אַ קאָמוניסטישער
קאָלאָניע.

אבער דער שטורם האָט אויסגעבראָכען פון
אנאָדער זייט.

עס איז געווען אין דער צייט ווען מען האָט
אויפֿגעהאנגען די פינף אנאַרכיסטען אין שוויי-
צאָג, אין 1886. דאָס לאַנד האָט געקאָכט מיט
האַס געגען „די באַמבען-וואַרפער“, „די צושטע-
רער דער געזעלשאַפט“, ווי מען האָט זיי גע-
רופֿען. אז זיי האָבען פּערדיענט דעם טויט
איז ביי דער מאַסע גאָר קיין פּראַגע ניט געווען.
און דאָן, אין יענער געפֿעהרליכער צייט,
האָט הונגאַר פּענטעקאָסט אין אַ רעדע אין זיין
קירכע, אין אַ רעדע פון פייער און פּלאַם,
בעשולדיגט די קאָפיטאַליסטישע געזעלשאַפט
אין מאָרד, אין אַ געפֿאַלנעוועטען, שוידערליכען
מאָרד געגען פינף ערעלע זעלען.

פון פּערבלייבען אויף זיין שטעלע האָט
שוין גאָר קיין רעדע ניט געקענט זיין. נאָר איינ-
מאַל האָט נאָך פּענטעקאָסט גערעדט אין קירכע
נאָך דעם. יענעם זונטאָג איז זיין ברודער, דער
בעריהמטער גאָלד, אַנוועזענד געווען. ער איז
געפֿאַלען דעם יונגערען ברודער אויפֿ'ן האַלז און
געוויינט, און געבעטען, אז ער זאָל זיך אומ-
קעהרען צו גאָט, צום גלויבען. זאָל ער נור
אויפהערען זיינע „אַנאַרכיסטישע“ רעדען, און
אַלעס וועט פּערגעסען ווערען, און מען וועט
איהם געבען זיין שטעלע צוריק. פיעלע פון די
אַנוועזענדע האָבען געוויינט. זיי האָבען אַלע
ליעב געהאַט זייער יונגען גייסטליכען, וואָס
איז געווען אזא גרויסער אַראַטאָר, וואָס האָט
אויסגעזעהן ווי אַבראַהאַם לינקאָלן.

פּענטעקאָסט האָט זיך ניט געלאָזט בייגען.
דורך זיין גאַנצען גייסטרייכען לעבען האָט ער
אַרויסגעוויזען דעם כאַראַקטער-צוג, וועלכער בע-
צייכענט די גאַנץ זעלענע נשמות — איבערצו-
לאָזען דאָס, אין וואָס מען גלויבט שוין ניט
מעהר, און מיט לייב און זעלע זיך איבער-
געבען די נייע אידעען, צום טראַטץ פון אַלע
הינדערניסע און געפֿאהרען.

הענרי דזשאָרדזש, דער פאַטער פון דער
סינגעל־טעקס אידעע, פון וועלכער טאָלסטאָי
האַלט אזוי פיעל, איז דאָן געווען זעהר פּאָפּולער.
זיין פּלאַן, אז דאָס לאַנד זאָל ביסלעכווייז, אויף
אַ געזעצליכען אופן צוגענומען ווערען פון די
בעזיצער, אזוי אז יעדער זאָל זיך קענען פריי
בענוצען מיט דעם, איז פאַר פּענטעקאָסט'ען
אויסגעקומען אזוי איינפאַך, אז אַ קינד וואָלט
עס דאכט זיך געקענט פּערשטעהן. ער איז
געווען זיכער, אז מען דארף עס נאָר ערקלערען
דעם אַרבייטער, און עס וועט באַלד פּערווירק-
ליכט ווערען. ווי קען עס דען אנדערש זיין?

און אַלע זיינע כחות האָט ער אָבגעגעבען
פאַר דיזע אידעע. די שטעלע וואָס האָט איהם
פּערזאָנט מיט אַלע בעקוועמליכקייטען האָט
ער יעצט פּערביטען מיט דעם שריפטזעצער-
קאָסטען. ווען ער איז אַרויס פון דער קירכע
איז ער געבליבען אָהן אַלע מיטעל צום לעבען.
ער האָט זיך דאָן אויסגעלערנט צו זיין אַ שריפט-
זעצער. אַ גאַנצען טאָג האָט ער שווער געאַר-
בייט און די אבענדען האָט ער פּערבראכט
רעדענדיג אויף פּערזאָנלונגען, אַגניטירענדיג פאַר
די סינגעל־טעקס, שרייבענדיג אַרטיקלען, און
האָט אין גיכען אַליין אָנגעפאַנגען אַרויסצו-
געבען אַ שריפט פאַר דיזען צוועק.

הענרי דזשאָרדזש איז דורכגעפאַלען. פון
די מאַסען אַרבייטער וואָס מען האָט ערוואַרטעט
האָט זיך אויסגעלאָזט אַ חלום.
ענטטוישט, ענטמוטהיגט האָט זיך פּענטע-
קאָסט געפֿיהלט. ווער האָט עס געקענט דענקען,
אז דער אַרבייטער איז אזוי דום, אזוי אַונוויי-
סענד, אז ער וויל זיך אַליין גאָר ניט העלפֿען!
לוינט זיך דען אַלעס אויפֿצוגעבען, אַלעס אויפֿ-
צואַפּפּערען פאַר איהם?

וואָלט עס ניט געווען פּענטעקאָסט, וואָס
איז אימער געווען טריי צו זיינע געפֿיהלען,
אימער געזאָגט גלייך וואָס ער האָט געדענקט,
וואָלט ער ענטוועדער געווען געשוויגען, ביז ער
יזאָלט זיך אויסגעלערנט צו האָבען געדולד מיט
די מאַסען, אָדער ער וואָלט, ווי פיעלע אנדערע,
זיך אומגעטראָגען מיט דעם געדאַנק, און דאָך
זיך געמאַכט, אז ער איז בעגייסטערט פון דער
חכמה פון „ברודער אַרבייטאַרער“.

פאַר אַ צייט האָט עס אויסגעוויזען, אז ער
קעהרט זיך אין גאַנצען צוריק צו די רייכע, צו
די זאַטע; אז ער וועט בעלאַנגען צו זייערע
פאַרטייען, פּרעדיגען זייערע אידעען.

אין זיין ארט לעבען, אין זיינע געפיהלען, האָט ער זיך נישט אַראָבעלעגט צו דער מאַסע. צו זיך האָט ער זיי געוואָלט אויפהייבען. „אין מיינע געדאַנקען לעב איך אין דער צוקונפֿט אין אַ רוינערע וועלט“, פלעגט ער אָפט זאָגען.

אָבער ער האָט נישט דערלעבט צו זעהן די מאַסען אויף דער הויכער שטופע, פון וועלכער ער האָט געטרוימט. דער טויט האָט איבערגע- האַקט זיין פיעבערישע טעטיגקייט און געמאַכט אַן ענדע צו זיינע ליכטיגע טרוימען.

עס געהט אַרום אַ סלֹך אין ראַדיקאַלע קרייזען, אַז די דאָקטוירים האָבען געקירצט פענטעקאָסט'ס לעבען. ווי ווייט איך האָב געהערט פון זיין פרוי, איז דאָס נישט ריכטיג.

פענטעקאָסט האָט קיינמאַל זיין געזונד נישט אָבגעהיט. ער האָט נישט געמאַרט האַלטען קיין עפענטליכע רעדען, ווייל עס האָט איהם זעהר אויפגערגעט. מען האָט איהם געוואַרענט, אַז ער גראָבט אונטער זיין געזונד, אבער ער האָט עס נישט גענומען אין אַכט. ער איז אימער געווען אַ דיספּעטיקער, האָט נאָך גערויכערט סיגאַרעטען אָהן אַ מאָס, און האָט אָפט געוואַלדיג געליטען. די וואָס האָבען געקאָנט זיין טהעטיגקייט אַלס לעהרער, די וואָס האָבען איהם גערופען אויף פערזאָנלונגען און איהם געפונען אימער בערייט צו דינענען די אונטערדריקטע, האָבען נאָטירליך נישט אָנגעהויבען צו וויסען, אַז דאָס איז געווען אַ קראַנקער קערפּער, אַז מיט יעדער רעדע פער- קירצט ער זיינע טעג. ווען די לעצטע קראַנק- הייט האָט איהם געבראַכט צום בעט, און ער האָט אָנגעהויבען אזוי שרעקליך בעצאָהלען פאר זיין אויפאָפּערען זיך, האָבען די נאָהענטע באלד געזעהן די אונפערמיידליכע ענדע. ווען זיינע ליידען זיינען געווען אַם העכסטען, האָט מען געשיקט נאָך די גרעסטע דאָקטוירים אין לאַנד, דיזעלבע וואָס האָבען בעהאַנדעלט פּרעזידענט גאַרפּיעלד. זיי האָבען ערקלערט, אַז קיין האָפּ- נונג איז מעהר נישט. אַז אַן אָפּעראַציע קען איהם געבען איין שאַנס פון טויזענד.

איידער מען האָט איהם גענומען צום אָפּעראַציע-אָנס-טיש, האָט ער גערעדט מיט זיין פרוי וועגען זיין גלויבען, אַז דער טויט ענדיגט אַלעס, אַלעס; אַז ער וויל נישט, אַז די מאַסען זאָלען נאָכפּאָלגען זיין טרונע, זאָלען בעטראַכט טען זיין טויטען קערפּער. זיינע ווערטער זיינען געווען: „איך וואָלט וועלען, אַז נאָר דו אַליין, פון קיין שום אויג בעמערקט, זאָלסט מיך געהען

אבער עס האָט נישט פיעל אָנגעהאַלטען. שנעל האָט ער זיך אויסגעניכטערט און איז צוריקגעקומען צו די, צו וועלכע זיין גאנץ וועזען האָט בעלאַנגט, און פון דאָן אָן ביז זיין לעצטען אַטהעס-צוג איז ער געווען איבערגעבען צו די ליידענדע.

דעם פּילאָזאָפּישען אַנאַרכיזמוס האָט ער געפרעדיגט. ער האָט איהם פערטהייריגט מיט דעם גאַנצען פּייער פון זיין נשמה, מיט דער גאַנצער קראַפט פון זיין רעדנער-טאַלענט, און פיעלעס וואָס האָט אין אַנאַרכיזמוס אויס- געזעהן אזוי משונה, איז אין זיינע הענד ביסלעכ- ווייז אויפגעקלערט געוואָרען.

ער איז אָבער ביי דעם פּילאָזאָפּישען אַנאַר- כיזמוס נישט געבליעבען. דאָס לעצטע יאהר פון זיין לעבען האָט ער געאַרבייט אַלס סאָציאַלער מאַקראַט, און מיטגליעד פון דער סאָציאַליס- טישער פאַרטיי. און אין דיזער פאַרטיי האָט ער ווידער געאַרבייט מיט זיין גאַנצער קראַפט, מיט זיינע אַלע פּעהיגקייטען, מיט זיין גאַנצען טאַלאַנט.

פיעלע האָבען פענטעקאָסט'ן געמאַכט דעם פאַרוואַרף, וואָס ער האָט אימער געביטען זיינע מיינונגען. דיזע מענשען האָבען אבער פון פענטעקאָסט'ס גרויסע מעלה געמאַכט אַ חסרון. זיין גרעסטע מעלה איז בעשטאַנען אין דעם וואָס ער האָט אימער געזוכט דעם אמת, און איהם פערטהייריגט ווי ער האָט פערשטאַנען.

דעם אמת פון היינט האָט ער געפרעדיגט מיט פּייער, כאַטש עס האָט געמעגט ווידער- שפּרעכען זיינע נעכטיגע אידעען. און דער ליאַרם פון די „מיקראָסאָפּישע קריטיקער“, דער דומער עפיטעט „לייכטזיניגער“ האָט איהם נישט געאַרט. פאר נאכפּאָלגער האָט ער זיך געשראָ- קען, פאר די וואָס דענקען נישט פאר זיך, וואָס גלויבען נור אין דעם וואָס דער רבי זאָגט. פאר איהם איז נישט געווען עננוג „צו טהון פאר אַנאַר- דערען ווי דו וואָלסט ווינשען יענער זאָל טהון פאר דיר“, ער האָט געפרעדיגט: „טהו פאר יענעם אזוי, ווי יענער ווינשט פאר זיך.“

פון א'ן עננען קרייז האָט ער זיך ארויסגע- ריסען, אַראָבעלעגט זיך טיעף אין דעם ים פון לעבען, און זיך צונויפגעגאָסען מיט דעם וואָס איז אַלל-וועלטליך, אונענדליך, און אין דער הייז פון זיין ענטהוויאָזמוס האָט זיין ענאָאיזמוס אויסגעטרוקענט, אזוי ווי אַ טראָפען וואַסער אין אַ ברענענדען וואַלקאן.

איהם געליעבט און געלערנט פון איהם ווי איך, מוזען פיהלען מיט אזא גרויסען שמערץ — אז פערטעקאסט איז מעהר ניטא, אז ער איז מעהר ניט מיט אונז.

אין דיינע אַרעמס און מיך אריינלעגען אין קבר. — איך ווייס ניט וואָס עס ווערט פון אזא גרוי-סען גייסט, וואָס די ענדע פון אלע ענדעס איז. איך פיהל נאָר דאָס וואָס אלע, וועלכע האָבען

דער נעבראסקער מענש

פון דר. י. גירושדאנסקי.

פיעל מאל האָט די ערד געביטען איהר הויט, פאַרטרונקען, פאַרשאַטען אַ גאַנצע וועלט; פון אויבען א צווייטע וועלט פאַרבוט, די פערגאַנגענהייט פון אונז פערשטעלט.

א. צונער.

ריקאנער בעוואָהנער. די צווייטע שיטה האַלט, אז מענשען האָבען זיך בעוויזען אין אמעריקא אן ערך ווי אין דער אַלטער וועלט, על כן וואָלט קענען מעגליך זיין, אז די אינדיאנער זיינען ערשט שפעטער איינגעוואַנדערטע פעלקער, וועלכע האָבען פארנומען דעם פלאץ פון אַנדערע אומות, וואָס האָבען לכתחילה געוואָהנט אין אמעריקא.

טהעאָריען און סברות זיינען זעהר וויי-טיג אין דער וויסענשאַפט. אָבער טהעאָריען און סברות קענען נור אויפגעשטעלט ווערען דאן, ווען מען האָט פאקטען אויף וואָס זיי צו בעגריי-דען. און די שאַרבענס, וועלכע גילדער האָט גע-פונען אין נעבראסקא, זיינען וויכטיג מיט דעם וואָס זיי אונטערשטיצען די צווייטע שיטה.

דער „נעבראסקער מענש“ איז נאָך וויכטיג צוליב דעם וואָס דורך איהם ווערט געשטאַר-קערט די גאַנצע עוואָלוציאָנס (ענטוויקלונגס)-טהעאָריע.

ווי עס איז בעקאַנט, לערנט די עוואָלוציאָנס-טהעאָריע, אז פלאַנצונגען, חיות און מענ-שען זיינען ניט בעשאַפען געוואָרען פלוצלונג פון גאָר ניט, זאָנדערן אז אים משך פון מיליאָנען יאָהרען, אין די פערשידענע שטופען פון דער ענטוויקלונג פון דער ערד גופא, האָבען די הע-כערע פאַרמען פון לעבעדיגע וועזענס זיך ענט-וויקעלט ביסלעכווייז פון די נידעריגערע; אז ניט נאָר האָבען מענשען זיך ענטוויקעלט פון די

נאַטור פאַרשער מיט'ן נאָמען ראַבערט גילדער, גראַבענדיג זיך ביי אַ באַרג אין נעברא-סקא, האָט צופעליגער־ווייזע זיך אָנגעשטויסען אויף וואָס עס שיינט צו זיין אן אַלטער

פערשאַטענער בית-עולם.

ער האָט אויסגעגראַבען די סקעלעטען, און בעטראַכטענדיג גענוי דעם געבוי פון די שאַר-בענס, איז ער, ווי אויף אַנדערע געלערנטע נא-טורפאַרשער, געקומען צום שלום, אז די שאַר-בענס קומען פון אַ ראַסע מענשען, וועלכע זיינען דורכאויס ניט געווען עהנליך צו די אינדיאנער, וועלכע מען האַלט געוועהנליך פאר די ערשטע מענשען וואָס האָבען בעוואָהנט אמעריקא איי-דער די אייראָפּעער זיינען אהער געקומען. וועגען די פראגע ווען אמעריקא איז צו-ערשט בעפעלקערט געוואָרען מיט מענשען זיינען דאָ צוויי פערשידענע מיינונגען:

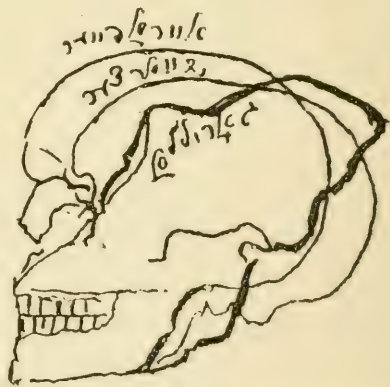
אין שיטה בעהויפטעט אז אין דער אל-טער וועלט, ד. ה., אזיען, אַפריקא און אייראָ-פא, האָבען מענשען געוואָהנט זעהר לאַנג, און זיי זיינען געקומען צו אַ פערהעלטניסמעסיג הויכע מדרגה פון ענטוויקלונג איידער זיי זיינען געקומען אין אמעריקא; נאָך דיזען קומט אויס, אז די אינדיאנער, וועלכע האָבען וואהרשיינליך אָנגעשטאַמט פון די מאַנאָלאַען (כינעזער, יאפא-נעזער א. ז. ו.) זיינען געווען די ערשטע אמע-

ווערען געמאכט, וועל איך זיך סטארען, אזוי נאך ווי איך קען, קלאר מאכען די פאקטען און סברות אויף וועלכען ס'פאלט די וויסענשאפט בויט. דער לעזער וועט דאן אויך זעהן, אז די וויסענשאפט פלוידערט נישט גלאט אין דער וועלט אריין, ווען זי רעדט פון הונדערטע טויזענדע, אדער מיליאן נען יאָהרען.

מענשען האָבען שוין זייט לאַנגע יאָהרען אָנגעפאנגען צו גראָבען טיעף אין דער ערד; גע- גראָבען האָבען זיי צוליב פערשידענע צווע- קען; זיי האָבען דאָרט געזוכט די וויכטיגע מע- טאלען ווי אייזען, קופער א. ז. ו. זיי האָבען אויך געזוכט די ווערטפאלע מעטאלען ווי גאלד און זילבער. נון, האָבען די מענשען, גראָבענדיג גאנץ טיעף אין דער ערד, זיך אָנגעשלאָגען אויף אַ מערקווירדיגע זאך: זיי האָבען אויסגעפונען, אז די ערד גאנץ טיעף אונטען איז נישט סתם אַ קרובע בלאָטע — גלאט אָנגעשאַטען אָהן אַ סדר, נור אז דער „שאַלעכץ“ פון דער ערד, ווי מען רופט עס, בעשטעהט פון פערשידענע מאַ-

נידעריגע חיות, נורדי מענשען גופא זיינען נישט גלייך געוואָרען אזוי קלוג און הויך ענטוויקעלט ווי זיי זיינען יעצט; אז אין פערלויף פון הונד- דערטער טויזענדער יאָהרען האָבען זיי זיך ביים- לעבוייז ענטוויקעלט פון חיות, צו אזא מין האַלב-חיה-האַלב-מענש, און וואָס ווייטער אלץ צו העכערע מדרגות, ביז זיי האָבען דערגרייכט די הויכע מדרגה פון ענטוויקלונג פון דעם היינ- טיגען ווייסען מענשען, וועלכער איז ביז נישט לאַנג (ביז די יאפאנעזער האָבען בעוויזען אז זיי קענען גוט שיסען) געהאַלטען געוואָרען פאר דעם העכסטען אויסדרוק פון מענשליכע ענט- וויקלונג. און הגם עס זיינען שוין דאָ פיעלע בעווייזע פאר דיווערטהעאָריע, איז דער „נע- בראַסקער מענש“ פון דעסטוועגען אַ וויכטיגע מציאה, וועלכע שטארקט זעהר די ענטוויקלונג- טהעאָריע.

אום דער לעזער זאָל פערשטעהן די וויכ- טיגקייט פון די ערפינדונג פון דעם „נעברא- סקער מענש“, און איהם אין דער זעלבער צייט נעבען אַ בעגריפע ווי אזוי אַזעלכע ערפינדונגען

פון דעם נעגער איז אַן ערך האַלב-וועגס צווישען די ביידע. די הויכקייט פון שטערען איבער דער ליניע פון דער אויבערשטער יאסלע רופט מען: געזיכטס- ווינקעל, און וויילע וואָס גרעסער דער געזיכטס- ווינקעל, און ווייל וואָס גרעסער דער געזיכטס- מאָרד, קומט דערפון ארויס, אז וואָס גרעסער דער געזיכטס-ווינקעל אין אַ ראסע אלעס מעהרער מאָרד און מעהר שכל בעזיצט זי, און אזוי זעהט מען מאַקע, אז די מאַלע האָט אַ געזיכטס-ווינקעל פון 40° ; דער נעגער 65° ; דער ווייסער מענש 85° ; דאָס האָבען וואהרשוינליך שוין אוינגעזעהען די אַלע גרויכישע קינסטלער, דען מי געפינט, אז מאַכע פון זייערע שטיינערנע געמער, וועלכע אָבען גע- דארפט זיין פאַרגעשטעלט מיט קלוגע שעהנע קעפּ — זיינען געווען אויסגעהאקט מיט קעפּ פון איבער 100° געזיכטס ווינקעל, און דאָ וויל איך אויך בע- מערקען, אז ווייל דער גרעסערער דורכשניט גע- זיכטס-ווינקעל אין פערשידענע חיות און ראסען בעווייזט העכערע נערווען-ענטוויקלונג, איז עס אָבער דורכאויס נישט בעוויזען געוואָרען, אז אין דער זעלבער ראסע איז די אינטעליגענץ פון די אויב- צעלנע מיטגלידער גרעסער אָדער קלענער אין אוי- נעם מיט דעם עמוּאַס גרעסערען אָדער קלענערען גע- זיכטס ווינקעל.

פיג. 1 שטעלט פאַר די שאַרבענס פון אַן אוי- דאָויער, אין פערגלייך מיט דעם שאַרבען פון אַן אפריקאנער (נעגראַ) און אַ מאַלע (גאַרילאַ). מען זעהט פון דעם צייכונג אז די אויבערשטע יאסלע צייגער איז אין אַלע 3 שאַרבענס אונגעפעהר אויף איין גלויכען שטריך, אָבער דער שטערען פון דער מאַלע איז גאָר נידעריג, אראָפּגעבויגען, און מאַכט אַ גאנץ שאַרפען ווינקעל מיט די ליניע פון דער אויבערשטער יאסלע: פארקערט, דער שטערען פון דעם אייראָפּיער איז חוץ אויפגעהויבען און מאַכט וואָס מי רופט אַ גלויכען ווינקעל (90°) מיט דער ליניע פון דער אויבערשטער יאסלע און דער שטערען

1. עס זיינען דא וואלקאנען, ד.ה., פיי ערשפיינדדיגע בערג. פון צייט צו צייט שיעסט פון די וואלקאנען ארויס פייער און צושמאל צענע שטיינער, וועלכע פארפלייצען ארום זיך אלעס ווי א זורדיגער מבול און פערניכטען און פארשיטען וועלדער, שטערט און דערפער. נון, ווייסט מען אבער, אז עס זיינען דא זעהר פיעל וואלקאנען וואס זיינען א מאל געווען פייער שפיינדדיגע און וועלכע זיינען היינט פערלאך שטען געווארען, ד.ה., אז א מאל איז די אויבער פלעכע פון דער ערד געווען עפטער און מעהרער פערשטאטען דורך די פייערשפיינדדיגע בערג.

2. מיר ווייסען אלע, אז איבעראל זיינען דא ווינטען, און אז ווינטען הויבען אויף א שטויב. די ווינטען מיטן שטויב האבען אבער פיעל מיטגעהאלפפען צו בויען די שיכטען פון דער ערד, ווארום א ווינט צו א ווינט איז ניט גלייך; עס איז פאראן א ווינטעלע, וואס שעפט צעט צווישען די גראז און בלעטער און שפיעלט זיך מיט די בלומען אין פעלד; און די פאעטען הערען זיך איין און קוועלען אן; עס זיינען אבער דא אנדערע ווינטען אויך. צ.ב. דעם 18—19 מאי 1888 יאהר איז א שטורם-ווינט דורכגעלאפען אליגאקאס און וויסקאנסין, וועלכער האט אין איין ארט מיטגערעיסען א קוימען פון א פאבריק און עס אוועקגעטראגען אויף א שטרעקע פון דריי פערטעל מייל; ער האט אויפגעהויבען א גאנצע הויז אין דער לופטען און עס צושמעט טערט אויף פיצעלעך, און ארויסגערעיסען א דעמבע, וועלכע איז געווען אן ערד א פוס דיק, און עס דורכגעטריבען דורך א הויז; אין בבל און אין נינוה, פלעצער וואו מענטשען האבען שוין לאנג, לאנג קיין פוס. ניט געשטעלט, געפינט מען יעצט שטערט און דערפער, וועלכע זיינען פער-שאטען געווארען פון שטויב און פערוואקסען געווארען מיט גראז; אין צענטראל אזיען זיינען דא לענדער, וואו די לופט איז אפילו איז רוחיגען וועטער פול מיט שטויב. אין אפריקא בלאזען ווינטען רעגעלמעסיג, וועלכע פערטראך גען דעם שטויב איבער'ן מיטטעלענדישען ים אויף ביז איטאליען.

אויפ'ן מערב ברעג פון פראנקרייך איז דא א טייך מיט'ן נאמען אדויר; אריינפאלענדיג אין ים פליסט דער טייך דורך א זאמדיגען ברעג; דער ווינט וואס בלאזט דארטען שטארק איבער'ן טייך פארטראגט הויפענס זאמט אויף איין ברעג

טעריאלען, וועלכע ליגען אין פאסען-איינע איז בער די אנדערע. *)

די ערד, הייסט עס, בעשטעהט פון פער שיעדענע „שיכטען“, אזוי ווי פון גאנץ בעזונד דערע סלאיען מאטעריאלען, ארויפגעלייגט איינע איבער די אנדערע, ווי א שטיין איבער א שטיין, אדער זאמט איבער ליים; מעהר ניט, די אלע שיכטען זיינען ניט צופעליג, נאר זיי זיינען אין אלגעמיינעם אין טעפקייטען עהנליך איבער, אדער, ריכטיגער, אונטער דער גאנצער ערד.

דהיינו, זיך גראבענדיג אין אזא אדער אזא לאנד, האט מען געפונען א שיכט, א סלאי, למשל, פון רויטע זאמדשטיין. דורכגראבענדיג זיך דורך דעם דיקען סלאי פון זאמדשטיין, האט מען זיך אָנגעשטויסען אויף אן אנדער סלאי, דהיינו, פון קוילען; אז מען האט זיך דארטען געגראבען ביז אונטער דעם קוילען-שיכט, האט מען זיך אָנגעשטויסען אויף א שיכט פון אנאנד דער מין פעלדען; האט זיך אבער אויסגעלאך זען, אז אין אלע טיילען וועלט וואו נאר מען האט געזוכט, האט מען אימער געפונען, אז די שיכטען ליגען איינער איבער דעם אנדערן מעהר אדער ווייניגער אין דעם זעלבען סדר.

קומט אויס, אז דאס איז ניט א סיבה-זאך, נור אז די ערד, דורך געוויסע אורזאכען, איז געווארען באדעקט אזוי ווי מיט א הויט, און שפעטער אזוי ווי מיט א הויט אויף א הויט. לאמיר יעצט בעטראכטען אייניגע אורזא-כען וואס האבען געמאכט די „שיכטען“ אין דער שאלעכץ פון דער ערד.

*) אנפאנגס האבען די געלעהרטע געדענקט, אז די ערד איז א זורדיגער, גליהענדיגער שאך, וועלכע איז צוגעדעקט ארום און ארום מיט א דינעם „שאך לעבן“, ווי אן איי דהיינו; און אויף דעם „שאך לעבן“ לעבען מיר דאס. זיי האבען אזוי געדענקט, ווייל אויב אנדערש, מו פון וואנען קומט ארום די צוגאסענע, זורדיגע מעטאלען פון די פייערשפיינדענע בערג? היינט אבער האלטען די געלעהרטע, אז איינער ווייניג איז די ערד אויך הארט; אז טיעף אין דער ערד זיינען דא אייניגע, פעהעלעכע מיטעס-קליינע מאסען פון צושמאלענע מאטעריאלען. דער אויס-דרוק: די שאלעכץ פון דער ערד איז אבער געבליבען אין אלגעמיינעם געברויך.

איז אריינגערקאכען אין א הייל, צו ווייל זי האָט פון דאָרטען געלויפערט, אָדער זיך בעהאַלטען, אָדער זי איז קראַנק געווען, אָדער סתם אזוי; די הייל איז, צו דורך אַן ערדציטערניס, צו דורך א שטורמווינד, פערשטאָכען: וואָס איז געוואָרען פון נאטירליך געשטאָכען: וואָס איז געוואָרען פון איהר געביין? איהר וועט זאָגען: וואָס זאָל ווערען? עס איז פערפוילט געוואָרען! ריכטיג! אָבער פוילען מיינט פערצערט ווערען פון קליי-נע מיקראָסקאָפישע חיה'לעך. די דאָזיגע מיקראָסקאָפישע חיה'לעך זיינען טאָסי זעהר פיעל. עס זיינען אָבער פאַראַנען אזעלכע אומשטענדען, אונטער וועלכע זיי קענען ניט ווירקען. דהיינו, ווען עס איז טרוקען, אָדער ווען זיי קומען אין בעוואוסטע שטאָפּען, ווי, צ. ב. ש., אין קארבאָל-זויער, אין פערשיעדענע זאָרטען קאלף אָדער לייס. על כן קומט אויס, אז די חיה וואָס איז פערמאכט געוואָרען אין הייל, קען טאָסי צופוילט ווערען. אָבער אונטער מאַכע זעלטענע אומשטענדען ווערען זיי ניט פערפוילט און בלייבען איינגע-פאַסט אין דער ערד מעהר אָדער ווייניגער נאך צערהייט לעולמי עולמות.

און אזוי פאַסירט עס, אז יעדעס מאָל ווען א גרויסע שטיק לאַנד ווערט פארטרונקען, אָדער פערשטאָטען, אָדער ווען א שטיק טייך אָדער א ים ווערט אויסגעטריקענט און אלעס וואָס האָט דאָרטען געלעבט ווערט פערניכטעט — פאַסירט עס אימער, אז א פאָר פון די פלאַנצונגען, פיש און חיות געפינען זייער קבר אויף אזא אַרט, אז זיי ווערען ניט פערניכטעט און ניט פער-פוילט, נור בלייבען גאַנץ עדות צו זאָגען צו דורות שפעטער מיט הונדערטע טויזענדער און מיליאָנען יאָהרען פון זייער אמאָליגע עקזיסטענץ.

און אזוי זיך גראַבענדיג טיעף אין די שיכ-טען פון דער ערד, געפינט דער מענש ניט נאָר די פערשיעדענע מאַטעריאלען אין יעדען סלאָי ערד, נור אויך די איבערבלייבאכץ פון די פלאַנצ-צונגען און חיות, וועלכע האָבען געלעבט ווען אָט די פארשטאָטענע שיכטען זיינען נאָך געווען די אויבערפלעכע; און דאָ מוזען מיר בעשטע-טיגען נאָך א מערקווירדיגען פאַקט, נעמליך אז יעטווידער איינצעלנער שיכט ערד ענטהאַלט א בעוואוסטען סאָרט פלאַנצונגען און חיות, וועלכע זיינען פערשיעדען אין יעדע שיכט, וועלכע זיי-

טייך זיך אָבערדוקט 2—3 מייל. מאַכע פון די שטיינערנע פיראמידען פון מצרים, שמעהענדיג אונטערן שמענדיגען שטורם פון ווינד און שטויב, זיינען אזוי אָבערשליפען געוואָרען, אז מען קען מעהר ניט זעהען די אמאָליגע טיעף אויסגעקריצ-טע אותיות (היראָגליפען). אין מאַכע הייסע לענדער ווערט די שטויב פארטראָגען אין אזעל-כע מאַסען, אז עס זעהט אויס ווי דיקע וואָל-קענס, וועלכע פערשטעלען די זון און מאַכען פינסטער דעם טאָג; אין אזא פאל, אויב עס מאַכט זיך אויך בשעת מעשה א רעגען, פאַלען שטיקער בלאָטע אויף דער ערד, וועלכע מאַכע האָבען א נאָמען געגעבען „בלוט-רעגען“. א גע-לעהרטער האָט אונטערזוכט מיט א מיקראָסקאָפ די שטויב פון מיטעללענדישען ים ביים צפון פון אפריקא און ער האָט צו זיין בעוואונדערונג גע-פונען, אז עס ענטהאַלט אין זיך מיקראָסקאָפישע חיה'לעך, וועלכע וואַקסען מייסטען אין זייד-אמעריקא.

3. דער רעגען האָט אויך א גרויסען איינ-פלוס אויף דעם געבוי פון דער ערד; ער לאָזט אויף פערשיעדענע מינעראלען, צ. ב. ש., פער-שיעדענע קאלכען; ענדערט די נאטור פון אַני-דערע, צ. ב. ש., פון אייזען, און פרעסט מיט דער צייט דורך אפילו דעם שטאַרקסטען פעל-זען; דער רעגען, פאַלענדיג אין שטראָמען און אין טייכען, וואַשט מיט זיך אוועק אלעס, איבער וואָס עס פליסט; עס איז אויסגערעכענט געוואָ-רען, אז די זאָמד, וואָס דער מיסיסיפי טייך טראַגט מיט זיך אוועק אין ים א יאָהר, איז אונגעפעהר איין זעקס טויזענדעל פון א פוס פון די דיק-קייט פון דער גאנצער שטרעקע לאַנד, דורך וועלכע ער פליסט דורך, ד. ה., אין 6000 יאָהר וואַשט די מיסיסיפי אוועק א פוס ערד פון לאַנד אין ים אריין.

דער פלאַץ ערלויבט ניט מעהר מאַריך צו זיין. די אָנגעדייטעטע פאַקטען ווייזען אָבער, אז די שטענדיג ווירקענדע נאטור ערשיינונגען ענ-דערען שטענדיג דעם שאַלעכץ פון דער ערד; אז דיזע ענדערונג קומט פאָר דורך אורזאכען, וועל-כע זיינען קלאָר פאַר'ן מענשענס שכל, און אז זייער ווירקונג קען מעהר אָדער ווייניגער גענוי אויסגעמאַסטען און אויסגערעכענט ווערען.

איצטער לאָמיר נעהמען אַן אנדער זייט פון דער פראגע.

לאָמיר נעהמען, למשל, אזא פאל: א חיה

נען אָבער מעהר אָדער ווייניגער עהנליך אין זעל-
בען שיכט פון די פעהשיעדענע טהיילען פון דער
ערד.

און דער סדר פון די זעלבע ענדערונג פון
דעם כאראקטער פון די דאָזיגע חיות איז אויך
זעהר וויכטיג. דעריינו: אין די סאמע טיפסע
שיכטען, וועלכע זיינען נאטירליך די עלטסטע פון
אלע, געפינטמען אבסאָלוט קיין שפור פון פלאנץ
צוגען אָדער פון חיות. דערפאר האָט מען די
שיכטען אַ נאָמען געגעבען אַזאָאָיק — (אָהן לע־
בען); אין די העכערע שיכטען זיינען שוין דאָ
פלאַנצונגען און חיות; און אין די שיכטען גופא
איז אין די ניעדערינסטע געפינט מען נור די
אונענטוויקעלטסטע פאָרמען פון חיות, און וואָס
העכער דער שיכט איז, אַלץ העכער איז די
מדרגה פון די פלאַנצונגען און חיות וואָס האָבען
אין זיי געלעבט.

אזוי געפינט מען אין אונטערשטע שיכטען
די פאססילס *) פון גאנץ וועניג ענטוויקעלטע
יסדחיות. העכער געפינט מען די ביינער פון
שלאנגען און עקדרישען; נאך העכער געפינט מען
סקעלעמען פון משונה'דיגע גרויסע פויגלען;
נאך העכער, די געוואלדיג גרויסע מאסטאָדאָנען.
נאך העכער, פערשיעדענע אפען, און שליסליך
אין די העכסטע שיכטען געפינט מען ערשט
סקעלעמען פון מענטשען.

און דערביי איז צו בעמערקען נאָך אַ וויכ-
טיגען פאקט, אז די פארשיעדענע סאַרטען חיות
אין די פערשיעדענע שיכטען ענדערען זיך ניט
פּרּאָפּאָרטנאָ מיט אַ מאָל, נאר גראַדענווייז : דהיינו,
אין מיטען פון יעדען שיכטע געפינט מען די
חיות וואָס זיינען אייגענטימליך צו אַט דעם

שיכט. אָבער וואָס נעהנטער מען קומט צו דעם
שכנות'דיגען שיכט, אלץ עפטער הויבט מען אָן
צו געפינען קלאַסען חיות וואָס הויבען אָן עהנליך
אויסצוזעהען צו די חיות פון דעם אנדערען
שיכט. דערפאר טענה'ן די אנהענגער פון דער
עוואָלוציאָנס-טהעאָריע און פון דאָרווייטס לעה-
רע, אז די געאָלאָגיע (די לעהרע פון דער ערד)
וואָגען עדות פאר זייער לעהרע, ווייל מי זעהט
דאָך אין די פערשידענע שיכטען אזוי ווי אַ
טרעפּ פון ענטוויקלונג פון די נידריגערע חיות צו
די העכערע. און ווייל אונז אינטערעסירט צום
שטאַרקסטען די ענטוויקלונג פון מענש גופא,
שטרענגט מען זיך אים שטאַרקסטען אָן אויסצו-
זוכען אזעלכע מיני ברואים, סיי נאָך לעבעדיג,
סײַ סקעלעטען פון טויטע, וועלכע זאָלען אונז
קענען ווייזען די פערשידענע שטופען וואָס אַ נר-
דעריגערע בעשעפנים איז דורכגעגאנגען ביז
עס איז געוואָרען אַ מענש. ווי אלע ווייטען, איז
די אפּפּע די עהנליכסטע חיה צום מענשען. דער-
פאַר האָט מען טאָקע געזוכט אים מייסטען „די
מיסיסניג לינק“, דעם רינג וואָס פעהלט אין קייט,
צו בעווייזען די פּערוואַנדשאַפט פון דער אָבער-
וואַנע מיט'ן מענשען.

א פאר אזעלכע „מיסינג לינקס“ זיינען
טאקי יא געפונען געווארען. אין 1850 האט א
נאטורפארשער געפונען א שארבען פון א מענ-
שען אין נעאנדער, ביי דיסעלדאָרף, וועלכער איז
דאן בעטראכט געווארען אלס א מין ניעדעריגער
סארט מענש, פון וועלכען דער יעצטיגער מענש
האט זיך ענטוויקעלט. זיין שארבען האט ענטהאל-
טען 1230 קוביק סאנטימעטערס מארך. אין
יאָהר 1890 האט א געלעהרטער געפונען דעם
סקעלעט פון א חיה אין יאווא (אן אינזעל אין
דרום פון אזיען), וועלכער איז נאכ'ן געבוי פון

האָט געהאַט אין יעדען פּוס, די גרויסקייט פון די פּוס; און פּעלעכט אויך זיך משער זיין די גרויסקייט פון דער חיה גופא, זעהענדיג די ליינג פון איהרע טריט; אָדער מען האָט געפונען אַ ברעט און אויף איהר איז געווען אויסגעקרוצט דער געשטאַלט פון אַ משונה-גרויסע חיה, טו לערנען מיר דערפון, אז דאַרמטען און דאמאַלט האָבען געלעבט אַזעלכע משונהדיגע גרויסע חיות, און מענטשען וועלכע זיינען געווען ענטוויקעלט גענוג זיך צו אינטערעסירען מיט אַזעלכע זאַכען און דאָס וועלען אויסקריצען אויף אַ ברעט א. ז. וו.

(* פאָססילס מיינט די איבערלעבענדיגע פון לעבעדיגע וועזענעס פון פארשטאָרבענע און פארשאַטענע דורות. דהיינו, דער סקעלעט פון א חיה וואָס איז דערטרונקען געוואָרען אין אַ זומפּ פון ליים, אַ בלעטלע פון אַ בוים; אָדער אַ וואַרצלע פון אַ פלאַנץ צוגע, פאָססיל מיינט אָבער אויך אזוינס וואָס איז איבערגעבליבען אינדירעקט עדות צו זאָגען פון אַ מאַלאַגען. דהיינו, אַ חיה איז טויזענדער יאָהרען צוריק דורכגעגאַנגען איבער אַ קאַלאַגען אָדער לויט מענעם ברעג. דער שלאָד פון דער חיה'ס פּיס איז געבליבען פּערטריקענט ביז היינט. און מיר קענען היינט זעהען, צ. ב. שו, וויפּיל פינגער די חיה

דער נידעריגסט ענטוויקעלטסטער מענש האָט 930 קוביק סאַנטימעטערס.

און דער יעצט געפונענער נייער טיפ פון שאַרבן פון דעם „נעבראסקער מענש“ צייגט ווידער אויף די עקזיסטענץ פון א ראסע מענשען, וועלכע אין די מדרגה פון איהר ענטוויקלונג, איז זי געשטאַנען צווישען דער „נעאנדרטאלער טיפ“, און דעם טיפ פון דעם יעצטיגען אייראפעער.

זיין קערפער און בעזאנדערס פון זיין שאַרבען אין א מעהר אָדער ווייניגער מיטעלטער מדרגה צווישען אן אפּפּע און א מענש, און אזוי האָט מען עס א נאָמען געגעבן פּיטעק — אַנִי טראָפּאַס ערקטום, אַ גלייכער אפּפּען-מענש. דער אינערעסאַנטעסטער פונקט אין דעם אפּפּען-מענש איז דאָס דער שאַרבן ווינער ענטהאַלט אן ערך 850 סאַנטימעטער פון מאַרק, ווייל די העכסט ענטוויקעלטע אפּפּע האָבן נור 660, און

דיא געלע געפאהר און דיא ווייסע געפאהר

פון א. ליעסין.

זיי פרייע מערק אין ווייטען מורח; בעת מען האָט אָבער גערעדט, אז יאפּאַן קלייבט זיך גאָר אָפּצונעהמען ביי זיי דאָרט אפילו די אייגענע, מיט'ן אמעריקאנעם דאָלאַר און אמעריקאנעם האַרמאַט עראָבערטע מערק, זיינען זיי בע-ליידיגט געוואָרען, אין זייערע הייליגסטע געפיהרלעך זיינען זיי בעליידיגט געוואָרען.

עס האָט זיך אָבער אויסגעלאָזען גאָר נישט; מעינאָר שמיטץ און פרעזידענט רוזוועלט האָבן געהאַט די געלעגנהייט צו צייגען זיך אַלס דיר פּלאַמאַטען קונצעד-מאַכער און דאָס איז אַלעס. אַנשטאַט קלאַנגען פון מאָרד-פאַטריאָטיז-מוס און שווערדען און ביקסען, הערען מיר פון יאפּאַן גאנץ אנדערע קלאַנגען.

אין מלוכה פון מיקאדאָ, הערען מיר, שטאַרקט זיך ניט די דושינגאָ שטימונג, נור — די סאַציאַליסטישע שטימונג, ניט די לענדער-כאַפּערייב-עוועגונג, נור — די ארבייטער-בע-וועגונג. די יאפּאַנער, צוזאַמען מיט די נייעסטע מאַשינען, נעהמען אויך איבער די נייעסטע איי-דעזן פון די מענשען, וואָס שטעהן הינטער-דיעזע מאַשינען; זיי נעהמען עס איבער מיט דער זעלבער שנעלקייט, מיט דעם זעלבען עינסט. און מיר מענען זיין זיכער: די יאפּאַנער, וואָס האָבען אַרויסגעוויזען אזא מוטה אין קאַמפּה גע-גען פרעמדע אונטער-רייקער, געגען א דעכפאָר

ס איז געווען אינטערעסאַנט צו זעהן, ווי אמעריקא האָט אויפגענומען די מעגליכקייט פון א מלחמה מיט יאפּאַן. דער סכסוך אין סאָן-פראַנציסקאָ האָט געגעבן א פרייע סענזאַציאָנען-פאַבריקאַנטען, פיליכט אויף די אנגענטען פון דער רוסישער רע-גיערונג. מען האָט גענומען סטראשען אמעריקא מיט א שאוויניסטישען יאפּאַן, מיט א אימ-פעריאַליסטישען יאפּאַן, מיט א מיליטעריש-אונ-רוהיגען יאפּאַן; און ביי דער שאוויניסטישער אמעריקא, ביי דער אימפעריאַליסטישער אמע-ריקא, ביי דער מיליטעריש-אונרוהיגער אמעריקא איז געשוואָלען געוואָרען דעם קאַס. פריהער, אין צייט פון דער רוסיש-יאפּאַנישער מלחמה, זיינען די אמעריקאנישע ספּאָרטס ענטציקט געווען דער-פון, וואָס יאפּאַן איז אזוי ערוואַנט ארויסגע-טראָטען און אזוי קונציג זיך געשלאָגען מיט א פיעל שטאַרקערען שונא; בעת מען האָט אָבער גערעדט, אז יאפּאַן האָט חשק צו טרייבען דעם זעלבען ספּאָרט געגען זיי זעלבסט, זיינען זיי אמת אין כעס געוואָרען. פריהער, אין צייט פון דער מלחמה, זיינען די אמעריקאנישע געלט מענשען בעגייסטערט געווען דערפון, וואָס יאפּאַן פערניסט שטראָמען בלוט צו רעטען פאר

* * *

מיר, אידען, האָבען ניט קיין דירעקטע שייכות מיט די יאפאנער. פאַרלויפֿיג וואָהנען ביי זיי אין שכנות זעהר ווייניג אידען, און א וויכטיגער פונקט פון דער אידישער אימיגראציע וועט יאפאן מסתמא קיין מאָל ניט ווערען. פונדעסטוועגען פאַלגען מיר נאָך מיט שפאנענ־דער אויפֿמערקזאמקייט אלץ וואָס טהוט זיך דאָרט אָפֿ. זייט דער מלחמה האָט פאר אונז דיעזע וואונדער־לאַנד פון די ווייסע אויטען א בעזונדערען אינטערעס. אזוי קומט אויס א מאָל ביים לעזען א היסטאָרישען ראָמאַן: מיר זיינען, דוכט זיך, אין צייט און שטח ווייט פון די אלע האנדלונגען; איינער פון די העלדען ציהט אָבער אוועק אונזער הארץ, פאנגט אונזער פאנטאזיע און ווערט דער מיטעל־פונקט פון אונזערע סימפאטיען. און מענען זאָגן פאַרקומען די גרעסטע קאטאסטראָפֿען, עס מעגען בושעווען די בלוטיגסטע מלחמות — אלעס איז ביי אונז כדאי, אבי נור דער העלד זאָל טראומפֿירען. אזא העלד פון א היסטאָרישען ראָמאַן איז פאר אונז געוואָרען יאפאן.

פאַרט־אדטור, מוקדען, צוסימא — דאָס זייט נען געווען פאר אונז ניט בלויז טייכען מענש־ליכע בלוט, ניט בלויז גיהנום'ס מענשליכע לייט דען; דאָס זיינען געווען פאר אונז אויך גרויסע און הערליכע נצחונות. אונזערע אידישע נשמות ווערען ניט נתפּעל פון דער הערליכקייט, וואָס ליעגט אין קרובֿס א הארמאט; מיר האָבען אָבער בעגריסט יעדען געלונגענעם יאפאנישען הארמאט טען־שאָם אלס א בראָך אין פעסטונג פון דער זעלבסט־הערשונג; אין זיענעס־רויש פון דעם מיר קאדאָס'ס חייל האָבען מיר געהערט דעם לוי־ה קלאנג פון דער רוסישער טראניי; אין טריאומפֿה פון דער געלער גבורה האָבען מיר געזעהען די גרויזאמע האנד פון גערעכטיגקייט, שרייבענדיג מיט פייערדיגע בוכשטאבען אויף ים און יבשה: די טעג פון צאריזמוס זיינען געציילט.

און מיר האָבען דאָ געזעהען און געהערט און בעגריסט נאָך עטוואָס.

יאפאן האָט דאָ אויפֿגעטהאָן פאר ער ווייטער מענשהייט א געוואלטיגע אויפֿהערונגס־ארבייט, וועלכען מיר, אידען, קענען בעסער פון אלע אנדערע ווייסע אָפֿשעצען. וויפֿיעל גוטע מענשען האָבען וויפֿיעל גוטע רייד ארויסגעוואָר־פען, אז מען דארף ניט און מען טאָר ניט מאכען

מישע מאכט פון דרויסען, וועלען ארויסווייזען ניט ווייניגער מוט און קאמפֿה גענען אייגענע אונטערדריקער, גענען די דעספאטישע כוחות פון אינעווייניג.

לאָרד קוראָן האָט ניט לאנג אן עצה געגעבן די ענגלישע לאָרדען, אז זיי זאָלען זיך א מוסר אראפֿנעמען פון די ריכטע יאפאנישע אדעל־לייט, וועלכע האָבען זיך אליין ענטזאגט פון זייערע פאליטישע פריוילעגיעז. און די לעצטע טעג לעזען מיר אין די צייטונגען, אז מאנכע פון די העכסטע יאפאנישע אדעל־לייט ענטזאגען זיך שוין אויך פון זייערע עקאָנאָמישע פריוילעגיעז. מיט אן ענט יאפאנישער ענט־שלאַסענהייט שפרינגען זיי איבער דעם קלאסען־אָברונד און שטעלען זיך, צום גרויסען בעד דויערען פון מיקאדאָ, אין די ריזען פון די אויפֿגעקלערטע ארבייטער מאַסען. צו עס וועט זיך א ביסעל שפעטער אויפֿוכען אין ענגלאַנד אן אנדער לאָרד, וואָס וועט אלץ נאָך ראטשען זיינע חברים א מוסר אראפֿצונעמען זיך פון די אזיאטישע פריינדע — דאָס ווייסען מיר ניט. פאר די רייכע און שטאַלע לאָרדען וועט אָבער דאָן שוין דער מוסר אויסקומען א היבשע ביסעל שרעקליכער.

יאפאן איז א לאַנד פון איבעראשונגען — און ווער ווייס וואָס פאר איבערראשונגען מיר קענען נאָך פון דאָרטען ערווארטען! ביז דער מלחמה, האָט מען דייטשלאַנד געהאַלטען פאר די מעהר ערפֿאָלקאמטע מיליטער־מאכט אין דער וועלט — די איינציגע, וואָס האָט קיין מורא געהאט אפֿילו פאר די מיליטער־מאכט פון צאר. די יאפאנישע מיליטער־לייט האָבען אָבער בעד וויזען, אז זיי האָבען ניט וואָס אראפֿצופאלען גען די דייטשע מיליטער־מאכט. און ווער ווייס, פיליכט איז ניט ווייט די צייט, ווען די יאפאני־שע סאָציאליסטען וועלען צוגלייך קענען בעווייזען, אז זיי האָבען ניט וואָס אראפֿצופאלען גענען די דייטשע סאָציאליסטען, אז זיי קענען אויך אנטקעגענשטעלען דער מיליטער־מאכט פון די יאפאנישע יונקערס און די יאפאנישע ווילהעלמס אן אנדער ארגאניזירטע מאכט, אן איידעלע און א ליכטיגע — די גרויסע קולטור־מאכט פון א פינאמיליאָנענדיגער יאפאנישער סאָציאלי־ע־מאָקראטיע.

דיא מילען פון דער צייט מאָלען זעהר שנעל אין יאפאן.

גלייך, זאָלען ווירקליך אלע מענשען גלייך זיין. זיי האָבען געפאָדערט, אז אונזער רעפובליק, וועלכע שטאָלצירט מיט איהר פרייהייט און מענשענליכע, זאָל ניט פערקלאַפּען איהרע טויערן הארט אונטערן נאָז פון געוויסע עמיר-גראַנטען בלויז פאר זייער ראסע און פארב. און ווער קען דאָ מיטפהילען די יאפאנער אזוי טיעף און אזוי הייס, ווי מיר, אידען!

מיר, אידען, האָבען ניט אין אמעריקא אָפּיציעל קיין שול־פראגע. אין אנדערע לענדער אָבער האָבען מיר איהר יע, דורכגעזאפט מיט די ברענדסטע גייסטיגע ליידען האָבען מיר איהר, און מיר ווייסען גאנץ גענוי דעם טעם דערפון. אונאָפּיציעל האָבען מיר איהר אויף אפילו אין אמעריקא. ווי מיר זאָלען ניט קוקען, צום ביי-שפּיעל, אויף די אטלעטישע קלאַבס, ווען מען קאָזט אהין ניט אריין דעם אידישען סטודענט נור דערפאר, ווייל ער איז א אידישער, טהוט אונז וועה דאָס הארץ. און ביי די אטלעטישע קלאַבס אליין בלייבט דאָס ניט. עס איז א אָפּענע געהיימניס, אז אין פיעלע שולען און קא-לערושעס פיהלען די אידישע שילער אויף טריט און שריט דעם אומגליק פון זייער אידישקייט; זיי פיהלען עס אויף א גאנץ שטילען, אָבער אויף א גאנץ ממשות'דיגען און א גאנץ שמערצליכען אופן.

אָפּיציעל האָבען מיר דאָ אין אמעריקא אויף קיין אימיגראַציאָנס־פראגען ניט; אונאָפּיציעל אָבער האָבען מיר איהר דאָ יע, און נאָך פיעל ערגער, פיעל ערנסטער, פיעל ברענענדער, איי-דער די שול־פראגע. אונז אלעמען האָט אויפגע-רודערט דער נייער אנטראַימיגראַציאָן־געזעץ, ריכטיגער, דער ציגיש־שלעכט פערמאסקריטער אנטראַידישע־אימיגראַציאָן־געזעץ. דיעזער גע-זעץ האָט איצט אויסגעדריקט אויף קאזיאָנע פאר פיער דעם סענטימענט, וואָס האָט אייגענטליך שוין לאנג געהערשט אין לעבען, וואָס האָט שוין לאנג געהערשט אויף עלים איילאנד. מיר ווייסען אלע — און אויך די בעאמטע אויף עלים איי-לאנד ווייסען, אז ווען מען טומעלט דאָ געגען „אונגעווינשטע אימיגראַנטען“, מיינט מען דאָס ניט אזוי די סלאַווען, מיינט מען דאָס ניט אזוי די איטאליענער, נור מען מיינט דאָס הויפטזעכ-ליך די אידען. געגען דער סלאַווישער און אי-טאליענישער אימיגראַציאָן זיינען בלויז די אר-בייטער, די פערבלענדטע, קאנסערוואטיווע אר-

קין אונטערשיעד צווישען ראסען און פארבען. יאפאן האָט אָבער דאָס זעלבע דעמאָנסטריט אויף א גאנץ אנדערן, אויף א מעהר ענטשיעדע-נעם, אויף א מעהר ווירקזאמען אופן. מיט דער דונערטער שפראכע פון פייער און בליי האָט זי ארויסגעבראכט פאר דער וועלט די גרויסע לעה-רע פון מענשליכער גלייכהייט. און אונז, סעמיר-טען, וואָס בלוטען אזוי פיעל פון דיזען אונטער-שיעדמאכען און דיזער אונגלייכהייט, איז דיעזע שפראכע געווען, דיידענדיג אָפּען, גאנץ אנגע-נעהם.

ווען די יאפאנישע געדולד האָט געפלאַצט און די מלחמה האָט אויסגעבראָכען, האָבען פיעלע און שטאָלצע אריער זיך שטארק בעליי-דיגט פון אזא חוצפה פון דיא געלחויטיגע. אפילו אין די פרייע צייטונגען פון דער פרייער אמע-ריקא האָבען געבלינקעט אלערליי וויסענשאפט-ליכע בעווויזע, ווי נידעריג די יאפאנער שטעהען אויפ'ן ליטער פון דער מענשהייט. מען האָט געפאָרשט די יחוס־בריעף פון די יאפאנער און אויסגעפאָרשט, אזויזיינען אפילו ניט קיין פול-בלוטיגע מאנאלען, אז זיי זיינען גאר העלפט אויף העלפט מאלאיער. מען האָט אונטערזוכט די יאפאנישע מוסקולען, מען האָט געוואויגען דעם יאפאנישען מאַרד; מען האָט אפילו גע-מאָסטען די יאפאנישע קישקעס און גענוי אויס-געפונען, אויף וויפיעל אינטשעס זיי זיינען קיר-צער פון די קישקעס פון די אריער.

און מיר, סעמיטען, האָבען דאָ אנדערש ניט געקענט פיהלען — מיר, וואָס זיינען אזוי אויסגעפייניגט פון די זעלבע שטאָלצע אריער און די זעלבע יחוס־בריעף און די זעלבע וויסענשאפט-טען, מיט גרויסער מאָראלישער צופרידענהייט האָבען מיר נאָכגעפאָלגט דאָס פראכטפאלע בילד, ווי אונזער העלד פון היסטאָרישען ראָמאן, דער טיעף פערזאכטעטער מאלאיער, האָט אזוי גרונ-טיג צו גארנישט געמאכט דיעזע אריער — דייע-זען שטאָלץ, דיזע יחוס־בריעף, דיעזע וויסענ-שאפטען.

און אזא העלד פון א היסטאָרישען ראָמאן איז יאפאן געבליבען פאר אונז אויך איצט, ווען דער סכסוך אין סאָפראנציוסקא איז אזוי פא-נאנדערגעשריען געוואָרען און שיער ניט אָנגע-שריען א נייע מלחמה. די יאפאנער האָבען גע-פאָדערט, אז אין אונזער אמעריקאנישער שול, וואו מען לעהרנט, אז אלע מענשען זיינען

בייטער; און די ארבייטער, אפילו די פערבלענדער, די קאנסערוואטיווע ארבייטער, האָבען דאָ אין לאַנד נישט זעהר קיין ברייטע דעה. גענען דער אידישער אימיגראציע אָבער זיינען אלע — סיי די ארבייטער, סיי די קאפיטאליסטען; און דאָרום זיינען דאָס די אידישע אימיגראנטען די ריכטיגע „אונגעוויינטע“. די קאפיטאליסטען, די גרויסע, די איינפלוסרייכע, די אמת'ע הערשער אין לאַנד, די מאַגנאטען פון די אייגענע טראַנספּאָרט, די מאַגנאטען פון די אייגענע טראַנספּאָרט, דארפֿען האָבען די סלאַווישע אימיגראנטען, די ארבייטער אין די מינען, זיי האַרפֿען האָבען די איטאליענישע אימיגראנטען, די ארבייטער ביי די אייגענע טראַנספּאָרט; און זיי וועלען די סלאַווען, די איטאליענער אימער האָבען — צו געזעצליך, צו אויך אונגעזעצליך. אָבער די אידישע אימיגראנטען, די ארבייטער מיט'ן נאָדעל, האַרפֿען זיי נישט האָבען. און זייערע מענטשען, זייערע אַנגעשטעלטע אין ביהודע הייזער פון קאָנגרעס, וועלען דאָרום די אידישע אימיגראציע גערן מפקיר זיין, זיי וועלען איהר גערן צואוואַרפֿען, אלס אַ ביינדעל אונטער'ן טיש פון דער געזעצגעבונג, די אונגעפריעדענע ארבייטער-ברוגער, צו ווייזען זיי, אַז מען זאָרגט זיך דאָך וועגען זיי, אַז מען נעהמט דאָך זייערע אינטערעסען אין אנדער טראַכט.

דאָס קאָנסטאַנטנאָפּוליס, דאָס געהט דאָך אויפ'ן חשבון פון די יסורים פון די אידישע אימיגראנטען — און דאָס איז זעהר ניצליך; די פער-בלענדונג פון ארבייטער-ברוגער, אַז די אימיגראציע איז די אַוואַנסע פון אלעס ביז, איז זעהר ניצליך פאַר'ן קאפיטאליסט. און דער קאפיטאליסט האָט דאָ אויף זיין דיענסט נישט נור די אייגענע אַנגעשטעלטע, די הערען קאָנגרעס-לייט; ער האָט דאָ אויף זיין דיענסט אויך די אַנגעשטעלטע פון די ארבייטער, די אלע אַרבייטער שטדלעך, אַרבייטער-פיהרער און אַרבייטער-פיהרער, וואָס ווערען אויפגעהאלטען אין די קאָרידאָרען פון קאָנגרעס אויפ'ן חשבון פון די ארבייטער. און אזוי געהט עס דורך גלאַט און שטיל יעדע געזעצליכקייט, אזוי ווי יעדע אונגעזעצליכקייט. דער געזעץ, צום ביישפּיל, איז זעהר שטרענג געגען אימיגראנטען-אַרבייטער, וואָס ווערען אויסגעשריעבען אַהער אויף קאָנטראַקטען. פון דעםטועגען ווערען איבער-טראַנספּאָרטירט. אין אמעריקא איטאליענישע

און סלאַווישע קאָנטראַקט-אַרבייטער אין די צעהנדליגע טויזענדער. אלע ווייסע דאָס און שווייגען, און אויך די פּראָפּעסאָנעלע אַרבייטער-שטדלעך ווייסען עס און שווייגען. דער פאַר אָבער וועלען זיי צולייגען אַ האַנד און דורכשטופֿען אַן אַנטי-אידישע-אימיגראַציע-געזעץ. מען האַרט דאָך עפעס ווייזען די אַרבייטער, אַז מען טהוט עפעס, אַז מען לויפֿט נישט אומזיסט אַרום די הינטער-טירען פון די אלע מעכטיגע, און מען ווייזט עס אויפ'ן חשבון פון די אונגלייכע אידישע אימיגראנטען, אָהן בושא און אָהן רחמנות ווייזט מען עס!

און אונז איז האַרם געווען גאַנץ אנגע-נעהם צו דענקען, אַז געלע מענטשען פון ווייטען אַזיען וועלען דאָס זיין, וועלכע וועלען פּלייכט מאַכען די ווייסע אמעריקאנער דורכצופיהרען אין לעבען די כללים פון זייער אייגענער קאָנסטיטוציע — די כללים פון עלעמענטאַרער גע-רעכטיגקייט. אונז וואָלט צוגלייך געווען אנגע-נעהם, ווען די נעגרען, צום ביישפּיל, וואָלטען אויך געהאַט ערגעץ אין אמעריקא ציוויליזירטע כלי משחית און ציוויליזירטע מענטשען, וואָס זאָג לען די כלי משחית קענען בענוצען. דאָן וואָלט מען שוין לאַנג די ווייסע אמעריקאנער אויסגע-פונען, אַז נעגער-שולען און נעגער-קאָנסטיטוציען גענען גייסט פון זייער אייגענער קאָנסטיטוציע, אַז נעהמען אַ לעבעדיגען מענטשען און אויסשמי-רען איהם מיט פּעך און אַנציענדען, איז געגען אלע רעגעלן אפילו פון 20טען יאָרהונדערט און נישט נור פון 20טען יאָרהונדערט. די נעגרען, לייט דער, בעזיצען נישט אַזעלכע מיטלען פון אויפקלע-רונג; די יאפּאָנער אָבער בעזיצען זיי יע.

און אונז איז אויך געווען גאַנץ אנגענעהם צו הערען, מיט וואָס פאַר אַ טאָן די אמעריקא-נישע דזשינגאָס אפילו האָבען וועגען דיעזע יא-פּאנישע מיטלען גערעדט. די אלע וויסענשאַפֿט-ליכע חקירות וועגען די יאפּאנישע רייז-קייט קעם און די אַרישע אַקסעפּלייט-קייטעס זיין נען אין גאַנצען פערשוואַנדען. גאַנץ אנדערש, געדענקען מיר, האָבען די זעלבע דזשינגאָס גע-רעדט מיט אַ יאָהר 10 צוריק, וועגען די עכטע אַריער, אייראָפּיער און קריסטען — די שפּאַניער, דער געלער אזאטישער האַלב-מאַגאַל-האַלב-מאַלאַיער, מיט זיין ענטוויקעלטער אינ-דוסטריע און זיין אונגעהויערע געזעצדיענסט, האָט אַרויסגערופֿען נישט אין ערך מעהר פאַרויכ-

דאָס קאָנסטאַנטנאָפּוליס, דאָס געהט דאָך אויפ'ן חשבון פון די יסורים פון די אידישע אימיגראנטען — און דאָס איז זעהר ניצליך; די פער-בלענדונג פון ארבייטער-ברוגער, אַז די אימיגראציע איז די אַוואַנסע פון אלעס ביז, איז זעהר ניצליך פאַר'ן קאפיטאליסט. און דער קאפיטאליסט האָט דאָ אויף זיין דיענסט נישט נור די אייגענע אַנגעשטעלטע, די הערען קאָנגרעס-לייט; ער האָט דאָ אויף זיין דיענסט אויך די אַנגעשטעלטע פון די ארבייטער, די אלע אַרבייטער שטדלעך, אַרבייטער-פיהרער און אַרבייטער-פיהרער, וואָס ווערען אויפגעהאלטען אין די קאָרידאָרען פון קאָנגרעס אויפ'ן חשבון פון די ארבייטער. און אזוי געהט עס דורך גלאַט און שטיל יעדע געזעצליכקייט, אזוי ווי יעדע אונגעזעצליכקייט. דער געזעץ, צום ביישפּיל, איז זעהר שטרענג געגען אימיגראנטען-אַרבייטער, וואָס ווערען אויסגעשריעבען אַהער אויף קאָנטראַקטען. פון דעםטועגען ווערען איבער-טראַנספּאָרטירט. אין אמעריקא איטאליענישע

בייטער-פאָלק, וואָס פאָהרט אין אנדערע לענדער זוכען ברויט און ניט העכערע אינטערעסען פון רויב-פאָליטיק, וואָס פאָהרט אין אנדערע לענדער זוכען בעסערע לעבענסבעדינגונגען, א העכערען ארבייטס-לויז, און ניט אימפעריאליסטישע אויסזיכטען, און ניט אן אימפעריאליסטישען פערדייאונגס-פראָצעס. די גזרה אין אמעריקא, ערקלערט מען אין די פראָטעסטען, וועט פערערגערען די לעבענסבעדינגונגען, וועט ארונטער-רייסען דעם ארבייטס-לויז, וועט אָפּנעמען א שטיק פון ארבייטער'ס ברויט אויך אין אלע אנדערע פונקטען פון דער יאפאנישער אימיגרא-ציע. דיזע גזרה, ווייזט מען אָן, וועט די יאפאנישע ארבייטער-אימיגראנטען איבערגעבען דורכאויס, אין די פיליפינען און האוואי, אפילו אין מאנרזשוריא און קאָרעא, אלס האָפּנונגס-לאָזע יסקלאָפּען, אין די הענד פון אלערליי עקס-פּלאַטאָטאָרס און בלוטזיגערס.

און עס ווילט זיך אונז האָפּען, אז דער סכסוך מיט יאפאן איז נאָך ניט געסעטעלט, אז דער יאפאן פונדי ארבייטער וועט זיך ארויסצייגען מעכטיגער איידער דער יאפאן פון מיקאדא, איידער דער יאפאן פון די קאפיטאליסטען.

דיא סאן פראנציסקער האָבען נאָכגעגעבען אין דער שול-פראגע און דיא יאפאנישע רעגירונג האָט נאָכגעגעבען אין דער אימיגראציע-פראגע! די עטליכע צעהנדיג יאפאנישע קינדער אין סאן פראנציסקא, צוליבע וועלכע דער גאנצער סכסוך האָט זיך אָנגעפאנגען, וועלען צוריק אריינגענומען ווערען אין די אלגעמיינע שולען. דערהפאר האָט מען די סאן-פראנציסקער אויפגע-אָפּפערט די גאנצע צוקינפטיגע אימיגראציע פון די יאפאנישע ארבייטער. דאָס איז געווען דער פרייז, וואָס דער אָפיציעלער יאפאן האָט מיט אַזא גרינגען הארצען בעצאָהלט. נאָך וויר-ניג, אויך די אָפיציעלע אמעריקא האָט דאָ גע-מוזט בעצאָהלען א פרייז, און זי האָט צוגלייך מיט אַזא גרינגען הארצען דעם פרייז בעצאָהלט — א גרויסען טהייל פון דער צוקינפטיגער אידישער אימיגראציע. דוכט זיך, וואָס האָט עס פאר א שייכות? אזוי איז שוין אָבער אויסגע-קומען. אז מען האקט דעם וואָרד, פליהען שפער נער, און וואו זיינען אידען ניט קיין שפעטער? דער קאנגרעס האָט זיך שוין געהאַלטען ביים פערמאכען, ווען די סאן-פראנציסקער זיינען בער-שטאנען, אז מען זאָל דעם געזעצן געגען די יא-

טיגקייט, ניט אין ערך מעהר דרך ארץ, איידער דער הויך-עדעלער שפאנישער דאָן, מיט זיין רא-מאנטישער קבצנות און זיין קולט פון דער היי-ליגער יונגפרוי. אונזערע דזשינגאס זיינען שוין איצט גענוג אויפגעקלערט צו פערשטעהן, אז אן אמעריקאנער דואי, טרעפענדיג זיך ארום מא-ניא מיט יאפאנער, וואָלט שוין אזוי פיקס און פערטיג ניט ערוואָרבען זיך דעם לאָרבער-קראנץ פון א העלד, ווי ער האָט עס ערוואָרבען א מאָל ביי די יורשים פון פעהריאנאד און ציזאבעלא.

* * *

דער סכסוך מיט יאפאן איז שוין איצט געסעטעלט. די סאן-פראנציסקער, הייסט עס, האָבען נאָכגעגעבען אין דער שול-פראגע און יאפאן האָט נאָכגעגעבען אין דער אימיגרא-ציע-פראגע. עס איז אָבער פאראן צוויי יאפאנס — א יאפאן פון מיקאדא און א יאפאן פון פאָלק, א יאפאן פון קאפיטאליסטען און א יאפאן פון ארבייטער. פרעגט זיך, מיט וועלכען יאפאן האָט מען עס געסעטעלט? וועלכער יאפאן האָט עס נאָכגעגעבען?

דער סכסוך מיט יאפאן איז געסעטעלט. די יאפאנישע רעגירונג, לאָזט זיך אויס, האָט גאָר ניט דאָנגען, אז אמעריקא זאָל זיך צושלי-סען פאר די יאפאנישע ארבייטער. די יאפאני-שע רעגירונג האָט אויסזיכטען צו עראָבערן ווען-עס-איז די פיליפינען און האוואי אינזלען, זי דארף נאָך אויך פערדייען די שוין עראָבערטע קאָרעא און מאנרזשוריא; און זי וויל דאָרום האָ-בען וואָס מעהר יאפאנער אין קאָרעא און מאנ-דזשוריען, אין די פיליפינען און האוואי, און ניט אין די פעהריאניגטע שטאטען; די יאפאנישע רעגירונג וויל גאָר ניט ליידען די אימיגראציע פון די יאפאנישע ארבייטער מאסען אין די פער-איניגטע שטאטען, וואו זיי געהען אין גאנצען פערלאָרען פאר די העכערע אינטערעסען פון איהר פאָליטיק. דאָס איז גאנץ פערשטענדליך. די פראגע איז אָבער, וואָס דענקען וועגען דעם די יאפאנישע אימיגראנטען? ווי וועלען דאָס אויפ-נעהמען די יאפאנישע ארבייטער?

דער סכסוך מיט יאפאן איז געסעטעלט. און אין פיעלע שטעט פון יאפאן און די שכנות-דיגע לענדער הערען זיך פראָטעסטען נאָך פראָ-טעסטען, מען האָלט אָפּ מאסענפערזאמלונגען, מען דעפּעשירט אין טאָקיאָ ענערגישע רעזאָליר-ציען. עס איז אונזערעדיג דאָס אר-

וועט ענדליך און ווירקליך זיך דורכדרינגען, אז ווייסע, ברוינע, שוואַרצע, געלע — מענטשען זיינען אלל' די זעלבע.

און עס ווילט זיך אונז האָפּען, אז די אמע-ריקאנישע ארבייטער וועלען ניט זיין די לעצטע צווישען די אמעריקאנישע בירגער מיט דיעזער וואהרהייט זיך דורכדרינגען, אז די ארבייטער בעוועגונג, וואָס איז אין אלע לענדער די בעזער-גונג פון פאָרטשריט און פערברידערונג, וועט דאָ אין אמעריקא ניט ווערען די בעוועגונג פון רעאקציע און האסען-האס.

די פראָפעסיאָנעלע ארבייטער דעמאָנאָגען סטראשען די אמעריקאנישע ארבייטער מיט א געלער געפאָהר — מיט יאפאנישע קוליס, מיט א פערפלייצונג פון ביליגע יאפאנישע ארבייטער. אזוי אויך אין צייט פון דער מלחמה האָבען די פריינדע פון צאר געסטראשעט דער ציוויליזיר-טער וועלט מיט א געלער געפאָהר — מיט יא-פאנישע עראָבערער, מיט א פערפלייצונג פון זיענריכע יאפאנישע באַרבאָדען. די ציווילי-זירטע וועלט האָט אָבער פערשטאנען, אז די ריכ-טיגע געפאָהר איז פאר איהר ניט א געלע, נור א ווייסע געפאָהר — די געפאָהר פון דעם ווייסען צאר. און די אמעריקאנישע ארבייטער, האָפען מיר, וועלען אויך ענדליך פערשטיין, אז די ריכ-טיגע געפאָהר איז פאר זיי ניט א געלע, נור א ווייסע געפאָהר — די געפאָהר פון זייערע ווייסע פיהרער און פעהיהרער.

די פראָפעסיאָנעלע ארבייטער דעמאָנאָגען אין סאן פראנציסקא פערזיכערען, אז מיט זיי-ערע פערפאָלגונגען געגען די יאפאנער זיינען זיי בלויז אויסען די טובה פון די אָרגאניזירטע ארבייטער, ווייל די יאפאנער זיינען קוליס, ווייל די יאפאנער ארבייטער פאר א הונגער-לויף. פון דעסוועגען בעוואָרענט מען זיך אין סאן פראנ-ציסקא מיט ספעציעלע געזעצע, אז דיזע קוליס זאָלען ניט אריינכאָפען אין זייערע הענד די רעלעסטייט פון שטאָדט. קוליס און רעלע-עסטייטיקעס! דאָס איז שוין א רעכטע ביסעל צו האמאָנטע. דאָס זעלבע אויך די פראָפעסיאָ-נעלע ארבייטער דעמאָנאָגען אין וואשינגטאָן פערזיכערען, אז מיט זייער אַנטי-אימפּיריאָליז-שתדלנות זיינען זיי בלויז אויסען די טובה פון די אָרגאניזירטע ארבייטער, ווייל די אונטערשטע אימפּיריאָנטען פון די ניט ציוויליזירטע לענדער זיינען די געפעהרליכסטע קאָנקורענטען אויפ'ן

פאָנער גלייך אויף דער הייסער מינוט דורכפיהר-רען. האָבען רוזוועלט און זיינע דיפלאָמאטען זיך אן עצה געגעבען: מען האָט אויפגעטוישעט דעם אלטען דרעמלענדען אַנטי-אימפּיריאָליז-ביל, וואָס איז געצילעוועט הייפּטזעבליך געגען אירען, דעם פונקט געגען יאפאנער האָט מען צו-געגעבען אלס אמענדמענט, און מען האָט זיי בירדען, דעם ביל און דעם אמענדמענט, אין גרויס היילעניש א מינוט פאר ליכטבענטשען דורכ'ן קאָנגרעס דורכגעשטופט. אין אזוי איז דער מסחר פארטיג געוואָרען — מען האָט אפ-געגעבען דיא גאנצע צוקינפטיגע יאפאנישע אר-מיגראציע, אזוי אויך א גרויסע טהייל פון דער צוקינפטיגער אידישער אימיגראציע, און מען האָט דערפאר איינגעהאנדעלט עטליכע צעהנדליג פלעצער אין די סאן-פראנציסקע שטילען.

און עס ווילט זיך אונז האָפּען, אז דער מסחר איז נאָך ניט פארטיג. וואָס דער אָפּ-ציעלער יאפאן האָט ניט געקענט און ניט גע-וואָלט אויספיהרען, וועט דער אַנטי-ציעלער יאפאן פיעלייכט קענען און וועלען אויספיהרען; פאר די פלעצער אין די פרייע אמעריקאנישע פאָלקס-שולען וועט מען אויפהערען צו פאָדע-רען אזוי משונה/דיג און צו בעקומען אזוי נאָכ-געביג פרייזען; ביי די טויערען פון אמעריקא, ביי די טויערען פון אונזער גרויסע רעפובליק, וועט מען אויפהערען צו מאַכען אן אונטערשיעד צווישען מענטשען מיט רומע אויגען און מענטשען מיט מאַנדעל אויגען, צווישען מענטשען מיט א ווייסער הויט א פינסטערער פאָרט-ארטור פון איינגעפונ-דעוועטע אבערגלויבעריי וואָלט דאָ געשטירצט געוואָרען; א ליכטיגער זיעג פון פאָרטשריט וואָלט עס געווען, וואָס וואָלט אָפּגעלויכטען פון איין זייט אמעריקא, פון די ברעגען פון שטילען אָקעאַן, ביז דער צווייטער זייט אמעריקא, ביז די ברעגען פון אַטלאַנטישען אָקעאַן. אין דעם טאָג, ווען אויף איין זייט אמעריקא וועט מען אויפ-הערען צו מאַכען אן אונטערשיעד צווישען רונדע אויגען און מאַנדעל-אויגען, צווישען א ווייסער הויט און א געלער הויט, וועט מען אויף דער צווייטער זייט אמעריקא אויך מוזען אויפהערען צו מאַכען אן אונטערשיעד צווישען א גו'אישען פנים און א אידישען פנים. א גרויסער טאָג וועט דאָס זיין, ווען ניט נור די מאַהאליסטען און די ביכער, ווען אויך דאָס לעבעדיגע לעבען

בלוט גראדע פון דיזע בלוט־ארעמע. די היגע צוויי מיליאָן אָרגאניזירטע טריירי־וניאָניסטען מעגן זיכער זיין, אז צוויי מיליאָן אָרגאניזירטע ארבייטער־בירגער פון דיזע שוואַכע אין קער־פער און שטארקע אין קאמפף וואָלטען דאָ אין לאַנד אַ מאַיער־העיוואוד דראַמא אַבאָלוט אונ־מעגליך געמאכט.

* * *

עס איז געווען אַ מאָל אַ צייט, ווען די אר־בייטער פלעגן בעטראכטען אלס דע־שונאים די ניי־ערהפונדענע מאַשינען; און מען פלעגט דיזע דע־שונאים אין די פאבריקען ניט צולאָזען, מען פלעגט זיי צוברעכען און פערניכטען. דיזע צייט איז אָבער אַוועק, דיזע ווילדע מעשים זיירן איצט מעשים פון דער פעהגאנגענהייט. די ארבייטער האָבען זיך שוין לאַנג איבערצייגט, אז דער נאנג פון דער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג קען ניט און דאָרף ניט אָבערשטעלט ווערען; זיי האָבען שוין לאַנג אויסגעפונען, אז ניט געגען דעם שטאָהל פון דער מאַשינע, נור געגען דעם קאפיטאַליסט, וואָס נוצט אויס געגען זיי דיזען שטאָהל, דאָרף זייער קאמפף אָנגעווענדעט ווערען.

עס זיינען פאַראַן נאָך ביי אונז פיעלע יחסנים־ארבייטער, וואָס בעטראכטען די גרויסע ארבייטער־מאַסען אלס דעם שונאים; עס זיינען פאַראַן נאָך ביי אונז פיעלע יוגנאָס, וואָס זוכען אָפּצוונדערען זיך פון די גרויסע ארבייטער־מאַסען מיט אַוואַנד פון הויכע אינטעריסגעלד, צו בעשיצען זיך פון זיי מיט אַ פעסטונג פון פער־שיעדענע סטאַטוטען. מיר גלויבען אָבער, אז דיזע ווילדע מעשים וועלען אין גיכען ווערען מעשים פון דער פעהגאנגענהייט. דיזע ארבייטער, דיזע יוגנאָס וועלען זיך מוזען איבערצייגן, אז אזעלכע צעכען־ווענדען און צעכען־פעסטונגן גען אויף אונזער פרייען שטראַמיגען ארבייטער מאַרק קענען ניט און דאָרפן ניט געדיהען; זיי וועלען מוזען אויסגעפינען, אז ניט געגען דער ארבייטס־קראַפט פון אַ געוויסען סאָרט ארבייטער, נור געגען דעם קאפיטאַליסט, וואָס נוצט אויס געגען זיי דיזע ארבייטס־קראַפט, דאָרף זייער קאמפף אָנגעווענדעט ווערען.

דאָס זעלבע, גלויבען מיר, וועט אין גיכען ווערען אַ מעשה פון דער פעהגאנגענהייט אויך די ווילדע פערשווערונג פון די אמעריקאנישע ארבייטער געגען די מענשען־מאַסען, וואָס זוכען

ארבייטער־מאַרק. פונדעסטוועגן האָט מען דעם פונקט געגען אימיגראַנטען, וואָס קענען ניט שרייבן בען און לעזען, פון אַנטי־אימיגראַציע־בילל אָהן צערמאַניעס אַרויסגעוואָרפן; עס איז אָבער גאַנץ פֿיין און גאַנץ שטייל דורכגעגאַנגען דער פונקט געגען אימיגראַנטען, וואָס זעהען אויס צו זיין קערפערליך שוואַך. קערפערליך שוואַכע און די געפעהרליכסטע קאָנקורענטען אויפ'ן ארבייטער־מאַרק! דאָס איז שוין אויך אַ רעכטע ביסעל צו האַמאָנטען.

אַ סאָציאַליסטישע בעוועגונג אין יאפּאַן — דיזער מערקווירדיגער פאַקט פאַטשט אין פנים אלע פערבלענדער און בעטריגער, וואָס קומען כלומרשט אין נאָמען פון ארבייטער אינטערעסען אויפצוהעצען האַסען־האַס. די אָפיציעלע ציוויר־ליזאַציען האָט אַנערקענט די אָפיציעלע יאפּאַן צולייב זיינע טאָרפערען, און די אויפגעקלעהרטע ארבייטער־וועלט אַנערקענט דעם ארבייטער־יאפּאַן צולייב זיינע סאָציאַליסטען. דער פראָלע־טאַריאט פון יאפּאַן טרעט אַריין אַ פולכערעכ־טיגער מיטגליד אין דער מיטשטח פון די פראָלע־טאַריער פון די פעלקער. און די לעגיאָנען, וואָס האָבען געוואָלט אַרויסווייזען אזוי פיעל זעלבסט־אויפּאַפערונג אויף די שלאַכט־פּעלדער פון מאַטשוסוריא, וועלען זיכער זיין ניט פון די לעצטע לעגיאָנען אין יענעם שלאַכט, וואו די גאַנצע וועלט איז דאָס שלאַכט־פּעלדער — אין דעם גרוי־סען שלאַכט צווישען ארבייט און קאפיטאַל. זיי וועלען זיך דאָ אויסצייכענען, אַם ווייניגסטען, ניט ערגער פון מאַנכע פון די ערשטע און די חשוב'סטע טריירי־וניאָנס פון אמעריקא; אויף אַ סימפּאַטיע־סטריק, לאָמיר דיינקען, וועלען זיי מסתמא אַרויסגעהן פיעל שנעלער.

און די גרויסע רעוואָלוציען אין רוסלאַנד פאַטשט אין פנים אַריין אלע פערבלענדער און בעטריגענער, וואָס קומען ווידער כלומרשט אין נאָמען פון ארבייטער אינטערעסען צו צושליסען אמעריקא פאַר אַ גרויסען הייל פון אונזער אי־דישער אימיגראַציען. די זעלבע קערפערליך־שוואַכע, געגען וועלכע עס בעווארענט זיך איצט דער נייער אַנטי־אימיגראַציע־געזעץ, קעמפּען אין רוסלאַנד אין די ערשטע רייהען פון דער העלדישער בעפרייאונגס־האַמע. און די אמע־ריקאנישע ארבייטער־בעוועגונג מיט אלע איהרע בייזבאָל שפיעלער וואָלט בשום אופן ניט פער־לאָרען, ווען זי וואָלט צוגעקראַגען וואָס מעהר

שוואַכע", וואָס זיינען פאר'ן קאפיטאַליסט סיי ווי סיי קיין סחורה ניט; מען האָט די ארבייטער געגעבען צו ווערענען זיך בלויז מיט די צוריקגע-שיקטע „פאָליטיש און רעליגיעזע פערפאָלגטע", וואָס לויפֿען פון די רוסישע טוהמעס, וואָס לוי-פען פון די רוסישע שחיטות. און איידער עס האָט זיך נאָך אָפגעטריקענט די טינט, מיט וועל-כען עס איז פערצייכענט געוואָרען דיעזער גלאָר-רייכער זיעג פון דער ארבייטער-קלאַסע, האָט פרעזידענט רוזוועלט א נעהם געטהאָן זיך, בכבודו ובעצמו א נעהם געטהאָן זיך און האָט אָנגעדריגט ערלויבט די איינצעלנע שטאַטען אויסצושרייבען אויף זייער נאָמען פאר די קאפיטאַליסטען קאנטראַקט-ארבייטער אין אַנגלע, אויפצונעהמען פון אַרבע פינות עולם די קוליס כאָטש אין די צעהנדליגע, כאָטש אין די הונדערטע טויזענדער.

און אזוי איז די פריהעריגע אונגעזעצליכ-קייט געוואָרען א געזעץ; וואָס מען פלעגט פריהער טהאָן בלומרשט בשתיקה, וועט מען איצט טהאָן פּהאנק און פריי; מען וועט עס טהאָן אויף א גרויסען אופן. מיט איין פערדער-שטריך פון אונזער אַלמעכטיגען איז אָפגעהאַקט געוואָרען די אלע דראַמען, וועלכע די פראַפעסיאָ-נעלע ארבייטער שטעלנדיג האָבען אזוי וואָהנאָס אין פערלויף פון פיעלע יאָהרען געלייגט און אויפגעהאַלטען.

אמת, דיעזע קאנטראַקט-ארבייטער האָר-פען זיין ווייסע, דיעזע קוליס-שקלאַפֿעריי דאַרף זיין א ווייסע. לאָמיר אָבער אין טעות ניט לע-בען: סיציליען, קאַלאַריא און די פערשידענע געגענדען פון עסטרייך קענען דערווילע צושטע-לען פאר די אמעריקאנישע קאפיטאַליסטען גע-נוג פּעקטאָריפֿלייש, אייזענבאָהן-פֿלייש, מינען-פֿלייש; מיט דער אָפֿיציעלער געלער וועלט, וויע-דער, איז מען פאָרלויפֿיג מושווה געוואָרען; ווען אָבער עקאָנאָמישע אָדער פאָליטישע אומשטענ-דען וועלען דריטענד פאָדערען דעם פרייען צו-טריט פון די געלע, דאן מעגען מיר זיכער זיין, אז די געלע וועלען אין אמעריקא פּהאנק און פריי אריינגעלאָזען ווערען — אפילו די געלע קאָנ-טראַקט-ארבייטער, די געלע קוליס. פאר די אר-בייטער וועט מען האָן מסתמא אויסזוכען עט-וואָס אנדערש צום ווערענען זיך. שוין איצט אפילו פיהלט זיך דאָ און דאָרטען אין דער קאפיטאַ-ליסטישער פרעסע דיעזער פאָרגעשמאַק; שוין

אויף אונזערע ווייטע כרעגען ברויט און פריי-הייט. די אמעריקאנישע ארבייטער וועלען זיך מווען איבערהייגען, אז דער וואַנדערונגס-שטראָם פון דער אַלטער אין דער נייער וועלט קען ניט און האָרף ניט אָבערשטעלט ווערען; זיי וועלען מווען אויסגעפינען, אז ניט געגען דער אימיגראַציע פון א געוויסע האַסע, נור געגען דעם קאפיטאַליסט, וואָס ניצט אויס געגען זיי דיעזע אימיגראַציע, האָרף זייער קאַמפּף אָנגע-ווענדעט ווערען.

אמעריקא איז גרויס און ברויט און פול מיט נאַטירליכע רייכטומער, וועלכע דורשטען נאָך הענד. זי האָט פלאַץ גענוג — איבער גענוג פאר פיעל מעהר אימיגראַנטען, איידער די אַלטע וועלט בעוויליגט איהר. און די ארבייטער ווע-לען מווען אויפגעבען דעם אונזיניגען קאַמפּף גע-נען די אימיגראַנטען, אזוי ווי זייערע עלטער-זיידעס האָבען געמוזט אויפגעבען דעם אונזיניג-גען קאַמפּף געגען די מאַשינען. די ענטוויקלונג פון לאַנד פאָדערט די אימיגראַנטען, אזוי ווי די ענטוויקלונג פון אינדוסטריע פאָדערט די מאַשי-נען. די אומגעלומפערטע אימיגראַציע-סטאַ-טוטען קענען קיין קיום ניט האָבען ביי די טויערן פון אונזער לאַנד, אזוי ווי די אומגעלומ-פערטע יוניאָן-סטאַטוטען קענען קיין קיום ניט האָבען ביי די טויערן פון אונזערע פאַבריקען. צו פאָדערען ביי דעם איינוואַנדערער א צענט פון א ווייסער הויט, א צענט פון א בלוטפולער באַק, צו פאָדערען עס אין נאָמען פון סאָציאַלער גע-רעכטיגקייט — דאָס איז פערברעכערישדום, אזוי ווי צו פלאַדיען דורך הויכע איינטריטס-געלד און עהנליכע יוניאָן-סטאַטוטען סוועטינג ארבייטער און סקעבס אין נאָמען פון טרייד-יוני-ניזמוס, אזוי ווי צו פערניכטען די מאַשינען אין נאָמען פון קירצערע ארבייטס שטונדען.

ווי לאַנג און ווי שטאַרק מען האָט זיך דאָס די לעצטע צייט משהל געווען וועגען נייע אנ-טי אימיגראַציע געזעצע! און נאָך דעם גאַנצען שפיעל אין זשמורקעס, וואָס די לייבאַר-פייקערס און די פאָליטישענס האָבען אָפגעשפיעלט, און נאָך דעם ווי די עטליכע צעהנדליג יאפאנישע קינדער, וואָס מען האָט אויסגעשלאָסען פון די סאָפּרהאַנציוסקער שולען, האָבען דאָ אזוי אונ-ערוואַרטעט און אזוי ענטישענען ארויסגעהאָל-פען, האָט מען די ארבייטער געגעבען צו ווערענען זיך בלויז מיט די צוריקגעשיקטע „קערפערליך

גרענע פון געהעכטיגקייט און סאָלידאריטעט. דער סאָציאליזמוס, אזוי ווי די זון, הויבט אָן צו שיינען פאר אלע פעלקער פון אלע לענדער. און מיר זעהען ניט איין, ווארום זאָלען גראדע יענע קינדער פון די פעלקער — יענע, וואָס האָבען די ענטשלאָסענהייט צו לאָזען זיך איבער גרויסע ים'ען און קומען נאָך אמעריקא, ווייניגער פייג זיין דורכצודרינגען זיך מיט די זעלבע ארבייטער בערגעפּע פון גערעכטיגקייט אין סאָלידאריטעט?

מיט ערשטוינגע הערען מיר די לעצטע צייט וועגען א סאָציאליסטישער בעוועגונג אין טירקיי, וועגען א סאָציאליסטישער בעוועגונג אין כינא. מיט בעוואונדערונג הערען מיר, ווי דער ווילדער פויער אין רוסלאנד, ווי דער ווילדער טאָטער אויף קאווקאז, טראָטן דעם מורא'דיגען דרוק פון אלע מחנות מלאכי חבלה פון צאר, האָבען דורכגעשטופט אויף זייערע פלייצעס אין רוסישען פארלאמענט מעהר סאָציאליסטען, איידער די הויך קולטורעלע דייטשען אָדער די הויך קולטורעלע פראנצויזען אין זייערע פארלאמענטען. צור זעלבער צייט הערען מיר פון האמבורג, ווי עס טראָגען זיך אהין שיפען נאָך שיפען אָנגעלאָדענע מיט ענגלישע ארבייטער, מיט עכטע אנגלאָזאקסישע ארבייטער, צו ברעכען דעם גרויסען סטרייק, וואָס געהט אָן זייט א לענגערע צייט צווישען די האמבורגער האפען-ארבייטער. און מיר זעהען ניט איין, ווארום זאָל יעדער רוסע, יענער טאָטער, יענער טירק, יענער כינעזער, וואָס קען זיך ערהויבען פון זיין ווילד-הייט ביז סאָציאליזמוס, האָבען ווייניגער זכות אין די אויגען פון די אמעריקאנישע ארבייטער, איידער, צום ביישפּיעל, יענער אנגלאָזאקס, וואָס קען פאָהרען צוברעכען א סטרייק אין האמבורג, אזוי ווי ער קען פאָהרען צוברעכען א סטרייק אין ניו יארק אָדער סאן פראנציסקא? מיר ריידען דאָ ניט בלויז פון דעם שטאַנד-פונקט פון יושר און מענשליכקייט; מיר ריידען דאָ אויך און הויפטזעכליך פון דעם שטאַנד-פונקט פון די נאָהענטסטע ארבייטער אינטערעסען. וואָס גרעסער עס וועט דאָ זיין אין לאנד די צאָהל פון די ארבייטער, וואָס בעסער זיי וועלען זיין אָרגאניזירט, אלץ גרעסער וועט דאָ זיין זייער מאכט, אלץ בעסער וועלען זיי קענען אָנפיהרען זייער שווערע קאמפּע געגען דעם מעכטיג-אָרגאניזירטען קאפיטאַל. און אויב דער יא-

איצט הערען מיר אָפּט דאָ און דאָרטען די קאפיטאַליסטישע סירענע זינגענדיג וועגען פרייהייט און גלייכהייט, אז מען טאָר ניט מאכען קיין אונטערשייד צווישען די ווייסע קוליס און די געלע קוליס.

דער קאפיטאַליסט מוז האָבען די אימיגראנטען, און ער וועט זיי אימער האָבען — צו אונז געזעצלעך, צו געזעצליך, צו די ארבייטער וועלען דאָס ווינשען, צו די ארבייטער וועלען דאָס ניט ווינשען. דער קאפיטאַליסט מוז אָבער האָבען אויך די פערבלענדעניש פון די ארבייטער, אין עס ווילט זיך אונז האָפען, אז ניט אימער וועט ער איהר האָבען, דיעזע פערבלענדעניש. די ארבייטער וועלען זיך אויסטשוכען פון דיעזע גלאָררייכע זיענע און דיעזע ווערגענישען, פון דיעזע דראָטען-לייגעניש און דיעזע דראָטען-האַקעניש. עס וועט פערשווינדען דער בייזער וואָל-קען פון דעם הימעל פון אונזער ארבייטער-בעוועגונג. עס וועט ארויסגעקלאפט ווערען פון די הענד פון די אָפּענע און פערמאססירטע קאפיטאַליסטישע משרתים איינער פון די שטארקסטע מיטלען אָפּצוציהען אָן א זייט דעם ארבייטער'ס כוחות און אויפמערקזאמקייט, צו פערדונקלען דעם ארבייטער'ס בעוואוסטזיין און צו פערשטאַפען זיין מאָראלישען געפיהל. דעם קאפיטאַליסטישען היפאָקריטיזם וועט פערשפּאַרט זיין דער כבוד צו פערטהייריגען געגען אונזער אָרגאניזירטען פראָלעמאריאט די כללים פון פרייהייט און גלייכהייט.

מיר וואָלטען ניט געגלויבט אין ענדליכען טריאומפּע פון דער ארבייטער-קלאַסע, ווען מיר וואָלטען אנדערש געגלויבט.

* * *

מיר האָבען פריהער אלץ גערעדט וועגען די יאפאנער און די איידען. די יאפאנער אָדער די איידען זיינען דאָ אָבער קיין אויסנאָהמע ניט. אָהן איבערטרייבונג קען מען זאָגען, מעהר אָדער ווייניגער, דאָס זעלבע וועגען אלע מענשען-קינדער — פון די מזרח-לענדער, אזוי ווי פון די מערב-לענדער, פון די צפון-לענדער, אזוי ווי פון די דרום-לענדער. אין אלע וועלט-טהיילען דרינגט איצט דורך ניט נור די קאפיטאַליסטישע ציוויליזאציען מיט איהר כריסטענטום, מיט איהר אָפּיום און איהרע הארמאטען; אין אלע וועלט-טהיילען דרינגט איצט דורך אויך די ארבייטער ציוויליזאציען מיט איהרע הויכע בע-

פאנער, דער איד, דער סלאווע, דער איטאליע-נער, אפילו אויך דער כינעזער — אויב זיי זיינען ווירקליך בערייט צו ארבייטען פאר ביליג, אויב זיי זיינען ווירקליך בערייט צו סקעבען, דאן איז עס די שולד פון די אמעריקאנישע ארבייטער נופא.

דער קאפיטאליסט וויל זעהר האבען די פרעמדע און ביליגע אימיגראנטען, און ער וועט זיי אימער האבען. די אמעריקאנישע ארבייטער אבער דארפן זעהן, אז דיעזע פרעמדע זאלען ווערען נאָהענטע, אז דיעזע ביליגע זאָלען ווערען טהיידע.

די פרעמדע, אויב נור זיי זיינען ניט פער-שטויסען, אויב נור זיי זיינען אָרגאניזירט, האָר-בען זיך אימער דאָ אין לאַנד אַרויסגעצויגט ניט ווייניגער קאמפּפּסעסע, ניט ווייניגער אפּפּער-וויליג, ניט ווייניגער טריי די ארבייטער אינטער-רעסען, אידער די אלטגעזעסענע. און די כוחות און די געלט, וואָס די אמעריקאנישע ארבייטער לייגען אוועק דיעזע פרעמדע אהער ניט אריינצו-לאָזען, וואָלטען זיי בעסער אוועקגעלייגט דיעזע פרעמדע דאָ צו אָרגאניזירען. אידער אויפצו-האַלטען אין די קאָרידאָרען פון די געזעצנבער די אלע אָפּענע און געהוימע שטרלינג, די אלע פאָליטישע הינטערמחירען-קריכער, וואָלטען זיי בעסער אויפגעהאַלטען אין די קוואַרטאַלען פון די אימיגראַנטען וואָס מעהר גוטע אַניטאַטאָרען, וואָס מעהר פייהיגע אָרגאניזאַטאָרען. אידער אָנצונעהמען שריטע געגען די געלע קוליס, וואָס געפינען זיך נאָך אויף דעם אַנדער זייט ים, וואָל-טען זיי בעסער אָנענומען שריטע אי געגען די געלע, אי געגען די ווייסע קוליס, וואָס געפינען זיך ביי זיי אונטערן נאָז — כאַטש געגען דער עכ-טער פאַרצייטיגער שקלאַפּעריי, וואָס געהט אָן אויף אזא שוידערהאַפטען אופן אין די זידליכע שטאַטען. זיי האָבען געהאַרבט זיך נעהמען די מיה און זעהן, אז די קוליס, סיי די געלע, סיי די ווייסע, זאָלען אויפהערען צו זיין קוליס, אז זיי זאָלען ווערען פרייע, פולבערעכטיגטע, מוטהיגע ארבייטער-קעמפּפּער.

דאָס איז דער שטאַנדפּונקט פון דיא מעהר-סטע פאָרשטייער פון דער אינטערנאַציאָנאַלער סאָציאַלדעמאָקראַטיע — דער שטאַנדפּונקט, וואָס קומט אַרויס פון דער גאַנצער סאָציאַליסטי-שער געדאַנקענוועלט. די אימיגראַציאָן-פראגע שטייגט אַרויס מיט איהר שאַרפּער זייט אויך

פאר די ארבייטער קרייזען פון מאנכע לענדער פון אייראָפּא. און ווען אין דער ענגער, פערשטיקטער אייראָפּא זיינען די בעסטע הערצער און מוחות געגען יעדען אַנטי-אימיגראַציאָן-געזעץ, געגען יעדער אַנטי-אימיגראַציאָן-בעוועגונג, דאן איז זיך שווער פאָר-צושטעלען, ווי מען קען פיהלען און דענקען אַנטי-דערש דאָ אין דער גרויסער, ברייטער, גראמער אמעריקא. דאָ אין אמעריקא, וואו עס איז נאָך דערצו צוואמענגעמישט אַ בבל פון נאַציאָנען, וואו מיט דער אויסנאָהמע פון די אינדיאנער זיי-נען מיר אלע אימיגראַנטען, קענען מיר האָבען אין דיעזער פראגע נור איין געפיהל און איין געדאַנק, דעם געפיהל און דעם געדאַנק, וואָס בעגייסטערען דעם אויפגעקלערטען פראָלעטאַר-יאט פון דער וועלט, דעם געפיהל און דעם גע-דאַנק פון דעם פעלקער פערברידערעדען „אַר-בייטער אַלער לענדער, פעראייניגט איך!“

* * *

די קאמפאניע יאפאנער-פרעסער, וואָס איז געקומען אין וואשינגטאָן צו פערהאַנדלען מיט פּרעזידענט רוזוועלט, האָט געהאַט אַלס אָנפיהר-לער צוויי אידען — מעיאָר שמיטץ און קאַנ-גרעסמען קאַהן. מיר האָבען געזאָגט, אז פאר אונז, אידען, איז יאפאן געוואָרען אַן ענטציקענ-דער העלד פון אַ היסטאָרישען ראָמאַן. דיעזע אידען זיינען אָבער אַן אויסנאָהמע.

אן דער שפיצע פון די יאפאנער-פרעסער אין סאַנ-פראַנציסקאָ זיינען געשטאַנען אויך סאָ-ציאַליסטען. מיר לעזען, אז אין נאָרד-קאַ-פאָר-ניא האָבען זיך די סאָציאַליסטען דאָ אויסגעציי-כענט מיט אַ בעזאָנדערען ענטהוואַזמוס. מיר האָבען געזאָגט, אז מיר, סאָציאַליסטען, קענען האָבען אין דיעזער פראגע נור איין געפיהל און איין געדאַנק, דעם געפיהל און דעם געדאַנק פון אונזער הייליגער פעלקער-פערברידערעדער אידען. דיעזע סאָציאַליסטען זיינען אָבער אַן אויסנאָהמע.

מיר, אידען, זיינען לאַנג געווען פערהאַסט פון די אַרומיגע פעלקער. אפילו אייט און אין אמעריקא זיינען מיר נאָך אויך אַ היבשע ביסעל פערהאַסט. אָבער אַנטקעגען די געלע יאפאנער זיינען מיר דאָך עפעס אויך ווייסע, אויך יחסנים. און מאַנכע קענען דאָ ניט ביישטעהן דעם נסיון: גויפֿן חשבון פון די בערהאַלטנע יאפאנער ווי-

צופיעל ארויסווייזען זייער סאָלידאריטעט מיט די „ריינע“ טרוינד יוניאָניסטען. און מאַנכע קענען דאָ אויך ניט ביישטעהן דעם נסיון: אפילו אויפ'ן חשבון פון די פערפאלגטע יאפאנער זױלען זיי „בויערן פון אינעווייניג“, און כאַפּען נאָך איבער די מאַס; זיי טהוען עס היציג, איבער-טריבען, עקעלהאפט.

און אלס אידען און אלס סאָציאליסטען דרוי-קען מיר אויס אזעלכע אידען און אזעלכע סאָ-ציאליסטען אונזער פערזאכטונג.

לען זיי זיך צו'חנפה'נען צו די ווייסע בריסטען און כאַפּען נאָך איבער די מאַס; זיי טהוען עס היציג, איבער-טריבען, עקעלהאפט.

די סאָציאליסטען אין אמעריקא זיינען אויך לאנג געווען פערהאסט פון די ארומיגע קאָנסער-וואטיווע ארבייטער. אפילו איצט איז נאָך דער נאָמען „סאָציאליסט“ ביז א געוויסען גראד א שימפא-וואָרט צווישען די צאָהלרייכע אנהענגער פון נאָמפערס, מיטשעל און חברותא. די לעצטע צייט האָבען אָבער אונזערע סאָציאליסטען שוין צופיעל גענומען „בויערן פון אינעווייניג“, שוין

טאָלסטאָי וועגען שעקספיער

(שלום)

פון שעקספיער, שוין ניט רעדענדיג וועגען די אונזיניגע, דראַמאטישע מעשיות „פערקלס“, „צוועלפטע נאכט“, „דער שטורם“, „סימבעלין“, „טראַילוס און קרעסידא“.

נאָך אזעלכע אונבעאיינפלוסטע פערזאָנען, וואָס זיינען ניט אָנגעשטעקט מיט דער געזענ-דיענסט פון שעקספיער, איז שווער צו געפינען אין אונזער ציוויליזירטער געזעלשאַפט. יעדער מענטש פון אונזער געזעלשאַפט און פון אונזער צייט, זייט ער איז צו זיין שכל געקומען, איז געוואָרען אָנגעשטעקט מיט דער אידעע, אז שעקספיער איז א גענויס, א פאָעט און א דראַ-מאטור, און אז אַלע זיינע שריפטען זיינען די העכסטע שטופע פון פאָלקאָמענהייט. דאָך, ווי האַפנונגסלאָז דאָס זאָל ניט אויסזעהן, וועל איך זיך סטארען אויפצואווייזען אין זיין בעסטער דראַמא — „קעניג ליער“ — אַלע דיזע פעהלערן, וועלכע זיינען אויך כאַראַקטעריסטיש פאר אַלע אנדערע טראַגעדיעס און קאָמעדיעס פון שעקספיער און וועלכע בעווייזען, אז ניט נור שטעלט ער ניט פאַר א מאַדעל פון דראַמאטישער קונסט, נור אז ער שטעלט אפילו ניט צופרידען די איינפאַכסטע פאָרדערונגען פון קונסט, וועלכע זיינען אנערקענט ביי דער גאנצער וועלט.

די דראַמאטישע קונסט, נאָך די געזעצע פון די זעלבע קריטיקער, וועלכע הייבען ביז'ן הימעל

אָס איז די בעריהמטע דראַמא. אבסורד ווי דאָס מעג אויס-זעהן ווי איך האָב עס דאָ איבערדערזעהלט (און איך האָב זיך געסטארעט דאָס צו טהון אזוי אונפאַרטייאַיש ווי

נור מעגליך), קען איך זיכער זאָגען, אז אין דעם אָריגינאַל איז דאָס נאָך פיעל נאָרישער. עס וואָלט געווען גענוג פאר יעדען מאַדערנעם מענטשען — אויב ער וואָלט נור ניט געווען אונטער דעם היפּנאָטישען איינפלוס, אז דיזע דראַמא איז די העכסטע שטופע פון פאָלקאָמענהייט — עס וואָלט געווען גענוג פאר יעדען היינטמאָדישען מענטשען איבערצוליינען די דראַמא ביז'ן סוף (אויב ער וואָלט נור געהאַט געדולד דערצו) צו זיין איבערצייגט, אז ווייט פון צו זיין די העכ-סטע שטופע פון פאָלקאָמענהייט, איז דיזע דראַמא א זעהר שלעכט און נאכלעסיג-צוזאמען-געשטעלט שטיקעל ארבייט, וועלכע האָט אפשר געקענט האָבען אן אינטערעס פאר א געוויסען פובליקום אין א געוויסער צייט, וועלכע קען אבער ביי אונז נור דערוועקען א געפיהל פון אבי-שייכיקייט און לאַנגווייליגקייט. יעדער מאַדער-נער לעזער, וועלכער איז פריי פון דעם היפּנאָ-טישען איינפלוס, וועט בעקומען דעם זעלבען איינדרוק פון אַלע אנדערע בעריהמטע דראַמעס

געטרייען דיענער קענט. דאדורך פערפעהלען די בעציהונגען צווישען ליער און קענט אויפצו- וועקען סימפאטיע ביים לעזער אָדער צושויער. דאָס זעלבע, נאָך אין אַ גרעסערען גראַד, איז אמת איבער דער פּאָזיציאָן פון עדגאר, וועל- כער, ניט דערקענט. פון קיינעם, פיהרט זיין בלינדען טאטען און מאכט איהם גלויבען, אז ער איז ארונטערגעשפרונגען פון א פעלז, ווען אין אמת'ן שפרינגט גלאסטער גאָר אויפ'ן גליי- כען גרונד. דיזע פּאָזיציעס, און וועלכע די כאַראַקטערע זיינען אזוי ווילקירליך אַוועקגע- שטעלט, זיינען אזוי אוננאטירליך, אז דער לעזער אָדער דער צושויער איז ניט נור ניט אימאטאנד צו סימפאטיזירען מיט זייערע ליידען, — ער קען זיך אפילו ניט אינטערעסירען מיט דעם וואָס ער לעזט אָדער זעהט. דאָס איז נומער איינס. צווייטענס, אין דעזער, ווי אין אַלע אַנדערע דראַמעס פון שעקספיער, לעבען, דענקען, רעדען און האַנדלען אַלע כאַראַקטערע ניט נאָך דעם ווי עס איז אָנגענומען אין דער צייט און פּלאַץ, ווי זיי ווערען פאַרגעשטעלט. די האַנדלונג פון קעניג ליער פאַסירט אַכט הונדערט יאהר פאר דער קריסטליכער צייט-רעכנונג; די כאַראַק- טערע אָבער זיינען אַוועקגעשטעלט אין אזא פאַ- זיציאָן, וועלכע איז נור מעגליך געווען אין מיטעלאַטער: אין דער דראַמא נעהמען אַ טהייל קעניגע, פירסטען, אַרמען, אונגעזעצליכע קינדער, דאָקטוירים, בויערען, אָפיציערען, סאָל- דאַטען, ריטער מיט קאַסקעס א. ד. גל. עס איז מעגליך, אז אַזעלכע אַנאַרכראָניזמען (מיט יועלכע שעקספיער'ס דראַמעס זיינען אָנגעפילט) האָבען אין 16טען און אין אָפּפאַנג פון 17טען יאהרהונדערט ניט געשעדיגט דער פאַרשטע- לונגס-קראַפט פון די צושויער. אבער אין אונ- זער צייט איז עס מעהר ניט מעגליך נאָכצופאַל- גען מיט אינטערעס די ענטוויקלונג פון פאַסירונג- גען, וועלכע מען ווייס האָבען ניט געקענט שטאַטפירדען אין די בעדינגונגען וועלכע דער פערפאַסער בעשרייבט מיט אַלע איינצעלהייטען. די געקיצעלטקייט פון די פּאָזיציעס, ניט זייענ- דיג די פּאָלגע פון נאטירליכע פאַסירונגען אָדער פון די כאַראַקטערע און דאָס וואָס זיי שטימען ניט איין מיט דער צייט און פּלאַץ, ווערט נאָך פערגרעסערט פון די רויהע בעפונגען, וועלכע שעקספיער לענט צו, ווילענדיג מאכען עס מעהר ריהרענד. דער אונגעזעהנליכער שטורם, אין וועלכען קעניג ליער טרייבט זיך ארום אין דער

שעקספיער'ן, פערלאנגט, אז די פערזאָנען, וועלכע ווערען פאַרגעשטעלט אין אַ פיעסע, זאָ- לען, אין איינקלאַנג מיט די טהאַטען וואָס פאַסען צו זייערע כאַראַקטערע אויף אַ נאטירליכען וועג, ווערען אַוועקגעשטעלט אין אזא מינ' לאַגע, אז זיי זאָלען מוזען קעמפפען מיט דער אַרומיגער וועלט, צו וועלכער זיי שטעהן אין אָפּאָזיציאָן, און אז אין דיזען קאַמפּף זאָלען זיי אַרויסצייגען זייערע אייגענע באַרענע אייגענשאַפטען.

אין „קעניג ליער“ זיינען די פערזאָנען ווירק- ליך אַוועקגעשטעלט אין אָפּאָזיציאָן צו דער אויסערליכער וועלט און זיי קעמפפען מיט איהר. אבער זייער שטרייט איז ניט קיין פּאָלגע פון נאטירליכע בענעכעהייטען, אויף ניט פון זייערע אייגענע כאַראַקטערע, נאָר סתם אין דער וועלט אַריין בעגרינדעט ביים פערפאַסער, און קען דאָרום ניט אַרויסברענגען ביים לעזער די פאַר- שטעלונג, וועלכע איז די ערשטע בעדינגונג פון קונסט.

ליער האָט ניט קיין נויטווענדיגקייט און קיין אורזאכע זיך אַבצוזאָגען פון זיין מלוכה; וויעדער, האָבענדיג געלעבט מיט זיינע טעכטער זיין גאנץ לעבען, האָט ער קיין אורזאכע צו גלויבען די ווערטער פון זיינע עלטערע טעכטער און ניט דעם אמת פון דער אינגסטער. און דאָך איז די גאַנצע טראַגעדיע פון זיין פּאָזיציאָן געבויעט אויף דיזען.

גראַדע אזוי אוננאטירליך איז די אונטער- געאָרדענטע ראָלע: די בעציהונג פון גלאַסטער צו זיינע זיהן. די פעהרעלטניסע פון גלאַסטער צו עדגאר'ן קומען אַרויס פון דעם אימאטאנד וואָס גלאַסטער, גראַדע ווי ליער, גלויבט גלייך די געמיינסטע ליגענס און פרובירט ניט אפילו אויס- צופרעגען זיין בעליידיגטען זוהן, אויב די בע- שולדיגונג גענען איהם איז אמת, נאָך נעהמט באלד און שילט איהם און פעריאָגט איהם. דיזער פאַסט וואָס די בעציהונגען פון ליער צו זיינע טעכטער זיינען פונקט דיזעלבע, ווי די בעציהונג- גען פון גלאַסטער צו זיינע זיהן, מאכט איינעם פיהלען נאָך שטאַרקער, אז אין ביידע פעלע זיינען די בעציהונגען אויסגעקלערט פון פער- פאַסער'ס קאָפּ, און אז ניט זיי זיינען דער רעזולטאַט פון די כאַראַקטערע און ניט דער נאטירליכער גאַנג פון די פאַסירונגען. גראַדע אזוי אוננאטירליך, און אויגענשיינליך אויסגע- טראכט, איז דער פאַסט אז די גאַנצע צייט פון דער טראַגעדיע דערקענט ניט ליער זיין אַלטען

טער, דאָס פעהלט ביי שעקספיער'ן. אלע זיינע כאַראַקטערע רעדען ניט זייער אייגענע, נאָר אלע מאָל אין דיזעלבע שעקספיערישע, אויפֿ-געבלאָזענע און אוננאטירליכע שפראַך, וועלכע ניט נור זיי האָבען ניט געקענט רעדען, נאָר וועלכע קיין לעבעדיגער מענש האָט ווען-עס-איז גערעדט אָדער קען רעדען.

קיין לעבעדיגער מענש האָט ניט געקענט און קען ניט זאָגען, ווי ליער זאָגט, אז ער וואָלט גע'גט זיין ווייב אין כּהר, ווען רענען זאָל זיך ענטזאָגען איהם אויפצונעהמען; אָדער אז די הימלען וואָלטען צושפּאַלטען געוואָרען פון גע-שריי; אָדער אז דער ווינד וואָלט געפלאַצט; אָדער אז דער ווינד וויל אריינבלאָזען די ערד אין ים אריין; אָדער אז די געקרייזעלטע וואס-סערען ווילען פערפלייצען דעם ברעג, ווי דער פרייז בעשרייבט דעם שטורעם, אָדער אז עס איז לייכטער צו פערטראַגען די צרות און אז די נשמה היפט איבער פיעלע צרות, ווען דער צער געפינט א חבר; אָדער אז ליער איז געוואָרען קינדערלאָז, וועהרענד איך בין געוואָרען פאטער-לאָז, ווי עדגאר זאָגט; אָדער צו געברויכען עהנ-ליכע אוננאטירליכע אויסדריקע, מיט וועלכע די העדען פון אלע שעקספיער'ס כאַראַקטערע פליסען.

ווייטער, עס איז ניט גענוג וואָס אלע כאַ-ראַקטערע רעדען אזוי ווי קיין מענש האָט ווען-עס-איז גערעדט אָדער קען ווען-עס-איז רעדען, די וואָס זיינען פערלייכט, די וואָס גרייטען זיך צום טויט, די וואָס קעמפּען, די וואָס שטארבען — אלע רעדען א סך און אונעווארטעט וועגען זאכען, וועלכע פאסען זיך נאָר ניט צו דער געלעגענהייט און, ווי עס זעהט אויס, האָבען זיי מעהר אין זיין דעם קלאנג און וואָרט-שפיעל איידער די געדאנקען פון די ווערטער. זיי רעדען אלע גלייך. ליער פליידערט אקוראט ווי עדגאר ווען ער מאכט זיך משוגע. ביידע, קענט און דער לין, רעדען גלייך. די רייד פון איינע פון די פערזאָנען וואָלטען מיר געקענט אריינלעגען אין מויל פון דעם אנדערען, און פון די רייד וואָלט געווען אוי-מעליך צו דערקענען, ווער עס רעדט. אויב עס איז דאָ עפעס אן אונטערשייד אין די רייד פון שעקספיער'ס כאַראַקטערע ליענט עס איינפאך אין די פערשידענע דיאלאָגען, וועלכע שעקספיער האָט זיי אריינגעלעגט אין מויל אריין. אזוי רעדט אלע מאָל שעקספיער פאר קעניגע אין

וויסטעניש, אָדער דאָס גראָז וואָס ער לעגט אַרויף אויף זיין קאָפּ, קיינער ווייס ניט פאר וואָס, — ווי אפיליכ אין האַמלעט — אָדער ער גאָר'ס קאָסטיום, אָדער דעם נאָר'ס רעדען, אָדער די ערשיינונג פון דער קאוואלעריע מיט זייערע קאסעס, — אלע דיזע עפעקטען ניט נור פער-שטארקען ניט דעם איינדרוק, נור רופען אַרויס א פונקט פערקעהרטען איינדרוק. „מען זעהט די אבויכט און מען ווערט פערשטומט“, ווי געהעט זאָגט. עס טרעפט אָפּט, אז אפילו די אויגענ-שיינליכע אנשטרענגונג צו מאַכען אן איינדרוק, ווי צום ביישפיעל, דאָס אַרויסשלעפען א האַלבען דוצענד טויטע קערפערס ביי די פיס, מיט וועלכע שעקספיער'ס אלע טראַגעדיעס ענדיגען זיך, — אפילו דיזע אנשטרענגונג, אנשטאט אַרויסצו-רופען א געפיהל פון שרעק און רעמונט, מאכט איינעם גיכער צום לאַכען.

אבער ניט גענוג וואָס שעקספיער'ס כאַראַק-טערע זיינען אוועקגעשטעלט אין אזעלכע אונ-מעגליכע טראַגישע פאָזיציעס וואָס זיינען ניט נאטירליך און פאסען זיך ניט צו דער צייט און פלאץ, האַנדלען נאָך דיזע פערזאָנען א חוץ דעם נאָר ניט אין איינקלאנג מיט זייערע בע-שטימטע כאַראַקטערע. עס ווערט אלגעמיין בעהויפטעט, אז אין שעקספיער'ס דראַמעס זיינען די כאַראַקטערע אזוי גוט אויסגעדריקט, אז ניט אַכטענדיג זייער לעבהאפטגייט, זיינען זיי נאָך פיעלזייטיג, גראדע ווי לעבעדיגע מענשען; דאָס וועהרענד זיי שמעלען אַרויס די כאַראַקטער-סטיק פון א געוויסער פערזאָן האָבען זיי אין דער זעלבער צייט די שטריכען פון דער מענשהייט אין אלגעמיין. ער איז א גאנץ געוועהנליכע זאך, אז מען זאָל זאָגען, אז די כאַראַקטער-בילדער פון שעקספיער זיינען די העכסטע שטופע פון פאָלקאָמענהייט.

דיזעס ווערט בעהויפטעט מיט זיכערהייט און ווערט איבערגע'חזר'ט פון אלע אלס אן אונ-בעשטיריטבארער אמת. אבער וויפיעל איך האָב זיך ניט בעמיהט צו געפינען א בעשטעטיגונג פון דיזען אין שעקספיער'ס דראַמען, האָב איך אלע מאָל געפונען דאָס פערקעהרטע. לעזענדיג וועל-כע-עס-איז דראַמא פון שעקספיער, בין איך פון אַנפאנג אָן געווען איבערצייגט, אז איהם האָט געפעהלט די וויכטיגסטע אויב ניט די איינציגע פעהיקייט צו מאַהלען כאַראַקטערע. אַריגינאליטעט אין שפראַך, ד. ה. דער סטיל פון יעדער פערזאָן זאָל זיין נאטירליך צו זיין כאַראַק-

מאכט. אם שטארקסטען זעהט זיך דאס ארויס פון די דראמא „קעניג ליער“, וועלכע ער האט איבערגעמאכט פון א דראמא מיט'ן נאמען „קעניג ליער“ פון אן אונגעקאנטען פערפאסער. די כאראקטערע פון די דראמא „קעניג ליער“ און ספעציעל פון קארדעליא, זיינען ניט נור ניט בעשאפען געווארען פון שעקספיער'ן, זיי זיינען נאך ארויסגעקומען פיעל שוואכער ווי אין די אלטע דראמא.

אין די אלטע דראמא, זאגט זיך לעיר אָב פון זיין מלוכה, ווייל האָבענדיג געוואָרען אן אלמ, זאָרנט ער נור ווי מתקן צו זיין זיין נשמה. ער פרעגט זיינע טעכטער וועגן זייער ליבע צו איהם — ער דערזעהלט, אז ער האָט אויסגעפירט נען א מיטעל דורך וועלכען ער קען מאַכען זיין געלייכטסטע טאָכטער זאָל בלייבען אויף זיין אינזעל. מיט די עלטערע טעכטער האָט ער שוין געטהאָן שידוכים, וועהרענד די אינגערע וויל ניט מאַכען קיין תנאים מיט קיינעם פון די יונגע לייט וואָס לעיר שלאָגט איהר פאָר, ווייל זי לייעבט קיינעם ניט פון זיי, און ער האָט מורא אז זי וועט חתונה האָבען מיט א הערשער. פון א ווייטע מדינה. דאָס מיטעל וואָס ער האָט ער-פונדען, ווי ער דערזעהלט זיין הויף-דיענער פערילוס, (ביי שעקספיער, קענט) איז, דאָס ווען זיין יונגסטע טאָכטער וועט איהם זאָגען, אז זי לייעבט איהם מעהר פון אלע אנדערע, אָדער אז זי לייעבט איהם גראדע אזוי פיעל ווי איהרע שוועסטער וועט ער איהר זאָגען, אויב זי וויל בעווייזען איהר לייעבע צו איהם, מוז זי חתונה האָבען מיט דעם פרינץ וואָס ער וועט אויס-קלייבען אויף זיין אינזעל. דיוע אלע מאַטיווען פאר ליער'ס האַנדלונג פעהלען אין שעקספיער'ס דראמא. ווייטער, ליער, אין די אלטע דראמא, פרעגט זיינע טעכטער וועגען זייער לייעבע צו איהם, זאָגט קארדעליא, ניט, ווי שעקספיער מאַכט עס אָב, אז זי קען איהר פאטער ניט אָבעבען איהר גאנצע לייעבע, נור אז זי וועט אויף לייעבען איהר מאן, ווען זי וועט חתונה האָבען, וועלכעס איז גאנץ אוננאטירליך, נור זי זאָגט איינפאך, אז זי קען ניט אויסדריקען איהר לייעבע מיט ווערטער, זי האָפט אָבער אז איהר האַנדלונג וועט עס בעווייזען. איהרע שוועסטער גאָנעריל און רעגאן בעמערקען, אז קארדעליא'ס אַנטוואָרט איז ניט קיין אַנטוואָרט, און אז דער פאטער קען ניט אָננעהמען אזא גלייכגילטיגקייט. די אור-זאכע פון ליער'ס כעס און פון זיין אָבאָגען די

איינע און דיועלכע אויפגעבלאָזענע פוסטע שפראך. אזוי אויך רעדען אין דער זעלבער שעקספיערישער געקוינצעלמער, סענטימענטאלער שפראך אלע פרויען, וועלכע דארפן כלומר'שט זיין פאָעטיש: דזשוליעט, דעסדעמאָנא, קאָרדע-ליא, אימאגען און מאַדינא. אויף דעמועלכען אופן איז עס אלע מאָל שעקספיער, וועלכער רעדט פאר זיינע אויסווייפער: ריטשארד, ערמונד, יאָגא, מאַקבעט, אויסדריקענדיג פאר זיי די פער-האָרענע געפיהלען, וועלכע קיין אויסוואורף געברויכט קיינמאָל ניט. אָבער נאָך מעהר עהנדיג ליך זיינען די רייד פון די משוגעים מיט זייערע שרעקליכע ווערטער צו די רייד פון די לציים מיט זייערע אומעמיגע חכמות. אזוי אז ביי שעקספיער'ן איז ניטאָ קיין שפראך פון לעבעדיגע מענשען — די שפראך, וועלכע איז אין דראמא דער וויכטיגסטער מיטעל ארויסצוברענגען א כאראקטער. אויב מינעס זיינען אויף א מיטעל אויסצודריקען כאראקטערע, ווי אין באלעט, איז דאָס אבער פון א צווייטען גראד. נאָך מעהר, אויב די מענשען רעדען גלאט אין דער וועלט אריין און אלע אויף דעם זעלבען נוסח, ווי עס איז דער פאל אין שעקספיער'ס ווערק, דאן זיינען אפילו די מינעס ארויסגעוואָרפען, וואָרים וואָס די בלינדע שבחים-זינגער זאָלען ניט זאָגען, ביי שעקספיער'ן אין ניטאָ קיין אויסדריק פון כאראקטער. די פערזאָנען, וועלכע צייכנען זיך אויס אלס כאראקטערע אין זיינע דראמעס, זיינען געבויט פון פריהעריגע ווערקע, וואָס האָבען איהם געדיענט אלס גרונד צו זיינע דראמעס און זיי זיינען מייסטענס געמאָהלען ניט לויט די דראמאטישע מעטהאָדע, וועלכע בעשטעהט אין מאַכען יעדע פערזאָן זאָל הערען אויף איהר אייגענעם נוסח, נאָר אין דער מעטהאָדע פון די פאר-צייטיגע העלדען-געדריכטע, וואו איין מענש בע-שרייכט די כאראקטער-צייגע פון אן אנדערען. די פאָלקאמענהייט פון שעקספיער אלס כא-ראקטער-צייכנער איז געבויט אויף דעם גרונד פון די כאראקטערס פון ליער, קארדעליא, אַטעהעללאָ, דעסדעמאָנא, פאָלסטאָף און האַמלעט. אבער אלע דיוע כאראקטערע, ווי אויף אלע אַנ-דערע, אַנשטאט צו בעלאנגען צו שעקספיער, זיינען גענומען פון די דראמאס, כאַאָניקלס און ראָמאנען וואָס זיינען געשריעבען געוואָרען פאר איהם. דיוע אלע כאראקטערע האָט ער ניט נור ניט געמאכט שטארקער, נור, אין די מייסטע פעלע, האָט ער זיי אָבערשוואַכט און קאליע גע-

מיט זיין האנדלונג געגען די אינגסטע טאכטער האָט ער דאָס אלעס כשר פערדיענט און ער גיט זיך אונטער מיט עניוּת. אין שעקספיער'ס דראַמאַ, ווי אין די אַלטע דראַמאַ, קומט פערילוס (קענט) וועלכער האָט זיך איינגעשטעלט פאר קאָרדעליאַ און איז דערפאר פערטריעבען געוואָרן, צו ליער און פערזיכערט איהם אין זיין לעבע; ער קומט אָבער נישט פערשטעלט, נור ווי אַן אַלטער, געטרייער דיענער וואָס פערלאָזט נישט זיין קעניג אין אַ נויט. לעיר זאָגט איהם, אין שעקספיער'ס דראַמאַ זאָגט ער צו קאָרדעליאַ, אז ווען זיינע טעכטער וועמען ער האָט געבראַכט אזוי פיעל נוצען האָסען איהם, קען איהם אַ געדונגענער, וועמען ער האָט קיין גוטס נישט געטאָן, נישט לעב האָבען. אבער פערילוס (קענט) פערזיכערט איהם אין זיין לעבע צו איהם, און ליער, בערהייט, געהט איבער צו זיין טאכטער רענאַן. אין די אַלטע דראַמאַ קומט נישט פאָר קיין שטורם, דאָרט רייסט מען נישט קיין גראַע האָר, אבער דאָרט איז דאָ דער אָבערשטאָכטער און ערנייערדיגער אַלטער מאַן, ליער, איבערוועלטניגט פון שמערצען, און פערטריעבען אויף פון זיין עלטסטע טאכטער, וועלכע וויל איהם זאָגן אומבריינגען. ארויס געטריעבען פון זיין עלטסטע טאכטער, געהט ליער, אין די אַלטע דראַמאַ, מיט פערילוס, אלס אַ לעצטע פראָבע, צו קאָרדעליאַ. אנשטאט דאָס אוננאטירליכע ארויסטרייבען פון ליער'ן אין די צייט פון אַ שטורם און זיין ארומשלעפען זיך אין די וויסטעניס, ווי עס קומט פאָר ביי שעקספיער'ן, ווערט אין די אַלטע דראַמאַ פאָר געשטעלט ווי לעיר און פערילוס, אויף זייער רייע נאָך פראַנקרייך קומענדיג, גאנץ נאטירליך, צו די לעצטע שטופע פון פערלאָזענהייט, פער-קויפען זייערע קליידער צו קענען בעצאָהלען פאר די רייע איבער'ן ים, און, אָנגעטאָן ווי פישער-לייטע, אָבערשטאכט פון קעלט און הונגער, קומען זיי צו צו קאָרדעליאַ'ס הויז. דאָ וויעדער, אנשטאט דאָס אוננאטירליכע ברומען פון דעם לין, ליער און ערגאר, ווי עס קומט פאָר אין שעקספיער'ס דראַמאַ קומט אין די אַלטע דראַמאַ פאָר אַ נאטירליכע סצענע ווי די טאכטער מיט דעם טאטען בעגעגענען זיך. קאָרדעליאַ, וועלכע האָט די גאנצע צייט, נישט קוקענדיג וואָס זי איז געווען גליקליך, געטרויערט וועגן איהר פאטער און געבעטען גאָט ער זאָל מוחל זיין איהרע שוועסטער פאר די שלעכטס

אינגסטע טאכטער פון איהר ירושה, וועלכע פעהר לען ביי שעקספיער'ן, זיינען אַלזאָ דאָ אין די אַלטע דראַמאַ. ליער איז גערגערט פון דעם וואָס זיין פלאַן האָט זיך נישט איינגעגעבען, אין די אויפהעצונג פון זיינע עלטערע טעכטער צו רייצען איהם נאָך מעהר. נאָכדעם ווי ער צו טהיילט זיין מלוכה צווישען די עלטערע טעכטער, קומט אין די אַלטע דראַמאַ פאָר אַ סצענע צווישן שווען קאָרדעליאַ און דעם קעניג פון גאָל וועלכעס ברענגט ארויס, אנשטאט שעקספיער'ס פארבערג לאָזע קאָרדעליאַ, אַ זעהר בעשטימטען, אנציהענדען כאַראַקטער פון די וואהרהאַפטיגע, איידעלע און אויפפאָפערנדע יונגסטע טאכטער. אין דער צייט וואָס קאָרדעליאַ, נישט קימערנדיג זיך וואָס זי האָט פערלירען איהר חלק ירושה, זיצט און טרויערט אויף דעם וואָס זי האָט פערלירען איהר פאטערס לעבע, און קלערט ווי אזוי צו פעהדיגען ברויט פון איהר אייגענער אַרבייט, קומט אריין דער קעניג פון גאָל פערשטעלט אלס אַ וואַנדערער (אַ פילגרים) וואָס וויל זיך אויס-זוכען אַ כלה צווישען לעירס טעכטער. ער פרגעט קאָרדעליאַ ווארום זי איז אזוי טרויעריג. זי דערזעהלט איהם די אורזאכע פון איהר טרויער. דער קעניג פון גאָל, אלץ פערשטעלט אלס אַ פילגרים, פערליעבט זיך אין איהר, און זאָגט, ער קען מאַכען דעם קעניג פון גאָל זאָל מיט איהר חתונה האָבען. אבער זי זאָגט איהם זי וועט חתונה האָבען נור מיט דעם מאַן וואָס זי וועט לעבען. דאן לעגט דער פילגרים איהר פאָר זיין האַנד און האַרץ, און קאָרדעליאַ איז זיך מודה, אז זי לעבט דעם פילגרים און וויליגט איין חתונה צו האָבען מיט איהם, נישט קוקענדיג אויף די אַרעמקייט וואָס ערווארטעט איהר. דאן ענטדעקט איהר דער פילגרים, אז ער איז דאָס דער קעניג פון גאָל און זיי האָבען חתונה. אנשטאט דיזע סצענע אין די אַלטע דראַמאַ, קומט אין שעקספיער'ס, "קעניג ליער" פאָר, ווי ליער שלאָגט פאָר צו צוויי וואָס שדכנ'ען זיך צו איהר, זיין וואָלען נעמען קאָרדעליאַ אָהן נדן, און איינער זאָגט זיך, ציניש, אָב, וועהרענד דער צווייטער, מען ווייס נישט פאר וואָס, וויליגט איין. נאָך דיזען, האָט ליער אויסצושטעהן די בעליידונג פון זיין טאכטער גאנערליך, אין וועמעס הויז ער האָט זיך איצט אריינגעקליבען. אָבער אין די אַלטע דראַמאַ טראָגט ער אריבער דיזע בעליידונג אויף אַ גאנץ אנדערען אופן, ווי שעקספיער שטעלט עס פאָר: ער פיהלט, אז

איז ניט פאר דיר, נור פאר מיר צו בעמען מחילה פאר אלע מיינע זינד געגען דיר." איז אין שעקספיער'ס גאנצע דראמא וואָ עטוואָס עהנליכעס צו דיזע אויסגעצייכענטע סצענע?

ווי ווילד דאָס זאָל ניט אויסקומען ביי די פערעהער פון שעקספיער, איז די אלטע דראמא ניט אין ערד, אין אלע פרטים, ערהאבענער ווי דער נוסח פון שעקספיער. די אלטע דראמא איז קודם כל, בעסער מיט דעם וואָס זי האָט ניט אין זיך די גאנץ איבערפליסיגע כאַראַקטערע פון דעם פאָדלעצן ערמאָנד און פון די ניט לעבענסגע-טרייע גלאַסטער און ערגאר, וועלכע זיינען נור אַ שטערונג אין די דראמא; צווייטענס, האָט די אלטע דראמא ניט די פאלשע „עפעקטען“ פון ליער'ס ארומבאלאנדזשען אין די וויסטעניש, זיינע גערייד מיט דעם ליז, און אלע דיזע אונגענשליכע פערשטעלונגען, און ניט דערקענען פון נאָהענטע מענשען, און די קופעס הרוגים; ועל כולם, איז אין די אלטע דראמא דאָ דער איינפאכער נאטיר-ליכער און טיעריהערנעדערבאראקטער פון לעיר און דער מעהר ריהערנדער און בולט'ער כאַראַק-טער פון קארדעליא — דיזע ביידע עפהלען ביי שעקספיער'ן.

די אלטע דראמא ענדיגט זיך אויך נאטירליך-כער און מעהר אין איינקלאַנג מיט די מאָדאלע פאָרדערונג פון דעם צושויער ווי ביי שעקספיער. זי ענדיגט זיך נעמליך מיט דעם וואָס דער קעניג פון גאָל בעזענעט די מענער פון די עלטערע שוועסטער, און קארדעליא, אָנשטאָט וואָס ביי שעקספיער ווערט זי דער'הרג'עט, זעצט צוריק איהר פאטער אויף זיין אלטען טהראָן.

אנעמעקונג פון דער רעדאקציע. — מיר האָבען דאָ נור געגעבען אַ טייל פון טאָלסטאָי'ס קריטיק איבער שעקספיער. טאָלסטאָי ענדיגט אָבער ניט מיט דיזען. ער געהט נאָך ווויטער און ערקלערט, אויף דעם זעלבען אופן, ווי פאלש אלע אנדערע בע-ריהמטע טיפּען פון שעקספיער זיינען. ואון ער שאַנעוועט ניט קיינעם: אַטעללאַ, האַמלעט, ברו-טוס, קלעפאטאחא, שוילאָק, ריטשאַרד, יאגא און אלע אנדערע. אלע שעקספיר'ס טיפּען, זאָגט טאָלסטאָי, זיינען גענומען פון אנדערע, אָבער אָנשטאָט זיי אויסצובעסערען, אָדער אַם ווויניגסטען זיי צו לאָזען ווי זיי זיינען בעשאַפּען געוואָרען פון זייערע פער-פאָסער, האָט זיי שעקספיער צוקאליעטשעט, פער-דרייט און איבערגעפיהרט. פאָלסטאָי, דער בע-

וואָס זיי האָבען איהם געטאָן — קאָרדעליא בע-גענענט איהר פאטער אין זיין גרעסטע נויט, און וויל זיך גלייך געבען צו דערקענען צו איהם, אבער איהר מאַן ראַטה איהר דאָס ניט צו טהון, ניט אויפצורענען איהר שוואכען פאטער. זי געהט איין אויף די עצה און נעמט אַריין לעיר'ן אין איהר הויז, ניט זאָגענדיג איהם ווער זי איז, און שפייזט איהם. לעיר קומט ביסלעכווייז צו זיך; דאן פרעגט איהם די טאכטער ווער ער איז און ווי אזוי האָט ער פריהער געלעבט. לעיר ענטפערט:

„ווען פון אנפאנגס, איך זאָל דערזעהלען די אורזאכע, איך וואָלט געמאכט אַ האַרץ פון דימענט צו וויינען, און דו, זיסע נשמה, גוט-הארציג ווי דו ביסט, וויינסט שוין, נאָך איידער איך האָב אָנגע-הויבען.“

קארדעליא ענטפערט:

„אום גאָט'ס ווילען, דערצייל, און ווען דו ביסט פארטיג, וועל איך זאָגען די אורזאכע, ווארום איך ווין אזוי שנעל.“

און לעיר דערזעהלט אלץ וואָס ער האָט גע-ליטען פון זיינע טעכטער, און אז יעצט איז זיין איינציגער וואונש צו געפינען אַ מקום מנוחה ביי דעם קינד וואָס וואָלט געווען גערעכט ווען זי זאָל איהם אפילו פעראורטהיילען צום טויט.

„ווען אָבער, זאָגט ער, זי וועט מיך צונעהמען מיט ליעבע, וועט דאָס זיין גאָט'ס און איהרע מעשים. אָבער ניט מוין פערדיענסט.“

קארדעליא. „איך ווויס פאר זיכער, אז דיין טאכטער וועט דיר אויפנעהמען מיט ליעבע.“

לעיר: „זוי קענסטו דאָס וויסען ניט קענענ-דיג מוין טאכטער?“

קארדעליא: „איך ווויס, ווייל ניט ווייט פון דאָנען האָב איך געהאט אַ פאָטער וואָס האָט גע-גען מיר געהאנדעלט פונקט אזוי שלעכט ווי דו האָסט געהאנדעלט געגען איהר, דאָך, ווען איך וואָלט נור געקענט זעהן זיין ווייסען קאפ, איך וואָלט גע-קראָכען אויף מיינע קניען איהם צו בעגעגענען.“

לעיר: „זיין! דאָס קען ניט זיין, ווארום אין דער גאנצער וועלט זיינען נישט קיינע קינדער אזוי גרויזאם ווי מיינע.“

קארדעליא: „פעראורטהיילט ניט אלע צו-ליעב די זינד פון אויבניגע. (זי פאלט אויף איהרע קניע.) קוק צו מיר, טהייערער פאטער, קוק אויף מיר, איך בין דיין געליעבטע טאכטער.“

דער פאטער דערקענט איהר און זאָגט: „עס

גאנץ לאנד איז געווארען אנגעשטעקט מיט אן עפוי-
דעמיע פון „משוגעת“, דער גלויבען אין כשוף, דאס
זוכען נאך די „זומען פון לעבען“ (עליקסיר אף
ליוף), אדער די משוגעת וואס האט ארומגעכאפט
גאנץ האלאנד צו מוליאנעס, און מען פלעגט צאָה-
לען טויזענדע דאלארס פאר די וואַרצלען פון דיזע
מוליאנעס, א. ז. וו. מיר קענען אָבער דאָס גאַנצע
בוך ניט איבערזעצען. וואָס מיר האָבען ביז יעצט
געגעבען, וועט דעם לעזער געבען א בעגרייפֿע פון
טאַלסמאַן'ס קריטיק איבער שעקספירער.

די ערשטע צוויי פאַרמזעצונגען זיינען געווען
איבערזעצט פון י. ענטין, וועהרענד די לעצטע—פון
רעדאקטאָר.

ריהמטער פאלסטאף, זאָגט טאַלסמאַן, איז דער איינ-
ציגער נאַטירליכער באַראַקטער ביי שעקספיר'ן. און
נאַטירליך איז ער צוליב דעם, ווייל „די שעקספיר-
שע שפראך, פול מיט פוילע וויצען און באַרישע
חכמה'לעך, וועלכע זיינען אזוי אונגאַטירליך ביי
אַלע זיינע באַראַקטערע, פאַסען זיך זעהר גוט מיט
דעם בעריהמערשען, פערדרייטען און פערדאַרבע-
נעם באַראַקטער פון דעם שיכור'ן פאַלסטאָף.“

טאַלסמאַן זוכט צו פערענטפערען די פראגע
ווארום די גאַנצע וועלט האָט זיך אָנגעכאַפט אָן
שעקספיר'ן, מיט דעם, אז דאָס איז א געוויסע עפוי-
דעמיע אנשטעקונג פון דער גאַנצער וועלט, און ער
ברענגט ראיות פון היסטאָרישע פאַסירונגען ווי א

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאַררים ווינטשווסקי.

7

א מערקווירדיגער יאָהר — דער שור „הגנב“ — דיא אלטע בעגייסטערונג פאַר בערנע — ער קומט דעם
משוגענעם פילאָזאָף צו חלום. — פיער „אונגאַטירליכע“ סאַציאליסטען — דער מרהיטתורה'דיגער
קאַלמאַן — אן אָבעלזאָנער ליטעראַט.

וועט דערפון אין אייער מוח פאַרט ווערן א בילד.
הייסט עס, עס געהט אין א מזל'דיגע שעה!
דאָס יאָהר 1878 ערשיינט אויף דער מגילה
פון דיא לאַנגע אונענדליכע וועלטגעשיכטע בשעת
דער בלוטיגער קאַמפּפּ צווישען רוסלאַנד און דער
טירקיי האַלט שוין ביי א סוף. נאָךצוויי מורא'-
דיגע מפלות ביי פלעוונאַ, ווערט ענדליך דער
העלדישער פערטהידיגער אָסמאַן פאַשאַ בע-
זיגעט. פלעוונאַ גיט זיך אונטער, און באַלד
פאַלט קאַרס, און אין אָנהויב פון יענעם יאָהר איז
מען שוין אין אדריאנאָפּעל! הורראה! יוכי
טענע שטיוועל, באַדזענדיג אין א טייך פון רו-
סישטערקיש יונגע בלוט, זעהען אויס כמעט
אזוי רויט וויא דיא מיצעק (דער פעז) אויף דיא
קעפ פון דיא טערקען.

און דאָ שטאַרבט אין רוים דער קאַטאָלי-
שער פאַבסט פיוס דער ניינטער, ער, וועלכער
האַט ערקלערט זיך, זיינע פאַרלויפער און נאָכ-
פאַלגער אויף דעם הייליגען פעטער'ס טהראָן
אונפעהלכאר, ד. ה. פאַר אַזעלכע כמעט-געטמער

אָס יאָהר 1878!

וויא גיט מען אייך, מענ-
שען פון דעם היינטיגען דור,
א בעגרייפֿע, ווען אייך גיט
מעהר וויא א בעגרייפֿע, פון דיא
געפיהלען און דעם גייס-
טעם צושטאַנד פון דיא
רוסיש-אידעשע יונגע לייט
אין רוסלאַנד און אין דייטשלאַנד אין יענעם
מערקווירדיגען יאָהר? און פערשטעהט מיד ריכ-
טיג: ווען אייך זאָג „אין רוסלאַנד און אין
דייטשלאַנד“ מין אייך וואָס אייך זאָג, מחמת מיר,
פון יענעם דור, האָבען ווירקליך געלעבט אין
ביידע מדינות מיט אַמאָל, דיא פיזיק מעג זיך
זאָגען וואָס זיא ווילל.

נו, וויא גיט מען אייך דאָס צו פערשטעהן?
לאָמיק פרובירען; לאָמיק אייך געבען אויב גיט
א גאַנצען, פארטיגען בילד, וועניגסטענס א האַס-
טיגע צייכונג מיט דעם אינהאַלט, און איהר
מאָלט זיך שוין דאָס איבריגע אַלליין אויס. אפשר

אינצווישען וויטהעט דער דעספאטיזמוס, אבער דא רעוואלוציאָן לעבט. מען לאָזט זיך שוין ניט מעהר אומעטום אררעסטירען אָהן ווידערשטאַנד, און אָדעסא זעהט אין איהר שאָוס א געריכטליכע דראַמאַ, וואו קאָוואַלסקי און זיינע חברים ווערען געמישפט פאר'ן „בעוואַפּענטען ווידערשטאַנד“ און קאָוואַלסקי, פערמישפט צום טויט, פראָפעציעט דאָס וואָס מיר האָבען דער-לעבט און אַ גרויסע פאָלקסמאַסע דרויסען הערט איהם.

און מיר, מיט איין אויג אויף רוסלאַנד און דיא אַנדערע אויף דיא דייטשע סאָציאַל-דע-מאָקראַטיע, קריגען טועם צו זיין דעם טעם פון טערראָר אין פרייסען, דעם „לאַנד דער גאָטטעס-פורכט אונד דער פראָממען זיטטע“:

דעם עלפטען מאי פרובירט העדעל דערשיי-סען דעם אלטען ווילהעלם, דעם כוואט, וועלכער איז מיט דרייסיג יאָהר פריהער ענטלאָפּען גע-וואָרען פון דעם רעוואָלוציאָנערען שפּוך-חמתך פון 1848 אונטער דעם נאָמען לעהמאַן און האָט דיא גאַנצע צייט — דורך דריי מלחמות — זיך נור אויסגעצייכענט דערמיט, וואָס ער האָט בע-וועזען בקיאות אין דיא דינים פון באַראַבאַנע-ווען און מאַרשירען. איהם שיסט העדעל און טרעפט ניט, אָבער 22 טעג שפעטער, דעם צוויי-טען יוני, ווערט געמאַכט אַן אטענטאַט פון אַנד-אַנדערן אויף דעמזעלביגען אלטען ווילהעלם. דאָס שיסט נאָבילינג און טרעפט איהם — שיסט מיט שראָט — אין פלייטשע, און פערוואַנדרעט לייכט דעם קייזער, אָבער פיעל שווערער דיא סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, וויא מיר וועלען שפעטער זעהן, הָנב ניט העדעל, ניט נאָבילינג האָט קיין שום דירעקטע שייכות ניט געהאַט מיט דער פאַרטיי.

ביסמאַרק איז „ביזי“ מיט דעם „סאָציאַל-ליסטען געזעץ“, אָבער זוי זאָנט וויקטאָר הוגאָ? דער מענטש האָט צוויי הענט און קען אַרבייטען אויף צוויי אופנים מיט אַמאָל. הערר ביסמאַרק ראטעוועט אי דעם געזעץ און דיא אָרדנונג אין דייטשלאַנד, אי דעם פריעדען אין דער וועלט.

דער בערלינער קאָנגרעס, ביי וועלכען עס זיינען רעפרעזענטירט אללע זעקס גרויסע „מעכטע“ פון אייראָפּא, נעהט זיך מאכען שלום צווישען דעם „קאָצאָפּ“ און דעם טערק, צווישען דעם קרענקליכען און דעם „קראַנקען מאַן“, און ביסמאַרק שפיעלט דיא האָללע פון דעם עהרליכען

וואָס קענען קיין טעות ניט האָבען און קענען קיין פעהלער ניט מאכען. דער הייליגער פאבסט שטאַרבט, אָבער פאר'ן טויט זעהט ער זיין טויט-פיינד, זיין פעהרשאַסען דע-שונא, קעניג וויק-טאָר-עמאַנועל, אויסגעצויגען אויף אַ טההר-ברעט, וואַרטענדיג אויף דעם טיוועל, וואָס נעהמט אלע געגנער פון א רוימישען פאבסט; ער זעהט אַ טויטען איינעם פון דיא, וועלכע ער, פיוס, האָט מחרים געווען און געשאַלטען.

און וועהרענד אייראָפּא דיסקוטירט דעם טויט פון דעם גרויסען שילטער (דער קעלמער מגיד? וואָס-רעט איהר! צו זיינע קעבלעך איז ער ניט געקומען!) און פון דעם פיעל געשאַל-טענעם נפטר, דעם ערסטען אויף דעם טהראָן פונ'ם פעראייניגטען איטאַליען, דערלאַנגט זיך דיוע אלטע אייראָפּא אזוי ווי אַ טרייסעל פון אַ שאָס, וועלכען א רוישישע מיידעל טוט אין פער-טערבורג. אייראָפּעאישע קעפּ, מיט אויסגע-שמעללטע, פערוואַנדרעטע אויגען, טוען זיך אַ דרעה צום מזרח צו. טאטע באַרמהערציגער! וואָס איז דאָס? נו, דאָס האָט וויערדא זאָסליטש אויסגעשאַסען אויף טרעפּאַווען און מען פיהלט אז דער שאָס האָט כמעט נאָך אַ גרעסערע בע-דייטונג וויא דער אָנגריף פון יעל אויף סיסרא, פון שאַרלאַטטע קאָרדיי אויף מאַרא, ווייל די-זער שאָס איז חייו אַ בעשטראָפונג פאַר אַ מענ-שענברעסער, אויף אַ סיגנאַל פאַר דעם אָנהויב פון דעם רויטען טערראָר, אלס ענטפער אויף דעם ווייסען, בלייך-ווייסען, טויט-בלייך-ווייסען סאָמאָקאָדערושאַונעם טערראָר. דאָס בעטייט: רעוואָלוציערס, קינזשאַלען, דינאַמיט — ענטפערט זיי אויף זייער אייגענעם לשון, דיא איינציגע שפראַך, וועלכע דער תליון פערשטעהט.

און באַלד זעהט מען אז דער סיגנאַל איז ריכטיג פערשטאַנען געוואָרען. אין אויגוסט פאללט דער בלוטיגער מעזענצעווי, דערשטאָבען וויא אַ מיטגענער הונד פון סטעפּניאַק'ס האַנד, פון דער האַנד פון דעם מאַן, וועלכער וואָללט גע-גאַסען טרערען איבער אַן אייגענשיטטענעם פינגער.

און עמליכע מאַנאַט פריהער ווערט דיא צי-ויליזירטע וועלט ערשטוינט פון אַ וואַנדערבאַר-רען האַלב-קאָמישען רעוואָלוציאָנערהעלדישען אַקט. דייטש, סטעפּאַנאָוויטש און באָבאַ-נאווסקי ווערען ענטרונען פון דעם מלאַך המות'ס הענד אויף אַ ראָמאַנטישען אופו.

דאכט, קיין גרויסער טהוער איבערהויפט קיין מאָל ניט געווען. ביזע צינגער זאָגען, אז וואו און ווען ער האָט זיך בעוועגט אלס א טהוער האָט אי ער אי דיא וועלט דערפון געהאט וועניג וואָס נחת... גלויבט זיי ניט. גלויבט ניט, סאָיי דען איהר הערט עס פון מיר אלליין.

שטיל, רוחיג, כמעט אונבעמערקט איז אין דעם אנהויב פון דעם יאָהר 1878 אריינגעקומען דער דריטער העפט, „אספת־חכמים“.

ווער עס לייענט אויפמערקזאם דיא שרייב־בערייען פון „יגלי“ און „בן־נץ“ וועט נאטירליך האָבען פיעל אויסצוזעצן, אָבער ער וועט מוזען צוגעבען אז מען איז ניט אומזיסט געווען דיא עטליכע חדשים אין דייטשלאַנד, העם פאָטער־לאַנד פון דעם מאָדערנעם, „וויסענשאַפֿטליכען“ סאָציאליזמוס.

דאָס געדיכט „הגנב“, וועלכעס איז, גלויב איך, געשריבען געוואָרען פיעל פריהער, אפשר נאָך אין רוסלאַנד, איז פאר'ן דרוק סאָציאלי־סטיש געשליפען און פערשארפט געוואָרען.

דעם אינהאלט וואָלט מען געדארפט איי בערגעבען אין גאנצען, אָבער איך מוז דאָס אָב־לעגען אויף שפעטער. פאָרלויפֿיג וועל איך נור זאָגען, אז דאָרטען איז געווען געשילדערט א גע־כאָפּטער „גנב“, מיט וועלכען אן אויפגערעגטער המון „ראַספראַוועט“ זיך אויף דעם אמאָליגען רוסישען אופן. עס ווערט דאן קורץ געשיל־דערט דעם גנב'ס לעבען און וויא אזוי ער איז געוואָרען דאָס וואָס ער איז. אָט איז דער מוסר השכל, אַדרעסירט צום פובליקום:

חדלו לכם מן העושיק, מעושיק־העובד,

אכלו פרי־כפּיכם, פרי־המלאכה,

אָז יחדל הזדון, המציק והחלכה,

ואפסו הגנבים כלם עדי־אובד.

(אויף אידעש: — הערט אויף צו רויבען, צו עקספּלאַטירען דעם ארבייטער; עסט דיא פרוכט פון אייערע הענט, דיא פרוכט פון אייער אַר־בייט; דאן וועט אויסגעהן אללעס ביז, דער אונ־דערדריקטער, מיט דעם פערקריפעלטען און פערשוואונדען וועלען ווערען אַללע גנבים).

אָבער נאָך אויסגעשפּראַכענער סאָציאלי־סטיש איז אין דעמזעלבען העפט די „משוגעת“. זיא בעשטעהט פון פיער שטיקלעך, כמעט אללע ווערטן איבערהועצט צו ווערען, ווען ניט צוליעב זייערע ליטעראַרישע מעלות. האָן יעדענפאלס אום צו געבען א בעגריף פון דיא גייסטיגע ענטוויק־

מעקלער — וויא ער רופט זיך אליין — וועה־רענדר' בנימין דיוואַעלי, ענגלאַנד'ס פּרעמיער־מיניסטער, טראָגט אַוועק צו זיין בעל־הבית'טע וויקטאריא דעם געלאַטכעטען אינזעל ציפּערן און דעם טיטעל „קייזערין פון אינדיא“ וואָס דערפאר ווערט ער שפעטער גראַף ביקאָנספיעלד, דאָס הייסט ער ווערט ערנידערניגט דורך אן ערהויי־בונג, וויא א רוקען דורך א הייקער.

און אזוי וויא אטענטאטען זיינען מענינא דיומא — אויף דער טאָגעסאָרדנונג — ווערן אָנ־געריפען דער שפּאנישער קעניג אלפאָנזאָ און דער נייער אימאליענישער הוכבערט נאָך איידער דער יאָהר ענדיגט זיך, אָנגעגריפען מיט א כונה צו טויטען.

און דאָ ווערט ביסמארק'ס מוילקאָהב־גע־זעץ פאר דיא סאָציאליסטען פארטיג און עס ווערען מיט אמאָל פערבאָטען א שטיקלעך 50 צייטונגען, צווישען זיי עטליכע טעגליכע, עס ווערען געשלאָסען פעראייניגען, עס ווערען פערבאָט טען בראַשורען, ביכער און זאָגאר (שפעטער) וואהלכאמפּפֿליטעראטור.

ארום דיאזעלביגע צייט ערשיינט אין פּע־טערבורג דער ערסטער נומער פון די „זעמליא אי וואָליא“ און אלע טאָג הערט מען פון א נייע העלדענטהאט פון א נייעם מאַרטירער, פון א נייע שטיק טיראנניי. רוסלאַנד איז אויפגע־שטאנען תחית־המתים.

בקיצור, א לעבעדיגע וועלט, א וואונדער־באָרער יאָהר! און איצט קענט איהר זיך פיעל־לייכט שוין פאָרשטעללען, וויא עס האָט זיך גע־מוזט פיהלען אונטער אַזעלכע אומשטענדען, אין אַזאָ לאַגע א יונגער חבר־המאן, וויא דער שרייב־כער פון דיזעע עראינערונגען איז צו יענער צייט געוועזען.

* * *

דיא ארבייט איז, פון דעסטוועגען, געגאנגען רעגעלמעסיג, כמעט רוחיג. געקאכט האָט מען זיך אינגעוועניג, איבערהויפט וויל, זייענדיג אין פרייסען, דערביי אָבער א רוסישער אונ־טערטהאז. האָט מען קיין ווירקליכע טהעטיגקייט ניט געהאט, ד. ה. מען האָט קיין שייכות ניט געהאט מיט דעם ווירקליכען פאָליטישען קאמפּף ניט פון דייטשלאַנד, ניט פון רוסלאַנד. הערען, לעזען און שרייבען איז געווען אלעס וואָס מען האָט געקענט טאָן, שוין גאָר ניט רעדענדיג דער־פון. וואָס אייער פריינד איז, ניט פאר אייך גע־

שעהנסטען טייערסטען אייגענעם נור כדי מיר זאָללען בערוויכט ווערן פון פריידען; אז זיי נעהמען פון אונז אוועג מיט געוואלט דעם פרייה-לינג מיט זיין פרייע לופט, דעם זומער מיט זיין פוללען ווארעמען לעבען, דעם יעסען מיט זיינע פרוכט און רינגלען אונז ארום, עפעס וויא דורך א בייזען כשוף, מיט אן אייביגען ווינטער און דאָס אלץ ניט מעהר וויא צוליעב א פוסטען באַל, צוליעב א שליסענפאָהר — ווען מיר זעהען דאָס, דאָן קריינקט דאָס אונז, דאָן רעגט דאָס אויף דעם פריעדליכסטען צווישען אונז, דאָן ווערט פערצייהונט אונגעגליך.

און בערנע זאָגט צו מיר :

„בשעת איך האָב דאָס געשריעבען האָב איך מיינע פיללען געציעלט אנדערסוואו, דו אָבער קענסט דיאזעלביגע ווערטער אריינשרייען אין די אויערן פון דיא פערשלאָגענע אָרעמע לייט, פער-שלאָגען און בעדריקט דורך דעם רויבען פון דיא רייכע. שריי, רוח אָהן אן אויפהער צוויי דריי מאָל א טאָג, שריי אומעטום, ווייל מיט אַמאָל וועסטו צו זייערע הערצער ניט צוקומען.

„זאָג זיי :

„עס איז א ליגען, אז גאָט האָט כעשאפען טוערס און ליידיג געהערט; עס איז א ליגען, אז די וועלט איז געבויט אויף רייכקייט און אָרעמקייט; עס זאָגען ליגען דיא וואָס קומען און טרויסטען דיא פערטרויערטע מיט פאַלשע האָפנונג און פערשפרעכונגען; זיי זיינען ליגי נערס דיא וואָס זאָגען צום פאָלק: „זיי און האָב און וואָרט טאָמער וועט זיך געפינען א הילף אָהן דיין זוכען“; ליגנער זיינען דיא וואָס זיינען דיא שבחים פון ליידען און דולדען; פאַלש זיינען דיא וואָס בויען פאר מענשען פאַלאצען פון צע-דערבוימער אין היממעל און פערדשטאַללען אויף דער ערד

„געה און זאָג דיין פאָלק, אז עס איז צייט, אז זיי זאָללען ערוואכען פון שלאָף און זאָלען ארויסגעהען פערברייטען ליכט איבער דער וועלט, מאַרשירענדיג האַנד אין האַנד מיט זייערע ברי-דער פון אַנדערע פעלקער. זאָג דיין פאָלק, אז עס איז צייט צו מאַכען א סוף פון צינזען און פערדיענסטען און עקספּלאַטאציע און יעדען מין רויב, וועלכער איז א שאַנדע פאר מענשען. זאָג צו דייןע רייכע לייט, אז דאָס וואָס זיי פערהונ-דערן דעם גאנצען פאָלק, צונעהמענדיג פון איהם אלץ וואָס איהם איז טייער, נור אום

לונג פון דעם „פילאָזאָף“.

און כאַראַקטעריסטיש איז דערביי מיין בער-גייסטערונג פאר לודוויג בערנע, הגם איך בין שוין ווייט, ווייט פון איהם, הגם דער פאָרט-שריט, וועלכען די וועלט האָט געמאַכט אין די פערציג יאָהר, וואָס זיינען דאָן געווען פערנאָג-גען נאָך בערנע'ס טויט, האָט אונז אווענגעפיהרט ווייט אריבער דעם גרעניץ פון זיינע אידעען און אידעאַלען.

אפּשר איז דאָס דערפאר, ווייל אין איין פרט איז בערנע ניט נור ניט געווען אריבערגעיאָגט, זאָמערן אפילו ניט דערגרייכט פון קיינעם פון מיין דור און דאָס איז אין דעם פרט פון פריי-הייטסליעבע.

אָבער וויא דאָס זאָל ניט זיין, אומעטום וואו איך מיש נור אויף, בלעטערנדיג צווישען מיינע אַלטע כתבים, געפין איך זיין לעבען נאָך מען, געפין איך זיין מעכטיגען איינפלוס. ער איז מיין עמוד-אש, מיין פייער-זייל, וועלכער בעגלייט מיך אויף מיין וועג דורך דעם מדבר, דעם גרויסען קאפיטאליסטישען מדבר, דורך וועלכען מיר אללע וואַנדערן אויף דעם וועג פון פאַדאליסטישען מצרים צום סאַציאליסטישען כנען, מאַנכע אלס אוואַנגאַרד, אלס דער חלוץ וואָס מאַרשירט אין פראַנט פון אללע מהנות, מאַנכע ביי דיא פראָוואַנט-ווענען, מאַנכע מיט אינסטרומענטען פון בעגייסטערנדע מוזיק ביי זיך, מאַנכע זיך נאָכשלעפענדיג, מוטשלאָז, האָפ-נונגסלאָז, ניט גלויבענדיג אז דער מדבר וועט ווען עס איז נעהמען א סוף...

אין דער משוגעת, פון וועלכע איך רייד, קומט מיר בערנע צוריקלום און מאַכט מיך אויפמערק-זאָם, אז אין זיינע שריפטען זיינען דאָ פיעלע זאכען, וועלכע קענען מיר צוניץ קומען אין דער אויפקלערונגס-ארכיט פאר מיין פאָלק. ער ער-אינערט מיר יענע שטעללע אין זיין „נאָר אים ווייסען שוואַן“, וואו ער זאָגט :

„וואָללעטען וועניגסטענס זיי געוואונען אלץ וואָס מיר פערליערען, נ, דאָן וואָללעטען מיר אפּשר פון דער זייט צוגעזעהן וויא זיי ספּראַווען זיך מיט דעם רבונז-של-עולם און מיר, מענשען, וואָללעטען זיי שוין מוחל געווען. אָבער ווען מיר זעהען וויא פיעל, פיעל מיר פערליערען און וויא וועניג זיי געניסען דערפון; אז זיי נעהמען אוועג פון אונז מעהר ברויט וויאפיעל זיי בעדאַרפען אום זיך צו זעמטיגען; אז זיי צושטערען אונזער

זיין קאנדיטאטוריי (עטליכע טירען פון קאנ-
צעל'ס רעסטאראן) איז געווען כמעט אנטקעגנ-
דיא נייע בערזע. זיינע קונדען אויף א „טאסע
שאקאלאדע“ און אנדערע אזעלכע זאכען, אויף
וועלכע דער טייטש איז א מאדעם, זיינען געווען
לויטער בערזענהענדלער, בערזענמעקלער, באנ-
קירען און רייכע קויפלייט פון אנדערע מינים.
אזוי וויא זאמטערס און ארנאלדס זיינען נאך
אללע מעשות דאמאלס אין דייטשלאנד געווען
זעלטענע פיגאלעך, און דער געווענהליכער „בער-
זאנער“ האט פיינט געהאט דעם סאציאליזמוס
וויא א שד האט פיינט א מזוזה, האט קאלמאן
בעווויזען ניט וועניג קוראזש אויסשפרייטענדיג
א האלברטיץ סאציאליסטישע בלעטער אויף
זיינע טישען.

עס איז מעגליך אז אנאנדערער וואָללט
טאקי אויף דעם אופן פערלאָרען אללע זיינע
קונדען. קאלמאן איז אָבער געווען א מענש
וועלכען אללע האָבען געאכטעט און פיעלע זאָגאר
פערעהרט. מען האָט איהם אלזאָ מוחל געווען
זיין סאציאליזמוס.

איך ווייס ניט וויאפיעל אמת דארין איז גע-
וועזען, אָבער אין קעניגסבערג איז וועגען דיע-
זען מאן ארומגעגאנגען אזא מין לעגענדע:
דער פיינער, שלאנקער מאן, מיט זיינע
פעכשווארצע האָר (ערטעווויז שוין גרויליך),
מיט זיינע שענע, איינגעזונקענע מאטע אוי-
גען, וועלכע האָבען אַרויסגעבליקט פון א מו-
לאטטאָ-אַרביגען פנים — דיעזער מאן איז
אמאָל געווען גליקליך פעהירראטהעט. ער האָט
געהאט א פרוי, אין וועלכע ער איז געווען
שטערבליך פערליעבט און זיא איז אין דעם
צווייטען (דאכט זיך אינ'ס צווייטען) קינפעט
געשטאָרבען.

קאלמאן — פלעגט מען דערזעהלען —
האָט דעם טויט פון זיין פרוי לפנים לייכט אריי-
בערגעטראָגען; ער איז געבליעבען שטעהן היי-
טערן טאנצבאנק פון קאנדיטאטוריי, דערזעליגער
העפליכער, זויבערער, פריינדליכער מאן, האָט
גערעדט ניט פיעל, אָבער ניט וועניגער וויא
פריהער, האָט זיך געקליידעט, דאָס איז אמת,
זומער און ווינטער אין שווארצען, איז מיט דער
צייט געוואָרען אַן ערגעבענער, טהעטיגער סא-
ציאליסט, האָט זיך אָבער אין אנדערע פרטים
ניט פערענדערט זינט מען האָט איהר פון זיין
הויז ארויסגעטראָגען.

נאָכצוגעבען איין קליינע תאווה — אז דאָס הייסט
מאָרד פאר פיעלע נפשות, פון וועלכען זיי קע-
נען זיך ניט ריינוואשען.

„געה זאָג זיי, אז די מענשען זיינען אללע
ברידער, אללע; עס איז ניטאָ קיין קליין און
גרויס, קיין הערר און קנעכט, קיין רייך און
אַרעם אין דער נאטור; עס איז ניטאָ אזא מענש
אויף דער וועלט, וועלכער זאָלל האָבען דאָס רעכט
צו זאָגען: איך מעג עסען דיא פרוכט פון דיינע
ארבייט, דיא פראצע פון פיעלע אנדערע.“

— „בערנע, בערנע! שריי איך אויס, אומ-
זיסט זיינען דיינע רייך, פעסט שלאָפּט מיין
פאָלק, פעסט וויא א שכוּר און אפילו חלומ'ען
קענען זיך איהם דיינע געדאנקען ניט.“ —

אפשר נאָך וויכטיגער איז דער רעכט פון
דיעזע משוגע, אָבער מעהר איבערזען איך פאָר-
לויפּיג ניט. דער עסק געהט צו לאַנגזאָם און
אידעשע געדולד (אין לעזען, ווען ניט אין ליידען)
איז קורץ.

* * *

ווערענדיג א ביסעלע נעהנטער בעקאנט מיט
דיא לאַקאלע לאַגע אין קעניגסבערג האָב איך
ארויסגעפונען א קאָמישע סיטואציע אין דער בע-
וועגונג דאָרטען, וועלכע איז, איבריגענס, דענסט-
מאָל נאָך געווען זעהר שוואַך און האַנדעלס-
שטעדט וויא קעניגסבערג, שטעטין אָדער דאנ-
ציג. ביי דער רייכסטאנזאָהל פון 1877 האָט
בעבעל, אלס קאנדידאט פון דיא סאציאלידעמאָ-
קראטיע, געצויגען וועניגער וויא 1200 שטימען.
אָבער ניט דאָס בין איך אויסען ווען איך
זאָג, אז איך האָב דאָרטען געפונען א קאָמישע
לאַגע. וואָס איך האָב אין זין איז אָט וואָס:

דיא פיהרער פון דיא אַרטיגע אַרביי-
טער-רעוועגונג זיינען געווען: הערביג, א
פאָמישטיש; זאמטער, א באַנקיר; ארנאלד, א
בערזענמעקלער און קאלמאן א קאנדיטאד! דאָס
איז א לאַנד וואו דיא אַרבייטער-רעוועגונג איז
אן אַרבייטער-רעוועגונג, א פראַלעטארישע אין
דעם פוללען זין פונ'ם וואָרט!

קאָמיט, ניין? צוליעב וואָס דערזעהל איך
איך דאָס? צוליעב קאלמאנען און וועגען קאל-
מאנען צוליעב א נייעם מיטארייטער פון דעם
„אספת חכמים“ און אפשר א פאר אנדערע.
פון דעסטוועגען איז קאלמאן אלליין איינ-
טערעסאנט.

אויף ניט געארט א פערנאכלעסיגטער אלטער, אָדער נייער חוב, א פערוויילדעטער אויסדרוק, א גראמאטיקאלישער פעהלער.

ער האָט ליעב געהאט צו עסען. ער האָט ניט נור פיינט געהאט צו זיין הונגער, ער האָט טאקי ליעב געהאט צו עסען. ער פלעגט זיך זעצן צום טיש ביי א גומען מאָהלצייט מיט דיאזעלביגע ענהוואסטישע אונגערולד, וויא דעם ווילנער „באלעבעסילס“ און אייניקעל וואָלט זיך אנידערעזעצט אין טהעאטער בשעת פאטטי האָט געזאָללט זינגען אין דער אָפּערא.

דער הייליגער ריח-נחוח פון די געבראטענס, פון דיא פיש, האָט ביי איהם ארויסגערופען דיא שפאייכע פון מויל, האָט זיין הארץ אָנגעפיללט מיט ליעבע צום לעבען, האָט זיין וועלט געמאכט פאר א גן-עדן. דער קלאנג פון דיא גאָפּעל-מעסער, דערגעהענדיג פון קיך, בשעת מען פלעגט גרייטען צום טיש, פלעגט זיין פאר איהם געמליכע מוזיק, א מין הערליכע אָווערטורע צו א גרויסע געזאנג-דראמא.

און ניט אכטענדיג אויף דעם, האָט דער מיטטאָג נור געדארפט זיין צוויי מינוט אויפגען טיש און דער ליטערארישער נעריאכא האָט זיך ארויסגעוועזען א עס-נעריאכא אויף. ווי איהם האָט ניט געקומערט צופיעל אָדער צו-וועגניג זאלין אין זיינע ליטערארישע שפייזען פאר אַנ-דערע, אזוי האָט איהם דאָס ניט געארט אין זיינע מאָגענ-שפייזען פאר זיך אַלליין. זאלין, פעפער, כריין, רעטאָך צו אין פליישקניידלעך אָדער אין בלינצעס, מיט אַ מאָס אָדער אָהן אַ מאָס — א ראגה זיינע.

און דערביי איז ער געווען א בריה אויף עסען וויא ער איז געווען א בריה אויף שרייבען. אי זיין מאָגען אי זיין מח האָבען גוט געארבעט, אָבער אָהן אַ טאָלק, אַ שטייגער וויא עס פאללט אזוי לעגט עס — וועמען ארט עס? פרינציפען, איבערציגונגען, אידעען? „עט! צו וואָס וועט אַ מענש זיין אזא בעל-מפונג! סאָציאליזמוס, זאָגט איהר? רעכט יא, רעכט ניין. דאָס איז... וויא אמאָל, וויא עס מאַכט זיך.

„איינער אַרטיקעל“ — זאָגט איהר צו איהם איז גוט געשריבען, — „אָבער ניט לייכט צו פערשטעהן.“

„וואו שטעהט עס געשריבען אז אַללע מוזען אליין פערשטעהן?“ ער קוקט אייד און וויא אַ משוגענעם בעת ער ענטפערט אייך.

דאָכט זיך גאָר נישט? אָבער אין דער שטיל פלעגט אַ קונד דעם צווייטען זאָגען, — אזוי שטיל, אז קאלמאן זאָלל ניט הערען: „אָט וויא איהר זעהט איהם... שוין צוואנציג יאָהר האָט זיך אויף זיין פנים אַ שמייעלע ניט געיאָוועט.“

דאָס איז וואהרשוינליך געווען וואהר. מחשבות'ן! פון דעם אויבענדערמאָנטען קוואַר-טעט זיינען דריי: זאמטער, ארנאָלד און קאלמאן געווען אידען. דאָס אַלליין איז שוין געווען קאָד מיש, ווייל דער איד אין קעניגסבערג איז דא-מאלס געווען נאציאָנאַל ליבעראַל, דאָס הייסט רעאקציאָנער, ביז אין דיא מאָד פון דיא ביי-נער. און ניט אין קעניגסבערג אַלליין: באמ-בערגער און לאסקער זיינען געווען צווישען דיא הויפטפיהרער פון דיא נאציאָנאַל-ליבעראַלע אינ'ם רייכטאָג.

* * *

און אין קאלמאנ'ס קאָנדיטאָריי בין איך איין טאָג בעקאנט געוואָרען מיט אַ אידישען שרייבער, וועלכער איז אויף אַ וויילע געוואָרען אַ מיטאַרבייטער פונ'ם „אספת-חכמים“. נאָך שטעהענדיג ביין זשורנאַלעלע כמעט איינער אַלליין האָב איך זיך מיט איהם שטאַרק דער-פרעהט.

וואָס פון איהם איז געוואָרען וויים איך ניט און וועל איהם פאָרלויפֿיג מיטען נאָמען ניט אָנרופען. דאָס איז אויף ניט וויכטיג, ווייל זיין מיטאַרבייטערשאַפט האָט זיך איבערגעברענט גיך ווי אַ שטרוי, הגם אינ'ם „הקול“ האָט ער פריהער און שפעטער אַפט געשרייעבן. אינ'טערעסאַנט איז דער מאָן אלס אַ טיפ פון אַ משכיל, אַ העברעער, וועלכער שטאַרבט איצט ביסלעכווייז אויס.

ער איז געווען אַלט אַ יאָהר דרייסיג, שטאַרק וויא אַ דעמב, אָבער מיט וועניג ציינער אין מויל. דאָס אַלליין זאָגט שוין דעם קלוגען לעזער (און וועלכער לעזער אין אמעריקא איז ניט קלוג?) אז דאָס האָט געמוזט זיין אַן אָנגע-לאָזענער מענש, א „נעריאכא“.

ער איז דאָס אָבער געווען גייסטיג און מאָ-דאליש אזוי גוט וויא קערפערליך. וויא איהם האָבען ניט געארט דיא פערנאכלעסיגטע ציינער וועלכע פלעגען ביי איהם ארויספאלען ניט אַנמא-כענדיג קיין גרעסערען גערודער וויא ארויסגע-פאלענע ציינער פון זיין קאפ, אזוי האָט איהם

לעבען, שרייבען און האנדלען זיינען זיי פאר איהם דאסזעלבע וואס פאלק-דעגולאציאנען זיין נען פאר א קראליק.

און דאך איז דער מענטש געוויס נאך היינט ערגיזוואו א שרייבער, א טוער, א מאכער, אפשר גאר א פיהרער... ניט ערגער, וואהרשיינליך פאר א סך אנדערע, וועלכע דיא ווילנער ראבינער-שול (עליה השלום!) האט געשענקט דעם יודענטהום און דורך איהם דער מענטשהייט. אפשר בעסער. ווער ווייס?

אנאנדער מאל ווייזט איהר איהם, אז דאס וואס ער שרייבט היינט איז א פאלקאמענער פאטש אין פנים דעם נעכטיגען ארטיקעל זיין נעם. ער האלט אייך וויעדער פאר א פעדאנט און א נאררישען מקפיד. וואס דרעהט איהר א מוח!

פרינציפען, דגושים, זאפיאטאזאס, קליידער-בערשטלעך, פינקטליכקייט, איבערצייגונגען, לאך-ניס — דאס זיינען אלץ זאכען, וועלכע ער פער-שטעהט טהעאָרעטיש זעהר גוט, אָבער אין זיין

דיא פאמיליע גערער

(ערצעהלונג)

פון ל. שאפירא.

וואָססט מאכען א גרעסערען אָבאָראַט און פער-קויפּען מעהר, — אָבער געלד דארף איך זעהן! ... איך פרעג דיך, וואו איז דיין געלד? האָסט עס אַריינגעשטאַפּט אין דייןע קונים, און גאָט ווייסט, צי דו וועסט זיך שוין זעהן אפילו מיט א קאָפּיקע...

— אַך, שוועהר! — האָט שלום געשמייר-כעלט און זיך געדערעהט אויף זיין בענקעל. — איהר זענט שוין גאר אָבעשטאַנען פון דער היינטיגער וועלט... היינטיגע יאָהרען האַנדעלט מען נאָר אויף קרעדיט.... ר' אברהם האָט זיך אָנגעצונדען.

— ביזט א גרויסער שומע מיט „היינטיגער וועלט“ און מיט „היינטיגע יאָהרען“ אינאיינעם! ... מיר דוכט, אז די געשעפטען, וואָס איך האָב איבערגעהאַלטען אין מיינע הענד נאָר פאר די צעהן יאָהר, וואָס איך בין געזעסען אויף קעסטן, וועסטו קיינמאל אין די אויגען נישט אָנקוקען... פאר מיינע צייטען האָט ווער גע-האַט געלד, האָט ער געהאַנדעלט, אויב נישט זיי א מלמד אָדער לערן זיך א מלאכה! היינט אָבער ווערט א סוחר דוקא דער, וואָס האָט קיין געלד נישט, וואָרום וואָס האָט ער אָנצואוועהרען? ... — ער נעהמט אויף קרעדיט און גיט אויף קרעדיט, דערוויילע עסט מען און מ'צייהט אַרויס די עטליכע גראַשען פון דעם, וואָס האָט

(פאַרמזעצונג.)

3.

חול-המועד סכות האָט שלום געבראַכט פרו-מען צו איהר מוטער אויף קינדבעט. שלום'ס געשעפטען זענען געאָנגען, נאָך זיינע רעד, נישט שלעכט: זיין זיידע געהט „איר בער דער וועלט“, ער האָט, דאַנקען גאָט, קרעדיט, א. ז. וו. ר' אברהם האָט געקוקט אויף די זאך א ביסעל סקעפטיש.

— עפעס דרעהסטו מיר צופיעל... — האָט ער גערעדט שמיניעצרת אין דער פריה ביי'ס טיש. — דו צוגעבסט אויף באָרג דער גאנצער וועלט, מאכסט א לאַך דאך, כדי צו לעגען א לאַטע דאָרט.... ניין, פאר אונזערע יאָהרען איז נישט אזוי געווען: מיר זיינען געאָנגען האַרט ביי דער ערד, און ביז מ'האָט נישט געהאַט קיין זיכער געשעפט אין האַנד, האָט מען געהאַלטען דאָס געלד אויף פראָצענט, נישט געפלאַכטען עס אויף דער רוח ווייסט וואָס.

— אַך, שוועהר, וואָס רעדט איהר? ! — האָט זיך שלום געהיצט. — דאָס געשעפט איז א גאָלדען געשעפט, און די חובות זענען קוראַנט, אזוי ווי ביי מיר אין קעשענע. חוץ לזה, — אָבאָ-ראָט, היינטיגע יאָהרען געהט נאָר „אָבאָראָט“... — וואָס מיר אָבאָראָט, ווען מיר אָבאָ-ראָט! ... אָבאָראָט איז שייך צו זאָגען, ווען דו פערדיענסט וועניגער אויף דיין מין סחורה, כדי

שטעדטעל צוגעגעבען א'אונגעוועהנליכעם, פאנטאסטישעם אויסזעהן.

אין דער העלבעלייכטער „רויטער“ שול האט געהיליכט א'אנדער קאמפאניע, ווען פון ווייטען האט זיך געלאזט הערען א געזאנג פון פיעל מענשען. „דער רבי, דער רבי געהט!“

איז געווארען א געשריי אין שול, און באַלד האט זיך אין דרויסען אויפגעהויבען א גערויש, ווי א גרויסע ארמע וואָלט בעלאַגערט די שול. אין א מינוט ארום האט דאָס געזאנג הויך א קלונג געטון אין פאָליש און האט באַלד טאקי ווי א שטורם זיך אריינגעריסען אין שול אריין. ארום „בעלעמער“ האט זיך צונויפגעשלאסען אַזאַ ראָד, אז די פענסטער האָבען געציטערט.

מיט הקפות האט מען פריהער בעטיילט די שענערע, רייכערע בעליבתים, דערנאָך די גע- מיינערע. יונגלעך האָבען געקושט די „ספרים“, זענען געשפרונגען אין פנים אריין און האָבען געשריעגען: „דערלעכט איבער א יאָהר!“ עט ליכע פון זיי האָבען געהאט דאָס גליק אליין צו געהן מיט א'הקפה, נאָך זייערע טאטעס האָ- בען אונטערגעהאלטען די ספריתורה, זיי זאָלען, חלילה, נישט אַראָבפאלען. ערשט ארום האַלבער- נאכט איז זיך דער עולם צוגאנגען אהיים עסען. אויף מאָרגען, נאָכ'ן דאוונען, האט זיך וויעדער אָנגעהויבען דאָס זעלבע. מען איז גע- גאנגען פון איין הויז צום צווייטען, מען האט געשלעפט דאָס עסען פון די אויווענס. ביי ר' אברהמ'ן איז זאָל האט מען אויסגעקעהרט א שווינקעשעפעל מיט וואסער און זיך גע- גליטשט; שלום האט זיך אוועקגעזעצט אויף דער ערד, האט געפינטעלט מיט די אויגען, גע- דרעהט די קאפאטע און געזונגען „א בעטלער“. יודען האָבען זיך צוגעשאַקעלט און האָבען פער- געסען, אז זיי זענען יודען מיט בערד און טא- טעס פון קינדער. אזוי האט זיך עס געצויגען ביז שפעט אין דער נאכט.

אויף מאָרגען איז שלום אוועקגעפאָהרען אהיים.

דער הערבסט אין יענעם יאָהר איז געווען א ליכטיגער, א ווארעמער, א טרוקענער, — א „וויבערשער זומער“. פרומען האט מען גע- ראטען וואָס מעהר ארומצוגעהן, פלעגט זי עט- ליכע שטונדען אין טאָג פערברענגען אין פריצ'ס פארק, וואָס האט זיך געצויגען ביי'ם עק פון שטעדטעל, און וואוהין מען האט אַלעמען ער- לויבט צו געהן. אונטער די פיס האט ווייך גע-

יאָ עפעס, און נאָכדעם מאַכט מען א'אָנזען, אָדער, ווי איהר רופט עס היינט, א „באנקראַט“... ניין, גוטער ברודער, מיך וועסטו נישט נאָרען, איך בין נישט נעכטען געבוירען געוואָרען. ט-הע! ער פעררערט מיר די צעהן מיט „קרע- דיטען“ און „אָבאָראַטען“...

שלום האט, ווי ער האט געקאנט, פערטיי- דיגט זיין סיסטעם, אָנגעוויזען אויף דעם און אויף יענעם, אז אַט פיהרען זיי אויך אזוי זייערע געשעפטען און לעבען גאָר פיין, נאָך ר' אברהם איז געבליבען ביי זיינעם, אז „הלואי זאָל ער ליגען זאָגען“, נאָך עס וועט זיך נישט גוט ענ- דיגען.

בייטאָג זענען זיך צו ר' אברהמ'ן צוזאמען- געקומען עטליכע שענע שטאָרט-בעליבתים. מען האט דערלאנגט צום טיש די געטרענק, וואָס מען האט צונויפגעשיקט „מיט די געסט“; באַלד האט זיך געלאָזט הערען א נגון — און עס האט זיך אָנגעהויבען „שמחת-תורה“. צו מנחה, וועל- כע מען האט געדאווענט דאָ טאקי ביי ר' אברהמ'ן אין שטוב, האט עס שוין געהאלטען אזוי ווייט, אז מען האט עטליכע מאָל איבער- געקעהרט ראובן-אהרנ'ן, וועלכער האט מתפלל געווען פאר'ן אימפראוויזירטען „עמוד“. באַלד נאָך ליכט-בענשען האָבען זיך אָנגעהויבען בע- ווייזען אויפ'ן טיש „פיערטעל עמער“, קופער- נע טשייניקעס מיט וויין און ברייטע פיערקאנט- טיגע פלעשער מיט מעד. דער עולם האט זיך בעמיהעט מיט געוואלט אַראָבצואווארפען די שלעפערדיגקייט פון א גאנצען יאָהר; די שטייף אָנגעצויגענע גערווען, די פערשטיקטע בעדער- פעניש אין גליק און לעבען האָבען געפונען א'א- אויסוועג — און האָבען זיך ארויסגעוויזען אין ווילדער פרייד, אין טאנצען און שפרינגען ביז'ן הימעל.

שפעטער איז מען געאנגען פיהרען דעם רבי'ן צו הקפות. דער רבי האט געהאט א'איי- גענע שול, נאָך ברב עם הדרת מלך — פלעגט ער געהן אלע יאָהר צו הקפות מיט גרויס פאראד אין א'אנדערע שול. די נאכט איז געווען א פינסטערע. איבער'ן גאנצען שטעדטעל האט זיך געטראָגען אין דער לופט א געזאנג; מענשען, אַנדערע מיט ליכט אין די הענד, האָבען זיך גע- צויגען פון אלע גאסען צו די שולען; יונגלעך האָבען זיך געדעהט אונטער די פיס און האָבען זיך „געמאכט שכור“, — דאָס אַלעס האט דעם

בוירען א קינד, נאָר זי האָט עס פערשטאנען, כל זמן עס האָט זיך גערעדט וועגן עמיצען אַנדערש, אָט וועגען דער מאַמען, צו'ס ביישפּיעל; קוים אָבער האָט עס אָנגעריהרט זי אַליין, האָבען איהר די ווערטער אויסגעוויזען פרעמד און האָר בען איהר קיין בעגריף נישט געגעבען פון דעם, וואָס מיט איהר דארף זיך טרעפּען. פון איהר וועט זיך אַבטיילען א קינד, א מיידעלע, — גע-וויס א מיידעלע, — וואָס וועט וואַקסען און וועל-רען אַזא מענטש, ווי זי אַליין... ניין, עס איז נישט פערשטענדליך! — און ווען זי האָט א פאָר מאָל דערפּיהלט, ווי אין איהר בעוועגט זיך עפעס, האָט זי מיט שרעק און מיט קאַנצענ-טריטער אויפּמערקזאמקייט זיך צוגעהערט צו זיך זעלבסט, טאַמער וועט זי דורכדעם פער-שטען, וואָס איהר שטעהט-פאָר.

בעאנרוהיגט האָט זי אויך די פראגע ווע-גען איהר אייגענעם לעבען. זי האָט געוואוסט, אז עס וועלען זיין וועהען, — ווי אזוי וועט זי עס אריבערטראָגען?... אמת, די גאנצע וועלט האָט קינדער — און גאָרנישט; נאָר פון דעסט-וועגען... ס'מאכט זיך דען נישט, אז מ'שטאַרבט דערפון?... א מעשה דאָס איז! אינוועניג, אין איהר, זיצט עפעס אַזוינס, און עס איז נישטאָ וואוהין צו אַנטלויפּען דערפון... יא, זי וועט געוויס שטאַרבען, זי פּיהל'ט, אז זי וועט שטאַרבען... און טרערען פלעגען זיך שטעלען ביי פרומען אין די אויגען פון מיטלייד צו זיך זעלבסט.

אין דער היים האָט ר' אברהם איינמאָל בעמערקט, אז זי וויינט, און האָט פערוואונדערט אויפגעהייבען די ברעמען.

— וואָס איז שוין פאר א נייעס?... —

די טאָכטער האָט נישט געענטפערט און האָט פערשטעלט איהרע אויגען מיט די הענד. ער האָט עפעס א ביסעל פערשטאנען, און האָט איהר צוגעשיקט גאָלדען.

— געה שוין, געה, נאָר, — האָט די מו-

טער זי בערוהיגט, ווען פרומע האָט איהר איר בערגעגעבען איהר שרעק און זאָרג. — ביזט אַנדערשטלינג, האָסטו מורא. בעת כ'האָב געטראָגען מיט דיר, האָט זיך מיר אויך געדוכט, אז כ'וועל שטאַרבען, און נאָך אַנדערע נאָרישע געדאַנקען זענען געקראַכען אין קאָפּ אַריין... ביי'ס צוויי-טען קינד האָב איך שוין גאָר אפילו נישט גע-קלערט וועגען דעם, און אז ס'איז געקומען די צייט, האָב איך זיך געלעגט אין בעט אַריין און

רוישט א קאָברין פון געלע, פערטריקענטע בלע-טער; די בוימער האָבען דעמוטיג און שטיל גע-דאווענט צו דער געטין — דער זון, וואָס איז ווי פערמאטערט געוואָרען פון דער היציגער זון-מעריגער אַרבייט: זי האָט זיך איצט טאָג-טעג-ליך געשעפּטיגט ביי'ס אויפּשטאַנד פון שלאָף, זיך געאיילט ביי'ס אונטערגאַנג און האָט דעם גאַנצען טאָג צעשטרייט און אונאויפּמערקזאם גע-קוקט פאַרביי דער ערד אין אונגענדליכען הימעל-רוים... אין דער גאַנצער נאַטור איז געווען אויס-געקאָסען עפעס אַזוינס, וואָס האָט דערמאָנט אָן א קלאָרע און זאנפּטע עלטער. מאָדע אונ-מוטיג איז געווען ביי פרומען אויף דער נשמה, און מאָדע פערפלאַנטערטע געדאַנקען האָבען זיך געמישט ביי איהר אין קאָפּ. רבונו של עולם, וואָס וועט עס דאָ זיין מיט איהר?... אויף וואָס האָט איהר געמויגט דאָס גאַנצע גע-שעפט?... פאַרהאַן אויף דער וועלט צוויי מענ-שען, — טאַטע-מאַמע הייסען זיי, — און פרומע האָט פריהער געהערט צו זיי, — זעהר שעהן! וואָס האָט איהר דען געפעהלט? א גאַנצע וואָך האָט זי געהאַלפּען דער מוטער אין בעל-הבתישקיים, געזעסען א פאָר שעה אין טאָג אין קראָם, און שבת-צונאַכטס האָט מען געשפּיעלט מיט דער מוהמע חייהל'הא'ס קינדער אין „ביינדר-לעך“, אין דער צייט וואָס דער טאַטע מיט'ן פע-טער ראובן-אהרנ'ן האָבען דערצעהלט נסים פון גוטע יודען און צורביסלעך געשמעסען וועגען „געשעפט“. איז „ער“ געקומען און האָט זי צו-גענומען... חמ... ס'פאר א נאַרעלע ער איז, הע-לע... — שלעכט איז איהר אפילו נישט: די שוועגער „קעלעט“ זי, אין דער ווייבערשער שול ווייזט זי אויף איהר אָן מיט'ן פינגער: „מיינ שנור“, — און דער-שוועהר שווייגט... א מאָדנער מענש! וואָס שווייגט ער?... פונקט ווי דער טאַטע... שלום פערנעהמט זיך מיט גע-שעפט — עפעס זייער האָט ער דאָרט, — נישט רעדענדיג מיט איהר וועגען דעם קיין צוויי ווערטער. דערפאר אָבער איצט וועלען זיי אינ-גיכען אראָב פון קעסט, און זי וועט ווערען א בעל-הבית'טע פאר זיך: די שליסלען ביי דער זייט, אין שאַפּע — „כל-טוב“, און אין וועגעלע — א קינד...

זי בלייבט שטעהן, א ביסעל דערשראָקען: זי וועט ברענגען א קינד אויף די וועלט! וועגען דעם, ווי אזוי דאָס דארף פאַרקומען, האָט זי גע-וואוסט, אז ס'הייסט „געליעגען ווערען“, „גע-

דרימלעט און האָט זיך באַלד ערוואַכט מיט א קרעכץ. איצט איז זי אינגאנצען געקומען צו זיך און האָט פערשטאַנען.

גרויס איז געווען דער וואונדער פון די קינדער, ווען זיי האָבען זיך דערוואוסט אין דער פריה, אז פרומע האָט געבוירען א מיידלעך; נאָך גרעסער איז געווען זייער פערדרום דערויף, וואָס זיי האָבען די גאנצע חתונה פערשלאָפּען. חיים האָט אָבער באַלד דערשמעקט, אז אין חדר געהט מען היינט נישט, און דאָס האָט חברה בעלוינט פאר אלעס. אין שטוב איז געווען א קאָכעניש און האָט זיך געצויגען, ביז שלום, וועלכען מען האָט ארויסגערופען מיט א טעלעגראמע, איז, נאָכ'ן „לעקעך-און-בראַנפּען“ צו'ם נאָמענער געבען, אוועקגעפאָהרען אַהיים. פרומע איז פערבליבען נאָך אויף א פאָר וואָכען, אום זיך אַ ביסעל „צוצופלענעווען“, און ערשט אויף חנוכה איז זי געווען ביי זיך אין דער היים.

4.

ווען ליבעלע איז אלט געוואָרען פינף יאָהר, האָט מען איהם אָבענגעבען אין אַ חדר. אין צוויי טעג האָט ער אויסגעלערענט דעם „אלף בית“ און איז צוגעטראָטען צום לעזען. ר' נחמן דער מלמד פלעגט מיט איהם פיעל ניט לערנען; ער האָט איהם אַלץ געקניפט אין די בעקלעך און געלויבט.

ר' נחמן איז געווען אַ הויכער, מאָגערער איד מיט אַ פערוואָלקענט פנים, פינסטערע אויגען און מיט דינע, בלייכע ליפּען. ער האָט פולמעכטיג רעגירט ביי זיך אין הויז: זיין ווייב, אַ שטילע, דערשלאָגענע נשמה, און זיין קינד, אַ בלאַס מיידלעך פון אַ יאהר צוועלף מיט דערשראָקענע אויגען, האָבען פאר איהם געציטערט. זיינע תלמידים פלעגט ער שלאָגען אומיברהמנות.

אין אַ וואָך אַרום נאָך זיין אַריינטרעטען אין חדר האָט ליבעלע צום ערשטען מאל דערזעהען, ווי דער רבי שמייסט אַ יונגעל. בלייב, ווי די וואַנד, מיט ברייט געעפענטע אויגען און ניט עטהמענדיג, האָט ליבעלע געקוקט אויף די סצענע. דער רבי האָט בעמערקט דעם איינדרוק, וואָס דאָס שמייסען האָט געמאַכט אויף דעם קינד, און האָט צו איהם ווייך געזאָגט:

— דו ביזט אַ וואויל יונגעלעך, דיר וועל איך ניט שמייסען...

דערביי האָט ער איהם געוואָלט אַ גלעטטהאָן מיט דער האַנד איבער'ן קעפּעל, נאָך ליבעלע האָט אַ ציטער געטהאָן און האָט זיך אָבענבויען

בין איבערגעקומען בשלום, אַ דאַנק להשם יתברך... אַט נעהם בעסער, שיט אויס אויף דער ערד עטליכע שפילקעס אָדער נאָרלען און קלייב זיי צונויף...

פרומע האָט געקלאָבען נאָרלען, האָט שפאַצירט אין פאַרק און זיך געפלייסט נישט צו טראַכטען „וועגען דעם“, נאָר וואָס מעהר זי האָט די געדאַנקען געטריבען, זענען זיי אַלץ מעהר געקראַכען אין קאָפּ אַריין, און צום סוף איז ביי איהר געבליבען, אז עס קאָן אנדערש נישט זיין, זי מוז שטאַרבען. דאָך, רעדען וועגען דעם האָט זי מורא געהאַט, דען דער פאָטער האָט זיך אויף איהר איינמאַל שטאַרק אָנגעבויזערט דערפאַר, וואָס זי פערליערט דעם בטחון.

די לעצטע טעג, ווען מען האָט יעדע מינוט געקאָנט ערוואַרטען דעם סוף, איז פרומע געקומען אין אזא אַויפּרעגונג, אז זי האָט זיך שוין נישט געקאָנט איינהאַלטען און פלעגט אָפט אויספלאַצען אין אַ געוויין. ר' אברהם האָט זיך אין אָנהויב געבויזערט, דערנאָך איז ער אַנטשוויגען געוואָרען. נאָרלעך האָט אויך אַ ביסעל פערלירען די רוה. איינמאַל ביי נאַכט האָט פרומע ארויסגעלאָזען אַ קרעכץ.... דאָס גאנצע הויז איז באַלד געווען אויף די פיס, מען האָט געבראַכט די באָבע און מען האָט אָנגעהויבען צו עפעס זיך צוגרייטען. אַ שטיקעל צייט איז פרומע געווען נאָך ביי איהרע געדאַנקען, דערנאָך איז זי אזוי פערמאטערט געוואָרען, אז איהר מאַרד האָט אָנגעהויבען אַרבייטען פיעל בערהאַפט און אונגעלעמעסיג; די ווירקליכע קייט מיט דער פאַנטאַזיע האָבען זיך צוואַמענגעפלאַכטען: געוועהנליכע בילדער און בעקאַנטע געזיכטער האָבען געשוועכט פאר איהרע אויגען אין איין צייט מיט עפעס אוננאַטירליכע פיגורען אין אַוואַנינגע פאָזען, וועלכע האָבען דאָך, ווי אין אַ חלום, אויסגעזעהען עפעס ווי געוועהנליכע און מעגליכע. פלוצים האָט זי אַ שרעקליכען געשרי ארויסגעלאָזען — און איז אַנטשוויגען געוואָרען. „געשטאַרבען!“ איז ביי איהר דורכגעפליגען דורכ'ן מוח. זי האָט נישט געהערט דעם „מול טוב“ נישט געזעהען דאָס גערודער, וואָס אין שטוב איז געוואָרען, זי האָט אפילו נישט געהערט, אז זי אַליין האָט נאָך צייטענדיג ווייז אונטערגעקדעכט. דרויסען איז שוין טאָג געוועזען, ווען מען האָט איהר צוגעטראָגען עפעס אַ רויטע זאָך. זי האָט עפעס געזאָגט און האָט באַלד פערגעסען וואָס. נאכדעם האָט זי איינגע-

געשטאנען רוחיג, נאָר זיינע אייגלעך זיינען גער-
ווען עטוואָס פערבמורעט. דער מלמד האָט נאָר
נישט געזאָגט און, ווען גאָלדע איז אוועקגעגאנגען
גען, האָט ער זיך געווענדעט צו ליבעלען:

— אַ נו, קום נאָר אַהער, זעהנאָ!...

ליבעלע איז בלייב געוואָרען. ער האָט צו-
זאמענגעדריקט די צייהן און האָט זיך נישט
געהיירט פון אָרט.

— קום אַהער, קום אַהער, שעם זיך נישט,
— האָט דער רבי גערעדט מיט אַ גיפטיגער
ווייכהייט. ער האָט זיך אויפגעשטעלט, האָט
אָנגענומען ליבעלען פאַר די האַנד און האָט
איהם צוגעשלעפט צו זיך. ליבעלע האָט פער-
ביסען די אונטערשטע ליפ...

— וואו ביזטו עס געווען נעכטען אַ גאַנצען
טאָג? — האָט ר' נחמן פאַרטגעזעצט אין זעל-
בען טאָן — ביזט אודאי געווען פערנומען מיט
געשעפט, שטאַרק פער'עסק'ט, האָ? און וואָס
שווייגסטו עפעס, ס'האָט דיר אָבגענומען דאָס
לשון, וואָס? נישט-קשה, אַיך זעל דיר
מאכען רעדענדיג!...

אין אַ מינוט ארום האָט ליבעלע זיך גע-
וואָרפען אונטער'ן מלמד'ס הענד, נאָר אָהן אַ
געשריי, אָהן אַ קרעכץ. דער בעהעלפער האָט
געהאַלטען די פיס, און ר' נחמן האָט געשמיסען,
און וואָס מעהר ער האָט געשמיסען, מעהר האָט
זיך איהם געגלוסט צו שמיסען, און מיט גרויסער
שוועריגקייט האָט ער זיך אָבעריסען פון דער
אָנגענהמער אַרבייט. ענדליך האָט ר' נחמן
אָבגעלאָזט זיין אָפּפער, האָט אויף איהם אַ קוק
געטהאָן — און האָט זיך אַ טרייסעל געטהאָן...
— זעה נאָר דעם רוצה, זעה נאָר! — האָט
דער מלמד אויסגערופען ערשטוינט און עטוואָס
דערשטאַקען, טייטענדיג אויף ליבעלען מיט'ן
פינגער.

די רויטע האָר אויף ליבעלע'ס קאָפּ האָבען
וויילד געשטירעצט אין אלע זייטען; פון זיין
אונטערשטער ליפ האָט געטריפט בלוט, און זיינע
רויע אויגען האָבען געברענט אונטהימליך און
גרוי, ווי די אויגען פון אַ קאץ אין דער פינג-
סטער. ער האָט געוואָרפען ארום זיך וויילדע
בליקען, ווי ער וואָלט זוכען עפעס וואָס אין די
הענד צו כאַפּען. אלע זיינען אזוי צומישט גע-
וואָרען, אז ווען ער האָט אויפגעהויבען פון דער
ערד זיין היטעלע און איז ארויס פון חדר, האָט
איהם קיינער נישט אָבגעשטעלט. ווען דער
בעהעלפער האָט זיך אַ לאָז געטהאָן נאָך איהם

אָן אַ זייט. ר' נחמן האָט אויפגעקראָם אַ קוק
געטהאָן אויף איהם, און זיין פנים האָט זיך נאָך
מעהר פערוואָלקענט. דאָך, האָט ער פערשוויגען.
אין אַווענד האָט ליבעלע געפרעגט ביי דער
מוטער, צי אַ „פרעמדער יוד“ מעג איהם שלאָגען.
גאָלדע האָט פערשטאַנען און האָט איהם בער-
רוהיגט, אז איהם וועט דער מלמד ניט שלאָגען.
ליבעלע האָט זיך נישט געפונען צופריערען מיט
דעם ענטפער, נאָר געזאָגט האָט ער נאָר נישט.
אין אַ שטיקעל צייט ארום האָט ער זיך וועגען
עפעס פערטראַכט ביים לערנען, ווען א'ן אַנדער
יונגעל האָט געזאָגט „עכרי“, און האָט אויפגע-
ציטערט, דערהערענדיג אַ שטרענגען: „ליבעלע!“
— דער רבי האָט אויף איהם געקוקט קאלט און
אונפריינדיליך, נאָר נאָך אַ ביסעל איינגעהאַלטען.
— וואו האַלט מען?...

ליבעלע'ס ציטערנדער פינגער האָט אָנגע-
הויבען בלאַנדזשען איבער'ן סדר, זוכענדיג, וואו
מ'האָט זיך אָבגעשטעלט. ביים טיש איז געוואָר-
רען אַ געלעכטער, נאָר עס איז באלד פערשטיקט
געוואָרען.

— שמעיה, ווייז איהם, וואו מ'האַלט! —
האָט דער רבי בעפויילען צו ליבעלע'ס שכן אויף
דער באַנק און האָט ביי צוגעגעבען: מ'דאַרף
הערען וואו מ'האַלט, נישט קוקען, ווי פייגעלעך
פליהען...

אויף מאָרגען אין דער פריה איז ליבעלע
אָוועקגעגאנגען פון דער היים מיט'ן אָנבייסען
אין טאש, נאָר אין חדר איז ער נישט געקומען.
גאָלדע האָט צוויאָגט אלע שטוב'מענשען זוכען
איהר מייזינעק, און ערשט פארנאכט האָט איהם
דער משרת פון זייער קראָם אָבגעזוכט ערגעץ
אין אַ פרעמדען הויף, הינטער אַ פאס מיט
סמאָלע, און האָט איהם אָבגעפיהרט אַהיים,
טרייסענדיג איהם אויפ'ן וועג, אז ער וועט
שוין אָבלייזען זיינס. די מוטער האָט געמאכט
געוואלדען, אז דער מלמד שרעקט דאָס קינד,
אז זי „וועט איהם, דוכט זיך, געבען, אז ס'וועט
איהם אין האַלז נישט אַריין“ — און האָט אזוי
לאַנג געאַרבייט, ביז ר' אברהם האָט אַ מאָך
געטהאָן מיט דער האַנד און האָט שוין ליבעלען
ניט געהיירט. אויפ'ן צווייטען טאָג האָט גאָלדע
אַליין אָבגעפיהרט ליבעלען אין חדר. די היץ
איז איבערגעגאנגען, האָט זי דעם מלמד נישט
געזידעלט, נאָר געבעטען איהם, ער זאָל דאָס קינד
נישט טשעפען, — „ער וועט שוין זיין אַ וואויל
יונגעל, — אַ יאָ, ליבעלע?...“ ליבעלע איז

האָט געטאָפּט זיין קעפּעל, וואָס האָט געברענגט אונגעהויער. ר' אברהם איז שווייגענדיג געלעגען אויפ'ן צווייטען בעט, נאָר געשלאָפּען איז ער, קענטיג, אויך נישט: אלע ווילעל האָט ער זיך געקערט פון איין זייט אויף די צווייטע און האָט אַ פּאָר מאָל פּעררויכערט אַ פּאַפּיראַס...

די אלע מלמדים, ביי וועלכע ליבעל האָט נאָכדעם געלערנט, האָבען איהם שוין נישט געשלאָגען. קיין גרויסען חשק צום לערנען האָט ער נישט ארויסגעוויזען, נאָר פּעהיגקייטען האָט ער געהאַט גוטע, און ווען ליבעלע פלעגט קומען פרעהליך פון חדר, האָט מען שוין אין דער היים געוואוסט, אַ ער האָט היינט פלייסג געלערנט עפעס אַ „שכל'דיגס“. מיט'ן פאטער האָט ער געפיהרט אַ שטענדיגע מלחמה. איינ-מאָל האָט איהם ר' אברהם אָנגעפאטשט. דעם זעלבען טאָג איז צו גאָלדע'ן געקומען אַ יודענע, וועלכע איז געזעסען מיט אַ קויש עפעל אין מארק, האָט זיך לאנג געקווינקעלט, האָט עפעס געדערהט מיט דער צונג און האָט ענדליך ארויס-גערעדט, אז ליבעלע האָט ביי איהר ערשט גע'נב'עט א'ן עפעל...

— איך האָב זיך געמאכט נישט זעהנדיג, — האָט זי דערזעהלט. — און וואָס איך דער-זעהל עס אייך איצט, איז נישט חלילה ווייל איך זשאַלעווע א'ן עפעלע; וואָס פאר אַ געוואלד, אז אַ קינד נעהמט א'ן עפעלע?... נאָר גלאַט-ס'איז נישט שעהן פאר אייך...

גאָלדע'ן איז פינסטער געוואָרען אין די אויגען... זי האָט דער יודענע בעזעהלט פאר'ן עפעל און אויף דער נאכט האָט זי ליבעלע גע-זאָגט אין דער שטיב:

— זוהנאָ, ווי שעהמסטו זיך נישט?... ווילסט א'ן עפעל—זאָג מיר, וועל איך דיר קויר פּען. וואָס הייסט—דו געהסט נב'ענען עפעל?! ליבעלע האָט געשוויגען. גאָלדע האָט זיך צוואוינט.

— טהוסט מיר אָן אזעלכע בזיונות!... פאר וואָס קומט עס מיר? פאראן, דאנקען גאָט, אין שטוב איינעמאכט'ס, פאראן אנדערע זאכען—איך זשאַלעווע דיר? צו ווען דו בעסטסט ביי מיר אַ קאָפּיקע, נייע איך דיר דען נישט? ליבעלע'ס פנים איז געווען פינסטער, ווי די נאכט, און ער האָט אלץ נישט געענטפערט. די מוטער האָט געקוקט אויף איהם און האָט גע-ווארט.

איז ער שוין געווען פערשוואונדען.

גאָלדע'ן האָט אימיצער געגעבען צו וויסען, אז איהר קינד לויפט ארום אין גאס. דער מלמד האָט דורך דעם פּענסטער דערזעהען זי לויפען צו זיין חדר—און האָט זיך בעצייטענס ארויס-גערוקט דורך די הינטער-טויר. דעם גאנצען טאָג האָט מען געזוכט ליבעלען, נאָר כאפּען איהם האָט מען ניט געקאָנט. ער איז עטליכע מאָל געווען געבען חדר; איהם האָט ווי אַ קלייפּה ארומגעפיהרט, און ער איז יעדעס מאָל געקומען אהער און האָט פון ווייטען געקוקט אויף די פּענסטער, — נאָר קוים האָט דער בעהעלפער גע-עפענט די טויר, איז ער אנטלאָפּען. פארגאכט, ווען ר' נחמן איז געגאנגען אין שול דאווענען מנחה, האָט ער אין דער שול-גאס געגעגענט ליבעלען. דאָ איז פאָרגעקומען אַ מאָדנע זאך: דער מלמד האָט אָנגעקעהרט אין אַ געסעל און איז אריין אין שול דורך א'ן אנדער זייט... געהענדיג פון מעריב אהיים, האָט ער וויעדער דערזעהן ליבעלען נישט ווייט פון דער שול. איצט איז ער אין כעס געוואָרען און האָט זיך געלאָזט לויפען צום קינד. ליבעלע איז געגאנגען איהם ענט-געגען, וואקלענדיג זיך אויף די פיסלעך, ווי אַ שבור; אין האַנד האָט ער עפעס געהאַלטען. אין דער מינוט האָט דעם מלמד געטראָפּען אין קאָפּ אַ שטיק פערטרוקענטע בלאָטע און האָט זיך צושטאָטען ביי איהם אויפ'ן פנים...

— א, דו שייגען איינער! — האָט ר' נחמן אויסגעשריגען און האָט אויפגעוויבען זיין שטער-קען, נאָר אין דערזעלבער צייט האָבען זיך בעוויי-זען נישט ווייט גאָלדע מיט איהר משרת. דער מלמד האָט זיך אָנגעטראָגען.

— ליבעלע, קינד מיינס.

גאָלדע האָט קוים צייט געהאַט אונטער-צוכאפּען דאָס קינד, וועלכעס האָט זיך אַ טריי-סעל געטהאָן און איז געפאלען צו איהר אויף די הענד. אַ יאָמערליך געוויין האָט, ווי אַ פיעבער, געטרייסעלט דאָס קליינע קערפּערל די גאנצע צייט בעת מ'האָט ליבעלען געטראָגען איבער דער גאס און לאנג נאָך דערנאָך אין דער היים. ער האָט זיך צוגעטוילעט צו דער מוטער און האָט געקלאָנגט, געקלאָנגט שטיל, מיט הייסע טרערען, מיט וועהטאָג און פערצווייפלונג, ווי מען בעוויינט אַ נאָהענטען טויטען... ער איז אַנ-שלאָפּען געוואָרען ביי דער מוטער אויף די הענד; זי האָט איהם אוועקגעלעגט ביי זיך אין בעט און איז אַ גאנצע נאכט געזעסען געבען איהם און

גאלדע נישט געקאנט בעגעהן. ער האט אויך געלעזען ביכלעך, האט זיך געקליידט „איראפער איש“, נאך זיך גע'חנפ'עט צורביסלעך צום פעטער און הינטערווייליכס איהם אָבגעערדט אויף די קינדער. צו דעם אלעם האט ליבעל שטענדיג ארויסגערופען קריעג אין שטוב, דען כאַטש ר' אברהם האט שוין אויף איהם „א שפיי געטהאָן“, דאָך האט ער נישט שטענדיג געקאנט איינהאלטען זיין האַנד, מיט וועלכע ער האט די עלטערע קינדער „ערצויגען“. פאקטיש איז ער נאך געווען קיזער ביי זיך אין שטוב, דאָך האט ער געפיהלט, אז זיין טהראָן ציטערט.

דעם ערשטען שבת נאך פרומעס קומען, צו מיטאג, ווען אלע האָבען זיך געזעצט צום טיש, איז ליבעל פערבליבען שטעהן ביים פענסטער, קוקענדיג ארויס אויף די גאס.

— ליבעל, וואָס געהסטו נישט עסען? — האט זיך גאלדע צו איהם געווענדעט.

— ער איז ברגז... — האט העסקע זיך אָבגערופען.

— ברגז? וואָס איז שוין פאר אַ נייעס? ר' אברהם האט אויפגעהויבען דעם קאָפּ פון „חק לישראל“.

— וואָס פערשטעהסטו דאָ נישט, — דאָרף נען האט ער אין שול אַ וואָרט נישט געדאווענט, האָב איך איהם גוט מקיים פסק געווען.

— ביזט דו נאך ברגז?... — האט די מוטער געוואָרפען אַ קוק אין ליבעל'ס זייט. — ס'קומט דיר נאך, ס'הייסט, דאָס שטריימעל? געה שוין עסען, געה!

— טשעפעט איהם נישט, — האט ליזער שטיל זיך אריינגעמישט, — איהר זעהט דאָך שוין, אז ער וועט נישט געהן.

פרומע, וועלכע האט ביז יעצט געשוויגען, האט זיך שוין נישט געקאנט איינהאלטען. — וואָס הייסט — ער וועט נישט געהן! וואָס איז דאָס עפעס, אזא שנעק זאָל פראַווען ברגז'לעך? אַ גאנצער לייט...

— ביי מיר וועט ער געהן! — האט ר' אברהם געזאָגט און האט אוועקגעלעגט דעם ספר. — ליבעל, דו הערסט וואָס מ'זאָגט צו דיר?... שוין זאָלסטו געהן עסען!

ליבעל האט אומגעקעהרט דאָס פנים צום טיש, נאָר פון אַרט האט ער זיך ניט געריהרט.

ר' אברהם האט געהעכערט דאָס קול: — געה עסען, זאָג איך דיר!... ליבעל איז צוגעגאנגען צום טיש.

— זאָל ער מיך נישט שלאָגען!... — האט ער פלוצים ארויסגעערדט. גאלדע האט ברייט געעפענט די אויגען און האט זיך אַ טרייסעל געטהאָן...

ביינאכט האָבען די קינדער געהערט ווי די עלטערן האָבען לאַנג גערעדט צווישען זיך. ענדליך האט ר' אברהם אויסגעשריגען מיט כעס:

— פון היינטיגען טאָג זאָל ער אפילו געהן מיט'ן קאָפּ אראָב און מיט די פיס ארויף, וועל איהם אויך גאָרנישט זאָגען!

5.

ר' אברהם'ס נבואה איז מקיים געוואָרען: שלום האט אזוי לאַנג געדעהט מיט זיין זיף, ביז ער האט זיך אין גאנצען פערדרעהט און אין עטליכע יאהר ארום נאך זיין חתונה איז ער געבליבען אָהן אַ גראַשען ביי דער נשמה. ס'איז געקומען דערצו, אז ער האט געמוזט אוועק-פאָהרען אין דער וועלט זיך זוכען עפעס אַ שטעלע, און פרומע איז אוועקגעפאָהרען צו איהרע עלטערן. פרומע האט שוין יעצט געזוי-גען דאָס צווייטע מיידעלע, אַ נאָמען נאך דער באַבע ריסיען, וועלכע איז צוריק מיט אַ פאָר יאהר געשטאָרבען. דאָס ווייבעל האט אויס-געזעהן זעהר שלעכט, איז געוואָרען נישט שעהן און אָבגעלאָזען; אַרימקייט און נויט האָבען זי שטאַרק געעלטערט. איהר כאַראַקטער איז אלץ מעהר עהנליך געוואָרען צום פאָטער'ס, און ביי יעדען מחלוקת אין שטוב האט זי שטענדיג געהאלטען מיט איהם.

דער פריעדען ביי ר' אברהם'ן אין הויז איז איצט אָפט געשמערט געוואָרען. אין לעבען האָבען זיך געצויגען נייע שטראָמען, געוועהט נייע ווינטען, און דאָס האט זיך אָבגעשפיעלט אויך ביי די גערער אין הויז, כאַטש אין אַ שוואַ-כער פאָרם. דער 19-יעהריגער ליזער איז נישט לאַנג אַ חתן געוואָרען, און כאַטש ער האט ניט געוואָגט צו זאָגען וועגען דעם אַ וואָרט, האָבען אלע אין שטוב געוואוסט, אז די כלה געפעלט איהם נישט, און גלאַט, ער איז נאך צו יונג און האט נאך נישט אין זינען חתונה צו האָבען. העסקע, פון איהר זייט, האט אויסגעפיהרט ביי דער מוטער, מען זאָל איהר דינגען אַ רוסישען לעהרער, און האט געלעזען גאנצע טעג רוסישע ראָמאַנען. חיים דער יתום האט שוין לאַנג אויפ-געהערט צו לערנען; ער איז געווען דער גאנצער פיהרער אין קראָס, און אָהן איהם האט זיך

—האָט ער זיך ווידער אומגעקערט צו לייב
לען, און האָט איהם געגעבן אַ פאַטש. — איך
וועל דיך אין דער ערד אַרייַנברייכען! עסס,
זאָג איך דיר, משומד!

גאָלדע האָט אָנגעהויבען אונרוהיג אַרומ
צורוקען זיך אויף איהר בענקעל.

— אברהם, ס'איז שבת...

— ס'איז ניט דיין עסק! —האָט ר' אברהם
געענטפערט און האָט לייבלען געגעבן נאָך אַ
פאַטש. לייבעל האָט אַראָבגעוואָרפֿען דעם
טעלערל מיט דער לעבער אויף דער ערד.
ר' אברהם האָט ערשט געוואָלט צופיהרען זיך
די הענד, נאָר גאָלדע האָט שוין נישט געקאָנט
איבערטראָגען. זי האָט אַוועקגעזעצט לייבלען
נעבען זיך און האָט איהם ביסלעכווייז בע-
רוהיגט. פרומע האָט געברומט:

— אזא גאָרנישט זאָל גאָר געהן ענטגענען
אַ טאַטען!... אונז פלעגט ווארפען די ניין
יעהריגע קדחת, ווען מ'האָט דערזעהן דעם טא-
טען פון ווייטען, און ווען א'ן עלטערער איז
געשלאָפֿען, פלעגט מען געהן אויף די שפיץ
פינגער..

ר' אברהם האָט דערלאנגט מיט דער האַנד אַ
בענקעל און האָט עס אַוועקגעשטעלט נעבען זיך.
— נא, אָט דאָ זעז זיך, נעבען מיר, און
עס.

לייבעל האָט זיך אַראָבגעלאָזט אויפ'ן עק
פון ביינקעל. גאָלדע האָט איהם דערלאנגט אַ
טעלערל מיט געהאַקטע לעבער, נאָר ער האָט
זיך דערצו נישט צוגעריהרט.

ר' אברהם האָט זיך אָנגעצונדען. ער האָט
געכאַפט לייבלען פאר'ן אַקסעל און האָט אָנ-
געהויבען איהם צו טרעסלען.

— עסס, זאָג איך דיר! די מינוט זאָלסטו
עסען, ווארום איך מאַך פון דיר אַש!

— וואָס האָסטו זיך אין איהם אָנגעטשע-
פֿעט! — האָט לייזער זיך אָנגערופֿען. — לאָז
איהם, ער וועט אליין עסען.

ר' אברהם האָט אויף איהם ביז אַ קוק
געטהאָן.

— טאָמיר וואָלסטו מיך אָנגעהויבען לער-
נען אויף מיין עלטער, ווי איך זאָל זיך בעגעהן
מיט קינדער? ... וועסט נישט וועלען דאווענען
און וועסט נאָך פראַווען דיינע אָנשטעלען? ...!

* * *

און זאָל איך היינט שטאַרבען,
פון לעבען פֿערשווינדען,
אָר, וואָס איז מיין יוגענד געווען?
צערשטרעכט און פֿערלאָרען.
צעברענט און פֿערפֿאַרען,
און שאַ... ווי ס'וואָלט קיין זאָך געשעהן...
וואָל סלאַנים.

און זאָל איך היינט שטאַרבען,
פון לעבען פֿערשווינדען,
אָר, וואָס איז מיין לעבען געווען?
נור צרות און צרות,
נור שמערצען און שמערצען,
קיין ליכטיגען טאָג ניט געזעהן....

רעדאקציאנעלע נאמיצען*

זיין לעהרע, מיט הכל בכל, און אין פערלויף פון די 25 יאהר האָט ער עטליכע מאל דאָס זעלבע געטאָן. וואָס שפּיעלט דאָ ביי איהם אַ ראָלע דאָס נאָך אַ מאל צו טהון? לאָמיר האָפּען, אז מר. מאללאַק וועט אין-די נעכסטע 25 יאהר נאָך פּיעלע מאל פּערניכטען ביז'ן גרונד די לעהרע פון קארל מאַרקס.

* * *

געשיקט נאָך מר. מאללאַק האָט די „סיוויק פּעדעריישאָן“, די אָרגאַניזאַציע וואָס האָט די אויפגאַבע צו מאַכען שלום צווישען קאַפיטאַל און אַרבייט, און וועלכע בעשטעהט פון די גרעסטע מיליאָנערען און עקספּלאָאַטאַטאָרס פון דיווען לאַנד, ווי אויגוסט בעלמאָנט, און אייניגע אַרבייטער-פּיהרער ווי אונזער „ברודער“ שמואל גאָמפּערס, דער פּרעזידענט פון די „אַמעריקען פּעדעריישאָן אָף לייבאָר“. און זיי האָבען געטאָן זעהר גלייך. אויפ'ן געוועהנליכען וועג וועט דער אַרבייטער נישט אזוי לייכט מאַכען שלום מיט זיין באָס, דעם קאַפיטאַליסט. ווי גוט און פרום ער זאָל נישט זיין, וועט ער אלץ אַ מאל געהן סטרייקען. אז עס וועט אָבער קומען אזא גרויסע קאָפּ ווי מר. מאללאַק און איהם בעווייזען, אז דער אַרבייטער בעשאַפט כמעט גאָר נישט, יעדענפאַלס זעהר ווייניג, אז דעם נאָנצען רייכטהום בעשאַפען די גרויסע קאַפיטאַליסטען, מיט זייער פּעהיגקייט און מיט זייער קאַפיטאַל, וועט ער טאָק, ווילענדיג-ניט ווילענדיג, מוזען זיין צופרידען מיט וואָס ער קריענט, און מאַכען שלום. אז די גאַנצע צרה בעשטעהט דאָך נור אין דעם וואָס די בחמות, די אַרבייטער, האָבען זיך געפֿאַזען אריינצוהאַקען אין קאָפּ פון איינעם קארל מאַרקס, אז זיי זיינען די בעשאַפּער פון אלע רייכטהיימער. מען קען אלץ צו די „סיוויק פּעדעריישאָן“ מיט גאָמפּערס אַלס ווייס-פּרעזידענט גאָר נישט האָבען. זיי געהען אויף דעם גלייכען וועג פון אמת'ן שלום.

* * *

יעצט איז דער סאָציאַליזמוס טויט! טויט אויף אייביג קיין מאל נישט אויפצושטעהן. און געקוילעט האָט איהם וו. ה. מאללאַק, דער בע-וואוסטער ענגלישער פאָליטישער עקאָנאָם. אז דער אַמעריקאַנער נעהמט זיך צו עטוואָס מאַכט ער עס גרינדליך.

ביז נישט לאַנג צוריק האָט ער, דער אַמערי-קאַנער, געהאַלטען אין איין שרייען, אז אין זיין פריי לאַנד איז נישט דאָ, און עס קען נישט זיין קיין סאָציאַליזמוס. די עטליכע סאָציאַליסטען וואָס פּערוואַלנערען זיך דאָ און דאָרט, דאָס זיינען „פאַראייניגטע“, פּרעמדע, איינגעוואַנ-דערטע, און ער האָט זיך קיינמאל נישט געקומערט וועגען די סאָציאַליסטען אָדער זייער בעוועגונג. און אין די צייטונגען איז אימער געווען שטיל, שאַ, נישט אַ וואָרט! נישטאָ קיין סאָציאַליזמוס, נישטאָ קיין סאָציאַליסטען. מיט אַ מאל, מען ווייס נישט פון וואָס, מען ווייס נישט פון וואָנען, האָבען זיך גענומען פון אלע זייטען צייגען סמנים פון סאָציאַליזמוס. נו, וואָס איז דאָ לאַנג צו קלערען? מען האָט שנעל געשיקט קיין ענג-לאַנד נאָך דעם בעוואוסטען סאָציאַליסטען-טוירטער וו. ה. מאללאַק, ער זאָל פּערשעלטען דעם סאָציאַליזמוס. און ער איז געקומען און האָט 5 מאל „אָבגעשפּראַכען“, און די היגע „טיימז“ האָט איבערגע'חור'ט זיין יעדעס וואָרט און האָט פּערזיכערט איהרע לעזער, אז וואָס מר. מאללאַק זאָגט איי, להבדיל, תורת משה, און אַן עק! נישטאָ מעהר קיין סאָציאַליזמוס!

* * *

און געמאכט די אַרבייט האָט מר. מאללאַק ווי אַ קינסטלער. וואָס איז זיך דאָ צו וואונ-דערען? מר. מאללאַק איז נישט קיין „גרינער“ אין די אַרבייט. מיט 25 יאהר צוריק האָט ער שוין איין מאל פּערניכטעט קארל מאַרקס מיט

(*) די נאָמיצען איבער מאללאַק'ס לעקטשורס זיינען אויס מאַנגעל אין פּלאַץ געבליבען פון לעצ-טען מאָנאַט. — רעד.

43, זעהט דער פערלױסט אויס אן אונגעהויער גרויסער. ווער עס בעטראכט אָבער די טהעטיג-קייט פון פאַרלאַמענט נישט אלס זעלבסטצוועק — הגם מען קען איהר גרויסע וויכטיגקייט פאר די ארבייטער קלאַסע נישט פערלייקענען — גע-פינט פיעלע פאקטען, וועלכע מאַכען דעם פער-לױסט אַ ביסעל לייכטער, ווי דער פאַלגענדער חשבון, וועלכען מיר נעהמען ארויס טהיילווייז פון די לאַנדגאַנער „פאַרטנייטלי רעוויאו“ וועט איבערצייגען. *)

1887	763000	10	11	40
1890	1427000	20	35	80
1893	1787000	23	44	92
1898	2107000	27	56	108
1903	3011000	32	81	125
1907	3259000	29	43	116

מיר זעהען פון דיעזער טאַבעלע, אז ווען די סאָציאַליסטען אין דייטשלאַנד וואָלטען גע-קראָגען די צאָהל זיצע אין רייכסטאג, צו וועלכע זיי זיינען בערעכטיגט לױט די צאָהל פון זייערע שטימען, וואָלטען זיי, אמת, געהאַט ווייניגער ווי אין 1903, דער אונטערשייד אָבער וואָלט גע-ווען זעהר גרויס. וועהרענד יעצט איז דער פער-לױסט פון די אָבגעאָרדענטע קנאַפּע 47 פראָ-צענט, וואָלט ער דאן געווען בלויז 7 און איין פינפטעל פראָצ. ד. ה., וועהרענד יעצט האָט די פאַרטיי געקראָגען אָנשטאַט די פריהעריגע 81 זיצע בלויז 43, וואָלט זי דאן, ווען זי וואָלט גע-קראָגען די זיצע, צו וועלכע זי איז בערעכטיגט לױט איהרע שטימען, בעקומען 116 אָבגעאָר-דענטע, אָנשטאַט די פריהעריגע 125.

צום זעלבען שלום קומען מיר אויך, ווען מיר מאַכען פאַלגענדען חשבון: (**)

1903	9.449.500	3.011.000	32
1907	11.262.600	3.259.000	29

וועהרענד די סאָציאַליסטען האָבען פערלאָ-רען 47 פראָצענט פון זייערע זיצע, האָבען זיי פערלאָרען שטימען נישט מעהר ווי 3 פראָצענט.

(*) ערשטער ציפער — דער יאהר; צווייטער — סאַצ. שטימען; 3טער — פראָצ. פון אלע שטימען. 4טער — סאַצ. אָבגעאָרדענטע; 5טער — בערעכטיגט לױט זייער צאָהל שטימען.

(**) ערשטער ציפער — יאהר; 2טער סך הכל שטימען; 3טער סאַצ. שטימען; 4טער פראָצ. פון אלע שטימען.

די אמעריקאַנישע קאפיטאַליסטען מווען הפנים זיין אמת'ע מאַרקסיסטען. מיר האָבען אזוי פיעל סאָרטען סאָציאַליסטען, וועלכע האָל-טען אויך אין איין פערניכטען די לעהרע פון קארל מאַרקס, וועלכע שרייען אז זיי זיינען די אמת'ע סאָציאַליסטען, אז דער מאַרקסיזמוס איז א פערעלטערטע טהעאָריע, א. ז. וו. וואָלט דאָך געווען א יושר מען זאָל עפעס אראָב-ברענגען א געלעהרטען וואָס זאָל זיך נעהמען פערניכטען דעם אמת'ן סאָציאַליזמוס, ווי דעם „וועפהרליכען“ אַנאַרכיזמוס, דעם סאָציאַליזמוס-רעוואָלוציאָנערזיזם, דעם רעוויזיאָניזם, דאָס טהון די קאפיטאַליסטען נישט. זיי מווען, ווי עס שיינט, זיין ענגע „מאַרקסיסטען“, און ווילען נישט אַנערקענען קיין אַנדערע ווי דעם מאַרקסיסטישען סאָציאַליזמוס. איברגענס, מר. מאַלאַק האָט זיך אָפּען מודה געווען אין דעם.

„סאָציאַליזמוס אין די ערשטע צייטען,“ האָט ער געזאָגט אין זיין ערשטען לעקטשור, „איז געווען אַן אוטאָפּיע, אַ חלום, און זייענדיג אַן אוטאָפּיע האָט ער קיין ווירקונג נישט געהאַט. עס איז צוערשט געוואָרען אַן אָרגאַניזירטע בע-וועגונג, ווען עס איז אויפגעשטאַנען א גרויסער דענקער וועלכער האָט עס וויסענשאַפטליך בע-גרינדעט.“ ער האָלט אַלזאָ, אַז נור דער סאָ-ציאַליזמוס פון קארל מאַרקס איז דער וויסענ-שאַפטליכער סאָציאַליזמוס. אונזערע פריינדע האַרפען פראָטעסטירען געגען די זען „ענגען“ מאַרקסיזמוס. * * *

דער סאָציאַליזמוס אין דייטשלאַנד, ווען מיר זאָלען גלויבען אונזערע אָפּענע און בעהאַל-טענע שונאים, איז אויך שוין האַלב-טויט, און אויבערפֿעלכליך קען דאָס אזוי אויסזעהן. ווען מען קוקט זיך אָבער צו אַביסעל נעהנטער, קען מען זעהן, אז די געגנער פון סאָציאַליזמוס אין דייטש-לאַנד האָבען דאָרט געטויטעט דעם סאָציאַליז-מוס גראַדע אזוי ווי מר. מאַלאַק האָט איהם געטויטעט אין אמעריקא. אונזערע גענאָסען דאָרטען, אמת, גיבען אָפּען צו, אז זיי האָבען געליטען א שטארקע ניעדערלאַגע. דאָס קומט אָבער פון דער פאַרטיי'ס אָפּענהערציגקייט און די זעלבסטקריטיק וואָס זי איבט אויף זיך אַליין. געוויס, ווען מען מאַכט דעם סך הכל, אז פריהער איז די פאַרטיי געווען פערטראַטען אין רייכסטאג מיט 81 אָבגעאָרדענטע און יעצט האָט זי נור

גרעס אין שטוטגארד אין אויגוסט פון דיווען יאָהר.

די וויכטיגקייט פון דיווער פראגע פאר די היגע סאָציאליסטען ספעציעל בעשטעהט אין פאָלגנדע:

פון איין זייט ווערען פאָרגעשלאָגען און גע- מאכט געזעצע שווער צו מאַכען און צו בעשרענ- קען די איינוואַנדערונג. פון דער צווייטער זייט טהון די ייד-שטאָטען אלעס מעגליכע אריינצור- ציהען נייע אימיגראַציען. אייניגע שטאָטען געהן אזוי ווייט פון דער שטאדטישער קאסע מיטצוהעלפֿען די פלאַנטאטאָרס אריינצוציהען אייראָפּעאישע ארבייטער, און דאָס טהון זיי, ניט קוקענדיג אויף דעם אויסדרוקליכען געזעץ וואָס פערבאָט די איינוואַנדערונג פון קאָנ- טראַקט-ארבייטער. דער מיניסטער פון ארבייט און קאָמערצ דעפארטמענט, אונזער ברודער אַסקאר שטראוס, האָט זאָגאר אָבענגעבען אַן ענטשיידונג, און דער פרעזידענט אונטערשייטצט איהם אין דעם, אז מיט'ן אריינציהען פון אויס- לענדישע ארבייטער וועלען זיי ניט עובר זיין אויפ'ן געזעץ. דערביי זיינען די ארבייטער צושטענדע אין די זידליכע שטאָטען אזוי שרעק- ליך, דאָס זיי איז נאָך ערגער ווי אין אמאָליגער שקלאָפּעריי. עס איז ניט לאַנג אויפגעדעקט געוואָרען, אז ניט נאָר די שוואַרצע ארבייטער, נאר אפילו די ווייסע ארבייטער אין יענעם גע- געבד ווערען בעהאַנדעלט ערגער ווי שקלאָפּען. פאר די סאָציאליסטען שטעהט די אויפגאבע, ווי אזוי צו פעהינדערען, אז די איינוואַנדערונג פון די אומגליקליכע און פערפאָלגטע פון אלע לענדער זאָל ניט בעשרענקט ווערען און צו דער- זעלבער צייט צו פראַטעסטירען געגען די שענד- ליכע פערנאָרונג פון אונטערשטע און אַרימע סלאַווישע און איטאַליענישע ארבייטער נאָך די זידליכע שטאָטען אלס שקלאָפּען.

די עקזעקוטיוו קאָמיטע פון דער סאָציאַ- ליסטישער פארטיי האָט אָנגענומען א רעזאָלוציע ציין אין דיווען זינן פאָרצולעגען פאר דעם קור מענדען אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס. די „צוקונפט“ וועט קירצליך פערעפּענטליכען אַ סעריע אַרטיקלען איבער אימיגראַציען, וואו די נאָנצע פראגע וועט אויספיהרליך בעהאַנדעלט ווערען.

און דאָס ווען מען פערגלייכט די סאָציאליסטישע שטימען מיט אלע אַנדערע פון דעם גאַנצען לאַנד, ווייל אין אמת'ן האָבען די סאָציאליסטען געוואונען 248000 שטימען. די דריי פראָצענט שטימען וואָס די סאָציאַלדעמאָקראַטען האָבען פערלאָרען פון דעם גאַנצען סך הכל, קומט אַלזאָ פון דעם וואָס די אַנדערע, די ניט-סאָציאליסטען, וועלכע האָבען זיך אין די פרייהעריגע יאָהרען גע- פוילט צו שטימען, האָבען דיעזעס יאָהר, אונ- טער דעם ספעציעלען דרוק פון דער רעגירונג, זיך בעטהייליגט אין די וואַהלען. ווען מען זאָל נאָך פון דיעזען אראָבעהמען די צאָהל שטימען פון 1903, וועלכע ווערען בעצייכענט אלס „מיט- לויפער“, וועט מען קומען צום שלום, אז טראָטז דעם גרויסען פערלוסט פון רייכס-טאָגאָנגער- דענטע, האָט די סאָציאליסטישע פארטיי אין דייטשלאַנד קיין נידערלאָגע ניט געליטען. אדרבא, ווען מען רעכענט, אז די פארטיי האָט אָבערמאָכט וואָס זי האָט פערלאָרען אין אייניגע וואַהלקרייזען פון די זאָגענאָמע „מיטלויפער“ און האָט נאָך צו דיעזען געקראָגען 248000 שטי- מען מעהר, קען מען נאָר ניט זאָגען, אז די וואַה- לען זיינען געווען אַ נידערלאָגע פאר די סאָ- ציאליסטען. וואָס אנבעלאָנגט צו די יעצטיגע פראַקטישע ארבייט, האָט די רעאַקציען געזיגעט איבער די סאָציאליסטען. דאָס איז אמת. און עס איז גאנץ גוט, וואָס די פארטיי נעהמט זיך דאָס אזוי שטאַרק צום האַרצען. וואָס אנבעלאָנגט אָבער דעם אַלגעמיינעם פאָרשטריט פון סאָציאַ- ליזמוס אין דייטשלאַנד, האָבען מיר קיין אורזא- כע צו פעהצוויפלען. און ווייניגער אורזאכע האָבען אונזערע שינאים זיך צו פעהען.

* * *

די אימיגראַציע-פראגע שטעהט היינט צו טאָג אויפ'ן טאָגעס-אָהדונג פון דיווען לאַנד. און זי איז ניט נור וויכטיג פיר די אומגליקליכע רוסישע און רומענישע אידען, זי איז ניט נור וויכטיג פיר די יאפאנער — זי האָט אויך אַן אַלגעמיינע וויכטיגקייט פיר די סאָציאליסטען פון דיווען לאַנד. מיט דיווער פראגע האָט זיך דער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנגרעס אין אַמסטער- דאם שוין בעשעפטיגט; דיווע פראגע וועט אויך שטעהן אויפ'ן טאָגעס-אָהדונג פון דעם קומענ- דען אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאליסטישען קאָנ-

י. ל. פרץ.

דיא צווייטע דומא *

פון י. בלאך.

רעדער פאלאז. עס איז גענוג א בליק צו וואר-
פען ארום זיך, אום צו פערלערען יעדע האפ-
נונג אויף דער דומע.. אין דער צייט, ווען אי די
רעכטע אי די לינקע שאהפען זייערע צונגען צו
א ווערטערקאמפף, ווען די פערשיעדענע פראק-
ציעס האלטען אָב קאָנפערענצען, גרופירען זיך,
בעטראכטען זייערע פאָזיציעס, בעשטימען זיין
ערע קריעגס־פֿלענער און קלייבען זיך צו פעכטען
פיר זייערע פראָגראמען — אין דער זעלבער
צייט טהוט זיך די ביוראקראטיע דאָס איהריגע,
אזוי ווי אין „די גוטע אלטע צייטען“, אזוי ווי
עס וואלט נאָר קיין זכר ניט געווען פון א פאר-
לאמענטארישע נאָכקרימענעס.

קיין טראָן־רעדע, קיין אמניסטיע, קיין עני-
דערונג אפילו אין די פערדזשעריסטען... מיט
דריי שטונדען פאר דער עפנונג פון דער דומע
— דריי תליות אין ווארשא, וואו „רוהע הערשט
דאָך“...

אָט דאָס איז די ווירקליכקייט, די שרעק-
ליכע די הארצדייטענדע ווירקליכקייט. אלעס
איברגעס, די בערג וואָס מען שרייבט יעצט
ווענען דער דומע—דאָס זיינען נאָר בויך־סברות.
קיין ערווייסיגקייט, אויפֿוועלכער וועלט מען
געפינט זיך; אלע טאפֿען אין דער פינסטער,
שפּיעלען זיך אין זשמורעס. נאָר די געפענג-
ניסע בלייבען געפאָהט, די רעפּרעסיעס הערען
ניט אויף, די געוועהנליכע און אויסערגעוועהנ-
ליכע מיליטערישע געריכטען האַללען מיט טויט-
אירטריילען...

יין אָדער ניט זיין — דאָס איז
יעצט די האַמלעט־פראַגע
מבּח דער דומע נומער 2. דער
אינטערעס איז אָן אונגעהויער
רעד אין אלע ווינקעלעך פון
לאַנד, אָבער די האַפֿנונגען
זיינען זעהר שוואַכע. מען
קען זאָגען, אז זיי ווערען
אַלץ שוואַכער מיט יעדען

טאָג, הגם די לינקסטע פון די לינקע, אפילו די
באַלשעוויקעס, וועלכע די קאָדעטען רופֿען יעצט
„לינקער פון געזונטען שכל“, שפּיעלען אין קאָז-
אויסווייט מיט דער רעניערונג און האַלטען זיך,
ווי די ביוראקראטען דריקען זיך אויס, אַז
שטענדיג....

און עס איז קיין וואונדער ניט, וואָס אפילו
אַפטימיסטען ווערען פעסימיסטען און צעהלען
די טעג פון דער דומע, הגם זי סטארטעט זיך אזוי
פיעל וואָס לענגער צו בלייבען זיצען אין טאוּר

(*) דיעזער ארטיקל איז אונז אָנגעקומען פון
רוסלאַנד עטליכע טעג צו שפּעט צו זיין געדרוקט אין
אפּריל נומער „ציקונפט“. אין טראָטן דעם וואָס
מאָנכעס אין דעם ארטיקל קען אויסקומען פּער־אַל-
טעט, רעכענען מיר איהם דאָך ווערט צו זיין גע-
דרוקט פאר זיין אַלגעמיינעס אינטערעס.

דיעזער ארטיקל וועט גלויבצוטיג ערשיינען
אין דער „פראַלעטאַרישער וועלט“, וועלכע ווערט
ארויסגעגעבען אין ווילנאַ, — רעד.

לעצטע האָט אין איהרע הענד א בייטש אין דער פאַרמע פון ביהושעט. אָבער דאָס איז אויך אַ קנאַפּע טרייסט. און דער בייטש קען נאָר קנאַקען אין דער לופט... מיר זיינען ב"ה פער-זאָרגט מיט „פונדאמענטאלע“ געזעצע אויך ווע-נען דיזען פונקט. עס עקזיסטירט די 116-טע סטאַטיא, נאָך וועלכער די רעגירונג מעג נאָך געמיטהליך אָננעמען פאר דעם נעכסטען יאָהר דעם ביהושעט פון פאָריגען יאָהר, אויב די דומע וועט איהם ניט בעשטעטיגען ביז א געוויסען טערמין. עס זיינען דאָ נאָך אנדערע פונקטען, וועלכע גיבען געוויסע פריווילעגיעס דעם גאסער דארסטוועני סאָווייט געגען דער דומע אין דער ביהושעט-פראַגע. די וואָס מיינען, אז די ביהושעט קען ניט אליין בעשטימען דעם ביהושעט אפילו ווען זי זאָל ניט פאָנאנדעריאָ גען די דומע, האָבען אַ ביטערען טעות, די רע-גירונג האָט זיך פערזיכערט מיט „געזעצליכע“ וועגען צו הערען די דומע, ווי די קאָן, אפילו מבח דעם ביהושעט. די פריווילעגיעס פון דער דומע אין בעצוג אויף דעם ביהושעט האָבען אין דער ווירקליכקייט אַזא טרויעריגען פנים, ווי אונזער גאנצע „קאָנסטיטוציע“. עס איז אליין מיט איין האַנד געגעבען, און מיט דער אנדערער צוריק גענומען. דערצו נאָך האָט די דומע איר בערהויפט קיין שום דעה ניט איבער 40 פּראָ-צענט פון דעם גאנצען ביהושעט...

און וואָס איז מבח אַן הלואה? וועט מען פרעגען. נאָר אויך אין דיזען שווערפונקט וועט די ביהושעט קען זיך ווי עס איז אַן עצה געבען. עס איז גענוג טרויעריג, דאָס די גאנצע האָפּ-נונג אויף דער מאַכט פון דער דומע זאָל זיין אָבעהענגיק ניט פון אינלאַנד, נאָר פון אויס-לאַנד. וואָס וועט זיין, אז עס וועלען זיך דאָך געפינען קאָפיטאליסטען אין אויסלאַנד, וואָס וועלען ריזיקירען מיט זייערע קאָפיטאלען צו-לייב די גרויסע פראָפיטען אין אויסזיכט? וואו איז די זיכערהייט, אז אַ ראווייע אָדער אַן אַנדער פינאנסיסט וועט ניט צושטעלען דער רע-גירונג די געוויינטלעכע הלואה? נאָך אלעמען הענגט דאָך די הלואה אָפּ פון די גא-ר-א-ני-ט יעס, וואָס די רעגירונג וועט געצוואונגען זיין צו געבען, ווען זי וועט קיין אנדער בירגער ניט האָבען. אפילו די טערקישע רעגירונג קריעגט דאָך הלואות...

וואָס וועט יעצט זיין? וואָס קענען מיר ער-ווארטען אין דער נאָהענטער צוקונפט? אלע שטעלען זיך אוועלכע פראַגען, אָבער קיינער קען אויף זיי ניט ענטפערן בעשטימט. מען ער-ווארטעט דאָס אונערווארטעסטע, מען ווייס, אז רוסלאַנד איז די לעצטע יאָהרען געוואָרען אַ לאַנד פון סיוורפריזען, און מען קוקט אויס אויף אַ נייעם סיוורפריז, עפעס אזוי ווי אויף אַ נס מן השמים. ווער קען וויסען, וואָס דער מאָרגען קען ברענגען אין רוסלאַנד? פרעגט מען, אום זיך צו טרייסטען.

מיר ווילען קיין נביאים ניט זיין, אָבער וואָס געהנטער מיר קוקען ארום זיך, וואָס טיע-פער מיר דרינגען אריין אין דער יעצטיגער פאָ-ליטישער לאַגע, וואָס מעהר מיר לעזען דיא בע-ריכטען וועגען אלעס, וואָס עס איז פערבונדען מיט'ן וואָרט „דומא“, ווערען מיר ניט ווילענ-דיג אליין פעסימיסטישער און קומען צום שלום, אז דער שווערד פון דאָמאָקלעס, וואָס הענגט איבער איהר קאָפּ, וועט זיך באַלד אראָפּלאָזען און מאַכען אַ סוף פון דיזער צווייטער טראַגיק-קאָמעדיע...

סטאַלין בלייבט ביי'ן רעגירונגס-דודער, און זיינע „רעפארמעס“ קוויקען די הערצער פון די „אמת'ע רוסישע ליט“... קיין סימן דער-ווילע, אז די רעגירונג האָט נאָר בדעה עפעס וועזענטליכעס נאָכצוגעבען, צו לאָזען עפעס רא-דיקאלעס דורכצופיהרען. און זאָ לאַנג דער אלטער רעזיש פערבלייבט אין קראַפט, בלייבט די דומע ניט מעהר, ווי אַ שאַטען פון פאַרלאַמענטאָריזם, אויב ניט איינפאך אַ פאַרס. ווען די דומע זאָל שוין דערלעכען דורכצופיה-רען אפילו אַ טהייל פון דער קאדעטישער פראָ-גראַמע, וואָס פאַר אַ ממשות וועט עס האָבען, ווען די אויספיהרענדע מאַכט וועט בלייבען אין די הענד פון דער ביהושעט, ווען יעדער גר-בערנאָטאָר, יעדער איספראַווינק, אפילו יעדער פריסטאָו וועט קענען „פערטייטשען“ דעם גע-זעז נאָך זיין רצון? מיר וועלען זיך אלץ ארומ-דרייען אין דעם זעלבען אַדמיניסטראַטיווען קרייז פון ווילקיהר, פון סאָמאָפראַווסטווע, אין וועל-כען מיר פּלאָגען זיך היינט און ווערען דער-שטיקט.

מען טרייסט זיך, אז די ביהושעט וועט זיך דאָך מוזען בייגען פאר דער דומע, ווייל די

בען מכה זיין רעניערונגס־פּראָגראַם, אפילו מכה די פעלד־געריכטען. די לעצטע טעלעגראמען פון פעטערבורג מעלדען, אז „די שטימונג איז א געדריקטע“ אין דער דומע און אויסערהאלב דער דומע. עס וואָלט געווען א וואונדער, ווען עס וואָלט אנדערש געווען. אלעס, וואָס עס בלייבט צו טאָן פאַרלויפֿיג, איז טאָקע נאָר צו ווארטען, ווי די אָנגעצויגענע פּערהעלטניסע וועלען זיך פאַנאָדערשפּיעלען, ווי די ביטערע, פּערצוויי פּעלטע פּאָליטישע לאַגע וועט זיך פאַנאָדער־וויקלען, ווי לאַנג די שאַר־אָנגעצויגענע סטרוגע וועט עס אויסהאַלטען און ניט פּלאַצען....

מיר ווילען דאָרום יעצט לאָזען אָן אַ זייט די גאַנצע דומע און זיך אָבשטעלען אַ ביסעל אויף איהר לינקען פליגעל, ספּעציעל די סאָ־ציאַל־דעמאָקראַטען.

די גרויסע צאָהל פון דיזע לינקסטע דעפּורטאַטען אין דער דומע איז איינע פון די מערק־ווירד־קייטען פון דער מערקווירדיגער צייט, וועלכע מיר לעבען יעצט דורך אין רוסלאַנד. וויפּיעל יאָהרען האָט עס געדויערט אין מערב־אײראָפּא ביז די סאָציאַל־דעמאָקראַטען האָבען זיך געקענט דערשלאָגען צו שטוהלען אין פאַר־לאַמענטען! וויפּיעל אַניטאַציע, וויפּיעל פּראָ־פּאָנאָדע, וויפּיעל מאַטערנים ביז מען האָט בע־וואָגען אַ טהייל פון דעם פּראָלעטאַריאַט צו שטימען פאַר סאָציאַל־דעמאָקראַטען אפילו אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך און בעלגיע! און נאָך יעצט קומט עס אָן מיט גרינע ווערים, איידער מען רייסט אַרויס ביי דער בורזשואַזיע אַן אַרט אין אַ פאַרלאַמענט, איידער מען ציהט צו די אַרבייטער־מאַסען צום סאָציאַליזם, איידער מען קלאַפט זיי אַריין אין קאָפּ, אז צוליב זייערע אייגענע קלאַסע־אינטערעסען דאַרפֿען זיי שטײ־מען פאַר סאָציאַליסטישע קאַנדידאַטען. און — מערקווירדיג! — אַם שווערסטען קומט עס אָן גראַדע אין די ענגליש־שפּרעכענדע לענדער, וועלכע שטעהען דאָך אויף דער העכסטער שטופּע פון דער קאָפיטאַליסטישער ענטוויק־לונג. גיבט עס דען אַ מעהר קאָפיטאַליסטישע לאַנד, ווי ענגלאַנד? — פון דעסטוועגען איז די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע פאַרטיי דאָרט זעהר שוואַך און מאַכט קוים בעמערקבאַרע שריט פאַרווערטס. נאָך שוואַכער איז די סאָציאַ־ליסטישע פאַרטיי אין אמעריקא, טראָטץ דעם וואָס די פּעראַייניגטע שטאַטען זיינען אַ טײַל

ניין, ניט דורך דעם ביזדזשעט און ניט אפילו דורך דער הלואה קען די דומע ווירקליך ברעכען דעם ווידערשטאַנד פון דער ביוראָ־קראַטיע, נאָר דורך דער שטיצע, וואָס דאָס פּאָלק וועט קענען געבען זיינע פּערטרעטער אין דעם נויטיגען מאָמענט, אין דער שווערער מײַ־נוט. אָט דאָ ליגט דער הונד בערגאָבען, אָט דאָס איז די פּראַגע פון זיין און ניט זיין...

נאָר דאָ טרעטען מיר אַריין אין דער שאַ־טען־וועלט, דאָ זיינען מיר אין דונקעל. ווער קען זאָגען מיט זיכערהייט, וואָס דאָס פּאָלק וועט ענטפּערן אויף אַ נייע פאַנאָדער־אָנגע פון זיינע פּערטרעטער? ווער קען בעהוּפּטען, אז אַ נייער וויבאַרגער אויפֿרוה וועט וויעדער ניט בלייבען, ווי אַ קול אין דער מדבר, און וועט וויעדער ניט דיענען דער ביוראָקראַטיע צו בע־נוצען זיך מיט דער 129־טער סטאַטיאָ?

דאָס פּאָלק האָט געשטימט לינקס, זאָגאר זעהר ווייט לינקס — אָבער וואָס וועט דערפון אַרויסקומען ביי אַ קאָנפליקט מיט דער ביוראָ־קראַטיע, וועלכע פּלאַנעוועט שוין, ווי עס הערט זיך, צו ענדערן דעם פּיעלגאַרנדיגען וואַהל־גע־זעין און נאָר צוזאַמענרופֿען אַן אַלט־פּרענקישען „זעמסקי סאָבאָר“ מיט פּערטרעטער פון פּער־שיעדענע „סאָסלאָוועס“, צווישען וועלכע די רע־אַקציאָנערע דוואַריאַנסטווע וועט נאָטירליך פּערנעהמען דעם הויפּט־פּלאַן? אז דאָס פּאָלק איז ענטשיידען געגען דעם היינטיגען רעזשים און וויל האָבען אַ ווירקליכע קאָנסטיטוציע, ניט בלויז אַ שטיקעל פּאַפּיער מיט ווערטער אָהן אינהאַלט, ניט בלויז אַ פּוסטען קלאַנג, אין דעם איז קיין צווייפֿעל ניטאָ; אָבער עס בלייבט צו זעהען, ווי ווייט די זעלבע מאַסען, וואָס האָבען געשיקט די סאַמע לינקע פּערטרעטער, זיינען ענטשלאָסען צו שטיצען זייערע אויסערוועהלטע אין דעם קריטישען מאָמענט...

זעהען וועלען מיר עס אין דער גאַנצן נאָ־הענטער צוקונפֿט. דערוויילע הענגען איבער אונז שווערע פּינסטערע וואָלקענס, וועלכע לאָזען דורך זעהר וועניג שטראַהלען פון האָפֿנונג. אין דער צייט, ווען מיר שרייבען די ציילען, ווייסען מיר נאָר, אז עס עקזיסטירט אַ צווייטע דומע, וועלכע וויל זיך דרעהן אויף אלע זייטען, אוב אויסצומיידען דעם קורצען און טרויעריגען סוף פון דער ערשטער דומע. מיר ווייסען נאָך ניט, וואָס פאַר אַן „ערקלערונג“ סטאַליפּין וועט גע־

געוואָרען ניט נאָר סאַציאָליסטען - רעוואָלוציאָרן, רען, זאָגנדרען אויף סאַציאָל-דעמאָקראַטען. אלע דריי דעפּוטאָטען פון קוטאָיסער גובערניע זיינען גראַדע סאַציאָל-דעמאָקראַטען, עפעס אזוי ווי דיזער טהייל פון קאווקאז וואָלט געווען דער גרעסטער אינדוסטריעלער צענטער אין דער וועלט.

מיר ווייסען, אז וועגען פוילען וועט מען אונז בעמערקען, דאָס ווען די פ. פ. ס. וואָלט ניט באַיקאָטירט די וואַהלען, וואָלט דער רעזולטאָט געווען אַן אנדערער, ווי יעצט. עס איז מעגליך, אז אין לאַדז און אפשר אויך אין יאָרישא וואָלטען דורכגעגאנגען סאַציאָליסטען; אָבער פראָפּאָרציאָנעל צו דעם פוילישען פראָצענטאָריאָט וואָלט דאָס געווען גאנץ ווייניג.

מען דארף זיך ניט נאָרען. אויב אין פוילען האָבען מיר אַ צאָהלרייכען פראָצענטאָריאָט מיט אַ גרויסען קלאַסענבעוואוסטען טהייל, האָט בען מיר אָבער פון דער אנדער זייט אויך אַ זעהר צאָהלרייכע און ציעלבעוואוסטע בורזשואַזיע, דאָס וואָס אין רוסלאַנד ווערט נאָך ערשט געבאָרען און וועט זיך שפעטער ענטוויקלען. מען דארף ניט פּערגעסען, אז די עכטע בורזשואַזיע נאָרדאָווע דעמאָקראַטיע האָט אַן איינפלוס ניט נאָר אויף די בויערן, זאָגנדרען אויך אויף אַ געוויסען טהייל פון די אַרבייטער. דאָס פערענטפערט אונז טאָקע אויף די קיטיא מכת דער היסטאָריש-מאטעריאליסטישער פילאָזאָפיע. דיזע פילאָזאָפיע איז פאָרט ריכטיג, און דער מאַרקסיזם בלייבט שמעקן אויף אַ פעסטען וויסענשאַפטיכען באַדען. דער ווירדערשפּרוך אין רוסלאַנד איז ניט אַ גרינדליכער, ער בעציהט זיך מעהר אויף דער פאָרם, ווי אויף דעם אינהאַלט. ווען מיר קוקען מיט אָפּענע קריטישע אויגען אויף דעם ערשטוינענדען ערפאלג פון די סאַציאָל-דעמאָקראַטען אין רוסלאַנד, דערזעהען מיר גלייך, אז די אמת'ע אור-זאכע פון דיזען ערפאלג איז ניט דער סאַציאָליזם, ניט דער ריינער פראָצענטאָרישער קלאַסענאָמפּה, זאָגנדרען דער שאַרפערער, ענערגישערער פראָטעסט. גענען דעם אַלטען רעזישם. אין דייטשלאַנד און אויך אין אנדערע אייראָפּעאישע לענדער האָט עס ניט איין מאָל געטראָפּען, אז קליינבירגער און איבערהויפט ניט-סאַציאָליסטען האָבען געשטימט פאר סאַציאָל-דעמאָקראַטישע קאָנדידאטען נאָך דעריבער,

פיש קאפיטאליסטישע רעפובליק. אין ערגעץ הערשט ניט די בורזשואַזיע אזוי אונבערשענקט, ווי דאָרט, אין דער פּעדראַטייווער דעמאָקראַטישער רעפובליק, און דאָך האָט נאָך דער האָרטי-נער-דיעזיגער פראָצענטאָריאָט ביז היינט צו טאָג קיין איינציגען פערטרעטער אין דעם דאָרטיגען פארלאמענט, אין דעם קאָנגרעס!

אָבער דאָ אין רוסלאַנד, טראָץ אלע רעפּרעסיעס, טראָץ דער שוואַכער קאפיטאליסטישער ענטוויקלונג, טראָץ דער פינסטערניס, טראָץ דער בעזגראַמאָטנאָסט פון די מאַסען — דאָ זיי נען מיט איין קלאַס אויסגעוועהלט געוואָרען ביז 60 סאַציאָל-דעמאָקראַטען! מיר האָבען יעצט אין דער צווייטער דומע מעהר סאַציאליסטישע דעפּוטאָטען, ווי אין דייטשען פארלאמענט! וואָס פאר אַ פערקעהרטע וועלט, וואָס פאר אַ קאָנטראַסט!

פון ערשטען בליק שיינט עס, אז דער גאנצער מאַרקסיזם הענגט אויף ביידע פיס, אז די מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע מיט דער היסטאָרישער נייטווענדיגקייט הענגען אין דער לופטען און האָבען ניט קיין ראיעלען באַדען. ווי קומט עס, דאכט זיך, אז וועיניגסטענס אַ פינפטעל פון דער צווייטער דומע זאָלען זיין אויסגעשפּראַכענע סאַציאליסטען? דער רוסישער פראָצענטאָריאָט איז דאָך פראָפּאָרציאָנעל אזוי קליין אין צאָהל, און נאָך דער טהעאָריע קומט דאָך אויס, אז דער פראָצענטאָריאָט און ניט קיין אנדער קלאַס איז דער בעגרעכער פון דער בורזשואַזיע און דער טרעגער פון דעם סאַציאליזם.

ווען מיר בעטראַכטען ווייטער דיזע אויפפאלענדע, ערשטוינענדע ערשיינונג, זעהען מיר, אז פיעלע סאַציאָל-דעמאָקראַטישע דעפּוטאָטען זיינען אויסגעוועהלט געוואָרען גראַדע אין אזעלכע ערטער, וואָס זיינען אינדוסטריעל אזוי גוט ווי גאָר ניט ענטוויקעלט, וואו דער פראָצענטאָריאָט, ווען ער זאָל שוין זיין אין גאנצען קלאַסענבעוואוסט. — און דאָס איז דאָך אונמעגליך, ווי יעדער סאַציאָל-דעמאָקראַט וועט עס צוגעבען — קען פאָלגליך קיין פאָליטישע ראַלע ניט שפיעלען. אָט האָט פוילען, דער אינדוסטריעלסטער טהייל פון דער רוסישער אימפעריע, קיין איינציגען סאַציאליסט ניט געשיקט אין דער דומע, און ערגעץ פון-סיביר, פון אַ פּערוואָרפענער אַבלאַסט זיינען אויסגעוועהלט

נען, זאָ לאַנג דער אַלטער רעזשים וועט זיך ניט אונטערגעבען. די יעצטיגע ניט-נאַרמאלע לאַגע נעמען זיין אַן פאַר נאַרמאלע בעדינגונגען פון זייער איינפלוס, פון זייער מאַכט, פון זייער פאַר-ליטישער קאַלע. זיי מיינען, אז אָהן אַ גרוי-סען פּראָלעטאַריאַט קענען זיי טאַקע דאָך מאַכען אַ שנעלען שפּרונג צום סאָציאַליזם, עפעס אזוי ווי די געזעצע פון דער קאפיטאַל-ליסטישער ענטוויקלונג וואָלטען קיין שליסה ניט געהאַט צו רוסלאַנד.

אומזיסטע האַפנונגען! וויעדער חלומות פון דער בורזשאַז-אידיעאָלאָגישער רוסישער אינטעליגענצין. זאָל נור אַ קאָנסטיטוציע ווירק-ליך עקזיסטירען אין רוסלאַנד, זאָל נאָר דער ביוראָקראַטישער רעזשים ווערען אַ זאך פון דער פערזאָנלעכקייט, זאָל דער קאפיטאַליזם בעקומען פרייע פליגלע, זאָל די בורזשאַזיע קריגען די פרייהייטען, פאַר וועלכע זי קעמפּט יעצט אין רוסלאַנד און בענוצט זיך מיט די הענד פון דעם „פערטען קלאַס“ — די בויערן און די ארבייטער — כמעט אזוי ווי דער „דריטער שטאַנד“ אין פראַנקרייך בשעת דער גרויסער רעוואָלוציע — וועט עס זיך באַלד אַרויסווייזען, אז די סאָציאַל-דעמאָקראַטען וועלען לאַנג מווען אַגיסטירען און קעמפּפּען, אום צו קריגען אזוי פיעל דעפוטאַטען ביי אַלגעמיינע שטימונגען, ווי זיי האָבן בען עס געקראָגען ביי דער יעצטיגער משונה-דיי-נער וואַלה-סיסטעם נאָך אַלע „ערקלערונגען“ פון סענאַט.

ניט רעכענענדיג די ספעציעל נאציאָנאַלע מכה פון פוילען, וועלען מיר דאן וואָבען אין רוסלאַנד אונגעפער אַזעלכע סאָציאַלע בעדיי-נונגען, ווי יעצט אין פוילען. עס וועט זיך אויסשפילען אַ פעסטע עכט-בורזשאַזיע פאַרטיי, מיט וועלכער די סאָציאַל-דעמאָקראַטען וועלען האָבען צו פיהרען אַ פיעל שווערערען קאַמפּ, ווי יעצט מיט די קאדעטען, וועלכע געפינען זיך צווישען צוויי פיהרען און וועלכע מען צופט פון אַלע זייטען. דערוויילע איז דאָס אַלץ איי-גענטליך אַיין אָפּאָזיציע, אַרויסגעריר-פען דורך די ניט-נאַרמאלע אומשטענדען אין רוסלאַנד, אָבער שפּעטער וועט פאַרקומען אַ קלאַרע און בעשטימטע קלאַסיפֿיצירונג פון דיעזער אָפּאָזיציע, און מיר וועלען האָבען פון איין זייט קאפיטאַליסטישע פּעראַיינען — אַ קאָנסערוואַטיווע, ליבעראַלע און ראדיקאַלע —

ווייל זיי האָבען דערמיט געוואָלט שאַרפער אויסדריקען זייער פראָטעסט געגען די רעגיר-רונגען אין געוויסע מאָמענטען. אָט זיינען גראדע אַ סך פון אַזעלכע „מיטליפערס“. אָבערפאַלען ביי די לעצטע וואַהלען אין דייטשלאַנד, ווי יע-דער ווייס עס.

אין רוסלאַנד האָבען די סאָציאַל-דעמאָ-קראַטען און איבערהויפּט אַלע רעוואָלוציאָנערע פאַרטייען, די יעניגע וואָס פערקערערען די העכסטע שטופען פון פראָטעסט געגען די בע-שטעהענדע אָרדנונג, צוגעצויגען אַ מאַסע אַזעלכע „מיטליפערס“ אין אַלע קלאַסען פון דער בעפעלקערונג. ווי גרויס די צאָהל פון דיעזע „מיטליפערס“, איז יעצט, וועט מען ערשט קענען זעהען, ווען רוסלאַנד וועט ווירקליך אַרויסטרע-טען אויף דעם קאָנסטיטוציאָנעלען וועג און ווען עס וועלען דאָ פעסטגעשטעלט ווערען די נאָר-מאַלע בעדינגונגען פיר דעם קלאַסענקאַמפּ אין דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאַפט.

דאן וועט רוסלאַנד ניט זיין אַן אויסנאַהמע מכה דעם וואָוס פון דער סאָציאַל-דעמאָקראַ-טיע, אזוי ווי זי איז ניט געווען אַן אויסנאַהמע מכה דער ענטוויקלונג פון קאפיטאַליזם. ווי לאַנג נאָך צוריק האָט אַ גרויסער טהייל פון דער רוסישער אינטעליגענצין זיך אַרומגעטראָגען מיט די חלומות, אז רוסלאַנד וועט אויסמירען דעם טרויעריגען שיקזאָל פון מערב-אייראָפּא, אז מען וועט קענען אָבהאַלטען די ראָד פון דער קאַפי-טאַליסטישער ענטוויקלונג מיט אַלע איהרע ישרעקליכע פאַלגען, ווי באַלד נאָר מען וועט אונטערשטיצען די אַלטע „אָבסטישינעס“? דאָס וואָס עס איז אין אמת'ן געווען אַ צייכען פון רוסלאַנד'ס הינטערשטעליגקייט אויף דעם וועג פון פראַגרעס, דאָס האָט מען אָנגענומען פאַר אַ רפואה געגען דעם קאפיטאַליזם, וועלכער איז אָבער אונפערמירליך און האָט שוין בעוויזען, אז די געגענוואָרט געהערט צו איהם.

אַ טהייל פון די רוסישע סאָציאַל-דעמאָ-קראַטען, ספעציעל די זאָגענאַנטע „באַלשעווי-קעס“, מאַכען יעצט אַן עהנליכען טעות מכה זייער זינג אין די וואַהלען. זיי בילדען זיך איין, אז מען האָט זיי אויסגעקליבען נאָר צו-לייב זייערע ריינע סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פרינציפּען און אז זיי האָבען הינטער זיך גראדע אזוי פיעל פרינציפּעלע אנהענגער, וויפיעל שטימען זיי האָבען געקראָגען אָדער קענען קרי-

צום שלום א פאָר ווערטער וועגען אונז
אידען. לויט דער פראָפאָרציע פון אונזער בער
פערלערונג האָבען מיר כמעט קיינע פערטרעטער
אין דער צווייטער דומע. אָבער דאָס קומט נאָך
פון דעם, וואָס איבעראל זיינען מיר אין דער
מינאָריטעט. ביי אַן אלגעמיינע שטימ
רעכט, ווען מען זאָל ניט אויסטהיילען אין עט
ליכע ערטער ספעציעלע אידישע בעצירקען, ווער
לען מיר אויך ניט קענען אויסוועהלען אידישע
פערטרעטער. ביי דער היינטיגער וואהל־סיסטעם
קענען מיר דורך גינסטיגע קאמבינאציעס גראדע
דורכפיהרען מעהר אידישע דעפוטאטען, ווי
ביי א ריינער דעמאָקראטישער וואהל־סיסטעם
אויף דעם גרונד פון אלגעמיינע שטימערעכט.
נאטירליך, עס קען טרעפען, אז אידען זאָלען
אויסגעוועהלט ווערען אויך אין קריסטליכע
דיסטריקטען, אָבער בלויז אלס פעהיגע פיהרערס
פון אלגעמיינע פארטייען, ניט אידישע. דיוועס
יאָהר זיינען די אידישע קאמבינאציעס מיט די
וויבאָרשיצקעס ניט געלונגען; אָבער ווען די איר
דען זאָלען אין דער צוקונפט טרייבען א גאָר
ציאָנאלע פאָליטיק און ארויסשטעלען
זייערע קאנדידאטען מיט נאציאָנאליסטישע
פראָגראמען, וועלען זיי איבעראל און שטענדיג
דורכפאלען אין דעם וואהל־קאמפף. וואָס אָנ
בעלאַנט צו די אידישע סאָציאליסטען, זאָ זיינען
זיי נאָך מעהר דורכגעפאלען, ווי די אידען בכלל,
וואָס עס איז וויעדער נאטירליך, ווי מיר וועלען
עס אַן אנדערס מאָל ערקלערען.

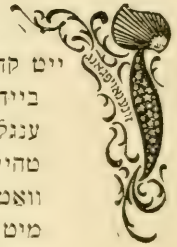
און פון דער אנדער זייט א סאָציאל־דעמאָקראַט
טישע פארטיי, וואָס וועט טאקע פערטרעטען
ניט מעהר ווי דעם קלאַסענבעוואוסטען פראָד
לעטאריאט, פונקט ווי אין מערב־אויראָפּא.

די סאָציאליסטען־רעוואָלוציאָנערען האָבען
נאָך א גרעסערען טעות, ווען זיי מיינען, אז זיי
קענען אויסנוצען די נאטירליכע דורשט פון די
בויערען נאָך ערר צו פערוויקליכען זייערע
טהעאָריעס. אין בעסטען פאל וועלען זיי נאָך
שאַפען א קאָנסערוואַטיווען קלאַס פון קליינע
ערד־אייגענטהימער, אזוי ווי עס איז געשאַפען
געוואָרען אין פראַנקרייך נאָך דער גרויסער רע
וואָלוציע. זייערע קליינבירגערליכע חלומות
וועלען שנעל צוקלאַפט ווערען פון דער האַרטער
ווירקליכקייט: די קאפיטאליסטישע ראָד וועט
אונבאַרמערציג געהען איהר אונפערמייד
ליכען היסטאָרישען וועג און וועט מאכען א תל
פון זייערע פראָגראמען, אזוי ווי זי האָט געמאכט
א תל פון די פראָגראמען פון די פריהערע אָב
סטיניקעס. דיווע אלע סאָציאליסטען־רעוואָד
לוציאָנערען, פאָלקס־סאָציאליסטען, טרודאָווי
קעס, און ווי זיי וועלען זיך ניט רופען, מענען
קריטיקירען דעם מאַרקסזינס און די היסטאָריש
מאטעריאליסטישע פילאָזאָפיע, ווי פיעל זייער
הארץ געלוסט, אָבער דערמיט וועלען זיי די
היסטאָרישע נויטווענדיגקייט א האָר ניט ענ
דערען און דעם וועג פון דער קאפיטאליסטישער
ענטוויקלונג ניט פערקירעווען אָן א זייט.

פאליטישע בעוועגונגען אין ענגלאנד

פון טה. ראטשטיין (לאנדאן).

נאטירליך איז דאס אלץ געווען „אור־שפרינגליך“, ד. ה. א מאָל. איצטער זיינען די עקאָנאָמיש־געזעלשאַפטליכע שיידונגס־ליניען צווישען די ביידע פארטייען געוואָרען שטארק אָבערמערקט: די קאָנסערוואַטיווע פארטיי האָט אריינגענומען אין זיך דעם גרויס־קאפיטאַל, וועלכעס, נאטירליך, איז גאָר ניט קיין פריינד פון דער ארבייטער־קלאַסע, און די ליבעראַלע פארטיי איז געוואָרען די פארטיי פון דעם קליין־קאפיטאַל, וועלכעס האָט מורא פאר „צו פיעל“ דעמאָקראַטיע ווי פאר פויער, מחמת דורך דעם קומט אויך דער פראָלעטאריאט צו זיינע רעכטע. פון דעסטוועגען איז עפעס פון דער אַלטער צור זאמענזעצונג און פון די אַלטע טראַדיציעס דאָך אין ביידע פארטייען געבליבען, און אזוי פאר סירט עס זעהר אָפט, אז ווען די קאָנסערוואַטאָר רען זיינען אין מאַכט, בעקומען מיר ברעקעלאַך פון סאָציאַלע רעפאָרמעס, און ווען די ליבעראַל רען זיינען אין מאַכט, בעקומען מיר די טראַך פענס פון פאָליטישע רעפאָרמעס. און דער פאר ציענט איז שוין איינגעוואָוינט דערצו און ווייס שוין, ווען און וואָס צו פאָדערען.

אין דעם איצטיגען אויגענבליק איז ענג־לאַנד, ווי בעקאנט, געבענשט מיט א ליבעראַלע רעגירונג, און טאקי אין לופטען טראַגען זיך ארום פאָליטיש־רעפאָרערישע שפיגלעכעס. שווערער, ווי שפיגלעכעס, זיינען זיי טאקי ניט, און דערצו קענען זיי נאָר פארבלענדען די אוי־גען און ניט מעהר. דעם אמת זאָגענדיג — און דאָס בעווייזט, ווי וועניג פלאַץ עס איז גע־בליבען אין ענגלאַנד פאר די אַלטימאָדישע לי־בעראַלע פארטיי — נויטיגט זיך איצטער ענג־לאַנד אין פאָליטישע רעפאָרמעס פונקט אזוי ווי אין קאָפּוועהטאָג, מחמת, ערשטענס, האָט זי א גאנצע רייהע סאָציאַלע קרענק, וואָס גראָבען אונטער איהר געזונד פון טאָג צו טאָג פיעל גרינדליכער, ווי אלע פאָליטישע ריקטענדיג־

ייט קדמונים אָן הערשט צווישען די ביידע בירגערליכע פארטייען אין ענגלאַנד א מין סאָרט ארבייטס־טהיילונג: וועהרענד די קאָנסערוואַטיווען גיבען זיך אָב מייסטענס מיט סאָציאַלע פראַגען, בעשעפטי־גען זיך די ליבעראַלען אַם ליבעסטען מיט פאָר־ליטישע רעפאָרמען. אורשפרינגליך איז דאָס געווען באַדינגט דורך די עקאָנאָמיש־געזעל־שאַפטליכע צוזאמענזעצונג פון די ביידע פאר־טייען. די קאָנסערוואַטיווע פארטיי איז געווען הויפטזעכליך די פארטיי פון די „לענדלאָרדס“ (לאַנדאייגענטהייטער), וועלכע האָט אָנגעקוקט דעם קאפיטאַליזם אַלס א צערזעצנדע, דעזיג־טעגירענדע קראַפט וואָס מאַכט א באַרג אַש פון די אַלטע פעאַדאַל־פאטריאַרכאלישע פער־העלטניסע מיט דעם גאנצען מאָנארכיסטישען, קירכליכען, און זאָנסטיגען איבערבו, וועהרענד די ליבעראַלע פארטיי איז געווען די פארטיי פון דער נייער קאפיטאַליסטישער קלאַסע, וואָס האָט, פארקעהט, אָנגעקוקט די אַלטע פעאַדאַל־פאטריאַרכישע אָרדנונג אַלס א שטערונג אין דער ווירטהשאַפטליכער ענטוויקלונג און גע־שטרעבט אויסצוראמען מיט איהר הערשאַפט. דורך דעם איז די קאָנסערוואַטיווע פארטיי גע־וואָרען, מאַדענהייט, א הייסע בעקעמפּפערין פון דער קאפיטאַליסטישער עקספּלואַטאציע, א פערטהיידעגערין פון דעם אָקערשט פארקנעכ־טעטען פראָלעטאריאט און די פיהרערין אין דעם קאמפּף פאר ארבייטס־שיון (פאבריק־געזע־צען, יאָהנענס־געזעצען, סאָניטאריגעזעצען), וועדליג די ליבעראַלע פארטיי איז געוואָרען די פאָרעמפּפערין פאר די דעמאָקראַטיזירונג פון דעם שטאַט, ד. ה. פאר די אָבשטאָפּונג פון די אריסטאָקראַטיש־מאָנארכיסטישע פרווילעגיען, און די פיהרערין אין דעם קאמפּף פאר פאָליטי־שע און פערזענליכע פרייהייט.

זיטען צוזאמען גענומען, און, צווייטענס, בא-
זיצט זי גענוג פאליטישע רעכטע און דעמא-
קראטיש כדי צו דערשלאגען זיך צו אלעס, וואס
זי בעדארף, אויב דער בעזיץ פון פאליטישע
רעכטע א. ד. ג. איז איבערהויפט גענוג דערצו.
ניט דער קאמפא אום די ווייטערע אויסברייטונג
פון דער דעמאקראטישע שטעלט אייגענטליך
איצטער אויף דער היסטארישער טאגס-אדר-
נונג אין ענגלאנד, נאך דער קאמפא אום די אויס-
נוצונג פון די שוין עקזיסטירענדע דעמאקרא-
טישע רעכטע; און דער, וואס העצט אונטער
דעם עולם אויף א קאמפא פאר בלויז פאליטישע
צוועקען, טרייבט אייגענטליך ריינע שווינדל-
פאליטיק. וועהרענד די סאציאל-דעמאקראטישע
הערט ניט אויף צו טענה'ענען צו דעם ארביי-
טער אז ער זאל ענדליך א מאל אויסנוצען זיינע
פאליטישע רעכטע און זיינע אייגענע קלאסען-
אינטערעסען און שיקען זיינע פערטרעגער אין
פארלאמענט אויסצוקעמפפן אן אכט-
שטונדען-ארבייטס-טאג, אדער סיסטעמא-
טישע הילפע פאר די ארבייטסלאז-
זע, אדער שטאטס-אויסשאלטונג פאר
אלע פראלעטארישע שוהל-קינדער, אדער א
וועלטליכע און אומזיסטיגע שוהלע, וועניגסטענס
ביז 16 יאהריגען עלטער, אדער אלגעמיינע מלוכה
פענסיעס אויף דער עלטער א. ד. ג. — וואס
דאס אלעס קען ער עררייכען, ווען ער זאל נאך
טרייבען אן ענטשיידענע קלאסען-פאליטיק —
קומען די העררען ראדיקאלען און פעררעהען
איהם דעם קאפ מיט פראיעקטען וועגען פאלי-
טישע אויסבעסערונג. אזוי ווי דאס ענגלישע
פאלק וואלט געווען אין דער לאגע פון דעם
דייטשען אדער דעם רוסישען פאלק און עס
וואלטען איהם געפעהלט, פאר זיינע סאציאלע
ציעלען, בלויז פאליטישע בעדינגונגען.

אָט פון דעו שטאנדפונקט אויס דארף מען
בעטראכטען די צוויי פאליטישע אגיטאציעס,
וואס קומען איצטער פאר אין ענגלאנד. די
איינע איז געווען וועגען דאס פרויען-שטימ-
רעכט, די צווייטע וועגען די לארדען-קאמער.
מיר וועלען זיי בעשרייבען בעזונדער.

1.

די בעוועגונג פאר די פאליטישע גלייכער-
רעכטיגונג פון דער פרוי שטאמט אין ענגלאנד
ניט פון נעכטען. אקערסט איז אָנגעשטאָרבן
מיסס העלען טיילאָר, די שטיפטאכטער פון

אין ענגלאנד, ווי יעדער ווייס, איז ניטאָ קיין אלגעמיינעם וואהלרעכט, ווי למשל, אין אמעריקא אָדער אין פראנקרייך. דאָס ענגלישע וואהלרעכט איז פערבונדען מיט בעזויז אָדער, וועניגסטענס, מיט דאָס, וואָס דיעזט אלס אַ צייט בען פון בעזויז, נעמליך, ארטיגע שטייערען („רייטס“), ווער עס צאָהלט — רעדענדיג קורץ — ארטיגע שטייערען, דער האָט דאָס וואהל־רעכט, און אזוי ווי די ארטיגע שטייערען ווערען געצאָהלט פון לאַנד־בעזויז און פון דירה (אזוי און אזוי פיעל שילינגס פון פונט דירה נעלד, „רענט“), זאָ בעזיצט דאָס וואהלרעכט יעדער ענגלישער בירגער, וואָס האָט אַ שטיק לאַנד אָדער האַלט אַ דירה אויף זיין נאָמען. אמת, עס זיינען דאָ פיעלע קליינע דירה'ס, פאר וועלכע דער לענדלאַרד טראָגט אַליין אריין די רייטס, אָבער דאן צאָהלט דער קוואַרטיראַנט („טענענטס“) א געהעכערטע רענט, און ער בעזיצט אויך דאָס וואהלרעכט. הויז דעם זיינען נאָך דאָ קוואַרטיראַנטען („לאדזשערס“), וואָס פאַרנעמען צימערען אין אַ צווייטענס דירה: אויב די צימערען ווערען געבונגען ניט מעבלי־טע און דער קוואַרטיראַנט צאָהלט ניט ווייניגער ווי 10 פונט אַ יאָהר רענט, דאן זיינען די צימערען געגליכען צו אַ קליינער דירה, און דער קוואַרטיראַנט בעזיצט דאָס שטימערעכט. אין אלגעמיין גענומען קומט עס אויס, אז דאָס וואהלרעכט בעזיצען אין ענגלאַנד הויפטזעכליך ראשים פון פאַמיליען און זעלטען ווען זעלבסט־שטענדיגע און אָבענטהיילטע זיהן.

בעטראכטען מיר איצער, וואָס וועט ארויסקומען, אז מען וועט אָט אַזא וואהלרעכט געבען אויך די פרויען. אויף'ן ערשטען בליק קען זיך אויסדוקטען, אז דאָס וואהלרעכט וועלען בעקומען די זעלביגע קלאַסען פרויען, ווי עס בעזיצען איהם צווישען די מענער. קוקט זיך אָבער צו נאָהענטער. אויב אַ פרוי איז פערהייראַט־טעט, אויף וועמעס נאָמען איז געדונגען די דירה? נאטירליך, אויף'ן מאַן'ס, מחמת דער געדענקענט דעם מאַן פאר די איינציגע רעכט־ספעהיגע פערזאָן פון די ביידע. אויב אַ פערהייראַטע פרוי מאכט חובות, איז פערזאָנט־וואַרטליך דער מאַן, און אויב אַ דירה זאָל געדונגען ווערען פון אַ פרוי, איז אַלץ לויט דעם געזעץ נאָך, דער אמת'ער „טענאַנטס“־דער מאַן. ער איז פערזאָנט־וואַרטליך פאר די דירה־נעלד,

געפאַנגען מיטינגען, דעמאָנטראַציעס און אַ שטארקע אַגיטאַציע אין דער פרעסע, ווי אויך יענע סאָנדאַלען אויף פרעמדע פערזאָנלונגען און אין פאַרלאַמענט וואָס האָבען פיעלע אַנטי־סעלעקציעס אָנגעקאָסט וואָכען טורמע. אזוי ווי אונטערדעסען האָט זיך אויך אומגעבליטען די רעגירונג פון אַ קאָנסערוואַטיווע אויף אַ ליברעראַלע, האָט זיך די בעוועגונג נאָך מעהר פערשטאַרקט, און טויזענדע פרויען, וועלכע זיינען פריהער געשטאַנען פון דער ווייטען אָדער האָר בען נאָך אָנגעקוקט זי מיט פיינדשאַפט, זיינען צו איהר צוגעטרעטען. פיעלע מיטגלידער פון פאַרלאַמענט — אַן ערך פון 400 — האָבען בעת די לעצטע וואהלען, געמוזט אָבעגעבן אַן ערקלעהרונג, אז זיי וועלען שטימען פאר אַ געזעץ וואָס וועט געבען די פרויען גלייכע פאַרלאַמענטאַרישע וואהלרעכט, ווי די מענער, און דער פרעמיער אַליין, סער קעמבעל בעננערמאַן, האָט מיט אַ קורצע צייט צוריק אויסגעשפראָכען זיין סימפּאטיע מיט די ציעלען פון דער בעוועגונג.

דאכט זיך, וואָס קענען מיר, סאָציאַלי־דעמאָקראַטען, גענען דעם אויסזעצען? די סאָציאַלי־דעמאָקראַטיע, אלס די פאַרטיי פון דעם פראַלע־טאריאַט, שטעלט אומעדום ארויס די פאָרדע־רונג פאר די בירגערליכע און פאָליטישע גלייכ־בערעכטיגונג פון דער פרוי, און זי טהוט דאָס ניט פון „וויסן“ וועגען און ניט פון ריטטערלי־כע געפיהלען, נור פשוט דערפאר, ווייל די קאפּי־טאַליסטישע ענטוויקלונג האָט שוין לאַנג צו שטערט די גרונדלאַגע, אויף וועלכע עס האָט באַרוהט די „אונטערגעוואַרפענקייט“ פון דער פרוי (ד. ה. די עקאָנאָמישע איינזייטיגקייט און איינ־געשלאַסענקייט פון דער פאַמיליע צוזאַמען מיט דער עקאָנאָמישער אונטערלעבנסשטענדיגקייט פון דער פרוי), און נאָך די איבערגעלעבטע יורי־סטישע פאַרמעס שטעהען איהר אויף'ן וועג. פון דעסטוועגען, ווי עס זאָל ניט קליינען מאָדנע, פערהאַלט זיך די ענגלישע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע דוקא פיינדליך צו דער איצטיגער פרויען־בעוועגונג און בעקעמפּט איהר טהעטיג וואו זי קען נאָר.

ווי אזוי איז דאָס מעגליך? כדי צו פערשטעהן דאָס, מוזען מיר אַ קוק געבען אויף דאָס איצטיגע וואהלרעכט, ווי עס בעשטעהט פאר מענער.

וואָס־זישע זעהען מיר? מיר זעהען אז די איצטיגע פרויען-אניטאציע, וואָס האָט אויפגע-וואָרפֿען אזוי פיעל שטויב, איז ניט מעהר ווי אַן אניטאציע צו גונסטען פון די דאָמען פון די בורזשואַנע קלאַסען, ד. ה. אַ קלאַסע־בעוועג-גונג, וואָס פיהרט צו דער ווייטערער בעפעסט-גונג פון דער בורזשואַזיע אין איהר הערשענדער פאָזיציע. אין אנדערע ווערטער, אויב די בע-וועגונג זאָל האָבען אַ נצחון און דאָס איצטער גילטיגע וואהלרעכט זאָל פערשפרייט ווערען אויף אויף פרויען, וועט געגען דעם פראָלעטאריאט אין זיין פאָליטישען קאמפף אויסגעמוסטירט ווערען אַ נייע מחנה.

קין וואונדער ניט, ווי מיר האָבען דער-מאָנט, וואָס די ענגלישע סאָציאלדעמאָקרא-טיע איז ארויסגעטראָטען געגען די אניטאציע. פיעלע פערשטעהען דאָס ניט און שטעלען געגען איהר אַוועק דעם אויטאָריטעט פון בעבעל, קויטסקי, וואנדערזועלד א. א., וועלכע האָבען ערקלערט, אז זאָל אפילו דאָס פרויען-וואהל-רעכט פארשטאָרקען די רעאקציע, מוז די סאָ-ציאלדעמאָקראטיע דאָך פאָדערען איהם. די דאָזיגע קריטיקער, נעבאָך, האָבען געהערט אַ קלאַנג און וויסען ניט, וואו די גלאָקען הענ-גען. עס איז גאנץ ריכטיג, אז די סאָציאלדע-מאָקראטיע דארף פאָדערען דאָס וואהלרעכט אויף פאר פרויען, הגם זי מעג האָבען מורא, אז דאָס וועט פיהרען, צוליבע די פאָליטישע און זאָנסטיגע אונענטוויקלונג פון דער איצטיגער פרוי, צו דער פערשטארקונג פון דער רעאקציע. אָבער דאָס מיינט בלויז צו זאָגען אז דאָס וואהל-רעכט איז אַ רעכט פון יעדען בירגער און ניט בלויז פון די בירגער פון אַ געוויסער פאָליטישער געזינג. אויב דאָס וואהלרעכט זאָל זיין פער-בונדען מיט געוויסע פאָליטישע מיינונגען, דאָן האָט, למשל, סטאָליפּין דאָס רעכט אויסצושלי-סען פון וואהלרעכט אלע אָפאָזיציאָנעלע פאר-טייען. אין אונזער פאל אָבער האַנדעלט זיך נאָר וועגען אַן אנדער זאָך. דאָ שלאָגט מען פאָר צו פערבינדען דאָס וואהלרעכט מיט פאָלי-טישע מיינונגען, נאָר מיט געוויסע קלאַסען פון דער געזעלשאַפט, נעמליך, מיט די בורזשואַנע, און די ענגלישע סאָציאלדעמאָקראטיע האָט דאָס רעכט — ניין, די פליכט — צו בעקעמפּפֿען איהם פונקט ווי די רוסלענדער סאָציאלדעמאָ-

ער צאָהלט די שטייערען און בכּן קען ער נאָר אַליין בעזיצען דאָס וואהלרעכט. די איינציגע אויסנאָהמע בילדען יענע פעהירראטע פרויען פון די רייכע קלאַסען, וועלכע בעזיצען זייערע אייגענע לענדער און הייזער: זיי צאָהלע „רייטס“ און זיי וועלען אפשר בעקומען דאָס שטימערעכט. מיר זאָגען: אפשר, מחמת פיעלע יוריסטען זיינען דער מיינונג, אז אויף אין זייער פאל איז דער געזעץ פון דער אַליין־רעכטספּע-היגקייט פון דעם מאַן גילטיג און זיי וועלען זייער וואהלרעכט ניט קענען בענוצען. אָבער אָננעמענדיג אפילו, אז זיי וועלען יא קענען אויסאיבען זייער פאָליטישע־רעכט, קומען מיר צו דעם רעזולטאט, אז פון די פעהירראטע פרויענציימער קענן נור בעקומען דאָס וואהלרעכט אַ הייפּעלע פון די העכערע בורזשואַנע דאָמען. ווי אָבער שטעהט עס מיט די ניט־פעהרייר-ראטע פרויען — מיט מיידלאַך און אלמנות? וויערער ברויכט מען בלויז צו פרעגען, ווער פון זיי באַזיצט אָדער דינגט לאַנד אָדער דירות אָדער ניט־מעבילרעטע צימערען, כדי צו פערשטעהן, ווי דאָס וואהלרעכט וועט צווישען זיי פארטהיילט ווערען. די מיידלאַך פון פראָלעטאריאט באַזיצען ניט קיין לענדער אָדער הייזער, און דינגען ניט קיין דירות, ניט אפילו קיין ניט־מעבילרעטע צי-מערען. זיי וואָוינען ענטוועדער מיט זייערע על-טערן אָדער ביי פרעמדע אלס קליינע קוואַרטיר-ראַנטקעס. עטוואָס גינסטיגער זיינען געשטעלט פראָלעטארישע אלמנות, מחמת עס קומט זיי אַ מאָל אויס אויפצוהאלטען אַ דירה פאר די איבע-ריגע פאמיליע אָדער צו טרייבען דערמיט אַ קליינע פרנסה. אָבער די צאָהל פון אזוינע פרויען קען ניט זיין גרויס, און די אלמנות פון דעם אַרבייטער־קלאַס וועלען אויף דאָס רוב ניט האָבען קיין וואהלרעכט. אנדערס אָבער איז עס מיט די מיידלאַך און אלמנות פון דער בורזשור-אזיע, — איבערהויפּט פון די רייכערע קלאַסען. דאָ געפינען מיר אַ גאַנצען קלאַס לעדיגע פרויען, וועלכע בעשעפטיגען זיך מיט ליבערהאלע פראָ-פעסיאָנען — דאָקטוירים, זשורנאַליסטקעס, שריפטשטעלער, מוזיקער, מאהלערס א. ד. ג., וועלכע פארנעהמען אייגענע דירה'ס, ווי אויף רייכע אלמנות וואָס בעזיצען לענדער, הייזער א. ז. וו., בכּן וועלען זיי אלע בעקומען דאָס וואהלרעכט, אלס אייגענטומס־בעזיצער און שטייערצאָהלער.

ווינען איהר אויף זייער זייט איז געווען פאר די פרויענרעכטערניגען וויכטיג שוין דורך דעם, וואס אויף די ביידע ביהגערליכע פארטייען איז ניט געווען וואס צו האפען און אהן די אונטערשטיי-צונג פון וואס'ערעניט-איז ארגאניזירטע מאכט איז ניט געווען קיין אויסזיכט צו עררויכען דעם ציעל. פון דער אנדערער זייט, האבען פיעלע פיהרערס פון דער ארבייטער-פארטיי געטראכט, אז עס וואלט גאר קיין שלעכטער געשעפט ניט געווען, ווען די פארטיי זאל זיך אָנעהמען די קרוידע פון די פרויען, מחמת דורך דעם וועט זי געווינען פאפולאריטעט און פערזיכערען זיך אויף דער צוקונפט מיט פרויען וואהל-שטימען. עס האט זיך אָבער באלד בעוויזען, אז די מאסע האט גאר קיין לוסט ניט צו לאזען זיך גארען אין זאך. ווי וועניג קלאסענבעוואוסט דער ענג-לישער ארבייטער זאל ניט זיין, בעזיצט ער דאך א טיעפען פראקטעמארישען אינסטינקט, און דאך האט ער גלייך בעמערקט, אז עפעס איז ניט גלאט. די סענטימענטאלע אויפרופען פון די פרויענרעכטערניגען האבען איהם וועניג גע-ריהרט, און אָנשטאט וואס ער זאל זיי אונטער-שטיצען מיט מאסענדעמאנסטראציעס, האט ער זיי געלאזט אנטירען מיט ווייבערשע סקאנדאל-לען. די פרויען און זייערע ריטער האבען גע-פרופט זאגען, אז דער ארבייטער איז בלויז א „מאנביל“, א טיראן וואס וויל ניט אָננעמען זיינע געשלעכטליכע פרויוועלען. באלד אָבער האט זיך ארויסגעוויזען, אז דאס איז אויך פאלש. די סאציאליסטישע מאקארטישע נעמליך האט זיך ניט בעגנוגענט מיט בלויז בעקעמפען דעם לאזונג פון די פרויענרעכטערניגען, נאר האט ארויסגע-שטעלט געגען זיי דעם לאזונג פון אלגעמיינעם וואהלרעכט אהן אונטערשייד פון געשלעכט. די פרויענרעכטערניגען איז דאס שטארק ניט גע-פעלען, ווייל נאך זייער מיינונג קען אזא „אוי-טאפּיסטישער“ לאזונג נאר אָבהאלטען דעם נצחון פון זייער זאך. די ארבייטער אָבער הא-בען גלייך פערשטאנען, וועלכער פון ביידע לא-זונגען איז דער אמתדעמאקראטישער, און הא-בען זיך אָנגעהויבען צו זאמלען ארום די סא-ציאליסטישע מאקארטישע.

דא איז פלוצלונג אריינגעטראטען אין שפיעל א נייער פאקטאָר. פיעלע הויך-געשטעל-טע און איינפלוסרייכע בורשואזנע דאמען, וועלכע האבען ביז איצטער אָנגעקוקט די סא-

קראטישע בעקעמפט דאס איצטיגע דומע-וואהל-רעכט אין רוסלאנד.

נאכ'ן פערשידענען אָבער איז די האלטונג גע-נענאייבער די בעוועגונג פון דער אונאבהענגיגער ארבייטער פארטיי („א. ל. פ.“) אונטער דער פיהרונג פון קירנהארד, פיליפ סנוידען און אַנ-דערע. אלס „עטישע“ סאציאליסטען, וואס אַנ-ערקענען ניט דעם קלאסענקאמפף, זיינען זיי שטארק איינגענומען פאר די פרויענ-בעוועגונג. אַנב זיינען אייניגע פון די ערשטע פיהרערניגען פון דער בעוועגונג אָנגעזעהענע מיטגלידער פון דער א. ל. פ., ווי צ. ב., פרוי פאנקהערסט. זיי בעגרינדען זייער האלטונג טהיילווייז דורך דעם, וואס זיי לייקענען איבערהויפט אָב דעם בור-זשואנעם כאראקטער פון דער בעוועגונג און בע-הויפטען, אז אויך הונדערטע טויזענדע פראַלע-טארישע פרויען וועלען בעקומען דאס וואהל-רעכט. הויפטזעכליך אָבער שפיעלען זיי אויף די סענטימענטאלע סטרונעס פון זייערע צוהע-רער, בעווייזענדיג מיט טרערען, ווי פערשקלאפט עס זיינען אונזערע שוועסטער און ווי אונמעגליך עס איז, אז זיי זאלען ווען עס איז זיין רעאק-ציאָנער. דאס פרויען-הארץ, ערקלעהרען זיי, איז אזוי גרויסמוטיג, אז זאָלען אפילו בלויז די רייכערע פרויען בעקומען פאליטישע רעכטע, וועט דאס אויך זיין צום גוטען פאר די פראַלע-טארינען. און אַן אנדערס מאָל שטעלען זיי זיך גאר אויף דעם פרינציפיעלען באַדען — זיי, די אַפאָרטייניגטען — און ערקלערען, אז דער הוילער פרינציפ פון פרויען וואהל-רעכט איז זיי טהייערער ווי אלע פראקטישע פאָלגען.

ווי אָבער פעהאלט זיך צו דער פרויען-בעוועגונג דער דורכשניטליכער ענגלישער פראַ-לעטאריער — איבערהויפט דער טרייד-יוניאָ-ניסט? דאך האבען מיר צו טהאן מיט אַ מערק-ווירדיגע ערשיינונג. די ערשטע אנפיהרערניגען פון דער איצטיגער פרויען-בעוועגונג זיינען גע-ווען, ווי אָקארשט דערמאָהנט, סאציאליסטקעס און האלבע סאציאליסטקעס פון דער א. ל. פ. און די ארומיגע דעמאקראטישע גרופקעס. זעלבסט פערשטענדליך האבען זיי, צוזאמען מיט קיער הארדי און זיינע חברים, געזעהען צו פערמינע-רעסירען אין דער בעוועגונג די טרייד-יוניאָני-סטען, און בעזאָנדערס די יונגע ארבייטער-פארטיי, וועלכע האט זיך שוין ארויסגעוויזען אלס אַ בעדייטענדע פאליטישע מאכט. צו גע-

וועלכע ווילען לכתחילה ניט געבען די פרויען פאליטישע רעכטע, צו פערשלייערען זייערע מיידלעכע נאנטען אדער צו האנדלען געגען זייערע פייערליכע אבגעגעבענע פערשפרעכונגען. און אזוי טאקי האט זיך אויסגעלאזען. דעם 8טען מערץ איז אין פארלאמענט אריינגעטראגען געווארען פון א געוויסען פרויערעכטלעך הער דיקנסאן דער לאנגערווארטעטער ביל צו געבען פרויען דאס וואהלרעכט אויף די זעלביגע בעדינגונגען, ווי מענער געניסען איהם, און די מייסטע רעדען זיינען געווען געגען. אליין דער פרעמיער, זייער ענדיג, ווי דערמאנט, פערבונדען דורך זיין ווארט, האט ערקלערט, אז דער ביל געפעהלט איהם ניט, מחמת ער וועט נאך געבען דאס וואהלרעכט די רייכע פרויען. ליידער איז דער ביל פערניכטעט געווארען בלויז דורך אכסטראקט ציאן; וואלט מען איהם צוגעלאזען צום אבשטיימונג, וואלט דער קראפ געווען נאך א גרעסערע.

עס איז שווער צו זאגען, וואס וועט זיין איצטער. פאר די פרויערעכטלעכע איז די מפה אין פארלאמענט כמעט ווי א טויטקלאפ, און עס לאזט זיך ניט פאראויסזאגען, אויב זיי וועלען זיך דערפון קענען ערהאלטן. וואלט די סאציאלדעמאקראטיע זיך גענומען איצטער ענערגיש פאר די אגיסאציע צו גונסטען דאס אלגעמיינע וואהלרעכט, וואלט זי אפשר געקענט מיט דער צייט אויספיהרען. עס איז אבער א גרויסע פראגע, אויב עס לוינט זיך פאר איהר איצטער אבצוגעבען זיך מיט אזא מין אגיסאציע. דא קעהר איך זיך אום צו דעם, וואס איך האב געזאגט אין אנהויב. די פאליטישע בעדינגונגען אין ענגלאנד זיינען שוין אזוי ווייט דעמאקראטיזירט, אז די אויפגאבע פון דער סאציאלדעמאקראטיע בעשטעהט ניט אין זייער ווייטערער אויסבילדונג, נאר אין אויסנוצונג פון דער אנדער זייט, וואלט דער ענגלישער בורג זשאזיע קיין זאך ניט אזוי געפעלען, ווי אז די סאציאלדעמאקראטיע זאל אויפהערען צו וועקען אין דעם פראלעטאריאט דעם בעוואוסט זיין פון זיינע קרעפטען און זיך אבגעבען מיט זייטיגע אגיסאציעס. דאריבער מיינען מיר, אז אונזערע ענגלישע חברים וועלען זיך בענגיגען מיט דעם, וואס זיי האבען צוקאלעטשעט די בורזשאזע פרויען-בעוועגונג, און וועלען זיך בעסער ווענדען צו איהר פריהערדיגע אגיסאציע

ציאליסטיש-דעמאקראטישע פרויען-בעוועגונג מיט פערזאכטונג, האבען גאנץ ריכטיג דערשמעקט אין דעם ארויסטרעטען פון דער סאציאלדעמאקראטיע מיט איהר לאזונג פון אלגעמיינעם וואהלרעכט און אונטערשייד פון געשלעכט א גרויסע געפאהר, און האבען בעשלאסען, איידער צוצולאזען אזא קאמאסטראפע, בעסער צו אונטערשטיצען די פארדערונג פון די פרויערעכטלעכע. אזוי האבען זיי געטהאן. איין פיינעם טאג האבען זיי זיך א שטאט געטהאן אין לאנדער פון די פרויערעכטלעכע און האבען דערמיט ארויסגעבראכט דעם אמת'ן באראקטער פון דער בעוועגונג אויב'ן אן. דאס האט נאך מעהר אויפגעקלעהרט דעם ארבייטער, און אז ער האט דערוועהן די נייע דעמאנסטראציעס מיט די הונדערטע פרויען אין גאלד און אין זיידענס ארומשפאצירענדיג און דער בלאטע מיט זייערע קאטשען און מאטארקארס, פאלגענדיג פון הינטען מיט די אויסגעפוצטע גרומען און לאקאיען, איז איהם די גאנצע שפיעל געווארען קלאר ווי דער טאג.

די גאנצע פראגע, אויב די ארבייטער מאסע זאל אונטערשטיצען די פרויען-בעוועגונג אדער ניט, איז געקומען צו ענטשיידונג סוף יאנואר, אויף דער יעהרליכער קאנפערענץ פון דער ארבייטער-פארטיי אין בעלפאסט. קיער הארדי, מיט זיינע גענאסען האבען פארגעשלאגען איין רעזאלוציאן, ערקלעהרענדיג די סימפאטיע פון דער פארטיי מיט דער פרויערעכטלעכע-בעוועגונג, און חבר קוועלטש, פון דער סאציאלדעמאקראטישער פערדעראציע, האט אין נאמען פון לאנדאנער טריידס-קאנסיל, פארגעשלאגען א צווייטע, פאראוטרעהלענדיג די בעוועגונג אלס א בורזשאזע און פארדערענדיג דאס אלגעמיינע וואהלרעכט און אונטערשייד פון געשלעכט. און דויע צווייטע רעזאלוציע איז נאך א קורצער, אבער היציגער דעבאטע, אונגענומען געווארען פון דער קאנפערענץ מיט א פערניכטענדיגער מעהרהייט.

דערמיט איז די פראגע געלעזט געווארען ניט נאר פאר די ארבייטער מאסען, נאר אויך, צום גרויסען טהייל, פאר די פרויערעכטלעכע נען גופא, דען איצטער זעהט יעדערער, אז הינטער דער בעוועגונג שטעהט קיינער ניט, אז די ארבייטער-מאסע איז זאגאר פיינדליך צו איהר און בוכ אז עס איז נאך ניט נויטיג פאר די,

ארכייט און ברויט, — און דאָס קען זי ערריי-
כען אפילו מיט דעם בעשטע הענדען וואהל-
רעכט, אויב דער פראָלעטאריאט זאָל נאָר פער-
שטעהן, ווי איהם אויסצונוצען.

איבער סאציאלע רעפארמעס. ווי די סאציאל-
דעמאקראטיע וויל ניט, אז יעדער בירגער פון
ביידע געשלעכטען זאָל האָבען א וואהלשטימע,
וויל זי פריהער, אז יעדער בירגער זאָל האָבען

דיא רוסישע בויערען און זעלבסטערשאפט

(נאָך אַן ארטיקל פון פראָפּעסאָר וו. ג. סימקאוויטש.)

פון בן יקר.

אלגעמיין, האָט געמאכט ספעציעלע נאכפאר-
שונגען וועגען דעם עקאָמישען לעבען פון די
רוסישע בויערן זייט זייער בעפרייאונג פון ליוב-
אייגענשאפט, אין 1861.

די בעפרייאונג פון די בויערן, דענקט דער
שרייבער, האָט א גרויסען שייכות מיט דער
מפלג פון די רוסישע אַרמעען אין דער קריג-
קריגע, מיט דעם וואָס די קרימישע מלחמה
האָט געעפּענט די אויגען פון יעדען געבילדעטען
רוסלענדער, פונקט ווי פון די בעסערע עלעמענט-
טען אין און ארום דעם ווינטער-פאלאץ. זיי
האָבען איינגעזעהען, ווי אונפעהיג דאָס גאנצע
לאַנד איז צוליעב די אייגענע אינסטיטוציאָנען,
וואָס זיינען געווען געבויט אויף „פאָשטישאַנאָ“,
און אז די איינציגע הילפּע איז איינצופיהרען
א גאנץ נייע אָרדנונג. דאָס האָט אויך איינ-
געזעהן אלעקסאנדער דער צווייטער. אין א
רעדע צו די מאַסקווער פריצים אין מערץ, 1856,
באלד נאָך דעם ווי דער שלום איז געשלאָסען
געוואָרען, האָט ער געגעבען אַן אַנצוהערעניס,
אז „פאָשטישאַנאָ“ מוז אָבגעשאפט ווערען.

„עס איז בעסער, האָט ער געזאָגט, אָבצור-
שאַפּען ליוב-אייגענשאפט פון אויבען איידער
צו ווארטען ביז עס וועט זיך אליין אָבשאַפּען
פון אונטען.“

דעם רעזולטאט ווייסען מיר: דעם 19טען
פערברואר 1861 איז פערעפּענטליכט געוואָרען
אַלעקסאנדער'ס מאַניפּעסט, וועלכער האָט גע-
שאַנקען פרייהייט די בויערן. וואָס פיר א
סאָרט פרייהייט דאָס איז געווען קען מען זיך
לייכט פאַרשטעלען פון דעם, וואָס נאָך יעצט,
46 יאהר נאָך דער בעפרייאונג, הערען מיר

ווישען די ברענענדע פרא-
גען פון רוסלאַנד, וועל-
כע די רעוואָלוציאָן
האָט יעצט צו פערענט-
פערן; צווישען די
וויכטיגע פאָליטישע,
עקאָנאָמישע, סאציא-
לע און נאציאָנאלע

פראגען, וועלכע שטעהען יעצט אויפ'ן טא-
געסאָרדנונג ביי די רוסישע קעמפפער פיר
פרייהייט, פערנעהמט די בויערען-פראגע ניט
דעם לעצטען פלאץ.

די מאטעריעלע לאַגע פון די רוסישע
בויערן איז שרעקליך: מיליאָנען בויערן ווערען
כוכשטעבליך פערהונגערט צום טויט. צו דער-
זעלבער צייט זיינען די בויערן דער גרעסטער
טהייל פון דער רוסישער בעפֿלקערונג, און דער
ערפאלג פון דער רעוואָלוציאָן ווענדעט זיך זעהר
פיעל אָן דעם, ווי די בויערן וועלען זיך צו איהר
פערהאלטען.

עס איז דאָרום זעהר וויכטיג בעקאנט צו
ווערען מיט די בעדינגונגען, אין וועלכע די רוס-
סישע בויערן האָבען געלעבט זייט זיי זיינען
בעפרייט געוואָרען פון ליוב אייגענשאפט ביז
דער לעצטער צייט.

זעהר וויכטיגע און בעלעהרענדע פאקטען
געפינען מיר אין אַן ארטיקל פון וו. ג. סימ-
קאוויטש, פראָפּעסאָר פון קאָלומביא יוניווער-
סיטי, אין דעם זשורנאַל „פאָליטיקאַל סאייענס
קוואַרטערלי“.

פראָפּעסאָר סימקאוויטש, וועלכער איז
גרינדליך בעקאנט מיט דער רוסישער לאַגע אין

געפאלגט איהרע קלאסען-אינטערעסען, און איהר שטעלונג צו דער אבשאפונג פון לייב-אייגענד טהום איז בכלל געווען א ניט פריינדליכע. קומענדיג יעדען טאג אין בעריהונג מיט זייערע הערערן, האָבען די בויערן ניט געקענט פערר פעהלען דאָס צו זעהען. אין דער בויער-וועלט האָבען זיך אָנגעהויבען אַרומטראָגען ידיעות, אז דער צאר האָלט ביים גיבען זיי, "לאַנד און פֿרוי הייט"; און אין אַ מישך פֿון דריי מאָנעטער יאָהר, וועהרענדיג די רעפּאָרם איז פֿערפֿערטיגט און אויסגעאַרבייט געוואָרען, האָט יעדער איינער צעלנער בויער אונגעדולדיג ערוואַרטעט די בער פֿרויאַונג. דער טאָג איז געקומען, און ביטער איז געווען די ענטטוישונג! בויערן פֿון פֿיעלע פֿלעצער וואָלטען ליבער געבליבען אין זייער פֿריהערדיגער לאַגע. די "פֿרייהייט", וועלכע זיי האָבען אזוי פֿיעבערהאַפט ערוואַרטעט, וועלכע זיי האָבען אזוי הייס געבעטען, — די "פֿרוי הייט" האָט מען געמוזט זעהר אָפט איינפֿיהרען מיט דער הילף פֿון סאָלדאטען!...

...אין די ערשטע צוויי יאָהר נאָך דעם ווי דער בעפֿרייאַונגס-מאַניפעסט איז פֿערעפֿנט-ליכט געוואָרען. פֿון דעם 19טען פעברואַר 1861 ביז דעם 19טען פעברואַר 1863 האָט דער דע-פּאַרטמענט פֿון אינערן געמוזט אונטערדריקען איבער 1,100 בויער-בונטען. אזוי, צ. ב., אין גראַפּ אַפּאַראַקסיו'ס גיטער אין קאָזאַנער גובערניע האָט מען געמוזט ברענגען חיל איינצושיט ליען פינף טויזענד בויערן, פֿון וועלכע 55 זיינען גע'הרג'עט און 71 פֿערוואַונדעט געוואָרען. אין יאָלקאָוו'ס גיטער אין פענזער גובערניע האָבען די סאָלדאטען געמוזט איינשטימען צעהן טויז זענד בויערן, טויטענדיג און פֿערוואַונדענדיג 26. וויפֿיעל צעהנדליגע טויזענדער בויערן זיינען דורך שמיין און קלעפּ געטריבען געוואָרען צו "פֿרייהייט" — ווייס איין נאָט דעם אמת. אזוי, צ. ב., פֿון וואָלקאָוו'ס דאָרף זיינען 28 בויערן פֿערשיקט געוואָרען אויף קאַמאַרע נאָך דעם ווי זיי האָבען בעקומען פֿון 500 ביז 700 שמיין מיט "שפֿיצרוטען" (*); 80 מענשען זיינען פֿערשיקט געוואָרען קיין סיביר נאָך דעם

איבער'ן גאַנצען לאַנד דעם אַלטען געשריי: "לאַנד און פֿרייהייט!"

וואָלט דאָס נור בלויז געווען אַ געשריי! — בעמערקט ריכטיג דער שרייבער, — געשרייען קענען שוין דערשטיקט ווערען אין דעם הייליגען רוסלאַנד. די צרה איז אבער וואָס גיטער ווערען פֿערניכטעט און צוראַכירט, די פֿריזישע הויפּען — פֿערברענט, און די בויערן הייבען זיך אָן צו רעכענען אַלס אַ טהייל פֿון דער נאַציאָן און גרייטען זיך צו צום רוה פֿון דער רעוואָלוציאָן. עס איז געווען אַ צייט, ווען דער רעגירונג איז געלונגען צו האַלטען דאָס גאַנצע פּאָלק אין פינסטערניש. די בויערן זיינען געווען אַ מעכטיגער זייל פֿאַר דער זעלבסטטהערשונג און זיי האָבען געגלויבט אין צאר ווי אין משיח'ן; זיי האָבען געגלויבט און האָבען דערזעהלט איינער דעם צווייטען, אז דער צאר האָלט שטענדיג פֿאַר זיי, נאָך די פֿריצים און טשינגאָוויקעס לאָזען איהם ניט אַרויסצייגען זיין גוט האַרץ. דיזע לעגענדע איז שוין אַלט הונדערטער יאָהרען; זי איז אַ פּאָלק'ס מסורה און, ווי יעדע פּאָלק'ס מעשה, האָט זי אַ מאָל געהאַט אַ באָדען. דיזער באָדען איז געווען די פּאָליטיק פֿון יאָהאַן דעם גרויזאמער אין 16. יאָהרהונדערט גענענאיבער די גרויספֿירסטען, וועלכע איז בעשטאַנען אין דעם אויסראַטען פֿון די פּעאָדאָלע אַרויסטאַקראַטען. אין בויערן האָבען נאַטירליך ניט שטאַרק לייעב געהאַט זייערע פֿריצים און יאָהאַן'ס בלויז טיגע אויסוואָרצלונג פֿון די פֿירסטען האָט זיך איינגעקריצט אין די מחות פֿונ'ם פּאָלק. יעדער גרויזאמער טהאַט פֿון דעם פּאַטער פֿון דער רוסישער זעלבסטטהערשונג איז געווען בעגלייט אָדער מיט אַ פּסוק פֿון תנ"ך, אָדער מיט דעם געשריי "פֿערראַטה"! צוזאַמען מיט אַ מעלאַ-דראַמאַטישען אויפֿרוף צום פּראָסטען פּאָלק.

דאָס איז דער אורשפּונג פֿון דער לעגענדע, און די רעגירונג האָט אימער אָנגעווענדעט אַלע מיטעל אויפֿצוהאַלטען דיזע לעגענדע אין פּאָלק און בעזאָנדערס צווישען די בויערן, וועמעס אונ-וויסענהייט איז שטענדיג געווען דער פֿונדא-מענט פֿון דעם רוסישען טהאַטן.

"אין די לעצטע צוויי אָדער דריי יאָהר פֿון לייב-אייגענשאַפט — דערזעהלט פּראָפּעסאָר סימקאָוויטש — איז די אַלטע לעגענדע וויעדער אַ מאָל לעבעדיג געוואָרען. וועהרענדיג פֿיעלע פֿריצים זיינען געווען געגען לייב-אייגענשאַפט, האָט אָבער די אַדעל אַלס אַ קלאַס, נאַטירליך,

(* דער שולדיגער איז געפֿיהרט געוואָרען צוויי-שען צוויי ליניעס מענשען: יעדער האָט געהאַלטען אַ רוט און ווען דער שולדיגער איז דורכגעפֿיהרט געוואָרען, האָט ער געקראָגען פֿון יעדען בעזונדער זיין חלק.

מיטינגען און ארויסצושיקען יעדען בויער, וועמען זיי האָבען גערעכענט פיר שערדליך.

יעדער בויער האָט בעקומען אַ שטיק אַקער־לאַנד און פיהל־לאַנד, פיר וועלכע ער האָט בע־דארפט צאָהלען רענט דעם פרייז. וואָס ווייניגער דעסיאטינעס ערד דער בויער האָט גענומען, אלץ טהייערער האָט איהם געקאָסט די רענט פיר יעדע דעסיאטינע. דער שכל דערפון איז געווען, אז די ערשטע דעסיאטינע קען בעסער בעאַרבייט ווערן ווי די צווייטע, די צווייטע ווי די דריטע א. ו. וו. דער רענט פאר די ערשטע דעסיאטינעס איז דאָרום געווען העכער. דער רעזולטאט איז געווען, אז וואָס ווייניגער לאַנד אַ בויער האָט פערמאָגט, ד. ה., וואָס אַרימער ער איז געווען, אלץ מעהר האָט ער בעדארפט צאָהלען פיר אַ דעסיאטינע לאַנד. די פריצים האָבען געהאט אויף זייער זייט ניט נור דאָס געזעץ, נור אויך די פאָליציי און בעאַמטע, וועל־כע האָבען שוין געזאָרגט דאָפיר, אז די בויערן זאָלען בלייבען אָבהענגיג פון די פריצים.

„פריהער האָט אַ בויער ניט געקענט פערלאָזען זיין פלאַץ אָהן דער ערלויבניס פון זיין פרייז, יעצט האָט ער געמוזט אויף דעם האָבען די ערלויבניס פון דער פאָליציי. מען האָט איהם געגעבען ערד, וועלכע איז ניט געווען זיין איי־גענע, נאָר וועלכע האָט בעלאַנגט צו דעם גאנצען דאָרף. ער האָט ניט געקענט זאָגען דער פאָ־ליציי: „האלט דיר דיין לאַנד און לאָז מיך אוועקגעהן פון דאנען“. זעהר פיעל בויערן וואָל־טען דאָס גערן געווען געטאָן, ווען זיי זאָלען נור געווען קענען! די טעקעס אויפ'ן לאַנד זיינען געווען צוויי, דריי, פיער, זעקס און אַ מאָל צע הן מאָל אזוי פיעל, ווי עס האָט געקענט איינברענגען. ער האָט געמוזט געהמען ערד, און ער האָט זי געקענט פערלאָזען נור מיט דער בעדינגונג אז ער זאָל צאָהלען טעקעס פיר איהר.“

אין אלעקסאנדער דעם דריטענס הערשאפט איז די בויער־לאַגע אויף אַ האָר ניט פערבע־סערט, אויב ניט ערגער געוואָרען. אין די זעמ־סטוואָס, וועלכע אלעקסאנדער דער דריטער האָט געגרינדעט אין 1889 פיר יורדישע און ארמיניסטראטיווע צוועקען, זיינען געווען פער־טראַטען די געמיינסטע און ערגסטע פריצים. די זעמיסקי נאטישאלניקעס האָבען געהאט דאָס פולע רעכט איבער די בויערן, זיי האָבען געלאָזט שמויסען בויערן פאר יעדע קלייניגקייט, און

ווי זיי האָבען בעקומען פון 200 ביז 400 שמיז מיט „שפיצרוטען“, דריי זיינען געשיקט גע־וואָרען אין אַרעסטאַנטסקי ראַטעס, דריי זיינען פער'משפט געוואָרען צו מיליטערישער דיענסט און 58 זיינען אָנגעקומען בלויז מיט שמיז.“

און פונקט ווי אַ מאָל האָבען די בויערן ווידער אַ מאָל זיך געטרייבט מיט דער אלטער לעגענדע, אז דער צאר איז מיט'ן פאָלק, נאָר די פריצים דערלאָזען איהם ניט איינצופיהרען אמת'ע פרייהייט; און דוועם מאָל איז די לעגענדע ווידער ניט געווען ווייט פון דעם אמת: די פריצים און די טשינאָוואניקעס האָבען טאָקי ניט דערלאָזען איינצופיהרען די אמת'ע פריי־הייט, אבער דער צאר איז געווען דער גרעסטער פרייז און דער גרעסטער טשינאָוואניק.

„עס פערשטעהט זיך, דער רוסישער אדעל האָט ניט פאָרגעשטעלט מיט זיך איין אייגהייט־ליכע, עגאָאיסטישען קערפער; עס זיינען גע־ווען צווישען זיי העכסט־ניט־עגאָאיסטישע פערזאָנען, אייניגע פון וועלכע זיינען זאָגאר געווען איינפלוסרייכע לייט, פיעלע פון זיי האָבען געהאט אַ סך צו טהון מיט דער בע־פרייאונג. די גרויסע צאָהל פון די פריצים אבער האָבען זיך געקומערט נור פיר זייערע אייגענע אינטערעסען און האָבען זיך געסטא־רעט ענטוועדער אין גאנצען אבצוהאלטען די רעפארמען אָדער זיי איינצופיהרען אויף אזא אופן, אז די פריצים און ניט די בויערן זאָלען פראָפּיטירען דורך דעם נייעם געזעץ.“

אזוי האָט די ביוראקראטיע צווישען זיך אליין געקעמפּט, און די אַבשאַפונג פון לייב־אייגענשאַפט איז געווען בלויז אַ פאָרמאלע הנחה, אַ קאָמפראָמיס פון דער רעגירונגס זייט. די בויערן זיינען ניט בעפרייט געוואָרען, זיי זיינען נור איבערגעגאנגען פון איין פארמע שטלאַפּעריי צו אַ צווייטער.

דער געזעץ האָט געלויטעט, אז די בויערן מוזען אין אַ מישך פון צוויי יאהר „בלייבען אין זייער פריהערניגער געאָראַכזאמקייט צו זייערע פריצים און אָהן שום טענות ערפליען זייערע פריהעריגע פפליכטען“. נאָך די צוויי יאהר זיינען די בויערן געבליבען אונטער דעם רשות פון זייערע פריצים: זאָ לאַנג ווי זיי האָבען ניט בעצאָהלט אין גאנצען פיר דער ערד, האָבען די פריצים געהאט דאָס רעכט אָנצושטעלען פאָליציי, צו ענטזאָגען בעאַמטע פון די בויערשע קהלות, צוריקווייזען אלע בעשליסע פון די בויערשע

רעגירונג. די רעגירונג האט ביי איהם אַב־גענומען אלעס וואָס די ערד האָט נור געקענט איהם געבען און, אויסער דעם, אַ זעהר גרויסען חלק פון זיינע פערדיענסטען וואָס ער האָט געהאט פון דער זייט אלס בעל מלאכה אָדער פשוט'ער ארבייטער. די לאַנד־טעקסעס האָבען דאָרום איינגעשלונגען אַ גרעסערען טהייל פון די פערדיענסטען וואָס דער בויער האָט געהאט אלס פאבריק־האַנדל, אלס שמיד, האַלץ־האַקער, פאַרברייטער א. ד. גל. (*).

די בויערן אַלזאָ מוזען זיך פערקויפֿען פיר שקלאפֿען, אום צו צאָהלען בלוין די טעקסעס פיר זייער לאַנד, שוין ניט רעדענדיג וועגען דער ארבייט וואָס זיי האָבען אויף דעם לאַנד גופא: אין נאָוואַרָדער גובערניע, צ. ב., מוז איין דריטעל פון אַלע מענער און צוויי דריטעל פון אַלע פרויען ארבייטען אויפֿ'ן פאָרם דאָס גאַנצע קיילעכיקע יאהר און קענען דאָרום ניט אַרײַן ברענגען קיין זייטיגע פערדיענסטען. דער סך־הכל פון די זייטיגע פערדיענסטען וואָס די דאָר־טיגע בויערן, בויערטעס און זייערע קינדער האָבען געהאט אין איין יאהר איז געווען 8,855,100 רובעל, פון וועלכע איבער דריי מיליאָן זיינען אוועקגעגאנגען אויף שפּײַז, ווייל זייער לאַנד גיט זיי ניט גענוג צום לעבען און דריי מיליאָן 278.136 רובעל האָבען אָנגעטראָג פֿען די טעקסעס. עס איז זיי אַלזאָ געבליבען אַרום דריי־האַלבען מיליאָן רובעל, ד. ה., אַרום 12 רובעל 65 קאָפּיקעס פיר יעדע הויזגעזינד, וועלכע האָבען בעדראַפט דעקען אַלע לעבענס־בעדערפֿניסע: קליידער, שיף, לייכטונג, הייצונג, וואָהננג, ווי אויך די נויטיגע הוצאות פיר זייער פערל־ארבייט און געצייג.

אין אנדערע גובערניעס איז די לאַגע געווען נאָך ערגער און אין אַלגעמיין איז זי געווען אַזא, אז — ווי פראָפּעסאָר יאַנסאָן קומט

(*) דאָס איז אויגענטליך געווען די "הויפט־אורזאכע פון די בעריוואונג פון די לויב־אויגענ־שאפט, אונטער די אַלטע אומשטענדען האָט די רעגיר־ונג מיט אַלע איהר שטרענגקייט מעהר ניט געקענט קאַלעקטירען די טעקסעס פון די בויערען. צוליב דויען איז אויך די רעגירונג פון אלעקסאַנדער דעם צווייטען געווען אזוי ליבעראַל און געזעהען דער בויער זאָל קריגען לאַנד. דער בויער האָט געמוזט האָבען אַ הבנסה פון וואַגען צו קענען צאָהלען טעקסעס. — די רעדאקציע.

וועה איז געווען צום דעם בויער וואָס האָט ניט אַראָבענומען די הוט פאר אַ נאָטשאַלניק, וואָס האָט ניט אָבגעקירעוועט דעם וועג אָדער וואָס האָט גערעדט הויך אין נאָטשאַלניק'ס אַנ־וועזענהייט.

אַלס אַ ביישפּיעל ווי די בויערן זיינען גע־ווען „פּרײַ“, ברענגט פראָפּעסאָר סימקאָוויטש אַ בעפֿעהל, וועלכע אַ געוויסער זעמסקי נאָטשאַלניק, מר. בער, האָט פֿערעפֿענטליכט:

„קיינער זאָל ניט פערלאָזען דאָס דאָרף בײַ נאַכט, זיך ניט אָפּרעגענדיג פֿערזענליך ביים דאָר־פישען סטאראַסמא אָדער ביי זיין פֿערטרעטער. קיינער זאָל ניט פערלאָזען דאָס דאָרף בײַנאַכט אָדער בײַ טאָג מעהר ווי אויף 24 שטונדען, ניט מעלדענדיג דעם סטאראַסמא, וואוהין און צוליב וואָס ער געהט. פאר יעדען מאָל וואָס איינער וועט פערלאָזען דאָס דאָרף אָהן ערלויבניס, וועט דער שולדיגער בע־שטראַפֿט ווערען. די וועכטער זאָלען וועגען יעדען איינעם וואָס פערלאָזט דאָס דאָרף בײַנאַכט מעלדען צום סטאראַסמא, וועלכער מוז אונטערזוכען די זאך און בעשטראַפֿען דעם אונגעהאָרזאמען, זאָגאר ווען עס איז בעווייזען געוואָרען, אז די אכוועזענהייט איז גאָר ניט פֿערדעכטיג.“

דויע געזעצע זיינען אַרויסגעגעבען געוואָרען אום צו פֿעהרטימען, אז די בויערן זאָלען ניט גנבֿענען קיין האַלץ אין די פּריציזשע וועלדער. דאָס איז געווען די פּרייהייט, וועלכע די בויערן האָבען גענאָסען אין רוסלאַנד. נון, ווי איז געווען די מאַטעריעלע לאַגע פון די בויערן אלס רעזולטאַט פון דער בע־פּרייאונג?

דער שרייבער ברענגט אייניגע בעווייזע פון דעם בערימטען בוך פון פראָפּעסאָר יאַנסאָן, אז איבעראַל האָבען די בויערען געמוזט צאָהלען פיעל מעהר טעקסעס פיר זייער לאַנד ווי זיי האָבען פון דעם אויסגעארבייט. אין אייניגע געגענדען זיינען די טעקסעס 565 פראָצענט, ד. ה., קנאַפּע זעקס מאָל אזוי פיעל, ווי דער איינקונפט פון דעם לאַנד; אין מאַסקווער גובערניע זיינען די טעקסעס דורכשניטליך 205 פראָצענט; אין טווער — פון 244 ביז 252 פראָצענט; אין סמאָלענסק — 166 — 220 פראָצענט; אין קאַסטראַמא — 146 — 240; אין פּסקאָוו — 130 — 213 פראָצענט; אין וולאָדי־מיר — 168 — 276 א. ז. ו.

„דער בויער, בעמערקט פראָפּעסאָר סימקאָוויטש — איז געוואָרען אַ שקלאַף ביי דער

אבער נאך ערגער און געפעהרליכער פיר די בויערן איז דאס וואס די דארפישע כעפעלקערונג ווערט אלע מאל גרעסער, וועהרענר זייער לאנד בלייבט די זעלבע. דאס שטיקעל לאנד, דער קליינער „נאדיעל“, וואס איז געגעבען געווארען צו יעדען בויער נאך דער „כעפריאונג“ איז שוין יעצט דאס אייגענטהום ניט פון איין בויער, נור פון אלע זיינע קינדער און קינד'ס קינדער, ד.ה., פון עטליכע פאמיליען. צוקויפען ערד קען דער בויער ניט, ווייל ער איז אבהענגיג אן דעם גאנצען דארף און אן „וואלאסט“. די רעגירונג האט זיך שוין אויף געזארגט, אז די בויערן זאלען ניט פערלאזען די דערפער, אום דער שטאדטישער פראלעטאריאט זאל ניט ווערען נאך גרעסער און שטארקער, — די בויערן מוזען אלזא לעבען צונויפגעפרעסט, ווי הערריג אין פאס, אויף איין שטיקעל לאנד.

וואלט דער בויער געהאט א מעגליכקייט צו לערנען און זיך ענטוויקלען, צו שטודירען אגריקולטור א.ד.ג., וואלט ער געקענט ווי עס איז פערבעסערען זיין לאגע אפילו אויף דעם קליינעם „נאדיעל“. אונזערע לעזער דארף מען אבער ניט דערזעהלען, ווי די רוסישע רעגירונג ביינקט נאך בילדונג און אויפקלערונג איבער-הויפט, און אין די דערפער בעזאנדערס. עס איז גענוג צו זאגען, אז אין רוסלאנד זיינען פאראן בסך הכל ארום 90 טויזענד ביכער, וועלכע זיינען ערשינען מיט דער ערלויבניס פון צענזור, און פון די 90 טויזענד ביכער מעג מען האלטען אין דארפישע ביבליא-טעקען בלויז דריטהאלבען טויזענד, ד.ה. אונז געפעהר דריי פראצענט פון אלע ביכער, וועלכע די רעגירונג ערלויבט צו האלטען אין שטאדטישע ביבליאטעקען און ביכער מאגאזינען.

דער רעזולטאט איז דאס די שטענדיגע מאראל, לע, פיזישע און עקאנאמישע אונטערדריקונג פון דער ערשטער-בירוקאראטיע האט אוועקגערויבט ביים פאלק יעדע מעגליכקייט צו פראגרעסירען, אויסהאלטענדיג „בלויז איין שאנס — צו שטאר-בען פון הונגער. און דאס רוסישע בויערן-פאלק שטארבט ווירקליך פון הונגער.“

די סטאטיסטישע פאקטען, וועלכע די אויבערדערמאנטע קאמיסיאן האט פערעפנט-ליכט, דעקען אויף אזעלכע אוננאטירליכע אומ-שטענדען פון די בויערען, וועלכע מען קען אין קיין אנדער לאנד ניט געפינען. איינע פון די רוסישע אנאמאליעס איז דער פאקט, אז די רוסישע

צום שלום — די בויערן האבען געלעבט עקא-נאמיש בעסער אין דער צייט פון לייב-אייגענ-שאפט.

דעם 16טען נאוועמבער 1901 האט דער צאר בעשטימט א קאמיסיאן אונטערצוויכען די אגריקולטור-לאגע אין רוסלאנד. דינע קאמי-סיאן האט פערעפנטליכט פיער באנדען סטא-טיסטישע פאקטען און ציפערען וועגען דעם צושטאנד פון די בויערן. א.ד.ג. ווי פראפע-סאך סימקאוויטש בעמערקט גאנץ ריכטיג, זיינען די רוסישע אפיציעלע ציפערען ניט זעהר אמת; די רעגירונג שטעלט אימער ארויס די פאקטען אין א בעסערער ליכט ווי זיי זיינען אין דער ווירקליכקייט. נאך זאגאר לויט דער רעגירונגס ציפערען איז זיך שווער פארצושטעלען, ווי די בויערן האבען. אין א משך פון צעהנדליגע יאהרען אזוי אונטערטהעניג געטראגען אויף זייערע פלייצעס אזא שווערע משא.

מיר קענען ניט ברענגען אלע טאבעלען און ציפערען, וועלכע זיינען אינטערעסאנט פיר ספע-ציאליסטען אין דעם פאך. עס איז אבער וויכ-טיג צו ברענגען אייניגע ציפערען, אום די לעזער זאלען האבען א בעגריף וועגען דעם, ווי די בויערן-לאגע איז מיט יעדען יאהר געווארען אלץ ערגער און אונטערטעגליכער.

אין 1870 איז אויסגעקומען אויף יעדע טויזענד פארמס 1329 פערד; אין 1900 בלויז 920. די צאהל פון בהמות, שאף און חזירים איז געפאלען אין די לעצטע 30 יאהר, זאגאר לויט ווי די רעגירונג גיט צו, אויף קנאפע 37 פרא-צענט (36.8). די „מאטעריאלען“ פון דער קאמיסיאן גיבען צו אפיציעל: „די צאהל פון פארמס און פערד איז גרעסער געווארען, פונקט ווי עס איז גרעסער געווארען די צאהל פון פארמס, וועלכע האבען ניט גענוג פערד. אין דער זעלבער צייט זעהען מיר אז די צאהל פארמס וואס פערמאגען צו צוויי אדער דריי פערד ווערט קלענער, ד.ה., אז די זיכערערע און בעסער איינגעפונדעוועטע פארמס ווערען ווייניגער.“

אונטער די רוסישע בעדינגונגען, — בע-מערקט פראפעסאך סימקאוויטש — איז א פארם אהן פערד פונקט אזא פארם, ווי א מעסער אהן א קלינגעל איז א מעסער. אין אזא קורצע צייט, ווי פון 1882 ביז 1896, איז דער פראצענט פון די פארמס וואס האבען נאך ניט קיין פערד געוואקסען פון 26.9 אויף 32.2 פראצענט.

טאעז	21	"	11	"	10	"	40
לייווענד	10	"	89	"	3	"	80
געוואנט	6	"	40	"	?	"	00
קערקסין	4	"	51	"	1	"	50
טאבאק	1	"	68	"		"	30
שוועבעלעך	1	"	65	"		"	31

101 רוב, 10 ק. 44 רוב, 21 ק.

דער בויער טרינקט אויס בראנפען פאר 8 רובעל מיט 10 קאפ א יאהר. דיזעז 8 רובעל מיט 10 קאפ. קאסטען איהם 29 רובעל מיט 10 קא, 21 רובעל דערפון נעהמט צו די רעד גיערונג. און אזוי זעהען מיר, אז דער בויער וואס איז א בעל הוצאה אויף 101 רובעל 20 קאפ. מוז פון דיזעז אוועקגעבען 44 רובעל מיט 21 קאפ. צו דער רעגיערונג.

„דער בויער איז אבער ניט נור געווארען א שקלאף ביי דער רעגיערונג, ער איז נאך געד ווארען עקאנאמיש אבהענגיג פון זיין פרייז. בעד פרייעט מיט א קליינעם „נאדיעל“ לאנד, מיט טעקסעס איבער די כחות, איז ער געווארען צוגעבונדען צו דער ערד. אויסצואוואנדערען האט מען איהם ניט ערלויבט; קאלאניזאציען אין סיביר און אנדערע געגענדען איז פראקטיש געווען פערבאטען ביז ניט לאנג צוריק, ווען דאס איז געווארען א פאליטישע נויטווענדיגקייט. טה. ג. טערנער, א מיטגליעד פון „גאסדארסט“ וועני סאוויעט“, דערצעהלט אפען, ווארום די רעגיערונג איז געווען אזוי פינדליך צו דער בויערן-עמיגראציען: עס איז געווען דערפאר, וואס די פריצים האבען געוואלט האבען ביליגע ארבייטער און ארענדאטאָרס אויף זייער לאנד, און „ווייל די פריצים זיינען געווען דער איינ-פלוסרייכער קלאס, האט די רעגיערונג געהאט דעלט לויט זייערע אינטערעסען האבען געד פארדערט.“

„אום צו צאָהלען די טעקסעס, וועלכע די בויערן האָבען ניט געקענט אויסארבייטען פון זייער אייגען לאנד, זיינען זיי געווען געצוואונגן גען צו דינגען לאנד ביי די פריצים, און ווייל אויף דער זייט פון די פריצים איז ניט געווען קיין קאנקורענץ, וועהרענד אויף דער זייט פון די בויערן איז אָנגעגאנגען א ווילדע קאנקורענץ, איז די לאַגע געוואָרען אַזעלכע, וועלכע איז, ווי ווייט איך ווייס, ניט בעקאנט אין דער געשיכט-טע... דאָס לאַנד ווערט געדונגען יעדעס יאהר

בויערן, „די רוסישע אגריקולטור-בעפעלקערונג איז ניט קיין פערקויפער, נאר א קויפער פון אגריקולטור-פראדוקטען“. 45.358.078 בויערן, ד. ה., קנאפע 71 פראצענט (70.7) פון אלע בויערן האָבען אין די 90ער יאהרען געמוזט צו-קויפען ברויט פיר זייערע פאמיליען און שפיזן פיר זייערע „כוראבעס“; 13.083.410 בויערן (20.4) האָבען געהאט גענוג ברויט פאר זיך, נור זיי האָבען געמוזט צוקויפען שפיזן פיר דער „כוראבע“. בלויז 5.715.513 (8.9) בויערען האָבען געהאט איבערגענוג תבואה פיר זיך און פיר זייערע „כוראבעס“. דאָס איז געווען אין די 90ער יאהרען פון לעצטען יאהרהונדערט, ווען, ווי די רעגיערונגס „טאטעריאלען“ צייגען, די בויערשע אומשטענדען זיינען געווען בעסער ווי יעצט.

מען דארף ניט פערגעסען נאך איין זאך, אז איידער דער בויער האָט אַליין וואָס צו עסען און וואָס צו געבען זיין פערד עסען, מוז ער פריד-הער אָנהאָדעווען די רעגיערונג. דער בויער איז דער הויפט טעקס-צאָהלער פון לאַנד, און דעם צאר'ס רעגיערונג ווערט געשפיזט ניט מיט דעם מותרות פון תבואה, נאר מיט דעם לעבען און בלוט פון די רוסישע בויערן... דער רוסישער בויער איז געוואָרען א שקלאף פון דער רעגיער-ונג. דאָס איז ניט בלויז געזאָגט. די בויערן זיינען בשום אופן ניט אין שטאנד צו צאָהלען די טעקסעס, וועלכע די רעגיערונג האָט אויף זיי ארויפגעלעגט. נאָר אויסער די דירעקטע טעק-סעס מוז נאך דער בויער, ווי יעדער איינוואָהנער פון לאַנד, צאָהלען אינדירעקטע טעקסעס. עס איז אינטערעסאנט צו זעהן, ווי פיעל דער בויער גיט „אינדירעקט“ אוועק פון זיינע בלוט-טיגע פערדיענסטען דער רעגיערונג, ד. ה., ווי פיעל די אינדירעקטע טעקסעס בעטרעפען. א בויערשע הויזגעזינד פערדיענט דורכ-שניטליך 390 רובעל און 21 קאפ. א יאהר. אראַברעכנענדיג אלע דירעקטע טעקסעס, וועלכע מיר האָבען שוין אויבען בעטראכט הייבט ערשט דער בויער אָן צו צאָהלען טעקסעס פיר יעדע זאך וואָס ער קויפט איין אין הויז איבער'ן יאהר, לויט פאָלגענדען רעכנונג:

געברויך	פרייז:	אריינגערעכענטע
זאכען:		טעקסעס:
שנאפס	29 רוב, 10 ק.	21 רוב, 00 ק.
צוקער	26 " 86 "	7 " 00 "

דער רוסישער ביראָקראַטיע, ענדיגט דער שריי-
בער זיין אַרטיקל :

„נאָר די ענדע איז שוין געקומען. פינאַנץ
ציעל איז שוין דער רוסישער רעזשים באַנקראַט...
פאָליטיש וועט שוין דער יעצטיגער רעזשים
האַבען צו טהון מיט בויערן-אויפשטענדע פאר
לאַנד און פרייהייט. עס איז קיין צווייפל, אז
איינצעלנע אויפשטענדע וועלען אונטערדריקט
ווערען; אז די אויסגעמאָגערטע פעלדער ווע-
לען פעט ווערען פון בויערן'ס בלוט; אז די
בויערן-הייזער וועלען אונטערגעצונדען ווערען,
פונקט ווי די טאטאָרען האָבען זיי אונטער-
געצונדען צוריק מיט זיעבען הונדערט יאהר און
ווי דעם צאר'ס שטראָף-עקספּעדיציאָנען האָבען
זיי אונטערגעצונדען לעצטען יאהר. עס איז
אבער אויך ניט קיין צווייפל, אז מיט דער צייט
וועלען די בויערן קריגען דאָס רעכט פון פרייע
לייט. זיי וועלען קריגען דאָס רעכט, וואָרים
זיי וועלען עס נעהמען. די רעגירונג קאָמאנד
דעוועט נאָך מיט די ביקסען, נאָר די ביקסען
זיינען אין די הענד פון בויערן, און זיי הייבען
זיך שוין אָן צו טרייסלען, וואָרים די בויערן
הייבען שוין אָן צו דענקען.“

פיר אַן אונגעהויער הויכער רענטע, וועלכע דער
בויער דארף ניט צאָהלען מיט געלד, נאָר אַב-
אַרבייטען אויף דעם פרייז'ס גיטער. דעם
בויער'ס ארבייט ווערט געשאצט זעהר ניעדריג,
ארום אַהאלב פון די געוועהנליכע שכירות וואָס
אנדערע קריגען.“

דער בויער קען דאָס נאטירליך ניט אויס-
שטעהן, און ער מוז זיך פערשולדיגען און פער-
לייגען צום פרייז, „און זייענדיג אזא בעל חוב
איז ער געצוואונגען צו טהון יעדען סאָרט
ארבייט“. פיעלע בויערען פון סימבירסק און
אנדערע גובערניעס פון יענעם געגענד אַנטלוי-
פען פון „זייער“ ערד און פערדונגען זיך זעלבסט
אַלס ערד-ארבייטער צו די קאָזאַקען פון אָרענ-
בורג. דייעזע בויערן ווערען נאטירליך ניט קיין
קאפיטאליסטען, נאָר, ווי אַ בעוואוסטער שריי-
בער וואָס האָט אויסגעפאַרשט זייער לאַגע בע-
שטעטיגט „זיי וואָלטען אויפגעציטערט פון
שרעק ווען זיי זאָלען זעהן רוסלאַנד (איראָפּע-
אישע רוסלאַנד) אפילו אין חלום.“

זיך אַבשטעלענדיג נאָך אויף אייניגע
פונקטען און בעזאָנדערס אויף דעם הונגער וואָס
הערשט יעצט ביי די רוסישע בויערן און אויף

אַמאר כאַיאם *

(איבערזעצט)

פון יהואש.

ערוואך! די זונן וואָס לויפֿען האָט געמאַכט
די שמערען־טאָדעס פֿונעם פֿעלד פֿון נאַכט,
טרייבט אויך די נאַכט פֿון הימעל און שוין טרעפט
דעם סולמאַן'ס שלאָס איהר פייל פֿון ליכט און פֿראַכט.

* * *

פֿאַרשוואַנדען קוים איז מאַרגענ'ס שד'געשמאַלט,
ווען פֿון אַכסניא האָט אַ שטים געשאַלט,
דער טעמפֿעל אינוועניג איז גרייט, וואָס וואַרט
דער גאַסס פֿאַרשלאָפֿען און זיך דרויסען האַלט.

* * *

און איידער ס'האָט דער האָהן געקרייט, אַרום
דאָס הויז געשריען האָבען אַלע: „קום!
„מאָך אויף די טהיר, מיר בלייבען דאָ ניט לאַנג,
„און שידענדיג זיך קעהרען מעהר ניט אום.

* * *

ניט איראָם מעהר מיט זיין רויזענשאַין,
פֿון יאָמשיד'ס צויבער־כּוּס, ווער וויים דעם פֿלאַץ?
דאָך פֿונקעלט נאָך אין וויינטרויב דער רובּין,
פיעל גערטנער בליהען אויף דעם וואַסער'ס לאַטין.

* * *

(*) אַמאר כאַיאם, אַסמאַנאַס, פּילאַזאַף און דיכטער, איז געבאָרען געוואָרען אין
שטאָט נעשאַפֿאר אין לאַנד פֿון האַראַסאַן אין דער צווייטער העלפט פֿון 11-טען יאהר
הונדערט, און איז געשטאָרבֿען אין אָנהויב פֿון 12-טען. אַזוי ווי אונזער „קהל'ן“ אַזוי
האַבען אויך איהם, זיינע פיעל קענטעניסען און זיין פּילאַזאַפּישע דורכדרינגליכקייט, גע-
בראַכט צו דעם טרויעריגען-דעוולטאַט פֿון „הבל הבלים הבל הבל“. זייענדיג אַבער
מעהר דיכטער ווי פּילאַזאַף, אַזוי ווי אונזער קהלת איז געווען מעהר דענקער ווי פּאָעט,
געפֿינט ער די שעהנחייט פֿון לעבען אין די „חיי שעה“, אין דעם פּאָעטישען גענוסס פֿון
אנשולליכקייט, און אין פּאָלקאַמענער פֿרויהייט און אַנאָבענגעגאָקייט.
דאָס בוך פֿון כאַיאם (רובאַיאַט) פֿון וועלכע די איבערזעצטע סטראַפֿען זיינען אַרויס-
גענומען, איז ערשט אַרױנגעבראַכט געוואָרען אין די אויראַפּעאישע ליטעראַטור אין לעצט-
טען יאהרהונדערט, דורך דעם ענגלישען דיכטער עדוואַרד פיטצווערלאַד, אַ פֿערזענליכען
פֿרױנד פֿון לאַרד טעניסאָן, און אין זינט דאָמאַלס געוואָרען אַנערקענט אַלס קלאַסישעס
ווערק.

מיר דארפֿען נאָך אין זינען האָבען יענעם אונטערשויד צווישען כאַיאם און קהלת,
וואָס ערקלעהרט און אַ געוויסען זין די אַנזיכטס־פֿערשידענהייט, נעמליך: דער אַרױ-
מער שטאַנד, פֿון וועלכען דער „געזעלט־מאַכער“ (כאַיאם מױנט: געזעלט־מאַכער) שטאַמט
און זיין כּמױל'אָדױגע אַרױמקױט, און דער קעניג־שטאַנד פֿון קהלת, וואָס האָט קױנמאַל ניט
געוואוסט פֿון אַרױמקױט און האָט לבתּחלה אָנגעהויבען מיט אַ לעבען פֿון אַלע תּענוגױם.
דער איבערזעצער.

קומם, פילל דעם כּוּם, אין פּלאַם פון פּריהלינגס-פּרייד,
פאַרברען חרטה'ס קאַלטע ווינטער-קלייד;
צייט'ס פּוּיגל פּלאַטמערט אום אַ וויל,
און באַלד שוין איז אַוועקצופליהען גרייט.

* * *

אין נעשאַפּאַר צו ווייט אין בבל-לאַנד,
צו זיסם דער כּוּם, צו ביטטער ביזען ראַנד—
דעם לעבענ'ס וויין רינגט טראַפענס-וויין אַרויס,
דעם לעבענס בלעטער פאַלען נאַכאַנאַנד.

* * *

זאַגסט יעדער טאָג ברינגט רויזען גאַנצע פעק,
וואו אכער איז די רויז פון נעכטען, פרעג—
און יענער תּמוז וואָס ברינגט רויזען די ר,
נעהמט קייקאַבאד און יאמשיד'ן אַוועג.

* * *

און זאַלל ער נעהמען — וואָס צו טהון האַסט דו,
מיט קייקאַב'אד צי מיט אַ קייכאָס'רו.
זאַלל זאַל און ראסטום אַנמאַכען אַ רעש,
זאַלל האַטים באַלעווען — קוק זיי ניט צו.

* * *

קומם מיט וואו בלויז אַ שמאלער גרעזיל צאָמט
פאַרזייטע פעלדער אַב פון מדבר-זאָמד,
וואו שקלאַף און סולטאַן ווערען ניט דערמאהנט—
און כ'בין דעם קעניג מוחל טהראַן און אַמט.

* * *

אַ ליעדער-בוך, אַ שאַטטענבוים, דערצו
אַ לאַגעל וויין, אַ לעבעל ברויט, און דו
מיר ביי דער זייט, אין מדבר זינגענדיג—
מיין מדבר וואַלט געווען גן-עדן רוה.

* * *

טהייל יאָגען זיך נאָך כבוד אויף דער ערד,
טהייל נאָך גן-עדן וואָס מאַחמעט באַשעערט—
דו נעהם מזומן בלויז, ניט טרוי אויף באַרג,
ניט האַרץ דעם פּוּיק וואָס פון דער ווייט זיך הערט.

* * *

קוק אַן די רויז וואָס בליהט, זי זאָגט: איך קומם
אויף דער וועלט לאַכענדיג און פולל פאַרפּום,
צורייס די זייד-פרענדז פון מיין כּשמים-זאָק,
און וואַרף די אוצרות מיינע רונד אַרום.

* * *

די האַפענונג וואָס הערצער ציהט מיט ג'וואַלט
ווערט אַש — און אויב זי איז מצליח, פאַללט
ווי שנעע וואָס אויפּען מדבר'ס שטויב-געזיכט
גלאַנצט איין שטונד, צוויי, און ווערט פערשוואַנדען באַלד.

* * *

דא אין דעם אלטען גאסט־הויז — גיב א טראכט —
וואס זיינע טהירען זיינען טאג און נאכט,
אין סולטאן נאכען צווייטען האט פארוויילט
א שעה, און איז פערשוואונדען מיט זיין פראכט.

* * *

עס וואהנט דער לייב, די שלאנג קריכט אויף דער ערד,
וואו קעניג יאמשיד האט זיין כוס געלעערט,
און אויף דעם יעגער באהראם'ס קאפ טרעט אום
דער אייזעל, און — ער שלוממערט אונגעשמערט.

* * *

מיר דאכט אפט אז, די שענסטע רויטסטע רויז,
ארויסשפראצען פון צעזאר'ס בלוט קענן בלויז,
דעם גארמענ'ס שענסטע קוויט איז פון א קאפ
פולל חן, אראבעפאללען אין זיין שוים.

* * *

דאס ווייך מחיה'דיגע גראז וואס דעקט
דעם טייך־ברעג, וואו מיר ליעגען אויסגעשטרעקט —
ניט דריק עס אן צו שווער, ווער ווייסט
וואס פאר א שעהנע ליפ זיין ווארצעל לעקט? —

* * *

א ליעבסטע, פילל דעם בעכער און פארמעק,
פון היינט, דעם ע בר'ס שמערץ, דער צוקונפט'ס שרעק,
און מארגען — מארגען וועלל איך אויך שוין זיין,
מיט נעכטענ'ס זיעכען טויזענד יאהר אוועק.

* * *

געליעבטע פריינד, די שענסטע בעסטע געסט,
וואס צייט האט פון איהר וויינשטאק אויסגעפרעסט,
געטרונקען האבען איין כוס, צוויי, און דאנן
פארקראכען איינציגווייז אין שטיללען נעסט.

* * *

און מיר וואס חוליען דא אויף זייער פלאץ,
ווענן זוממער ברינגט א נייעם בלומענשאץ,
מיר ליעגען אויך א מאל מיט ערד פארבעט,
מיר אויך — ווער ווייסט פאר וועמען? — א מאטראץ.

* * *

אלס וואס דו האסט פארנוץ עס און פארווענד,
בעפאר דו ווערען וועסט אויף שטויב פארלענט,
א שטויב אויף שטויב — באגראבען אונטער שטויב,
און ליעדער, און געזאנג, און וויין — און ענד.

* * *

פון אללע קלוגע און פרומע וואס באקלעהרט
די ביידע וועלטען האבען, יעדער ווערט
אלס נאררישער פראפעט פארשטויסען, און
זיין ווארט ווערט שפאטט, זיין מויל פארשטיקט מיט ערד.

* * *

ווען יונג, א'ן אַפּטער אורח פלעג איך זיין
 ביי די געלעהרט, און געהערט זיי פֿיין
 זיך פּלפּל'ענדיג — דאָך אַלעמאַל,
 אַרויס בין איך פון וואַנען כ'בין אַריין.
 * * *

דער חכמה'ס זאַט פאַרזייט האָב איך ביי זיי,
 און כ'האָב אַליין געמאַטערט זיך כדי
 ס'זאָל וואַקסען און — מיין גאַנצע תּבואה איז:
 „איך קום ווי וואַסער און ווי ווינד פאַרגעה.“
 * * *

איך קום ניט וויסענדיג „וואַרום“ „פון וואַנ'ט“,
 ווי וואַסער פליסט אַהן וויללען אַהן פאַרשטאַנד,
 און געה אַוועג ווי ווינד וואָס וועהט, וויליאַ
 ווילניין, ווער ווייס וואוהין, דורך מדבר־לאַנד.
 * * *

ניט וויסען גאָר „פון וואו“ געשיקט אַהער,
 ניט „וואו“ פון דאַנען איך געטריבען ווער —
 ניט איין כּום טרפּה'ן יין וועל טרינקען איך.
 ניט צו דערמאָהנען יענע חוצפּה מעהר.
 * * *

פון דר'ערד דורך זיעבען טויערען האָב איך,
 צום טהראַן סאַטור'ס אויפגעהויבען זיך,
 און קניפלעך פיעל צוקניפט אין וועג — דער קנופּ
 פון מענשענ'ס גורל איז צו שטאַרק פאַר מיך.
 * * *

דאָ איז די טהיר וואָס כ'קען ניט עפענען
 געווען, די טוך דורך וועלכען כ'קען ניט זעהן,
 אַ רייד בלויז פון אַ „איך“ און „דו“ — און דאַנן,
 קיין „איך“ קיין „דו“ איז מעהר שוין ניט געווען.
 * * *

דאַנן צו דער ליפּ פון לייס־כּום אַנגעשפּאַרט,
 פון איהם האָב איך דעם לעבענ'ס סוד דערוואַרט:
 און ליפּ צו ליפּ געזאָגט האָט ער: טרינק איצט,
 דו קעהרט ניט אום ווען דייך די גרוב פאַרשפּאַרט.

מאי געדאנקען

פון א'ן ארבייטער.

פון י. מ.

אי! פריהלינג!

די פאָעטען זיינען פער-
נומען. זיי זיינען שוין באלד
הייזעריג בעזינגענדיג די זון,
וואָס איז אַרויסגעקומען מיט
איהרגעשטאלט און פראַכט צו
בעגריסען די פריש-אויפגעלעבטע נאטור; און
זיי בעזינגען יעדע בעוועגונג איהרע — די ליעב-
ליכע שמייכל, די פייערדיג-דורכדרינגענדע
שטראַהלען וואָס זי שיקט מיט אַ פולע האַנד
צו איהר ברייטע מחותנת'טע — אונזער מוטער
ערד; ווי זי נעהמט איהר אַרום צערטליך מיט
איהרע שטראַהלען און לאַשצט איהר, און
נלעט איהר, און קוסט איהר, און ווארעמט איהר,
— ווי די ערד פון איהר זייט, וועלענדיג נושא
חן זיין און צו דערזעלכער צייט בעווייזען, אז
זי פערשטעהט צו שעצען אזא וואַרימען פריינד,
האָט זיך אַרויסגעפּוצט אין אַ גרין קלייד, נור
וואָס פון דער נאָדעל; ווי די בוימער, אלע
יום טוב'דיג אַרויסגעפּוצט, שאַקלען צו זייער
הסכמה, שטיל און עהרפּורכטיג; ווי דאָס פרישע
מאָווינטעל ווארפט זיך פערשייט אין פנים
אריין, און כאַפט אַלעס אַרום מיט ליעבע און
איבערגעבענהייט, אזוי זאָנפט און ווייך; ווי
די קנאָספּען פלאַצען אַזש פון גרויס שמחה און
געלעכטער; און די בלומען גיבען אַרויס פון זיך
א'ן עקסטראַ יום טוב'דיגען אַראַמאַט און פער-
נעטערען און בענשען די בענייטע פריינדשאַפט;
און די בערג טאַנצען, און די וועלדער שושקען
זיך, און די וואַסערען רוישען, און די פייגער
לעך סוויסטשען, און די נאכטיגאל זינגט צו אין
באָר, און אלע הערצער זיינען פול מיט האַפנונג
און לוסטיגקייט — מיט איין וואָרט: ווי די
נאטור אין איהר גאַנצקייט פלאַטערט און
טאַנצט און איז זיך משמח און האַפט און שמיי-
כלט און זינגט שירה אין דעם חודש מאי...

אבער דיזע אלע זאכען, איך בין זיך מודה,
לאָזען מיך גאַנץ קאלט. אמת, איך האָב אויך אַ

חלק אין די שמחה, אבער איך בין ניט פון די
געבעטענע נעסט, און מיך קימערט ווייניג דער
גאַנצער עסק.

מיינט אבער ניט, אז מיך קימערט דאָס
ניט, ווייל איך בלינד צו נאטור'ס בעצויבערנדע
שעהנהייט. אָה, ניין! איך בין פערליעבט אין
די מוטער ערד ניט נור ווען זי איז אַרויסגעפּוצט
אין איהר יום טוב'דיג גרין קלייד, זי זעהט מיר
אויס פראַכטפאַל אפילו ווען זי איז בעדעקט מיט
ווייסען... אבער אַ מענטש קען זיך ניט דרעהען
קיין קאָפּ מיט נאטור'ס קאָסטיום ווען ער
שטייט אויף אַ שלעכטען פוס מיט זיינע אייגענע
מלבושים; ער קען זיך ניט בעשעפטיגען מיט
די ליעבעס-ערקלערונגען פון דער נאטור, ווען
ער קען קוים פערזאָרגען זיינע ליעבסטע.

פון דעסטוועגן פרעה איך זיך אויך מיט
דעם מאי, פון דעסטוועגן איז אויך ביי מיר מאי
אַ גרויסער יום טוב. און דאָס מכמה טעמים.

פאר אַלעס איז עס מיין ווינטער-דאָק. איך
בין מיט דיזען חבר-דמאָן קיין מאָל ניט צור-
פריעדען געווען. ער האָט מיר קיין מאָל ניט
געדיענט ווי אַ פריינד, און מעהר ווי איין מאָל
האָב איך איהם געוואָלט געבען דעם וועג, עס
איז אָבער ניט געווען קיין אנדערער אויף זיין
אָרט. איצט, אין מאי, דאַרף איך איהם ניט.
איך האָב זיך נוקם געווען אָן דעם ציבראַכענעם,
לומפּעוואַטען, שנאָרערישען טויגעניכטס ווי
געהעריג. עס איז געווען אַ מחיה צו זעהן ווי
איך האָב איהם אָנגענומען פאר דעם קאָלנער
און אַראָבע/הרג'עט פון אַלע טרעפּ, גלייך אין
קעלער אריין. אמת, איך האָב איהם ניט אין
גאַנצען אַרויסגעוואָרפען, אויף דעם האָט מיין
האַרץ. ניט אַרויסגעטראָגען, אבער מיין נקמה
האָב איך געהאַט. לאָז ער פוילען אין קעלער!
מאי איז אויסערדעם דער חודש, ווען איך
בין פריי פון בראַנפּען און פון ביער, פון קוילען
און פון אייז, פון אַרויפשלעפּען ד'ן קוילען און
אַראָבטראָגען די אַש (מיין ווייב איז א'ן עמאָנ-
ציפּירטע אידענע).

ארויס פון די זעלען פון מיליאנען מענשען, דער געשרי: „ארבייטער אלער לענדער פער- אייניגט איך!“ און מיין הארץ קלאפט צו צום טאקט פון די טריט פון די פוס-געהער און צו דעם קלאנג פון דער מארסאליזע, וועלכע איך הער דייטליך אין מיין פארשטעלונג. עס איז אזוי זיס, עס איז אזוי מחיה'דיג דאס בעוואוסט- זיין, אז מען איז איינער פון א גרויסער, מעכטי- גער און אימער-וואקסענער ארמיי, וועלכע קעמפט פאר א גערעכטע און ערהאבענע זאך. איחר פיהלט, אז דא איז קראפט און מאכט און גערעכטיגקייט און—זיכערער נצחון אייך אייער זייט. און איחר ווערט שטאלץ, און איחר וואקסט ביי זיך אליין אויס...

דאס איז מיין מאי, דאס איז מיין יום טוב!

א'ן אנדער אורזאכע פאר וואס איך פרעה זיך מיט דעם מאי איז דער יום טוב וואס פער- ברודערט און בעפריינדעט די ארבייטער פון אלע לענדער, און אלע פעלקער. דיוועס איז, צו זאגען דעם אמת, די הויפט- אורזאכע.

מיין הארץ ווערט אָנגעפילט מיט שמחה און התלהבות ווען איך דערמאן זיך די אונזעהליגע מחנות ארבייטער, וואס מארשירען אין אלע עקען פון דער ציוויליזירטער וועלט אין דיווען טאג — אלע בעזעלט מיט דעם זעלבען געדאנק, אלע מיט דערזעלבער תורה, אלע מיט דערזעלבער פאָדערונג, אלע פערבינדענדיג יושר און אחרות. אין מיין געדאנקען הער איך אַבְהִיל- כען דעם מעכטיגען געשריי וואס רייסט זיך

דער נייער אנארכיזמוס

פון דר. י. א. מעריסאן.

מאכען, און דאס איז נעמליך דיווער: וועהרענד אויפ'ן סאציאל דעמאקראטישען קערפער איז די מכה פון רעוויזאָניזמוס א צרה'דיגע אָנשיקע- ניס, וועלכערהאָט קיין גרונד און קיין לאָגיקע ניט, איז ער אָבער אויפ'ן קערפער פון אנארכיזמוס, וועלכער, אין זיין מיינונג, האָט גופא קיין גרונד ניט, טאקע גאנץ לאָגיש, און איז פון דעם סאָרט געשוויר, וועלכער איז זעהר גוט ווען ער זיצט ביי יענעם אונטער אדעס... הגם סימפאטיש איז איהם דער נייער אנארכיזמוס דאָך ניט, ווייל ער איז צופיעל פרייהייט פאר איהם (צופיעל פרייהייט איז הפנים אומגעוונד), און (פאָלגליך —) ווילד- פרעמד און צורווייט פון זיין אייגענעם אָרטאָ- דאָקסישען סאציאלדעמאקראטיזמוס.

דאס איז דער הויפט-געדאנק, וועלכער ציהט זיך ווי א שנידעלע דורך זיין גאנצע, פלינקע אַבְהאַנדלונג; בעמערקענסווערטע זיינען אָבער אויך זיינע פאָלגענדע שאַרפע בעהויפטונגען. נומר איינס: דער „נייער“ אנארכיזמוס (וועל- כער אנב אורחא געזאָגט, ער אליין נור רופט איהם אָן „ניי“) איז אייגענטליך גאָר ניט ניי, נור אדרבא עס איז „אן עטוואָס-פערשפעטיגטע אָנווענדונג אויפ'ן אנארכיזמוס פון די פרינציפ-

ן מעריז נומער „צוקונפט“ האָט ל. ב. בודיאָנאָרבודין געשרי- בען איבער „רעוויזאָניזמוס און אנארכיזמוס“ און האָט גענומען אלס דעם טעקסט פאר זיין ארטיקעל מיין ניט- לאַנג ערשינענע בראַשורע, „דער אנארכיזמוס און די פאָליטישע טהעטיגקייט“. העפליך בע- דאנקענדיג איהם, צו אלער ערסט, פאר די עהרע וואָס ער האָט מיר געמאַכט, אנערקענענדיג מיין ארבייט, פיהל איך זיך דאָך פערפליכטעט ניט דירעקטאָרען זיינע קריטישע געדאנקען אָהן א געגענבעמערקונג פון מיין זייט — איבערהויפט ווייל, א חוץ זיינע אונגערעכטיגקייטען צו מיר אליין, געפין איך זיינע אָלגעמיינע געדאנקען, צו זאָגען דאס וועגניגסטע, העכסט זאָנדרערבאר.

דער איינדרוק וואָס זיין ארטיקעל לאָזט איבער אויפ'ן לעזער איז, דאָס דער רעוויזאָ- ניזמוס, וואו ער זאָל ניט פאָרקומען, סיי אין דער ליטעראטור, סיי אין דער פאָליטיק, איז בכלל א גנע צרעת, וועלכער פערדיענט מען זאָל איהם ארויסשיקען וואָס ווייטער מחוץ למחנה. איין חילוק נור שיינט עס ווי ער וואָלט

אזא דיסקוסיאן וואלט ניט געווען פאר די אל-געמיינע לעזער פון דער „צוקונפט“. דער רע-וויויאניזמוס, ווי ער אליין כאראקטעריזירט איהם, איז די פערברייטעסטע ליטערארישע און פאליטישע בעוועגונג פון אונזער צייט, און אלס ארטאדאקסישער מארקסיסט איז איהם מסתמא אויסגעקומען ניט איין מאל צו רעכענען זיך מיט די ליטערארישע און פאליטישע ארבייט פון דער דאזיגער בעוועגונג. וואס מיר אינטערעסירט מכת דעם ענין בפרט, איז בודין'ס פאלגענדע מערקווירדיגע בעהויפטונג: „דער הויפט מערק מאל (ד. ה. כאראקטעריסטישער צייכען), שרייבט ער, פון רעוויזיאניזמוס איז די אב-וועזנהייט פון אירגענד וועלכער פעסטער פראגראמע: יעדער טהוט וואס איהם געפעלט, ווען איהם געפעלט און ווי אזוי איהם געפעלט. און דאס געפינען מיר אויך אין דר. מעריסאן'ס בראשורע.... דער פארשלאג איז, דאס יעדער זאל טהאן וואס איהם געפעלט, ספעציעל רעדען א סך: רעדען וואו, ווען און צו וועמען עס איז נור מעגליך.“ — וואס קען מיינען גענ. בודין מיט אזעלכע רייד? ווי זאל מען איהם פערשטעהן? האבען די רעוויזיאניסטען, די בערנשטיינא-נער, קיין פעסטע פראגראמע ניט? האט ניט זשאָרעס און די זשאָרעסיסטען קיין פעסטע פראגראמע אין פראנקרייך? וויבאלד אז ניט די ארטאדאקסיש-מארקסיסטישע פראגראמע איז דען קיין זאך ניט פעסט? איז ניט אפילו דער סאמע אפארטיוניזמוס אליין א פעסט-בעשטימט טע פראגראמע אין זיין אייגענעם וועג? פער-אייניגט ניט דער אפארטיוניזמוס גופא פיעלע אנהיינגער אין איין פארטיי, פון וועלכע ניט יעדער איינער טהוט וואס איהם געפעלט א. ז. ו. נור אלע טהוען דאס וואס זייערע פארטיי-פרינציפען דיקטירען זיי?

די פראגע איז ניט צו זייערע פראגראמען זיינען ריכטיגע — וועגען דעם איז בודין געוויס בערעכטיגט צו זיין אייגענער מיינונג — אבער ווי קען מען אזוי גלאט אבזאגען, אז זיי האבען ניט קיין פראגראמע, אין די ריכטיגקייט פון וועלכע זיי זיינען פעסט איבערצייגט? איז דען די ליטערארישע בעוועגונג, וועלכע זוכט איינצופיהרען דעם גייסט פון קריטיק און אונ-טערזוכונג, ניט זעלבסטבעוואוסט איבער די צוועקען און ציעלען, וועלכע זי בעשטרעבט? איז דען רעוויזיאניזמוס א בעוועגונג פון אונ-

פען און בעשטרעבונגען, וועלכע זיינען אין די לעצטע 10 יאהר אזוי אפט און אזוי ברייט אָנגע-ווענדעט געוואָרען אויפ'ן מארקסיזמוס. נומר צוויי: מיין פארשלאג, „אז די אנארכיסטען זאלען זיך נעהמען צו דער פאליטיקע, איז שוין לאנג אָנגענומען געוואָרען פון די מעהרערע (מעהרסטע?) אידישע אנארכיסטען.“ — איך ווייס ניט פאר-וואָס, נור דעם שרייבער טהוט א פנים וועה דאָס הארץ אויף דעם „פאקט“, דען ער ענטשולדיגט זיך וואָס ער מוז מיר אָנטאן די עגמת נפש און מיר ענטפלעקען אָט דעם ביטערן אמת, (פאר וואָס „ביטער“, פערשטעה איך ניט) וועלכער „וועט וואהרשוינליך מיר זיין אונאָנגע-נעהם“, און זאָ ווייטער. — נומר דריי דער-צעהלט ער, אז איך בין ניט קיין זעלבסטשטענ-דיגער בעל הבית, כאַטשע, ווי ער ווייס, האָב איך „געוואלדיג דרך-ארץ פאר זעלבסטשטענדיגע בעל הבית'שקייט.“ נומר פיער, מיינט ער, אז מיך חושד זיין דאָס איך האָב גענוכט'ט מיינע אידעען פון די מארקסיסטען, קען מען ניט פשוט דערפאר, ווייל ווי עס ווייזט איהם אויס, בין איך „מיט דער מארקסיסטישער ליטעראטור אבזאָלוט אונבעקאנט“; דען, ערקלערט ער, „אזא פערשטענדיגער מענש ווי דר. מעריסאן צייגט זיך אין זיין בראשורע צו זיין, זאל זיין בעקאנט מיט דער מארקסיסטישער ליטעראטור און דאָך אויפשרייבען די באגאליטעטען, וועלכע געפינען זיך דארטען איבער מארקסיזמוס און סאציאל-דעמאקראטיע, קען איך ניט גלויבען.“

אין אנדערע ווערטער הייסט עס אזוי: אין מיין פארשלאג געפינט ער „פיעלעס וואָס איז איינטערעסאנט, אי ניי“, כאַטש קיין נייעס, מיינט ער פון דעסטוועגען, האָב איך איבער-הויפט ניט געזאגט; אָנשטאָט „א קריטיק און א פארשלאג“ ווי איך האָב בעצייכענט מיין בראשורע, מיינט ער, אז איך האָב בעסער גע-דארפט אויפשרייבען אויפ'ן מיטעל-בלעטעל: „אן אפאלאגיע“ (ד. ה. אן ענטשולדיגונג); און כאַטש גענוכט'ט האָב איך מיינע „אידעען“ (די קאוויטשקעס זיינען זיינע) ביי קיינעם ניט „און אפילו אויף פראקאט ניט גענומען, דאָך זיינען זיי ניט גאנץ ניי“, נור „זיי זיינען לאַגיש, קא-רעקט“, — אי באַזיגשע ניקאקיד...

איך האָב ניט בדעה זיך אריינלאָזען דאָ אין א לאנגע דיסקוסיאן מיט גענ. בודין איבער דעם רעוויזיאניזמוס בכלל, ווי אינטערעסאנט

אידעע פון געוועלשאפטליכען לעבען, ניט פאר א קאנספיראציע וואס טהיילט אויס טויזנט און פער- (ניכטונג) איז צו ארגאניזירען זיך אין א פארטיי, וועלכע זאל ווירקליך זיך אָבעבען מיט דעם פאָלי-טישען לעבען פון פאָלק, און זאל דורך איהרע פאָר-ליטישע, אַלטענליכע אַרבייט, ניט נור מיט ווער-טער אַבליקענען יעדע העצערני און פערלוימדונג פון איהרע געגנער. דאָ איז ניט דער פלאץ זיך אַרײַנצולאָזען אין פרטים פון אַרגאניזאציע, אָבער אין אַלגעמינע שטרעבן דארף מען עס קענען בע-צייכענען אַלס א פארטיי פון לעבען און קאמפף אין אַלע זייערע געוועלשאפטליכע ערשיינונגען; מיט א פראָגראם פון טעטיגקייט אין יעדע פאָלקס-בעוועגונג; דורך פראָפאגאנדא און אויפקלערונג, דורך טהיילנאָמע און פאָליטישען קאמפף ווען פראָק-טיש, מיט'ן ביקס אויפ'ן שולטער און אָפּענעם קאמפף פיר גערעכטיגקייט, ווען נויטיג."

מיר דאכט זיך, אז מען דארף גאָר קיין סך ניט רעדען; די ציטאטע איז דייטליך גענוג.

ווייטער קען גענע. בודין ניט גלויבען, אז „אזא פערשטענדיגער מענש ווי איך צייג זיך איהם אַרויס צו זיין, זאָל קענען זיין בעקאנט מיט דער מאַרקסיסטישער ליטעראטור און דאָך אויפשרייבען די באַנאָליטעטען (ד. ה. פראָסט-קייטען), וועלכע געפינען זיך אין מיין בראָ-שורע איבער מאַרקסיזמוס און סאָציאַל-דעמאָ-קראַטיע". דערפון שליסט ער, אז מסתמא בין איך „מיט דער מאַרקסיסטישער ליטעראטור אַב-זאָלומ אונבעקאנט." — בודין'ס געדאַנקען גאַנג איז דאָ אַן איינפאַכער סילאָגיסם: פערשטענדיגע מענשען שרייבען ניט קיין באַנאָליטעטען איבער א געזענשטאַנד, וועלכער איז זיי בער-קאנט; מעריסאָן איז א פערשטענדיגער מענש — ערגאָ, קען ער ניט זיין בעקאנט מיט דער מאַרקסיסטישער ליטעראטור. איין צרה איז דאָ נור פאַראַנען: בודין בעווייזט ניט זיינע פרע-מיוזען. מילא אז איך בין א „פערשטענדיגער מענש", וועל איך איהם טהון א טובה, און מיט גרויס „עניות", אָננעהמען אָהן בעווייזע; אָבער אז איך האָב אָנגעשריבען באַנאָליטעטען איבער מאַרקסיזמוס און סאָציאַל-דעמאָקראַטיע — דאָס מוז מען אונבעדינגט בעווייזען! מען מוז בריינגען זאָץ פאַר זאָץ, מען מוז יעדען זאָץ בעזונדער ווידערלעגען און איבערצייגען אז די זעצע זיינען פראָסטקייטען און געמיינהייטען! מאַר-כען אזא בעשולדיגונג קלאחר יד און ניט אָנהוי-

טערזוכען בלוז צו אונטערזוכען, און ניט כדי עפּעס פעסטצושטעלען? ריזער קוקען פון אויבען אראָפּ, דיזע סאַרקאסטישע פערניכטונג פון די רעוויזיאָניסטישע בעוועגונג — דערמאָנט עס איך ניט אָן דעם אַרטאָדאָקסישען פרומאַק'ס געשריי, אז וויבאַלד איינער ערלויבט זיך עובר צו זיין אויף איין אות פון דער תורה, ווערט שוין ביי איהם די גאַנצע וועלט הפקר, און „איש כל הישר בעיניו יעשה", ער טהוט וואָס, ווי און ווען איהם געפֿעלט? אַך, ווי פאַרציטערט אַן אַרטאָדאָקס ווערט, יוען ער דעהערט די ווער-טער, קריטיק, אונטערזוכונג, רעוויזיאָניזמוס! אזא ווידערווילען רופט אַרויס די אונטערזוכונג פון אָנגענומענע תורות ביי גענ. בודין, דעם הי-גען שומר פון אַרטאָדאָקסישען מאַרקסיזמוס, אז ער וויל ניט קענען אפילו דעם רעוויזיאָניזמוס אין אנארכיזמוס — אין דעם אַלטען, ליבען, „אונזיגניגן", אָבער „אונזער אייגענעם" אנאָר-כיזמוס. דאָס אַלטע איז איהם געשמאַק, סימ-פאַטיש; דאָס נייע — קיין גוטער איד זאָל עס ניט קענען: פאַרט מיט די רעוויזיעס, רע-וויזאָרען, רעוויזיאָניסטען!...

„דר. מעריסאָן, זאָגט ער, גיט אונז אייגענט-ליך די אַלטע רעוויזיאָניסטקע נור אנדערס גע-שלייערט." און וואָס גיב איך אייגענטליך? א פאַרשלאָג. און וואָס איז דער פאַרשלאָג? „אנארכיסטען זאָלען זיך נעהמען צו דער „פאָ-ליטיקע", צו דער מטעאָדע פון פאָליטישע טהע-טיגקייט, ווי עס איז אָנגענומען ביי די סאָציאַל-דעמאָקראַטען! איז אזא פאַרשלאָג אַן אַלטע רע-וויזיאָניסטקע? הייסט דאָס, אז יעדער זאָל טהאָן וואָס איהם געפֿעלט? — און וואו האָט ער אויסגעלעזען אין מיין פאַרשלאָג, אז מען דארף „ספעציעל רעדען א סך: רעדען וואו, ווען און צו וועמען עס איז נור מעגליך"? נעכיי וואָלט ער געבראכט איין ציטאטע פון מיין בראָשורע צו שטיצען זיין בעהויפטונג; נעכיי וואָלט ער איבערהויפט בעווייזען קאָטש ווי עס איז, קאָטש איינע פון זיינע ברייטע, שטאַלצע עקס קא-טעדרא בעהויפטונגען! איך וועל מיר ערלויבען אַליין ציטירען עטליכע ישורות פון מיין בראָ-שורע, כדי דער לעזער זאָל קענען אורטהיילען ווי ריכטיג בודין'ס בעהויפטונג איז וועגען דעם פונקט.

„און דער בעסטער מיטעל דאָס צו אי-בערצייגען, (אז אנארכיזמוס שטעהט פאַר א געוויסע

זונדערע בעגריפע, קען דאך געבען א געוויסע זאך וועלכע איז יא אבעהנגיג פון לעבען גופא, און נישט אבעהנגיג פון די עקאנאמישע אומ-שטענדען. איך קען האלטען צ. ב. ש. אז אירענען האבען א זעלבסטשטענדיגע מאכט, נישט אבעהנגיג פון דער ארט און ווייזע, ווי מענטשען בעפרידיגען אין א בעטרעפענדע פערזאנע זייערע עקאנאמישע פאדערונגען; און דאך קען איך זיך נישט פארשטעלען אויף איין סעקונדע, אז זיי זיינען אונאבעהנגיג פון לעבען אליין. אין פאקט, עס איז אבסאָלוט אונמעגליך צו דיינקען פון אירגענד וועלכע מענשליכע תנועה וואָס זאָל נישט האָבען איהר בעדינגונג אין לעבען פון מען שטען גופא. עס פערשטעהט זיך דערפון, אז ווען מיר רעדען וועגען די זעלבסטשטענדיגקייט פון מיינע אָדער יענעם אירענע, קענען מיר נור מיינען דאָס זי האָט א זעלבסטשטענדיגע ווירקונג, אָבער נישט אז זי האָט זיך גע-יאָוועט אין מיינ קאָפּ זעלבסטשטענדיג, אונבעדינגט פון לעבען, נור גלאַט אזוי פון היר מעל ארונטערגעפאלען. איצטער פרעגט זיך: וואָס-פאַר אַ ענטדעקונג האָט דאָ מיר בודין גע-מאַכט, און וואָס פאַר אַ זין קען עס האָבען צו זאָגען, אז דיוע, „ענטדעקונג“ וועט מיר זיין אונ-אנגענעם?

נישט אונאנגענעם, נאָר אַ י ב ע ר אַ-שענד איז פאַר מיר געווען גענוג. בודין'ס ענטדעקונג, אז „די אַנאַרכיסטען האָבען זיך שוין לאַנג גענומען צו דער פּאָליטיקע“; אז „אפילו די וואָס זיינען נאָך טעאָרעטיש פערבליי-בען געגנער פון שטייט-קעסעמעלע, פערטראָגען זיך אויף אין דער פראַקטיק מיט דיוען דם שונא פון'ם אַנאַרכיזמוס פערהעלטניסמעסיג גאַנץ נישט-קשה'דיג“. מיר איז נישט נור נישט קלאָר אין וועלכען זינען אייגענטליך ער מיינט דאָס. מיינט ער דערמיט צו זאָגען, אז אַנאַרכיסטען, אַלס אַנאַרכיסטען, מיט דעם צוועק צו דינענען זייערע אַנאַרכיסטישע אירענע, האָבען זיך שוין לאַנג גענומען צו דער פּאָליטיקע אַלס מעטאָדע פון פראַפאגאנדא? אָדער ער מיינט נור איבער-צוגעבען לייכטזיניג א שטיקעל „גאָסיפ“, אז אַנאַרכיסטען פערטראָגען זיך גאַנץ נישט-קשה'דיג מיט טאמאני צ. ב. ש., אָדער זיי וואומען פאַר אַ הוירסט און ברייען אויף צו להכעיס די סאָציאַל-דעמאָקראַטען? אויב ער מיינט עס אין ערסטען פאַל, וואָלט איך איהם זעהר דאנקבאַר זיין, ווען

בען פרובירען צו בעווייזען אפילו וואָס אַ האָך איז ווערטא איז נישט... איז נישט... לאַגיש... איך ערקלער דעריבער, אז כל זמן ער וועט דאָס נישט בעווייזען, וועל איך זיך האלטען ביי דער קבא, אז עס איז נאָך גאָר נישט געדונגען, דאך איך בין אַבזאָלוט אונבעקאַנט מיט דער מאַקסי-סטישער ליטעראַטור.

א וואָרט וועגען זעלבסטשטענדיגע בעל-הבתי'שקייט פון אירענע. גענוג. בודין גיט איר בער גאַנץ ריכטיג, אז איך גלויב אין דער מאַכט פון אירענע אַלס אַ היסטאָרישען פאַקטאָר, און נישט בלויז אַלס משרת ביי די עקאנאמישע אומ-שטענדען; דאָרום, זאָגט ער, גלויב איך וואהר-שויןליך אין דער „זעלבסטשטענדיגקייט“ פון מיינ אירענע. אָבער ווי אונאנגענעם וועט עס מיר ווערען, ווען ער וועט מיר ענטדעקען, אז מיינ אירענע פערצייכענט בלויז אַ שוין געשעהענעם פאַקט; אז זי איז נישט אַראָבעפאלען פון היר מעל, זאָגנערן זי איז אַרויסגערופען געוואָרען פון לעבען אליין. ווי אזוי זיין ענטדעקונג איז סותר מיינ גלויבען אין דער מאַכט פון אירענע, זעהט זיך נישט אָן זעהר דייטליך; און דאָס איז, ווייל ער מישט דאָ צוזאַמען צוויי גאַנץ בעזונ-דערע בעגריפע אין דעם איין וואָרט „זעלבסט-שטענדיגקייט“. דער בעגריף אז אירענע האָבען אַ זעלבסטשטענדיגע מאַכט שליסט לחלוטין נישט אויס דעם אַנדער בעגריף, דאָס זיי ווערן אַרויס-גערופען פון לעבען אליין. פערקעהרט וויעדער, רער בעגריף אז אירענע ווערן אַרויסגערופען פון לעבען אליין, שליסט לחלוטין נישט איין אז זיי זייערען נישט מעהר ווי משרתים ביי די עקאנאמישע אומשטענדען. קיין מאַרקסיסט קען דאך נישט מיינען, אז די „עקאנאמישע אומשטענדען“ און „דאָס לעבען גופא“ זיינען איינס און דאָס זעלבע. ער מוז דאך צוגעבען, אז דאָס לעבען אין אַלגע-מיינ גענומען איז ברייטער פאַר די עקאנאמישע אומשטענדען, ווי ברייט אפילו מען זאָל זיי נישט אויסטייטשען. וואָרים אויב ער גיט דאָס נישט צו, און מיינט אז זיי זיינען טאַקע איינס און דאָס זעלבע, איז דאך ערסט דער מאַרקסיזמוס אַ פוסטער וואָרט, וועלכער ערקלערט גאָר נישט דעם פראַצעס פון לעבען, נור רערט איבער דיזעלבע זאך, ווי איינער וואָלט געזאָגט: דאָס לעבען ערקלערט דורך דעם פראַצעס פון לעבען.

היינט וויבאַלד אז „דאָס לעבען גופא“ און די עקאנאמישע אומשטענדען זיינען צוויי בע-

דעם רעוויזיאניזמוס פון די לעצטע צעהן יאָהר. גענ. בודין האָט אלזאָ אין דעם פונקט אויף ניט געטראָפּען; און מיר טהוט לייד וואָס איך קען אפילו ניט אָננעהמען זיינע צוויידייטיגע קאָמפּלימענטען וועגען, „מיין שאַרפע לאַגיקע“.

ווי וועניג דער קריטיקער בודין ווייס פון אנארכיזמוס! יעדער מענטש, וועלכער איז באַטוי וויפיל עס איז בעקאנט מיט דער אנארכיסטישער ליטעראַטור, ווייס אז אלע איבעריגע אנארכיסטישע שולען, אויסער די באַקאנטע קראַפּאָט-קענשע, זיינען גאנץ ווייט פון בויען זייער בע-וועגונג אויסשליסליך אויף די אַרבייטער קלאַסע און אויף זייער רעוואָלוציאַנערע האַלטונג; פון דעסוועגען אָבער האָבען זיי קיינמאָל קיין ערנסטען מענשען ניט געגעבען קיין אורזאכע ארויסצוטראָגען דעם בעגריף (ווי דאָס טהוט בודין), אז „קעמפּע זיינען איבערהויפּט איבער-פליסיג.“ ווען איך וואָלט געמעגט איבערפּראַ-זירען בודין'ס אויבענדערמאָנטע פּראָזע וועגען די זאָגענאָנטע באַנאָליטעטען, וואָלט איך גע-קענט זאָגען, דאָס אזא געלעהרטער ווי גענ. בודין זאָל זיין בעקאנט מיט דער אנארכיסטישער ליטעראַטור, און דאָך אויפּטרייבען א. ז. ו. וועלכע ער גיט איבער כלומר'שט אַלס דעם עסעני פון מיין לאַגיקע, קען איך ניט גלויבען. און איבערצייגען, אז ער האָט מיר שלעכט אי-בערגעגעבען, וואָלט איך געקענט מיט די פּאַל-גענדע ציטאטע פון זיין אַרטיקל: —

„אמת עם קומען פאַר קעמפּע אין דער גע-זעשאַפּט, אָבער דינע קעמפּע זיינען ניט צווישען קלאַסען פאַר קלאַסען אינטערעסען, זאָנערן צווישען פּערשידענע גרופּען און אָהן אירגענד וועלכע אינ-טערעסען. נאָך מער און נאָך וויכטיגער: מיר ווייסען דאָס קעמפּע זיינען איבערהויפּט איבערפּלי-סיג. מענשען דארפּען ניט קעמפּען אום צו פּראַ-גרעסירען. פּערקעהרט, דער בעסטער וועג צו פּראַ-גרעסירען איז גיט צו קעמפּען, זאָנערן צו רעדען. און רעדען קען יעדער צו יעדען אָהן אונטערשייד פון קלאַסע, ראַסע, אָדער אירגענד וועלכע אַנדערע גרופּענאָנגעהעריגקייט: טאָ וואָרום אלזאָ עפעס אַר-בייטער קלאַסע? מיט וואָס איז דאָ אַרבייטער קלאַ-סע מער מיוחס בויס אנארכיזמוס פון דער איבערי-גער מענשהייט?“

קיין פינגער אין מויל דארף מען דעם לע-זער ניט אַריינלעגען: יעדער איינער קען פון אויבען אויף זעהן, אז גענ. בודין האָט דאָ אַ ביי-

ער צייגט מיר אָן וואו און ווען אנארכיסטען האָבען אָנגענומען אזא טאַקטיקע; אין צווייטען פאַל — דייןק איך ניט, אז זיין בעמערקונג איז טיפּע גענוג עס זאָל ווערטה זיין וועגען דעם צו אַרגומענטירען. אויף ווי ווייט איך האָב בע-מערקט, קלינגט מיין פאַרשלאָג פון פּאַליטישע טהעטיגקייט אזוי ווילד-פּרעמד אין די אויערן פון מיינע גענאָסען אנארכיסטען, אז פון פער-טראָגען זיך צו דעם אפילו ווי עס איז נישט-שח-דיג, זעה איך נאָך דערוויילע קיין שפור ניט. איך האָב, אלזאָ, קיין אורזאכע ניט געהאט צו אפאלאגירען פאַר קיינעם פון זיי, און פאַר זיך — אורדאָ ניט.

און יעצט מכה די נייקייט פון „מיין אנארכיזמוס“. איך ערקלער היערמיט בפני כל עם ועדה, אז איך האָב קיינע פּרעטענזיעס ניט צו מיינען, דאָס מיין פאַרשלאָג איז אין עצם ניי. איך ווייס אז דאָ איז אַמעריקא האָט איינער אַ שיסאָנאָער אנארכיסט, וואָן אָרנאָ, מיט יאָהרען צוריק פאַרגעשלאָגען פּאַליטישע טהעטיגקייט אויף צו מאַכען די רעוואָלוציאַן דורכ'ן פאַרלאַ-מענט, אין אַ בוך וואָס ער האָט דאָן פּערעפּענט-ליכט. עס איז אויך בעקאנט מערלינאָ'ס פאַר-שלאָג פון פּאַליטישע טהעטיגקייט אַלס מעטאָדע פון אנארכיסטישע פּראַפּאגאנדא, וועלכען ער האָט געמאַכט מיט צעהן יאָהר צוריק — און ביידע, ווי ווייט איך ווייס, זיינען געבליבען אָהן ערפּאָלג. איך זאָג ניט, אז איך האָב זיי קאָ-פירט; איך דינק אז אין געוויסע פרטים איז מיין פאַרשלאָג אַנדערס ווי זייערער — עס פאַלט מיר אָבער גאָר ניט איין צו מיינען אז מיין אנארכיזמוס איז אַ נייער, און קען אלזאָ ניט זיין פּערזאָנליך פאַר וואָס בודין מיינט אז „פיעלעס וואָס איך זאָג איבער אנארכיזמוס איז גאנץ ניי.“ ניט נור אין עצם פאַרשלאָג פון געהמען זיך פאַר פּאַליטישע טהעטיגקייט פּרע-טענדיר איך גיט אויף נייקייט, נור אפילו גיט אין דאָס וואָס איז נוגע מיינע קריטישע בעמער-קונגען מכה די אַרבייטער בעוועגונג און די אנארכיסטישע רעוואָלוציאַנערע האַלטונג בכלל. די וואָס קענען די גרונדעראַנקען פון פּרודאָן און זיינע נאָכפאלגער, וועלען דערקענען דעם זעלבען שטאַנדפונקט אין זייערע אנארכיסטישע אַנ-שוואונגען; און עס פערשטעהט זיך אז די פּרודאָנישע פּרינציפּען און בעיטערעכונגען האָבען זיכער ניט געקענט האָבען וואָס צו טהאָן מיט

סעל איבערגעזאלצען; אין פאקט, ער האָט זיך איבער אַ געגענשטאַנד, מיט וועלכען ער איז ניט גענומען אַ ביסעל צופיל פרייהייט אויף מיין רעכנונג. אָנשטאָט די קאריקאַטורע וואָס, בודין האָט אזוי הומאַריסטיש צוגעדיכט אין עסיג און אין האָניג, קען דער לעזער געפינען אין מיין בראַשורע אזא זאַץ, צום ביישפּיעל: — „די גע- שיכטע, דער מענשהייט איז ביי אונז ניט פער- שריבען אין עקאָנאָמישע קלאַסעס-קעמפּפּע, נור אין מענשליכע אַרבייט, אין מענשליכע בעשיכטע בונגען, אין מענשליכע כעמפּפּע: ראַסען, נאַציאָנען און גרופּען-קעמפּפּע, פּראָגרעסיווע און קאָנסערוואַטיווע, הערשזיכטיגע און פרייהייטליכע, יחיד און רבים קעמפּפּע.“ נור אַ הומאַריסט קען פון דעם אַרויסטראָגען אז איך זאָג, דאָס „קעמפּפּע זיינען איבערהויפּט איבערפּליסיג“, און אז איך מיין, דאָס די אלע קעמפּפּע מיט וועלכע די מענשליכע געשיכטע איז פערשריבען, זיינען אָנגעפיהרט געוואָרען סתם אזוי, „אַהן אירגענד וועלכע אינ-טערעסען.“

אָדער נעהמט, צום ביישפּיעל, נאָך אַ זאַץ, דעם פּאָלענדישען: —

„ניין, די סאָציאַלע רעוואָלוציע, אין אַנאָר-ביסטישען זינען, קען ניט געמאַכט ווערן פון איין קלאַסע, אויף איין פּעלד פון מלחמה, אין איין רייהע פון בלוטיגע שלאַכטען, מיט די פיזישע מיטלען אַליין פון פולווער און דינאַמיט! זי מוז אויסגע-קעמפּט ווערן צווישען אַלע קלאַסען, אויף אלע פּעלדער פון געזעלשאַפּטליכע טהעטיגקייט, אין פּעלדע רייהען פון שלאַכטען, אי פּרועדליכע, אי בלוטיגע; מיט אַלע מיטלען, אי גייסטיגע, אי פי-זישע; אויף דער בינהע פון די געזעלשאַפּטליכע לעבענס טהעטיגקייטען גופא, ניט אויפ'ן הינטער-גרונד פון אירגענד וועלכע קלאַסען אינטערעסען!“

„דאָרום איז דעם אַנאַרכיסט'ס אויפגאַבע ניט ארומצוגעהן אַן אָנגעלאָדענער, פערטיג יעדע רגע אויסצושיסען... זיין אויפגאַבע איז פיעל מעהר אונטערצושטעלען דעם שולטער צום ראָד, אַ קירעווע טחון דעם פּעהר, און געבען אַ מאָל אַ שמיץ אויך, ווען נויטיג — כדי צו העלפּען פיהרען דעם געזעל-שאַפּטליכען וואָגען איבער די דערנער און שטרויב-לונגען וואָס ליגען אויפ'ן וועג צו זיין ווייטעסטען אידעאַל.“

מענשען בטבע, — אזוי קען מען מערקען אין לעבען — דולדען גיכער אַן אונגערעכטען געגנער איידער אַ גערעכטען: זיי וועלען זיך גיכער לאָ-זען איבערבעטען כנגד איינעם וואָס פאַלט אויף זיי אָן אומזיסט, איידער כנגד אַזעלכען וואָס האָט אַ גוטע אורזאכען אויף זיי אָנצופאַלען — פאַר וואָס? — ווייל זיי פיהלען אז מיט אַן אונגערעכטען געגנער קענען זיי אַלע מאָל זיך גיכער איספּראַווען ווי מיט אַ געגנער וואָס האָט ווירקליך רעכט. אַנטקעגען דעם וואָס פאַלט אויף אייך אָן אומזיסט, פיהלט איהר זיך ווי אַ נגזל, ווי נעבאַך אַן אומזיסט בעליידיגטער, און איהר קענט אַרויסווייזען אייער גוט האַרץ און זיך ניט אַברעכענען מיט איהם ווי ער האָט כשר פערדיענט; אַנטקעגען דעם געגנער אָבער, וועל-כער האָט טאַקע ריכטיגע אורזאכען צו זיין אייער געגנער, פיהלט איהר אַן אמת'ע שנאה, עבען דערפאַר ווייל ער איז גערעכט, ניט איהר, און ווען עס קומט צו אַן ארגומענט, קענט איהר זיך מיט איהם ניטאויספּראַווען:

איך גלויב די פאָאָר ציטאטען וועלען זיין גענוג צו איבערצייגען דעם לעזער, אז גענ. בודין האָט אין זיין אַרטיקעל צו לוסטיג זיך געמאַכט

טאן מיט אלע זיינע כחות. וואס קימערט איהם אז „פרוטאלען“ פערריקטע אינגלאך קוואטשען דארטען זייער אונזין? הויבען זיי אבער אן צו ווערען לאגיש קארעקט — פער, האט ער זיי נישט לייעב...

איך רייך פון פראקטיקע: א מענש דורכ-שניטליך וויל בעסער אנטרעפען אויפ'ן וועג א קולע שטרוי, וועלכען ער קען א בריק טאן און אבווארפען אן א זייט, איידער א פעסטען, שווערען שטיין, וועלכען ער קען קוים א ריהר

א לאנד פון סאציאלע רעפארמען

פון דר. א. ארטמאן.

קומט דארטען אויס צו שאפען, זיינען פער-העלטניסמעסיג גוטע, דערפאר אבער דארף ער אויך נישט אנקומען צו גנאדע, צו נדבות, צו בעלי-צדקה, דען, ווען ער דערגרייכט א געוויסען עלטער, ווערט ער פערזאנליך פון שטאט: ער קריעגט אלטערס-פענסיאן.

אלע נייע רעפארמען האבען די קאפיטאליסטען בעגעגענט מיט שוים אויפ'ן מויל און געזוכט זיי בעקעמפפען, קיינע אבער האט נישט ארויסגערופען אזא שטורם פון ענטריסטונג, ווי די אלטערס-פענסיאן! מען האט אנגעווענדט אלע מיטעל, אום נישט דורכצולאזען אזא מין געזעץ, די גאנצע לאסט פון וועלכע עס האט געדארפט פאלען אויף די קאפיטאליסטען און אויף די לאנדבעזער. מען האט געפרובירט צו פערציהען כדי עס זאל פערנעסען ווערען און מען זאל דאס געזעץ אבאלעגען: מען האט גע-האלטען 2300 רעדעס וועגען דאס געזעץ. פיעלע פון די געגנער האבען גערעדט אין פארלאמענט 80 מאל געגען דעם געזעץ, עס האט זיי אבער גאר נישט געהאלפען. פרעמיער סעדראן האט בענוצט זיינע געגנערס וואפען: ער האט אים געהאלטען די זיצונג אונאונטערבראכען פיר גאנצע 90 שעה: פון מיטוואך מארגענס ביז שבת אבענד, ביז דאס געזעץ איז דאך אנגע-נומען געווארען מיט א ציעמליך גרויסע מאיא-ריטעט. דאס איז געווען אין נאוועמבער 1898. און גראדע אזוי גרויס ווי די ענטריסטונג איז געווען פון איין זייט, אזוי גרויס איז געווען די שמחה, די פרייד פון די אנדערע זייט, פון פובליקום בכלל.

ערען איז גוט בעקאנט, ווי גליקליך עס לעבט זיך דעם ארבייטער אפילו אין די בעסטע צייטען, ד.ה., אין דער צייט, ווען ער איז אין זיינע פולע פיזישע און גייסטיגע כוחות, וועלכע ער זען ארויסטראגען אויפ'ן מארק און זיי אויסבייטען פאר לעבענס-מיטעל. עס איז דארום לייכט זיך פארצושטעלען, וואס איהם ערווארטעט, ווען עס טרעפט איהם אזא מין אונגליק, דאס ער דערלעבט אלט צו ווערען און קיינע כחות זיינען שוין מעהר נישט! שטארבען פאר הונגער אדער אין בעסטען פאל אנקומען אין איין ארמענהויז, אין א הקדש, אנקומען צו אונזערע גוטתעריציגע בעלי-צדקה, וואו מען מוז אויס-שטעהן אלע צרות פון חבט הקבר, דאס זיינען די איינציגע מיטעל, וועלכע פערבליי-בען פיר דעם ארבייטער, וועלכער האט נישט דאס גליק צו האבען כרת ימים...

עס איז אפילו אמת, אז אונזער געזעל-שאפטליכער סיסטעם איז אזוי איינגעריכטעט, אז דעם גליק פערגינט מען דעם ארביי-טער פון פולען הארץ, און וועניגסטענס 90 פרא-צענט פון זיי געניסען אויך דעם גליק... ווי מווען אבער נעכאך אבקומען די אנדערע 10 פראצענט, וועמען עס איז נישט בעשערט צו געניסען אזא מין גליק פון כרת יאהרען?...

נירוועלאנד איז די איינציגע מדינה אויף דער ערד, וואו, אמת, דער ארבייטער געניסט נישט דעם גליק פון כרת יאהרען, דען די אומשטענדען, אונטער וועלכע דעם ארבייטער

מאָאָרס זיינען אויך בערעכטיגט צו פענסיאָן, בלויז די כינעזער קענען קיין פענסיאָן נישט קריגען.

דער אפליקאנט מוז איינרייכען א ביט שריפט (פראָשעניע) און די פאָליציי ריכטער אונטערזוכען, און אויב די אַנגאַבען זיינען ריכטיג, דאן קריגט ער זיין פענסיאָן אויסגעצאָהלט אין יעדען פאָסט־אָפּיס.

דעם ערשטען יאהר האָט מען אויסגע־צאָהלט פינפֿהונדערט און פיערציג טויזענד ט. צו 7,487 פערזאָנען. דאָס נעכסטע יאהר איז די סומע געשטייגען צו 970,000 טאלער און די צאָהל פון די פענסיאָנערען איז געוואקסען ביז 13 טויזענד, פון וועלכע אַן ערך פון טויז זענד זיינען די „מאָאָרס“. יעצט האלט עס אונגעפֿעהר ביי אַ מיליאָן טאלער א יאהר, אזוי דאָס פיערציג פראָצענט פון אלע אלטע און דריי פערטעל פראָצענט פון די גאַנצע בעפעל־קערונג קריגט פענסיאָן.

די פערזאָנלעכע קאָסט אַ קלייניגקייט. בלויז 13 טויזענד טאלער א יאהר, אריינגערעכנט די געהאַלט פון די פאָסט־בעאַמטע.

דאָס געלד פיר די פענסיאָן, ווי מיר האָבען שוין געזאָגט, ווערט גענומען פון די לאַנד־בעזיצער, און די פראָגרעסיווע נאַלאָגען (איינ־קומען). דאָרום האָבען די קאָפיטאַליסטען אויך אויפֿגעהויבען אזא ליזאַר; זיי האָט זיך נישט אנדערס געוואָלט, אז די קאָסטען זאָלען גע־דעקט ווערען דורך די העכערונג פון טאַריף (פאָטילינא) אָדער פון אינדירעקטע שטייער. סעדרדאָן האָט אָבער ערקלערט, אזוי ווי זייערע רייכטהיימער זיינען בעשאַפֿען געוואָרען דורך די אַרבייטער, איז נישט מעהר ווי רעכט, אז זיי, די רייכע, זאָלען אויך אויסהאַלטען די יעניגע, צו וועמען זיי זיינען פערפֿליכטעט מיט זייער רייכטום.

* * *

אז די אייזענבאַהנען, טעלעגראַפֿען, טעלע־פאָנען זיינען אין פיעלע לענדער נאַציאָנאַליזירט איז קיין נייעס נישט, מיר טרעפֿען עס אפילו אין באַרבאַרישען רוסלאַנד. דער אונטערשייד אין ניו־זעלאַנד איז דער, אז דעם נוצען פון דער נאַציאָנאַליזאַציע האָט די גאַנצע בעפעל־קערונג.

ווען די רעגירונג האָט אין 1894 איבער־גענומען די אייזענבאַהנען, האָט זי בעשלאָסען

ווי פיעל צרות, ווי פיעל טרערען, ווי פיעל פיזישע און גייסטיגע ליידען, ווי פיעל ערניער־רינגען האָט דאָס געזעץ מיט אַ מאָל אַב־געשאַפט, ווי פיעל יאהרען פון מענשליכען לעבען האָט עס פערלענגערט!!

דאָס געזעץ הויבט זיך אָן מיט אזא מין הקדמה: „עס איז נישט מעהר ווי רעכט, אז מען שטען, וועלכע האָבען אין זייערע בעסטע יאהרען בייגעטראָגען ישייער צו דעקען די אויסגאַבען פון שטאַט און דורך זייער אַרבייט האָבען זיי געהאַלפֿען דאָס לאַנד זיך צו בערייכערען, זאָלען קריגען יטאַטאַסטיפֿענסיאָן, צו קענען לעבען אויף דער עלטער בכבוד.

פענסיאָן צו קריגען איז בערעכטיגט יעדער אַרבייטער (פרוי אָדער מאַן), וועלכער איז אלט 65 יאהר, וואָהנט אין לאַנד נישט ווייניגער ווי 25 יאהר און פערמאָגט נישט מעהר ווי 1.600 טאלער אָדער האָט א יעהרליכע הכנסה נישט מעהר ווי 260 טאלער.

פענסיאָן ווערט נישט געגעבען צו די, וועלכע האָבען אָח א גרונד אַנוועקגעוואָרפֿען זייערע ווייבער אָדער האָבען פערנאַכלעסיגט זייערע קינדער אונטער 14 יאהר. אויך שכורים און פערברעכער קענען נישט קריגען קיין פענסיאָן.

די פענסיאָן בעטרעפט 90 טאלער א יאהר פיר די, וועלכע האָבען א יעהרליכע הכנסה נישט מעהר ווי 170 טאלער און פערמאָגען נישט מעהר ווי 250 טאלער. פיר די אבער, וועמעס יעהר־ליכע איינקומפט איז צווישען 170 און 260 טאלער און זייער פערמעגען בעטרעפט צווישען 250 און 1600 טאלער, ווערט פון זייער פער־סיאָן אַרונטערגעצויגען 5 טאלער פיר יעדע 5 טאלער הכנסה וואָס איז איבער 170 טאלער און 5 טאלער פיר יעדע 75 טאלער פערמעגען, וואָס איז איבער 250 טאלער. זאָ דאָס די יעניגע וועלכע האָבען א יעהרליכע איינקומפט פון איבער 260 טאלער קריגען קיין פענסיאָן נישט. אויך ווען דער מאַן צוזאַמען מיט זיין פרוי האָבען אַן איינקומפט פון 390 טאלער זיינען זיי צו פענסיאָן נישט בערעכטיגט. זאָכט קריגט דער מאַן, אזוי ווי די פרוי, פעהריראַטע ווי אונז פעהריראַטע.

פאַלשע אַנגאַבען איבער דעם פערמעגען אָדער איבער די הכנסה ווערט בעשטראַפֿט דורך פערלירען דאָס רעכט אויף פענסיאָן און דורך געלדישטראַף. אפילו די אייגענבאַרענע

הערען צום שטאטט. אז דאס איז ניצליך פיר די בעפעלקערונג איז איבריג צו זאגן.

די קוילעןמיינס האבען ביז דעם יאהר 1901 געהערט צו א טראסט, וועלכער האט זיך געלאזט בעצאהאלען פאר קוילען ווי פיעל זיין הארץ האט נור געגלוסט. 10 און 11 טאלער א טאן קוילען איז געווען דער געוויינליכער פרייז. אין 1901 האט די רעגירונג איבערגענומען עמי ליכע מיינס און האט מיט פראפיט אָנגעהויבען צו פערקויפֿען קוילען מיט 5 טאלער א טאן. יעצט פרובירט די רעגירונג איבערצונעמען אלע מיינס פון לאנד.

דער גרעסטער טהייל פון די דאמפשיפען איז שוין דאס אייגענטום פון שטאטט.

די רעגירונג קויפט אָב יעדע ערפינדונג און מאכט עס גלייך צום קהל'שען נוצען און ניט ווי דאס איז דער פאל איבעראל, אז אפילו דער ערפינדער אליין האט זעלטען וואס פון זיין ערפינדונג, זאגנדיג א סטאקאמפאניע ציהט דערפון דעם גאנצען פראפיט.

ווען אימיצער לאזט איבער א ירושה און די קינדער זיינען נאך מינדיגער, ווערט געוויינליך בעשטימט אן אפעקטן, וועלכער פער זארגט געוויינליך — זיך. אין נירזעלאנד זיינען פאראן פאבליק-טראסטעס, וועלכע איבער נעהמען דאס פערמעגען פון די פערשטארבענע און זעהען, אז עס זאל גוט פערווענדעט ווערען און זאל אָנקומען צו די, פאר וועלכע עס איז געווען בעשטימט. דאס אלעס ווערט געטאן אומזיסט.

אין דערזעלבער צייט האט די בעפעלקערונג פון די שטעט זיך שטארק פרגרעסערט. די לענדלאַרדס (ווי איבעראל לענדלאַרדס) האבען אָנגעהויבען שטארק ארויפצוהעכערען די רענט. אום דאס אָבצושוואכען, האט די רעגירונג געקויפט א מאסע לאטס לעבען דער הויפטשטאדט, האט אויסגעבויט הייזער און פערדינגט זיי גאנץ ביליג — צו א טאלער און א פיערטעל א וואך, און אויך דאס געלד געהט צו גלייכער צייט צו דעקען די קאסטען פון הויז, זא דאס מיט דער צייט ווערט דער קווארטיראנט דער אייגענטומער פון הויז.

נאך א סך אנדערע, קלענערע רעפארמען זיינען איינגעפיהרט געווארען אין ניו זעלאנד.

אז 3 פראצענט ריוח מוז זי האבען, כדי צו קענען אויסצאהאלען דעם געליהענעם קאפיטאל. טאמער זועט עס בריינגען מעהר, וועט מען גלייך פערקלענערען דעם פרייז פיר ריווע און פיר פראכט און מען וועט איינפיהרען פערבעסערונגען. אין דער אמת'ן, אין ערגעץ אין דער וועלט קאסט ניט די ריווע פער באהן און צו שיקען פראכט אזוי ביליג, ווי אין נירזעלאנד. זא, צום ביי שפיעל, שיקען אין נירזעלאנד א וואגאן מיט פרוכט, וועלכע ווערען געשיצט מי אייז, כדי עס זאל ניט פערדארבען ווערען, קאסט פיר 300 מייל 6¼ טאלער. ביי אונז אין אמעריקא פיר 338 מייל מוז מען צאהאלען 52¼ טאלער. כמעט די זעלבע פראפארציע איז אויך פיר ריווענדר. שולקינדער ווערען געפיהרט אין און צוריק אומזיסט. עס איז איינגעפיהרט אין נירזעלאנד, אז שבת און זונטאג פאָהרען די לעהרער ארויס מיט די שילער פאר עקסקוריר שענס. זיי צאהאלען פיר קינדער אונטער 14 יאָר 1 סענט פיר יעדע 4 מייל און פיר עלטערע ווי 14 יאָר, ניט מעהר ווי א סענט פיר יעדע 2 מייל.

אָווענדס און מארגענס לויפען ספעציעלע ציגע (טריינס) פון דאָר און שטאָדט אריין און אומגעקעהרט, אין וועלכע דער ארבייטער קען פיר 50 סענט א וואך פאָהרען צו דער ארבייט. ער וואָהנט זיך אין דאָר גראס, אין פרישע לופט און איז ניט געצוואונגען צו וואָהנען אין די שטעט מיט די פערפעסטעטע לופט און צאהאלען הויכע רענט.

אויך די פרייזען פון טעלעגראף און טעלעפאן זיינען שפאט ביליג. כמעט יעדעס הויז האט דאָרום א טעלעפאן.

דער שטאטט האט אויך איבערגענומען די לעבענס-פיער און אונגליקספעלע פעהיכערונג. און די צאהאלונגען (פרעמיום) זיינען אזוי ניעדריג, אז די פריזאט'יקאמפאניעס זיינען געווען געצוואונגען ארונטערצולאזען כמעט א העלפט פון די פריהעריגע פרייזען. די שטאטטליכע פערזיכערונג האט נאך די מעלה וואס מען דאָר ניט מורא האבען, אז דער שטאטט וועט ווערעס'אזי באנקראטירען און דאס איינגעצאהלטע געלד וועט זיין פערפאלען.

מיר האבען שוין אין פאָריגען ארטיקעל דערמאנט וועגען דעם, אז דאס רוב באנקען גע-

פאָלקס־טהעאָטערע, אין גימנאָסטיק און אין פערשיעדענע אנדערע „ספּאָרטס“. די בילדונג שטעהט אין ניו זעלאַנד אויף די העכסטע מדרגה: אויסער די אלטע, געפינט איהר דאָרט קיין איינציגען איילימערסט (וואָס פערשטעהט נישט צו לעזען און שרייבען); די איינוואָהנער זיינען דאָס רוב געזונד און שטאַרק, און ניו־זעלאַנד האָט די קלענסטע שטערבליכקייט — בלויז 1 פראָצענט, וועהרענד אנדערסוואו דער־גרייכט די שטערבליכקייט פון 2½ ביז 3½ פראָצענט און נאָך העכער.

וואָס שכרות אנבעטרעפט איז בשעת אין 1890—1894 פלעגען דורכשניטליך אַרעסטירט ווערען דורכ'ן יאהר פון יעדער טויזענד איינ־וואָהנער 130 מענשען פאר שכרות, איז די צאָהל יעצט אַרונטער אויף 6!

אויף די טהרת המשפחה שטעהט אין ניו־זעלאַנד זעהר הויך, הגם די פרויען נעהמען דאָרטען אַנטהייל אין פאָליטיק. די אונגעזעצ־ליכע קינדער בעטרעפען קוים 4 פראָצענט פון אלע געבורטען, וועהרענד אנדערסוואו איז די צאָהל 4 מאָל אזוי פיעל.

ווי ווייט דער אריינמישען זיך פון דער רע־גיערונג האָט „רואינירט“ די מדינה, קען מען זעהן פון פאָלגענדע ציפערען:

אידער די רעפארמען זיינען איינגעפיהרט געוואָרען האָט ניו זעלאַנד עקספארטירט סחורות אים ווערטה פון 36,330,640 טאלער; אין 1904 איז שוין עקספארטירט געוואָרען פיר 73,008,935 טאלער. אויף דער אימפארט איז 33,940,100 טאלער געשטיענען אויף 73,741,740 טאלער.

עס איז אמת, נירזעלאַנד האָט נישט קיין ראַקפּעללערס, קיינע קארנעגיס, קיינע ראָטה־שילדס, זי האָט אָבער אויף נישט קיינע טרעמפס, קיינע בעטלער. נירזעלאַנד איז אַלזאָ די רייכ־סטע מדינה אויף דער ערד און איהרע ארבייטער האָבען דעם גרעסטען יעהרליכען איינקונפט און גיבען אויס מעהר ווי אירגענד וועלכע ארבייטער אויף דער ערד. זאָ, צום ביישפיעל, מאכט אויס:

נאָר איך וויל דאָ וועגען זיי נישט מאַריד זיין, דען עס וואָלט אונז געפיהרט צו ווייט.

מיינט אבער אויך נישט, אז די בעפעלקערונג איז שוין דערמיט צופריעדען; עס ווערען רק געפאָרדערט נייע און גרעסערע רעפארמען, זאָ דאָס ביי די לעצטע וואַהלען זיינען ארויסגע־שטעלט געוואָרען פאָלגענדע פאָרדערונגען:

(1) דער שטאַט זאָל אין גאנצען איבער־נעהמען — פייער־און לעבענס־פערזיכערונג;
(2) דער שטאַט זאָל אין גאנצען נאציאָ־נאליזירען — די דאמפשיפען, די קוילען־מינען, אלע איבריגע מינען, די ערד, די באַנקען;
(3) פערגרעסערען דעם אינקאָס־טעם (פראָגרעסיװי נאָלאָג) — קיין צאָהל אויף לע־בענס־מיטעל;

(4) רעגולירען די מאַקסימום רענט אויף וואָהנונגען;

(5) נאציאָנאליזירען די נייע־צייטונגען;

(6) איינפיהרען א שטאַטס־אדוואָקאטור, וואו יעדער זאָל קענען האָבען פריי אָדער פיר אַ גאנץ קליינעם פרעמיום אַן אדוואָקאט;

(7) די איינפיהרונג פון 6 שטונדען אַר־בייט־טאג.

ווי האָבען די רעפארמען געוורקט? וועט יעדער פרעגען. זיינען די ארבייטער טאקי ווי די קאפיטאליסטען בעהויפטען, צוליעב דעם, ווייל זיי ארבייטען בלויז 8 שעה און האָבען אַ סך פרייע צייט — זיינען זיי אין דער אמת'ן געוואָרען שכורים, בויאָנעס? איז די פראָדוק־ציאָן פערקלענערט געוואָרען און די מדינה איז פעראַרעמט געוואָרען צוליעב דעם, ווייל די רע־גיערונג מישט זיך אריין אין די „פריוואַט־גע־שעפטען פון די קאפיטאליסטען און לאָזט זיי נישט בערױבען צו שטאַרק דעם ארבייטער און די בעפעלקערונג בכלל?

וואָס די פרייע צייט פון די ארבייטער אַנ־בעטרעפט, איז אין ערגעץ אויף דער ערד וועט איהר נישט געפינען אזוי פיעל ביבליאָטעקען און לעזע־צימער ווי אין נירזעלאַנד, וועלכע זיינען אָנגעפילט מיט לעזענדע ארבייטער. די לעצטע בעטהייליגען זיך אויף פיעל אין לעקטשורס, אין

יעהרליכער דורכשניט אויסגאבע פער איינוואװהנער :	יעהרליכער דורכשניט אויסגאבע פער איינוואװהנער :	נאציאנאל פערמקענען פער איינוואװהנער :	מדינות :
176 טאלער	220 טאלער	1500 טאלער	נירזעעלאנד
" 150	" 180	" 1400	ענגלאנד
" 165	" 210	" 1300	פער איינגטע 'שטאאטען
" 120	" 155	" 1300	פראנקרייך
" 100	" 110	" 800	דייטשלאנד
" 70	" 90	" 525	עסטרייך
" 55	" 70	" 520	איטאליען
" 46	" 50	" 300	רוסלאנד

* * *

ליזמוס, ווי דער פערהונגערטער, אָבערמאטער-טער, פערגרעכטער און פערשקלאפטער פראָלע-טאָרער. די טהעאָריע „וואָס ערגער איז בע-סער“, איז ניט דיכטיג; „וואָס בעסער איז בעסער“ איז פיעל דיכטיגער. וואָס איז איי-גענטליך דער ענדציעל פון סאציאליזמוס? צו מאכען אז אלע מענשען זאלען קענען מאַך-ראַליש, גייסטיג, פיזיש און מאַטעריעל לעבען ווי מענשען אים העכסטען זינען פון דעם וואָרט. דענקט ניט, אז דער סאציאליזמוס וועט אריינ-שפרינגען מיט איין מאָל. דער סאציא-ליזמוס וועט איינגעפיהרט ווערען ביסלעכווייז, די מענשען מוזען שטעהען גייסטיג און מאַר-ליש אויף א פיעל העכערער מדרגה, און דאָס קען ניט געשעהן אויף איין מאָל, אין איין טאָג, נאָר דאָס ענדערט זיך צוזאמען מיט די אומשטענ-דען.

* * *

ווען די ארטיקלען זיינען שוין געווען פאר-טיג איז אין די „אינטערנעשאנאל סאציאליסט רעוויז“ פיר יאנואר 1907, ערשינענען אן ארטי-קעל פון א גענאָסע ראַבינסאָן, וועלכער וואָהנט אין נירזעעלאנד. געט. ראַבינסאָן ניט צו, אז אלע רעפארמען זיינען טאָקיי איינגעפיהרט גע-וואָרען, ער בעהויפטעט אבער, אז אין די לעצטע צייט זיינען די לעבענסמיטעל און די רענט פיעל מעהר געשטיגען, ווי דעם ארבייטער'ס לוי. ער זעהט, נאטירליך, די איינציגע רעטונג און בע-פרייאונג פאר'ן ארבייטער אין סאציאליזמוס.

ג. ב. די פאקטען פיר די ארטיקלען זיינען ענטנומען פון :
ה. ללויד; "די ניוועסט ענגלאנד".
ה. ללויד; "א לענד וויסאזיט סטריקס".

פון די דריי ארטיקלען קען דער לעזער זעהן, אז ניו זעעלאנד איז נאָך ווייט פון צו זיין א גן עדן פיר'ן ארבייטער. ער ווערט אבער דאָרטען בעטראכט און בעהאנדעלט ווי א מענש און האָט אויך די מעגליכקייט אזוי צו לעבען. און ניט ווילענדיג וועט זיך ביי פיעלע ארויס-רייסען די ווערטער: „הלואי האלטען מיר שוין אזוי ווייט אין רוסלאנד און אפילו אין אונזער גאָלדענע מדינה“!

די פאקטען בעווייזען אונז אויך, וואָס פאר א ממשות עם האָבען די טענות פון די יעניגע, וואָס זאָגען אז עם זיינען תמיד געווען און עם וועלען תמיד זיין עשירים און אביזנים, און אז די בעהויפטונגען פון די סאציאליסטען, דאָס עם וועט קומען א צייט, ווען אזא מין אָרדנונג וועט אָבערשאפט ווערען, זיינען ניט מעהר ווי א הלום. דער לעזער האָט געזעהן, ווי דורך פשוט'ע רעפארמען האָט מען אין נירזעעלאנד אויף אזוי פיעל אומגענדערט די געזעלשאפטליכע איינ-ריכטונגען, אז דער ארבייטער האָט א מעגליכ-קייט צו לעבען ווי א מענש. אויסער דעם האָט איהר אויך געזעהן, אז ביי די רעפארמען בלייבט דער ארבייטער ניט שטעהן. ער פאָרדערט רק מעהר נייע רעפארמען.

עס איז אמת, ניו זעעלאנד איז נאָך ווייט, נאָנץ ווייט פון סאציאליזמוס, דען די הויפט-אויפגאבע פון סאציאליזמוס — די אָבשאפונג פון לוינאָרבייט עקספּירטירט נאָך דערווייל דאָר-טען. יעדער דענקענדער מענש מוז אבער צו-געבען, אז אַלער ארבייטער, וועלכער איז גייסטיג און פיזיש ענטוויקעלט, וועלכער האָט גענוג צייט צו שטודירען, וועלכער איז גוט גענעהרט און געקליידעט, קען גיכער פערנעהמען דעם סאציא-

וואנען נעכטט די רעגערונג די אלע געלדער אַבצור-
קויפֿען די קאַפּיטאַליסטישע אונטערנעמונגען?
און דיעזער פונקט איז זעהר וויכטיג. עס איז אבער
גענוג נור אַנצוצייגען אויף די טאַבעלע וואָס געט
אַרטימאָן ברענגט אין זיין לעצטען ארטיקל. דער
דורכשניטס-יעהרליכער איינקונפט פון אַ ניו-זעלענאַ-
דער איינוואָהנער איז 220 טאלער. אין די פער-
איינציגטע שטאמען איז ער 210. פון דיעזע עקסטרא
10 טאלער מוז דער ניו-זעלענאַדער אַרבייטער אויס-
געבען 11 טאלער מעהר ווי דער אַמעריקאַנער: די
יעהרליכע דורכשניטס-אויסגאַבען פון אַ ניו-זעלענאַ-
דער איינוואָהנער איז 176 טאלער, וועהרענד אין די
פּעראַייניגטע שטאַטען זיינען זיי 165 טאלער. דער
ניו זעלענאַדער פערלערט נאָך אַלואַ אַ טאלער א
יאהר. ווען מען רעכענט נאָך, אז דער דורכשניטס-
פערמגען אין ניו זעלענאַד איז 1500 טאלער פער
איינוואָהנער און אין די פּעראַייניגטע שטאַטען
נור 1300, קומט אויס אַז דער פּראָצענט פון די אויב-
קינפטע אין די פּעראַייניגטע שטאַטען איז פיעל
גרעסער ווי דאַרמען. מיר ווארנען פון דעסטוועגען
אונזערע לעזער פון אַזעלכע סטאַטיסטישע טאַבעלען:
זיי גיבען געוועהנליך נישט קיין ריכטיגען בילד פון
די ווירקליכע צושטענדע.

ווי די מעשה איז, צולעב די עקסטרא
10 טאלער לוינט זיך נישט זיך צוצוברעכען און צו
עמיגרירען נאָך ניו זעלענאַד.

א. באַסיען: „דאָס לאַנד דער סאַציאַלער רע-
פּאָרמען.“
ה. לאַקס: „אָר פּאַוס עט האָם.“
טשאַרלס ראָססעל: „סאַלדזשערס אָו די
קאָממאָן גודס.“
וו. ראָבינסאָן: „ניו זעלענאַד עקספּעריומענט-
טאַל לעדיזשיפּלישען.“

אַנמערקונג פון דער רעדאַקציע.

מיר האָבען פּערעפּענטליכט די אַרטיקלען פון
געט. א. אַרטימאָן איבער ניו-זעלענאַד, אום צו געבען
אונזערע לעזער אַ בעגריף פון דער סאַציאַלער בע-
וועגונג (ניט רעפּאָרמען) וואָס קומט פאַר אין יענעם
לאַנד. מיר ראַטען אבער אונזערע לעזער זיי זאָלען
נאָך דערווייל נישט פּאָהרען קיין ניו-זעלענאַד. נישט
אַלעס איז גאַלד וואָס גלענצט. געט. אַרטימאָן דער-
מאָנט דעם אַרטיקל פון געט. ראָבינסאָן. דיעזע אַר-
טיקלע וועלען מיר קירצליך אין גאַנצען פּערעפּענט-
ליכען אין „די צוקונפט“. די לעזער וועלען דאָן
אַרויסזעהן, אַז טראָץ אלע גליקען וואָס זיינען דאָ
בעשריעבען, זיינען די אַרבייטער און ניו-זעלענאַד
נישט פיעל בעסער אַב ווי אין אנדערע קאַפּיטאַליס-
טישע לענדער.

דערווייל וועלען מיר זיי אויפמערקזאַם מאַכען
אויף פּאָלגענדען:
געט. אַרטימאָן האָט אין זיינע דריי אַרטיקלען
אפילו איין מאל נישט געשטעלט די פּראָגע: פון

יצחק לייבוש פריץ

(אן אַבשאַצונג.)

פון י. מילך.

1.

האָבען אן אייגענעם לאַנד, ווי די יט"א בעהויפֿט־טעט, אָבער דאָס לאַנד וועט זיך אַבזוכען, ווייל די עקאָנאָמישע אומשטענדען פיהרען דערצו, און ווייל אָהן אַ טעריטאָריע קענען די אידען גיט פיהרען קיין קלאַסענקאַמפּף על פי תּורת קאַרל מאַרקס, ווי די ס. ס. פּשט'לען אויס; צי זיי וועלען זיך פערמישען מיט די פּאָליאַקען נאָך די פּראָגראַמע פון די פ. פ. ס., אָדער זיי וועלען פּאָלגען די רוסישע סאָציאַל־דעמאָקראַטען; מיט איין וואָרט: וואָס'ער מיינונג איינער זאָל גיט האָבען פון דיזען דור הפלגה פון פאַרטייען און טהעאָריעס, און וואָס דער סוף פון דיזען דור הפלגה זאָל גיט זיין — איין זאך איז זיכער: דאָס אידישע פּאָלק איז אין איהר רענעסאַנס, אין איהר וויעדער־ערוואַכונג. דאָס פּאָלק איז אויפגעשטאַנען תּחת המּתים! עס שטעהט נאָך גיט פעסט אויף די פיס. אייניגע האָבען נאָך גיט אַראָבעוואָרפען די תּכריכים, אנדערע האָבען נאָך גיט אָבערטרייסעלט די ערד פון די אויגען; ביי אַ טהייל שלעפט זיך נאָך נאָך דאָס זעקעל ארץ ישראל ערד, אַנאָדער טהייל קען גיט אויפֿ־הייבען דעם קאָפּ צוליב די אַלטע, שווערע מעבות וואָס ליגען אויף זיי ווי אַ שווערע משא; מאַנכע זיינען נאָך שוואַך פון די פּרעניוּט וואָס זיי האָבען געהאַט אויסצושטעהן; אנדערע וויעדער האָבען אַראָבעבלאָנזשעט פון וועג. מען קען אָבער גיט לינקענען, אז זיי האָבען אַלע גענומען לעבען. דאָס טאַפּען אין דער פינסטער, דאָס זוכען, דאָס שטופּען, דאָס יאָגען און וועלען אריבער־יאָגען, דאָס כאַפּען און וועלען פּער־כאַפּען, דאָס לויפּען און וועלען פּער־לויפּען — דאָס אַלץ איז אַ צייכען פון אַ ניי לעבען, אַלעבען וואָס איז נאָך אונגעוואוסט, וואָס האָט נאָך גיט אָנגענומען קיין בעשטימטע פּאַר־מע, וואָס מוז זיך ערשט ענטוויקלען, וואָס איז פון דעםטוועגען אַ טהעטיג לעבען. ביי דעם צינ־

ורד אַ גליקליכען איינפאַל און צופאַל איז די „צוקונפּט“ אימשיטאָנד צו געבען איהרע לעזער די שריפטען פון י. ל. פריץ כמעט אומזיסט.

דיזע געלעגענהייט ווילען מיר בענוצען צו מאַכען עטליכע בעמערקונגען איבער אונזער גרויסען דיכטער. מיר פרעטענ־דירען אויף קיין פאל גיט צו זאָגען אַלעס וואָס איז דאָ צו זאָגען, מיר האָפען נור צו געבען אונזערע לעזער אַ שטיקעל בעגריף פון דעם שרייבער, אויף וועלכען מיר האָבען אַלע אַ רעכט צו זיין שטאַלץ.

* * *

וואָס איינער זאָל גיט דענקען וועגען די אונזעהליגע פאַרטייען וואָס זיינען די לעצטע צייטען אויפגעשטאַנען צווישען די אידען אין רוסלאַנד; וואָס איינער זאָל גיט האַלטען פון די אַלע טהעאָריעס, פּשט'לעך, דריידלעך און סכסוכים פון די פאַרטייען און צווישען די פאַר־טייען; וואָס עס זאָל גיט זיין דער סוף פון אַלע דיזע פאַרטייען, טהעאָריעס און פּשט'לעך: צי אידען אין רוסלאַנד וועלען בעקומען גלייכע־רעכטיגונג, ווי די „דערגרייכער“ ווילען עס האָ־בען; צי זיי וועלען גיט רוהען ביז עס וועט ווערען איינגעפיהרט „קולטורעלע אויטאָנאָמיע“, צו וועלכען דער „בונד“ שטרעבט, אָדער זיי וועלען נאָך געהן ווייטער און וועלען אַלע אין איין קול פּערלאַנגען אַן אייגענעם „סיים“, ווי די איר־דיישע סאָציאַליסטישע פאַרטיי מיינט; צי זיי וועלען זיך דערשלאָגען צו אַ טשאַרטער אין פאַ־לעסטינאַ אויף דעם אופן פון די פּשוט'ע ציוניס־טען, אָדער דאָס לאַנד וועט ווערען אויפגעבויט אויף „נייע סאָציאַלע יסודות“, ווי די „פּועלי ציון“ ריידען זיך איין; צי עס וועט זיי געלינגען צו געפינען אַ טעריטאָריע, ווייל די אידען מווען

ליטעראטור. מיט די הערשאפט פון אלעקסאנדער דער דעם דריטען הייבט זיך אן א נייע פערזאנלעכקייט פון רעאקציע און אונטערדריקונג אין רוסלאנד, פון וועלכע די אידען האבען געליטען מעהר פון אלע אנדערע טהיילען פון דער בעפעלקערונג. די פאגראמען אין 1881, די „צייטווייליגע געזעצ“ פון 1882, די קליינע און גרויסע אונטערדריקונגען וואס האבען זיך געמעהרט פון טאג צו טאג, האבען דעם אידען אויפגעוועקט פון זיין חלום און האבען איהם געוואונגען זיך נאך א מאל צו פערטראכטען איבער זיין לאגע. די ענטוויקלונג פון דער אינדוסטריע, וועלכע האט פארדערעלבער צייט געמאכט גרויסע פאדערשטע, האט בעשאפען א נייעם, ביז דאן ניט בעקאנטען, עלעמענט צווישען די אידען, אן עלעמענט פון פראלעטאריע. צעהנדליגע טויזענדער אידישע יונגע לייט זיינען, צום טראץ פון די טהאריעס פון די ס. ס., געווארען פאבריק-ארבייטער, ביז דאן עטוואס אונגעהערטעס ביי אידען. פון דער צווייטער זייט האבען די אונטערדריקונגען ארויסגערופען א גרויסע עמיגראציע, וועלכע האט פון איהר זייט אויפגעבויט א אידישע קהלה אין אמעריקא מיט א מעכטיגען איינפלוס אויף די אידען אין רוסלאנד.*

דאס לעבען אין רוסלאנד פאר דויער צייט: די ענטוויקלונג פון קאפיטאליזמוס, און מיט דעם קאפיטאליזמוס—די רעוואלוציאנערע בעוועגונג, די בעוועגונג פון די נאראדניקעס, וועלכע איז ענדליך איבערגעגאנגען אין א מאסאווע ארבייטער-בעוועגונג, אום דאן זיך צו פערוואנדלען אין אן אפענע רעוואלוציאן געגען די זעלבסט-הערשאפט, האט ניט פערפעהלט איהר איינפלוס און איהר דעם אידישען לעבען אין רוסלאנד, און אלס רעזולטאט האבען מיר די נאציאנאליסטישע און סאציאליסטישע, נאציאנאליסטישע ליסטישע און סאציאל-נאציאנאליסטישע בעווע-

שען צושויער מעג עס אויסקומען קאמיש, ביי דעם סימפאטישען—טראגיש, ביי דעם ווייזען—נאריש און ביי דעם פראקטישען—נוצלאז, קייר נער קען אבער ניט פערלייקענען דעם פאקט פון א טהעטיגען, קאכניגען און רוישיגען לעבען. און וואס פון דעם זאל ניט ארויסקומען, — קיין פאלק לעבט ניט איבער אזא פערזאנלעכקייט. 2.

ווען מיר נעהמען זוכען דעם אָנפאנג פון דיזען נייעם לעבען, מוזען מיר זיך אָבשטעלען אויף דעם יאהר 1881. דיזעס יאהר איז דאס געבורטס-יאהר פון דעם נייעם אידען. אין דעם יאהר הייבט זיך אן זיין וויעדעראויפֿלעבונג. אין די צייט פון אלעקסאנדער דעם צווייט טענס הערשאפט, האט דאס אידישע פאלק, יעדענפאלס דער גרעסטער טהייל פון דעם אידישען פאלק, געהאפט און געווארט אויף די חסדים פון דעם מלך חסד, דעם צארביערייער. די גייסטיגע טהעטיגקייט פון דעם פאלק האט זיך דאדורך אויסגעדריקט אין דעם זוכען צו געפעלען. אום צו קריגען חסדים דארף מען נושא חן זיין, דארף מען אויסנעהמען. און אויסנעהמען קען מען נור, ווען מען טהוט וואס יענער טהוט; ווען מען טהוט, וואס יענער וויל — ווען מען טהוט יענעם נאך. די אסימילאציאנס-בעוועגונג פאלט דאדורך צוזאמען מיט די הערשאפט פון אלעקסאנדער דעם צווייטען. און די גאנצע אידישע ליטעראטור פון יענער צייט, די העברע-אידישע ווי, די אידישע, קען אויסגעדריקט ווערען אין די ווערטער: אָבלאכען און מוסר זאָגען! מען האט אָנגעלאכט פון די מנהגים, פון די פיהר רונג, פון דעם ערב פסח, פון דעם פוילישען איינגעל, פון דעם קליינשטעטלדיגען, פון דעם חסיד, פון אלעם מיטאנאנדער, און מען האט געזאגט מוסר דעם בעל טאקסע, דעם פראצענטניק, דעם מתנגד'ישען רב, דעם חסיד'ישען רבי'ן, דעם מלמד, דעם מעקלער און יעדען אנדערען אידען, זיי זאלען זיך למען השם שעהנער אויפֿהערען, זיי זאלען ווערען מענטשען כדי צו געפעלען די שבתים.

די באַמבע וואָס האָט אין דעם יאהר 1881 געשיקט אלעקסאנדער דעם צווייטען אויף דעם עולם האמת האָט שטארק געראַניעט די אידישע האַפֿנונג, און האָט געמאַכט אַ תּל פון די אַסיר-מיליאָנאַנס-בעוועגונג און די חוזה'ן און מוסר-

(* עס וואָלט זיך געלוינט די אַרבייט צו מאַכען אַן אונטערזוכונג וועגען דעם איינפֿלוס פון די אַמעריקאַנער אידען אויף דעם לעבען פון די אידען אין רוסלאַנד בכלל און אויף די רעוואָלוציאָן בפרט, סײַ און פּראָפּאגאַנדאַ ליטעראַטור, סײַ און געלד זאָכען, סײַ און העלפֿען בעשאַפֿען אַן אויסלעבנדישע עפענטליכע מיינונג צו גונסטען פון די רוסישע אידען.

געפונען, אז ער האָט נאָך קיין מאָל נישט געהערט פון פריץ'. עס נעהמט לאַנג ביז די מענשעלעך מיט די אַראָבענלאָזענע אויגען דערזעהן די ריעזען.

מען האָלט געווענהליך מענדעלי מוכר ספרים פאר דעם טיפיש-אידישען קלאַסיקער, פאר דעם געהעסטען אין אונזער ליטעראַטור. מיט די גאנצע עהרע און אַכטונג וואָס איך טראָג אין מיין האַרץ צו דעם גרויסן פון אונזער ליטעראַטור, וויל איך דאָס פערטייגן. דיזע קרוין געהערט אויף דעם קאָפּ פון י. ל. פריץ. מענדעלי מוכר ספרים בע-לאַנגט צו די ליטעראַטור פון פאר 1881. זיינע אַרבייטען בעלאַנגען צו די שולע פון אַבלאַטען און מוסר-זאָגען. אמת, ער האָט עס געטאָן בעסער, טיעפער, סימפאטישער און ערנסטער פון די אנדערע, דאָס שטעלט איהם אָבער נור אן דער שפיטע פון דיזער ליטעראַטור, עס נעהמט איהם אָבער קיינעספאלס נישט אַרויס פון איהר. מענדעלע כאַפט זיך אָפּט אַראָב קיין גלופסק, גנילאַדעווקע און טונעיאַדעווקע, איהם טהוט וועה דאָס האַרץ פון די בלאַטע, שמוץ, אונקרויט, לעבלאָזיגקייט, הונגער און ליידען וואָס ער גע-פינט דאָרט, ער זעהט אָבער די אַלע זאָכען זיצענדיג אויף דער קעלנע. אַראָבענלאָזען פון איהר געהט ער נור ווען די רעדער שניידען זיך איין אין אַ צו טיפּע בלאַטע, אָדער ווען ער קומט צו אַ גרויסן סען באַרג און די קליאַטשע וויל זיך נישט ריהרען. די איבריגע צייט זיצט ער אויף זיין בייידעל-און פילאָזאָפירט, און לאַכט און זאָגט מוסר און זאָגט מישלים און רמזים... 'שלוש עליכם בעלאַנגט צו די נייע פערזאָנע, און פערנעהמט אין איהר אַ גרויסען פלאַץ, אָבער, אַלס נאָכאָמער פון דעם „זיידען מענדעלע“, טהוט ער דיזעלבע זאך וואָס דער זיידע האָט געטהאָן. אמת, אַ ביסעל מעהר מאָדערנע, פאר דאָס אויף אויבערפֿלעכליי-כער. 'שלוש עליכם, ווי עס שיינט, האָט נאָך ביז היינטיגען טאָג, ביז זיין לעצטען ראָמאַן וואָס ער פערעפּענטליכט יעצט אין אַ ניו יאָרקער טעג-ליכע צייטונג, נישט אויפגעהערט צו 'שרייבען „שמר'ם מישפּט“.

י. ל. פריץ קען לאַכען אזוי גוט ווי די אַלטע, קען זאָגען מישלים און רמזים בעסער פון די אַלטע, ער האָט זיך אָבער ביי דיזען נישט אָבער-שטעלט. אויך ער איז געגאנגען קיין „גלופסק“, אויך ער האָט פערזויגט אין „טונעיאַדעווקע“,

נונגען. ווען מיר געהן אַ טריט ווייטער געפינען מיר אַ מערקווירדיגען פאַרלאַגע צו דיזע בעווע-גונג אין דער אידישער ליטעראַטור. דאָס יאהר 1881 מישט אויף אַ ניי בלאַט אין דער אידי-שער ליטעראַטור. די אַבלאַט און מוסר-ליטעראַטור האָט אַרויסגעזאָגט איהר לעצטעס וואָרט. לינעצק'ס „פּוילישע אינגעל“; „יאַצקעס „אידי-שער פאר פסח“; „אבראַמאָוויטשעס „קליאַטשע“ און זיינע איבריגע ווערק זיינען שוין געהאט גע-ווען געשריעבען. אַן קיין נייעס, און קיין וויכ-טיגעס האָט דיזע ליטעראַטור נישט מעהר בע-שאַפּען.

אין דעם יאהר 1881 ערשיינט צום ערשטען מאָל צעדערבוים'ס „פאַלקסבלאַט“, פון וועלכען 'שלוש עליכם און ספעקטאָר זיינען אַ ביסעל שפּע-טער געוואָרען די הויפּט-מיטאָרבייטער. אַ יאהר שפּעטער, 1882, ווערט אַרויסגעגעבען דר. פינ-סקער'ס „אויטאָרעמאַנציפּאַציע“ (זעלבסטבע-פרייאונג); 1883 בעווייזען זיך 'שלוש עליכם און ספעקטאָר. אַרום 1881 הייבט זיך אויף אַן די טהעטיגקייט פון י. ל. פריץ. אין דיזער נייער ליטעראַטור האָלט זיך 'שלוש עליכם נאָך פיעל ביי דעם אַלטען שטייגער, אָבער די גאנצע ליטע-ראַטור האָט אָנגענומען אַנאָנדער כאַראַקטער. מען האָט אָנגעהויבען צו 'זוכען דעם פאַלק'ס נשמה, מען האָט אויפגעהערט צו לאַכען, מען האָט אויפגעהערט מוסר זאָגען, און מען האָט אָנגעהויבען מאַלען דאָס פאַלק ווי עס איז, מיט זיינע מעלות און חסרונות, מיט זיינע ליידען און פריידען, מיט זיינע בעדירפניסע און שטרעבען. עס איז געבוירען געוואָרען די אידי-שע גאס אין דער ליטעראַטור. און פון דיזע נייע ליטעראַטור איז י. ל. פריץ נישט נור דער אונ-איבערטראַפּענער, ער איז ביז היינטיגען טאָג דער אונפּערגלייכער. י. ל. פריץ שטעהט אין אונזער ליטעראַטור ווי אַ טיטאַן, ווי אַ געוואל-דיגער ריעז, צו וועלכען אַלע מוזען פעררייסען די קעפּ. דאָס איז אָהן צווייפּעל די אורזאָכע וואָס פיעלע, וואָס האַלטען די אויגען צו דר'ער, האָ-בען איהם נאָך נישט דערזעהן. דאָס איז די אור-זאָכע, וואָס דער גרויסער עולם קען איהם אייגענטליך נאָך גאָנץ ווייניג. עס האָט מיר וועה געטאָן, ווען איך האָב נישט לאַנג צוריק, אין אַ געשפּרעך מיט אַן אינטעליגענטען אידען, וואָס איז נאָך נישט אַ יאהר פון רוסלאַנד, אויס-

„די צופלאסענע האָר זיינען רויט, דאָס פנים — געל; גענעהרט פון קאדמאָפּעל נישט צו דער זאַט. „אין די אויגען דאָך ברענט; די אויגענפאלענע ברוסט הויבט זיך און פאלט. די דארע הענד ציטערען...“

„זי לעזט בויס צאנקעדוגען לויבט שמר'ס אַ ראַמאַן. די לופען ציטערען פאר אונגעדולד. „זי איז צורודערט. זי שרעקט זיך: מאמער געהט איהר אויס דאָס לויכטל, און זי וועט נישט געוואָהר ווערען דעם סוף פון פיפּענאַטער.“

מאכען א פירוש אויף דיזען וואָלט געהוירט ען שלעכט איבערמאַכען וואָס פריץ האָט גע- מאכט אזוי קינסטליך, אָבער דיזע קורצע סקיצע שיינט מיר צו זיין כאַראַקטעריסטיש פאר פריץ. זי בעשטעטיגט דאָס אויבענגעזאָגטע.

דער שמויכעל וואָס דיזע שילדערונג רופט ביי אונז ארויס, איז נישט פאר שמר'ן, נור פאר די לעזערין. און דיזער שמויכעל דויערט נישט לאַנג, ער געהט באלד איבער אין א געפיהל פון רחמנות צו די ארמע, אונטויערנע לעזערין. איהר זעהט פאר זיך אַן אונגליקליכע אידישע טאָכטער, געבוירען און אויפגעצויגען אין עלענד, אַרמ- קייט און אונטויערנעיהייט, מיט א צוהילטע, קראַנקהאַפטע פאַנטאַזיע, וועלכע ווערט גענעהרט און געשטערט פון דערזעלבער אַרומקייט און אבערגלויבען, און איהר דערזעהט פאר זיך מיט א מאָל א גאנצע עפאָכע, א גאנצע דור פון עלענד און ארמוטה, מאַטעריעלע ווי גייסטיגע, מיט א פיבערהאַפטע, נערוועזע און קראַנקהאַפ- טע טהעטיגקייט, מיט א שטאַרקע דורשט צום לע- זען און צו לערנען, וועלכעס ווערט בעפריידיגט אויף א פערקעהרטען, אוננאַטירליכען און שער- ליכען אופן.

י. ל. פריץ האָט פערזעלנט נישט ווייניג געשריבען. קיינע לאַנגע ראַמאַנען, קיינע פער- וויקעלטע סיטואַציאָנען, קיינע פלאַטען, קיינע אינטריגעס! דאָס גאנצע טויזענד-זייטיגע בוך בעשטעהט פון שטיקלאַך, ברעקלעך, פיצלעך; א קורצע ערצעהלונג, א חסידישע מעשה'לע, א גע- דיכט, אן אלעגאָריע. אלץ אַבגעריסען, אָהן א סדר, וואָס איז געקומען צו דער האַנד! דאָס גאנצע בוך מאַכט א מאָל דעם איינדרוק פון א סוחר'ס „זשורנאַל“, וואו אלץ וואָס קומט פאַר אין געשעפט ווערט איינגעשריבען. די הוצאה,

אָבער ער איז אהין געגאנגען מיט אַן אַנהער ציעל, ער איז געגאנגען אהין נישט מעסטען די בלאָטע, ער איז געגאנגען זוכען א נשמה אין די זעריבלאָטע. און וואָס ער גרויסארטיגע נשמה האָט ער דאָרט אויסגעפונען! וואו זיינען געווען די אויגען פון די אנדערע שרייבער? זיי האָבען זיך דאָך גערויעט אין „גלופסק“, זיי האָבען דאָך זיך געגראַבעלט אין יענער בלאָטע, ווי האָבען זיי געקענט פערזעהן דיזע נשמה?...

י. ל. פריץ לאַכט נישט, ער זאָגט נישט קיין מוסר, דאָס לאַכען און דער מוסר קומט ארויס פון זיך זעלבסט, בלאַחר יד; מיט זיין שפייציגער פערדער קריכט ער אריין אין די טיעפסטע ווינקעל- לעך פון דער נשמה — פון דער אידישער נשמה, — און די סודות וואָס ער שלעפט פון דאָרט ארויס זיינען ערפרישענדיג און סימפאטיש, זיינען אַפט קאָמיש, זיינען נאָך עפּטער טראַגיש, און מיר שמויכלען, און מיר בעדויערען און מיר האַר- סען, און מיר ליבען און מיר בעוואונדערען. אַנשטאָט צו מישפּט'ן שמר'ן, ווי „שלום עליכם“ האָט עס געטהאָן, וועלכעס איז אַב אורחא זיין גרויס פערדיענסט, דעקט פריץ פאר אונז אויף די נשמה פון שמר'ס „א לעזערין“. אין זעכס און צוואַנציג געדרוקטע שורות האָט ער עס געמאַכט. און דער שלום? גאנצע בענדער וואָלט אַנאַנדע- רער דארויף פערברויכט.

„פּרויטאָג צו נאָכט!“

„אין'ס שטיבעל איז שרעקליך שוויהל, אין ד' אמות ילאָפּען זייענע נפשות.“

„דער אַלטער וואָס ער שרעקט האָט נישט גע- האט: נישט קיין פלוזש, נישט קיין פוש, נישט קיין בראַנפּען, נישט קיין חלה. ער האָט קדוש געמאַכט אויבער ברויט. עס איז קוים צוויי גראַשענע בענש- ליכט געבליבען. ער האָט אפילו קיין פרוש העמד נישט געקומען.“

„אויז עונג שבת איז איהם געבליבען: אויס- שלאָפּען זיך פאַר א גאנצע וואָך.“

אז צו עסען איז נישט דאָ וואָס, מיר און אַנד געהאָרעוועט איז מען, געהט מען שלאָפּען. און די גאנצע מיטפחה האָט זיך בעצייטעס געלייגט שלאָפּען.

„פון די בענשליכט צאָנקט נאָך איינס און פון די שטוב נפשות איז נאָך איינע וואָך. „די עלטסטע טאָכטער.“

גאנצען איז פארגרימט, ווייל רייכע זיינען דאָ זעהר ווייניג. ביי איהם איז דאדורף דער וואסער־טרעגער און דער מלמד, דער קירושנער און דער דין, דער כליזמר און דער רב, דער שוסטער און דער שוחט — אלע גלייך אידען, אלע גלייך אָר־מען אידען. און ווי אין א פאנאראמא וויקעלטער אונז פאנאדער א ריהע בילדער, קינסטלעריש געמאָהלען, וואָס פערנעהמען די אויגען און פער־כאפּען ביים הערץ; בילדער, וועלכע זיינען אזוי סימפאטיש, וועלכע מיר קענען אזוי גוט, וועלכע מיר האָבען אָבער פריהער גאָר ניט בעמערקט. מיר זעהען פאר אונזערע אויגען בילדער ווי דער „משולח“, אן אַלטער אויסגעדיענטער קאנטא־ניסט מיט אַ ברויטער, ווייסער באָרד, אַ איד אָן אכציגער, וועלכער פערליקענט די יאָהרען און קען ניט פערשטעהן וואָס ס'איז איהם אזוי שווער דער גאנג אין ווינד און אין פראָסט; אַ איד וואָס איז שטאַלץ מיט דעם וואָס מען געטרויט איהם אזוי פיעל פערעמדע געלד, און ווערט פער־פרויערען אויף דעם וועג מיט דער האַנד אויף דער בויז־קעשענע; דער טישוויזער רב, וועל־כער פערלאנגט נור צוויי גילדען א וואָך הוספה און וועמעס ווייב דענקט, אז קהל'שע עסקים האָבען מיט איהם גאָר ניט צו טהאָן; ר' אל־וואָס וואָלט נאָך אַ האָרגעוואָרען עושר, ווען ער וואָלט נור שכל געהאַט און זיך איינגעשפארט ביים רבי'ן פאר סנקדאות; דער יארציווער רב וואָס איז זעהר צופריעדען וואָס ביי איהם אין שטעטלע קוילעט מען נור איין מאָל א וואָך אין די רביצין האָט ניט וועמען מקנא צו זיין, וואָס דאנקט גאָט וואָס זיין הויז אין פערברענט גע־וואָרען, ווייל עס איז געשטאַנען צו ווייט פון בית המדרש — אבי עס האָט נור נישט געשטאַט קיין אנדערע אידען; די סקולער רביצין, „אן אַלטע אידענע, אַ דארע; דאָס קעפלע איבער געצויגען מיט אן איינגעשרומפּפּענען דיין־רויזיגען הייטעל, הודיעט זיך ווי אַ הדר אן אתרוג, איר בער'ן רויטען ברוסט־טיכעל, נור דער אתרוג האָט צוויי ערנסט־גוטע אויגען, וועלכע וויל ניט אָב־קומען צו די קינדער, ווייל „דער סקולער רב האָט ניט איין מאָל געזאָגט, אז אן אלמנה וואָס קומט אָן צו איהרע קינדער, איז אַ טאַפּעלע עגונה און — דעם סקולער רב'ס ווערטער דארף מען איינפאסען אין גאָלד און טראָגען אויפ'ן האַלץ פאר איין אויבעל.“ מיר זעהען דעם כלי זמר,

די הכנסה, די הזיקות, די חובות, די שולדען, און ווי דעם סוחר'ס „שורנאַל“, גיט אייך פריץ'ס בוך אַ בליק אין דעם גאנצען אידישען לעבען. קיין זאך ווערט ניט פעהוילען, קיין זאך ניט איבערטריעבען, קיין זאך ניט פערליקענט. וואָס עס פאסירט, פערשרייבט ער, און וואָס ער פערשרייבט, איז דער אמת. און ער קען שרייבן בען ווי קיין אנדערער.

איין חסרון האָט פריץ, אָבער דיזער „חסרון“ איז זיין גרויסע, זיין גרעסטע מעלה: אין די צייט, ווען פריץ'ס ליטערארישע טהעטיגקייט הויבט זיך אָן, זעהט זיך ביי אידען נאָך ניט ארויס קיין קלאסען אונטערשידענע. די קלאסען־ליניען זיינען נאָך היינט ניט שאַרף גענוג, זי האָבען זיך אָנגעהויבען צו ענטוויקלען ערשט אין די לעצטע 10—15 יאָהר, זייט די אידען האָבען זיך מאַסענווייז געלאָזען געהן אין פאבריק אריין. דיזע זייטע פון דעם אידישען לעבען צו בעארבייטען קינסטלעריש, איז דאדורף געבליבען פאר דעם יונגערע דור, וואָס הויבט זיך אָן אין רוסלאַנד מיט דוד פינסקי, וועלכער האָט אַ וויר־דיגען נאָכפאָלגער אין א. רייזען. ספעציעל אָבער איז דיזע זייט ענטוויקעלט געוואָרען אין די ריין קאפיטאליסטישע לענדער, ענגלאַנד און אמעריקא דורך מ. ווינטשעווסקי, מ. ראָזענפעלד, קאָברין, ליבין, שימאלזאָהן און אנדערע. ווען פריץ'ס טהעטיגקייט פאנגט זיך אָן עקזיסטירט דער אידישער פראָלעטאריאט, אין מאָדענהעם זין, נאָך ניט. עס זיינען דאָ אַרימע אידען און אַרימערע אידען, רייכע אידען און רייכערע איר־דען, שענהע אידען און אידען־פראָסטאקעס — אָבער אלע אידען זיינען גלייך אידען. „כל ישראל בני מלכים הם“ — אלע אידען זיינען פירשטען. דער אַרימער איד האָט אימער גע־האָפט אויף אַ גוט געשעפטעלע, אָדער אויף דעם גרויסען געווינס, דורך וועלכען ער וועט רייך ווערען, און דער רייכער איד האָט אימער געצי־טערט פאר שלעכטע צייטען, אָדער גזירות אויף אידען, דורך וועלכע ער קען פעראַרימט ווערען. פריץ קען דאדורף קיין קלאסען ביי אידען. ער קען דעם אידען, דאָס גאנצע פאָלק. אמת, פריץ האָט זעהר פיעל סימפאטיע מיט דעם אָר־מען אידען, ער רעדט מייסטענס פון דעם אידען, דעם אַרימאן, אָבער דאָס קומט פון דעם וואָס דאָס אידישע פאָלק אין

דער צווייטער שפיץ באָרד ציטערט איבער'ן נאָר-
טעל... ברעמען — ווייסע, דיקע, לאנגע — א
האַלב פנים האָבען זיי איהם פערשטעלט. און אז
ער האָט זיי אויפגעהויבען — רכונג של עולם!
די נשים זיינען ממש צוריק געפאלען, ווי פון א
דונער צוריק געוואָרפֿען, אזוינע אויגען האָט ער
געהאַט! — חלפֿים, בלאַנקע חלפֿים האָבען אין
זיי געבליצט! און א געשריי האָט ער געטאָן ווי
א לייב: „אזעק נשים!“

מיר זעהען בילדער פון „מאניש“.

א שעהנער זונג — א פראַכט!

שוואַרצע לאַקען ווי די נאָכט,

קארמען ליפֿען — רויזען צוויי!

שוואַרצע ברעמען ווי די בויגען,

ווי דער הימעל בלאַע אויגען,

און א פייער ברענט אין זיי!

יעדעס בוינדיל אין איהם לעבט,

און ער געהט נישט, נור ער שוועבט;

אנצוקוקען איז אַ פֿרוי!

מיידלעך ווערען רויט און בלאַס,

אז ער ווייזט זיך אויף דער גאָס,

אז דער שענער מאניש געהט!

דאָ ווי גאָלד איז אונזער מאניש,

פון דעם אלעם ווייס ער גאר נישט

שטן, ביסט געפלעכט!

ער האָט ליבט אַ בלאַס גמרא,

ער האָט חשק צו'ן א סברא,

„שור שנגה את הפרה“

דאָס איז זיין געשעפט!

אומזיסט בעקלאַנגט זיך פרץ אין זיין מאניש,

אז די אידיש פאסט זיך ניט פאר פאָעזיע און

פאר ליבע; אומזיסט קלאַנגט ער:

„אנדערש וואָלט מיין ליעד געקלונגען,

כ'אָל פאר גוים גויש זינגען,

נישט פאר אידען, נישט זשאַרגאָן! —

קיין רעכטען קלאַנג, קיין רעכטען טאָן!

ס'האָט פאר ליבע, פאר געפיהל

נישט קיין פאסענד וואָרט, קיין סטילעל...“

די פאסענדע ווערטער פאר ליבע און גע-

פיהל האָט ער אונז שפעטער אַליין געגעבען. און

געהערט האָט ער דויע שפראך פון ליבע ניט

אין פאָלאַצען, נור דוקא „אין א קעלער שטוב“

מיט אַן אמת קינסטלערישע נשמה, וועל-
כער וויל א שעה פאר זיין טויט הערען
ווי די קאפעלע וועט שפיעלען אָהן איהם.
„נישט נור די שוואַרצע פעשע, שמוי-
כעלט ביטערליך דער קראַנקער,“ ווען דאָס ווייב
מאכט איהם פאָרווירפֿע — „עס זיינען א סך
שוואַרצע פעשעס געווען, און ווייסע אויך, און
נעלע אויך... נור דיך, מירעל, האָב איך קיין מאָל
ניט געוואָלט פטור ווערען... א מויד איז א מויד.
דאָס איז שוין א בליזומ'ישע זאך... עס ציחט
זיי א בלאַטער. עס איז עפעס א מין ציעקא-
וואשטש — א ווייב איז דאָך א ווייב! דאָס זיי-
נען צוויי גאָר אנדערע זאכען...“

„און אויסדרייענדיג זיך צו די קינדער,

מאכט ער:

הערט, קינדער, שפיעלט אָהן מיר, ווי מיכ
מיר, שפיעלט גוט... זייט ניט קיין שקצים אויף
אַרימע חתונות, האַלט עהרליך די מוטער. און
צונד —

שפיעלט מיר אָב די וידוי... אונזער שכן וועט
פאָרזאָגען...

און — די פיער-אויילענדיגע שטוב איז גע-
וואָרען פול מיט מוזיק.“

מיר זעהען בילדער פון „שלום בית“, און
דוקא ביי א טרעגער; בילדער פון גליק „אין קע-
לער שטוב“; בילדער פון דעם קירושנער, וועל-
כער האָט דאָס רוב פרנסה פון פויערשע סיער-
מענגעס און טרעגער פֿעלצלעך, דער עיקר איז ער
אַבער א שטריימעל-מאכער, ווייל אין דעם
שטריימעל שטעקט א גרויסע גבורה. דער
וואָס איז אונטער דעם שטריימעל, „איז געווען
רחמנא לצלן א שלים מזל, וואָס די וועלט פער-
מאָנט עס ניט.“ מיט קליינע, פערקאָשענע, מיט
אייטער פערגאָסענע, בטל'נישע שטענדיג דער-
שראָקענע אויגען. „נור אז דויע בריאה האָט אָנ-
געטאָן דאָס שטריימעל וואָס ער, בעריל קאַלבאָס,
האָט געמאכט, איז די גאנצע שטאָרט אנטקענען
געלאָפֿען, „מען האָט אויסגעשפאָנט די פערד“.
נאָך קהל האָט געוואָלט שלעפען זיין שטריימעל,
נור „לייבעל מילנער האָט געגעבען ה"י מאָל ה"י
זהובים, און ער איז געווען דאָס ערשטע פערד“.
מיר זעהען בילדער פון „באַנצי שווייג“, פון דעם
בריסקער רב מיט א „ווייסע לאַנגע באָרד, איין
שפיץ האָט זיך איהם אַריינגערוקט אין נארטעל,

ניט די שפראך, ניט די אידישקייט, און ניט די פרומקייט פון דעם יונגען פאָר פאָלק שטערט זיי אין זייער ליבע. אדרבא, די שפראך גיט איהר צו א בעזונדערען חן, א אידישען חן, — דעם חן פון צניעות, פון אונשולד, פון אונפער-שייטקייט. געשטערט ווערען זיי פון דעם דלות, פון די אביונישקייט. ניט פון דעם אייגענעם דלות. דאָס וועלען זיי שפעטער אויסגע-פינען, דערווייל ווערען זיי געשטערט פון'ם ארומיגען דלות:

אין דער זעלבער קעלער שטוב, וואו די צוויי יונגע הערצער געניסען דאָס העכסטע גליק פון דער ליבע, וואָהנען אין שכנות, אויסער יוסעל דעם וואסער-טרענער, וועלכער קען ניט אוינשלאָ-פען, ווייל דאָס אינגעל האָט געוויינט „רבי געלד“, און די עלטערע טאכטער איז געבליבען אָהן א שטעלע, ווייל די באַלעבאָסטע איז גע-שטאַרבען, און „זי וועט דאָך ניט בלייבען אַליין מיט דעם אלמן“; אויסער בעריל דעם טרענער מיט זיינע ביידע קינדער, וואָס שלאָפט אַליין ווי א „ריאברע“, ווייל זיין ווייב, די קעכין, האָט די נאכט אַ חתונה, אויסער דיזע און נאָך אייני-גע שכנים, וואָהנט נאָך דאָרט פריידע די האַלאַ-דיגריכע, וועלכע שלאָפט אונרוהיג, ווייל „זי האָט זיך בעדונגען מיט דעם בעל עגלה ער זאָל איהר אויפנעמען מיט אַ קליין פעסעל, און פאַר'ן שלאָף האָט זי א ישוב נעהאט, אז עס איז גליי-כער מיטצונעהמען דאָס גרויסע פאס“ אויף דעם ירד. און זי ביזערט זיך אויף זיך אַליין: „א ביז מויל א אידענע האָט — ארויסגעכאפט זיך: ס'קליינע פעסעל! נאָך וואָס? נאָך ווען? דעם בעל עגלה'ס דאגה? ער וועט דארפן מפּים זיין די פערד מיט נאָך אַ ביסעל האָבער?“

און דיזע פריידעל די האַלאַדיגריכע מאַכט דעם יונגען ווייבעל דעם טויט. „זי לאָזט איהר ניט קיין פרייע מינוט. אַ מאָן — זאָגט זי — אז מען פיהרט איהם נישט ביי די נאָז, איז ער ערגער ווי אַ וואָלף; ציהט ער די קלעה פון די ביינער ארויס, דאָס בלוט זויגט ער אויס פון די אָדערען! שוין צעהן יאָהר, זאָגט פריידעל — זיצט זי אָהן אַ מאָן, און קאָן נאָך אַלץ צו די כוחות נישט קומען! און פריידעל איז אַ קלוגע אידענע, אַ מלומדות! „וואָס עס קומט איהם — זאָגט זי — על פי דין — וואָרף איהם ווי אַ הונד אַ ביין און ווייטער — וואָרף! נור פון דערוויי-טענס און — נור געפלוכט.“

צווישען טריינע און איהר מאָן וואָס זוכט אַ מלומדות:

„קוק אויף מיר, יוסעל — פאלט איהר איין צו פערלאנגען.

יוסעל וויל פאָלגען און קען נישט.

— בטלן, מאַכט זי צו איהם ווייך, נאָך ניט צוגעוואָהנט, האָ?

ער וויל בעהאַלטען זיין קאַפּ אויף איהר ברוסט, זי לאָזט נישט.

— וואָס שעמטט דו זיך, בטלן! קושען מעגסט דו און קוקען נישט?

ער וויל בעסער קושען; זי לאָזט נישט.

— קוק אויף מיר, איך בעט דיך!

יוסעל עפענט די אויגען מיט כח; זיי פאלען דאָך באַלד צוריק צו.

— איך בעט דיך, מאַכט זי נאָך ווייכער, נאָך זיידענער.

ער קוקט, צונד לאָזט זי אראָפּ די ברעמען.

— זאָג נור — מאַכט זי — זאָג מיר דעם אמת, איך בעט דיך... איך בין עפעס אַ שעהן וויי-בעל?

— נא! — רוימט ער איהר איין, און זי

פיהלט נאָך הייסער זיין אַטהעם.

— ווער האָט דיר געזאָגט?

— איך זעה דאָך! אַ מלכה ביסט דו, אַ מלכה!

—

— ... זאָג, ווי הייס איך?

— טריינע!

— פּע! — פערציהט זי די קלוינע ליפלעך.

— טריינעשי — פערבעסערט זיך יוסעל.

עס געפעהלט איהר נאָך אַלץ ניט.

— טריינעניו...

— ביין!

— ניי, טריינע לעבען, טריינע קרוין, טריינע

האַרץ... שוין גוט אזוי?

— יא! ענטפערט זי גליקליך, נור...

— וואָס נור? לעבען מיינס, נחת מיינס!

— נור הער, יוסעל... און... שטאַמעלט זי.

און וואָס?

— און אז עס וועט, חס ושלום, פעהלען אַ מאָל

פּרנסה... אז איך וועל וועניג פערדיענען... וועסט דו

אפּשר... אפּשר טריינען...

טרהערען קומען איהר אין די אויגען אַרײַן.

— חס ושלום! חס ושלום!

ער רויסט אויס דעם קאַפּ פון איהרע הענד און פאלט צו צו די נאָך אָפענע ליפּען.

בוי זיי! קיין אויג לאזט מען נישט צו מאכען..."
 ניט אומזיסט ענדיגט פריץ זיין ארטיקל
 „בילדונג" מיט די ווערטער:
 „און דער עיקר דארף מען זעהן, ווי ווייט
 מעגליך, דאס פאלק זאל האבען פרנסה."
 (פארזעצונג פאלגט)

און אין דער מינוט, ווען די הערצער פון
 דעם יונגען פאר פאלק גיסען זיך צוזאמען און
 זייערע ליפען שליסען זיך איינס אין ס'אנדערע,
 כאפט זיך אויף פריידעל מיט א געשריי:
 „א רעכטע שיינע, ריינע כפרה, צו זייער
 קאפ, צו זייער הענד און פיס — קושוואך גאר

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאַררים ווינטשעווסקי.

8

א שרייבער'ס קיך — א געפונענער ארטיקל וועגען א פערזענלעכע ענין — געט אינ'ם אספּעקט
 — א זיפּ — די אונטערזאכונג מיטען מלאך דיקרנסא — עמליכע בעמערקונגען.

זיך זיין „אָלדראַיט" אין דער וויסענשאפט, טיג
 אָבער ניט אין צייטונגס־פאַבריקאַציע, וואו אלץ
 מוז אויסזעהן אנציעהער און ח'עוודיג, —
 בקצור, מען טרעפט אזא שטיקל אמאליגע
 נייעס, אזא פערשאללענע סענסאַציע, היינט א
 פגירה אין א קבר, אָהן א מצבה אויף איהם, אויף
 א פערשאַטענעם בית־עלמין.

און בלעטערענדיג טרעפט מען אויך נעמען
 פון מענישען, וועלכע האָבען אויך אמאָל ענטווער
 דער אויפגערגעט, אָדער אָנגערעגט; וועלכע
 איהר האָט געבענישט, אָדער געפלוכט; וועלכע
 איהר האָט ענטוועדער געזוכט, אָדער אויסגע-
 מיעדען. היינט זיינען זיי פאר אויך גלייכניל-
 טיגע ווערטער, צונויפגעזעצט אויף א געדולדיגען
 בלאט, פון טויטע, בלייענע אותיות און זיי לעזען
 זיך: חיים, שמעון, ברוך — וויא, ווער וואו...

און פון דיזעע אלטע נעמען, סענסאַציעס
 און ארטיקלען וואָללט, וויא געזאגט, א גרעסערער
 טאלאנט געמאכט אַז דער לעזער זאל ניט וועגן
 גער הנאה האָבען וויא ער אלליין. איך אָבער
 בין צופרידען זיי צו בענוצען פאר זיך, דורך
 זיי אויפצולעבען און אָנצופרישען כמעט פערנע-
 סענע זאכען אין דער פערזאנלעכקייט. פאר דעם
 לעזער בלייבען זיי אזוי אונזיכטבאר און בעהאַל-
 טען וויא — א דאנק זיין הייליגען נאָמען! —
 עס בלייבען אונזיכטבאר און בעהאַלטען דיא
 פינגער וואָס האָבען פאר אונז געפיללט די קיש-

יין שרייבען וועגען פערזאנלעכע
 נע צייטען, געוועזענע זאכען
 און אמאליגע מענישען איז דאָ
 עטוואָס, וועלכעס איז נוגע
 צום שרייבער אלליין, אָבער
 בוי א גרעסערען טאלאנט

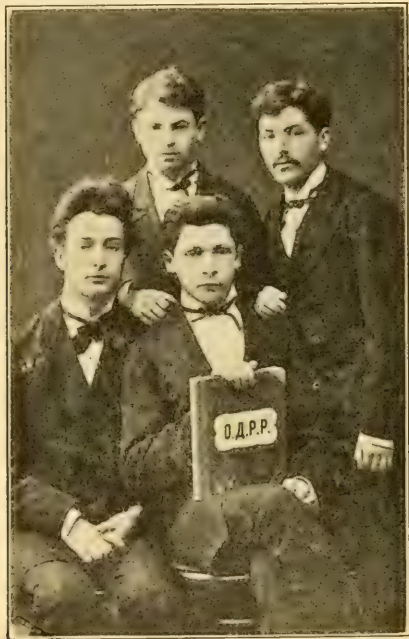
וואָלט דערפון דער לעזער אויך הנאה געהאט.
 אָט, למשל, זיצט מען פאר יעדען קאפיטל
 און מען בלעטערט אין די אלטע זשורנאַלען, ציי-
 טונגען און ביכער, וועלכע האַלטען אין זיך בע-
 גראָבען יענע „טרוקענע ביינער", וואָס אין זיי
 קלייבט מען זיך דאָס אריינצובלאָזען א נייעם
 לעבענסגייסט, כדי אז דיא טויטע, גרויע, לאנג
 שטיל־געוואָרענע פערזאנלעכקייט זאל פון דאָס
 נייע נעהמען לעבען, זאל קריעגען א קלייער זון
 א ליטן.

און בלעטערנדיג די דאָזיגע אלטע „שמות",
 טרעפט מען אלע וויילע דאָ אן ארטיקל, וועל-
 כער האָט אמאָל געמאכט א רעש און איז היינט
 אזוי פערגעסען וויא א געבאָרגטער בוך; דאָר-
 טען א לאנג מיט־מאָד־פערוואקסענע שטיקלע
 נייעס, וועלכע האָט אויפגעהערט א וועלט
 בשעת זיא — דיא שטיקל נייעס — האָט ענט-
 וועדער פאסירט, אָדער איז ערפונדען געוואָרען,
 אָדער איז געווען אַ פאסירט אַ ערפונדען, אויב
 דעם רעדאקטאָר'ס איינבילדונגסקראפט איז גע-
 קומען צו הילף דער ווירקליכקייט, וועלכע מען

מיינ „קאררעספאנדענץ“ פון קעניגסבערג אין מערץ 1878 בעשעפטיגט זיך מיט דיא „רע-מעלענאָיע אוטשילישטשע“, וועלכע מיר — פיער יונגע לייט אונטער דער השגחה פון דעם ליידער שוין זעהר שוואַכען סענדער פאָרט — האָבען געוואָלט גרינדען אין קאָוונא.

און וואָס זאָל איך לייקענען? דער געפירטער ארטיקלעל האָט מיר פערשאַפט פיעל מעהר פערניגנען, ד. ה. צופרידענהייט מיט זיך, וויא איך וואָלט אלליין געהאלטען פאר מעגליך.

עס איז אמת, די דאָזיגע „פראקטישע“ אר-בייט איז, וויא מען וועט באַלד זעהן, געוועזען אזוי מערקווירדיג, אז, טראַכטענדיג ארום איהר, האָב איך זיך אין שפעטערע יאָהרען אַפּט ער-

מאָדקסאָן

פאָרט

אַמז

בזניץ

אינערט אָן חיים-זלמן באַברויסקער'ס טענה צו זיין זעהן; וועלכער איז ארויס, קיינער ווייס ניט וויא אזוי, פונ'ם טאַטענ'ס הויז און איז אריינגעקראַכען אין א גימנאזיע-מונדיר מיט בלאַנ-קעדיגע מעטאלענע קנעפלעך.

„וואָס טויג מיר דיין גאנצע חכמה? — האָט ר' חיים זלמן געטענה'ט — וואָס האָב איך דערפון? וואָס איז דאָ מיר פאר א נפאָדמינה צו פערטרוק האָט געשלאָגען יאנוקען, אָדער יא-נוק האָט גובר געווען פערטרוקען? אָט פערברענגט

קעם, העללעך און פיש אין כשר'ע רעסטוראַ-נען...! אין... אין הערצעגאווינא, נאטירליך.

מען טרעפט אָבער ניט דאָס אלליין, זיך ראַייענדיג אין דיא אלטע פאפיערענע פאקטען. צייטענווייז געפינט מען זאכען, וועלכע מען זוכט גאָר ניט, און מען זוכט זיי ניט, מחמת מען האָט שוין לאַנג, לאַנג פערגעסען ניט נור וואו זיי זיין זען, זאָנדערן אז זיי האָבען גאָר ווען עס איז עקסיסטירט.

אייה דעם אופן האָב איך געפונען אין דעם „הקול“ נ' 19 און נ' 21 (ערשיינען דעם 8-טען און דעם 19-טען מערץ, 1878) אַן ארטיקלעל אונ-טערשריעבען „בזניץ“, וועלכער איז געווען אזוי פאָלקאָמען ארויס פון מיינע געדאַנקען, אז ער איז איצט פאר מיר געווען ניט וועניגער אַן איר בערראַשונג וויא א געוויסער געדיכט פון 5. קאנטאָר, וועלכען איך האָב אויך דאָ ניט לאַנג געפונען (אין דעם „השחר“ פון 1873), זוכענדיג עטוואָס פון אליעזר צוקערמאַן, דעם יונגען מאַן, וועלכער איז שפעטער אררעסטירט געוואָר-רען בשעת מען האָט ענטדעקט און איינגענומען — יא, איינגענומען: דאָרטען איז געווען א קאמפא מיט כלירזיין פון ביידע זייטען — דיא דרוקעריי פון דיא „נאָראַדנאַיא וואָליא“ און וועלכער איז א קורצע צייט שפעטער געשטאָר-כען אויף דעם וועג קיין סיביר. וועגען צוקער-מאַנען וועל איך פיעללייכט נאָך האָבען א גע-לענענהייט צו רעדען ווען איך וועל 'צוריקקומען צו ליבערמאַנען.

מחשבות'ן! דער דערמאָנטער קאנטאָר איז היינט ערגיידוואו א רב, ווי איך הער! ברוך משנה עתים ומחליה את הזמנים!

* * *

דער געפונענער ארטיקלעל פון מערץ 1878 איז א קאררעספאנדענץ פון קעניגסבערג ווע-גען.... טרעפט, וועגען וואָס? נו, ניט אכטענדיג אויף מיינ פאָרטשירט אלס „וויסענשאַפט-ליכער“ סאציאליסט; ניט אכטענדיג אויף דיא פיעלע נייע בעשעפטיגונגען, פלענער, ישריי-בערייען און רעדאקציאָנעלע ארבייט, האָב איך ווי עס שיינט נאָך ניט געהאט אין גאנצען פון זיך אָבענשאַקעלט יענע קאָוונער „פראקטישע“, ארבייט, וועלכע איך האָב דערמאָנט אין איינעם פון דיא ערסטע קאפיטלען.

שטויב, — פערגעלט וויא א גרינע בלאט אין יעסען, וויא א גרינער סאציאליסט א האלב יאהר אין אמעריקא, וויא דער ענטהוויאזמוס אין דיא סענסאציאנעללע פרעסע: געל ארום דיא ברעגעס.

בקיצור דער "פראקטישער" ווערט פון יענע, "פראקטישע" טהעטיגקייט איז — זאָלל מיר צו קיין גנאי ניט זיין! — ניט געווען איינציג איינציג. אָבער מיר האָט געפרעהט צו געפירן ען א געדרוקטען בעווייז פון א וואונש צו טאָן עטוואָס פאר דיא אַרימע קינדערלעך און קינדער גלייך, שוין איצט, ניט אַבלענענדיג אַלץ עד ביאת הגואל, וואָס אויף אונזער לשון הייסט עס געפרעהט צו געפינען אז מיין ענטהוויאזמוס פאר דיא גרויסע וועלט-ערלייזענדע אידעע האָט ניט פערשלאָסען מיין יונגע הארץ פאר יענע עופעלעך אין קאָוונאָ, וועלכע זיינען פאר מייע אַויגען געוואָרען פון אַרעמע קינדער יונגע בעט-לער, פון יונגע בעטלער — זשוליקעס, פון זשור-ליקעס — גנבים. אמת, קאָוונאָ איז נור א פינ-טעלע אויף דער גרויסער לאַנדקארטע פון דיא גאַנצע וועלט און דיא יונגע זשוליקעס זיינען נור א קליינער פערטאכטער און פערעכטליכער טהייל אפילו אין קאָוונאָ, אָבער דעם פינטעלע און דעם הייפעלע קען איך, ווייס איך, פער-שטעה איך. דיעזע ארעמע קינדער זיינען פון דיא אַללע פונפצעהן הונדערט מיליאָן צווייפוי-סיגע ברואים אין דער וועלט, יענע נפשות, וועל-כע האָבען זיך פאר מייע אַויגען געפלושקעט וויא זשאבעס אינ'ם זומפ, אינ'ם סאציאלען זומפ און האָבען ארויסגערופען — צייטענווייז — א טרער אין מייע אַויגען, א זיפץ פון מיין הארצען, או א שטיקעלע הילף פון מיין קליינע, שוואכע, ליידער ניט זעהר פוללע האַנד.

אַלזאָ, איידער וואָס ווען — אהער א רע-מעסלענאָיע אומשילישטשע, א האַנדווערקער שול!

אין מיין אַרטיקל בין איך שוין דאן גע-ווען פאָרזיכטיג גענוג אויפמערקזאם צו מאַכען דעם עולם, אז דאָס איז נאָך ניט קיין תרופה פאר אַלע סאציאלע קראַנקהייטען אונזערע, הגם עס איז אפילו היינט שוין מעגליך צו פעהריטען א סך צרות, כדי אז מען זאָל ניט דארפן גענען זיי קיין צדקות. — "היגענע" — האָב איך געשריע-בען — "איז בעסער וויא מעדיצין."

דאָס א מענש צייט אומזיסט און אים נישט! וואָללסטו אָבער געפאָלגט אַן עלטערן, אַריינגע-נומען א חייראדם אין האַנד, וואָללסטו מיט דער צייט געוואוסט א דין — דאָך עפעס אַ נוז אין א הויז!!!

דאָס איז, נאטירליך, דער העכסטער גראַד פון "ניצליכע", "פראקטישע" טהעטיג-קייט, אָבער אונזער אונטערנעהמונג אין קאָוונאָ איז אויך געווען ניט צו פערזינדיגען.

וויא איהר קענט לעזען אין מיין הקול-אַר-טיקעל זיינען געווען אין אונזער סטאַטוט דריי פונדאמענטאַלע פונקטען:

ערסטענס, אז דיא מיטגלידער פונ'ם "האַנדווערקער-בילדונגס-פּעראַיין", "אַבשיטשע" סטוואָ דליא ראַספּראָסטראַניעניאַ רעמייאָסל — זאָלען אַללע צאָהלען איינער ניט מעהר וויא דער אַנדערער 5 קאָפּיקעס וואָכער.

צווייטענס, אז דיא קינדער וואָס וועלען ער-צויגען ווערן אין אונזער שול זאָללען קענען זיין קריסטליכע אזוי גוט וויא אידישע.

דריטטענס, אז דער עסק זאָלל זיין לעגאַל און אז מיר זאָללען קריענען א "בעשטעטיגונג" פאר אונזער סטאַטוט פונ'ם גובערנאַטאָר, אָדער דורך איהם פון פעטערבורג.

וויא איהר זעהט איז דיא פראקטישקייט פון דער אונטערנעהמונג געווען ציעמליך פאַנטאַ-סטיש. גלייכע "דיוס" לאָזט זיך נאָך הערן. אַבשיטש פונג פון דעם אידישען סעפּאַראַטיזמוס (דעם עס-לבד-דייטשן-זיזמוס) אין קאָוונא און אין דער קאָוונא פון 1876, ניט פון היינט, איז שוין מעהר האַמעטנע, אָבער אַלץ נאָך דענקבאַר. דער דריטער פונקט אָבער... צו קריענען א "ראזריע" שעינע" פון דער רעגירונג... וואָס זאָל איך דאָ לענגער בראַויען? דר. קאהאַן האָט אונז געהאַל-פען און דר. פיינבערג האָט מיר אַליין צוגעזאָגט אויסצופּועל'ן ביין גובערנאַטאָר אַלץ וואָס ער, דעם דאָזיגען גובערנאַטאָר'ס ליב-דאָקטאָר, "זעלען-פּערוואַרטער" און בוועס-פּריינד (אזוי האָט מען אונגעפעהר געזאָגט: וויא איך קוּף אזוי פערקוּף איך) קען אויסוויקען, אָבער עס איז קיין צווייפעל ניטאָ, אז דער סטאַטוט — מיין אייגענע שווערע, אָבער ליבעפאָללע נאכט-אַרבייט! — ליגעט עד היום ערגעץ-וואו אין אַן אַרכיוו אין פעטערבורג, לאַנג שוין וואהרשיינ-ליך צוגעסען פון מיין, אָדער צופּילט פון וויל-נאָטש, אָדער פּערגעלט אין דיא ברעגעס פון

שוין מעהר ניט ערשיינען, ווערט אין דעם פיער-טען העפט „אספת-חכמים“ אָנגעדרוקט מיין גע-דיכט „למי אני עמל?“, ארום וועלכען עס איז גערעדט געוואָרען אין דעם פינפטען קאָפיטעל. דאָן ערשיינט דאָרטען דיא פאָנטאָזיע ווע-גען דיקרנסאָס דעם מלאַך פון פרנסה, וואָס איהר אינהאַלט איז שוין געווען איבערגעגעבען אין דער „צוקונפט“ (אַלטע סעריע) פון אפריל 1895 אין מיין דערמאָנטען ארטיקעל „דער סאָציאַליז-מוס אין לשון-קדש“.

חזון דעם שרייבט דער משוגענער פילאָזאָף (יגלי) אין דעמזעלביגען נומער א סאַטירע אין פּיוט-גראַמען, וועלכע איך וואָלט געריהמט יוען אַנאָנדערער וואָלט געווען דער פערפאַסער דער-פון, ווייל אזוי בין איך דערצו צו בעשיירען. און דאָ לאָזט מיר מיט א פערדער און מינט אייך וויא עס איז איבערגעגעבן א לאַנגאייגנע האַלטענעם זיפּ:

וואָלט איך געשריעבען וועגען מיין העברע-אישע זשורנאליסטישע טהעטיגקייט פון יענער צייט אין העברעאיש, דאָן וואָלט איך איינפאַך איבערגעשריעבען אַלץ וואָס איך האַלט פאַר גוט, פערשווייגענדיג וועגען דיא זאַכען, ארום וועלכע דער קאָמפלימענט פונ'ם לעזער איז וועניגער זי-כער. איך שרייב אָבער ניט העברעאיש, איך שרייב אידעש און ווען איך קום צו אַן אָרט, וואו איך פיהל, אז דאָ וואָלטען זיך א שאַט געטאָן הילכעדיגע אפלאָדיסמענטען ווען דער עולם וואָלט נור פערשטעהן א הילכענרע ציטאַטע, אָדער ווען דיא דאָזיגע שטעללע וואָלט זיך לכּל הפחות לאָזען איבערזעצען אויף אידעש — דאָן טוט טאַקע פשוט וועה דיא האַרץ. דיא איינציגע ברירה, וואָס בלייבט אין אזא פאַלל איבער, איז מודיע צו זיין דעם עולם, אז דער און דער פערזאָן איז געווען גוט, אבער דאָ איז אַנאָנדער צרה: אויפ'ן האַרצען ווערט למשל טאַקע לייכטער, אָבער ביין עולם בלייבט איהר א בעל-גאווה און א בעריהמער. און פון דעס-ט וועגן זעה איך בשום אופן ניט איין וואָרום איך זאָל אַנאָנדערען מעגען ריהמען און זיך אַליין ניט. וואו איז דער יושר דערפון? א הויכע מצבה מיט א גרינעם בערגעלע פון הינטען, מיט א גאַנצען לייסטער שבחים פון פאַרענט — גאָכ'ן טויט — איז געוויס א גרויסער תענוג פאַר א מענשען, אבער א חניפה'לע, א בראַוואָ, א

אויסגעלאָזען האָט זיך דיא „פראַקטישע“ טהעטיגקייט, וויא דער לעזער ווייס שוין, מיט גאָרנישט. דיא 330 מיטגליעדער, דיא 400 רובעל, דיא תקנות, דיא ראזריעשעניע, דיא לופטשלעסער און דער זיסער חלום — אַלץ איז אוועק מיט'ן ווייג; אַהין, אַהין, וואו דיא אַלטע סקאַנדינאַוויער פלעגען זעהען דורך דיא וואָל-קענס, אויף ווייסע, געפליגעלטע פערד, בעריהמט טע מתים רייטענדיג צו דער אייביגער וואָל-האַללאַ...

קוקט זיך דאָ צו נעהנטער און צווישען דיא טויטע רייטער, אויף דיא שטאַלצע ווייסע פערד, וועט איהר געפינען שעהנע עטליכע פראַקטישע, סאָציאַלע רעפארמען, וועלכע האָבען ביין לעבען געמאַכט א פיעל גרעסערען גערודער וויא מיין יונגער חלום.

* * *

דער פיערטער נומער „אספת-חכמים“ איז ארויסגעקומען אין די ערסטע טעג פון דעם יאָהר 1878.

אין פיעלע הינזיכטען איז דאָס אפשר דער וויכטיגסטער פון דיא אַכט העפטען, וועלכע זיי-נען אין גאַנצען ערשינען.

שערעשעווסקי בעווייזט זיך פון דאָס נייע מיט א קונציגע, אָבער אָרעם-בחר'שע, ד. ה. נוצלאָזע שרייבעריי, וועלכע איז כלומרשט א סאַטירע אויף געוויסע אידישע פילאָזאָפּען.

ראַבינאָוויטש זעצט פאַר זיין ארטיקעל „שאַלַת הפועלים בארצות-הברית“ (דיא אַרביי-טער-פראַגע אין דיא פעראייניגטע שטאַטען) און איהם לעזענדיג וואָלט איהר ניט ערוואַר-טעט, אז 29 יאָהר שפעטער וועט נאָך אַלץ דער קאָנגרעס אין וואַשינגטאָן זיין דער איינציגער פאַרלאַמענט פון א ציוויליזירטע גרויסע מדינה, וועלכער איז פריי פון סאָציאַליסטען און ניט צו-שטאַרק אָנגעשטאַפּט מיט אפילו געוועהנליכע בורזשואַנע עהרליכקייט.

אין דעמזעלביגען נומער קומט ענדליך ארויס פאַר דיא לעזער משה-ליב-ליילענבלום'ס הגם אין זעהר א בעשיידענע ראָללע. ער איז מספיד אונזער-ביידענס אַלטען פריינד סענדר פאַרט, וועלכער איז מיט עטליכע וואָכען פריהער (דעם 29טען נאָוועמבער 1877) געשטאַרבן אין קאָוונאַ.

און אזוי וויא עס איז איצט קיין שום צוויי-פעל מעהר ניטאָ, אז דער „האמת“ אין ווען וועט

— דו, האָט ער מיר געענטפערט — וועסט אויפפאסען אויף זייער פרנסה און וועסט איינ-טהיילען יעדען איינציגען וואָס ער דארף צום לעבען לויט נאָך זיין פערדיענסט נאָך.

— נאָך זיין פערדיענסט? — האָב איך איבערגעפרעגט — און וויא וועל איך וויסען צו דער מענש איז גוט אָדער שלעכט?

— דאָס איז דיין עסק נאָר ניט — האָט ער געענטפערט, — פאר זייערע גוטע אָדער שלעכטע מעשים וועל איך אַלליין זיי משפט'ען. דו האָלט נור דייע אױגען אָפּען און פאַס אויף, אז קיינער זאָלל ניט עסען קיין ברויט, וואו ער האָט אין דעם נאָר נישט געטאָן, ווייל אזוי האָב איך היינט געזאָגט אדמ'ען: אין דעם שווייס פון דיין פנים זאָללסטו עסען דיין ברויט.

— אָבער, האָב איך ווייטער געפרעגט, דער מענש לעבט דאָך ניט מיט ברויט אַלליין און אויב אלע מענשענדיקער וועלען בעאַרבייטען די ערד, ווער-זשע וועט פאר זיי נעהען קליידער, ווער וועט בויען הייזער פאר זיי און ווער וועט זיי פערזאָרגען מיט זייערע אנדערע בעדריפניסע?

— שטיל, דו נאר! — האָט ער אויף מיר א געשריי געטאָן, — האָב איך דיר דען געזאָגט, אז נור ביי דער ערד זאָלל דער מענש ארבייטען? לאָז ער טאָן וואָס ער וועט טאָן אבי ער פערדיענט צום לעבען דורך זיין ארבייט.

— אויב אזוי, — האָב איך, ציטערנדיג אין אללע גליעדער דעם רבנו של עולם גע-פרעגט — טו וואו איז דעם מענשענ'ס פרייע וואהל? דאכט זיך דו האָסט איהם געזאָגט אז ער האָט דיא ברירה צו טאָן גוטס אָדער שלעכטס און וויא קען ער פריי קלייבען און וועהלען, אויב איך לאָז איהם פעהונגען אויף טויט אזוי גיך ווי ער הערט אויף צו ארבייטען?

— דאָס איז אמת, האָט גאָט מיר געענט-פערט, אבער אין דעם פרט קענסטו זיך פער-לאָזען אויף דיין אייגענעם פערשטאָנד: טו וואָס דו פערשטעהסט.

„אין א שרעקליכע אויפגעגונג בין איך פון איהם אוועגעגאנגען: א קלייניגקייט אבי-סעל! אללע אנדערע מלאכים אין היממעל טוען זיך יעדער זיין ארבייט, ניט אָבניגענדיג זיך ניט אויף א האָר ניט רעכטס ניט לינקס און איך זאָלל האַנדלען לויט וויא מיין שכל טראָגט מיר! דער מענש איז א בן-בחירה, ער איז פריי צו טאָנען אָדער צו פראָצעווען און דאָ קום איך און זאָג: דו קריענסט דיין ברויט און דייע

חנ'עוודיגער שמיכעל ביין לעבען געהט אויף ניט צופוס.

נור אויב דיא סאָטירע, וואָס קלינגט וויא יוצרות אין יענע משוגעת לאָזט זיך ניט איבער-געבען ניט אין העברעאיש, ניט אין אידעש קען איך לייכט איבערזעצען דיא מעשה מיט דעם מלאך דיקרנוסא. אָט איז א שפאָגעל-נייע איבערזעצונג; דיא אלטע געפעלט מיר ניט.

* * *

היינט ביינאכט האָט זיך צו מיר בעוויזען דיקרנוסא (דער מלאך וואָס איז געזעצט אויף פרנסה) און, מיך ארויספיהרענדיג פון מיין צימער, אין גאָס, האָט ער צו מיר געזאָגט, רעדענדיג מעשה-פריי:

„שנעל! קום מיט מיר, איך האָב דיר וואָס צו זאָגען.“

„מיר? האָב איך איבערגעפרעגט, א צו-ציטערטער.“

„יא, דיר; הער אויס!“ האָט ער גע-ענטפערט, און ווייטער רעדענדיג, האָט ער אזוי געזאָגט:

„יאהרען שוין ווי איך האָלט בעהאלטען אין מיין ברוסט א וויכטיגען ענין און האָב ביז היינט ניט געפונען א מאָן נאָך מיין האַרצען נאָך דורך וועלכען איך זאָלל דעם דאָזיגען ענין קענען בעקאָנט מאַכען צווישען דיא מענשען. איצט, יגלי, ווענד איך זיך צו דיר און דו פאָלג מיר און טו וואָס איך זאָג דיר און וואָס איך הייס. רוף שנעל אין דיא אויערן אריין פון דיין פאָלק, זיי וואָס פעשטעהען דיין לשון.“

— אבער וואוהין געהען מיר? — האָב איך איהם געפרעגט און מיין האַרץ האָט געקלאַפט פאר שרעק און פאר פרייד צוגלייך.

„וואו איך וועל וועלען אהין וועלען מיר געהן“ — האָט דיקרנוסא געענטפערט מיט שטאָלץ. עס זיינען פרגאנגען אייניגע סעקונד-ען. ער האָט דאָן ווידער געעפענט זיינע לעפ-צען און האָט אזוי געזאָגט:

„ווען גאָט האָט בעשאַפּען די וועלט און האָט זיך ארומגעזעהן, אז דער מענש וועט צום לעבן אייביג ניט טויגען, האָט ער איהם אַרויס-געטריבען פונ'ם גן-עדן, אָבערענדיג איהם און זיינע קינדער און קינדסקינדער דיא ערד אַלס זייער אייגענטום. מיר האָט דאָן גאָט בע-פויַלען אז איך זאָל זיי געבען חיונה.“

— וואָס וועט זיין מיין עוברא? — האָב איך דעם רבנו של עולם געפרעגט.

„יע, אבער וויא וועל איך זיי געבען זייער פרנסה?“ האָב איך געוואָלט וויסען.

„אין דעם פראַט, דיקרנסא, פערלאָז זיך אויף מיר, האָט ער געענטפערט, — און עס וועט אונז ביידען גוט זיין. דו דארפסט וויסען, אז אין דיזעלביגע צייט וואָס איך מאַך פערעכטליך דיא אַרבייט, לערן איך דיא מענשען אויך צו קענען רויבען (און וואָס הייסט רויבען? רויבען הייסט נעהמען אַלץ וואָס געהערט דעם נעהמער ניט) און אזוי וועלען אַללע וואָס בעשעפטיגען זיך ניט מיט אַרבייט, מיט דיא דאָזיגע אַרבייט, וועלכע איז נעטהיג כדי אַז דער מענש זאָל קענען לעבען, — וועלען זיי אַלע, זאָג איך — זיין עקספּלאַטאַטאָרס, דאָס הייסט, פּראָסט גערעדט, רויבער.

„אבער, דיקרנסא, רויבער — רויבער זיין נען ניט גלייך און ביי מיר וועלען זיי צוטהיילט ווערען אויף פערשיעדענע אבטהיילונגען: זיי וועלען עקספּלאַטירען דעם אַרבייטער, ווער דורך זיין גרעסערע פעהיגקייט און גרעסערע קענטניסע, ווער דורך כיטרעקייט און בעטרוג, ווער דורך זיין יחוס, ווער פשוט מיט דיא הענד. „אַט איז יעדער קלאַס פון דיעזע רויבער און לעדיגנעהער נאָך זייער אבשטאַמונג און נאָך זייער גאַטונג נאָך, דער ערסטער צוערסט און דער לעצטער צולעצט.

„צום ערסטען פולק געהערען אַללע גנבים, רויבער און רוצחים, וועלכע טוען זייער אַרבייט בייטאָג און ביינאַכט, לויט וויא דער עסק פאָדערט עס. אויף זייער פאָהן שטעהט גערשיעבען: א י י כ פ א כ ע ר ר ו י ב.

„דער צווייטער רעגומענט בעשטעהט פון דאָקטוירים און אַפטיקערס (אין דיא שפעטערע דורות) פון אונוויסענדע לעהרער און פּעדאַגאָגען, פיעלע פון דיא רבנים און אנדערע אַזעלכע, וואָס אויף זייער פאָהן זעהען זיך דיא ווערטער: ע ק ס פ ל אָ ט א ט אָ ר ס וועלכע רויבען דורך דעם וואָס זיי ווייסען מעהר.

„אין דעם דריטען פולק מאַרשירען אַלע יחסנים וואָס לעבן אויף דעם פאָלק'ס רעכענונג, וואָס האָבען לייעב רבנות און העררשאַפט, וואָס העררשען ווייל זיי שטאַמען פונ'ם אַדעל (דוואָריאַנסטוואָ) און אַז. וו. — אויף זייער פלאַג קען מען לעזען: רויב דורך יחוס און העררשאַפט.

„אבער איבער זיי אַלעמען — האָט סמאָל אויסגערופען מלא שמחה — שטעהט דער פיער-

אנדערע בעדירפניסע נור בתנאי אז דו זאָלסט אַרבייטען! און וואָס מו איך מיט דעם אידען, וואָס איהם האָט גאָט גערופען: מיין זוהן, מיין בכור, א סגולה פאר אַלע פּעלקער? וואָס זאָל איך מיט זיי טאָן? וויא שיק איך זיי אַרבייטען? און טאָמער ווילען זיי ניט אַרבייטען, וואָס טו איך? איך בין געווען מורא-דיג צומראָגען קלערענדיג און טראַכטענדיג וויא מען הרעהט זיך דאָ אַרויס.

— און וואָס האָסטו געטאָן? האָב איך געפרעגט דעם מלאך דיקרנסא, זייענדיג נייגיג-ריג צו הערען וויא דער עסק האָט זיך אויס-געלאָזען.

„אַט הער, יגלי, הער מיך אויס.

„יענעם טאָג האָב איך געטראָפּען סמאָל', איהם דעם בייזען גייסט, דעם שטן מקטרי, דעם יוצר הרע וואָס רעדט אָן מענשען צו טאָן אַללעס ביין. אין מיין פּראָסטקייט האָב איך איהם דערזעהלט מיינע צרות.

— גיב מיר דיין האַנד, דיקרנסא, — האָט ער צו מיר געזאָגט און איך וועל דיר העלפען.“ זיין פנים האָט פשוט געלוכטען, וויא ער האָט פאָרטגעזעצט, רעדענדיג מיט דיעזע ווערטער:

„דו ווייסט דאָך אז מיין עובדא איז איינ-צופלאַנצען אין דיא מענשליכע הערצער אַלעס ביין, ווייל אויף דעם בין איך געשטעללט פון גאָט אַלליין. ווען אבער יעדער מענש וועט אַרבייטען טאקע אין דעם שוויים פון זיין פנים, דאן, פערשטעהסטו דאָך אַלליין וועט ער ניט זינדיגען און איך ווער אויס מאַכער איינס, צוויי און דריי. פאר מיר איז, דערפאר, וויכטיג אז עס זאָללען אַרבייטען ניט אַללע מענשען זאָגדערן נור א טהייל פון זיי: די פיש קומען דאן אַלליין שוין אין מיין נעץ אריין.

„און וואָס וועסטו טאָן?“ האָב איך סמאָל'ן געפרעגט.

„איך וועל פרייהער פאר אַלץ ארויפוארפּען אַ מין פּעראַכטונג אויף האַנדאַרבייט, איהר מאַכענדיג מיאוס אין דיא אויגען פון אַללע מענשען. דאן וועל איך אין זייערע הערצער אויסהאָדעווען אַ שטארקע לוסט צו העררשאַפט, צום אַרומנעהן לעדיג און צו בטלנות. אויף דעם אופן וועלען אַרבייטען, וויא איך האָב שוין געזאָגט, נור א טהייל מענשען, דיא מייסטע וועלען זיין פוסטדאן-פּאַסניקעס זיך קאָרמענדיג מיט דער פרוכט פון דעם אַרבייטער'ה הענד.“

וועל איך אויך אויפזוכען פערטרוענסווערטעהע
פערזאנען — כדי צו צושטערען דיא ארבייט
פון דיא דאזיגע משוגעים.

„זיי ווילען — אָה, דיא לומפען! — דעם
ארבייטער געבען זיין רעכט און צו געבען אַ חלק
אין דיא פרוכט פון דער ארבייט נור דיא וואָס
האַבען זיך בעטהייליגט אין דער ארבייט; זיי
זאָגען, אז קיינער טאָר ניט העררשען און ניט
זיין אַן אויבערהאָר איבער זיינע ברידער,
וועלכע זאָלען ארבייטען אומער זיין בעפעהל און
קריעגען פון איהם שכירות, וועהרענד דער צאָג
צער איבערריגער טהייל פון דאָס וואָס דיא אַר-
בייט ברענגט איין, איבערהויפט אין דיא גרויסע
פאבריקען, געהט אין זיין קעשענע אריין.“

— און וואָס אַרט דאָס דייך, האָב איך גע-
פרעגט, אויב דאָס זאָל אזוי זיין? פערקעהרט,
דאכט זיך דאָן וועט יעדער ארבייטען וויא גאָט
האָט געהייסען און דיר וועט זיין לייכטער יעדען
צו געבען זיין חיונה?

„ניין, יגלי, דו פערשטעהסט ניט, האָט
דיקרנסא אויסגעשריען. דיא דאזיגע משוגעים
ווילען אַלעמען גלייכמאַכען און געבען יעדען אַ
גלייכען חלק פון דער ארבייט און אויב דאָס זאָל
זיך זיי איינגעבען, דאָן בין איך אַן איברי-
גער צווישען אַלע מלאכים אין הימעל און
דאָן קומט מיין סוף. ניין, ניין! דאָס טאָר ניט,
דאָס זאָל ניט געשעהן!! געה, יגלי, שיט זאמד
אין דיא אויגען פון דיא דאזיגע... נאָרען, דער
ווייטער זיי פון זייערע מעשים, רוף, שריי,
לאָרעם, געשווינד, געשווינד...“

דיקרנסא האָט זיך אזוי פונאָדערנעשריען
אז ער האָט מיך אויפגעוועקט.

* * *

לעזער, וועלכע האָבען פיינט לאַנגע ציטא-
טען און האָבען ניט דעם שכל זיי איבערצוהיפּען,
וועלען מיר מוזען ענטשולדיגען וואָס איך האָב
דיקרנסא'ס ערשיינונג איבערגעגעבען וואָרט
פאַר וואָרט. אַנדערס האָט זיך דאָס ניט געלאָזען
מאַכען אויב דיא שרייבעריי זאָל עררייכען איהר
צוועק.

כאַראַקטעריסטיש איז וואָס דיא הויפט-
עקספּלאַטאַטאָרס, דיא פאַבריקאַנטען, ווערען
דערמאָנט אזוי וויא פערבייגעהענדיג, וועהרענד
דיא סוחרים מיט זייער רויב פון'ס ארבייטער-
קלאָס קומען אַרויס עקסטראַ-בולט. דער איד
אַלס פאַבריקאַנט, אַלס „גראַס-אינדוסטריעלער“
האָט זיך אין דיא 70ער יאָהרען כמעט ניט גע-

טער פולק. בעסער פאַר אַלעמען טוט מיין
אַרבייט און ערפילט מיין וואונשן דיא אַבטהיר-
לונג, וואָס אויף איהר פאָהן געפינט זיך דיא
אויפשריפט: „ג ע ש ע פ ט“! דיא עקספּלאַט-
טאַטאָרס פון דיעזען סאָרט דאַרפּען אייגענטליך
נור זיין פערמיטלער צווישען דעם ארבייטער וואָס
ברענגט דיא תבואה אַרויס פון דער ערד, אָדער
וואָס מאַכט אַ ניצליכע זאַך און דעם וואָס בע-
דאַרף דיא תבואה אָדער דיא געמאַכטע זאַך,
בשעת ער, פון זיין זייט, מאַכט עפעס אַנאַנדער
זאַך פאַר דעם דאזיגען פויער און דעם בעל-
מלאכה. אָבער אונזערע פערמיטלער, וואָס זייער
עסן איז צוצושטעלען דעם שוסטער געבען פון'ס
בעקער און דעם בעקער אַ פאַר שיד פונ'ס שום-
טער, דאָס הייסט, זיי וואָס זיי קומט ניט מעהר
וויא אַ בעליונג פאַר'ן ברענגען און פיהרען אַ
זאַך פון איין אָרט אויף דעם צווייטען און פון
איין מענשען צום אַנדערען, — זיי, זאָג איך,
וועלען אַרונטערנעמען אַ חלק פון דעם ארביי-
טערס פערדיענסט און וועלען חוץ דעם העכערען
דעם פרייז פאַר דעם קויפער און אָנשטאַט צו
נעמען בלוז שליחות-נעלד, וועלען זיי צונעה-
מען דיא פלייש מיט דיא שמאַלץ, צואוואַרפענ-
דיג דעם ארבייטער-פאַלק דיא הויט מיט דיא
ביינער און דיא בטלנים וועלען אויף דעם אופן
ווערען דיא רייכע לייט.

„זיי, הייסט עס, וועלען דורך זייער כּיט-
ראָסט בערויבען דעם ארבייטערקלאָס און צו
דיר, דיקרנסא, וועט מען קיין טענות ניט קענען
האַבען. דערביי וועל איך אויך האָבען מיין נויז,
מחמת דורך דעם וועלען זיך מעהר און גיכער
פלאָדענען זינדיגע מענשענאָהן אַ ברעג. פער-
שטעהסטו מיין פלאַן? האָט סמאָל געענדיגט, דו
וועסט, וויא גאָט האָט בעפּוילען, טאקע נור גע-
בען פרנסה דעם טוער; איי מען נעהמט פון זיי
אָוועק מיט רויב? האָבען מענשען דאָך אַ פרייען
ווילען און קענען אויסקלייבען גוטס אָדער
שלעכטס.

— סמאָל'ס פלאַן, האָט דיקרנסא צו מיר
געזאָגט, איז מיר זעהר געפּלען געוואָרען. איך
בין גענאָגען אין דעם וועג אַ לאַנגע, לאַנגע
ציט און בין געווען צופריעדען. היינטיגע
ציטען אָבער געפינען זיך אַלץ מעהר און
מעהר מענשען, וועלכע דער שוואַרץ-יאָהר רייסט
צו וועלען פערניכטען סמאָל'ס פלאַן. אָט דאָס
'ברענט מיך צו דיר און דערפאַר שיק איך דייך
צו דייןע ברידער — פאַר דיא אַנדערע פעלקער

שטאַרבן פון אויסצעהרונג, — געשטאַרבן יונג.

אזוי, א זויבערע, עהרליכע, עדעלע נאטור איז געשטאַרבן, וויא איך האב ערפאָהרען פון זיין שוועסטער, וועלכע לעבט דא אין אמעריקא, ערסט מיט עטליכע יאָהר צוריק. פיעל האָט זיין יוגענד פערשפּראַכט. וויאפיעל דערפון זיין רייד פערער עלטער האָט ערפילט ווייט איך ניט. צום לעצטען מאָל האָב איך איהם געזעהן אין דעם יאָהר, וועלכע איך בעשרייב, אין 1878 און טאקע אין קעניגסבערג.

דאָס איז איינס, איצט לאָזט מיר מאַכען נאָך א בעמערקונג און איהר ווערט פון מיר פטור אויף א גאנצען חדש. דער איינדרוק, וועלכען דיקרנסא האָט געמאַכט אויף געוויסע קרייזען אין רוסלאַנד, האָט זיך בעמערקט אין דעם צענזאָר'ס קאנצע-לאַריע אויך. דער ראַדקינזאָהן האָט געקראָגען אַ פאַנאַק פון ווילנאָ און ער האָט זיך אַזוי איבערגעשראָקען אַז דער פינפטער העפט האָט זיך אָנגעהויבען מיט דא פאָלגענדע קאָמישע אָנצייגע:

„הודעת המ' ול'.

פון דעם נומער אָן נעהמען מיר אַראָב אונזערע הענד פון דא רעדאַקציע פון דא אַר-טיקלען, וועלכע וועלען אַריינקומען אין דיעזען זשורנאַל.

דער פראָגראַם ווערט ניט געענדערט און נאָך דעם פראָגראַם נאָך וועט הער ב'נ'ז רע-דיזשירען דא אַרטיקלען, פאַר וועלכע מיר זיינען ביז איצט אויך ניט פעראַנטוואָרט-ליך געווען אין דא פריהערדיגע נומערן. זאָלען דאָס וויסען אונזערע ברידער אומע-דום און צו וועלכע פאַרטיי זיי געהערען, אַז וועגען דעם אינהאַלט פון דא אַרטיקלען זאָל מען זיך צו אונז ניט צעפענען. מיר וועלען זיי לייענען פונקט וויא יעדער אַנדער לעזער, אַלץ וואָס אונז וועט געפֿעלען נאָכדעם וויא זיי ווע-לען זיין געדרוקט. נור דא פעראַנטוואָרטליכ-קייט פאַר דא געלד פון אַבאָנענטען ליגעט אויף אונז און אונזערע אָגענטען און קיין פערעמער האָט דאָרין קיין חלק ניט.“

דאָס הייסט:

פאַר די אַרטיקלען, וועלכע קענען ברענ-ען, וויא א אידישער בעל-מליצה וואָלט געזאָגט, געפאַהר אין זייערע פליגלען, איז פעראַנטוואָרט-ליך ב'נ'ז.

לעגט אויפ'ן שכל. שרייבענדיג אידעש (דערצו נאָך אויף לשון-קודש) און וועלענדיג ווירקען הויפטזעכליך אויף דא יונגע לייט, דא משכילים, האָט מען דערפאַר געהאַט פאַר דא אויגען אַלס עקספּלואַטאַטאָר ניט דעם פאַכרי-קאנט, זאָגנדרען דעם קויפּמאַן, דעם הענדלער, דעם באַנקיר.

אויפ'ן ערסטען בליק קומט אייך פאַר אַז דאָ האָט געמוזט פאַסירען דאָס זעלבע, וואָס מיר נעם אַ בעקאַנטען פלעגט זיך טרעפּען יעדעס מאָל ווען ער פלעגט שרייבען אַ געשעפטס-בריעף. נאָך פיער זייטען פון אַ בויגען פאַפיער געדיכט געשריעבען און נאָך אַללערליי „ראַנד-בעמערקונגען“ אויף דא ברעגעס, מיט אַ שטיק-לעך צוואַנציג שורות ערגעץ וואו איבערגעשרי-בען פון אויבען ביז אונטען, געבענדיג דעם בלאַט אַ פנים פון אַ געפלאַכטענעם געזעס פון אַ שוואַרצען וויענער שטול, עטוואָס צופאַטש-קעט, — נאָך דיעזען גאנצען ניין-מאָס-ריידיגען בריעף פלעגט ער געווענהליך ענדיגען אויף דעם דוקען פון'ם קאָנווערט מיט אַ „והעיקר שכחתי“: „דא הויפטזאך האָב איך פערגעסען.

אַבער דאָ איז דאָס ווירקליך ניט געווען דער פאַלל. דער עיקר איז פערגעסען, אָדער כמעט פערגעסען געוואָרען, ווייל עס איז צו יע-נער צייט און אין מיין פאַלל ניט געווען קיין ע י ק ר.

און איצט אַזוי וויא עס איז אין דעם קא-פיטעל שוין ווייניג וואָס פלאַץ געבליבען וועל איך מוזען אַבלאָזען אויף דעם נעקסטען אייניגע אינטערעסאַנטע קלייניגקייטען וועלכע זיינען פערבונדען מיט דיזע צייט און וועל זיך בענוגע-נען מיט צוויי בעמערקונגען.

* * *

פון דא פיער יונגע לייט וועלכע זיינען פערבונדען מיט דא א. ד. ר. ר. (אָבשטעסמוואָ דליא ראספראַסטראַנעניא רעמאָסעל) זיינען היינט דריי שוין טויט. דאָס זיינען: אָגוז, מאַר-קוסאָהן און דער יונגער פאַרט, סענדער'ס זוהן. דער בוך אין מינע הענד איז נאטירליך דער פנקס אונזערער.

דער יונגער מאַרקוסאָהן איז „שפעטער געקומען צו מיר קיין לאַנדאָן, וואו ער איז גע-

אין דעם זעלבען נומער — צום סוף — איז אויך דא אן אנצייגע פאר מיר, אבער וועגען דעם אין מיין נעקסטען קאפיטעל.

פאר דיא געלד אבער... נו, דאס איז „אונזער“ זאך, און קיין פרעמדער האט דארין קיין חלק ניט.

* * *

דיא פאמיליע גערער

(ערצעהלונג)

פון ל. שאפירא.

זאם; ער האט אונרוהיג געדערהט מיט'ן קאפ אין אלע זייטען. אים ענדע האט ער נישט אויסגעהאלטען:

— הער, העסקע — איך וויל רויכערען, אז דער רוח נעהמט מיך אַוועק! קום צו...
— ש—שא! — האט העסקע איבערגערייטען. — דער טאטע געהט...

חיים האט זיך געווארפען אָן אַ זייט און האט געכאַפט עפעס אַ ספר, וועלכער איז געלעגען אָפּען אויפ'ן טיש.

— אמרו רז"ל אלמלא שמרו ישראל שבת ראשונה לא היו שולט בארצם אומה ולשון!... — האט ער אויסגעדערהט מיט אַ נגון.

אין טהיר האט זיך בעווייזען ר' אברהם אין אונטערשטע וועש, אין אַ שלאָפֿראָק און מיט אַ יארמולקע אויפ'ן קאָפּ. ער האט געווארפען אויף די יונגע מענשען אַ פערדעכטיגען בליק...

— שבת בעדארה מען אויך לייענען די גוטע ביכלעך דייענע? אַ גאנצע וואָך איז דיר וועניג?... לעג אַוועק דאָס ביכעל!... העסקע האט אַראָנגעלאָזען דעם קאָפּ. — איז וואָס, אז איך לייען?...

— אַוועקוואַרד דאָס ביכעל, זאָג איך דיר, הולטיקע, ווארים דו וועסט ביי מיר באלד אָבֿי לעזען! איך וויל ניט זעהן ביי מיר אין שטוב שבת קיין ביכלעך!...

העסקע האט מיט פערשטיקטען כעס צו געמאַכט דאָס בוך און איז אַוועקגעגאנגען צו זיך אין צימער. ר' אברהם האט איהר נאָכגעשיקט אַ בייזען בליק.

(פאַרטעצונג.)

6

אָבֿי עסען זיינען ר' אברהם און גאָלדע געגאנגען שלאָפֿען. פרומע האט פערנומען איהרע קינדער צו העסקען אין צימער. לייזער האט זיך אַוועקגעזעצט אין זאָל ביי אַ גמרא, און לייבעל איז ערגעץ פערשוואונדען געוואָרען. אין עס־צימער זיינען פערבליעבען גאָר חיים מיט העסקען. — אָך, חיים! — האט זיך העסקע געווענדעט צו איהר שוועסטער־קינד. — לייען איך איצט אַ גוטע זאך! — שמעה, כ'וועל דיר עפעס ווייזען...

זי איז אַוועק צו זיך אין צימער און האט באלד צוריקגעקעהרט מיט אַ בוך אין האַנד. — זעה! — זי האט געעפֿענט דאָס בוך. חיים האט זיך אויך אָנגעבויגען איבער'ן בוך. — מַמֿמֿ... „זי האט געהאט בלויע אויגען“... ניין, נישט דאָס... „אויף איהרע ראָזע ליבען האט זיך בעווייזען אַ שמייכלע“... וואָרט אַ ביסעל... מַמֿמֿ... „הימלישע“... אָט, אָט אָט איז עס: „הימלישע ערשיינונג! — האט ער אויסגערופֿען, פאַלענדיג פאַר איהר אויף די קניעס— זאָג: יא! — וועל איך דיר נעהמען אויף די פליעגעל פון ווינד און וועל אַוועקפליהען מיט דיר ווייט, ווייט פון דאָנען!...“ און אָט די ווערטער: „זי האט זיך צוגעבויגען צו איהם, און זייערע ליבען האָבען זיך צוזאַמענגעגאַסען אין אַ לאַנגען, געטליכען קוש...“ חיים האט געהערט נישט זעהר אויפֿמערק־

— ווער האָט ביי זיך נישט גע'פועל'ט?
— כ'פערשטעה נישט, — דו זעהסט טאקי
נישט, אז די כלה איז איהם נישט געפעלען, צי
דו מאכסט זיך נישט זעהענדיג?

ר' אברהם האָט געקוקט אויפ'ן ווייב צו-
מישט, און זיין שטערען האָט אָנגעהויבען צו
שוויצען...

— וואָס הייסט—זי איז נישט געפעלען?...
פאר וואָס איז זי איהם נישט געפעלען? עפעס
א סך זיינען פאראן אזעלכע אידען, ווי ר' שואל
מאראוואנער?...

— איך רעד צו דיר וועגען דער כלה, מישט
דו מיר אריין דעם מחותן...

— די כלה האָט רויטע אויגען... — האָט
העסקע געזאָגט.

— וואָס-זשע האָט ער זיך אזוי שפעט דער-
מאָנט? — האָט פרומע זיך אריינגעמישט. —
וואָס איז, ער האָט קיין אויגען נישט געהאט,
ער האָט נישט געזעהן פריהער?

— ווער פרעגט איהם גאָר, צי ס'איז איהם
געפעלען? ! — איז ר' אברהם אין כעס גע-
וואָרען. — מיך האָט מען געפרעגט, צי ס'איז
מיר געפעלען? !... נא-נא-נא! א וועלט גע-
וואָרען! אזא גארנישט, זאָל ער גאָר זאָגען א
דעה!...

— וואָס האָסטו זיך צו גלייכען צו זיי, —
האָט גאָלדע ווייך געזאָגט, — היינט אן אנדער
וועלט: קינדער ווילען, מ'זאָל זיי אויך פרעגען...
— איז וואָס מיינסטו, איך וועל צוליעב
איהם אָבלאָזען אזא שדוך? א ניט דערלעבען
וועט ער דאָס!

— ווער רעדט פון אָבלאָזען דעם שדוך...
כ'מיין גלאט, וואָס האָט מען זיך צו איילען, דער
דניעפער ברענט? זאָלען זיי א ביסעל געוואוינט
ווערען.

— זאָל זיך לייזער דורכפאָהרען צום מחותן
אויף שבת, וועט ער זעהן... — האָט חיים אריי-
געשטעלט א וואָרט.

— אָט האָסטו דיר, א בעל-עצה האָט זיך
געפונען! ווער פרעגט דיר עצות, ווער?...
גאָלדע האָט זיך אָנגענומען פאר חיים'ן.

— וואָס מיינסטו? ס'איז ניט קיין קרומע
זאך. ער האָט דאָך מיט איהר, דוכט זיך, קיין
צוויי ווערטער נישט גערעדט; עס קען זיין, זי
וועט איהם נאך געפעלען.

— און דו האָסט טאקי קיין אנדער אָרט
נישט געפונען צו זיצען?... — האָט ער א ברומ
געטאָן אין חיים'ס זייט, געהענדיג איבער'ן
צימער צו דער קיטבהיר. — ווילסט אריינקוקען
אין א ספר — געהט מען אריין אין זאָל...

חיים האָט עפעס א מורמעל געטאָן א-
שטאט אן ענטפער. ווי נאָר ר' אברהם איז
ארויסגעגאנגען אין הויף, האָט העסקע וויעדער
זיך בעווייזען. אין עס-צימער.

— קום צו באָרוכאוויטשען, — האָט חיים
געשווינד געזאָגט, — דער אלטער לאָזט נישט
איינזיצען אין שטוב...

ווען ר' אברהם איז צוריק אריין אין שטוב,
האָט ער זיי שוין נישט גערטאָפּען. ער האָט
מיט כעס-אויסגעשפּיגען און איז אוועק צו זיך
אין שלאָפּצימער.

אין אַווענד, ביי דער טהיי, איז געוואָרען א
רעדע וועגען לייזער'ס חתונה.

— דער מחותן שרייבט, — האָט ר' אברהם
געזאָגט צו גאָלדע'ן, — אז ער וואָלט וועלען אָב-
שטעלען די חתונה אויף נאָך סכות, חנוכה-צייט.
גאָלדע האָט געטרונקען איהר טהיי און
געשוויגען.

— זיי זיינען שוין באַלד א יאהר חתן-כלה,
שרייבט ער, — האָט ר' אברהם א ביסעל אונ-
רוהיג פאָרטגעזעצט, — וויל ער, הייסט עס.
מ'זאָל מאַכען א'ן עק...

ניט בעקומענדיג דערויף אויך קיין ענט-
פער, האָט ער זיך צובייזערט:

— וואָס שווייגסטו?... איך רעד דאָך מיט
דיר, דוכט זיך, פון אן אינטערעס! צי מיט דיר
געהערט זיך עס גאָר נישט אָן?...

גאָלדע האָט אויפגעהויבען די אויגען:
— וואָס האָסטו קיין צייט נישט? ס'וועט
נישט אנטלויפען...

— אָבער נאָך וואָס זאָל מען עס גלאט אָב-
לייגען, אדרבא, זאָג דו, מאי טעמא?...
לייזער איז אויפגעשטאנען פון טיש און איז

אוועקגעגאנגען צו זיך אין צימער. די מוטער
האָט איהם נאָכגעקוקט, ביז די טהיר הינטער
איהם האָט זיך צוגעמאַכט, און האָט געזאָגט:

— מ'דאַרף צו-וואַרטען... דו זעהסט דען
נישט, אז ער האָט נאָך ביי זיך נישט גע-
פועל'ט?

ר' אברהם האָט אויסגעלאָזט א פאָר
אויגען

פלוצים, ביים טיש צואוויינט און איז אנטלאָפֿען
אין איהר צימער; דעם זעלבען טאָג איז זי, נישט
קוקענדיג אויף קיין געבעט פון ר' אברהם'ס זיט,
אוועקגעפֿאָהרען אהיים. באלד נאָך איהר אוועק-
פֿאָהר האָט ר' אברהם אזוי זיך צוארבייט, אז די
גאנצע שטוב האָט געציטערט.

— גלן, וואָס האָסטו צו מיר! ... — האָט
ער געקלאָפט אין טיש און געשריען אויף לוי-
זערן. — ווילסטו פון מיר מאַכען לייטיש געלעב-
טער? ... וואָס איז עפעס מיין וואָרט — א הונד,
וואָס? ... איך וועל די תנאים נישט אָבשיקען,
זאָלסט אפילו צושפּרונגען ווערען, דו הערסט,
וואָס איך זאָג דיר? ...! א געבונדענער וועסטו
ביי מיר צו דער חופּה געהן! ...

פרומע האָט אונטערגעהיצט:

— וואָס וויל ער — מ'זאָל איהם דערלאָזן
גען דאָס טעלערעל פון הימלעל, צי די בת-מלכה
איהם נעבען? ...! מ'וויל איהם אריינגעהמען אין
אזא שטוב, ווי ר' שמואל מאַדראַוואַנער, מ'גיס
איהם אזוי פיעל נדן, צוויי יאָהר קעסט און א
לייטיש ווייבעל, וויל ער נאָך נישט! ...! אזא
סמארקאטש, אזא גאָרנישט, זאָל ער נאָך פערע-
בענדיווען! וואָס האָט מען אין איהם דאָ אזוינס
דערוועהן? ווער וועט איהם אויסכאַפֿען? ...

און ווען לייזער האָט געפרובט עפעס ענט-
פערען, איז ר' אברהם אין גאנצען ארויס פון די
כלים און האָט איהם אָנגעשטעקט אַ פאַטש.

— איך וועל צולעב דיר מיין וואָרט נישט
ברעכען! — האָט ער נאָכגעשריען דעם זעהן,
וועלכער איז ארויסגעלאָפֿען פון שטוב. — לויף,
לויף, אין דער ערד מיט'ן קאַפּ! איך שטעל-אָב
די חתונה אויף חנוכה, און דו וועסט ביי מיר
חתונה האָבען, אויב נישט וועל איך דיר ארויס-
יאָגען פון מיין שטוב, ווי א הונד! ...

אין א וואָך ארום איז אָנגעקומען פון
מחותן א בריעה. ער האָט געגעבען צו פער-
שטעהן, אז ער ווייסט פון שלעכטען אויפנאָהם,
וואָס זיין טאָכטער האָט געהאט, האָט גערעדט
וועגען דעם, אז זי איז, חלילה, ביי איהם, „נישט
קיין אָנגעוואָרפענע“, אז ער, אַ דאָנק להשם
יתברך, איז נישט אַבי-ווער און וועט מיט זיינע
קינדער קאָנען טהאָן די שעהנסטע שדוכים; גע-
ענדיגט האָט ער דערמיט, אז די חתונה זאָל זיין
נישט שפעטער פון חנוכה, אויב נישט, וועט ער
וויסען, וואָס ער האָט צו טהון..

— געפעלען און געפעלען, און אן עק! ווי
מ'האָט דאָס אן עסק מיט'ן „געשוועלען!“ —
און וואָס וועט ער פֿאָהרען, אז דער מחותן בעט
איהם גאָר נישט צו זיך? ...

— טאָ פערבעט די כלה אהער צוגאָסט,
— האָט פרומע געפונען א מיטעל. — נישקשה,
ס'וועט זיך נאָך איבערקאָכען! ...

— פערבעטען די כלה אהער? ... — האָט
ר' אברהם פערטראַכט אַיגלעט געטחון די באָרד.
— איך ווייס? ... וואָס וועט ער מיט איהר רע-
דען, וואָס האָט ער מיט איהר וואָס צו רעדען? ...
פון דעסטוועגען האָט ער זונטאָג אָנגעשרי-
בען צום מחותן, אז מיט'ן אָבשטעלען די חתונה
האָט ער נאָך צייט, די קינדער זענען נאָך יונג,
א. ז. ו. צום סוף האָט ער די כלה פערבעטען
צו זיך אויף עמליכע טעג.

6.

די כלה איז געקומען ערשט אויף סכות.
רייזעל איז געווען עלטער פון לייזער'ן מיט א
יאָהר דריי, נישט קיין שעהנע און מיט רויטע,
ווי העסקע האָט געזאָגט, נישט קיין געזונדע אוי-
גען. אַלע האָבען זיך געפלייסט עפטער צו לאָ-
זען חתן-כלה אַליין; ביי ר' אברהם'ן האָט עס
ארויסגערופען פערדרום און אונצופריעדענהייט,
ער האָט אָבער בלוז געקוועטשט מיט די אַקסלען
און געשוויגען.

די יונגע לייט האָבען לחלוטין נישט געהאַט
וואָס צו רעדען און האָבען זיך זעהר נישט גוט
געפיהלט. לייזער'ס געגענוואָרט פלעגט רייז-
לען ברענגען אין גרויסע פערלעגענהייט, דאָך
פלעגט זי אָפּטמאָל וואַרפען אויף איהם א זימיר-
גען בליק, פול מיט לייעבע און אכטונג. לייזער'ן
אָבער איז זי געווען נישט צום האַרצען. ער האָט
זעלבסט נישט געוואוסט, פאר וואָס, נאָך וואָס
מעהר לייעבע זי האָט צו איהם ארויסגעוויזען,
אַלץ מעהר פיינד האָט ער זי בעקומען, און עס איז
געקומען דערצו, אז ער האָט אויף איהר אָהן
עקעל נישט געקאָנט קוקען. זי האָט עס דער-
שפיערט, און צו דער לייעבע אין איהר בליק האָט
זיך צוגעמישט אָנסט... דער חתן האָט זי גע-
ווייכט און האָט זיך געפלייסט אויף קיינער אַרט
נישט צו בלייבען מיט איהר אַליין אין שטוב.
אויסער ר' אברהם'ן, האָבען עס אַלע בעמערקט
און זיינען ארומגעגאַנגען שטאַרק פערצאָרנט.
דעם צווייטען טאָג פון חול-המועד האָט רייזעל
שוין נישט געקאָנט אויסהאַלמען: זי האָט זיך

יאָהר אָהן אַ געשעפט... כ'האָב איהם געזאָגט: שלום! היט די עטליכע גראַשען, גיב זיי אוועק אויף פראַצענט און וואַרט, ביז נאָט וועט דיר עפעס צושיקען. — ניין, האָט ער מיך אָבער נישט געוואָלט פאַלגען און האָט זיך געלאָזט גליטשען באַרג-אַראָב — איצט איז ער געבליבען מיט'ן הוילען דאָס אויפ'ן איין...

פרומע האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאַפּ.

— ווען מ'שטעלט נישט איין, נעהמט מען נישט אויס, — האָט זי געזאָגט נאָך אַ קורצען שווינגען, — כ'ווייס? ער האָט זיך געפרובט, איי וואָס — גאָט האָט נישט דערלאָזט? ... וואָס זשע קאָן מען טהון. אפשר וועט גאָט העלפען, ער וועט פאַרט קריגען עפעס אַ שטעלע...

— נרנן, מיר'ן שוין זעהן די גליקען, וואָס ער וועט מאַכען, — האָט ר' אברהם געברומט, אריינקוקענדיג דורך די ברילען אין בריעף.

ווייטער האָט שלום געגעבען צו פערשטעהן, אז איהם איז געקומען צו דער האַנד זעהר אַ וויכטיגער „ענין“, און ווען ער וועט קומען אויף די חתונה, וועט ער מיט'ן שוועהר, „רעדען דער פון באַריכות“. ר' אברהם האָט געקוועטשט מיט די אַקסעלען און זיך געבייזערט, וואָס שלום שרייבט איהם נישט דייטליך, כאָטש לויט דעם טאָן האָט ער אַ ביסעל פערשטאנען, וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך. ווען ער האָט פאַר'ן שלאָף געפרובט צו מאַכען אַ רעדע וועגען דעם מיט גאָלדען, האָט זי געענטפערט, אז שלום ווייסט שוין גאָר נישט, וואָס אויסצוקלערען, אז איצט איז פון אזא זאך גאָר נישטאָ וואָס צו רע-דען, און אז עס וואונדערט זי גאָר, וואָס דער מאַן רעדט דערפון. ר' אברהם איז געווען נישט צופריעדען, נאָר ער האָט דערווילע צוגע-שוויגען.

דריי טאָג פאר חנוכה האָט זיך אָנגעהויבען צונויפפאָהרען חתנ'ס צד. עס זענען געקומען ר' אברהם'ס יונגערער ברודער, שלמה גערער, מיט'ן ווייב און מיט'ן עלטערן זוהן; פרומע'ס אַ שוועגערין, גיטעלע, אַ מידעל פון אַ יאָהר אַכט צעהן, און ר' ברוך באָנטשאַרער, ר' אברהם'ס אַן אַלטער גוטער פריינד. אויסער די האָבען בעי-דארפט קומען נאָך געסט גלייך קיין מאַראַוואַ, צו דער חופה. דער לעצטער איז געקומען שלום. פרומעס מאַן איז געוואָרען אַ ביסעל דערשלאָגען, אָבערלאָזט, און האָטש ער איז געווען אזוי ריח-דעוודיג, ווי פריהער, האָט דאָך זיין בלייב אָנגע-

ר' אברהם האָט כאַלד געענטפערט, אז ער שטימט איין, אז די חתונה זאָל זיין שבת-חנכה, — און גאָלדע האָט גענומען זיך גרייטען. גאָלדע'ס האַרץ איז געווען אויף איהר זוהן'ס זייט, זי האָט אָבער נישט געקאָנט געהן ענטגעגען דעם מאַן; אויסערדעם, האָט זי גערעכענט, אז ער ווינשט לייזער'ן גוטס און ווייסט בעסער, וואָס פאר די קינדער איז גוט. אין שטוב האָט זיך אָנגעהויבען אַ קאָכעניש: מ'האָט גענעהט לייזער'ן חתונה-קליידער, ר' אברהם'ן אַ זיידענע קאפּאַטע, גאָלדען — אַן „אויבערשט“ מיט „שליאמעס“, פרומען מיט העסקען — ווייסע קליידער, א. ז. וו. אין קיך האָבען זיך בעוויזען אַ צוויי-דריי סאָרווערינס אונטער דער מוהמע היה'לאה'ס אנפיהרונג און האָבען בעשאַפען גאנצע בערג פון האַנגיגאָן צוקער-לעקעך, פאַר-קוכען, שטרודעל, קישמיש-ברויט, א. ד. ג.

אין מיטען די דאָזיגע חכנות איז אָנגעקור-מען אַ בריעף פון שלום'ן פון וו. ער האָט גע-שריבען, אז איינער א „נדיב“ האָט איהם צוגע-זאָגט אַ שטעלע עפעס אין אַ וואַלד. נישט קור קענדיג דערויף, וואָס שלום האָט נישט איין פאַר שיך צוריסען, נאָכלויפּענדיג נאָך אַ זיכערען ענטי-פער אויף אזעלכע פערשפרעכען, האָט ער יעדעס מאָל געגלייבט מיט'ן גאנצען האַרצען, אז דאָס מאָל וועט ער שוין געהאָלפּען ווערען, און האָט גשריעבען וועגען דעם צום ווייב מיט גרויס התפעלות. דעריבער האָט שוין ר' אברהם גע-האָט ווייניג צוטרויען צו דער נייער מיטטיילונג.

— דער חכם דיינער האָט שוין אַ נייעם חלום דערוזעהען — האָט ער געזאָגט צו פרומען אין מיטען לעזען דעם בריעף. — אלע מאָל ווייזט זיך איהם אויס אַ קוצע קוה פאר אַ באַרנכוים... יענער זאָגט צו, — וואָס אַרט עס איהם? ... — און ער מיינט, אז אַט דאָס איז עס שוין. עט, ס'וועט פון איהם קיין לייט נישט זיין! ... — האָט ער פערעכטליך אַ מאַך געטהון מיט דער האַנד.

— וואָס איז ער שולדיג? ... — האָט פרומע געפרובט פערענטפערען איהר מאַן. — אז ס'איז נישטאָ קיין מזל, העלפען קיין חכמות נישט.

— מזל איז מזל, נאָר אַ מענש דארף מען זיין. אַ גאנצער פּאָקענשיעסער! פליהט, טראָס-קעט, ברענט אַ וועלט, הריחא — וואָס? ווען? וועמען? — אַט האָט ער גע'פטר'ט די עטליכע קערבלעך און דרעהט זיך אַרום שוין אַ האַלב

ער איז א שייגעץ א גרויסער!...

— ער וועט עלטער ווערען, ווען ער קליי-

גער ווערען, — האָט זיך אָנגערופען: ר' שלמה.

— וואָס הייסט — ער וועט יענער ווערען?

וואָס מיינסטו, ער איז אלט צוויי יאָהר? איהם ווערט נאָך פסח שוין, דאנקען גאָט, צעהן יאָהר: שוין צייט צו ווערען א מענטש...

שבת-צונאכטס האָט העסקע, דורכגעהערדיג:

די זאָל, געכאַפט א פאַר ווערטער פון'ס גע- שפרעך, וואָס ר' אברהם מיט שלום'ן האָבען דאָרט אין א ווינקעל געפיהרט, — און איז אוועק צו דער מוטער מיט א געוויין. גאָלדע איז ארויסגעגאנגען אין זאָל.

— שלום, דו ביזט משוגע געוואָרען?...

וואָס פאר א רעדע האָסטו עס איצטער פער- פיהרט אין מיטען דערינען? אָט זיצט זי דאָרט און וויינט איבער דיר...

דער איידעם האָט אָנגעהויבען אונרוהיג צו

מאַכען מיט די הענט און צו פינטלען מיט די אויגען.

— אדרבה, זאָגט איהר, שוועגער, פאר

וואָס איז דאָס א קרומע זאָך, פאר וואָס?... דער מחותן איז זעהר א פייער יוד און האָט א שעהנעם נאָמען. ער האַנדעלט מיט וואַלד און

פערדיענט שטיקער גאָלד... דורך איהם טאָקי, קאָן זיין, וועל איך בעקומען די שטעלע ביי יע- נעם דייטש... דער בחור איז א בן-יחיד, ער האָט נאָך צוויי שוועסטער, און פיהרט דעם פאָטער'ס אלע געשעפטען. ס'איז נאָר א שמאַלצגרוב זאָג איך אייך!...

— וואָס האָבען מיר גאָט צו רעדען ווע-

גען א זאָך, וואָס וועט זיין כ'ווייס ווען? זי איז נאָך אזוי יונג, אז ס'איז וועגען דעם נישטאָ אפילו וואָס צו רעדען.

— ביי דיר איז גאָר קיין צו אלט נישטאָ,

— איז ר' אברהם אריינגעשפרונגען. — דו וואָלט געוואָלט האַלטען די קינדער ביי'ן גרויען צאָפ!...

— אָך, שוועגער, איהר רעדט, זייט מיר

מוחל, ווי א קינד!... — האָט שלום אָנגעהויבען ארומטאנצען ארום גאָלדען. — אויב נישט, שמועסט מען דאָ דען פון חתונה שפיעלען? גלאַט, לאָז מען זעהן, זיך דערפערענען און... און...

זי מעג טאָקי א כלה ווערען אויך, און די חתונה קאָן מען אָבשטעלען, למשכָּל, אויף צוויי יאָהר...

וואָרען די זיכערהייט און אונבעזאָרגטהייט און האָט זיך אונרוהיג געוואָרפען אין, אלע זייטען. פאר'ן שוועהר פלעגט ער פריהער אויך אראָב פאלען ביי זיך, יעצט אָבער האָט ער זיך גע- פיהלט גאָץ ערנידערט; ר' אברהם, פון זיין זייט, האָט אויף איהם געקוקט קאלט און מיט פעראכטונג, ווי איהר א שליכמוזל און נישט קיין געזעצטען מענטשען.

אויף שבת, צו דער אויפropעניש, איז שוין אלעס געווען גרייט צו דער חתונה, און זינטאג האָט מען געדארפט פאָהרען קיין מאַראַוואָן. אין אלע ווינקעלעך פון הויז איז געווען יו"ט'דיג און פרעהליך. מען האָט פערגעסען אָן חתן אין אָן זיין אונצופריעדענהייט און מען האָט אין זינען געהאט בלוז די חתונה.

גלייכבער פון אלעמען האָט זיך געפיהלט לויבעל. ער איז געווען אויפסיני בעקליידעט פון קאָפּ ביז די פיס, און איהם איז פאָרגע- שטאנען א גאנצע יואָך פרייהייט פון חדר. ער איז געווען אזוי גוט אויפגעלעגט, אז ווען ר' ברוך באַגוטשאַרער האָט איהם שבת ביים טיש, נאָך'ן אויפropען, גענומען „פעהרערען“, האָט ער גערן און מייסטערהאפט איבערגעזאָגט אויף אויסווע- ניגע א גאנצע בלאַט גמרא און האָט דערביי ענט- פלעקט א שאַרפען פערשטאנד און א גלענצענדען זכרון. יעטעהענדיג נעבען טיש, ארומגערינד געלט פון אלע געסט, מיט פערפלאַמטע בעקלעך און ברענענדע אויגעלעך, האָט ער געארכייט מיט'ן גראָבען פינגער און האָט הויך און דייט- ליך גערעדט — אין געפיהלט, אז ער הערשט אין שטוב. אלע האָבען ווירקליך אייפערעזאם אין

ענטציקט געקוקט אויף איהם, און דאָס האָט איהם צוגעגעבען נאָך מעהר מיט'ן און האָט איהם ווי צוגעזעצט פליענעל. ר' ברוך האָט זיך געפרובט איהם צו „פעהרערען“, נאָך לוי- בעל האָט זיינע קשיות רוחיג און זיכער אָבעד- ווענדעט. הינטער איהם איז געשטאנען זיין מלמד און האָט צופריערען און מיט גרויסקייט געגלעט די באָרד: מעשׂי ידי, הייסט עס... ווען לויבעל האָט געענדיגט, האָבען איהם אלע אָנגע- הויבען לויבען אין טאָג אריין.

— א וואָויל יונגעל! — האָט ר' ברוך איהם א קנייפ געטאָן אין בעקעל. — א שאַרפע קאָפּ. ס'וועט פון איהם זיין א לייז!...

— וואָס קומט-ארויס — אז ער וויל נישט!

— האָט ר' אברהם באַמירשט ביי געזאָגט. —

די קינדער, ס'הייסט חתן-כלה, מיט'ן תענית, האָבען זיך די מחותנים ווי עס איז אויסגע- גלייבט, און מען איז געגאנגען צו דער הופה.

בעת לייזער האָט אָנגעטראָגן רייזלען דאָס פינגערל, האָט זיין האַנד געציטערט, און די גע- דאַנקען ביי איהם אין קאָפּ האָבען זיך געמישט. שפעטער אַ ביסעל, ווען ער האָט דאָס גלעזעל אויף די ערד געוואָרפֿען, איז ער געווען אזוי שוואַך, אז זיין ערשטער קלאַפּ מיט'ן פּוס האָט עס נישט צובראַכען. דער צווייטער קלאַפּ האָט עס אַ ביסעל אין די ערד אריינגעקוועטשט, דאָך איז עס געבליבען גאָנץ. דער עולם האָט גע- וואַרט... לייזער איז פלוצים אין כּעס געוואָרען: ער האָט אַ זעצן געטהון מיט אַלע קרעפטען — און דאָס גלאָז איז צושפּרונגען געוואָרען אויף קליינע שטיקלעך... דער הילכיגער „מול-טוב“ און די פרעהליכע מוזיק, וואָס האָט באַלד נאָך דעם אָנגעהויבען צו שפּיעלען, האָבען צו איהם דערגרייכט, ווי פון ווייטע. חתן-כלה האָט מען צושיידט. לייזער איז געגאנגען צווישען פאָ- טער און צווישען שוועהר בלאַס, מאַט, און זיין בליק האָט געשוועבט איבער דער גאס, איבער די בליזמר און מחותנים, נישט אָבשטעלענדיג זיך לאַנג אויף קיין איין פונקט. די נאכט האָט זיך נאָר וואָס געזעצט אויפ'ן שטעדטעל. דער פּראָסט האָט זיך פּערשטאַרקט, נאָר אין דער לופט איז קיין בעוועגונג נישט געווען, און די זיילען רויך, וואָס האָבען געשטימען ארויף פון אייניגע קוממענס, זיינען געשטאנען גלייך, ווי זעלנער אויף דער וואכט. אין דער צייט ווען די פּראָצעסיע האָט זיך בעוועגט מיט די בליזמר פאָראַויס, צווישען די צוויי ציילען הייזער, וואָס האָבען זיך געצויגען פון ביידע זייטען גאס, האָ- בען זיך אין אַלע פענסטער פייערליך בעוויזען: פון איינעם האָט געשפּריצט מיט העלען פייער אַ בעל-חביתישע „בלייז לאַמפּ“, פון אַ צווייטען האָבען רוחיג און ערנסט ארויסגעקוקט ווייסע, יום-טוב'דיג-ציכטיגע סטעארין ליכט, אין אַ דריטען האָט פריינדליך צוגעשאַקעלט מיט'ן רויטען קעפּעל אַן אַרעם חלבי-ליכטעל... דאָס האָבען יודען, ווי ווער עס האָט געקאָנט, בע- גריסט חתן-כלה און אָבגעגעבען כבוד די מחותנים. לייזער האָט דערפיהלט, ווי עפעס אַ סטרונע אין זיין האַרצען, וועלכע איז ביז איצט אזוי שטייף געווען אָנגעצויגען, לאָזט-נאָך צו- ביסלעך, קלינגט וואָס אַ מאָל שוואכער און ווערט

גאָלדע איז שוין אין כּעס געוואָרען.

— אָבער אז איך וויל נישט, מ'זאָל נאָר איצט רעדען דערפון! ... טאָמער האָט מען קוים איינגעשטימט לייזער'ן, וויל ער אויפבויען א נייע חתונה... ער וועט דערהערען, וואָס דאָ טהוט זיך, וועט ער זיך וויעדער דערמאָנען אָן זיינעם, — און דאָ איז מען שוין גרייט מיט אַלעס און מאַר- גען דארף מען פאָהרען אויף דער חתונה...

שלום איז רויט געוואָרען.

— אָך, דאָס איז עפעס אנדערש... דאָס זענט אַי ה'ר אפשר גערעכט... מיין כונה איז געווען צום גוטען... איך מיין גלאט...ע-ע-ע...

7.

אין מאַראַוואָן, וואוהין די מחותנים זיינען אָנגעקומען דיענסטאג פריה, איז מען ארויסגע- פאָהרען צו זיי ענטקעגען און מ'האָט זיי פער- פיהרט אויף די קוואַרטירער, וואָס מ'האָט פון זייערטוועגען אָנגעגרייט. באַלד האָט מען זיי געבראַכט פון ר' שאול'ן קאווע מיט פוטערגע- בעקס אויף אָנבייטען, און שפעטער מיט אַ פאָר- שעה זיינען געקומען דער כלה'ס אַ פעטער און דעם מחותנ'ס עלטערער איידעם, אַ לאַנגער, דאָרער יונגערמאן, אַ ריידער, אַ ווערטעלאַנגער, קענטיג — דער חכם אין דער משפּחה. ער האָט באַלד פּעהרערט לייבעלען און בעוויזען אַ בריהשאַפט, אז ער קאָן איהם פּערדרעהען, חיים'ן האָט ער געגעבען צו פּערשטעהן, אז אין די היינ- טיגע ביכלעך איז ער אויך נישט קיין „פרייז“, מיט פרומען, וועלכע האָט בעוויזען איהר שאַרף ציג- געל, האָט ער זיך איבערגעוואָרפֿען מיט עטליכע שטעכעווערטלעך — און האָט הינטערוויילעכס „אויסגעטאַפּט“, אז דעם חתן האָט מען אויפגע- געהט בלויז אַ פיזאמענעם מאַנטעל, נישט קיין טכורדענעם פעלי. ער האָט געפרובט וועגען דעם פּערפיהרען מיט ר' אברהם'ן אַ געשפּרעך און אויך אין דעמעלעכען טאָן, מיט חכמות און גלייכווערטלעך, — נאָר ווען ר' אברהם האָט איהם האַרט אָנגעהאַקט, אז ער איז נאָך אַ יונ- גער „צוציק“, האָט ער פּערלירען דעם גאַנצען מוטא און די זיכערהייט אין זיך, איז רויט גע- וואָרען און האָט זיך אָבגעטראָגען. אָנשטאָט איהם איז געקומען אַן אנדער שליח, נאָכדעם נאָך אַן אנדערער, און אזוי זיינען דעם גאַנצען טאָג ארומגעלאָפֿען שטאַפּעטען פון איין מחותן צום צווייטען. און נאָר ווען די ווייכער האָבען פאר- נאכט אָנגעהויבען צו שרייען, אז מען מאַטערט

— א חסיד, מסתמא, פליאסקעדריגע?...
— האָט העסקע געפרעגט כלומרשט אָהן אינ' טערעם.

— ווער, דער חתן? ...! — האָט שלום זיך געהיצט. — ע, העסקע, דו האָסט אין מיר אַ גרויסען טעות! וואָס בין איך עפעס, אַ חניאָק, וואָס?... דו מיינסט — איך פערשטעה שוין נאָר נישט? ווי זאָגט אַ גוי: „דע ווי בול, יאָק מי הרעמילי“...*) דו ביזט נאָך געווען אַט אַזוי די גרויס, אַז איך האָב שוין געהאַט איבערגע-ליינעט וואו נאָר אַ ביכעל אויף דער וועלט... — דער יונגערמאַן איז העכסט געבילדעט, שפּיעלט זעהר שעהן פיעדעל און קען פֿיין דייטש און פראנצויזיש, — פון קיין רוסיש שמועסט מען שוין נישט! הערסטו, איך זאָל אַזוי דערלעבען וויעדער צו זיין אין איינעם מיט מיין ווייב און קינדער, נאָט זאָל מיך אַזוי אויפריכטען, ווי איך האָב אַליין געזעהען זיינעם אַ כריעה, גע'חתם'עט אויף פיער שפראַך, זאָנסטו דאָס!... און וואָס דו זאָנסט אַ „חסיד“, געהט ער קורץ געקליי-דעט; איך האָב עס דערוויילע דעם שוועהר נישט געזאָגט, נאָר איך וועל נאָך מוזען מיט איהם אַרבייטען וועגען דעם...

אין דער איצטיגער מינוט האָט העסקען איר בערהויפט פּעראינטערעסירט, וואָס דער חתן „שפּיעלט פיעדעל“: ערשטענס, וועט דער טאַטע, ווען ער וועט זיך דערוויסען, שרייען, אַז ער „ווייל קיין כליזמר נישט“, און דאָס אַליין האָט איהר שוין צוגעגעבען חשק; צווייטענס... דאָ האָט זי געוואָרפּען אַ בליק אין די זייט, וואו דער שעהר נער פיעדלעך איז געשטאַנען, און האָט גע-פרעגט:

— וואָס איז ער, אַ בלאָנדין צי אַ ברוי-נעט?...
דער פיעדלעך איז געווען אַ „ברענענדער“ ברונעט.

— ער איז אַ ברונעט, אַ ליכטיגער ברוי-נעט... — האָט שלום אָנגעהויבען צו דרעהען מיט דער צונג, דערמאָנענדיג זיך, אַז דער חתן איז אַ רויטער. — ער איז שעהן, זאָג איך דיר, ווי גאָלד...
העסקע האָט זיך אַ ביסעל פערקנייטשט.

ווייכער. איהם האָט אַרומגענומען אַ געפיהל פון שטילער, פריעדליכער אונטערגעבענהייט... צו דער „גאָלדענער יויף“ האָט מען חתן כלה בעזעצט אין אַ בעזונדער צימער. רייזעל האָט עטוואָס אויפגעהויבען דאָס דעקטוך, און לייזער האָט געפונען, אַז זי איז גאָר נישט אַזוי העסליך. איהר געזיכט איז געווען מאַט-בלאַס, אינטערעסאַנט און ווי ערהאַבען; איהרע אויגען האָבען איצט אויסגעזעהען נישט רויט, נאָר איי-דעל-רויזענפאַרביג.

— פאַר וואָס עסט דו נישט? — האָט ליי-זער ווייך געזאָגט און האָט צוגערוקט צו איהר דעם טעלער.

רייזעל איז רויט און באַלד בלאַס געוואָרען.
— כ'וועל עסען... פאַר וואָס עסט דו נישט?... — האָט זי שטיל געענטפערט.
— נישקשה, עס, מיר'ן ביידע עסען...

רייזעלען האָט פערשטעלט דעם אַטעם. זי האָט זיך וויעדער פּערייטעלט און האָט געוואָר-פען אויפ'ן מאַן אַ דאַנקבאַרען בליק.

אין גיכען איז מען אַוועק מיט די כליזמר צום חתן הוליען. דער קלוגער איידעם האָט זיך איבערגעבעטען און איז אויך געקומען; אין אַנ-הויב האָט ער זיך געפיהלט אַ ביסעל נישט היימ-ליך, נאָכדעם האָט ער וויעדער דערשפּיערט זיין חכמה, האָט זיך „צעשאַקעלט“ און האָט גע-טרונקען און געטאַנצט מעהר פון אלע. חיים האָט די נאַנצע צייט אַרומגעטאַנצט אַרום שלום'ס שוועסטער, גיטעלען, און האָט איהר אונטערגעטראָגען גוטע זאַכען; זי האָט זיך אַ ביסעל געשעמט, האָט פערגעניגט געשמיכעלט און יעדעס מאָל איהם געדאַנקט. שפּעטער האָט אַ יונגער, שעהנער כליזמר געשפּיעלט מיט קונ-צען אַ „סאָלאָוויי“: ער האָט די פיעדעל געהאַל-טען אויפ'ן קאָפּ, אויפ'ן רוקען, צווישען די פיס, און האָט געפינקעלט מיט די אויגען אויף די ווייכער און מיידלעך, וואָס האָבען איהם אַרומגע-שטעלט. און ווען חיים האָט בעמערקט, ווי ענטציקט גיטעלע קוקט אויפ'ן קינסטלער, האָט ער דערפיהלט אַ שטאַך אין האַרצען, און איהם האָט שטאַרק באַנג געטון, וואָס ער איז נישט קיין כליזמר... — אין אַ צווייטען ווינקעל האָט שלום, פערשטעהענדיג די וויכטיגקייט פון דער מינוט, דערמאָנט העסקען; איהם האָט געלונגען זי צווינגען איהם אויסצוהערען, און ער האָט שוין געהאַלטען מיט איהר אויף אַ וועג.

(*) וואו זענט איהר געווען, ווען מיר האָבען גערויטשט, געשפּילט אַ ראָלע.

דינגט אונז א טאנץ, וואָרום מ'דארף באַלד געהן צו דער וועטשערע...

מיט די ווערטער האָט ער שלום'ן אוועקגעשלאָסן צו די כליומר.

דאָנערשטאָג אין אָווענד, בערעקט פון קאָפּ ביז די פיס מיט שניי, האָבען זיך אונזערע מחותנים קוים לעבעדיג דערשלאָפט אַהיים, קיין טאָרטלאָוו.

— וואָס האָב איך נאָך גלאַט קיין צייט נישט? ...

— א, דו נארעלע! — האָט שלום איהר איך בערגעשלאָגען די רעד. — ווער רעדט דען פון חתונה האָבען? קאָנסט דערווילע ווערען אַ כלה, ער וועט פאַהרען צו דיר, דו צו איהם, און... — ע, ר' שלום! — איז אונטערנע שפּרונגען דער קלוגער אידעם. — איהר פער נעהמט זיך גאָר מיט נקבות? ... קומט שוין,

רעדאקציאנעלע נאטיצען

ארבייטער רינג.

אין דיווען לאַנד. דער „ארבייטער רינג“ איז א קראַפט פאר'ן פראָגרעס. זאָ ווייט איז גוט, ווי דער דייטש זאָגט. עס איז אָבער ניט ווייט גענוג. דער „ארבייטער רינג“ מוז יעצט מאַכען דעם נעכסטען שריט. ער אונטערשטיצט זיינע מיטגלידער אין צייט פון קראַנקהייט, אין טויטען-פאַל, און אויך אין ספּעציעלע פעלע, ווען נויטיג. דאָס איז אָבער ניט גענוג. דער ארבייטער ליידעט ניט נור פון צופעליגע קראַנקהייט, ער ליידעט נאָך מעהר פון ארבייטס-לאָזיגקייט, פון אַלטער, ווען ער האָט דאָס אומגליק אַלט צו ווערען; ער ליידעט פון אונפעהיגקייט צו ארבייטען, פון די סוועטינג סיסטעם; ער ליידעט פון שווינדזוכט און נאָך טויזענד און איינס אנדערע ליידען, צופיעל דאָ אויסצורעכענען. פון דיווע אַלע כראַנישע קראַנקהייטען קען דער „ארבייטער רינג“ זיינע מיטגלידער ניט פערזיכערען, און עס וואָלט געווען כדאי און עס וואָלט זיך געלוינט די ארבייטער צו מאַכען א פראָבע אין דיווע ריכטונג. מיט אנדערע ווערטער: די נעכסטע אויפגאבע פון דעם „ארבייטער רינג“ דארף זיין צו ארבייטען פאר ארבייטער פערזיכערונג אין אַלגעמיינעם. אין אַלע ציוויליזירטע לענדער, ד. ה., אין אַלע לענדער, וואו דער קאפיטאַליזמוס הערשט, איז די ארבייטער-פערזיכערונגס-פראגאט א ברענענדע פראגע. אונזער גע-ענשטע מדינה איז די איינציגע, אין וועלכער „עס הערשט רוהע“. אין אַלע לענדער איז דאָ א גאנצע ליטעראטור וועגען דעם ענין. אין אַלע

די ערשטע וואָך אין מאָנאט מאי האָלט דער „ארבייטער רינג“ זיין יעהרליכע קאָנווענץ ציאָן. דעם „ארבייטער רינג“ דארף מען ניט פאַרשטעלען פאר אונזערע לעזער. עס איז אויך איבעריג צו לויבען זיין טהעטיגקייט. אָנשטאָט דיווע אַלע זאכען ווילען מיר מאַכען א פאַרשלאָג צו דער קאָנווענץ.

ביז יעצט האָט דער „ארבייטער רינג“ אויפגעטאָן נור איין זאך. אמת, די איינע זאך איז פון גרויסע בעדייטונג, ס'איז אָבער דאָך ניט מעהר ווי איינס. עס זיינען פאר דעם „ארבייטער רינג“ געווען פערשידענע קאָדזשען, און עס זיינען נאָך יעצט דאָ קאָדזשען און פער-איינען, וואו מען קען זיך איינקויפּען צו קריי-גען קראַנקען אונטערשטיצונג און טויטען בענע-פיט. דער „ארבייטער רינג“ אונטערשיידעט זיך פון די אַלע פּעראיינען מיט זיין פראָגרעסי-ווען כאַראַקטער: אויסער די מאַטעריעלע אונ-טערשטיצונג וואָס ער גיט זיינע מיטגלידער — און דיווע גיט ער מיט א פולער האַנד, און מיט ווייניגער שפיכט דמים, ווי די אנדערע קאָדזשען — זאָרגט ער נאָך פאר די גייסטיגע אונטער-שטיצונג פון זיינע מיטגלידער, אונטערשטיצט ער נאָך די פאַרשטימליכע בעוועגונגען אין דעם אידישען קוואַרטאַל. דער „ארבייטער רינג“ האָט געהאָלפּען דער „צוקונפט“ זיך שטעלען אויף די פיס; דער „ארבייטער רינג“ האָט געשטיצט די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאַנד, ער אונטערשטיצט די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג

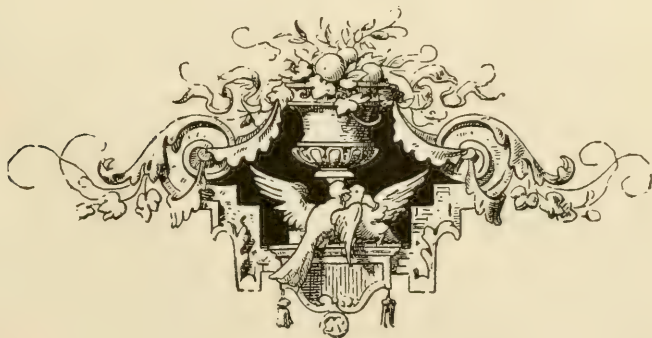
דיג דיזע אלע זאכען צו וויסען, איידער מען קען האָבען עטוואָס צו טהאָן.

מיר מאַכען דאָדורף דעם „אַרבייטער רינג“ דעם צווייטען פּאַרשלאָג: זאָל דער „אַרבייטער רינג“ בעשטימען א געוויסע סומע געלד, לאָמיר זאָגען, הונדערט אָדער צוויי הונדערט דאָל. זאָל ער דאן געפינען א פאכמאַן (נור א פאכמאַן, קיין אַנדערער) א מאן וואָס ווייס זיך ווי אומצוגעהן מיט סטאַטיסטיק, און ווייס ווי צו מאַכען אונז טערזוכונגען און אַזעלכע זאכען, און זאָל בע-שטעלען א בראַשורע, וועלכע זאָל גרינדליך בע-האַנדלען די פראגע. די „צוקונפט“ וואָלט אין דיזען געקענט ביהעלפּען דעם „אַרבייטער רינג“ מיט דעם וואָס זי וואָלט פערעפּענטליכט דיזע אַרטיקלען, און פון איהר זייט בעצאָהלעט דעם שרייבער פון די אַרטיקלען איהר געוועהנליכען פרייז. פאר די געלד וואָס די „צוקונפט“ קען בעצאָהלען, קען זי ניט קריגען קיין מאן, וואָס זאָל מאַכען א ספּעציעלע אונטערזוכונג, (עס דאַרף נעהמען פיעל צייט). פאר די געלד פון „אַרבייטער רינג“ אליין וואָלט מען אויך ניט געקענט געפינען דעם מאן. מיט די געלד פון ביידע וואָלט מען אָבער יא געקענט געפינען דעם ריכטיגען מאן. און דער מאן מוז ניט דוקא זיין א אידישער שרייבער, די בראַשורע קען ווערען געשריעבען אויף אַן אַנדער שפראך. מיר האָפּען, די קאָנווענציאָן פון „אַרביי-טער רינג“ וועט זיך געהמען ערנסט צו דיזער אַרבייט. מיר ווינשען איהר ערפאָלג.

פאַרלאַמענטען ווערט די פראגע פעהאַנדעלט, אפילו נאָך אין דעם דערווייל פערפּינסטערטען רוסלאַנד רעדט מען וועגען דעם. אמעריקא איז אַן אויסנאָם; איהר קענט קוים געפינען אין אמעריקא איין בוך וועגען דיזע פראגע, איהר קענט קוים געפינען די פראגע בעהאַנדעלט אין איין זשורנאַל, אפילו ניט אין די סאַציאַליסטי-שע. און ווי וויכטיג דיזע פראגע איז, דאַרף מען די קאָנווענציאָן פון „אַרבייטער רינג“ ניט זאָגען. זאָל דער „אַרבייטער רינג“ אויפהויבען די פראגע פון אַרבייטערפּערזוכערונג, זאָל ער זיך שטעלען אין פערבינדונג מיט די „אַרביי-טער קראַנקען-קאַסע“, זאָל ער אָנהויבען אַן אַג-טאַציאָן, זאָל ער דעם עולם מאַכען ריידען — אפשר וועט מען זיך צו עטוואָס דעריידען. מיר גלויבען, דאָס איז דער וויכטיגסטער פונקט, וועלכען דער „אַרבייטער רינג“ דאַרף בעהאַנד-לען אויף זיין קאָנווענציאָן.

* * *

דער ערשער שריט אין דיזער ריכטונג דאַרף זיין, זיך אליין צו אינפאָרמירען. מיר זיינען נאָך אַלץ גאַנץ רויח אין דער פראגע. מיר האָבען קיינע פאקטען און קיינע ציפערען וועגען דעם ענין. מיר ווייסען ניט ווי שטאַרק עס איז די אַרבייטסלאָזיגקייט, מיר ווייסען ניט דעם דורכשניטס-פּערדיענסט פון די אַרבייטער בכלל און פון די אידישע אַרבייטער בפרט; מיר וויי-סען נאָך זעהר ווייניג פון די קרבנות פון די סוועטינסטיסעם, א. ז. וו. און עס איז נויטווענ-

פארטייען אין פוילען

פון ס. לאפנינסקי. (*)

„אז דיזע מערדערייען“ דערציילען אונז די צייטונגען, קומען פאר דורך „פארטיי צאנקערייען“, און אז די מייסטע פון די מערדער זענען ארבייטער, וואס בעלאנגען צו די „נאציאנאליסטען“, „נאראדאנאנעס“ און „נאראדאנאנע דעמאקראטען“. די לעזער, צום ביישפיל, פון דער דייטשער „נייע צייט“ אדער פון די אידישע סאציאליסטישע צייטונגען ווערען געוואהר מיט ערשטונאנג, האס די „נאראדאנאנע דעמאקראט קראטען“, וועלכע רעפרעזענטירען די מעהרצאהל פון דער פוילישער בורזשאזיע, זענען דאס די פוילישע שווארצע מאות, — און דאס איז אלעס.

דער אויפמערקזאמער לעזער, וואס פאלגט נאך די מאגערע בעריכטען פון דער דומא, וועט פילייכט האבען בעמערקט, אז די פאליאקען אין דער דומא לאזען זיך וועניג הערען, און אז זייער שטעלונג אין דעם רוסישען פארלאמענט איז עטוואס זאנדערבאר. אזא אויפמערקזאמער לעזער וועט זיך אויך פרעגען: פון וואנען קומט דאס, וואס דיזעס רעוואלוציאנערע פוילען האט גיישיקט אזא רעטהעלעאפטע פערטרעטונג, אויף וועלכע די רעגירונג קוקט מיט ניט ווייניגער נייגירדע אלס פעהראכט, צו וועלכער די קאדע-טען האבען קיין צוטרויען, פון וועלכע די רעוואלוציאנערען און דעמאקראטען פיהלען אן אבנייד-גונג, — מיט איין ווארט, דיזער לעזער וועט ווע-גען ווירקליכען פוילען זעהר וועניג וויסען, און דאס וואס ער וועט יא וויסען, וועט איהם פאר-קומען זאנדערבאר און אונפערשטענדליך.

יא פיזאנאמיע פון פאליטישען פוילען איז מערקווירדיג וועניג בעקאנט אפילו צו געבילדעטע מענשען, וועלכע אינטערעסירען זיך שטארק מיט די רעוואלוציאנערע בענעכענהייטען אין

רוסלאנד.

וואס ווייס די גרויסע מעהרהייט פון די געבילדעטע מענשען וועגען היינטיגען פוילען? די טראדיציעס הייסען זיי גלויבען, אז דאס איז עפעס א געהיימיניספאלעס, אומגליקליכעס לאנד, וואס בענקט און שטרעבט צו אונאבהענגיקייט; אויסער דיזען ווייסען זיי נאך, אז אין דיזען לאנד האט די רעוואלוציאן געפונען א דויער-האפטעס און זיכערעס נעסט. די טעגליכע ציי-טונגען הערען ניט אויף צו ברענגען נייעס פון אונאויפהערליכע סטרייטס, אטענטאטען, פעלד-געריכטען א. ז. וו. פון דער צווייטער זייט ברענגען דיזעלענע צייטונגען נייעס, וועלכע שיינען צו זיין אונבעגרייפליך, נעמליך: דאס אין דעם לאנד, וואו דער רוסישער רעגירונג איז טראץ אלע איהר בעמיהונגען ניט געלונגען צו ארגאניזירען פאגראמען — אין דעם זעלבען פוילישען לאנד ווערען צעהנדליגע און הונדערטער ארביי-טער געמארדעט אין די גאסען פון לאדז;

(*) ס. לאפנינסקי איז דער ספעציעלער דעלעגאט פון דער פ. ס. קיין אמערוקא. דיזער ארטיקל איז געשריבען ספעציעל פיר די „ציקונפט“ און איבערגעזעט פון פוילישען מאטאכקריפט.

גאט פון דער פ. ס. קיין אמערוקא. דיזער ארטיקל איז געשריבען ספעציעל פיר די „ציקונפט“ און איבערגעזעט פון פוילישען מאטאכקריפט.

דער בורזשואזיע ווערט אָנגעפיהרט פון דעם פראָ- לעטאריאַט ניט נור אָהן איהר היילע, זאָנדערן געגען איהר טהעטיגסטע אָפאָזיציאָן. די בורזשואזיע רעוואָלוציאָן ווערט אַלץ בעקעמפּט פון אַ בורזשואזער קאָנטרעוואָלוציאָן.

דיזער שייןבאַרער פאַרדאָקס געפינט זיין ערקלעהרונג אין די צוויי פאַקטאָרען, וועלכע זיינען אימער געווען און זיינען נאָך יעצט די ענטשיידענדע קראַפט, וואָס פאַרמאָלירט די פאַר- ליטישע געדאַנקען און פאַרטייפּערהעלטניסע אין פּוילען. דיזע פאַקטאָרען זיינען: פּוילענס אַבהענגיגקייט פון רוסלאַנד, און די אייגענשאַפֿט טען פון איהר געזעלשאַפֿטליכער געביידע און איהרע עקאָנאָמישע פּערהעלטניסע.

די אַבהענגיגקייט פון רוסלאַנד ברענגט מיט צוויי פאַלען, וועלכע אונטערשיידען זיך אין באַראַקטער און ריכטונג. פאַר אַלעס די אונטערמיטעלבאַרע פאַלען און אויסדרוק פון דיזער אַב- הענגיגקייט איז דאָס, וואָס די פּאָליאַקען, אַלס אַ בעהערשטעס פאַלק, מוזען דאָפּעלט ליידען אונטער דעם רוסישען יאָך. דער צאָרזימוס אונטערדריקט זיי דאָפּעלט, אַלס אַ דעספּאָטישע רעגירונג און אַלס אַ פרעמדער בעהערשער. די נאַציאָנאַלע אונטערדריקונג פערשאַפֿט אין דיזען לאַנד דעם מאַנגעל אין פּרייהייט און אין בירגערליכע און פּאָליטישע רעכטע. דיזער מאַנגעל ווערט דאָ צוגעפיהרט צו פאַקטאָרען הייט, צו אַ גרענעץ, פון וועלכער מען ווייסט נאָר ניט אין רוסלאַנד.

די בירגער אין פּוילען געניסען אפילו ניט דיזע מיזעראַבלע רעזולטאַט פֿון רעכטע, מיט וועלכע די ליבעראַלע רעגירונג פון אַלעקסאַנדער דעם 2טען האָט בעשאַנקען די איינגעבוירענע רוסען. די גאַנצע אַרבייט פון אַלעקסאַנדער דעם 3טען און זיינע נאכפאלגער, ביז צו דער רעוואָלוציע, דיזע אַרבייט מיט'ן צוועק צו פער- ניכטען די ליבעראַלע געזעצגעבונג פון אַלעקסאַנ- דער דעם 2טען האָט אין פּוילען גאָר ניט גע- קענט שטאַטפירען איינפאַך צוליעב דעם, ווייל דאָ איז ניט געווען וואָס צו פערניכטען... אין פּוילען זיינען ניט געווען קיין זעלבסטערגירענע דע אינסטיטוציאָנען, קיינע ערוועהלטע ריכטער. דאָס געריכט וואָס האָט עקזיסטירט שוין פון גאַנץ לאַנג, איז געווען נישט מעהר ווי אַ געצייג אין די הענד פון די ניעדערטערעכטיגסטע רוסישע טשינאָוונקעס א. ז. וו. — אַ סאָרט קריענסצושטאַנד איז געהאַנגען איבער דעם

און דאָך איז די היינטיגע פיזיאָנאָמיע פון פּאָליטישען לעבען אין פּוילען, די גרופירונג פון איהרע ריכטונגען א. ז. וו. אַן אויסערגעווענהליך אינטערעסאַנטע ערשיינונג. און דאָס איז צוליעב פערשיידענע אורזאַכען, און ניט צוליעב דעם, וואָס דער טהייל פון פּוילען, וואָס לעבט אונטער דעם רוסישען יאָך, איז דער גרעסטער טהייל פון אַ צוואַנציג-מיליאָנענדיגען פאַלק, וועלכעס בע- לאַנגט מיט זיין פערנאַנגענהייט און קולטור צו דער משפּחה פון די גרויסע, ציוויליזירטע פעל- קער פון דער וועלט; אויך ניט נור צוליעב דעם, וואָס די לעצטע פאַסירונגען אין דיזען לאַנד זיינען אַ פונדאַמענטאַלער און וויכטיגער טהייל פון דעם, וואָס עס שפּיעלט זיך יעצט אָב אין גאַנצען רוסישען רייך — אינטערעסאַנט איז עס נאָך אָהן ספּע צוליעב דעם, וואָס די רעוואָלוציאָן אין פּוילען געפינט זיך אונטער גאַנץ ספּעציעלע פּערהעלטניסע, וועלכע האָבען קיין גלייכען צו זיך אין דער היסטאָריע. און אזוי ווי אַ נייע כעמישע פראָבע בעשטעטיגט בעקאַנטע אָדער גיט אונז די מעגליכקייט צו ענטדעקען אונבע- קאַנטע אייגענשאַפֿטען פון אַ כעמישען קערפּער, אזוי קען די ענטוויקלונג פון פּאָליטישע געדאַנ- קען אין פּוילען אין דער צייט פון דער רעוואָלוצ- יאָן דינען אַם ווייניגסטען אַלס אַ אַילוסטראַ- ציאָן פון דער היסטאָרישער לעהרע, וועלכע מיר בעטראַכטען אַלס די, וואָס שטימט אַם מייסטען מיט דער ווירקליכקייט — די סאָציאַליסטישע לעהרע.

די רעוואָלוציאָן אין פּוילען טראַגט דעם זעלבען באַראַקטער, וואָס די רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד, ד. ה. די זעלבע אונטערמיטעלבאַרע קראַפט, וואָס האָט געשטויסען דאָס פראָלעטאריאַט פון פּוילען צו דער רעוואָלוציאָן, איז אויך געווען דער ווילען, וועלכער איז אין רוסלאַנד געוואָרען דער קוואַל פון רעוואָלוציאָנערע און אָפּאָזיציאָנעלע געפיהלען און שטרעבונגען. די רעוואָלוציאָן אין פּוילען, גראַדע ווי די רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד, צו געברויכען איין אַלגעמיינ אָנגענומענעם ווי- סענשאַפֿטליכען אויסדרוק, קען מען אַנרופּען אַ פּאָליטישע בורזשואזע רעוואָלוציאָן אין דעם זינען, דאָס דער דירעקטער רעזולטאַט פון דיזער רעוואָלוציאָן וועט זיין דער איבערגאַנג פון די הערשאַפֿט פון די פּעאַדאַלען און טשינאָוונקעס אין די הענד פון דער בורזשואזיע. און גלייך דאָ וואַרפט זיך אין די אויגען דער מערקווירדיגער פאַקט, אַז דיזער קאַמפּפּ פאַר די הערשאַפֿט פון

רעסען, די פערפֿאַלגונגען אויף די לאַנדעס-
שפּראַכע און די קירכע, די אונגעהערטע אָב-
האַלטונג פון דער ענטוויקלונג פון גאנצען לאַנד,
— דאָס אלעס האָט די פּאַרשטעהער פון דער
פּוילישער פּעאַדאָלעז קלאַסע געמוזט טרייבען
אין די רייזען פון דער אָפּאָזיציאָן. די פּריי-
הייטס-טראַדיציעס פון פּאַלק, דער ביישפּיעל
פון די עהאַבערטע טהיילען פון פּוילען אין עסט-
רויך און פּרייסען, דער בעגריף פון דיזער קלאַסע
וועגען איהר אלטער קולטור, אז פּוילען מוז
רעגירט ווערען קאָנסטיטוציאָנעל און פּאַרלאָ-
מענטאריש, האָבען ניט געקענט ענדליך ניט
געבען דער פּאָליטישער פּאַרטיי פון דיזער קלאַ-
סע אַ קאָנסטיטוציאָנעלע פּאַרלאַמענטארישע
ריכטונג, טראָץ איהר גאנצען קאָנסערוואַטיזמוס.

אבער פּוילענס אָבהענגיגקייט פון רוסלאַנד
האָט נאָך געהאַט אַ צווייטע גאַנץ איינפאַכע, און
אפּשר טאַקע צוליעב איהר איינפאַכקייט, וועניג
פערשטאַנענע און בעמערקטע פּאַלע. די בור-
זשואַזע שיכטען פון דער געזעלשאַפט האָבען
פערשטאַנען דאָס די פּאָליטישע איבערקעהרע-
ניש, וואָס רוסלאַנד מאַכט דורך, וועט אין אַ
געוויסער מאָס, אויטאָמאַטיש, פערארזאָכען אַן
ענדערונג אין די פערזעלעכטיקייט אין פּוילען גופא.
אין אַן אָפיציעלע בראַשורע, אַרויסגעגעבען פון
די נאַראַדאָוע דעמאָקראַטען מיט אַנדערטהאַלב
יאָהר צוריק, געשריעבען ספּעציעל פאַר די איינ-
טעליגענץ, מיט וועלכער מען קען זיין מעהר
אָפּענהערציג — מען רעדט דאָך עפּעס צווישען
זיך! — זאָנסט דאַרף מען זיין אונפערשעהמט
נאַאיוו, — אין דיזער בראַשורע ערקלערען די
פּאַרטיי-אויטאָריטעטען גאַנץ אונפערשטעלט, אז
די פערוויקליכונג פון זייערע שטרעבונגען, און
קודם כל דאָס עררייכען אויטאָנאָמיע פאַר
פּוילען, שיינט זיי צו זיין אין גאנצען אָבהענגיג
פון דעם ערפּאָל פון דער רעוואָלוציאָן אין רוס-
לאַנד... די רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד? גאַנץ גוט.
אָבער זאָל גאָט היטען זי זאָל חלילה אַריינשטעלען
אַ פּוס אין פּוילען! די מעגליכקייט אָבצובראָ-
טען דעם פּוילישען בראַטען ביי דעם פּלאַס פון
דער רוסישער רעוואָלוציאָן, צו ערווערבען אומ-
זיסט, אהן וועלכער עס איז אנשטרענגונג, פונ-
דאמענטאַלע קאָנסטיטוציאָנעלע פּרייהייטען —
אָט דיזע האַפּנונג איז געוואָרען די גרונדאידעע
פון דער פּאָליטיק פון דער פּוילישער בורזשואַזיע.
דיזער געדאַנק איז ווי אַן איבערקעהרעניש פון
דעם אַמאָליגען אויסגעשריי פון די פּאָוסטאַנ-

גאַנצען לאַנד שוין אזוי לאַנג, — נעמליך, זייט
דעם לעצטען אויפּשטאַנד אין די זעכציגער יאָה-
רען, דאָס די גרויסע מאַסע האָט גאָר פערגעסען,
אז זי לעבט אונטער דעם יאָך פון אויסנאַהמס-
געזעצע וועלכע האָבען געגעבען אין די הענד פון
די אַדמיניסטראַציע אַ גאַנץ בעזאָנדערע מאַכט
א. ז. וו.

דאָס פּוילישע קאָפיטאַל, די פּוילישע לאַנד-
בעזיצער האָבען ניט נאָר ניט גענאָסען די חסדים
און שוין אין דעם גראַד, ווי עס איז אויסגעפאלען
אויף דעם גורל פון רוסישע קאָפיטאַליסטען און
פּריצים, — אדרבה, ספּעציעלע מיטלען, ווי צום
ביישפּיעל, דיפּערענציאַל-טאַריפען, די בעיטרענ-
קונגען ביי איבערגעבען ערד, א. ז. וו., א. ז. וו.
זיינען געווען בעצוועקט צו שטערען דעם פּוילי-
שען ערד-בעזיצן און צו קוויורען דאָס פּוילישע
קאָפיטאַל צו גונסטען פון די קאָפיטאַליסטען אין
רוסלאַנד.

עס איז איבריג צו עראַינערען, אז ביז
היינטיגען טאָג ווערט די אַרטיגע בעפעלקערונג
ניט צוגעלאָזען צו קיינע רעגירונגס-עמטער
אָדער ריכטער-שמוהלען; אז די רוסיש-קאָפיטאַ-
לישע קירכע איז געווען אונטערוואָרפּען אונטער
פערשידענע בערגענציגונגען; אז די זאָגענאַנטע
אַבטרייניגע פון דער פּראַוואָקלאַטונג קירכע, די
„זייטען“ האָבען איבערגעליטען די שטרענגסטע
פערפּאַלגונגען א. ז. וו., א. ז. וו., אזא צושטאַנד
האָט נישטווענדדיגערווייזע געמאַכט טרייבען אין
די אָפּאָזיציאָן די גאַנצע געזעלשאַפט, אָהן אונ-
טע שיעד פון קלאַסען, און עס האָט זיך כּשום
אופן ניט געקענט געפינען קיין איין קלאַסע אין
דער געזעלשאַפט, וועלכע זאָל זיין פּעראַינטע-
רעסירט אויפּצוהאַלטען דעם צאַרזימוס, ווי ער
האָט עקזיסטירט ביז דער רעוואָלוציאָן, פּעראַינ-
טערעסירט אויף אזא אופן ווי עס איז, צום
ביישפּיעל, די קלאַסע פון די רוסישע גרויסע
לאַנד-אייגענטומער און דאָס פּריצישע בעאַממענ-
טהום. דיזער ביראָקראַטיש-פּעאַדאָלעז עלע-
מענט, ווי עס איז איצט בעוואוסט, איז היינטיג
צורטאָג די איינציגע קלאַסע אין דער רוסישער
געזעלשאַפט אויף וועלכען דער צאַרזימוס שטיצט
זיך, האַלטענדיג זיך, אויסער דיזען, כּלויז אויף
דעם טעכאָנישען, ניט דייערהאַפּטען פונדאמענט
פון די סאָלאַדעסקע באַיאַנעטען. דאָס אוועק-
רויבען פון דערזעלכער פּעאַדאָלעז קלאַסע אין
פּוילען יעדען איינפאַלום אויף די פיהרונג פון
לאַנד, דאָס שערדיגען איהרע עקאָנאָמישע אינטע-

אויגען די גרויסע ראָלע פון דעם פראָלעטאריאט אין דער רעוואָלוציאָן אין פּערגלייך מיט די אייראָפּעאישע בורזשואַזע רעוואָלוציאָנען. היינט וואָס זאָל מען שוין זאָגען וועגען פּוילען? אויף וויפּיעל טיפּער זיינען דאָ די געזעלשאַפּטליכע אנטאָנאָמיזמען! אויף וויפּיעל ברייטער איז דער אבגורנד צווישען די פּערמענליכע און אונ-פּערמענליכע! אויף וויפּיעל אויסדרוקספּאַלער, רייפּער, אויגענשיינליכער איז דער קאָפיטאַליס-טישער כאַראַקטער פון איהר אינדוסטריעלער און אַגראַרישער פּראָדוקצאַן!

עס איז, אָהן צוויפּעל, נאָך קיינמאָל נישט פאַרגעקומען קיין בורזשואַזע פּאָליטישע רעוואָלוציאָן אין אַ לאַנד מיט אזאָ הויכער שטופּע פון קאָפיטאַליסטישער ענטוויקלונג, אויף וועל-כער פּוילען געפינט זיך יעצט. דוּעס האָט נישט ווענדיג געלענט אַ בעשטיממען שטעמפּעל אויפ'ן גאַנצען גאַנג פון די פּאָליטישע פּאַסירונגען און די פּאַרטייפּערהעלטניסע אין רעוואָלוציאָנערען פּוילען. דער רעוואָלוציאָנערער אויסברוך אין יאנואר 1905 האָט גלייך געגעבן אַ סיגנאַל אָן צופאַנגען אַן אונאויפּהערליכע, פּערביסענעם עקאָנאָמישען סטרייך-קאַמפּף, וואָס איז פּיעללייכט דער גרעסטער אין דער געשיכטע און וועלכער האָט אַרומגעכאַפט אַלע שיכטען פון דער אַרבייטענדער בעפּעלקערונג. נאָכדעם ווי דער גענעראַליסטרייך פון יאנואר האָט זיך גע-ענדיגט, זיינען טויזענדער אַרבייטער אין די פּערשיעדענסטע און וויכטיגסטע צווייגען פון דער אינדוסטריע אינגאַנצען נישט צוריקגעגאַנגען צו דער אַרבייט, אָדער אַבאַרבייטענדיג אַ פּאַר מאָן, האָבען זיי ווידער געוואָרפּען די אַרבייט און געשטעלט די פאַבריקאַנטען פאַרדערונגען. אין פּערלויף פון פּיעלע צעהנדליגער יאהרען האָט די אונטערהערטע אונטערדריקונג אונטערעגלייך געשטערט, כמעט אונטערגלייך געמאַכט פאַר'ן אַרבייטער אין דוּעס לאַנד, וואָס אינדוסטריאַליזירט זיך אַלס שנעלער און שנעלער, צו פיהרען אַ וועלכען-עסדאָז נאָרמאַלען קאַמפּף פאַר די פּערבעסערונג פון זיין לאַגע. יעצט אָבער, אזוי שנעל ווי די ערשטע בעוועגונג פון דעם רעוואָלוציאָנערען ריעז האָט צייט געהאַט אַ ביסעל לויזער צו מאַכען די קייטען פון אונטערדריקונג, האָט דער פּראָלעטאריאט אין פּערלויף פון אַ פּאַר מאָנאַטען, זאָגאַר אַ פּאַר וואָכען פּיעבער-האַפט אָבגעטאָן אַן אַרבייט, וואָס פאַרדערט אַ פּאַר צעהנדליגע יאהרען.

צעם פון 63טען יאהר: „פאַר אונזער פרייהייט, פאַר אייער פרייהייט...“ מיט דוּעס ווערטער איז אַמאָל האָט רעוואָלוציאָנערע פּוילען געגאַנגען אנטקעגען דער רוסישער קאָנטררעוואָלוציאָן. היינט רוימט דאָס קאָנטררעוואָלוציאָנערע פּויל-לען אַרײַן אין אויער דעם רעוואָלוציאָנערען רוסי-לאַנד: „פאַר דיין פרייהייט און פאַר מיין פרייהייט!“

די צוטהיילונג פון פּוילען האָט געשטעלט דאָס לאַנד אין פּערגלייך מיט אַנדערע אייראָ-פּעאישע לענדער אין אַן אויסערגעווענהעליכע לאַגע: עס האָט פּערבונדען איהרע טהיילען מיט עטליכע לענדער פון פּערשיעדענע און פּער-שיעדענאַרטיגע קולטורען און עקאָנאָמישענעל-שאַפּטליכע פּערהעלטניסע, מיט דעם אַליין איז שוין קאָמפּליצירט געוואָרען איהר פּאָליטישע ענטוויקלונג. אונטער דעם רוסישען יאָך האָט דער קאַמפּף פיר פּאָליטישע פרייהייט און בור-זשואַזע איינריכטונג, אין פּערלויף פון כמעט דעם גאַנצען 19טען יאהרהונדערט, נאָך געקענט געפיהרט ווערען אַלס קאַמפּף אַרונטערצו-וואַרפּען פון זיך דעם יאָך פון אַ פּרעמדער רעגיר-ונג, שוין בלויז צוליב דעם, וואָס אין רוסלאַנד איז קיין קאַמפּף איבערהויפּט נישט געווען. אַנדערע פעלקער, וועלכע זיינען געווען אין אַ פּאָליטישער לאַגע, וואָס איז אַנאַלאָגיש צו פּוילען, ערווער-בען זיך אין דעם זעלבען יאהרהונדערט קאָנסטיטוציאָנעלע און פאַרלאַמענטאַרישע איינ-ריכטונגען, צוזאַמען מיט גאַנצען אָדער טהייל-באָרער אונטערגעגיקייט און נאַציאָנאַלער אויגהייטליכקייט. דער פאַרלאַמענטאַריזמוס טריאומפּירט גלייכצייטיג מיט דער נאַציאָנאַלער אידעע. און אין פּערלויף פון די יאהרען 1848 ביז 1871 בויען די אייראָפּעאישען בורזשואַזיען זייערע נאַציאָנאַלע קעניגרייכען, אָדער אין איין קעניגרייך מיט פּיעלע נאַציאָנען, מאַכען זיי צווישען זיך אַ קאָמפּראָמיס און צוטהיילען זיך מיט דער הערשאַפט. (עסטרייך און אונגאַרן אין 1867). אין פּוילען דאָט דער קאַמפּף פאַר אונטערגעגיקייט נישט געפיהרט צו קיינער רע-זולטאַטען. און ווען אין רוסלאַנד האָט, שוין אין אָנפאַנג פון דוּעס יאהרהונדערט, אויסגעבראָכען די רעוואָלוציאָן, האָט זי געפונען פּוילען אויף אַ גאַנץ אַנדערער שטופּע פון עקאָנאָמישער און געזעלשאַפּטליכער ענטוויקלונג, אַלס רוסלאַנד.

שוין אין רוסלאַנד אַליין וואַרפּט זיך אין די

צווייגען פון דער אינדוסטריע, ווי ביי די שניידער, שוסטער און טישלער, שטענען די טויר זענדער סטרייקענדע מאסען אן אייזערנע פאָר-דערונג צו די אונטערנעמער צו גרינדען פון א בעשטימטען טאָג אָן אייגענע פאבריקען און ווערקשטאטען.

אויף דאָס אלעס קוקען די קאפיטאליסטען צוערשט אביסעל צומעלעט, דאן פערשטיינערט, דערנאָך מיט שרעק און ענדליך מיט פערצווייג-לונג און צאָרן. אין אָנפאנג וועהרען זיי זיך שוואַך, דערנאָך וואָס א מאָל בעסער, ביז זיי געהען אליין אריבער צו אן אטאקע, דערפיהלען דעם טעם פון נקמה. די ארבייטער פער-טהיירדיגען זיך פערצווייפעלט און וואו זיי זיינען גור איממשטאַנד, פיהרען זיי ווייטער א פארטיי-זאנישען קאמפף געגען דעם קאפיטאַל, דערגעהען איהם די יאָהר, פראָוואַצירען איהם און ווערען אליין פון איהם פראָוואַצירט.

דער קאמפף פערשארפט זיך, עס פאנגט זיך אָן אן עפאכע פון לאָקאוס. אין פייער פון קאמפף ווערען ביידע ארמען מעהר בעוואוסט-זייג און אָרגאניזירען זיך; עס ווערט אָפּען ערקלערט, דאָס דער קאמפף ווערט אָנ-געפיהרט נישט פאר קיין אנדער זאך, ווי פאר די אָנפיהרערשאפט פון די קלאַסען, ד. ה., ווער עס זאָל זיין דער הערשער אין דער פאבריק, — די ארבייט אָדער דאָס קאפיטאַל. (*) פון איין זייט גרינדען זיך און וואַסען אויס אויף אן ארט, וואָס האָט צו זיך קיין גלייכען ניט, צווישען לאָקאוס און סטרייקען, פראָפעסיאָ-נעלע ארבייטער-פּעראיינען מיט א שטרענגען קלאַסען-כאַראַקטער, וואָס זיינען באַלד פון אַנ-פאנג בעהערשט געוואָרען פון די סאָציאליסטען און זיינען פערבליעבען אין די ענגסטע פערבינד-ונגען מיט די פּאָליטישע אָרגאניזאציען. פון דער צווייטער זייט ווערען געשאפּען און געהמען אן עפענטליך די אָנפיהרונג פונ'ם קאמפף די קאפיטאליסטישע אָרגאניזאציען: „דער אינ-דוסטריעלער פערבאַנד“, „דער פערבאַנד פון

אין דער צייט פון וואפען-שטילשטאַנד צווישען די רעוואָלוציאָנערע אויפטריוטען, וואָס פאָלגען שנעל איינער נאָכ'ן צווייטען און געהמען מייסטענס אָן די פאָרם פון א סטרייק, בעשעפטיג-גען זיך די רעוואָלוציאָנערע פארטייען מיט אָר-גאניזירען און אָנפיהרען א פייעריגע, אונ-אויפּהערליכען עקאָנאָמישען קאמפף. דער פאָר-ליטישער סטרייק פערוואַנדעלט זיך אין אן עקאָ-נאָמישען, דער עקאָנאָמישער — אין א פּאָליטי-שען. אזוי ארום ענטשטעהט א פאָלקאמענע רעוואָלוציאָן אין די אינדוסטריעלע פערהעלט-ניסע. פלוצלונג, אין א וועלכע צוויי מאָנאטען, שפרינגט ווארשוי אריבער פון אן עלער-שטונדיגען צו א ניין-שטונדיגען ארבייטס-טאָג. לאָדז דער-שלאָגט זיך צו א צעהן-שטונדיגען ארבייטס-טאָג און הערט ניט אויף צו קעמפּען פאר א ניין-שטונדיגען: א נאָרמע, וועלכע איז נאָך ווייט ניט איינגעפיהרט אין אייראָפּא. די גרויסע קויהלען גריכען פון דאָמבראָווער בעצירק דערטרעקען, אויף א קורצע צייט, די קאפיטאליסטען מיט א גענעראליסטרייק, אפילו נישט קיין געלונגענעם, זאָגאר שוין פאר אן אַכט-שטונדיגען ארבייטס-טאָג. דער ארבייטס-לוינ שטייגט אויף 10, 20, 40, זאָגאר אויף גאנצע הונדערט פראָצענט! גלייכצייטיג און פלוצלונג, כמעט מיט איין קלאַפּ, ענדערט זיך אינגאנצען די פארצייטיגע קולטורעלע פיזיאָגאָמיע פון דער פוילישער פאָב-ריק, עס פערשווינדען די נאָכוועהענישען פון די פאטריארכאלע בארבארישע געוואוינהייטען, ווי א גראָבע האַלטונג אין בעצוג צום ארבייטער, דאָס „דו“ צען, דאָס בעזוכען ביים ארויסגעהן פון פאבריק, א. ד. ה. גל. אנשטאט דעם, פאָרדערען די ארבייטער פאר זיך פרייע שולען און בעדער א. ז. וו., עס געהט אָן אן ענערגישער קאמפף געגען די פערשידענסטע פאָרמען פון עקספּלואַ-טאציען: שטיק-ארבייט, קאָנטראַקט-ארבייט (ברייגאדיען-ארבייט) א. ד. ה. גל. דיזער קאמפף פערשפרייט זיך איבער אלע אבטהיילונגען פון דער אינדוסטריע, ניט דורכלאָזענדיג די וויכטיג-סטע קאָמוניקאציעס-ליניען, די האַנדל-ווערקערי און דעם האַנדל, — און געהט אָן די היציג-סטע, פערביסענסטע פאָרמען דאָרט, וואו די יעצטיגע טעכניש-אינדוסטריעלע שטופע פון ענטוויקלונג אין לאַנד גיט אים וועניגסטען אויס-זיכטען אויף א זיעג, — אַלזא, אין אלע אינ-דוסטריע-צווייגען, אין וועלכע עס איז אינ-געפיהרט דאָס סוועטיג סיסטעם. אין גאנצע

(*) ווערערטליך אזוי האָבען די לאָדזער פא-בריקאנטען ערקלערט דאָס ציעל און די מאַטיווען פון די בעריהמטע לאָקאוס, ווען צו זיי זיינען געקומען פאָרשטעהער פון דער „געזעלשאַפט פון פוילישער קולטור“ מיט א פאַרשלאָג וועגען פערמוטלונג צווי-שען די קאפיטאליסטען און די אויסגעשלאָסענע אר-בייטער.

פאבריקאנטען פון וואָל- און באַוועל-ציג" א.ז.וו. דער ריעזיגער לאָדזער לאָקאָט לענט דעם פונדאָ מענט פונ'ם מעכטיגען באַוועל-טראַנס, אין וועל- כען עס געהען אַרײַן אַלע, אויסער איינעם, אַרבייטסגעבער פון דער באַוועל-ציג-אינדוסטריע און וואָס זײַן גרינדונג וועט אָהן צווייפֿעל האָבען אַ היסטאָרישע בעדייטונג פאַר דיזע גאַנצע אינ- דוסטריע אין דעם גרעסטען אינדוסטריעלען צענ- טרום פון לאַנד, און שוין דאָס אַלײַן וועט ניט בלייבען אָהן זעהר וויכטיגע פּאָלען פאַר די קאָנקורירענדע רוסישע מערק.

דער קאמפף געהט איבער אין אַ צושטאַנד פון בעשטענדיגער- און אונערטרעגליכער פער- שאַרפונג. די אַלגעמיינע לאַנד-דייערנדע פּאָלי- טישע און עקאָנאָמישע דערשלאָגענהייט, דער פערלאַנגערטער קריזיס און די נויטה טהוען זיך זייערס. דער קאפיטאַליזמוס צו- בוישעוועט זיך, דער אַרבייטער ווערט פערבייטערט. אין אָנפאַנג רייסט ער זיך צום סטרייק זאָגאַר שוין צו לייכט, נישט געני- גענד קאָנטראָלירט דורך די נאָך יונגע פערזאָנען. זיינע געווינסען זיינען אַלץ וועניגער דויערהאַפט און רייצען די קאפיטאַליסטען, וואָס ראַפּטאָור נער זיי קומען, מאַכענאָל ניט בערעכטיגט צו- ליעב דעם צושטאַנד פון דעם מאַרק אָדער פון דער בעטרעפֿענדער צווייג פון דער אינדוסטריע, און איבער אַלעם בעדייטענד גרעסער פון דעם אַרבייטערס געווינסען אויפ'ן קאָנקורירענדען רוסי- שישען מאַרק.

די קאפיטאַליסטען בעשולדיגען דעם אַרביי- טער אין אַנאַרכיע, אין אַ „סטרייק-לוסט“, אין רואינירען די נאַציאָנאַלע אינדוסטריע. די פּרעסע פּראָוואָצירט דעם אַרבייטער, העצט און ערמוטהיגט די קאפיטאַליסטען, פערשלאַפֿערט אין זיי דעם לעצטען פונק פון מענשליכען און בירגערליכען געוויסען, דיענט זיי צו דערשטיי- קען אין איהם דאָס געפיהל פון שאַנדע, פיהרט אָן אַ ווילדע העצע און אַ סיסטעמאַטישע פּראָפּאַ- גאַנדע פון לאָקאָטס. אויפ'ן באַדען פון עקאָ- נאָמישער דערשלאָגענהייט, פון דער אויס- געמאַטערטקייט דורך די סטרייקען, לאָק- אָטס און הונגער, און אין צוזאַמענ- האַנג מיט נאָך אַנדערע זאַכען, ווענען וועלכע מיר וועלען רעדען שפעטער, וואַקסט דער פּאַרטשריט פון די שוואַרץ-מאַה'דיגע אָרגאַניזאַ- ציאָנען, וועלכע זיינען צו גלייכער צייט אָרגאַניז- זירטע סטרייקברעכער, און אין קאַמפּף מיט

אַנדערע אַרבייטער בענוצען זיי זיך גערן אויף מיט שטילען מאַרד. בלוטיגע געשלענען צווישען די אַרבייטער ווערען אַ טעגליכע ערשיינונג. אין אַפּריל פון דיזען יאהר פאַלען פון ביידע זייטען אויף די גאַסען פון לאָדז אַלײַן ניט וועניגער ווי הונדערט הרוגים! אַ דאַנק די ווילדע געוואַלט- טהאַטען, וואָס די צאַרישע סאָלדאַטען און די פּאָליציי ערלויבען זיך אויף יעדען טריט און שריט, גלייטשט זיך דער עקאָנאָמישער טערראָר לייכט אַרײַן אין די רייהען פון די מיטלען, וואָס דער אַרבייטער האָט געברויכט אין קאַמפּף אין דער פּאַרמע פון פּאָליטישען טערראָר: יעדעס מאָל, ווען אַ פּאַבריקאַנט רופט אַרויס פּאָליציי אָדער מיליטער, אַ גאַנץ געוועהנליכע ערשיינונג אין די דעמאָקראַטישע לענדער, גיט עס אַ בע- רעכטיגטע געלעגענהייט פאַר די אַרבייטער צו געברויכען טערראָר גענען דעם אַרויסרופֿער. אזוי אַרום האָט אויך דאָס קאפיטאַל זיינע מאַרטירער. מיט איין וואָרט, דער קלאַסענקאַמפּף ווערט אזוי פערשאַרפט, דאָס קיין עהנליכקייט צו איהם געפינען מיר ניט אין קיין אַייראָפּעאישען לאַנד, זאָגאַר ניט אין רוסלאַנד.

פּוילען איז אין דעם יעצטיגען מאָמענט, אָהן צווייפֿעל, דאָס לאַנד, וואו דער קאַמפּף צווישען די קלאַסען ברענט אַם שטאַרק סטען. דאָס בעשטימט די בעציהונג פון דער הויכער בורזשואַזיע צו דער רעוואָלוציאָן. די רעוואָלוציאָן, וועלכע איז ביי זיי געוואָרען כמעט דאָסזעלבע וואָס אַ סטרייק, וועלכע מען בעשול- דיגט, איז זי רואינירט די אינדוסטריע פון לאַנד און מאַכט אונמעגליך די קאָנקורענץ מיט'ן רוסי- שישען מאַרק, אַז זי פיהרט איין אַ פּאָלשטענדיגע אַנאַרכיע און דעזאָרגאַניזאַציאָן אין די פּאַבריק און מאַכט אונמעגליך אויסצופיהרען בעשטעלונג- גען אין צייט, א.ז.וו., א.ז.וו. — אַזא רעוואָלוצ- ציאָן האָט בלויז געקאָנט פערשאַרפען און צו- רייצען ביי דער בורזשואַזיע די איינגעבוירענע קלאַסען-אַבנייגונג פון יעדען רעוואָלוציאָנערען פּראָצעס, וועלכער איז נויטווענדיגער ווייזע אין אַ געוויסער מאָס אַנאַרכיע און געוואַלטטהאַט, אַ זאָך אַ שמערצליכע, אַ בלוטיגע און שטענדיג אַ געפעהרליכע פאַר די קעשענע פון די פער- מעגליכע קלאַסען. די בורזשואַזיע, וועלכע קוקט אויף די פאַסירונגען פון די לעצטע מאָנאַטען פון 1904 און אויפ'ן גרויסען יאַנואַר-סטרייק מיט איין וויינענדען און איין לאַכענדען אויג, הערט שפעטער אויף צו וויינען און לאַכען און הייבט אָן

געוואָרען אויף אזא טיפישער אַרט, וואָס דער מאַנט אזוי שטאַרק די פראַנצויזישע פאָר-רעוואָלוציאָנערע פּערזענלעכעס, גלייכצייטיג און גלייכמעסיג פון דער רעגירונג און דעם לאַנד-אייגענטימער אויפ'ן אַרט, וויעדער, פּערקעהרט, האָט דער פויער אין פוילען געהאַט מער קוועלען פון חכסות, איידער דער רוישישער פויער : א גרעסערע און שנעלערע איבערוואַנדערונג אין די שטערט אַרײַן, די עמיגראַציען נאָך אייראָפּא און איבער'ן אַטלאַנטישען אָקעאַן, א מעהר אינטענסיווע אַגריקולטור, א. ז. וו., א. ז. וו. הייסט עס, אז אין פוילען איז גאָר קיין אַגראַר-פראַגע ניט פאַראַן? נײַן, עס הייסט ניט, און אויב עס איז יא דאָ אזא פראַגע, איז עס גיכער אין אזא זינען ווי אין היינטיגען וועסט-אייראָפּעאישען לאַנד. דאָס איז אַן אונזייערעלעכע פאַקט, דאָס איז פוילען זיינען ניט פערבליעבען קיינע נאָכ-וועהענישען פון די לייבאייגענשאַפטליכע פער-זעלעכעס, רעכטליכע אָדער עקאָנאָמישע, ווי דאָס אַרענדע-סיסטעם אין רוסלאַנד אָדער אַנדערע פאַרמען פון רעכטליכען דרוק אויפ'ן פויער-שטאַנד. די רוהיגע עוואָלוציע, דער געוועהנ-ליכער, ציווילער אַקט פון קויפּען און פערקויפּען האָט שוין געשאַפּען אין דזען לאַנד פיעלעס פון דעם, וואָס אין רוסלאַנד דאַרף ערשט געשאַפּען ווערען דורך די רעוואָלוציען, — נעמליך, פון די הענד פון באַנקראַטירענדע מיטעלע לאַנד-בעזי-צער געהט די ערד איבער סיסטעמאַטיש און דערצו שנעל אין די הענד פון די פויער, און זאָגאר צו די, וועלכע האָבען קיין ערד אין גאנץ צען ניט. דאָס פוילישע דאַרף ווייס ניט פון אזעלכע ערשיינונגען, ווי געמיינזאַמער, קהל'שער ערד-בעזיז (אַבשטינאַ). דאָרט הערשען בור-זשוואַזע פּערזענלעכעס. דאָס דאַרף איז שוין יעצט גאַנץ שאַרף צוטיילט אויף דריי שיכטען: פערמעגליכע לאַנד-בעזיזער, פויערן וואָס האָבען וועניג לאַנד, און אזעלכע וואָס בעזיצען קיין לאַנד אין גאַנצען ניט. דאָס בעוואוסטזיין פון דזע לעצטע הויכט אָן צו ווערען אַ ריינ-פראַלע-טאַרישעס, און די פּסיכאָלאָגיע פון די ערשטע און די צווייטע האָט זיך פאַרמירט אויף דעם רוימישען און פראַנצויזישען רעכט, וואָס שטיצט ייך אויף פרוואַט-אייגענטהום אויף ערד, און דעריבער איז זי אַ וועניג פּרכטבאַדער באַדען פאַר די זאַמען פון דער רעוואָלוציאָנער-אַגראַרי-שער אידעע. דאָס אַלעס בעווייזט, אז די

איינפאַך צו האַסען די רעוואָלוציען, פאַרמירט און פערפעסטיגט אַ לענגערע צייט דזעס גע-פיהל, ערמוטהיגט און צוהעצט עס, שאַפט פאַר דעם אַ אידעאָלאָגיע און געהט אַריבער אין לאַגער פון דער טהעטיגער, עפענטליכער, אונבעדינגטער און אונפערשעמטער קאָנטר-רעוואָלוציען.

די אזוי גערופענע בורזשוואַזע רעוואָלוציע-נען בעדייטען דעם פאַל פונ'ם פּעאָדאָליזמוס, זיינען פערבונדען מיט דער היסטאָרישער נויט-ווענדיגקייט צו בעזייטיגען די לייבאייגענ-שאַפטליכע פּערזענלעכעס גאַנצערהייט אָדער אין זייערע גרעסערע רעשטלעך. די רעוואָלוציען אין רוסלאַנד איז אויך מיט דעם עהנליך צו אַלע בורזשוואַזע רע-וואָלוציען, וואָס איינער פון איהרע מאַטיווען און אויפגאַבען איז די נויטווענדיגקייט צו לעזען די אויסערגעוועהנליך שאַרפע און שווערע „אַגראַ-רישע פראַגע“. דאָ אָבער דאַרף מען געדענקען דעם אונטערשייד אין דזען הינזיכט צווישען דער רוישישער רעוואָלוציען, וועלכע טרעט נישט אָב פונ'ם טיפ פון דער ערשיינונג, און דערזעל-בער רעוואָלוציען אין פוילען! פוילען ווייסט ניט פון קיין אַגראַר-פראַגע, וועלכע וואָלט גע-פאַדערט דורכאויס אַ רעוואָלוציאָנערע לעזונג, דייטליכער גערעדט, וועלכע וואָלט געשטויסען צו אַ רעוואָלוציען, וואָלט זי געמאַכט אין דעם זעלבען זינען היסטאָריש נויטווענדיג, אין וועל-כען עס מאַכען זי נויטווענדיג די אַנגעלעגענ-הייטען אין רוסלאַנד. אין רוסלאַנד בעאַבאַכטען מיר אַ ריינ-רעוואָלוציאָנערעס, אָדער בעסער גע-זאָגט, אַ פאַר-רעוואָלוציאָנערעס פאַלען פון דער פויערשער ווירטשאַפט : דער הונגער איז געוואָ-רען אַ בראַנישע ערשיינונג, ביי אַ שנעלער פער-גרעסערונג פון דער בעפֿעלקערונג פאַלט די צאָהל פון די זאַמען, וואָס ווערען געברויכט צום זייהען, פון יאָהר צו יאָהר (אין די לעצטע צעהן—צוועלף יאָהר איז זי געפאַלען אויף עטליכע און דרויסנ פראָצענט!) א. ז. וו., א. ז. וו. פאַר פוילען, פערקעהרט, איז טיפיש גיכער אַ דורכ-שניטליך-גינסטיגע ענטוויקלונג פון דער לאַנד-ווירטשאַפט. דער פויער אין פוילען איז ניט אזוי בעשווינדעלט און בערויכט געוואָרען ביי דער בעפרייאונג פון לייב-אייגענשאַפט, ווי עס איז געווען דער פאַל מיט'ן רוישישען פויער; דער ערשטער האָט קיינמאָל ניט געצאָהלט אזעלכע אונפאַפאַרציעלע שטייערן, ווי דער צווייטער; זיין ערד איז ניט אויסגעוויגען

אורזאכען, דאָס זאָגאר אַ געוויסער טייל פון דעם אַדעל זאָל זיך גרופירען אין אַ דעמאָקראַטישע פארטיי, וואָס האָט אַ גענוג ראדיקאלע שטעלונג אין דער אַגראַר־פראַגע.

אָבער אין פּוילען? וואָס פאַר אַ שרעק מוז אַרויסרופען ביי דעם אַרעמען שליאַכטיש, וועלכער האָט צייט ער לעבט ניט געהערט וועגען קיין „אַגראַר־פראַגע“, דאָס וואָס קומט — פון דאָרטען! — זאָגאר דאָס געמעסיגטע פראַגראַם פון די קאָנסטיטוציאָנעלע דעמאָקראַטן מיט זיין געוואונגענעם אויסקויף פון דער ערד פאַר אַ „גערעכטיגען פרייז“! „אַ גערעכטיגער פרייז“... אַ ווערטעלע אויסצורידען! דיזער באַרבאָרישער בענריף בעדייטעט, אייגענטליך, ניט דעם נאָרמאלען פרייז, נישט דעם פרייז, וועלכער אַרבייט זיך אַליין אויס אַפּוץ לאַנדמאַרק, נאָר לויט אַ בעשטיממען פרייז, אַ קלענערען — קלענער אויך $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ אָבער פונקט אַט דאָס $\frac{1}{3}$ $\frac{1}{4}$ $\frac{1}{5}$ איז פיליכט דאָס גאנצע און איינציגע פער־מעגען פון דעם האַלב־ראַדיקאַלערען לאַנדווירט, רען די איבעריגע $\frac{2}{3}$ $\frac{3}{4}$ $\frac{4}{5}$ זיינען דאָך אין דער אמת, אין דער ווירקליכקייט, דאָס אייגענע טהום — אַך! — פון די היפּאָטעטיקער־דימאָד רע...]

דער לאַזונג פון דער אַגראַר־רעפּאָרם און דער שרעק פאַר איהר זאָגאר אין איהר געדעמטיגטען אויסדרוק, וואָס איז פערשטענדליך אויפ'ן רוסישען באַדען מיט זיין אַרענדע־סיסטעם און די קינסטליך געהעכערטע פרייזען אויף ערד א. ז. וו., וועלכע איז אָבער ניט לייכט צו פערשטעהן פאַר די צוטראַגענע און בעלעסטיגטע קעפּ פון דער פּוילישער שליאַכטע, — דיזע לאַזונג און דיזער שרעק האָבען ביי דיזע קעפּ געמוזט אַרויסרופען אַ ווידערווילען שוין ניט בלויז צו דער רעוואָלוציאָן, נאָר זאָגאר צו דער געמעסיגטער קאדעטישער רוסישער אַפּאָזיציאָן, — האָבען געמוזט נעהרען אין זיי דעם גייסט פון סעפּאַראַטיזמוס און ערוועקען אין זיי דעריבער נאָך אַ לעבעדיגערען חשק איינצואַרדנען דיזע אלע פראַגען פאַר זיך אַליין, זעלבסט־שטענדיג, — האָבען געמוזט שטויסען צו אַ געוויסער אַגיטאַציע, צו אַ געוויסער פּאָליטישער טהעטיגקייט צווישען די מאַסען פון דעם פּוילישער שטען פוערטהום, אַ טהעטיגקייט וואָס זאָהאָבען אלס אויפגאַבע צו דערשטיקען די געפעהרליכע נייעס, וואָס קומט אַריין פון מזרח...

פּויערן־פראַגע אין פּוילען, אַט אַ וועלכע זי איז אין יעצטיגען מאָמענט, וואַקסט ניט אַרויס אַזוי איינפאַך פון די געדערס פון פּאָלק, ווי אין רוסלאַנד.

וואָס פּאָלגט פון דעם אלעם? דער אָבסלאַנג פון דער אַגראַרישער בעוועגונג אין רוסלאַנד דרינגט פאַרט אַריין אין דאָס פּוילישע דאָרף און רייצט דעם נאַטירליכען אַפּעטיט פון'ס פּויער צו לאַנד, אַרויסרופענדיג אַ ברויאָנגע. עס איז אויך אונזעגליך פאַראַויסצוזהן, אויף וויפּיעל דיזע ברויאָנגע וועט אויסוואַקסען, צו דער סאָצ־יאַליסטישער לאַגער אין פּוילען וועט ניט זיין געוואונגען צו שאַפען אַ ראדיקאלעם אַגראַר־פראַגראַם, צי ער וועט זיך ניט בעשליסען אין דיזען פראַגראַם געבען אַ רעוואָלוציאָנערע ליזונג און פערשנעלערונג פון דיזען עקאָנאָמישען פראַצעס, וועלכער גיט שוין סיי ווי סיי איבער די ערד און די הענד פון די פּויערן, אויב אַזא שטעלונג אין דיזער פראַגע וועט אַרייזעהן דעם פּויער און די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג, אויב דער פּויער וועט עס אַליין אָנהויבען צו ווינשען. אָבער ווי אַזוי מוז אַזא צושטאַנד ווירקען אויף די פּאָליטישע אַטמאָספּערע פון אַ לאַנד, וואָס איז אַגראַריש נאָך אויף העלפט, אַ לאַנד מיט די לעבעדיגסטע אַדעל־טראַדיציאָנען, וואו די „שליאַכטע“ שפּיעלט ביז היינטיגען טאָג ווייט ניט די לעצטע ראָלע? איינס מוזען מיר בעמערקען: וועהרענד אין רוסלאַנד איז די רעוואָלוציאָן אַרויסגערופען דורך די אַגראַר־פראַגע, ווערט אין פּוילען די אַגראַר־פראַגע אויפגעהויבען דורך די רעוואָלוציאָן... די פראַגע קומט קיין פּוילען „פון דרויסען“, אויף די כוואַליעס פון דער רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד...

עס איז אַלזאָ קלאָר, דאָס אַזעלכע אומ־שטענדען קאָנען ניט מאַכען די רעוואָלוציאָן סימפּאטיש — זי איז שולדיג דערין, דאָס אין דעם „רוהיגען פּוילישען דאָרף“ האָט געקאָנט געדויערען ווערען עפעס דאָרטען אַן אַגראַר־פראַגע... איז רוסלאַנד איז עפעס אַנדערש: דאָרטען רייסט דיזע פראַגע די אויגען אלעמען: דער רעגירונג, דער געזעלשאַפט אין אלע איהרע שיכטען, דער זעמסטוואָ, דער רעוואָלוציאָן... די לופט איז שוין פון פיעלע יאהרען איינפאַך פער־פולט מיט דעם געדאַנק וועגען אַן אַגראַר־רעפּאָרם. מע. אלע פערשטעהען איהר נויטווענדיגקייט, מען אַמפּערט זיך בלויז וועגען דער אַרט און ווייזע ווי זי דורכצופיהרען. אַט דאָס קען פער־

פאלגע, דאס זיי האבען איינגעווארצעלט דעם איינפלוס פון די סאציאליסטען אויף דאס דאָרף און האבען געמאכט די סאציאליסטישע אָרגאַניזאַציען פאַר אַ מין אָפּציעלען פערמיטלער צווישען געדונגענעם פערדאָרבייטער און זיין אַרבייטס־נעהמער. דער וואָס ווויסט די זיטליכע פיזיאָנאָמיע פון פוילישען דאָרף, דער וואָס געדענקט, אז די לעצטע, כמעט די איינציגע עקאָנאָמישע שטיצע פון די האַלב־דראַנירטע מיטעלע ווירטשאַפטען איז דאָס גרענאַלאָזע עקספּלאַטירען דעם לוי־אַרבייטער, דער וועט פערשטעהן, וואָס פאַר אַ ווילדען גרימ־צאָרן און ציטומעלטקייט דויע סטריק־אַווערטור דע פון דער סאציאליסטישער טהעטיגקייט אין דאָרף האָט געמוזט אַרויסרופען. די רעוואָלוציאָן און דער סאציאליזם, זאכען וואָס ווערען וואָס ווייטער אַלץ מעהר איינס און דאָסזעלבע, — זענען געוואָרען דער „פּלוק“ שוין נישט בלויז פון דער שטאָרט, נאָר אויך פון'ס דאָרף. די פאַטריאַטישע שלאַכטע האָט זיך אויסגעאַרבייט אַ בעשטימטען קוק אויף די רעוואָלוציאָן...

נו, און די ברייטע שיכטען פון דעם קלייך

בירגערטהום? — — —

(פאַרטזעצונג פאַלגט.)

און נאָך אַ זאָך. אויבען האָבען מיר דער־מאָנט וועגען דעם בורזשואַזען כאַראַקטער פון'ס פוילישען דאָרף. ער דריקט זיך אויס נאָך אין דער פּראָליטאַריאַציע פון די ברייטע פויערשע מאַסען. די צאָהל פון די געדונגענע לאַנד־אַרבייטער איז שוין יעצט נישט וועניגער ווי 800.000! די אַגראַרישע בעוועגונג אין פוילען האָט זיך אויסגעדריקט ביז היינט בלויז אין גרויסע סטריקען פון די געדונגענע לאַנד־אַרבייטער. אין פּריהלינג און זומער פון 1906 האָבען די אַגראַר־סטריקען, אָרגאַניזירט פון די פ. פ. ס. מיט אַן אויסערגעווענהליכער אַנשטרענגונג אַרומגענומען אין אַלגעמיין אַן ערך פון 3,000 גיטער, ד. ה., אונגעפער אַ דריטעל פון די גרעסערע גיטער פון לאַנד, האָבען אויפגעהויבען אין דער אַלגעמינער סומע דעם לוינ פון לאַנד־אַרבייטער אויף אַנדערטהאַלבען ביז צוויי מיליאָן רובעל יעהרליך, האָבען גלייכצייטיג פערקורצט דעם אַרבייטסטאָג, א. ד. ה. ג. דויע סטריקען, זייענדיג שוין צוליב דויע רעוואָלטאַטען אַלליין, אַ פאַקט פון היסטאָרישער בעדייטונג פאַר דאָס לאַנד, אַ פאַקט וואָס אין אזאַ מאָס האָט ער נישט מעגליך זיין גלייכען אין דער געשיכטע פון קיין אייראָפּעאישען לאַנד, האָבען געהאַט נאָך די

דיא אגראר-פראגע אין רומעניען

פון מאָרדעס מייער

סעמיטישע, נאָר אויף אַן אַגראַר־בעוועגונג. מען האָט זיך אבער שוין צוגעוואוינט צו קוקען אויף איהר מיט די פריהערדיגע אויגען און מען האָט איהר געוואָלט זעהען דערשטיקט, מען האָט ערוואַרטעט מיט אונגעדולד צו הערען די „גוטע בשורה“, אז מען האָט די בעוועגונג אונטער־דריקט, און אלעס איז וועדער שטיל און רוהיג אין רומעניען.

אין אמת'ן אבער האָט דער פויער־אויפֿשטאַנד פון רומעניען בעדאַרפט ארויס־רופען בעניסעטרונג און סימפּאַטעיע ביי יעדען מענשען וואָס האָט אונטערדריקונג און אויס־בויטונג, ביי יעדען מענשען וואָס האָט שפּאַר פּעריי און וואָס ווינשט צו זעהן די פּעלקער בע־פּרייט. די „פּאַגראַמען“ געגען אידען אין רומעניען זיינען נור געווען אַ שוואַכער שאַטען פון אַ בעוועגונג, וואָס איז אין עצם געווען גראַנד־יען, זי איז ניט ארויסגערופען געוואָרען פון קיין רעליגיעזען אָדער ראַסע־האַס, זי איז געווען די דירעקטע פּאַלעז פון עקאָנאָמישע אור־זאכען — דאָס האָט רעוואָלטירט אַן אַרײַם, אונטערדריקט און אויסגעבויטעט פּאַלק געגען זיינע רייכע אויסבויטער און אונטערדריקער.

צוויי ברענענדע פראגען זיינען דאָ אין רומעניען: די אַגראַר־פראַגע און די אידען־פראַגע. ווען רומעניען איז מיט אַ יאָהר 26 — 27 צוריק געוואָרען אַ זעלבסטשטענדיגע מלוכה, האָט זי פּערשפּראַכען די מעכטע, וואָס האָבען איהר גאַראַנטירט איהר זעלבסטשטענדיגקייט און אונאַבעהנגיקייט צו לייווען די צוויי פראגען, און דאָך האָט זי דיזע צוויי פראגען ביז היינט ניט געלייזט. די אורזאכע דערפון דאַרף מען ניט טיעף זוכען, זי איז זעהר ליכט צו ער־קלערען.

אין רומעניען זיינען דאָ צוויי הערשענדע עלעמענטען, פּערטראַטען אין דער געזעצגעבונג און אין דער פיהרונג פון לאַנד דורך צוויי פאַר־טייען. דער ערשטער גרויסער עלעמענט איז די גרויסע גרונד־בעזיצער, די פּאַמעשטישקעס, אָדער די באַיאַרעס, ווי מען רופט זיי אין רומע־

י וועלט איז אין דער לעצטער צייט געווען איבערראשט פון דעם פויער־אויפֿשטאַנד וואָס האָט אויסגעבראָכען אין רומעניען. די צייטונגען זיינען געווען איבערפילט מיט שרעקליכע ידיעות פון מורא'דיגע פּאַסירונגען וואָס זיינען דאָרט פאַרגעקומען. אין אָנפאַנג האָט מען ניט געוואוסט גענוי די אורזאכען פון דער בעוועגונג און מען האָט איהר ערקלערט אַלס אַן אַנטיסעמיטישע. מען האָט פאַרגע־שטעלט די רעוואָלטירטע פויערים פאר שוואַר־צע מהאד'יגע נפשות, פאַגראַמישטיקעס, רוצחים און מערדער, וועמעס צוועק און ציעל איז ניט קיין אַנדערער, ווי נור צו ראַכירען דאָס גוטס פון די אידען, צו שענדען זייערע טעכטער און יויבער, צו מוזיק'ן און דער־הרג'ענען זייערע קינדער, צו מאַרדען און פייניגן גען די מענער. דיזע ערקלערונג איז גענומען דערפון, וואָס די בעוועגונג האָט אויסגעבראָכען צוערשט אין דער צפון־זייט, אין מאַלאַדאוואַ, אין דעם טהייל, וואו עס וואָהנען פיעלע אידען, וואו עס זיינען פאַראַן גאנצע אידישע שטעט און שטעטלאַך, און די אידען האָבען טאַקע געהאט פון איהר פיעל צו ליידען; זייער גוטס איז ווירקליך צושטערט געוואָרען און אויסגע־פלינדערט געוואָרען, און פיעלע אכזריות זיינען געגען זיי בענאנגען געוואָרען. ווען די בעווע־גונג האָט זיך אָבער פערשפּרייט אויף אין אַזעלכע מקומות, וואו עס וואָהנען ניט קיין אידען; ווען זי האָט זיך פערשפּרייט אין דרום־זייט, אין וואַלאַכיאַ; ווען דער צאָרן פון די אויפגעשטאַנענע, רעוואָלטירטע פויערים האָט זיך ווי אַ מעכטיגער שטראָם אויסגעגאָסען אויף די קעפ פון די פריצים, כשר'ע, פרומע קריסטען, געבוירענע רומעניער, און עס איז פערניכטעט געוואָרען זייער גוטס, זייערע אימעניעס, — דאָן האָט מען זיך שוין געכאַפט זוכען די סבה פון דער בעוועגונג אַ ביסעלע טיעפער און מען האָט ערקלערט דאָס זי איז ניט נור אַן אַנטי־

לאָמיר זעהן אין וואָס אייגענטליך בע-
שטעהט די אגראר-פראגע אין רומעניען?

רומעניען איז אַ לאַנד, וואָס צעהלט ביז
זעקס מיליאָן נפשות, איבער 4 מיליאָן פון זיי
שטעלען צוזאמען 1,168,900 פויער-פאָמיר-
ליען, דאָס הייסט, דריי פיערטעל פון דער גאנצ-
ער בעפעלקערונג פון לאַנד זיינען פויערים.
דיזע פויערים בעארבייטען די ערד, זיי אַקערן,
זייען און קלייבען די פרוכטען פון דער ערד;
אבער ניט די גאנצע פרוכטען קלייבען זיי פאר
זיך. די גרעסטע טהייל נעהמען צו די פריצים
די גרויסע גרונדבעזיצער, צו וועלכע עס בע-
לאַנגט די גרעסטע טהייל פון דער ערד.

רומעניען האָט 6,963,992 העקטאר קולטיר-
וירטע ערד, אַ חוץ וועלכער און טייכען, וואָס
געהערען צו פריוואַט-פערזאָנען. דיזע ערד איז
איינגעטיילט אויף פאָלגענדען אופן: 3,153,641
העקטאר, דאָס הייסט, וועניגער ווי אַ העלפט
בעלאַנגט צו 920,939 פויער-פאָמיליען, וועד-
רענד 3,810,357 העקטאר, דאָס הייסט, מעהר
ווי אַ העלפט בעלאַנגט צו 5000 פריצים. צו
דיזע 5000 פריצים געהערט אויך די אונקולטיר-
וירטע ערד, די וועלכער, די טייכען א. ז. וו.
צוזאמען האָבען זיי 5,129,719 העקטאר, דאָס
הייסט, כמעט צוויי דריטעל פון דעם גאנצען
רומענישען באָדען.

דער גרויסער גרונדבעזיצן, דאָס אייגענ-
טהום פון די פריצים, איז איינגעטיילט אויף
פאָלגענדען אופן:

העקטאר

66 פריצים האָבען מעהר ווי צו 5000

העקטאר יעדער און בעזיצען צו

זאמען 611,566

120 פריצים האָבען צווישען 3000

און 5000 העקטאר יעדער, און

בעזיצען צוזאמען 563,579

771 פריצים האָבען צווישען 1000

און 3000 העקטאר יעדער, און

בעזיצען צוזאמען 1,560,467

1114 פריצים האָבען צווישען 500

און 1000 העקטאר יעדער, און

בעזיצען צוזאמען 1,038,694

די איבריגע ערד פון דעם גרויסען גרונד-
בעזיצן ווערט פערטהיילט צווישען א 2000
פריצים, וואָס האָבען צווישען 100 און 500
העקטאר ערד.

ניען, אַרגאניזירט אין דער קאנסערוואטיווער
פארטיי. דער צווייטער הערשענדער עלעמענט
איז די קליין-בורזשואזיע, די קרעמער, בעאמטע,
מייסטערס, א. ז. וו. אַרגאניזירט אין דער ליבער-
ראַלער פארטיי. (קיינ גרויסע בורזשואזיע אין
דעם מערב-איראָפּעאישען-דינן איז אין רומע-
ניען נישטאָ, ווייל די אינדוסטריע איז נאָך ניט
ענטוויקעלט.) יעדע פון דיזע צוויי פארטייען
איז געגען דער לייוונג פון איינער פון די דער-
מאָנטע פראגען. די גרונדבעזיצער, די קאנ-
סערוואטארען זיינען געגען דער לייוונג פון דער
אגראר-פראגע, ווייל דאָס וואָלט צונעהמען ביי
זיי די ערד און איהר אוועקגעבען די פויערים;
די צווייטע פארטיי, די בורזשואזיע, די ליבערא-
לען, איז געגען דער לייוונג פון דער אידען-פראגע,
ווייל דאָס וואָלט געהייסען געבען אַ פרייע האַנד
די רומענישע אידען, וואָס זיינען אויך מייסטערס
קליינברוגער, מיט זיי צו קאָנקורירען. צוויי-
שען דיזע צוויי פארטייען האָט עקזיסטירט ביז
היינט צו טאָג אַן איינפערשטענדנים, וועלכעס
לאָזט זיך אויסדריקען אין די ווערטער: „אויך
טשעפע דיר ניט, דו טשעפע מיך ניט...“ זיי
האָבען זיך ביידע ארומגעטראָגען מיט פלענער
אין די קעשענעס — די קאנסערוואטארען צו
לייווען די אידען-פראגע, ווייל די אויסלענדישע
פינאנציוועלט, צו וועלכער מען האָט זעהר אָפט
בעדארפט אַנקומען, האָט עס פערלאַנגט; און
די ליבעראלען, צו לייווען די אגראר-פראגע, ווייל
דאָס לאַנד, די גרויסע מאַסע פון פאָלק האָט עס
פערלאַנגט. אבער מיט די ארומגעטראָגענע
פלענער האָט מען נור געמיינט יוצא צו זיין,
מען האָט קיינמאָל ניט געזוכט זיי אויסצופיה-
רען, מען האָט קיינמאָל ניט געזוכט די בע-
טרעפענדע פראגען ווירקליך צו לייווען. די
אידען-פראגע, זייענדיג אַבענגיג מייסטערס
אָן דעם ווילען פון דער אויסלענדישער פינאנצ-
וועלט, האָט אין לאַנד גופא ניט געקענט ארויס-
רופען קיין גרויסע שטורעמס, קיין גראנדיזע
בעוועגונגען; דערפאר האָט די אגראר-פראגע
אין וועלכער עס איז פעראינטערעסירט די
גרעסטע טהייל פונ'ם פאָלק אין לאַנד גופא,
ארויסגערופען אַ פויער-דאָיפֿשטאַנד, וואָס
קען פערגליכען ווערען צו די אויפשטענדע פון די
ענגלישע פויערים אין 16טען יאָרהונדערט, די
פראנצויזישע פויערים אין 18טען יאָרהונדערט
און צו דעם אויפשטאַנד פון די רוסישע פויערים
פון דער לעצטער צייט.

אין אלגעמיין, רעכענט מען, געפינען זיך אין רומעניע:

408,502 פויערס-פאמיליען פון דער ערשטער קאטעגאריע, דאס הייסט, אזעלכע וואס האבען גאר אדער כמעט גאר קיין ערד, און זיי בילדען גאנצע 40 פראצענט פון דעם סך הכל פויערים, וואס געפינען זיך אין לאנד. לערך 600,000 פויערס-פאמיליען פון דער צווייטער קאטעגאריע, פון די וואס האבען ערד אבער ניט גענוג זיך צו קענן מפרנס זיין, און זיי בילדען 44 פראצענט פון אלע פויערס-פאמיליען, און לערך 170,000 פויערס-פאמיליען פון דער דריטער קאטעגאריע, פון די וואס האבען גענוג ערד זיך צו קענען ערעהרען, זיי בילדען 16 פראצענט פון אלע פויערים.

די ערשטע צוויי קאטעגאריען, דאס הייסט, 84 פראצענט פון אלע פויערים, מוזען אָנקומען צו אנדערע ארבייטען, און די אנדערע זיינען עס די פריצים אדער זייערע ארענדאטאָרס. אן ארענדאטאָר הייסט אזעלכער וואס דינט אַב א גרויס שטיק ערד ביי א פריץ, אויף א לענגערע צייט, און בעארבייט איהר, עס פערשטעהט זיך, מיט אנדערענס הענד... 42 פראצענט פון די פריצים פערזאָלעטען אליין זייערע אימעניעס און די ערד ווערט בעארבייט אונטער זייער אייגענער קאנטראָל. 58 פראצענט פערדינגען איהר צו ארענדאטאָרס. אין רומעניע זיינען פאראן 3382 ארענדאטאָרס, 2417 פון זיי זיינען געבוירענע רומעניער, 479 זיינען אידען און 443 זיינען פון אנדערע נאציאָנאליטעטען, מייסטענס גריכען. צו זיי און צו די פריצים קומען אָן די פויערים ארבייטען און אלע, אָהן אויסנאָהמע, טרייבען די שענדליכסטע עקס-פלאַאטאציע, די גרויזאמסטע אויסבוטונג, וואס מען קען זיך פאָרשטעלען. די פויערים ארבייטען זיך מיט ביי זיי אויפ'ן מאָג, זאָנדערן זיי פער-גלייכען זיך מיט זיי צו בעארבייטען א שטיקעל ערד אונטער געוויסע בעדינגונגען, נעמליך: ערשטענס זאָל דער פויער בעארבייטען פאר דעם פריץ אדער ארענדאטאָר א שטיקעל ערד; צווייטענס, זאָל ער אַראָבעבען א געוויסען טהייל פון די פראָדוקטען, וואס דאָס בעארבייטע שטיקעל ערד פאַר זיך וועט ארויסגעבען; דריטענס זאָל ער ביי דעם בעל הבית ארבייטען עטליכע טעג מיט די הענד, עטליכע מיט דעם וואָגען מיט

וועגען דעם קליינעם גרונדבעזיין, דעם בעזיין פון די פויערים, איז קיין גענויע סטאטיסטיק פאַר דעם גאנצען לאַנד ניטאָ; עס איז נור דאָ א סטאטיסטיק פון 14 דיסטריקטען (גובערניעס), וועהרענד דאָס לאַנד איז פער-טהיילט אין 32 דיסטריקטען. אבער די סטאטיסטיק פון די 14 דיסטריקטען צייגט קלאָר און דייטליך ווי די ערד איז פערטהיילט צווישען די וואס בעארבייטען איהר מיט אייגענע הענד. אין דיזע 14 דיסטריקטען זיינען פאראנען 485,271 פויערים פאמיליען וואס בעזיצען צוואַמען 1,535,247 העקטאר ערד, איינגעטהיילט אויף פאָלגנדען אופן:

45,599	האָבען צווישען $\frac{1}{2}$ און 1 העקטאר יעדער
86,934	" 1 " 2 "
79,718	" 2 " 3 "
93,008	" 3 " 4 "
69,648	" 4 " 5 "
55,046	" 5 " 7 "
17,048	" 7 " 10 "

די פויערים קען מען אַנטהיילען אין דריי קאטעגאריען:

1. די וואס האָבען גאר קיין ערד, אדער כמעט גאר ניט (צו דיזע קאטעגאריע געהערען אלע וואס האָבען וועניגער ווי 1 העקטאר ערד), דאָס זיינען אמת'ע פראָלעטאריע, וואס מוזען געהן פערקויפן זייער ארבייטס-קראַפט צו אנדערע.

2. די וואס בעזיצען א שטיקעל ערד, אבער זיי קענען דערפון ניט ציהען די גאנצע חיונה, עס הייסט, די שטיקלאַך ערד, וואס יעדער איינער פון זיי בעזיצט איז צו קליין, דאָס עס זאָל זיי קענען ערנעהרען. (אין דעם קאטעגאריע געהען אריין די וואס האָבען וועניגער ווי 5 העקטאר ערד.) דיזע ארבייטען טהיילווייז ביי זיך, און טהיילווייז מוזען זיי אָנקומען צו אנדערע ארבייטען.

3. די וואס בעזיצען גענוג ערד זיך צו קענען פון איהר ערנעהרען. (אין דיזע קאטעגאריע געהען אריין די, וואס בעזיצען צווישען 5 און 10 העקטאר ערד.) און ארבייטען נור ביי זיך, אויב אנדערע נויטען אדער אויסצוביטען צווינגען זיי ניט אויף צו געהן זוכען אַרבייט ביי אנדערע.

3 העקטאר ערד בעארבייטעט (1 העקטאר דירעקט נאך דעם קאנטראקט, 1 העקטאר אזוי פון זיך און 1 העקטאר דיושמע) דאס איז ווערטה וועניגסטענס 160 פראנק; 4 אר"י בייטסטען מיט די הענד צו 2 פראנק א טאג—8 פראנק; 4 טעג מיט דעם וואָנען און 9 טעג פיהרען תבואות, אלץ מיט דעם וואָנען, צוזאמען 13 טעג, צו וועניגסטענס 5 פראנק א טאג—65 פראנק; 3 הינדלעך—1.50; די 4 מעסטלעך (דיבלדעקאליטערס) האָבען אויך יערטה וועניגסטענס 4 פראנק. צוזאמען הייסט דאס—238.50 פראנק. דאס הייסט, דעם ארענדאטאר האָבען געקאסט די צוויי העקטאר ערד, וואָס ער האָט געגעבען דעם פויער 60 פראנק, (דאס איז דאס מאקסימום, מאנכעס מאל קאסט עס איהם נור 48 און זאגאר 42 פראנק), און פאר די 60 פראנק האָט איהם דער בויער געגעבען 238 פראנק מיט 50 סענטים, ד. ה. 4 מאל אזוי פיעל... און מען זאל ניט מיינען, אז דיווער אַבמאך איז דער ערגסטער. עס זיינען דא נאך פיעל ערגערע.

און דורך דיווער שרעקליכער עקספלאַט טאציע איז דער פויער פון רומעניען מוראדיג אָרעם. פאר די 1,163,000 פויעריס-פאמיליען, וואָס געפינען זיך אין יענעם לאַנד, זיינען נור דא 1,152,812 וואָהנונגען, ד. ה., אז 11,088 פויעריס-פאמיליען האָבען גאָר קיין וואָהנונגען ניט, לעבען צוזאמען מיט אנדערע, צוזאמענגע-דריקט און צוזאמענגעשטיקט. מען דארף אויך האלטען אין זינען, דאס פון די וואָהנונגען וואָס זיינען פאראנען, זיינען 4 פראָצענט, ד. ה., לערך 50,000, היטטען, דאס מיינט, גרובען אין דער ערד בעדעקט מיט שיעפע דעבלאך פון צווייגען און ערד. דאס זיינען אזעלכע מין חורבות, אין וועלכע די רייכע פריצים וואָלטען אפילו זייערע כהמות ניט געהאלטען.

די חיונה פון דעם פויער איז זעהר א שלעכטע. זיין גאנצע גאָהרונג בעשטעהט פון מאמאליגא, קוקורוז-מעלה צוזאמענגעמישט מיט זורדיגע וואסער, און רויחה ציבעלע איינגעוויקט אין שפענער עסיג... זעהר זעלטען עסט ער פלייש. ער קוילעט אויף קריסטמאס א חזיר, און זיין פעטס און פלייש עסט ער און זיין פאמיליע א גאנץ יאהר. עס פערשטעהט זיך אָבער אלליין, אז דיווען תענוג צו עסען דאס אלטע, פערלעגענע פלייש פון דעם קריסטמאס-קרובן פערגינט ער זיך אויך ניט יעדען טאג, ער

אָקסען אָדער פערד; פיערטענס זאל דער פויער איהם ברענגען עטליכע עופות, א ביסעל מילך, פוטער, אייער, א. ז. וו.

אין א מאניפעסט, וואָס די רומענישע סאָציאלדעמאָקראטישע גרופע, „ראַמאניא מונ" טשיטאָרע" האָט ארויסגעגעבען ווערט איבער געגעבען אזא אַבמאך צווישען דעם ארענדאטאר פון דער אימעניע פאראפאני, וואַלשקע'ר דיסטריקט און די פויערים, וואָס זיינען אָנגעקור מען צו איהם. דער אַבמאך איז געווען פער עפענטליכט צוערשט אין דער טעגליכער רומעני-שער צייטונג „אדעווערול" (וואהרהייט), פון 7טען אפריל 1906, און ער לויטעט:

„די פויערים. וואָס האָבען זיך מיט אונז אויסגעגלייכט וועלען דארפן פאר יעדע דריי העקטאר ערד, וואָס זיי וועלען ארבייטען פאר זיך, בעארבייטען 1 העקטאר פאר דעם ארענדאטאר, א חוץ דעם נאך 1 העקטאר אזוי פון זיך... יעדער פויער וואָס בעארבייט פאר זיך 3 העקטאר ערד, וועט נאך דארפן ארבייטען פאר דעם ארענדאטאר 4 טעג מיט די הענד, 4 טעג מיט דעם וואָנען און 9 טעג וועט ער דארפן איבער פיהרען מיט דעם וואָנען דעם ארענדאטארס תביאות צו א האפן-שטאָרט. יעדער פויער איז נאך פערפליכטעט צו געבען דעם ארענדאטאר 3 הינדלעך. פון די 3 העקטאר ערד, וואָס דער פויער וועט בעארבייטען פאר זיך, וועט דער ארענדאטאר אַראָבעהמען די תבואה פון 1 העקטאר אלס דיושמע (אזא מין פאָרמע פון מעשר) און צו צוויי דאָבל דעקאליטערס פון די פראָדוקטען וואָס די איבריגע 2 העקטארען וועלען ארויסגעבען.

אום גרינדליך צו פערשטעהען די שרעקליכע עקספלאַטאציע, וואָס ליגעט בעהאלטען אין דיווען אַבמאך, וועלן מיר איהם פערטייטשען אין געלד-רשינ: דער גרעסטער פרייז, וואָס אן ארענדאטאר צאָהלט פאר אן העקטאר ערד, איז 30 פראנק א יאהר. דער פויער, ווי עס איז צו זעהען פון דעם אַבמאך, האט פאר זיך קארגע 2 העקטאר ערד (ער האָט דריי, אבער פון איינע נעם געהט דאך דער ארענדאטאר אַראָב די תבואה אלס דיושמע און פון די פראָדוקטען פון די איבריגע צוויי געהט ער דאך אויך אַראָב 4 דאָבל-דעקאליטערס,—דאס איז אזעלכע גרוי-סע מעסטלאך)... נון, די 2 העקטאר ערד בע-טרעפן 60 פראנק, אזוי פיעל קאסטען זיי דעם ארענדאטאר. פאר זיי בעקומט ער:

דאס מיליטער איז מייסטענס צוזאמענגעשטעלט פון קינדער פון פויערים און ניט איין מאָל האָט געטראָפּען, וואָס דער זוהן האָט גע'שאַסען זיין אייגענעם טאָטען... די דיסציפלין אין מיליטער איז זעהר גרויס, די סאָלדאטען ווערן געשלאָגען און זיי ציטערען פאר'ן קוק פון דעם אָפיציער ווי פאר'ן מלאך המות. זיי זיינען קיין לעבעדיגע מענשען, וואָס בעזיצען אַ ווילען, נאָר בלויז אינסטרומענטען וועלכע דער אָפיציער שטעלט דורך זיי קאָמאנדע אין בעווע'גונג, צו טהון די גרויזאמע מעשים.

דער יעצטיגער אויפשטאנד איז געווען דער גרעסטער, וואָס האָט פאר די לעצטע 50 יאהר אין רומעניען שטאמגעפונען. ער האָט זיך אויסגעדריקט אין אָנפאנג אין אַ פאָרגאָס'בעווע'גונג, ווייל ער האָט אויסגעבראָכען גראדע אין אזעלכע פלעצער, וואו די ארענדאטאָרס זיינען געווען אידען און די פויערים האָבען זיך צוגע'וואָהנט צו קוקען אויף דעם אידען אלס אויף זייער אונטערדריקער. דורך זייער אונגוויסענ'הייט האָבען זיי ניט געקענט אונטערשיידען פון דעם איינצעלנעם אידען-ארענדאטאָר און דער אָרימער אידישער בעפעלקערונג. די אַנטי-סעמיטישע העצע האָט אויך אויף זיי געווירקט, און זייער צאָרן האָט זיך אויסגעלאָזען אויף אלע אידען, אָהן אונטערשייד. די אָרימע אידען האָבען בעצאָהלט פאר די חטאים פון די רייכע עקספּלאָאטאטאָרס... די פאָרגאָמען זיינען אָבער, ווי מיר האָבען געזאָגט אין אָנפאנג, נור געווען אַ שוואַכער שאַטען פון דער בעוועגונג. זי איז געווען גראַדע און געוויסערמאָסען וויר'קונגספּול. דער ליבעראַלער מיניסטעריום, וואָס האָט זיך געבילדעט, איז געצוואונגען צו שאַפען אַ געזעץ געגען דער אויסבויערישער לוסט פון די ארענדאטאָרס, אָבצושאָפען די גרויסע שטייערען, וואָס האָבען געדריקט די פויערים און אויך צו שאַפען אַ רוראַל-באַנק, וואָס זאָל ערמעגליכען די פויערים צו קויפּען ערד. אונ'טער די יעצטיגע בעדינגונגען האָט מען פיעל-לייכט ניט געקענט מעהר ערוואַרטען, אבער עס איז מעהר וו'ן זיכער, אַז דאָס וועט די מכה גרינד'ליך ניט אויסהיילען, די אַגראַר-פראגע בלייבט אין רומעניען ווייטער עקזיסטירען, און ניט איין מאָל וועט זי נאָך דער דאָרטיגער געזעל'שאַפט פערשאַפען אונאָנגענהמליכקייטען. צו דער אַגראַר-פראגע, ווי צו אלע איבריגע פראגען, איז דאָ אין רומעניען, ווי איבער דער גאנצער

וואָלט מיט איהם שנעל פערטיג געוואָרען... זאָג'דערן נור אין די גרויסע טעג, אין די ימים טובים און זונטאגען, דעמאָלט ערלויבט ער זיך עס.

וואָס איז אלזאָ דער וואונדער, וואָס די פויערים ווערען פערזעהרט פון שרעקליכע קראַנקהייטען: פון פּעלאַגריע, אזא קראַנקהייט וואָס פערזעהרט ווי די געלביזוכט. עס געפינען זיך אין רומעניען יעצט לערך 200,000 חולאים פון דיזער קרענק; פון פיעבער, פון טיפּוס, א. ז. וו. אין 1900 זיינען 50 פראָצענט פון די יונגע פויערים, וואָס זיינען געשטאנען צום מיר-ליטער, דערגרייכענדיג די אלטער פון 21 יאהר, ווען יעדער געבוירענער אין רומעניען דארף ווערן אַ סאָלדאט, אַהיים געשיקט געוואָרען נאָך אויף אַ יאהר, ווייל זיי זיינען געווען צו שוואַך צום מיליטערישענסט... וואָס איז דאָ דער וואונדער וואָס דער רומענישער פויער זוכט צו פערנעסען זיינע ליידען און זיינע צרות אין דער משקה, וואָס אַ גרויסער טהייל פון זיי זיינען אַלקאָהאליקער, שכורים? די עקספּלאָאטאציע איז די אורזאכע פון די אלע קראַנקהייטען און פון אלע איבלען. דאָרט וואו זי איז שרעקליך, מווען איהרע פאָלגען אויך זיין שרעקליך...

ניט איין מאָל האָבען די רומענישע פויערן געפרובט צו פערבעסערען זייער לאַגע. קיין אַנדער קאמפּפּס-מיטעל צו דערגרייכען זייער ציעל איז זיי ניט בעקאנט, ווי דער אויפשטאנד. זיי זיינען ענטערבט פון פאָליטישע רעכטע—אין רומעניען עקזיסטירט אַ דריי-שטאַקאָגעס וואַהלרעכט, די פויערים בעוואָהנען דעם קעלער פון דער פאָליטישער געביידע... זיי וועהלען ניט דירעקט און זיי זיינען איבערהויפט פרעמד פון פאָליטישע שטרעבונגען. די גרעסטע צאָהל פון זיי איז פערזונקען אין שרעקליכער אונגווי'סענהייט: בלויז 17 פראָצענט קענען לעזען און שרייבען; 83 פראָצענט האָבען נאָר קיין שולע ניט מיטגעמאכט, און די וואָס קענען שוין יא לעזען, לעזען קיין אַנדער זאָך ווי דעם קאמער'ביזם, די מעשה פון דער הייליגער מרים און נאָך אזעלכע מעשיות, טויזענד אין איין נאכט, א. ז. וו. דער אויפשטאנד, דער בלוטיגער רע'וואָלט, דאָס איז דער איינציגער מיטעל, וואָס זיי זיינען פעהיג זיך צו בענוצען מיט איהם, און האָבען איהם שוין מאַנכע מאָל בענוצט, אבער מען האָט זיי שטענדיג אונטערדריקט מיט דער מאכט פון מיליטער.

אין דער יעצטיגער פויעריס-בעוועגונג א קליינע ראָלע געשפּילעט, ער איז פאַרלויפּיג ניט געווען ביכולת צו ווירקען, אז די יעצטיגע לייזונג, וואָס מען האָט דאָרט געגעבען דער אגראר-פראגע זאָל זיין ראדיקאלער. ער וועט זיך אָבער מיט דער צייט ענטוויקלען, ער וועט מיט דער צייט מעכטיג ווערען, און דער רומענישער פויער מוז ווארטען ביז דעמאָלט, ביז עס וועט גרויס און מעכטיג ווערען—זיין משיח, זיין ערלעזער...

אפריל, 1907.

וועלט, איין לייזונג—דער סאָציאַליזם. אָבער ביז צו זיין פּערווירקליכונג וועלען נאָך פיעלע וואסערען איבערגעהען. די אינדוסטריע וועט זיך קודם כל איבעראל מוזען ענטוויקלען, דער פראָלעטאַריאַט וועט איבעראל מוזען ווערען קלאַסענבעוואוסט און אויך מעכטיג גענוג צו קענען נעהמען די לייצעס פון דער געזעלשאפט אין זיינע הענד, און נאכהער ערשט וועט קומען די צייט פון דער גאולה. דער רומענישער פראָלעטאַריאַט איז איצט נאָך שוואַך, ער האָט

* * *

דער פריהלינג געהט, דער פריהלינג געהט,
א ווינטעל פליהט, א ווינטעל וועהט—
און זשיומט און ברומט און שטיפט און טאנצט
אין פענסטעריל אריין:
„א ארעם קינד, א ליעבעס קינד,
די אויגען הייב און זעה אצינד—
עס רוישט און בליצט און שפראצט און בליהט,
עס הילכט און שאלט און זינגט און גליהט,
נור דו, נור דו, זיצסט בלאס אליין,
דיין אויג איז בלינד פון שמערין געוויין,
און אלץ איז יונג און אלץ איז שעהן — — —
שטעה אויף, פערטרייב דעם פיין...

שטעה אויף, גענוג שוין גראַהע טעג
און שוואַרצע נעכט און דוננער-שלעג
און בלאַנדזשען אויף א דערנער-וועג,
זיין בלינד צום היממעל-שיין;
אין וואַלד איז גוט, אין וואַלד איז שטיל,
דאָרט גיסט זיך פריי דעם האַרצ'ס געפיהל...
א יוגענד וועקט זיך אויף אין דיר,
דו פיהלסט פערלאנגען אַהן א שיעור —
נור זיין ניט דא... א ווינטעל וועהט,
דער פריהלינג געהט, דער פריהלינג געהט
מיט לוסט אין האַרץ, אין ארעם גרייט
א כוס מיט גליהענד-וויין...

יואל שלאָניס.

דיא אורזאכע פון ערדציטערנים*

פון פראפעסאר ראלף ס. טארר.

האלט אין איין שאקלען זיך, און דארום איז א קאטאסטראפע גאר אונפערמיידליך. עס וואלט פערנומען צו פיעל פלאץ אום בלוז אויסצורעכענען די פערשידענע ערקלערונגען, וואס מען האט געגעבען וועגען דעם דאזיגען גאנצן אונגעווענהער ליכען צושטאנד פון דער ערד. פאסטען און חלומות, — ריינע וויסענשאפט און קבלה, מאגן נעמיזם און ראדיום, פלעקען אויף דער זון און די לבנה — וואס איהר ווילט נאך, קענט איהר געפינען אין די דאזיגע ערקלערונגען.

די סיעסמאלאגען (די געלעהרטע וועלכע פערצייענען דורך ספעציעלע-געמאכטע אינסטרומענטען, סיעסמאגראפען, די בעוועגונגען פון דער ערד אונטער דער אָבערפלעכע), — ניט זיי שרעקען זיך, דאס זיי זיינען חלילה ניט בעוואָרענט פון אן ערדציטערנים, און ניט זיי גלויבן בען, דאס די ערד שטעהט אויף איהרע פיס ניט אזוי פעסט ווי אלע מאָל. דער ענגלישער פראָ-פעסאר דושאָהן מילן, וועלכער האָט אַ צייט מיט יאהרען כסדר פערצייענעט די צייט און די שטארקייט פון איטליכער ערדציטערנים, האָט דאָ נישט לאַנג ערקלערט אויפ'ן סמך פון זיינע פאָרשונגען, אז יעדעס יאָהר קומען פאַר אונז געפעהר זעכציג ערדציטערניסען, וואָס טראָגען זיך דורך פון איין עק וועלט ביז'ן אנדערן. דאָס הייסט ערדציטערניסען, וואָס מאַכען אָן צרות אויף דעם שטח, וואו זיי קומען פאַר, און שיקען פונאָדער כוואַליעס, וועלכע ווערען פערצייענעט אויף יעדען סיעסמאָגראַף פון דער וועלט.

מיט וואָס דאָס לעצטע יאהר האָט זיך בעאָנדערס אונטערשיידען פון די פריהעריגע יאָהרען, איז געווען אייגענטליך ניט מיט א פער-

אָס לעצטע יאהר האָט זיך אזוי אויסגעצייכענט מיט ערד-ציטערניסען, אז זיי האָבען דאָס געמאכט פאַר אן אויס-נאָהם-יאהר. פריהער סאָך פראַנצויסקא, דערנאָך וואָל-

פארייזא און יעצט קינגסטאן זיינען כמעט אין גאנצען חרוב געוואָרען דורך אן ערדציטערנים. ווי מען קען זיך לייכט פאַרשטעלען, האָט די צושטע-רונג פון די דריי שטאָרק בעפעלקערטע שטעדט אין דער נייער וועלט, אין דעם משך פון איינע ניין חדשים, אַרויסגערופען ביי אלעמען אן אונ-געווענהליכען אינטערעס צו דעם ענין פון ערד-ציטערניסען.

די געשיכטע פון די לעצטע ערדציטערניסען איז אזוי דראַמאַטיש, דאָס איטליכער האָט זיך גענומען שרעקען פאַר דער זיכערקייט פון זיין אייגענער היים: טאָמער טרעפט איהם אויף מאָרגען טאָקיי האָט זעלביגע אונגליק. וועגען דער אורזאכע פון דער ערדציטערנים האָט מען אַרויסגעשטעלט אַ סך השערות; אויך האָט מען פרובירט צו געפינען אַ שייכות צווישען אַ ציטערנים פון דער ערד אין אַ געוויסען פלאַץ מיט אן אויסברוך פון אַ וואַלקאן, מעהר אָדער וועניגער דערווייטערט פון דעם פלאַץ. אין די ברייטע מאַסען האָט זיך ביסלעכווייז פער-שפרייט אַ פעסטער געדאַנק, דאָס די ערד לעבט דורך יעצט אן אונגעווענהליכע פערזאָדע, ווען זי

*) By permission of The N. A. Review Publishing Co. Copyright, March 1st, 1907 by The N. A. Review Publishing Co.

דער געשיכטע פון לאַנד אלס איינע פון די גרעסטע און פון די שרעקליכסטע. נאָך אלעמען נעמט דאָך אַ לאַנגע צייט, איידער עס קלייבט זיך אָן אין דער טיפּעניס פון דער ערד גענוג כח אום ארויסצורופען אַ גרויסע ערדציטערניס; און סאָן פראַנצישקאָ'ס געשיכטע איז בכלל אזוי קורץ, האָט מען קען זאָגען כמעט מיט זיכער-הייט, אז אפילו דער קלאַפּ פון 1906 איז ניט דער שטאַרקסטער, מיט וועלכען יענע געגענד איז איבערהויפּט פעהיג מכבד צו זיין.

די ברעגעס פון פערן און טשילי זיינען צעהנדליגע מאָל בעזוכט געוואָרען פון אַ חורבן-טראַגעדיע ערדציטערניס; אויך וואַלאַפּאָריאָ איז צושטערט געוואָרען מעהר ווי איין מאָל. איינע פון די שוידערליכסטע ערדציטערניסען פון דער מאָדערנער צייט האָט פאַסירט אין דזשעמעיקא אין 1692, ווען עס איז איינגע-שלאָנגען געוואָרען פון ים אַ גאַנצע שטאָרט — פאַרט ראַיאַל, וועלכע איז געלעגען אויפ'ן זאָמ-דיגען ברעג, ביים אַריינגאַנג אין דעם האַפּען פון קינגסטאָן. אויף דער דאָזיגער אינזעל זיי-נען פאַרגעקומען אַ סך אַנדערע געוואַלדיגע קלעפּ. אויף זאָל'ן אופן, ווי מי קען לייכט זעהן, איז די לעצטע ערדציטערניס אין די דריי שטעט ניט געווען קיין נאָווינע; און דער וואונדער איז דאָ ניט וואָס די ערדציטערניס איז האַרטען פאַרגעקומען, נאָר וואָס די דריי שטעט האָבען געהאָט דעם אונגעבעטענעם גאַסט אַלע אין איין יאהר.

די פאַרשונג פון אַן ערדציטערניס איז דאָס אינטערעסאַנטעסטע שטודיום אין דער געאָלאָ-גיע (די וויסענשאַפט צום אויספאַרשען דעם געביי פון דער ערד). אין דער אַרבייט זיינען דאָרום אַריינגעטאָן אַ גרויסע צאָהל געלעהרטע, וועלכע גיבען איהר אָב נאָר זייער צייט.

פון דער גרויסער מאַסע ביכער, וואָס זיינען פערפאַסט געוואָרען איבער דעם ענין פון ערד-ציטערניסען, איז דאָס בעסטע, דאָס גרעסטע, מען קען זאָגען דאָס עפאַכע-מאַכענדע בוך, געשריבען אין פראַנצויזיש פון אַן אַפיציער פון דער פראַנצויזישער אַרמעע, גראַף דע-מאָנ-טעסיוידע-באַלאַר. דער אַפיציער האָט געווירד מעט כמעט זיין גאַנץ לעבען צו דער אויספאַר-שונג פון ערדציטערניסען, און זיין בוך איז דאָס רעזולטאַט פון זיין לעבענס-אַרבייט.

ווי דער דאָזיגער געלעהרטער האָט אויס-געפונען, זיינען פאַרגעקומען ביז'ן יאהר 1903

גרעסערונג פון די צאָהל ערדציטערניסען, נאָר איינפאַך דערמיט, וואָס פון די זעכציג ערד-ציטערניסען, וואָס דארפן פאַרקומען אַלע יאהר, זיינען דריי פאַרגעקומען גראָד ביי דער זייט פון גרויסע, שטאַרק בעפעלקערטע שטעט. די איכריגע זיעכען און פופציג ערדציטערניסען האָבען צוגעצויגען צו זיך זעהר וועניג אָדער נאָר קיין שום אויפמערקזאַמקייט ניט ענטווע-דער דערפאר, וואָס זיי האָבען ניט אומגעבראַכט קיין מענשליכע לעבענס און ניט צושטערט קיין אייגענטומ, אָדער דערפאר, וואָס זיי האָבען זיך געלאָזט פיהלען אין פערוואָרפנע פלעצער, און די בעפעלקערונג פון יענע מקומות אינטע-רעסירט ניט פיעל די ציוויליזירטע וועלט.

דאָס, וואָס אין אַזאָ קורצער צייט זיינען פערזאָנליכט געוואָרען דורך אַן ערדציטערניס דריי גרויסע שטעט, איז ניט מעהר ווי אַ ציר פאַל. גראָד דאָ, אין די פלעצער, האָבען גע-דארפט פאַרקומען די דריי גרויסע ערדציטער-ניסען פון דעם יאהר. אדער, בעסער געזאָגט, די אומגליקליכע שטעט האָבען זיך געפונען וואו מען דארף ניט. און ווען מען קוקט דורך דעם צעטעל פון די געוועזענע ערדציטערניסען, געפינט מען פיעלע אורזאכען וואָרום יעדע איינע פון די דאָזיגע שטעט זאָל בעזוכט ווערען, און דוקא ניט איין מאָל, פון אַ חורבן-טראַגעדיע ערדציטערניס. נעמט אַ קארטע פון די חורבנות וואָס זיינען פערשאַפט געוואָרען אויף דער וועלט אַט דורך דער אַנשיקעניס, און איהר וועט זעהן, אַז יעדע איינציגע פון די שטעט געפינט זיך צווישען די פלעצער, וואָס זיינען אַם מייסטען געפלאַנט געוואָרען פון ערדציטערניסען.

סאָן פראַנצישקאָ איז זעהר אַ יונגע שטאָרט, אבער אפילו אין איהר קורצען לעבען האָט זי פערזוכט אַ היבש ביסעל ערדציטערניסען, וואָס זיינען געווען שטאַרק גענוג אַנצומאַכען צרות, שוין ניט רעדענדיג די אונגעהייערע צאָהל פון אונבעדייטענדע ציטערניסען און לייכטע „קלעפּ“. דער קלאַפּ פון אונטער דער ערד אין 1898 האָט אָנגעמאַכט שאַדען אויף אַ דריי-טעל מיליאָן אויף דער אינזעל מעיר, און האָט אומגעוואָרפן אַ סך געביידעס אין דער שטאָרט נובא. דער קלאַפּ אין 1868 איז געווען אזוי געוואַלט'יג שטאַרק, אַז אויב די שטאָרט וואָלט פערנומען דעם זעלבען שטח און געהאָט דזעלבע בעפעלקערונג וואָס אין 1906, וואָלט די ערד-ציטערניס בלתי ספק פערשריעבען געוואָרען אין

קא, די יאפאנעזישע אינזלען און די פיליפינען, דערנאך קרייצט ער איבער דעם מיטעללענדישען גארטעל אין אסט-אינדיען און געהט אוועק קיין ניו זילאנד. אויף דעם האזיגען גארטעל קומט פאר איין און פערציג פראצענט פון אלע פער- צייכענטע ערדציטערניסען.

אויף דעם איבריגען שטח פון דער ערד, ד.ה., אויף א שטיק ערד, וואס איז א פולע מאָל גרעסער ווי דער שטח פון די צוויי גארטלען צוזאמענגענומען, פאסירט נאָר זעקס פראצענט פון אלע פערצייענטע ערדציטערניסען. דער שטח פון דער ערד, וואו אן ערדציטערניס איז א זעלטענער גאסט, כאפט ארום דאָס רוב שטארק בעפעלקערטע טהיילען פון צפון און דרום אמעריקא, אייראָפּא, אזיען, אפריקא און אוי- סטראליען, בעת א בעדייטענדער טהייל פון די צוויי „אונרוהיגע“ גארטלען געהט דורך פלעצער, וואס זיינען גאנץ שוואַך בעפעלקערט.

אבער פון דאנען איז נאָך ניט געדונגען, אז די מקומות, וועלכע ליגען מחוץ די אונ- רוהיגע גארטלען, זיינען שוין בעוואָרענט אין גאנצען פון אן ערדציטערניס. וואס אנכ- לאַנגט די פּעראייניגטע שטאַטען, זיינען פאַראַן גוטע אורזאכען צו גלויבען, אז שטארקע ערד- ציטערניסען קענען פאַרקומען צו יעדער צייט אין די מקומות ארום „גרעיט בעיסן“ און די „ראַסי מאָנטעינס“. צום מזרח פון די ראַסי מאָנטעינס האָט מען א פאַר מאָל שוין בע- מערקט אין א סך פלעצער אונבעדייטענדע ערד- ציטערניסען; און אין צוויי אָדער דריי ערטער זיינען פאַרגעקומען גאנץ שטארקע קלעפּ.

אין דער מזרח-זייט פון די פּעראייניגטע שטאַטען איז א מאָל געווען אן ערדציטער- ניס, וואָס דאַרף פערעכענט ווערען אלס איינע פון די שטאַרקסטע. אַזאַ איינדרוק מאַכט וועניגסטענס די מאָגערע בעשרייבונג, וואָס עס איז אונז געבליעבען וועגען דעם. די דאָזיגע ערדציטערניס האָט זיך אָנגעפאַנגען אין די לעצטע חדשים פון 1811 און האָט חרוב גע- מאַכט א טהייל פון מיסיסיפי וועלי, צום דרום פון פלאָז, וואו עס געפינט זיך דער מקור פון טייך אַהייאָ. שטאַרקער פון אלעמען האָט זי געבושעוועט ביי ניו מאַדריד. די קלעפּ האָבען זיך איבערגע'חרט' פון צייט צו צייט איבער א יאהר, און דער ערשטער קלאַפּ, ווי מען זאָגט (ער איז אויך געווען דער געוואלדיגסטער), האָט זיך געפיהלט אזוי ווייט ווי וועסט אינדיען פון

ניט מעהר און ניט וועניגער ווי 159 טויזענד זיעבען הונדערט און פיער און אכציג (159,784) ערדציטערניסען. ווען מען בעטראַכט די וועלט-קארטע, וואו די ערד- ציטערניסען זיינען אלע פערצייענט, איבער- צייגט מען זיך אין א מערקווירדיגען פאסט, זעלכער איז אייגענמליך שוין לאַנג קיין נייעם גיט אין אן אלגעמיינעם זין, נעמליך: אז דער גרעסטער טהייל פון דער ערד איז פריי פון אָפטע ערדציטערניסען און, מען קען זאָגען, אין גאנצען בעוואָרענט פון געוואלדיגע קלעפּ. פיער און ניינציג פראצענט פון די כמעט הונדערט און זעכציג טויזענד פערצייענטע ערדציטער- ניסען זיינען פאַרגעקומען אויף דעם שטח פון צוויי שטאַלע און גאנץ בעשטימטע ליניען. די ליניען פערקייטען זיך אין גרויסע צירקלען, וועלכע קרייצען זיך איבער אויף צוויי פונקטען. גיט אין אלע טהיילען פון די צירקלען קומען פאַר ערדציטערניסען מיט דער זעלביגער אָפט- קייט, אבער וויכטיג איז דאָס, אז נאָר דאָ קומען פאַר כמעט אלע מרעיש עולס'דיגע ערד- ציטערניסען.

איינער פון די דאָזיגע צוויי גארטלען, אויף וועלכען עס זיינען פאַרגעקומען די דריי און פופציג פראצענט פון אלע פערצייענטע ערד- ציטערניסען, הייסט ביי דעם גראַף דע מאָנטע- סיו — „דער מיטעללענדישער“ אָדער „דער אלפיש-קאוקאזיש-הימאלאאישער“. דער גאר- טעל ציהט זיך צום מזרח און צום מערב. פון דער ערד און כאפט ארום די מקומות אין דעם מיטעללענדישען ים, קליין-אזיען, קאוקאז, די הימאלאאישע-בערג, אסט-אינדיען, צענטראל אמעריקא און וועסט אינדיען. עס פערשטעהט זיך, אז מען קען גאנץ וועניג וויסען וועגען דעם צושטאַנד פון יענעם טהייל פון גארטעל, וואָס ציהט זיך איבער'ן ים.

דער צווייטער גארטעל, וואָס דע מאָנטעסיו רופט איהם „ארום-פאסיפיש“ אָדער „אַנדען- יאפאניש-מאלאאיש“, כאפט כמעט אין גאנצען ארום דעם פאסיפישען אָקעאַן. ער ציהט זיך פאָזע די אַנדען-בערג, קרייצט איבער דעם ער- שטען גארטעל אין א געוויסען פלאץ אין צענ- טראל אמעריקא, פון דאָרטען לאָזט ער זיך אַרויף צו צפון אמעריקא, געהענדיג מיט די ברעגעס פון פאסיפישען אָקעאַן, כאפט זיך אַרי- בער קיין אזיען מיט דער קייט פון אלעאומען- אינזלען, פון דאנען ארונטער דורך קאמטשאט

זיינען פערנומען מיט דער לעזונג פון דער אינ-
טערעסאנטער פראגע.

בכלל קען מען זאגען, אז איטליכער שפאלט
אין דער קארע פון דער ערד פעראורזאכט אן
ערדציטערנים. זאל זיך ערגעץ וואו אויפרייסען
דינאמיט, און דורך די פעלזען וועט זיך דורכ-
טראגען א ציטער, ווי פון די כוואליעס פון אן
ערדציטערנים. צום ביישפיל, ווען עס איז
דורכגעהאקט געווארען מיט א פאך יאהר צוריק.
דער דורכגאנג פון „העל געיט“, אין ניו יארק,
מיט דער הילף פון א גרויסער אויפרייסונג פון
דינאמיט, איז דער קלאפ פערצייעכט געווארען
אויף די סעאיסמאגראפן — אין וואשינגטאן פון
איינ זייט און אין באסטען פון דער אנדערער.
א שטורץ פון שטיקער ערד אדער שטיין פער-
אורזאכט אן ערדציטערנים; דאס איינפאלען
פון דעם דאך פון א גרויסער הייזל קען אויך זיין.
אן אורזאכע פון ערדציטערנים, און האסגלייכען
ווען עס ברעכט זיך אב א פעלז אונטער א לייכ-
טער אנשטרענגונג.

דאס זיינען אלץ נישט-וויכטיגע אורזאכען
פון ערדציטערנים, אבער דורך זיי ערקלערען
זיך א פולע קליינע ערדציטערניסען, וואס קאזען
זיך פיהלען אויף א בעשרענקטען שטח. א סך-
וויכטיגערע אורזאכע איז די וואלקאנישע
טהעטיגקייט. דער געוואלדיגער אויסברוך פון
א וואלקאן נאטירליך צושפאלט די ערד ארום
און ארום. און אפילו פאר דעם אויסברוך קענען
פארקומען אונטעראירזישע קלעפ. די מעשה
איז, אז ווען די פערשפארטע לאווא נעהמט זיך
הייבען צו דער אבערפלעכע, צושמעלצט זי די
שטיינער, און די צושמאלצענע שטיינער רוקען
זיך מיט געוואלט אין די שפאלטען. דאס איז
געווען צו זעהן ביי וועזאוויס גראד פאר זיין
ערשטען גרויסען אויסברוך אין די היסטארישע
צייטען. אין דעם יאהר 63 פאר קריסטוס האט
זיך דורכגעטראגען אין דער שטאדט פאמפעי
א ציטער אונטער דער ערד, וועלכער איז געווען
גענוג שטארק אום צו שעדיגען די געביידעס, און
די געשעדיגטע געביידעס זיינען נאך ניט געווען
אין אלעמען פערריכט, ווען אין 79 איז פאר-
געקומען דער גרויסער וואלקאנישער אויסברוך
פון וועזאוויס, וואס האט חרוב געמאכט די
שטאדט און זי בערגאבען אונטער א צודעק פון
הייסער לאווא. וואס נעהנטער עס איז געווארען
די צייט פון דעם אויסברוך, איז געווארען
אלץ עפמער און עפמער דאס אונטעראירזישע.

איינ זייט און ניו יארק פון דער אנדערער. די
געגענד איז געווען שוואך בעזעצט, און דער
מאטעריעלער היזק איז מחמת דעם געווען ניט
קיין גרויסער. אבער ווען מען זאל זיך פערלאך
זען אויף דער בעשרייבונג פון די פיאנערען,
דארף מען קומען צום שלום, אז אויב אזא מין
קלאפ פאסירט יעצט, ווען די מקומות זיינען
אזוי שטארק בעזעצט מיט מענשען, וועט מען
דעם פערלוסט אין לעבענס און אייגענטהום גאר
נישט קענען משער זיין. און אז די כחות פון די
ערדציטערניסען זיינען נאך ניט אין גאנצען אב-
געשטארבען אין דעם דאזיגען טהייל פון לאנד,
בעווייזט דער פאקט, דאס זייט 1812 זיינען דא
פארגעקומען אונטער דער ערד א פאך אנדערע
קלעפ, הגם ניט אזוינע שטארקע ווי די פריעריגע.
וועלדיג ווי די וויסענשאפט שטעהט ביי
היינטיגען טאג, וועט קיין איינציגער סיעסמא-
לאג ניט וואגען נביאות צו זאגען, אז דער אדער
יענער טהייל פון דער ערד איז אין גאנצען
בעווארענט פון אן ערדציטערנים. אבער אויף
דעם סמך פון די אויספארשונגען פון די פאסיר-
טע ערדציטערניסען קען מען יעדענפאלס בע-
הויפטען, מעהר אדער וועניגער פאזיטיוו, אז
אין די שטאטען צום מזרח פון די ראקי מאונ-
טעינס איז די סכנה צו האבען א גאסט א חורבן
טראגענדע ערדציטערנים ניט גרעסער ווי אין
יעדען אנדערען טהייל פון דער ערד. נאר אין
אין ארט אדער מעגליך צוויי איז יא פאראן,
ווי עס ווייזט אויס, א גרונד צו ריכטען זיך אויף
אן ערדציטערנים פון ערשטער קלאס.

דאס וואס געוויסע טהיילען פון דער ערד
האבען די מערקווירדיגע אייגענשאפט צו
„שאקלען זיך“, אין דער צייט וואס אנדערע אין
א סך גרעסערע שטחים זיינען פריי פון דער
סכנה, דאס האט נאטירליך א שייכות צו דער
אורזאכע פון ערדציטערניסען. די פראגע צו
טהיילט זיך איינגעטליך אין צווייען: 1טענס,
פון וואנען אן אונטעראירזישער קלאפ נעמט
זיך אן, 2טענס, ביי וועלכע אומשטענדען ווערט
פעהיג די פערדארבענע קראפט צו „קעהרען
וועלטען“. דעם ערשטען פון דער פראגע האבען
א סך בעלזיכטען מיט זייער ארבייט די געאלאג
גען. וואס איז שייך צום צווייטען טהייל, האט
מען לעת עתה נאך ניט קיין בעשטימטען ענט-
פער ניט געפונען, אזוי ווי דאס האט צו טהון
מיט'ן בעהאלטענעם אינוועניג פון דער ערד. די
טרייסט איז, דאס א היבש ביסעל געלעהרטע

אורזאכע אין אנאנדער זאך, און גיט אין וואל-
קאנישער טהעטיגקייט.

אָט דעם פאקט האָט אַרױסגעבראַכט די
ערדציטערנים אין סאָן פראַנצישקאָ. באלד נאָך
דעם גרויסען קלאַפּ האָבען די צייטונגען אינטער-
וויאירט אַ סך געאַלאָגען פון לאַנד, וועלכע האָ-
בען על כּל פנים געהאַט אַ קעטנים מיט דעם
ענין; און ווי ווייט איך האָב געזעהן, האָבען
זיי אַלע ביז איינעם אָנגעוויזען די ריכטיגע אור-
זאכע פון דער קאטאסטראָפּע. עס איז געווען
גוט בעקאַנט, אז די בערג פון די פּאסיפישע
ברעגעס האַלטען אין איין וואַקסען; אַז די פעל-
זען זיינען דאָרטען אין אַ צושטאַנד פון אָנגע-
שטרענגטקייט; אז די דאָזיגע אָנגעשטרענגט-
קייט ווערט אַליין גרעסער און גרעסער; אז שוין
גיט איין מאָל פריער זיינען די סלאָיעס ציר-
שפּאַלטען געוואָרען און געווען געוואונגען זיך
אַנצורוקען; און אז ווען גרויסע שטיקער פעל-
רוקען זיך מיט אַ מאָל אַרויף איינס אויף דאָס
צווייטע און כאַטש די רוקענים מעג זיך זיין גיט
מעהר ווי אויף עטליכע פוס, איז פון דעם רוקען
זיך אַליין פון די שטיקער האַרץ שוין די ערד
פערציטערט ווערען. וואָס איז דער חרש, אז
אַלע געאַלאָגען האָבען ערקלערט אין איין קול,
דאָס די ערדציטערנים אין סאָן פראַנצישקאָ איז
וואַהרשיינליך געקומען דורך אַ בעוועגונג פון ציר-
שפּאַלטענע פעלזען, ס'הייסט אַלס רעזולטאַט פון
אַ נאָרמאַלען וואַקסען פון די בערג.

פון דער צייט אָן, וואָס עס האָט פאַסירט
די ערדציטערנים, האָט אַ שטאַטס־סאָמיסאָן
פאַרזיכטיג געפאָרשט די פאַקטען, און יעצט בע-
ריכטעט די קאָמיסאָן, אז אויף דעם שטח פון
185 מיל וועניגסטענס האָבען זיך די בערג
אַראָבעלעזט אויף איין זייט. אין דעם איצטי-
גען פאַל איז די בעוועגונג פון די בערג געווען
האָריוואַנטאַל, און גישט ווערטיקאַל, ווי עס
דאָרף זיין געווענהליך. אין אייניגע פלעצער
איז דער גליטש געווען בלויז צוויי צו דריי פוס,
אין אנדערע וויעדער אזוי ברייט ווי צוואַנציג
פוס. דורך דער זאָנדערבארער ערשיינונג זיינען
די ווענען "פון וועג" אַראָב, צוזאַמען צוקאַלע-
טשעט געוואָרען און פונאנדערגעטהיילט, אויך
וואסער־דעהרען פונאנדערגעטהיילט אַפּאַרטע,
און די ערד דורכגעגראָבען מיט לאַנגע אקער-
שניטען. דאָס אַריבערמופען פון אַ גרויסען
שטיק פון דער ערד'ס קאָרע אויף אַ מהלך פון
צוויי ביז צוואַנציג פוס, איבער אַ שטח, וואָס

ציטערען. ווערליג ווי פליני דער יונגער זאָגט
גערות, איז דער שרעק פון דעם אויסברוך פער-
גערעסערט געוואָרען דורך דעם, וואָס אין דער
סביבה פון נעאפּעל'ס איינגוס האָט זיך גע-
שפּאַלטען די ערד.

עס איז נאָך קיין צווייפּעל גיט, אז אויב
אַ נייער וואַלקאַן זאָל אויסברעכען ערגעצוואו
אויף דער ערד, וועט צדום דעם פּלאַץ, אַ געוויסע
צייט פאַר דעם, ציטערען די ערד פון צייט צו
צייט. און עס איז גיט קיין קרומע זאך אָנצו-
נעהמען, אז אייניגע ערדציטערניםען קומען פאַר
דורך דער בעוועגונג פון דער לאַוואַ אונטער דער
ערד אין אזוינע פלעצער, וואו דער לאַוואַ גיט
זיך גיט איין צו דערגרייכען די אָבערפלעכע.
איבערהויפּט איז אָנגענומען, אז איטליכער ערד-
ציטערנים איז אויף וואָס גיט איז פאַר אַ שטיי-
גער פערבונדען מיט אַ וואַלקאַן, און ווען עס
פאַסירט אַ גרויסער קלאַפּ, וואָס מאַכט אָן
גרויסע צרות, זוכט מען די סבה דערפון אין דער
וואַלקאַנישער טהעטיגקייט. אזוי, צום ביי-
שפּיעל, אין די ערדציטערניסען פון סאָן פראַנ-
צישקאָ און קינגסטאָן און פון אַ סך פריערדיגע,
האָט די פרעסע געלאָזט וויסען, אז ס'איז פאַר
געקומען אַן אויסברוך פון וואַלקאַנען אין די
אַרומיגע בערג. די דאָזיגע בעריכטען, ווי עס
האָט זיך אַרױסגעוויזען זיינען געווען געבויט
אויפ'ן ווייג.

ווי די מעשה איז, האָס, וואָס הייסט אויף
אונזער לשון אַ וואַלקאַנישע ערדציטערנים, איז
אַ גאַנץ געווענהליכע ערשיינונג און פון גרויסער
שטאַרקייט. נאָך דאָך לאָזען זיי זיך גיט פיה
לען אויף דער גאַנצער ערד. דאָס איז דערפאַר,
וואָס דער קלאַפּ, וועלכער פּעראורזאכט די
ציטערנים, טרעפט נאָר אַ קליינעם שטח פון
דער ערד'ס קאָרע, און הגם דער קלאַפּ קען זיין
גענוג מעכטיג אום פונאנדערצושטאַלען נאָך אָהן
קאטאָוועס דעם אַרומיגען פּלאַץ, ווערט ער
שנעל אָנגעשוואַכט, ווערליג ווי די כוואליעס
זיינע שפּרייטען זיך אויס פון דעם שמאַלען
שטח, וואו עס האָט אויסגעבראָכען דער שטורם.
און אָט דאָרום איז דאָס, אז ווען עס קומט אַ
געוואָלדיג שטאַרקע ערדציטערנים, און ספּעציעל
ווען זי קומט אין אַ געגנט, וואו מען ווייס גיט
פון וואַלקאַנען, ווי אַ שטייגער סאָן פראַנצישקאָ
און קינגסטאָן, ציהט מען פון דאָנען דעם אונ-
פערמיידליכען שלום, אז וואַהרשיינליך ליגעט די

איז 200 מייל די ליינג און ווער קען וויסען ווי
פיעל די טיעף, אפשר טויזענדער פוס, — אָט
אין דעם דארף מען זוכען אן ערקלערונג פון דעם
געוואלדיגען קלאפ, וועלכער האָט זיך פערציי-
כענט אויף די סעאיסמאָגראפּען פון דער גאַנצער
וועלט און אָנגעמאַכט אַ חורבן אויף אַ שטרעקע
פון פיער הונדערט מייל אין איין זייט און פופציג
מייל אין דער אנדערער.
(שלום פאָלגט.)

נאכט-מחשבות

בין יחזקאל

איך האב זיך אויפגעכאַפט אין מיטען נאכט...
אין מיטען נאכט געפונען האב איך זיך
אליין אין צימער מיינעם איינגעשטייגט,
אליין אין דיקער טיעפער פינסטערניס...
און ניט צומאל אן איינציג שטערען האָט
אריינגעוואנגען שטילע חבר'שאפט;
און ניט צומאל אן איינציג זיפין פון ווינד,
דערמאָנט האָט פון אַ דרויסען-וועלט...
און קיינע פון די שטימען אַהן אַ צאהל,
וואָס בלאַנדזשען תמיד אום ביינאכט,
דורך וועלכע ס'רעדט דאָס לעבען ווי פון שלאָף—
קין איינציגע האָט ניט צו מיר דערגרייכט...
און כ'בין געווען אליין...

און אויסגעמעקט האָט מיין זכרון זיך—
פראַכירט אומזיסט האב איך די איינזאַמקייט,
מיט מחבילדער צו בעפעלקערען,
אומזיסט די שוואַרצע פוסטקייט אָנפילען
געזוכט, מיט סצענעס דורכגעלעכטע לאַנג,
מיט פנימ'ער געליעכטע און געהאַסט—
ווי אויסגעלאָשען איז געוועזען אלץ...
אין כ'בין געווען אליין...

און מיט געשאַרפטען אויער צוגעהערט
האָב איך דאָס האַמערען ביי מיר אין ברוסט,
די טיקטאַק-קלאַפּעריי אָן וועלכער ס'הענגט
מיין גאַנצער „איך“ מיט זיין געטרוימטער מאַכט...
געהערט ווי ס'אַגען, מיך ניט פרעגענדיג,
די בלוט-טראַפּען דורך איטליך אַדערעל...
געהערט ווי ס'שטאַרבן און באַנייען זיך,
די טהיילבעלעך פון מוסקעל ביין און מאַרד,
ניט פרעגענדיג, ניט וויסענדיג פון מיר...
און כ'בין געווען אליין...

נאך שארפער איז געווארען מיין געהער,
 ביז ס'האט זיך מיר געדאכט ווי יעדער סטוק,
 ווי יעדער שלאג פון הערצען קלאפט צו מיר:
 „מעסט אויס די גאנצע גבורה פון דיין „איך“,
 „מעסט אויס דיין גאנצע שוואכקייט איצט,
 „דעןן דו ביזט בלויז אליין...“

דאן אויפגעשפרונגען בין איך און אין רוים
 אין פינסטערען ארויסגעשריען: „שטארק,
 „יא, שטארק בין איך, איך בין פאר זיך גענוג!“
 און דאן... געווארט האב איך ס'זאל עמיצער,
 ס'זאל עמיצער א חוץ מיר ענטפערען,
 צו ווידערקלינגען כאטש מיין אייגען קול...

דאך, כ'בין געווען אליין...

דענווער, קאלא, מאי, 1907.

אחדות ביי חיות

פון וואנען קראפאטקין דרינגט, אז די ענטוויקלונג פון די מינים איז ניט געבויט
 אויף רציחות.

פון דר. י. א. מעריסאן.

גאנצעלען, דאמחירשען, בופעלאקסען, ווילדע
 ציענען און שעפסען — אלע דורכאויס געזעל-
 שאפטליכע חיות. ווען די אייראפעער זיינען
 געקומען זיך בעזעצען אין אמעריקא, האבען זיי
 געפונען דאס לאנד אזוי געדיכט בעפעלקערט
 מיט בופעלאקסען, אז זיי האבען אפט געמוזט
 אבהאלטען זייער מארשרוט, ווען זיי האבען זיך
 אָנגעטראפּען מיט אַ מחנה בופעלאקסען, וועלכע
 האבען גראדע דאן עמוגירט פון איין פלאץ אין
 אַנאנדערען. זייער מחנה איז געווען אזוי גרויס,
 אז עס פלעגט דויערן מאנכעס מאָל פון צוויי בון
 דריי טעג איידער מען האָט געקענט אריבערגעהן
 דעם וועג אויף וועלכען זיי האבען מארשרוט.
 דאָס גלייכען ווען די רוסישע האבען איינ-
 גענומען סיביר, האבען זיי דאָרט געפונען אזוי
 פיעל הירשען, אנטעלאפען, וועווערקעס און
 אנדערע געזעלשאפטליכע חיות, אז דאָס איינ-
 נעהמען פון סיביר איז פראקטיש געווען ניט

ויב מלחמה פון איינעם געגען
 אלעמען וואָלט געווען א גע-
 זעץ פון דער נאטור, וואָלט
 מען ביי חיות זיכער ניט גע-
 טראפּען קיין פיעלע ביי-
 שפיעלע פון אחדות. געזעל-

שאפטליכע מינים וואָלטען געווען א זעלטענע
 אויסנאָמע, וועהרענד דער כלל וואָלט בעשטא-
 גען פון ניט־געזעלשאפטליכע. די ווירקליכקייט
 אבער איז אקוראט פערקעהרט: דער אָנגעהויער-
 נרעסערער צאָהל פון געזעלשאפטליכע מינים
 איידער די ניט־געזעלשאפטליכע איז גראדע די
 ערשטע זאך וואָס וואָרפט זיך אונז אין אויג,
 ווען מיר הייבען נור אַן צו בעטראכטען דעם
 לעבען פון די פערשידענע מינים זויגטיערע.
 די הויכע פלאַנצ־ענדער, די אלפֿען־געגנדרען און
 די סטעפּעס פון אלע וועלט־היילען זיינען אָנ-
 געפילט מיט סטאָדעס פון הירשען, אנטעלאפען,

און אנדערע), פון דעסמוועגען געפינט מען אפילו ביי לייבען דאס זיי געהען גאנץ אפט אין יאגד גאנצע קאמפאניס-ווייזן. הינט זיינען זעהר געזעלשאפטליך, אין יאגד טרעפט מען זיי דורכ-אויס אין גאנצע סטאיעס. וועלכע קלייבען זיך אפט צוזאמען אין גרויסע מחנות צו אטאקירען חיות וועלכע זיינען גרעסער פאר זיי, ווי פערד און קיה. אין די רוסישע סטעפס אטאקירען זיי די פערד ניט אנדערס אויסער גאנצע מחנות ווייזן; אפט נעהמען זיך די פערד צוזאמען און פאנגען אן די אטאקע אויף די וועלכע. די שאקא-לען (גאלד-וועלכע), די מוטהיגסטע און אינטעלי-גענטסטע פון גאנצע הונד-שטאם, פיהרען זייער יאגד אימער גאנצע קאמפאניעס צוזאמען. אפילו די היענען לעבען אין געזעלשאפטען און פיהרען דעם יאגד ביזאמען. מאנכע בערען אפילו לעבען אין געזעלשאפטען, וואו מענשען שטערען זיי ניט. סטעלער האט געטראפן די שווארצע קאמ-טשאטקער בערען לעבענדיג אין גרויסע קאמפא-ניעס צוזאמען; אפילו די פאליס-בערען געפינט מען אמאל ביזאגד אין קליינע גרופען.

ספעציעל אבער געפינען מיר די טבע פון גענעטישע היילע ביי די ערד-גראבער און די מעלה-גרינגע. די וועווערקעס זיינען בטבע אינדיווידואליסטען; יעדער איינער בויט זיך זיין נעסט און זאפאסעוועט זיך מיט שפייז איינציגווייז; זיי האלטען פון א בעזונדערען פאמיליע-לעבען, און דאך האבען זיי איינע מיט די אנדערע געזעלשאפטליכע בעציהונגען. ווען די בערעלאך ווערען ווייניג אין וואלד וואו זיי וואהנען, נעהמען זיי זיך צוזאמען און עמיגרירען אנדערסוואו. די שווארצע וועווערקעס פון וויי-טען וועסט פערבריינגען זייער לעבען, אחוץ די פאר שטונדען א טאג וואס זיי גיבען אב צו בעזארגען זייער חיונה, אין שפיעלען זיך מיט זייערע פריינד מחנות-ווייזן צוזאמען. די ערד-וועווערקעס איז נאך מעהר געזעלשאפטליך. זי גיט זיך אב מיט אנקלייבען גרויסע זאפאסען אין איהרע ברייטע ערד-גריבער פון אלעליי עסבא-רע ווארצלען און נים, וועלכע די מענשען רויבען געוועהנליך ביי זיי אַוועק אין הערבסט; אייניגע פארשער בעהויפטען אז די דאזיגע וועווערקעס האט די טבע פון א גיידהאלץ וואהנען תמיד אין גרויסע געמיינדען, און דער פארשער אדיבאן וועלכער האט אויפגעפונען עטליכע נאָרעס זייערע אין ווינטער, האט געפיר-

מעהר ווי א געיעג-עקספערדיצע, וועלכע האט געדויערט ארום צוויי הונדערט יאהר.

ניט לאנג צוריק זיינען די קלענערע טייכען פון נאָרד-אמעריקא און נאָרד-סיביר געווען אָנגעפילט מיט קאָלאָניען פון ביבערס; ביז דעם 17טען יאָרהונדערט זיינען אַזעלכע ביבער-קאָלאָניעס געווען פול אין נאָרד-רוסלאַנד. די פלאַך-לענדער פון די פיער גרויסע קאָנטינענטען זיינען נאָך ביז היינטיגען טאָג בעדעקט מיט אונ-צעהליגע קאָלאָניען פון מייז, ערד-וועווערקעס, מאַרמאָטען און אנדערע ערד-גראַבער. אין די וואַרע-מערע שטריכען פון אַזיע און אַפריקא זיינען די וועלדער בעוואָהנט פון צאהללעכע פאמיליען פון עלעפאנטען און נאָה-האַרנס און מאַסען גע-זעלשאפטען פון אַבעוואָנעס. אין ווייטען צפון געפינט מען די רענהירשען אין אונזעהליגע סטאדעס; און נאָך ווייטער אַרויף געפינען מיר די סטאדעס פון מוסקאָסען און די פיעלע מחנות פון פאָליוס-פוקסען. די ברעגעס פון ים זיינען בעלעבט פון מחנות ים-הינד און וואַסער-פערד; די טיעפעניסען פון גרויסען פליין פון צענטראַל-אַזיע זיינען איבערפילט מיט סטא-דעס ווילדע פערד און עזלען, מיט ווילדע קעמלען און ווילדע שעפסען. אלע דיעזע זייג-טייערע לעבען אין געזעלשאפטען און פּעלקערשאפטען, וועלכע צעהלען מאַנכעס מאָל הונדערטע טויזענדע מיט גליעדער, אַבוואָהל די לעצטע דריי הונדערט יאָהר פון פלורענציאָויליאַציאָן האָט אונז איבערגעקאָזען כלוּז די איבערכלייבעכץ פון די אַמאָליגע אונגע-הייער-גרויסע מחנות פון די דאָ-זיגע חיות. — ווי נוכטסווירדיג אין פּערגלייך מיט דיעזע, רופט אויס קראפאָטקין, זיינען די צאָהלען פון די בלוט-דורשטיגע חיות! און דאָרום ווי פאַלש די מיינונג איז פון יענע, וועל-כע בעשטייבען די וועלט פון חיות אַקוראט ווי זי וואָלט אין גאנצען בעשטעהן פון לייבען און היענעס, וועלכע רייסען מיט זייערע בלוטיגע ציין דאָס פלייש פון זייערע קרבנות! ווי איינעם וואָלט זיך אָבעדוכט אז דאָס גאנצע מענשליכע לעבען איז ניט מעהר ווי איין לאַנגע רייחה פון מלחמות און בלוטפּערגיסונג.

אחדות און גענענזייטיגע היילע איז דער רעגעל ביי די זייג-טייערע. אפילו ביי די פלייש-עסער קענען מיר אויך געפינען געזעלשאפטליכע געוואָהנהייטען. דער איינציגער שטאם וואָס ציהט פאר ניט צו לעבען געזעלשאפטליך איז דער קאזי-שטאם (לייבען, טיגערס, לעמפארטען

קראפאטקין (פון וועמען מיר נעהמען כמעט ווערטערליך דיוע גאנצע בעשרייבונג) מוז איד בעמערקען וועגען די מורמלע-טייערע דאס זעלבע וואס איד האב בעמערקט ריידענדיג וועגען די ביזנעס: ביי זיי אלעמען לעבען נאך זייערע קאמפא-אינסטינקטען, וועלכע צייגען זיך ווידער ארויס ווען זיי לעבען אין געפאנגענשאפט. אין זייערע גרויסע געמיינדען אבער, אין געזיכט פון דער פרייער נאטור, האבען די נישטגעזעלשאפט ליכע אינסטינקטען קיין געלעגענהייט נישט צו ענטוויקלען זיך, און דער אלגעמיינער דעזולטאט איז פריעדען און הארמאניע.

אפילו אזעלכע בייזע ברואים ווי די ראטען זיינען, וועלכע רייסען זיך שטענדיג ארום אין אונזערע קעלערען, זיינען גענוג קלוג נישט ארומ צורייסען זיך ווען זיי געהען בעראבעווען אונז זערע שפייכלערס, נור אדרכא זיי העלפען דאן איינע די אנדערע און שפייזען זאגאר זייערע קראנקע מיטגלידער. די ביבער-ראטען און די מוסקאהאטען פון קאנאדא זיינען אויסנאמהס-ווייזע געזעלשאפטליך. ווי אלע געזעלשאפטליכע חיות זיינען זיי לעבהאפט און שפיעלעווייז, פעראייניגען זיך לייכט מיט אנדערע מינים, און האבען ערריכט א זעהר הויכע שטופע פון גייסטיגע ענטוויקלונג. אין בויען זייערע דער-פער, וועלכע זיינען אימער אויסגעלייגט ביי די ברעגעס פון טייכען און אָזיערעס, נעהמען זיי אין אנבעטראכט די ענדערונג וואס קומט פאר אין די הויכקייט פון וואסער; זייערע האלב-רונד געוועלכטע הייזער, וועלכע זיי בויען פון געקלאפטע קליי איינגעוועבט מיט הארטע גראז, האבען אָבעטהיילטע ווינקלעך פאר שמוץ. פאר'ן ווינטער זיינען זייערע צימערען גוט אויס-געבעט מיט גראז; זיי זיינען ווארעם און צו דערזעלבער צייט גוט ווענטילירט. — די ביבערס זיינען בעקאנט פאר זייער העכסט סימפאטישע נאטור, (ער וויינט ווי א ביבער, זאגט מען). די ערשטוינגענדע וואסער-ווענד וואס זיי בויען, און זייערע דערפער אין וועלכע גאנצע דורות לעבען אויס זייערע יאָהרען, נישט קענענדיג קיין שונא א חוץ דעם אָטמער (אזא וואסער-חיה) און מענשען, בעווייזען וואונדערליך וואס אהדות און הילף קען אויפהאן פאר'ן קיום חמין, פאר די ענטוויקלונג פון געזעלשאפטליכע פיהרונגען און אינטעליגענץ. „איד וויל נור בעמערקען, זאגט קראפאטקין, אז ביי די ביבערס, די מוסק-ראטען און אייניגע אנדערע ערד-גראבער געפיר-

נען עטליכע וועווערקעס צוזאמען אין איין חדר'ל, אין וועלכען זיי האבען הפנים בשתפות אָנגעזאמלט זייערע אוצרות.

דער גרויסער שטאם פון מאַרמאָטען (מורמלע-טייערע) איז נאך מעהר געזעלשאפט-ליך און נאך מעהר אינטעליגענט. זיי זיינען אויך אינדיוידואליסטען אין דעם זינן וואס זיי האבען מעהר הנאה צו וואָהנען אין בעזונדערע דירות, אָבער זיי לעבען אין גרויסע געמיינדען. דער סוסליק, וועלכער פערוויסטעט די פעלדער אין זידרוסלאנד און פון וועלכען אן ערך פון צעהן מיליאן א יאָהר ווערען אויסגערקאמט פון מענ-שליכע הענד אליין, לעבט אין צאָהלרייכע קאָאָניען צוזאמען. און בעת די רוסישע זעמסקי אסיפות זיצען און ברעכען זיך די קעפ ווי פטור צו ווערען פון דיוע לעבהאפטע רויבער, שפיע-לען זיי זיך ארום און פערבריינגען אזוי שעהן, זינגענדיג אין אזעלכע מעלאָדישע קאנצערטען, די זכרים שפרינגענדיג און טאנצענדיג מיט די נקבות, אז עס איז פשוט א חיות זיך צוצוקוקען צו זיי. די רוב-פויגלען און בלוט-דורשטיגע חיות קענען זיי נישט בייקומען; אלערליי טייוועלשע מיטלען וואס מענשען האבען ערפונדען קענען זיי נישט אויסראטען, דער לעצטער וויסענשאפט-ליכער מיטעל איז אָנצושטעקען זיי מיט די באצילען פון כאַלערא! — די דערפער פון די פריירי-הינד אין אמעריקא שטעלען מיט זיך פאר זעלטען-ליעבליכע סצענעס. איבעראל וואו מען קען ווארפען מיט'ן אויג, קען מען דארט זעהן קופעלעך ערד, און אויף יעדע קופעלע שטעהט א הינטערל און שמועסט זיך דורך לעבע-דיג מיט זיינע שכנים ארום איהם. ווי איינער גיט נאך א סיגנאל אז א מענש קומט אָן, ווערען זיי נעלם אין זייערע גריבער מיט אמאל ווי דורך א כשור. איז דער געפאָר אריבער, שטעהען זיי שוין ווידער אויף זייערע בערגלאך. גאנצע פאמיליעס קומען זיי ארויס פון זייערע חדרים און פערבריינגען זיך אין שפיעלען, די יונגע שטיפען ארום, בעווייזען וואס זיי קענען שטע-הענדיג חלעווייג אין דער הויף אויף די הינד טערסטע פיסלעך, בעת די אלטע שטעהען דער-וויילע אויפ'ן וואך און פאסען אויף. די נאטור-פאָרשער האבען זיך אויסגעצייכענט אס בעסטען בעשרייבענדיג די אסאָסיאציעס פון די פריירי-הינד פון אמעריקא, די מאַרמאָטען פון די אנדע-רע וועלטיהילען און פון די פאָליס-מאָרמאָ-טען פון די אלפען געגענדען. „דאך, שרייבט

ניט קומען.

פיעלע אויפפאלענדע אילוסטראציעס פון א געזעלשאפטליכע לעבען וואָלט מען געקענט בריינגען פון די רענהירשען און ספעציעל פון די גרויסע קלאסע מעלה־גרה'דיגע, וועלכע שריסען איין די רעהיבעק, די דאס־הירשען, די אנטילאָר פען, די גאזעלען, ווילדע ציעגען און אנדערע. מען וואָלט געקענט דערזעהלען ווי פאָרויסגי פאל פון רויב־טהיערע; ווי אנגסטיג זיי זיינען דורכמאכענדיג א שווערען וועג איבער שטיי־נערנע בערג כל זמן איינער איז נאָך געבליבען פון הינטען; ווי זיי זאָרגען פאר איבערגעבלי־בענע יתומים; ווי די גאזעל טרויערט ווען איהר גאטע אָדער קאמעראד איז גע'הרג'עט געוואָרען; ווי דאָס יונגווארג פערבריינגט אין שפיעלען, און נאָך פיעלע אנדערע אַזעלכע שטריכען. „דער שלאגענדסטער בעווייז אָבער פון זייער שטיצען זיך איינע די אנדערע קען מען געפינען, שרייבט קראפאָטקין, אין די צופעליגע עמיגראציעס פון די דאס־הירשען, ווי איך האָב אַמאָל בייגע־וואָהנט אויפ'ן אמור. ווען איך האָב דורכגע־מאכט די רייזע איבער דעם ווילדען געגענד פון גרויס־כינגאן, געהענדיג פון טראנסבאיקאליע ווייט אהין צום אמור, האָב איך זיך איבערצייגט ווי קארג בעפעלקערט פון דאס־הירשען יענע ווילדע געגענד איז געווען. צוויי יאָהר שפעטער האָב איך געמאכט א רייזע אַרויף דעם אמור און בין אָנגעקומען אַם ענדע אָקטאָבער לעבען דעם פלאץ וואו דער אמור שניידט דורך קליין־כינגאן, איידער ער קומט זיך צוזאמען מיט דעם טייך סונגארי. איך האָב דאָרט געפונען די קאָזאקען פון די דערפער אין דער גרעסטער אויפגענוג, דען טויזענדער און טויזענדער דאס־הירשען זיינען דאָרט פערבייגעגאנגען, אריבערשפריי־זענדיג דעם אמור וואו ער איז אַם שמאָלסטען, כדי אָנצוקומען אין די נידערלענדער. טעג נאָכ־דעם, אויף א שטרעקע פון אומגעפער 40 מייל אַרויף צו דעם טייך, האָבען די קאָזאקען געמער־דערט די הירשען בעת זיי האָבען אריבערגע־שפרייזט דעם אמור, אין וועלכען היבשע שטיי־קער אייז האָבען שוין אַרומגעשוואומען. טויזענדער זיינען גע'הרג'עט געוואָרען יעדען טאָג און דער מירכ־גאנג האָט אַלץ ניט אויפגע־הערט. אַזא עמיגראציע איז ניט געהערט געוואָרען ניט בעפאָר, ניט נאָכהער, און די אורזאכע האָט מסתמא געמוזט זיין א צורפריהער און

נען מיר שוין דעם בעשטימטען שטריך, וועלכער באַדאקטערירט אויך די מענשליכע געמיינדען, און דאָס איז — די געמיינשאפטליכע אַרבייט.“ א געזעלשאפטליכע לעבען פיהרט אויך די גרויסע פאמיליע פערד, אין וועלכע מיר רעכע־נען אריין די ווילדע פערד און עזלען פון אזיען, די זעבראס, די מוסטאנגס און די האַלב־ווילדע פערד פון מאָנגאָליע און סיביר. זיי אַלע לעבען אין צאָהלריכע אַסאָסיאַציעס, וועלכע ענטהאַל־טען פיעלע געזינטען, און יעדע געזינט בע־שטעהט פון עטליכע נקבות אונטער די פיהרער־שאפט פון איין זכר. דיזע צאָהללעכע בעוואָהנער פון אַלטע וועלט־טהיילען, שלעכט אָרגאניזירט ווי זיי זיינען בכלל בייצושטעהן געגען זייערע שונאים און די שלעכטע אומשטענדען פון קלי־מאט, וואָלטען שטעל פערשוואונדען געוואָרען פון דער אויבערפלעכע פון דער ערד, ווען ניט זייער געזעלשאפטליכער גייסט. ווען א רויב־טהיער פאלט אויף זיי אָן, פעראייניגען זיך זאפאָרט עטליכע געזינטען צוזאמען, שטויסען אָב פון זיך דעם פיינד און יאָגען זיך נאָך נאָך איהם גאנץ אָפט אויך. קיין וואָלה און קיין בער און אפילו ניט קיין לייב כאַפען א פערד אָדער א זעברא, זאָלאַנג ער איז ניט אָכגעזונדערט פון זיין סטאדע. ווען א טרוקענער וועטער ברענט אויס די גראָז פון די פלאַכע לענדער, קלייבען זיי זיך צוזאמען אין סטאדעס, אָפטמאָל צעהן טויזענד שטאַרק, און עמיגרירען אין אנדערע לענדער. פארקערט ווען א שנעז־שטורעם בר־שעוועט אין די סטעפעס, טולען זיי זיך צוזאמען געזינטען־ווייז און פערקריכען אין די גראָבענס צווישען די בערג. ווען אָבער עס טרעפט אַז זיי פערלירען דעם צוטרויען איינער צום אנדערען, אָדער אַז א גרופע האָט זיך איבערגעשראָקען און זיך פונאָדערגעלאָפּען, דאָן געהען זיי אַלע פערלאָרען, די ווייניגע וואָס זיינען לעבען געבלי־בען נאָכ'ן שטורם זיינען אויך האַלב־טויט פון מידנקייט. אייניגקייט איז זייער הויפט וואַפען אין לעבענסקאמפּף, און זייער הויפט־שונא איז דער מענש. איידער דער פערד איז געוואָרען אַזוי צאָהלרייך, האָבען זיינע אור־עלטערען גע־וואָהנט אין די ווילדעסטע און כמעט אונזאָגענדי־ליכע געגענדען אַרום טהיבעט, וואו זיי וואָהנען נאָך איצטער אויך, אומגערינגעלט פון אַלערליי רויב־טהיערע, אין א קלימאט וואָס איז אַזוי שלעכט ווי אין די אייזלענדער — אָבער דערפאַר איז עס א געגענד וואו קיין מענשען קענען אהין

פארדאן געזעלשאפטליכקייט אלס א כלא, מיט זעהר ווייניגע אויסנאמען. די נאכט-אפען פיהרען אן איינזאמען לעבען; די קאפוטשינען, די מאנאן און די שרייענדיגע מאלפעס לעבען נור אין קליינע פאמיליעס; די אראנגראוטאנען האט וואללים אימער געטראפן איינציגווייז, אדער אין קליינע גרופען, וועהרענד די גארילען זיינען קיין מאל נישט פעראייניגט אין קאמפאט-ניעס. אבער אלע איבעריגע פון אפען-שטאם — די שימפאנזעס, די בוכאנען און אלע אנדערע זיינען געזעלשאפטליך אין דער העכסטער שטורפ. זיי לעבען אלע אין גרויס חברות'אס און פעראייניגען זיך זאגאר מיט אנדערע נישט פון זייער אייגענעם מין. די מייסטע פון זיי פיהלען זיך גאנץ אומגליקליך ווען זיי זיינען אליין. א געשריי פון פערלעגענהייט פון אירגענד וועלכען מיטגליד פון דער מחנה, בריינגט זאפארט צוזאמען די גאנצע באנדע, און אלע צוזאמען טרייבען זיי אָב פון זיך אירגענד וועלכען רויב-טהיער אדער רויב-פויגעל. אפילו אדלערען אטוואזשען זיך נישט זיי צו אטאקירען. זיי בערא-בעווען אונזערע פערדער אימער גאנצע מחנות ווייז, און די אלטע פאסען אימער אויף איבער האס וואלחזיין פון דער גאנצער געמיינדע. די פיציקע טיטס, וועלכע האבען געמאכט אזא איינדרוק אויף הומבאלדטען מיט זייערע קינד-דישע, זיסע פנים'לעך, האלצען און קושען זיך און בעשיצען איינע די אנדערע ווען עס רעגענט, ארומדריעהנדיג זייערע עקלעך ארום די העלזער פון זייערע דערפארענע חברים. אייניגע מינים צייגען ארויס די גרעסטע בארמהרעציגקייט צו זייערע פערואונדעטע ברידער, און לאזען קיין מאל נישט איבער אויפ'ן קאמפאפלאץ א פער-וואונדעטען חבר, ביז וואנען זיי זיינען נישט זיכער אז ער איז טויט און עס איז נישט מעהר מעגליך צו ראטעווען זיין לעבען. צווישען אייני-גע מינים טרעפט מען אן צו זעהן ווי עטליכע יונגען צוזאמען קוקלען אָב שטיינער, כדי צו זוכען די אייעלעך פון מוראשקעס אונטער זיי. די האמאדראיען פערשטעהען נישט נור אוועקצו-שטעלען א וואך, נור מען האט אויך בעמערקט ווי זיי שטעלען זיך אויס אין א קייט און גיבען איבער די רויב איינער דעם אנדערען, ביז דער לעצטער לייגט עס אוועק אין א זיכערען פלאץ. זייער קוראזש איז בעריהמט. ברעהם האט בעי-שריבען ווי זיין קאראוואן האט געהאט דורכ-צומאכען א שטארקען קאמפא מיט א מחנה

שטארקער שנעל-פאל אין גרויס-כינגאן, וועלכער האט געצוואונגען די הירשען צו לאזען זיך אויף אזעלכע סכנות נפשות, כדי וואָס שטעלער צו גרייכען די נידערלענדער וואָס אויף מורח-זייט פון די דוואלינער בערג. היינט ווען מען שטעלט זיך פאר די גרויסע שטרעקע (כמעט אזוי גרויס אין שטח ווי גרויס-בריטאניע) פון וואנען די צושפרייטע גרופעס האבען זיך געמוזט צוזאמען-קלייבען פאר דער דאזיגער עמיגראציע, וועלכע איז אונטערגענומען געווארען אין איילענדיס אונטער אזעלכע אונגעווענהליכע אומשטענדען; און ווען מען מאכט זיך א בעגריף פון די שווי-ריגקייטען וועלכע עס האבען געדארפט דורכ-געמאכט ווערען איידער אלע הירשען זיינען געקומען צום געדאנקען אריבערצושפרייזען דעם אמור, מוז מען נור בעוואונדערען די אונגעהייער גרויסע געפיהלען פון געזעלשאפטליכקייט וועל-כע דיזע אינטעליגענטע חיות האבען ארויס-געוויזען.

אויסלאזענדיג די בעשרייבונג פון אחדות ביי נאך פיעלע אנדערע זייג-טהיערע, מוזען מיר דערמאנען כאטש מיט א פאר ווערטער די עלע-פאנטען מיט זייערע צוזאמענגעזעצטע פאמיל-יעס, זייער צוגעבונדענקייט איינע צו די אנ-דערע, זייערע שכל'דיגע וועגען אין אוועקשטעלען וועכטער, און איבערהויפט זייערע סימפאטישע געפיהלען, וועלכע האבען זיך ביי זיי ענטווי-קעלט. דורך אזא לעבען פון שטארקע אחדות. בעטראכטענדיג דעם לעבען פון די אָבעזיאנעס איז כמעט גאר איבעריג צו דערמאנען, אז דיזע בראים וועלכע שטעהען אָן דער שפיצע פון די גאנצע וועלט חיות, און וועלכע גרייכען געהנטער צום מענשען ווי אלע אנדערע אין זייער געבוי ווי אין זייער אינטעליגענץ, זיינען געזעלשאפט-ליך אין א זעהר הויכען גראד. עס פערשטעהט זיך אז ביי אזא גרויסען טהייל פון טהיערען-רייך, וועלכער ענטהאלט הונדערטער גאטונגען, מוזען מיר זיין פארבערייטע אָנצוטערפען אל-ערליי זארטען כאראקטערע און נאטורען. אין גאנצען גענומען אָבער, מוזען מיר זאגען, אז די מייסטע אָבעזיאנעס און מאלפעס צייכענען זיך אויס מיט דעם כאראקטער פון געזעלשאפטליכ-קייט, געמיינשאפטליכע טהעטיגקייט, געגענזיי-טיגע בעשיצונג און א שטארקע ענטוויקלונג פון אלע געפיהלען, וועלכע קומען ארויס פון א געזעלשאפטליכען לעבען. פון די קלענסטע גאטונגען ביז די גרעסטע איז ביי זיי אלעמען

אויף געיעג צוזאמען, אָדער גענזייטיג צו בע-
שיצען זיך. אמאָל קומט עס אויך פאָר אין
ספעציעלע פּעלע, און דאָן הייסט עס אז זיי
טרעטען נאָך פון די געוועהנליכע לעבענספּיהדונג
גען און פּעראייניגען זיך פּריווייליג צוליב אַ
ספעציעלען ציעל. אמאָל קומט די פּעראייני-
גונג פאָר אין עטליכע פאָרמען: צוערשט פּער-
אייניגט זיך אַ פאמיליע, דאָן די גרופּע, און ענד-
ליך אַ פּעדעראציע פון פונאנדערגעוואָרפּענע
גרופּען. דאָן קומט עס אויך פאָר אין אַ העכערע
פאָרמע, וועלכע גארנאטירט דעם יחיד מעהר
אונאבהענגיקייט, האָבענדיג צו גלייכער צייט
אלע נוצען פון אַ געזעלשאפטליכען לעבען.

געזעלשאפטליכקייט, ד. ה., די נויטיגקייט
וואָס די חיה פיהלט צו לעבען צוזאמען מיט זיין
גלייכען, איז אַ געפיהל וועלכעס ווערט היינטיגע
צייטען אלץ מעהר אנערקענט פון די נאטור-
פאָרשער. מיר ווייסען שוין יעצט, אז אלע
לעבדיגע מינים, אָנפאנגענדיג מיט די מוראש-
קעס אריבערגעגענדיג צו די פויגלען און ענ-
דיגענדיג מיט די העכסטע זויגטהיערע, האָבען
זיי אלע לייעב צו שפיעלען זיך, צו ראנגלען זיך,
צו פערברענגען איינע מיט די אנדערע אין
אלערליי אופנים. די געוואָנהייט צו שפיעלען
זיך איז אין געוויסע פונקטען העכסט ניצליך
פאָר די חיות; עס איז אַ זאָרט שולע פאָר די
יונגע (ווי קארל גראָס ערקלערט עס) וועלכע
לערנען זיך אויס פלינקייט פון בעוועגונג און
געשיקטקייט אין דער ארבייט, וועלכע זיי וועלען
האָבען צו טהון שפעטער אין לעבען. אבער
אויסער די ניצליכקייט דעהפון איז דאָס שפיעלען
אויך אַן אויסדרוק פון איבעריגע קרעפטען, זאָ
צו זאָגען; אַן אויסדרוק פון די „פרייד פון
לעבן“, אַ פערלאנג מיטצוטהיילען די אייגענע
געפיהלען צו אנדערע — קורץ, אַן אויסדרוק
פון עכטע געזעלשאפטליכקייט, וועלכע איז כא-
ראקטעריסטיש פאָר דער גאנצער טהיער-וועלט.
אָט דאָס לעבען אין געזעלשאפטען איז די
שטארקסטע וואפע אין קאמפּ פון לעבען, בע-
טראכטענדיג דעם קאמפּ אין זיין ברייטעסטען
זינן, דאָרף זיין קלאָר פאר'ן לעזער פון די אויבען
געבראכטע פאקטען, וועלכע מיר וואָלטען גע-
קענט פּערפיעלפאכען, אויב עס וואָלט נויטיג
געווען. דאָס געזעלשאפטליכע לעבען גיט אַ מעג-
ליכקייט די קלענסטע אינזעקטען, די שוואכסטע
פויגלען און רויב-טהיערע צו בעשיצען זיך פון
די שטארקסטע און גרויזאכסטע רויב-פויגלען

האמאדרייען, איידער ער האָט געקענט פאָרט-
זעצען זיין ריזע אין דעם טהאָל פון מענזא, אין
אביסיניע. „אויב מיר געפינען צווישען די
העכסטע אפּען צוויי מינים, דעם אָראנגאוטאנג
און דעם גאָרילאַ, וועלכע זיינען ניט געזעל-
שאפטליך, בעמערקט קראפאָטקין, דארפּען מיר
ניט פּערגעסען, אז די ביידע שיינען צו זיין די
לעצטע איבערגעבליבענע פון אַן אמאָליגער
גרויסער גאטונג, וועלכע האלטען אין אויס-
שטארבען. מען קען אויך אָננעמען, אז אין
אמאָליגע צייטען איז די גאָרילאַ אויך געווען
מעהר געזעלשאפטליך.“

מיר זעהען, אַלזאָ, פון ריזען קורצען איבער-
בליק, אז דאָס געזעלשאפטליכע לעבען איז ניט
קוין אויסנאָמע, ניט אַ יוצא מן הכלל, אין די
וועלט פון חיות, נור אדרבא דער כלל איז אזוי,
עס איז אַ נאטור-געזעץ, און וואָס העכער די
ענטוויקלונג פון די חיה, אלץ העכער איז איהר
געזעלשאפטליכקייט. יענע מינים וועלכע לעבען
איינזאם, אָדער נור אין קליינע פאמיליעס, זיי-
נען פּערהעלטניסמעסיג וועניג און בערגענצט אין
צאָהל. עס איז זאָגאר מעגליך, אז די דאָזיגע
פויגלען און זויגטהיערע, וועלכע זיינען יעצט
ניט געזעלשאפטליך, האָבען אויך געלעבט אין
געזעלשאפטען אין אַ פריהעריגע צייט, איידער די
מענשען האָבען זיך פּערמעהרט אויף דער ערד
און האָבען גענומען פיהרען אַ שטענדיגע מלחמה
געגען זיי, אָדער האָבען פּעריניכטעט די קוועלען
פון וואָס זיי האָבען אמאָל געשעפט. זייער
שפייז.

פּעראייניגונג געפינט מען אויף אלע שטור-
פּען פון ענטוויקלונג אין לעבען פון די חיות.
עס איז ספענסער'ס אַ בריליאנטער געדאנק, אז
דער סאמע אורשפּרונג פון ענטוויקלונג אין
טהיערען-רייך נעהמט זיך פון לעבען אין קאָלאָ-
ניען. וואָס העכער אויפ'ן לייטער פון ענטוויק-
לונג, אלץ מעהר בעוואוסטזיניג ווערט די פּער-
אייניגונג; עס פערלירט אלץ מעהר איהר
ריין פיזישען כאראקטער, עס הערט אויף צו זיין
בלויז אינסטינקטיוו, און עס ווערט אַן איבער-
געראכטע האנדלונג. ביי די העכערע ברואים
קומט די פּעראייניגונג פאָר פּעריאָדיש, אָדער
צוועקמעסיג, ווי היינט ווען זיי פּעראייניגען
זיך כדי אלע צוזאמען צו געהן אין אַ בעשטימ-
טען פלאץ לעגען אייער און פאָרטפלאַנצען אַ
נייעם דור, אָדער צו עמיגרירען, אָדער צו געהן

קאמפף צווישען מיטגלידער פון זעלבען מין איז ביי דארוויינען ניט איילוסטרירט אפילו מיט איין איינציגען ביישפיעל: עס איז ניט מעהר ווי א סכרא, קיין פאקטען ניט ער ניט. אפילו וועגען די קאנקורענץ צווישען נאָהענטע מינים ניט ער אויך ניט מעהר ווי פינף ביי שפיעלע — ניטאָ די רייכקייט פון פאקטען און איילוסטראציעס, וועלכע מיר זיינען געוועהנט צו געפינען אין אלעס וואָר דאָרוויין האָט געשריבען — און פון די פינף צייגט זיך יעצט אַרויס איינער צום וועניגסטען גאנץ צווייפֿעל־האַפט. א געוויסער מין חיות קומט אום און אנאָדערער שטייגט אויף — דערפון דרינגט מען אז די קאנקורענץ האָט יענעם מין פערניכטעט און דעם געשטעלט אויף די פיס: איז דאָס אבער גאָר קיין ראיה ניט. א געוויסער מין קומט אום, ניט ווייל אנאָדער מין האָט צוגענומען די גאנצע נאָהרונג און ער איז אויסגענאָגען פון הונגער, נור ווייל ער האָט ניט געקענט זיך צו פאַסטען צו די נייע אומשטענדען, און דער אַנדערער האָט געקענט. דעם אויסדרוק „קאמפף“ מוז מען דאָ אויך פערשטעהן אין זיין בדרך משל־דיגען זינ, אין קיין אנדער זינ ניט.

„דאָסעלבע מוז מען אויך בעמערקען וועגען דעם אינדרעקטען ארגומענט, אז עס מוז פאָר קומען א שרעקליכע קאנקורענץ צווישען יעדען מין גופא, ווייל אז ניט קען מען זיך ניט ערקלערען וואָו עס זיינען אהינגעקומען די „איבער־גאנגס־גאטונגען“, ד. ה., די דאָזיגע מינים חיות וועלכע האָבען געמוזט עקזיסטירען צווישען א פריהערדיגען און א שפּעטיגערען מין. ווען מיר געהמען אָן אז אין א געוויסען געגענט איז פאָר אַן איבערפֿלוס פון לעבעדיגע וועזענס, און אז עס געהט אָן צווישען זיי א שאַרפע קאנקורענץ פאַר יעדען ביסען — יעדע חיה איז געצוואונגן גען צו שלאָגען זיך מיט אלע איבריגע פאַר יעדען טאָג'ס חיונה — דאָן אויב עס ערשיינט א נייער מין וועלכער איז שטאַרקער פאַר די איבריגע, וועט ער ביי זיי צוגעהמען זייערע לעבענסמיטל לען און זיי וועלען ווערען אויסגעראַטעט. דאָס קען אָבער נור געמאָלט זיין, ווען די פיזישע און די ביאָלאָגישע קאנדיציעס פון יענעם געגנט, דער שטח פון יענעם פלאץ און די געגנט וואָנהייטען פון אלע מיטגלידער פון די מינים וואָס וואָהנען דאָרט, וואָלט אימער געבליבען ניט פערענדערט. אבער אזא קאמבינאציע פון אומשטענדען איז אַקוראט א צושטאנד וועלכען מיר

און רויב־טהיערע; עס מאַכט מעגליך א לעבן גערען לעבען; עס ערקלויבט די ברואים פאָרט צופלאַנצען זייער מין מיט וועניגער מיה, און אויפצוהאַלטען דעם דור פון די וועלכע געבוירען וועניג קינדער; עס מאַכט אויך מעגליך פאַר די צוואַמענלעבענדע חיות צו עמיגרירען אין נייע לענדער, ווען די אומשטענדען פון זייער לעבען האָבען זיך געענדערט אין זייערע אלטע פלעצער. „צוגעבענדיג, אלזאָ, אז כח, שנעל־קייט, ביטראַסט, בעשיצענדע קאָלירען, און די פעהיגקייט איבערצוטראָגען הונגער און קעלט, די אלע מעלות וואָס דאָרוויין און וואַלייס האָבען אויסגעוועקענט, זיינען זעהר וויכטיג אויפצוהאַלטען דעם לעבען און דעם מין, אונטער געוויסע אומשטענדען, בעהויפטען מיר — זאָגט קראָפּאָטקיין — אַז געזעלשאַפטליכקייט איז פון די גרעסטע וויכטיגקייט אין לעבענסקאמפף אונטער אלע אומשטענדען. די דאָזיגע מינים, וועלכע ווילענדיג אָדער ניט ווילענדיג גיבען אויף דעם געזעלשאַפטליכען לעבען, מוזען סוף כל סוף אומקומען, וועהרענד די וועלכע פערשטעהען אַס בעסטען צו פעראייניגען זיך, האָבען דעם גרעסטען שאַנס צו בלייבען לעבען און ענטוויקלען זייער פעהיגקייטען אלץ מעהר און מעהר, אַבוואָהל זיי האָבען וועניגער פאַר יענע די דאָזיגע מעלות וואָס דאָרוויין און וואַלייס האָבען דערמאָנט.“

„קיינער וועט ניט אַבלייקענען, זאָגט פראָפּאָטקיין ווייטער, אז עס קומט פאָר א געוויסע מאָס פון ווירקליכער קאנקורענץ צווישען מיטגלידער פון דעמזעלבען מין — אַס וועניגסטען אין געוויסע צייטען. די פראגע איז אבער ערסטענס, קומט דען ווירקליך פאָר אזוי פיעל קאנדיקורענץ וויפיעל דאָרוויין אָדער אפילו וואַלייס בעהויפטען? און צווייטענס, איז די דאָזיגע קאנקורענץ וואָס קומט יא פאָר, ווירקליך אזוי וויכטיג פאַר די ענטוויקלונג פון טהיערען־רייך, ווי מען האָט דאָס אונז פאָרגעשטעלט?“

קראָפּאָטקיין ענטפערט: ניין! אויף ביידע פראגען. ער ארגומענטירט ווי פאָלגט:

„דאָרוויין רעדט אָפט וועגען פלעצער וואָס זיינען אָנגעפיקט פול מיט אלערליי לעבעדיגע מינים, און דערפון דרינגט ער אז מסתמא מוז פאָרקומען צווישען זיי א קאנקורענץ. ווען מיר זוכען אבער אין זיינע ווערק די ווירקליכע בעווייזע פון די דאָזיגע קאנקורענץ, מוזען מיר מודה זיין, אז זיי איבערצייגען ניט גענוג. דער

שען מיטגליעדער פון דעמזעלבען מין אָדער פון נאָהענטע מינים.

„דער אמת איז, אז דער איינציגער אָרגאניזם מענט פאַר קאָנקורענץ איז דער זאָגענאָנטער „מאטעמאטישער אָרגאניזם“ וואָס די נאטור-פאָרשער האָבען געקאָנט ביי מאַטאָסען (דאָס איז די טענה, אז די נאָהונג פערמעהרט זיך אין די אָרפּמעטישע פּראָפּאָרציע: 1, 2, 3, 4, א. ז. וו. וועהרענד די בעפעלקערונג פערמעהרט זיך אין די געאָמעטרישע פּראָפּאָרציע: 2, 4, 8, 16, א. ז. וו.). אבער דער אָרגאניזם איבער-צייגט לחלוטין גאָר ניט. מיר קענען גראַדע אזוי גוט אָנבאַפּען למשל עטליכע דערפער אין דרום-מזרח רוסלאַנד, וואו די איינוואָהנער האָבען גענוג צו עסען, נאָר זיי האָבען ניט קיינע סאַניטאַרע איינריכטונגען; און זעהענדיג אז פאַר די לעצטע 80 יאהר איז זייער פּראָפּאָרציע פון געבורטען 60 אויף יעדען טויזענד, וועהרענד די צאָהל פון דער בעפעלקערונג איז יעצט דיזעל-בע ווי מיט 80 יאהר צוריק, וואָלטען מיר געקענט קומען צום שלום, אז די שרעקליכע קאָנקורענץ קומט מסתמא פאַר צווישען די איינוואָהנער. דער אמת איז אבער, אז די בעפעלקערונג בלייבט דיזעלעבע פון יאהר צו יאהר איינפאַך דערפאַר, ווייל אַ דריטעל פון די נייגעבאַרענע שטאָרבען אויס איידער זיי זיינען זעקס מאָנאַט אַלט; אַ העלפט. שטאָרבען אויס איידער זיי ווערען אַלט פיער יאהר, און פון יעדע הונדערט וואָס ווערען געבאָרען, דערלעבען ניט מעהר ווי 17 צו ווערען 80 יאהר אַלט. די צוגעקומענע זיינען אוועק פון דער וועלט איידער זיי זיינען נאָך אויסגעוואקסען צו ווערען קאָנקורענטען. היינט אויב אזוי איז ביי מענטשען, אַ פּשיטאַ שוין ביי חיות. יעדער שטורם, יעדע פערפליי-צונג, יעדע פּלוצלונגע ענדערונג אין טעמפּעראַ-טור שאַפט אַב מיליאָנען פון זאָגענאָנטע קאָנקורענטען, וועלכע זעהען אויס אזוי שרעקליך אין טעאָריע.“

קראָפּאָטקין ברענגט צוזאַמען פיעלע פאַקטן, טען, וועלכע בעווייזען ווי ניט-וויכטיג די קאָנקורענץ איז אין דער נאטור, און פיהרט אויס ווי פאָלגט: „אוראָ קען מען ענטפערן אויף דעם מיט דאָרווייז'ס ווערטער, אז פון דעסטוועגען, נאָך דעם אלעם, מוז יעדער לעבעדיגער וועזען, ווען-עס-איז אין זיין לעבען, וועלכע-עס-איז צייט פון יאהר, אין איין דור אָדער אין אַנאָדערען דאָך קעמפּען פאַר זיין עקזיסטענץ“, און אַ

נעפינען קיינמאָל ניט אין דער נאטור. יעדער מין האָט אַ טבע שטענדיג צו פערגרעסערען דעם שטח פון זיין בעוואָהנונג; עמיגראַציעס אין נייע וואָהנונגס-פּלעצער איז דער רעגל ביי דעם קריכדיגען שנעק, אזוי גוט ווי ביי שנעלען פויגל; פיזישע ענדערונגען געהען אימער אָן אין יעדען גענעט; און נייע גאטונגען ביי חיות שטייגען אויף אין דעם גרעסטען צאָהל פעלע, ניט דורך דעם וואָס עס וואַקסען אויס חיות מיט שטאַרקע צייהן אָדער הערנער אַרויסצורייסען דעם ביסען פון מויל פון די שוואַכערע — שפיין איז נור איין זאָך פון הונדערט אנדערע נויטיגע לעבענסמיטלען — זאָנדרען נייע גאטונגען שטאַמען אַרויס פון דעם, וואָס ביי אייניגע בילדען זיך אויס נייע מנהגים, וואָס זיי צייען איבער אין נייע געגענדען, און לערנען זיך אויס צו געברויכען אַ נייעם סאָרט שפיין. אין אלע אזעלכע פעלע איז ניטאָ קיין אויסראַטונג, אפילו ניט קיין קאָנקורענץ — די נייע צופאַסונג איז אים געגענטהייל אַ בעפרייאונג פון קאָנקורענץ, אויב זי עס ווען עס איז געווען. דאָך וועט אין אַ געוויסע צייט שפעטער פער-לאָרען געהן אַ געוויסער איבערגאַנגס-גאטונג, פשוט צוליב דעם, ווייל ער האָט ניט געקענט מיטמאַכען. די פאָרדערונגען פון די נייע אומ-שטענדיג.“

„די וויכטיגקייט פון אימיגראַציעס, וואָס דאָדורף ווערען אייניגע גרופעס אָבערזונדערט פון די איבריגע, און די ענטשטעהונג פון נייע אַרטען און נייע מינים, האָט דאָרווייז אליין שטאַרע צוגעגעבען. שפעטיגערע פאָרשונגען האָבען נאָך מעהר געוויסט צוגעגעבען צו דעם פאַקטאָר, און האָבען געצייגט ווי נייע געאָלאָגישע ענדערונגען קענען צומהיילען איין מין אין עט-ליכע גאטונגען, פון יעלכע אייניגע קענען זיך ענטוויקלען אין נייע מינים און אנדערע וועלען אין גאַנצען פערלאָרען געהן, ווייל זיי קענען זיך ניט צופאַסען צו די נייע אומשטענדיג. דאָס וועלכע קען מען אויך בעווייזען פון די ביישפיעלע, וואָס אַ טהייל מיטגליעדער פון אַ מין האָבען אַנ-געפאַנגען געברויכען אַ נייעם סאָרט שפיין, און דאָדורף געשאַפען אַ נייעם מין, בעת די איבריגע וועלכע זיינען געבליעבען ביי זייער אַלטע שפיין, זיינען מיט דער צייט אומגעקומען. קורץ, דער אָרגאניזם וואָס עס פעהלען איבערגאַנגס-גאטונגען, איז ניט קיין בעווייז אז עס מוז פאַר-קומען אַ שאַרפע פערניכטענדע קאָנקורענץ צווי-

דעם קאמפף מוז דער שוואכערער אונטערגעהן און דער שטארקערער בלייבען לעבען. אויב אָבער די ענטוויקלונג פון דער טהיערען-וועלט וואָלט הורכאויס אָדער הויפטזעכליך געווען גע- כוים אויף די שטארקערע וואָס בלייבען לעבען דורך די שרעקליכע פּערזאָדען פון נויט; אויב די נאטירליכע אויסוואהל וואָלט געווען בע- גרענצט אין איהר ווירקונג נור אין פּערזאָדען פון אונגעווענהליכע טרוקענקייט, אָדער אונגעווענה- ליכע ענדערונגען אין טעמפּעראטור, אָדער גרוי- סע פּערפלייצונגען — דאן וואָלט אויף דער וועלט פאָרגעקומען א רעגלמעסיגער ריטשירט, ניט קיין פאָרשטריט! די וועלכע לעבען איבער א הונגער, אָדער אַ ביזע עפידעמיע פון כאַלערע, פאָקען אָדער דיפטעריע, ווי מיר זעהען זיי אין די נייט-ציוויליזירטע לענדער, זיינען ניט די שטאר- קערע, ניט די געזינטערע, אויף ניט די אינטע- ליגענטערע. קיין פראָגרעס קען מען ניט בויען אויף אזעלכע, „איבערגעלעבעטע“. אלעס וואָס די נאטירליכע אויסוואהל קען אויפטהון אין צייטען פון שרעקליכער נויט, איז צו לאָזען לעבען די וועלכע בעזיצען די גרעסטע קראפט אויסצוהאל- טען אלערליי צרות. דאָס עבען קומט פאָר ביי די סיבירסקע פערד און פיה. זיי קענען אויס- שטעהן נויט, זיי קענען לעבען בשעת ההחק אויף בעראָזעווע קאָרע, זיי קענען איבערטראָ- גען קעלט און הונגער. אבער קיין סיבירסקער פערד קען ניט שלעפען א העלפט מישא וואָס א אייראָפּער פערד קען שלעפען גאנץ לייכט; קיין סיבירסקע קוה גיט ניט א העלפט מילך וואָס א דזשירזי קוה גיט. דער נייט-ציוויליזירטער וולדער קען בעסער אריבערטראָגען הונגער און קעלט, אבער זיין פיזישער כח איז ווייט קלענער פאָר דעם כח פון א זאמען אייראָפּער, און זיין אינטעלעקטועלע קראפט איז זעהר קליין און לאַנגזאָם. טשערנישעווסקי האָט נאָך געשריבען, אַן א קריטישע בעמערקונג איבער דארווייניזמוס, אז „פון ביזנעס קען קיין גוטס ניט ארויס- קומען.“

דעם קאמפף מוז דער שוואכערער אונטערגעהן און דער שטארקערער בלייבען לעבען. אויב אָבער די ענטוויקלונג פון דער טהיערען-וועלט וואָלט הורכאויס אָדער הויפטזעכליך געווען גע- כוים אויף די שטארקערע וואָס בלייבען לעבען דורך די שרעקליכע פּערזאָדען פון נויט; אויב די נאטירליכע אויסוואהל וואָלט געווען בע- גרענצט אין איהר ווירקונג נור אין פּערזאָדען פון אונגעווענהליכע טרוקענקייט, אָדער אונגעווענה- ליכע ענדערונגען אין טעמפּעראטור, אָדער גרוי- סע פּערפלייצונגען — דאן וואָלט אויף דער וועלט פאָרגעקומען א רעגלמעסיגער ריטשירט, ניט קיין פאָרשטריט! די וועלכע לעבען איבער א הונגער, אָדער אַ ביזע עפידעמיע פון כאַלערע, פאָקען אָדער דיפטעריע, ווי מיר זעהען זיי אין די נייט-ציוויליזירטע לענדער, זיינען ניט די שטאר- קערע, ניט די געזינטערע, אויף ניט די אינטע- ליגענטערע. קיין פראָגרעס קען מען ניט בויען אויף אזעלכע, „איבערגעלעבעטע“. אלעס וואָס די נאטירליכע אויסוואהל קען אויפטהון אין צייטען פון שרעקליכער נויט, איז צו לאָזען לעבען די וועלכע בעזיצען די גרעסטע קראפט אויסצוהאל- טען אלערליי צרות. דאָס עבען קומט פאָר ביי די סיבירסקע פערד און פיה. זיי קענען אויס- שטעהן נויט, זיי קענען לעבען בשעת ההחק אויף בעראָזעווע קאָרע, זיי קענען איבערטראָ- גען קעלט און הונגער. אבער קיין סיבירסקער פערד קען ניט שלעפען א העלפט מישא וואָס א אייראָפּער פערד קען שלעפען גאנץ לייכט; קיין סיבירסקע קוה גיט ניט א העלפט מילך וואָס א דזשירזי קוה גיט. דער נייט-ציוויליזירטער וולדער קען בעסער אריבערטראָגען הונגער און קעלט, אבער זיין פיזישער כח איז ווייט קלענער פאָר דעם כח פון א זאמען אייראָפּער, און זיין אינטעלעקטועלע קראפט איז זעהר קליין און לאַנגזאָם. טשערנישעווסקי האָט נאָך געשריבען, אַן א קריטישע בעמערקונג איבער דארווייניזמוס, אז „פון ביזנעס קען קיין גוטס ניט ארויס- קומען.“

„גליקליכערווייזע, שליסט קראפאטקין, איז די קאנקורענץ ניט קיין רענעל, ניט ביי חיות, ניט ביי מענשען. ביי די חיות קומט עס פאָר נור זעהר זעלטען, און די נאטירליכע אויס- וואהל געפינט בעסערע וועגען פאר איהר טהע- טיגקייט. בעסערע קאנדיציעס ווערען געשאפען אויס מיידענדיג קאנקורענץ דורך די מיטלען פון געגענזייטיגע הילף און שטיצע.

קאנקוריר ניט! קאנקורענץ איז אימער שעדליך פאר די מינים, דו האסט גענוג מיטלען עס אויסצומיידען!“ דאָס איז די טענדענץ אין דער נאטור: ניט אלעמאָל אין גאנצען פער- ווירקליכט, אבער די טענדענץ איז אימער דאָ. דאָס איז דער געשריי-צייכען וועלכער גרייכט אונז פון די פעלדער און וועלדער, פון טייך און פון ים. „פּעראייניגט אייך דארום און פראקטי-

עררייכט א העכערע פאזיציע אין זייער לעבען, האָבען געמאָן. דאָס איז אויך וואָס דער מענטש — דער ערסטער פרימיטיווסטער מענטש — האָט געמאָן, און דערפאר האָט ער געגרייכט די שטופע, אויף וועלכער מיר שטעהן היינטיגען טאָג.

צירט געגענזייטיגע הילפֿע! דאָס איז דער זיכערסטער מיטעל צו פֿערשאַפֿען יעדען און אלעמען די גרעסטע זיכערהייט, די בעסטע גאָראַנטיע פֿון לעבען און פֿראַגדעם, אי קערפֿערליך, אי נייסטיג, אי מאָראַליש.

„דאָס איז וואָס די נאטור לערנט אונז; אין דאָס איז וואָס אלע בראַים וועלכע האָבען

דיא קרבנות פון דער רוסישער פרייהייטס בעוועגונג

(איבערזעצט פון דעם דייטשען)

אדער. כמעט אלע טיילנעמער אין דעם דעקאד-ריסטען-אויפֿשטאנד האָבען געפֿיהרט זייער יחוס פון די שענסטע פאמיליען. צו דעם צווייטען דור פרייהייטס-קעמפֿער האָט שוין געהערט די אינטעליגענץ און די זאָגענאָמטע „ראַזנאָטשינ-צעס“, וועלכע זיינען געשטאנען צום פאָלק א סך נעהנטער פון יענע אַריסטאָקראַטען. אבער כל זמן די אינטעליגענץ האָט געפֿיהרט דעם קאמפֿה מיט איהרע אייגענע קרעפטען, כל זמן זי האָט געקעמפֿט אָהן דעם פאָלק און נאָר אין זיין נאָמען, האָט דער קאמפֿה ניט געקענט מאַכען א גרויסען פאָרטשריט.

און ערשט דאָן, ווען אויפֿ'ן שלאכט-פֿעלד בעווייזט זיך דאָס פֿראַלעטאָריאַט מיט אַ רויטע פֿאַהן אין האַנד, ווערט דער קאמפֿה געשטעלט אויף אַ פֿעסטען זיכערען גרונט, און וואָס פֿאַר רעפֿערעסיען עס זאָלען ניט פון יענער צייט אָן געברויכט ווערען, קען אַלץ די רעגירונג ניט אָבשטעלען דעם זייערייכען פֿאַרוערטטיגאָנג פון פֿראַלעטאָריאַט.

ווי ווייט עס האָט זיך דעמאָקראַטיזירט די רעוואָלוציאָנערע בעוועגונג אין רוסלאַנד, בעווייזען די אָפֿיציעלע בעריכטען פון יוסטיץ-מיניסטעריום איבער דעם שטאַנד און די געזעל-שאַפֿטליכע לאַגע פון די פאָליטישע אָנגעקלאָגטע אין די פֿערשידענע דריי פֿעריאָדען: פון 1827 ביז 1846, ווען די רעוואָלוציאָן איז נאָך אַז געפֿיהרט פון די העכערע קלאַסען; 1846

עדער טאָג פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן ציאָן פֿאָדערט אַלץ נייע און נייע קרבנות. יעדען טאָג געפינט מען אין די רוסישע צייטונגען אַלץ נייע ידיעות וועגען טויט-אורטהיילען, תליות, שטראַף-עקספֿעדיציאָנען, מאַסען-אויס-שלאכטונגען און ווילדע אכזריות'דיגע מעשים פון די צווישענע „שוואַרצע מאות“, וועלכע פֿיהרען אָן זייער שענדליכע אַרבייט מיט דער הסכמה פון די טרייע משרתים פון צאר און בליי-בען דאָרום אונבעשטראָפֿט...

עס איז שווער אָנצוגעבען כאַטש וויפֿיעל ניט איז נאָהענט צום אמת די גענויע צאָהל פון די קרבנות, וואָס זיינען געפֿאלען אין דעם דאָזיגען קאמפֿה. אין דעם פֿערלויף פון אַכטציג יאָהר, צייט דעם בערייכטען דעקאדריסטען-אויפֿ-שטאַנד אין 1825, האָט דאָס רוסישע פאָלק ניט אויפֿגעהערט מקריב צו זיין זיינע בעסטע קרעפֿטען אין דעם קאמפֿה מיט'ן אַבסאָלויטמום. אבער וואָס קומט אַרויס דערפֿון פֿאַר'ן אַלטען רעזשים? ער וועט סוף כל סוף פֿאַרט מווען פֿאלען...

וואָס אַ יאָהר ווערט דער קאמפֿה אַלץ הויסער, אַלץ ברענענדיגער, און אין דער זעלבער צייט ווערט פֿערגרעסערט אַי די צאָהל פון די קעמפֿער, אַי זייער דעמאָקראַטיזירונג. די ערשטע פרייהייטס-קעמפֿער זיינען געווען די פֿערטרעטער פון דעם פֿרווילעגירטען

פלאצן יטארבענדיג אין די גרעסטע יסורים). א חוץ דעם זיינען א פאך הונדערט מאן פערשיקט געווארען קיין סיביר אויפ'ן גאנצען לעבען. די קרבנות פון די פויערשע בונטען, וואס זיינען פארגעקומען אין יענע געבענשטע צייטען זעהר אפט, זיינען דא נישט אריינגערעכענט.

פאר דעם „ליבעראלען“ אלעקסאנדער דעם צווייטען, אלעקסאנדער דער „בעפרייער“, דער געהט שוין די צאהל פון די אומגעקומענע אויף די תליות ביז 1665. אויפ'ן גאנצען לעבען ווערען פערשיקט אין סיביר 2241; 345 מאן גיט מען אב אלס שטראף אין סאלדאטען און 30,000 שיקט מען ארויס קיין סיביר „אדמיני-סטראטיוונים פארזאדקאס“, ס'הייסט אהן א הין און אהן א משפט. די צאהל יאָהרען, וואס די פאליטישע האַבען פערבראכט אין די געפענג-ניסען און די פעסטונגען, ווייס נאָר איין גאט דער לעבעדיגער.

דער פרומער און גאטספאָרברייגער אלעקסאנדער דער דריטער האָט, פערשטעהט זיך, אריבערגעיאָגט זיין „טאטקעלען“. שוין אין די ערשטע צוויי יאָהר פון זיין הערשען האָט מען ביי 10 מענשען אָבענענומען דאָס לעבען און 36 פער'משפט צו קאטאָרגע — אין איינעם אויף 832 יאָהר.

אבער ווי גרויס עס זאָל נישט זיין די צאהל קרבנות אונטער די דריי קיסרים, איז זי איינ-פאך א קינדער-שפיעל, ווען מיר פערגלייכען דאָס מיט דער צאהל קרבנות, וואס זיינען גע-פאלען אין די לעצטע צוויי יאָהר.

נאָכ'ן חשבון פון א מיטארבייטער פון די „בירזשעוויא וויעדאָמאכטי“, (14טען מערץ, 1906), זיינען אין רוסלאנד פון יאנואר 1905 ביז פעברואר 1906 גע'הרג'עט געוואָרען 14,654 נפשות און פערוואנדעט 18052. און פון פעברואר 1906 ביז'ן סוף יאָהר זיינען, נאך דעם רעכנונג פון דער צייטונג „פערעלאָס“, 26,000 מענשען געטויט געוואָרען און 31,000 פערוואנדעט. אין דער דאָזיגער רעכנונג זיינען אָבער נישט אריינגענומען די טויזענדער גע'הרג'עטע און איסקאליעטשעטע, וואס זיינען אָב געגעבען געוואָרען אין דעם רשות פון די יטראָף עקספערדיציאָנען.

נאָך דער סטאטיסטיק, וואס עס האָט צור נויפגעשטעלט א. ב. ווענטען אין דער צייטונג „טאָווארישטי“, (4טען יאנואר 1907), קומט ארויס אזא סך הכל :

ביז 1890, ווען די טרענערין פון די רעוואָלוציאָנערע אידעען איז געווען די אינטעליגענצין, און ענדליך פון 1901 ביז איצטער, ווען די אינ-טעליגענצין האָט געמוזט אָבענגעבען איהר פלאצן דעם קלאסענעבנוואוסטען פראָלעטאריאט.

פון דער גאנצער צאהל פאליטישע, וואס זיינען פערשיקט געוואָרען קיין סיביר אין דעם ערשטען פעריאָד, האָבען 63 פראָצענט געהערט צום אדעל, 6 פראָצענט צום מיטעלקלאָס, 17 פראָצענט צום פויעריס-שטאנד און 13 פראָצענט צום מיליטער. אין דעם צווייטען פעריאָד האָבען מיר : אדעליגע און קינדער פון בעאמטע 30.6 פראָצ.; קינדער פון גייסטליכע — 6.4 פראָצ.; מיטעלקלאָס — 27.5 פראָצ.; פויערים, קאזאקען און ארבייטער — 19.1 פראָצ. און אין דעם דריטען פעריאָד : אדעליגע און קינדער פון בעאמטע — 10.7 פראָצ.; גייסטליכע — 1.6 פראָצ.; מיטעלקלאָס — 43.9 פראָצ.; פויערים, קאזאקען און ארבייטער — 37 פראָצ.

פאר די לעצטע צוויי יאָהר איז די דעמאָ-קראטיזירונג פון די עלעמענטען, וואס בעטהיי-ליגען זיך אין דער רעוואָלוציאָן, אוועק גאָך ווייטער. און מיט דעם צוזאמען איז אויך גע-וואקסען די צאהל פון די טהוער אין דער פריי-הייטס-בעוועגונג : פון 1884 ביז 1890 האָט די פאליציי אָנגעקלאָגט אין פאליטישע פערברע-כען 4307 פערזאָן (דורכשניטליך א יאָהר 615), און פון 1901 ביז 1903 — 7796 (אדער דורכ-שניטליך 2599 א יאָהר).

און, ווי ס'איז לייכט זיך פאָרצושטעלען, איז מיט'ן וואקס פון דער רעוואָלוציאָנערער בעוועגונג געוואקסען אין דער צייט נישט נאָר די צאהל פון די קרבנות, נאר אויך די גרויזאמ-קייט, וואס די רעגירונג האָט אויסגענוצט אין איהר קאמפף מיט דער רעוואָלוציאָן.

א בעריכט איבער דער צאהל קרבנות, וואס זיינען געפאלען אונטער די פיער לעצטע רוס-שישע קיסרים, בעווייזט אזא מין חשבון : פאר ניקאלאי דעם ערשטען האָט מען ביי 33 פארשוין דאָס לעבען אָבענענומען און 144 אוועקגעשיקט אין קאטאָרגע, און דער סך הכל פון די שטראָף-יאָהרען האָט בעטראָפען 2400. צו דעם דאָזיגען צעמל קומען נאָך צו 132 פארשוין, וועלכע מען האָט געטריעבען „סקוואַ סטראַי“ (די יטראָף איז געווען ערגער פון א טויט-דארטהייל. זעלטען ווען דער בעשטראָפער האָט געקאָנט אויס-האלטען די שמוץ, און ער פלעגט פאלען אויפ'ן

צו די אלע קרבנות קומט צו נאך איין קאטעגאריע: דאס זיינען די קרבנות פון די פאך גראמער, פון דער קאנטרארעוואלוציאן. און ווי דער געוועזענער דירעקטאר פון פאליציי דעפארטמענט לאפוביץ האט בעוויזען, ווערען די פאגראמען געמאכט פון דער רעגירונג. בלויז אין די פאגראמען פון די שווארצע אקטאבער טעג אין 1905, וואו די הולגאנעס זיינען בער פאלען די אידישע בעפעלקערונג אין 367 טשערט און שטערטלאך, האבען געליטען מאסער ריעל, מאראליש און קערפערליך — 157 טויז זענד און 822 פערזאן. אבער ניט נאר אידען אליין האבען געליטען פון די פאגראמען. אין א פולע ערטער האט די שווארצע מאה אטאקירט די אינטעליגענץ (מאמסק, צארזין, וואלאדא). וויעדער אויף קאווקאז האט די פאליציי אונט געהעצט איין פאלק גענען דאס אנדערע, און דער שיינער פרוכטבארער גן-עדן איז פערפליצט געווארען מיט טייכען בלוט.

דער אויבערדאן אין די אלע בלוט-פערניסונג נען געהערט פון איין זייט די שטראף-עקספעדיציען און פון דער אנדערער — די קאזאקען. גאנצע גובערניעס זיינען אוועקגעגעבען געווארען דעם בייזען ווילען פון די קורלאווס, מינס, ריעל מאנס, קירלאווס, רענעקאמפס, און זייער גלייכען. פון דער צייט אָן, וואס די טאטערן זיינען דורכגעגאנגען רוסלאנד, איבערלאזענדיג הינטער זיך חורבנות און וויסטע מדבריות, האט דאס רוסישע פאלק נאך ניט געזעהן אזוי פיעל אכזריות פון זיינע אייגענע קינדער — די סאָל-דאטען און די קאזאקען. מען האט דערשאסען מענשען אין מיטען גאס ווי משוגענע הינד. מען האט ניט געפרעגט, אויב איינער איז שולדיג אדער אונשולדיג. גאנצע דערפער זיינען מיט דער ערד אויסגעגליכען געווארען, און די איינע וואָהנער האָבען געדאנקט דעם אויבערשטען, וואס מען האט זיי געלאזט לעבען. געשאנענעט האט מען קיינעם ניט: 70-יעהריגע זקנות אזוי גוט ווי 7-יעהריגע ביידלעך זיינען פערטוואלד טיגט געווארען פון די פערטהיידגער פון פאטערלאנד...

פערדולט דורך שנאפס און בלוט, בעגעהן אָט די ווילדע חיות-אין א מענשליכער געשטאלט די שענדליכסטע פערברעכען. און די שענדליכ-סטע שטראף פאר דער בעפעלקערונג איז דאס, וואס אויף די תליונים ליעגט דער הייליגער חוב

פערדורטהיילט צום טויט דורך די שטענ-דיגע קריגערייכטען און קריענס פעלד-געריכטען — 1252. דער טויט-דורטהייל דורכגעפיהרט איבער..... — 984.

פער'משפט צו קאטארגע — 2029. פון דער צאָהל: אויפ'ן גאנצען לעבען — 274. אויף א געוויסען טערמין (אין אלעמען אויף 17,375 יאָהר) — 1755. פער'משפט צו פערשיקונג קיין סיביר — 186.

צו „ארעסטאנטסקע ראטעס" (צוכטהויז) — 2339 פערזאן אויף 1962 יאָהר. צו געפענגנים:

1877 פערזאן אויף 1574 יאָהר. צו דיסציפלינאריכאטאליאן: 1153 פערזאן אויף 2329 יאָהר. צו זיצען אין פעסטונג: 576 פערזאן אויף 698 יאָהר.

אין דעם ערשטען חודש פון 1907 זיינען אין די סודעס פער'משפט געוואָרען 713 פערזאן: צום טויט — 148; צו קאטארגע — 90. פערשיקט צו ווערען ביי'ן ענד לעבען אין סיביר — 50.

די איבריגע צו פערשיעדענע טערמינען אין געפענגנים, פעסטונג, צוכטהויז, א. ז. וו. אבער דאס איז בלויז א קליינע צאָהל פון אלע פאליטישע קרבנות. די לעסטען, א שטיי-נער, האט מען געשאסען און געהאנגען נאָר אָהן א סוד.

אין דעם משך פון 1906, בעריכטעט די צייטיג „ריעטיש" (1טע יאנואר 1907), זיינען אדמיניסטראטיוו פערשיקט געוואָרען קיין סיביר אס וועניגסטען 35 טויזענד רוסישע בירגער.

און וויפיעל רוסישע בירגער עס שמאלטען אין די טיורמעס — ווייסען מיר ניט קיין שום פאזיטיווע הישגות. אבער א שטיקעל בעגריף דערפון קען אונז געבען דער פאקט, אז נאָר אין איין ווארשאַווער ציטאדעל, אין איין חודש ויל, זיינען געזעסען 9000 פערזאן! נאָך דער ציי-טונג „ריעטיש" קומט אויס, אז אין דעם פער-גאנגענעם יאָהר זיינען אין אלעמען געלעגען בע-גראבען אין די רוסישע טיורמעס 150 טויזענד נפשות. עס איז נישטא קיין איין געפענגנים אין רוסלאנד, וואס זאָל ניט זיין איבערפילט ביז צום דערשטיקט ווערען.

שטראף־עקספעדיציאנען, האָט געזאָגט דעם בע־
וואוסטען קאָרעספּאָנדענט וואָלדימיראָוו:

„איך בין געווען אַ סאָלדאט, האָב
„טריי געדיענט מיין פאטערלאנד און
„פיער זיהן פאר'ן קיסר אויפגעהאָדעוועט.
„זיינען געקומען די סאָלדאטען און
„אָוועקגע'הרג'עט צוויי פון זיי... זיי
„האָבען זיי געפייניגט, מיט די ביקסען
„געשטאָכען... פאר וואָס האָט מען ביי
„זיי זייער יונג לעבען אָבגענומען? פאר
„וואָס?... איך וועל פאָהרען צום קיסר
„אליין און וועל איהם פרעגען, פאר וואָס
„מען האָט ביי מיר גע'הרג'עט מיינע צוויי
„זיהן. און ווען ער וועט מיר ענטפערן,
„אז מען האָט דאָס געטאָן אויף זיין בע־
„פעהל, וועל איך איהם ניט געבען מעהר
„מיינע אַנדערע צוויי זיהן... איך וועל
„זיי בעסער דערווערגען מיט די אייגענע
„הענד, נאָך די תליונים ניט אָבצוגעבען...“
אָט אזוי דיענען דאָס מיט זייער בלוט
דעם גרויסען און הייליגען קאמפף די אונז־
צעהליגע קרבנות פון דער פרייהייטס־בעוועגונג.

אָבצוהיטען רוה און אָרדנונג אין דעם חרוב
געמאכטען לאַנד.

די רעגירונג שטעלט זיך ניט אָב פאר
קיין שום מיטעל אום צו דערשטיקען די רעוואָל־
לוציאָן. מיט פייער און שווערד מוז זי „בערן־
היגען“ די בעפעלקערונג.

אַ פולע מענשען, וועמען עס קומט אויס
בייזאָוואָהנען די בלוטיגע סצענעס, האַלטען ניט
אויס און בעגעהן זעלבסטמאָרד. אין וואַרשוי,
צום ביישפּיעל, זיינען פערצייכענט געוואָרען פון
1טען יולי ביז'ן 1טען סעפטעמבער, 1906, 44
זעלבסטמאָרדען; זיי זיינען אַלע געווען פּעראָר־
זאכט דורך די פינסטערע, מיט בלוט־אָנגעזאַפטע
פאָליטישע אַטמאָספּערע.

אָבער ווי גרויס עס זאָל ניט זיין די צאָהל
קרבנות, איז אָבער נאָך גרעסער די צאָהל
קעמפּפער. אנשטאט איין געפאָלענעם טרעטען
ארויס צעהן נייע קעמפּפער. אז די שטראָף־
עקספעדיציאָנען מיט די מאַסען־אויסשלאַכטונג־
גען רעוואָלוציאָניזירען די בעפעלקערונג — וועגען
דעם איז קיין רעד ניטאָ. אַן אַלטער מאַן, וואָס
זיינע צוויי זיהן זיינען געטויט געוואָרען אין די

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָרריס ווינטשעווסקי.

דעם בער'ס לאַפּע אַריבער דעם גרעניץ — ביין מערקוויסטוב — דער יונגער מאַן און זיין בער-
דעלע — אַ בינגערקעניגין און איהר גובסטלונג — ליליענבלום ערשיינט — איך בעשרויב בערנעס
לעבען — פאַסט פֿונם שרייבט מיר פֿון יענער וועלט אַ בריעף.

וואָרטליך. — געדיכטע וועלען נור געדרוקט
ווערן אזוינע, וואָס האָבען אַ שייכות מיט'ן
„לעבען“.

דאָרויף האָב איך געחתמ'עט בן-נין, בע-
טענדיג אז מען זאָל איהם שיקען די אַרטיקלען
פאַר'ן „אַספּת-חכמים“ אויף זיין פּריוואַט-
אַדרעס.

אַפּשער קלערט איהר, אז פֿון ראָדקינזאָן'ס
אַנצייגע און פֿון מיינע איז דאָ געמאַכט געוואָרען
אַביסעלע צופיעל פאַראַד, מעג איך אייך זאָגען,
אז איהר האָט אַ טעות.

עס האָט זיך נעמליך אין אַ קורצע צייט
אַרום אַרויסגעשטעלט, אז דיאָ געפּאָהר איז גע-
וועזען פיעל גרעסער ווי אפילו הערר ראָדקינ-
זאָן'ס שאַרפּער נאָז האָט געקענט פֿון ווייטען
דערשמעקען.

אַרעמער „אַספּת-חכמים“! אַרעמער איך!
אזוי גיך וויא אונזער אַלטער זיווג —
פֿון דער מאָנאַטשריפט מיט איהר רעדאַקטאָר
— איז געוואָרען בעקאַנט און מזל-טוב'ס האָבען
זיך אַ שטאַט געמאַן פֿון אַלע זייטען, איז אָנגעקור-
מען דיאָ ביזנעש בשררה פֿון ווילנא, אז דער זשור-
נאַל איז פערבאַטען אין רוסלאַנד „זאָ ווירעדנאָע
סאַציאַליסטישעס קאָפּע נאַפּראַוועניע“, פאַר
זיין שעדליכע סאַציאַליסטישע ריכטונג, הייסט
דאָס.

דער פינפטער העפט איז אַלזאָ געווען דער
לעצטער, וועלכער איז אַריין לעגנאַל אין רוסלאַנד.
דער זעקסטער, זעבעטער און אכטער זיינען שוין
געאַנגען אין קאָנווערטען. דיאָ לעזער זיינען גע-

לזאָ דער פינפטער נומער אַספּת-
חכמים, וועלכער הויבט זיך
אָן, וויא דיאָ לעזער האָבען
געזעהן מיט ראָדקינזאָן'ס קאָ-
מישע, אָבער זעהר כאַראַק-
טעריסטישע אָנצייגע, ענדיגט
זיך מיט אַ מודעה פֿון מיר.

דאָרטען ווערט אָנגעצייגט, אז פֿון היינט
אָן און ווייטער פיהר איך אַליין די רעדאַקציע
פֿון'ס „אַספּת-חכמים“; אז דער זשורנאַל
וואַקסט און אז הגם אין אָנהויב איז ער געווען
קליין און אין פיעלע פֿרטס ניט אין גאַנצען
ווי ער האָט בעדאַרפט צו זיין, וועט ער מיט דער
צייט גרויס ווערן.

„אַהריתו ישגא מאור“ איז דער אויסדרוק
פֿון די לעצטע ווערטער אין דעם העברעאישען
אַריינאַל: אַ נאַרטישער וואָרט צוליעב דיאָ
שעהנקייט פֿון דיאָ ביבלישע פּראָזע. דער בע-
פרייען זיך פֿון דער מליצה איז אונז אַלעמען —
הויז ליליענבלום — אָנגעקומען ניט לייכט.

עס ווערט דאָן אָנגעצייגט, אז זעקס פֿון
די גרויסע שרייבער פֿון אונזער צייט זיינען צוגע-
שטאַנען צום זשורנאַל און האָבען פערשפּראַכען
מיטצואַרבייטען. „מיט בעזונדערע ליעבע“ —
שטעהט ווייטען אין דער מודעה — „וועלען מיר
געבען אַרט פאַר אַרטיקלען וואָס זיינען נוגע דעם
סאַציאַלען לעבען פֿון דער מענשהייט און צו פאַ-
ליטיק. תורה-אַרטיקלען (האַלענדער קעז, וויא
איהר געדענקט געוויס) וועלען אויך אָנגענומען
ווערן, אָבער פאַר זיי בין איך ניט פערנאַנט-
ט.

סאציאליסטישע בעוועגונג אָפּען און זיינען פער-
דעקטע סאציאליסטען בשתיקה. זיי זיינען טאקע
לאָמיק פערבייגעהענדיג בעמערקען, ניט יענע
אמעריקאנישע „סימפאטיזער“, וועלכע מיינער
א בעקאנטער האָט דעפינירט אַלס אזעלכע וואָס
„זיינען שוין אויס-מענשען, אָבער נאָך ניט קיין
סאציאליסטען“ (ער איז אַ ל״ז — דער בעל-דבר).
דיא מיסטע פון יענע גרופע זיינען לאַנג
שוין אַרויס פון מיינע געדאַנקען, און חוץ זייערע
נעמען און אפשר זייער וואוסס, פון מאַנכע דעם
קאנטור, געדיינט איך זיי ניט מעהר.

אנדערע דאָגענען שטעהען מיר קלאָר פאַר
די אויגען.
למשל :

אָט זעה איך דעם ניט מעהר זעהר יונגען
שטודענט זאַלקינד, איהם מיט זיין קלוגען בליק,
מיט זיין שעהנעם גריעכישען נאָז, מיט זיין נאַר-
פאַלעאָנסקען בערדעלע, וועלכען ער קראַצט זעהר
אפּט, אַדיינלאָזענדיג אין איהם, מעשה גראַבלע,
היא פינגער פון זיין לינקע האַנד. מען זעהט אַז
איהם בייסט ניט : ער האָט נור דערפון אַ מין
נחתרות און אַנב העלפט דאָס איהם, וויא עס
שיינט, צום דענקען. איך האָב געקענט מענשען,
וועלכע האָבען ניט אנדערש געשריעבען ווי זיי
האָבען ניט אַרויסגעשטעקט אַ צונג, אָדער פער-
קאָרטישעט דעם שטערן, אָדער אַללע יויילע אַ
הויב געטאָן דעם נאָז מיט אַ ציעה אַרויף, אָדער
האָבען אונטערגעבורבעלט, אָדער... אַ מאלע
וואָס ? אויף דעם זעלבען אופן האָט דער קראַצען
דעם בערדעלע געקענט העלפען אונזער פריינד
ביין דענקען : געביסען האָט איהם ניט.

יא, ער איז געווען אַ דענקער און אפשר
טאקע דערפאַר קאַרג אין רעדען. יעדענפאַלס
האָט ער מיט מיר קיינמאָל ניט פיעל גערעדט.
אונטער פיער אויגען מעג איך אויך פערטרויען
אַ סוד : ער האָט, דאכט זיך, אין מיר קיין גרויסע
אמונה ניט געהאַט... אפשר בין איך איהם פאַר-
געקומען צו יונג, אפשר צו סענטימענטאַל, ד. ה.
צו דום, אפשר אי דאָס אי יענעם. ווייס איהם
דער גוטער יאָהר.

אָבער אָט זיצט ער מיט אַ פאַפּיראָס אין
מויל, מיט אַ גלאָז ביער לעבען איהם, מיט אַ
פערטראכטען פנים. זיצט און רעט מיט אַ מאַן
אַ יאָהר פינף און דרייסיג אַלט. צו עטוואָס מעהר
וויא 35 אָדער וועניגער ווייס ער אַליין ניט :
זיין זכרון מיטען שפיעגעל שטיממען ביי איהם
ניט. ער האָט אַ ביסטערען בליק, צי ער טראָגט

וואָרען וועניגער אין צאָהל, דערפאַר אָבער פיעל,
פיעל ענטהוואַסטישער.

איך זאָג : „דיא לעזער זיינען וועניגער גע-
וואָרען“, אפשר איז דאָס ניט ריכטיג : אפשר
זיינען וועניגער געוואָרען נור דיא אבאָנענטען,
וועהרענד געראדע דורך דעם פערבאָט איז יעדער
עקזעמפלאַר געלעזען געוואָרען פון פיעל מעהר
מענשען וויא פריהער, וואָס דערפאַר האָט טאקע
געקענט זיין מעהר לעזער ווען אויך וועניגער
אבאָנענטען. אָבער אויף קלאָר ווייס איך דאָס
ניט.

און איצט איידער איך פערנעהם זיך מיט
דעם אינהאַלט פון דעם פינפטען העפט, וועל
איך מיר ערלויבען זיך וויעדער אויף אַ וויילינקע
צו פערקירעווען אָן אַ זייט.

* * *

שרייבענדיג אין דער „וואַהרהייט“ אַרום
„אייניגע מערדיוס-טובים“, האָב איך, צוריק
מיט אַ יאָהר, דערזעהלט דיא לעזער פון יענע
צייטונג וועגען „א מערדיוס-טוב אין דער קעניג-
סבערגער בירגער-ערסערס“ אין דעם יאָהר
1878, — וועגען מיין ערשטען קאָמונע-דיא-
טוב.

אין עטליכע איינפאַכע שטריכען האָב איך
דאָמאָלס פרובירט איבערגעבען דאָס בילד אין
דעם גרויסען, פיינגעפּוצטען זאַל, מיט דיא
גרינע פלאַנצען אין דיא ווינקלען, מיט אַללערליי
ליעבליך-קינסטליכע קלייניגקייטען אַרום און
אַרום — זאכען, וועלכע שרייען ניט, וויא עס
שרייען אַמעריקאנישע מאָלערייען און וואַנד-
בעפּוצונגען מיט זייער גילדערנע געליקייט אונ-
טער אַ בלענדערדען ליכט.

דאָ איז ניט דער אָרט וועגען דעם וויעדער
צו פערברייטען זיך און איך דערמאָן נור יענעם
אונפערגעסליכען מערדיוס-פיערטאָג אום אייך עט-
וואָס צו דערזעהלען.

שפעט אין דער נאַכט, געהענק איך, ווען
דער קאָנצערט איז שוין געווען צורענד און דער
זולם האָלב-פאַנאָדערגעגאַנגען, האָלב אויסגע-
זעצט אַרום טישלעך, מיט גלעזער ביער אויף זיי,
און טאַבאַק-רויף אַרום זיי, און שפּיאָנסקע אויגען
ערגעץ איבער זיי, האָט זיך אין איין ווינקעל
פערזאַמעלט דיא רוסישע, דאָס הייסט, דיא אי-
דעשע קאָלאָניע.

דאָס זיינען געווען כמעט אַלע סטודענטען
אין דעם קעניגסבערגער אוניווערסיטעט, כמעט
אַלע מענשען, וועלכע סימפאטיזירען מיט דיא

זי פלעגט, ווי די בינען-קעניגין און ווי איר דער קעניגין אין דער וועלט-געשיכטע, האלטן מען הויף, פלעגט האבען איהרע, „גיסטלינגע“ (פיוואריס) אין כראנאלאגישער ארדנונג — וואס פראסטע מענשען רופען, איינעם נאך דעם אנדערן. עס איז וואהר, איהר שייכות צו די דאזיגע גיסטלינגע, די יחיד סגולה, איז געווען פון א ריינערע, „מאראלישערן“ כאראקטער ווי למשל, דאס פערזענלעכע צווייטע שטעלע פאר א צווייטע, אדער די ענגלישע קעניגין עלזאבעט און זייערע „פיוואריס“, אבער אין תוך איר דאס געווען אזא פערזענלעכע ווי יענעם.

דער גיסטלינג ביי אונזער קעניגין איז אויך געווען א גאנצער מאכער, א גאנצער טעבער-דאס; אן „אוידיענץ“ ביי אונזער קעניגין איז אויך געווען כמעט אונמעגליך אהן זיין אייגן פיהרונג, פארשטעלונג און געדענקען שוין; זיין היינטיגער, פריינדליכער שמייכל האט אויך געהאט צו בעטייטען א מארגעדיגען פריינדליכען שמייכל פון איהרע מאיעסטעט אליין א. א. ווי, א. א. ווי.

און דער מאן מיט דעם ביסטרען בליק, וועלכען איך האב נאך וואס פרובירט אויך שילדערן, איז דאס געווען ארום יענע צייט (אין מערץ 1878) דער גיסטלינג ביי אונזער גייסטיגע קעניגין פון דער קעניגסבערגער רוסיש-אידישער קאלאניע.

איהר אליין וועל איך אויך דאן מיט בער שרייבען. איך וועל נור זאגען, אז מיר איז זי פארגעקומען זעהר שעהן, וועהרענד ארום איהר זויבערען כאראקטער, איהר אינטעליגענץ און איהר ערנסטקייט איז קיין שום חילוקי דעות מיט געווען; דאס האבען צוגעגעבען אפילו די פוסקען, וועלכע האבען מיט געקענט דע-הירייבען די וויינטרויבען, וואס דערפאר זיינען די דאזיגע פירות, כידוע, געווען זייער. איהר אליין וועל איך שוין דערפאר מיט גענוער בעשרייבען, ווייל איך בין אייגענטליך מיט איהר ערסט בעקאנט געווארען ווען מלכות-פרייסען האט מיר שוין געהאט געגעבען מיין פאסיר-צעטעל און איך בין שוין געשטאנען אויפ'ן וועג.

איהר דערמאן איך אבער דאן אלס א ביי-שפיעל פון דעם דאזיגען בינען-קעניגס-אין קעניגסבערג און, דער עיקר, אום אט וואס אויס-צוברענגען:

ספאקלען אדער מיט, געדענק איך מיט, אבער ער סטארעט זיך אויסצוועהן וויא א יונגער דייטשער פראפעסאר. יעדעסמאל וואס ער עפענט זיין מויל קומט ארויס אן אקסיאם, א וואהרהייט, וועלכע קען מיט בעצווייפלט ווערן. יעדעסמאל ווען ער עפענט זיין מויל, מיט צום רעדען, נור צום גענעצען, האט דאס צו בעטייטען, אז מיר אלע זיינע סעקוטשעס דארפן געהן שלאפען. וויללט איהר וויסען אויב א זאך איז ריכטיג אדער פאלש דארפט איהר נור פרעגען צו איר דא זאך געטאן וויא ער וואלט עס געטאן אדער מיט: וויא ער — ריכטיג, מיט וויא ער — פאלש, און א סוף מיט אן עק!

קיינער האט אויף קלאר מיט געוואוסט, „במה כמו גדול“, פון וואנען האט זיך גענומען זיין אויטאריטעט, אבער זיין אויטאריטעט איז געווען גרויס — צוליב א גרונד, וועלכען איהר וועט באלד ערפאהרען — ביי מיר איז וואס אויפ'ן לינג דאס אויפ'ן צונג — האבען די יונגע לייט איהם מיט אלע זעהר ליעב געהאט, אבער קיינער האט מיט געוואנט זיך צו שטעלען געגען איהם.

* * *

אין די זעלביגער און אכטציגער יאָהרען פון דעם פערזאנלעכעם יאָהרהונדערט, בעת די סאציאליסטישע בעוועגונג האט נאך, צוליב איהר קינדהייט, געהאט א חדר-און קליינעל-כאראקטער, האבען די קאלאניעס פון עמיגראנט-טען אין דער שווייץ, אין פראנקרייך, ענגלאנד און דייטשלאנד זעהר אפט עראינערט אן די בינען-מלכות.

פונקט אזוי ווי ביי די בינען זיינען פאראן ארבייטער, דאָהנען און א קעניגין, פון וועלכע די ערסטע האָרעווען שווער און ביטער, אבער שפיעלען קיין שום ראָלע מיט, וועהרענד די אַנדערע, די דאָהנען, דרעהען זיך ארום די קעניגין, וועלכע איז מישפיע איהר מאיעסטעט אויף זיי, — פונקט אזוי איז אין אונזערע קאלאניען אפט געווען חוץ דעם ארבייטער-קלאס, אן אינטעלי-גענטע אריסטאקראטיע, וועלכע איז אליין געווען אונטערטעהעניג צו א גייסטיגע קעניגין.

דיוע קעניגין איז געוועהנליך געווען א יונגע פרוי, אדער מיידלעך, וועלכע האט געהאט פון דער נאטור א שעהנעם, יעדענפאלס א חל'עוודי-גע'פנים, פון דער ערציעהונג א גוטע פאָרציע בילדונג, און פון רייכע עלטערן אן „אריסטאקראטישען“ איך-ביך-ניט-אביי-ווער-בליק.

אז פילאדעלפיא געפינט זיך אין פענסילווייניא און ניט פענסילווייניא אין פילאדעלפיא. *) אין דעמאלטענע העפט ערשיינט ליילענ-בלום אין דעם אנהויב פון זיין מייסטערווערק „משנת אלישע בן אבויה“. א צייט מיט יאָהרען האָב איך געהאלטען בסוד דעם פאקט, אז ער איז געווען דער פערפאסער פון דער בעריהמטער משנה, אָבער ער אליין האָט דאָס אויסגעזאָגט אין זיין ספר'ל „דרך תשובה“ און עס איז דער-פאר ניט נויטיג דאָס איצט צו פערשווייגען.

ווי געזאָגט איז דאָ אין דעם פינפטען העפט פאראן נור דעם אָנהויב, די איינלייטונג צו דער משנה און, דעם אמת זאָגענדיג, איז זי ניט זעהר געלונגען. דער פערפאסער דערזעהלט ווי אזוי אַ מין גייסטערזעהער האָט דורך אַ כּשוף אַרונטערגעבראַכט אויף דער ערד זיינעם (דעם פערפאסער'ס) אַ זיידען; ווי אזוי אלישע בן אבויה, זיך דערוויסענדיג, אז אימיצער קלייבט זיך צו פאָהרען אויף אונזער וועלט, האָט איהם מיט געגעבען „א בריוועלע“ — אַ דאָנק איהם, משמעות, פאר די טרחה! דער דאָזיגער בריוועלע איז אַריינגעקומען אין דעם שרייבער'ס הענד, איידער דער יענערוועלטיגער זיידע זיך נער האָט זיך צוגעקליעבען איהם אָבצוגעבען — אַן עכט-אידישער מוכ'! — צום אַדרעסאַט, און היות אזוי ווי דער אַדרעסאַט, און היות אזוי ווי דער חרם דרבינו גרשון איז בטל ביי בריעה, וועלכע מתים שרייבען אַהערצוצו, האָט דעם זיידענס אייניקעל דעם בריעה איבערגעלע-זען און איבערגעשרייעבען. איצט שיקט ער איהם דאָס צום רעדאקטאָר פון דעם אספת חכמים, דאָס הייסט, ער זאָגט צו אז ער וועט עס שיקען.

ער האָט געהאַלטען וואָרט, און ווען מיר וועלען קומען צום זעקסטען העפט, וועלען מיר זיך צו דעם ענין צוריקקעהרען.

* * *

(*) און דאָ לאָמיר בענוצען די געלעגענהייט צו זאָגען אַ וואָרט וועגען די גרייזען אין דיעזע עראַניערונגען — עס זיינען דאָ אַזעלכע אין יעדען נומער. אזוי ווי עס העלפט ניט דער שרייען, שווייג איך געוועהנליך, אין דעם לעצטען קאפיטעל (8טען) איז אָבער דורך אַ דרוקפעהלער צוגעהרג'עט געוואָרען אַ מענטש, פון „צוויי“ איז געוואָרען „דריי“ און פאָרט איז אַרויס פון דעם ספר החיים ניט געשטאַנענעך הויט, נור ווייל דער זעצער מוּטן בעל-מגיה האָבען זיך ניט בענוגענד מיט דעם טויט פון אַגוז און מאַר-קוסאָוואַ אליין.

אזוי ווייט ווי איך ווייס, האָט זי דעם מאַן מיט דעם ביסטערען בליק ניט געליעבט, אָבער ער איז געווען איהר גייסטיגער פאָטאָמקין, און עס קען זיין, אז דאָס האָט איהם געגעבען די אויטאָריטעט, ארום וועלכע עס איז פריהער גערעדט געוואָרען. אַלס דער גינסטלינג פון „איההע מאַיעסטעט“, אַלס דער אַלגעמיינ אַנערקענטער „יושב ראשונה במלכות“, האָט ער געפיהרט ביי אונז די גרענדע, געמאַכט די געזעצע און גערפסקט אַלע סאָציאַל-פּאָליטישע שאלות.

און דאָס איז טאקע דער גרונד וואָרום די יונגע לייט אין דער קאָלאָניע האָבען איהם ניט לייעב געהאַט.

חויז זאַלקינד'ען און איהם איז אין דעם דאָזיגען ווינקעלע אין דער קעניגסבערגער ביר-גערערסורסע איצט, ארום צוויי פארטאָג דעם 18טען, אפּשר ריכטיגער דעם 19טען מערץ 1878, כמעט קיינער ניטאָ אין מיין עראַניערונג, הגם ארום די קעניגין, דעם גינסטלינג, דעם מאַן מיט'ן בערדעלע איז נאָך דאָ אַ גאַנצער עולם. נאָך ברענגען די לאָמפּען, נאָך שפּיעלט די מוזיק, נאָך טאַנצט מען, טרינקט מען, רויכערט מען, לאַכט מען, רעדט מען ארום און ארום, אָבער דער יום טוב, דאָס פיהלט זיך, איז צו ענד און נאָך אַ וויילינקע וועט מען מאַכען הברלה.

* * *

אין דעם פינפטען העפט „אספת חכמים“ זעצט ראבינאָוויץ פאָרט זיין אַרטיקעל „שאלת הפועלים“, דאָס וואָס וואָרט זיך אַם מייסטען אין די אויגען דאָס זיינען די דרוקפעהלערן אין די נעמען פון די אַמעריקאַנישע שטערט און שטאַט-טען. סהדי במרומים אז איך האָב די קאָררעקטור פון אור'ס אַרטיקלען ניט געמאַכט, אַניט וואָלט איך פאר די דאָזיגע גרייזען וואָהרשיינליך נאָך היינט רויט געוואָרען. איין פעהלער מוז זיין דעם שרייבער'ס. אַ מאַניפעסט פון די סטרייקער אויף דער פענסילווייניא אייזענבאַהן איז דאָטירט: „פענסילווייניע, דעם 25טען יולי 1877“. עס איז מעגליך אז אפילו ווען די קאָר-רעקטור וואָלט איך געמאַכט, וואָלט דער פעהלער אויך געבליעבען, מחמת מיין ידיעה פון געאָגראַפיע איז דאמאלס געווען אַם שטאַרקסטען אין אזיען, און בנוגע צו די פּעראַייניגטע שטאַטען בין איך ניט זיכער, אז איך בין געווען זיכער,

חזו דעם — און דאס איז נאך פיעל וויכטיגער — געווארען פון א שוואכליכע, אי פיזיש אי גייסטיג שוואכליכע, אינגעל מיט א שארפע פערער אין דער האנד, א מאן, וועלכער האט די געקרוינטע קעפ פון איראקא געמאכט זעהר פיעל קאפשמערצען און האט די אייגענעכענע קעפ אויפגעהויבען און אויפגעקלערט.

* * *

חזו דיעזע ביאגראפיע איז פון מיין פערער דא איז דעם פינפטען העפט א קליין געדיכטעלע, וועלכעס הייסט „תקות אובד“.

דאס איז א שמערצגעשריי פון אן אונז גליקליכען מענשענס ברוסט, וועלכער זעהט פאר זיך גור איין ערלעזונג און דאס איז דער טויט. פון א ריין ליטערארישען שטאנדפונקט איז די מאכערייקעלע דאכט זיך ניט שלעכט, אבער מיר האט שפעטער אפט פערדראסען וואס איך האב עס געשריעבען. אזעלכע פערצווייפלונגס פאעזיע קען גור שאדען.

מיט מעהר צופרידענהייט לעז איך היינטיג גען טאג די „משוגעת“ אין יענעם העפט. ווי לייענבלום אין דעם פאל פון אלישע בן אבויה, אזוי קריעג איך אויך א בריעה פון יענער וועלט. אבער אויף א פיעל איינפאכערען אופן.

דעם בריעה שרייבט דער נארוואג גע- שטארבענער קאטוילישער פאבסט פיוס דער ניינטער און אין איהם דערזעהלט ער ווי אזוי ער האט זיך אויף יענער וועלט צונויפגעטראפן מיט נאפאלעאן דעם דריטען. צו בעווייזען אז דער פראנצויזישער ארבייטער האט וועניג וואס נוצען געהאט פון די רעפובליק, וועלכע איז גע- גרינדעט געווארען נאך זיין, נאפאלעאן'ס, מפלה, שילדערט ער דעם ארבייטער'ס לאגע היינטיגען טאג און בעווייזט אז זיי איז ניט בעסער אין רעפובליקען ווי אין מאנארכיען.

עס וואלט פיעללייכט געלוינט דעם גאנצען פעליטאן צו איבערזעצען, אבער איך בין צו פויל און די „צוקונפט“ צו וויכטיג אין עניני געגענ- ווארט, אום איהר צופיעל צו פערנעהמען מיט דער פערזאנענהייט.

אין דעם פינפטען העפט אָנגעהויבען און געענדיגט אין דעם זעקסטען איז דא מיין ביא- גראפיע פון לודוויג בערנע.

צי האָס איז געווען צוליבע די שמחה פון לייענבלום'ס אָנגעקומענעם ערסטען וויכטיגען ארטיקל אין מיין קליינעם זשורנאל'כעלע, צי דערפאר ווייל דער מאן איז מיר סתם געווען לייעב פון דעם ערסטען טאג אָן ווען איך בין מיט איהם בעקאנט געוואָרען, דאָס קען איך איצט בעשטימט ניט זאָגען. אָבער ווי די מעשה זאָל ניט געוועזען זיין — מיין ביאָגראַפיע פון לודוויג בערנע איז „געוויינלעך“ געוואָרען צו משה לייענבלום, און אין א פוסנאָמע געפינט זיך די בעמערקונג, אז אלע, וועלכע קענען דעם וואָהר- הייטס-לייכענדיגן שרייבער מ. ל. ל. וועלען פערשטעהען דעם גרונד, וואָרום איך האָב איהם געוויינלעך די לעבענסבעשרייבונג פון דעם דייטשען פרייהייטסקעמפער.

עס איז גענוג צו זאָגען, אז די גאנצע ביא- גראַפיע (אין ביידע העפטען) פערנעהמט ניט מעהר ווי זיעבען זייטען, אום אז דער לעזער זאָל פערשטעהן אז דאָס איז געווען זעהר אן אויבער- פלעכליכע שרייבעריי. א ליטעראַרישען ווערט האָט העכסטענס פיעללייכט די קורצע קדמה. אזוי שטארק האָב איך געפיהלט די שוואַכקייט פון מיין אַרבייט, אז איך האָב א פאָר יאהר שפעטער זיך גענומען צו א נייע גרויסע בעשריי- בונג פון בערנע'ס לעבען און ווערקע, אויך אין העברעאיש. אויב די מיין האָבען עס נאָך ניט צוגריזשעט דארף זיך ביי מיר נאָך ערגעציוואו געפינען דעם אויפגעשריעבענער טהייל, וועלכער ענטהאַלט בערנע'ס קינדהייט און יוגענד.

אָבער שוואַך ווי מיין אַרבייט איז געווען, האָט זי געהאט די ווירקונג אז זי האָט דעם אירישען יונגען דור געגעבען האָטש א שטיקעלע בעגריף פון דעם מאָן, וועלכער האָט זיך אַרויף געאַרבייט פון א איריש-שפרעכענדיגן פראַנק- פורטער „יודענינגע“, וואָס די קריסטליכע קינד דער פלעגען חזק מאַכען פון זיין זשאַראָן, צו דער מדרגה פון איינעם פון די מייסטערהאפטע סטיליסטען אין דער דייטשער שפראַך און איז

טרייד יוניאניסטישע בעוועגונג

פון מאָררים הילקווים.

אַרגאניזאציען האָבען געמאכט גרויסע פאָר-
שריטע פאר די לעצטע עטליכע יאָהר.

„אָפענער שאַפּ“ בעוועגונג.

דאָס שנעלע וואַקסען פון דער טרייד-יוניאָן
בעוועגונג האָט, נאטירליך, אָנגעמאכט א נער-
דער אין די ריזען פון די ארבייטס-געבענדע
קלאַסען און האָט געשאפן ביי זיי א שטרעבונג
צו פּערהאַלטען מיט פּעראַניזירטע קרעפטען דעם
פּראָגרעס פון דער אָרגאַניזירטער ארבייטער-
שאַפּט. די וויכטיגסטע בעוועגונג אין דיווער-
סיכטונג איז די אַזוי-גערופענע אַניטאַציאָן פאַר
אן „אָפּענעם שאַפּ“. דעם ערשטען שטיום האָט
דיווע בעוועגונג בעקומען דורך א בעפעהל פון
פּרעזידענט פון די פּעראַניזירטע שטאַטען,
וועלכער לויטעט, דאָס דער דרוקאַפּיס פון דער
רעגירונג זאָל געפיהרט ווערען ווי אן „אָפּענער
שאַפּ“, ד. ה. בייס אַנשטעלען פון ארבייטער אין
דער רעגירונגס-דרוקעריי זאָל ניט געמאכט
ווערען קיין אונטערשייד צווישען יוניאָן-לייט
און ניט יוניאָן-לייט. דיווער קלאַפּ איז געווען
געציעלט אין דעם וויכטיגסטען לעבענס-פּרינ-
ציפּ פון דער טרייד-יוניאָן-בעוועגונג, נעמליך—
די בעמיהונג אריינצובריינגען אלע ארבייטער
פון יעדען אָרגאַניזירטען טרייד אונטער דעם
איינפאָלס פון דער אָרגאַניזאציע פון זייער
טרייד. די קאָפיטאַליסטען פון לאַנד האָבען מיט
חשק אויפגעכאַפט דיוועס וואָרט און אויפגעהויבן
בען א בעוועגונג מיט'ן צוועק צו צוברעכען די
טרייד-יוניאָנס אין נאָמען פון אן „אָפּענעם
שאַפּ“. דער וויכטיגסטער אָרגאַן פון דיווער
בעוועגונג איז די „סיטיזענס אינדאָסטריאַל
אַסאָסיאציע“, וואָס איז געגרינדעט געוואָרען
אין שיקאַגאָ אין אָקטאָבער 1903. די אָרגאַניז-
אציע האָט אָנגענומען א דעקלעראציע פון
איהרע גרונדפּרינציפּען, אין וועלכער זי ער-
קלעהרט זיך געגען „פּערהאַנדלען מיט גאַנצע
ארבייטער-קערפערשאַפּטען, געגען רעגירונגס-
אַרבייטער-שאַפּט (בולדער) ביי קאָנפליקטען צווי-
שען ארבייט און קאָפיטאַל, און געגען אלע

די אַמעריקאַן פּעדערייטשאַן אָוו לייבאַר.

אַר די טרייד-יוניאָניסטישע
בעוועגונג זיינען די לעצ-
טע דריי יאָהר געווען רייך
און פאַסירונגען ניט ווע-
ניגער, ווי פאַר די סאַצי-
אַליסטישע בעוועגונג.

פאַר די „אַמעריקאַן
פּעדערייטשאַן אָוו לייבאַר“ איז עס געווען א
פּעריאָדע פון אויפבליהונג און קאמפּט. פאַר די
יאָהרען 1904 און 1906 האָט די פּעדעריי-
שאַן ארויסגעגעבען מעהר ווי 1000 נייע טשאַר-
טערס צו פּעריטענדע נאַציאָנאַלע, אינטער-
נאַציאָנאַלע און לאָקאַלע יוניאָנס. פאַר דיוועלבע
צייט האָט די צאָהל פון די דיוס (פאַרטיי-
יטטייער) צאָהלענדע מיטגליעדער אין אלע
אָרגאַניזאציען, פון וועלכע די פּעדערייטשאַן
בעשטעהט, געשטיעגען פון 1.500.000 ביז כמעט
2.000.000. אין זיין בעריכט צו דער לעצטער
יעהרליכער קאָנווענציע פון דער פּעדערייטשאַן,
וואָס האָט שטאַטגעפונען אין נאָוועמבער 1906,
גייט אָן דער פּרעזידענט סעמועל גאָמפערס
פאַלגענדע ציפערען פון די ארבייטער-יוניאָנס,
וואָס געהען אריין אין די „פּעדערייטשאַן“:
נאַציאָנאַלע יוניאָנס — 119; סטייט-פּעדעריי-
שאַנס — 36; צענטראַלע ארבייטער-קערפער-
שאַפטען — 538; לאָקאַלע און פּעדעראטיוע
טרייד-יוניאָנס — 759. די 119 נאַציאָנאַלע
יוניאָנס בעשטעהען פון נישט ווייניגער ווי
27.500 לאָקאַלע אָרגאַניזאציען.

די אַמעריקאַן פּעדערייטשאַן אָוו לייבאַר איז
די גרעסטע און שטאַרקסטע קערפערשאַפּט פון
אָרגאַניזירטע ארבייטער אין די פּעראַניזירטע
שטאַטען, אָבער זי ענטהאַלט נאָך אין זיך ניט
אלע טרייד-יוניאָנס, וואָס געפינען זיך אין
לאַנד. פון 500.000 ביז 1.000.000 ארבייטער
זיינען אָרגאַניזירט אין קלענערע טרייד-פּעדע-
ראציען און אין ניט צוזאַמענגעבונדענע
נאַציאָנאַלע און לאָקאַלע יוניאָנס, און אויך דיווע

גער". פון אויבען אויף האָט די אָרגאַניזאַציע איהר אויפגאַבע, „אנשטאַט אַרביטריישאַן, פּריוויליג זיך אַריינצולעגן אין אַ שלום צוויי-שטען אַרבייטער און אַרבייטסגעבער, אָבער אין דער ווירקליכקייט דיעזע זי בלוז אויף אָבצוקהילען די קאַמפּפּס-הייז פון די אָרגאַניזירטע אַרבייטער, אָהן וועלכע עס איז קאָנצע-סיעס פון אָרגאַניזירטען קאַפיטאַל. וועגען אַ געוויסער קאָנפּערענץ פון דיזער קערפּערשאַפט, וואָס איז אָבערהאַלטען געוואָרען דעם 7טען מאי 1904, האָט מען געזאָגט, דאָס דאָרטען זענען געווען פּערטראָטען הונדערטער מיליאָנען קאַפיטאַל און מעהר ווי 2,500.000 לוי-אַרבייטער. די לעצטע בעהויפטונג שטיצט זיך, אָהן צווייפּעל, דערויף, דאָס דאָרטען זענען אַנווע-זענד געווען דער פּרעזידענט און אייניגע אַנדערע בעזאמטע פון דער „אַמעריקאַן פּעדעריישאַן אָו ליבאָר“, וועלכע האָבען זיך, ליידער, געלאָזען אַריינשלעפּען אין דיזע בעוועגונג, — אָבער אויף די סאָלאַטען פון דער אַרבייטער אַרמעע, אויף די ברייטע מאַסען פון דער טרייד-יוניאָן בעוועגונג. האָט די סיוויק פּעדעריישאַן קיינמאָל דעם מינדעסטען איינפלוס גיט געהאַט.

די פּעדעריישאַן און פּאָליטיק.

אַן אַנדער זויכטיגע פּאַסירונג אין דער געשיכטע פון דעם אַמעריקאַנער טרייד-יוניאָן ניומוס פאַר די לעצטע צייט איז די פּאָליטישע קאַמפּאַניע פון דער אַמעריקאַן פּעדעריישאַן אָו ליבאָר אין יאָהר 1906. אין פּערלויף פון פיעלע יאָהרען האָט די פּעדעריישאַן זיך געהאַלטען אָן דעם פּרינציפ, דאָס די אָרגאַניזירטע אַרבייטער קלאַסע דאַרף ניט ייהרען קיין אייגענע פּאָלי-טיק, און האָט בעסער געזוכט חסדים פאַר די אַרבייטער אין „פּאָליטיק“ פון קאָנגרעס פון די פּעראייניגטע שטאַטען אָדער פון די בטייט אַסעמבליס.

עס איז גאָר איבריג צו זאָגען, דאָס די העזלסטען פון אזא סאָרט טהעטיגקייט זענען געווען זעהר און זעהר מאָגערע. אייניגע שטאַט-טען האָבען דורכגעפיהרט געזעצען, וואָס בע-גרענצען די אַרבייטס-שטונדען פאַר פרויען און קינדער, ווי אויף פאַר מענער ביי בעזונדערע געפעהרליכע אָדער אונגעזונדע בעשעפטיגונגען; אַנדערע האָבען אָנגענומען געזעצען, וועלכע בעשטימען דעם מינימום ווירדושעס (אַרבייטס-

פּלענער צו שליסטען דיזע קאָנפליקטען אויף אזא וועג, וועלכער נעהמט אַוועק דאָס רעכט פון יעדען מענטשען צו אַרבייטען וואו, ווען און פאַר וועלכען לויט ער וויל, ווי אויף דאָס רעכט פון דעם אַרבייטסגעבער אָנצושטעלען וועמען און פאַר וויפיעל איהם געפּעלט.

אין נאָוועמבער 1904 האָט די אָרגאַניזירטע אָבערהאַלטען אַ נאַציאָנאַלע קאָנצענ-שאַן אין דער שטאָדט ניו יאָרק, אויף וועלכער 400 דעלעגאַטען האָבען, זאָגט מען, פּערטראָ-טען אלע טיילען פון'ס לאַנד. מיט אַ יאָהר שפּעטער האָט דער סעקרעטאַר פון דער אַסאָ-סיאיישען, מר. עדוואַרד ת. דייוויס, בעהויפטעט, דאָס אין די אָרגאַניזאַציען געהען אַריין אלס מיטגלידער, „עטליכע הונדערט טויזענד פון די פאַבריקאַנטען און געשעפּטס-לייט פון די פּער-אייניגטע שטאַטען“. דיעזע בעהויפטונג איז וואַרשיינליך איבערטריעבען, אָבער די „סימי-זעס אינדאסטריאַל אַסאָסיאיישאַן“ אין די פּערישעדיגע פאַבריקאַנטען-פּעראיינען, וואָס זיינען מיט איהר פּערבונדען, האָבען ווירקליך אַרויסגעוויזען אַ געניגענדע מאַכט צו אָרגאַניזיר-רען אַ היבשע צאָהל לאָקאָטס און אַרויסצו-רופען פיעלע סטריקס דורך זייערע בעמיהונגען אָבצושוואַכען די אַרבייטער אָרגאַניזאַציען פון זייערע ענטשפּרעכענדע אינדוסטריען. מען זאָגט, אז ניט וועניגער פון 1200 געשעפּטס-פירמעס זיינען געווען פּערוויקעלט אין אַזעלכע קעמפּע געגען די אַרבייטער בלויז אין 1904טען יאָהר אליין. אָבער זיי האָבען איבעראַל און אימער בעגעגענט אַ שטאַרקען, ענטשלאָסענעם יידערישטאנד פון די אָרגאַניזירטע אַרבייטערס זייט, און אין אַלגעמיינעם האָבען די קאַפיטאַ-ליסטען אין דיזען קאַמפּ פּאַרלויפּיג געהאַט אַ דורכפאַל.

די סיוויק פּעדעריישאַן.

אַן אַנדערען, מעהר געשייטען פּערווד צו מאַכען די אַרבייטער בעוועגונג אונטערליך האָ-בען די קאַפיטאַליסטען געמאַכט מיט זייער אָרגאַניזירען פון די „ניישיאָנאַל סיוויק פּעדע-ריישאַן“.

דיזע אָרגאַניזאַציע, וואָס איז געפלאַנע-וועט געוואָרען פון דעם ביטערען קאַפּ פון דעם פּערישטאַרבענעם סענאַטאָר האַנגא, בעשטעהט פון אַ קורצאָר צוזאַמענמישונג פון מיליאָנער, אַרבייטער-פיהרער און פּראָמינענטע ביר-

פאר ארבייט, און ווי אזוי דיזע אלע אָנשטרענג
גונגען האָבען געפיהרט צו גאָרנישט מיט גאָר
נישט. דער דאָקומענט ענדיגט זיך מיט דיזער
מערקווירדיגער ערקלעהרונג:

„מיר בריינגען פאר אייך דיזע אונזערע
תרעומות, ווייל מיר האָבען לאַנג, געדולדיג און
אָהן רעזולטאט געוואַרט אויף בעפריידיגונג.
צווישען די אלע אויסגערעכענטע אונגערעכטיג-
קייטען, אויף וועלכע מיר בעקלאָגען זיך זאָ, איז
ניט דאָ קיין איינציגע, פאר וועלכע מיר זאָלען
ניט האָבען, אין אַן עהרענהאפטען און געזעצ-
ליכען וועג, פאָרגעשלאָגען מיטלען ווי אזוי דאָס
צו פערריכטען. די מיטלען אָבצוהעלפען דיזע
אונגערעכטיגקייט פאָרגעשלאָגען פון אונז, זיינען
אין דער ריכטונג פון די גרונדגעזעצע פון לאַנד
און אין אנקלאַנג מיט'ן פראָגרעס און ענטוויק-
לונג, וואָס זענען נויטווענדיג געוואָרען אַ דאָנס
די געענדערטע בעדינגונגען פון דער אינ-
דוסטיע.

„די ארבייטער ברענגען זייערע קלאַגען פאַ-
אייך, ווייל איהר זיינט די פערטרעטער פון
פאָלק און זיינט פערזאָנלעך פאַר די
געזעצעבונג און פאַר מאַנגעל פון געזעצעבונג.
די ארבייטער קומען צו אייך, אלס אייערע מיט-
בירגער, וואָס צוליבע זייער פאָזיציאָן אין לעבען
זיינען זיי ניט בלויז גלייך מיט אלע אנדערע
בירגער פערזאָנלעך און אונזער לאַנד, נאָר
זייערע אינטערעסען זיינען נאָך גרעסער און
וויכטיגער, ווייל זיי זיינען די לאַסטטערענער,
די לויפֿפֿערדיגענער פון אַמעריקאַ. אלס פאָר-
שטעהער פון דער ארבייטערשאַפט בעטען מיר
אייך צו בעפריידיגען אונזערע קלאַגען, ווייל
איהר זיינט אימפּשאַנד דאָס צו בעווייזען.

„די ארבייטער אַפֿעלירען יעצט צו אייך, און
מיר האָבען, אז דאָס וועט ניט זיין אַרויסגעוואָר-
פֿען. טאָמער אָבער וועט איהר אויף אונז ניט
אכטען, וועלען מיר אַפֿעלירען צום געוויסען און
צו דער שטיצע פון אונזערע מיטבירגער.“

דער פרעזידענט און די מאַכטהאַבענדע
בעאַמטע פון סענאט און פון הויז האָבען גאַנץ
וועניג געאַכטעט אויפֿ'ן „בילל אָו גריעווענסעס“
און ביי די נעכסטע וואַהלען צו דעם דעפּוטיר-
טען-הויז, אין הערבסט 1906, האָט די „אַמערי-
קאַן פֿעדעריישאַן אָו ליבאָר“ געהאַלטען וואָרט
און גענומען אַן אַקטיווען אַנטייל אין דעם קעמ-
פיין (וואַהל קאַמפּאַניע). לויטער האָבען די
בעאַמטע פון דער פֿעדעריישאַן אָנגעפיהרט דעם

לויז) פאַר געוויסע אַרבייטער, וואָס זענען בער-
שעפטיגט ביי שטאַטליכער אָדער מוניציפאַל-
לער אַרבייט, און די גיישאַנאַל האָוז אָוו
רעפּרעזענטאַטיווס האָט אָנגענומען אַ געזעץ
וועגען אַן 8-שטונדען אַרבייטסטאָג פאַר אלע
אָנגעשטעלטע פון דער פֿעדעראַטיווער רעגירונג.
אָבער דיזע אלע געזעצען האָבען דער אַרבייטער
קלאַסע געבראַכט זעהר ווייניג נוצען.

אונטער דער אייגענאַרטונגער מאַכט פון
די געריכטען צו ענדערען געזעצען דורך „אויס-
טייטשען“ אָדער צו פֿערניכטען זיי אין גאַנצען
אויפֿ'ן גרונד, דאָס זיי ווידערשפרעכען זיך מיט
געוויסע כּונות פון דער קאָנסטיטוציאָן, זענען
די אַרבייטער־געזעצען, איינער נאָך'ן צווייטע,
אויסגעמעקט געוואָרען פון די געזעצ־ביכער פון
די שטאַטען. אין די יאָהרען 1905 און 1906
איז פאָרגעקומען אַ רייזע פאָלישענדיגע פאָר-
ראַמען אויף אַזעלכע געזעצען.

אין דערזעלבער צייט האָבען די דעפּאַרט-
מענטס פון דער פֿעדעראַטיווער רעגירונג אַרויס-
געוויזען אַ גאַנץ קליינעם חשק דורכצופיהרען
אין דער ווירקליכקייט דאָס געזעץ וועגען 8
שטונדיגער אַרבייט, און די פֿערשיעדענע אַנדער-
ע לעגיסלאַטיווע מיטלען, וועלכע די פֿעדעריי-
שאַן אָוו ליבאָר האָט פאָרגעשלאָגען — אַ
שטרענגערעס 8-שטונדען־געזעץ, געזעצע געגען
דער ביליגער געפֿענגניס־אַרבייט, געגען דאָס
אריינמישען זיך פון געריכט אין די קאָנפליקטען
צווישען אַרבייט און קאַפיטאַל דורך די שנעלע
„אינדזשאַנסשאַן“־בעפֿעהלען, און אלע עהנליכע
שוין־מיטלען פאַר אַרבייט, זענען ענטוועדער
אינגאָרירט געוואָרען, אָדער אין גאַנצען נידער-
געשטימט געוואָרען פון קאָנגרעס.

די עקזעקוטיווע בעאַמטע פון דער פֿעדע-
ריישאַן האָט זיך ענדליך צוגעגעסען דיזעם
שפּיעל, און נאָך אַ בעראַטהונג מיט די פרעזי-
דענטען פון 117 נאַציאָנאַלע יוניאָנס, האָבען זיי
פאָרמולירט און דערלאָנגט אין קאָנגרעס און צום
פרעזידענט פון די פֿעדעראַלינגטע שטאַטען
דאָס, וואָס איז בעקאַנט אונטער'ן נאָמען
„ליבאָר'ס בילל אָוו גריעווענסעס“ (די אַרביי-
טערס צעמטל פון תרעומות) אַ דאָקומענט, וואָס
דערזעהלט וועגען די אונאויפהערליכע אָנשט-
רענגונגען פון דער אַמעריקאַן פֿעדעריישאַן אָוו
ליבאָר צו קריגען גינסטיגע געזעצעבונג פון
קאָנגרעס, און עהרליכע דורכפיהרונג פון דער
רעגירונג די שוין עקזיסטירענדע שוין־געזעצען.

שען פֿעלד מיט אַ ראַדיקאַלער אַרבייטערקלאַס־פּלאַטפּאָרם, און אין מאַנכע פּעלע זיינען זייערע בעמיהונגען ניט געבליעבען אין גאַנצען אָהן ערפּאָלג.

אין 1886 טען יאהר שוין האָט אַ נאַציאָנאַלע קאָנווענשאָן פון דער „אַמעריקען פּעדעריי־שאָן אָוו ליבבאַר“ אָנגענומען אַ רעזאָלוציאָן, וואָס רעקאָמענדירט די מיטגלידער פון דער „פּעדעריי־שאָן“ צו געבען הערצליכע שטיצע צו די אונאַבהענגיגע פּאָליטישע בעוועגונגען פון דער אַרבייטערקלאַסע, און מיט 7 יאהר שפּעטער האָט אַן עהנליכע קאָנווענשאָן פון דער „פּעדעריי־שאָן פּאַרגעבראַכט פאַר די לאָקאַלע יוניאָנס די פּראָגע, צי עס איז ראַטהאַזאַ אַרויסצוטערמען מיט אַ זעלבסטשטענדיגען פּאָליטישען פּראָגראַם, וועלכעס ענטהאַלט, צווישען אַנדערע, אויך די פאַרדערונג פון „קאָלעקטיווען אייגענטום פון פּאָלק אויף אלע מיטלען פון דער פּראָדוקצאָן און דער פּערטהילונג.“

דיזע בעמיהונגען פון די סאָציאַליסטען צו געווינען די פּעדעריי־שאָן פאַר'ן סאָציאַליזמוס, זיינען געווען אַ גאַנץ נאַטירליכע זאַך אין דער צייט, ווען די פּאָליטישע אָרגאַניזאַציאָן פונ'ם סאָציאַליזם האָט עקזיסטירט בלויז מיט'ן נאָמען, אין דער ווירקליכקייט אָבער איז די גאַנצע מאַכט פון די אָרגאַניזירטע אַרבייטער געווען ביי דער טרייד־יוניאָן־בעוועגונג אין די הענד. ווען אָבער די סאָציאַליסטישע פאַרטיי האָט אָנגעהויבן בען אַרויסצואווייזען אַ פּעהיגקייט צו אָרגאַניזירען די אַרבייטערקלאַסע פון לאַנד פּאָליטיש אויף די קלאָרע פּרינציפּען פון אינטערנאַציאָנאַלען סאָציאַליזם, איז ענטשטאַנען אַן ערנסטע פּראָגע, צי האָט עס אַ זין מיטצוהעלפּען דער שאַפונג און פּערשטאַרקונג פון אַ קאָנקורירענדיגער פּאָליטישער אַרבייטער־פאַרטיי, וואָס איהר כאַראַקטער איז פּיעל וועניגער בעפריעדיגענד. אין איינשטימונג מיט דעם, האָבען די סאָציאַליסטען אינוועניג אין דער אַמעריקען פּעדעריי־שאָן אָוו ליבבאַר אויפגעגעבען די אידעע צו „פאַנגען“ די פּעדעריי־שאָן אלס גאַנצע קערפּער־שאַפט, און האָבען זיך ענערגיש גענומען צו דער אַרבייט אויפצוקלערען די טרייד־יוניאָניסטען יעדען בעזונדער, אויף לאָקאַלע מיטינגען און אויף סטייט־און נאַציאָנאַלע קאָנווענשאָנס, אין דעם אייגענטליכען זין פון דער סאָציאַליסטישער פּילאָזאָפיע.

קעמפּיין אויף דעם קורצזיכטיגען און שמאַל־קעפיגען שטייגער, וואָס כאַראַקטעריזירט שטענדיג זייערע פּאָליטישע מינונגען און אונטער־נעהמונגען. זיי זיינען ניט דערוואַקסען צום געדאַנק פון פיהרען אַ בעוואוסטזיניגע קלאַסע־פּאָליטיק; זיי האָבען ניט נאָמינירט קיין איי־גענע קאָנדידאַטען און האָבען אויך ניט געשטיצט די קאָנדידאַטען פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי. עס איז זיי קיינמאָל ניט איינגעפאַלען צו אונטערשיידען די סאָציאַליסטישע פאַרטיי, אלס אַ פאַרטיי פון אַרבייטער, פון די צוויי אַלע פאַרטייען, וואָס רעפּרעזענטירען די פערמעגליכע און אַרבייטסגעבענדע קלאַסען. איהר גאַנצע פּאָליטישע טהעטיקייט האָט די פּעדעריי־שאָן בערגענצט מיט בעקעמפּען די אָדער יענע רעפּובליקאַנער אָדער דעמאָקראַטישע קאָנדידאַטען און מיט שטיצען אַנדערע, אויף דעם איינציגען גרונד פון זייער געמיינע פיינד־ליכקייט אָדער פריינדליכקייט צו די אָרגאַניזירטע אַרבייטער.

און דער רעזולטאַט איז געווען, דאָס די גרעסטע אַמעריקאַנישע אַרבייטער־אָרגאַניזאַציאָן, מיט איהרע צוויי מיליאָן מיטגלידער און מיט איהר אונגעהויערען איינפלוס אויף די אַרבייטער־וועלט, האָט געמאַכט אַ זעהר קלעגליכען ערשטען אויפטריוט אין דער פּאָליטיק. פון דעסטוועגען האָט דער פאַקט אַליין, דאָס די פּעדעריי־שאָן האָט זיך גענומען צו פּאָליטיק, זעהר אַ גרויסע בעדייטונג.

אונצופריעדענהייט מיט די פּעדעריי־שאָן. די לעצטע דריי יעהרליכע קאָנווענשאָנס פון דער „אַמעריקען פּעדעריי־שאָן אָוו ליבבאַר“ האָבען זיך אויסגעצייכענט ספּעציעל מיט צוויי שטריכען: ערשטענס, די שוואַכע דיסקוסיאָנען צווישען די דעלעגאַטען איבער דער פּראָגע וועגען זעלבסטשטענדיגער פּאָליטישער טהעטיגקייט; צווייטענס, די פּערשטאַרקטע רייסע־רייען צווישען די פּערטראַטענע יוניאָנס וועגען די יוריסדיקצאָן פון די „אַמעריקען פּעדעריי־שאָן אָוו ליבבאַר“ איבער די יוניאָנס.

אין די פריעהריגע יאָהרען פלעגען די סאָציאַליסטישע דעלעגאַטען אויף די יעהרליכע קאָנווענשאָנס פון דער „אַמעריקען פּעדעריי־שאָן אָוו ליבבאַר“ אָנשטרענגען אלע זייערע קרעפטען, אום צו בעוועגען די פּעדעריי־שאָן, אלס אַ קערפּערשאַפט, אַרויסצוטערמען אויף דעם פּאָליטי־

און דאס האט געפיהרט צו אינערליכע צאנקע-רייען און שארפע פערביטערטע רעכטטען. אויף די קאנווענשאַנס פון דער „אמעריקען פערדריי-שאַן אָוו ליבבאַר“.

די אָפּאָזיציאַן גענען דיזען שטריק פון דער פערדריישאַן, און די קאנסערוואטיווע שטעלונג פון די לידערס האט געבראכט דערצו, דאס עס איז בעשאַפֿען געוואָרען א קאנקורירענדע קער-פערשאפט פון אָרגאַניזירטע אַרבייטער, נעמליך: „די אינדאָסטריאַל וואָרקערס אָף דעי וואָרלד“. די אָרגאַניזאַציע פון די „אינדאָסטריאַל וואָרקערס אָוו דעי וואָרלד“ איז איינע פון די אינטערעסאַנטעסטע פערזונלעכע, וואָס זיינען לעצטענס געמאַכט געוואָרען אויפ'ן פעלד פון אָרגאַניזירטע אַרבייטערשאפט.

זי איז געבוירען געוואָרען אויף א געהויר-מער קאנפערענץ, וואָס האט שטאַטגעפונען אין שיקאַגא אין אָנפאַנג יאנואַר 1905טען יאהר. אויף דער קאנפערענץ זיינען אנוועזענד געווען א 25 פערזאָן, מייסטענס בעאַמטע פון טרייד-יוניאָנס, וואָס זיינען פעראייניגט מיט דער אַמעריקען פערדריישאַן אָוו ליבבאַר, און די איי-ריגע זיינען געווען סאָציאַליסטען, וואָס שטעהען אויסער די טרייד-יוניאָניסטישע אָרגאַניזאַציען.

אַלס פאָלגע פון די בעראטהונגען פון דער קאנפערענץ איז אַרויסגעלאָזען געוואָרען א מאַניפעסט, וועלכער קען בעטראכט ווערען אַלס א דעקלאַראַציע פון די פרינציפן פון דער ניווער בעוועגונג.

דער מאַניפעסט ענדיגט זיך מיט אַן אויפ-רוף פאַר א קאנווענשאַן מיט'ן צוועק צו בילדען א נייע אָרגאַניזאַציע, אויפ'ן גרונד פון דיזע פרינציפן, און איז אונטערגעשריבען פון די מיטגלידער פון דער געהיימער קאנפערענץ און פון עטליכע אנדערע פערזאָנען, וואָס זיינען גוט בעקאַנט אין דער ראדיקאַלער אַרבייטער-בעוועגונג פון לאַנד, צווישען זיי אויף דער געוועזענער קאנדידאַט פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי פאַר פּרעזידענט פון די פעראייניגטע שטאַטען, יודישין וו. דעבס.

די קאנווענשאַן, צו וועלכער דער מאַניפעסט האט גערופען, האט זיך פערזאַמלט אין שיקאַגא, דעם 27טען יוני, 1905, און האט געבראכט מיט זיך די ענטווישונג פאַר די „בעשעפער פון דער בעוועגונג“. די ערווארטונג, דאָס אַן אַנ-צאָהל נאַציאָנאַלע יוניאָנס וועלען זיך אָבטהויר-

ביי אַלע דיסקוסיאַנען איבער דעם סאָציאַל-ליזם אויף די קאנווענשאַנס פון דער פערדריישאַן האָבען מיר. סעמיועל גאָמפערס און די אנדערע בעאַמטע און פיהרער פון דער אָרגאַניזאַציע זענען מאָל זיך געשטעלט אויפ'ן פערזאָלטעטען שטאַנדפונקט פון „פּיור ענד סימפּל“ (ריינעס) טרייד-יוניאָניזמוס, און ביי יעדער געלעגענהייט האָבען זיי זיך אַרויסגעצויגט פאַר אויסגעשפּראַכ-כענע געגנער פון דער סאָציאַליסטישער בעווע-גונג. דיזע ניט פראָגרעסיווע שטעלונג פון די פיהרער האט אַרויסגערופען א געפיהל פון אונ-צופריעדענהייט גענען דער „פערדריישאַן“ אין געוויסע קרייזען פון די אָרגאַניזירטע אַרבייטער, און דיזעס געפיהל האט זיך פערשפרייט אויף צווישען אנדערע קרייזען, א דאנק די אָפטע קריגערייען פון די פערשידענע פערטראַטענע יוניאָנס איבער זייער פלאַץ און זייערע רעכטע אין דער פערדריישאַן.

די „אמעריקען פערדריישאַן אָוו ליבבאַר“ איז אָרגאַניזירט אויפ'ן פרינציפ פון שטרענגער אויטאָנאָמיע פאַר יעדען טרייד, און יעדע נאַציאָנאַלע יוניאָן אין דער פערדריישאַן האט די גאַנצע דעה איבער די אנגעלעגענהייטען פון איהר טרייד. אויף אזא אַרט קומט אויס, דאָס אַרבייטער פון עטליכע טריידס, וואָס זיינען בעשעפטיגט ביי איין און דערזעלכער פירמע אָדער אונטערנעהמונג, זיינען צוטהיילט צווישען פערשידענע אָרגאַניזאַציען, וועלכע קענען אַנ-נעהמען פערשידענע אָדער ווידערשפּרעכענדע שטעלונגען אין בעצוג צו זייער אַלעמענס אַר-בייטענבער. אין אַזעלכע פעלע קען זעהר אָפט פאַסירען, דאָס ווען די לאַגע פאַרדערט דורכ-אויס א פעראייניגטע האַנדלונג גענען דעם אַר-בייטענבער, צום ביישפּיל ביי א סטריק, זאָלען די אַרבייטער האָבען א ניעדערלאַגע, ווייל עס פעהלט זיי אייניגקייט און געגענווייטיגע שטיצע. אין מאַנכע פעלע האט מען ערפונדען א מיטעל גענען דיזע שוועריגקייט, ווי עס האָבען געטהאָן צום ביישפּיל, די הייזערבויר-טריידס: זיי האָבען גערינדעט א געמיינזאַמען לאָקאַלען ראטה, וועלכער פיהרט אַן אַלע האַנדלונגען גענען דעם געמיינזאַמען אַרבייטסגעבער. אבער אין אנדערע פעלע, ווי א שטייגער ביי די אייזענבאַהן און בערזברויעריי אַרבייטער, האָ-בען די פערשידענע טריידס ביי איין בעשעפטי-גונג ניט איינמאַל צופעליג אָנגענומען ווידער-שפּרעכענדע, מאַנכע מאָל פיינרליכע שטעלונגען,

פלעך פון דער מאָדערנער אינדוסטריע. יעדע אבטהיילונג ווערט צוזאמענגעשטעלט פון בעזונדערע יוניאנס, וואָס בעלאנגען צו נאָענטע, פערזאָנליכע אינדוסטריען. די גע- שעפטען פון יעדען אינדוסטריעלען דעפארט- מענט יוערען פערזאָלעטע פון א בעזונדערען עקזעקוטיווען ראטה, וועלכער איז אָבער אונ- טער דער ריכטונג און קאָנטראָלע פון א גענע- ראַלעקזעקוטיווען ראטה, וואָס בעשטעהט פון פאַרשטעהער פון יעדען פון די דרייצעהן דע- פארטמענטס. דער עקזעקוטיווע הויפט פון דער אָרגאניזאציע איז דער גענעראַל-פרעזידענט אונטער וועמענס אויפזיכט עס געפינען זיך אלע איהרע געשעפטען. אלע מיטגלידער פון די לאַ- האַלע יוניאנס צאָהלען א גלייכען קאָנטיינער פון 25 סענט א מאָנאט, פון וועלכע צוויי דרי- טעל געהן אויף די בעדערפענישען פון די ענט- שפרעכענדע דעפארטמענטס און איין דריטעל— פאר די צענטראַלע אָרגאניזאציע. א בעשטימ- טער טהייל פון די שטייערען, וואָס די אָרגאניזא- ציען בעקומט, געהט אויף זאמלען א צענטראַל- לען פערטיידיגונגס-פאָדער.

אין ערשטען יאהר פון איהר עקזיסטענץ איז די אָרגאניזאציע פון די אינדאסטריעל וואַרקערס אָו דעי וואַרלד געוואקסען לאַנג זאם, אבער זיכער, און אויף דער צווייטער יעהרליכער קאָנווענשאַן, אין סעפטעמבער 1906, איז דער גענעראַל-פרעזידענט משאָרלס אָ. שערמאן אימישטאנד געווען צו בעריכטען וועגען א בעדייטענדען צוואוואקס פון מיטגלידערען. אבער פלוצים איז דער פאָרטשריט פון דער נייער בעוועגונג אָבערשטעלט געוואָרען צוליב אינערליכע מחלוקות.

צווישען די אָרגאניזאציען, וואָס האָבען מיטגעהאָלפֿען צו דער געבורט פון דער „אינ- דאסטריעל וואַרקערס אָו דעי וואַרלד“ איז אויף געווען די איבערהאָלפֿעכץ פון דער „סאָשע- ליסט טרייד ענד ליבאָר אליענס“, דויער בן סורר ומורה פון דער „סאָשעליסט ליבאָר פאר- טי“, וועמענס מיטגלידער-צאָהל איז געפאלען ביז 1400, ווי איהרע פאַרשטעהער זאָגען, אָדער ביז 600, ווי עס בעהויפטען איהרע געגנער. די „סאָשעליסט טרייד ענד ליבאָר אליענס“ האָט זיך אויסגעצייכעט דערמיט, וואָס זי האָט אין דער לעצטע יאהרען אַרויסגערופֿען מעהר מחלוקות און שפאלטונגען אין די אמעריקאנער אַרבייטער בעוועגונגען ווי יעדער אנדערער איינצלענער

לען פון דער קאָנסערוואטיווער אמעריקען פּעדע- ריישאַן אָו ליבאָר, איז נישט מקוים געוואָרען. פון די 212 דעלעגאטען, וואָס האָבען זיך בעטהייר ליגט אין דער קאָנווענשאַן, האָבען 5 רעפרעזענ- טירט די וועסטערן פּעדערייאַן אָו מיינערס מיט 27,000 מיטגלידער; 7 האָבען פאָרנע- שטעלט די אמעריקען ליבאָר יוניאן, א פּעדע- ראטיווע קערפערשאפט פון טרייד יוניאנס, וואָס געפינען זיך כמעט אלע אין דעם ווייטען וועסט, מיט 16,780 מיטגלידער, און 2 דעלעגאטען האָבע פּערטראַטען די יונייטעד מעטאל וואַר- קערס אינטערנאַציאָנאַל יוניאן מיט 3,000 מיט- גלידער. דינע אלע אָרגאניזאציען זיינען נישט געווען פּערזונדען מיט דער אמעריקען פּעדערייאַ- שאַן אָו ליבאָר. דער גרעסטער טהייל פון די איבריגע דעלעגאטען האָבען פּערטראַטען קליינע אָרגאניזאציען, וועהרענד א זעכציג דעלעגאט- טען האָבען נאָר אין גאנצען נישט רעפרעזענטירט קיינע אָרגאניזאציען.

נאָך דאָס וואָס דער קאָנווענשאַן האָט גע- פּעהלט אין צאָהל און אין קראַפט, איז רייך געדעקט געוואָרען מיט ענטהוויאזאָם. אין די עקסעס טעג פון די וועגונגען האָבען די דעלעגאטען דורכגעפיהרט די מעטאָדען פון די עקזיסטירענ- דע טריידיוניאנס אונטער א שאַדפער, פּערניכט טענדער קריטיק, האָבען בעשטעטיגט אלע פונקט- טען און גרונדלאגען פון דעם מאַניפעסט, האָבען בעשאַפֿען אַן אָרגאניזאציע אונטער'ן קנאָקעדי- גען, מליצה'נאָמען „אינדאסטריעל וואַרקערס אָו דעי וואַרלד“, האָבען ערוועהלט בעאמטע און אָנגענומען א קאָנסטיטוציע.

די פאָרם פון דער נייער אָרגאניזאציע האָט ענטשפּראַכען די מיינונגען, וואָס זיינען אויסגעדריקט געוואָרען אין מאַניפעסט. ווי די איניציאטאָרען פון דער בעוועגונג האָבען זיך אויסגעדריקט, האָט די אָרגאניזאציע בעדארפט געבויט ווערען „לויט די סטרוקטור פון דער סאָ- ציאליסטישער געזעלשאַפט, אַרומגעהענדיג די אַרבייטער-האַלסע אין אונגעפער דיזעלבע גר- פֿען און אינדוסטריעלע אבטיילונגען, אין וועלכע די אַרבייטער וועלען זיך גרופירען אין דער קינפֿ- טיגער קאָאָפּעראַטיווער געזעלשאַפט“.

די אָרגאניזאציע איז איינגעטהיילט אין דרייצעהן אינדוסטריעלע אבטהיילונגען, ווי די דעפארטמענטס פון מינען-גרובעריי, טראנספאָר- טאציע, שפייזפראָדוקטען א.ז.וו. וועלכע צו- זאמען דארפֿען, הייסט עס, דעקען דאָס גאנצע

שפרינגליכע אָרגאַניזאַצאַן, אַן דער שפיצע פון וועלכער מר. שערמאַן שטעהט אַלס פרעזידענט, וועהרענד די צאָהל אנהענגער פון דע ליאָן'ס צד איז, ווי מען בעהויפטעט, ניט גרעסער פון 2,000.

דאָס שיקזאַל פון דער „אינדאָסטריעל וואַרקערס אָו דהי וואַרלד" האָט אזוי ארום נישט בעשטעטיגט די אָפטימיסטישע ערוואַר-טונגען פון איהרע בעשעפער, וועניגסטענס ניט ביז'ן טאָג, ווען דיזעס ווערט געשריבען. צי די אָרגאַניזאַצאַן, בעפרייט פון דער לאַסט פון „סאָשעליסט טרייד ענד ליבאָר אַליענס", וועט אין דער צוקונפט מאַכען מעהר פאַרטשיטע, און צי דעם „אינדאָסטריעלען יוניאָניזם" איז בער שערט צו שפיעלען אַן ערנסטע ראָלע אין דער אמעריקאַנער אַרבייטער-בעוועגונג דורך די נייע אָרגאַניזאַצאַן, אָדער אויף אַנאָדער אופן — דאָס וועלען בעווייזען די נעכסטע עטליכע יאהר. די ס. פ., אויף איהר לעצטער קאָנווענשאָן אין 1904, האָט זיך ניט געלאָזט אריינשלעפּען אין די אינערע מחלוקת פון די טרייד-יוניאָנס, אָבער זי האָט זיך ערקלערט סאָלידאַריש מיט אַלע אַמט'דיגע אַרבייטער-אָרגאַניזאַצאַנען און אַרבייטער-קעמפּפּע, און די פאַרטיי, אַלס אַזעל-כע, האָט ניט געענדערט איהר שטעלונג אויף דאָן, ווען עס האָט זיך אָרגאַניזירט די „אינ-דאָסטריעל וואַרקערס אָו דהי וואַרלד".

מאָכענדיג דעם סך הַכּל פון דער לאַגע אין די פּאָליטישע און עקאָנאָמישע קעמפּפּע פון דער אמעריקאַנער אַרבייטערשאַפּט, קומען מיר צום שלום, אַז אין איהר קומט פאַר אַ שטאַרקע אַלגעמיינע בעוועגונג, אַ סאָרט ברויאָונגס-פּראָ-צעס, וואָס צייגט אָן אויף אַ גרויסע ענדערונג אין דער נאָהענטער צוקונפט. דער מעכטיגער גאַנג פון דער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג מוז אויפּטרייסלען די אַרבייטער-קלאַסע און מוז זיי טרייבען פאַרוערטס צו אַ מעהר האַראָמאָנישער טהעטיגקייט און צו סאָציאַליסטישען בעוואָוסט-זיין.

פאַקטאָר, און איהר פערבינדונג מיט דער לעצ-טער איז געווען שלים-מזל'דיג פאַר דער לעצטער. מאָנאָטען לאַנג פאַר דער צווייטער קאָנווענשאָן האָט די אַלייענס, אונטער דער אָנהערונג פון דעם כיטרען פיהרער פון דער „סאָשעליסט לי-באָר פאַרטיי", דעניעל דע ליאָן, געמאַכט פלענער, ווי אזוי אריינצוכאָפּען די אַדמיניסטראַצאַן פון דער „אינדאָסטריעל וואַרקערס אָו דהי וואַרלד" אין איהרע הענד, און דורך פערשידענע קונצען ביים דורכפיהרען דעלעגאַטען, איז עס איהר ווירקליך געלונגען אריינצוקריגען די קאָנטראָלע איבער דער קאָנווענשאָן. די „סאָשעליסט טרייד ענד ליבאָר אַליענס" האָט גענצליך בע-הערשט דעם קאָנווענשאָן: זי האָט פאַקטיש איבערגעבויט די קאָנסטיטוציאָן פון דער אָר-גאַניזאַצאַן, האָט אָבגעשאַפּט דעם אַמט פון גענעראַל-פרעזידענט און האָט ערוועהלט אַ נייעם עקזעקוטיווען ראַטה פון צווישען איהרע אַנ-הענגער און אונטערשטיצער. אָבער דער זיעג פון די „אַלייענס" האָט ניט לאַנג אָנגעהאַלטען. לויט די גרונדלאַגען פון דער קאָנסטיטוציאָן פון די „אינדאָסטריעל וואַרקערס אָו דהי וואַרלד" האָבען די בעשליסע פון דער קאָנווענשאָן ניט קיין קראַפט, ביז זיי ווערען ניט בעשטעטיגט דורך אַן אַבשטימונג פון אַלע מיטגלידער. אויס מורא פאַר אַ ניעדערלאַגע ביי אַן אור-אַבשטי-מונג, האָבען די לידערס פון דער אַלייענס זיך ענטזאָגט צו שטעלען זייערע טהאַטען אונטער אַן אַלגעמיינע אַבשטימונג, און די אַלטע בע-אַמטע האָבען אויף דער שטעל ערקלערט די האַנדלונג פון דער קאָנווענשאָן אַלס אונגעזעצ-ליך. אַ שפאַלטונג צווישען די „אינדאָסטריעל וואַרקערס אָו דהי וואַרלד" איז יעצט געווען פאַלשטענדיג. די צוויי צהדים האָבען אַנ-געהאַלטען בעזונדערע בעאַמטע, און די מחלוקת איז איבערגעגאַנגען אין געריכט, וועלכעס האָט ארויסגעגעבען אַן ענטשיידונג צו גונסטען פון דער אַלטער אַדמיניסטראַצאַן. די גרעסטע צאָהל מיטגלידער אונטערשטיצען יעצט די אור-

דיא גזרה

„זינגען אין ווערטהויז איז שטרענג פערבאטען.“
(שילד.)

איך יאָג מיט עקשנות
די רויהע מאַשינע...
אין האַרץ, פיהל איך, טענה'ט
דאָרט עפעס מיט שנאה:

„אוי, לאָזט מיר א נגון
פאר זיך כאַטשבע ברומען!
וואָרום מעג דאָס רעדעל,
דאָס אייזערנע, זשומען?....“

„וואָרום מעג דאָס רעדעל,
דאָס רעדעל פון אייזען?
וואו איז דאָ דער יושר —
צו קענט איהר מיר ווייזען?...”

„וואו איז דאָ דער יושר?“
נאָר ס'ענטפערט ניט קיינער,
אליין די מאַשין, דאכט,
נור שטשירעט די ציינער...

וואָס ווייסט אַ מאַשינע
פון האַרץ, פון רחמנות?
דאָס רעדעל, דאָס פרעכע,
ברומט אויך מיט לצנות...

אַט, הערט נור מיט וואָס פאַר
אַן עזות'דיג שפּאַטען:
„וואָס פרעגסטו? ... ס'איז פשוט:
דער האַרץ האָט פערבאטען....“
*

ס'איז דונקעל... דאָס רעדעל
עס מורמעלט און זשומעט...
אין האַרצען צושפּרייט זיך
אַ שטיקענדער אומעט...
ה. רויזענבלאַט.

יאָנקערס, נ. י.

עס האָט אונז דער מייסטער
פערבאטען צו זינגען...
איך זיין און דאָס האַרץ מיינס,
עס ווערט מיר צושפּרינגען:

די לעצטע נחמה
איז אויך שוין פערשוואונדען,
און אַך, ווי עס ציהען
זיך גרויזאם די שטונדען!

איך זיין ביי דער ארבייט
צוזאמענגעבויגען...
ס'איז דונקעל... די נאָדעל
נור בלאַנקט פאר די אויגען...

ס'איז דונקעל... דאָס רעדעל
דאָס אייזערנע זשומעט,
און ס'פאלט אויף מיר אַן'עט
אַ דריקענדער אומעט.

אין האַלז נעהמען ווערגען
די טרערען און שטיקען,
און כ'הויב מיט געבעט אויף
די טרעהרענדע בליקען.

וואו נעהמט מען, וואו נעהמט מען
אַ שטיקעלע נגון,
דעם אומעט דעם שווערען
אין האַרץ צו פערוויגען?

„פערבאטען, פערבאטען...“
און שווער זינקט אַנידער
דער קאָפּ, און עס צאפּלען
זיך קראמפּפהאפט די גלידער...

דיא פאמיליע גערער

(ערצעהלונג)

פון ל. שאפירא.

(פארטזעצונג)

8.

עס האָט זיך גענעהערט די צייט פון לייז
בעל'ס בר-מצוה, און דאָס יונגעל האָט זיך מיט
א מאָל אין גאנצען איבערגעביטען.

ער האָט אויפגעהערט צו שטיפען און האָט
זיך גענומען צום לערנען מיט גרויס חשק. אויף
זיין נישט שעהן, נאָר לעבעדיג געזיכט האָט זיך
ווי א שאַטען געלעגט, זיינע גרויסע אויגען האָר-
בען געקוקט פערטראכט און פער'הלום'ט. דעם
גאנצען טאָג האָט ער פערבראכט אין חדר און
אין אַווענד אין דער היים איז ער אויך בטל נישט
אדומגעגאנגען און פלעגט שטענדיג ארוינקוקען
אין א ספר. די עלטערן האָבען דאָס אלעס בער-
מערקט און האָבען אויף איהם געקוקט מיט פער-
געניגען און שטאַלן. צו דער בר-מצוה האָט ער
געזאָגט אזא דרשה, אז דאָס שטערטעל האָט זיך
מיט איהם געווינעט, און אלע האָבען בעשלאָסען,
אז ער וועט זיין אן „עלוי“, א שיינדעל אין דער
מישפּחה.

און ווירקליך: פאר לייבלען האָט זיך מיט
א מאָל ענטדעקט דער ים התלמוד, און ער האָט
מיט וואונדער און ענטזיקען זיך געוואָרפען אין
זיינע וועלען. פריהער האָט ער געלערענט פאר'ן
מאטעם ווענען; אויפ'ן טאטען זיינען געפאלען
דעם זעהן'ס עבירות, און יענער האָט געדארפט
אַבעבען דעם בורא עולם דין וחשבון פאר זיי.
איצט אָבער איז לייבעל געוואָרען זעלבסטשטענדי-
דיג, די מאָדאליטעט פער-אנטוואָרטליכקייט פאר
זיינע מעשים פאלט אויף איהם אליין. ער אליין,
אַהן א שום פערמיטלער, האָט יעצט פערקעהרט
מיט גאט, — און פאר א מלך דארף מען וויסען
ווי צו שטעהן, דערצו ווידער איז פאראן איין
מיטעל — לערנען. און ווען ער האָט איינמאָל —
צוויימאָל אָנגעשטרענגט זיין אויפמערקזאמקייט
און האָט מיט שטורם גענומען א צוריי-
דריי פּעסטיגנען פון תלמוד, האָט ער דער-
שפּיערט, ווי זיינע יונגע קרעפטען וואקסען, און
דאָס האָט איהם געגעבען א געפיהל פון אזא פרי-

לען לעבען, אז ער האָט זיך מיט א מאָל אָבער-
ריסען פון דער ווירקליכער וועלט מיט איהרע
קליינע אינטערעסען און זינדיגע מענשען און איז
פערזונקען געוואָרען אין א וועלט פון צדיקים,
רבנים, מלאכים און שרפים, איבער וועלכע עס
הערשט בלויז דער אלמעכטיגער גאט אליין.

זיין געזיכט האָט זיך אליין מעהר אויסגעצוי-
גען אין און בלאסער געוואָרען, זיין שטערן האָט
זיך עפטערס געקנייטשט. אין גיכען האָט ער א-
וועקגעוואָרפען דעם חדר און האָט זיך געזעצט
לערנען אליין אין קלויז. פון יענער זייטוואַנד אין
„עזרת נשים“, איז געווען די ערמליכע ישיבה,
נאָר די קולות פון דאָרטען האָבען אהער דער-
גרייכט שוין אָבערשוואכטע, און דאָ האָט גע-
הערשט א הייליגע רוח און שטילקייט, אין וועל-
כער עס האָט פריי אדומגעשוואמען בלויז לייז
בעל'ס יונגע, קליינגענדיגע שטימע. שטונדענלאנג
האָט זיך געריסען פון הינטערן „עמוד“ דאָס אַר-
גינעלע געזאָגט פון יודישען למוד און האָט טרוי-
ריג און מאָדנע געקלונגען איבער דער לעדיגער
קלויז; ארום און ארום זיינען, ווי שווייגענדע
צוהערער, געשטאנען די שטענדרעס און די לאנגע
בענק; אין מיטען קלויז האָבען, ווי די ריעזען,
זיך געצויגען ארויף די פיער דיקע זיילען פון
„בעלעמער“ און האָבען געקוקט עטוואָס חמורנע
און שטרענג, ווי זיי וואָלטען זיין די איינציגע
שטיצער פון דער אלטער געביידע, די איינציגע
וועכטער פון גאט'ס הויז... אויבערדאָן אין מזרח
וואַנד, פון דער הויף פון ארונקדוש, האָבען פער-
שפּרייט איבער'ן קלויז זייערע פליגעל צוויי בער-
נאָלדעטע פייגלען פון אונגעוואוסטען מין. —
דאָס אלעס האָט דאָ געשאפען אן אטמאָספּערע
פון הייליגקייט און בעגייסטערונג, און לייבעל
האָט זיך ווירקליך געפיהלט בעגייסטערט, און
זיין הארץ איז געווען פערפולט און איבערפולט
מיט ליעבע און טרייהייט צום גרויסען און
שטארקען גאט.

אין ר' אברהם גערער'ס הויז, וואו עס האָט
א מאָל געקאכט און גערוישט, איז געוואָרען

די גאנצע נישט־מענשליכע וועלט האָט ביי לייבעל'ס גאָט געהאַט זעהר א קליינע וויכטיג־קייט; בעזונדערס האָט ער זיך פערנומען מיט'ן מענשען, פאר וועמענס וועגען אלעס איז בעשאַר פֿען געוואָרען. אונטער'ן וואָרט „מענש“ האָט לייב פערשטאנען איבערהויפט אידען, וועגען די „אומות־העולם“ האָט ער כמעט נישט געקלעהרט. אזוי ווייט האָט זיך גאָט אינטערעסירט מיט יעדער קלייניגקייט, אז אָהן זיין וויסען „האָט אַ האָר נישט געקאָנט אַראָבפאַלען“. אויף אזא אַרט, האָט אלעס אין דער וועלט בעקומען א קלאָרע בעשיידונג: גאָט.... נאָר איין זאך האָט נישט געקאָנט און נישט געטאָרט ערקלערט ווערען: גאָט אליין.

קיין זאך ווערט נישט געטהאָן אָהן גאָט'ס ווילען, דאָך האָט ער דעם מענשען געגעבען די ברירה: „טהו, ווי דו ווילסט, און איך וועל דיר בעצאָהלען, ווי דיר קומט“... דער יצירה־רע מיט'ן יצירה־טוב — דאָס זיינען צוויי גייסטער אינעווייניג אין מענשען, וועלכע פיהרען אן אייביגען קריגע איבער זיין נשמה: וועה איז צו איהר, אויב דער ערשטער איז גובר, און וואויל צו איהר — אויב דער צווייטער. — אין אלגעמיין, איז לייב'ס סיסטעם געווען א פּעסטיג מיט פיעלע טהירען און טויערען, נאָר אין די שוואכע ערטער איז געהאנגען אן אויפשריפט: „פערבאָטען...“, „פערבאָטען“....

און לייב האָט זיך אליין מעהר און מעהר אָב געריסען פון ווירקליכען לעבען און זיך אריינגעלאָזען אין אַ פאַנטאַסטישע וועלט. פאַר זיינע אויגען האָבען זיך אין אונגענדליכער רייע געצויגן גען, טוישענדיג איינער די צווייטע, דער ליכטיגער טאָג און די פינסטערע נאַכט; איבער זיין קאָפּ זיינען איבערגעגאנגען דער זומער מיט זיינע היצען און שטורמען און דער ווינטער מיט זיינע פרעסט און שנעען; אַרום און אַרום האָבען בייַר מער געבליהט און אָנגעבליהט, לעבעדיגע בעשער פּענישען — זיך געראנגעלט פאַר זייער לעבען; מאַנכע מענשען זיינען פון דער וועלט געגאנגען, אנדערע האָבען זייער אָרט פערטראָטען, זיינען געלאָפּען, האָבען געיאָגט, געדערהט מיט'ן קאָפּ און געארבייט מעשים; אפילו די אויסענדיגע, טויטע וועלט האָט יעדע מינוט איהר אָנגעליקט געטוישט — לייב האָט דאָס אלעס נישט געהערט, נישט געזעהן און האָט מיט ענטהוויאָזם און זעלבסטפּרגעסענהייט זיך איבערגעגעבען צו זיין חלום. פאַר זיינע גייסטיגע אויגען איז אויסגע-

שטיל ווי אויף אַ בית עולם. שלום האָט שוין לאַנג ארויסגענומען פרומען מיט די קינדער אין אַ וואַלד; העסקע האָט חתונה געהאַט און האָט זיך בעזעצט מיט'ן מאַן אין וו. נאָר חיים האָט זיך נאָך אליין נישט געקאָנט צוקלייבען קיין בלח, און ר' אברהם האָט איהם נישט שטאַרק געאוילט, ווייל אָהן איהם האָט זיך די קראַם לחלוטין נישט געקאָנט בענעהן. ר' אברהם'ס געשעפטען זיינען אַ ביסעל געפאַלען: די טאַקע האָט מען ביי איהם אויסגערונגען, די קראַם איז אויך געגאנגען נישט זעהר גוט. ער איז געקלערט געוואָרען, זיין באָרד האָט זיך פּערגרויעט, אין דאָס געזונד האָט זיך אַ ביסעל אונטערגעריסען. גאָלדע האָט אויך אויף דער עלטער אונטערגעקערענט: זי איז געוואָרען וואָס אַ מאָל דיסקער, און דער אָטהעם ביי איהר — שווערער, אזוי אז זי האָט זיך געמוזט אָפּט קורירען. די איינציגע טרויסט ביי די אלטע לייט איז געווען זייער מיזויניק, לייבעל. ר' אברהם האָט זיך צו איהם שטאַרק צוגעבונדען און האָט געקלערט, אז אזא קינד קאָן אריינברענגען אַ פאָטער גלייך אין גן־עדן; די מוטער האָט איהם סתם ליעב געהאַט, אָהן חכמות, אָהן מאָטיווען, — ער איז ביי איהר געווען, ווי זי האָט זיך אויסגעדרוקט, איינגעבאָקען אין האַרצען.

לייבעל האָט זיך קוים אויסגעלערנט צו לערען רויסיש און „אָנצושרייבען אַן אַדרעס“ — און האָט מיט פּעראכטונג אוועקגעוואָרפּען „יענע“ למודים. וואָס קאָנען זיי איהם געבען? „מ'שטיינט געזאָגט, די חכמה וואָס אין זיי שטעקט!...“ אין דער תורה איז פאַרהאָן אַלס „דינג“ און לייבעל האָט זיך ווירקליך געדוכט, אז אין דער תורה קאָן מען געפינען „אַלס־דינג“. דאָס וואָרט „גאָט“ האָט איהם בעשיידען די גאָט צו וועלט און אלעס, וואָס אין איהר געפינט זיך. די תורה האָט שטרענג פערבאָטען זיך פאַר צושטעלען גאָט אין אַ זיכטבאַרע, פיהלבאַרע פאַרם, נאָר זי זעלבסט, רעדענדיג פון איהם, בענוצט אָפּט פיגורעלע אויסדריקע, רעאלע בילדער, — און לייבעל האָט זיך פאַרגעשטעלט גאָט אַ מאָל אַלס „איש מלחמה“, אַ מאַן אין בעסטער קראַפט, און אַ מאָל אַלס הערליכען גרייז פון מאַיעסטעטישען אויסזעהן. איהם האָט נישט אייַגערעסירט צו וויסען, ווי־אזוי זאכען ווערען, נאָר פאַר וואָס זיי ווערען, און ער האָט דייַט־ליך געזעהען, ווי גאָט'ס רצון אליין בעשאַפט אַלעס.

דער אַטהעם פון פרייהלינג האָט זיך געטראַגען איבעראַל.

און וועהרענד די געוויקסען האָבען זיך ערשט געגרייט אויפצובליהען, האָבען די מענשן ליבע הערצער שוין אויפגעבליהט. אין די פרי-שע פרייהלינגס-אָבענדען, ווען אין מערב האָט לאַנג געגלאַנצט א פערלמוטער-דורכזיכטיגער פאס, ווען דער הימעל איז געווען בלויער און די גרינ-בלייכע שטערען האָבען געוואונקען געהיימ-ניספולער, אלס אלע מאָל, — האָבען אויף די אַרומיגע בערג, צו וועלכע די קריסטליכע האַטקעס האָבען זיך געטוילעט, ווי פייגעל-נעסטען, מיט ברייטקייט געקלונגען די פּרעהליך-טרויריגע קליינרוסישע ליעדער. פערשיעדענע קלאַנגען, א מאָל אומעטיגע, זויגענדע און לייכטע, ווי דער ריח פון בשמים, א מאָל אונגעזאָרגט-לוסטטיגע, שטירמישע און פערשייטע, ווי קינדער בעת'ן באַדען זיך אין א הייסען זומערטאָג, — האָבען זיך אַרומגעבאַלאַנקעט הויך אין דער לופט, זיך גע-שטויסען איינע אָן די צווייטע און זיך געפלאָכ-טען אין א פאַנטאַסטישען, פערפלאַנטערטען קראַנץ. מאַנכמאָל האָבען „פאַרובקעס“ זיך איר בערגעשריען פון איין באַרג צום צווייטען. „סטעפאַ-אַ-אַן“.... האָט זיך עס ברייט און פריי געקויקלעט הויך איבער'ן שטעדטל, און דערביי האָט זיך געפיהלט, ווי געזונד איז דער האַלז, און ווי מעכטיג די ברוסט, וואָס זיינען אימשטאַנד אוועלכע קולות צו בעשאַפען. צייטענווייז האָט ייך פלוצים אַריינגעשניטען אין די נאכט א שאַר פער פרויען-קוויטש און האָט זיך געענדיגט מיט א געלעכטער, א לאַנגען, נערוועזען, פון וועלכען עס פערפעלט אַטהעם, און דאָס האַרץ אין דער ברוסט רייסט זיך ארויף, צום שלונג, ווי עס וואַלט וועלען אין גאַנצען ארויסשפרינגען... — נאָך שטיל איז געווען אונטען, אין טהאַל!... פערבאַרגענערהייט איינער פון צווייטען, דאָך אָבער גיעריג און אויפמערקזאם, האָבען אידען זיך צוגעהערט, ווי די אומות-העולם לעבען, — און זייערע פנים'ער האָבען זיך געוואַלקענט, די שטערענס געקנייטשט, און די אויגען האָבען גע-קוקט פינסטער און חמורע... איבער זייערע קעפ, אויף דער אויבערפלעכע פון לעבענס-סיד, זיינען פרייע אינדען געגאַנגען היץ און צוריק; אהער אָבער, צו'ם גרונד, האָט די אויפגעגונג נישט גערייכט, און נאָך זיינע אויסגעצעהרטע, פערגליווערטע איינוואָהנער האָבען זעלטענדווען געוואָרפען אונרוהיגע בליקען ארויף.

וואַקסען אן אונגעהייערע פיראַמירע: איהר גרונד, איהר באַזיס איז בעשטאַנען פון אלע גע-וועהנליכע, איינפאַכע מענישען, מיט זייער דריב-נע טאַג-טעגליכע אינטערעסען; העכער און שמעלער איז געגאַנגען א צייל פון פרומע אידען און לומדים; נאָך העכער — צדיקים, קדושים, מלאכים, וועלכע זינגען שירה און לויבען גאָט, און אויפ'ן רעכטען שפיץ — דער בורא עילם אליין... גאָט האַט אויס יעדעס מאָל פון אונ-טער'ן כסא הכבוד, פון ריינעם פייער, א נייע נשמה און שיקט זי אַראָב אויף די זינדיגע וועלט. די נשמה קאָן נישט איבערטראַגען דעם שמוץ פון דער ערד; זי רייסט זיך, דורך מעשים-טובים אין גאָטעס דיענסט, ארויף, פון איין צייל צום צווייטען, ביז זי קומט צו גאָט און ווערט דאָרט אויפגענומען מיט גרויס כבוד און ליעבע. וועה איז צו דער נשמה, וואָס האָט דעב שמוץ נישט געקענט בייקומען; זי ווערט אַראָבעוואָרפען גאָר ניעדריג, אונטער די ערד, אין גיהנם, און דאָרט ווערט זי געלייטערט דורך ענוים קשים, ביז זי וועט וויעדער קאָנען קומען פאַר גאָט. — און אזוי ווערט גאָט מישט ימי בראשית „געהערליכט“ דורך זיינע ברואים און אזוי וועט זיך עס ציהען עד סוף כל הדורות. צו לייעב וואָס?... — דאָס קאָן אונזער מענשליכערפער שטאַנד נישט בענעהמען. גאָט האָט זיך זיינע ציעלען.

9

דאָס לערנען אָהן אויפהער און די שטענדיגע נערווען אויפגעגונג האָבען סוף כל סוף א ביסעל אונטערגעריסען לייב'ס געזונד, און דער דאָקטאָר האָט איהם שטרענג פערבאָטען צו לערנען א גע-זויסע צייט, ביז ער וועט קומען צו זיך. אין גאנץ צען האָט ער דעם דאָקטאָר נישט געפלאַלט, דאָך געלערנט האָט ער ווייניגער; די פרייע צייט האָט ער פערבראַכט ביים פריץ אין פארק. אפרייל האָט געהאַלטען ביים אויסגאַנג, און דער הימעל האָט געשענקט די ערד די שעהנסטע טעג און נעכט, וואָס קליין-רוסלאַנד פערמאַגט. די נאטור האָט שוין דאָס וויפיעלטע מאָל מיט דער זעלבער קראפט און פרישקייט איבערגעלעבט איהר יו-גענד און האָט אלעס, וואָס לעבט, געצויגען נאָך זיך אין א שטראָם פון לויסט און לעבען. אין אל-טען פארק איז וואָס א טאָג געוואָרען טונקעלער, און ער האָט, קענטיג, געווארט בלויז אויפ'ן מאי, אום זיך צו צוואַקסען, ווי ער האָט געקאָנט.

פלוידעריי שטרעמט וואסער, אין וועלכע תדר-יונגלעך האָבען זיך געפֿלעשטשעט און געלאָזען „שיפען“ פון פאפיר, שטיקלעך האָלץ א.ד.ג. דאָס וואסער איז אָבער באַד אָבערגעלאָפֿען, די זון האָט ווידער אָנגעהויבען צו באַקען, און דער שטויב האָט פֿערפֿילט די לופט.

לייב איז געוואָרען וואָס א טאָג ביזער, צו-רייצטער און פֿערדריסליכער; א געדיכטער שאַ-טען האָט זיך געלעגט אויף זיין געזיכט, צווישען די אויגען האָט זיך אָבערגעצייכענט א טיפֿער קנייטש. זיינע עלטערען האָבען זיך אין גאנץ צען פֿערלירען: זיי האָבען דייטליך געזעהען, אז צווישען זיי און זייער זעהן וואַקסט און בריי-טערט זיך א טיפֿער אָבערונד; זיי האָבען איהם אלץ ווייניגער און ווייניגער דערקענט און פֿער-שטאנען און האָבען נישט געקאנט בעשטימען, פון וואנען די געפֿאהר שטאַמט. לייב האָט זיך פון זיי אלץ מעהר דערווייטערט, האָט זיך גע-פֿלייסט וואָס ווייניגער צו זיין אין שטוב און צו אנטלויפֿען אין קלויז אריין. „א, ווען זיי וואָל-טען געוואוסט!...! האָבען זיינע ליפֿען נישט איינ-מאָל געמורמעלט, און אויף זיין געזיכט האָט זיך געשפּיענעלט שרעק און שאַנדע... פֿארבייגעהענ-דיג איינמאָל ביים טייך, האָט ער דערוועהן א מיידעל, וועלכעס איז געשטאַנען אויף א שטיין און האָט געקלאַפט די נאָסע וועש, און איהר קליידעל איז געווען אונטערגעשטעקט אזוי הויך, אז איהרע פיס האָבען זיך ארויסגעזעהען. אין דערביי איז לייב געבליעבען שטעהן מיט א קלאַ-פֿענדעס האַרץ, וואַרפֿענדיג, ווי א געיאָגטער וואָלף, מיט אויגען אין אלע זייטען — צי זעהט עמיצער נישט... נישט איינמאָל אין קלויז האָט ער זיך געוואָרפֿען צו א ספר און האָט הויך, שרייענדיג געלערענט, אום צו פֿערשטיקען די אויפֿרעגונג, די קאָכעניש אין בלוט; נאָר נאָך אומזיסטער מאַטערניש האָט ער מיט צאָרן גע-וואָרפֿען דעם ספר און פֿערצווייפֿעלט און מאַכטלאָז זיך איבערגעגעבען דעם שטראָם פון רייצענדע בילדער, וועלכער האָט איהם פֿערפֿלייצט. אלעס, וואָס ער האָט געהערט אין „חדר“ פון זיינע על-טערע חברים, אלע צינישע בילדער, וואָס מען האָט איהם דאָרט געשילדערט און וועלכע זיינען אויף א צייט פֿערשלאָפֿען געוואָרען אין זיין פאַני-טאזיע, האָבען איצט ערוואַכט און מיט פֿערגרע-סערטער קראַפט און כמעט רעאַלער דייטליכ-קייט האָבען זיי זיך געדערהט פֿאַר איהם אין א

נייע אונגעוועהנליכע געפֿיהלען האָבען זיך גערודערט אין לייב'ס האַרצען, און ער האָט זעלבסט נישט געוואוסט, וואָס מיט איהם איז. ער האָט אָנגעהויבען זיך צוצוקוקען צו אזעלכע זאכען, אויף וועלכע ער האָט פֿריהער קיין אכ-טונג נישט געגעבען. די שענההייט פון דער נאָ-טור האָט זיך איהם דאָס ערשטע מאָל געוואָרפֿען אין די אויגען, און טיפֿע ביי איהם אין האַרצען האָט זיך געדערהט און גערודערט עפעס אַזוינס, וואָס האָט איהם פֿערשאַפט אין איין צייט פֿער-געניגען און שמערץ. מיט טיפֿער אויפֿמערק-זאמקייט האָט ער זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס אין איהם געהט פֿאַר, זיך בעמיחת עס צו בער שטימען, אָבערגעבען זיך רעכנונג דערין, אָבער אָהן רעזולטאַט. גרויס איז געווען גאָלדעם שרעק און אונגרויגקייט, ווען זי האָט עפעס איינמאָל דערוועהן איהר זעהן וויינען אין א ווינקעל. אויף איהר פֿראַגע האָט ער געענטפֿערט, אז ער ווייסט אַליין נישט, וואָס איהם איז, אז די טרע-רען גיעסען זיך פון זיך זעלבסט און אז מוסתמא קומט עס, ווי דער דאָקטאָר האָט געזאָגט, פון די נעווען. ווען ער האָט זיך אויסגעוויינט, איז איהם געוואָרען אונגעוועהנליך לייכט אויפֿ'ן האַרצען, און ער איז געוואָרען פֿרעהליכער, אלס אלע מאָל. די אלע פֿלוצלינגע ענדערונגען און אי-בערגענג פון איין שטאַנד צום צווייטען האָבען גאָלדען נאָך מעהר בעאונרוהיגט, און זי האָט ווידער איינגעלאָרען דעם דאָקטאָר. ער האָט לייב'ן אויסגעקלאַפט, אויסגעהערט, פֿאָרגעלייגט עטליכע פֿראַגען, האָט עפעס מאָדע אַ קוק גע-טהאָן אויפֿ'ן יונגען מאַן און א פייה געטהאָן... דערנאָך האָט ער פֿערשריעבען די זעלבע מיטלען, וואָס פֿריהער, האָט ווידער אָנגעזאָגט נישט לערנען, מעהר שפּאַצירען א. ז. וו. גאָלדען האָט ער פון דעםטוועגען פֿערוזכערט, אז איהר זעהן וועט קיין ביז געשעהן, און איז אוועקגע-גאַנגען.

עס איז איבערגעגאַנגען דער מאַי מיט זיינע רויזען און שפּיעל־פֿליגלען, און עס איז אָנגעקור-מען דער יוני מיט זיינע שרעקליך הייסע טעג און שטיקענדע נעכט. זעלטען נאָר האָט זיך אויפֿ'ן הימעל געוויזען אַ טונקעלער וואָלקען מיט בלענ-דווייסע, זילבערנע ראַנדען, האָט זיך געוויקעלט אין פייעריגע טאַטמעס, פֿערטויבט געדונערט און איז פֿארבייגעפֿלויגען ביי דער זייט... איין מאָל איז אפילו געגאַנגען אַ רעגען אויף, און אי-בער דער גאָס זיינען געלאָפֿען מיט אַ פֿרעהליכע

שטוב. דער ענטפער האָט ר' אברהם'ן אריינגע-
וואָרפֿען אין הייז און אין קעלט. איהם איז אריין
אין קאָפּ דער געדאַנק, אז זיין זוהן געהט אוועק
לתרבות רעה, און ער האָט אָנגעהויבען מעהר זיך
צוצוקוקען צו זיין אויפֿפיהרונג.

לייב האָט, ווי פריהער, פערבראכט דעם גאנץ
צען טאָג אין קלויז. דער גגון, מיט וועלכען ער
האָט געלערענט, האָט אָנגעוואָרען זיין ווייך-טרוי-
ריגען כאַראַקטער און איז געוואָרען נערוועז, פיר
בערהאפט: אַ מאָל האָט ער זיך געריסען אונגאָ-
טירליך הויך, און אין איהם האָט זיך געהערט
פערצווייפלונג און צאָרן, — און אַ מאָל האָט ער
זיך אַראָבעלעאַזען גאָר ניעדריג, און דעמאָלט
האַבען אין איהם געקלונגען האַרצוועהטאָג, טרע-
רען און געבעט... צייטענווייז האָט זיך דאָס גע-
זאָגט געצויגען זיכערער, און דערין האָט זיך גע-
געבען צו פיהלען אַ טאָן פון ליכטיגען פריעדען,
פון נצחון אָדער פון גלויבען אין איהם. גאָר וואָס
ווייטער, אַלץ זעלטענער האַבען זיך דורכגעוואָר-
פֿען אַזעלכע טענער; אַ נייער קלאַנג פון פראָך
טעסט און בייזקייט האָט אַלץ געוואַקסען און
געשטאַרקט זיך, און גאנץ אָפט האָט זיך דאָס
לערנען גאָר אין גאנצען איבערגעריסען. שטיר-
מישע געדאַנקען און געפיהלען האַבען אין לייב'ן
געקאַכט... „דו ווילסט עס? ... — רעכט, זאָל זיין
אזוי! ... כ'האָב דיר אַלע מיינע כחות און געדאַנ-
קען אוועקגעגעבען — דו נעהמסט עס נישט אָן,
ווי קינ'ס קרבן... פאר וואָס? צולייב וואָס? —
איך וויל אַזוי ווי דו וויסען: עס געהט אין
מיין לעבען, אין מיין נשמה... מיינע געדאַנקען
זיינען פערבלאָטיגט, ווי ביי קינ'ן... גאָר אויב דו
האָסט געוואוסט, אז דער יצר הרע איז מושל
איבער איהם... אויב דו אַליין האָסט זיין פערדאָר-
בענע טבע בעשאַפֿען — וואָס-זשע איז ער שול-
דיג? ווער איז שולדיג? ... אָ, רבונג של
עולם, זיי מיר מוחל, גאָר — דו פרובסט דיין
אייגענע בעשעפעניש, וואָס דו אַליין האָסט זי גע-
מאַכט, און דו ווייסט, ווי אַזוי דו האָסט זי גע-
מאַכט? ... כ'פערשטעה נישט, כ'ווייס נישט...
מיין מח בענעהמט עס נישט! ...“

דו גאנצע פיראמידע האָט זיך אַטרייסעלעגט
טהאָן... דו ציילען האַבען זיך צורודערט, צדיקים
און רשעים האַבען זיך איבערגעמישט... גאנץ
הויך, אויפ'ן כסא הכבוד, איז פערבליבען גאָט,
ארוםגערינגעלט פון זיינע מלאכים. גאָר דער
בונד מיט דער ערד האָט זיך איבערגעשניטען,
און האָט ווייטע בילד איז געוואָרען אַלץ בלאַ-

וויילדען טאנץ און געמאַטערט איהם אָהן רחמנות.
נישט איינמאָל פלעגט ער אין פערצווייפלונג
ברעכען די הענד און זיך בעטען: „נאָמעניו, גאָר-
טעניו! דו זעהסט מיין האַרץ, דו ווייסט, ווי איך
וויל נישט זינדיגען פאר דיר — שטאַרק מיך!
פערשטאַרק אין מיר דעם יצר-טוב, ווארום איך
קען זיך שוין מעהר ניט ראנגלען! ... ר' מתיא!
האָט דאָס אויג אָנגערעדט צו אַן עברה, האָט ער
עס אַרויסגעריסען, ביי מיר אָבער איז דער גע-
דאַנק פערדאָרבען, און איך קאָן מיט די הטהורים
גאַרנישט מאַכען... ס'איז דיין יצר-הרע, דיין יצר-
טוב — וואָס בין איך שולדיג? !“ — גאָר וואָס
מעהר ער האָט אָנגעשטרענגט זיין ווילען, אום
צו פערשטיקען די זינדיגע געדאַנקען, אַלץ מעהר
האַבען זיי געוועלטיגט איבער איהם, אַלץ זינט
דיגער און ערנידעריגטער האָט ער זיך געפיהלט
און אין די הייסע שטיקענדע נעכט פלעגט ער
שיער פון זינען נישט אַראָב...

ער האָט געוואוסט, אז ווען די עלטערן וואָל-
טען וויסען, וואָס איז איהם געהט-פאַר, וואָלטען
זיי איהם פערשפיעגען און געמאַכט מיט דער
בלאָטע גלייך — און האָט זיי שטאַרק פיינד בע-
קומען. ער האָט אָנגעהויבען צו טשעפען זיך צו
יעדער קלייניגקייט אין שטוב, צו קריגענען זיך
מיט חיים'ן, צו ווארפען זיך מיט'ן עסען און
בכלל ארויסצואווייזען אַזעלכע שטיק, וועלכע
מען האָט פון איהם ניט געזעהען פון זיין קינד-
הייט אָן. איינמאָל, קומענדיג אין אָבענד פון
מערב אהיים, האָט ר' אברהם איהם אַ פרעג גע-
טהון, וואו ער האָט געדאווענט. לייב האָט אָב-
געקעהרט די אויגען אין אַ זייט און האָט קורץ
געענטפערט:

— אין דער רויטער שול.

ר' אברהם האָט אויף איהם פערדעכטיג אַ
קוק געטהאָן.

— אין דער רויטער שול? פאר וואָס-זשע
האָב איך דיר דאָרט נישט געזעהען? ...
— האָסט'ו מיך יאָ געזאָלט זעהן! ... —
האָט לייב געענטפערט.

ר' אברהם האָט אויסגעלאָצט אַ פאַר-
אויגען.

— וואָס ביזטו געוואָרען אזא פריין? ...
מ'טאָר דיר שוין גאָר נישט פרעגען, וואו דו
האָסט געדאווענט? ... זעה גאָר, לייבעל! ...

— נו, האָב איך נישט געוואָלט, האָב איך
נישט געדאווענט! ... — איז לייב מיט כעס אויפ-
געשפרונגען פון אַרט און איז ארויסגעלאָפֿען פון

פערבאפט דער אַטמעהם. ער האָט געכאַפט אַ מער
סער פון טיש...

— לייבעל, וואָס טוהסטו? ...! — אַ טאָר
טען! ...! — האָט גאָלדע אין טויט־שרעק אויס־
געשריען. ער האָט מיט כח אַ שמיין געטהאָן דאָס
מעסער אָן די ערד, האָט פערצווייפלט זיך אָנ־
געכאַפט פאר'ן קאַפּ און איז ארויסגעלאָפּען פון
שטוב. „רוצח! רשע מרושע! ...!“ האָט איהם נאָכ־
געקלונגען דעם פאָטער'ס שטימע, און ער איז
געלאָפּען, ווי אַ פערשלאָטענער, מיט אַ פערשטיי־
נערט האַרץ, מיט טרוקענע, ברענענדע אויגען,
אליין נישט וויסענדיג וואוהין...

נאָך דעם צופאַל האָט ער צוויי טאָג פער־
בראַכט אין קלויז אָהן שפּיז, נאָר צום סוף האָט
איהם די מוטער איינגעבעטען צו געהן אהיים. ער
איז געקומען אַ בלייכער, מיט אַ רוחיגען, פער־
לאָשענעם בליק און מיט אַ פערהילצערט גע־
זיכט; זיין גאנצע פיגור האָט אויסגעדריקט
קאלטע פערצווייפלונג. זיין שרעקליכער פערבאָר־
נענער געדאַנק איז ענדליך ארויס אויף די וועלט
און האָט פאַלמעכטיג געהערשט איבער איהם.
„עלענר, ווי אַ שטיין! ... אליין אויף דער גאנצער
וועלט! ... נישטאָ אויף וועמען זיך צו פערלאָזען,
אויף וועמען צו האָפּען, ווער עס זאָל פון לייד
און אונגליק בעשיצען! ... געשטאָרבען — בערגאָר־
בען, און אראָב פון מאַרק. פערפאלען!“

10.

עס זיינען פארבייגעגאנגען צוויי יאָהר. דאָס
איז געווען אַ מאָדנע צייט, און לייב האָט נאָכ־
דעם קיינמאָל נישט געקאָנט זיך אין איהר אַ
פולע און קלאָרע רעכנונג אָבעבען. דאָס איז גע־
ווען עפעס אַ פינסטערניש צווישען טאָג און
נאכט, אָדער אַ וויסטע, נאָקעמע סטעפּ, צו וועל־
כער מ'מוז זיך לאַנג צוקוקען, אום צו בעמערקען,
אז נישט אויף איהר גאנצע גרויס איז זי איינ־
פארבייגגרוי. ער האָט נאָר געדענקט, אז אַ צייט
איז ביי איהם אין קאַפּ און אין האַרצען געווען
פינסטער און לעדיג. ישפעטער האָט די לעדיג
קייט אָנגעהויבען זיך צו פערפילען, נאָר פאָהנע
קומען איז עס ביסלעכעווייז און לאַנגזאַם און האָט
קיין רעכטעס געפיהל פון לעבען נישט געגעבען.
ער האָט אָנגעהויבען אַריינצוקומען צו באָר
רוכאָוויטשען אין הויז און דאָרט האָט ער דערזע־
הען אַן אנדער לעבען און אַן אנדער וועלט. באָר
רוכאָוויטש איז געווען דער לעהרער, ביי וועלכען
העסקע האָט אַ מאָל געלערענט. צוריק מיט אַ
יאָהר צעהן האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ מיי־

סער, האָט זיך ווי פערצוויגען מיט אַ נעבעל, האָט
פערלויירען די בעשטימטהייט און קלאָרהייט. ווי
די שאַטען פון זיינע אָפּפער פאר'ן מערדער, האָר־
בען זיך פאר לייב'ן געשטעלט איין פראַגע נאָך
דער צווייטער און ווי געשריען: „לערן אונז!“ ...
לייב האָט זיך דערשראָקען און האָט זיך בע־
מיהעט זיי אוועקצומאַכען מיט דער האַנד, זיי
זיינען אָבער נישט אָבגעשטאַנען און האָבען דער־
לאַנגט איין זעין נאָכ'ן צווייטען דעם סדר־
העולם, ווי לייב האָט איהם פערשטאַנען.

ער האָט אויפגעהערט צו לערנען; די
תפליין פלעגט ער אָנטהון, נאָר געדאווענט האָט
ער נישט: די תפלות האָבען זייער זינן פער־
לויירען! ... ער האָט געהאַט אַן אייגענע תפלה,
מיט וועלכע ער האָט זיך נישט איינמאָל גע־
ווענדעט צו גאָט: „רבונו של עולם, בעווייז דיין
ישט־א־הייט! ...! ייב מיר עפעס. אַ סימן, וואָרום
איך טרענק זיך, איך קוס־אדם! ...! אויב דו וועסט
שוין, פאר מיינע אויגען, בעווייזען אַ נס, וועל־
איך וויסען, אז...“ נאָר קיין נסים האָבען זיך
נישט געטראָפּען, דער הימעל האָט געשוויגען,
און לייב איז אליין מעהר געקומען אין פער־
צווייפלונג. איהם האָט גענאָגט אַ געהוימער
געדאַנק, אין וועלכען ער האָט פאר זיך אליין
מורא געהאַט זיך מודה צו זיין. ער איז געוואָר־
רען זעהר אונרוהיג, פערדעכטליך; איהם האָט
זיך גערוכט, אז יעדערער לעזט אויף זיין שטערן
דעם געדאַנק, וועלכע ער בעהאַלט אפילו פון זיך
אליין. דער פאָטער האָט זיך מיט איהם אָפּט
געקריענט, האָט איהם נאָכגעקוקט יעדען טריט,
זיך געמישעפּעט, אז ער לערנט נישט, דאווענט צו
ניך, א. ז. ו. די מוטער האָט נישט געוואוסט,
אויף וועמענס זייט זיך צו שטעלען, האָט פער־
לויירען די רוח און איינמאָל זיך צוואווייגט פאר
איהם. „זעהנאָ! וואָס איז דאָס דיר געוואָרען? ...
וואָס האָסטו צו אונז, וואָס מאַטערסטו אונז,
צוויי אלטע לייט?“ ... לייב האָט דערפיהלט, אז
זיין האַרץ צוגעהט, אז פאר דער מוטער'ס טרע־
רען איז ער שוואַך, ווי אַ קינד, — און האָט זיך
צושריען מיט ווילדען צאָרן: „איך בעט דיר, לאָז
מיר צירוח! וואָס ווילסטו פון מיר האָבען, וואָס
בעוויינסטו מיר — איך לעב נאָך!“ איינמאָל
ביים טיש האָט ר' אברהם, וועלכער האָט איהם
שוין לאַנג נישט געשלאָגען, נישט אויסגעהאַלטען
און איהם געגעבען אַ פאַמיש. לייב'ן איז פינס־
טער געוואָרען אין די אויגען, און ס'האָט איהם

כח: אריינגעהענדיג אין א געוויסען אָרט, האָט ער אָנגעצונדען אַ שוועבעלע און פּעררויכערט אַ פּאַפּיראַס, האָטש איהם האָט זיך נאָר נישט גע- גלויבט צו רויכערן. ער האָט זיך צוויי מאל פּער- צויגען און אוועקגעוואָרפּען דעם פּאַפּיראַס. אַרויסגעהענדיג פון דאָרטען, האָט ער איבערגע- לעבט אַ געמישטעם געפּיהל: איהם איז געווען עפּעס אונגלייכ, און, אין דער זעלבער צייט, גוט... בכלל האָבען זיינע תּאות בעקומען דאָס רעכט צו עקזיסטירען און האָבען דעריבער פּער- לירען זייער קראַפט און שאַרפּקייט.

מיט'ן פּאַטער איז עס ביי איהם געגאנגען אלץ ערגער און ערגער. ר' אברהם האָט געזע- הען, אז זיין מיזיניק איז אַראָב פון וועג, האָט אויפּגעהערט צו לערנען, טהוט נאָר אָן די תּפּילן, אָבער גאָט ווייס, צי ער דאווענט, און האָט איהם און זיך פּערביטערט דאָס לעבען. גאָלדע האָט געשוויגען און געליטען אין דער שטיל פאַר ביי- דען. היים, וועלכער האָט חתונה געהאַט און האָט געוואָהנט מיט'ן ווייב ביי ר' אברהם'ן אין הויז, האָט איצט מיט אלע קרעפטען געגראָבען אונטער לייב'ן, האָפּענדיג איהם אין גאנצען צו פּערטריי- בען פון דער היים. ליב זעלבסט האָט עס אויך געוואָלט, נאָר ער האָט געוואוסט, אז דער פּאָ- טער וועט איהם נישט לאָזען פּאַהרען אין די וועלט, „כדי ער זאָל ווערען נאָך אַ גרעסערער גוי.“ ליב האָט געטרוימט צו אַנטלויפען פון דער היים, נאָר ווען ער האָט זיך פּאַרגעשטעלט די פּערצווייפלונג פון זיינע עלטערע, בעזונדערס פון דער מוטער, האָט ער הענד און פיס אָבגע- לאָזען.

(שלום פּאַלמט.)

דעל פון א רייכען, „אַריסטאָקראַטישען“ הויז, אָהן דעם ווילען פון זיין פּרוי'ס עלטערן, וועלכע האָבען זיך שפּעטער, פון דעסטוועגען, איבערגע- בעטען, — און איז אַרויס קיין טאַרטילאָוו. דאָ האָט דאָס יונגע פּאַר פאַר פאַלק געעפּענט אַ שולע פאַר קינדער און האָט מיט היץ זיך גענו- מען צו דער אַרבייט. זייער הויז איז אין גיכען געוואָרען דער מיטעל-פּונקט פון דער טאַרטילאָ- ווער אינטעליגענץ, וועלכע האָט צו יענער צייט אָנגעהויבען אַרויסצושפּראַצען אויף דער וועלט. די לעצטע צייט האָבען אָנגעהויבען אריינצוקו- מען אַהין אויך די עלטסטע פון באַרוכאָוויטשעס שילער און שילערענען. — דאָ האָט ליב דער- הערט נייע געשפּרעכען; עס האָבען זיך גע- שטעלט און געלערנט פּראַגען, גאנץ אנדערע פון די, וואָס האָבען ליב'ן אַ מאל אינטערעסירט. מ'האָט געלעזען העברעאישע און רוסישע ביכער, געשמועסט וועגען אידעען און אידעאלען; איי- ניגע האָבען גערעדט פון אידישע, אנדערע — פון אלגעמיינע קולטור און בילדונג. מ'האָט דיספּו- טירט היים, איבערגעשטען איינער דעם צוויי- טען, נאָר קיין ביזוהייט האָט קיינער נישט אַרויסגעוויזען, און מיינענען האָבען זיך אַרויסגע- זאָגט פריי. ליב וואָט געקוקט, געהערט און אַם מייסטען געשוויגען, דערפאַר האָט ער געלערענט און געלעזען אָהן אויפּהער. אינווייניג אין איהם איז פאַרגעגאנגען אַ שווערע ריעזענאַרבייט. די פרייע אויפּפיהרונג אין באַרוכאָוויטשעס הויז האָט איהם אין אָנהויב געשטאַכען: ער האָט זיך לאַנגזאַם און שווער בעפּרייט פון זיינע אַמאָליגע בעגריפען וועגען שלעכטס און גוטס. דאָך איינ- מאל, שבת בייטאָג, האָט ער זיך אָנגעטראָגן אַ

הריטיק.

ווייטע און נאָהענטע.

פּרין הירשביין. ווייטע און נאָהענטע. בילדער אין 4 אַקטען. ווילנא. 1906. פערלאג „די וועלט“. אַקט א ו ו מ י ר ב א. זשאן און מאדעלנע (די שלעכטע פיהרער). דראמא פון ארבייטער לעבען אין 5 אַקטען. איבערזעצט דורך *** ווילנא 1906. ביכערפערלאג „צור קונפט“.

מאָריס מעטערלינק. דער אומגעבעטענער גאסט און דיא בלינדע. צוויי איין-אַקטיגע דרא-מען. איבערזעצט פון א. פרומקין. פערלאג „אר-בייטער פריינד“. לאַנדאָן. 1906.

אלע פיער דראמען זיינען איבערזעצט; דאָס ערשטע, אויב מיר האָבען קיין טעות ניט, פון העברעאיש, און דיא אנדערע דריי פון פראנץ ציוויזש.

איבערזעצט אין אידיש דיא בעסערע דרא-מאטישע ווערק פון דיא פרעמדע ליטעראטור רען איז שוין אייגענטליך לאנג צייט געווען. מיר האָבען שוין לאנג געדארפט האָבען וועניג-סטענס א פערקירצטע אויסגאבע פון איבסאן, הויפטמאן'ען, שניצלער'ן, און פאר וואָס ניט דעם זיידען שעקספיר'ן און דעם אלטען שיל-לער'ן. עס קען זיין, ווען דיא מאַססע וואָלט מעהר בעקאנט געווען מיט געדרוקטע דראמען, וואָלט זיא בעסער פערשטאנען, בעסער געקאנט אַבשעצן א דראמא אויף דיא ביהנע-ברע-טער. און וויא באַלד אז דיא פאָרדערונגען פון דער מאַסע וואָלטען געווען העכערע וויא זיי זיינען יעצט, וואָלט שוין דאָס גופא ארויסגע-שטויסען דאָס אידישע טעאַטער אויף א גליי-כען און ברייטען וועג, אויפ'ן וועג פון א נאָרמאַלער, געזונטער און לייטשישער ענטוויקלונג. נאָך אלעמען איז דאָך דיא אידישע ביהנע פון די וויקעלעך שוין אַרויס, און צו דעם צושטאַנד פון תהו ובהו, אין וועלכען זיא האָט זיך גע-פונען יאָהרען און יאָהרען, נעמט א סוף, און א ניקער סוף. וואָס פאַר א תביעות מיר זאָלען ניט האָבען צו דיא ארים בחור'שע, „בן הדור'ם“ און „קוני לעמעלס“, א שטיקעל נחמה איז פון זיי יע געבליעבען: זיי האָבען אויפגעוועקט אין דעם אידען א וויכטיגע קולטורעלע בעדערפ-

נים, דיא בעדערפנים צו געהען אין טעאַטער. זאָלען נאָך געמאַכט ווערען ערנסטע און ענער-גישע אנשטריינגונגען דיא דאָזיגע בעדערפנים צו בעפריידיגען, און זיא קען מיט דער צייט אויסגענוצט ווערען צו אמת'ע גרויסע צוועקען. דיא צרה איז לעת עתה געווען, וואָס א סך אייגענעם און אָריגינעלעס האָבען מיר דער מאַסע ניט געקענט געבען. דרייפיער דראמא-שרייבער, וויא בעגאבט און וויא געניט אין זייער קונסט זיי זאָלען ניט זיין, בעשאַפּען נאָך ניט א דראמאטישע ליטעראטור. שלום עליכם מען זיך טאקי געזונדערהייט בעטען רחמים ביי דיא אידישע שרייבער, אז זיי זאָלען פערקאטשען דיא אַרבעל און נעמען פראָדוצירען פיעסען פאר דאָס נייגעבאַרענע טעאַטער אין רוסלאַנד. אָבער פון איין פערקאטשען דיא אַר-בעל וועלען זיך פיעסען פון דאָרטען נאָך ניט שיטען, אין שלום עליכם'ס פערצווייפּעלטען אויפּרוף איז נעבאָך באַשערט צו פערבלייבען א קול קורא במדבר. און רוסלאַנד האָט אונז כמעט קיין האָר ניט געגעבען אין דעם פרט. אמת, שלום אש האָט געפרובט שרייבען דראמען. אָבער אזוי ווי אין זיינע סקיצען האַלט ער דאָ אויף נאָך אין זוכען, און בלאָנזשען, אין טאַפּען אין דער פינסד מערנים. און אגב, איז ער שוין א פערבייטער-טער און קלייבט זיך אַוועקצורוארפען דראמא-שרייבעריי, וויא ער האָט זיך דאָ ניט לאַנג מתודה געווען אין א בריעף אין ווארשוער „וועג“. דער יונגער שרייבער האָט פערזוכט דעם טעם פון א גויאישען טעאַטער, פון א קול-טורעלען טעאַטער, און ווען ער האָט געדארפט פיהרען א געשעפט מיט'ן אידישען, האָט זיין דיכטערשע און טרוימערשע נשמה אָבגע-עקעלט. בלייבט איין פריי, פון וועמען מען האָט א רעכט צו ווארטען אויף שטארקע, טיעפזינגע דראמאטישע ווערק, דורכגעדרונגען מיט דעם עכט-אידישען גייסט. דיא גבורה צו שאַפּען אזוינע ווערק האָט ער, אָבער ווער ווייס, צו דער גרויסער טאלאנט וועט זיין אימזשטאַנד בייצוקומען דיא ניטגעניטקייט אין דער אַר-בייט ?

און אַט דעריבער דיינקען מיר טאקי, אז א היבשע צייט נאָך וועט זיך דיא אידישע ביה-נע ניט קענען בעגעהען אָהן דיא פרעמדע ליי-

הארצען. אָנשטאַט אַ וואסערדיגען, מאַשינאַווען גערעדעכץ מיט דיא סקארבאָווע נגונים איבער עקספּלואַטאַציע און קלאַסען־היפּכים, וואָס איז אפשר גוט און נויטיג אין אַ סטאַמפּ־ספיטש, אָבער טויג שוין גאָר ניט אין אַ קונסט־ווערק, איז אַרויס אַ פיינע, שיינע זאך, טאקי וויא מען זאָגט, צו גאָט און צו לויט. דער דיא־לאָג שפּריצט און פינקעלט מיט אזא לעבעדיגער, מיט אזא רייכער באַראַקטעריסטישער און אמת אידישער פּאָלקס־שפּראַך; דיא דראַמאַטישע סיטואַציען ענטוויקעלט זיך מיט אזא נאטירלי-

טעראַטורען. דיא איינציגע האַפּנונג איז, אז פון דיא פרעמדע ליטעראַטורען וועט דיא ביזנע נעמען ניט דיא פסולות, נאָר דאָס סאַמע בעס־טע. אַ ניט, וואָס לוינט זיך דער גאַנצער עסק? און יעדעס מאָל, וואָס עס בעווייזט זיך אין אידיש אן איבערזעצונג פון אן אמת גוטען ווערק, דארפֿען מיר דאָס בעגריפען אלס אַ בשורה טובה אין דער אַרימער ליטעראַטור־אונזערער.

עס וועט פיעלייכט זיין אַ שטיק אפיקורסת צו בעהויפטען, אז פון דיא פיער איבערזעצטע

מ. מעטערדינג.

בען גאנג, אָהן שום קונצען און פערפלאַנטער ניסען; אין דיא פיער בילדער דעקט זיך אויף פאר דיא אויגען אזא שרעקליכער אמת, אזא טיעפער תהום פון מענשליכע יסורים, אויף איין האַר ניט איבערטריבען; דיא געציילטע פער־זאנען טרעטען אַרויס אזוי בולט, יעדערער מיט זיין אייגענער פער־צרה־טער נשמה, יעדערער מיט זיין אייגענעם פעקעל איבער דיא כחות, — אז מען מוז קומען צום שלום, דאָס מען האָט דאָ צו טאָן מיט אַ ניט־געוויינליכען קינסטלער,

דראַמען, וועלכע ליגען יעצט פאר אונז, איז דאָס דראַמא פון'ם אונבעקאַנטען הירשביין דאָס שטאַרקסטע און אויף גאנץ זיכער דאָס פרי־שעסטע און אַריגינעלסטע. דער דיכטער האָט אפילו געהאַט בדעה אָנצושרייבען אַ שטיק מיט אַ ספּעציפישער קלאַסען־טענדענץ (ער וויל וויי־זען למשל דיא שעדליכע ווירקונג פון דער פאַב־דיק־לופט אויף דיא שוואַכע לונגען פון פראַ־לעטאַרישע קינדער), אָבער כ'לעבען מען קען איהם מוחל זיין דיא טענדענץ פון'ם פולען

אָרימקייט, פינסטערקייט, נאַרישקייט... און אז גאָט דערבאַרימט זיך איבער דיא אַרומגע־ צוואַנגענע שעפּסעלעך און לאָזט זיי סוף כל סוף אויסציהען דיא פיס פון הונגער, מאַכען זיך די דעפוטאטען דענקמעלער פון די טויטע.

בקיזור, חמ'ס תליה בטל'ט דאָ אויס דער אנאַרכיסט מירבאָ צו דיא אָרימע קעפּ פון דיא סאַציאַליסטישע פּאָלקס־פערטרעטער. אָבער דאָס איז נאָך ניט אזוי געפעהרליך. מאַלע ווער עס וויל אָנפאלען מיט זלזולים אויף פאַרלאַמענטאַר רישע טוער, וועלכע זיינען דאָך ניט מעהר ווי כשר ורס'ס און קענען זיך אַ מאָל אויך מיאוס בענאַרישען. דיא המצאה איז, דאָס איז דעם גאנצען דראַמאַ, פון אָנהויב ביז'ן סוף, זעהט מען ניט קיין איינציגען פון דיא דאָזיגע „בלוט דורשטיגע חיות“ עס איז ככן נאר גערעדט, און גערעדט סתם פון ווינד, אָהן שום ראיות, אָהן שום פאַקטען, אָהן שום גרינדליכע אורזאָ כען אפילו. גלאַט אַ מענש טשעפעט זיך, און פאַר וואָס און פאַר ווען — געהט זייט מוחל און שרייבט איהם וועגען דעם אַ ברויזעל.

טעכנישע חסרונות אין מירבאָ'ס ווערק גע־ פינט מען אויך גענוג. דער פינסטער אַקט איז מעהרדראַמאַטיש און לגמרי איבעריג. מירבאָ האָט האָלט וויא בעקאנט שטאַרקע עפעקטען, און צוליעב דיא עפעקטען איז ביי איהם ניט זעלטען אַ כפרה דיא קונסט מיט אלץ מיט אַנ־ אנדער. דאָס שטיק דאַרף זיך ענדיגען מיט'ן פיערטען אַקט, און דאָס וואָלט געווען אַ פולע בעסער נאַטירליך אי פאַר דאָס שטיק גופא, אי פאַר דיא נערווען פון לעזער, און אי פאַר דעם אונבעקאַנטען איבערזעצער. דער הויפט פאַר רעם איבערזעצער, וועלכער האָט זיך עץ כל פנים גענומען ניט פאַר זיין ארבייט און קוילעט אוועק אָהן אַ חלף דיא בעסטע שטעלען, פון דיא ערגסטע איז דאָך שוין אָבגערעדט. ביי איהם איז רעכט צום ביישפיעל צו זאָגען: פאַרנאָנדערקלייבען דיא קולות, איך קען איהר אַ קוק טאָן, תנועות פון קאנפּוז, דיא פרייהייט יוערט פערזעהרט לאַפּעטעס־זיין, פערטראַכט זיי זיינען אריינגעפאלען אין די הענד, עפּים ערגיין אין אַ טרוים, א. ז. ו., א. ז. ו. היינט דאָ אַנשטאַט דער, דיר אַנשטאַט דיר, — דאָס שאַרט איהר „לאַפּעטעס־זיין“ אויף יעדען בלעטיג.

* * *

מאָרים מעטערלינג האָט איינפאַך גע־ שפיעלט גליק מיט זיינע צוויי דראַמען, וואָס זיי זיינען אריינגעפאלען אין דיא הענד פון אַ גוטער איבערזעצער. אויב ניט די זעהר געלויב־ גענע איבערזעצונג אין אַ פראַסטען, פליסיגען

וועלכער שטעהט אויף אַ געזונטען, פעסטען גרונט. עס איז קיין שאלה ניט, אז איהם פעהלט דיא געניטקייט פון למשל אַ מירבאָ צו כעשאַפּען דעם ביהנען־עפעקט, ארויסצורויסען אַ פאָאר איבעריגע טרערען מיט אַ געקניצעלטער פער־ שארפינג פון דעם געשילדערטען דראַמאַטישען קאמפּאָ. אָבער פיעלייכט איז דאָס גאָר בעסער פאַר הירשביינ'ען, וואָס ער האָט ניט דיא דאָ זיגע געניטקייט און ברעכט זיך דאָרום אויף זיין וועג, וויא דיא אונגעפּעלשטע קונסט דיק־ טירט איהם אין דעם געוויסען מאָמענט. איהר וועט געפיענען ביי איהם סצענען און דיאלאָגען, וואָס זיינען געגען אלע רעגלען פון דראַמאַ־ שרייבעריי, און ענטוועדער זיי האָבען דאָ גאָר ניט געדאַרפט זיין, אָדער לכל הפחות אויף ניין צעהנטיג פערקירצט. אָבער אין דער זעלבער צייט פיהלט איהר, אז דאָס אלץ האָט פאַסירט, אז דיא אלע רייד זיינען געוואָנט געוואָרען. און ווער ווייס, צו זייער געוואָלדיגען שמערצליכען איינדרוק האָבען ניט דיא גיהנום־ביהדער צו פערדאָנקען אַט דעם טאַקי פאַטאָגראַפישען רע־ אַליזום.

* * *

אקטאוו מירבאָ'ס דראַמאַ „דיא שלעכטע פיהרער“ איז ווייט ניט קיין מייסטער־ווערק. פערשטעהט זיך, אז עס איז קלוג און קרעפטיג אָנגעשריעבען, אזוי וויא אלץ, וואָס עס געהט ארויס פון מירבאָ'ס גלענצענדער פען. אָבער באַין אופן קען מען דאָס ווערק ניט פערגלויכען אַ שטייגער מיט'ן בעריהמטען דרייאַקטער פון דעם זעלביגען שרייבער — „ביזנעס איז ביז נעם“. דאָרטען איז קונסט, און דאָ — גאָלע טענדענץ, און דערצו נאָך דיא איינזייטיגע אנאַרכיסטישע טענדענץ. „די שלעכטע פיה־ רער“, דאָס זיינען, דארפט איהר וויסען, דיא ראדיקאלע און סאַציאַליסטישע דעפוטאטען אין דעם פראַנצויזישען פאַרלאַמענט, וועלכע זיינען ניט מעהר און ניט ווייניגער וויא געמיינע אינ־ טריגאַנטען און ארבייטער־פיהרער. דאָס פראַלעטאַריאַט איז פאַר זיי כרוי „געצויג אום איינצוהאַלטען און צו פערשטאַרקען זייער מאַכט ביי דיא וואהלען... דיא אינטערעסען זייערע האָבען אזא שיכות צו דיא אינטערעסען פון דער ארבייטער־קלאַס, וויא דיא אינטער־ עכען פון דעם מלוה צו דעם כעלי־חוב'ס... אָבער פון דעם מערדער'ס צו זיין קרבן'ס אינ־ טערעסען... די דאָזיגע דעפוטאטען נוצען אויס פאַר דער אייגענער קעשענע דיא לאַנגיעהריגע אונוויסענהייט פון דיא מענשען, וועלכע האָבען זיי ערוועהלט צו דער גדולה... ביים לעבען פון דיא פראַלעטאַריער ווערען יענע פעט פון זייער

דיא מאַסע וועט עפּים געפינען אין דיא ווערק פון דעם אָריגינעלען אייראָפּעאישען דראַמאַ שרייבער, און צו זיא וועט זיך ניט אָבקערען מיט א געניץ אי פון דעם, „אומגעכעטענעם גאסט“ און אי פון „דיא בלינדע“ אפילו, און וועט פער-זאָגען א צעהנטען ווען עס איז נעהמען אין האַנד מעטערלינק'ס א ביכעל? אַט וועגען דעם האָט דער פערלאַג „ארבייטער פריינד“ געדאַרפט א קלער טאָן, איידער ער איז געגאַנגען ארויסגע-בען דיא דראַמען.

ח. אלעקסאנדראָוו.

אידיש, ווייסען מיר טאַקי ניט, צו דער אידיש שער לעזער וואָלט שטאַרק הנאה געהאַט פון מעטערלינק'ס האַלבירעאליסטישע, האַלבפאַנז-טאסטישע, האַלבסימבאָליסטישע איין-אַקטערס. פערשטעהט זיך, ביידע דראַמען זיינען גוט, עס הייסט גוט פאַר'ן געבילדעטען מענשען, וועל-כער איז פעהיג צו פערשטעהען דעם דיכטער'ס געדאַנקען און איז נאָך פעהיגער צו בעוואונ-דערן דעם דיכטער'ס קונסט ארויסצובריינגען דעם געדאַנק זיינעם און צו בעשאַפען דיא נויטיגע שטימונג. אָבער דיא פראַגע איז, צו

פערזענליכע ערקלעהרונג

עטוואָס אנדערש. וואָס האָט פאַסירט נעכטען איז צו אַלט היינט און ווערט פערנעסען מאַרגען. און עס מאַהלט זיך ווי אין א מיהל, ארויף און אראָב; און עס ברענט און עס בראַט און עס קנאַקט און עס היילט. אַט איז געשעהען א נייעס, פון וועלכען, ווי עס שיינט פון די צייטונגס-אויפשריפטען, די גאנצע וועלט הענגט אָב, און צו מאַרגענס האָט מען עס שוין פערנעסען, און עס קאַכט און עס רוישט מיט עטוואָס אנדערש, פון וועלכען די וועלט קען ווידער חלי'ה אונטערנעהן. און אזוי געהט עס כסדר, טאָג איין, טאָג אויס — יאָהר איין, יאָהר אויס. דאָס איז ניט געווען די אורשפרינגליכע אויפגאבע פון די צייטונגען, אָבער צו דעם האָ-בען זיי זיך ענטוויקעלט, ספּעציעל די געלע צייטונגען. א צייטונג איז היינט צו טאָג א גע-שעפט ווי אלע געשעפטען — וואָס מעהר קונים זי האָט, אלץ מעהר פראַפּיט מאַכט זי, און ציי-טונגס-קונים קען מען נור קריגען ווען מען מאַכט זיי נייגער און מען שטעלט זיי צופריעדען. אונפאַרטייליכקייט איז דאדורף דאָס בעסטע גע-שעפט. וואָס אונפאַרטייאישער, אלץ מעהר מעג-שען שטעלט מען צופריעדען, אלץ מעהר קען מען לייווען. איהר זייט א סאָציאַליסט? גוט, מיין צייטונג גיט דעם בעסטען סאָציאַליזמוס, איך האָב אויף דעם א ספּעציעלען „סיילסמאַן“; זייט איהר א סאָציאַליסט רעוואָלוציאָנער, אוראי גוט, דער גרעסטער קאָנספּיראַטאָר ארבייט אין מיין קראָם. טאָמער זייט איהר גאָר א ציוניסט, א טעריטאָריאַליסט, גלאַט אַן אוהב ישראל;

דער אונטערצייכענטער האַלט עס פאַר זיין פליכט און אויף פאַר זיין רעכט צו מאַכען פאַל-גענדע פערזענליכע ערקלעהרונג.

דיווער נומער איז דער לעצטער וואָס געהט ארויס אונטער מיין רעדאַקציען. דינסטאָג, דעם 8טען מאַי, האָב איך צוגעשיקט מיין רע-זיגנאַציען צום פערוואַלטונגס-דראַטה „צוקונפט“, און דעם פאַלגענדען דיענסטאָג איז די רעזיגנאַ-ציען אָנגענומען געוואָרען.

איך וויל זיך דאָ ניט פערענטפערען פאַר מיינע האַנדלונגען אַלס רעדאַקטאָר. דער זשור-נאַל איז דאָ, און יעדער קען אורטהיילען נאָך זיין אייגענער מיינונג; דאן, איז קיין מענש איבערהויפט ניט מחויב צו קענען זיין א רע-דאַקטאָר. נור ווי די מעשה וואָל ניט זיין, איך האָב בעשטימטע מיינונגען און אידעען ווי א זשורנאַל ווי די „צוקונפט“ דארף זיין. דיווע מיי-נונגען האָב איך יאָהרען לאַנג פערטהיידיקט; די רעדאַקציען האָב איך אָנגענומען מיט די אויס-דריקליכע בעדינגונג דיווע אידעען דורכצופיה-רען; און דיווע אידעען האָב איך דורכגע-פיהרט, בעסער צו ערגער — דאָס איז ניט פאַר מיר צו אורטהיילען.

עס איז מיין מיינונג אז די „צוקונפט“ דארף זיין אַן ערנסטער סאָציאַל-פּאָליטישער זשור-נאַל. אונטער דיווען פערשטעה איך: ערנסט און אינטעליגענט צו בעהאַנדלען אלע וויכטיגע פרא-גען אין דער וועלט. די טעגליכע צייטונגען ברענגען די נייעס שטיקלעכווייז, אָהן א סדר, אָהן א צוזאַמענהאַנג — היינט איינס, מאַרגען

איז איבעריג צו ריידען. מיר שיינט, אז די ער-
צעהלונגען און מאכע געדיכטע זיינען דא בעסטע
וואס זיינען ווען עס איז ערשינען אין דער
„צוקונפט“.

אויף וויפיל מיין „צוקונפט“ האט אויס-
גענומען ביים אלגעמיינעם לעזער, ווייס איך איי-
גענטליך ניט. עס איז אמת, די צירקולאציע פון
דער „צוקונפט“ איז שטארק געוואקסען באר מיין
צייט, אבער דאס, זאגט מען מיר, איז ניט מיין
פערדינעסט, און עס קען גרויליך זיין. אויף בין
א פארטיימאן, און פארטייליכקייט בע-
צאלט זיך ניט. וואס אונפאטייאישער, אלץ
מעהר געלעגענהייט פאר א גרויסע צירקולאציע...

„צירקולאציע, צירקולאציע, — דאס איז
דער פונדאמענט און דער צוועק פון יעדע ציי-
טונג, פון יעדען זשורנאל.“ די צירקולאציע-
חלאת האט זיך ביי אונז איינגעגעסען און האט
כמעט אויפגעגעסען אונזער גאנצע בעוועגונג.
מען קען אין דיזען קיינעם ניט בעשולדיגען.
די קראנקהייט איז עפידעמיש. זי געהט
ארום אין דער לופט: אלע מיינען גוט, אלע
מיינען עהרליך, און די מיינונג האט א געוויסע
לאגיק. די לאגיק איז דיזע: מיר ווילען קריגען
דאס פובליקום, מיר ווילען זיי זאלען אונז הע-
רען, דארהער מען זעהן זיי זאלען לעזען אונזערע
שריפטען. ווען זיי קויפען אונזערע שריפטען
קריגען מיר די מעגליכקייט צו געבען בעסערע
ליטעראטור א. ז. וואס האט א געוויסע בע-
רעכטיגונג. די צרה איז נור וואס דאס מיטעל
ווערט א צוועק. מיר מיינען צו פערנארען דעם
לעזער, צום סוף פערנארט ער אונז: — מיר מאכען
געוויסע קאנצעסיעס, כדי ער זאל לעזען אונזערע
שריפטען, דאן דארהער מען מאכען ווייטערע קאנ-
צעסיעס אום אָנצוהאלטען דעם לעזער, און אזוי
ווייטער, ביז אין איין שיינעם טאג, מען ווייס
אליין ניט וויא אזוי, געפינט מען זיך אין גאנצען
ביי דעם לעזער אין דער האנד, און געמיינט
האט מען דעם לעזער אריינצוקריגען אין אונזער
האנד.

און דיזער פונקט האט מיר שווער גע-
מאכט די ארכיט אלס רעדאקטאר.
איך וויל אבסאָלוט ניט מאכען דעם איינ-
דרוק, אז די גענאסען ארום די „צוקונפט“ זיינען
ניט געטריי צום פרינציפ, אָדער אז די „צו-
קונפט“ איז ביי זיי ניט טייער, אָדער אז זיי
וואלטען ערלויבט צו טאן עטוואס וואס איז גע-
נען די פרינציפען אָדער די ווירדע פון דער „צו-

זייט איהר א למדן, א רב, א תלמודיסט, א בעל
לשון — איהר קענט ביי מיר אלעס קריגען, מיין
צייטונג איז א דעפארטמענט סטאר, א „שטארקט
אין זיך אליין“, און יעדער דעפארטמענט האט
א ספעציעלען מענישען, א קענער אין זיין פאך....

אן ערנסטער זשורנאל דארהער גוט מאכען
די קנאקעריי, ער דארהער זיין א געגענמיטעל
צו דיזע צייטונגס-ס. ער דארהער איבערזיפען די
נייעס, אויסקלייבען די וויכטיגסטע — די וואס
האבען אן אלגעמיינע בעדייטונג, סאציאל אָדער
פאליטיש, און דאן געבען אן אָבבאנדלונג, אין
וועלכער עס זאל ערקלערט ווערען די אורזאכען,
די מאטיווען און די פאָלגען פון דיזער בעגעבע-
הייט; נייע ערשיינונגען אין דער ליטעראטור,
אין דער וויסענשאפט און אין דער ליטעראטור-
קריטיק בעלאנגען צו דיזער קאטעגאריע. א
זשורנאל, אזוי געפיהרט, ענטוויקעלט אין דעם
לעזער א ברייטע אנשיאונג, אן אדמהייטס-
קראפט און מאכט איהם פאר אן אינטעליגענ-
טען מענישען.

דאס איז מיין אידעע פון א זשורנאל, אזוי
פיהרען זיך אלע גרויסע זשורנאלען אין דער צי-
וויליזירטער וועלט, נאטירליך, יעדער נאך זיין
שטאנדפונקט, נאך די גרויס פון זיין פאָרמאט
און זיין באַנקירוב.

אויף אזא אופן האב איך געפיהרט די „צו-
קונפט“. אין די זעקס נומערען וואס זיינען
ארויס אונטער מיין רעדאקציע, זיינען ערשינען
נען אָבבאנדלונגען איבער די וויכטיגסטע בעגע-
בענהייטען אין ניוירעזעלאַנד, די פעראייניגטע
שטאטען, ענגלאַנד, פראנקרייך, דייטשלאַנד,
רומעניען, רוסלאַנד און פוילען. עס זיינען ער-
שינען 5 ארטיקלען איבער די נייעסטע ענט-
וויקלונג אין דארוויניזמוס; איבער דעם שאר-
בען וואס איז ענטדעקט געווארען אין נעבראסקא
און איבער ערדציטערניס. עס איז אויך ערשינען
נען אן אויסצוג פון טאָלסטאָי'ס קריטיק איבער
שעקספיער, און אייניגע אנדערע ארטיקלען אי-
בער קריטיק און ליטעראטור. די מייסטע פון
דיזע ארטיקלען וואלטען געקראגען אן אויבער-
אן אין יעדען אנדערן זשורנאל. א טהייל פון זיי
זיינען געווען געדרוקט אין אנדערע זשורנאלען,
אנדערע, ווי סטאניסלאוו לאפינסקי'ס, וואלט
מען פאר געלד איבערהויפט ניט געקענט
קריגען.

וואס אנבעלאנגט די שעהנע ליטעראטור,

פאר דעם מאי נומער „צוקונפט“ האָט יעקב גאָרדין פערשפראכען צושרייבען אַן ארטיקל איבער דער פראגע: „ווי דארף מען נישט שרייבען אידיש?“ אן אנטוואָרט אויף אב. קאד האָט ארטיקל: „ווי דארף מען שרייבען ארטיקל?“ דיזער פאקט איז באַלד אויסגעפויקט געוואָרען. צירקולאציע! יעקב גאָרדין האָט דעם ארטיקל נישט געשרייעבן. אָנשטאָט דעם האָט ער געשרייעבן אַ בריעף „צו דעם הויכגעהערטען רעדאקטאָר“, אין וועלכען ער ערקלערט: היות, ווי ער קען דאָס פערשפראכענע ארטיקל נישט שרייבען, איז ער שולדיג אַן ערקלערונג צו די „ווערטטהע לעזער“. דאָס האָט ביי מיר געקלונגען נישט וואהר. מיט צוויי מאָנאט פריהער האָט יעקב גאָרדין פערשפראכען צו שרייבען אַן ענטפער פער אויף אַטאָלסטאָיאָס קריטיק, מיר האָבען דאָס אויף אויסגעפויקט, ער האָט דעם ענטפער נישט געשרייעבן, און דעם „ליעבען פובליקום“ קיין ערקלערונג נישט געגעבען. נור דאָס איז נישט דאָס וויכטיגסטע. די ערקלערונג גופא איז געווען אזעלכע, וועלכע אידן רופ אָן „שמדישטיק“, וועלכע האָט זיך געפאסט פאר אַן אכטצעהן יעהריגען אינגעל, אָבער קיינעם פאלס נישט פאר אַ מאָן פון יעקב גאָרדין'ס שניט, וועמעס 50 יעהריגען יובילעאום מען האָט געפיערט, ווי מיר שיינט, מיט פינף יאָהר צוריק. ער האָט, דאכט זיך, געוואָלט ערקלערען ווארום ער קען נישט שרייבען, דערווייל שרייבט ער און דערווייל פיהרט ער אויס: „ווי מען דארף נישט שרייבען, האָט שוין קאהאן בעוויזען מיט זיין ארטיקל, „ווי דארף מען שרייבען“, און ווי מען דארף נאָ שרייבען, איז ער, גאָרדין, נישט קאמפּעטענט צו שרייבען.“ צו וואָס זשע האָט ער זיך אונטערגענומען? קאָזט זיך אויס, אז די גאנצע קאשע איז פערקאכט געוואָרען צוליב דעם ער זאָל קען בעווייזען, אז אב. קאהאן קען נישט קיין גראד מאטיק. וואָלט דאָס געווען אמת, וואָלט אזא ארטיקל אויך נישט געהאט קיין פלאץ אין דער „צוקונפט“. וואָס געהט עס אָן די „צוקונפט“, צו קאהאן קען גראמאטיק, צו נישט? די הויפט זאך איז אָבער וואָס די מעשה איז נישט אמת, וואָס, מיט דעם אויסנאהם פון אייניגע שטעלען, וואו ער האָט ווירקליך רעכט געהאט, האָט זיך גאָרדין געשטעלט גלאט אין דער וועלט אריין.

קאהאן, למשל, האָט געשרייעבן:

ווי דארף מען שרייבען אידיש?

א בעטראכטונג איבער דעם נייעם זשארגאן,

קונפט“, איך מוז אָבער זאָגען, אז די צירקולאציע-חלאת איז זיי אריין אין בלוט. זיי וואָלטען וועלען זעהען אַ גרויסע און שטארקע „צוקונפט“. איך וויל אויך זעהען די „צוקונפט“ גרויס און שטארק, אָבער אידן בעשטעה דארויף, אז דער לעזער מוז קומען צו אונז. טאמער קומט ער נישט, איז ביי מיר רעכט די „צוקונפט“ זאָל פארלירען זאָגאר טויזענד דאָלאַר א יאָהר, וועלכע מען זאָל מווען אָבמאכען מיט בענעפיטס. צווישען אונז איז דאדורך פאָרגעקומען אַ שטילע געגענזייטיגע אונז צופרידענהייט. זיי האָבען מיר גאָר נישט געזאָגט און אידן האָב זיי גאָר נישט געזאָגט, אָבער די אונז צופרידענהייט איז געווען גענוג עס זאָל ביי מיר אָבנעהמען דעם חשק און די בעגייסטערונג צו דער ארבייט. און ווען דער פערוואל-טונגס-ראטה האָט מיר אין אַ בריעף געפרעגט די אורזאכען פון מיין רעזיגנאציע, האָב איך דאָ דורך געענטפערט: „די אורזאכען זיינען מעהר פסיכאלאָגיש ווי קאָגניש“. איך האָב געפיהלט, אז מיר קענען צוזאמען נישט ארבייטען.

דער פערוואלסטונגס-ראטה און די מענעדזש-מענט האָבען, למשל, געוואָלט ארויסגעבען אַן עקסטרא מאי נומער. ווען מיר האָבען זיך צו זאמענגערעדט, איז ארויסגעקומען, דאָס מיר פערשטעהען פערשידענע די אויפגאבע פון אַ ספעציעלען מאי-נומער. איך האָב פערשטאנען אַ גרעסערען נומער מיט בעסערע און גרעסערע ארטיקלען, זיי האָבען געמיינט אַ נומער וואָס זאָל בעהאנדלען דעם „מאי יום טוב“. איך האָב זיך ענטזאָגט. איך ווויס נישט וואָס די „צוקונפט“ קען זאָגען וועגען מאי, אויסער „מאָווע פרא-זען“ נאך דעם פרינציפ פון „וכל המרבה לספר חרי זה משובח“.

עס זיינען געווען נאָך קלייניגקייטען: די „צוקונפט“ פלעגט יעדען מאָנאט אַנאַנסירען די ארטיקלען פון דעם נעכסטען נומער. אַנאַנסירט האָט מען מייסטענס פערשפראכענע ארטיקלען, וועלכע זיינען, ווי דער סדר עולם איז, נישט געשרייעבן געוואָרען. מיר זיינען אַלזאָ יעדען מאָנאט געבליבען ליגנער. און דער ליגנער איז נאָ טייליך געווען דער רעדאקטאָר. איך האָב דאָ דורך געוואָלט דאָס אָבשאַפען, עס האָט זיך אָבער ארויסגעצייגט אַן „אונמעגליכקייט. פאר צירקולאציע-קראנקע מענשען איז אויסשניידען אַ שטיקל אדווערטייזמענט אַ געפעהרליכע אַפּעראציע.

וועלכער ווערט געברויכט אין רוסלאנד.

דאס, זאגט יעקב גארדין, איז ניט גראמאטיש און ניט לאָגיש, און דיווע בעהוופטונג, זאָג איך, איז איינפאכע קינדעריי, ווייל עס איז אי גראַמאַטיש, אי לאָגיש. יעקב גארדין האָט גאנץ גוט געקענט אויפשרייבען אויף דעם אַרטיקל וואָס ער האָט געוואָלט שרייבען: „ווי דארף מען ניט שרייבען אידיש? — א בעטראכטונג איז בער די אידיש, וואָס ווערט געברויכט פון אב. קאהאן. וואָס ער וואָלט געשרייעבן אונטער די זען אויפשריפט איז זיין זאך. די אויפשריפט וואָלט געווען ריכטיג. דאָס אינטערעסאַנטעס טע דערביי איז, וואָס אין זיין „ערקלעהרונג“ האָט יעקב גארדין געמאַכט פונקט אזעלכע פעהלערען ווי ער האָט פאָרגעוואָרפן קאהאנען. אב. קאהאן וואָלט דאָן מיט דעם זעלבען רעכט געקענט פאָרוואַרפן, אז גארדין קען ניט קיין גראמאטיק. און עס וואָלט זיך אָנגעהויבען א סדרה: ווער קען בעסער גראמאטיק: גארדין צו קאהאן, אן אינטערעסאַנטע טהעמא „פאר דעם איינציגען אידישען זשורנאַל“. מיט איין וואָרט, עס איז פאר מיר געווען קלאָר, אז אויב דיווע „ערקלעהרונג“ פון גארדין'ען דארף ווערן געדרוקט, איז איהר איינציגער פלאץ אין דער צייטונג, וואָס האָט אן אבטיילונג „איבער'ן ביינקעל“. זיא קען אָבער בשום אופן ניט געדרוקט ווערען אין דער „צוקונפט“ אונטער דעם אונטערשריפט פון יעקב גארדין, און זי איז ווירקליך ערשיינען אין יענער צייטונג, מיט א בעמערקונג פון איהר רעדאקטאָר, אז די „אינערליכע פאָליטיק“ פון הינטער די קוליסען פון דער „צוקונפט“ האָט פערבאָטען דעם ארטיקל. און צוליב דיווען דערמאָן איך דאָ די גאנצע מעשה.

דיווע בעמערקונג איז אזוי וואהר ווי דאָס

מייסטע וואָס שטעהט געשרייעבן אין יעדער צייטונג. דער אמת איז, אז די זאָגענאָנטע „אינערליכע פאָליטיק“ האָט געוואָלט דער אַרטיקל זאָל ערשיינען. די אדמו"ר נישטראציע פון דער „צוקונפט“ האָט גאָר ניט געקענט צו זיך קומען, ווען איך האָב געזאָגט, אז איך וועל גארדין'ס אַרטיקל ניט דרוקען. זיי האָבען גאָר ניט געקענט פערשטעהן ווי אזוי מען קען צוריקווייזען וואָס יעקב גארדין האָט געשרייעבן. דערמאָנט זיך וויפיל לעזער דאָס וואָלט אריינגעבראַכט! עס איז אמת, ווען דיווע „אַרטיקל“ איז ענדליך ערשיינען אין מר. מר. לער'ס „ווארהייט“, האָבען זיי א וואָרט ניט גע'רעט, אָבער צווישען אונז איז שוין געווען אן אָבגורנד.

אזעלכע קלייניגקייטען זיינען פאָרגעקומען נאָך אנדערע, יעדע פאר זיך איז ניט וויכטיג מען זאָל פון איהר רעדען, אָבער אלע צוזאמען זיי נען געווען גענוג, ווי געזאָגט, ביי מיר אָבצוקוה'לען מיין ענטהוואַזמוס צו דער ארבייט, און אָהן בענייטערונג האָב איך די ארבייט ניט גע'קענט מאַכען. דאָס בעסטע וואָס איך האָב גע'קענט טהאָן איז געווען צו רעזיגנירען. און דאָס האָב איך געטאָן.

מיט דעם וואָס איך ווער אויס רעדאקטאָר, געה איך פון דער „צוקונפט“ ניט אוועק. איך בין נור צוריק אריין אין די רייהען פון די פראָסטע סאָלאַדאטען, און אלס פראָסטער סאָלאַדאט האָף איך צו קענען בעסער „קוקען“ ווי אלס „גענע'ראל“.

איך פיהל זיך ווי צו ענטשולדיגען פאר די זעל'אנער ערקלעהרונג, פון דער צווייטער זייט בעשטעה איך אָבער אויף מיין רעכט. פאר דיווע נומער בין איך נאָך דער רעדאקטאָר. יעקב מילך.

אנמערקונג פון פערואלטונגס ראטה:

זשורנאַל. ווען מיר ערוועהלען א רעדאקטאָר, דענקען מיר, אין יענער צייט אס וועניגסטען, אז ער איז א פעהיגער מאַן און ער וועט ניט פער'ראטהען אונזערע פרינציפען: די ריין-סאָציאַליסטישע און אויפקלערונגס-פרינציפען פון דער „צוקונפט“. נאטירליך, מיר זיינען ניט מעהר ווי מענשען און ווי יעדער מענש קענען מיר א טעות האָבען אין די פעהיגקייטען און פרינציפען טרייהייט פון דער בעטרעפערנער פערזאָן. די זעם מוז אין פערלויף פון עטליכע מאָנאטען בע'

— די אנגריפע, וועלכע די ערקלעהרונג פון דעם רעדאקטאָר גענאָסע יעקב מילך ענטהאלט אויף דעם פערואלטונגסראטה, מאכט עס אונבעדינגט נויטווענדיג פאר אונז, די פערואלטער פון „צוקונפט“, צו געבען די פאָלגענדע ערקלעהרונג. מיר וועלען אָנפאנגען מיט דער „אינער-ליכער פאָליטיק“. זי איז נעמליך דיווע: דער רעדאקטאָר ווערט ערוועהלט מיט דער פולער רעכט צו שרייבען און צו דרוקען אלעס וואָס ער געפינט פאר נויטיג אום צו מאַכען א גוטען

קלינגען ווייט און ברייט: יעס! און מיר האָט פֿען, אז יעדער פריינד פון דער „צוקונפט“ האָט דעמזעלכען וואונש צו זעהען, אז ווי גרויס די צירקולאציע פון דער „צוקונפט“ זאָל נישט זיין, זאָל זי אימער האַלטען אין איין פּערגרעסערט ווערען, אין איין שטייגען. און ווארום? טאָקע דערפאר וואָס, ווי דער רעדאקטאָר בעהויפטעט מיט אמת, אין זיין ערקלערונג, ווערט א שרעק־ליכער גיפט פערשפרייט און פערברייטעט פון אנדערע צייטונגען, וועלכער פער־סכּט די הערצער און עסט זיך איין אין די מוחות. אָט טאָקי דאָפיר מוזען מיר האָבען אונזער גרויסע צירקולאציע, אום צו זיין אן אַנטיטאד און געגען־ווינקען דיזען גיפט. און אויך אז אלע אונזערע מעטאָדען זיינען נישט אזעלכע, וועלכע דער רעדאקטאָר האָט בער־הויפטעט, האָבען מיר שוין אויבען ערקלערט און בעוויזען. וואָס מיר טהוען יא אין דיזער הינד זיכט, איז צו געווינען לעזער דורך געבען פרעמיום. אָבער די פרעמיום, וואָס מיר גיבען מאַררים ראָזענפעלד'ס געדיכטע און פּרין'ס שריפטען, זיינען ווער, וועלכע טהוען א טהייל פון אונזער ארבייט צו פערשפרייטען ליכט און אויפקלעהרונג.

וואָס אַבערעפט די אנגריפע אויף זייטיגע פּערזאָנען און צייטונגען, אנגריפע וועלכע זיינען אין דיזען פאל זינען־לאָז, ווילען מיר ערקלעהרען אז פאר דיזען איז דער רעדאקטאָר, גענאָסע יעקב מילך, אליין פּעראַנטוואָרטליך, ווייל מיר גלויבען נישט אין גרונדלאָזע און אונפֿערדיענטע אטאקעס אויף קיינע פּערזאָנען, ספּעציעל אויף אזעלכע בעקאנטע פּערזאָנען, וועלכע האָבען פיעל גוטעס געלייטעט אין דער בעוועגונג. מיר ווילען דאָ אויך בעמערקען, אז טראָצדעם וואָס די אַטאקע אויף יעקב גאָרדין האָט ביי אונז אַרויסגערופען די גרעסטע ענטריסטונג, דאָך ווילען מיר נישט אַוועקנעהמען די רעכט פון דעם רעדאקטאָר צו שרייבען וואָס ער וויל אזוי לאַנג ווי ער איז נאָך אַן אַנגעשטעלטער. מיר האָפּען אָבער און וועלען זעהען, אז אין דער צוקונפט זאָל דער זשורנאַל זיין ריין און פריי פון אזעלכע זינען לאָזע, פּערזענליכע אנגריפע.

אכטונגספאלל,

א. מיללער, א. פלענצער,

ד. א. ארטמאן. עמאָנועל שייפער,

א. שאַפירא, ל. סמיטה,

יואל סלאָנים.

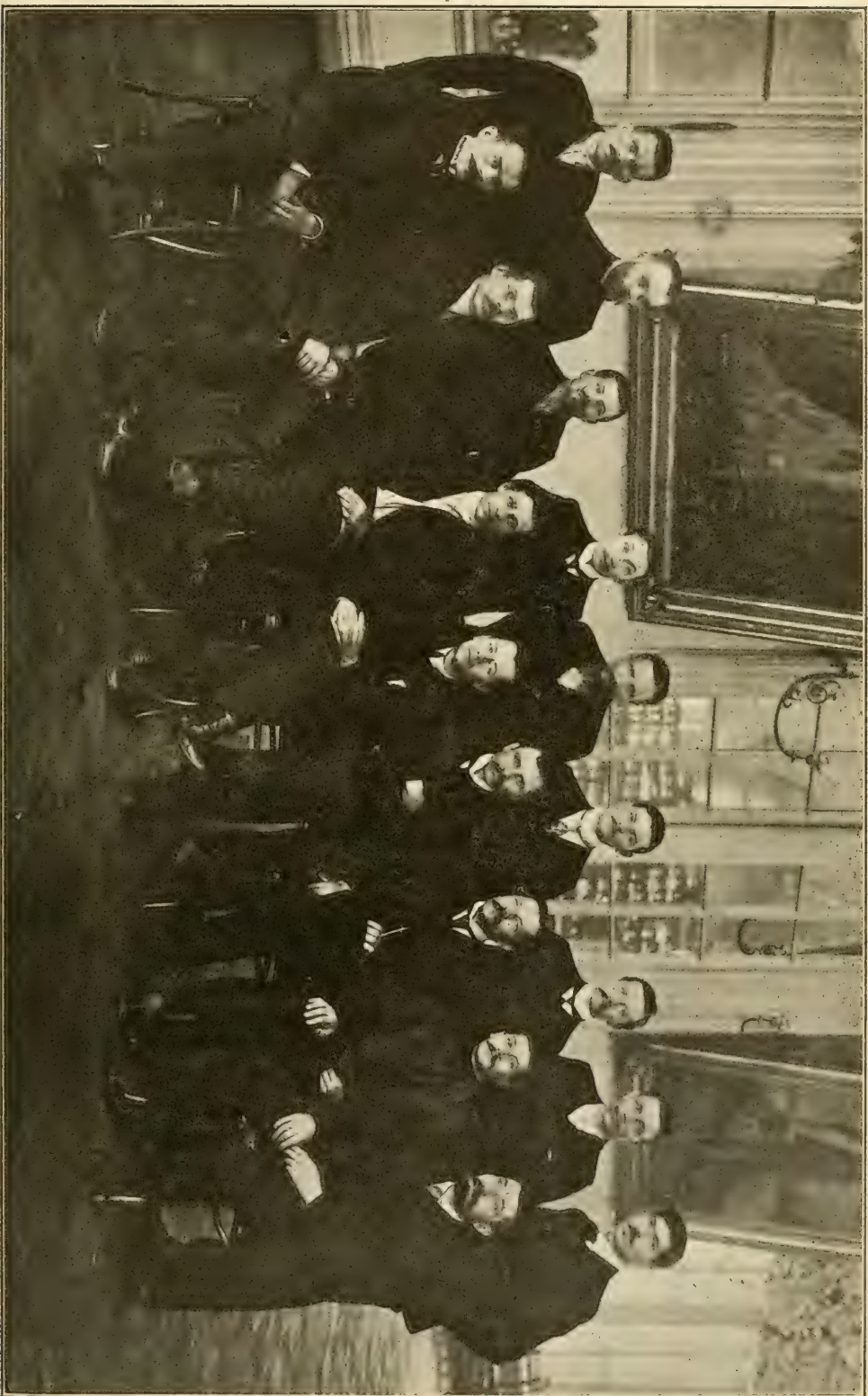
פּערוואַלטונגס־ראַטה „צוקונפט“.

וויזען ווערען, און אויב עס זאָל זיך אַרויסוויי־זען אין פּערלויף פון דיזער צייט, אז מיר האָבען געהאַט אַ מעות אין דער ערשטער, אין דער צוויי־טער, אָדער אין בייַדע פון דיזע זאכען, דאָס הייסט אין די פּיהינגקייטען, אין די פּרינציפּען־טרייהייט אָדער סיי אין די פּיהינגקייטען אין סיי אין די פּרינציפּען־טרייהייט, דאן מוז דיזער מאַן פּערלאָזען זיין שטעלע אלס רעדאקטאָר.

זוכען די פּערוואַלטער פון „צוקונפט“ אַרייַנצוכאַפּען לעזער דורך קאַנצעסיאָנס־אַרטיקלען, אין אנדערע ווערטער, דורך אַרטיקלען, וועלכע פאַסען זיך נישט פאַר אַ וויסענשאַפּטליכען סאַציאַליסטישען זשורנאַל? דיזען פונקט וועלען מיר, אויס אַכ־טונג צו אונזער רעדאקטאָר, ווייניג אַנריהרען. עס טהוט אונז אָבער זעהר לייד, אז גענאָסע יעקב מילך, וועלכער האָט פּיעלייכט מעהר ווי אלע אנדערע רעדאקטערע געוואוסט, אז דער פּערוואַלטונגס־ראַטה וויל נור גוטע און טאָקע נור גוטע אַרטיקלען זאָלען אַרייַנגעהן אין „צוקונפט“, זאָל מאַכען אזא בעהויפטונג. ליידער איז די מאַכט פון פּערוואַלטונגס־ראַטה אין דיזער הינזיכט זעהר בעשרענקט און עס קומט אפילו פאַר אַ פאַל, ווי דער יעצטיגער, ווען דער פּערוואַלטונגס־ראַטה איז אליין גע־צוואונגען צו ענטפּערען אויף אַן אַרטיקל אין „צוקונפט“. ווידער אז צום ווייניגסטען אין די לעצטע זעקס מאָנאַטען האָט די „צוקונפט“ קיין קאַנצענס־אַנס־אַרטיקלען נישט ענטהלאָטען, מוז גענאָסע יעקב מילך אליין צוגעבען, און מיט דערמיט אָבשטרייטען זיין בעשולדיגונג. ווייל אויב נישט, מוז ער, אלס פּעראַנטוואָרטליכער רעדאקטאָר, אליין טראָגען אויף זיך די שולד. נון, פאַלגליך קאַנצענטרירט זיך די גאַנצע בעשולדיגונג אויף איין פונקט, א פונקט, וועלכער בעציהט זיך אָדער קען זיך בעציהען אויף די צוקונפט פון דער „צוקונפט“. און אז אויך דאָ איז דער „געשריי: „רעטעט די קאָנטרי!“ א לעכערליכער און א גרונדלאָזער, וועט בעווייזען דער פאַקט, אז גענאָסע מאַררים ווינטשעווסקי, זייענדיג אלעמען גוט בעקאנט, וועלכער איז געווען דער רעדאקטאָר פון דער „צוקונפט“ מיט עטליכע יאָהר צוריק און וועל־כער האָט א פּערטעל יאָהרהונדערט טריי גע־דיענט דער בעוועגונג, וועט זיין דער נעקסטער רעדאקטאָר.

זיינען מיר צירקולאציע־אַנס־קראַנק? אויף דעם וועלען מיר געבען אַן ענטפּער, וועלכער זאָל

דאס זיבען 17 ארבייטער עלעקטראס פון דער פראווינק פאנעוועזש. דער פירער איז דער פירער
 פון די רוסישע סאציאל דעמאקראטן מיליאני.

נאך דיא וואהלען אין עסטרייך

פון ל. בלומענבערג.

האָבען געפיהרט די שלאכטשיצען פון פוילענ-קלוב אָדער די עפענטליכע געגנערשאפט פון כמעט אלע דייטשע פארטייען אין אלטען פאר-לאמענט.

דאָס וואָס דער פראָלעטאריאט אין עסט-רייך האָט אָנגענומען אלס היסטאָרישע נויט-ווענדיגקייט, אלס אַ נויטווענדיגקייט צו דער נאָרמאלער ענטוויקלונג פון די פעלקער אין עסט-רייך, האָבען געמוזט דערנאָך אָננעהמען אלע בור-זשואַנע פארטייען, אלס דעם איינציגען אויס-וועג פאר דער ענטוויקלונג פון עסטרייכישען פארלאמענטאריזמוס, זיי זיינען געווען געצוואונגען פון איין זייט דורך דעם דרוק פון דעם פראָלעטאריאט, פון דער אנדער זייט כדי צו בעשאפען געזונדע צושטענדע צווישען די פעל-קער אין עסטרייך, איינצופיהרען דאָס אלגעמיי-נע וואהלערעכט.

צו ערשט האָבען זיי געלאכט און געשפאסט פון דער פאָרדערונג, אבער וועג איז געווען צו זייער געשפאסט, ווען דער דאמאקלישער שווערד האָט אָנגעהויבען צו הענגען איבער זייערע קעפ-און די פראגע האָט זיך געשטעלט: „זיין, אָדער ניט זיין? ! זאָל עסטרייך בלייבען אַ זעלבסט-שטענדיג לאַנד? אָדער זאָל עסטרייך צושטערט און צעריסען ווערען דורך די נאציאָנאלע קעמפפער און רייסערייען?“

דעם איינציגען אויסוועג דיזע פראגע צו

אָס לעצטע יאהרהונדערט, דאָס יאהרהונדערט פון די גרעסטע געזעלשאפטליכע איבערקעה-רענישען און ענדערונגען האָט אויך געמאכט אַ טיעפע אי-בערקעהרעניש צווישען די

פעלקער אין עסטרייך. עס האָבען זיך געענ-דערט די געזעלשאפטליכע פעהרעלטניסען, נייע מענשען האָבען זיך בעוויזען אויף דער סצענע פון עסטרייכישען לעבען, נייע קעמפפער, נייע אידעאלען, נייע לייעדער, אַ גאנץ ניי לעבען...

עס האָט זיך בעוויזען דער פראָלעטאריאט אין עסטרייך, דער אמת'ער קעמפפער פאר גע-רעכטיגקייט און בירגער-רעכטע, דער פערפעכ-טער פון פרייהייט און גלייכהייט, און אויף דעם ערשטען פונקט פון זיין-פראָגראם האָט ער פער-שריעבען דאָס אלגעמיינע, גלייכע, געהיימע און דירעקטע וואהלערעכט. ניט נור בלויז פערשריע-בען האָט דער עסטרייכישער פראָלעטאריאט די פאָרדערונג פון אלגעמיינען וואהלערעכט, ער האָט מיט זיין גאנצער קראפט און איינפלוס געקעמפפט אום דאָס אלגעמיינע וואהלערעכט צו עראַבערען. ער האָט ניט געוואלעוועט קיין קרבנות, קיין ארבייט, קיין מיה, קיין געלד, הונ-דערטע חדשים געפענגנים האָט געקאסט און דאָך, די וואהלערעפאָרם אין עסטרייך איז געווע-זען אַ נויטווענדיגקייט און האָט געמוזט קומען, נישט קוקענדיג אויף די אינטריגעס, וועלכע עס

איהר נישט געגאנגען, די ערנסטע שטעלונג פון דעם פראלעטאריאט, דער סטראשענען מיט א גענעראל־סטרייק וועלכער וועט פערניכטען דאס גאנצע לאנד, האט אויף זיי אזא פחד געווארן פון, אז זיי האבען אן אלעס פערגעסען. און דאס אלגעמיינע וואהלרעכט איז געווארען א פאקט אין עסטרייך.

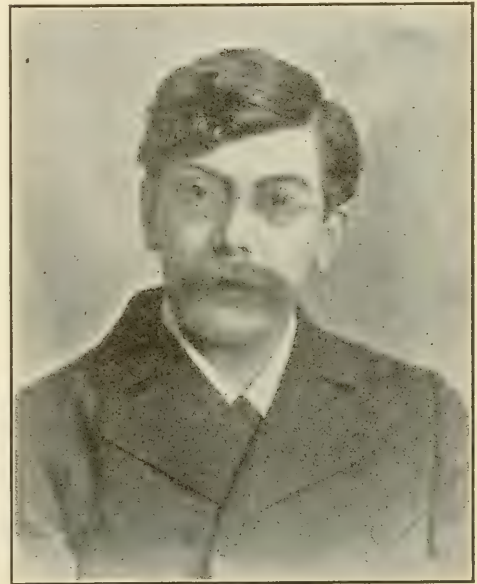
איבעראל וואו די בורזשואזיע האט פון פריהער נישט איינגעפיהרט דאס אלגעמיינע וואהלרעכט, שטעלט זי זיך היינט מיט אלע קרעפטען האנגענען. עסטרייך איז אין דעם פרט נישט געבליבען ריקשטענדיג און די בורזשואזיע האט זיך אים שטארקסטען ווידערזעצט, דער פראלעטאריאט איז אבער נישט שוואך געווארען. וואס גרעסער עס איז געוועזען די סכנה, אלץ העכער איז געוואקסען דער מוטה און נאך זיסער איז געוועזען דער נצחון.

דער אויסגאנג פון די וואהלען האט בער וועזען, אז נישט אומזיסט איז געוועזען די מורא פון דער בורזשואזיע פאר דעם איינפיהרען פון אלגעמיינען וואהלרעכט. די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי האט מיט איין קלאפער־רונגען 58 מאנדאטען און איז געקומען אין 113 שטיכוואהלען, אויסער גאליציען, ווייל אין גאליציען זיינען די וואהלען פארגעקומען ערשט שפעטער, אלע נאציאנאל־שאוויניסטישע פארטייען ווי יונג־טשעכען וכדומה זיינען פערשוואנדען פון דער סצענע, זייער ארט האט פערנומען די סאציאל־דעמאקראטיע. דאס אלגעמיינע וואהלרעכט האט צוגעהאלטען, דאס וואס מען האט זיך דערפון פערשפראכען און יעצט קען מען האפען אז עס וועט רעגולירט ווערען די נאציאנאלע פראגע דורך דעם איינפיהרען פון נאציאנאלע אויטאנאמיע, וועלכע עס שטרעבט אן די סאצ. דעמ.

אויך די שטיכוואהלען האבען געבראכט א גלענצענדען זינג דער סאצ. דעמ. דען זיי האט ווידער בעקומען 23 מאנדאטען, טראץ דער פערזייגונג פון אלע בורזשואזיע פארטייען. די שטיכוואהלען האבען ערשט קלאר בעוועזען וואס פאר א פנים עס האבען אלע בורזשואזיע פראגראמען און פראזען, ווען עס האנדעלט זיך וועגען זייער אינטערעס און צו בעקעמפפען די סאציאל־דעמאקראטיע. דעמאלט הערען אויף אלע לאזונגען, אלע שטרייטערייען און צווייסיג־קייטען, דאמאלס מאכט אלעס יד אחת געגען

בעצייכענדיג די איינפיהרונג פון אלגעמיינעם וואהלרעכט, פאר א הילף פאר עסטרייך, פאר א פראדוקטיוועט אים לעבען פון עסטרייך און יעצט איז נישט מעהר קיין וואונדער, ווען דער זעלבער מיניסטער גויטש וואס האט מיט א פאר חדשים פריהער געשפאטעט און געלאכט פון דעם סאציאל־דעמאקראטישען אנטראג: איינצופיהרען דאס אלגעמיינע וואהלרעכט, האט מיט דריי חדשים שפעטער אליין אריינגעבראכט די פארלאגע אלס א פערלאנג פון דער רעגירונג, איינצופיהרען דאס אלגעמיינע גלייכע, געהיימע און דירעקטע וואהלרעכט.

די בורזשואזיע איז געווען דערשראקען, אבער די גראנדיצע דעמאנסטראציע פון אן

וויקטאר אדלער.

איינ־טאגנען גענעראל־סטרייק, וועלכען עס האט פערזאנשאטלטעט די סאציאל־דעמאקראטישע פארטיי דעם טאג פון ערעפנען דאס פארלאמענט אס 28טען נאוועמבער, די מיליאנען מאניפעסטאנטען האבען געווארפען א גאר אנדערען אבער שטארקען שרעק אויף די בורזשואזיע, זיי האט זיך נישט מעהר אָבערזאגט צו שטימען פאר דער פארלאגע, זיי האט נור געשטאמעלט, געזוכט אויסוועגען, שטייטשקעס און פראפארציעס דאס אלגעמיינע וואהלרעכט נאך אין פראיעקט צו דערשטיקען, אבער עס איז

7.5	4,202	55,920	איסטריען
7.9	3,245	41,004	דאלמאציען
19.	7,458	39,093	זאלצבורג
5.8	1,977	34,248	פאראלבערג
33.8	9,448	28,062	טריעסט
22.4	48,320	216,100	שטייערמארק

30.6 1,051,827 3,433,069

לויט נאציאנאלע פארטייען פערטהיילען

זיך די סאציאל-דעמאקראטישע שטימען:

511,760	דייטשע סאציאל-דעמאקראטיע
399,774	בעהמישע
76,702	פוילישע
28,508	איטאליענישע
20,618	רומענישע
12,605	סלאווענישע
1860	רומענישע

1,051,827 — — צוזאמען

אויף מארגען נאך דער וואהל האט דער צענטראל ארגאן פון דער עסטרייכישער סאציאל דעמאקראטיע, די „ארבייטער-צייטונג“, גע- שריעבען, אז דער אויסגאנג פון די וואהלען איז א בעווייז און גיט די זיכערהייט, אז די סאציאל דעמאקראטיע רעפרעזענטירט דעם כלל פון דעם ארבייטערנדיגן פאלק, און אז דער אינדוסטריע- לער פראלעטאריאט אין עסטרייך האט א גרויסע בעדייטונג קעגענדיג כמעט מיט זיין אייגענער קראפט אריינברענגען 87 דעפוטאטען אין פארלאמענט.

„פראווא-לידא“, דער צענטראל-ארגאן פון דער טשעכישער סאציאל דעמאקראטיע שרייבט: די 40 יאהר ליידען האבען אונז היינט, דעם טאג פון די וואהלען, געבראכט א גלענצענדע סאמיספאקציע...

זעהר אינטערעסאנט איז געווען דאס בע- גריסונגס-שרייבען פון קארל קאווסקי, וועלכעס איז געווען געדרוקט אין דער „ארבייטער- צייטונג“ און פון וועלכען איך ברענג דא מאנכע ברוכשטיקע:

„אויסער זיעג בעדייטעט נישט בלויז א געוואלטיגער וואוקס פון דעם פראלעטאריאט, נאר אויך א געוואלטיגער וואוקס פון דער שטאטסמאכט, וועלכע איז כסדר, דורך די נאציאנאלע געגענוצע געשוואכט געווארען... און ווייטער, אויף דער פרייד פון דער ברויטוואזיע, אז די סאציאל דעמאקראטיע זייעג-

די סאציאל-דעמאקראטיע. איין פאקט איז ווערטה צו דערמאנען: די פרייאללדיגשע פאר- טיי פיהרט שוין יאהרענלאנג א „לאז פאן ראם“ בעוועגונג, וועלכע עס בעקעמפפן אויף דעם שטארקען אופן די „קריסטליך סאציאלע“, די „הייליגע קריסטען“. אבער ווען עס איז געקומען צו שטיכוואהל צווישען דעם פיהרער פון די פרייאללדיגשע געגען א סאציאל-דעמאקראט, האט די קריסטליך-סאציאלע פארטיי די „היי- ליגע קריסטען“ אונטערשטיצט דעם אנפיהרער פון דער „לאז פאן ראם“ בעוועגונג, אזעלכע פאקטען וואלט מען געקענט אויפצעהלען הונ- דערטע. ווי גרויסארטיג עס איז דער זיעג פון דער סאציאל-דעמאקראטיע וועט מען אים בעס- טען ערקענען אן די צאהלען, וועלכע איך ברענג שפעטער.

ביי דער ערשטער וואהל האט די סאציאל-דעמאקראטיע עררונגען 58 מאנדאטען אין די פאלגענדע מדינות.

אין בעהמען — — 28

אין נידערעסטרייך — 12

אין מעהרען — 5

אין שלעזיען — 4

אין אָבערעסטרייך — 1

אין קערנטען — 1

אין טריעסט — 2

אין שטייערמארק — 5

צוזאמען — 58

אויך די גרעסטע צאהל שטימען האט בע- קומען די סאציאל-דעמאקראטישע פארטיי אויף 3,433,060 אָבעגעבענע שטימען האט די סא- ציאל-דעמאקראטיע בעקומען 1,051,827 ד. ה., 30 פראצענט פון אלע שטימען. לויט לענדער פערטהיילען זיך די שטימען פאלגענד:

שטימען	שטימען	שטימען	שטימען
בעהמען	1,077,548	444,443	41.3
גאליציען	118,560	91,320	10
נידערעסטרייך	607,763	180,952	29.7
מעהרען	463,278	144,832	31.2
שלעזיען	150,049	55,229	46.4
אָבערעסטרייך	167,723	21,568	12.8
טיראָל	199,175	16,089	10.7
בוקאווינא	112,213	4,561	4
קראין	70,082	5,030	7.2
קערנטען	52,251	13,153	24.2

זיינען די בעקאנטע „מיטלויפער“ אויף וועלכע מען קען ניט אבער תמיד רעכנען. פאר דאס האט די סאָצ. דעמ. איצט די אויפגאבע נאָך מעהר צו אַרבייטען צווישען דעם פּראָלעטאַריאַט, צוויי שטען וועלכען עס איז אין מאַנכע לענדער די אַרבייט פערנאָכלעסיגט געוואָרען.

די הויפט־אויפגאבע פון דער סאָצ. דעמ. אין קינפטיגען פאַרלאַמענט וועט זיין צו רעגירן לירען די פּערזענלעכע צווישען די נאַציאָנאַלע צו ענטשיידען די פּערפּלאַנטערטע נאַציאָנאַלע פראגע אויף דעם יסוד פון נאַציאָנאַלע אויטאָ־נאָמייע.

ספּעציעל וועגען גאַליציען איז ווערט צו זאָגען אַ פּאַר ווערטער. מיט דעם נאָמען „גאַלי־צישע“ ווערט געשטעמפּעלט וואַהלען אומעטום וואו עס קומט פאַר שווינדעל, קאַרדופּיצאָן, טעראָריזם אָדער רעפּרעסיעס בעת דער רעזול־טאַט ווערט שוין קלאָר, אבער דאָס וואָס עס פאַרגעקומען ביי די היינטיגע וואַהלען איבער־שטייגט יעדען בעגריף, יעדען מענשליכען שכל וועגען וואַהל־שווינדעל א. ד. ג.: קאַרדופּיצע אויף דעם נייערערטערעכטיגסטען אופן, שווינדעל, שטימען־האַנדעל, רעפּרעסיעס פון די סטאַראָ־סטעס און בירגערמייסטערס, וועלכע זיינען פאַרגעקומען אין מיטען העללען טאָג פאר די אויגען פון דער גאַנצער וועלט, האָבען געבראַכט דערצו, אז קוים 6 סאָציאַליסטען זיינען גע־וועהלט געוואָרען אין גאַנץ גאַליציען. די אלע געוועהלטע פון קאלאָפּאלסקי זיינען אַ דאנק דער דערמאָנטער קאַרדופּיצע און שווינדעל גע־וועהלט געוואָרען און ביים דורכזעהן די מאַג־דאטען וועט מען האָבען צום אַנולירען דעם גרעסטען טהייל פון די גאַליצישע וואַהלען. צי וועט דאָס דער פאַרלאַמענט טהון, איז פאַר־לויפּיג אַ פראגע.

דיג צוזאַמענגעזעצט פון פערשידענע נאַציאָנען וועט נישט קענען זיין מעהר איינהייטליך, און אז עס וועט דאָרום מוזען קומען צו אַ שפּאַל־טונג, ענטפּערט קאָנטסקי פאַראַוים זעהר טרע־פּענד: „...די עסטרייכישע אינטערנאַציאָנאַלע איז צו טיפּע איינגעוואָרצעלט, נישט בלויז אין דעם טעאָרעטישען אויפּקלערען פון די מאַסען, נור אויך אין די פּראַקטישע בעדיהפּניסע פון זייער פּאָליטיש און עקאָנאָמישען קאַמפּף. פאַר די אויסבייטענדיגע קלאַסע מעג דער מאָנאָפּאָל פון אַ שפּראַך ווערען אַ מיטעל צו דער אויס־בויטונג און הערשונג, פאַר דעם פּראָלעטאַריאַט איז די שפּראַך נישט מעהר ווי אַ מיטעל צו דער פּערשטענדיגונג און אויפּקלערונג.“ „אַ הערליכער זיענעספּעסט וועט ווערען דער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנגרעס אין שטוטגאַרט. דריי יאָהר זיינען ערשט פּערגאַנגען זייט דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס אין אַמסטערדאַם, און ווי האָט זיך די וועלט זייט דער צייט געביטען! רוסלאַנד דער קריעפּאָסט פון אַבסאָ־לוטיזם, ענגלאַנד דאָס לאַנד פון פּערשימעלטען טרייד־יוניאָנזיס, עסטרייך דאָס אייראָפּעאישע כינאַ, דאָס לאַנד מיט דעם ביוראָקראַטישען צעפּעל און דעם משוגענעם וואַהל־סיסטעם, זיי האָבען זיך מיט איין רוק געשטעלט אין די רייהען פון יענע לענדער, אין וועלכע דאָס פּראָ־לעטטאַריאַט שטעלט זיך ביין רודער דורך אַ קראַפּטפּאָלע, זעלבסטשטענדיגע פּאָליטישע אַקציען.“

אלעס צוזאַמען האָט די סאָציאַל־דעמאָקראַ־טיע בעקומען 87 מאַנדאַטען. מיר מאַרען זיך אָבער נישט נאָרען און מוזען זאָגען דעם אמת, אז צו דעם דאָזיגען זיעג וואָס אַ סך פּערזאָנלעכע דאָס קליין־בירגערטהום, וועלכעס איז אויך ניט צופריעדען מיט די היינטיגע רעגירונג, דאָס

דיא פאליטישע ענטוויקלונג פון דיא פעראייניגטע שטאטען

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

די ענגלישע קאלאניעס אין אמעריקא זיינען געווען פון צווייערליי ארטען: ערשטענס, די פרייע פויערשע דערפער פון ניו ענגלאנד און, צווייטענס, די פלאנטאציעס אין די סאוטה. מיר וועלען זיי בעטראכטען יעדע בעזונדער.

1. ניו-ענגלאנד.

דער קערנעל, פון וועלכען עס זיינען אויס-געוואקסען די שטאטס-איינריכטונגען פון ניו-ענגלאנד איז געווען דער דאָרף, אויף ענגליש „טאָון“. די הייזער פון אלע אימיגראנטען זיינען אויסגעבויט געוואָרען איינע לעבען די אנדערע, ווי אין היינטיגען רוסישען דאָרף. ארום דעם דאָרף איז געלעגען דער „קאמאן“, דער קהל'שער פֿעלד אויף וועלכען עס האָבען זיך געפאסעט צוזאמען די בהמות פון אלע פויערים. הינטער דעם קאמאן זיינען געלעגען די קארן-פֿעלדער און די לאָנקעס. דעם הויף האָט יעדער איינער געהאט פאר זיך, די וועלדער און דער פֿעלד וואו עס האָבען געפאסעט די בהמות זיינען געוין קהל'ש; די אקער-פֿעלדער און די לאָנקעס האָבען געהערט צו דער קהלה, אבער זיי פֿלעגען איינגעטהיילט ווערען פון צייט צו צייט צווישען די פויערים, און קיינער האָט נישט געקראָגען זיין חלק אין איין שטיק, יעדער האָט געהאט א שטיקעל דאָ, א שטיקעל דאָרטען, צווישען די חלקים פון אנדערע פויערים, אזוי ווי עס פיהרט זיך נאך עד היום אין די רוסישע דעהפער.

וועגען דעם קהל'שען לאַנד-אייגענטום איז אין די לעצטע עטליכע יאָהר זעהר פיעל דעבאָ-טירט געוואָרען אין רוסלאַנד. אייניגע האלטען עס פאר א גרויסע מעלה, זיי דענקען, אז דערפון קען אין רוסלאַנד זיך ענטוויקלען א פאלישטענדי-גער סאָציאליזמוס. דאָס איז די אלטע מיינונג פון הערצען און טשערנישעווסקי, וועלכע איז נאך אויסגעשפראכען געוואָרען מיט פופציג יאָהר צוריק. אָן דער מיינונג האלטען זיך נאך היינט די רוסישע סאָציאליסטען-דעוואָלוציאָנערען.

יינטיגען זומער איז געוואָרען דריי הונדערט יאָהר זינט עס האָט זיך געגרינדעט די ערסטע ענגלישע קאלאניע אין אמעריקא, דזשיימסטאָן און ווירדזשיניאַ. פון יענער צייט הויבט זיך אָן די געשיכטע פון די אמעריקאנישע פאליטישע איינריכטונגען. דער אונאבהענגיג קייטס-קריעג, וועלכער איז בעקאנט אונטער דעם נאָמען „רעוואָלוציאָן“, האָט קיין ראדיקאלע ענדערונגען אין דער פאליטישער אָרגאניזאציע פון די קאלאניעס נישט געמאכט. נאטירליך, דערפון וואָס זיי האָבען זיך אָבערעיסען פון ענגלאַנד, זיינען נויטיג געוואָרען געוויסע ענדערונגען אין די געזעצען פון די קאלאניעס, אָבער דאָס זיינען געווען נישט מעהר ווי געוועהנליכע רעפארמעס, פונקט אזעלכע ווי עס ווערען געמאכט אין דעם גאנג פון דעם וואָכעדיגען פאליטישן לעבען. די היינטיגע פאליטישע איינריכטונגען פון דער אמעריקאנער רעפובליק זיינען אַלץ נור דער רעזולטאט פון א פלעצליכער פאליטישער רעוואָלוציאָן, ווי צום ביישפּיעל אין פראנקרייך, זיי האָבען זיין פאמעלאך, שריט ביי שריט, ענט-וויקעלט פון די קאלאניאלע איינריכטונגען.

ענגלאַנד איז אפילו אין אָנפאנג זיבענצעהנ-טען יאָהרהונדערט שוין געווען א פרייע לאַנד, ווען מען פערגלויכט זי מיט רוסלאַנד, למשל, אָדער מיט פראנקרייך פאר דער גרויסער רעוואָלוציאָן. די ענגלישע אימיגראנטען האָבען מיט זיך געבראכט קיין אמעריקא די סאָציאלע און פאליטישע איינריכטונגען פון זייער היימלאַנד. לאַנדאָן איז געווען זעהר ווייט, די בעפעלקערונג איז געווען צושפּרייט און צווייט; דאָס האָט געמאכט די קאלאניעס טהאטענליך גאָר אונ-אבהענגיג פון דער בריטישער רעגירונג און האָט זיי געגעבען די מעגליכקייט פריי און אונאב-הענגיג זיך צו ענטוויקלען.

זיך אין רוסלאנד, דאָרטען וואו די צאהלונגען זיינען זעהר הויך.

אין נירענגלאנד איז די לאַנדגעמיינשאַפט ענטשטאנען ניט דערפאר וואָס מען האָט זיך געהאָרט איינמיינלעך מיט די שטייערען, און האָט די לאַנד איז געווען קהל'שע, זיינען די קאָלאָניעס דאָרט געווען פריי; ס'הייסט, שווערע פאָדאָטקעס און דעספאָטיזמוס האָבען דערמיט גאָרנישט וואָס צו טאָן.

די לאַנדגעמיינשאַפט אין נירענגלאנד איז איינגעוואַקסען פון די אומשטענדען אונטער וועלכע דער געגענד איז בעזעצט געוואָרען. מיט צוויי—דריי הונדערט יאהר צוריק זיינען די ערסטע קאָלאָניסטען יעדע מינוט געשטאנען אין סכנה פון די אינדיאנער. צו וועהרען זיך געגען די אנפאלען פון די ווילדע, האָבען זיי געמוזט זיך בעזעצען אין דערפער. אבער אז א גרויסע צאָהל פויערעס וואָהנען אין איין דאָרף, מוז דאָך אויסקומען איינעם צו קריגען זיין שטיק לאַנד. נאָהענט צום דאָרף און דעם אנדערען זעהר ווייט. יעדער איינער האָט זיך גענויטיגט אין זיין שכן ער זאָל וואָהנען אין דאָרף. דעריבער האָט מען זיך געמוזט ווי עס איז אויסמאָרקירען: די לאַטס וואָס זיינען געווען ניט ווייט פון דאָרף האָט מען געשיטען קלענער, די ווייטערע לאַטס זיינען געווען גרעסער, און מען האָט געוואָרפען גורל צו וועמען זאָל וואָס'ער לאַט געהערען. ווען די לאַנד איז געוואָרען דיק בעזעצט און די אינדיאנער זיינען פערטריבען געוואָרען אין דער ווייטער וועסט, איז געוואָרען איינציג וואָלע זאָלען וואָהנען צוזאמען אין איין דאָרף. די לאַנד איז צוטהיילט געוואָרען אויף אלע מאָל, די פארמערס האָבען זיך אויסגעבויט הייזער יעדער אויף זיין פארם, אזוי ווי עס פיהרט זיך היינט. לאַנד געמיינשאַפט איז אָבערשאַפט געוואָרען, אבער די קהלה איז געבליעבען, זי רופט זיך „טאָנישפּ“.

די קהלה האָט אָן אייגענע רעגירונג. די אָרגאניזאציע פון דער רעגירונג האָבען די קאָלאָניסטען מיטגעבראכט מיט זיך פון ענגלאַנד. אין ענגלאַנד איז די דאָרפישע קהלה אין דעם זיבעצענטען יאהרהונדערט געשטאנען אונטער דער אויפזיכט פון דעם קאָר, צו וועלכען עס האָט געהערט די לאַנד, אויף וועלכער זיי זיינען געזעסען. צו גלייכער צייט אבער האָבען די איינוואָהנער פון דעם דאָרף בעלאַנגט צו א קירכ־ליכער געמיינדע, וועלכע איז געווען גאנץ אוי-

די רוסישע אָבשטישניע האָט א סך געגנער, וואָס האַלטען, אז זי איז א שטערונג פאר דעם פאָרטשריט פון דער פויערשער לאַנדווירטשאַפט: עס איז ניט וויגאָרענע וואָס יעדער דאָרף פערליערען צייט אויף צו פאָהרען פון איין לאַט אויף דעם אנדערען, עס וואָלט געווען א סך בעסער, ווען יעדער וואָלט געהאָט זיין קרקע אין איין שטיק. ווייטער, ווער וועט דאָס פערליערען צייט און ארכייט אויף צו פערבעסערען זיין שטח לאַנד, ווען אין עטליכע יאהר ארום קען זיך טרעפּען, אז זיין לאַנד וועט איבערגעגעבען ווערען אַנאָנדערען? געוויסע רוסישע געלערנטע, צווישען זיי אויך דער בעריהמטער פראָפּעסאָר קאָוואַלעווסקי בעהוויפטען, אז די רוסישע אָבשטישניע איז גאָר בעשאַפּען געוואָרען פון דער רוסישער רעגירונג, ווייל זי האָט פון יעדען פויער געמאָנט פאָדאָטקעס, האָט זי איהם געזעהן צו געבען א שטיקעל קרקע ער זאָל האָבען פון וואָס צו צאָהלען.

פלעכטאָו האָט זיך אָנגעשלאָסען אָן דיזער מיינונג אין זיין שטרייט מיט די רוסישע נאָדאָד־ניקעס (די היינטיגע סאָציאַליסטען־רעוואָלוציאָר־נערען און די פאָלקס־סאָציאַליסטען). גאָך זיין מיינונג איז די רוסישע אָבשטישניע דער פונדאָמענט פון דעם רוסישען דעספאָטיזמוס.

דעריבער איז אינטערעסאַנט צו וויסען עפעס וועגען דער געשיכטע פון דער אמעריקא־נער לאַנדגעמיינשאַפט. ערשטענס, אין דער צייט ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די ענגלישע קאָלאָניזאציע פון אמעריקא, איז שוין אין ענגלאַנד גופא פון דער לאַנדגעמיינשאַפט גאָרנישט געבליעבען. ווייטער האָבען די קאָלאָניסטען קיינע שטייערן ניט געצאָהלט דער בריטישער רעגירונג. פון אָנהויב האָט יעדער גאָר גע־הארפט זעכען צושטייער אויף די הוצאות פון זיין דאָרף; דערנאָך, ווען עס האָבען זיך ארום און ארום געגרינדעט אַנדערע דערפער, זיינען צוגעקומען הוצאות אויף וועגען, בריקען און אנדערע זאכען, אין וועלכע עס זיינען פּעראַיני טערעמירט געווען אלע דערפער פון אומגעגנדר. אָבער דער קהל האָט דעמאָלט וועניג וואָס גע־האָט צו טאָן און דעריבער זיינען אלע שטייערן אינאיינעם געווען גאָר קליין. אַלזאָ איז גאָר ניט נויטיג געווען פאר די פויערעס צו פערטהיילען צווישען זיך די לאַנד אין פראָפּאָרציע צו די שטייערן: ס'הייסט, דו צאָהלט מעהר, נאָדיר דערפאר א גרעסערען חלק ער, — אזוי פיהרט

נאך עד היום די זעלבע ווי אין יענע צייטען, ווען זיי זיינען געווען פארמערשע דערפלעך. דער אונטערשייד איז נאך וואס היינט צו טאג זיינען אלע מאנס-פערזאנען עלטער פון 21 יאהר בערעכט מיט צובעטייליגען זיך אין דעם טאון-מיטל. דער פרינציפ אבער בלייבט דערזעלביגער: נאך יענע האבען א דעה אין קהל'שע געשעפטען וועלכע צאָהלען שטייערען, אבער יעדער איינער ווער ס'איז פולע איין און צוואנציג יאהר אלט מוז צאָהלען א „פאל טעקס“, ס'הייסט פאָדוּשנע.

שוין באלד פון אָנהויב איז נויטיג געוואָרען א גרעסערער פערבאנד איידער א דאָרף. א פארטיגען מוסטער האָבען די קאָלאָניסטען געפונען אין דער ענגלישער קאָנטי; אבער אין נירענג לאנד האָט זיך די קאָנטי קיינמאָל ניט ענטוויקעלט אין א לעבעדיגען פאליטישען אָרגאַניזם, עס איז געבליבען ניט מעהר ווי א געריכטליכער און אדמיניסטראטיווער צענטער.

די שטאַטס־דעניערונג אין נירענגלאנד איז אויסגעוואקסען פון האנדעלס־קאמפאניעס. אין יענע צייטען האָט ענגלאנד אונטערשטיצט מיט אלע מיטלען די קאָלאָניאַציע פון ווייטע לענדער. צו דעם צוועק פלעגט די רעגירונג וואוינעכען פרויזלעניעס צו האנדעלס־קאמפאניעס נייעס, זיי זאָלען אַליין זיין די רעגירונג אין די קאָלאָניעס. אויף דעמזעלבען פלאץ האָבען די פיורטאנס אויך געקראָגען א טשארטער פון דער ענגלישער רעגירונג. דער טשארטער האָט זיי געגעבען די מעגליכקייט צו גרינדען א טעאָקראטיע אין מאסאטשוסעטס, ס'הייסט א רעגירונג פון דער קירכע, גלייך צו דער אידישער רעגירונג אין דער צייט פון די שופטים.

אין זייערע טאָזנישפּס האָבען זיי אריינגענומען נאך אזוינע מענשען וואָס האָבען בעל־לאַנגט צו דער פיורטיאטישער קירכע. דער קהל און די קירכע־געמיינדע זיינען צוזאַמענגעשמואָלצען געוואָרען אין אן אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז געווען גאנץ אויסגאָנגס. קיינער האָט ניט געקענט געהערען צו קהל, ווען ער איז ניט געווען א מיטגליד פון דער קירכע. די טאָזנישפּס האָבען אויסגעקליבען פערטרעטער פאר די „זשענעראל קאָורט“, וועלכע איז געווען צו גלייכער צייט א געריכט, א געזעצגעבענדע קערפערשאפט. די פיורטאנס האָבען אין זייער קירכע ניט געהאט קיין העכערע בעאמטע איידער דער פאסטאר פון דער דאָרפֿישער משוורמש. די קירכע איז וואָר פאָרמאלנע צוזאַמענגעשמואָלצען

אַבהענגיג פון דעם לאָרד. עס איז געווען אזוי ווי נאך היינט צו טאָג אין די אידישע מיעסטעטש־קעס אין ליטא: עס איז פאראן די מיעסטעטשאַנסקי אַבשטשעסטווע, וואָס שטעהט אונטער דער אויפזיכט פון דער רעגירונג און דער אידישער קהלה, וועלכע איז טהאטזעכליך אונאבהענגיג פון דער רעגירונג, (ווייל די רעגירונג אַנערקענט איהר ניט). די ערסטע קאָלאָניסטען האָבען בעל־לאַנגט צו די רעליגיעזע סעקטען וועלכע זיינען געווען זעהר אריינגעטאן אין גאט, דאָס זיינען געווען די פיורטאנס („פיורטי“) הייסט רייניקייט, זיי זיינען געשטאַנען פאר די רייניקייט פון דער אמונה. די ענגלישע שטאַטס־קירכע האָט געדוואלט ארויפֿלעגען איהר לאַפּע אויף די געמיינדע פון די פיורטאנס, דאָס האָט זיי געטריבען קיין אמעריקא. זיי זיינען ניט געפאָהרען איינציגווייז ווי היינט־צוטאָג, — אזא זאך איז מעגליך היינט, ווען איהר קומט שוין אַין א פארטיג לאַנד, צו יענער צייט, ווען מען איז געפאָהרען אין א וויסטעניש, האָט מען געמוזט ארויספאָהרען אין קאָנפאָניעס מען זאָל ניט פערפאלען ווערען. גאנצע קאָנגרעגאַציעס (קירכליכע געמיינדעס) פלעגען אויסוואנדערען צוזאַמען. אויף דעם אופן איז די קירכליכע געמיינדע געוואָרען דער פונדאמענט פון דער אָרגאַניזאַציע — פון זעלבסטפערוואלטונג אין די דערפער פון די קאָלאָניעס.

דער צענטער פון דעם גאנצען קהל'שען לעבען איז געווען די „מיטינג הויז“, די קהל'שע שטיבל. אלע זונטאג פלעגט דער עולם אהין קומען דאוונען, און דאָרטען פלעגט זיך צונויף קלייבען דער דאָרפֿישער מיטונג, אויף וועלכען עס פלעגען בעזאָרגט ווערען ואלע קהל'שע געשעפטען. דער וויכטיגסטער קהל'שער געשעפט איז געווען צו בעשטייערען די איינוואָהנער אויף קהל־זאכען, דעריבער האָבען אין דיעזע מיטינגס אנטהייל גענומען אלע בעלי בתים. די בעאמטע פון דער דאָרפֿישער פערוואלטונג זיינען געווען די „סעלעקט מען“, פערטרויענסמענער, אזוי ווי די אופראווע אין רוסלאנד, א קלויק, ס'הייסט א שרייבער, א „טייד הינג מען“, ס'הייסט א פאָליסמען. אן „אסעסאָר“, ס'הייסט א סכאָריש ציט און דערגלייכע, אַלץ איז געווען צוגעפאַסט צו זעהר אן איינפאַכען דאָרפֿישען לעבען.

דאָס רוב טאָזנישפּס אין נירענגלאנד זיינען שוין לאַנג געוואָרען פאַבריק־טעטלעך, אבער די גאנצע פערוואלטונג זייערע בלייבט

בעלאנגען צו דער טשורטש, איז אָנגעשאפט געוואָרען. אנשטאט דעם איז איינגעפיהרט גע- וואָרען אַן אייגענטהום צענז. מאַסאַטשוזעטס האָט אויפגעהערט צו זיין אַ טעאַקראַטישע און איז געוואָרען אַ קעניגליכע קאָלאָניע. אבער הויז דעם האָט די בריטישע רעגירונג ניט אָנגעריהרט די איינריכטונגען פון מאַסאַטשוזעטס.

די סעקטאַנטען, וואָס די פיוריטאַנער האָבען אַרויסגעטריעבען, האָבען געגרינדעט אַן אייגענע קאָלאָניע לעבען מאַסאַטשוזעטס—ראָד איילענד. אין דער נייער קאָלאָניע איז דער פרינציפ פון רעליגיעזע פרייהייט געראטטירט געוואָרען דורך דעם געזעץ. דיזע קאָלאָניע האָט געקראָנען דאָס רעכט אַליין פאַר זיך אויסצוקלייבען אַ פרעזי- דענט; ווי אַלע אַנדערע קאָלאָניעס, האָט זי געהאַט אַן אייגענע געזעצגעבענדע קערפערשאפט. טהאטזוכליך איז אַלזאָ ראָד-איילענד געווען אַן אונאַבהענגיגע רעפובליק, נאָר עס האָט געהייסען, אַז זי איז פערבליעבען מיט ענגלאנד.

די געזעצגעבענדע קערפערשאפט פון ראָד- איילענד איז אויסגעוואקסען פון דעם טאָן- מיטינג, וועלכער איז צוגעפאַסט געוואָרען צו אַ גרעסער טעריטאָריע. פון אָנהויב האָט יעדער נייער געזעץ געמוזט פאַרגעלעגט ווערען פון אַ טאָן-מיטינג; ווען דער פראָיעקט איז גוטגע- הייסען געוואָרען פון יעדען אַנדערן טאָן-מיטינג, דעמאָלט איז ער אָנגעקומען אין לעצטען לע- דזשיסלייטשור, וואו ער איז אויסגעטראכט גע- וואָרען אין דער פאַרם פון אַ געזעץ. פערשטעהט זיך, אַזא פיהרונג איז נאָר מעגליך געווען כל זמן די צאָהל דערפער איז נאָך געווען נאָר קליין. אין קורצען האָט מען געפונען פאַר נויטיג איבערצו- געבען דאָס רעכט אַריינצוברענגען פראָיעקטען פון געזעצע דער לעדזשיסלייטשור אַליין, אבער די מיטגלידער פון דער לעדזשיסלייטשור זיינען ערוועהלט געוואָרען נאָר אויף אַ האַלב יאהר, דאָס הייסט, זיי זיינען געבליעבען אזוי ווי דעלע- גאַטען וואָס זיינען אויסגעקליבען נאָר אויף איין סעסיע.

דער פאָליטישער סיסטעם פון קאָנעקטיקוט איז געווען עהנליך ווי אין ראָד-איילענד. דער טשאַרטער פון ראָד-איילענד איז געבליבען אין קראַפט ביז דעם יאהר 1842; גאַנצע זעקס און זעכציג יאהר איז אוועק זינט די אמעריקאַנער קאָלאָניעס זיינען געוואָרען אונאַבהענגיג פון ענגלאַנד, איידער ראָד-איילענד האָט פאַר זיך אָנגענומען אַ נייע קאָנסטיטוציאָן. אין קאָנעקטי- קוט

געווען מיט דעם שטאַט נאָר אין דער דאָרפ- שער רעגירונג, אבער טהאטזוכליך האָט די קירכע געהערשט אומעטום. יעדער איינער איז מחויב געווען צו געהן אין טשורטש דאווענען. ווען מען האָט אייגעם געפונען שולדיג אין אפיקורסות, האָט מען איהם אַריינגעזעצט אין דזשייל, אָדער אַרויסגעשיקט פון דער קאָלאָניע. ספעציעל גרויזאם האָבען די געזעצע פון די פיוריטאַנעס פערפאָלגט די קוויקערס: מען האָט זיי געשמיסען מיט קאַנטשיקעס, מען האָט זיי בעשניטען די אויערן, געברענט די צינגער מיט הייסע אייזענס. ווען עס האָט זיך אַרויסגעוויזען, אַז מיט די אַלע מיטלען קען מען פאַרט ניט ביי- קומען די אפיקורסים, איז אַרויסגעגעבען גע- וואָרען אַ לאָז, אַז אויב אַן אַרויסגעשיקטער קוויקער וועט קומען צוריק, זאָל ער בעשטראַפט ווערען מיט'ן טויט. אויף גרונד פון דיזער לאָז זיינען פיער קוויקערס געהאַנגען געוואָרען. אַלזא, די פיוריטאַנעס, וועלכע זיינען פאַר זייערע איבערצייגונגען פערפאָלגט געוואָרען אין ענג- לאַנד, זיינען אין אמעריקא אַליין באַלד געוואָרען פערפאָלגער. אַזעלכע זאכען זיינען נאָר ניט זעל- טען אין דער געשיכטע, אפילו היינט צו טאָג זעהען מיר אזוינע ביישפיעלע דאָרטען וואו מען האָט געמעגט ערוואַרטען טאָלעראַנץ? דער היסטאָרי- קער גאלדווין סמיטה גיט וועגען דעם די פאָל- גענדע ערקלערונג:

„עס איז אַ מיסטיק צו דענקען, אַז די פיוריטאַנעס האָבען פערלאָזען זייער היימלאַט- אום צו פראָקלאַמירען דעם פרינציפ פון געוויס- סענס-פרייהייט, — און דערנאָך זיינען זיי אויף אַ שטענדיכען אופן עובר געווען דעם פרינציפ מיט זייער אייגענעם האַנדלען. זיי זיינען געקור- מען גיט צו פראָקלאַמירען דעם פרינציפ פון געוויסענס-פרייהייט, — פון אזא פרינציפ האָט זיך זיי קיינמאָל גיט גע'חלום'ט אפילו, — זיי זיינען געקומען מיט דעם צוועק צו גרינדען אַ רעליגיעזע געזעלשאַפט נאָך זייער אייגענעם שטייגער, וואו זיי זאָלען קענען לעבען אַ גייסטיגען לעבען, אזוי ווי זיי האָבען געשטרעבט.“

די פערפאָלגטע סעקטען האָבען זיך געווענ- דעט צו דער ענגלישער רעגירונג זי זאָל זיך פאַר זיי אָנגעהמען. זייערע קלאַגען האָבען גע- בראַכט דערצו, אַז די בריטישע רעגירונג איז מבטל געווען דעם טשאַרטער פון מאַסאַטשוזעטס און האָט אָפּאָיינטעט אַהין אַ קעניגליכען גובער- נאַטאָר. די לאָז, אַז צו זיין אַ וואָוטער מוז מען

וואסער. יעדע פלאנטאציע האט געהאט איהר אייגענעם פריסטאן, דורך וועלכע זי איז געווען פערבונדען מיט דער אויסערער וועלט. דער איינציגער פראדוקט, טאבאק, איז געגאנגען דירעקט קיין ענגלאנד, און פון ענגלאנד פלעגן אַנקומען אלע סחורות וואס דער פלאנטאטאָר האט נויטיג געהאט. דעריבער זיינען די פערבינדונגען צווישן די פערשידענע פלאנטאטאָר ציעס געווען זעהר שוואך, און די לאקאלע זעלבסטפערוואלטונג האט גאר וועניג וואס גע-
האט צו טהון.

דער פונדאמענט פון דער אדמיניסטראטיוו ווער איינטהיילונג פון דער קאָלאָניע איז געווען די „פאריש“, די קירכליכע געמיינדע; איהר פערוואלטונג איז געווען אין די הענד פון טראַסטס; אַלץ וואָס איז שייך צו דער קירכע אין צדקה-אנגעלעגענהייטען האָבען בעלאנגט צו זיי. זיי פלעגן טעקסען די איינוואָהנער אויף צו צאָהלען געהאלט דעם גלח, אויף אויפצוהאלטן טען די טשורטש, זיי פלעגן אָנשטעלען אלע בעאמטע פון דער טשורטש און דערגלייכען. די ענגלישע קירכע איז אין ווירדזשיניא אויף געווען די שטאטס-קירכע, דעריבער זיינען די טראַסטס געווען שטאטס-בעאמטע. פון אַזוי-הויב פלעגט מען די טראַסטס ערוועהלען, שפעטער אבער איז געוואָרען א מנהג צו בעזעצען די וואָקאנטע שטעלען דורך „קאאפאטאציע“, דאָס הייסט, ווען איינער פון די טראַסטס האָט זיך אָנגעזאגט פון אַמט, וואָדער ער איז געשטאָרבען, פלעגן די איבריגע אַליין אויסקלייבען אַנאָנדערן אויף זיין שטעל. אויף דעם אופן האָט די פאָלקס-מאסע גאר קיין דעה נישט געהאט אין די געשעפט-טען פון דער פאריש.

זעלבסטפערשטענדליך, אין אזא אַריסטאָ-קראַטישער קאָלאָניע זיינען די אַלגעמיינע קהל'שע געשעפטען אין גאנצען געלעגען אין די הענד פון דער אַריסטאָקראַטיע פון לאַנד-אייגענ-טהומער. זייער צאָהל אין יעדער פאריש איז געוועהנליך געווען זעהר קליין; דעריבער איז די פונדאמענטאלע פאליטישע איינטהיילונג געוואָרען די קאָאנטי, וועלכע איז בעשטאנען פון עטליכע פארישעס. די קאָאנטי איז געווען א פערוואלטונגס-צענטר און א וואָהל-דיסטריקט צו גלייכער צייט. די פערוואלטונג איז געווען אין די הענד פון א צוזאמענפאָהר פון די דזשאַסטריס און דהי פיס; דער צוזאמענפאָהר האָט זיך פערנומען אי מיט געריכט זאכען, אי מיט אלע

קוט האָט דער קעניגליכער טשאַרטער געדיענט אַנשטאט א קאָנסטיטושען ביז 1818, צוויי און פערציג יאהר נאָכדעם ווי די פעראייניגטע שטאטען האָבען פון זיך אַראָבעוואָרפען די קעניגליכע מאַכט.

ווירדזשיניא.

די קאָלאָניאַציע פון ווירדזשיניא איז פאָהגעקומען נאָך גאָנץ אַנדערע פרינציפען איידער אין ניו-ענגלאַנד. דיווע קאָלאָניע איז געגרינדעט געוואָרען נישט פון פרייע פויערים, נאָר פון גרויסע פלאנטאטאָרס, וואָס האָבען גע-קראָגען געשענקט פון קעניג אונטערהויער גרויסע שטיקער לאַנד, גאנצע צעהנדליגע טויזענדער אייקערס.

דער וויכטיגסטער פראָדוקט פון ווירדזשיניא איז געווען טאבאק וועלכען מען האָט געזיט פאר עקספארט קיין ענגלאַנד. די אַרייטער אין די טאבאק-פלאנטאציעס זיינען געווען ערסטענס פערשיקטע פערברעכער: די ענגלישע רעגירונג פלעגט זיי פערדינגען פאר שקלאפען אויף א בעשטימטען שטראָס-ערמיין; צווייטענס, זיינען געווען אימיגראַנטען, וועלכע האָבען זיך אַליין אונטערגענומען אָבצואַרבייטען א געוויסע צייט פאר די געלד וואָס עס האָט געקאָסט זיי אריבער-צוברענגען איבער'ן ים. ווען די טאבאק-פלאַנ-טאציעס האָבען זיך זעהר פערברייטעט, האָט נישט געקלעקט די געזוואונגענע אַרייטער; דעמאָלט האָבען זיך די פלאנטאטאָרס געווענדעט צו דער איינפֿוהר פון שוואַרצע אויס אַפריקא. אויף דעם אופן האָט שוין פון אָנהויב אָן די בעפעלקערונג פון די סאַוטה זיך צוטהיילט אין שאַרף אָנגע-זונהרטע קלאַסען. די אַריסטאָקראַטיע האָבען געבילדעט די קליינע צאָהל פלאנטאטאָרס; דעם צווייטען פלאַץ האָבען פערנומען די פרייע קינד-דער און קינדס קינדער פון די פערשיקטע פער-ברעכער און די פרייוויליגע שקלאפען. ניעדרי-גער פון די צוויי זיינען געשטאנען די אונפרייע ווייסע (די פערשיקטע פערברעכער און יענע וואָס האָבען זיך אַליין פערקויפט אויף א צייט). ענד-ליך, ניעדריגער פאר אלעמען זיינען געשטאנען די צאהלרייכע שוואַרצע שקלאפען.

דער גאנצער ווירטהשאפטליכער לעבען פון ווירדזשיניא האָט זיך געדעהט ארום דעם פלאַנ-טאטאָרס הויף. ווירדזשיניא איז דורך און דורך איבערגעשניטען געוואָרען מיט טיעפע טייכען אויף וועלכען עס קענען געהן שיפען; די פלאַנ-טאציעס זיינען נאטירליך געלעגען אַליין ביים

רונג איז געווען שיטער און עס איז אומעטום געווען א סך פרייע ערד. די פרויוילעניעס פון די פעאדאלע לאָרדס זיינען נאָך אַ קורצע פּראָבע אָבערשאַפט געוואָרען און די קאָלאָניעס זיינען געשטעלט געוואָרען אונטער די קעניגליכע מאַכט, חוץ פענסילווייניאַ, דעלאַווער און מערילענד, וואו די פעאדאלע לאָרדס זיינען פערבליעבען ביז צום קריגע פאר אונטערהענגיקייט.

פון דער קורצער איבערזיכט קענט איהר זעהען, אז די אמעריקאנישע קאָלאָניעס זיינען טהאטזעכליך שוין געווען אונטערהענגיקע רעפּובליקען איידער זיי האָבען זיך אָבערשטעלט פון ענגלאַנד. אין ראָד איילענד און קאָנעקטיקוט האָבען די קאָלאָניסטען אַליין ערוועהלט די עקזעקוטיווע. אין די איבריגע קאָלאָניעס איז דער גובערנאָטאָר, אמת, אָנגעשטעלט געווען פון קעניג אָדער פון דעם פעאדאלען לאָרד און האָט געהאַט דאָס רעכט אַרױפצולעגען זיין וועטאָ אויף די בעשליסע פון דער געזעצגעבענדער פּערוואַמלונג, אבער די געהאַלט פאר דעם גאָווערנאָר האָט געגעבען די געזעצגעבענדע פּערוואַמלונג. זיי האָבען אַלץ געראַדט איינער דעם אַנדערענס לאַסקע, דער מנהג איז געווען, אז די לעדזשיסליטשור און דער גאָווערנאָר פלעגען זיך בעדיינגען וועגען דעם מקח פאר וועלכען דער גאָווערנאָר איז צופרידען געווען אונטערצושרייבען די בילס פון דער סעסיע. ביידע צדדים פלעגען ווארטען ביז צו די לעצטע טעג, דערנאָך פלעגט מען זיך אָנהייבען פּראָסט צו דינגען ווי אויפ'ן מאַרק. זיי פלעגען זיך איינעם אַנדערען ניט געטרויען, אַלע בילס, צווישען זיי אויך וועגען דעם גאָווערנאָרס געהאַלט, פלעגט מען אייביג לעגען ביי אַ שליש; ווען ער פלעגט חתמ'ענען די בילס וואָס די געזעצגעבענדע פּערוואַמלונג האָט פּערלאַנגט, פלעגט ער קריגען דעם ביל וועגען זיין געהאַלט.

בנימין פרענקלין זאָגט וועגען דעם מנהג אזוי: „איינלע זיך ניט פּערדאָמען דעם מסחר אין געזעצגעבענדע, ליבער לעזער. געבענשט איז די לאַנד, וואו מען קען קויפּען רעכטע און גערעכטיגקייט פאר מזומנים. ניט יעדען לאַנד איז בעשערט אזא ברכה.“

די רוסישע דומע, עליה השלום, וואָלט זיך געפיהלט אַ סך שטאַרקער, ווען זי וואָלט געהאַט די מאַכט איבער די געהאַלטען פון דער ביוראָקראַטיע.

געשעפטען וואָס זיינען שייך געווען צו דער פּערוואַמלונג. די דזשאַסטיסעס פלעגען אָנגערשטעלט ווערען פון דעם גאָווערנאָר לויט דער רעקאָמענדאציע פון דעם צוזאמענפאָהר. טהאָט זעכליך איז דאָס געווען ניט מעהר ווי אַ פּאַרמע, דער גאָווערנאָר פלעגט שטענדיג אפּאָינטען יענע וואָס זיינען רעקאָמענדירט געווען פון דעם צוזאמענפאָהר; דאָ האָט אַלץ אויף געקאָלטען דער זעלבער פּרינציפּ פון קאאָפּטאציע; דאָס האָט געפיהרט דערצו, אז אַלע ריכטער זיינען פּער-איינציג געווען אין די הענד פון עטליכע אַריי-סטאָקראַטישע פאַמיליעס, דער עלטעסטער דזשאַסטיס נאָך דער צייט נאָך וואָס ער איז אָבעגעווען אין אַמט, איז געווען דער שערף; ער איז געווען דער העכסטער פּאָליציי-באָמער אין דער קאָנטי; ער האָט אויך אויסגעפיהרט די אורטהיילען פון די קאָורטס, ער האָט געמאַנט שטייערען, א. ז. וו.

יעדע קאָנטי פלעגט ערוועהלען צוויי דעפּוטיטאטען אין די געזעצגעבענדע פּערוואַמלונג, די לעדזשיסליטשור פון דער קאָלאָניע. די העכסטע עקזעקוטיווע מאַכט אין דער קאָלאָניע איז געווען דער גאָווערנאָר, וועלכער איז נאָנטאָשטעט געווען פון קעניג. ער האָט געהאַט ביי זיך אַ קאָנסיל (א בעראַטהענדע קערפּערשאַפט), וועלכע איז אויך בעשטאָנען פון בעאמטע וואָס זיינען אַנגעשטעלט געווען פון קעניג.

אָנדערע קאָלאָניעס.

די פּאָליטישע אָרגאַניזאציע פון אַלע אַנדערע קאָלאָניעס איז געווען מעהר וועניגער עהנליך ענטוועדער צו נירענגלאַנד אָדער צו ווירדזשיניאַ.

מען האָט אויך פרובירט איינפלאַנצען אין אמעריקא דעם פעאדאליזמוס. אין דעם זיבעהנ-טען יאָרהונדערט זיינען אָנצע קאָלאָניעס אָבעבען געוואָרען צו לאָרדס (פּריציעס) מיט זייערע קינדער און קינדעס-קינדער, וועלכע זיינען געווען אזוי ווי וויצע-קעניגע. זיי האָבען געהאַט דאָס רעכט אפּילו צו ערקלערען קריגע און שליסען פריעדען.

דער גאָווערנאָר און זיין קאָנסיל זיינען אין אזעלכע קאָלאָניעס אָנגעשטעלט געוואָרען פון דעם פעאדאלען לאָרד. די געזעצגעבענדע מאַכט האָט, ווי אומעטום, בעלאַנגט צו אַ פּערוואַמלונג פון פּאָלקס-פּערטערעטער.

אָבער דער פעאדאליזמוס האָט זיך ניט איינגעראַטען אין די קאָלאָניעס: די בעפּעלקער-

טרייד יוניאניסטישע בעוועגונג

(מאיער און העיוואוד)

פון מאָרד'ס הילקווים.

אַרבייטער-בעפעלקערונג פון קאָלאָראַדאָ, וועלכע האָט אויפגענומען דעם שטרייט אויף דאָס ניי. און אין 1902 האָט די ארבייטער געלונדען דורכצופיהרען אן אמענדמענט צו דער קאָנטיטוציאָן, וואָס האָט אויפגעפאָדערט די געקסטע זיצונג פון דער לעדזשיסליטשור אָנצונעהן אונטערהינגט דאָס אכט-שטונדען געזעץ פאר די גרעכער.

אַבער די געזעץגעבער זיינען על כל פנים אונטערגעקויפט געוואָרען פון די מינען-אייגענטימער; זיי האָבען זיך געמאַכט ניט וויסענדיג פון דעם אמענדמענט און די לעדזשיסליטשור האָט זיך אויפגעלייזט נישט אָננעהמענדיג דאָס אויבען דערמאָנטע געזעץ.

ווען די אָרגאניזירטע ארבייטער פון קאָלאָראַדאָ האָבען דערזעהן, אז זיי זיינען צוויי מאָל פערראטטהען געוואָרען דורך די פאָליטישע פערטרעטער פון זייערע ארבייטסגעבער, און אז זיי זיינען אָהן אויפהער פערפאָלגט צוליב זייער טרייהייט צו די יוניאָנס, האָבען זיי בע-שלאָסען אריינצונעמען דעם קאמפף אין זייערע אייגענע הענט. זיי זיינען ארויס אין סטרייק פאר אן 8-שטונדען ארבייטס-טאָג און א מענשליכערע בעהאנדלונג אין די מינען.

דער סטרייק איז געווען גוט אָרגאניזירט און איינדרוקספאָל. די סטרייקערס זיינען געווען ענטשלאָסען און האָבען ניט געשטערט די אָרד-נונג. זיי האָבען געהאט די סימפאטחיע פון דער גאנצער בעפעלקערונג, און אין זייער זיעג האָט, דאָכט זיך, ניט געקאָנט זיין קיין שום צווייפּעל.

די מינען-אייגענטימער פון קאָלאָראַדאָ האָבען זיך דערשראָקען גאר ניט אויף א קאמפף וועם. זיי האָבען בעשלאָסען צו צוברעכען די ארבייטער'ס סטרייקס און זייער אָרגאניזאציאָן, זיך ניט אָבשטעלענדיג פאר קיין שום מיטל לען, עהרליכע אָדער נישט-עהרליכע, און זיי זיי-

זיך קענען ניט שליסען אונזער ארטיקל און ניט דערמאָנען דערביי אן עפיוואָדע, וואָס איז פילייכט די בעדייטענדיגסטע און אינטערעסאַנטעסטע אין דער געשיכטע פון אָרגאניזירטער ארבייט און פון סאָ-

ציאליזם אין די פּעראייניגטע שטאַטסען פאר די לעצטע יאָהרען — מיר מיינען דאָס דהאמא פון די ארבייטער-שטרייטען אין קאָלאָראַדאָ און דער העכסטער פונקט פון זיין ענטוויקלונג — דער ארעסט און פּערהאַפּטונג פון די בעאַמטע פון דער וועסטערן פּעדעריישאָן אָוו מיינערס, מאַיער, העיוואוד און פּעטיבאָן, אויף דער בע-שולדיגונג פון מאָרד.

דער אָנהייב פון די סכסוכים אין קאָלאָראַדאָ. די הויפט-אינדוסטריע אין קאָלאָראַדאָ איז זיי מינען-איינדוסטריע. און דער גרעסטער טייל פון דער ארבייטער-בעפעלקערונג פון דעם שטאַט קאָלאָראַדאָ בעשטעהט פון גרעכער. ביז'ן יאָר 1893 זיינען געווען דאָרטען מאַסען ארבייטער, עקספּלאָאטירטע, איבערגעארבייטע, שלעכט בעזאָהלטע און שלעכט בעהאנדעלטע. אין דעם יאָר האָבען זיי זיך פּעראייניגט אין אן אָרגאניזאציאָן, וואָס האָט געקראָנען דעם נאָמען „וועסטערן פּעדעריישאָן אָוו מיינערס“. די פּעדעריישען האָט גענומען שנעל וואַקסען, און אין 1899 איז זי געווען גענוג שטאַרק און איינפלוסרייך אום צו צווינגען די געזעצגעבענדע אנשטאלט פון קאָלאָראַדאָ, אז יענע זאָל דורכ-פיהרען אן 8-שטונדען געזעץ פאר אלע מינען-ארבייטער.

ווי עס איז געוויינליך די מעשה אין אמע-ריקא דאָס געזעץ ערקלערט געוואָרען נישט קאָנטיטוציאָנעל פון סופרים קאָרט באַלד ביי דער ערשטער פראָבע עס דורכצופיהרען פראק-טיש. אָבער קיין זאך האָט ניט אָבגעשראָקען די

אנפיהרונג פון ברוטאלע קאמאנדירען. אין דער מיניערענגענער איז ערקלערט געווארען קריענס געזעץ, און די בעווארענונג פון געזעץ און קאנ- סטיטוציאן איז אָנגעשאפט געווארען. מיט איין קלאפ איז דער שטאַט קאָלאָראַדאָ פאָליטיש אויסגעגליכען געווארען מיט רוסלאנד, און די זעלכסטחערשער זיינען דאָ געווען גאָווערנאָר פיבאָדי און גענעראל שערמאן בעל.

די ארבייטער, וועלכע זיינען געווען אין דער „וועסטערן פעדעריישן אָוו מיניערס“, און די ביהער, אויף וועלכע עס איז געווען געוואָר- פען דער חשד, דאָס זיי האלטען מיט יענע, זיי- נען געשטעלט געוואָרען אויסער געזעץ. מען האָט זיי ארעסטירט הונדערטער הויזים אָהן אַ וואַראַנט, פערשפּאַרט אין די פער'עפּוש'טע „בול'פּענס“ (אָקסען-שטאַהלען) און אָהן אַ משפט און אָהן אַ פּסק דין האָט מען זיי ארויס- געשיקט פון שטאַט. די הערשאפט פון טעראָר, וואָס איז איינגעפיהרט געוואָרען דורך די מי- נע-אייגענטהיימער, האָט זיך פאַר קיין זאַך ניט אָנגעשטעלט. עפענטליכע בעאמטע, וואָס זיי- נען געווען געזעצליך ערוועהלט פון פאָלק, זיינען אַראָבגעוואָהפּען געוואָרען פון זייער אַמט, אויב זיי זיינען נאָר ניט געווען מרוצה אַנטייל צו נע- מען אין דער בלוטיגער חתונה פון געזעצלאָזיג- קייט; מינען זיינען מיט געוואלט פערמאכט גע- וואָרען, ווען די אייגענטימער האָבען דערקלאָרען אין זיי צו ארבייטען יונגאָנלייט; די געריכט- אַנשטאַלטען, די קירכע און די פרעסע זיינען גע- ווען אונטערגעקויפט אָדער אָנגעשראָקען און האָ- בען געשטיצט די הערשאפט פון לומפערן; די פריווילעגיע פון „האַבעאס קאָרפּוס“ איז אָבער- שאפט געוואָרען; די ציווילע מאכט פון שטאַט האָט מען געהערט ווי אין טראַק, און אלערהאנד פערברעכען — גנבה, גזל, און „בוהא מאורי האש“ — זיינען גאנץ פריי בעאנאנען געוואָרען פון די „בעסערע קלאַסען“.

דער סטרייק איז ניט געבראָכען געוואָרען; ער איז בוכשטענליך געווען צושטעטערט מיט פיזישער געוואלט. און ווען דער חורבן אין די מינע-דיסטריקטען פון קאָלאָראַדאָ איז געווען אַ פאָלשטענדיגער, האָט זיך די מיליזן צוריקגעצוי- גען מיט איהרע „כשר" פערדיענטע „לאַרבער- קרעני“.

געזוכט אַ קרבן.

אָבער די הערשענדיגע קלאַסען פון קאָלאָראַ- דאָ זיינען ניט געווען צופריעדען. זייער נצחון

נען באַלד צוגעטרעטען צו דער ארבייט מיט אַ מאָדער אַזריות. זיי האָבען אַרויסגעשליידערט זייערע אָנגעשטעלטע פון די הייזער, און, וואו עס איז געווען מעגליך, האָבען זיי פון זיי צור- גענומען די געלעגנהייט צו בעקומען עסענווארג. זיי האָבען געדונגען הוליאַנעס צו בעפאלען די סטריקערס, און זייערע שוץלאָזע פרויען און אונשולדיגע קינדער האָבען זיי גערויצט, מיסבע- האַנדעלט און גע'רודר'ט אויפ'ן געמיינסטען אופן. אָבער די סטריקערס האָבען טיט בעווי- זען אפילו קיין סימן, דאָס זיי ווילען גאָנגעבען. זיי האָבען זיך אַרויסגעקליבען אויף די אָפענע פלעצער, אונטער'ן פרייען הימעל; אין די אוי- גען האָט זיי געקוקט הונגער און קראַנקהייטען,

טשאַרלס ת. מאַיער.

אָבער די רייהען זייערע זיינען ניט געוואָרען שר- טערער, זיי זיינען געבליבען ענטשלאָסען אויס- צוקעמפּפּען דעם קאמפּף, וואָס איז געווען אויף זיי אַרויפצואַונגען דורך זייערע בעלי'הבתים.

די הערשאפט פון געזעצלאָזיגקייט. אין דער צייט האָבען די הערשענדיגע קלאַ- סען פון קאָלאָראַדאָ זיך געווענדעט נאָך הילף צום גאָווערנאָר פון שטאַט, דזשיימס מ. פיר- באָדי. און דער גאָווערנאָר האָט זיך ניט געלאָזט לאַנג בעטען און זיך אָכטערופען אויף דעם הילפּגעשריי. די פריעדליכע קוואַרטאַלען פון די מיניערס זיינען פערפלייצט געוואָרען פון באַנדעס געוויסענלאָזע סאָלאַטען אונטער דער

בערראשט געווארען מיט די נייעס, אז מאַיער, העיוואוד, פעטיבאון און סעינט דושאהן, אלץ בעאמטע פון דער וועסטערן פערעריישאן און מיינערס, זיינען אהעסמירט געווארען אויף דער בעשולדיגונג, דאָס זיי האָבען געהאַלפּען צו בע- געהן דאָס מיאוס'ע פערברעכען. די בעשולדי- גונג, ווי מען קען זעהן, איז לומפּיג צונויפגע- שמעלט. מאַיער און די איבעריג בעשולדיגטע זיינען פאַרטגעשטענע און אויפגעקלערטע ארבייטער און מיטגלידער פון דער סאַשעליסט פאַרטיי. זיי זיינע גוט בעקאַנט אין דער אר- בייטער-וועלט אלס שונאים פון יעדען סאַרט גע- וואלט. אין דער צייט פון די ביטערסטע פער-

איז ניט געווען פאַרפול, ווייל בעת דער סטריק איז געווען טאקע דערשטיקט, האָט אָבער נאָך געלעבט די גרעסערע מכה, די ארבייטער-אָרגאַ- נזאציאָן, די „געזעלשאַפּט“, „פערברעכערישע“ וועסטערן פערעריישאן און מיינערס. די ביטערע ערפּאהרונג פון די קאָלאָראַדאָ-ארבייטער אין דער צייט אָט פון די פערשווערער פון געזעץ און אָרדנונג, האָט בלוז שטאַרקער געמאַכט דעם באַנד, וואָס האָט זיי, די מיטגלידער, גע- בונדען צוזאַמען, דעם באַנד פון די זעלביגע יסורים, פון די זעלביגע שטרייטען. זייער אָרגאַ- נזאציאָן איז אין א קורצער צייט געקומען צו זיך פון דעם שווערען קלאַפּ, און זי האָט ווידער געבליהט אונטער דער פיהרערשאַפט פון איהרע פיייהיגע און פורכטלאָזע בעאמטע, — טשאַרלס ה. מאַיער, וויליאם ד. העיוואוד און אַנדערע. דינע פיהרער האָט מען ניט געקאָנט ניט קויפּען און ניט אונטערקויפּען. פערשטעהט זיך, אז קיין איין ברירה איז ניט געבליבען ווי פטור צו ווערען פון זיי אויף אַן אַנדער וועג, אויף אַזא וועג, וואָס זאָל בעדעקען מיט שאַנדע אויף יאָה- רען לאַנג אי זיי, אי זייערע נאכפאָלגער און אין דער זעלבער צייט אויסצואוואַרצלען אָרגאַניזיר- טע אַרבייט, וועלכע זאָל קיין קאָפּ ניט קענען אויפהויבען יאָהרען און יאָהרען.

דאָס איז געווען דער אָנהאַלטענדער צוועק פון די מינען-אייגענטימער פון דער וועסט, און פאר דינען צוועק האָבען זיי בעשעפטיגט אַ גרויסע צאָהל פרוי-אטאָדעמקטיווס. די מאַשי- נעריי פון דער רעגירונג האָבען זיי געהאַט ביי זיך אין די הענד; די העדער פון די געריכט-אַנ- שטאַלטען האָבען זיי פעט אָנגעאויילט. זיי האָבען נאָך געוואַרט אויף אַ פריטשעפּקע.

און די פריטשעפּקע האָט זיך ניט געלאָזט וואַרטען. דעם 30טען דעצעמבער, 1905, איז פרענק סטיונענבערג, געוועזענער גאָווערנאָר פון איידעהא, געטויט געוואָרען דורך אַ טייוועלשע מאַשין ביים טויער פון זיין וואוינונג. אין דער צייט פון זיין טערמין האָט סטיונענבערג גע- פיהרט אין איידעהא די זעלבע אויטאָקראַטישע פאָליטיק ווי פיבאדי אין קאָלאָראַדאָ. וואָס פער- שטעהט מען דאָ ניט, אז באלד איז געפאלען דער חשד, דאָס דער מאָרד איז בעגאַנגען געוואָרען אויס ראַכע. אָבער ווער איז דאָ געווען דער בר- טאַלער רוצח? עטליכע וואָכען האָט מען פער- בראַכט אין קלערען און אין זוכען. מיט אַ מאָל איז די וועלט פון אָרגאַניזירטע ארבייטער איר

וויליאם ד. העיוואוד.

פאָלגונגען אין קאָלאָראַדאָ האָבען זיי ניט אייב- געהערט צו ראַטען די סטרייקערס צו האַלטען זיך רוהיג און האָבען געוואַרענט זייערע נאָכפאָלגער- ניט צולאָזען זיך אריינגארען אין אַ פאַסטקע דורך אונגעזעצליכע פראוואַקאַטאָרישע האַנד- לונגען פון דער מיליין.

דער אָפיציעלער בעריכט פון'ם קאָמיטע, וואָס האָט אונטערזוכט די שטרייטקייטען אין קאָלאָראַדאָ, בעווייזט פון דער אַנדערער זייט, דאָס די מינען-אייגענטימער האָבען שוין ניט איין מאָל, ביי זייערע פריעריגע סכסוכים מיט די מינען-ארבייטער, פערזוכט ארויפצואוואַרפען אויף די פיהרער פון די סטרייקערס פערשיידענע שרעקליכע בלבלולים. זיי זיינען געגאַנגען זאָגאָר

און איידעהאָ — אַרײַן אין אַן איינפאַכע פּער-
שוערונג צו קידנעפּען (גנב'ענע) די בעאַמטע
פון דער מיינערס' פּעדעריישאָן און זיי אריבער-
צושלעפּען אין איילענדיג איבער דער גרענעץ פון
שטאַט, כדי זיי נישט צו געבן די געלעגנהייט
צו מאַכען אַן אַפּעל צום געריכט פון זייער
שטאַט אָדער צו פּערטיידיגען זייערע קאַנסטי-
טוציאַנעלע רעכט. און די פּערשוערונג איז
דורכגעפיהט געוואָרען אין אַלע איינצעלהייטען.
דאָנערשטאג, דעם 15טען פעברואַר, 1906, איז
אַנגעקומען קיין דענווער אַן אַנענט פון שטאַט
איידעהאָ צו ארעסטירען מאַיער, העיוואוד און
פּעטיבאָן, אבער דורך אַן אַבמאָד מיט די שטאַט
בעאַמטע פון קאָלאָראַדאָ איז דער ארעסט
אַבגעלעגט געוואָרען. דעם קומענדיגען שבת,
אין אבער, ווען די געריכט-דאָשטאַלמען און די
לאָא-אָפּיסעס זיינען געווען געשלאָסען, זיינען
די בעשולדיגטע פּלוצלונג ארעסטירט געוואָרען
און פּערהאַפּטעט. זיי זיינען נישט ערלויבט גע-
וואָרען צו לאָזען וויסען פון זיך זייערע פריינד
אָדער לאַיערס, און אויף אַרגענען בעגינגען האָט
מען זיי ארומגערינגעלט מיט אַ שטאַרק בע-
וואַפּענטער מאַכט און שנעל אוועקגעפיהרט קיין
איידעהאָ אויף אַ ספּעציעלען צוג.

די פּערהאַפּטעטע יוניאָן-בעאַמטע האָבען
שפּעטער אפּעלירט צו די יונייטעד סטייטס גע-
ריכטען, פאָרדערענדיג, אז מען זאָל זיי בע-
פרייען פון געפּענגניס, ווייל זיי זיינען אונגע-
זעצליך אריינגעזעצט געוואָרען. אָבער די געריכ-
טען האָבען זיך ענטזאָגט זיך אריינצומישען אין
דער אַנגעלעגנהייט. בעת דער יונייטעד
סטייטס סופּרים קאָרט האָט אָנגעזעען זיין
פּסק-דין, האָט ער דערייבט ארויסגעזאָגט אַ מערק-
ווירדיגען מיינונג: ארעסטירען די בעשולדיגטע
איז געווען, הייסט דאָס, טאָקי אונגעזעצליך און
מעגליך, אז מען האָט דאָ געברויכט שווינדעל
און די גאָווערנאָרס פון ביידע שטאַטען האָבען
געמאַכט אַ פּערשוערונג, אָבער די בעשולדיגטע
געפינען זיך יעצט אין העלד פון שטאַט איי-
דעהאָ און עס קאָן זיי נישט העלפּען מיט דאָס גע-
זען און נישט די קאָנסטיטוציאָן פון די פּעראַיי-
ניגטע שטאַטען. איינער פון די ריכטער, מעק-
קענא, האָט נישט איינגעשטימט מיט דער מיי-
נונג פון זיינע קאָלעגען און האָט פּערדאָמט די
אַנדלונג פון די ביידע גאָווערנאָרס, אַלס אַ
פּערברעכערישע פּערשוערונג, און דאָס פּער-
האַפּטען פון מאַיער, העיוואוד און פּעטיבאָן

אַזוי ווייט, דאָס זיי האָבען מיט דער הילף פון
געדונגענע לומפּען אַראָבעגפיהרט באַהען פון די
רעלסען און אויפגעריסען באַהען-סטייטשאַנס.
זייער ציעל איז געווען ערשטענס צו בעשאַפּען
אַ פיננצליך געפיהל אין דער געזעלשאַפּט גענען
די סטרייטעס און, צווייטענס, אַראָבצוראָמען
פון וועג די איינפלוסרייכע סטרייט-פיהרער.

אַ חוץ דעם האָט דער ערמאָרדערטער סאָר-
נענבערג שוין אַ סך יאָרען פאר זיין טויט נישט
גענומען קיין שום אַנטהייל אין דעם עפּענטליכען
לעבען. די וועלטערן פּעדעריישאָן און מיינערס-
האָט דאָרום נישט געהאַט קיין איינציגען מאָטיוו
צו בעגעהן דאָס פּערברעכען, ווען די אַרגאָנאָז-
ציאָן וואָלט שוין געווען אפילו מאָראַליש גע-
זונקען. און ענדליך איז די גאנצע בעשולדיגונג
געווען געבויט אויף די כלומרשט'דיגע אויס-
זאָגונגען פון אַ פּערברעכער און אַ דענענערסט
פון נידעריגסטען גראַד, אויף אויסזאָגונגען, יאָ-
עס האָט ביי איהם אַריינגעקראָגען אַ דעמע-
טיוו געדונגען פון די מינען-אייגענטימער.

מאָיער און העיוואוד געקידנעפט.

אָבער וואָס עס האָט צוגעגעבען דער אַנגע-
לעגענהייט נאָך אַ גרעסערע פּעריטונג איז גע-
ווען, ווי אַזוי דער ארעסט פון די בעשולדיגטע
איז געמאַכט געוואָרען. די ארעסטירטע האָבען
געוואוינט אין שטאַט קאָלאָראַדאָ, בעת דער
פּערברעכען איז בעשאַנגען געוואָרען אין שטאַט
איידעהאָ. די קאָנסטיטוציאָן לויטעט, אז אויס-
ליכער שטאַט האָט אַ דעה צו בעשטראַפּען נור
די פּערברעכען, וועלכע זיינען בעשאַנגען געוואָ-
רען אין זיינע גרענעצען; אָבער אז אַ פּערוואָן,
וועלכער ווערט בעשולדיגט אין אַ פּערברעכען,
מאַכט פלטה אין אַן אנדער שטאַט און דאָר-
טען פאַקט מען איהם, קאָן איהם דער גאָווערנאָר
פון שטאַט אַרויסגעבען צום גאָווערנאָר פון
ערשטען שטאַט, ווען יענער פאָרדערט זיין
אויסליפּערונג אויף אַ געוויסען פאַרמעלען
געזעץ.

מאָיער, העיוואוד און פּעטיבאָן זיינען נישט
געווען אין איידעהאָ נישט אין דער צייט פון
סטיינבערג'ס מאָרד, און נישט פּעלע יאָרען
פאר דעם, און דער גאָווערנאָר פון קאָלאָראַדאָ
האָט דאָרום נישט געהאַט דאָס געזעצליך רעכט
צו ארעסטירען די בעשולדיגטע אָדער זיי אויס-
צולפּערען צו דער ארכינאָסטראָפּיאָן פון איי-
דעהאָ. אום בייצוקומען דינע שוועריגקייטען
זיינען די ביידע גאָווערנאָרס — פון קאָלאָראַדאָ

זיין אָנפאַנג, מיט זיין ענטוויקלונג און מיט די בענצטע מיטלען, וועלען די פאַסירונגען אין קאַלאָראַדאָ אויסזעהן ווי א פערדעכטיגע נאָכ-קרימעניס, און ניט ווילענדיג מוזען מיר אויס-שריען מיט'ן גרויסען דייטשען דיכטער :

„איך קענע די ווייזע,

„איך קענע דאָס ליעד,

„איך קענע די העררען מוזיקאנטען...

אָבער פון דער הינריכטונג פון די שיקאַ-נאָער אַנאַרכיסטען ביז'ן ארעסט פון מאַיער, העיווארד און פעטיבאן זיינען אוועק כמעט צוואַנציג יאָהר, און פאר דער צייט האָבען זיך די אומשטענדען שטאַרק געענדערט. אין דעם משך פון דיזע צוואַנציג יאָהר איז די ארביי-טער-בעוועגונג געוואָרען אין די פערזאָנלעכע שטאַמען א סאַציאַלער וויקער פון ערשטען גראַד, און די סאַציאַליסטישע בעוועגונג איז געוואָרען שטאַרק און פעהיג ארויסצואווייזען אלל די סכנות, וואָס שטעהען אין וועג דער אַר-בייטער-קלאַסע. א קאלעבולטיגער מאָרד פון גע-ריכט קאָן שוין מער ניט דורכגען יעצט אָהן א געוואלדיגע ווידערשטאַנד ווי אין 1887.

א מעכטיגע כוואַליע פון פראָטעסט און ענטרוסטונג געגען דעם פערזוך צו בענעהן א געזעלשאַפטליך פערברעכען טראָגט זיך שוין דורך די ארבייטער-בעפֿעלקערונג פון לאַנד פון איין עק ביז'ן אנדערען. די לעצטע יעהרליכע קאָנווענ-שען פון דער אמעריקאן פערדרייטשאַן אָוו ליובאַר, וואָס איז אָנגעהאַלטען געוואָרען אין מינעאפּאָ-ליס אין נאָוועמבער, 1906, האָט עפענטליך גע-בראַנדמאַרקט די פעהאַנדלונגען פון מאַיער-העיווארד פראָצעס אלס א פערשפאַטונג פון פרינציפ פון גערכטיגקייט. אן אנצאהל נאַציאָ-נאַלע און לאַקאַלע אָרגאַניזאַציאָנען גיבען גרויסע סומען געלד צום פערטיידיגונגס-פאָנד פון די בעשולדיגטע מינע-אַרבייטער און נעמען אָן רע-זאָלוציאָנען, פערדאַמענדיג די אונגעזעצליכע האַנדלונג פון דער אדמיניסטראַציאָן אין איי-דעהא און קאַלאָראַדאָ; די ארבייטער פרעסע גיט אוועק א סך פלאַץ פאר דער אנגעלעגנהייט; מיליאָנען פלוגלעטער זיינען פערטיילט געוואָ-רען און טויזענדער עפענטליכע מיטינגען אָנגע-האַלטען אין דעם משך פון לעצטען יאָהר איז אלע ווינקלען פון לאַנד, אום צו ברענגען די בע-פֿעלקערונג צו דער פולער בעדייטונג פון דעם גע-פלאַנעוועטען פערברעכען געגען אָרגאַניזירטע אַר-בייט. עס האָט זיך פאַנאָדערגעוויקעלט אן אַג-י

אַלס אן אַקט פון קידנעפינג און אן אָפּענע פער-שווערונג פון די קאָנסטיטוציאָנעלע רעכט פון די בעשולדיגטע.

דערוויילע זיינען די בעאמטע פון דער מיי-נערס יוניאָן געווען פערשפאַרט אין געפענגניס איבער א יאָהר צייט וואַרטענדיג אויף זייער טרייעל; ארויסלאָזען אויף בייַל האָט מען זיי ענטוואָגט. דער גאָווערנאָר פון איידעהא פויקט פאַנאָדער, און ער איז איבערצייגט אין דער שולד פון די פעהאַפטעטע און האַלט גאָר ניט פערבאָהען זיין הייסען וואונש צו זעהען זיי אויף דער תליה. און די רעאַקציאָנערע פרעסע פון לאַנד איז מכבד איהרע לעזער מיט לאַנגע בעריכטען פון דער כלומרשט'דיגער פערברע-כרישער קאריערע פון דער וועסטערן פערדריי-שאַן אָוו מיינערס און פער'סס סיסטעמאַטיש די מחות פון פובליקום, איינפלאַנצענדיג פאַהאָר-טייל געגען די געפאַטענע.

אן עפיזאָדע פון זעלבען סאָרט.

אן עפיזאָדע פון זעלבען סאָרט האָט שוין א מאָל פאַסירט אין דער געשיכטע פון דער אַר-בייטער-בעוועגונג אין דיזען לאַנד.

די שטאַרקע אַגיאַציאָן פאר אן 8-שטונד-דיגען ארבייטס-טאָג אין 1886, האָט זיך געענ-דיגט מיט'ן בעריהמטען שענדליכען ארעסט און משפט פון די גייסטיגע אָנפיהרער פון דיזער בעוועגונג אין שיקאַגאָ, דער גרופע מענער, וועל-כע זיינען בעקאַנט אונטער'ן נאָמען די שיקאַ-נאָער אַנאַרכיסטען. דער משפט איז געווען גע-פיהרט עפעס אזוי, ווי עס וואַלט געווען א הפקרוועלט און געזעץ — א פוסטע זאך. דיזער משפט וועט פערבלייבען אויף אייביג אלס א שרעקליכער מוסטער פון קלאַסען-גערעכטיגקייט. די 'גע'מישט'ע זיינען געפונען געוואָרען שול-דיג אָהן בעווייזע; עטליכע פון זיי זיינען פער-אורטיילט געוואָרען צו געפענגניס אויף פיעלע יאָהרען, בעת פיערען — ספיעס, פאַרסאָנס, פיישער און ענגעל — זיינען אויפגעהאַנגען געוואָרען דעם 11טען נאָוועמבער 1887. מיט זעקס יאָהר שפעטער האָט דער מוטיגער גאָווערנאָר פון אילינאָאי, דזשאָהן פ. אַלטגעלד, מוחל געווען די קרבנות, וועלכע זיינען נאָך געווען ביים לעבען, און האָט בשעת מעשה עפענטליך געבראַנד-מאַרקט דעם משפט אלס א קרימינעלע פערדרע-העניס פון גערעכטיגקייט.

ביי די, וואָס זיינען בעקאַנט מיט די איינצעלהייטען פון דעם שיקאַנאָדראַמאַ, מיט

טאציאן, וואָס וועט ענדליך צווינגען אייניגע
איינפלוסרייכע צייטונגען אויפצוגעבען זייער
שווייגפֿאַליטיק און צו פֿעראייניגען זייערע
שטימען מיט די שטימען פֿון דער אָרגאניזיר-
טער ארבייט און אין איין קול פֿראַמעסטרען
געגען די אונגעזעצליכע מיטלען, וואָס זיינען
אויסגענוצט געוואָרען ביים פֿערהאפטען די גרע-
כער פֿון קאָלאָראַדאָ.
מען קען זאָגען מיט זיכערהייט, אז דער
פֿראַצעס פֿון מאַיער, העיוואוד און פֿעטיבאָן
ווערט אויפֿמערקזאם פֿערפֿאַלגט פֿון מיליאָנען
אויפֿגעפלאַמטע אויגען.

אין דיווער אַגיטאציאָן האָט די איניציאטיו-
ווע און גייסטיגע פיהרערשאפט געהערט די סאָ-
ציאליסטען. אין יעדען שטאַט און אין יעדער
שטאָדט זיינען זיי די אונערמידליכסטע און די
איינפלוסרייכסטע טוער אין דער בעוועגונג. און
אויב דער ארבייטערקלאַס פֿון די פֿעראייניגטע
שטאַטען וועט סוף כל סוף געלינגען אָבצוא-
ווייזען דעם גרויסען קלאַפּ, וואָס איז געציעלט
אויף איהר אָרגאניזאציאָן און איהרע פיהרער,
וועט דער ערפֿאַלג זיין צו פֿערדאנקען די סאָציא-
ליסטען פֿון דיווען לאַנד.

קינסטלער-וועהען

פֿון יתו"ש.

שוין פֿאַרטיג איז געוועזען אין זיין קאַפּ,
און בולט-ליכטיג יענע העלד-געשטאַלט,
וואָס פֿון זיין מוח'ס הייסען שמעליך-אוייווען,
אַרויסגעגאַסען האָט זיין דיכטער-גייסט,
און אויסגעפורעמט טראַפֿענסווייז,
דורך טעג אַהן רוה, דורך נעכט אַהן שלאָף...

שוין האָט געטהורעמט פֿאַר זיין קינסטלער-אויג
דער שטאַרקער קאַפּ מיט שטאַלץ צוריקגעבייגט,
דער שענער שטערען צו דער הויך געקעהרט,
די גרויסע אויגען יס-טיעף, זונען-קלאַר,
די ליפען מוטהיג-פֿעסט צונויפֿגעפֿרעסט,
פֿאַריגלענדיג אין אַרסענאַל פֿול קראַפט,
די כח-פֿולע אַרעמס דורכגעוועכט
מיט אַדערען, ווי פֿיילענבויגען-שטריק...

מיט הויכגעוועלטער ברוסט, פֿול קריעגער-פֿרייד,
בערייט אַל י ין צו קעמפֿען מיט אַ וועלט,
בערייט אַל י ין זי טראַגען אויפֿען קאַרג—
געשטאַנען פֿאַר זיין דמיון איז דער העלד...

און קוים נאָר פֿלעגט דאָס אונגעוויסע ליכט
פֿון מאַרגען דורך די שויבען דורכזיפֿפֿען,
שוין פֿיעבעריש געקנעמען האָט זיין האַנד
דעם טויטען נאַסען קלעפֿיג-ווייכען שטאַף...

און ווי א פייער-שטראם געפלאסען איז
פון זיין נשמה'ס טיעפסטער טיעפעניס,
ביז צו די פינגער-שפיצען, יענעם בילד
פערבארגען אין זיין קדשי-קדשים לאנג...

און איילענדיג געארבייט האט די האנד,
און גליהענדיג געאנקערט האט זיין בליק,
אין קאלמען ליים,
ווי גלעטענדיג, ווי הילפע בעטענדיג,
ביים נאסען ליים...

און טעג אויף טעג פערגעהן, און שוין ברענט
דעם קינסטלערס מארך דאס פארטיג מוסטער-בילד,
און שפארט און שפרינגט ארויס אלץ ליכטיגער,
און פיעבערישער קנעט די האנד און קנעט,
און גלויטיגער אלץ בעט דער בליק און בעט...

דאך אומגעלומפערט איז דער ליים און פויל —
און שלעכט געהארכט די פלייש-און-ביינער-האנד,
דעם טויזענד-פליגעלדיגען קינסטלער-גייסט...
קוים שטרעקען זיך פון גראען טייג ארויס
די רויהע גליעדער פון דער העלד-פיגור...
ניט עהנליך גאר צו יענער אנדערער,
וואס גלאנצט און שטראהלט ביי איהם אין מח שוין
אין פוללער שעהנהייט און אין גאנצער קראפט...

און ווען די שווארצע נאכט פאלט אן,
דאן זיצט ער שווייגענדיג ביים ליים,
און קוקט פערצווייפעלט אויף זיין האלבעם ווערק,
און ס'דאכט זיך איהם ווי פונעם טויטען שטאף
זיך לויז צו רייסען ראנגעלט שווער דער העלד,
און שלעפט די גליעדער ניט-געענדיגט נאך,
און קוקט מיט גרימצארען דעם קינסטלער אן,
און שילט מיט ליפען האלב-געפורעמטע,
און לאכט פון זיין בעשעפער'ס שלאפע האנד...

דענווער, קאלא.

אויסצעהרונג

פון דר. מ. גירזשדאנסקי.

וועלכער איז זעהר מסוגל צו פאראלזירען די פערשיעדענע נערווען פון קערפער, און פעראור-זאכט א קראנקהייט, וואָס מיר רופען דיפטע-ריט; דער „פנומאָקאָס“ האָט דוקא תאָלט צו אַטאָקירען די לונגען און פעראורזאכט לונגען-ענטצינדונג. א יאָבט פון דעם מין חיה'לעך, וואָס מען רופט סטרעפטאָקאָס, האָט דוקא תאָלט צו פערגיפטען די פלויש און די הויט פון קאָפּ און געזיכט און פעראורזאכט א קראנקהייט וואָס מען רופט „א רויז“. און אזוי איז יעדער בעזונדער מין פון די מיקראסקאפישע חיה'לעך מסוגל אַנצוגרייפֿען און צושטערען דעם מענשענס קערפער אויף זיין אייגענעם שטייגער און בריינגען אַן אנדער מין חלאת.

און אזוי, ווען מיר נעהמען זיך צוקוקען צו די אורזאכע פון אויסצעהרונג, געפינען מיר, אז טובערקולאָזוס (אויסצעהרונג, די דער, קאָנסאָמפּט-שאַן, טשאַכאָטקא) ווערט אריינגעבראכט אין מענ-שענס-קערפער דורך דעם וואָס אין א טהייל פון אונזער קערפער איז אריין געדורנגען א מיקרא-סקאפישע חיה'לעך, וועלכע מען רופט „באצילוס טובערקולאָזיס“ (דער באציל פון טובערקולאָז-זיס) אָדער קאָד'ס באצילאָס (דער באציל פון דר. קאָך, וועלכער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט גענוי געשטודירט די נאטור פון די זען באצילאָס), און דיזער באצילאָס טובערקור-לאָזיס, אָדער ווי די, וואָס זיינען גוט בעקאנט מיט איהם, רופען איהם אויף א היימישען אופן טי ביי, האָט זיך די געוואוינהייט מיסטענס צו פערקריכען אין די לונגען, זיך ברייטלעך צו פערנעהמען און צו טאָטשען און טאָטשען די לונגען ביז ער פרעסט דאָרטען אויס לעכער און ביסלעכווייז דערקאנטשעט ער מיט זיין אָפּפער, נאָך דעם ווי ער האָט איהם אַבגעקוועלט, וואָ-כען, מאָנאטען און, א מאָל, אויך יאָהרען לאַנג. ווי אזוי קומט דער טי ביי אריין אין מענ-שענס קערפער? אום לייכט דאָס צו ערקלערען, מוזען מיר אָנהויבען פון סוף.

ין אונזערע פאָריגע פאָר-שונגען האָבען מיר איינגע-זעהן, אז אנשטעקענדע קראנקהייטען, זיינען אזעלכע קראנקהייטען, וואָס קומען צום מענשען דערפאר, ווייל אין זיין קערפער האָבען אריינגע-דרונגען קליינע מיקראסקאפישע בעשעפענישען, וועלכע מען רופט באצילען, באקטעריען א. ז.ו.ו. און האָבען זיך אָנגעפאנגען פערמעהרען אין קערפער, און פער'ס'ען איהם מיט די פערשיעדענע מאטעריאלען, וואָס טהייל לען זיך אָפּ פון דיזע קליינינקע חיה'לעך; איך דענק, אז עס איז ניט נויטיג איבערצוזאָרן דאָס אלטע; די פעראינטערעסירטע לעזער קענען אב-פרישען זייער זכרון אין יוני נומער „צוקונפֿט“ פון 1906.

און אזוי ווי די פערשידענע סאָרטען גרויסע חיות און פלאַנצונגען, ווי למשל, ענג-לענדער און ווילדע מענשען; וועלכע און בערען; שעפסען און ציענען; עפעל-בוימער און קאָרן, האָבען יעדער אייגער נאָך זיין מין פערשידענע אייגענשאפטען און געוואוינהייטען — אזוי אויך האָבען די מיקראסקאפישע חיה'לעך יעדער מין זיינע אייגענע פערשידענע געוואוינהייטען און אייגענשאפטען; דערפון קומט שוין אויס ממילא, אז יעדער בעזונדער מין, אריינדריינגענ-דיג אין מענשענס קערפער, פערנעהמט אזא מין טהייל, וואָס פאסט איהם נאָר זיין נאטור נאָך, און פער'ס'ענדיג זיין בעל-הבית'ס בלוט מיט די מאטעריאלען פון זיין אייגענעם קליין קערפער, פעראורזאכט ער אזא קראנקהייט, וועלכע כא-ראקטעריזירט די אייגענשאפטען פון דעם דאָזי-גען מין באצילאָ אָדער קאָקוס.

אזוי, צום ביישפּיעל, האָט דער באצילאָס, וואָס מען רופט „קלעבס-לעפפֿלער“ א געוואוינ-הייט זיך צו בעזעצען אין נאָז און אין האַלז פון דעם קראנקען און לאָזט ארויס א גיפט פון זיך,

טשען; על אחת כמה וכמה די באצילען, וועלכע זיינען אזוי קליין, אז זאגאר א שעהנע פאך טויז זייערע קענען געהן א קאדריל אויף א האר און זיך גאָר ניט ארומזעהן, אז דער האָר איז ניט פלאַציג, וועט איהר פערשטעהן, אז קיין מענטש האָט ניט אזא מין כוח אָדער געוויכט אין זיך, וועלכע זאָלען קענען צוקוועטשען באצילען אונז טער זיין פארעשווע, אפילו ווען זיין פארעשווע וואָלט שוין געווען א געשליפענע, און דער פלאָך אויף א געשליפענער.

האָבען מיר וועגען דעם אָפגערעדט.

קומט אויס, אז ווען מענטשען געהן איבער'ן פלאָך אָדער טראָטוואר איבער שפייעכץ, פאר-שלעפען זיי דעם שפייעכץ איבער'ן גאנצען שטאָרט און צו זיך אהיים אויך; אין א קליין וויילינקע ארום ווערט די שפייעכץ אויסגעטריי-קענט, ד.ה., די וואַסער דערפון ווערט פאָרע און פערשווינדעט אין דער לופט, און די האַרטע טיילען בלייבען ליגען ווי א טרוקענער שאָלעכץ.

וואָס-זשע איז געוואָרען מיט די באצילען?

זיינען זיי געשטאָרבען אין דער טריקענעש?

מיר האָבען געזעהן אין אונזערע פאָריגע ארטיקלען, אז מיקראַסקאָפישע חיה'לעך שטאָרבען ניט אין דער טריקענעש; אז זיי פערליערען גור זייער כח זיך צו בעוועגען; אָבער ניט זייער לעבען; זיי פערוואַנדלען זיך אזוי ווי אין ניסעלעך, און ליגען אזוי ווי אין הינערפלעט ביז א נאָסקייט קומט ווידער, דאָן קענן זיי זיך ווידער אויפשוועלען. דאָס זעלבע איז מיט די מי בי: זיי ווערען פערוואַנדעלט אין קערענדלאַך, וועלכע קענען אין דער פינסטערניש אָבלייגען וואָכען און חדשים און ניט שטאָרבען; אמת, אין שטארקען זונען-שיין שטאָרבען זיי שנעל; גור גאָט האָט אויף זיי החמנות, און אין גרויסע שטערט זיינען די גאָסען איינג, די מור-ערען הויך, קען דאָך די זון ניט שיינען לאַנג אויף איין אָרט, און אין פיעלע ערטער אין די טענעמענט-קוואַרטאלען קומט די זון גאָר ניט צו, טאָ קומט אויס אַלזאָ, אז די שפייעכץ מיט די באצילען ווערט גור אויסגעטריקענט און צו-ריבען אין א טרוקענעם פראָשיק, און ווען מען טרעט ארויף אויף דעם און מען רייכט עס מיט די פיס, ווערט עס צוריעבן ווי שטויב דין, אָבער יעדע שטיקעלע שטויב ענטהאַלט אין זיך די ניסעלעך און די יאָדערעלעך, וועלכע זיינען איי-גענטליך איינגעשלאָפענע באציללען.

דער מענטש וואָס האָט אויסצעהרונג און זיינע לונגען זיינען אויסגעלעכערט און פול מיט גריכער אָנגעפילט מיט אייטער, אין וועלכע עס קאפאשען זיך מיליאָנען און ביליאָנען באצילען, אזא מענטש קען זיך פאר קיין אופן ניט איינ-האַלטען פון הוסטען; ער הוסט און בריינגט ארויס פון די לונגען מאַסען ליחות, אייטער און שטיקער צופוילטע לונג, וועלכע ער שפייט אויס אויף דער פאָדלאַנגע אָדער אויף די שטיינער פון סיידוואָק; און אין יעדען טראָפּען פון זיינע שפייעכץ זיינען דאָ מיליאָנען און מיליאָנען לע-בעדיגע באציללען. וואָס ווערט פון די שפיר-עכץ און פון די באציללען ווען עס ווערט אויס-געשפייט?

וואָס פאר א פראַגע, וועט זאָגען דער לע-זער, וואָס הייסט, וואָס ווערט פון די שפייעכץ? מען צוטערט עס, אָדער מען פערקעהרט עס, און א סוף! געפונען וועגען וואָס צו קלערען! כאַפט ניט, רב קרוב, דער עסק איז ניט אזוי לייכט ווי אייך קען זיך דוכטען!

מען קען נעהמען א שטיקעל פאפיר און עס פערברענען, און עס איז אויס פאפיער; פן דעם פאפיער איז געוואָרען אש, דאמפף און רויך; מיט אַלע קונצען און מיט אַלע כוחות פון אונז זער ציוויליזאציע האָבען מיר אָבער ניט ביכולת צו מאַכען פון איין שטיקעל פאפיער צו גאָר-נישט. מען האָט פארברענט די פאפיער, אָבער די אש, רויך און דאמפף, וואָס עס איז דערפון געוואָרען, האָט געווענען א קוראט, וויפיעל דער שטיקעל פאפיער האָט געווענען פאר'ן פער-ברענען.

טאָ איז ניטאָ וואָס צו ריידען, אז מען קען מיט א טראָט אויף די שפייעכץ מיט א מיליאָן לעבעדיגע באצילען מאַכען עס צו גאָר נישט. אז מען טרעט ארויף אויף אזעלכע שפיר-עכץ קען מען מעהר ניט ווי א חלק פון דעם שפייעכץ צוקלעפען צום פארעשווע פון שוך און עס מיטנעהמען אהיים.

צו קען מען דער'הרג'ענען די באציללען ווען מען טרעט ארויף אויף זיי?

אז מען טרעט ארויף אויף א גלעזעל, צו-ברעכט זי זיך אויף קליינע שטיקלעך; אז מען טרעט ארויף אויף קליינע שטיקלעך גלאָז, איז עס שוין שווערער צו צוברעכען; טרעט ארויף אויף א האָר, און איהר וועט זעהען, אז איהר מעגט טרעטען אויף דיווער האָר מיט אַלע אייערע כוחות, וועט איהר עס אפילו ניט צוזאמענקווער-

אזא גוטע חיונה, און הויבען אָן זיך מחיה צו זיין, פרעסענדיג די לונגען, אין וועלכע זיי וואָהנען; גלייך הויבט זיך אָן דער פראָצעס פון פערמעהרונג, און זיי פלאָדענען זיך זעהר שנעל; וואָס מעהר זיי פלאָדענען זיך, אלץ מעהר לונגען פערנעהמען זיי; דאָס מעהר פער-ס'ען זיי די בלוט מיט די פערשיעדענע אויס-פליסונגען פון זייערע אייגענע קערפערלעך; עס געהט פערביי א פאָר טעג, א פאָר וואָכען, אָדער א פאָר מאָנאַט, און אונזער בעל היב'ט'טע הויבט אָן שטאַרק צו הוסטען, שפּיען מיט בלוט, דאָר-רען, מיט איין וואָרמ, זי קריגט אויסצעהרונג.

האָבען מיר געזעהען, אז מען נעהמט זיך אָן אויסצעהרונג אויף אזא אופן: דער קראַנקער הוסט און שפּייט אויס ליחות, אין וועלכע עס גע-פינען זיך מיליאָנען לעבעדיגע באַציללען; די שפּיעכץ ליגט אויף דער פאָדלפאָגע, צו אויפ'ן גאָס, ביז עס ווערט גוט פערטריקענט און צוריק בען אונז שטויב. ווען דער ווינד בלאָזט, אָדער דער בעזים קערט, ווערט דיזער פארפולווערטער, נישטיגער שפּיעכץ פערוואַנדעלט אין שטויב און פליהט ארום אין די לופט א לאַנגע צייט; און דאָס מוז מען געדענקען, אז אויב אָט אַזעל-כע שפּיעכץ אָדער שטויב ליגט אייניגע צייט אין א פרייען פלאַץ אונטער די דירעקטע שטראַהלען פון דער זון, שטאַרבען די באַציללען דערפון אַוועק. אָבער אויב דער פלאַץ איז פייכט און פינסטער, און די זונען-שטראַהלען קומען נישט צו, אָדער קומען נור צו אויף א קליין וויילע, דאָר-מאָלס קענען די קערענדלעך פון די באַציללען אַבליגען טעג און וואָכען און בלייבען לעבעדיג און גיפטיג.

אויף אַזא אופן קומט אויס, אז אויף אַ הויכען פרייעם אָרט, וואו עס זיינען דאָ ווייניג הייזער, און די הייזער זיינען נישט הויך און נישט געדיכט, אין אזא אָרט ווען א טשאַכטאָטשניק וואָלט אפילו שפּיען אויפ'ן פלאַך, וואָלטען די זונען-שטראַהלען דערהרג'ענען די באַציללען קערענדלעך נאָך איידער די שפּיעכץ וואָלט זיך אויסטריקענען; און די שטויב פון די שפּיעכץ וואָלט זיין נישט מעהר אנשטעקענד ווי אַנדער מין שטויב.

אָבער אויב די הייזער זיינען הויך און געדיכט און אייניג, טאָ מעגען די הייזער שטעהן אין געזונדסטען לאַנד, וועט די שפּיעכץ פון אַ קאָנסאַמפּטיוו בלייבען גיפטיג, און ווען עס וועט ווערען צונעטריקענט און צוריען אויף שטויב,

און אזוי ליגט זיך דאָס שטויב, שטונדען אָדער טעג לאַנג, ביז וואַנען די בעל-הבית'טע זעהט זיך ארום, אז עס איז שוין צייט אויסצו-קעהרען; זי נעהמט דעם בעזים און נעהמט קע-רען מיט גרויס התמדה. וואָס-זשע קומט פאָר? די שטויב איז דין און לייכט, און ווען דער בע-זעם גיט זיך אַ פאָך איבער'ן פלאַך, דערלאַנגט זיך די שטויב אַ הויב אין דער לופטען אַזוי ווי אַ וואָלקען; די פלייסיגע בעל הבית'טע קערט און קערט, און דער שטויב ארום איהר יוערט אלץ דיקער און דיקער און טראָגט זיך ארום אויפ'ן ווינד פון הויף צו הויף, פון גאָס צו גאָס.

די בעל הבית'טע האָט מורא פאר'ן שטויב דעקט זי צו איהרע האָר מיט אַ פאַטשיוולקע, דעקט אַריבער איהרע קליידער מיט אַ לאַפען, דער שטויב זאָל זיך אויף דעם חס ושלום נישט לייגען; און אין הויז דעקט זי אפילו צו די בע-סערע מעבעל, אז די שטויב זאָל עס נישט עסען. איז דאָך, דאָכט זיך, גוט? איז אָבער מעשה שטן, האָט זי עפעס פערקעסען, אָדער זי האָט עס לכתחלה נישט געוואוסט, נעמליך, אז אלע מענ-שען מוזען אלע מאָל אָטהעמען, און אָטהעמען הייסט ארויסבלאָזען פון נאָז און מויל אַ שטראָם לופט און אַריינציהען צוריק אין זיך, אין די לונגען אַריין אַנאָדער שטראָם לופט; און אזוי מוזען מיר אָטהעמען 18 מאָל יעדע מינוט, טאָ פערשטעהט זיך, אז די האָר מיט די מעבעל האָט טאַקע די בעל הבית'טע פארשטראַכירט פון די שטויב און פון די באַציללען, אָבער אין איהרע לונגען אַטהעט זי אַריין 18 מאָל יעדען מינוט אַ שטראָם לופט מיט שטויב און באַציללען; און אויף דעם גיט זי גאָר נישט אכטונג, און מיינט, אז עס שאַדט נישט, נאָך דעם בעוואוסטען כלל: „ווי איך ווייס נישט, אַזוי וועט עס מיר נישט שאַדען“. ווער ווייסט, פיעלייכט ווייסט זי גאָר נישט, אז זי אַטהעמט; וועמען, צווישען אַרימען עולם, האַרען אַזעלכע טיעפע ענינים, ווע-גען אַטהעמען, וועגען לונגען, און נאָך אַזעלכע נאַרישקייטען?

און אז די באַציללען קומען אַריין אין נאָז, אין האַל און לונגען אָט פון דער בעל-הבית'טע, אָדער פון וועלכען עס איז פארבייגעהער, איז ווי נור זיי בעזעצען זיך אין וועלכען עס איז טהייל פון די דעליקאַטע אינוועניגסטע הויט פון די לונגען, נעבען די רייכע וואַרימע בלוט, טשו-כענען זיי זיך גלייך אַב, זינגען שירה צו זיין ליעבען נאָמען, וואָס ער האָט זיי פערזאָרגט מיט

שענס קערפער: אין די לונגען, אין די יעהרען, אין די קנאכען, אין די געדערם, אין די מאגדלען, אפילו אין די היט קען ער אויך אויס-קומען.

נאך א וויכטיגער פינקט אין די לעבענס-געשיכטע פון דעם אויסצעהרונג-באציללום איז דאס, וואס ער אטאקירט נישט נישט מענשען, נאר אפילו אויך חיות און בהמות. און אזוי ווי מען שטען געברויכען דאס פלייש פון פיעלע חיות און בהמות אלס שפיין, איז זעלבסטער-שמעגל-ליד, אז אויב די בהמה וואס דער מענש עסט איז קראנק פון אויסצעהרונג, שלענגט ער אראפ, עסענדיג דער קראנקער בהמה'ס פלייש, די בא-ציללען, וועלכע קריגען אויף אזא אופן א פרייעם איינגאנג צום מענשענס מאגלען און געדערם און קענען זיך דארטען בעזעצן, אָנפאנגען זיך דארטען און פער'ס'ען דעם מענשען מיט אויסצעהרונג.

דער פונקט איז בעשטרימען געווארען א פאר יאָהר צוריק אויפ'ן לאַנדאָנער אויסצעהרונג-קאָנגרעס פון נישט קיין קלענערען פערזאן, ווי קאך אליין. ער האט נעמליך בעהויפטעט, אז די אויסצעהרונג פון בהמות און די אויסצעהרונג פון מענשען זיינען צוויי גאנץ בעזונדערע קראנקהייטען, און אז די באציללען פון בהמות אויסצעהרונג קענען נישט געדיהען אין מענשענס קערפער. דזע פראגע האט געהאט און האט נאך יעצט א געוואלדיגען עקאָנאָמישען אינטערעס, ווייל אלע לענדער גיבען אויס יעדען יאָהר גרויסע סומען געלט אויף די אונטערזוכונג פון בהמות, צו זיי האָבען אויסצעהרונג, צו נישט; און אזוי ווי קראנקע בהמות ווערען פערדארטלייט צום טויט, איז עס נאטירליך א גרויסער פער-לוסט פאר די וואס האַדעווען בהמות. אויב קאך וואָלט געווען גערעכט, וואָלט דזע אונטער-זוכונג און פערניכטונג פון בהמות, וואס האָבען אויסצעהרונג, נישט זיין נויטיג. א קאָמיסיע פון געלערנטע פאך-לייטע איז בעשטימט געוואָרען צו אונטערזוכען די גאנצע אנגעלעגענהייט. נאך א לאַנגע גענויע אונטערזוכונג, איז די קאָמיסיע געקומען צום שטום, אז דר. קאך, דער רבי אליין, האט געהאט א טעות, אז די באציללען פון בהמות, ווען זיי ווירנגען אריין אין מענשענס קערפער, פערדארטאכען זיי אויך אויסצעהרונג.

אויב אָבער עס בלייבט אמת, אז בהמות אויסצעהרונג, דורך דעם וואס זייער קראנקע פלייש ווערט געגעסען פון מענשען, איז אויך א

וועט עס האָבען די מעגליכקייט צו אָנשטעקען די מענשען, וואס וועלען די שטויב איינאָט העמען.

דר. פרוידענטאָל, וועלכער האט פיעל גע-שטודירט די ענטוויקלונג פון אויסצעהרונג אין פערשיעדענע לענדער, שרייבט אזוי:

„אויך וואָלט וועלען ערקלערען מיין אנזיכט וועגען דעם וואס מען דענקט, אז אין מאַנכע פלעצער האט אויסצעהרונג קיין שליטא נישט... מיט די פערמעהרונג פון פּעקטאָריעס און וואָרק-שאפס, אין איינעם מיט דעם איינצאהמען פון א גרויסען צאָהל מענשען אין אייגענע וואָהנונגען, מוז אויסצעהרונג קומען אונפערמיידליך, סיי דאס זאָל זיין אין דאָסאָן, גערבערסדאָרף, אָדער דענווער; אַלס אַ מערקווירדיגען ביישפּיעל, ער-לויבט מיר צו נעהמען שאַדע-פאָג, אַ קליין שטאָרט אין דער שווייץ, וואו מענשען שטאָר-בען פון אויסצעהרונג אין זעלבען פראָצענט ווי אין בערלין; און האָך איז שאַדע-פאָג דריי טויזענד פוס העכער פון דער אויבערפלעכע פון ים, אין מיטען פון א זעהר געזונטע אומגעבונג אין די יורא בערג. דא איז אויסצעהרונג געבראכט געוואָרען דורך די פערקטאָריעס פון זייגערלעך, מיט וועלכע דער פלאץ איז אזוי בעריהמט.“

טאָ זעהען מיר, אז די שפּיעלען פון דעם אָנגעשטעקטען פון איין זייט און די איינגקייט און די אַרימקייט פון די וואָהנונגען פון דער אַנ-דערער זייט, זיינען די צוויי פערדאנטוואָרטליכע אורזאכען פאר אלע צופעלע פון אויסצעהרונג, וועלכע אטאקירען דעם מענשען דורך פערגיפ-טעטע שטויב.

דאס איינאָטעהעמען פון די פערגיפטעטע שטויב איז דער געוויינליכער וועג ווי אזוי אויס-צעהרונג נעהט אריבער פון די לונגען פון א קראנקען אין די לונגען פון א געזונטען מען-שען; דאס איז אָבער נישט דער איינציגער וועג.

מיר האָבען געהאט א געלעגענהייט פריהער זי זעהען, אז מאַנכע באציללען לעבען זיך צו בעזעצען אין דוקא בעשטימטע טיילען פון קער-פער, דהיינו, דער קלעבס-לעפלער באציללום, דער באציללום וואס פערדארטאכט די גוט-בעקאנטע קינדער-קראנקהייט — דיפטעריא — דזע בא-ציללום האט זעהר האַלט זיך צו בעזעצען אין האַל און נאָ פון דעם קראנקען.

קאך'ס באציללום, דער באציללום טובערי-קאָאזיס, איז זיך א פראָסטער חי וקים; ער קען זיך געפינען זיין חיונה אין יעדען טייל פון מען-

א בהמה'ס אויסצעהרונג שטעקט אָן מענשען, וועלכער איז ליידער מעהר רעעל און אויך מעהר אָפט ווי דורך האָס עסען פון ניט־געקאכטע קראנקע פלייש.

פיעל מוטערס קענען ניט געבען זייערע ברוסט־מילך צו זייערע עופה'לעך; מאַנכע מיר טערס האָבען קיין מילך ניט; ביי מאַנכע מיר טערס איז די מילך ניט געזונד. וואָס טוען זיי דאָן? דער נאטירליכסטער וועג איז געבען דעם קינד קוה־מילך. נון, איז ליידער צו אָפט בע' וויען געוואָרען, אז דורך דאָס טרינקען פון אויג געקאכטע קוה־מילך שטעקט מען זיך אָן מיט גע' פעהרליכע קראנקהייטען, בעזאָנדערס מיט טי' פום (בויך־טיפוס) און אויסצעהרונג.

און די אָרימע עופ'לעך, וואָס קריגען אויסצעהרונג פון קוה־מילך, קריגען עס געוועהנ' ליך אין די פֿארמע פון דער שרעקליכער טוי' טענדער קראנקהייט, וואָס מען רופט געהירן' ענטצינדונג (סערעבראָ־ספינאל מענינגיטיס), וועלכע בעדייט אייגענטליך, אז די קאָד'ס בא' ציילען האָבען. זיך בעזעצט אויף די דעליקאטע הייטעלעך, וואָס וויקלען איין דעם מאַרד און דעם חוט השדרה. אָפט ענטוויקעלט זיך דאָס אויס' צעהרונג אין אזעלכע קינדער אין די געדערים און אין די מאַנדלען ארום די געדערים, און אָפט אטאקירט עס די געדערים און די געהירן אין אייגעם.

דאָס טרויעריגסטע אין דער געשיכטע איז, אז דיזע פֿארמע פון קינדער אויסצעהרונג קען מען זעהר זעלטען אויסקורירען, און די עופ'לעך געהען אַוועק אָן עולה תמימה אויף דעם מזבח פון זייערע עלטערנס אָרימקייט און פינסטער' קייט.

איז אויסצעהרונג מסוגל אריבערצוגעהן בירושה פון עלטערן צו קינדער?

דער עולם מיינט, אז יא, א ראיה לרבר, אז די אינשורענס קאמפאניעס קוויקלען זיך צו פערזיכערען דאָס לעבען פון מענשען, וועמעס עלטערן עס זיינען געשטארבען פון אויסצעהרונג. אז אויסצעהרונג זאָל איבערגעהן בירושה איז ניט אונמעגליך; אַזוי ווי די באציילען קע' נען אריינדריינגען אין יעדען געוועב פון קערפער, טאָ איז עס מעגליך, דאָס א קינד זאָל אָנגע' שטעקט ווערען דירעקט פון די עלטערן נאָך בע' פֿאר עס איז געבאָרען געוואָרען. אָבער דאָס קומט פֿאר אַזוי זעלטען, אז אזעלכע פעללע בעלאַנגען צו די קוריאָזיטעטען פון מעדיצין.

מיטעל פון פארשפרייטען אויסצעהרונג צווישען מענשען, מוז מען אָבער צוגעבען, אז דער פראָ' צענט פון מענשען, וואָס ווערען דורך דעם קראַנק, מוז זיין זעהר קליין.

אָט זיינען א פֿאָר פאקטען וואָס בעוויי' זען עס:

ביי די יאפאנעזער איז פלייש עסען, דורך זייער ביטערער אָרימקייט, ניט זעהר פאָפולער; דהיינו, אין יאָהר 1899 האָבען די יאפאנעזער אין אלגעמיין געהאָדעוועט איין בהמה אויף יעדע 40 איינוואָהנער; און אויף צום עסען איז גע'הרג'עט געוואָרען איין בהמה אויף יעדע 200 איינוואָהנער; דאָס הייסט, אז זעהר ווייניג מענ' שען עסען דאָרטען פלייש, און אלזאָ קענען זיי דאָך ניט קריגען קיין אויסצעהרונג פון פלייש, האָט דאָך דער פראָצענט פון אויסצעהרונג בע' דארפט זיין ביי זיי בעדייטענדר קלענער ווי ביי אונז. די טהאטזאכע בלייבט אָבער, אז ביי זייערע אָרימע לייט איז אויסצעהרונג פער' שפרייט אין אונגעפעהר דעם זעלבען ערך ווי ביי אונז.

דאָס זעלבע איז אויך אמת וועגען די פילי' פינער.

עס איז אָבער פאראנען נאָך א וויכטיגערער פאקט: צווישען די כינזער זיינען פאראנען רעליגיעזע סעקטען, וועלכע צעהלען מיליאָנען אנהענגער, ביי וועלכע עס איז פערבאָטען צו עסען פלייש, א שטייגער אַזוי ווי אידען איז פערבאָטען צו עסען חזיר־פלייש, אָדרע מחמדא' נער איז פערבאָטען צו טרינקען וויין; ביי די האָזיגע סעקטען האָט מען דאָך אוראי געזאָלט געפינען א חילוק אין דעם ערך פון פערשפריי' טונג פון אויסצעהרונג, איז אָבער אין דער אמת' דאָס ניט אַזוי; זיי שטארבען אונגעפעהר אין דעם זעלבען פראָצענט פון אויסצעהרונג ווי אנדערע אָרימע לייט וואָס ערלויבען זיך יע פון צייט צו צייט צו עסען פלייש.

קומט דערפון ארויס, אויב עס איז אמת, אז עסענדיג די פלייש פון א קוה, וואָס איז קראַנק געווען פון אויסצעהרונג, קען מען זיך אָהן צווייפעל אָנשטעקען מיט דער קראנקהייט, איז אָבער דאָך אויך דער פאקט קלאָר, אז דיזער סאָרט פערשפרייטונג פון אויסצעהרונג קומט ניט אין ערך זעלטענער פֿאָר, ווי דער ערשטער פראָצעס, דורך דעם איינאטהעמען פון אנשטע' קענדע שטויב.

נון, איז אָבער דאָ אַן אנדער אופן ווי אַזוי

וויעדערשטאנדס-קראפט קריגען קינדער יא בירושה פון עלטערן.

האָבען מיר אויסגעפונען, אז אויסצעהרונג ווערט פערשפרייט דורך דעם:

(1) וואָס מענשען ענטוויקלען אָדער ירש'ענען פון זייערע עלטערן אַ שוואַכע וויעדערשטאנדס-קראפט.

(2) וואָס מענשען עסען פלייש פון קראַנקע בהמות, בעזאָנדערס ווען אזעלכע פלייש איז נישט געקאכט;

(3) וואָס קליינע קינדער טרינקען מילך פון קראַנקע קיח, בעזאָנדערס ווען די מילך איז נישט געקאכט;

(4) און הויפטזעכליך דורך דעם, וואָס מענשען, וועלכע וואָהנען אין פינסטערע און פייכטע הייזער און אין איינגעגאַסען אטמעמען איין אָנגעשטעקטע שטויב, פון די שפייכען פון קראַנקע, וואָס ליידען פון לונגען-אויסצעהרונג.

אַ קינד ירש'ענט פון זיינע עלטערן צווישען אלע אנדערע אייגענשאפטען, אויך זייערע כוחות צו ווידערשטעהן די אנגריפע פון באַציילען. אויב מיר וועלען האָבען אַ געלעגנהייט צו רעדען וועגען די מיטלען „ווי זיך צו פעהרן טען פון אויסצעהרונג“, וועלען מיר ווייזען, אז יעדער מענטש האָט אין זיך אַן אייגענע באַרענעם כוח ארויסצושטויסען און פערניכטען אזוינע באַציילען, ווען זיי דרינגען אריין אין קערפער. דיווער כח, דיווער „ווידערשטאנדס-קראפט“ איז אָבער פערשיעדען ביי פערשיעדענע מענשען בנוגע צו פערשיעדענע באַציילען; אנדערע מענשען האָבען אזאַ געוואלדיגע ווידערשטאנדס-קראפט, אז וויריעל באַציילען עס זאָלען נישט אריין אין זייער בלוט, קענען זיי זיך אָבער דאָר טען נישט בעזעצען; אנדערע מענשען האָבען אַ מיטעלמעסיגען ווידערשטאנדס-קראפט, דאָן הענגט עס אָב ווי אָפט זיי ווערען אָנגעשטעקט, און מיט ווי פיעל באַציילען א. ז. וו. אָט דיווען

דיא ראָמאַנען-לעזערין

פון ה. רויזענבלאַט.

אַ בליזמירונג... אמת,
נאָר — אוי, זיינע אויגען!
עס האָט איהר אַ כּשוף
געצויגען, געצויגען.

זי האָט נישט געקענט זיך
מעהר ראַנגלען און וועהרען.
„אוי, טאָמע...“ און פייכט ווערט
איהר קישען פון טרעהרען.

און וואָרעם זיך גיסען
די טרעהרען און רינען,
און לויטער שווימט עפּים
אַרום אין איהר זינען.

פאַמעלעכעל הויבט זי
זיך אָן איצט דערמאנען
די „עכט אינטרעסאַנטע“
און שעהנע ראָמאַנען.

נאָר איין מאָל האָט מרים
אין וועלדעל געטראָפּען
אברהם'עלע בליזמר—
און קען שוין נישט שלאָפּען.

זי ליעגט גאַנצע נעכט רוק
און האַלט אין איין קלערען
צו וועט טאָמע-מאַמע
דאָס גליק איהר'ס נישט שטערען.

אוי וועה, ווי איהר שרעקען
דער מאָמע'ס יללות,
דעם טאָמע'ס געשרייען,
די טענות, די קללות.

„דאָס וועללען ביי מיר נישט
דערלעבען די שונאים!
אַ בליזמירונג, חצופה? !
פערשוואַרצעט מיר מיין פנים!...“

אויך זי וועט עס טאן פונקט
ווי יענע פרינצעסען, —
פרעמד גרעט וועט זי וואשען
און בעטעלברויט עסען;

ניט שרייבען צום מאמען,
ניט שרייבען דער מאמען, —
וועט בלייבען כסדר
מיט איהם נור צוזאמען...
* * *

אין גאס וויעגט פון ווינד זיך
א לאדען און סקריפעט,
און מריס'ען דאכט זיך —
א פיעדעלע כליפעט

ווייט דארטען אין וועלדעל,
און גיסט זיך פאנאנדער
„קום, הארץ מיינ'ס...“ און מרים —
זי נעהמט אויף איהר וואנדער.

זי געהט און עס סמאלען
דעם קאפ איהר די שטראלען;
געשוואלען די פיס, און
די קליידער צופאלען;

עס דרעהען און שלענגלען
פאר איהר זיך די וועגען, —
עס קומען איהר בעטלער
מיט לירעס אנטגעגען.

אט זינגט אונטער איהר ווער
א בעטלעריש ליעדעל...
— — — — —

ווייט דארטען אין וועלדעל
שלוכצט הארציג א פיעדעל...

און באלד טרעט א „העלד“ אויף
ביי איהר אין זכרון:
א פאסטוך, וואס איז גאר
א קעניג געווארען;

ווי ער האט דערנאך זיין
געליעבטע גענומען,
בעהאנגען מיט ציערונג,
בעשטעקט זי מיט בלומען.

און אט טרעט ארויס שוין
ביי איהר אין זכרון
א בת-מלכה, וואס איז
„פערשטויסען“ געווארען:

עס האט זי דער פאטער,
דער קעניג פערטריעבען,
דערפאר וואס זי האט זיך
געוואגט צו פערליעבען

אין ארעמען לעהרער;
און ס'האט די פרינצעסען
געמוזט נעכאך בעטלען
סוכארעס צום עסען.

אין וואלד האט זי שפענער
און קארע געקליבען
פרעמד גרעט נאך געוואשען,
און פארט ניט געשריבען

צום פאטער, און קיין מאל
געלאזט פון זיך הערען —
און מרים — זי וויינט אויף
דער שטאלצער מיט טרעהרען.

יאנקערס, נ. י.

זומער און קינדער

פון דר. אירא באדאנעס.

עדער ס׳זאָן פון יאָהר האָט זיך זיינע קראַנקהייטן פיר די יונגע קינדער אין די גרויסע שטערט, דער זון מער אָבער איז די געפֿעהרליכסטע צייט פון יאָהר, איבערהויפט פאר די קינדער פון די איבערהעפֿילטע טענע-מענט קוואַרטאַלען. דאָרטען פאלען נעכט די קינדער ווי פֿליגען.

דיעזע גרויזאמע קראַנקהייט, וועלכע ערשיינט עפֿידעמיש אין מאָנאַט יוני און דורך וועלכע דער טויט קאָסעט אױס הונדערטע אַרעמע עפֿעלעך, איז די בעוואוסטע „סאָמער קאָמפֿליינט“. די אָפּפער פון דיזער קראַנקהייט זיינען געוועהנליך קינדער אונטער 2 יאָהר און מייסטענס די באַטטעל ביביס.

אזוי ווי היגיגע שפּיעלט אַ וויכטיגע ראָלע אין די אױסמיידונג פון דיזע קראַנק-הייט, איז זעהר וויכטיג, אז מוטערס זאָלען ערנסט, ענערגיש און שטרענג נאָכפאלגן געדוים היגיגענישע רעגעלען. יענע אונטערטע אָדער אונגלייכע מוטערס וועלכע האָבען קיין פערשטאַנד נישט אָדער קיין צייט נישט צו פעהר-טען אַ געפֿעהרליכע קראַנקהייט, זעהען זיך אַרום צו שפּעט, אז דורך זייער אייגענער שולד האָבען זיי דאָס קינד פֿערלאָרען. מעדיצינישע הילף איז נישט אימער אױס שטאַנדע צו מאַכען גוט דעם אירטהום פון די עלטערן.

איך ווױס, אז פיעלע אַרעמע פרויען האָבען קיין צייט נישט זיך אָנצוגעבען מיט די קינדער ווי עס בעדאַרף צו זיין, אָבער ווען דאָס קינד ווערט קראַנק, געפינט זיך ביי זיי צייט; מיר טערס געפֿינען צייט אָנצוזיצען שטונדען לאַנג אין די פערפֿעסטעטע גאָס פון די דיספּענסע-ריעס מיט קראַנקע קינדער, אָבער וועלען נישט אױסנוצען דיא זעלבע צייט אום צו פעהריטען זייערע קינדער פון קראַנקהייט.

אונטער היגיגענישע רעגעלען מיינען מיר: ריינליכקייט, גענוג פרישע לופט, פאסענדע שפיז און די ריכטיגע מאָס פון די שפיז, די

ריכטיגע צייט צום רוהען, ווי מען זאָל זיך באַ-דען, וועלכע קליידער מען זאָל טראָגען אין די פערשיעדענע צייטען פון יאָהר, אום מען זאָל זיך נישט פערקיהלען און אין דער זעלבער צייט די קליידער זאָלען דורכלאָזען גענוג לופט פאר דיא הויט פון קערפער.

קליינע קינדער קענען נישט אזוי פערטראָגען גרויסע הייז אָדער גרויסע קעלט, ווי ערוואַקסענע מענשען; זיי ליידען דאָרום ווינטער און זומער פון די פערשיעדענע קראַנקהייטען, וואָס די עקסטרעמען פון וועטער פֿעראורזאָכען.

אין דעם מאָרד פון מענשען זיינען דאָ פערשיעדענע צענטערס, וועלכע קאָנטראָלירען אלע בעוועגונגען פון דעם קערפער. צום ביישפּיל, עס איז דאָ אַ צענטער, וועלכע קאָנטראָלירט דעם ווילען, נאָך אַ צענטער קאָנטראָלירט די מוסקעלען זיי זאָלען זיך סיסטעמאַטיש בעוועגען נאָך די בעדירפֿענישע פון מענשען. עס איז אויך דאָ אַ צענטער וואָס קאָנטראָלירט הייז און קעלט פון קערפער ביי גרויסע ענדערונגען פון דער אַרומיגער אַטמאָספֿערע. די טעמפּעראַטור פון קערפער ווערט נישט געענדערט פון די אַרומיגע הייז, ווען מען זאָל אױסמעסטען מיט אַ טערמאָמעטער דעם ערוואַקסענעם מענטשענס צושטאַנד, געפינט מען, אז ער האָט די זעלבע נאָרמאַלע טעמפּעראַטור (א ביסעל מעהר ווי 98 פאַרענהייט). עס איז אָבער גאַנץ אַנדערש מיט די ביבי. ביי'ן קינד איז דער נער-ווען-סיסטעם און דער געהירען נישט אין גאַנצען ענטוויקעלט און די צענטערס אַהייבן זיך אַלדאָ שוואַך. פון גרויס אַרומיגע הייז קען די טעמפּעראַטור ביי אַ ביבי ווערען פיעל העכער און פון גרויס קעלט ווערען נידעריגער ווי נאָרמאַל. דאָס ערקלערט לייכט וואָרום קינדער האָבען אָפט קאָנוואַלסיעס און וואָרום זיי קריגען פיר בער פיעל שנעלער ווי די ערוואַקסענע. ווען אַ דערוואַקסענער מענטש האָט הייז און זיין טעמפּעראַטור איז 104—103, איז אַ סימן, אז ער איז זעהר קראַנק, ווען ביי די ביבי איז אַ טעמ-

איזער אונטער'ן הערצעלע. אין אַזא צייט וואָס מעהר מען גיט איהם עסען, אלץ מעהר וועט עס וויינען. קיינע פרוכט ארעד גרינס זאָל מען נישט געבען, און טרינקען בלייז גע- קאכטע קאלטע וואסער.

מען מוז דאָס קינד זעהר ריין האַלטען, ווייל איינע פון די וויכטיגסטע פאקטאָרען, וועלכע בריווינגען אָן די מאַגה אויף די אָרימע קינדער דורך דיזע שרעקליכע קראַנקייט, איז ש מ ו יז.

ווען איך זאָג ריין האַלטען, מיינ איך דאָ נישט, נאָטירליך, די סטיילישע געקראַכמלטע קליידער וואָס מאַמעס טהוען אָן די קינדער צו- ליעב דעם פּוץ — דעם קינד'ס קערפּער, די וועש ביים לייב, די הענטלאך און די בעטעל מוזען זיין זויכער.

די דייפערס מוזען געוואַשען און געזאָרט ווערען און אויף קיין פאל זאָל מען א דייפער אויסטרוקענען נישט געוואשענערהייט און נאָך אַ מאָל געברויכען.

דאָס קינד מוז ווערען געהאַלטען געפוידערט און טרוקען.

דיא באַטעלס פון די מילך מוז מען אויס- וואַשען מיט אַ בערשטעל זעהר ריין און דאָן אויסקאָכען אין אַ טאָפּ וואסער. ווען מען נעהמט עס ארויס פון די וואסער, זאָל מען עס אָנפילען מיט באַרעקס וואסער (א טיילעפעל באַראַקס אויף אַ פיינט וואסער) און לאָזען שטעהן ביז מען וועט געברויכען אָנצופילען מיט די מילך. די ראַבערניפעלס מוז מען גוט אויסוואַשען פון ביידע זייטען און לאָזען ליגען אין געקאכטע וואסער.

אַ מוטער פון 4 אָדער 5 קינדער וועט גע- וויס דענקען, אז איך פערשרייב דאָ צופילע אר- בייט און אז איך ווייס נישט ווי שווער עס איז אלעס פינקטליך אויסצופיהרען — יעדענפאלס איז די ארבייט גרינגער ווי צו זיצען נעכט מיט אַ קראַנקע קינד. איינס פון די ביידע זייטען איז מוטער אויסקלייבען.

די מילך דארף פערפערטיגט ווערען נאָך אַ פאַרמולע, וואָס זאָל זיך פאַסען צום עלטער פון קינד. די באַאָרד אָף העלטה שיקט ארויס געדרוקטע ערקלערונגען ווי צו מאַכען די מילך צוהויז און בעשעפטיגטע מוטערס קענען קרי- גען פארטיגע מילך פון די פערשידענע שטרויסעס פלעצער אין ניו יאָרק. די מילך איז ראַיעל געמאַכט און קאָסט בלויז אַ פעני אַ באַטעל

פערטאָר פון 104—108 אָן אַפּטע ערשיינונג; די אורזאכען מענען זיין פערשידענע, אבער גע- וועהנליך האַלט עס נישט אָן לאַנג און עס צייגט נישט אימער, אז דאָס קינד איז געפעהרליך קראַנק. אַם מייסטען קומט דיזע העכערע טעמ- פערטאָר פון מאַגען, און ווי גור מען רייניגט אָפּ דעם מאַגען געהט די טעמפערטאָר ארונטער.

צוליב די אויבערדערמאָנטע אונגענטווי- קעלטע צענטערס אין געהירען פון די קליינע קינדער איז זעהר שווער פאַר זיי צו פארטראָ- גען די זומער היץ. עס איז האַרם וויכטיג צו האַלטען דאָס קינד קייל. מען מוז דאָס קינד נישט רייצען און זיך מיט איהם נישט שפיעלען צו- פיעל. מאַכט מיט איהם קיין מחזקות נישט צו- ליעב אייער פערגינגען. דיא קליידער האַרפען זיין זעהר איינפאך און לייכט. אַ דין העמדעלע און אַ דייפער איז אלץ וואָס דאָס קינד ברויכט זייענדיג אין הויז, און אַ דינע קליידעלע אויף דעם אין גאַס. די קליידער מוזען נישט געקראַכ- מעלט זיין.

ווען דאָס קינד איז אין דרויסען, דארף ער זיין אויפ'ן שאַטען זייט פון דער גאַס. ווען ער איז אין הויז, זאָל מען איהם האַלטען אין גרעסטען און קיילסטען צימער. אויב עס איז דאָ אַ פערפוצטע פראָנטירום, זאָל מען פון דאָרט ארויסנעהמען די קארפּעט און איבעריגע מעבעל און מאַכען דיזען צימער פאר'ן קינד'ס בעדרום איבער'ן זומען. טאָג אין דער פריה און נאָך 3 אהר בייטאָג איז די בעסטע צייט ארויסצונעהמען דאָס קינד, ווייל אין מיטען טאָג, ווען די זון באַקט, איז גלייכער, אז דאָס קינד זאָל זיין אין הויז, וואו עס איז מעהר בע- שיצט.

באָדען מוז מען דאָס קינד אין אַ וואַנע איין מאָל אַ טאָג אין וואַרימע וואסער אום עס צו האַלטען ריין און חוץ העם עס ספאָנדזשען מיט קאלטע וואסער פון 2 ביז 4 מאָל טעגליך. זויגען אָדער געבען די באַטעל זאָל מען דאָס קינד רעגעלמעסיג אויפ'ן שטונדע, צופאַ- סענדיג די פאַרציע און די מילך צו דעם עלטער פון קינד. עס איז בעסער צו געבען צו ווייניג ווי צופילע עסען אין די הייסע מאָנאטען.

נישט אימער ווען דאָס קינד וויינט איז עס הונגעריג. עס זיינען דאָ הונדערטע אורזאכען וואָס קענען מאַכען צו וויינען אויסער הונגע- ר אַ בייבי איז דורשטיג, אָדער גאַס, אָדער הייס, אָדער האָט צו פיעל געזויגען און עס דריקט

וואָס עס גוט אַ ביסעל איבעריגע אַרבייט דעם מאָגען און די קישקעס. אין די מעהרצאהל אָבער קריגען די בייביס הייז פון דעם און זאָגער קאנץ וואלטיס.

זומער מוז מען איבערהויפט פערלייכטער רען די שפיין פון קינדער און בייביס אינגער פון אַ יאָהר מוז מען פאנאנדערפיהרען די מילך מעהר אין די גרויסע היצען.

ניט פערדייטע שפייען אָדער ניט גוט גע- מאכטע מילך פערזאורזאכט סאָמער קאמפליינט. שלאָפען מוז דאָס קינד אין אַ צימער מיט אָפּענע פענסטער. וואָס מעהר רוהע און פרישע לופט, אלץ ווייניגער איז די מעגליכקייט צו ווער רען קראנק. שלאָפען בייטאָג איז זעהר געזונד פאר אַ קינד. ביז 4 יאָהר דאָרף יעדער קינד שלאָפען ביי טאָג און ביי אַ יאָהר מוז ער שלאָ- פען בייטאָג. אין גאנצען מוז אַ קינד שלאָפען אַרום 12 שטונדען אין מעתלעך.

די לופט ביין ים איז זעהר געזונד פאר קינד דער און מוטערס זאָלען פאָהרען מיט די קינדער צום ברעג ים אזוי אָפט ווי מעגליך.

אלאָ : —

- (1) האַלט דאָס קינד ריין ;
- (2) גוט עס ווי מעגליך פיעל לופט ;
- (3) האַלט עס קיהל און רוהיג ;
- (4) גוט עסען רעגעלמעסיג און ניט צו- פיעל ;
- (5) פרוכט און גרינס איז פערבאָטען.

מוטערס זאָלען זיך ניט פערלאָזען אויף דעם, אז עס איז בעשערט לעבט מען, און פון די האַלבינאָקעטע קינדער, וואָס וואלנערען זיך אין די גאסען גרויזענדיג אַ שאלעכין פון אַ וואַ- טערמעלאַן, זאָלען זיי ניט נעהמען קיין ביי- שפיעל. אזעלכע קינדער בלייבען לעבען נור דורך אַ צופאל, דורך אַ נס, און וויפיעל פון זיי צושטארבען ווייסען מיר ניט, ווייל מיר זעהען נור די לעבעדיגע.

סאָמער קאמפליינט פאנגט זיך אָן פלוצ- לונג מיט ברעכען און לאַקסירען, און דאָס קינד קרינט באַלד פיבער אָדער לאַנגזאם פון אַנפאנג די דאריהא און אין אַ פאָר טעג ענטוויקעלט עס זיך ערנסט, און עס איז אימער געפיהרליך. מען מוז ניט פערליינגערען די קראנקהייט — וואָס פריהער מען פאנגט אָן עטוואָס צו טהאָן פאר'ן קינד, אלץ מעהר האַפנונג איז דאָ אויף געזונט צו ווערען.

ווארום איז אזוי וויכטיג די ריינהייט ? ווי עס איז בעקאנט זיינען אנשטעקענדע קראנקהייטען פערזאורזאכט דורך מיקראָבען — פיטטינקע, מיקראָסקאָפישע בעשעפעניסען, וועלכע פערמעהרען זיך זעהר שנעל אין שמוץ און לעבען ניט לאַנג וואו עס איז ריין, וואו די זון שיינט און וואו עס איז דאָ פיעל לופט. אין וויגע מילך פלאָדענען זיי זיך זעהר שנעל. קאָ- כען פערניכטעט זיי, דאָרום מוז מען די מילך סטערעליזירען אָדער קאָכען, דאָס שנעל גיסען אין ריינע באַטעלס און צודעקען, פערקאָרדע- נען די באַטעלס, אז ניט, כאפּען זיך דיזע מיר קראָכען וויעדער אַריין אין די מילך.

דער מאָנאט יולי איז אַ פאסערע ווארעמ- קייט פאר דעם פלאָדיען זיך פון דיזע קליינע מיקראָבען. דעם קינד'ס קערפער איז צוהויצט און דער מאָגען זיינער קען ניט קאָכען גוט, דער ריבער איז דער באַדען אַ גינסטיגער פאר דיזע מיקראָסקאָפישע פאראַזיטען.

דאָס קינד האָט שמוציגע הענטלעך און מיליאָנען מיקראָבען זיינען צוגעקלעפט צו דיזע קליינע לאַפּקעס, וועלכע דאָס קינד טראָגט צום מויל צו יעדער פאסערנע און אונפאסערנדע געדעגעהייט, לעקט אָפּ די שמוץ און פערניכטעט זיך.

אלאָ, די הענטלעך מוזען זיין ריין.

ווען אפילו מען מוז זיי וואשען 10 מאל אַ טאָג זאָל אַ מוטער די מיהע ניט זשאַלעווען — דאמיט ראטעוועט מען דעם קינד'ס לעבען זעהר אָפט ; עס איז ניט איבערטריבען, די טרויעריגסטע פאלגען קומען אָפט פון אזא קליינע טאכלעסיגקייט ; זעהר פיעל קראנקהיי- טען זיינען ענטוויקעלט צוליבע דעם ניט האַל- טען ריין געוויסע טהיילען פון קערפער.

די פאָרזיכטיגקייט מיט'ן קאָרמענען דאָס קינד איז גראדע אזוי וויכטיג ווי דינליכקייט. אַ קליין קינד קען פערדייען נור גאנץ לייכטע איינפאכע שפייען און דער שטאָפען מיט אונפערמיידליכע זאכען בריינגט נור-שאדען. מיטערס גיבען אָפט פיטטינקע קינדער, פילייכט נאָך אינגער פון אַ יאָהר : קארטאָפּעל, קייס, באַנאנעס, פינגאָס און פלייש. אלע די זאכען קען אַ קינד ניט פערדייען, און עס רייצט נור דעם מאָגען און מאכט קראַנק. באַטאנעס זיינען זעהר נארהאפט, אָבער שווער צו פערדייען. זיי מאַנכע בייביס בלייבט די באַנאנע ניט פער- דייט, און עס טוט ניט פיעל שאדען אויסער

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָררים ווינטשעווסקי.

א שטאלצער טאָג — דר. יצחק קאמונער — די העברעאישע ליטעראטור און איך אלס ריפ וואָן ווינקעל — קאמונער'ס נאַציאָנאַליזמוס — זיין שיר: „עמק עכור“ — מיין „חבֿהב!“ — זיין מזל אין די צוויי שרים — א מחלוקה מיט ראָדקינסאָהען — זיין פורים און מיין סוד.

אמאָל זאָגאר שערליכע זאכען. איך האָב גע-
וואוסט, אז דאָס האָט ניט יעקענט זיין א שטיינ-
דעל אין מיין גערטעלע אריין — פון וואַנען איך
האָב דאָס געוואוסט וואָלט מיר נעהמען צו לאַנג
צו ערקלערען — אבער איך בין כמעט רויט
געוואָרען.

דאָס איז געווען דאָ ניט לאַנג. אנדערס
איז דער עסק מיר פאָרגעקומען אין דער צייט
ווען דער ארטיקעל איז ערשינען.

„אָבערדורקט אונפערענדערט אינ'ם פאָר-
ווערטס!“ איז מיר אַרומגעגאנגען אין מיין
יונגען מוח דעם גאנצען טאָג און די נעקסטע
פאָר טעג, און אזוי ווי קיינער האָט דערפון ניט
געוואוסט, האָב איך זיך עפעס אזוי ווי געוואָרגען
מיט מיין גליק.

אָה יא! איך וועל זיין א דייטשער
„שריפטשטעלער“, אפשר גאָר א פאָעט, ווער
ווייס? איך וועל ווערן... איך מוז ווערן א
מענש מיט א שטאדט אין דעם מזרח-וואַנד פון
די סאָציאַליסטישע ליטעראטור אין דייטש-
לאַנד... איך וועל שרייבען, איך וועל זינגען,
איך וועל וועקען.. נישטקשה, בערנע האָט אין
זיינע יונגע יאָהרען אויך גערעדט א מין זשאַר-
גאָן, און היינט איז געווען א איד, שוין גאָר ניט
הערענדיג פון אונזער מאַרקס, אונזער משה
העס, אונזער קארל הירש, אונזער יאָהאן
יאַקאָבי און — ועל כולם! — אונזער לאַסאַל!
אמת, א ליץ האָט מיר אלע וויללע אזוי ווי

אין אויער אַריינגעשושקעט: שאַליש, בראַט!
וואו קריכסטו? אָבער די אנדערע שטימען
זיינען געווען שטאַרקער, מעכטיגער, לויטער און
מיין האַרץ איז געוואָרען פולער און פולער, און
מיין עהרליכער, אין זיך פערשלאָסענער שטאַלץ
גרעסער און גרעסער, און פאר מינע אויגען איז
אויפגעשטאַנען יעקב אבינאָם ליטער און איך
האָב זיך געזעהן שטייגענדיג צום פאַרנאַסוס

רום די צייט, ווען דער זעקסטער
נומער פונ'ם „אספת חכמים“
איז ערשינען, האָב איך אי-
בערגעלעבט איינעם פון די
גליקליכסטע טעג פון מיין
לעבען. דער לייפציגער פאָר-

ווערטס (פונ'ם 12טען אפריל 1878) איז אַנ-
געקומען מיט מיינעם א פעלעטאָן: „א רוסישער
אנטי-לאַסאַלעאָנער“.

דאָס איז ניט געווען דער ערסטער דייטשער
ארטיקעל מיינער: אין דער רעדאקציע פון אונ-
זער קעניגסבערגער לאָקאַל-בלאט בין איך שוין
לאַנג געווען א גאנצער בוך-בית, הגם געשריעבען
האָב איך ניט זעהר אָפט. דאָס אבער איז געווען
אן ארטיקעל ניט אין א לאָקאַל בלאט, נור אין
דעם צענטראַל-אָרגאַן פון דער פארטיי, וועלכער
האָט דערצו נאָך געהאַט ווילהעלם ליעבקעכט
אליין פאר זיין רעדאקטאָר, דעם דאָזיגען גרויסען
ליעבקעכט, וועלכען איך האָב מיט א יאהר
שפעטער אזוי שטאַרק פיינט געקראָגען, האָב איך
אָבער דאָן — אין אפריל 1878 — כמעט פער-
געטערט.

צוריק מיט עטליכע חדשים האָב איך איצט
דעם ארטיקעל געפונען אין דער היגער ביבליאָ-
טעק, האָב איהם דורכגעלעזען צום צווייטען
מאָל נאָך א משך פון 29 יאהר, און — צווישען
אונז זאָל דאָס בלייבען! — איך בין פון איהם
ניט עקסטראַ נתפעל געוואָרען. נאָך מעהר: א
וואָך צוויי אָדער דריי פריהער האָב איך געענדיגט
לעזען „זאָרגע'ס בריעפּוועקסעל“ (מיט מאַרקס,
דיטצגען, ענגעלס און יאָהאן פיליפ בעקער) און,
לעזענדיג יענעם ארטיקעל מיינעם, האָב איך
זיך דערמאָנט אָן א בריעה פון פריעדריך ענגעלס
צו זאָרגע, וואו ער בעקלאַגט זיך איבער ליעב-
קנעכט'ס רעדאקציע, איבער זיין אַריינגעהמען
אינ'ם צענטראַל-אָרגאַן אלערליי ניט-וויכטיגע,

פערזאן. איך וועל זיך דערפאר דארויף א וויי-
לינקע אָבשטעלען.

פריהער אָבער בעט זיך דאָ אַ וואָרט ווענען
אַנאָמערדער געדיכט, וועלכעס איך האָב געדוקט
מיט גרויס שמחה אין דעמזעלביגען העפט.

דאָס איז געווען אַ שיר פון דר. יצחק
קאָמינער, וועלכען ער האָט גערופען „עמק עכור“,
דאָס ערסטע פון זיין פערדער אין דעם „אספת
חכמים“.

דר. קאָמינער, ווי כמעט אַלע מיינע מיט-
אַרבייטער פון יענער צייט, איז געווען אַן ער-
וואַקסענער מענטש לגבי מיר, אַן איינגעפונדע-
וועמער בעל הבית אין דער העברעאישער ליטע-
ראַטור. דאָס איז דערפאר געווען נאָך אַ ביסעל
זאַפראַן אין מיין קיטע ווען דער דאָקטאָר האָט
פיר זאָגאַר געגעבען די ערלויבניס צו ענדערן
עטוואָס אין זיין געדיכט אויב איך זאָל עס
געפינען פאַר נויטיג, אַ זאך, וועלכע, האָט ער
אויסגעטייטשט, ער וואָלט קיינמאָל נישט ערלויבט
דעם דעראַקטאָר פונ'ם „הקול“.

און כּונגע צו דעם געדיכט מוז איך נאָך
אַמאָל אַראָבקומען פון פערנאָנגענע צו איצטיגע
צייטען.

צוליב דיזע עראינערונגען בין איך נעמליך
כמעט צוריק געוואָרען אַן העברעער, — צוריק
נאָך אַ לאַנגע 23 יאהריגע שיידונג. מיין אַלטע
ליעבע צו די אַלטע העברעאישע שפּראַך האָט
מיד צוריקגעבראַכט צו יענע מערקווירדיגע לי-
טעראַטור, וועלכע קען נישט לעבען און וויל נישט
שטאַרבן; וועלכע, ווי די גמרא יבמות, ווערט
דיק פון צרות און צרות צרותיהן; וועלכע ציהט
איהר חיות, איהר לעבענסקראַפט פון די אייביגע
פּלאַנען און קלאַנגען וואָס בעגלייטען דעם אירען
אויף זיין דערנערגרייכען וועג צו זיין עהרע-
פּלאַץ אין דער בעפרייטער מענשהייט; וועלכע
בלייבט צווישען קברים און דאָרט צווישען בלוי-
מען-קרעני, ביי אַ פּולען טיש, מיט וויין-געפיל-
טע גלעזער, בשעת פון איין זייט הערט זיך אַ
„לחיים!“ און פון דער אנדערער אַ „צדקה תציל
ממות!“ — ווען ביאָליק'ס פערזען בעווייזען
איהר לעבען, און דעם „הדרום“ אונטערגאַנג—
איהר טויט.

צו דיזע אַלטע העברעאישע ליטעראַטור
קום איך איצט צוריק אַן אמת'ער ריפּוואַך
ווינקעל, אַ מענטש, וואָס געפינט נאָך אַ צוואַנציג
יאָהריגען שלאָף, אַ נייעם לשון מיט נייע ווער-
טער, מיט נייע שרייבער, אויף יעדען טריט

אַרויף, וואָס אַ טרעפּ אַלץ העכער, — העכער
איבער דעם טומעל פון אינטען, פון דער ערד,
פון דעם מאַרק, וואו מען האַנדעלט און וואַנ-
דעלט, וואו מען שטייגט קריכענדיג מעשה פאַר
ראַזיט, וואו מען פאַלט שטייגענדיג ווי אַן אויפ-
געבלאָזענער לופט-באַלאָן... פון זיין.

אַה יא! „אָבערדוקט אונפערעטערט“ און
אַזוי ווייטער! מיר געהען, מיר קומען, מיר
זיינען כמעט שוין דאָ! יא, מיר זיינען אָנ-
געקומען. מיר זיינען נאָך דעמזעלביגען נאָכ-
מיטאג געזעסען ביי אַ פּולט אין די „פאַרדערע
פאַרשטאַרט“ און האָבען פערפאַסט אזא מיין
געדיכט אויף רוסיש און העברעאיש:

„די בערזע איז שוואַך. ווייז 5 פּענסינג
וועלדוועלכער ווי נעכטען. קאָרן אונפערענדערט.
האָבער קנאַפּ וואָס פערלאַנגט. דער רובעל
קורז שטייגט היינט. — ערוואַרטען פון איך
גוטע נאכריכטען. אַברעכונג פאַלגט. ערוואַר-
טען אויך אייערע געשעצטע אויפטרענע, וועלכע
וועלען פּראָמפּט אויסגעפיהרט ווערען. — אימער
בערייט אייך צו דינען.

אַכטונגספאַל, ערגעבענסט,

י. ס. פיינבערג'ס נאכפאלגער.
און ווען דער בעל הבית פלעגט די לעצטע
ווערטער אונטערשרייבען, פלעגט ער זיך אַמאָל
אַ קריס טאָן ווען אַן אויסדרוק איז איהם נישט
געווען צום האַרצען, אַמאָל אָבער פלעגט ער אַ
שמיכעל טאָן, צופריעדען מיט דעם געפליגעל-
טען, מוזען-געקוינטען פאַרנאָם-קלעטערער,
וועלכער אדרעסירט זיינע אונטערבלייבע שרייב-
טען צו איוואַן וואַסיליעוויטש באָלואַנאָו אין
קורסק, אָדער להנביר האַדיר ר' יונה קליאַטשקאָ
אין סמיעלאַ.

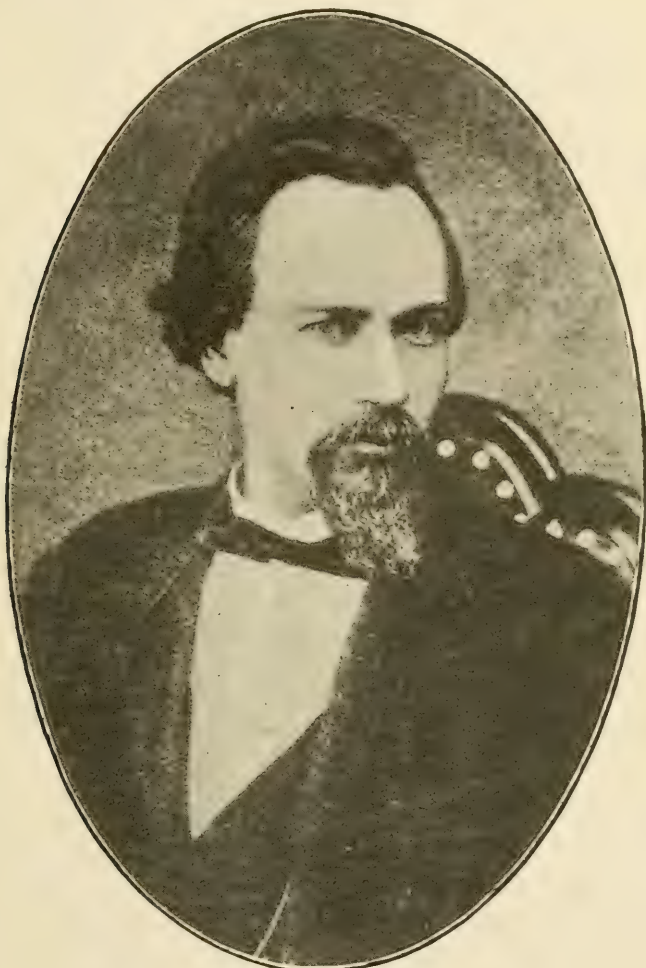
* * *

אָבער צווישען דעם הויכען קלום און די
נידעריגע ווירקליכקייט איז געווען פּלאַץ פאַר
ניט-שלעכטע פערפאַסונגען. אין דעם דערמאָהנט
טען זעקסטען העפט „אספת חכמים“ איז ער-
שינען מיינע אַ שטיקעל אַרבייט, פערפאַסט
טאַקע בין השמשות-אין פיינבערג'ס „באַנק-
געשעפט“, צווישען אַ געטריידע-כעריכט און אַ
רוסישען חשבון פאַר דעם דאָזיגען באָלואַנאָו,
אַ געדיכט מיט דעם נאָמען „הבחיב!“

וואָס פאַר אַ ליטעראַרישען ווערט האָט
האָט געהאַט איז נישט פאַר מיר צו בעשטימען.
עס האָט יעדענפאַלס געהאַט אַ מיין פאַליטישע
בעדייטונג, וועניגסטענס-כּונגע צו מיין אייגענע

פאָררעדע פון אהדהעם און א לענגערע בעשפרע-
כונג פון ח' ראָוויזקי, אַרום וועלכען איך קען
זיך דאָ ניט פערברייטען!
איך האָב, פערשטעהט זיך, גלייך א זוף
געטאָן אין דעם אינהאַלטספערצייכנים צו זעהן
אויב עס זיינען אַריין אין דער אויסגאבע, ער-
סטענס, דאָס געדיכט „שיר היחוד למטבע“,
וועלכע איז געווען געדרוקט אין ליעבערמאַן'ס

בעגעגען איך עפעס אַליין זאכען, וועלכע איך
פערשטעה ניט, וועלכע מיר איז שווער צו גלויב-
בען אַז די שרייבער אַליין פערשטעהען. וואָס,
קלער איך, וואָלט ניט נור אברהם מאַפּו, נור אפילו
מררכי אהרן גינצבורג געזאָגט, ווען ער וואָלט
אָריינגענומען אין האַנד, כאַפט אייך אַן,
„זר.“ בערדיטשעווסקי'ס א „רשימה“ אָדער א
„שטיט“ ?

דר. יצחק קאַמינער.

„האמת“ און, צווייטענס, דעם „עמק עכור“ פון
דעם העפט „אספת חכמים“, אַרום וועלכען מיר
רעדען.

ביידע געדיכטע זיינען דאָ!
גענויער פערזנליכענדיג האָב איך אָבער גע-
פונען אַז אין דעם „עמק עכור“ האָבען ניט נור

איז וואָס בין איך אויסען ? אַט הערט:
צוריקקומענדיג, אַלזאָ, צו מיין ערסטע
„פלאַממע“, האָב איך צום ערסטען מאָל דער-
זעהן אַ זאַמלונג פון דר. קאַמינער'ס געדיכטע,
ארויסגעגעבען, צוריק מיט אַ יאהר זעקס, פון
די אָדעסער חובבי ציון. דאָרטען איז דאָ אַ

וואָס דיזער מין דיכטונג איז מעהר „נאָכגע-
מאכט" ווי ערגעץ אנאנדערער. קאמינער איז,
נעמליך, געווען דער ערסטער אויסצונעמען דעם
פאפולערען, ביי אידען זעהר בעליעכטען מיטעל-
אלטערליכען „פזמון" אום אויסצודריקען היינט
טיגע אונזערע ליידען און קעמפפע און
האפנונגען.

אָבער ניט דאָס איז דער עיקר דאָ פאַר
אונז, רעדענדיג וועגען קאמינער'ס פאָעזיע. דאָ
אינטערעסירט אונז מעהר דער אינהאַלט ווי די
פאָרמע.

די אַרויסגעבער רופען איהם אַ אידישען
נאַציאָנאַלען דיכטער, וועלכער לייעבט היים דאָס
אידישע פאָלק; אַ פאָעט, וואָס זיין גאַנצער
לעבען, זיין גאַנצע האַרץ איז איבערגעגעבען צום
יודענטהום און אזוי ווייטער.

דאָס איז אמת. אָבער מען פערנעסט צו
בעמערקען, אז קאמינער'ס לייעבע און ערגעץ
בענחייט צו זיין פאָלק האָבען דורך און דורך
אַ סאָציאַלע פאָדקלאַדקע.

ער ריהמט ניט דעם אידען, ער פעהרער-
ליכט ניט זיינע גרויסע מעלות, ער האַלט ניט
אין איין שרייען: מי כעמך ישראל גוי אחד
באָרין, ער זינגט ניט מיט גרויס ענטהוויאָזמוס
אתה בחרתנו. קאמינער לייעבט דעם אידען ווי
די נביאים האָבען איהם געלייבט. ער שטראַפט
איהם, ער ווייזט איהם זיינע פעהלער, ער
שמייסט איהם מיט אַן אייזערנע רוט, און ער
טהוט דאָס אלעס ניט ווי אַ העליגעזער מגיד,
וועלכער נעמט זיך אָן דעם אַויבערשטענס
קרייזער, זאָגערן ווי אַ סאָציאַלער רעפארמאַ-
טאָר, ווי איינער וואָס נעמט זיך אָן דעם אַונ-
טערשטענס קרייזער, דעם אַרעמאָנס, דעם
בערויבטען און בעטראָגענעם המון'ס, דעם אַר-
בייטער'ס קרייזער.

קאמינער איז אַ איד, אָבער פריהער פאַר
אַלץ אַ מענש. אין איהם קלאַפט אַ אידישע
האַרץ, דאָס איז אמת, ער פיהלט דעם אידענ'ס
שמעזין, אָבער בלייבענדיג אַ איד, אָבער זייענדיג
דיג אַ גענער פון אַסימילאַציע, שטערבט ער
האָך צו מאַכען דעם אידען פאַר אַ מענש, ניט
דעם מענשען פאַר אַ איד.

ער פיהלט זיין פאָלק'ס ערניעדריגונג, אָבער
איהם שמערצט מעהר דעם אידענ'ס רעכטלאָזיג-
קייט ווי זיין היימלאָזיקייט.

געפעהלט 2 וויכטיגע סטראָפּען—פונ'ם סאָציאַלי-
סטישען שטאַנדפונקט וויכטיגע — זאָגערן, אז
אייניגע ווערטער זיינען אזוי „צורעכטגעמאכט",
געוואָרען, אז זיי האָבען פערלאָרען זייער פראָלע-
טאָרישע בעדייטונג. איין ביישפּיעל וועט גענוג
זיין.

אין דעם אַריגינאַל זיינען דאָ צוויי פעהרען,
וועלכע לעזען זיך אזוי:

„מאום בישר וברמאות בחור,
אדונים מקדם ופועלים מאָהור."

אויף אידיש הייסט דאָס אונגעפעהר: זיי
פערמאכטען גערעכטיגקייט, קלייבען אויס בעטרוג,
הערשער פון פאָרענט און אַרבייטער פון
הינטען.

אין דער זאַמלונג איז דאָס אָבער אזוי
איבערגעדרוקט, אז אָנשטאט פועלים (אַרבייטער)
שטעהט „עבדים" (קנעכט) און דאָס שוואַכט אָב,
הנס קנעכט איז אַ שטאַרקערער אויסדרוק ווי
אַרבייטער. דער קלאַסען-קאָמפּאָזיציע, וועלכער,
ווען אפילו ניט דייטליך אויסגעדריקט,
מערקט זיך דורך דעם גאַנצען שיר, האָט געפאָר-
דערט, אז „דער געגענזאַץ צו העררען זאָל בלייב
בען „אַרבייטער", דאָס הייסט לויטן-שקלאַפּען
און ניט קנעכט, משרתים פון רייכע לייט,
דינער.

איבריגענס, מאַך איך דאָ ניט קיין בעשול-
דיגונג געגען אַהר-העם און די אַרויסגעבער. עס
איז מעגליך אז ביי קאמינער'ן אַלליין איז געווען
אַזאַ נוסח, אָדער אז ער האָט עס שפּעטער אַלליין
אַזוי געענדערט, ווערענדיג מעהר איד און וועניג
גער סאָציאַליסט אין די עלטערע יאָהרען.

* * *

אַ וואָרט וועגען קאמינער'ס פאָעזיע.
די אַרויסגעבער פון דעם ביכעל רופען מיט
העכט קאמינער'ן „פיטן" (לעזט עס: פאייטאָן),
אַ פאָעט הייסט עס, אזוי ווי יענע, וועלכע האָבען
אונז איבערגעלאָזען זייערע קונציגע אָדער געקוי-
סטעלטע שרייבערייען אין די מחזורים, די
סליחות, די יוצרות און די קינות. דער גראַם
שפּיעלט אַ הויפטראָלע אין דיזען זאָרט דיכטונג
און, צום ביישפּיעל, אין דעם שיר „עמק עכור",
וועדערהאָלט זיך דער „כור" כמעט אין יעדען
פערז. אזוי שרייבט מען היינט ניט, אזוי רעדען
היינט שוין אפילו ברחנים אויף ניט מעהר. און
דאָך האָט קאמינער'ס „פיטנות" אַ גרויסע בעדיי-
טונג, זאָגאַר אַ געוויסען רייז און איז יעדענ-
פאָלס זעהר אַריגינאַל, ניט אכטענדיג דאָרויף

סטראָפּע, האָבען זיי דורך אונרעכט און אונ-
גערעכטיגקייט, דורך דעם רויב פון זייערע ברי-
דער: „באנקען פון פאַרענט און פראָצענטניקעס
פון הינטען.“

ער געהט אזוי כסדר דורך די פיערטע,
פינפטע און זעקסטע סטראָפּען און שליסט מיט
די ווערטער:

„און איך וועל שווייגען? חלילה! מיין
בלוט, מיין פלייש! נאָט איך פייער, הערט
ניט אויף צו ברענגען. ווער ניט שטיל, בעט קיין
אַברוה ניט, מיין האַרץ! קלאַפּ, שטורעם!
פעראַכט היפּאָקריטסוואָג, בלייב ביים אמת!...“
דאָס איז גיט דאָס בעסטע פון זיינע גע-
דיכטע; אפילו אינ'ם „הקול“ זיינען געווען
בעסערע. דער „אספת חכמים“ איז אָבער אין
רוסלאַנד שוין געווען פערבאַטעט, און דערפאַר
איז מיר דער „עמק עכור“ געבליעבען דאָס איינ-
ציגע פון קאמינער'ס פערדער אינ'ם זשורנאַל.

* * *

מיין אייגענער שיר, פון וועלכען איך האָב
אויבען גערעדט, האָט געהייסען „הביחב!“ (גיב-
גיב!) לויט ווי דער רבי האָט מיט אונז
געלערנט איז דער טייטש פון דעם פסוק אין
משלי „לעלוקה שתי בנות הביחב“ — „דער
גיהנם האָט צוויי טעכטער וועלכע שרייען: גיב-
גיב!“ אָט דיזער גיהנם'געשריי (אייגענטליך
איז עלוקה אַ מיין פיווקע) ווערט געשילדערט אין
מיין שיר אלס אַ קול וואָס הערט זיך „אין צפון,
אין דרום, אין מזרח און מערב, אַ קול אָהן אַן
אויפהער, אַ קול טאַג און נאכט“, וועלכער
שרייט „געלד, נור געלד, גיב גיב, גיב גיב!“
און נאָך דיעזע אלגעמיינע איינזלייטונג
ווערט אין דער צווייטער סטראָפּע געשילדערט
דער לענדלאַךר וואָס זיין הביחב הייסט דירח
געלד, אין דער דריטער דער באַנקיר, אין דער
פיערטער דער קרעמער, אין דער פינפטער דער
תבואה'הענדלער און אין דער זעקסטער דער
בערזען-ספּעקולאַנט.

„גיב-גיב! — איז דער שלום — אבער וואו
איז די קוועלע. געלד קומט פון אַרבייט, אבער
וואו איז דער אַרבייטער? דער אַרבייטער איז
אויפ'ן פעלד, גראָבט אין די בערג, אין די גרי-
בער, אַקערט און זייהט און בוקט זיך צו די גילי-
דערנע קאַלב. זיין פנים ברענט אָדער איז
פינסטער, פערשוואַצט, און פון זיין פלייש
ווערען זאָט אַלע וועלכע שרייען „הביחב!“

דיזען גייסט געפינט איהר ביי איהם
אומעטום, אפילו אין זיינע „נאַציאָנאַלע“, ד. ה.,
אין די רייך-נאַציאָנאַלע ליטערער.

אין דעם יאָהר 1893 בין איך אין ציריך
(שווייץ) בעקאנט געוואָרען מיט זיינע אַ טאָכ-
טער, די פרוי פון אַקסעלראַד, דעם בעקאנטען
סאַציאַלדעמאָקראַטישען פיהרער. איך האָב אַליץ
געהאַפּט פון איהר צו קריגען מאַטעריאַל פאַר
אַ ביאָגראַפיע פון איהר פאָטער, וועלכען זי האָט
אזוי שטאַרק געליעבט. ליידער איז זי געשטאָר-
בען פאַר דער צייט. קאמינער'ס לעבען וועט,
לאָמיק האָפּען, נאָך אוימיער בעשרייבען, און
טאָקע פאַר'ן אידישען אַרבייטער.

* * *

„עמק עכור“ וואָלט געלוינט צו איבערזעצן,
אָבער צו מאַכען אַ אידישע איבערזעצונג פון אַ
העברעאישען פערצווייפּעלטען קרעכץ, איז כמעט
אונדענקבאַר. איך וועל, פון דעסטוועגען, פרוביר-
רען איבערגעבען דעם אינהאַלט ווי עס איז.

די ערסטע סטראָפּע, וועלכע בעשטעהט אין
העברעאיש פון זעקס פערזען, וואָלט אויף אידיש
קלינגען אונגעפער אזוי:

„לינקס און רעכטס אַרום מיר, אויבען
און אונטען, פון פאַרענט, פון הינטען,
זעה איך נויט, זעה איך קרענק,
איז די פינסטערניס שוואַרץ!
מענטשענפּרעסער, בלוט-טרינקער,
רויבענדיג, פערדאַרבענדיג
זעה איך צווישען אונרעכט און פאַלשקייט
רויב, גנבה און האַנדעלסבעטרוג,
גוטסקייט פעראַכטעט, דאָס שלעכטע געוועהלט,
עסענדיג פון פאַרענט, פון הינטען
גענעסען.“ (*)

דאָן בעשרייבט דער דיכטער דעם לוקסוס
פון די רויבען, פון די איבערגעשטאַפטע מיט
זייערע קאַרעטעס און פערד, מיט זייערע וואָל
און זייערע, מיט זייערע פאַלאַצען און גערטנער,
מיט ווייבער און קעכס'ווייבער.

און דאָס, פיהרט ער אויס אין די דריטע

מימיני ומשמאלי, למעלה למטה, קדם ואחור,
אז מחסור, אז מחלה, אולת ושחור,
אז אובליעמם, אז שותי דמם, אז גזול, אז עכור
אז עולה ומרמה, אז עשוק, וגנב, ושחור,
מאוס במזב וברע בחור
אוכלים מקדם ונאכלים מאחור.

אנאנדער, איז זיך רוחני געבליעבען ליענען אין א קעשענע ערגיז-וואו — איז זיך געבליעבען דארטען ביז די לאנג פינגערדיגע קעניגסבערגער קרימינאל-פאליציי האט זיך גענומען צום בודק'ן מינע קעשענעם איין שעהנעם אָווענד אין נאָ-וועמבער (1878). דער בלויער אוקס איבער מיין שיר האט דעם קרימינאל-אינספקטאָר הירש (געווען דאכט זיך א געשמד'טער אידעל) געמאכט נייגיריג צו וויסען וואָס דאָס איז פאַר אַ מין שרייבעריי. מען האָט דעם שיר אריבער געשיקט צום ראַבינער דר. באַמבערגער, וועלכער האָט געבעד געמוזט איבערזעצן אויף טייטש מינע טרייפּע, סאָציאליסטישע פערזען, וועל-רענד, לאָמיר אייך שוין פאַר איין גאַנג דערצעה-לען, דער רוסישער קאָנסול האָט געבעד גע-מוזט איבערזעצן מינע רוסישע ברעף — אויך, נאטירליך, ניט אַוועקגעשיקטע.

און כהיות אַזוי ווי מיר האַלטען שוין ביין אויסגאַנגען רעדאקציאָנס-געהיימיסע, וועל אייך אייך דערצעהלען אַ פאַר קליינגייטען, פון וועלכע איינע האָט מיך שיער-שיער ניט געמאכט אויס רעדאקטאָר גאָר אָהן ביסמאַרק'ס הילף. אַט גערט-זשע:

* * *

מיין פאַפּולאַריטעט אין ראָדקינסאָהן'ס הויז איז פון אַנהויב אָן געווען גרויס און איז געוואקסען וואָס אַ טאָג אַלץ גרעסער. אַ קליי-ניגקייט אַ מענטש וואָס פילט אַוויס אַ „העלפּט, אַמאָל דריי-פערטעל פונ'ם „אכפת-חבמים“, שרייבט דערביי, ווען נויטיג, אינ'ם „הקול“, אַמאָל זאָגאר אינ'ם „סוף-לעם“ (ראָדק. נסיונות) זשאַנגאָן בלאַט) און טוט דאָס אַלץ לשם שמים, גאָר אָהן געלד, גאָר אָהן געצאָהלעט, אַ שטייגער עפעס ווי איינער וואָל אַרבעט פאַר עולם הבא! אייך זאָג: „אין ראָדקינסאָהן'ס הויז“, ווייל אייך האָב געהאַט אַן אויג ניט נור ביין רעדאקטאָר'ס פאַמיליע, נור אויך ביין בעהעלפער זיינעם. ער, געדענק אייך, מיט זיין זעלבען געוואשענעם פנים, מיט זיין אייביגען האַלב פערשלאָפענעם בליק, פלעגט מיך אָנזעהן ווי אַ משוגענעם. אויף שונא-ציון געזאָגט געוואָרען וואָס די רעדאקציע האָט איהם אַליין איינגע-בראַכט. אַ בעהעלפער ביי אַ מלמד האָט אפּשר דאָן פערדיענט מעהר! אָבער גאָר ניט... חכם אין כח... וואו איז דאָס געהערט געוואָרען! ? און איז דער צייט ווען דעם רעדאקטאָר'ס רעכטע האַנד האָט מיך בעוואונדערט, די פאַר

נו, אַט דיעזעס געדיכט האָט געהאַט אַ מערקווירדיגען מוץ, און הגם דער פלאַץ דאָס צו דערצעהלען וואָלט אייגענטליך זיין אין קאָ-פיטעל וואו עס וועט געשילדערט ווערען מיין אַרעכט, קלער אייך אז אייך וועל בענוצען דיזע געלענעהייט און אַב'פּטור'ן דעם עסק דאָ גלייך אויפּען שטעלל.

פאַסירט האָט אַט וואָס:

ווען דער העפט איז אַרויס פון דרוק און אויף אַ לענאלען וועג האָט ער אין רוסלאַנד שוין מעהר ניט געקענט אריינגעהן, האָב אייך בעשלאָ-כען צו שיקען לייענבליטען וועניגסטענס זיין אַרטיקעל אין אַ קאָנטערט. צו דיזען צוועק האָב אייך דעם אַרטיקעל אויסגעשניטען. געדרוקט איז ער אָבער געווען אַזוי אז מיין שיר האָט זיך געפונען אויף דיזעלע זייט, אויף וועלכער עס האָט זיך געענדיגט דער אַרטיקעל. האָט מען, הייבט עס, געמוזט שיקען ביידע צוזאַמען. איז דאָך אָבער דאָ אַ טייוועל אין יעדען מענשען, וועלכער אַמוזירט זיך אייך מאַכענדיג צום נאָרען. ספּעציעל מעכטיג איז דער דאָזיגער שד ביי יונגע רעדאקטערע. האָט ער מיר גע-ריסען צו ווייזען מיין קעניגסבערגער בלויען רע-דאקטאָר-בלייטשפּט אין אַדעס, און כלומרשט אום צו זאָגען: „דאָס, פערשטעהט איהר דאָך, איז ניט וויכטיג — וויכטיג איז אייער שריי-בעריי“, און מיר שיר איז דורכגעשטריכען גע-וואָרען מיט אַ גרויסען לאַנגען בלויען עקס.

דערביי איז דאָס אָבער ניט געבליעבען, ווייל דער אויבענגענאָמער שד איז ביי אונז ניט קיין ברייחיד. מיר, אידען, האָבען חוץ איהם, נאָך אנאָדער טייוועל אין זיך. דיזער פיהרט אונז צו אַלע צרות, צו אַלע אונאַנעהמ-ליכקייטען, אַ מאָל צו פערלירען (רייכע) קרובים, צו ווערן פרעמד צו עלטערן אויב מיר זיינען קינדער און צו קינדער אויב מיר זיינען עלטערן. דיזער שד ברענגט אונז דערצו, אז מיר האַלטען ניט וואָרט, זייענדיג עהרליך, אז מיר ענטפערן ניט קיין חוב, האָבענדיג מיט וואָס, אז מיר ענטפערן ניט אויף אַ ברעף, וועלענדיג שרייבען און אַזוי ווייטער. דער עולם רופט אַט דיזען שד: אָבעלאָזענקייט, אָדער נאָכלעסיג-קייט ווען דעם עולם'ס לשון כאַפט אריין אַ האָ-רעלע אין טייטש אַריין.

וואָס האָט ווייטער פאַסירט פערשטעהט איהר שוין איצט אַליין. דער אויסגעשניטענער אַרטיקעל, מיט מיין שיר, מיט אַלעם מיט

טען און האָט געקענט יעדען אויגענבליק קומען צו א סוף.

האָט דער אויבערשטער געטאָן א נס. איין זונטאג פריה-מאָרגען, קאָכענדיג אויף א שפּירטוס-מאַשינקע, ווי מיין שטייגער איז דענסטמאָל געווען, קאָפּע צום פריהשטיק, כדי צו קענען דעם גאנצען פריהמאָרגען שרייבען, איז מיר דער פלאַם אריין אין פנים, איך בין געוואָרען, "קראַנק" און דער הערר ראָדקינסזאָהן, קומענדיג מיך מבקר חוּלָה זיין, איז מיט מיר וייערער גוט געוואָרען.

געהאַלטען האָט עס אַלזאָ דערביי, אז איך זאָל אַלליין מאַכען א חורבן פון מיין אייגענע ליבעסטע וועלטלעך.

אין קעניגסבערג האָט די אידישע קאָלאָניע אַרום יענע צייט שוין געוואוסט אז דאָס בין איך אי כּוֹנֵן, אי יגְלִי-איש-הָרוּחַ. דעם סוד האָט מיין פריינד הערר ראָדקינסזאָהן אויסגעזאָגט דעם פורים פריהער, בעת מיר ווילנען — שעהנע עטליכע יונגע און עלטערע מענשען — געווען אין זיין חוּז צו פייערן זיין געבורטסטאָג און אסתר המלכה'ס דיפּלאָמאַטישען זיעג צו גלִי-כּהָרָה צייט. ער האָט זעהר וועניג געטרונקען אונטער געוועהנליכע אומשטענדען, דאָ אָבער איז ביי איהם געוואָרען א דאָפּעלטער יום-טוב און ביי די דריטע גלעזעלע ווילן איז אַרויסגעקומען מיין געהיימיס.

שטאַרק, געדענק איך, האָב איך זיך גע-ערנערט. אָבער, ווער ווייס, אפשר איז אין דעם עהנער געווען א ביסעלע צופריעדענהייט דער-מיט וואָס איך בין ענדליך אַרויס פון מיין בע-העלטעניס... ווער פון אונז, זינדיגע מענשען, האָט ניט אזוי פיעל געפּעהלט וואָללטען מיר

מיליע האָט מיך געליעבט, ער אַלליין האָט פשוט פון מיר געקליבען נחת, האָב איך איבערגעקעהרט די שיסעל, דאָס הייסט, נאָך א האָאר.

איין אַווענד בין איך צום העררן ראָדקינס-זאָהן געמליך געקומען מיט אזא מין טענה: „הערט, האָב איך געזאָגט, מילאָ איך אר-בעט פאַר אייך אומזיסט... ווייס איך... האָב איך אפשר דערפון ווען ניט קיין עולם הזה... נו, האָב אייך א גוטער יאָהר. אָבער איך שרייב בריעף צו מיטארבייטער אין רוסלאַנד איז וואו איז דאָס דער יושר אז איך זאָל „פאַר אייך נאָך פאַסטמאַרקען אויך קויפּען?“

דאָס איז געווען אזא אוננאַטירליכער לשון אז ער האָט עס אָנגענומען פאַר א שפּאַס.

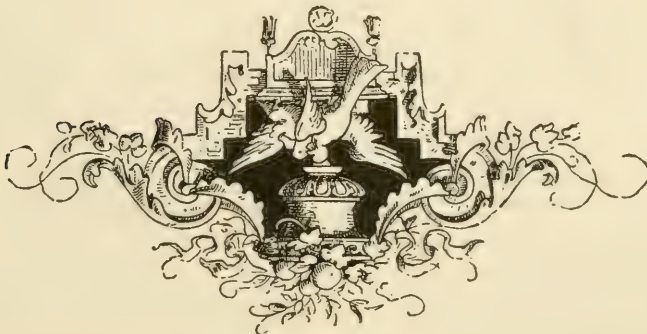
— „עט, וואָס דרעהט איהר א מוח, — האָט ער זיך אָנגערופען, — אָבער, איהר דער מאָהנט מיך טאַקע, האָט איהר אַוועקגעשיקט דעם בריעף צו יהלל'ן?“

איך בין אריין אין א כּעס.

„ניין, האָב איך, כמעט שריינדיג, גע-ענטפערט. און איך שרייב מעהר קיין בריעף ניט, אויב איהר זשאַלעוועט א פאַסטמאַרקע.“ — „וואָס? — האָט ער זיך פאַנאָדערנע-שריען, ווערענדיג אויפגעקאָכט פאַר גרימצאָרן — אָה, איהר פאַסקודנער סאָציאַל-דעמאָ-קראַט!“

עס האָט ניט פיעל געפּעהלט וואָללטען מיר זיך צושלאָגען. צו פרוי ראָדקינסזאָהן, צו דער אַנטי-זייר-דאן-וואַסער-מענט, אָבער אימיצער האָט אונז פאַנאָדערגענומען.

דריי וואָכען האָבען מיר ניט גערעט מיין דעראקטאָרסטוואָ איז געהאַנגען אין דער לופ-

זומער-ליעדער

פון יואל סלאנים.

1.

וואס קלינגט עס אין דער לופטען,
וואס קלינגט עס אין מיין ברוסט,
וואס שלאגט מיין הארץ מיט פונקען,
מיט פייער-בלוט און לוסט? ...

* * *

וואס רעגט זיך און בעוועגט זיך
אין בוזעם טיעף ביי מיר;
וואס וועקט זיך עס און רודערט
מיט יוגענד-פרייד אהן שיעור? ...

* * *

דער זוממער איז געקומען,
זוי באקום ראזיג-שעהן;
די לופט איז פול געווארען
מיט וויינען גליהענד, ריין...
* * *

ס'האט אויפגעגליהט דאס לעבען,
ס'האט אויפגע'רעש'ט די פרייד,
דער הונגער האט בעהאלטען
זיין שווארצען שווערד אין שיד...
* * *

א כשוף-גאט איז באקום—
זיין שפראך איז גליהענד-רויט;
ער רעדט — עס לעבט דאס טויטע,
ער רעדט — עס שטארבט דער טויט...
* * *

געקומען איז דער זוממער,
זוי באקום גליהענד-רויט;
יעצט קלינגט עס און עס רודערט,
געשמארבען איז דער טויט...
* * *

2.

בלעטער אויף די בוימעלאך,
בלומען אויף די צווייגעלאך,
זינגענדיגע פויגעלאך,
האידענדיגע ווינטעלאך—
וואס איז אייער פרייד?

„זוממער איז געקומען, קינד,
טייער קינד, זיי ניט בלינד,
פול מיט וויין און בלומען, קינד,
און די לופט איז זיס און לינד,
אלעס בליהט און גליהט אצינד,
אלעס ציהט און פליהט אצינד,
ליעבעס קינד, גוטעס קינד,
דאס איז אונזער פרייד...“
* * *

באבאטשקעס, איהר ריינינקע,
בינעלאך, איהר שעהנינקע,
פליגעלאך איהר גאלדענע—
וואס איז אייער פרייד?

„ליעבעס קינד, עס בליהט די ראז'
און מיט יוגענד-זאפט די גראז'
זופען מיר די זאפט אריין,
טרינקען מיר די האניג-וויין,
ליעבעס קינד, א, טרינק דו אויך,
זעה, די זון לאכט פון דער הויך,
ליעבעס קינד, א, לאך דו אויך,
זאל דיין בליק זיין לוסטיג-ווייך,
טובל-זיך אין זומערס ים,
שלינג דעם יונגען לעבענס-פלאם,
ליעבעס קינד, א, גוטעס קינד,
שוויים אין לעבענס-פרייד...“
* * *

3.

דארטען ווייט פון שטאדט, אין דעם גרינעם פעלד,
אך ווי לינד און קלאר, איז די בלויע לופט,
דארטען גלאנצט די גראז, איידעלט זיך די ערד,
און דער ווינטעל ריין, וועהט געמישט מיט דופט...
* * *

דארטען אויפן בארג, דארטען אין דעם טהאל,
ווייט פון דעם הרהא, פליעסט דאס לעבען שמיל,
דארטען איז די וועלט אומשולדיג און יונג — — —
אי, אהין, אהין ציהט מיין הארץ'ס געפיהל...
* * *

אי, אהין, אהין, רייסט זיך, ציהט מיין הארץ,
וואו מען ווייס קיין לייד, וואו עס הערשט קיין נויט,
וואו עס לעבט דער מענש שמיל, אין שלום, פריעד,
וואו גאט'ס ברכה ליעגט אומעמוס פערשפרייט...
* * *

דארטען רוהט דער טייך, שושקעט שמיל דער וואלד,
דארטען גיסט זיך, פליסט, שווימט אום אין דער הויך
פון דעם פויגל-באך, פון דעם וואסער-פאל
אין דעם וועלדעל ווייט טענער מילד און ווייך .
* * *

דארטען געה איך אום, רעד זיך דורך מיט גאט,
און מיין הארץ ווערט פריי, מיין געדאנק ווערט ריין,
און מיר דאכט מיין זעל ווערט מיט שכינה פול
ך'ווער, מיר דאכט, א טהייל פון נאטור אליין...
* * *

און דער ווינטעלע, און דער טייכעלע,
און די פויגעלע פון איהר נעסט אין בוים —
זיי דערצעהלען מיר סודות הערליכע
און פערבארגענע, פון דעם הימעל-רוים...
* * *

און די וואלקענדלאך צערטליך קלארינקע,
ווי נשמה'לאך פון צדיקים, וואס
שוועבען הייליג אום... און דער בינגעלע
וועלכער זשומט, און זשומט... און די סאמעט גראז
* * *

זיינען טהייל פון מיר, און איך, טהייל פון זיי...
און איך געה ניט מעהר, נאר איך שוועב, און פליה
צו דעם זאנגען-פעלד, צו דעם קארען-פעלד
צו דעם וואלד-טעמפעל. דארטען פאל אויף קניע,
* * *

הויב די הענד אויף הויך, צו דעם זונען-שיין,
און די אויגען הויך צו דעם הימעלס-צעלם,
און איך דאנק און לויב, מיט כונה, גאט,
פאר זיין שעהנע וועלט, פאר זיין וואונדער-וועלט...

הירש-בער מיט זיין זון

(א בילד פון געכטענען.)

פון ס. קאזאקעוויטש.

אָבשטעלענדיג זיך איז ער גלייך אַוועק אין צווייטען צימער.

— דאָס איז מיין זון — האָט איהם גלייך פאַרגעשטעלט הירש-בער — דער זון מיינער איז אַ בעזונדער מין „פרי“. מען זאָגט אז ער ווייס אַ סך. ער לעזט זעהר פיעל; אויך העברעאיש לעזט ער, נור די „נייע“ און נור די „נייע“. און איך, דארפסטו וויסען, בין גאָר אַנאָדער סאָרט טאַטע: מיך האָרט נישט אַז מיין קינד וועט מיר זאָגען אין די אויגען אַרײַן: טאַטע, דו ביסט אַ גרויסער טפּש, אויב איך בין גאָר טאַקע אַ שוטה... איך בין איהם מקרב און ער דער ווייטערט זיך. און אז ער רעדט שוין יע מיט מיר, איז עס גלייך ווי מען צווינגט איהם... איך זאָג: עס איז גוט צו לעזען, צו שמודירען, צו האָבען אַ גאָמען ביי לייטען, עס איז זעהר גוט, עס איז זעהר פֿיין, אבער לעבען דאָרף מען אויך... מען דאָרף לעבען... ביז די לעצטע צייט, דעם אמת זאָגענדיג, האָב איך חושד געווען, אַז מיינער איז זיך מתחרר מיט זיינע ביכלעך צור ליעב... פערשטעהסט דאָך — ביט אויך יונג... די טעג האָב איך זיך אָבער אַרומגעזעהן, אז איך האָב זיך גענאָרט אין מיין חשבון. די מעשה איז אזוי געווען. מיט אַ מאָל איז עפעס שטרוימאָנ'ס בתיחידה — שטרוימאָן דער וואָלד הענדלער — געוואָרען אַן אָפּטער גאַסט ביי מיר אין שטוב. איינמאָל הער איך, ווי זי בעט זיך ביי איהם רחמים, ער זאָל מיט איהר צוזאַמען דורכלעזען עפעס אַ ביכעל... אַן „עקאָנאָמיע“. „איך האָב נישט קיין צייט“, האָט ער שאָרף גע-ענטפערט... דאָס האָט שוין מיין קאָפּ נישט בע-נומען: זי, צווישען זיך ריידענדיג, איז אַ מיידל'ע אַ גביר'ס קינד, זעהר אַ שענהע, אַ געביל-דעטע; און אפילו ווען ער איז אויך בעלעזען, אַ פילאָזאָף? ... אזוי קומט זי אָפּט און ער איז זי דוחה בקש...

— איך וואָלט זעהר וועלען בעקאָנט ווערען

מיט אייער זון, האָט אָנגעבאָטען דער יונגער-מאן.

אַרנאָכט. הירש-בער דער מעק-לער, אַ איד פון אַ יאהר פינף-אונדפערציג מיט אַ בעל-הבית 'ישער כבוד' ינער האַלביגרויער באָרד זיצט לע-בען טיש ביי אַ גלאָז טע און

פערבריינגט מיט אַ יונגען גאַסט. דיעזע בוך-השמשות צייט ווען ער טרינקט אַבער-טע, ער-וועקט אָפּט אין הירש-בער'ן עפעס אַן אונבע-שטימטע האַרציהרענדע ביינקשאַפּט צו זיינע פערנאָנגענע יאָהרען, צו זיינע ווייטע קינדער-יאָהרען, און אַ לייכטע דונקלע פייכטקייט פערוואָלקענט זיינע קאַלט-שטראַהלענע אוי-גען; זיין שטימע ווערט ווייכער און פיהלענ-דער; ער רעדט מיט האַרץ, און וואָס ער רעדט מעהר, אַלץ ווילט זיך איהם מעהר ריידען, „אויסצוגיסען“, ווי ער דריקט זיך אויס, אָט די גליהענדע גענועם-בענקעניש, וועלכע גלעט אזוי רייזענדיאָנגענעהם מיט איהם זיסען שמערץ איבער אַלע זיינע אברים...

— ... יע — דערזעהלט הירש-בער — עס געדענקט זיך מיר ווי היינט: איך הייב אָן צו לעזען אַדום הכהן'ס אַ שיר; עס פאָנגט זיך ביי איהם אָן ווי אין מיטען... איך לעז די ערשטע שורות און איך בין גאָר דאָ, אויף דר'ערד... אין אַ וויילע אַרום, אַ בלעטעל ווייטער... און איך פֿליה, איך שוועב אין די וואָלקענס, אין הימעל אַרײַן... און פֿלוצלינג פאַל איך מיר אָט מיט'ן קאָפּ אין תהום... יע, מיין פריינד, אַדלערשע פֿלינגען האָט געהאַט זיין פערדער, אַדלערשע... דו שמיכעלסט, אפּשר היינט רעדט מען ביי אייך אזוי נישט... און איך זאָג: היינטיגע ווייסען גאָרנישט, היינטיגע פער-שטעהען גאָרנישט...

דער יונגער מאַן האָט גאָרנישט געענט-פערט.

עס האָט זיך געעפענט די טיר און עס איז אַרײַן אַ בחור'ל פון אַ יאהר ניינצעהן. נישט

— נעכטען האָט מען „פערנומען“ יאָשקע בעריל'ס, און אויב דו וועסט איהם פאָנאָנדער-רייצען, דאָן...

— און דאָס וויל איך זאָגען — האָט אויס-געשריען הירשבער — איך וויל ניט ער זאָל אַ מינוט זיין אין זייער חברה, איך וויל ניט. — ער איז אַריין, — האָט חיה שטיל אָנגעזאָגט.

דער זון איז איילענדיג אוועק צו זיך אין צימער, וועלכע איז ביימאָג אין זיין רשות און ביי דער נאכט האָט ער געדיענט אלס שלאַף-צימער פאר אלע קינדער. הירשבער איז איהם נאָכגעגאנגען. ער איז אַריין, האָט אַ קוק גע-טאָן, אַ זיפּן געמאָן און איז שוויגענדיג אַרויס צוריק.

— ווער ווייס — האָט ער געטראכט, וואָס פאַר מחשבות האָבען זיי, היינטיגע קינדער... היינט איז ער דאָ און מאָרגען — אין טורמע... מאָדנע מענשען זיינען זיי. אלעס איז עפעס אזוי מערקווירדיג פערענדערט געוואָרען, אלעס... וואוהין איז עס פערשוואונדען — האָט אַ בליץ געטאָן אין זיין מוח — יענער מין „איריאַליזמוס“ וואָס האָט זיך בעוועגט אַמאָל אין אונזער האַרץ...

און לעבעדיג איז אויסגעוואַקסען פאר זיינע אויגען דער גרויסער-בויגען פאפיער, וועל-כען ער האָט אָנגעפילט מיט פוסטע אָנגעבלאָד-זענע לייבפערדען לכבוד דער „השכלה בת-השמים“.

— דאָס איז אויך געווען — טרויסט ער זיך אַליין — נאַרעש, קינדיש. מען איז יונג, איז מען נאַרעש, אבער לבל הפחות איז דאָס געווען רעיונות, מחשבות, געדאַנקען... זיי אָבער, די היינטיגע, דאכט זיך, זיי האָבען ניט קיין שייכות מיט געלד, מיט'ן קאפיטאַל, און שטענ-דיג הערסטו נור קאפיטאַל, קאפיטאַל... גלייך ווי זיי וואָלטען געהאַנדעלט אויפ'ן יריד... אַ מאָדנע שפּיעל איז דיזער קאפיטאַל... אַ טורמע-שפּיעל... און אפּשר... אבער עס איז אונגעגלייך אויסצורעדען מיט איהם אַ וואָרט. זאָגסט עפעס חלילה ניט לְפני כבודו און אזוי זעהסטו איהם אָן... אזוי איז פאָרגעקומען מיט שוינהויט'ס בן'אָק. ווער ווייס וואָס זיי טראכטען זיך, ווער ווייס...

— חיה, רופּ איהם אַריין אַהער, — האָט הירשבער געזאָגט. דער זון איז געקומען.

הירשבער האָט אַריינגערופען זיין זון. — דאָס איז הייט-ליב'ס קאפּוסטינ'ס זון. אויך פון „אייזערע“... — האָט ער רעקאָמענדירט דעם יונגען גאסט.

2.

הירשבער זיצט לעבען טיש און שווייגט, ניט נאָך זיין שטייגער; די לינקע האַנד זיינע פליקט געוועזן שטעל זיין האַלב-גרויע באָרד; ווי כוואַלעלעך בעוועגען זיך די קנייטשען אויף זיין שטערען. די אויגען, טיעף-פערטראכטע, בלאָנדישענען איבער'ן צימער. מיט אַ מאָל האָט ער זיך געווענדעט צו זיין פרוי:

— ער לעזט, לעזט, אבער וואָס וועט זיין דער תכלית דערפון. לאָז ער זיך אַ ביסעל לעזען, האָב איך געטראכט, לאָז ער זיך אַביסעל אויסמענשלען, אבער אַליין דאַרף האָבען אַ שיעור. איך ווייס נישט פשוט וואָס טראכט ער זיך, וואָס... ער איז שוין דאָס גאָט ניט קיין קינד און עפעס אַ דבר ממשות זעה איך ניט איין אין די אַלע זיינע מעשים... די לאַנגע רייד, וואָס זיי פלאַפלען שטענדיג וועגען קאפּיר טאַל, זיינען קיין פרוטה ניט ווערט... קאפּיר טאַל, קאפּירטאַל, און קיינער פון זיי האָט אַ קאָפּיקע ניט ביי דער נשמה. עטקין מעג אבער יו, יעקב, וואָס האָסטו צו טאָן מיט די אַלע נאַרעשיקייטען. עס ברענגט דיר געצאָהלט, פרנסה? ער גלייכט זיך צו עטקינ'ען; דאָס פערגעסט ער, אז עטקין איז עטקין, אבער דו, קבצן, וואָס האָסטו צו טאָן מיט די אַלע זאכען. אָט געהט ער מיט עטקינען. זעה נאָך, ווי ער פאָכט מיט די הענד. זיינע געשעפטען די גרויסע... טו נאָך אַ קוק...

חיה, זיין פרוי, האָט אַ זיפּן געמאָן. — איך וועל מיט איהם אַ רעד טאָן, — האָט ער געזאָגט ווי צו זיך אַליין.

— נאָר... — האָט מיט שרעק בעמערקט חיה.

— נאָר, וואָס נאָר... איך האָב גאָר פער-נעסען אז זי איז דאָ, — האָט געענטפערט הירש-בער, ווארפענדיג אויף איהר אַ גוט-אויג.

— רעד וואָס דו ווילסט, נור מיט שלעכט-טען וועסטו ערגער מאַכען, — האָט זי וויעדער בעמערקט.

— וואָס דען, איך זאָל זיך ביי איהם בעטען. „זייט אזוי גוט און הערט מיך אויס“, — האָט הירשבער אַ שאַקעל געמאָן מיט'ן קאָפּ.

מחשבות — פשוט א הפקר-וועלט און מעהר גארנישט..

חיה איז מיט א שטילען זיפן, ווי איהר שטייגער איז, אוועק.

3.

א שטילקייט, א טויטע שטילקייט, ווי פאר א שטורם.

הירשבער געהט ארום איבער'ן צימער, אהער און אהין, מאכט אלע וויילע מיט די הענט, ווי א מענש וואס האט פערלערען דעם קאפ.

פונ'ם צווייטען צימער דערגרייכט א גע- הימינספאלע שושקען-זיך.

— חצוה, שומה, משוגע — האט פלוצלונג א דונער געטאן הירשבער — מיר וועלען אקארשט זעהן, וואס וועט ער יעצט טאן.

ער איז אוועק... א מענש, וואס איז פיער טריט פון שטוב גיט ארויס. לאמיר זעהן. זיין „קאפוימאל“ וועט איהם עסען גיט געבען...

— טאטע, מיר וועלען עסען מיטאג, האט זיך געבעטען א מיידעלע פון א יאהר צעהן, א שליח פונ'ם צווייטען צימער.

— מיטאג, לאז זיין מיטאג, — האט איינ- געווייליגט הירשבער.

איינציגווייז זיינען זיי געקומען צום טיש.

א טיער-פערבראגענער אומעט האט ארויסגע- קוקט פון זייערע אלעמענס אויגען. ברכה, די צעהניעהריגע, האט זיך שטילערהייט געזעצט לעבן רבקה'ן די „סטודענטקע“, וואס פערפער- טיגט זיך מיט אן אומזיסטען לעהרער פאר דריי קלאסען גימנאזיע. רחל און שרה, די טעכטער, האבען, אונבעמערקט, ווי גנב'ענער דיג, פערנומען אן ארט לעבען אברהם'לען דעם קאראפוזניק, נור יוסף דער זויג-קינד איז געבליבען אין וויגעלע און האט געהאלטען אין איין פישטשענען, גלייך ווי ער וואלט מורא האבען אז מען זאל זיך חלילה אן איהם גיט פערגעסען.

חיה האט געבראכט א גרויסע שיסעל מיט קרופניק און האט זיך אהן ווערטער געזעצט אין א ווינקעל לעבען טיש.

זיי עסען שווייגענדיג און קוקען פערטיעפט אין זייערע טעלער. הירשבער חוסט, כיכיל'קעט, זיצט גיט איין אויפ'ן שטול, גלייך ווי דער קרופ- ניק וואלט איהם געווארגען.

מען האט געענדיגט בענשען.

— זאג איהם, דעם כמזר, האט הירשבער אונערווארטעט דורכגעריסען די שטארק-אנגע-

— איך האב דיר געוואלט בעטען, יעקב,

— האט ער זיך צו איהם געווענדערט מיט א גע- מאכטער רוהיגקייט, — אז דו זאלסט אויפ- הערען צו האבען מיט זיי עסקים... בכלל זיינען זיי מאדנע מענשען, פוסטע מענשען. גיט קיין שטאט, גיט קיין דרך-אריז — הפקר מענשען...

און בפרט, און דאס איז דער עיקר, די גאנצע רייד זייערע געפעלט מיר גיט... וואס איז אין דעם? מען רעדט — און ריידען קענסטו מיט אנדערע יונגע לייט, מיט גדליה'ס זון, למשל, א בחור וואס לעזט א סך, פערשטעהט די וועלט און איז דערצו א מענש אויך... דיינע חברים, גלויב מיר, זיינען, עט... האט הירשבער א מאך געטאן מיט'ן האנט.

יעקב האט געוואלט אוועקגעהן.

— ווארט א וויילע; דו האסט קיין צייט גיט; דיינע עסקים די גרויסע — האט ער פארטענעצט מיט אן אונגעוועהרליכע געמאכטע צערטליכקייט, נייגיריג בעטראכטענדיג איהם פון קאפ ביז די פיס, גלייך ווי ער זעהט איהם אן צום ערשטען מאל — עס איז אמת וואס מען הערצעהלט אין שטאדט?

— און אויב עס איז אמת? האט יעקב גלייכגילטיג געענטפערט.

— אויב עס איז אמת — האט זיך הירש- בער געוואונדערט מיט א געמאכטען שמויכעלע,

— מיט טורמע שמעקט עס... יעקב האט געשוויגען.

— ווי עס ווייזט אויס, ביזטו בערייט ארומצושלעפען זיך מיט זיי ווי פריהער, האט ער פלוצלונג פערענדערט זיין טאן, איך בין דיר...

יעקב האט גענומען ארויסצוגעהן.

— ווארט א וויילע... איך בין... הירשבער האט נאך גיט בעוויזען צו ענ- דיגען זיינע רייד און יעקב איז שוין גיט געווען.

— האסט געזעהן? — האט ער מיט כעס געזאגט צו חיה'ן — נין... קלארע דיבורים: ווילסטו זיין א מענש — זיין... און אויב גיט- צו אלדיר-רוחות... רעדט, רעדט, רעדט, און איך פרעג ביי דיר האט עס עפעס א ממשות... און טאמער איז עס פאר דיר ווייניג טא נאדיר נאך א נייעס — טורמע. אבער וואס טוט מען? — פהענט ער ביי זיך אליין און פערענט- פערט פאר זיך אליין — מען דארף איהם מבטל זיין, איהם מיט אלע זיינע מחשבות.

ווארוב אין אמת'ן, זיי האבען עפעס רעיונות,

שכל. פייטעלמאן וואָלט איהם גענומען צו זיך אין קאנטאָר, ווען ער וויל נור.

חיה האָט זיך אנדערענעצט אויפ'ן שטול און האָט ברייטליך געענטפערט: רעד מיט איהם, וואָס זאָל איך מיט איהם ריידען? ער וועט עס ניט וועלען הערען.

— ער וועט ניט וועלען, — האָט הירשיבער גאָבעקרימט זיין פלוצנ'טע — זיין „קאפיטאַל“ אָדער זיין „עקאָנאָמיע“ וועט איהם געבען עסען?

— ער קען האָבען אוראָקען, האָט בעמערקט די „סטודענטקע“. קיילענזאָהן לעגט איהם פאַר 7 רובל פאַר א שטונדע.

— דו ווייסט? — האָט ער זי מבטל געווען מיט'ן האַנד — איז דען פאַראַן א זאך אויף דער וועלט, וואָס איז דיר ניט בעוואוסט? די בעלידיגטע האָט ניט געענטפערט.

— און אויב אפילו ער קען שוין יא האָבען אוראָקען — פרעגט הירשיבער — איז דען צו זיין א לעהרער'ל שענער ווי צו זיין אין קאָנ-טאָר? אפילו זיין עטקין גופא וועט עס ניט זאָגען. א בוכהאלטער זיצט צווישען מענשען, וועלט-מענשען, סוחרים, און צו דער זעלבער צייט קען ער, אויב ער וויל נאָר באמת, צוילעזען א צייטונג אָדער פערבריינגען בכלל וועגען א רעיון, אויב ער דורשט נאָר באמת צו זיין א מענש... און א לעהרער'ל וואָס? א לעהרער'ל בלייבט א לעהרער'ל.

עס איז אריין אין שטוב נחום דער שוסטער. ער איז געקומען מאָנען א חוב. הירש בער האָט זיך גענומען איילענדיג אַנצוטאָן זיין פאַטאָר, אזוי טוט ער בעת א בעל-חוב שטעהט אויפ'ן האַלז, און ער האָט געוואָלט אַוועקנעהן. אגב האָט ער זיך היינט פערזעסען.

— וואָס איילסטו, הירשיבער? ווארט א וויילע. העלם כמנהגו נהג — די וועלט געהט ניט אונטער, האָט איהם אָבערשטעלט דער אַלטער שוסטער.

— העלם כמנהגו — האָט זיפצענדיג הירשיבער געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ — אז גאָט וואָלט דיר געבענשט מיט א פאַר היינטיגע בנין, וואָלטו עס ניט געזאָגט.

— בנין, זאָנסטו, בנין — דערזעהלט דער אַלטער שוסטער — פריהער געה איך אין גאָס, איך זעה דיין יעקב געהט זיך מיט מאַשקע'ן, דער שניידער'ל געהט זיך מעשה שייגעץ אין זיין קאַצאָפּקע רויטע העמדעל, מיט'ן גראָבען שטער

צוגעגע שטיקקייט, און ווי די גאנצע הויז האָט זיך געריהרט פון אַרט — זאָג איהם, ער זאָל ניט סמיען ארויפצוטערעטען אויף מיין שוועל. דו וועסט דאָך איהם אויסזוכען, איך ווייס; זאָג איך דיר, ער זאָל אויף מיינע אויגען זיך ניט בעווייזען.

חיה, ווי איהר שטייגער, האָט געשוויגען.

— און ווער איז שולדיג, אז ניט דו — האָט אָנגעהויבען הירשיבער — ווען ניט דו וואָלט איך איהם געמאכט פאַר א מענשען... איידער איך טראכט נור צו רעדען מיט איהם, שטעהט זי שוין און טרויעלט זיך איבער מיר. גלייך איך וויל איהם דער'הרג'ענען, איהר תכשיט...

חיה איז שווייגענדיג ארויסגעגאנגען.

— אברהם'ל געה אהער... וואָס שטעהסטו. ווער רעדט עס צו דיר.

אברהם'ל איז מיט געשטרויבעלטע פיסלעך צוגעגאנגען.

— בריינג מיר א גלאָז וואַסער, האָט ער איהם געהייסען.

אברהם'ל האָט געבראכט וואַסער.

— פאַר וואָס האָסטו ניט געבראכט די גאנצע פאַס מיט וואַסער. פרא אַדס, א גלאָז וואַסער ווייס ער ניט ווי אַנצוגיסען. דער גרויסער ווייס באַטש די „שוואַרצע פינטלעך“ און דער איז גאָר א גולם... און וואו איז דיין אויבער-שטער קנעפיל? קום אהער, וואו איז דער אויבערשטער קנעפיל פון העמד? דו רבקה'לע, „סטודענטקע“, האָסט קיין אויגען ניט צו זעהען, אז ער זאָל יא האָבען א קנעפיל, לעבען טיש זיצט איהר אַלע... אברהם'ל געהט צו די גלאָז.

די גלאָז איז ארויסגעפאלען פון זיינע ציטערדיגע הענדלעך. ער האָט געכאַפט א גוטען פאַטש און האָט זיך שטאַרקביטער פאַנאנדער געוויינט.

חיה איז אריינגעפלויען און האָט געמאכט קולות: וואָס דו ביזט פון זינען אראָב זיינען די קינדער ניט שולדיג.

— זי איז דאָ. אָהן איהר וועט דען עפעס געשעהן? — האָט הירשיבער שולדיגעהייט פער-ענטפערט זיך.

עס איז געוואָרען שטיל.

— חיה, האָט ער זיך געווענדעט צו איהר מיט אַן אויסערגעווענהליכער ליבעליכקייט, רעד זיך מיט איהם דורך, אפּשר וועט ער קומען צום

מנובל דינער, און איז אַוועק מיט'ן שניידער'ס. און אײַך, דער אַלטער נאָר, האָב זיך דערמאָנט אָן די אַלטע האַווקינ'ס, זייערע איידים און מעכטער, זייער „הויף“, דעם אַלטען האַווקינ'ס „קליינע מלוכה“ און אָך און ווער, האָב האָב אײַך געטראַכט איז צו היינטיגע טעג...

קען אין האַנד און יעקב מיט איהם. יעקב, זאָג אײַך איהם, האַווקינ'ס אייניקעל מיט שניידער'ס לעף! ר' נחום, ענטפערט ער מיר, פון די האַווקינ'ס איז שוין, דאָס האָט, קיין שריד ופליט ניט געבליבען; היינט וואָס האָב אײַך מיט זיי צו טאָן... אזוי האָט ער מיר געענטפערט, דער

דיא אורזאכע פון ערדציטערנים

פון פראַפעסאָר ראלף ס. טאָרר.

(שלוס.)

ד.ר. אַלדדעם האַלט אָט די ערדציטערנים, וואָס מען ווייס פון איהר כמעט גאָר ניט, פאַר איינעם פון די גרעסטע וועלט־קלעפּ פון די לעצטע צייטן. בלויז עטליכע מענטשן זיינען געווען בשעת מעשה לעבען דעם פלאַץ פון דער ציטער־נים, — אַ קאָמפּאָניע גאָלד־זוכער, וועלכע האָבען געלאָנגט ביים איינגוס יאָקוטאט, און די איינ־וואוינער פון אַ קליינעם אינדיאנישען דאָרף. נאָכ'ן בעריכט פון די דאָזיגע עדות קען מען זעהן קלאָר, אַז צוויי וואָכען פאַר דעם האָט זיך די ערד כמעט די גאנצע צייט געטרייסעלט, און די קלעפּ זיינען צייטענווייז געווען אזוי שטאַרק, דאָס ס'איז געווען אונמעגליך איינצושטעהן אויף די פיס.

זעקס יאָהר שפעטער האָב אײַך נאָך אַ מאָל בענוכט דעם זעלביגען איינגוס און בין ער־שטוינט געוואָרען, דערוועגנדיג, אַז די ברעגעס זיינען געוואָרען הויך און די בואליעס קענען זיי ניט דעלאָנגען, און אַז פערשיעדענע שוין לאַנג טויטע ים־בעשעפעניסען זיינען געלענען אָנגעשטעפּט אָן די פּעלזען אַ סך העכער פון גרענעץ, וואו דאָס וואַסער קומט צו. דאָס איז געווען פאַר מיר די בעסטע ראיה, אַז די ברעגעס האָבען זיך אַ הויב געטאָן אין דער הויף, און פון דאנען פערשטעהט זיך, איז געווען געדרונג גען, אַז עס האָבען זיך אויף אַ רוק געטאָן די בערג, וואָס ביי זייער פוס האָבען גערוהט די ברעגעס פון יאָקוטאט. אויף אַ מרחק פון 100 מייל זיינען די ברעגעס אויסגעפאַרשט געוואָרען, און מייסטענטיילס האָט מען געפונען,

עס איז נאָך ניט אָנגעקומען אַ בעריכט וועגען די אומשטענדען, וואָס האָבען בעגלייט די אַנדערע צוויי ערדציטערניסען: אין וואַלאַפּאָ־ראַיזא און קינגסטאָן. אבער מען קען גאנץ זיכער נביאות זאָגען, אַז די נויטיגע אויספאַרשונג וועט אין דעם פאַל אויך אַרויסצייגען, דאָס די גרויסע הורבנות זיינען פערואַרזאכט געוואָרען דורך אַן אַראָבגליטשען זיך פון די מעכטיגע פעלזען. דאָס איז די געוועהליכסטע סיבה פון אַלע געוואַלדיגע ערדציטערניסען, און, העכסט וואַרשיינליך, אויך פון די קלענערע „קלעפּ“ אונטער דער ערד. יעדעס מאָל, וואָס די געלעהרטע האָבען אונטערוכט אַן ערדציטער־נים, האָבען זיי געפונען אָט די אורזאכע. דורך אַ גליקליכען צופאַל איז מיר גופא אויסגעקומען צו אונטערוכען די אומשטענדען פון איינער פון די געוואַלדיגסטע ערדציטערניסען, וואָס האָט פאַסירט אין אונזער צייט. דער קלאַפּ האָט זיך געלאָזט הערען אין סעפטעמבער 1899 אין דעם איינגוס פון יאָקוטאט און אין זיין סביבה, ביי דעם פוס פון באָרג סט. עליעס. די דאָזיגע ערדציטערנים האָט כמעט ניט צוגעצויגען קיין נעם'ס אויפּמערקזאַמקייט, הגם אַ ביסעל איז יא גערעדט געווען פון דער געשיכטע אין די צייטונגן פון דעם פאַציפישען ברעג. און דאָך, זיינען צוויי פון די קלעפּ געווען אזוי שטאַרק, אַז זיי האָבען זיך פערצייכענט אויף די סעאיסמאָגראַפּען פון אַזעלכע ווייטע פונקטען ווי אַ שטייגער טאַקיאָ, קייפּ־טאָן און רוים. עס איז גענוג צו זאָגען, אַז דער בעוואַוסטער געלעהרטער

וועט-אינדיען און אנדערע, בעוועגען זיך די פעלזען כמעט כסדר; און די דאזיגע בעוועגונגען ווערען ארויסגערופען דורך די זעלבע געהיימע קרעפטען, וואס רופען ארויס דעם וואוקס פון די בערג.

וואס עס זיינען דאס אייגענטליך פאר קרעפטען, וועלכע רופען ארויס דעם וואוקס פון די בערג, דאס איז דערווייל נאך א רעטעניס. מעהר ווי סברות איבער דער פראגע קען די וויסענשאפט לעת עתה ניט געבען. עס איז א גוט'ע בעקאנטער פאקט, אז געוויסע בערג, וועלכע האבען דערגרייכט א גרויסע הויכקייט האבען ניט נאך אויפגעהערט צו וואקסען, נאך זיי זיינען נאך בעדייטענד איינגעזונקען געווארן; ווי צום ביישפיעל, די בערג אין צפון אמעריקא, וואס ציהען זיך פון לאבראדאר ביז אלעבאמא, און די בערג אין מערב אייראפא פון סקאנדינאוויען ביז דרום-ענגלאנד. אין די אמאליגע צייטן טען, ווען אט די בערג האבען נאך געוואקסען, האבען דארטען געארבייט וואלקאנען און אויך ערדציטערניסען. סיי די וואלקאנישע טהעטיגקייט און סיי ערדציטערניסען זיינען זיך נאנטע מחותנים מיט'ן וואקסען פון בערג, און היינט פונקט ווי פריער.

פון דאנען איז צו זעהן, אז די גאנצע פראגע ווענען די סבה פון ערדציטערניסען, ד.ה., פון דעם ווי אזוי זיי זיינען צוטהיילט איבער דער ערד, איז נאך אלעמען נישט מעהר און ניט וועניגער ווי די פראגע: „וואס איז די אורזאכע פון בערג? פון וואנען האבען זיי זיך צוגענומען?“ א קלארען, גענויעם ענטפער אויף דער לעצטער פראגע האבען מיר נאך פון דער וויסענשאפט ניט געקראגען. בלויז ראיות, סברות און אויבער-המצאות... די צרה איז, וואס מיר הייבען ניט אן צו וויסען, פון וואס עס בעשטעהן אין דער אמת'ן די געדערעם פון דער ערד. אין די אלטע יאָהרען האָט מען זיך איינגערעדט, אז די ערד איז אָנגעגאָסען מיט אַ פליסיגקייט; שפּעטער אַ ביסל — אז די געדערעם זיינען האַרט ווי אייזען, אבער אין אַ זעהר צוהיצטען צושטאַנד. יעצט הענקען מיר, אז די היץ נעהמט זיך דאָרט פון כעמישען שטאָף ראדיום. און בענגונגען זיך מיט סברות מוזען מיר דערפאר, וואָס מיר האָבען קיין שום מיטלעל ניט אויסצופאַרשען דירעקט די אינגעווייז פון דער ערד, און אלע בעהויפטונגען ווערען געמאַכט אויפ'ן סמך פון אינדירעקטע בעווייזען.

אז זיי האָבען זיך אויפגעהויבען פון 3 ביז 10 פוס; אין איין פלאץ — פון 15 ביז 20 פוס, בעת אין אַן אנדער פלאץ, אויף אַ שטרעקע פון דריי מייל, איז דער הויב געווען אזוי, ווייט אזוי ברייט ווי פון 30 ביז 47 פוס. אזא גרויסען הויב פון אַ שטיק לאַנד אין איין מאָל האָט מען לעת עתה נאָך ניט בעמערקט.

אַ חוץ די גרויסע „ערהויבונגען“, פון וועלכע איך האָב נאָך וואָס גערעדט, האָבען מיר נאָך געפונען עטליכע שטרעקעס, וואו די ערד האָט זיך אויפגעהויבען בלויז פון אַ פאַר אינטשעס ביז 3—4 פוס. ווענען דער מאַסע ערד, וואָס איז געקומען אין בעוועגונג דורך די דערמאָנטע קאטאסטראָפּע, שרייבט פראָפּ. דזשאָהן מילן, אז ווערליג ווי ער רעכענט, בעטרעפט דער פעלזען מאַטעריאַל פון איינעם ביז צוויי מיליאָן קוביק מייל. דער פּלוצליכער הויב פון אזא גוזמא שטיינער איז נאטירליך אַ סך אַ שטאַרקערע אורזאכע פון אַ געוואלדיגער ערדציטערניס-איי-דער דער גרעסטער וואלקאנישער אויסברוך.

מען דאַרף אבער ניט דענקען, אז דורך דעם רוקען זיך פון די פעלזען קומען ארויס נאך גרויסע קלעפּ. קליינע בעוועגונגען פון שטיקער ערד פערדאוראכען גאנץ שוואכע אונטער-אירדישע קלעפּ, וואָס מען וואָלט פון זיי נאָך ניט געוואוסט אפילו, אויב זיי וואָלטען ניט פער-צייכענט געוואָרען אויף זעהר עמפּינדליכע אינסטרומענטען. אזעלכע קליינע קלעפּ קומען אָפט פאַר, איידער עס דאַרף קומען אַ גרויסע ערדציטערניס, און לאָזען זיך אויך הערען, ווען די ערדציטערניס איז שוין פאַרביי. זייער צאָהל איז אפילו גרעסער פון דער צאָהל גרויסע קלעפּ, עטליכע הונדערט געגען איינעם. עס איז אַ סברה, דאָס ווען די קליינע בעוועגונגען פון שטי-קער ערד קומען פאַר אָפט, ווענדען זיי דערמיט אָב די געפאַהר פון אַ געוואלדיגער ערדציטערניס, וועלכע האָט געדאַרפט אונבעדינגט געשעהן, ווען די גרויסע שטרעקע וואָלט זיך אַ רוק געטאָן מיט אַ מאָל.

אזאוו די בערג האָבען שוין אויפגעהערט צו וואקסען ווי, צום ביישפיעל, די אַפּאַלאַטשיען-בערג, האָבען זיך די בעוועגונגען פון די פעלזען אין אלעמען אָנגעשטעלט; אויף אזא שטייגער אַ געגענד, וואָס האָט אַ מאָל בלתי ספק געליטען פון ערדציטערניסען, איז יעצט פּערהעלטניס-מעסיג רוהיג. פערקערט אין די בערג, וואָס האָלטען נאָך אין וואקסען (די אנדערע), די קייט פון

מיטע וועט זעהן צו עפענען סיעסמאָלאָגישע סטאציאָנען אין די פּעראייניגטע שטאַטען און זייערע קאָלאָניען.

וואָס מען קען ערוואַרטען פון דער האַרמאַך נישער אַרבייט פון דער דאָזיגער אַרמע גע- לעהרטע — דאָס זעהט מען פון דעם, וואָס עס איז שוין ביז איצטער אויפגעטאָן געוואָרען. מען ווייס די נאָהנטסטע אורזאכע פון די ערד- ציטערניסען. מען ווייס, וואו די ערדציטער- ניסען דארפן פאַרקומען און ווי שטאַרק זיי דארפן זיין. די סיעסמאָגראַפן לאָזען אייך אויך וויסען דעם פּלאַץ, וואו די ערדציטערניס איז פאַרקומען. און אזוי ווי ס'איז בעקאַנט אי די צייט, ווען די כוואַלעס דארפן אָנקומען, און אי די שנעלקייט, מיט וועלכער זיי וואַנגען זיך דורך די ערד, קען מען שוין בעשטימט זאָגען, אין וואָסער פּלאַץ די ערדציטערניס וועט אויס- ברעכען. אַט דאָס זיינען נאָר א פאַר פון די רעזולטאַטען, וואָס עס האָט געבראַכט די וויסענ- שאַפטליכע אויספאַרשונג פון ערדציטערניסען. און די סיעסמאָלאָגען האָפּען, אז וואָס מעהר זיי וועלען אַרבייטען אין דער ריכטונג, וועלען זיי צוקומען אלץ געהנטער צו דער לייזונג פון די שווערע פּראָבלעמען, וואָס זיינען פערבונדען מיט דעם צושטאַנד פון דער ערד און מיט איהר אויפפיהרונג.

די פאַרשונגס-אַרבייט וועט האָבען און האָט שוין א גרויסע פּראַקטישע בעדייטונג, הגם זי איז א רייזוויסענשאַפטליכע. נאָך אלעמען, ווען איהר נעהמט אונזערע מאָדערנע ציוויליזאצ- ציאָן, וועט איהר זעהן, אז זי איז דאָס רעזולט- טאט פון רייזוויסענשאַפטליכע פאַרשונגען, וואו מען האָט גאָר אפילו אין זינען ניט געהאט דעם עקאָנאָמישען פּועל יוצא. צום ביישפּיעל אין אונזער פאל ווייס מען שוין, אז געוויסע „גארט- לען“ אויף דער ערד קענען בעזוכט ווערען פון ערדציטערניסען, וואָס מאַכען אָן א חורבן, און די גרענעצ-ליינען פון די דאָזיגע נאָרטלעך זיינען גאנץ ריכטיג בעשטימט. אויך ווייס מען, אין וואָסערע טיילען פון די גארטלעך קאן מען זיך ריכטען אויף א גרעסערע חורבן פון אן ערד- ציטערניס, און אין וואָסערען — אויף א פליכערען.

סאָלואַדאַר, די הויפטשטאָרט פון דער רעפּובליק, וואָס טראָגט דעם זעלבען נאָמען, איז אזוי פיעל מאָל געווען צושטערט דורך ערד- ציטערניסען, דאָס מען האָט אריבערגעטראָגען

אין איין פונקט בין איך דאָך גאנץ זיכער, נעמליך: אז דער אינעווייניגסטער שטאָף פון דער ערד איז פון אזא סאָרט, וואָס הייבט זיך און לאָזט זיך אַרונטער און זעהט זיך איבער- הויפט צוצופאַסען צו דעם געוויכט פון דער מאַסע, וועלכע דריקט אויף איהם. דער דאָזיגער שטאָף איז דאָרום ניט בעסער פון א פליסיגקייט. שטעלט זיך פאַר, אז פון דער קאָרע פון לאַנד איז אַרונטערגענומען געוואָרען א געוויסע מאַסע און די מאַסע אריבערגעפיהרט אויפ'ן גרונד ים. וואָס וועט דאמאלס זיין? די קאָרע פון לאַנד איז געוואָרען לייכטער, און די קאָרע פון גרונד ים—שווערער. דער גרונד ים לאָזט זיך אין דעם פאל אַרונטער און דאָס לאַנד ביים ברעג הייבט זיך אויף. אייניגע רעכענען טאָק, אז אויף אזא שטייגער זיינען דאָס אויסגעוואקסען ביי די ברעגעס פון ים קייטען בערג. מען דארף אבער פון דעסטוועגען בשום אופן ניט אָננעהמען, אז דאָס זאָל זיין די איינציגע סבה פון דעם וואוסס פון בערג. עס זיינען פאראן א סך אנדערע סברות.

דאָס, וואָס די געלעהרטע האָבען זיך ניט זעניג געבראַכען די קעפּ איבער דער פראגע, ווי אזוי עס וואקסען אויס בערג, איז נאָך קיין בעווייז ניט, אז די פראגע קען ניט געלייזט ווערען. מען האָט נאָך קיין מאָל ניט געאַרבייט אזוי פיעל און אזוי געשמאַק איבער דער לייזונג פון דער פראגע ווי איצטער, דער עיקר צווישען די סיעסמאָלאָגען פון אלע לענדער. א סך וויכ- טיגעס האָבען בייגעטראָגען די יאפאנעזער און די איטאַליענער; דייטשלאַנד איז געקומען ייפּעטער און, ווי געוועהנליך, האָט זי באַלד אַרײַנגעבראַכט אין דער אויספאַרשונג איהר מערקווירדיגען וויסענשאַפטליכען גייסט, און יעצט זיינען איהרע סיעסמאָלאָגען די בעסטע אין אייראָפּא. די הויפטסטאציאָן געפינט זיך אין סטראַסבורג. אין ענגלאַנד איז געגרינדעט געוואָרען א שפּעציעלעס קאָמיטע אונטער דעם פאַרויז פון פּראָפ. דושאָהן מילן. דורך דעם דאָזיגען קאָמיטע זיינען געשפּענט געוואָרען פיערציג סטאציאָנען אין פערשידענע פונקטען פון דער וועלט. אין אמעריקא האָט מען מיט דער זאך א ביסעל פערשפּעטיגט. און ערשט אויף איהר לעצטע זיצונג האָט די בעיוואוסטע אמעריקאנער געזעלישאַפט, וואָס זאָרנט פאר'ן פאַרשירט פון דער וויסענשאַפט, געגרינדעט א קאָמיטע עהנליך צו דעם ענגלישען. דאָס קאָ-

פראנצויסקא איז געווען דוקא אין די קווארטאל-
לען, וואו די ערד איז א זאמדיגע. ערקלערען
ערקלערט זיך דאס אויף אן איינפאכען דרך. די
שטארקע קלעפ טרייסלען פאנאנדער די ערד אונ-
טער דעם פונדאמענט פון די הייזער, און ס'פער-
שטעהט זיך, אז ווען די הייזער האבען זיך נישט
אויף וואס צו האלטען, מוזען זיי איינפאלען.

ניט נאך דארה פאר זעהען, אז די ערד אויף
וועלכער מען געהט בויען א הויז, זאל זיין
שטייף אדער ווען עס קומט שוין פארט אויס
אזוועקצושטעלען א הויז אויף לייער ערד, זעהן די
ערד שטייף צו מאכען. נאך וויכטיג איז, אין די
מקומות, וואו עס פאסירען אפטע ערדציטער-
ניסען, בעזאנדערס אכטונג צו געבען אויף דעם,
ווי אזוי א בנין דארה געבויט ווערען. אין דער
הינזיכט קען מען זיך א סך לערנען פון די יאפא-
נעזער. אין א לאנד, וואס בעקומט דורכ'ן יאהר
איבער א טויזענד אונטער-אירדישע קלעפ, קען
מען זיך נאטירליך ריכטען, אז די מענשען זאלען
פערשטעהן ווי זיך צו בעווארענען פון דעם אונ-
גליק. די הייזער פון די יאפאנעזער זיינען גע-
בויט אזוי, דאס זיי זאלען זיין בכת ביזשטעטען
גרויסע קלעפ. נאך אן ערדציטערניס, וואס האט
אנגעמאכט א חורבן, איז פשוט א פערברעכעריי-
שע נאכלעסיגקייט צו פערבויען דעם שטח מיט
דעם זעלבען סאָרט הייזער און נישט א קלער צו
טאן וועגען דער צוקונפט.

די געגענד ארום און ארום קען לייכט אויס-
געפארשט ווערען, ווען מען געהט עפעס בויען.
אויב עס זאל זיך ארויסווייזען, אז דער געבוי
פון דער ארומיגער געגענד האט אלע סמנים פון
א מעגליכער ערדציטערניס, איז די בעסטע
זאך זיך אַבצוטראָגען ווייטער. איבערהויפט
בין איד זיכער, אז ווען מען זאל מאכען אַט דעם
מין אויספארשונגען וואס מעהר און וואס עפטר, וואָלט
מען קענען בעצייטענס לאָזען וויסען די
איינוואוינער פון א געוויסער געגענד פון דער
קומעדיגער געפאָהר, און זיי וואָלטען זיך גע-
ראטעוועט.

הגם די סעאיסמאָלאָגען לייקענען אָב
די השערה, אז אן ערדציטערניש זאל האָבען צו
טאָן מיט א ווייטען וואולקאנישען אויסברוך
(די ערדציטערניש אין סאן פראנצויסקא און דער
אויסברוך פון וואולקאן וועזואוויס זיינען פאָר-
געקומען אין איין צייט), פון דעסמוועגען איז יע

די שטארט אויף א נייעם פלאץ. אבער דער
נייער פלאץ איז געווען נישט בעסער פונ'ם אל-
טען. עס וואָלט נאָר קיין חידוש נישט געווען, ווען
מענשען זאלען קומען צום שכל, און די שטערט,
וועלכע לייענען אין דעם גארטעל פון ערדציטער-
ניסען, אריבערפיהרען אויף א מעהר זיכערען
פלאץ.

אַט א שטייגער, בויט יעצט די אמעריקא
נער רעגירונג דעם פאנאמא-אקאנאל. עס וואָלט
נישט געשאַדט, אז די אינזשעניערען זאלען
זיך צוהערען צו דעם, וואס עס זאָגט דן סיעס-
מאָלאָגיע. די מעשה איז, אז דער וועג פונ'ם
געגראַבענעם קאנאל איבער ניקאראגוא ברענגט
איהם אקוראט צו צום ארום-פאציפישען גארטעל,
וואו עס קענען פאָרקומען צו יעדער צייט די
שטארקסטע ערדציטערניסען. דאָרום וואָלט
געוון ווינשענסווערטה, אז דער קאנאל זאל זיך
ציהען וואָס ווייטער פון דעם שעדליכען גארטעל,
וואָס ווייטער אין דרום. די פאנאמא-מקומות
זיינען גוט בעקאנט מיט געוואלדיגע ערדציטער-
ניסען. אמת, שוין א היבשע צייט, ווי מען האָט
דאָרטען נישט געהאט קיין קאטאסטראָפּע, אבער
דאָס איז נאָך נאָר קיין ראיה נישט. דאָס אומגליק
קען קומען אומגעריכטערהייט און אָנמאכען אן
אונגעשרייבליכען חורבן. עס טרעפט גאנץ אָפט,
אז פון איין ערדציטערניס ביז דער צווייטער
געהט אזועק א צייט מיט יאָהרען, א האלב
יאָהרהונדערט, און נאָך מעהר אויף. צווישען
די צוויי ערדציטערניסען, וואָס האָבען צושטערט
פאָרט ראָליאל און קינגסטאָן, צוויי שטערט ביי
דעם זעלביגען האַפען, לייענט אַ משך פון 215
יאָהר.

ווען עס קומט אויס צו בויען שטערט אין
דעם גארטעל פון ערדציטערניסען אדער נאָהענט
דערביי, קענען פראקטיש אויסגענוצט ווערען
די אויספיהרונגען פון סעאיסמאָלאָגיע. עס איז,
צום ביישפּיעל, גוט בעקאנט, אז אין אן ערד-
ציטערניס ליידען מעהר פון אנדערע די געבוי-
דעם, וועלכע שטעהען אויף לייער ערד. אין
דעם ערדציטערניש פון פאָרט ראָיאל האָט זיך
דער שטאדט-טייל, וואָס איז געשטאנען אויף א
לייזען פונדאמענט, אַראָבענגליטשט מיט האַק
און פאַק אין ים אריין, בעת די בנינים, וואָס
זיינען געווען געבויט אויף שטיין, זיינען בלויז
מעהר אָדער וועניגער געשעדיגט געוואָרען. דער
גרעסטער חורבן אין קינגסטאָן און אין סאָר

זינע פראבלעמען האָט די גרעסטע וויכטיגקייט פאר דער מענשהייט. די צרה איז, וואָס די מיטלען צום פאַרשען זיינען זעהר ארעם. די צאָהל פאַרשער איז נאָך צו קליין; מען דארף האָבען מעהר מענשען, און מעהר סיעסמאלאָג-גייסע סטאַנציעס, און בעסערע אינסטרומענטען. און דער, וואָס וועט שאַפען די נויטיגע מיטלען, וועט דערמיט שוין דער מענשהייט די גרעסטע טובה טאָן. עס געפינען זיך נאנץ ווייניג וויר-סענשאַפּטליכע אונטערזוכונגען, וואָס מען זאָל זיך קענען ריכטען פון זיי אויף וויכטיגערע רע-זולטאַטען אי פאר דער ריינער וויסענשאַפט, אי פאר דעם פראקטישען לעבען, ווי אָט פון די אלע פאַרשונגען פון די סעאיסמאָליסטען.

דאָ אַ גרונד צו דענקען, דאָס אַ געוויסע שייכות צווישען די ביידע ערשיינונגען עקזיסטירט, כאָטש ניט אַלע מאָל. בעת וועזואוויום און עטנאָ-האָבען זיך פונאַנדערגעשפיעלט און געשפיגען מיט פייער און שטיינער, איז געווען אין יענער געגענד אַ שטארקע ערדציטערנים אי פאר דעם, אי נאָך דעם. און דאָס איז אויף בעמערקט גע-וואָרען אין וועסט-אינדיען.

די כונה פון דעם ארטיקל איז צו בע-ווייזען, אז אין דער פראגע וועגען די אורזאכען פון ערדציטערניסען האָט די וויסענשאַפט אַ סך שוין אויפגעטאָן. און דאָך, וויפיעל זי האָט ניט אויפגעטאָן, בלייבען נאָך אַלץ ניט ווייניג אונ-געלייזטע פראַבלעמען. די לייזונג פון די דאָך

דיא פאמיליע גערער

פון ל. שאפירא.

(שלום.)

זייט נישט געווען אין דער היים, ווען אהער איז געקומען אַט דער גערער אייערער... וואָלט איהר געזעהן, ווי ער האָט זיך דאָס געהאלטען מיט מיר! ... איך האָב זיך בעמיהט צו פערפיהרען מיט איהם א געשרעק, האָט ער מיר בלוז גע-ענטפערט: „יא“, „ניין“, איז אַלע מאָל רויט געוואָרען און האָט נישט געוואוסט, וואו די הענר צו האלטען... א געלעכטער און גענוג!... — נו, איז וואָס? — האָט סאָפּיאַ באַריר געהן...

— אַך, וואָס רעדסטו! — האָט דאָס מיר דעל זיך געהיצט. — אזוי נישט צו וויסען דאָס לעבען! א שאַנדע!... באַרובאַוויטש האָט זיך צולאכט, האָט א מאַך געטהאָן מיט דער האַנד און איז ארויס געגאנגען.

לייב זעלבסט איז אויך געווען נישט שטאַרק צופריעדען פון זיך: ער האָט זיך ווירקליך גע-האלטען זעהר ווילד און נאָריש און האָט געמוזט מאַכען אויף דאָס גרויס-שטעטישע פרייליין אן איינדרוק פון א ישיבה-בחור. וואָס דען? ער איז טאַקי א ישיבה-בחור! ווי קען מען עס קיין צוויי ווערטער נישט אויסרעדען מיט א מענשען? וואָס האָט ער זיך דערשראָקען? זי האָט איהם אזוי מילד געפרעגט, זוי אזוי זיי פערברענגען דאָ די צייט, צי איז פאַראַן וואוהין אַריינצוגעהן, און ער האָט געמריקעט, ווי א קוח!... ער האָט זיך בעשלאָסען אויסצובעסערען זיין אויפפיהרונג און דער ערשטער מיט איהר א געשרעק צו פער-פיהרען. קומענדיג אויף מאָרגען אַרום פיער א זייער צום לעהרער, האָט ער קלאַראַ באַדיסאָוו נאָך אין שטוב נישט געטראַפּען און איז ארויס געגאנגען אין גאַרטען: באַרובאַוויטש האָט גע-וואָהנט ביי א קריסט אין עק שטאדט צווישען פּעלדער און גערטנער. אונטער א בויס, אַרום א טישעל, איז געזעסען א גאנצע קאמפאניע, האָט געטרונקען טיי, און געשמועסט וועגען

אין יולי איז צו באַרובאַוויטשען געקומען צו-גאסט זיין פרוי'ס א שוועסטער, קלאַראַ באַריר סאָוונא, א פרייליין פון א יאהר זעקס און צוואַנ-ציג. זי האָט געענדיגט א גימנאַזיע און האָט יעצט געווארט אויף א חתן. קיין שעהנדייט איז זי ניט געווען, נאָר געהאַט האָט זי שעהנע אויגען און האָר און האָט מיט געשמאַק זיך געקליידעט און פערקעמט. אויף די געזעלשאַפט, וואָס פלעגט זיך צו באַרובאַוויטשען צונויפקלייבען, האָט זי געקוקט א ביסעל פערעכטליך און מיט'ן שוואַך גער זעלבסט האָט זי זיך פערהאלטען ניט זעהר גוט.

— וואו האָט איהר עס צונויפגעזוכט אזוי פיעל דער-אינגלעך און מיידלעך? — האָט זי אויפ'ן דריטען טאַג נאָך איהר קומען געזאָגט אויף רוסיש (ביים לעהרער אין הויז האָט מען כּלל אַם מייסטען גערעדט רוסיש). — מ'קען מיינען, אז איהר האָט אייער שולע איבערגע-פיהרט צו זיך אויף די קווארטירער...

— יעדענפאַלס, זיינען ביי אַט-די דער-אינגלעך. ניט אַזעלכע ליידדיגע קעפּ, ווי ביי אַנדערע... — האָט באַרובאַוויטש געענטפערט מיט א שטאַך.

— מערסי!... — האָט קלאַראַ באַריסאָוונא זיך פערנייגט און האָט געמאַכט א גרימאַסע. — דאָס זיינען, הייסט עס, לויטער פילאָזאָפּען, און דאָ לערנט מען וועלט-פראַגען?...

— אזוי צו אזוי, האָט מען דאָ אין זינען נאָך עפעס, אויסער היטעלעך מיט קליידער... — ניין, לאָך נישט, קלאַראַ, — האָט די מאַדאַם באַרובאַוויטש זיך אַריינגעמישט אין פריעדליכען טאַן. — זיי זיינען אין דער ווירק-ליכקייט פינע יונגע לייט. זיי זיינען אפּשר נאָר אין דער „וועלט“ נישט געווען און ווייסען נישט, ווי אזוי זיך צו האלטען אין א געזעל-שאַפט, עס איז אַבער נישט אזוי וויכטיג...

— ניין, שטעל זיך נאָר פאַר, — האָט קלאַראַ באַריסאָוונא זיך צולאכט, — איהר ביידע

„יא, ניין, ניין, יא!“ — האָט קלאַראַ באָר־ריסאָוואַ אינוועניג איהם איבערגעקרימט. ער האָט עס דערפיהלט אין איהר בליק און איז נאָר צוטומעלט געוואָרען. „וואָס פאַר אַ רוח! איך בין משוגע, צי וואָס!“... האָט ער אַ קלער געטאָן און הויך צוגעגעבען:

— די לאַנדשאַפּט איז מערקווירדיג!

— די לאַנדשאַפּט איז ווירקליך נישט שלעכט, — האָט קלאַראַ באָריסאָוואַ איינגערשטימט, זיך זעצענדיג נעבען איהם. — ביי איך איז אָבער צו שטיל, אונמוטיג. קיין שטאדט גאָרטען, קיין טהעאָטער, אפילו קיין רעכטע ביבליאָטעק איז דאָ נישטאָ. ווי אזוי לעבט איהר דאָ?!

לייב האָט געשוועגן און זיך געמאָטערט. דאָס מיידעל איז געזעסען נעבען איהם, און איהר נאָהענטקייט האָט איהם דול געמאכט.

— זיי רעדען דאָרט פון דאָסמאָדעוואַסן, — האָט קלאַראַ באָריסאָוואַ נאָך אַ לאַנגער פויזע אַ שאַקעל געטאָן מיט'ן קאָפּ אין דער זייט, וואו דער טיש איז געשטאַנען. — נאָך מיין מיינונג, איז ער זעהר נישט אינטערעסאַנט. ווי געפינט איהר?

לייב איז עטוואָס לעבעדיגער געוואָרען. — נישט אינטערעסאַנט? — האָט ער פראָטעסטירט. — פערקערט, מיך פעראינטערעסירט קיין שרייבער נישט אזוי ווי ער. מען דאַרף נאָר איבערלעזען צעהן—צוואַנציג זייטען פון זיינעם אַ ווערק, מ'זאָל זיך נישט קענען אַברייסען דערפון. ווער נאָך קען מענשען אזוי, ווי ער?...

— ער שילדערט אַלץ קראַנקע, נישט־נאָר־מאַלע מענשען...

לייב האָט אָנגעהויבען צו מאַכען מיט די הענד.

— קראַנקע?! פאַר וואָס־זשע קומט אונז פאַר אַלעס וואָס ער שרייבט, אזוי בעקאַנט?... פאַר וואָס דערקענט יעדער אין זיינע העלדען זיך זעלבסט? זיינען אַלע קראַנק?

קלאַראַ באָריסאָוואַ האָט אַ גענעץ געטאָן, פערשטעלענדיג איהר מויל מיט דער האַנד. דאָך האָט זי אויס העפליכקייט אַריינגעשטעלט אַ וואָרט:

— עס איז זעהר שווער איהם צו לעזען, ער ווירקט אויף די נערווען.

— לעבען איז נאָך שווערער... האָט לייב שטיל געענטפערט. עפעס אזוינס אין זיין טאָן

עפעס, נאָר קלאַראַ באָריסאָוואַ האָט מען דאָ אויך נישט געזעהן. די קאָמפּאַניע מיט איהר געשפרעך האָט לייב'ן היינט אויסגעוויזען נישט אינטערעסאַנט; ער האָט זיך אוועקגעזעצט אין אַ זייט, אויף אַ באַנק, וועלכע איז געווען איינגעגראָבען אין דער ערד, אין געדיכטען שאַטען, און האָט זיך פערטראַכט.

פון אָרט, וואו לייב איז געזעסען, האָט זיך ענטדעקט אַ קרייזבילד אויף עטליכע וויאָרסט. רעכטס האָבען זיך געצויגען גאָלדענע פעלדער, זיך געהויבען צום הימעל אונגעהויערע הויפּען היי און שטרוי, צווישען וועלכע עס זיינען אַרומ־געלאָפּען הין און צוריק פויערען און עס האָבען שעמערירט די העלע, פועלפאַרביגע טיכלעך און קליידער פון די פויערטעס. לינקס, אין טהאַל, איז געלעגען דאָס שטעטלעך, פערזונקען אין גרינס; פון יענער זייט שטאדט האָט זיך וויעדער געהויבען אַן אָנגעלעגטער באַרג, אויף וועלכען עס האָט געקלעטערט אַרויף אַ ווייסער, פער־דרעהטער וועג. ערגעץ ווייט אין דער הויך האָט זיך בעוועגט איבער'ן פעלד אַ זייל שטויב, ווי אַ פאָהן איבער אַ מחנה. גלייך געגענאיבער, אין דער ניעדער, האָט געפינקעלט דער דניעפּער; זיין נעהענטערער ברעג האָט זיך פערבעהאַלטען אונ־טער'ן באַרג, און די צווייטע, „פּאַלטאווער“, זייט האָט זיך געצויגען ביז'ן האָריוואַנט. די זון האָט זיך אַרונטערגעלאָזען ניעדריגער, און די שאַטען האָבען זיך אויסגעצויגען לענגער. אַלעס האָט געאַטמעט מיט רוח און פריעדען.

ביים טיש איז געוואָרען עפעס אַ גערויש; לייב האָט אַ קוק געטאָן אין יענער זייט—און דאָס בלוט איז איהם אַריין אין קאָפּ: נעבען טיש איז געשטאַנען קלאַראַ באָריסאָוואַ, אין אַ שטרויענעם הוט, מיט אַ שירם אין האַנד, האָט עפעס דערצעהלט און געלאַכט. לייב האָט זיך אַ הייב געטאָן פון באַנק און זיך וויעדער אַראָפּ־געלאָזען. וועט זי צוגעהן צו איהם, אָדער ניין?... זי איז אַריינגעגאַנגען אין שטוב און איז באלד אַרויס צוריק אָהן דעם הוט און שירם. זי האָט זיך אַרומגעקוקט און איז צוגעגאַנגען צו לייב'ן.

— איהר קלייבט פערנגיגען פון דער נאַטור? — האָט זי געפרעגט, איהם געבענדיג די האַנד, און קוקענדיג אויף איהם מיט איהרע גרויסע, ליכטיגע אויגען. לייב האָט זיך קוים צוגעריהרט צו איהר האַנד און האָט אַרויסגעברומט:

— יא...

קאפט איינער, איך וועל דיר געבען פעטש, אז דער רוח וועט דיר געהען!

לייב האט אומגעווארפן דאס בענקעל און איז ארויסגעגאנגען.

— געדענק, אברהם, וועסט איהם נאך חלילה, צו עפעס ברענגען... — האט גאלדע גע-ווארענט.

— וואס איז, ער וועט זיך שמד'ן ... כאפט איהם דער רוח, זאל ער דיר געהן מיט'ן קאפ אין דער ערד! כ'מיון, וואס קומט מיר דערפאר, אז איך וויל נישט ער זאל געהן אהינצו אין שטוב אריין? ! איין מאל פאר אלע מאל — כ'וויל נישט, און גענוג! וואס איז דאס פאר א הפקדות, איך טאר שוין מיינ אייגען קינד קיין דעה ניט זאגען? !

— ניין, מוחמע, וואס רעדט איהר! — האט חיים זיך אָנגערופען. — ס'איז טאקי נישט זעהר שעהן... וואס פאר א פנים האט עס — ער שלעפט זיך אַרום מיט מירלעך, ווי א כ'ווייס ווער. ס'איז נישט!...

חיים האט בעקומען א ווייסען קארק און א שטיקעל בייכעל; זיין קורץ בערדעל פלעגט ער פליקען מיט די הענד; און שטוב פלעגט ער ארומגעהן אין א זיידענע יארמולקע און רעדען שטיל און געזעצט. אין די אויגען האט ער אויף לייב'ן נישט גערעדט, נאך געהאלטען האט ער זיך געגען איהם קאלט און געקוקט אויף איהם, ווי אויף א לעדיגעזעהר און א טויגעניכטס.

לייב איז די לעצטע צייט ארומגעגאנגען, ווי אין חלום. ער האט געלעבט בלויז מיט איין געפיהל, איין בילד האט שטענדיג געשוועבט פאר זיינע אויגען. צוויי יאָהר נאָכאנאָנד איז זיין הארץ געווען פערשטיינערט, און א שווערער, שטומפֿיגער אומער האט געדריקט זיין ברוסט. ער האט פערלוירען די פעהיגקייט צו ליידען און פעהיגקייט צו האָבען און דערביי אויף דעם אינטערעס צום לעבען, און האט די גאנצע צייט נישט געקאנט רעכט קומען צו זיך. איצט אָבער האט זיין הארץ געוועהטאָנט; שטילע זיפצען האָבען זיך עפֿטערס געריסען פון זיין ברוסט, און ער האט, קענטיג, געליטען, נאָר אין דער זעלבער צייט האט ער געפיהלט, אז ער לעבט אויף. זיין געזיכט האט אויסגעזעהן בלאָס, ליידער און ערהאבען. ביי באַרוכאָוויטשען אין הייז האט ער אס מייסטען געשוויגען.

האט זי געצוואונגען אויפמערקזאמער אויף איהם א קוק צו טהון.

— צוליעב וואָס ליעגט איהר דאָ אין אזא העק? — האט זי געפרעגט.

נאָר לייב איז שוין פערקראַכען אין זיך זעלבסט. ער האט א מורמעל געטאן עפעס וועגען פערשיעדענע ספעציעלע אומשטענדען, וואָס שפיעלען א ראלע אין לעבען פון יעדען מענטשען בעזונדער, און דאָס געשפרעך האט זיך אָבערהאקט.

11.

שבת אין דער פריה איז ר' אברהם געקומען פון שול שטארק אויפגעבראכט. — געה, הער, וואָס מ'רעדט אויפ'ן תכשיט ריינעם! — האט ער געזאָגט צו גאלדען. — שעהנע מעשיות דערצעהלט מען זיך אָן וועגען איהם...

גאלדע האט א קוק געטאן אויפ'ן זוהן און האט רוהיג געפרעגט:

— וואָס'זשע האט ער דאָרט געטאן אזוינס? ער האט אורדאי א קלויסטער בע-גנב'עט?...

— ער פערשוואַרצט מיר דאָס פנים, איך קען איבער איהם אין קיין מקום קדוש נישט אריינגעהן. וואו צוויי, איז ער א דריטער! מען קלייבט זיך צונויף, בחורים מיט מיידען, צו אַט דעם גוי, ווי הייסט ער דאָרט, צו דעם באַרוכ-אָוויטשען, און מ'לעבט א גומען טאָג!...

גאלדע האט געשוויגען; לייב האט זיך פערקוקט אין פענסטער.

— צום לעהרער איז געקומען צו פאָהרען עפעס א משומדת, א הולטייקע, און ער, — ר' אברהם האט אָנגעוויזען אויף לייב'ען — שלעפט זיך מיט איהר אלע טאָג אויפ'ן שפא-ציער... מ'רעדט רוסיש און מ'לאַכט: חיהי-חי! חיהי-חיה! — איך פרעג דיר, וואָס ביזטו מיט איהר פאר א מחותן? וואָס איז דאָס נאָר, א יונג זאָל זיך צוגיפעהן מיט נקבות? !

לייב איז געווען בלייך און האט געביסען זיין אונטערשטע ליפ.

— איך בעט דיר, טאטע, זאָלסט מיר נישט טשעפען, — האט ער פערטויכט געזאָגט. — איך בעט דיר נאָך א מאָל — לאָז מיר צורוח! ר' אברהם האט זיך אָנגעצונדען.

— וואָס איז, דו וועסט מיר אפשר שלאָגען, צי אין טורמע אריינגערען? ! א, דו סמאר-

שטאָרט זעהען מיר קיינמאל נישט אַזעלכע נאטור-
בילדער, ווי אויף דער פראַווינץ. אמת, דאָרט
איז דאָס לעבען רייכער, דערפאר אָכער ווערט
מען דאָ מעהר צוגעבונדען צו מענשען...

ביי לייב'ן האָט זיך אומגען אַרויסגעריר-
סען אַ זיפּ, איידער איהם האָט זיך איינגעגעבען
איהם צו דערשטיקען. קלאַראַ האָט אויף איהם
אַן אונשולדיגען בליק געוואָרפֿען, ווי זי וואָלט
פרעגען, וואָס דאָס בעדייט.

— אַלזאָ, קלאַראַ באַריסאָוואַ, פאַהרט
איהר אַוועק... — האָט ער געזאָגט, און זיין
שטימע האָט זיך אָנגעהאַקט.
— איז וואָס? איהר וועט נאָך מיר סיי
ווי נישט בענגען... — האָט זי אַ שמייעל
געטאָן.

לייב איז שיער נישט אונטערגעשפרונגען פון
דאָרט, קיין ווערטער אבער האָט ער נישט געפונען.
קלאַראַ האָט אונגעדרודליג געריסען די בלומען
פון דער רויז, וואָס זי האָט געהאַלטען. אין
דער מינוט האָט זיך איהר אויסגעוויזען, אז זי
האָט איהם כמעט לייעב.

— אַוועג פון אויג — אַרויס פון האַרצען...
— האָט זי פאַרגעזעצט אין אַ מינוט אַרום. —
איהר האָט זיך דאָ אייערע מענשען און וועט
באלד פֿערגעסען, אז עס איז גאָר פאַראַן עפעס
אַ קלאַראַ אויף דער וועלט...

— אַך, קלאַראַ באַריסאָוואַ, וואָס דער-
איהר עס!...! האָט לייב קוים אַרויסגערעדט.
„אַט, אַט איז דאָס!“ האָט אַ בלייז געטאָן
אין איהרע אויגען. נאָך לייב איז אַנשוויגען
געוואָרען און האָט שוין מעהר קיין וואָרט נישט
גערעדט. קלאַראַ באַריסאָוואַ האָט דערפֿיהלט
אַ פֿערדרוס, האָט זיך אָנגעבליאָזען און האָט
איהם דעם גאַנצען אָווענד נישט געמערקט. לייב
איז געווען אין פֿערצווייפֿלונג און האָט פֿערשאַל-
טען זיך און די גאַנצע וועלט.

דאָך, ביים געזענגען זיך האָט זי שטאַרק
געדריקט זיין האַנד און איהם געשענקט אַ שמייר-
כעל און אַ וואַרמען בליק.

— דערמאָנט מיך נישט צום שלעכטען,
מאָסיע גערער!...! — האָט זי אַם ענדע געזאָגט.
לייב האָט געהאַלטען איהר האַנד און האָט גע-
ציטערט. ווען ער איז אַרויסגעגאַנגען פון
באָרובאַוויטשעס הויז, איז איהם פֿינסטער גע-
וואָרען אין די אויגען. ער האָט זיך אָנגע-
שפּאַרט אויפֿ'ן פֿלויט און האָט לאַנג געקוקט
אויף די פֿענסטער פון קליינעם שטיבעל.

קלאַראַ באַריסאָוואַ האָט שוין לאַנג בע-
מערקט, וואָס אין לייב'ן געהט פֿאַר. שוין נישט
דאָס ערשטע מאל האָט זי אין אַ מאַנספֿערדאָן צו
זיך אַזעלכע געפֿיהלען דערוועקט, בעזאָנדערס
אין יונגוואַרג. עס פֿלעגט איהר הנאה טאָן
און דערביי אַרויסרופֿען דאַנקבאַרקייט און עפֿים
ווי מוטערליכע צערטליכקייט צו איהרע פֿער-
עהרער. מיט לייב'ן האָט זי פֿערבראַכט עפטער
און לענגער, אַלס מיט די איבריגע בעזוכער פון
איהר שוועסטער'ס הויז, און האָט אַ פֿאַר מאל אויף
איהם אַזעלכע בליקען געוואָרפֿען, אז דאָס האַרץ
איז ביי איהם שיער נישט אַרויסגעשפרונגען.
דאָך האָט זי זיך נישט איינגעהאַלטען און דער-
צעהלט דער שוועסטער; יענע האָט עס איבער-
געגעבען דעם מאַן. באָרובאַוויטש איז געוואָרען
אויסער זיך.

— אַט דאָס מיידעל וועט איהם פון זינען
אַראָפֿפֿיהרען! — האָט ער אַ פּאַטש געטאָן מיט
די הענד.

— ניין, דו האָסט אַ טעות, — האָט סאָפֿיאַ
באַריסאָוואַ פֿערטיידיגט איהר שוועסטער. —
קלאַראַ האָט אויף איהם פֿריהער אפֿילו קיין אַכט
נישט געגעבען; פון קיין האַפֿנונג איז שוין גאָר
קיין רעדע נישט...

— נו, נו, מיר קענען אייער שוועסטער! —
האָט באָרובאַוויטש געברומט. — מיר טהוט
באַנג דאָס אינגעל; עס איז נישט גוט אַריינצו-
פֿאַלען צו אייערע לייט אין די הענד...

סאָפֿיאַ באַריסאָוואַ האָט געענטפֿערט מיט
אַ שמייעל. דאָך, ווען עס איז אָנגעקומען דער
טאָג פון קלאַראַ'ס אַוועקפֿאַהרען, האָבען זיי
ביידע זיך דערפֿעהט צילייעב לייב'ן.

דעם לעצטען אָווענד זיינען ביידע יונגע
לייט געזעסען אין נאָרטען אויף דער באַנק. לייב
האָט געשוויגען: ער האָט זיך געפֿיהלט אונגליק-
ליך און האָט נישט געהאַט וואָס צו זאָגען. קלאַראַ
באַריסאָוואַ האָט זיך בעמיהט צו פֿערפֿיהרען
אַ געשפּרעך, און האָט אַלע מאל פֿערקוקט אויפֿ'ן
ינגענמאַן, ווי זי וואָלט עפעס ערוואַרטען פון
זיין זייט.

— פון דעסטוועגען, טהוט מיר אַ ביסעל
באַנג אַוועקצופֿאַהרען פון דאנען, — האָט זי
געזאָגט. — איהר געדענקט יענעם אָווענד, באלד
נאָך מיין קומען, ווען מיר זיינען געזעסען אויף
דערזעלבער באַנק? דאָס וועטער איז דעמאָלט
געווען וואונדערבאַר שעה. אין דער גרויסער

עטוואָס געציטערט.

— ס'איז אמת: איך האָב גערויכערט!...
ר' אברהם האָט זיך אַ טרייסעל געטאָן;
נאָכדעם האָט ער שווער אויפגעהויבען די האַנד
און האָט אַראָבגעלאָזען דעם זוהן אַ פאַטש...
לייב'ס געזיכט איז געוואָרען ווייס, ווי די וואַנד,
נאָר פון אַרט האָט ער זיך ניט געריהרט...
— איך טהו אַלסדינג, וואָס דו רעכענסט,
אַז מ'טאָר עס נישט... נאָר פאַטשען—וועסטו
מיך מעהר נישט... דו הערסט? וועסטו מיך
מעהר נישט שלאָגען!...

ער האָט ווי געצעהלט די ווערטער,
ר' אברהם איז אונטערגעשפרונגען.

— וואָ-אַס? !... כ'וועל דיך מאַכען פאַר
אַ קאַליקע!...

ער האָט וויעדער אויפגעהויבען די האַנד,
נאָר לייב האָט זי אָנגעכאַפט מיט זיינער, און
אין זיינע אויגען האָט זיך בעוויזען יענס אונז-
היימליך-דגין פיוערל, וואָס דער ערשטער מלמד
מיט זיינע שמייז האָט אָנגעצונדען אין זיי.

— איך זאָג — דו וועסט מיך מעהר נישט
שלאָגען!... אויב דו וועסט אויף מיר אויפ-
הייבען אַ האַנד... וועל איך דיך שלאָגען צוריק...
איך וויל נישט!...

ביים פאַטער האָבען די אויגען זיך אָנגע-
געטאָען מיט בלוט.

— אַרויס פון מיין שטוב, משומד!...
— פערשפאַרסט מיך טרייבען... האָט
לייב גענטפערט, און איז אַרויסגעגאַנגען.

ווען גאַלדע האָט זיך דערוואוסט, וואָס דאָ
איז פאַרגעקומען, איז זי שטאַרק דערשלאַגען
געוואָרען. איהר זוהן, איהר לייבעל רויכערט
אויס שבת? ... ניין, ס'קאָן נישט זיין!... נאָר
ווען ר' אברהם האָט איהר געזאָגט, אַז לייב האָט
זיך מודה געווען, איז זי געבליבען אָהן לשון.
דאָך, דערוויסענדיג זיך אויפ'ן צווייטען פריה-
מאָרגען, אַז לייב האָט אין דער היים נישט
גענעכטיגט, האָט זי דערפיהלט אַ שטאַך אין
האַרצען. קומענדיג אין אַווענד פון קראָם אַהיים,
האָט זי מיט אַ פראַגע אַ קוק געטאָן אויף די
דיענסט. „נישט געווען!“... האָט יענע געזאָגט.
אויף די שטוב האָט זיך אָנגערוקט אַ שווערער,
פינסטערער וואָלקען. חיים מיט זיין פרוי האָבען
זיך פערשלאָסען ביי זיך אין צימער און זיינען
דעם גאַנצען אַווענד נישט אַרויסגעקומען צו די
אַלטע. ר' אברהם איז די גאַנצע נאַכט געלעגען

12.

לעבען ווי פריהער איז פאַר לייב'ן געוואָרען
אונענטהעליך און אונמעגליך, און ער האָט אַלץ
עפּטער פערפיהרט מיט באַרוקאוויטש'ן אַ רעדע
וועגען אַוועקפאַהרען ערגעץ.

— אַוועקפאַהרען? ... האָט דער לעהרער
איינמאַל פערטראַכט געזאָגט. — וואָהין וועט
איהר פאַהרען? וואָס וועט איהר מיט זיך
טהון?

— איך ווייס נאָך דערוויילע נישט, — האָט
לייב געענטפערט. — דאָ קען איך מעהר נישט
פערבליבען, און דאָרט — וועלען מיר זעהן.

— כ'ווייס? ... פאַהרט! איך מיינ, אַז
איהר וועט נישט פערפאלען ווערען, כאַטש עס
ווערט מיט יעדען טאָג שווערער צו געפינען פאַר
זיך אַן אַרט אין לעבען... נו, און וואָס וועט
איהר טהאָן מיט אייערע עלטערען?

לייב האָט פערקנייטשט דעם שטערן.

— אָט דאָס איז אַ ביסעל נישט גוט...
ס'העלפט אָבער נישט, מ'מוז, און איך וועל
פריהער—שפעטער מאַכען דערמיט אַן ענדע...

עס האָט גענומען אַן ענדע נאָך פריהער,
אַלס ער האָט געמיינט. די זעלבע וואָך, איינ-
מאַל ביימאָג, האָט איהם דער פאַטער פעררופען
צו זיך אין צימער; דער אַלטער האָט אויס-
געזעהן זעהר פערצאָרנט און איז אַ שטיקעל
צייט אַרומגעגאַנגען שוויגענדיג פון איין וויי-
קעל צום צווייטען. דערנאָך האָט ער זיך אָב-
געשטעלט פאַר'ן זוהן און האָט שטיל געזאָגט:
— לייב! ... מ'האָט מיר געזאָגט... אַז דו
רויכערסט אים שבת...

זיין שטימע האָט זיך איבערגעריסען, ער
האָט שווער געאַטהעמט. לייב'ן האָט עפעס
אַ זעץ-געטאָן אין האַרץ און ער האָט געשווינד
געענטפערט:

— ס'אָ ליגען!...

— שמואל דוד דער רויטער האָט דערצעהלט
חיים'ן, אַז ער האָט דיך געזעהן היינטיגען שבת
ביים לעהרער דורכ'ן פענסטער אָהן אַ היטעל
און מיט אַ ציגאַר אין מויל...

דער אַלטער האָט גערעדט, נישט אַראָב-
נעהמענדיג קיין אויג פון זוהן, וועלכער איז
געשטאַנען פאַר איהם מיט אַן אַרבעטלעכענעם
קאַפּ. אַ מינוט האָט געדויערט אַ שווערע שטיל-
קייט. נאָכדעם האָט לייב אויפגעהויבען דעם
קאַפּ: ער איז געווען בלייב, זיין שטימע האָט

נען א האלב־נאָקטער בוים און האָט געציטערט פון ווינד, ווי אַן אַלטער פערנאָנגעלטער אָרעמאָן מיט אַ גרויער, שיטערער באָרד... אויף דער ערד האָט אַרומגעטאַנצט אַ פייגעלעך, זוכענדיג שפּייז, און האָט קליינע קערפּערל האָט געפלאָר מערט און זיך געקנייטשט פון קעלט. ר' אברהם איז אַוועק פון פענסטער און האָט ווידער אָנגעהויבן צו שפּאַנען איבער די צימערען. אַם ענדע האָט זיין אויפֿרגעגנג דערגרייכט ביז צום העכסטען גראַד. ער האָט אָבערוויקעלט די רצועה פון מיטלעסטען פינגער, אום אויסצומאַן די תפּלין, און אין דער מינוט האָט ער דערוועהן דורכ'ן פענסטער גאָלדען, וועלכע איז געלאָפּען מיט אַ בריעף אין האַנד; הינטער איהר איז געגאַנגען חיים. ר' אברהם איז געבליבען פער־שטיינערט. גאָלדע איז אריינגעלאָפּען און האָט אַוועקגעוואָרפּען דעם בריעף אויפ'ן טיש. זי האָט געאַטהעמט שווער, איהר געזיכט איז געווען רויט, און די אויגען האָבען געברענט. ר' אברהם האָט מיט אַננסט געקוקט אַ מאָל אויף איהר, אַ מאָל אויפ'ן בריעף, נישט בעשליסענדיג זיך איהם צו נעהמען און לעזען. גאָלדע האָט אָב־געאַטהעמט און האָט געזאָגט:

— נא, האָסט אויסגעפיהרט: האָסט איהם פערטריבען אין דער וועלט אַריין!... איצט ביזטו קייסער!...

ער איז אַנטלאָפּען! ר' אברהם'ן איז אַ ביסעל לייכטער געוואָרען. ער האָט אַ כאַפּ געטאָן דעם בריעף. לייב האָט געשריעבען, אַז ער פּאָהרט אַוועק, ווייל איהם איז שוין צייט „ארויס אויף דער וועלט“, און ווייל ער קען מעהר ביי זיי אין הויז נישט זיין. „מיר זיינען פער־שידענע מענשען און וועלען זיך קיינמאָל נישט אויסגלייכען. דער נעכטען מיט'ן מאָרגען וועלען זיך קיינמאָל נישט צוזאַמענקומען. זייט מיר מוחל אַלעס, ווי איד בין איד מוחל, וואָס איהר האָט מיר דאָס קעכען פערביטערט. גלייכער איז, מיר זאָלען זיין ווייט איינעם פון אנדערן...“ לעזענדיג דעם בריעף, האָט ר' אברהם גע־ציטערט און די פארבען האָבען זיך געביטען אויף זיין פנים. שטעהענדיג אין טלית ותפּלין, מיט'ן בריעף אין דער האַנד, האָט ער אויסגעזעהן צובראָכען, ניעדערגעשלאָגען, און זיינע אויגען האָבען געקוקט אונזיניג און דול־

— זאָל ער געהן מיט'ן קאַפּ אין דער ערד!

— האָט ער אויסגעשריען מיט אַ הייזעריגער שטימע. — איד דארף איהם אויף כפרות אַזאַ

אויפ'ן בעט מיט אָפּענע אויגען און האָט גע־הערט, ווי גאָלדע דרעהט זיך פון איין זייט אויף די צווייטע און קרעכצט. די נאכט האָט זיך יעצטיגס מאָל געצויגען אונגעהויער לאַנג. אין די שווערע, אָנגעשטרענגטע שטילקייט, וואָס האָט געשטיקט דאָס אַלטע, גרויע הויז, האָט זיך שאַרף, צום אַנטאַפּען, אריינגעשניטען דאָס מעטאָלישע פייפּען פון אַ גריל. דער מעסיגער מיקטאַק פון אַלטען וואַטערינגער האָט זיך גע־צויגען צווישען די שטונדען אין אַן אונגענדליכער רייע, ווי די וואָרסטען־סלופּעס פון איין סטאַנציע צו דער צווייטער. צייטענווייז האָט דער ווינד הינטערן פענסטער טויב געקלאַפּט מיט אַ האַלב־אָבערריסענעם לאָדען אין וואַנד. ערגעץ אויפ'ן בוידעם האָט געקראַצט אַ מויז...

ר' אברהם מיט גאָלדע'ן זיינען אויפגעשטאַ־נען צו'ם בעינגען. אינ'ם אַלטען איז פאָרגעקור מען אַ גרויסע אומגעדרונג: ער האָט זיך אָב־געלאָזען, איינגעבויגען און האָט צייטענווייז געקוקט אויפ'ן ווייב, ווי אַ פערשולדיגטער. די אַלטע, פערקעהרט, האָט אויסגעזעהן רוהיג, שטרענג און האָט אויף ר' אברהם'ן נישט גע־קוקט. זי האָט אַוועקגעשיקט די דיענסט צו באַרוכאוויטש'ן, און ווען יענע איז געקומען מיט דעם ענטפער, אַז לייב איז דאָרט נישטאָ, — האָט זי געוואָרפּען אויפ'ן מאָן אזא בליק, אַז ער האָט זיך עפּעס איינגעקנייטשט... דערנאָך האָט זי זיך אנגעקליידט און איז אַוועקגעגאַנגען.

דאָס ערשטע מאָל אין זיין לעבען האָט ר' אברהם געדאווענט אָהן כונה. ער איז אין שול נישט געגאַנגען און האָט זיך אומגעדרעהט אין טלית ותפּלין איבער אַלע צימערען, וועלכע האָבען איהם איצט אויסגעזעהן גרויס, אונגלייכ־ליך און לעדיג. זיינע אויגען האָבען געקוקט פערלוירען און אונזיכער, ווי ביי אַ מענשען, וואָס פיהלט, אַז די ערר וויעגט זיך אונטער זיינע פיס. ער האָט זיך פלוצים בעקלערט, אַז בויענדיג זיין הויז, צוריק מיט דרייסיג יאהר, האָט ער איבערגעצאָהלט אויפ'ן געהילן... נאָכ־דעם איז איהם איינגעפאַלען, אַז ווען שלום וואָלט צו יענער צייט שוין געהאַט די שטעלע אין וואַלד... „טפו!“... האָט ער אויסגעשפּיגען, האָט איבערגעפיהרט מיט דער האַנד איבער'ן ייטערן און איז צוגעגאַנגען צום פענסטער. פון דאָרט האָט אויף איהם אונפריינדליך אַ קוק געטאָן דער בלאַסער הערבסט' מיט זיין קוויטיג־וואַסעריגען הימעל. גענענאיכער איז געשטאַ־

אָט דעם אפיקורס דעם לעהרער אַרויסשיקען פון
טאַרטילאָוו!

ער האָט זיך אָנגעכאַפט פאַר'ן קאַפּ און
האַט זיך פּלוצים צעוויינט, כלפּענדיג ווי אַ
קליין קינד.

— אויף דער עלטער עלענדר... ווי אַ
שטיין... פאַר וואָס?... מײַן כּונה איז געווען
צום גוטען... אַי, לייבעל! זעהנאָ!...

רעדאקציאנעלע נאטיצען

מיט אזוי פיעל בלוטפלעקען ווי נור מעגליך די
מיינערס יוגאָן. אינ'ם שליססטען פאל איז אַ
הונדערטפאַכער טויט אויף הונדערט תליות און
אונמעגליכקייט. שטאַרבן קען מען נור איינ-
מאַל.

* * *

אפשר וועט דאָראָו האָבן בעווייזען —
בשעת דיזער נומער „צוקונפט“ וועט קומען צו
די לעזער — אַז אָרטשאַרד איז פון דעם סאָרט
מענשען, וועלכע וועלען טאָן אלץ אין דער וועלט
צו קרייגען אַ נאָמען; פאַר וועלכע אַ שם רע
איז אויף אַ שם, אבי נור מען רעדט וועגען זיי.
אַבער צו עס וועט זיך אַרויסשטעלען אַז דער
בחוץ האָט זיך אליין געשוואַרצט אום צו
דינען וואָס בעסער זיינע בעליבתיים, אָדער
עס וועט בעווייזען ווערען, אַז ער האָט זיך
איינפאַך בעריחמט מיט אונבעגאַנגענע אונ-
מעגליכקייטען צוליבע די „אונטערבליכקייט“
וואָס שטעקט דאָרט, — אזוי צו אזוי, איז עס
אַ שמאַץ און אַ שאַנדע וואָס דער פּראָצעס
האַט זיך נישט גענדיגט גלייך נאָכדעם ווי דער
„שטאַט“ האָט געזאָגט: דאָס איז אלעס וואָס
מיר האָבן געגען העליוואָרדען. עס האָט, אין
אַ ציוויליזירטע מדינה, גאָר נישט געטאַרט קומען
צו דאָראָו'ס רעדע אָדער צו דער דזשורי, אזוי
ניך ווי עס איז קלאָר געוואָרען, אַז עס איז נישטאָ
קײַן בעשטעטיגונג פאַר די עדות פון אזא קאָרי-
קאַטור אויף די מענשהייט ווי האָררי אָרטשאַרד.

* * *

רעדענדיג וועגען אָרטשאַרד'ס „אונטערב-
ליכקייט“, פאַלט איין, נישט ווילענדיג, אַן איינ-
געזעסענעם בירגער פון די פּעראייניגטע שטאַט-

נזי!... כּוועל איהם קיין פאַספּאָרט נישט
געבען, כּוועל איהם אָבענבען פאַר אַ סאָלדאַט!
ס'דו ביזט שולדיג!... — איז ער מיט אַ מאָל
אָנגעפאַלען אויף היים'ן, וועלכער האָט זיך אָב-
גערוקט פון איהם אַ דערשראָקענער. — ווער
האַט דיר געבעטען מיר דערזעהלען מעשות? !
איך וועל איהם מיט פּאָליציע ברענגען אַהיים!
— האָט ער אַ קלאַפּ געטאָן אין מיטל. — און וועל

דער אָרטשאַרדפּוזיר האָט געפאַצט און די
גיפטיגע, העסליכע אייטער-פליסיגקייט איז צו-
דעגען און צוגאָסען געוואָרען אויף אלע זייטען
נאָך איידער די פּערטהיידיונג האָט געמאַכט אַ
שטאַרקע אַנטישטערנענדיג צו צוקוועטשען יענעם
עקעליגען אויסוואַקס אויף אַ נישט וועניגער
עקעליגען קערפּער — דעם קערפּער פון די
גרובע-בעווייזער.

אין דעם אויגענבליק ווען דיזע ציילען ווע-
רען געשריעבען הויבט קלאָרעם דאָראָו ערסט
אָן זיין פּערטהיידיונגס-רעדע. עס ווייזט אויס,
אַז ער קלייבט זיך צו זיין דער מליץ יושר נישט
פון וויליאַם ד. העיוואָרד, נור פון דעם חבר-ה-
מאָ, וועלכער וואָלט פּערדינעט אַ הונדערטפאַכען
טויט אויף הונדערט תליות ווען די טויט-שטראָף
וואָלט נישט געווען פונקט אזא אונבערעכטיגטער
מאָרד ווי יעדער אַטערדער. דאָראָו זאָגט, אַז
ער וועט בעווייזען, אַז דער לומפּ בעשולדיגט זיך
אין פּערברעכען, וועלכע ער האָט נישט בעגאַנגען,
אַז ער קלאַפט זיך אין האַרצען אַז ער-חטא שלא
חטאטי (לייענבליס'ס אַן אַלטער אויסדרוק).

עס איז פון אָנהויב אָן געווען קלאָר פאַר
יעדען, הויז די פּערקויפטע נשמות פון די אַמערי-
קאַנישע פרעסע, אַז האָררי אָרטשאַרד האָט זיינע
פּערברעכען פּערמעהרט און פּערטשערט דורך
אַלע מינים חבור און כּפּל, כּדי צו דינען די פינ-
קערטאָנס וואָן דורך זיי די בעליבתיים פון די
מיינען. ער האָט געוואוסט אַז ער קען גיכער
איינגעהמען אַ מיתה משונה פאַר דעם איין מאָרד
פון פּראַנק שטייגענבערג ווי פאַר דעם און נאָך
הונדערט אויסגעפיהרטע, אָדער נישט אויסגעפיהר-
טע רציחות. וויכטיג איז געווען צו פּערשמירען

פלאן. עפעס שיקט עס זיך, אז דער מליץ יושר אין דעם צווייטען עלילת-דם פראצעס גענען אר-בייטער, דעם צווייטען זינט יענעם שרעקליכען פון פאר צוואנציג יאָהרען, בעקאנט אלס דער שיקאגא'ער אַנאַרכיסטען-פראָצעס, — אז, הייסט עס, דער מליץ יושר פאר די בעשולדיגטע היינט זאָל זיין דער שותף פון אלטגעלד, פון דעם מאן, וועלכער האָט ניט גור אלס גובערנאָטאָר פריי-געלאָזען די דריי ניט ערמאָרדעטע אַנאַרכיסטען, זאָנדערן האָט אלס מענטש, אין דעם פיינסטען זינן פון דעם וואָרט, ריינגעוואשען די בלוט-בעפלעקטע אונשולדיגע מאַרטירער, אלע אַכט.

* * *

און אין דער געשיכטע פון אונזער אַמערי-קאַנישע אַרבייטער-בעוועגונג וועט די אַגיטאַציע פאר די בעפרייאַונג פון מאַיַער, העוואַרד און פעטטיבאָן בלייבען אַ העררליכער קאַפיטעל. ספּעציעל רוהמפאָל וועט בלייבען דער אָבקלאַנג, וועלכען דער הילף-געשריי פון די געקידנעפטע האָט געפונען אין אידישע אַרבייטער-הערצער, מייסטענס צווישען די בליהענדע, וואַסענדע אָרגאַניזאַציאָנען פונ'ם אַרבייטער רינג, כמעט אומעטום קרעפטיג אונטערשטיצט פון בונד-מיטגלידער און פאַרטיי-מעמבערס, אין פיעלע ערטער אונטערשטיצט פון אַנדערע רעוואָלוציאָ-נערע, סאָציאַליסטישע אָרגאַניזאַציאָנען און לאַנדסלייט פעראַיינען.

* * *

היץ דעם האָבען מיר ביי היינטיגען טאָג וועניג וואָס נחמה פון אונזער היגע בעוועגונג, איבערהויפט דאָ אין ניו יאָרק. דער „וואָרקער“, וועלכען די דייטשע גענאָסען האָבען אזוי פיעל יאָהרען אויסגעהאַל-טען און וועלכער איז געווען פאר זיין מאַמע די „פאַלקסצייטונג“ (די דייטשע) אַזא שווערע לאַסט, אז זי האָט זיך געדערהט אין דרייען איהם טראָגענדיג, האָט איצט אַ לעבען-און טויט-קאַמפּף פאר זיך. עס איז שרעקליך צו דענקען, אַז נאָך אזוי פיעל יאָהרען פון אַרבייט מוז היינט דער „וואָרקער“ צוגעבען עפענטליך, אז ווי ער איז, קען ער גור עקזיסטירען מיט אַ וועכענטליכען דעפיציט פון 130 דאָלאַר אויב ער זאָל געדרוקט ווערען אַנדערשוואַ און ניט ביי דער פאַלקסצייטונג! און דער עולם מאַכט זיך כאַילו לאַ ידע: „קיינעם פאַלט, משמעות, ניט איין צו פרעגען וואָס טוט זיך דאָ מיט אונז?“ קיינער דיסקוטירט די פראַגע ניט, הנם יערער

טען, אז אויב דער „סטאַר-וויטנעס“ פון די קוּפּאָן-שניידער איז ווירקליך דער מאַסענמער-דער פאר וועלכען ער ניט זיך אַרויס, וואָלט ער גור דארפן פריי קומען, כדי אז פאַלגענדעס זאָל געשעהן:

טהעאטער-דירעקטאָרס וואָלטען לויפן, פאַלענדיג איינער איבער דעם אַנדערן, איבער-שטייגענדיג איינער דעם אַנדערן, איהם צו מאַכען פון אַ סטאַר-וויטנעס פאר אַ סטאַר-שווישפיעלער; מען וואָלט איינגעבראַכען טירען און טויערן לויפּענדיג איהם זעהן; שעהנע פרויען — מיידלעך, אַלמנות און גרושות, שוין ניט רעדענדיג פון עגונות — וואָלטען זיך געפונען איהם צו שרייבען ביטערזיסע בריוועלעך; די סאַלווישען-אַרמי וואָלט איהם אָנגעבאַטען אַ בכבוד'ע חיונה צו דינען פאר אַ פערברעכער-סטראשידלע, פאר אַ „האַרדיבעל עקזאַמפּל“; עקסטראַ-פיעסען וואָלטען פאר איהם געשריעבען געוואָרען, ווייל אלס יאָגא, כמשל, אין אַטהעללאַ וואָלט ער אין ניוועז געבראַכט געוואָרען צו-ליעב שעקספיער'ס קליינע פאַפּולאַריטעט אין אַמעריקא; אלס חוזר בתשובה וואָלט ער גע-קראָנען וואָס פאר אַ קירף ער וואָלט געוואָלט אַבי ער זאָל גור דרש'ענען און ציהען אַן עולם, און געצויגען וואָלט ער בעסער ווי אַ זענעפט צוויי פינגער דיק; זיין פנים וואָלט דאָן בע-דעקט די מדינה אויף די אַפישען; די צייטונגען וואָלטען איהם אָנגעשטאַטען מיט גאָלד ער זאָל זיי שילדערן די עקספּלאָיאַן פון דער באַנקער-הילף מינע, דעם פלאַן צו ערמאָרדען דעם גובער-נאַטאָר פיבאָדי — פון קאָלאָראַדאָ, דעם מאָרד פון שטיינענבערג פון איידעהאָ, פון גרענאָרי אין דענווער, דעם מאָרד על פי טעות פון דעם מאַן, וועלכער האָט פערנומען דעם פלאַן פון ריכטער גאַבערט; גאָלד וואָלט ער אויך גע-מאַכט, בעשרייבענדיג זיינע אַנדעווע חטאים, ווי שחפות, גנבה, גולה, געמבלערי און געפלאַנטע קינדער-פערבאָנונג; די בעשרייבונגען וואָלטען דאָן דראַמאַטיזירט געוואָרען, די דראַמען וואָל-טען איבערזעצט געוואָרען און האַררי אַרטשארד וואָלט זיך געהערט אין אלע אַרבע כנפות הארץ — ביז די נעקסטע גרויסע ענסאַציע.

* * *

און לעזענדיג דאָרפאָ'ס מייסטערהאַפטע, שטעלענווייז דוגערנדע, שטעלענווייז שפּאַס-האַפטע רעדע, קומט אייך פאַר, אז צייטענווייז אַרבייט די וועלט-געשיכטע נאָך אַ דראַמאַטישען

בעריכט וועלכער בעווייזט אז די סאָסאייטי-מוז זיך א קירעווע טאָן נאָך לינקס און אז די פיהר רערס — סידיני וועב און בערנארד שאָה — האָבען זיך געמוזט פערטהיידגען.

מ. בעער, וועלכער האלט אין איין וואקסען אלס סטיליסט און סאָציאל-פאָליטישער שריי-בער, וועט, האָפען מיר, אין קורצען וויעדער זיך בעווייזען אין דיעזעס זשורנאל. דערוויל וואָלט נויטיג געווען זיין ארטיקל איבערצוגעבען פאר אונזערע לעזער, אָבער ליידער איז דויער נומער „צוקונפט“ צונויפגעשטעלט געוואָרען אונטער די גרעסטע שוועריגקייטען און דאָס וועט ניט זיין דער איינציגער פעהלער זיינער.

דאָ פאר אונז איז איבריגענס נור וויכטיג געווען אָנצוצייגען אויף דעם פאקט, אז אפילו די זאטע, רעספעקטאבלע, בעלייכטיג-חשובים איסטישע „פעביען סאָסיעטי“, וועלכע פרע-דיגט איהר סאָציאליזמוס מיט א סאראסטישען שמיכל אויף די ליבען און מיט א געזונדע פערזאכונג פאר די עפענטליכע מיינונג זאגאר צווישען איהרע מעמבערס, — אז, בקיצור, אפילו זי איז מפשפש אין איהרע מעשים, וועהרענד אונז דאָ אין אמעריקא פאלט אזא זאך גאר ניט איין.

* * *

דער איבערהאנג פון אמעריקא קיין עסט-רייך, איז, אונטער די געשילדערטע אומשטענדען, אזוי אנגענעם ווי דער ארויסגעהן פון טונקעלן, דומפיקען, פייכטען קעלער אויף די פרוישע, פרייע, ריינע לופט צווישען כוימער און בלומען אונטער א בלויען הימל מיט די ליכטיגע זון.

די לעזער וועלען געפינען א ספעציעלען אר-טיקל וועגען די עסטרייכישע וואהלען אין דיע-זען נומער. דאָ בעטען זיך נור א פאָר בעמער-קונגען.

דער גרויסער זיעג פון אונזערע עסטרייכ-ישע גענאסען בעשטעהט ניט אין דעם וואָס די פארלאמענטארישע פראקציאָן איז געוואקסען פון 11 און 87. די פרייהערדיגע עלף זיינען ער-וועלט געוואָרען דורף א זעהה בעשרענקטען שטימערעכט, די איצטיגע 87 אָבער זיינען ער-וועלט געוואָרען אונטער דעם וואָלגעמיינעם דירעקטען וואהלרעכט.

הויז דעם בעווייזט א פערגלייך מיט דייטש-לאַנד אז די צאָהל 87 האָט וועניגער צו-בעדיי-טען ווי דאָס זעהט אויס אויף דעם ערסטען בליק. דייטשלאַנד מיט איהרע 62 מיליאָן איינ-

ווייס, אז דאָס איז ניט א לאַקסאלע צרה, און הויז אין וויסקאָנסין, פערליערען מיר אומעטום דעם באַדען פון אונטער די פיס, אנשטאט צו געווי-נען, אז אונזערע שטימען זיינען אומעטום גע-פאלען זינט דעם לעצטען פרעזידענט-קעמפיין. איז דאָס ווירקליך א מגפה וואָס געגען איהר געפינט זיך קיין תרופה ניט, אָדער איז דאָ א מיטעל, מעהר נישט מיר ציטערן אויפצודעקען אונזערע וואונדען?

* * *

ווי לאנג נאָך, ווער ווייס, וועט דיעזע טהאג-קאמישע טאקטיק אונזערע אָנהאלטען? ווי לאנג נאָך וועלען מיר זיך מאכען ניט-וויסענדיג אז אונז פעהלט עפעס וואָס, און הערביי זיך איינבילדען אז „אלעס איז אָל-האט“? אין דעם מער-העפט פון די „צוקונפט“ (אין דעם אַרטי-קל וועגען די דייטשע וואהלען) איז אויפגערק-זאם געמאכט געוואָרען, אז די דייטשע פארטיי האלט אין איין דיסקוטירען די „ניעהערלאגע“, נאכדעם ווי די סאָציאליסטישע שטימען זיינען געוואקסען פון דריי אויף דרייסיג-פערטעל מיליאָן, וועהרענד מיר דאָ פערליערען 150 טוי-זענד פון 400 טויזענד, און קיינער שטעלט זיך ניט די פראגע: „ווי אזוי איז דאָס געקומען?“ אין דייטשלאַנד האלט די דיסקוסיאָן נאָך ער-היום אָן און אויף דעם נעקסטען פארטיי-טאָג וועט די ניעדערלאגע זיכער שטארק בעשעפטיגען די מוחות, הגם, ווי מיר וועלען שפעטער זעהן, האָט אינצווישען עטוואָס פאסירט וואָס ווייזט אז די דייטשע סאָציאל-דעמאָקראטיע איז פריש און געזונד און מונטער.

* * *

אָבער זעלבסט-קריטיק איז אין דער מאָדע ניט ביי די אייראָפעאישע גרויסע פארטייען אליין. אָט קומט אָן דער 35טער נומער פון די „נייע צייט“ מיט אַן אַרטיקל פון אונזער אלטען פריינד מ. בעער, דעם אַמאָליגען רעדאקטאָר פון דעם „אבענהאלט“, פון וועלכען מען זעהט, אז זאגאר די ענגלישע פאביער, די קאנסערוואטיוו-סטע פון אלע סאָציאליסטען, בעשעפטיגען זיך איצט מיט דער פראגע: „פאר וואָס וואקסען מיר ניט?“

פון בעער'ס לעבעדיגע שילדערונג זעהען מיר אז דיעזע פראגע האָט איצט אויפגעהירט די גאנצע „פעביען-סאָסיעטי“; אז אן אונ-טערזוכונגס-קאמיטעט איז איינגעזעצט געוואָרען; אז דויער קאָמיטעט האָט אריינגעבראכט א

4¼ אָבענגעבענע, איז גיכער א „דיזאפּאָינט“ מענטש“ ווי א בעווייז פון פּאַרטישריט, ווייל מען האָט שוין מיט 5 יאָהר צוריק אויסגעווערבענט אז אונטער דעם אָלגעמיינעם וואַהלרעכט וואָלטען די עסטרייכישע סאָציאליסטען געצויגען 800 טויזענד שטימען, ד. ה., דאמאלס שוין.

דער זיעג איז גרויס דערפאר, ווייל חוץ וואָס דער וואַהלקאמפף איז אָנגעפיהרט געוואָרן רען אין א וואַהרען דורחפּלגה פון שפּראַכען און נאַציאָנאַלע קעמפּע, איז דאָס אָלגעמיינע וואַהל־רעכט גופה אַן עראָבערונג פון אַ מעכטיגע, קאמפּפּליקאטע פּאַרטיי, גיט אַ געגעבענע, גיט אַ אַרונטערגעוואָרפענע, גיט אַ צוגעוואָרפענע זאך ווי דאָס אָלגעמיינע וואַהלרעכט איז געווען אין דייטשלאַנד.

מיט אַנדערע ווערטער הייסט דאָס, אז דער וואַהלקאמפף אין עסטרייך איז געווען פיעל, פיעל שווערער ווי אין דייטשלאַנד און דערפאר דער זיעג גרעסער און וויכטיגער פאַר דעם דייטשען. חוץ דעם אָבער איז דער זיעג ביי די וואַהלען אַ רעוואָלטאַט פון דעם זיעג פאַר דאָס אָלגעמיינע וואַהלרעכט, דער רעוואָלטאַט פון אַ שטאַרקע, מוסטיגע אַנימאַציע פאַר גלייכהייט און רעכט — וועגניגסטענס אין דעם פרט פון פּאַליטיק.

* * *

און דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער זיעג אין עסטרייך איז נאָך ערפּרעהליכער, ווען מען בע־טראַכט איהם צוזאַמען מיט דעם רעוואָלטאַט פון די וואַהלען אין באַיערן, איינע פון די פיער קעניגרייכע, וועלכע קומען אַרײַן אין דעם סך־הכל פון דער דייטשער אימפּעריע.

ערסט מיט פינף חדשים צוריק האָט דער אויסלאָז פון די אָלגעמיינע וואַהלען אין דייטש־לאַנד בעוויזען, אז באַיערן האָט אין די פּער־גאַנגענע פיער יאָהר וויניג וואָס פּאַרטישריט גע־מאַכט. די צאָהל שטימען האָט געהאַט זיך פּער־גרעסערט פון 212,505 אויף 237,891 ד. ה. מיט אַ וואָסערע 25 טויזענד, גיט אַכטענדיג אויף די צוגעוואַקסענע בעפּעלקערונג. ערוועהלט געוואָרן רען זיינען אָנשטאַט די פריערדיגע 4 נור 3 דע־פּוטירטע צום רייכסטאג.

דערווייך אָבער האָט באַיערן געקראָגען אַ מעהר דעמאָקראַטישען וואַהלרעכט. עס איז נאָך גיט אַזוי אָלגעמיינ ווי אין גאַנץ דייטשלאַנד אָדער נאָך אין עסטרייך, אָבער דער אַרבייטער קען זיך שוין לאָזען הערען. אונטער דינעם

וואוינער האָט אַ פּאַרלאַמענט מיט 397 דעפּו־טירטע, פון וועלכע היינט זיינען 43 סאָציאַל־דעמאָקראַטען, אָבער אין פּראָפּאָרציע צו זייערע שטימען וואָלטען זיי געדארפֿט זיין גיט 48, זאָגן דערן 116.

עסטרייך דאָגעגען מיט איהרע 26 מיליאָן איווואוינער האָט אַ פּאַרלאַמענט מיט 516 מיטגלידער, פון וועלכע 87 זיינען סאָציאַל־דעמאָקראַטען, אָבער אין פּראָפּאָרציע צו זייער שטימען, וואָלטען זיי געווען 118.

דאָס הייסט אַלץ, אז ווען עס וואָלט אין ביידע לענדער די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע געקראָגן גען רעפּרעזענטאַנטען לויט נאָך די צאָהל נאָך פון אָבענגעבענע סאָציאליסטישע שטימען, וואָלט די דייטשע פּאַרטיי געהאַט 116 פון 397, די עסטרייכישע 118 פון 516. דאָס, וויעדער בע־טויט, אז דאָרטען וואָלט געווען פון יעדע 100 מעמבערס 29 סאָציאליסטען, דאָ אָבער (אין עסטרייך) נור 23.

(אין די טאַבליצע אין דעם אַרטיקעל וועגען עסטרייך זיינען אַריינגעקומען פּעהלערען. די פּאַל־גענדע זיינען די ריכטיגע ציפּערן.)

ס"ה אָבענגעבענע סאָצ. פּראָצ.

בעהמען	1077.548	444.433	41,3
גאַליציען	918.560	91.320	9,9
נידער־רעכט.	607.763	180.952	29,7
מעהרען	463.278	144.832	31,2
שטײערמאַרק	216.100	48.320	22,4
אויבער עכט.	167.723	21.568	12,8
שלעזיען	150.049	55.229	46,4
טיראָל	119.175	16.089	10,7
בוקאווינאַ	112.213	4.561	4,1
קראָין	70.082	5.030	7,2
קערנטען	54.251	13.153	24,2
אויסטריען	55.920	4.202	7,5
דאָלמאַציען	41.004	3.245	7,9
זאַלצבורג	39.093	7.458	19--
פּאַראַלבערג	34.248	1.977	5,8
טריעסט	28.062	9.448	33,8

25,3 1.051.817 4,155.069

* * *

אַלץ, גיט אין דעם בעשטעהט די גרויס־קייט פון דעם זיעג. זאָגאָר דער פּאַקט וואָס אַונזערע גענאָסען האָבען גלייך ביי דער ערסטער וואַהל געצויגען איבער אַ מיליאָן שטימען, פון

פונ'ם בוירפאך, די טראנספארטאציע, די מויערער, די מילנער און די האלצארבייטער.

* * *

דיזעלבע נומער בשורה קומט אויך פון בעלגיע. אין צייט פון 16 יאָהר (פון 1889 ביז 1905) האָט זיך די צאָהל פון אַרגאניזירטע ארבייטער דאָרטען מער ווי פערדאָפלט. עס זיין נען געווען איצט דאָ שוין פילע מער, אָבער זאָגט דער בעריכט פאר דעם יאָהר 1905 זיינעט אויף אין יענע קליינע מדינה'לע 148,483 יונגן-קייט.

פון זיי געהערען 94,151 צו סאָציאַל ביט-שע, 34,833 צו אונאבהענגיגע, 17,841 צו קא-טאלישע און די קליינע צאָהל 1639 צו ליבע-ראַלע יונגאָס.

* * *

און ווי אין בעלגיע אזוי אין שוועדען. דאָרטען זיינען אויך אין דעם לעצטען יאָהר די יונגאָס שטאַרק געוואקסען. די צאָהל פון די מיטגלידער איז כמעט דויעלביגע ווי אין בעלגיע: 145,000. צו דער לאנד-ארגאניזאציע (דאָס מען וואָלט ביי אונז רופען נאציאָנאַלע ארגאניזאציע, א שטייגער ווי די אמעריקאן פער-דעריישען אָו ליבאָר) געהערען 32 געווערז-שאפטען מיט 1750 לאָקאַלע יונגאָס, אָדער לאָ-קאַלס. פון דיזע זיינען 430 ניי-צוגעקומענע.

איבערהויפט איז דער פראָגרעס אין דעם צפון פון אייראָפּא וואונדערבאר.

שוועדען, דענמאַרק, נאָרוועגען און איצט פינלאַנד זיינען כמעט אין די ערסטע רייע פון די איינערנאציאָנאַלע בעוועגונג. פינלאַנד איז איצט, לויט נאָך דעם רעזולטאַט פון די דאָרטיגע וואַהלען — דאָ ניט לאַנג — די מדינה מיט די גרעסטע צאָהל סאָציאַליסטען (80 פון 200 דעפּו-טאטען) שוין נאָך ניט רעדענדיג דערפון וואָס פינלאַנד איז די איינציגע מדינה אין אייראָפּא וועלכע האָט געזעצגעבעריגען אזוי גוט ווי גע-זעצגעבער, און וואָס די מייסטע פון דיזע פרויען-דעפּוטאטען זיינען סאָציאַליסטעס.

* * *

און דעם פיננישען לאַנדמאג האָט דערווייל די שוועריבערישע לאַפע נאָך ניט צוריקט. צו דאָס איז ווייל דער טורמעניק פון צארסקאיע סעלָא האָט אויף דעם נייעם פיננישען פאַרלאַ-מענט קיין שליטה ניט, אָדער דערפאר ווייל דאָס לויט זיך ניט פאר איהם, יעדענפאַלס האָט דער-ווייל נאָך קליין-פינלאַנד איהר דעמאָקראטישען

וואַהליסטעס האָבען איצט אונזערע גענאָכען ארויסגעטראָגען א גלענצענדען זיעג, ערוועה-לענדיג צוואנציג מאָן צום באַייערשען לאַנדמאג (דעם לאָקאַלען פאַרלאַמענט) און צווישען זיי פיעלע טיכטיגע אַניטאַטערען.

* * *

ספעציאַל אינטערעסאַנט איז דער פאַקט, אז די גרויסע שטערט, וועלכע האָבען זיך ביי די לעצטע רייכסטאג וואַהלען ארויסגעוועזען ענטוועדער וועניג פאָהגעשריטען אָדער זאָגט שוואַכער ווי אין דעם יאָהר 1903, האָבען ביי דיעזער גלענצענהייט זיך אַם מייסטען אויסגע-צייכעט. מינכען, נירנבורג, פירטהערלאַנגען, קייזערסלאַיטערן און אנדערע ערטער זיינען איצט כמעט אין גאַנצען אין סאָציאַליסטישע הענט. דערביי איז דער הויפטשפאַס פאַלגענדער:

ערווארטענדיג מיט זיכערהייט א גרויסע סאָציאַליסטישע טיעדערלאַגע, האָבען די רעאס-ציאָנער פארטייען זיך צוגעגרייט צום וואַהלאַט ווי צו א יום-טוב. די אָרגאַנען זייערע אין דער פרעסע האָבען שוין געהאַט פארטיג טרי-אומפירענדע לייט-אָרטליקען, אין וועלכע די מפלה פון די פעהראכטע רויטע איז געווען בע-זונגען. אויס סאָציאַל-דעמאָקראטיע! אויס סא-ציאַליזמוס! שכור מיט וויער זיעג און דעם געג-נער'ס מפלה זיינען זיי געגאַנגען שלאָפען.

אויף מאָרגען אין דער פריה איז געקומען זייער קאטעצן-יאמער!

* * *

אלאָ, ווי געזאָגט, איז די דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראטיע פריש און לעבעדיג. אָבער דאָס בעווייזען ניט די וואַהלען אליין.

די טרייד-יוטיאָניסטישע בעוועגונג האַלט אין איין וואַקסען. 37 פון די צענטראַל-קער-פערס, וועלכע שליסען זיך אָן אָן די גענעראַל-קאמיטאָן פון די סאָציאַליסטישע יונגאָס אליין, האָבען אַריינגעשיקט רעפאָרטס איבער זייער צושטאַנד אין דעם יאָהר 1906. פון דיזע 37 האָט נור איין איינציגער צענטראַל-פערבאַנד — די קאָנדיטאָרייבעשעפטיגטע — וועגנער מיט-גליעדער ווי פאָרגעס יאָהר. אין די איבריגע 36 איז דער צוואוואקס אזוי גרויס אז צום סוף 1906 זיינען דאָ ביי זיי 268,198 מעהר יונגאָן-לייט (1,392,541 אָנשטאַט פיהערדיגע 1,123,853) ווי צום ענדע יאָהר 1905. דעם גרעסטען צוואוואקס ווייזען אויף די אַרבייטער

בורג. אלעקסינסקי איז א סאציאל-דעמאקראט און דאס זעלבע איז צערעטעלי, וואָס זיין בילד גיבען מיר דאָ בעזונדער. אפשר וועט עס מעגליך זיין וועגען דיזע בידע מענער די לעזער פון דער „צוקונפט“ צו געבען א קלאָרערע ידיעה, ווי מען קען דאָס איצט טאָן, איבערהויפט ווען מען קען נור שרייבען אין די בעשרענקטע קליינע ראַמקע פון א קורצע נאָטיץ. — אַרום אלעקסינסקי'ן האָט זיך געבילדעט, חייז דעם, זאָגאר א רייע פון לעגענדען און גוט וואָלט געווען צו האָבען א ניכטערן ארטיקל, א קריטישע בע-האַנדלונג פון אַ פערזענליכקייט, וועלכע איז לכל הדעות העכסט אינטערעסאַנט.

ניט אלעקסינסקי, ניט דער אנדערער גרויסער רעדנער פון דער צווייטער דומא איז איצט מעהר קיין פאָלקסרעדערענשאַט. צוליב דעם סאָציאל-דעמאקראטישען לאַנדאָנער צוזאמענפאַהר (כלומרשט, נאטירליך, צוליב דעם) איז געקור מען דער סוף פון דער דומא. וועגען דעם, אלזא, און וועגען דעם קאָנגרעס גופא האָבען מיר ביז צום לעצטען אויגענבליק געהאַפט צו קריענען אין ארטיקל פון א קאָנגרעס-דעלעגאַט. ליידער איז דער מאַן אוועקגעפאַהרען פון לאַנדאָן א טאָג פריהער איידער די טעלעגראַמע איז אָנגעקומען. עטוואָס וועלען די לעזער זיכער געפינען אין דעם געקסטען נומער — פּעלייכט פון א פּראָמינענט טען בוטריסט, וואָס איז געווען א דעלעגאַט צום קאָנגרעס.

* * *

אין דער צייט ווען די רוסישע רעוואָלוציאַן האָט בעשעפטיגט די מוחות פון דעם סאָציאל-דעמאקראטישען קאָנגרעס, האָט די ליבעראַלע רעגירונג פון ענגלאַנד אין דיזעלביגע שטאַדט לאַנדאָן דיסקוטירט א קלייניקע ענטפּישע רע-וואָלוציאַנעלע.

די מעשה איז אזוי: אין ענגלאַנד (ריכטיג גער גרויס בריטאַניען און אירלאַנד), בעשטעהט דער פאַרלאַמענט פון צוויי קאַמערן: די הויז אָוו קאַמאָנס" און די הויז אָוו לאָרדס. די ערסטע ווערט געוועהלט דירעקט פונ'ם פאָלק, הגם אבי סאָלוט אלגעמיין איז די וואהל ניט, ווייל עס זיינען דא פערשידענע בעשרענקונגען. די אַנדערע, „העכערע“ קאַמער, די הויז אָוו לאָרדס, בעשטעהט פון „עדעללייט“ (הערצאָגע, מאַרקיזען, גראַפען און באַראָנען) אַליין מענשען, וואָס זיצען און מאַכען געזעצע, וואָס אָהן זייער הסכמה קען א געזעץ ניט זיין קיין געזעץ, אויב

פאַרלאַמענט. זי האָט עס אין דער צייט ווען רובלאַנד גופא האָט איצט שוין איהר צווייטע דומא אויף אַלס קאָפיטעל אין דער געשיכטע, אָנשטאַט א נאציאָנאַלע אינסטיטוציע, וועלכע לעבט און ווירקט.

און בתורת „ווערף“ אויף די מבח, ניט טיקאָ-לאַיי דער צווייטער, ד. ה., סטאַליפּין דער ערסטער, דער מדינה א נייעם וואהלרעכט, אזא מין וואהלרעכט, וועלכע געהט אוועק כמעט דאָס גאַנצע רעכט צום וועהלען אי פון די פּיערים אי פון די אַרבייטער. ער וויל, מיטמעות, האָבען א וויערנאפאָדראַנע דומא פון פאַמיעשטישקעס און פאַבריקאַנטען. — ניקאָ-

הערצאָג פון סטערעטעלי.

לאַייסטאַליפּין מיינט גוט, אָבער ווי זאָגען די טייטשען? מען עסט עס ניט אזוי הייס ווי מען קאָכט עס. ביז עס וועט דער פאַן זיך א ביסעלע אַבקיחלען קען קומען אויף די בעליבתיים פון דער מדינה מעהר ווי איין איבערראַשונג.

* * *

אונזערע לעזער קראַגען אין דעם נומער א גרופענבילד פון פעטערבורגער וויבאָרשטייר קעס, צווישען וועלכע עס געפינט זיך דער בע-ריהמט געוואָרענער אלעקסינסקי, דער מאַן וועל-כער האָט אין דער צווייטער דומא רעפּרעזענטירט איינעם פון די דיסקריקטען פון פעטער-

א מאן מיט אזא נאָמען, אזא אייגנלעך ווי דער אלטער איז געווען וואָלט אין ענגלאַנד געוואָלט צו פרובירען אָבשאַפֿען די הויז אָוו לאָרדס. דיווער וועט אַ סטראַשע מאָן, וועט דורכפֿיהרען נאָך אַ רעזאָלוציע, וועט דאָן זיין פּויסט בעהאַל־טען אין קעשענע און אַלץ וועט בלייבען ווי געווען.

מען זאָגט, אז דער אַרבייטער וועט טאָן דאָס, וואָס גלעדסטאָן אַליין האָט נישט געוואָלט; אז די נייע אַרבייטער־פּאַרטיי אין פּאַרלאַמענט וועט צווינגען די כּוואַטסקע טרוסקען פּונ'ם ליבעראַלען לאַגער אָנצוגורטען זייערע לענדען און אַרויס־צוקומען אויף אַן ערנסטען קאַמפּף. פּיעלייכט!

* * *

אין די לעצטע נומערן פון די ווילנער „פּאַלקסצייטונג“ (פון נומער 361 אָן) געפינט זיך אַ העכסט אינטערעסאַנטער אַרטיקלע אי־בער די אלטע, אלטע פּראַגע „טרעד־יוניאָנס און פּאַרטיי“. העכסט אינטערעסאַנט איז דער אַר־טיקלע נישט נור מיט דעם וואָס ער איז געשרי־בען אזוי גוט, אז ער לעזט זיך אַנגענעם, און וואָס ער נעהמט אַרום די פּראַגע פון אלע זיי־טען, נור הויפטזעכליך דערמיט, וואָס ער איז בכתחילה פּערפּאָסט צו דיענען אלס מאַטעריאַל פאַר דיסקוסיאָן.

וואָס די נעקסטע עטליכע יאָהר וואָלען נישט ברענגען אונזער אונגליקליך־גליקליכען שטייפֿ־פּאַטערלאַט און פּאַליטישער הינזיכט, איז דוסטויעל וועט רוסלאַנד זיך ווייטער ענטוויקלען און מוז. מיט אַנדערע ווערטער הייסט דאָס, צו די סאַמאָדערזשאַוויע וועט אין גאַנצען פּער־שונדען אָדער נישט; צו די דעמאָקראַטישע הער פּובליק איז האָרטען נאָך זעהר ווייט, אָדער נישט, די פּאַבריקען מוזען און וועלען אויף אַ נאָטיר־ליכען וועג זיך אַלץ מעהר און מעהר פּערשפּריי־טען. איבער'ן לאַנד און דער בעל־מלאכה מוז אַלץ מעהר און מעהר פּראָלעטאַריזירט ווערן. עס מוז, בקיצור, געשעהן דאָרטען דאָס וואָס איז גע־שעהען אומעטום און ווי עס וועט אויסוואַקסען מעהר און מעהר דער קאָפיטאַליזמוס פון איין זייט און דער פּראָלעטאַריאט פון דער אַנדערער זייט, מוז אויך אימער מעהר פּערשאהפט, מעהר בולט ווערען דער קלאַסענקאַמפּף. דער פּועל יוצא דערפון, וויעדער, מוז זיין אַ פּערשטאַר־קונג סאי פון געווערקשאַפטען סאי פון פּאַלי־טישע אָרגאַניזאַציאָן, פון יוניאָנס און פּאַרטיי. די פּראַגע ווערט אַלץ דיסקוטירט אין רוס־

ער איז געמאַכט געוואָרען אין די הויז אָוו קאָל מאָנס און דאָס אַלץ נור דערפאַר, ווייל זיי זיינען די זינה פון זייערע טאָמעס.

און דיווע לאָרדס, וועלכע, ווי דער פּראַנצויז באַמאַרשע זאָגט, „האַבען זיך גענומען די מיה געבאָרען צו ווערן“, זיינען גרעסטענטיילס קאָנ־סערוואַטיוו, ניין־צעהנטעל פון זיי געהערען צו די קאָנסערוואַטיווע, אָדער „טאַרי“־פּאַרטיי. דער רעזולטאַט דערפון איז, אז ווען עס ווערט ער־וועהלט ביי די וואַהלען צום „אונטערסטען“ הויז אַ ליבעראַלע מאַיאָריטעט און די העגערונג ווערט אַ ליבעראַלע, איז זי כמעט מאַכטלאָז, ווייל ווי גרויס עס זאָל נישט זיין איהר מאַיאָרי־טעט אין די הויז אָוו קאָמאָנס האָט זי אימער גע־גען זיך די גענענערשישע ניין־צעהנטעל מאַיאָרי־טעט אין די הויז אָוו לאָרדס, וועלכע קען אימער מבטל זיין דעם ווילען פון די ליבעראַלע רע־גיערונג.

* * *

דורך די גאַנצע לעצטע 70—80 יאָהר האָט זיך פון צייט צו צייט אויפגעהויבען די פּראַגע וועגען די לאָרדס יעדעס מאָל ווען אַ ליבעראַלע רעגיערונג איז געווען אין מאַכט — אין אַפּיס, ווי די ענגלאַנדער זאָגען, און דערפון איז מאָל פאַר מאָל גאָר נישט געוואָרען.

צוריק מיט אַ יאָהר צוואַנציג, ווען דער אַל־טער גלעדסטאָן האָט דורכגען הויז אָוו קאָמאָנס געהאַט דורכגעפיהרט זיין האָס־דרול ביל און די לאָרדס האָבען מיט אַ גרויסע מאַיאָריטעט דער־פון געמאַכט אַ תל, האָט דער ענגלישער ליבער האַלימוס דערפיהלט אין זיך זיין דעמאָקראַטי־שען מענער־שטאַלץ, האָט אויסגעגלאַצט ביסטערע די אויגען, האָט אין גרויס גרימאָרן געמאַכט אַ פּויסט און זיך שטעללענדיג געגען די רעאַקצאַר־נערע לאָרדס איז ער... אזוי געבליבען שטעהען ביז'ן היינטיגען טג.

עס איז אמת, אין דעם יאָהר 1893 האָט גלעדסטאָן, אַריינקומענדיג וויעדער אין מאַכט, אַריינברענגענדיג אַ נייעם האָס־דרול ביל, איהם וויעדער דורכפיהרענדיג דורך די אונטערסטע הויז און וויעדער איהם בעגראָבענדיג אויבען ביי די לאָרדס, פון דאָס נייע געמאַכט אַ פּויסט, די לאָרדס אָבער האָבען איהם געוויזען אַ פּייג, דער אלטער איז אַראָב פון בענקעל, איז געוואָרען אַ פּריוואַטמאַן און דערביי איז דאָס געבליבען.

דער אינטימער פּרעמיער סער הענרי קעמפֿ־בעל־בענערמאַן איז נישט קיין גלעדסטאָן. נור

קריגען אונטערשטיצונג פון די דייטשע סאָציאל־דעמאָקראַטיע, האָבט זיך, צעהן טויזענד מאַרק. ביי אַנאָנדער געלעגנהייט וועט פיעלייכט געשילדערט ווערן די גרויסע מאַסע פון צרות, וועלכע די סאָציאליסטישע פרעסע פון אַלע לענדער האָט ביז היינט אויסגעליטען. דאָ וועט גע'נוג זיין נאָך אויף איין פונקט אויפמערקזאם צו מאַכען.

דער היינטיגער דייכער בערלינער „פאַר-ווערטס“, דער צענטראַל אָרגאַן פון די „רריי-מיליאָנען־פאַרטיי“ פון דייטשלאַנד וואָלט אין זיין קינדהייט געשטאַרבען פון הונגער וועט נישט פאַר זינגער און אנדערע רייכע גענאָסען. — די ווילנער „פאַלקסצייטונג“ האָט אַ רעכט צו שטאַרבען דורך די מערדערהאַנד פון דעם אונד-טערדריקער, אָבער זי טאָר נישט און וועט נישט אויסגהן פאַרהונגער.

* * *

און רעדענדיג וועגען די הילף וואָס איז ביז איצט שוין דירעקט און אינדירעקט געגעבען גע-וואָרען דער „פאַלקסצייטונג“ קומט אַרויף אויף די געדאַנקען דער אַרבייטער־רייג, דאָס איינ-ציגע — ליידער, דאָס איינציגע! — וואָס לעבט און געדאַהיט אין אמעריקא אויף דער „אידישער גאַס“.

און ווי דער אַרבייטער־רייג וואָקסט! זינט די לעצטע קאָנווענשען זיינען אַריינגע-קומען 818 נייע מיטגלידער, פערגליכען מיט 290 וועלכע זיינען אַריינגעקומען אין דיזעלביגע צוויי חדשים (מאי און יוני) אין דעם יאָהר 1906. דער אַרבייטער־רייג האָט היינט (מענער און פרויען) צוזאַמען 11320 מעמבערס אין 136 ברענטשעס. עס זיינען אויף דעם אופן צו-געקומען 28 ברענטשעס מיט 2480 מעמ-בערס אין די לעצטע 6 חדשים, שוין אַראָבער-כענענדיג די געשטריכענע.

און, צום שלום, אַראָבקומענדיג פון וויכ-טיגע צו אונזוכטיגע זאַכען, וועט מען מיר ער-לייבען אַ פאַר ווערטער וועגען זיך.

איך נעהם זיך צו דער „צוקונפֿט“, פיהלענדיג אז איך בין נישט די פאַסטעטע פערזאָן. איך גלויב, אז די „צוקונפֿט“, אויב זי זאָל ווערן אמת רעאקטירט, מוז האָבען די גאַנצע צייט פון מעהר ווי איין מענשען ביי דער רעדאקציע, און איך קען דער „צוקונפֿט“ מיין גאַנצע צייט נישט געבען. דיזע ערפאַהרונג האָב איך אַרויס-

לאַנד היינט ווייל די צייט פערלאַנגט עס און די פיייהגע איינלייטונג פון געג. ב—סקי דאַרף די דיסקוסיען מאַכען אינטערעסאַנט פאַר אונז אין אמעריקא נישט וועניגער פיעלייכט ווי פאַר זיי גופא אין רוסלאַנד.

* * *

און די „פאַלקסצייטונג“ אין ווילנא לעבט! „ביעדנאָסט נייע פאַראַק“ איז, דאָס איז אמת, אַ שפּריכונג, וועלכען מיר, סאָציאלי-סטען, פאַרפאַנגדירען נישט. דיזער „שפּריכ-וואָרט מיט אונזער אייגענעם „לא יחדל אביון“, מיט עהנליכע ווערטער און ווערטלעך אין אַלע שפּראַכען ביי אַלע פעלקער האָבען אויפגעהערט צו האָבען אַ זין דעם טאָג, ווען מען האָט אָנגע-הויבען צו פרעדיגען די תורה פון „אַליז אין דער וועלט פאַר דעם מאַכער פון אַליז אין דער וועלט“ און ווען לאַסאַל'ס פלוך אויף דעם אַר-בייטער'ס צופרידענהייט איז געוואָרען פאַר אַלעמען פערשטענדליך.

געוויס, אַרעמקייט איז טאקע נאָר נישט שעהן, אָבער אונטער געוויסע אומשטענדען איז דאָ אַ יוצא מן הכלל. און דאָס בערגרייפנדיג, האָט די „פאַלקסצייטונג“ געהאַנדעלט ריכטיג אַרויס-קומענדיג פאַר'ן ברייטען עולם מיט איהר נויט-געשריי.

דאָס פאַלק, דאָס אַרבייטער־פאַלק, האָט זיך אָנגערופען און די צייטונג איז, ווי עס שיינט, נישט מעהר אין געפאַהר. בעסער אָבער ווי אַליז איז, אז דאָס פאַלק דאָ, נישט וועניגער ווי אין רוסלאַנד, איז היינט פעסט איבערצייגט, אז זייער אָרגאַן, זייער איינציגע טעגליכע ציי-טונג אין רוסלאַנד, מוז עקזיסטירען און טאָר מעהר אין געפאַהר נישט זיין. דאָ אין אמעריקא וועט די אַרבייט פון זאַמלען געלד פיעלייכט אַ האַרעלע אָבערשוואַכט ווערן דורך די הייסע צוויי־דריי זומער חדשים — זומערהיין מיט סאָ-ציאליזמוס־היין שיינען זיך ביי אונז נישט צו פערטראָגען — אָבער די אָנגעפאַנגענע אַרבייט וועט פאַרטנעצעט ווערען און ווערט טאקע פאַרטנעצעט.

די וואָס ווייסען דאָס נישט, מענען וויסען, אז מיט אַ פאַר יאָהר צוריק האָט זיך דער צענ-טראַל־אָרגאַן פון די היינט מעכטיגע, זיעגרייכע עסטרייכער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, דערצו נאָך איינע פון די בעסט־רעדאקטירטע סאָציאליסטי-שע צייטונגען — וויקטאָר אַדלער'ס צייטונג — גענעטהינט אין הילף, און פלעגט יעהרליך

טענדיג אויף מיינע פערזענליכע געפיהלען. די זער נומער בעווייזט, אז אפילו פאליטישע געני נערשאפט שטעהט ניט אין וועג ווען עס האט דעלט זיך צו קריגען ניצליכע און פייהיגע ארטיקלען פאר די „צוקונפט“.

איינגעלאדען זיינען ביז איצט געווארען ניט פיעל שרייבער. אבער דאס איז נור געווען צו לייעב די צוטומעלטקייט אין א נייע לאגע. על פי יושר האבען די ביזהעריגע שרייבער געמעגט מיר פערשפארען די ארבייט פון ספעציעלע איינלאדונגען.

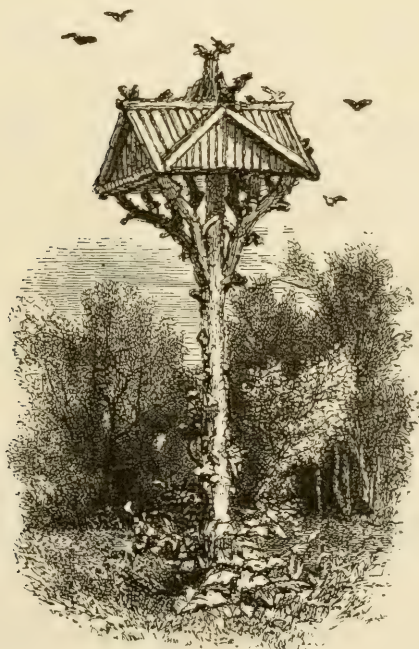
וואס זיינען מיינע פלענער? איך האב מורא זיך וועגען זיי צו פערברייטען. איך האף צו טאן מיין פפליכט און בין צו יעדער צייט בערייט איבערצוגעבען די רעדאקציע צו אנאנצירען, ווען די גענאסען וועלען געפינען א פאסענדערע פערזאן.

מ. ווינטשעווסקי.

געטראגען אין דעם יאָהר 1902 ווען די גענאסען האבען מיר צום ערסטען מאל געמאכט דיזע עהרע און איך האב דעם זשורנאל רעדאקטירט אין צייט פון זעקס חדשים. די וואס קריטיקירען מיינע פארגעגנער מוזען דאס האבען אין אויג. פון מענשען, וועלכע קענען א זשורנאל נור געבען א קליינעם טהייל פון זייער צייט, טאר מען פיעל ניט פערלאנגען. זיי האבען אלע עהרליך ערפילט זייער פליכט אזוי ווייט ווי דאס איז געווען פיזיש מעגליך.

וועל איך קענען אויספיהרען מיינע פלענער אין די פאר שטונדען א טאג, וועלכע איך קען געבען דעם זשורנאל, וועל איך זיך פיהלען גלייך לייך צו בלייבען אויף ווייטער; ווען ניט, וועל איך מאכען פלאץ פאר א רעדאקטאר, וועלכער האט מעהר צייט.

מיטארבייטער וועט די „צוקונפט“ האבען די בעסטע, וועלכע מען קען קריגען, ניט אכ-

ק ר י ט י ק

בן יקר.

אין שטראם פון רעוואלוציאן. (פסיכאלאגישער עטיוד) פון מרדכי דאנציס.

„די אויגען שפרינגען נאך א מאל איבער די שורות, און נאך א מאל צעריסענע ווער-
טער... אומגעלומפערטע בוכשטאבען... און גלאט אזוי פינטעליך... שווארצע פינטעליך...
און די הענד דריקען העם שטערען... רייבען די אויגען... און די אויגען ווערען אויסגע-
גלאצט... שטעלען זיך אפ אויף איין פינטעלע און קוקען...”

וואס האלטען זיך אויף אין זיי, נור אויך פיעלע
פון די וואס געהן מיט מסירת נפש זיי פער-
ניכטען. דאס איז געווען אין אלע צייטען און
אין אלע רעוואלוציאנען. רוסלאנד איז
אין דיעזען הינזיכט קיין אויסנאם
ניט. דערפאר אבער ווייס די היסטאריע ניט
צו דערצעהלען עטוואס עהנליכעס צו דעם וואס
קומט פאר זייט די לעצטע יארהערן ביים אידישען
פאלק אין רוסלאנד. אויסער דער פאליטישער
רעוואלוציאן, האבען די אידען ארויסגעטראג-
טען אויף דער שוועל פון א גייסטיגער רעוואלוצ-
ציאן; אויסער דעם קאמפף פאר עקאנאמישע
תקנות, האבען די אידען נאך א קאמפף פאר
זייער זעלבסטבעוואוסטויזן, א קאמפף צו
איבערצייגען זיך אליין און אנדערע אז זיי
זיינען אויך בעשעפעניסען מיט א רוח חיים;
אויסער זייערע מענשליכע פארדערונגען, מוזען
זיי נאך שטרייטען פאר זייערע אידישע
נאציאנאלע רעכטע.

דאס פאלק האט ערוואכט; עס האט ער-
וואכט אין א צייט ווען מיט חקירות און
פאפוליס, מיט פילאזאפישע טעאריעס און מע-
טאפיזישע דריידלעך קען מען גאר ניט ער-
רייכען. דער אידישער רענעסאנס מוז זיך
דורכשלאגען א וועג מיט בליי און פולווער,
מיט'ן שווערד און ביקס. און דאס פאלק ווייס
דאס, און דאס פאלק רעדט ניט, נאר עס טהוט;
עס טהוט דורך זיינע אונזעהליגע העלדען; עס
טהוט דורך זיינע גייסטיג און פיזיש געזונדע
קינדער. ניט מיט היסטערישע אויסגע-
שרייען, ניט מיט פערצווייפעלטע קללות געהט
ארויס דער העלד אין שלאכטפעלד, — מיט א
געזונדען מוטה און פעסטען גלויבען אין ענדלי-
כען זיען, מיט היסטערישע ליעבע און זיכערער
איבערצייגונג געהט ער ארויס אין גערעכטען
קאמפף. ניט ביליג קאסט דעם פאלק זיין
קאמפף. עס בעצאהלט מיט זיין בלוט, מיט
זיינע בעסטע קינדער אויף באריקאדען, אויף
קאטארגע, אין סיביר, אין די קערקערס און

יזע שורות זיינען ניט מיינע. די
ווערטער און די גרייזען און
די פינטעלעך, וועלכע דאר-
פען, ווי עס שיינט, מנלה זיין
גרויסע סודות, האב איך קא-
פירט פון דעם „פסיכאלאג-
ישע עטיוד“, וועלכער טראגט אויף זיך אזא
הויך-קלינגענדען נאָמען: „אין שטראם פון
רעוואלוציאן“. איך מוז שוין דאָ אויפ'ן שמעל
זאָגען גאנץ אָפּען, אז דער „עטיוד“ פערדיענט
אין קיין פאל ניט אינגענד וועלכע רעצענזיע,
בעזאנדערס אין דער „צוקונפט“. דאס ביכעל
איז געשריבען אָהן טאלענט, מיט היסטערישע,
נאָרישע און לעכערליכע אויסגעשרייען. דער
פערפאַסער האָט געמאַכט זיין אונטערדיג
„קינד“ פאַר א „סאמאזואנעץ“ דערמיט וואָס
ער האָט דאָס א נאָמען געגעבען „פסיכאלאג-
ישע עטיוד“. לעזענדיג דאָס ביכעל טראָגען
מיר זיך ניט אין א שטראָם פון רעוואלוציאן,

נאָר אין א ים פון פינטעלעך. קיין לעבעדיגע
פערזאָן, קיין צייכען פון לעבען, קיין עהנליכ-
קייט צו אמת געפינט מען ניט אין דער „פסי-
כאלאגישער“ אָבהאנדלונג פון דעם שרייבער.
איך וויל זיך אָבער בענוצען מיט דער
געלעענהייט, ווי הער בעריהמטער. רוסישער
קריטיקער דאָכראַליבאָוו פלעגט זאָגען „פאָ-
פּאָוואָדו“, פון דער ערשיינונג פון דעם ביכעל,
אום צו רעדען וועגען א פונקט, וועלכער איז
אינטערעסאַנט און פיר זיך.
* * *

שוין זייט עטליכע יאָהר איז רוסלאנד
ארומגענומען מיט א מעכטיג-שטורמישען ים,
וועלכער צוגיסט זיינע כוואליעס אלץ ווייטער
און האסטטיגער איבער דעם ברייטען
לאַנד. דאָס לעבען רוישט, זירט, קאָכט. אונ-
טער דעם האַמער פון דער בויענדער רעוואלוצ-
ציאן פאלען אלטע חורבות מיט א קראַך, מיט
א הילכיגען, פערטויבענדען קראַך, און אונטער
דיזע חורבות ווערען בערגאָבען ניט נור די שדים

זיין לעבען ניט געזעהן און מיט זיי קיין מעג
ומשא ניט געהאט. דער אידישער ארבייטער,
דער בונדיסט, ווי דער אידישער קליינבירגער,
דער ציוניסט; דער אידישער ליבעראל ווי דער
אידישער רעאקציעאנער; מיט איינעם וואָרט,
דאָס אידישע פּאָלק האָט נאָך דערווייל ניט
ארויסגעגעבען אזא קינסטלער וואָס זאָל אין
איינעם אָדער מעהר בילדער קלאָר און ריכטיג
אָבמאָהלען זיין נשמה. דערפאר אבער זיינען
מיר רייך מיט אזוי פיעל שמירערס, דאָס די
צייטונגען קלעקען שוין ניט פאר זיי, און זיי
מוזען נעבאד ארויסגעבען זייערע „שרייבעכצען“
אויף זייער אייגענעם רעכנונג.

הערר דאנציעס האָט נעבאד אויף געמוזט
טאָן דאָס זעלבע און, לייך ווי עס טהוט
מיר איהם וועה צו טאָן, מוז איך דאָך זאָגען
דעם אמת, אז מיט דיוען ביכעל האָט ער ניט
נור ארויסגעצייגט זיין ליטערארישע הילפלאָזיג
קייט, נאָר אויף אַן אונגעווענהליכע חוצפה.
אום צו שרייבען אויף אזא טהעמא, שוין ניט
רעדנדיג וועגען ריכטיג פערשטעהן, אריינדרין
נען און מאָהלען נשמות פון לעבעדיגע מענשען,
מוז מען קודם כל קענען די מענשען, וועלכע מען
נעהמט אלס טיפ. ווערטער אליין, אויסגעטראכט
טע פראזען, צונויפגעשטעלט נאָך אַ ווערטער-
בוך, בעשאַפּען נאָך ניט קיין מענשען (פּינטעלעך
בעשאַפּען אורדיי ניט קיין מענשען).

און הערר דאנציעס קען ניט קיין איינציגען
רעוואָלוציאָנער. דאָס צייגט ארויס זיין „העלד“,
איסאק ראכטמאן, אַ פראַזיאָר ווי זיין טאטע, דער
פערפאסער, אַ יונגער מאַן מיט קעלכערנע
התלהבות פאר דער שיקסע נאטאשא און פאר דער
„פרייליין“, די רעוואָלוציאָנערין בערטא, וועלכע
קומט אריין פון אַ דעמאָנסטראציע שטארק צור
פלאַמט און בעגרייט איהם, דעם העלד:

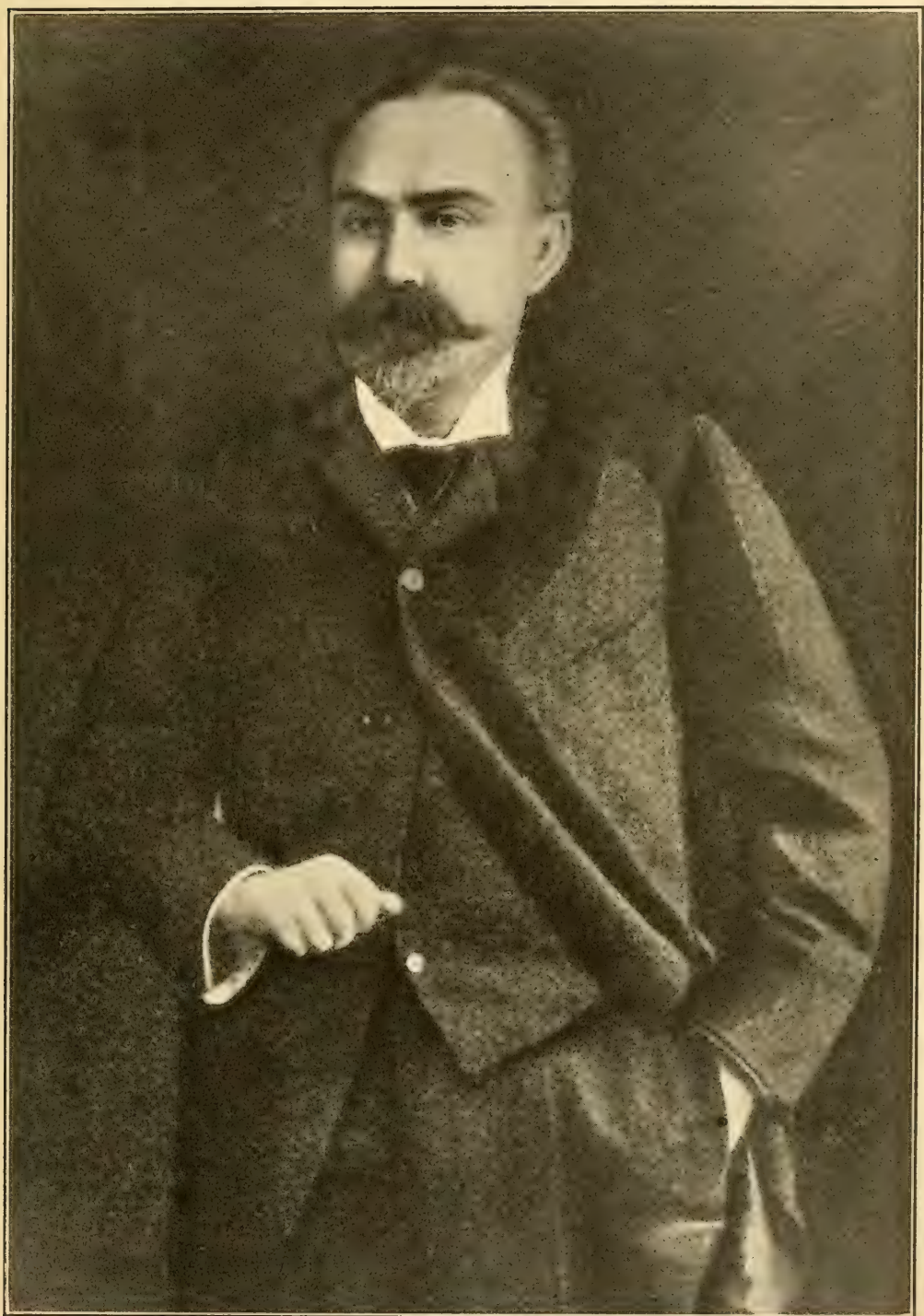
„אזא פערברעכען! אזא עולה! צווינגען
ארבייטער צו ארבייטען צעהן און אַ האַלב
שטונדען! ווענג איז זיי די בלוטצאפער ניין
שטונדען! נור זיי וועלען שוין...“

מיין לעבער הערר דאנציעס! אזוי רעדען
ניט די „נייע פרויען“. אזוי רעדט נור אַ מאַן
וואָס האָט ווענג פאַרשטעלונגס-קראַפט און וויל
אליין בעשאַפּען „נייע“ פרויען.

איבעראל וואו די טיגערשע נעגעל פון דער רע-
גירונג קענען זיי נור צורייסען; בעצאהלט
מיט זיינע שוץלאָזע און הילפלאָזע, זקנים און
זקנות, מיט זיינע מיידלעך און קינדער, ווען דעם
מינדעסטען היליגאן פערגלוסט זיך אַ הוליע
טאָן; עס צאָהלט גרויסע, הימעלשרייענדע
פרייען פאר זיין צוקונפט. אָבער די צוקונפט
וועט דאָך זיין זיינע!

ביים זייטיגען צושויער רייסט זיך גאט-
ליך ארויס אָפּט אַ פערצווייפלעכער קרעכץ;
די וואָס שטעהען ניט אין קאמפּ, אָדער די
וואָס האָבען אַ קנאָפּען שייכות מיט'ן קאמפּ
און זעהן צו די בלוטיגע טייכען וואָס פלייצען
אין דער אידישער גאס, פיהלען זעהר
אָפּט די איצטיגע שוידערליכע לאַגע
פונ'ם פאָלק, און ביי אזעלכע מענשען,
שוואכע איז גייסט און אין מוטה מוז
ענדליך ארויסשווימען די פראגע: צו איז דער
נצחון ווערטא, אזוי פיעל קרבנות? און דיוע
פראגע ווערט שארפער און שטעכיקער, ווען די
צושרויפטע נערווען ווערען נאָך מעהר צודרעהט
פון די ווארימע און לאסטשענדע פאנטאזיעס פון
די בענקענדע אידעאליסטען, פאנטאזיעס וועגען
אן „אייגענער“ היים, וועגען אַן אייגענער
מלוכה א. ז. וו.

עס איז נאָך דערווייל ביז יעצט ניט גע-
שאפּען געוואָרען קיין איין ווערק, וועלכעס זאָל
ריכטיג אָבשפּיגלען די נשמה פון דעם אמת'ן
קעמפּפער, דעם גייסט פון דעם אמת'ן אידישען
רעוואָלוציאָנער אָדער די ליידענדע נשמה פון
אַ האַלב־פעסימיסטישען האַלב־אידעאליסטישען
צושויער פון דעם אידישען רענעסאנס.
פינסקי'ס „פאמיליע צבי“, יושקעוויטש'ס און
טשיריקאָו'ס „אידען“, ש. אש'ס „משיח'ס
צייטען“ (קאברין'ס „גרויסען אידען“ האָב איך
ליידער ניט געהאט קיין מעגליכקייט צו זעהן
אויף דער ביהנע) און פיעלע אנדערע, גרעסערע
און קלענערע ווערק, וועלכע שילדערן דאָס
אידישע לעבען פון דער לעצטער צייט, זיינען
זעהר ווייט פון צופריעדענשטעלענד אין דיוען
היגזיכט. שלום עליכם'ס „מבול“ איז ניט נור
אַ קאָריקאטור, נאָר זאָגאר אַן אונעהרליכע קאָ-
ריקאטור פון פערזאָנען, וועלכע ער האָט אויף

ג. פלעכאנאווי, דער גרינדער פון דער רוסישער סאציאליסטישער פארטיי.

דער סך-הכל פון לאַנדאָנער סאציאַל- דעמאקראטישען קאנגרעס

פֿון * * * *

פארטיי האָבען זיך די פּוילישע און לעטישע ס. ד. ענטוויקעלט אין פּוילען, ליטא און אין די באלטישע פראַווינצען צו מעכטיגע אָרגאַניזאַציען און ערשט אין 1906 זיינען אויסגעאר- בייט געוואָרען אויפ'ן סטאַקהאָלמער צוזאַמענ- פאָהר פלענער פון א פערבאנד צווישען אלע נאַציאָנאַלע ס. ד. אָרגאַניזאַציען פון רוס- לאַנד. דאמאָלס זיינען אָבער בלויז די פלענער פון'ם פערבאנד אויסגעארבייט געוואָרען. אז די פארטיי-ארבייט זאָל געטאָן ווערען פון אלע ס. ד. נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציען צוזאַמען, איז דאָרט ניט בעשלאָסען געוואָרען.

דער לאַנדאָנער צוזאַמענפאָהר איז שוין אָבער געווען די ערשטע פערזאמלונג פון פער- טרעטער פון דער פּעראַייניגטער מזרח-אייראָ- פעאישער סאָציעל-דעמאָקראַטיע. זס איז מיט אַז דערע ווערטער געווען די ערשטע ויצונג פון דעם מזרח-אייראָפּעאישען „אינטערנאַציאָנאַל“. די פיעלע שפראכען, וואָס דאָרט זיינען געברויכט געוואָרען, די פיעלע פערטרעטער פון די פערשיע- דעמאָרטע נאַציאָנען האָבען דעם קאָנגרעס פערוואַנדעלט אין א רעגולערען קליינעם „אינ- טערנאַציאָנאַל“.

צום ערשטען מאל אין דער געשיכטע פון דער טהעטיגקייט פון די רוסישע רעוואָלוציאָנע- רען זיינען דאָרט בעהאַנדעלט געוואָרען גרויסע

ער צוזאַמענפאָהר פון דער רוס- לענדישער סאציאַל - דעמאָ- קראַטישער פארטיי, וועלכער האָט זיך ניט לאנג געענדיגט אין לאַנדאָן, נאָכדעם ווי ער איז געזעסען גאנצע 18 טעג, איז געווען דער ערשטער פארטיי-טאָג, אין וועלכען עס האָבען אנטהייל גענומען אלע סאציאַל-דעמאָקראַ- טישע פראַקציעס פון רוסלאַנד. די פער- שיענדע נאַציאָנאַלע סאָציעל-דעמאָקראַטישע פאר- טייען פון'ם אייראָפּעאישען מזרח זיינען צום ערשטען מאל צונאָפגעקומען זיך צוזאַמען אלס זעלבסטשטענדיגע אָרגאַניזאַציען און גע- האַנדעלט אויפ'ן קאָנגרעס אלס בעדייטענדע פאָר- ליטישע קערפערשאפטען. דער „בונד“ האָט געשפּיעלט אויפ'ן צוזאַמענפאָהר. די ערשטע פיערע. די פּוילישע סאציאַל-דעמאָקראַ- טען און לעטישע ס. ד., וועלכע האָבען ביז'ן לעצטען יאָהר קיינמאל ניט געהערט צו דער אל- געמיינער רוסלענדישער ארבייטער-פארטיי, האָ- בען אויך געבילדעט אויפ'ן צוזאַמענפאָהר איינע פון די צענטראַלע פיגורען. גאנץ אונאָבהענגיג פון דער רוסלענדישער סאציאַל-דעמאָקראַטישער

דערמיט שעדיגען דער צווייטער ריכטונג. עס האט זיך ארויסגעשטעלט, אז ביידע ריכטונגען, סיי די „באלשעוויקעס“ און סיי די „מענשע-וויקעס“ זיינע געבליבען אין א גלייכגעוויכט. אט, אט, האט עס געשיינט, דאכט זיך, אז איין ריכטונג געווינט דאס פערטרויען פון אלע פער-טרעטער פון די נאציאנאלע ארגאניזאציען און די צווייטע ריכטונג איז אין גאנצען בעזעגט און זי וועט זיך מוזען אונטערגעבען צו די פיינליכע ריכטונג, אבער נאך די דעבאטען און פשרות האט זיך ארויסגעוויזען, אז קיין זיענערייך ריכטונג איז דא נישט געווען. די אונמעגליכקייט פון א זיעג פון איין ריכטונג איבער דער אנדערער האט זיך דייטליך ארויסגעוויזען ביי דער וואהל פונ'ם צענטראל-קאמיטעט. די „באלשעוויקעס“ האבען געפאדערט, אז זיי זאלען האבען אין צענטראל-קאמיטעט 9 מיטגלידער. מאַטיווירט האבען זיי עס דערמיט, וואָס זיי האבען א מאַ-יאַריטעט אויפ'ן קאנגרעס, וואָס דאָס מיינט אויך, אז זיי האבען א מאַיאַריטעט אין דער פארטיי, די בונדיסטען און די „מענשעוויקעס“, פערקעהרט, האבען גע'טענה'ט, אז די „באלשע-וויקעס“ האבען אין דעם רוסישען טייל פון דער פארטיי נישט קיין מאַיאַריטעט און אז די מאַיאַ-ריטעט אויפ'ן קאנגרעס האבען זיי געקראָגען בלויז דורך די אונטערשטיצונג פון די פוילישע ס. ד. און די לעמען, און אז דאריבער דארפען אין צענטראל-קאמיטעט פון דער פארטיי די „מענשעוויקעס“ האבען די מאַיאַריטעט. „א באלשעוויקטישער צענטראל-קאמיטעט“, האבען די געגנער פון „באלשעוויזמוס“ געזאָגט, וואָלט ביי די מענשעוויקעס נישט געהאט קיין שום אוי-טאָריטעט; דאָס וואָלט געווען נישט קיין צ. פ. פון דער גאנצער פארטיי, נור פון איין פראקציע, פון די „באלשעוויקעס“, און דעריבער מוז מען ער-וועהלען אזא צענטראל-קאמיטעט, וועלכער זאָל טראָגען דעם כאַראַקטער פון א פערדעראטיווען קאמיטעט.

די באלשעוויקעס האבען שוין ענדליך גע-האט נאכגעגעבען און געפאדערט בלויז, אז זיי זאלען האבען אין צ. פ. מיט איין מיטגלידער מעהר, ווי די מענשעוויקעס. אבער די מענשע-וויקעס האבען אויך דאס נישט געוואלט נאכגע-בען. גראדע האט זיך דורך א צופאל, דורך דעם, וואָס עס איז עטליכע מאָל געהאלטען געוואָרען די וואהל, אויסגעקומען אזוי, ווי די „באלשעווי-קעס“ האבען געוואלט, און דער צ. פ. בעשטעהט

פרינציפעלע פראגען, וואָס האבען א שייכות מיט דעם לעבען פון אלע פעלקער, וואָס בעוואָר-נען די גרויסע רוסישע מדינה. דאָס אַליין מאכט שוין דעם לאַנדאָנער קאנגרעס פאר איינעם פון די וויכטיגסטע צוזאמענפאָהרען, וואָס זיינען ווען עס איז אָנגעהאלטען געוואָרען. די נאציאָ-נאלע ס. ד. ארגאניזאציען האבען געהאט זעהר פיעל קשיות צו שטעלען די רוסלענדער ס. ד. אַרבייטער פארטיי און האבען איינמאָל פאר אלע מאָל געוואָלט קריגען א בעפריעדיגענדען ענט-פער אויף זייערע ברעגענדיגע פראגען. די פער-שיעדענע נאציאנאלע ארגאניזאציען האבען גזעהען פאר זיך די פערטרעטער פון די „באָל-שעוויקעס“ און די פערטרעטער פון די „מענשע-וויקעס“ און זיי האבען געמוזט איינמאָל פאר אלע מאָל בעשליסען צו וועלכער פון די צוויי ריכטונגען פון דער רוסלענדער ס. ד. אַרבייטער-פארטיי זיי זאלען זיך אָנשליסען. זיי האבען זיך געמוזט גוט צו הערען צו די צאנקערייען פון די פערטרעטער פון ביידע ריכטונגען און אויס-געפינען, ווער פון די ביידע שטרייטענדע צדדים עס האט מעהר גערעכטע טענות.

אויפ'ן לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר האבען די נאציאנאלע ארגאניזאציען צום ערשטען מאָל געהאט א טהיערע געלעגענהייט צו צוהערען צו די גרויסע און וויכטיגע צייט-און שטרייט-פרא-גען פון'ם רוסישען פארטיי-לעבען. די פיהרער פון די נאציאנאלע ארגאניזאציען זיינען אפילו יא געווען מעהר אָדער וועניגער בעקאנט מיט די שטרייט-פראגען. די גרויסע מאסען האבען אָבער פשוט נישט געוואוסט מיט וואָס מען עסט דאָס. יעצט אָבער האט זיך שוין די מאסע אויך בע-קאנט מיט די ביידע ריכטונגען פון דער רוסלענ-דישער ס. ד. פארטיי און זיי ווייסען שוין וואו זיי האבען זיך צו קעהרען: אַהין אָדער אַהער.

ווען מען זאָל וועלען אין עטליכע ווערטער בעשטימען מיט וואָס דער לאַנדאָנער קאנגרעס האט זיך אויסגעצייכענט, קען מען עס ערקלע-רען מיט דעם, וואָס דער קאנגרעס האט צום ערשטען מאָל אריינגעצויגען די נאציאנאלע אַר-גאניזאציען אין די שטרייט-פראגען פון דער גרויסער רוסישער אַרבייטער-פארטיי. ווען מען וויל אָבער מאכען א סך הכל פון דעם, וואָס דער קאנגרעס האט אין דיווער הינזיכט אויפגעטאָן, מוז מען זאָגען: דער לאַנדאָנער קאנגרעס האט בעוויזען, אז עס איז אונמעגליך, אז איינע פון די ביידע ריכטונגען זאָל עפעס געווינען און

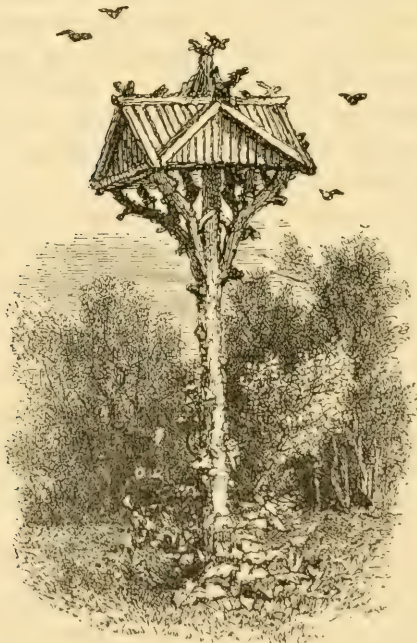
האָבען פערטרעטער, אָדער ריכטיגער געזאָגט, קאָנטראָליאָרען, וועט דער גרויסער שטרייט פער-שווינדען.

די צרה אָבער איז, וואָס דער צענטראַל-קאָ-די צרה אָבער איז, וואָס עס ווענדט זיך אָבער זעהר פיעל, ווי די גרויסע מאַסען וועלען זיך האַלטען צו די בעשליסע פונ'ם צענטראַל-קאָמיר-טעט. און די שטרעבונגען פון די מאַסען-באָל-שעוויקעס און די מאַסען-מענשעוויקעס זיינען איינע פון די אנדערע דערווייל ווייט כמעט ווי מזרח פון מערב.

בלויז אַן אויסערגעווענהליכע פאַסירונג אָדער אויסערגעווענהליכע פאַסירונגען קענען דערנעהנטערען און פערברידערען די מאַסען פון די ביידע אָדער די עטליכע פאַרטיי-ריכטונגען.

דער קאָנגרעס האָט זיין פפליכט געטאָן: די פיהרער פון די מאַסען האָבען זיך אויף דעם לעצטען. לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר פעראייניגט אין אַ פּעדעראַטיווען קאָמיטעט און וועלען, ווי-לענדיג ניט ווילענדיג, אַרבייטען האַנד אין האַנד.

יעצט פון 15 מיטגליעדער: 5 באַלשעוויקעס, 4 מענשעוויקעס, 2 בונדיסטען, 2 לעטען און 2 פּוילישע ס. ד. אָבער אין עצם גענומען וועט קיין איינע פון די ביידע ריכטונגען ניט הערשען אין קאָמיטעט. דער צ. ק. וועט זיין אזוי ווי דער קאָנגרעס — אַן אויסדרוק פון פערשידענע קרעפטע, וואָס רייסען זיך יעדע אין אַן אנדער ריכטונג. די באַלשעוויקעס טענה'ן: מיר זיינען די אמת'ע רעוואָלוציאָנערען, די מענשעוויקעס גיבען זיך איבער צום טרייד יוניאָניזמוס אָדער צום בורזשואַזען ראַדיקאַליזמוס. די מענשעווי-קעס, פערקעהרט, טענה'ן: מיר זיינען דער עכט פּראָלעטאַרישער טהייל פון דער פאַרטיי; די באַלשעוויקעס זיינען בלויז אַ פּראָדוקט פונ'ם רעוואָלוציאָנערען עלעמענט, אָבער זיי וועלען אין גיכען פערשווינדען אַלס אַנאַרכאָיסטיקאַלי-סטען און אַלס אַנאַרכיסטען. די פיהרער פון די נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָנען זאָגען: די צאָנ-קערינען קומען דערפאַר פאַר, ווייל די פאַרטיי איז ביז יעצט געווען אַ קאָנספּיראַטיווע. ווען זי וועט אָבער ווערען אַן אָפּענע מאַסען-פאַרטיי און די נאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָנען וועלען דאָרט

דיא פאליטישע ענטוויקלונג פון דיא פעראייניגטע שטאטען

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

אהין צוזאמענפאָהרען די טאנצע אהיסטאָקראַ-
טיע, דאָס הייסט די שקלאפען-האלטער. באַסטאָן
האָט געהאט פופצען טויזנער איינוואָהנער
אָבער אָפיציעל האָט ער זיך נאָך גערעכענט פאר
א דאָרף. הונדערט מייל (הונדערט און פופציג
ווייזרסט) פון ניו יאָרק איז שוין געווען עס
וועלט. ווייטער האָבען זיך געצויגען אוראלטע
וועלדער, די היים פון וואַנדערנדע אינדיאנער
שטעמער און פון ווילדע חיות. די פיאָנערען,
וועלכע זיינען געזעסען ביין גרענעץ, זיינען יעד
דען טאָג געשטאנען אין געפאָהר מיט זייער לע-
בע; דאָס האָט אויסגעארבייט פון זיי א טיפ
פון אוואַנטיריסטען, וואָס האָבען ניט געוואוסט
וואָס הייסט מורא צו האָבען. זיי האָבען געמאכט
א לעבען פון יאָגען זיך נאָך ווילדע חיות, און
זיי זיינען אלע געווען אויסגעצייכענטע שיסער.
איבריגענס האָט אין יענע צייטען קיין קאָלאָ-
ניסט ניט געקענט אויסקומען אָהן א ביסל.

די פיאָנערען, וועלכע האָבען געוואָהנט ביין
גרענעץ זיינען קיינמאל ניט געקומען אין בע-
ריהרונג מיט דעם שטאַט, זיי האָבען ניט גע-
וואוסט פון קיין געזעץ איבער זיך, עס איז גע-
ווען א צושטאנד פון אנארכי, ווי עס פערשטעהען
די אנארכיסטען.

אין ניו-אינגלאַנד האָבען זיך פיעלע פון די
פארמערס בעשעפטיגט אין ווינטער-צייט מיט
האנדווערק; עס זיינען געווען גאנצע דערפער
פון שמידען, נעגלע מייקערס און אנדערע בעלי-
מלאכות.

די איינוואָהנער פון די שטעט און די
רעפער ביי'ן ים האָבען געבויט שיפען און בע-
שעפטיגט זיך מיט אויסווערטונגען האנדעל און
מיט קאנטרעבאנד. די גרעסערע יחסנים פון
באָסטאָן זיינען געווען קאנטראבאנדיסטען.

עדע פון די דרייצעהן אמעריקאנישע
קאָלאָניעס איז געווען טאטזעכליך
אנאניז בעזונדערע מדינה. אָבער אין
ספעציעלע אנגעלעגנהייטען פלע-
גען זיי זיך פעראייניגען פאר א
געוויסען צוועק, צום ביישפיל, צו
ווערען זיך געגען די אנפאלען פון די אינדיא-
נער. וועגען א שטענדיגען פערבאנד האָט מען
אָנגעהויבען צו רעדען מעהר ווי מיט צוואנציג
יאָהר פריהער איידער די קאָלאָניעס האָבען זיך
אָפגעטיילט פון ענגלאַנד. אין יענער צייט האָט
נאָך וועגען אונאבהענגיקייט גאָר קיינער ניט
געקלעהרט, אין 1754 איז אָפגעהאלטען געוואָר-
רען וועגען דעם א קאנווענשאָן פון דעלעגאטען
פון זיבען קאָלאָניעס, אָבער זיי זיינען צו קיין רע-
זולטאט ניט געקומען. דער שטרייט מיט ענג-
לאַנד האָט נויטיג געמאכט די פעראייניגונג פון
די קאָלאָניעס.

אין יענער צייט איז דער עקאָנאָמישער
פונדאמענט פון די אמעריקאנישע קאָלאָניעס גע-
ווען אקערבויו. די גאנצע בעפעלקערונג איז גע-
ווען ניט מעהר ווי דריטאלבען מיליאָן — וויי-
ניגער ווי היינט די בעפעלקערונג פון דער
שטאָרט ניו יאָרק אליין. פון דער צאָהל האָבען
סך-הכל דריי פראָצענט גוואָהנט אין שטעט. די
וויכטיגסטע האנדעלסשטאָרט איז דאמאָלסט גע-
ווען פילאדעלפּיא, זי האָט געהאט דרייסיג טויז
זענד איינוואָהנער, א ביסעל ווייניגער ווי פינסק
אָדער מאָהלעוו היינט צו טאָג. ניו יאָרק איז אויך
געווען אן ערך אזוי גרויס און האָט פערנומען
דעם צווייטען פלאץ אין דעם האנדעל פון די קאָ-
לאָניעס. אין די סייטה איז דער הויפט צענטר
געווען טשאַרלסטאָן, א שטאָרט מיט פופצען
טויזענד איינוואָהנער; ווינטער-צייט פלעגט זיך

סאאווערעניטעט) פון דעם קעניג אויף דעם פאך-לאמענט. אלזא, וואס די אמעריקאנער קאָלאָניעס האָבען אין אמת'ן געמיינט פארשטע-לענדניג זיך פאר אזוינע מאָנאַרכיסטען, איז אונז אבהענגיקייט פון ענגלאַנד, צוליב דעם זיינען זיי צופיהעדען געווען אנצערקענען כלומרשט די קעניגליכע מאכט. מיט הונדערט יאָהר שפעטער, נאָך דעם ווי ענגלאַנד האָט אָפגעשאפט ביי זיך דעם שוויצ-אַהל אויף אויסלענדישע וואַרען, האָבען קענעדע און אויסטראַליע בעקומען די דאָזיגע שטאַטסערעכט וואָס די אמעריקאנער קאָלאָניעס האָבען ניט געקענט אויספיהרען פאר זיך ביי דער ענגלישער רעגירונג.

וואָס די אמעריקאנער קאָלאָניעס זיינען אים שטאַנד געווען אויסצושטעלן גענען ענג-לאַנד, אויף דערויף זיינען געווען עטליכע אורזא-כען. ערשטענס, זיינען זיי געווען זעהר ווייט; צווייטענס, איז דאָרטען כמעט קיין ענגלישע ארמע גיט געווען, מחמת ביז יענער צייט האָט די ענגלישע רעגירונג פערטרויט די קאָלאָני-סטען אליין צו בעשיצען דעם גרענעץ; דרי-טענס, איז די גאנצע בעפעלקערונג געווען בע-וואַפנט און האָט געקענט גוט שיסען, — פון וואַנען דאָס האָט זיך גענומען, האָב איך שוין ערקלערט. דערפון קענט איהר זעהען מיט וואָס די דאמאָלסדיגע אמעריקאנער פויערים האָבען געהאט א בעסערען טשאַנס איידער היינט טיגע רוסישע אין אן אויפשטאַנד גענען די רע-גירונג.

די אנפיהרער אין דעם אויפשטאַנד זיינען געווען די קאנטראבאנדיסטען פון באָסטאָן און אומגעגענד, א גרויסע צאָהל פרייוויליגע סאָלאַד-טען פון דער רעוואָלוציאָנערער ארמעע האָבען געליפערט די פיאַנערען וואָס האָבען געוואָהנט ביי'ן גרענעץ; זיי האָט געצויגען צום קריעג דער אוואַנטוריסטישער גייסט און זייער כוואַסטטוע.

ווען מען רעדט פון א רעוואָלוציאָן, שטעלט מען זיך פאָר געוועהנליך אן ענטהוואַסטישען פאָלק וואָס האָט אָפגעטרייסעלט פון זיך די גע'ירש'ענטע סאָציאלע, פאָליטישע, אָדער רע-ליגיעזע אידעען. אין דעם קאמפף פון די אמע-ריקאנער קאָלאָניעס גענען ענגלאַנד הויבט עס זיך גאָר ניט אָן. פראָפּעסאָר גאָלדווין סמיטה זאָגט גאנץ ריכטיג: „די כלומרשטע אמעריקאנער רע-וואָלוציאָן איז ניט געווען קיין עכטע רעוואָלוציאָן

דישאַן הענקאָק, דער מאַן וואָס איז געווען דער פאָרויצענדער אויף דער קאָנווענשאַן, וואו עס איז אָנגענומען געוואָרען די ערקלערישאַן אָון אינדעפענדענס (די אונאבהענגיקייטס ערקלע-רונג), איז רייך געוואָרען פון קאנטראבאנד; ער האָט זיך גערעכענט פאר איינעם פון די צוויי גרעסטע גבירים אין אמעריקא. א ביזנעס וואָס האָט זיך אזוי גוט בעצאָהלט איז קיינעם ניט איינגעפאלען צו האַלטען פאר אונאנשטענדיג. געפינען א דזשורי וואָס זאָל געבען א ווערדיקט געגען א קאנטראבאנדיסט, איז געווען אונמעג-ליך. די קאנטראבאנדיסטען האָבען געפיהרט זייער געשעפט פאר די קעניגליכע בעאמטע אין די אויגען, און קיינער האָט זיי גאָר נישט גע-קענט טאָן.

דער ענגלישער פארלאמענט, אלס פערטער-טער פון די אינטערעסען פון די ענגלישע פא-ריקאנטען, האָט געקוקט אויף די אמעריקאנישע קאָלאָניעס ווי אויף א מאַרקעט וואו צו פערקוי-פען ענגלישע וואַרען און איינצוקויפן וואָל-וועל רו-מאַטעריאַל. מיט דעם צוועק האָט דער פארלאמענט געזוכט מיט פערשיידענע געזעצע ניט צוצולאָזען אויף דעם אמעריקאנישען מאַר-קעט קיין אויסלענדישע וואַרען. כדי די היי-מישע וואַרען זאָלען אויך ניט קאנקורירען מיט די ענגלישע אין די קאָלאָניעס, איז פערבאָטען געוואָרען צו גרינדען שעפער אין די קאָלאָניעס. כל זמן ענגלאַנד האָט געדארפט אָנקומען צו די קאָלאָניעס אויף צו פיהרען מלחמה מיט פראנק-רייך ווענען די הערשאַפט איבער קענעדע, זיי-נען די אלע לאַאס געבליבען אויפ'ן פאפיער. אָבען אין 1763 איז קענעדע אריבער צו ענג-לאַנד; פון יענער צייט אָן האָט די ענגלישע רע-גירונג בעשלאָסען צו מאַכען א סוף צו קאנטרא-באנד און צו שליסען אלע „אונגעזעצליכע“ שע-פער אין די קאָלאָניעס. דאָס האָט נאטירליך גע-מוזט פיהרען צו א ברוך צווישען די קאָלאָניעס און ענגלאַנד.

די קאָלאָניעס האָבען זיך געשטיצט אויף די קעניגליכע טשאַרטערס און האָבען ניט געוואָלט אנערקענען איבער זיך די מאכט פון דעם ענג-לישען פארלאמענט; זיי האָבען גע'טענה'ט, אז זיי זיינען אונטערטעניג דירעקט דער קעניגלי-כער מאכט אָהן שום פארמיטלערס. טאט-זעבליך אָבער האָט די ענגלישע רעוואָלוציאָן פון 1688 איבערגעטראָגען די קעניגליכע מאכט (דעם

הייט. דער דעמאָלסדיגער ליבעראליזמוס, פון איין זייט, און דער דעמאָקראַטיזמוס פון דעם פראַנצויזישען פילאָזאָף זשאַן זשאַק רוססאָ, פון דער צווייטער זייט, האָבען זיך געשטיצט אויף די טעאָריע פון דעם נאטירליכען רעכט. ווי מיר וועלען ווייטער זעהן, זיינען די זעלבע פרינציפּען אויסגעדריקט געוואָרען אין דער אונאָבּהענגיקייטס-דעקלערונג, אין דער "דעקלעריישאָן אָון אינדעפּענדענס", פון די פער-איניגטע שטאַטען.

די מאַסע פון די קאָלאָניסטען האָבען פון דיווע טעאָריעס דעם מינדעסטען בעגריף ניט געהאַט, די געבילדעטע אנהענגער פון דער פראַנצויזישער פילאָזאָפיע זיינען דער פאָלקס-מאַסע געווען אין גאַנצען אונבעקאַנט, אַקוראַט ווי נאָך מיט אַ יאָהר דריי צוריק זיינען די רוסישע רעוואָלוציאָנערען געווען גאָר אונבעקאַנט דעם פראַקסען פאָלק אין רוסלאַנד. די איינ-ציגע האַלבגעלערנטע מענשען, וואָס די אַמערי-קאַנער זינען געווען אין די נאָרטה דער גלח מיט דעם סקוויר און אין די סויטה דער פלאַט-סטאַט.

דער קריגע פאַר אונאָבּהענגיקייט האָט נויטיג געמאַכט אַ נייע קאָנסטיטושאָן פאַר יעדען סטייט אַנשטאָט דעם קעניגליכען טשאַר-טער. די אַלגעמיינע צאָהל דעלעגאַטען וואָס זיינען אויסגעקליבען געוואָרען צו דעם צוועק איז געווען אַן ערך זעכצעהן הונדערט. דאָס זיינען אַלץ געווען כלל-טוהערס, וואָס זיינען שוין בעקאַנט געווען פון לאַנג אָן, די עלטער-זיידעס פון די היינטיגע פאָליטישענס. פון פאָליטישע טעאָריעס האָבען זיי געוואוסט נאָך וועניגער ווי זייערע אור-היינטיקלעך. אבער הגם דער אַמעריקאַנער אונאָבּהענגיקייטס-קריגע האָט געהאַט גאָר וועניג עהנליכקייט מיט אַ רעוואָלוציאָן, האָט ער דאָך, ווי אין די העוואָלד-ציאָנען אין אַנדערע לענדער געגעבען אַ טישענס פיעלע יונגע לייט ארויסצוטערעטען פאַר דער עפענטליכקייט. דעם אויסארבייטען פון די קאָנסטיטושאָנס האָבען די אונגעבילדעטע כלל-טוהערס געמוזט איבערלאָזען פאַר די געבילדעטע יונגע לייט; די גאַנצע אַרבייט איז אויסגע-פיהרט געוואָרען פון עטליכע צעהנדליג יונגע "אינטעליגענטען", ווי מען זאָגט אין רוסלאַנד. אַבער די דעה איז געלעגן ניט ביי זיי, נאָר ביי דער קאָנסערוואַטיווער מאַיאָריטעט. דאָס

ציאָן, די קאָלאָניעס האָבען זיך פראַקסע אָפּגע-טיילט פון ענגלאַנד. סמיטה איז אַן ענגלענדער, אַ פראַפעסאָר אין קענעדע. דער בעקאַנטער אַמעריקאַנער היסטאָריקער פיסק זאָגט אָבער אויך דאָס זעלבע. "דאָס, זאָגט ער, איז געווען די קאָנסערוואַטיווסטע רעוואָלוציאָן וואָס איז בעקאַנט אין דער געשיכטע, ווייל עס איז גע-גאַנגען ניט אום אויסצוקעמפּפּען פרייהייט, נאָר אום ניט אָנצוואווערען יענע פרייהייט, וואָס די קאָלאָניעס האָבען שוין פריהער געהאַט."

די איינוואָהנער פון ניראָיאַנגלענד האָבען אַלע געקענט לעזען און שרייבען, אבער אין דער ווייטער סויטה, ווי פענסילוואַניאַ, זיינען שוין קיין סקולס ניט געווען. אין די סויטה פלעגן די קינדער זיך לערנען לעזען און שרייבען ביי פערשיקטע פערברעכער, פונקט ווי אין סיביר פאַר מיין זיין דאָרטען. די נוגערס האָט קיינער גאָר ניט געטראַכט צו לערנען, אבער אפילו די ווייסע אין די סויטה זיינען גרעסטע-טיילס געווען ניעגראַמאַטע. ביכער זיינען געווען זעהר וועניג, און זעלטען ווער עס פלעגט זיי לעזען. מען פלעגט לייענען דעם "תנ"ך און דעם ברית חדשה, דעם קאַלענדאַר און אַ מאָל אַ שונדראָמאַן וואָס די פערלערס פלעגן ברענגען צו פיהרען.

עס זיינען געווען אין די קאָלאָניעס איינ-צעלנע געבילדעטע מענער, וואָס זיינען בעקאַנט געווען מיט דער פראַנצויזישער פאָרטשריטלי-כער פילאָזאָפיע פון דעם אַכטצעהנטען יאָהר-הונדערט; זיי זיינען געווען אנהענגער פון דער טהעאָריע פון דעם נאטירליכען רעכט, וועלכע איז דעמאָלט געווען זעהר פאָפולער. עס איז דאָ ניט דער פלאַץ זיך צו פערברייטען וועגען יענער טעאָריע. דער עיקר איהרער איז געווען, אז עס איז פאַראַן אַ יושר וואָס שטעהט איבער אַלע געשריעבענע געזעצע — דאָס איז דאָס רעכט וואָס שטאַמט פון דער מענטשליכער נאטור. דער מענש קען נור האָבן זיין גליקליך, ווען עס וועט איהם זיין מעגליך צו לעבען אזוי ווי די נאטור זיינע פערלאַנגט. אַלץ מוזען אַלע געזעצע ניט מעהר ווי אויסדריקען דאָס נאטיר-ליכע רעכט. פון נאטור ווערען אַלע מענשען געבאָרען פריי און גלייך, על כן איז יעדער געווען וואָס בעשרענקט די מענטשליכע פרייהייט געגען די נאטור, אַ חוץ אזוי ווייט ווי די בע-שרענקונג פון איינעם פרייהייט איז נויטיג כדו"ע זאָל ניט אָנריהרען דעם אַנדער'ס פריי-

בעווייזט טאקע די געשיכטע פון דער דעקלעריי-
שען און אינדעפערענדענס גופא.
דעם פראיעקט פון דער דעקלערישאַן האָט
אָנגעשרייעבן טהאָמאַס דזשעפערסאָן, איינער
פון די גרעסטע לייט פון יענער צייט,
דעמאָקראַט און יונגער מאַן פון אַ יאָהר דרויסן.
דזשעפערסאָן ווערט אנערקענט פאַר דעם פאטער
פון דער אמעריקאנער אינדעווידואליסטישער
דעמאָקראטיע. זיין פאליטישער אידעאַל האָט
אָבערשפּיעגלט אין זיך די עקאָנאָמישע לאַגע
פון ווירדזשיניאַ, וואו ער איז אויפגעוואָקסען.
אַ פלאַנטאַציע אין ווירדזשיניאַ איז געווען אַ
וועלט פארזיך, זי האָט גאָר קיין עקאָנאָמישע פער-
בינדונג נישט געהאַט מיט די איבריגע פלאַנטאַ-
ציעס. אלץ וואָס מען האָט געדארפט האָט מען
ענטוועדער געמאַכט אויף דער פלאַנטאַציע גופא,
אָדער מען פלעגט עס ברענגען פון ענגלאַנד.
קיין שטאַטס-אינדאָסטריע איז כמעט גאָר
נישט געווען: קיין וועגען, קיין סקולס, קיין שפּי-
טאלען, נישט מער ווי אַ פּאָליס. אלץ, קיין
פאָזיטיווע אַרבייט האָט דער שטאַט נישט גע-
טאָן, ער האָט נאָר געשפּיעלט די ראָלע פון אַ
וואַטשמאַן (אַ נאכטוועכטער). פון דעם פאקט
האָט דזשעפערסאָן געמאַכט אַן אידעאַל:
„יענעס פאָלק איז אַם בעסטען רעגירט, וועל-
כעס איז רעגירט אַם וועניגסטען.“ דער יחיד
איז אלעס, דער שטאַט האָרט זיך נישט מיטען
אין זיינע געשעפטען, אויף ווי ווייט עס איז
נויטיג צו גאָראַנטירען די פרייהייט פון דעם
יחיד.

דזשעפערסאָן איז געווען אַ דעלעגאַט אויף
דעם קאָנגרעס וואו עס איז בעשלאָסען געוואָרען
אָבזערווירען זיך פון ענגלאַנד. ער איז געווען
דער געבילדעטסטער פון אלע דעלעגאַטען, איהם
האָט מען דערפאַר איבערגעגעבען ער זאָל פאַר-
מולירען די אורזאכען פאַרוואָס די קאָלאָניעס
האָבען זיך אָנגעטיילט. דער דאָקומענט הויבט
זיך אָן מיט אַן קהדמא אין וועלכער עס ווערען
אויסגעדריקט אלגעמיינע פאליטישע פרינציפען.
„מיר האלטען אז עס איז קלאָר בעשיינ-
פערלאָך: אַז אלע מענטשען זיינען בעשאַפּען גע-
וואָרען אלס גלייכע מענטשען און האָבען בע-
קומען פון דעם בורא עולם געוויסע רעכטע וואָס
קיינער קען ביי זיי נישט אוועקנעהמען, און זיי
אליין קענען זיך פון די רעכטע נישט אָבזאָגען; צו
די דאָזיגע רעכטע געהערען לעבען, פרייהייט און
ער שטרעבען נאָך גליק; צו פערשאַפּען זיך די

(*) די איבערזעצונג איז מיט ווערטערליך, אָבער
דער זין איז דערזעלבער ווי אין דעם אָריגינאַל.

נלע קאלאניעס זיי זאלען אויסארבייטען נייע קאנסטיטוטיושאַנס. אלע סטייטס האָבען געפאָלגט, חוץ ראָדאָוואַלענד און קאָנעקטיקוט, וועלכע האָבען שוין פריהער געהאט טאטאזעכליך א רע-פובליקאנישע רעגירונג.

די דעקלערישאַן און אינדעפּענדענס אין אָנענומען אין יעדען סטייט פאר א פונדאמענטאליגעזעץ און צולייב דעם ווערט זי גערעכענט פאר א קוועלע פון דעם אמעריקאנער שטאַטס-רעכט. אין דער פראקטיק אָבער האָט זי קיין שום איינפלוס נישט געהאט אויף די ענטוויקלונג פון די קאנסטיטוטיושאַנס פון די סטייטס. דער איינציגער אויסנאָם איז מאַסאַטשוסעטס, וואו די סופרים-קאָרט האָט נאָך אין 1780 גע-פסק'ענט, אַז דערמיט וואָס די קאנסטיטוטיושאַן האָט ערקלערט, אַז אלע מענשען ווערען געבאָרען גלייך, איז אָבערשאַפט געוואָרען די שקלאַפּעריי. דער פונקט פון דער קאנסטיטוטיושאַן, אויף וועלכען די קאָרט האָט זיך געשטיצט, איז איבערגעשרי-בען געוואָרען פון דער דעקלערישאַן און אינדע-פענדענס. נאָך מיט דריי יאָהר פריהער האָט זיך פון דעם סטייט ניו העמפשיר אָבערטיילט ווערמאָנט און האָט אין זיין קאנסטיטוטיושאַן פער-כאָטען די שקלאַפּעריי. אָבער ווערמאָנט איז אנערקענט געוואָרען פאר א בעזונדערען סטייט נאָך אין 1791.

פאר וואָס עפעס האָבען זיך מאַסאַטשוס-עטס און ווערמאָנט אויסגעוויזען אזוי ליבעראל אין דער פראָגע וועגען שקלאַפּעריי, וועהרענד-די איבריגע סטייטס זיינען גאנץ צופריעדען-געווען מיט שקלאַפּעריי? זעהר איינפאך: דער קלימאט אין ניו אינגלענד איז געווען צו קאַלט פאר די ניגערס און די שטערכליכקייט צווישען זיי איז געווען זעהר גרויס; ווייטער איז דער ווינטער דאָרטען צו לאַנג און עס האָט זיך נישט געלוינט פאר א פארמער אויסצוהאַלטען שקלאַ-פען לעדיג דעם גאנצען ווינטער. דעריבער האָט זיך די שקלאַפּעריי דאָרטען קיינמאָל נישט ענט-וויקעלט, און אין דער צייט ווען שקלאַפּעריי איז אין גאַנצען דאָרטען אָבערגעשאַפט געוואָרען, האָ-בען זיך געפונען נאָר וועניג שקלאַפּען. דערי-בער האָט די סופרים קאָרט פון מאַסאַטשוסעטס שוין אין 1780 איינגעזעהן, אַז שקלאַפּעריי-שטימט נישט מיט דער דעקלערישאַן און אינדע-פענדענס, וועהרענד די סופרים קאָרט פון די פּעראַייניגטע שטאַטען האָט עס נישט איינגע-זעהען אזויש ביז דעם ביהערקריעג.

אין זיין פראָיעקט פון א דעקלאַראַציע איז דער ענגלישער קעניג בעשולדיגט געוואָרען אין דעם וואָס ער האָט „אָנגעגריפען די הייליגסטע רעכטע פון הילפלאָזע מענשען אויף לעבען און פריי-הייט, האָט זיי געכאַפט, געהאַלטען פאר געפאַנגענע, און פערקויפט זיי פאר שקלאַפּען, און אויך איז ער בעשולדיגט געוואָרען אין דעם, וואָס ער האָט „אויפגעהאַלטען א מאַרקעט אויף צו קויפען און פערקויפען מענשען.“ אין דיעזע ווערטער איז די שקלאַפּעריי גופא שוין פער-דאָמט געוואָרען. דיעזער טייל פון דער דעקלאַ-ראַציע האָט אַרויסגערופען א שטארקען ווידער-שטאַנד פון די שקלאַפּענהאַלטער פון די סויטא און אויך פון די דעלעגאטען וואָס זיינען געקו-מען פון די פאָרטען פון ניו אינגלענד, וואָרום זייערע שיפּען האָבען עקזיסטירט פון דעם שקלאַפּענהאַנדל. דער גאנצער פונקט וועגען שקלאַפּעריי איז געשטריכען געוואָרען. דער קאָנגרעס איז בערייט געווען צו אונטערשרייבען די „נלענצענדע געמיינפלאַצער“ פון דזשעפער-סאָן'ס דעקלאַראַציע, ווי די היינטיגע אמעריקא-נער פראָפּעסאָר רופען זיי — (הגם זיינען צוויי-שען די דעלעגאטען געווען אפילו אזעלכע וואָס האָבען געהאַלטען, אַז די צייט איז נאָך נישט געקומען פאר אזא דעקלאַראַציע); אָבער ווי-באַלד מען האָט פערטשעפּעט עקאָנאָמישע אינ-טערעסען, האָט דער כלומרשט רעוואָלוציאַנע-רער קאָנגרעס גאנץ קלאָר אַרויסגעוויזען דעם קלאַסען-בעוואוסטזיין פון שקלאַפּענהאַלטער און שקלאַפּענהאַנדלען. אין דער דעקלערישאַן און אינדעפּענדענס האָט דער אמעריקאנער פאָלי-טישער ראדיקאליזמוס פון דער רעוואָלוציאַנע-רער צייט דערגרייכט זיין העכסטען פונקט; די געשיכטע מיט דער אויסגעמקטער פראַזע ווייזט, ווי ווייט עס איז געווען דער אונטערשייד פון די פראַזען פון דער דעקלערישאַן ביז צו דער ווירקליכער עפענטליכער מיינונג פון יענער צייט.

די דעקלערישאַן און אינדעפּענדענס איז נישט געווען קיין געזעץ, ווייל דער קאָנגרעס איז געווען נישט מער ווי א צוזאַמענפאַהר פון דעלע-גאטען פאר א בעשייטמטען צוועק: צו אונטער-האַנדלען מיט ענגלאַנד. אָבער דער פאַקט וואָס די קאלאָניעס האָבען זיך ערקלערט פאר אונאַב-הענגיק, האָט נויטיג געמאַכט ענטשפּרעכענדע פערענדערונגען אין זייערע שטאַטס-זאיינ-ריכטונגען. דער קאָנגרעס האָט אויפגעפאָרדערט

די וויכטיגסטע ביזנעס פון דער פערזאנלעכקייט איז געווען איינצוטיילען די מעקסעס צווישען די בעלי הבתים, עס איז דעריבער ביי זיי אויס-געקומען גאנץ נאטירליך, אז נאך יענע זאלען האבען א שטימע ביי די עלעקשאנס, וואס צא-לען די מעקסעס, דאס הייסט בעלי הבתים. אין אלע קאנסטיטושענס איז איינגעהאלטען געווא-רען, וואס דער דייטש רופט אן אייגענטומס-צענז, דאס הייסט, אז נאך יענער מענע וואוינען אדער זיין א קאנדידאט ווער עס האט עפעס אייגענטום, — וויפילע אייגענטום האט עס אפ-געהאנגען פון דעם אמט: פאר א גרעסערען אמט איז נויטיג געווען מעהר אייגענטום. איי-גענטום האט געמיינט א הויז אדער א שטיק לאנד. אן אויסנאם איז געמאכט געווארען אין דער צווייטער פאר בעלי מלאכות — וואהר-שיינליך ווייל אין די סיימה זיינען אימער גע-ווען ווייניג בעלי מלאכות. א קאנדידאט פאר גאווערנאָר אין מאסאטשוסעטס און אין נאָרט קאראלינא האט געהארפט האבען פראָפערטי וואס איז ווערט געווען טויזענד פונט, דאס הייסט פינף טויזענד דאלאר, און אין מערילאַנד האט א קאנדידאט פאר גאווערנאָר געמוזט ווערט זיין פינף טויזענד פונט, דאס הייסט פינף און צוואנציג טויזענד דאלאר. אין יענע ציי-טען איז דאס געווען א גאנצער פערמענען. *

געוויסענס-פרייהייט איז נישט אנערקענט געווארען אין קיין איינצעלנער פון די קאנסטי-טושאנס. אפילו שוין אין דעם נייגעעהנטען יאהרהונדערט האט נאך א צייט א מענטש וואס גלויבט נישט אין עולם הבא נישט געמאכט זיין קיין עדות אין קארט און קיין דזשוריעמן אויך נישט. אין ניו העמפשייר, מאסאטשוסעטס און קאנעטיקוט איז די קאָאָניסטישע קירכע אנ-ערקענט געווארען פאר די שטאטס-קירכע, און די געזעצען געגען אפיקורסים זיינען אלע גע-בליבען אין קראפט. אין מאסאטשוסעטס האט געברענגט דער רעכטער פייער פון דער „רעווא-לוציאָן“, במחילה; און אין דעמאלעדיגען מא-סאטשוסעטס האט א קאטוילישער גלח זיך נישט געמאכט ווייזען; ווען מען האט איינעם גע-כאפט, האט ער געקענט פער'משפט ווערען צו זיצען דעם גאנצען לעבען. ווען איינער האט זיך אויסגעשפראכען, אז ער גלויבט נישט אין דער היי-

די נייע קאנסטיטושאנס האבען וועניג וואס איבערגעבליבען אין דער פאליטישער אָר-גאניזאציע פון די קאָאָניעס וואס האבען זיך ערקלערט פאר אונאבטהענגיקייט. זיי האבען זיך גערעכענט פאר ענגלישע קאָאָניעס, ואו זייער רעגירונג איינגעפֿירט געווארען נאך די קעניגליכע טשארטערס, וועלכע האבען בע-שטימט אויסדריקליך וואס די לעדווייטשור (די געזעצענבענדע פערזאנלעכקייט) האט געמעגט טאן. ווען די קאָאָניעס זיינען געווארען אונ-אבטהענגיק, האט דעם פלאץ פון דעם קעניגליכען טשארטער פערנומען די קאנסטיטושאן פון דעם סטייט, אבער די גאנצע געזעצענבענדע איז גע-בליבען פונקט אזוי געבונדען אונטער דער קאָנ-סטיטושאן, ווי זי איז געווען אונטער דעם טשארטער. פרייער ווען א קאָאָני האט נישט געשטימט מיט דעם טשארטער, איז די קאָאָ געווען אונגלייטיג, פון איצטער אן האט די קאָאָ געמוזט שטימען מיט דער קאנסטיטושאן, ווען נישט איז די קאָאָ געווען אונגלייטיג, ווי אין די קאָאָניאלע צייטען. אנשטאט דעם קעניגליכען גובערנאטאָר האט מען איצטער אויסגעקליבען א גובערנאטאָר, אבער מען האט איהם געלאזען דאס רעכט צו לעגען זיין וועטאָ אויף נייע געזע-צען פונקט ווי דער קעניגליכער גובערנאטאָר האט פרייער געהאט. די געזעצענבענדע מאכט האט אין די קאָאָניאלע צייטען גע-הערט צו די פאָלקס-פערטערער, אָבער דער גאווערנאָר האט ביי זיך געהאט א קאָנסיל (א סאָוועט) וואס האט גע-האט די אויפזיכט איבער דער געזעצענבענדער קערפערשאפט. איצטער איז דער קאָנסיל רע-פאָהמירט געווארען, מען האט פון איהם גע-מאכט אן ערוועהלטע קערפערשאפט, און מען האט איהר געגעבען א נאָמען — סענאט.

דעמאלעבען קאנסערוואטיווען נייסט בע-מערקט איהר אין דער פראגע וועגען וואהל-רעכט. די מעהרצאָהל פון די איינטוואָהנער זיי-נען געווען פארמערס און יעדער פון זיי האט אַלזאָ געהאט א שטיקעל לאנד. דער האנדווערק איז נאך געווען ענג פערבונדען מיט דעם אקער-בו: א פארמער וואס האט אוועקגעווארפען זיין פאָהמערדי און האט זיך גענומען צו אנדערע ביזנעס, האט ווייניגסטענס געהאט אן אייגענע כאלפּקע. די שטערט זיינען אויסגעוואקסען פון האנדערלס-דערהפער, די מעהרצאָהל פון די איי-וואָהנער האבען געהאט זייערע אייגענע הייזער.

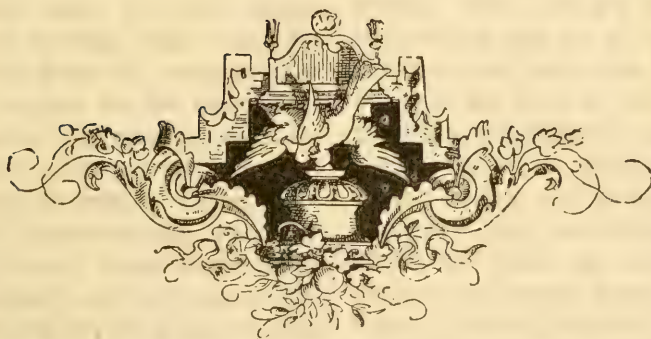
(*) די רעכענונג אין דאלארס איז איינגעפיהרט געווארען אין אמעריקא שפעטער, אין 1789.

קאלאניעס האָבען זיך פּעראַייניגט אין א פער-
באטער, זיינען די בירגער פון יעדער קאלאניע
אנערקענט געוואָרען פאר פולבערעכטיגטע ביר-
גער פון די פּעראַייניגטע שטאַטען. אָבער אין
יעדען סטייט האָבען די בירגער געהאט זייער
אייגענע אמונה; מיט דער ענטוויקלונג פון
האנדעל צווישען די סטייטס, האָט זיך די בע-
פּעלקערונג צומישט: קוויקערס פון פענסיל-
וויניא און קאטאליקען פון מערילאנד פלעגן
קומען קיין באַסטאָן און בעזעצן זיך דאָרטען.
די בעשרענקונגען פון זייערע רעכטע זיינען גע-
שטאנען אין ווידערשפרוד מיט דעם נייעם פריי-
זיץ, אז דער בירגער פון איין סטייט איז א
פולבערעכטיגטער בירגער איבער גאנץ יונייטעד
סטייטס. ביסלעכווייז זיינען אלע בעשרענקונגען
פון רעליגיאָנס-פרייהייט אָפּגעשאפט געוואָרען,
אָבער עס האָט גענומען א צייט. אין קאנעטיקוט
האָבען די אידען געקראָגען גלויבכערעכטיגונג
נאָך אין 1843, דאָס הייסט זיבען און זעכציג
יאָהר נאָך דער דעקלאַרירטען און אינדע-
פּענדענס.

ליגער תורה, האָט איהם געקומט פרוזאן. פאָה-
רען אום „שבת“ (ס'הייסט אום זונטאג) האָט
מען ניט געטאָרט; פאר מחלל שבת זיין וולעגט
מען ניט געטאָרט; פאר מחלל שבת זיין פלעגט
צוואונגען יעדען איינעם צו געהן אין שטוירטש.
אין באַסטאָן האָט מען שטארק אַגיטירט
געגען דיזע לאַזאס, אָבער די פארמערס זיינען
געווען זעהר פרום און זיי האָבען געהאט די מא-
יאָריטעט.

נאָך א קריסט האָט געמעגט ערוועהלט ווע-
רען פאר אן עפענטליכען אַמט; אין ניין
סטייטס פון די דרייצעהן האָבען די קאטאלי-
קען ניט געקענט ערוועהלט ווערען פאר קיין
אַמט; די אידען האָבען דאָס רעכט ערוועהלט
צו ווערען ערגעץ ניט געהאט.

דיזע בעשרענקונגען פון רעליגיאָנס פריי-
הייט אין די „רעוואָלוציאָנערע“ קאנסטיטוציעס
בעווייזען, אז דער אויפשטאנד געגען ענגלאנד
האָט ניט איבערגעביטען די פארצייטיגע
אידען/וועלט פון די קאלאניסטען. נאָך ווען די

די אויסוואנדערונג און די איינוואנדערונג

פון ח. זאלטמארשאף.

אָט, אז מען רעדט אזוי, מיט ציפערן אין די הענט, מעג די מעשה זיין ווי זי וויל זיך, איז עפעס זיכערער, וויסענשאפטליכער, דוכט זיך, ווייל פֿאַרט ציפערן — און ציפערן, זאָגט מען, זאָגען קיין ליגען ניט.

איך בין זיך אָבער מודה ומתודה אז ציפערן, חשבונות — רעטלעך ארויף און רעטלעך אַראָב — זיינען ניט מיין זאך; געוועהנליך, ווען איך דאַרף זיי — די ציפערן, וואו איך זיי אויסבאַרגען ביי די וואָס גריבלען זיך אין זיי. די וואַנדערונג אָבער פון גרויסע מאַסען מענשען איז א געזעל-שאפטליכע ערשיינונג, אן ערשיינונג וועלכע אינטערעסירט מיך און דאַרף, מיר שיינט, אינ-טערעסירען יעדען פֿאַרטגעשריטענעם מענשען גאָר פון אן אנדער שטאַנדפונקט.

אויגענטליך דאַרף מען פריהער פֿאַר אַלץ אונטערשיידען די עמיגראַציע — די אויס-וואַנדערונג פון מאַסען מענשען פון אַ לאַנד, פון דער אימיגראַציע אָדער דער איינוואַנדערונג פון מענשען אין אַ לאַנד. איינצעלנע מענשען, קליינע גרופען מענשען, קענען אפשר אַ מאָל עמיגרירען פּריוויליג, אָבער מאַסען מענשען וואַנדערען אויס פון דעם לאַנד וואו זיי זיינען געבאָרען, פון זייער אייגענעמענער היים, ניט צוליב די תּענוגים פון וואַנדערען, פערשטעהט זיך, נור ווייל זיי מוזען, ווייל די נויט צווינגט זיי. אמת, ניט תּמיד איז עס די עקאָנאָמישע נויט, די נויט צו זוכען חיונה וואָס טרייבט מאַסען מענשען צו אויסוואַנדערונג. אין דער מענטליכער געשיכטע זיינען פאראַנען גענוג פאַקטען צו בעווייזען, אז אויך אנדערע אור-זאכען, אויסער עקאָנאָמישע בעדינגונגען טרייבט בען צו דער אויסוואַנדערונג. מען וואָלט למשל געקענט גרינג אָטווייזען אויף דעם, אז אַ מאָל האָבען די פּורטיגאַנער פון ענגלאַנד און האָבן ניט לאַנג האָבען די דוכטבאַרען פון רוסלאַנד עמיר גירט מאַסענווייז פון זייער היים צוליב דער ליגעזע פערפֿאָלגונגען. און אין די לענדער וואו

ס איז אַ מאָדע געוואָרען, איז ווען מען רעדט פון אימיגראַציע — פון איינוואַנדערונג, לאָמיר זאָגען, פון אידען נאָך אמעריקא — דאַרף מען באַלד אַרויס מיט סטאַטיסטישע ציפערן אויפ'ן פאַפיר:

אָט אזוי פיעל און אזוי פיעל זיינען דעם יאָהר געקומען אידישע עמיגראַנטען קיין אמעריקא און אזוי פיעל און אזוי פיעל זיינען געקומען פאַר אַ יאָהרען. אזוי פיעל און אזוי פיעל זיינען פון זיי צוזעהט און צושפרייט געוואָרען איבער די פּעראַייניגטע שטאַטען און אזוי פיעל און אזוי פיעל זיינען געבליבען דאָ אין ניו יאָרק, אין פילאדעלפּיא, אין באָסטאָן אין שיקאַגאָ. בכן ווייזען די ציפערן שוואַרץ אויף ווייס אז אידען שטופען זיך צונויף אַלץ ענגער אין ענגער אין די גהעטאָס פון די גרויסע מזרח-שטעט פון די פּעראַייניגטע שטאַטען, ווערען גרויס אין די אויגען ביי זייערע גוטע שכנים — די אמעריקאַנער; שטעהן ווי אַ בייז אין האַלז זייערע רייכע ברודער — די יהודים; גע-פעלען ניט די און ניט יענע מיט זייערע, אַ מאָל צו גרינג און אַ מאָל צו רויטע ענג און פאַר סטעמקעס און וועלען נאָך איבער די אַלע סבות דערלעבען, אז זייערע גוטע שכנים — די אמערי-קאַנער, וועלען צומאכען פאַר'ן אידען טהיר און טהויער פון זייער לאַנד. דאָס — ווען עס זאָל חלילה געשעהן, וואָלט נאטירליך געווען דער גרעסטער אונגליק פאַר די אַרימע אידען פון די אייראָפּעאישע לענדער וואו מען פער-פאָלגט זיי, און דערפאַר, אידעלעך, שטופט זיך ניט וואו מען דאַרף אייך ניט — אין די שטעט פון דער איסט; פאָהרט בעסער אין דער סויט און אין דער וועסט פון די פּעראַייניגטע שטאַט-טען — דאָרט בעזעצט זיך, פרוכפערט זיך און מעהרט זיך און ווערט גוטע אמעריקאַנער ריגער.

איבערגאנג פון דער פערפאלגט און אימפעריאליסטישע פאליטיקע — דאס הייסט, ווען זי זוכט צו פער- נעהמען און בעהערשען נייע לענדער, וואָלט מען געקענט בעווייזען, העלפט זי אליין א מאסענ- איינוואנדערונג אין יענע לענדער צוליב פאלי- טישע ציעלען. פון דעסוועגען קען מען ניט לייקענען אז די סבות וואָס טרייבען צו גרויסע מאסען-עמיגראציעס, וועניגסטענס אין דעם לעצטען יאהרהונדערט, זיינען מעהרסטטיגסיהיל דאָך עקאָנאָמישע סבות. אבער צוליב די אָדער צוליב יענע סבות — מיר קענען זיך אויף זיי סיי ווי סיי ניט אַבשטעלען — זיינען כמעט אין אלע לענדער פון אייראָפּא פאַראַנען צעהנדליגע טויזענדע אונגליקליכע, וואָס דער קהל'שער לעבען האָט ביסלעכווייז אַרויסגעוואָהען פון זיך און האָט ביי זיין צוגענומען די מעגליכקייט צו לעבען, אַרבייטען און מפרנס זיין זיך און זייערע פאמיליעס. איך מיינ דאָ אַז נישט דעם בעקאנטען טיפּ וואָס מען רופט „העמפּס“, „לומפּען-פּראָלעטאַריע“ אָדער „געוועזענע מענ- שען“ ווי גאַרטי האָט זיי אָנגערופּען. די זיינען דער ניעדריגסטער אָפּפאַל פון אונזער קהל'שען לעבען און זיי צאָהלען קהל פאַר זייער אונגליק- ליכער לאַגע מיט זייער גרויסער פּעראַכטונג צו אַלצדינג וואָס געהערט צו קהל. זיי געהען אָבער זעלטען אַוועק פון דער געזעלשאַפּט צו וועלכער זיי געהערען. זיי לעבען אין איהר אַזוי גוט ווי זיי קענען און פּעראַכטען זי אַזוי שטאַרק ווי זיי ווילען, ניט זיי מיינ איך. איך מיינ די פיעל גרעסערע צאָהל פון אונגליקליכע, אויס- געשטויסענע פון דעם אָדער פון יענעם לאַנד און פאָלק, וועלכע האָבען ניט דעם מוט פון דעם טרעמפּ אָדער לומפּען-פּראָלעטאַריע צו פּעראַכטען די געזעלשאַפּט צו וועלכער זיי גע- הערען, האָבען ניט דאָס בעוואוסטזיין און די ענערגיע צו בעקעמפּען די אומשטענדען וועלכע האָבען זיי פון דעם געזעלשאַפּטליכען לעבען אַרויסגעשלידערט; איך רעד פון די גרויסע מאַסען וועלכע וואָלטען גערן געאַרבייט און רוהיג געלעבט אין דעם קהל פון זייער אייגענער היים ווען זיי וואָלטען געהאַט די מעגליכקייט. איך רעד, צום ביישפּיעל, פון די גרויסע מאַסען דייטשע און איירישע פויערעס וועלכע זיינען אין לעצטען יאהרהונדערט געווען געצוואונגען צו עמיגרירען פון זייער היים נאָך אמעריקא. אָב- געריסען פון זייער אייגען שטיקעל לאַנד אין דער היים — אין דייטשלאַנד, צוליב דעם

א בליק אין דער געשיכטע פון מאַסען- וואַנדערונגען פאַר די לעצטע עטליכע הונדערט יאָהר ווייזט אָבער אז די געזעצגעבונג פון די

איבערגאנג פון דער פערפאלגט און אימפעריאליסטישע פאליטיקע — דאס הייסט, ווען זי זוכט צו פער- נעהמען און בעהערשען נייע לענדער, וואָלט מען געקענט בעווייזען, העלפט זי אליין א מאסענ- איינוואנדערונג אין יענע לענדער צוליב פאלי- טישע ציעלען. פון דעסוועגען קען מען ניט לייקענען אז די סבות וואָס טרייבען צו גרויסע מאסען-עמיגראציעס, וועניגסטענס אין דעם לעצטען יאהרהונדערט, זיינען מעהרסטטיגסיהיל דאָך עקאָנאָמישע סבות. אבער צוליב די אָדער צוליב יענע סבות — מיר קענען זיך אויף זיי סיי ווי סיי ניט אַבשטעלען — זיינען כמעט אין אלע לענדער פון אייראָפּא פאַראַנען צעהנדליגע טויזענדע אונגליקליכע, וואָס דער קהל'שער לעבען האָט ביסלעכווייז אַרויסגעוואָהען פון זיך און האָט ביי זיין צוגענומען די מעגליכקייט צו לעבען, אַרבייטען און מפרנס זיין זיך און זייערע פאמיליעס. איך מיינ דאָ אַז נישט דעם בעקאנטען טיפּ וואָס מען רופט „העמפּס“, „לומפּען-פּראָלעטאַריע“ אָדער „געוועזענע מענ- שען“ ווי גאַרטי האָט זיי אָנגערופּען. די זיינען דער ניעדריגסטער אָפּפאַל פון אונזער קהל'שען לעבען און זיי צאָהלען קהל פאַר זייער אונגליק- ליכער לאַגע מיט זייער גרויסער פּעראַכטונג צו אַלצדינג וואָס געהערט צו קהל. זיי געהען אָבער זעלטען אַוועק פון דער געזעלשאַפּט צו וועלכער זיי געהערען. זיי לעבען אין איהר אַזוי גוט ווי זיי קענען און פּעראַכטען זי אַזוי שטאַרק ווי זיי ווילען, ניט זיי מיינ איך. איך מיינ די פיעל גרעסערע צאָהל פון אונגליקליכע, אויס- געשטויסענע פון דעם אָדער פון יענעם לאַנד און פאָלק, וועלכע האָבען ניט דעם מוט פון דעם טרעמפּ אָדער לומפּען-פּראָלעטאַריע צו פּעראַכטען די געזעלשאַפּט צו וועלכער זיי גע- הערען, האָבען ניט דאָס בעוואוסטזיין און די ענערגיע צו בעקעמפּען די אומשטענדען וועלכע האָבען זיי פון דעם געזעלשאַפּטליכען לעבען אַרויסגעשלידערט; איך רעד פון די גרויסע מאַסען וועלכע וואָלטען גערן געאַרבייט און רוהיג געלעבט אין דעם קהל פון זייער אייגענער היים ווען זיי וואָלטען געהאַט די מעגליכקייט. איך רעד, צום ביישפּיעל, פון די גרויסע מאַסען דייטשע און איירישע פויערעס וועלכע זיינען אין לעצטען יאהרהונדערט געווען געצוואונגען צו עמיגרירען פון זייער היים נאָך אמעריקא. אָב- געריסען פון זייער אייגען שטיקעל לאַנד אין דער היים — אין דייטשלאַנד, צוליב דעם

און שפעטער אלץ מעהר און מעהר, בעמערקט זיך א שטארקע ענדערונג אין דער געזעצגעבונג פון אייראָפּעאישע לענדער וועגען דער אויס-וואַנדערונג.

די פעאָדאלע געזעלשאַפטסליכע אָרדנונג איז זיך ביסלעכווייז צופאלען; איהר אָרט האָט פערנומען די היינטיגע קאפיטאליסטישע אָרדנונג מיט איהר אייגענער פאָרמע פון פראָ-דוקציע. דער אָרימער פויער איז אָבעריסען געוואָרען פון זיין שטיקל לאַנד אין דאָרף פון וועלכען ער האָט געצויגען זיין חיונה און איז געקומען אין שטאדט אַרײַן צו ווערען א פאבריק-אַרבייטער. אבער דער פראָצעס פון אינדו-סטריעלער ענטוויקלונג איז אין אָנהויב פון דער קאפיטאליסטישער פראָדוקציע ניט געגאנגען ראשיג גענוג צו קענען געבען אַרבייט די הונד-דערטע טויזענדע פעראַרעמטע פויערים אָבעריי-סען און אַרױסגעשטויסען פון דעם אַלטען קהל'שען לעבען און בשום אופן ניט צוגעפאסט צו דעם נייעם לעבען. זיי, די אקארשט געווע-זענע פויערים, די לאַנד-אַרבייטער איז קיין אַנדער בריחה ניט געבליבען ווי צו עמיגרירען און קאַלאָניזירען נייע לענדער. אין אַ משך פון אַ וועלכע עס איז 60 יאהר, פון 1820 ביז 1880 עמיגרירען פון פערשיעדענע אייראָפּעאישע לענדער קיין אמעריקא, אויסטראַליע און קלענערע קאַלאָניאַלע לענדער אַן ערך פון 18—20 מיליאָן מענטשען. דיזע עמיגרירענדע מאַסען קאָ-לאָניזירען די נייע לענדער, און אָבעריסענע פון דעם לאַנד קעהרען זיי זיך מעהרסטענטהײלס אום צום לאַנד. זיי גרינדען דערפער פון לאַנד-אַרבייטער, פון פארמערס, שפעטער אויך שטעדטלעך, וועלכע ענטוויקלען זיך אין איי-דוסטריעלע צענטערען. די רעגירונגען פון די לענדער פון וואַנען די מאַסען זיינען אוועקגע-גאנגען זיינען צופריעדען וואָס זיי זיינען אוועק-געגאנגען — זיי זיינען פטור געוואָרען פון אַ הונגעריגע, אונזופריעדענע, ערביטערטע מאַסע; די רעגירונגען פון די לענדער וואוהין זיי זיינען געקומען, זיינען צופריעדען וואָס זיי זיינען גע-קומען — זיי האָבען אַריינגעקראָגען האָראָפּאַשנע ערד-אַרבייטער וועלכע וועלען בעאַרבייטען דאָס לאַנד און מיט דער אַרבייט פאַר זייער אייגען לעבען אויך ענטוויקלען די רייכטהימער פון דעם לאַנד. די לענדער פון וואַנען די עמיגראַציע געהט, מאַכען געזעצען וואָס העלפען די מאַסען

לענדער פון עמיגראַציע (אויסוואַנדערונג) און פון אימיגראַציע (איינוואַנדערונג) האָט זיך גאָר פערשיעדען פעהרלאַטען צו דער וואַנדערונג פון מאַסען און אַ ביסעל אַ טיעפערער בליק ער-קלערט אויך פאַר וואָס די געזעצגעבונג האָט זיך אזוי פעהרלאַטען. מען דאַרף נור געדענקען אז דאָס לאַנד פון איינוואַנדערונג האָט ניט נור תמיד געגעבען דעם אָרימען, אַרבייטס-דורשטי-גען עמיגראַנט די געלעגנהייט צו פעהרענדען דאָס איינציגע וואָס ער פערמאָגט — זיין אַר-בייטס-קראַפט, אויף מפרנס זיין זיך און זיין פאַמיליע, נור עס האָט איהם נאָך אויך געגעבען אַ פרייען און אַ רוהיגען לעבען ווי ביי זיך אין דער אַלטער היים. דאָס איז אייגענטליך געווען די צוציהונגס-קראַפט פאַר די עמיגרירענדע מאַסען; פאַר דעם האָבען זיי אוועקגעגעבען זייערע כחות צו בויען דאָס לעבען פון דעם נייעם לאַנד וואוהין זיי זיינען געקומען, און האָבען זיך גיך און ווילענדיג אַסימילירט און אָנגענומען דאָס נייע לעבען וואָס זיי האָבען שוין געפונען אין דעם לאַנד. אזוי אָדער אזוי, פאַר זייער אַלטער היים, פאַר דעם לאַנד און דעם פאָלק צו וועלכען די עמיגרירענדע מאַסען האָבען געהערט זיינען זיי סיי ווי סיי געווען פערלירען. דערפאַר טאַקי געפינען מיר, אַ דורך דעם 17טען און 18טען יאהרהונדערט, אין דער צייט פון דער פעאָדאלער אָרדנונג (לייב-אייגענטהום, פאַנשטישע) אין דער אייראָפּעאישער געזעלשאַפט, ווען די רייכטהימער פון אַ לאַנד האָבען זיך גערעכענט נאָך דער נאטיר-ליכער בעפעלקערונג, נאָך דער אַקערבו-ווירט-שאַפט און דער גרויסקייט פון דעם האַנדעל וואָס האָט אָבעגעהאַנגען פון דער פראָדוקטיווי-טעט פון דער בעפעלקערונג, האָבען כמעט אלע גרויסע אייראָפּעאישע רעגירונגען ווי די פון איספאַניע, פראַנקרייך, אויסטריע און פרוסיע אין דער צייט פון פרועדריך ווילהעלם דעם גרויסען דורכגעפיהרט די שטרענגסטע געזעצען געגען די אויסוואַנדערונג, כאַטש די לענדער פון איינוואַנדערונג און ספעציעל דער גאַנצער נייער קאָנטינענט — אמעריקא, האָט אזוי לייעב-ליך געשטייכעלט צו דעם אָרימען פויער מיט איהרע פרייע פערלער און וועלדער, גרויסע נאטירליכע רייכטהימער און אונבעגרענצטע מעגליכקייטען צו בעזעצען זיך און עראָבערען דאָס לאַנד וואו יעדער האָט געוואָלט. אבער שוין באלד אין אָנהויב פון 19טען יאהרהונדערט,

טע מאסען זיינען אוראיי גערן פטור צו ווערען די רעגירונגען פון די לענדער פון וואנען זיי עמיר גירען, אבער די לענדער וואוהין זיי עמירירען זינגען גאר אן אנדער ליעד. די געזעצעכונג פון די לענדער וואוהין זיי אימיגרירען שיינט ביסלעכווייז צו פערמאכען די טהירען פאר זיי. פון טאג צו טאג ווערט די געזעצעכונג אין די לענדער פון איינוואנדרונג אלץ שטרענגער און שטרענגער געגען אימיגראציע און ווען מיר וועלען זיך צוקוקען, לאמיר זאגען, אין די פער אייניגטע שטאטען — דאס טיפישע לאנד פון אימיגראציע — צו די עלעמענטען וועלכע ארבייטען מיט אלע כחות געגען דער איינוואנדר-רונג פון אימיגראנטען און וועלכע האבען שוין זייער ציעל דערגרייכט בנוגע דעם כינעזישען און יאפאנעזישען ארבייטער, וועלען מיר אויך פערשטעהען פאר וואס דאס לאנד וואס איז אויפגעבליהט אויף די כחות פון אימיגראנטען זוכט איצט אויסצושליסען פון איהר ווייטערער ענטוויקלונג דעם היינטיגען וואנדרער — דעם אייזאפאטישען ארבייטער.

אז מען קוקט אויף דער זאך פון אויבען אויף קען מען זיך אמת וואונדערען איבער דעם וואס די גרויסע גאסטפריינדליכקייט פון די פער אייניגטע שטאטען ווערט אומגעביטען אויף א פיינדשאפט צו די אימיגריהענדע מאסען. פאר וואס? קען מען זיך פרעגען. דאס לאנד דוכט זיך איז גרויס און רייך און פעט און די גאנצע בעפעלקערונג פון 80 מיליאן וואלט מען געקענט בעזעצען אין דעם איינעם שטאט טעקסאס און דער שטאט וואלט ניט געווען געדיכטער בעזעצט ווי דייטשלאנד וועלכע איז אליין ניט זעהר געדיכט בעפעלקערט. און דוכט זיך אויך אז מיליאנען און מיליאנען מענ-שען וואלטען נאך געקענט לעבען און ארבייטען אין די פער אייניגטע שטאטען מיט גרויסע נוצען פאר זיך און פאר'ן לאנד. וויזשע קומט עס פארט וואס די געזעצעכונג מאכט אלץ שווערער און שווערער דעם אריינקומען אין די פער אייניגטע שטאטען? דער ענטפער אויף דער פראגע איז ניט שווער צו געפינען ווען מען געדענקט, אז דער טיפ פון דעם היינטיגען איינ-וואנדרער איז דער אינדוסטריעלער פראלעטא-ריער און אז עס איז גאר קיין סוד ניט דאס אין סאמע פראנט פון דעם קאמפף געגען דער אימיגראציע שטעהען די ארגאניזירטע ארביי-טער פון די פער אייניגטע שטאטען.

אויסצואוואנדערען; עס ווערען בעשאפען גע-זעלשאפטען וואס שטיצען די עמיגרירענדע און די רעגירונגען בעשיצען זיי אין די לענדער וואוהין זיי האבען אימיגרירט דורך זייערע גע-זאכטע. די רעגירונגען פון די לענדער פון איינוואנדרונג וועדער, לאזען אריין די אימי-גראנטען כמעט אהן וועלכע ניט איז שטערונג, גיבען זיי פרייע לענדער אויף די בעסטע קאנ-דיציעס, העלפען זיי דורך ביליגע רייזע-קאסטען צו קומען צו די לענדער, בעשיצען זייערע רעכטע און מאכען דעם צוטריט צו בירגערשאפט אזוי גרינג ווי מעגליך. דאס איז אבער ניט דאס לעצטע קאפיטעל אין דער געשיכטע פון מאסען וואנדרענען. פאר די לעצטע 25—30 יאהר בעמערקט מען וועדער אן ענדערונג אין דער געזעצעכונג בנוגע צו די וואנדרענדע מאסען. דאס מאל אבער איז די ענדערונג פון דער זייט פון די לענדער פון אימיגראציע — דאס הייסט פון די לענדער וואוהין די מאסען וואנדרען איין. די געזעצעכונג פון די לענדער פון וואנען די מאסען קומען שטערט ניט דער עמיגראציע, פערקערט די רעגירונגען פון יענע לענדער שיינען אלץ מעהר און מעהר צופרידען צו זיין וואס מאסען פון זייערע פעלקער פאלען אב פון זיי — עמיגרירען. דער טיפ אבער פון דעם עמיגראנט איז איצט א גאנץ אנדערער ווי פרי-ער. פריער האט עמיגרירט דער פויער אב-געריסען פון זיין שטיקעל עהר און אין דעם לאנד וואוהין ער האט אימיגרירט האט ער זיך וועדער גענומען צו לאנד-ארבייט. דאס איז געווען זיין נאטירליכע בעשעפטיגונג, צו איהר איז ער געווען געוואהנט, זי האט ער ליעב געהאט. היינט האט זיך דער גרויסער קלאס פויערים אין די מעהרסטע לענדער פון אייראפא אליין אומגעביטען אין פאבריק-ארבייטער, און דער ארויסגעשטויסענער פון דעם היינטיגען געזעל-שאפטליכען לעבען איז ניט דער פויער, נור דער אינדוסטריעלער פראלעטאריע — דער פאבריק-ארבייטער, דער בעל מלאכה אדער גאר דער פראסטער ארבייטער — ער געפינט ניט, אין די מעהרסטע לענדער פון אייראפא, די מעג-ליכקייט מפרנס צו זיין זיך און זיין פאמיליע, ער ווערט ערבייטערט אין דעם קאמפף מיט די אומשטענדען פון דעם לעבען, ער איז אויסגע-מאטערט און הונגעריג און איז געצוואונגען צו עמיגרירען. — ער עמיגרירט אויך טאקע אין גרויסע מאסען. פון דיזע הונגעריגע, ערבייטער-

דערען די עלעמענטען וואָס שטעהען אין אָפּגעם קאמפּאָ מיט דער איינוואנדערונג צו זעהען ווער זיי זיינען. פאַר דער מאַכט און פאַר דער ווייטערער ענטוויקלונג פון דעם קאפיטאַל אין אמעריקא איז אָבער די איינוואנדערונג זעהר ניצליך גראַדע ווייל דער טיפּ פון דעם איינוואַנדערער איז אַן אינדוסטריעלער און עס איז פשוט ניט צו גלויבען אז אין די פּעראַייניגטע שטאַטן טען זאָל אפילו די פּעראַייניגטע אָפּאָזיציע פון אַרגאַניזירטע אַרבייטער און די מיטעל-קלאַס געווינען געגען די אימיגראַציע, אזוי לאַנג ווי דער קאפיטאַל קען זיך בענוצען מיט איהר צו ענטוויקלען די גרויסע רייכטהיימער וואָס לייענען נאָך בערגאָבען אין דער וועסט און אין דער סויט פון דעם לאַנד. די ווענדונג פון די עמיגראַציע-אָנס שטראָמען אין יענע געגנטען איז ניט קיין צור-פעליגע און זי איז ניט שוין'ס ערפינדונג אָדער זאָגנוויל'ס ברכה פאַר איהען אין אמעריקא — זיי ביידע האָבען אַ קנאַפּען ווערט און דער וואַנדערונג אַלס אַ געזעלשאַפּטליכע ערשיינונג — זי איז אָבער דער אויסדרוק פון דער קאפיטאַליסטישער ענטוויקלונג פון די כחות און רייכטהיימער פון יענע טהיילען פון דעם לאַנד דורך די אימיגרירענדע שטראָמען, און עס איז דער גרויסער קאמפּאָ געגען דער איינוואנדערונג אין די צענטערען פון אינטענסיווער אינדוסטריע-לער ענטוויקלונג וואָס וועט ביסלעכווייז צומאכען די פאָרטען פון דער איסט און עפענען די פאָר-טען פון דער וועסט און סויט איינצושלינגען נייע אימיגרירענדע מאַסען. אויף דעם וועלען מיר נאָך האָבען די געלעגנהייט זיך אָבצושטעלען שפעטער ווען מיר וועלען בעטראַכטען די ספּע-ציעלע בעדינגונגען פון דער אידישער וואַנדערונג פאַר די לעצטע 20—30 יאהר.

דערווייל לאָמיר רעזומירען: די געזעל-שאַפּטליכע ערשיינונג פון מאַסען-וואַנדערונגען האָט נאָטירליך צוויי וויכטיגע מאָמענטען. די אויסוואַנדערונג פון אַ לאַנד — עמיגראַציע, און איינוואַנדערונג אין אַ לאַנד — אימיגראַציע. ניט תמיד אפילו, אבער דאָך מעהרסטענס הייל'ס, הענגט די אויסוואַנדערונג אָב פון עקאָנאָמישע טעמים. פאַר די לעצטע עטליכע הונדערט יאהר האָבען זיך די לענדער פון אויסוואַנדערונג און איינוואַנדערונג פערשיידען פּערהאַלטען צו די וואַנדערנדע מאַסען. אין דער פּעקאָדאַלער עפאָכע האָבען די אייזאָפּאָעטישע לענדער שטאַרק פּערבאָטען די עמיגראַציע; די לענדער אָבער

די היינטיגע איינוואַנדערער אין אמעריקא זיינען אין אַלגעמיין די שטאַדטישע אַרבייטער. זיי זיינען שוין צו לאַנג אָבעריסען פון דעם לאַנד אז זיי זאָלען וועלען און קענען זיך נעהמען צו עהר-אַרבייט און קאָלאָניזירען די סויט אָדער די וועסט. זיי קאָנצענטרירען זיך דערפאַר אין די גרויסע צענטערען פון אינדוסטריעלער טהעטיג-קייט און מאַכען אַ לעבען פון אַרבייט, דערפאַר זעהען די אַרגאַניזירטע אַרבייטער פון אמעריקא אין די איינוואַנדערער שרעקליכע קאָנקורענטען אויף דער אַרבייט פון דעם לאַנד און זייערע לעבענס-אינטערעסען פיהרען זיי צום קאמפּאָ געגען דער איינוואַנדערונג. אומזיסט דערמאָנט מען זיי דעם פאקט אז זיי זיינען אַ מאָל אַליין געווען איינוואַנדערער; אומזיסט פּרעדיגט מען זיי דעם סאָציאַליסטישען „אַרבייטער אַלער לענדער, פּעראַייניגט אייך.“ אומזיסט, פּערקערט, מיט דעם וואָס פון דעם בעוואוסטזיין פון דעם אַרבייטער אין די לענדער פון איינוואַנדער-רונג זוכט דער אַרגאַניזירטער אַרבייטער צו בע-שיצען זיינע אייגענע אינטערעסען אפילו געגען זיינע „ברידער-אַרבייטער“ — די איינוואַנדערער פון אַן אַנדער לאַנד, דורך אויסשליסענדער גע-זעצעבונג. אין אמעריקא — דאָס הויפט-לאַנד פון קאפיטאַליסטישע הערשאַפט וואָלט אפשר דער קאמפּאָ פון די אַרגאַניזירטע אַרביי-טער אַליין געגען די איינוואַנדערונג געהאַט אַ קנאַפּע ווירקונג, ווייל — אין אַ געלאסענער פאָרשונג דאַרף מען זיך ניט אָבנאָרען און מען מוז אַנערקענען דעם אמת אז — די איינוואַנדערונג איז אַ גינסטיגער עלעמענט אין דעם קאמפּאָ פון קאפיטאַל געגען אַרבייט, און דער קאפיטאַל האָט דאָך אין דעם קאמפּאָ תמיד די אויבערהאנד. פאָסירט אָבער אז מיט דער צייט האָט די איינוואַנדערונג אויף אַ קאָנקורענדע ווירקונג אויף דער מיטעלער קלאַסע פון דעם לאַנד. אַ געוויסער פּראָצענט פון איינוואַנדערער שטופען אַרויס פון זייערע געשעפטען קלענערע און גרעסערע פאַבריקאַנטען, סוחרים, פּערמיט-לער צווישען אַרבייט און קאפיטאַל און פּער-נעהמען זייערע פלעצער. מיט דער צייט דער-פיהלט דיזער קלאַס די קאָנקורענץ און די מאַכט פון די איינוואַנדערער און אין דעם קאמפּאָ געגען די איינוואַנדערונג איז זי פּעראַייניגט מיט דער אַרגאַניזירטער אַרבייטערשאַפט. נאָטיר-ליך, עס איז ניט קיין אָפּיציעלע פּעראַייניגונג, עס איז אָבער גענוג אויף אַ וויילע צו צערגליי-

פון אימיגראציע האָבען פערקערט ניט נור גע-
האַט אַ פרייען אַריינגאנג פאַר די איינוואַנדער-
ער, נור זיי האָבען פשוט איינגעלאָדען יעדע
סאָרט אימיגראַציע. ווען די פעאַדאלע אָרדנונג
איז אין אַיראָפּאַ צופאַלען געוואָרען האָט זיך
אין יעדער לאַנד בעפרייט אַ גרויסע צאָהל
פוייערים וועלכע זיינען געווען געצוואונגען צו
עמיגרירען און ביידע — די לענדער פון אויס-
וואַנדערונג און לענדער פון איינוואַנדערונג, האָ-
בען גאָסטפריינדליך אויפגענומען די וואַנדערער
וועלכע האָבען קאָלאָניזירט און ענטוויקעלט דורך
זייער מיהע די רייכטהימער פון די לענדער.
שפעטער אבער, צום סוף פון דעם 19טען יאָהר-
הונדערט, ווען דער טיפ פון די איינוואַנדערער
האָט זיך מעהרסטענטהיילס געביטען פון א'ן
אָקערבויער אויף אַ פשוט'ען אַרבייטער האָבען
די לענדער פון אויסוואַנדערונג ווייטער געהאַל-

פון אימיגראַציע — זיי העלפּען איהר נאָך
בזו היינטיגען טאָג — אין די לענדער אָבער
פון איינוואַנדערונג קעמפּט דער אָרגאַניזירטער
אַרבייטער און די מיטעל-קלאַסע ענערגיש געגען
דער אימיגראַציע מיט אַלע מיטלען און כחות.
דער ווייטערער שיקאַל פון דער אימיגראַ-
ציע אָבער — אזוי לאַנג ווי עס זיינען פאַראַנען
לענדער אין וועלכע די אומשטענדען טרייבען
צו דער עמיגראַציע — שיינט צו זיין אין דעם
רשות פון קאפיטאַל און זיין ענטוויקלונג אין די
לענדער אין וועלכע די אומשטענדען טרייבען
לענדער און טיילען פון די לענדער וואו רייכ-
טהימער זיינען נאָך ניט אין גאַנצען עקספּלאַט-
טירט געוואָרען. אבער צו דעם וועלען מיר
זיך נאָך אומקעהרען, ווי איך האָב געזאָגט, ווען
מיר וועלען רעדען וועגען דער אידישער
אימיגראַציע.

דעהויבען געווארען

פון ז. ליבין.

ין א געוויסען פריהמארגען, ווען באנעט האָט בעדארפט געהן אין שאפ צו דער אַרבייט, האָט ער געוואָרפען א לאַנג זאַמען, דורכדרינגענדען בליק אויף זיינע שיד, און דער מאַן איז געבליבען זיצען טיעף און טרויעריג פערטראכט.

חנה בריינע, באַנעט'ס ווייב, האָט עס בעמערקט, און זי האָט גלייך אַ פרעג געטהאָן: — וואָס ביסטו געבליבען זיצען אזוי ווי א נולם? הא, באַנעט?

— איך קלער אלץ וואָס מען טהוט מיט די שיד מיט מיינע — האָט געענטפערט דער שווער פערטראכטער באַנעט.

— וואָס הייסט וואָס מען טוט? מען נעמט און מען טוט זיי אָן אויף די פיס, וואָס איז דאָ פאַראַן וואָס צו טראַכטען? — האָט חנה בריינע אויסגערדיקט אַן איינפאַכע, אָבער לאַגישע מיינונג.

— און ווי איז דער דין, אז די קאָרקעס זיי נען אין גאַנצען אַרונטערגעקרימט און אין די פאַרעשוועס זיינען אָפּגע מיילער? — האָט באַנעט פילאָזאָפיש געפרעגט.

חנה בריינע האָט זיך אויף א וויילע פערטראכט און האָט אָנגעענטפערט מיט א קלאַרער, פעסטער, ענטשלאָסענער שטימע: — אויב אזוי, איז טאַקע ניט אזוי געראַטען.

— טאָ הערזשע, מיין ווייבעלע, וואָס איך רעכען טאָן — האָט באַנעט גענומען ריידען לאַנגזאַם, ציהענדיג די ווערטער, עפעס אזוי ווי יעדעס וואָרט וואָלט געווען א פעריל — טאָ הערזשע, מיין ווייבעלע, וואָס איך דענק צו טאָן: אזוי ווי אין שאפ ביי אונז איז טוידט סלעק, אזוי ווי איילען זיך אין שאפ דארף איך חלילה ניט, און מיינע דריי דאָלאַר ווידזשעס, וועלכע איך האָב צו קריגען, וועל איך קריגען צו

יעדער צייט, רעכען איך אַרונטערטראַגען די שיד אין קעלער צום איטאליענער, און לאָזען זיך מאַכען „סאַלס און הילס“.

— און וויפילע וועט דער עסק קאָסטען? — איז חנה בריינע אריבער גלייך צום ווייבטיגסטען פאַניט.

— עס שמעקט מיט א האַלבען דאָלאַר — האָט באַנעט ערקלערט זיין פרוי די פראקטישע זייט פון דער פראגע.

האָט זיך חנה בריינע ווידער פערטראכט און באלד האָט זי גענומען ריידען, אויך ציהענדיג לאַנגזאַם די ווערטער, אזוי ווי איהר מאַן האָט עס געטאָן.

— הערזשע, באַנעטעל, וואָס איך רעכען. אזוי ווי די ביסט יעצט טויט-סלעק, און אזוי ווי קיין האַלבע דאָלאַרס וואַלגען זיך ניט ביי אונז און אזוי ווי די האָסט שוין דיינע שיד צעהן מאָל געפיקסט און פערספענדט אויף זיי אן אוצר מיט גאָלד, דארף מען זיך ניט איילען מיט דעם פיקסען.

— וואָס הייסט? — האָט באַנעט איבערגעשלאָגען זיין פרוי, ניט האַבענדיג גענוג געדולד אויסצוהערען איהר קאלטע אונבאַרמער-צייגע פילאָזאָפיע — וואָס הייסט? אָבער אז די די שיד זיינען פאַרט צוריסען?

— הערזשע — האָט חנה בריינע גאָנץ ווייניג געערגערט זיך פון דעם, וואָס איהר מאַן האָט זי איבערגעשלאָגען — הערזשע, וואָס איך וויל דיר זאָגען: ווען מען וואָלט געווען רייך, מאַכט ניט אויס, אז מען איז ניט אויסגערעכענט אין א האַלבען דאָלאַר, און מען לייגט פאַרעש-וועס, צו מען דארף, צו מען דארף ניט. אָבער ווען מען איז אזוי אַרעם, איז מיין עצה, אז די זאָלסט א ביסעל אַפּוואַרטען ביז עס וועט אי"ה ווערען עטוואָס פרייליכער אויפ'ן האַרצען, און וועסט זיך קויפען א פאַר נייע שיד.

באַנעט האט אפילו פאַרלוויפן געהאַט זעהר ווייניג אויסזיכטען, אז „עס זאָל אי"ה

א געפיהל פון שמערצליכען רחמנות צו איהר מאן.

דורך די פענסטער האָט זי געזעהן דעם שלאַס־רענען; זי האָט זיך פאַרגעשטעלט ווי איהר מאן שלעפט זיך אהיים, דער רענען גיסט אויף איהם און אין די פיס איז איהם געבעד נאָס און דער שד ווייס נור וואָס פאר ביטערע, וואָס פאר פערצווייפלטע געדאַנקען עס זיי נען דער אָרעמער פרוי ארויף אויפ'ן מוח.

אָט האָט איהר דאָס הארץ גענומען דער־מאָגען, אז איהר מאן וועט איבער די צוריסענע שיך קראַנק ווערען, שטאַרבן... זי וועט בלייבן בען אן אלמנה, די קינדערלעך — יתומים, און איהר פאַנטאַזיע האָט זיך צושפּיעלט און געשיל־דערט פאר איהר שוואַרצע, שרעקליכע בילדער... פערדראָסען האָט דער אָרעמער פרוי וואָס זי איז פרייהער מיט איהר, מאן געווען צו פראַקטיש, צופיעל קלוג... זי האָט זיך גוט געשלאָגען „אשמו“, און טיעף אין הארצען האָט זי געדאַכט אַ בעשלוס, אז ווי נור איהר מאן וועט קומען, זאָל זי באַפען זיינע שיך און אָהן שאלות און מענות אוועקגעטראָגען אין קעלער צום אי־טאַליענער.

באַנעט האָט זיך דיזען אבענד אַהיים נישט געאייגלט, ווען ער איז ארויס פון סטאָר אין די נייע שיך. ער האָט זיך גענומען ביסלעכווייז אויסניכטערען פון זיין ביטערען האַס...

ער האָט גענומען טראַכטען וואָס איהם ערוואַרטט אין דער היים, ווען ער וועט קומען אָהן אַ פעני ווידזשעס, און עס איז איהם אַריי־בער אַ סקרוך איבער'ן לייב...

וועלך, נייע שיך האָט ער געהאַט, איילען זיך אַהיים איז נישט געווען צו וואָס, איז ער אוועק אין אַ סאַלון און פאר די איבערגעבליבענע פאַרפענים געלאָזט זיך וואָהל געהן...

חנה בריינע האָט געוואַרט, געוואַרט אויף איהר מאן, נישט געקענט דערוואַרטען זיך און זי איז אוועק שלאָפען.

ווען באַנעט איז געקומען אַהיים, האָט ער נאָטירליך זיין ווייב נישט געוועקט און האָט זיך שטילערהייט, מעשה נבב, אין בעט אוועקגע־לייגט.

ווען חנה בריינע איז אויפגעשטאַנען, איז נאָך איהר מאן געשלאָפען. זי האָט געוואָלט לוי־פען אין קעלער צום שוסטער מיט איהר מאן'ס שיך. ווי זי האָט זיך נור פון בעט אויפגעהויבן, האָט די פרוי אָבער פערמאָגט אַ פאַר קינ־

ווערען פרויליכער אויפ'ן הארצען, ווייל די סלעס האָט זיך אייגענטליך ערשט געהאַט אָנגעדאַנגען, נור די ווערטער: „נייע שיך“, האָט אויף איהם געוויירקט, ווי אַ צויבער. ער האָט מעהר נישט אָרגומענירט מיט זיין ווייב, אָנגעטהאָן די שיך און איז אוועק אין שאַפ.

אין שאַפ, איז ווי געוועהנליך, קיין אַר־בייט נישט געווען. באַנעט האָט פערבראַכט דעם טאָג אזוי ווי אלע הענד אין שאַפ. מען האָט גערעדט פאָליטיק, אַרומגעהאַמפערט זיך וועגען דעם, וועלכע מדינה איז די רויסכטע אויף דער וועלט, וועלכע די שטאַרקסטע און מען האָט פערהאַנדעלט פערשיעדענע טאָגעס־פראָגען.

ווען דער טאָג איז אַריבער, האָבען די הענד געקראָגען זייערע ווידזשעס; אויף באַנעט האָט אויף זיין ביכעל געקראָגען דריי דאָלאַר, און דער אַרבייטער איז אוועק אַהיים.

האָט גענומען גיסען אַ נישט רענען. די אָפּענע מיילער פון באַנעט'ס שיך האָבען גענו־מען אַריינזופען אין זיך בלאָטע און דער אַרביי־טער האָט געפיהלט נישט זעהר אנגענעם... אַ האַס אויף חנה בריינע'ן האָט זיך אַריינגעכאַפּט צו איהם אין טיעפען הארצען, און אָט דער האַס האָט גענומען אוועקלייגען אַ ביסעל טענות:

„חנה בריינע דייע פיהרט דיר נור פאַר'ן נאָז. ווען עס קומט נור אויס צו ספענדען אויף דיר אַ פעני, ווערט זי דאָן קאַרג“ — האָט דער האַס גיפטיג גערעדט — „וואָס אַרט עס איהר, אז דיר איז נאָס אין די פיס, אז דו קענסט נאָך קראַנק ווערען, אבי זי האָט אין דיר איינגע־שפּאַרט אַ האַלבען דאָלאַר.“

אזוי איז געגאַנגען באַנעט אַ צאָרענדי־גער, אַ פערטראַכטער; און אזוי ווי ער האָט נישט געזעהען וואו ער געהט און ווי ער געהט, האָבען זיך זיינע צוריסענע פאַדעשוועס אָן עפעס פערטשעפעט, און דער אַרימער באַנעט האָט זיך אויסגעצויגען אין דער לייג און אין דער ברייט...

געשטיקט פון כעס, בזיונות און שמערצען פון'ם קלאַפ, האָט באַנעט אָפּגעטהאָן אַ מעשה — אַריין אין שויד־סטאָר און האָט זיך געקויפט נייע שיך פאר די ביטערע, פאר די לעצטע פאַר דאָלאַר...

אין דער צייט, ווען באַנעט איז געגאַנגען אַהיים און איז געווען אזוי אויפגעקאָכט, האָט אין חנה בריינע'ס הארץ גענומען שטאַרק רעדען

און ר' באַנעט איז געשלאָפֿען...
ווען דער ארבייטער איז אויפגעשטאַנען,
האָט ער גלייך גענומען זוכען זיינע נייע שיד.
ווען ער האָט זיי נישט געקענט געפינען, איז איהם
ארויף אַ פערדאכט, אז חנה בריינע טרייבט מיט
איהם צו להכעיס, איז ער ווידער אין כעס גע-
וואָרען און האָט ביז אַ פרעג געטאָן:

— וואו זיינען מיינע שיד?
פאַלט ביי זיך נישט אַראָב חנה בריינע פאר
איהר מאַן'ס כעס און ענטפערט געלאָסען:
— שאַ, שאַ, משוגענער, זיי נישט ביז, די
שיד זיינען אין קעלער ביים שוסטער... מען
פיקסט זיי!

דער ארעמער באַנעט האָט דערפיהלט, אז
קאַלטע טראַפֿענס שווייס קומען איהם ארויס
אויפ'ן גאנצען לייב...

עס זיינען פאָרגעקומען סצענען צווישען
באַנעטען און חנה בריינע'ן, צווישען חנה בריי-
נע'ן און דעם שוסטער, נור געענדיגט האָט זיך
די געשיכטע מיט דעם, וואָס די נייע שיד זיינען
געווען געפיקסט, חנה בריינע האָט מיט ביטערע
קללות און מיט אַ פערפינסטערטען האַרצען בע-
צאָהלט אַ האַלבן דאָלאַר דעם איטאַליענער.
און באַנעט האָט צו זיינע שיד געקראָגען
משונה'דיג הויכע קאַרקעס, און ער איז מיט אַ
מאָל „דערהויבען געוואָרען“.

דערלעך אויף דער וועלט, און זי האָט זיך נישט
געקענט ארויסרייסען פון הויז.

מיט אַ פאָר שטונדען שפּעטער איז אויפ-
געשטאַנען סערעלע, אַ מיידעלע פון אַ יאָהר
אַכט, חנה בריינע'ס עלטערע טאָכטער.

סערעלע, טאָכטערעל — האָט חנה
בריינע געזאָגט צו איהר קינד — געה אין בער-
רום, נעם פאַפּא'ס שיד, וויקעל איין אין אַ פייר-
פער, טראָג אַראָפּ צום איטאַליענער אין קעלער,
און זאָג ער זאָל מאַכען נייע „הילס און סאָלס“;
זאָג מאַמא וועט קומען, וועט זי בעצאָהלען. און
זאָג איהם, קינדעלע, ער זאָל עס מאַכען באַלד
פארטיג...

סערעלע האָט געפאַלגט מאַמא'ן און באַלד
זיינען פאַפּא'ס נייע שיד געווען ביים איטאַליע-
נער אין קעלער...

דעם איטאַליענער איז אפילו געוואָרען
קשה'דיג וואָס מען וויל אויף נייע שיד אַ פאָר
נייע קאַרקעס און זיילען. ער האָט אָבער ביי דער
מיידעלע קיין צופיעל קשיות נישט געפרעגט, און
ער האָט זיך גענומען פאר דער ארבייט.. אויף
די נייע קאַרקעס האָט דער שוסטער ארויפגע-
וועצט נאָך צו עטליכע שטיקלעך לעדער און האָט
זיי אין צווייען העכער געמאַכט. אויף די נייע
זיילען האָט ער נאָך אַ פאָר זיילען ארויפגע-
לייגט....

קאנצענטרירט זיך קאפיטאל?

פון מאַרריס מייער.

יינע פון די וואפען וואָס די דירעקטע און אינדירעקטע אונטערשיטצער פון דער קאפּיטאַליסטישער אָרדנונג געברוייט כען געגען דעם מאַרקסזום, די איינציגע לעהרע, וואָס גיט אַ פּאָזיטיווע וויסענשאַפטליכע בע-גרינדונג דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזם, איז: אז עס איז ניט ריכטיג זיין בעהויפטונג אז קאפיטאל קאָנצענטרירט זיך.

ווי עס איז בעקאנט, האָט קארל מאַרקס אין זיין ווערק „קאפיטאַל“ געשריבען אַ קא-פיטעל אונטער דעם אויפשריפט „דאָס אַלגע-מיינע געזעץ פון דער קאפיטאַליסטישער אָנזאַמלונג“, אין וועלכען ער ערקלעהרט, צוויי-שען אַנדערע זאכען, אויף פאָלגענדען אופן די קאָנצענטראַציע פון קאפיטאַל:

יעדער אינדיווידועלער קאפיטאַל — זאָגט ער — איז אַ גרעסערע אָדער קלענערע קאָנצענטראַציע פון פּראָדוקצאַנס-מיטלען, וואָס בעפהעלט און געוועלטניגט איבער אַ גרעסערע אָדער קלענערע אַרבייטער אַרבעט. יעדע אַנ-זאַמלונג (אַקומולאַציע) ווערט אַ מיטעל פון נייער אָנזאַמלונג; דורך דעם, וואָס דער רייכ-טהום, וועלכער פונקציאָנירט אַלס קא-פיטאַל, וואקסט, פערגרעסערט די אַנ-זאַמלונג, די קאָנצענטראַציע פון יענעם רייכטום אין די הענט פון איינציגע קאפיטאַליסטען און אַט דורך דעם פערבריי-טערט זיך דער גרונד פון דער פּראָדוקציע און זי נעהמט אָן די ספּעציפישע, אייגענטהומ-ליכע קאפיטאַליסטישע אופנים. דער וואוקס פון דעם סאָציאַלען, געזעלשאַפטליכען קאפיטאַל ווערט פּעראורזאכט פון דעם וואקסען פון פיעלע אינ-דיווידועלע קאפיטאַלען. וואו אַלע איבעריגע בעדינגונגען בלייבען דיזעלבע וואקסען די אינ-דיווידועלע קאפיטאַלען און צוזאַמען מיט זיי די קאָנצענטראַציע פון די פּראָדוקצאַנס-מיטלען

אויף אַזאַ אָפּן אָפּן, אז זיי ווערען טהיילען פון דעם גאנצען סאָציאַלען, געזעלשאַפטליכען קאפיטאַל. אין דער זעלבער צייט זונדערען זיך אָב טהיילען פון דעם אורשפּרינגליכען קאפּי-טאַל און זיי פאנגען אָן פונקציאָנירען, אַרביי-טען אַלס זעלבסטשטענדיגע קאפיטאַלען. אַ חוץ אַנדערע אורזאכען שפיעלט אין דעם אַ גרויסע ראָלע די צוטהיילונג פון דעם אייגענטהום צווישען די מיטגלידער פון די קאפיטאַליס-טישע פאַמיליעס. מיט דעם אָנזאַמלונג פון קא-פיטאַל וואקסט דערפאַר די צאָהל פון די קאפיטאַליסטען און אַ גרעסערע אָדער אַ קלענערע מאַסשטאַב. צוויי זאכען כאַראַקטערי-זירען דיזען סאָרט קאָנצענטראַציע, וואָס וואקסט אַרויס פון, אָדער וואָס איז גיכער גלייך מיט, אָנזאַמלונג. ערשטענס: דער וואוקס פון דער קאָנצענטראַציע פון די געזעלשאַפטליכע פּראָדוקצאַנס-מיטלען אין די הענט פון איינציגע קאפיטאַליסטען איז אויב די אַנדערע בעדינג-ונגען בלייבען די זעלבע, בעשרענקט פון דער מדרגה, אויף וועלכער דער וואוקס פון דעם סאָציאַלען רייכטום געפינט זיך. צווייטענס: דער טהייל פון דעם געזעלשאַפטליכען קאפיטאַל, וואָס איז פּערטאַן אין בעזונדערע צווייגען פון פּראָדוקציע איז צוטהיילט צווישען מעהרע-רע קאפיטאַליסטען וואָס שטעהען איינער געגען דעם צווייטען אַלס אונאָבענגיגע סחורה-פּראָדוצירער, קאָנקורירענדיג צווישען זיך. אַט דערפאַר ווערט ניט נאָר די אָנזאַמלונג און די קאָנצענטרירונג, וואָס געהען צוזאַמען, פּער-שפּרייט אין מעהרערע ריכטונגען, נאָר דער וואוקס פון יעדען פונקציאָנירענדען קאפיטאַל ווערט אויך געשטערט דורך די גרינדונג פון נייע און די צוטהיילונג פון אַלע קאפיטאַלען. די אָנזאַמלונג ערשיינט דערפאַר אויף איין זייט אַלס אַ וואוקס פון דער קאָנצענטראַציע פון פּראָדוקצאַנס-מיטלען און דערשאַפט איבער אַרבייט און אויף דער צווייטער זייט, אַלס אַ

ארויסקומען די פערנעזעלשאפטליכונג פון די פראדוקציע־מיטלען, די אַבשאפונג פון דעם פריוואט־בעזיץ און די איינפיהרונג פון דעם סאָציאליזם. צו דעם העלפט מיט און ווירקט די קאנצענטראציע פון קאפיטאל. דיזע קאנצענטראציע פערנערעסערט אונגעהויער די פראדוקטיוויטעט פון דער ארבייט, זי מאכט דורך דעם פערהעלטניסמעסיג קלענער די צאָהל פון די בע־שעפטיגטע ארבייטער, דאָס פיהרט אויף איין זייט צו אַ געזעלשאפטליכען קרויז, און אויף דער צווייטער זייט צו אַ קלאסען־בעוואוסטען, קאמפף פון די אונטערדריקטע און אויסגעביי־טעטע לויזשקלאפּען און ענדליך געשעהט יענער גרויסארטיגער פראָצעס פון „עקספראַפּיאַרען יי־עקספראַפּיאַטאָרס“.

דאָס איז אין קורצען די טהעאָריע פון דער קאנצענטראציע פון קאפיטאל, וואָס ביל־דעט ניט דעם עיקר, נור איינעם פון די וויכ־טיגסטע פונקטען פון דער מאַרקסיסטישער לעהרע. ווי מיר האָבען געזאָגט אין אָנפאַנג, ווערט דיזע טהעאָריע בעקעמפּט, זי ווערט בעשטריטען אַלס אונריכטיג. דעם קאמפף האָ־בען אָנגעפאנגען בורזשואַזע עקאָנאָמיסטען, ווי גריפּין און אנדערע; נאָך זיי האָבען זיך די אנאַרכיסטען טשערקעסאָה, קראָפּאָטקין און אנדערע אָנגעגורט די לענדען און אָנגעפאנגען פיהרען דאָס געפּעכט; און נאָר אין דער לעצ־טער צייט זיינען עס געווען אונזערע „אייגענע“ צולאָזענע ברידער, די רעוויזיאָניסטען מיט בערענשטיין בראש, וואָס האָבען אויסגעפונען, אז די קאנצענטראציע פון קאפיטאל איז אַ פונקט אין מאַרקסיזם, וואָס דארף, „איבער־וואונדען“ ווערען....

די ביהגערליכע און קליינ־בירגערליכע טהעאָרעטיקער, פאנטאזיאַרען און טרוימער, שטרעבענדיג, ווער בעוואוסט, ווער אונכ־עוואוסט אויפצוהאַלטען די יעצטיגע אָרדנונג, וועמעס קינדער און גליעדער זיי זיינען, האָבען זיי ניט געקענט קוקען דעם אמת גלייך אין די אויגען, ער איז פאר זיי געווען צו שאַרף, צו שוידערליך און זיי האָבען איהם געזוכט צו בע־שטרייטען, צו פערלייקענען. אייניגע פון זיי האָבען אפילו געפיהלט בחוש, דורך דעם אונ־טערגאנג פון זייער אייגענער גדולה, אז די יעצ־טיגע אָרדנונג נעהט אונטער, זיי האָבען דערפאר געוואַלט כאַטש עפעס פון איהר ראטעווען, אויב ניט עפעס אנדערעס כאַטש איהר פילאָזאָפיע

אַבשטויס, וואָס קומט פאַר צווישען מעהרערע איינציגע קאפיטאליסטען, וואָס זונדערען זיך אַב איינער פון דעם צווייטען.

„דיזע צוטהיילונג פון דעם גאנצען סאָצ־יאַלען קאפיטאל אין די הענד פון מעהרערע איינציגע קאפיטאליסטען, אָדער דער געגענזיי־טיגער אַבשטויס וואָס קומט צווישען זיי פאַר ווערט געגענגעוויירקט דורך זייער צוציהונג. דאָס לעצטע בעטייט ניט יענע איינפאַכע קאנצענטראציע פון די פראדוקציע־מיטלען און פון דער הערשאַפט איבער ארבייט, וואָס איז איינס און דאָס זעלבע מיט אָנזאמלונג, זאָגנדרען עס בעטייט די קאנצענטראציע פון די קאפיטאַל־לען וואָס זיינען שוין פון פריהער פאַרמירט געוואָרען, עס בעטייט די צושמעטערונג פון זייער אינדיוידועלער אונאַבהענגיג־קייט, די עקספראַפּיאַרען פון איין קאפּי־טאליסט דורך דעם צווייטען, די איבערענ־דערונג פון מעהרערע קלענערע און עטליכע גרעסערע קאפיטאַלען.“

פאר די וואָס פערשטעהען, וואָס דאָ איז געזאָגט געוואָרען, ערשיינט עס קלאָהר און דייטליך אז מאַרקס האָט אָנגעצייגט, אז די קאנצענטראציע פון קאפיטאל איז אַן אונכער־מידליכע זאך, וואָס געשעהט ניט נאָר דורך דעם פראָצעס פון אָנזאמלונג, דאָס הייסט ניט נאָר דורך דעם, וואָס דער קאפיטאַל־וואקסט און ווערט אַליין גרעסער און גרעסער, נאָר אויך דורך דעם, און הויפטזעכליך דורך דעם, וואָס די אינ־דיוידועלע קאפיטאַלען פערלייערען זייער זעלבסטשטענדיגקייט, זיי ווערען איינער פון עס צווייטען איינגעשלונגען.

מיר ווילען דאָ אויך בעמערקען, אז דיזער פראָצעס פון קאנצענטרירען און צענטראַליזיר־ען די קאפיטאַלען איז נאָך מאַרקס'ען געווען ניט נור אַן אונפערמיידליכע זאך, נור אויך אַן אונכעדיגט נויטווענדיגע זאך צו מאַכען מעג־ליך דעם סאָציאַליזמוס. ווי עס איז בעקאנט, האָט מאַרקס געצייגט, אז דורך דעם וואָס די פראדוקציע ווערט אין דער קאפיטאליסטישער אָרדנונג אַליין מעהר און מעהר געזעלשאפטליך אין איהר וועזען, פאַלט דיזע אָרדנונג אַריין אין אַ וועדערשפּרוך. דער פריוואטער בעזיץ פון די פראדוקציע־מיטלען, אויף וועלכען דיזע אָרדנונג בערוהט, וועט אַ געגענזאץ צו דעם פראדוקציע־אַנס־פלאַן, דאָס בילדען אַ מורא־דיגען וויעדערשפּרוך, פון וועלכען עס מוז

מאנאטען ביז זיי זיינען אנגעקומען צום ציעל, זייענדיג שטענדיג אין סכנה איינגעשלאנגען צו ווערען פון די ברויערנדע כוואליעס, און וועלכע פלעגען בעלאנגען יעדע פון זיי צו אן אנדערען בעל-הבית, וואס האט מאנכע מאל גראדע ווי אנטאניא, שייקאס בעל-חוב, אנגעטרויט יי זיין גאנץ פערמענען... יעצט איז שוין גאר אן אנדער וועלט, צווישען די שטערט און שטערט-לאך, פליהען מיט א בליציגער שנעליגקייט אויף דער יבשה אייזענבאהנען, וואס פיהרען טויזענדר דער מענשען און אונגעהייערע שווערע מאסען סחורות און אנדערע זאכען, און אויף די ימים ישפאצירען ארום מיט א מאיסעסטישער זיכער-הייט דאמפף-שיפען, וואס לאכען זיך אויס פון דעם שטורם און צוטרייבען די ברויערנדע כוואליעס. איין דאמפף-שיף אליין איז אן אונגעהייערער קאנצענטרירטער פערמענען. „דער פרייז פון איין דאמפף-שיף — זאגט מארשאל — איז אזוי גרויס, ווי דער ווערט פון צעהן יאהר ארבייט, פון די וואס האבען איהם אויפגעבויט...“ די אייזענבאהנען שטעלען מיט זיך אויף פאר א מורא-דיגען קאנצענטרירטען קאפיטאל. אין ענגלאנד און וויילס (דאס הייסט אחוץ סקאטלאנד און אירלאנד) איז אריינגעלעגט אין אייזענבאהנען א קאפיטאל פון 900 מיליאן פונט שטערלינג, דאס איז אזוי פיעל, וויפיעל עס וואלט ווערט פון 20 יאהר ארבייט פון די 400 טויזענד ארבייטער, וואס זיינען ביי זיי בעשעפטיגט. און דאס אלעס: די גרויסע ריעזיגע דאמפפערס, די פיעלע אייזענבאהן-ליניען מיט די בלייזשנעלע לאקאמאטיווען און וואגאנען, וואס זיינען דורך און דורך א געזעלשאפטליכער קאפיטאל איז אין בעזיץ פון אינדוידועלע קאפיטאליסטען און זייער צאהל איז נישט קיין גרויסע, זי איז א קליינע. עטליכע גרויסע קאפיטאליסטען פערדייניגט אין א פאר קאמפאניעס בעזיצען אט דאס אלעס...

די זעלבע קאנצענטראציע בעמערקט זיך אין דער פינאנץ וועלט, אין דער וועלט פון געלט און ווערט-פאפירען. אין דיווערסע וועלט, וואס איז אייגענטליך דער שאטען פון דער קאפיטאל-ליסטישער ארדנונג, וואס וואקסט צוזאמען מיט איהר, בעוועגט זיך צוזאמען מיט איהר, און דריקט אויס אלע איהרע נייגונגען, ווייזט זיך ארויס די קאנצענטראציע גאר אויף א גרויסען אופן. אין דיווערסע וועלט, וואס בילדעט פאלי-שטענדיג א צווייג פון פראדוקציע אין דער

און פילאנטראפישע מאראל. „די יעצטיגע אָרדנונג — אַרגומענטירען זיי — געהט אונטער, אָבער נישט חו"ש דערפאר ווייל זי, מוז, נור פשוט דערפאר ווייל די מענשען, די ניעדער-גערע און די העכערע קלאסען, די הערשער און בעהערשטע, די אונטערדריקער און אונטער-דירקטע, קומען צום שכל און זיי דערפיהלען, אז ס'איז בעסער זיך „געגענווייטיג אויסצוהעלפן, פער, צו לעבען בשלום א. ז. ו. א. ז. ו. א. ז. ו. א. מיט איין ווארט, נאך זיי נאך, וועט זיך די יעצטיגע אָרדנונג איבערבייטען אין א בעסערער, ווייל די מענשען „וויילען“ זיך טהון איינער דעם צווייטען א טובה, מעשה פילאנטראפיש... זיי קענען בשום אופן נישט צוגעבען, אז די יעצטיגע אָרדנונג מוז זיך ענדערען, אז דערצו צווייגט איהר דער ענטוויקלונגס-פראצעס פון דער פראדוקציע און פון איהרע מיטלען, דורך וועלכע זי ווערט געשאפען. אט דערפון נעהמט זיך דער קאמפף געגען מארקס'ס טהעאריע, וואס ער קלעהרט גראדע דיווערסע מוז, וואס אנצייגענדיג דעם אונטערגאנג פון דער יעצטיגער אָרדנונג האט טאקע פאר איין גאנג געזוכט צו פערניכטען א טהייל פון איהר, נעמליך איהר פילאזאפיע און מאראל, שאפענדיג אויף זייער פלאץ אזא אנשוואונג, וואס שטימט פאלישטענדיג מיט יענער אָרדנונג, וואס מוז און וועט געשאפען ווערען.

דער ליארם און גערודער פון מארקס'ס געגנער איז אָבער נישט מעהר געווען ווי א שטורם אין א גלאז וואסער; זייער געפעכט — א קאמפף מיט ווינדמיהלען און זייערע בעהויפטונגען — לעבערליכע אבסורדיטעטען, פוסטע, איינזייטיגע אויספיהרונגען; פאלגענדע פאקטען, ציפערן און טאבעלען וועלען דאס איבערצייגען:

עס איז פילייכט איבעריג אנצוצייגען אויף דער מורא-דיגען קאנצענטראציע וואס איז פאר-געקומען מיט די קאפיטאלען, וואס זיינען אריינגעלייגט אין באהנען און טראנספארט-מיטלען. יעדער ווייס, אז עס איז שוין לאנג פערשוואונדען די צייט, ווען עס האבען עקזיסטירט יענע בעלי עגלות, וואס האבען געהאט יעדער זיין אייגענעם פערד און וואגאנען און פלעגן איבערפיהרען מענשען און זאכען פון איין שטאדט אין א צווייטע. עס איז אויך שוין פערביי יענע צייט, ווען אויף די ימים פלעגען ארומשווימען קלענערע אָדער גרעסערע זעגעל-שיפלעך, וואס האבען גערייזט מאנאטען און

ניגטע שטאטמען געווען 56 אינשורענס געשעפ-
טען מיט א הכנסה פון 118,396,502 דאלאר,
ווערענדיג אין 1897 זיינען נור געבליבען 35
געשעפטען, האָס הייסט וועניגער ווי צוויי דרי-
טעל, זייער אינקאם האָט זיך אָבער פּערגרע-
סערט אויף 301,268,179 דאלאר, דאָס הייסט
ער איז געוואָרען מער ווי 2½ מאל אזוי פיל...

נאָך אַ אַילוסטרירענדער פאַקט, וואָס
צייגט ווי דער קאפיטאַל האָט זיך קאנצענטר-
רירט איז דאָס פאַלען פון די צאָהל ברייטער אין
ענגלאַנד:

אין 1850 האָבען זיך געפונען	44,300	ברייטער.
" 1860 "	39,948	"
" 1870 "	32,682	"
" 1880 "	21,346	"
" 1890 "	11,364	"
" 1900 "	6,447	"
" 1903 "	5,692	"

און מען זאָל ניט מיינען חו"ש, אַז דאָס איז גע-
שעהן, ווייל דאָס ענגלישע פאַלק איז געוואָרען
אַ „סימאָטלער"-פאַלק און האָט אויפגעהערט
צו טרינקען — אַ נעכטיגער טאָג! אין 1905
האָט ער אויסגעטרונקען, ניט וועניגער ווי פאַר
164,167,941 פונט שטערלינג משקה... דאָס
איז געשעהן איינפאַך דערפאַר, ווייל דער אַפּע-
טיט פון די גרעסערע ברוי-הייזער האָט פער-
צעהרט די קלענערע...

נאָך דייטליכער צייגט זיך די ריכטיגקייט
פון מאַרקס'עם לעהרע פון פאַלגענדע צוויי טאָ-
בעלען, וואָס מיר נעהמען פון דזש. וו. האָבסאָן'ס
ווערק „די ענטוויקלונג פון דעם מאָדערנעם קא-
פיטאַליזם", פון וועלכען מיר האָבען אויך די אוי-
בענדערמאָנטע פאַקטען גענומען.

דאָס אייזען און שטאָהל אינדוסטריע האָט
זיך אין די פּעראייניגטע שטאַטען געפונען אין
פאַלגענדען צוישטאַנד:

קאפיטאַליסטישער אָרדנונג, האָט זיך צו ערשט
מאָניפעסטירט דער אונטערגאנג פון דעם אונ-
אָבענגעניגען קאפיטאַליזם און די ענטשטעהונג
פון קאָמפּאַניעס און טראַנסט, דער שטאַרקס-
טער אויסדרוק פון קאנצענטראַציע. דער אָנגע-
זאַמעלטער קאפיטאַל האָט אין דיזען צווייג גע-
האַלטען אין איין וואַקסען, ווערענדיג די צאָהל
פון די געשעפטען האָט געהאַלטען אין איין
פאַלען. אין 1875 האָבען זיך אין די בריטישע
בענק געפונען דעפּאָזיטס אין ווערט פון 350
מיליאָן פונט שטערלינג, ביז 1903 האָבען די
דעפּאָזיטס אויסגעוואַקסען צו 859 מיליאָן, דאָס
הייסט אין 27 יאָהר האָבען זיי זיך פערמעהרט
מיט 147 פּראָצענט... אין 1858 זיינען געווען
אין גרייטברייטאָניען (ענגלאַנד, סקאָטלאַנד און
אירלאַנד) 2008 בענק-אָפּיסעס אין 1903 זיינען
געווען 6592. די ערשטע זיינען געווען כמעט
אַלע זעלבסטשטענדיגע, יעדע האָט געפיהרט
איהרע געשעפטען פאַר זיך און האָט בעלאָנגט
צו אַן אַנדערען בעל-הבית, די לעצטע אָבער
זיינען נאָר געווען בראַנטשעס, צווייגען, אב-
טהיילונגען פון בענק, זיי האָבען קיין זעלבסט-
שטענדיגען בעל-הבית ניט געהאַט און זיי זיינען
אַליין אויך ניט זעלבסטשטענדיג געווען. אין
ענגלאַנד האָבען די גרויסע באַנק-געשעפטען
אייגענשולונגען די קלענערע, למשל בערקעלי'ס
באַנק האָט איינגעשולונגען גאנצע 24 קלענערע
בענק; פאַרר'ס כמעט די זעלבע צאָהל, וועד-
רענד ללאַיד'ס האָט ניט בעפריעדעניג זיין איינ-
שלינגעדישען אַפעטיט ביז ער האָט ניט אַריינ-
געכאַפט גאנצע 38 אַנדערע בענק...

דאָס זעלבע בעמערקט זיך ביי די אינשו-
רענס (פּערוויכערונגס) געשעפטען. די אַמעריקאַ-
נער אישורענס געשעפטען האָבען פאַר די
לעצטע 25 יאָהר געהאַלטען אין איין קלענער
ווערען אין צאָהל, ווערענדיג די „ביזנעס" זייערע
האָט זיך אין דער זעלבער צייט אונטערהייט
פּערגרעסערט. אין 1873 זיינען אין די פּעראיי-

אין דעם יאָהר	זיינען געווען פאַבריקען	מוט א סך הכל קאפיטאַל פון דאלאַר	האָבען בעשעפטיגט אַרבייטער	וואָס האָבען אויס- געאַרבייט פּראָדוקט טען ווערט דאלאַר
1880	1005	1,154,859,420	140,978	1,482,788,425
1890	645	1,863,390,090	148,715	2,154,771,740
1900	668	2,866,958,315	222,490	4,019,826,365

וועהרענד דער קאפיטאל איז אין דער זעלבער צייט געוואקסען מיט איבער 50 פראצענט. די צאָהל בעשעפטיגטע ארבייטער איז אויך געוואקסען מיט 50 פראצענט. די פראדוקטיוויטעט פון זייער ארבייט איז אָבער געוואקסען פיעל מעהר — מיט איבער 90 פראצענט.

די ערשטע 10 יאָהר זיינען גאָר א גלענצענע דער בעווויז פון דער ריכטיגקייט פון מאַרקס'עם לעהרען, אָבער אויך די צווייטע צעהן יאָהר בעווויזען גענוג קלאָהר און דייטליך, אז ער איז געווען גערעכט.

די זעלבע שליסע קען מען ציהען פון דעם צושטאנד פון דער אַגריקולטור.

אין דעם יאָהר	זיינען געווען פאַרמס	מיט א סך הכל קאפיטאל פון דאָלאַר	האַבען בעשעפטיגט געארבייט פראַדוקט אַרבייטער מען ווערטה דאָלאַר	וואָס האָבען אויס-געשעפטיגט געארבייט פראַדוקט מען ווערטה דאָלאַר
1880	1943	310,548,340	39,580	328,202,430
1890	910	726,569,985	38,427	406,358,255
1900	715	788,539,755	46,582	506,037,140

נען אין א גרויסער מדרגה אונטערגעוואָרפֿען דעם זעלבען געזעץ זיינען: שטיוועל און שיד, ציגל צו מויערען און בעדעקען הייזער, וואָגענס און קארעטען, כעמישע שטאָפֿען, זייגערס, פֿע-סער, לעדער-זאָמלעריי, מאַלין, געטרענקע, פאַ-פיר, האַליד-ארבייט, טעפּעריי, זייה און ליכט, טאָבאק און אומברעלאס, מיט איין וואָרט, כמעט אין אלע, אָדער וועניגסטענס אין די גרעסטען טהייל פון די עקזיסטירענדע אינ-דוסטריען האָט זיך דער קאפיטאל קאָנצענטרירט. א באַראַקטעריסטישער ביישפּיעל פון דער קאָנצענטראַציע פון קאפיטאל זיינען אויך די טראַנסט. פראַנסים ווי הירסט (*) בריינגט איי-ניגע באַראַקטעריסטישע ציפערען אן פאקטען, וואָס צייגען דעם שנעלען וואוקס פון דיזע קאָנצענטרירטע קאפיטאלען:

ווי עס איז בעקאנט, איז איינע פון די עלטסטע טראַנסט פון דער וועלט די „סטאַנ-דארד אויל קאָמפאַני.“ זי האָט זיך געגרינדעט אין 1872 און איז אַנפאַנג האָט מען זיך גאָר נישט געריכט, אז זי וועט אויסוואַקסען צו אזא מאכט, דאָס זי וועט אַבראמען אלע אפאנעמען פון וועג. אָבער אויף וואָס מען האָט זיך נישט גע-ריכט, איז געשעהען. דער קאפיטאל פון

פון דיזער טאבעלע איז צו זעהען, אז וועהר-דענד פון 1880 ביז 1890 איז די צאָהל פון די פאבריקען, געפאלען מיט נאָהענט פון 40 פראצענט, איז דער קאפיטאל געוואַקסען מיט נאָהענט פון 60 פראצענט. און וועהרענד די צאָהל פון די בעשעפטיגטע ארבייטער איז בלויז געוואקסען מיט לערך פון 5 ביז 6 פראצענט, איז די פראדוקטיוויטעט פון זייער ארבייט געשטע-גען מיט נאָהענט פון 50 פראצענט.

פון 1890 ביז 1900 איז דער זעלבער פראָ-צעס פאַרגעקומען, גאָר אין א קלענערען מאָס-שטאָב. די אונטערנעמונגען זיינען אפילו נישט געפאלען, גאָר געוואקסען, אָבער מיט זעהר א קליינעם פראצענט לערך צווישען 4 און 5,

דאָס הייסט אין די ערשטע 10 יאָהר, פון 1880 ביז 1890 זיינען די פאַרמס געפאלען מיט 55 פראצענט, וועהרענד דער קאפיטאל איז גע-וואקסען מעהר ווי דאָפּעלט. די צאָהל בעשעפ-טיגטע ארבייטער איז געוואָרען קלענער, אָבער דער ווערטה פון זייערע פראדוקטען איז גע-וואקסען מיט 25 פראצענט.

אין דעם צווייטען צעהנדליג יאָהרען, פון 1890 ביז 1900 איז די צאָהל פון די אונטער-נעמונגען אלץ געפאלען מיט נאָהענט 20 פראָ-צענט, דער קאפיטאל אָבער איז געוואקסען מיט 8—9 פראצענט. אין דיזע צעהן יאָהר האָבען גראַדע די צאָהל פון די ארבייטער און דער ווערטה פון זייערע פראדוקטען געוואקסען אין דער זעלבער פראָפּאָרציע.

אָבער נישט גאָר אין דיזע צוויי הויפט צוויי-גען איז די קאָנצענטראַציע פון קאפיטאל פאַר-געקומען, גאָר אין פיעלע, זעהר פיעלע אנדערע. נאָך דעם וואָס האָבטאָן ברענגט די צוויי אוי-בענדערמאָנטע טאבעלען, ערקלעהרט ער: „כמעט אין אלע צווייגען פון קופער-ארבייט, שנייד-נע-צייג, גיסערייען, אייזענווארג, פערשידענע שטאָל-פאַכען, דזשולערי, מוזיקאלע אינסטרומ-ענטען, ניייה-מאַשינען, פייער-זענעוועהר, שיפּען-בויען קומען אונטער דער עקאָנאָמיע פון דער גרויסער פראדוקציע. אנדערע פאכען וואָס זיי-

אלס א ביישיפעל פון דער מורא'דיגער
מאכט, וואס די שטאהל קאמפאניע האט בעזע-
סען, קען דיענען די ערקלעהרונג פון דעם נייר
יאָרקער „זשורנאַל אָו אמעריקא פון 1903, אז אין
נאָר, 1903, אז אין אמעריקא זיינען בלויז דא

רערע קאפיטאליסטען, וועהרענד די קאנצענטראציע פון קאפיטאל דארף נאך מארקס'ן פארקומען נישט דורך איינפערשטענדנים, נאך דורך קאנקורענץ. די דאזיגע טהעאָרעטיקער פערנעסען זיך, אז די זאנענאנטע „איינפערשטענדנים“ צווישען פערשידענע קאפיטאליסטען פון וועלכע עס זיינען ארויסגעקומען די טראַסטס, איז גראַדע געווען א פאָלגע פון יענער האַלדזשניידענדע קאנקורענץ, וואָס, ווי מאַרקס האָט אָנגעצייגט, פיהרט צו קאנצענטראציע און צענטראליזאציע פון די קאפיטאלען. די קאנקורענץ האָט זיך שוין גע- האט איהרעס אָבענטאָן, זי האָט שוין געהאט די פיעלע קלענערע צושטעמערט און די עטליכע גרע- סערע האָבען זיך צונויפגעטרעט אויף אויפצוגעבען זייער אינדיווידועלע זעלבסטשטענדיגקייט, זיך איינער דעם צווייטען צו אונטערשוואַרפן...

כדי צו בעקומען אן אַלגעמיינעם בעגריף פון דער גיגאַנטישער, ריעזיגער קאנצענטראציע פון קאפיטאל, וואָס ס'איז פאַרגעקומען אין די פער- אייניגטע שטאַטען וועלען מיר דאָ דערמאָהנען, וואָס דער אמעריקאַנער עקאָנאָמיסט הענרי קאָהל האָט ערקלערט אויף דעם יעהרליכען מיטינג, וואָס דער אמעריקאַנער פערזאָן צו פערברייטען די וויסענשאַפטען האָט אָבערהאַלטען אין דער צעמבער, 1906: מיט 50 יאהר צוריק — האָט קאָהל געזאָגט — זיינען די פערזאָניגטע שטאַט- טען געווען 50 מיליאָנערען מיט אַ קימאָל פון 100 מיליאָן דאָלאַר, אָדער איין פראָצענט פון דעם אַלגעמיינעם רייכטום, וואָס דאָס לאַנד האָט געהאַט. יעצט בעזיצט איין פראָצענט פון דער בעפעלקערונג נישט ציג פראָצענט פון דעם רייכטום. מיט אַנדערע ווערטער הייסט עס, דאָס וועהרענד מיט 50 יאהר צוריק האָט זיך אין די פערזאָניגטע שטאַטען געפירט נור איין פראָצענט פון דעם רייכטום אַלס קאנצענטרירטער קאפיטאל געפינט זיך יעצט 90 פראָצענט אויף דויער מדרגה.

כנוגע צו ענגלאַנד וועלען מיר נאָך ברענגען אייניגע ציפערען און טאבלען צו צייגען ווי די קאנצענטראציע פון דעם קאפיטאל האַלט אין דויען לאַנד. מ. ג. מולהאַל (*) נישט אָן פאָלגענדע טאבלעלע פון די מענשען, זייער שטאַנד און

מונג, אין דויען יאהר ווערט זי א סטאק קאָמ- פאניע מיט א קאפיטאל פון 5% מיליאָן פונט. אין 1895 שליינגט זי איין 4 קאנקורענטען (קיער, קלארק, טשאַדוויק און ברוק). זיי זיינען געווען געצוואונגען זיך איהר אונטערצוגעבען מיט זייער גאנצען קאפיטאל פון 4 מיליאָן פונט. די אקציען פון דויער קאָמפאני זיינען אונגעהויער שנעל געוואקסען. זייער אורשפרינגליכער פרייז איז געווען 10 פונט. אין 1896 גרייכען זיי דעם פרייז פון 50 פונט, אין 1901 שטייגען זיי אויף 75 און אין 1904 אויף 90 פונט...

דויער טראַסט האָט יעצט ברענטשעם און פאַבריקען אין רוסלאַנד, פערזאָניגטע שטאַטען און קאנאַדאַ. פאַר די לעצטע יאהרען האָט זי געהאַט אנצווייגען פאָלגענדע ריינע פראָפיטען:

אין יאהר	פונט שטערלינג
1897	981,208 — —
1898	1,351,228 — —
1899	1,814,762 — —
1900	2,429,787 — —
1901	2,613,037 — —
1902	2,599,254 — —
1903	2,684,512 — —

אין אַלגעמיין גיט האַבסאָן אָן אז אין 1900 האָבען זיך געפונען אין די פערזאָניגטע שטאַט- טען 185 קאָמפאניעס, וואָס האָבען איינגעשלאָג- סען אין זיך 2040 אונטערנעהמונגען מיט א קא- פיטאל פון 1,436,625,910 דאָלאַר, א חוץ קלע- נערע קאָמפאניעס. און אין 1902 האָבען זיך אין ענגלאַנד געפונען 29 קאָמפאניעס, וואָס האָבען איינגעשלאָסען אין זיך 564 פירמען מיט א קאפיטאל פון 88,803,280 פונט.

רעדענדיג פון טראַסט ווילען מיר בעמערקען, דאָס צווישען אינזערע געגנער זיינען דאָ אזעלכע „טהעאָרעטיקער“, וועלכע מיינען, אז די טראַסט- בעוועגונג האָט נאָר נישט צו טהון מיט דער קאָנ- צענטראציע פון קאפיטאל וואָס מאַרקס האָט ערקלערט. טראַסטס, בעהויפטען זיי, זיינען מעהר אָדער וועניגער „איינפערשטענדניסע“ צווישען פערשידענע פירמעס, צווישען מעה-

פערמענען, וואָס זיינען געשטאָרבען אין דורכ שינטי יעהרליך פון 1889 ביז 1893:

קלאַס	מענשען	פערמענען געלאָזט צו- זאָמען פ. ש.	דורכשניטליך יעדען איינעם פ. ש.
שטארק רייכע	— — — 478	63,800,000	133,000
רייכע	— — — 5,544	70,100,000	12,600
מיטעלע	— — — 43,898	30,900,000	702
אַרימע און קינדער	— — — 674,080		

טשיאַזע מאָנעי * גיט אָן פאָלגענדע טא בעלע פון די מענשען, זייער שטאַנד און פער-
מענען, וואָס זיינען געשטאָרבען אין דורכשניט יעהרליך פון 1899 ביז 1903:

קלאַס	מענשען	פערמענען געלאָזט צו- זאָמען פ. ש.	דורכשניטליך יעדען איינעם פ. ש.
מיליאָנערען	— — — 8	21,400,000	2,765,000
שטארק רייכע	— — — 3,893	175,800,000	45,158
רייכע	— — — 25,522	68,600,000	2,688
מיטעלע	— — — 48,666	11,800,000	232
אַרימע	— — — 651,265		

(* "Riches and Poverty," by L. G. Chioza Money, 1905 זעה)

געווען פערטהיילט אין 1889—1893 און 1899—1903.

אבער ניט נאָר צווישען די וואָס זיינען געשטאָרבען אין געווען אזא געוואָלדיגער קאָנ-
טראַסט, צווישען די וואָס זיינען געבליבען לע-
בען האָט זיך דאָס זעלבע בעמערקט. טשיאַזע
מאָנעי גיט אָן פאָלגענדע טאבעלע, ווי דאָס רייכ-
טהום איז פערטהיילט אין ענגלאַנד:

פונט שטערלינג	6,106,000,000	א האַלב מיליאָן נפשות בעזיצען
"	2,058,000,000	4 מיליאָן נפשות
"	639,000,000	38 מיליאָן נפשות

א טהייל פון די געגנער פון מאַרקס' טהעאָ-
ריע האָבען נאָך אַן אַרגומענט. זיי געבען צו
דאָס אין געוויסע צווייגען פון דער אינדוסטריע
האָט זיך דער קאָפיטאַל קאָנצענטרירט, אבער,
זאָגען זיי, אין אנדערע צווייגען איז ער געבליבען
צוישפרייט. איבערהויפט האָבען זיך געגרינדעט
נייע אינדוסטריעלע צווייגען און זיי האָבען ענט-
געגען געוויקלט דער קאָנצענטראַציע פון די
גרויסע צווייגען, א סימן דאָס אין אלגעמיין גע-
נומען, ניט יעדער צווייג בעזונדער, נור די אינ-
דוסטריע בכלל, זיינען די אונטערנעמונגען, די
קאָפיטאַלען, די בעשעפטיגטע אַרבייטער און זאָ-
נאָר די פראָדוקטיוויטעט פון אַרבייט געוואַקסען

פון ביידע טאבעלען איז אַרויסצוזהען אַ
גרויסען קאָנטראַסט צווישען דעם ווי דער
רייכטהום איז געווען פערטהיילט צווישען פער-
שיעדענע קלאַסען פון דער געזעלשאַפט. עס
איז זאָטאָר אויך דאָ אַ דיפערענץ צווישען דער
ערשטער טאבעלע און דער צווייטער, עס הייסט
צווישען דעם ווי דאָס אלגעמיינע רייכטהום איז

א האַלב מיליאָן נפשות בעזיצען
4 מיליאָן נפשות
38 מיליאָן נפשות

דאָס הייסט עפעס מעהר ווי 1 פראָצענט
פון דער בעפעלקערונג בעזיצט לערך 75 פראָ-
צענט פון דעם אלגעמיינעם רייכטהום — דאָס
איז דער קאָפיטאַליסטען-קלאַס; 10 פראָצענט
פון דער בעפעלקערונג בעזיצט עפעס מעהר פון
20 פראָצענט פון דעם אלגעמיינעם רייכטהום —
דאָס איז די מיטעל-קלאַס און, 89 פראָצענט פון
דער בעפעלקערונג האָט קוים 4 פראָצענט פון
דעם פערמענען — דאָס איז דער אַרבייטער-
קלאַס. דאָרף מען נאָך האָבען אַ שטאַרקערע
קאָנצענטראַציע אויף איין זייט און אַ גרעסערע
פערדאָמונג אויף דער צווייטער? דוכט זיך
אז ניט!.

טריט זיך אין וואלעכע אינדוסטריעלע צווייגען, וואס זיינען שטארק ענטוויקעלט און אין וועלכע די פראדוקציע איז געווארען געזעלשאפטליך, און אין דיעזע צווייגען קאנצענטרירט זיך דער קאפיטאל און א שום ספק. די קאנצענטראציע פון די קאפיטאלען וואס זיינען אריינגעלעגט אין דיעזע אינדוסטריען וועט זיין גענוג צו שאפען דעם קריזיס און די איבערענדערונג פון וועלכע מארקס רעדט.

אויב וואו, וועלען פיעלייכט פיעלע זאגען, אויב דאס איז ריכטיג, אז נור אין די גרויסענט-וויקעלטע אינדוסטריען דארף זיין דער קאפיטאל קאנצענטרירט, כדי דער קריזיס און די איבער-ענדערונג זאלען קומען, טא זיינען דאך אין דיעזע צווייגען אין די פערזאנליכע שטאמען און ענגלאנד די קאפיטאלען קאנצענטרירט, ווי קומט עס דאס דארט הויבט זיך דערפון גאר נישט אן? מען מוז אלעס האלטען אין אויג ווען מען געהט אורטהיילען איבער א געוויסער סיטואציע אדער ערשיינונג... אין די פערזאנליכע שטאמען איז דער גרויסער קאפיטאל קאנצענטרירט און דארט קומט נאך נישט פאר קיין קריזיס און איבערענדערונג, נישט דערפאר ווייל די פיעלע קליינע אינדוסטריען האלטען דאס אב, נאך דער פאר, ווייל די פערזאנליכע שטאמען האבען בכלל נישט קיין איבער-בעפעלקערונג; עס איז נאך נישטא פון וואנען עס זאלען זיך געהען די רעזערוו ארמען, דער קאפיטאליזם איז נאך פארלויפנדיג ביכולת צו געבען אלעמען בעשעפטיגונג און דערמיט האלט ער אויף זיין גלייכ-געוויכט.

וואס איז נוגע ענגלאנד, האלט דער קאפיטאליזם אויף זיין גלייכגעוויכט דורך דעם גרויסען האנדעל וואס ער פיהרט. אין 1904 האט ענגלאנד ארויסגעפיהרט און אריינגעפיהרט סחורות פאר 1,305,283,000 פ. ש. דאס גע-שעהט, ווייל נישט איבעראל איז שוין די אינ-דוסטריע ענטוויקעלט און דער וועלט-מארקעט נויטיגט זיך אין ענגלאנדס פראדוקטען. אט דאס גיט דעם ענגלישען קאפיטאליזם די מעגליכקייט אויפצוהאלטען זיין עקזיסטענץ און אבלייטען דעם בליז, וואס וויל איהם פערניכטען. עס איז אבער אלץ די פראגע אויף ווי לאנג? די אינדוסטריע ענטוויקעלט זיך איבעראל מיט ריעזען-שריטע און אין ענגלאנד פיהלט מען בחוש, אז דער שטורם דערנעהנטערט זיך.

פראפארציאנעל, כמעט אין דער זעלבער מאס. דאס איז טהיילווייז ריכטיג, די נייע אינד-סטריעלע צווייגען האבען א ביסעל ענטגענע-געווינקט דער קאנצענטראציע, אבער דאס איז קיין ארגומענט נישט גענען מארקס בעהויפטונג. מארקס אליין האט ערקלערט, טאקע אין דעם זעל-בען פלאץ, וואו ער רעדט פון קאנצענטראציע, דאס „דיקליינע קאפיטאלען וועלען זיך אנטזאמלען אין אזעלכע צווייגען פון פראדוקציע, וואס די מאדערנע אינדוסטריע אומפאסט נור צייטווייליג אדער נישט פאלישטענדיג"... און עס איז דאך זיכער ווי דער טאג דאס דיעזע צווייגען פון דער אינדוסטריע זיינען, פערעהעלטניסמעסיג מיט דעם אלגעמיינעם וואקסען פון דעם רייכטום, קלענער געווארען, און א חוץ דעם קענען זיי מעהר נישט שאפען די פעסטקייט און זיכערהייט פאר די קאפיטאלען וואס זיינען אין זיי אריינגעלעגט, ווי זיי פלענען עס אמאל טהון. די מיטעלע קלאס וואס האלט זיך אויף דיעזע צווייגען פון דער אינדוסטריע איז טאקע אין דער לעצטער צייט געווארען זעהר אונזיכער מיט איהר עקזיס-טענץ, זי האט פערלארען איהר אמאליגע זעלבסטשטענדיגקייט און אונאבהענגיקייט, זי ווערט צוריען און צעטרעטען פון דעם געוואל-דיגען ריעז פון דעם „גרויסען קאפיטאל" און דערפון געהט זיך טאקע ביי איהר אויך סאך ציאלע שטרעבונגען; וואס איז דער מוניסיפאל-לער סאציאליזם (מוניסיפעל אָנערשיפ), מיט וועלכע זאגאר קראפאטקין, דער טהעאָרעטיקער פון די אנארכיסטען-קאמוניסטען שטימט איין, אויב נישט א מאניפעסטאציע פון דיעזער סאציאל-לער שטרעבונג ביי דער מיטעלקלאס, וואס איז פעראורזאכט געווארען, גראדע דורך דעם, וואס זי פיהלט זיך געסטראשעט פון דעם גרויסען קאפיטאל?

עס דארף איבערהויפט זיין קלאר, דאס ווען מיר מארקסיסטען זאגען, אז קאפיטאל קאנצענט-טירט זיך און דאס פיהרט צוזאמען מיט די איבריגע עקאנאמישע פאקטארען צו דעם אונ-טערגאנג פון דער יעצטיגער אָרדנונג, מיינען מיר נישט, אז קאפיטאל קאנצענטרירט זיך אין אלע ווינקלעך, זאגאר דארט וואו די אינד-סטריע האט זיך נאך נישט ענטוויקעלט, אדער זאגאר אין אזעלכע אינדוסטריעלע צווייגען וואס האבען זיך ערשט אָנגעפאנגען ענטוויקלען — נין! מיר זאגען נור, אז קאפיטאל קאנצענט-

זיך אָבער אויס אלץ מעהר און מעהר און עס איז
ניט ווייט די צייט ווען די קורצזיכטיגסטע
וועלען איהר קענען דערבליקען און זיי וועלען
געוויס דערזעהן אז איהרע שטריכע זיינען
אקוראט אזוי ווי אונזער אונשטערבליכער מיי-
סטער קארל מארקס האָט זיי געצייכענט...

פאַרלויפֿיג איז די ווירקליכקייט פערפֿלאַנ-
טערט און מען דאַרף קענען זעהן ווייטער ווי ד'
אמות פון דער אייגענער נאָז, אום צו קענען
איהר בעגרייפֿען, און צו פערשטעהען די ריכ-
טיגקייט פון דעם מאַרקסיוזם בכלל און פון זיין
טהעאָריע איבער דער קאָנצענטראַציע פון קאפּי-
טאַליזם בפרט. די ווירקליכקייט פֿלאַנטערט

א בית עולם בלום

פון ה. רויזענבלאט.

רונד אַרום די קברים-בלומען,
מיט אַ טרויעריג געמיהט,
בליקען אויף דער יונגער שעהנהייט,
ווי זי חנ'דעלט זיך און בליהט.

אַך, זי ווייסט ניט, די נאַאיווע,
דאָס איהר בליטהען-רייך בעציהרט
דאָ די סטעזשקעס, וואו אבלות
אין איהר איינזאַמקייט שפּאַציהרט..

אויף אַ פרישען קבר-בערגעל,
וויגט זיך צנוע'דיג און פרום,
נורזואַס פון איהר קנאַספּ אַנטשפרונגען
אַ נאַאיווע צארטע בלום.

ס'איז איהר ערשטער לעבענס מאַרגען;
ס'איז איהר ערשטע זונען פראַכט,
זינט איהר בשמים'דיגע זעעלע
האַט די קנאַספּע אויפגעמאַכט.

יאַנקערס נ. י.

דאס סאציאלע לעבען ביי אידען אין אלטערטום

פון ד. מ. הערמאלין.

פון פריעדליכעס צוזאמענלעבען. אלעס צוזא-
מען, ווי ביי די אידען, האָט קיין אנדערע גרופע
מענשען, אין גרויען אלטערטום, ניט אַרויס-
געווייזען.

ניט געפינענדיג אלעס צוזאמען ביי אַנ-
דערע ווי ביי די אידען, פערדיענט אלץ דאָס
אלטע יודענטום נעהנטער שטודירט צו ווערען.

2.

שטודירענדיג וויעדער האָט אלטע יודענ-
טום איז נויטהווענדיג צו געדענקען צוויי זא-
כען. ערשטענס, אז מען דארף ניט געהערען צו
דיעזע וואָס זעהען נאָר דאָס שלעכטע איבער-
שטייגענדיג דאָס גוטע און, צווייטענס, אז מען
דארף ניט זיין קיין נומער צו יענע וואָס זעהען
נאָר דאָס גוטע איבערוועגענדיג דאָס שלעכטע.
מיר וועלען דערפאר, אלס גאַנץ אונפאַר-
טייאישע בעאבאַכטער צוגלידערען, אויף ווי
ווייט אונז איז יעצט מעגליך, אלעס וואָס קען
אונז געבען אַ בעגריף איבער די לעהרען פון
סאָציאלען לעבען אין יודענטום.

ניין, דאָס יודענטום האָט ניט אויסגע-
דריקט דעם העכסטען בעגריף פון סאָציאלען
לעבען, לויט ווי מיר קענען יעצט פערשטעהן
אזא אָרדנונג. דערפאר אָבער, מוזען מיר זאָגען,
אז „יפתח בדרור כשמואל בדרור“, אז לויט
יענער צייט, לויט דעם סאָציאלען לעבען פון
יענע פעלקער אונטער וועלכע די אידען האָבען
זיך געפונען, זיינען זיי געשטאנען אזוי, אָדער
פיעללייכט נאָך העכער, ווי אירגענד אַ מאָדערנע
ליבעראַלע רעגירונג אין דער וועלט.

פאַר אלעמען מוזען מיר בעמערקען, אז
דאָס יודענטום איז געווען אַ טעהאַקראַטיע,
דאָס הייסט, אַ רעליגיאָן מיט אַ שטאַטס-
לעהרע צוזאמען. און דייעזע טעהאַקראַטיע איז
נאָך געווען ציעמליך ווייט פון דער אָבשאַפונג

1

י געלעהרטע און פאַרשער האָבען
צוברעקעלט און צופיצעלט
דאָס גאַנצע יודענטום און
אויפגעוויזען, אז דער קאָפּ
שטאַמט פון דעם אלטען באַבי-
לאָנישען קעניג אמוראָבי, די
הענד פון די פערזער, דאָס האַרץ פון די עגיפּ-
טער, די פיס פון די פעניציער, און אזוי ווייטער.
מיט איינעם וואָרט, אלעס גוטע וואָס מיר
געפינען אין אלטען יודענטום איז גע'גנב'עט
פון אנדערע פעלקער.

מען מעג אפילו אַ ביסעל צווייפלען אין
א היבש ביסעל פון דייעזע בעהויפטונגען. אָבער
לאָמיר צוגעבען, אז דאָס איז אמת, דאָס יודענ-
טום איז ניט אַריגינאַל, בלייבט אָבער וויעדער
די פראַגע: ווער האָט דאָס אלעס צונויפגע-
שטעלט?

איינער זאָגט, אז דער צונויפשטעלער איז
געווען משה, אַ צווייטער זאָגט, אז דאָס איז
געווען אַ קעניג פון בית דוד, און אַ דריטער בע-
הויפטעט, אז דאָס איז געווען עזרא הסופר.
אָבער דאָס אלעס איז ניט וויכטיג. דער צו-
נויפשטעלער האָט זיך געקענט זיין אפילו יהושע
בן נון, דער נאָמען שפיעלט דאָ קיין ראָלע ניט.
דער פאַקט איז אָבער דייעזער, אז שטודירענדיג
דאָס אלטע יודענטום בעמערקט מען אַ הויכע
מדרגה פון סאָציאלער ענטוויקלונג וואָס האָט,
בכלל, ניט עקזיסטירט אונטער קיין פאַלק, און
אונטער קיין נאציאָן אין יענע געגענדען.

מיר בעמערקען, למשל, ביי די עגיפּטער אַ
הויכען פילאָזאָפישען בעגריף איבער דער גאָט-
הייט, ביי די באַבליאָנער וויעדער אַ שעהנער
בעגריף איבער די פליכטען פון מענש צו מענש,
ביי די פערזער אַ בעגריף און אַ בעוואוסטזיין

און וואָס עס איז נוגע יהוה'ן אליין, זאָגט ער צום עולם בזה הלשון:

„איחר זאָלט מיר ניט צוגעבען קיין זיל-בערנע געטער און גאָלדענע געטער. פאר מיר זאָלט איחר מאַכען אַ מזבח פון פראָסטער ערד. דאָרט זאָלט איחר שלאָכטען אייערע קרבנות פון שאָף און רינדער. און וואו איחר וועט מיך דערמאָנען, וועל איך אייך בענשען. ווען איחר וועט פאר מיר מאַכען אַ מזבח פון שטיינער, זאָלען זיי ניט זיין קיין פאָלירטע, ווייל איחר מוזט זיך דאן בעדיענען מיט שווערטען צו אַזאָ צוועק און דערמיט האָט איחר זיי (די שטיינער) פערשוועכט.“

אַ מערקווירדיגער, ראדיקאַלער און בעשיי-הענער גאָט לויט יענע צייטען. ער שטעלט זיך צופריעדען מיט אַ מזבח פון פראָסטער ערד, נאָר און מען וועל איחם שוין געבען שטיינער, ווייל ער בשום אופן ניט מען זאָל פאָלירען די שטיי-נער, ווייל דאן בענוצט מען זיך מיט אַ שווערט (אייערנער אינסטרומענט) און אזוי ווי מיט אַ שווערט הרג'עט מען מענשען, ווייל ער ניט אַזעלכע זאכען.

פון דעסמוועגען האָט דערזעלבער גאָט גע-זאָגט, דאָס ווען די אידען וועלען אריינקומען אין דעם לאַנד „וואָס איך האָב אייך געגעבען, זאָלט איחר האָרט ניט לאָזען לעבען קיין שום נפש.“

וואָס פאר אַ ווידערשפרוך צו זיין געט? ליכע נאטור!

4.

דערזעלבער גאָט, וואָס האָט זיך אויס-געגעבען אלס דער גאָט פון אלע מענשען, וואָגט ניט צו זאָגען, אז ער וויל ניט, אז איין קינד זאָל ניט פערשקלאַפען דאָס צווייטע. עס איז צו פיעל. מען וועט איחם גאָר ניט פאָלגען. דערפאר זאָגט ער, אז ווען איין איד וויל זיך פערשקלאַפען ביים צווייטען, איז עס ערלויבט בלויז אויף זעקס יאָהר. צו ענדע פון דיעזער צייט מוז ער ארויס פריי. און ווען ער וויל ניט ארויסגעהען פריי; ווען ער זאָגט: „איך האָב ליכע מיין בעל הבית, דאָס ווייב וואָס מיין בעל הבית האָט מיר געגעבען און די קינדער וואָס זי האָט מיר געבוירען, איך וויל ניט זיין קיין פרייער מענש, דאן זאָל איחם דער בעל הבית אוועקפיהרען פאר דעם ריכטער, און ער זאָל אלעס דערזעהלען, און נאכהער זאָל ער

פון פרייוואט-אייגענטום. דער „לא תגנב“ פון די עשרת הדברות דערזעהלט עס באַלד. דאָס פונדאמענטאַלע געזעץ האָט אנערקענט פרייוואט-אייגענטום און אָנגעזאָגט, אז מען טאָר עס ניט טשעפען, עס איז אַ הייליגטום, עס בער-לאנגט צו די וואָס האָט עס. ווער עס וואָגט אוועקצונעהמען האָט וואָס אַן אנדערער בער-טראכט אלס זיינעם, איז אַ פערברעכער.

דאָס איז אַ פאקט. דאָס יודענטום ענט-האַלט קיין לעהרע פון אַ קאָמונע. „מיינס איז מיינס, און דיינס איז דיינס“ איז געווען אַ פרינציפ.

אַבער אויף ווי ווייט דאָס רעכט פון אייגענ-טום געהט, איז זעהר וויכטיג.

3.

דער רמב"ם זאָגט, דאָס ווען מען וואָלט די אידען ניט געגעבען קיין בית-המקדש, וואָלטען זיי געגאנגען אין מולך טעמפּעל; ווען מען וואָלט זיי ניט ערלויבט מקריב צו זיין קיין שאָף און רינדער, וואָלטען זיי מקריב געווען זייערע קינדער. דער רמב"ם האָט אַזאָ געוואוסט פון דעם סוד אז עס איז זעהר שווער אויסצורייסען אַלטע געוואנההייטען ווי שלעכט זיי זאָלען נאָך זיין; עס איז זעהר שווער אויסצובייטען שלעכטע מדות אויף גוטע, ווי גוט די לעצטע זאָלען נאָך זיין.

און דער רמב"ם האָט געהאט רעכט. בודדאָס האָט געפרעדיגט אַ רעליגיאָן אָהן אַ גאָט, און זיינע נאכפאלגער האָבען טויזענדער געטער.

„טויטען אלע געטער און ניט איבערלאָזען אפילו איינעם,“ האָט וואָלטער געזאָגט, „וועלען די מענישען זיך שאַפען מיליאָנען אנדערע.“

דערפאר ווערען מיר איבערראשט ווען מיר זעהען, אז דאָס יודענטום האָט צוגע'הרג'עט די מחנות געטער און איבערגעלאָזען בלויז איינעם, יהוה, און דיעזער יהוה איז, פערעהלטיסמעסיג, געווען זעהר אַ בעשיידענער גאָט און אויך אַ גרויסער ראדיקאַל. פאר אלעמען לאָזט ער דערזעהלען, אז מען קען איחם ניט זעהען, און דאן זאָגט ער דעם עולם מען זאָל צופריעדען זיין מיט איחם אליין און זיך ניט מאַכען קיין אנדערן גאָט. „מען זאָל ניט מאַכען קיין בילד, קיין פייגור פון דעם הימעל, ערד אָדער וואסער. מען זאָל זיך צו קיינעם ניט בוקען און קיינעם ניט דיענען.“

מאכען פאר זיין פרוי, ווען ניט דאָרף ער זי בעפרייען. ער מוז זי בעזאָרגען מיט עסען, מלבושים און זיין איהר מאן. ווען ניט איז זי פרוי און מען דאָרף זי אפילו ניט אויס-קויפֿען.

אונטער דער פּאָהן פון דער פּעראייניגטען שטאַטען רעפּובליק, פלעגט מען ארויספאָהרען צו די האַפּענס פון אַפּריקאַ, גנב'ענען מענשען, זיי ברענגען אַהער און זיי פּערקויפֿען פאר שקלאַפּען. דאָס יודענטהום זאָגט, "דער וואָס גנב'עט אַ מענשען און פּערקויפֿט איהם, זאָל געטוימטעט ווערען". דאָס איז געווען אזא רעדרי-קאַלעס געזעץ, פאר יענע צייטען, אז עס האָט געוויס, "אויפגעצייטערט די זיילען פון יענער געזעלשאַפֿט".

5.

איינע פון די וואונדערבארסטע ערשיינונגען גען זעהען מיר אין דער רעגירונגס-פאָרמע וואָס ווערט דערזעהלט, אז משה האָט עס איינגעפירט. נישטאָ קיין מלך, קיין אַבסאָלוטער הערר-שער. עס איז אַ פאָלשטענדיגע רעפּובליק מיט אַ פרעזידענט. די פּערשיעדענע אבטהיילונגען פאָרער שבטים, קלייבען אויס זייערע רעפּרעזענטאַנטען און דיעזע, צוזאַמען מיט דעם פרעזידענט, מאַכען די געזעצע.

עס ווערען אויסגעקליבען ריכטער וואָס אורטהיילען נאָך בעשטימטע און עסמגעשטעל-טע פונדאמענטאַלע געזעצע. דער ריכטער איז פּעראנמוואָרטליך צו דער צענטראַלער רעגירונג און צום פאָלק. דאָס פאָלק קען, ביי יעדער פאַ-סענדער געלעגנהייט, אויסקלייבען אַנדערע רעפּרעזענטאַנטען און ריכטער.

דער איינציגער אַבסאָלוטער העררשער איז יהוה אליין. און ווען עס פאַסירט אז דאָס פאָלק איז מיט יהוה'ן ניט צופריעדען, וויל ניט אזא אָרדנונג, וויל לעבען ווי די אַנדערע פּעלקער מיט אַ מלך, מיניסטאָרען און מיליטעריפּערוואַלטונג, קומט יהוה'ס פּערטרעטער, שמואל הנביא, און זאָגט צום פאָלק בזה הלשון:

"איהר וועט זיך אויסריכטען אַ שוואַרצען סוף מיט אַ מלך, ער וועט צונעהמען אייערע זיהן פאר זיינע רייטוועגען, פון אייערע טעכטער וועט ער מאַכען קעניגס, סאַרווערקעס און דיענסטען, אייער קאַרן און ווייז וועט ער אוועקראַבעווען..."

נאָך דער עולם וויל ניט הערען. ער וואַרפט

דעם מענשען מיט דער שקלאַפּישער נשמה צו-פיהרען צו דער טהיר און בויערן זיין אויער מיט אַ שפּיזעל, און ער זאָל פּערבלייבען אן אייביגער שקלאַפֿ.

קיינער וועט ניט צווייפלען איין אויגענ-בליק, אז דאָס איז געווען אַ שאַנדע און אַן ער-נידעריגונג פאר אַ מענשען, און אויב ער האָט אין זיך געהאַט אַ ביסעל געפיהל, האָט ער בער-האַרפט ארויסגעהן פריי.

מיר פרעגן זיך יעצט: זיינען געווען אזעלכע מענשען? און מיר ענטפערן: ליידער זיינען אויך יעצט דאָ געבוירענע שקלאַפּען און מען דאָרף זיי ווירקליך דורכלעבערען די אויערן זיי זאָלען דערהערען דאָס וואָרט, "פרייהייט".

געזעצע, ווי געוועהנליך, ווי דום און ווי באַרבאריש זיי זאָלען ניט זיין, ווערען געמאַכט, ווען ניט פאר אַ מאַיאָריטעט, דאן, לכל הפחות, פאר אַ מינאָריטעט פון ברואים וואָס בענויטיגען זיך אין אזעלכע געזעצע.

"זעקס טעג זאָלסטו אַרבייטען און דעם זיבעטען זאָלסטו רוהען", האָט דאָס יודענטהום בעפויילען. דאָס איז זעהר אַ גוטע זאך פאר מענשען וואָס אַרבייטען אזוי שווער ביז זיי פאָלען אום. אָבער ניין, מען האָט נאָך געמוזט צושרייבען, אויב דאָס ווערט ניט בעפאָלגט, דאן איז מען חייב מיתה.

די הינריכטונג פון דעם, "מקושש עצים" איז געוויס געווען אַ שטיק ווילדע באַהבאָריי. אָבער מיר קענען זיך פיעללייכט יעצט גאָר ניט פאָר-שטעלען ווי נעמטיג עס איז דאמאלס געווען די שטרענגע דיסציפלין צו צווינגען די פּערשקלאַפֿטע און פּעריאָכטע מענשען צו רוהען וועניג-סטענס איין מאָל אין זיבעטן טעג.

מיר ווערען איבערראַשט ווען מיר זעהען די ווערטער, "וכי ימכור איש את בתו לאמה", ווען אַ טאטע וועט פּערקויפֿען זיין טאָכטער פאר אַ דיענסט.

מען אַ טאטע פּערקויפֿען זיין טאָכטער פאר אַ דיענסט? מיר בעמערקען, אז דער וואָס האָט דאָס פאָרגעשריעבען, האָט ניט געהאלטען דער-פון, אָבער עלטערן האָבען דאמאלס געהאנדעלט מיט זייערע טעכטער פונקט ווי מען האַנדעלט יעצט מיט ציגען. דער שרייבער איז דאן מוסיף און זאָגט, אויב ער וועט שוין יא פּערקויפֿען, זאָל עס נישט זיין אין דער פאָרמע פון אַ שקלאַפּענהאנדל. ער קען זי פּער-קויפֿען. דער וואָס קויפט זי מוז ער זי

און איהרע נאכקומען, זאלען פערבלייבען ביי דעם אלטען ערשטליי.

די אידען פון אזא פערטהיילונג, גלייך אויף גלייך, איז געווען ווי אַבזושאפּען אונז גלייכהייט אין גרונדאייגענטום און דערמיט אויף ניט צו לאָזען קיין אויסעראָדענטליכע אָרעמקייט. אין וואָלט יעדע פאַמיליע געקענט האַלטען איהר באָדען, איז קיין צווייטעל, אז קיין אָרעמקייט, אָדער ניט האָבען וואָס צו עסען, וואָלט ביי אידען ניט עקזיסטירט. די אידען וואָס האָבען אבער געוואָהנט ביי די גרענצען פון לאַנד, האָבען פיעלע מאָל געליטען פון די גוים, זייערע שכנים, וואָס האָבען אַהין איינגעדראָגען און צוגענומען זייער לאַנד. אויף זיי האָבען געלייטעט די ווערטער: „כי ימוך אחיד“, ווען דיין ברודער וועט פעראַרעמט ווערען. פון דאָנען האָט געשטאַמט די קוועלע פון אָרעמקייט און פאַר דיעזע אָרעמע לייט האָט דיא לעהרע פון יודענטום געזאָרגט.

פאַר אלעמען איז געווען די פליכט פון אידען צו באָרגען דעם אָרעמאָן געלד, אָבער קיין מאָל ניט מאַכען קיין מסחר פון דעם געלד, דאָס הייסט, ניט געהמען קיין פראָצענט און אויף ניט מאַהנען. ווען עס האָבען זיך ניט געפונען קיין יחידים צו באָרגען קיין געלד דעם פער אָרעמטען, האָט דאָס בעדארפט טאָן די קהילה, די קאָמוניטעט. מיר קענען ניט גענוי וויסען ווי דאָס איז געשעהן, אבער עס איז שפעטער איינגעריכטעט געוואָרען אַ מיין קאסע אָדער באַנק פון דער קהילה צו אזא צוועק, און ביז דער פעראַרעמטער האָט געקענט צוריק קריגען זיין אייגענעם באָדען, האָט ער דערווייל געדענט דינגען אַ טהייל פון אַן אנדערענ'ס ערד. מיט דעם נעטהיגען געלד האָט איהם קהל בעזאָרגט.

נאָך דאָס איז נאָך ניט געווען אלעס. בלויז זעקס יאָהר האָט דער איד געמעגט אַקערן, זייען און צוואַנגענעמען זיין תבואה און פרוכטען פון די פעלדער. דאָס זיעבעטע יאָהר האָט ער ניט געטאָרט טשעפען די פעלדער, עס האָט בעלאַנגט צו „אביוני עמק“, צו די אָרעמע לייט פון פאָלק, „ויתרם“, און ווען עס איז איבערגעבליבען, „תאכל חית השרה“, זאָלען עסען די חיות פון פעלד. און דאָס איז ניט נאָר געווען פאַר'ן פעלד אַליין, זאָנדרען אויך „לכרמך ולויתך“, פאַר'ן וויינגאַרטען און עהלבירטען גאַרטען.

אַרונטער יהוה'ן פון זיין טהראָן און קלייבט זיך אויס אַ מלך.

דער ערשטער מלך, שאול, געהט פיהרען קריעג פאַר'ן פאַטערלאַנד און פערניכטעט ניט דעם שונא; ניון, ער וויל מיט איהם פאַראַדירען און ווייזען זיינע גבורות. דאָן ווערט דער מלך גלאַט משוגע.

דאָכט זיך שוין גענוג? דער נביא אַליין, אין יהוה'ס נאָמען, פערדאַמט דיעזען קעניג, אבער האָט פאָלק לערנט גאָר ניט דערפון און אַנערקענט אַ צווייטען אלס זיין העררשער. דאָס איז דוד. און דיעזער דוד דערוועהט אַ שעהן ווייבעל און פערגוואַלטיגט זי. האָן, אום ניט צו האָבען קיין סקאַנדאַל, טויטעט ער איהר מאַן. יהוה'ס נביא, נתן, דעהערט דערפון און ער מאַכט דעם קעניג אַ שוואַרצען סוף פאַר זיין לומפערין.

דיעזען שינדערונג בעשטעטיגט דעם רמב"ם'ס ווערטער, אז מענשען לאָזען זיך שווערליך רעפאָרמירען. די אידען האָבען שוין, ווי עס איז, געזעהן אויסקומען מיט איין גאָט. אבער לעבען גאָר אַהן אַ קעניג, גאָר אַהן אַ טיראן, איז זי געווען לחלוטין אונמעגליך.

6.

און די רעפאָרמען ווערען אַליין איבערראַשענדער.

מיר בעגעגענען אזא פסוק: „לא תהיה אחרי רבים לרעות“. דאָס הייסט, אויב עס האָט דעלט זיך צו טהון שלעכטס, זאָלסטו ניט נאָכגען אפילו נאָך דער מאַיאָריטעט. וואָס דען זאָל ער טהון? רעוואָלטירען!

דאָן בעמערקען מיר, אז דאָס גאַנצע לאַנד איז אויסגעמאַסטען געוואָרען און פערטהיילט, אין גלייכע חלקים צו די פערשיעדענע משפחות. און אום עס זאָל ניט קומען אַ צייט ווען איינער וועט קענען ווערען דער הערר איבער אַ סך ערד און אַן אנדערער איבער גאָר ניט, בעפעהלט דאָס יודענטום, אז מען זאָל ניט פערקויפּען די ערד אויף אייביג. יעדעס פופציגסטע יאָהר, יובל, מוז יעדעס שטיקעל לאַנד צוריקגעקעהרט ווערען צום אָריגינאַלען בעל הבית אָדער צו זיינע יורשים. יובל הייסט אויך ניט 50 יאָהר נאָכ'ן פערקויף, זאָנדרען עס קען זיין בלויז איין יאָהר ביז יובל און דער פערקויף איז שוין בטל אין אַ יאָהר אַרום.

יהושע'ס לאַנדפערטהיילונג, איז אַ מוסטער פון אויסרעכנונג ווי אזוי יעדע פאַמיליע

שאפט אין ליעבע. אבער „ווען דו בענגענעסט דעם שונא'ס אָקס אָדער עזעל בלאָנדזענדיג אין פעלד, זאָלסטו זיי אָנפֿיהרען אַהיים. ווען דו זעהסט דיין שונא'ס עזעל צוזאמענברעכען אונטער אַ לאַסט, זאָלסטו איהם העלפֿען.“

„זאָלסט ניט בעטריגען אָדער אונטערדריקען דעם פרעמדען, „זאָלסט ניט וועה טהון דעם יתום און אלמנה“, „און ווען איהר וועט מיך ניט פאָלגען,“ זאָגט יהוה „וועל איך אייך לאָזען אויס/הרג'ענען מיט אַ שווערט און אייערע וויר בער וועלען פערבלייבען אלמנות און אייערע זיהן יתומים.“

„ווען אַן אָרעמאָן פֿערזעטצט ביי דיר אַ מלכוש, זאָלסטו עס איהם אָבעגעבן צוריק איידער די זון געהט אונטער, ווייל דאָס איז זיין איינציגער מלכוש, זיין צודעק אויפ'ן לייב, און ווי זאָל ער געהען שלאָפֿען אָהן דעם?“

„ווען איינער אַרבייט ביי דיר, זאָלסטו איהם באלד בעצאָהלען. לאָז ניט איבערנעכטיגען זיין פערדיענסט ביי דיר ביז אין דער פֿריה.“

8.

דער טעמפל פאר יהוה'ן, וואָס איז געווען אַ נויטווענדיגקייט, האָט בעדאַרפט האָבען זיינע פֿריעסטער, וועלכע זאָלען מקריב זיין שאָף און רינדער אום אָנצוהאלטען דעם עולם פון מקריב זיין קינדער.

דיעזע אינסטיטוציאָן איז פון אָנפֿאנג אָן איינגעפֿיהרט געוואָרען אלס אַ נויטווענדיגעס איבעל און אלע מעגליכקייטען זיינען אָנגעווענדט דעם געוואָרען צו האַלטען דעם פֿריסטער פֿאַר'ן טעמפל און דעם טעמפל פֿאַר'ן פֿריעסטער, און זיי זאָלען ניט האָבען קיין איינפֿלוס אויפ'ן סאַציאלען לעבען פון פֿאָלק. דער טעמפל און דער פֿריעסטער האָבען בעדאַרפט אויסגעהאלטען ווערען פון די נדבות פון פֿאָלק, פון דעם מעשר און די קרבנות. אבער ניט דער טעמפל און ניט דער פֿריעסטער האָבען געמעגט האָבען אייגענעם לאַנד.

די פֿריעסטער האָבען אויך געבילדעט פֿאַר זיך אַן אייגענע קאָסטע אָדער סעקטע, און זייער פֿליכט, פון אַ מאָראַלישען שטאַנדפּונקט, איז געווען זעהר אַ וויכטיגע. די עבודות זרות, ווי בעקאנט, זיינען מייסטענסטהיילס בעשטאַנען פון אַ שמוציגען דיענסט וואו אלע אויסגעלאָסענע הייטען זיינען בעטריעבען געוואָרען. דער פֿריעסטער אָדער כהן ביי אידען, האָט געהאַפֿט זיין פונקט דער געגענטהייל פון דעם פֿריעסטער

און וואָס האָבען געקענט טאָן די אָרעמע לייט וועהרענד די זעקס יאָהר? אויך דאָרויף איז דאָ אַ געזעץ, אז לָקט, שכחה, און פֿאה בעלאַנגט צום אָרעמאָן. מיר וועלען עס אַ ביסעל מעהר ערקלערען וואָס עס איז געווען. לאָמיר זיך פֿאַרשטעלען, אז איינער האָט געהאַט צוויי הונדערט אָקער לאַנד, וואָס ער האָט פֿערזייעט. דער דין איז אַלזאָ געווען, אז אַרום און אַרום, אויף אַ געוויסע שטרעקע, האָט זיך גערופֿען פֿאה, וואָס דאָס איז געווען דעם אָרעמאָן'ס. ווען מען האָט אַרונטערגענומען איינמאָל די תבואה פון פעלד, האָבען אלע אָבענפֿאלענע זאָנגען, לָקט, און די פֿערנעסענע גארבען, שכחה, בעלאַנגט צום אָרעמאָן. דאָס זעלבע אויך מיט די וויינגערטנער און עהלבריטען גערטנער. חוץ דעם האָט יעדער געהאַט אַ רעכט אַריינצוגעהן אין פעלד און גאָרטען, און עסען וויפֿעל ער האָט פֿערלאַנגט אום צו זעטען זיין הונגער. קיינער האָט איהם ניט געמאַרט שטערען. דאָסעלבע איז אויך איינגעפֿיהרט געוואָרען אין גורן און יקב, דאָס הייסט, אין שפּייכלער און וויינקעלער.

7.

די לאַנדעס־געזעצע זיינען געווען איינגעפֿיהרט פֿאַר יעדען און פֿאַר אלעמען גלייך. „וקראת דרור לכל יושביה“, פֿראָקלאַמירט פֿריי־הייט פֿאַר אַלע איינוואָהנער, איז פֿעללייכט געווען אַ פֿראַזע וואָס די אידען אַליין האָבען צום ערשטען מאָל געברויכט. און אונטער אַלע איינוואָהנער האָט מען פֿערשטאַנען דעם גר, אורח און תושב, איינגעוואַנדערטען, בירגער און אַלטער איינגעזעסענער, אָהן אַן אונטערשייד.

די אידען האָבען פֿאַר זיך געהאַט אַ גאַנצע מאַסע מיט געזעצע. דאָס הייסט, רעליגיעזע דינים. אבער צו דיזעז איז דער גר און תושב ניט געווען געצוואונגען. ער האָט בלויז בעדאַרפט אָנהיימען עטליכע מצוות וואָס זיינען נוגע די חיי המדינה, די אינטערעסען פון לאַנד, און אויסער דעם איז איהם געווען ערלויבט צו גלויבען און טאָן וואָס ער וויל.

ווען דאָס געזעץ האָט פֿאַרגעשריעבען רוח. „שמעוה דעריי“, „למען ינוח שורך וחמורך וינפש בן אמתך והגר“, עס זאָל רוהען דיין אָקס און דיין עזעל, און עס זאָל אויך רוהען אפילו דיין שקלאַפֿינ'ס זוהן און דער איינגעוואַנדערטער.

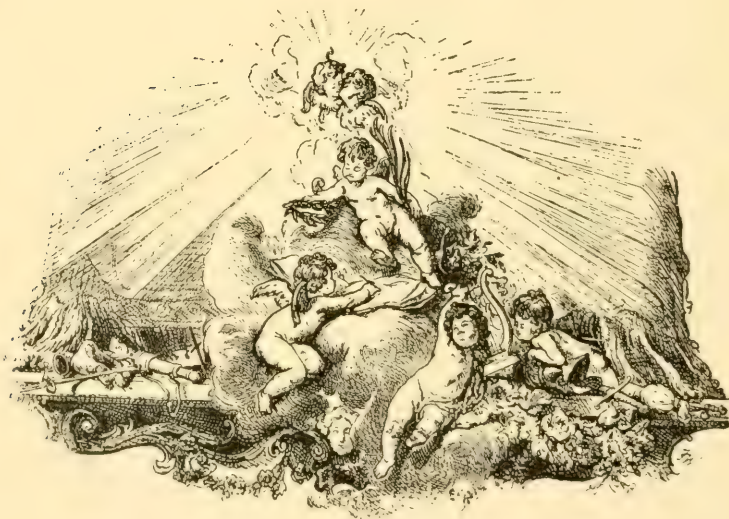
די תורה האָט ניט קיין געבאָט צו ליעבען דעם שונא. דאָס וואָלט געווען אַ נאָרישעס געבאָט, ווייל מען קען ניט פֿערוואַנדלען פֿיינד־

שופטים פערזאנען, האבען די אידען געלעבט גליקליך מיט אויסנאחמע פון די אונרוהען וואס זיי האבען געהאט פון זייערע שכנים, און דיעזע אונרוהען און אונזיכערהייטען האבען זיי גע- פיהרט צו פערלאנגען א קעניג און א מיליטערי-שע רעגירונג, און פון יענער צייט אן האט געפאלגט די צושטערונג פון זייער סאציאלעם לעבען לויט די פארשריפטען פון דער תורה.

דער טעמפל און די פריעסטער זיינען, אונטער די קעניגע, ניט מעהר געווען קיין אב-ווענדער פון געצענדיענסט און היטער פון מאראל, זאנדערן די שטיצע פון דעם טהראן און א וויכטיגער פאליטישער פאקטאָר אויפצו-האלטען די מיליטערישע רעגירונג. די מילי-טערישע רעגירונג ווידער צוזאמען מיט דער קרוין, האבען צושטערט די אחוזה און נחלה, אדער די ערבטהיילען, און אזוי האט זיך אויפ-געלעזט דאס גלייך פון דעם אידישען געזעלשאפט-ליכען לעבען וואס האט אין זיך געהאט פיעל, פיעל גוטעס.

ביים געצענדיענסט. דעם כהן'ס אויפגאבע איז געווען צו זיין א זארגענאנטער מאראליטער, אבער ניט פאר אנדערע, זאנדערן פאר זיך אליין, און מיט זיין מאראלישעם לעבען זאל ער זיין א ביישפיעל. אלע מאראלישע סכסוכים, ווי די סוטהפראגע, האבען געמוזט פאר איהם גע-בראכט ווערען און ער האט האריבער געאור-טהיילט. ער איז אויך געווען דער ארצט, דער אפיציעלער רופא פון פאלק, וואס האט געמוזט אויפפאסען, אז קיין אנשמעקענדע קראנקהייטען זאלען זיך ניט פערברייטען.

און אזוי איז אויפגעבויט געווארען די גרויסע געביידע פון דעם אידישען סאציאלען לעבען אין אלטע צייטען. מיר בעמערקען ניט נור געוועהנליכע רעפארמען, זאנדערן זאגאר ראדיקאלע רעפארמען. פון דער רעליגיאן האט מען ארונטערגענומען שעדליכע זאכען און צום סאציאלען לעבען האט מען צוגעלעגט גוטע זא-כען, די מאראל איז אויסגעבעסערט געווארען און א היבשע צייט, וועניגסטענס וועהרענד דער

זומער-ליעדער

II.

פון יואל סלאנים.

שפריצט מיט צאהללאזע קאלירען,
וועלכע מישען זיך צונויף
און פערפלעכטען זיך צוזאמען
און פערפלעכטען זיך אהן סוף...

פערלען ציטערן אויף די צווייגלאך
פאר די שטראהלען פון דעם טאג
און זיי שפאלטען זיך און ברעקלען
פאר דעם ווינטעל'ס יעדען יאג...

אך, אין פעלד איז א גרעדן
עפעס גיסט מיר דארט אין זעעל,
יס'ען ליכט און שטראמען יוגענד,
כוחות שטורמיש, ריין און העלל...

עפעס צערטילט, עפעס האלזט מיר,
עפס קוסט מיר, עפעס גלעט,
ווי קונדסים פליהען ליכטער,
ווי זיי וואלטען זיך פערוועט

ווער פון זיי וועט מעהר מיר קוסען
אין איין איינציגע מינוט...

ס'צינדט א פייעריל זיך אנעט
אין מיין הארץ... ס'גליהט מיין בלוט...

און מיין אויג הויכט אן צו שיסען
פייערפונקען... און מיין ברוסט
הויכט אן שלאגען, הויכט אן שטראמען
פול מיט טויזענד קוואלען לוסט...

און איך וויעג זיך אין חלומות,
אויסגעוועכט פון שעהנסטען גאלד,
און גאטט'ס כרובים צווינטלאך זינגען:
כ'האב דרך האלד, איך האב דרך האלד...

און מיין הארץ ווערט פולל קאלירען
פון דעם רעגענבויגען-שעהן
און מיין מח שווימט און וויגט זיך
אין א טייך פון ברומענדיגייט...

עפעס בייט זיך אין דער לופטען,
עפעס בייט זיך אין מיין ברוסט,
עפעס שטארבט... און עפעס ריהרט זיך,
ווערט געבארען פולל מיט לוסט...

* * *

און געפיהלען פרישע, נייע,
שווימען ליכטיג אין מיין הערץ,
און געפיהלען אלטע, גרויע
זיי פערגעהען מיט מיין שמערץ...

* * *

עפעס צינדט א שטראהל דעם הימעל,
עפעס צינדט א שטראהל מיין זעעל;
צונגען קוסען מיין נשמה
אזוי ווארעם, אזוי העלל...

* * *

טרוימען, מיט די צויבער-ארעם
נעהמען צערטליך מיר ארום;
כלי-שנעל שווינדען מיינע ליידען
און מיין צער פער'הלש'ט שטום...

* * *

און מיר דאכט, איך טראג אין הארצען,
טראג א זון וואס כשוף'ט, העללט,
און מיר דאכט איך טראג דער צוקונפט'ס
וואונדערשעהנע צויבערוועלט...

ווען א ליכטיגען גוט-מארגען,
שיקט די זון צו מיר אין צעלט,
שפרינג איך אויף פון בעט און האסט
לויף פון בארג אראפ אין פעלד...

אך פריהמארגען איז אין לאנקע
א גן עדן פולל מיט גלאנץ:
טויזענד ריינע, גאלד'נע שטראהלען
שפרינגען, שוועבען אין א טאנץ...

און עס פלייצט מיט ליכט און שיינונג
און עס פינקעלט און עס בליצט
אויסגעפוצט און טהוידעמאנטען
שטעהט דער בוים און ווינקט און שפריצט...

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָרריס ווינטשעווסקי.

XI

אן אבענד מיט אלישע בן אבויה — דער יום כפור' דיגער ברויער — אלישע און ליליענבלום — א מאָל און היינט — ליליענבלום און דער סאַציאליזמוס — צוויי שאטענס פון דער פערגאַנגענהייט.

וועלכען מען האָט טעגליך מקריב געווען קליין קאפיטאליסטישע רינדערלעך און קעלכעלעך אָהן א שיעור...

סודות ארום און ארום! דער אלטער הייטשער איד מיט זיין פלוגניטע, ביי וועלכע איך האָב געוואוינט און וועלכע זיינען בסך הכל, ביידע צוזאמען, געוויס אלט געווען ארום 140 יאָהר און האָבען אויסגעזעהן אזוי ווי זיי וואָלט מען זיך ערסט אָקאדעמער נור פערנומען אויף א לעבען, פלעגען צוקען מיט די אַקסלען און זיך וואונדערן איבער די „אונטערהייערע קאַרעס-פאַנדעניז“ פון א יונגען „קאנטאַרשטישק“. קנאַפ, דאָרט זיך, שרייבט זיך אַזעלכער אָן ברייער אין קאנטאַר, דאָרט ער נאָך קומען אַהיים און זיך פון דאָס נייע זעצען שרייבען! און דאָס זיינען אפילו ניט געווען בלויז ליכענס-בריער ווי עס פאַסט זיך פאַר א בחור אין זיינע יאָהר רען! א געליעכטע, ווי גרויס איזער כשוף זאָל ניט זיין, קען דאָך ניט שרייבען אויף אַמאָל פון פערשיידענע שטערט און מדינות ווי דאָס בע-ווייזען די פאַסטמאַרקען מיט די פאַסטשטעמ-פעלס, מיט די אונטאַטירליכע קאָמוערטען מיט די נאָך אונטאַטירליכערע לשונות אין די אדרע-סען אויף זיי — אלץ וואָס איז נישט דייטש איז פאַר זיי געווען אונטאַטירליך, נאַטירליך.

* * *

אלישע בן אבויה'ס ברייער פון יענער וועלט הויבט זיך אָן מיט די ווערטער: „יום-כפור תרל"ח אלס דאטום.

א וואונדערבאַרער אייגנפאַל! דער תנא, וועלכער איז אַראָבעגעגאַנגען פון גלייכען וועג, און איז פערשטויסען געוואָרען פון די חברים זיינע, און האָט אויף אייביג פערלאַרען אפילו זיין נאָמען וואָס דערפאַר דערמאָנט מען איהם נור אלס „אחר“ (דער אַנדערער) — דיעזער מאַן דאטירט זיין ברייער „יום כפור תרל"ח! ער

ין דעם זעקסטען העפט „אספת חכמים“ הויבט זיך אָן אין ערנסט ליליענבלום'ס „מישנת אלישע בן-אבויה“. געדרוקט איז דאָרטען דערווייל נור דער פריהער דערמאָנטער ברייער פון דעם תנא, אָבער אזוי ווי דאָס איז דער איינציגער טהייל, וועל-כען מען וואָלט זיי עס איז קענען איבערזעצען, איז ער פאַר אומער צוועק טאקע דער וויכ-טיגסטער. דאָס איז דער גרונד, וואָרום איך האָב איהם איבערגעלאָזען פאַר דיעזען קאפיטעל, אָנ-שטאַט צו דערען וועגען איהם בקיצור אין דעם פריהערדיגען.

און, אָה! ווי וואָלט זיך מיר וועלען אייך איבערגעבען יעדעס וואָרט, יעדע זילבע, יעדען אות אין דיעזע קונציג-איינפאַכע שטיקעל שריי-בעריי! נאָך מעהר. מיר וואָלט זיך וועלען אייך קענען שילדערן דעם אַווענד אין מיין ציימער אין בראָדיבענקען-גאַס (אין טעניגסבערג), ווען איך, זיצענדיג איינער אליין, ביי אַ לאַמפּ, מיט דעם מאַנסקריפט פאַר מיר, האָב איך גענומען איהם מיט אַ קלאָרע קאָפּ נאָך אַמאָל לעזען.

דער הויפט ריין איז, נאַטירליך, בעשטאַנען אין דעם, וואָס דער גאַנצער עסק איז געווען אַרומגערינגעלט פון אלע זייטען מיט מיט-טעריען און סודות. דעם פערפאַסער'ס נאָמען איז געווען פונקט אזא סוד ווי דעם רעדאק-טאָר'ס עקסיסטענץ: איך אליין, אַ מיין יאָנוס מיט צוויי פנים'ער, פון וועלכע איינער האָט אַריינגעלייט אין אַ גרויסע הערליכע צוקונפט פאַר די מענשהייט, בעת דער אַנדער פנים האָט פאַר זיינע אויגען געהאַט דעם גרויסען טעמ-פעל פון גאָט מאַמאָן (ממון) מיט דער בערזע אינעוועניג מיט די פלאַקס און תבואה-סוחרים אַרום דעם מזבח דאָרטען, — דעם מזבח, אויף

קונג פון פיינדרליכע מלוכות זיך צו נעהמען צום האנדעל, האָבען אָנגעהויבען צו פערקאָפּען הלאות פון זייערע שונאים, זיך צו טאָן פאַל־שע מדרים, זיך מתיר צו זיין אַ געפונענע זאָך וואָס געהערט צו גוים, זיך צו ערלויבען הייזע און אַנדערע זאָכען מחמת זייערע אונטערדריקער האָבען זיך דאָס ערלויבט געגען זיי. און ביים לעבוייז האָבען זיי זיך איינגעוואוינט צו טאָן פון וואָוילטאָג וואָס זיי האָבען פריהער געטאָן דורך נויט. דער פּועל יוצא ידעחפון איז געווען, אז זייערע אָנגערייפער האָבען געגען זיי געהאט אימער מעהר, אימער שטארקערע טענות און תביעות, און מטטרו, וועלכער איז דאָך סוף כל סוף נישט מעהר ווי אַ מלאך, האָט שוין נישט מעהר געוואוסט וואָס צו ענטפערען און האָט איינער אַליין שוין מעהר נישט געקענט פערטייל־דיגען די אידען.

קיום האָט פמליא של מעלה דאָס געזעהן, האָט זי מיך אָנגעשטעלט אויסצוהעלפּען מטטרו'ען אין זיין ארבייט, זיך ווענדענדיג צו מיר, מחמת אידך פערשטע גריעכיש און האָב אין מיין לעבען פיעל אַריינגעבליקט אין השכלה ביכער, אָבער מעהר ווי אַלץ הערפאר וואָס אידך האָב אימער געטאָן אַלץ וואָס אידך האָב געקענט צו לערנען איהען אַ האנדווערק.

פון יענעם טאָג אָן, שרייבט אלישע בן אבויה ווייטער, בין אידך אימער פערטאָן שרייב־בענדיג פאר אידען זכיות און האָב נישט גע־האט קיין צייט דיר (העם רעהאקטאָר) צו זאָגען אין אַ בריעף וואָס אידך זאָג דיר אויפֿט. היינט קען אידך דאָס טאָן צוליבע דעם וואָס היינט, יום כפור, זיינען אידען אויסגעטאָן פון מסחור, זיי פאסטען, ד. ה., זיי קאָרמענען זיך נישט מיט פרעמדע פּהאצע, און אזוי ווי דער שטן האָט גאָר נישט וואָס צו זאָגען געגען זיי, האָב אידך נישט נויטיג זיי צו פערטיילדיגען. היינט, אַלזאָ, בין אידך פריי און קען דיר שרייבען.

* * *

געענדיגט איז דווער בריעף פון אלישע בן אבויה (אַלס איינלייטונג פון זיין משנה) אין דעם נעקסטען, דעם זעבענטען העפט. דאָס וואָס אידך האָב דאָ ציטירט, איבערזעצנדיג שטיק־לעבוייז און דאָס אויך זעהר, "פריי", איז דער וועגנער וויכטיגער טייל. אידך האָב נור געוועלט וווינען די קונציגקייט פון ליליענבלום'ס מע־טאָדע. פאר מיר איז אָבער יענעם אָווענד גע־

שרייבט אום יום כפור! דער איינפאַל קיצעלט אייער אפיקורסישע יונגע הארץ.

אָבער אידך ווייס אז אין דעם בריעף גופו איז דאָ אַ גאנץ איינפאַכע ערקלערונג דארויף. אָט איז וואָס אידך לעז הארץ:

"יוס־כפור תרל"ח.

"פון מיר, אלישע בן אבויה, פון זיינע חברים מיט פעראכטונג גערופען, "אנדערער", צום אויפפאסטער אויף זיין פאָלק'ס טובה, פריע־דען צו איהם.

"ארום אכטצעהן הונדערט יאָהר בין אידך אַלט געוואָרען איידער אידך האָב די זכיה געהאט אז אימיצער זאָל זיך בעשעפטיגען מיט דעם גע־זען, ארום וועלכען אידך האָב געאחבייט מיין גאנצען לעבען לאנג און צוליבע וועלכען מיינע חברים זיינען פון מיר אָבעגעשטאנען און האָבען געשענדעט מיין נאָמען אייר דורות און דורות. אויפֿט ביזטו געקומען מיט דיין ספר. איהם האָב אידך געזעהן דאָ צוריק מיט עטליכע חדשים אין אונזער בית מדרש אין הימלע (בפמליא של מעלה, ד. ה. ווערטערליך איבערזעצט: אין דער פאָמיליע פון אויבען, דעם אויבערשטענס פאַר מיליע).

"הערפאר האָב אידך דיר פון אָנהויב אָן גע־וועלט ביישטעהן און דורך דיר ערקלערן מיין סיסטעם פאר די וואָס ווילען לערנען, כדי אז זיי זאָלען אויסלעגען דעם געזען לויט ווי אידך וויל האָבען. האָב אָבער הערפאר נישט געהאט קיין פרייע צייט ביז איצט, ביז יום כפור, ווייל אידך בין רק פּעהנומען אין מיין ארבייט אין מטטרו'ס אָבטיילונג."

מטטרו, ערקלערט ער גלייך, מטטרו, דעם אויבערשטענס שר־הפנים (א מין מיניסטער דעם איינערן) איז דער מלאך, וועלכער זיצט פון אויבן אָן און שרייבט כסדר פערטטיירדיגונגען אויף די אידען געגען זייערע שונאים און פער־לוימדער.

אויפֿט איז אזוי:

אמאָל בשעת די אידען זיינען געזעסען אויף זייער אייגען לאַנד, לעבענדיג פון לאַנד־און האַנד־ארבייט, האָבען זייערע שונאים אויף זיי פיעל בייז נישט געקענט זאָגען, און אַ שעה אין טאָג איז געווען נאָמעגענוג פאר מטטרו'ען אום זיי צו פערטיירדיגען. אָבער זינט אידען זיי־נען ארויס אין גלות און זיינען צווייט און צו־שפרייט געוואָרען איבער פיעלע לענדער, זיינען זיי געצוואונגען געוואָרען דורך די אונטערדרי־

געגען דעם שר אל אדום, געגען אלע צוררי
היהודים, ניט אכטענדיג דארויף וואס זיי האָ-
בען פארצייעטן, בשעת ער איז געווען אַ בשר-
ודם, אַן אַביאָוואַטעל פון דעם פלאַנעט וואָס מען
רופט ערד, איהם געהאַסט און פערפאַלגט; וואָס
זיי האָבען ניט נור איהם נישט פערטיידיגט גע-
גען זיינע שונאים, זאָנדרען האָבען מיטגע-

ווען דער גאַנצער בריעה — די משנה איז אָנ-
געקומען שפעטער — און לעזענדיג אין דעם
צווייטען טהייל אלישע בן אבויה'ס קריטיק פון
די קאפיטאליסטישע געזעלשאפט, אזוי גע-
שריעבען אז זי קומט פאַר גאנץ נאטירליך פאַר
אַ אידישען תנא פון דער צייט פון דעם חרבן
בית שני און פאַסט פון דעסמוועגען פאַר אונז

מ. ל. ליליענבלום

שאַלטען וואו זיינע חברים האָבען איהם געשאַל-
טען און זיינען געווען בערייט צו ענטפערן אמן
אויף יעדען פסוק פון אַ לאַנגע, שרעקליכע
תוכחה.

און מיר האָבט זיך, אז איך זעה איהם אין
מסטרוו'ס קאנצעלאריע, אויסארבייטענדיג מיט
פיעל מיה און מיט אַ שאַרפען מוח אלערליי
שכל'דיגע תירוצים אויף די פיינדליכע טענות;

זערע צייטען אויף, — האָס לעזענדיג יענעם
אָוועג פיהל איך זיך גליקליך, פיהל איך זיך
כמעט אין דעמזעלביגען גיידען וואו עס זיצט
אלישע בן אבויה אליין. און מיר דוכט זיך אַב
אז איך זעה איהם אין זיין גאַנצע הערליכקייט,
— איהם, דעם גרויסען מאַן, איצט לויטער
נשמה, ווי ער פערטיידיגט און פערענטפערט די
אידען געגען דוביאל דעם שר של פהם, אָדער

וואָס פאַר חלוקידעוּת די דאָזיגע קרייז
זען זאָלען ניט האָבען צווישען זיך, ווי ווייט זיי
זאָלען ניט שטעהן איינער פון דעם אנדערן אין
דעם פּרומ פון פּאָליטישע געזינגט אָדער אין
נאַציאָנאַליסטיש-טאַקטישע פּראָגען, — בקיצור,
וואָס פאַר אַיסטען זיי זאָלען ניט זיין אַלס אַר-
דישע נאַציאָנאַליסטען, האָבען זיי אַלע גלייך
רעספּעקט פאַר משה לייב ליליענבלום, וועלכען
מאַכט פון זיי (און ניט דוקא די פרימערע) רור-
פּען זאָגער ר' משה לייב, האַלטען זיי איהם אַלע
פאַר אַ נאַציאָנאַליסט און ווייטער גאָר נישט. —
אין סאָציאַליסטישע קרייזען, האַנגענען,
איז דער מאַן ענטוועדער גאָר ניט בעקאַנט,
אָדער, וואו מען ווייס עטוואָס פון זיין פער-
גאַנגענהייט, ווערט ער געהאַלטען פאַר אַן אַר-
טרייניגען, פאַר אַ סאָציאַליסט, וועלכער איז גע-
וואָרען אַ כּופּר בעיקר, פאַר אַ תּלמיד פון קארל
מאַרקס וואָס איז ארויס לתרבות רעה.

דאָס איז אַבער ניט אמת. דעם מאָדערנעם
סאָציאַליזמוס פערשטעהט ער פיעללייכט היינט,
ער האָט איהם זיכער ניט קלאָר פערשטאַנען
ארום דעם ענד פון די זעבעציגער יאָהרען. וואָס
זיין שטעלונג זאָל היינטיגען טאָג ניט זיין צו
אונז — און מען זאָגט אז זי איז אַ געגענערשישע,
ווען ניט זאָגט אַ פינדליכע — איז ביי מיר
קוין צווייפּעל ניטאָ אז זיין געגנערשאפט אָדער
פיינדשאפט קען נור זיין צו די סאָציאַליסטישע
פאַרטייען און אַרגאַניזאַציען און ניט צו דעם
סאָציאַליסטישען אידעאַל, אפילו צום סאָציאַליז-
מוס אַלס טהעאָריע. ער איז וואַהרשיינליך גע-
גען אונז ווייל ביי איהם קומט אויס אז מיר זיי-
נען מעכט די אידישע גאולה, זיך פערנעמען
דאָ צו גרויס, שטרעבענדיג צו דער אַלגעמיינ-
מענטליכער גאולה. אפשר האָט ער זיך ענט-
וועדער וועג געשטעלט מיט דער קלאַסענ-
קאַמפּף-טהעאָריע אָדער ער האָט זי ניט פער-
שטאַנען — אַ זאך וועלכע האָט פאַסירט זאָגער
סאָציאַליסטען-פיהרער פון אונזער צייט. קיער-
האַרדי און ענגלאַנד איז איינער פון זיי, שוין
גאָר ניט רעדענדיג פון די פאַביער אין יענער
מדינה, מענער ווי וועב און שאָה. עס איז
דערהפאַר נאָטירליך, אז ער זאָל זיך אויף אונז
זער שטאַנדפונקט ניט קענען שטעלען. אויב
אזוי, האָט זיין סאָציאַליזמוס אַ אידיש נאָר-
ציאָנאַליסטישע פאָדקלאַדקע, ד. ה. אין דעם
פאַל ווען דער דאָזיגער סאָציאַליזמוס וויינער איז
ניט לחלוטין אויסגעוועבט געוואָרען.

מיר דוכט, איך זעה אויף דעם פנים פון אלישע
גליק און צופריעדענהייט בעת ער גלעט די
הענד; וועלכע האָבען איהם פערוואָהפּען מיט
שמוץ; מיר דוכט, איך הער איהם, זאָגענדיג
אַהן ווערטער: „וואונדערהאַר, כלעבען! נעכ-
טען בר כוזבא — היינט ברייכובא! נעכטען
אין רינטמאַק היינט ביין כסא חבביר, נעכטען
אונטער דעם פאָלק'ס פוס, היינט דעם אידישען
פאָלק'ס גאָט'ס רעכטע האַנד!“

און איצט, כמעט דריי צעהנדיג יאָהר
שפעטער, פון דאָס נייע דורכלעבענדיג יענעם
גליקליכען אוועק אין בראָדבענקענאָס, געהען
דיעזע אַלע געדאַנקען פון דאָס נייע דורף מיין
קאָפּ, דורך מיין גרוי געוואָרענעם קאָפּ. פאַר
מיינע אויגען שטעהט היינט אַ גרוי און אַלט
געוואָרענער ליליענבלום, אַ דרייפער-ראון-זעכ-
ציג יאָהריגער מאַן, אויף אַ היינטיגער אידישער
בר כוזבא, וועלכען איך געדענק אַלס אַ איד-
שען (וויילקאָמירער) ברייכובא. און ער, וועלכען
זיין פאָלק האָט ענטוועדער פערפאָלגט אָדער
איבערגעלאָזען צום הונגער, צו דער נויט, זיצט
היינט, ווי אלישע, און שרייבט „זכיותיהן של
ישראל“, שרייבט צו פערטיידיגען די זעלביגע
אידעלעך, בעקעמפּפט מיט זיין פערדער זייערע
שונאים און צוררים.

* * *

עס וואָלט פיעללייכט געווען ניט מעהר ווי
רעכט אַ דרעה צו טאָן די הענטעל פון מיין פאָר-
נאראַמא קעסטעל און ארויפצוברענגען אַן אַנד-
ער בילד. איך פערשטעה, אז דעם לעזער'ס
אויגען זיינען פיללייכט שוין מיר קוקענדיג אויף
דעם איין איינציגען בילד אזא לאַנגע צייט, איר
בערהויפט אזוי ווי ער איז אַ האָרעלע מבולבל,
ווייל אין איהם זיינען דאָ צוויי בילדער אין איי-
נעם, וועלכע איך מוז ווייזען ביידע אויף אַמאָל.
געוויס. איך פערשטעה דאָס. שוין צייט
צו האָבען אזוי פיעל שכל, אַבער דאָ בעט זיך
אַ ביסעלע עקסטרא געדולד פון די לעזער, ווייל
דער געגענשטאַנד איז אַ מעהר ווי געוועהנליך
וויכטיגער.

מעהר ווי דאָס. די גערעכטיגקייט אַליין
פערלאַנגט, אז מיר זאָלען זיך ביי ליליענבלומען
אַ וויילינקע לענגער אויפהאַלטען און אָט פאַר
וואָס:

אין נאַציאָנאַליסטישע קרייזען אין רוסי-
לאַנד שיינט ליליענבלום היינט צו שטעהן אויף
דעם רבי'ס שטאָדט, אויבער-דאָן, אין מזרח-

כען מיר אלטע דאחפען זיך צוגעוואוינען, אלזא, אונזער ארטיגער — סאציאליסטישער פארטיי ארגאן איז נישט נור נישט געווען א מעגליכע צייט טונג ווי די היינטיגע קעניגסבערגער „פאלקס-שטימע“, זאגערן אפילו נישט אין גאנצען א קערניגסבערגער צייטונג. דריי פערטעל פון איהר זיינען נעמליך געקומען פון ברעסלוי. ווי מעשה איז געווען אזוי:

אין ברעסלוי, שלעזיען, האט דאמאלס עקסיסטירט א מעגליכע צייטונג, די „וואהר-הייט“, וועלכע האט געהאט א וועכענטליכע אויסגאבע. פון דיעזע וועכענטליכע צייטונג פלעגן מיר אין קעניגסבערג קריגען דעם זאץ פון די דריי זייטען, וועלכע האבען געהאט אן אלגעמיין סאציאליסטישען אינהאלט און דערצו פלעגט די קעניגסבערגער „רעדאקציע“ צושרייבן בען דעם לאקאלען... פארדאן! דעם ארטיגען שטיי.

אט אורחא לאמיר דא זאגען, אז אזוי ווי מיר איז בעקאנט, האט זיך די ברעסלויער „וואהרהייט“ געהאלטען אויף די ברייטע, רייכע אקסלען פון א אידישען יונגען סאציאליסט מיט דעם נאמען שלעזינגער, וועלכער האט גע-ירשה'ט א רייכען פאטער און האט דאס געלד געבראכט א קרבן מנחה אויף דעם מזבח פון סאציאליזמוס.

עס וואלט זיך וועלען דא א וויילינקע אב-שטעלען אויף די אידיש-קאפיטאליסטישע „אי-בערלוופער“ צום סאציאליזמוס, ווייל שלעזינגער איז נישט געווען דער איינציגער, אבער עס וועט נאך דערצו זיין א געלעגנהייט א ביסעל שפעטער. איצט מוז געהן ווייטער.

ביי דער קעניגסבערגער „פרייע פרעסע“ זיינען אין דער צייט פון יוני 1877 ביז אקטא-בער 1878 געווען, איינער נאך דעם אנדערען, צוויי רעדאקטערע. צוליבע זיי איז דאס דא פערפיהרט געווארען דער גאנצער געשפרעך.

און וועגען ביידע ליינט צו רעדען, וועגען ביידע וואלט איך האבען פיעל צו זאגען, הגם אין מיין געדעכטניס איז געבליבען פון זיי זעהר וועניג; פון איינעם אפילו נישט דער נאמען. וויכטיג איז אבער פאר אונז נור דער אייגנדרוק, וועלכען זיי האבען אויף מיר געמאכט צו יענער צייט און ווען מיר זאל זיך איינגעבען ארויס-צוברענגען מיט דער פערדער אויפן פאפיער נישט מעהר ווי דעם דאזיגען אייגנדרוק וועט דער צוועק זיין עררייכט, ווייל דער לעזער וועט האבען גע-

אבער ווי די מעשה זאל נישט זיין היינט-טיגען טאג, זיכער איז, אז אפילו דאן ווען ער האט געשרייען זיין משנה, איז ער געווען מעהר איד ווי סאציאליסט. אין דעם „הול“ האט זיך געדריקט זיינער א לאנגער ארטיקל (פתח תקוה) אין וועלכען ער האט פערלאנגט רעפאר-מען אין אידישקייט אין דער זעלביגער צייט ווען איך האב זיך געלאבט מיט זיין משנה אליינע בן אבויה לאזענדיג איהר זעצען פאר דעם אספת-חכמים.

„דער לאנגער רעדע קורצער זיין“ איז, אז בעשולדיגען לייענבלומען אין רענעגאטסטווא-איז אונזיג און אויב ער איז היינט גאר אין גאנצען „אויסגעטאן“ פון דעם סאציאליזמוס איז דאס נישט דערפאר ווייל ער איז היינט אויף אזוי פיעל א איד, אז ער קען נישט זיין קיין סאציאליסט, זאגערן ווייל ער קלערט, אז סאציאליזמוס אדער נישט סאציאליזמוס — דעם אידען מוז מען העפען פריהער פאר אלץ.

איך געדענק נישט צו איך האב דאס שוין דאס דערזעהלט אדער נישט. אבער דער פאקט איז אז מיט דריי-און-צוואנציג יאהר צוריק בשעת איך האב זיך גענומען צו דער רעדאקציע פון דעם „פויגלשען אידעל“ אין לאנדאן און האב לייענבלומען איינגעלאדען מיטצוארבייטען, האט ער מיר געשרייען — האם איז געווען דער לעצטער בריעף, וועלכען איך האב פון איהם ער-האלטען — אז איהם אינטערעסירט מעהר קיין זאך נישט חוץ ישוב ארץ ישראל.

און ער איז געבליבען קאנסעקוענט ביז דעם היינטיגען טאג.

אפשר וועל איך נאך א מאל — אין רוס-לאנד, ווער ווייס? — זיין געוואונגען דיעזען מאן צו בעקעמפען אלס א פאליטישען גענער, אבער אלס א מאן, אלס א פרייהייטס-ליעבער-דען מאן, מיט א הארץ, וועלכע איז ברייט גע-נוג אריינגענומען די גאנצע מענשהייט, ווען אויך זי ווארעמט און טוליעט איצט נור דאס יודענטום, — אלס אזעלכער וועט ער פאר מיר זיין יפעטער פונקט דעזעלביגער לייענבלום, וועלכער ער איז פאר מיר געווען בעת איך האב רעדירט זיין משנה.

* * *

די „קעניגסבערגער פרייע פרעסע“, אונזער לאקאלער, אדער ווי זיי זאגען אין רוסלאנד דער „ארטיגער“ — א גוטער ווארט, צו וועל-

פאמיליע, דאָס הייסט אַ קינד פון שטענדיגען הונגער און פון כּראָנישע נויט, אַ קינד פון יענע וועבער, וועלכע געהערט הויפטמאָן האָט פאַר אונז געשילדערט אין זיין דראַמע (די וועבער) און וואָס זייערע ליידען האָבען זיכער פיעל גע- האָט צו טאָן מיט דער ענטוויקלונג פון פער- דינאָר לאַסאַל, וועלכער האָט זיך אַרום זיי גע- האָדעוועט.

בעטראַכטענדיג אַי איהם אַי יוסט'ען האָב איך דעמאָלט אָפּט געפיהלט אויב ניט פער- שטאנען דעם געוואלדיגען ריעזע-וואַקס פון די יונגע דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע.

אָט אזוי, הייסט עס, זעהען יי אַויס די היינטיגע קינדער פון דעם אָרעמען פאָלק! דער הונגער האָט זיי ניט געבראַכען און דער דלות האָט זיי ניט געבויגען. אפילו דער טויט, וועל- כער איז אויסגעמאָלט אויף זייערע פנים'ער, וועלכער קען זיי יעדען טאָג דערשטיקען אין זיין אומאַרמונג, — אפילו ער מאַכט זיי ניט פער- צווייפעלט, פערקעהרט, ער מאַכט אַז זיי זאָלען אלץ בעסער אויסנוצען זייער לעבען וואָס וועני- גער זיי בלייבט דערהפון איבער; אַז זיי זאָלען אלץ מוטהיגער קעמפּפּען געגען דעם אַרבייטער'ס פאַרדער-צייטיגען טויט, וואָס געהנטער דיזער טויט קומט צו זיי.

און אויב — פלעג איך אָפּט טראַכטען — די קראַנקע פּראָלעטאַריער קענען אזוי קעמפּפּען פאַר זייער אידעאַל, וואָס דאַרפּען שוין אויפ- טאָן די געזונדע, די לעבענספּעהיגע ווען זיי פער- שטעהען נאָר זייער מאַכט!

און אויפ'ן האַרצען פלעגט ווערען אזוי לייכט, אזוי פריי, אזוי זיס...

קראַגען אַ בעגריעף פון יענע אינטערעסאַנטע צייטען און פון די „הראַמאַטישע פּערוואַנען“ אין דעם ערסטען אַקט פון די גרויסע סאָציאַלע דראַמאַ, וועלכע איז פערקעהערט אין די דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע.

אַלזאָ:

דער ערסטער פון יענע ביידע מענער האָט געהייסען יוסט. ער איז געווען אַ הויכער, שלאַנקער מאַן, מיט אַ קרענקליכען בלייבען פנים און מיט אַ פאַר אויגען, אין וועלכע עס האָבען זיך אַבגעשפּיעגעלט ליידען און יסורים, מאַטעריעלע און קערפּערליכע, היינטיגע און אַמאָליגע, קלענערע און גרעסערע.

ער האָט זעהר וועניג גערעדט. דאָס הייסט מיט'ן מויל. מיט די אויגען, מיט דעם קרענקליכען שמייכל, אַמאָל מיט אַ ביווען, אַנאָדערסמאָל מיט אַ ליעבעפאָלען בליק האָט ער אָפּט און פיעל גערעדט.

דער אנדערער, וועלכער איז געקומען נאָך איהם, איז דער בעל-דבר, וואָס איך האָב לאַנג שוין פּערגעסען זיין נאָמען. ער איז געבליעבען אין שטאָרט און ביי דער צייטונג ביז ענדע אַקטאָבער ווען דער געזעץ געגען די סאָציאַליס- טען האָט געמאַכט אַ סוף פון דער „פרייער פּרעסע“ — די קעניגסבערגער און יעדע אנדערע אין גאַנץ דייטשלאַנד.

פון דעם מאַן גערענק איך נור אַז ער האָט געהאַט די געליוכט קלאָר און דייטליך אויף זיין פנים.

ער איז געווען אַ שלעזישער וועבער פון דערהיים — אויב איך האָב ניט קיין טעות. ער איז געווען אַ יונגער מאַן געהנטער צו צוואַנציג ווי צו דרייסיג, אַ זעהן פון אַ שלעזישע וועבער-

פערואַגעלטע

איחר ווייסט וואָס עס האָבען די ווענד פון מיין שאַפּ
דערצעהלט נאָך אַן אַרבייטס־טאָג איינמאַל ביי נאַכט?
עס האָבען גערוהט די מאַשינעס אַרום,
און האָבען זיך צוגעהערט ערנסט פערטראַכט.

* * *

...געקומען איז זי אינ'ם מאַי פון איחר לעבען
מיט אויגען ווי שטראַהלען, מיט ליפען ווי בלומען;
ווי אלעמאַל האָבען געיאָגט די מאַשינעס,
געיאָגט און גאָר ווייניג אין זיין דאָס גענומען.
אין שטאַרקען גערויש פון די אייזערנע רעדער
אי, האָבען נור מיר דאָן געהערט איחר געזאָגט,
פון עפעס פערגאַנגענע גליקען און פריידען,
וואָס איז אויך געוועזען אי טהייער, אי באַנג.
אזוועק זיינען וואָכען, דער מאַי איז פאַראַיבער,
אַ טרויעריגער, פינסטערער הערבסט איז געקומען:
דער פנים פערוועלקט און צוטראַמען אין גאַנצען,
די אויגען — אויס שטראַהלען, די ליפען — אויס בלומען,
פון דאָן, אז צורוישען זיך שטאַרק די מאַשינען,
דערהערען מיר איצט נאָך איחר ביטערען קול,
וואָס מאַנט ווי פערצווייפעלט איחר יוגענד און לעבען,
פערגאַנגענע גליקען פון לאַנג, פון אַמאַל...

* * *

...געקומען איז ער פון אַ היימאַט, אַ ווייטע,
אַן איינציגעם בלאַט, וואָס פערטראַגט עס דער שטורם,
אין ער פלעגט אין ווילדען גערויש נעהמען ריידען
פון העלדען, פון שטריימען — מיט אַנגסט און יסורים.
פון דאָן, אז צורוישען זיך שטאַרק די מאַשינען
דוכט אויס, אז זיין קול הערט זיך טרויעריג, באַנג,
פון ברידער וואָס קעמפּפּען נאָך איצט זעהר העלדיש,
פון ברידער, וואָס זיינען געשטאַרבן פון לאַנג...

* * *

איחר ווייסט, וואָס עס האָבען די ווענד פון מיין שאַפּ
דערצעהלט נאָך אַן אַרבייטס־טאָג איינמאַל ביי נאַכט?
עס האָבען גערוהט די מאַשינעס אַרום
און האָבען זיך צוגעהערט ערנסט פערטראַכט...

א. ל. באַראַן.

אונזער אנא איסאקאָווא

פון א. רייזען.

אנא איסאקאָווא, ווארט שוין אויף אונז, און מיר, אין קופקעלעך, געהען איהר נאך און זי דערזעהלט אונז, לערנט אונז און ווארענט אונז. איך זאג אייך, טאקע א נביא'טע! זי ווייס פריהער ווען א רעוויזיע וועט זיין. און זי האט קיין מאָל קיין טעות נישט און מיט איהר נביאות פערהיט זי א סך אונזערע ארבייטער פון די פלשתיים...

אונזער אנא איסאקאָווא איז א גרויסע געלערענטע, זי האט געענדיגט גימנאזיום און איז געווען אין אויסלאנד אין אוניווערזיטעט. זי איז, דאכט זיך, שוין א דאקטאָרקע, און פון דעסט וועגען רעדט זי מיט אונז אידיש. און אז זי רעדט אידיש, דאכט זיך אונז, אז זי גלעט אונז און טרייסט אונז. איך ווייס נישט וואָס דאָס איז: מיר זיינען דאך נישט קיין ציוניסטען און אידיש האָבען מיר מאָדנע האָלט... עס איז עפעס אונזער לשון... איך ווייס נישט, צי מעגען מיר זיך אזוי אויסדריקען, אָבער פאר אייך מאכט דאך נישט אויס... איהר זיינט דאך נישט קיין פארטייגער... יא, רעדט זי אידיש... וואָלט איהר הערען א אידיש! ריין ווי קריסטאָל, קיינמאָל וועט זי אייך נישט אריינמישען קיין רוסישען וואָרט, ווי אן אנדערע...

ווי איך האָב אייך שוין געזאָגט, איז אונזער בערוזשע אויפ'ן טראטואר, אויף איינע פון די רייכסטע גאסען. היינט שטעלט זיך פאר, אז מיר, אַרימע ארבייטער, פילען אָן דעם טראטואר, אין אונזער שענעם הילוך... פון דעסטוועגען מוז איך אייך זאָגען, אז אויף אונזער טראטואר איז, דאכט זיך, יום טוב'דיגער ווי אומערדום... ביי אונז איז פארהאן נאך א פארטיי, איך וויל אייך נישט אָנרופען איהר נאָמען, האָט זי געמאכט איהר בערוזשע — איהר ווייסט וואו? אויפ'ן סקווער... געפעלט אייך א בערוזשע אויף א סקווער... אונזער אנא איסאקאָווא מאכט פון זיי חזק! א בערוזשע דארף זיין אויף א גאס, דעמאָנסטראטיוו, אלע זאָלען זעהן די מאכט פון ארבייטער-קלאס און מען זאָל מורא האָבן בען... און זיי, אויפ'ן סקווער, צומישען זיך מיט

אונזער אנא איסאקאָווא איז א פרייליך פון מיטעלען וואוקס, מיט צוויי שווארצע אויגען און מיט א קאפ שווארצע האָר.

צי איז זי א שעהנע?

לויט די מבינות פון א בורשוי, איז זי אפשר נישט קיין שעהנע, זיי פאָדערן עפעס אנדערש, ביי אונז אָבער איז אנא איסאקאָווא די שעהנסטע פרוי אין דער וועלט, און מיר אלע ארבייטער זיינען אין איהר פערליעבט און זי איז אונז.

„פערליעבט“ — קענט איהר אודאי מיינען, אז ווער פון אונז האָט טאקע רעיונות וועגען איהר אויף חתונה האָבען, ווי ביי אייך פיהרט זיך, זאָגען מיר אייך, אז איהר האָט נישט געטראָפּען דעם אָרט. אונזער אנא איסאקאָווא איז נישט פון די מיידלעך, וואָס רעדען און קלערען פון חתונה האָבען, זי איז גאר אן אנדערע, און מיר ארבייטער האָבען זי ליעב אויף אן אנדער שטייגער, איהר קענט עס נישט פערשטעהן.

וואָס איז אונז אנא איסאקאָווא?

ווי זאָל איך אייך זי אָנרופען? מיין טאטע איז א חסיד, וואָלט איך איהר וועלען אָנרופען א רבי, אונזער רבי, איך וויל זי אָבער נישט בער ליידגען מיט אזא פערגלייך... איך האָב א מאָל געלערענט תנ"ך, באמבעלט זיך מיר שטענדיג אין קאפ, אז אנא איסאקאָווא איז א נביאה, אזוי ווי דבורה, וואָס אין שופטים. זי משפט אונז ארבייטער. עפעס אזוי שטעלט זיך מיר פאר... עס קען זיין, אז דער משל איז א נאָרישער, נאָר מיר געפעלט ער. אונזער אנא איסאקאָווא איז א מין דבורה הנביאה, און זי לערנט אונז, ווי צו בענען זיך מיט די פלשתיים.

איהר מיינט, אז דאָ איז נישט קיין פלשתיים? האָט איהר א טעות. ביי אונז אין רוסי לאנד איז דאָ א סך פלשתיים...

קומען מיר זיך צונויף אלע פארנאכט נאָך דער ארבייט אויפ'ן טראטואר, וואו אונזער בירושע איז, און וואו דבורה הנביאה, איך מיינ

מערן איהר געגעבען וויפיעל זי וויל, נאָר זי וויל
ניט. זי וואָהנט גאָר בעזונדער, מיט אַ שנייד-
דערקע, אויף אַ וואָוילע מיידעל, נאָר צו איהר,
פערשטעהט זיך, קומט זי ניט...

אויב איהר ווילט זי זעהען, קומט אַ מאָל
אויף דער בערוזשע, איהר וועט זי שוין דערקאָ-
נען. זי געהט פאמעלעך, טריט ביי טריט און
ארום איהר אַ גאנצע קופע, און פון הינטען אַ
קלענערע קופע. נאָר זייט פאָרזיכטיג, ווי איהר
קוקט זיך איין. דער עולם קען אויף אָננעמען
פאר אַ שפיאָן... עס האָט שוין געטראָפּען אזוינע
מעשיות! אַנאָ אַיסאָקאָוואַ'ס „אַהראַנע“
שלאָפּט ניט...

דער בורזשואזיע... אַז זיי אַליין, ד. ה., יענע
פאַרטיי, איז אויף אַ בורזשואזיע — אזוי ער-
קלערט זי אונז ניט איינמאָל און אַנאָ אַיסאָ-
קאָוואַ קען דערקלערען אַ זאך, געלערענט איז
זי גענוג, און אַ מויל האָט זי — פערל! און
וואָס זי זאָגט אונז, איז ביי אונז הייליג.

מיינט איהר אפשר, אַז זי איז אַן אַרימע,
ווי מיר, האָט איהר אַ טעות; איהר טאטע האָט
אַן אייגענעם מויער, און איז אַ בורזשוי מיט אַלע
ברעקעלעך, נאָר זי איז אַן אמתע פראָלעטאַריער-
קע, נעמט ניט ביי די עלטערן וואָס אַ האָר איז
ווערט און האָט טאקע קיינמאָל קיין גראַשען
ניט, האָטש אַז זי וואָלט וועלען, וואָלטען די על-

מיטלען געגען אויסצעהרונג

פון דר'. מ. גירזשדאנסקי.

אַטעהעמען, פיעלייכט וועט מיר ניט אויסקומען
מעהר צו רעדען וועגען דעם ענין.

מיר אַטעהעמען דורכ'ן נאָז און דורכ'ן מויל.
מען מוז אבער ניט פערגעסען אַז דאָס מויל האָט
אַנאָדער אומנות — עס איז ניט געמאכט גע-
וואָרען אויף צו אַטעהעמען, אַ חוץ אין אויס-
נאהמספעלע. אַטעהעמען איז די פונקציאָן פון
נאָז, און דערפאר, ווען אַן ערנסטע מוטער
זעהט, אַז דאָס קינד שלאָפּט שטענדיג מיט אַן
אָפּען מויל, אָדער אַפילו ווען עס איז וואך,
האַלט עס שטענדיג אָפּען דעם מויל, בעדייט
עס, אַז די נאָזקאנאַלען זיינען פערלעגט, ענט-
וועדער דעפון, וואָס די הויט אָדער די ביינער
זיינען ניט גלייך אָדער געשוואַלען, צי דערפון
וואָס הינטער'ן גומען זיינען אָנגעוואקסען
אזעלכע וואָרצלען (אדענאידס), צי דערפון, וואָס
די מאַטראַלען (דריזען) זיינען צו גרויס — אזוי
צי אַזוי, יעדע מוטער וואָס בעטראכט דאָס
ערציהען פון איהרע קינדער אַלס אַ זיסע,
אָבער ערנסטע פליכט, מוז אימער געדענקען, אַז
אַטעהעמען מיט'ן מויל איז פאַר אַ קינד זעהר
אַן ערנסטע שטערונג צו געזונטער ענטוויקלונג,

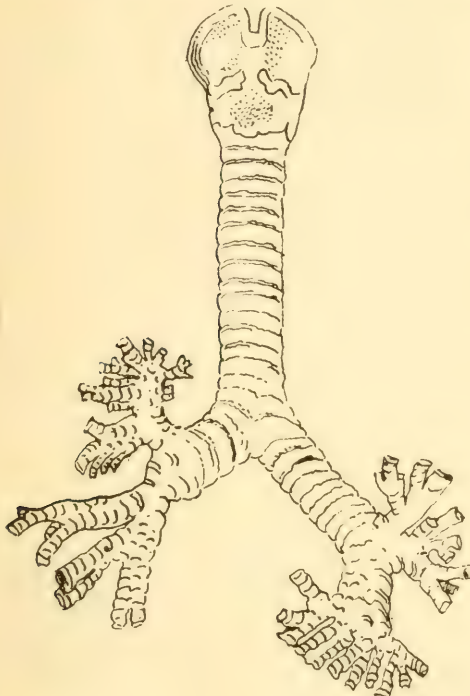

י פראגע ווי צו פעהיטען זיך פון
אויסצעהרונגעלען מיר צוטיי-
לען אויף צוויי קאפיטלען. אין
דעם ערשטען וועלען מיר בע-
טראכטען די מיטלען, סיי נא-
טירליכע, סיי קינסטליכע מיט
וועלכע אַ געזונדער מענטש ווערט פעהיט פון
אויסצעהרונג. אין צווייטען קאפיטל וועלען
מיר בעהאַנדלען די פראגע: צי אויסצעהרונג
קען איבערהויפט ווערען אין גאנצען אויסגעהא-
טעט פון דער מענטשליכער ראסע.

1. די פעהיטונג פון אויסצעהרונג.
קודם כל לאָמיר בעטראכטען די מיטלען
מיט וועלכע די נאטור אַליין האָט געזוכט צו
פערצאמען דעם איינמירט אין מענשענס
קערפער פון די טובערקל-באַציילען.

א) דער מענטש קריעגט אויסצעהרונג האָס
רוב דורך דעם וואָס ער אַטעהעמט איין דורך
זיין נאָז און מויל שטויב וועלכער ענטהאַלט
קערטלעך פון באַציילען. און איידער איך
געה ווייטער וויל איך טאקי דאָ אויפ'ן אָרט
זאָגען אַ פאַר ווערטער איבער'ן מויל-און-נאָז

אין די לונגען און זיי אָנגעשטעקט. אבער אַן שטאַט אַ גלייכען שטראָם, געפינט די לופט אין איהר צוג צו די לונגען אַ געבויגענעם און געקרוטשעטען וועג, וועלכער נעהמט אָן אַן אַנדער ריכטונג מיט יעדען אינמיטש. קורס כל זיינען די נאָזלעכער אויך ניט סתם אָפענע לופט־וועגען, דען אין מיטען קומען אריינגע־

די לופט־רעהרען.

פון הינטערן האַלז פאָנגט זיך אַן דער גאַנגעל, דער רעהר, דורך וועלכען מיר שאַפענען, אַטעמען איין לופט; ווי נור אָבער דער גאַנגעל דערגעהט צו די לונגען, פאָנגט ער זיך אָן צו טיילען אזוי ווי אַ בוים אויף צווייגען, ביז די קלענסטע צווייגעלעך — לופט־רעהרעלעך — זיינען אזוי קליין, אז מען מוז זיי זעהען נור דורך אַ מיקראָסקאָפּ: דער סוף פון אַזאַ לופט־רעהרעלעך איז, אַ לופט־זעקעלעך, פון אַ זעהר דינעם הייטעל, וועלכעס איז אַרומגערינגעלט מיט אַזעלכע קליינע בלוט־אָדערען; דאָ טרעפט זיך צוזאַמען דאָס בלוט פון דעם רעכטען זייט האַרצען מיט די לופט וואָס מיר אַטעמען איין. די רויטע בלוט־צעללען זויגען דאָ אין זיך אַריין די זייער־שטאַף פון די איינגעאטעמעטע לופט, און לאָזען פון זיך אַרויס אין די אויסגעאטעמעטע לופט, די אָבער־ניצטע טיילען פון די געוועבען פון קערפער.

און זי מוז זוכען מיטלען די שטערונג צו בעזיי־טיגען, אַ פּשיטא שוין, אז דיזער צושטאַנד איז ביי דאָס רוב קינדער לייכט צו קורירען, מיט אַ קליינע, אונבערזיטענדע אָפּעראַציע־אָן. נחזור לעינינו:

די נאָטור האָט אונז אַלואַ געבאָטען, אז אַטעמען זאָלען מיר דורכ'ן נאָז.

האָט אָבער די נאָטור עפעס געטהאָן, אוב די באַציללען זאָלען ניט קענען אַרייטרינגען אין נאָז?!

״עס, ניט גענוג; אָבער עפעס האָט זי גע־טהאָן, נעמליך: אין דעם אונטערשטען טהייל נאָז ביים אָנפאַנג פון דעם נאָז־קאַנאַל, וואַקסען דינענקע הערעלעך (וויבריצען) וועלכע דיענען זוי אַ פיינער זיפעלע דורך וועלכען די לופט געהט דורך און די שטיקעלעך שטויב פער־טשעפען זיך ווי אין אַ שפּיד־וועב. וואָלט עס גוט געווען, ווען ניט פון יעדער קלענסטער נאָטירליכער נאָסטייט ווערען די הערעלעך ווי אַ קאָלטען און—אויס שפינוועב.

די דאָזיגע הערעלעך, אַלואַ, סטרייקען זעהר אָפט און זייער מלאכה ווערט ניט געטאָן. און פערגלייכען דיזען אַרעמזעליגען שומר גענען אַ לעבענס־געפאָהר, אין פערגלייך מיט די פראַכטפאָלע מאַשין, מיט וועלכער די נאָטור פערטהייריגט די אויג פון איינפאַכע שטויב, זעהט מען גלייך, אז די נאָטור האָט אין דיזען פאַל געמאַכט אַ שטיק טאָפּאָרנע, ניט פאַר־קאָנטשעטע אַרבייט.

און רעדענדיג וועגען דעם, וויל איך ער־אינערן די ראָלע פון באָרד און וואָנצעס.

עס איז יעצט די מאָדע צווישען דאָקטויר־דים צו בעהויפטען, אז דער באָרד און וואָנצעס זיינען אַ גוטער באָרד פאַר באַציללען און מיר קראַכען זיך צו פּלאַדעווען, און דערפאַר אויך אַ מיטעל צו פערשלעפען אַנשטעקענדע קראַנק־הייטען פון קראַנקען צום געזונדען. איך גיב עס דאָ אזוי איבער, ווייל אזוי האָט גע'פּסק'נט סנהדרין. איך אַליין דענק, אז אַ ריינ־געהאַל־טענער באָרד מיט וואָנצעס איז אַ מיטעל צו פערטהימען אַנשטעקענדע קראַנק־הייטען צוצוקור מען פון איינעם צום צווייטען. נור דאָס איז אָבער מיינ פרוואַט־מיינונג.

דער צווייטער מיטעל איז אַ ביסעל מעהר וויכטיג און מעהר ווירקזאַם. אויב די נאָז, האַלז און לונגען וואָלטען געווען איין גלייכער קאַנאַל, וואָלטען טאָקי דאָן מאַסען שטויב אַריין

טר. — טרובקעס; א. א. — פרובר-פלעש-
לעד; פ. פ. — פענסטער.

שטויב פון א שטאדט, פשיטא שוין פון א
גרויסע שטאדט, ענטהאלט אימער מיקראבען. מינדאָל
האָט בעווויזען, אז אין פלעשעלעד, ווען ער טוט אין
זיי אריין די זאפט פון פלאנצונגען, איז ווי נור עס
קומט צו די קלענסטע שטויב צו די דאָזיגע זאפט,
הויבט עס דערפון אָן צו יאירען, און מען קען דא-
רין געפינען מויענדער מיקראבען אינפוזאריען.

מינדאָל האָט אויפגעבויט א קאסטען, אין וועל-
כען לופט קען לויבט צוקומען דורך אָפענע, אָבער
געבויענע טרובקעס — דורך וועלכע שטויב קען נישט
דורכגען (זעה וועגען דעם, „צוקונפט“, 1903 זייטע
76) — און די זאפטען זיינען געבליבען זיס, נישט
פערזויערט, נישט געיאירט און אָהן מיקראבען. אפילו
מילך אָדער די זאפט פון בלוט און פלויש, די רייכ-
סטע נאָהרונג פאר מיקראבען, בלייבט אויך נישט פער-
דאָרבען אין מינדאָל'ס קאסטען; ווי נור מען עפענט
אָבער אויף דעם קאסטען, און מען לאָזט, באַמיש
אויף א קורצע צייט צו די געוועהנליכע לופט, ווערען
אלע די זאפטען אנגעשמעקט, און מיקראבען פאָר-
גען אָן זיך צו פלאָדען און די פלעשעלעד.

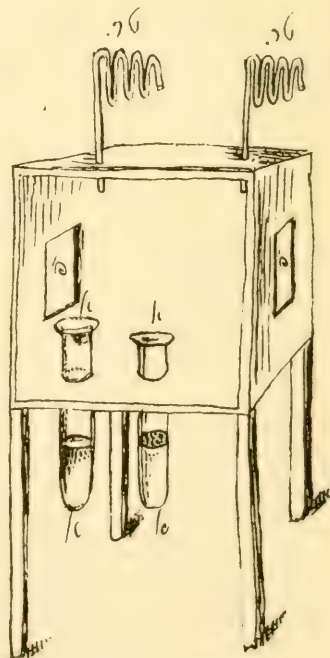
עס איז קלאָר אזוי ווי דער טאָג, אז שטויב
איז דער וויכטיגסטער מיטעל, דורך וועלכען מיקרא-
בען פערשפרייטען זיך. נאָכפארשענדיג דעם צושטאנד
פון די לופט און די לונגען, האָט ער בעווויזען, אז
דורך דעם, וואָס די לופט דארף דורכגען דורך גע-
בויענע לופטדערהערען, פערלירט זי איהר שטויב
אויפ'ן וועג, און דערגרייכט אין די טיעפקייט פון
די לונגען אין א ריינעם שטויבלאָזען צושטאנד.

די שטויב, וואָס בלייבט אין נאָז, האָלז און
גרעבערע לופטדערהערען פעראהוואַכט אָן אויפ-
רעגונג און לייכטען פלוס פון שליים, און ווייל
דיעזע העליקאסטע רעהרען זיינען בעדעקט מיט
זייערע קלייניקע הערעלעך, וועלכע האָבען אָן
אייגענבאָרענע קראפט זיך צו שאַקלען שטענדיג
אזי ווי קאָרן אין ווינד, ווערט דערפון דער
שליום מיט'ן שטויב געטריעבען אימער פאָר-
אויס ביז ער ווערט אויסגעהוּסט, אויסגעניסט
און ארויסגעוואָרפען פון קעהפער.

א דריטען מיטעל האָט די נאטור ענטווי-
קעלט אין מענשען און אין חיות, און דאָס איז
א ווידערשטאנדס-קראפט — „אמיוניטי“. עס
מיינט, אז די קליינטשיקע מזיקים, ווען זיי דרייב-
נען שוין יא אריין אין מענשענס קעהפער אָדער
אין זיין בלוט, האָבען זיי אָבער קיין שליטה

שטעלט דריי פאָר אויסגעבויענע, אזוי ווי פלי-
געלעך, ביינער, וועלכע צווינגען די לופט צו
געהן אין אָן אונגלייכער ריכטונג, דערנאָך איז
די האַלז, וויעדער אין אן אנדער ריכטונג; און די
לופטדערהערען (די רעהרען דורך וועלכע די
לופט קומט צו צו די בלוט-אָדערען פון די
לונגען) האַלטען אלץ אין איין פערצווייגען זיך
אזוי ווי, למשל, די צווייגען פון א בויס, אזוי,
אז די לופט אין איהר צוג מוז שטענדיג בייטען
די ריכטונג.

וואָס-זשע איז די נוצען דערפון? די נוצען
פון דער איינריכטונג בעשטעהט אין דעם, וואָס
דער ווינד קען טהאָגען שטויב נור אין א גליי-
כער ריכטונג, אבער נישט אין א געדעהטע, דאָס
הייסט, אַז וויפיעל שטויב עס זאָל נישט זיין אין
דער אַטמאָספערע ארום אונז, ווערט אָבער די
לופט שטענדיג דורכגעזיפט אין דעם נאָז, האַלז
און לופטדערהערען, און ווען זי דערגרייכט אין די
טיעפסטע און איידעלסטע טהיילען פון די לונ-
גען, דאָס הייסט, אין די קלענסטע לופטדערה-
רען און לופט-זעקעלעך, וואָס עס קומט אין דער
נעהנטסטער בעריהרונג מיט די בלוט, דאָרט
איז די לופט אויסגעלייטערט און אַבסאָלוט ריין
פון שטויב.

מינדאָל'ס קאסטען.

קענען זיי בייקומען. און אן דעם, אייגענמליך, הענגט אָב דער רעזולטאַט פון דער מלחמה.

דאָ ניט לאַנג האָבען צוויי ענגלישע דאָקטוירים, וורייט און דוגלאס, אויסגעפונען אין די בלוט אַ מיין שטאַף, וועלכען זיי האָבען אַ נאָמען געגעבען אָפּאָ-נינס (קובערס, אזעלכער וואָס מאַכט צורעכט אַ מאָל-צייט) און האָבען בעווויזען, אז דאָסאָפּאָנינס ענדערען די באַציללען אזוי, אז די באַציללען ווערען דורך די ענדערונג אַ לויבטער שפּיז פאַר די ווייסע בלוט-צעללען. אַגב אורחא האָבען זיי אויך בעווויזען, אז דיעזע אָפּאָנינס זיינען פערשידענע פאַר יעדען מיין באַציל, און אויך פערשידענע אין יעדען מענש נאָך די אומשטענדען, און האָבען אויך אויסגעארבייט אַ פראַקטישע מעטאָדע, דורך וואָס מיין פאָקען-שטעלען, אויסצוגעפינען, ווי גרויס איז דער ווידערשטאַנדס-קראַפט, אָפּאָניק צושטאַנד, אָדער ווי זיי האָבען עס אַ נאָמען געגעבען „אָפּאָניק אינדעקס“ פון יעדען מענשען, פאַר אַ בעשטימטען באַציל; און דערצו האָ-בען זיי אויך אויסגעארבייט אַ מעטאָדע ווי אזוי צו פערגרעסערען דעם „אָפּאָניק אינדעקס“ ביז צו אַ בעשטימטען גראַד. עס זעהט אויס, אז מיר זיינען אויף אַ גאָנץ זיכערען וועג צו אַ פאָזיטיווען הייל-מיטעל פאַר אויסצעהרונג.

די ווידערשטאַנדס-קראַפט געפינט זיך אין פערשידענע מדרגות אין מענשען. עס ווענדט זיך נאָך זיין געזונטהייט, זיין אָבשטאַמונג, גע-וואָנהייטען, אומגעבונג, געשלעכט, עלטער, ראַסע א. ז. וו., און עס ענדערט זיך לייכט אפילו אין דעם זעלבען פאַרשוין נאָך די אומ-שטענדען נאָך.

אַז מען נעהמט אַ טראָפען בלוט און מען בע-טראַכט עס אונטערן מיקראָסקאָפּ (פערגרעסערונגס-גלאַז) זעהט מען, אז אין דער פלוסיגקייט פון דער בלוט שווימען ארום מאַסען קויקעלעך, וועלכע מען רופט בלוט-קערפערלעך, אָדער בלוט-צעללען. עס זיי-נען דאָ פיעלע פערשידענע סאָרטען אַזעלכע צעללען. מיר וועלען בעטראַכטען נור 2 קלאַסען: די געוויינ-ליכע רויטע בלוט-צעללען און די ווייסע בלוט-צעל-לען: די רויטע בלוט-צעללען, א. ב. ג. קיילעכדיגע,

ניט זיך דאָרטען צו בעזעצען, ווייל די בלוט און די געוועבען פון דעם עכט געזונדען מענשען ענטהאַלטען אין זיך פיעלע מאַטעריאַלען, וועלכע זיינען ניט ניהא, און אַ מאָל טאָקי זעהר שערליך, פאַר די דאָזיגע מויקיס, באַציללען, באַקטעריען א. ז. וו.

ה. ז. ווייזען ווייסע בלוט-צעללען, און וואָס עס קומט פאַר, ווען זיי טרעפּען אַ באַציל. ז. איז דער ערשטער אנגריף. איחר זעהט דעם ווייסען בלוט צעלל ווי ער טרייט אריינציהען אין זיך דעם לאַנגען שוואַרצען פאָס, דעם באַציל. ו. ווייזט ווי דער באַציל איז אין גאַנצען אריינ-געצויגען אין ווייסען צעל; ה. ווייזט ווי דער באַ-ציל נעהמט איין אַ מיתח מושנה, ווי דער ווייסער בלוט-צעל פערניכטעט איהם, פרעכט איהם אויף („פאָנסיומאָזיס“ רופט מען עס — דאָס אויפפרע-סען פון צעלען — ווייל דער באַציל איז אויך אַ לע-בעדיגע צעללע.)

דערמיט ערקלערט זיך דער ווידערשטאַנדס-קראַפט, ווען אין די בלוט פון אַ מענשען כאַפט זיך אַרױן אַ באַציל, אָדער אַ קאָקקוס, דאן ווארפען זיך ארויף אויף איהם די ווייסע בלוט-צעללען און עס הויבט זיך אָן אַ מלחמה אויף לעבען און טויט. אויב די לעבענס-קראַפט פון די ווייסע בלוט-צעללען איז גוט ענטוויקעלט, איז עס לויכט פאַר זיי צו פערניכ-טען די באַציללען; אויב נישט, בלויבט דער באַציל זיצען אין ווייסען בלוט-צעל אַ ניט-געשעדיגטער און שווייכט מיט איהם ארום איבער'ן קערפער, פער-שפרייטענדיג די אנטשטעקונג פון איין אָרט צום אַנד-דערען; אויב די צאָהל באַציללען איז גרויס און די געוויינליכע ווייסע בלוט-צעללען זיינען ניט גענוג צו ספּראַווען זיך מיט די ניט געבעטענע געכט, קען דער קערפער פראָדוצירען אַ פיעל גרעסערען צאָהל ווייסע צעללען, כדי בייצוקומען דעם שוואַכ.

אַ חוץ דעם איז פאַרען נאָך אַ וויכטיגער עלע-מענט, פון וואָס דער „ווידערשטאַנדס-קראַפט“ הענגט אָפּ, נעמליך, די בלוט זאַפט גופא. די בלוט זאַפט (בלאָאד סערום) האָט אַלױן אין זיך אַ כוח צו פער-סכ'ען די באַציללען, אזוי אז די ווייסע בלוט-צעללען

זי די איינערנע שטאנגען צו וועלכע איהר קינד וועט שפעטער מוזען צופאסען זיין לעבען. איך וויל אטווייזען אויף אייניגע אזעלכע געוואָנהייטען.

1) פרישע לופט. אידען מעהר ווי אלע אנדערע אַריימע לייט, האָבען שטארק מורא פאר פרישע לופט. „א ווינד“, „א צוג“, „א לופט“—דאָס זיינען ווערטער פון אונזער שפראך, וועלכע מען רעדט אויס מיט אַ מין אַפערגלויבישען שרעק. אַז איינער ווערט פארלאזירט אויף אַ האַלבען קערפער אָדער אַנאנדער שרעקליך אונגליק פאסירט מיט וועמען, שושקען זיך אונזערע מומעס: „א לופט—א שפאס אַ לופט!“

אַז מיר קינדער פלעגען זיך שפיעלען אין קאָווע אויפ'ן פלאץ-פארדאן אין אַנקע-דאָנקע און אַ טאטע, צי אַ רבי, צי גלאַס אַ קרוב פלעגט איינעם כאַפּען ביים פערברעכען, פלעגט מען איהם גלייך, כאַלד אויפ'ן אָרט, אַנדערשטען ביין אויער, צי נאָך עהער, און גלייך אַוועקטרייבען אַהיים, אַריינקוקען אין אַ ספר און ניט אַרומ-לויפּען ווי אַ „זשוליק“. פאַלש! טאטעס און מאַמעס. עס איז גרונדפאַלש! אַ קינד זאל אַרומלויפּען, מוז זיך שפיעלען, טאַנצען, שפרינגען און לאַכען; אין ספר אַריינקוקען האַרף מען אויך, אבער זיך שפיעלען, לויפּען, זיך יאָגען, זיך ראַנגלען, שפיעלען פּוסיקעס, בעס-קעט כאַל א. ז. ו. דאָס מוז אַ קינד. און אויב אַ קינד וויל זיך ניט שפיעלען, האַרף מען וויסען, אַז האָס איז ניט אַ סימן אַז פון איהם שטאַמט אַ גאון, נור אַז האָס קינד איז עפעס ניט געוונד, און מען האַרף עס אויפפאַסען. און נאָך איין וואָרט, און מערקט עס גוט: ווען הער פּוסק זאָגט, אַז קינדער האַרפען אַרומלויפּען, זיך ראַנגלען א. ז. ו. מיינט מען „קינדער“—ניט נור אינגלעך; קינדער מיינט מען אויף מאַמע-לישון מיינלעך אזוי גוט ווי אינגלעך. דאָס איז נומער איינס.

נומער 2 איז: האַלט אזוי פיעל ווי מעגליך אָפּען די פענסטער. עס איז קיין צווייפל ניט, אַז די יעניגע, וועלכע געוועהנען זיך צו האַלטען אַלע מאָל זייערע פענסטער אָפּען אפילו אין זייער שלאָפּצימער, ופיהרען אַ פולערען און גע-זונטערען לעבען, ווי די, וואָס האָבען מורא פאַר אַ טאָמער חלילה איז עפעס אין די פענסטער אָפּען אַ שפּעלטעלע. ליידער מוז איך זאָגען, אַז אַזעלכע געוואָנהייטען קען מען ניט ענדערן מיט אַ מאָל אָהן ריזיקע. אויך מוז יעדער מענטש

רויטליכע קערפערלעך, זיינען די גרויסע מאַיאָרי-טעט; זיי זיינען די לופט-ברענגער; זייער אומגאט איז, ווען זיי קומען און די לונגען איינצוזויגען אין זיך דעם זויערשטאף פון די לופט, און טראָגען עס פונאָדער צו אַלע געוועבען פון קערפער.

די ווייסע בלוט-צעללען זיינען ווייניג, אַן ערד איינער אויף פינף הונדערט רויטע, זייער אַרבייט איז אַי אַנדער סאָרט; זיי זיינען די וועכטער פון קער-פער: וואו נאָר עס מאַכט זיך עפעס טראָבעל אין קער-פער, דאַרמטען בלייבען שוין די ווייסע צעללען און טהוען זייער אַרבייט צו פערריכטען די צרה.

וואָס קען אַ מענטש טהון אום זיך אויסצור-היטען פון אויסצעהרונג?

1. מויל-אַטמעמען. דעם מענטשעם מויל איז געמאַכט צום אַטמעמען נור אין אויסנאָהמס-פּעללע, עס מיינט, ווען דורך גרויסע אַנטשטענד-גונג פאַרדערט זיך גרויסע און שטארקע ענדער-רונג פון לופט ווי, ביים לויפּען, שרייען, קרעכ-צען, א. ז. ו. דאן קומט די לופט שנעלער אַריין און אַרויס דורך דער אָפּענער מויל. אויף לאַנג אָבער קען עס ניט אָנגעהן. אויב די לופט קומט שטענדיג דורכ'ן מויל, דאן דערגרייכט זי דעם האַלז ניט גענוג דערוואַרעמט, און אויך ניט גענוג אויסגעזויט פון שטויב און עס פאַנגט זיך אָן אַ קייט פון קליינע אויפּרעגונגען און שטעכונג-גען, וועלכע אים לויף פון מאָנאטען און יאָהרען קענען רואינירען דעם געזונדסטען קינד. דער מוסר הישכל איז, אַזא צווישטאנד דאָרף ניט געדולדעט ווערען לאַנג, ווי מיר האָבען שוין בע-מערקט, איז אין 90 פראָצענט קען דיזער צור-שטאַנד קורירט ווערען דורך אַן איינפאַכער, ניט געפּהרליכער אָפּעראציע.

2. מוטערס וועלכע נעהמען זייער פליכט פון קינדער-עצהיער אַלס אַן ערנסטע זאך, מוזען גוט אַכטונג געבען אויף די געוואָנהייטען פון זייערע קינדער. מען מוז געדענקען, אַז אַ געוואָנהייט איז ניט די צווייטע נאטור. אַ געוואָנהייט, וועלכע מען פערלאָזט לאַנג איז די ע ר י ש ט ע נאטור ביי אַ מענטשען. דאָרוויי-זאָגט ערגעץ, איך קען זיך יעצט גראַדע ניט דערהאַלטען דעם קאפיטעל, ואו דער חילוק פון אַן אינסטינקט און אַ געוואָנהייט איז דער, אַז פון אַן אינסטינקט קען מען זיך יא אָבגעוועהנען, פון אַ לאַנגע געוואָנהייט אבער, זעהר זעלטען. אַלזא, מוז מען דערפון פערשטעהן, אַז די מוטער, דעגולידענדיג איהר קינד'ס געוואָנהייטען, בויט

צו צו זייערע פיסלעך און מיט דיזער געפעהרליך
כער שמוץ קומען זיי אויף אייער געזיכט, אויף
אייערע קליידער אדער אויף אייער שפיין, און
העכען אָן צו פוצען און ריין מאַכען זייערע פיס-
לעך מיט זייערע פליגעלעך, און הערמיט פער-
טשעפען זיי מיקראָבען אויף אייך גופא אָדער
אין אייער שפיין.

(5) קיין מענש, און בעזאָנדערס קיין קינד
טאָר נישט טרינקען קיין נישטגעקאָכטע מילך, סיי-
דען מען ווייס גענוי פון וועלכע קוה די מילך
קומט, און אז די קוה איז אַ געזונדע.

(6) מאַנכע מענשען לייעבען צו עסען רויהע
פלייש. דאָס קען זיין ערלויבט נור אונטער
דיזעלכע בעדינגונגען, ווי דאָס טרינקען פון
רויהע מילך.

(7) די געוואָנהייט פון שפייען אָהן
איבערלעגונג וואו די שפייעכץ קומט, איז דער
הויפט־פאָקטאָר אין פּעזשפּרייטונג פון אויס-
צעהרונג. די באַציללען קענען אַריבערגעהן פון
מױל פון קראַנקען צום געזונדען, אויך ווען ער
שרייט, רעדט, קושט, קרעכט, זיגט א. ז. וו.,
אָדער אפילו אין שפיין, ווי דער וואויל־בעקאַנט
טער פאַל פון דעם יונגען מאַן, וועלכער אויס-
געהערדיג פון אויסצעהרונג און נישט וועלענדיג
איבערלאָזען זיין יונגע געלייכעמטע פאַר אַנאָנ-
דערן, האָט ער איהר געטויטעט דערמיט, וואָס
ער האָט איהר געצוואונגען צו טרינקען טהע און
וועלכע ער האָט אַריינגעשפיגען. דאָס זיינען
אונגעוועהרליכע, יעדענפאַלס נישט אָפטע וועגען
פון פּעזשפּרייטען פון אויסצעהרונג. דער גע-
וועהרליכער וועג, דער דרך הַמָּלָך, איז די אויס-
געטרוקענטע שפייעכץ. מען מוז ייך אָבגע-
וועהנען דערפון. אין אייער הויז שפייט קיינ-
מאַל נישט אויפ'ן פּאָדלאָגע, שפייט אין ספיטון.
איז נישטאָ קיין ספיטון, שפייט אין סינק.
געדענקט, אז נאָסע שפייעכץ איז נישט געפעהר-
ליך. עס קען נישט פליהען, ערשט ווען עס ווערט
אויסגעטרוקענט און צוריען און אַריינגעטריי-
בען אַלס שטויב אין די לופט, ווערט דיזע
שפייעכץ געפעהרליך. שפייט נישט אויפ'ן
טראָטואַר אין גאַס, דאָ ווערט עס באַלד צוריען
און פערפלווערט אין שטויב, שפייט אין טא-
שענטוך, אויב איהר קענט זיי אָפט בייטען,
אָדער אויב נישט שפייט אין רינע אָדער אין
וואַסער־אַבלייטער. דאָרטען וועט עס נישט גע-
קעהרט ווערען, עס וועט לייעגען ביז דער רעגען
וועט עס אוועקוואשען אין ים אַריין; דאָרטען

אורטהיילען פאַר זיך אַליין וואָס פאַר אַ מין
לופט וועט אַריינקומען, ווען מען געפענט די
פענסטער. אין ניו יאָרק זיינען דאָ טויזענדע
און טויזענדע טענעמענט־הייזער, וואָס, ווען
מען עפענט די פענסטער, איז די לופט פון יאָרד,
וואָס קומט אַריין, נישט בעסער ווי די לופט פון
צימער, און עס זיינען דאָ טויזענדע
אנדערע הייזער וואָס די לופט, וואָס קומט אַריין
דורכ'ן פענסטער, איז פיעל ערגער ווי די לופט
פון הויז.

די געוואָנהייט אָפט צו געברויכען
וואַסער פאַר'ן קערפער, בעזאָנדערס אין אָפּע-
נעם ים אָדער טייך, שיינט אונז צו זיין זעהר אַ
וויכטיגע זאַך. עס איז אמת, אז די האַטעני-
טאָטען פון איין זייט, און די עסקימאָזען פון
דער אנדערער, געברויכען קיין מאָל אין לעבען
קיין וואַסער נישט, אַ חוץ צום טרינקען; עס איז
אויך אמת, אז די עסקימאָס ווערען קוים גרוי
צו 60 יאָהר און, ווי ריזענדע הערצעהלען אונז,
ליידען די עסקימאָס פון קיינע שלעכטע הויט-
קראַנקהייטען, אַחוץ די, וואָס אונזערע ציוויליזיר-
טע ריזענדע ברענגען עס אַריבער און לאָזען זיי
אַלס מתנה. אָבער דער לעבען פון די האַזיגע פּעל-
קער איז אין אַלע הינזיכטען אזוי פּעזשיעדען
פון אונזערן, אז מיר האָבען אַ רעכט דערווייל
צו גלויבען, אז זיי לעבען אזוי לאַנג און אזוי
געזונד נישט ווייל זיי וואַשען זיך נישט, נאָר
אפילו ווען זיי וואַשען זיך נישט. און דערפאַר
דענק איך, אז יעדעס קינד זאָל ווי מעגליך
יעדען טאָג, אָדער אזוי אָפט ווי מעגליך, געבאָדען
ווערען, אָדער וועניגסטענס אָבעווישט ווערען
מיט אַ נאָסען ספּאָנדזש (גובקע) און נאכהער
טרוקען אָבעריבען ווערען מיט אַ טרוקענעם
ווייכען האַנדטוך.

וואָס פאַר אַ שייכות, קענט איהר מיר
פרעגען, האָט אָט דאָס מיט אַנשטעקענדע
קראַנקהייטען?

דער שייכות איז דער וואָס אַנשטעקענדע
קראַנקהייטען האָבען קיין שליסטאָ נישט אויף אַ
מענשען וועמעס ווידערשטאַנדס־קראַפט איז
גרויס, און די ווידערשטאַנדס־קראַפט ווערט
פּעקריפּעלט דורך אונגלייכע געוואָנהייטען
און אומגעבונגען.

(4) פליעגען זיינען אַ געפאָהר: זיי
זיינען דאָ מיט זייערע שעהניקע, האַריגע פיסע-
לעך איבער אַלע פערפעסטעטע, שמוציגע ערטער,
טויזענדע באַצילען און מיקראָבען קלעפען זיך

פון די ענגלישע דאָקטוירים דוגלאַס און ווראָט
איז עס מיין פעסטער גלויבען אז אין ניט מעהר
ווי 10—15 יאהר וועלען מיר האָבען אזא זיכער-
רען מיטעל פאר טובערקולאָזיס, ווי מיר האָבען
איצט פאר דיפטעריס. דערווייל איז אָבער שוין
היינט קלאָר, אז איידער די קראַנקהייט פער-
נעהט צו ווייט, קען מען אויסקורירען
אלע קראַנקע מיט פרישע לופט, גוטע שפייז און
פרייהייט פון אַרבייט און זאָרג.

איך בין פאַרטיג. איך בעדיהר ניט די
אלע פונקטען וועלכע זיינען ניט אינטערעסאַנט
פון טעאָרעטישען שטאַנדפונקט, אָדער וואָלטען
ניט קענען דורכגעפיהרט ווערען אין לעבען פון
מינע לעזער.

עס קומט די לעצטע פראַגע: איז עס מעג-
ליך אויסצוראָטען אויסצעהרונג נאָר אין גאַנצען
אזוי, אז עס זאָל ניט זיין פון וואָס זיך צו
היטען?

איך האָב געמיינט אז איבער דיעזער פראַגע
וועל איך מיך קענען גאַנץ ברייטליך פונאַנדער-
רעדען, האָט זיך מיר געוואָלט אויפ'חשבו'ען
וויפיעל עס קאָסט דער מענשהייט אויפצוהאַל-
טען איהרע אַרמען, פלאָמען, אַהמאַריעס און
שפּיאַנען און אויפוויווען וואָס מען וואָלט גע-
קענט טאָן מיט דאָס ביסעל געלט און יונגע בלוט
אין דער ריכטונג פון אַבשאַפּען די אַנשטעקענדע
קראַנקהייטען... אבער עס האָט זיך פערצויגט
צו לאַנג און שרייבען אַ בעזונדערען אַרטיקל
איבער דער פראַגע, לאָזט ניט אַטערע אַרבייט,
וועלכע איז וויכטיג און וויל ניט וואַרטען.

דיעזע קייט פאקטען בלייבט אָבער קלאָר
און בולט און לאָזט זיך ניט פשט'לען ווי מען
וויל: אויסצעהרונג איז אַנשטעקענד דורך די
שפּיוועכז, בלייבט גיפטיג נור ווען זי ליענט אין
דונקעלע, נאָסע ערקער, וועלכע זיינען אונפער-
מיידליך אין טענעמענט הייזער. אויפ'ן פרייען
זוניגען באַדען פערלוערט די שפּיוועכז איהר גיפ-
טיגקייט, פערקלערט, ווידער, בויט טענעמענט
הייזער כאָטש אין גן עדן, און אויסצעהרונג
וועט מיטקומען. קען מען דערפון, אַלואָ, ציהען
נור איין שלום: אויסצעהרונג קען, אָהן צוויי-
פעל, פעהטריבען ווערען פון דער וועלט, און
די וויכטיגסטע בעדינגונג דערצו איז: אז יעדע
פאמיליע זאָל האָבען אַ בעזונדערע הויז מיט אַ
בעזונדערען הויז.

אין ים וועלען די באַצילען זיין אונטער די די-
רעקטע שטאַהלען פון דער זון, און דאָס איז
זייער טויט. לעהנט אייערע קינדער דאָס זעלבע.
עס איז וויכטיגער ווי לערנען זיי זיצען „אַרטיג“
ביים טיש.

8) קעהרט ניט טרוקען די פאָדלאָגע, דעם
הויף אָדער די גאַס. ווען איהר קעהרט מאַכט
איהר אַ שטויב, דאָס הייסט, איהר מאַכט די
לופט מוטע מיט די דונסטע שטיקעלעך בלאָטע
פון פאָדלאָגע; ווען שטויב איז אין דער לופט,
מוזען מיר אייננאָמען די שטויב, ד. ה., די
דינע, צוריענע בלאָטע אין איינעם מיט די
לופט. מיר האָבען געזעהן, אז אין די טיעפסטע
טהיילען לונגען קען דער שטויב ניט אַריינדרין-
גען, אבער אויב אַ מענשענס ווידערשטאַנדס-
קראַפט (אַפּאָזיט אינהעס) איז שוואַך, האָן קע-
נען די מיקראָבען סיי ווי סיי געפינען אַ לאַנג
דונגס-פלאַץ, אַ גינסטיגען באַהען, זיך בעזעצן
דאָרטען, זיך פערמעהרען און בעצווינגען אַן
אַריינגאַנג אין די בלוט און לעבענס-אַרגאַנען.

אלאז קערט ניט טרוקען, שפּריצט אויס דעם
פלאָר זעהר גוט און זעהר נאָס אייהער איהר
קעהרט. נאָך בעסער: נעהמט אַ גאַנץ נאָסען
לאָפּען, וויקעלט עס אַרום אַרום אייער בעזים
און ווייט דערמיט אויס דעם פלאָר — דאָס איז
דער איינציגער ראַציאָנעלער, אויף עברייטיש:
ניט משוגענער, וועג ווי צו קעהרען די פאָדלאָגע,
און ניט פער'ס'ען אלע נאָהענטע און ווייטע
שכנים. אַן אוילקלאָט איז די געזונדסטע זאָך
אויף דער פאָדלאָגע. אויב איהר האָט אַ קאַר-
פעט, האַרע מען עס גוט אויסשפּריצען מיט אַן
אויפּלעזונג פון פאַרמאַלדעהיד (אזא מין מעדי-
צין וועלכע דיסאינפּיזירט, טהוט דעם היפּף פון
אַנשטעקען, ד. ה., עס דער'הרג'עט מיקראָבען)
אין איין אויפּלעזונג פון 1 חלק צו 50,000 וואַ-
סער אָדער אַ פּיל 1 — 100,000. דאָס איז אַ
גאַנץ ביליגער און אויך גוטער מיטעל ריין צו
האַלטען דעם פלאָר אָדער קארפּעט; אין אַפּ-
טיק ווערט עס געוועהנליך פערקויפט אַ 40
פראַצענט אויפּלעזונג, דאָרע מען זיך הערמיט
בענעהן מיט רעספּעקט, ווייל עס ברענט די פינג-
ער, די אויגען, דעם נאָז, און די האַלז.

קען מען אויסקורירען אויסצעהרונג?
נאָך די יעצטיגע העזלסטאָטען פון די אַרבייטען

די דומא און די רעוואלוציאן

פון טראצקי

(פריי איבערזעצט פון די הויטשע „נייע צייט“.)

זייער העכסטע שטופע, געציגט, אז ער איז זעהר א פאסענדער מענטש צו פערנעהמען די איצטיגע שטעלע. ער איז אליין בייגעווען, ווען מען האט געשמיסען און געבלוטט די פויערים, ווען מען האט זיי געפייניגט און געשקסען, און דאס נא-מירליך איז געווען גענוג, אז ער זאל ווערן געהוי-בען אין די אויגען פון דער ביוראקראטיע. און ער איז גלייך געווארען מיניסטער דער אינערען און דאן, אלס פרעמיער מיניסטער, האט ער מיט קוראזש געטריבען די גוט בעקאנטע „דרייטע“ ביוראקראטישע פאליטיק.

אין דער צייט פון דער ערשטער דומא זעהט מען איהם שטעהן אן א זייט, בעטראכטענדיג די נייע סיטואציע פון לאנד און מיט א כיט-רען בליק פון א בארבאר סטארעט ער זיך, אין דער מאסקע פון פארלאמענטאריזמוס, צו ער-פאהרען די אמת'ע סאציאלע כחות און זייערע געזעלשאפטליכע פערזענלעכע.

די האלטונג פון די קאדעטען אין דער ערשטער דומא האט ניט געפונען קיין חן אין זיינע אויגען. און ענדליך ווען דער מאמענט איז געווען גינסטיג, האט ער זי צוטרעבן. און ווען טיר און פענסטער פון דומא זיינען געווען פערריגעלט און פערהאמערט, איז ער געבליבען פנים-אל-פנים מיט אלע היסטארישע פראבלע-מען, וועלכע די דומא האט מעהר אדער ווייניג גער פארמולירט.

די מילטערישע אויפשטענדע אין די פעס-טונגען זיינען מיט בלוט און פייער אונטער-דריקט געווארען; געגען דעם טעראר, וואס האט גענומען די אויבערהאנד און געווארפען א מורא-דיגען שרעק איבער'ן גאנצען לאנד, זיינען גע-שאפען געווארען קריגעס-פעלד-געריכטען; נאך אבער פאר דעם אנדאר קריזיס מיט אלע זיינע פערוויקעלטע ערשיינונגען איז סטאליפין גע-בליבען שטעהן ווי פאר א מורא-דיגע רעטעניש.

הינטער דעם מיניסטעריום זאמלען זיך צונויף די געשלאסענע, דורך דער פראטעקציע פון צאר, מעכטיגע קליקע פון די „בעטיטעלטע“ מענער, וועמעס „אגראר-פראגראם“ — ארויס-

טאליפין האט צוטרעבן די דומא און דער צאר מיט די פא-דאמסטשיקעס האבען זיך טעלעגראפיש גראטולירט איי-נער דעם צווייטען...

די הוליאנטישע טאקטיק פון דיעזער חברה איז אייגענטי-ליך זעהר איינפאך; נאך כמעט מיט א יאהר פריהער איז דיזע טאקטיק קורץ און שארף אויס-געדריקט געווארען אין די „מאסקאווסקיא ווע-דאמאסטי“, דער הויפט-ארגאן פון'ם רעאקציע-נערן אדעל, אין פאלגענדע ווערטער: די רוסי-שע בעפעלקערונג בעשטעהט אן ערך פון 150 מיליאן; אין דער רעוואלוציען בעטהיילי-גען זיך בלויז איין מיליאן; הייסט עס, ווען מען וואלט פון דיזען מיליאן רעוואלוציאנערען פטור ווערען, וואלט נאך אלץ בלייבען 149 מיליאן נמשות, וועלכע וואלטען פאלקאם גענוג זיין פאר דאס גליק פון'ם פאטערלאנד....

אין דיזען ליוראיערסקען חשבון ווערט אבער אויסגעלאזען א זעהר איינפאכער פאקט, וועלכער בילדעט אייגענטליך די גרונדלאגע פון דער רעוואלוציען: דער מיליאן רעוואלוציאנע-רען פיהרען בלויז דורך די אויפגאבען פון דער געשיכטליכער ענטוויקלונג.

דיעזער רוסישער מיניסטער, וועלכער האלט די לייצעס פון דער רעגירונג שוין דעם צווייטען יאהר, האט זיך ארויסגעוויזען פאר יענע געוויינטלעכע מאן מיט די „שטארקע נער-ווען“, וועלכער איז פאר דעם רעאקציאנערען לאגער אזוי נויטיג געווען; ער פערראייניגט אין זיך די געוואלט פון א שקלאפען-בעזיצער מיט די חוצפה צו וואגען פון א סקאנדאליסט און די עלעגאנטע מאניערען פון א שטאטס-מאן, לויט ווי עס האט איהם אויסגעבילדעט די פארלאמענ-טארישע אייראפא.

ווען אין רוסלאנד האט זיך אָנגעפאנגען די „קאנסטיטוציאנעלע“ צייט, האט סטאליפין דאן, זייענדיג דער סארטמאָווער גובערנאטאר, וואו די אגרארישע אנדוהען האבען דערגרייכט כמעט

שאטענס שרעקענדיג מיט די געפאָהר פון רע-
וואָלוציאָן.

די לאַגע ווערט נאָך שווערער, ווען סטאַ-
ליפּין, אלס פיהרער פון דער מלוכה-פאָליטיק,
דארף האָבען געלד און ווערט אבהענגיג פון די
מענדעלאָוואַנ'ס, קלעמאנסאָ'ס, ראָטשילד'ס א.
א.וו.

און דאָס צוזאמענרופען די פאָלקס-פער-
טרעטונג איז געוואָרען אונפערמיידליך.

די צווייטע דומא קומט זיך צוזאמען דעם
20טען פעברואר. די קאדעטען, בילדענדיג דאָס
צענטרום, האָבען געפיהרט די אָפיציעלע דומא-
טאקטיק. זיי זיינען געווען געשטיצט פון ביידע
זייטען: העלפענדיג דער קאנטר-רעוואָלוציאָן,
האָבען זיי געהאט אויף זייער זייט די רעכטע,
און שטיצענדיג די אָפּאָזיציאָן, האָבען זיי אויף
זייער זייט געהאט די לינקע.

אין דער ערשטער דומא האָבען זיך די קא-
דעטען געהאלטען פאר די אמת'ע פאָלקס-פיה-
רער. די ברייטע פאָלקס-מאסען זיינען געווען
דורכגעדרונגען מיט דער אלגעמיינער אָפּאָזי-
ציאָן; די עקסטרעמינקע האָבען דאן באַקאָמירט
די דומא, דעריבער זיינען די קאדעטען, זייענדיג
דער איינציגער אָפּאָזיציאָנעלער עלעמענט ביי
די וואהלען, געווען די פערטרעטער פון די לי-
בעראלע גוטס-בעזיצער, ליבעראלע קויפלייט,
אדוואקאטען, דאָקטוירים, בעאמטע, קרעמער,
קאָמיסאַנערען, פויערים און ד.ג.ל. און אַבוואָהל
די פארטייליכייטונג איז געווען אין די הענד פון
גוטס-בעזיצער, פראָפּעסאָרען און אדוואקאטען,
איז אָבער די גרעסטע צאָהל פון די אלטמאָדישע
ראדיקאלע קאדעטען געווען גענייגט לינקס און
פון זיי איז דאָס טאקע ארויסגעקומען דער ווי-
באָרגער מאַניפעסט, וועלכער האָט געבען פער-
שאפט אזוי פיעל שלאָפלאָזע נעכט די מעסי-
גערע פון זיי.

אין דער צווייטער דומא זיינען די קאדע-
טען אריין אין אַ קלענערע צאָהל; אָבער זיי האָבען
שײַן פון פריהער מיליאָנען געוויסע ער-
קלעהרונג, נעמליך, אז היינטער זיי שטעהט ניט
מעהר יענער אונבעשטימטער, אונזופריעדענער
„אביוואטעל“ ווי ביי דער ערשטער דומא, זאָג-
דערן דער „ציעל-בעוואוסטער“ וועהלער, וועל-
כער האָט בעוואוסטזיניג אָנגעגעבען זיין שטי-
מע פאר די אַנטווערעוואָלוציאָן.
נערע פלאַטפאָרם. די גרעסטע צאָהל
פון די גרונד-בעזיצער און פערטרעטער פון

זאָגט פון גראַפ סאַליקאָוו — איז בער-
שטאנען אין דעם: „ניט איין פוס פון אונזער
ערד, ניט איין קערענדעל פון אונזערע פעלדער,
ניט איין גרעזעל פון אונזערע קאָנקעס און ניט
איין צווייגעל פון אונזערע וועלדער.“ און פון
צווייטען זייט קומען צו הילפּע דעם מיניס-
טעריום ליבעראלע ביוראָקראַטען, אָפיציעלע
געלערענטע און פובליציסטען, וועלכע דארפּען,
הייסט עס, סטאַליפּינען, „האַלטען“ אויפ'ן וועג
פון רעפאָרמען און געצוליכקייט.

די גאנצע געזעצגעבונג, בעזאָנדערס די
אגראַרישע, וועלכע איז ענטשטאנען אין דער
צייט פון דער ערשטער ביז דער צווייטער דומא,
איז דער רעוואָלטאַט פון דיזע פערשידענארטיגע
שטימונגען און ווירקונגען: דאָס זיינען געווען
קלעגליכע און אין שטיקער צוריסענע פאָליטי-
שע אידעען, ברעקלעך פון רעפאָרמען, אָנהעכ-
טיגע ביוראָקראַטישע אַנטיטראַנסגענגען, וועלכע
האָבען נור אריינגעבראכט א שרעקליכען מיט-
מאש אין דעם סאָציאלען גיהנום פון רוסישען
דאָרף.

בשעת דער „פערבאָנד פון רוסישען פאָלק“,
וועלכער בילדעט אַ קאָמפּליצירטע קייט פון די
הויבקיט פון טהראָן ביז צום נידעריגסטען היר-
לינג, פערלאָנגט בלויז קריעגס-פּעלד-געריכטען,
ווייל וויעדער דער פערבאָנד פון אָקטיאבעריס-
טען, וועלכער איז בכלל אין אַ קליינער צאָהל
און האָט זעהר ווייניג אקטיווע עלעמענטען פון
קאָמיטאַליסטען און גרויסע ערד-בעזיצער, זעהן
אין די קריעגס-פּעלד-געריכטען די נויטיגע איד-
בערגאנגס-שטופע צום קאָנסטיטוציאָנעלען
רעזשים.

אויף וועמען פון די ביידע קען זיך סטאַלי-
פון שטיצען?

דער מעכטיגער שוואַרצער מורא'דיגער
פערבאָנד האָט נאָך אלע מעשות דאָך ניט גע-
קענט אויפטהאָן עפעס ערנסטערעס, גרעסערעס
פאר דאָס מיניסטעריום ווי די ערמאָדונג פון
ליבעראלען קאדעט הערצענשיין. און
דער פערבאָנד פון אָקטיאבעריסטען, וואו סטאַ-
ליפּינ'ס ברודער איז דער אָפיציעלער פובלי-
ציסט און א בעאמטער פון מיניסטעריום איז
זייער הויפט-פיהרער, האָט פערלאָרען, נאטיר-
ליך, דאָס לעצטע ביסעל צוטרעיען ביי דער גע-
זעלשאַפט.

פוסט ווערט ארום דאָס מיניסטעריום און
פון דיזע פוסטקייט קוקען ארויס מורא'דיגע

כאדאקטעריסטיש איז דער ענטפער פון סטאליפּינען: „איחר קריטיקירט אויפ'ן יר-ידישען אופן די פעלדגערעכטען בעת קיינער זאגט אייך ניט, אז די פעלדגערעכטען זיינען א יוריסטישע קערפערשאפט; איחר ווילט בע-וווייזן, אז דוועם קאמפּפּסימטעל שטימט ניט מיט'ן רעכט? דערפאר אָבער איז דאָס מיטעל צוועקמעסיג: ווען די מלוכה איז אין געפאָהר, קען מען ניט טראכטען צו זיינען די מיטלען גע-רעכט — מען דארף ראטעווען די מלוכה, און דאָס איז אלץ.“

דויער אנטוואָרט האָט דעם ליבעראליזמוס אריינגעבראכט אין א גרויסע פערלעגענהייט. „דאָס איז אַן אונערהערטער איינפאל“, שרייען די ליבעראלע פובליציסטען און סטארען זיך צום טויזענדסטען מאל בעוווייזן, אז דאָס רעכט איז העכער פאר די מאכט.

די קאדעטען האָבען אָבער פערגעסען, אז מיט זייער פאָליטיק האָבען זיי בעשטעטיגט דאָס געענטהייל, נעמליך, מיט דעם אראָבלאָ-זען שריט פאר שריט פון זייערע רעכטע, כדי „צו פערהיטען די דומא“, האָבען זיי בעוווייזן, אז זייערע רעכטע שטעהען נידעריגער פאר דער מאכט...

די רעגירונג וואָלט אייגענטליך געווען שלום געמאכט מיט די קאדעטען, ווען זי וואָלט געווען זיכער, אז זי וועט דערביי פראָפּיטירען. נור אז די קאדעטען זיינען מאכטלאָז און האָבען זיט אונטער זיך די פאָלקס-מאָסען, האָט די רעגירונג איינגעזעהען בעשיינפערלעך אין די גאנצע צייט וואָס די דומא האָט עקזיסטירט. די אגראר-פראָגראַם פון דער ארבייטס-גרופע, אויף וועמעס שטיצע די קאדעטען האָבען גע-האָפט, איז א סך לינקער, ווי די קאדעטישע און ביי א גאנצע רייע פראגען האָבען די טרודא-וויקעס געשטימט מיט דער סאָציאל-דעמאָקרא-טישע דומא פראקציע. די רעגירונג וואָלט זיך מיט אַזאַ מין פערזייניגונג נור געווען פער-שאפט צרות און געוואונען דערביי גאָר נישט. די פאָליטישע פרייהייט וואָס די רעגירונג וואָלט געמוזט געבען די קאדעטען ביי דער פערזייני-גונג, וואָלט געוואָרען אויסגענוצט פון די רע-וואָלוציאָנערע פארטייען. די „מלוכה געפאָהר“ וואָלט זיך נאָך פערגרעסערט. דויער געדאנקען איז ביי דער רעגירונג גענוי בעטראכט געוואָ-רען און די רעגירונג האָט זיך איבערצייגט, אַז די גאנצע מעשה וואָלט ניט ווערט געווען די

גרויס-קאפיטאַל זיינען איבערגעגאנגען אין לאַ-נער פון דער אקטיווער רעאקציע און דאָס שטאַדטישע קליינבירגערטהום, דאָס סוחר'ישער פראָלעטאריאט און די נידעריגערע אינטעליגענץ האָבען געשטימט פאר די לינקע פארטייען. די קאדעטען איז אַלואַ פערבליבען נור א טייל פון די גוטס-בעזיצער און פון דער שטאַדטישער מיטעל-קלאַסע.

די קאדעטען האָבען בעוויליגט דער רעגיר-ונג דעם מיליטער קאנטיגענט, פערשפראַכען צו בעוויליגען דעם בירוזשעט, געשטימט פאר נייע הלאות, צו דעקען דער רעגירונגס-דעפי-ציט, און זיי האָבען אפילו איין אויגענבליק ניט געצווייפלעט וועגען איבערנעמען אויף זיך די אלטע חובות פון דעם גוסס'ענדען אבסאָליוטיז-מוס. גאלאוויץ, דויער מוסהלאָזער נפש, וועלכער האָט זיצענדיג ביים פערזידענטען טיש אין זיך פערקערפערט די אונמעכטיגקייט פון'ם ליבעראליזמוס, האָט נאָך דער צוטריי-בונג פון דומא אויסגעדרוקט דעם געדאַנק, דאָס די רעגירונג האָט אייגענטליך בעדארפט זעהן אין די קאדעטען דעם זיעג איבער דער אָפּאָזי-ציע. דאָס איז פאָלקאם אמת.

אויבערפלעכליך געטראכט האָט עס גאָר קיין זינען ניט געהאַט דיזע דומא צו צוטרייבען און דאָך איז די דומא צוטריבען געוואָרען. דאָס בעוווייזט, אז עס איז פאַראַן אַן אנדער קראַפט, וועלכע איז פיעל שטאַרקער ווי די פאָליטישע חשבונות פון ליבעראליזמוס. דיזע קראַפט איז — די אינערליכע לאַגיק פון דער רעוואָלוציע. וואָס מעהר דאָס מיניסטעריום איז געקור-מען אין קאנפליקט מיט דער דומא, וועלכע איז געפיהרט געוואָרען פון די קאדעטען, אלץ מעהר איז דאָס מיניסטעריום געקומען צום בעוואוסט-זיין, אז זי האָט בלוין געגען זיך געוועהנליכע פאָליטישענס, וועלכע זי האָט בעדארפט אונשער-ליך מאַכען; אַלס קאָנקורענטען פון דער רעגיר-ונג און פערטענדירען אויף דער מאכט זיי-נען ארויסגעטראָטען א הייפּעל אדוואָקאטען, וועלכע האָבען זיך געמאכט די פאָליטיק אַלס א העכערעס פאַרם פון געוועהנליכע געריכטס-דעבאַטען. זייערע פאָליטישע דרשות זיינען בע-שטאַנען הויפטזעכליך פון פערשיעדענע יוריס-טישע פשט'לעך און איינפאַכע פראגען. אַם שטאַרקסטען ברענט זיך פאַנאנדער דיזע יו-ריסטישע רעדנערקונסט ביי דער פראגע איבער די פעלדגערעכטען.

עס איז קיין ספק ניט, אז דאָס זיינען סמנים פון קאנטררעוואָלוציאָנערע שטימונגען. מען דארף אָבער וויסען, אז דיזע שטימונג האָט אַרומגעכאַפט נור אַ טייל פון דער בירגערליכער אינטעליגענץ, וועלכע זיינען קיין מאָל ניט גע- ווען אַן ערנסטער עלעמענט אין דעם רעוואָלוציאָנערען קאַמפּף און קענען עס קיין מאָל ניט זיין.

ווען מען רעדט אָבער וועגען דער „מיעד- קייט“ פון פּראָלעטאַריאַט, פּערגעסט מען גע- וועהנליך די געוואלדיגע ענערגיע און קראַפט וואָס דער פּראָלעטאַריאַט האָט אַרויסגעוויזען אין זיין עקאָנאָמישען קאַמפּף טראָץ אלע פּאַ- ליציאָרישע פּערפּאָלגונגען.

דער געוואלדיגער וואָוס פון דער פּראָפּע- סיאָנעלער בעוועגונג, די צאָהלריכע סטרייקס, די ראַטען פון די אַרבייטסלאָזע, וועלכע בע- קומען אַ געוואלדיגען איינפלוס אויף די שטאַד- טישע פּערוואַלטונגען, און ענדליך דער אונגע- הויערער עקאָנאָמישער קאַמפּף, וועלכער געהט האַנד ביי האַנד מיט'ן פּאָליטישען — אָט דאָס אלעס בעווייזט, אז ניט קוקענדיג אויף די וויל- דעסטע, גרויזאמסטע רעפּרעסיעס פון דער פּאַ- ליציאָ און אויף טראָץ אלע צאָנקערדיגען אין סאָ- ציאַל־דעמאָקראַטישען לאַגער גופא, האָט די קלאַסען־בעוועגונג פון רוסלענדער פּראָלעטאַר- יאַט געמאַכט אַ ריזיגען שריט פאַרְווערטס און מיר קענען מיט פולער זיכערהייט ערוואַרטען דאָס ביים נאָהענסטען רעוואָלוציאָנערען אויס- ברוך, וועט דיזע בעוועגונג פּערנעהמען איהר ריכטיגען פלאַץ.

אין דעצעמבער, 1905, ווען דער פּראָלע- טאַריאַט איז אַרויס אין אַן אָפּענער שלאַכט מיט דער רעגירונג, האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז דער צאָריזמוס פּערמאַנט נאָך גענוג באַגנע- טען צו קענען אונטערדריקען דעם קעמפּפּענדען פּראָלעטאַריאַט.

עס איז אמת, אז אויף אינ'ם מיליטער זיי- נען אויסגעבראָכען פיעלע כונטען, אָבער דאָס איז מעהר ניט געווען ווי אַ רעוואָלוציאָנערע אַרויסטרעטונג פון אַ מינדערהייט. עס האָבען רעוואָלטירט די מאַטראָזען, אַרטעליריסטען און די פּיאָנערען באַטאַליאָנען, וועלכע בעשטעהען הויפטזעכליך פון אינטעליגענטערע סאָלדאַטען, זייענדיג צוזאַמענגעשטעלט דערהויפּט פונ'ם אינדוסטריעלען פּראָלעטאַריאַט. די אונגעהויערע פּויעריס־מאַסע, וועלכע בילדעט דעם גרעסטען

מיה — און — סטאַליפּין האָט צוטרעבן די דומא.

2.

די רעוואָלוציאָן איז טויט, האָבען בעשלאָד- סען די ליבעראַלען; „דאָס פּאָלס איז מיעד, די רעוואָלוציאָנערע פּאַנטאַזיעס זיינען צושטערט“, אזוי ערקלערען דיזע העררען, אונז איינגעדענדיג צו געהן אויף דעם „געזעצליכען וועג“, וועלכער איז אין דער אמת'ן גאָר לאַ היה ולאַ נברא. זיי קענען ניט בעגרייפּען, אז די רעוואָלוציאָן איז ניט פּעראַורזאכט געוואָרען דורך פּאַראַיבערגעהערע פּסיכאָלאָגישע ערשיי- נונגען, נור פון אַביעקטיווע סאָציאלע געגענזא- צען. כל־זמן עס זיינען ניט אָנגעשאפט געוואָ- רען דערדעספּאַטיזמוס און דיבאַרבאַרישע אַגרא- רישע פּערהעלטניסע, קען גאָר קיין רייד ניט זיין, אז די רעוואָלוציאָן זאָל זיך אַבשטעלען. ווען מיר זעהען, אז איצטער פלאַמט ניט די רע- וואָלוציאָן אזוי שטורמיש ווי פריהער, איז דאָס דערפאַר וויל, איצטער קומט פאַר אַן אי- נערליכע טעהטיגקייט אין די טיפּענישען פון די פּאָלקס־מאַסען. די גייסטליכע מיעדיגקייט פון די פּאָלקס־מאַסען קען נור אויף אַ וויללע אָפּהאַל- טען דעם שנעלען גאַנג פון דער רעוואָלוציאָן, אָבער זי קען אין קיין פאַל ניט אָבשאַפּען די אַביעקטיווע בעדינגונגען, וועלכע נעהרען די רע- וואָלוציאָן. בכלל וועלען מיר זיך ערלויבען צו פרעגען די ליבעראַלען, ווער האָט זיי דאָס איי- גענטליך איינגעדערט, אז דורך די קורצע צייט פון רעוואָלוציאָן, זיינען די מאַסען מעהר מיעד געוואָרען, ווי אין די פיעלע צעהנדיגע יאָהרען פון עלענד און שקלאַפּעריי?

מיר זיינען גאָר ניט אויסען צו פּערלוי- קענען, אז אין אייניגע שיכטען פון דער שטאַד- טישער בעפעלקערונג הערשט אַן אנדער שטי- מונג. די אינטערעסען פון דער „ריינער קונסט“ און דער „ריינער וויסענשאַפט“, וועלכע זיינען דורך די פּאָליטישע ליידענשאַפטען געשטערט געוואָרען, סטאַרען זיך וועדער צו עראָבערען זייער פריהערדיגע פּאָזיציאָן. אין אייניגע קריי- זען פון דער אינטעליגענטער יוגענד לאָזט זיך שפירען אַ שטאַרקער מיסטיציזם. „דאָס מ ע נ ש ל י כ ע ל ע ב ע ו“, די פּעסמי- סטישע דראַמע פון אַ נ ד ר ע י ע ו ו', האָט אַ ריעזיגען ערפאלג; עס ווערט אַלץ גרעסער די נאכפראגע אויף די מיסטישע דראַמען פון מאַרריס מעטערלינק און אנדערע.

דריי פעהטעל פראצענט אויף פיער און א האלב קען דעם אָרעמען פויער, וועלכער הייצט דעם אוווען מיט'ן שטרוי פון זיין דאך, נאָר ניט אינ'טערעסירען; ווייל מעהר ווי מיט'ן אָבזיצען אין טורמע אָדער געשמיסען ווערען בעצאָהלט ער סיידוויסיי ניט.

אנדערש זיינען אָבער די ערפאָהרונגען פון די פויערים, וואָס זיי האָבען בעקומען אָנוועגן דענדיג דעם עקאָנאָמישען טעראָר ביי זייערע סטרייקס; דיזעס רעוואָלוציאָנערעם קאמפפס-מיטעל איז פאר די פויערים פערשטענדליך און נוצבאר, אז זיי זאָלען עס אין דער צוקונפט וויר דער פראקטיצירען.

אין דער צייט, וואָס די פויערים פיהרען זייער האַרטנעקיגען קאמפפ מיט די פריצים, האָבען זיי זיך ניט נאָר פיעלעס אויסגעלערענט, נאר אויך פיעלעס געוואונען, נעמליך, ווי עס ווייזען די בעריכטען, וועלכע זיינען אפילו ניט אין גאנצען פאָלקס, האָבען די פויערים אין פערלויף פון דויער צייט ארויסגעריסען פון די פריצים אן ערך פון 150 מיליאָן רובעל! אמת, דיזע סומע איז נאָך זעהר ווייט פון כאַטש עט' וואָס צו בעפרידיגען דעם הונגער פון די פויערים. דער יעהרליכער דעפיציט פון די פויערישע ווירטשאפט אין גאנץ רוסלאַנד בעטהעפט עט' ליכע מיליארד רובעל א יאָהר און דאָס איז אין א געוועהנליכע צייט. מיט'ן אויפלעזען די דומא האָט זיך בעקומען די נאָכריכט, אז אין 10 גור בערניעס וועט אויסברעכען א שרעקליכער הונגער.

דיזע אָביעקטיווע פאקטען ווייזען אַלזאָ דייטליך, אז עס איז ניטאָ קיין גרונד צו דענקען, אז די פויערים וועלען פערלאָזען דעם קאמפפס-פלאַץ כדי איבערצוגעהן אין לאַגער פון „אָרד-נונג“.

וואָס מעהר עס שטייגט דער רעאקציאָנער-רער געוואלט פון די גוטס-בעזיצער און צוואמען מיט זיי דער געוואלט פון די רעגירונג, אלץ אינטימיווער און מוטהיגער וועט זיך פאנאנ-דערברענען ביי די פויערים דער קאמפפ-לוסט צו געהן אויף'ן רעוואָלוציאָנערען וועג, און מיר זעהען טאקע, אז ווי נאָר מען האָט צוטרענען די דומא, האָט זיך גלייך אָנגעפאנגען אין פיעלע גובערניעס פויערים-אונרוהען און ווידער שטיי-גען ביז'ן הימעל די פלאמען, וועלכע פערניכטען די פריזישע מאיאָנטקעס.

די דומא האָט געבילדעט די ביהנע פאר'ן

טייל פון דער רוסישער אַרמעע, האָט אימער ארויסגעוויזען א פאסיוויטעט און אן אונענט-שלאסענהייט אן האָט זיך מעהרסטענטייל אונ-טערגעגעבען דער ווירקונג פון דער זעלבסטהער-שענדער אויטאָמאטישער מאשין. ווי מיר זעהען, אַלזאָ, האָט דאָס דאָרפישע אָבגעשטאנענע און דערשלאָגענע לעבען געהאט דעם געסטען וויר-קונג אויף דער אַרמעע און דערמיט שווערער געמאכט די ווייטערע ענטוויקלונג פון דער רע-וואָלוציאָן.

אָט דאָ ליגט דער שליסעל פון דער רוסי-שער רעוואָלוציאָן, אָבער אין קיין שום אופן ניט אין דער שטימונג פון די בירגערליכע דעקא-דענטען, וועלכע שוועבען אין א נעבעל צווישען רעוואָלוציאָניזמוס און ליבעראליזמוס.

די שטימונג פון דער אַרמעע קען בלייבען ריקווערטס פון דער שטימונג פון פאָלק, אָבער סוף כל סוף מוז ביי גלייכע אינטערעסען קומען צו גלייכע פערדייניגונג. די רעגירונג שפּט יעהרליך 400 טויזענד יונגע לייט פאר דער אַרמעע; די רעוואָלוציאָן דויערט שוין 2 יאָהר; אין פערלויף פון 3—4 יאָהר טוישט זיך איבער דער גאנצער בעשטאנד פון דער אַרמעע. דאָס בעווייזט, אַלזאָ, אז דער פאָליטישער כאַראַקטער פון דער אַרמעע הענגט אָב פון יענער מאַסע, פון וועלכע דער אבסאָלוטזמוס שפּט זיין מע-נ-ש-ע-ן מ-א-ט-ע-ר-י-א-ל, ד.ה. ה-ו-י-פ-ט-ז-ע-כ-ל-י-ך פון ד-י-פ-ו-י-ע-ר-י-ם.

III.

קיין איין זאך איז ניט געטאָן געוואָרען, וועלכע זאָל אין גרונד כאַטש עטוואָס ענדערען דעם שוידערליכען קריזיס אין דאָרף. ווי פריהער זיינען די פויערים אָהן ערד און אָהן גלייכבע-רעכטיגונג. אלע רפואות פון דעם גאון'ישען מיר ניסטער האָבען נור געפיהרט רייכער צו מאַכען די פערמעגליכערע פויערים, די אַרעמע אָבער זיינען געבליבען פערהונגערט און פערשמאכט. דער פאָנד פון די קרונישע ערד, פונקט ווי דאָס גאנצע אויפטועכץ פון די פויעריס-באָגן, האָבען דעם אַרעמען פויער, וועלכער איז ניט אימ-שטאנדע געווען צו קויפען ערד אפילו פאר דעם ביליגסטען פרייז, אבסאָלוט נאָר ניט געהאָלפּען און נאָך אין געוויסע הינזיכטען איהם פערער-גערט מיט דעם, וואָס ער איז געוואָרען מעהר אבהענגיג פון דעם רייכערען פויער. די פערקלע-נערונג פון די נאָלאָגען (פאדאטקעס) פון פינה און

ווייזען די אנדרהען אויף די צוויי פאנצער-שיי-
פען אין סעוואסטאפאָל און די פּיאָנערען אין
קיעוו, צו וועמען זיי מוזען זיך דערנעהנטערען.
קיין קינסטליכע רעוואָלוציאָנערע שטימונג קען
מען ביי דער ארמעע נישט בעשאַפּען; אזא שטיי-
מונג קען בעשאַפּען ווערען נור ביי אַן אָפּענעם
רעוואָלוציאָנערען אויפשטאַנד פון די ברייטסטע
פּאָלקס-מאַסען.

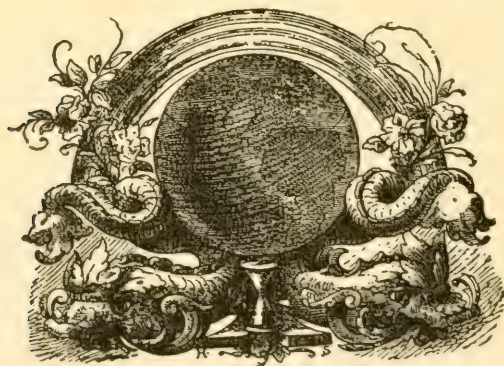
עס וואָלט זעלבסטפערשטענדליך זיין אַ
נוצלאָזע ארבייט איצטער צו בעשטימען די
פאַרמע און די צייט ווי די אלע רעוואָלוציאָ-
נערע עראייגניסע וועלען זיך אויסגיסען. די
רעוואָלוציאָנערע האָט אונז שוין נישט
אין מאָל איבעראַשט מיט איהרע שטענדיג
פרישע שעפּפּערישע כוחות און מיטלען. נישט מיה
— זאָנדערן זיי שאַפט די רעוואָלוציאָנערע
כוחות אַן אויסוועג; נישט מיר — זאָנדערן זיי
ווייזט דעם וועג פון פאַסענדע אָרגאַניזאַציאָנס-
פאַרמען צום קאַמפּף. איהר קראַפט איז נישט נוח
נישט אויסגעשעפּט, נור נאָך פּיעל, זעהר פּיעל
געשטיגען, און מיר קענען ערוואַרטען נאָך גרע-
סערע מעגליכקייטען, גרעסערע קאַמפּפּס-מיט-
לען און גרעסערע קעמפּפּע!

אַלץ וואָס מיר האָבען דאָ געזאָגט איז נישט
איבערגעשאַצט, נור אָבערשאַצט.

קאַמפּף צווישען דער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע
מיט דעם ליבעראַליזמוס כדי צו בעקומען די
ווירקונג אויף דער פּויעריס-מאַסע און ביי די-
זען קאַמפּף האָבען די ליבעראַלען געליטען אַ
געוואָלדיגע נידעראַגע. עס איז געקומען אַ סוף
צו די אלערליי איינבילדונגען פון די ליבעראַל-
לען צו קענען כאַטש דאָס מינדעסטע אויפּמאַן
אויפ'ן געזעצגעבערישען וועג. די ערפּאהרונג
פון דער צווייטער דומא האָט נאָך אַ מאָל אונז
טערשטריכען, אז עס איז נישטאָ קיין שום מעג-
ליכקייט ארויסצופיהרען רוסלאַנד פון די איי-
טיגע סאָציאַלע און פּאָליטישע פּערהעלטניסע,
ווי נור דורך אַן אָפּענעם רעוואָלוציאָנערען
אויסברוך.

און ווען די ליבעראַלען האָבען ביז איצט
געקענט צוציהען דעם „ציעלבועוואַסטיען“ וועהלער
דורך זייער אַנטי-רעוואָלוציאָנערע טאַקטיק —
וועלען זיי עס אָבער מעהר נישט קענען, און אלס
אזעלכע האָבען זיי מעהר אין דער געשיכטע פון
דער רעוואָלוציאָן קיין אָרט נישט...

נישט דער ליבעראַליזמוס שטעהט צווישען
דעם צאָריזמוס און דאָס פּאָלק, זאָנדערן — די
אַרמעע. און די רעוואָלוציאָן שטעלט זייערער
שאַרה און דייטליך די פּראַגע: אויף וועמעס צד
איז די ארמעע, די קינדער פון פּאָלק? און
פונקט אזוי ווי די פּויעריס-אנדורען אזוי בע-

רעדאקציאנעלע נאטיצען

(מייסטענס וועגן דעם אינטערנאציאנאלען קאנגרעס.)

דער וועלט-פארלאמענט פון ארבייטער
אויף דער טאגס-אָרדנונג פון די אינטערנאציאנאלע ארבייטער-בעוועגונג איז דער וויכטיגסטער פונקט היינטיגען טאָג דער שטוטגארטער קאָנגרעס. דאָס איז דער זעבעטער זינט דעם פארזיזער פון 1889, דער זעבעטער צוזאמענפאָהר פון די נייע אינטערנאציאנאלע.

און וואָס פאַר אַ פאַרשטריט אין אַכטצעהן יאָהר! אויף די רואינען פון די אַלטע „גרויסע“ פּעלער-פּעראַייניגונג, וועלכע איז אויסגעגאנגען מיט די כחות אין דעם אָנהויב פון די זעבע-ציגער יאָהרען, איז ביסלעכווייז אויפגעשטאַנען אַ גרויסע סאָציאליסטישע בעוועגונג איבער גאַנץ אייראָפּא, איז אויפגעקומען אַן אינטערנאציאנאלע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, וועלכע האָט איין גרונדפרינציפ, איין פּאָהן, איין וועג און איין נשמה פון ליסאַבאָן ביז די בערג פון אוראל, פון קאַפּענהאַגען ביז רוים.

שטוטגארט און דייטשע פרייהייט
נאָך דעם ערסטען קאָנגרעס אין פאַרזיז אין דעם יאָהר 1889, איז געווען אַ צווייטער אין 1891 אין בריסעל, דער דריטער איז צונויפגעקומען אין ציריך אין 1893, דער פיערטער אין לאָנדאָן אין 1896, דער פינפטער וויעדער אין פאַרזיז אין 1900, דער זעקסטער אין אַמסטערדאַם אין 1904.

דער איצטיגער, וועלכער קומט צוזאמען אין שטוטגארט איז שוין דערמיט אַליין אַ צייכען פון פאַרשטריט וואָס ער קען זיין אין אַ דייטשע שטאָדט, ווייל אזא זאך וואָלט אויסגעוויזען אַן אונגעליכקייט מיט עטליכע יאָהר צוריק און ווען די דייטשע שטאָדט זאָל זיין בערלין וואָלט דאָס נאָך עד היום געווען אונגעליך, ווייל בערלין איז פרייסען און פרייסען איז רעאקציאָנער. אפילו אין שטוטגארט קען — אל תפתח פה לשמן! — נאָך זיין „טראַכעל“, הגם שטוטגארט איז אין דער פרייערער דייטשער מדינה ווירטעמבערג. פון דעסוועגען איז דער פאקט אַליין אַז אַן אינטערנאציאנאלער קאָנגרעס קען זיין אויפ'ן „מייטשען בויידעם“ אזעלכער, וואָס אייַר איהם מאַכט מען שחיינו. פאַרט דערלעבט!

די בעדייטונג פון קאנגרעסען
דער פראקטישער ווערט פון אינטערנאציאנאלע קאנגרעסען איז ניט זעהר גרויס. רעזאָלוציאָנען, וועלכע רופען אַרויס די היציגסטע דעבאַטען, וועלכע נעהמען אַוועק די מייסטע צייט, זיינען כמעט אימער אזעלכע, וועלכע קענען אַם וועניגסטען דורכגעפיהרט ווערען אומעטום אויף דעם

זעלבניגען אופן. ווי פיעל רעזאָלוציאָנען עס זאָלען, צום ביישפּיעל, ניט געפאַסט ווערען וועגען דעם מאַי־יום-טוב, אָדער וועגען די שטעלונג פון סאָציאליסמען צו טריידיינאָס ווער לען זיי, די בעשליסע, האָבען זעהר אַ קליינע בעדייטונג אנטקעגען די ווירקליכקייט פון יעדע מדינה מיט איהרע ספּעציעלע פּערהעלטניסע און טראַדיציאָנען. אפילו אין די זעלביגע שטאָדט, אויב דאָס איז אַ כרך ווי ניו יאָרק, וואָלט אַ מאַי־רעזאָלוציאָן, וועלכע קען דורכגעפיהרט ווערען אין דעם אידישען קוואַרטאַל, ניט טויגען פאַר ברוקלין אָדער די בראַנקס און וואָלט געווען לעבערליך אין וואַשינגטאָן האַייטס. אַ פּשיטא שוין ווען דער שטח איז ניט די גרויס פון אַ שטאָדט, זאָנדרען אַ וועלט.

דאָגעגען זיינען יענע רעזאָלוציאָנען, וועלכע געהן דורך רוהיג, שטיל און אָהן פיעל דעבאַטען כמעט איבעריג. זיי רעגיסטרירען נור טהאַטזאַכען, וועלכע יעדער פערשטעהט אַליין, ווייל זיי זיינען זעלבסטפערשטענדליך.

זייער שוואכע זייט — אַמאַל און היינט

אַבער מען קען געהן אַ שריט ווייטער. ניט נור זיינען אונזערע אינטער-
נאַציאָנאַלע קאָנגרעסען פראקטיש ניט פיעל יערטה, זיי זיינען צייטעני-
ווייז זאָגאר שערליך. איהר קענט זיך ניט פאַרשטעלען אַ פערזאָנלונג
פון פאַרשטעהער פון צוואַנציג — דרייסיג נאַציאָנען אָהן אַ גוט־שטיק
דור־הפֿלגה טומעל, אָהן מיספערשטענדניסע, אָהן נאַציאָנאַלע קנאה־שנאה (ווי קליין זי זאָל ניט
זיין) אָהן „ווערבינד־איד־און־ווערביסטו“ ספיטשעס, געוועהנליך ניט געשפראַכענע. דערצו קומט
די ביטערקייט וואָס בלייבט אויף יאָהרען און פיהרט אָפּט צו שפאַלטונגען און צו ברודער־קריגע,
וועלכע קומט אַרויס דערפון וואָס אַ גרופע, אָדער אַ נאַציאָן איז ניט אנערקענט געוואָרען, אָדער
איז ניט געקומען צום וואָרט, אָדער האָט ניט געקראָגען גענוג שטימערעכט און אזוי ווייטער.
איצט וועט דאָס וואהרשיינליך זיין אַנדערס, ווייל די צייט פערהיילט וואונדען און מאַכט
פערנעסען פערלאָרענע מענשען, זאכען און לענדער. אָבער צוריק מיט אַ יאָהר צעהן־צוועלף,
וואָלט עס אָנגעמאַכט זעהר פיעל ביזנעס בלוט ווען אַ פראנצויזישער פאַרשלאָג וואָלט דורכגע-
פאלען ווייל די טייטשען זיינען געווען דאָגעגען, אָדער אַ פוילישער ווייל רוסען האָבען זיך גע-
שטעלט געגען איהם. — עס וואָלט זיך לאָזען פיעל, פיעל רעדען אויף דיעזער טעמא, אָבער
אין די ראַמקע פון אַ נאָטיץ געהט פיעל ניט אַריין. איז אויך ניט נויטיג פאַר אונזער צוועק.

נור דער גליק ליכער מעג זיין בלינד

ביי דעם שטוטנאָרטער קאָנגרעס וועט זיך, חוץ אַלעמען, פיהלכאַר מאַכען
די אונגעקוועמליכקייט פון אַ צו גרויסען עולם. די טייטשען אַליין וועלען
קומען דריי־הונדערט מאָן שטאָרק: 150 דעלעגאַטען פון דער פאַרטיי
און 150 פון די יוניאָנס. ווי שטאָרק דער קאָנגרעס וועט זיין בעזוכט
קען מען זעהן דערפון אז מיר, פון דער סאָציאַליסטישער פאַרטיי, וועלען האָבען אונזער דלות
רעפרעזענטירט דורך 25 מענער און אַ פּאָאָר פרויען. ווען פון אַמעריקא קומען אזוי פיעל דע-
לעגאַטען — יעדער מיט אַ צונג אין מויל, שאַרף, גלאַט און בעוועגליך! — וואָס וועט שוין
זיין פון נעהנטערע לענדער! וועט אָבער דער עולם זיין צו גרויס, דאָן וועט זיכער דער טאַלע
זיין קליין.

„איי, מאַכט דער אַלמער שווער אויפֿען האַרצען!“

— ניין, קינדער, וויכטיג איז זיך ניט צו נאַרען און אום זיך ניט צו נאַרען, דאַרף מען
זעהן ביידע זייטען פון אַ פראַגע. אַריינפאלען אין אַ מין קעלבערנע התלחבות, און שפּרינגען
קרוש, און גלאָצען מיט די אויגען, זעהענדיג נור וואָס איז אנגענעהם צו זעהן איז קינדיש און
פאַסט יעדענפאַלס ניט פאַר אונז: אַ רעכט צו זיין בלינד פאַר אַלץ וואָס איז העסליך האָט
דער רייכער; מיר קבצנים — פון הונגערלאַנד — מיט איין מילדוואָקי צווישען דעם שטילען און
דעם אַטלאַנטישען אָקעאַן, וואָס פאַר אַ רעכט האָבען מיר צו פערדייטען דעם נאָז? און דאָן,
קינדער, איז התלחבות אַ מין שכרות און שכרות פאַסט פאַר פּעלקער, וועלכע האָבען רויט־וויין,
רהיינזוויין, טאַקאיייר. מיר, אָבער, מיט דאָסעל פון איינגעווייקטע אונזערקעס צום טרינקען
מעגען זיין נישטער. נישטעררהייט מעגען מיר קענען זעהן די אונאַנגענעהמע זייט און איהר
פריהער.

די ליכטיגע זייט — די נייע אינ- טערנאַציאָנאַלע

ווייל מיר האָבען אַן אנגענעהמע אויף. אָה, יא! ווי קליין דער פראקטי-
שער ווערטה פון אונזערע אינטערנאַציאָנאַלע פאַרלאַמענטען זאָל ניט
זיין; ווי גרויס עס זאָל צייטענווייז ניט זיין זאָגאר דער שאַרען וועלכער
קומט אַרויס פון זיי, זיינען זיי דאָך וואונדערבאַרע דעמאָנסטראַציאָנען
פון די וואַקסענדע מאַכט פון דעם אינטערנאַציאָנאַלען פראָלעטאַריאַט; זיינען זיי דאָך
פּעלקער־פערברידערונגען, ניט אַכטענדיג אויף די קליינע קורצע רייבערייען און די קליינ-
ליכע, העסליכע קנאה־שנאה ערשיינונגען; שטעלען דיעזע קאָנגרעסען דאָך
פאַר דעם יונגען אַרבייטער־רייען, וועלכער איז שוין אזוי גרויס, אַז ער שפּרייזט לייכט פון לאַנד
צו לאַנד — אומעטום אין דער היים, אומעטום זיך פאַרברייטענדיג צו פערניכטען זיינע שונאים
מיט זיין שטאַרקע האַנד, צו צוטרעטען די שרצים מיט זיינע פיס, צו מאַכען אַן ענד פון רויב-
טהיערע, וועלכע פערצוקען, פון פאַראַזיטען וועלכע קריכען און זויגען און לעכען פון זיין
בלוט. —

די קאנגרעסען פון די ערסטע אינטערנאציאנאלע האָבען פאָרגעשטעלט מיט זיך צוזאָם מענפּאָהרען פון אַרבייטער־פּריווידע, אַרבייטער־פּיהרער, אַרבייטער־לעהרער. אָבער גרויס ווי עס זיינען געווען דעם פּריווידע'ס האַרץ, דעם פּיהרער'ס קלאָרער בליק, דעם לעהרער'ס שאַרפּער מוח, זיינען יענע קאָנגרעסען דאָך נור געווען פּעראַיינגונגען פון גענעראלען און אָפּיצירען און „ריאָדקעס“ כמעט אָהן אַן אַרמעע.

די היינטיגע אינטערנאציאנאלע קאָנגרעסען זיינען צוזאָמענפּאָהרען פון דעם פּראָלע־טאָריאט אַליין. אפילו אויב בעבעל, און אַדלער, און זשאָרעס, און פּעררי, און וואַנדערוועלד, און די אַנדערע פּיהרער פון האָלאַנד, פון רוסלאַנד, פון שוועדען, פון דענעמארק און פון אלע אַנדערע לענדער זאָלען זיין די איינציגע רעדנער, און דאָס פּאָלק — דאָס אַרבייטער־פּאָלק פון אלע מדינות — זאָל גאָר אין גאנצען שווייגען, אפילו דאָן רעט דאָס דער פּראָלעטאָריאט אַליין, ווייל זייער בעדייטונג קומט פון זיין גרויסע מאַכט, ווייל היינט זעהט זיך שוין בחוש, קלאָר פאַר אלעמען דער פּאַרווערטס־מאַרש פון דעם פּאָלק און דאָס ניט דאָס בעבעלען און זשאָרעסען און וויקטאָר אַדלער זייער בעדייטונג, זייער קראַפט אין רעדען און די פאַרבען, די פלאַמען, די שעהנהייט אין די ווערטער.

דער אַרבייטער דער פאַרהאַנג הויבט זיך אויף צום לעצטען אַקט פון די גרויסע סאַציאַל־געזעץ: מאַכט אַ לע דראַמאַ. מאַרקס סופּלירט שוין ניט מעהר. ניט נייטיג. זאָרע! לאַסאַל איז אַראָב פון דער ביהנע. די העלדען־ראַלע איז צורענד. דער אינטריגאַנט האָט ניט מעהר וואָס צו טאָן. די שווישפּיעלער זיינען אינ'ם פאַרטער און אויף דער ביהנע איז די „אודיענץ“, דאָס פּובליקום. דאָס פּאָלק שפּיעלט און די „קונסטלער“ אפּלאָדירען. זשאָרעס וועט באַלד גאָר שוין מענען שווייגען — ביזן באַנקעט נאָך דעם גרויסען שווישפּיעל; היינצמאַן און פּלעכאָנאָו און אלע, וועלכע זיינען ביז איצט געשטאַנען פאַר די פּוסלע־מפּלעך, געהמען באַלד אַ „בעקסיעט“. עס שפּיעלט דאָס פּאָלק אַליין אין דעם לעצטען אַקט, דאָס אויבגי יונגע פּאָלק, דער מוסקעל־האַפּטער פּראָלעטאָריער. ער, ער איז דער העלד — אַ מיליאָנענקעפּיגער העלד! ער ווערט קיינמאָל ניט אַלט, עס איז ניטאָ קיין טורמע גרויס גענוג פאַר איהם, קיין קייטען שטאַרק גענוג, און יעדעסמאָל ווען ער פאַלט, שטעהט ער אויף מיט אַ פּערדאָפּעלטע קראַפט. דיא העלדענ־ראַלע איז היינט זיינע, ביז צום סוף פון דער דראַמאַ.

אַ מאַניפעסט מאַכט דאָס צו זעהן הייסט ניט צומאַכען די אויגען פאַר די אַנדערע פון די אינטער־זייט. און מיט דער אַנדערער זייט זיינען מיר נאָך ניט אין גאנצען צו נאַציאָנאַלע ענר.

ווי מען ווייס, איז די היינטיגע אינטערנאציאנאלע אזוי אָרגאַניזירט, אז די פעלקער קענען זיך צונויפערעדען אפילו אין דער צייט ווען קאָנגרעסען זיצען ניט אויף. אין בריסעל איז דאָ אַ ביוראָ, אין וועלכען עס געפינען זיך פּערטרעטער פון אלע נאַציאָנאַלע נען און זיי רעדען זיך דורך ענטוועדער מינדליך, אָדער שריפטליך. זיי האָבען איצט אַרויסגע־לאָזען אַ מאַניפעסט וועגען די רוסישע רעוואָלוציאָן און די האַאגער קאָנפּערענץ, וועלכען אלע חוץ די רוסישע פּערטרעטער האָבען אונטערגעשריבען.

דעם אינהאַלט פון דעם דאָקומענט קען יעדער לייכט פּערשטעהן. אין צוויי ווערטער איי־בערגעגעבען זאָגט דער מאַניפעסט, אז פון אַ פּריעדענסקאָנפּערענץ, וועלכע דער רוסישער קייזער האָט צוזאַמענגערופּען און וועלכע דער קאַפיטאַליסטישער קלאַס פון אלע לענדער אונטערשטיצט, קען מען מעהר ווי פּוסטע פּראָזען ניט ערוואַרטען.

דאָס איז ווי עס בעדאַרף צו זיין. און בנוגע צו די שייכות צווישען ניקאָלאַי דעם צווייטען און דעם וועלט־פּריעדען טייטשט דיעזער סאַציאַליסטישער דאָקומענט גאנץ ריכטיג אויס, אז גלייך נאָך דעם איינרופּען פון די ערסטע האַאגער־קאָנפּערענץ האָט דער רוסישער קייזער פּערפלאַנטערט דעם בלוטיגען פלאַנטער מיט יאַפּאַן, און ער האָט צוטריבען זיין פאַרלאַמענט — די צווייטע דומאַ — אין דעמאָלעזיר גען אויגענבליק ווען דיפּלאָמאַטען האָבען געזונגען זיינע שבחים ביי דער ערעפּענונג פון די צווייטע פּריעדענס־קאָנפּערענץ אין האַאג.

זעהר גוט. אבער דאס פעהלט א קלייניגקייט. זי פערדיענט א בעזונדערן פארזארגאן קליין ווי זי איז.

א פערגעסענער „יוד“ אינ'ס מאניפעסט
צו בעווייזן וואס פאר א מין מלאך-השלום סטאליפ'נס בעל-חבית איז, זאגט דער מאניפעסט, אז נאך די ערסטע האנגער קאנפערענץ האט ניי קאלאז פערוויסטעט מאנדזשוריא און האט אבגעטאן די שרעקענסטע-האט טען פון בלאגאווועסטשענסק; ער האט געבראכען זיין שבועה צו פינלאנד, האט איינגעפיהרט מיטעלאטערליכע טאדטור-קוואלען פאר פאליטישע געפאנגענע; האט פאר-נאכגעזעלזאצטן שאייקעס פון מערדער אין מונדירען צו רויבען און מארדען די פויערס פון געארגיא; האט אין יעקאטערינאסלאוו ערלויבט די קלויטשניקעס פון טורמעס צו שלאגען פאר ליטשישע טורמעניקעס; האט אין מאסקעווע אין דער צייט פון דעם אויפשטאנד ערלויבט אז מען זאל שיסען אויף אמבולאנצען מיט פערוואנדעטע...

מיט דיעזע אלע טהאטען אויף זיין געוויסען, האלט זיך ניקאלאי דער צווייטער פאר דעם ריכטיגען מאן צונויפצורופען אן אסיפה צו דיסקוטירען די פראגע פון פריעדען! מערקווירדיג איז נור אז וועהרענד מען דערמאנט ספעציעל די שרעקענסטע-האטען אין בלאגאווועסטשענסק און מען עראינערט זיך אן די בערובטע און געמארדעטע גרוינען, האט מען נישט א ווארט, נישט א זילבע, נישט אן אות פאר די מאסאקירטע אידען — מענער, ווייבער און קינדער; נישט א נקודה, גרויס ווי א חירק קטן, צו דערמאנען אן די געשענדעטע און ערמארדעטע אידישע מענטשן; נישט א מאגערען אויסרופונגס-צייכען צו פראטעסטירען געגען קישינעוו, געגען אדעס, געגען ביאליסטאק, געגען סערליין, וואו די ברוקשטיינער קענען נאך היינטיגען טאג פון זיך נישט אבוואשען די אידישע בלוט, הגם זיי האט געהאלפן א מבול פון אידישע טרערען. ווי זאל מען דאס רופען? ווי ערקלערען? קיין צופאל איז דאס אויף קיין פאל נישט. ווען מען דענקט ארום די גרוינען האבען כמעט נישט ווילענדיג געמוזט ארויפקומען אויף די געדאנקען יענע אידישע פאגראמען, פאר וועלכע דער מלאך-המות האלט זיך נישט פערזאנטווארטליך, און וועלכע א קאמיסאן פון די ערסטע דומא און א רוסישער גובערנאטאר, א מאן ווי פירסט אר-רוסאוו, האבען מיט א גליהענדעם אנגעברענגטען אייזערנעם שטעמפל איינגעקריצט אויף דעם שטערן פון רוסלאנד'ס רעגירונג.

וואס איז די ערקלערונג דערפון? דאכט זיך צווישען די עטליכע און דרייסיג חתימות זיינען דא וועיגסטענס א האלב-טויזנט בעקאנטע און וואהרשיינליך נאך א האלב-טויזנט וועיניגער בע-קאנטע אידען!

טאקי דאס וואס אידען, אסימילירטע אידען, אלץ אידען, וועלכע בעהאלטען זייערע געזעהר, זיצען אין דעם ביורא, איז דער גרונד דערפון... עס איז קיין צווייפל נישט, אז דער פערפאר-סער פון דעם מאניפעסט איז געווען א איד, א נישט וואלט אזוינס נישט פארגעקומען. וכדי בזיון וקצה!

סאציאליסטען „אהא! דאס שרייען מיר דאך שוין לאנג! מיר האלטען דאך אין איין און אנט-סעמיטיזמוס
— יא, ליעבע, גוטע פרומע אידען. און מיר הערען דאס פון אייך שוין לאנג, אבער א ליגען ווערט-ניט אמת נור דורך דעם וואס מען זאגט

איהם לאנג און וואס מען הערט איהם לאנג. קיין סאציאליסטישע פאליטישע פארטיי אין דער וועלט קען בשום אופן נישט זיין אנט-סעמיטיש, ווייל אין דעם אויגענבליק ווען זי טוט דאס, לייט קענט זי אב איהר אייגענע לעהרע און מאכט פונ'ם קלאסענקאמפף א ראסענקאמפף, צומוצולייט די קאפיטאל-און-ארבייט פראגע דורך א איד-און-קריסט פראגע און מאכט זיך לעכערליך. מיט דער גרעסטער זיכערהייט קען מען בעהויפטען אז עס איז נישט א פארטיי איהר דער וועלט, זענענדיג סאציאליסטיש, א קענען אויף זיך האבען א טאטען פון א ספּ פון א חשד פון אנט-סעמיטיזמוס.

געוויס. כננוע צו איינצעלנע פערזאנען איז זיכער פאראן דא אדער דארטען א קריסט-ליכער סאציאליסט, וועלכער מעג נישט האלד האבען אידען, פונקט ווי עס קען זיין א פוילישער

איד וואס האט פיינט ליטוואקעס — אידישע ליטוואקעס, צלם-קעם! — אָדער ווי עס קען געמעלט זיין אז אן אמעריקאנער טעמפל-עמנאל-יהודי זאל פיינט האָבען א אידישען „פּאַלאַק פאן דער פּאַלאַקיי“.

אָבער סאָציאליסטישע פארטייען און פארטיי-אָרגאניזאציען קענען ניט זיין אַנטיסעמיטיש, ווייל דער אַנטיסעמיט איז דער געפעהרליכסטער געגנער וועלכען דער סאָציאליסט קען טרעפן אויף זיין וועג. דער וואהלשאַפּט דעם יאָהר אין זאקסען און אין עסטרייך, ניט צו געהן וויי-טער, האָט דאָס קלאָר בעוויזען אויב א בעווויז איז איבערהויפּט נויטיג געווען. — איינצעלנע פערזאָנען קענען זיין סאָי אַזעלכע, וועלכע האָסען אידען, סאָי אַזעלכע וואָס שעמען זיך צו זיין אידען. די נאָרען זיינען ניט אַלע פון איין גאטונג.

קליין-פינלאַנד
גיט א
ביישפיעל
 ווי אזוי סאָציאליסטישע פארטייען בענעהמען זיך צו אידען זעהען מיר פון פינלאַנד. אין יענע קליינע מדינה'לע מיט די מעכטיגסטע סאָציאליסטישע פראקציע און איהר נייעס פארלאמענט (80 פון 200 מעמברס) האָט די דאָזיגע סאָציאליסטישע פארטיי אריינגעבראַכט א גע-פיהלפּאַלע און ערנסטע רעזאָלוציע אז דער סענאט זאל פאר די נעקסטע סעסיע אריינברענגען א געזעץ-פּאַרטיקלאַר, געבענדיג די פולסטע גלייכבערעכטיגונג אַלע אידען, וועלכע זיינען אין פינלאַנד געבאָרען און ערצויגען געוואָרען, אָדער וועלכע האָבען אין לאַנד געלעבט א געוויסע צייט איידער דער נייער געזעץ איז א געזעץ געוואָרען
 ניין, סאָציאליסטישע אַנטיסעמיטען זיינען, בדרך-כלל, פונקט אזוי מעגליך ווי מענשען-פריינדליכע קאניבאַלען ווען איהר רעדט וועגען פארטייען.

צווישען אַסימילאציע און נאָ-אַסימילאציע
 אַט דאָס און יענעס: דער בריסעלער מאניפעסט און די פינלענדישע רע-זאָלוציע צייגען אונז די וויכטיגקייט פון ריכטיג בעגרייפן און שטעהן אויף דעם „בונד'ס“ שטאַנדפונקט, וועלכער קען אין איין וואָרט אויסגע-דריקט ווערען: ניט אייגנאַרירענדיג דעם אידען אין זיינע ספעציעלע קריור-דעם, ניט אַראָבעהן פון דעם איינציגריכטיגען באָדען, דעם קאמפּה-פּלאַץ צווישען קאפיטאַל און אַרבייט, און קעמפּען פאר דעם אידענ'ס רעכטע, ווי פאר יעדען אונטערדריקטען איבער-הויפט, אָרגאניזירט אַלס א פּראָלעטאַרישע סאָציאליסטישע פארטיי ניט פון אידען, זאָנדרן פון אַרבייטער פון אַלע נאַציאָנען.
 צווישען אַסימילאציע און נאָ-אַסימילאציע — אַלץ-חוצ'אידען און נאַציאָנאַליסמען דורך פערצווייפלונג האַלט דער „בונד“ דעם ריכטיגען מיטעל וועג און דאָס מאַכט איהם פאר א בעשיצער פון אידען אַלס פאַרקעמפּער פון אַרבייטער.

פאקטען אין ציפערן פונ'ם בונד אין אמעריקא
 און רעדענדיג וועגען דעם „בונד“ לאָמיר אויפמערקזאם מאַכען אויף דעם אינטערעסאַנטען האַלבי-עהרליכען רעפאָרט פון דעם אמעריקאַנישען צענטראַל-פערבאָנד, וועלכער איז מיט עטליכע טעג צוריק ארויסגעגעבען געוואָרען.

אַט זיינען די וויכטיגסטע פאקטען:
 צום צענטראַל-פערבאָנד גופו געהערען 23 ברענטשעס אין ניו-יאָרק, ברוקלין, בראָנזוויל, נואַרק, פעטערסאָן, פילאדעלפּיא, באַלטימאָר, ברידזשפּאָרט, וואָטערבורי, ניו-היייווען, האָרט-פאָרד, ספּרינגפיעלד, פראָוידענס, באַסטאָן, לאָרענס, סיראַקוואַ, ראָטשעסטער, באַפּאַלאַ, קליור-לענד, פיטסבורג, שיקאַגאָ, סענט-לואיס, לאָס-אַנגעלעס.

חיון דעם זיינען פערטרעטן אין דער גענעראל-עקזעקוטיווע פון די לאַנדסלייט-פעראיינע 28 אַזעלכע אָרגאניזאציען פון די פּאַלגענדע רוסישע שטערט: פינסק, מאָהילעוו, האָמעל, ווארי-שווי, לאָדז, די באַלטישע פראָוויניץ, ווילנא (2 — איינער לידיעס), דווינסק (2 — איינער אַר. רינג 75), בערדיטשעוו, זשיטאָמיר, מינסק, באַברויסק, סלוצק, באָריסאָוו, בוטען, קאָוונאָ, שאָוועל, קישניעוו, לאָמזשע, אָרשאַ, ביאַליסטאָק, גראָדנאָ, פרוזשין, וויטעבסק (2 — איינער אין

ברוקלין) בריסק און נעסוויזש — 2 לאנדסלייט פעראיינען זיינען הויז דעם פארטאנען אין פיר לאדעלפא: דער פרוזשינער און באלטישער.

דאן שטעהען נאָהענט צום בונד פיעלע ברענטשעם פונ'ם ארבייטער רינג, לאָקאלס פון דער סאָצ. פארטיי, פראַגרעסיווע אָרגאניזאציאָנען פון פערשיעדענע שטערט פון די ב. שט. און קא-נאָדא.

אין דעם האַלבען יאָהר זיינען אָבגעהאלען געוואָרען 57 לעקטשורס און 22 מאַסענפערזאמלונגען, ניט רעכענענדיג די וועלכע די גענאָסען אַרראַנזשירען מיט אייגענע קרעפטען איבער-הויפט אין די קאָנטריעס — „א העכסט ערפרעהליכע ערשיינונג“, בעמערקט מיט רעכט דער רעפארט.

געלד איז אריינגעקומען: פארן קעמפייין-פאָנד \$4151.45, פאר'ן רעוואָלוציאָנס-פאָנד \$2941.44, פאר'ן פאָלקסצייטונגס-פאָנד \$2,635.92, פאר די לאָדזער סטרייקער \$165.66, פאר פאָליטישע אַרעסטירטע און פערשיקטע \$551.52, פאר ליטעראַטור \$1266.92. בסך הכל: \$11,712.91.

הויז דעם איז א טויענד דאָלאַר אָבגעשיקט געוואָרען אָהן די פערמיטלונג פון דעם צענד-טראַל-פערבאָנד.

דאָס געלד איז אריינגעקומען: כמעט 50 פראָצ. פון פריינדע פון בונד, 40 פראָצ. פון בונד דיסטישע אָרגאניזאציעס און 10 פראָצ. פון אנדערע פראַגרעסיווע פעראיינען. דיעזע פאקטען רעדען פאר זיך אליין.

דאָס בילד שטעלט פאָר דעם פאמיליען-קבר פון די לאַסאַלס. אויף פערדינאַנד'ס מצבה זיינען איינגעקריצט די ווערטער:

„היער רוהט

וואָס שטערבליך וואָר

אָן

פערדינאַנד לאַסאַל

דעם דענקער

און קעמפפער

געבאָרען דען 11 אפריל 1825

צו ברעסלוי

געשטאָרבן 31 אויגוסט 1864

פערדינאַנד
לאַסאַל'ס קבר
אין ברעסלוי

דעם 31טען פון דיעזען מאָנאט יועט מען פויערן דעם 43טען יאָהרצייט נאָך פערדינאַנד לאַסאַל. — אין דער „צוקונפט“, זינט זי עקזיסטירט, איז פיעל געשריעבען געוואָרען וועגען דעם גרויסען פאָלקסטריבון, הגם פיעל, פיעל מעהר איז געבליעבען ניט געזאָגט. ניט קענענדיג געבען דעם יאָהר אָן אַרטיקעל — די רעדאקציע פון אונזער זשורנאַל וועט ניט זיין אין נאָנצען אָרגאניזירט ביז אַקטאָבער — גיבען מיר דעם לעזער א בילד, וועלכער איז דאכט זיך קיינמאָל פריהער אין אי-דישע צייטשריפטען ניט ערשיענען.

פּעראיינע-הארענדאר

פאר א לאנגע צייט האט זיך געלאזט פיהלען אין דער אידישער ארבייטער בעוועגונג דיא נויט ווענדעדיקייט פיר א דירעקטארי פון פראגרעסיווע ארגאניזאציען, פיעלע וועלכע קומען אין דיער זען לאנד פון אייראפא אדער וועלכע פארהערן פון איין שטאט אין דער צווייטער וואלטען זעהר ווער לען וויסען וואו עס געפינען זיך זייערע פאר ארגאניזאציען, וואו עס געפינען זיך זייערע לאנדס לויט פערזאנלעך, וואו זיינען אין אלגעמיין ארגאניזאציען אן וועלכע זיי וואלטען זיך וועלען אנשליסען; ווען זיי וויסען וואו זיי מיטען, ווער זיינען דיא סעקרעטערע און וואו זיי געפינען זיך, דער פאסענדער פלאץ פיר אזא דירעקטארי איז דיא „צוקונפט“, אלס מאנאטליכער זשורנאל ווערט דיא „צוקונפט געקליבען ביי יעדען לעזער, זא דאס יעדען מאהל, ווען מען וויל האבען אויס קיפפעט וועגען איין ארגאניזאציע, קעמען עס גלייך אויסגעפינען. דיא „צוקונפט“ האט אזא די- רעקטארי, וואו אלע אויפגעלייטעטע ווערען קלאסיפיצירט אונטער בעשטימטע נעמען, לויט יעדער פארמע פון ארגאניזאציע, זא דאס מען קען לייכט אויסגעפינען דיא אויסקינסטע, וועלכע מען זוכט.

דער פרייז פיר דיעזער אנאנסע איז בויז 25 סענט א מאנאט.

פאר ווייניגער וויא 1 סענט א טאג קענט איהר לאזען וויסען דער וועלט ווער איהר זייט, וואו איהר זייט, ווען מען קען אייד טרעפען.

ארבייטער רינג

ברענטש 8, ניו יארק.
מיטעט יעדען פרייטאג אין 206 א. בראדוויי.
סעק. שטייבערג, 386 מעדיסאן סט. האספיעטלער
מאראס, 51 ראטגערס סט. דר. ב. שלעזינגער, 25
ראטגערס סט.
פראג. קלאב, ברענטש 9, באלטימאר.
מיטעט יעדען מיטוואך אין 921 א. באלטי-
מאר סט. סעק. וו. אלטשול, 1532 א. פויעט סט.

ברענטש 1, ניו יארק.
מיטעט יעדען פרייטאג פון מאנאט אין פלא-
דענס בילדינג, רום 1—2 אין 4. סעק. ה. לעווין,
259 ס. 9טע סט., ברוקלין. האספ. פלאטא, 60—58
דעלענס סט. דר. מש. שווארץ, 275 הענרי סט.

ברענטש 2, ניו יארק.
מיטעט יעדען שבת אין 1915 דרויטע עוו.
סעק. מ. דאווידאוו, 225 איסט 105טע סט. דאקטאר
סאפאל, 71 איסט 104טע סט. האספיעטלער
סארוין, 62 איסט 103טע סט.

ברענטש 3, ברוקלין.
מיטעט יעדען פרייטאג אבענד אין 113 מא-
ס; דר. דוש. ביילי, 68 מעקקיבען סט., האספ.
דוש. שאפירא, 485 בראדוויי. סעק. י. פינקעלשטיין,
94 האפקינס סט.

ברענטש 4, ברוקלין.
מיטעט יעדען מיטוואך אין 143 מעקקיבען
סט. סעק. ד. אשינסקי, 25 מארערל סט. דר. דוש.
ביילי, 68 מעקקיבען סט. האספ. מ. לוקשטיין, 90
האפקינס סט.

ברענטש נומ 5, ניו יארק.
מיטעט יעדען 2טען און 4טען פרייטאג אין
414 גרענד סט. סעק. מש. אויזענבערג, 677 מאיר
טעל עוו., ברוקלין. האספיעטלער — לעדער, 221
איסט 83טע סט. דר. מארגאליס, 211 הענרי סט.

ברענטש 6, ברוקלין.
מיטעט יעדען פרייטאג אבענד אין מאנאט אין
51 האמבאלדט סטריט. סעקרעטער. ס. הערמאן,
53 מארערל סט. האספ. א. פענינגער, 507 בושוויק
דר. דוש. ביילי, 331 ווערנאן עוו. און 28 האמי
כאלדט סט.

ברענטש 7, וועסט האבאקען, נ. דוש.
מיטעט יעדען פרייטאג אבענד. אין ליבערטי
האלל, ספוינג קארנער שופען סטריט. סעק. לאנדא,
446 סענטראל עוו. האספ. גאלדבערג, 519 דובאָיס
סטריט.

ברענטש 11, ברוקלין.
מיטעט יעדען דיענסטאג אין סענטראל האלל
410 סטאן עוו. סעק. ס. האראוויי, 299 סטאן עוו.,
האספיעטלער ב. עלענסאן, 70 איסט סט. דאקטאר
מאנדעלבוים, 329 סטאן עוו.

ברענטש 12, פילאדעלפיא, פא.
מיטעט יעדען צווייטען און פיערטען זונטאג
אין טעמפל האלל, 1024 לאמבארד סט. סעק. מ.
שליופער, 531 פיערס סט.

ברענטש 14, פראוידענס.
מיטעט יעדען 2טען און 4טען זונטאג אין
מאנאט, און 218 נאָרטה מעין סט. סעק. וויליאם
כאקסט, 128 מעין סט.

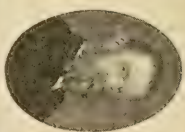
ברענטש 17, ניו הייווען, קאננ.
מיטעט יעדען 2טען און 4טען זונטאג אין
מאנאט, און מיטוואך האלל קארט סט. (2טען פלאץ).
דר. באַנאָ, 292 דזשיאָרדזש סט.; סעק. י. גלייבער,
31 רעדפיעלד סט. האספ. א. סליווער, 37 ספרוס סט.,
ברענטש 19, סיראקיוז, נ. י.
מיטעט יעדען זונטאג אין סילווערס האלל,
קאָרגיוו ענד העריסאָן סט. סעק. א. פוירלשטיין,
128 רענוויק פלייס, פא. סעק. ה. וואַלפּאָן, 621
גרייף סט.

האָמלער פראָג, פער. בר. 20.
מיטעט יעדען 2טען און 4טען שבת אין 98
פאָרסיווה סט. סעק. קאזאנאוו, 67 צווייטע סט.,
האספיעטלער ס. פאָרמ, 60 איסט 4טע סט. דר. נעל-
סאן, 260 איסט בראדוויי.

ברענטש 23, נוארק, נ. דוש.
מיטעט יעדען 1טען און 3טען מיטוואך אין
דר. דוש. קופערמאן, 191 ספרוס סט. סעק. י. אל-
פערט, 112 פעשיין עוועניו, האספ. א. קאנטאר, 133
לייווינגסטאן סט.

Karl Schmitt
Karl Schmitt

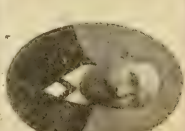
Josephine
Josephine

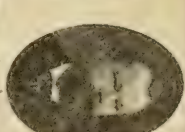
Adolf Beck
Adolf Beck

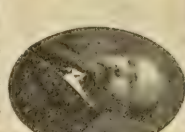
Bernhard Biele
Bernhard Biele

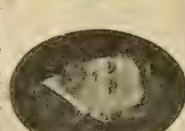
Theodor Borchert
Theodor Borchert

August Brag
August Brag

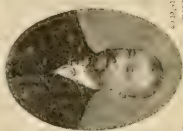
Friedrich Biele
Friedrich Biele

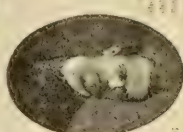
Dr. Gustav Danz
Dr. Gustav Danz

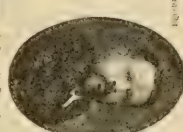
Richard Deig
Richard Deig

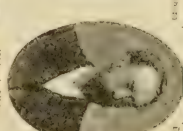
Hans Jodel Gephart
Hans Jodel Gephart

Emil Gephart
Emil Gephart

Jacob Gephart
Jacob Gephart

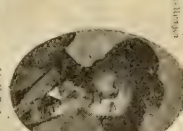
Heinrich Gephart
Heinrich Gephart

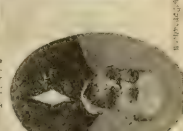
Dr. Eberhard Gephart
Dr. Eberhard Gephart

Karl Gephart
Karl Gephart

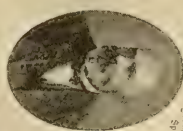
Adolf Gephart
Adolf Gephart

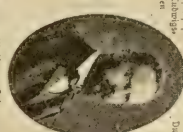
Jakob Gephart
Jakob Gephart

Georg Gephart
Georg Gephart

Hermann Gephart
Hermann Gephart

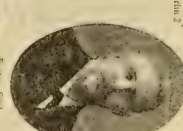
Wolfgang Gephart
Wolfgang Gephart

Karl Gephart
Karl Gephart

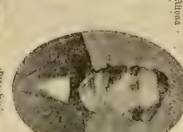
Heinrich Gephart
Heinrich Gephart

Emil Gephart
Emil Gephart

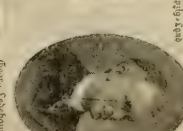
Dr. Eberhard Gephart
Dr. Eberhard Gephart

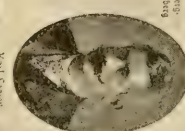
Karl Gephart
Karl Gephart

Adolf Gephart
Adolf Gephart

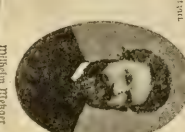
Jakob Gephart
Jakob Gephart

Karl Gephart
Karl Gephart

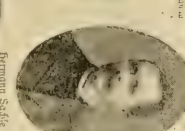
Gustav Gephart
Gustav Gephart

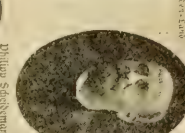
Wilhelm Gephart
Wilhelm Gephart

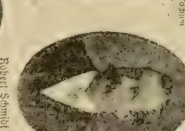
Emil Gephart
Emil Gephart

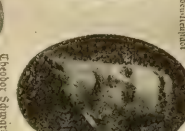
Hermann Gephart
Hermann Gephart

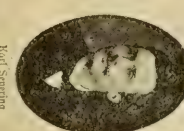
Philipp Gephart
Philipp Gephart

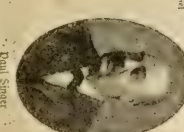
Robert Gephart
Robert Gephart

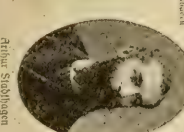
Eberhard Gephart
Eberhard Gephart

Karl Gephart
Karl Gephart

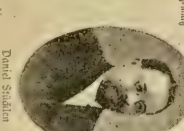
Paul Gephart
Paul Gephart

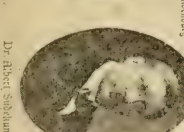
Arthur Gephart
Arthur Gephart

Wilhelm Gephart
Wilhelm Gephart

David Gephart
David Gephart

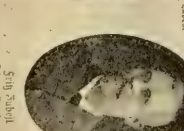
Dr. Albert Gephart
Dr. Albert Gephart

Karl Gephart
Karl Gephart

Georg Gephart
Georg Gephart

Fritz Gephart
Fritz Gephart

דער לאַנדאנער קאָנגרעס

פון ל. דניעסטרעווסקי.*

געטרייט מיט אלע כחות, אז איז דער פראקטיקאנער
לער שטאנדיגונג זאל ווערן דער און מאמין
פון דער גאנצער פארטיי, פון דעם גאנצען ציעל-
בעוואוסטען פראקטיקאנער פון רוסלאנד.

אין וואס זשע בעשטעהט די מיינונגס-
שיידענהייט? נאך אונזער מיינונג בעשטעהט
דער אונטערשייד צווישן די ביידע ריכטונגען
אין די אבשאצונג פון די בעוועגונגען קרעפטע פון
דער רוסישער רעוואלוציאן. די הויפט-בעוועגונג
דע קראפט פון דער רוסישער רעוואלוציאן זאל
גען די באלשעוויקעס, איז דער ארבייטער-קלאס,
דער פראקטיקאנער. ער איז דער אנפיהרער פון
דעם רעוואלוציאנערען קאמפף, ער איז דער גענע-
ראל פון דער גאנצער פרייהייטס-בעוועגונג. זיין
אמת'ער טרייער קאמפפס-גענאסע, דער אייני-
ציגער קאמפפס-גענאסע ביי צום סוף פון דער
דעמאקראטישער רעוואלוציאן, זיינען די בויערן,
וואס פיהרען א קאמפף נישט נאר פאר ערד, זאגן
דערן אויף פאר פרייהייט. די ווייטערע ענט-
וויקלונג פון דעם רעוואלוציאנערען קאמפף
דארף פיהרען צו דער דיקטאטור פון דעם פרא-
קטיקאנער פון די בויערן. דאס זיינען די צוויי
האפטער, מיט וועלכע דאס לעבען וועט אויס-
שמיעדען די רוסישע פרייהייט. אלע איבריגע
קלאסען זיינען גענידענדיק רעוואלוציאנערע. א בור-
זשואנע דעמאקראטיע אלס א בעוועגונגע
קראפט פון דער רעוואלוציאן איז אין רוסלאנד
ניטא. אין רוסלאנד איז לעבעדיג און טהעטיג

ס איז שוין עטליכע יאהר ווי אין
דער רוסישער סאציאל דעמא-
קראטישער פארטיי קעמפפן
צוויי שטרעמונגען. נאכ'ן
צווייטען צוזאמענפאך פון
דער פארטיי אין יאהר 1903

האבען אנגעפאנגען צו בעווייזן זיך אין איהרע
רייזען מיינונגס-פערשיידענהייטען. דיעז מיי-
נונגס-פערשיידענהייטען זיינען געווען אנפאנגס
אונבעדייטער: זיי האבען זיך בעצויגען הויפט-
זעכליך אויף ארגאניזאציאנס-פראגען. נאך וואס
מעהר דאס פאליטישע לעבען אין רוסלאנד האט
זיך ענטוויקעלט, וואס ברייטער די פאסירונגען
האבען זיך פערנומען, אלץ פערפלאנטערטער זיך
נען געווארען די אויפגאבען פון דער סאציאל-
דעמאקראטיע און די מיינונגס-פערשיידענהייטען
צווישן די צוויי שטרעמונגען זיינען געווארען
אלץ שטארקער און שטארקער. יעדע שטרעמונג
האט געוואלט בעפעסטיגען איהר איינפלוס, יעדע
ריכטונג האט געשטרעבט צו ווערען די הערשערין
אין די אנשטאלטען פון דער פארטיי און דער
אידענטיקאטען איז פערוואנדעלט געווארען
באלד אין א קאמפף פאר הערשאפט.

פון די אידענטיקאטען ריכטונגען האבען זיך אויס-
געבילדעט פראקטיקאנען און יעדע פון זיי האט

(*) א פראמינענטער בונדיסט, וואס איז געווען
א דעלעגאט צום קאנגרעס.

דעם גראניט-פעלז פון די בויערן זיינען געוואָרן רען א סך שפאלטען און דער שטראם פון דעם סאָציאלען לעבען האָט אוועקגעטראָגען פון איהם היבשע שטיקער. דער פראָלעטאָריאט קען זיך אויף אזא אופן שטיצען בלויז אויף יענעם טהייל פון די בויערן, וועלכע געהערען ניט צו דער דאָרף־בורזשואַזיע.

אבער, זאָגען די מענשעוויקעס, אויסער די צוויי הויפט־בעוועגונגען קרעפטע פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן איז אויך די בורזשואַזיע העמאָקראַטיע א בעדייטענדער פאקטאָר אין דער רעוואָלוציאָן. אמת, דויער סאָציאלער קלאַס איז פּעראַינטערעסירט בלויז אין דעם, אז ער זאָל קענען פריי ענטוויקלען זיינע בורזשואַזיע פראָדוקציאָנס־פּערהעלטניסעס, אבער זאָלאָנג אין רוסלאַנד עקזיסטירט נאָך די אלטע אָרדנונג, זאָלאָנג עס האַלטען זיך נאָך די פּאַרצייטיגע פאַרמען פון ווירטשאַפט, איז אויך די בורזשואַזיע דעמאָקראַטיע געוואונדן גען צו פיהרען א רעוואָלוציאָנערען קאמפּף צו זאמען מיט דעם פראָלעטאָריאט און די בויערן.

אָט פאַר וואָס, נאָך די מיינונג פון די מענשעוויקעס, דאָרף מען ניט אָנרופען אלע בורזשואַזיע אַזנע פּאַרטייען רעאַקציאָנערע. עס זיינען נאָך דאָ אזעלכע בורזשואַזיע שיכטען, וועלכע האָבען נאָך ניט אויסגענוצט זייער גאנצע רעוואָלוציאָנערע ענערגיע. דערפאַר איז ניט ריכטיג די בעהויפטונג פון די באַלשעוויקעס, אז דער גאַנצער פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן פיהרט צו דער דיקטאַטור פון פראָלעטאָריאט און די בויערן. דער קאמפּף איז אין דעם יעצטיגען מאָמענט געריכטעט געגען די גאנצע אלטע אָרדנונג; אין דעם טראַומה פון דיזען קאמפּף, אין דער גינסט־גער לייוונג פון דיזען גרויסען היסטאָרישען קאמפּף, איז פּעראַינטערעסירט ניט נאָר דער אַרבייטער און דער בויער, זאָנדרן אויך די בורזשואַזיע דעמאָקראַטען. און זאָלאָנג די בורזשואַזיע זייער איז ניט געוואָרען דער הערשענדער קלאַס אין דעם פּאָליטישען לעבען פון לאַנד, זאָלאָנג זי האָט נאָך ניט אין איהרע הענד די מאַכט, דאָרף דער פראָלעטאָריאט העלפען די בורזשואַזיע. זאָל אפילו אין האַרץ פון דער בורזשואַזיע ליגען פּעראַטא, זאָלען אפילו די פיהרער בענקען נאָך רוחיגקייט, נאָך שלום, נאָך דעם סוף פון דער רעוואָלוציאָן, די היסטאָרישע נויטווענדיגקייט צווינגט זיי אבער, ניט קוקענדיג אויף זייערע גע-

נור די רעאַקציאָנערע בורזשואַזיע. שטיצענדיג זיך אויף די בויערן, דאָרף דער פראָלעטאָריאט אָנפיהרען א קאמפּף מיט די גוט־בעזיצער און די פאבריקאַנטען, ניט רעכענענדיג זיך מיט קיינע אנדערע קלאַסען, ווייל פון דער בורזשואַזיע קען מען ניט ערוואַרטען קיין זאך אויסער פּעראַטא און בעטלוג.

פאַר די בורזשואַזיע איז די רעוואָלוציאָן א זאך, וואָס געהערט צו דער פּערגאנגענהייט, און דאָרף זיך ניט מעהר אומקעהרען. פאַר דעם פראָלעטאָריאט איז זי אבער בלויז א שטורם, וועלכער זאָגט אָן דעם קומענדען גרויסען, היסטאָרישען געווייטער. און דערפאַר דאָרף דער פראָלעטאָריאט ניט האָבען מיט דער פּערהעלטענישער שער בורזשואַזיע קיינע אָבמאַכונגען, קיינע געמיינזאַמע אַרויסטרעטונגען. פּערקעהרט, דער פראָלעטאָריאט דאָרף פיהרען אן אונערבאַרמ ליכען קאמפּף מיט דער גאנצער ליבעראַל־מאַנאַר־כיסטישער פאַרטיי פון די קאדעטען, א קאמפּף אויף לעבען און טויט.

קאמפּפֿס־גענאָסען פון פראָלעטאָריאט קענען זיין בלויז די פּאָלקס־פאַרטייען: סאָציאַלי־סטען־רעוואָלוציאָנערען, „טרודאָוויקעס“ און „פּאָלקס־סאָציאַליסטען“; זיי אלע פּערהיידן גען די אינטערעסען פון דעם בויער און קענען זיין די קאמפּפֿס־גענאָסען פון פראָלעטאָריאט אין דומא און אויסערן דומא אין זיין קאמפּפֿס־בערייאונג, פאַר סאָציאַליזמוס.

אָט דאָס איז דער שטאַנדפּונקט פון דעם טייל פון דער רוסישער סאָציאַל־דעמאָקראַטיע, וועלכע רופט זיך אָן „באַלשעוויקעס“.

גאנץ אנדערש ווערען בעשטימט די בעוועגונגען קרעפטע פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן פון די „מענשעוויקעס“.

עס איז קיין צווייפעל ניט, זאָגען זיי, אז די הויפט־בעוועגונגען קראַפט פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן איז דעם מאָמענט ווען אין לאַנד ענטוויקעלט זיך דער קאפיטאַליזמוס, איז דער פראָלעטאָריאט. דער פאבריק־אַרבייטער, דער שטעטישער פראָלעטאָריאט איז דער פונדאָמענט פון דער רעוואָלוציאָנערע ענערגיע. עס איז אויך קיין צווייפעל ניט, אז פון אלע קאמפּפֿס־גענאָסען זיינען די טרייעסטע און די בעסטע די בויערן: זיי זיינען פּעראַינטערעסירט אין דער גרינדליכער לייוונג פון דער אַגראַר־פּראַגע און דאָס קען בלויז זיין דאָ, ווען די אלטע אָרדנונג וועט אין גאנצען איינפאַלען. אבער אין

מעהר אנהענגער פון די מענשעוויקעס, ביי די לאטישען זיינען אויך דא א סך מענשעוויקעס, און בלויז די פוילישע סאציאל דעמאקראטישע גרופע בעשטעהט פון בלויזע באלשעוויקעס. איבריגענס ווייסען מיר ניט, אויב ביי דער פוילישער סאציאל דעמאקראטישע עקזיסטירט ווירקליך אזא אחדות, אדער זייערע מיינונגספערשיר דענהייטען קען מען ניט בעמערקען צוליב דער שטארקייט פון דער פארטיידידיסציפלין.

יעדענפאלס, אויף דעם לאנדאנער צוזאמענפאךר זיינען די פוילישע דעלעגאטען געווען „מעהר קאמפליקען ווי דער פאפסט זעלבסט.“

די פראגע וועגען דעם פעהעלטניס פון דער סאציאל-דעמאקראטישע צו די בורזשואזע פארטייען און וועגען די אויפגאבען פון פראקטיש ריאט אין דעם יעצטיגען מאמענט פון דער רעוואלוציאן איז אוועקגעשטעלט געווארען אויפ'ן צוזאמענפאךר קלאר און שארף. דער ענטפער האט געזאגט זיין קלאר און דייטליך. יעדע פראקציאן און יעדער דעלעגאט האט געזאגט געבען זיין מיינונג.

די זעגער זיינען געבליעבען די באלשעוויקעס. זייער רעוואלוציאן איז אונטערשטיצט געווארען פון די פוילישע דעלעגאטען, פון דעם גרעסטען טהייל פון די לעטישע דעלעגאטען און פון אייניגע בונד'ישע דעלעגאטען. און עס איז מעגליך, אז די אייניגע בונד'ישע דעלעגאטען האבן בען פעהאקלעכט די באלשעוויקעס צו בלייבען די זעגער...

די פראמינענטעסטע פארשטעהער פון בונד האבען געוואלט פארשלאגען א מיטעל-וועג, אויף וועלכען אי די באלשעוויקעס אי די מענשעוויקעס זאלען קענען שטעהן, אבער דיזע פראגע האט זיך ניט איינגעגעבען.

פארוואס?

מיר דענקען, אז אויף די הויפט-פראגע, צו זייער וועלכע דער גאנצער שטרייט פיהרט זיך, קען ניט זיין קיין דריטער ענטפער. ענטוועדער די באלשעוויקעס זיינען גערעכט, אז אין רוסלאנד איז ניטא קיין בורזשואזע דעמאקראטיע, אדער אז די בעוועגענדע קרעפטע פון דער רוסישער רעוואלוציאן געהערט אויך די בורזשואזע דעמאקראטיע, און דאן זיינען גערעכט די מענשעוויקעס. אין דער לייוונג פון דיזער פראגע קענען קיין דריי ענטפערס ניט זיין, און יעדער פערזאן

היימע פלענער, וועדער א קעהר צו טהון זיך צו דער רעוואלוציאן.

אט דאס איז די אבשאצונג פון די בעוועגענדע קרעפטע פון דער רוסישער רעוואלוציאן, לויט די בעשטימונגען פון די פארשטעהער פון די באלשעוויקעס און מענשעוויקעס.

אויף דעם באדען פון דיזע הויפט-מיינונגספערשידענהייטען זיינען ארויסגעקומען סכסוכים און שטרייטיגקייטען וועגען איינצעלנע פאקטען פון רוסלאנד'ס פאליטישע לעבען. אבער אין פערגלייך מיט די הויפט-פאקטעלעמען פון דעם יעצטיגען מאמענט קומען זיי בלויז אויפ'ן צווייטען פלאץ.

„ווי דארה זיך דער ארבייטער-קלאס פעהאלטען צו דער בורזשואזע און צו די בורזשואזע פארטייען?“ אט דיזע פראגע איז געווען די אקס, ארום וועלכע עס האבען זיך געדעהט אלע דעבאטען פון דעם לעצטען לאנדאנער צוזאמענפאךר פון די רוסישע סאציאל-דעמאקראטען.

ווען אויפ'ן לאנדאנער צוזאמענפאךר וואלט טען געוועזען אנוועזענער בלויז די דעלעגאטען פון דעם רוסישען טהייל פון דער פארטיי, וואלט דער שטרייט זייערער געבליעבען ניט געלייזט, ניט אכטענדיג אויף די געוואלטיגע בעמיהונגען פון יעדע פון ביידע פראקציאנען צוצוציהען אויף איהר זייט די מאיאריטעט. די צאהל פון די דעלעגאטען פון די באלשעוויקעס און מענשעוויקעס איז געווען גלייך (ביידע האבען גע'האט צו 88) און קיינער פון זיי וואלט ניט בלייבן בען דער זעגער, ווען ניט די דעלעגאטען פון די אנדערע גאציאנאליטעטען, וואס געהערען צו דער פארטיי, און וועלכע האבען צום ערסטען מאל אנטהייל גענומען אין דעם אלגעמיינעם צוזאמענפאךר פון דער רוסישער פארטיי. זיי האבען געשטימט דא מיט איין פראקציאן, דא מיט דער צווייטער און האבען געהאלפען אויף אזא אופן, אז דיזע ברעגענדע פראגע זאל קומען צו איהר לייוונג.

אפיציעל הייסט עס, אז בלויז די רוסישע סאציאל דעם. זיינען צוטהיילט אין באלשעוויקעס און מענשעוויקעס; אין דער ווירקליכקייט אבער בעמערקען מיר דיזע צוטהיילונג אויך אין אנדערע גאציאנאלע גרופעס פון דער סאציאל-דעמאקראטישע. אין בונד, צ. ב. ש., זיינען דא

צער רעוואלוציאן — געגען די בורזשואזע אפאָר
זיצאָן.

דארין בעשטעהט דער צענטראַלער שטאַנד
פונקט, אויף וועלכען עס האָבען זיך געשטעלט
די בונדישע דעלעגאטען פון צוזאמענפאָהר.

דעם בונד'ס שטימע איז אָבער געבליעבען
אָהן אַ ווירקונג. דער אויפֿרוף צו די פראַקציאָ-
נען, אַז זיי זאָלען אוועקלעגען זייערע וואַפען
איז געבליעבען אַ פּוסטער קול, און אלע בעמיר-
הונגען אַרייַנצופיהרען אין דער באלשעוויק'שע
רעוואַלוציאן אירגענד וועלכע אויסבעסערונגען
זיינען געווען אומזיסט.

די זעגער זיינען געווען שכור פון זייער
זיעג.

דאָס שיקזאל וואָס האָט אזוי אונטערגע-
שמיכעלט די באלשעוויקעס, האָט צום סוף פון
צוזאמענפאָהר בעדעקט זיך מיט אַ כמארע. די
שטימענמעהרהייט פון די באלשעוויקעס איז
געווען ניט קיין פעסטע.

אין דער פראַגע איבער די דומא-פראַקציאָן,
איבער פארטיזאנישע ארויסטרעטונגען און אי-
בער אַן אַרבייטער-צוזאמענפאָהר האָבען די
רייזען פון די זעגער אַ ציטער געטהאָן; די
זעגער האָבען אָבערטראָטען.

די בעמיהונגען פון די באלשעוויקעס און די
פאָליאקען אויסצורדיקען דער דומא-פראַקציאָן
פון די סאָציאַל־דעמאָקראַטען אַ מיספערטרויען,
האָבען בעגענעט אַ שטארקען ווידערשטאַנד, און
דער צוזאמענפאָהר האָט אנערקענט, אַז די סאָצ.
דעמ. דומא-פראַקציאָן איז געווען טרוי די איינ-
טערעסען פון פראַלעטאריאט און דער רעוואַלוציאָ-
ציאָן.

פארטיזאנישע ארויסטרעטונגען, עקספּראָ-
פראַציאָן, קאמפּפּס-אָרגאַניזאַציאָנען זיינען צו-
ריקגעוועזען געוואָרען, און זאָגערבאַר איז
דאָס וואָס אפילו די אנהענגער פון אזעלכע פאָר-
מען פון פראַלעטארישען קאמפּפּ האָבען אויך
ניט געוואגט עפענטליך זיי צו אונטערשטיצען.

ביים בעשפרעכען דעם פונקט ווענען אַן
אַרבייטער-צוזאמענפאָהר האָבען די באלשעווי-
קעס אָבערזאָגט זיך פון זייער פראַיעקט אין זייער
רעוואַלוציאָן, וואו זיי האָבען צוזאמענגעמישט
אין איין קופע סינדיקאליסטען, אַנאַרכיסטען און
פריעדליכע סימפאטיזער מיט דער אידעע פון
אַן אַרבייטער-צוזאמענפאָהר. דער צווייטער

אויפצובויען צו די צוויי ענטפערס אַ דריטען מוז
דורכפאלען. אַט פאר וואָס עס האָט זיך גיט
איינגעגעבען צו בעשאַפען אַ טעאָרעטישען צענ-
טער. דערפאר איז אָבער געווען זעהר נויטיג צו
בעשאַפען אַ פראַקטישען צענטער. מען האָט
געמוזט אויסגעפינען אזא פּשרה-ליניע, אויף
וועלכער אי די באלשעוויקעס, אי די מענשעווי-
קעס זאָלען זיך קענען בעוועגען. אנדערס וואָלט
זיך דער סאָציאַל־דעמאָקראַטישער „וואגען“ ניט
געקענט ריהרען פון וואָרט.

און אין דיעזער בעציהונג קען מען נאָר ניט
אָבשעצען די וויכטיגקייט פון דער אַרבייט, וואָס
די רעטישע און די בונדישע דעלעגאטען האָבען
אויפגעטהאָן. זיי האָבען בעוועזען מיט גרויס
טאָלענט די נויטווענדיגקייט פון אַהרות אין דער
פארטיי אלס אַן אָרגאַן פון קאמפּפּ און טהאַט,
זיי האָבען בעוועזען ווי נויטיג עס איז אַז
איינע די אנדערע זאָלען עטוואָס נאָכגעבען, און
זיי האָבען בעוועזען ווי עס איז נויטיג אויס-
צואַרבייטען אַ רעוואַלוציאָן, וועלכע זאָל זיין
אננעהמבאר פאר די גאַנצע סאָציאַל־דעמאָקראַ-
טישע פארטיי.

די באלשעוויקעס שטעלען אינ'ם ערשטען
פלאַן דעם קאמפּפּ פון דעם פראַלעטאריאט מיט
דער בורזשואזיע; די מענשעוויקעס אָבער אונ-
טערשטרייכענדיג דעם אלגעמיינ־נאַציאָנאַלען
כאראַקטער פון דער פרייהייטס־בעוועגונג, שטע-
לען די קלאַסען־אויפגאבען פון פראַלעטאריאט
אין דער בורזשואזער רעוואַלוציאָן אויפ'ן לעצ-
טען פלאַן, און דאָס טהוען זיי אין אזא מאָמענט,
ווען די קלאַסען־קאנטראַסטען זיינען גאַנץ דייט-
ליך און ליעגען טיעף אין בעוואוסטזיין פון די
אַרבייטער.

דער בונד האָט מורא געהאַט פאר די איינזייטיג-
קייט פון די אויספיהרונג פון די באלשעוויקעס
און מענשעוויקעס. עס איז נויטיג אַ געמיינ-
זאַמע אַטאַקע אויף די פעסטונג פון דער אלטער
אָרדנונג, אָבער עס איז אויך נויטיג דער קאמפּפּ
פון דעם פראַלעטארישען אוואַנגאַרד מיט דער
בורזשואזיע, וועלכע שטעהט ניט נור אָב, זאָג-
דערן איז בערייט צו פערקירעווען זיך צוריק. אַט
צוליעב וואָס די פארשטעהער פון „בונד“ האָבען
פאָרגעשלאָגען די טאַקטיק פון צוויי ליניעס:
„צוזאַמען מיט דער גאַנצער אָפּאָזיציאָן געגען
דעם אלטען רעזשים און צוזאַמען מיט דער גאַנ-“

„300 דעלעגאטען, וועלכע זיינען געבליעבען אָבערזיסען אויף לאַנג פון זייער אַרבייט, 30 מענ פון פּוסטע דעכאטען, הונדערט מייזער, רובעל אויסגעגעבען אויף אונזימיגע אַרבייט, 11 רע-זאָלוציאַנען און עטליכע סקאנדאלען.“ אַט דאָס איז, לויט זייער מיינונג, דער סך הכל פון דעם לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר.

מיר דענקען אָבער, אז אזא מיינונג איבער דעם צוזאמענפאָהר קענען האָבען בלויז מעי-שען, וועלכע זיינען ניט גוט בעקאנט מיט די בעדינגונגען פון דעם רוכישען לעבען איבער-הויפט און מיט דער טעהטיגקייט פון דער סאָ-ציאַל-דעמאָקראטיע בעזונדערס.

ניט פענהעסענדיג זיין בעדייטונג, דענקען מיר דאָך, אז דער צוזאמענפאָהר האָט געגעבען פאָזיטיווע רעזולטאטען, אָננעהמענדיג רעזאָל-ציאָנען איבער אַ גאנצע רייזע ברענענדע פרא-גען פון דער רוסישער וויקליבקיט.

אמת טאקע, אז די רעזאָלוציאַנען זיינען אָנגענומען געוואָרען פון אַן אונבעדייטענדער מאַיאָריטעט, אמת, אז זיי האָבען ניט די מאָראַלישע אויטאָריטעט, וועלכע די רעזאָלוציאַ-נען פון אַ פאַרטיי מוזען האָבען, אום צו פער-וואַנדלען זיך אין לעבען; אבער אין דער יעצ-טיגער מינוט, ביי דער פראקציאָנעלער צוריסענ-הייט, האָט דער צוזאמענפאָהר קיינע רעזולטאט-טען ניט געקענט געבען.

דערמיט אַליין איז אָבער די בעדייטונג פון דעם צוזאמענפאָהר ניט ערשעפפּט. איך וואָלט וואַגען אָנצונעהמען, אז די בעדייטונג פון דעם לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר בעשטעהט ניט אין דעם וואָס ער האָט פּעראייניגט די זיך ווידער-שפרעכענדע און קעמפּענדע עלעמענטען, זאָג דערן אין דעם, וואָס ער האָט קלערער געמאַכט דעם גרעניץ, וועלכע טהיילט פאנאָנדער ביידע פראקציאָנען, און די ליניע צווישען די באלשע-וויקעס און מענשעוויקעס איז געוואָרען דורך איהם שאַרפּער און טיפּער. די געזינגנס-גענאָסען פון ביידע זייטען פון דער ליניע האָבען זיך ענגער פערבונדען און פּעראייניגט. די אַרבייט פון דעם לעצטען צוזאמענפאָהר האָט ארויסגערופען אין די רויזען פון די פראַגרעסי-ווע אַרבייטער אַ ציעל-בעוואוסטערע פּערהעלט-ניס צו די פראגען, איבער וועלכע עס ווערט גע-שטרימען.

פראַיעקט, וועלכער איז אָנגענומען געוואָרען פון צוזאמענפאָהר, איז אָהן צווייפעל אַ הנחה פאר די מענשעוויקעס, ווייל אין דיווען טהייל פון דער רעזאָלוציאַן גיט דער צוזאמענפאָהר צו, אז עס איז ווינשענסווערט, אז די סאָציאַל-דעמאָקראַט-טען זאָלען טהיילנעהמען אין פאַרטיילקאָזע אַר-בייטער-אָרגאַניזאַציאָנען. און אפילו אין דער רעזאָלוציאַן ווענען דער דומא, האָבען די באל-שעוויקעס אויסגעשטריכען די עטליכע שורות, אין וועלכע זיי האָבען פּערטהיידגט די אידעע פון באַקיאָט.

„בלויז דער פּעראַטא פון דער ליבעראַלער ברוזשואַזיע,“ איז געווען געשריבען אין זייער פראַיעקט, „האָבען געשטערט, אז דער באַקיאָט זאָל דורכנעפיהרט ווערען ביי דער ערסטער דומא.“ און דיעזע שורות האָבען די באלשעווי-קעס אין ענטשיעדענעם מאָמענט אויסגעשטרי-כען.

מאכענדיג אַ סך הכל פון דער אַרבייט פון דעם לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר, דארפען מיר קאנסטאטירען דעם טרויעריגען פאַקט, אז דער זיעגער איז געבליעבען דער פראקציאָנעלער שטאַנדפונקט. די מייסטע פון די דעלעגאטען האָבען זיך ניט געקענט אויפהויבען העכער פאר זייער פראקציאָן און פּערטהיידגען די אינטע-רעסען פון דער אַרבייטער-פאַרטיי, אַלס אַ גאַנצע.

אַלע בעמיהונגען פון די נאַציאָנאַלע אָרגאַ-ניזאַציאָנען, די בונדיסטען, די לעטען, אַ שטופ צו טהון דעם צוזאמענפאָהר אויף אַ מיטעל-ליניע זיינען געבליעבען אָהן ערפאָלג. די אַרבייט אָבער פון דיעזע אָרגאַניזאַציאָנען זיינען ניט געווען גאַנץ אומזיסט. פאַר דעם ריקצוג, וועלכען די באלשעוויקעס האָבען געמאַכט צום סוף פון צוזאמענפאָהר, דארף מען פערדאנקען די בונ-דיסטען און די לעטען. זיי דארף מען פערדאנ-קען, וואָס ניט אַלע רעזאָלוציאָנען פון דעם צו-זאמענפאָהר טראָגען אַ ריין פראקציאָנעלען כאַ-ראַקטער, וואָס אין אייניגע רעזאָלוציאָנען זיינען געמאַכט געוואָרען ענדערונגען אזוי, אז די גאַנצע פאַרטיי זאָל זיי קענען אָננעהמען.

וואָס האָט דער לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר געגעבען?

ווען מיר זאָלען זיך וועלען אויסדריקען מיט'ן לשון פון אייניגע הומאָריסטישע קריטי-קער, וואָלטען מיר איהם געקענט כאַראַקטערי-זירען אזוי:

דער לאַנדאָנער צוזאמענפאָהר האָט געהאַל-
פּען דער דיפערענצירונג פון דער רוסישער סאַ-
ציאַל־דעמאָקראַטיע, און דיזע דיפערענצירונג
איז אַ נויטיגע בעדייטונג פאַר דעם ווייטערען
וואוקס, ענטוויקלונג און בעפעסטיגונג פון דער
אַרבייטער־בעוועגונג אין רוסלאַנד.
זאָלען אָבפאלען די יעניגע, וועלכע זיינען
צוגעשטאַנען צו דער פאַרטיי פון פּראָלעטאַריאַט
צוליב אַ מיספערשטענדניס, זאָלען זיי זיך
אומקעהרען אין בורזשואַנעם לאַגער, זאָלען

אָבפאלען אלע, ביי וועמען אַ שטאַרקע רעוואַ-
לוציאָנערע פראָזע איז טהייערער פאַר ציעלבע-
וואוסטע אַרבייט, זאָלען אָבפאלען די אנאַרכי-
סטען, סינדיקאַליסטען און בלאַנקיסטען. קיין
זאך וועט דאָן נישט הינדערן די איבריגע צו פער-
אייניגען זיך. מיט די אָבגעבראַכענע שטיקלאך
וועט פערשאַטען ווערען יענער אַבגרונד, וועלכער
ליעגט יעצט צווישען צוויי פינדליכע טהיילען:
פון איין גרויסער אַרמעע — די אַרמעע פון דעם
רוסישען פּראָלעטאַריאַט.

דעם דיכטערס נשמה

(אַ פאַנטאַזיע.) *

(געווידמעט יחואש'ן צום ערשיינען פון „זיינע געזאַמעלטע ליעדער“.)

פון די שעהנסטע בלומען־קוסטעס
העל בעלויכטען פון די ריינסטע,
רייך־געוועכטע גינגאַלד פּעדים,
אין דעם שימער פון די שכינה —
איז אַ צערטליכע נשמה
שמיל, און שטום אַרויסגעפלאַטערט
פון דעם אוצר הנשמות — —
יונגע כרובים — הימעל'ס־קינדער,
מיט געקרויזטע זונען־לאַקען,
און מיט ליליען־ווייסע פליגלען,
האַבען זאָנפט און מילד און הייליג
נאַכגעפלאַטערט די נשמה.

און די צערטליכע נשמה
איז געקומען צו דעם בורא
אין בעגלייטונג פון די כרובים...
פון איהר ריינקייט און איהר שיינקייט
האַט דער בורא אָנגעקוואַלען
און פאַר שמחה מיטגעהאַלפּען
די מלאכים שירה זינגען...
אויך די פיגלע פון גן־עדן,
פון די גרעסטע ביז די קלענסטע,
זיינען זיך צונויפגעפלויען,
זיך אין געטליך־כאַר פּעהאיינגט,
און מיט פריידען צוגעטרילערט...
* * *

זייטען זיינען זיך געשוואומען — —
און דער גרויסער וועלטען־שעפּפער
פון פלאנעטען און פון זונען,
האַט אַ רעיון אויסגעשפונען,
צו בעציערען די נשמה: —
און דער בורא האָט גענומען
די גן־עדן'ס שעהנסטע בלומען
זיי געטונקען אין פאַרפיומען,
אין אַ קרענצעל אויסגעפלאַכטען,
דאָס געשאַנקען די נשמה,
איהר אַ הייסען קוס געגעבען
און בעהעפט איהר אין אַ דיכטער...
י. אַדלער.

איבער הימעל'ס בלויז סטעפּעס,
אין דעם רייך פון זונען־שטראַהלען,
איז געפלויען די נשמה;
זיך גע'טובל'ט, און געטונקט זיך
אין גן־עדן'ס בשמים־קוואַלען;
און געאַטעמט זיסע ריחות
פון גן־עדן'ס פרישע רויזען;
און געקיהלט זיך אין דעם שאַטען
פון די גרינע מירטען־צווייגען
אין גן־עדן'ס מאַרגען־זוינטלעך.

(*) מיר האָפּען צו געבען אַ קריטיק פון יחואש'עס געדיכטע אין דעם נעקסטען העפּט.

אמעריקאנער קולטור-טרעגער אין די פיליפינען

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

בייבי סטייט: ווען די בייבי וועט אויסוואקסען, וועט זי ווערען א סטייט. און דערוויילע האָט די טעריטאָריע גענאָסען אלע רעכטע פון א סטייט, חוץ וואָס דער גאָווערנאָר איז געווען אַן אָנגעשטעלטער פון דעם פרעזידענט, און די טעריטאָריע האָט קיין שטימע ניט געהאט אין דעם קאָנגרעס אין וואַשינגטאָן. ווייטער אָבער אין איהרע אינערליכע געשעפטען האָט זיך די טעריטאָריע געפיהרט אזוי ווי עס איז איהר געפעלען. זי האָט ערוועהלט אַן אייגענע געזעצ-געבענדע קערפערשאפט, וואָס האָט געמאכט געזעצען פאַר דער טעריטאָריע.

נאָך דעם שפאַניש-אמעריקאנישען קריגע איז עס געוואָרען גאַנץ אנדערס. די נייע לענד-דער וואָס די פּעראַייניגטע שטאַטען האָבען ערוואָרבען דורכ'ן קריגע זיינען ניט א טהייל פון די פּעראַייניגטע שטאַטען, נאָר קאָלאָניעס פון דער אַמעריקאנישער קאָראָנע, אזוי ווי עס זיינען פאַראַן קאָלאָניעס פון דער ענגלישער קאָראָנע. עס מאַכט ניט אויס וואָס עס איז אין אַמעריקא ניטאָ קיין פּערזענליכער קעניג, ווי אין ענגלאַנד. דער ענגלישער קעניג איז אויך ניט מעהר ווי א פּערקערפערונג פון דעם ענגלי-שען שטאַט און זיינע פּערזענליכעס צו אויס-לענדישע מעכטע. אין אַמעריקא ווערט דאָס גאַנצע פאָלק אנגעזעהען פון דעם געזעצ-אלס דער קעניג, און היינט האָט דער מינאָנע-קעפיגער קעניג זיך געקראָגען אונטער-האַנדע, וואָס געגען זיי איז עס אַקוראַט אזא סאַמאָדער-זשעץ ווי דער רוסישער קיסר.

אין דיזען אַרטיקל וועל איך זיך בענוצען מיט דעם בוך פון פּראָפּעסאָר פאַרקער וויליאַם, וועלכער האָט פּערבראַכט א יאָהר אין די פילי-פינען אים אויפטראַג פון דער אַנטראָפּמעריא-ליסטישע ליגאַ. ער האָט גענוי אונטערוכט ווי די אַמעריקאנער סאַבאַדערוזשאוונע ביוראָקראַטען בעל-הבית'עווען אין דער פיליפינער ווער-

עם 80טען דזשולאָי האָט אין די פיליפינען שטאַטגעפונען די וואַהל פאַר די ערסטע געזעצ-געבענדע פּערוואַמלונג. ביז אַהער איז די רעגירונג אין די אינזלען געווען אין די הענד פון אַמעריקאנער בעאַמטע, פון איינע אָן, זאָגט מען, הויבט זיך אָן אַ נייער סדר, דער פיליפינער פאָלק קריעגט א שטימע אין דער רעגירונג, ער האָט אויסגעקליבען אייגענע פּערטרעטער אין די „אַסעמבלי“, וואָס וועט זיך צוזאַמענקומען נעכסטען מאָנאַט. עס איז איצטער דעריבער דער פאַסענדיגער מאָמענט צו מאַכען א סך הכל פון דער אַמעריקאנער פּערוואַלטונג אין די אינזלען.

דער שפאַניש-אמעריקאנישער קריגע האָט אריינגעבראַכט אין דעם אַמעריקאנער רעגירונגס-סיסטעם גאָר אַ נייעם פּרינציפּ. ביז אַהער זיינען די פּעראַייניגטע שטאַטען בעשטאַנען פון סטייטס און טעריטאָריעס. א טעריטאָריע איז געווען אַ נייע שטיק לאַנד, וואו די גאַנצע איינוואָהנער איז געווען צו קנאַפּ זיי זאָלען קענען פּרעטענדירען אויפגענומען צו ווערען פאַר א סטייט צוגלייך מיט אנדערע סטייטס. דער שכל פון דעם אונטערשייד איז אין דעריין וואָס יעדער סטייט שיקט צוויי פּערטרעטער אין דעם סענאַט אין וואַשינגטאָן; ווען אַ קליינער סטייט ווי דעלאווער אָדער נעוואַדא האָט אַ גלייכע דעה אין דער רעגירונג מיט א גרויסען סטייט ווי ניו יאָרק אָדער פּענסילווייניע, איז דאָס טאַקע ניט קיין יושר און עס פיהרט צו קאָרופּציע: די וואַוטערס פון אַ קליינעם סטייט איז מעגליך אַלעמען צו קויפּען, און מיט די געקויפטע צוויי סענאַטאָרס קען מען שוין עפעס אויפטהאָן אין קאָנגרעס.

אַבער ביז דעם שפאַנישען קריגע האָט דער געזעצ-בעטראַכטער א טעריטאָריע אלס אַ

מענער גענעראל-גובערנאטאָרסטווע, אין ער
בעהאנדעלט די פראגע אָהן הענטשקעס. (*)
2.

די אמעריקאנער דיפלאמאטיע האָט השנים
אָנגעהויבען צו וואַרפֿען אויגען אויף די פיליפּין-
נען נאָך איידער דעם קריגע מיט שפּאַניען.
וואָרום, ווען ניט, טאָ וואָס האָט אַדמיראַל
דיואי געהאַט צו טהון מיט זיינע שיפּען אין
כינא גראד ארום יענער צייט?

ווען דער אויפשמאנד פון די פיליפּינער
געגען שפּאַניען איז אונטערדריקט געוואָרען,
האָבען די רעוואָלוציאָנערע פיהרער עמיגרירט
קין סינגאַפּור, אַן ענגלישע שטאדט אין אינ-
דיען, און האָנגקאנג, אַן ענגלישע קאָלאָניע אין
כינא. דאָרטען האָבען זיי אָרגאַניזירט רעוואָ-
לוציאָנערע קאָמיטעטען און האָבען געזוכט די
פריינדשאפט פון די אמעריקאנער קאָנסולען.
דער גענעראל-קאָנסול פראט אין סינגאַ-
פּור האָט צוגעזאָגט אַגיטאַלאָר'ן די הילף פון
די פּעראַייניגטע שטאַטען אין דעם פיליפּינער
קאמפף פאר אונאַבהענגיקייט. קאָנסול ווילד-
מאַן אין האָנגקאנג איז געוואָרען אַ מיטגליעד
און אַ בעאַמטער אין אַ פיליפּינער רעוואָלוציאָ-
נערער אָרגאַניזאַציע.

ווען אַדמיראַל דיואי האָט געקראָגען אַן
אָרדער פון וואַשינגטאָן צו געהען מיט זיין פּלאַט
באָמבארדירען מאַנילא, האָט ער געשיקט צום
גענעראל-קאָנסול פראט די פּאָלענדע דעפּעשע:
„זאָגט אַגיטאַלאָר'ן, ער זאָל קומען אזוי גיך ווי
מעגליך.“ אַגיטאַלאָר איז אָנגעקומען קיין
מאַנילא אין אַן אמעריקאנער קריגענסיש, דאָר-
טען האָט ער פון דיואי געקראָגען געוועהר און
האַט באַלד אָרגאַניזירט אַ רעוואָלוציאָנערע
אַרמעע. אין יענער צייט האָט פּרעזידענט מעק-
קינלי עפּענטליך ערקלערט, אז פּערבאָפּען מיט
געוואָלט פּרעמדע לאַנד איז געגען דעם אמערי-
קאנער מאָראַלישען געפיהל, עס וואָלט געווען אַ
פּערברעכען. באַלד אָבער ווי דיואי האָט איינ-
גענומען מאַנילא, האָבען זיך אָנגעהויבען גאָר
אַנדערע רייד. דער שטאַטס-סעקרעטער האָט
טעלעגראַפּירט צו די קאָנסולס פראט און ווילד-
מאַן, אז די רעגירונג וויל פון זייערע פּער-
שפּרעכונגען צו אַגיטאַלאָר גאָרנישט וויסען, און

(*) Our Philippine Problem. A study of
American Colonial Policy, by Henry Parker
Willis, Ph. D. New York. Henry Holt & Co.)

זיי זאָלען זיך האַלטען זעהר פאָרויכטיג. צו
דערזעלבער צייט האָט די רעגירונג געשיקט
אַנענטען צו אונטערזוכען דעם נייעם ארץ כנען.
מען האָט אין וואַשינגטאָן אָנגעהויבען צו
הערדען, אז דער אמעריקאנער האַנדעל, האָט
נויטיג אויסלענדישע מאַרקעטס און די פיליפּין-
נען קענען דערפאַר צונגין קומען. וואָס פאַר אַ
מאַרקעט מען קען דאָרטען געפינען, האָט קיינער
ניט אָבגעשטעלט זיך צו אונטערזוכען. די
טעאָריע פון אויסלענדישע מאַרקעטס איז
שוין זעהר אַלט, זי שטאַמט נאָך פון דעם אַלט-
צעהנטען יאָרהונדערט. די סאָציאַליסטען
האָבען עס אויך אָנגענומען פאַר אַ „וויסענ-
שאַפּטליכען“ אמת. די געשיכטע פון דער
אַמעריקאנער הערשאַפט אין די פיליפּינען
האַט נאָר אַן איבריגען-מאָל בעוויזען, אז די
טעאָריע איז „העעהערעם בלעק“, ווי דער
מייטש זאָגט. (*) וועגען דעם אָבער ווייטער.

די שטאַדט מאַנילא איז איינגענומען גע-
וואָרען פון די אמעריקאנער און פיליפּינער
אַרמעען, וועלכע האָבען געפייט צוזאַמען, אבער
וויבאַלד דער שפּאַנישער גאַרניזאָן האָט זיך
אונטערגעגעבען, האָבען די אמעריקאנער געזע-
ראַלען ערקלערט די פיליפּינער, אז זיי טאָרען
ניט אַרײַן אין מאַנילא. צו דערזעלבער צייט
האָבען די פּעראַייניגטע שטאַטען געשלאָסען אַ
פריעדענס-פּראָטאָקאָל מיט שפּאַניען; אין
יענעם פּראָטאָקאָל איז מאַנילא אָבגעטראָפּען
געוואָרען צו די פּעראַייניגטע שטאַטען ביז עס
וועט געשלאָסען ווערען אַ טראַקטאַט, און וואָס
איז שייך צו דער רעגירונג פון די פיליפּינען.
טאָ האָט דאָס אויך געזאָלט בעשטימט ווערען
אויף דער פריעדענס-קאָנפּערענץ.

דערפון הויבען זיך אָן די שטרייטגיטיטען
צווישען די פיליפּינער און די פּעראַייניגטע
שטאַטען. אַנקעל סעם האָט געהאַנדעלט ווי אַ
טיפּישער אמעריקאנער שווינדלער. ער האָט
פשוט אַבערנאָרט די פיליפּינער, און איצטער

(*) איד האָב שוין די מיינונג פאַרבייגעגענידיג
אויסגעשפּראַכען אין אַ פריהערדיגען אַרטיקעל איבער
די פיליפּינעס אין דער „צוקונפט“ מיט אַ פאַר יאָהר
צוריק. דעמאָלט האָט מיר פּויגענבוים פּערקלאָגט פאַר
די לעזער אין חילול סאָציאַליזמוס. ער האָט עס צור-
געזאָגט צו בעווייזען מיט דער גאַנצער תורה, איז
אָבער געבליבען שטעהן ביי „בראשית ברא אלהים“,
און איך וואָרט נאָך עד היום.

מיליטערישע רעגירונג פון מאנילא מוז פארבערן רייטעט ווערען אזוי גיך ווי מעגליך אויף די גאנצע אפגעטרעטענע טעריטאריע". דאס איז געוועזען א קריגעס-ערקלערונג דער פיליפינער רעוואלוציאנערער פאלקס-רעגירונג.

דעם געפיהל פון די פיליפינער צו די אמעריקאנער קען מען לייכט פערשטעהן: זיי האבען פאר זיך געזעהען א שייקע באנדיטען אין סאל-דאטסקע מונדירען אונטער דער פיהרונג פון א שווינדלער-געזינדעל אין וואשינגטאן. עס איז נאך געבליעבען די לעצטע האפנונג אויף די פערטרעטער פון דעם אמעריקאנער פאלק. אין סע-נאט האט דער פערטראג נויטיג געהאט א מאיאר רייטעט פון 2-דריטעל אום אָנגענומען צו ווערען, די רעפובליקאנער פארטיי אליין האט אזוי פיעל שטימען ניט געהאט, און אפילו צווישען די רעד-פובליקאנער זיינען געווען גענער פון דעם פונקט וועגען די פיליפינען. מעקסינלי האט נויטיג געהאט די אונטערשטיצונג פון די דעמאקראטען אויסצופיהרען זיין רויב-פאליטיק אין די פיליפינען. די אונטערשטיצונג האט איהם געגעבען דער גרויסער דעמאקראטישער פאלקס-טריביון, דער פיהרער פון דער דזשעפרסאנישער דעמאקראטיע, וויליאם דזשענינג ברייאן. ער האט טע-לעגראפירט צו די דעמאקראטישע סענאטארס אז, אים נאָמען פון נאציאנאלער איינגקייט, פאר טריאטזמוס און נאך אנדערע פיינע פרינציפען, מוזען זיי שטימען פאר דעם טראקטאט. ביידע פאליטישע פארטייען זיינען אלזא פערטאטאקאט-ליך פאר דעם פערדאט וואָס די אמעריקאנער רעגירונג איז בעגאנגען געגען דעם פיליפינער פאלק.

דערווייל האט מען געשיקט א קאמיסיע צו שטודירען די פיליפינער אינזלען; דער פאָרזי-צענדער פון דער קאמיסיע איז געווען פרעזידענט שורמאן פון קאָנעל אוניווערסיטעט. ענדע 1899 האט זי געמאכט א רעפארט, אין וועלכע זי האט געמעלדעט, אז אויב די אמעריקאנער זאָלען איר בערלאָזען די פיליפינער זיי זאָלען זיך אליין רעדן, וואָלט דאָרטען באלד געוואָרען א צושטאנד פון אנארכי, וואָס וואָלט זיך געענדיגט דערמיט, אז פרעמדע מעכטע וואָלטען צוטיילען די אינזלען צווישען זיך, איז שוין גלייכער אי פאר די אמעריקאנער "עהרע", אי פאר די אינטערעסען פון די פיליפינער אליין, אז די אמעריקאנער זאָלען בלייבען די בעלי הכתים איבער די פיליפינער. נער, אלזא, די רויבער באַנדע זיינען איצטער

האָט ער אָנגעהויבען צו ציהען פון זיי די אָדערן מיט קליינע לומפערדיען, ווי א שווינדלער טהוט. צום ביישפיעל, לויט דעם פראָמאָקאָל, האָבען די אמעריקאנער געזאָלט פערנעהמען נאָך די שטאדט מאנילא, אבער די אמעריקאנער גענע-ראַלען האָבען ניט צוגעלאָזען די פיליפינער צו אָבשטעלען זיך מיט זייער לאַגער אפילו הינטער דער שטאדט. צוויי מאָנאט האָט מען זיך וועגען דעם געדרונגען, קיין קלאָרען ענטפער וואָס זיי ווילען האָט מען ביי די אמעריקאנער ניט געקענט דערגעהן. צום סוף האָבען זיי געסטראַשעט, אז זיי וועלען שיסען אין זייערע פערבינדעטע, און די פיליפינער האָבען געמוזט אָבטראַטען.

באלד ווי די אמעריקאנער סאָלדאטען זיינען אַריין אין מאנילא, האָבען זיי אָנגעהויבען צו פיהרען זיך ווי ווילדע חיות. זיי פלעגען שכור'ן גאנצע טעג, שיסען פון זייערע רעוואָלוציערס אין דער וועלט אַריין, אז קיין פארבייגעהער איז ניט געווען זיכער מיט זיין לעבען; זיי פלעגען שלאָ-גען און בערויבען מענשען אין גאס אין העלען טאָג, אַריינגעהן אין א קראָם און נעהמען וואָס איז זיי געפעלען און ניט בעצאָהלען; ביי נאכט פלעגען זיי אַריינדרינגען אין די ערסטע פיליפינער הויז וואָס איז זיי אנטקעגען געקומען, צונעהמען וואָס זיי האָבען געוואָלט און בעפאלען די פרויען. קופעס שכור'ע סאָלדאטען פלעגען זיך וואָלגערען אין ריגנשטאָק, — אזוינס האָבען נאָך די פיליפינער אונטער דעם שפאָנישען יאָך קיינמאָל ניט געזעהן.

אין דעצעמבער, 1898, איז געשלאָסען גע-וואָרען דער טראקטאט צווישען די פעראייניגטע שטאטען און שפאניען די פעראייניגטע שטאטען האָבען אָבגעקויפט פאר צוואנציג מיל-ליאָן דאָלאַר די פיליפינען פון שפאניען. דער פאקט איז אָבער, אז די פיליפינען זיינען שוין דעמאָלט ניט געווען אין שפאניע'ס הענד. עס האָט זיך אָרגאניזירט א רעוואָלוציאַרע רעגיר-ונג, וועלכע איז אלגעמיין אנערקענט געוואָרען פון דעם פאלק. אלזא האָבען די פעראייניגטע שטאטען ווירקליך נור אָבגעקויפט פון שפאניען דאָס רעכט צו פיהרען קריגע, געגען די פיליפינער פאלקס-רעגירונג. דער טראקטאט האָט נאָך געזאָלט אָנגענומען ווערען פון דעם אמעריקאנער סענאט, אויף דאָרויף איז געגעבען געוואָרען א האַלב יאָהר; אבער, ניט וואַרטענדיג אויפ'ן סענאט, האָט מאַקסינלי באלד אָנגעזאָגט די אמע-ריקאנער גענעראַלען אין די פיליפינען, אז „די

אין אמעריקא א ציווילענע רעגירונג. ווען זשע די רעגירונג אין די פיליפינען זאל פארט פער- בלייבען אין יונ'ישע הענד, איז דאך דאס א סמן, אז עס איז עפעס דארטען ניט אזוי גלאט ווי די רעגירונג דערזעהלט. דעריבער האט מאס- קינלי נאך אין מארטש, 1900, ערוועהלט א קא- מיסיע, אונטער דעם פארזין פון דזשארזש טאפט, און האט איהר געגעבען דעם אויפטראג צו „ארגאניזירען א ציווילענע רעגירונג“. ווען עס האט זיך געעפענט די סעסיע פון קאנגרעס אין דעצעמבער דעמזעלבען יאָהר, איז אריינגע- טראָגען געוואָרען א ביל צו געבען דעם פרעזי- דענט די מאכט פון א סאמאדערוזשען איבער די פיליפינען. מעקקינלי האט געסטראשעט, אז אויב דער קאנגרעס וועט ניט אָננעמען דעם ביל, וועט ער רופען אן עקסטרא סעסיע, וואס די קאנגרעס-לייט און די סענאטארס האבען גע- וועהנליך פיינט, ווארום זיי קריגען ניט בעצאלט פאר אווערטיים. דער הויפט פונקט איז געווען, אז די רעגירונג זאל האבען דאס רעכט ארויסצו- געבען „פרענטשיוועס“, דאס הייסט קאנצעסיעס אויף מיינס, וועלכער, איינענבאחנען און דער- גלייכען. די באנדע גנבים פון וועלכע עס איז בעשטאנען מאקקינלי'ס קיטשען-קאבינעט, הא- בען געוואלט אויף דעם אופן צוטיילען ציווישען זיך די לענדער אין די פיליפינען. אויף דערויף אָבער איז דער קאנגרעס ניט איינגעגאנגען. די מאכט פון דעם פרעזידענט איבער די פיליפינען איז בעשרענקט געוואָרען דורך א פונקט, אז ארויסגעבען פרענטשיוועס און פערקויפען אָדער פערדינגען לענדער טאָר ער ניט, ווייטער מעג די רעגירונג טאָן וואָס זי וויל. דאָס האָט זי ניט געטויגט, ווארום וואָס איז פאַר א תכלית צו האָבען א סאמאדערוזשאווע רעגירונג, אויב מען קען ניט קריגען קיין קאנצעסיעס? דער קריגעס מינסטער עליהו רוט האָט דעריבער זיך גענומען צו דער ארבייט און האָט צוגעדייט א נייעם ביל, וועלכער איז דעבאטירט געוואָרען אין קאנגרעס אין 1902.

רופען עס א דעבאטע קען מען נאָר אין א שפאס. די רעפובליקאנער פארטיי האָט געהאט א מאיאריטעט אין ביידע הייזער פון קאנגרעס און זי איז געשטאנען אייניג און ענטשלאָסען פאר דעם ביל. וועהרענד די דעמאקראטען האָבען גערעדט דאנענען, פלעגט אָפט פון די רעפובלי- קאנער קיין איינציגער חוץ דעם פאָרויצענדען ניט בלייבען אין האָל צו הערען זייערע אַרגו-

געוואָרען „אפעקונעס פאר די ציוויליזאציע“, און דער פינאנץ-מיניסטער פון מאקקינלי, דער באנקיר ליימאן גיירדזש, א דורכגעטריבענער אפער- רויסט פון דער הויכער פינאנץ, האָט ביי דער גע- לעגנהייט ערקלערט, אז „פילאנטראפיע און פינאנץ פראצענט געהן ביי האנד.“

דער ביזנעס האָט זיך אָבער ניט בעצאלט. די פיליפינער האָבען זיך געווערט געגען אמערי- קאנער טיראניי, עס האָט זיך אָנגעהויבען א קריגע וואָס האָט זיך געצויגען צוויי יאָהר.

מיט וואָס פאַר א בארבאריי די אמעריקא- נער האָבען געפיהרט דעם קריגע, האָב איך שוין דערזעהלט אין אן אנדער ארטיקלע. גאנצע דער- פער, מיט די פעלדער זיינען פארברענט געוואָ- רען, כדי די פיליפינער ארמעע זאל ניט קענען גע- פינען קיין שטיצע ביי'ן פאָלק, זעקס הונדערט טויזענט מענטשען זיינען געשטארבען פון די קויר- לען פון די אמעריקאנער ציוויליזאטארס, אָדער פון הונגער און קראנקהייטען. די אמעריקאנער ציוויליזאציען האָט ענדליך טריאומפירט איבער דער בארבאריי פון דער „ניעדיגער ראסע“.

3.

איצטער האָט מען געדארפט איינפיהרען א ציווילענע רעגירונג. א פערזוך איז נאָך געמאכט געוואָרען אונטער מאקקינלי, אין דער צייט פון דעם פיליפינער „אויפשטאנד“, — איך שטעל דעם וואָרט „אויפשטאנד“ אין קאווטישקעס, ווייל עס איז ווירקליך געווען א קריגע פון דעם פיליפינער פאָלק געגען א פרעמדען אנגרייפער. אן אויפשטאנד הייסט ווען בירגער מאכען קריגע געגען זייער רעגירונג, אָבער די פערזאנליכע שטאטעס האָבען נאָך ערסט געדארפט געווינען דעם קריגע געגען דעם פיליפינער פאָלק, איידער זיי האָבען געקענט איינפיהרען דארטען אן אמע- ריקאנער רעגירונג. דער קריגע האָט זיך אָנג- געהויבען אין 1899, ס'איז אוועק כמעט א יאָהר, די וואהל פאר פרעזידענט אין 1900 איז געווען גאָר נאָהענט, און מען האָט נאָך קיין סוף ניט גע- זעהען. פאַר מאקקינלי איז וויכטיג געווען צו ווייזען אז אַלצהייט איז שוין שטיל אין די פילי- פינען, חוץ וואָס עס זיינען נאָך פאראן קריגע גערישע שטעמער פון האלב-וויילדע מענטשען אין די וועלדער, וואָס בעפאלען א מאָל אויף די אמעריקאנער סאָלדאטען, טאָ האָבען מיר דאָך ביי זיך אין דער היים אונזערע אייגענע אינדיא- נער, וואָס געגען זיי מוז מען אמאָל אויף אַרויס- שיקען מיליטער. פון דעסטוועגען האָבען מיר

טירען. דערנאך ווערט אָפּגעהאַלטען אן עפענט-ליכער פּערהער, יעדער מעג קומען אין אויס-שפּרעכען זיין מיינונג וועגען דעם פּראָיעקט. אין דער פּראַקטיקע אָבער איז האָס נישט מעהר ווי אַ פּאַרס; די קאָמיסיע הערט זיך קיינמאל נישט צו, ווען אַ זייטיגער מענש רעדט; זי בעטראכט עס אונטער איהר ווירדע נאָכצוגעבען עפעס צו די פּיליפינער. עס טרעפט זיך זעהר זעלטען זי זאָל איבערמאכען איהר פּראָיעקט צוליב די ארגו-מענטען וואָס זיינען אויסגעשפּראַכען געוואָרען ביי'ן פּאַרהער. חוץ דעם אָבער איז די קאָמי-שאַן גאָר קיינעם נישט מחויב אויסצוהערען: ווען זי געפינט פאר נויטיג, מעג זי ארויסגעבען א גע-זעץ גאָר אָהן אַ פּערהער.

טאַטעזכליך איז די פּיליפּין קאָמישאַן נישט מעהר ווי אַ קאנצליואריע ביי'ן גובערנאַטאָר. ווי איינער פון די קאָמישאַנערס האָט דערצעהלט, ווערט דאָרטען אַלעדינג פּערפאַסט איינשטימיג; דער גאָווערנאָר רעזומירט וואָס איז די מיינונג פון דער פּערזאנלונג און קיינער זאָגט גאָר נישט דאנענען.

אן אינטערעסאַנטען ביישפּיעל האָט דער-צעהלט אַ מיסאָנער וואָס זיין טשורטש האָט געזוכט דורכפיהרען אַ וויכטיגען געזעץ אין בע-טרעף צו דער לאַנד-פראגע. ער איז געקומען צו גאָווערנאָר טאַפּט', ווי האָבען זיך צווישען זיך דורכגערעדט און עטליכע מינוטען. טאַפּט האָט אריינגערופען זיין סטענאָגראפּער, האָט איהם דיסטירט אַ געזעץ און האָט איהם געזאָגט ער זאָל עס האָבען פאַרטיג צו דער נעקסטער געזעץ-געבענדער סעסיע פון דער קאָמיסיע. אויף מאָר-גען פאר צוועלף אַ זייגער ביי טאָג איז דער געזעץ שוין געווען אָנגענומען. האָס רופט מען האָרי אָפּ!

האָס איז נישט קיין אויסנאָהם. אין די ערסטע צוויי יאָהר, זינט די ערסטע קאָמיסיע איז נאָר זנאטשעט געוואָרען פון מאַסקינלי ביז דער גע-זעץ וועגען דער פּיליפינער רעגירונג איז אונ-טערשריבען געוואָרען פון רוזוועלט', האָט די קאָמיסיע ארויסגעגעבען מעהר ווי פיער הונד-דערט לאַאס; זינט יענער צייט ארבייט זי צוויי מאל אַזוי שנעל. דאָס מאכט אויס דורכשניטליך אַ געזעץ אַ טאָג. עס האנדעלט זיך נישט וועגען קלייניגקייטען. אין דער צייט זיינען אויסגעאר-בייט געוואָרען געזעצע וועגען די פּערוואלטונג פון פּראָווינצען און שטערט, וועגען פּאָליס, וועגען געריכטען, וועגען שטאַטסבעאמטע, וועגען ביל-

מענטען. מען דארף אָבער אויף זיי קיין פאַראי-בעל נישט האָבען, וואָרום, דעם אמת געזאָגט, איז נישט געווען וואָס צו הערען. דער פּראָיעקט פון די דעמאָקראטיען איז בעשטאַנען אין הערין, אז די רעגירונג זאָל בעשטעהן פון אַ גובערנאַטאָר און אַ סעקרעטער, וואָס זאָלען ערוועהלט ווערען פון דעם פּרעזידענט פון די פּעראייניגטע שטאַטען, און פון אַ געזעצגעבענדער קערפערשאפט פון דרייצעהן מיטגלידער, אלע געבאָרענע פּיליפּין-ער, אָבער זיי מוזען אלע אויך ערוועהלט ווערען פון דעם פּרעזידענט. אַלזאָ אין פּרינציפ איז האָס געווען די זעלביגע סאַמאָדורזשאַוויע, דער פּיליפינער פּאָלק האָט, נאָך דעם דעמאָקראטישען פּראָיעקט, אויך קיין שטימע נישט געזאָלט האָבען אין דער רעגירונג. דער איינציגער אונטערשייד איז געווען וואָס אָנשטאַט אַמעריקאנער פּאָליטי-שענס וואָלטען אין דער געזעצגעבענדער פּער-זאמלונג געזעסען פּיליפינער פּעררעטער.

4.

דער געזעץ וועגען דער פּיליפינער רעגיר-ונג איז אונטערשריבען געוואָרען פון רוזוועל-טען דעם ערסטען דזשוליי, 1902. לויט דעם געזעץ ליגט די גאנצע מאכט אין די הענד פון אַ וויצע-קעניג מיט דעם טיטל „סינאָל גאָווער-נאָר“. עס ווערט נאָנאָיאטשעט פון דעם פּרעזיד-ענט פון די פּעראייניגטע שטאַטען. דער גאָר-ווערנאָר האָט די גאנצע עקזעקוטיווע אין זיינע הענט. ער איז אויך דער פּאַרזיצענדער פון דער געזעצגעבענדער קערפערשאפט און האָט דאָס רעכט איהר פּאַרזיריבען ווי זי דארף פיהרען איהרע געשעפטען; די אינציאטייווע אין דער גע-זעצגעבונג געהערט אויך איהם; קורץ, ער האָט די זעלבע מאכט איבער דער געזעצגעבונג ווי דער רוסישער קיסר האָט געהאַט פאר דער רעוואָ-לוציע. אונטער זיין קאָמאַנדע שטעהען די ארמעע און די פּאָליס איבער'ן גאנצען לאַנד.

די געזעצגעבענדע קערפערשאפט איז די „פּיליפּין קאָמישאַן“, וועלכע בעשטעהט אויך פון טשינאָוויניקעס וואָס ווערען נאָנאָיאטשעט פון וואַ-שינגטאָן. האָס זיינען קלענערע פּאָליטישענס, וואָס וועלען זיך מיט דעם גאָווערנאָר געוויס נישט איינרייסען וועגען פּרינציפיעלע פראגען. אָבער ווען עס וואָלט זיך ווען געפינען אזא קרענק, טאָ „איסט'ס דאפּיר געזאָרנט. דאס די בויםע נישט אין דען הימעל וואקסען“, ווי דער דייטש זאָגט. יעדער פּראָיעקט פון אַ געזעץ ווערט צוויי מאל געלעזען אין דער קאָמישאַן הינטער געשלאָסענע

אין אמעריקא איז דאָס זעהר אָפּט ניט מעהר ווי אַ קאָמעדיע, טאָ קען מען זיך לייכט פאַרשטעלען ווי עס איז אין די פיליפינען, אַ העלפט פון אלע בעאַמטע זיינען אמעריקאנער, זיי פארנעמען די בעסטע שטעלען. די אנדערע העלפט זיינען קליינע קלויירקס, אָפּים באָים און דערגלייכען, וואָס קריי גען דורכשניטליך פינף און דרייסיג יאָלאַר אַ מאָנאַט, — אויף אַזעלכע געהאַלט קען מען נאָר טירליך קיינעם ניט אַריבערבריינגען פון אַמעריקא. עס איז פאַראַן אַ קליינע צאָהל הויכע בעאַמטע פיליפינער, וואָס האָבען געקראָגען זייערע דזשאבס דערפאַר וואָס זיי האַלטען פאַר די אמעריקאנער רעגירונג, און די אמעריקאנער זיי גען נאָריש גענוג צו גלויבען, אז זיי קענען האָבען אן איינפלוס אויפ'ן פאָלק.

די אמעריקאנער בעאַמטע זיינען פון דעם ערגסטען סאָרט וואָס עס קען נאָר געבען. גרעסטענטיילס זיינען זיי אונטוויסענד, זיי פערשטעהען קיין שפראך וואָס די פיליפינער רעדען און זיי האָבען פיינט און פעראַכטען די פיליפינער, זיי לעבען איבער זייערע מיטלען, זיי מאַכען אַן חובות וואָס זיי קענען ניט און האָבען נאָר אין זיינען ניט צו בעצאָלען. ווען זיי זיינען צוריקגעשטעלט צו דער געלד־פּושקע איז דער יצר הרע צו גרויס פאַר זיי: אַ פאָר צעהנדליג האָט מען אויסגעפונען, אז זיי האָבען פערנומען רעגירונגס־געלט, און זיי זיינען פער'משפט געוואָרען. די קאנצעליאָרשטשינע איז ניט אויסצוהאַלטען: קויפלייט בעקלאָגען זיך, אז עס איז פראָסט אונטענגליך צו אימפּאָרטירען וואַאָרע, אזוי פיעל פאַרמאָלטעטען דארף מען דורכמאַכען, אזוי פיעל צייט ווערט צורייבען. נאָטירליך, דאָס גיט אַ געלעגענהייט די בעאַמטע צו נעמען לאַפּקע־געלט. די צאָהל בעאַמטע איז א סך גרעסער איידער עס איז געווען אונטער דער שפּאַנישער רעגירונג, און די לאַסט פאַלט אויף די פלייצעס פון דעם אַרעמען פיליפינער פאָלק.

(שלום פאָלגט.)

זינג, טעקסעס, לאַנד־אייגענטום און אנדערע וויכטיגע ענינים, און אזוינע אַקטען ווערען אויסגעאַרבייט און פערפאַסט אין איין טאָג! פערשטעהט זיך, טאַטעזכליך, ווערען די בילס צוגעגרייט פון קלויירקס, דאָס הייסט אין די קאַנצעלאַריעס, פאַדרוסקי, די קאָמישאַן קריגט דאָס פאַרטיגעהייט, אונטערשריעבען און גע'פטר'ט. פערשטעהט זיך, עס לאָזט זיך אויס אויף יעדען שריט און טריט, אז די געזעצע וואָס זיינען אזוי מאַניפעסטירט געוואָרען, טויגען אויף כפרות. אַ העלפט פון די געזעצע זיינען אין דער קורצער צייט אמענדירט געוואָרען, אָדער אין גאנצען אָפּגעשאַפט געוואָרען פון דער קאָמישאַן אַליין.

ווער עס האָט אַ פול, קען אימער אויספיהרען ביי דער קאָמישאַן זי זאָל אָפּשאַפען, אָדער איבערמאַכען א געזעץ.

איבערהויפט האָט דער געזעץ אין די פיליפינען נאָר אַ קליינע ווערדע. ווען ער פאַסט זיך ניט פאַר אַ בעאַמטען, טוט ער אזוי ווי עס געהערט איהם. פראָפּעסאָר וויליס דערצעהלט, אז ער האָט זעהר אָפּט געשטעלט פערשיעדענע בעאַמטע די פראַגע צי זיי האַלטען זייערע האַנדלונגען פאַר געזעצליך. דער ענטפער איז אימער געווען דער זעלבער: „עס איז טאַקע געגען דעם געזעץ, אבער די קאָמישאַן וועט איהם מסתמא מבטל זיי סיי ווי סיי, און דערוויילע איז צופיעל טראָבעל איהם צו פאָלגען.“

אַ ביוראָקראַטישע רעגירונג טראָגט אַרבעטס־מעטאָדען דעמאָלטירען, צי זיי בעשטעהען פון רוסישע, צי פון אמעריקאנער טשינאָוויקעס. אין די פיליפינען איז כלומר'שט פאַראַן אַ „סינויל סערוויס לאָאָ“, ס'הייסט אַ געזעץ וואָס בעשטימט, אז די בעאַמטע מוזען אויסהאַלטען אַן עקזאַמען. יענער וואָס האָט אויסגעהאַלטען דעם בעסטען עקזאַמען, קריגט די שטעלע. ווען אפילו

די אידישע איינוואנדערונג פאר די לעצטע 20=30 יאהר

פון דר. ה. זאלטמארק.

די גלות-לענדער קיין מאָל ניט געהאט — דער-פאר האָט דאָס צופאלען פון דער פעאַדאלער געזעלשאַפּטליכער אָרדנונג און דער איבערנאָנג פון דער געזעלשאַפּט צו דער קאָפיטאַליסטישער פאַרמע פון פראָדוקציע, אין דעם לעצטען יאהר-הונדערט אין אייראָפּא, ניט געקענט „בעפרייען“ קיין אידישען ערד-ארבייטער פון דער ערד און דורך דעם בעשאַפּען די בעדינגונגען פון אַ פויער-שער עמיגראַציע. פון אזא סאָרט עמיגראַציע ביי אידען איז נאטירליך אָנגערעדט — און ווי מיר וועלען נאָך האָבען די געלעגענהייט צו זעהען שפּעטער — ליעגט אין דעם עקאָנאָמיש-אויסשליסליכען באַראַקטער פון דעם אידישען לעבען אין דער גלות-צייט דער הויפט-גרונד פון דער גרויסער שוועריגקייט צו קאָלאָניזירען אידען אויף לאַנד און מאַכען פון זיי אַקערבויער אפילו אונטער די בעסטע אומשטענדען. אבער אויך די ענטוויקלונג פון דעם קאָפיטאַליסטישען געזעל-שאַפּטליכען לעבען — די ענטוויקלונג פון איי-דוסטריען, פאַבריקען, מאַנשאַפּטור פון וואַסערען דורך קאָפיטאַליסטישע אונטערנעמענער און נע-דונגענער ארבייט — האָט, אין די עקאָנאָמיש-אָנגעשטאַנענע גלות-לענדער, אויף דעם אידי-שען לעבען בכלל נאָך גאָר ווינציג געווירקט צו שאַפּען דעם אינדוסטריעלען טיפ פון אידישע אויסוואַנדערער. אידען אין יענע לענדער הייבען ערשט אָן צו ווערען פאַבריק-ארבייטער, אָדער אַמט'ע פראָלעטאַריער — דאָס הייסט אַזעלכע מענשען וועלכע האָבען קיין אנדער ברירה ניט ווי צו פערקויפּען דאָס איינציגע וואָס איז זייער אייגענעם — זייער ארבייטס-קראַפט, צום קאַפּי-טאַליסטישען אונטערנעמענער.

דאָך, האָבען אידען גענוג אורזאַכען צו עמיגרירען פון יענע לענדער. געמישטע אור-זאַכען, אויב עס איז ערלויבט זיך אזוי אויסצו-דריקען. אורזאַכען וועלכע שטאַמען פון דעם

וואַלט געווען גרונדפאלש צו בעטראַכטען די אידישע מאַ-סענוואַנדערונג פון די לעצטע 20—30 יאהר ווי אַ ריין עקאָ-נאָמישע ערשיינונג. דערפאר וואַלט עס געווען פאַלש, ווייל די אורזאַכען צוליב וועלכע דער היינטיגער עמיגראַנט פון אנדערע פעלקער וואַנדערט אויס פון זיין היים — די אונטערגלייכקייט צו פערקוי-פען זיין ארבייטס-קראַפט דעם קאָפיטאַליסטי-שען ארבייטס-געבער — האָבען גאָר אַ קנאַפּע בעדייטונג אין דעם לעבען פון דער אידישער בעפעלקערונג אין יענע לענדער פון וואַסען אידען עמיגרירען.

רוסלאַנד, רומעניען און גאַליציען — די הויפט-קוואַלען פון די שטראָמען פון אידישע עמיגראַציע זיינען לענדער אין וועלכע דאָס איי-דוסטריעלע געזעלשאַפּטליכע לעבען איז נאָך ווייט ניט גענוג ענטוויקעלט ארויסצואוואַרפען פון זיך מאַסען פון דעם אינדוסטריעלען פראָלע-טאַריאַט און צווינגען זיי, איבער עקאָנאָמישע טעמים, צו זוכען אַ נייע היים פאַר זיך. דער-פאַר טאַקע וואַנדערען ניט אויס פון יענע לענדער די אייגענבויענע רוישישע, רומענישע און גאַלי-ציאַנער ארבייטער אין בעדייטענער גרויסע מאַסען. עס עמיגרירען פון דאָרטען אידען. אבער די עקאָנאָמישע לאַגע פון די אידען אין יענע לענדער איז אַן אויסשליסליכע; זיי לעבען דאָרט דאָס אַרומסטע לעבען פון בעלי-מלאכות, קליינע הענדלער און גלאַט לופט-מענ-שען וואָס האָבען קוים מיט וואָס אַ טאָג איבער-צוקומען. אין די עקאָנאָמישע פּערהעלטניסע פון דער פעאַדאלער געזעלשאַפּט (אין דער פאַר-שטטיגע) האָבען זיי קיין אַנטהייל גענומען; קיין אייגענעם אַקערבויער-קלאַס האָבען זיי אין

רומעניען, און דאך האָבען אידען כמעט נישט
עמיגרירט פון דאָרט, און צווייטענס דערפון,
וואָס נאָך יעדער פון די גרויסע כוואליעס פון
פערפאָלגונג אין רוסלאנד, רומעניען און גאליצ
ציען, ווייזט די סטאטיסטיקע, קומען אָן גרעסערע
שטראָמען פון אידישע איינוואַנדערער אין די
לענדער וואוהין זיי אימיגרירען. אבער אז די
אידישע אויסוואַנדערונג פון די אייראָפּעאישע
לענדער הענגט נישט אָב אויסשליסליך פון רעלי-
גיעזע און ראַסע־פערפאָלגונגען בעווייזט דער
פאקט, וואָס די עמיגראַציע הערט נישט אויף אין
דער צווישענצייט ווען דער האַס און פערפאָל-
גונג האָבען זיך מאַמענטאָן בערוהיגט. די אידי-
שע אַרעמקייט און דער פאָליטישער דרוק האַל-
טען אויף די עמיגראַציע פון יענע לענדער און
מאכען פון איהר אַ רעגעלמעסיגען פראָצעס פון
איבערוואַנדערונג. און נור די וועלכע קענען נישט
קלאָר אַבשאַצען געזעלשאַפֿטליכע ערשיינונגען
קענען אויך נישט זעהן אז די אומשטענדען וואָס
בעשאַפֿען די אידישע עמיגראַציע זיינען אין
דעם פלייש און בלוט פון דעם געזעלשאַפֿטליכען
לעבען אין יענע לענדער, און וועלען נאָך לאַנג,
לאַנג טרייבען גרויסע מאַסען אידען צו זוכען אַ
נייע הויס, וואו מען קען זיי נישט אַבשאַפֿען נישט
מיט קיין עדיקטען פון קעניגע און נישט מיט
קיין שטימען פון פאַרלאַמענטען. אַבשאַפֿען קען
זיי — ווען דאָס פערזעלטניסמעסיג קליין אידיש
פאָלק זאָל עס אויסשטעהן — נור דער לאַנגער
און לאַנגזאָמער פראָצעס פון מענשליכען און
געזעלשאַפֿטליכען פאָרשטריט.

דערווייל אָבער וואַנדערען אידען אויס אין
מאָסען פון רוסלאנד, רומעניען און גאליציען!

* * *

די וואַנדערונג פון גרויסע מאַסען מענשען,
לערנען אונז אייניגע פאָרשער איז אַ סטיכונג —
אַ בלינדער פראָצעס — זאָגען זיי. די לענדער
וואוהין אידען וואַנדערען איין, וואָלטען, אויפ'ן
ערשטען בליק, טאָקע בעשטעטיגט די מיינונג.
אידען וואַנדערען איין נישט נור אין די פערזאָל-
ניגטע שטאָטען פון אַמעריקא — דאָס לאַנד
וואוהין די גרעסטע צאָהל עמיגרירט, נור זיי
לייפֿען אוועק קיין ענגלאַנד און קאנאַדא, ארגענ-
טינא און זיד־אַפריקא, פאַלעסטינא און די נאָכ-
באַרלענדער, ווי עניפֿט און סיריע. אידען זוכען
זייער מול איבער דער גאַנצער וועלט, דוכט זיך.
אבער אז מען קוקט זיך גוט צו צו די שטראָמען
פון דער אידישער ואַימיגראַציע זעהט מען, אז

איין־און־איינציגען וואָרט „פרעמדע“, וואָס בער-
צייכענט אזוי אמת ריכטיג די אידישע לאַגע אין
יענע לענדער. אידען זיינען כמעט אין אלע
לענדער גרים — פרעמדע. פערשטעהט זיך, נישט
די אידען. וועלכע האָבען זיך אַסימילירט און
האָבען אויפגעהערט צו זיין אידען נישט נור־אין
דעם אַלטען רעליגיעזען זינען, נור אויך אין דעם
נייערען קולטורעל־נאַציאָנאַלען זינען; אויך נישט
די וועלכע האַלטען אין מיטען פון דעם אַסימיר-
לאַטאָרישען פראָצעס — פון זיי איז נישטאָ וואָס
צו רעדען; זיי האָבען זיך צוגעפאַסט צו די אומ-
שטענדען פון דעם לעבען — זיי פארבען זיך מיט
די קאָלירען פון דער סביבה... אבער די וועלכע
זיינען אין דעם אָדער יענעס זינען געבליבען
אידען, — די זיינען אין די מייסטע אייראָפּע-
אישע לענדער פרעמדע — דאָס הייסט, זיי
זיינען נישט קיין אַרגאָנישער טהייל אין דעם פאָלי-
טישען, עקאָנאָמישען און סאָציאַלען לעבען פון
די פעלקער און לענדער וואו זיי וואוינען; מענען
זיי, אָדער מענען זיי נישט — אין דער פאָליטישער
פערפאַסונג פון יענע לענדער, אויפ'ן פאפיער —
אַנערקענט ווערען פאַר גלייכערעכטיגטע מיט
דעם הערשענדען פאָלק פון דעם לאַנד. פאקטיש
אָבער זיינען זיי אַן אַסגעזונדערט, אָבערטהיילט
גלות־פאָלק וואָס לעבט זיך זיין אייגענארטיג,
עקאָנאָמיש אויסשליסליך, משונה'דיג לעבען, פאָר-
ליטיש אונטערוואָרפֿען, רעליגיעז פערהאַסט און
פערפאָלגט, און געזעלשאַפֿטליך — אַ כלי־זיין
אין די הענד פון ראדיקאַלע און רעאַקציאָנערע
פארטייען פון דעם לאַנד וועלכע פעכטען אויס
אין אַ בלוטיגען קאמפֿע דעם שיקזאָל פון זייער
אייגען לאַנד און לעבען.

אַט די אומשטענדען פון דעם אידישען לעבען
אין יענע לענדער — די רעליגיעזע און ראַסע־
פערפאָלגונגען, די עקאָנאָמישע אויסשליסליכ-
קייט און די גרויסע אידישע נויט, די פאָליטישע
אונטערטעניגקייט און די ראָלע פון אַ שער
לעזאָל אין יעדען מאַמענט פון פאָליטישען און
סאָציאַלען קאמפֿע — זיינען די געמישטע אור-
זאכען וועלכע צווינגען גרויסע מאַסען אידען צו
עמיגרירען פון רוסלאנד, רומעניען און גאליציען.
אז די עמיגראַציע פון די לענדער הענגט נישט אָב
פון די עקאָנאָמישע אומשטענדען אַליין קען מען
שליסען, ערשטענס דערפון, וואָס די עקאָנאָמישע
אומשטענדען פון אידען אין יענע לענדער זיינען
געוויס נישט געווען בעסער ווי איצט אין דער
עפאָכע פאַר די פאָגראַמען אין רוסלאנד און

אין פאלעסטינא. אין די פערצייגטע שטאָט-טען קומען העכער 100 טויזענד אידישע אימיר-גראַנטען יעדעס יאָהר; קיין פאלעסטינא זיינען נור אין דעם יאהר נאָך די פינסטערע אָקטאָבער-טעג — אין 1905, געקומען קנאָפּע 4000 אידן-שע אימיגראַנטען — אי דאָס, זאָגט מען, זיינען זיך האַלט פון זיי צולאָפּען. אבער דערפאר איז דער פראָצענט אידישע אימיגראַנטען וואָס קומען קיין פאלעסטינא מיט געלד, דאָס הויסט, מיט גוטע מיטלען צו ענטוויקלען די אַגריקול-טורנע און אינדוסטריעלע כחות פון דעם לאַנד פיעל גרעסער ווי דער פראָצענט רייכע אידישע אימיגראַנטען וואָס קומען נאָך אַמעריקא. פער-שטעהט זיך, דאָ אין אַמעריקא דארף מען זיי נישט — די אידען אימיגראַנטען מיט געלד. — מ'שטיינס געזאָגט, וואָס פאר אַ בעדייטונג זיי קענען דאָ האָבען צווישען די לייבען פון אַמעריקאנער קאפיטאַל. דאָ איז אָהן זיי אויך דאָ ווער עס זאָל זיך זאָרגען פאר דער עקאָנאָ-מישער ענטוויקלונג פון דעם לאַנד, און אין בעסטען פאַל, קענען זיי דאָ פערנעהמען אַ פלאַץ אין דעם מיטעל-קלאַס פון קליינע סוחרים, ריעל-עסטייטניקעס, שניידער-באָסעס אָדער גאָר אַגענטען און פאַקטאָרעס; דאָרט אבער, אין דעם איצטיגען איבערגאַנג פון דעם פעאָדאַלען לעבען אין דעם קאפיטאַליסטישען, קענען די אידען מיט געלד — די קליין-בורזשואַזיע, ווי מען רופט זיי אויפ'ן עקאָנאָמישען לשון — מיט דער צייט פערשטעהט זיך, ווערען די מייסטערס פון דער עקאָנאָמישער לאַנד פון דעם לאַנד. אבער אפילו דאָס איז נאָך נישט דאָס וויכטיגסטע. אין אַמפּאָליגע צייטען ווען וואַנדערנדע באַרבאַרישע שטאַמען פלעגען בעפאלען אַן איינגעזעסען פּאָלק פון אַ העכערען קולטור, גובר זיין זיי און בע-זעצען זיך צווישען זיי, ווי צ. ב. ש., אין פינפטען יאָרהונדערט פון דער קריסטליכער צייט-רעכנונג האָבען די נאָרמאַנען בעפאלען און גובר געווען די דאמאָלדיגע פעלקערשאפטען פון די בריטישע אינזלען, פלעגט דאָס בעזעצטע פּאָלק אונטער דעם דרוק פון די הערשער — די זיעגער, ביסלעכווייז פערלירען זיין שפראך, זיינע מנהגים און געזעצען, אפילו זיין רעליגיאָן און זיין געזעלשאַפטיכע אָרגאַניזאַציע. ביסלעכ-ווייז, פערמישענדיג זיך מיט די זיעגער, פלעגען די בעזעצטע איבערנעהמען די שפראך, די ניט-געשריעבענע געזעצען אָדער מנהגים, די רעלי-גיאָן — מיט איין וואָרט די גאַנצע געזעלשאַפּט

נישט נור לויפּען אידען פערהעלטניסמעסיג מעהר אין די לענדער פון העכערער עקאָנאָמישער און אינדוסטריעלער ענטוויקלונג וואו זיי קענען גלייך אָנהויבען מאַכען אַ לעבען פאר זיך און זייערע פאַמיליעס, כאָטש זיי זיינען שוין פון אָנהויב אָן פער'מאָשפט פון די עקאָנאָמישע אומ-שטענדען אין די לענדער מאַסענווייז אריינצור-פאלען אין די ריינען פון די אַרעמסטע אַרבייטער; נור, גלייך ווי די שטראָמען פון אימיגראַציע וואָלטען געמאַכט אַ בעוואוסטען אויסוואַהל, לוי-פען אידען אין פערהעלטניסמעסיג גרעסערע מאַסען אין יענע לענדער וואו די פּאָליטישע פרייהייט און די גלייכברעכטיגונג פון בירגער איז זיי גאַראַנטירט פון דער פּאָליטישער פער-פאַסונג פון דעם לאַנד אָדער פון אַ פּאָרטעקטאָ-ראַט פון אַ פרייער און ליבעראַלער מלוכה. שוין נישט רעדענדיג פון דער אידישער איינוואַנדערונג אין די פערצייגטע שטאַמען, קאַנאַדא און אַרגענטינא, נור אפילו די אידישע איינוואַנדער-רונג אין זיד-אַפריקא און עגיפּט — לענדער אונטער דער השגחה פון דאָס פרייע ענגלאַנד — איז אויך גרעסער ווי די איינוואַנדערונג קיין פאַ-לעסטינא און סיריע, וועלכע זיינען אונטער דער הערשאַפט פון אַן אַלטער דעפּאָטישער מלוכה ווי טערקיי; און וואו נישט קיין פרייהייט און נישט קיין רעכט קענען דעם אידען פּאָליטיש גאַראַנטירט ווערען. קיין פאלעסטינא אימיגרי-רען מעהרסטענמאָלס אידעאָלאָסטען — אַרביי-טער און מיטעלמעסיגע קאפיטאַליסטען וועלכע זעהען אין דעם איצטיגען אויפלעבען פון דעם לאַנד אויך אַן עקאָנאָמיש אינדוסטריעלע באַ-דען פאר אַ ווידער-געבורט פון אַ אידיש נאַציאָ-נאַלער בעל הבית'שקייט אָדער „נאַציאָנאַלע ווירטשאַפט“, ווי דער טייטש וואָלט געזאָגט — אייגענטליך דאָס וואָס אידען האָבען וועלכסט-שטענדיג נישט געהאַט אין דער צייט פון זייער גלות-לעבען און וואָס האָט ביז איצט אזוי פער-קריפּעלט און אויסשליסליך געמאַכט זייער עקאָנאָמישע לאַנד אין אַלע לענדער. אבער נישט האָס אַליין איז וויכטיג. אין אַ פערגלייכענדען יסטודיום פון דער אידישער אימיגראַציע ווויזען זיך אַרויס נאָך אנדערע זעהר אינטערעסאַנטע טהאַטזאַכען. אָט לאָמיר זיך צוקוקען אַ וויילע.

די גרעסטע און די שטאַרקסטע אימיגראַ-ציע פון אידען איז אין די פערצייגטע שטאַט-טען פון אַמעריקא; די קלענסטע, אפשר אויך די שוואַכסטע, אבער געוויס די אידעלסטע איז

לעבען איז א ניעדריגערעם ווי דאָס וואָס זיי האָבען אליין געלעבט, דאָן פערשטארקען זיי זייער אייגענע לעבען, ענטוויקלען עס אויף זייער אייגענעם שטייגער און שלעפען מיט מיט זיך אין דעם פאָרטשריט פון ענטוויקלונג אויך דאָס לאַנד וואו זיי האָבען זיך בעזעצט און אויך דאָס פאָלק צווישען וועלכען זיי לעבען.

דאָס איז דער כלל און אפילו נור א בליק אויף דער אידישער איינוואַנדערונג אין די צוויי לענדער — די פעראייניגטע שטאַטען און פאָלעסטינא — וועלכע קענען גערעכענט ווערען פאר די טיפישע פאָרשטעהער פון די ביידע סאַרטען קולטורען, די העכערע און די ניעדריגערע, קען בעווייזען דעם גרויסען אמת פון דעם כלל און פיהרען צו זעהר וויכטיגע שליסע איבער דער אידישער איינוואַנדערונג.

מען דארף ניט זיין קיין גרויסער בעאַבד אכטער פון דעם לעבען צו בעמערקען אז דער אידישער איינוואַנדערער אין די פעראייניגטע שטאַטען איז פער/משפט צו א שטילער אונד פערמיידליכער אסימילאציע מיט דעם אַמעריקאַנער פאָלק און אַמעריקאַנער קולטור; אז דאָס אַמעריקאַנער אַרט לעבען, בעגריפען, בעשטרעכונגען — די גאנצע עקאָנאָמישע, פאָליטישע און סאָציאַלע סביבה שליסט ביסלעכעווייז איין דעם אידישען איינוואַנדערער און מאַכט איהם פאר א קליין טהייללעכע אין דעם גרויסען קאָכניגען לעבען פון דעם לאַנד און פון דעם פאָלק. פערשטעהט זיך, אזוי לאַנג ווי די טויערן פון די פעראייניגטע שטאַטען זיינען אָפּען — און קיין גרויסע סכנה חלילה אז זיי וועלען זיך אין גאנצען צומאַכען איז ניטאָ, וואָרום אויב זיי זאָלען זיך צומאַכען אין דער איסט, וועלען זיי זיך ברייט עפענען אין דער סויט און וועסט — אזוי לאַנג, הייסט עס, ווי נייע שטראָמען פון אימיגראַנטען קומען אין די פעראייניגטע שטאַטען און ברענגען מיט זיך דאָס אַלטע לעבען, זינדט און קאָכט די אידישע גהעמאָ מיט איהר אייגענארטיג לעבען. אבער אפילו אונד מער די דאָזיגע אומשטענדען טהוט די אסימילאציע איהר זאך. עס איז גענוג אז די עלטערע אימיגראַנטען זאָלען זיך צוקוקען צום לעבען פון זייערע אינגערע חברים מיט וועלכע זיי זיינען אין איין צייט געקומען, אדער אז אלע גאָר זאָלען זיך צוקוקען צום לעבען פון זייערע אייגענע קינדער — וונג געקומענע אָדער דאָ געבאָרענע — אז זיי זאָלען אלע אין איין קול

ליכע אָרדנונג פון די זיענער. ווייל די זיענער זיינען געווען די שטארקערע און אַפּסטאַמל די מעהרערע אין צאָהל פלעגען זיי קענען אַרויפֿצווינגען אויף די בעזעצטע זייער אַרט לעבען. פערשטעהט זיך, אז די בעזעצטע האָבען איינגעפלאַכטען אין דעם נייעם לעבען שטריכען פון זייער אייגענע לעבען, אבער דאָס זיינען געווען נון שטריכען. אויף אזא אופן האָבען די אַלטע נאָרמאַלע אסימילירט אין זיך די אַלטע פלעקער פון די בריטאַנישע אינזלען, אז עס איז איצט פון זיי קיין זכר ניט געבליבען, און אויף דעם זעלבען אופן, אונטער דעם זיעג און דרוק פון דאָס היינטיגע ענגלאַנד, האָבען די הויף־לענדער שוין שטאַלענדער, די וועלשען און אירלענדער, — אין פערלויף פון יאהרהונדערטע — פערלאָרען זייער שפראַך, זייערע זאָגען און ליטעראַטור, זייערע מנהגים און געזעצען און טהיילווייז אפילו זייער רעליגיאָן און האָבען זיך אסימילירט מיט זייערע זיענער — די ענגלאַנדער. דער כלל איז — דאָס שטארקע פאָלק נעהמט אַרײַן אין זיך דאָס שוואַכערע — דאָס שוואַכערע אסימילירט זיך מיט דעם שטאַרַקערען. היינט איז דער כלל פונקט אזוי ריכטיג ווי אַמאָל, מיט דעם אונטערשייד וואָס די היינטיגע וואַנדערער זיינען ניט קיין מעכטיגע שבטים וועלכע ווערען זיענער דאָרט וואו זיי בעזעצען זיך, נור אַרײַמע, פערװאַנגעלטע, הונגעריגע מענשען, אַרויסגעשטויסענע פון דעם פאָלק און פון דעם געזעלשאַפטליכען לעבען צו וועלכען זיי געהערען; און די מאַכט וועלכע בעהערשט היינטיגע צייטען מענשען געזעלשאַפטליך, איז ניט דער אָפּענער קאַמפּף אין דעם שלאַכטפּעלד פון מלחמה, נור די שטופע פון פאָליטישען, עקאָנאָמישען און געזעלשאַפטליכען פאָרטשריט — דאָס הייסט די שטופע פון אַלגעמיינער קולטורעלער ענטוויקלונג. און דער כלל איז היינט, אז די שטראָמען פון די איינוואַנדערער ווערען ביסלעכעווייז אסימילירט; אין עטליכע דורות פערגעסען זיי זייער שפראַך, פערגעסען זייער ליטעראַטור, פערלירען זייערע געוואָנהע הייטען און אַרט לעבען און ווערען א טהייל פון דעם לאַנד און פון דעם פאָלק וואוהין זיי האָבען אימיגרירט, אויב דאָס אַלגעמיינע קולטורעלע לעבען פון דעם לאַנד און פון דעם פאָלק איז א העכערעם ווי דאָס קולטורעלע לעבען פון דעם לאַנד פון וועלכען זיי זיינען געקומען, און פערקערט, אויב דאָס אַלגעמיינע קולטורעלע

נור האָט דאָס קליינע הייפּעלע פון אידישע איינ-
וואַנדערער אין פּאַלעסטינאַ — אויב מען זאָל
גלויבן די רעפּאָרטען פון די קאָנסולאַטען —
אויפגעווייבן דאָס אינדוסטריעלע, פינאַנציעלע
און האַנדעלס־לעבען פון דעם גאַנצען לאַנד, נאָר
זיי האָבען נאָך ענטוויקעלט זייער אייגען לעבען
אויף זייער אייגענער אַרט דורך העברעאישע
קינדער־גאַרטענס, שולען און אַן אייגענע גימ
נאַזיע, אַ קונסט־אַנשטאַלט און אַ אידישען
מוזעאום, אַנשטאַלעט, וועלכע אפילו מיר דאָ,
מיט אינזערע מאַטעריעלע כּחות, האָבען ניט
בעשאַפּען, פשוט דערפאַר, ווייל מיר האָבען אין
זיי קיין בעדערפנים ניט. זיי אין פּאַלעסטינאַ
האָבען איינגעפיהרט זייער אייגענע נאַציאָנאַלע
שפּראַך אין זייערע שולען, הייבן אָן מיט
זייערע שוואַכע כּחות צו ענטוויקלען דאָס
טהעאַטער און די ליטעראַטור אין זייער נאַציאָ-
נאַלער שפּראַך. פערשטעהט זיך, אז דאָ איז
ניט וויכטיג צו זיינען מיר פאַר אָדער גענען דער
העברעאישער שפּראַך אַלס די נאַציאָנאַל-
שפּראַך, וויכטיג איז דער פאַקט, אז אין זייערע
שולען, טהעאַטער און ליטעראַטור לערנען זיי די
שפּראַך וועלכע זיי נעמען אָן פאַר זייער נאָ-
ציאָנאַל שפּראַך. וויכטיגער פון אַלעס איז, אז
אין פּאַלעסטינאַ, אין אַ האַלב ווילד, ניט קול-
טיווירטעס לאַנד, אַסימילירט זיך נישט דאָס
ביסעלע אידישע איינוואַנדערער, עס ווערט ניט
אויפגעפרעסען פון דער ארומיגער סביבה, נור
עס בויט זיך לאַנגזאַם אַ זעלבסטשטענדיג נאָ-
ציאָנאַל לעבען. אידען זיינען שטאַדטיגע מענ-
שען, אין דער צייט פון זייער גלות־לעבען האָבען
זיי זיך מיט קיין לאַנד־אַרבייט ניט בעשעפטיגט.
נאטירליך ציהט זיי צום שטאַדטישען לעבען.
אין לענדער אַלזאָ פון אַ הויכער קולטור, אַ
שטאַרקענטוויקעלטע אינדוסטריע און גרויסע
שטעט איז גאָר קיין חדוש ניט וואָס דער
אידישער איינוואַנדערער, אָבגעריסען שוין באלד
צוויי טויזענד יאָהר פון דער ערד, האָט זיך
ניט געקענט צופרידענשטעלען מיט אַן אַגריקול-
טור־לעבען אפילו אונטער די בעסטע אומשטענ-
דען. און די אידישע איינוואַנדערונג אין די
פּעראַייניגטע שטאַטעס האָט ניט צו פערצויר
כענען קיין איין איינציגען פאַל וואו אידען
זיינען פערבליבען ערד־אַרבייטער און אַ גרע-
סערע אָדער קלענערע צאָהל. אפילו ווארביין,
די אידישע אַגריקולטור־ע קאָלאָניע פון 15 יאָהר
צוריק מיט אַן אייגענער אַגריקולטור־שולע, איז

דערצעהלען ווענען די וואונדערן פון דער אַסי-
מילאַציע; זיי זאָלען דערצעהלען אז ניט דער
יונגער דור און ניט די דאָ געבאָרענע קינדער
געהערען זיי, אָדער זייער פאָלק. די ביטערע
ערפאַהרונג האָבען ניט נור גלאַט אידען, נור
אויך די פאָרטגעשריטענע עלטעמעטען צווישען
די אידישע איינוואַנדערער — די סאָציאַליסטען,
אַנאַרכיסטען און פריינעזאָנענע. מיט זעלטענע
אויסנאַהמען נור געהערען אויך זייערע קינדער
ניט זיי און ניט זייערע אידען און אידעלען.
און וואָס וואָלט צום ביישפּיל געוואָרען פון די
איינגעוואַנדערטע אידען אין די פּעראַייניגטע
שטאַטען ווען די טויערן פון דעם לאַנד זאָלען
געשלאָסען ווערען? פשוט, זיי וואָלטען זיך
אַליין מעהר און מעהר אַסימילירט און אין עט-
ליכע דורות אַרום וואָלטען זיי פעהגעסען זייער
שפּראַך, פערלאָזט זייער ליטעראַטור, אויפ-
געגעבען זייער אַרט לעבען און וואָלטען געוואָרען
— וואָס? אַמעריקאַנער? ! נו, דאָס וואָלט
אפּשר געווען אַ האַלב צרה, וועניגסטענס אין
דער מיינונג פון די, וואָס גלויבען אז אידען דאַר-
פּען שוין אַראָב פון דער וועלט־ביהע אַלס אידען
און ווערען די הייווען פאַר דעם אַל־מענש —
אַבער ניין — ניט דאָס וואָלטען זיי געוואָרען, —
זיי וואָלטען געוואָרען יענע מאָדנע אַנדערגינגס
וואָס ווערט פון אַן אַסימילירטען אידען אומערדם
אין די אייראָפּעאישע לענדער וואו די וועלטליכע
בילדונג דערלאָזט שוין ניט מעהר אומצוקעהרען
זיך צו דעם אַלטען רעליגיעזען גלויבען און אבער
גלויבען און די פאָליטישע פרייהייט און גע-
שענעטע גלייכבעדעכטיגונג בערויכט איהם, דעם
אַסימילירטען, פון יעדער מענשליכער ווירדע —
עס וואָלט פון זיי געוואָרען גייסטיגע אימפּאַ-
טענטען ווי עס איז ביז איצט געוואָרען פון דעם
רוסישען, דייטשען, פראַנצויזישען, ענגלישען און
אַמעריקאַנער אַסימילירטען אידען, וועלכע זיי-
נען פון דער נאטור אַליין בעשטימט נור אויס-
צושטאַרבן. פונקט דער הויפּף זיינען די אומ-
שטענדען אין דער איינוואַנדערונג אין פּאַלעס-
טינאַ. ניט נור אַסימילירען זיך ניט די אידישע
איינוואַנדערער מיט דעם אַראַבער פּעלאַך, נור זיי
קענען זיך באמת מיט איהם ניט אַסימילירען,
ווייל ער לעבט אַ פּיעל נישדריגערען לעבען אין
דעם קולטורעלען זינן. פערקעהרט, זיי בויען
דאָרט אויס זייער אייגען נאַציאָנאַל־עקאָנאָמ-
ישעס און געזעלשאַפּטליך־קולטורעלעס לעבען
אויף די ליניען פון מאָדערנעס פאָרטשריט. ניט

וואקס פון נור 40—50 טויזענד אידישע אייני-
וואהנער אין דעם משך איז עס באמת א גרויסער
פראצענט. דער פועל יוצא דערפון איז, אז
איבערבויען דאס אידישע עקאנאמישע לעבען
אויף זעלבסטשטענדיגע יסודות און בעשאפען א
אידישען אגריקולטורקלאס איז נור מעגליך פאר
אידען אין יענע לענדער וואו דאס אינדוסטריעלע
און שטעטישע לעבען איז נאך נישט ענטווי-
קעלט; וואו זיי אליין וועלען קענען בעשאפען
די האזיגע ענטוויקלונג.

מיר העזומירען: די איינוואנדערונג פון
אידען אין די לענדער פון א הויכער קולטור און
גרויסער אינדוסטריעלער ענטוויקלונג פער'משפט
זיי,

ערשטענס: צו בעשטענדיגער און אונ-
פערמיידליכער אסימילאציע מיט דעם פאלק און
דער סביבה פון דעם לאנד. פערקעהרט די אייני-
וואנדערונג אין די לענדער וואוהין זיי אליין
ברענגען אריין א העכערע קולטור פיהרט זיי צו
דער ענטוויקלונג פון זייער אייגענארטיג נאציא-
נאל לעבען און זיי שלעפען מיט זיך אין דער
אלגעמיינער ענטוויקלונג אויך דאס לאנד און
דאס פאלק וואו זיי בעזעצען זיך.

צווייטענס, אין די לענדער פון הויכער קול-
טור און גרויסע שטעטישע צענטערן פון אינדר-
סטריע קענען נישט די אידישע איינוואנדערער
איבערבויען זייער עקאנאמיש לעבען אויף
זעלבסטשטענדיגע יסודות; זיי קענען נישט בע-
שאפען קיין ערדארכייטערקלאס, ווייל זיי
קאנצענטרירען זיך אין די אינדוסטריעלע צענ-
טערן; פערקעהרט, אין לענדער פון ניעדריגער
קולטור, אינדוסטריע און שטאטיש לעבען,
שאפען די אידישע איינוואנדערער אן אייגענעם
ערדארכייטערקלאס, ענטוויקלען די אינדר-
סטריען זעלבסטשטענדיג און הייבען אן עקאנא-
מיש נאכמאל צו לעבען.

דריטענס: אין די לענדער פון א הויכער
קולטור און אן ענטוויקעלט עקאנאמיש לעבען
פאלען אריין די גרויסע מאסען אידישע אייני-
וואנדערער אין די רייחען פון די ארעמסטע
ארכייטער אדער אין די רייחען פון דעם נישט
איינגעזעהענעם מיטעל-קלאס פון דעם לאנד און
מוזען, ווילענדיג נישט ווילענדיג, אָננעהמען דעם
גורל וואס דאס ענטוויקעלטע עקאנאמישע לעבען
טהיט זיי צו. אין די לענדער פון א ניעדריגער
קולטור און נישט ענטוויקעלט עקאנאמיש לעבען

היינט א קליינע אידישע פאבריקשטאדט מיט
עכט אידישע ברענטשעס פון אמת אידישע אינ-
דוסטריען. אידישע איינוואנדערער אין
אמעריקא האבען פערלאזט די ערדארכייט, ווייל
די שטאדט מיט דעם לעבען פון איהר אידישער
גאס האט צו שטארק געוואונקען צו זיי און זיי
האבען אין שטאדט אויך געקענט מאכען א
לעבען, אָפּט מאָל א בעסער און א גרינגער
לעבען. דאס וואָלט דוכט זיך געדארפט אָנ-
לערנען די חכמים—די יהודים'שע ווי אונזערע
אייגענע— וואָס האָבען נאָך היינט צו טאָג
צו ווענדען די אידישע אימגראציע אין די פער-
אייניגטע שטאַטען צו דער סויט און וועסט
און האָרטען בעזעצען די אימיגראנטען אויף
לאנדארכייט, אָז זייערע האָפּנונגען זיינען
פּוסטע חלומות. דער פּועל יוצא פון די פּאָסטען
איז, אָז אידישע איינוואנדערער אין די לענדער
פון א הויכער קולטור, ענטוויקעלטע שטעט און
אינדוסטריען וועלען זיך נישט בעזעצען אין
אגריקולטורקלאָניעס, נור וועלען זיך תמיד
קאנצענטרירען ארום דער אידישער גאס אין די
גרויסע אינדוסטריעלע שטעט, מענען אפילו די
פּעראייניגטע שטאַטען צווינגען אידישע אייני-
וואנדערער דורך דער געזעצעבונג צו קומען אין
דער סויט אדער וועסט. נישטקשה, זיי וועלען
זיך דאָרט אויך קאנצענטרירען אין די גרויסע
שטעט ארום דער אידישער גאס, ביז דער
צווייטער, דריטער פיערטער דור זייערער וועט
ערגעץ פערלאָרען ווערען אן אסימילירטער אין
דער ארומיגער סביבה. נישט אזוי
איז די מעשה אין פאלעסטינא. דאָרט איז דאָס
שטאטישע לעבען נישט ענטוויקעלט, דאָס איינ-
דוסטריעלע לעבען קליין און אָרעם, עס גיט נישט
די מעגליכקייט צו ערנעהרען זיך גרינגער ווי
דורך ערדארכייט, און ווען דער
איינוואנדערער בעזעצט זיך אויף לאנד בלייבט
איהם קיין אנדער ברירה נישט ווי צו פערבלייבען
אויף דער ערד אדער אין גאנצען עמיגרירען.
דערפאר טאקע קען פאלעסטינא, אין א משך פון
25 יאהר, אמת מיט גרויסער מיהע און נויט
ערוואַרבענע, אָבער נישט מיט מעהר נעלד-פער-
שווענדונג ווי די וואָס האָט געקאָסט די אמערי-
קאנער און ארגענטינער קאָלאָניזאציע, איצט
אָנווייזען 30 אידישע אגריקולטור קאָלאָניעס
מיט אַבעפּעלקערונג פון 810 טויזענד נפשות,
א קליינע צאָהל, פּערשטעהט זיך, אָבער אין א צו-

ארויס, דורך זיינע געשעפטס-פעהיגקייטען, פון זיין עקאָנאָמישער פּאָזיציע. נו, איז עפעס אַ חדוש פאַר וואָס די בעסטע זאָרטען אַמעריקאַנער זיינען געגען דער אידישער איינוואַנדערונג. אבער זיי קען ניט געלינגען צו פערבאָטען זי. דער הערשענדיגער קאפיטאליסטישער קלאס אין אַמעריקא, אין וועמעס הענט עס ליגט דער שיקזאַל פון דעם גאַנצען לאַנד — ווייסט צו גוט אז דער הונגעריגער איינוואַנדערער מוז געהען פאַראויס אין דער עקספּלאַטירונג פון די נאַטירליכע רייכטהייטער און די נאָך ניט עקספּלאַטירטע טהיילען פון דעם לאַנד. ער, דער איינציג וואַנדערער, מוז די רייכטהייטער אַרויסקריגען און דערלאנגען זיי איהם — דעם הערשער! און אידען ווערען שוין אויף דער שוועל פון די פּעראַייניגטע שטאַטען אינדוסטריעלע פראָדעמאַריער, וועלכע קענען זיך צולעב דעם לאַנגען גלות-לעבען בעסער ווי אַנדערע צופאַסען צום נייעם לעבען. און אויב עס זאָל געלינגען די פיינד פון דער איינוואַנדערונג — דעם היגען אַרבייטער און מיטעלקלאַס-מענשען צוצומאַכען איין טהיר פאַר איינוואַנדערונג, וועט די מעכטיגע האַנט פון קאפיטאַל עפענען אַן אַנדערע — ווייל מען דאַרף די הונגעריגע, אַרעמע, צו זעטיגן דעם גאָלד-דורשט פון די רייכע, די זאַטע.

קענען די אידישע איינוואַנדערער ווערען די העררען פון דער עקאָנאָמישער סיטואַציע און בעשאַפען דעם גורל פון זייער אייגען לעבען.

און דאָך אימיגרירען אידען אין די לענדער פון אַ העכערער קולטור און אַן ענטוויקעלט לעבען. אידען אימיגרירען מעהרסטענטהיילס אין די פּעראַייניגטע שטאַטען. פאַר וואָס? פשוט. דערפאַר ווייל אין די פּעראַייניגטע שטאַטען קענען זיי ניט נור באַלד טאָקע אַריינטרעטען אין די רייכען פון די אַרבייטער און שוין טאָקי מאַכען אַ לעבען, נור זיי קענען דורך דיפּלאָמאַטישע רעכט און פרייהייטען פון דעם לאַנד גאַראַנטירען זייער רוה און זייער לעבען. דאָ קענען זיי באַלד ווערען אַרבייטער און מיט דער צייט אויך אַ טהייל פון דעם מיטעלקלאַס פון דעם לאַנד. די צוויי גרויסע אורזאַכען פאַר וועלכע די וואָס זיינען געגען איינוואַנדערונג אין אַמעריקא — די אַהאַנזירמע אַרבייטער און די מיטעל-קלאַסע — בעטראַכטען אידען פאַר „ניט-געוויינטמע“ אימיגראַנטען. מיט דעם אַהאַנזיר-זירטען אַרבייטער קאָנקורירט דער אידישער איינוואַנדערער ווי יעדער איינוואַנדערער, און דעם מיטעלקלאַס מענשען שטופט ער ביסלעכווייז

דער קום

פון ל. שאפירא.

— וואָס דוראס! (1) — האָט איינער גע-
זאָגט און איהם אָנגעכאַפט פאַר א פּוּט — עה,
טו ווסטאָוואי! (2)

ער איז פלוצים צו זיינע געדאַנקען געק-
מען און האָט זיך צעוויינט, ווי א קליין קינד.
— קינדער — האָט ער זיך געבעטען
— איך וועל אייך אלעס אוועקגעבען, איך וועל
אייך אליין ווייזען, וואו עס ליגט דאָס געלד,
דאָס זילבער און אלסדינג, אבי הרג'עט מיך ניט.
צו וואָס זאָלט איהר מיך הרג'ענען? ... איך האָב
א ווייב מיט קינדער....

דאָס אלעס האָט ניט געהאַלפּען. זיי האָ-
בען גענומען אלעס און איהם האָבען זיי גע-
שלאָגען, געשלאָגען אין די ציין, אין די זייטען,
אין בויך, מיט גרויס רציחה. ער האָט געוויינט
און זיך געבעטען, און זיי האָבען געשלאָגען.
איינעם פון די שקצים האָט ער געקענט און
האָט זיך געווענדעט נאָך רחמנות צו איהם:

— וואסילענקא, קענסט דאָך מיך... דיין
טאטע האָט געארבייט ביי מיין הויז, זאָג: האָב
איך איהם ניט בעצאָהלט? ... ער האָט ביי מיר
גוט פערדיענט... וואסילענקא... וואסילענקא....
געוואלט! געוואלט! ראטע — — —

א זעץ אונטער'ן הארצען האָט איבערגערי-
סען זיין געבעט. צוויי שקצים האָבען זיך אויף
איהם ארויפגעזעצט און גענומען דריקען זיין
בויך מיט זייערע קניען. וואסילענקא, א קליין
נער, מאָגערער שייגעץ מיט א קרום פנים און
גרויע אויגלעך, האָט מיט נדלות געשמייכעלט
און גערעדט:

— טאָ טשטאָ? (3) ... האָסט געצאָהלט, ווי
דען? דער באטקא (4) האָט געארבייט, האָסטו

יי ר' משה'ן האָבען זיך געטרוי-
סעלט הענד און פיס, און אין
מויל ביי איהם איז געווען
אונטערעגליך ביטער. ער
איז געזעסען אויף א שטוהל,
האָט געהערט די ווילדע קולות
פון גאס, די פייפעהיי און דאָס קלינגען פון ציר-
בראָכענע שוויבען, און איהם האָט זיך געדאכט,
אז אָט דאָס אלעס קנאָקט, שרייט און קלינגט
אינוועניג ביי איהם אין קאָפּ.

דער פאָגראָם האָט זיך אָנגעהויבען אזוי
פלוצים, דאָס ער האָט זאָגאר קיין צייט ניט
געהאט צוצושליסען זיין קראָם און איז באלד
אוועקגעלאָפּען אהיים. אין הויז האָט ער קיין
נעם ניט געטראָפּען. ישרה מיט די קינדער האָ-
בען זיך, ווייזט אויס, ערגעץ בעהאַלטען, איבער-
לאָזענדיג דאָס הויז מיט'ן ביסעל זילבער, מיט'ן
געלד אויף גאָט'ס בעראַטש. ער אליין האָט ניט
געקלערט פון בעהאַלטען זיך, ער האָט בכלל פין
גאָר נישט געקלערט. ער האָט זיך בלויז צוגע-
הערט צו די געוואלטען אין גאס און צי דע' ביי
טערקייט, וואָס ביי איהם אויף דער צונג.

דאָס גערויש פון'ם פאָגראָם האָט זיך א
מאָל דערנעהערט, א מאָל דערווייטערט. יי א
פייער אין דער נאכבאַרשאפט, און האָט פלוצים
אדומגענומען דאָס הויז פון אלע זייטען. די
פענסטער האָבען גענומען קנאָקען, עטליכע
שטיינער זיינען אריינגעפלוניגען אין ערדצימער,
און מיט א מאָל, דורך טיר און פענסטער, האָבען
אָנגעהויבען קריכען גוים, מייסטענס יונגע
שקצים, מיט שטעקענס, מיט מעסערס, מיט
שכור'ע, רויטע פנים'ער. ר' משה האָט דער-
שפּירט, אז ער דארף עפעס טאָן; ער האָט זיך
מיט גרויסער שוועריגקייט אויפגעהויבען פין
שטוהל און פאר די פאָגראָמשיטשיקעס אין די
אויגען האָט ער גענומען קריכען אונטער'ן דיר
וואָס, וואָס איז אין צימער געשטאנען. חברה האָט
אָנגעהויבען לאַכען.

(1) אָט א שוטה.

(2) עה דו, שמעה אויף.

(3) איז וואָס?

(4) דער מאַטע.

מוז ער מיך שוין א קוס טאן אין פוס. אויב
ניט....

ער האָט זיך אוועקגעזעצט אויף א שטוהל,
די שקצים האָבען געכאַפט ר' משה'ן און איהם
א וואָרף געטאָן צו וואסילענקאָ'ס פיס.
— ציה אַראָב! — האָט וואסילענקאָ בע-
פּעלען, געבענדיג ר' משה'ן מיט'ן שטיוועל
אין די ציין.

ר' משה האָט לאַנגזאַם אַראָבעצויגען דעם
שטיוועל פון'ם שייגע'ן פוס.
— קוס! —

איינס געגען צווייטען זיינען געשטאַנען:
א רויטער, שמוציגער פוס מיט א שווערען גע-
רוך פון שווייס, און א צושלאָגען פנים מיט א
לאַנגער, בכבוד'יגער טונקעלער באָרד. דורך א
מאָדנעם צופאַל האָבען חברה זיך וועניג בע-
שעפטיגט מיט דער דאָזיגער באָרד, און זי איז
געווען בלויז א ביסעל אָבערצופט אין א פאַר-
ערטער, אָבער אויף איהר איז נאָך געלעגען
די גאַנצע הדרת-פנים פון א דערוואקסענעם אי-
דען און אן אַנגעזעהענעם בעל הבית. פון אוי-
בען אַראָב האָט געקוקט וואסילענקאָ'ס גרין,
קרום געזיכט מיט די גרויע אויגען.

— קוס, זאָג איך דיר! — און נאָך א
זעץ אין די ציין האָט בעגלייט דעם בעפעהל.
אין מאָמענט זיינען אלע אין צימער געווען
שטום און אונגעוועגליך. דערנאָך האָט ר' משה
צוגעבויגען זיין קאַפּ, און וואסילענקאָ האָט
ארויסגעלאָזען א שאַרפען, שרעקליכען קוויטש.
אלע פינגער פונ'ם פוס און א היבשער טייל
פונ'ם טראָט זיינען פערשוואונדען אין ר'
משה'ס מויל, אן צוויי ציילען ציין האָבען זיך
טיעף איינגעגראָבען אין דאָס שמוציגע, שוויי-
סיגע פלייש.

דאָס וואָס נאָכדעם איז פאַרגעקומען, איז
געווען ווילד און שווער, ווי אן אומגעלומפער-
טער בייזער חלום.

די שקצים האָבען געשלאָגען ר' משה'ן מיט
די שטיוועל אין די זייטען מיט אזא קראַפט, דאָס
פון יעדען קלאַפּ האָט עס אָבעקלונגען הויך און
פּוסט, ווי פון א פּאָס. זיי האָבען געריסען זיין
באָרד פאַסמעסוויי, זיינען איהם אַריין מיט די
פינגער אין די אויגען און האָבען זיי ארויסגע-
ריסען, האָבען אויסגעזוכט די געפיהלפולסטע
ערטער אויפ'ן קערפער און געריסען שטיקער
פון איהם. דער קערפער האָט געציטערט, געפיר-
בערט, זיך געוואָרפען און געדערהט, און די צוויי

בעצאָהלט. אָהאָ, איך וואָלט א בעל'ן זיין זעהן,
ווי אזוי דו וואָלסט ניט בעצאָהלט!...

פון דעסטוועגען איז איהם געפּעלען געוואָר-
רען, וואָס ר' משה האָט זיך געווענדעט צו איהם
נאָך הילף, און ער האָט געזאָגט צו די איבריגע:
— נו, רעביאטא, (5) גענוג. לאָזט די
פגירה לעבען, איהר זעהט דאָך — שוין סייזוי
קוים וואָס ער זיפּעט....

זיי האָבען זיך ביסלעכווייז אָבעריסען פון
זייער אָפּפער און גענומען ארויסגעהן פון הויז,
ברעכענדיג אויפ'ן וועג די כלים, וואָס זיי האָבען
פריהער געלאָזען גאַנץ.

— נו, מאַשקע, האָסט מיר צו פערדאנקען,
וואָס דו ביזט לעבען געבליעבען — האָט וואָ-
סילענקאָ געזאָגט צו ר' משה'ן, וועלכער איז גע-
שטאַנען פאַר איהם מיט אן אַראָבעגלאָזענעם
קאַפּ און א צושלאָגענעם פנים און האָט שווער
געאַטהעמט. — חברה וואָלט מיט דיר קיין סך
שהיות ניט געמאַכט, ווען ניט איך....

ער האָט שוין געוואָלט אוועקגעהן, נאָך
פלוצים איז איהם עפעס איינגעפאלען.

— נא! — האָט ער אויסגעשטרעקט זיין
האַנד צו ר' משה'ן — טהו א קוס....

ר' משה האָט אויפגעהויבען זיינע בלוט-
פערנאָסענע אויגען און געגעבען אויף איהם א
צומישטען קוק. ער האָט נישט פערשטאַנען.

וואסילענקאָ'ס פנים האָט זיך פערוואָל-
קענט.

דו הערסט ניט, טשטאָ לי? (6).... קוס,
זאָגט מען דיר!

צוויי פון די שקצים זיינען געבליעבען שטעהן
אין טיר, פערזאנטערעסירט אין דעם, וואָס דאָ
קומט פאַר. ר' משה האָט געקוקט אויף וואס-
לענקאָ'ן און האָט געשוויגען. וואסילענקאָ איז
אזש גרין געוואָרען.

— אָך, דו זשידאָוסקער פרצוף וואָס דו
ביזט! — האָט ער א קריין געטאָן מיט די ציין
און מיט דער גאַנצער האַנד דערלאנגט ר' משה'ן
א זעץ אין געזיכט. — דו קוויינקעלסט זיך
נאָך? ... עה, חברה, קומט נאָר אַהער! ...

די צוויי שקצים זיינען צוגעגאַנגען נעהנ-
טער.

— א נו, נעהמט איהם נאָר צו דער אַר-
בייט. אז ער איז יאָ אזא פערדריפּעטער פרייז,

און די טויטע ציין מיט'ן שטיק פום צווישען זיי זיינען געווען אויסגעשצירעט, ווי ביי א גע-הרג'עטען וואָלף. וואסילענקאָ האָט זיך נאָך אלץ געוואָרפען, שוין נישט אויפ'ן שטוהל, נאָר אויף דער ערד; זיין קערפער האָט זיך אויסגע-דרעהט, ווי אַ שלאַנג, און פון האַלז ביי איהם האָבען זיך געריסען הייזעריגע, אויסגעצויגענע קילות. זיינע גרויע אויגעלעך זיינען געוואָרען גרויס און מאַט, ווי צוויי גלעזער. ער איז, קענ-טיג, אַראָב פון זינען.

מיט א דערשראָקענעם „האַספּאַדי, פאַ-מילוי נאָם!“ זיינען די צוויי שקצים ארויסגעלאָ-פען פון הויז.

אין גאס האָט געבושעוועט די ביזע פאַ-גראַס-מחומה, און צווישען די פערשיעדענע קילות האָט קיינער ניט געמערקט די אונטער-געריסענע געשרייען פון'ם לעבעדיגען, וואָס האָט לאַנגזאָם גע'גוסס'ט ביים טויטען אין די ציין.

ציילען ציין האָט זיך צוזאמענגעדריקט אלץ קאָנוואַלסיווער און זיינען גענאָנגען אלץ טי-פער, און עפעס אַזוינס האָט דאָרטען געקנאָקט אינוועניג אין פום: די ציין, די ביינער, אָדער ביידע צוזאמען. די גאנצע צייט האָט וואסיר-לענקאָ געשריען, ווילד, אָהן דעת, ווי א געשטאַ-כענער חזיר.

ווי לאַנג דאָס אַלעס האָט געדויערט, האָבען זיך די שקצים קיין רעכנונג ניט אָבגעגעבען, און זיינען געקומען צו זיך ערשט ווען זיי האָבען בעמערקט, אז ר' משה'ס קערפער צאפּעלט זיך ניט מעהר. און ווען זיי האָבען פערקוקט אין זיין געזיכט, האָבען זיי ביידע אויפגעציטערט פון קאָפּ ביז די פיס.

די ארויסגעריסענע אויגען האָבען זיך גע-באַמבעלט האַרט נעבען די פערבלוטיגטע לע-כער, גרויסע, קיילעכדיגע און קלעביגע. קיין פנים איז ניט געווען צו זעהען. די באָרד האָט זיך צונויפגעשלאָגען אין נאָסע, בלוטיגע קאָלטונעם,

מאָראַל און די טענעמענט הייזער

פון דר. אדם ישראלי.

לויבט פון דער רעגירונג; אלעס אנדערעס, מענט איהר זיך זאגען, איז אונמאָראַליש. פועלייכט זייט איהר גערעכט, פועלייכט ניט; איך וויל זיך מיט אייך ניט אמפערען. אָבער אין דעם אַרטיקעל וועל איך אָננעהמען אַ פיעל ברייטערע פערטייטשונג: מאָראַלע בעציהונגען וועל איך רופען אזעלכע, וועלכע, ענטשפּרעכענדיג דיג א נאטירליכען טריעב, שאַדען זיי ניט, ניט דעם יחיד און ניט דעם כלל; אומאָראַלישע בעציהונגען וועל איך רופען אזעלכע, וועלכע שאַדען דעם יחיד, דעם כלל, אָדער ביידען.

און דאָ מוז מען קלאָר מאַכען, אז עס האַנדעלט זיך דורכאויס ניט וועגען סתם אונטערנעמענדיגע געשעכטליכע בעציהונגען; אזוינס האָט פאַסירט אין גן עדן, אונטער די פיראמידען, און אין די טענעמענט הייזער. עס האַנדעלט זיך דאָ נור אום די זייט פון די פראגע, וועלכע איז פּעראָדזאכט פון די טענעמענט הייז אַלס אזעלכע; ניט ווייל אין טענעמענט-הייז וואָגען איטאַליענער, אידען אָדער דייטשען; פרומע צו פריידענקער; נור דעם איינפלוס פון טענעמענט הייז אַלס אזעלכע, פון וואָס'ער אַ מענשען-מאַטעריאַל זי זאָל ניט זיין בעפעל-קערט.

* * *

אַ טענעמענט הייז רופט דאָס געזעץ פון שטאַדט ניו יאָרק יעדער הייז וואָס האָט מעהר ווי 2 פאַמיליעס. קומט אויס, אז אויב אין אירויניג פלייס, אַרום פאַרק, שטעהען שעהנע, רוהיגע, בעל-הביתישע הייזער מיט דריי גרויסע פלאַרס און עס וואָגט אויף יעדען פלאַך א בער זונדערע קליינע פאַמיליע, האָטש יעדע פאַמיליע זאָל האָבען נור צוויי מענשען, איז שוין אזא הייז אַ טענעמענט הייז, נאָכ'ן געזעץ נאָך.

איך וויל זיך מיט'ן געזעץ ניט שפּאַרען וועגען דעם, מעהר ניט איך וועל רופען א טענעמענט הייז, דאָס געוויינליכע בעשעפעניס, וועלכען דער עולם רופט „טענעמענט הייז“: אַ הייז געוויינליך 25 ביי 100 פוס (שוין מיט'ן

לע פּערזעלטיכע פון מענשען צו מענשען קענען זיין מאָראַליש. אָבער דורך אַלגעמיינעם געברויך איז דער וואָרט „מאָראַל“ איבערגע-לאָזען געוואָרען צו בעצייכע-

נען די בעציהונגען פון די געשעכטער, וועלכע, נאטירליך, קענען אויך זיין. מאָראַליש אָדער אונמאָראַליש. דער וואָרט „מאָראַל“ אין דעם נאָמען פון מיין אַרטיקעל מיינט נור די געשעכטליכע בעציהונגען, און איך וועל פרובירען ענטפערען די פראגע: צו די טענעמענט-הייז, אַלס אזעלכע, האָט אירגענד וועלכען איינפלוס אויף די מאָראַל פון די איינוואָנער, צו ניט.

נאָך איין וואָרט און מיר קענען אָנפאַנגען.

איך בין ניט קיין געניטער שרייבער; טאָמער געפינט דער לעזער אַ וואָרט צו אַ זאץ, וועלכער וועט קלינגען עפעס ווי אַ מוסר, עפעס ווי אַ זאָמער, געזונטער מענטש האַלט דרשות צו אַ הונגעריגען קראַנקען מענשען, טאָ בעט איך ביי אייך אַלס מחילות; עס איז בשוגג, ניט במזיד חם ושלום: טיעף אין מיין נשמה, סיי אין קאָפּ, און סיי אין האַרץ, ווייס איך און פיהל, אז עס זיינען ניטאָ קיינע הייליגע און זינדיגע; נור עס זיינען דאָ פון איין זייט גליקליכע, גער-זונטע אומשטענדען; און פון דער אנדערער זייט, אומגליקליכע, אונגעזונטע אומשטענדען: אויף איין זייט וואַקסען עס די גוטע און הייזליגע; אויף דער אנדערער — די שלעכטע, די זינדיגע מענשען. איך וויל אזוי אַביעקטיוו ווי מעגליך נור פרובירען ערקלערען די אורזאכען פון אַ פאַר געזעלשאַפטליכע ערשיינונגען; און דרשות זיינען ווייט פון מיין זינען כרחוק מזרח ממערב.

איהר האָט אַ רעכט צו זאָגען, אז מאָראַל-לישע געשעכטליכע בעציהונגען זיינען אזעלכע, וועלכע ווערען גע'כשר'ט פון דער אידישער אָדער קריסטליכער רעליגיאָן און ווערען ער-

יאָהר; אָבער אַ שײַוו מוז אײַך נעהמען אלע זונטאָג, אַניט צו וואָס דאָרף אײַך לעבען אויף דער וועלט? 15 דאָלאַר איז מיר דעריבער ניט גענוג, האָב אײַך זיך צוטהיילט מיט'ן וואַינונג מיט נאָך אַ פאַמיליע, און אין יענער בעט שלאָפען אלע אונזערע קינדער; באַרדערס? מיר האָבען ניט פיעל באַרדערס, מיר האָבען נור 2 פרעמדע באַרדערס; די 2 אנדערע זיינען מיינע קאָזינס; דער שכן נעקסט דאָר האָט 6 באַרדערס....

דאָס איז די דורכשניטליכע געשיכטע פון דער דורכשניטליכער טענעמענט הויז. אין קלינטאָן סטריט, לעבען הויסטאָן סט., 2-3 הייזער פון שול, האָט מען ניט לאַנג איר בערגעבויט אַן אלטע חורבה. אויף אַ 5 שטאָ-קיגע טענעמענט הויז. אײַך בין דאָרטען געווען אַנוסטען אין מיטען דער נאכט, דאָרטען וואַינען ערשט אַריבערגעקומענע סלאַווען. סײַ אין די בעטען, סײַ אויפ'ן פלאַך זיינען די מענשען געלעגען אזוי געדיכט, אז עס איז געווען פיזיש אונמעגליך אז אײַנער זאָל ניט אַנהירען דעם צווייטען. דאָ האָט געוואָנט אַ פאַמיליע פון 4 מענשען און 6 באַרדערס. די מאַנסלייט פערדיינען דורכשניטליך אַ דאָלאַר צו אַנדערהאלבען אַ טאָג. רענט קאָסט זיי פינף און אַ האַלב דאָלאַר פער חדר. דערפאַר האַלט מען באַרדערס.

אַט אזוי ווערט צוזאַמענגעשטעלט די בע-פעלקערונג פון דער מאַדערנער טענעמענט הויז; די רענט איז געוועהנליך צו גרויס, אז אַן אַר-בייטער זאָל קענען פאַר זיך אַליין דינגען אַ וואַינונג.

נאָך צוויי קליינע פונקטען. די בעל-הבית'טע פון טענעמענט הויז, כאָטש זי איז זיך ניט קיין גביר'טע, פון דעסטוועגען איז נאָך אין איהר געבליבען אַ שטיקעל גאווה. איהר וועט זאָגען, טאָ זאָל זי ניט האָבען קיין גאווה? איז אָבער אזוי ווי קיין חלק רענט בעצאָהלען מיר פאַר איהר ניט, וועט מען אונזער עצה ווייניג וואָס הערען; און ווייל זי איז שטאַלץ ביי זיך, קלייבט זי אָב די שעחנערע פאַר טשערס, דעקט זיי אַריבער מיט לייוואַנד און האַלט זיי פערשפאַרט אין אַ בעזונדער צימער. דאָס איז דער זאָל, דער פאַרלאָר, דאָרט נעהמט מען אַריין געסט, ווען זיי קומען אַריין אַ שבת, אָדער אַ זונטאָג. דערווייל איז דער צימער פערשפאַרט, מען זאָל חס ושלום ניט וואַכעדיג מאַכען דעם צופלייסענעם זאָל, און דער וואַינונג

הויף); אַ גראַונד פלאַך, אַיבער'ן גראַונד פלאַך 4 פלאַרס; אויף יעדען פלאַך 4 פאַמיליעס; יעדע פאַמיליע האָט 3 אָדער 4 צימערען; די קיך, עס-צימער און שלאָף-צימער (דער 4טער צימער, אויב ער איז דאָ, איז ער פאַרדונגען אַ פאַר פאַלק, אָדער אַ פאַר באַרדערס אָדער באַר-דערקעס). האָס איז די אלטע טענעמענט הויז פון ניו יאָרק; די רענט — 4, 5 און אַ מאָל אויך 6 דאָלאַר פער רום. די נייע טענעמענט הויז פון ניו יאָרק, די אײַנציגע סאָרט טענע-מענט הויז, וואָס ווערט יעצט געבויט, איז אײ-גענטליך אַ דאָפעלטע הויז; זי האָט אַ בייס-מענט, אַ פאַרלאָר פלאַך, און געוויינליך פינף פלאַך אַיבער דעם; אָפט אָבער כאַפט מען אַרויף נאָך אַ פלאַך אָדער 2 אַיבער'ן 5טען. יעדער פלאַך איז צוטיילט פאַר 6, אָדער זאָגאַר פאַר אַכט אײַנוואָינער. יעדער וואַינונג האָט 4, 5, און אַ מאָל 6 חדרים, מיט אַ באַדע-צימער. דער פרייז פון די דאָזיגע וואַינונגען איז גע-וויינליך 5-6 דאָלאַר פאַר יעדען חדר.

ווי ווערט די דורכשניטליכע טענעמענט הויז בעפעלקערט? אײַך וועל געבען אַ כאַראַק-טערנעם ביישפּיעל.

אַ פאַר וואַכען צוריק בין אײַך געווען אין אַ הויז אויפ'ן ראָג פון מאָסט און העסטער סטריט; אַ 5 שטאָקיגע טענעמענט הויז (דעם גראַונד פלאַך רעכענט מען ניט אין די 5); דאָרטען וואַינען אײַטאליענער. אזוי ווי אײַך בין דאָרט געווען 11 ביי נאכט, האָט די הויז מיר אײַסגעזעהען ווי אַ שלאַכט-פּעלד נאָך אַ מלחמה; אײַך האָב בעדארפט שפּרייזען אַיבער מענשען, וואָס האָבען געשלאָפען אויפ'ן פלאַך; זיי זיי-נען געווען אויסגעלייגט, ווי לעבלעך ברויט אין אויווען, אײַנער ביים צווייטען; אויף איין בעט, סקווער אַיבער'ן בעט, זיינען געלעגען אויסגע-לענט 9 קינדער, פון 4 ביז 16 יאָהר, ווי די לאַקשען פון אַ צופרינע, אײַנס ביים צווייטען.

ארויסגעהענדיג פון הויז האָב אײַך זיך פאַר-נאָדערנערעדט מיט'ן בעל-הבית: „סטייטש, פון וואַנען האָסטו דאָס אזוי פיעל קינדער, און צו וואָס אזוי פיעל באַרדערס?“ אויף דעם האָט ער מיר געענטפערט: „אײַך אַרבייט אין אַ שטאַל, ביי פערד, שווער דעם גאַנצען טאָג, און קריען 15 דאָלאַר אַ וואָך. טאָ ווי קען אײַך צאָהלען 24 דאָלאַר אַ מאָנאַט רענט? מײַן ווייב איז קראַנק; מײַנע קינדערלעך — אלע וויילע קראַנק; אַט דעם העקעל טראָג אײַך שוין 2

זאָל לייגען זיינע איקרע אין אָפּענעם ים, וואָל-טען זיך אוראיי געפונען גענוג בעלנים צווישען די ים-פיש און ים-חיות, וואָס וואָלטען זיך גאָר מחיה געווען מיט די איקרע, צו מיט'ן יונגען לאַקס, און פון דעם גאנצען פלאַך וואָלט וועניג וואָס איבערגעבליבען; וואָס טוט די נאטור? זי הייסט דעם לאַקס, ווען ער דארף לייגען איקרע, שווימען אין טיף אריין, ווייט, ווייט ארויף ביז עס קומט צו א שטילען פלאץ, און דאָרטען לייגען די איקרע; אָבער אין א רוהי גען טיפען טיף קענען סתם ים-חיות אויך דער-גרייכען און אויפסען די איקרע; דערפאר האָט די נאטור געלערענט דעם לאַקס אויסצוובען דוקא וואָסערען וואָס געהען פון בערג; און אין דינע וואָסערען מוז דער לאַקס שווימען באַרג ארויף, ביז ער דערגרייכט א רוהי, שטייט פלאץ, און לייגט זיין איקרע; דערצו דארף מען נאָך בעמערקען, אז אויב דאָס ים-וואַסער איז צו שטארק פאַר'ן יונגען לאַקס, איז אָבער אין די טייך-וואַסער אַבסאָליוט ניטאָ קיין נאָהרונג פאַר'ן ערוואַקסענעם לאַקס, וועלכער מוז אויף הייזער, ביינאָהע אונגלייכליך שווערער, רייזע הונגערען די גאנצע צייט.

די רייזע איז מאַנכע מאָל אזוי שווער און אזוי פול פון געפאָהרען, אז פון א סטאָדע לאַקס סען וואָס לאָזען זיך אוועק אויף א נסיעה ארויף שטראָם, קומט ניט קיין איין לאַקס לעבעדיג צוריק אין ים. אזוי זעהט איהר, אז אין דעם פלאץ פון דער נאטור איז גאָר ניטאָ קיין רחמינות פאַר די עלטערען לאַקסען (ווייל דער פאָטער לאַקס בעגלייט געווענהליך זיין מיטעם איהר דינער געפעהרליכער רייזע); עס פאָדערט זיך פון זיי איינס: לאַקסען! לאָזט יורשים, ביט פאָסעמי; צו איהר דארפט דערביי פאַרלעגען מיט'ן קאָפּ, צו ניט, דאָס איז א נעבען-זאך!

און ווי א רויטער פאָדעם געהט דורך דינער שרעקליכער שטרויך דורך די גאנצע געשיכטע פון דער לעבעדיגער נאטור, אַ מרס, האָז קינ-דעלט 7—8 מאָל א יאָהר, יעדעס מאָל האָט זי פון 4 ביז 8 קינדער, ד. ה., ביז 64 קינדער א יאָהר, ד. ה., פון איין איינצעלנע האָזיכע וואָלט ווערען א משפחה פון איבער א מיליאָן נפשות אין 5 יאָהר. האָט דען די נאטור געמיינט, אז די אלע קינדערלעך זאָלען לעבען? אוראיי ניט, ווייל אין 25 יאָהר וואָלט די וועלט בעדעקט גע-וואָרען מיט האָזען, ווי דער ברעג פון ים מיט זאָמד. אלא וואָס דען? א קליינער חלק נור'קען

ווערט נאָך ענגער. אין זומער איז די טיר פון דעסטוועגען ניט צוגעמאַכט מיט קיין אייזערנע שלעסער, און דער חדר ווערט פאַרט אָפּט גע-ברויכט; אָבער אין ווינטער, ווען מען דארף אויסצעהלען די קוילען יעדעס מאָל צום הייזען, מוז די טיר זיין צוגעמאַכט, ווייל פאַר אלע חדרים וואָלט קיין קוילען ניט שטייען; דערפאר איז אין דעם פאַרלאַך א ביטערער פראָקסט, און דער צימער קען דאמאָלס ניט געניצט ווערען; דערפון ווערט די ענגשאפט מיט א דריטעל צו מיט א פערטעל נאָך גרעסער.

דאָס איז די אַנאַטאָמיע און פיזיאָלאָגיע פון דעם טענעמענט הויז ווי ווייט עס איז שייך צו דער מאָראַל.

און איצט א פאָר ווערטער וועגען דער מאָ-ראַל גופא.

* * *

די נאטור, ווען זי האָט פון די גיט לעבער-דיגע פאַרמען שטאַף אָנגעהויבען צו ענטוויקלען לעבעדיגע פאַרמען, האָט זי די גרעסטע אַנ-שטרענגונג געמאַכט זיך צו פערזיכערען מיט דאָס לעבען פון דער ראַסע; גיט אזוי פיעל פון דעם יחיד, ווי פון דעם מין. אויך וועט זיך דוכטען, אז עס איז א סתירה; ווי קען מען פער-זיכערען דעם מין, אז מען פערזיכערט גיט דעם יחיד? און פון דעסטוועגען איז די נאטור גע-ווען אזא אכזר צו איהרע ברואים: געה לעב א וויילע, לאָז איבער יורשים און אראָפּ פון מאַרק! אבער שרייט דער אונגלייכער יחיד, איך בין איצט אין די בעסטע פון מיינע יאָהר רען, מיט מיינע שטאַרקסטע כוחות, איך וויל הנאה האָבען פון לעבען! אומזיסט זיין טענה'ן. „האָסט געלאָזען יורשים, מעהר דארף איך דיר ניט!“ און די נאטור צומאָלט איהם אָהן רחמינות.

איך וועל אייך געבען א ביישפיעל. עס איז דאָ א פיש, וואָס מען רופט איהם לאַקס (סעמאָן). עס איז א גרויסע שטאַרקע פיש, וואָס לעבט אין ים. אלע פיש, ווי מען ווייט, לייגען איקרע, און פון יעדער קייקעלע איקרע ענטוויקעלט זיך א פישעלע. די איקרע פון דעם לאַקס דארף אָבער אָפליגען 4—5 חדשים איידער עס קען זיך אויסקאָלופענען דערפון א פישעלע; א חוץ דעם, ווען דאָס לאַקס ווערט שוין געבאָרען, איז עס נור א קלייניקע, שוואַכיקע בריאה'לע, פאַר וועמען די ים-וואַסער איז לכתחילה צו שטאַרק. און אויב דער לאַקס

נען די עלטערן; אזוי ווי מיט אבזיכט שטויסט זי זיין אין אבגורנד; און דער רעזולטאט איז, אז די עלטערן-לאקסען מוזען ליידען כדי די גאנצע איקער זאל זיך אויסקאלופען, כאטש די נאטור דארף זיי גאר ניט אלע; און די מאמע-האזיכע מוז בל ימיה קינדלעך, כאטש די נאטור האט גאר ניט קיין פלאץ פאר איהרע קינדער.

נור מיט איהר בכור האט די נאטור זיך מוטערליך בעגאנגען; מיט איהרע ערשטע בע-שעפענישע, מיט די פראקטאזא (ערשטע חיות); די האבען קיין געשלעכטליכע לעבען, דאס חיה-לע צומיילט זיך אויף צוויי אהן שמערצען, אהן גרויסען פערלוסט פון לעבענס-ענערגיע; נור זעלטען קומען פאר ביי דיזע קליינע מיקראסקאפ-פישע וועזענס געשלעכטליכע פערבינדונגען; אבער וואס העכער אויף דער שטופע פון ענט-וויקלונג, אלס שטרענגער און טיראנישער ווערט די נאטור, און אם גרויאמסטען פון אלע איז זי צום מענשען.

די איבעריגע חיות האבען זייערע בע-שטימטע פערזאנדען פון געשלעכט פערקעהר. א חיות דעם זיינען זיי פריי פון אירגענער וועלכע געשלעכטליכע פעהרעלטניסע, אדער פערלאנג-נען. דער מענש אבער ניט.

אויב די נאטור וואלט נאר געוואלט זיך פערזיכערען, אז דער מין האנזשי זאל ניט אויס-געהן, וואלט גאנץ גענוג געווען, אז זי וואלט דעם מענשען ענטוויקעלט אזוי, אז זיין געשלעכטלי-כער בענעהר זאל פארקומען צווישען די יאהרען צוואנציג און פערציג, איין מאל אין 3 יאהר. דאן וואלט דער צוועק פון דער נאטור ערפילט געווארען, און דער מענש וואלט געקענט די גאנצע נערווען-קראפט זיינע געברויכען פאר'ן קאמפף מיט די קרעפטען פון דער נאטור; דאס וואלט זיין אי מיט א רעכע-נונג, אי מיט רחמנות.

די נאטור האט אבער אנגעווענדעט א הארבערען מיטעל, ווי אן אמת'ע שטיי-מוטער. שוין צו 12—13 יאהר און א מאל נאך פריהער הויבט זי אן צו וועקען אין קינד'ס קאפ פער-לאנגען, וועלכע ער קען ניט בעפרידיגען, און וועלכע די נאטור וויל גאר ניט, ער זאל בע-פרידיגען. זי צינדט אן אין ארעמען קינד א פייער, וועלכער צערט, און נאנט איהם אהן א צוועק, אהן א זינגען און אהן א פאר וואס; און זי האלט עס אן אין זיין בלוט 30—40 יאהר,

לעבען; צו וואס-זשע דארף די מאמע געהן אין קינפעט אזוי אפט, האבען שמערצען און ריווי-קירען מיט'ן געזונד און לעבען, אויף קינדער, וואס מען מיינט גאר ניט, אז זיי זאלען לעבען? א חיות דעם, אויב די קראפט און בלוט וואס עס קאמט דער האזיכע צו געווינען קינדער וואס זיי-נען פערזאנליכע פון פאראויס אויף טויט, אויב די זעלבע ענערגיע וואלט די נאטור לאזען די האזיכע אויסניצען פאר איהרע אויגענע פונקציאנען, וואלט דאך די האזיכע געקענט זיין געזינטער, שטארקער; מיט מעהר נערווען-קראפט אויסצוניטצען אין איהר לעבענס-קאמפף, און זיך ענטוויקלען צו א העכערער, שטארקערער פארם פון א האז? איז דער תירוץ, די נאטור איז אן אכזר צו דער מוטער: „לאז יורשים, כאטש אליין קראפיר!“ דאס איז דער אייגענער געבאט פון דער טיראנישער נאטור. אזוי געהט עס אין דער נאטור וואו איהר קערט זיך און ווענדט זיך, און אזוי איז עס אויך מיט'ן מענשען.

דער מענש איז דער קרוין פון דער נאטור, דאס פאקאממענסטע בעשעפעניש, וואס מען קען נור הענקען. דער פרומער רופט עס: „בצלם אלהים“. עס קען גאר ניט בעסער זיין. גלויבט עס, אויב איהר ווילט; אבער אויב איהר ווילט עס גלויבען, מוזט איהר שטארק צומאכען די אויגען צו די ריכטיגע פאקטען פון לעבען.

די נאטור האט דעם מענשען מיט א פרע-כער טיראנישער האנד אנגעבונדען דעם זעלבען געבאט, וואס אלע אנדערע ברואים; און דער מענש, מעהר ווי די אנדערע, טראגט זיינע שענד-ליכע קייטען מיט חשק, מיט התפעלות, מיט ענטוויאזם. די נאטור האט בעפעהלען: „לאז יורשים, כאטש קראפיר!“ און ניט נאר ער פאלגט דיזען אויזניגטען טיראנישען בעפעהל, נור ער האט איינגעקריצט דיזען געבאט אויף זיינע טעמפלען, אין זיינע פאעמען און אויף זיינע סטאמוען.

לאז יורשים! אויב די נאטור וואלט נור בלויז דאס געמיינט, טא וואלט דאך גענוג גע-ווען, אז דער סעלמאן (דער לאקס) זאל לעגען זיין איקער אין טייך ניט ווייט פון ים, כדי די עלטערען זאל זיך ניט דארפן מאטערען אדער גאר אוועקשטארבען; אי א העלפט אדער דריי פערטעל פון די איקער וועט פערדארבען ווערען איז מה רעש? איז דען די איבערגעבליבענע פער-טעל ניט גענוג? אבער די נאטור וויל ניט שוין

אויגען פון יעדען; ווען ביי נאכט, זיך וואלענדיג רענדיג איבער'ן בעט, צו אויפ'ן פלאך, איז עס איינפאך אונמעגליך, אז מען זאל נישט אַנדרהערן יעדע מינוט איינער דעם אַנדערען; אז איינער וועט זיך דאס איבערלייגען, וועט איינער לייכט צוגעבען, אז אין גהינום קען נישט ברענגן אזא שרעקליכער פייער, ווי עס צינדט זיך אָן אין די אונגליקליכע הערצליכע פון מאַנכע פון די 12-17 יאָהריגע קינדער אין אַם אזא טענעמענט הויז.

* * *

און אז א יונגער שנעק דערפיהלט א „ליידענדיג שאפט“, געהט ער נישט, ווי יוסיופן, נעהמען קאלטע וואנעס, צו סתם האלטען די קאפ אונטער קאלטע וואסער, צו נעמען 30 גראַן בראַמיר פאַר'ן שלאַק, וועלכעס וואָלט איינס ברענגען צו ריק צום זינען; פֿע, דאָס איז עפעס גאָר נישט מעשה כּוואַט, עפעס גאָר מעשה לעמעשקע; ער געהט נישט זיך אריינצווארפען מיט לייב און לעבן אין א אידעאלע בעוועגונג, ווי צום ביי שפיעל, די סאָציאליסטישע בעוועגונג, צו ווי די סעטלעמענט-אַרבייט, וועלכע וואָלט פערשלוגן גען דעם איבערפלוס פון זיין ענערגיע אין נוצ-ליכע ארבייט און איינס ראטעווען פון זיך זעלבסט. — ניין, ער פערנעסט זיינע לעסאָנס מיט זיין שול און נישט זיך מיט די טיפסטע גע-פיהלען אָפּ צו זיין „ליידענשאפט“. קומט נאָך דער פאָעט און רעדט איינס, אז דאָס איז אן אייביגער געפיהל, וואָס וועט געדויערען ביז „די שטערנענדלעך וועלען ווערען אַלט, ביז די זון וועט ווערען קאַלט“; אי, די אסטראָנאָמען און געאָלאָגען האָבען עפעס גאנץ לאַנגע צייט פערען מכת די דאָזיגע ענינים, טא געה רייד מיט זיי, אז איינער איז א האַלב משוגענער שנעק און דער אַנדערער א פאָעט.

איך וואָלט קענען זעהן א שכל אין דעם פלאַן, ווען איך וואָלט גלויבען אין רבש"ע; דאָן וואָלט איך זאָגען, אז עס לייענט אין דעם א טי-פער שכל און א וויכטיגער פלאַן, דען אויב דער דורכשניטליכער מענטש וואָלט נישט געהאט זיין נשמה צווישפאָלטען צווישען אן אומיוסטיגע ליי-דענשאפט און זיין פפליכט, און וואָלט קענען מיט אַלע זיינע כוחות פאָלגען זיין אייגענעם שכל, וואָלט שוין לאַנג צוריק דער מגדל-בבל פארטיג עוואָרען, און דער מענטש וואָלט דעם רבש"ע שוין לאַנג צוריק אַראָפּגעשליעפּט פון זיין כסא-הכבוד פון איבער די בלויע הימלען, און

זאָגט 50 יאָהר לאַנג, אַוועקגעהעמנדיג פון איהם דריי פערטעל אָדער פיער פינפטעל פון זיין געזונד און קראפט; צוליבע וואָס, צוליבע ווען? זי וויל זיך פערזיכערען, אז דער מענטש וועט פאָלגען איינער בעפעהל צו לאָזען יורשים, דערפאר שמידט זי איהם אין א קייט פון רוישענדע ליידענשאפט — און צינדט עס אָן אין איהם נאָך 12—10 יאָהר איידער זי דארף עס, און לאָזט עס נאָך פלאַקערען אין זיין בלוט 10—20 יאָהר נאָך דעם ווי זי דארף עס. דער מענטש האָט געקעמפט געגען יעדער טהירישער ניגונג, וואָס ער האָט גע'ירש'נט פון אוראלטע צייטען. אָבער דיזער ליידענשאפט פאָלגט ער ביז היינטיגען טאָג, מיט לויט און מיט איבער-געבענהייט; עס קאָסט איהם זיינע בעסטע יאָה-רען, זיינע בעסטע קרעפטען — ער פאָלגט אָבער און מיינט, אז עס איז א גליק זיך א וואָרף צו טאן אונטערען דוּשאַגענאָט.

די ליידענשאפט, מעג זי ווי רוחען אָדער דרעמלען, זי איז אָבער קיין מאָל נישט טויט אין דורכשניטליכען מענטשען; ווי רוחיג זי זאל נישט זיין, איז איינער לייכט אויפצוואוועקען אין איינער פולער קראפט מיט דעם קלענסטען וואָרט, מיט א שפאָס, מיט א בילד, א געדאַנק: אויב איינער האָט אַלס גוטע פריינד אויפריכטיגע עלטערע מענטשען, וועלען זיי אייך דערצעהלען, אז ביי געלעגנהייט, ווען מען רעדט, אָדער מען לעזט אַזעלכע געפערטע בעשרייבונגען ווי די „שאווינישע סצענע“ אין זאָלאָס „געדל“ אָדער גאָרק'ס פאָעמא „26 און איינס“, — פיהלען זיי, אז פון אונטער די קרובעס פון יאָהרען, ער-פאָהרונגען, פליכטען, רעכענונג און געוויסענס-ביסע, נעמט דער יצר הרע פונאָדעררייצען און הויבט אָן שטאַרק איינצוריידען צו טהאַטען פון שכרות, צו טהאַטען פון משוגע. דאָס איז דער פאַל מיט מענטשען וואָס זיינען 30—40 אָדער אפילו 50 אָדער 60 יאָהר אַלט: און וואָס איז בלויז ביין לייענען פון א בעשרייבונג.

יעצט ווען איינער שטעלט אייך פאָר די טע-נעמענדיג: קינדער, מענער, פרויען פון אלער-ליי עלטער; צוזאַמענגעקוועטשט בינאָהע ווי סאַרדינקעס; ווען מען קומט פון דער ארבייט אין חדר, אין דער דושנער קאַנווע, און מען וואַרפט אַרונטער פון זיך די קליידער ביז'ן לעצ-טען יאָקעל; ווען נישט בילדער אָדער בע-שרייבונגען, נור טאַטעזבליק האַלב נאַקעטע קערפערס זיינען אויסגעשטעלט אונטער די

וועט איהר מסתמא מאכען א קייזער-שניט (זאג מיין שרעקליכע אָפּעראציע) — ווי דער מיידעל פון פאר א יאהרען, און זי וועט זיך מסתמא געזעצליך אוועקשטארבען, אויך ווי די מיידעל פון פאר א יאהרען.

עס איז פאראנען א מיאוסע אנשטעקענדיגע קראנקהייט, פון וועלכע עס ליידען געפאלענע פרויען; און די מענער, וואָס האָבען מיט אונז-לע פרויען פערקעהר, נעמען זיך עס אָן פון זיי. נון, איז עס א פאקט, וועלכער איז אלגעמיין בעקאנט, אז אין אלע דיספענסעריס, וואו מען בעהאנדעלט אונזלעכע קראנקהייטען, ווערען וואָך איין, וואָך אויס געבראכט אלס פאציענטען אויף אונזלעכע קראנקהייטען — קינדער, מערסט אייך, קינדער, פון 2 יאהר און עלטער (אין איין פאל, וואָס מיר איז בעקאנט איז עס געווען א קינד אינגער פון א יאהר), וועלכע ליידען פון אזוינע קראנקהייטען.

עס איז ניטאָ קיין דאָקטאָר אין ניו יארק וועלכער פראקטיצירט איבער אונזלעכע קראנק-הייטען, וועלכער זעהט ניט אָפּט אונזלעכע יונג-נינקע פאציענטען.

* * *

מענשען, וואָס האָבען געקראָגען זייער גייסטיגען קאפיטאל פון די חמישה חומשי תורה, און, פון דער אנדער זייט, פון די שונדיר-ראַמא-נען, אונזלעכע מענשען זיינען גענייגט, ווי נור זיי הערען פון א פערברעכען, אָן עולה, צום סתם א שוויינעריי גלייך א זאג טאָן: כאַפט דעם שול-דיגען און צופאסעוועט איהם די זייטען, אָדער מאַכט איהם א מיתה משונה! אונזלעכע מענ-שען וועלען פיליכט גענייגט זיין צו זאָגען, אז די 12—14 יאהריגע מאמעס זיינען אַליין שול-דיג, און א רעכט אויף זיי (כאָמט אפילו דאָס געזעץ אין ניו יארק אנערקענט ניט א מיידעל אינגער ווי 18 יאהר שולדיג אין וואָס זי טוט); גוט, נו, לאָמיר אויף א מינוט צוגעבען, אז א 12 יאהריגע מיידעל קען בעגעהן א פערברע-כען וואָס דער נאטירליכער שטראַף דערפאר איז א שרעקליכער טויט נאָך א לאַנגע מאטערניש, און א רעכט אויף איהר. ווי אָבער קען אירגענר וועלכער מענש, אפילו דער פרימסטער און הארטהערציגסטער, צוקלעפּען דעם וואָרט: שולדיג, ווען די רייד איז פון קינדער, וואָס זיי-נען 2—3—5 אָדער 7 יאהר אלט?

אָט שרייבען היינט די צייטונגען, אז מען האָט געכאַפט אן איטאַליענער, וועלכער האָט

וואָלט אַליין געוואָרען מלך איבער די הימלען און ערד.

עס איז דאָ א תפילה: „ואל תביאנו לידי נסיון“; די גוים מאַדלעווען זיך: ניע וובאדי נאם וו איסקושעניע! הפנים די קלוגע מענ-שען, וואָס האָבען געמאַכט די תפילות, האָבען איינגעזעהען, אז מען קען בלייבען א הייליגער און א פרומער נור ווען עס איז ניטאָ קיין נסיון; די אָרעמע קינדער און אַט אַזא טענעמענט הויז האָבען דעם נסיון שטענדיג פאר די אויגען, שטענדיג ביין האַנד, און וואָלטען אפילו ניט קענען אנטלויפּען, אויב זיי וואָלטען אפילו וועלען.

* * *

איז עס טאָקי אין דער אמת'ן כצעקתה? וועט פרעגען ווער עס קען די טענעמענט הויז נור פון אויסזעהען?

איך וועל אייך דערצעהלען א פאָר פאקטען. פאר א יאהרען זומער האָט מען געמאַכט א שרעקליכע אָפּעראציע אין פאָסט גראדואייט האָספיטאַל א מיידעל פון 13—14 יאהר, וואָס האָט געוואָלט ווערען א מוטער; די „מוטער“ איז געשטאַרבען, דאָס קינד אויך.

דעם ערשטען אָדער דעם 2טען אויגוסט פון דיווען יאהר איז געווען אין אלע צייטונגען, אז א 14 יאהריגע מיידעלע איז אין א האָספי-טאַל געוואָרען א מוטער און איז געשטאַרבען א פאָר טעג באלד נאָך דעם.

מיט 2—3 מאָנאַט צוריק איז אן עלטערער איירישמען פערשיקט געוואָרען אויף 15 יאהר אין געפגענגניס; זיינע א מיידעל האָט געהאַט א קינד, האָט זי געוואָנט, אז ער איז אי דער זיידע, אי דער טאטע. אן אינגערע שוועסטער פון דער דאָזיגער מיידעל האָט דערצעהלט אן עהנליכע געשיכטע.

א מיידעל פון 14 יאהר איז ניט לאַנג גע-בראַכט געוואָרען אין א דאָקטאָר'ס אָפּיס, וואו אייניגע דאָקטוירים האָבען איהר בעטראַכט; זי איז געווען שוואַנגער אין 4טען מאָנאַט; נור זי האָט ניט געוואוסט ווער עס איז געווען מעהר שולדיג אין איהר לאַגע: איהר שוואַגער, איהר קאָזין (ביידע ברודערס ביי איהרע על-טערן), צו איהר ברודער. אזוי ווי דאָס געזעץ ערלויבט ניט זיך אריינצומישען אין אזא פאל, האָבען די דאָקטוירים בעשלאָסען איהר לאָזען וואַרטען ביז'ן ניינטען מאָנאַט; דאן וועט זי מסתמא געהן צו קינד נאָכ'ן געזעץ נאָך, מען

דעל זיינע איז אריין צו איהר דאָקטאָר, עפעס
ניט געזונד. דער דאָקטאָר האָט גלייך געשיקט
נאָכ'ן פאטער, און אָרעמען, אבער זעהר אינטער-
סאָנעטען מענשען און איהר ערקלערט, אז די
מידעל איז רואינירט און קראַנק פון שמוציגע
מענער; דאָס מידעל האָט דערזעהלט, אז אין
גרענד סטריט, קאָרנער עסקס סטריט, אין א
ליידליגע סטאָר, האָלט זיך אויף א באַנדע יונגער
טשעס, וואָס נארען דאָרט אריין יונגע קינדער
מיט א שטיקעל קענדי, צו א פאָר גראַשען, און
מיסברויכען זיי. עס איז געגאנגען אזוי ווייט,
אז זיי האָבען אינגערעדט די רואינירטע מידעל-
לעך אריינצונארען זייערע חבר'טעס אַהינצוצו,
דער דאָקטאָר האָט בעפוילען דעם פישער צו געהן
אין סטיישען הויז און דאָס אלעס דערזעהלען
דער פאָליציי; און הערט און שטוינט: דער
קעפטען האָט זיך געמאכט ניט הערענדיג און
מען האָט דעם טאטען ארויסגעשטופט. ער איז
געגאנגען א צווייטען מאָל. מען האָט איהם דאָן
שוין יע געענטפערט, אָבער עס איז גאָר ניט נע-
טאָן געוואָרען. דער „פאָרווערטס" איז פער-
אינטערעסירט געוואָרען אין די זאך; עס איז
ערשינען א שרייענדיגער אַרטיקלע וועגען דעם,
דוכט מיר, 2 קאָלומס אויפ'ן ערשטען פיידזש;
עס האָט זיך אָנגעהויבען צו בעוועגען
אין פאָליציי-סטיישאָן. הקיצור, איך יועל
איך אבער לאַנג ניט ברייען. די בויאנעס האָט די
פאָליציי ניט ארעסטירט. וועט איהר זאָגען:
„ווי קען עס זיין, גאָר ניט טאָן אין אזא פלגש
בגבעה פערברעכען?" נו, איך זאָג ניט, אז זיי
האָבען גאָר נישט ניט געטאָן; לגמרי ניין: זיי
האָבען שוין גאָר פיעל געטאָן, אַי, געטאָן: זיי
האָבען צוגענומען דאָס מידעל פון דעם אָרעמען
פישער און איהר פערשיקט אויף א פאָר יאָהר
אין א פערבעסערונגס אנשטאָלט, וואו די צור-
בראָכענע און געפלאַגטע עלטערען זיינען ערלויבט
געווען איהר צו בעזוכען פון צייט צו צייט און
צו זעהען ווי זיי וואַשט דעם פלאַך פון פערבע-
סערונגס-אנשטאָלט. קענט איהר זיך שוין פאָר-
שטעלען, וואָס פאר א חלק דער דאָקטאָר זייערער
האָט געכאפט ביי זיי, פאר וועלען איינפיהרען
גערעכטיגקייט אויף אונזער זינדיגער ערד.

אזוי זיינען זיך אָבגעלאָפּען אזעלכע גע-
שיכטען ביי די טויזענדער.

ניין, עס איז ניט סתם א צופאל; עס איז
מעשים בכל יום, א נויטווענדיגע פאָלגע פון די
איינגקייט פון טענעמענט-הויז.

געוואָלט בעגעהן א פערברעכען געגען א 15 יאָהר
רינג מיידעלע, און דער פערברעכער אליין איז
אין גאנצען 15 יאָהר אלט. וואָס-זשע וועט
מען טהאָן מיט איהם? היינען? פארשיקען אין
געפונגנס? אויב יע, טאָ איז שוין רעכט?
וואָס'ער פראַגע וועט איהר דערמיט פערענט-
פערען? וואָס מען וועט ניט טאָן, אָבער בע-
שטראַפּען וועט מען איהם אודאי, ווייל היינט
איז אין ניו יאָרק אן עפידעמיע פון פערברע-
כען; דער עולם איז אויפגערעגט און די פער-
ברעכער וועלען בעשטראַפּט ווערען. *

מיט א פאָר יאָהר צוריק האָט מען ארע-
טירט אן אָרעמען שוסטער אויף טשעדרי סטריט
לעבען דאָטער סטריט, פאר א פערברעכען גע-
גען א קליין קינד. קודם כל האָט די מאַמע פון
קינד געמאכט דעם שוסטער מיט „בלאָמע
גלייך". דערנאָך האָט זי איהם מכבד געווען מיט
א בעזיס, דערנאָך האָט מען איהם ארעסטירט.
אָבער אויף מאָרגען האָט די פרוי זיך ארומגע-
זעהען, אז זי האָט זיך אליין און איהר קינד דעם
„פנים פערשוואַרצט", און זי איז אין געריכט
ניט ערשינען, און דער שוסטער איז אָבגעקור-
מען מיט די פאָר קלעפּ און א וויילע „זיצען".
די מוטער האָט שנעל ארויסגעמופט פון יענער
הויז, און זיך בעזעצט א 2—3 גאסען ווייטער,
וואו קיינער קען איהר ניט, און אלץ איז פער-
געסען געוואָרען.

א 5—6 יאָהר צוריק האָט א פיש-פּעדלער
געוואָינט אין עסקס סטריט אנטקעגען
וואו איצט איז די סקול. א 12 יאָהריגע מיי-

(*) א „בוואָליע פון פערברעכען" רופען עס די
צויטונגען. שטעלט אייך פאָר, ווען מענשען, וועלכע
זיינען נאָך זייערע טהאטען און געפיהלען סיי ווי
סיי ניט ווייט פון גרענעץ פון משוגעה, אָבער וועל-
כע האָבען זיך שטענדיג געשטיקט און בעהאַלטען
מיט זייערע געפיהלען און געדאנקען, שטעלט אייך
פאָר, אז מאַנכע אזעלכע שלינגען אויך חודש נאָך
חודש אזעלכע בעשריובונגען ווי טהאטען פון די
שוואַרצע מאות און קישינגען, אדעס און ז. וו., וואו
זיי זעהען, אז פויגערע לויט ווי זיי מוען ערגערעס
ביד רמה; אָדער זיי לעזען אזעלכע בעשריובונגען.
ווי די טהאָ טרויעל א. ז. וו. איז עס א וואונדער, אז
מאַנכע אזעלכע פארגעסען גאָר אין גאנצען וועלכע
עס איז גרענעץ?

די נייע טענעמענט-הויז, ריינער, לופטיגער, שעהנער: 4—5—8 צימערען אין יעדער דירה, אָבער 5—6 דאָלאַר רענט פאר יעדען צימער! „ווידיט אַקאָדאָ זוב ניע מיאָט!“ וועלכער אַר-בייטער קען דאָס צאָהלען 20, 25, 28 \$ אַ מאָ-נאַט רענט? ווערט אַלזאָ די הויז אַן אכסניא! אַ פאָר פאמיליען נעמען זיך צוזאמען בשותפות, אַז ניט, נעמט מען אריין אַ פאָר באַרדערס, ווילד פּרעמדע מענשען, און אויב אייגענע איז אויף ניט אַלע מאָל בעסער.

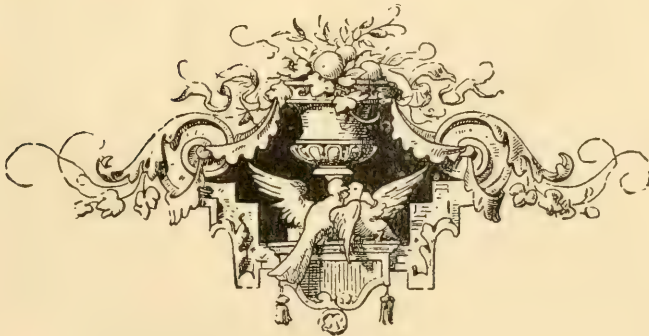
וואָס וועט זיין, וואָס פאר אַ מיין מענשען עס וועלען אויסוואקסען פון קינדער, וואָס זיי נען בעשמוצט און צוקאַליעטשעט פון אינגסטער קינדווייז אָן, דאָס קען קיינער ניט וויסען, ווייל אזוינס האָט נאָך קיין מאָל אין-אזא גרוי-סען מאַסשטאַב ניט פאַסירט; מעהר ניט די טע-נעמענט הויז שפּרייזט ווייטער; אין ברוקלין בויט מען נור טענעמענט הייזער, אין די בראַנקס, אפילו אין בראַנזוויל בויט מען היינט 4 שטאָקיגע טענעמענט הייזער; בלייבט איין באַראָו פאַרק; אָבער דאָס איז דערווייל אַ שטעדטעל פון בעלי הבתים, אַרבייטער איז דאָרטען שווער צו דערגרייכען.

עפעס אבער מוז געטאָן ווערען, און געטאָן ווערען שנעל; ווייל הונדערטע גוטע, פעהיגע קינדער ווערען יעדער וואָך פּערצעהרט פון דעם אונגעהויערען מוֹלך, וואָס מען רופט טענעמענט הויז.

די געלעהרטע בעשרייבען, אז אין די בלוט געפינט זיך אזא מיין כעמישע שטאָף, וואָס זיי רופען „אַפּאָזאָניס“ (קצב, קוכער); ווען אין די בלוט קומען אריין מיקראָבען, און די שומרים פון קערפּער די ליוקאַסייטס, (די ווייסע בלוט-קערפּער) פאנגען אָן אַ מלחמה מיט זיי, דאָן צו בוטשערען און צושטיקען די אַפּאָזאָניס אזוי די מיקראָבען, אז די ליוקאַסייטס קענען זיי שוין גלייך בייקומען.

די איינקייט פון טענעמענט הויז איז אויך אַן אַפּאָזאָני; עס צובוטשערט און צושטיקט די געפיהלען און די געדאַנקען פון די יונגע מענ-שען, אז זיי קענען שפּעטער לייבט מסוגל ווע-רען אַריינצופאַלען אין אַ לעבען פון אומריינע געדאַנקען און אומריינע געפיהלען.

וואָס טוט מען? איך ווייס ניט: איך זעה ווי דער טענעמענט הויז מיט אַלע זיינע נייע אימפּראַוועמענטס, מיט אַלע זיינע פּערשעהנע-רונגען, קומט ערשט אַרויס אלס אַ גאַנץ נייע אינסטיטוציאָן. דען דער אַלטער טענעמענט הויז איז פיעלייכט געווען ניט אזוי גרויס, ניט אזוי שעהן, אָבער ער איז געווען ביליג, און 2—3 צי-מערען האָבען געקאָסט 8—10—12 דאָל. רענט; דער אַרבייטער האָט געהאַט אַ היים. היינט זיינען ניטאָ קיין צוויי צימערדיגע וואָנינגען; די פאָר געבליבענע ריער-הייזער אין עסעקס און פּידדאָו סטריט געהען שנעל אונטער (אגב קאָס-טען: די 2 צימערען 12 דאָלאַר רענט). עס קומט

פארטייען אין פוילען *

פון ס. לאפינסקי.

2.

ליכע אפרעכענישען, די ערשטע עקאנאמישע סטרייקס האבען ניט פערענדערט דיזע שטימונג פון'ם מיטעלען און קליינעם בירגערטום, זיי זיינען געווען א פערכיטונג פון צו בולט'ע און צו אלטע קרוידעס, זיי האבען זיך ביי איהם אויס-געזעהן ווי דער זעלבסט פערשטענדליכער, אונ-פערמיידליכער שר וואס געהערט דער ארבייטער-קלאס פאר איהרע פער-דיענסטען ארום דער אלגעמיינער פרייהייט. דאצו האבען די סטרייקס בעריהרט נור די גרויסע אונטערנעהמער. דער קליינער אונטער-נעהמער, דער סטאליאר, דער שוסטער, וואס בעשעפטיגט א פאר געזעלען, דער קליינער אדער דער מיטעלער קרעמער האט ניט געהאט קיין גרונד זיך צו פיהלען סאלידאריש מיט שייב-לער'ן אדער פאזנאנסקי'ן. (*) די רעוואלוציאן איז אויך אין דעם יאָהר — 1905 — ניט גע-ווען דאָס, וואָס זי איז געוואָרען שפעטער. דאָס איז דאָך געווען דאָס פריהלינגס-יאָהר פון דער רעוואלוציאן, דאָס יאָהר פון איהרע נצחונות. די ווילדע אונטערדריקונג פון דער רעגירונג האָט זיך איינגעטליך אָנגעהויבען ערשט אַ יאָהר דערנאָך. דאצו האָט די רעוואלוציאן פער-העלטניסמעסיג אפערירט מיט פריעדליכע מיר-טעל. איהר הויפטוואפע איז געווען דער גענע-ראל סטרייק. עס איז געווען אין ווירקליכקייט א „רעוואלוציאן מיט פערלייגטע הענד“ נאָך ניט בלוטיג גענוג, ניט שארף גענוג די בורזשואזיע צו איבערשרעקען. דאָס ערשטע מאל האָט דאָ די בורזשואזיע דערזעהן אונגעהויערע ארבייטער-מאסען, דאָס „רעוואלוציאנערע פאָלק“ ארויס-קומען פון די ענטלעגענע פאָרשטעט, פון די ווארסאטען און די פאבריקען און האָט זיך איר בערצייגט, אז דיזעס פאָלק איז געווען גאנץ רי-היג און גוטמוטיג, אָרדנונגסליעבענד, דיסצי-פלין.

ברייטע שיכטען פון'ם קליינבירגערטום האָבען אָנפאנג אָן געהאט א געוויסע סימפאטיע פאר דער רעוואלוציאן. זי האָט ערוועקט אין זיי דיזעלבע געפיהלע ווי די נידערלאַנען, וואָס רוסלאַנד האָט געקראָגען אין'ם קריעג מיט יאפאן, דאָס הייסט וועניג-סעטנס שאַדענפריידע... די שונאים פון אונ-זערע שונאים זיינען אונזערע פריינד.... דאָס פאָלק האָט זיך דאָך געמאָסטען מיט קיין אַנ-דערען ניט ווי מיט די פערהאסטע „מאסקאלי-שע“ רעגירונג, וואָס נור דאָס דערמאָנען אין איהר אליין האָט שוין ערוועקט שרעקען ווי האָס. אָט דעם קאָלאָס, וואָס האָט אויסגעזעהן צו זיין אונאנגרייפבארע, געוואלדיגע מאכט, האָט יעצט, נאָך די יאפאנער, דאָס פאָלק איבער דעם קאפ געגעבען... אזא אויפטהעניש האָט נאָך מעהר דערפרעהט די בורזשואזיע צושויער מיט דעם וואָס דאָס איז געווען אין איהר פאָרם אַ ישעהנע פראכטפאלע סצענע. זי האָט געמוזט ערוועקען אין די הערצער פון דער בורזשואזיע לְכָל הפחות אויף אזוי פיעל ענטהוואזם, וויפיעל בכלל עס האָט זיך גע-קענט דערוועקען ביי זיי. דאָס, וואָס איז שפּע-טער געוואָרען דער אבן הנגף פון דער רעוואלוציאן, איהר הויפט-פיהלער — נעמליך, וואָס זי איז געקומען פון „דרויסען“, איז געווען אַ „דישישע“ רעוואלוציאן — איז געווען גיכער איהר מעלה, א גאראַנטיע פאר איהר סוקסעס, א מאַראלישער צוואנג אין איהר אַנטייל צו נעמען. אזוי איז טאקי דער שונא אונטערמיר ניערט אין זיין אייגענעם הויז? אזוי איז האָס ניט אַ משוגענע רייסעניש „מיט הער האק אקע-גען דער זון?“ גאנץ רוסלאַנד שטרעקט אויס די הענד צום קאמפף פאר פרייהייט, זאָל פויר-לען דאָ ניט מיטנעהן? די ערשטע געזעלשאפט

(*) דאָס זענען די נעמען פון די גרעסטע פאבריקאַנטען אין פוילען, בעריהמט דורך דעם בע-קאַנטען לאָקאט.

(*) זעה יוני נומער „צוקונפט“, זייטע 313.

וואָרען צווישען אַרבייטער און פאַבריקאַנטען, האָבען אויסגעזונגען גאַנצע לויב ליעדער לכבוד דעם „אַרבייטער־פּאַלק“, האָבען אָנגעפילט זיין ערע שפּאַלטען מיט עפישע בעשרייבונגען פון סאַציאַליסטישע דעמאָנסטראַציען.... ראַב־סִק'ן (*) האָט אפילו די רויטע פאַרב פון די פּאַהנען געריהרט.... דאָס פּראָלעטאַריאַט האָט זיך דאמיט בענגיט, וואָס עס האָט דער פייגער גאַלעריע פון די בורזשואַנע צולוקער, וועלכע האָבען איהם פון די באַלקאַנען בעגריסט מיט וויוואַטען, געענטפערט: אוועק, טראַגט אייך אָפּ....

די סאַציאַליסטען זיינען פאַר א קורצער צייט געוואָרען די העלדען פון'ס טאָג, עטליכע טעג נאָכאַנאַנד האָבען זיי כמעט אַליין געהאַלטען די מאַראַליש־פּאָליטישע דיקטאַטור איבער דעם לאַנד.

אָבער אין דיוער בעציהונג איז ער אויך געווען א דורכברוכס־מאָמענט. טאָקע צו יענער צייט און נאָך יענער צייט האָט זיך אַרויסגעוויזען, אז די רעוואָלוציאַן איז ניט געווען אזוי לייכט, און ניט אזוי זייער גרייך. ס'איז צו קלאָר געוואָרען, אז די אָקטאָבער קאָנסטיטוציאַן איז ניט אנדערש ווי א פּאַפּיערענע קאָנסטיטוציאַן אין דאָס זי בעדייטעט ניט נאָר ניט דעם סוף פון דער רעוואָלוציאַן, נור להפך דער רעוואָלוציאַן. לוציאַנערער קאמפּאָ אין פון היינט אריינגעטרעטן טען צוגלייך אין א שאַרפערע און מעהר אין די לענג געצויגענער פאזע. די דעצעמבער געשעהענישען מיט אלע זייערע פאַלגען, די אויסברייטונג פון דער קאָנטראַדעוואָלוציאַן, די שטראַפ־עקספּעדיציען, די ניעדערלאַגען פון'ס פּאַלק האָבען אוועקגענומען פון דער קליינבירגערליכער מאַסע א סך פון זייערע אילוזיאַנען און דאמיט געהאַלפּען צו'ן א גרינדליכער ענהערונג אין זייער שטימונג.

דער רעוואָלוציאַנערער פּראָצעס, וואָס איז פון איין זייט שאַרפער געוואָרען און פון דער אנדערער מעהר אין דער לענג געצויגען, האָט אָפּגעשטופט פון זיך דאָס קליינבירגערטום. עס איז קלאָר געוואָרען, דאָס די רעוואָלוציאַן מיט איהר גאַנצער צורודערונג, אַנאַרכיע, דעם פעהל לען פון זיכערקייט פאַר לעבען און אייגענטום, די סטרייקס, דעם מערדאָר פון אויבען אין פון

פלינירט און אַרגאַניזירט. דאָס איז דאָס פּאַלק געווען אזוי וועניג שרעקליך, און אין אמת'ן נאָר צוציהענדיג דורך זיין אויפטרעטען, אימפּאַר ניערענדיג דורך זיין העלדישקייט און פערוואַונג דערונג דורך א געוויסע זיטליכע ענטריסטונג ווי מען האָט געקענט זעהן אין זיין בעקאַנטער, עלעמענטאַרער אַקצאַן אַקעגען די קאָדעמען און אַקעגען די פּראָסטיטוציאַן, און דיוועס פּאַלק, וואָס האָט זיך אזוי פינקטליך געקומערט אום דער מאַראַלער ריינהייט און איז געווען בערייט אין די טעג פון קאמפּאָ אָבצוהייטען די זיכערקייט פון דעם בורזשואַנעם פערמעגען און צו לינטשען די גנבים — אָט דיוועס פּאַלק איז געווען צו אַל'דעם א זיענער. אזוי האָט די רעוואָלוציאַן אויסגעזעהן צו זיין ניט נור א גאַנץ ביליגע זאך, נור אויך א פּערהאַסערין פון לייכטע, שנעלע זיענע. לייט ווי ס'האָט אויסגעזעהן, האָט די איר בערראשטע, דעסאָרגאַניזירטע רעגירונג געהאַלטען אין איין צוריקטרעטען פאַר איהר, און דאָס ווי שנעל! איין זיעג פון דער רעוואָלוציאַן האָט זיך פשוט געיאָגט נאָך א צווייטען. דאָס יאָהר 1905 געדענקט איין אָפּטען צופלוס און אכפלוס פון דער רעוואָלוציאַנערער כוואַליע. איין זעלכער גרויסער צופלוס: דער אַלגעמיינער סטרייק אין אָקטאָבער האָט מיט געבראַכט מיט זיך דעם בעקאַנטען זיעג און דעם קאָנסטיטוציאַנעלען מאַניפּעסט. ענדליך האָט מען צום ערשטען מאל דערהערט איינפאַכע, עלעמענטאַרע ווערטער, ניט ווי עס איז ביז יעצט פערלורען געגאַנגען אין א מבוך פון בעטריגערישע פראַזען, נור די אמת'ע, די לאַנגערואַרטעטע, פון דורות דערבענגטע פון בירגערליכער און פּאָליטישער פרייהייט. און ווי לייכט איז עס אָנגעקומען! דער אָקטאָבער־סטרייק איז אויף אמת אַלגעמיינ געוואָרען ערשט נאָך דער ארויסגעבונג פון דעם מאַניפּעסט. די נויטיגקייט פון'ס סטרייק, זיין זיעג זיינען אַלץ קלאָרער, אַלץ בולט'ער געוואָרען. אַלעס האָט זיך אָנגעשלאָסען אָן דעם סטרייק. דאָס בירגערטום איז כמעט ווי צוגעטרעטען צו דער זיענריכער רעוואָלוציאַן... די ביליגע צייט טונגען, וואָס גיבען אַם בעסטען איבער די שטיי־מונג פון'ס קליינעם און מיטעלען בירגערטום — זייער הויפט קאָנסומענט — האָבען אָנגעהויבען ווי נאָך יאָנאָר צו פערשרייבען מיט חשק יעדען פערטראַג וואָס איז געשלאָסען גע-

(*) דער טיפישער און אונפערשעהטעסטער וואַרשעווער זשורנאַליסט.

האבען איהם געקענט שטעלען א שוואכערען ווי דערשטאנד ווי דיווע: ניט האבענדיג, זעלבסט פערשטענדליך, אי ניט דיוועלכע לייכטקייט און מעגליכקייט זיך צו ארגאניזירען צום קאמפף מיט די ארבייטער, אי ניט אזוי גרויסע מיטעל און קרעדיט קראפט, דורך וועלכע זיי וואלטען זיך געקענט א לענגערע צייט וועהרען. צוויי טענס, אין דער נאטור פון דער זאך איז עס געלעגן, דאס דיווע סטרייקס האבען זיי אין פער-גלייך צום גרויס-קאפיטאל שמערצליכער בע-ריהרט מיט דעם וואס דאס קליינקאפיטאל עסט פלאטאמירט זעהר אפט ערגער ווי דאס גרויסע, דאס אין פיעלע צווייגען פון דער פראדוקציע — ווי מען האט עס ניט איין מאל שוין בעווי-זען — קען. עס אויסהאלטען די קאנקורענץ מיט דער גרויס-אינדוסטריע און דעם האנדעל נור דורך דיווער עקספלאטאציען אין א גרעסערען מאסשטאב. דער אלגעמיינ-געווארענער קאמפף בעריהרט די סאמע עקאנאמישע גרונדלאגע פון די אונטערנעהמער. דער עקאנאמישער כאראקטער פון מאנאכע אונטערנעהמער אין דעם היינטיגען סטאדיום פון קאפיטאליסטישער ענט-וויקלונג האט אין דער הינזיכט געשאפען טרא-גישע סיטואציען. געטראגען פון דעם אלגע-מיינעם שטראם, האט זיך דער ארבייטער ניט אפגעזאגט פון אויפצונעהמען דעם קאמפף מיט דער עקספלאטאציען אפילו דאָרט וואו נור דיווע עקספלאטאציען אליין האט דעם עקספלאטאטאָר געגעבען די מעגליכקייט זיך קוים מיט דעם לעבען צו פעהאלטען. פערשיע-דענע קליינע פראדוקענטען, הויפטזעכליך די אידישע וואלטען געקענט דערזעהלען דעם הי-סטאריקער פון דיווע צייטען פיעל אינטערעסאנ-טעם אין דיווער אנגעלעגענהייט, וואס ענטהאלט א היבש ביסעל טראגיק פאר זיי. —

אויך אנדערע פאלגען פון דער רעוואלוציע ציאן האבען זיך שמערצליך אפגערופען אויף די פערשיעדענע שיכטען פון קליינעם און מיטע-לען בירגערטום, איבערהויפט אויף דעם קליינע-עם און מיטעלען האנדעל און אויף די פראפעסיא-נעלע אינטעליגענץ. די פערשארפונג פון דעם קאמפף האט מיטגעצויגען מיט זיך א וואס מעהר דאס ערגערע פערשארפונג פון דער רע-פרעסאן. איין איינציגער אקט אדער טערארי-סטישע אקציען, ווי צום ביישפיעל, דער בע-קאנטער פאליציי פאָגראם פון'ם 15טען אוי-גוסט, 1906, האט שוין ארויסגערופען די פער-

אונטען, דאס צווישעניש פון די סאלדאטען סיי אונטער דער פאָרם פון געזעץ, סיי ניט, דעם עלענד פון די מאסען א. ז. וו. — דאס דיווע רעוואלוציען וועט נאך לאנג אנהאלטען אין זי-כער גאָר נאנצע יאָהרען נאָכאנאנד. א קלאס מיט אזא וואנסענדיגער עקאנאמישער באזיס ווי דאס קליינבירגערטום פון אלע שאטירונגען: די קליינע פראדוקענטען, די קרעמער און די פראפעסיאנעלע אינטעליגענץ — אזא קלאס קען ניט אויסהאלטען אזא לאנגדויערענער רע-וואלוציעאנערען פראצעס. איהר עקאנאמישע פעהיגקייט, איהר קרעדיט-באזיס זענען צו צווייפעהאפט און צו שוואך. די לאנגדויערענ-דיגקייט און בלוטיגקייט פון'ם קאמפף האבען געמוזט ערוועקען אין זיי און פערשארפען וויער בורזשואזעם אונווילען צו א רעוואלוציען. און מיט דעם וואס די רעוואלוציען האט זיך אין מאנכע פון איהרע נאכטעגליכע, אונטער-געאָרדעטע ערשיינונגען געווענדעט דיעזעס גע-גען איהר, אין פערלויף פון יער צייט האט זיך דער עקאנאמישער קאמפף, דער קאמפף פון'ם ארבייטער און איבערהויפט אין יעדען עקספלא-טאטירטען אָנגעשטעלטען ניט נור ניט אפגע-שטעלט, נור להפך גיכער געברייטעט און פער-שארפט. דאס האט זי נאך מעהר בעריהרט מיט דעם, וואס עס האט געפעהלט דאביי די ביר-גערענע פאליטישע בעלי-טענדע ערשיינונג: ווי בעוואוסט האבען נאך די וועצעמבערגער אפי-געהערט אויף לאנג די רעוואלוציעאנערע ארויס-טרעטונגען פון די ברייטע מאסען. אינטער-זעלכע בעדינגונגען האט די רעוואלוציען שוין אויסגעזעהן ווי „א קאמפף שוין נור מיט דער אייגענער געזעלשאפט“. און אין ווירק-ליכקייט איז דורך דיווע קאמפף בעריהרט גע-ווארען א פיעל ברייטער, צאָהלרייכערער טייל פון דער געזעלשאפט, ווי ביז יעצט, א טייל, וואס שטעלט ביז היינט צוטאג צוואשען איינע פון די וועזענליכסטע שיכטען פון גע-זעלשאפטען, וועלכע געפינען זיך אויף דער זעלבער שטופע פון קאפיטאליסטישער ענטוויק-לונג, ווי פוילען. דער סטרייקקאמפף האט ביסלאכטווייז ארומגענומען און אויסגעהא-אלע צווייגען פון עקספלאטאטירטע ארבייט, גאָר ניט טוינענדיג די קלענערע עקספלאטאטאָרע. אים געגענטויל, דיווע קלענערע אונטערנעמע-האט ער נאך שטארקער בעריהרט ווי די גרויסע קאפיטאליסטען. ערשטענס, דורך דעם וואס זיי

אבער א רעוואלוציאן וואָס טרעט ארויס אין פֿר לער אוילשטאטונג פֿון שרעקען, אַ לאַנגדויר ערענדע, בלוטיגע, וואָס קעהרט זיך „אָקעגען דער אייגענער געזעלשאַפט“ — דאָס הייסט אָקעגען דער בעזיצערדער קלאַסע — אַזאָ רע־ וואָלוציאן האָט געמוזט אויפֿוועקען צו אַלער לעצט אַ „הייליג“ מורא און אַ „הייליגען“ שויר דער ביי דער בורזשואַזיע. יעדער האָט מיט איהר געהאט זיין חשבון — און באַלד האָבען זיך אַלע צווישען זיך פֿערשטענדיגט. דאָס איז גע־ ווען לייכטער מיט דעם, וואָס דורך דער אייגענער טימליכקייט פֿון אַם סאָציאלען אויפֿבוי פֿון דער פֿוילישער געזעלשאַפט קען די פֿאָליטישע שטיי־ מונג פֿון איין שיכטע פֿעהרעלטניסמעסיג לייכט־ איינגעטיילט ווערען צו אַ צווייטער. די שטאַדט הערט זייט עטליכע צעהנדליג יאָהרען ניט אויף איינצוואַפֿען אין זיך דעם רואַנירמען שלאַכצור־ שען עלעמענט און די דורכדרינגונג די אַס־ מאָזע פֿון געפיהלע און בעגריפע צווישען דעם שלאַכצישען דאָהר און דער בורזשואַזיע שטאַדט איז זעהר לעבhaft. דער אגראַרסטריק האָט אָנגעהויבען ביטער צו צורייצען דעם שטאַדט־בירגער און די רויבעריי איבערצושער־ קען דעם שלאַכצישט. ביידע האָט שליכליך פֿער־ אייניגט אַ טראַדיציאָנאַלע פּאַסיוויטעט, אַן אונאָנגבאַרע פייגהייט, ערצויגען אין זיי דורך אַ לאַנגע שקלאַוועריי און אַ פֿאָליטיק פֿון רעזי־ גנאָציאָן, אַ זיטליכע און אינטעלעקטועלע פֿער־ גליווערונג. דאָזי קומט נאָך צו אין פֿוילען אַז זעהען און קראַפֿט־אויפֿגעוועקטע מאַכט פֿון דער הייליגער רוימישקאַטאָלישער קירכע, וועלכע, אויסנוצענדיג פֿון אָנפאַנג אָן די עטוואָס גרעסער געוואָרענע פרייהייט און דאָן דערשמעקענדיג מיט דער נידערלאַגע פֿון דער רעוואָלוציאָן אַ פיינעם חלק פֿאַר זיך, און זיך מיט דער בעניע־ רינקייט פֿון אַ ראָב צוזאַמענגעלאָפֿען אויפֿן פֿאָלק ווי אויף אַ פֿג. אונטער איהר פֿערדער־ בערגיגען וואונדער־טהענדיגען שוין זיינען אַלע פינסטערע עלעמענטען, אַלעס, וואָס האָט זיך פֿערשוואַרען פֿאַר'ן אונטער־ גאנג פֿון דער רעוואָלוציאָן, כמעט בערייט געווען פֿאַר'ן פֿרויז פֿון רוהי־ גער עקזיסטענץ צוריקצוקעהרען צו דער פינסטערניש פֿון דער נישט לאַנגער פֿערגאַנג־ געהייט. די קירכע האָט מיט איהר געוועהני־ ליכער רוהיגקייט צוגענומען אַלעס, זיך ניט אָפֿ־ געזאָגט פֿון גאָר ניט. זי האָט בעדעקט מיט איהר

שטאַרקונג און צווישעניש פֿן דער רעפֿרעסיאָן פֿאַר אַ פֿאַר חדשים. דער קריענס־צושטאַנד, וואָס איז מיט אימער האַרטערער שטרענגקייט אָנגעווענדעט געוואָרען, האָט שווער געלאַסטעט אויף דעם גאַנצען לאַנד פאַסט אונטערבראַכען זייט נאָוועמבער, 1905; אויף די הויפט־צענ־ טרען פֿון האַנדעל און אינדוסטריע — וואַרשיי־ און לאָדז — נאָך פריהער: זייט יוני און אוי־ גוסט פֿון דעם זעלבען יאָהר — ער לאַסטעט אַלזאָ שוין אין דעם מאָמענט, פֿון וועלכען מיר ריידען גאַנצע צוויי יאָהר: דאָס איז אַ מישך פֿון צייט ניט פֿערצייכענט אין דער געשיכטע פֿון קיין לאַנד.

אן עהנליכער צושטאַנד פֿאַר מאַנכע שיכ־ טען פֿון'ם קליינעם און מיטלערען בירגערטום האָט געשאַפֿען אַ גענוג טרויעריגע לאַגע. די פֿער־ מעגליכערע שיכטען פֿון בעפֿעלקערונג האָבען פֿערלאָזען דאָס לאַנד אין גרויסער צאָהל, די אָנהאַלטענדע קרויזס, די וואַקסענדע סטרייקס, לאַקאָוטס, דאָס שטייגענדע עלענד פֿון די מאַסען, האָבען אָבערשלאָפֿט די קור־פֿעהריגקייט פֿון די אַרעמערע קאָנסומענטען. צו גלייכער צייט האָט די רעוואָלוציאָן אין פֿעהרעלטניס צו איהרע נידערלאַגע, וואָס ווייטער אַלץ מעהר אָנגעוואָ־ רען אין אנציהונגס־קראַפֿט. די צורודערונג, וואָס האָט אַלץ מעהר געוואַקסען דורך דער דעסאָ־ גאניאציאָן פֿון דער רעגירונג און דער שוואַכ־ קייט פֿון דער רעוואָלוציאָן, און די אנאַרכי־ע האָ־ בען אַלץ ערגער איבערגעשראָקען די מאַסען, וועלכע זיינען אַלץ ווייניגער זיכער געווען מיט זייער לעבען און פֿערמעגען. נאָך אַ געוויסען שטאַנדפּונקט האָבען רויבעריי, די אונאיינגע־ האַלטענע ווילדקייט פֿון דער רעפֿרעסיאָן, די סטרייקס גענצליך אויסגעפֿילט אינ'ם בע־ וואַסטזיין פֿון'ם בירגערטום אָנפאַנגט דאָך אַ ביסעל צוציהערנישען בעגריף „רעוואָלוציאָן“. דיזע רעוואָלוציאָן איז געוואָרען דאָס סימבאָל פֿון אַל־דאָס־בייז: אַנאַרכיע, עלענד, גנבות, משוגע, פֿערהאַטע אָקעגען דער פֿוילישקייט, קאַמפֿ און פֿערברעכען אָקעגען דער אייגענער נאַציאָן. „פֿוילען“ — אַט דיזעס בורזשואַזיע, נאַרנישע, פייגע (פחד־נישע), פאַסיווע, עגאָא־ סטישע פֿוילען האָט ניט געוואָלט קיין רעוואָ־ לוציאָן, קיין קאַמפֿ, קיין בלוט־פֿערגיסען, קיינע סטרייקס, קיין עלענד און קרבנות: אַ ביליגע, לייכטע, האַלבאידיללישע רעוואָלוציאָן האָט נאָך געקענט האָבען ביי איהר אַ ביסעל צוציהונג,

מי פון דער פוילישער בורזשואזיע, האָט זיך
אָנגעהויבען אריינצו'גנב'ענען ווי אין שטעט
די „קריסטליכע דעמאָקראטיע“
און אפילו גאָר קיין דעמאָקראטיע ניט, נור
אינפאָך קלערס, קלערס, „פיור ענד סימפל“:
„די צוזאמענפאַהרען פון די שול־פרעפעקטען“,
„די צוזאמענפאַהרען פון קאטאָלישע שרייבער“
א. ז. ו. : די זעלבע חבריא, וועמעס פינסטער
פנים האָט פון צייט צו צייט אפילו איבערגע-
שראַקען די יעניגע, וואָס האָבען זי אין זייער
קאנטראַרעוואָלוציאָנערען פיבער צו הילף גע-
רופען...

(שלום פאַלגט.)

שוואַרצען מאַנטעל יעדע נידערטרעכטיגקייט
און הוליאָנסטוואָ, איז ניט געבליבען טויב
אויפ'ן קלענסטען רוף פון איהר געטרייער
סטאָדע, האָט געדונערט אין בעפעהלע פון ביר
שאַפען און אנאָדיגע דרשות אַקעגען די סאָציאַל-
ליסטען, די סטרייקען, די רעוואָלוציאָנ, האָט
געגעבען איהר הילף אונטער יעדוידער
פאַרמע דער אונטערדריקטער בורזשואזיע, אָבער
צו דערזעלבער צייט האָט זי זיך אַליין ביסלעכ-
ווייז און אונבעמערקט צוועצט ווייט און ברייט,
האָט זיך ענטוויקעלט ווי א פאַראַזיט אויף דעם
אָרגאַניזם פון די יעניגע וואָס האָבען איהר גע-
רופען און בעדאַרפט. אונטער דער „נאַראַדאָ-
ווער דעמאָקראטיע“, דער מעכטיגסטער פאַר-

א לעבענס מינוט

עס גיט אַ מינוט, ווען דער מענטש וואַרפט צום טויפֿעל
פון זיך זינע מעגליכע זאַרגען,
דאָן שוועבען געדאַנקען ביי איהם אין זיין מוח,
ווי שחוינען פון זומער־פריהמאַרגען.

אין יענע מינוטען איז געטליך זיין ליבע,
זיין קוס איז אַ הייסער, אַ רוינער,
דאָן לאַבט איהם דער הימלעל, עס קיהלט איהם דאָס טויכעל,
עס רופט איהם דער וועלדעל, דער שוינער.

אין יענע מינוטען בין איך אויך בעגייסטערט,
מיין שטימע ווערט שטאַרקער און העכער:
איך זינג וועגען ליבע, איך זינג וועגען פרייהייט...
אַ, לעבען, ווי זיס איז דיין בעכער!

אין יענע מינוטען ווער איך אַ פאַעט... נור —
אזוינע מינוטען איז ווייניג אין לעבען.
דאָס מעהרסטע פון זיי — איז אַלטעגליכע זאַרגען.
אַהן ליבע, אַהן ליבער, אַהן שטרעבען....
א. 5. באַראַן.

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָרריס ווינטשעווסקי.

XII

דער צווילינג אינ'ם הקול — ויתרוצו אין דער וועלטגעשיכטע — דער עלפטר מאַן און דער צווייטער יוני — מערהאַר פון אויבען — דער הקול צו ווישען צוויי פייערן — איך קום צוהילף, אָבער.... — דער צופאַל ברענגט ארויס מיין יוגענדליכען „מאָגנס אָפּוס“ — אַ נאכט ביין טעלעגראַף.

פּעדער אין העברעאיש, האָט זיך גערופען „המעשה וכשרונה“ אנשטאט וכשרונו (מיט אַ ו') — אַ פּעהלער וועלכער איז באַראַקטעריסטיש פאַר די גאַנצע רעדאַקציע פון דעם בלאַט. זי און די העברעאישע גראַמאַטיק זיינען אימער געווען גוטע פריינד פון ווייטען.

דערוועלבער אור האָט פאַלעמיזירט מיט לייליענבלומען, געגען זיין אַרטיקל „פתח תקוה“, און לייליענבלום האָט זיך געהאַט צו וועהרען סאָי לינקס געגען אור, סאָי רעכטס געגען איך גע' דענק שוין ניט וועלכען רב. אין דערינע'בער צייט האָט משה האַשקעס זיך געוויצעלט גלאַט אין דער וועלט אַרײַן, זיך מאַטערנדיג אויסצור' זעהן ווי אַ העברעאישער זאַפּיר; דר. יצחק קאַמינער האָט געזונגען זיינע פּיוטים און גע' דרש'נט זיינע ברייתות דרבי יצחק; אַלערליי שרייבער און שרייבערלעך האָבען זיך געלאָזט הערען אין מליצה'דיגע פּראָזאַ און אין פּראָזאַ אישע פּעזען; צום קאַמפּף מיט דעם רעאַקציאָ' גערען ליבעראַל פּרץ סמאָלענסקין איז דער שרייבער אַרויסגעטרעטען אַלס יגלי איש הרוח, וועהרענר דער רעדאַקטאָר האָט, ווי געזאָגט, געטאָן זיין בעסטעס צו „יאָגען מיט די יאָגד' הינד און צו לויפּען מיט די האָזען“ — ווי די ענגלענדער זאָגען.

דער לעזער פערשטעהט, אז דאָ האָב איך ניט אין אויג סתם דעם פאַקט וואָס הערר ראָד' קינסזאָהנ'ס סטאַדע איז בעשטאַנען פון אַלער' ליי שעפּסעלעך: עקודים, נקודים וברודים. דאָס איז כמעט אומעטום דער פאַל און קען גאָר אַני' דערס ניט זיין, וואָס פאַר אַ ליטעראַרישער פאַסטוף עס זאָל ניט הערשען איבער דער לאַקע. דאָ אונטערשטרייך איך הויפטזעכליך יענעם דאָפּלעטען גייסט, וועלכער האָט געהערשט אין

ין דעם „הקול“ האָט זיך דעם זומער פון יענעם יאָהר (1878) אָבערשפּיעלט קרילאָוו'ס „לע' בער, שטשוקאַ אי ראַק“ אויף דעם קאָמישסטען אופן אין דער וועלט. רבנים און רע' פאַרמער, לצנים און קריטיקער, רעאַקציאָנערע און סאָציאַליסטען האָבען איינער נאָך דעם אַנ' דערן, אַמאָל איינער געגען דעם אַנדערן גע' דרש'נט פון דעם „הקול'ס“ טריבונע, וועהרענר דער רעדאַקטאָר פלעגט אַלע וויילע דעם צור' באַמקען אַ פרומען „אַמן“, יענעם אַ רעפּאַרמיר' טען, פאַרלאַמענטאַרישען „הערט, הערט!“; פלעגט אַ מאָל אַפּלאָדירען אַ רב, בשעת מעשה זיך טוענדיג אַ קרים אָן אַ זייט צו געפּעלען דעם סאָציאַליסט, אָדער דעמעלעביגען „רויטען“ מיט איין האַלבע מויל לויבען, מיט די אַנדערע זידלען.

„ויתרוצו חבנים בקרבה“ (און די קינדער האָבען זיך ביי איהר אינגעוועניג געשטויסען) וועלכעס איז געזאָגט געוואָרען אויף רבקה'ס צווילינג האָט מען געקענט זאָגען אויף די שרייבער אין ראָדקינסזאָהנ'ס צייטונג. דער נייער און דער אַלטער דור, די רעאַקציאָן און די רעוואָלוציאָן, דער נאָך-ניט-אין-גאַנצען-פּערגע' סענער עהערנעכטען און דער נאָך-ניט-קלאָר' בעגריפענער איבערמאַרגען האָבען זיך נאָך אַנאַנד אָנגעשטויסען איינער אָן דעם אַנדערן. עס איז געווען אַ לעבען ווי אויף אַ יעריד!

אור האָט דאָן געשריבען זיין קריטיק אויף יהלל'ס „כשרון המעשה“, אַ גרויסע סאָציאַלע, שטאַרק סאָציאַליסטיש אָנגעהויכטע פּאָעמאַ. דער אַרטיקל (אין עטליכע פאַרזעצונגען), וועלכער איז זיכער געווען דאָס בעסטע פון אור'ס

רופען א נייע העררליכע געבורט, קען ארויס-
ברענגען אויף די ליכטיגע וועלט א העסליכע
מיסגעבורט צוגלייך מיט יענע. מיר האָבען
געזעהן אין דייטשלאנד אזא מערקווירדיגען
יעקבעשו צווילינג ווי דעם סאַציאַליזמוס און
דעם אַנטיסעמיטיזמוס אין די זעבענציגער
יאָהרען פון דעם ניינצענטען יאָהרהונדערט.
בעבעל און שטעקער, זשאָרעס און דרומאָן,
משערנישעווסקי און סואוואָרין זיינען געווען
צייטגענאָסען. די נאכטיגאל און די פלעדער-
מויז זיינען ניט קיין קרובים, אבער זיי קענען
ערשיינען אַרום די זעלביגע צייט.

און ווען די „נייע“ אָרדנונג קומט, האָט זי
אימער אין זיך א טהייל פון די אלטע: די נייע
וואקסט אַרויס פון די אלטע ביז יענע פער-
שווינדעט לפנים, אבער נור לפנים, קיינמאל ניט
אין גאַנצען.

אין דער רוסישער קריסטענהייט איז ער
היום האָ א סך געצענדיגענעריי און צו א געווי-
סען גראד אין אלע אנדערע קריסטענהייטען. עס
קען געמאָלט זיין אז זיידע תרח'ס „צלמים“ גע-
פינען זיך אין אונזערע כלי קדש. איך אליין
האָב געזעהן פיעל באַנאָפארטיזמוס איז דער
איציגער פראַנצויזישער רעפובליק אין איהרע
און מיינע יונגע יאָהרען, וועהרענד דער ער-
סטער באַנאָפארטע איז אין אָנהויב געווען „א
קיסר אין א רעפובליק“ און אויף זיינע מטבעות
האָט ניט נור נאָפאָלעאָן זיך אזוי גערופען, זאָגט
דערן ער, דער גרויסער מענשען-קצב, האָט אויף
די האַזיגע מטבעות זאָגט געלאָזט איינקריצען
די ווערטער: פרייהייט, גלייכהייט, ברודערליכ-
קייט. א קיסר, הייסט דאָס, פון דער רעוואָלוצ-
יאָנ'ס גמאָרען!

די הויפטזאך איז אָבער, אז יעקב און עשו
זיינען ניט דער איינציגער צווילינג און דער
קאמפף צוליעב די בכורה הויבט זיך אנדערסונאָו
אויך אָן אין דער מאמע'ס לייב און ענדיגט זיך
אָפט לויט ווי א בלינדער, אלטער טאטע ענט-
שיידעט.

דעפאר קומען אונז איצט פאַר אזוי קיין-
דערש אונזערע אמאָליגע סכסוכים ווענען דעם,
ווי אזוי מיר וועלען איינסטראַיענען די קינפ-
טיגע געזעלשאפט, ווען מיר וועלען האָבען
„אויסגעראַט מיט'ן וואַרצל“ די היינטיגע, די
קאפיטאליסטישע, אזוי ווי דאָס וואָלט געווען
א בנין, וועלכען מען רייסט אַרונטער, רייניגט
דאָן אַב דעם גרונד און בויט אויף א נייעם

דעם „הקול“, און אויף וועלכען איך האָב שוין
אויפּמערקזאם געמאכט. זיין טראַגיקאָמישער
כאַראַקטער האָט זיך, ווי מיר וועלען באלד זעהן,
אַרויסגעוועזען אין זיין פולען גלאַנץ נאָך דעם
11טן מאי.

פריהער אָבער א פאַר ווערטער ווענען דעם
„ויתרוצו“ אין אלגעמיין.

* * *

מענשען, און זעהר אָפט זאָגט געבילדעטע,
רעדען ווענען היסטאָרישע איבערקעהרעניסען
אזוי ווי אַזעלכע זאכען וואָלטען געשעהן פון
היינט אויף מאָרגען, עפעס אזוי ווי די צייט
וואָלט מיט א מאָל זיך קענען אויסטאָן, אַרומ-
וואַשען, איבערטאָן און — מזל טוב! — יענטע
איז א בלה!

מאָנטאג, א שטייגער, דיענט נאָך דער
טאטע תרח עבודה זרה, קומט אברהם'לע און
צוטראַשקעט די געזעקס און דיענסטאג הויבט
זיך אָן א יודענטהום, א נייע אמונה, דעם רבונו
של עולם'ס סאמאָדערושאַווייט!

אימיצער קומט, הויבט אָן צו מאַכען
שוואַרצע קונצען אין בית מדרש, די פרושים
שטעלען זיך געגען איהם, דער איספראַוויק איז
מיט זיי, דער קונדס ווערט געניזק'ט און —
פרעסטאָ! — עס איז דאָ נאָך א נייע אמונה!
אויף דעמאָלעביגען אופן ווייס מען כלומרשט
דעם יאָהר ווען עס ענדיגט זיך פערצייטען אין
רוים די רעפובליק און ווען עס הויבט זיך אָן די
אימפעריע, אָדער דיזעלביגע געשיכטע א פאָר
מאָל הין און צוריק אין אונזערע צייטען אין
פראַנקרייך.

און אזוי ווייסען מיר, אז אין דעם און דעם
יאָהר ווערט רוסלאַנד א קריסטליכע מדינה און
ענגלאַנד א קאָנסטיטוציאָנעלע, פונקט ווי מיר
זווייסען פון דער וועלטגעשיכטע הונדערטער
אנדערע זאכען אַזעלכע, וועלכע „מאכען אן
עפאָכע“, מיט וועלכע עס הויבט זיך אָן א נייער
סדר-עולם.

און דאָך איז דער אמת, אז קיין זאך הויבט
זיך מיט א מאָל ניט אָן און הערט מיט א מאָל
ניט אויף; אז קיין רעליגיאָן, קיין שטאַטס-
פאָרמע, קיין געזעלשאפטליכע איינריכטונג קומט
ניט אַרויס פאַרטיג פונ'ם פורעם צו פערנעהמען
דעם פלאץ פון אן אָבערשטאָרבענע, נאָר אין
גאַנצען טויטע פאָרמע, סאי פון אמונה, סאי פון
שטאַט, סאי פון געזעלשאפטלעכען.

די צייט, וועלכע שוואַנגערט מיט וואָס מיר

געמענט זיין געבארען אין דעם אכטען יאהר-
'הונדערט — דיעזער אלטער מאן איז געווען
ניט מעהר און ניט וועניגער ווי ביסמארק'ס
מאסקע. מיט דרייסיג יאָהר פריהער, אין דער
רעוואָלוציאָן פון 1848 וואָלט ער אפשר פער-
דיענט דעם טויט פון אַ רעבעללישע האַנד. אַלס
קראַנפּרינץ פון פרייסען האָט ער, קאָמאָד-
דירענדיג די חיל, געגעבען דעם בעפעהל „ניע-
דערצוקארטעטישען“ דאָס פּאָלק. די רעוואָליר-
ציע האָט זיך דאמאלס אַרויסגעווייעזען שטאר-
קער פון איהם און פרינץ ווילהעלם, אונטער דעם
נאָמען לעהמאַן, האָט געמאַכט אַ ויברא.

דאָס איז געווען אין 1848. איצט, מיט 30
יאָהר שפּעטער, האָט ער געהייסען דייטשער
קייזער און קעניג פון פרייסען, אבער דער
אמת'ער בעל הבית, דער אמת'ער גרענרע-
פיהרער איז געווען ביסמארק, זיין רייכס-קאָנצל-
לער. די ביסמארקפערעהרונג איז געווען אזוי
גרויס ביי די רעגירערנדע, העררשענדע קלאַסען
אין דייטשלאַנד, אז נאָך זייערע אייגענע רייד
נאָך איז ביסמארק געווען אַלעס און דער קייזער
גאָרנישט. די געגנער, וויעדער, פון די רעגיר-
רונג האָבען אויך אָנגעגריפען נאָך אַנאָנד ביס-
מארק'ן אַליין. אין קיין לאַנד האָט אַין אונזער
צייט אַ מאָנאַרך ניט אַויסגעזעהן אזוי לעכער-
ליך-אונגעדייטענדיג, ווי דאמאלס אין דייטש-
לאַנד, אפילו ניט אין ענגלאַנד, מחמת דאָרטען
איז דער קעניג אָדער די קעניגין אַ פערזאָן,
וועלכע האַלט זיך אַליין ניט און קיינער האַלט
ניט פאַר אַ פערזאָנלעכען העררשער איבער
דער מדינה, וועהרענד אין דייטשלאַנד האָט דער
קיסר יא א דעה און שפיעלט יא א ראָלע ווען
לעבען איהם שטעהט ניט א פיעל, פיעל מעכטיג-
גערער מאן אַלס מיניסטער. שטעלט זיך פאַר
א בחור אן עילוי וועלכער איז א בעהעלפער ביי א
מקרא דרדקי מלמד אן עם הארץ!

ווער און וואָס העדעל־לעהמאַן איז געווען
ווייס מען אויף קלאָר נאָך היינטיגען טאָג ניט.
אבער זיכער איז, אז זיין שאַם האָט קיין שום
פאָליטישען זינן ניט געהאַט. ערקלערליך וואָלט
ער געווען, ווען ער וואָלט געווען געציעלט
אויף ביסמארק'ן, אָדער זאָגאר אויף דעם פראַנק-
ראָר טעסענדאָרף, וועלכער האָט געבושעוועט אין
דעם אָנהויב פון 1874 געגען די סאָציאַליסטען
און האָט אַריינגעבראַכט אין די דריי—פיער-
יאָהר ביז דריי טויזענד מענשען אין טורמעס.

בנין: א טעמפלעל אויף דעם אָרט פון אַן אלטע,
העסליכע חורבה.

מיר פערשטעהען אלע היינט, אז די „קינפ-
טיגע“ סאָציאַליסטישע געזעלשאַפט וואַקסט
אַרויס פון די היינטיגע, די קאפיטאַליסטישע;
אז די „קינפטיגע“ איז צו א געוויסען גראַד שוין
איצט א היינטיגע; אז וואָס מען וועט קענען
טאָן וועט זיין ניט אַויסבויען נאָך א געוויסען
מאָדעל א נייע געזעלשאַפט, זאָנדערן אַבשאַפן
פּרוואַט-אייגענטום אין אַלץ וואָס דער מענטש
האָט און מאַכט אום דערפון צו „מאַכען א
לעבען“ — לענדערייען, פאַבריקען, באַהענען,
מאַשינען א. א. וו.

און מיר פערשטעהען היינט אויך אז קיין
דעקרט, קיין רעוואָלוציע אין דער וועלט וועט
קיין זאָך אַבשאַלוט ניט אַבשאַפן איידער די
צייט וועט ניט זיין רייע דערצו. ווען אָבער
די צייט וועט זיין געקומען, וועט דער דעקרט
מיט דער רעוואָלוציע נור אַויסדריקען אין ווער-
טער א געשעהענעם פאַקט, פאַרשטעלענדיג מיט
זיך אַ מין מול־טוב וואָס די הוהן האָט ענדליך
אויסגעזעסען איהר צייט און די היינדרעלע האָט
זיך ענדליך דורכגעפיקט דורך דעם שאַלעכץ פון
די איי.

אין מענשליכע אָרדנונגען קענען מיר, אַלס
מענשען, העלפן ברענגען די דאָזיגע צייט פרי-
הער, דאָס טוען מיר. מיר זיינען ניט נור
דער פראָדוקט פון היינטיגע פערהעלטניסעס, מיר
זיינען אויך די פראָדוצענטען פון נייע פער-
העלטניסעס. מיר קענען פיעל אויפמאַן אין דעם
פרט. אבער די נייע צייט, די נייע אָרדנונג,
האָט נייע לעבען וועלען אזוי געבאַרען ווערען און
אויסוואַקסען אז אונז וועט אָפט אַויסקומען זיך
צי דערמאָנען אָן דעם פסוק: „ויתרוצו הבנים
בקרבה“, אָן וועלכען איך האָב זיך דערמאָנט
רעדענדיג וועגען דעם „הקול“ פון 1878 און צו
וועלכען איך וועל איצט צוריקקומען.

* * *

דעם 11טען מאי פון יענעם יאָהר אום
האַלב פיער א זיגער, נאָך האַלבען טאָג, האָט אַ
געוויסער מאַסע העדעל־לעהמאַן פרובירט דער-
שיסען דעם דייטשען קייזער אונטער די לינדען
אין בערלין.

ווילהעלם דער ערסטער, דאמאלס שוין
איבער 80 יאָהר אַלט, — ער איז געווען געבאָ-
רען אין דעם אַכטצעהנטען יאהרהונדערט און
האָט, לויט זיינע רעאַקציאָנערע אידעען נאָך,

ראַדקניסזאָהן האָט נישט בעדארפט זיין קיין פייגלינג אום אין אַ צייט פון טערראָר ווי יענע עטליכע זומערחדשים דערשחקען צו ווערן פאר די רעגירונג. פון דער אנדערער זייט אבער האָט דער „חקול“, שוין גאָר נישט רעדענדיג וועגען דעם „אספת חכמים“, געצויגען זיין חיות, גע- קראָגען אַ נאָמען און ענטהוואַסטישע פריינד אין רוסלאַנד נור זיילעב די „לינקקייט“ זיינע. עס איז געווען „אוי לי מיוצרי ואוי לי מיצרי“, מען האָט נישט געקענט איינרייסען מיט קאמינער, אוי, בודני און די אנדערע (אין רוסלאַנד), און דא איבער'ן האַלז איז געהאנגען דער דאמאָקלעס שווערד פון די קעניגליך-קייזערליכע רעגירונג. דער הויפטשפּאַס איז נאָך בעשטאנען אין דעם, וואָס די אויפגערעגטע לאַגע אין דער מדינה, וועלכע האָט בעשעפטיגט די גאנצע וועלט-פרעסע, האָט דעם רעדאקטאָר פּונ'ם „חקול“ געמאכט אבסאָלוט אָבעהנגיג פון מיר, ווייל איך בין געווען דער איינציגער ביי דער האַנד און ער אליין איז אין די איגערע דייטשע פאָליטיק געווען בלינד, טויב און שטום. אויב מען וועט דאָס נישט האַלטען פאר בעריהמעריי וועל איך זאָגען, אז דער הער רעדאקטאָר האָט פאר מיר מער מורא געהאט ווי פאר ביסמארק'ן.

טו וואָס-זישע טוט מען?

מען האָט גענומען שרייבען אטענטאט- נייעס אויף אזא'ן אופן אז וויערנאָפאָדראַנער האָט דאָס אַ קאמערדיענער פון לודוויגדעס פיער- צעהנטען שוין נישט געקענט מאַכען. איצט אָבער האָט די גאנצע בורזשואַנע פרעסע געהאַלטען אין איין שרייען אז העדעל און נאָבילינג זיינען ביידע געווען סאָציאַל-דעמאָקראַטען. אונזער רעדאקטאָר האָט, דערפאר, מורא געהאט, אז אויב ער וועט נישט צושטימען, וועט דאָס גופא ווערען אַ בעווייז אז ער איז אַ סאָציאַל-דעמאָ- קראַט. האָט מען אליין געמוזט אַרויסנעהן געגען די סאָציאַליסטען און דאָ איז מען אָהן זיי — כאַטש מאַך צו די קרעמעל.

מען האָט זיך געוואָרפען אַהין און אַהער ביז מען האָט ענדליך זיך געגעבען אַן עצה און מען האָט אזוי געמאָן:

מען האָט אויסגעפונען אז עס זיינען דאָ צוויי זאָרטען סאָציאַל-דעמאָקראַטען. גוטע און שלעכטע. און די אטענטעטער זיינען געווען — נו, וואָס פערשטעהט מען דאָ נישט? — די שלעכטע.

און דערווייל איז דעם 5טען יוני אויפגע-

אזוי אָבער איז דער אטענטאט געווען נוצלאָז און אונזיג.

„אויסנאָהמסגעזען געגען די סאָציאַל- דעמאָקראַטיע!“ האָט ביסמארק טעלעגראַפירט פון זיין היים אין פריעדריכסרוהע קיין בערלין, נישט אַכטענדיג דאָרויף וואָס די סאָציאַליסטישע פרעסע האָט געהאַלטען אין איין שרייען אז העדעל איז נישט און איז קיינמאָל נישט געוועזען קיין סאָציאַליסט.

אן אויסנאָהמסגעזען איז גלייך אַריינגעבראַכט געוואָרען אינ'ם רייכסטאג אבער ער איז דורכגעפאלען מיט 243 שטימען געגען 60 דעם 24טען מאי.

אכט טעג שפעטער, זונטאג דעם 2טען יוני האָט אנאָנדערער, אַ געוויסער דר. נאָבילינג, געשאָסען אויף דעם קייזער — מיט שראָט — אויף אונטער די לינדען און האָט דעם אלטען פערוואַנדעט, הגם נישט געפעהרליך. זיך אליין האָט ער מער שאדען געמאָן מיט אַ שאָס און איז דעהפון געשטאַרבען נישט אויסזאָגענדיג וואָס איהם האָט געטריבען צו דיעזע טהאַט.

איצט האָט שוין ביסמארק פאנאָנדער געטריבען דעם רייכסטאג און האָט אויסגע- שרייבען נייע וואַהלען, האָפּענדיג אזוי אויסצו- נוצען די רעאקציאָנערע שטיממונג אין דער מדינה, אז די מאַיאָריטעט אין דעם נייעם רייכס- טאג זאָל זיין אַ ביסמארק'אנישע, דאָס איז איהם אויך ביז צו אַ געוויסען גראַד געלונגען און דעם 30טען יולי איז ערוועהלט געוואָרען אַ רעאקציאָנערער רייכסטאג, ד. ה., נאָך רעאק- ציאָנערער ווי יענער, מחמת יענעם האָט חלילה אויך גאָר נישט געפעהלט און נאָך דעם צווייטען אטענטאט וואָלט ביסמארק מיט דעם אלטען רייכסטאג אויך געקענט אלעס אויספיהרען.

אין לאַנד האָט געהערדשט אַ ווילדע וואַטה. די וואָס האָבען איבערגעלעבט די גרויסע בהלה אין רוסלאַנד נאָך סאָלאַוויאַוו'ס אטענטאט אויף אלעקסאנדער דעם צווייטען, וועלען פערשטעהן וואָס עס האָט זיך דאן געמוזט אָבטאָן אין דייטשלאַנד. פאר „מאיעסטעס-בעליידיגונג“ אליין האָבען אין צוויי חדשים צייט 521 מענ- שען צוזאַמען געקראָגען 812 יאָהר טורמע!

* * *

אונטער דיעזע אומשטענדען דאָרף דער לעזער זיך פרובירען פאַרשטעלען ווי אזוי אַ צייטונג ווי דער „חקול“ האָט געקענט רעדי- זירט ווערען.

איך א בריוועלע מיט א שליח מיוחד פון העררן ראָדקינסזאָהן, איך זאָל איהם טאָן די טובה און אויפשרייבען אויף א שטיקעל פאפיער די נעמען און די בעדייטונג פון די פערשיעדענע פארטייען. איך האָב איהם דאָרויף געלאָזט זאָגען, אז איך וועל ביי איהם זיין פון אָווענד און וועל דעם עסק מיט איהם גרינדליך בעשפרעכען.

אין מיין שטענדיגען געגענזייטיגען עסק פלוצאטאציאָנס-קאמפּה מיט העררן ראָדקינסזאָן, אין וועלכען די פראגע איז אימער געווען: ווער וועמען וועט בעסער אויסנוצען, האָב איך גע- פיהלט אז דאָ איז פאר מיר פאראנען א גרויסע געלעגנהייט. אין די עטליכע שעה ביי מיין זעהן זיך מיט ראָדקינסזאָנען האָט זיך אין מיין קאפּ אויסגעארבייט א פלאן. נאטירליך איז ער נישט ארויסגעקומען פיקס און פארטיג אין דער נעשטאלט, אין וועלכער ער האָט זיך שפעטער ענטוויקעלט, אָבער ווען איך בין ענדליך געקומען אין די רעדאקציע פון'ם „הקול“ האָב איך גאנץ גענוי געוואוסט וואָס איך האָב געוועלט.

„וואָס טויגען אייך די נעמען פון די פאר- טייען?“ האָב איך צו ראָדקינסזאָנען געזאָגט. „עס איז נישט גענוג צו וויסען דעם טייטש פון די ווערטער דייטש-קאנסערוואטיוו, אולטרא- מאַנטאן, סאָציאַל-דעמאָקראַט א. א. ו. ו. מען דארף וויסען זייער געשיכטע, זייער אמאָליגע און היינטיגע שטעלונג צו דער רעגירונג, זייער פראָגראַם און זייער שייכות צו אלע אנדערע פארטייען. דאָס צו וויסען דארף מען חוץ דעם האָבען א שטיקעל ידיעה וועגען די דייטשע גע- שיכטע בכלל, וועגען די גרינדונג פון די אימ- פעריע און פיעלע אנדערע זאכען.“

איך האָב איהם אָנגעמאכט אן אימה. ער האָט זיך פערטראכט.

„ווייסט איהר וואָס?“ האָט ער זיך אָבער- רופען, „אויב אזוי שרייבט אליין אן ארטיקעל.“ דערצו האָב איך נאטירליך געפיהרט דעם גאנצען שמועס.

„אן ארטיקעל?“ האָב איך געענטפערט „גאט איז מיט אייך, וואָס רעדט איהר? ווער קען דאָס צונויפקוועטשען אין איין איינציגען ארטיקעל?“

אויב איהר, ליבער לעזער, האָט ווען עס איז געלערענט חומש, געדענקט איהר געוויס, אז אין יתרו איז דאָ א וואָרט „ויהד“, וועלכען דער רבי האָט אייך פערטייטשט: „עם האָט געפרעהט און געשטאכען אין האַרצען — אי דאָס

לעזט געוואָרען דער רייכסטאנ. אין זעבען וואָ- כען ארום האָבען געדארפט זיין די נייע וואה- לען. אלע צייטונגען האָבען געדרישט בערג מיט דרשות וועגען ביסמארק'ס קאמפּה געגען די סאָציאַל-דעמאָקראַטען, וועגען די אויסזיכטען פון ביידע צדדים ביי דעם קומענדען וואהל- קאמפּה, א. א. ו. און דאָ האָט דער שוואַרץ- יאָהר געריסען די דייטשע פאָליטיק אָנצופלאַ- דענען א טויז פארטייען אויב נישט מעהר! חוץ די גרויסע פאָליטישע זייגען געווען נאציאָנאַלע פארטייען (עלזעסער, פאָליאקען, האַנאוועריאַ- נער), וועהרענד די פאָליטישע זייגען בעשטאנען פון אלערליי מינים, צווישען זיי צוויי קאנסע- רואטיווע, דריי ליבעראלע (נאציאָנאַל-ליבעראלע, פאָרטשריטליכע דעמאָקראַטען) די גרויסע קא- טוילישע (צענטרום) פארטיי און די סאָציאַל- דעמאָקראַטען.

געוואוסט האָבען אלע, אז געגען אן אויס- נאָמעדיגעזעץ, וועלכעס זאָל פערבאָטען אלע סאָציאַליסטישע שריפטליכע און מינדליכע פראָ- פאגאנדא וועלען זיין די קאטאליקען, די דע- מאָקראַטען, די פאָרטשריטלער (ראדיקאלע לי- בעראלען) און פיליכט דער לינקער פליגל פון די נאציאָנאַל-ליבעראלען. די פערשיעדענע יינים לינק-ליבעראלע — האָט מען געוואוסט — וועלען זיין געגען די רעגירונג, מורא האָבענ- דיג אז דער חלף פאר די רינדער זאָל נישט בענוצט ווערען פאר די באַהאַנעס, וועהרענד די סאטאָליקען (אולטרא-מאָנטאנע, אָדער צענטרום- פארטיי) זיינען אליין געווען אונטער ביס- מאַרק'ס אויסנאָמעדיגעזעץ פון דעם יאָהר 1873 און זיי זיינען דאָן געווען א שטענדיגע אָפּאָזיציע געגען די רעגירונג.

עס איז אַלזאָ געווען אין דעם העכסטען גראַד אינטערעסאַנט צו זעהן ווי דער וואהל- קאמפּה וועט זיך ענדיגען. די אויגען פון די גאנצע וועלט, ווי דער פּסק זאָגט, זיינען געווען אויף דייטשלאַנד און דאָ שטעהט דער „הקול“ ווי א צומומעלטער אין דעם גאנצען גערודער און ווייס נישט וואָס צו זאָגען.

דער „הקול“ איז יענעם יאָהר ערשינענען צוויי מאל א וואָך. מען האָט אַלזאָ געהאַפּט צוויי לייט-ארטיקלען און דאָ ווייס דער רעדאַק- טאָר נישט בין ארור המן לברוך מרדכי אין דעם לאַנגען לייסטער פון פארטייען.

ויהי היום, דאָס האָט געמוזט זיין א וואָך נאָך דער אויפֿלעזונג פון'ם רייכסטאָג, קריעג

מעגליך איבערגעבען דעם אינהאלט. איך וועל דאס טאן קאפיטעלזוייז; פון 1 ביז 6.

1.

פערשיעדענע שטאטספארמען. — די דייטשע אימפעריע און די לענדער פון וועלכע זי בעשטעהט — זייער בעפעלקערונג — די צור זאמענשטעלונג פון דעם בונדעסראטה — פרייט סע'ס מאכט.

2.

פון וועלכע לענדער און צו וויפילע די מיט-גליעדער פון'ס רייכסטאג ווערען געוועהלט — הויפטפונקטען פון די דייטשע קאנסטיטוציע — פארטייען אין אבסאלוטע און אין קאנסטיטוציע-יאנעלע מאנארכיען — דאס פערזאמלונגס-רעכט אין פרייע און אין נייט-פרייע לענדער — ווי דאס בעריהרט די סאציאליסטען — דער איינפלוס פון קאפיטאליסטישע צייטונגען.

3.

פארטייען און קלאסען — וואס הייסט פראלעטאריע? — דער כאראקטער פון די פארטייען — די צאהל פון אָבערגעדעמטע און יעדער פארטיי — די קאנסערוואטיווע און וואס זיי ווילען.

4.

די קאנסערוואטיווע און די פריי-קאנסערוואטיווע פארטיי — דירעקטע און אינדירעקטע שטייערען — ווי אזוי דער ארבייטער ווערט עקספּלאוואטירט פון איין זייט און בעראבעוועט פון דער אנדערער זייט — ווי עס וואקסט האסטיג די הוצאה פון דער רעגירונג: 85 פרא-צענט עסט אויף די ארמע און די פלאטע.

5.

די קאטוילישע (צענטרום) פארטיי — די געשיכטע פון ביסמארק'ס העצע אויף דיזע און דער כלומרשט'דיגער קולטור-קאמפא — ווי פארטייען וואקסען דורך פערפאלגונג — די סאציאל-ליסטען און דער בייטש — די נאציאנאל-ליבעראלע פארטיי — איהר געשיכטע און די שפאלטונג צוליבע דעם פערפאסונג-שטרייט — דער קריגע מיט פראנקרייך און די ליבעראלע-יאקאבי און די אנגעקיסאן פון עלזאס-לאטאה-רינגען.

6.

אויף וואס מען האט פערטאן די פינף מיליארדען קאנטריבוציע פון פראנקרייך, סטא-מיסטיק — ווי ביסמארק פיהרט די ליבעראלע פאר'ן נאז — די פארטריטס-פארטיי — איהר

אי יענעם מיט אמאל. "אט אזא, "וויחד" האב איך דאן געלעזען אין מיין פריינד'ס פנים. זיין אמונה אין מיר איז געווען גרויס, — גרעסער ווי איך האב פערדיענט. הייסט עס דא וועלען זיכער זיין שעהנע, עטליכע, לאנגע א ו מ ז י ס ט י ג ע ארטיקלען! וועגען געלד איז ביי מיר געווען אָבערדעט, און וואָרט האָב איך גע-וועהנליך אויך געהאלטען. אלזאָ — זאָגט דער בייטש — אזוי ווייט, אזוי גוט.. אָבער דער מע-דאָייל האָט נאָך אַ זייט.

לאָזט אַריין — האָט ער געקלערט — אזא פערקאכטען סאָציאל-דעמאָקראַט אין די דייטשע פאָליטיק, קען ער אייך אָנמאכען ווער ווייט וואָס פאַר אַ צרות! און דאָ האָלט מען אין איין ארעס-טירען מענשען... ויחד!

אָבער די נויט ברעכט איינעם און אזוי ווי די ארטיקלען האָט מען בעדארפט נויטיגער ווי דעם לעבען, איז דער מסחר געשלאָסען געוואָרען אויף'ן שטעל. איך האָב געזאָלט שרייבען צוויי-דריי ארטיקלען „און — אויסגאָסעס ווילען! — זעהט, פאָרויכטיג! אזוי פאָרויכטיג. ווי נור מעגליך...“ פטור נו!

פון די צוויי-דריי ארטיקלען זיינען געוואָר-רען 16, פיער מאָל אזוי פיעל ווי איך האָב אַליין געקלערט.

די ערסטע צוועלף זיינען געגאנגען כסדר, צוויי ארטיקלען אין אַ וואָך, דאָן איז געקומען אַן אַבשטעל פון צוויי וואָכען און עס זיינען ערשינע-נען נאָך דריי ארטיקלען, דאָן איז דער עסק אָבגעהאלטען געוואָרען איבער אַ חודש און דער לעצטער, דער 16טער ארטיקל איז ערשינענען דעם 6טען אָקטאָבער, ווען עס איז שוין געווען קלאָר, אז די דייטשע סאָציאל-דעמאָקראַטיע וועט ווערען געזעצליך אונטערדריקט.

אין אַ מאָנאט אַרום בין איך שוין אַליין אויך געווען געזעצליך אונטערדריקט. אָבער אזוי ווייט האָלטען מיר נאָך ניט.

* * *

„בית נבחריהם באשכנז“ (דער דייטשער פארלאמענט, אָדער אָבגעאָרדעטענהויז) איז געווען דער אונשוילדיגער טיטעל פון דעם אויפ-זאץ. אזוי ווי דיזע ארבייט האָט, צו נומען אָדער צו בייזען, מיך געמאכט פאַר אַ שרייבער מיט אַ הסכמה דאָרויף פון עטליכע עלטערע ליטערא-טען, וועל איך מיר ערלויבען אזוי קורץ ווי

גענומען אזוי ציטערן אז איך האב דאכט זיך געהערט ווי עס האט איהם געווארפען א צאָהן און א צאָהן, — דעם אָרעמען ניט־אהיין־ניט־אהער מאַן.

חזן דעם האָט די „מפלָה“ אין אָנהויב אויסגעזעהן נאָך שרעקליכער ווי זי האָט זיך שפּעטער אַרויסגעשטעללט. אין בערלין זיינען צוגעקומען שטימען, אבער איינער פון די צוויי מאַנדאַטען, וועלכע די פּאַרטיי האָט דאָרטען געהאַט עראָבערט דעם יאָהר פריהער, איז פּער־לאָרען געגאַנגען. חזן בערלין האָט פון אַללע דייטשישע שטעטט נור עלבערפּעלד־באַרמיין ער־וועהלט אַ סאַציאַליסט (דעם שפּעטער אויסגע־שלאָסענעם האַסעלמאַן). די איבריגע זיעבען זיינען אַללע געוועהלט געוואָרען אין זאַקסען.

צו מיין אַרטיקל וועל איך נאָך צוריק קומען אין דעם נעקסטען קאַפיטל. דאָ וואָלט איך אויף אַ ווייליקע געוואָלט זיין אַ קינסטלער אום פאַר אייך צו מאַלען אַ בילד פון וועלכען איך קען אייך איצט נור געבען אַ האַסטיגע צייכונג.

* * *

דער אָווענד פון דער אַלגעמיינער וואַהל, דער אָווענד פון דעם 30טען יולי. ענדליך! דער רעדאַקטאָר פון אונזער קעניגסבערגער פאַרטיי־אָרגאַן און אונזערע אַ האַלב טויז רוס־סיש־אידישע „אינטעליגענטען“ זיצען אין אַ ביער־לאָקאַל נישט ווייט פון דער אייזענבאַהן. מיר זיינען אַללע שרעקליך אויפגערגעט. מיר האָבען אָבערמאכט מיט די בערלינער גענאָסען אז זיי זאָלען אונז צושיקען יעדע טעלער גראַמע וואָס זיי וועלען קריעגען כּונגע צו די וואַהלען.

מיר רעדען, מיר שפּאַסען, מיר דערצעהלען זיך מעשיות, אָבער קיינעם קריעכט קיין זאַך נישט אין מאַ.

ווערטער דערגעהן נישט צו אויערן, גלייכ־ווערטלעך קומען אויס עפעס דום, עפעס ווי נישט געבעטענע געסט, די דערצעהלטע מעשהלעך הערט קיינער נישט, אפילו דער דערצעהלער אליין אויך נישט.

אַרויסגעוואָרפענע אַרבייט. מען איז פּער־טאָן מיט עפעס אַנדערס.

גלעזער ביער שטעהען און קוקען מיט פּער־וואונדערונג פאַר וואָס מען פּערנאָכלעסיגט זיי. איינער נאָך דעם אַנדערען — אַלע האַלבע שעה אַאָנדרערער — לויפּען מיר צום טעלעגראַף.

געשיכטע — די אַרבייטער — גרויס־פּראָדוק־ציע און קליינע — „זעלבסט־הילפע“ — קאָ־אָפּעראַציע מכל המינים — איהר ווערט און איהר שוואַכקייט.

7.

שולצ־דעליטש און פּערדינאַנד לאַסאַל — ווי מען ווערט רייך: די מעהרווערט־טהעאָריע בקיצור — די קאַפיטאַליסטישע עקספּלאַטאַציע און לאַסאַל'ס פּלאַן (פּראָדוקטיווע קאָ־אָפּעראַציע מיט הילף פון'ם שטאַט) — לאַסאַל גרינדעט די אונטאַרבענגיגע אַרבייטער־פּאַרטיי: די סאַציאַל־דעמאָקראַטיע — די פּאָלקס־פּאַרטיי און איהר בעדייטונג.

8.

די סאַציאַל־דעמאָקראַטיע — איהר פּראָגראַם אין גאַנצען איבערזעצט — דאָס וואַהל־רעכט, די יונגע לייט און די אַרבייטער.

9.

די וואַהלען און דאָס פּראָפּאַרציאָנאַל־סיסטעם — ווי סאַציאַליסטישע שטימען געהען אין ניוועז — פּערשיעדענע סטאַטיסטישע טאַבעללען.

10.

שטאַטס־שולדען און אינדירעקטע שטייערן — ווי זיי דריקען דעם אָרעמאָן.

11.

די העררשענדע קלאַסען: ווער זיי זיינען — דער רעאַקציאָנערער און דער רעוואָלוציאָנער־רער פּרינציפּ — די מאָגענפּראָגע און דער קאַפּיטאַליזמוס — יאָקאַב'ס נכּוּאָה וועגען די מאַשינען און קאַפיטאַל: די קאָנצענטראַציע אין אייניגע הענד.

האָ מוז איך מאַכען אַן אָבשטעל.

* * *

אָדום דיעזע צייט איז געקומען דער וואַהל־טאָג: דער 30טער יולי. דער ווייסער טעראָר, האָט זיך אַרויסגעוויזען, האָט געטאָן זיין אַר־בייט און די סאַציאַל־דעמאָקראַטיע האָט געקראָ־גען אַ מפּלָה. מיר האָבען פּערלאָרען 3 פּלע־צער און אַ שטיקלעך 56 טויזענד שטימען. מיט דער מפּלָה האָט מען זיך גראַטולירט. דער קאַמפּה האָט געזאָלט זיין אַ פּערניכטונגס־קאַמפּה געגען די סאַציאַל־דעמאָקראַטיע און מען האָט נישט ערוואַרטעט אזוי גוט וואָכצושניידען.

שטעהענדיג איינער אליין אי ביי „הקול“, אי ביי „אספת חכמים“ בין איך אויף אַ וויילע־צוטומעלט געוואָרען. און דאָ האָט דאָקטנסזאָהן

צום מויל, אבער עס דערגעהט ניט. א נייער עסטאפעט!

פריטשע דערוויל נאך ניט געוועהלט. פעהר לען עטליכע שטיממען. אבער ליעבקנעכט איז געוועהלט אין שטאללבערג, בראקע זעגט אין גלויבוי - מעעראנע! זאקסען זאל לעבען! זאקסען האט ערוועהלט צוויי, — צוויי פון די בעסטע.

דער זייגער שלאגט 2. באלד וועט שוין טאָגען. דעפעשען קומען מעהר ניט.

מייד און ניט זעהר פרעהליך געהט מען אהיים און מען לעגט זיך שלאָפֿען.

די הארץ איז אַלל ראַיט, אבער די נערווען פערלאנגען רוה.

דעם נעקסטען מאָרגען האָט די ראַקאציע טריאומפירט, הגם אונטער ביסמארק'ס נאָז אין בערלין האָבען זיך די סאָציאַליסטישע שטיממען כמעט פערדאָפּעלט.

לויפֿען ווי פער'ס'טע, קומען צוריק ווי אַבי געשמיסענע.

דער זייגער איז 10.

דרויסען איז פינסטער און קיהל—פייכטלעך יאָפע דאָרף שוין זיין צוריק. וואָס זאָמט ער זיך?

מיט אַמאָל:

הורדאָ! פריטשע איז געוועהלט אין בערלין! מען טאָנצט פאַר שמחה. דער פערטער בערלינער דיסטריקט מיט אונז!

נאָך א דעפעשע: האַזענקלעווער דורכגעפאללען אין דעם זעקסטען בערלינער דיסטריקט! די פנים'ער ווערען אויסגעצויגען, די נעזער אראָבעלאָזען, הגם שטימען האָט האַזענקלעווער געצויגען מעהר ווי דעם יאָהר פריהער.

פון דעסטוועגען מאַכט מען זיך מוטה. אימיצער הויבט אויף א זיידעל ביער. עס געהט

דיא אנארכיע און ערסטע מאָנארכען צווישען אידען

פון ד. מ. הערמאלין.

1.

נאָמאָדען, וואַנדערנדע רויבערישע גרופען, וועלכע האָבען אָפּט איינגעבראָכען צווישען די אידען און אָנגעמאכט גרויסע צרות.

די אידען, וויעדער, האָבען ניט געהאט קיין רעגירונג, קיין העררשער און קיין פיהרער. אויב מיר קענען זיך מאַכען א בעגריף פון אַן אנארכיסטישע געזעלשאַפט, דאן האָבען עס די אידען דאן פאָרגעשטעלט. עס האָט אויסגעזעהן, אַז זיי האָבען זיך אויך ניט בענעטהיגט אין קיין העררשער, אין קיין פיהרער, אַזוי לאַנג ווי די וואַנדערנדע רויבערישע פעלקער האָבען זיי ניט בעאונרוהיגט. קום אבער איז אויף זיי געקומען א צרה, איז באלד ענטשטאנען א פיהרער, דיזער האָט געגעבען דעם אַלאָרם, די אידען האָבען זיך פערזאָמעלט און ארויס אין קריגע.

ווער און וואָס דער פיהרער איז געווען האָט ניט אויסגעמאכט. איינמאָל איז געווען א פרוי די אנפיהרערין, ווי רבורה, אן אנדערס מאָל א

ונקעל איז די צייט פון באלד נאָך

ה'שנ"ט'ס טויט אין דער ביבי לייט-אידישער געשיכטע. אבער וואָס מיר בעמערקען, איז פאָל גענדעם: דאָס אידישע פאָלק האָט זיך נאָך ניט געהאט רעכט

בעזעצט אין לאַנד כנען; און אויסער דעם וואָס עס האָט נאָך ניט געהאט עקארבערט דאָס לאַנד „וואָס גאָט האָט איהם געגעבען“, איז עס נאָך שטארק געשטערט געוואָרען פון די שכנים, וועלכע האָבען אָפּט בעפאלען די אידען, זיי בער רויבט און ניט זעלטען אויסגע'הרג'עט פון זיי גרויסע מאַסען.

מיר מערקען זיך ווייטער, אַז די אידען האָבען געזוכט רוה, צו וואָהנען אויף פלאַץ, בעארבייטען זייערע פעלדער, פאָסען זייערע סטאָדעס יאָה און דינדער און דינענען יוהו'ן. די פעלקער אַרום, וויעדער, זיינען געווען א'מין

3.

ויהי היום האָט פאסירט אַ געשיכטע וואָס האָט געשטעלט אויף דער פראָבע די מאָראַל פון דיזער אנארכיסטישער געזעלשאַפט. אַ מאַן פון בית לוי האָט זיך גענומען אַ פרוי. דיזע איז געפאלען געוואָרען אַן אנדערער מאַן און ניט וועלענדיג מעהר האָבען צו טהון מיט דעם מאַן פון בית לוי, איז זי אַוועק צוריק צו איהר פאטער. דער מאַן פון בית לוי האָט זי אָבער ליעב געהאַט און איז אַוועק צו איהר פאטער אום זי צוריקצוגעהמען. אָנקומענדיג אַהין איז ווידער געוואָרען שלום ושלום צווישען מאַן און ווייב און נאכדעם ווי ער האָט פערבראכט עטליכע טעג מיט זיין שווער, האָט ער גענומען זיין פרוי צו פאָרען אַהיים. אונטערוועגס איז ער אָנקומען אין אַ פלאַץ וואָס האָט געהייסען גבעה, דאָרט איז ער פערפאָרען צו אַן אַלמען בויער. ביינאכט האָבען מענער אַרומגערייז געלט דאָס הויז און געוואָלט יעדען רהג'ענען, ווען מען וועט גיט אַרויסגעבען דעם אורח צום צוועק פון „גדענען“. אום זיך צו ראטעווען, האָט מען אַרויסגעגעבען די פרוי פון דעם איש מבית לוי. די מענער האָבען „געשענדעט די פרוי אַ גאנצע נאכט“. אין דער פרייה איז זי קוים געקומען ביז צום הויז, דאָרט איז זי אנדער געפאלען און געשטאָרבען.

דער מאַן האָט מודיע געווען זיין פאַלק וואָס עס האָט פאסירט און דערביי בעמערקט: „יעדער וואָס וועט דאָס זעהען וועט זאָגען, אַז אַזא זאך האָט נאָך גיט פאסירט צווישען אידען זייט זיי זיינען אַרויס פון מצרים ביז צום היינטיגן טאָג. בעטראכט דאָס אַלעס. גיט אַן עצה און זאָגט וואָס איהר העכענט צו טהון.“ (שופטים י"ט)

מיר לייענען דאָן פאַלגענדע ווערטער: „און אַלע אידען זיינען אַרויס און די געמיינדע האָט זיך פערזאמעלט ווי איין מענטש, קומענדיג פון דן ביז באר שבע און פון דעם לאַנד גלעד פאר יהוה'ן קיין מצפה. דאָס גאנצע פאַלק פון אַלע אנדערע שטעמע האָט זיך אַוועק געשטעלט ביי דיזע געמליכער פערזאמלונג. עס זיינען געווען פיער הונדערט טויזענד פוס-געהער, אַלע בעוואפענט מיט שווערדען.“ (שופטים כ')

ווער האָט זיי גערופען? דאָס ווערט גיט דערמאָהנט; עס איז גיט וויכטיג. דער גרויסער סקאנאַל, דאָס מאָראַלישע פערברעכען האָט זיי

„בן אשה זונה“ ווי יפתח הגלעדי, אַ דריטעס מאָל אַ „חובט חטים“, אַ ווייזיקלאפער, ווי גדעון. דיזע האָבען זיך געשטעלט אַן דער שפיצע, גע-שלאָגען און פערטריבען דעם שונאָ און דאָן האָט יעדער צוריקגעקעהרט צו זיין אַלמער בער שטעטיגונג, „וישקוט הארין“, און אין לאַנד איז ווידער געוואָרען שטיל און רוהיג.

2.

איינמאָל האָט פאסירט, ווען גדעון האָט גע-ראטעוועט די אידען פון אַ גרויסער צרה, האָבען זיינע פעהעהער און בעוואונדערער צו איהם גע-זאָגט:

„רעגיר איבער אונז, גיט נאָך דו, נור אויך דיין זעהן, דיין זעהן'ס זעהן זאָלען איבער אונז העררשען, ווייל דו האָסט אונז געראטעוועט פון מדין'ס האַנד.“

איבער גדעון האָט געענטפערט: „ניין, אויך וועל איבער אייך גיט העררשען, און אויך מיין זעהן וועט איבער אייך גיט הערר-שען, נאָך יהוה וועט בלייבען אייער העררשער.“ (שופטים ח')

די אידען האָבען אַלץ גיט געמאָרט האָבען קיין אנהערן העררשער אויסער יהוה'ן. דיזער יהוה, דער הימלישער העררשער, האָט גיט גע-וואָלט האָבען קיינעם אויסער זיך צו בעל-הבית'ווען איבער די אידען. אַז ער האָט גיט געוואָלט קיין אנדערען גאָט געבען זיך, האָט מען שוין לאַנג געוואוסט, נאָך אַז ער האָט אויך גיט געוואָלט פערטרויען זיין פאַלק אויף קיין מענטשען, האָבען זיינע שליחים, די נביאים, גיט אויפ-געהערט צו פראָקלאַמירען.

הערזעלבער יהוה, דורך זיינע שליחים, האָט עס אויסגעדרוקט מיט די ווערטער, אַז אַלע אידען זיינען אַ „ממלכת כהנים“, אַ קעניגרייך פון סאַמע פריעסטער; עס איז נישטאָ קיין גרעסערער און קיין קלענערער, אַלע זיינען גלייך, ווייל „עבדי הם“, זיי זיינען אַלע, אָהן אויס-נאָהמע, זיינע קינדער אָדער קנעכט. ווי אַלץ קען איינער פון זיי זיין גרעסער פון דעם צווייטען?

ווען גדעון האָט ענטזאָגט די העררשאַפט, האָט ער אויסגעדרוקט יהוה'ס מיינונג, דאָס הייסט, אַז ער האָט קיין רעכט גיט זיך צו דער-העבען איבער זיינע ברודער.

און אזוי האָט עקזיסטירט דאָס אידישע פאַלק אַ צייט פון גענויע 250 יאהר אָהן אַ הער און אָהן אַ העררשער.

אזוי געמיינט. די אידען האָבען זיך געווענדעט צו יהוה'ס ש'יח, שמואל, און פון איהם פער-לאַנגט אַ קעניג. שמואל איז געווען שטאַרק אין כעס. ער האָט זיי געזאָגט מיט האַרעט ווערמער, אז אַ קעניג וועט זיי קיין טובה ניט טהון. נור זעהנדיג, אז דאָס העלפט ניט, איז ער אוועק און פאַר זיי אויסגעזוכט אַ מלך, שאול'ן, אַ פּראָסטער עזעל־טרייבער פון ניט קיין שטאַרק יחוס'דיגער משפּחה.

די ערשטע עובדא פון דעם נייעם קעניג איז געווען צו פיהרען קריעג מיט די אידישע שונאים. ער האָט געפיהרט קריעג און בעוועגט. שמואל האָט געמיינט, אז דער קעניג וועט בע-גרייפּען, אז צום ענדע קריעג איז שוין זיין אויפ-גאבע אויף צו ענדע, אבער, אנשטאט דעם, האָט שאול'ן ניט נאָר געוואָלט געפיהרעט ווערען אלס אַ העלד, זאָגנדיג ער האָט אויף געוואָלט פער-טרעטען די שטעלע פון אַ פריעסטער און מקריב זיין קרבנות.

איהער שמואל האָט געענדיגט אלע חשבונות מיט דעם אידישען פאָלק, האָט ער גע-זאָגט צו די אידען אזוי:

„ איהר האָט געוואָלט אַ קעניג, האָט איהר איהם... זאָגט מיר, אין דער געגענווארט פון יהוה'ן און אין דער געגענווארט פון דעם קעניג, וועמעס אָקס האָב איך אוועקגענומען, וועמעס עזעל האָב איך אוועקגענומען, וועמען האָב איך בעראבעוועט, וועמען אונטערהריקט, ביי וועמען האָב איך גענומען כאבאר — זאָגט עס מיר, און איך וועל אלעס אומקעהרען צוריק.“

(שמואל י"ב)

דאָס איז געווען אַן אַנצוהערעניש פאַר דעם נייעם קעניג, ניט צו ראבעווען, ניט צו נעהמען וואָס איהם געהערט ניט און זיין גערעכט.

אבער שמואל האָט געהאַט אַ טעות.

דער פּראָסטער עזעל־טרייבער האָט ניט נאָר געוואָלט הייסען אַ העלד, ניט נאָר געוואָלט זיין יהוה'ס גייסטיגער פערטרעטער, זאָגנדיג ער האָט זיך אויף געמאַכט אַ לייב־וואַך פון דריי טויזענד סאָלדאטען און זיך אָנגעהאָן אַ קרוין. שמואל איז שוין געווען אַן אלטער מאַן,

אבער וויפיל ער האָט געקענט טהון ביים לעבען האָט ער געטהאָן. ער האָט געזעהן, אז ער האָט געמאַכט אַ פעהלער מיט שאול'ן און ער האָט אויסגעקליבען דוד'ן, אַ פּראָסטען פאסטור, פון איינער פון די ניערדיגסטע פאמיליען פון שכם יהודה.

צוזאמענגעבראַכט. און ווען מען האָט געפאָר-דערט אַרויסצוגעבען די פערברעכער אום זיי צו בעשטראָפּען, און מען האָט ניט געוואָלט, האָט עס אָבעקאָסט דאָס לעבען פון פערציג טויזענד אָנגערייפער און דאָס לעבען פון כמעט אַ גאנצען שבת, ביז האָט פערברעכען איז בעשטראָפּט געוואָרען.

מיר קענען זיך פיעללייכט יעצט נאָר ניט פאָר-שטעלען די ריכטיגע בעדייטונג דערפון, אבער ווען מיר שטודירען ווי די דאמאלסדיגע פעלקער איינען געווען פערזונקען אין זנות און אויסגע-לאָסענהייט, און ווי ביי אידען „האָט נאָך ניט פאָסירט אזא זאך זייט זיי זיינען אַרויס פון מצרים“, און דאן ווי אזא פערברעכען איז בע-שטראָפּט געוואָרען, מאַכען מיר זיך ערשט אַ גענעריע פון דער אידישער אנארכיסטישער געזעלשאַפט פון יענע צייטען.

ווער ווייסט ווי לאַנג דיוער וואונדערבאַ-רער צושטאַנד וואָלט אָנגעהאַלטען צווישען אידען, ווען ניט די אומשטענהען וואָלטען בע-שאַפּען אַ נייע לאַגע.

מיר האָבען בעמערקט ווי עס איז שוין געווען איין צייט, ווען גדען איז אויפגעפאָר-דערט געוואָרען צו ווערען אַ העררשער. דיוע פאָרדערונג איז פיעללייכט אויף געקומען פון דעם גאנצען פאָלק וואָס האָט געוואָלט, איינמאַל פאַר אלעמאָל, האָבען איינעם וואָס זאָל בע-וואַכען זיינע גרענצען געגען די רויבערישע פעלקער. ווייטער בלייבענדיג אָהן אַ העררשער, זיינען זיי אויף געבליבען ביי דעם פריהעריגען צושטאַנד.

גענוי ווערט בעשריעבען דער אידישער צושטאַנד נאָך דער מלחמה פאַר דער „פלגש גאבעה“, מיט דיעזע ווערטער:

„און די אידען זיינען פון האָרט (פון דעם אַריענס־פלאַץ) דאמאלס אוועקגעגאנגען, יעדער צו זיין שבת און יעדער צו זיין פאמיליע, און זיי האָבען צוריקגעקעהרט צו זייערע ערטהיילען. צו יענער צייט איז נאָך ניט געווען קיין הערר-שער ביי אידען און יעדער האָט געטהאָן ווי ער האָט געוואָלט.“

„ווי ער האָט געוואָלט“. אמת, כל זמן האָט האָט ניט אָנגעריהרט דאָס מאָראַלישע בע-וואוסטזיין פון דעם פאָלק.

4.

דאן האָבען די אומשטענרען „געפאָרערט“ אַ קעניג, דאָס הייסט, דאָס אידישע פאָלק האָט

איז געווען; און וואָס זיין זוהן נאָך איחס האָט פאָרגעשטעלט.

ביי די אידען איז נאָך צוריקגעבליעבען דער אלטער רעבעלישער גייסט, דאָס הייסט, אז אלע מענטשען זיינען גלייך, אז דער איינציגער בע-רעכטיגטער העררשער איז יהוה, און ווען א קעניג איז א לומפ, מעג מען געגען איחס רעוואָלטירען. א קעניג האָבען די אידען אליין פערלאנגט און אליין געמאכט זעהר גרינג, אבער ארונטער-וואַרפען א קעניג איז געווען זעהר שווער.

א רעוואָלוציאָן האָט אָנגעפאנגען וואָס האָט געפיהרט צו דער צוטחיילונג פון דעם אידי-שען פאָלק, אויף מלכות בית דוד און אויף מלכי ישראל.

נאָך אין שלמה'ס צייטען בעמערקען מיר, אז דעם קעניגליכען גייסט האָט נישט געשמעקט דער יהודהדיענסט, דאָס הייסט, פון גלייכהייט און גלייכברעכטיגונג. שלמה האָט שוין אריינגעבראכט דעם געצענדיענסט, און זיינע נאכ-פאלגער האָבען זיך נאָך מעהר געסטארעט פטור צו ווערען פון יהוה'ן און זיין איינפלוס.

דער עשתורתדיענסט, מולךדיענסט און אנדערע עבודות זרות, זיינען געווען מעהר מסוגל ווי דער יהודהדיענסט, וועלכער האָט געקענט האָבען אזעלכע נביאים ווי שמואל. די קעניגע פון ביידע אידישע מלכות האָבען אָנגעווענדעט אלעס מעגליכע צו געבען די אידען א נייע רעלי-גיאָן. זיי האָבען געבויט טעמפלען, אריינגעבראכט געצען, איינגעפיהרט די קדשים און קדשות, און גערעכענט, אז דאָס וועט זיין דאָס איינציגע מיטעל צו ברעכען די קבלות פון אידי-שער גלייכגילטיגקייט צו א „נאָטגעזאלבטען“ העררשער און אויף זייער האַרטעקניגקייט איבער אחוזה ונחלה, האָט הייסט, אז מען טאָר זיך נישט אָבטהיילען פון די פערלער אָדער נישטער וואָס זיינען איבערגעגאנגען בירושה. מיר טרעפן א כאַראַקטעריסטישע שילדערונג.

קעניג אחאב האָט געהאט א שכן, נבות. דיזער האָט פערמאָגט א שעהנעם גאָרטען. אחאב האָט געוואָלט דעם גאָרטען פאר זיך, און ער האָט אָנגעבאָטען נבות'ן אן אנדערען גאָר-טען. נבות האָט איחס געענטפערט:

„חלילה וחם, איך וועל דיר נישט אוועקגעבען דעם גאָרטען וואָס איז א ירושה פון מיין עטערן.“

(מלכים א', ס"א)

שאוּל'ס העררשאַפט איז א רייהע פון בלוט-דורסטטיגקייט און טיראניי. דוד איז אויך נישט געווען קיין צאצקע, נאר שמואל האָט אין איחס נישט געהאט קיין גאנצען טעות. אין די טיעפער-נישען פון זיין זעלע, איז דוד נישט געווען קיין שלעכטער מענטש; ער האָט פיעל מאָל חרטה געהאט אויף זיינע פערדאָרבענהייטען און פרוי-בירט צו זיין בעסער ווי א קעניג דארף זיין.

פון שאוּל'ס און דוד'ס העררשאַפט אָן, ער בליקען מיר פאר אונז א גאנצע אומענדערונג אין אידישען סאָציאלען לעבען. אנשטאט אלע אידען וואָלען זיך פערזאמלען אין אן עת צרה און צוריקקעהרען אהיים בעארבייטען די פערלער ווען עס איז רוהיג געוואָרען, האָבען די קעניגע איינגעפיהרט בעשטענדיגע ארמעען. דיזעע ארמעען האָט מען געמוזט אויסהאלטען. דער קעניג, נאטיירליך, האָט נישט געקענט זיין גלייך מיט יעדען; זיינע הויפלייט און גענערעלע האָבען אויך נישט געקענט שטעהען אויף דערזעל-בער שטופע ווי דאָס פאָלק. עס האָט זיך אַלזאָ מיט דעם קעניגרייך געבילדעט א נייע קלאַסע צווישען אידען וואָס האָט ביז דאמאלס נישט עקזיסטירט. דיזעע איז געווען די אריסטאָקרא-טישע און פרויווילעגירטע קלאַסע.

נאָך דוד'ן האָט געפאָלגט שלמה, וועלכער איז געגאנגען נאָך ווייטער ווי די פאָריגע צוויי מלכים.

5.

ווער און וואָס שלמה איז געווען, שטעלט זיך ארויס אַם בעסטען פון די ווערטער וואָס דאָס פאָלק האָט געזאָגט צו זיין זוהן רחבעם:

„דיין טאטע האָט אויף אונז אָנגעטהאָן א שווערען יאָך. זעה דו און נעהם ארונטער פון דיזעזער שווערער ארבייט וואָס דיין פאטער האָט אויף אונז אַרויפגעלעגט און פון זיין שווערען יאָך, און מיר וועלען דיר דיענען.“

אָט וואָס רחבעם האָט געענטפערט דעם פאָלק:

„מיין קלענסטער פינגער איז דיקער ווי מיין גאנצער טאטע איז געווען. איחר זאָגט, אז מיין טאטע האָט אויף אייך אַרויפגעלעגט א שווערען יאָך, און איך וועל דיזען יאָך נאָך שווערער מאכען. מיין טאטע האָט אייך גע-שלאָגען מיט פראַסטע ריטער, און איך וועל אייך שלאָגען מיט שטעכעדיגע ריטער.“

(מלכים א', י"ב)

יא, מיר ערפאָהרען דערפון גענוי ווער שלמה

מין פערטומלונגס-מיטעל געגען דעם דעמאָקראַט-
טויזמים וואָס האָט געהערשט אין פּאָלק.

די ארבייט איז געווען אַ האַרצליכעלונגענע.
דאָס פּאָלק איז לאַנגזאָם אוועק פון די ערשטע
קבלות און זיך אָנגעהויבען צו פיהרען ווי די
גוים ארום, פערעהערענדיג דעם קעניג, די געמער
וואָס הייסען עהרען אַ קעניג, מורא האָבענדיג
פאַר זיינע פאַרשטעהער און קושענדיג די רוט
וואָס האָט זיי געשמיסען.

די אידען וואָלטען דאמאלס אויפגעהערט צו
עקזיסטירען ווען מיט די נביאים, די שרעקליכע
רעבעלען וואָלטען מיט אַרויס מיט אַזעלכע ווער-
טער צום פּאָלק:

„ווייסט איהר ווער אייערע פאַרשטעהער זיי-
נען?“ האָבען זיי געדונערט, „דעזע זיינען די
פּוילענצער וואָס שטרעקען זיך אויס אויף די
העלפּאָנט-ביינ קאנאפּעס, ליעגען אויף
זייערע בעטען; פרעסען די בעסטע שאַף און
קעלבער; זיי לאָזען זיך שפּיעלען אויף פיערלען
און ווי דוד האָבען זיי האַרפען; זיי זיינען די
יעניגע וואָס טרינקען וויין פון באַקאלען און
שמירען זיך מיט דעם בעסטען עהל. זיי האָבען
קיין רחמנות מיט אויף דעם אַרעמען פּאָלק... זיי
האַלטען אין קלערען ווי אַבזוקוויפּען דעם אַרעמען
פאַר געלד, ווי צו פערשאַכערען דעם עלענדען
פאַר אַ פאַר שיף.“

דעזע רעבעלישע ווערטער האָבען געפיהרט
כמעט צו אַ בעשטענדיגער רעוואָלוציאָן. די
נביאים זיינען אַרומגעגאַנגען פון שטאָדט צו
שטאָדט, פּרעדיגענדיג וועגען די רויבער און
באַנדיטען און וועקענדיג דאָס פּאָלק צום אויפ-
שטאַנד.

די קעניגע האָבען געציטערט אויף זייערע
טראָהנען און אָפט האָט מען זיי דערשטאַכען
אויף זייערע אייגענע בעטען.

די נביאים ווידער האָט מען אַרעסטירט,
גע'הרג'עט און דערשלאָגען. מען האָט געוואָלט
אונטערהדריקען דאָס פרייע וואָרט, אבער עס איז
געווען אונמעגליך. אין זייער טיעפסטען שמערץ
פּלעגען זיי אויסשרייען:

„אָה, יהוה, צו וועמען נקמה בעלאנגט,
ערוואַך!“

שרעקליך איז געווען דער צאָרן געגען דעזע
וואָס האָבען בערויבט דעם אַרעמאָן, אונטער-
דריקט די אלמנה און פערפאַלגט העם יתום.

(ישעיה 10, 3)

דאָס גרעסטע פערברעכען וואָס מען האָט

נבות איז וואַהרשיינליך געווען איינער פון
די וועניגע וואָס האָבען מיט פערלוירען זייערע
ערבטחילען לויט דער קאמוניסטישער אייגנטהייט
לונג פון יהושע'ן.

אחאָב'ס ווייב איז געווען אַ פרוי פון די
געצענדיגענערישע אומות. זי האָט מיט געקענט
בעגרייפּען ווי אַן „אונטערטאָן“ קען האָבען
אזא הוצפּה און ענטזאָגען זיין קעניג וואָס ער
פערלאַנגט. זי האָט מיט פיעל געקלערט, געמאַכט
אַ קלאַנג געגען נבות'ן, אַז ער האָט „געשאַלטען
דעם קעניג“, און דאָן האָט מען איהם מיט זיינע
זיהן ערמאָרדעט. נבות'עס פערמעגען איז דאָן
במילא איבערגעגאַנגען צום קעניג על פי דין.
(סנהדרין, מ"ח)

דעזער גרויזאמער מאָרד האָט אַרויסגע-
רופּען דעם ביטערען צאָרן פון פּאָלק, וואָס האָט
זיך אויסגעדריקט דורך זיין נביא אליהו מיט
דעזע ווערטער צום קעניג:

„דו האָסט געמאָרדעט און גע'ירש'עט!
נבות'עס בלוט און דאָס בלוט פון זיינע קינדער
האָב איך געכטען געזעהן, זאָגט יהוה, און אויף
דעמוזעלכען פּלאַץ וואו די הינט האָבען געלעבט
זיין בלוט, וועלען די הינט לעקען דיין בלוט.“
דעזע רעבעלישע ווערטער האָבען געפיהרט
דערצו, וואָס אחאָב און די בלוטדורשטיגע טיראַר
נישע קעניגין איובל האָבען דערפאַר בעזאָהלט
מיט זייער לעבען.

6.

מיר בעמערקען אַ שרעקליכען קאמפּף צווי-
שען די קעניגליכע הייזער און דאָס פּאָלק. די
קעניגליכע הייזער האָבען צוטיטערט און פערניכ-
טעט די נחלה ואחווה, אָנגעווענדעט אלעס מעג-
ליכע צו טויטען דעם פרייהייטס- און גלייכ-
הייטס-בעגריף, און אום דאָס אלעס דורכצופיהר-
ען האָבען זיי געשמערבט צו טויטען דעם יהוה
איינפלוס און אנשטאט איהם איינפיהרען
עבודות-זרות.

די עבודות זרות זיינען הויפטזעכליך בע-
שטאַנען אין די זנות-טעמפלען וואו מען האָט
זיך געוואָלגערט אין שמוץ און שכרות. קעניגין
איובל און דאָן איהר טאָכטער עתליה, זיינען
געווען די פאַטראָנען אָדער די פאַרשטעהערניס
פון דעזע טעמפלען.

שלמה'ס טעמפל, דער בית המקדש, איז
פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַן עשתורת טעמ-
פל; די כהנים זיינען געוואָרען די פריעסטער
פון עבודה זרה און דאָס האָט געדיענט אלס אַ

דריקען זיין רעבעלישען גייסט, האָט אַלץ ניט געהאַלפּען. דאָס פּאַלק האָט געוואָלט זיין פּריי, עס האָט געוואָלט געניסען פון דער ערד, ווי יהוה האָט פּערשפּראַכען, עס האָט געוואָלט הנאה האָבען פון דעם לעבען, ווי יהוה האָט צוגעזאָגט יעדען, וועלכער וועט געהען „אין זיינע וועגען“.

די קעניגע איז געלונגען צו דעמאָראַליזירען דאָס פּאַלק דורך די עבודות זרות, אבער בלויז צו איין זאך האָבען זיך די אידען ניט גענומען, און דאָס איז אין געווען דער גלויבען אין א יענער וועלט, אין שרר ועונש פון יענער זייט קבר וואָס די עבודות זרות האָבען געפּהרדיגט.

דער גלויבען אין דינער וועלט, אין דינען לעבען אַליין, האָט ביי אידען איבערגעלעבט אַלעס. דער איד האָט ניט געקענט גלויבן, אַז נאָכ'ן טויט לעבט מען ווידער. די פונדאמענטאַלע פּרינציפּען פון יהוה'ס געזעצ, האָבען איהם דאָס ניט געלערנט און אַלע זיינע ערוואַרטונגען און האָפּנונגען זיינען געווען אויף דעם לעבען וואָס ער זעהט און בעגרייפט. די נביאים האָבען איהם אַן דעם יעדעס מאָל דער-מאָהנט און איהם אויך דערצעהלט, אַז יהוה וויל קיין זאך, קיין צערעמאָניע פון זיינעטוועגען, אַלעס וואָס ער פּערלאַנגט איז, מען זאָל ניט אונ-טערדריקען דעם ליידענדען.

דאָ איז געלעגען דער סוד פון דעם רעבעלי-שען אידישען גייסט, וואָס האָט זיך בשום אופן ניט געוואָלט אונטערגעבען צו זיינע טיראַנען, די העררשער, און געפיהרט דערצו, וואָס דאָס לאַנד האָט זיך קיינמאָל ניט אָרגאַניזירט אַלס מאָנאַר-כיע, ביז בכל האָט בעזיענט דאָס אידישע פּאַלק, עס אַוועקגעפיהרט אין אַהערע לענדער, וואו דער איד האָט אָנגעהויבען צו גלויבען אין א יענע וועלט, אין א לעבען נאָכ'ן טויט. דאָ איז דער אַלטער יהוה בעזיענט געוואָרען און א נייער גאָט איז ענטשטאַנען צווישען אידען.

דער גלויבען אין א יענער וועלט, אין שרר ועונש, וועלכער איז א פּאַלשטענדיגער ווידער-שפּרוך צום אַלטען יודענטום, האָט געשאפּען א נייעם יודענטום. דאָס אידישע פּאַלק פון בית שני איז שוין ניט מעהר געווען דאָס פּאַלק פון בית ראשון. מיט גלות בכל, מעג מען זאָגען, איז פּאַלשטענדיג אָבערשטאַרבען דאָס אַלטע אידישע פּאַלק.

צוגעשריעבען די „שירים“ און „זקני“ יהודה איז געווען, „ויעשקו איש וביתו גבר ונחלתו“, דאָס הייסט, אַז זיי האָבען געראַבעוועט פון דעם פּאַלק זיינע הייזער און זיינע נחלות, אָדער „בערו הכרם וגזלת העני נמצאה בביתם“, זיי האָבען אויסגעראַמט דעם וויינגארטען, ניט צור-ריקעלאָזען קיין לקט און שבתה, און די גזלה האָבען זיי דאָן אַריינגעבראַכט אין זייערע הייזער.

וועגען די קעניגע האָבען די נביאים גע-שריען: „זנו עם את בנותיהם ותנאפנה את בלותיהם“, דאָס הייסט, אום זייער ציעל צו דער-גרייכען, האָבען זיי מונה געווען זייערע אייגענע טעכטער און דאָסעלבע געטהאָן מיט זייערע שוויגער-טעכטער. זיי האָבען געלאָזט מקריב זיין זייערע אייגענע זיהן צום מוֹלך און גע-צוואַנגען דאָס גאַנצע פּאַלק אזוי צו טהון.

10.

ישעיה, דער ערבייטערטער רעבעל, שרייט אויס:

„וואָס טויגען מיר אייערע קרבנות, פרעגט יהוה, איך בין שוין זאָט פון די עולות, פון די באַראַנעס, פון דעם פעטס, פון דעם בלוט פון אַקסען, שאָף און צאפּעס — איך וויל דאָס ניט אין גאַנצען! ווען איהר קומט צו מיר, זאָג איך, ווער פּערלאַנגט עס דען פון אייך?“

וואָס דען וויל יהוה? דאָרויף ענטפּערט דער נביא:

„ווייט פיינע מענשען, רויבט ניט, גזל'ט ניט, בעהאַנדעלט אַנשטענדיג דעם יתום און די אלמנה — זייט גערעכט!“

און ווען איינער בליקט אויף דער צוקונפט און ווערט בעגייסטערט זעהט ער פּאַלגענדעס:

„משמים השמעת דין, ארץ יראה וישקמה, בקום למשפט אלהים, להושיע כל עני סלה.“

„פון דעם הימעל האָסטו געהערט דאָס גרוי-סע אונטערעכט, און די ערד האָט אויפגעציטערט

און זיך בערוהיגט, ווען גאָט האָט זיך גענומען אורטהיילען צו העלפּען אויף אימער דעם אַרעמאָן.“

אַט דאָס איז געווען דאָס אייביגע געשריי פון די נביאים.

וואָס די קעניגע און העררשער האָבען ניט אָנגעווענדעט צו שטילען דאָס פּאַלק, אונטער-

דיא ערשטע רעגיערונגס טייג פון אלעקסאנדער דעם דריטען

(פון די ברעפ, וואס פאביעדאנאסצעוו האט געשרייען צו זיינע א פריינדן.)

ין דעם היסטארישען זשורנאל „רוסקי ארבייט“, וועלכער ערשיינט אין מאסקווע אונטער דער רעדאקציע פון פ. בארטעניעוו, זיינען פער עפענטליכט געווארען איינער

גע אויסצוגע פון ברעפ פון דעם געוועזענעם אבער-פראקטורא פון'ס הייליגען סינאד, קאנגסטאנטין פאביעדאנאסצעוו. דיעזע ברעפ האט דער בעיאויסטער רעאקציער געשריערען אין די ערשטע טייג, וואס אלעקסאנדער דער דריטער איז ארויס אויפ'ן טהראן, צו דער הייזפרויליין יעקאטערינא פעאדאראווא טישעווא, וועלכע האט דאן געוואוינט אין מאסקווע. ווי עס איז אלעמען בעוואוסט, האט דאס פאביעדאנאסצעוו געוויקט אויף דעם קייזער אלעקסאנדער דעם 3טען, אז ער זאל מאכען א סוף צו דער ליבעראלער בעוועגונג, וואס האט זיך אָנגעהויבען מיט דעם גענעראל לאָרויס מעליקאוו אן דער שפיצע, מיט דעם צוועק איינער צופיהרען א קאנסטיטוציע אין רוסלאנד. עס האט שוין געהאלטען נאָהענט דערביי, אז לאָרויס מעליקאוו'ס קאנסטיטוציע זאל איינגעפיהרט ווערען; אבער גלייך נאָך דער הינריכטונג פון אלעקסאנדער דעם 2טען איז די סאמאדערוואוויי צוויי געבליבען אונטער דעם רעאקציערען איינפלוס פון פאביעדאנאסצעוו'ן אין איהר נאנצער שרעקליכער מאכט. די בעשרייבונג פון דיווער פערזאנע פונ'ם איר בערגאנג פון א שווער קאנסטיטוציאנעלע רעגירונגספארמע צו א נאָך דעספאטישערע סאמאדערוואוויי רעגירונגספארמע, איז העכסט אינטערעסאנט און די ברעפ זיינען איינער פון דיא העכסט ווערטפולע היסטארישע דאָקומענטען. פון זיי זעהט מען ארויס די ארגומענטען, וואס שוין די דאמאָלסדיגע רעאקציע

נערע פיהרער האָבען אָנגעגעבען געגען א קאנגסטאנטין.

אין דעם פאָלגענדען ברעפ שרייבט פאביעדאנאסצעוו איבער דעם ערשטען איינדרוק פון דער הינריכטונג פון אלעקסאנדער דעם 2טען, דעם 2טען מערץ, 1881.

„פעטערסבורג, דעם 3טען מערץ.

אָה, גאָט, ווי איך בעדויער איהם, דעם נייעם קייזער. ער זעהט אויס, ווי א קראנקעס, צוטומעלטעס קינד. איך האָב מורא, אז ער וועט נישט האָבען קיין שום פעסטען ווילען. וועט יעצט זיין זיין פיהרער? ביז יעצט איז עס נאָך אלץ דער שארלאטאן לאָרויס מעליקאוו; ער פלעכט נאָך אלץ די נעצען ארום דעם קייזער'ס האלדזש. מיט דער העפט פון דער פערפלוכטער קאנסטיטוציע אין האנד, זוכט ער דעם קייזער צו געווינען אויף זיין זייט. דעם ערשטען אבענד, באלד נאָך דער שרעקליכער באַמבע, האָט מיך אלעקסאנדער דער דריטער ארומגענומען און האָט מיר געזאָגט מיט טרעהרען אין די אויגען: „איך בין איבערצייגט, אז איהר וועט מיר טריי און עהרליך דיענען.“ איך האָב האָס פון איהם ערווארט צו הערען, אבער פון דעסטוועגען האָט זיך מיר געוואלט פון איהם הערען אנדערע ווערטער, שארפערע ווערטער, ווי צום ביישפיעל: „וואס זאל איך יעצט טאן? וואס וועט מיט מיר יעצט געשעהען?“ פון דאן אן האָב איך איהם נישט געזעהן, אבער דורכגעשריעבען האָב איך זיך מיט איהם. יא, איך קען איך שרייבען נאָך עפעס: נעכטען איז צו מיר געקומען צולויפן איינער פון די פאָלאַ בעדיענטע, א פערזאנלעכער, און האָט געזאָגט: „ווי גאָט איז איך ליב, זאָגט דעם קייזער, אז ער זאל פריהער פון אלץ אוועקשיקען פון פאָלאַ לאַזן דעם גרויספירסט קאנסטאנטין ניקאָלאיעוויטש (דעם הינענריכטעטען קייזער'ס

פערפיהרערישער וואָרט. מען מוז זיין אַ מאַן מיט קראַפט און פערשטאַנד אום דיזען וואָרט צו פאַלגען.

דעם 4טען מערץ.

„נעכטען האָט דער קיזער די שבוועה גע- געבען. ווען דאָס קיזערליכע פאַר זיינען אַרויס פון קירך, זיינען זייערע געזיכטער געווען שטאַרק פערוויינט. זיי זיינען געווען ווי אַמח'ע קינדער, וועלכע זיינען שטאַרק ציטראָגען פון דעם אונגליק, וואָס זיי האָט געטראָפּען, אָבער זיי זיינען ניט געווען דאָס, וואָס איך וואָלט געוואָלט: אַ פאַר נייע, אויפגעהנדע שטערען. איך קען זיך נאָך אַלץ ניט בערוהיגען. איך בין אין איין ציטערניס און שרעק. פון אַלע זייערע טען סטראַשען דעם צאר גרויסע געפאָרען: סיי פון די באַנדיטען, סיי פון די קרובים און סיי פון דער לינגער באַנדע. גאָט זאָל איהם שיר צען! גאָט זאָל בעשיצען דאָס אונגליקליכע, פער'יותום'טע רוסלאַנד.“

דעם 5טען מערץ.

„אָה וואָס פאַר אַ פערפליכטע שטאַנדט עס איז וואו איך וואָהן, און וואָס פאַר אַ טיעפער אָבגורנד עס געפינט זיך צווישען איהר און רוסלאַנד, וועמעס געשיכטע זי מאַכט! איך קלעם זיך אויך דערפון, וואָס אַרום מיר געפירט נען זיך אַזוינע מענשען, וואָס זיינען מיר זעהר פערעמד, וואָס האָבען ניט די זעלביגע מיינונגען און געדאַנקען, וואָס איך. בלויז עדיטה ראַהר דען (הויפדאמע פון דער גרויספירסטין העלענע פאָוואָוואַנא), פיהל איך, פערשטעהט מיך גוט. דיזע פערבלענדונג פון דעם מענשליכען זינען און געדאַנקען איז עטוואָס שוידערליך. עס איז נור ענניג ציצוהאַרבען זיך צו די געשפרעכען אַרום וואָס מען זאָל אָנפאַנגען צו טאָן, און איך זעה גלייך, אז אַ טיעפע גרוב טהיילט אָב מיך פון זיי...“

דעם 6טען מערץ.

היינט ביי נאַכט, פון 12 ביז 2 אוהר, בין איך געווען ביים אַרון פון'ס טוידטען קיזער. איך האָב געפיהלט, אז איך געה אויס דאָרטען, אָבער דאָס האָט ניט פאַסירט; די רוהע, נאָך וועלכע מיר האָט זיך דאַמאָלס געביינט, איז ניט געקומען. די עטליכע קוואַדרייסקע פאַלקען זיינען פערבייגעגאַנגען דעם אַרון. ווען די מיר ליטער האָבען געענדיגט אָבגעבען די עהרען צו זייער פערשטאַרבענעם פאָטער'ל, איז פון אַ זייטגען צימער אַרויסגעקומען די אַלמנה. זי

ברודער, וועלכער איז געווען אַ מעהר אָדער ווייניגער ליבעראַלער מענש) און די פירסטין יוריעווסקאַיאַ (אַלעקסאַנדער דעם 2טענס ניט געזעצליכע ווייב). איך האָב איהם היינט גע- שריעבען, איך האָב געשריעבען, אז עס איז אונבעדינגט נויטיג, אז ער זאָל אַזוי שנעל ווי מעגליך אַרויסווייזען זיין קיזערליכען פעסטען ווילען; איך האָב איהם געשריעבען, אז ער מוז נעהמען אין אנבעטראַכט זיין פערזענליכע זי- כערקייט, אז דאָס פאַלק רעדט זעהר פיעל ווע- גען דעם מאַרמאַר-פאַלאַץ (גרויס-פירסט קאַנ- סטאַנטינ'ס וואָהנונג). ער האָט מיר נור אַ פאַר ווערטער געענטפערט, פון וועלכע עס זעהט זיך אַרויס, וואָס פאַר אַן איינפאַכע און גוטע נשמה ער בעזיצט.... קאָנסטאַנטין וואַרפט מיט די אויגען אַרום זיך אַזוי ווי אַ ווילדע חיה, ווען ער בעווייזט זיך נור אין הויף. אָה, ווי עס עקעלט מיך קוקענדיג אויף איהם.

„היינט האָט מען געבראַכט דעם טוידטען קערפער פון קיזער אין קירך. איך האָב אַזוי פיעל יסורים, ווען איך גיב אַ קוק אויף דיזע חברה פראָסטע, פרעכע — און עס איז שרעקליך אַרויסצורייען — נידערטרעכטיגע טשינאָוונ- קעס. ווען דער פערשטאַרבענער קיזער האָט נאָך געלעבט, זיינען שוין אָבגעהאַלטען גע- וואָרען דריי זיצונגען, וועלכע האָבען געטראָגען דעם כאַראַקטער פון בעראַטעהנדע פערזאָנלונ- גען. איך בין דאָרט ניט געווען. דער דאָ- מאַלסדיגער יורש עזר און יעצטיגער קיזער האָט ניט גערעדט דאָנעמען, ער האָט אָבער בעפאָהלען לאָרים מעליקאָוו'ן מיר צו צושיקען דעם פראָטאָקאָל. לאָרים האָט מיט מיר גע- רעדט וועגען דעם מיט צוויי וואָכען צוריק, און ער האָט מיר פערשפראַכען צו צושיקען דעם פראָטאָקאָל נאָך אין דעם זעלבען טאָג, ער האָט דאָס אָבער ביז היינט נאָך ניט געטאָן. עס איז מעהר ווי זיכער, אז זיי וועלען אויף דעם זעל- בען וועג ווייטער געהן. קיינער וואַנט ניט דעם קאַמפּה אָנצוהויבען. די רעגירונגס-מאַכט איז קיין שמעק טאַבאַק ניט ווערט. עס זיינען ניטאָ מעהר קיינע ריכטיגע מענער, וואָס זאָלען קע- נען עפעס גרויסעס אויפּטאָן, עס זיינען ניר דאָ יעוונוכען מיט קאַלטע הערצער. באַלד וועט מען נעמען טענה'ן, אַזוי ווי די צייטונגען טוען עס שוין יעצט, אז עס איז נויטיג איינצופיהרען אַ זעלבסט-שיוי געגען די אונפעראַנטוואָרליכע רעגירונגס-מאַכט. דאָס איז אַ טייוועלשער,

האט זיך קוים געקענט האלטען אויף די פיס. איהר שוועסטער האט איהר אונטערגעהאלטען. זי איז ארויפגעפאלען אויפ'ן ארון. דאס געד זיכט פון'ם טוידטען איז געווען בעדעקט מיט א גאדשלייער, און קיינער האט נישט געמאכט אבדעקען איהם. זי אבער האט שנעל ארויפ טערגענומען דעם שלייער און האט עטליכע מאל נאכאנאנד געקוסט דעם פערשטארבענעם אויפ'ן שטערען און אין געזיכט. דערנאך איז זי, ציטער רעדנדיג מיט'ן גאנצען קערפער, אוועקגעגאנגען. די ארעמע פרוי! יעצט איז זי צווייטליך בעד דויערנסווערטה און פערלאזען! פון דער קירך בין איך אוועק צו די גרויספירסטען סערגיי און פאווועל, וועלכע זיינען אקאדעמיקער געקומען פון רוים. זיי זיינען נידערגעשלאגען, צומישט און אינדוהיג. זיי האט שטארק געפרעהט, וואס זיי האבען מיר דערוועהן. סערגיי האט גערעדט מיט פיענע אין מויל וועגען די ארבייט פון לאָרים מעליקאוו (עס איז געווען אַנגעמאכט דעם 17טען מערץ צו פערעפנטליכען דעם אוקאז וועגען א קאנסטיטוציע), איבער זיין שרעק יענען די צוקונפט און איבער די אונבער-וואוסטע בעשליסע פון'ם קייזער. היינט בין איך געוואָרען זעהר אונגעדולדיג, און איך האב דעם קייזער א לאנגען ברעפּ אַנגעשריבען. מײן פלאַן בעשטעהט אין דעם צו ערקלעהרען קריעגס צייטאנד אין פעטערסבורג און די יעצטיגע בע-אמטע צו פערבייטען דורך אנדערע, זיכערערע. אויך מוז דער גאנצער קייזערליכער הויף פער-לאָזען פעטערסבורג און אריבערמופען קיין מאַסקווע און אויב עס איז נישט מעגליך אין מאַסקווע, דאן זאָל ער מופען נאָך ווייטער ערגעץ (דער רעדאקטאָר פון'ם זשורנאַל מאַכט א בעמערקונג, אז אויך פירסט ס. וואָראַנצאָוו האָט געראטעהן דעם קייזער גלייך נאָכ'ן ערשטען מערץ אריבער צו מופען מיט'ן קייזערליכען הויף אין אן אנדער שטאָדט, ווי, צום ביי-שפּיעל, אין קיעוו. אויך דער פאָטער פון וואָ-ראַנצאָוו האָט דעם זעלבען ראטע געגעבען דעם קייזער ניקאָלאַי דעם 1טען. פּעלד-מאַרשאַל באַראַטינסקי האָט דעם זעלבען ראטע געגעבען אויך אלעקסאנדער דעם 2טען.)

דעם 11טען מערץ.

„פאָריגער זונטאָג, דער 4טער מערץ, איז געווען זעהר א הייסער טאָג, און איך וועל איהם געדענקען צייט מיין לעבען. איך ווייס נישט, אויב איך האב אייך שוין פריהער געשריבען

איבער די פלענער פון לאָרים מעליקאוו און זיינע חברים צו בעגליקען רוסלאַנד מיט א קאָנ-סטיטוציאָן אָדער ווייניגסטענס מיט. דעם אָנ-פאַנג פון א קאָנסטיטוציע. זיינע ראטעגעבער זיינען געווען בלויז פראַפּעסאָרען. און זשור-נאַליסטען. צו מיר האָט זיך לאָרים נישט געווענ-דעם נאָך א ראטע, ווייל ער האָט פאַראויס גע-וואוסט, וואָס איך וועל איהם ענטפערען. עס זיינען שוין וועגען אָט דער קאָנסטיטוציע אָב-געהאלטען געוואָרען זיצונגען, איינע ביים קיי-זער און צוויי ביים יורש-עצ. אלע אַנוועזענדע אויף די זיצונגען זיינען געקומען צום שלום, אז די קאָנסטיטוציע איז נישט קיין געפעהרליכע זאך און אז זי ווערט מיט דעם גרעסטען אונ-געדולד ערווארטעט אלס די איינציגע רעטערין פון רוסלאַנד. דעם 17טען פעברואר האָט שוין דער יורש-עצ בעפאָהלען לאָרים'ען מיר דעם פראַטאָקאָל פון דער קאָנסטיטוציע צו צושטע-לען, ער האָט דאָס אָבער נישט געמאָן. דעם 2טען מערץ האָט שוין געזאָלט אַנגעהאלטען ווערען אן עקסטראַ זיצונג פון'ם מיניסטאָרען-ראטע, וואו עס האָט געזאָלט אַנגענומען ווערען א בעשלוס וועגען איינפיהרען די קאָנסטיטוציע. לאָרים מעליקאוו האָט שוין געהאט אויסגעאר-בייט דעם נוסח פון'ם מאַניפעסט, וואָס האָט געזאָלט פערעפנטליכט ווערען דעם 1טען מערץ אין „פראַוויטעלסטווענני וויעסטניק“.

אָבער פלוצלונג איז געשעהן דער אונגליק. עס האָט געשיינט, אז אלע זיינען יעצט אויפגעבראכט פון דעם שרעקליכען אונגליק, און קיינעם ליעגט שוין מעהר אין קאָפּ נישט די אומגעלומפערטע פאַנטאַזיע פון א קאָנסטי-טוציע און אז יעדער איינער פון די רעגיר-ונגס-לייטע זוכט נור צוריק אויפצושטעלען די נויטיגע רוהע און אָרדנונג. אָבער ניין, גראדע יעצט האָבען די חברה אַנגעהויבען מאַה-נען מיט א פלייצע, אז זייער אונזיניגער פלאַן זאָל ענדליך דורכגעפיהרט ווערען. דעם 2טען מערץ, אין דער רעכטער מהומה, האָבען די צייטונגען אַנגעהויבען צו פאָדערען א קאָנ-סטיטוציע. דאָס, וואָס אויף מאָרגען האָט מען אין די צייטונגען נישט געפונען קיין עהנליכע פאָדערונגען, איז געווען דערפאר, וואָס לאָרים האָט געבעטען די רעדאקטערע צו שווייגען נאָך צוויי וואָכען. מיר האָבען זיך דאן אלע פער-זאַמעלט ביים קייזער. דאָס איז געווען זונטאָג, 2 אהער נאָכמיטאָג. אויסער די מיניסטאָרען,

זיינען געווען איך, דער אלטער סטראָנאָאָו און די גרויספירסטען.
דער קייזער האָט אונז ערקלערט די זאך ווי זי איז אין דער אמת'ן, אז דער פער-שטארבענער קייזער האָט נאָך נישט אַרויסגעגעבן בען זיין ענטשלאָסענע מיינונג, און ער האָט אונז אלעמען אויפגעפאָדערט מיר זאָלען פריי אויסדריקען אונזערע מיינונגען. לאָרס מעליר קאָוו האָט דאָן דער ערשטער גענומען פאָרלע-זען דעם פראָטאָקאָל און דעם פראָיעקט פון'ס מאַניפעסט, אין וועלכען דער נייער קייזער דארף ערקלערען, אז ער האָלט פאר זיין הייר ליגער פפליכט צו ערפילען דעם פערלאַנג פון זיין פאָטער אין געבען דעם פאָלק אַ קאָנסטי-טוציע, און שטעלט זיך נור פאר, די חברה האָבען געהאט די חוצפה אויך יעצט, אונטער די נייע אומשטענדען, אָנצוגעבען די זעלבע אורזאכען וואָס זיינען אָנגעגעבען געוואָרען אין דעם ערשטען פראָיעקט, ווען דער קייזער האָט נאָך געלעבט. אויך אין דזיען פראָיעקט איז אָנגעגעבען געוואָרען, צווישען אנדערעס, אז אין לאַנד איז שוין וויעדער רוהיג, אז די רעוואָלוציאָנערען זיינען אונטערדריקט געוואָ-רען און ז. ו. ו. די צייט ערלויבט מיר גראַדע נישט איבערצוגעבען אייך אלץ גענוי. דער ערשטער וואָס האָט גערעדט געגען דעם פראָ-יעקט, איז געווען סטראָנאָאָו; ער האָט גערעדט קורץ אָבער שאַרף. נאָך איהם האָבען וואָלדיעו, אַבאָזא און מיליטין געהאלטען עקעלדיגע דע-דעס, אין וועלכע זיי האָבען ערקלערט, אז רוס-לאַנד וואַרט אויף דער קאָנסטיטוציע, ווי אויף אַ ישועה. מיליטין האָט זיך אבער אזוי פער-רעדט, אז ער האָט אָנגערופען דאָס פאָלק אַ סטאָדע פון בהמות... פאָסיעט און מאַטקאָוו האָבען אויך גערעדט געגען דעם פראָיעקט. ווען עס איז מיר אויסגעקומען צו געהמען דאָס וואָרט, האָב איך נישט געקענט אונטערדריקען מיין אויפגענונג, און איך האָב אַרויסגערעדט אלץ, וואָס איך האָב געהאט אויף מיין האַרצען. נאָכדעם ווי איך האָב געמאכט אַש און רויך פון דעם גאַנצען פארלאָמענטאָריזמוס, האָב איך אויך בעמערקט, אז עס איז אַ שאַנדע און אַ שמאָץ צו רעדען וועגען דעם אין דעם מאָמענט, ווען דער טויטער קערפער פון אונזער קייזער לעגט נאָך נישט בעדריגט. ווער איז אין דעם שולדיג? מיר אלע זיינען שולדיג אין זיין טויט. וואָס האָבען מיר געטהאָן אין דער

צייט, ווען ער האָט געלעבט און רעגירט? מיר האָבען בלויז גערעדט, גערעדט און גע-רעדט. וואָס האָבען מיר געטהאָן אין די לעצטע עטליכע יאָהר פון עקספּלאָזיאָנען און באַמבעס אום צו בעשיצען דעם קייזער? מיר האָבען גערעדט, ווייטער האָבען מיר קיין זאך נישט גע-טהאָן. מיר האָבען אלע מורא געהאט, אז ער וועט געטויטעט ווערען, אבער ביי די מורא זיינען מיר געבליעבען און פאר איהם נאָרניט געטהאָן. מיר האָבען אויך געציטערט פאר דער „עפענטליכער מיינונג“, ד. ה. פאר דער מיינונג פון עטליכע צייטונגס-שרייבער... מיר האָבען געציטערט, טאָמער וועט עפעס איראָפּאָ זאָגען שלעכטעס אויף אונז... איראָפּאָ האָבען מיר אָבער געקענט בלויז פון די צייטונגען.
איהר קענט זיך פאַרשטעלען, וואָס פאר אַ באַמבע מיינט ווערטער זיינען געווען פאר די פאַרלאָמענטאָריסטען! לאָרס מעליקאָוו און אַבאָזא זיינען קוים איינגעוועסען אויף זייערע שטוהלען, אזוי צוקאכט זיינען זיי געווען. אַבאָזא האָט זיך אויפגעהויבען און געענטפערט זעהר שאַרף (און אויך זעהר נאָרש): „עס קומט אַלזאָ אויס לויט די ווערטער פונ'ם אויבער-פראָקוראָר פון סינאָד, אז אלץ וואָס עס איז געטהאָן געוואָרען אין דער צייט פון אלעקסאַנ-דער דעם 2טענס רעגירונג האָט נישט געטויגט, און אונז בלייבט אַלזאָ איבער צו בעמען דעם נייעם קייזער, ער זאָל אָננעמען אונזער רע-זיגנאַציען.“
דער קייזער, וועלכער האָט שוין דאָן, ווען איך האָב אויסגעשריען: „מיר זיינען שולדיג אין זיין טויט!“ צוגעגעבען, אז עס איז אלץ אמת, וואָס איך זאָג, האָט געהאלטען אַ רעדע אין דעם זעלבען זינן. „מיר זיינען אלע שולדיג, — האָט ער געזאָגט, — איך—אויך.“ אויך די גרויספירסטען האָבען געהאלטען עטליכע וואַסערדיגע פערשלאָפענע רעדעס אין וועלכע זיי האָבען זיך אויסגעשפראַכען, אז עטוואָס מוז האָך געטהאָן ווערען, און דזיער „עטוואָס“ האָט געמיינט קיין אַנדער זאך, ווי די קאָנסטיטוציע.
דער קייזער האָט געהאלטען דזיע פראַגע פאר צו פערפלאָנטערט און וויכטיג, אום אַרויס-צוגעבען גלייך אויפ'ן אָרט אַן ענטשיידונג. ער האָט ערקלערט, אז די פראַגע דארף נאָך אַ מאָל אַרומגעקלערט ווערען אין אַ ספּעציעלער קאָ-מיסיע און דאָן אין דעם מיניסטאָרען קאָמיטעט, אבער מיט דער בעדינגונג, אז די בעראַטהונגען

שריט פארווערטס. מיליטין האָט זיך אזוי פיעל פערדערט, אז ער גענומען פלוידערן פונקט אזוי ווי די פעטערסבורגער צייטונגען, ד. ה., אז אלע צרות קומען דערפון, וואָס מען איז מיט די רעפארמען פון דעם פערשטארבענעם קייזער געבליעבן שטעהן אויפ'ן מיטען וועג.

מ'יך האָט דער קייזער אויסגערופען גאָר צולעצט. איך האָב זיך אויסגעדריקט, אז עס איז אונמעגליך ניט צוצושיימען די מיניסטארען אין דעם וואָס זיי האָבען געזאָגט, אז עס מוז הערשען אייניגקייט צווישען די רעגירונגס-לייטע, אז מען דארף נעהמען אין אַנבעטראַכט די בעדירפניסע פון דעם יעצטיגען מאָמענט. איך האָב אויך זעהר שטארק אָנגעגריפען מעליר-קאָוו'ן און מיליטין'ען פאר זייערע שוואַך-רעדעס. אַבאָזא האָט זיך געפיהלט בעלידיגט, און ער האָט זיך געשטעלט מיר ענטפערן. ער האָט אָבער אזוי נאָריש גערעדט, אז מיר איז ניט שווער געווען איהם צו פערמאכען דעם מויל. ענדליך האָט אויך נ. ג. געהאלטען אַ הערע אין דעם זינן, אז וועגען אַ קאָנסטיטוציאָן קען מען גאָר יעצט ניט אָנפאַנגען דענקען, אָבער אז עפעס מוז געטאָן ווערען, קורץ, די זיצונג האָט זיך געענדיגט דערמיט, וואָס דער קייזער האָט אונז געזאָגט: „ליעבע קינדער, עס זאָל הערשען ליעבע און פרייעדען צווישען אייך; פערזאמעלט אייך און בעראטה זיך צווישען אַנאנדער און בעשליסט איין מאָל פאר אלע מאָל וואָס איהר זאָלט טהון. נעקסטע וואָך קומט וויעדער צו מיר און זאָגט מיר, צו וואָס פאַר אַ בעשלוס איהר זיט געקומען.“ ווי נור מיר זיינען אַרויסגעגאנגען פון זיצונגס-זאָל, האָט עפעס אזוי ווי אַ גוטער מאַלאַך אַרײַנגע-מישט זיך און דערפערעהט די הערצער פון די מיניסטארען. אַבאָזא איז שיער ניט אַרײַפגע-פאלען אויף מיין האַלץ פון פרייד, וואָס דער מיטינג ביים קייזער האָט זיך אזוי גרויסארטיג געענדיגט. מען איז אוועק עסען ברעקפסט, מען האָט זיך דערצעהלט אַנעקדאָטען און וויצען... ווען זיי זיינען מיט'ן טרײַן צוריק געפאָהרען קיין פעטערסבורג זיינען זיי געווען אזוי לוסטיג, ווי גימנאזיסטען וואָס פאָהרען אויף וואַקיישאָן. יא, מיין טהייערע, עס וואָלט אַליין זעהר לוסטיג געווען, ווען עס וואָלט ניט געווען אזוי טרויעריג... קיין גאטשינא זיינען זיי געפאָהרען, דענקענדיג, אז מען וועט זיי פיעלייכט אלעמען אַרונטערזעצען פון זייערע

זאָלען ניט טראָגען קיין פאָליטישען כאַראַקטער. דעם 27טען אפריל, גאטשינא. *

דעם 21טען אפריל זיינען מיר איינגעלאָ-דען געוואָרען צום קייזער, ד. ה., איך, לאָרים, אַבאָזא, מיליטין, נאָבאָקאָוו ניקאָלאַי און נ. ג. (דער רעדאקטאָר בעמערקט, אז אונטער נ. ג. האָט פאָביעדאָנאָסצעוו געמיינט דעם גרויס-פירסט וולאדימיר). וואַלוועווען און אורוסאָווען האָט דער קייזער אויסגעשלאָסען פון דער בערא-טהונג. ער האָט אויך ניט געוואָלט האָבען אויף דער בעראטהונג נאָבאָקאָוו'ען, נור איך האָב איהם איבערצייגט, אז עס איז אונמעגליך אויס-צושליסען דעם יוסטיץ מיניסטער אזוי לאַנג, ווי ער געפינט זיך נאָך אין אַמט. אום 9 אוהר זיינען מיר אלע אוועקגעפאָהרען קיין גאטשינא. מיר זיינען אלע געזעסען אין איין וואַנאָן, אבער יעדער איז זיך געזעסען אין אַ ווינקעל. מינע גענער האָבען מיט מיר אפילו קיין וואָרט ניט אויסגערעדט; זיי האָבען זיך נור געשושקעט צווישען זיך. אויף דיזער זיצונג האָבען דאָס די מיניסטארען געדארפט פאָרלעגען דעם קייזער זייערע פלענער. מיט עטליכע מעג פריהער האָט לאָרים מעליקאָוו שטארק אַגיסירט דאָפיר, אז די מינסטארען זאָלען פריהער אָבשאלטען אַן אייגענע זיצונג. די זיצונג איז אָבער ניט פאָר-געקומען: בלויז לאָרים מיט אַבאָזא'ן האָבען געהאַט צווישען זיך אַ לאַנגען געשפרעך.

אָנקומענדיג אין גאטשינא זיינען מיר באלד אוועק אין פאלאץ. מיר האָבען זיך אלע ארומ-געזעצט אַרום קייזער. ער האָט געהאלטען פאר אונז אַ קורצע רעדע און פערלאַנגט, אז יעדער איינער פון אונז זאָל אויסדריקען זיין מיינונג וועגען די נויטווענדיגקייט אָדער אונניצליכקייט פון אַ קאָנסטיטוציע. עס זיינען דאָן געהאלטען געוואָרען רעדעס, וועלכע האָבען זיך וועניג אונטערשיידען אין אינהאַלט און אין צוויי-זייטיגקייט פון די רעדען אויף דער ערשטער זיצונג אין פעטערסבורג. מען האָט אויך דאָ גערעדט וועגען דער נויטווענדיגקייט פון איי-ניגקייט צווישען די רעגירונגס-לייטע, אז די מיניסטארען מוזען געניסען דעם פולען פער-טרויען פונ'ם קייזער. לאָרים מעליקאָוו האָט ערקלערט, אז פיעלע איינריכטונגען אין לאַנד מוזען אויף דאָס ניי אָרגאניזירט ווערען, און אז מען מוז אין אַלגעמיין מאַכען אַ גרויסען

(*) דער דאמאלסדיגער זומער-פלאץ פון'ס צאר.

געגעבען, און זייערע פרעטענזיעס זיינען פשוט לעכערליך. האָט דען דער רוסישער צאר ניט דאָס רעכט צו ווענדען זיך דירעקט צו זיין פאָלק מיט אָפּענע רייד און ער זאָל זיך ניט דארפֿען בעראַטען מיט זיינע ראַטהעבער, ערקלערען דעם פאָלק זיין זעלבסט־הערשערישען ווילען? אלע האָבען ערוואַרטעט דעם מאַניפעסט וועגען אַ קאָנסטיטוציע: אַ טהייל פון פאָלק — מיט פרייד און אַ טהייל — מיט שרעק. גאנץ רוס־לאַנד איז געווען אין פערבלענדעניס. נו, איז דאָך פשוט געווען אונפערמיידליך איינמאָל פאר אלע מאָל צו מאַכען אַ סוף צו דיזע איינערדעגירטען. די היגע אינטעליגענץ דערמאָהנט מין נאָמען מיט פערדאכטונג, זאָגאר מיט קללות, מיט אַ מויל פול מיט פיענע.

דעם 29טען אפריל אין אבענד.

די לאַגע האָט זיך זעהר פערערגערט. אבאזא איז בוכשטעבליך אראָב פון זיינען פון דעם, וואָס זיין ענאָאיומוס איז אזוי שטארק פערוואַנדעט געוואָרען און דערהויפּט אויס האָס צו מיר. ער בילדעט זיך גאנץ ערנסט איין, אז דער קייזער האָט מיט איהם אָנגעשלאָסען אַ מין קאָנטראַקט, און ער מוז זיך אונטערגעבען דער רעגירונג. יעצט שטעלט ער די פאָרדערונג: אָדער איך בלייב אָדער איהר (ד. ה., דער קייזער). זיי האָבען די גאנצע צייט בעטראכט דעם קייזער פאר אַ ליאלקע און זייערע הענט אָדער פאר אַ לעהמענעם גוף און אין גרויס פערבלענדעניס האָבען זיי ניט געזעהן, אז ער איז עפעס מעהר פון אַ ווערקצייג אין זייערע הענט. דער אויפ־געקאכטער אזויאט לאָרס מעג אויף מיר אויס־טראַכטען וועלכע בבלולים ער וויל; איך פיהל אבער, אז איך בין גערעכט. אין פעטערסבורג טראָגט זיך אַרום אַ קלאַנג, אז אין רוסלאַנד וועט ערוועהלט ווערען אַ מיניסטאָרע־קאָבינעט נאָך אַ שטימע־מאָיאַריטעט, און לאָרס וועט זיין פרעמיער־מיניסטער. די דאָמען הויבען שוין אָן אַרומצופאָהרען איבער'ן שטאָהט, האָבען גע־שפרעכען וועגען די קאָנדידאטען אויף די מיני־סטאָרע־שטעלען. אויף צו אונז זיינען אזוינע קונדיכעס געקומען, אבער מיר האָבען צוויי אָווענדען ניט אויפגענומען קיינע פערזאָנען. וואָס אַנבעלאַנגט דעם קייזער, איז ער ענדליך ארויף אויף דעם ריכטיגען וועג. וואָס לאָרס, אבאזא און מיליוטין האָבען גערעדט, איז איהם ניט געפעלען. ער האָט מיר וועגען דעם גע־שריעבען אַ טאָג נאָכ'ן זיצונג, וועלכע האָט אויף

עמטער. צוריקגעפאָהרען זיינען זיי אבער נאָך אלץ מיניסטאָרען... זיי האָבען זיך גראַטולירט איינער דעם אַנדערן מיט זייער גלענצענדען זינג. איבער וועמען אבער? איבער מיר אָדער איבערן קייזער? זיי האָבען אויסגעפויקט, אז איך האָב פערלאָרען דעם חן ביים קייזער און זיי האָבען מיך בעזיגעט.

דעם 29טען אפריל.

נעכטען אָווענד זיינען מיר געקומען צו לאָרס. מעליקאוו אויף אַ בעראַטונג. אויף נ. נ. איז געקומען. נאכאקאוו האָט געבראכט די נאכריכט פונ'ם מאַניפעסט (דעם מאַניפעסט, אין וועלכען אלעקסאַנדער דער 3טער ערקלערט, אז ער פערבלייבט סאמאָדערושעץ). אזוי ווי אַ דונער האָט דיזע נאכריכט דערשלאָגען די מיני־סטאָרען. קיינער האָט דערפון ניט געהאט דעם קלענסטען בעגריף. נאָך דער זיצונג, ווען נ. נ. איז אָוועקגעפאָהרען, האָט אבאזא, שטארק אויפגערעגט, בעשטימט אַ נייע זיצונג, אויף וועלכער עס זיינען געהאלטען געוואָרען זעלכע רעדעס, ווי צום ביישפּיל: „מען זאָגט, אז אַ מאַניפעסט איז ערשינען. וואָס בעדייטעט דאָס? ווער האָט דאָס איהם אויסגעארבייט?“ איך האָב זיך אויפגעהויבען און ערקלערט, אז איך האָב דאָס איהם אַנגעשריעבען אויפ'ן בע־פעהל פון קייזער. מין לאַגע איז געווען דאָ זעהר אַ שווערע. איך האָב געפיהלט, אז מען וויל מיך דאָ יעצט זעהר ניט ליידען. לאָרס, דערהויפּט אָבער אבאזא, האָבען ניט געוואוסט וואָס צו טהון פאר כעס. מיט אַ ציטערנדע שטימע האָט אבאזא געזאָגט, אז דיזענער מאַני־פעסט איז אַ געוואָלדיגע בעלידיגונג פאר'ן מיניסטאָרען קאבינעט, אז עס איז אונמעגליך געווען צו ערוואַרטען נאָך דעם קייזער'ס בע־פעהל צו בעראַטען זיך און געבען איהם אַן ענטפער וועגען אונזער בעשלוס, אזא סוף, און אז ער קען מעהר ניט פערבלייבען ביי זיין אַמט, און פרייטאג וועט ער אריינברענגען זיין רעזיג־נאציאָן.

איך בין באלד אָוועקגעגאנגען. די איבריגע זיינען אָבער פערבליעבען. איך האָב יענע נאכט ניט געקענט איינשלאָפֿען. אז איך האָב אָבער די זאך גוט אַרומגעקלערט, האָב איך ניט געפֿירט נען קיינע אַרואַכען צו מאַכען זיך וועלכע־עס איז פאָרווירפֿען. דיזענע ליטע, האָב איך בע־קלערט, פיהרען. דאָס לאַנד צום אונטערגאנג. דער קייזער האָט זיי קיינע פערשפרעכענס ניט

איהם געמאכט זעהר א טרויעריגען איינדרוק. „איך האב מיט די מיניסטארען עטליכע מאָל גע- דערט וועגען דעם — האָט מיר דער קייזער גע- שריעבען — אבער יעדעס מאָל האָב איך בעסער מען אן ענטפער, אז דער מאַניפעסט (דער סאָ- מאָדערושאַווייע מאַניפעסט) איז ניט נויטיג.“ מעהר האָט זיך דער קייזער ניט געוואָלט מיט זיי בעראַטעהען. איהם האָט זיך דאָן זעהר גע- וואָלט מאַכען זיי אַן איבערראַשונג. „נאָט, זעהט — האָט ער צו מיר געזאָגט — דיזע שורה לעך (דער מאַניפעסט) וועלען די מיניסטארען זעהר ניט שמעקען. איך אָבער גלויב שטאַרק אין די ריכטיגקייט און קראַפט פון אַ סאַמאָ- דערושאַווייע רעגירונג.“

זומער ליעדער

פון יואל סלאָנים.

א גאַלדענער ים איבער מיר
ער ברענט און ער לייכט אַזוי שעהן;
א ריח פון האַניג אין לופט,
א ריח וואָס שכור'ט ווי וויין...

וואַלקענדלאַך שווימען אַרום
הויך, הויך אויפ'ן היממעל'ס געצעלט
און פליגלען זיך ליכעליך אוועק
ווייט, ווייט צו דער עק פון דער וועלט...

איך ליעג אויפ'ען פעלד ווי אַ עלף
בעהאַלטען אין האַרץ פון אַ בלום
און לויכטענדע שטראַהלען, און צויבער קאַליר,
זיי ציהען דורך שטיל מיין נשמה אַהן שיעור
ווי טרויס-בילדער כּשופ'דיג שטום...

(2)

עס בליהען די בלומען
און וועלען און דאַרבען,
עס גרינען די בוימער
און וויאָנען און שטאַרבען,
דאָך זיינען דאָ בוימער
וואָס גרינען און בליהען
אפילו ווען זיינסער
מיט טויט טהומ אומפליהען —
איך גלויב אייך ניט!...

ניט זאָגט, ניט זאָגט
דער מענש ווערט אַלט
ניט רעדט, ניט רעדט
זיין האַרץ ווערט קאַלט;
ניט זאָגט מיר דער ווינסער
איז שרעקליך און גרויס,
פאַר יעדערען וועכט ער
תּכּריכים נור אויס —
איך גלויב אייך ניט!

(3)

דו זאגסט מיר דער זומער וועט שנעלל גאר פערגעהן
און וועלען וועט אלעס וואס ליעב איז, וואס שעהן
אפילו מיין אייגענע זעלע אליין
וועט געהן און פערגעהן אין איהר רוח —
יא, אמת, פערגעהן וועט מיין זעלע אליין,
פערגעהן וועט דער זומער מיט שטיללען געוויין,
דער טויט ער וועט קומען מיט קריטשענדע ציין
אין נאכט־חשך נעהמען אליץ צו...

נור טויזענדער זומערס, זיי זיינען פערזאנען
און טויזענדער זומערס זיי זיינען געקומען,
און טויזענדער מאל האבען בלומען פערזאנען
און טויזענדער מאל וועלען בליהען נאך בלומען...

און וויעדער וועט קומען א זומער, א זומער
וואס וועט אלע מענשליכע קינדער בעזעלען
די הערצער מיט ריחות, רפואות אפיללען,
נשמות מיט ליכט און מיט שטראהלען בעהעללען...

און וויעדער וועללען פייגעלעך זינגען און קלינגען,
דער מאי וועט דעם פראסט־טויט פערטרייבען; —
מיר שעהנהייטס־פערליעכטע מיר דארבען און שטארבען,
די שעהנהייט וועט אייביג פערבלייבען...

רעדאקציאנעלע נאטיצען

אַרטישארד און זײַנע בעשיצער. דעם אמעריקאנישען קאפיטאַל'ס מלאכי השרת זיינען דיעסמאל דורכגעפאלען. ווילליאם ד. העיוואוד איז פריי און בעפרייט, משאָרלז מאַיער איז פריי הגם נאָך נישט בעפרייט און פעטטיבאָן זיצט נאָך אין טורמע, וואַרטענדיג... אויף וואָס? אז זיי וועלען נישט וואַגען צו משפּט'ן, נישט איהם, נישט מאַיער'ן, איז אזוי גוט ווי זיכער. הויז דעם וואָס דער עסק שמעקט מיט נאָך עטליכע הונדערט טויזענד דאָלאַר — פּערקויפטע נשמות לאָזען זיך גוט בעצאָהלען — קענען זיי זיך אזא פאטש אין פנים נישט אליין געבען צוויי מאָל, מחמת דעם צווייטען מאָל קען מען שוין פיעללייכט דערפון נישט אַבקומען מיט א פלאַמענדע דויטקייט אליין: דאָס קען קאָסטען אלע באַקציאָנער אין מויל.

אַלזאָ צו וואָס האַלטען זיי דזשאָרדזש פעטטיבאָן אין געפּענגניס? וואָרום נאָרען זיי דעם עולם, כלומדישט נאָך אלץ פלעכטענדיג א שטריק פאַר מאַיערס האַלץ? איז דער תירוץ: כדי נישט צו מוזען גלייך אורטהיילען און פּעראורטהיילען זייער פריינד און בונדעסגעמאַסע האַררי אַרטישארד. מען דאַרף געבען דעם עולם צייט אָן דעם גאַנצען ענין אזוי ווייט ווי מעגליך צו פּערגעסען. דאָן וועט מען שטילערהייט אַרויסלאָזען פעטטיבאָן און נאָך שטילערערהייט וועט מען ווי עס איז פטור ווערען פון דעם טייערען פריינד אַרטישארד, וועלכער וועט מיט אַ מאָל משוגע ווערען, אָדער אריינגעהן אין א געפּעהרליכע קראַנקייט, אָדער וועט פיעללייכט לפנים גאָר נפטר ווערען... ד. ה. נפטר ווערען אין דענווער, קאָלאָראַדאָ און דאָן אויפשטעהן תחת המתים אין סידיניי, אויסטראַליאַ, אונטער אַנאָדער נאָמען, מיט לענגערע האָר, מיט אַ שוואַרצען באָרד, מיט טונקעל בלויע ספּאָקלען און מיט אַ זעקעלע בלוט-געלד — אַ זעקעלע ברייט און טיעף ווי אַרטישארד'ס ניעדערטרעכטיגקייט.

דעבס און העיוואוד אין 1908 אונזער דעבס מאַכט איצט נאָך אַמאָל דעם פאַרשלאַג, אז העיוואוד זאָל ביי דער נעקסטער וואַהל נאָמינירט ווערען פאַר פרעזידענט אויף דעם טיקעט פון די סאָציאַליסטישע פאַרטיי. עס איז קיין צווייפלע ניטאָ, אז אפילו איבער-אַיאהר וועט נאָך אזא טיקעט ווי, למשל, העיוואוד און דעבס, „ציעהען אַ גרויסען וואָוט“. די פאַרטיי, פון איהר זייט, קען זיכער נישט טאָן קיין בעסערע זאַך ווי אזא טיקעט אויפשטעלען. אבער וועט דער סאָציאַליזמוס דערפון פיעל געווינען? וועלען העיוואוד-דאָן דעבס-טימען ווירטליך זיין די שטימען, וועלכע שטעלען מיט זיך פאַר דעם פראַגערעס פון אונזערע אידעען אין אמעריקא, וועלכע בעווייזען, וועניגסטענס, אזא פראַגערעס? דאָס איז זעהר צווייפּעלשאַפט. א „הורדאָקעמפּיין“ ביי קאפיטאַליסטישע פאַרטייען וועלכע געהען צום וואַהל-קאָמפּף ליטש כודעל, זיך נישט קימערנדיג וועגען איבערצייגונגען, האָט אַ גרויסען ווערט. ביי אונז אבער — איבערהויפט אין אַ פרעזידענטענוואַהל, וואו די מעגליכקייט אימיצען צו ערוועהלען איז נאָך ווייט, ווייט הינטער די בערג — איז דער ווערט פון געקראָגענע שטימען נור דאָן גרויס, ווען זיי האָבען די בעדייטונג פון אזוי פיעל און אזוי פיעל סאָלדאטען, אפילו נור נאָוואַבראָנצעס, אין דער רויטער, אינטערנאַציאָנאַלער אַרמעע. דערצו אָבער איז בעסער צו האָבען אלס באַננער-טרעגער אַ מאַן ווי דעבס, וואָס זיין „העלדענצייט“ (פּונ'ס פּולמאָן סטריק און די וואַרדסטאָק טורמע) איז היינט כמעט שוין פּערגעסען, וועהרענד זיין טהעטיגקייט אלס פראָפּאגאַנדיסט פון אונזער אידעע איז אַלגעמיין בעקאַנט, זיין שטימע איז אַפּט און הערליך געהערט געוואָרען אין אלע טהיילען פון דער מדינה. זיין נאָמען איז

אזוי ענג פערבונדען מיט אונזער בעוועגונג, אז דער אמעריקאנער ספעלט סאציאליזמוס ד, ע, ב, ס. און דאָ רעדט מען שוין גאָר נישט דערפון, וואָס העיוואוד'ס פּלאַץ איז היינט מעהר ווי אימער אין די רייהען פון די אמעריקאנער יוגנאָנס, וועהרענר דעבס מיט זיין מאַגעטישע נאטור, מיט זיין צעהן יעהריגע פראקטיקע אלס עקספּאַנענט פון סאציאליזמוס איז דער בעסטער מאָן, וועלכען מיר וואָלטען קענען נאָמינירען. אין אַ ריין פרינציפיעלען קעמפיין, ווי דאָס איז דער פאל ביי אַ פּרעזידענט-וואַהל.

איך „בוס“ דאָ נישט דעבס'ען. וואָס האָבען מיר איהען מיט אונזער פרעסע איבערהויפּט היינט פאַר אַ בעדייטונג אין דער פאַרטיי? עס בעט זיך דאָ איינפאַך אַ נישטערער וואָרט, היינט, ווען מיר זיינען אלע נאָך מעהר אַדער וועניגער שטארק פון בענייטערונג אין דעם געוואונענעם קאמפּף.

די אַקסען דער אויסלאָז פון דעם העיוואוד-פּראָצעס וואָלט געדאַרפט זיין מעהר ווי אַ צייטונג; מאָראַלישע ניעדערלאַגע פאַר די שרייבנעכט פונ'ם קאפיטאַל. די ניו יאָרקער איהערע מרגלים צייטונגען, מיט אַ פאָאר אויסנאָהמען, וואָלטען זיכער שטרענג באַיקאָטירט געוואָרען, ווען אונזער מאַכט וואָלט געווען עטוואָס גרעסער. נאטירליך האַנדעלט עס זיך דאָ נישט וועגען מיינונגס-פרייהייט. די „טיימס“, צום ביישפּיעל, האָט פונקט אזא העכט צו סימפּאטזירען מיט אַרטשאַרד'ען ווי מיר מיט העיוואוד'ען. אָבער דורך דעם גאַנצען מושך פון פּראָצעס האָט די ניו יאָרקער פרעסע און ספּעציעל די „טיימס“ איינפאַך געפּעלשט און געפּאַרבען די בעדייטען, אַרויסהויבענדיג אַלץ וואָס איז געווען געגען העיוואוד'ען און אונטערדריקענדיג אַלץ וואָס איז געווען צו גונסטען פון איהם. די פּעדער-מערדער-באַנדע האָט געדאַרפט קריגען איהר לויף. ספּעציעל די „טיימס“ וואָלט געדאַרפט קריגען צו פיהלען איהר ניעדערטרעכטיגקייט, — זי, וועלכע ווערט געלעזען פון ניו-צעהנמטל פון ניו יאָרקער סאציאליסטען אין זייערע פריינד. ליהער זיינען מיר נישט גוט גענוג אַרגאניזירט זיך נוקם צו זיין אָן דעם אַקס און זיין בלאַט, ווי זעהר מיר זאָלען נישט אין דער שטיל פּערדאַמען דעם זעלבליגען אַקס אלס אַ „שור המועד ודרכו לחיזק“.

מחשבות! וואָס דער גרונד דערפון זאָל נישט זיין, הערר אַקס האָט אין דער לעצטער צייט געטאָן איין גוטע זאַך. ער האָט אַרויסגעשיקט „מרגלים“ אין דער מדינה און זיי האָבען צוריקגעבראַכט אַ רעפּאָרט, אז מען דאַרף זיך פאַר'ן סאציאליזמוס נישט שרעקען. חוץ אין די צוויי שטאַמען מיזורי און קאזאַס, זאָגען זיי, האָט דער דאָזיגער סאציאליזמוס די שווינד-זוכט, רחמנא לאלף, ער וועט באַלד אין גאַנצען פּערשווינדען. נו, ווען מיר האַלטען שוין אזוי ווייט אז די „טיימס“ דאַרף זעהן צו בערוהיגען די מדינה, איז אַ סימן אז עס בעוועגט זיך דאָך אפילו דאָ ביי אונז אין אמעריקא! דעם ווערט פון טאַימס-רעפּאָרטערס „אונטערזוכונגען“ וועלען די לעזער אַליין קענען אַבשאַצען. וועגען דעם לוינט נישט אין ניוועז צו ברענגען קיין איינציגען טראָפען טינט.

ענגלאַנד ביז דאָ נישט לאַנג איז געוועזען אייגער פון די וויכטיגסטע אַרגומענטען, מיט מאַרשירט וועלכע מענשען פון דער אַקסען-גאטונג פלעגען זוכען צו בעווייזען די אומעגל פאַרווערטס ליכקייט פונ'ם סאציאליזמוס אין אמעריקא דער פּאָלענדער: אין די אַנגלאַ-זאַקסישע מדינות מיט זייערע פרייע דעמאָקראטישע אינסטיטוציאָנען איז נישטא קיין פּלאַץ פאַר'ן סאציאליזמוס. דערפאַר, הייסט עס, וועט ער קיינמאָל נישט אויפקומען נישט אין ענגלאַנד, נישט אין אמעריקא און נישט אין אויסטראַליע. אין דעם איז אימער געווען דאָס ביסעלע אמת, אז דער סאציאליזמוס מוז אין די דאָזיגע לענדער אָננעהמען אַנאָדער פנים, מוז זיך אויף אַנאָדער אופן ענטוויקלען ווי, כאַפט אייך אָן, אין דייטשלאַנד. אין די לעצטע צייט אָבער קריגט דער אַרגומענט מכוּח. דעם אונגאַנגלאַזאַקסישען כאַראַקטער פונ'ם סאציאליזמוס כמעט יעדען טאָג אַ נייעם טויטקלאַפּ. ענגלאַנד ענטוויקעלט זיך נאָכאָנאַנד אלס אַ געזונדער קרעפטיגער צווייג פון די נייע אינטערנאַציאָנאַלע — נישט

נאך איז שוין היינט דא אן ארבייטער גרופע, צוויי־דריטעל אויסגעשפראכען סאציאליסטיש, אין דעם בריטישען פארלאמענט מיט א מאן ווי קיערהארדי אלס איינער פארוואנדער, זאגנדיג דער פארטשריט געהט ווייטער פון טאג צו טאג. אט איז מיט א קורצע צייט צוריק געוועהלט געווארען צום הויז און קאממאנס אזא אלטער סאציאליסט ווי פעטערס (פיעט) קארטאן. אין זיין פראגראם וואלט פיעללייכט א שטרענגער סאציאליסט געפונען א פינמה. דער סאציאליזמוס איז, ווי עס שיינט, ווירקליך ניט ארויסגעקומען בולט גענוג אין זיין קאמפיון. איז אבער דעם מאנאט נאך א סאציאליסט געוועהלט געווארען אויף אזא'ן אופן, אז ענריקא פעררי, אדער היינריכאן אליין האט ניט געקענט קלארער און דייטליכער מאכען זיין וואהל פאר אן אונז צווייפלאכטען זענען פאר'ן סאציאליזמוס. וויקטאר גרייסאן איז אריין אין פארלאמענט אלס א קלאסענבאוואוסטער, ציעלעוואוסטער סאציאליסט מיט אלע קליפערלעך.

ארגאניזירטע און טאמער האט נאך געפעהלט א בעווייז אז דער סאציאליזמוס אין ענגלאנד, סאציאליסטען ווי אויסעטיס, איז היינט א מאכט, מיט וועלכע מען מוז זיך רעכענען, קומט פרעסער דער בעווייז ווידער אמאל פון דעם גענערלישען לאגער. דארטען, אין ענגלאנד, האט זיך נעמליך געבילדעט אן ארגאניזאציע, „צו בעקעמפפן די סאציאליסטישע טען“. אזוי ווי אין ענגלאנד נעמט אלץ אן א „פראקטישען“ כאראקטער, זיינען די ארגאניזירטע סאציאליסטען פרעסער אויך פראקטיש און פאנגען ווידער קאמפא אן געגען די פראקטישע ארבייט פון די סאציאליסטען.

די סאצ. דעמ. פערדעראציע, זינט זי עקזיסטירט — און זי עקזיסטירט שוין באלד א פערטעליאגהרהונדערט, — קעמפט דערפאר אז דער שטאטט זאל זיין געוואונגען צו פיטערען הונגעריגע יודליינדער ווי אויך פאר די פערזאנלעכע פון ארבייטער אויף דער עלטער. הויז וואס די ס. ד. פ. האט אהן אן אויפהער אנטירט פאר די אונגעשעפטע (אנעמפלאיעד) אז זיי זאלען קריגען ארבייט און ברויט. די נייע אנטירסאציאליסטישע ארגאניזאציע ווענדעט זיך געגען די ערסטע צוויי סאציאליסטישע פאדערונגען — נאטירליך אין דעם נאמען פון ברוידיט!

הייסען הייסט די חברות: „בריטישע קאנסטיטוציאנעלע אסאסיאציען“. דער סאציאליזם מוז ווילן דאס זאגען, איז ניט קאנסטיטוציאנעל. דאס קלינגט אמעריקאניש, אבער דער קאמפלימענט פאר די ס. ד. פ. איז אן עכט ענגלישער און כשר פערדיענט.

די אלטע רעדענדיג וועגען די סאצ. דעמ. פערדעראציע — אין זייער בעריכט צום ס. ד. פ. אין שטוטגארטער קאנגרעס דערצעהלען אונזערע ענגלישע געזאסען אז זיי האבען איינער קינדער אין די דריי יאָהר זינט דעם אמסטערדאמער אינטערנאציאנאלען צוזאמענפאָהר ביי פרייזידענטע וואהלען געצויגען 166,440 שטימען; אז זיי האבען ערוועהלט 66 קאנדידאטען אין האבען פערלארען מאנדאטען אין צעהן פלעצער. ווייטער בעריכטען זיי, אז ביי די לעצטע פארלאמענטוואהלען (פון פארשיידענע) האבען זייערע אכט קאנדידאטען בסך־הכל געקראגען 29810 שטימען ערוועהלענדיג איינעם פון די אכט (ווי'ל טהארן) אין א לאנדאנער פארשטאדט.

דער בעריכט פון די „אינדעפענדענט ליובאָר פארטי“ איז נאטירליך פיעל גלענצענדער. דיעזע האט היינט א מאן צוואנציג אינ'ם הויז און קאממאנס, ווי די לעזער האבען שוין געזעהן, אבער אינא אונטערעסירט דא מעהר די ס. ד. פ. ווייל דיעזע שטרענג סאציאליסטישע פארטי מיט איינער פארטשריט און איינער ערפאלגע, אזוי ווייט ווי זיי געהען, בעווייזען קלארער און דייטליכער ווי אלץ, אז די פרייע, אבער כינעזיש־קאנסערוואטיווע מדינה איז ענדליך ערוואכט.

און דאך, אויף א וויילניקע צוריקקומענדיג צו די ס. ד. פ. מאכט זיך דאס ניט ווילענדיג די פארגענע בעמערקונג:

דיעזע פארטיי, זינט זי איז אין 1883 פון א דעמאָקראטישע פּעדראציע געוואָרען אַ סאָציאַלידעמאָקראטישע, האָט מיט אלע קרעפטן געאַרבייט אַריינצוקומען אין פאַרלאַמענט. איהר פּראָפּאגאַנדא, איהר אונערמידליכע אויפקלערונגס-אַרבייט האָט געהאַלפּען אַנדערע, וועהרענר איהרע אייגענע מיטגליעדער האָבען (פּאָליטענידג און נאָר אין גאַנצען) קיין ערפּאָלג ניט געהאַט. איהר פיהרער היינריכ מאַן איז פּאָריגעס יאָהר צום דריטען מאָל דורכגעפאַלען, הנם בערנארד שָאָה אַליין האָט פאַר איהם אַניטירט, — שָאָה אַ טאַקטישער געגנער. ווילל טהאָרן איז יא ערוועהלט געוואָרען, אָבער מיט דער הילף פון דער „לייבאַר פאַרטיי“. אויף איז ער אין פאַרלאַמענט צו דיזע גרופּע צוגעשטאַנען. וויסטאַר גרייסאָן, ווי געזאָגט, האָט עראַבערט איין מאַנדאַט אין אַ שטרענג סאָציאַליסטישען קאַמפּף מיט דער הילף פון אַ טויז ס. ד. פ. מיט גליעדער, איז ער אָבער ניט קיין מעמבער פון דיזעזע פאַרטיי, בעת פיעט קאַרראָן, אַן אַלטער ס. ד. פ. מאַן איז פון אָנהויב אָן „געלאָפּען“ (אין ענגלאַנד זאָגט מען: געשטאַנען) אַלס אַ לייבאַר פאַרטיי מאַן.

אַרעמע אַלטע מאַמע! אַללע האָבען געזויגען פון איהר ברוסט און חתונה האָבען זיי מיט פרעמדע משפּחות, מיט איהרע געגנער! „געווער מאַיינד!“ זאָגט זי.

דייטשע פרייהייט און פאַריגען (אויגוסט) העפט פון די צוקונפט איז געווען די פּאָלענערע בעמערקונג: **האַרי קוועלטשאין** דעם פאַרגאָרף וואו עס איז גערעדט געוואָרען וועגען דעם אז דער פאַקט גופו וואָס דער איצטיגער אינטערנאַציאָנאַלער קאָנגרעס איז אין אַ דייטשע שטאָרט איז אַ בעווייז פון פאַרטשיט:

„אזא זאך וואָלט אויסגעוויזען אַן אונגעליכקייט מיט עטליכע יאָהר צוריק און ווען די דייטשע שטאָרט זאָל זיין בערלין וואָלט דאָס נאָך ער היום געווען אונגעליך. ... אפילו אין שטוטגאַרט קען — אַל תּפתח פה לשמן! — נאָך זיין „טראַבעל“, הנם שטוטגאַרט איז אין דער פרייערער דייטשער מדינה ווירטעמבערג.“

און איצט ברענגט דער טעלעגראַף די ידיעה, אז דער „טראַבעל“ איז ווירקליך געקומען; אז האַררי קוועלטש, איינער פון די פּעהיגסטע ס. ד. פּרינקעס און דער רעדאַקטאָר פון זייער צענטראַל-אַרגאַן „דזשאַסטיס“ איז אַרויסגעשיקט געוואָרען פון ווירטעמבערג פאַר עטליכע „קרעפטיגע“ אויסדריקע. — עס איז כמעט אימער זיכער צו זאָגען שלעכטע נביאות.

און בנוגע צו דעם וואָס אַן אינטערנאַציאָנאַלער קאָנגרעס אין בערלין איז נאָך ער היום אַן אונגעליכקייט, האָט בעבעל אין זיין איינגלייטענדע רעדע אויף צוגעגעבען אז די דייטשע גענאָסען שעמען זיך דערמיט. און עס איז אין אמת'ן אַ שמאַץ און שאַנדע, אז זשאַרעס, למשל, טאָר ניט רעדען אין בערלין און אז קוועלטש קען אַרויסגעטריבען ווערען פון שטוטגאַרט אין דער צייט ווען דאָרטען זיצט דער אינטערנאַציאָנאַלער פאַרלאַמענט — דער פונדאמענט טאַלער קאָנגרעס פון די פּעראייניגטע שטאַטען פון דער וועלט — און ער, קוועלטש, איז איינער פון די מעמבערס פון דעם דאָזיגען קאָנגרעס.

אַ ריעז וואָס שווער איז פאַר אַן אויסלעגהער צו פערשטעהן דעם דייטש מיט זיין טעמל **לאָזט זיך** פערזאָנעל; מיט זיינע וועגען און פיהרונגען. אין דער צייט וואָס בעבעל מוז שנעלען אין נאָוויץ שעהמען צו מאַכען אזא בעמערקונג, ווי דאָ איז אַקאָרשט איבערגעגעבען געוואָרען, אז די צאָהל לעזער פון די סאָציאַליסטישע פרעסע וואַקסט פון טאָג צו טאָג, אז די צאָהל פון פאַרטיימיטגליעדער איז היינט שוין איבער אַ האַלבע מיליאָן (534,000) און אז די יוניאָן-מיטגליעדער זיינען שוין היינט 1,800,000 אין צאָהל. דער וואַקס פון די סאָציאַליסטישע געווערטישאַפטען אַליין איז געווען: אין דעם יאָהר 1903 — 887,698, אין דעם יאָהר 1905 — 1,344,803.

און בעבעל וואָלט אייך געקענט דערצעהלען נאָך עטליכע זאַכען. — למשל:

אין דעם פערגאנגענעם חדש יולי האָט די פארטיי אַרײַנגעקראָנען נײַט וועניגער ווי 42,000 דאָללאַר אין איהר קאסע ;
אין זאקסען, וואו עס איז געווען ביי די לעצטע וואהלען א ווירקליכער פערלויסט אפילו פון שטימען, האָט די פארטיי איצט 79,959 מיטגלידער, צווישען זיי 5,593 פרויען ;
אין דיועלביגע מדינה האָבען די סאָציאַליסטישע צייטונגען 165,909 אַבאָנענטען און אין דער צייט פון די וואהלען זיינען הייַז דעם פערטהיילט געוואָרען נאָהענט פון זעקס מיליאָן פּלוגבלעטער (ליפלעטס).

דייטשלאַנד אין גאנצען צו פערשטעהן די מעכטיגע ענטוויקלונג פון די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטישע איז גענוג צו פערגלייכען אייניגע פון די ציפערן וועלכע די לעזער פראַנקרײַך האָבען נאָרדוואָס בעוואונדערט מיט די סטאטיסטישע בעריכטען פון אנדערע לענדער, — פון פראַנקרײַך, א שטייגער.

די פּעראַייניגטע סאָציאַליסטישע פארטיי האָט נאָך איצט נײַט מעהר ווי 52,000 מיט־גלידער, וואָס דאָס איז פונקט א צעהנפֿחלף פון די דייטשע מעמבערשיפ ; זי האָט אין גאנצען נײַט מעהר ווי צוויי טעגליכע צייטונגען געגען די דייטשע 60, שוין גאָר נײַט רעדענדיג דערפון וואָס סאָציאַליסטישע שטימען זיינען אין פראַנקרײַך געפאלען נײַט זעהר פיעל מעהר ווי א מיליאָן (פאר די פּעראַייניגטע און אונאָבהענגיגע צוזאמען) לִגבֿי די דייטשע דריי מיט א פערטעל מיליאָן.

פון דער אנדערער זייט אָבער קען די פּעראַייניגטע פארטיי אַלליין אייך געבען אַוועלכע שטאַלצע ציפערען ווי דיעזע :

53 סאָציאַליסטען אין פארלאַמענט, איינער פון זיי א סענאטאָר ; 149 בירגערמייסטערס (מעיאָרס פון שטעט), 2,160 געמיינדע־ראַטה'ס (אָלדערמען) הײַז הונדערטער געוועהלעטע בעאַמטע אין אנדערע אָפּיסעס — אין פראַנצויזישע שטעט און שטעטלעך.

דאָס האָט צו בעדייטען אז דער סאָציאַליזמוס אין פראַנקרײַך איז מעהר בעמערקבאַר, מעהר איינפלוסרייך ווי אין דייטשלאַנד. מיט אנדערע ווערטער הייסט דאָס אז פראַנקרײַך האָט פאָליטישע פרייהייט און דעמאָקראַטישע אינסטיטוציאָנען, פאר וועלכע די דייטשען וואָלטען נאָך ערסט געדאַרפט קעמפּען.

דער קאמפּף פאר דיעזע פאָליטישע פרייהייט שיינט איצט צו ווערען עטוואָס ערנסטער אין פרייסען. די שענדליכקייט פון דעם פריישישען „וואהל־רעכט“ איז שוין אין דער „צוקונפֿט“ אויסגעטייטשט געוואָרען, אָבער עס וועט נײַט שאַרען ווידער אויפּמערקזאם צו מאַכען אויף דעם איין פאַקט : די סאָציאַל־דעמאָקראַטישע, וועלכע האָט ביי די לעצטע וואהלען צום רייכסטאָג געצויגען 1,817,000 שטימען פון 6,878,500 (דעם סך הִכּל פון אַללע אָבגעגעבענע) —

דיועלביגע פארטיי קען צום פריישישען לאַקאלען פארלאַמענט קיין איין איינציגען קאנדידאט נײַט ערוועהלען. עס איז קיין איבערטרייבונג נײַט צו זאָגען, אז בולגינ'ס רוסישע קאנסטיטוציע איז נײַט געווען פיעל ערגער פאר די פריישישע אין דעם פרט פון „פאַלקס־פערטרעטונג“.

דירעקט און אינדירעקט וועט דיעזע פראַגע בעהאַנדעלט ווערען סאָיי אויף דעם אַלגעמיינעם פארטיי־טאָג דיעזען מאַנאט, סאָיי אויף דעם פריישישען לאַנדעס־קאָנגרעס, מיט צוויי מאַנאט שפּעטער. אויף דעם ערסטען וועט די סאָציאַליסטישע רעכטלאָזיגקייט אין זאקסען וואהרשיינליך בעגלייטען די פריישישע אין די דעבאַטען, ווייל די לאַגע אין זאקסען איז כמעט דיועלביגע ווי אין פרייסען און דאָרטען איז דיאַניטאָציע פאר אַן אַלגעמיינעם, דירעקטעם, גלייכעם און געהוימעם שטימערעכט זאָגאַר נאָך לעבעדיגער.

לכבוד דעם דייטשען יעהרליכען פארטיי־טאָג וועלכער קומט צינזיף אין עסען דיעזען מאַנאט גיבען מיר אונזערע לעזער א גיפֿע־בילד פון די 42 סאָציאַליסטען, וועלכע זיצען איצט אין'ס דייטשען רייכסטאָג.

**וואהל־רעכט
אין פרייסען
און זאקסען**

עטליכע פון דעם דייטשען פארטייטאג וועט פיעללייכט שוין קענען גערעדט ווערען קלייניגקייטען אין דעם נעכסטען העפט פון די „צוקונפט“, הגם אן אויספיהרליכער ארטיקעל און אנצייגען וועט ערסט ערשיינען א הדיט שפעטער. פאר דעם נעכסטען נומער ערווארטען מיר אן ארטיקעל, פיעללייכט צוויי, פון גענאסען, וועלכע זיינען געווען אין שטוטגארט ביין קאנגרעס.

אין דעם היינטיגען נומער געפינען די לעזער אן עטוואס פערשפעטיגטען ארטיקעל פון גענאסע דניעסטראווסקי, וועלכער איז געווען א העלענאט צום סאציאל-דעמאקראטישען קאנגרעסער קאנגרעס. דער ארטיקעל איז היינט אויך אינטרעסאנט און וואלט ניט געווען צו שפעט אפילו אין חדשים ארום. ער האט אבער געדארפט אריינקומען אין דעם אויגוסט נומער נאר ער איז אָנגעקומען ענדע מאנאט און האט געמוזט איבערגעלאזען ווערען אויב די „צוקונפט“ זאל ערשיינען אין דער צייט.

געט דניעסטראווסקי איז א בונדיסט. דיעזער ארטיקעל, האָפען מיר, איז ניין לעצטער פון זיין פערדער.

אויב עס וועט זיין מעגליך וועלען מיר האָבען אן ארטיקעל וועגען דעם גיוניסטישען קאנגרעס אין האַאָ, וועלכער האט זיך גאָר-וואָס געענדיגט — אין דעם סעפטעמבער-נומער.

פאַרשלאָג: צו אלע פריהערדיגע קאנגרעס-נאָטיצען ווילט זיך צוגעבען נאָך איינעם, הגם א ספעללינג דאָס איז נוגע צו א מיין „צוזאמענפאַהר“, וועלכער דארף די אייזענבאהנען ניט קאנפערענץ רויף מאַכען. — דעם שרייבער פון דיעזע ציילען דוכט זיך, אז די צייט איז געקומען פאר די אמעריקאנער אידישע שרייבער, אָהן אונטערשייד פון פאָלי-טישע ריכטונג, צונויפצוקומען און זיך דורכצורעדען וועגען אן אויפפאַרמע שרייבווייזע (ספעל-לינג), פיעללייכט אויך וועגען דעם געברויך פון געוויסע אויסדריקע, ארום וועלכע ס'איז ניט נויטיג דאָ אויספיהרליך צו רעדען.

אזא שרייבער-קאנפערענץ, אין וועלכע עס וואלט דארפען זיין רעפערעזענטירט אויך די זעצער יוניאן, איז אַבסאָלוט נויטווענדיג און וואלט דעם זעצער און דעם קארעקטאָר געגעבען א מעגליכקייט צו מאַכען אז אונזערע ביכער, זשורנאלען און צייטונגען זאלען האָבען א פנים. דער היינטיגער „אידיש-שריבענידיגע-פיהרונג איז א זאך וואָס טאָר לענגער ניט עקזיסטירען.

ווער נעהמט זיך דערצו? ענטפערט אין די טעגליכע צייטונגען.

6

הייד) צו 100,000 טהיילען וואסער און אז עס האלט דערביי, וועל איך אגב בעמערקען, אז אפילו אן אויפ-לעזונג פון איין טהייל פאַרשלאָ דעהייד צו 200,000 טהיילען וואסער, איז אויך א שטאַקער מוטעל געגען מוקראָבען.

דר. מ. ג.

דרוק-פעהלער-אוסבעסערונג.

אין מיין ארטיקעל „מיטלען געגען אויסזעה-רונג“ האט זיך אריינגע-גנב-עט, צווישען אנדערע פאָלגנדער דרוק-פעהלער: אויף זייט 53, לעצטער קאָלום, אונטען, שטעהט געשריבען: אָפּיל 1 — 100,000, עס דארף זיין איין טהייל (פארמאל-דיג

(לכבוד דעם שטאטאנדער קאנגרעס)

ארבייט און פרייערע

דער שטוטגארטער קאנגרעס

פון קארל קויטסקי *

סטערדאמער קאנגרעס, נעמליך, אז די אינטער-
נאציאנאלע קאנגרעסען האבען ניט האס רעכט
צו מאכען פעסטע רעגלען פאר די האנדלונגען
פון די סאציאליסטישע ארגאניזאציען פון
פערשידענע לענדער. דער קאנגרעס האט יעצט
אוועקגעשטעלט פעסטע רעגלען פאר אלע פינף
פונקטען פון דער טאגס-אָרדנונג און עס האבען
זיך ניט געהערט קיינע פראטעסטען דאגעגען.
דאס שטאמט אָבער דורכאויס ניט דערפון, וואָס
פון דער צייט פון דעם אמסטערדאמער קאָנ-
גרעס האבען די פראָלעטאָרער פון די פערשידע-
נע נאציאנען בעקומען מעהר לוסט צו דיק-
טאטאָרישע פיהרונגען, און אויך ניט דערפון
וואָס עס איז גערינדעט געוואָרען יעצט אזא
צענטראלע מאכט, וועלכע איז איממשטאַנד דורכ-
צופיהרען מיט געוואלד אלע בעשליסע פון די אינ-
טערנאציאנאלע קאנגרעסען, — דאָס שטאמט
דערפון, וואָס די פראָלעטאָרישע בעוועגונגען
פון די פערשידענע לענדער זיינען געוואָרען
געהנטער איינע צו די אנדערע, ניט נור אין זיי-
ערע פרינציפען, זאָנדרען אויך אין זייער פראק-
טיק.

אלע אָנגענומענע רעזאָלוציען זיינען
דורכגעגאנגען כמעט איינטימיג.

אין דער געווערקשאפטס-פראגע האבען
בלויז א טהייל פון די פראנצויזישע גענאסען
געמאכט געוויסע איינווענדונגען, זיי זיינען
אָבער ניט געווען קיין טהעאָרעטישע נאָר פראק-
טישע. די פראנצויזישע גענאסען האבען אנער-

י שטוטגארטער טעג זיינען גע-
ווען א מין שטאלצע מאנעווער
פון דעם אינטערנאציאנאלען
פראָלעטאָריאט; זיי האבען
אויפגעהויבען און דערווא-
רעמט יעדען, וואָס האט גע-
האט די זכיה זיי בייצואוואָהנען. אויף דעם
לעצטען אינטערנאציאנאלען קאנגרעס האבען די
ארבייטער באטאליאנען פון אלע לענדער ניט
נאָר ארויסגעוויזען א שטארקייט און ענטשלאָ-
סענהייט מעהר ווי אלע מאָל ביז אהער, זאָג-
דערן זיי האבען דאָרט געשמידט זעהר מעכטיגע
וואפען, וועלכע וועלען פערגרינגענען און שנע-
לעך מאכען אינזער פאָרווערטס-מאָרש.

דאָס איז הויפטזעכליך ריכטיג וועגען די
רעזאָלוציען איבער דער מיליטעריזאציע,
וועלכע איז געווען דער הויפטפונקט פון דעם
קאנגרעס, דאָס איז אָבער אויך ניט ווייניגער
ריכטיג וועגען די ענטישטיידונגען פון די איינ-
ריגע פראגען, וועלכע זיינען דאָרטען בעהאנד-
לעט געוואָרען.

מען האט זיך דאָרט ניט בענוגענט מיט
שעהנע אנדרייטליכע פראגען, וועלכע ערלויבען
יערען אויסצומייטשען אין זיי דאָס, וואָס איז
פאסט אס בעסטען. אויף דעם לעצטען קאָנ-
גרעס איז אויפגעגעבען געוואָרען דער שטאנד-
פונקט, וואָס האט נאָך געהערשט אויף דעם אמד

(* ארויסגענומען פון די דייטשע „נייע צייט“.)

עס איז אלץ קיין ספק ניט, אז דער אב-
זאץ פון סאציאליסטישער קאָלאָניאַליזם
וואָלט צוריקגעוועזען געוואָרען וועגנעם
מיט 138 שטימען געגען 96.

די עפיוואָדע פון דער סאציאליסטישער
קאָלאָניאַליזם איז געווען די איינציגע,
וואו די געגענזעצע זיינען אַרויסגעטראָטען איינע
געגען די אנדערע גאנץ שאַרף, די איינציגע,
אין וועלכער עס איז געווען אונגענאָלף אַ פֿשרה.
זאָנסט אָבער איז דעם קאָנגרעס שטענדיג גע-
לונגען צו בריינגען די דעלעגאטען צו פאָלקא-
מענער איינפערשטענדיגונג.

דיווע איינגיקייט איז געווען דער פראָמי-
נענסטער צוג אין דעם לעצטען קאָנגרעס. זעהר
בעדייטענד ערשיינט מיר אויך די טהאמאזאכע,
וואָס פון דער פיהרערער ראָלע פון דער דייט-
שער סאציאלידעמאָקראטיע איז דאָ ניט געווען
קיין שפור. די פיהרערשאפט פון דער דייטשער
סאציאלידעמאָקראטיע האָט געפונען איהר סוף
אויף דעם ערשטען אינטערנאציאָנאַלען קאָנ-
רעס, וועלכער איז אָנגעהאַלטען געוואָרען אויף
דעם דייטשען באָדען.

זייט די פאסירונגען פון די יאָהרען 1870
און 1871 האָט זיך איבערגעטראָגען דער שווער-
פונקט פון די אינטערנאציאָנאַלע סאציאליס-
טישע פארטייען פון ענגלאַנד און פראַנקרייך
נאָך דייטשלאַנד, ניט ווייל די דייטשע סאציאלי-
דעמאָקראטיע האָט געשטרעבט נאָך פיהרער-
שאַפֿ, נור ווייל די פערזענלעכע זיינען געווען
אזעלכע, אז די דייטשע אַרבייטער בעוועגונג
האָט געהאַלטען אין איין וואַקסען, וועהרענד
די אַרבייטער בעוועגונג אין פראַנקרייך און ענג-
לאַנד איז געבליבען שטעהן אויף איין אָרט. אין
ענגלאַנד איז די בעוועגונג פון פראָלעטאַריאַט
פערשטיינערט געוואָרען אין צענדליגע ערקשאַפֿ-
טען און אין פראַנקרייך האָט זיך דער פראָלע-
טאַריאַט גענומען טהיילען אין סעקטעס; עס
זיינען אַרויסגעקומען אין איהם רייסערייען, אַב-
שוועכונגען פון דער געווערשאַפֿטליכער בעווע-
גונג. פראָלע מאַכונגען מיט נייע מאָדערניז-
טונגען, היינט מיט בולאָנזשיזמוס, מאַרגען מיט
דעם ראַדיקאַל-סאציאליסטישען מיניסטעריאַ-
ליזמוס א. ז. וו. ווען די דייטשע סאציאלידעמאָ-
קראטיע איז אין דער זעלכער צייט געוואָרען רק
מעכטיגער, דאָרף זי עס פערזאָנקען פריהער ווי
אַלץ דער געשווינדער עקאָנאָמישער ענטוויקלונג
פון לאַנד, וועלכע האָט אַריבערגעיאָגט ניט נאָר

קענט דעם שטאַנדפונקט פון דער מעהר טהייל
אַלס ריכטיג, זיי האָבען אָבער ערקלערט, אז די
לאַגע אין פראַנקרייך איז אַזא, דאָס ווען מען זאָל
דאָרט וועלען דורכפיהרען גלייך די רעזאָלוציאָ-
נען פון קאָנגרעס וואָלט מען אָנגעמאַכט אַ צו-
גרויסע שנהא צווישען דער פארטיי און די גע-
ווערקשאפטען.

אמת, אין דער מיליטער-פראַגע איז אויך
ניט געווען קיין איינגיקייט: די דייטשע גענאָ-
סען האָבען אין איהר אָנגענומען זייער אייגע-
נעם שטאַנדפונקט, דער אונטערשייד אָבער
צווישען די מיינונגען פון די דייטשע גענאָסען
און די איבעריגע איז ניט בעשטאַנען אין פריי-
ציפיעלע פראַגען; די דייטשע גענאָסען האָבען
בעהויפטעט בלוז, אז ביי די בעזונדערע פער-
זעלטניסע פון דייטשלאַנד וועט זיי קוים זיין
מעגליך צו דיענען די אינטערעסען פון פריעדען
אויף די יעניגע מעטאָדען, וועלכע ווערען אַב-
ערקענט פון די מעהרהייט פון די איבעריגע
נאציאָנען.

בלויז אין איין פראַגע איז אויפגעטראָטען
אַ פרינציפיעלער געגענזאץ, נעמליך, אין דער
קאָלאָניאַל-פראַגע, אין וועלכער עס איז אַרויסגע-
שוואומען פלוצלונג די אידעע פון אַ סאציאליס-
טישער קאָלאָניאַליזם. אין דיווע פראַגע
האָבען זיך צוזאַמענגעשטויסען אַ מעהרהייט
מיט אַ מינדרעהייט, צווישען וועלכע דער קאָנ-
גרעס האָט געדארפט ענטשיידען. און ער האָט
ענטשיידען פאר דער מינדרעהייט פון דער קאָ-
מיסיאָן געגען דער אידעע פון אַ סאציאליסטי-
שער קאָלאָניאַליזם. די מעהרהייט געגען
דיווע אידעע וואָלט נאָך געווען פיעל שטאַרקער,
ווען מען וואָלט אָנגעשטימט איבער דעם פאָר-
שלאַג פון דער פראַנצויזישער דעלעגאציאָן,
וועלכע האָט פערלאַנגט, אז דער ערשטער אַבזאץ
וועלכער האָט ענטהאַלטען דעם געדאַנק וועגען אַ
סאציאליסטישער קאָלאָניאַליזם, זאָל אין
גאַנצען אויסגעשטריכען ווערען. אַלס אַ בעווייז
דערצו קען דיענען פאָלגנדער פאַקט: פון די
פראַנצויזישע דעלעגאטען זיינען 8 שטימען גע-
ווען פאר דעם פאָרשלאַג פון דער מינאָריטעט
פון דער קאָמיסיאָן און 12 דאָגעגען. ווען עס
האָט זיך אָבער געהאַנדעלט אום דעם אַבזאץ
וואָס האָט ענטהאַלטען איבער דעם פונקט ווע-
גען סאציאליסטישע קאָלאָניאַליזם, האָבען
אַלע 20 פראַנצויזישע דעלעגאטען געהייסען
איהם אויסשטריכען.

גער יאָהרען; דערפון קומט עס, וואָס זי האָט געשיפעלט די ראלע פון אַ לעהרער און אַ מוס-טער פאר יעדע סאָציאַליסטישע פּאַרטיי, וועלכע איז אַרויסגעוואַקסען צייט די זיבעציגער יאָהר רען, און דאָפון קומט דאָס איבערגעוויכט וואָס זי האָט געהאַט אויף די אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען פון דער נייער אינטערנאַציאָנאַלע, ניט אַכטענדיג דאָרויף, וואָס זי האָט דיוועס איבערגעוויכט קיינמאָל ניט געזוכט. דער שטוט-גארטער קאָנגרעס איז דער ערשטער זייט דעם יאָהר 1889, אויף וועלכען דיוועס איבערגעוויכט איז ניט געווען צו מערקען.

אין אַמסטערדאַם האָט דיוועס איבערגע-וויכט נאָך עקזיסטירט. דער פראַנצויזישער סאָצי-אַליזמוס איז דאָן געווען געשפּאַלטען, דער ענג-לישער סאָציאַליזמוס האָט ניט געהאַט אויף די מאַסען קיין איינפלוס, דאָס זעלבע איז געווען אויך מיט דעם אַמעריקאַנער סאָציאַליזמוס און אויך מיט דעם רוסישען, וואו דער אַבסאָלוט טיזמוס איז נאָך געווען אין זיין פולסטער מאַכט.

ווי דאָס אַלעס האָט זיך זייט דאָן געענ-דערט! און ניט נאָר איז שטאַרקער געוואָרען די מאַכט פון די אויסלענדישע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען, אויך זייער טהעאָרעטישע פערשטענ-דנים איז אונגעהויער געוואַקסען.

יעצט זיינען מיר אַריינגעטראָטען אין אַ נייע עפאָכע פון דער אינטערנאַציאָנאַלע. די ערשטע אינטערנאַציאָנאַלע איז געפיהרט געוואָר-רען פון ענגלאַנד, די צווייטע אינטערנאַציאָנאַלע האָט געהאַט איהר שווערפונקט אין דייטשלאַנד, אין דער יעצטיגער אינטערנאַציאָנאַלע, וועלכע בעשטעהט זייט דעם לעצטען שטוטגארטער קאָנ-גרעס, שטעהען אַלע פראַלעטאַרישע בעוועגונגען איינע לעבען די אנדערע אין דער פולסטער גלייכערעכטיגונג, און די וויכטיגסטע פון זיי—אין פאָליטענדיגער גלייכווערטיגייט. דיווע גלייכווערטיגקייט קומט אָבער ניט פון דער אָבי-געשטאַנענהייט פון דער דייטשער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע, זאָנדרען פון דאָס געשווינדן וואַקסען פון די בעדייטענדע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען פון אויסלאַנד; דיווע גלייכווערטיג-קייט פיהרט ניט צו צושפּליטערונג, זאָנדרען צו וואַקסענדער האַרמאָניע און געשלאַסענהייט, ווייל זי גרינדעט זיך אײַף דאָס וואַקסען פון אַלע סאָציאַליסטישע פּאַרטייען אין דער זעלבער ריכטונג און ווייל זי מאַכט אַ סוף צו דער גאַנ-צער

פראַנקרייך, זאָנדרען אויך ענגלאַנד. זי פער-דאנקט עס אָבער אויך דער מאַרקסיסטישער טהעאָריע, וועלכע האָט איהר אָנגעצייגט דעם ריכטיגען וועג, דער טהעאָריע, וועלכע איז דעם פראַנצויזישען אין ענגלישען פראַלעטאַריאַט ניט געווען גענוג בעקאַנט. אמת, דער וויסענ-שאַפטליכער סאָציאַליזמוס איז ניט קיין ריין דייטשע ערפינדונג, שוין מיט מעהר ווי מיט צוואַנציג יאָהר צוריק האָב איך געשריבען, אז די רעוואָלוציאָנערע ערפאָהרונגען פון פראַנק-רייך און די קאָפיאַליסטישע ערפאָהרונגען פון ענגלאַנד האָבען אין איהם ניט קיין קלענערן חלק אויף דאָס מעטאָדישע דענקען פון דער פילאָזאָפיע פון דייטשלאַנד. נאָר מענשען, וועלכע זיינען געווען בער-קאַנט מיט פראַנקרייך און מיט ענגלאַנד, ווי מיט דייטשלאַנד, מענער וועלכע האָבען בער-הערשט דאָס וויסען פון דיווע אַלע לענדער, נאָר אזעלכע מענער האָבען געקענט אויפבויען דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס. אָבער טראָץ דעם, וואָס דער וויסענשאַפטליכער סאָציאַליז-מוס האָט אַן אינטערנאַציאָנאַלען אורשפּרונג, איז ער אויפגענומען געוואָרען צוערשט פון דעם פראַלעטאַריאַט פון דייטשלאַנד, אין וועמעם שפּראַך עס זיינער ערשינען זיינע הויפטווערק. די פראַלעטאַריער פון דייטשלאַנד האָבען אויפ-גענומען דעם וויסענשאַפטליכען סאָציאַליזמוס פריהער ווי אַלע אויך צוליעב דעם, ווייל זיי האָבען זיך ניט אַריינגעלאָזען אין מאַמענט-פאָליטיק, ווי די פראַנצויזען מיט די ענגלענדער. די עקאָנאָמישע ענטוויקלונג פון דייטשלאַנד האָט געשטאָפּען אַ שטאַרקען פראַלעטאַריאַט. די מאַרקסיסטישע לעהרע האָט איהם גע-געבען די פעהיגקייט, צו פערפאַלגען אַן איינהייטליכע פאָליטיק אָהן אַרומוואַר-פענעס און אָהן אירונגען, און די איינהייטליכקייט פון דער טהעאָריע האָט גע-מאַכט מעגליך די איינהייטליכע אָרגאַניזירונג פון גרויסע מאַסען, וועלכע האָבען זיך פער-שמאַלען ניט צוליעב דער דורכפיהרונג פון דיווע אָדער יענע פאָדערונג, זאָנדרען צוליעב דער דורכזעצונג פון אַ גרויסען ריעזיגען פראַ-גראַם.

דערפון קומט דער פאָרצוג פון דער דייט-שער סאָציאַל-דעמאָקראַטיע געגען די פראַלע-טאַרישע בעוועגונגען פון פראַנקרייך און ענג-לאַנד אין די זיבעציגער, אַכציגער און ניינצי-

פאר די דיסציפלין פון די דעלעגאטען, וואָס ניט אכטענדיג אויף אלע שוועריגקייטען האָבען זיי דאָך אויפגעטאָן אזוי פיעל ארכיט אין אזא קורצע צייט. עס איז אבער קיין ספק ניט, אז דער קאנגרעס וואָלט ניט אויפגעטאָן אויף א האָר וועניגער ווען די צאָהל פון די דעלעגאטען וואָלט זיין בעדייטענדיג קלענער. דערמיט וואָלט דער קאנגרעס נאָך איינגעשפּאַרט אַסאך אנשטרענג, גונג, שוין ניט רעדענדיג וועגען דעם, וואָס ביי א קלענערע צאָהל דעלעגאטען וואָלט געקענט איינגעשפּאַרט ווערען אַ סך געלד, וועלכעס וואָלט פערטאָן געוואָרען אויף פיעל וויכטיגערע צוועקען, ניט אַבשוואַכענדיג אפילו אויף א האָר די ווירקזאמקייט פון קאנגרעס.

פאר די צוקינפטיגע אינטערנאַציאָנאַלע קאָנגרעסען וועט אונבעדינגט נויטיג זיין צו בע- שרענקען די צאָהל פון די דעלעגאטען. דאָס איז לייכט אויסצופיהרען אויף צוליעב דעם, וואָס די צוטיילונג פון די שטימצאָהלען אין די איינ- צעלנע נאַציאָנען האָט זיך אַרויסגעשטעלט אויפ'ן לעצטען קאנגרעס אַלס א גוטער ערפאלג. עס איז דערפאר גאנץ איינפאך, ווען מען זאָל בעשטימען די מאַסימום-צאָהל פון די דעלע- גירטע פון יעדער נאַציאָן פראָפּאָרציאָנעל צו דער צאָהל שטימען וואָס איהר קומט. די מאַס- סימום-צאָהל דעלעגירטע פון יעדער נאַציאָן דארף זיין אונגעפער דריי מאָל אזוי גרויס, ווי די צאָהל פון איהרע שטימען, וואָס זי האָט. אויף אזא אופן וואָלטען די גרעסטע נאַציאָנען ניט געקענט שיקען צום קאנגרעס מעהר ווי 60 און די קלענסטע ניט מעהר ווי 12. אין סך הכל וואָלט עס אויסגעקומען אז אין גאנצען קאנגרעס וואָלטען זיין ניט מעהר ווי 700 דעלעגאטען.

נאָר אזוי ווי די קלענערע נאַציאָנען שיקען ניט צום קאנגרעס אזוי פיעל דעלעגאטען ווי- פיעל זיי מענען, לויט שטימען וואָס זיי קומט, וואָלט די ווירקליכע צאָהל פון די קאנגרעס- דעלעגאטען זיין בעדייטענדיג קלענער ווי 700. אַהן אזא בעשרענקונג קען דער קאנגרעס פער- וואנדעלט ווערען אין אן אונגעלומפערטע מאַסע, וועלכע מען קען ניט א קעהר טאָן.

ניט וועניגער נויטיג איז אויך, אז אלע רעזאָלוציאָנען, וואָס דארפן פאָרגעלעגט ווערען צום קאנגרעס, זאָלען פערעפּענטליכט ווערען מיט א צייט פריהער אין דער פרעסע, כדי דאָס פובליקום זאָל זיי קענען דיסקוטירען. גלייכ- צייטיג מיט דער פעסטזעצונג פון דער טאגס-

צער קנאה, וואָס מאַכט פון די אויסלענדישע סאָציאַליסטען האָבען געהאט געגען די דייטשע סאָציאַל-דעמאָקראַטיע צוליעב איהר פיהרערישע ראָלע, וואָס זי האָט געשפּילט.

זי זעלבסט דארף דערפאר זעהר צופריד- דען זיין, וואָס דער לעצטער קאנגרעס האָט גע- מאכט א סוף צו איהר ראָלע אַלס פיהרער, בעדענקענדיג, אז דאָס קומט ניט פון איהר שוואַכקייט, זאָנדערן פון דער שטאַרקייט פון איהרע ברידער. די גלייכווערטקייט פון די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע אָרגאַניזאַציאָנען פון אלע קולטורלענדער איז די בעסטע גאראַנטיע, אז יעדערער פון אונזערע פאָרטשריטע זאָל זיין אן אלגעמיינער און אן אונזושטערבארער.

* * *

אויב מיר דארפן זיין צופרידען מיט די בעשליסע פון דעם שטוטגארטער קאנגרעס און אויב זיי פערשפרעכען אונז גוטע פריכטע, הייסט עס נאָך ניט, אז אלע אָנגענומענע רע- זאָלוציאָנען זיינען ריכטיגע און צוועקמעסיגע, און אז עס איז ניטאָ געגען זיי וואָס איינצוא- ווענדען.

עס איז דאָ פיעל געגען זיי איינצואווענדען, און דאָס קומט דערפון, וואָס אויף אן אינטער- נאַציאָנאַלען קאנגרעס איז די דיסקוטירונג פון איינצעלהייטען ביי דער אַנוועזענהייט פון אלע דעלעגאטען א זאך דער אונמעגליכקייט.

דאָ איז העכסטענס מעגליך צו געבען א שטיקעל ערקלערונג פאר וואָס מען וויל א רע- זאָלוציאָן אָננעהמען אָדער פערוואַרפען, און דאָס אויך נור דאָן, ווען מען האָט דאָס גליק צוצו- קומען צום וואָרט, וואָס ביי דעם מאַגעל אין צייט איז ניט אַלעמען בעשערט.

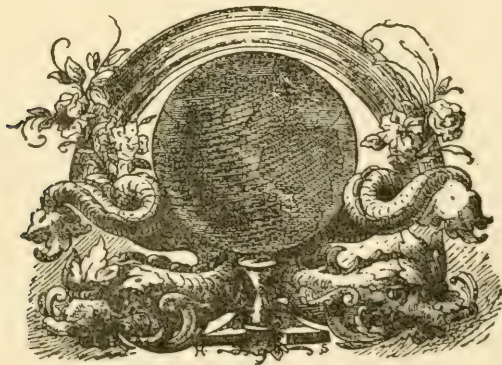
די שוועריגקייטען אין דער געשעפטס-פיה- רונג און די דיסקוסיאָנען דראָהען אָבער צו וואָס- סען מיט יעדען קאנגרעס, און גראדע צוליעב דער פרעהליכער ערשיינונג, וואָס דער סאָציאַליזמוס פערשפּרייט זיך גיך אין דער גאנצער וועלט. אין אמסטערדאם זיינען געווען בלויז 476 דעלע- גאטען און אויפ'ן לעצטען קאנגרעס זיינען געווען כמעט די דאָפעלטע צאָהל, כמעט 900. אפילו אן איינשפראכיגעס פאראלאמענט קען זעהר ישוער פיהרען א ריכטיגע דיסקוסיאָן, ווען די צאָהל פון די דעלעגאטען איז מעהר ווי 500 און בפרט נאָך א פיעלשפראכיגעס.

עס איז א גרויסער שבת פאר די פיהרונג און אָרגאַניזאַציאָן פון דעם קאנגרעס און אויך

אויסצואוועהלען רעפערענטען, וועלכע זיינען ספעציאליסטען אין זייער פאך און וועמעס רעפעראטען קענען דיענען אלס א רייכטהום פאר אונזער פארטייליטעדראטור אויף דאן, ווען דער קאנגרעס זאל זייערע בעשליסע פערזאנלעכע אונזערע קאנגרעסען זיינען ניט קיין פארלאמענט, וועלכע זיצען הונדערטע טעג און האבן בען צייט צו דיסקוטירען יעדע קלייניגקייט. אונזערע קאנגרעסען האבען אלס צוועק ניט די דיסקוטירונג פון פראגען, זאגנדיגן די בעשלוס-אננעהמונג, די פערסטימטעלונג פון די קראפט פערזעלטניסע פון די איינצעלנע ריכטונגען פון דער פראלעטארישער בעוועגונג. זיי דארפען ניט צייגען, וועלכער שטאנדפונקט איז דער ריכטיגער און וועלכער איז דער פאלשער, זאגנדיגן וועלכער ווערט געטהיילט פון דער מעהר-הייט און וועלכער ניט.

דער קאמפף פון ארגומענטען דארף זיין מעהר די זאך פון דער פארטייליפרעסע ווי פון די קאנגרעסען. וואס מעהר אונזערע קאנגרעסען וועלען זיין פערזענלעכע מיט פראגען פון פראקטיק, ארגאניזאציען און קאמפף, אלץ ווענדיגער וועלען זיי האבען צייט אויף די דיסקוטירונג פון פרינציפיעלע פראגען. די קאנגרעסען וועלען געבען בלויז זייערע אבשימונגען און אנשטאט די דיסקוטירונגען וועלען קומען בלויז די מאטעריאלע, וועלכע זיינען נויטיג פאר די אויפקלערונג פון דעם גרונד פון דער אבשימונג.

אָרדנונג דארף די אינטערנאציאנאלע ביוראָ בע-שטימען די רעפערענטען און אָנווייזען זיי צו פערעפּענטליכען זייערע רעפעראטען מיט איי-ניגע מאָנאטען פאר דער ערעפּנונג פון קאָנגרעס. איבריגענס וואָלט אויף ראַטהאָם זיין, אז די רעפעראטען, וואָס ווערען פאָרגעלעזען אויף אונזערע דייטשע פארטייליטע זאלען אויף פער-עפּענטליכט ווערען אין דער פארטייליפרעסע מיט א געוויסע צייט פאר דער ערעפּנונג פון די פארטייליטע. די דיסקוטירונג זייערע וואָלט זיין דאָדורף א גרינדליכערע, די דעלעגאטען אליין וואָלטען זיין בעסער דורכשטודירט, דער קאָנגרעס וואָלט געוואונען דאָדורף פיעל צייט און עס וואָלט אָבגעשאפט ווערען דער פעהלער וואָס עקזיסטירט אויף די קאָנגרעסען, אז צו-ליעב מאַנגעל אין צייט ווערען די בעסטע רע-פעראטען צייטגעווייז אראָפּגעזעצט פון טאָגעס-אָרדנונג, אָדער דורכגעלעזען גאנץ צום סוף, ווען די דעלעגאטען האָבען ניט קיין כוח און קיין געדולד זיי אויסצוהערען. בלויז אונטער דינע בעדינגונגען וועט דער אינטערנאציאנאלער קאָ-גרעס זיין אין שטאַנד צו שאַפּען רעזאָלוציאָנען, וועלכע זאלען דיסקוטירט ווערען אין אלע זייערע איינצעלייטען. דעם קאָנגרעס נאטירליך וואָלט בלייבען די מאכט צו ענטשיידען איבער די טאָגעס-אָרדנונג און איבער די רעפערענטען, אבער אָהן א בעזונדערע נויטווענדיגקייט, וואָלט ער די בעשליסע פון דעם אינטערנאציאנאלען ביוראָ ניט אומגענדערט. דאָס אינטערנאציא-נאלע ביוראָ וואָלט אבער שטענדיג געשטרעבט

אמעריקאנער קולטור-טרעגער אין די פיליפינען

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

(שליס)

„פראווינשאל באָרד“, אין וועלכער אַ מאַיאָרי-טעט זיינען אמעריקאנער טשינאָוויניקעס. קאַרופּציאָן איז אַ גאַנץ געוועהנליכע זאַך ביי די וואַהלען. קויפּען וואַטס איז אַ סך גרינגער ווי אין אמעריקא, ווייל די צאָהל וואַטערס איז בעשרענקט. דער רעזולטאַט איז, אז אין פיעלע מוניציפאליטעטען זיינען „ערוועהלט“ געוואָרען פאַר „פרעזידענט“ (עס הייסט מעיאָר, אָדער גאָ-לאָווא) אזוינע אמעריקאנער וואָס האָבען זיך גע-מאַכט בעקאַנט דורך זייער ברוטאַליטעט צו די „נידעריגע קלאַסען“.

די פערזאָנלעכע פון די מוניציפאליטעטען איז די איינציגע, אין וועלכער כאָטש אַ קליינער פּראָצענט פון דער בעפעלקערונג האָט אַ שטיקעל דעה: די וואַטערס קלייבען אויס, חוץ דעם פרע-זידענט, נאָך אַ מוניציפאליטאַט וואָס בע-שטעהט פון אַ געוויסע צאָהל דעפוטאַטען. אין דער פּראָווינציאַלער רעגירונג וואָרט דאָס פּאָלק גאָר נישט וואָס צו זאָגען. די פּראָווינציאַלע רע-גירונג איז די פּראָווינשאַל באָרד, וועלכע בע-שטעהט פון אַ גאָווערנאָר, אַ טרעזשורער און אַ סופּערווייזער. די לעצטע צוויי זיינען נאָנאַל-טשעט פון דער פיליפּין קאָמישען און קענען צו יעדער צייט אַראָפּגעזעצט ווערען, גאָר אַהן קיין שום אורזאַכע, — „פאַ טרעטעמו פונקטו“, ווי אין רוסלאַנד. יעדע גאָווערנאָר ווערט ערוועהלט אויף אַ צוזאַמענפאַהר פון די מוניציפאליטאַטען. אָבער די פיליפּין קאָמישען קען ערקלערען די וואַהל פאַר אונגילטיג, „אויב זי האָט אַ גוטע אורזאַכע איהם חושד צו זיין, אז ער איז נישט טריי צו דער רעגירונג“, דאָס הייסט אויב ער איז ניעבלאַנאָמאדיקאָזשע. סטאַליפּין קען נאָך צעהן יאָהר אין תּדר געהן ביי רוזוועלט'ס געזאַלכטען וויליאַם טאַפט!

דער גאָווערנאָר, דער איינציגער ערוועהל-טער פּראָווינציאַל-בעאַמטער, איז דער בעל הבית

5.

דאָס איז די צענטראַלע רעגירונג. עס איז פאַרזאַן אויף כלומר'שט אַן אַרטיגע זעלבסט-פערזאָנלעכע, וואָס ווערט ערוועהלט פון דעם „פּאָלק“. צו זיין אַ וואַטער, מוז מען ענטוועדער קענען רעדען, לעזען און שרייבען ענגליש אָדער שפּאַניש, אָדער מען מוז האָבען ריעל עסטייט, וואָס איז ווערט נישט וועניגער ווי פינף הונדערט דאָלאַר, אָדער מען מוז צאָלען נישט ווייניגער ווי דרייסיג דאָלאַר אַ יאָהר טעקסעס; חוץ דעם האָ-בען דאָס שטימערעכט אלע געוועזענע שפּאַנישע בעאַמטע. אויף דעם אופן האָבען, לויט אַן אָפּ-ציעלען רעפּאָרט, וועניגער ווי צוויי פּראָצענט פון דער בעפעלקערונג געקאָגען שטימערעכט. (*) דער צוועק פון דיזע בעשרענקונגען איז קלאָר: די אמעריקאנער רעגירונג האָט גע-האָפט אויף דעם אופן צו בילדען אַ קאָנסערוואַ-טיווע קלאַסע וואַטערס, וואָס זאָלען אויס-קלייבען נאָך אזעלכע בעאַמטע, וועלכע וועלען נאָכטאָנצען דער אמעריקאנער נאַטשאַלסטווע. די אמעריקאנער רעגירונג פערלאָזט זיך אָבער נישט אויף די וואַטערס אליין. יעדע וואַהל קען ערקלערט ווערען פאַר אונגילטיג דורך די

(*) דאָס מאַכט אויס אַן ערך פון הונדערט און פּונציג טויזענד וואַטערס אין אלע אינזלען. ביי דער ערסטער וואַהל פאַר די געזעצגעבענדע קערפּער-שאַפט האבען זיך רעדזשיסטריט זעכציג טויזענד. נעהמענדיג אין בעמראַכט, אז די מעהרצאָהל פון די פיליפינער וואַהלען איז דערפּער און האָבען ווייט צו געהן צו דעם שטימקאָסטען, איז דער פּראָצענט נישט שלעכט. אין די רוסישע וואַהלען פאַר די ביידע דומעס האָבען די קליינע לאַנדאויגענטהומער גע-שטימט אין פיעלע ערטער נישט מעהר ווי צעהן פּראָ-צענט, און אפילו אין די גרויסע שטעט האָבען געשטימט נישט מעהר ווי העלפט, דאס הייסט אונ-געפעהר אַזאַ פּראָצענט ווי דורכשניטליך איבער דעם גאַנצען לאַנד אין די פיליפינען.

צו די אנדערע שטעמער. די רעגירונג בענוצט זיי, ווי אין רוסלאנד, פאר שטראף-עקספעדיציעס, ווען עס ברעכען ערגעץ אויס אונרוהען.

וואס עס האט זיך געטאן אין די ערסטע פאך יאהר נאך דעם ווי דער „אויפטאנד“ איז בעזיגעט געווארען, איז א שוידערליכע זאך. דור-נאווא, סטאליפין זיינען רחמנים בני רחמים אין פערזענליך מיט טאפט'ן.

נאך דעם אויפטאנד זיינען געבליבען קליינע באנדעס פון אינסורגענטען וואס האבען נאך געפיהרט א פארמיטאנישען קריגע געגען די אמעריקאנער. נאטירליך, זיי האבען ניט געהאט קיין אנדערע מיטלען זיך אויפצוהאלטן און ניט צו שטארבען פאר הונגער, חוץ צו פאדערען שטיצע פון דער פריעדליכער בעפעל-ערונג. ווען עס ווייזט זיך א באנדע בעוואוסטע מענטשען ניט ווייט פון א הארץ און פאך-דערט ברויט אדער געלד, טא וועלען נאטירליך די אונבעוואפענטע איינוואוינער מוזען געבען, צי זיי ווילען, צי ניט. אין דער אמת'ן האבען די פיליפינער סימפאטזירט מיט די באנדעס, אפיציעל אבער זיינען זיי בעטראכטעט געווארן דען אלס רויבער, לאדראגעס אויף שפאניש. צו פארניכטען די לאדראגעס האט די אמעריקא-נער רעגירונג אָנגענומען זעהר שטרענגע גע-זעצע. א לאדראגע ווערט בעשטראפט מיט טויט, אדער ניט וועניגער ווי צוואנציג יאהר געפאנגעניס. צו בעשטראפען איינעם אלס א לאדראגע איז ניט נויטיג צו בעווייזען, אז ער האט אימיצען אליין בערויבט, עס איז גענוג, ווען עס איז קענטיג פון אלע אומשטענדען אז ער אָנגע-קלאגטער האט געמוזט זיין א מיטגליד פון א באנדע לאדראגעס. יעדער איינער וואס העלפט זיי מיט עסען, אדער קליידער, קען פאר'משפט ווערען צו צעהן ביז צוואנציג יאהר געפאנגעניס.

דאס איז אבער גאר נישט. די אמעריקא-נער האבען איינגעפיהרט אין די פיליפינען „רע-קאנסענטריישאן“, מיט וועלכער גענעראל וויילער האט זיך בעריהמט געמאכט אין דער צייט פון דעם אויפטאנד אין קובא. עס בעשטעהט דע-ריין, אז ווען עס געפינט זיך ערגעץ א באנדע אינסורגענטען, טא ווערען אלע ארומיגע איי-וואהנער ארויסגעשיקט פון זייערע דערפער-אין שטאדט אריין. נאטירליך, וואו זאָלען זיי זיך אהינטאן? שפארט מען זיי אלעמען צוזאמען אין לאגערען. די רעגירונג גיט זעהר וועניג צו עסען, קיין הייזער איז ניטא. די תבואה אין די

איבער אלע געפענגעניסע, חוץ דעם האט ער זיין געוועהנליכע צייטען בשום אופן ניט וואס צו טאן. אין פאל פון נויט מעג ער פאר-דערען ביי דעם וויצע-קאנג פון די פיליפינען ער זאָל ארויסשיקען סאָלאטען! עס צייגט אויס ווי א ווייז, אבער עס איז א פאקט, דער גאווער-נאך האט מורא צו עפענען דעם מויל, ווייל עס נוצט ניט און קען זיך נאך מאכען פערדעכטיג ביי דער אלמעכטיגער רעגירונג אין מאנילא.

6.

די פאליס בעשטעהט פון צוויי קלאסען: די קאנסטאבילער, וואס איז דאס זעלבע ווי די רר-סישע זשאנדארמער, און די סקאוטס, וועלכע ענטשפערעכען צו די קאזאקען און די טשערקעסען אין רוסלאנד. די קאנסטאבילס ווערען אָנגעקליבען פון די ערגסטע עלעמענטען וואס זיינען פאראן אין די פיליפינען, די אנשטענדיגסטע פון זיי זיינען די געוועזענע שפאנישע פאליציאנטען. איהר קענט זיך שוין פארשטעלען ווער זיי זיין נען די איבעריגע. עס זיינען ענטוועדער היליגא-נעס וואס האבען פיינט צו ארכימען, אדער גע-כאפטע באנדיטען וואס די רעגירונג האט גע-געבען אויף אויסצוקליבען ענטוועדער צו געהן אין געפענגעניס, אדער צו ווערען א פאליציאנט. געפינען ביי זיי שוין געגען פערברעכער איז אונגעגליך, דאס געהט זיי גאר ניט אן. די קא-סטאבילס זיינען אליין א באנדע רויבער, זיי בע-ראבעווען די פרידליכע איינוואוינער און פיהרען זיך געגען זיי ווי די ערגסטע רשעים.

אין דער קאנסטאבילארי איז פאראן א געהיימע אבטיילונג. דאס גאנצע לאנד איז פול מיט שפיאנען און קיינער איז ניט זיכער מיט זיין לייב און לעבען. ווען א מענטש ווערט ארע-סטירט, מוז ער דורכאויס פעראורטיילט ווערען, כדי די פאליציע זאָל ניט קאמפראמעטירט ווע-רען, וואס זי האט א מענשען ארעסטירט אומ-זיסט. טאָרטור איז א געוועהנליכע זאך אין דער פאליציע. מען שלאגט מענשען צום טויט, מען גיסט זיי קאראסינע אין האלץ, צו צווינגען זיי זיך מודה צו זיין. קלאַגען איז ניטא צו וועמען. קלאַגען קומען אן מאסענווייז, אבער זיי ווערען אימער איבערגעשיקט צו דער נאטשאלסטווע פון די אָנגעקלאַגטע קאנסטאבילס אויפ'ן אָרט, און, נאטירליך, דער קאנסטאביל קומט אימער ארויס געהעכט.

די „סקאוטס“ בעשטעהען פון געוויסע שטעמער וואס זיינען אין אייביגער פיינדשאפט

טיילט צווישן די דזשדזשעס און דעם אָפּים פון דעם אַטוירנידזשענעראַל. ווען די רעגיע-רונג קען זיך ניט פערלאָזען אויף א דזשדזש, אַז ער וועט געבען א גרויסע שטראפּע, טאָ ווערט דער קיים איבערגעגעבן צו אַן אנדער דזשדזש, וואָס מיט איהם איז מען זיכער, אַז ער איז אַ שונא צו די פּיליפּינער.

נאַטירליך, דער אַטוירני דזשענעראַל און זיין נע אַסיסטענטען האָבען ניט וואָס צו צערעמאַניד-רען זיך מיט'ן געזעץ. מענשען ווערען אַרעסטירט און זיצען מאַנאַמען לאַנג ניט וויסענדיג פאַר-וואָס קיין „האַבעאַס קאָרפּוס“ (*) איז טאַטעכ-ליך ניטאָ. איינער פון די אַסיסטענטען פון דעם אַטוירני דזשענעראַל האָט דאָס ערקלערט דערמיט, אַז אויב די קאָרטס וואָלטען אַרויס-געגעבען דעם אַרדער, וואָלט מען געדאַרפט עפענען די טהויערען פון אַלע געפּענגניסע. אונדז טער דער שפּאַנישער רעגירונג האָט קיינער ניט געטאָרט פאַרהאַלטען ווערען מעהר ווי אַ מעה-לעך אַהן אַ פּערהער ביי אַ ריכטער. ווען איין נער איז פּערהאַלטען געוואָרען לענגער, האָט דעם בעאַמטען דערפאַר געקומט אַ שווערע שטראפּע. דער שפּאַנישער יאָך ווייזט זיך אויס לייכטער איידער די „אַמעריקאַנישע פּרייהייט“.

דער גרעסטער טייל פון די אַרעסטירטע זיין נען פּאָליטישע פּערברעכער. אין דעם אָפּים פון דעם פּראָקוראָר אין מאַנילאַ געפינען זיך אַ פּאַר צעהנדליג געוועזענע רעוואָלוציאָנערען וואָס זיינען געוואָרען פּעררעטער. זיי זאָגען עדות אין יעדען פּאָליטישען פּראָצעס. די שפּאַנישע פּרע-סען אויס געלט פון די איינוואָהנער מיט סטאַשאַנעס אַז אויב מען וועט זיי ניט געבען, וועלען זיי מסר'ן. יעדער ווייס אין די פּיליפּי-נען, אַז אַרעסטירט הייסט פּער'מישפּט, און מען צאָלט, די פּראָקוראַטור ווייס דערפון, אָבער עס האַרט זיי ניט.

די פּאָסט איז פונקט אזוי אונזיכער ווי אין רוסלאַנד. אין דער הינזיכט איז די שפּאַנישע רעגירונג אויך אנשטענדיגער געווען פאַר דער אַמעריקאַנישער. די אַמעריקאַנישע רעגירונג האָט געוואָלט טערראָריזירען די פּיליפּינער, און

פּעלדער ווערט פּערפאַלען, ווען זי ווערט ניט פאַרניכטעט פון די סאָלאַטען. אין די צוויי יאָהר נאָך דער איינפיהרונג פון אַ ציווילנער רע-גירונג זיינען אויף דעם אופן אַרויסגעשיקט געוואָרען פון זייערע דערפער אין צוויי אינזלען פיער הונדערט און פופציג טויזענד איינוואָה-נער. די בעפעלקערונג פון די צוויי אינזלען איז פיער מיליאָן. אין גאַנץ רוסלאַנד זיינען אונדז טער דורנאָוואָ געזעסען זיבען און זיבעציג טויז-זענד מענשען. אַמעריקאַנער דעספּאָטיזמוס, ווי אַמעריקאַנער קאַפיטאַליזמוס, שטעהט אויף דער מדרגה פון גרויס-אינדוסטריע.

די קאָרטס וואָס די אַמעריקאַנער האָבען איינגעפיהרט אין די פּיליפּינען, האַרמאָניזירען אויסגעצייכענט מיט דער אַדמיניסטראַציע. די סופּריס-קאָרט פון די פּיליפּינען איז אַפּאָינט-טעט פון דעם פּרעזידענט פון די פּעראַייניגטע שטאַטען מיט דער צושטימונג פון דעם סע-נאַט, דאָס הייסט אזוי ווי די דזשדזשעס פון אַלע פּעדראַל קאָרטס. מיר ווייסען, אַז דינע דזשדזשעס האָבען זיך שטענדיג אויסגעוויזען פאַר דינער פון יעדער אונטערדריקונג. אַלע אַנ-דערע דזשדזשעס ווערען נאָנאַטשעט פון דער פּיליפּין קאָמישאַן און קענען אַראָפּגעצט ווע-רען צו יעדער צייט. זעלבסט פּערשטענדליך, קען מען פון אזעלכע דזשדזשעס ניט ערוואַר-טען קיין אונאבהענגיקייט, זיי טוען וואָס די קאָ-מישאַן וויל. קיין ריזשורי איז אין די פּיליפּינען ניטאָ. ווען דער פּראָקוראָר זאָגט דעם דזשדזש, אַז די קאָמישאַן פּערלאַנגט אַ געוויסען פּסק דין, טוט יענער וואָס מען הייסט איהם. עס האָט זיך געטראָפּען, אַז איין דזשדזש האָט זיך געפונען בעשולדיגט דורך דעם טאָן, אין וועלכען דער פּראָקוראָר האָט איהם איבערגעגעבען דעם וואונש פון דער קאָמישאַן. ער האָט געענטפערט, אַז ער וועט טאָן וואָס דער געזעץ הייסט איהם, אַז פּריוואַט פּערזאָנען האָבען אויך געוויסע רעכ-טע. אין אַ קורצער צייט האָט מען דעם דזשדזש געהייסען אויסקלייבען: ענטוועדער ער זאָל ריזיגירען אָדער ער וועט פּערעמיע-שטשאַיעט ווערען אין אַ קליינע שטעטלעך. עס האָבען זיך געפונען נאָך עטליכע דזשדזשעס וואָס האָבען ניט געוואָלט פּאָלגען, אָבער זיי האָבען אַלע געהאַט די אייגענע מַפּלַה. ווען עס טרעפט אזא קרענק, איידער ער ווערט נאָך אַראָבגעזעצט, האָט די רעגירונג מיטלען צו מאַ-כען איהם אונשעלליך. אַלע קייסעס ווערען פּער-

(*) „האַבעאַס קאָרפּוס“ איז אַן אַרדער פון קאָרט וואָס פאַרדערט אויף דעם בעאַמטען וועלכער האַלט אַן אַרעסטאַנט צו ווויזען אין קאָרט די אור-זאָכען פאַר וואָס ער האַלט איהם. ווען דער בע-אַמטער קען ניט ווויזען קיין אורזאַכען, מוז דער אַרעסטאַנט בעפרייט ווערען.

בעסטע זאך זיי אויסצוגעהלען און זאלען זיי ויך געהן געזונדערהייט.

מען וואלט געקענט זאגען דאפיר אז דאס איז א פראקטישער פלאן, — ווען אבער? ערסטענס, אויב מען וואלט טאקע פטור געווארען פון די מאנאכען; צווייטענס, איז זיין אזא פראקטישען פלאן זעהר וויכטיג די פראגע: ווער זאל אויסצוגעהלען די מאנאכען? און דרייטענס, איז די פראגע: וויפיל? נו, לאזט זיך נאך אויס אז די אמעריקאנער רעגירונג האט אויסגעקויפט ניט מעהר ווי א טהייל פון די לענדער, נעמליך: יענע אויף וועלכע די קלויסטערס האבען ניט געהאט קיינע דאקומענטן מען צו ווייזען אז זיי זיינען די אייגענטהומער, די איבריגע זיינען געבליבען אין זייערע הענד. ווייטער האט די אמעריקאנער רעגירונג גע-קויפט די לענדער און איצטער מוזען די פויערים ערשט ביי איהר אויסקויפען די לענדער אויף וועלכע זיי זיצען; זיי שרייען, ואז זיי קענען בעווייזען, אז די לאנד איז זייערע, אבער דערפון וויל די אמעריקאנער רעגירונג ניט הערען. אונטער דער שפאנישער רעגירונג האבען די קלויסטערס פערבאפט די לענדער, אבער וועניגסטענס האבען די פויערים געהאט דאס רעכט צו משפט'ן זיך אין די קאזערס וועגען זייער לאנד. די אמעריקאנער רעגירונג האט ביי זיי אוועק גענומען און דאס רעכט אויך, טהאמזעכליך האט זי געהאלפען די קלויסטערס צו בערעכענען דאס פאלק און האט בעדעקט העם רויב מיט א געזעצליכען מאנטעל. ענדליך, וואס איז שוין דעם פריין, האבען די קלויסטערס געקראגען בעצאהלט פיער מאל אזוי פיל ווי דאס לאנד איז ווערטה.

(*) עס איז א קאפ ניט איבערטיבען, עס איז נאך א פראסטער חשבון. די אמעריקאנער רעגירונג האט אפגעשטאצט די לענדער אין זיבען מיליאן דאלאר, אין די פיליפינען צאהלט מען אויף דעם בעס-טען מארגענדיש צוועלף פראצענט א יאהר. ווען די לאנד איז ווערט זיבען מיליאן דאלאר, דארף זי טראגען וועניגסטענס אכט הונדערט און פערציג טויז זענד דאלאר. לויט דעם רעפארט פון דער פיליפין קאמישן האבען אלע לענדער געבראכט די קלויסטערס פאר דעם אויפשאטנד סך חבל עפעס מעהר ווי צוויי הונדערט טויזענד. דאס ווייזט, אז די קלויסטערס האבען געקראגען בעצאהלט פיער מאל אזוי פיל ווי זייערע לענדער זיינען ווירקליך ווערטה געווען.

דעם צוועק האט זי עררייכט. די בעקאנטע פיליפינער פיהרער האבען מורא געהאט זיך צו טרע-פען, כדי די רעגירונג זאל זיי ניט חושד זיין אין פערשווערונג — אקוראט ווי אין רוסלאנד אין דער צייט פון דער נארבאדנאיא וואלא. פער-שטעהט זיך, פיהלען די פיליפינער א ביטערען האס געגען די אמעריקאנער. דאס האבען זיי איצטער געוויזען ביי דער וואהל פאר די נייע געזעצגעבענדע קערפערשאפט.

7

די וויכטיגסטע אורזאכע פון דעם אויפ-שטאנד פון די פיליפינער געגען שפאניען אין געווען די לאנדפראגע. די קאטאלישע קלויסטערס האבען, מיט דער הילף פון דער שפאנישער רעגירונג, פערבאפט אין זייערע הענד די בעסטע לענדער אין די אינזלען, אן ערך צעהן פראצענט פון אלע לענדער, און זיי האבען געצוואונגען די פיליפינער פויערים צו צאחלען זיי רענט. די פיליפינער האבען געוואלט ארויסטרייבען די גלחים און ווערען די בעלי בתים פון די לענדער אויף וועלכע זיי זיינען געזעסען. דאס מוזט איהר פערשטעהען, אז די פיליפינען זיינען א לאנד כמעט אהן אינדוסטריע, מען קען זאגען דאס גאנצע פיליפינער פאלק איז פויערים. אלזא איז אין דער לאנדפראגע געווען פעראינטערע-סירט דאס גאנצע פאלק. די רעוואלוציאנערע רעגירונג האט זיך נאטירליך באהד געשטעלט אלס בעשיצערין פון „אייגענטהום“ געגען „קאנ-פיקטיווען“. צי די קלויסטערס קענען ווירקליך בעווייזען זייער אייגענטהום, צי ניט, אויף דער פראגע האט זיך די אמעריקאנער רעגירונג נאך ניט אָנגעשטעלט. פיליפינער יוריסטען, וועלכע זיינען גוט בעקאנט מיט דער פראגע, זאגען, אז גרעסטענטהיים האבען די קלויסטערס אפילו קיין געזעצליכען רעכט אויף זייערע לענדער אויך ניט, דאס הייסט, לויט די שפאנישע געזעצען. וועגען יושר איז דא קיין הייד ניט. אבער די קאמיסיע האט זיך געשטעלט אויף דעם שטאנדפונקט, אז אין די שטרייטטיגקייטען צווישן שטען די קלויסטערס און די פויערים איז אונז מעגליך אריינגעגעהן, עס וועט נעהמען יאהרען אויסצוגעפינען, ווער עס זיינען די ריכטיגע אייגענטהומער. מען מוז פטור ווערען פון די מאנאכען, ווייל דאס פאלק האסט זיי, און כל זמן זיי בלייבען אין די אינזלען, קען ניט זיין שטיל. אלזא, צוליב שלום וועגען, איז די

די אורזאכע וואָס די רוימישע קירכע האָט איבערגעביטען איהר שטעלונג איז געווען אַ שפּאַלטונג צווישן די פּיליפּינער קאַטאָליקען. אַ קאַטאָלישער גלח אַגליפּאָי, וועלכער איז געווען אַ גענעראַל אין דער רעוואָלוציאָנערער אַרמעע האָט אָרגאַניזירט אַן אונאַבהענגיגע קירכע, אין וועלכער אלע גלחים זיינען געווען ערוועהלט פון פּאָלק. די פּויערים פון די דערפער האָבען פערטריבען פון די קלויסטערס די גלחים וואָס זיינען אָנגעשטעלט געווען פון רוים און האָבען דאָרטען אַריינגעזעצט זייערע אייגענע ערוועהלטע גלחים. פריער האָט רוים געהאַפּט, אז ווען די פּיליפּינער וועלען האָבען אַן אונאַבהענגיגע רעגירונג, וועלען די רוימישקאַטאָלישע גלחים בלייבען די בעלי בתים פון לאַנד, וועהרענדר אונז טער דער אַמעריקאַנער רעגירונג וועט די קירכע זיין אָבגעזונדערט פון דעם שטאַט. ווען עס האָט זיך אָבער אָנגעהויבען די אַגליפּאָי'ער בעוועגונג, האָט רוים דערזעהן, אז מיט דער אַמעריקאַנער רעגירונג וועט זי הפנים בעסער קענען אויסקומען ווי מיט דעם פּיליפּינער פּאָלק, און דעריבער איז מען דורכגעקומען.

די רוימישע קירכע האָט זיך ניט גענאָרט. די אַמעריקאַנישע רעגירונג האָט גענומען אויף זיך צו העלפּען בעפעסטיגען דעם איינפלוס פון די אַמעריקאַנער גלחים מיט אלע געזעצליכע און אונגעזעצליכע מיטלען. ערשטענס, האָט זיך די רעגירונג אַריינגעמישט אין די מחלוקות צווישן די קאַטאָליקען און די אַגליפּאָי'ער. אין אַ שטערטיל טעהנאטע איז געקומען צו אַ פייט צווישן ביידע סעקטען איבער דעם קלויסטער. די פּיליפּינער האָבען איהם אַליין אויסגעבויט און האָבען דעריבער איהם געהאַלטען פאַר זייער אייגענטום. די קאַטאָלישע גלחים האָבען איהם פערכאַפט מיט געוואָלט. דער אַמעריקאַנער גובערנאַטאָר האָט געהאַלפּען די גלחים, דער ביסקופ איז געקומען אויפ'ן פלאץ אין אַ רעגיר-רונגס-וואָגען. די אַמעריקאַנער פּאָליציי האָט אַרעסטירט די אַגליפּאָי'ער, צווישן זיי אויך אַ פרוי, וועלכע איז שווער געשלאָגען געוואָרען אין דעם פייט. די אַגליפּאָי'ער האָבען אויך געהאַט וואַראַנטס צו אַרעסטען זייערע גענער, אבער די אַמעריקאַנער פּאָליציי האָט צו די וואַראַנטס קיין אַכטונג ניט געשענקט.

כדי צו בעפעסטיגען דעם איינפלוס פון דער קאַטאָלישער קירכע, האָט די רעגירונג אפּאָינטעד פאַר קאָמישיאָנער און ערוויקשיאָן,

אַלזאָ, מוז איצטער דער פּויער אויסקויפּען ווין אויגען שטיקעל לאַנד ביי דער אַמעריקאַנער רעגירונג און מוז דערפאַר אויסצאָהלען פיער מאָל אזוי פיעל ווי עס איז ווערט. פונקט ווי אין רוסלאַנד גאָך דער בעפרייאונג פון די פּויערים. אמת, דאָס געזעץ צווינגט ניט דעם פּיליפּינער פּויער אויסצוקויפּען דאָס לאַנד, אבער ווי קען ער זיך העלפּען? ער זיצט האָך אויף איהר; עס בלייבט איהם סיידען צו פער-לאָזען זיין היים און געהען זוכען לאַנד ערגעץ אַנדערסוואו. דאָס בעדייטעט רואין.

פאַרוואָס האָט דאָס די רעגירונג געמאָן? לויט דעם פאַרזיכער טראַקטאַט, האָבען זיך די פעראייניגטע שטאַטען פערפליכטעט צו בע-שיצען דאָס אייגענטום פון די קלויסטערס; דאָס האָבען די שפּאַנישע דיפּלאָמאַטען אויס-געפיהרט. אבער דערמיט האָט אַמעריקאַ ניט גענומען אויף זיך צו מאַכען מתנות די גלחים פון לענדער וואָס זיינען גאָר ניט געווען זייערע, אָדער איבערצוצאָהלען זיי, אויף דעם פּיליפּינער פּויער'ס רעכנונג, מעהר וואָס דאָס לאַנד איז ווערט. דאָס איז שוין געווען אייגענע פּאָלי-טיק. פון אָנהייב אָן זיינען די שפּאַנישע גלחים געווען געגען די אַמעריקאַנער רעגירונג. אויפ-טרעטען געגען זיי האָט רוזוועלט ניט געוואָלט כדי ניט אויפצואוועקען געגען זיך די שנאה פון דער קאַטאָלישער קירכע, ווייל זי האָט דאָ אין אַמעריקאַ אַ גרויסען איינפלוס אויף מיליאָנען וואָוטערס. פערקעהרט, רוזוועלט'ס פלאַן איז געווען צו געווינען די סימפּאַטיע פון דער קא-טאָלישער קירכע כדי זי זאָל שטיצען די אַמערי-קאַנער רעגירונג אין די פּיליפּינען, אקוראַט ווי זי האָט פריער געהאַלטען פאַר די שפּאַנישע רעגירונג. צו דעם צוועק האָט ער אויסגעקליבען טאַפּט'ן פאַר אַ שלוח צום פאַבסט, ער זאָל זעהען סעטלען די פראגע וועגען די קלויסטערס און די גלחים. טאַפּט איז אַליין אַ קאַטאָליק, דורך איהם האָט רוזוועלט פאָרגענומען איינ-צובעטען דעם פאַבסט, ער זאָל ווירקען אויף די שפּאַנישע מאָנאַכען אין די פּיליפּינען זי זאָלען אָבטרעטען זייערע לענדער דער אַמעריקאַנער רעגירונג און זאָלען זיך אַליין אָבטראָגען; אויף זייער שטעלע זאָל דער פאַבסט שיקען אַמעריקאַנער קאַטאָלישע גלחים, וועלכע וועלען נאָטירליך האַלטען פאַר די אַמעריקאַנער רעגיר-רונג. דער פאַבסט האָט זיך פון אָנהייב גע-ברעקעלט, דערנאָך אָבער האָט ער איינגעווייליגט.

אויף צו בויען וועגען, הייזער פאר סקולס און דערנלייכען, כדי די וואָס זיינען אין נויט זאלען קענען פערדיענען זייער טעלער רייו. דאָס איז העכסט מאָראַליש און זעהר ישען. אבער דער רעזולטאַט דערפון איז געווען, אז אַ גרויסער טהייל פון דעם געלד איז אויסגעגעבען געוואָרען פאַר מאַטעריאַלען, און אַ צאָהל הונדערטע מענ-שען זיינען דאָדורף געבליעבען אי אָהן רייו אי אָהן אַרבייט. סוף כל סוף האָט די רעגירונג אויסגעגעבען אין אַ גאַנץ יאהר נישט מעהר ווי העלפט פון די געלד וואָס דער קאָנגרעס האָט בעשטימט, וועהרענד מאַסען מענשען זיינען אין דערזעלבער צייט אויסגעגאנגען פאַר הונדער.

דער דלות פון די פויערנים האָט נישט אָב-געהאַלטען די אַמעריקאנער פון איינפיהרען אַ טעקס אויף לאַנד, וואָס פריהער האָט מען אין די פיליפינען פון אזא זאך גאָר נישט געהערט. ווער עס האָט נישט געהאַט מיט וואָס צו יבערצאָהלען די טעקס, ביי יענעם האָט די רעגירונג אוועק-גענומען זיין שטיקעל לאַנד און עס פערקויפט אויף אַקשען, ווען עס האָט זיך געפונען אַ קויפער, און ווען נישט איז דאָס לאַנד געבליעבען פוסטעווען אין די הענד פון דער רעגירונג. די פיליפינער גלויבען, אז דער גאַנצער פלאַץ איז אַ מיטעל אוועקצונעהמען די לענדער פון די אַרעמע פיליפינער און זיי צו פערקויפען פאַר אַ ביליגען פרייז צו די אַמעריקאנער.

9.

אז די גאַנצע פאָליטיק פון די פעראייניגטע שטאַטען האָט נאָר איין צוועק: צו געבען דעם אַמעריקאנער קאפיטאַל אַ געלעגנהייט צו עקס-פלאַטירען די פיליפינען, — דאָס איז, נאטירליך, קלאָר. דאָס האָבען די מאַכערס פון דער אַמערי-קאנער פאָליטיק אָפּען געזאָגט אין דער צייט ווען די פראגע: צי זאלען די פעראייניגטע שטאַטען פערשלינגען די פיליפינען, איז נאָך געווען פאַר'ן קאָנגרעס. דאָס איז געווען אַ שטיק קאָלאָניאַל-פאָליטיק, וועגען וועלכער מען האָט דעבאַטירט אזוי הייס אויף דעם אינטערנאַציאָנאַלען קאָנ-גרעס אין שטוטגאַרט.

פייגענבוים, בערנשטיין, דאוויד, וואַן-קאַל מיינען אז קאָלאָניעס זיינען נויטיג פאַר דעם קאפיטאַליזמוס. אזוי האָבען אויך געמיינט די אַמעריקאנער קאפיטאַליסטען. וואָס זיי וועלען קענען מאַכען אין די פיליפינען, האָבען זיי אליין נישט געוואוסט. איין זאך איז אבער געווען זיכער: די אַמעריקאנער מעניפּעסטשורערס

דאָס הייסט אַ סאָרט מיניסטער פון אויפבלערונג, אַ פרומען קאטאָליק, וועלכען עס האָט רעקאָמענדירט אַרטשבישאָפּ איירלאַנד. ער האָט אויס-געשריעבען פון אַמעריקאַ אַ גרויסע צאָהל קאטאָלישע לעהרערס. נאטירליך, די אַמעריקאנער רעגירונג האָט אין דעריין געהאַט נאָר אַ פאָלי-טישען צוועק: מיט דער הילף פון די קאטאָלישע גלחים האָט זי געהאַפּט צו געווינען דעם איינ-פלוס אויף העם פאָלק, וועהרענד די אונטאבענדיגע פיליפינער קירכע איז בעהאַנדעלט געוואָרען אזוי ווי די ראסקאָלניקעס אין רוסלאַנד פאַר דער רעוואָלוציאָן.

8.

דער קריגע מיט די פעראייניגטע שטאַט-טען האָט געמאַכט אַ חורבן פון די פיליפינען. הייזער, גאָרטענס, פאַרנים זיינען פערברענט געוואָרען; די בהמות זיינען אויסגעקוילעט גע-וואָרען פון דער אַמעריקאנער אַרמעע, אָדער זיינען אויסגע'פּגראָט' פון הונגער און מגפות. קאנאוועס מיט וועלכע וואַסער ווערט צוגעפיהרט צו די פעלדער, זיינען אויסגעטריקענט געוואָרען. די אַמעריקאנער רעגירונג האָט קיין זאך נישט געטאָן צו העלפּען דעם לאַנד וויעדער אויפצו-לעבען. ווען זי האָט יא געפרופט עפעס צו טהון, האָט זיך דערפון גאָרישט אויסגעלאָזען, ווייל דער אַמעריקאנער פיהרט זיך שטענדיג נאָך דעם פּסוק: ווי האָט דאָס אַן אַרעמאָן נישט קיין פופ-ציג רענדלדאָך? די רעגירונג האָט, צום ביי-שפּיעל, איינגעקויפט אַקסעסן אין אויסלאַנד און איינגעפיהרט זיי אין די פיליפינען. די אַקסעסן האָט זי אָנגעבאַמען צו פערקויפען צו הויכע פרייזען פאַר מוזמן געלד צו די פעהרונגערטע פיליפינער פויערים. אַנאָנדער ביישפּיעל איז ווי די רעגירונג האָט געפיטערט די הונדעריגע פיליפינער. די לאַגע נאָך דעם קריגע אין די פיליפינען איז געווען נישט בעסער ווי אין די רוסישע הערפער. טאפּט האָט זיך געווענדעט צום קאָנגרעס נאָך שטיצע. דער קאָנגרעס האָט בעשטימט דריי מיליאָן דאָלאַר אויף צו קויפען רייו פאַר די הונדעריגע. אבער דאָס געלד איז אָנגעקומען אין די פיליפינען, האָט זיך די רעגירונג דערמאָנט, אז דאָס איז דאָך טשאַר-טי, און טשאַרטי טויג נישט, — דאָס איז אַנאָנ-דער כלל ביי די אַמעריקאנער גראַבע בייכער. טשאַרטי, פערשטעהט איהר, דעמאָראַליזירט דעם מענשען, זי מאַכט איהם פאַר אַ בעמלער. אַלזאָ, האָט מען גענומען ספּענדען דאָס געלד

טאָרעס אין די פּעראַייניגטע שטאַטען ברענגען יעהרליך אין מאַרקעט אויף עטליכע טויזענד מיליאָן סחורה. אַלץ, איז דער גאַנצער פּיליפּין נער מאַרקעט ניט ווערטה אַ שמעק טאבאק, עס מאכט אויס אפשר אַ צעהנטעל פּראָצענט. מיט די מעשיות וועגען דעם קאָלאָניאַלען מאַרקעט האָט מען געקענט מולירען די קאפיטאַליסטישע עפענטליכע מיינונג, די קאפיטאַליסטען האָבען גלאַט גרויסע אויגען, זיי וואָלטען, דאכט זיך, פּערשלונגען די גאַנצע וועלט. די ריכטיגקייט איז אבער, אַז עס האָט זיך געהאַנדעלט גאָרניט אום דעם מאַרקעט. דער אמת'ער צוועק איז צו פּערבאָפּען די לענדער, די מיינס און אַלערליי פּרווילעגיעס, צו פּערשלאָפּען די אַייגענעבאַרענע און צו עקספּלאַטירען זייער אַרבייט.

די ווידזשעס אין די פּיליפּינען זיינען אַ סך ניעדריגער איידער אין די פּעראַייניגטע שטאַטען; אַ פּראָסטער אַרבייטער קריגעט אַן ערך פּופּציג סענט אַ טאָג אין אַמעריקאַנער געלד. דאָס געפינען די אַמעריקאַנער ספּעקור לאַנטען פאַר צו הויך. זיי ווילט זיך אַריבער ברענגען אין די פּיליפּינען פאַרקאָנטראַסטירטע קוליס פון כינאַ, גאָר די אַמעריקאַנער לאָאָס וועגען אימיגראַציע דערלאָזען עס ניט. אַב־שאַפּען דעם פּערבאָט פון כינעזישע איינוואַנער דערונג ווילען די אַמעריקאַנער אויך ניט, ווייל צווישען די כענעזישע איינוואַנדרער וועלען אַנפאַהרען קליינע סחורים, סטאַרקפּערס, וועלכע וועלען געוועזען קאָנקורירען מיט די אַמעריקאַנער. זיי ווילען דעריבער די לאָאָ וואָס לאָזט ניט אַריין קיין כינעזישע איינוואַנדרער זאָל זיך בלייבען, אבער אַן אויסנאָמע זאָל געמאַכט ווערען פאַר די קוליס וואָס זיינען געבונדען מיט אַ קאָנ־טראַקט, וואָס דערמיט וועלען די קאפיטאַליסטען אַרונטערהאַקען די ווידזשעס, איז נאָטירליך די הויפּטזאַך; אבער דער כינעזער קולי האָט נאָך אַנאָדער מעלה, וואָס ער לאָזט זיך בעהאַנדלען ווי אַ פּערד, (אַ בריהא האָט ער!) אַ פּיליפּינער אַרבייטער, פּערקעהרט, וויל אַז מען זאָל מיט איהם אומגען ווי מיט אַ מענשען. דאָס ווילען די אַמעריקאַנער אונטערגעהמער אין די פּיליפּין פּינען ניט ליידען. פּראָפּעסאָר דזשענקס וועלכע כען רוזוועלט האָט געשיקט אונטערזוכען דעם עקאָנאָמישען צושטאַנד אין די פּיליפּינען, איז אויפגעטרעטען פאַר דעם פלאַן פון די אַמעריקאַנער אונטערגעהמער אין די פּיליפּינען. ווען די פּיליפּין קאָמישען האָט ניט געוואָלט אָנצוגעהמען

וועלען קריגענען אַ נייעם מאַרקעט. צו דעם צוועק האָט די פּיליפּין קאָמישען געהעכערט דעם איינפּוהרס־צאָל אויף אַלע אויסלענדישע וואַר־רען אין פּערגלייך מיט דעם פּריהערען שפּאַני־שען טאָרי; און דער טאָרי איז אַזוי געפּיקסט געוואָרען, אַז די אַמעריקאַנער מעניפּעקטשור דערס זאָלען האָבען אַ מאַנאָפּאָליע אין דעם אַמעריקאַנער מאַרקעט. דאָס איז אָבער נאָך ניט גענוג, מען מוז דאָך אָבער געפינען קונדען וואָס זאָלען קויפּען די אַמעריקאַנער וואַרען, און דאָ איז טאָק געווען די צרה: אַ פּאַלק פון אַבינאָים האָט ניט מיט וואָס צו קויפּען אַמערי־קאַנישע וואַרען, די איינפּוהר פון אויס־לענדישע וואַרען איז געוואַקסען זינט די אַמעריקאַנער האָבען פּערנומען די פּיליפּינען; אבער פּראָפּעסאָר וויללס ווייזט אַ קלאָרען רעכענונג מיט סטאַטיסטיקע, אַז דער גאַנצער צוואַוואַקס איבערשטייגט ניט וואָס די רעגירונג ספּענדט אין די פּיליפּינען אויף די אַרמעע און די געהאַלטען פון די אַמעריקאַנער בעאַמטע. דאָס הייסט, די אימפּאַטריטע וואַרען ווערען פּערברויכט פון די אַמעריקאַנער, ניט פון די פּיליפּינער, און די געלד אויף צו בעצאָהלען פאַר אימפּאַטריטע וואַרען קריגען די אַמעריקאַנער בעאַמטע פון אַמעריקאַ, וואָרום די פּיליפּינער רעגירונג בעצאָהלט זיך ניט; וואָס עס פּעהלט ווערט געדעקט ופּון די טעקסעס אויף די איינ־וואָהנער פון די פּעראַייניגטע שטאַטען, דאָס הייסט, דאָס אַמעריקאַנער פּאַלק שיקט זיינע סאָלדאַטען און פּאַליטישענס אין די פּיליפּינען, ער עקספּאַטריט פאַר זיי וואַרען פון אַמעריקאַ און עקספּאַטריט אויך דאָס געלד מיט וועלכען זיי בעצאָהלען פאַר דינע וואַרען. מען וואָלט דאָך געקענט די לייט האַלטען אין דער היים, צאָהלען זיי געהאַלט און פּערקויפּען זיי דינעלעכע וואַרען, — וואָס געווינט מען דאָ מיט דער קאָלאָניאַליפּאָליטיק?

גאָר שוין ניט דעהענדיג דערפון, עס איז גענוג צו בערעכענען וויפּיעל די פּיליפּינער אימפּאַטריטען און וויפּיעל עס מאכט אויס די פּראָ־דוקציע פון די אַמעריקאַנער פאַבריקען, עס זאָל זיך אַרויסווייזען קלאָר וואָס פאַר אַ קאָלאָ־סאַלער האַמבאָג עס איז די גאַנצע קאָלאָניאַל־פּאַליטיק. דער גאַנצער אימפּאַרט פון מאָנר־פאַטור־וואַרען איז העכער געוואָרען מיט אַן ערך אַכט מיליאָן דאָלאַר אַ יאהר, און דאָס קומט נאָך ניט אַלץ פון אַמעריקאַ, און די פּעק־

עס איז ארגאניזירט געווארען אן ארבייטער יוניאן וואס האט געהאט עקאנאמישע און פאליטישע צוועקען. זי האט געהאט פופצעהן טויז זענד מעמבערס, אבער זי איז אויך צובראכען געווארען דורך די פערפאלגונגען פון דער רעגירונג; איהר פיהרער, דאקטאר דאמינאזאר גאמעס איז פערמשפט געווארען צו זיצען עטליכע יאהר.

אבער אלע דיזע פערפאלגונגען האבען נאך צושטערט די ארגאניזאציע פון די פאלקסמאסען, זיי האבען אבער נישט צושטערט דעם האס געגען די אונטערדריקער. קליינע געהיימע גרופעס, ווי די רוסישע קרוששאקעס, זיינען געבליבען. פראפעסאר וויללעס האט פאראויסגעזאגט נאך פאר צוויי יאהרען אז די וואהל פאר די אסעמבלי וועט געבען דער אפאזיציע די מעגליכקייט אויפצוטערעטען און בעווייזען דער וועלט, אז דאס פאלק איז אויף איהר זייט. טאפט, ווען ער איז נאך געווען דער גענעראל-גובערנאטאר פון די פיליפינען, איז געווען אזוי בלינד ווי סטאליפין פאר דער וואהל פון דער צווייטער דומא: ער האט אויך ערקלערט, אז אין דער אסעמבלי וועט קיין אפאזיציע צו דער רעגירונג נישט זיין. די וואהל האט געגעבען א מאיא-ריטעט דער נאציאנאליסטישער פארטיי וועלכע פערלאנגט אונאבהענגיקייט.

די נייע אסעמבלי האט אזוי וועניג מאכט ווי די רוסישע דומא. איבער איהר שטעהט די פיליפין קאמישען, וועלכע האט דיזעלבע מאכט ווי דער רוסישער גאסדארסטוועני סאנאיעט. די איינציגע זאך וואס זי קען טאן איז נישט צו בע-וויליגען דעם בודזשעט, אבער געגען דעם האט מען זיך בעווארענט אזוי ווי אין רוסלאנד: ווען די אסעמבלי נעמט נישט אן דעם נייעם בודזשעט, בלייבט דער אלטער אין קראפט.

אבער א ביראקראטישע רעגירונג קען נישט ליידען אפילו אזא מאכטלאזע אפאזיציע. די אמעריקאנער שרייען שוין איצטער, אז דער פירליפנער פאלק איז נאך נישט דערוואקסען ביז צו אן אייגענער געזעצגעבענדער פערזאנלונג. די פרעסע אין די פערזאנלונגען שטאמען איז פול מיט קופערנע ליגענעס וועגען דער פאליטישער לאגע אין די פיליפינען. מען קלייבט זיך, ווייזט אויס, צו מאכען א סוף צו דער פאלקס-פערטרע-טונג אין די פיליפינען, און מען גרייט צו די עפענטליכע מיינונג אין אמעריקא דערצו.

דעם פלאן, איז עס צוליעב דעם איינדרוק וואס אזא שריט וואלט געמאכט אין אמעריקאנער פאליטיקס.

אן איינזיגער וועלכען די פיליפין קאמישען נאנטאטשעט ער זאל מאכען אונטערוכונגען פאר אן אייגענעם סיסטעם, האט געגעבען נאך א בעסערע עצה: די קאמישען זאל אויסגעבען א לאגא אז יעדער מאן וואס וואהנט נישט ווייט פון א פראיעקטירטער אייגענעם לאגא זאל זיין געוואונגען צו ארבייטען עטליכע טעג א מאנאט ביי דער אייגענעם. דאס, זאגט ער, „וואלט העלפען אביסעל“ לייזען די ארבייטערפראגע! אלזא, צוואנגס-ארבייט איז דער אידעאל פון קאלאניאל-פאליטיק.

עס האנדעלט זיך דא נישט אום די ענטוויקלונג פון קאפיטאליזמוס בכלל, נאר אום די איינטערעסען פון א קליינער באנדע אפערירטען וואס מאכען ביזנעס מיט דער קאלאניאלער רעגירונג. די אמעריקאנער אונטערדריקער האבען זיך ארויסגעוויזען פאר א סך גרויזאמען און בריוטאלער איידער די שפאניער. נאטירליך, פיהלען די פיליפינער א ביטערען האס געגען די אמעריקאנער, אבער די אמעריקאנער רעגירונג אונטערדריקט יעדען פראטעסט מיט ברוטאלער גע-וואלט. די פרעסע, דער טהעאטאטער שטעהען אונטער א שווערע צענזור; קיינע פערזאנלונגען זיינען נישט ערלויבט; די פאסט איז אקוראט אזוי אונזיכער ווי אין רוסלאנד; פאר א פרייען ווארט ווערען די שרייבער, די אקטיאָרען, די רעדנער פערמשפט צו לאנגע יאהרען געפענגניס. די אמעריקאנישע רעגירונג האט געוואלט טער-ראדירען די פיליפינער, און דעם צוועק האט זי עררייכט. די בעקאנטע פיליפינער פיהרער האבען מורא זיך צו טרעפען, כדי די רעגירונג זאל זיי נישט חושד זיין אין פערשווערונג, — אקוראט ווי אין רוסלאנד אין די גוטע אלטע צייטען.

פערשטעהט זיך, אונטער אזעלכע אומ-שטענדען איז קיין ארגאניזירטע אפאזיציע נישט געווען מעגליך. די רעגירונג האט ארגאניזירט א פארטיי וועלכע איז געווען זעהר עהנליך צו דעם „פערדאן פון דעם רוסישען פאלק“, דאס איז די „פערדעאל פארטיי“. עס האט פון אונ-הויב עקזיסטירט א „נאציאנאליסטישע פארטיי“ מיט אונגעפער צוויי הונדערט טויזענד מעמ-בערס, אבער די רעגירונג האט איהר צובראכען.

פערשיעדענע נוצען - טעאָריען

פֿון א. ש. זאָס

וואָס איהם איז וועניגער ניצל'ך. איידער דער מענטש געהט פערקויפֿען זיין סחורה, מיינט ס'ע, ווענט ער פריהער אָב דעם שאדען, וואָס ער וועט האָבען, פון וועלכע בעדערפֿניסען ער וועט זיך מוזען אָבזאָגען, ווען זיין סחורה וועט איבערגעהן ביי אַנדערן אין רשות און, פערקערט, די נוצען, וואָס ער וועט קענען האָבען פון דעם נייעם פראָדוקט, וועלכער קומט אין זיין רשות און ווערט זיין אייגענטום. ווען אַ בעל הבית געהט פערקויפֿען זיין הויז, קומען קודם כל אַרײַן ביי איהם אין מח די געדאַנקען, אז אָהן די הויז וועט ער זיך מוזען וואַלגערען אין שכינות, ניט האָבען קיין אייגען ווינקעלע א. ז. וו. פון דער אַנדערער זייט אָבער שטעלט ער זיך פאַר די נוצען, וואָס ער וועט האָבען, בעקומענדיג די מוזמן. פאַר די מוזמן וועט ער קענען חתונה מאַכען אַ טאָכטער אַ בוגרות, אָדער מאַכען זיך אַ שטיקעל עסק א. ז. וו. דיווער סוביעקטיווער פסיכאָלאָגישער מאָמענט, וואָס רעכענט אויס, וועלכע בעדערפֿניסען עס איז וויכטיגער פאַר איהם זיך זאָלען זיין בעפֿריעדיגט, צי די בעדירפֿ דיפֿנס אין אַן אייגען ווינקעל, צי די בעדירפֿ נים אַקטיוו חתונה צו מאַכען — דיווער סוביעקטיווער מאָמענט רעגולירט, לויט ס'ע'ן, דעם ווערט פון די סחורות.

נו, איז אבער גלייך די פראגע אויב דער ווערט פון אַ סחורה ווערט בעשטימט בלויז לויט די נוצען אבער בשום אופן ניט דורך די ארבייט, טאָ ווי איז צו ערקלערען דאָס מען שעצט ניט ליכט, לופט און וואַסער, זיי זיינען דאָך געוויס ניצליכע זאַכען. פאַר וואָס האָבען זיי קיין ווערט ניט? וואו בלייבט דער פראָסטער שכל? אויסער דעם זעהען מיר אין פראַקטישען לעבען, אז סחורות, וועלכע בעדירפֿניסען נוצען, בעפֿריעדיגען וויכטיגערע גער האָבען אַ קלענערן ווערט, ווי יענע סחורות, וועלכע זיינען פיעל וועניגער ניצל'ך. גאָלד איז וועניגער ניצל'ך ווי אייזען און זיין ווערט איז פון דעסוועגען העכער ווי ביי אייזען; די נוצען

יינער פון די יסודות, אויף וועלכע דער וויסענשאפטליכער סאָציאליזם איז געבויט, איז, ווי בעוואוסט, די מעהרווערטטה טהעאָריע. דיווע שארפֿזיניגע, וויכענשאפטליך - בערינדעטע, ענטדעקונג פון קאַרל מאַרקס שטיצט זיך אויף די „אָרבייטס-טעאָריע“, וועלכע בעהויפטעט, אז דער ווערט פון יעדער סחורה, איז די מאָס פון געזעלשאפטליכע ארבייט, וויפיעל עס איז אין איהר פערגליווערט.

דיווע „אָרבייטס-טעאָריע“, וועלכע איז צום ערשטען מאָל אויפגעשטעלט געוואָרען פון אַדאָם סמיט, איבערגעבויט און רעפֿארמירט געוואָרען דורך דוד ריקאַרדאָ, האָט בעקומען אַ פעסטען אָרט אינ'ם טעמפל פון דער וויסענשאפט נור אַ דאַנק די אונטערוכונגען פון דעם אייגענעם מאַרקס.

איבער סמיט'ס און ריקאַרדאָ'ס אַנשוואונגען האָבען מיר שוין גערעדט. (*) איבער די גרויסע פערדיענסטען פון מאַרקס אויף דיווע וויכטיגען געביעט וועלעז מיר נאָך אין „דער צוקונפט“ רעדען.

דאָס מאָל וועט זיין אונזער אויפגאבע זיך אונטערהאַלטען מיט די לעזער איבער די צווייטע רייע טהעאָריען מכח דעם ווערט פון די סחורות וואָס האָט ניט וועניג אנהענגער צווישען די געלעהרטע עקאָנאָמיסטען.

מיר וועלען זיך בעשעפֿטיגען מיט די פערשיעדענע נוצען-טהעאָריען.

דער ערשטער וואָס האָט בערינדעט די נוצען אָדער די סוביעקטיווע ווערטטהעאָריע איז געווען דער פראַנצויזישער עקאָנאָמיסט ס'ע, אַדאָם סמיט'ה'ס אַ תלמיד. ס'ע געהט ארויס פון דעם איינפאַכען פשוט'ען שכל, דאָס יעדער מענטש שאַצט העכער דאָס, וואָס איהם איז מעהר ניצל'ך און ניעדריגער דאָס,

(*) זעה מיון אַרטיקל: „ריקאַרדאָ'ס אַרבייט'ס טעאָריע“, די צוקונפט, נאָוועמבער, 1906.

ווערטה פון דער גאנצער סומע ברויט, וואָס איז פאראן, אזוי ווי די נוצען פון איין פונט ברויט פערהאלט זיך צו די נוצען פון דער גאנצער סומע. וואָס גרעסער עס איז די סומע, דער סך הכל ברויט, אלץ קלענער איז די בעדייטונג פון יעדען איינציגען פונט און אלץ א קלענערע מאָס ניצליכקייט בעזיצט ער. וואָס מעהר טהיילען עס געהען אריין אין א גאנצע, אלץ א קלענערע בעדייטונג האָט יעדער טהייל בעזונדער, וואָס גרעסער עס איז א געוויסע חברה, אלץ א קלענערע ראָלע שפּילט יעדער בעזונדערער מיט-גליד אין איהר. וויל איך וויסען דעם ווערטה פון איין פונט ברויט, דאָרף איך צוטהיילען דעם ווערטה פונ'ם סך הכל ברויט אויף די צאָהל איינציגע פונטען. עס פערשטעהט זיך, אז וואָס גרעסער עס איז די צאָהל איינציגע פונטען, אלץ א קלענערער ווערטה וועט אויספאלען אויפ'ן חלק פון יעדען איינציגען פונט. און דאָס איז טאקע די אורזאכע, וואָס איין פונט ברויט קאָסט נישט אזוי טהייער, וויל עס איז דאָ אַן אונגעהייער גרויסע צאָהל איינציגע פונטען. דער סך הכל פון גאָלד איז אָבער אונגעהייער קליין. יעדער זאָלאָמניק פערנעהמט א גרויסען אָננעזעהענעם פלאַטץ אין דער גאנצער סומע גאָלד פון דער געזעלשאַפט. ווען איך צוטייל דעם גאנצען ווערטה פונ'ם סך הכל גאָלד אויף זיינע איינציגע זאָלאָמניקעס, קומט אויס אויף יעדען זאָלאָמניק א גרויסען חלק ווערטה, א סך א גרעסערע, ווי דער חלק ווערטה וואָס פאלט אויס אויף א פונט ברויט צום ביישפּיעל, וויל איינציגע פונטען ברויט זיינען פאראן א סך א סך מעהרער, ווי איינציגע זאָלאָמניקעס גאָלד און דעריבער איז דער ווערטה פון איין זאָלאָמניק גאָלד גרעסער, ווי פון איין פונט ברויט, נישט קוקענדיג, וואָס דער סך הכל ברויט בעזיצט א גרעסערען נומער, ווי דער סך הכל גאָלד. דער ווערטה פון אַן איינציגער סחורה ווערט בעשטימט לפי ערך, פראָ-פאָרציאָנעל צו דער סומע פון אַזוינע איינציגע סחורות, וויפּיעל עס זיינען פאראן. מאַטעמא-טיש איז דאָס זעהר לייכט צו פערשטעהן: דער סך הכל פון אלע סחורות, וואָס געהערען צו איין זאָרט, צ. ב. די גאנצע מאָס ברויט בילדעט דעם ווערטה פון ברויט בכלל. ווען איך וויל וויסען ווי גרויס עס איז דער ווערטה פון איין פונט ברויט — מוז איך צוטיילען די גאנצע מאָס ברויט אויף די צאָהל איינציגע פונטען. דער גאנצער זאפּאס ברויט איז דער נחלק און די צאָהל

פון א פונט ברויט איז גרעסער פאר די נוצען פון א ברייאַנט, דער ווערטה פונ'ם ברייאַנט איז אבער נישט אין ערך גרעסער, ווי דער ווערטה פון א פונט ברויט. ווי איז דאָס צו ערקלערען לויט די נוצען טהעאָריע? ס'ע פשט'לט זיך אפילו, אז הגם דער ווערטה איז בעשטימט לויט די-נוצען פון דער סחורה, ווערט זי, די סחורה הייסט דאָס, פון דעס טווענען קיין מאָל נישט פערקויפט וועניגער, ווי די קאָסטען, וואָס איז אויפגעגאנגען אויף איהר (די ארבייט וואָס איז פערווענדעט געוואָרען איהר צו בעשאַפּען) ד. ה., אז די ארבייט שפּיעלט אויך א ראָלע אינ'ם בעשטימען פון ווערטה. אבער דאָס איז נישט מעהר, ווי גע'פשט'עלט, א יש לישב בדוחק. אויסער דעם, וואָס ס'ע פאלט דאָ אריין אין סתירות, פון וועלכע איהם איז שווער זיך אויס-צופלאַנטערן, געט ער אונבעמערקט איבער צו דער צווייטער שיטה, גענען וועלכע ער אליין טרעט אזוי שאַרף ארויס.

צוויי שפּעטערדיגע געלעהרטע פון דיזער סוביעקט ווערן פּסיכאָלאָגישער שיטה ברונאָ הילדעבראָנדט און קנים איז געראַטען שוין בעסער צו פערענטפערען די אויבערשטע קשיות. מען דאָרף נישט צוזאמענמישען — מיינען דינע געלעהרטע — די נוצען פון דער סחורה בכלל, פון דעם גאנצען זאפּאס, וואָס איז פאר אַן — מיט די נוצען פון א בעשטימען טייל פון דער סחורה, וועלכע איך וויל קויפּען אָדער פערקויפּען. די ניצליכקייט פון ברויט בכלל איז טאקע א סך העכער פון די נוצען, וואָס גאָלד אָדער אפילו ברייאַנטען קען אויב ברענגען. דער ווערטה פונ'ם גאנצען סך הכל ברויט, וואָס איז פאראן אין דער געזעלשאַפט, וועט טאקע אויך דעריבער זיין פיעל העכער, אלס דער ווערטה פונ'ם סך הכל ברייאַנטען. מען דאָרף דאָך אָבער נישט פערגעסען, אז איך קוין נור אַ טהייל פון דעם ברויט, צום ביי-שפּיעל, א פונט, צוויי, דריי, אבער נישט דעם גאנצען זאפּאס. דער ווערטה פון איין פונט ברויט קען דאָך נישט זיין גלייך מיט דעם ווערטה פון דעם גאנצען סך הכל ברויט, וויל דער סך הכל ברויט האָט דאָך אונגעהייערע גרעסערע ניצליכקייט, ווי איין פונט ברויט. דער ווערטה פון איין פונט ברויט ווערט בעשטימט לויט די ניצליכקייט פון איין פונט ברויט, אבער נישט לויט די ניצליכקייט פון ברויט בכלל. דער ווערטה פון איין פונט ברויט פערהאלט זיך צום

גרעסער. אויב דער זאפאס פון ברויט איז געוואָר
רען דאָפעלט קלענער, צ.ב., דאָרף דער ווערט
פון יעדען איינציגען פונט ברויט שטייגען אויף
נור דאָפעלט. פאקטיש איז ניט אזוי. אויב די
גרעסענדיג אויף ברויט זאָל ברענגען היינטיגען
יאָהר אַ העלפט, ווי אין פאָריגען יאָהר, וואָלט אַ
פונט ברויט קאָסטען ניט נור דאָפעלט, נור
פיעלפאך מעהר.

אונפעהיג צו ערקלעהרען די דערמאָנטע
ערשיינונגען אין עקאָנאָמישען לעבען האָט דיזע
סוביעקטיווע נומערן טהעאָריע אָנגעפאָנגען ביס-
לאַמווייז צו פערשווינדען אין דער וויסענשאַפט
פון די 50 גער און 60 גער יאָהרען פון פאָריגען
יאָהרהונדערט. אין די לעצטע צעהנדליגע יאָהר-
רען האָט דיזע טהעאָריע אָבער וויעדער אויפגע-
שטאָנען תחית המתים, נור שטארקער און מעהר
בערגרינדעט. די וויכטיגסטע, וועלכע האָבען
אריינגעבלאָזען אַ נייעם רוח חיים אין דער אַב-
געלעכטער נומערן טהעאָריע, זיינען געווען די
עסטרייכישע געלעהרטע מענגער, בייעס-
באווער און וויזער און דורך זיי האָט דיזע
שיטה בעקומען דעם נאָמען: „די שיטה פון
דער עסטרייכישער שיל“.

דער ערשטער, וועלכער האָט בעצויגען מיט
נייע הויט און ביין דעם אלטען סקעלעט איז
געווען מענגער אין זיין ווערק, וואָס איז ערשיע-
נען אין 1872.

מענגער פאָנט אָן זיין ערקלעהרונג מיט
פאָלגענדען ביישפיעל: „לאָמיר זיך פאָרשטע-
לען — זאָנט ער — אַז מיר האָבען פאַר זיך אַ
בעוואָהנער פון אַ ווילדען אורקולטור-וואָלד,
וועלכער איז אַרומגערינגעלט מיט הונדערטע
טויזענדע בוימער. איחס, דעם ווילדען, איז אָבער
נויטיג פאַר זיינע בעדירפניסען בלויז 10
בוימער. דאָס איז איחס שוין ענגוג אויפ'ן היי-
צען, אויף אַ דירה, אויף געצייג און געוועהר.
עס איז קלאָר, אַז דער ווילדער וועט אַבשאַט-
צען אלע בוימער, זיי געבען אַ ווערט אויף אזוי
פיעל, אויף וויפיעל זיי בעפריידיגען זיינע בע-
דירפניסען. אָבער אזוי ווי אַלע בוימער זיינען
איחס דאָך ניט נויטיג, דען נאָכדעם ווי זיינע
בעדירפניסען זיינען בעפריידיגט, בלייבען דאָך
אַלץ איבער זעהר פיעל בוימער, אין וועלכע ער
נויטיגט זיך ניט, טאָ וועט יעדער איינציגער
בויס בעזונדער פאַר איחס קיין שום ווערט
ניט האָבען, ווייל ער קען זיך בענענן אָהן

איינציגע פונטען — דער מחלק. די חלקים,
וואָס מיר בעקומען נאָך'ן חלוק בעשטימען
דעם ווערט פון איינציגע פונטען. די ניטצ-
ליכקייט פון קאָרן אין אונזער געזעלשאַפט,
לאָמיר אָננעהמען, ווערט טאָקע געשאַצט און
פער „ווערט“ עט אין 10 מיליאָן רובעל. די ניט-
ליכקייט פון גאָלד — נור אין 50,000 רוב. קאָרן
איז אָבער פאַראַן בסך הכל 10,000,000 פוד.
עס קומט דעריבער אויס, אַז דער ווערט פון
אין פוד איז ניט מעהר, ווי אַ רובל. גאָלד איז
בלויז פאַראַן, לאָמיר אָננעהמען, 25 טויזענד
זאָלאָטניק. דער ווערט פון אין זאָלאָטניק גאָלד
וועט דעריבער זיין ניט ווייניגער, ווי צוויי רובל.
די גרויס פון די חלקים, וואָס מיר בעקומען ביי
אַ חלוק, ווענדעט זיך ניט בלויז פון'ם נחלק,
נור אויף פון'ם מחלק. אויב דער מחלק איז גרע-
סער — זיינען די חלקים קלענער; איז דער
מחלק קלענער זיינען די חלקים גרעסער. דער
מחלק ביי גאָלד איז אַ סך קלענער, ווי דער מחלק
ביי ברויט און מיט אַ סך מעהרער מאָל קלענער,
מיט וויפיעל מאָל דער נחלק פון ברויט איז
גרעסער פאַר'ן נחלק פון גאָלד און דעריבער
איז דער ווערט פון יעדער איינציקער
שטיק ברויט אַ סך קלענער, ווי דער ווערט פון
יעדער איינציגער שטיק גאָלד.

דורך דיזע ווערטטהעאָריע ווערט אפילו
פערענטפערט אַ סך מעהר ערשיינונגען אין
וויסענשאַפטליכען לעבען, ווי דורך סע'ם טהע-
אָריע. זי האָלט אָבער אויף ניט אויס, ווייל
פיעל ערשיינונגען בלייבען דאָך אונבעגרייפליך.
דורך דיזע טהעאָריע וואָלט אונז זיין קלאָר,
באַר וואָס דער ווערט פון לופט, ליכט און נאָך
אזוינע פראָדוקטען איז זעהר קליין, ווייל דער
זאפאס פון לופט און ליכט איז זעהר גרויס, אָבער
עס בלייבט דאָך אונפערשטענדליך, פאַר
וואָס דיזע פראָדוקטען האָבען גאָר קיין
ווערט ניט? ווי גרויס עס זאָל ניט זיין דער
„מחלק“, אויב עס איז נור דאָ אַ נחלק בכלל
(און אַז ביי אזוינע פראָדוקטען איז דאָ אַ נחלק
קענען דאָך דיזע אַננעהנער פון נומערן טהעאָריע
ניט אָבלייקענען!) מוז דאָך אויסקומען אַ גע-
וויסער חלק, זאָל זיין זעהר אַ קליינער, אויף
יעדע איינציגע פון מחלק. אויסער דעם, לויט
דיזע טהעאָריע קומט אויס, אַז דער ווערט פון
יעדען איינציגען פראָדוקט ווערט גרעסער אָדער
קלענער אויף אזוי פיעל, אויף וויפיעל דער גאנ-
צער זאפאס פראָדוקטען ווערט קלענער אָדער

צוהאלטען א בלומען-גארטען. נו, לאָמיר זיך פאַרשטעלען, אז דער איינזעלבע וואָהנער בעקומט די מעגליכקייט צו קויפֿען 10 עמער וואַסער, וואָס וואָלט ער געגעבען דערפֿאַר? געוועהנליך אזא זאך, וואָס ער וואָלט געגעבען אום צו האָבען דאָס פֿערגעניגען צו געניסען פֿון זיין בלומען-גארטען, דאָס הייסט ער וואָלט אָב-שאַצען דעם ווערט פֿון די וואַסער אין פֿערגלייך מיט די לעצטע בעדירפֿנים, וועלכע וואָלט בלויז בען אָהן דעם צוקויף ניט בעפֿריידיגט. ווען דער קוואַל האָט מעהר אויסגעטריקענט און האָט אָנגעפֿאַנגען צו געבען יעדען טאָג שוין ניט מעהר ווי 40 עמער, — פֿון וועלכע בעדירפֿנים וועט זיך דער בעוואָהנער דאָן אָבזאָגען? געוועהנליך, אויך פֿון יענע, וועלכע בריינגען איהם ניט בלויז פֿערגעניגען, נאר אויך פֿון אַזעלכע, וועלכע זיינען נויטיג צו זיין געזונדהייט. ער וועט מוזען אויפֿ-הערען צו וואַשען זיך אַלע טאָג. דער ווערט פֿון וואַסער וועט געוועהנליך דאָ שטייגען אויף אזוי פֿיעל, אויף וויפֿיעל דער בעוואָהנער האַלט די בעדירפֿנים צו וואַשען זיך א סך העכער, פֿאַר די בעדירפֿנים צו האָבען א שעהנעם גארטען. דער ווערט פֿון יעדען עמער וואַסער ווערט איצט אַבענגיג פֿון א העכערע בעדירפֿנים און לויט דיזע העכערע בעדירפֿנים, וועלכע איז וויכטיגער פֿון אַלע צו בעפֿריידיגען און בלייבט אָבער ניט בעפֿריידיגט, ווייל עס איז במציאות ניטאָ קיין פֿראַדוקטען דאָרויף, ווערט בעשטימט דער ווערט — אין אונזער פֿאַל — פֿון וואַסער.

די זעלבע פֿסיכאלאָגישע און סוביעקטיווע שאַטצונגען און בעדינגונגען, וואָס קומען פֿאַר ביים ווילדען — קומען אויך פֿאַר אין אונזער אזוי פֿערוויקעלטען, פֿערדערהטען און פֿער-פֿלאַנטערטען ווירטהשאַפֿטליכען לעבען.

אין טעגליכען לעבען דאַרף מען אויך אונז טערשיידענע פֿערשיעדענע קאָטעגאָריעס בעדירפֿ-ניסען. עס זיינען פֿאַראַן לעבענס-בעדירפֿניםען, וואו עס האַלט ביי סכנות נפשות. אַנדערע בעדירפֿניםען זיינען ניט אזוי לעבענס-געפֿעהרליך אָבער זיינען נויטיג, נאָך אַנדערע זיינען בלויז נויטיג אָדער מעהר ניט ווי אַנגענעם. יעדע פֿון די בעזונדערע בעדירפֿניםען ווערט בעפֿריי-דיגט דורך פֿערשיעדענע פֿראַדוקטען, צ. ב., דורך ברויט, דורך קליידונג, דורך האַלץ אויף א דירה, און דורך ציערונג: גאָלד, זילבער און אזוי ווייטער. די בעדירפֿניםען, וועלכע

„יעדען איינציגען“. ווען אין א שריפה זאָלען פֿערברענט ווערען אפֿילו טויזענד בוימער, וועט דער ווילדער אויף א האָר זיך ניט מצער זיין, ער וועט דעם שאַדען גאָר ניט פֿיהלען. די פֿער-ברענטע בוימער וואָלטען איהם סיי ווי סיי קיין נוצען ניט געבראַכט, ווי באָלד עס זיינען איבערגעבליבען די 10 בוימער, וועלכע ער קען אויסנוטצען. גאָנץ אַנדערס איז אָבער ווען אין וואַלד זיינען פֿאַראַן בלויז 10 פֿרוכט-בוימער און אַלע זיינען נויטיג צו בעפֿריידיגען די בע-דירפֿניםען. דאָ האָט שוין יעדער בויט בעזונדער א גרויסען ווערט פֿאַר'ן ווילדען און דאָס פֿער-לירען געהן פֿון יעדען איינציגען וועט זיין א גרויסער שאַדען פֿאַר'ן ווילדען ווייל דורך דעם וועט א טהייל בעדירפֿניםען ניט ווערען בעפֿריי-דיגט.

מענגער בריינגט דאָ נאָך א ביישפּיעל. לאָמיר זיך פֿאַרשטעלען, אז אויף אַן איינזעל וואָהנאָט א מענש ביחירות און פֿיהרט אַן אינאָ-לירטע, אָבערזונדערטע ווירטהשאַפֿט. אין זיין רשות געפינט זיך נאר איין קוואַל וואַסער. לאָמיר אָננעהמען, אז יעדען טאָג איז נויטיג דעם בע-וואָהנער איין עמער וואַסער פֿאַר זיך אַלליין צו טרינקען; 19 עמער וואַסער זיינען נויטיג פֿאַר זיינע בהמות; 40 עמער צו דערהאַלטען די רייני-קייט פֿון זיין קערפֿער און אויף די איבעריגע היגענישע בעדירפֿניםען, אַס ענדע נאָך 40 עמער פֿאַר וועניגער וויכטיגע בעדירפֿניםען (אויף צו בעניסען, צ. ב., א בלומען-גארטען, וועלכען מען האַלט נור פֿון פֿערגעניגען וועגען). מעהר ווי דיזע 100 עמער איז ער שוין ניט אים שטאַנד צו בענוטצען. אויב דער קוואַל שטעלט דעם בעוואָהנער צו יעדען טאָג ניט בלויז די 100 עמער, וואָס איז איהם נויטיג, נאר מעהר ווי 100, איז גאָנץ נאָטירליך, אז דער בעוואָה-נער וועט ניט צוגעבען קיין שום ווערט יעדען עמער וואַסער מיט וועלכער ער בענוטצט זיך. ווען אָבער דורך א געוויסע סכּה פֿאַנגט אָן דער קוואַל צו געבען ניט מעהר ווי 100, נור ווייני-גער, למשל, נור 90 עמער — דאָ וועלען שוין דיזע 90 עמער בעקומען פֿאַר'ן בעוואָהנער א ווערט. וועלכע בעדירפֿנים איז אָבענגיג פֿון די וואַסער, אָדער בעסער, וועלכע בעדירפֿ-נים וועט ווערען ניט צופֿרידענגעשטעלט דורך דעם, וואָס דער קוואַל האָט אָנגעפֿאַנגען צו געבען נור 90 עמער? מסתּמא, די ווייניגער וויכטיגע. אין אונזער פֿאַל, די בעדירפֿנים אויפֿ-

צו קענען שפעטער ארבייטען; 7 — צו עסען
סתם אזוי, ווייל עס איז געשמאק א. אז. וו.

שטעלען מיר צוזאמען די פערשידענע
קאטעגאריעס פראדוקטען און קאטעגאריעס בע-
דירפניסען, וועלכע קענען בעפריידיגט ווערען
דורך איין קאטעגאריע פראדוקטען בעקומען מיר
פאלגנדע טאבלע:

I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
10	9	8	7	6	5	4	3	2	1
9	8	7	6	5	4	3	2	1	0
8	7	6	5	4	3	2	1	0	
7	6	5	4	3	2	1	0		
6	5	4	3	2	1	0			
5	4	3	2	1	0				
4	3	2	1	0					
3	2	1	0						
2	1	0							
1	0								
0									

די רוימישע ציפער ווייזען די פערשידענע
קאטעגאריען פראדוקטען לויט די וויכטיגקייט
פון די בעדירפניסען, וועלכע זיי בעפריידיגען.
די אראבישע ציפער פון אויבען אראב — די
פערשידענע קאטעגאריעס בעדירפניסען, וועל-
כע קענען בעפריידיגט ווערען דורך איין און
די זעלביגע קאטעגאריע פראדוקטען. וואס וויכ-
טיגער דער פראדוקט איז פאר'ן לעבען, אלס א
גרעסערע צאהל בעדירפניסען קען ער צופריד-
דען שטעלען. וואס ווייניגער וויכטיג דער פרא-
דוקט איז אלץ א קלענערע צאהל קאטעגאריעס
בעדירפניסען קען ער צופרידען שטעלען.
תבואה, צ.ב., קען בעפריידיגען 10 קאטעגא-
ריעס בעדירפניסען: לעבענסגעפעהרליכע, גויט
ווענדיגע, נוטצליכע, אנגענעמע א. אז. וו.
קליידער נאך 9 קאטעגאריעס בעדירפניסען; א
דירה נור 8 קאטעגאריעס; בלומען נור 6 קא-
טעגאריעס א. אז. וו. מיט דער הילף פון דיוער
טאבלע קענען מיר בעקומען א גוטע פארשטע-
לונג, ווי אזוי עס בילדעט זיך דער ווערט און
פערשידענע פראדוקטען. שטעלט אייך פאר
מיר האבען אזוי וועניג תבואה, דאס עס געניגט
אפילו מיט פאר די ערשטע קאטעגאריע בעדירפ-
ניסען, וועלכע זי וואלט זיין אימשטאנד איבער-
הויפט צופרידען צו שטעלען. גאלד וויעדער,
וועלכע מיר בעצייכענען אין דער רייהע, וואס
שטעהט אונטער דעם אראבישען ציפער IX,
קלעקט אויף מיט פאר איהר ערשטע קאטע-

קענען בעפריידיגט ווערען דורך איין און דעם
זעלבען פראדוקט, זיינען אויך פערשידענע און
קענען קלאסיפיצירט ווערען אין פערשידענע
מדרגות; איין פראדוקט קען דיענען, אויף פער-
שידענע בעדירפניסען: אויף סכנות-נפשות-
דיגע, נויטיגע, נומציגע און אנגענעמע. וואסער
צום ביישפיל קען בעפריידיגען די בעדירפניס
אין טרינקען, אין וואשען זיך, צו האבען דעם
ריח-ניחה, דעם ארגאמאט פון בלומען און אויך
קען מען וואסער בענוטצען אויף אזוינע צוועקען,
אין וועלכע מען פיהלט קיין בעדירפניס ניט.

לאמיר אויסדריקען די קאטעגאריען (די
פערשידענע מינים) בעדירפניסען אין א רייהע
ציפער פון לינקס נאך רעכטס: 1, 2, 3, 4, 5,
6, 7, 8, 9, 10. די העכערע ציפער בעדייטען די
העכערע קאטעגאריען, די נידעריגע — די ניד-
עריגערע קאטעגאריען. די ציפער 10 בעציר-
כענט די גרעסטע קאטעגאריע בעדירפניסען —
די בעדירפניס אין ערנעהרונג; די ציפער 9 —
מיט צו געהן נאכעם; די ציפער 8 — מיט צו
וואהנען אויף'ן גאס; 7 — אין רוינליכקייט;
6 — אין אנגענעמע ריחות; 5 — אין שעהן
אויפגענעמע זאכען א. אז. וו. ווען מיר זאלען
צופאסען צו יעדער קאטעגאריע בעדירפניס דעם
נויטיגען פראדוקט — בעקומען מיר פערשידע-
דענע קאטעגאריעס פראדוקטען. די ציפער 10
בעדייטעט די נויטווענדיגסטע לעבענסמיטעל;
9 — קליידונג; 8 — א דירה; 7 — וואסער;
6 — א בלומען-גארטען;

אין א צווייטער רייהע ציפער פון אויבען
ביז אונטען וועלען מיר וויעדער בעצייכענען די
פערשידענע בעדירפניסען, וועלכע יעדע בעזונד-
דערע קאטעגאריע פראדוקטען קען בעפריידיגען:

10
9
8
7
6
5
4
3
2
1
0

די ציפער 10 בעדייטעט צ.ב. די בעדירפניס מיט
צו שטארבען פון הונגער; 9 — מיט קראנק צו
ווערען פון הונגער; 8 — צו זאמלען כח אום

פון דעסמווענען פון דער זאך וואָס איבער, וואָס עס קען שוין נישט געהן אויף קיין שום בעדירפֿ-
ניס — דאָן האָט די גאנצע זאך קיין שום ווערט
ניט.

די עסטרייכישע טהעאָריע צייכענט זיך אויס פון די פריהערדיגע טהעאָריען דורך דעם, וואָס זי אונטערשיידעט די אַבסטראַקטע נוטצען וואָס אַ געוויסער פראָדוקט איז איממשטאַנד צו בריינגען בכלל פון די ממשות'דיגע נוטצען, וואָס דער פראָדוקט בריינגט מיר אין דער געגענט ווערטיגער צייט, זען אויף קוים און פערקויף. וואָסער, לופט, ליכט זיינען טאקע געוויס ניטצ' ליכע זאכען, אָבער דינע נוטצען האָבען דאָך קיין ממשות ניט אין ווירטשאַפֿטליכען לעבען, דען אין יעדער צייט איז דאָך פאַראַן זעהר פיעל ליכט און לופט, וועלכע ווערען גאָר ניט אויסגע-
נוצט, ווייל זיי האָבען שוין נישט קיין בעדירפֿ-
ניס, וועלכע זיי זאָלען דארפֿען בעפריידיגען און דעריבער האָבען אין ווירטשאַפֿטליכען זינן אַזעלכע פראָדוקטען קיין שום ווערט ניט.

די ממשות'דיגע נוטצען, וואָס דער גאנצער זאפּאָס קען בריינגען איז פערשיידענע, אזוי ווי מיר האָבען געזעהן אין דעם ביישפּיעל מיט די וואָסער. וואָס מער פראָדוקטען עס איז פאַראַן, אַלס קלענער ווערט איהר ממשות'דיגע נוטצען, דען זיי געהען אַלץ אויפ'ן בעפריידיגען אַלץ ווייניגער וויכטיגערע בעדירפֿניסען. אויב עס איז דאָ גאָר אַ סך פראָדוקטען פון אַ געוויסען זאפּאָס, ווי צום ביישפּיעל, ליכט און לופט, וועלען מיר דערגרייכען אַזאָ גרענעץ, וואו די איינציגע פראָד-
וקטען וועלען אויפהערען איבערהויפט צו האָ-
בען אַ ממשות'דיגע נוטצען, האָט די אַבסטראַקט-
טע נוטצען איז זעהר גרויס און דעריבער וועלען זיי אויך קיין ווערט ניט האָבען.

דינע טהעאָריע ווערט אויך אָנגערופֿען „גרענטיץ-נוטצען טהעאָריע“, ווייל לויט איהר איז דער ווערט פון יעדער סחורה בעשטימט לויט די לעצטע וואָס שטעהט אויפ'ן גרענעץ בעדירפֿניס, וועלכע זי קען נישט בעפריידיגען.

דינע סוביעקטיווע נוטצען-טהעאָריע ער-
קלעהרט אונז אויך זעהר גוט די מאַרק בעווע-
גונגען, פאַר וואָס דער פרייז פאַלט, ווען עס זיינען דאָ אַ סך סחורות, ווען דער אָנגעבאָט איז גרויס, און פאַר וואָס דער פרייז שטייגט, ווען די נאכפראַגע איז גרויס. די נאכפראַגע ווייזט אונז, אז עס זיינען פאַראַן ווייניג פראָד-
וקטען און ממילא געהערט די בעדירפֿניס,

גאָרע, וואָס זי איז איממשטאַנד צו בעפריי-
דיגען — דאָן, זעהט מען קלאָר, אז תבואה וועט קאָסטען אַ סך אַ סך טהייערער פאַר גאָלד. דער ווערט פון תבואה וועט זיין 10; דער ווערט פון גאָלד בלויז 2. ווען תבואה איז פאַר-
ראָן אויף אזוי פיעל, דאָס 8 קאָסטענאָריס בעד-
דירפֿניסען קענען ווערען דורך איהר בעפריי-
דיגט ביז קאָסטענאָריע 2, און גאָלד קלעקט נישט אפילו פאַר איהר ערשטע קאָסטענאָריע — דאָן וועט תבואה מיט גאָלד האָבען איין ווערט (2). ווען תבואה איז אָבער פאַראַן אזוי פיעל, דאָס עס געניגט פאַר 9 קאָסטענאָריען בעדירפֿניסען — דאָן וועט דער ווערט פון גאָלד שוין זיין הער-
כער, ווי דער ווערט פון תבואה, ווייל תבואה געניגט פאַר די בעדירפֿניס 2 און גאָלד נישט! אָט פאַר וואָס גאָלד קאָסט טהייערער פון תבואה — גאָלד קען נישט בעפריידיגען. איהר קאָסט-
נאָריע 2 און דעריבער איז זיין ווערט 2, תבואה אָבער איז דאָ אזוי פיעל, אז עס קלעקט פאַר קאָסטענאָריע 2 און ממילא קען איהר ווערט נור זיין 1 — ווייניגער ווי גאָלד.

ווייטער שטעלט זיך פאַר, אז תבואה האָבען מיר אזוי פיעל, אז עס קלענט פאַר אַלע קאָסטענאָריען בעדירפֿניסען און עס בלייבט נאָך איבער פאַר די קאָסטענאָריע 0, — דאָן וועט, פערשטעהט זיך, איהר ווערט זיין 0, דעם זעלביגען ווערט, וואָס אונזער בעוואָהנער האָט געגעבען יעדען עמער וואָסער, ווען דער קוואַל האָט געליווערט מער ווי 100 עמער. און דאָס איז טאקע די אורזאכע, וואָס אזוינע ניצליכע זאכען ווי ליכט, לופט און וואָסער האָבען נישט קיין שום ווערט, ווייל עס איז דאָ אזוי פיעל, דאָס גאָכדעם ווי זיי בעפריידיגען אַלע בעדירפֿ-
ניסען, בלייבט אַלץ איבער אויף אַ בעדירפֿניס, וואָס איז גאָר נישט ווערט, אויף אַ בעדירפֿניס גלייך 0 און דעריבער איז זייער ווערט נישט מער ווי 0. דער ווערט פון אַזאָ זאך ווערט געשאצט און בעשטימט נישט לויט די ער-
שטע קאָסטענאָריע נוטצען, וועלכע זי איז איממשטאַנד איבערהויפט צו בעפריידיגען, אויך נישט לויט די דורכשניטליכע קאָסט-
נאָריע, נור לויט די לעצטע קאָסטענאָריע בעדירפֿניסען, וועלכע זי איז נישט איממשטאַנד צו בעפריידיגען. אויב די לעצטע נישט בעפריי-
דיגטע קאָסטענאָריע בעדירפֿניסען איז 5 — וועט דער ווערט אויך זיין 5. אויב נאָך דעם, ווי אַלע בעדירפֿניסען זיינען בעפריידיגט בלייבט

פראדוקטען עס וועלען זיין אויפ'ן מארק און ווי גרויס עס וועט זיין זייער גרעניץנוצען, ווייל די גרעניץנוצען איז דאך אבהענגיג פון אָנגעבאָט און נאכפראגע און דאָס איז דאך א זאך פון דער צוקונפט? דער ווערטאָבער ווערט דאך שוין בעשטימט; און צווייטענס, „אין פראדוקט איז גרעסער אין ווערטא פון א צווייטען, בעי הויפטעט דיזע טהעאָריע, ווייל די גרעניץנוצען פונ'ם ערשטען געהערט צו א העכערער קאטעגאָריע ווי די גרעניץנוצען פון צווייטען פראדוקט.“ דער ווערטא פון א ראָק, צ. ב., איז פיעל העכער, ווי דער ווערטא פון א פאָר שטיוועל, הגם די אב-סאָלועט ניצלצייכקייט איז ניט גרעסער, ווייל די גרעניץנוצען פון א ראָק איז פון א העכערער קאטעגאָריע; און פון א העכערער קאטעגאָריע איז דער ראָק דעריבער, ווייל אויפ'ן מארק זיינען דאָ מעהר פאָר שטיוועל, ווי רעק. נו, אבער אלץ קשה! — פרעגען מיר — פאר וואָס זיינען טאָקע פאראן מעהר שטיוועל, ווי רעק? אויב ניט איבער די בעדינגונגען פון פראדוקצאָן, ד. ה., אויב ניט דעריבער, ווייל א פאָר שטיוועל איז לייכטער צו בעשאַפּען, געהט אוועק וועניגער אַרבייט, ווי אויף א ראָק?! פון די פראדוקצאָנס-בעדינגונגען ווילען אבער דיזע געלעהרטע ניט הערען און ניט זעהען. זיי ווילען אלץ ערקלערען מיט די אָביעקטיווע געפיהלען פון קויפער און פערקויפער, או דאָס פיהרט זייער טהעאָריע צום וויסענשאַפטליכען באַנקראַט.

וועלכע ווערט ניט בעפריידיגט צו א העכערע קאטעגאָריע; דער ווערטא ווערט העכער און דער פרייז שטייגט. דער גרויסער אָנבאָט בעווייזט, אז עס זיינען פאראן א סך סחורות און די לעצטע אונבעפריידיגטע בעדירפנים געהערט צו א ניעדעריגערער קאטעגאָריע, דער ווערטא ווערט ניעדעריגער און דער פרייז פאלט. אנהענגער האָט דיזע גרעניץנוצען טהעאָריע אין דער לעצטער צייט א פולע און ניט נור צוויי-שען די בורזשואַנע געלעהרטע, וועלכע האָבען זיך אָנגעכאָפּט אן איהר, ווי אָן אן אבן טוב, ווייל זי לייקענט איבערהויפט יעדע בעדייטונג פון אַרבייט אינ'ם בילדען דעם ווערטא, נור אפילו צווישען די סאָציאַלדעמאָקראַטען (געוועהנליך צווישען די רעוויזאָניסטען) האָט זי אויך געפירט נען א גוטען צד פאר זיך.

ווי שכל'דיג און חריפות'דיג דיזע טהעאָריע זאָל ניט זיין איז זי, אין איהר גרונד גענומען, פאלש, און איבער ווייטערדיגע טעמים: ער-שטענס, פערשטעהען מיר ניט, ווי אזוי עס ווערט בעשטימט דער פרייז פון אַזעלכע זאכען, וועלכע בעפריידיגען דירעקט קיינע בעדירפנים ניט און דיענען נור פאר א מיטעל, ווי צו שאַפּען פראד-דוקטען, וואָס קענען בעפריידיגען בעדירפנים; דהיינו, מאַשינעס, אינסטרומענטען און געצייג. דיזע זאכען, מיינט ביעם באווערק, ווערען גע-שאַצט לויט די פראדוקטען, וועלכע ווערען דורך זיי בעשאַפּען. אין דער צייט, ווען איך קויף א מאַשינע, ווייס איך דאך אָבער ניט, וויפיעל

פארטייען אין פוילען

פון ס. לאפינסקי.

(שלוס)

פון אָנפאַנג אונטערגעהעצט די פאבריקאנטען צו א ווידערשטאַנד, דאן האָבען זיי מיט זייער טיפישער, צינישער ענגהערציגקייט און מיט דעם געניאלען אידיאָסטמואָ, וואָס כאַראַקטער־זיזירט אָפט די לאַנגיק פון דעם ווילד־געוואָרע־נעם קליינבירגערטום, איבערגע'חזר'ט טעגליך דעמזעלכען שלאַכטרוף: „מען דארף איין מאָל פאַר אלע מאָל א סוף מאַכען צו דעם, מ'ען דארף, אויב מ'ען קען נישט אַנדערש, איינפֿייערען אַינמאל, אַינמאל גע'היט אינ'ם פּאָלק מיט גע'וואָלד...“ און ווי עס זעהט אויס, les brownings ont fait des merveilles... האָבען אין דער אונגליקליכער לאָדז די ברוי־נינגס בעוויזען וואונדער...

אין דיווער אַטמאָספֿערע זיינען זיך די פערשידענע שטרעמונגען און די פארטיי - אידעען אין בורזשואזעם לאַגער — ווען פערגליכען מיט אַן אַנדער — עהנליך געוואָרען. עס האָט זיך אויפגעהויבען צווישען דיזע ערדלע ברידער אַ פלעצליכע אַנ־ערקענונג פון'ם אייגענעם ווערט. דאָס קלער־קאל־אגראַרישע, „סלאָוואָ“ האָט צוערקאנט דער נאַראָדאָווע דעמאָקראַטיע נישט קליינע פּאָליציי־ליכע פעהיגקייטען און די אַנטיסעמיטישע „ראָלאַ“ האָט אָנגעהויבען צו פערליערען אַבאַ־גענטען, מחמת דער אַנטיסעמיטיזם האָט אויפֿ־געהערט צו זיין אַ גוט געשעפט, זייט ווען אלע צייטונגען זיינען געוואָרען אַנטיסעמיטיש.

איינ אומשטאַנד, וועלכער האָט אונצוויי־פּעלחאָפט בעגינסטיגט אין פוילען די טהעטיג־קייט פון דער זעלבסט בעוואוסטער קאנטראַר־ע־וואָלוציאָן, איז געווען די גענוג לאַנגע עפיוואָדע פון'ם רוסישען פּסעווא־פּאַרלאַמענטאַריזם. דער גלאַנץ וואָס האָט אַרומגענומען די ערשטע דומע, די האַפנונגען וואָס זיינען גאַנץ שטאַרק מיט איהר געווען פערבונדען און די כמעט טאָנגע־בענדע שטעלונג, וואָס איז די פּאָליאקען געלונג־גען איינצונעמען אין דער צווייטער דומא מחמת

אונטער אַזעלכע בעדינגונגען און אונטער אַזעלכע אויפזיכט האָט אָנגעהויבען צו הערשען ביי דער גאַנצער בורזשואזיע אָהן אונטערשייד פון שייכטען א'ן אלגעמיינע פער־שטענדנים. שייבלער'ס שיקוואל האָט צו טרערען געזירט דעם ווארשעווער סטאַרק־פער און די קליינבירגערליכע צייטונגען האָבען פערפיהרט אַ סיסטעמאַטישע פּראָפּאַגאַנדאַ פאַר'ן לאַקאָוט. אויב אין די ערשטע חדשים פון דער רעוואָלוציאָן האָבען זיך געפיהרט סטרייקס אונטער דער פריעדליכער נייטראַליטעט פון די ברייטעסטע מאַסען פון'ם בירגערטום, טאָ איז איצט די פּאָ־פּולערסטע, „נאַציאָנאַליסטע“ טהאַט געוואָרען דער לאַקאָוט, און די אַרגאַניזאַציאָן פון סטרייק־ברעכער און געהיימע מערדער זיינען דערהויבען געוואָרען צו דער ווערדע און צום נאָמען פון „נאַציאָנאַלער אַרבייטער פער־באַנד“. אָהן צו איבערטרייבען קען מען זאָגען, דאָס די געשיכטע געדענקט נישט פיעלע אַזעלכע פערביסענע, אלגעמיינע און שורקישע העצען אויפ'ן פּראָלעטאַריאַט ווי די וואָס האָבען זיך אָנגעהויבען אין פוילען אינ'ם צווייטען יאָהר פון דער רעוואָלוציאָן. מען וואָלט גע־קענט כמעט זאָגען, דאָס דיזע העצער האָט פער־שמעקט דעם אַרבייטער'ס בלוט. מאָרד האָט אויפגעהערט זיי צו שרעקען. אָנפאַנגס זיינען די פעראַיינצעלטע אַטענטאַטען אויף סאָציאַליסטי־שע אַגיאַטאַטאָרען און אַרבייטער דורך נאַראָדאָ־ווע דעמאָקראַטישע פּריווערעבלינגע געהען נור אַ נישט־סמיעלע פּאַרשפּיעל. דערנאָך, האָבענ־דיג פערזוכט דעם טעם, האָט מען געקראָנען אַפּעטיט צו דיזע אַרט קאַמפּפּמיטעל. אין די ערשטע מאָנאַטען פון היינטיגען יאָהר האָט מען אָנגעפיהרט אין לאָדז אַן אַמט'ן בירגער־קריעג ביי דער געלעגענהייט פון דעם ריעזיגען לאָק־אָוט אין די גרעסטע קאטאַן־פאַבריקען. דאָס לייב־אַרגאַן פון די נאַראָדאָווע דעמאָקראַטען, „נאַזעטאַ פּאָלסקאַ“, צוזאַמען מיט אַנדערע אַר־נאַנען פון דעם זעלבען קאליבער האָבען גלייך

זיך נישט לאנג קאנסטיטואירט אין די "פוי-
לישע פארטיי" פארטשטעלונג פאר
טויט. דינע פארטיי, אויב מיר לאזען אויס
איהרע אונפערמיידליכע, הקדמה/דינע, פאפ-
רענע פראגראמאטישע לעגטימאציען, געפינט
זיך ערשט אין סטאדיום פון זוכען איהר
אידעאלאגיע. זי ווייסט נאך נישט, וואס זי וויל
אין דער הינזיכט, דאס ווייסט זי אבער יא, אז זי
וויל מאנדאטען. נישט דערמאנענדיג די פיגור
ראנטען, וועלכע, נישט וויסענדיג וואס צו טאן
מיט זיך, גרופירען זיך ארום יעדער נייער פאר-
טיי בילדונג — זיינען די בעשאפער פון דינער
פארטיי איינפאך מענשען, וועלכע קיין קראפט
וועט נישט קענען דערבעטען זיי זאלען מוחל זיין
ארויסגעהן פון פארצימער פון דער פוילישער
בורזשואזיע. ארויסגעווארפען דורך די טירען
פון אנטיסעמיטיזם, וועלען זיי צוריק אריינגע-
קומען דורך פערנסטער — אויב זיי וועלען נור
האבען עפעס צו פערקויפען. דאס זיינען אידען
וואס ווארפען פאר דער פאסטעמפאוו דעמא-
קראטיע, אז זיי האבען זיך צו פיעל אריינגע-
לאזט מיט אידען. מיט דעם וואס זיי האבען
פערקויפט צו דער קאנטרארעוואלוציאן זייער
„פארטשטעלונג“ מארקעאן זיך פערפליכטעט
אין דער דומע אריינצוטערעטען אין דעם „קאלא-
פאליטיק“, וועלכעס איז צוזאמענגעבונדען דורך
סאלידאריטעט, האבען זיי פון אנהויב אן פער-
זיכטעט אויף יעטוועדע זעלבסטשטענדיגקייט
און איינפלוס — און דורך דער געדעגער פער-
שפערעכונג פון דער נארדאוווער דעמאקראטיע
אריינגעכאפט א פאר מאנדאטען.

אונטער אזעלכע בעדינגונגען און פער-
העלטניסע האבען די זאגענאנטע „נאציאנאלע“
פארטייען מיט דער נארדאוווער דעמאקראטיע
אין דער שפיצע, אדער אייגענטליך די נארדאד-
ווע דעמאקראטיע אליין געקענט ארייננעהמען
ביסלאכוויז מיט איהר איינפלוס אלע שיכטען
פון די בעזיצענדע קלאסען פון דער פוילישער
געזעלשאפט, אנוואקסענדיג צו אזא מאכט און
קראפט, ווי עס רעפערענטירט היינט דינע
פארטיי און דאן מאכען א פערלוצונג נישט נור
געגען די ארבייטער קלאס, נור נאך איהר,
כדי זי אריינצוקריגען צו זיך: בעמיהענדיג
דיג זיך אויסצוברייטען זייער בעזיץ אויף אויף
אזעלכע שיכטען, וועלכע זיינען אין דער זיעג-
רייכער פערזאנע פון דער רעוואלוציאן געווען
גאנץ און גאר אונזעגענליך צו זייער איינפלוס.

זייער אייגענטימליכער גרופירונג פון די פאר-
טייען — אלעס דינעס עפענדיג פאר דער אונ-
קריטישער, קליינהערציגער בירגערליכער מאסע
א ווייט פערל פאר אילוזיאנען — האט סוף כל
סוף פעהאלפען צום טראומה פון דער אנט-
רעוואלוציאנערער פראצע.

אויף אזא אופן האט זיך די גאנצע בור-
זשואזיע פון אלע שאטירונגען כמעט אהן אן
אויסנאמע געפונען אין לאגער פון דער קאנ-
טרארעוואלוציאן און בילדעט אין דינער פער-
יאדע יענע קלאסישע „איינע רעאקציאנערע
— אייגענטליך איינע קאנטרארעוואלוציאנערע
— מאסע“, איין קאנטרארעוואלוציאנערען
בלאק. א קליינע אבוויכונג פון דער רענעל ביל-
דעט א קליינציג גרופעלע פון עלעמענטען
וואס האבען זיך פעראייניגט ארום דער
„פארטיי פארטייטענער דעמא-
קראטיע“ (פאסטעמפאוו דעמאקראטיע).
דינע גרופע בילדעט א גאנץ קינסטיליכע, צופע-
ליגע פערבינדונג פון דער אידישער בורזש-
ואזיע, וועלכע — ווי עס האט זיך איינער אויס-
געדריקט — דער דראכע פון אנטיסעמיטיזם
לאזט נישט צו די נארדאוווע דעמאקראטישע
צימערען, און א קלאסענלאזע אינטעליגענץ,
וועלכע עס שטויסט אב פון פוילישען נאציא-
נאליזם זיין בארדארישע מאדאליש-קולטורעלע
פיוזאנאמיע, אבער וועמעס קלאסענעוואהנ-
הייטען, די פערזאנלעכע געוואהנהייט צו געהן
נישט איינגעשפאנט און אפט דאס פעהלען פון
קענטניס אין סאציאלע אנגעלעגענהייטען, דער-
לאזט נישט זיך, דעם סאציאליסטישען לאגער א-
נשליסען. נור די שטימע פון דער אידישער
מאסע, און די בעריהמטקייט פון א פאר ליטע-
רארישע טאלאנטען גיט צו דינען רחמנות/דיגען
פאליטישען אגלאמעראט עפעס א שאטען און אן
אנשין פון קראפט. נישט צו דער ערשטער און
נישט צו דער צווייטער דומע איז עס די פארט-
געשריטענע דעמאקראטיע געלונגען דורכצופיה-
רען אפילו איין דעפוטאט. זיי זיינען פערבליי-
בען דאס, וואס זיי זיינען געווען — א גענוג
טראגיקאמישע פראגד פארטיי געגענאיבער
דער אונגעטיילטער הערשאפט פון די נארדאד-
ווע דעמאקראטיע. און אויף צווישען דינע
עלעמענטען צייגט א געוויסער טייל ארויס א
זעלבסטפערשטענדיכע צוציהונג צום לאגער פון
טהעטיגער קאנטרארעוואלוציאן. דינער חלק,
וואס איז איבריגענס נישט גאנץ צאהלרייך, האט

דאס גאנצע פאלק צו דער רעוואלוציאָן. אין ווירקליכקייט אָבער, ווי עס האָט דערוויל די ערפאָהרונג בעווויזען, האָט א יעדע שיכטע אין דיזער נאַציאָנאַל אונטערדריקטער און אונטער-יאכטער געזעלשאַפֿט. איינגענומען אויף דעם רעוואלוציאָנערען שוויפֿלאַץ יענע שטעלע, וועלכע איהר דירעקטער קלאסען אינטערעס האָט איהר אָנגעווויזען, דאָס פּעהלען פון א שאַרפֿע אַנראַר-פּראָגע, דער בורזשואַנער, מאָדערנער כאַראַקטער פון'ם פּוילישען דאָרף, האָט עס געלאָזען פּערהעלטניסמעסיג פּאָסיוו געגענ-איבער דער פּערדערהעניש פון די רעוואלוציאָ-נערע געשעהענישען. דער זעלבער אומשטאַנד אָבער פּערבונדען מיט דער געפּאָהר, דאָס פון רוסלאַנד וועט זיך אַריבערכאַפּען דער רוף פון אַן אַנאָרשער רעוואלוציאָן און פּערבונדען מיט דער טהאַטזאַכע, דאָס עס וועקט זיך דאָס קלאַסענ-בעוואוסטזיין פון דער מיליאָנענדיגער מאַסע פון פּעלדאַרבייטער, דיזע אַלע האָבען אויפגעוועקט אין די שיכטען פון די שליאכציעצן אַן אינטענ-סיווען אונווילען צו דער רעוואלוציאָן. די אונגע-וועהנליכע אויפפלאַמונג פון דעם קלאַסען קאַמפּף וואָס ערקלערט זיך טהיילווויזע דורך דער פּערשפּעטיגונג פון דער פּאָליטישער ענט-וויקלונג פון פוילען אונטער רוסישער הערר-שאַפֿט, די לאַנג דויערדיגקייט און שאַרפּקייט פון דעם רעוואלוציאָנערען פּראָצעס א. ז. ו. האָבען אויפגעוועקט אין דעם קליינעם און מיטלערען בירגערטהום געפיהלע פון געמיינ-שאַפֿטליכקייט (שותפות) פון אינטערעסען מיט דעם גרויסקאַפיטאַל. פון די נאַציאָנאַלע קאַמפּף רופּע האָט זיך נישט נור דער פּריהערער רעוואַ-לוציאָנעריזם אויסגעוועבט, זאָגנדרען אים געגענטהייל, די נאַציאָנאַלע אידעאָלאָגיע פון דעם ווילדעסטען רעוואלוציאָנס-פּרעסערישען נאַציאָנאַליזם. טראָץ דעם וואָס פוילען מוז קעמפּפּען מיט דעם זעלבען פּאָליטישען רעזשים וואָס רוסלאַנד, גיט דאָך איהר סאָציאַלער אויפ-בוי דיזען קאַמפּף אַ גאַנץ פּערשיעדענעם כאַ-ראַקטער. אפילו דער רעאַקציאָנערסטער טהייל פון דער פּוילישער געזעלשאַפֿט איז אַלץ נאָך קאָנסטיטוציאָנאַל אין איהרע ווינשע און שטרעבונגען און ענטהאַלט אין זיך אונצוויי-פּעלהאַפּט נישט ווייניג עלעמענטען וואָס מאַכען זי פּעהיג פאַר אַ ווייטערע ענטוויקלונג אין אַ דעמאָקראַטישער ריכטונג. אפילו די דעמאָקראַ-טישטע און קאָנסטיטוציאָנעלסטע פּוילישע

דיזער קאַמפּף ציווישען דער פרעך געוואָר רענער און דער אַלמעכטיגער בורזשואַזיע, דעם אויסגעצייכענט אַרגאַניזירטען קאָנטרע-רעוואַ-רעוואלוציאָנערען נאַציאָנאַליזם מיטדעם סאָציאַל-ליזם, וועלכער איז נישט אָבערדעטען פון זיין קאַמפּף-פּלאַץ, כאַטש ער איז געוואָרען אַביסעל אויסגעמוטשעט דורך די אין רעוואלוציאָנערען קאַמפּף ערליטענע ניעדערלאַגען, וועהרענדר ער האָט געקעמפּט אונטער אונטערטעגליכע פּאָלי-טישע און עקאָנאָמישע בעדינגונגען — דיזער קאַמפּף פילט אויס גענצליך היינט צו טאָג די אינערליכע געשיכטע פון פוילען.

דאָס איז דורך און דורך אונפּערהיילענער, פּערביסענער, גוואַלדיגער קאַמפּף פון דעם פּראָ-לעטאַריאַט מיט די אין איין קאָנטראַר רעאַלוציאָ-נערען לאַגער אונטער נאַציאָנאַלע שלאַכט-רופּע פּעראייניגטע בעזיצערנע קלאַסען, אַ קאַמפּף, וואָס פיהרט זיך אין גרויסען און נאַנצען ביי דער פּאַסיוויטעט פון די פּויערישע מאַסען.*

דיזער קאַמפּף פּערדיענט נישט נור, מיט הינזיכט אויף זיין אַקטואַליטעט און הויכע דראַמאַטישקייט, נור אויך מיט הינזיכט אויף זיין בעלעהרענדען סאָציאַליזישען אינהאַלט, דאָס מיר זאָלען זיך עטוואָס מעהר צוקוקען צו ביידע קעמפּפּער: דעם סאָציאַליזם און דעם נאַציאָנאַליזם. קען זיין אז עס וועט אונז געליי-גען צו טהאָן דאָס אין איינעם פון די נעקסטע נומערען פון דער „צוקונפֿט“, אין דיזער שטעלע האָבען מיר נור געוואָלט דערמאָנען און אונטער-שטרייכען נאָך אַמאָל דאָס, פון וועלכען מיר האָבען אָנגעהויבען דער ביזאַנטישער פּעלרויף פון געשעהענישען אין פוילען אין דיזער רעוואלוציאָנערער צייט, די געשיכטע פון די פּאַרטייען און קלאַסען אינאָלסטירט אויסגע-צייכענט און זעהר אַנשויליך מאַרק'ס היסטאָרישע דאָקטרינן. עס איז כּראַי דיזעס מיט דעם מעהר צו דערמאָנען און בולט צו מאַכען, וואָס אפילו אַ טהייל פון'ם סאָציאַליסטישען לאַגער אין פוילען האָט זיך אין דיזער בעציהונג דאָרגע-שטעלט אַנדערש די ענטוויקלונג פון עראַייג-ניסע אין יענעם לאַנד. עס האָט אויסגעזעהען דאָס די אויסנאַהמליכע נאַציאָנאַל-פּאָליטישע לאַגע פון פוילען וועט אויך האָבען אויס-נאַמליכע רעזולטאַטען, וואָס וועלען שטופּפּען

(* מיר מיינען דאָ די בעזיצהאַבענדע פּויערן, די קליין-און גרויסאגראַרישע.

די רעוואָלוציאָן אין פּוילען איז געוואָרען אַן אַרביטערער-וואָלוציאָן, „פאַר עקסעללאַנס“. דאָס ווערק פון פּאָליטישער בעפרייאונג פון'ם פּאָלק טהוט ווייניגסטענס אין היינטיגער צייט אויף נור דאָס פּאָליטאָריאַט: און דאָס פּערלייט דיזעם העלדישען קאַמפּף אַ גאַנץ אויסשליסליכען באַראַקטער אין דער געשיכטע און ערלויבט איהר צו ריוויקירען געוויסע פאַראויסזעהונגען בנוגע צו איהר וויי-טערער ענטוויקלונג, צו וועלכער מיר וועלען אפשר זיך נאָך אומקעהרען ביי אַן אַנדער געלעגנהייט.

אַפּאָזיציאָן און נאָך אַלץ אַם טהעטיגסטען קאָנ-טראַדעוואָלוציאָנער. דאָס וואָס פּערלייט דער רעוואָלוציאָן אין פּוילען איהר ספּעציעלען באַראַקטער איז דער אומשטאַנד, דאָס דיזע רעוואָלוציאָן איז אַ פּאָליטישע, בורזשואַנע און איהר אור-שפּרונג אַ רוסישע, וואָס פיהרט זיך אין אַן אונטערגעיאָכטען, אין נאַציאָנאַלער הינזיכט אונטערדריקטען לאַנד, וואָס שטעהט אויף אַ פּערהעלטניסמעסיג הויכער שטופּע פון קאפיטאַל-ליסטישער ענטוויקלונג, און האָט ניט קיין פּעאַדאַלע — פאַנשציונענע רעשטלאַך אין'ם דאָרף.

ליעדער

...און אויב איך האָב ווייניג דיר גוטעס געגעבען,
מיינ טהייערער פריינד —
און אויב ס'האָט דיין האַרץ טיעף געקלעמט און געוועהשאַגט
אין פינסטערע נעכט,
בעהאַלטענדיג טיעף דיין געזיכט אינ'ם קישען,
פערשעמט און פערשמאַכט —
און אויב ס'האָט אַ ביטערער טרער שווער פּערוואַלקענט,
פערשוואומען דיין אויג;
און ס'האָט זיך דיר שרייען געוואַלט פון אונענדליכעס וועהשאַג,
פון דריקענדען וועה,
וואָס האָט דיך געריסען אויף טויזענדער שטיקער
דיין ליידענדעס האַרץ —
זיי מוחל, מיינ האַרציגע טרויע נשמה,
דיין עלענד פריינד!

...און אויב ס'לעבען טיעף נאָך ביי דיר אין זכרון
די טרויעריגע טעג;
יענע טעג אַהן אַ טרויסט, אַהן אַ גלויבען און האַפנונג
פערביטערטע טעג,
ווען אַפּט פלעגט זיך אַנצינדען דיר אין די אויגען
אַ שניידענדער גלאַנץ
אַהן אַ סבּה „פארוואָס?“ — און פלעגט ברענען און גליהען
מיט צאָרן און האָס.
און עפעס וואָס ביטערעס, שאַרפעס פלעגט קאַבען
אין האַרצען ביי אונז
און איינער פלעגט אויפגערעגט זיין אויפ'ן צווייטען —
געוואַלט האָט זיך דאן

דערביטערען מעהרער, די וואונדען צוריהרען
פון ליידענדעס הארץ,
וואס האבען געבליטיגט אהן אויפהער.... נישט וויסענד
פאר ווען און פארוואס?

...געדענקסטו די פינסטערע, בלויענע, שווערע
און טרויעריגע נעכט?
די וועלט פלעגט פערזינקען אין מבול פון חשך
און שווייגען פערשטומט.
דאן פלעגט אמאל טרעפען, עס פלעגט דיין קאפ זינקען
ביי מיר אויפ'ן ברוסט;
און שטונדען-ווייז פלעגסטו אזוי זיין אנטשוויגען
און טיעף אונטעוועגט.
נור צייטענווייז פלעג איך דערפיהלען, ווי ס'ציטערט
אויף פלוצלונג דיין קאפ
און ס'פלעגט זיך מיר דאכטען, איך הער א פערשטיקטען,
פערקלעמטען געוויין...
און איך בין געוועזען אהנמעכטיג צו העלפען —
געדריקט האט אין ברוסט
א וועהטאג אזעלכעס וואס איך האב אליוין נישט
זיין נאמען געוואוסט,
און באנג האט געשאקן, אזוי באנג אויף אונז ביידען,
אויף יוגענד און קראפט,
וואס געהען פערלארען, וואס ווערען פערשוואונדען
אהן וועג און אהן ציעל...

...און גאט ווייס, וואס איז דאס געווען פאר א טרויער
וואס אונז האט געדריקט...
נור עפעס וואס האט מיך געצויגען צו דיר אהן אן אויפהער
מוט גרויזאמער מאכט,
איך ווייס נישט, צי איז דאס געווען דיין פערביטערטער שמויבעל,
דיין דרינגענדער בליק?
נור איך האב גענוג דאן געליטען, געליטען...
אפילו נאך היינט
געהט דיין בילד ניט ארויס פון מיין קאפ פון דעם מיעדען
און כ'קאן נאך, מיין פריינד,
נישט פערגעסען אן יענע פערגאנגענע טעג,
אן די פינסטערע נעכט...
זיי מוחל, פערוועהטאגטע ריינע נשמה,
דיין עלענדען פריינד!

י. י. שווארץ.

דער אכטער ציוניסטען-קאנגרעס אין האאג

פון צביון

ער 8-טער ציוניסטישער קאָנ-
גרעס איז צו דער זעלביגער
ציט אויך געווען א 10-יעהרי-
גער יובילעאום פון דער ציו-
ניסטישער בעוועגונג. מיט 10
יאָהר צוריק האָט הערצעל אין
חודש אויגוסט צונייפגערופֿען דעם ערשטען קאָנ-
גרעס אין באזעל און פון יענער צייט האָט מען
זיך אָנגעפאנגען צו רעכענען מיט דעם פּאָליטי-
שען ציוניזם, ווי מיט אַ נייע ערשיינונג אין אי-
דישען לעבען. ווען די לאגע פון דער ציוניסטי-
שער בעוועגונג וואָלט נישט געווען אזא טרויערי-
גע, וואָלט דער 10-יעהריגער יובילעאום
געפייערט געוואָרען אויף דעם קאָנגרעס מיט
גרויס פאַראַד, נאָך די לאגע איז אזעלכע,
וואָס ביי קיין ציוניסט האָט זיך דער מוטא נישט
געפונען צו זינגען לויב-ליעדער, און ווער עס
האָט געפרופֿט זינגען אזעלכע ליעדער, האָבען זיי
זיך ביי איהם, נישט ווילענדיג, פערוואַנדעלט אין
יוכור-נגונים.

מאָס נאָרדוי האָט אין זיין רעדע גע-
וואָלט געבען אַן איבערזיכט אויף די 10-יעה-
ריגע טהעטיגקייט פון ציוניזם, נאָך שוין דאָס
אליין, וואָס אין זיין גאנצע רעדע האָט מאָס
נאָרדוי זיך בעמיהט צו בעווייזען דעם עולם,
אז דער ציוניזם לעבט נאָך, האָט קיין אַפּטי-
מיסטישע יום-טובֿ'דיגע יובילעאומס-שטימונג
נישט געקענט ארויסרופֿען ביי די הערער. ווען מען
דאַרף אויף יעדען טריט פערזיכערען, אז דער
ציוניזם לעבט, איז דאָס דער בעסטער בעווייז,
דאָס מען האָט אָנגעפאנגען צווייפלען אין זיין
לעבען, און ווען מען הערט אזעלכע פערזיכע-
רונגען אין דער צייט, ווען מען האָט זיך פער-
זאמעלט צו פייערן דעם יובילעאום פון ציוניזם,
דאַרף עס בעזאָנדערס טרויעריג ווערען אויפֿ'ן
הארצען.

הערצעל'ס ציוניזם איז אויסגעוואקסען

אויף די חורבות פון דעם חבתי-ציון. און דער
חבתי-ציון איז איצט וויעדער צוריק אויפגעבויט
געוואָרען. אויף די חורבות פון הערצעל'ס
ציוניזם. — אָט מיט דיזע קורצע זוערטער
קען מען באַדאַקטערירען די ציוניסטישע טהע-
טיגקייט פאַר די 10 יאָהר. דער ערשטער ציו-
ניסטען-קאָנגרעס אין באזעל האָט ליקווידירט
דעם חבתי-ציון, וועלכער האָט שוין פריהער גע-
האַט באַנקראַטירט, און דער 8-טער ציוניסטען
קאָנגרעס אין האאג האָט ליקווידירט דעם פאַ-
ליטישען ציוניזם, וועלכער האָט באַנקראַטירט
אויף דעם 6-טען קאָנגרעס.

איינער פון די רעדנער, וועלכע האָבען
פערטיידיגט די פראַקטישע אַרבייט אין פאַ-
לעסטינא אויף דעם איצטיגען קאָנגרעס, האָט
זיך אזוי אויסגעדריקט וועגען פּאָליטישען
ציוניזם: „דער ציוניזם פון הערצעלען האָט אין
אָנפאַנג געהאַט אזא גרויסען ערפּאָלג, ווייל ער
איז געקומען צו דער אידישער מאַסע מיט אַ
קאָנקרעטען פאַרשלאַג, די אידישע מאַסע האָט
געמיינט, אז אָט נאָך אַ וויילע און — דער
טשאַרטער אויף פאלעסטינא איז ביי הערצעלען
אין קעשענע“. עס פערשטעהט זיך, אז דער ער-
פּאָלג פון פּאָליטישען ציוניזם האָט געמוזט פער-
שווינדען, אז ער האָט געמוזט באַנקראַטירען,
ווען די אידישע מאַסע האָט פערלאָרען די האָפּ-
נונג אויף אַ טשאַרטער אין פאלעסטינא און פון
הערצעל'ס קאָנקרעטען פאַרשלאַג איז געוואָרען
אַ פאַנטאַזיע. נאָך דער זעלביגער רעדנער האָט
פערגעסען, אז דעם זעלביגען גורל האָט אויך
געהאַט דער חבתי-ציון. פון אָנפאַנג האָט אויך
דער חבתי-ציון געהאַט אַן ערפּאָלג, ווייל ער איז
געקומען מיט אַ קאָנקרעטען פאַרשלאַג: ערד
אין פאלעסטינא אָנשטאָט אַ באַקאָליינע קרע-
מעל אין אַ פער'חוש'טע שטעדטעל אין גלות,
וויינגערטנער אויפֿ'ן באַרג כרמל אָנשטאָט
מסחר מיט אַלעס הויזען אין דער אידישער גאס

אין שלאכט. דער אלטער חובב-ציון אויסשקין האָט מנצח געווען דעם יונגען פּאָליטישען ציוניסט ישראל זאנגוויל. די בעדינגונגען זיינען געווען פאר אויסשקיןען א סך גינסטיגער, ווי פאר זאנגווילען. אויסשקין האָט גערעדט וועגן חבת-ציון, און וועמענס טויט מען האָט שוין באלד פערגעסען, און איהם איז לייכטער געווען צו געפינען גלויביגער, אז ער לעבט. זאנגוויל האָט אָבער גערעדט וועגען פּאָליטישען ציוניזם, וועלכער איז געלעגען טויט פאר אלעמענס אויפ-גען, אלע האָבען גערעדט גוט דעם יום המיתה, וואָס איז ערשט נעכטען געווען, און ער האָט קיין פיעל גלויביגער אין זיין לעבען ניט געקענט געפינען. אויסשקין האָט געזינגט, נאָר דאָס איז געוועזען פון יענע נצחונות, אויף וועלכע מען זאגט: נאָך אזא נצחון און — איך בין פערלאָרען. דער ציוניזם האָט זיך קיין מאָל ניט געשטיצט אויף די אידישע ברייטע מאַסען און בפרט נאָך די לעצטע צייט, ווען עס האָט זיך ארויסגעוויזען זיין באַנקראַט. עס איז אָבער געווען צייטען, ווען דער ציוניזם האָט גע-גלענצט מיט זיינע פערזענליכקייטען, מיט דער גרויסער מאַסע אידישער אינטעליגענץ, וועלכע האָבען זיך געפונען אין דער בעוועגונג. אין גרונד האָט דער ציוניזם אלע מאָל ארויסגערופען צו זיך אויפמערקזאמקייט נור צוליב די איינצעלנע פערזענליכקייטען, וועלכע האָבען איהם גע-טראָגען אויף זייערע פלייצעס, און אויף דעם 7-טען קאָנגרעס האָט דער ציוניזם אויך א גרויסען טייל פון דיעזע פערזאָנען פערלאָרען. זאנגוויל, פראַפּעסאָר מאַנדעלשטאָם און נאָך אנדערע נעמען, מיט וועלכע דער ציוניזם האָט שטאַלצירט האָבען ניט נאָר פערלאָזען די פאָהן פון ציון, נאָר זיינען ארויס אויף קעמפּפּען גע-גען איהר.

פון 7-טען קאָנגרעס ביז צום 8-טען זיינען צוויי יאָהר פערלאָפּען. דער 7-טער קאָנגרעס האָט בעוויזען די שוואַכקייט און אינהאַלט-באַרקייט פון ציוניזם צוליב זיינע אינערע סבות און דער 8-טער קאָנגרעס האָט בעוויזען די אונטערגלייכקייט פון ציוניזם צוליב די אויסערע סבות. אויף וויפיעל דער ציוניזם האָט געהאַט וואַרצלען אין יודענטום, האָט ער עס געהאַט כמעט אויסשליסליך צווישען די רוסישע אידען. וואָרום די אלע אנהענגער פון ציוניזם אין דייטשלאַנד, פראַנקרייך, ענגלאַנד און אַמעריקא זענען ניט מעהר און ניט וועניגער, ווי רוסישע

פון ווילנא, מינץ מיט האָניג, איילבערטען און מילגרוימען אין ארץ-ישראל אָנשטאָט קנעלען אין א דושנעם חדר אין חוץ לארץ — אָט דאָס זענען געווען די קאָנקרעטע פאַרשלענע, מיט וועלכע דער חבת-ציון איז געקומען צו דער אידישער מאַסע, נאָר ער האָט געמוזט באַנ-קראַטירען, ווען פון די אלע קאָנקרעטע פאַר-שלענע האָט זיך אויסגעלאָזען ניט מעהר ווי א פאַנטאַזיע.

אז הערצעל האָט זיך ארומגעזעהן, דאָס זיין פּאָליטישער ציוניזם מיט דעם טשאַרטער אין פאַלעסטינא האָט באַנקראַטירט, האָט ער גע-מאַכט א פראָבע צו ראטעווען דאָס לעצטע ביי סעל אַרעמקייט, וואָס איז געבליבען, מיט דעם אונאַנדאָ-פראַקטע. הערצעל האָט געוואוסט, אז דעם ערפאָלג, וואָס דער פּאָליטישער ציוניזם האָט אין אָנפאַנג געהאַט, איז נור געווען א דאַנק דעם בעשטימטען פאַרשלאָג, מיט וועלכען ער איז געקומען צו דער אידישער מאַסע, און ווען ער האָט דערזעהן, אז פון פאַלעסטינא האָט זיך אויסגעלאָזען א חלום, האָט ער אויסגע-זוכט אונאַנדאָ און איז געקומען צום 6-טען קאָנגרעס מיט א נייעם קאָנקרעטען פאַרשלאָג, כּדי צוריק צו געווינען די מאַסען, וועלכע ער האָט פערלאָרען. אונאַנדאָ איז אָבער אויך גע-ווען א חלום, און האָט אנדערס אויך ניט געקענט זיין. דער פּאָליטישער ציוניזם איז אלאף אָבגע-שטאַרבען מיט זיין נאַטירליכען טויט, ער האָט מעהר קיין כח ניט געהאַט צו לעבען. עס קען זיין, אז ווען הערצעל וואָלט געלעבט, וואָלט זיך איהם אפשר איינגעגעבען אַבזוציהען דאָס לעבען פון פּאָליטישען ציוניזם נאָך אויף א פאַר יאָהר, עס קען זיין, אז אונאַנדאָ וואָלט אזוי גיך ניט אראָב פון דער סצענע, נאָר מיט דעם טויט פון הערצעל איז אויך דער פּאָליטישער ציוניזם אין קבר געגאַנגען. דער ציוניזם, וועלכען מיר האָר בען היינט, איז ניט מעהר און ניט ווייניגער ווי דער אלטער חבת-ציון, און אויב איהר ווילט, אפילו ניט איבערגעניצעוועט. מען האָט איהם נור א ביסעל אויסגעשטויבט און דערלאנגט צום טיש, ווי ער איז מיט 20 יאָהר צוריק געווען.

דער 7-טער קאָנגרעס איז געווען דער לעצ-טער קאָנגרעס פון די פּאָליטישע ציוניסטען און דער ערשטער קאָנגרעס פון די חובב-ציון. אויף דעם 7-טען קאָנגרעס איז פאַרגעקומען דער לעצ-טער קאמפּף פון די פּאָליטישע ציוניסטען מיט די חובבי ציון, און די ערשטע זיינען געפאלען

אין זיך נאך א סימן פון א פאלקס-בעוועגונג, וואלט מען אזא רעזאָלוציע ניט געקענט אָנ-נעמען. וואלט דער ציוניזם געהאט אין זיך נאך וועלכע עס איז שפורען פון א פאלקס-בעוועגונג, וואלט ער אים וועניגסטען ארויסגע-שמעלט אויף דער טאגס-אָרדנונג וועלכע עס איז לעבענס-פראגען, ער האט עס אָבער ניט געהאט בכח. אויף דער טאגס-אָרדנונג פון קאנגרעס איז געשטאנען נור די איינציגע פראגע וועגען פראקטישע ארבייט אין פאלעסטינא, וועגען וועלכע מען רעדט שוין 25 יאהר און וועלכע שמעלט זיך ארום אלץ ווייטער מעהר פאר אונז אויספיהרברא. און די זעלביגע רעזאָלוציע, וועלכע איז אָנגענומען געוואָרען איצט אויף דעם 8טען קאנגרעס וועגען דער ארבייט אין פאלעס-טינא איז שוין א מאָל אָנגענומען געוואָרען אויפ'ן צווייטען קאנגרעס, איבערגע'חזר'ט גע-וואָרען אויף די שפעטערדיגע קאנגרעסען און בער זאָמערס אונטערשטריכעלט געוואָרען אויף דעם 7טען קאנגרעס, גאָר געטהאָן איז געוואָרען גאָר נישט, ווייל עס איז אונטערגליך געווען וואָס צו טאָן, אזוי ווי עס איז אויף איצט אונטערגליך.

נאָר אויב יא נור א חברה, למאי דער גאנצער טאראדאס פון די קאנגרעסען? זיינען שוין דאָך די ערשטע חובבי-ציון בעשיידענער געווען, זיי האָבען אים וועניגסטען קיין ליאָרס ניט געמאכט. סוף כל סוף האָבען די ציוניס-טישע קאנגרעסען דעם ציעל פון א דעמאָנסטראציע, ווי די ציוניסטען אליין זאָגען, נאָר א דע-מאָנסטראציע האָט א ווערט, ווען זי גיט זיך איין, די לעצטע קאנגרעסען און איבערהויפט דער 8טער זיינען אָבער געווען ניט קיין איינציגע לעבענע, ניט קיין געלונגענע דעמאָנסטראציעס, און אויב אזוי, איז שוין בעסער גאָר ניט, זאָל כאָטש די וועלט די חרפה ניט זעהן.

די גאנצע מעשה קאנגרעס איז ניט קיין ערפינדונג פון די רוסישע ציוניסטען. אין רוסי-לאַנד האָט מען בכלל ניט געוואוסט פון קאָנ-גרעסען אפילו ביי די גוים, זאָל ניט אויס-גערעדט זיין, בפרט נאָך ביי אידען. דער רוסי-שער ציוניסט האָט געוואוסט פון אן אסיפה, אבער ניט פון שרייענדע, ליאָרמענדע, רעש'דיגע קאנגרעסען, וועלכע שמעכען די אויגען און פער-טויבען די אויערען. א קאנגרעס — דאָס איז אן אויסלענדישע ערפינדונג פון די דייטשען, און פראָבירט נאָך היינט איבערנעבען די רוסישע ציוניסטען, אפילו אויך די, וואָס האָבען זיך

אידען, וועלכע האָבען נאָך ניט אוספֿייעט זיך אויסצוגרינען, אָדער האָבען זיך צום טייל שוין אויסגעגרינט. דער מקור פון ציוניזם איז געווען אלע מאָל אין רוסלאַנד. פאר די לעצטע צוויי יאהר אָבער האָט רוסלאַנד דורכגעמאכט א רע-וואָלוציע, די אידען אין רוסלאַנד האָבען אָנגע-פאנגען האָפען אויף גלייכע רעכטע און האָבען אָן דעם ציוניזם אין גאנצען פערנעסען. די רע-וואָלוציע אין רוסלאַנד האָט געגעבען א טויט-קלאָפּ דעם ציוניזם — דאָס האָבען איבערגע-חזר'ט אלע רעדנער אויף דער קאָנפֿערענץ פון די רוסישע ציוניסטען. און וואָס בעווייזט דאָס? — עס איז קלאָר, אז דער ציוניזם האָט נור געקענט האָבען וועלכען עס איז קוים, ווען די אידען אין רוסלאַנד האָבען געקוקט אויף זייער גלייכערעכטיגונג, ווי אויף א זאך, וואָס ליעגט אין ווייטען צוקונפט, זיי האָבען זיך דאָן גע-כאפט פאר'ן ציוניזם, ווייל זיי האָבען געגלויבט, אז דורך איהם וועט די ישועה קומען גיכער. קוים אָבער איז דער גלויבען אין דער אידישער גלייכערעכטיגונג אין דער נאָהענטער צוקונפט שטארקער געוואָרען, איז מעהר קיין אָרט פאר'ן ציוניזם ניט געבליבען. און ניט קוקענדיג אויף דעם, וואָס אָנטיבאָט די געהאָפטע גלייכערעכ-טיגונג, האָבען אידען פארלוירן נור געהאט פאָרגאָמען, האָט זיך דאָך דעם ציוניזם ניט מעהר איינגעגעבען צו פערנעכטען א וויכטיגען אָרט אין דער אידישער גאס. עס האָט דאָך גע-נומען די אויבערהאנד דער גלויבען, אז די צור-קונפט פון די רוסישע אידען ליעגט אין רוסי-לאַנד און ניט אין פאלעסטינא און גענען דיזען געזונדען און מאַטערילעכע גלויבען קען דער ציוניזם ניט בעשמעחן.

דער ציוניזם אין זיין פאליטישען געשטאלט איז לאַנג אָבערגעשטאַרבען, דעם 8טען קאנגרעס אין האאג איז נור געבליבען צו קאנסטאטירען דעם פאקט און ער האָט עס געטהאָן. דער איצ-טיגער ציוניזם, דער חובבי ציון, הייסט עס, איז ניט קיין בעוועגונג, נאָר א חברה און דאָס האָט אויך דער 8טער קאנגרעס בעוויזען. אז דער איצטיגער ציוניזם איז ניט מעהר ווי א חברה בעווייזט אים בעסטען דער פאקט, וואָס עס איז אָנגענומען געוואָרען מיט אזא גרויסע מעהרהייט די לעבערליכע רעזאָלוציע וועגען דעם, אז העברעאיש זאָל זיין די אָפיציעלע שפראך אויף די קאנגרעסען, קאנפֿערענצען און אין ציוניסטי-שען לעבען בכלל. וואָלט דער ציוניזם געהאט

דער אלט-נייער חברה חובבי ציון? וועלכע אויסזיכטען האָט ער אין דער צוקונפט? דערויף האָט געגעבען אַן ענטפער דער אינטימער פיהרער פון די רוסישע ציוניסטען, דער אלטער חובב ציון אוישקין. אויף דעם קאָנפערענץ פון די רוסישע ציוניסטען האָט אוישקין געזאָגט:

„דער וועג פון קאָלאָניאַליזאציע אין פאַלעסטינאַ איז זעהר אַ שווערער, פון גרויס קאָלאָניאַליזאציע קען בכלל קיין רעדע ניט זיין. אלע בעדינגונגען פון פאַלעסטינאַ און פון אידן-שען פאָלק זיינען געגען קאָלאָניאַליזאציע איבער-הויפט. די קראַנקהייטען, וועלכע הערשען אין פאַלעסטינאַ, די עקאָנאָמישע צושטענדע פון דעם לאַנד, די אונפעהיגקייט פון אידען צו קאָלאָניאַליזאציע און די בעשרענקטע מיטעל, וועלכע די ציוניסטען האָבען — דאָס אלעס צוזאַמען ישריטען אויס יעדע מעגליכקייט ניט נור פון גרויס-קאָלאָניאַליזאציע, נאָר עס איז כמעט אונמעגליך וועלכע עס איז קאָלאָניאַליזאציע.“ און וואָס וועט זיין שפעטער? דערויף ענטפערט וויעדער דער זעלביגער אוישקין: „אין פאַלעסטינאַ ווערט ערד אַלץ טהייערער, וואָס ווייטער ווערט פאר פרעמדע אַלץ שווערער זיך דאָרטען צו בעזעצן; די אַראַבער, ווען זיי וועלען זיך בעפרייען פון די אונגעהויער גרויסע שטייער, וועלכע זיי דארפן צוהאלטן אויף ערד, וועלען שפעטער ביזש אופן ניט וועלען פערקויפן קיין לאַנד; טערקיי בעפרייט זיך אַלץ מעהר פון דעם איינפלוס פון די איראָפּעאישע מלוכות, און אז זי וועט ווערען אין גאַנצען פריי וועט איבערהויפט אונמעגליך ווערען פאר אידען זיך צו קאָלאָניזירען אין פאַלעסטינאַ.“

דאָס איז די לאַגע ווי דער פיהרער פון די רוסישע ציוניסטען האָט אַליין געמאָלט. עס פערשטעהט זיך, אז ער איז זיך ניט מואש, אין געגענטייל, ער קומט פון די בעשרעבענע טרויר היגע לאַגע צו אַ גאַנץ אונגערואַרטעטען שלום: „קיים האָבען מיר פון דער צוקונפט ניט צו וואַרטען אויף בעסערעס“ — זאָגט אוישקין — „קיים האָבען מיר ניט קיין אַנדער וועג, מוזען מיר געהן אויף דעם אונמעגליכען וועג. אויב מען זאָל אַלץ אָבוועגען מיט דעם שכל הישר, אויב מען זאָל זיך האַלטען פאר דער גראַדער לאַגיק, קען מען טאָקע קיין זאך ניט מעהר אָנפאַנגען, אָבער די ציוניסטען דארפן זיך שטעלען העכער פון שכל הישר און מאַכען דאָס

אויפגעהאָדעוועט אויף קאָנגרעסען, אז זיי זאָלען באַטש אָרגאַניזירען אזא קאָנגרעס, וואָס איז איצט געווען אין האַג, וועלען זיי עס ביזש אופן ניט פערשטעהן ווי צו מאַכען, דער רוסישער ציוניסט איז איינפאַך ניט מסוגל דערצו. און מען מוז זאָגען דעם אמת, אז די פאַפולאַר-טעט, דעם פרסום, וואָס דער ציוניזם האָט גע-האַט אין אָנפאַנג פון זיין עקזיסטענץ, האָט ער געהאַט זעהר פיעל צו פערדאנקען די קאָנגרעסען. הער-האָט פערשטאנען ווי צו מאַכען אַ גלאַנץ אויף דעם ציוניזם פון אויסוועג, בעת אינוועניג איז ער געווען פוסט. נאָר דאָס איז אַלץ רעכט געווען, ווען דער ציוניזם איז געווען אַ פאָליטישער און האָט געבויט זיין ערפאָלג אויף דער דיפלאָמאַטיע, דאָן איז דער רעש און דער ליאָרם גופא פון ציוניזם געווען איינע פון זיינע עיקרים, דאָן איז געווען דער קאָנגרעס אַ ציעל פאר זיך, ער האָט געדאַרפט וועקען די איינפֿיטקראַפטיקייט פון דער געזעלשאַפט צום ציוניזם, און דוקא די ניט-אידישע געזעלשאַפט. דער קאָנגרעס איז געווען ניט פאר אינוועניג, נאָר הויפטזעכליך פאר אויסוועניג. אָבער, ווי געזאָגט, דאָס אַלץ איז רעכט געווען, ווען דער ציוניזם איז געשטאַנען אויף דעם שטאַנדפונקט פון „עפענטליך און רעכטליך“, ווען דער ציוניזם האָט ניט געוואָלט מאַכען אַפילו איין טריט אין פאַלעסטינאַ, וועל-כער זאָל ניט געוויכערט זיין פון טערקישען געזעץ און ניט גאָראַנטירט זיין פון די איבריגע מלוכות, אָבער וואָס פאר אַ ווערט און וואָס פאר אַ ציעל האָבען איצט די ציוניסטישע קאָנגרעסען, ווען דער ציוניזם האָט זיך אָנגעזאָגט פון פאָליטיק און דיפלאָמאַטיע, ווען זיין גאַנצע אַרבייט בער-שטעהט אין בעזעצן עטליכע אידישע קאָלאָ-ניסטען אַ יאָהר אין פאַלעסטינאַ דורך קאָנטרע-באַנדע? צו אַזא אַרבייט, צו אַזעלכע ציעלען האָט מען די שרייענדע קאָנגרעסען געוויס ניט נויטיג. די אַמאָליגע חברה חובבי ציון אין אָדעס האָט די דאָזיגע אַרבייט אָנגעטאָן מיט אַ סך אַ גרעסערען ערפאָלג אָהן קאָנגרעסען, ווי די איצטיגע חברה חובבי ציון מיט איהרע קאָנ-גרעסען, און עס האָט זיך אויך טאָקע געפיהלט אויף דעם 8טען קאָנגרעס, אז ער, דער קאָנגרעס, איז לגמרי איבריג, ער האָט זיך געפיהלט ווי אַ פרעמדער פאר דער איצטיגער חברה חובבי ציון און מען האָט ניט געוואוסט וואָס מיט איהם צו טהון.

און וואָס קען דער ציוניזם ערוואַרטען פון

ניט ערווארטען פון דער מאַסע, דערצו זיינען איצט אנדערע צייטען. און אויב שוין יא גלויבן בען אין נסים און ערווארטען פון זיי די ישועה, דאָרף מען ניט דעם ציוניזם, דערויף איז דאָ דער אַלטער משיח מיט זיין ווייסען עזעל...

און וואָס עס האָט געדאַרפט און געמוזט געשעהן איז אויך געשעהן. דער ציוניזם אַלס בעוועגונג עקזיסטירט ניט מעהר, עס איז געבליבן בען די אַלטע חברה חובבי ציון, וועלכע מיר האָבען געהאט מיט 25 יאהר צוריק, און דעם אָרט, וואָס איהר געהערט צווישען אַלע אידישע חברות, וועט זי אויך היינט פערנעהמען, אבער ניט מעהר. גענען די אַביעקטיווע בעדינגונגען, גענען דעם שכל הישר און גענען דער לאָגיק קען מען ניט געהן, און ווער עס וויל געהן, מוז ברעכען האַלץ און נאָסען. פון רחמנות ווייס די נאטור ניט.

אונגעגליכע פאַר מעגליך, דערין דאָרף ליגען די קראַפט פון ציוניזם.

אַז מען קען ניט געהן מיט'ן שכל, מוז קומען די אמונה צו הילף — דאָס איז דער ריכטיגער אויספיהר פון דעם איצטיגען ציוניזם. די איבערצייגונג, אז דער ציוניסטישער אידעאַל מוז פערוויקליכט ווערען, וויל דערצו פיהרען די אַביעקטיווע בעדינגונגען, איז פערשוואונדען געוואָרען, געבליבען איז די אמונה אין איבער-נאטירליכע וואונדער. די אַביעקטיווע בעדינגונגן גען זיינען געגען ציוניזם, דער שכל הישר, די לאָגיק זיינען געגען, עס איז נור דאָ אַ האַפנונג אויף וואונדער, אויף נסים. נאָר אויב איינצעל-נע מענשען קענען גלויבען אין נסים, אויב איינ-צעלנע פערזאָנען קענען זיך בעשליסען צו געהן גענען די אַביעקטיווע בעדינגונגען און גענען דעם שכל הישר, קען מען עס אָבער בשום אופן

דאס בליהמעל

2.

אויף מיין בערגעל
שמעה איך, בלימעל;
קוקט פערקלערט צום
בלויען הימעל,

וואו מיר ווינקט דער
מאָרגען-שמערען:
„בלימעל, ווילסטו מיין
בלה ווערען?“

און איך ענטפער
איצט דעם בלאַסען:
„א פ ש ר וועל איך
זיך פערקנס'ען.“

„גאט זאָל בענשען,
דיך, שעהן בלימעל!“
און בעלויבטען
ווערט דער הימעל...
*

עס פערגעהט
באַלד זאָרג און קלאַג;
און די וועלט —
זי רופט עס נאָג.

ה. ר. ו. ז. ע. נ. ב. ל. א. ט.

1.

אויף דעם בערגעל
שמעה איך, בלימעל,
קוק אַרײַן אין
בלויען הימעל,

וואו מיר ווינקט דער
אבענד-שמערען:
„בלימעל, ווילסטו מיין
בלה ווערען?“

און איך ענטפער
מיר געלאַסען:
„ב'וויל פאַר דיר זיך
ניט פערקנס'ען!“

„זאָל דיר גאט בײַט
שמראָפען, בלימעל!“
און פערפוינסטערט
ווערט דער הימעל...
*

אַלעס ווערט
פערזאָרגט, פערטראַכט;
און די וועלט —
זי רופט עס נאָכט.

יאַנקערס, נ. י.

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאַררים ווינטשעווסקי.

XIII

פאָלערע פערשואַרצטקייט — פריץ סמאָלענסקי — און מייז „קרעכס“ — דער זיבענטער העפט „אספת חכמים“ — פּרעה מלך מצרים — צוויי געפילגעלטע ווערטלעך — דער צענדלער ענדגוט מייז גרויסען אַרטיקלעל.

וועלכער פלעגט אַמאָל מאַכען אַ לעבען פון סאַצ-יאַליסטישע צייטונגען און אז ער האָט בעלאַנגט צו די קריסטליך-סאַציאַלע (אַנטי-סעמיטען) און פריהער צו די אַנאַרכיסטען.

הערר ראָדקינסאָהן כאַפט זיך אָן אַן דעם וואָרט „אַנאַרכיסטען“ און מאַכט אזא מין שאַרפֿ זינגען בעמערקונג:

„אזוי ווי פיעלע פון אינזערע לעזער אין רוסלאַנד ווייסען ניט דעם אינטערשייד צווישן שטאַליסטישע און אַנאַרכיסטען און אין זייערע אויגען אין עס אַלץ איינס, דאַרפסט דו — געהערטער שרייבער (!) — זיך נעמען דערצו און ערקלערען די פערזאָנלעכע (!) לעהרע פון די אַנאַרכיסטען, כדי דער עולם זאָל קענען אונטערשיידען צווישן פערפֿלוכט —“

מיינט איהר דאָך, ער וועט ענדיגען „און געבענשט“? א טעות. „צווישען פערפֿלוכט — זאָגט ער — און פערפֿלוכט.“

ווי זאָגט מערקציאָ אין שטעספיער'ס ראָ-מעאָ און דוּשליעט? „א פֿלוק אויף אייערע ביידע'ס משפּחות!“ — דער אויסדרוק „בין ארור לאַרור“ איז כלומרשט אַ וויציגע בעזער בייטונג פון אונזער אידישען „בין ארור המן לברוך מרדכי“.

אַבער דאָס איז נור געווען אום צו שיטען דעם צענדלער זאָג אין די אויגען. יאָ פערפֿלוכט, ניט פערפֿלוכט — די אַרטיקלען זיינען זיך דער-ווייל ערשינענען!

די מהומה אין דייטשלאַנד האָט זיך נעמ-ליך אָבערפֿען אויף רוסלאַנד. אפילו אין רוסלענע צייטען וואָלט אונזער שטייג-פאטערלאַנד גע-נאָמען מיט דער קראַפט פון אַן עקספּלאָזיאָן פון דייטשלאַנד'ס אַ שטאַרקען קאטער (גאָגאָל וועט מיר מוחל זיין מייז באַרגען אויף אַ וויילינקע זיינעם אַ ווערטלעך) אַפּשיטא שוין אין אַ צייט ווען דער רויטער טערראָר איז אין רוסלאַנד געשטאַנען פאַר דער טיר.

ער עלפטר קאפיטעל פון מייז אַרטיקלע „בית נבחריהעם באשכנו“ איז ערשינען אין נומער 58 פון'ס הקול (28 יולי 1878). אין די פאָלגענדע צוויי נומערן איז געווען שיייל ווי

אייה אַ בית-עולם. אין דער צייט אָבער האָט מען זיך אין דער רעדאקציע בערהייגט: עס האָט זיך אַרויסגעווינען אַז דער עסק איז ניט אזוי געפֿעהרליך, אַז אנדערע צייטונגען דיסקוטירען אויך „ביסמארק'ס פאָליטיק“ ווי געגנער... און דאָ קומען אָן נאכפראַגען אויף בן'נצ'ס אַרטיקלען...

מען מאַכט זיך אַ האַרץ. „ווייסט איהר וואָס? שרייבט ווייטער“, זאָגט דער רעדאקטאָר. דעם 8טען אויגוסט (נו. 61) ווערט גע-דרוקט דער צוועלפטער קאפיטעל. דעם 11טען (נו. 62) ערשיינט דער דרייצעהנטער און דאָן ווערט וויעדער געמאַכט אַן אַבשטעלל. דער וויל-נער צענדלער הויבט אָן צו מעקען מיינע אפיקור-סות גענען די שרייטטה: מען דערשרעקט זיך וויעדער אַמאָל.

און וויעדער אַמאָל הערען זיך קולות פער-לאַנגענדיג די צוגעזאָגטע „פאַרזעצונגען“.

עס פֿערגעהען צוויי וואָכען.

„שרייבט ווייטער!“

איך לאָז זיך ניט בעטען. אין די נומערן 66 און 67 (אויגוסט 25 און 28) ערשיינען, ד. ה. „פאָלגען“ די האַזיגע פאַרזעצונגען. פון דעסמוועגען ווערט דער רעדאקטאָר פאַרויבטיגער. למשל:

רעדענדיג וועגען העדעל'ס אַטענטאט, זאָג איך — פאַרבייגענענדיג, מחמת עס איז וועגען דעם שוין פריהער גערעט געוואָרען — אַז דער יונגער העדעל איז ניט געווען ביים זינען; אַז ער איז געווען אַ צייטונגס-טרעגער,

סקין נאך געווען מיט איהם, "זא פאני בראטא". טאמער איז דאס נאך אויך ניט געווען גענוג צו מאכען פול דעם גיפט-בעכער, האט זיך אין אונזערע קרייזען אלץ פעסטער און פעסטער איינגעווארצעלט די איבערצייגונג אז סמאך לענסקי האט אינדרעקט געמסר'ט ליעבערמאן'ס "האמת" דורך זיין כלומרשט'דיגע קריטיק אין "השחר". (העפט 10, תרל"ז)

און איך האב אָנגעגורט די לענדען און בין אַרויס בעוואַפּענט, מיט דעם שאַרפּען שווערד פון לאַגיק" און, "מיט די בעסטע פיילען פון דער סאַטיריע" צו קעמפּען געגען דעם רע-אַקציאָנערען "השחר"-מאַן.

די "לאַגיק" איז געווען אין דעם זיעבענ-טען העפט פון'ס, "אספת חכמים" (אין'ס לייט-אַרטיקל: "בן-משה והאמת) און די סאַטיריע אין נומער 55, "הקול" אין אַ פעלצטאַן (הסרתן) — דער קרעכס). אַוועקלעגענדיג די מליצה מינע פון דעם לאַגיק-שווערד מיט די סאַטיריע-פיילען אָן אַ זייט, מעג איך זאָגען, אז איך אונטער-שרייב נאָך היינט מיט ביידע הענד יענע צוויי אַרטיקלען, פון וועלכע דער ערסטער איז געווען געחתמ'ט ב'נ"ז און דער צווייטער — יגלי איש הרוח.

דער "קרעכס" איז ווי פיעלע אנדערע פון מינע ערסטע משוגעת'ן אין העברעאיש, געווען אין דער פאָרם פון אַ חלום. עס איז מעגליך אז סמאָלענסקי איז דאָרטען געווען געמאָלט אַ ביר-סעל שוואַרצער ווי ער האָט אין אמת'ן אויסגע-זעהן, אָבער מיין געוויסען איז אפילו איצט נאָך רוהיג: ער האָט כשר פערדיענט זיין פאָרציע.

אז ער האָט געפיהלט דעם "קרעכס" האָט זיך באַלד אַרויסגעוועיזען זעהר קלאַר. ער האָט אין דעם "המביט" גענומען זידלען דעם הקול מיט זיין רעדאַקטאָר, מיט זיינע מיטאַרבייטער, ספּעציעל דעם "חצוף" וועלכער האָט איהם מכבד געווען מיט דעם קרעכס. פאַר מיר האָבען זיך אָנגענומען אנדערע שרייבער און די ערסטע גרויסע מחומה אין דעם "הקול" אין זיינע מלחמות מיט אנדערע צייטונגען האָט אויסגעבראַכען צו-ליעב מיר, דאָס הייסט, צוליעב ליעבערמאָנען. איידער איך געה ווייטער וואָלט איך ווע-

לען מאַכען די פּאָלגענדע בעמערקונג: סמאָלענסקי'ס נאָמען האָט זיך דאָ ביי מיר דורכגעוואָרפּען אויסגעלעגט מיט אַ נון. דער לעזער האָט פּיעללייכט געמיינט, אז דאָס איז איינער פון יענע דרוקפּעהלערן, וועלכע מאַכען

האָט זיך דער ווילנער צענזאָר אויפגעכאַפט פון שלאַף, האָט אויסגעריבען די אויגען, האָט אַרויסגענומען זיינע ספּאַקולען פון שידעל, האָט זיי אויסגעווישט, האָט זיי אַרויפגעזעצט אויף דעם ברייטען טהייל פונ'ם נאָז און אַרויפבליי-קענדיג אין דעם "הקול", האָט ער אויסגע-שריען:

"פערשוואַרצט זאָל דאָס ווערן!"

און מינע לעצטע צוויי אַרטיקלען — דער פערצהנטער און דער פונפצעהנטער — זיינען פערשוואַרצט געוואָרען פון אָנהויב ביז'ן אויס-לאָז: פערשוואַרצט מיט אַ שוואַרצען פענזיל און דרוקערטינט, — פערשוואַרצט, אויסגע-מעקט, געמאַכט ווי ניט געווען!

דאָס, נאַטירליך, האָט אין רוסלאַנד גע-ווירקט ווי אַ כּשור. מינע אַרטיקלען זיינען אויסגעוואַקסען אין די אויגען פון די לעזער — די רוסישע לעזער — משונה'דיג הויך, מיט אַמאָל קריגענדיג אַ פּיעל, פּיעל העכערען ווערטא ווי דער אינהאַלט זייערער האָט דאָס פערדיענט.

און דאָ איז פּיעללייכט דער אָרט צו בע-ריהרען אַנאָנדער "סענסאַציאָנעלע" קלייניג-קייט אין מיין קאַרריערע אַלס יונגער סאַציאַ-ליסטישער זשורנאַליסט.

* * *

אין דעם פאָריגען קאַפיטעל האָב איך דער-מאַנט פריץ סמאָלענסקי, דעם רעדאַקטאָר פון'ס "השחר", אַלס אַ רעאַקציאָנערען פּובליציסט, וועלכען איך האָב בעקעמפּט, אַרויסטרעטענ-דיג אין דעם "הקול" אַלס יגלי איש הרוח. דער "קאַמפּף" איז געווען אַ קורצער, אַבער אַ שאַרפּער.

וויסען דאָרף מען קודם כל, אז דער הערר סמאָלענסקי האָט צו יענער צייט אַרויסגעגע-בען אַ וואָכענבלאַט אונטער דעם נאָמען "המביט", — אויך אין ווען. אין דיזער צייטונג פלעגט ער אָפט אָנגרייפּען די סאַציאַליסטען. דאָס האָט אונז פון איהם נאָך מעהר געערגערט, ווייל אונטער זיין רעדאַקציע איז ערשינען ליע-בערמאַנ'ס "חזות הכל", יהל'ס "עבד עבדים" און יהודה ליב קאַנטאָר'ס "אני מאמין" (די לעצטע צוויי — שירים) חוץ אנדערע זאַכען, מעהר אָדער וועניגער וואָס די טייטשען רופּען "סאַציאַליסטיש אָנגעהויכט". דערצו איז דאָן ליעבערמאָן אַליין שוין געזעסען אין מורמע, טאַקע אין וויען, און ערסט מיט אַ יאָהר פריהער איז הערר פריץ (אויף טייטש: פעטער) סמאָלענ-

יונגען מאן — א ווארשעווער, דאכט זיך, מיט'ן נאמען ברנגונניץ — וועלכער האט זיך דאן גע- שניטען אויף א סאציאליסט. ער איז שפעטער געווארען א זשארגאניסט און פלעגט שרייבען פאר'ן „קול-לעם“. וואו ער איז אהינגעקומען און וואס פון איהם איז געווארען ווייס איך נישט. פון מיינע אייגענע שרייבעריי איז די זיער בעטע „משוגעת“, דאכט זיך, נישט שלעכט און סטיליסטיש ווען נישט זעהר גוט, יעדענפאלס גלאטער און בעסער ווי מאנכע פריהערדיגע.

געוועלט וואלט זיך מיר ארויסכאפען איין פאראגראף, דעם מיטעלסטען. ער איז אינטער- רעסאנט פאר די וואס האבען נישט קיין בעסערע און ניצליכערע זאך ווי צו שטודירען די נאטור- געשיכטע פון משוגענע פילאזאפיען. אבער אזוי ווי אזעלכע מענטשן קענען צווישען די לעזער זיין נישט פיעל, איז גלייכער צו לאזען דעם פארא- גראף אין זיין דוח — אין זיין העברעאישען ארכיוו.

מעהר אלגעמיינ-אינטערעסאנט איז אן אונטערהאלטונג — אויך, נאטירליך, אין חלום — מיט פרעה מלך מצרים. צו איבערזעצען איז ריעזער אינטערוויו מיט זיינער מאיעסטעט פון עגיפטען צו לאנג. אין עטליכע ווערטער אויסגע- דריקט איז דער אינהאלט דערפון פאלגענדער: פערגלייכענדיג די לאגע פון די אמאליגע אידישע שקלאפעריי אין מצרים מיט די היינ- טיגע לויז-שקלאפעריי; פערגלייכענדיג די שקלא- פענטרייבער פון מצרים מיט די אויסבויער פון היינט, קומט דער עגיפטישער מאנארך צו דעם שלום, אז עפעס איז נישט גלאט אין דעם רבנו-של-עולם'ס „סופרים - קארט“. ווארום, פרעגט ער, האט ער, פרעה, מיט זיינע פריינד אמאל אין מצרים געקראגען מכות אכזריות און איז ענדליך דערטרונקען געווארען אינ'ם ים, וועהרענד די היינטיגע וואַזעווען איבער זייערע שקלאפען, וועלכע קריגען פון זיי קאס-קאס צום לעבען און ער, כביכול, קוקט און שווייגט.

* * *

און דערווייל דא, אויפ'ן וואַהר, האט זיך ביסלעכווייז אונטערגערוקט דער שטורעם, וועל- כער האט געזאלט פערוויסטען די דייטשע סאצ- יאלידעמאקראטיע.

דעם נינטען סעפטעמבער איז צונויפגע- קומען אין בערלין דער נייער רייכסטאג. דעם 16טען און דעם 17טען איז דער פראיעקט פון

מיך גרוי און אלט פאר דער צייט. א טעות! דאס איז דיעסמאל נישט דעם וועזער'ס שולד, נישט דעם קארעקטאָר'ס און נישט מיינע. הערר סמאלענסקי פלעגט זיך אויף דעם „השחר" גופו אלליין רופען אויף אידיש „פרץ סמאלענ- סקי" און אויף טייטש „פעטער סמאלענסקי" (אָהן אַ לאַנגען נאָם).

ביי גאט און ביי אידישע שרייבער איז אלץ מעגליך.

* * *

אין דעם זעלביגען העפט „אספת חכמים", וואו עס געפינט זיך מיין פאלעמיש-קריגעריי- שער ארטיקל געגען דעם רעדאקטאר פון'ם „השחר" זיינען דא אייניגע גוטע זאכען. אונטער דעם איינדרוק פון דעם טערקישען קריג האט שערעשעווסקי אויפגעשרייעבן א שעהנעם שיר'עלע, מיט דעם שארפזינגיגען מאַטאָ:

„הכתה שנת-האדם באלפיה
ואחבת-האדם ברבבותיה."

(ערמאָרעט האט דער מענטשן-האס טויזענדער און די מענטשן-לעבע צעהנדליגע טויזענדער) וואס דאס געהט אויף דעם הייליגען מענטשנליכ- בענדען קרייז, וועלכען רוסלאַנד האט געפיהרט געגען די טירקוי צולעב היילע לעבע צו די קריסטליכע ברידער אויף דעם באַלקאן האלב- אינזלע, בידוע.

דאן איז דאָרטען דאָ דער שלום פון ליל- יענבל'ס'ס בריעה וועגען די משנה פון אלישע בן אבויה, דער בעסטער טהייל פון די איינליי- טונג. אָט איז דער לעצטער פאראגראף:

„איך בעט זיך — שרייבט אלישע בן אבויה — דרוק מיין בריעה און מיין משנה, וועלכע איך וויל דיר, צוזאמען מיט א פירוש אויף איהר (פירוש הרב'ע), אין דין ספר אָהן א שום פערענדערונג, מאך-נור צו די נעטהיגע לעזע-צייכענס ווי עס פיהרט זיך היינט ביי אייך. — גליק און פריעדען דיר און דינע לעזער און אלע מענטשן, צו זיי רופען זיך אידישע קינדער אָדער אומיות העולם."

אָה, ווי מיר וואַלט זיך געוועלט אין גאנצען איבערזעצען די איינלייטונג לייענבלום'ס פון דעם ערסטען אות ביו'ן לעצטען!

אפשר... אויב מיר וועלען לעבען וועלען מיר דערלעבען.

חזן דעם געפינט זיך אין יענעם גומער „אספת חכמים" א תפלה „יהי רצון" פון א

מענט, וועלכע רעדט מיט דעם שווער פון דא-
מאקלעס הענגענדיג איבער איהר האלז, הענ-
נענדיג אויף א הארד בערייט אראפצופאלען
יעדען אויגענליך. מען הארף דערביי ווייטער
ויך קענען פארשטעללען, אז הגם די דאזיגע
פארטיי פיהלט אז דער שווער קען און מוז און
וועט אראפפאלען, ווייס זי אבער אויף אז מיט
איהר האלז וועט פאסירען דער זעלביגער גס ווי
מיט משה'ס בשעת פרעה האט איהם געכאפט:
אז איהר האלז וועט אזוי פעהארטעוועט ווערן,
אז דער שווער וועט צובראכען ווערן, אבער ער,
דער האלז וועט בלייבען ניט איינגעשניטען.
און דא שטעהען 388 מאן מעהר אדער ווע-
ניגער פיינרליך געגען 9, און די ניין פיהלען
זיך שטארקער בעזענעטערהייט, ווי זייערע זיע-
רייכע געגנער.

און מיט דעם גרויסען ביסמארק, דעם מאן
פון בלוט און אייזען אין'ס זאגל, שמעטה און
רעדט ווילהעלם בראקע, א שוואכליכער מאן, א
קרענקליכער מאן. ער רעדט, ער ארגומענטירט
געגען א געוויסען פארזאגראף אין דעם להשמיה,
להרוג ולאברדענעזי-פארשלאג. און ווי ער רעדט
אזוי, פאלט איהם איין א געדאנק און ער קעהרט
זיך אום צו זיינע געגנער צו און זאגט:

„מיינע העררען, איך וויל אייך עפעס זאגען:
מיר פייפען אויף אייער גאנצען געזעץ...“

עס ווערט א מורא'דיגער לארעם. אזוי אונ-
פארלאמענטאריש צו רעדען! א חוצפה א ביי-
סעל! בראקע האט די העפליכקייט שפעטער
דעם עסק צו פערגלעטען, ווייל איהם אלץ קומט
די ארויסגעפלאצטע פראזע אויס צו מעשה שיי-
נעץ און דא איז דאך עפעס פארט א רייכסטאג.
אבער וועמען קימערט די ערקלערונג, וועמען ארט
דער פירוש אויף'ן דאנערשלאג! ניט ער, ניט די
גאנצע רעדע פריהער און שפעטער קימערט ווע-
מען עס איז; איבער דייטשלאנד, איבער איירא-
פא, איבער די גאנצע ציוויליזירטע וועלט טראגט
דער טעלעגראף פאנאנדער דאס „געפליגעלטע
ווארט.“

— מיר פייפען אויף אייער גאנצען
געזעץ!

און קיינער פון די וואס האבען דורכגעלעבט
יענע פעריאדע האט עס ניט פערגעסען.

דאס איז דעם 11טען אקטאבער. דעם טאג
נאכהער שמעטה אויף דער טריבונע א שלעזי-
סער סטאליער איינער פון יענע בראגיש חונ-
גענדע ארבייטער, וועלכע ווערן געבארען מיט

דער רעגירונג דיסקוטירט געווארען אין וואס
מען רופט דער ערסטער לעזונג.

ארום יענע צוויי טעג איז פיעל און לאנג
גערעט געווארען אין דייטשלאנד ניט נור אין
סאציאליסטישע און גענערישע קרייזען, זאגן
דערן זאגאר צווישען די „פיליסטער“, צווישען
די בעליבתיים, וועלכע מאכען א בכבוד'ען לע-
בען, האנדלענדיג און וואנדלענדיג און לאזענ-
דיג אנדערע מענשען פערדרעהען זייערע קעפ-
מיט פאליטיק און פאליטישע סכסוכים.

אין דער געשיכטע פון די פראזאאיישע,
אבער אפשר טאקע דערפאר געזונדע און אימ-
מער פרישע סאציאלדעמאקראטיע זיינען יענע
צוויי טעג אונגעווענהליך אויפגערעגטע, יום-
טוב'דיגע.

בעבעל'ס אונפערגעסליכע, אמת-גרויסע
רעדע, אויף וועלכע ביסמארק האט דעם טאג
נאכהער געענטפערט האט געמאכט א געוואלדי-
גען רושם. דיעזע רעדע איז בעשריעבען געווא-
רען (*) און איך וועל זיך וועגען איהר ניט פער-
ברייטען.

ניט קיין קלענערן איינדרוק האט געמאכט
מיט א וואך דריי שפעטער צוערשט בראקע פון
ברוינשווייג און דאן ריינערס פון ברעסלוי, רע-
דענדיג אין'ם פארלאמענט איינער דעם 11טען,
דער אנדערער דעם 12טען אקטאבער.

און מערקוויירדיג איז דערביי, אז אין ביידע
פעלע איז עס ניט געווען די רעדע אין גאנצען,
וועלכע האט אָנגעמאכט א גערודער אין דעם
רייכסטאג און נאכהער, דורך די פרעסע, אין'ם
פובליקום, זאגנדרען א געוויסע פראזע, — א
שטארקע, אונערווארטעט-שטארקע, ארויסגע-
פלאצטע פראזע, וועלכע ווירקט בעלייכטענדיג,
אבער ניט ווי די זון וואס קומט ארויס פון די
וואלקענס אין א געבעלדיגען פערבאמערטען טאג,
וואגנדרען ווי א בלייזשטראהל אין א שטאק-
פינסטערער נאכט.

צו בעגרייפען זייער ווירקונג הארף מען זיך
קענען פארשטעלען די אטמאספערע אין דעם
דייטשען רייכסטאג אין די פינף וואכען צווישען
דעם 16טען סעפטעמבער און דעם 19טען אק-
טאבער. מען הארף קענען האבען פאר די אויגען
א גרויסע פאליטישע פארטיי אין א פארלא-

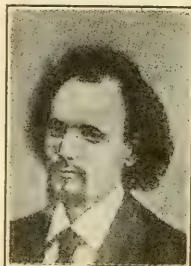
(*) זעה מיין ארטיקל אין דער „צוקונפט“
פון דעם יאהר 1902 (זייטע 258, 259, 337, 338
און 399): „לאפאל און ביסמארק.“

לער, די סטאליעראיי און די פארטייארייט, ניט דערלעבענדיג זיין 32טען געבורטסטאג. קנאפע עלף חדשים נאך ריינדערס'עס טויט, דעם 27טען אפריל 1880, איז ארויס פון רעד וועלט דער אנדערער העלד פון יענע העכט טען — ווילהעלם בראקע, שטארבענדיג 37 יאהר אלט.

פון בראקע איז דא פיעל צו דערזעהלען. ער האט אויפגעשרייען איינע פון די פאפולערסטע בראשורען ("נידער מיט דען סאציאל-רעמאקראטען!"), האט געשיפעלט א בעדייטענדע ראלע אין דער פארטיי און אין דעם יאהר 1870 איז ער געווען איינער פון די וועלכע וויינען ארעסטירט געווארען ווייל זיי האבען פראטעסטירט געגען די פארטעזונג פון דעם קרייז מיט פראנקרייך נאך דעם ווי פרייסען האט גענומען אין פלען דעם דריטען נאפאלעאן.

בראקע

ריינדערס

פערזענליך האב איך ניט געקענט ניט בראקע און ניט ריינדערס, אבער מיין לעבע צו זייער אנדענקען גיט מיר, פיעללייכט, דאס רעכט אויס-צופוצען דיעזען קאפיטעל פון מיינע עראינערונג-נען מיט זייערע פארטרעטען.

* * *

ווען דער 16טער קאפיטעל פון מיין "בית נבחריהם באשכנז" איז אָנגעקומען אין ווילנא (צום צענזאר) האט זיך געהאלטען אין זעצען, אויב עס איז ניט געווען אין גאנצען אויסגעזעצט, די 17טע פארטעזונג. דאס וואס מען האט דארטען "פערשווארט" מיינע ארטיקלען האט פון א ביזנעס שטאנדפונקט דעם הילף גיבער גע-ניצט ווי געשאדעט. דארף מען דען א בעסערע רעקלאמע? חוץ דעם וויינען הונדערטער נומערן געגאנגען אין קאנווערטען און יעדער פון זיי האט געמאכט דראפאגאנדא פאר די צייטונג.

דער אויסצעהרונג אין זייער סיסטעם, און וועלכע לעבען מיט דעם מלאכהמות'ס שטריקעל אויף זייערע פיס, מוכן ומזומן אלע וויילע אריינגעצויגען צו ווערן אין א פארדער-צייטיגען קבר.

דאס איז ריינדערס. א "פראסטער" ארבייטער. ער רעדט אויך א לאנגע רעדע און ארגומענטירט אויך געגען ערגעץ א פארזאגראף. און דא זאגט ער עפעס אזוינס וואס מען טאגט ניט. דער פרעזידענט אונטערברעכט איהם. ער רעדט ווייטער. ער ערקלערט:

"דער פרעזידענט, זאגט ער, מאכט מיר אויפמערקזאם..."

"מיר!" שרייט אימיצער איהם צו — מיר ניט מיר!

אָרעמער ריינדערס! געגען אלעמען פער-וינדיגט. געגען די געזונטע מיט זיין קראנקען אטאקע; געגען די געזעצע מיט זיין רעבעלישען גייסט; געגען די פרעהליכע מיט זיין בלאסען פנים און דא זאגאר געגען די דייטשע גראמאטיקע, מירענדיג וואו מען דארף מיכען. א סקאנדאל א ביסעל!

ריינדערס פיהלט זיך שולדיג.

מיט אמאל קומט איהם ארויף אויף'ן זין אז-א שטעקען האט צוויי עקען: איינעם אין בלאטע אריין בעת מען שפארט זיך אויף איהם און, דעם צווייטען אויפגעהויבען ביד רמה צום געבען א שטורף.

און גלייך אין דיעזעלביגע מינוט ווי עס דער-הערט זיך דער שפאטישער "מיר", דרעהט זיך ריינדערס ארום צו זיינע געגנער און זאגט זיי אז ניט ער איז שולדיג אין דעם וואס ער האט קיין בילדונג ניט געקראגען זאגנערן זיי, זיינע געגנער.

און ער פערדארבט אויך אליין דעם דרא-מאטישען עפעקט דורך צופיעל ווערטער, אבער די איבערגעניגע ווערטער ווערן סאיי ווי סאיי ניט איבערגעגעבען אין די צייטונגען, און דער קערן בלייבט, פערשפרייט זיך שנעל איבער דער גאנצער מדינה און ריינדערס איז פיעללייכט דער איינציגער, וועלכער פערשטעהט ניט אז דא איז פון זיין מויל ארויסגעקומען די שטארקסטע פערדאממונג פון גאט מאמאן'ס ווירטשאפט, מיט די בילדונג איהרע, מיט אלעמען.

דעם 22טען מאי 1879, זיבעטן מאנאט נאך יענע סצענע אין'ס רייכסטאג, איז ריינדערס גע-שטארבען, אויסגעמוטשעט פון זיין לונגענפעהר

גראטולירט האָב איך זיך צום פאָקט אז דער אַכטער העפט אַספת חכמים איז אָנגעדרוקט שוין אַ וואָכען צוויי, ווייל אין איהם איז געווען מעהר אפיקורסות ווי אין די מייסטע אַנדערע און אונזער מער דייעזע אומשטענדען וואָלט אַ העלפט פון זיין זאץ אויך צושאָטען געוואָרען.

דאָס אַלעס האָט פאָסירט אַרום דעם 10טען אָקטאָבער. דעם 6טען איז ערשינען מיין לעצטער ארטיקל אונטערשריבען ברייט.

דאָ איז שוין קלאָר געוואָרען פאר אַלעמען אז אָפּען וועט מען באַלד ניט מעהר קענען שרייבן, ווייל דער סאָציאַליסטען־געזעץ אין דייכס־טאָג האָט נור געקענט אַמענדירט ווערן אזוי אָדער אַנדערס, אָבער פיעל בעסער פאר די סאָציאַליסטישע פארטיי וועט ער ניט ווערען, דאָס איז געווען זיכער.

פון דעסטוועגען האָט הערר ראָדקינזאָהן זיך פאָרט צו שטארק גענויטיגט אין מיר און ווען ברייט איז „פערבאָטען“ געוואָרען איז געבליבען יגלי איש־הרהוּת. עס זיינען אין הקול ערשינען פון מיר עטליכע פעליעמאָנען. דעם לעצטען פון זיי האָב איך שוין ניט געהאט די זכיה צו זעהן ביז אַ צייט שפעטער, ווייל די צייטונג איז אַרויס געקומען דעם 10טען נאָוועמבער און איך בין אַררעסטירט געוואָרען פרייטאָג דעם 8טען.

אָבער איך כאָפּ די פיש פאר'ן נעץ. מיר וועלען נאָך אַ קוק טאָן אויף דעם 8טען און לעצטען העפט „אספת חכמים“.

דער צענזאָר איז אָבער, משמעות, מיר געוואָרען מעקענדיג און שוואַרצענדיג.

יענעם טאָג, בעת מיין נייער קאָפיטעל האָט זיך געהאַלטען אין זעצען, איז אָנגעקומען פון ציפּקיןען, ראָדקינסאָהנ'ס ווילנער אַגענט אזא מיין טעלעגראַמע:

„אויב עס וועט זיך יאָווענען נאָך איין אַרטיקל פון ברייט ווערט דער „הקול“ צוגעמאַכט.“

אין אַן אונגעשרייבליכע אויפּרעגונג איז הערר ראָדקינסאָהן אוועקגעלאָפּען אין די דרום־קעריי און האָט אַ געשריי געטאָן צום זעצער:

„וואו איז ברייט'ס אַרטיקל?“

— אָט איז דער זאץ.

„אָהער! גיך!!“

און אין אַ סעקונדע אַרום איז דער זאץ געוועזען צושאָטען אויטאָמאָטיש אַרום דעם קאָסטען.

„א סוף! א סוף! א סוף! א סוף!“ האָט ער צו מיר געשרייען יענעם אָווענר. ער האָט מיר ער קלערט אז ער וועט מיר מעהר ניט לאָזען רואי־נירען זיין צייטונג מיט מיינע סאָציאַליסטישע אַרטיקלען. א סוף!

איך געדענק ניט צו איך האָב דערביי געשמויכעלט צו ניט, אָבער די אידעע אז מען קען צוליעב מיינע שרייבעריי פערמאַכען, פערבאָטען דעם „הקול“ האָט מיר שטארק אימפּאָנירט. — „עפעס בין איך דאָך מאַקע ניט אבי ווער...“ האָב איך געטראַכט ביי זיך און האָב זיך געלעגט שלאָפּען צופריעדען מיט זיך.

דיא גאלדענע קייט

(א דראמא פון חסידישען לעבען אין דריי אקטען.)

פון י. ל. פריץ.

פער זאנען:

ציפּע, האלדיוענסט, האלדיוענסט, האלדיוענסט אין רבי'נס הויז
ישישים (מקורבים) 1טער, 2טער און 3טער
זקנים — 1טער, 2טער און 3טער
חסידים
א היימישער חסיד
אן ארימער חסיד
דער עולם
א פויער מיט א פוהר אונטער'ן פענסטער

שלמה
פנחס, זיין זוהן
מוטה, פנחס'עס זוהן, שלמה'ס אוינקעל
מרים, משה'ס ערשטע ווייב
יונתן } זייערע קינדער
לאה }
דבורה, משה'ס צווייטע ווייב
ישראל, גבאי

ערשטער אקט.

קייט הענגט פון באלקען אראפ א קריסטאָלענער הענג-
לייכטער, וואָס קלינגט זעהר מעלאָדיוז ביי יעדעם
שווערערען טרונט. שווערע זיידענע פאַרהאַנגען און
פאַרטירען, איבער אלעם שוועבט א פאַעטישער
פרויען-געשמאַק, טהירען רעכטס און לינקס, אין
הינטערגרונד — פענסטער, אונטער די פענסטער
זעהט זיך א שטיל-פערשנייט ווינטער-בילד, וואָס
ווערט וואָס א מאָל טרייער, רוישענדוגער און צי-
שפּיעלט זיך, ענדע אָפּ, אין א שניידשטורם, צייט:
מוזא-ישבת, אין צימער, וואו עס איז גאַרנישט
אנגעצויגן, צימערט א זילבערנע געז, געפלאַכטען
פון שנייד-לאַנץ און לבנה-לובט.)

די סצענע:

(מרים צימער אין רבי'נס הויז. אלט-פרענקיש-
רויך מעבלירט, טישען, טירען און באלקען — גע-
שניצט און געמאָלט, דאָס מעביל: א קאנאָפּע, פא-
טער-שטוהלען און בענק אָפּ אַלענען ביי די ווענד.
— אַלץ רויט-סאמעטען געכעט, אויף די אַלענען פון
קאנאָפּע און פאטער-שטוהלען — שטוקערויען, פון
זילבער-בלעך קינסטליך געבויגענע עסען, מיט קא-
לירטע וואקסיקירטע, מיט גאָד פאפירלעך געבוי-
דען — ארום די ווענד. מאַחאנענע ספרים-שענק;
שוידע-שינק מיט גאָד, זילבער, גלאַז, פאַרצעליי
און מריסטאָלוארג, אויף א קינציגער בראַנזענער

(פאַרהאַנג געהט אויף.)

י ש י ש 1. (פון מחשבות ארוים) דריי מעלט ער איינמאל איין פאר חולשות... ציטערט אויף... עפענט די אויגען אויף, קוקט זיך-פול מיט פחד אום, און רופט: א רויטע וועלט... א רויטע וועלט... שטעהט זי, מרימ'ל, דערביי — (מאכט, פערביטערט, אוועק מיט דער האנד —)

ז ק י 1. מרימ'לס נאָמען דערמאָנט!
ז ק י 2. מרימ'לס נאָמען...
י ש י ש 1. (אויספיהרענדיג) זאָגט זי:
ווי א וואסער וועט זיך גיסען אידיש בלוט...

ח ס י ד 1. (אריינקומענדיג) רעדלעך שטעהען זיי אין מארק, שרעקען זיך און סוד'ען זיך. מען עפענט נישט קיין קלייט, צינדט נישט אָן קיין ליכט!

י ש י ש 1. דרימלעט איין... כאפט זיך אויף... (פחד) „פלעמלעך — זאָגט ער—פלעמלעך פליהען“ (ביטער) „מיט'ן רויך וועלען שטערט און שטערמלעך געהן“, זאָגט מרימ'ל...
ז ק י 3. ווייטער מרימ'ל5...

ח ס י ד 1. (אונרוהיג) מרימ'ל און מרימ'ל5...

ח ס י ד 2. (אריינקומענדיג) עס שלאָגט זיך א געווייזן איז מארק... א יולדת... וועהעז... שוין דעם דריטען טאָג... אוועקגעפאלען איז אויף א סברה א ילד נאָך. (קנאָקט אין די פינגער) וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין?

י ש י ש 1. און א וואָלד געזעהען... איין אינ-סוף א וואָלד... און בוים ביי בוים שטעהען זיי, האַלזען זיך ארום מיט קרוינען, צור זאמענגעפלאַכטענע צווייגען... שטעקען די נאָקע-טע וואורצעל קאפּויער... און ענג איז זיי... קומט א מאָל אויף א בוים די צייט, הייב מיט ה ווערט א מאָל א בוים, ווערט ער פון דער ערד ארויסגעריסען, אָבער פאלען קען ער נישט, ער האָט נישט וואו, דער בוים; הענגען בלייבט דער בר מנן! מישט זיך טויט און לעבען אויס!

י ש י ש 2. מויל און אויערן...
י ש י ש 3. האָר און נעגעל...
ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד. (אריינקומענדיג)
(דיג) א פולער הויף... א גמורמלע, א געוויי-מלע —

י ש י ש 1. און אונטער, צווישען די שטאמען, לויפען סודות נוראים ארום, מיט ברע-נענדיגע הונגער-אויגען, ווי די חיות רעות לוי-פען זיי, רייסען זיך פון וואָלד ארום: — זאָגט מרימ'ל דארויף: גורות רעות, תחלואים רעים...

י ש י ש 1. (וויילענדיג פערטרויבען די מרה-שחור, און געהענדיג אויף און אב) ש—בת! ש—בת! עס איז דאָך פאָרט שבת! (שטעלט זיך אָב קעגען דער טהיר רעכטס, פון וואָנען ער הערט טריט) האָ? און ס'אי' נאָך פאר הברלה —
י ש י ש 2. (אריינקומענדיג) וועט עס זיין א וואָך...

י ש י ש 3. (נאָכקומענדיג) א וואָך! (צוגעהען זיך איבער דער שטוב, מרה-שחורה'דיג פערחושכ'ט.)

י ש י ש 2. (פערשטעלענדיג ישיש 1 דעם וועג, האַכטיג) אָבער, וואָס איז דאָ געשעהן אַזוינס?
י ש י ש 3. (צוקומענדיג) וואָס איז דאָ געשעהן?

י ש י ש 1 (שאקעלט בעדויערנד מיט קאפּ).
י ש י ש 2. (ביטער) פאלט פונקט מיין איידעם איין: זיך גט'ן...

י ש י ש 3. שטעלט זיך פונקט דאָס וואָ-סער נישט... קריע געהט און קריע!

י ש י ש 1. (וואָס איז צוגעקומען צום טיש, שפּאַרט זיך אָן איהם אָן). זיינט איהר, הייסט עס, מיך מקנא? וואָס?

י ש י ש ים 1 און 2 (צוגעהען זיך איבער דער שטוב).

י ש י ש 2. (זיך אַבשטעלענדיג פאר ישיש 1) אָבער רעד א וואָרט!

י ש י ש 3. (שטעלט זיך אָב ביי דער צוויי-טער זייט) ציהסט דאָך די נשמה ארום!

י ש י ש 1. וואָס? — זעהענישען... סאמע זעהענישען! (פויעז).

י ש י ש 2. און פערשטאנען?
י ש י ש 1. מרימ'ל5...

י ש י ש 2. זוי!
י ש י ש 3. (גלויבציוטיג) אַזוי!

ז ק י 1. (אריינקומענדיג) באלד נאָך דער טהיר, רעפּאַרטירענד) סוחרים ווילען א היים און פאָרבטען זיך; איין אשה אין עזרת נשים — חלש'ט! מען קען זי נישט דערמינטערן...

ז ק י 2. (וואָס איז געקומען הינטער זקן 1) דאָס בית המדרש... אינ'ם חשך מורמעלט; גלייך א וואסער רוישט, גלייך א וואָלד! (פויעז). פאר וואָס מאַכט מען קיין הברלה נישט?

ז ק ים. (נישט בעקומענדיג קיין ענטפער, רוקען זיך אָב צו'ן א ווינקעל; לאָזען, איבער דער גאַנצער צייט, פון די ישישים קיין אויג נישט אַראָב.)

אַר י מ ע ר ח ס י ד. (ארוינקומענדיג)
נישט גוט... (האקט אָב).

י ש י ש 1. און צווישען די אויסגער-
מישטע טויט-און לעבען צווייגען, נעסטען פיר-
געל שווערע, שווערע, גרויסע פייגעל... נור פלי-
געל האָבען זיי קליינע; היפען זיי, פון צווייג
צו צווייג שפרינגען זיי, און לאַכען, זייער
עובדות — לאַכען!

ח ס י ד 2. (קומט פון רעכטס) ביים
ארון הקודש, אין פרוכת מיט'ן קאפ ארוינגע-
דריקט... שטעהט פנחס'ס... צווישען עולם לויפט
ארום ישראל, כאפט, שנאפט, דאָ א וואָרט,
דאָרט א וואָרט, לויפט צו פנחס'לען פערציילט...
(האקט אָב דערווענדיג משה'ן).

מ ש ה. (איז ארוינגעקומען פון לינקס, א
געל פנים, שרעקע אונגען, אונרוהיג-בעטענדיג,
זיך אומקוקענדיג, מיט א ספר'ל אין דער האַנד).

ז ק נ 1. (צו משה'ן, מיט רוגז) וואָס
טהוט זיך עס? וואָס האָט דיין טאטע, פנחס
מיט ישראל'ן פאר א סודות?

מ ש ה. (וויינערליך) ד'וויים נישט,
בנאמנות, ד'וויים נישט...

י ש י ש 1. זאָגט זי, מרימ'ל, ללעג
ולקלס וועט מען זיין...

מ ש ה. (וואָס האָט ארוינגעקוקט אין ספר'ל
ביים שיין פון פענסטער; זיך בעטענדיג) לאַזט
געמאך... אזוי אויך — עצבות — מרה-שחורה-
דיג אזוי (פון ווייטערע שטובען הערט מען א
מענליך געוויינ).

ז ק נ 1. — אָט דאָס וויינט דער ישוב-
ניק...

ז ק נ 2. — וואלנערט זיך ארום שוין
וואָבענלאנג — קען זיך נישט דערשלאָגען...
ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד. ארויסגער-
וואָרפען האָט דער פריץ איהם; וואלנערט זיך
ארום מיט ווייב און קינד אין שניי —

ח ס י ד 1. אז מען געהט ווי בלענדנע
שאָף ארום — אז מען זעהט דעם פאסטוך נישט...
ח ס י ד 2. אז מען געהט ארום אין
חשך...

ח ס י ד 3. עס ציטערט די הויט אויפ'ן
לויב... (עס הערט זיך א ווייבערגעוויינ).

ז ק נ 1. נשים רייסען איין די שוהל!

ז ק נ 2. פאר'ן ילד?

ז ק נ 3. פאר דער יולדת?

ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד. נישט געקאנט

דערווארטען זיך!

י ש י ש 1. (וואָס האָט ערשט צונד דער-
הערט דאָס געוויינ; זיך אויפשטעלענדיג) פאר
הבדלה רייסט מען איין א שוהל? (בלייבט שוין
אזוי שטעהן ערגעץ מאַכען זיך טירען צו. דאָס
געוויינ האקט זיך אָב. פויער).

מ ר י מ'ל. (העל-בלאָה געקלוידעט, פער'-
חלומ'ט, נאָכטווענדלערושע טרויט, קומט אַרײַן, קוקט
פריינדליך ארום, געהט צום פענסטער צו).

י ש י ש י ש 2 (און) 3. (שטעלען זיך
אויף).

ז ק נ י ש. (רוקען זיך אונרוהיג, שיעפער
אין ווינקעל אַרײַן).

ח ס י ד י ש. (האָבען געוואלט אַרױס פון
שטוב; איינער האָט שוין געהאַט געלעגט די האַנד
אויף דער קליאַמקע, זיי זענען דאָך, ווי פער'טופ'ט
שטעהן געבליבען, און פרייער אָבגעציעמט, ערשט,
אז מרים האָט זיי צוגע-יקט).

מ ש ה. (נישט דרויסט) די קינדערלעך,
וואָס מאַכען, מרים'ל?

מ ר י ש. (שטעלט זיך אָב, גלויך פון א
פרעמדע שטימע גערופען. קוקט א וויילע ווי
בעפרעמדט. דער אנבליק געהט איבער אין מיטלייך,
דערנאָך אין עטוואָס פחד) ציפען צו פוסען איינ-
געשלאָפען זיינען זיי... זי האָט זיי מעשה'לעך
פערציילט... קינדער ווייסען נישט, קינדער פיה-
לען נישט, זעהען נישט... כ'האָב זיי אונטער די
קעפלאך קישעלעך געלעגט, שמייכלען זיי...
שרעקליך שמייכלען קינדער...

מ ש ה. מרים'ל!

מ ר י ש. גע'חלומ'ט וואָס, האָט לאח'ל'ן,
כאפט די האַנד ביים ברידערל, — רייסט ער
ארויס די האַנד — ד'בין ענטלאָפען —
פאר שרעק... (געהט צום פענסטער, זעצט זיך).

ח ס י ד 1. געהערט — רייד...

מ ר י ש. א שווערער וואָלקען ציהט...
אויפ'ן הויז... גראד אויפ'ן הויז... איינשלינגען
ווייל ער עס... קינדער ווייסען נישט, קינדער
זעהען נישט... (אין צימער אַרײַן מיט א נאָגע-
דיגער שטימע) פאר וואָס מאַכט מען קיין
הבדלה נישט? (לינקס הערט זיך א געמורמעל
פון אן עולם)

א ר ר מ י ג ע. (הערען זיך איין מיט
שרעק).

מ ר י ש. (מיט שרעק און פערצטונג)
דער עולם, דער שווארצער עולם — ברענענדיגע
הינער אויגען...

אויסגעשטרעקטער האנד) אויסגעלייזט פון פיין און שרעק מוז ווערען — די וועלט! (טאָר ענדערונג) איך מאַך קיין הבדלה נישט!

מ ר י ם. צאָרנוג ברוינט דער וואָלקען זיך... אַ צאָרנוג ברוינער הימל קוקט אַראָב... און זיי שמייכלען דאָרט, קינדער זעהען נישט! ש ל מ ה. ברוגז'ט זיך דער הימל! פאַר וואָס מאַכט ער, שלמה'לע, קיין הבדלה נישט! (ביטערער) אָנגעפלוגען זיינען דאָך נשמה'לעך, צוריקגערופענע פקדונות'לעך... צו האָבען זיך די טייבעלאַך אין דער נידער נישט בעפלעקט? צו פעהלט נישט ווע'ם אַ פליגעלע? נישט אויסגע- צופט אַ פעדערל? בעקוקען מוז מען זיי! און צו משפט'ן גרייט שמעהט דאָס בית דין של מעלה... אין עטרות גאָלדענע, קרוינען רייך בריליאנטענע, און זיי ווילען זעצן זיך משפּאָ'ן און פּסק'נען... (בארמהערציג) און די נשמה' לעך — פלאַטערן... ס'ציטערען די פקדונות לעך... מאימת יום הדין, מאימת יום הדין! (טאָר ענדערונג) ציטערט נישט, פלאַטערט נישט! שלמה'לע מאַכט קיין הבדלה נישט... מען וועט נישט — משפט'ן! (דערשראָקענע פויזע).

מ ר י ם. ווינטען בלאָזען, יאָגען זיך, טרייבען... ארום הויז טרייבען זיי... ארום הויז... ש ל מ ה. כעס'ט זיך, הייסט עס, ס'גיחנם, שיקט זיינע שליחים ארויס! שוואַרצע פליגעל פלאַטערן ארום אין ווינד, דער שוואַרצער הונד אויף דער קייט דאָרט וואַרפט זיך! שבת קידש איז אַהיבער, דער סמבטיון שלאַנט, אין שלמה'לע האָט זיך איינגעשפאַרט, הבדלה מאַכען — וויל ער נישט! קעסלען אונטערנע- הייצט; קאָכען זיי, זיערען זיי... רויכנע פלאַ- מען, הויבען זיך, וויקלען זיך, פעטע, ברענענדי- גע כמאָרעס... „קומט צוריק, רשעים, אויף שרעק און פיין, אויף יסורים רעים, אויף עניינים קשים... פאַר וואָס קומט איהר נישט צוריק?“ און די ארעמע נשמה'לעך, די פערפלעקטע, די פערזינדיגטע — אז שבת קודש לעשט זיך אויס, ווייסען זיי, און ציטערן... און צאפּלען זיך און כאפּען זיך... מיט די שוואַכע פליגעלעך, מיט אויסגעציפטע פעדערלעך צו די נעפאלעך... און קלאַמערן, קלאַמערן זיך מיט די צאפּלעדיגע הער- צעלעך צו די וואָלקענדלעך, און ציטערן... צי- טערן! (טאָר ענדערונג) ציטערט נישט! צאפּלעט נישט... פליהט אייך פראַנק און פריי ארום —

א ר ו מ י ג ע. (שמעלען זיך אויף, הערען טרוט פון צימער לינקס) — דער רבי... — דער רבי זאָל לעבען — דער רבי זאָל לעבען געהט... ער געהט!

ש ל מ ה. (א זעהר הויכער, גראַהער, בלאַ- סער איד; אויסער דער שוואַרצער, שפיציגער יאָר- צילעק אויפ'ן קאפּ, פרעכע ווייס געקליידט; אַן אונגעווענליך הויכער שטערן, אונגעווענליך גרויס געעפענטע אויגען; מיט אַ קינדיש-נאַטיווען שמוי- כעל איבער'ן אוינגעשרומפענעם פון צער פערגליווער טען פנים, קומט אַרױן. הינטער איהם — פנחס שוואַרץ געקליידעט און ישראָל. זיי בלייבען שטעהן אויף דער שוועל; הינטער זיי אַן עולם).

ש ל מ ה. (ענטפערט די וואָס קומען הינטער איהם.) ניין... שלמה מאַכט — קיין הבדלה ניש'...

ע ו ל ם. (ווערט צורודערט, ציהט זיך מיט וואָסענדוגער שרעק פאַטערלעך צוריק. צולעצט פנחס און ישראָל, דער לעצטער פערמאכט הינטער זיך די טיר).

מ ר י ם. (רוקט צו שלמה'ן אַ פאַטער- שטוהל).

ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד. — רבי! עס פאַלט דער עולם פאַר פחד אויפ'ן פנים...

ש ל מ ה. (אָנשפאַרענדיג די האַנד אויפ'ן פאַטער-שטוהל) איין עולם... דער עולם... צוויי, דריי, פיער... פינף מנונים קליינע, קליינע אידא- לעך... איינגעשרומפענע... קליינינקע אידאלעך... קומען, קלאפּען אָן ביים צדיק... (טאָר ענדערונג: צער) געפרוירענע נשמה'לעך. הערצעלאַך... צום נר תמיד קומען זיי; שמעלען אויס די הענטע- לעך: אַ פונק! אַ פונק! אַ נדבה'לע, אַ מופת'ל... אַ נס, אַ ווינק פון יענער זייט! און יעדעס וויל פאַר זיך, פאַר זיך, פאַר אייגען ווייב און קינד, פאַר אייגען הויזגעזינד... (פויזע.) און דאָ — צווישען טויט און לעבען וואַקעלט זיך אַ וועלט! אַ וועלט זינקט אין מרה-שחורה איין, אַ וועלט! (פויזע).

מ ר י ם. (און דער שטילקייט, צום פענסטער- פערקוקט.) עס ציהט זיך, ציהט דער וואָלקען שוואַרץ... אַ שוואַרצער פויגעל שפרייט שוואַרצע פליגעל אויס...

ש ל מ ה. אין שוואַרצען אָנגעטאָן, איז שוואַרצען איינגעהילט, די נשמה פון דער וועלט, די ישינה, ברומט, און וויינט, טרויערט... און ס'צאפּלעט, אין אייגענעם בלוט פערטרונקען, ס'האַרץ פון דער וועלט! (אויסגלייכענדיג מיט

מ ש ה (קוקט אויף אלעם אבוועזענד.)
מ ר י ם (כאפט ביי שלמה'ן אויף אראב-
נעלאזטען עק פון גארטעל, טאנצט ארום איהם פער-
חלומ'ט עטוואס גליקליך-פערשעמט, ווי בלה-טאנץ.
דער הענג-לייבטער קלינגט אלץ שטארקער.)

פ ו י ע ר (קלאפט אן שטיל אין פענסטער.)
ש ל מ ה. (מערקט עס נישט, שמעלט זיך
עלנשטשטענדיג אב) און אזוי! אזוי געהען מיר,
זינגענדיג און טאנצענדיג... מיר גרויסע, גרויסע
אידען, שבת-יוס-טוב'דיגע אידען, די נשמות
פלאקערן! פאר אונז וואלקען — שפאלטען זיך!
הימלען — פראלען ד'טויערן אויף! איז ענן
הכבוד שווימען מיר א ר י ן! צום כסא הכבוד
צו, צום כסא הכבוד צו! אויפ'ן אבן-שיש טהור
שטעהען מיר! און מיר בעמען נישט, און מיר
בעמלען נישט, גרויסע, שטאָלצע אידען זיינען
מיר! זאָלען איהם: לענגער ווארטען נישט גע-
קאנט! שיר היטרים זינגען מיר, זינגענדיג, טאנ-
צענדיג געהען מיר!

מ ר י ם (לאזט אב דעם גארטעל, לעגט זיך
די הענד אונטער'ן קאפ, בויגט איהם עטוואס ארום-
טער, מוט שטראהלענדיגע אויגען, קלארנעט-קלאר,
מיט'ן טראפ) ישקני מנשיקות פיד'כי טובים
— דוריד — מיין!

י ש ר א ל. (פלוצלונג ארוינקומענדיג, פיג-
סטער) גוט וואד. אידען!
ש ל מ ה. (פאלט אויף דער שטוהל) נישט
דערלאזט! (שטעהט אויף).

ישישים. ווער האָט מורד במלכות געווען?
ווער? ווער האָט געמאכט הברלה?
י ש ר א ל. פנחס... רבי, אייער זוהן, ר'
פנחס —

א ר ו מ י ג ע. (פערשיידענארטיג: שרעק,
חרוש, אונטוילען...) ר'... ר'... ר'...
ש ל מ ה. (ארויסגעהענדיג מיט די הענד
איבער'ן קאפ) מיין זוהן... מיין שווארצער זוהן...
(אב.)

י ש י ש י ם (וויילען נאכגעהן).
מ ר י ם. (געהענדיג אונטער די ישישים)
דער שווארצער וואלקען, דער שווארצער...
י ש ר א ל. (שארף) מישה!

י ש י ש י ם און מ ר י ם (קעהרען זיך
דערשראקען אום.)

מ ש ה. וואָס — וואָס?
י ש ר א ל. דער טאטע, ר' פנחס'ל
רופט!

וואו איהר זיילט, וואו א ווינטעל טראָגט —
איף מאָך קיין הברלה נישט!

א ר ו מ י ג ע. (אין שרעק) און וואָס
וועט זיין? רבי, וואָס וועט זיין?

ש ל מ ה. שבת זאָל זיין, — שבת! מיט
צוואנגען האַלט איך שבת איין! נישט גע-
פסק'ט, נישט געשטראָפּט! (פויזע) עס הענגט
אין דער הויך דאָרט א וואָג, פאר'ן כסא הכבוד...
וויענט זיך, וויענט זיך די וואָג... ס'צינגעלע צא-
פעלט, צאפעלט... א מצוה'לע טהום א איד אין
— אן עברה'לע... שמעלען קען זי זיך נישט...
נישט כולו חייב, נישט כולו זכאי — צאפעלט
זי... און אל רחום וחנן קוקט... העלפען קען ער
נישט... (פויזע) און זיצט ער, משיח, אין די
טהוירען פון רוים און ווארט! געהן קען ער
נישט... די וואונדען היילען זיך נישט, ער בינד
זיי אויף, ער בינד זיי צו — און געהן, לייזען
אויס די וועלט קען ער נישט!

פ ו י ע ר. (פערפאָהרט אונטער'ן פענסטער
מיט א פוהר.)

ש ל מ ה. (מערקט עס נישט) און קיין
כח צו ווארטען איז נישט'אָ... אין מרה-שחורה
זינקט אריין די וועלט! (אויפשמעהענדיג) אויס-
געלייזט מוז ווערען די וועלט!

א ר ו מ י ג ע. (אין שרעק) ווי אזוי,
רבי! ווי אזוי?

ש ל מ ה. שבת זאָל זיין! שבת! נישט
געאקערט, נישט געווייט, נישט געבויעט און
נישט פערריכט... נישט געהאנדעלט, נישט גע-
וואנדעלט...

ה י י מ י ש ע ר ח ס י ד. חרוב זאָל
ווערען די וועלט?

ש ל מ ה. חרוב זאָל ווערען די וועלט!
און מיר — מיר שבת'דיגע, מיר יוסטוב'דיגע,
מיר נשמה יתירה'דיגע אידען, וועלען איבער
איחרע חרובות געהן...

מ ר י ם. וואו אהין, רבי, ווי אהין...
ש ל מ ה. צו איהם, צו איהם! זינ-
גענדיג און טאנצענדיג וועל'ן מיר געהן, צו
איהם! (פויזע, עקסטאז) זינגט מיט מיר!
טאנצט מיט מיר! (זינגט, טאנצט ארום זיך, דער
הענגע-לייבטער הויכט אן קלינגען.)

י ש י ש י ם. (נעמען זיך אן ביי די הענד,
שטעקען אויס די פרויע הענד צו די זקנים, און
טאנצען, אז זיי קומען נישט צו, א נישט פערשלאסען
רעדעל.)

ה ס י ד י ם (רוקען זיך שטיל ארויס).
רופט!

די קינדער בלייבען דאָ... די פוהר אין פאר
דיר — ציפע וועט דיר אָבפיהרען אַהיים —
י ש י ש י ש (צולויפּענדיג מיט פּויסטען)
וואָס איז דאָס? ווער האָט דאָ צו שאַפּען? ווער
האָט געהייסען?
י ש ר אָל (שניידענדיג) דער רבי! דער
רבי — ר' פּנחס'ל!
י ש י ש י ש — ווער האָט'ס געמאַכט
פאר רבי? — ווער? — ווער?
י ש ר אָל. דער עולם!
(פאַרהאַנג.)

מ ר י ס. (אין פּלוצלינגער שרעק) געה
נישט!
י ש ר אָל. כבוד אב!
מ ש ה (פאַלט צוזאַמען, געהט וואַקלענדיג
(אב.)
פ ו י ע ר. (אַנקלאַפענדיג) פאניע רא-
ביניע!
י ש ר אָל. זאראָ! — מרימ'ל —
מ ר י ס. כ'געה צו מיינע קינדער... צו
מיינע שמייעלעדיגע קינדער...
י ש ר אָל. (פערשטעלענדיג איהם דעם וועג)

דער עקאנאמישער און פאליטישער קאמפף פון'ס פראלעטאריאט

פון מאָרריס מייער

זיין לעבען איז דער קאמפף. אבער ווי קעמפפט
ער און ווי אזוי דארף ער קעמפפן? אָט דאָס
איז די גרויסע פראגע וואָס פילעל שטעלען זיך,
און אין דעם ענטפער, וואָס יעדער גיט אויף דער
פראגע, שפיעגעלט זיך אָב די מדרגה צו וועל-
כער עס האָט געגרייכט זיין בעוואוסטזיין; אין
איהם צייגט זיך אַרויס אויף וויפיל עס איז
קלאָר אויף די נויטווענדיגקייטען, וואָס דער
פראלעטאריאט האָט אין דער געגענווארט און
אויף זיינע אויפגאַבען אין דער צוקונפמ.
דער אָרגאַניזירטער פראלעטאריאט האָט
אויף דיזער פראגע אויף אַן ענטפער געגעבען.
דיזער ענטפער לאָזט זיך אויסדריקען אין קורצען
אין פאַלגענדע ווערטער: „דער פראלעטאריאט
קעמפפט עקאנאמיש און פאליטיש און אַלץ עקא-
נאמיש און פאליטיש מוז ער ווייטער קעמפפן,
כדי צו קענען פערבעסערען זיין לאַגע אין דער
געגענווארט, מנצה זיין שונא אין דער צוקונפמ
— אין גאַנצען איבערענדערען די עקזיסטירענדע
אָרדנונג און זיך פאַלשטענדיג בעפרייען פון דעם
קאפיטאַליסטישען יאָך.“ דאָס איז דער ענטפער
וועלכען דער פראלעטאריאט גיט הן דורך די
שריפטען, וואָס ווערען אין זיין נאָמען אַרויס-
געגעבען, הן דורך די פאַרמען פון די אָרגאַניזא-
ציאָנען אין וועלכע ער איז פּעראייניגט, הן דורך

1.

לויט מעכטיגער און מעכטיגער ער-
הויבט זיך דער פראלעטאריאט
פון דער גאַנצער וועלט אין
קאמפף מיט זיינע אויסבייטער
און אונטערדריקער, אין קאמפף
מיט דער עקזיסטירענדער
קאפיטאַליסטישער אָרדנונג, וואָס שטערט און
הינדערט דעם פאַרשפרייט און ענטוויקלונג פון
דער מענשהייט. וואוהין מען קעהרט זיך און
וואוהין מען ווענדט זיך, אין יעדען לאַנד, וואו
דער פראלעטאריאט האָט זיך געבילדעט, וואו די
אינדוסטריע האָט זיך ענטוויקעלט און האָט איהם
געגעבען אַ מעגליכקייט צו ווערען אַ פאַקטאָר
פון לעבען און פראַגרעס אין דער געזעלשאַפט,
זעהט מען איהם, דעם מאָדערנעם הערקולעס,
שטעהען אין קאמפף מיט די אירדישע געטער,
מיט די הערשענדע קלאַסען, וואָס האָבען פער-
כאַפט אַלע פראַדוקציאָנס-מיטלען און דעם קאָנ-
טראָל איבער אַלע געזעלשאַפטליכע ענינים און
אינסטיטוציאָנען און וועלכע נוצען אַלסדינג אויס
פאר זייערע אייגענע אינטערעסען. יא, דער
פראלעטאריאט שטעהט אין קאמפף, אין איהם
שאפט ער זיינע וואַפען, אין איהם מאַכט ער
זיינע פלענער; אין קאמפף איז זיין לעבען און

געבענשט מיט א פרייעם ווילען, ער איז ביכולת זיך אויסצוקלייבען וועלכען קאמפף ער וויל און וועלכען ניט... דיוע צוויי מיינונגען זיינען דורכאויס פאלש. דער עקאנאמישער און דער פאליטישער קאמפף זיינען אבסאלוט אונטרעני באר; זיי זיינען ניט קיין צוויי בעזונדערע זאכען, זאגנערן א צוזאמענגעוואקסענער צוויי לינג, צוויי זייטען פון איינער און דערוועלטער זאך. אבזונדערן זיי הייסט זיי ביידע שערדי גען! פערוארפען איינעם הייסט דעם צווייטען אונטערגלייך צו מאכען!... דער פראלעטאריאט האט אויך ניט קיין „פרייען ווילען“, ער קען ניט וועהלען זיינע קאמפפס-מיטלען; די געשיכטע גרייט זיי פאר איהם צו און די עקזיסטירענדע בעדינגונגען צווינגען איהם זיי צו בענוצען...

דען, וואס הייסט דאס אזוינס דער עקאנאמישער און וואס איז דער פאליטישער קאמפף? כדי צו קענען געבען דערויף א גרינדליכען ענטפער מוזען מיר קודם כל וויסען די אייגענע פאכע בעדייטונג פון די ווערטער: עקאנאמיק און פאליטיק. ביידע ווערטער שטאמען פון גריכישען. עקאנאמיק איז צוזאמענגעשטעלט פון צוויי ווערטער: „עקאס“ (*) און „נאמיס“. „עקאס“ בעדייט הויזגעזינד און „נאמיס“ אָרד נונג. ביידע צוזאמען פעראייניגט אין דעם וואָרט עקאנאמיק בעדייט: די אָרדנונג פון דעם הויזגעזינד. פאליטיק שטאמט פון דעם וואָרט „פאליס“, וואס בעדייטעט געמיינדע, קהל אָדער געזעלשאפט.

יעדער ווייס, אז דער מענש פיהרט א צווייפאכע עקזיסטענץ: די עקזיסטענץ אלס אן אינדיווידואום, אלס א יחיד און די עקזיסטענץ אלס א גלויב פון דער געזעלשאפט, אלס א געזעלשאפטליך וועזען.

די עקזיסטענץ פון דעם מענשען אלס יחיד בעשטעהט אין דעם, וואס ער שטעלט מיט זיך פאר א פיזיאלאגישע גאנצקייט. זיין גוף איז אן אָבעזונדערטע זאך פון אלע אנדערע זאכען, ער האט אייגענע בעדייטנישע, וועלכע מוזען בעפריידיגט ווערען: ער מוז עסען, טרינקען, שלאָפן, זיך בעוועגען וכדומה.

דער מענש אלס יחיד קען זיך אבער ניט פערשאפען אלעס, דאס וואס געמיגט זיך צו קענען בעפריידיגען אלע זיינע בעדייטנישע,

זיינע אלטעגליכע מעשים, שטרעבונגען און האנדלונגען. דאס איז אויך דער ענטפער, וועלכען מיר סאציאל-דעמאקראטען ערקלערען פאר ריכטיג.

עס זיינען אויך דא אזעלכע, וואס זיינען מיט דיוען ענטפער, בעסער געזאגט, מיט דיוען קאמפף פון פראלעטאריאט ניט צופריעדען. מילא די ערשטע זייט פון דעם קאמפף, די עקאנאמישע, וואָלטען זיי נאך געקענט פערטראגען, אבער די צווייטע, די פאליטישע, איז פאר זיי אסור חזיר. נאך זיי וואָלט דער פראלעטאריאט בעדארפט פיהרען נאך אן עקאנאמישען קאמפף, און מיט פאליטיק וואָלט ער זיך נאך ניט בעדארפט בעשעפטיגען. פאליטיק, זאגען דיוע „פערזאגער“ און „ראטהענער“ פונ'ם פראלעטאריאט, ברענגט פאר איהם כל הצרות. זיי מאכט איהם נאכלעסיג, פויל, שקלאפיש און אונטהעטיג; זי ציהט אָב זיין אויפמערקזאמ קייט פון זיינע ריכטיגע ליידען און פון זיינע ווירקליכע קאמפפס-מעטאדען; זי רויבט ביי איהם די קראפט פון אייגענער איניציאטיווע, פון דירעקטער טהעטיגקייט וכו'... די דאָ זיגע „חכמים“ זיינען דערפאר די ביטערסטע געגנער פון דער סאציאל-דעמאקראטיע, קיין וואפע איז פאר זיי ניט צו שטומפגי, קיין וואפע ניט צו געפעהרליך, קיין מיטעל ניט צו שערליך, איהר צו בעקעמפען; זיי מיינען, אז די סאציאל-דעמאקראטיע איז די פעראורזאכערין פון דעם פאליטישען קאמפף פון פראלעטאריאט, דאס פערדרעהט זי איהם א מח מיט פאליטיק; זיי קענען בשום אופן ניט בעגרייפען, אז די סאציאל-דעמאקראטיע איז ניט די אורזאכע פון דעם פאליטישען קאמפף פונ'ם פראלעטאריאט, נאך גיכער זיין פאלגע.

2.

מיר ווילען גלייך בעמערקען, אז אונזערע געגנער-מאכען א גרונד פעהלער אין די פאָר אויסזעצונגען, פון וועלכע זיי ציהען זייערע שליר סע. זיי מיינען אז דער עקאנאמישער און דער פאליטישער קאמפף זיינען צוויי אבסאלוט אָב-געזונדערטע זאכען, וועלכע האָבען נאך קיין פער-בינדונג ניט צווישען זיך, דערפאר קען מען, נאך זיי, איין קאמפף אָננעהמען און-זיך אין איהם בעטהייליגען, וועהרענד דעם צווייטען פער-ווארפען און פון איהם נאך ניט וועלען וויסען און עס זאָל איינס צום צווייטען נאך ניט האָבען. זיי מיינען אויך, אז דער פראלעטאריאט איז

(*) אין גריכישען דיאלעקט קלינגט עס איקאס.

איז נויטיג דער געזעלשאפט בכלל בעלאנגט צו דער פאליטיק.

8.

דורך דעם וואָס די פראָדוקצאַנס-מיטלען זיינען יעצט אַ פרווואַטעס אייגענטום, איז די געזעלשאפט צוטהיילט אין קלאַסען, הויפט-זעכליך אין צוויי: אין דער בורזשואַזיע און פראָלעטאַריאַט. דאָס, שיינט מיר, ווייס שוין יעדער. דיזע צוויי קלאַסען האָבען פערשידענע, גענענעזעצטע אינטערעסען. די בורזשואַזיע זוכט צו פערזאָרגען די אינדיווידואַלס און זייערע הויזגעזינדען, וואָס שטעלען איהר צו-זאַמען אַלס קלאַס, מיט אַלץ אַ גרעסערען און גרעסערען חלק פון די פראָדוקטען וואָס ווערען געשאַפֿען, עס הייסט, מיט אַלץ מעהר און מעהר מעגליכקייטען צו פיהרען אַ בעקוועמען, זאַמען לעבען, פיל פערעגניגען, אַהן צרות און זאָרגען, איבערלאָזענדיג פאר די אינדיווידואַלס וואָס שטעלען צוזאַמען די צווייטע קלאַס, דעם פראָלעטאַריאַט, אַלץ אַ קלענערען און קלענערען חלק פון די פראָדוקטען, עס הייסט, אַלץ וועניגער מעגליכקייט צו קענען לעבען און עפעס געניסען.

עס פערשטעהט זיך, אז דער פראָלעטאַריאַט איז דערפון ניט צופריעדען, ער זוכט צו בעקומען אַ גרעסערען חלק פון די פראָדוקטען, ער פיהלט דאָס ער איז דערצו בערעכטיגט, ער האָט זיי געשאַפֿען. עס ענטשטעהען סכסוכים, שטריי-טויגקייטען צווישען איהם און דער הערשענדיגער קלאַס, ער טרעט אַרויס ענערגיש גענען איהם, ער שטעלט אַרויס פאַרדערוגען, מיט איין וואָרט: ער פיהרט דעם עקאָנאָמישען קאַמפּף.

דער קלאַסענגעגענזאַץ, וואָס עקזיסטירט צווישען דער בורזשואַזיע און פראָלעטאַריאַט שאַפט ביי דיזע צוויי קלאַסען אַ פערשידענע פסיכאָלאָגיע, פערשידענע אנשיאָונגען, פער-שידענע בעגירעפּע איבער דעם לעבען בכלל און איבער דער געזעלשאַפט בפרט. עס בילדען זיך ביי זיי אַויס פערשידענע מיינונגען איבער די געזעלשאַפטליכע בעדירפניסע און איבער די אַרט און ווייזע ווי עס דאַרפען געפיהרט ווערען די געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציאָנען, וואָס ענט-שפּרעכען דיזע בעדירפניסע. יעדער זוכט דער-פאַר צו האָבען אַן אויבערהאַנד אין דער ממשלה פון דער מלוכה-אַנשטאַלט וואָס פיהרט און פער-וואַלטעט דיזע אינסטיטוציאָנען.

אַ חוץ דיזען טהייל גייסטיגע אורזאַכען זיינען אויך דאָ די מאַטעריעלע אינטערעסען,

ער מוז לעבען אין אַ געזעלשאַפט מיט אַנדערע, ער מוז מיט זיי צוזאַמען אַרבייטען, שטרעבען, האַנדלען, און אָט אין דעם בעשטעהט זיין גע-זעלשאַפטליך לעבען.

דאָס געזעלשאַפטליכע לעבען, אַדער דאָס צוזאַמענלעבען פון די מענשען אין געזעלשאַפט, רופט אַרויס געוויסע ערשיינונגען, נויטווענדיג-קייטען און בעדירפניסע, מיט וועלכע מען מוז זיך רעכענען און וועלכע וואַלטען גאָר ניט עקזיס-טירט ווען די מענשען וואַלטען געלעבט אַב-געזונדערט אַלס יחידים. למשל, אויב די מענ-שען וואַלטען געלעבט אַבגעזונדערט, יעדער פאַר זיך, וואַלטען זיי ניט געהאַט קיין בעדירפניס צו קענען לעזען און שרייבען; דאָס צוזאַמען-לעבען איז אַ געזעלשאַפט האָט אַרויסגערופֿען דיזעס בעדירפניס. עס ווערען געגרינדעט שולען צו לערנען די מענשען דיזע קונסט; דיזע שולען זיינען געזעלשאַפטליכע אינסטיטוציאָנען. און אזוי זיינען פאַראַן פיעלע געזעלשאַפטליכע בע-דירפניס און פיעלע געזעלשאַפטליכע אינסטי-טוציאָנען, וואָס גיבען אַ מעגליכקייט זיי צו בעפריעדיגען.

דאָס אינדיווידועלע לעבען איז אַבסאָלוט אונטערנאָר פון דעם געזעלשאַפטליכען און דאָס געזעלשאַפטליכע פון דעם אינדיווידועלען. עס איז אונמעגליך צו צושניידען אַ מענשען אין צווייען און זאָגען: דער טהייל איז אַן אינדי-ווידועלער און דער אַ געזעלשאַפטליכער. דיזע צוויי זייטען פון דעם לעבען זיינען אזוי פּעסע-צוזאַמענגעשטאַלצט, אז עס איז אונמעגליך צו בעשטימען וואו דאָס אינדיווידועלע לעבען הערט אויף און וואו דאָס געזעלשאַפטליכע פאַנגט אָן, אַדער פערקעהרט, וואו דאָס געזעלשאַפטליכע הערט אויף און דאָס אינדיווידועלע פאַנגט אָן. יעדע אינדיווידועלע בעדירפניס האָט צו דער-זעלבער צייט אַ געזעלשאַפטליכען כאַראַקטער, און יעדע געזעלשאַפטליכע בעדירפניס האָט אַ אינדיווידועלען כאַראַקטער. די געזעלשאַפט מוז זאָרגען פאַר די בעפריעדיגונג פון די אינדי-ווידועלע בעדירפניסע, די אינדיווידואַלס מוזען זאָרגען פאַר דער בעפריעדיגונג פון די געזעל-שאַפטליכע בעדירפניסע.

דאָס פערזאָרגען אַלעס וואָס איז נויטיג דעם אינדיווידואַל און די וואָס זיינען אַבסאָלוט אַב-הענגיג אין איהם, זיין הויזגעזינד, בעלאנגט צו דער עקאָנאָמיק. דאָס פערזאָרגען אַלעס וואָס

אָדער פאליטישען קאמפף קען נאָר דער טהייל פונ'ם פראלעטאריאט, וואָס געפינט זיך פערזונלעך אין אַ שוידערליכער גייסטיגער שקלאפערין, דער טהייל וואָס האָט פארלוירן קיין פעהיג-קייט נישט זיך צו פערטהיידענען, אבער דער אָרגאניזירטער קלאסע-באוואוסטער פראלעטאט ריאט געפינט זיך נישט אין אזא שלעכטער לאגע. ער איז ערוואכט, ער איז פעהיג זיך צו פערטהיידענען, ער קען זיך נישט צופרידענשטעלען מיט די ברעקלאף, וואָס דער קאפיטאליסטישער קלאס וועט אראבבווארפען פאר איהם פון זיינע פעטע איבערגעלאדענע טישען. דער אָרגאניזירטער קלאסענכעוואוסטער פראלעטאריאט פאָדערט אלץ אַ גרעסערען און אַ גרעסערען חלק פון די פראדוקטען וואָס ער שאפט, ער פיהרט זיין עקאנאמישען קאמפף. ער פיהלט זיך אויך געשטערט און געהינדערט אין זיין קאמפף פון די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען, ווייל זיי ליגענע אונטער דעם קאנטראָל און מאכט פון דער בורזשואזיע, ער זוכט דויע קאנטראָל און מאכט אַרצושוואכען אין אַרצושוואפען, ער זוכט פאר זיך צו ערקלערען די מאכט אין דער געזעלשאפט — ער פיהרט זיין פאליטישען קאמפף.

טאָ פון וועלכען פון דויע קעמפפע קען זיך דער פראלעטאריאט אָבזאָגען? וועלכען קאמפף קען ער פערווארפען און דערביי זאָלען זיינע אינטערעסען נישט ליידען? ווי קען ער איבערהויפט פיהרען ערפאלגרייך דעם עקאנאמישען קאמפף, וועהרענד די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען הינדערען איהם. אין דעם? דאָרף ער נישט זעהן דויע אינסטיטוציאנען צו רעפארמירען, איבערענדערן און זאָגאר אין גאנצן צען איבערבויען? און וואָס איז אייגענטליך דויער קאמפף איבערצונדערן און איבערצובויען די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען, אויב נישט אַ פאליטישער קאמפף?

4.

א טהייל פון אונזערע ענגער בעגרייפן שוין, אז בכלל בעקעמפפען דעם פאליטישען קאמפף פון פראלעטאריאט איז אַן אונזין. זיי בעגרייפן שוין זאָגאר, אז דער עקאנאמישער קאמפף פון פראלעטאריאט און פיר זיך טראָגט שוין אויף אַ פאליטישען כאראקטער, און עס איז פאר זיי שוין קלאָר געוואָרען, אז זיי מאכען זיך לעבערליך מיט דעם געשריי: נאָר דעם עקאנאמישען און נישט דעם פאליטישען קאמפף; אבער אין גאנצען אָבלעגען די וואפען, דאָס

וואָס רופען ארויס מיינונגס-פערשעדענהייטען צווישען די קלאסען און וואָס רופען ארויס ביי יעדען פון זיי די נויטעוונדיגקייט צו האָבען די אויבערמאכט אין דער געזעלשאפט. האָבענדיג דעם קאנטראָל איבער די געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען, קען אַ געוויסע קלאס איינאָרדנען איהם אפן דויע אינסטיטוציאנען, דאָס זיי זאָלען איהם מעגליך מאכען אויסצופיהרען אלעס וואָס ער וויל: צו בעקומען דעם גרעסערען חלק פון די פראדוקטען, צו אונטערדריקען די פרייהייט פון דעם צווייטען קלאס, צו בעשרענקען זיין טעטיגקייט, צו אונטערדריקען זיינע פערלאנגען און זאָ ווייטער. די בורזשואזיע, האָבענדיג די אויבערמאכט אין דער געזעלשאפט נוצט זי טאקע אויס אלע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען פאר איהרע אינטערעסען. אין די שולען לערנט מען מיט די קינדער וואָס זיי וויל, דאָס מיליטער טהוט וואָס זיי הייסט, אין די געריכטס-הייזער מאכט מען ווי איהרע אינטערעסען פאָרדערען און דאָס אלעס בעשרענקט דעם פראלעטאריאט, מאכט שווערער און שווערער זיין עקאנאמישען קאמפף. דער פראלעטאריאט מוז דערפאר אויך זוכען אַרצושוואכען די ממשלה פון דער בורזשואזיע אין דער מלוכה איינאָרדנונג, ער מוז ערקלערען פאר זיך אלץ אַ גרעסערע און גרעסערע מאכט און טאקע די גאנצע דעה און די גאנצע מאכט. מיט איין וואָרט ער מוז פיהרען דעם פאליטישען קאמפף.

ווען דער פראלעטאריאט וואָלט זיך אָבגעזאָגט צו פיהרען זיין עקאנאמישען קאמפף, וואָלט דאָס געהייסען, דאָס ער לאָזט איבער פאר דער בורזשואזיע, זי זאָל איהם אליין צו טהיילען דעם חלק וואָס ער זאָל בעקומען פון די געשאפענע לעבענס-מיטלען. מען פערשטעהט אליין, אז אין דויען פאל וועט זיין חלק זיין נאָר אַ קליינער און זיין לעבען נאָר אַ שוידערליכער. און ווען דער פראלעטאריאט וואָלט זיך אָבגעזאָגט צו פיהרען דעם פאליטישען קאמפף וואָלט דאָס געהייסען, אז ער אנערקענט דאָס רעכט פון דער בורזשואזיע צו געוועלטיגען, צו הערשען, דאָס ער לאָזט איבער פאר איהר די מעגליכקייט אויסצונוצען פאר זיך אלע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציאנען און ער, דער פראלעטאריאט בענוגענט זיך מיט דעם וואָס זיי וועט פאר איהם איבערלאָזען.

דאָס, זיך אָבזאָגען פון דעם עקאנאמישען

ענגלאנד, ניט רוסא אין פראנקרייך האָבען געקענט שטערען אָדער הינדערן די ענטוויקלונג פון דיזער אינסטיטוציאָן אין זייערע לענדער.

אין 19טען יאָרהונדערט שטעהען אפילו זייערע געדאנקען אויף תחית המתים: אין ענגלאנד ווערט ראָבערט אָוען זייער טרעגער. ער ערקלערט, אז די געזעלשאַפט נויטיגט זיך נאָר אין אַ מאָראַלישער און אין אַ עקאָנאָמישער רע-וואָלוציע, אבער ניט אין קיין פאָליטישער; ער פערוואַרפט דערפאר דעם פאַרלאַמענט אויף דאָס ענטשיידענדסטע. אין פראַנקרייך בעקעהרט זיך פרוּדהאָם צו די אַנטי-פאַרלאַמענטאַרישע געדאנקען. ביידע, אי ראָבערט אָוען, אי פרוּדהאָם האָבען געפונען אנהענגער, אבער אויך זיי קענען ניט אויף דאָס מינדעסטע אַבשוואַכען אָדער הייַנערן די מאַכט און די ענטוויקלונג פונ'ם פאַרלאַמענט. זאָנאָר אין דייטשלאַנד האָבען די אַנטי-פאַרלאַמענטאַרישע אידעען געפונען אַ גע-וויסען אַנקלאַנג. דער נאכהער בעריהמער פראַלעטאַרישער פאַרלאַמענטאַריער, ווילהעלם ליעבקנעכט, האָט זיך אַרומגעטראָגען אַ צייט מיט האַלב-אַנטי-פאַרלאַמענטאַרישע געדאנקען; ער גראַדע, האָט זיך גיך אויסעניכטערט, ער האָט איינגעזעהן, דאָס ער וועט מיט דיזע געדאַנקען קען קיינעם קיין שאַדען ניט ברענגען אַ חוץ דעם קלאַם, וועמעס אינטערעסען ער האָט פער-טהידיגט.

די אַנטי-פאַרלאַמענטאַרישע אַגיטאַציאָן פון אַלע צייטן אין פֿון אַלע לענדער, האָבען קיין פרוכט ניט געבראַכט פאַר די אונטערדריקטע קלאַסען און קיין שאַדען דעם פאַרלאַמענט און די הערשענדע קלאַסען האָט זי אויך ניט גע-בראַכט, ווייל דיזע אינסטיטוציאָן איז געווען אַ געשיכטליכע, געיערשאַפטליכע נויטווענדיגקייט. זי איז אַרויסגערופען געוואָרען צום לעבען פון די מאָדערנע פראָדוקציאָנס-בעדינגונגען, זי האָט זיך צוזאַמען מיט זיי ענטוויקעלט און וועט זיך ווייטער מיט זיי צוזאַמען ענטוויקעלען. קעמפפּען געגן פאַרלאַמענט הייסט זוכען דורכצוברעכען מיט דעם קאַפּ אָן אייזערנע וואַנד. איינציג פאַנטאַזיאָרען קענען דאָס רעכענען פאַר מעגליך און קענען דערצו חשק האָבען, אבער דער פראַ-לעטאַריאַט בכלל קען זיך מיט אַזעלכע ווירקונס-לאָזע אונטערנעמונגען ניט בעשעפטיגען.

אמת, דער פאַרלאַמענט, ווי ער איז יעצט צוזאַמענגעשטעלט אין פיעלע לענדער, וואו עס עקזיסטירט ניט קיין גלייכעס, אַלגעמיינעס

האָבען זיי פאַרלויפּיג נאָך ניט געטהאָן — זיי בעקעמפפּען דאָס אַנטהייל נעהמען פון פראַ-לעטאַריאַט אין פאַרלאַמענט, די פאַרם, אין וועלכער דער פאָליטישער קאמפּף דריקט זיך יעצט הויפטזעכליך אויס.

דער פאַרלאַמענט איז, נאָך זיי, אַ בור-זשואַנע אינסטיטוציאָן, אין וועלכער דער פראַ-לעטאַריאַט האָט נאָר נישט צו זוכען. דערמיט וואָס ער וועט אנפערטרויען זיין שיקוואַל די פער-טרעטער וואָס ער וועט אין פאַרלאַמענט שיקען, זאָגען זיי, וועט ער ווערען נאכלעסיג און אונ-טהעטיג; ער וועט וואַרטען זיי, די פערטרעטער, זאָלען פאַר איהם אַלעס טאָן, אַלעס אויספיהרען אין זיי וועלען איהם נאָר הערען ווי דעם פאַר-יאָהריגען שנעע. זייענדיג אין פאַרלאַמענט ווע-לען זיי אָן איהם פערגעסען, אָדער ניט וועלען וויסען און זיי וועלען פערראַטעהען זיינע אינ-טערעסען.

מיר ווילען בעמערקען, אז דער קאמפּף געגען פאַרלאַמענטאַריזם איז ניט קיין נייער. גלייך ווי דיזע אינסטיטוציע האָט זיך אָנגעפאַנגען ענטוויקעלען האָבען זיך געפונען מענשען, וועלכע האָבען געדענקט אז זי וועט שטערען דעם ווייטערדיגען פראַגראַעס און האָבען געוואַלט דעם פאַרלאַמענטאַריזם אין נאָנצען איהם ראָטען. אזוי איז געווען אין ענגלאַנד, בעת דער רעוואָלוציע פון 17טען יאָרהונדערט אַ פאַרטיי די „לעוועלער“ (אויסגלייכער) און אַ קאָמוני-סטיש-אומפּאַסישע סעקטע די „רייט-לעווע-לער“, וואָס האָבען עפענטליך אַגאַסירט געגען פאַרלאַמענט, מאַהלענדיג די פערטרעטער מיט די שוואַרצסטע פאַרבען, פאַרשטעלענדיג זיי אַלס אַזעלכע פערזאָנען, וואָס צוערשט קינען זיי פאַר'ן פאָלק און בעטען איהם און נאכהער זוכען זיי איבער איהם צו הערשען... אין פראַנקרייך, וויעדער איז נאָך אין 18טען יאָרהונדערט אַרויסגעטראָטען געגען פאַרלאַמענט דער בע-ריהמער פילאָזאָף זשאַן זשאַק רוסאָ. וועהערנד דער בעריהמער שטאַטס-מיהעראַרעטיקער מאָנ-טעסקווי האָט דעם פאַרלאַמענט געהויבען ביז צו די הימלען, ערקלערענדיג, אז האָס ענגלישע פאָלק איז דאָס פרייעסטע פאָלק פון דער וועלט, ווייל עס האָט אַ פאַרלאַמענט, האָט רוסאָ ער-קלערט, אז „דאָס ענגלישע פאָלק איז נאָר פריי אין דעם טאָג, ווען עס וועהלט זיינע פערטרע-טער, די איבריגע איז עס „אַ שקלאַף פון דעם פאַרלאַמענט“. אבער ניט די לעוועלער אין

פיהרט איבעראל, וואו ער האט זיך געבילדעט, אן עקאנאמישען און א פאליטישען קאמפף, פאלגענדע ציפערן וועלען דאס איבערצייגען. אין ענגלאנד זיינען פאראן 1,866,753 ארגאניזירטע ארבייטער אין די טרייד-יוניאנס, אין די ארגאניזאציען, וואס- פיהרען אין דיווען לאנד דעם עקאנאמישען קאמפף פון פרא- לעטאריאט. איבער 900,000 פון זיי זיינען אָנגעשלאסען אין דער ארבייטער-פארטיי (ליי- באָר פארטיי), וואָס פיהרט אָן דעם פאליטישען קאמפף פון ענגלישען פראלעטאריאט. עס איז נאָך פאראן אין ענגלאנד די אינדעפּענדענט ליי- באָר פארטיי מיט 25000 מיטגלידער און די סאָשעל דעמאָקראַטיק פּעדעריישאָן מיט 8000 מיטגלידער, צוויי סאָציאַליסטישע פארטייען וואָס העלפען — די ערשטע דירעקט, די צווייטע אינדירעקט — דער לייבאָר פארטיי. צוזאמען האָבען זיי בעקומען ביי די וואהלען פון 1906 איבער 300,000 שטימען און האָבען אין פאר- לאמענט 32 פערטרעטער (דעפוטאטען).

אין דייטשלאנד זיינען פאראן 1,797,285 ארגאניזירטע ארבייטער און די סאָציאַליסטישע געווערקשאפטען און 450,000 אין אנדערע גע- ווערקשאפטען; קריסטליך-סאָציאלע, הירשדונ- קערישע, לאָקאלע פּעראייניגן א.ז.וו. וואָס פיה- רען דעם עקאנאמישען קאמפף. די סאָצ. דעמא- קראטישע פארטיי וואָס פיהרט דעם פאליטישען קאמפף צעהלט 530,466 מיטגלידער; זי האט בעקומען ביי די וואהלען פון 1907 — 3258968 שטימען, 29 פראצענט פון די אלגעמיינע שטי- מען וואָס זיינען אָנגעגעבען געוואָרען און איז פערטראַטען אין דייטשען רייכסטאג דורך 43 דעפוטאטען.

אין בראנקרייך זיינען דאָ נאהענט פון אַ מיליאָן אָרגאניזירטע ארבייטער אין די געווערק- שאפטען. די געווערקשאפטען, אַלס אזעלכע זיינען אַנטי-פּראַלאמענטאריש, דאָס מיינט אבער ניט, אז דער פראנצויזישער פראלעטאריאט נעהמט קיין אַנטהייל ניט אין פאליטישען קאמפף פון בראנקרייך. די פּע-אַייניגטע באָ- ציאַליסטישע פארטיי פון דיווען לאַנד האט ביי די לעצטע וואהלען בעקומען 876374 שטימען און האט דורכגעפיהרט 54 דעפוטאטען מיט 17 מעהר וויפיעל זי האט געהאט בעפאר.

אין עסטרייך זיינען פאראן 323,097 אַנאָנימאליזירטע ארבייטער אין די געווערקשאפטען. די סאָציאַל-דעמאָקראַטישע פארטיי האט בע-

וואהלעכט און דער פראלעטאריאט האט ניט די מעגליכקייט צו זיין ווירקליך פערטרעטען, אָדער וואו דער פארלאמענט געפינט זיך אונטער דעם איינפלוס פון דער בורזשואזיע, ווייל זי נארט אויס די שטימען פון פאלק דורך פער- שידענע קאָרומפּירענדע מיטלען, איז פאר אונז זעהר וועניג צופריעדענשטעלענד. דאָס דארף אָבער ניט מאַכען דעם פראלעטאריאט אַנטלויפּען; ער דארף איבעראַל ווירקען צו פער- ברייטען דאָס וואהלעכט און דארף געגעבן שטעלען געגעבן די קאָרומפּירענדע מיטלען פון דער בורזשואזיע זיין מאָדאליזירענדע ווירקונג. עס דארף זיין קלאָר פאר יעדען, דאָס אויב פיה- רען א פאליטישען קאמפף מוז מען זיך רעכענען מיט די פאליטישע פארמען וואָס עקזיסטירען אין דער געגענווארט. פערווארפען דיווע באָר- מען און זיך דאָך איינרעדען דאָס מען פיהרט א פאליטישען קאמפף הייסט צו זיין זעהר ניט פאליטישע פאליטיקער, אָדער אויף פראַסט מאמע-לשון גרויסע נאָראַנים...

דער פארלאמענט איז אזא אינסטיטוציאָן, מיט וועלכער דער פראלעטאריאט מוז זיך רעכ- נען, נאָר עס פערשטעהט זיך אַליין, אז דאָס הייסט ניט, אז ער דארף זיך אין גאַנצען אַר- דעם פארלאמענט פערלאָזען און ער דארף אין גאַנצען זיינע פערטרעטער פערטרויען. דער פראלעטאריאט דארף שטענדיג געדענקען, אז דער פארלאמענט רעכענט זיך מיט זיין טהעטיג- קייט; אָהן זיין אויסערליכער טהעטיגקייט קענען זיינע פערטרעטער ווערען א פאסיווע מאַסע, נאָר זיין אייגענע טהעטיגקייט קען זיי טהעטיג מאַכען. און וואָס אַנבעטרעפט דעם צוטרויען צו די פערטרעטער דארף דער פראלעטאריאט שטענדיג געדענקען די עצה וואָס קארל מאַרקס האט איהם געגעבען. בעת דער גרויסער דענקער און רעוואָלוציאָנער איז געשטאנען פאר די גע- שוואַרענע אין קעלן, 9 פעברואר 1849, האט ער אין זיין פערטהיידיגונגס-רעדע פאלגענדעס גע- זאָגט: „ווען א נאציאָנאַלע פערזאנלעכקייט (א פאר- לאמענט) פערקויפט זיך פעררעטהעריש צו א רעגירונג, דאן מוז דאָס פאלק ביידע פערלאָגען — אי די רעגירונג אי די נאציאָנאַלע פערזאנלעכקייט פערזאנלעכקייט קארל מאַרקס ווערטער זיינען נוגע דעם פארלאמענט בכלל, זיי לערנען אבער אויך וואָס צו טהון מיט די איינציגע פעררעטהעריש...

5.

מיר האָבען געזאָגט, אז דער פראלעטאריאט

אין די פערזינליכע שטאטען פון אמע-
ריקא זיינען דא אַרגאניזירט לערך 2,500,000
ארבייטער אין די טרייד-יוניאָנס (איבער 1½ מילי-
יאָרן פון זיי זיינען אַרגאניזירט אין די אמערי-
קען פּעדעריקשאַן אָו ליבאָר) און ביי די פרעזי-
דענט-וואַהלען פון 1904 האָט די סאָציאַליסטישע
שע פארטיי (ס. פ.) בעקומען איבער 400,000
שטימען און די סאָציאַליסטישע ארבייטער פאר-
טיי (ס. ל. פ.) 33579 שטימען.

אזוי איז דער פּראָלעטאריאט אַרגאניזירט
איבעראל אי פּאָליטיש אי עקאָנאָמיש און אזוי
פיהרט ער איבעראל אָן זיין צווייפאכגע-
קאמפּ פאר זיין בעפרייאונג.

מיר מיינען ניט צו זאָגען, אז דיוע אָר-
גאניזאציען האָבען שוין דערגרייכט די העכ-
סטע מדרגה, הן אין דער קוואַנטיטעט, הן אין
דער קוואַליטעט. ניין! עס זיינען נאָך דאָ מיליאָ-
נען ארבייטער, וואָס שטעהען פאַרלויפּיג פון וויי-
טען, וואָס זיינען נאָך ניט אַרגאניזירט, און עס
זיינען נאָך דאָ פיעלע אַרגאניזאציען, וואָס
זיינען געגרינדעט אויף פאלשע יסודות. פיעלע
טרייד-יוניאָנס זיינען נאָך ווייט פון צו זיין
אמת'ע פּראָלעטארישע קאמפּס-אַרגאניזאציען,
למשל, די אמעריקאנער יוניאָנס פון די אמערי-
קאן פּעדעריקשאַן אָף ליבאָר, און עס זיינען זאָ-
גאר נאָך דאָ פּאָליטישע פארטייען, וואָס זיי-
נען בעשרענקט אין זייערע ציעלען און וואָס
ענטשפּרעכען ניט פאַרלויפּיג די פּראָלעטארישע
אידעאלען. למשל, די ליבאָר-פארטיי פון ענג-
לאַנד, וואָס פאַרדערט פאַרלויפּיג קלייניקע רע-
פּארמען און וואָס איז נאָך ניט ארויסגעטראָ-
טען פאר דער פּאָלשטענדיגער בעפרייאונג פון
פּראָלעטאריאט. דיוע אַרגאניזאציען, די עקאָ-
נאָמישע און די פּאָליטישע, וועלען זיך אָבער מו-
זען ענטוויקלען, הן אין דער קוואַנטיטעט, הן אין
דער קוואַליטעט. זיי וועלען מוזען ארומנעהמען
אליין ברייטערע און ברייטערע שיכטען פון די
ארבייטער מאַסען און זיי וועלען מוזען ווערען
וואָס מעהר רעוואָלוציאָנער און וואָס מעהר סאָ-
ציאַליסטיש. די אַרגאניזאציען, וואָס וועלען
דאָס ניט טהון, וועלען מוזען פערשווינדען אוי-
פלאַץ מאַכען פאר אנדערע. אָבער דער קאמפּ
פון פּראָלעטאריאט אין אלגעמיין וועט אלץ זיין
א פּאָליטישער און אן עקאָנאָמישער ביז ער וועט
ענדליך דערגרייכען זיין ציעל: די פערזיכטונג
פון דער קאפיטאַליסטישער אָרדנונג און די פער-
וירקליכונג פון דעם סאָציאַליזם.

קומען ביי די וואַהלען פון דיוען יאהר 1050000
שטימען, דאָס איז געווען 24 פּראָצענט פון די
אין אלגעמיין אָבעגעבענע שטימען און האָט 87
פערטרעטער אין עסטרייכישען רייכסראַט.
אין בעלגיען זיינען אין 1905 געווען אָר-
גאניזירט אין די געווערקשאפטען 77,000 אר-
בייטער. די סאָציאַליסטישע ארבייטער פארטיי
פון דיוען לאַנד האָט ביי די וואַהלען פון 1902
בעקומען 304,000 שטימען און האָט 31 דעפּו-
טאטען אין פארלאַמענט.

אין איטאַליען זיינען אַרגאניזירט אין די
געווערקשאפטען, לויט דעם בעריכט פון 1905—
400,000 ארבייטער. די סאָציאַליסטישע פאר-
טיי האָט ביי די וואַהלען פון 1904 בעקומען
301,000 שטימען און האָט 32 דעפּוטאטען אין
פארלאַמענט.

אין האַלאַנד זיינען אַרגאניזירט געווערק-
שאפטליך איבער 10,000 ארבייטער.
די סאָציאַליסטישע פארטיי האָט אין 1905
בעקומען 65,743 שטימען און איז פערטראַטען
דורך 7 דעפּוטאטען.

אין דענעמאַרק זיינען אין 1905 געווען אָר-
גאניזירט 92,627 ארבייטער אין די געווערק-
שאפטען. די סאָציאַלדעמאָקראטישע האָט בעק-
ומען אין די וואַהלען פון 1906 — 76,000 שטי-
מען, דאָס איז געווען 25 פּראָצענט פון די אין
אלגעמיין אָבעגעבענע שטימען און האָט 24
דעפּוטאטען.

אין שוועדען זיינען דאָ אַרגאניזירט אין די
געווערקשאפטען 125,000 ארבייטער. די שטאַר-
קייט פון דער סאָציאַליסטישער פארטיי וועט
מען וויסען ביי די נעכסטע וואַהלען.

אין נאָרוועגען זיינען אַרגאניזירט געווערק-
שאפטליך 18,600 ארבייטער. די סאָציאַליסטי-
שע פארטיי האָט אין די וואַהלען פון 1903 בע-
קומען 30,000 שטימען און האָט געוואונען 4
פּלעצער אין פארלאַמענט.

אין דער שווייץ זיינען אין 1905 געווען
אַרגאניזירט 51,000 ארבייטער אין די געווערק-
שאפטען. ביי די לעצטע וואַהלען (1905) האָט
די סאָציאַלדעמאָקראטישע בעקומען 70,000
שטימען און האָט 2 פערטרעטער אין דעם נאָ-
ציאָנאַל-ראַט.

אין רוסלאַנד איז אויך, אי די מאַכט פון
די געווערקשאפטען (פּראָפּעסיאָנעלע פּעדאגא-
גען) אי די מאַכט פון די סאָציאַליסטישע פאר-
טייען, א גרויסע, נאָך מען קען איהר ניט גענוי
אָבשעצען מיט ציפערן.

אפאנאסי מאטושענקא

פון מ. קאטין

דע הארץ האָט בעגעהרט. אלעס פלעגט זיך פון איהם ארויסשטויסן האלבזויטיג, הייזעריג, ביזלעך, גראב־ארטיג, אפילו אין גוטמוטהיגען אופן.

אבער ווער עס האָט געהאט די געלעגנהייט נעהנטער צו קענען איהם, צוצוהערען זיך און געבען זיך די מיה צו פערשטעהן וואָס ער וויל זאָגען; ווער עס האָט געוואונען זיין פריינדשאפט און אריינגעקוקט טיעפער אין זיין נשמה, — אין דער נשמה פון א האָרע־פאסענס ערד־ארבייטער און האָרע־פראָלעטאריער פון קינד־הייט אָן, אין דער נשמה פון א פויער, וועלכער האָט זיך פערוואנדעלט אין א פאבריק־ארייטער אויף די גרויסע שטאָהטישע זאָוואַדען, אין דער נשמה פון א פראָסטאק מיט א קרימיש־גריבלענדען גייסט פון דער נאטור, אין דער נשמה פון א פערגרעכטען סאָלדאט, ווען אין דזער נשמה פאלט אריין יענער געטליכער פונק, וועלכער מאַכט איהר ליכטיג אין אלע איהרע ווינקעלאַך און זי דער זעהט דאָס אונרעכט אויף דער וועלט — יענער האָט געקענט דערקענען אין מאטושענקא דעם העלד, וועלכער אונטער אומשטענדען קען אריינגעבען כח און גלויבען אין טויזענדער פון זיינע פערשקלאפטע ברידער און בעוועגען זיי צו אויפ־שטאנד, צו זעלבסט־אויפ־פאפערונג און צו בערגען וואונדערטהאטען, א וועלט איבערצורעהערען!

און ווען דיעזע ליכטיגקייט האָט א גלאַנץ געטהאן דורך זיינע גרויע, פערטראכטע אויגען, דאן האָט זיך דאָרט פאר אויך אַבענשפיעגעלט א ים פון לייעכע און ברודערשאפט צו אלע מאָזאליסטע הענד און האָרעפאסענע פלייצעס, וועלכע טראָגען אויף זיך די לאַסט פון דער וועלט און א טיעפער האָט און זאָרן געגען אלע צארטע פינגער, ווייכע הענדלעך און זיידענע פנים־ער, וועלכע געניסען פון דער וועלט'ס תענוגים, גאנץ עגאל אויב דאָס זיינען מילקאָגערען, הערשער, אָדער קליינע בעלי בתים. קיין גרענעצען האָט מאטושענקא קא'ס שכל ניט אנערקענט, און אזוי אויך קיין

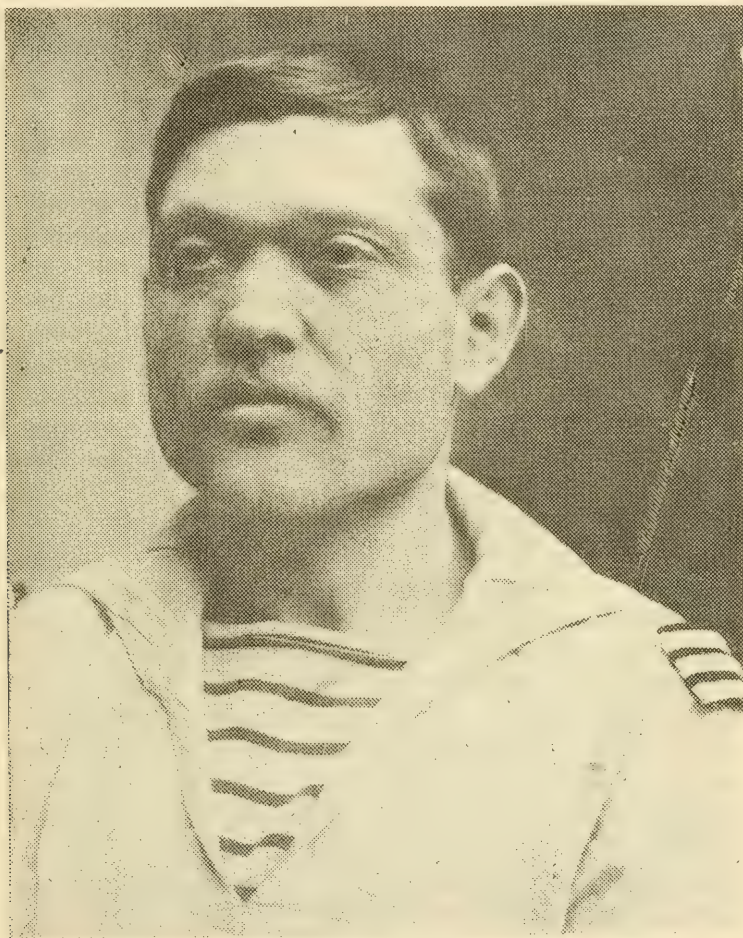
י א לעבעדיגער שטעהט ער פאר מיינע אויגען דיווער אונגעהור בעלמער פויער, דיווער פאר־גרעכטער קינד פון רוסישער קאזארמע, דיווער עקשנות־די־גער, פעהארטעוועטער מאַטראָז, דיווער טיעפער גריבלעך און זוכער פון ניט־געפלעשטער וואהרהייט, די־זער פאנאטיש־גלויבענדער אין א מלוכה פון פשוט'ען יושר אויף דער וועלט, דיווער פערקער־פערונג פון אן אייזען־פעסטע נאטור, דיווער בונד טאָוויטיק — סטענקא ראזין פון די פלאָסטקע סאָלדאטען — דיווער אמת'ער פאָלקס־רעכעל, וועמעס נאָמען עס איז איבערגעגאנגען אין דער געשיכטע אלס דער אָנפיהרער פון יענעם גרויסען מאַטראָזען אויפ־שטאנד אויף דעם „קניאז פאָטיאָמקין“, מיט וועלכען עס האָט זיך גע־עפענט די רוסישע רעוואָלוציאָן — אפאנאסי מאטושענקא.

ניט פון יענע העלדען וואָס „משכמו ומעלה גבוה כל עם“; ניט פון יענע העלדען, וואָס צינדען אָן מיט זייערע געטליך־פיועריגע בלי־קען בעגייסטערונג און די מאַסען; ניט פון יענע העלדען וועמעס ריינע און זאפנטע שפראך און האַרציג־ווארעמע ווערטער בעצויבערען ארר־מיגע, מאַנעטוירען זיי און בעוועגען זיי צו גרויסע טהאטען. ניין, ניט אזא איז געווען אפאנאסי מאטושענקא.

פון קוים מיטלען וואוקס, א געזיכטס־פארב. זוי די טרוקענע, ניט־קולטיווירטע ערד פונ'ם אָרעמען פויער; אויגען גרוי־מוטע, ווי דער טרויעריגער הימעל אין רוסלאַנד'ס יעסין־צייט; ברייטע ארויפגעשטארטע באַקענ־ביינער מיט א האַרט־קאנטיגען אונטערגעזיכטס־ביין, וועלכער האָט אויסגעדריקט רויהייט, ענערגיע און ווילדע עקשנות — אזא פנים האָט געהאט אונזער העלד. און א שפראך, וועלכע האָט קיין מאָל אין א קלאָרער, שענהער און איידעלער פאָרם ניט געקענט אויסדריקען דאָס, וואָס דער אייביג גריבלענדער פערשטאנד האָט געזוכט און וואָס דאָס אָנגעווייטאָגענע, פיהלענ־

עקספּלאַטירען יענעם און דעם גראד פון שאַפּען און אַרבייטען פאַר יענעם, זיינען נאָך דאָ אזוי פיעל גראדאציעס, און אז מען קען נאָך לערנען דעם פישט אויף אַלערליי אופנים, אז עס זיינען נאָך דאָ טהעאָריען פון היסטאָרישע ענטוויקלונג און געשיכטליכע נויטווענדיגקייט, א. ז. וו. ? דער געוועהנליכער, אַלטעגליכער מענשען-פערשטאנד, ווייס ניט פון קיין בין השמשות, פון

אונטערשייד פון האַלב-אונרעכט, גאנץ-אונרעכט און פערטעל אונרעכט. פאַר איהם האָט זיך צומהיילט די וועלט אין רעכט און אונרעכט. און פון וואָס האָט זיך צו אזא מענשען, וועמעס גייסט האָט זיך געגריבעלט, א געפייניגטער פון קינדהייט אָן, צו געפינען דעם אמת, דעם יושר און וועלכער האָט אין דעם ליכט פון סאָציאַליז-מוס' דיזען אמת געפונען — יענעם פשוט'ען

אַפאָאָסי מאַטושטשענקאָ

קיין ניט-נאכט און ניט-טאָג. ביי איהם צו-טהיילט זיך דער מעת לעת אויף טאָג און נאכט. איז ניט טאָג הייסט דאָס אז עס איז נאכט, איז ניט נאכט הייסט דאָס אז עס איז טאָג. און אזוי אין דעם בעגריף פון גוט און שלעכט, פון רעכט און אונרעכט, פון אמת און שקר. האָבענדיג א פּעסטען כאַראַקטער, האָט ער

אמת, אז די וואָס אַרבייטען שווער און ביטער, יענע געניסען ניט פון דער וועלט'ס תענוגים און די מענשען מיט די ביטערע קעפ און פערדאָרבענע הערצער געניסען אזא הרחבה — פון וואָס האָט צו אזא געקענט קומען דער פּילאָזאָפישער קאָמפּראָמיס, אז שולדיג איז דאָ א סיסטעמע, די אומשטענדען, אז צווישען דעם גראד פון

— „איך האָב אויף איהר אַ קוק געטהאָן — דערצעהלט ער — און איהר פנים איז מיר געפֿעלען געוואָרען. אָנגעטהאָן איז זי געווען שעה, אַ שוואַרצע יאָקעל, אַ שוואַרצע קליידעל און אָהן אַ הימלעל; אין די הענט האָט זי געהאַלטען אייניגע ביכלעך. איך האָב אויף איהר אַ קוק געטהאָן און זיא אויף מיר. „אַ גליקליכע טראַכט איך, איז גע- קומען שפּאַצירערען, אַברוהען זיך, די הענטסעלעך האָבען הפנים אָנגעהויבען וועה טהון פון שפּיע- לען אויף דער פּיאָנאַ. און איך האָב זיך אויפֿ- געהויבען און געוואָלט אוועקגעהן. רופט זי מיך: „הערט, מאַטראָן, וואָס איז דאָס פאַר אַ צערקווע דאָרט?“ — „ווייס זי דער רוח אייער צערקווע. פרעגט דעם פאַפּ, וועט ער אייך זאָגען,“ ענטפער איך און געה אוועק.

„איהר זייט צו גראַב — זאָגט זי — איך פרעג ווייל איך בין דאָ אַ פרעמדע און מיך אינטערעסירט סעוואַסטאָפּאָל.“

„נו, איך האָב ניט געהאט וואו צו לערנען זיך העפליכקייט — זאָג איך — און אז איך וואָלט אפילו וועלען מיט אייך פלאַפּלען האָב איך קיין צייט ניט. די צארסקע הינד לאָזען ניט.“

„איך וואָלט אייך ראַטהען צו זיין פאַרויב- טיג; איהר קענט דאָך מיך ניט, אַ קשיא אויף אַ מעשה, טאָמער וועל איך אויף אייך אָנ-מסור'ן דער נאטשאַלסטוואָ — זאָגט זיא.

„וואָס?“ — האָב איך זיך צולאָכט — איך וועל אייך אזוי צוברעכען די ביינער, אז איהר וועט פערשפּאַרען!“

אָדער נאָך דער לאַנגער בעקאנטשאַפט שוין מיט דיזער פּרייליין סאָניאַ, וועלכע איז איהם גע- וואָרען אזוי טייער, ווייל זי פלעגט איהם שטענדיג צושטעלען ליטעראַטור און לערנען און ער- קלערען און ליכטיג מאַכען אין די אויגען, דער- צעהלט ער אזוי:

„איך לויף צו איהר אויפֿ'ן קוואַרטיר, מען דארף האָבען ביכלעך, שוין לאַנג ניט צוטיילט אין קאזארמע, מען בעט. איך קום צו לויפֿען, קלאַפּ אין טהיר. שדים זאָלען זיי נעהמען, מען עפענט ניט. ענדליך עפענט זיך די טהיר און אַן אנדער מיידעל שלעפט מיך אַריין אין שטוב, פּערהאקט די טהיר און הויבט זיך אָן בייזערען: „ווי וואַנט איהר אַהער צו קומען? שוין צוויי וואָכען ווי סאָניאַ איז אַרעסטירט און פּאָליציי שפּירט נאָך יעדען וואָס קומט אַהער.“ איך בין

פיעלעס געבויט אויף זיין אייגענעם פערשטאנד. אבער אין דערוועלכער צייט האָט ער, דער אויפֿ- געהאָדעוועטער בעזגראַמאָטניק, געהאט פון קליינזייט אויף אַ חשק צו וויסען, צו קענען; שוין זייענדיג אין קאזארמע אלס מאַטראָן האָט ער מיט אַ בעזונדערע התמדה ניט נור געלעזען ביכלעך, נור געלערנט אַריפּמעטיקע, מעכאַניקע, פיזיקע און האָט זיך ווירקליך דער- לערנט צו זיין אַ גוטער עלעקטראָ-טעכניקער. דאָס אלעס צייגט איהם אונז אלס אַ מענטשען מיט פּעהיגקייטען, ניט נור מיט אַ גריבלענדען גייסט צו דערגעהן דעם אמת, זאָגנערן טאָקע מיט דעם פּראַקטישען און ענערגישען ווילען צו קענען און וויסען יענע חכמות, וואָס זיינען פאַר איהם געווען ווי אַ פּערוועגעלטער בוך.

אין דעם בוך „קניאַ פּאָטיאָמקין“, וועלכער איז אַרויסגעגעבען געוואָרען פון דער „אינטער- נאַציאָנאַלע ביבליאָטעק“ האָט מאַטושענסענקא איבערגעגעבען אַ בעשרייבונג פון זיין לעבען און אויף זיינע פּערצייכנונגען וועגען דעם אויפֿ- שטאנד. ווען עס וועט אַ מאָל געשריעבען ווערען אַ קלאָרע און אונפאַרטייאישע געשיכטע פון דער רוסישער רעוואָלוציאָן אין אלע איהרע שטופען וועט אויך היסטאָריש קלאָר זיין די בעדייטונג פון דעם אויפֿשטאנד פון קניאַ פּאָ- טיאָמקין און מאַטושענסענקא'ס בעדייטענדע ראָלע אין דיזען אויפֿשטאנד. פאַר מיר ליגען אייניגע פון זיינע איבערגעבליבענע פּערצייכ- נונגען, עראינערונגען פון זיין לעבען, וועלכע זיינען נאָך ניט געדרוקט געוואָרען. *) בולט טרעט דאָרט פאַר אייך אַרויס דער כאַראַקטער פון דיזען אויסערליך פּערגרעכטען און אינער- ליך טיעפּמענשליכען העלד פון פּאָלע. אַ נאטור, וועלכע ווערט אזוי שלעכט פּערשטאנען, ווען מען קוקט זיך אין איהר ניט אַריין מיט די אויגען פון אַ פּסיכאָלאָג.

אָט טרעפט זיך מאַטושענסענקא מיט אַ פּרייליין, זייענדיג ביים ברעג פון שוואַרצען מעער אין סעוואַסטאָפּאָל, דאָס איז די פּרייליין סאָניאַ, וועלכע האָט איהם דערנאָך פּראָפּאָגאַ- דירט און פּערשפּירט דורך איהם אונלעגאַלע גיטעראַטור אין קאזארמע.

*) זיי זיינען מיר איבערגעגעבען גע- וואָרען פון באַריס סטאַלאַוו, ביי וועמען מאַט- טושענסענקא האָט זיי איבערגעלאָזען.

כארעקטעריסטיק פון מאטושטשענקא און פאר דער ראָלע פון גאפאָן, — אינטערעסאנטער היי-סטארישער מאטעריאל. אבער דאָס וועל איך איבערגעבען פיעללייכט אין איינעם פון די נעקסטע נומערן צוקונפט.

איך האָב זיך אין דיזע פאָר בלעטלעך גע-וואָלט טהיילען נור מיט'ן לעזער מיט מייע פעהענליכע איינדריקע וועגען מאטושטשענקא, געבען וויפיעל ניט איז אַ כארעקטער-סקיצירונג פון דעם העלדישען מאטראָז, וועמען מאַנכע האָבען דאָ, ווען ער איז געווען צווישען אונז, גערעכענט פאר אַ גראַבען יונג און פאר אַן אומזיסט געפרייזמען העלד גאָר ניט פערדיענ-טערהייט.

פאר די, וועלכע האָבען מיט אַ ברייטערען בליק און מיט אַ דורכדרינגליכערען אויג געקוקט אויף דיזען כארעקטערנעם מענשען פון פאָלק, וואָס האָט געשפיעלט יענע גרויסע ראָלע פון אויסשיסען דעם ערשטען הארמאט אין דעם מויער-הארץ פון דעספאטיזמוס און דערמיט געגעבען אַ סיגנאַל פאר אַן אָפּענער רעוואָלוציאָן אין רוסלאַנד און האָט דערנאָך אַוועקגעלעגט אַזוי עהרליך זיין קאָפּ אויף דעם מוכה פון פריי-הייטס-קאמפא, פאר זיי האָט זיך געעפענט אַ נייע וואונד אין הארצען, ווען עס איז אָנגעקומען די טעלעגראמע פון מאטושטשענקא'ס היינ-ריכטונג.

ארויסגעגאנגען אַ צוקאכטער. דער רוח זאָל זי נעהמען. הא, ווי לאַזט זי זיך דאָס אַרעסטירען?!" די אונגעהוועלטקייט פון אַזאַ געשהי: דער רוח זאָל זי נעהמען, ווי לאַזט זי זיך דאָס אַרעס-טירען? דאָרף דוכט זיך אויפברענגען אַן איידעלען מענשען. אבער איהר זעהט אונטער דער גראַבער שאַלעכץ דאָ דעם אמת מענשליכען, הארציגען ווייטאָג פון מאטושטשענקא פאר איהר אונגליק.

אַזוי האָט אונטער דער גראַבער דעקע גע-קלאַפט ביי מאטושטשענקא אַ פיהלענדעם הארץ, וועלכע האָט געקענט ליידען, טיעף ליידען, אַב-וואָהל פון זיין פראַסטער שפראַך און אונגעהור-בעלטע יבענעהמונג האָט מען האָס גיט געקענט מערקען און געקענט נאָך שלעכט פערטייטשען. צווישען די איבערגעבליעבענע שריפטען געפינען זיך זיינע עראינערונגען וועגען גאפאָן מאטושטשענקא'ס בעקאנטשאַפט מיט. גאפאָן האָט אויף איהם געמאכט אַ גרויסע ווירקונג, און ווען עס האָט זיך ארויסגעשטעלט, אַז גאפאָן איז אַ פעררעטהער, אַ שפּיאָן אין. דער דיענסט פון דער רוסישער רעגירונג, האָט דאָס מאטוש-טשענקא'ן שוידערליך צוטרעיסעלט. דאָס האָט געמאכט אַ טיעפע ווירקונג אויף זיין גייסט און איז געווען פיעללייכט די אורזאכע פון זיין שטענ-דיגע גערייזטקייט און ביטערקייט. זיינע עראינערונגען זיינען זעהר וויכטיג פאר דער

אין ערשט

פון מ. בליניק

גיכער רחמנות געהאט ווי דו", האָט איהם לאַה פאָרגעוואָרפען. ער צווינגט זיך אַ שמויכעל צו טאָן. יי זי פערשטעהט דאָס איהם אַ ביסעל נישט, זי מיינט, אַז ער איז אין דער אמת'ן אַזאַ שלעכטער? נור זיינע ליפּען פערקרימען זיך טרויעריג, ער דערמאָנט זיך יעדעס וואָרט, וואָס זי האָט איהם געזאָגט; ער ליגט, נישט ווילענ-דיג, אַוועק די אַרבייט פון האַנד, רוקט אָב פון זיך אַ ביסעל דאָס שער, שפּאַרט זיך אָן מיט דער רעכטער האַנד אָן טיש און קוקט שטרענג פאר זיך, גלייך ווי פאר איהם וואָלט געשטאַנען לאַה.

"וואָס האָסטו צו מיר, פאר וואָס באַרסטו זיך אַזוי אין מיין בלוט? פאר וואָס?" קלינגען

יעד-אין-שוואַך קומט איצע תמיד פון דער אַרבייט, נור היינט איז ער געקומען נאָך מיעדער און שוואַכער. דעם גאַנצען טאָג האָבען איהם פערפאָלגט לאַה'ס טרעהערען. וואוהין ער האָט זיך נישט אַ

קעהר געטאָן זיינען זיי איהם רק געשטאַנען פאר די אויגען. און בפרט נאָך, אַז ער האָט געוואוסט אָן איהר פערענטפערען זיך, אַז זי איז גאָט די נשמה שולדיג. "געוויס איז זי נישט שולדיג", און דיזער געדאַנק האָט ביי איהם ארויסגערופען נאָך מעהר פערדרוס צו זיך זעלבסט. "וואַלד-גולן, אַ וואַלד-גולן וואָלט דאָך שוין

נען, נעמט זי אן ביים האנד און טוט זי א לייב-
טען קניפ — „וואסערע טייערע סחורה!“

— אי, געה, ס'טוט דאך וועה.

— וועמען טוט וועה, דעם קאפטעלע? נעמט
ער זי א ביסעל העכער אן ביים האנד.

— וואס איז מיט דיר, וואס ביזטו עפעס
הינט אזוי פריילעך?

— וואס איז חלילה, וואס געהט מיר אָב,
נישט צו פערזונדיגען, בין רייך, האָב זעהר
וואָילע קינדערלעך, און דערצו נאָך נישט קיין
מיאוס ווייבעל אויך! ער נעמט זי ארום, וויל זי
א קוש טאָן, נור זי דרייט מיט דער קאָפּ היין און
הער און לאָזט איהם נישט צו.

ער פאלט אויף א המצאה'לע, ער רוקט צו
צו זיך מיט דער לינקער פוס דעם דייוואן, וועל-
כער שטעהט הינטער איהם, זעצט זיך האסטיג
אריין און וויל זי נור ביי זיך אויפ'ן שוים
אזעקעצען.

— וועסט נאך אזוי צוברעכען די פרוזש-
נעם! אאָרט זי.

— ס'א'דאגה דו האָסט, מ'וועט קויפֿען
אנדערע! איז ער מבטיח.

— זעה, עס וועט נאך ווער אָנגעהן, האָסט
געלאָזט אָבען די מיר, א שעהנעם פנים וועט עס
האָבען!

— איך ווייס, דו נארערקע, ווילסט מיר
אויסנארען און אַטלויפֿען פון מיינע הענד. טו
קום-זשע טאָקע מיט מיר, מיר וועלען ביידע
פערשפארען די מיר. ער האַלט זי צו פאר א האַנד.
זיי געהען ביידע צום מיר.

— ווייסט, לאַה'ניו, וויפיעל מיר וועלען
האָבען היינטיגען חודש ריינעם פראָפֿיט?

— וויפיעל?

— טרעף!

— איך בין נישט קיין נביא.

— אָבער א נאָר? לאַכט ער.

— דאס יא! גיט זי צו.

— מיין נארעלע, מיין נארערקע, מיין
גרויסער נאָר. ער נעמט זי ארום איהר שטייפֿ-
אוינגעצויגענער טאָליע און דריקט זי שטארק צו
זיך — גיב מיר א קוש, לאַה'ניו — בעט ער
זיך ביי איהר.

— אי!

— נו, וועל איך דיר טאָקע נישט זאָגען
וויפיעל מיר האָבען פערדיענט.

— ניין, זאָג טאָקע, איצע, זיי א גוטער.

נאָך אלץ אין זיינע אויערען אין טרעהרען אויס-
געוויקטע לאַה'ס רייך — „רוכט מיר, איך דריי
זיך אויס די ציין מערקירענדיג, איך שנייד זיך
ממש די פינגער, אָבער עס מוז דאך פאָרט
אוועקגעהן; וואָס איז 6 דאָלער? קיין עין הרע
א שטוב, פינג קינדערלעך, זאָלען געזונד זיין,
זיעבען מילער דארפֿען עסען; מילא מיר, ווי
מיר, אָבער דו? דו מוזט כאַטש איין מאָל אין
טאָג עסען א שטיקעל פֿלייש, אז נישט וועסטו
דאך קיין כח נישט האָבען צו אַרבייטען.

„איך האָב צו דיר גאָר נישט“, האָט ער
בשעת מעשה א טראַכט געטאָן. און זיינע אויגען
זיינען רויט געוואָרען, צאָרנדיג און פערלאָפֿען
מיט טרעהרען — „היינט ווי זי זעהט אויס, א
סקעלעט, הויט און ביין, קוים וואָס זי וועלסט
מיט די פיס. און זיי, די ממזרים, די קינדער,
זיי דערגעהן איהר נאָך די יאָהרען; ער ווייסט
עס, כאַטש זי פערקלאָגט זיי פאר איהם קיינמאָל
נישט. ער וועט זיך מיט זיי אָברעכענען, ער
האָט צייט. זיי מוזען זי פאָלגען אין פייער און
אין וואַסער אריין. ניין, ער וועט די קינדער ניט
שלאָגען, ווייל זי וועט זיך הערפֿון שטארק ער-
גערען. ער וועט זי בעסער איבערבעטען, אָבמאָר
כען מיט איהר, אז זיי זאָלען זיך קיין מאָל
מעהר ניט קריענען, צו וואָס איז די קריענ? פאר
וואָס, זיי האָבען זיך דען פיינט חלילה? ער
וועט איהר דערווייזען, אז ער איז גאָר נישט קיין
שלעכטער, אז אָט דארט איהם אויס דער מוח
שוין א וואָך צייט קלערענדיג וואו מען נעמט
עפעס געלד אום איהר צו קויפֿען שיד.

נור ווי אימער האָט ער איהר דאָס ניט גע-
קענט ארויסזאָגען; ער קען קיין מאָל ניט ארויס-
זאָגען דאָס, וואָס ער פיהלט.

זי האָט שטיל, אָהן ווערטער, דערלאָנגט
איהם דאָס עסען, און שטיל, אָהן ווערטער גענו-
מען אויסצובעטען די געלעגערס. ער האָט שטיל
אָבעגעסען, אָבענזיפֿט און געגאנגען שלאָפֿען.

און עס חלום'ט זיך איהם: ער איז רייך,
זעהר רייך, אָן עושר. ער קומט אַהיים, געפינט די
פרוי א פֿרעהליכע, א צופריעדענע. די קינדערלעך,
גליקליכע, לויפֿען איהם אנטקעגן. און מאָנען,
וואָס עס קומט זיי.

ער פערטהיילט צו אלע מתנות און ערלויבט
זיי'צו געהן אין גאס א ביסעל פערברענגען. אליין
געהט ער צו לאַה'ן, וועלכע טראָגט א ווייס
זיידען קאפטעלע, וואָס וואַרפט זיך אין די אוי-

דזשין.... דזשין.... צוקלינגט זיך דער גזלן,
דער וועקזייגער. איצע ווארפט זיך דורך, קוקט
פערשלאָפֿען פאר זיך, ער פערשטעהט ניט, וואו
ער איז אין דער וועלט. נור באלד פאלט זיין אויג
אויף דעם צובראָכענעם דיוואן, וואו עס שלאָפֿען
די קינדערלעך, דער בארג שמאטעס, וואָס האָט
זיך פון זיי אראָבגעגליטשט און ליגט אויפ'ן
פאָדלאָגע, הויבט איהן אָן אָן עפעס דערמאָנען,
עפעס הויבט איהם אָן קלאָר צו ווערען. ער
ווישט די אויגען, הויבט זיך עטוואָס אויף פון
געלעגער און מיט איינמאָל ווערט איהם אַלעס
קלאָר. עס איז אַ חלום, אָבער אַ גוטער חלום. ער
וואַלט וועלען עס זאָל זיך איהם ווידער חלום'ן —
דער זייגער איז ערשט פינף, ער קען נאָך שלאָפֿן
פען אַ גאנצע שעה, וועט ער היינט ניט טרייבן
קען קיין טיי פאר'ן אוועקגעהן, אויך אַ זאָר!

— איצע, איצע! וועקט איהם דאָס ווייב.
ער כאַפט זיך אויף ניט טויט ניט לעבעדיג.
— וואָס איז? וואָס איז?
— שוין נאָך 8!

— אוי! רייסט זיך ביי איהם ארויס. ער
טוט זיך געשווינד אָן און לויפט צו דער ארבייט.
— גוט יום טוב, פריי! האָבען איהם די
איברוגע ארבייטער בעגעגענט. — וואָס איז די
מעשה וואָס אזוי שפעט, האָ? ביסט שוין אפשר
רייך געוואָרען?

— ער האָט דאָך אַ ווייב לויט זיך אַ
צווייטער.

— אַ ווייב, דאָס איז אַ צרה אין לויב, ניט
אזוי? האָ, איצע, זאָג אליין.. וואָס געהט אָפֿ, אז
מען איז סינגעל, אַ פרייער פויגעל און אַ סוף!
ניין, נעם דיר אַ קליפה אויף דיין קאָפּ, און ליג
ביי איהר ניין איילען אין דער ערד.

— כאַפּ זיך יום טוב צו דער ארבייט, ער וועט
במילא דיר אַברעכענען פאר צוויי שטונדען.
טאָקע אין אמת'ן פאר וואָס האָט זי ניט געקענט
דיך אויפוועקען, די פריצה? שיט אַ פיעדער
זאָלץ אויף די וואונדען.

— יא, וועקען וועט זי איהם, בעדויער אַ
פינפטער. — זיי האָבען עפעס אין זינען, די
ווייבער, געלד גיב זיי נור, אַט דאָס ווייסען זיי!
איצע האָט דערפיהלט אַ שטארקען פאָר-
דרום אויפ'ן ווייב, פאר וואָס זי האָט איהם גע-
לאָזט זיך פערשלאָפֿען. און ער האָט געטראַכט
— ער וועט איהר שוין פארנאָכט גוט בעצאָל-
לען, זי וועט איהם שוין געדענקען.

— טאָ גיב'זשע מיר פריהער אַ קוש.
— נאָכדעם, זאָגט זי צו.

— דאָס נישט, נור שוין, נור שוין — ער
הויבט נאָך אָן שטארקע זי צו דריקען צו זיך.
זי נעמט איהם ענדליך ארום האַלז און קוסט
איהם אין פנים.

— נאָרזשע דיר דערפאר, צעהל! ער שיט
אויס אויף איהר שוים אַ סך געלדפאָיערען.

— אַהא! כאַפט זיך ביי איהר ארויס.
— קיין עין הרע נישט, נאָרעלע.

זי ליגט געשווינד צונויף דאָס געלד,
שפאַרט עס שטיפערש אריין אין זיין בוועס-
טאָש, נעהמט איהם ווידער ארום און קוסט —
נו, צינד ביסטו שוין צופריעדען?

— ניין, נאָך נישט אין גאנצען.

זי נעמט מיט ביידע הענד צוואווארפט שנעל
זיינע האָר פון קאָפּ, שאַרט זיי אראָב איבער די
אויגען, כאַפט איהם געשווינד ארום און טוט
אַ שטארקען קוס.

אַ פאָר מינוטען איז שטיי, נור אַט פאלט
לאה'ן עפעס איין: — געדענקסטו כאַטש, איצע,
ווי דו ביזט אַ מאָל, ניט היינט געדאָכט, געווען
אַ שלעכטער, אוי ביזטו געווען אַ ביטערער מאַן,
אוי, אוי, אוי!

און זי מאַכט דערביי אַ מילד גרימאסעלע
מיט די אויגען.

— וואָס פאלט דיר איין מיצקע דערינען,
וואָס האָסטו זיך דערמאָנט? ער פערשטעלט
מיט זיין האַנד איהר מויל, קוסט זי אין קאָפּ. ער
ווייב נישט, אז זי זאָל נאָך דאָס אפילו דערמאָ-
נען. ער שעמט זיך זעהר. ווי איז ער דאָס אין
אמת'ן געווען צו איהר אזוי שלעכט? פאר וואָס?
פאר ווען? דוכט זיך, אַ טייער ווייבעל, אַ גאָלד!
און עס פערקלעמט איהם אויף איהר שטארק
דאָס האַרץ. ער וועט דערפאר מאָרגען איהר
קויפֿען פאלמען-בלומען. זייט זי איז מיט איהם
געווען ביי זייער פארטנער, גארט זי נאָך אזעל-
כע בלומען, וואָס זי האָט דאָרט געזעהן. ער
וועט שוין מאָרגען קויפֿען, ער זאָל אפילו וויסען,
אז עס וועט איהם קאָסטען 25 דאָלער, וועט ער
קויפֿען. ער וועט נאָך אזוי אָבטאָן: אליין וועט
ער זיי ניט בריינגען אהיים, ער וועט בעצאָהלען
אין סטאָר און בעטען, אז מען זאָל זיי צושיקען.
אליין וועט ער זיך מאַכען ניט וויסענדיג. אז
לאה וועט פרעגען — איך ווייס פון גאָר ניט צו
זאָגען!

דיא געזאנגען פון יהואש דעם פאעט

פון מ. לעאנטיעף

(„געזאמעלטע ליעדער פון יהואש“, 388 זייטען. ארויסגעגעבען פון די אינטערנאציאנאלע ביבליאטעק, ניו יארק, 1907).

די פערזען פון וועלכע דיין גייסט ווערט ענטציקט,
דאס זיינען די טרערען פון דיכטער פערשלונגען,
און ס'ארעמע הערץ וואל נישט ווערען צושפרונגען,
פערצווייפעלט זיי האט ער אין זיין ליעד אויסגעדריקט.
יהואש

טערארידישע שטראָמען, וואָס ציהען זיך אונטער
רעם בארג פון אלטען גלויבען און אלטע ליעד-
רער. אין זיי וועט ער געפינען קלאנגען, פון
וועלכע ער וועט פלעכטען נייע אקארדען פאר
די געפיהלען פון זיין הארצען און פאר די מענ-
שען פון זיין צייט.

ניט לייכט איז עס פאר דעם אידישען דיכ-
טער זיך איינצואהערען אין יענע אונטעראירדי-
שע שטראָמען פון זיין פאלקס נשמה, און אויס-
צוזוכען יענע מענער, וואָס רופען זיך אָב אין זיין
אייגען בלוט. ווייל צו פיעל טענער הערט ער
ראָרטען; א מעכטיגער ברויזען און א שטילער
געווייז. א פייגער זיך-בייגען און א הארטער נאך-
קען מישען זיך אלעס אין אן ענדלאָזען בענקען
און אין אן אונבערגרענצטען אָפטימיזמוס. איינ-
ציג ווי דאָס אידישע פאלק שטעהט אין דער גע-
שיכטע, אזוי שטעהט אויך זיין דיכטונג.

בעטראכט ווי א טייל פון דער אייראָפּעאי-
שער קולטור זיינען די אידען די עלטסטע גרופע
פון מענשען מיט א געוויסער ציוויליזאציע.
ווייטער גרויסער אוצר פון געדאנקען, עטיק און
פאָעזיע האָבען זיי, גלייך ווי די גריכען, גע-
כראכט אלס א פארטיגע מיטגאב צו די איי-
ראָפּעאישע באַרבאָרען, וועלכע די מלכות הרומה
האָט צוזאמענגעפערעסט אונטער איהר הער-
שאפט. פון דיזער מיטגאב האָט די קריסטליכע
וועלט זיך געשאפען די גייסטיגע זייט פון איהר
גלויבען און איהרע שפעטערע דיכטער האָבען
געשעפט מיט פולע הענט פון דעם טיפּען שטראָם.
די אידען אליין אָבער האָבען פערלאָרען די

ורף זיין שפראך און זיין פאָעזיע
שיידט זיך אָב איין פאלק פון
דעם אנדערען. זיי זיינען דער
אָברוק פון זיין דענקען, דאָס
בילד פון זיין שאַפּען. פון דעם
ווייניגלייכער פו דער מוטער, ביז צום קדיש אויפ'ן
קבר זינגט די וועלכע פון פאלק איהר שטייל גע-
זאנג פון וועלטען פרייד און לייד. ביי דעם
שניידען אין פערד, ביי דעם מאַהלען פון קאָרן,
ביי דעם שפינען פון פלאַקס, ביי דעם טרעטען
פון וויין, בעגלייט דער טאָקט פון דער מלאכה
רעם ארכייטער'ס געזאנג. ווען ער געהט אין
מלחמה, צייגט איהם דער שלאַכט-געזאנג זיין
אייניגקייט, אין טריאומפּה פון זייער פיהלט ער
אין איהם זיין שטאַרקייט. די וועלט ארום איהם
שאַפט דער מענטש אום אין גייסטיגע בילדער;
רער באַרג אין דער הויך, דער טייך אין טהאַל,
רער ברויזען פון שטורם, דאָס לייכטען פון דער
לונה, זיי ווירקען אלע אויף זיין געמיטה, און
וורף בילדער פון זיי זוכט ער אויסצודריקען
וויינע געפיהלען. דער גלויבען פון א פאלק, זיין
האָפּען און דענקען, זיינע פריידען און שמערצען
שפיגלען זיך אלע אָב, צו ערגער צו בעסער, אין
וויינע דיכטונגען.

די פאלקס-פאָעזיע ווערט פער'ירש'נט פון
רור צו דור און איז דער מיטעל, וועלכער טראַגט
אריבער די טראַדיציעס פון א מאָל צו די גע-
פיהלען פון היינט. און ווען דער דיכטער וויל
אויסדריקען די געדאנקען פון זיין פאלק, ווען ער
וויל זיך איינהערען צו דעם רוישען פון זיין
וועלט, מוז ער צולעגען זיין אויער צו די אונ-
טערע

פון אידישען דיכטער קלינגען אָפּט אָב אַלץ-
אַראַבער ראָמאַנסען געזונגען אונטער אַלְהאַמ
בראַם מאַרמאַר-זיילען, מאַרטירער-געזאַנגען פון
דעם שייטער-הויפּען, טרובאַדור-ליעדער און טוי-
טען קלאַנגען. די נאַטור-בילדער פון דער גאַנ-
צער וועלט ליגן פערפאַקט אין דעם פאַעט'ס
זינגען. די פראַכט פון רוים און איהר גדולה, די
הויכע אַלפֿענבערג, די גאַלדענע זון פון שפּאַניען
און די שווייגענדע פּוילישע וועלדער, זיי מיר
שען זיך אין דעם דיכטער'ס פיהלען מיט ציון'ס
הייליגער באַרג, מיט די שלאַנקע פאַלמענבוימער,
מיט די טעגן פון די אידישע טעכטער.

אין די דיכטונגען פון י. ה. א. ש. קלינגט
שטאַרקער פון אַלעס דער אַלטער ביבלישער
טאָן. דעם דיכטער'ס נשמה ציהט איהם צו
דעם סאַמען קוואַל פון אונזער פאַעזיע; ער
פיהלט זיך געצויגען צו די יסודות, און ער
האָט בעזונדערע פעהיגקייט די אוראַלטע גע-
דאַנקען אַריבערצוטראָגען אין אונזער צייט און
מיט אַ גאָטגעבענשטע קינסטלער-האַנד זיי צו
בעלעבען אין אונזער זינגען. יהוה'ס „געזאָ-
מעלטע ליעדער“ זיינען ערשט ניט לאַנג ערשיע-
נען אין אַ רעספעקטפּאָלער פאָרם אין אַ בוך פון
ארום פיער הונדערט זייטען, אָבער זיין נאָמען
איז אונז געווען גוט בעקאַנט אַלס אַ דיכטער
אין דער אידישער ליטעראַטור. נור זעלטען
פלעגן מיר טרעפּען זיינע אַ געדיכט וואָס זאָל
אונז ניט מאַכען מיטפיהלען מיט דעם פאַעט.
דען עס איז אימער געלעגנען אַ טיפּער עקסטאַז
אין זיינע ווערטער און צייטמאַל האָט עס אָנגע-
הילכט ווי אַ קול פון יענער צייט, ווי אַ בענ-
קען אין דעם בלוט, ווי אַ פערבלאַסטע עראינע-
רונג פון קינדער-יאָהרען.

יהוה'ס האָט איינגעטיילט זיינע געדיכטע
אין אַכט אבטיילונגען, צו וועלכע ער האָט צו-
געגעבען אַ פראָלאָג אָנשטאַט אַ פאַררעדע. נור
טעם האָט זיך יהוה'ס מיט דעם פראָלאָג ניט
געטאָן, מיר האָבען איהם געקענט רוחיג פער-
לירען. ער האָט אין זיך עטליכע שעהנע שטע-
לען, אַ פאָר ליעבליכע פערזען, ווי :

און אָפּט אין דעם קלאַנג קענט איהר הערען
אַ שטילען געוויין,

איהר זעהט נור פערשוויגענע טרערען,

אַלליין...

איהר הערט ווי עס צאָפּעלט און ציטערט

דעם דיכטער'ס געמוטה.

עס זיפּצט אויף קלעגליך פערביטערט

פראַקטישע און נאָהענטע בעריהרונג מיט זייער
אַלטער שפראַך, וועלכע איז געוואָרען אַ שפראַך
פון ספרים און ניט פון לעבען.

אין דער צייט פון זייער צוויי טויזענד-יעה-
דיגער וואַנדערונג האָבען די אידען געלעבט אין
פערשיעדענע קלימאַטען צווישען פערשיעדענע
פּעלקער און אַלע האָבען געוויקט אייך זייער
נעמיטה. די שפראַך פון דעם אידישען פאָלק
האָט זיך געביטען פיעל מאָל אין זיין געשיכטע,
אז איצט רעדען מיר אין אַ שפראַך, וועלכע איז
אַ טייל פון דער דייטשער שפראַכענגרופע און
איז נור עטליכע יאָהרהונדערט אַלט, אז מיר
שרייבען מיט בוכשטאַבען פון דער אַלטער
שפראַך, וועלכע האָבען וועניג פערבינדונג מיט
דעם זין פון דיעזע ווערטער און אַ זעהר גרויסער
טייל פון אונזער פאָלק קען דיעזע שפראַך זאָגאַר

י. ה. א. ש.

ניט לעזען. אין אַנדערע סביבות מיט אַנדערע
שפראַכען האָט זיך געמוזט ענדערן אונזער
פאַעזיע און געבליבען איז אין איהר נור דאָס,
וואָס איז פערערבט אין בלוט פון געשלעכט צו
געשלעכט: אַ גייסטגער קוק אויף דער וועלט,
אַ פאַעטישע שטימונג, אַ שטרעבען פון מענשען
זיך צו בעהעפטען אין גאָט, אין דער וועלט,
אין אונזערעוים.

דערפאַר האָבען די אידען בעשאַפּען פאָר-
עמען פון אַלערליי ריכטונגען, די עפיק פון דער
ביבעל און די ליריק פון היינען. אין דער פאַעזיע

זיין ליעד...

אין גאנצען איז ער אָבער גרונד פאָלש אין

זיין ערקלערונג „ווי ס'ווערען ליעדער פער-
פאסט..."

די ערשטע אבטיילונג בעשטעהט פון 19

געדעכטע און טראַגט דעם גאָמען „פון ביבעל און
תלמוד". אין דיוע געדיכטע צייגט זיך ארויס
רעם דיכטער'ס אינערסטער קערן. ניט ליריש,
ניט פערזענליך צייגט ער זיך אין זיי, אָבער עס
קלינגט ווי א פראָפעמען רוף, ווי אן אָבקלאַנג
פון די נביאים צייט. דאָס געדיכט „לא ברעש
ה" איז איינע פון די געראַטענסטע פערזענליכונג
פון א גייסטיגען בעגריף, דען וויפיל מיסטישער
עקסטאזש האָט שוין געשוועבט איבער דעם
נאטור בעגריף: „קול דממה דקה"... איינפאך
און גלאט איז דאנעגען „דוד'ס הארה". מען
וואָלט געקענט מיינען, אז עס קלינגען היינע'ס
ווערטער אין דעם ענטפער:

ראן זינגט ער צום טאָט פון דער האַרפע,

און דיכטעט אַ מזמור געבעט,

דער גרוידיגראַפער קעניג פון יהודה

איז וויעדער א יונגער פאָעט.

אין די סאַמע טיעפענעם פון דעם אַלטאָי-

דישען גייסט שטייט אַרונטער דער דיכטער אין
זיין „איוב". דען דער ספר „איוב" איז דער טיפ
סטער אידישער בוך; עס הערט זיך אין „איוב"
דער גרונדטאָן פון אידישען גייסט, די פאָדע
רונג פון גערעכטיגקייט פון גאָט אַלליין, עס
הילכט אָב אין איהם דער גלויבען פון די אור-
אַלטע פעלקער, אז העכער ווי גאָט איז די גיט
ווענדיגקייט, דאָס שיקאַל, אָדער די גערעכ-
טיגקייט.

די באַלאַדע פון „יפתח'ס טאָכטער", די
פון „רבי מתיא", „דעם נביא'ס בלוט", „דעם
תנא'ס קללה" זיינען שעהנע ביישפיעלע פון
ויער זאָרט, און אויך דאָס געדיכט פון קעניג
הורדוס, וועלכען עס לאָזען ניט שלאָפען די
טויטע געליעבטע וואָס ער האָט ערמאָרדעט
קען צו זיי גערעכענט ווערען. גאנץ איבריג איז
„טיטוס'עס מוק".

„אידישע לעגענדען" רופט אָן דער דיכטער
א פינף און צוואַנציג געדיכטע געבוים אויף לע-
גענדען, וועלכע זיינען מעהרסטענס ריין אידיש,
אנדערע פון זיי געפינט מען אויך צווישען אַנ-
דערע פעלקער. ביי וועלכען פאָלק קען מען גאָר
רענקען צו געפינען אוועלכע לעגענדען ווי: „פון
אַלטען פנקס", „די אַלטע שוהל" אָדער „די

טויטע קלה" ? און דעם דיכטער קומט אונזער
ראַנק פאר דעם אָבלעכען זיי פאר אונזער פאָלק
אין זיין דיכטערשער פאָרם. די צוויי פערזען
פון די „צוויי יאָהר-צייט-ליכט", וואָס האָבען
זיך דערקאָנט, בריינגען א קליין בילד פון אַ
צארטען געפיהל.

מיט די ביידע אבטיילונגען „פון ביבעל און
תלמוד" און „אידישע לעגענדען", דוכט זיך,
נעהט דער פאָעט אַוועק פון אידישע געדיכטע
און נעהמט זיך צו זיך און צו דער וועלט בכלל.
אָבער שוין אין אָנפאַנג פון „די לירישע ליעדער"
קומט ער צוריק צום ספּעציעל אידישען מאָטיוו
אין דער, איבריגענס שוואַכער, „וועגס און
שוואַמית". יהואש'ס ליריק שטעהט ווייט אונ-
טער זיין עפיק און זיינע באַלאַדען. דאָס קומט
רערפון וואָס די אַלטע פאָעזיע איז עפיש און
רי מאָדערנע מעהר ליריש. דאָס הייסט ניט, אז
יהואש'ן זיינען ניט געלונגען זעהר לירישע גע-
ריכטע. „פאנאניני" איז איינע פון די שעהנ-
סטע לירישע געדיכטע וואָס מען געפינט אין
דער ליטעראַטור טראַגט דעם וואָס עס ליידט אין
רעם וואָס עס היינגט אָב פון א גוט וואָרט פון
היינען.

„בלומען און דערנער" הייסען 45 געדיכטען
מייסטענס פון א לירישען כאַראַקטער. דאָ הער-
רען מיר דעם דיכטער'ס קלאַנג איבער דעם
צווייפּעל וואָס האָט איהם דערגרייכט און וועל-
כען ער האָט ניט געקאָנט בייקומען, דען דאָס
הייסט קונסט צו בעזיעגען דעם צווייפּעל דורך
די האַרמאָני פון דער נאטור.

איצט ליג איך און קרעכץ אין דער פינגסטערער

וויכטיקייט,

און דרעה זיך אין דרייען פון פיין :

וואָס טויג מיר דיין אמה, גיב שטראַהלען וואָס
נאָרען,

אבי נאָר א וואַרימען שוין...

אָבער שנעל בעזיעגט דער פאָעט זיין אונט-

מוט און באַלד זינגט ער :

איצט שטראַמט ער און פליסט ער,

דאָס לעבען פערזיסט ער,

מיין הערן ווערט בעשטראַהלט און בעלויכטען,

די געגענווארט זינגט מיר,

די צוקונפט זי ווינקט מיר

געדען'ס מיט גאָלדענע פרוכטען...

די לעצטע פערזען זיינען די פריידיגסטע,

וועלכע יהואש האָט געשריבען, זיין ליריק איז גע-

וועהנליך א גלות-פאָעזיע, א טרויעריגע, א

אונז פרעמד. אמת, היינע איז געוועזען דער ערשטער וואָס האָט געשאַפֿען אין דער דייטשער דיכטונג דאָס זעלבעדיכט, אָבער אזא עלעגאַנטער נעדיכט ווי „אויפֿן ים“ איז מיר ווירקליך אַ סיורפֿרייז. מיט אַ טיפֿען פֿערשטעהען בעהאַנדלעט יחואש די נאַטור און איהר שאַפֿען, ער האָט איהר פֿולס געפֿיהלט און זאָגט:

רייד ניט אַ וואָרט איצטער... האַלט אויף אַ רגע
אויף פֿון התפֿעלות דאָס זיסע געפֿיהל,
טו ווי דער הימל, דער טיף און די ווערבעס,
אומליכער חלום'ט זיין טרוים אין דער שטיל...

די „נאַציאָנאַלע און צייט ליעדער“ און די „פֿערשיעדענע ליעדער“ זיינען די שוואַכסטע פֿון דעם דיכטער'ס ארבייטען. זיי ליידען קינסט־לעריש און האָבען מייסטענס אַ קליינעם ווערט. אין „אָלימפּוס און חורבֿן“ הויבט זיך דער דיכטער ארויף אויף אַ געוויסע הויכקייט, אָבער אין נאַנצען אין די מעמאָ צו גרויס פֿאַר דער בעהאַנדלונג. פֿון אַ מעכטיגער פֿאַנטאַזיע איז „די בלויז טיגע אוינזוויהונג“. עכט אידיש שמערצליך קליינט דעם דיכטער'ס „נאַציאָנאַל־געפֿיהל“:

די בלוס הויסט ליעבע צו דעם פֿאַלק,
זי שפּראַצט ארויס פֿון שטורעם,
זי ציהט חיונה פֿונעם שמערץ
און נעהרט זיך פֿון יסורים...

די „שפּעטערע ליעדער“ צייגען אונז דעם דיכטער'ס שפּעטערע ענטוויקלונג און דעם איינפֿלוס וואָס די מעכטיגע שטרעבונגען אין פֿאַלק האָבען געהאַט אויף איהם. די נעדיכטע זיינען זעהר פֿערשיעדען, שלעכט און גוט, עטליכע אָבער פֿון לעצטען יאָהר צייגען אז די ווירקונג אויף דעם דיכטער איז געווען אַ שטאַרקענדע. אזא מין איבערטראָגען פֿון דאָס ביבלישע כי תצא למלחמה אין די געפֿיהלען און געדאַנקען פֿון אונזער עפֿאַכע איז אַ מייסטער־אַרבייט. מיר קליינט עס ווי אַ טרומייטען שאַל, ווי שטאַרקער שלאַכט־געזאַנג:

און ווען דו געהסט ארויס אין שלאַכט
און ווילסט די קריגעסלייט וועהלען,
ניט צעהל דעם מספר פֿון די הענד,
די הערצער זאָלסטו צעהלען.

דאָס זיינען די געזאַנגען, דען עס זיינען ניט קיין ליעדער אין דער דיכטיגער בעדייטונג פֿון וואָרט, פֿון יחואש דעם פֿאַעט. ער איז אַ פֿאַעט אין אידישען פֿאַלק, אַ זינגער פֿון זיינע געדאַנקען, אַ טהענער פֿון זיינע האַפֿנונגען, אַ שעהנע בלוס אין אונזער גאָרמען.

שטילע, ווי אַ פֿארשעהמטע כֶּלֶה. איבערהויפּט געפינען מיר צווישען די „בלומען און דערנער“ פֿיעל וואונדערשעהנע בלימען פֿון דיכטער'ס גע־מיטה, ווי: „עס טראָגט זיך צום הימעל אַ פֿויר־געל“, „דער זעה איהר דיך ווילט זיך מיר וויי־גען“, „דו גיסט מיר אַ הערץ נאָך אַ גאַנצע“ און „די ברענענדע פֿלאַמען פֿון ליעבע“. צו לעצט בעלייכט דער דיכטער זיינע בלומען און דער־נער מיט אַ בלומענראַקעט פֿון פֿיין געצייכענ־טער ארבייט:

עס איז געווען אַ ליכט־מאַמענט,
אַ שטראַהל פֿון גרעסטער גליק,
וואָס דרוקט אַרײַן אַן אייביגקייט
אין קורצען אויגענבלעק...
וואָס פֿלאַמערט דורך און פֿלאַקערט דורך,
און קומט ניט מעהר צוריק...

זיינע נאַטור שטימונגען זאמעלט דער דיכטער צוזאַמען אונטער „שימער און שאַטען“. יחואש האָט אַ שטאַרקען נאַטור־געפֿיהל, נאָך מעהר אַ גייסטיגען ווי אַ קערפֿערליכען, וואָס בע־נייסטערט איהם זיינע שטימונגען, וועלכע די נאַטור רופֿט ארויס אין זיין זעלע. דאָס איז כאַראַקטעריסטיש פֿאַר אידישע דיכטער, קינ־דער פֿון אַן אַלטען פֿאַלק. די ווילדע באַכאַנטישע פֿרייד פֿון נאַטור־קינד פֿעהלט אונז, ווייל די פֿעהגענליכקייט פֿון דער וועלט ליגט אין אונז זער זינען. אזעלכע שטימונגען זיינען: „עס ענ־דיגט זיך דער שעהנסטער טאָג“ און דער „אַבענד“. אין דעם אבענד קליינט שוין דורך דעם דיכטער'ס ליעבע צו זינגען פֿון טויט און פֿון דער בלאַסער לבנה.

נאָר דאָרטען געהט פֿאַמעלעך אויף,
די לבנה קלאָר און קאַלט,
זי קומט ווי דאָרט פֿון יענער וועלט,

איהר פנים איז ווי גלויבען זיס,
ווי גלויבען מילד און בלייך,
דער טויט אַלײַן, מיר דאַכט ווערט שעהן,
און שטראַהלט דאָרט אין דער הויך...
די בערג אָבער שרעקען דעם דיכטער, זיי „שטעהען פינסטער און שטום“.

איינע פֿון די בעסטע נאַטור־געדיכטען גע־פינט מען אין „זומער־נעכט“, „די דונקעלע לאַנדשאַפט ליגט רוהיג און טויט“. אונערוואַר־טעט טרעה איהר דאָ דאָס געדיכט „אויפֿן ים“, ווייל אונזער פֿאַעזיע איז ניט קיין מעער־פֿאַעזיע, דאָס וואסער ציהט אונז ניט, עס איז

רעדאקציאנעלע נאטיצען

דער
עסענער
פארטייטאג

מעהר ווי פיערהונדערט רעלעגאנטען פון אלע עקען און ענדען פון דייטש-לאנד זיינען דעם 16טען סעפטעמבער צונויפגעקומען אין עסען צום יעהר-ליכען פארטייטאג פון די סאציאלדעמאקראטיע.

דער עסענער איז דער 18טער צוזאמענפאָהר זינט דעם יאָהר 1890, ווען די דייטשע סאציאליסטען, זיך פערזאמלענדיג אין האללע, דאָס ערסטע מאל נאָך דעם פאל פונ'ם סאציאליסטענגעזעץ אין א דייטשע שטאָדט, האָבען געקענט זיך גראטולירען מיט דעם וואָס ביסמארק און זיין צוועלףיאָהריגע אונטערדריקונג זיינען ביידע צוזאמען אינעם אהין, וואו די סאציאלדעמאקראטיע האָט „געזאָלט“ געהן, דאָס הייסט, צו אלע פינסטערע שוואַרץ-יאָהר.

נערייט, דער פארטייטאגסרעדער, האָט דעם יאָהר אַריינגעבראַכט א פינאַנציעלען רעפאָרט, וועלכער צייגט צום ערסטען מאל זינט די פארטיי עקזיסטירט, א יעהרליכע הכנסה פון מעהר ווי א מיליאָן מאַרק.

צו דערזעלבער צייט האָט פאנקוך, דער פארטיי-סקרעטער, געקענט בעריכטען אז די פארטיי-ארגאניזאציע איז קיינמאל ניט געווען אזוי שטאַרק. — ווי די לעזער ווייסען שוין פון דעם פאָריגען נומער צוקונפט איז די צאָהל פון מיטגלידער אין דער פארטיי געווען דעם 1טען יולי 1907 איבער א האלבע מיליאָן, 38 פראָצענט מעהר ווי דעם יאָהר פריהער.

פאַרווערטס, אימער פאַרווערטס, ווי זעהר די פארטיי איז אין דעם יאָהר פערשטאַרקט געוואָרען זעהט מען אַם בעסטען פון דעם פאָרטשריט פון די גרויסע שטעט. נאָך דעם נאַציאָנאַל-סקרעטער'ס בעריכט איז די צאָהל מיטגלידער געוואַקסען פון

פאַר-איאָהרען ביז היינט —

איין :	פון :	ביז :
בערלין און אומגענעד	41,700	78,364
האַמבורג	21,902	32,551
דרעזדען	22,068	29,308
כעמנין	18,105	26,760
שלעזוויג - האַלשטיין	23,567	28,152
נאָרד - באַיערען	20,184	23,653
עלבערפעלד	15,922	22,591

1

און אזוי כמעט אומעטום.

נאָהנט פון עלף-טויזענד פרויען און מיידלעך געהערען איצט צו דער פארטיי. די מייסטע פון זיי זיינען אַרגאניזירט אין האַמבורג, לויפציג און דרעזדען.

צו פערשטעלן די פוללע בעדייטונג פון די צאָהל 11,000 דארף מען נעמען אין אנבעטראכט די געזעצליכע לאַגע פון די דייטשע פרויען. אין פיעלע ערטער פאסירט דאָרטען עד היום נאָך זעהר אָפט, אז אַ מיטלינג ווערט פאנאָדערגעטריעכען צוליב דעם וואָס אין זאָל געפינען זיך פרויען.

די „נייע צייט“ צווישען די פיעלע פרעהליכע בשורות, וועלכע געפינען זיך אין דעם און די יעהרליכען רעפארט איז דער בעריכט ווענען די „נייע צייט“ ספעציעל אנגענעמט. דינע צייטונג, די וויסענשאפטליכע וואָכענשריפט פון דער פארטיי, ווייזט אויף אַ פראָפּיט פון אַ דאָללאַר 1200, ווערענדיג זי האָט נאָך פאָריגעס יאהר געהאט אונגעפער אזא דעפיציט.

און דאָ איז פאר אונז דער זעלטענער פאלל, אין וועלכען מיר אידישע סאָציאליסטען אין אמעריקא קענען רעדען ווענען דייטשלאַנד אָהן קנאה אין הארצען צו די גליקליכערע שוועסטער פארטיי און אָהן רויטקייט אין פנים פון אונזער אייגענעם דלות. נענען די „נייע צייט“ פון דייטשלאַנד דארפן מיר זיך יעדענפאלס ניט שעמען מיט אונזער „צוקונפט“.

אונזער זשורנאַל האָט אויך שוין דערגרייכט די מדרגה פון „בעצאָהלען זיך“ און ווען ניט די אלטע, שווערע חובות וואָלטען מיר איצט שוין געקענט אויסקומען אָהן בענעפיטס. די גענאָסען אומעטום וועלען זיך געוויס פרעהען צו הערען אז זאָגאר די דאָזיגע חובות זיינען אויף מעהר ווי העלפט שוין אויסגעצאָהלט געוואָרען.

נאָך אייניגע ווענען דעם עסענער פארטייטאָג וועלען מיר פיעללייכט נאָך געקסטען פאָקטען ווענען מאָנאט האָבען אַן אויספיהרליכען אַרטיקל. דאָ ווילט זיך אין קורצען דייטשלאַנד אויפצייכענען אייניגע אינטערעסאנטע פאקטען:

מיענליכע צייטונגען, זיינען פערברייטעט געוואָרען איבער דער מדינה ניט וועניגער ווי 56 אין דעם וואַהל־קאמפף אין אָנהויב יאָהר, אין וועלכען, ווי קיינער וויל העלעם וויל האָבען, די סאָציאַל־דעמאָקראַטיע איז „נידערגעריטען“ געוואָרען, האָט די פארטיי זיכער ניט געשיקלעך. הויז די פיעל עקסטרע־פראָפּאגאנדא־אַרטיקלען אין די 60 סאָציאַליסטישע מיליאָנען פּלאַגשריפטען.

געקאָסט האָט דער וואַהל־קאמפף גאָהנט פון 400 טויזענד דאָללאַר, פון וועלכע סוממע די צענטראַל־קאססע האָט געגעבען איבער 100 טויזענד.

אַ שטיקלעך 16 צייטונגען און זשורנאַלען — די מייסטע פון זיי נייגעריגדעטע — נויטיגען זיך נאָך אימער אין שטיצע פון די צענטראַל־קאסע. אויף זיי האָט די פארטיי אויסגעגעבען אַן ערך פון 140 טויזענד מאַרק.

אבער די דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע איז ניט נור אַ גוטע מאמע, זי איז אויך אַ גוטע (רייכע) מוחמע. דאָס זייענדיג, האָט זי זיך געלאָזט קאָסטען צוואַנציג טויזענד מאַרק צו שטיצען די פראַנצויזישע צייטונג „הומאַניטע“; האָט זי געשיקט די עסטרייכער גענאָסען אַלס אונטערשטיצונג אין זייער וואַהל־קאמפף 30 טויזענד, און די רוסישע סאָציאַליסטען צו די וואַהלען פון די צווייטע דומא 25 טויזענד מאַרק.

פאר די רוסישע רעוואָלוציאָן איז אין דער פארטיי בעזונדער געזאמלעט געוואָרען און דער סך־הכל איז א סומע וועלכע איז זעהר א חשוב'ע פאר אן ארבייטער־פארטיי: 340 טויזענד מאַרק!

„די וואַהל“
און
צאהל־מאָשינע“
הערווע ביין שטוטגארטער קאָנגרעס איז ניט געווען דער איינציגער וואָס פערנינט זיך צו רעדען מיט אַ מין פערזאכטונג פון די „וואַהל“ און צאהל־מאָשינע“, וועלכע רופט זיך דייטשע סאָציאַל־דעמאָקראַטיע. מיר האָבען דאָ אַרום זיך אַזעלכע „לינקערע“ גענאָסען־קריטיקער. — צום אונגליק, שטאַמט זייער פערזאכטונג פאר די „וואַהל“ און צאהל־מאָשינע“ פון יענעם הויכען אָרט, וואו דער פוקס האָט געזעהן די בעקאנטע זויערע וויינטרויבען: זיי האָבען וועניג ערפאָלג געהאַט ביי וואַהלען און יעניג מזומן ביין צאהלען, און ביי זיי זיינען איצט פערהאַסט די לומפניגע שטימ־צעמלעך און די נאָך לומפניגערע אַסיגנאַציעס: די פארטייקאַסע.

דאָס הייסט, נאטירליך, ניט, אַז גענען אונזער רייכע מוהמע איז גאָרניט, לחלוטין גאָרניט, פאַרן וואָס אויסצוזעצען. דאָס הייסט אויך ניט, אַז הערווע און זיינעגלייכען זיינען ניט פרינציפיעלע, זאָנדרען בלויז קנאה־שנאה־גענער. אבער עס איז קיין צווייפל ניטאָ, אַז חוץ צווישען די אַנאַרכיסטען, וועלכע זיינען גרונדזעליך ווען ניט גענען צאהלען, יעדענפאַלס גענען וואַהלען, איז די צופריעדנהייט מיט דעם אייגענעם געלד־און שטימען־דלות אַ געמאַכטער.

אַנאַרכיסטען
היינט
אַמאָל
רעדענדיג וועגען די אַנאַרכיסטען. זיי האָבען אויך אָבגעהאַלטען אַן אינטערנאַציאָנאַלען קאָנגרעס. דאָס איז געווען אין אמסטערדאַם. פון די 80 ביז 90 פערזאָנען זיינען, ווי עס ווייזט אויס, ניט פיעלע געווען דעלעגאַטען. אָבער אויב עס זיינען געווען זאָנאָר גור עטליכע וועלכע האָבען אימיצען רעפּרעזענטירט, דאָן האָבען זיך די צייטען שטאַרק געענדערט. און נעהמענדיג אין אַנבעטראַכט אַז אויף דעם אמסטערדאַמער קאָנגרעס האָט מען (אויב דאָס איז אַ פאַקט, ווייל נאָכן קלאָר זעהט מען עס פונ'ם בעריכט ניט אַרויס), „רעפּרעזענטירט“ גרופען אָדער פער־איינען אַלס דעלעגאַטען; נעהמענדיג, חוץ דעם, אין אַנבעטראַכט, אַז מען האָט דאָרטען געפאַסט רעוואָלוציאָנען, ענטטיידענדיג פראַגען דורך אַ מאַיאָריטעט־בעשלוס און אַז מען האָט געגרינדעט אַן אינטערנאַציאָנאַלע אָרגאַניזאַציאָן מיט אַן אָפּיס, אַן אַרכיוו און אַ פערבינדונג פון גרופען צווישען זיך, — דאָן מוז מען זאָגען, אַז אין פרינציפ איז כמעט שוין ניטאָ אַרום וואָס זיך צו קריעגען. אין פרינציפ, נעמליך, שיינט אונז צו זיין אַ דעלעגאַט צו אַ קאָנגרעס גענוי אַזאָ רעפּרעזענטאַנט ווי אַ שליה צבור צו אַ פאַרלאַמענט; אין פרינציפ איז דאָ מאַיאָריטעט־טיראַניי אין אַ קאָנגרעס־אָבשטיממונג ניט וועניגער ווי אין יעדער אַנדערע אבשטיממונג; אין פרינציפ איז די קליינסטע אָרגאַניזאַציאָן, צענטראַליזירענדיג אַזוי אָדער אַנדערס פערשיעדענע גרופען, אַ מין רעגירונג, — אַליין זאכען גענען וועלכע אַנאַרכיסטען אין די גוטע, אַלטע צייטען פלעגען שטאַרק פּראָטעסטירען.

און דאָ קומט אַלעסאַנדער בערקמאַן אין די הינט „טיימס“ און ערקלערט, אַז דער

אנארכיזמוס האָט קיין שום שייכות ניט מיט יענער „פּראָפּאגאנדא דער טהאט“, פאַר וועלכע די בלוטהינד פונ'ם קאפיטעל וואָלטען פערפאַלגען ביז'ן טויט יעדען אנארכיסט אפילו דאָ אין אמעריקא.

אָבער אויב ניט קיין פּראָפּאגאנדא דער טהאט; אויב רעפרעזענטאַציע און מאָדאָרניזירונג און רעגירונג — אמת אין גאנץ קליינע דאָזען — זיינען כשר, טו צו וואָס דאָרף מען אין איין קול שרייען אז דער הויפט-שונא איז דער סאָציאַל-דעמאָקראַט?

אָדער איז ווירקליך דער סאָציאַל-דעמאָקראַטישער „צוקונפֿטס-שטאַט“ דאָס וואָס מען דאָרף אזוי שטאַרק בעקעמפּען?

דער ענגלישער דער פערציגסטער יעהרליכער קאָנגרעס, וועלכען די ענגלישע טרייד-קאָנגרעס און יוניאָניסטען האָבען נאָרוואָס אָבגעהאלטען אין באַטה האָט ווידער אמאָל אנדערע זאכען בעוועזען, אז דער פאַרטשריט פון דעם סאָציאַליסטישען געדאַנק אין ענגלאַנד איז זיכער און שטענדיג. שווער קומט דעם ענגלענדער אָן א נייע אידעע, און מען האָט זיי ניט גאנץ מיט אונרעכט אַ מאָל גערופען די בינעזען פון אייראָפּא. אָבער נעהמען זיי זיך צו אַ זאך, דאן איז ערסטענס ביי זיי כמעט ניט מעגליך אַ ריקשריט, און דאן האָט זייער פאַרטשריט אַ קלאָרען ציעל פאַר זיך און אַ פראַקטישען כאַראַקטער.

פיעל איז דאָ וועגען דעם צו רעדען, ווי עס איז דאָ היעל צו רעדען וועגען אנדערע זאכען.. עס זיינען אָבער איז דיעזען נומער דאָ עטליכע לאַנגע אַרטיקלען. וועלכע מען וואַלט פערדאָרבען זיי צושיינדענדיג אויף העלפט און — דער רעדאָקטאָר האָט געמוזט אָפּפערן זיינע אייגענע נאָטיצען כרי דער נומער זאָל אַרויסקומען אזוי ווי ער איז.

א מיאוסער פעהלער געפינט זיך אין דעם לעצטען פאַראַגראַף פונ'ם פאַריגען נומער אויף זייטע 62 (557). עס איז, נעמליך, אין דרוק אויסגעלאָזען געוואָרען אַ געשריבענע שורה און דער זאץ, וועלכער הויבט זיך אָן אויף דער זעבעטער ציילע פון אונטען האָט געדאַרפט זיין אזוי געדרוקט:

„אין דער צייט וואָס בעבעל מוז זיך שעהמען צו מאַכען אזא בעמערקונג ווי דאָ איז אַקאַרשט איבערגעגעבען געוואָרען האָט ער די מעגליכקייט צו דערצעהלען א. ז. וו.

די שיקאגא'ער מארטירער.

(צי: זייער 20טען יאָרהײט)

דער פראצעס פון די שיקאגא'ער אנארכיסטען

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

מאגורדער אין זיין ענטשטירונג, אום צו פער-
וירקליכען דעם פראגראם פון סאציאליזמוס,
דאָרף מען מיט גוואלט אוועקנעהמען ביי דיא
קאפיטאליסטען זייער אייגענטהום, און דאס
הייסט „גנבה און רויב“.

און דיא סופרים קאורט האט עס בעטראכט
פאר גאנץ נאטירליך, וואס דיא געשווארענע
האבען זיך מודה געווען, אז זיי זיינען פיינדליך
געגען סאציאליזמוס און קאמוניזמוס, ווייל,
שמעטט אין דער ענטשטירונג, יעדער געשווארע-
נער איז פיינדליך געגען דעם פערברעכען וואס
עס קומט איהם אויס צו משפט'ן.

כדי דער לעזער זאל ריכטיג קענען פער-
שטייען דעם פראצעס פון דיא אנארכיסטען, מוז
זיך דא א פאר ווערטער זאגען וועגען דער אג-
טאציע וועלכע זיי האבען געפיהרט ביז דעם
טאג ווען, עס איז געווארפען געווארען דיא באמ-
בע אויף דעם הייממארקט.

צעהנדליגער פיינדזשעס פון דער ענטשייד-
דונג פון דער אילינאוי סופרים קארט זיינען
פערמיטען מיט איבערזעצונגען פון פערשידענע
ארטיקלען אין דער „שיקאגא ארבייטער ציי-
טונג און אין דער ענגלישער „אלארם“, פאר
וועלכע דיא שרייבער אגוסט שפיס, אלבערט
פארסאנס און מיכעל שוואב זיינען פער'משפט
געווארען צום טויט: דיא ארטיקלען בעווייזען
אז דיא אנארכיסטען אין שיקאגא האבען א פאר

אס עס ווערט פערדעקט מיט
ערד ווערט פערנעסען. זאגט
א רוסישער שפריכווארט די
ערשטע צייט פרעגנען די
אנארכיסטען און די סאציא-
ליסטען אבהוטען יאהרצייט

נאך די מארטידער פון דעם 11טען נאוועמבער
1897. אבער ס'איז שוין א יאהר צעהן וויא
מען האט עס אויפגעהערט, און דער יונגער סא-
ציאליסטישער דור האט קוים א בעגריף וועגען
דיא מענער וואס האבען מיט זייער פראצעס
און מיט זייער טויט צום ערשטען מאל בע-
קאנט געמאכט דיא נעמען פון אנארכיזמוס, קא-
מוניזמוס און סאציאליזמוס פאר דעם גאנצען
אמעריקאנער פאלק. אין יענע צייטען האט דער
עולם בכלל דא קיין אונטערשייד נישט געמאכט
צווישען יענע ווערטער. די אנגעקלאגטע אליין
האבען אין זייערע ארטיקלען און אין זייערע
רעדעס זעהר אפט גערופען זיך סאציאליסטען;
זיי האבען פריהער בעלאנגט צו דער סאציאל-
דעמאקראטישע פארטיי; זיי האבען זיך אפ-
געשיידעט פון איהר מעהרער צוליעב. פראגען
פון טאקטיק איידער צוליעב דעם פילאזאפישען
אונטערשייד צווישען אנארכיזמוס און סאציא-
ליזמוס. און דיא סופרים קארט פון אילינאוי
האט בעצייכענט דעם סאציאליזמוס צוגלייך
מיט דעם אנארכיסטישען קאמוניזמוס, אלס
פעריברעכערישע אידעען, מחמת, זאגט דזשאדזש

לען אלע רעגירונגען פערשווינדען אויף איר מער. (*)

צווישען דיא דייטשע ארבייטער האט מען פערברייטעט יא האן מאסט'ס, "קריעגס וויסענשאפט", אין וועלכער עס ווערט גענוי ערקלערט וויא מען דארף זיך אומגעהן מיט דינאמיט און וויא צו מאכען באמבעס, פאר דיא ענגלישע לעזער איז אין דער "אלארם" פון דעם 27טען יוני 1885 ערשינען אן ארטיקל פון שפיס'ן מיט אינסטראקשאנס וויא צו מאכען באמבעס. אין דער "ארבייטער צייטונג" האט מען דיא לעזער געלערנט דיא דולס פון קאנספיראציע.

דיא "ארבייטער צייטונג" האט אין א גאנצער רייהע עדיטאריעלס אגאטירט פאר א בע-וואפענטע דעמאנסטראציע צו גונסטען פון דעם אכט-שטונדען טאג דעם 1טען מאי 1886. דער 1טער מאי איז אוועק רוהיג, אבער ארום דער צייט האט אויסגעבראכען א סטרייק אין מאק-קארמיק'ס פעקטארי. וויא געוועהנליך, האט ניט געפעהלט קיין סקעבס. דעם 3טען מאי האט א המון פון צוויי דריי הונדערט מענשען געשטר-רעמט דיא פעקטארי מיט שטיינער. ווען עס זיי-נען אנגעקומען דיא פאליסלייט, אין גאנצען דרייצעהן מאן, האבען דיא סטרייקערס אין זיי געווארפען מיט שטיינער. די פאליסלייט האבען געשאסען. עטליכע סטרייקערס זיינען דערביי גע'הרג'עט און פערוואונדעט געווארען. דאס האט ארויסגערופען ענטריסטונג צווישען דיא ארבייטער פון שיקאגא.

פון אבענד איז ערשינען א צירקולאר אין ענגליש און אין דייטש, וואו דיא ארבייטער זיי-נען אויפגעפאדערט געווארען צו בעוואפענען זיך. אין דעם דייטשען צירקולאר איז געשטאנען: "ארבייטס לייט, איהר זייט געקומען צו א פונקט וואו דיא וועגען טהיילען זיך. וועלכען וועג וועט איהר אויסקלייבען? פאר שקלאפעריי און הונגער, אדער פאר פרייהייט און ברויט? אויב איהר וועט אויסקלייבען דעם צווייטען וועג, מא לעגט עס ניט אָב אויף איין מאמענט, טא נעמט זיך פאר די געוועהר!"

אויף מארגען, דעם 4טען מאי, איז אין דער

יאהר נאכאנאנד אגאטירט פאר א טעראריסט-שען קאמפף געגען דיא קאפיטאליסטען און זיי-ערע בעשיצער, די פאליס, די מיליץ, די פינקערטאנס. דיא "ארבייטער צייטונג" האט געראטהען דיא ארבייטער זיי זאלען זיך בעווא-פענען און ארגאניזירען באיעווייע דרוזשינעס, וויא מען רופט עס היינט אין רוסלאנד.

"דיא לאהן-קעמפפע פון היינט פאדערן פון אונז. מיר זאלען ניט אריינטרעטען אין זיי מיט ליידיגע הענד, שמעטה אין אן עדיטאריעל פון דעם 23טען מערץ 1885. אין אנאנדער עדיטארי-ע: וועלכער איז ערשינען דעם 22טען יאנואר 1886, ווערט אויסגעדריקט דער געדאנק, אז דער קאמפף פאר דעם אכט-שטונדען-טאג קען זיין ערפאלגרייך נאך דאמאלס ווען די אר-בייטער וועלען זיך וועהרען געגען די מיליץ מיט באמבעס. דעם צוועק פון דער טעראריס-טישער טאקטיקע האבען דיא שיקאגער אנא-ריסטען זיך פארגעשטעלט אונגעפעהר אזוי, וויא דיא רעוואלוציאנערע פראקציאן פון דער פ. פ. ס. אין פוילען: ווען מען וועט שיסען די מיליץ אומעטום וואו מען טרעפט זיי אן, וועט ביי זיי פערפאלען דער חשק צו פערשרייבען זיך אין די מיליץ — אזוי שמעטה אין אן עדיטאריעל פון דער "ארבייטער צייטונג" פון דעם 1טען מאי, 1885, א יאהר פאר דעם וויא דיא באמבע איז געווארפען געווארען.

דיא "אלארם" איז געגאנגען נאך ווייטער. זיא האט בעטראכטעט דעם טעראריזמוס ניט פראסט וויא א מיטעל צו פערטהייריגען זיך געגען דיא אנגריפע פון קאפיטאל און זיינע בעוואפענטע שומרים, נאך וויא א מיטעל צו פערניכטען דעם שטאט בכלל, אין אן עדיטא-ריעל פון דעם 18טען אפריל 1885 איז דער צוועק פון טעראריזמוס ערקלערט געווען אזוי:

"קיין רעגירונג קען ניט עקזיסטירען אהן א קאפ; אויב מען זאל הרג'ענען יעדע קאפ, וויא באלד עס ערשיינט א רעגירונגס קאפ, טא קען די רעגירונג פערניכטעט ווערען, און אויף דעם אייגענעם אופן קען מען פעראורזאכען עס זאל גאר קיין רעגירונגען ניט עקזיסטירען. דאס איז דיא טאקטיק פון דיא רוסישע ניקאליסטען, און דעם מאמענט ווען זיא וועט געפינען שטיצע ביי'ן פאלק אין אלע ציוויליזירטע לענדער, ווע-

(*) צוטייט פון דער ענטשיידונג פון דער אילוי-יא ספרים קארט:

דעו-טאג און עס איז ביי זיי געווען אבגעדרעט, אז ווען עס וועט קומען דער מאמענט, וועט אין דער „ארבייטער צייטונג“ ערשיינען א סיגנאל. פאר דעם סיגנאל איז אויסגעקליבען געווארען דער ווארט „רוהע.“ דעם דריטען מאי נאך דעם צוזאמענשטויס צווישען דיא ארבייטער און דער פאליס, ווען עטליכע ארבייטער זיינען דער-שאסען געווארען, איז אפגעדרוקט געווארען א הענדביל, אין וועלכען די זעלביגע פערשווערער האבען אויפגעפאדערט דיא ארבייטער זיך נוקם צו זיין אויף דיא פאליסלייט פאר דעם טויט פון דיא סטריקערס. אויף מארגען איז איינ-בערופען געווארען א פראטעסט פערזאמלונג אויף דעם היימארקעט. דעמזעלבען טאג, דעם 4טען מאי, איז אין דער „ארבייטער צייטונג“ ערשיינען אין בריעפאקסטען דער ווארט „ר-ר-הע.“ די אנארכיסטען פלעגען זיך צוזאמענ-טרעפען אין נעח'ס סאלון; פון אווענד דעם 4טען מאי איז אהין געקומען לינג מיט א סעטשעל, אנגעפאקט מיט באמבעס; עטליכע פון דיא אנוועזענדע האבען פון יענעם סעטשעל זיך פערשאפט באמבעס און זיינען אוועק.

דעם מיטינג וואס איז אפגעהאלטען געווא-רען דעמזעלביגען אווענד האבען אדרעסירט שפיש און פיעלדען. בעת פילדען האט גערעדט, זיינען ערשיינען פאליסלייט און האבען געהיי-סען דעם עולם פארנאנדערגעהן זיך. פילדען איז באלד אראפ פון דער פלאטפארמע און האט געזאגט: „וויא אר פיסאבל“ (מיר זיינען ר-ר-היג). וויא ער האט אויסגערעדט דיא ווערטער, האט אימיצער געווארפען א באמבע, — ווער האט מען נישט געקענט דערגעהן. (דיא ווער-טער „מיר זיינען רוהיג“ האט דיא סופרים קארט אין איהר ענטשיידונג פערטייטשט אלס דעם סיגנאל: „רוהע!“ ווען עקספערטען האבען שפעטער אונטערוזוכט דיא שטיקלאך פון דער אויפגעריסענער באמבע, האבען זיי אויסגעפונ-ען, אז זיא איז געמאכט געווען פון דעמזעל-ביגען מאטעריאל וויא דיא באמבעס וואס דיא פאליס האט געפונען ביי לינג'ן אין הויז. אויף דעם גרונד פון דיעזע פאקטען זיינען דיא אכט אנארכיסטען אנגעקלאגט געווארען אין מארד, דאס הייסט, אז זיי האבען אויפגעהעצט אדער געהאלפען אן אונבעקאנטען מענשען צו וואר-פען דיא באמבע פון וועלכע דיא פאליסלייט זיינען גע'הרג'עט געווארען.

„ארבייטער צייטונג“ ערשיינען אן עדיטאריעל פון שפיש'ן, וואו ער האט געזאגט, אז ווען דיא סטריקערס „וואלטען געהאט איין איינציגע די-נאמיט-באמבע, וואלט אפילו איינער פון דיא מערדער נישט אויסגעדרעהט זיך פון זיין פערדיג-טער מפלח.“ פון אווענד איז אייבערפונען געווא-רען א פראטעסט מיטינג. דער מיטינג איז אוועק גאנגן רוהיג, צום סוף אבער האבען זיך געוויזען הוועדערט און אכציג פאליסלייט מיט קלאבס און רעוואלוערען. דעם מאמענט האט אימי-צער געשליידערט א באמבע, פינה פאליסלייט זיינען געהרגעט געווארען און זעכציג זיינען פערוואונדעט געווארען. דיא פאליס האט אין דיא נעקסטע טעג ארעסטעט דיא אכט מאן וואס זיינען דערנאך פארמשיפט געווארען און א גרויסע צאהל פון זייערע בעקאנטע. ביי שפיש און ביי לינג האט מען געפונען באמבעס ביין אביסק. ביי אנדערע ארעסטירטע האט מען אי-בערגעקערט דיא הייזער קאפויר, מען האט גע-זוכט דינאמיט און באמבעס אפילו ביי א קינד אין א וויגעלע. דיא ארעסטירטע האט מען גע-האלטען וואכען לאנג, דיא פאליס און דער פראקוראָר (דער סטייט'ס אטאריני) האבען גע-וואלט ביי זיי אויספארשען דיא סודות פון דער „פערשווערונג.“ מען האט זיי געסטראשעט מיט טויט און מען האט זיי צוגעזאגט געלך און גר-טען שטעלעס, אויב זיי וועלען אויסזאגען וואס זיי ווייסען. און עס האבען זיך געפונען מענ-שען וואס האבען גערעדט.

לויט דער אנקלאגע, איז אין שיקאגא א צייט בעשטאנען אן ארגאניזאציע, וועלכע האט זיך געשטעלט דעם צוועק צו מאכען א סא-ציאלע רעוואלוציאן. צו דעם צוועק האבען זיך איהרע מיטגלידער בעוואפענט, זיי האבען גע-האט א „לעהר אונד וועהר פעראייגן“ וועלכער האט געזאלט ווערען א סארט באיעוואיא דרו-זשינא; זיי האבען איין מאל געהאט א דעמאנ-סטראציאן פון בעוואפענטע מענשען. זיי הא-בען געהאט זייערע ארגאנען אין וועלכע זיי הא-בען אויפגערייצט די ארבייטער צו געוואלט-אקטען געגען דיא באסעס און דיא רעגירונג. זיי האבען זיך געגרייט צו בענוצען זיך מיט דער אכטיגטער-בעוועגונג אויף צו געברוי-כען געוואלט. צו דעם צוועק האבען זיי צוגע-גרייט באמבעס. דעם ערסטען מאי האט געזאלט זיך אנפאנגען דער סטריק פאר דעם אכט שמונ-

הונדערט און זעכציג נעמען וואס זיי מעגן בראד קויען ניט אנפרעגענדיג זיך ביי קיינעם ניט; דעמאלט וועלען זיי מייען אננעהמען אזוינע דזשורי לייט וואס וועלען זיי זיכער הענגען. אזוי איז טאקע געשעהן.

די לאָא פערלאנגט אז די אָנגעקלאָגטע זאלען גע'מישפט ווערען בעפאר אן אונפארטייג אישער דזשורי; די אדוואקאטען פון די אנגעקלאָגטע מעגען פערהערען יעדען דזשורימען, און ווען עס שטעלט זיך ארויס אז ער איז פארטייאיג, מוז איהם די קאָרט בעזייטיגען. אבער פאר דעם דזשאָרוש געדרייט איז קיין דזשורימען ניט געווען פארטייאיג, אפילו ווען ער האט אליין געזאָגט ביי דעם פערהער אין קאָרט, אז ער איז פארטייאיג. עס זיינען צווישען די טויער פון מאן געווען קרובים און פערזענליכע פריינד פון די גע'הרג'טע פאליסלייט, וואס האָבען געזאָגט אז זיי זיינען זעהר ביטערע געגנער פון די אנאָר-כיסמען בכלל און פון די אָנגעקלאָגטע בכלל. אבער דער דזשאָרוש האָט מיט זיינע פראגען זיי גערעהט אהין און אהער און האָט זיי אזוי גוט ווי אונטערגעזאָגט אז זיי זאלען ענטפערן, אז ניט אכטענדיג אויף זייער האם געגען די אָנגעקלאָגטע אנארכיסמען גלויבען זיי אז זיי קענען משפט'ן די אָנגעקלאָגטע אונפארטייאיג, און דאן האָבען קיינע אַברושעקשאַנס פון די אדוואקאטען ניט געהאַלפּען.

איינער, א קלויק אין א סטאָר, האָט גע-זאָגט, אז ער האָט געלעזען וועגען דער קייס אין די צייטונגען און ער איז איבערצייגט, אז די אָנגעקלאָגטע זיינען שולדיג, און זיי וועלען מוזען ברענגען שטארקע בעווייזע, אז זיי זיינען אונ-שולדיג, אנדערס וועט ער זיי פערארטהיילען. לויט ווי די לאָא פערלאנגט מוז ערסט בער-ווייזען ווערען מיט פאקטען אויפ'ן טרייעל, אז דער אָנגעקלאָגטער איז שולדיג, ער דארף נאָר ניט בעווייזען, אז ער איז אונשולדיג. ווען ביי א דזשוראָר קומט אויס פערקעהרט, איז קלאָר אז ער איז פארטייאיג און צווייטענס פער-שטעהט ער ניט די פפליכטען פון א דזשוראָר. אבער דאָס האָט אויך ניט געהאַלפּען. און ער איז ניט געווען דער איינציגער אועלכער. צוויי שטען די צוועלף וואס האָבען געטרייט די קייס אין געווען איינער, אן אייזענבאהן-קלויק, וועלכער האָט געזאָגט אז ער האלט די אָנגעקלאָגטע פאר שולדיג, וואָרום ווען זיי וואָלטען געווען אונ-

דער טרייעל איז געפיהרט געווארען העכסט פארטייאיג. די אָנגעקלאָגטע האָבען געפאר-דערט, יעדערער זאל געמישפט ווערען בעזונ-דער, דאָס איז זעהר וויכטיג פאר אן אָנגעקלאָג-טען, וואָרים ווען די דזשורי-לייט זיצען אפ איז קארט עטליכע וואָכען און הערען אויס הונ-דערטער וויסנעסעס וואָס דערצעהלען טויער-דער קלייניגקייטען וועגען פארשידענע אנגע-קלאָגטע, איז פשוט אונטערגליד פאר א מענטשן מיט דעם בעסטען זכרון צו געדענקען גענוי וואָס איז שייך צו יעדען איינעם פון זיי בע-זונדער. געוועהנליך ווערט דאָס אלץ ביי דעם דזשורימאן אין קאָפּ צומישט אין איין קאשע און עס איז אין איהר ניט אפצושטירען איין אונ-געקלאָגטען פון דעם אנדערן. אבער דער דזשאָרוש האָט דיא פאָדערונג צו משפט'ן יע-דערען כאַונדערט ניט כאַוועליגט, הנם עס פיהרט זיך, אז אין דערין ענטזאָגט מען דעם אנגע-קלאָגטען געוועהנליך ניט. דער פונקט איז שפער-טער אָנגעצייגט געווארען אין דעם אפיעל פון דיא פערארטהיילטע, אבער דיא סופרים קארט האָט געפסק'ענט אז דאָס הענגט אפ אין גאנ-צען פון דזשאָרוש וואָס זיצט ביי'ן טרייעל, און ער מעג טאן וויא ער וויל.

דאן האָט מען גענומען אויסקלייבען דיא געשווארענע. געוועהנליך איז איינגעפיהרט אין איילינאָז, און אויך אין אנדערע סטייטס, אז מען ווארפט אריין אין א באַס צעטעלעך מיט דיא נעמען פון עטליכע הונדערט מענטשען און מען ציהט זיי ארויס וויא זיי קומען. אבער אין דעם קייס האָט דער דזשאָרוש אפאָינטעט דעם בייליף רייס ער זאל געהן און בריינגען איז קארט אזוינע לייט וועמען ער וועט געפינען פאר פאר-סענד. רייס האָט אויסגעקליבען באַסעס אָדער קלויקס וואָס דיא באַסעס האָבען איהם אנגע-צייגט, אז זיי זיינען „בלאנאדאזשנע". רייס האָט זיך בעריהמט, אז ער וועט בריינגען נאָר אַלכע לייט וואָס דיא אָנגעקלאָגטע וועלען זיי מוזען בראַקירען; יעדער פון דיא אָנגעקלאָגטע מעג אויסבראָקירען צוואנציג מאָן, די אַכט האָבען אלע צוואַמען געקענט בראַקירען הונ-דערט און זעכציג, אבער רייס האָט אָנגעקליבען מעהר וויא ניין הונדערט מענטשען וואָס זיינען געווען ביטערע שונאים צו דיא אנארכיסמען. ער האָט זיך אָפּען בעריהמט, אז ער וועט צווינגען דיא אָנגעקלאָגטע אויסצונוצען זייערע

זיינען נאך ביי די אדוואקאטען פון די אָנגע-
קלאַגטע געבליבען דריי און פערציג נעמען וואָס
זיי האָבען געמעגט בראַקירען; אַלזאָ, ווען די
ערסטע עלף דזשוראָרס זיינען זיי ניט געפעלען
געוואָרען, האָבען זיי געמעגט די עלף אויסבראַקיר-
ען, און עס וואָלט ביי זיי נאָך פאַרט געבליבען
צוויי און דרייסיג נעמען אויף אויסצובראַקירען.
ווען זיי האָבען עס פערפעהלט צו טהון, האָבען
זיי זיך ניט וואָס צו בעקלאָגען. נאָכדעם אבער
האָבען זיי אויסגענוצט אלע דריי און פערציג
משעלענדזשעס, און דער צוועלפטער דזשוראָר
איז אויסגעקליבען געוואָרען נאָך דעם ווי די
פערטהיידניגער האָבען שוין אויסגענוצט אלע
זייערע משעלענדזשעס. די פראגע, לויט דער
סופרים קאָרט, איז אַלזאָ בעשטאנען דערין, צי
דער צוועלפטער דזשוראָר איז געווען א פאסערנע
פערזאָן. ביי דעם פערהער האָט ער געזאָגט,
אז ער האָט געלייענט אין די צייטונגען וועגען
די קיים און ער האָט קיין ארזאכע ניט צו דענ-
קען, אז וואָס ס'איז געשטאנען אין די צייטונגען
איז פאַלש. אבער אויף דער נעקסטער פיידוש
פון דער ענטישידונג זאָגט זיך דער דזשאָדזש
אוועק, אז דער מאן האָט ניט אויסגעשפראָכען
קיין מיינונג צי די רעפאָרטס אין די צייטונגען
זיינען ריכטיג, על כן האָט ער געמעגט זיין א
דזשוראָר.

בקיזור וואָס די דזשורילייט זיינען זיך אליין
מורה געווען ביים פערהער אז זיי זיינען פאַר-
טייאיש, אין דעם האָט די סופרים קאָרט גאָר
ניט געפונען קיין חסרון. זי האָט זיך אין דערין
געשטיצט אויף אנדערע קייסעס, אין וועלכע זי
האָט דיזעליבע פראגע פערענטפערט פונקט אין
דעמזעלבען זין. דאָס הייסט, אויב דאָס איז
אן אונגערעכטיגקייט, איז עס א גלייכע אונ-
גערעכטיגקייט געגען אלע אָנגעקלאַגטע, פאַר די
אנארכיסטען האָט מען, ס'הייסט, קיין אויסנאָם
ניט געמאכט. אָבער מיט זעקס יאהר שפעטער
האָט גאָוערנאָר אַלטגעלד געוויזען אין זיין שריי-
בען, בעפרייענדיג שוואַב'ן פילדע'ען און נעבעע,
אז אין אַנאָדער בעריהמטען מאָרד-פראָצעס
האָט דיזעלבע סופרים קאָרט גע'פּס'ענט די-
זעלבע שאלה להיפך. דאָס איז אויך געווען א
פאָליטישער פראָצעס, אבער גאָר פון אַנאָדער
סאַרט. דאָס איז געווען דער קיים וועגען דער
ערמאָרונג פון דאָקטאָר קראָנין.

דאָקטאָר קראָנין האָט בעלאַנגט צו אן

שולדיג, וואָלטען זיי דאָך דאָ ניט געווען. דאָס
הייסט, ווען א מענטש איז אָנגעקלאַגט, איז דאָס
שוין אליין א בעווייז, אז ער איז שולדיג! מענ-
שען מיט אזעלכע זשאַנדארמסקע אידעען וועגען
גערעכטיגקייט זיינען געזעסען אין דער דזשורי.
דער דזשאָדזש איז געווען א רעגער גזלן. וואָס
פאַר א פראגע עס איז פאַרגעקומען בעת דעם
טרייעל, האָט ער שטענדיג ענטשיידען אזוי ווי
עס איז געווען בעסער פאַר די אנקלאָגע. דעם
סטייט אַטאָרני האָט ער געלאָזט פרגען ביי די
ערות אַלצדינג, וואָס איז שייך און וואָס איז ניט
שייך געווען צו דער זאך, וועהרענד צו די אדוואָ-
קאטען פון די אָנגעקלאַגטע האָט ער זיך גע-
טשעפּט אויף יעדען שריט און טריט און
האָט זיי ניט דערלאָזען שטעלען פראגען וואָס
זיינען איהם ניט געפעלען.

פערשטעהט זיך פון אזא דזשאָדזש און אזא
דזשורי האָט מען זיך אויף קיין אנדער ווערדיקט
ניט געקענט ריכטען, חוץ שולדיג. און די דזשורי
האָט אלעמען געפונען פאַר שולדיג און פער-
משפט אויף טויט.

נאָך דעם טרייעל האָבען די אדוואָקאטען
פון די אָנגעקלאַגטע צוגעשטעלט צום דזשאָדזש
אן אפידיוויט, אז איינער א בעקאנטער ביזנעס-
מאַן, אן ענטשיידענער געגנער פון סאָציאליזמוס
און אנארכיזמוס, האָט אליין געהערט די בע-
ריהמעיי פון דעם ביילי, אז ער וועט פאקען
די דזשורי; דער ביזנעסמאַן האָט וועגען דעם
פערזענליך געמעלדעט דעם סטייט אַטאָרני,
אבער יענער האָט איהם איינגעבעטען ער זאָל
שווייגען און ניט געבען וועגען דעם קיין אפיד-
יוויט. דעריבער האָבען די אדוואָקאטען גע-
פאַרדערט, אז די קאָרט זאָל דעם ביזנעסמאַן
אויסרופען ער זאָל זאָגען ערות וועגען דער גע-
שיכטע. דער צוועק דערפון איז געווען, דער
דזשאָדזש זאָל בעווייליגען א נייעם טרייעל. אבער
דזשאָדזש גערי האָט וועגען דעם ניט געוואָלט
הערען.

די קיים איז אפּעלירט געוואָרען צו דער
סופרים קאָרט פון אילינאָי. אבער די סופרים
קאָרט איז געווען אקוראט אזוי פאַרטייאיש, ווי
דער דזשאָדזש פאַר וועמען די קיים איז געטרייט
געוואָרען.

די פראגע וועגען דער געפאקטער דזשורי
האָט די קאָרט אָבגע'פּטור'ט מיט א דריידעל.
אין דער צייט ווען עס איז ניט מעהר געבליבען
זוי אויסצוקלייבען דעם צוועלפטען דזשוריאַמאן,

איירישען רעוואָלוציאָנערען פערבאנד. אין יענעם פערבאנד האָבען זיך אָנגעקליבען א סך איירישע פאָליטישענס פון דעם ניעדעריגסטען סאָרט און זיי זיינען דאָרטען געוואָרען די גאנצע מאכערס. איירישע סימפאטיזערס איז אין שיקאגא פאראן מאסענווייז און די קאסע פון דעם פערבאנד איז אימער געווען פול. אָבער די מאכערס האָבען זיך צוטהיילט מיט די געלד. דאָקטאָר קראָנין איז, ווי עס שיינט, געווען אן עהרליכער מאן און האָט געוואָלט אויפדעקען דעם שווינדעל פאר דער מאסע. די באַנדע האָט זיך מיט געווען אז דאָס וועט אָנמאכען א גרויסען סקאנדאל, האָבען זיי איהם גע'הרג'עט. פאר דעם מאָרד איז אָנגעקלאָגט געוואָרען א פאָליסמאן קאָפּלין, אָבער עס זיינען אין דעם מאָרד פערמישט געווען די גרעסטע פאָליטי-שענס פון שיקאגא. דער פאָליסמען איז פער-אורטהיילט געוואָרען פון דער דזשורי, און די-זעלביגע סופרים קאָרט, אין איהר ענטשיידונג פון זיין אפיל, האָט זעהר שאַרף פערדאָמט די אויפפיהרונג פון דעם דזשאָדזש, וועלכער האָט אזוי גוט ווי געצוואונגען א דזשוראָר צו זאָגען, אז הגם ער איז און פאָראויס איבערצייגט, אז דער אָנגעקלאָגטער איז שולדיג, וועט ער פאָרט זיין אונפארטייאיש ביים טרייעל.

„ווי עס שיינט, איז די טעאָריע געווען, אז אויב מען האָט ווי עס איז געקענט ברענגען א דזשוראָר דערצו, ער זאָל ענטפערן, אז ער קען זיין אונפארטייאיש, איז אזא ערקלערונג שוין אליין געווען גענוג צו מאכען איהם פאר א פא-סענדען דזשוראָר. דאָס איז אין גאנצען א פאלשער בעגריף פון דעם געזעץ.“

דער אונטערשייד פון דיא צוויי קייסעס איז געווען, וואָס דאָרטען איז געשטאנען פאר'ן געריכט א פאָליסמאן, א היטער פון געזעץ און ארדנונג, און דאָ זיינען געשטאנען רעוואָלוציאָנערען.

דאָס זיינען אָבער אלץ געווען זייטיגע אומ-שטענדען. דער עיקר איז געווען וואָס קיינער האָט ניט געוואוסט ווער עס האָט געוואָרפען די באַמבע; און ווען אזוי, טו ווי קען מען פעראור-טהיילען אנמיצען דערפאר, וואָס ער האָט גע-האָלפען דעם באַמבען-וואָרפער? צו פעראור-טהיילען א מענטשען פאר א פערברעכען איז גאָר ניט נויטיג, אז ער זאָל אליין געוועזען זיין דער-

קורץ, ווען א צייטונג אגיסירט פאר טער-ראָיזמוס, און עס ווערט ערנעץ בעגאנגען א טעראָריסטישער אקט, דאן איז דער רעדאק-טאָר שולדיג אין דעם אקט און קען דערפאר גע-האנגען ווערען. דאָס איז געווען די יוסטיץ פון דעם סטייט אילינאָי אין דעם אנארכיסטישען פראָצעס. אזוי זייט זיינען אפילו סטאָליפּין'ס פעלדגערעכטען ניט געגאנגען אין דער צייט פון מאסען טעראָריזמוס.

די יעניגע, וואָס זיינען פערליעבט אין א דעמאָקראטישע רעפובליק מעגען עפעס לערנען פון דעם פראָצעס פון דיא שיקאגאָער אנארכיסטען.

אברהם קאהן

(אז אפער פון פאנאטיקער. — א קאפיטעל קולטורעשיכטע אין גאליציען.)

פון גרשם באדער.

ט דארף ווערען זעכציג יאהר, זייט די לעמבערגער פאנאטיקער האבען אבענטהאן א מעיטה, וואס בעדעקט זייער נאמען מיט עוויגער שטאנד. 9 טעג אין חודש אלול, 1848,

איז דער ערשטער רעפארמירטער פרעדיגער אין לעמבערג געשטארבען פון א געדונגענער מער דערהאנד, וואס האט אריינגעטאן גיפט אין זיין עסען. זעכציג יאהר איז שוין אוועק פון דער מאלט אז ביו היינט. די פערזעלנסע אין לעמבערג האבען זיך געענדערט. די קינדער פון יענע „צדיקים“, וואס האבען בעשמוצט זייער האנד מיט מארד, שטעהען שוין היינט אליין אין רעפארמירטען לאגער. די ארטאדאקסיע האט אבעריבענע הערנער און שטעכט נישט מעהר... די רעפארסגעמיינדע איז היינט „לפעס“, נישט צו גאט און ניט צו לייט, נישט פרום און נישט אונגלויביג. די געשיכטע פון יענע טעג האבען דאדורף א בעזונדערען ריין פאר יעדען, וואס אינטערעסירט זיך מיט דער ענטוויקלונגסגע- יכטע פון דער אידישער קולטור.

די ערשטע לעמבערגער משכילים, וואס הא- בען געפיהרט א מחלוקת אקעגען דער ארטא- דאקסיע מיט דעם לעמבערגער רב (דעם בעל „ישועות יעקב“) אז דער שפיצע, האבען שוין גע- האלטען נאך דער מלחמה. נחמן קראכ מאל און יוסף פערל זיינען שוין געווען טויט, שלמה ליב ראפאפארט איז שוין געווען ראבינער אין פראג, יצחק ערטער איז זיך געווען אלס ארצט אין בראדי און מאיר הלוי לעמבערג האט געלעבט אלס העברעאישער קארעקטאר אין וויען. אין לעמבערג זיינען דאן אויפגעשטאנען נייע משכילים פון צווייערליי מינים: איינע, וואס האבען זיך געזוכט צו בעטהעטיגען אין עפענטליכען לעבען אלס אויפגעקלערטע מענשען און פארטעגשטעלענע אידען; די צווייטע האבען

נישט געהאט צו טהאן מיט דער אויסע- וועלט, האבען זיך נור פערטיעפט אין זייער העברעאיש וויסען און כסדר נור געגריבעלט אין הקיריהספרים. די השכלה האט דאן געוואונען אז אויסדערהונג פון טאג צו טאג און האט פער- אורזאכט עפעס א מין אונאויפגעקלערטע געה- רינג צווישען לעמבערגער אידען. פון זייט דער „ישועות יעקב“ איז געטארבען (1839) האט זיך די שטאדט ניט געקענט צונוכען קיין רב און מען האט זיך געמוזט בענוגענען מיט א „מורה הוראה“. דאס נייע דור האט פערלאנגט א רב, וואס זאל האבען א מויל צום רעדען און זאל קע- נען פארקומען ביי די בעהערדען, א בעל דרש, וואס זאל רעדען צום פאלק אין א פערשטענדליך לשון, א מענש, וואס זאל פיהרען די שטאדט און זאל זיך פאר איהר זארגען, נישט א רב, וואס זאל נישט מעהר האבען אין זינען ווי זיין בית המדרש און די הכנסות פון רח"ש; און אקעגען אט דער נייער חברה איז געשטאנען א גע- שלאסענע מאסע פון „קאנסערוואטיווע“, וואס האבען נישט מעהר געוואלט ווי נור א רב א גאון. לעמבערג האט פון תמיד אן געהאט די גרעסטע רבנים — האבען זיי געלעבט — דארף עס טאקע ווייטער האבען נור א גאון. און וועלכע מיינונג די „ראשי הקהל“ האבען דא- מאלט פערטראטען, איז היינט שווער צו ער- פארשען. עס דאכט זיך נור, אז זיי האבען נישט פערטרעטען קיין שום מיינונג. זיי האבען זיך אויך נישט געפיהלט פערפליכטעט, צו רעכענען זיך מיט דעם פאלקס-וויילען, ווייל זיי זיינען נישט געווען קיין געוועהלטע ראשי-קהל, נור פון דער רעגירונג בעשטימטע. האבען זיי זיך אויסגעקליבען פאר א רב ר' אברהם קאהן, וועלכער איז דאמאלס געווען ראבינער אין א קיין שטעטלעל מיט דעם נאמען האהענעמס אין טיראל.

זאגען, אז זיי האבען קלוג געטאן, קען מען ניט, זיי האבען געוואלט א ריפארייט צו זי

געוואלט מחזק זיין דעם עולם זיינעם אין דער אמונה, האט ער געמוזט בעריקזוכטיגען, וואס די חברה איז שטומפֿיג אין דער עברי און האט זיי געמוזט איינרעדען, אז דער עקר איז די „אכ“ ראכט“ (כונה) ביים דאוונען, און נישט דאס דאוונען גופא, ווייל עס איז פאלש די מיינונג, אז גאט ערפילט נור די ווינשע פון יענע, וואס ברענגען איהם א גרויסע כומע פון ווערטער.

צעהן יאהר איז קאהן געווען ראבינער אין האהענעמס, האט זיך דארט פלוצלונג געמאכט, וואס איינער פון די יונגע לייט איז שטארק, א זון פון אן איינפלוסרייכען איד, האט זיך גע-טויפט צוליבע א קריסטליך מידעל. דאס האט קאהן גערעכענט אלס די שולד פון זיך אליין. עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער מוסר'ט ניט גע-נוג די קהלה — האט ער די דאזיגע מעשה עפענ-טליך פערדאמט אין שוהל. מיט דעם האט ער זיך פערדארבעט דעם גונסט פון'ס איינפלוסריי-כען טאטען און מען האט איהם שוין היים גע-מאכט דעם באדען, ביז ער האט זיך ענטשלאסען, אוועקצופאהרען פון האהענעמס און אָנצונעהן מען די שטעלע אין לעמבערג.

איז לעמבערג זיינען דעמאלט געווען די ראשי קהל נישט קיין געוועהלטע פון צווישען די שטעטישע בעליביתים, נור פשוט בעשטימט טע פון'ס גובערנאטאר. און כאטש די ראשי-קהל זיינען געווען ראוי צו זייער אמט, ווייל עס זיי-טען געווען לויטער אינטעליגענטע מענער און צווישען זיי האט זיך אויך געפונען דער איד'י שער געלעהרטער מרדכי דובס (א חבר פון'ס בעל „החלוץ“ און זיין מיטארבייטער), האט די קהילה בעטראכטעט די ראשי קהל אלס אויפ-געדערענגטע „פרנכים“ און זייערע מעשים אלס „גזרות“, געגען וועלכע מען האט זיך געדארפט וועהרען מיט אלע כחות. ס'איז נישט אלזא גאר קיין וואונדער, ווען דער רוב פון דער קהלה האט געקוקט אויף די דאזיגע ראשי קהל ווי אויף „מסיתים ומדיחים“, וואס ווילען זיי אראב-פיהרען פון'ס גלייכען וועג — און האט זיך דא-דורך גאנץ מיסטרואיש פעהרהאלטען אקעגען דעם נייעם פערדיגער.

פינף טעג אין חודש מאי, 1844, איז קאהן אנגעקומען מיט זיין בני בית קיין לעמבערג. און אזוי ווי עס איז נאך דאמאלט ניט געווען קיין באהן אין גאליציען, איז איהם א גאנצע

די וועפארם אויף דער גאנצער קהלה דעמאלט מיט זיעבציג יאהר צוריק, וועהרענר מיר הא-בען נאך היינט אין לעמבערג צוויי רבנים, איין ארטאדאקסישען און רעפארמירטען. זאנסט וואלטען זיך די לעמבערגער אידען נאך היינט גע-גענזייטיג אויפגעגעסען — א שטיקעל חכמה איז נאר געלעגען אין דער וואהל גופא, וואס מען האט אויסגעקליבען א רב, א מענש וואס איז ביז דער צייט ווייניג בעקאנט געווען אין דער איד-דישער וועלט. מען האט פון איהם וועניג וואס געהאט געהערט, נישט קיין רעפארמען און נישט קיין ארטאדאקסיע.

אברהם קאהן איז געבארען אין'ס יאהר 1806 אין זאלאזאן אין בעהמען אלס זון פון א אידישען הויזרער — שלום קאהן. אויפגע-צויגען איז א פאמיליע פון הונגער-ליידער, איז שוין זיין וועג געווען אנגעצייכענט פון דער פריהעסטער יוגענד אן, ער זאל בלייבען א הונ-גער-ליידער ביז אין'ס טויט אריין. אין בעה-מען האבען נאך דאמאלס עקזיסטירט „ישיבות“ פאר ארעמע בחורים, האט ער זיך דארט ארומ-געוואלגערט עטליכע יאהר און געגעסען „טעג“ ביי בעליביתים. נעבענביי האט ער זיך געביל-דעט בכור אין גימנאזיאליגענע שטענדע און הייל פון א לעהרער, ביז עס איז איהם געלונ-גען צו האלטען עקזאמען אין'ס גימנאזיום אין פיוזיק. דאמאלס האט מען איהם ארויסגעוואר-פילן פון די ישיבות און מען האט איהם אבגע-זאגט די „טעג“, האט ער זיך געמוזט ערהאלטען פון לעקציעס געבען. די דאזיגע לעקציאנען הא-בען איהם אבער אלס סטודענט פון פילאזאפיע אין דער פראגער אוניווערזיטעט נישט געקענט געבען קיין פרנסה, דארדור האט ער פערבראכט די צייט אין אנשטרענגונג און אויפגענונג, ביז ער האט זיך צוגעצויגען א נערווען-ליידער, פון וועלכען ער האט זיך קוים ארויסגעדראפעט מיט'ן לעבען.

אין 1833 איז ער אנגעקומען אלס ראבי-נער מיין האהענעמס און האט דארט נישט געפיר-גען קיין באדען פאר זיין טהעטיגקייט. דער עולם איז געווען גאר א פערגרעכטער און האט נישט געהאט קיין זין פאר רעליגיאנאס-פילאזאפישע דרשות, האט ער דארדור גרעסטענטיילס גע-פרעדיגט געגען דעם לוקסוס און געגען דער שוואכקייט אין דער רעליגיאן. און אז ער האט

אנגעטאן. אדרבה, וואס מעהר זיי האבען גע-
ארבייט געגען איהם, אלץ מעהר איז געוואקסען
זיין אייזערנער ווילען צו בלייבען. דאך איז די
אנהענגער פון קאהן ניט געלונגען, צו מאכען
איהם פאר רב אין שטאדט, נור פאר „מגיד“ אין
כעטריקעל-פיהרער.

מראצדעם האבען די מחלוקות נישט אויפ-
געהערט און די פארשטריטלעך זיינען געקומען
צור איבערצייגונג, אז זיי מוזען זיך אבטיילען
פון דער הויפט-געמיינדע און זיך בויען א מא-
דע-ניעם „טעמפל“, אין דער התחלה איז אפילו
קאהן געווען געגען דער אבטיילונג. לסוף האָט ער
געגעבען זיין הסכמה דערצו, ווייל ער האָט איינ-
געזעהן, אז דאָס אבטיילען זיך איז נויטווענדיג.
עס האָט איהם נור געהארט דער גרויסער אב-
גרונד, וואָס מוז זיך ענטוויקלען דורך אזא
אבטיילונג. — די ערשטע נדבות פאר'ן טעמ-
פל-בניינען האָט געגעבען ערד-הערצאג פראנצ-
זיג פאָטער פון'ם היינטיגען עסטרייכישען
קייזער) און גראף זאמאסיסי.

דער טעמפל-בניי האָט נאך געהאלטען אין
דער מיטען האָט קאהן געזעהן, אז מען דארף
עפעס טאן פאר דער ערציהונג פון'ם יונגען דור
— און האָט געגרינדעט אין'ם יאהר 1845 אן
אכטקלאסיגע פאלקס-שולע. לעמבערג האָט שוין
אפילו געהאט א מאָל א אידישע שולע, נאך 40
יאהר פאר קאהן. יענע שולע איז שוין אבער לאַנג
בטל געווען, פערנעסען פון'ם זכרון און אויף
איהר אנדענקען איז שוין גראָז געוואקסען. די
נייע שולע האָט אויך באלד אנגעהויבען בליהען
און 600 שילער זיינען תיכף איינגעטרעטען.

אין'ם זעלבען יאהר איז גאליציען גע-
שטראפט געווארען מיט א פערפלייצונג. אין דער
בעסטער צייט פון'ם שניט האָט זיך פלוצלונג
געמאכט א דרייטע-גיגער מבול-ארטיגער רעגען,
וועלכער האָט פערפלייצט דאָס גאנצע לאַנד און
הינדערטער טויזענדער מענטשען זיינען געבליבען
אין ברויט און אהן א דירה. האָט דאָ אברהם
קאהן געהאלטען א פייערדיגע דרשה וועגען
נדבות פאר די אומגליקליכע פערארמיטע. נישט
מיט בליגע בעדויערנסווערטער און מיט טיפע
מיטליידענדע זיפצען — האָט ער געזאָגט —
דארף מען די אונגליקליכע העלפען, נור מיט
ווירקליכע אונטערשטיצונגען, מיט געלד און מיט
לעבענס-מיטעל. ווי ווייט די דאזיע דרשה האָט
דאמאלס געווירקט צווישען פאלק, איז היינט

חברה פון יונגע אינטעליגענטע מענער אקעגען
נערימען אויף פערד ביז ווייט הינטער דער
שטאָט. באלד ווי הער ניער ראבינער איז נור
אנגעקומען קיין לעמבערג, האבען די ארטאדאקס-
סען איינבערופען א גרויסע אסיפה, אויף וועל-
כער זיי האבען בעשלאסען „גזר תענית“ צו
זיין. עטליכע בעלי-בתים זיינען אויך געגאנגען
אין א „רעפוטאציע“ צום נובערנאטאר, איהם
דערזעהלען, ווי די ראשי-הקהל ווילען מעביר
זיין די אידישע קינדער פון'ם דת. דער גובער-
נאטאר איז גאליציען איז דאמאלס געווען
ערצהערצאג פערדינאנד דע עסטע (פון דער קיי-
זערליכער משפחה), און ער האָט דער דעפוי-
טאציע פערשפראכען, אז ער וועט די זאך גענוי
הוקר ודורש זיין, און ווי באלד ער וועט זיך אי-
בערצייגען, אז דער ניער ראבינער איז ווירקליך
אזא „כופר“, ווי זיי זאגען, וועט ער איהם נישט
לאזען בלייבען קיין 24 שעה אויפ'ן פאסטען.

שבת האָט דאן קאהן געהאלטען זיין ערשטע
דרשה. די דרשה האָט ענטהאלטען א סך ווער-
טער מיט ווייניג אינהאלט. דער גובערנאטאר
איז געקומען הערען די דרשה און האָט פון איהר
נור אזוי פיעל געקענט ארויסנעמען, אז דער
ניער ראבינער וויל האבען שלום אין שטאָט
און נור אויף שלום וועט ער שטרעבען. דער גר-
בערנאטאר האָט אלזא גאר נישט געפונען קיין
„פגם“ אויף דער דרשה, דאָרדף האבען שוין די
ארטאדאקסען געמוזט האלטען דאס מויל. גאר
צופריעדען פון דער דרשה זיינען געווען די מיט-
לערע פאלקס-קלאסען, אין וועלכע עס האָט שוין
געשפראצט א פארשטריטליכער געדאנק. און
כאָט די דרשה איז געווען א דייטשע און
פערבראקט מיט פרעמדע ווערטער, האָט מען זי
ניכער פערשיטאנען איידער די רבנישע דרשות
מיט די פלפולים און די „מראי מקומות“.

אבער וואָס צופריעדענער די ראשי-הקהל
און די מיטלערע פאלקס-קלאסען זיינען געווען
פון דעם נייעם ראבינער, אלץ אונצופריעדענער
זיינען געווען די ארטאדאקסען. זיי האבען דא-
דורך ארויסגעזוכט פערשיעדענע מיטעל, דעם
ראבינער דאָס לעבען צו פערביטערען, ווי ווייט
זיי האבען נור געקענט, כדי עס זאל איהם עקעל
ווערען און ער זאל די שטאָט פערלאָזען פון
אייגענעם ווילען. עס האָט אבער גאר נישט גע-
האלפען, ווייל קאהן איז נישט צוריקגעטרעטען
פאר אלע צרות, וואָס די געגנער האבען איהם

תפיסה אריין, ווייל עס האט זיך דעם שטייער-
פעטער געדאכט, אז מען האט איהם געוואלט
קירצען, צאהלען ווייניגער א גראשען, ווי ס'איז
איהם געקומען.

הדישים לאנג האט קאהן געקלערט ווי אזוי
מען וואלט עפעס געקענט מבטל זיין די דאזיגע
שטייער צו דעם צוועק האט ער זיך פערציילט
מיט אנדערע גאליצישע קהלות, איינצולייטען א
געמיינזאמע אקציע צו זיך דער רעגירונג. צוויי
מאל האט ער אונטערגענומען דאמאלס א נסיעה
קיין וויען, ביז ער האט גע'פועלט' און די רע-
גירונג האט מבטל געווען די ערנדירגענער
שטייער. נור אזוי ווי די קהלות פלעגן האבען
זייער אויסהאלטונג פון די דאזיגע שטייער,
האט מען געמוזט איינפיהרען א געהעכערטע
שחיטה און א דירעקטע „סימפלע-שטייער“
(הערכה). אזוי ווי עס איז פריהער געווען דער
כניסה אינ'ם אלטען פוילען.

קאהן'ס שטרעבען וועגן מבטל-זיין די
הודש'ישע שטייער האט אויפגערודערט די גע-
מיטהער געגען איהם. די שטייער-פאכטער און
זייערע העלפער האבען אנגעהויבען אונטערגרא-
בען דעם באדען אונטער זיינע פיס. זיי האבען
איהם בעטראכטעט אלס איינעם, וואס געהט זיי
אויף דער פרנסה האבען זיי איבער דעם אנגע-
הויבען געהן אקעגען זיין פרנסה און האבען
דערלאנגט א ביסע צו דער רעגירונג, אז
אונטערשריעבען מיט הונדערטע חתימות, אז
קאהן איז א „אויפוועגלער“ געגען דער רע-
גירונג, ווייל ער העצט דאס פאלק אקעגען גע-
זעצליך איינגעפיהרטע שטייערען, וואס דאס
פאלק צאהלט זיי גער, ווייל דורך דער
פלייש-שטייער „קומען די שוחדים אונטער
א גרעסערע השגחה און אימליכער איז
דאן זיכער, אז ער עסט כשר פלייש“. חוץ דעם,
האבען זיי ווייטער געשריבען אין דער „ביטע“,
זיינען די שטייערן אלט און געהייליגט ביים
פאלק ווי א „הלכה למשה מסיני“, און ווער
עס וויל זיי מבטל זיין, איז ביים פאלק אזוי
חשוב, גלייך ער זאל וועלען מבטל זיין איינעם
פון די „שלשה עשר עקרים“ פון'ם אידישקייט.
פינף מענשען האבען געמאכט „יר אחת“
געגען קאהן און האבען זיך געגעבען די הענד,
איהם צו פערטריבען פון שטאדט. אפילו א
טויטען; עס מעג דאצו נעטהיג זיין, וואס פאר
א מיטעל, זאלען זיי נישט צוריק-שרעקען. צוויי

שווער צו אונטערזוכען, שטארק געווינקט האט זי
ביי דער רעגירונג, נישט נור וואס קאהן האט
געקראגען ביי איהר א שם, נור וואס זי האט גע-
עפענט די שטאדט-קאסע צו העלפען.

סוף זומער, 1846, איז דער טעמפל-בוי גע-
ענ'יגט געווארען און שבת פאר ראש השנה האט
מען געקענט אין-איהם דאס ערשטע מאל דאווע-
נען. קאהן איז דאן געווען איבערגליקליך, כאטש
ער האט אנפאנגט נישט געוואלט מסכים זיין, אז
די פארטשירטליכע זאלען זיך אבשיידען פון
דער הויפט-געמיינדע. איינער האט ער זיך אכ-
געהויבען איינערדען, אז דער נייער טעמפל
וועט ברענגען א מאדערן פרומקייט אין שטאדט,
אזא מין ווי די היינטיגע דייטשע ארטאדאקסיע.
אנקומענדיג קיין לעמבערג האט ער געטראפען
ענטוועדער פאנאמישע רעליגיאזיטעט אדער
עקסטרעמע אפיקורסות. האט ער דאדורך גע-
מיינט, אז מיט דער הילף פון'ם טעמפל וועט
ער קענען שאפען א נייעם טיפ אידען, א מין
פרום-אויפגעקלערטע.

נאך דעם ווי דער טעמפל איז שוין פער-
טיג געווען, האט זיך קאהן גענומען צו אן אנ-
דער ארבייט לטובה פון די גאליצישע אידען. ער
האט געוואלט מבטל זיין די שענדליכע שטייערען,
וואס א איד האט דעמאלט געמוזט צאהלען: די
ליכט-שטייער און די פלייש-שטייער. אלס
צייכען פון ערנדירגונג האט די רעגירונג
ארויפגעלייגט אט די שטייערען אויף די גאליצ-
שע אידען. אהן א קוויטעל פון'ם שטייער-פאכ-
טער האט מען נישט געמאכט אנצינדען קיין
שבת-ליכט און אהן אן אבצאהלונג פון יעדען
שטיקעל פלייש האט מען נישט געמאכט ארויפ-
שמעלען אפילו דעם טאפ אויף'ן אויווען. מיט דער
הילף פון די דאזיגע שטייערען האבען געוויכע
פערברעכערישע עלעמענטען בעקומען די
ממשלה איבער'ן אידישען פאלק און זיינען גע-
ווען בכח צו אונטערדריקען יעדען יחיד און
איהם צו סעקירען. ווי ווייט עס האט זיך זיי
נור געלוסט. אפילו דער, וואס האט ערלייך בע-
צאהלט זיין ליכט-שטייער און זיין פלייש-
שטייער, איז אויך געווען אויסגעזעצט דער גע-
פאהר, מען זאל איהם אראבנעהמען די לייכ-
טער פון'ם טיש איז מיטען עסען פרייטאג-צו-
נאכטס, אדער אוועקנעהמען דאס פלייש פון'ם
טאפ ארויס אין מיטען קאכען. צומאל האט מען
נאך געמוזט וואנדערען אויף א 24 שעה אין

איז געפונען געווארען אלס שקר, האט מען דעם יואל שור ארעסטירט. אויף דעם איז קאהן באלד געלאפען צום גובערנאטאר בעטען, מען זאל דעם ארעסטירטען שור בעפרייען, ווייל ער איז א טאטע פון קינדער און האט נור פאר נויט גע- יואלט פאלש עדות זאגען, אבי צו פערדינען עמל- ליכע גולדען ביי קאהן'ס געגנער.

מאדאדעם האבען די ארטאדאקסען נישט גע- רוחט און האבען אנגעווענדעט א צווייטע ביטע צו דער רעגירונג, זי זאל זיי בעפרייען פון דעם ראבינער, ווייל ער איז פערהאסט ביי אלע פרומע אידען. דאן איז איינער פון די ארטאדאקסישע פיהרער געקומען צו קאהן מיט א פארשלאג, ער זאל ביי איהם נעהמען א געוויסע סומע געלד אלס „אבפערטיגונג" און זאל זיך אליין אבזאגען פון א ראבינער-פאסטען. מיט ענטריסטונג האט קאהן צוריקגעוויזען אזא אנטראג און האט גע- ענטפערט, אז ער פערקויפט ניט זיין געוויסען פאר קיין שום געלד אין דער וועלט. וועט אבער קומען די צייט, ווען ער וועט איינזעהען, אז מען דארף איהם ניט מעהר האבען אין שטאדט, וועט ער דאן אליין אוועק און וועט ניט גארטען אויף אבפערטיגונגסגעדל.

דערווייל האט זיך די אויפגענונג איז שטאדט געשטארקט פון טאג צו טאג. די פריי- הייטס-ליובט פון 1848 האט אין דער לעמבערגער אידישער גאס געפונען איהר אויסדרוק אין דער געגנערשאפט געגען קאהן. דער גובערנאטאר האט אינגארירט די ביטע פון די ארטאדאקסען, וואס זיי האבען געבעטען, די רעגירונג זאל אבי- זעצען דעם ראבינער קאהן פון'ס פאסטען, הא- בען זיי ערב יום-טוב פון די אנדערע טעג פסח איינבערופען א גרויסע אסיפה אין דער פאר- שטעטישער שוהל, צו זאמלען חתימות אויף א נייער פעטיציע צום גובערנאטאר. און ווי זיי זיינען אזוי געווען פערזאמלט אין שוהל, איז אריינגעלאפען דער קהל'שער שמש, האט ארויס- געריסען די פעטיציע און איז אנטלאפען — די רעקט צום ראבינער קאהן. זעלבסטפערשטענ- דליך, איז איהם דער גאנצער עולם נאכגעלאפען און עס איז געקומען צו א בעלאגערונג פון קאהן'ס הויז. די אויפגערעגטע מאסע האט דאס הויז מיט שטיינער באמבארדירט, דעם ראבינער און זיין הויזגעזינד האט מען בעשימפסט ווי די נידריגסטע און מען האט דורכאויס געוואלט שטערעמען דאס געביידע. א טויז גוי'שע „נא-

שען די דאזיגע פינף מענשען האט זיך געפונען א געוויסער נפתלי הירץ בערנשטיין, א רייכער פאנאטיקער, וואס האט אויסגעהאלטען פון זיין קעשענע אלע הוצאות פון דער מלחמה געגען קאהן. א צווייטער פון די פינף איז געווען ר' הירש ארנשטיין, אן אייניקעל פון'ס „ישועות יעקב" און שפעטערער לעמבערגער רב. א דריי- טער איז דער חבריא איז געווען מאיר מיניץ, א געבילדעטער איד, וואס האט נישט שלעכט דייטש געשריבען און האט שפעטער ארויסגעג- בען א כף דייטשע בראשורען לטובת ישראל. א פיערטער איז געווען ר' מרדכי זאב אינטינגא (עמינגער), דער בעל מפרשי הים. דער פינפטער איז דער חברה איז געווען גבריאל סוכאסטאווער, א שטיקעל למדן און א זוהן פון א לעמבערגער דיין.

מאיר מיניץ איז געווען דער דייטשער סעק- רעטער פון דער חבריא און האט געשריבען מסירות צום מאגיסטראט און צום גובערנאטאר. סוכאסטאווער איז געווען דער העברעאישער שרייבער, וואס האט גענומען אויף זיך צו פער- לוימדען דעם ראבינער ביים פאלק און אויפ- העצען געגען איהם אלערליי גאסעווינגען. זיי זא- לען איהם נאכווארפען שטיינער און נאכרופען מיט בעליידיגונגען. מאיר מיניץ האט געשריבען, אז קאהן איז „שטאטסגעפעהרליך", ווייל דורך זיין העצען געגען שטאטסליך איינגעפיהרטע שטייערן פערלירט דאס פאלק דעם דרך ארץ כצר דער אויטאריטעט פון'ס שטאט. גבריאל סוכאסטאווער האט ווייטער בעוויזען, אז קאהן איז א פשוט'ער בעל-עבירה/ניק, דהיינו: ער טראגט ביי זיך דאס נאזטיכעל אום שבת, יום- טוב, ווען עס רעגענט, שיצט ער זיך מיט א שירם, ער לאכט פון כפרות-שלאגען, מאכט חוזק פון תשליך — און דאס ווייב זיינס טראגט נישט קיין פארק.

איינע פון מאיר מיניץ'ס מסירות האט גע- האט א טיפערע ווירקונג. ער האט געשריבען צום גובערנאטאר, אז קאהן פעלשט די מעטריקעל, כדי צו בעפרייען אידישע קינדער פון'ס מילי- טערידיענכט. מען האט אויך אויפגעשטעלט עדות, א געוויסען יואל שור, וועלכער האט גע- וואלט שווערען, אז קאהן האלט אין איין פעל- שען די מעטריקעל. צוליב אט דער מסירה האט דער גובערנאטאר איינגעלייטעט א שטרענגע איינזערוכונג געגען קאהן, און אזוי ווי די מסירה

געטאן. אחרון של פסח איז דאמאלס געווען דער מעמפעל פול געפאקט, אלע האבען ערווארטעט עפעס א גרויס ווארט וועגען דעם אנפאל, און ווי קאהן איז שוין געשטאנען אויף דער קאנצעל און האט איבערבליקט די מענגע מענשען, וואס איז געקומען הערען זיין דרשה, איז ער איבערגעדענדערט געווארען איז זיין ענטשלוס און האט ערקלערט: „אלע מיינע געגנער אויף צו להכעים וועל איך בלייבען" אויף מיין פאסטען און וועל איהם ניט אפלאזען, ווייל אויסהאלטען מוז איך ביז צום לעצטען טראפען בלוט.

דערווייל האט די פאלקס-בעוועגונג ראדיקאליזירט די מענגע אין לעמבערג און האט אין זיי אריינגעגעבען עזות געגען די ראבינער און געגען זיין בניית. אזוי בעקלאגט זיך די פרוי קאהען אין א בריעה צו'ן איהר שוואגער, אז ווען זי געהט אויף דער גאס, דאכט זיך איהר נור, אז זי געפינט זיך צווישען ווילדע חיות. אפילו די קינדער האט מען געמוזט האלטען א גאנצען זומער פערשלאסען אין שטוב, ווייל קוים האבען זיי זיך געוויזען אויף דער גאס, האט מען זיי געשלאגען און בעווארפען מיט שטיינער. און אמ 14טען יוני איז קאהען אהיים געגאנגען פון דעם יעהרליכען עקזאמען אין זיין שוהלע פרעהליך און אויפגערוימט פון זיינע לעצטע ערפאלגע, האבען זיך אויף איהם פלוצלונג א ווארף געטאהן א באנדע גאסען-יונגען, האבען איהם אנדערנעווארפען אויף דער ערד, געטרעטען מיט די פיס, געשלאגען מיט די פויסטען און מיט שטעקענס, קוים וואס די פאליציי האט איהם אבגעראטעוועט און די שלעגערס זיינען אלע ארטלאפען.

אט דער פארפאל האט קאהען מעהר געדריקט ווי אלע זיינע ליידען ביז דאמאלס. פון יענער צייט געפינט זיך קאהען'ס א בריעה, וואס ער האט געשריעבען צו זיין אינגערען ברודער, איז וועלכען ער מאכט איהם בעקאנט. וויפיעל ער האט דא צו ליידען און ווי עס געהט איהם אן אן עקעל פאר דער גאנצער באנדע. בעדענקט ער אבער וועגען זיין מיסיאן, וואס ער האט נאך צו ערפילען אויף דער וועלט, בייגט ער ווייטער אן די פלייצע אויף צו ליידען, ווייל ער מוז ליידען צוליב דעם גרויסען ווערק, וואס ער האט זיך פארגענומן אויסצופיהרען. „דארפסט אבער ניט מיינען — זאגט קאהען ווייטער אין יעדעם בריעה — אז מיין שווערער פאסטען ברענגט

צינאל-גארדיסטען", וואס האבען דאמאלס פערריכטעט דעם פאליציי-דענסט אין די גאסען, האבען זיך אנדערנעשטעלט אויף דער וואך פאר'ן הויז, זיי האבען אבער ניט געקענט ביי שטעהן אקעגען דער גרויסער מענגע, ביז עס איז אנגעקומן א שוואדראן קאוואלעריע און האט דעם עולם צוטרעכען מיט די בלאנקע זעבלען.

די נאכריכט פון דער פרייהייטס-בעוועגונג איז ווען האט נישט פערפעהלט איהר ווירקונג אין לעמבערג. זי איז נור א ביסעל צו שפעט אהעקומען, און ווען די בעוועגונג איז שוין געווען בעזעגט איז ווען, האט זיך דער עולם אין לעמבערג אנגעהויבען ערשט צו ריהרען, צו מאכען פערזאמלונגען, צו פאסטען „רעזאלוציעס" און ארויסצווייטערען „פאדערונגען". קאהען האט זיך דאן פעראייניגט מיט די פרייהייטס-שטרעבענדע פארטייען אין לעמבערג און האט אויך געהאלטען רעדען אין די גאסען. ער האט געוואלט, די פרייהייטס-שטרעבענדע פארטייען זאלען אריינגעהמען די גלייכבערעכטיגונג פון די אידען אין זייער פראגראם — און אט דעם ווילען זיינעם האט ער בערקעפטעט מיט פלאמענדע ווערטער. אלס גובערנאטאר איז גאליציען איז דאמאלס געווען גראף שטאדל און סאגט-עגליך האט ער געמוזט אויפגעהמען „דעפוטאציעס" פון בירגער, וואס זיינען געקומען צו איהם מיט פארדיינגען און מיט „מעמאראנדען", צווישען די פיהרער פון די דאזיגע דעפוטאציעס איז אויך געווען דער ראבינער קאהען. ער האט פיעל מיט געהאלפען אין דער אויסארבייטונג פון די מעמאראנדען צו דער רעגירונג און ער האט אויך בעאיינפלוסט די פארטיי-טליכע אידען, זיי זאלען זיך אנשליסען צו די פרייהייטס-שטרעבענדע עלעמענטען.

א ניי שטיק חיות האט די פרייהייטס-בייגער וועגונג מיט די פערזאמלונגען און די דעפוטאציעס אריינגעגעבען דעם ראבינער קאהען. נאך דעם אנפאל אויף זיין הויז איז איהם שוין געקומען אוועקגעאנגען דער גאנצער אפעטיט צו צוריימען. לעמבערג איז איהם שוין נמאס געווארען און ער האט ביי זיך בעשלאסען, ער זאל ענדליך פאלגען, וואס זיין ווייב בעט איהם שוין פון לאנג — און זאל אוועק פון לעמבערג. ער האט איבער דעם געהאט בדעה, צו ערקלערען עפענטליך, איז זיין דרשה פון אחרון של פסח, אז ער זאגט זיך אב פון רבנות. ער האט עס אבער נישט

האָט איהם איבערגעלעבט בסך־הכל נישט מעהר ווי זייערע יאָהר.

ביי דער געריכטליכער אויספאָרשונג, וואו דער מחבל פון דעם גיפט איז געווען, האָט עס זיך ארויסגעוויזן, אז דער גיפט־מישער איז געווען איינער מיט דעם נאָמען בערל פילפעל, און געטהאָן האָט ער עס אין דעם אויפטראַג פון די אָרט־האָדאָקסען־פיהרער בערנשטיין און אָרענשטיין, וועלכע מען האָט אויך תיקה ארעסטירט. עס איז אָבער געווען דאָס יאָהר 1848 און דער נאָמען קאהן איז שוין געווען אן אונגאנאדע ביים גובערנאטאָר. גובערנאטאָר שטאדיאן האָט זיך אָנפאנגט פריינדליך פערהאלטען צו דער פריי־הייטס־בעוועגונג, דאן האָט ער אָבער בעקומען א שטרענגען אויפטראַג פון וויען, ער זאָל זעהן אונטערדריקען יעדעם פרייהייטס־שטרעבען. בזכות זה האָט שוין די אָרטיגע „גאזעטא לואוֹר סקא“ נישט דערמאָנט א וואָרט אפילו פון קאהן'ס פערגיפטונג. עס דאכט זיך אויך, אז מען האָט פון'ם גובערנאטאָר אויס אונטערדריקט דעם גאנצען מאָרד־פּראָצעס און מען האָט דעם בערל פילפעל געגעבען די מעגליכקייט צו ענט־לויפען קיין אמעריקא, מען זאָל ניט קענען האָבען קיין בעווייזע געגען די אנדערע רוצחים.

א גענויערע בעשרייבונג פון דעם מאָרד געפינט זיך אין א בריעף פון דער פרוי קאהן צו איהר שוואַגער, וועלכער מוז דאָ אין גאנצען איבערגעגעבען ווערען. דער בריעף לויטעט:

„וועגען דער ארט פון אונזער אונגליק וואָלט איך אייך געהאט מאָנאטען־לאנג צו שרייבן. די נעמען פון בערנשטיין און אָרנשטיין זיינען דאָך אייך בעקאנט. אצונד זיצען זיי אין תפיסה, ווייל עס זיינען דאָ שטארקע בעווייזע געגען זיי, אז זיי האָבען געהאט די האַנד אין'ם שפּיעל ביי דער פערגיפטונג. נור וואָס מאיר מיין, דער גרעסטער שורקע פון דער גאנצער חברה, איז פערשווינט געבליבען, דאָס איז מיר שוין פשוט א רעטעניש. ביי די אויפרייצונגען געגען דעם גאָטזעליגען האָט ער געארבייט ווי א משוגע'נער הונד. אָפט האָט ער אויך געזאָגט, אז ער וועט ניט רוחען, כל זמן ער וועט ניט האָבען געבראכט דעם גאָטזעליגען אין קרימינאל אריין. לעצטענס האָט ער אָבער איינגעזעהן, אז עס וואָלט קיינמאָל דערצו. ניט געקערט, איז ער אזוי לאַגיש קלוג געווען ער זאָל

מיר וועניגסטען פרנסה... איין מאָל אין דער וואָך, העכסטענס צוויי מאָל עסט מען פלייש אין מיין הויז, און דאָס אויך נור אויף אזוי פילעל, אבי יוצא צו זיין אכילת בשר“...

קאהן'ס געגנער האָבען זיך טראָץ דעם אלע־מען גאָר נישט געקענט בערוהיגען און האָבען ניר געהאלטען אין איין קלערען און איז שטרעבען, ווי אזוי פטור צו ווערען פון דעם פערהאס־טען ראבינער, און ווי זיי האָבען ענדליך איינגעזעהן אז אלע זייערע בלבולים און אלע זייערע מעשים האָבען ניט געפיהרט צו קיין ציעל, האָבען זיי זיך ענטשלאָסען, צו פטר'ן דעם ראבינער — דורך מאָרד...

די פרייהייטס־בעוועגונג האָט אויך געבראכט א ביסעל פערעס־פרייהייט און האָט ארויסגערופען א בעדירפנים פון צייטונגלעזער. האט דאדורך קאהן אויך געוואָלט ארויסגעבען א אידיש וואָכען־בלאט (אין דייטשער שפראכע) מיט דעם נאָמען „איזראעליטישער פאָלקס־פריינד“ און מיט דער טענדענץ פון אויסבילדען דאָס פאָלק. און גראדע דאמאָלט, בשעת קאהן איז געווען פערנומען מיט דער צוזאמענשטעלונג פון די ארטיקלען צו דער ערשטער נומער פון זיין צייטונג, האָט זיך א מערדערשע האַנד אריינגע'ננב'עט צו איהם אין קיד און האט אריינגעשיט גיפט אין קאהן'ס עסען.

א לאנגע צייט האָט קאהן גע'דרשן'ט איבער די „עשרת הדברות“. אונזעהליגע מאָל זיינען זיי געווען א טהעמא פאר זיינע דרשות. און דעם שבת, איידער ער איז פערגיפטעט געוואָרען, האָט ער גראד געדרש'ט איבער „לא תרצח“. אידישע מערדער זיינען ניט בנמצא! — האָט קאהן געזאָגט אין זיין לעצטער דרשה — צו אלע פערברעכען איז דער איד פעהיג, נור נישט צו מאָרד. אפילו דער גרעסטער פאנאטיקער, וואָס איז גרייט צו ווארפען זיך אויף א מענש מיט דעם העכסטען כעס פון זיין פאנאטיזמוס, וועט אויך קיינמאָל נישט בעגעהן קיין מאָרד...

דאָס גאנצע הויז־געזינד קאהן'ס איז געווען פערגיפטעט. מען האָט אָבער תיקה בעניצט געגען־גיפט און אלע זיינען גערעטעט געוואָרען, חוץ קאהן אליין און א קליין קינד זיינס, ביי וועלכע דאָס געגען־גיפט האָט ניט געהאלפען און זיי זיינען געשטארבען. איין זוהן קאהן'ס איז געבליבען א קאליקע אויף ביידע פיס, און די פרוי

„מיט די טענות האָבען מיר אויפגעגעסען די גאנצע זאך. דערווייל איז אריינגעקומען די אב און געזאגט: „איך וויל נישט וואָס פאר א יוד דאָס איז, עפעס קען איך זי נישט עסען!“ אויף דעם איז אונז אריינגעפאלען דער געדאנק, אפשר האָט מען גענומען ציערלינג (א מין גיפ-טיגע פלאנצע) אָנשטאָט פעטרושקע. איך האָב מיר געוואָלט איבערצייגען, נאָר איך האָב שוין אין דער קיך גאָר נישט געטראָפּען.

„אין דער אנגסט האָב איך שנעל געשיקט רופען דעם ארצט און ער האָט אונז אלע איינ-געגעבען צום ערברעכען. דער פחד האָט מיר ארומגעטראָגען אין שטוב ווי א געהעצט טהיר, איך האָב געזעהען די סכנה, וואָס שוועבט אויף אלע מינע טייערסטע. און ווי איך האָב דערנאָך אָנגעטאפט זיינע קאלטע הענד, איז מיר אָבער-שטאַרבען א שטיק נשמה. איך האָב איהם גע-וואָלט דערוואַרעמען מיט מיין היץ און ער האָט נור בעוואונדערט מיין שטאַנדאָפטיגקייט, ווי איך קען עס אויסהאַלטען. אזוי בין איך ארומגע-גאנגען געבען איהם, ביז ער האָט אויסגעהויכט זיין ריינע נשמה...“

די נאכריכט פון קאָהן'ס טויט האָט זיך פערברייטעט מיט בליצארטיגער שנעליגקייט אין דער גאנצער שטאָרט. אירען און קריסטען זיינען געקומען רעטען, נור עס איז שוין געווען צו שפעט. קאָהן האָט נישט געוואָלט גלויבען, אז ער איז פערגיפטעט, האָט ער זיך דאָרף צו שפּעט ענטשלאָסען איינצונעהמען א געגען-גיפט. דערווייל איז אויך אָנגעקומען א געריכטס-קאָמיסאַן און האָט געבעטען דעם פערגיפטעטען, ער זאָל זיי זאָגען, אויף וועמען ער האָט א חשד, אז ער האָט עס איהם פערגיפטעט. קאָהן האָט זיך אויפגעזעצט אין זיין בעט מיט די לעצטע כוחות און האָט געזאָגט: „אויב איך בין טאָקי ווירקליך פערגיפטעט, קען איך נור אזוי פיעל זאָגען, אז א איד האָט עס מיר זיכער נישט געטאָן...“

זעלבסטפערשטענדליך האָט קאָהן געהאט א גרויסע לוויה. די פאנאטישע חברה האָט נור אכטונג געגעבען צי, עס וווייזט זיך נישט ביי דער לוויה א איד אין א לאנגער קאפאטע, און דער איינציגער איד אין א לאנגער קאפאטע,

לאָזען די אנדערע. אויספיהרען, וואָס ער האָט אָנגעהויבען.

„די שורקען האָבען זיך געוואָלט דעקען מיט דער „האַלערא“. שוין זעקס א זיינער אין דער פרייה האָבען זיי פערשפרייט די פאלישע נאכ-ריכט, אז מיר זיינען אלע קראנקפגעוואָרען אויף האַלערא. א שעה שפעטער האָט מען אָבער געזעהן דעם גאָטזעליגען שפאצירען מיט די קינדער אויף'ן זאנדרבערג און איך בין דאָס ערשטע מאָל זייט פסח ארויסגעגאנגען אויף דער ברייטער גאס, איינקויפּען צו קאָכען אויף מיטאָג. דריי מאָל האָב איך מיר געקליבען אוועקצוגעהן און האָב מיר אלץ צוריקגעקעהרט, יעדעס מאָל האָב איך עפעס געהאט אָנצוואָגען דעם גאָטזעליגען, עפעס זיינען מיר ביידע געווען אזוי ווייך גע-שטימט, גלייך עס זאָל עפעס אויסערקארדענט-ליכעס פאָרקומען אין אונזער אינערען.

„אהיים געקומען פון'ם איינקויה, האָב איך געטראָפּען דעם ארצט, וואָס האָט בעהאנדעלט אונזער גאָטזעליגע טערעזא אויף די צייהנדלעך, בין איך אריינגעגאנגען אין שטוב און האָב גע-לאָזט מיין אנגעלא מיט דער דיענסט אין דער קיך. און ליידער איז איהם געלונגען, אויסצופיה-רען זיין פינסטערע מלאכה אין געגענווארט פון די ביידע. כלומרשט האָט ער זיך געוואָלט פער-רויכערען א ציגאר ביים אוווען און האָט אונז דאביי דאָס עסען פערגיפטעט.

„ביים טיש זיינען מיר אלע געווען אזוי פערנניגט ווי מיר זיינען עס נישט געווען א גאנ-צען זומער. גערעדט האָבען מיר נור פון זיין בלאט, וואָס ער האָט געוואָלט ארויסגעבען און מען האָט איהם צוגעזאָגט שטיצע פון אלע זיי-טען. פאר'ן עסען האָט ער פונקט געענדיגט דעם ערשטען ארטיקעל צום בלאט, דאן זיינען מיר געגאנגען עסען, נישט וויסענדיג אז מיר געהען עסען גיפט.

איך בין געווען די ערשטע, וואָס האָב דער-פיהלט, אז דאָס עסען איז נישט עפעס אזוי אקר-ראט. ס'איז מיר אזוי הייס געווען דאָס אראָב-שלינגען די וויד, גלייך איך זאָל שלינגען בראנ-פען. אויף דעם האָט מיר דער גאָטזעליגער גע-פרעגט, צי איך האָב נישט צופעליג געעפערט דאָס עסען. און איך האָב איהם נור געקענט ענטפערען, אז ער ווייסט זעהר גוט, אז אין מיין הויז קומט נישט אריין קיין פעפער.

צוג און די לויה האָט שוין געקענט געהן גלייך
אַרן א צווישענפאל ביז צום בית־הקברות.

אין דאָרט, אייפֿן בית־הקברות, האָבען
איהם די ראשי־הקהל בעשטימט א קבר אויפֿן
אן נעבען די גרעסטע לעמבערגער רבנים, דאָרט
האָט מען איהם קובר געווען און דאָרט שטעהט
זיין מצבה. נור ליגען ליגעט ער נישט דארט. די
פאנאטישע חברה האָט איהם ביי נאכט אַרויס־
געגראָבען און בעהאלטען ערנעץ אנדערש און
מען ווייסט נישט ביזן היינטיגען טאג וואו.

וואָס איז מיטגעגאנגען מיט דער לויה, איז גע־
ווען דער לעהרער פתחיה גרינעס, האָט איהם די
פאנאטישע חברה בעוואָרפען מיט שטיינער, אז
ער איז קוים אנטלאָפען א לעבעדיגער און האָט
זיך נישט מעהר געטרויט מלוח צו זיין דעם
נפטר. ענדליך האָט מען אויך געמוזט שיצען די
אנדערע, וואָס זיינען מיטגעגאנגען מיט דער
לויה, ווייל די פאנאטישע חברה האָט חשק גע־
האָט צו מאַכען אַן אנגריעה אויף אלע האָט א
קאָרדאָן מיליטער ארומגערינגעלט דעם לויכען־

א הערבסט-בלעטל

עס קריכט און קריכט די צייט פון טויט,
פון וועלעקען און פון דארבען;
דער וואַלד שטעהט א פער'משפּט'ער
און גרייט זיך אַכצו־שטאַרבֿען.

די זון צושענקט מיט קאָרגע הענד
דעם רעישט פון זומער־וועטער,
בעשפּרינקעלט ווי ניט ווילענדיג
מיט גאָלד די ברוינע בלעטער.

און דאָ און דאָרט אַ מאַטע בלום,
אַ לעצטע, איינגעשפּאַרטע,
פער'עקשן'ט שטעקט אַרויס דעם קאָפּ
דורך גראַזען האַלב־פּערדארטע.

זי זויגט אַריין דעם לעצטען שטראַהל
דעם גוסס־הויך פון זומער,
און פאלט צום געלען גראַז, פּערדארט
און טויט, ווי אַליץ אַרום איהר.

יעקב מאַרינאָוו.

דער פייער-מענש

(א קאפיטעל פון א ראמאן.)

פון יעקב גארדין.

זאל מיר דאמאלס זאגן, אז איך וועל א מאָל לערנען אידיש שרייבען און וועל שטאַלצירען דערמיט וואָס איך קען רעדען צו מיין פּאָלק אויף זייער אַרימער שפּראַך, וואָלט איך דאָס דאָן גערעכענט פאַר א גרויסע בעלידיגונג. מיין פּאָלק איז געווען דאָס רוסישע פּאָלק. מיין שפּראַך איז געווען די רוסישע שפּראַך. פאַר זיי זען ישרעליכען טעות האָבען מיר שפּעטער בע- צאהלט מיט בלוט און טרעהרען.

איך בין געווען דאָן 28 יאהר אלט.

איך בין געווען יונג, געזונד, שטאַרק, זאָרג- לאָז. איך האָב ניט געוואוסט, וואָס הייסט מורא האָבען. אזוי ווי זעגפריעד איז געגאנגען צו דער בעצויבערטער, שלאָפענדער ברונהילדע דורך פייער און שוועבעל, ווייל ער האָט ניט גע- האט קיין געפיהל פון מורא, אזוי בין איך גע- גאנגען בעפרייען דאָס שלאָפענדע רוס- סישע פּאָלק, ניט ווייל איך האָב זיך גערעכענט פאַר א העלד, אָדער ווייל איך האָב געוואָלט ווערען א העלד... איך האָב פאַר קיין זאך אין דער וועלט קיין מורא ניט געהאט. פון דער קלענסטער אורזאכע פלעג איך זיך אָנצינדען ווי א פייער. איחער האָט גע- מענט ארויסשטעלען געגען מיר א שאַרפען מע- סער, אָדער די שטאַהלענע מויל פון א רעוואָל- ווער, — איך בין געגאנגען אויף אייך! איך בין געווען א פייערדיגער יונג. זינגען אין כּאָר בין איך געווען דער גרעסטער בריה; בענעהן א ווילדע שטיפער, וועלכע איז פערבונדען זאָגאר מיט סכנות נפשות — דער ערשטער בעלן, דער- צעהלען א געשיכטע, פון וועלכע אלע, זאָגאר זעהר ערנסטע און פערטרויערטע מענשען זא- לען זיך קאמטשען פון געלעכטער, זיצען פינה נעכט כסדר ביי דעם בעט פון א געפעהרליכען קראנקען, אָבנארען זעהר מיאוס א פאָליצי-י-בע- אמטען, אָנטהאָן א היטעל מיט א קאָסארדע אין פיהרען איבער דערפער א געמאכטען „קיווערלי- כען“ אוקאז, שלאָגען זיך מיט דריי אָפּיצירען מיט א מאָל, אַרינווארפען זיך אין דער גע- פעהרליכסטער דראקע, געבען פייערדיגע קלעפ- און קריגען קלעפ — אלעס איז געווען ביי מיר א שפיעלעכע.

יט עטליכע טעג צוריק איז צו מיר געקומען א אידישער יונגער מאן פון פעטערסאָן מיט א וויכטיגער בקשה. ער אליין איז אן ארביי- טער. ער האָט אָבער א ברודער אין שווייצאריע, אן אלטער עמיגרנט, וועלכער איז א מאָל געווען בע- וואוסט אלס א זעהר טהעטיגער רעוואָלוציאָנער- נאַרדניק. ער האָט מיר אָנגערופען זעהר א בע- קאנטען נאָמען. דיווער ברודער זיינער, וועלכער איז אנטלאָפּען פון סיביר, לעבט שוין זייט יאָהר רען לאנג אין שווייצאריע. ער איז איצט א קראנקער, אלטער און אַרעמער מענש. ער האָט צוגעשיקט אהערצו זיין ברודער א מאנוסקריפט, א קאפיטעל פון זיין לעבענס-געשיכטע, געשרי- בען אין אידיש, אין א האַלב ביאָגראפישע, האַלב בעללעטריסטישע פאָרם, און ער בעט, מען זאָל עס דאָ דרוקען. אויב עס וועט געפעהלען, וועט ער צושיקען נאָך קאפיטלעך. און אויסער דעם האָט ער נאָך ברעה צו שרייבען א אידישע דראמע אויף. (נו, יא, נו!) איחער קענט אייך פאָרשטעלען, וואָס פאַר א אידישען כתב דער אלטער אידישער נאַרדניק האָט געהאט! איך האָב עס איבערגעשריבען און שיק עס דריי- קען. די ערצהלונג רופט זיך ביי איהם „דער פייער מענש“, א קאפיטעל פון א ראמאן.

I.

איך בין געווען אלט 23 יאָהר. איך בין געווען דאָן א רוסישער נאַרדניק. איך האָב געהאט איין אידעאל — דאָס גליק פון דער גאנצער מענשהייט. איך האָב געהאט איין שטרעבונג — קויפען מיט מיין אייגענעם בלוט, מיט מיין יונגען לעבען די פרייהייט פון רוסישען פּאָלק. מיין צוקונפט, מיין קאריערע, מינע פעהיגקייטען צום לער- נען, מיין שטודיום אין אוניווערזיטעט, זיינען געווען קלייניגקייטען פאַר וועלכע עס איז געווען א שאַנדע און א געמיינ- הייט צו קימערען זיך. מיין אייגען פּאָלק, מינע אידישע ברודער, האָבען דאָן פאַר מיר עקזיסטירט נאָר אין דער טעאָריע. אין דער ווירקליכקייט האָב איך זיי ניט געקענט. מען

קערט, לאנגזאם און רוחיג. אויף איהרע ליפּען האָט שוין יעצט געשפּיעלט אַ סאַרקאַסטישער שמויכעלע. אין מיינע אויגען האָט זיך פּלוצלינג אָנגעצונדען דעם רוח'ס פייער, און איך האָב אויף איהר אַ וואָרף געטהאָן אַ בליק, אין וועלך כען עס האָט געברענגט אַ שטראָם מיט עלעקטרישען פייער. איך האָב בעמערקט, זי איז פּלוצלונג לונג רויט געוואָרען און האָט זיך אָנגעקערט. זי איז ווידער לאנגזאם פּערבייגעגאנגען. מיינע יונגע פּריינדע האָבען אָנגעהויבען וויצען זיך. אייניגע האָבען געזאָגט, זי וועט זיך שוין נישט אומקעהרען מעהר. אנדערע, פּערקעהרט, זיינען געווען זיכער, אז זי וועט קומען נאָך אַ מאָל אָב קוקען דעם „ברענגענדען איד“, ווי זיי פלעגען מיך רופּען. עטליכע מינוטען זיינען אוועק. איך זעה, זי געהט ווידער. זי האָט אלץ געקוקט אויף מיר שפּאַטש, מיט גאָר און אין דער זעלבער צייט איז געווען אין איהר בליק עטוואָס, וואָס האָט אזוי ווי גערופּען און איינגעלאדען. איך האָב געזעהען זי איז צוגעגאנגען ביז דער ענדע אלע, האָט צום לעצטען מאָל אַ קוק געטאָן איך דער ריכטונג, וואו איך בין געזעסען, און איז ארויס פון בלוואָר.

עס איז שוין געוואָרען נאכט. די גאנצע שטאָרט איז פּערגאָסען געוואָרען מיט ליכט. דער שטויב פון די גאסען האָט זיך געצויגען צו די ברענגענדע לאַמפּען און האָט איינגעוויקעלט די שטאָרט ווי מיט אַ טומאָל. מיר זיינען אלע גע- בליבען זיצען שטיל. מיך האָט געצויגען איהר, וואו דער שעהנער רופּענדער געשטאַלט איז פּער- שוואַנדען געוואָרען אונטער דעם מאַנטעל פון דער מיסטישער נאכט....

איך בין געווען אלט 23 יאָהר....

אַ פּאָר מינוטען איז אוועק. איך בין אויפֿ- געשטאַנען און האָב געזאָגט מיינע קאמעראַדען, אז איך האָב וויכטיגע אַרבייט צו טאָן. מיט אַן איראָנישען טאָן האָבען זיי מיך דערמאָנט, איך זאָל צוליעב די וויכטיגע אַרבייט נישט פּערגעסען, אז מיר האָבען היינט ווירקליך אַ וויכטיגע גע- היימע פּערוואַלונג. איך האָב אָנגערוקט אויף מיינע לאַנגע געגרייזעלטע האָר מיין ברייטע שליאַפּע און האָב זיך געלאָזט געהן. איך האָב געהערט ווי מיינע קאמעראַדען לאכען פון מיר, און האָב אָנגעהויבען שפּרייזען מיט גיכע, איי- לענדע טריט. איך האָב זי זעהר גיך אָנגעיאָגט. זי האָט אזוי ווי דערפּיהלט, אז איך פּאָלג איהר נאָך. זי האָט זיך אומגעקעהרט און איך האָב ווידער בענגענט איהר שפּאַטשען, סאַרקאַסטי- שען שמויכעלע.

אַבער איהרע וויכע סאַמעטענע אויגען זאָג- בען געגלעט און האָבען גערופּען. איך בין נאָכ-

איך בין געווען אלט 23 יאָהר.

אַ גאנצע „קאַפּע“ פון לאנגע, שוואַרצע געדריכטע האָר האָט בעדעקט מיין שטאַלצען קאָפּ. צו מיין יונגען פנים האָט זיך צוגעשטעפּט אַ שוואַרצע בערדיק, ווי אַ לאַפּאַטקע און אויגען האָב איך געהאַט — קען איך אייך אליין נישט ערקלערען וואָס איז דאָס געווען פאַר אויגען! געוועהנליכע אויגען, דאכט זיך, אז אבער איז זיי אפּט געווען אזוי געפּעהרליך ווי דער אַטעם פון אַ קוק טהאָן, האָט עס געגעבען אַ בריה. שפּע- טער, ווען עס איז אריין אין דער מאָדע היפּאָג- טיזם, פלעג איך מיט די אויגען, אָהן שוין בע- וועגונגען מיט'ן האַנד, פּערהיפּאָטיזירען דעם געזונדסטען מאַן; פאַר פרויען איז מיין בליק אפּט געווען אזוי געפּעהרליך ווי דער אַטעם פון אַ טיינעל. פּערליכען זיך פלעג איך זיך זעהר שטעל. דערזעהן ערגעץ אַ שעהנע פרוי, געגאנג- גען צוליעב איהר 20 קוואַרטאַלען צו פּוס, אָדער געפּאָהרען פינג סטאַנציעס ווייטער, ווי איך האָב געדאַרפּט. איך בין נישט געווען אויסגעלאסען און האָב ציניש נישט בעהאַנדעלט קיין פרוי, — איך פלעג זיך צו זיי פּערהאַלטען מיט די עהר- ליכע ריינע געפּיהלע פון אַ פּאָעט און מיט דער בענייסטערונג פון אַן אַרטיסט.

איך בין געווען אלט 23 יאָהר.

איך בין געקומען קיין באַרקאָוו מיט אַ וויכ- טיגע פּאָליטישע מיסיאָן. עס איז געווען אָנפאַנג מאי. אַ וואַרעמער פאַרנאכט. מיר זיינען געווען אויף דעם שפּאַצירפלאַץ לעבען אַוניווערזיטעט, וועלכער איז געווען בעקאנט אונטערן נאָמען „אַוניווערסיטעטסקאַיאַ גאַרקא“ (דאָס בערגליך ביים אַוניווערזיטעט). עטליכע יונגע לייט מייס- טענס סטודענטען, זיינען געזעסען אויף אַ באַנק. איך בין געשטאַנען און האָב עפּיס קאָר מוּישעס דערצעהלט. אלע האָבען געלאכט. פּלוצ- לונג זיינען מיינע קאמעראַדען אַנשוויגען גע- וואָרען און האָבען אַ קוק געטהאָן אויף מיר. איך האָב זיך פלינק אומגעקערט. פאַרביי אונז איז געגאנגען אַ הויכע יונגע בלאָנדינקע אין זעהר אַ שעהנעם אָריגינעלען קלייד. נאָך איהר איז מיט פּוילע טריט נאכגעגאנגען אַ גרויסער ניופּאָנד- לענדער הונד, אַ סך העכער פון אַ קאַלב. אין איהר גאַנג, אין איהרע בעוועגונגען איז געווען אזוי פּוילע גראַציע און חן, אז מיר זיינען אַלע צוגעשימדת געוואָרען צו אונזערע פלעצער. זי האָט הפנים געהערט, וואָס איך האָב דערצעהלט, וואָרום זי האָט אויף מיר אַ קוק געטאָן מיט אַ פּרייליכען שמויכעלע און איז פּערביי געגאנגען. זי איז צוגעגאנגען ביז טריפּמויקאָוו'ס פּאַסאַזש און האָט זיך אומגע-

קלינגענדע זילבערנע שטימע און דאן דאָס גע-
לעכטער פון א מאן, וועלכער האָט געלאכט מיט
א צובראָכענעם הייזיריגען באריטאָן. די טיר
האָט זיך געעפענט און זי איז ערשינען מיט א
מאן געדעמט. א מאן פון א יאהר 45 אין א
גרינעם סאַמעטענעם האַלאַט, מיט גרינע
טופליעס, מיט א גרינעם אָבעלעכטען פנים,
מיט א גרויסען גלאנצענדען פליך, מיט שיטערע
געלע באקענבארדען. ער האָט זיך געהאַלטען
זעהר מאיעסטעמיש, ווי עפעס א גרויסער פרייז.
דער הונד, וועלכער האָט זיי געפאַלט, האָט א
שפּרונג געטאָן. צו מיר, האָט א שמעק געטאָן
דעם פרעמדען, אונגעבעטענעם גאסט און האָט
אויסגעשטעלט אויף מיר זיינע פערוואנדערטע
אויגען, געדאדע ווי דער הערר זיינער.

— דאָס איז דער יונגער מענש, וועלכער
איז אזוי פריינדליך און אזוי העפליך געווען,
מיך א היים צו בעגלייטען האָט זי מיך פאַרגע-
שטעלט מיט א גראציעזע און שטיפענדע בעווע-
גונג פון איהר האַנד. דער מאן האָט אויסגעשאַ-
סען מיט א געלעכטער אין וועלכען אָנשטאָט א
פתח האָט זיך אלץ געהערט א קמוז: „האָ-
האָהאָ!“

— איך דאנק אייך זעהר, וואָס איהר האָט
מיין פרוי געבראכט אַהיים — האָט ער געזאָגט
מיט גרויס שטאַלצקייט. מיך פרעהט, פאַרצו-
שטעלען זיך: איך בין פראָקוראָר קאראוואיעוו!
פראָקוראָר קאראוואיעוו! דער בלינדער
שיקזאַל האָט מיך געבראכט צו קאראוואיעוו,
וועלכען איך האָב נישט געקענט, אבער פון וועלכען
איך האָב געהערט אזוי פיעל שלעכטעס, וועלכען
מען האָט אין אונזערע קרייזען אזוי פערהאכט
און פערזאכטעט און וועלכער וועט מיך א מאָל
אפּשער אויף פערשיקען קיין סיביר ווי פיעלע פון
מייןע קאמעראדען! אזא צוזאַמענערעפּעניש
האָט מיר אָנגעהויבען צו געפּעלען און איך האָב
אויף איהם א קוק געטאָן מיט א פרייליכען,
ארויסרופּענדען, טראָציען בליק. ער האָט מיר,
ווי א שפּאָן טיעף א קוק געטאָן אין די אויגען
און מיין רוהיגער אידישער פנים האָט איהם ביז
געמאַכט. „איהר זייט א איד?“ האָט ער מיך
געפרעגט מיט א זיסע פּעטע הענד האָבען געזיי-
טערט פון אויפּרעגונג.

— איך בין א מענש! האָב איך געענט-
פערט שטאַלץ.

— א מענש! — האָט ער א געשריי געטאָן
מיט כעס, — און דאָך קען אן ערליכע פרוי
אַליין נישט ארויסנעהן!

דער הונד האט פלוצלונג גערוועז א גענעץ
נעמטאן, האָט א סוק נעמטאן מיט א פראנע אויס-

געאנגען. עטליכע מאָל האָט דער הונד מיך כע-
טראכט מיט זעהר אונפריינדליכע אויגען. איך
בין נאכגעגאנגען. ווען זי האט געדארפט פער-
קעהרען אין אן אנדער גאס, האָט זי, זיך אומגע-
קערט. די ליפען האָבען גיפטיג געלאכט פון
מיר. די אויגען אָבער האָבען גערופּען — איך
בין נאכגעגאנגען. איך האָב געזעהען, אז דאָס
איז א וואושנע ארויסטאָקראטישע דאמע. איהר
פנים איז געווען נאָבעל און אינטעליגענט, איהר
בענעהמען זיך העכסט אנשטענדיג — איך האָב
נישט געקלערט פון קיין זאך. איך בין נאכגע-
גאנגען.

איך בין אלט געווען, 23 יאָהר.

ענדליך איז זי צוגעגאנגען צו א גרויסע,
שעהנע הויז. זי איז ארויף אויף הויכע מאָר-
מאָרנע טרעפּ ביז'ן טיר. און בעפאָר זי האָט א
קלונג געטאָן האָט זי ווידער אויף מיר א קוק גע-
טאָן. זי האָט יעצט גאנץ אָפּען געלאכט, אָבער
איהרע אויגען האָבען אזוי ווי איינגעלאדען.
איך האָב אָנגעהויבען געהן נאָך איהר אויף די
טרעפּ. זי האָט פלינק א קלונג געטאָן. א הוי-
כער שווייצאר מיט צוויי גרויסע באקענבארדען
האָט געעפענט די טיר. איך האָב דערזעהען א
וועסטיבול פּערגאַסען מיט ליכט... גרויסע בראָנ-
זענע פיגורען, טייערע קאוויאָרען אויף די טרעפּ.
צום ערשטען איז אריינגעלאָפּען דער הונד מיט
א פּרעהליכע ביללעריי. זי האָט מיר א מאָך גע-
טאָן מיט דער האַנד, ווי מען זאָל זאָגען: „ביטע
זעהר“, און איז אריינגעגאנגען. איך נאָך איהר.
מיט לייכטע גראציעזע טריט איז זי ארויפּגעלאָ-
פּען אויפ'ן צווייטען עטאַזש. דער הונד האָט
אָנגעהויבען שטיפען און שפּרינגען נאָך איהר
ווי א ווילדע קאלב. אויבען האָט זי מיר ווידער
א מאָך געטאָן מיט'ן האַנד. איך בין אויף גי-
גאנגען ארויף איבער די ווייכע טרעפּ. דער
שווייצער האָט געקוקט אויף מיר זעהר פער-
וואונדערט. איך אליין האָב זיך אויף אָנגעהויבען
וואונדערען. אונטעוואוסטע ערווארטונגען, ניי-
גירדע, די פרעמדע, אונטעקאַנטע אומגעבונג —
דאָס אלעס האָט מיך זעהר אינטריגירט, אָבער
קיין מורא האָב איך נישט געפיהלט.

אויבען, אויף א שעהנע פלאטפאָרם, וועל-
כע האָט געהאט גרויסע טייערע שפיגלען פון
אלע זייטען און איז געווען ארומגעשטעלט מיט
פּאַלמען און אנדערע פלאנצונגען, — בין איך
געבליבען שטעהן. זי איז ערגעץ אין א טיר פער-
שוואונדען געוואָרען און איך האָב נישט געוואוסט
זואוהין צו געהן און וואָס צו טאָן. איך האָב א
קוק געטאָן אין שפיגלען און מיר האָט זיך אויס-
געוויזען, אז מיין פנים ווייזט אויס א ביסעל
באַריש. זעהר גיך האָב איך דערהערט איהר

דער שווערער טיר און ארויס אויף דער פרישער לופט. איך בין געווען שרעקליך ביז און צוריק דערט און האב מיט ביזע טריט אונערבארמליך געקלאפט איבערן הילכיגען מאַטואר. עס איז געווען א שעהנע מאי-נאכט. ליכטיגע שטערן זיינען געווען צווייט און צושפרייט איבער די טיפפע בלויע הימלען. א פריש ווינטעלע האט געשפיעלט מיט מיינע לאנגע שווארצע האָר און האָט צאָרט געלעט מיינע פלאמענדע באקען. אויפ'ן בולוואר האָב איך זיך ענדליך אנדער-געזעצט אויף א באַנק אונטער א בליהענדע אקאציע. איך האָב גוטמוטהיג א טראכט געטאָן וועגען דעם, וואָס ערשט איז פאַרגעקומען און האָב זיך צולאכט מיט א הילכיגען, פרעהליכען געלעכטער. א פויגעלע וועלכע האָט געדערעמעלט צווישען די צווייגען האָט זיך דערשראָקען און איז מיט א געשריי אריבערגעפלויען אויף אַן אַנדער בויס. א פערליעכטע פאַאַרעל, וועלכע איז געזעסען אויף אַ באַנק אַקעגען, האָט געקוקט אויף מיר מיט ערשטוינען ווי אויף אַ משוגענעם — איך האָב געלאכט געשמאק און שטאַרק, ווי מען קען לאַכען מיט צוויי געזונטע יונגע לונגען. צו-זאמען מיט מיר האָבען די שטערן אין הימלען אָנגעהויבען פינקלען און בעוועגען זיך, און דער ווינטעלע האָט אָנגעהויבען לויפֿען איבער די בוימער.

איך בין געווען אלט 23 יאָהר.

דרוק אויף זיין פריין און האָט אויף מיר געגעבען אַ בייזען בילל.

— יעוועגעני — האָט זי א געשריי געטאָן, וואָס האָב איך זיך געבעטען.

— איך בעליידיג ניט דעם יונגען הערר, — האָט ער געזאָגט שוין וויעדער מיט אַ פריינד-ליכען טאָן, — עס איז געווען זעהר פּיין פּיין איהם צו בעגלויטען מיין פרוי אהיים. אוואָן! האָט ער אויסגעשריען גראָב און בעפעהלענד צום שוויצאר — דערלאנג דעם יונגען הערר זיין הוט און זיין אויבערראָק!...

איך האָב מיין הוט געהאלטען אין האַנד און קיין אויבערראָק האָב איך ניט געהאט. איך האָב פערשטאַנען, אז דער ווייזט, הייסט עס, האָט זיך געענדיגט. דער פראַקוראַר האָט גיפטיג געלאכט. דער שוויצאר פון אונטען האָט גע-קוקט אויף מיר פול מיט צאָרן. איך האָב א הוט געטאָן אויף איהר. זי האָט געלאכט מיט אַ פאַל-שען געמאַכטען געלעכטער און איהרע גרויסע אויגען האָבען געקוקט אויף מיר גוט און בע-טענדיג. זי געדאָרע זאָל זיך פיהלען שולדיג. איך האָב ארויפגערוקט מיין ברייטע שלאָפּע אויפ'ן קאָפּ, האָב ניט געזאָגט קיין גוטע נאכט, קיין איין וואָרט, האָט אונדערן אָנגעטראָטען דעם הונד אויפ'ן פוס, האָב אַ קוק געטאָן ביז אויפ'ן שוויצאר, בין אַראָב פון די טרעפּ אונמיטען זעהר לאַנגזאַם, א שטאַרקען קלאפּ געטאָן מיט

(שלוס פאָלגט)

דיא נאלדענע הייט

(א דראמא פון חסידישען לעבען אין דריי אקטען.)

פון י. ל. פריץ.

פערזאנען:

ציפּע, האלב־דיענסט, האלב־קרובה אין רבי'נס הויז
 ייִטשיס (מקורבים) 1טער, 2טער און 3טער
 זקנים — 1טער, 2טער און 3טער
 חסידים
 א היימישער חסיד
 אן אַרימער חסיד
 דער עולם
 א פויער מיט א פוהר אונטער'ן פענסטער

שלמה
 פנחס, זיין זון
 מיט, פנחס'עס זון, שלמה'ס אייניקעל
 מרים, משה'ס ערשטע ווייב
 יונתן }
 לאה } זויערע קינדער
 דבורה, משה'ס צווייטע ווייב
 ישראל, גבאי

צווייטער אַקט

חזן מיט א ימים־נוראים/דיגען ניגון דעם האלד...
 5 א ה (זיצט און לעזט עטוואַס).
 ציפּע (ארוינקומענדיג אויף דער שוועל
 נאך, שאַקעלט בעדויערנד מיט'ן קאפּ).
 5 א ה. ציפּע! נישט בעדויער. ווינש
 מיר גליק! א מוילזאָרפּה בין איך געווען, טיעף
 און דער פינסטערער ערד. פלוצלונג: ליכט,
 הימעל, ווייטע האַריוואַנטען.
 ציפּע (איז שוין צוגעקומען צום טיש).
 איך פערשטעה דיך נישט; איין אלט־פּערצייר
 טיגע אידענע... אָבער שלעכטע נביאות זאָגט
 מיר דאָס האַרץ... (פּויער). לאַה... זיי קוקען
 דיר נאָך!

די סצענע:

(לאה'ס צימער אין רבי'נס הויז. און רעכטען
 זיינקעל א בעט אונטער א ווייס־אַטלעסענער קאַטארע
 מיט א גאָלד־אויסגעשטריקטען מגדוד. אין מיטען
 שטוב א מאָזאיק־טישעל אויף זילבער־האַרניגען דיר
 וואן אונטער א הענגל־לויכטער אין געשטאלט פון א
 שופּעל. פאַרהאַנגען, בלומען־טעפּ, און הינטערגרונד
 פענסטער אין א גערטעל ארויף. די בוימלעך פּער־
 בליהען. רעכטס אין לונקס — טהירען. ימים־
 נוראים צייט. א טעהנער, ווארימער פאַרמיטאג, גע־
 שווישצער פון פּויעל רויסען זיך אַפּט ארויף דורכ'ן
 אָפּענעס פענסטער. זעלטענער קרויחט ערגעץ אין א
 גאַס א האַהן; אימיצער ערגעץ פּרופּט א שופּר; א

צ י פ ע (זיך איינהערענדיג צו דער טהיר)
אייער מאמעס — לעצטע גוטע פריינד! געהען
דא ארום, ווי מען פלעגט א מאל צו געהען —
(צוהערענדיג זיך צו טריט) אט קומען זיי!

י ש ו ש י מ 2 א ו נ 3 (קומען און, מיט
אראבעלעזטע ברעמען און אויגען, געהען זיי זעהר
לאנגזאם, ווי בלינדע אויף איין אויסגעטרעטענעם
וועג, רעדענדיג, שמעלען זיי זיך אב; געענדיגט —
געהען זיי ווייטער, די שטימען קלינגען ווי פון דער
ווייט, ווי פון א ווייטע פרעמד. זיי פיהלען ארום
זיך קיין מענטשען נישט).

י ש י ש 2. (שוין אין שטוב, זיך אבשטער-
ענדיג) הא?

י ש י ש 3. נו—וואס? כצאן בלי רועה?
(געהען, שמעלען זיך אב).

י ש י ש 2. און אפשר אויך א דרך? א
היפוך און א דרך!
י ש י ש 3. גלגול פנחס, זאגט מען!
(בעמערקט, אויפהויבענדיג די אויגען — לאה'ן.
גער'הדושים: מרים'ן?)

צ י פ ע. מרים'ל'ס טאכטער — לאה!
י ש י ש 2. (דערפרעהט) ציפּע לעבט
נאך!

מ ש ה. (צוגעהענדיג) שלום עליכם —
י ש י ש 2. (שמרעקט פויל און קוים אויס
א פלאכע האנד) עליכם שלום — (דאס זעלבע
י ש י ש 3).

י ש י ש 3. (צו ישיש 2, פערבענקט)
קום — נעמען שלום עליכם... יאהרען לאנג אליין
נעווען... עס בענקט זיך אזוי... (געהען).

י ו נ ת (מיט קנאה) מיך האבען זיי
נישט דערקענט —

מ ש ה (וואס האט בעגלייט די ישישים,
שמעלט זיך אב; מרויסטענדיג) שוואכע אויגען
— אלטע לייט — ווי די טויבען גראה...

צ י פ ע. אלע זיך אונטערגעגעבען, אלע!
ל א ה. (מיט א שמויכל צו ציפּה'ן) נישט
אלע!

י ו נ ת ז. (לחביב, מיט עטוואס נקמה)
דער דריטער לעבט שוין נישט!

מ ש ה. אלע... אלע... א שטארקע האנד!
(פויזע) ציפּע, קענסט דעם קרומען אליה?

צ י פ ע. דעם ישובניק?
מ ש ה. (בעשטעטיגט מיט א קאפ בעוועגונג)

אין איין יאהר אלע אייניקלאך!
צ י פ ע. (אויסער זיך) כרת!

ל א ה. ישראל?

צ י פ ע. זי אויך!

ל א ה. די שלאנג, וואס האט ארומגע-
וויקעלט זיך ארום מיין שוואכען טאטענס
הארץ —

צ י פ ע. ארום הארץ! כ'בין זי נישט
מקנא, פערשלאסען איז דאס הארץ פאר איהר!
זי קלאפט, מיט געבעט, מיט צאָרן; מען עפענט
נישט... (שאַן ענדערונג) און ווי לאנג געדויערט
בעהעלטעניש?

ל א ה. כ'טהו עס דעם טאטען צוליעב —
צ י פ ע. (דערהערענדיג טריט) געהט ער
אויפ'ן אמת...

ל א ה. (קעהרט אב מיט'ן ביכעל אונטער
דער קאמארע).

מ ש ה (אין א באלאט מיט וויכע שמעק-
שן, עטוואס קורצזיכטיג. קומט ארוין פון רעכטס,
צושמויכלעט זיך געגען צופע; קומט געהנטער, בע-
מערקט ווער עס איז, דער שמויכלעל פערשווינדט,
וועצט זיך, לעגט דעם קאפ אויף די הענד).

ל א ה. (קומט ארום אָהן דעם ביכעל. צו-
געהענדיג, פון פּענסטערליכט בעשיינט.) ייטער
עצבות, טאטע?

מ ש ה. (אויסגעשטראהלט) ניין, ניין...
(בעטראכט זי) די שכינה שיינט אויף דיין קער-
פער, קינד! וואס גאט גיט א טאָג — עהנליכער!
ל א ה. (שעלמישליעב) צו יועמען?

מ ש ה. דו וויסט! —
ל א ה. (בעוועגט) קענסט נישט פערגע-
סען, טאטע?

מ ש ה. ניין... און ווי אזוי? ביים קראנ-
קען בעט נישט געשטאנען... ביי יציאת נשמה
נישט געווען... אָהן מיר צו קבר ישראל געקור-
מען... און שבעה געזעסען — א שעה —

צ י פ ע. כ'האב נישט געקאנט קומען
פריהער; קראנק געוואָרען פאר צער... (שאַן
ענדערונג) ארויסגעיאָגט א פייגעלע... אין נאָר-
סען שניי, אין וויינד...

מ ש ה. אוי, עס גלויבט זיך נישט... עס
ווייל נישט גלויבען, דאס הארץ.

ל א ה. (מיט פלוצלינגען קאלמען פארוואורף)
און פאר וואס האסטו, טאטע —

מ ש ה. (לאזט אראב דעם קאפ).
צ י פ ע. ער האט געהייסען — קענסט

נאך דיין זיידען נישט, לאה!
י ו נ ת ז. (פאלט אריין מיט א כשורה)

ביידע ישישים געקומען! זיך אונטערגעגעבען —

מ ש ה. דעם אַסטרָאָנאָמעקס!
 יונתן. פליגל פון טויבען, די טייטש!
 א הויך ענין — טויבען, פליגל פון טויבען...
 די בנלית ישראל איז געליכען צו א טויב, און די
 שכינה — אויך.

לאה. איך פערשטעה דיר נישט... מור די
 מאמע געהט! פון דיין פנים אָבעטהון האָט דעם.
 ווידענס וואָלקען זיך, לייכטען דייעע בלאָהע
 אויגען, באַד זיך מיין נשמה אין זיי ווי א טויב...
 יונתן. און איך האָב דאָס ספר לייעב...

און געווען איז עס געכמען ערשט...
 לאה. (אונטויליג) ביזט צו לעזען נישט
 געקומען!

יונתן. (הארט) ניין! ימים נוראים!
 און דער זידע, לא עליכם, נישט אין גאנצען...
 איך בין ביי איהם געווען, און געקוקט אריין אין
 ספר... אין ספר קוקט אריין דאָס אויג, דורשטיג
 טרינקט דאָס אויער יעדעס וואָרט פון זיידענס
 מויל, און ס'לייבט זיך וואונדערליך צוואַמען!
 ווי גרויס! ווי גרויס און הייליג! אויבען איז
 ער געווען — געהאט עליית נשמה, רשות גענר
 מען צו שטרעפן רשעים, נישט געפארשט און
 קיין עדות נישט געפרעגט — על—פי—רוח—
 הקודש אליין — (שטאַלן) א דן יחיד, וועט
 ער זיין!

מ ש ה. (רעזיגנירט) און מען האָט עס
 איהם געגעבען...

צופע. חרוב וועט ער מאַכען א וועלט—
 יונתן. אויפבויען וועט ער זי אויפ'ס
 ניי!

לאה. (אונטויליג) צוריק שוין זיידע!
 יונתן. הייליג איז דער זיידע!
 לאה. (שטרענג) פערצעהל!

יונתן. (נאָד פויזע) ארום אן עולם...
 א היי, אז עס שמעלצען די ליכט... עס פאלען
 די ברעמען צו.

מ ש ה. (שטיל) מיר אויך...
 יונתן. איך דרימלע איין...
 מ ש ה. איך אויך —

לאה. (אונגעוולדיג) חלום'ט זיך דיר?
 יונתן. חלום'ט זיך מיר! און אפשר
 האָט מען מיר דעם בעל-שם'ס אן אייניקעל
 געוויזען! (ארויספלאצענדיג) אין הימעל
 בין איך געווען!

צופע. (גלויבצויטיג, פערלירט דערשראָך
 קען די שפילער פון זאָק).

מ ש ה. א זכיה!

מ ש ה. (רעזיגנירט) כרת! פאר נישט
 אונטערגעבען זיך!

יונתן. (הויכ, מיט להבעים/דיגען אַב-
 קלאַנג) א קרוש עליון, דער זיידע!

לאה. קאמעלעאָן!
 מ ש ה. (פער'הרוש'ט) וואָס איז דאָס?

לאה. א חיה'לע, וואָס טוישט פון צייט
 צו צייט — די פארב!

יונתן. א איר מוז האָבען אמונה —
 אין זיין לייעבען נאָמען, אין צדיק, א איר מוז
 האָבע איין אָנהאַלטעניש —

לאה. (אויפגעבראכט) דאָס מוז א
 שיכור האָבען! (פויזע).

מ ש ה. עשרת ימי תשובה! קינד!
 לאה. א טאָג ווי אלע טעג... (ציטאָר-
 מען-ארטיג) א קאטענאָריע איז די צייט, —

אַהן אן אָנהויב, אָהן א סוף —
 מ ש ה. (דערשראָקען) חס ושלום, —

קרמות?

יונתן. זיינע רייד!

מ ש ה. (אויסער זיך) וועמעס?

יונתן. (דערמאָנט זיך, פערשווייגט,
 לאַזט, פול חרטה, די אויגען אראָב).

לאה. (געהט, בעוועגט, צום פענסטער צו,
 בעשעפטיגט זיך מיט די בלומען, זעהר שטילע
 פויזע).

צופע. (צויהלט אין דער שטילקייט די
 אויגען פון זאָק).

יונתן. (איבערבענדיג) לאה!

לאה. (זיך אומקעהרענדיג, קאלט) וואָס?
 יונתן. זיי אויף מיר נישט ביז...
 (פויזע) כ'ויל דיר עפעס פערצעהלען, לאה!

לאה. פערצעהל!

יונתן. (ווייל אָנהויבען פערצעהלען, דער-
 מאַנט זיך אן פאַטער מיט ציפּען; ווייזט עס לאה'ן
 מיט א ווינק פון די אויגען).

לאה. פערצעהל! איך וויל שוין מעהר
 קיין סודות נישט! אויפגעהויבען זאָלען קאָפּ
 און אויגען ווערען, כ'ווארף אראָב פון זיך די
 קייטען — געבייטענד — שטאַלן) פערצעהל!

יונתן. (וואָס האָט נישט אויסגעהאַלטען
 איהר בליק) וועסט נישט לאַכען? —

לאה. (בעוועגט) ניין! אז דו פער-
 צעהלסט, בעקומסט דו, יונתן, דער מאַמעס,
 אונזער מאַמעס ליכטיג פנים... (בעוועגונג).

יונתן. פערהאן א ספר, לאה, הייסט
 עס „כנפי יונה“.

(טאן ענדערונג) און די טויבען, וואס פליהען אויפ'ן מעסער אן, פאלען... געקוילעט פאלען זיי גע'שחט'ען... בלוט אויפ'ן מערמיל-שטיין מריפט... זיי צאפלען אויפ'ן מערמיל-שטיין, פלאטערן מיט די פליגלעך, מיט די רויט-פער-פלעקטע, ציטערן, שליסען די זיסע אייגעלעך צו. אן שליסענדיג, און גוסס'ענדיג ברומען זיי אלץ: — גלויב... גלויב... גלויב... (וויינט שטיל מיט א פערשטעלט פנים).

מ ש ה. וויין נישט, פאר וואס וויינסטו, יונתן... אז מען האט אזא זכיה, יונתן...

ל א ה. (אויבערשלאגענדיג) ווייסטו, ברור דער, וואס דאס איז? — פא—ע—זיע!

י ש ר א ל. (שטעקט אריין דעם קאפ דורך דער מהיר, מיט שפאנישע בליקען ארום) משה'ל... דאס דאקטאר'ל איז ביים טאטען... געהט באלד אוועק...

ל א ה. (ווארפט צו יונתן צו א בליק פון נצחון).

י ו נ ת ז. (אויפפאהרענדיג) אין חבוש — זיך אליין העלפען קען מען נישט... א גמרא, א בפרושע!

י ש ר א ל. (צו משה'ן) ווילסט נישט מיט'ן רעדען?

מ ש ה. (צורודערט) יא... ניין... כ'בין נישט עפעס אין גאנצען — שיק איהם אהער אריין —

י ש ר א ל. (מיט א איראנישען שמויכלע אב)

צ י פ ע. (צו שפעט) מען דארף נישט! מ ש ה. (נישט הערענדיג, זעהר אונרוהיג)

אבער וואס — פאר וואס זאל א טאטע נישט וויסען — וואס טהוט זיך עפעס צווישען אייך —

ל א ה. אלץ וועט ווערען, מאטע, קלאר... ד ב ו ר ה. (ארוינפאלענדיג מיט א בריעף

אין דער האנד) קלאר ווי דער טאג!

צ י פ ע. אונטערגעהערט!

ד ב ו ר ה. (ווייזענדיג א בריעף) אזוי קלאר, אז דרייסיג מיללען ווייט זעהט מען עס! אט שיקט מען, טעכטער'ל, דיר די תנאים אב! א חודש שוין, דער טאטע דיינער האט די שאנד פערהאלטען...

צ י פ ע. און דו — געפונען!

ד ב ו ר ה. (צו משה'ן) נו? פאר וואס שפעסטו גאר קיין נחת נישט פון טעכטער'ל? פאר וואס גלעטסטו נישט איהר קעפעלע? עס

ל א ה. (א לויכט איראנישער שמויכלע).

י ו נ ת ז. (בעשטעמוגט) און הימעל... (פערזעהלענדיג, מיט שמויגענדער בעוועגונג) אלץ ארום איז מערמיל-שטיין — פריש געפאלענער שניי — אזוי העל, אזוי קלאר-ווייס ארום! און שטילע, ווייסע, זילבערנע געפאלעך, פורפור און גאלדען געזוימט, ציהען זיך, שווימען; וויס-לען זיך און שוועבען מיר איבער'ן קאפ... הויך, הויך איבער'ן קאפ... און אינעווייניג אין די נע-פאלעך ציטערן, שימערן בליצען אויף און אב, פליהענדיג ארום, ארום שטערענדלעך — (טאן ענדערונג) אויף א בעלעמער בין איך גע-שטאנען... אויך לפנת הספיר — קלאר, ווייס-שטראהלענדיג — און ווי פון מערמעל-שטיין ארום פליהען יונים... ווייסע, ווייסע טויבען, זילבער-ווייסע פליגעלעך פון אורים ותומים די שטיינער — אויגעלעך... (טאן ענדערונג) און ארום, ארום מיר פליהען זיי... און ריהרען זיך אן אן מיר, פליהענדיג... אן די קליידער... אן רי באקען — און זיי גלעטען מיד, ארום האלץ און ליפען און קושען מיד... און פליהען אפער און קוקען מיר אין די אויגען אריין, און ווי שטיל ברומען זיי, און ווי ליבעליך ברומען זיי... און זיי רוימען אין די אויערען אריין —

ל א ה. וואס? וואס?

י ו נ ת ז. „גלויב!“ — „גלויב!“ — „גלויב!“

ל א ה. (לאזט די אויגען אראפ).

י ו נ ת ז. (מיט שטייגענדיגען צארן). פלוצ-לינג, טריט הערען זיך, צווייערליי טריט, כ'ווייל נישט זאגען, ווער...

ל א ה. (אויפפאהרענדיג די אויגען) זאג!

י ו נ ת ז. (איינגעהאלטען) „ער... און „איינע...“ זיי קומען אריין — געהען צום בער לעמער צו, מיד זעהען זיי נישט! איך שרעק מיד פאר זיי — ער א מענש פון שניי, איידקאלט און בליצען פון מעסער אין די אויגען — זי — אין דער האנד א מעסער — (ארויספלאצענדיג) ווי קומט צו דיר א מעסער?

צ י פ ע. (אכשפריגענדיג) משוגע, מטורף?

מ ש ה. וועה מיר!

ל א ה. (קאלט, בעטענדיג) פערזעהל! י ו נ ת ז. ער זאגט: שנייד! רעדער

מאכסטו איבער דיין קאפ מיט'ן מעסער — איך קען נישט שרייען, עס שטאקט דאס קול אין דער קעהל... רעדער בליצען איבער דיין קאפ...

זיי און ווינקט מיט זיי — אויער צום מויל
לעג איד צו — „היט“ „מיין איינציג טעכטערל
היט!“

י ו נ ת ז. מיד נישט...

ד ב ו ר ה. שעהן געהיטען האסטו זי!
שווער! שווער! (מיט פרייד) ער געהט, ער
געהט! (עס הערען זיך שווערע טריט).

פ נ ח ס (און) י ש ר א ל (וואס פיהרט
איהם, קומען אריין).

פ נ ח ס. וואס טהוט ניד דא? צו קוין
לעט מען, צו שחט מען דא?

ד ב ו ר ה. (דערלאנגענדיג דעם בריעף) נאט,
לייענט, שעפט נחת! פון אייער כשר אייניקעל...
פון אייער זיס אייניקעל...

פ נ ח ס. (נישט געהמערדיג דעם בריעף
וואס פאלט אויף דער ערד; צו משה'ן) וואס בער
מיט עס?

מ ש ה. (פערלירען). כ'ווייס נישט...
טאטעשי, כ'ווייס נישט...

ל א ה. (אויפ'ן בריף ווייזענדיג) דאס
שיקט מען מיר דא תנאים אב!..

פ נ ח ס. (פאלט שיער).

י ש ר א ל. (רוקט איהם אונטער א שטחל).
פ נ ח ס. (מיט 'שנים) מיר — מיר

שיקט מען תנאים אב?

ל א ה. נישט דיר, זיידע, מיר!

פ נ ח ס. מיר תנאים אב!

י ו נ ת ז. (אויף דר. בערגמאן) אלץ ער,
אלץ ער —

פ נ ח ס. (דערזעהט ערשט בערגמאנען) דו?
דו ביזט נאך דא? וואס טהוסטו דא?

ל א ה. ס'אי מיין חתן, זיידע!

י ש ר א ל. (אב אונבעמערקטער)

י ו נ ת ז. ער האט זיא פער'כשופ'ט! א
פיער אנגעזונדען אין איהר הארץ, א גהינם
ברענט, א לעבעניש!

ל א ה. אונגליקליכער ברודער! הער,
יונתן, וואס איד וועל פערצעהלען דיר, זאלען
אלע הערען — יענע נאכט, געדענקסט... די מא'
מע פערטריען, אויך א כשופ'מאכערין געווען —
אויך צו ליכטיגקלאר פארשפינען, וואס נאגען
אין דער פינטער...

צ י פ ע. (מיט שרעק) לאה!

ל א ה. דער עלטער-זיידע, די טויב, די
שטילע גוסס'ט ערגעץ ווייט, ווייט ערגעץ אין
שטוב איינער אליין, קיינעם לאזט ישראל נישט
צי — קיינעם — (אויפ'ן זיידען) דער — מיט'ן

שיינט דאך דיא שכינה אויף איהר? ווערט פון
טאג צו טאג דאך עהנליך — דו ווייסט — דו
ווייסט צו וועמען? קוש זי, האלז זי, האב א
טעות און רופ זי מרים'ל... מיד קען נישט... מיד
זעה נישט... עס גלויבט דאך נישט דיין הארץ,
לעכט דאך מיט א בר מנא, מיט א מת —
צ י פ ע. שווייג!

ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. (אריינקומענדיג)
מאיען — (אונרוהיגע בעוועגונגען. צו משה'ן)
איהר האט וואס פרעגען געוואלט?

ד ב ו ר ה. דאס איז ער דאך!

מ ש ה. (פערשאפענדיג) וואס מאכט דער
טאטע, וואס זיינט איהר, הערר דאקטאר, אזוי
געשווינד...

ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. (אויף די אהר קר-
קענדיג) געשווינד? צוואנציג מינוט... און די
דיאגנאזע קלאר...

מ ש ה. (אונרוהיג) וואס הייסט עס?

ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. עלטער...

מ ש ה. דאס הייסט...?

ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. עס לייבט א לאמפ;
דער בוימערל ברענט און ברענט זיך אויס —
י ו נ ת ז. (צייט קריצענדיג) נאטור-גע-
זען!

מ ש ה. (פערציטערט) יונגער מאן, אזוי
הייסט עס ביי אויך... ביי אונז זאגט מען:
טבע... פאראן אבער חוץ לדרך הטבע! רחמים...
ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. (זעהר קאלט) נישט
דין, נישט רחמים — נאטור...

י ו נ ת ז. (אויסער זיך) אבער כשוף איז
פאראן — וואסער ברענט... מאכען קען מען
שניי אין שטוב...

ד ר ה. ב ע ר ג מ א ז. געוויס!

ד ב ו ר ה. און איד שייג! (רופט) שווער!
— שווער!

צ י פ ע. (צושפרינגענדיג) שווייג, כ'שניר
דיר איין די קעהל!

ל א ה. שווייג, נישט דיין זאך, ציפע!
צ י פ ע. ס'אי מיין זאך! תקיעת כף
געגעב'ן, דיין טאמען, דיין כשר'ע מאמע! (טאן
ענדערניג) פערבענקט זיך ס'ארימע פייגעלע, צו
דער שטייג, צו דער היים... און געהט אויס...
(טאן ענדערניג) הענטעלעך, ווי די שטעקעלאך,
ליפעלאך בלאנע בלאהע — אראבעפאלענע
בלעטעלעך... א פנים'ל, ווי שניי — נור אויגען,
אויגען דאט עס — אויגען! און זי רעדט מיט

ד.ר. ב. ע. ר. ג. מ. א. ו. (דאקטאר-מעסיג, בירוהיגענד) אבער לאה!
 ע. ו. ל. מ. (צעוויינט זיך, רוקט זיך מיט שרעק, האט, צארן, מיט בליענדיגע אויגען, אויס-געשטעקטע הענד, און שווענדיגע מילער אויף לאה'ן און דר. בערגמאן).
 ל. א. ה. שטעה! רוהיג זאל זיין!
 ע. ו. ל. מ. (געמורמעל).
 ל. א. ה. מענשען פון פינסטערניש, שווייג!
 א. ווארע מאכט! עס געהען מענשען פון ליכט!
 לאזט אדורך די מענשען פון ליכט —
 ע. ו. ל. מ. (האט אָנגעטראָמען רעכטס און לינקס).
 ל. א. ה. (און) ד.ר. ב. ע. ר. ג. מ. א. ו. (גע-ארעמט, שטאַלן אב).
 פ. נ. ח. מ. (לאזט ארויס א מרוק, פאלט).
 (פארהאנג).

שבר ועונש אין יודענטהים*

פון ד. מ. הערמאלין

1.

טהאן אין די טהייערסטע מלבושים און ציערונג און בעזארגט מיט אן אייביגער וואָהנונג.

דאָס לעבען פון דעם עניפטער האָט זיך אָנגעפאַנגען פון טויט. תורת משה האָט געפרע-דיגט פונקט פערקעהרט. דער „ונשמרתם לנפשותיכם“, היט אייערע קערפער איז געווען דאָס וויכטיגסטע געבאָט, און דאָן בעמערקען מיר, אז דיזע וועלט איז אלעס. אויב מען איז גוט און פרום, אויב מען בעפאלגט וואָס יהוה הייסט, געהט רענען אין צייט, לעבט מען רוהיג און מען געניעסט פון אלעמען. אויב מען היט וואָס יהוה הייסט, האָט מען ארייכט ימים. די גרעסטע מתנה פאר א גוטען מענשען איז, ווען מען קען אויף איהם זאָגען „וימת בשבחה טובה“, ער איז געשטארבען מיט א גוטער עלטער, און דאָן „ויאסף אל אבותיו“, ער איז אוועקגעלעגט גע-וואָרען מיט זיינע עלטערען.

דאָס העכסטע גליק פון דעם מענשען ווערט אויסגעדריקט, ווען די מיטגלידער פון דער נאָציאָן זיינען געזעסען „איש תחת גפנו ותאנתו“, יעדער אונטער זיין וויינישטאָק און פינגענבוים.

די עניפטער האָבען געפרעדיגט א לעהרע פון טויט, די תורה האָט פראָקלאַמירט א לעהרע פון לעבען; די עניפטער זיינען געבוירען געוואָרען אום צו רען אום צו שטארבען, און די אידען אום צו לעבען.

יא פאַרשער האָבען נאָך ביז היינטיגען טאָג ניט ענטדעקט אויב אידען זיינען געווען אין מצרים, אויב די געשיכטע פון דער ביבעל מיט דער אידישער שקלאַפּעריי איז א פאקט. איין זאך איז אָבער זיכער, אז די גאנצע תורה אָטהעמט מיט א העפטיגען פראָטעסט געגען אלעס וואָס די עניפטער האָבען געלערענט און געפרעדיגט.

ביי די ענעפטער איז דיזע וועלט געווען א „פרוזדור לטרקלין“, א פאַרהאלע צו א פאלאז. דיזע וועלט האָט בעדארפט זיין א יאָמערטהאַל און יענע וועלט האָט בעדארפט זיין אלעס. דערפאַר ענטדעקען מיר נאָך עד היום הזה אין עניפטען מעהר געמויערטע קברים ווי פאלאצען און טעמפלען. דער ריכטיגער ווערט פון דעם מענשען ביי די עניפטער, האָט אָנגעפאַנגען פון דער צייט וואָס ער איז געשטארבען. דאָן האָט מען איהם איינגעבאלאמירט, אָנגע-

(*) דיזער ארטיקעל שליסט די סעריע וואָס האָט אָנגעפאַנגען אין דער „צוקונפט“ פון מאָנאט אויגוסט און פאַרטגעזעצט אין סעפטעמבער. מיט דיזען ענדיגט זיך די אַבאָנאָדלונג וועגען דער טהער מא „דאָס סאָציאַלע לעבען אין אלטע יודענטהים“.

געווען אָנגעפֿילט מיט פֿערשיעדענע נייע אידעען. זיי האָבען געשפּירט, אז דערפֿאַר וואָס זיי זיינען ניט געגאנגען אין יהוה'ס דרכים, האָבען זיי געליטען. זיי האָבען אַלץ בעשלאָסען צו טהאָן אַלעס מעגליכע און נאָכפֿאלגען יהוה'ס לעהרען.

3.

פֿאַר אַלעמען האָט מען אָנגעפֿאַנגען אויס-צוראַטען אַלעס וואָס קען הייסען ניט אידיש. אַלע עבודות זרות זיינען אָבעשאַפֿט געוואָרען. מען האָט זיך שטאַרק בעמיהט ניט צו האָבען קיין מען ומשא מיט די היידען. די אידען וואָס האָבען געהיראטאט היידינישע פֿרויען האָבען זיי געמוזט פֿערטרייבען צוזאַמען מיט זייערע קינדער. דער שבת איז פֿערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ מיין איינפֿערווירענקייט אָדער טויט, אַב-סאַלומע רוח, און אזוי ווייטער. מיט איינעם וואָרט, עס האָט אָנגעהויבען צו בלאָזען אַ ווינט פֿון דעם גרעסמען פֿאַנאַטיזמוס צו היטען דאָס וואָרט מיט אַלע מעגליכקייטען.

אָבער נאָר דאָס וואָרט איז געהיט געוואָרען מיט אַ בלינדער געהאָרזאָמקייט, וועהרענד דער גייסט פֿון דער תורה איז פֿערגעסען געוואָרען. די אַמאָליגע גלייכע פֿערטהיילונג פֿון אהוזה ונחלה איז ניט איינגעפֿיהרט געוואָרען, די דעמאָקראַטישע גלייכהייט איז ניט פֿראַקטי-צירט געוואָרען. בלויז איין זאך האָט זיך גע-שפּירט, אז מען דאַרף זיך היטען דערפֿאַר, און דאָס איז געווען, אַ קעניג. קיינער האָט ניט געוואַגט אויפֿצהויבען די פֿראַגע פֿון אַ הערשער. די אידען האָבען געדענקט וואָס זיי האָבען געליטען פֿון די הערשער, ביי בית ראשון, און זיי האָבען זיך געוואַלט אונטערוואַרפֿען בלויז יהוה'ס הערשאַפֿט.

אין דער זעלבער צייט אָבער, האָבען עקזיסטירט קלאַסען און מאַסען. עס האָט זיך אויסגעבילדעט אַ פֿרווילעגירטע אַריסטאָקראַטי אָדער אַדעל. און עס איז געבליבען אַן אַרעמעס, ליידענדעס און אונטערדריקטעס פֿאָלק.

האָס און פֿעראַכטונג פֿון איינעם צום צווייטען האָבען געהערשט איבעראַל און קיין אַדנאַזיאַציען, וואָס זאָל אַרומנעמען דאָס נאַצע פֿאָלק, האָט ניט געקענט ווערען.

ווען דער ערשטער ווינט פֿון בלינדען פֿאַנאַטיזמוס האָט אַריבער געבלאָזען, האָט זיך באַלד אָנגעהויבען צו שפּירען דער איינפֿלוס פֿון דער באַבילאָנישער רעליגיע, וועלכער האָט,

דיזער קאָנטראַסט האָט אויסגעבילדעט אַ פֿאָלק מיט אַ געוואַלטיגער אַנהענגערשאַפֿט צו די בעקוועמליכקייטען פֿון לעבען, און ווען יעדער מאַנד האָט געוואַגט צו פֿעריהרען דיזע בעכער וועמליכקייטען, איז ער ניט נאָר געווען אַ פֿער-רעטהער גענען זיין נאַציאָן, זאָנדערן אויך געגען יהוה'ן.

2.

איין זאך בלייבט אונערקלערט ביז היינט טיגען טאָג.

די תורה האָט ניט אויסגעלאָזט כמעט קיין מין עבודה זרה, פֿון יענע צייטען און געגענ-דען, זי זאָל ניט וואַרענען די אידען דאָס ניט צו פֿראַקטיצירען. בלויז אויף איין זאך שווייגט זי, און דאָס איז יענע וועלט, אָדער דער גלויב-בען פֿון שכר ועונש אויף יענער זייט קבר. די תורה דערמאָנט קיין וואָרט, קיין רמז אויף אַ יענער וועלט, אָבער זי האָט קיין וואָרט דאָנגעגען. ניט האָבענדיג קיין וואָרט דאָנגעגען, איז אַלץ געבליבען אַ ברייטע און אָפֿענע טהיר פֿאַר אַזאָ לעהרען.

אין אָנפֿאַנג, ווי עס שיינט, זיינען די אידען געווען פֿאַלשטענדיג צופֿריעדען מיט דער לעהרע פֿון לעבען אליין, דאָס הייסט, פֿון דיזער איינ-ציגער וועלט, עולם הזה. און אזוי ווי די אמונה פֿון אַ יענער וועלט איז געווען פֿריהער עניב-מיש און נאָכהער באַבילאָניש, פֿערזיש, פיני-ציש און פֿון אַנדערע בענאָכבאַרטע פעלקער, אויף וועלכע עס איז געוואָגט געוואָרען „ובחוקותיהם לאַ תלכו“, האָט מען זיך אויך ניט געקיימערט וועגען דעם.

אזוי זעהען מיר פֿאַרהאָיבערענע אַ לאַנגע צייט אָהן אַ שום רמז פֿון עולם הבא אָדער שכר ועונש פֿון יענער זייט קבר. די ערשטע צייט, איז די לעגענדאַרישע, דאָס הייסט, פֿון דעם דערמאָנטען יציאת מצרים ביז דעם ערשטען קעניגרייך; די צווייטע איז די האַלב־היסטאָ-רישע ביז חורבן בית ראשון, און די דריטע איז די פֿעריאָדע ביז דער צווייטער בית המקדש איז אויפֿגעבויט געוואָרען.

די אידען האָבען אין דער קורצער צייט פֿון גלות בעזוכט בבל, דאָס לאַנד פֿון דער זאָראַסטער רעליגיע, דאָרט וואו עולם הבא און שכר ועונש, האָבען געבילדעט די פֿונדא-מענטאַלע פֿרינציפען פֿון דעם גלויבען.

ווען זיי האָבען צוריקגעקעהרט און זיך אָרגאַניזירט אין אַ נאַציאָן, זיינען זייערע קעפֿ-

194 — 201; פה"י לרש"י, פון זייטע 73 און ווייטער.)

צו יענער צייט, ווי עס שיינט, איז געשריבן בען געוואָרען דאָס ספר „איוב“ מיט דעם שטן, וואָס איז דורכאויס פאַרסיש. פון דעם שטן איז אויך געוואָרען אַן אַשמודאי, און דאָן אַ מלאַך חמות וואָס האָט אינגעלהיגע אויגען און לויערט אויף דעם מענשען אום אַרויסצוכאַפּען זיין נשמה און זי ברענגען אין גיהנום.

5.

אונז איז ניט גענוי בעקאַנט אויף ווי ווייט מען האָט אָנגעפיהרט אַ קאַמפּף צווישען אירען נענען די פרעמדע לעהרען. אַ פאַקט שיינט עס אָבער דאָך צו זיין, אז אזוי לייכט איז עס ניט אָנגעקומען צו פֿערקערפּערן די לעהרע פון אַ יענער וועלט אין יודענטהום.

דאָס ספר „דניאל“, וואָס דערמאָהנט די יריכישע הערשאַפט אין פאַלעסטינאַ, וואָס בער צייכענט אַ צייט, ווען די חשמונאים זיינען ערשינען, איז אַלזאָ געשריעבען געוואָרען ציעמליך שפּעט. אין דיזען ספר „דניאל“ אליין שטעהט בלויז איינמאַל דערמאָהנט אַ יענע וועלט. „קהלת“, לויט דער שפּראַך, שיינט עס, איז אויך געשריעבען געוואָרען אונגעפֿעהר צו יענער צייט. דער פּערפאַסער פון דיזען ווערק איז געווען געגען אזא לעהרע. ער האָט אויסדריקליך געפֿערדיגט געגען אַ יענער וועלט און געזאָגט, אז ווען מען שטארבט איז קיין חילוק ניט וואָס מען איז פריהער געווען, אַלע קעהרען צוריק צו דער ערד פון וואָנען זיי זיינען געקומען.

דאָס, לויט אַלע וואַהרשיינליכקייטען, איז אַ פּראָטעסט געגען די לעהרע פון שכר ועונש פון יענער זייט קבר וואָס האָט אָנגעהויבען זיך אַריינצורייסען אין יודענטהום צו יענער צייט. „בן סירא“, אַ ספר וואָס איז געוויס גאנץ שפּעט געשריעבען געוואָרען, וועלכעס מען האָט זאָגט ניט געוואָלט איינשליסען אין דער ביבעל, איז אויך געגען דער לעהרע פון שכר ועונש אויף אַן אנדערער וועלט.

דאָס איז אַלעס וואָס מיר בעמערקען פון דעם קאַמפּף פון יודענטהום געגען די היינטישע לעהרען.

זייט דאמאלס אבער איז דער אַלטער יהודה געשטאַרבען, דער אַליין־הערשער, דער אַליין־שעפּפּער, דער גאָט פון לעבען בלויז אויף דיזענער וועלט איז אַוועק, און אנשטאָט איהם האָט אַרויסגעשוואָמען די נייע רעליגיע, אפילו בלויז

אין פיעלע בעציהונגען, געהאט גרויסע עהנליכע קייטען צו דער אידישער, ווי טומאה וטהרה, פערבאטענע שפייזען א. ד. וו.

4.

ביי די אירען איז געווען איין גאָט, וועלכער טהוט אַלעס; ער איז דער בעשעפער פון דעם גומען און בייזען; „יוצר אור ובורא חשך. עושה שלום ובורא את הכל“. אָדער „יוצר אור ובורא חשך, עושה שלום ובורא דע, אני יהוה עושה כל אלה“. די לעצטע ווערטער זיינען זעהר וויכטיג: „ער (יהוה) בעשאַפט דאָס ליכט און בעשאַפט האָס פינסטערניס, ער בעשאַפט דעם פריעדען און בעשאַפט דאָס שלעכטע, איך יהוה טהו האָס אַלעס.“ דאָס איז גראַדע דער געגענער וואָס צו דער לעהרע פון די פאַרסיס, זאָראַסטריסטען, וועלכע האָבען צוויי געטער, אַרמוזד, דער גאָט פון ליכט און אַלעס גוטע, און אחרימאָן, דער גאָט פון פינסטערניס און אַל־דאָס־בייז.

לויט דער אידישער לעהרע איז אַלזאָ דאָ בלויז איין יהוה וואָס שאַפט דאָס אַלעס און האָט קיינע העלפּערס. ביי די פאַרסיס ווידער זיינען דאָ צוויי הויפט־געטער, און דיזע האָבען אונטער זיך צאָהלרייכע מישרתים, דער גוטער האָט גוטע געטער, און דער שלעכטער האָט שלעכטע געטער, אָדער שדים מיט רוחות. דער גוטער גאָט האָט גוטעס אָנגעגרייט פאר די גוטע מענשען אויף יענער וועלט, אין זיין ערד; דער שלעכטער גאָט האָט אָנגעגרייט שלעכטע זאַכען, אויף יענער וועלט, אין גיהנום. לאַנג האָט יהוה געקעמפט געגען די אַנדערע געטער, אָבער ענדליך האָבען די לעצטע געוועגט.

ר' שמעון בן לקיש זאָגט: „ועם שמות המלאכים עלו עמחן מבבל“ (ירושלמי, ראש השנה פ"א). דאָס הייסט, אפילו די נעמען פון די מלאכים האָבען זיי מיטגעבראַכט פון בבֿל. מיט אַנדערע ווערטער: ניט נאָר עולם הבא און שכר ועונש איז פרעמד פאַר'ן יודענטהום, זאָגט דערן אויך די נעמען פון מלאכים, ווי גבריאל, מיכאל און אנדערע וואָס זיינען שפּעטער דער־מאָהנט אין נ"ך.

אַלע סצענען פון די הימלען, ווי מלאכים, אַ כּסא הכבוד און עהנליכע מאַטעריעלע פּאָר־שטעלונגען אין די נביאים און כתובים איבער דער גאָטהייט, טראָגען די גרעסטע עהנליכקייט צו די לעהרען פון דער „זענדאוועסטא“. (גרעץ, „געשיכטע דער יידען“ צווייטער טהייל, זייטען

אבער ווייל זיי האָבען זיך געהאַלטען אז דיעזע וועלט איז אלעס, האָבען זיי אָרגאַניזירט די ארמען פון לאַנד, געפֿיזרט קריגע, מיסחורים, געזעהן בערבייטען די פֿעלדער און אין אַל-געמיין בייגעטראָגען אלעס צום מאַטעריעלען וואָהלזיין פון לאַנד.

די צווייטע סעקטע, די פרושים, וועלכע האָבען געבילדעט די גרויסע מאַיאָריטעט, האָבען זיך פערטייעפט אין הימעל-זאכען, אין יענע וועלט, און פון זיי איז ארויס נאך אַ סעקטע, איסיים, וואָס האָבען אין גאַנצען מיאש געווען, אָדער פערזאָנלעך דיעזע וועלט, און אפילו ניט געוואָלט הייראטאָהען.

איבריגענס, וואָס טויג דיעזע וועלט, דיעזער יאמערטהאל? עס איז דאָך סייוויזיסניט מעהר ווי אַ דורכגאַנג צום אמת' לעבען, וואָס-זשע נוצען די זאָרגען און ארבייטען? זיי, די איסיים, זיינען געווען די ערשטע, וואָס האָבען פראָקלאַמירט דעם „מלכות השמים", דאָס הימעלרייך, און פון זיי האָט עס שפעטער אַב-געשטאַמט דאָס קריסטענטהום, וועמעס גרינדער האָט געזאָגט: „איך בין ניט פון דיעזער וועלט". דיעזע וועלט איז געוואָרען עפעס ווי אַ מין שפּאַט, אַ מעשה חוזק, וואָס מען מוז מיט געוואָלט דורכמאַכען כדי צו דערגרייכען יענע וועלט. דער ציעל פון דעם יודענטהום איז אַלואַ געוואָרען דער טויט.

8.

יענע וועלט! דאָס האָט אין זאנצען ענטוואַפּענט דאָס אידישע פּאָלק!

רובער פון דרויסען, אויסבייטער פון איינ-וועניג האָבען געדריקט און געשטיקט דאָס פּאָלק, און זיינע פּאַרזשטעחער האָבען איהם געטרייט, אז דאָס אלעס איז גאָר ניט. פער-קעהרט, מען האָרף אַנבייגען דעם קאַפּ און לייצען, ערטראַגען אַלץ מעהר, כדי מען זאָל קענען קומען אויף יענער וועלט פארטיג אויס-געלייטערט פון אַלע זינד, און אַריין גלייך אין גן-עדן.

מיט דער צייט זיינען די צדוקים געוואָרען די גרעסטע אונטערדריקער. די צדוקים האָבען געבליקט מיט פערזאָנלעכע אויף די פרושים וואָס לייקענען אַב דיעזע וועלט, די איינציגע וועלט, לויט זייערע אידעען. זיי האָבען געגלויבט, אז מיט דיעזען לעבען ענדיגט זיך אלעס, און דער-פאַר כל זמן מען לעבט, איז אַ מצוה צו לעבען. ווען די פרושים האָבען דאָס ניט געוואָלט אַנ-

מיט איין גאָט אין צענטער, אבער ארום איהם זיינען געשטאַנען מלאכים, שדים און רוחות אַהן אַ שיעור.

מיט דעם אָבשטאַרבען פון דעם אַלטען יוה, איז אויף אָנגעשטאַרבען דער האַרט-געקניגער רעבעליש אידישער גייסט, וואָס האָט אימער געשטרעבט צו פערבעסערען זיך די לאַגע בלויז אויף דיעזער וועלט, אָדער די איינציגע וועלט וואָס ער האָט געקענט.

6.

מיר בעמערקען אין יודענטהום אַ נייע פער-רואַדע. עס איז געווען אַ בית המקדש, אבער דער יוהרדינענסט האָט גענצליך אויפגעהערט. דיעזע וואָס האָבען אפילו פראָקטיצירט יודענ-טהום, האָבען זיי דאָס געהאַלטען אין אַ נייער פאַרמע.

אָבער דאָס איז ניט וויכטיג. די הויפט-אינטערעסע בעמערקען מיר אין דעם פּאָקט, אז דער איד האָט אָנגעהויבען לאַנגזאַם צו פער-געסען אַז דיעזער וועלט. וואָס מעהר צרות, וואָס מעהר לייד דאָ, אַלץ בעסער און אַלץ גלייך-ליכער וועט מען זיין דאָרט „בעולם שכולו טוב". אפילו ווען די חשמונאים האָבען ערוואַכט און פערטריעבען די פיינד פון לאַנד, האָט זיך די מאַטעריעלע אידישע לאַגע ניט געבעסערט. דאָס סאָציאַלע לעבען איז געזונקען אַלץ ניעד-ריגער און טיעפער, און נביאים, ווי אַמאָל, וועל-כע זאָלען פּרעדיגען געגען דעם רויב און ניעדער-טרעכטיגקייט פון די רייכע, האָבען זיך מעהר ניט געהערט.

די נייע לעהרע האָט געלערנט, אז יעדער מענש ווערט געבוירען אין אַ פערשיעדענעם מזל; וועמען עס איז בעשערט עס זאָל זיין גוט, איז גוט, וועמען ניט, איז שלעכט. דער-פאַר אָבער, נאָכדעם ווי מען שטאַרפט, האָט מען אויף אייביג יענע וועלט.

7.

פון דעסוועגען זיינען נאָך איבערגעבליבען שפורען פון דעם אַלטען יודענטהום און דיעזע זיינען אָנגעהיט געוואָרען פון דער אידישער סעקטע צדוקים.

די צדוקים האָבען אָנגעלייקענט תחיית המתים, שכר ועונש און מלאכים אָדער שדים. זיי האָבען זיך געהאַלטען דערביי, אז די תורה דערמאָהנט דאָס ניט, איז עס פאַלגלייך ניטאָ. ווען ניט די צדוקים, וואָלט פיעל פריהער אויפגעלייזט געוואָרען די אידישע זאצאָן.

עם זיינען געווען צוויי פארטייען, דיעזע וואָס האָבען געזאָגט, אז מען דארף קעמפּפּען פאר פרייהייט און אוואַנכענגיקייט, די צדוקים, און ווי זיינען געווען. די קלענסטע; די אנדערע פארטיי, די פרושים, די גרעסטע, האָט גע'טענה'ט, אז מען דארף זיך אונטערגעבען צום שונא, ליידען אלע ערניערדיגונגען, זייל דאָס אלעס גיט אַ בעסערע מעגליכקייט פאר אַן אייביגעם לעבען אויף יענער וועלט.

די צדוקים זיינען געווען די ברענענדע העוואָלוציאָנערען וועהרענד די פרושים האָבען געבליבען די פריעדענספארטיי.

אַ פּאָלק וואָס איז צוריסען, צוטהיילט אין פּאָליטישע און וועלטליכע אַנזיכטען, האָט גיט געקענט פיהרען קיין ערפּאָלגרייכען קאמפּה געגען אַ גרויסען און מעכטיגען שונא. דאָס אידישע פּאָלק איז געפאלען און בעזיעגט געוואָרען.

מיר וועלען דאָ ברענגען בלויז איין ביי' שפיעל פון אַ גרויסען פּאָריטעטהער אין יודענ' טהום און דערפון וועלען מיר זיך קענען מאַכען א בעגריף איבער דעם צושטאנד. דיעזער איז געווען ר' יוחנן בן זכאי, וועלכער האָט געהאט זיין אוניווערזיטעט, אָדער בית המדרש, אין ירושלים, אין צענטער פון דער רעוואָלוציאָן. (פסחים נ"ו, ירושלמי מגלה פ"ז). אלס איינע פון זיינע גרעסטע מעלות ווערט אָנגעוויזען, אז "לא הקדימו אָדום שלום מעולם ואפילו נכרי בשוק" (ברכות, י"ז; מבילתא יתרו, פ"א). דאָס הייסט, קיינער האָט איהם גיט פריהער געוואונ' שען גוטמאָרגען, אפילו גיט קיין גוי. בעסער געוואָגט, ער האָט פריהער פאר איטליכען זיך פערנייגט. דאָס, נאטירליך, ווערט אָנגענומען אלס אַ גרויסע מעלה, אָבער מען קען זיך פאָר'טעלען וואָס דאָס האָט געהייסען, ווען דער גרויסער אידישער גייסטיגער פאָרשטעטהער איז פארבייגעגאנגען אין גאס און בעגריסט אַ רוימי' שען סאָלאַרט, וועמעם הענד זיינען געווען נאָס פון דעם אידישען בלוט וואָס ער האָט פער'נאָסען. דיעזע עניוּות מדה איז געווען אַן אבשייליכע.

וועהרענד די פייערדיגע קנאים, אָדער רע' וואָלוציאָנערען, זיינען געשטאנען, הונגעריג, פערשטאכט און געקעמפּפט פאר זייער היים און נאטורליכע, פאר זייער לאַנד און נאציאָן, איז ער צוגעקומען און, גלייך גיט איהם מיינט מען עס, האָט ער ביי זיי געפרעגט: „מדוע אתם

ערקענען, האָבען זיי זיך בענוצט מיט זייער גלויבען אין יענער וועלט אום צו געניסען אלע תענוגים פון דער וועלט.

די צדוקים זיינען גיט נאָר געוואָרען די אנפיהרער פון לאַנד, די קאמאנדאנטען, פון דער ארמעע, די דיפּלאָמאטען, פּאָליטיקער און סוחרים, זאָנדרען אויך די גרויסע קאפיטאליס'טען און שקלאפענטרייבער.

עס איז אויך גיט שווער געווען צו טהון מיט'ן פּאָלק וואָס זיי האָבען געוואָלט, כל זמן דאָס פּאָלק האָט גיט געאכטעט דיעזע וועלט.

די אביונים פון די פרושים האָבען בע' ארבייט די צדוקים'ס פעלדער פאר אַ טרוקען שטיקעל ברויט, און זיך געטרייסט: „דאָ אַר' בייטען מיר פאר אייך בלויז עטליכע יאָהר, דער' פאר וועלען מיר האָבען אַן אייביגען יום מנוחה אויף יענער וועלט. איהר אָבער וועט ברענען טויזענדער יאָהרען אין גיהנום“.

„זאָל זיין אזוי“, האָבען די צדוקים זיך געטראכט מיט אַ פעראכטענדען שטייבעל. „ווען איהר זיט אזעלכע בהמות דאָן ארבייט פאר אונז.“

פריהער האָבען די צדוקים אָנגעפיהרט אַ שווערען קאמפּה פאר זייערע אידעען, וואָס זיי האָבען בעזייכענט - אלס וואַהרעס יודענטהום. שפעטער אבער, זעהענדיג, אז די פרושים אידעען פערגרעסערען זיך אַליין מיט מעהר איינפלוס, האָבען זיי אויפגעגעבען דעם קאמפּה.

דאָס האָט אויך נאכהער געפיהרט צו דער צערשטערונג פון דער אידישער נאציאָן, דען דער איד האָט לחלוטין מעהר גיט געוואָלט קעמפּפּען פאר עפעס פון דיעזער וועלט. פאר חילול שבת, האָט ער געהערט, ליידט מען שרעק'ליכע ענוים אין גיהנום, דערפאר, ווען דער שונא האָט איהם בעפאלען אים שבת, האָט ער זיך בעסער געלאָזט הרג'ענען, אום גילער צו קומען אין ג'עדן, איידער אויפהויבען געוועהר צו פערטהידיגען זיין פאטערלאַנד.

9.

לאַנג האָט געדויערט דער קאמפּה פון די צוויי פארטייען, דאָס הייסט, פון דיעזע וואָס האָבען געזעהען אלעס אין דער עקזיסטענץ פון דער נאציאָן אויף זייער באַדען, און פון דיעזע וואָס האָבען געזעהען דאָס איינציגע גליק אין יענער וועלט, נאָכ'ן טויט.

דאָן איז געקומען די גרויסע קאטאסטראָפּה, די רעוואָלוציאָן געגען רוים האָט אויסגעבראָכען.

קלענסטע. אבער ר' יוחנן האָט געהאַט אַ גאַנץ אנדערען וואונש: ער האָט פערלאנגט מען זאָל איהם אָבערגעבען דאָס שטערמעל יבנה, אז ער זאָל דאָרט קענען לערנען תורה, מיט זיינע תלמידים. דער רוימער האָט זיך ניט געוואָלט גלויבען, אַז דאָס איז אַלעס וואָס רוי'ס גוטער פריינד ווינשט, אבער ר' יוחנן האָט ווירקליך מעהר ניט פערלאנגט, און זיין בקשה איז באלד ערפילט געוואָרען.

וואָס מיר זאָלען ניט זאָגען אויף ר' יוחנן בן זכאי, איין זאך מוזען מיר צוגעבען, אַז לויט זיין מיינונג, לויט זיינע אידעען, איז ער געווען עהרליך און אויפריכטיג.

זיינע ברידער, די רעוואָלוציאָנערען, האָבען געוואָלט קעמפפּען געגען רוי'ס — דאָס איז געווען אַן איבריגע זאך. וואָס וועלען זיי געווינען? פרייהייט, וואוילטאָג און ערדישעס פּערגניגען, איז אַ קללה פאַר'ן מענשען. וואָס וועניגער מען האָט אויף דיעזער וועלט, אַלץ מעהר האָט מען אויף יענער וועלט.

צו ראטעווען זיין פאטערלאנד, ווען גאָט אַליין, מיט איבערנאַטירליכייט טהוט עס ניט, איז נאָריש. אויב עס איז דאָ אַ פאטערלאנד, אַ בית המקדש, כהנים און קרבנות, איז אוראי גוט, ווען ניט, איז עס ניט קיין עיקר. יענע וועלט קען מען קריגען אויף אַהן דעם. און יענע וועלט קען מען קריגען ווען מען זיצט און מען לערנט גאָט'ס תורה (די פרושים-תורה, תורה שבעל פה) וואו מען שטודירט די דינים פון קרבנות, ווען עס איז קיין בית המקדש ניטאָ, וואו מען לערנט איבער שמיטה, מעשר, לקט, שבת און פאה, ווען עס איז קיין לאנד ב'שטאָ.

אַבחיטען, אויפגעוואָהרען דאָס וואָרט, דאָס איז אַלעס, דאָס איבעריגע איז אַ טפּל!

ר' יוחנן האָט אויסגעצייכענט עקסערט דאָס נייע יודענטהום — אַ רעליגיאָן וואָס האָט מיט'ן לעבען קיין שייכות ניט, אַ רעליגיאָן וואָס לערנט, אַז נאָר יענע וועלט איז אַלעס און דיעזע איז גאָר ניט, אָדער בלויז אַ מיטעל צו קריגען יענע וועלט.

דאָס האָט געוויקט די לעהרע פון שכר ועונש פון יענער זייט קבר ביי אידען.

און זייט דאמאלס? יאָ, זייט דאמאלס איז דאָס יודענטהום זעהר וועניג געענדערט געוואָרען.

פאַר וואָס האָט יהוה ניט אָנגעזאָגט, אַז מען טאָר ניט גלויבען אין אַ יענע וועלט?

מחריבום את העיר הזאת ואתם מבקשים לשרוף את בית המקדש? (אבות דר"ני פ"ד). יא, ער האָט זיי געפרעגט: „ווארום ווילט איהר חרוב מאַכען דיעזע שטאָדט, און פאַר וואָס ווילט איהר פערברענען דעם בית המקדש?

געהערט אַ פראגע? זיי אָפּפערן זייער לעבען אום דאָס אַלעס צו פערטהידיגען, און ער בעשולדיגט זיי, אַז זיי ווילען עס צושטערען!

נאָר דאָס איז נאָך ניט אַלעס. אין רוימי-שען לאַגער פלעגט מען אָפּט ערהאַלטען בריווע-לעך פון די פעררעהערשע אידען אין דער פעסטונג. דיעזע בריוועלעך פלעגען אָבערשאַסען ווערען מיט פילען פון דער מויער. אין דיעזע בריוועלעך האָט מען מודיע געווען, אַז „רבן יוחנן בן זכאי מאוהבי הקיסר“ (אבות דר"ן, פ"ה). דאָס הייסט, אַז ר' יוחנן בן זכאי איז אַן אנהענגער פון דעם קיסר, פון דעם רוימישען טיראן, וואָס איז געקומען פערניכטען אַ נאציאָן פאַר דעם איינציגען טאט וואָס זי וויל זיין פריי. דאָן, זעהענדיג, אַז אַלעס איז פערלוירען, האָט ער זיך, ווי אַ פייגלינג, אַרויסגע'גנב'עט פון דער אונגליקליכער שטאדט און זיך געמעלדעט צום רוימישען קאָמאַנדאַנט, דער מערדער פון זיין נאציאָן. דיעזער האָט איהם באלד דערקענט אַלס זיין בעסטער פריינד און איהם אויפגענומען זעהר פריינדליך. (גטין, נ"ו; מדרש קהלת, פ"ד; ומדרש איכה, פ"א.)

10.

דער פעררעהער פון זיין פאָלק, פון זיין נאציאָן, איז אַלואָ געקומען צו דעם מערדער פון זיינע שוועסטער און ברידער אום צו פערלאנגען זיין לויט.

די רוימער האָבען געהאַט אַ שם, אַז זיי האָבען אימער גוט בעהאנדעלט זייערע פריינד. ווען ר' יוחנן בן זכאי איז פאַר איהם ערשינען, האָט ער איהם געפרעגט וואָס ער קען טהאָן פאַר איהם אום איהם צו בעלוינען פאַר דעם פער-האַטע צו זיין פאטערלאנד און פאַר דער פריינד-שאפט צו רוי'ס.

ר' יוחנן האָט דאָן געקענט, לכל הפחות, אויסבעטען, מען זאָל בעפרייען די אַלטע לויט, אָדער די יונגע אידשע מיידלעך, וואָס מען האָט געפאַנגען און בעשטימט צו אַ שענדליכעם לעבען; ער האָט געקענט פערלאנגען מען זאָל געבן עסען די קליינע עופות'לעך, וואָס זיינען געפאַלען ווי פליעגען פאַר הונגער.

דאָס, נאטירליך, איז שוין געווען דאָס

בילדעט אין איינע פון די שעדליכסטע לעהרען
פאר זיינע אנהענגער.

און וואָס איז דער וואונדער ? די שענסטע
רעליגיאָן איז אַ מיסטעריע, און ווען עס האָט
דעלט זיך אום אַ מיסטעריע קען מען אן דעם
אַנהענגען די שעדליכסטע מנהגים אָדער לעהרען.
דאָס יודענטהום האָט בעוויזען, אַז די
מענשהייט וועט קיינמאָל נישט געהאַלפּען ווערען
דורך אַ רעליגיאָן.

דאָס איז פיעללייכט דערפאַר, ווייל אין
אַלמען יודענטהום איז נישט געווען קיין שום ציווי
אויף גלויבען אָדער נישט גלויבען, און דורך דעם
איז יהוה'ס אַלמע לעהרע געשטאַרבן.

מיר קענען בלויז בעמערקען, אַז דאָס יודענ-
טהום האָט בעוויזען, אַז אין רעליגיאָן איז קיין
פראַגרעס נישט. דאָס אַלמע יודענטהום האָט
אַנגעפאַנגען זעהר גרויס, זעהר הויך, און איז
געאַנגען ריקווערטס, ביז עס האָט זיך אויסגע-

אין דער נאכט, אין דער נאכט...

פון י. סלאָנים.

ער האָט זיך ערוואַכט, אין דער טרויעריגער נאכט,
געוואַנדעלט אַליין אין די גאַסען פערטראַכט ;
ער וואַנדעלט און געהט אין די גאַסען פערטראַכט
און הערט ווי דאָ ווערט עס געוויינט, דאָרט געלאַכט —
אין דער נאכט, אין דער נאכט, אין דער טרויעריגער נאכט....

ער געהט דורך די גאַסען... שוין נאָהענט ביים וואַלד...
די שטערען זיי קוקען פערטרויערט און קאַלט...
ער קומט צו דעם גרויסען, דעם אייזערנעם בריק,
די כוואַליעס זיי רוישען אַהין און צוריק,
זיי רוחען שוין לאַנג נישט... זיי האַבען קיין גליק —
אין דער נאכט, אין דער נאכט, אין דער טרויעריגער נאכט...

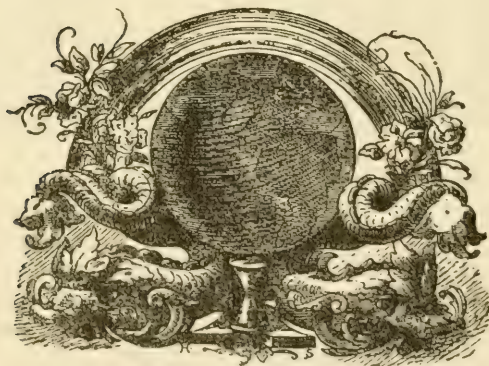
ער שטעהט אויפ'ן בריק פול מיט אַנגסטען געדריקט
און הערט ווי פון ערגעץ אַ שטימע פערשטיקט,
אַ שטימע פון שוידער, פון שמערץ, פון געוויין,
אַ שטימע פון היימלאַזען עלענד אַליין...
וואָס איז דאָס ?... ער ווייס נישט... דאָך זעהט נור אַרום
די שטערען, ווי מתים, זיי דרעהען זיך שטום,
און פלוצלונג אַ שטימע פון אונטען ער הערט,
אַ שטימע אזוי ווי פון אונטער דער ערד,
פחד'דיג, דומפּף און שוידערליך לעער,
אַ שטימע פון וואַסער, וואָס רוישט אזוי שווער...

די שטימע, זי רייסט איהם זיין הארץ מיט געוואלט,
 און ס'דאכט איהם ער זעהט זיין געליעבטעס געשטאלט — --
 און ס'פליהט דורך זיין מוח א מאַיאָווע נאכט,
 א פעלד אין חלומות, בעגאַסען מיט פראכט;
 ער שווערט זיין געליעבטע מיט קוסען בעגלייט
 צו זיין איהר געטריי, סיי דורך לעבען, דורך טויט...
 און האט ער זיין שבועה געהאלטען? ... אה, ניין,
 עס פרעסט איהם אין הארץ ווי א ריזעגער שטיין,
 עס שווארצט זיך א נאכט דורך זיין מוח... א נאכט,
 דער ווינד האט געוואָיעט און טייפליש געלאכט,
 זי זעענט מיט איהם זיך ביים אייזערנעם בריק,
 דער מאַנד דורך די וואַלקענס לויפט אום היץ-צוריק,
 זיין לעבסטע, זי שפּרינגט אין דעם טייך אזוי שוואַרץ...
 ער וויל איהר נאכשפּרינגען... דאך קאלט ווערט זיין הארץ...
 פערפראַרען זיין כלום,
 ער האט ניט קיין מוט...

יעצט ברענט איהם אין אויער זיין הארץ-ליעבסטעס קול,
 אזוי ווי א וויסטער געשפענסט פון א מאַל:
 דו האַסט מיר געשוואַרען צו קומען צו מיר,
 מיר איז דא אַוי ביטער, אַוי ביטער אַהן דיר...

ער פיהלט עפעס ציהט איהם... און שלעפט איהם אראָב...
 עס גרייפֿען איהם הענט אָן... עס וויגט זיך זיין קאַפּ...
 די שטערען, זיי דרעהען זיך, דרעהען זיך שנעל
 ארום די לבנה, וואָס בליקט טויטליך-העלל...
 און פּלוצלונג א פּלוסק... אין דער טרויעריגער נאכט
 האַבען שנעל זיך די כּוואַליעס אויף איהם צוגעמאַכט...

אין דער נאכט אין דער נאכט, אין דער טרויעריגער נאכט
 האַבען אונטען צוויי מתים געהוּליעט, געלאכט...

שלום אש'ם „גאט פון נקמה“

פון דוד פינסקי.

ער געגלויבט אין דער וואונדערקראפט פון דער ספר תורה, וועלכע פֿערהיט זיין טאָכטער פון ביין. און ער האָט אלץ מעהר צדקה געטוילט, ספר תורה'ס איינגעגעבען אין שולען, און ווארמער און נשמה'דיגער זיינען געוואָרן רען זיינע תפלות צו גאָט, אז ער זאָל אָבווענדן דעם דאָס ביין פון זיין וואקסענדיגער טאָכטער. אבער גאָט האָט זיינע תפלות נישט דערהערט. ווען די טאָכטער, די גאָטס בענשונג, איז אלט געוואָרען. פאר וואָס ער האָט זיין גאנץ לעבען מורא געהאט, איז געקומען. און ער פראָ טעסטירט דאָך געגען גאָט. טיעף אין הארצען האָט ער אליין געקאָנט זיך שטענדיג ריכטען, אז דאָס קאן איהם טרעפֿען, אבער גאָט האָט דאָס נישט געדארפט טון, מיט דעם האָט איהם גאָט נישט געדארפט שטראָפֿען. און דער ווייז טערער גאנג פון זיין טראגדיע איז דער קאמפּף מיט גאָט און לייטען, ביז וואנען ער זינקט אין גאנצען, אָדער ער שטעהט אויף א געריינגטער און בעפרייטער.

אנדערס איז דער אינהאלט ביי אש'ן: עס איז געוועזען א איד, א בעל הבית פון א בית הזנות און א מאן פון א געוועזענער זונה. און אין זיין הויז איז געוואקסען א טאָכטער, וועלכע האָט קיין אנדער חבר'טעס און פערקעהר נישט געהאט, ווי נור די אייני וואָהנערינען פון דעם טאָטענס הייזעל. און אז זי איז אלט געוואָרען זעכצעהן יאָהר, האָט בען שלעכטע ליידענשאפטען אָנגעפילט איהר ברוסט, און עס האָט זי געצויגען צום לעבען פון דעם טאָטענס „מיידלעך“. אבער דער טאָטע האָט געמיינט, אז זי איז ריין און כשר, און עס האָט זיך איהם פערוואָלט, אז זי זאָל ווייטער בלייבען ריין און כשר. דאן ווענדט ער זיך צום ערסטען בעסטען אידען, און פרעגט ביי איהם אן עצה, ווי ער זאָל איינהימען זיין טאָכטער אויף ווייטער. און דער ערסטער בעסטער איד איז עפעס געוועזען א גאנץ מאָדנער איד, וועלכער האָט פאר איהם קיין אנדער עצה נישט געפונען, ווי אריינצושטעלען א ספר תורה אין דער טאָכטערס צימער. און נאטירליך איז עס געוועזען א גאנץ שלעכטע עצה.

ער אינהאלט האָט געדארפט זיין אש'ם:

עס איז געוועזען א איד, וואָס זיין געשעפט איז געוועזען איינס פון די אינווייר-דיגסטע אין די אויגען פון גאָט און מענשען. ער האָט געהאלטען א „פרעה“ לייך הייזעל“ און געהאנדעלט מיט די קערפער פון זיינע יונגע אירישע שוועסטער. אבער אין איהם האָט דאָך געלעבט א גרויסע מורא פאר גאָט און דאָס בעוואוסטזיין, אז ער איז א זינדיגער אין דעם אלמעכטיגענס אויגען. און אזוי האָט ער געלעבט מיט אן אייביגען רים אין הארצען, געשטופט און געשטויסען צוויי שטען זינד און מורא. זיין טרייסט איז געווען זען, וואָס ער איז נישט איין איינציגער אויף גאָטס וועלטעל. ווארום, זעהן האָט ער געזעהן, אז עס איז נישטאָ קיין צדיק אויף דער וועלט, וואָס זאָל טהון גוטס און נישט זינדיגען. און זעהן האָט ער געזעהן, אז אונזעהליגע גאָטס פארכטיגע אידען, וועלכע לעבען אין כבוד און אכטונג, מאכען זייער געלד אויף אונזעהרליכע וועגען. געשעפט איז געשעפט. און וואָס צו גאָט איז צו גאָט. און ער האָט געזעהן אלץ מעהר צו געפעלען ווערען גאָט אין די אויגען, אויסקויפען זיך ביי איהם פון די זינד. צדקה האָט ער געגעבען, ליכט האָט ער געשיינקט אין בית מדרש, לערנער האָט ער אויסגעהאלטען. און אז ביי איהם איז געבאָרען געוואָרען א טאָכטער, האָט ער זי געהייליגט צו גאָט. ריין מוז זיין טאָכטער זיין, ריין און הייליג, א צנועה און א כשרה. א בעזונדער מוזזה האָט ער צוגעשלאָגען צו דער טיר פון איהר צימער, א ספר תורה האָט ער אהין אריינגעשטעלט, און קיינעם פון זיין נישט-דיינעם ארום האָט ער נישט געלאָזען אריינקוקען צו איהר. און עס איז געוואקסען די טאָכטער, שיין און ריין אויסערליך און אינערליך, א געבענשט קינד, א נחת רוח גאָט און לייטען. און וואָס מעהר א יאָהר, און זי איז געוואקסען אין איהר רייני הייט, אלץ שטארקער איז ער געוואָרען אין זיין ליעבע צו איהר און אין זיין מורא פאר גאָט, אלץ מעהר האָט

בעסטען אידען נאָך איין עצה. און דער איד
הייסט איהם נישט אַרויסכאַפּען די טאַכטער
פון דעם זינדעננעסט, נור אַרױנשטעלען אַהײן
אַ ספר תורה. נאטירליך העלפט עס ווי אַ
טויטען באַנקעס. דאָס איז צום לאַכען. דאָס
איז אַ קאָמעדיע. דער געדאַנק, אז די ספר
תורה קאן און מוז איהם העלפען, קומט נישט

די מיידעל איז אוועק מיט דעם וועג, צו וועלכען
עס האָט זי געצויגען. און אז דער טאטע דער-
וויסט זיך עס, פאלט ער אַרױן אין אַ גרויסע
פערצווייפלונג. און פאַר גרויס כעס טוט ער
דער טאַכטערס ווילען און שטופט זי אַראָב
אין „הייזעל“, און דאן שמויסט ער אַרויס די
ספר תורה פון זיין שטוב.

שלום אש

אַרויס פון איהם אליין, ווערט נישט געבוירען
אין זיין, אָבערזונדערט פון געשעפט, גלויביגער,
פרומער און גאָטספאַרכטיגער נשמה. דער
גלויבען אין איהר קראפט איז נישט זיין אינ-
האַלט, וועלכער פילט אויס זיין לעבען און
מאַכט איהם טראַניש, ווען ער פערליערט איהם
צוזאַמען מיט זיין טאַכטער. די ספר תורה איז

אש האָט געוואָלט אָנשרייבען אַ טראַג-
עדיע, און נישט ווילענדיג האָט ער אָנגעשריע-
בען אַ קאָמעדיע. אַ נאַרישער „פעטער“, וועל-
כער זעהט נישט, וואָס עס טוט זיך ביי איהם
אונטער דער נאָז, וויל פערוואַרענען זיין טאַכ-
טער פון זינד, האַלטענדיג זי ביי זיך אין דעם
נעסט פון זינד, און ווענדט זיך צו איין ערסטען

קעמפט ער נישט מיט אלע מעגליכקייטען ארויסצורייסען זי פון די ציין פון דער זינד, נור לאזט זי געהן איהר וועג — און אש שטעלט איהם נאך אריין אין דער פאזע פון א טראגער שטען העלד.

א גוטען טראגערדיגן שטאף האט פאר זיך אש געהאט, נור ער איז אין איהם נישט אריינגעדורנגען. ער האט איהם געזעהן אויבער פלעכליך, און אום צו מאכען פון איהם א ביה נעווערק, וואס זאל קאנען אויספילען א גאנצן אבענד, האט ער זיך נישט אָבעשטעלט פאר קיין מיטעל. דער איד, צו וועלכען זיין העלד ווענדט זיך נאך איין עצה, איז איין אונד ווירדיג מיטעל. דער שטאף דארף איהם נישט אָבער אש, וועלכער איז אין דעם שטאף נישט אריינגעדורנגען, דארף איהם. און נישט אלס געגענזאץ צו זיין „פעטער“, אום צו בעווייזען אונז, אז נישט אלץ, וואס איז גאלד, פינקעלט און אין מיסט קאן מען אויך געפינען א פערל. ווארום נור דער „פעטער“ קאן איהם רופען „רבי“ און „צדיק“, אָבער מיר זעהען פון אַנדר פאנג אָן, אז דאָס איז נישט קיין גאלד, אז דאָס איז אַ גאנצן שמוציגער מענש, וועמעס פרומ קייט איז גאר נישט ווערט. ער דארף איהם אָבער האָבען, ער זאל איין עצה געבען זיין העלד אריינצושטעלען א ספר תורה אין דער טאָכטערס צימער, כדי זיין העלד זאל דערנאָך אַ לאנגע צייט מיט אַ העכסט בעדייטונגספאָלער מיענע אַרומפלאַנטען זיך מיט איהר. און ער דארף איהם האָבען, ער זאל אויספילען פלאץ און צייט מיט רעדען אַ שידוך. דאָס איז אָבער העכסט אונקינסטלעריש, דאָס איז פפושעריי.

אויך די סצענע אין „הייזעל“ וואָס פילט אויס דעם צווייטען אַקט פון זיין „דראַמאַ“, איז אָהן קיין שום צוזאמענהאַנג מיט דער טראַגדיע פון דעם „פעטער“, אָהן קיין שום ניוטוענדיגקייט פאר דעם שטאף. זי איז וויערער בלוז איין אויסהעלף צו מאַכען אַ דרייאַקטיגעם שטיק. ווארום די פערפיהרונג פון דער טאָכטער, וועלכע קומט פאַר אין דעם אַקט, האָט געקאנט אזוי גוט פאַרקומען אין דעם ערסטען.

אָבער די סצענע, כאָטש זי איז אַ צוצעפּעניס, קאן מען איהם מוחל זיין. איז זי דאָך איבערהויפּט די איינציגע אין דעם גאנצען שטיק, וועלכע אש האָט ריכטעריש געזעהן. ער ווייזט אונז די אונגליקליכע פעראַכטעטע נפשות ווי זיי זיינען, ווען זיי זיינען אליין, צווישען זיך, נישט בעאַכטעטעט פון קיינעם. און זיי זיינען דאָן — ווי אלע פרויען. זיי רעדען פון אל-

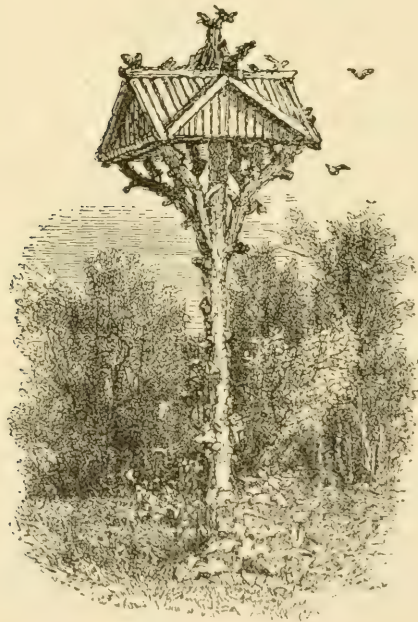
גאָר ביי איהם אַ צופעליגקייט, איהר מאַכט ווערט איהם פערזיכערט פון איין אנדערן, פון וועלכען ער וואָלט אזוי גוט געקאנט אָננעמען אַ כישוף־טראַנק און גלייבען אין איהם. און דאָס ערסטע, וואָס ער דארף טון, איז נישט זיך דען די ספר תורה און אַרויסוואַרפען זי — די ספר תורה האָט איהם קיינמאָל גאָרנישט פערשפּראַכען, זי איז קיינמאָל נישט געוועזען אין זיין בעוואוסטזיין, ער האָט וועגען איהר קיינמאָל נישט געטראַכט. נור ווען דער „פעטער“ וואָלט אזא נאָר נישט געוועזען, ווי אש שטעלט איהם פאַר, וועלענדיג מאַכען איהם טראַגיש, האָט ער אָנכאַפּען געדאַרפט דעם איד דען פאַר'ן באָרד און זאָגען איהם: „פאַר וואָס האָט איהר מיך גענאַרט? פאַר וואָס האָט איהר מיר נישט געגעבען קיין ריכטיגע עצה, קיין שטאַרקערעם מיטעל, ווי צו פערוואַרענען מיין טאָכטער? אייער כישוף־טראַנק איז געוועזן אַ פשוט'ער שווינדל!“ — און דאָן אויסרייסען איהם ביז אַ האָר פון באָרד.

אָבער אויך דער הויפט־פונקט, דאָס פער־העלטניס צו דער טאָכטער, איז אַרויס קאָמיש ביי אש'ן. די ריינהייט פון דער טאָכטער פילט נישט אויס זיין גאנצען לעבען, איז נישט זיין זאָרג ביי טאָג און זיין אונרות ביי נאַכט פון דעם ערסטען טאָג, וואָס זי איז געבאָרען געוואָרען, איז נישט דער אינהאַלט פון זיין לעבען, וואָס מאַכט איהם טראַגיש, ווען ער פערליערט איהם. זיעבעזעהן יאהר ווערט זיין טאָכטער, און ער טוט גאָרנישט, אויף צו ער ציעהען און דערהאַלטען זי אין צניעות. דאָס איינציגע, וואָס ער האָט נאָך אש'ן, געטאָן, איז דאָס, וואָס ער האָט זי אין גאס נישט אַרויס געלאָזען, איהר קיין חב'ר'טעס נישט געגעבען און אויף אזא אופן איינפאך געצוואונגען זי צו פערקעהרען מיט זיינע „נקבות“. און נאָך ערגער. „אַלץ געווען אַ מאָל“, זאָגט דער פעטער צו דעם קאדעט (אַלפאַנס בלע'ז), „פון היינט מאָל אָן — אויס! ...! דו וועסט האָבען אַ געשעפט — יא, נור אַלץ אונטען. (ווייזט איהם אויפ'ן קעלער) דאָ — קען איך דיך נישט, דו מיך נישט פון היינטמאָל אָן.“ פון היינטמאָל אָן! ביז היינט האָט ער אפילו זיינע שמוציגע געשעפטען אָבערמאכט פאַר זיין טאָכטער. נור פלוצלונג קומט אויף איהם אָן דער פערלאנג, זיין טאָכטער זאל בלייבען ריין. אַ קאַפּריז איז עס, איין איינפאָל, וועלכען אש בעמיהט זיך נישט צו בעווייזען, פון וואנען ער נעהמט זיך. און אז די טאָכטער ווערט דאָס, צו וואָס זי מוז ווערען, נאָך זיין אויפפיהרונג, בעשולדיגט ער נישט זיך, דער נאָר, נור גאָט,

גאָר נישט, און כדי זי זאָל זיך נישט דער-
שרעקען, הייבט ער איהר אָן אויסצומאַלען די
חתונה-נאכט. ווי זיי וועלען זיך פּערהאַלטען,
ווען די געסט וועלען נאָך זיין און דאָן אויפֿן
וועג צום שלאָפֿצימער און דאָן אין שלאָפֿצימער.
דאָרטען וועט ער איהר פּערנאָנדערלאָזען די
האַר, פּערנאָנדערקנעפּען די קליידער, אויסטון
זי. און רעדענדיג אזוי, טוט ער פון איהר אויס
די קליידער, אום באַלד אַרויפֿצואוואַרפֿען אויף
איהר זיין מאַנטעל. די גאַנצע סצענע איז אזוי
ערעל אין איהר ליידענשאפטליכקייט, אזוי ער-
האַבען, אזוי פּאַעזיעפול, און רופֿט ביי אונז
ארויס די וואַרימסטע געפיהלען און בעוואונ-
דערונג, ווייל דער צוועק צוליעב וועלכען דאָס
געשיעהט (צו רעטען איהר לעבען) איז אין
ערהאַבענער. וועלכע געפיהלען רופֿט ארויס
די סצענע ביי אש'ן? — — שאַדע אום דאָס
ביסעל שיינהייט!

טעגליכקייטען און מאָדעס דערצעהלען זיך פון
זייערע היימען און חלומות און געפינען נחת
רוח- אין ריזן-קינדערשע, נאַאיווע פּערגניגונגען.
דאָס לעבען האָט זיי צוגעשטויסען צו זייער
פּרנסה, אבער טיעף אין זייער נשמה זיינען
זיי געבליעבען פשוט'ע הוה'ס טעכטער.

די פּערפיהרונגס-סצענע, וועלכע קומט
פאַר אין דעם צוצעפּעניס-אַקט איז אויך אַם
שענסטען און שטימונגספּאַלסטען אָנגעשריבען.
אבער איז די גאַנצע שיינהייט פּערשווענדעט
געוואָרען אויף עטוואָס קראַנקהאַפטעס, אונ-
נאַטירליכעס, אביסטיסענדעס. אין דער טראַג-
עדיע „די פאַמיליע שראָפּענשטיין“ פון דעם
גרויסען דייטשען דראַמאַטיקער היינריך פּאָן
קלויסט איז פאַראַן איין עהנליכע סצענע. אַ
יונגער גראַף דערווייט זיך, אַז זיין פאַטער
קומט צו דערמאָרדען זיין געליעבטע; אים זי
צו רעטען, פאַלט ער אויף דעם פּלאַץ צו בייטען
מיט איהר די קליידער. זי ווייט אבער פון

דיא אומאפיסטען

פון א. ש. זאקס.

ער קערן, דער תוד פון דער אלע
סישער פאליטישער עקאנאמיע
— די לעהרען פון א ד א ס
ס מ י ט, מ א ל ט ו ס, און
ר י ק א ר ד א — איז, ווי מיר
האבען געזעהן, די איבערציי-
גונג, אז די אונבעגרענעצטע, פאלקאמע פרוי-
הייט פון יעדען אינדיווידואל אין אלע זיינע
עסקים און זיינע פריוואטאונטערנעמונגען מוז
זיין די הויפטבעדינגונג, דער יסוד אין יעדער
פאלקסווירטהשאפט. די אויפגאבע פון שטאט
איז אויפצופאסען און בעשיצען די אייגענטהום
פון יעדען בירגער. אין ווירטהשאפטליכע לעבען
האט דער שטאט, די געזעצגעבונג זיך ניט צו
מישען. דא מוז מען לאזען געהן ווי ס'געהט
און שום מניעות. די פאלקאמע פרייהייט —
לערנען אונז די קלאסיקער — איז דער בעסטער
פירשטימאכער צווישען די פערשידענע סכסוכים
און האמפערעיען, וועלכע קומען פאר אין דער
ווירטהשאפט. ווען מען זאל ניט שטערען דעם
אינדיווידואל צו טהאן, ווי ער וויל און וואס
ער וויל, וועט די גלייכגעוויכט צווישען די פער-
שידענע פריוואטאינטערעסען און במילא אויך
אין דער גאנצער ווירטהשאפט אויף'ן בעסטען
אופן פון זיך בעשאפען ווערען.

דאס פרגעטערען און דאס בוקען זיך פאר
די אינדיווידועלע פרייהייט, וואס איז אזוי נויט-
ווענדיג פאר די ענטוויקלונג פון'ם גרויסען
קאפיטאל, ווי לופט פאר לעבעדיגע בעשעפעני-
סען, איז און שום צווייפל געווען אן אונגע-
הייערער שריט פארווערטס. זעהר פראגרעסיוו
און ליבעראל בנוגע די אלטע, אבעלעכע, מיט-
טעאלאטעריכע מערקאנטייליטישע בעגרעני-
צונגען, וועלכע האבען דורך פערשידענע געזע-
צען צוגעשמירט יעדען איינציגען צו א בעשטימ-
טען ארט, צו א בעשטימטער בעשעפטיגונג, דאס
מען האט זיך ניט געקענט קעהרען און ריהרען.
א רפואה שלמה, א בעפרייאונג פון אלע שלעכ-
און געזעלשאפטליכע אונגליקען, האט אבער

זייער גאט פון די קלאסיקער ניט געבראכט;
אלס א מיטעל, וואס זאל אויסהיילען די געזעל-
שאפט פון עלענד, נויט און דחקות איז די אינדי-
ווידועלע פרייהייט געווען זעהר א שלעכטער. די
איבערצייגונג פון די קלאסיקער, אז די סאציאלע
קרענק מוז מען איבערלאזען דער פרייער גאטור,
דעם פרייען שפיעל פון די קרעפטען, און דער
שטאט טאר זיך דערביי ניט צוריהרען, האט
זיך ארויסגעוויזען פאר ניט ריכטיג. די גרויסע
האפנונגען וואס מען האט געלעגט אויף דעם
נייעם גאט פון פרייהייט זיינען ניט מקוים
געווארען.

פערקעהרט, דער דלות, די ארמוטה, ביי
דעם גרעסטען טהייל פון דער בעפעלקערונג איז
געוואקסען אלץ שטארקער און שטארקער. די
ארבייטענדע מאסען זיינען געווען ניט וועניגער
ווי פריהער פאליטיש פערשקלאפט און עקאנא-
מיש בערויבט. אנשטאט דער פריהערדיגער אונ-
בעגרענעצטער הערשונג פון'ם גאט אין הימעל,
האט אָנגעפאנגען אונבעגרענעצט צו געוועלטיגען
דער אירדישער גאט „מאמאן“ (כמון) — דער
קאפיטאל. אמת טאקע די שליטה פון די „גע-
זאלבטע קעניגע פון גאטעס גנאדען“ וואס האט
אין מיטעלאלטער אזוי געדריקט דעם מענטשען
און פערשקלאפט זיין גייסט איז שוואכער געוואר-
רען, דערפאר אבער האבען די „אונגעזאלבטע
קעניגע פון ממון'ס גנאדען“ אָנגעפאנגען צו
רעגירען אין דער לייג און אין דער ברייט.
די קירכען זיינען ערנידערניגט, טיילווייז אין
גאנצען חרוב געווארען, — אויף זייער ארט
זיינען דערהויבען און אויפגעשטעלט געווארען
פאבריקען און זאוואדען. די הויכע באסניעס
פון די געבעטדייער זיינען פערביטען געווארען
אויף די ניטוועניגער הויכע פאבריקקוימענס;
דער קלאנג פון'ם קירכען-גלאקס — אויף דעם
פיף פון דער פאראווקע, פון די שמוציגע באגא-
דעלניעס, וואס זיינען געווען פערשפרייט איבער
דאס גאנצע לאנד, האט דאס ליידענדע פאלק
זיך איבערגעקליבען אין די ניט מעהר זויבערע

פון א קרויז) — ביז 5 שילינג די וואָך. די פארלאמענטארישע קאָמיסיע, וועלכע האָט אויסגעפאָרשט די לאַגע פון די ארבייטער אין ענגלאַנד, האָט פעסטגעשטעלט, אז דער לוינ פון די האַנדלעכער אין 1815 איז געווען אזוי טייער (אן ערך 3 שילינג די וואָך), אז עס האָט איינפאך נישט געלוינט אָנצואווענדען מער כאַנישע וועבשטיהלען.

דאָס איז אָבער נאָך נישט אלעס. דאָס שטרעבען פון די אונטערנעמער צו האָבען וואָלוועלע ארבייטס־קראַפט האָט געפיהרט דער צו, אז מען האָט אָנגעפאנגען צו פערוענדען אויף די פאבריקען פרויען און קינדער־ארבייט. די איינפיהרונג פון מעכאנישע מאשינען האָט געגעבען די מעגליכקייט דערצו. דורך טהאָמאס מאַהונאָנס ערפינדונג האָט איין קינד געקענט אין גלייכער צייט צוויי וועבשטיווען בעדיענען און פראָדוצירען 3—2 מאָל אזוי פיעל, ווי דער בעסטער האַנדלעכער. אין אָנפאנג זיינען די ארבייטער געווען זעהר אויפגערעגט געגען די פערוענדונג אויף די פאבריקען פרויען און קינדער־ארבייט. די נויט האָט אָבער דיזע אויפ־ערגונג גונג פערגלוישעט, פערטויכט און מיט גרויס קלעמענים האָבען די אונגליקליכע עלטערן אַליין אָנגעפאנגען צו פערקויפֿען זייערע קינדער צו פאבריק־ארבייט. זעקס־יעהריגע עופֿה'לעך פלעגן ארבייטען ביי די וועב־מאשינען נישט ווייניגער, ווי 12 שעה א מעת לעת. זיי פלעגן פערקויפֿט ווערען ווי בחמות. מען פלעגט מסחר'ן אויפֿן שטיק. עס איז בעקאנט א קאנטראַקט, לויט וועלכען א לאַנדאנער געמיינדע האָט אויסגענומען א תנאי מיט אַן אונטערנעמער אויסלאַנקשיר, דאָס אויף יעדע 20 געוונדע קינדער איז ער מחויב צו אקצעפטירען איין אידיאָט. די פערשיעדענע כלי־קורש, די פאסטאָרס, גלחים אָדער, ווי מען פלעגט זיי דאן רופֿען: „די אר־מענפאטער“ האָבען נישט קיין קליינע ראָליע געשפיעלט אין דיזען שענדליכען האַנדעל. דיזער קינדער־האַנדעל איז געוואָרען א ספעציעלע בע־שעפטיגונג. עס פלעגן זיך גרינדען חברות, געזעלשאַפטען מיט אנגענומען אום דיזען מסחר אויף גרויס צו טרייבען. די אנגענומען פלעגן — אזוי ערצהלט אונז וועבב — די 3—4 יאָהריגע עיפֿה'לעך, וועלכע פלעגן קוים געהן, ארויס־טראָגען ממש אויף די הענד און זיי „פאקען“ אין גרויסע קאָרעס, וועלכע זיינען געווען דערצו בע־שטימט. „און דיזע זיגלינגע, וויקעל־קינדער,

פאבריק־קאזארמען. אנשטאָט אָבצוגעבען זייערע קינדער פערשיעדענע גאָט'ס סטראָפֿציעס, געדונגענע בעל־יצדקות, וועלכע פלעגן די קינדער פייניגען און אַנטהון אלע יסורים אין דער וועלט, זיינען די אונגליקליכע עלטערען איצט געווען געצוואונגען זיי צו פערקויפֿען דעם פאבריקאָנט אָדער זיינע אנגענטען. אַליין זיי צו ערנעהרען איז געווען איינמאָליך. דער הייליגער אידעאַל פון „פרייהייט“, וואָס האָט יעדען איידעלען מענשען אזוי בעגייסטערט און צוגעצויגען מיט זיין שעהנקייט און ערהאבענהייט, איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין זיין סתירה; ער איז געוואָרען דער בעסטער מיטעל אין די הענד פון די קאפיטאַליסטען פֿרײ צו עקספּלאַטירען, פֿרײ אָהן שום שמערעניש, אויסצווייגען די מאַרף און די־זאָפט פון די ארבייטער.

די קלאַסישע פּאָליטישע עקאָנאָמיע האָט, אמת, געוויזען נייע וועגען, ווי רײַך צו ווערען, נייע מיטעל, ווי די ווירטהשאַפט אויסצו־בעסערען, זי האָט אָבער נישט געוויזען, ווי די אַרעמקייט צו פערגרינגערען, ווי דאָס עלענד אַבצושוואַכען; פערקעהרט, וואָס מער רייכ־טהום ביי איין טהייל פון דער בעפעלקערונג איז געוואַקסען, איז די צווייטע, די פיעל גרעסערע טהייל, אַלץ טיעפער אין אַרעמקייט געוואַקסען. די סאָציאַלע פֿראַגע איז געבליבען פון די קלאַסיקער נישט נור נישט פערענטפערט, נור פערקעהרט, פיעל שאַרפער, אַקיוטער. וואָס מעהר עס איז פערענטפערט געוואָרען די פראַגע פון „קאפיטאַל“, אַלץ קשה'דיגער און אונפערענטפערליכער איז געוואָרען די פראַגע וועגען „ארבייט“. א שוידער געהט אַריבער איבערן לויב, ווען מען לייגענט איצט איבער דאָס שרעקליכע עלענד, וואָס האָט געהערשט דאָן, ד. ה. גראַדע אין יענער עפֿאָכע, ווען דער קאפיטאַל האָט אָנגעפאנגען איינצו־נעהמען די וועלט.

ווען אַם ענדע פון 18טען יאָהרהונדערט, נאָך דעם, ווי מען האָט אנגעפאנגען צו פער־ווענדען די וועב־מאשינע, וועלכע קאָרט־ראַנט האָט ענטדעקט, האָט א וועבער מיט זיין נאָצער פאמיליע פערדיענט אין ענגלאַנד פון 40 ביז 60 שילינג די וואָך, זיינען דיזע שכירות געפאלען אין 1802 ביז 14 שילינג; אין 1806—ביז 10 און א האַלב; אין 1812 — ביז 6 און א פיערטעל שילינג; אין 1816 (אין'ס יאָהר

דער אמת'קייט פון דער תורה, וועלכע די קלאַ-
סיקער האָבען אויפגעשטעלט. דער אינדיוויד-
דואליזם אין דער וויסנשאפט — דער גאָט,
פאר וועלכען די קלאַסיקער זיינען אזוי געפאלען
כורעים, האָט אויפגעהערט צו זיין הייליג און
האָט פערלאָרען זיין צוציהונגס-קראפט. מענשען
מיט פיהלענדע הערצער און ווארימע בלוט אין
די אָדערען, מענשען, וועמען די יסורים פון די
פאָלקס-מאסען זיינען געווען צו שמערצליך, זיי
זאָלען עס קענען גלייכגילטיג איבערטראָגען, מעג-
שען, וועמען דאָס ארכיטעקטראָלק איז געווען
צו טהייער, זיי זאָלען עס דערלאָזען פאלען א
קרבן צוליב די אינטערעסען פון א קליינער
צאָהל קאפיטאליסטען, האָבען זיך פריהער אָב-
געווענדעט און שפעטער אין גאנצען פערניכטעט
דעם אָבגאָט פון די קלאַסיקער — דעם אינדי-
ווידואליזם און האָבען אויף זיין אָרט אויפגע-
שטעלט דעם סאָציאליזם.

די ערשטע נביאים פון'ס זיינען גאָט זיינען
געווען די אומאָפּיסטען.

און צווישען דיזע ערהאבענע גייסטער,
וועלכע האָבען צוטרעבן דעם שווערען אונדורכ-
זיכטיגען וואָלקען פון פערצווייפלונג, איינגע-
פלאַנצט נייע האָפנונגען אין די הערצער פון
די אויסגעמוטשעטע ארכיטעקטראַסען; צווישען
דיזע גרויסע מענשענפריינד, ביי וועמען די
ליעבע צום נאָהענטען איז געווען פיעל שטאַר-
קער, ווי די שמאָלע קלאַסענאינטערעסען, צוויי-
שען דיזע נביאים פון דער צוקונפט, וועלכע האָ-
בען אָהן שום נשיאת פנים פער'הוק'ט און שניי-
דענד קריטיקירט די געגענווארט, וועט ווי א
פיערדיגער זייל אייביג לייכטען דער ענגלענדער
דאָב ער טאָו ע, וועלכער האָט אונ-
אונטערבראָכען, אינערמירעט העלדיש גע-
עמפפט פאר'ן סאָציאליסטישען אידעאַל —
דער אידעאַל, פאר וועלכען ער איז, טיט קוקענ-
דיג אויף די שווערע ענטטוישונגען, וואָס דאָס
לעבען האָט איהם געבראַכט, געבליבען טריי
ביז'ן לעצטען טאָג.

אָט דיזען אפאָסטאָל פון סאָציאליזם, ווע-
מען'ס 50טען יאָהרצייט די גאנצע ארכיטעקט-
וועלט וועט גלייך פֿייערען, וועלען מיר איצט
שטעלען א מצבה און אונזער אידישער ליטע-
ראַטור.

די כאַראַקטעריסטישע אייגענשאפט, דער
צד השוה פון אלע דריי אומאָפּיסטען-סאָציא-
ליסטען, סענסימאָן, פוריע און ראַבערט אָווען,

וועלכע זיינען געווען קליין גענוג אום צוקריכען
אונטער די מאַשינע, זיינען געוואָרען די גרעסטע
קאָנקורענטען פאר די ערוואַקסענע¹ נאָך אין די
30-ער יאָהרען פון פאָריגען יאָהרהונדערט האָ-
בען זיך צווישען די פאבריק-ארכיטעקט אין ענג-
לאַנד גערעכענט ניט מעהר פון 23 פראָצענט ער-
וואַקסענע ארכיטעקט. די איבריגע זיינען געווען
פרויען און קינדער. עס איז איבריג צו ריידען
וועגען די רעזולטאטען, צו וועלכע אזוינע פא-
ראַנדקעס האָבען געפיהרט. דער ארכיטעקט-
קלאַס איז געוואָרען אָבגעשוואַכט פיזיש, טעמפ-
גייסטיג און אָבעללאָזען זיטליך.

אן אנדער אָרדנונג, אויסער דער קאפּי-
טאָליסטישער, וואו די פרייע קאָנקורענץ איז דער
הויפט פרינציפ פון דער ווירטשאפט, וואו עס
הערשט דער קאמפף פון אלע געגען אלע, האָ-
בען די קלאַסיקער אָבער זיך ניט געקענט פאר-
שטעלען. א שרעקליכער פעסימיזם, א יאוש האָט
דורגעדונגען די נשמה, א מרה-שחורה האָט
גענאָגט דאָס הערץ. די געגענווארט איז שלעכט
און א האָפנונג אויף א בעסערע צוקונפט איז ניט
געווען. אייביגע נויט, פינסטערער דלות, אָהן א
שום שטראַהל פון ליכט — אָט וועלכע אויסזיכ-
טען עס זיינען געווען פאר די ארכיטעקט אויף
להבא! די פערצווייפלונג איז נאָך אונערטרעג-
ליכער געוואָרען דורך די טעאָריען פון מאַלטוס,
וועלכע האָבען אויף אלעס מצדיק את הדין גע-
ווען און האָבען אין אלע אונגליקען בעשולדיגט
ניט קיין אנדערען, ווי דעם ארכיטעקט אליין...

די ארכיטעקט אָבער, וועמען דער אורטייל
פון מאַלטוס האָט דירעקט אָנגעריהרט, האָבען
זיך דערמיט בשום ענין ואופן ניט בערוהיגט.
זיי זיינען ווייניג וואָס נתפעל געוואָרען פון
פערשיעדענע „געזעצען און טעאָריען“, וועלכע
די קלאַסישע פאָליטישע עקאָנאָמיע האָט אויפ-
געשטעלט, און ניט קוקענדיג וואָס די וויסענ-
שאפט האָט זיי אָבערגאָט און א בעסערען צו-
קונפט און האָט זיי ארויסגעגעבן א דיפלאם פון
אייביגער פערשקלאַפונג און ערנידערונג, האָבען
זיי האַרטגעקוג און ערפאָלגרייך אָנגעפאנגען צו
קעמפפן פאר א בעסערע לאַגע.

און ניט אליין די ארכיטעקט האָבען זיך אָב-
געזאָגט מקבל באהבה צו זיין די גרויזאמע
נביאות פון די טעאָרעטיקער שוואַרצ-זעהער. עס
האָבען זיך געפונען אויך אנדערע דענקער, וועל-
כע האָבען אָנגעפאנגען שטארק צו צווייפלען אין

דער תכלית איז ביי די פראנצויזען געווען פער-טיג, איידער עס איז נאך געווען מאטעריאל צום בויען, און בויערער, וועלכע וואלטען געקענט אז ארבייט אויספיהרען, ווייל די הערשענדע פארמע פון דער פראדוקציע איז אין פראנקרייך געווען א קליין-בירגערליכע; זיי האבען געהאט א פערטיגען דאך, איידער עס איז נאך געווען צי-געל פאר'ן פונדאמענט. ראבערט אווען איז, פערקעהרט, ערשט געקומען צו זיינע איבערציי-גונגען אויפ'ן סוף פון דער טעכנישער, עקאנא-מישער רעוואלוציע, וואס איז דאן, דורך די נייע ענטדעקונגען אין דער טעכניק, פארגעקומען אין ענגלאנד און האט דעריבער געהאט א סך שטארקערע באדען אונטער זיך, אלס זיינע נרויסע מיטמענשען.

דאבערט אווען

ראבערט אווען האט געפעלט די אלזייטיגע, פיעל-פאכיגע בילדונג פון סען סימאן און די רייכע פלאמיגע פאנטאזיע פון פוריע, איהם האט געפעלט דאס עפאכע-מאכענדע דענקען, ער האט נישט בעשאפען וועלט-איבערקעהרענדע טעאריען. ער איז אויך נישט געווען אזוי ליטערא-ריש בעגאבט ווי די פראנצויזישע אומאפי-סטען. דאס טייערסטע און שעהנסטע ווערק, וואס ער האט דער וועלט געשאנקען איז בלי שום ספק זיין לעבען, זיין פערזענליכקייט, וואו עס האבען זיך הארמאניש צוזאמענגעגאסען דער

בעשטעהט ווי בעוואוסט, אין דעם, וואס זיי האבען געלעבט אין אזא צייט, ווען די קאפיר טאליסטישע פארמע פון דער פראדוקציע איז נאך נישט געווען אויף אזוי ווייט פארטגעשריטען, דאס זייער געניאלער בליק זאל קענען פאראויס-זעהען, אז די ענטוויקלונג פון די פראדוקטיווע קרעפטען וועט מוזען עררייכען אזא פונקט, ווען זיי וועלען מוזען, דערשטיקט ווערען פון אייגע-נער פעטקייט" און די פראדוקציע-אנס-מיטעל וועלען מוזען דורך דער היסטארישער נויטווענד-דיגקייט, איבערגעבן פון יחיד צום קהל, ווייל דיזער איבערגאנג וועט זיין אז אונ-פערמיידליכע רינג אין דער געשיכטע; זיי הא-בען געלעבט אין אזא צייט, ווען דער פראלע-טאריאט האט זיך נאך נישט אָבערזונדערט פון'ם "פאלק", פון די איבעריגע ארבייטענדע מאסען, אלס איין זעלבסטשטענדיגער קלאס מיט אייגע-נע בעדערפניסען, אנשיאונגען און ציעלען, ווען עס איז נאך נישט געווען קענטיג די אונגע-הייערע ענטוויקלונגס מאכט, די אונערשעפפליכע ענערגיע פון'ם פראלעטאריאט, וועלכער איז גע-צוואונגען דורך זיין געזעלשאפטליכער לאגע, דורך דעם קלאסענקאמפף, וואס ער מוז פיהרען, צו ערפילען די היסטארישע שליחות פון'ם סא-ציאליזם און דעריבער האבען זיי אלע, די אר-טאפיסטען, געהאפט און געווארט אז די פער-ווירקליכונג פון סאציאליזמוס וועט קומען דורך די רייכסטע און די שטארקסטע — די איינציגע, וועלכע זיינען, נאך זייער מיינונג, אימשיטאנד איבערצובויען די געזעלשאפט אויף אנדערע יסודות.

מען מוז אָבער שטרענג אונטערשיידען צווי-שען דעם ענגלענדער ראבערט אווען און די פראנצויזען סען סימאן און פוריע. די סא-ציאלע און פאליטישע לאגע פון פראנקרייך איז געווען אין יענער צייט גאנץ אנדערש, ווי אין ענגלאנד. די אומגעבונג, די סביבות, וואו דיזע פערשידענע אומאפיסטען האבען געלעבט און געווירקט, זיינען געווען פערשידענע און דאס האט נישט געקענט נישט ווירקען אויף זייער אנט-שוואונג און זייער טעטיגקייט.

סען סימאן און פוריע, קינדער פון דער פראנצויזישער רעוואלוציע, דורכגעדרונגען מיט איהרע אידעאלען, האבען געוואלט אויפשטע-לען די טורעמס פון גלייכהייט, ברידערליכקייט און גערעכטיגקייט אויפ'ן סאציאלען, עקאנאמי-שען איבערבוי פון דער געזעלשאפט. דער ציעל,

איז געווען שולדיג ניט די קורצזיכטיגקייט פון אונזער גרויסען מענשענפריינד, נור די צייט, איז וועלכער ער האָט געלעבט.

ראָבערט אָווען איז ניט געווען אן אומאָ- פיסט, וועלכער רייסט זיך אָב פון'ם אַלטעגליי- כען לעבען אום צו שוועבען אין די הימלען. ער איז אויך געווען א פראקטישער פאָליטיקער, א רעפארמאטאָר, און ער האָט ניט אראָבעגלאָזען אויף א מינוט זיין אויג פון דער גרויער ווירקליכ- קייט. אַרומטראָגען זיך מיט גרויסע פלענער, ווי דאָס די קאָל איבערצובוינען די געזעלשאַפט און איהר שטעלען אויף אַזעלכע יסודות, וואו עס זאָל זיין אונמעגליך. די עקספלאַטאָנאָציע פון איין מענשען דורכ'ן צווייטען, האָט אונזער אידע- אַליסט אין דער אייגענער צייט ניט אנגעזאָגט צו בעשעפטיגען זיך מיט דער „קליין־ארבייט, מיט דער לאַנגזאָמער רעפארמאטאָרישער טעטיג- קייט, וואָס רייסט הגם ניט אויס מיט'ן וואָרצל דאָס שלעכטס, פערלייכטעט דאָך ווייניגסטענס די שווערע ליידען. צו שמערצליך האָט אָווען געפיהלט די וואונדערן פון דער ארבייטער מאַסע, ער זאָל פערמאכען די אויגען פון דער גענע- וואַרט און זיך בענוגענען בלויז מיט „צוקונפט- מוזיק“. ניט נור מיט זיין שאַרפער, שניידענ- דער קריטיק איבער די הערשענדע צושטענדע האָט ראָבערט אָווען געדיענט דער ארבייטער בע- וועגונג, נור אויך מיט זיינע פאָזיטיווע, ממשות- ריגע רעפארמען, מיט זיין אונערמידליכען סאמפּט פאַר אַרבייטער געזעצגעבונג און אַנ- דערע בעסערע בעדינגונגען.

דערמיט איז צו ערקלעהרען, וואָס אין דער מאָדערנער אינטערנאַציאָנאַלער ארבייטער בעוועגונג פערנעהמט ראָבערט אָווען נאָך עד- היום איינע פון די בכבוד'דיגסטע ערטער אין דער צייט, ווען די גרויסע אומאָפּיסטען סעך- סימאָן אין פוריע, איבערהויפט זייערע פראק- טישע פלענער, האָבען אין דער פראקטישער אר- בייטער פאָליטיק בלויז אַ ווערט אַלס שעהנע, ערהאבענע היסטאָרישע מאָמענטען, וועלכע גע- הערען דער פערזאָנלעכקייט.

(שלום פאָלגט.)

שטארקער אונערשראָקענער אונטערנעהמער- גייסט פון א גרויסען קאפיטאַליסט מיט דער נאטורלעך, קינדערשער צוטרוי צום מענשליכען געשלעכט, אן אונגעהייערער גאנטישער אַדמיני- סטראַטיווער טאַלאַנט מיט דער פייערדיגער ליע- בע צו זיינע נאָהענטע. ער האָט געלעבט אין ענגלאַנד, אין דער „וואַרשטאט פון דער וועלט“, וואו די גרויסע עקאָנאָמישע איבערקעהרעניש, די קאָנצענטראַציע און צענטראַליזאציע פון'ם קאפיטאַל איז פאַרגעקומען פאַר די אויגען. איז דויער גרויסער איבערקעהרעניש איז ראָבערט אָווען ניט געווען א פשוט'ער צושויער, נור אן אקטיווער מיטארבייטער. ער אליין האָט ניט ווייניג מיטגעוויקט דער ענטוויקלונג פון'ם קא- פּיטאַל, און האָט דעריבער געוואוסט בעסער פאַר אַנדערע די גוטע און שלעכטע זייטען פון דויער ענטוויקלונג, די סכּה פון העם גרויסען עלענד און האָט געקענט בעסער אויסגעפינען אַ מיטעל אויב ניט פון אַלע סאָציאַלע קרענק און שלעק די געזעלשאַפט צו בעפרייען, דאָך די יסורים צו פערגרינגערען. זיינע פאנטאסטישע פלענער און פאַרשלעגע, ווי צו פערוואַנדלען „די משוגעים הויז“ (אזוי האָט ער אַנגערופען די איצטיגע קא- פּיטאַליסטישע וועלט) מיט דעם גאַנצען טארא- ראם אין „א פערנינפטיגע וועלט“, ווי ווייט זיי זיינען ניט געווען פון דער ווירקליכקייט, וויפיעל לופט-שלעסער דאָרט זיינען ניט געווען, האָבען זיי דאָך ענטהאַלטען אין זיך אַ געזונדען קערן, וועלכער האָט איבערגעלאָזען טיפּע וואָרצלען אין דער פראקטיק פון דער ארבייטערבעוועגונג. איז דאָך ראָבערט אָווען געווען דער ערשטער סאָציאַליסט, ביי וועמען עס איז אויפגעקומען דער געדאַנק, אז דער סאָציאַליזם קען בלויז דורך די בעוועגונג פון'ם ארבייטערקלאס פערוויקט- ליכט ווערען. אמת, דאָס איז ניט געווען זיין טיפּע איבערצייגונג, דער תוכן פון זיין אנשוי- אונג, דאָס איז זיכער געווען אן אונקלאָהרע השגה, אַ בלאַסע אהנונג איידער אַ קלאָהרער בעוואוסטזיין. דער מאָדערנער סאָציאַליסטי- שער געדאַנקען וועלט מיט דער מעאַריע פון'ם קלאַסען־קאמפּט איז איהם געבליבען פרעמד ביז זיין טויט. אין דעם אָבער, ווי שוין געזאָגט,

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאָרריס ווינטשעווסקי.

XIV

„משא דומח“ געגען א קונסטווערק פון י. ל. גארדאן — שלמה פיינבערג דער באנקירטמענש — דער לעצטער נומער „אספת-חכמים“ — די לעצטע „משוגעת“ אין איהם — די כהלת הויכט זיך אן — איך ווער ארעסטירט.

פטייל*): דאס אלעס איז פאר אונז דאן געווען אונבעקאנט און אזוי ווי מיר האבען פאר אלע שרייבער, גרויס און קליין, פילאזאפן און דיכטער, געהאט נור איין שכלת, נור איין פראבע: „הלנו אתה אם לצדינו“ (ביסטו מיט אונז אדער געגען אונז?) איז פאר מיר, למשל, גארדאן געווען א טאלאנטפאלער אבסקוראנט, וועלכער אכזבירט זיך מיט ליעבעס-געדריכטען אין דער צייט ווען אונטער אונזערע פיס עפענט זיך די ערד ווי אין קרח'ס צייטען, איז דער צייט ווען איבער אונזערע קעפ זעהט זיך א רעגען פון שוועבל און פעד ווי אין לוט'ס צייטען.

דער לעזער פערשטעהט שוין אליין אז דער לויבענאנג אויף גארדאן'ס ליעבעסליכער אינ'ם „השחר“ האט מיר ארויסגעבראכט אויף דער סצענע אין גרויס גרימצארן.

איך וועל דא ניט פרובירען איבערגעבען דעם גאנצען היציגען סכסוך וועגען דעם וואס „עהרליכע שרייבער“ מעגען און וואס זיי טארען ניט בעהאנדלען. איז אונזערע שווערע צייטען. איך גלויב איצט אז מיינ ענטהוואזאמוס האט מיר דאמאלס פערפיהרט צו רעדען א שעה ביי כעל נארעטיקייט. גענוי געדענק איך דאס ניט:

(*) אין דעם 184טען ברעף, געשריבען צו זאב קאפלאן (זק"ן) דריקט זיך יהודה ליב גאר-דאן אזוי אויס:

„בימים האלה הגיעו לידי חוברות אחדות מכו"ג קטן היוצא (או יצא) לאור בווען בשם האמת. סגנון לשוננו ודרך הלבו בדעותיו וישנו בעיני מאור, ומאשר אין ספק בעיני כו אתה לא ראית אותו הנני שולח לך את החוברת הראשונה ע"י ק"ב, כי ידעתי כי וישר בעיניך גם אתה. ככלותך לקרוא בו השיבתו לי בדרך אשר בא, כי לא לו הוא“.

דעכאטען אינ'ם דייטשען רייכ-סטאג וועגען דעם סאציאליסטער געזעץ, ארום וועלכע איך האב גערעדט אין דעם לעצטען קאפ-טעל, האבען געפונען אן אב-קלאנג אין מאנצעל'ס רעסטיראן. „גרויסע געשעהעניסען — זאגט דער ענג-לענדער — ווארפען זייערע שאטענס פאראויס.“ דער שאטען פון די קומענדיגע צוועלף-יעהריגע אונטערדריקונג פון אלץ וואס האט געטראגען דעם סאציאליסטישען שטעמפעל, זיין נאמען אזער אפילו נור זיין כאראקטער, — דער שאטען פון דיזע שווערע צייט האט זיך שוין געזעהן מיט א חדש אדער צוויי פריהער ווי די צייט גופא איז אנגעקומען: די כהלת איז שוין גע-שטאנען פון יענער זייט טהיר.

און אין דיזער אויפגערעגטער, נערוועזער שטימונג איז אין קאנצעל'ס עסזימער אין דער צייט פון מיטאג דיסקוטירט געווארען יהודה ליב גארדאן'ס א ווערק, וועלכעס איז געווען ער-שיענען אינ'ם „השחר“. דאס איז געווען א מין שיר-השירים אין דעם ביבלישען סטיל. ביין מייש האט מען דאס פון אייניגע זייטען גע-לוינט, וועהרענר איך בין געווען פערטאן אין די רייכסטאנדיגעבאטען.

דאמאלס האב איך נאך ניט געוואוסט — האב עס אייגענטליך ערנט מיט עטליכע חדשים צוריק ערפאהרען — אז אפילו גארדאן האט מיט אונז אין יענעם יאהר סימפאטיזירט. פון זיין געדריקטען בריעף-וועקסעל ווייזט זיך ארויס, אז ער האט געהאט א גוטע מיינונג פון ליבער-מיאן „האמת“ אי בנוגע צום אינהאלט און זיין ריכטונג, אי אין דעם פרט פון שפראכע און

רעזידענץ קעניגסבערג, אזוי האט אויך זיך ענט-
וויקעלט די „ציוויליזירטקייט“ פון די פיינבערגס,
א שטייגער: איר — דייטשער איר — אידישער
טייטש — כמעט טייטש.

פיינבערג האט געהאט איבערצייגונגען און
דעם מוטא צו לעבען נאך זיי, ניט אכטענדיג
אויף די פערזענלעכע. אין קאוונא האט ער און
נאך מעהר זיין פרוי, אפען, בפרהסיא מחלל שבת
געווען. מען האט אין שטאדט געהאלטען ניט
נור איהם אליין, זאנדרען אלע זיינע געשעפטס-
פיהרער, בוכהאלטער און פריקאזשיקעס פאר
גאנץ אדער האלב פערזאנעס. ניט אכטענדיג
דיג דארויף וואס מיין פאטער איז געווען „ר'
זיסעל“. מיט דער נגינה אויף ר', האט מען
מיד געהאלטען אין קאוונא פאר א פערלארענע
נשמה נור דערפאר ווייל איר בין געווען שלמה
פיינבערג'ס א „קאנטאריסט“. דאסזעלבע, לא-
מיד פערבייגענדיג בעמערקען, האט מען גע-
האלטען פון א מאן, וועלכער לעבט דיינט אין
אכעריקא און ווערט געאכטעט פון די וואס קע-
נען איהם הויפטזעכליך אלס דעם פאטער פון די
אונפערגעסליכע בונדיסטקע ליובא אייזענ-
שטאדט, וואס איז דא אין ניו יארק געשטאר-
בען מיט עטליכע יאהר צוריק. ער, איהר פאטער,
האט געגאלטען פאר א כופר בעיקר נור דערפאר
ווייל ער איז געווען פיינבערג'ס קאסירער.

און דאך איז דיווער מחלל שבת'ניק, דיווער
טריפה'עסער, דיווער „בערלינטשיק“ געווען אל-
געמיין געאכטעט אין קאוונא און איז גאנץ
ליטא, פון די פרומע, ניט ווייניגער ווי פון די
לינקע. דאס האט ווי מען זעהט, געמוזט זיין
א מערקווירדיגע פערזענליכקייט.

און ער איז דאס ווירקליך געווען.

קורס-כל אלס פילאנטראפ, זיין האנד איז
אימער געווען אפען און דאס האט זיך ספעציעל
דערפאר געווארפען אין די אויגען ווייל זיין קאנ-
קורענט, דער באנקיר דוד האלפערין, איז געווען
א קארגער פרומאק, א גאט'ס סטראפטשע וועל-
כער האלט פון תורה ועבודה, אבער ניט פון
גמילת-חסדים.

דאן איז פיינבערג געווען דער ערסטער אין
דער ליטא וואס האט אלע יאהר פערטהיילט
צווישען זיינע קאנטארשטישקעס א צעהנטעל
פון זיין פערדיענסט. ער האט דאס געטאן
לאנג, לאנג אידער וואג מען רופט „פראפיט-
שירינג“ איז אין דער וועלט בעקאנט געווארען.

אזעלכע זאכען ווילט זיך ניט געדענקען. עס איז
אבער אויך ניט וויכטיג. עס וועט עננוג זיין צו
זאגן, אז מיינע געגנער — יהודה ליב גארדאז'ס
פערטהייריגער — האבען מיר צום שלום פון
דער דעבאטע קלאר געגעבען צו פערשטעהן אז
אין מיר רעדט דא די אייפערזוכט, די קנאת
סופרים; אז נאכמאכען די תורה, די נביאים,
אדער די כתובים, אט טאקע כאפט אייד אן אזא
זאך ווי שיר השירים, אדער א קאפיטעל ישעיה
דארה מען קענען און, הייסט עס, לא כל אדם
זוכה: ניט יעדער קען! ? גוט, מיר וועלען

זעהן.

דעם נעלסטען טאג איז אין פיינבערג'ס
קאנטאר ניט געווען פיעל ארבייט און גנב'ענדיג
פון איהם א שעה צייט האב איך אויפגעשריע-
בען א קאפיטעל תנ"ך, נאכמאכענדיג די נביאים
און דאס אין אריין אין דעם אכטען (און לעצ-
טען) נומער „אספת-חכמים“.

אזוי ווי דאס איז וואהרשיינליך די איינ-
ציגע שרייבעריי פון דיווער גאטונג אויף א ריין
רעוואלוציאנער סאציאליסטישער טהעמא, לאז
איך דאס דא איבערדוקען ווי עס שטעהט און
געהט, הגם נור די העברעע צווישען אונזערע
לעזער. — נור זיי אליין וועלען דאס קענען
פערשטעהן.

* * *

שלמה פיינבערג, וועלכער האט, ווי מען
וועט באלד זעהן, געשפיעלט א וויכטיגע ראלע
אין מיין לעבען, איז געווען א מערקווירדיגער
מענש אין פיעל פרטים.

אויב עס איז אמת, אז עס איז דא א גוטע
שטיק קויפמאן אין דעם אמעריקאנישען פרא-
פעסאד, וועהרענד עס איז פאראן א גוטע שטיק
פראפעסאר אין דעם דייטשען קויפמאן, דאן איז
בייבערג געווען א טיפישער דייטשער קויפמאן.
אבער ער איז פון דער היים אייגענטליך
ניט געווען קיין דייטשער אפילו ניט קיין דייט-
שער איר. ער האט געשטאמט פון א גרענעץ-
אייזשע פאמיליע. זיין פאטער איז געווען מעהר
איר ווי טייטש, ער — שלמה — מעהר טייטש
ווי איר. ווי די גרלות פון דער פירמא האט
פראגרעסירט, געהענדיג פון די קליינע גרענעץ-
שטעטלעך יורבעריג (יורבורג, געארגענבורג)
ביז די גובערניערעזידענץ קאוונא, און פון
דארטען ביז דא צווייטע קעניגליך-פרייסישע

משא-דומה.

(הפרשה הזאת נמצאה ע"י חוקרי קדמוניות בבית עקר הספרים בפומבדיתא) ונשלחה אלינו לפרסמה באס"ח

(6) מי זה העיר רוח בצפון, סערה כבארץ תלאבות: (7) מי הקין ושני עולם, מי העיר נרדמים משנות דור ודור: (8) הנה בה אמרתי צבאות, יוצר שמים וקונה הכל: (9) הנה אני בא, ברוח סערה, והרגותי כל ישבי-תבל, וכל הממלכות תרעדנה: (10) והתפוררו תררי-עה, וגבעות-עולם תמוטנה, וגחלי-איתן יחרבון: (11) ושברתי מסות-ברזל וקראתי דרור לכל אסיר ועני ואביון וישעו: (12) כי צעקת-העניים באה באוני, אנקת מרדים שמעתי, וארגז תחתי: (13) עיני ראו דמעת העשקים, דם חללי-רעב צעקה אלי מן האדמה געויתי משמוע: (14) לכן בה אמרתי אלהים, צור ישראל וגאלו: (15) הנני בא לריב ריב בני ודם-חללי אביונים מידכם אדרשה: (16) במשפט אביאכם כל שלי עולם, אתם אכלי בשר-עני ומצצידדם: (17) עקב כי בויתם את העברה, ועל חיל העובד פשטתם כילק: (18) יצן כי רצתם האכר, ותאכלו יכול אדמתו לא חלו בה ידיכם: (19) כי לקחתם את בני לעבדים, ובנתו בפרך העבדתם: (20) והמעט מזה כי עניתוהו לרוות האכילה ותגורנה באשמתכם לבשת: (21) על כל אלה אעשה בכם שפטים וידעתם כי אני יי: ס ס ס

(22) הנה יום הפקודה בא, יום נקם וגמול נאום אדני: (23) ונקמת נקמת מדבאי ידיכם ונקם אשיב לעשקי-דל וחלכה: (24) ופקדתי על רעי מעלליכם וכל חטאיכם יקמו שבעתים: (25) והסרתיו * מעל שכמכם והמקשלה הזאת לא תהיה תחת ידיכם: (26) ושברתי גאון עוקם לנצח, לא תתנשאו על עני ורש, מפרי ידיהם שמנותם עבירתם: (27) לא תסיפו בלע חיל-זרים, בועת אפים לחם תאכלו, וידעתם כי אני יי: (28) מדגנה-אכר לא תצברו חסן-רב לתתו במחיר תאוה, באתננונה: (29) מפרי אדמתו בעמלו יפתח וישדה, לא תרוו בני-שחק, כאשר הספנתם: (30) או יסחו בנדים מן הארץ, כי לגנב עיני לא יכון כל עשה-רמיה: (31) רצצי-דלים ימקו בעינם, ועשקי פעלת-שכיר יספו ואינם: (32) כי עקש ופתלתל תעבת נפשי אף שטי-קוב שנאתי לא ידבקו-בי: (33) שארית בני-עמי במשפטם יפדה, בצדק ומישורים מעשה-ידו יכון, אני יי: (* נמחק בכתב יד)

סוס הסקוס של הפרשה הזאת עשרים ושמונה. סומס: לא חזל ולא עבה כי אם צדווי אמו וגו': כדוריה גלגה, וסומס בא גז: ומלי: והמעט מזה וכו':

חוק, ונתחזק

אמר המדפוס, בהיות שהפרשה הזאת מתהיטת לדורות הקדמונים ולא נודע פפי איזה נביא מנביאי בית ישראל יצאה, ואף לא נושא ענין "משא דומה" עם תוכן הפרשה, לכן הנני מבקש את מחקקי וכותבי וסופרי בני עמנו לחפש בין הספרים הקדמונים אולי ימצאו איזה זכר לחנבואה הזאת ותבוא עליהם ברכת רבים וגם ברכת המדפוס בפקודת חוקרי-קדמוניות ישראל בארצות הקדם כן-ו".

צו ארבייטען פאר א זשורנאל, פון וועלכען איד בין געווען איבערצייגט, אז אין רוסלאנד וועט ער שוין קיינמאל נישט געהן סאיינען מען וועט איהם אריינ'גנב'ענען און דערצו האב איד נישט געטויגט. אמת פיעלע עקזעמפלארען זיינען אריין אין קאנווערטען, אבער דאס האט נישט געקענט זיין מעהר ווי איינער אין א שטעדטעל, צוויי אין א שטאָדט.

דאס בעסטע אין העם נומער איז אהן א ספק די משנה פון אלישע בן אבויה.

דארטען איז אויך דא א מעהר אדער ווע-ניגער אינטערעסאנטער קאפיטעל פון מיין רא-מאן, וועלכער איז קיינמאל נישט געענדיגט גע-ווארען. וועגען דיזען ראמאן (פנים חדשות) האב איד פערשפראכען צו רעדען מעהר בארי-כות, אבער איד וועל דאס פארלויפן מוזען לאזען אויף אן אנדערס מאל, ווייל מיר ווילט זיך ענדליך ארויסגען פון דעם יאהר 1878.

א ווארט וועגען די משוגעת (די אכטע) איז יענעם העפט.

דארטען ווערט אויספיהרליך בעהאנדעלט די איידעלע אז די פערשיעדענע צייטפראגען וועלען קיינמאל נישט ענטשיידען ווערען אזוי לאנג ווי עס וועט בלייבען אהן א לייוונג די גרויסע סאצ-יאלע פראגע.

אויסגערעכענט און בעשפראכען זיינען דארטען די פרויען-פראגע, די ארבייטסלאזע-פראגע, די יודען-פראגע, די אלטע פראגע: ווא-רום איז העם צדיק שלעכט און דעם רשע גוט, די פראגע מכות אונגערעכטיגקייט אינ'ם געריכט, מלכ' שארלאטאניזמוס אין דער מעדיצין.

דער ארטיקעל שליסט מיט א נאכמאכונג פון א קאפיטעל אין משלי און דערמיט ענדיגט זיך אויך דער „אספת חכמים“.

אנגעצייגט אלס פארטיג איז דער נומער אין דעם „הקול“ פון'ם 22טען סעפטעמבער (1878) אבער ארויסגעקומען איז ער פיעל, פיעל שפעטער.

* * *

מאנטאג דעם 21טען אקטאבער איז דער סאציאליסטען-געזעץ אריין אין קראפט. דעם זעלביגען טאג איז געווען אן אביסק אין דער רעדאקציע פון אונזער לאקאלען דייטשען אר-גאן די „קעניגסבערגער פרייע פרעסע“.

מיר האט מען געגעבען צו וויסען, אז צווי-שן אנדערע זאכען איז דארטען פון דער פאלי-

און חוץ דעם איז ער געווען נישט פרום מיט א פילאזאפישען סיסטעם, א קאנוועקווענטער פריידענקער און א קלוגער איד. דאס האבען איי-גרונד הארצען אפילו די פרומאקעס רע-שפעקטירט. אלע אבער האבען געפיהלט, אז אויב ווער עס איז וועט ווען עס איז אין א שעת-הצרה פערטהיידגען דעם כלל ישראל וועט דאס זיין דער זעלביגער שלמה פיינבערג, דער מאן מיט דער טריפה'ער נשמה און די כשר'ע הארץ. אז אידען זאלען זיך קענען אליין פער-טהיידגען, אז זיי זאלען קענען אליין עקמפען פאר זייערע רעכטע, אז זיי זאלען קענען אויס-קומען גאר אהן שתדלנים, גאר אהן בעשיצער, דאכ איז דאן נאטירליך קיינעם נישט איינגעפאלען. אזוי איז אויך, פערשטעהט זיך, דענסטמאל קיינעם נישט געקומען אויף'ן רעיון אז עס קען זיין א גרעסערער, א ראדיקאלערער מיטעל גע-גען ארעמקייט ווי צדקה.

איד וועל נאך פיעלליכט צוריקקומען צו פיינבערג'ען. דא וועל איד מיר ערלויבען צוויי קורצע בעמערקונגען. איינע פון זיי (די צווייטע) וועט מוזען זיין אז אלטער ווערטעל איז אז ענגלישע סאציאליסטישע צייטונג, וועלכען איד האב אויף מיין געוויסען.

ערסטענס: כאראקטערפעסטטיגקייט, גוט-הערציגקייט און עהרליכקייט זיינען זאכען, וועלכע מיר קענען אכטען אפילו ווען מיר געפיר-נען זיי אין א סוחר, אדער זאגאר אין א דירעקט-מען עקספלאואטאטאר, א פאבריקאנט. דאס קען אינז נישט שטערען אינ'ם קאמפף געגען דעם קאפיטאליזמוס און די לויטשקלאפערין.

צווייטענס: ווי פערעכטליך די פילאנטרא-פיע זאל נישט זיין ערניערערנדיג דעם נעהר-מער און ערהויבענדיג דעם געבער, אין ביידע פעלע אהן א בערעכטיגונג הערצן, דארפן מיר אבער אויך געדענקען, אז א הונגערדיגע מענשען קען מען נישט העלפען מיט דעם וואס מען וועט איהם געבען אן אנווייזונג — זעכציג יאהר נאך דאמא — אויף די סאציאלע רעוואלוציאן.

* * *

דער אכטער נומער „אספת חכמים“ האט שוין אין זיך א סך „אונשוילדיגע“ ארטיקלען (בלאגאנאמיערענניע — וואלט שמשערדין זיי גערופען) צו פערדעקען די נישט-כשר'ע. חוץ וואס איך בין אין דער צייט געווען שטארק פערמאן מיט דעם „הקול“, האב איד פערלארען דעם חשק

א קרבן. עולה! אין גאנצען האט זיי דער פיינער פערניכטעט, אין גאנצען, מיט די פיעלע ארטיקלען, זעלבע איד האב איז די ברענענדע צייטונגען געלעזען, און געלעזען ניט נור מיט די אויגען, זאגערן מיט דער גאנצער נשמה. מאל פאר מאל דורכלעבענדיג אלע געשעהענישן, ס'איז אין פריידען, ס'איז אין ליידען; צו זאמען מיט זיי בעקלאגענדיג געפאלענע, בער זינגענדיג טריאומפירענדע, פערפלונגענדיג די מלאכי חבלה, וואס שטערען און קוועלען און פייניגען די קעמפער פאר פרייהייט און ברויט. איד האב זיך צוגעגרייט צו אן אביסל, גע- קומען איז עטוואס (פאר מיר) פיעל שרעקליך קערעס.

ווארום זאג איד: פאר מיר, בעהאלטענדיג די ווערטער צווישען צוויי האלבע לבנות, ווי עט וואס מיט וועלכעס מען שעמט זיך?

אט הערט.

* * *

בטבע בין איד געווען און בין נאך היינט, דער ריכטיגער הופד פון א העלד; דער געגענ- זאץ פון א כוואט.

געוויס, וואס מען רופט מאראלישען קור ראזש האב איד, דאכט זיך, ניט וועניגער ווי דער דורכשניטליכער ניט-שילעכטער מענש, אזוי ווייט ווי איד געדענק זיך, האב איד זיך קיינמאל ניט אָבעשטעלט פאר א מעגליכע, א מאל זאגאר גיט פאר א וואהרשיינליכע געפאהר און, נאטירליך, נאך פיעל וועניגער פאר אן אונ- בעקוועמליכקייט פאר א שונא. וועלכען מען קען זיך מאכען שרייבענדיג, רעדענדיג אָדער ווירקענדיג אזוי און ניט אנדערס.

אלזא קיין פייגלינג בין איד, דאכט זיך, ניט.

אבער דאן, מיט 20 יאהר צוריק, איז גאנץ צען 22 יאהר אלט, בין איד נאך געווען א „פער- צויגענער בן יחיד“, א יונגער מאן מיט אכט ברידערלעך און שוועסטערלעך אין פערגעסענע קברים'לעך, וועלכען מען האט דערפאר (ליידער!) געהיט ווי דעם שווארצעפֿעל פון אויג, אויס- האדעווענדיג פאר א זיידענעם יונגען מאנטשי- קעל, וועלכער האט אפשר ניט קיין מורא פאר דעם מלאך המות מיט אלע זיינע אויגען, אבער פאר א בייזען הונד מיט שארפע ציין.

איד בין אויסגעוואקסען א בן יחיד ביי גוטע לייעבענדע עלטערן. רעזולטאט: א פיזי-

ציי קאנפיקירט געווארען די אבאנענטע- ליסטע און איד האב גענומען קלערען אז ביי מיר קען זיין אן אביסל, מחמת איד בין געווען אן איינגעשרייעבענער שטענדיגער לעזער. אויף קיין גרעסערע בייז האב איד זיך ניט גערעכענט.

„וואס וועט איצטער זיין?“ האב איד גע- פרעגט דעם רעדאקטאר פון די פערבאטענע „פרייע פרעסע“.

דער מאן, מיט'ן טויט אויף'ן פנים, איז געווען מוטהיג און פול מיט האפנונג פאר די ציקונפט.

„עס וועט זיין בעסער“ האט ער געזאגט, „ווי מען מיינט. די וואס האבען ניט דעם מוטה וועלען ארויסגעהן פון דער בעוועגונג: זיי דאר- פֿען מיר ניט. די וואס וועלען בלייבען וועלען העלפען ווייטער אויסבויען די פארטיי — דאס איז אלעס!“

דאס האט מיר איינגעגעבען הארץ. איד וועל זיין פון די וואס מען דארף... געוויס... דערווייל דארף מען ניט דרעמלען. מען דארף זיין פארברייטערט.

בריע? ארטיקלען? פערדעכטיגע פא- פיערען? געוויס, זיי פערברענט מען און דאס גלייך, אבער ניט אלע. בילדער? לאסאל'ס און יאקאבי'ס מוזען בלייבען אויפ'ן וואנד. אז איד בין א סאציאליסט ווייס מען ס'איז ווי ס'איז פון דעם אבאנענטע-רעגיסטער, וועלכער איז אריינגעפאלען אין די פאליציי'סקע הענד.

וואס טוט מען אבער מיט די ביכער? מיט די בראשורען? אזוינע האב איד ביי זיך גע- האט נאָהנט פון הונדערט שטיק, פון מארקס'עס קאפיטאל ביז א קליינעם ביכעלע מיט א דיי- טשע איבערזעצונג פון פיסאָרעו'ס בינגען אינ- וועניג. פערברענען? וואו נעהמט מען דערצו די הארץ? מיר וועלען זיי פערפאקען „עד יעבר זעם“ און ערגעצוואו בעהאלטען.

אויפגעאפפערט געווארען זיינען אויף ביס- מארק'ס מזבח מיינע לייעבע צייטונגען: דער ליפציגער „פארווערטס“, די „בערלינער פרייע פרעסע“, די קעניגסבערגער צייטונג מיט דעם זעלבען נאמען, א יאהרגאנג „נייע וועלט“, אלטע איינציגע נומערען פון העברעאישע צייטונגען.

א קרבן עולה זיינען זיי ארויף אויף דעם דאזיגען מזבח און ברענענדיג האבען זיי נאך ווארימער געמאכט מיין צובראכענע אבער האפ- נונגספאלע יונגע הארץ.

בעלויכטענעם פיינבערג'ס קאנטאר, ענדיגט זיך די ארבייט. נאך אין א האלבע שעה צייט וועלען אלע געהן אהיים.

פיינבערג אליין איז שוין ניטא און דער עולם איז לעבעדיג, אויפגעדאמט, מונטער. איך זיין ווי געוועהנליך אויף מיין פלאץ (אין דעם „אלטענס" קאבינעט) און וועהרענד חברה — וויצעלט זיך.

און קיצעלט זיך.

און לאכט.

ענדיג איך מיין ארבייט.

מיט א מאל פאָהרט צו א דראַשקע. פון איהר קומען ארויס צוויי פאליצייסקע מיט אן אינספעקטאר.

א וויילע שפעטער שטעהט דיעזער לעבעז מיר. דאס איז, ווי איך געפין נאכהער אויס, קרימיר נאל אינספעקטאר ניידע.

מיד אנרופענדיג ביין נאמען פרעגט ער צי דאס בין איך. איך ענטפער יא. ער רופט זיך אב און זאגט, מיט העפליכקייט אין זיין טאן און אין זיין בליק:

„אויף דעם פערלאנג פונ'ם פראקוראר מוז איך אייך פעהאפטען."

איך שווייג.

א מינוט שפעטער פאָהרט די דראַשקע אב. אבער אינוועניג זיצען שוין ניט דריי נור היער פערזאנען.

דער בייחיד איז אן ארעסטאנט.

שער קאליקע, אהן א הויקער אויפ'ן רוקען, אבער מיט א הויקער אויף דעם געמיטה זיינעם, אפשר ניט שווער גענוג דעם מוסה, צו דער שטיקען אבער נאטע גענוג אום איהם צו האל-טען אונטערדיקט.

אלס א בן יחיד האב איך ניט געטארט שווימען, גליצען זיך, אדער טאן אנדערע אוועלע זאכען. דאגעגען האב איך געהאט פער-ריאדישע לייב-שטערצען, אפטע קאפווייטאג כמעט אלס א חיוב, א שטייגער, ווי קומט גער-זונד צו אן איידעלען קינד? נור פויערים קרענקען ניט, און רויטע באקען האבען גראכע יונגען. און וואס אנבעטריפט היטען זיך — דערצו בין איך געווען צופיעל פילאזאף.

אין מאנכע פרטים בין איך אפשר היינט שוין א האַרעלע מעהר מענש, האב יעדענפאלס פיעל איבער זיך און געגען זיך געארבעט. אבער אזוי אדער אזוי, דער פאקט בלייבט, אז אין דעם יאהר, וועלכער ווערט דא בעשריעבען, האב איך אויף קיין פאל ניט געטויגט פאר א העל-דענראַלע, וועהרענד צו זיין א נישקיש'דיגער מארטירער האט מיר געפעהלט א געזונטער, געפעהטיגטער און אבערהארטעוועטער הערפער.

און דא האט זיך אונטערגערוקט דער 8טער נאוועמבער. דער סאציאליסטשטיגעזעץ איז שוין 18 טעג אין קראפט.

עס איז פרייטאנד-צונאכט, דער זייגער האט נאר וואס געשלאגען 7 און אין דעם העל-

ניזמוס שפראצט.

עס איז אלזא אונזער פליכט צו ווייזן אונז זיך מאדערנעם דאזיקייט פון רעוויזיאניזמוס, אז זיין טהייערע דולצינע איז אן אלטע, מאכט לאזע, שטארבענדע דיענסטמויד, וועמען דאס קאפיטאל דארף שוין ניט.

און נעג. בודין'ס „טהעארעטישע סיסטעם פון קארל מארקס“ ערפילט דויע פפליכט זעהר און זעהר גוט.

2.

פריהער פאל אלץ קומט אונזער מאטעריאל ליסטע אישע אנטיאונג.

יעדע מארקסיסט איז בעקאנט דער אלטער וועהמאג פון די נייע רעוויזיאניסטען. זיי טהוען מיט מארקס'ן אזוי, ווי די פארשיידענע אינגלענד אין די נידרינגלאנד סטייטס טהוען אין ווינטער מיט'ן שנעע: אז עס פאלט אויס א גוטער שנעע, בויען די קינדער פאר זיך אויף א מאן, מיט א צובוק, מיט א פיפקע אין מויל, אונטערן ארעם שטעקט מען איהם אריין א בעזעס, און דאס איז „דער שלעכטער לעהרער“ פון קלאס, וועלכען די קינדער האבען פיינט, און דאן זיינען זיי זיך אין איהם נוקם — מען ווארפט איהם שטיינער, מען שלאגט איהם ארויס די פיפקע פון מויל, מען האקט איהם ארויס דעם בעזעס פון אונז טער'ן ארעם — אין קורצע, מען בעזעגט איהם. און די קינדערשע הערצעלאך בלייבען צופריעדען. זייער פאנטאזיע רוקט זיי אונטער דעם שנעע מאן אנשטאט זייער „שלעכטען לעהרער“ אין זייערע קליינע קעפעלעך ווילען דער-ווייל ניט וויסען, אז פאנטאזיע און ווירקליכקייט זיינען ניט איינס און דאס זעלבע. אבער אלץ אויף דער וויילע, ביז זיי קומען צוריק אין סקול און דער „שלעכטער“ לעהרער נעמט זיך וויער אפאל צו זיי, און קיינער וואלט נאטירליך ניט געהאט גענען אונזערע גומינקע רעוויזיאניסטען בלויז דערפאר וואס זיי בויען זיך אלץ אויף אן אייגענעם שנעע-מארקס'ען, און בעווארפען איהם דאן מיט די פיילען פון זייער קריטיק. דער אונגליק איז אבער וואס דער רעוויזיאניזמוס שטערט די ערנסטע מארקסיסטען זיך צו נעהמען צו ווייטערע ערנסטע פארשונג. א מאסע קראפט און ענערגיע ווערט פערלארען אין קנעלען און איבערקנעלען מיט די רעוויזיאניסטען אין א נואצלאזע פראגע זיי ארויסצושלעפען פון זייער איילאזיאן, אז זייער שנעע-מארקס איז דער ריכטיגער מארקס.

מארקס האט געזאגט, מענה'ן די רעוויזיאניסטען, אז דער עקאנאמישער אינטערעס פון דער פערזאן בעשטימען זיינע מאראלע און

א גוטען כאפ פון ארבייטער-פראצע, ווי נאך א גוטע ארבייטער-בעוועגונג. און דער פאקט אז איין געוועזענער קינען האט זיך אויסגעגריינט און „ארויפגעארבייט“ שפארט פונאנדער זייער חשק אזוי, אז זיי ווילען אייך אויפגעסען א לעבעדיגען, ווען איהר דערמאנט זיי, אז רייך קען מען נור ווערען — פון מעהרונטע; און זיי ווערען אייך דער בעסטער פריינד, ווען איהר דערזעהלט זיי, אז ערגעץ אויף יענער זייט ים, איבער טהאלען און בערג האט איינער געזאגט, אז די מעהר-ווערט טהעאריע איז פאלש, און דאס בור-זשואנע הערצעלע פון די בורזשואנע קינדער פון די באנקראטירטע בורזשואנע טאטעס נאגט נעבאד און עס קלאגט נאך די אמאליגע פאזיציאן אין דער מיטעלקלאסע, ביי וועלכע דער פראצעס פון קאפיטאליסטישע קאנצענטראציען רייסט אוועק דעם באדען פון אונטער די פיס. דער בורזשואנער גייסט האסט טאקע דעם מארקסיס-מוס און ער כאפט זיך פאר דעם רעוויזיאניזמוס, אפשר וועט גאט העלפען מען וועט אליין זיך אויך קענען צו עפעס צושלאגען. האט איהר רעוויזיאניסט נומער 2.

דאס זיינען אין אלגעמיין די צוויי הויפט-צווייגע פון אונזערע רעוויזיאניסטען אין אונז זיך געבענשטען ניו יארקער גרינווארג. דער אויסגעגריינטער יענקי, וועלכער האט זיך שוין ארויפגעארבעט, און דער אויסגעגריינטער יענקי, וועלכער האפט זיך ערשט ארויפצוארבייטען, אי דער וואס פיהלט אז אין דער מיטעלקלאסע צו וועלכער ער בעלאנגט ווערט איהם אלץ ענגער און ענגער, און זיין פאזיציע אלץ אונזיכערער. אי דער ביי וועמען עס האט זיך פונאנדער-געברענט דער חשק און עס איז נאך ניט אין גאנצען פערלאשען געווארען די האפנונג צו קומען „אהי, אהי“, וואו די מזומנים קלינגען. ווערט דער רעוויזיאניסטישער טייף אין איי-ראפא אויך צוזאמענגעקאמען פון אזוינע און עהנליכע צוויי הויפט-שטראמען, ווי ביי אונז אין אמעריקא? איך דענק, אז יא. די פאליטישע פעהעלטניסע אין די הויפט-לענדער פון דעם אייראפעאישען רעוויזיאניזמוס זיינען גאנץ אנדערע ווי ביי אונז; און דאדורף נעהמט דער רעוויזיאניזמוס דארט אויך אן געוויסע פאסענדערע פארמען; די אלגעמינע פילאזאפישע ענטוויקלונג מאכט דארט דעם רעוויזיאניזמוס אי פאלירט אי צוגע-פיינערט; אבער יענטע בלייבט די זעלבע אבי-וואהל זי קומט אין געוויסע פלעצער אנדערש גע-שלייערט. דאס עקאנאמישע זינקען פון דער מי-טעלקלאסע, איהר פאליטישער טויט-קעכצען — דאס איז דער ווארצעל פון וואנען דער רעוויזיא-

דאָס איז פראגע נומער איינס. אויף די זער פראגע נומער איינס איז בוז מארקס'ן געבן געוואָרען צוויי ערליי אנטוואָרטען (*). די ערשטע און די עלטסטע אנטוואָרט וועלכע קען נאָך אינטערעסירען דעם מאָדערנעם מענשען איז געווען, אז דאָס קומט אלעס פון אינוועניג, פון דער מענשליכער פסיכאלאגיע, פון זיין שכל, פערזנלעכע, זיין מאַראַל, זיין געפיהל פון עהר-ליכקייט, גערעכטיגקייט, פון דעם מענשליכען שטרעבען צום אידעאל א. ז. וו., א. ז. וו.) מיט איין וואָרט, פון די אייביגע געזעצע פון דער מענשליכער נאטור.

קומט אָבער אויף דיזער אנטוואָרט זאָג

אינטעלעקטועלע פאָרדערונגען, ד. ה., אז די רעוויזיאָניסטען רוקען צו ערשט אריין זייערע שנעל-מאָרקסען אַ פיפּקע אין מויל און דאָן בעווייזען זיי זייערע וואונדערבארע פלינקקייט אלס קריטיקער, דערמיט וואָס זיי האָבען אַרויס די זעלבע פיפּקע מיט זייערע שאַרפע פּיילען. אָבער מאַרקס-האַט אַזאַ דומהייט ווי דיזע קיינמאָל ניט בעהויפטעט. וואָס מאַרקס האָט יא געזאָגט איז גאָר אַ גאנצן אנדערע זאך. ער, ווי פיעלע דענקער פאר איהם, ווי גיזא און קאָנט, און באָקל און אנדערע האָבען בעמערקט, אז אין פערלויף פון דער צייט בייטען זיך אין דער געזעלשאַפט איהרע אינסטיטוציאָנען: עס

לואיס ב. בודין

פאַרט אַן אנדער פראגע. איז דען די מענש-ליכע נאטור עטוואָס בעשטימטעס, אייביגעס, עטוואָס בעשטענדיגעס? אויב יא, אויב די מענשליכע נאטור איז יא עטוואָס בעשטענדי-געס, אייביגעס א. ז. וו. — דאָן ווי איז עס מעגליך, אז די מענשליכע נאטור, וועלכע איז אליין אַ בעשטענדיגע זאך, זאָל קענען פער-

איז געווען אַ רעפּובליק (אין רוים) עס איז געוואָרען אויס; עס איז געווען אַ ציווילאַרפּענע, כמעט פרייע פּעדעראַציאָן פון רוסישע קניאד זשעססוואָס, אַ שטייגער, און עס איז געוואָרען אַ מאָנאַרכיע אונטער דעם מאָסקווער צאַריזמוס; אָדער עס איז געווען (אין פראַנקרייך) אַן אַב-סאָלוטע מאָנאַרכיע און עס איז געוואָרען אַ רעפּובליק; אָדער עס זיינען געווען קאָלאָ-ניעס אין אמעריקא, וועלכע האָבען בעלאַנגט צו די ענגלישע קרוין, און עס איז געוואָרען אַ לאַנד פּעראַייניגטע שטאַטען. דיזע אַלע ענדערונגען מוזען דאָך פאַרקומען. פאַר וואָס?

(*) די אנטוואָרט פון דעם איראַציאָנאַלען מענש-שען, וועלכער זעהט אין אלעמען גאט'ס פלאַן, מעג דאָ נאטורליך ניט בעטראכט ווערען; מיר רעדען דאָ ניט פון גלויבען, זאָגערן פון דענקען.

פסיכאלאגיע, זיינע בעגריפע און זיינע געפיהר
לע מוזען זיך ענדערן. און באקל ווייט, אז
דער קלימאט פון א לאנד, איהר אויסזעהען
(לאנד, טייכען, ימים, בערג, טהאלען, א. ז. וו.)
און די געלאסענהייט אדער אויסגעלאסענהייט
פון די געשעהעניסען אין דער נאטור פון דעם
פלאץ (ווי צ. ב. גרויסע ווינטען, שטורמען,
שרעקליכע אדער אפטע ערדציטערניסען
א. ז. וו.) — אז דאס אלעס האט שוין א וויר-
קונג אויף דעם מענשליכען גייסט, אויף זיין
נשמה, זיין רעליגיאן, זיין פילאזאפיע, זיין ליד-
טעראטור, זיין קונסט, א. ז. וו. טהאמאס באקל
אליין דייטעט שוין אן אויף דער וויכטיגקייט
פון וואהונג, קליידונג און שפיין, אלס פאקט
טאָרען וואָס ווירקען אויף דעם מענשליכען
גייסט. מען שטעלט זיך דארויף אָב עטוואָס
מעהר. אָבער דאָס אלעס ווערט נאָך אלץ בער-
טראכט הויפטזעכליך, אלס פיזיאלאגיש וויר-
קענדע פראָצעסען, אבער ניט אלס עקאָנאָמישע
ערישיינונגען, ד. ה., מען ערקלערט אייך, צום
ביישפּיעל, אז דער פליישיגעסענדער ענגלענדער
האָט מיט אַן אנדער ענערגיע פון פאנטאזיע
ענטוויקעלט זיין ליטעראטור, ווי דער קארטאָ-
פעלעסענדער איירישמאן אָדער די רייז-
עסענדע. בינעזער און יאפאנעזער. און ער
שטעלט זיך ניט אָב אויף דער פראגע צו ווערט
דיעזעס פלייש בעקומען אין דער געזעלשאפט
דורך דער יאכט אדער ערצויגען אויף דעם
פארם און געשאַכטען אין דער היים פון דעם
אייגענעם פארמער אָדער שוחט, אָדער עס
ווערט גאָר פאבריצירט אין די טויערנדר פורען
אין די שיקאַגאָ סטאָיאַרדס. דייעזע דעני-
קער זיינען אויך מאטעריאליסטען. נאָך מעהר,
זיי זיינען די דייעקטע פּיאָנערען אין דער פיר-
לאָזאָפּיע, וועלכע האָבען אויסגעחאקט א וועג
אין די געדיכטע וועלדער פון אונזער אונ-
וויסענהייט, און מאַרקס'ן און זיינע נאכפאלגער
אין דערפון געוואָרען לייכטער צו געהען פאָר-
ווערטס. אבער פון. דייע פּיאָנערען ביז מאַרקס'ן
אין אזוי ווייט ווי פון דעם פּיאָנער'ס הילדער-
נע כאַלופּקע ביז דעם פראַכטפאלען טעמפלע
פון דער מאָדערנער וויסענשאפט. דעם אונ-
טערשיידען איז לייכט צו פערשטעהן. ווען מיר
פערשטעהן נור אין געדאנקען אום וואָס איי-
גענטליך דאָ האַנדעלט זיך: די פראגע איז:
פאַר וואָס קומען פאַר ענדערונגען אין די מענש-
ליכע געזעלשאפט. צוגעגעבען, אז באַקל ער-
קלערט ריכטיג דעם געוואלדיגען אונטערשייד
צווישן רעליגיאן און קונסט פון די אלטע גרי-
כען פון איין זייט און די אלטע אינדרוסען פון
דער אנדערער זייט. צוגעגעבען אז מען

אורזאכען ענדערונגען? ווי פלעכאנאָוו דריקט
זיך אויס ענערגיש און שאַרף לאָגיש —
„אויב זי (די מענשליכע נאטור) בלייבט
„אונגעענדערט (אים לויף פון היסטאָרישען
„פראָצעס), טאָ איז עס זעלבסטפערשטענדליך,
„אז ניט דורך איהר קענען ערקלערט ווערען די
„ענדערונגען וועלכע קומען פאַר אין דער
„געשיכטע.“

קיין בעשטימטע זאך, וואָס ענדערט זיך
ניט, קען ניט זיין די אורזאכע פון ענדערונגען.
בודין'ס אלגעברישער זשאַרגאָן פון „וועריעבל
און „קאנסטמענט“ איז אויסגעצייכענט גוט אין
דיזער בעציהונג און דריקט אויס מיט א מאַ-
טעמאטישע פינטליכקייט. דאָס זעלבע וואָס
פלעכאנאָוו און אלע מאַרקסיסטען האָבען אי-
מער בעהויפטעט. ליידער איז אבער די אל-
געברא און דער אלגעברישער זשאַרגאָן (טעכ-
נישע טערמינאלאָגיע) ניט גוט גענוג בעהאנט
אונטער דעם לעזע פובליקום, אז בודין'ס אויס-
געצייכענטע אַנאַלאָגיע זאָל קענען ווערען ריכ-
טיג אָנגעשאצט.

פערקערט, איז אָבער די מענשליכע נא-
טור ניט קיין בעשטענדיגע זאך, זאָגנדרן, זי
איז עטוואָס אזוינס וואָס ענדערט זיך יא, —
טאָ פּרעגט זיך, וואָס איז די אורזאכע צו דייע
ענדערונגען? און ערשט דאָן. ווען מיר ווע-
לען פערשטעהען אָס דייע אירזאכע וועלען מיר
ערשט צוטערעמען צו דער פראגע: פאַר וואָס
עס ווערט אין איין צייט און פלאץ פון א רע-
פובליק א מאַנארכיע, און אין אַן אנדער פלאץ
און צייט פאַרקערט, פון א מאַנארכיע א רע-
פובליק.

און דאָ קומען מיר צום צווייטען סארט
אנטוואָרט געגעבען פון אזוינע דענקער ווי
קאָנט, טען, באַקל, א. ז. וו. זיי שלעפען שוין
ניט אלעס פון אינוועניג, בלוז פון דער מענש-
ליכער נשמה, פון דעם מענשענס גייסט. זיי
זאָגען שוין ניט, אז ווען אין רויס איז פון א
רעפובליק געוואָרען א מאַנארכיע, אָדער ווען
די אונגאַרעניגע פּעאַדאַלען זיינען צוערשט
געוואָרען אַבענגיגע וואַסאַלען און דערנאָך
שוין פשוט'ע אונטערטהאנען פון זיין מאַנאָר-
כישע מאַיעסטעט, איז דאָס בלוז דערפאַר, וואָס
א מאָל זיינען מיר געווען כולנו חכמים, און
דערנאָך, אין לויף פון היסטאָרישען פראָגרעס,
האָבען מיר זיך בענאָרישט. דייעזע דענקער
זוכען שוין א פערבינדונג צווישען מענשליכען
גייסט און די ארומינגלענדע צושטענדע, דאָס
הייסט, זיי בעהויפטען שוין, אז די מאטעריעלע
צושטענדע שטעלען שוין דעם מענשען אוועק
אין אזוינע אומשטענדען, אז זיין גייסט, זיין

וואו ער ווייזט אן די אונגעהויער גרויסע וויר-
קונג וואס די עקאנאמישע פאקטארען האבען
אויף דעם פלאן און געבוי פון דער געזעלשאפט,
איז אזוי גוט, אז מען דארף ניט בעסער. דאס
איינציגע וואס מען קען איהם דא מישלען צום
פארווארף איז דאס וואס ער גיט זיך צופיעל
אָב מיט די שאַלעכע פון די „רעוויזיאניסטען“;
צופיעל אויפמערקזאמקייט שענקט ער זיי און
אָפט מאַל פיהלט זיך, אז עס איז איינפאך אן
עברה די צייט, וואָס מען גיט דאָ אוועק צו
ווידערלעגען זאכען, וועלכע מאַרקס האָט גאָר
ניט געזאָגט, און עס וואָלט פיעל בעסער געווען
צו געברויכען דיזע צייט אויף ווייטערע פונאר-
דערוויקלונג און אויסברייטונג פון אונזער
לעהרע. דער פאָלעמישער טאָן און כאַראַקטער
פון איינציגע שטעלען שאַדען ליידער דעם אויס-
געצייכענטען קלאַרען איינדרוק, וואָס בודין'ס
״שטרענג לאַגישע ערקלערונג (סטייטמענט)
וואָלט זאָנסט געמאכט. ליידער לאָזט עס זיך
צו פיעל פיהלען, אז זיין בוך איז בלויז א זאמ-
לונג פון איבערגעדרוקטע פאָלעמישע אַרטיקלען.
מיט דיזער איינצעלנער אויסנאָהמע, וועט דער
לעזער פון בודין'ס בוך קריגען אַ קלאַרען בע-
גריף וואָס די מאַטעריאליסטישע וועלט'אנשוו-
אונג פון מאַרקסיזם איז. און מיר קענען דאָס
ביד גאָנץ גערן איהם רעקאָמענדירען.

3.

דער צווייטער פונקט פון דעם מאַרקסיז-
מוס, — און דער וויכטיגסטער — איז די ריין
פאָליטיקאָ-עקאנאמישע גרונדזאָצען וועגען די
געזעלשאַפטליכע ווירטשאַפט וואָס עס ווערט
יעצט געפיהרט אונטער דעם היינטיגען סיסטעם
פון פריוואַט-אייגענטום און פריוואַט אונטער-
נעהמונג. פאר אלעמען קומט דאָ, נאטירליך,
אָס דער לאַגישער גרונדשטיין פון דער גאנצער
געביידע די ווערט און מעהרוערטטה טהעאָריען
פון מאַרקסען. ליידער איז אבער דיזער וויכ-
טיגסטער טהייל פון דעם מאַרקסיזמוס ניט בע-
האנדעלט געוואָרען פון בודין אזוי, אז דער
ערנסטער לערנער זאָל זיך ווירקליך קענען איי-
בערצייגען, אז די מאַרקסיסטישע פאָליטישע
עקאנאָמיע איז געשטעלט געוואָרען אויף דעם
פּעסען דורף-און-דורף וויסענשאַפטליכען
באָדען פון געוויאָויסגעפאַרשטע, ריכטיג בע-
שטעטיגטע פאקטאָרען, וועלכע זיינען דערציג בע-
לייכטעט געוואָרען פון שטרענגע פאָנאנדער-
גליעדערנדע און אויפבויענדע לאַגיק. לויט נאָך
דעם ווי גענאָסע בודין געברויכט די מאַרקסיס-
טישע טערמינאָלאָגיע און פראַזעאָלאָגיע. ווען
ער דערצעהלט וואָס מאַרקס זאָגט אָדער אין
וואָס מאַרקס'עם לעהרע בעשטעהט, קען מען

ערקלערונג וועגען דעם כאַראַקטער פון די ענג-
לישע ליטעראַטור איז קאָרעקט, — בלייבט
דאָך אימער די פראַגע: פאר וואָס-זשע אין
פערלויף פון יאהרהונדערטע האָט די געזעל-
שאַפטליכע אָרדנונג אין גרייכענלאַנד זיך בע-
דייטענד געענדערט, און ניט איין מאָל, זאָנדערן
פיעל מאָל, וועהרענד די קלימאטישע, טאָפּאָ-
גראַפישע און די אלע איבריגע אומרינגלענדע
צושטענדע האָבען זיך אין דיזער גאנצער צייט
אפילו איין מאָל ניט אומגעביטען כמעט אויף
דאָס מינדעסטע. דער קלימאט און די פיזיקא-
לאַגישע ווירקונג פון שפיץ איז אין פערגלייך
מיט מענשליכע היסטאָריע כמעט א בעשטענ-
דיגער פאקטאָר, וועלכער ענדערט זיך כמעט
ניט; קען עס אַלוא (אַלס דער „קאנסטאַנט“)
ניט זיין די אורזאכע פון די פיעלע רעוואָלוציאָ-
נען און ענדערונגען, וועלכע קומען פאַר אָס
טאָק איז דיזער געזעלשאַפט גופא. די קלימא-
טישע און טאָפּאָגראַפישע ענלאַנד איז געווען
די זעלבע אין אַנפאנג און צו ענדע פון דעם
זעכצעהנטען יאהרהונדערט. אבער אין מיט-
טען פון דיזען יאהרהונדערט פערלירט טשאַרלז
דער ערשטער דעם קאָפּ. הונדערט יאהר פאר
לויטער און צוויי הונדערט יאהר נאָך לויטער
בלייבט דער קלימאט אין אייראָפּא כמעט אָהן
א בעמערקזאמע ענדערונג, און דאָך וואָס פאר
א געוואלדיגער אונטערשייד פון דאן ביז יעצט
אין די סאָציאַלע פערזעלטינסע פון מענש צו
מענש אין אירגענד וועלכע פון די גרויסע נאָ-
ציאָנען אין אייראָפּא און אמעריקא.
טאָ ווי אזוי-זשע קען דער קלימאט, וואָס
ענדערט זיך כמעט ניט, זיין די אורזאכע פון
סאָציאַלע ענדערונגען?

און מיר זיינען וויעדער ביי דער זעלבער
שוועריגקייט. די ערשטע אנטוואָרט, וועלכע
פערלאָזט זיך בלויז אויף דעם מענשליכען גייסט
און פערנופּט אין די צווייטע אנטוואָרט, וועל-
כע געהט שוין אין אַנבעטראַכט די מאַטעריע-
לע אויטשטענדען, וועלכע רינגלען ארום די
מענשליכע געזעלשאַפט פון דרויסען, זיינען
ביידע צוגלייך ניט אימשטאַנד צו ענטפערן אויף
דער פראַגע: וואָרום עס קומען פאַר ענדערונגען
אינסיידי, אינוועניג, אין דער געזעלשאַפטליכער
אָרדנונג גופא.

און מאַרקס גיט אויף דיזער פראַגע די איינ-
ציגע געניגענדע אנטוואָרט, און גענאָסע בודין
האָט דיזע אנטוואָרט גרינדליך פערשטאַנען און
ער גיט זי ריכטיג איבער אין זיין „טהעאָרעטי-
שע סיסטעם פון קארל מאַרקס“. דיזע שטעלע
פון זיין בוך, וואו ער גיט איבער דעם קערן פון
אונזער מאַטעריאליסטישער וועלט'אנשוואַונג,

מיט די אויסגאבע פון דיעזע וויכטי-
גען פארברייטער איז די ערקלערונג (סטעיטמענט)
דאס אומבאלאנגנדיק צו שפילן א ראלע אין
הרפע אויסצושליסענע גוט. דער פארשנעדער

ווי וויכטיג עס זאל ניט זיין מאַרק'עס דיא-
לעקטיק — אי אין דעם זין פון דענקונגס-ווייזע,
אי אין דעם זין פון אַן אימער פליסענדען פראָ-
צעס פון געזעלשאַפטיכע ענדערונגען — קען
דער ערנסטער לערנער זיך אלץ נאָך אימער אַן
עצה געבען. אין יעדער ערנסטער אבהאנדלונג
וועגען לאַגיק, אָנהייבענדיג מיט די אַמאָליגע
גריכישע סאָפיסטען און ענדיגענדיג מיט די
פאַרמאלע לאַגיקער פון אַנווער אייגענע צייט,
וועט דער פאַרשער געוויס געפינען גענוג און
איבערגענוג, אז ער זאל קענען פאַלקאָמען בע-
גרייפֿען די ריכטיגע מעלות און חסרונות פון
אַ ריינ-דיאַלעקטישע מעטאָדע פון אונטערזוכונג.
זאָגאר אין איהר צווייטער בעדייטונג — אין
דעם זין פון אַ פליסענדען פראָצעס פון סאָציאַל-
לע ענדערונגען — קען דער לעזער אָהן דעם
מאַרקסיזמוס קריגען אַ אידעע וועגען סאָציאלע
עוואָלוציאָן; די גאנצע מאָדערנע וויסענשאַפט
ווערט יעצט בעהערשט מיט דעם טראַגן פון
עוואָלוציאָן, און וואָס נעהטער די וויסענשאַפט
קומט צו צו די אַרגאנישע וועלט, אלץ דייט-

און פארדערנדיג לעזער קריגענט ניט גענוג בער-
ווייזע פון דער ריכטיגקייט פון מארקס'עס
אידעען און בעהויפטונגען, אבער וואָס מארקס
זאָגט און וואָס ער בעהויפטעט ווערט איבער-
געגעבן מיט אזא פינטליכקייט און קלאר-
הייט, אז בעסער דארף מען ניט. און אז מיר
דערמאָנען זיך ווי אזוי די גרויסע בערנשטיינס,
סטרוואָנעס און נאָך און-נאָך האָבען פערדרעהט
מארקס'ען און איהם מיטערפערענטירט, איז
דינע פינטליכקייט און קלאַרהייט פון גענאָסע
בודין'ס ערקלערונגען שוין אליין אויך א זעהר
און זעהר וויכטיגע זאך פאר אונז, און דער-
פארקומט איהם אן אמת'ער דאנק. דער פיער-
טער קאפיטעל פון זיין בוך איז געווען איינע פון
די בעסטע אויפקלערונגען איבער דאָס וואָס
מארקס מיינט ווען ער זאָגט „ווערטה“ און
„מערהווערטה“. אבער די בעווייזע, אז דאָס
וואָס ער זאָגט איז טאקע ריכטיג, זיינען ליידער
אי וועניג אין צאָהל, איז שוואַך אין איבער-
צייגונגס-קראַפט.

צום ביישפּיעל.

מארקס הייבט אָן אזוי :

דאָס רייכטום פון דער געזעלשאַפט, אין
וועלכער עס הערשט דער קאפיטאליסטישער ספּאָ-
סאָב (ארט און ווייזע) פון פראָדוקציע, שטעלט
זיך פאר אַלס אונגעהויערע אָנזאמלונג פון
סחורות.

פאר דעם וואָס געהט ערשט לערנען
מארקס'ען, קומט דאָ שוין פאר דריי מארקסיס-
טישע בעהויפטונגען, וועלכע זיינען דעם נייעם
לערנער אין גאנצען פרעמד. עס קען גאר
זיין, אז ער פערשטעהט דעם אינהאלט פון
דינען זאצן גאנץ קאפּויר; דער אויסדרוק קא-
פיטאליסטישע-פראָדוקציע אָנזאמלונג האָט ביים
נייעם לערנער גאר אן אנדער בעדייטונג ווי
ביי דעם מארקסיסט. דאָס וואָרט „סחורה“
האָט ביי איהם אן אנדער בעדייטונג ווי ביי
דעם מארקסיסט; דעסגלייכען מיט דעם „רייכ-
טום“; און דער דענקענדיג אנפעהנער האָט
א פאָלקאמען רעכט צו בעהויפטען אז דינער
ערשטער זאצן אין מארקס קאפיטאל איז גרונד-
פאלש. ערשטענס קומט ביי איהם אויס, אז
עס קען גאר ניט זיין קיין געזעלשאַפט, אויסער
עפעס א שטיקלעך פאמיליע פון די גאר ווילדע-
ווילדעסטע ערשטע מענשען, אין וועלכע עס
עקזיסטירט אירגענד אן אנדערע פראָדוקציע-
ווייזע אויסער א קאפיטאליסטישע; ביי איהם
קומט אויס, אז אן אינדיאנער שיסט א הירש
מיט זיין פּייל און בויגען, האָט ער שוין גע-
ברויכט קאפיטאל (דעם פּייל און בויגען) אין
דער פראָדוקציע פון פּרייטשפּייז. צווייטענס,

זאָגט אין זיין אַנטוואָרט צו די רעוויזיאָ-
ניסטען לאָזט ער אויך אויס א וויכטיגע לין
פון אַרגומענטאציע וועלכע קען געבראכט ווע-
רען גענען מארקס'עס „סאָמטהינג קאָממאָן“,
עפעס אלגעמיינעס, וואָס געפינט זיך אין אלע
סחורות. נון קען דער ניט-מארקסיסט און
דער רעוויזיאָניסט, וועלכער פערשטעהט שוין
ענדליך יא וואָס מארקס זאָגט, האָבען דאָ צוויי
טענות געגען מארקס'עס בעהויפטונג. דינעס
„עפעס אלגעמיינעס“, אין אלע סחורות איז
טאקע ארבייט, ווי מארקס זאָגט, אבער ניט
אלע רייכטומער זיינען דאָך סחורות און
מארקס'עס ווערטה'טהעאָריע איז אַלזאָ איינזיי-
טיג און, פאָלגליך, ניט ערגענצט (און זאָגט
אפשר פאלש אויך) דאָס איז איין טענה. אן אנדער
טענה איז דאָ פאָלגנדיק: דינעס „עפעס אל-
געמיינעס“, וואָס לאָזט אונז פערגלייכען, מעס-
טען, בייטען סחורה אויף סחורה איז ניט קיין
איינציגע, עלעמענטארע זאך ווי ארבייט אליין,
אָדער ניצליכקייט אליין, אָדער דער געגען-
ווירקונג פון אָנגעבאָט און נאכפראגע אליין,
זאָנדרען עס איז א קאָמפליצירטע זאך, וועלכע
בעשטעהט פון א קאָמבינאציע פון דינע אלע
און אפשר נאָך אנדערע עלעמענטען, און דינע
טענה קען מען ניט אוועקפער'ן מיט אן אנגריף
אויף אירגענד וועלכע ווערטהעאָריע, וועלכע

4.

דאָס זיינען אייגענטליך די הויפט־פּינקטן טען, אויף וועלכע מען האָט זיך בעדארפט אָב־שטעלען, רעדענדיג פון גענאָסע בודין'ס גוטע שטיקעל ארבייט. אבער דאמיט ווערט ניט אלעס ערשעפּט. זיין אנאָלוגע, צום ביישפּיעל, פון די אלע שטרעווענע איינווענדונגען געגען די מאַרקסיסטישע קאָנצענטראַציע פון קאפיטאַל און קרויזשען, איז זעהר שאַרף און גוט; נאָך גרינדליכער איז זיין בעטראַכטונג וועגען דעם, צי די מיטעלקלאַסע שטאַרבט אויס. זיין אנאָלוג (טראַקס) אַלס אַן עקאָנאָמישע ערשיינונג און זיין אבשאַצונג פון דעם ווערט פון סטאַק־האַלדערס אַלס אַן עקאָנאָמישע קלאַסע איז אי גוט אי אַייגענע (אַריגינעל). אבער בעסער פאר אלעס איז זיין אנאָלוג און פּסיכאָלאָגיע פון דעם מיטעל־קלאַס בורזשוא, פון דעם סטאַק־האַלדער, פון דער "רעזערווער אַרמעע", פון קאפיטאַליסט־לאַך! דאָס איז איינפאַך מייסטערהאַפּט.

אויף איין וויכטיגען פּעהלער פון גענאָסע בודין'ס מאַנעכא ווילט זיך מיר דאָ אָנווייזען. ער האָט זיין ארגומענטאַציען איבער צו אָפּט; צו אָפּט קאָמט ער אויך שטעחן מיטען־דערינען און זאָגט אויך צו, אז וועגען דעם וועלען מיר רעדען שפּעטער. אזוינע צוזאָנגען געפינט איהר אויף די זייטען 176, 178, 190, 192, 194, 197, 198, 201 א. ז. וו., א. ז. וו. אויף אנדערע בלעטלאך, וועלכע איך האָב ניט גאָטירט.

וועגען דער אויסגאכע פון דעם ווערק ווילט זיך נאָך זאָגען, אז דער דרוק איז גוט; דרוק־פּעהלערן זיינען דאָ גאנץ וועניג און ניט וועכטיגע (ווי צ. ב. אויף זייטען 44, 56, 144, 164, 128, 250, 266). דערפאר איז אבער דער אינדעקס זעהר שלעכט צוזאַמענגעשטעלט.

נעהמט פאר איהר אויסגאנגס־פונקט בלויז די ניצליכקייט, אָדער בלויז די נאכפראגע און אנגעבאָט, אָדער בלויז אירגענדר וועלכען אנדערען איינציגען איינפאכען ערעבענט.

אָדער אָט וואָס איהר נאָך אַ ביישפּיעל פון כמעט אונפערצייחליכע נאכערשליקייט פון גענאָסע בודין'ס ערקלערונג. די סאָציאַל־נוויטיגע ארבייט אין אַ זאָך בעשטימט איהר ווערט. נון, זאָגט אַ ניט־מאַרקסיסט, סיי א געגנער, סיי איינער וואָס ער וויל ערשט פער־שטעהן וואָס מאַרקס זאָגט: לאנד ענטהאַלט אין זיך קיין מענשליכע ארבייט ניט, און דאָך האָט זי אַ גאנץ בעשטימטען ווערט. סטייט'ש? ענטפערט דארויף גענאָסע בודין, אז לאַנד... האָט קיין ווערט ניט (זייטען 111-112). די אַנטוואָרט איז פאָלקאמען ריכטיג, אָבער פאר זועמען? פאר דעם איבערצייגטען מאַרקסיסט. נור ער קען פערשטעהן וואָס דאָס מיינט; נור ער קען פערשטעהן, אז דאָס איז ניט סתם אַ לאַגישער דריידעל, אַ פּשט'ל; נור ער קען איינזעהן די טיעפ־געהענדע און ווייט־גרייכענדיגע בעדייטונג פון דיזער געוואלדיגער פאָליטי־קאָעקאָנאָמישער וואַרהייט. אבער דער ניט־מאַרקסיסט ווייט דאָך אז איין אָקער לאַנד אין רעכטען מייטען ניי יאָרק, האַנדאָן אָדער פאַריז, האָט מעהר ווערט ווי אַ גאנצער וואָגען מאַרקסיסטישע ליטעראַטור. אַבוואַהל אין יעדער בראַשורע איז יא דאָ ארבייט און אין די לאַנד ניט. (*)

קומט אויס, אז אום צו פערשטעהן מאַרקס'ן דאַרף מען צוערשט זיין אַ גוטער מאַרקסיסט.

(*) איך געברויך דאָ אומבאָטע דאָס וואָרט „ווערט" נאכלעסיג און אונפאַרזיכטיג; זאָנסט, וואָלט איך ניט געקענט בעשרייבען די מישענינע פון דעם אנפאנגערס קאַפּ. — מ. ז.

רעדאקציאנעלע נאטיצען

מיט איהם די ארבייטער פון פיעלע נאציאנעלע צעהניגריגען יובילעאום, איז אלערליי לשונות — איז זיין צעהנטער גרינדונגס-יובילעאום, ניט זיין צעהנטער געבורטס-טאג: דעם טאג פון דעם זיווג צווישען זיין גוף און זיין נשמה, ניט דעם טאג ווען ער און זי זיינען בעשאפען געווארען.

און דאס איז טאקי דער סימן פון א לעבנספעהיגע, געשיכטליך-נאטירליכע ארגאניזאציע: זי ווערט ניט געמאכט — זי ווערט. דערפאר ווייס מען ביי איהר נור ווען זי האט אנגענומען אזא-און-אזא געשטאלט, אזא-און-אזא נאמען, אבער ניט, יעדענפאלס ניט גענוי, דעם טאג און דעם יאהר ווען זי איז געבארען געווארען.

אבן מאסן דערפון איז ניט געדרונגען אז דעם „בונד“ צעהנט יעהריגער יובילעאום איז ניט אזא גרויסער, אזא וויכטיגער יום-טוב, ווי מאנכע מיינען, נור פער-קעהרט, אז ער איז בעצם פיעל גרעסער און וויכטיגער.

דאס בעווייזט, אויב א בעווייז איז איבער-הויפט נויטיג געווען, אז דער „בונד“ איז דער אויסדרוק און די פאליטישע ארגאניזאציע פארמע פון דעם אידישען פראלעטאריאט אין רוסלאנד, וואס דערפאר הויבט ער זיך אן און וואקסט אויס צוזאמען מיט דעם אידישען ארבייטער בעת דינער ווערט פון א בעל-מלאכה א „האנד“, א פאבריק-ארבייטער, א לויזשקלאף איז א היינטיגע אינדוסטריעלע מדינה.

און מיט רעכט קוקט דער „בונד“ צוריק מיט שטאלין און ליבער צו די ערסטע פראפעסיאנעלע קאסע פון די ווילנער זאקענשטריקער-קעס, וועלכע האט זיך געגרינדעט אין דעם יאהר 1888 — 9 יאהר איידער דער „בונד“ איז ארגאניזירט געווארען.

דער „בונד“, וועלכער פיערט צעהניגריגען היינט זיין צעהניגריגען יובילעאום, איז פיעללייכט דער מוזשינעק צווישען די סאציאליסטישע פארטייען פון די פארטגעשריטענערע נאציאנעל-הגם ער איז גאר ניט אזוי יונג ווי ער זעהט אויס.

זיין צעהניגריגער יובילעאום איז נעמליך ניט זיין צעהניגריגער געבורטסטאג. דעם 7טען אקטאבער (25טען סעפטעמבער נאכ'ן אלטען סטיל) אין דעם יאהר 1897 איז נור ארויס אויף דער וועלט אן ארגאניזירטע קער-פערשאפט, מיט א גרויסע נשמה אין איהר, אונטער א נייעם נאמען, אבער סאי דער גוף סאי די נשמה האבען שוין פריהער עקזיסטירט.

א קורצע צייט, עטליכע וואכען, איידער דער בונד איז ארגאניזירט געווארען, האט זיך שוין דעהערט די אידישע „ארבייטער שטימע“. ארויסקומענדיג פון א בעהאלטענעם, פערוואר-פענעם ווינקעלע, זיך ארויסרייסענדיג פון א קראנקע, בעדריקטע ברוסט, האט זי פלוצלונג א הילף געטאן איבער דער וועלט: ישראל'יק דער ארבייטער איז אויפגעשטאנען!

צוריק מיט נאך צוויי יאהר פריהער האט א גרויסער וועבערסטריוק אין דעם היינטיגען בונדראיזן ערשטוינט אי פריינד אי שונאים ארויסווייזענדיג א פעהיגקייט צו קעמפפערן אין מאסען פון טויזענדער און צעהנדליג-טויזענדער, וועלכע קיינער האט ניט געגלויבט אז עס וועט ביי אירען וועלעס-איז מעגליך זיין.

און נאך פריהער, פיעל פריהער נאך, איז דעם אנהויב פון די ניינציגער יאהרען פון דעם פערגאנגענעם יאהרהונדערט האבען מאי-דעמאנסטראציען איז דער ליטא און איז פוילען געגעבען אנצוהערעניס, אז אן ארגאניזירטע אידישע מאסענבעוועגונג הויבט זיך אן, אז דער „בונד“ קומט.

אלזא, דער „בונד“ איז פיעל עלטער ווי ער זעהט אויס. וואס ער פיערט איצט — און

דער בונד אין די ראמקע פון עטליכע און די ס. ד. נאטיצען איז שווער פיעל צו ארבייטער זאגען און עס איז ניט די פארטיי שולד פון דער רעדאקציע, אויב דייטשע, רוסישע, פראנצויזישע און אנדערע צייטשריפטען ברענגען דעם „בונד“ א ברייטערן, ווי אויף ניט קיין הערצליכערע, מול-טוב ווי די „צוקונפט“, אונז האט זיך גע-וואלט האבען אן ארטיקל פון א קאמפעיטענטע פערזאן, אבער א רעדאקטאר דענקט און דער טייוועל לענקט, איבערהויפט אונטער די ספע-ציעלע צרות פון דעם היינטיגען נומער, צרות ארום וועלכע מיר וועלען נאך רעדען.

אלא, פיעל מעהר קען אין דיעזע ענגע נאטיצען ניט געזאגט ווערען. פלאץ מוז אבער געמאכט ווערען פאר נאך איין קורצע בעמערקונג.

דעם בונד'ס אריינגעהן אין די פארטיי איז געווען נויטיג. מאנכע פון אונז האבען — מיט אונדעכט, ווי עס שיינט איצט — זאגאר פער-אורטהיילט זיין ארויסגעהן פון דער פארטיי (אין 1903). די צושפאלטונג פון די רוסישע ריכטיגער רוסלענדישע, סאציאל-דעמאקראטען וועלכע וואלט געווען א בעדויערנסווערטע זאך אין געווענהליכע, נארמאלע צייטען, וואלט גע-ווארען א פערברעכען אין דער רעוואלוציאנערער פעריאדע, אין וועלכע מיר לעבען.

די פערזאנליכע איז אלזא געווען מעהר ווי נויטיג.

אבער... וואס זאל מען זיך נאָרען? דער „בונד“ האָט דורך די פערזאנליכע אפּשער גע-וואונען קראפט, אבער ער האָט פערלאָרען זיין — מען וועט ענטשולדיגען דעם סענטימענטאַלען אויסדרוק — ער האָט פערלאָרען זיין חז ביי לייטען און זיין פרעסטיזש ביי אידען. געוויס, אַ מיידעל ווערט מיט דער צייט אַ כלה, אַ כלה ווערט אין אַ מול'דיגע שעה אַ ווייב, דאָן אַליין אַ מאמע פון אַ מיידעל — אַ כלה — אַ ווייב און וויעדער אַ מאמע. אזוי געהט דער סדר עולם, און וואָס עס איז בעשערט דאָס איז בע-וועהרט... געוויס, געוויס. אבער נאָך דער חתונה איז מען מעהר שוין ניט זעלבסטשטענ-דיג, ניט פריי ווי געווען, איז מען שוין אַ טהייל פון אַ פאָאר, ניט עטוואָס אַליין, ניט עטוואָס פאַר זיך, שוין גאר ניט רעדענדיג-דערפון, וואָס

דאָס זיינען שוין ניט געווען מעהר ווייבער און מיידלעך ווי אונזערע מאמעס און שוועס-טער, וועלכע האָבען מיט'ן שפּיזעל אין דער האַנד געשטרעקט זאָקען פאַר זיך, זייערע מענער און קינדער. דאָס זיינען שוין געווען זאָקען-ארבייטערען, מאַכענדיג סחורה פאַר'ן אַר-בייט-מאַרק, בעשאַפּענדיג מעהר-ווערטע פאַר בעליבתיים, פון וועלכע יענע זאָלען וואָסען און אויסוואָסען רייך און רייכער — אַ קאַפּי-טאַליסטען קלאָס, וועלכען דער אַרבייטער טראָגט אויף זיינע שולטערן, זיך בויגענדיג אין דרייען.

און דיעזע זאָקענמאַכערקעס האָבען אָנגעהויב-בען מיט אַ „קאַסע“, אפּשער נאָך גאר ניט טראַכט-טענדיג זענען אַרבייטער-סטרייקס און קלאָסענ-קעמפּע.

ווער ווייס, אפּשער האָבען זיי נור אינסטינקט-טיין געפיהלט די אַרעמע שעפעלעך, אַז אזוי ווי דאָ געהט אַ נייע סדרה; אזוי ווי זאָקען ווערען שוין געמאַכט פאַר פרעמדע פיס, טאַקע פאַר די פיס, וועלכע טרעטען און בריקענען אַן אַרעמען לויז-ארבייטער, וואָס טראָגט אַליין אַניטשעס און טראַנטעס; אזוי ווי גענען די פיס, אין זייערע פראָדוקטען אָנגעטאן, דאָרף מען זיך פּערוואַרענען, זאָל מען לכה-פחות האָבען אַ קאַכע...

בלעטערנדיג אין דעם בונד'ס גלאַררייכען ספר הזכרונות, געפינען מיר העלדענטהאַטען און מסירת נפש; געפינען מיר זאכען וואָס ער-פיללען אונזערע הערצער מיט ליבע און בע-וואונדערונג; געפינען מיר שטעלען וואו עס זיינען נאָך ניכר פערטריקענטע, שטאַלץ און פריידענטרערען געמישט מיט יסורים-טרערען, געפינען מיר, בקיצור, אַ סך גרויסע און ער-האבענע נעמען, טהאַטען, געשעהעניסען און ערפאָהונגען, אבער קיינע פון זיי קען ניט פערדונקלען דעם רוהם פון די דאָזיגע ערסטע קאַסע, וועלכע, אפּשער אַליין ניט וויסענדיג איהר אייגענע בעדייטונג, הויבט אַן דעם קלאָסע-קאַמפּף אין דעם אידישען פראָלעטאַריאַט.

דעמאלדיגע גרויסע האפנונגען זיינען נאך ביי היינט ניט ערפילט געווארען אין דאס געוויס ניט די שולד פון די ס. ד. א. פון דעם יאהר 1897 און פון דעם צייט פון דעם צייטערע צייטען.

דאס לאנד איז פועללייכט נאך ניט רייף פאר אזא פארטיי ווי אונזערע, ד. ה. פאר אזא שטרענג-פרינציפיעלע פיהרונג ווי אונזערע, דאס אבער דארף אונז ניט שטערען אנצופיהרען אן ענערגישע אגיסאציע פאר'ן סאציאליזמוס, ווייל פריהער אדער שפעטער וועט קומען אונזער טאג און די וואס האבען מיט „טרערען געזעט ווע-לען שניידען זינגענדיג“.

און דער איצטיגער קליינער וואלקענדעל אויף דעם היממעל פון די הויכע פינאנץ קען אויסוואקסען גיכער און גרעסער ווי פיעלע מיינען איצט. א מורא'דיגער שווארצער וואל-קען קען בעדעקען דעם קלארען בלויען געוועלכ און א שטורעם מיט א קראך, א בליץ און א גוס קען אוועקטראגען אונזער כלומרשט'דיגע „פראספעריטעט“ (פון א ביסעל גרעסערע שכירות און א סך העכערן רענט מיט א סך טייערערע עסענווארג) אזוי אז אפילו אונזערע ארבייטער זאלען ענדליך עפענען די אויגען.

קרבנות אויף גאט מאמאן'ס מזבח
פון סאציאליסטען אין שווייץ
קאנגא אין 1898 איז געפלאנט געווען א מין „פעלד-מעסטען“ פון וועלכע עס א ז ליידער גאר נישט געווארען, צוליב דעם טוממעל פון דעם קאלאניאליזאציאנס-פלאן. דאס האבען זיך סאציאל-דעמאקראטען געקליבען צו געהן בעזוכען א נאכריכטישע קברים.

היינט זיינען יענע קברים שוין צוואנציג יאהר אלט, אבער נאך אימער ניט פערגעסען, ניט פון סאציאל-דעמאקראטען, ניט פון אנא-ריסטען. דער אנדענקען פון די שיקאגא'ער מארטירער, וואס זייער גרופענליך ציערט דיעזען נומער „צוקונפט“ (לכבוד זייער 20טען יאהרצייט) איז נאך פריש אין די הערצער פון פיעלע, פיעלע פראלעטאריער, און וועט קיינ-מאל ניט אויסגעמעקט ווערען.

פאליטישע זיווגים, ווי געוועהנליכע, זיינען ניט אימער געבענשט מיט פרייד און פריעדען.

און דאך מוז דאס נארישע הארץ שוויגען. דער קאפ ווייס בעסער. די פערזאנליכע מיט דער פארטיי איז צווישען די וויכטיגסטע פא-סירונגען, ארום וועלכע מען דענקט ווען מען שטעלט היינט אויס דעם „בונד“ א ברודער-האנד, איהם ווינשענדיג גליק צו זיין צעהן-יעהריגען יובילעאום — פון גאנצען, פולען, טיעפען הארצען.

אן עראינערונג דעם „בונד'ס“ צעהניעהר-אין די ס. ד. א. גער יובילעאום וואלט דא פון אמעריקא געקענט געפיערט ווערען צוזאמען מיט אנאנדער סאציאליסטישע גרינדונג, וועלכע האט געמאכט א שטיקעלע גערודער מיט צעהן יאהר צוריק דא אין אמעריקא. דאס איז געווען די „סאציאל-דעמאקראטיע פון אמעריקא“, וועלכע דעם, בערגער און אנדערע האבען געגרינדעט אין שיקאגא. ניט אכטענדיג אויף איהר אומפא-שען, כמעט קינדער'שען קאלאניאליזאציאנס-פלאן, האט זי מיט זיך פארגעשטעלט די ערסטע מעהר אדער וועניגער אמעריקאנישע קלאסענבעוואוס-טע און ציעל-בעוואוסטע סאציאליסטישע אר-נאציאליזאט.

א יאהר שפעטער האט זי זיך פערוואנדעלט אין די ס. ד. א. פ. אבשאקלענדיג פון זיך דעם אמעריקאנישען „סאציאליסטישען טעריטאריא-ליזמוס“ (דער פלאן איז געווען צו קאלאניזירען דעם שטאט וואשינגטאן ביי שטילען ים מיט סאציאליסטען) און ווערענדיג א פאליטישע פארטיי.

דיעזע האט זיך נאכהער פערוואנדעלט אין די היינטיגע סאציאליסטישע פארטיי, זיך פער-אייניגענדיג מיט דעם אנטידעליאניסטישען טהייל פון דער ס. ל. פ. נאך דער שפאלטונג אין דעם יאהר 1898.

א גרויסען איינפלוס האט געהאט אויף אונזער בעוועגונג יענע גרינדונג אין שיקאגא מיט צעהן יאהר צוריק. אונז אלעמען האט דאס אויסגעזעהען ווי די ערוואכונג פון דעם אמערי-קאנישען פראלעטאריאט און אויב אונזערע

געווען אנאנדער גרונד דערפאר, איז דעם שריי-
בער ניט בעקאנט. וואס ער ווייס אבער יא
איז פאלגענדעס:

אין שיקאגא האט דאן געלעבט דער סא-
ציאל-דעמאקראטישער ארבייטער-פילאזאף
יאזעף דיעטצגען, אן אינטימער פריינד פון
מארקס און ענגעלס און איינער פון די בעליעב-
טעסטע פערזאנען אין דער פארטיי — אין
דייטשלאנד.

דיעזער מאן איז אריינגעשפרונגען אין די
דאזיגע געפעהרליכע רעדאקטארישטעלע, זיינע-
ר דוג 60 יאהר אלט און ניט אכטענדיג דארויף
וואס די „ארבייטער צייטונג“ איז געווען אן
אנארכיסטישע צייטונג, נאטירליך ניט צו
פרעדיגען אין איהר אנארכיזמוס.

„די ארבייטער צייטונג“ — שרייבט ער צו
זארגע דעם 17טען סעפטעמבער 1887 — איז
געווען אין פערלעגענהייט און איך האב אנה-
גענומען שפיעזעס פארשלאגן און בין געווארען
רעדאקטאָר... ער ווייס, שרייבט ער אין דעם
זעלבליגען ברייף, אז דאס איז פערבונדען מיט
געפאהר, אבער מען קען דאך גוטע פריינד און
זייער גוטע זאך ניט לאזען אין פערלעגענהייט.

איינפאך... צוויי מאנאט שפעטער דער-
זעהלט ער, שרייבענדיג צו דעמזעלביגען זארגע,
אז דער עסק בעצאהלט זיך זאגאר „מען צאהלט
מיר, זאגט ער, 15 דאלאר א וואך און דער פער-
דיענסט איז מיר לייעב ווייל איך הויב אז צו
געהן בעסער געקליידעט.“

דעם 9טען אפריל 1888 בעריכטעט ער, אז
ער איז אויס רעדאקטאָר, האבענדיג אָנגעטרע-
טען דעם „דושאב“ א געוויסען קריסטענזען. ער
שרייבט טעגליך אן ארטיקל אין דער היים.

זעהר פיעל ארטיקל האט אונזער לייעבער,
גוטער גארבער-פילאזאף ניט געשרייעבען. אין
זעקס טעג ארום — דעם 15טען אפריל 1888 —
איז ער געשטארבען פלוצלונג מיט זיינע קינדער
ארום איהם.

דער טויט האט איהם פערשפארט צו זעהן
די „פריינד“ זיינע אויף דער תליה און די
אמעריקאנישע יוסטיץ אויף דעם שאנדקלאץ.

אזוי איז אויך ניט פערגעסען דער בראווער,
עהרליכער אלטגעלד, וועלכען דער טויט האט
ארויסגעריסען פון די שמוציגע אמעריקאנישע
בורדעל-פאליטיק, ווי איינער זאגט: „אויב דו
קענסט ניט ארויס פון דיזע „דעמאקראטישע“
פארטיי א לעבעדיגע, קום וועניגסטענס ארויס
א טויטער. דו ביזט יעדענפאלס צו עהרליך
פאר אזא באנדע.“

און צו עהרען פון דזשאהן פ. אלטגעלד מוז
געזאגט ווערען, אז ער איז פון זיין פארטיי
ארויסגעקומען דיין און זויבער, שמוציג ווי
יענער זומפ איז געווען, — אזוי ריין און זויבער
ווי דער טאג ווען ער האט געעפענט די טורמע-
טויערן פאר די דריי נידערגעמארדעטע מארטי-
רער, בעגלייטענדיג זיין פארדאן מיט אן ער-
קלערונג צו גונסטען פון די פערדאורטהיילטע,
וועלכע האט געפונען אן אבקלאנג אין יעדען
טהייל פון די ציוויליזירטע וועלט.

מיט דער הילף פון יצחק אייזיק איז די
„צוקונפט“ היינט אים שטאנד פאר די אידישע
ארבייטער גרינדליך דורכצוגעהן דעם גרויסען
פראצעס און צו ווייזען די „גערעכטיגקייט“
וועלכע האט אויף איהר מוזת געאפפערט די
דאזיגע קרבנות. אונזער, ד. ה. יצחק אייזיק'ס,
ארטיקל שיינט אונז צו זיין א בעסערער טריי-
בוט ווי עס וואלט געווען די פיינסטע מליצה
און די שעהנסטע פראזע!

יאזעף דיעטצגען ביי דיעזער געלעגענהייט
און די וועט ניט שאדען בעקאנט
שיקאגא'ער צו מאכען א פאקט, פון
אנארכיסטען וועלכען זעהר וועניג מען-
שען ווייסען היינטיגע צייטען.

בשעת די שיקאגא'ער אנארכיסטען זיינען
אריין אין טורמע איז די „ארבייטער-צייטונג“
פון וועלכע שפיעז (איינער פון די פינף) איז
געווען רעדאקטאָר, געבליעבען כצאן בלא רועה.
צי מען האט מורא געהאט אריינצוגעהן אין דעם
געפעהרליכען פאסטען פון שעהר-רעדאקטאָר איז
דעם פיעל-געפלוכטען בלאט, אדער דארטען איז

צום אונגליק האט אין די לעצטע עטליכע יאהר די „נייע צייט“ צו א געוויסען גראד פערלארען דעם כאראקטער פון א דיסקוסיאנס-ארגאן פאר די גאנצע פארטיי. דער „רעכטער“ פליגל איז איצט לחלוטין ניט מעהר אין דער „נייער צייט“, זאגנדיגן אין די „מאנאטסחעפטע“ מיט דעם רעזולטאט אז קויטסקי, מעהרינג, ראזא לוקסעמבורג, פאנקאק און זייערע חברים געפינען זיך אין איין לאגער, וועהרענד שיף-פעל, בערנשטיין, דאוויד, קאלווער און אנדערע שרייבען אין דעם זשורנאל פון דעם רעוויזיא-ניסטישען לאגער.

עס איז, נאטירליך, מעגליך אז דאס איז בעסער אזוי; יעדענפאלס איז דאס ניט די שולד פון די „נייע צייט“, וואס יענע אמאליגע מיטארבייטער זיינען היינט אנדערש. דער פאקט אבער בלייבט, אז די „נייע צייט“ איז היינט איינזייטיגער און ניט אזוי לעבשאפט ווי אמאל און אנשטאט צו זיין, ווי געוועזען, „די וויסענשאפטליכע וואכענשריפט פון די דייטשע סאציאל-דעמאקראטיע“, איז זי אין אמת'ן נור דער ארגאן פון דער מאיאריטעט אין דער פארטיי.

אבער ווי זי איז, איז זי פאר אונז א לעהרע און א וועגווייזער, א חבר און א לייעבער פריינד.

מיר ווינשען איהר גליק צו איהר זילבערע-האכצייט.

בעבעל אויף דעם עסענער פארטייטאג
די „צוקונפט'ס“ צרות, פון וועלכע עס איז אויבען גערעדט געווארען, בע-שטעהען אין דעם, וואס דורך א שרפת אין דער דרוקעריי איז דיר זער נומער געזעצט געווארען אין פיער ערטער. געניטע לעזער וועלען דאס מערקען זאגאר אז דעם זאץ, איבערהויפט אין דעם ערסטען בויגען. דאס אבער וואלט געווען נאך צו פערטראגען. פיעל ערגער איז וואס אן ארטיקל איבער דעם עסענער פארטייטאג (פון די דייטשע סאציאל-דעמאקראטיע) איז פערברענט געווארען. דער

דער ארבייטערקלאס וועט לאנג, לאנג נאך געדענקען די יוסטיץ-אפפער, דעם בראווען אי-לינאאז'ער גובערנאטאר און דעם מוטהיגען דייטשען דענקער.

די פון דיעזען צוואנציגסטע „נייע צייט'ס“ יאהרצייט איז דער איבער-זילבערנע גאנג צו א פינף און צוואנציג האכצייט ציג יאהריגען געבורטסטאג (און זעהר א פרעהליכע) אנגענעהם, ווייל עס ווערט לייכטער אויפ'ן הארצען. דיעזען גע-בורטסטאג האט דעם מאנאט געפיערט די גאנצע סאציאליסטישע פרעסע און דאס איז דער יובילעאום פון די „נייע צייט“, דעם וויסענ-שאפטליכען ארגאן פון די דייטשע סאציאל-דעמאקראטיע, וועלכען קארל קאוויטסקי רעדירט.

אין די 25 יאהרגעגע פון די „נייע צייט“ שפיגעלט זיך אב די גייסטיגע ענטוויקלונג פון דער פארטיי, זעהען זיך אלע איהרע אינערע טהעאָרעטישע קעמפפער, אלע איהרע זיגע און ניעדערלאגען, טיעפער און ברייטער בעהאנדעלט ווי אין ערגעץ אנאנדער וועכענטליכע, שוין גאר ניט צו רעדען פון א טעגליכע צייטונג.

צו בערויערען איז נור איין זאך.

די „נייע צייט“ איז געגרינדעט געווארען אלס א דיסקוסיאנס-ארגאן פון דער פארטיי. דער זשורנאל האט געדארפט געפינען פלאץ פאר אלל די מיינונגספערשידענהייטען, וועלכע מוזען אימער און אונטער אלע אומשטענדען זיך געפינען אין א לעבעדיגע פארטיי, א פארטיי וועלכע פערנעהמט א וויכטיגען פלאץ אין דעם עפענטליכען לעבען, און קען דערפאר ניט האבען קיין אייביגע עקרים. קיינע דאגמען, ווי דאס קען האבען א רעליגיאז, אין א סכסוד, וועלכען קויטסקי האט דא ניט לאנג געהאט מיט בערנ-שטיינע, וועגען קאלאניאל-פאליטיק אין דעם בער-לינער „פארווערטס“ טייטשט ער, קויטסקי אויס, אז ער איז פאר געוויסע אמאליגע ארטיקלען פון בערנשטיין אין דער „נייער צייט“ ניט פער-אנטווארטליך, מחמת דער זשורנאל דרוקט אלע מיינונגען, זייענדיג א דיסקוסיאנס-זשורנאל.

זיך ניט בעניגענדיג מיט דעם וואס ער האט אויפגעוועזען אויף די פארטיי'ס שוואכע זייטען, האט ער אויך אויפמערקזאם געמאכט די גענאסען אויף די פערשטארקטע פאזיציאנען און די פערבעסערטע טאקטיק פון דעם שונא. האבענדיג דאס געטאן, האט ער דעם פארטיי-טאג געזאגט, אז די גענאסען מוזען זיך צוזאמען-נעהמען מיט די קרעפטען און אין פיעלע פרטים פערשטארקען די ארגאניזאציע און די פראד-פאנאנדא.

בעבעל האט זאגאר אויף פארטייקאנגרעס-סען געהאלטען פיעלע בעסערע רעדען (פון דעם שטאנדפונקט פון קונסט) ווי דיעזע, אבער קיינ-מאל ניט א רעדע, וועלכע האט גרינדליכער אונ-טערזוכט א „מפלח" און קלארער בעוועזען וואס עס פעהלט.

ארטיקל איז געווען געשריעבען פון צביון און האט בעהאנדעלט צוויי-פון-די פראגען אויף יענעם קאנגרעס זעהר אויספיהרליך.

ניט בעריהרט האט אונזער מיטאדרייטער בעבעל'ס רעדע וועגען די לעצטע וואהלען.

די רעדע איז געווען מעהר ווי א גרויסע רעדע, מעהר ווי דאס וואס מען רופט אין דייטשלאנד א גרויסע „אראטארישע לייסטונג".

בעבעל האט אין איהר כמעט אלץ געזאגט וואס מען האט וועגען דעם ענין געקענט זאגען, ניט איבערהיפענדיג די אונאנגענעהמסטע ערטער,

ארויסברענגענדיג די שוואכע זייטען פון דער פארטיי און אלע בעגאנגענע פעהלערן אזוי שטרענג און אונבארמהערציג, ווי דאס וואלט געטאן א פראקוראד.

אבער בעבעל האט אין זיין רעדע נאך מעהר געטאן, ער איז נאך ווייטער געגאנגען.

צעהן יאהר

(צום יובילעאום פון „בונד“.)

פון א ל ג י ן.

אותיות אריינגעשריבען דעם נאָמען פון „בונד“ אין דער געשיכטע פון אינטערנאציאנאלען סאָ-ציאליזם; דער אידישער קעמפּפּענדער, אין שטרייט פּערהאַרטעוועטער, צו פרייהייט שטרע-בענדער אַרבייטער מיט דער פּאָהן פון „בונד“ אין דער האַנד האָט אָנגעהויבען אַ נייע תקופה אין דער געשיכטע פון דעם טויזענדיאָהריגען אידישען פּאָלק. גרויסע פּערענדערונגען זיינען פאַרגעקומען פאַר דער צייט אין דער אידישער גאָס, גרויסע קרעפטען האָבען זי אויפגעגראַבען, אויפגערודערט פון אויבען ביז אַראָב, גרויסע ווינדען האָבען זיך געטראָגען איבער דעם מדבר, וואו אַלעס איז פריהער געווען אזוי ליידג און טויט. דאָס האָט דער גייסט פון דעם רעוואָלוציאָנערען סאָציאליזם אין די רייהען פון די אידישע אַרבייטער, דאָס האָט דער גייסט פון „בונד“ די וואונדער געמאַן.

* * *

אָהן קולות און אָהן געפילדער האָט זיך גענומען דער „בונד“ פאַר זיין גרויסע היסטאָרישע אַרבייט. ער האָט ניט געקלונגען מיט מיליציות, ער האָט ניט געליאָרעכט מיט דער הלאָמעס. ער האָט דאָס ניט געדאַרפּט טהון און ניט געקענט טהון, ווייל צו ענג איז ער געווען צונויפגעוואַקסען מיט דער מאַסע, ווייל צו שטאַרק האָט געקלאַפט אין איהם דער דופק פון דער מאַסען-בשווענונג. זיכער און

ין דעם נומער 4—5 „אידישער אַרבייטער“, וועלכער איז אַרויסגעגאַנגען אין נאָוועמבער 1897 יאהר, איז געווען אַבגעדרוקט אַ קורצע ידיעה: „איז סענטיאָבּר איז צו-“

„זאַמענגעקומען אין איינע פון אונזערע „רוסיש-אידישע שטערט אַ קאַנגרעס פון „אידישע אַרבייטער פון רוסלאַנד און פּוילען. דאָרטען איז בעשלאָסען געוואָרען, אַז אַלע אידישע גרופּען, וועלכע האָבען „צוגעשיקט דעלעגאַטען, זאָלען זיך פער-„אייניגען אין איין ארגאַניזאַציע, וועלכע „וועט טראָגען דעם נאָמען: „אַלגעמיינער „אידישער אַרבייטער-בונד פון רוסלאַנד און „פּוילען“. עס איז אויך בעשלאָסען געוואָרען, אַז דיזער בונד אַדער סאָיוז זאָל זיך „פּעראייניגען מיט דעם אויסלענדישען סאָיוז „פון די רוסישע סאָציאַלדעמאָקראַטען.“

דאָס איז די ערשטע ידיעה וועגען דער גרינד-

דונג פון „בונד“...

צעהן יאהר זיינען אוועק פון דעמאָלט און צעהן יאהר — אַ קורצער שפּאַן צייט. די אידי-שע אַרבייטער-בשווענונג איז אין דער קורצער צייט אויפגעוואַקסען און אויפגעבליהט מיט אַ וואונדערבאַרען כּח; דער אידישער קלאַסען-בשוואַרטער אַרבייטער האָט מיט גאָלדענע

„פון אנהויב איז געווען די טהאט“ — אזוי איז די געשיכטע פון „בונד“. די ארבייטער-מאסען האבען זיך אנגעהויבען ריהרען אין אלע זייטען, די ארבייטער-מאסען האבען זיך גענוי מען צום קאמפף. זיי האבען זיך אליין גע-ריהרט, פון זיך אליין, זיי האבען זיך אליין גענומען צום קאמפף. זיי האבען נאך נישט געהאט קיין קלארעס פראגראם, זיי האבען זיך נאך נישט אָנגעגעבען קיין קלארען חשבון וועגען אלצדינג, וואס זיי ווילען דערגרייכען מיט זייער קאמפף, זיי האבען נור געהאט א זודיגען האס צו זייערע בעדריקער, א פעסטען ווילען צו אראבזארפען די קנעכטשאפט. און זיי האבען זיך גענומען טהון. ערשט שפעטער איז דעם פייער פון קאמפף, אינמיטען דעם אונגעהויערען שלאכטפעלד, האבען זיי ביסלעכווייז אויסגעלייטערט זייער געדאנק, ערשט דאן, ווען דאס לע-בען אליין האט דאס דרינגענד געפארדערט, הא-בען זיי דייטליך בעשטימט די פערשידענע פונקטען פון זייער פראגראם. ביסלעכווייז, ווי איינער טאפט, אין דער פינסטער, האבען זיי, א טריט נאך א טריט, זיך קלאר געמאכט זייער אייגענעם וועג און דערוועגן, אז דאס איז דער ריכטיגער, דער איינציגער וועג... דער בעוואוסט-זיין פון די ארבייטער-מאסען אויף פערשידענע שטופען פון זייער ענטוויקלונג, דער געדאנק און דער וועגזויזער פון די מאסען איז געווען דער „בונד“.

זיין וואוקס איז געווען אז אַרגאנישער וואוקס. ווי א בוים אויף א פרוכטבארען באדען האט ער פריהער פערשפרייט זיינע ווארצלען, בעפעסטיגט זיך אין דער ערד, נאכדעם אויף געהויבען זיין שטאם, פערשפרייט זיינע צוויי-גען ווייט און ברייט, און ערשט נאכדעם גענומען בעדעקען זיך מיט א בלומען-געצעלט. שפעטער זיינען אויפגעקומען אויף דער אידישער גאס נייע משונה'דיגע שפראצונגען, אין איין נאכט פלעגען זיי ארויס פון דער ערד, אויף גיך פלעגען זיי אויסשפרייטען א פאר צווייגלעך און טאקי באלד עפענען זייערע גלאנצענדיגע, פיעלפאר-ביגע, שווינדזיכטיגע בלומען און מיט גרויס-קייט שרייען פאר דער גאנצער וועלט: „זעהט, מיר בליהען שוין, אזוי פראכטפאל, אזוי רייך, און פלעגען קוקען מיט שפאט אויף דעם גרוי-סען, דעם אלטען בוים: „זעהט, ווי לאנג עס האט געדויערט ביי איהם!“

פעסט איז ער געגאנגען אין זיין וועג אלץ וויי-טער און ווייטער, זיכער און רוחיג האט ער בעארבייט דאס גרויסע פעלד, ער האט נישט גע-דארפט פיעל הערען, ווארום ער האט געטאן. ער האט נישט געדארפט מאכען קיין רעש — ווא-רום ער איז געווען זיכער אין זיין קראפט. ער האט געארבייט!

דער „בונד“ איז פון ערשטען טאג אן געווען א בעוועגונג פון ארבייטער-מאסען. דער „בונד“ און די קעמפפערע ארבייטער זיינען געווען איינס. דאס איז דאס אייגענטימליכ-סטע, וואס אונטערשיידעט איהם פון די איב-ריגע פראלעטארישע אַרגאניזאציעס אין רוסי-לאנד. דאס האט ארויפגעלעגט א בעזונדערען שמעמפעל אויף זיין גאנצע ארבייט.

ער איז ארויסגעוואקסען פון דער טיפעניש פון די ארבייטער-מאסען, פון זיי האט ער גע-צויגען זיין לעבענס-זאפט. מיט זיי צוזאמען האט ער זיך ענטוויקעלט, מיט זיי צוזאמען האט ער געליטען; זייערע שטרויכלונגען זיינען גע-ווען זיינע שטרויכלונגען און זייערע נצחונות — זיינע נצחונות. דאס איז געווען זיין שטארקייט, זיין וואונדערבארע שטארקייט, דערין איז אבער אויך געלעגען דער גרונד פון זיין שוואכער זייט.

„פון אנהויב איז געווען דאס ווארט“ — אזוי איז די געשיכטע פון דעם גרעסטען טהייל רעוואלוציאנערע אַרגאניזאציעס אין רוסלאנד. פון אנהויב זיינען געקומען אינטעליגענטען, מיט דער גאנצער ערפאהרונג פון דעם מערב-איירא-פעאישען סאציאליזם, מיט דער גאנצער שארפ-קייט פון רעוואלוציאנערען סאציאליסטישען (אָפּטמאַל אויך אַפּאָרטוניסטיש-דאָטאָפּיסטי-שען) געדאנק; זיי זיינען געקומען — די אינ-טעליגענטען, און האבען געשטרעבט צו אויס-שפרייטען זייער ווירקונג אויף די פראלעטארי-שע מאסען. די מעהר לעבענס-פעהיגע אידעען האבען געפונען אן אַבסלאנג אין דעם הארצען פון דער מאסע, די אַטאָפּיסטישע ווארטען נאך ביז איצט אומזיסט אויף א פעסטע ארמעע. אבער אומעטום איז דא פון אנהויב געווען דאס ווארט — די טעאריע, דאס פראגראם, די איינצעלהייטען פונ'ם פראגראם, די קלענסטע פונקטען פון דעם אַנגעמערקטען וועג, דער קאמפף מיט די געגערישע אידעען, אָפּטמאַל א קאמפף מיט אזוינע געגנער, וועלכע זיינען נאך גאר אויף דער וועלט נישט געווען...

זיינען די ארבייטער געגאנגען פון איין זיעג צו דעם אנדערען. געשטריקט האט גאנץ ליטא און א טהייל פוילען. די שטעדט, וועלכע זיינען אָבערשטאנען פון דער בעוועגונג, האבען זיך געאילט צוזשטעהען און אנזאגען די ארגאניזאציעס, וועלכע זיינען שוין אוועק ווייט פאר-אויס. די ארגאניזאציעס האבען זיך איינע מיט די אנדערע אויפגעטראגען, איינע ביי די אנדערע געקראגען הילפע אין א נויט.

דאס איז געווען בעזעס א גרויסע רעוואלוציאנערע ארבייט, יעדער שטריק איז געווען א געפעכט געגען דער רוסישער זעלבסטהערשער דער רעגירונג; אָבער אונטערשטריקען די פאליטישע זייט פון דער בעוועגונג פלעגט מען דעמאלט נאך זעהן וועניג; פון א דירעקטען קאמפף געגען די רעגירונג איז נאך דאן גאר קיין רייד נישט געווען. די ערשטע צייט איז דער „בונד“ אויך נישט געווען פריי פון „עקאנא-מיום“. די אנהענגער פון דער לעהרע פלעגען רעכענען, אז דער עקאנאמישער שטרייט איז דאס בעסטע מיטעל פון פאליטישע ערציהונג. „דער עקאנאמישער קאמפף פון די ארבייטער ברענגט נישט אנדערש דערצו, אז די ארבייטער טרעפען זיך אפט מיט דער פאבריקשטע אינ-ספעקציע, מיט דער פאליציי און אפטע אזעלכע עסקים, ווי די ארבייטער האבען מיט זיי, דערווייזען בעסער ווי אלץ אלע פעחלערן פון דער רעגירונגס-מאשין. דער עקאנאמישער קאמפף ענטוויקעלט זיך און די ארבייטער קומט לסוף אויס צו בעגעגענען זיך מיט דער צענטראל-רעגירונג און זיי שטעלען זיך אריין פאליטישע אויפגאבען — שטרייטען מיט דער עקזיסטירענ-דער רעגירונג.“ (*)

דאס איז אָבער נישט געווען קיין פרינציפיעלער עקאנאמיום, וועלכער זאגט זיך אב אויף א געוויסער צייט פון פאליטישען קאמפף. דא האט זיך נאך אויסגעדריקט די שטרעבונג פון די מאסען — דערשלאגען זיך בעסערע לע-בענס-בעדינגונגען דורך א שטורמישען אנפאל אויף זייערע עקספּלאַטאַטאָרס, פּעראַיינזען זייערע קרעפטען און שאַפען א מעגליכקייט פון ווייטערדיגען קאמפף.

פון ריין פאליטישער אויפקלרונג, פון פאליטישע פראפאגאנדע האט דער „בונד“ זיך

די ליכטיגע זון האט געמאכט פערדארען נישט איינע פון אזוינע שפראצונגען. די זון פון פרייהייט וועט פערטרוקענען אויך די וועניגע האלב-פּערדוועלסטע שפראצונגען, וועלכע לעבען נאך יעצט...

1.

דער „בונד“ איז פון אנהויב אן געווען אן ארגאניזאציע פון מאסען. ער האט פון אנהויב אן פּעראייניגט אין זיך ביידע זייטען פון דעם פראלעטארישען קלאסען-קאמפף: דעם עקאנא-מישען און דעם פאליטישען קאמפף. עס איז געווען א צייט, ווען די הויפט-ארבייט איז ביי איהם געלעגען אויפ'ן עקאנאמישען געביט, עס איז געקומען א צייט, ווען דער פאליטישער קאמפף האט צוגעצויגען זיין גרעסטע אויפ-מערקזאמקייט. ער איז דא, ווי אומעטום, גע-גאנגען צוזאמען מיט די מאסען, דורכגעגאנגען מיט זיי אלע שטופען פון זייער ענטוויקלונג.

פון אנהויב האט ער זיך פערנומען כמעט נאך מיט'ן עקאנאמישען קאמפף. ער האט זיך דאמאלס אויך נישט אָבערגעגאנגען פון פאליטי-שע ציעלען, ער האט, וואו נאך מעגליך, דער-מאכט די ארבייטער וועגען די נויטיגקייט צו בעפרייען זיך פון פאליטישען יאך, פערנומען איז ער אָבער געווען הויפטזעכליך מיט עקא-נאמישע ארבייט. די מאסען האבען זיך נאך וואס אויפגעוואכט, די מאסען האבען זיך אָנ-געהויבען ארומקוקען, וואו זיי זיינען אויף דער וועלט, און דאס ערשטע וואס זיי האבען דער-זעהען, דאס ערשטע, וואס זיי האבען ביטער דערפיהלט איז געווען א 15—18 שעה'דיגער ארבייטס-טאג און נישטיגע מאַגערע שכירות. זיי האבען זיך פאר אלעמען גענומען אויס-בעסערען, אויף וויפיעל דאס איז געווען מעגליך, זייער עקאנאמישע לאַגע, זיי האבען אָנגעהויבען סטרייקען.

„די אידישע ארבייטער-בעוועגונג האט דאן איבערגעלעבט א מערקווידיגע צייט — לייענען מיר אין דער „ארבייטער שטימע“ נומער 25—אין פיעלע שטעדט האט זי נאך וואס זיך אָנגע-הויבען צו ארגאניזירען און האט זיך אויס-געדריקט כמעט אויסשליסליך אין עקאנאמישען קאמפף. די בעלי-בתים און די פאליציי האבען נישט געוואוסט, צו וואס זיך כאַפען און וואס צו אונטערנעמען געגען דער בעוועגונג... אין דער צייט, ווען זיי האבען געטאפט די וועג,

(*) „אידישע ארבייטער“, נומער 1, זייטע 5.

מאָנסטראַציאָנען פון דער צווייטער! שטריקען אין אונזער עקאנאמישע קאמפף און ארגאניזירטע דעמאָנסטראַציאָנען אין פאליטי-שען — דאָס איז געשטאנען אויפ'ן טאגס-אָרדנאָג אין 1900 יאהר.

דער 4טער צוזאמענפאָהר פון „בונד“ (אין אפריל 1901) האָט נאָר בעשטעטיגט דאָס, וואָס ס'איז געשעהן פריהער. ער האָט בעשטימט צו פערשטארקען די פאליטישע אַגיאַציע, ער האָט אָנגעוווּנען, אז מען קען זי פיהרען נישט אויף דעם עקאנאמישען באַדען אויף. ער האָט אַנגערעקנט דעמאָנסטראַציעס אַלס איינעם פון די נייטיגסטע קאמפפס-מיטעל.

דער קאמפף איז געוואָרען אַלעמאָל הייסער; די בעוועגונג האָט אַרומגעכאַפט אַלעמאָל נייע אַרבייטער-שיכטען, אַלעמאָל העכער האָט זי אויפגעהויבען איהר שטים אינ'ם לעבען פון דעם לאַנד. דער „בונד“ האָט זיך אָנגעהויבען פערשפרייטען אויף אויף דרום-רוסלאַנד און אויף דאָרט האָבען זיך אָנגעהויבען ריהרען די אירישע מאַסען.

שטריקען, דעמאָנסטראַציעס, מאַסען-פער-זאַמלונגען, פראַקלאַמאַציעס... די אירישע גאָס האָט גערוישט מיט אַ נייעם, אַ וואונדערבארען לעבען. די אַלטע רוהיגקייט איז פערשוואונדען אויף אייביגע יאהרען. אַלע מאָל העכער האָט געקלונגען דאָס צייט-ליד:

„אַ, ציה זיך, ציה זיך, אַרבייטס-פאַלק,

„און זינג, און קלינג, און רופ!

„פון טויזענד מיעדע, שוואכע לייט

„ווערט איין געזונדער גוף!

איין קאמפפס-מיטעל האָט געבוירען דאָס אַנדערע. עס שטעהט שוין די פראגע וועגען בעוואָפּענען זיך. מען הויבט שוין אַן רעדען וועגען דעם, אז מען טאָר זיך נישט געבען אין די הענד פון פאליציי און אַ ווידערשטאַנד. מען הויבט אַן רעדען וועגען אַ העלדישען ווידער-שטאַנד אין גאָסען-שטרייט. און אין „בונד“ אַז מען הויבט אַן רעדען, איז דאָס אַ סימן, אז מען טהוט שוין פון לאַנג... מען הויבט שוין אַן טרויעמען פון באַריקאדען: אויף אונז-יטרייבט די „אַרבייטער-שטימע“ (נומער 18, זייטע 3) — אויף אונז, אַלס אַנפיהרער פון דעם בעפרייאונגס-קאמפף, ליעגט אַ פפליכט אונזער קאמפפס-מיטעל אַזוי אויסצושארפען, אונזערע דעמאָנסטראַציעס אַזוי זיך אויסלערנען צו אַר-

ניט אַבענזאָגט פון אָנהויב אָן. ער האָט גע-עפּענט די אַרבייטער די אויגען אויף די פאלי-טישע ערשיינונגען פון זייער לאַנד, ער פלעגט זיי דערצהלען וועגען לעבען און קאמפף פון זייערע ברידער אין די פרייערע לענדער, ער פלעגט אָנצינדען זייער האַרץ מיט אַ שטרעבונג צו פרייהייט און ליכט, אָבער ער פלעגט זיי נאָך דערווילע נישט רופען צו קיין דירעקטער פאליטישער טהאַט. דער גאַנצער „בונד“ האָט די ערשטע פאָר יאהר געטראָגען דעם שטעמפל פון עקאנאמישען קאמפף. דאָס איז געווען דאָס נויטיגסטע אין יענעם מאָמענט.

די צייטען האָבען זיך געביטען. די אַר-בייטער-מאַסע האָט געוואונען פעסטע פאָזיציעס. די אַרבייטער-מאַסע האָט דערפיהלט איהר אייגענע קראַפט. זי האָט בעקומען דעם מוט און די זיכערהייט צו אַרויסטרעטען אַפּען געגען דער רעגירונג. אים פריהלינג 1899 יאהר זיי-נען פאָרגעקומען די ערשטע דעמאָנסטראַציעס אין ווילנע: איינע פון 3-4 הונדערט מאָן, די אַנדערע פון אַריבער טויזענד. אין זומער פון דעם זעלביגען יאהר זיינען פאָרגעקומען מאַסען-דעמאָנסטראַציעס אין וואַרשוי, אין וויטעבסק און גראַדאָ. דעם ערשטען מאי 1900 יאהר זיינען געווען דעמאָנסטראַציעס אין וואַרשוי, ווילנא, מינסק און קרעסלאַווקע. אַ גייסט פון נייעם לעבען האָט זיך אָנגעהויבען פיהלען אין דער מאַסע. דער „בונד“ האָט פערשטאַרקט זיין פאליטישע אַגיאַציע, אָנגעהויבען רופען די מאַסען צום אַפענעם קאמפף. פאליטישע דעמאָנסטראַציעס זיינען געוואָרען דער לאָזונג פון דעם מאָמענט. די בונדישע פרעסע ווערט אַבענפאַרבט אין אַ העלען פאליטישען קאליער.

„מיר האָבען זיך איבערצייגט — שרייבט די אַרבייטער שטימע אין יולי 1900 יאהר — וואָס פאַר אַ מאַכט מיר בעזיצען אין אונזער אַרגאָ-ניזאַציאָן, וואָס פאַר אַן אימה מיר וואַרפען אויף די בעזיצענדע קלאַסען און דער רעגירונג, ווען מיר טרעטען אַרויס אַלע צוזאַמען מאַסענווייז. ווי מעכטיג די זעלבסט-הערשונג איז נישט מיט איהרע קאזאקען, זשאַנ-דארמען און שפּאַנען, דאָך ציטערט זי, ווען מיר אַלע אַרבייטער הויבען זיך אַן צו בע-וועגען.

„שטרייקען פון איין זייט און דע-

נומער 18, ז. 3.) די דאזיגע אויפגאבע האט דער „בונד“ ניט פערגעסען פון אנהויב און וואס שטארקער ער איז געווארען, האט ער אלץ מעהר זיך אנגעהויבען ווענדען דירעקט צו דער „געזעל־שאפט“ און זי הויבען און רופען.

ס'איז אוועק אייניגע יאהר, אין דער אידישער גאס איז אויסגעוואקסען א גרייכע פעסטגעשלאסענע, קאמפפס־לוסט־גע ארגאניזאציע פון אידישע ארבייטער, וועלכע האט געדיענט פאר א מוסטער אלע איבעריגע רעוואלוציאנערע ארגאניזאציעס פון רוסלאנד און וועלכע קיין שום ווינטען און שטורעמס האבען ניט געקענט אויסרייסען אדער צערשטערען. ס'איז געווען גרייט א גרויסע ארמעע, מיט פער־שפרייטע פאָהנען איז זי אריינגעטרעטען אין דער גרויסער רוסלענדער רעוואלוציע.

שוין נאָהענט ערב דער רעוואלוציע האט דער „בונד“ אין א גרויסארטיגער פראבע דער וויזען זיך אליין און דער גאנצער וועלט, אז די ארמעע איז געריסטעט און גרייט צום שטרייט. דאס איז געווען אין סעפטעמבער 1904, אין ביאליסטאק איז געווען א פערזאם־לונג הינטער'ן שטאדט. ווען די ארבייטער זיינען שוין געגאנגען אהיים — געגאנגען פריעדליך און שטיל — זיינען זיי בעפאלען פאליציי־לייט און געמאכט א שוידער־ליכע בלוט־באד. דער צענטראל קאמיטעט פון „בונד“ האט געהייסען אלע ארגאניזאציעס אונגעזאמט פראטעסטירען געגען דער בלייטגער טהאט. די פראטעסטען האבען אומעטום געדארפט ווערען ארגאניזירט אין משך פון 8—10 טעג.

און די ארמעע האט געפאלגט דעם בעפעהל. ס'האט זיך אריהר געגעבען דער אידישער תחום. עס זיינען פאָרגעקומען דעמאנסטראציעס אין ווארשא, ריגע, קאוונע, מאהילעוו, דווינסק, פינסק, באברויסק, ראָוונע, בערדיטשעוו, קרעם־לאָוקע און אין א רייע קלענערע שטעט; אין די איבעריגע שטעט זיינען פאָרגעקומען איינ־טאָניגע שטרייקען, דעמאנסטראציעס אין טהעאטער, מאסען־פערזאמלונגען מיט דעמאקראטישע רעוואלוציאנען. ווי א כוואליע האט זיך איבערגעקייקעלט דער פראטעסט איבער'ן גאנצען ראיאן פון „בונד“.

די ארמעע איז געווען גרייט. די גרויסע טעג זיינען געקומען...

נאניזירען, דאס זיי זאלען אין איין העלען און ליכטיגען טאג זיך אין אן אפענע פאלקס־רעוואלוציאן אומוואנדלען.“ (נומער 27, ז. 4.) אין לאנד ווערט איבערהויפט לעבעדיגער. די סטודענטען־אונרוהען פערשטארקען זיך און רודערן אויף די בורזשואזע, „געזעלשאפט“. עס הויבען זיך אן פויער־ביכונטען אין פאלטאווער און באראקאווער גובערניע. דער מיניסטער סיפאגין איז געפאלען פון די הענד פון די רע־וואלוציאנערען. דאס אלעס הויבט אויף די שטימונג, פערשטארקט דעם מוטה. עס וואקסט דער פאליטישער בעוואוסטזיין ביי דער מאסע, עס וואקסט און ווערט שארפער דער פאליטישער באראקטער פון „בונד“. די צאהל פאליטישע פערזאמלונגען, פאליטישע פראטעסטען און ארויסטרעטונגען וואקסט. עס פערגרעסערט זיך די ליטעראטור. אין אנפאנג פון 1903 יאהר קומען פאר אפילו אונגאריזירטע מאסען־מאניפעסטאציעס. עס שטעהט שוין פאר'ן בונד די אויפגאבע — „בעפרייען די רעוואלוציאנערע איינריכטונגען פון זייער אל־טען פונדאמענט — פון דער פראפעסיאנעלער בעוועגונג“ (ארב. שט., נומער 28, ז. 2) ד. ה., דיפערענצירען די ארגאניזאציע אזוי, אז די רע־וואלוציאנערען זאלען ניט זיין אבהענגיג פון דער מאסע, וועלכע געהט אריין אין די פראפעסיאנעלע פעראיינען. דאס האט פון איין זייט געדארפט פערשטארקען די פראפעסיאנעלע טהעטיגקייט, וועלכע שטיצט זיך ניט נאָר אויף רעוואלוציאנערען, נאָר איבערהויפט אויף אזוינע ארבייטער, וועלכע זיינען פעהיג צו קעמפפן געגען די קאפיטאליסטען, פון דער אנדערער זייט האט דאס געדארפט מאכען בעוועגליכער און פרייער די ריין־רעוואלוציאנערע ארגאניזאציע.

און וואס שטארקער עס ווערט די בעוועגונג, וואס פעסטער דער אידישער קעמפפערדער ארבייטער הויבט זיך אן פיהלען אויף זיינע פאזיציעס, הויבט ער אן אלץ ברייטער מאכען דעם קרייז פון זיין טהעטיגקייט, ער הויבט אן וועקען אויך די בורזשואזע דעמאקראטישע עלעמענטען און זיי מונטערן צום קאמפף. „זעהענדיג ווי מוטיג, ווי אונפירכטערליך מיר טרעטען ארויס געגען אונזערע געקרוינטע און ניט געקרוינטע הערשער, ווערט ניט איין שלאפער מוטהיגער און ניט איין פערצווייפלעכער — האפנונגספאל“. (א. ש.)

זאמקייט פון זעהר פיעלע. די סאציאליסטער-
רעוואלוציאנערען האבען איהם געפרעדיגט מיט
ווארט און מיט געדאטענע אטענטאמען. די
מערהרצייגיקע און וועניג בערעכענטע אין „בונד“
האבען געענטפערט קורץ: פאר שמיסען —
ארגאניזירטער טעראר. זיי האבען אויסגע-
טייטשט דערביי, אז זיי קוקען ניט אויף טעראר
ווי אויף א סיסטעם פון קאמפף, ווי אויף א
מיטל צו אומווארפען די זעלבסטערשאפט.
זיי ווילען נאר בעצאהלען די מערדער מדה כנגד
מדה. „אויף יעדען פאל פון ענטהערונג דארף
מען ענטפערן מיט ארגאניזירטע אקטען פון
ראכע און פראטעסט“ — האט בעשלאסען די
5טע קאנפערענץ פון „בונד“.

דערין האט געשטעקט א גרויסע געפאהר.
איבערגעהן צו טעראריסטישע אקטען — דאס
האט געהייסען איבערגעבען א וויכטיגען טהייל
ארבייט אין די הענד פון איינצעלנע טעראריס-
טען, אבערבען די דאזיגע טעראריסטען דעם
גרעסטען טהייל קרעפטען פון די ארגאניזאציעס,
אבשוואכען די מאסען-רעוועגונג, קלענער מאכען
איהר ענערגיע און זעלבסטטהעטיגקייט. און
דער נסיון איז דאך געווען אזוי גרויס! די
מעשים פון לעקערט און באלמאשאון האבען גע-
גלאנצט מיט אזוינע שארפע פארבען...

דער „בונד“ איז בייגעשטאנען דעם נסיון.
דער געזונדער מאסען-אינסטינקט האט ארויפ-
געלעגט א צוים אויף די הייליגע און ניט גע-
לאזט זיי ארויפשלעפען די ארגאניזאציע אויף א
גלייטשיגען וועג. די ארגאניזירטע ארבייטער-
מאסע האט געפיהלט אין זיך גענוג קראפט צו
ענטפערן מיט מאסען-קאמפף, מיט
מאסען פראטעסטען אויף די בעלידיגונגען פון
איהרע איינצעלנע מיטגלידער, אין אונזערע
בעציהונגען צו אונזערע פינד אין יעדער פון
אונז מעהר ניט, ווי א פארשטעהער פון דער
שטרייטענדער ארבייטער-מאסע, א גלייך פון
דיזען פירכטעריכען ארגאניזמוס. אונזערע
העלדענטהאטען, ווי אויך אונזערע שאנדטהאטען
זיינען טהאטען פון דער ארבייטער-מאסע. אין
דיזע אונזערע פערזענליכע טהאטען קריסטאלי-
זירט זיך דער רעוואלוציאנערער גייסט פון דער
שטרייטענדער ארבייטער-מאסע. (ארב. שט.)
נומער 28, ז. 8.)

דער גייסט פון איינצעל-טעראר איז געקומען

2.

דער „בונד“ איז געווען א מאסע-ארגאניזא-
ציע פון אנהויב אן. דאס האט איהם געגעבען
דעם כח צו בעשטעהען אלע שווערע נסיונות, צו
גובר זיין אלע שטרויכלונגען, וואס זיינען גע-
שטאנען אויף זיין וועג.

די גאנצע וועלט האט געגאפט אויף די
„קאנספיראציע“ פון „בונד“, אויף זיין פעהיג-
קייט צו איינהיטען זיינע איינריכטונגען פאר די
אויגען פון שפיאנעס און פאר דעם אנפאל פון
פאליציי. מעהר פון 7 יאהר נאכאנאנד איז ניט
אריינגעפאלען קיין איינציגע בונדישע געהיימע
דוקעריי אין די הענד פון דער פאליציי. מעהר
פון 5 יאהר נאכאנאנד פלעגען זיך „האלטען“
אייניגע פראפעסיאנעלע רעוואלוציאנערען. ווי
איז דאס געווען מעגליך? דאס האט געקענט
בעווייזען נאר א אויסערגעווענהליכע פעסטע
ארגאניזאציע, וועלכע שטיצט זיך אויף דער
קראפט פון די מאסען און וועלכע קען יעדע
מינוט די דאזיגע מאסען ברענגען אין בעוועגונג.
א נעץ פון פראפעסיאנעלע רעוואלוציאנערען
אויסגעשפרייט איבער א ווייטען ראיאן אין א
סביבה פון העלפענדע און פאלגענדע טויזענדער
— נאר זי האט געקענט אויפטוהן די דאזיגע
וואונדער. פאר איהר זיינען קיינע שווריקיי-
טען ניט געווען געפעהרליך.

אבער ריין מעכאנישע שטערענישען און
געפאהרען זיינען געווען ניט דאס איינציגע,
וואס ס'איז געשטאנען אויפ'ן וועג פון „בונד“.
ס'איז געווען שווערע נסיונות, פיער ערגערע
געפאהרען.

דעם 19טען אפריל 1902 האט דער ווילנער
גובערנאטאר פאדוואהל געשמוכען די מאי-
דעמאנסטראנטען. די אידישע ארבייטער-מאסע
האט געענטפערט אויף די בלוטיגע בעלידיגונג
מיט לעקערט'ס אטענטאט. ס'איז געווען קלאר,
אז פאדוואהל'ס מעשים זיינען נאך אז אנהויב
פון א גאנצע כדרה אזוינע שרעקליכע מעשים.
ס'איז אויפגעטיטאנען פאר די ארבייטער די
שווערע פראגע: וואס טהוט מען? ווי בעהיט
מען זיך פון אזעלכע בעלידיגונגען, וועלכע זיינען
ערגער פונ'ם טויט? ווי ענטפערט מען אויף
זיי, ווען זיי זיינען שוין יא געשעהען?

דער ענטפער איז, דאכט זיך, געווען אזוי
נאטירליך — טעראר! דער טעראר האט דע-
מאלט איבערהויפט צוגעצויגען די אויפמערק-

טערדיכעוועגונג אין טייכען אידישען בלוט".
ס'איז אנגעקומען קישינעוו...

"שטראמען פון פייערדיגען שאוויניזם, וועלכער האט געשריען אין אלע גאסען, אז מיר אידען האבען ניט וואס צו האפען אויף בעסערס אין א „פרעמדע" לאנד. שווארצע וועלען פון יאוש, וועלכער האט גע'טענה'ט, אז ס'איז ניטא און ס'קען ניט זיין קיין פריינדשאפט צווישען אידן און קריסטן, פינסטערער פחד, וועלכער האט נאך איינס בעגעהרט: ניט ריהרען זיך, ניט רייצען, ניט טשעפען, ניט ווייזען קיין סמנים פון לעבען, — דאס אלץ האט זיך אויפגעהויבען מיט א מורא'דיגער קראפט נאך דעם קישינעווער פאר-גראב, דאס אלץ האט געברויזט און גערוישט אין דער אידישער גאס און — געשטרעבט צו פערפלייצען די רייהען פונ'ם קעמפפענדען פראג לעטאראט. שווערע צייטען זיינען געקומען. דאס לעבען איז מיט א מאָל געווארען אויסערסט ערנסט, פערוויקעלט.

א שוואכע ארגאניזאציע האט געקענט דער-טרונקען ווערען אין די דאזיגע מוטנע וועלען, צושמאלצען ווערען אין דעם פייער פון אויפ-געבלאזענעם נאציאנאליזם, געלעהמט ווערען אין די קאלטע ארעמס פון אבהענדיגקייט און שרעק. דער „בונד" האט אויסגעהאלטען. דער „בונד" האט די שווער פונ'ם שונא אויסגעדריעהט מיט דער שארפער זייט געגט שונא גופא, דער „בונד" האט געפונען דעם וועג צו פערשטאר-קען און פערפעסטיגען זיין קראפט, דער „בונד" האט אנגעהויבען א נייע רייע נצחונות איבער זיינע פייער, דער „בונד" האט מיט א מאָל גע-וואונען די אכטונג און פערעהרונג פון אלע אונ-טערדריקטע און פערפינסטערטע צווישען די אידען. עס האט זיך אנגעהויבען די „זעלבסט-שוין".

פונ'ם ציוניסטישען לאגער האבען מיר ניט איינמאל געהערט די טענה, אז דער געדאנק פון זעלבסטשוין איז צוערשט געבוירען געווארען צווישען זיי, די ציוניסטען. עס איז איבריג צו שטרייטען מיט זיי וועגען דעם. מענשען זיינען געווען אזוי איבערראשט מיט דעם געדאנק: פערטהידיגען זיך, מענשען האבען דאס געפונען אזוי ניי, אזוי אויסערגעווענהליך, אונערוואר-טעט, מענשען זיינען געווען אזוי שטארק ענט-ציקט פון זייער אייגענעם בעשלוס: ניט לאזען זיך קוילען אהן שטרייט. — אז זיי האבען ניט

און אוועק. דער „בונד" איז געבליבען אויפ'ן ריכטיגען וועג.

אפשר געפעהרליכער איז געווען אן אנדער פייער — די „זובאטאוועס", די אונאבהענגיגע אידישע ארבייטער-פארטיי, ווי זיי האבען זיך גערופען אין דער אידישער גאס. מיט פויקען-קלאנג און גרויסען רעש זיינען זיי געקומען אין דער האזיגער גאס. זיי האבען צוגעזאגט גאל-דענע בערג. זיי וועלען לערנען די ארבייטער זיך העלפען אין זייער נויט, זיי וועלען עפענען פאר איהם די קוואלען פון וויסענשאפט, זיי וועלען איהם ווייזען א גלייכען און גלאטען וועג, וואו מען קען דערגרייכען דעם ציעל אהן איר שטרענגונג, אהן געפאהרען, אהן שווערע קרבנות, אהן בלוטיגע שטרייטען. זיי האבען אפגע-אונטער'ן שוין פון די רעגירונגס-אגענט-טען, געפיהרט זייער ארבייט. פאר'ן וועניג אויפגעקלערטען, פאר'ן מוטלאזען ארבייטער איז דא געווען א גרויסע פרוץ; זי איז געווען בע-זאנדערס גרויס דערפאר, ווייל פיעלע פון די אידישע „זובאטאוועס" זיינען טאקי געווען איבער צייגטע מענשען, זיי האבען טאקי געגלייבט, אז זיי ברענגען א טובה דעם ארביי-טער-קלאס.

די בונדישע ארבייט האט ניט געלאזט אויסוואקסען די דאזיגע גיפטיגע פרי. פאר אלעמענס אויגען זיינען געווען די גרויסע גע-פעכטען צווישען די רעוואלוציאנערע אידישע ארבייטער און זייער פייער — דער רעגירונג. צו קלאר איז געווען די בעציהונג פון דער רע-גירונג צו די ארבייטער, צו אפען דאס שפיעל, אז די מאסען זאלען קענען גלויבען אין דער פריינדשאפט פון זשאנדארמען און פאליציי. די „זובאטאוועס" האבען זיך סוף כל סוף געמוזט מודה זיין, אז צווישען די אידישע אר-בייטער איז פאר זיי ניטא קיין פלאץ.

דער „בונד" האט זיי פערטריעבען. און דאן האט זיך אנגערוקט ווי א שווערער וואלקען נאך א גרעסערער שונא — די פאגרא-מען! דריי יאהר נאכאנאנד פלעגט דער פרייה-לינג, די מארצייט, ווערען א צייט פון פראג-טעסטען און מאסען-דעמאנסטראציעס אין דער אידישער גאס. אויפ'ן פיערטען יאהר האט די צארישע רעגירונג בעשלאסען צו בעווארענען זיך פריעהר, „דערטרינקען די אידישע ארביי-

צאריום און ניט געקענט גלויבען, אז אימיצער האט שוין פריהער דאס אלעס איבערגעטראכט, דאס אלעס בעשלאסען. פאר'ן „בונד“ איז דא בעצם קיין נייעס ניט געווען. בעוואפענטער ווידערשטאנד איז שוין פון לאנג געשטאנען אין סיסטעם פון זיינע רעוואלוציאנערע קאמפס-מיטעל. נאך איז סעפטעמבער 1902 יאהר, גלייך נאך דעם טשעכעסלאווער פאגראם, האט די „ארבייטער שטימע“ געשריבען: „וואס דארפן מיר טהון איז דער צייט פון פאגראם? דאן, וועלען מיר ענטפערן, דארפן מיר זיך פיהרען ווי מען שוין מיט מענשען ווירדען. קיין גע-וואלט, פון וועמען עס זאל ניט שטאמען, טארען מיר ניט פערשווייגען. ווען מען בעפאלט אונז, מען שלאגט און מען גולט אונז, וואלט געווען א פערברעך פון אונזער זייט אנצונעהמען דאס אהן א ווידערשטאנד: אין אזוינע פעלע מוזען מיר ארויסטרעטען מיט געוועהר איז האנד, אר-גאנזירען זיך און שטריימען ביז דעם לעצטען טראפען בלוט.“ (נומער 29, ז. 11.)

די זעלבסט-שוין האט ניט געקענט זיין קיין נייעס ביי אזא ארגאניזאציע, וועלכע האט די מענשען-ווירדע געשטעלט העכער פון דעם לעבען אליין. כמעט א יאהר פריהער פון דעם קייזער-נעווער פאגראם האט געשריבען די „ארבייטער שטימע“: „אז די מענשליכע ווירדע מוז יעדען ארדענטליכען מענשען (מיר זאגען שוין ניט ביי יעדען רעוואלוציאנער) זיין טהייערער פון אלץ; אז אונזער מענשליכע, ווירדע מוזען מיר בעשי-צען ביז'ן לעצטען טראפען בלוט — דאס אלץ איז אזוי קלאר פאר יעדען פון אונז, אז מיר האלטען פאר א בעליידגונג אפילו וועגען דעם צו רעדען.“

דער „בונד“ האט נאך געדארפט זיך ווענדען צו זיין אלטען, זיין אויסגעפרובטען געוועהר — צום רעוואלוציאנערען קאמפ. ער האט דאס געטאן. דער קאמפ געגען די פאגראמען איז געווארען א רייע געפעכטען געגען זייערע ארגא-ניזאטארס — די רוסישע צארישע רעגירונג. דער קאמפ געגען די פאגראמען האט אראב-געריסען די מאסקע פון דער רעגירענדער באנדע און ענטפלעקט פאר דער גאנצער וועלט די פערבארגענע ספרוזשינעס פונ'ם פאגראם-מעכאניזם.

די פאגראמען האבען קיין טובה דעם

פון צוויי זייטען האט זיך געפיהרט די קרי-טיק געגען „בונד“, „דער „בונד“ איז דורכגע-דרונגען מיט נאציאנאליסטישע אידעען — האבען גע'טענה'ט אונזערע עגנער אינ'ם לאגער פון דער רוסישער און פוילישער סאציאלערמא-קראטיע. „דער „בונד“ פיהרט די ארבייטער אויפ'ן וועג פון אסימילאציע“ — הערען ניט אויף צו שרייען די „פראלעטארישע“ און ניט-פראלעטארישע ציוניסטען און אלערליי אנדערע אידישע נאציאנאליסטען. דער קאמפ געגען די דאזיגע ביידע אנשוואנגען האט פערנומען און פערנעהמט א וויכטיגען פלאץ איז דעם אידען-קאמפ פון „בונד“.

און אויך דא, ווי אומעטום, איז דאס ניט אזוי פיעל א שטרייט דורך וועטער, ווי א ווירק-

געוואלט און ניט געקענט גלויבען, אז אימיצער האט שוין פריהער דאס אלעס איבערגעטראכט, דאס אלעס בעשלאסען.

פאר'ן „בונד“ איז דא בעצם קיין נייעס ניט געווען. בעוואפענטער ווידערשטאנד איז שוין פון לאנג געשטאנען אין סיסטעם פון זיינע רעוואלוציאנערע קאמפס-מיטעל. נאך איז סעפטעמבער 1902 יאהר, גלייך נאך דעם טשעכעסלאווער פאגראם, האט די „ארבייטער שטימע“ געשריבען: „וואס דארפן מיר טהון איז דער צייט פון פאגראם? דאן, וועלען מיר ענטפערן, דארפן מיר זיך פיהרען ווי מען שוין מיט מענשען ווירדען. קיין גע-וואלט, פון וועמען עס זאל ניט שטאמען, טארען מיר ניט פערשווייגען. ווען מען בעפאלט אונז, מען שלאגט און מען גולט אונז, וואלט געווען א פערברעך פון אונזער זייט אנצונעהמען דאס אהן א ווידערשטאנד: אין אזוינע פעלע מוזען מיר ארויסטרעטען מיט געוועהר איז האנד, אר-גאנזירען זיך און שטריימען ביז דעם לעצטען טראפען בלוט.“ (נומער 29, ז. 11.)

די זעלבסט-שוין האט ניט געקענט זיין קיין נייעס ביי אזא ארגאניזאציע, וועלכע האט די מענשען-ווירדע געשטעלט העכער פון דעם לעבען אליין. כמעט א יאהר פריהער פון דעם קייזער-נעווער פאגראם האט געשריבען די „ארבייטער שטימע“: „אז די מענשליכע ווירדע מוז יעדען ארדענטליכען מענשען (מיר זאגען שוין ניט ביי יעדען רעוואלוציאנער) זיין טהייערער פון אלץ; אז אונזער מענשליכע, ווירדע מוזען מיר בעשי-צען ביז'ן לעצטען טראפען בלוט — דאס אלץ איז אזוי קלאר פאר יעדען פון אונז, אז מיר האלטען פאר א בעליידגונג אפילו וועגען דעם צו רעדען.“

דער „בונד“ האט נאך געדארפט זיך ווענדען צו זיין אלטען, זיין אויסגעפרובטען געוועהר — צום רעוואלוציאנערען קאמפ. ער האט דאס געטאן. דער קאמפ געגען די פאגראמען איז געווארען א רייע געפעכטען געגען זייערע ארגא-ניזאטארס — די רוסישע צארישע רעגירונג. דער קאמפ געגען די פאגראמען האט אראב-געריסען די מאסקע פון דער רעגירענדער באנדע און ענטפלעקט פאר דער גאנצער וועלט די פערבארגענע ספרוזשינעס פונ'ם פאגראם-מעכאניזם.

די פאגראמען האבען קיין טובה דעם

שפאטען אין דער זעלבער צייט, ווען אלע „רוסי-שע“ קאמיטעטען אין אידישען תחום פלעגן שמויכלען צו די אידישע ארבייטער: קומט נאר צו אונז און שאפט אזא ארגאניזאציע, ווי דער „בונד“. „דער בונד שטרעבט אריינצונעהמען אין זיך אלע אפאזיציאנעלע נאציאנאליסטישע עלעמענטען פונ'ם יודענטום און האט אליין בעקומען זייער גייסט און זייער שטימונג“. „דער ציוניזמוס פאלט פאנאנדער און דער יורש זיי נער וועט זיין דער בונד“ — אזוי האט מען געשריעבען אין דער זעלבער צייט, ווען דער „בונד“ האט געפיהרט דעם שארפסטען, דעם אונבע'רחמנות'דיגסטען קאמפף געגען ציוניזם און נאציאנאליזם, ווען דער „בונד“ איז געווען דער איינציגער, וואס האט געפיהרט דעם דאזיגען קאמפף. „דער בונד איז ניט קיין ס. ד. ארגאניזאציע“ — און אין דער זעלבער צייט פלעגט מען אליין געבען ליינען די אידישע ארבייטער די בונדישע ליטעראטור, די איינציגע וועלכע זיי האבען געקענט פערשטעהען.

זעהר פיעל אנשטרענגונג האט דער שטרייט געקאסט דעם „בונד“. עס איז געווען א שווערער טריט — ארויסגעהן פון דער פארטיי. מען האט געדארפט אנווענדען אלע קרעפטען, כדי די ארגאניזאציע זאל איבערטראגען די דאזיגע גרויסע ערשיטערונג. דער „בונד“ האט דאס איבערגעטראגען. עס איז ניט געווען אין ראיאן פון „בונד“ איין איינציגער ארבייטער, וועלכער זאל ניט אריינגעצויגען ווערען אין דער דיסקוסיע וועגען דעם ארגאניזאציאנס-פרינציפ פון „בונד“. די גאנצע מאסע האט זיך קלאר געמאכט די לאגע, די גאנצע מאסע האט געגעבען איחר הסכמה אויף דעם בעשלוס פון איהרע פיהרער. אין דעם שטרייט, ווי אין אלע איבעריגע, האט דער „בונד“ נאר פערגרעסערט זיין קראפט.

אין דעם אויפדורף וועגען ארויסטרעטען פון דער פארטיי האט געשריעבען דער צענטראל-קאמיטעט: „מיר זיינען טיעף איבערצייגט, אז דער וואקס פון דער אידישער ארבייטער-בעוועגונג פון איין זייט, די פערמעהונג פון ארגאניזאציאנס-ערפארהונג ביי די רוסישע סאציאלדעמאקראטען פון דער צווייטער — וועלען גיך אונז ברענגען צו דעם גרויסען, פון אונז אלעמען געוויינטען ציעל“ — צו דעם פער-אייניגונג.

ליכער, ערנסטער קאמפף — דורך די טהאט. אין וואס איז בעשטאנען די זינד פון „בונד“ אין די אויגען פון די רוסישע און פוירלישע סאציאלדעמאקראטען? דער „בונד“ האט געוואלט זיין דאס וואס ער איז — אן ארגאניזאציע פון אידישען פראלעטאריאט. דער „בונד“ האט געפארדערט די נויטיגע זעלבסטשטענדיג-קייט אין די רייהען פון דער אלגעמיינ-רוסלענ-דער ס. ד. פארטיי, כדי צו קענען פיהרען ערפאלגרייך די ארבייט אין דער בעזונדערער נאציאנאלער און סאציאלער סביבה, וואו עס קומט אויס צו קעמפפן דעם אידישען פראלעטאריאט. דער „בונד“ האט געשטרעבט זיין א בעזונדערע פארטיי — א גליעד פון דער אלגעמיינער פארטיי.

די דאזיגע פארדערונגען האט ער ניט אויסגעטראכט פונ'ם קאפ. ווען עס האט אויפגעפלאקערט די קריטיק געגען איהם איז ער שוין געווען א פארטיי פון אידישען פראלעטאריאט, א פארטיי וואס שטיצט זיך אויף מאסען. ביי די געגנער האט זיך געהאנדעלט וועגען א פאניטאסטישען פלאן, וועלכען זיי האבען ערשט געשטרעבט צו פערוורקליכען אין לעבען. ביי'ם „בונד“ האט זיך געהאנדעלט וועגען זיין אויגע-נעם קיום, וועגען דעם, אז ס'זאל אנערקענט ווערען דער היסטארישער פאקט — דער „בונד“ אלס א מיטגליעד פון דער אינטערנאציאנאלער סאציאליסטישער משפחה.

שווער איז געווען דער שטרייט, שווער בעזונדערס דורך דעם, וואס די געגנער זיינען ניט געשטאנען אויפ'ן באדען פון דעלעקט ווירקליכ-קייט; עס האט זיך געפיהרט א שטרייט וועגען אזוינע זאכען וואו איין צד האט ניט געקענט, ניט געהאט די מעגליכקייט צו פערשטעלען דעם צווייטען, ביז דאס לעבען אליין האט איהם ניט געגעבען די נויטיגע ערפארהונג.

אלע מיטלען זיינען געווען גוט אין דעם דאזיגען שטרייט געגען „בונד“. דא איז געווען אן אצנות, אן אבאדעמאציע, אן פאלשע בעלייכטונג, אן פערשווייגען פאקטען פון דער בונדי-שער ארבייט, אן מעהר פון אלצדינג, אנוויסענ-הייט, אונבעקאנטשאפט מיט דער אמת'ער געשטאלט און דער טהעטיגקייט פון „בונד“. דער „בונד“ איז אן „ארגאניזאציע פון אהנמעכטיג-קייט“, דער „בונד“ פיהרט „גרויסארטיגע שטרייקען פון 5 און 10 מאן“ — פלעגט מען

שטרעבונג צו אָננעמען אַ פּרעמדע גע-
שטאַלט, צו אַבליקענען זיך אַליין? צי טראַגט
ניט יעדע פּאַלקס-בעוועגונג איהר אייגענטימ-
ליכען כאַראַקטער, איהרע בעזונדערע, אייגענע,
ביי קיינעם ניט געליהענע פאַרמען?

דער „בונד“ האָט ניט געהאַט קיין שום
גרונד צו אַבזאָגען זיך פון זיך אַליין. ער האָט
זיך ניט געגרויסט מיט זיין „אידישקייט“, ער
האָט זיך אבער מיט דעם ניט געשעמט. ער
האָט דאָס אָנגענומען פאַר אַ זעלבסטפערשטענד-
ליכען פאַקט, ווי דער פאַקט פון זיין אייגענער
עקזיסטענץ. ער האָט ניט געשטרעבט צו פער-
ניכטען די אידישע נאַציאָנאַלע אייגענשאַפטען,
ווייל ער האָט דערין ניט געהאַט קיין אינטערעס.
ער האָט ניט געשטעלט זיך קיין ציעל — צו ענט-
וויקלען, קולטיווירען די דאָזיגע אייגענשאַפטען,
ווייל אזא אַרבייט איז ניט געלעגען אויפ'ן וועג
פון זיין קלאַסע-פּאַליטיק. ער איז געווען ווייט
אויס מיט אַלע אַי פון נאַציאָנאַליזם.

זיין נאַציאָנאַלעם פּראָגראַם האָט זיך ענט-
וויקעלט צוזאַמען מיט דער ענטוויקלונג פון דעם
אידישען פּראָלעטאַריאַט. „גלייכע בירגערליכע
רעכט פאַר אַלע אידען“ איז געווען דער לאָזונג
פון די ערשטע יאהרען. וואָס רייכער, קאָמפּלי-
צירטער ס'איז אָבער געוואָרען דאָס לעבען, וואָס
מעהר די מאַסען האָבען אָנגעהויבען צו זייער
קענען דעם אייגענאַרטיגען כאַראַקטער פון זייער
בעוועגונג, וואָס מעהר עס האָבען זיך אַרויס-
גערוקט אויף דער געזעלשאַפּטליכער סצענע די
קליין-בירגערליכע נאַציאָנאַליסטישע טענדענ-
צען, — איז פאַר'ן „בונד“ אַלץ נויטיגער געוואָר-
ען צו אויסאַרבייטען אַ פּאָליטישעם נאַציאָנאַלעם
פּראָגראַם, וועלכעס זאָל בעוואָרענען די אונ-
געשטערטע ווייטערדיגע ענטוויקלונג פונ'ם אי-
דישען פּראָלעטאַרישען קלאַסע-קאָמפּאַ. דער
4טער צוזאַמענפאַהר האָט אָנגענומען די פאַרדע-
רונג פון נאַציאָנאַל-קולטורעלער
אויסאַנאַמיע.

עטליכע טעג פאַר דעם 9טען יאָנואַר 1905
האָט דער צענטראַל-קאָמיטעט פון „בונד“
ארויסגעלאָזען אַן אויפּרוּר: „וואָס טאָרען מיר
ניט פערגעסען“. אין דעם אויפּרוּר זיינען פאַר-
מולירט. די גרונד-פאַרדערונגען פון „בונד“
אויף נאַציאָנאַלען געבייט: (1) פרייהייט פון
קולטורעלער ענטוויקלונג, גראַנטירט פונ'ם גע-
זעץ און פערזיכערט פון דער מלוכה אין דער

עס איז אוועק דריי יאהר. די נבואה איז
געוואָרען ערפילט. ניט אַלע רוסישע און פּוילי-
שע סאָציאַל-דעמאָקראַטען האָבען נאָך אנערקענט
די ריכטיגקייט פון דעם בונדישען ארגאניזאַ-
ציאָנס-פּרינציפ, אבער אַלע האָבען אנערקענט
די קראַפט און די לעבענס-פּערהיגקייט פון
„בונד“.

די פּעראייניגונג איז פאַרגעקומען. דער
„בונד“ האָט פאַקטיש די פולע זעלבסטשטענדיג-
קייט, וועלכע ער האָט געוואונשען. דאָס לעבען
האָט זיך אַרויסגעוויקעלט שטאַרקער פון אַלע
אבערגעלויבענס און טרוימעררייען.

* * *

צי איז דער „בונד“ אַ אידישע פאַר-
טיי? צי איז זיין אַרבייט אַ פּאָליטישע איז
דעם יודענטום? מען דאַרף בכיוון ניט וועלען
זעהן די שריינענע פאַקטען פונ'ם לעבען כדי
נאָר צו קענען אוועקשטעלען די דאָזיגע פראַגע.
אמת, וועגען זיין אידישען כאַראַקטער
האָט דער „בונד“ קיינמאַל ניט געמאַכט קיין
געפילדער. ער האָט ניט געקלונגען אין די
גלעקער פון „נאַציאָנאַלער אויפּלעבונג“, ער האָט
ניט גערופען צו „ענטוויקלען די נאַציאָנאַלע קול-
טור“. ער האָט זיך פון אנהויב אָן גענומען פאַר
אַזא אַרבייט, וועלכע האָט געמוזט אַרויסרופען
די אונזעפריעדענהייט פון די בורזשואזע כלל-
ישראֵל-אידעאָלאָגען: ער האָט גענומען צושפאַל-
טען דאָס אידישע פּאַלק, אריינטראַגען אַ גויסט
פון פיינדישאַפט, פון קאָמפּאַ צווישען זיינע
קלאַסען, ער האָט גערעדט און געשטרימען
אויס'נס נאָמען פון אַ טהייל פון דעם אידישען
פּאַלק, ער האָט געשטרעבט צו פּעראייניגען דעם
דאָזיגען טהייל מיט די אַרבייטער פון אַנדערע
פּעלקער. אמת, ער האָט געוואוסט, אַז קעמ-
פּענדיג צו בעפרייען זיך אַליין, בעפרייט דער
אַרבייטער-קלאַס אַלע איבריגע אונטערדריקטע
פון זיין פּאַלק, — דער שווערפונקט איז ביי
איהם אָבער פאַרט געלעגען ניט אין דער נאַציא-
נאַלער אַרבייטער-פּאַליטיק. דאָס
האָט געגעבען שטאַף זיינע בורזשואזע נאַציא-
נאַליסטישע געגנער צו בעשולדיגען איהם אין
אַסימילאַטאָרישע טענדענצען.

צי האָט ער געקענט זיין אַסימילאַטא-
ריש? צי קען איבערהויפט אַ מאַסען-
בעוועגונג, אַ בעפרייאונגס-בעוועגונג, פון
נאַנצע פּאַלקס-שיכטען, ערפילט זיין מיט אַ

איצט אויף פעהיג צו פאלען כורעים פאר זייערע הענקער און קוישען דעם פוס, וועלכער טרעט זיי. אבער טהוט א קוק ווי עס דענקט און פיהלט איצט די גרעסטע מאסע פון דער אידישער בעפעלקערונג, און פערגלייכט, ווי זי האט געפיהלט פריהער מיט יאהרען, איידער דאס ווארט „קאמפא“ האט אנגעהויבען קלינגען איבער'ן אידישען תחום, וועט איהר זעהען, ווי גרויס עס איז די ווירקונג, וועלכע דער „בונד“ האט געהאט אויפ'ן געדאנק און געפיהל פון דעם פאלק.

אין מיטעלפונקט פון דעם גאנצען אידישען לעבען איז געשטאנען און שטעהט דער „בונד“. ער איז געווען דער איינציגער, וואס האט געוועקט דעם פאליטישען בעוואוסטזיין אין דער אידישער גאס, ער איז געווען די איינציגע קראפט, וועלכע איז מיט איהרע טהאטען פעהיג געווען צו אריינבלאזען א נייע נשמה אין די טרוקענע בינער, פערטריבען דעם יאיש, צערשטרייען די אונגעזונדע ציוניסטישע און אלערליי אנדערע טרוימערעווען, וועלכע האבען זיך געצויגען איבער דער אידישער גאס ווי נעבעל איבער א זומפ, אלצרינג, וואס ס'איז געשאפען געווארען פאליטישעם ציווישען די אידען די לעצטע צייט איז געשאפען געווארען אדער נאך דעם מוסטער פון „בונד“, אדער מיט א דירעקטען ציעל — צו קעמפפערן געגען „בונד“. אלע „פארטייען“ ווערען געבוירען, אלע פארטייאישע מעשים ווערען געפיהרט צווישען די אידען אונטער דער שטארקער ווירקונג פון „בונד“.

עס זיינען געווען צייטען, ווען דער „בונד“ האט אנגעווענדט אלע זיינע כחות, כדי צו אריינציהען אין פאליטישען לעבען, כדי צו ערציהען פאליטיש די ברייטסטע שיכטען פון דעם פאלק, פאר ביליגונ'ס דומע, ווען ס'איז געווען דער לאזונג: באיקאטירען; פאר דער צווייטער דומע, ווען דער „בונד“ האט ארויסגעשטעלט זיינע אויגענע קאנדידאטען, האט די בונדישע ארגאניזאציע אויפגעגראבען דעם גאנצען „תחום“, אויפגערודערט די קליין-בורזשוואזע עלעמענטען, געקומען מיט א פאלשטענדיגען דע-מאקראטישען פראגראם צו אונזערע צוהערער, וועלכע האבען ביז דאן נאך ניט געהאט קיין שייכות צו פאליטיק, דער „בונד“ האט געמוזט ערפילען די ראלע פון א דעמאקראטישע

ארטיגער זעלבסטפערוואלטונג דורך ענטשפרעכענע איינריכטונגען; 2) דאס רעכט צו בענוצן צען די אייגענע שפראך, גלייך מיט דער מלוכה-שפראך, אין אלע מלוכה'שע און געזעלשאפט-ליכע איינריכטונגען.

דאס פראגראם איז נאך ווייט פון צו ווערען פערוויקליכט. ווי פריהער מיט יאהרען שטעהט נאך אלץ פאר'ן אידישען ארבייטער די אויפ-גאבע — אראברייסען פון זיך און פון דעם גאנצן אידישען פאלק די קייטען פון בירגערליכער און פאליטישער רעכטלאזיקייט. די געזעל-שאפטליכע בעציהונגען זיינען נאך ניט צייטיג גענוג, אז ס'זאל איצט גענוג זיין אויסארבייטען און קאנקרעטיזירען דאס נאציאנאלע פראגראם אין אלע זיינע פרטים. ס'איז נאר אנגעמערקט דער וועג. די ווייטערדיגע דעמאקראטיזירונג פון דער רוסלענדר מלוכה, די ווייטערע נצחונות פונ'ם פאלק וועלען אנפילען די דאזיגע אל-געמיינע פארם מיט לעבעדיגען, קאנקרעטען אינ-האלט.

4.

צעהן יאהר, א קליינער שפאן צייט — אבער פול מיט די גרעסטע אומוואנדלונגען אינ'ם לעבען פונ'ם אידישען פאלק. אין די צעהן יאהר זיינען וואונדער געשעהן. די אידישע גאס — די דערשלאגענע, אראנגעפאלענע, אבהענדיגע אידישע גאס, די ניעדריגסטע צווישען אלע ניעדריגע און שוואכע, האט פלוצים ארויסגעשטעלט א נייע ארמע, א שטאלצע, א יונגע, א מוטיגע, מיט א שטארק ענטוויקעלטען ווירדע-געפיהל, מיט א גרייטקייט צו פערטיידיגען די מענשליכע פערזאן פאר יעדער בעלידיגונג און בערדיקונג. „בעסער שטארבען אין עהרע, איידער לעבען אין שאנד“ — דאס שטעהט אנטער געשריבען מיט ברענענדע אותיות אויף דער פאך פונ'ם קלאסען-בעוואוסטען פראלעטא-ריאט, אויף דער פאך פון „בונד“. די אידישע ארבייטער האבען דאס אנגעשריעבען מיט'ן ריינסטען בלוט פון זייער הארצען.

א מוסטער פון שקלאפישער אונטערטעהניג-קייט איז דער איד געווען פריהער אין די אויגען פון דער גאנצער וועלט. א מוסטער פון רעווא-לוציאנערע ענערגיע איז ער געווארען די לעצטע צייט. אמת, ניט אלע אידען האבען פערבירטען זייער שקלאפישע נשמה אויף א נשמה פון א קעמפפער. אמת, פיעלע אידען זיינען נאך

לעבען, פול מיט ענערגיע און קאמפפסילאכט. זי שאפט און וועט זיך שאפען דאס, וואס ס'איז איהר נויטיג אויף קולטורעלען געביעט. שוין גרינדען זיך איצט בילדונגס-חברות, דראמאטיש-מוזיקאלישע געזעלשאפטען אין פיעלע אידישע שטעט, שוין האבען מיר די ערשטע שפּורען פון אן ארבייטער-טהעאטער, וועלכער וועט זיך ענטוויקלען ביי פרייערע בעדינגונגען צו אן אמת'ן ערנסטען טהעאטער, שוין בילדען זיך פערשיעדענע קלובען אין פערשיעדענע ווינקע-לעך פון דער „טשערמא". אין די אלע אנשטאל-טען איז די ארבייטער-אינטעליגענץ די הויפט-ספרושינע, אויב ניט דער איינציגער טהער. עס עפענען זיך אין דער צוקונפט נייע, ליב-טיגע פערספעקטיווען.

* * *

דער „בונד" לעבט איצט איבער א שווערע צייט. דאס איז ניט קיין קריזיס פון „בונד", דאס איז א קריזיס פון אלע רעוואלוציאנערע פארטייען אין רוסלאנד. דאס איז א קריזיס פון דער רוסלענדער רעוואלוציע. פון אונטער דער ערד זיינען זיי שוין לאנג ארויסגעקראכען—אלע רוסלענדער רעוואלוציאנערע פארטייען—אויבען, אויף א פרייעם פלאץ לאזט זיי ניט בלייבען די מאכט פון דער שרעקליכער רע-אקציע. אראב צוריק אונטער דער ערד איז ניט מעגליך פאר א מאסען-פארטיי, בעזיענען דעם שונא איז ניטא נאך קיין קראפט. דערפון נעהמט זיך די צורודערטקייט, דערפון דער קרי-זיס, דער שטילשטאנד.

אבער אונטער דעם דרוק פון דער רע-אקציע קומט דאך פאר אין לאנד א ריעזיגע ארבייט. אונטער דעם דעקטוד פון שטילקייט קומט פאר א גרויסע בעוועגונג, וועלכע מען קען פון ווייטענס ניט מערקען. דאס לאנד ארגאניזירט זיך, די אבגעזאגנדערטע אטאמען פעראייניגן גען זיך אין פעסטע ארגאניזמען, די גאנצע בע-פעלקערונג הויבט זיך אלע מאל אויף א העכערער שטופע פון פאליטישער ענטוויקלונג, עס זאמלען זיך די כחות, עס ריסטען זיך די ארמען. די פינסטערע צייט — זי וועט אריבער. דאס גע-זונדע, דאס לעבענס-פהיגע וועט איבערלעבען. דער מאדערנדיגער טאג געהערט צו אונז.

פארטיי, וועלכע פעהלט נאך עד היום אין דער אידישער גאס. דער „בונד" האט דערלאנגט שווערע קלעפ דער כלל-ישראל-פאליטיק פון די אידישע „פני". אין דעם פרט שטעהט איהם נאך פאר א גרויסע און פרוכטבארע ארבייט. דער „בונד" האט דאס אלעס געקענט אויס-פיהרען נאך דערפאר, וואס ער איז געווען א מאסען-פארטיי, וואס ער איז געגאנגען בראש פון ברייטע ארבייטער-שיכטען.

די טהעטיגקייט פון „בונד" איז א גרויסע קולטורעלע ארבייט. ס'איז ניט געווען קיין ליטעראטור, ס'איז ניט געווען קיין ליטערארישע שפראך, ס'איז ניט געווען ביי די ארבייטער קיין עלעמענטארע שול-בילדונג, ווען דער „בונד" האט זיך גענומען צו זיין ארבייט. דאס אלעס האט ער געמוזט שאפען אליין. ארים, שטייה, הארט ווי א טרוקענע צווייג איז געווען דער „זשארגאן" פריהער מיט יאהרען, א גאסען-שפראך איז ער געווען, אויף וועלכער מען האט געקענט זיך אויסדריקען נאך וואלגאר. ער איז אבער געווען די איינציגע שפראך, וואס ס'האט פערשטאנען די אידישע מאסען. און דער „בונד" האט זיך געמוזט ווענדען צו דער דאזיגער שפראך. ס'איז יאהרענלאנג געגאנגען אן אנ-געשטרענגטע ארבייט. אויף די „כירזשעס". אויף הונדערטער פערזאנלעכע, אין איינצעל-אניטאציע, אין פראפאגאנדיסטישע קרייזלעך האט מען ווייכער, בויגזאמער, לעבעדיגער, זאפ-טיגער געמאכט די אידישע שפראך, מען האט אין איהר אריינגעגאסען א ים פון נייע בעגריפען, מען האט זי אויסגעאידעלט און אויסגעפיינט און אויפגעהויבען אויף א מדרגה פון א קולטור-רעלער שפראך. די מאדערנע אידישע פאליטישע שפראך, די מאדערנע אידישע ליטעראריש-וויסענשאפטליכע שפראך, די מאדערנע אידישע עקאנאמישע ליטעראטור איז געשאפען דורך דעם „בונד".

ס'איז אויפגעקומען א נייע אידישע אינטע-ליגענץ — אן ארבייטער-אינטעליגענץ, מיט איהר אייגענער פסיכאלאגיע, מיט איהרע אייגענע אנ-שוואונגען און קולטורעלע בעדירפניסע. עס הערשט אין איהר א הייסער דורשט צו וויסענ-שאפט, צו גייסטיגען גענוס. זי איז פול מיט

דיא אומאָפּיסטען

פון א. ש. זאקס.

שלום.

ראַבערט אווען'ס קינדער-און יוגענד יאָהרען.

געוואָר געוואָרען, אז אויסער די קליין־שטעטעל, וואו זיין פאמיליע וואָהנט, איז נאָך פאַרזאָ אַ גרויסע, ברייטע און שעהנע וועלט. דיזע אונ- בעוואוסטע וועלט מיט איהרע אונבעקאנטע מענ- שטן האָט איהם שטארק געצויגען צו זיך. „אזוי ווי איך האָב אין דיזער צייט פיעל געלעזען איי- בער פרעמדע לענהער און זיטען — ערצהעלט אַווען אין זיין אויטאָביאָגראפיע — האָבען מיר די מנהגים און געוואָנהייטען פון מיין קליין־ שטעטעלע אויפגעהערט צו געפעלען. איך האָב מיר אָנגעפאַנגען צו זוכען אַן אנדער פּעלד פאַר מיינע קרעפטען. איך האָב מיינע עלטערן גע- בעטען, זיי זאָלען מיר ערלויבען קיין לאַנדאָן צו געהן.“ דער פאָטער איז אויף ראַבערט'ס בקשה מרוצה געוואָרען און שיקט איהם אַב, קוים 10 יאָהר אלט, קיין לאַנדאָן. אין לאַנדאָן איז דער קליינער ראַבערט לאַנג אַהן אַרבייט ניט געזעסען. 6 וואָכען נאָך זיין קומען האָט דער עלטערער ברודער, וועלכער האָט דאָרטען געוואָהנט און זיך בעשעפטיגט מיט זאטלעריי, אויסגעפונען פאַר זיין ברודער א שטעלע אין א מאַנעפאַקטור געשעפט אויף דער פראַווינץ. אונזער 10 יעהרי- גער העלד קומט אָן אין דער פרעמד און פער- דיענט אַליין אויף זיין חיונה. אויף דיזער שטע- לע האָט ראַבערט ניט נאָך דאָס געשעפט גוט ער- לערענט, נור אויך פיעל געלעזען און גייסטיג זיך ענטוויקעלט. מעגליכקייט האט ער דערצו געהאט. דער בעל הבית איז געווען אַן אַרענטליי- כער אינטעליגענטער מענש, געהאט אַ ביבליאָט- העק, וועלכע איז געשטאַנען פאַר ראַבערטען פראַנק און פריי. פיעל אַרבייט האָט דער בעל הבית אויף זיין משרת ניט אַרױפגעלייגט. די הויפט־בעשעפטיגונג איז געוועהנליך געווען פון 10 אַוהר מאָרגענס ביז 4 אַוהר נאָכמיטאג. צייט צו לעזען איז געבליבען גענוג און ראַבערט האָט זיך מיט דער געלעגענהייט בענוצט. „איך האָב געלעזען זעהר פיעל בענדער פון נוצליכע ווערק — ערצהעלט אַווען פון דיזער צייט — דורכ-

קינד ביי גוטע, וואַרעמע, גע- טרייע, אבער אַרעמע עלטערן — זיין פאטער איז געווען אַן אַרעמער בעל מלאכה — וועלכע האָבען ווייניג וואָס געקאנט זאָרגען און השגחה געבען אויף וייערע קינדער, איז ראַבערט אַווען געווען אַנגעוויזען אויף זיינע אייגענע קרעפטען. אַליין, אַהן הילף און שטיצע פון וועמען עס איז, האָט ער שוין אין די קינדערשע יאָהרען אָנגעפאַנגען צו זאָרגען א תכלית פאַר זיך. ווען ער האָט נאָך בעזוכט די שוהל, וואו ער האָט זיך געלע- רענט מיט גרויס התמדה, האָט זיך אלעמען גע- וואָרפען אין די אויגען זיין ליעבע צו אָרדנונג, צו אַ געוויסען סדר און זיין נייגונג צו פראקטי- שער אַרבייט. זיין געזונדען, זעלבסטשטענדי- גען, הגם קינדערשען שכל האָבען אַלע בעוואונ- דערט. זיין קינדערהייט און די יאָהרען פון זיין ענטוויקלונג זיינען אויסגעפאַלען גראַד אין דער צייט פון אַ שנעלער ווירטהשאפטליכער איבער- געהערעניש, ווען דער קאפיטאַל האָט אָנגעפאַנג- גען צו בלישטשען אין אַלע ווינקעלעך פון ענג- לאַנד. אויף גוטע, אַרבייטס־פּערהיגע הענד איז געווען אַ גרויסע נאכפראַגע. אויף אזא פיקסען אינגעל, ווי ראַבערט אַווען, זיינען געווען ניט ווייניג בעלנים, וועלכע האָבען געוואלט איהם האָבען ביי זיך אין געשעפט. ראַבערט אַווען, נאָכ'ן ענדיגען די שולע, האָט אויך ניט געוואלט אַרומגעהן לעדיג און האָט געבעטען די עלטערן איהם צו געבען אַ געוויסע בעשעפטיגונג. די עלטערען האָבען זיך לאַנג ניט געלאזט בעטען; און אזוי זעהען מיר דעם קליינעם ראַבערטען אינ'ם עלטער פון 9 און אַ האַלב יאָהר אלס משרת אין אַ קוריר־וואַרען קראָם, וואו דער פאָ- טער האָט לויט דער בקשה פון אַ ישכן אַ קרע- מער איהם אָבעגעבען. פון די ביכער, וואָס ראַבערט אַווען האָט אין דער שול מיט גרויס השק געלעזען, איז ער

ביי א געלעגנהייט פלעגט מען אויף גיך א כאפ טהאן, א בים טהאן, וואס ס'פלעגט נור אין האנד קומען אבי דאס עסען אָבער/פטר'. זונטאג איז געווען דער איינציגער טאג, ווען מיר פלעגן בחרבה מיטאג'עסען. 11 אהר נאכט, ווען דער לאדען פלעגט געשלאסען ווערען, פלעגט זיך אָנפאנגען א נייע סדרה: מען פלעגט מווען אין אָרדנונג ברענגען, אַוועקלעגען אויף אַן אָרט די פערנאנדער געוויקעלטע, צואוואָרפענע און צו שלידערטע סחורות. דאָס פלעגט זיין אַן עסק ביז 2 אהר אין דער נאכט. אָפט, ווען איד פלעג פון 8 אהר מאַרגענס ביז 2 אהר אין דער נאכט אויף די פיס שטעהן, פלעג איד קוים כח האָבען מיט הילף פון לייטער אַרויפצוקריכען אויבען, אום אַן אויסגעמוטשעטער, א צובראָכענער, קנאפּע 5 שעה די ביינער אויסרוהען."

דיוע שילדערונג פון זיין לאַנדאָנער לעבען שרייבט אַווען אַהן פרושים, אַהן טענדענצען און אַהן פניות. ער מיינט דערמיט ניט צו בעקלאָגן גען זיך אויף זיין אמאָליגען מזל. דער געדאַנק אַרויסצורופען ביי וועמען עס איז רחמנות איז געלעגען זעהר ווייט פון איהם. ער האָט דאָס אפילו קיין מאָל ניט אויסגענוצט פאר געוויסע אינטאָמאָרישע צוועקען. אַווען איז דאָ א מסיח לפי תומו, אַהן שום "מיינען" אַרויסצורופען אַ האַס, אַ שנאה געגען זיינע בעלי הבתים. ער גיט דאָ אָבער מעשים כהויתן. שנאה, קנאה, האַס, ערגערניס און גלייכע אייגענשאַפֿטען קענען וועמען עס איז ניט, האָבען אין אַווען'ס נאָזען, גוטמוטיגען כאַראַקטער קיין אָרט ניט געפונען. דעסמאָ אינטערעסאַנטער איז אָבער דיוע אַביעקטיווע שילדערונג אַהן צוגעגעבענע געוויזענע פאר אונז. דאָס גיט אונז א קלאָרע פאַרשטעלונג פון'ם לעבען פון די פרי-קאָזיקעס אין יענער צייט.

ניט קוקענדיג אויף די אונטערטעגליכע האַרעוואַניע האָט זיך פון דעסמוועגען אַווען אין דיוען געשעפט געפיהלט גאָנץ גוט און האָט קיין בעסערס גיט געזוכט. מען האָט איהם אָבער שטאַרק געבעטען אָנצונעמען א בכבוד'דיגע שטעלע אין'ם גרעסטען אנגראַדאָן דעמאָיליגע-שעפט פון מאַנטשעסטער, וואו ער האָט די סוחר'ישע קונסט געקענט גרינדליכער ערקלערען. די שטעלע האָט ער אָנגענומען. „נור אונגערן האָב איד געקונדיגט — ערצהלט ער — מין לאַנדאָנער געשיכטע. דאָ האָב איד מיר צוגע-

שניטליך 5 שעה טעגליך. זומער איז געווען מין גרעסטע פריידע פריהמאָרגענס צו געהן אין דעם פאַרק, וואָס איז געלעגען ניט ווייט פון אונז, צו שפאַצירען דורך זיינע שעהע גרינע גאַלעען, דאָרטען צו לעזען, נאָכדענקען, איבערקלעהרען און אַרבייטען. מאַנכע זאכען איבער מאָדאל און מוסר פלעג איד פערשרייבען אין העפט, וואָס איד פלעג שטענדיג מיט זיך אין קעשענע טראָג גען. זעהר אָפט פלעג איד דאָרטען אין דער פריה בערגיסען דעם זונען-אויפגאַנג, פארנאכט — די זונאָנטערגאַנג און דאָס אויפגעהן פון דער לבנה". אין דיוען געשעפט, וואו די בעלי בתים זיינען זיך בעגאַנגען מיט איהם ווי מיט אַן אייגען קינד, איז אַווען פערבליבען דריי יאָהר.

דער חשק צו פערטיעפען זיינע בילדונג און דאָס שטרעבען צו געפינען א ברייטערע פּעלד פיר זיין טעטיגקייט האָט אַווען'ן געטריבען צו פערלאָזען די פראָווינץ-שטאָרט און זיינע איבערגעבענע בעלי בתים און איבערקלייבען זיך צוריק קיין לאַנדאָן, וואו ער האָט דורך אַ רעקאָמענדאַציע פון זיין פריהערדיגען שעה בעקומען א שטעלע אין אַ גרויסע פירמע. קוואַרטיר און 25 פונט אַ יאָהר איז געווען זיינע שכירות. פאר יעדער צייט איז דאָס געווען גאָנץ גענוג צו לעבען זעלבסטשטענדיג. דאָ, אין דער גרויסער שטאָרט לאַנדאָן, לערנט אַווען זעהר גרינדליך אויס די טעכניק פון גרויסער אונטערנעמונג. אויף גייסטיגע ענטוויקלונג האָט ער אָבער ליידער ניט קיין צייט און ניט קיין כח געהאַט. אָט ווי ראָבערט אַווען שילדערט אונז דאָס לעבען אין דיוען גע-שעפט: „אום 8 אהר האָבען שוין אלע משרתים געמוזט זיין אין פולען טואַלעט, פיס און פער-טיג, אין לאַדען. דער טואַלעט איז אָבער דעמאָלט געווען ניט אַ גרינגע זאַך. אַ אינגעל אין מין עלטער, פלעגט מיר אויסקומען לאַנג צו וואַר-טען ביז דער אָטשערעד פלעגט צו מיר קומען, אום פון פאַריקמאַכער געפודערט, געשמירט און געפוצט צו ווערען. איד פלעג טראָגען פון ביי דע זייטען לאַנגע לאָקען און אַ שטייפן צאַפּ. איידער דיוע גאַנצע פראָצעדור (סדר) פלעגט פינקטליך און אַקוראַט אויסגעפיהרט ווערען, האָט מען זיך פאר אַ קונד גיט געטאָרט ווייזען. צווישען 8 אהר מאַרגענס און האַלב נאָך 10-11 אהר אבערנס פלעגט דער לאדען זיין גע-פאַקט מיט קונים. אַ בעשטימטע צייט פאר טהעע טרינקען און מיטאג'עסען איז ניט געווען.

40 פראצענט טייערער אלס די כהורה פון דעם לייטטונגס-פעהיגסטען קאנקורענטען. דעם שעה איז געווען ענטציקט פון זיין געשעפט-פיהרער'ס טאלאנט, און מורא האבענדיג, אז אן אנדער פאבריקאנט וועט איהם אריינסלאפען, האט ער פאר דאס צווייטע יאָהר אַוועק'ן פאר נעלייגט 300 פונט שטערלינג שכירות, פאר דאס דריטע יאָהר 500 פונט און אויף דאָס פינפטע יאָהר האָט ער זיך מנהלים געווען איהם אריינציען געהמען אלס שותף אין געשעפט. דאָס פאָלגן איז אָבער נישט פערזינדליכט געוואָרען איבער אַ גאנצן זייטיגע אַרומזען. מיר ברענגען דיזע איינצעלהייט צוליב אַ פערקאָר, וואָס איז דער מיט פערבונדען און וועלכער איז כּע אַפּטער-כּע מיט פאר דאָס זעלבע געפיהל, וואָס איז גע-ווען אזוי שטארק ענטוויקעלט ביי אַוועק'ן.

אין אַ שעה'לעך מאָרגען האָט דער שעה גע-רופען צו זיך אַוועק'ן אַן פרעגט איהם, ביי וועל-כע בעדינגונגען ער וועל ביי איהם אין פאבריק-ווייטער בלייבען, אָבאָגענדריג זיך פון צו זיין אַ שותף. „וויפּיעל איז ער וועט נישט פאָרע-גן, וועל איך אייך בעווייליגען.“ „איך האָב דעם קאָנ-טראַקט מיט זיך מיטגעדאַכט — ענטפערט מיט שטאַלץ אַוועק — אין וואָרף איהם אין פייער, ווייל איך וויל מיט קיינעם נישט צו טהאָן האָבען, וועלכער וויל נישט מיר האָבען פאר אַ שותף. אָבער ביי דיזע אומשטאַנדען קען איך פאר קיין געהל נישט אין געשעפט פערבלייבען.“ איינציג זיינען די בקשות פון'ם שעה, אַוועק זאָג זיך פון זיין בעשלוס אָבאָגען און פערבלייבען ביי איהם אויף לחבא. ער האָט קוים מיט צרות גע-פּוועל'ט ביי אַוועק'ן ער זאָל איהם נישט אַוועק-וואַרפען. כל זמן ער וועט נישט געפינען אַ ווירד-גען גאָכפאַלגער.

אין אַ קורצע צייט ארום האָט אַוועק צוואַר מען מיט צוויי אַלטע לאַנדאָנער און מאַנטשער טער פירמען געגרינדעט אַן אייגענע האַפּפּאָני: „טשאַרלטאָן טוויסט קאָמפּאַניע.“ עס האָט נישט לאַנג געדויערט ביז דיזער געשעפט איז גע-וואָרען דער ערשטער אין דער בראַנזשע. די הויפט-אַכטעהער זיינען געווען שאַטלענדישע וועבער, די אָפטע נסיעות קיין שאַטלאַנד האָבען געהאַט אַ גרויסע בעדייטונג פאר אַוועק'ס ווייטערע גע-לעבענס-טעטיגקייט. אין'ם עלטער פון 26 יאָהר האָט אַוועק אין דער שפיצע פון אַ גאנצער קאָמפּאַניע קאָפיטאַליסטען געקויפט איינע פון די אַלטעסטע שפינעריי-פאבריקען פון שאַט-

וואָהנט צו געווינדקייט און אויסגעהאַלטענ-קייט. איך בין דאָ מיט אַ גאנצן מיר ביז אַהער פרעמדען קלאַס בעקאנט געוואָרען. מאַנטשער טער איז פאר מיר געווען די דריטע שטאַלע.

אין מאַנטשער טער, דער צענטער פון דאָ מאַלסדיגען האַנדעל און אינדוסטריע, האָט זיך אַוועק'ס סוהרישער טאלאנט און אונטערנעה-מונגס-גייסט אָנגעפאַנגען זעהר שנעל צו ענט-וויקלען. נישט לאַנג איז ער דאָרט אַ מיטער גע-בליבען. קוים 18 יאָהר אַלט, בעשליסט אַוועק צו ווערען זעלבסטשטענדיג, אַ בעל הבית פאר זיך. מיטל הונדערט פונט סטערלינג, אַ גמילת חסד פון זיין ברודער, ווערט ער אַ שותף אין אַ קליינעם פאבריקעל פון אייניגע קליינע וועבשיטטהעלען. דער שותף איז געווען אַ טעכניקער און האָט אין געשעפט-זאכען אַ קליינע ידיעה געהאַט. דער ביזנעס-גער פריקאָציע אַוועק ווערט דער ליי-

טער און פיהרער פון פאבריק. דער געשעפט איז געאָנגען זעהר גוט. די הצלחה איז געווען גרויס. אַוועק ווערט אויפ'ן סוהרישען און אינדוסטרי-עלען וועלט זעהר בעקאנט. ער בעקומט פון אלע זייטען איינלאָדונגען צו עפענען ביזנעס-פאַ-בריקען. נאָך אַ געוויסען ישוב הדעת בעשליסט ער זיך צו וואַרפען זיין קליינע אונטערנעהמונג, כדי צו ווערען אַ געשעפטס-פיהרער אין אַ גרויסע ביומאָוואָהלישפּינעריי מיט אייניגע הונדערט אַר-בייטער. וועגען זיין ארבייט אויף דיזער שטעלע שרייבט ער: „איך האָב געמוזט דאָס רויה-מאטעריאַל איינזויפּען, די פעהלענדע מאַשינעס בויען, זיין ביין פערקויר, פיהרען די ביכער, השגחה געבען אויף דער גאַנצער פאבריק, די אַר-בייטער זייערע שכירות צאָהלען און אזוי וויי-טער...“ פון דעמאָלט אָן איז זיין קאַריערע גע-וואַקסען מיט ריעזענשריט. זיין אדמיניסטראַט-ווער טאלאנט, אָרגאַניזאַטאָרישע פעהיגקייטען, עהרליכקייט און גוטמוטיגקייט האָבען איהם געמאַכט זעהר פאָפּולער אין דעם גאַנצען אומ-געגענד, וואו ער האָט בעקומען אַ גרויסען צוטרוי צו זיך. זיין איינפלוס איז געוואַקסען פון טאָג צו טאָג. „צוליב מיין אונבעוואוסטע מאכט איבער אנדערע האָב איך אין 6 חדשים איז איינפלוס אויף די ארבייטער בעקומען, דאָס די אָרדנונג און דיסציפלין פון פאבריק האָט אָנ-געפאַנגען צו דינען פאר אַ מוסטער אין מאַל-טשעסטער און אומגעגענד.“ „איך בין געוואָרען דער ערשטער פיין-ביומאָוואָהל שפינער אין דער וועלט. מייןע גאנצן האָבען זיך פערקויפט איין

דיווער צייט געהערט די בעגרינונג פון דער „אטאסטהעאריע“, דער יסוד פון דער כעמישער וויסענשאפט. מען פארשט די סודות פון דער נאטור, מען וויל בעקאנט ווערען אלץ מעהר און מעהר מיט איהרע קרעפטען. דאָס גרינדליכע פארשען און די נאָהנטע בעקאנטשאפט מיט די נאטור־ערשיינונגען האָט געפיהרט צו דער איבערצייגונג, אז אלעס קומט פאַר בדרך הטבע, געזעצמעסיג. רעליגיעזע אַנשיאונגען, וועלכע האָבען די נאטור־ערשיינונגען צוגעשריבען פער־שיעדנע פערבאָרגענע כחות, אונזעהבארע גייסטער, א רואה ואינו נראה, ווערען וואָס מעהר און מעהר פערשוואונדען. די אמונה פערלירט אלץ מעהר און מעהר דעם באָדען אונטער זיך. פון נסתרות האָט מען אויפגעהערט צו האַלטען. דאָס גלויבען ווערט פערטריבען פון וויסען, די געמליכקייט — פערדרעגט פון דער געזעצמער סיגקייט. דער אידעאליזם ווערט בעזעצט פון'ם מאטעריאליזם. אויף די וועלט און אויף דער נאטור האָט מען אויפגעהערט צו קוקען, ווי אויף א חומר ביד היוצר, ווי אויף א זאך, וואָס איז אַבערגיג פון א השגחה פרטית. מען האָט זיך איבערצייגט, אז די וועלט ווערט רעגירט דורך אייגענע געזעצען, דורך אייגענע, ניט אויסענשטעהענדע קרעפטען און אז דיווע קרעפטען און געזעצען זיינען אייגענשאפטען פון דער נאטור, זיי ליגען אין איהר, זיינען א טהייל פון איהר, אָבער ניט כחות וועלכע הערשען „אויסער“ אָדער „איבער“ דער נאטור. „אלעס איז מעכאניש“, געזעצמעסיג, אלעס איז נאטירליך — אַט איז די פעסטע איבערצייגונג פון יעדען פאַר־געשריטענעם מענשען אין יענער צייט. ניטאָ קיין ערשיינונג סיי אין דער נאטור, סיי אין דער געזעלשאפט אָהן אַן אורזאכע, אומעטום איז פאַראַן אַ סיבה און אַ פּוּעל יוצא, איבעראַל הערשט — ריידענדיג מיט'ן פילאָזאָפישען לשון — איין קויזאַלער צוזאָמענהאַנג.

עס איז זעלבסטפערשטענדליך, אז דער יונגער, בעגאבטער אַווען מיט זיין געוואוינ־הייט נאָך יעדע זאך גרינדליך נאכצוקלעהרען, אום צו דערגעהן דעם אמת, מיט זיין שטאַרקער ליבע צו וויסענשאפט, מיט זיין אונאויפהערליכע כען שטרעבען צו ליכט, צו השכלה — אז דיווער ענערגישער, פאַרווערטס־שטרעכער, ענדער גייסט, איז ניט געבליבען אונבעריהרט,

לאַנד, אין שטעטלעך נירלענאָרק אין נירלענאָרק פאנגט זיך אָן די ערשטע פעל־אָדע פון אַווען'ס געזעלשאפטליכער טעהעטיגקייט, פון זיין ווירקען פאַר די אַרבייטענדע מאַסען, זיין דע־פאַרם אַרבייט.

אָבער איידער מיר געהען איבער צו'דיווער פער־אָדע פון אַווען'ס לעבען, מוזען מיר מאַכען אַ קורצען איבערבליק איבער די גייסטיגע איינ־דריקע, וועלכע אַווען האָט בעקומען אין מאַנט־שעסטער, וואו עס איז געלייגט געוואָרען דער פונדאמענט פון דער וועלטאנשיאונג, מיט וועלכער אַווען איז געווען דורכגעדרונגען זיין גאנצען לעבען.

דאָס גייסטיגע לעבען אין מאַנט־שעסטער. ביי אונז מאַרקסיסטען איז אַן אַלטער כלל, אז יעדע פערענדערונג אין דער אומגעבונג, אין דער סביבה רופט אַרויס אַ פערענדערונג אין די אידעען און אַנשיאונגען פון דער געזעלשאפט. די סביבה ענדערט זיך דאָן, ווען די פראדוקטיווע קרעפטען, דער שטאַנד פון דער טעכניק און די פאַרמע פון'ם צוזאַמענאַרבייטען ענדערען זיך. עס איז דעריבער קיין וואונדער ניט, אז מאַנט־שעסטער, דער מיטעלפונקט פון אלע נייע פערענדערונגען אין דער טעכניק, אין דער איינ־דריסטריק, וואו די טעכנישע און עקאָנאָמישע רעוואָלוציאָן איז פאַרגעקומען אַם שטאַרקסטען, ווי אַנדערסוואו, אז מאַנט־שעסטער האָט געמוזט זיין אויף דער צענטער פון'ם גייסטיגען לעבען, דער אויסגאַנגס־פונקט פון די נייע אידעען, פון די נייע שטרעבונגען, וועלכע זיינען געווען אַרויסגערופען דורך „די נייע צייט“ ד. ה. דורך די נייע פאַרמען פון דער פראדוקציאָן.

מאָנט־שעסטער איז געווען דער פלאץ, וואו אלע קוואלען פון דער וויסענשאפט און קונסט האָבען רייך געפלאָסען. עס האָבען זיך געגרינדעט דאָרטען נעחר־פיעלע חברות, אגודות, פער־איינען מיט דעם צוועק צו פערברייטען און אונטערצוהאַלטען וויסענשאפטליכע און ליטעראַרישע שטרעבונגען. דעם ערשטען פלאץ האָבען דאָרטען, זעלבסטפערשטענדליך, פערנומען די נאטור־וויסענשאפטען, אָהן וועלכע די נייע ענטדעקונגען אין דער טעכניק, וועלכע זיינען דאָן מאַג טעגליך פאַרגעקומען, וואָלטען געווען אונ־מעגליך. מען לערענט מיט גרויס התמדה פהיזיק, באַטאַניק, „כעמיע איז געוואָרען אַ ליבעלינגס־פאַך פון אלע מענשען, פון אלע בערופען.“ צו

פילאָזאָפּען צו האַלטען. צייטענווייז פלענען מיר צו אונזערע דיסקוסיאָנען צולאָזען נאָך איינעם אָדער צוויי פריינד. דינע צוזאמענקומפטען און דיסקוסיאָנען האָבען געדויערט אזוי לאנג, ביז דער דירעקטאָר פון סעמינאר האָט אונז בעד מערקט, און מורא האָבענדיג, אז זיינע לעהרער וועלען אַרונטער פון דרך הישר און ווערען אפיקורסים, האָט ער אונזערע „סכאָדקעס“ פער באַטען. עס האָט אָבער נישט לאנג געדויערט און מיר האָבען אַן אנדער אָרט געפונען, וואו מיר האָבען רוהיג אונזערע וכותים ווייטער געפיהרט.“ צו וועלכע איבערצייגונגען דינע וכותים האָבען איהם געפיהרט, דערצעהלט אונז אַווען אין אַן אנדער אָרט: „די וכותים האָבען מיר אַרױפגעבראַכט אויף געדאַנק, אז דאָס אונז ווערום, די וועלט איז אַ גרויסער לאַבאַראַטאָריום; אַלע זאַכען זיינען כעמישע פערבינדונגען און אז אויך דער מענש איז נישט אנדערש, ווי אַ מעהר קאָמפליצירטע, אַ מעהר קונציגע כעמישע פערבינדונג.“

מיר זעהען, אז שוין אין מאַנטשעסטער איז אַווען געווען שטאַרק בעהערשט פון דער מאַטעריאַליסטישער אַנשוואונג פון'ס 18טען יאָהר-הונדערט, וועלכע איז נאָך דעם, שפעטער, אין די 50ער יאָהרען פון 19טען יאָהרונדערט, געווען פערטרעטען פון די בעריהמטע נאַטור-פאָרשער קאַרל פאָכט, מאַלעשאַט און ביינער. ווי ווייט דינע ראדיקאלע איבערצייגונגען האָבען געווירקט אויף זיינע בעציהונגען צו אַנדערע מענשען איז אויך אַם בעסטען אויסצו-הערען אַווען'ן אַלײן: „בעפדייט פון רעליגיאָנען פאָרארטטהיילע, וועלכע פעהרונקלען דעם געזונדען מענשען-פערשטאַנד, איז מיין גייסט אַרױן אין אַ נייע אידעען-וועלט. איך בין ביסל לעכווייז געקומען צו דער איבערצייגונג, אז די אייגענשאפטען פון מענשען, ווי אויך די אומ-שמענדען, וועלכע ווירקען אויף זיי, ליגען נישט ביי איהם, ביים מענשען אין רשות, און דעריבער האָב איך אָנגעפאנגען צו בעטראַכטען דעם מענשען מיט אנדערע אויגען און מיט פיעל מעהר לעבע. מיין גייסט איז דאָדורך געוואָרען אַלץ מעהר און מעהר רוהיג, שלעכטע, בייזע רעיונות געגען אנדערע זיינען ביי מיר אָבגעשטאַרבען. אויף דעם פלאץ פון מיין רעליגיעזען געפיהל איז אויפגעטרעטען דער גייסט פון לעבע, נישט נור פאַר איין סעקטע, איין פאַרטיי, איין לאַנד,

פערזעהן פון דינע ראדיקאלע אַנשוואונגען וואָס האָבען געהערשט אין ענגלאַנד בכלל און אין מאַנטשעסטער, אין דער סביבה, וואו ער האָט געלעבט בפרט. אין געגענטהייל, ראָבערט אַווען איז געוואָרען דער פרוכטבאַרסטער באַדען פיר די זאָמען פון דינע נייע אידעען. זײַן פרייער אונגעבונדענער גייסט האָט אנערקענט די פאָר-ציגליכקייט פון דינע נייע איבערצייגונגען איבער די פערזעלטע דאָגעמעס, חוקים און טראַדיציעס. עס דויערט אַ כּופּר בעיקר, ער ברעכט אָב מיט דער פריהערדיגע רעליגיעזע אַנשוואונגען, וועלכע ער האָט גע'ירש'נט אין זיינע עלטערנס הויז און מיט וועלכע ער איז געווען דורכגעדרונגען אין זיינע קינדער-יאָהרען. ער ווערט אַ פייער-דיגער אנהענגער פון דעם נייעם צייט-גייסט, פון די נייע געדאַנקען, איבער די נאַטור און מענש, ער ווערט אַן איבערצייגטער מעכאַניסטישער מאַטעריאַליסט. געווענהליך איז דינער איבערגאנג פון רעליגיאָן צום פריידיינקען נישט געווען אַ פלוזלינגער, אויף אַמאָל. נישט וועניג אינערליכע ספיקות און מלחמות האָט ער געהאַט איבערצוטראָגען. „נור מיט דער גרעסטער עקסנות און נאָך לאנגע אינערע קעמפּע בין איך געווען געצוואונגען מיינע ערשטע און טיעפ איינגעוואָרצעלטע נייגונגען צום קריסטענטום אויפצוגעבען און אויך דאָס גלויבען אין אַלע אנדערע רעליגיאָנען.“

זעהר שטאַרק האָט געווירקט, ווי עס ווייזט אויס, אויף אַווען'ן די פריינדשאפט מיט דעם שפעטער בעריהמט געוואָרענעם כעמיקער דאָל-טאָן, דער בעגרינדער פון אַטאָמיסטישע אַרע וועלכער האָט דורך די כעמישע ערפאָהרונגען בעקומען אַ גאנץ אנדער פאָרשטעלונג פון דער וועלט-מאַטעריע. דאָל-טאָן און נאָך זייערער אַ פריינד זיינען געווען לעהרער אין אַ סעמינאר, וואו זיי פלענען מיט אַווען'ן אַפט צוזאמענקומען און פיהרען הייסע וכותים איבער פערשיידענע פראגען פון פילאָזאָפיע און מאָראַל. „אין צימער פון סעמינאר פלענען מיר פיעלע אָבענדען פער-ברענגען צוזאמען און האָבען געפיהרט אינטער-רעסאָנטע וכותים איבער רעליגיאָן, מאָראַל, און נאָך אזוינע עהנליכע פראגען, ווי אויך איבער די לעצטע ענטדעקונגען אין כעמיע און פיזיק. דאָ האָט דאָלטאָן צוערשט זײַן „אַטאָמיסטישע אַרע“ ענטוויקעלט. מיר האָבען אונז אָנגעפאנגען פאַר

האָבען זיך אויסגעארבייט, ענטוויקעלט און אויסגעבילדעט אַוועק'ס וועלט-אנשוואונג — די אנשוואונג, וואָס האָט געדריענט אַלס אויסגאנגס-פונקט פאר זיין שפעטערדיגער גע-זעלישאפטליכער טהעטיגקייט.

דיזע וועלט אנשוואונג, וועלכע דרינגט דורך אין אַלע אַוועק'ס רעדען און שריפטען און איז בעזאנדערס ענטוויקעלט אין זיין ווערק „די נייע אויפפאסונג פון דער געזעלשאפט אָדער איין פערזענליכער דאס פרינציפ, ווי אזוי עס בילדעט זיך דער כאראקטער ביים מענטשען“, פערדיענט מען זאָל זיך אויף איהר אויספיהרלי-כער אַכטיטעלען.

איין ראסע, זאָנדערן פאר דאָס גאנצע מענטשען-געשלעכט. עס האָט מיר דורכגענומען אַ גלייכער דער, הייסער וואונדערדיגע מין האנושי גוטעס צו טהאָן.

דערמאָנען מיר נאָך אַם ענדע די אנאָר-כיסטיש-קאמוניסטישע אידעען, מיט וועלכע גאָר ווילן (צו וועמען מאַלמוס'ס כ'פעלקע-רונגס-טעאָריע איז געווען געווענערט) איז ארויסגעטרעטען אַלס פראָטעסט געגען די סאָ-ציאלע און עקאָנאָמישע אונגלייכקייט, וועלכע האָבען בלי שם ספּק דירעקט אָדער אונדירעקט געווירקט אויף אַוועק'ס ענטוויקלונג, האָבען מיר אויף דעם אויפן אלע עלעמענטען, פון וועלכע עס

פריינד מיינער, טהייערער פריינד...

(איבערזעט פון דעם רוסישען דיכטער פּעטער יאָקאָבאָוויטש.)

פריינד מיינער, טהייערער פריינד, זאָלסט ניט בעטען ביי מיר מעהר קיין לעדער; אויף זיי ליעגט אַ שרעקליכע קללה צוגאָסען; פערטויבען וועט זייערע קלאַנגען דער רוישענדער שטורעם יעצט אין די שרעקליכע נאכט, ווען ס'איז יעדווידער שטראהל אויסגעלאָשען. אַך, ניט אין קיין העלען פרייהימאָרגען בעלויבטען מיט גאָלדענע שטראַהלען בין איך מיט מיין מוזה בעקראַנצטע מיט בלומען אַרום אויף דער וועלט; געקנאלט האָט אַ דונער אַ שווערער, אַרום אין דעם הויש דעם טיעפען איז שרעקליך געוועזען צו קוקען! ס'האָט לופט מיר צום אטמהען געפעהלט! פריה האָט זיך ביי מיר אין נשמה אַ העלישעם פייער ענטצונדען, פריה האָבען די כוואַליעס אין קאָביגען שטראַם אינז פערטראַגען; אינז האָט נור בעגייסטערט דער קלאַנג פון געוועהר, און דאָס קרעכצען פון ליידענדע, וועלכע עס זיינען געוואָרען צושלאָגען!

נור כ'וואַלט וועלען, אַז טיעף זאָל מיין ליעד אַריינדרינגען אין מוטהיגע זעלען, אויפריהרען די סטרונעס פון האַרצען מיט קלאַנג; און בעת, ס'וועט פערשווינדען דער פינסטערער וואַלקען דער שווערער און אויפקלינגען וועט איבער רוסלאַנד אַ פרעהליך געזאָנג; און מען וועט דאָן דערצהעלען אין ווייטערע קומענדע דורות די אונגליקען אלע פון שטורעם דעם שווערען — אַז זיי זאָלען אין בוך פון די ליידען און צרות, פערשרייבען אויך אונזערע טרעהערען!

י. י. שוואַרץ.

דער פייער-מענש

(א קאפיטעל פון א ראמאן.)

פון יעקב גאָרדין.

(שלום.)

געגאנגען אהיים. דאָס אַבער האָט מיר נישט געשטערט, געהענדיג, אַ ביסל אַ שטיק טהון— איבערשרעקען אַ פערשלאָפענעם גארדאוואַי (פאָליציסט), צוזאַמענשטויסען זיך כלומרשט אונגען מיט אַ שכוּר'ן אַפיציער און צורייצען אַ הונד ביי דעם הויכען טויער פון אַ קופעטשעסקי, אין שלומער פערזונקענעם הויז. (רייצען הינד איז שטענדיג געווען איינער פון מיינע פער-גניגענס...) עס האָט שוין אנגעהויבען טאנען, ד. בלאָע הימלען זיינען אוועק ווייט פון דער שלאָפענדער ערד, און דער מזרח האָט אנגעהוי-בען צו ווערען בלאָס. דער גרויסער מאָרגענ-שטערן האָט אונז פריעדליך געוואונקען און גע-שיינט אַלס סימבאָל פון דער קומענדער בע-פרייאונג. מיר זיינען אַלע געגאנגען אהיים בענייטערטע פון דעם הייליגען פייער פון ליכטע און ערהאַבענע שטרעבונגען. ווי אַ שטיין האב איך זיך אַ וואָרף געטאָן אויף מיין געלעגער און בין אין איין אויגענבליק איינגעשלאָפען מיט אַ דוהיגען, זאָרגלאָזען, שטאַרקען שלאָף.

איך בין געווען אַלט 23 יאהר.

ווי אַבער איך האָב זיך אין דער פריה אויפ-געכאַפט, האָב איך זיך באלד דערמאָנט אויף די מערכענשאפטע געשיכטע מיט דער פער-טייפלעכער פראָקוראַר'שע און דעם שטאַלצען אַכגעלעכטען פראָקוראַר, וועלכער איז געשטאַנען פאַר מיינע אויגען ווי אַן אַלטער גאָט יופיטער אין אַ גיינעם כאַלאַט. וואָס איז דאָס געווען? איך וואָלט מיר קיין מאָל נישט ערלויבט צו פער-פאַלגען אַ פרוי. דירעקט אָדער אינדירעקט האָט זי מיך אַליין אַרויסגעריפּען אויף אזא שריט. נאָך וואָס האָט זי דאָס געטאָן? איך האָב געדאַרפט שפּיעלען די ראָלע פון אַ נאָר, אום דורך מיר זאָל די שעהנע, פערפיהרערישע מכשפה קענען איבערצייגען איהר טרייהייט צום הערר געמאַהל. און פאַר וואָס האָט ער מיך אזוי געמיין בעהאַנדעלט? געלאָזט שטעהן אין

אַס פרייליכע און הילביגע שאלען פון קירכען-גלעקער האָט מיך אויפגעוועקט פון מיין טיעפען שלאָף. עס איז געווען אַ ליכטער מאַי-טאָג פול מיט שטראַלענדע ליכט און זיג-

גענדע טענער.

מיר האָבען נעכטען געהאַט זעהר אַ וויכטיגע געהיימע פערזאמלונג, וועלכע האָט זיך פערצוי-גען כמעט ביי טאָג. מיר האָבען בעהאַנדעלט אַ גרויסע פראַגע: איז זיידרוסלאַנד האָט אַנ-געהויבען דאָן וואַסען אַ נייע, מעהר אָדער ווע-ניגער, ראַדיקאַלע סעקטע, וועלכע האָט זיך גע-רופען „שטונדא“. די סעקטע האָט געבויט איהר רע פאָליטישע און סאָציאַלע אַנשיואונגען נאָר אויפ'ן עוואַנגעליום. זאָלען מיר געהן צו זיי אין די לערפער און דורך דעם עוואַנגעליום פרע-דיגען זיי סאָציאַליסטישע פרינציפּען, אָדער זא-לען מיר געהן צו זיי אָפּען מיט סאָציאַליסטישע פרינציפּען און פרעדיגען גענען עוואַנגעליום, ווי גענען אַלע אַלמע דאָקטרינען? די דעכאַטען זיינען געווען הייסע ערנסטע און איך האָב פער-געסען דעם פראָקוראַר מיט דער פראָקוראַרשע; מיר זיינען אַלע געווען זעהר הויך און זעהר ווייט פון דער אַרימער ווירקליכקייט מיט אַלע איהרע קליינליכע ערשיינונגען. איך האָב זיך געהיצט מעהר פון אַלע. מיך האָט נאָר אינטערעסירט די גאולה פונ'ם רוסישען פאַלק. מיינע אַלע גע-דאַנקען. מיין זעלע, מיין לעבען האָבען געהערט איהם, מיין טייערען ליידענדען ברודער — דעם רוסישען לאַנדאָרבייטער, וועלכער בעניסט די מוטער ערד מיט זיינע טרערען. קיין אַנדער פאַלק, קיינע אַנדערע ברידער, קיינע אַנדערע טרערען און ליידען האָבען פאַר מיר נישט עקזיס-טירט.

איך בין אַלט געווען 23 יאהר.

צוהיצטע און אויפגערגטע זיינען מיר אַלע

„בולדאג“. איך היים דעם קוטשער טרייבען דאס פערד. איך האב קיין צייט ניט. איך ברען פון אונגעדולד און צארן...

איך בין אלט 23 יאהר.

איך האב געגעבען א ציה אונגעוועהנליך שטארק דעם גלעקעל, און באלד האט מיר גע-ענטפערט פון אינווייניג דאס נערוועזע און יאמערליכע ביללען פון דעם בעקאנטען הונד. דער שווייצאר האט איילענדיג און ערשארקען אויפגעפענט די טהיר און האט אויסגעלאצט א פאר ערשטוינטע, איבערראשטע אויגען.

— וואס איז, וואס דארפט איהר דא? —

האט ער מיך געפרעגט גראב און פרעך, פער-שטעלענדיג מיט זיין קערפער דעם אריינגאנג.

— איך דארף דעם פראקוראר! — האב איך געענטפערט ביז.

— דער הער פראקוראר נעהמט ניט אויף ביי זיך אין דער היים אַזעלכע געסט.

— דאס הארט מיך זעהר וועניג. איך וויל זעהן דעם פראקוראר!

— און אויסער דעם, זיי זיינען ניטא יעצט אין דער היים.

— דו לייגסט! האב איך אויס-געשריען מיט צארן, און האב איהם א שטויס געטאן אן א זייט. די טהיר האט זיך מיט א שטארקע קלאפ צוגעמאכט, און איך בין שוין ווידער געווען אין דער שעהנער וועסטיוול מיט די גרויסע בראנזענע פיגורען און טייערע קאוויארען.

— וואס איז דאס? וואס איז דאס? האט געשריען דער שווייצאר, ניט מיט זיין קול. דער גרויסער ניופאנדלענדער הונד האט איהם באלד אנגעהויבען אקאמפאנירען אויף זיין באכסענ-שטימע.

— איך וויל זעהן דעם פראקוראר! — האב איך געפארדערט ענערגיש.

— וואס איז דארטען? — האב איך דער-הערט איהר שטוימע. זי איז געשטאנען אויף דער פלאטפארמע פון צווייטען עטאזש אין אן איינפאכע בלאקע קלייד. איהר טאליע איז געווען אומגעפאסט מיט א שווארצען סאמעט-נעם גארטעל, איהרע זיידענע בלאנדע האר זיינען ניט געווען אין אזא ביוראקראטישע ארדנונג ווי נעכטען. — דאס אלעס אבער האט אויסגעדריקט נאך שטארקער איהר נאטירליכע שעהנקייט.

קארדיראר, ניט איינגעלאדען אין הויז, געקומט אויף מיר פון אויבען אראב, ווי אויף א ניעדריגע בעשעפעניש, און משלח געווען אהן אלע צערע-מאניעס! איז דאס ניט דערפאר, ווייל ער האט דערקענט, אז איך בין א איד? וואס? ווייל איך בין א איד, האט ער געמיינט, אז יעדע בעליידיונג, יעדע גראבהייט גענען מיר וועט בלייבען אונבעשטראפט! אין מיר האט זיך אנגעצונדען א העליש פייער. איך וועל איהם שוין שרייבען א בריעף און מאכען פון איהם א תל. א געמיינער ליבעראל, א קארעריסט, דעם צאר'ס קנעכט וועט מיך ערנידעדיגען? ניין! שרייבען איהם וועל איך ניט. איך וועל איהם בעסער ארויסרופען אויף א דועל. יא, אויף א דועל! איך האב געשפאנט איבער מיין קליין צימערל אויף דער קלאמטקאווסקי גאס מיט גרויסע טריט און האב געביסען מיין אייגענע בערדיל. מיין יונגעס בלוט האט געזאדען אין מיר, אין מיין יונגע ברוסט האט געשטורמט א וואולקאן.

איך בין געווען אלט 23 יאהר.

א דועל טויג ניט. איך וועל איהם ערנסט רופען אויף א דועל, ער אבער וועט זיך אויס-לאכען פון מיר און וועט שיקען צו מיר זיינע פאליצייסקע מחבלים. די בעסטע זאך איז — אבווארטען איהם ביים אבער-גערעכט (אקרוזש-נאי סוד), רעדען מיט איהם און, אויב ער וועט מיר ניט געבען קיין בעפרידיגונג, פשוט ארויף-פאהרען מיט א פאר פעטש אין זיינע פערוויא-נעטע באקען מיט די צוויי שיטערע ביוראקרא-טישע באקענבארדען. איך וועל איהם צייגען וואס פאר א מין איד איך בין, און אין דער זעלבער צייט וועל איך איהם כאטש א ביסעל בעצאהלען פאר מיינע קאמערדאדען, וועלכע ער האט אונגליקליך געמאכט. אבער אייגענטליך וואס דארף איך שטעהן ווי א נארר און ווארטען אויף איהם אויף דער גאס? איז ניט גלייכער און בעקוועמער צו מאכען איהם די ערקלערונג טאקע ביי איהם אין דער היים, אויף דעם זעלבען פלאץ, וואו מיין ערנידעדיגונג איז פארגעקומען, און טאקי איז דער געגענווארט פון זיין מאדאם, וועלכע האט מיך נעכטען אביזכטליך געבראכט אין אזא דומע פערלעגענהייט? איך לויף ארויס אויף דער גאס, נעהם א דראשקע און פאהר. פאר יעדען צופאל האב איך אין מיין בוזעם-קעשענע אן אלטען ענגלישען רעוואלוער, א

האט זי זיך אנידערגעזעצט אויף א קליינע נייער ריגע טאבורעטע.

— איך האָב, איהר זייט ניט געקומען אַרויס רופען דעם פראַקטוראַר אויף אַ דוועל, — האָט זי געזאָגט האָב אין שפּאַס, האָב ערנסט. איך האָב אַ קוק געטאָן אויף איהר אַ פּערוואַונדער־טער. יא, יא, אויף אזאַ חברה־מאַז, ווי איהר, קען מען אַלעס גלויבען... איהר זייט אַ פייער־מענש, וועלכען קיין זאך קען אַבשטעלען. איך האָב געפיהלט, איהר זייט נעכטען פון דאַנען אַוועק אַ בעלי־דיגטער, אבער דער פראַקטוראַר איז ניט שולדיג. איך בין די שולדיגע. איך קען זיך אַליין ניט אַנגעבען קיין רעכנונג ווי דאָס האָט פאַסירט. עס ווויזט אויס, אז די לעב־האַפּטע יוגענד, זייער נאַטירליכער, געזונדער געלעכטער, זייער קוראַזש און דרייסטיגקייט מאַכען אַ צו שטאַרקען איינדרוק אויף די, וואָס פיהרען אַן אומעטיגען, מאַנאַטאַנען, ציערליך־מאַניעריכען לעבען... זי האָט אַ זיפּץ געטאָן און שטיל בעמערקט:

— איך בין אויך אַ מאַל געווען אַ זאַרגלאָזע שטיפּערין.

— אזוי? אייך איז אומעטיג דא? — האב איך בעמערקט גיפטיג און סאַרקאַסטיש. נו, יא, איך ווייס, איהר פיהרט דא א זינלאזען, מאַנאַטאַנען לעבען, און דאך בלייבט איהר דא, אין געפּענגנים, אין דער גאַלדענער שטייג, ווייל איהר האָט פּערקויפט אייער גוף מיט אייער נשמה א זעלענלאזען, שטיינערנעם מענשען, וועלכער בויט זיין קאַריערע אויף בלוט פון מאַר־טירער, וועלכער געהט אום ווי אַ מלאך המות און רייסט אַרויס פון די קעמפּענדע רייהען די נאַבעלסטע און טאַפּפערסטע קעמפּפּער!

— איהר דארפט אזוי ניט רעדען אין מיין געגענווארט פון דעם פראַקטוראַר. זי האָט עס אַבער געזאָגט אין אזאַ טאָן, אַז איך האָב ניט געקענט פערשמעהן, צי מיינט זי דאָס ערנסט אָדער ניט. איהר האָט אויך קיין רעכט צו זאָגען, אַז איך האָב זיך פּערקויפט. איך בין אונאַבּהענגיג. איך האָב זעהר אַ גרויסע אימעניע אין טשערניגאָווער גובערניע. איך בין רייך.

— נו, יא, איהר זייט רייך, האב איך אויס־געשריען מיט בעגייסטערונג. איהר זייט פער־זונקען אין רייכקייט און אין לוקסוס, איהר טרעט דא אויף סאַמעט און אויף זייד, איהר ריהרט זיך ניט אַן אַהן האַנדשוש אפילו אַן אייער

אָה! דאָס זייט איהר? האָט זי אויסגעשריען האָב ערשראַקען און האָב דערפּרעהט.

— יא, דאָס בין איך! — האב איך גע־ענטפּערט זעהר ניט העפליך. איך וויל זעהן דעם פראַקטוראַר!

— דער פראַקטוראַר איז ניטאָ אין דער היים! זי איז נאָך אַלץ געשטאַנען אויבען און האָט אַראַבגעקוקט אויף מיר.

— עס איז ניט וואָהר. — האב איך געזאָגט גראַב.

— וואָס? — האָט זי אַ געשריי געטאָן ביזן. דער הונד האָט זיך אַ וואָרף געטאָן צו מיר מיט אַ בייזער בילערוי, אַרעסט! שטיל בליי־בען! טובא! — האָט זי בעפּעהלענד געזאָגט צום הונד. און דאָן האָט זי פּלוצלונג געביטען איהר טאָן, און האָט מיט אַ שמיכעל בעמערקט:

— וואָס־זשע, מיין הערר, איהר מיינט, אַז איך בעהאַלט דעם פראַקטוראַר?

איך האָב ניט געוואוסט וואָס צו ענטפּערן. דער שווייצער האָט מיך געשטאַכען מיט זיינע צאָרניגע בליקען און האָט יעדען אויגענ־בליק געווענדעט זיין קאָפּ צו איהר, גערעדע ווי ער וואָלט געפרעגט: זאָל איך איהם אַרויס־וואַרפען? זאָל איך רופען פּאַליציי? זאָל איך איהם דער'הרג'ענען?

— קומט אַרויף אַהער און דערצעהלט מיר וועגען וואָס האַנדעלט זיך דאָ. — האָט זי געזאָגט זעהר העפליך און פריינדליך.

— ניין! איך דאַרף רעדען פּערזענליך מיט'ן פראַקטוראַר.

אזוי ווי אַ מיידעלע פון 12 יאָהר איז זי אַראַבגעלאָפּען פון די טרעפּ, האָט אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט אַ שפּאַטישען בליק, האָט אויפ־געפּענט צוויי מאַסיווע האַלבע טהירען, און האָט געזאָגט: דער פראַקטוראַר וועט קומען אַהער פיער אַ זייגער. ווילט איהר וואַרטען אויף איהם? ביטע.

מיר זיינען ביידע אַריינגעגאַנגען אין אַ גרויסען ליכטיגען ווייסען זאַל. ביי די ווענד זיינען געשטאַנען ווייסע בעגילדעטע שטוהלען. גרויסע טייערע שפּיעגלען אין ווייסע בעגילדעטע ראַהמען, אַ ווייסער פאַרקעט בעדעקט מיט טייערע סאַמעטענע קאַוויאַרען. איך האָב נאָך אזאַ לוקסוס קיין מאַל אין מיין לעבען ניט גע־זעהן. זי האָט מיך געבעטען זיצען און אַליין

טעטיגסטע נארדניצעס אין טשערניגאווער גובערניע. אין איהר אימעניע איז געווען א צענטער פון דער בעוועגונג. איהר דאָרף איז געווען א שולע פאר'ן פאלק, מיט פארטרעגלע, מיט פאפולערע ביכלעך, מיט פראפאגאנדיסטישע אונטערהאלטונגען. פון איהר קאסע איז ניט איין הונדערטער געגאנגען פאר דער זאך פון דעם פאלקס בעפרייאונג. איך אבער? ... אמת, איך האב געליעבט דיזע מערקווירדיגע פרוי, ווי מען קען נאר לייעבען ווען מען איז אלט 28 יאהר. אבער איך האב ניט געוואגט צו נעהמען, וואס דער רייכער שיקזאל האט מיר געשענקט. איך האב גערעכענט פאר א פער-ברעכען צו דענקען פון מיין פערזענליכען גליק. איך האב זיך ענטזאגט פון לייעבע און פרייד, אום צו זיין א פרייער קעמפפער. אום צו זיין בערייט יעדען אויגענבליק צו אפפערן מיט זיך. איך האב פערבראכט מיינע יאהרען אין וואנדערן, בין געווען נעזונד, האב געליטען נויט און מאנגעל, האב פערלירען מיין יוגענד, מיין ענערגיע, מיינע קרעפטען אין טורמעס און אסטראגען — און דאס אלעס, אום צו בלייבען אויף דער עלטער, א פערקריפעלטער, א צובראכענער, א פרעמדער, אז עלענדער, א קראנקער, פון אלעמען פערלאזענער און פערגעסענער. אלס א דאנקבארקייט האבען די, וועלכע איך האב גע-אפפערט מיינע בעסטע יאהרען, גערויבט און געמארדעט מיינע אידישע ברידער און געשענ-דעט מיינע אידישע שוועסטער...

אויף דער עלטער האט דער אלטער רוסישער נארדניק געדארפט זיך לערנען רעדען אידיש, דענקען אידיש, פיהלען אידיש...

אוי! וואס מיר האבען ערווארטעט און פון וואס מיר האבען געטרוימט, ווען מיר זיינען געווען 28 יאהר אלט!...

* * *

דיזען קאפיטאל פון זיין לעבענס-געשיכטע, האט צוגעשיקט דער אלטער נארדניק צו זיין ברודער קיין פעטערסאן. ווי איך האב שוין בע-מערקט, עס טראגט א האלב ביאגראפישע, האלב בעלעטריסטישע פארס, איך האב עס געפונען פאר נויטיג איבערצושרייבען און שיקען דרוקען, ווייל עס דערמאנט פיעלע פון אונז די פער-גאנגענהייט. עס דערצעהלט פון דער שעהנער, זיסער, פערלארענער צייט, ווען מיר זיינען אלט געווען 28 יאהר.

רעגענשירם, איהר עסט דאס בעסטע אין טרינקט דאס טייערסטע, איהר שפיעלט אויף טייערע פיאנאס, פוצט זיך אין קאסטבארע ציערונג, ווערערנד אייערע אונגליקליכע ברידער בעגיסען זיך מיט שוויים און בלוט, שטארבען פון הונגער און נויט, בעוויינען מיט ביטערע טרערען זייער שווערען שיקזאל!

איך האב גערעדט לאנג און הייס. איך האב זי גערופען תשובה טהון, בעצאלען דעם בע-רויבטען ברודער זיין חוב, האב זי געבעטען ארומקוקען זיך אזוי לאנג ווי עס איז נאך דא צייט. ווארום זאל זי איהר יונגעס לעבען פער-שווענדען אהן גליק, אהן פרייד, אהן א צוועק, ווען עס זיינען דא אזוי פיעל גרויסע, הייליגע אויפגאבען צו ערפילען!

איך האב גערעדט לאנג, איך האב גערעדט אינ'ם נאמען פון גרויסע אידעאלען, אינ'ם נאמען פון די, וועלכע איך האב גערעכענט פאר מיינע ברידער. ענדליך האב איך געענדיגט, און איך האב א קוק געטאן אויף איהר. זי איז געזעסען בעוועגונגסלאז, איהרע הענד צונויפגעלעגט אויף איהרע קניע. לעבען איהר איז געלעגען אויס-געצויגען איהר גרויסער, שעהנער הונד. א געט-ליכע גרופע! אבער איהרע אויגען האבען גע-קוקט ווייט, און מען האט געקענט מיינען, אז איהרע געדאנקען שוועבען ערגעץ ווייט, ווייט פון דאנען.

— איהר הערט מיך נישט? — האב איך געפרעגט מיט פערדרום.

אין דעם גרויסען קאלטען זאאל איז געווען שטיל. ווייט ערגעץ אויף א טיש האט גע-קלאפט ריטמיש א טיש-זויגער. דער גרויסער „ארעסט" האט צוגעמאכט די אויגען און האט געדעמעלט. איך בין צוגעגאנגען נעהענטער און האב שטיל געפרעגט: איהר הערט מיך נישט?

נאך א זעהר לאנגע און שווערע פויזע, האט זיך גאנץ שטיל און טרויעריג געענטפערט: יא. טייערער, איך הער... זי האט אויפגעהויבען איהר שעהנעם קאפ און אונזערע בליקען האבען זיך בעגעגענט. אין מיינע אויגען האט זיך פלוצלונג אנגעצונדען א גאנצער אקעאן פון לידענשאפטליכען פייער... און...

אה! איך בין געווען אלט 28 יאהר.

ניצ, קארואאיעווא איז שפעטער געווען בעקאנט אין גאנץ רוסלאנד אלס איינע פון די

דיא גאלדענע קייט

(א דראמא פון חסידישען לעבען אין דריי אקטען.)

פון י. ל. פריץ.

פערזאנען:

ציפּע, האַלבידיענסט, האַלביקרוכה אין רבי'נס הויז
 ישישים (מקורבים) 1 מער, 2 מער און 3 מער
 זקנים — 1 מער, 2 מער און 3 מער
 חסידים
 א היימישער חסיד
 אן אַרימער חסיד
 דער עולם
 א פויער מיט א פוהר אונטער'ן פענסטער

שלמה
 פנחס, זיין זוהן
 משה, פנחס'עס זוהן, שלמה'ס אייניקעל
 מרים, משה'ס ערשטע ווייב
 יונתן } זייערע קינדער
 לאה }
 דבורה, משה'ס צווייטע ווייב
 ישראל, גבאי

דריטער אקט

מישעל, מיט'ן אַלעקסאנדער צו דער ווערענדע. — די
 הויפטפארב גראַט. — א טריבער נאכמוטאג, אַפענע
 פענסטער. — א גערויש פון לערנען אין רעדען פון
 בית המדרש.

פאַר אַ נג.

עולם (און בית המדרש מורמעלט, רעדט,
 לערנט, פערציילט).

חסידים און ישיש 3. (דער לעצטער
 פון צוויי יונגע-לויבט אונטערגע-האלטען. רעדען
 שטענדיג, און אויפגאנג פון גארטען צום בית-
 המדרש, מאכע קומען צו.)

אין אַרימער חסיד (פאקט זיך
 אין א ווינקעל אין א זאק ארויף).

די סצענע:

דעם רבי'נס שטוב. מעבלירט ווי א קלויז בית-
 המדרש'ל. רעכטס: א ווערענדע אין גארטען ארויף.
 אין הויטערגרונד פענסטער. לינקס: א טהיר אין
 בית-המדרש ארויף. דערנאך איין ארויף-קנדיש.
 אויבער איין אַפּען שטענקל אָנגעפאַקט מיט שלותים,
 שופרות א. ד. ג. ספרים שטענען געשוויבעט און אַפענע.
 עסען מיט געוועהנליכע נור כשר'ע לובט ארום די
 ווענד. — אין מיטען שטוב אונטער א מעישענעס זיבענד
 רערענדיגען הענגעללויבטער — א שולחן. דארויף
 עטליכע פאַר מעישענע לויבטער. דערבוי רעכטס א
 „רבי-מישעל“ מיט כלי כתיבה, פאפיער אויף קוויט-
 לעך און דערגלויבטען. — א פאטערשטובל פאַר'ן

אן דעם קאפ אויף דער האנד) און דאס אלץ — איד!

(פויזע.)

דבורה (קומט שטיל ארויף, פערשמענדיגט זיך מיט'ן בליק מיט ישראל'ן, וואס מאכט אוועק מיט דער האנד, געהט הינטער וויילעכטס צו, צו משה'ן, לעגט איהם זעהר שטיל א האנד אויפ'ן אקסעל).

מישה (צוזאמענפאלענדיג) אוי... (שטעלט זיך אויף, ציטערט, פויזע.)

דבורה (מיט געמאכטען פערטערטען חן) אזוי דערשרעקט מען זיך פאר א ווייב?
משה (אונבעהאלפען, צו ישראל) וואס וויל זי?

דבורה (האסטיג) שלום וויל איד!
(טרעט נאך א וויילע צוריק צו דער וואנד, זעצט זיך רעכטס ביי דער וואנד, וויינט שטיל.)

משה (געהט צו דער בית המדרש-טהיר).
ישראל רבי — לאזט נישט הפקר א וועלט... רייסט נישט איבער די קייט — משה. וואס פאר א קייט...

ישראל ביז'ן בעל-שם... די גאלדענע קייט... דער עולם ווארט... ווי א טרוקען פעלד צום רעגען... ווי א ווידער צו'ן א טרוקען... זאגט, זאגט זיי עפנים —

משה. וואס?
ישראל. טרייסט, שטראפט, וואס איהר ווילט...

משה (אונטער איהם) ישראל (אב).
עולם (אין בית המדרש ווערט שטיל).
יונתן (געהט איבער פון ווערענדע צום בית המדרש).

דבורה (רופט איהם צוריק פון דער טהיר).
יונתן!

יונתן (קעהרט זיך נישט-ווייליג אום, א בליק מיט האס, בארמהערציגקייט און: וואס וויל זי פון מיר?).

דבורה. זאג דעם טאטען...
יונתן. וואס?

דבורה (מיט שטייגענדער אויפגעגאנג) אז איד וויל... אז איד וויל א גט... נאך היינט!
שון! תיכף ומיד!

(פון בית המדרש הערט זיך דאווענען).
יונתן. (ישטעהט פערלויבען).
ישראל (שטיל אריינקומענדיג, קעגנטיג באלד אונטער דער טהיר געשמאנען) רביצין...

חסיד 1. א לוי'ה געווען! קרייצעהן רבנים הספדים געמאכט, דריי גוטע יודען... און שווארץ — מארבע כנפות הארץ געקומען... מען זעהט נישט ארויס קיין מציבה — מען זעהט קיין בוימער נישט... נור אויגען, אויגען און אויגען — און אלע וויינען — א טיף!

חסיד 2. ס'וועלען שוין אזוינע לוי'ות נישט זיין...

חסיד 3. ס'וועלען אזוינע גוטע יודען נישט זיין...

חסיד 4. אזא יד החזקה!
חסיד 2. אזא אויג!

חסיד 1. און ארום און ארום, דאס אפקורסות וואקסט, ווער וועט רייסען אויס דעם זאמען... דער דעסער פערפליצט, ס'וואסער קומט צום האלז...

חסיד 3. און שרים קומען זיך צוזאמען... וועגען נייע פונקטען, וועגען נייע גזרות, און אידעלעך מסר'ן... ווילען שליסען חדרים, פאר חתמ'ענען מקואות, ערוכ'ן צורייסען —

חסיד 4. ברענען ש"ס —
שטי מען. רבנו של עולם!

חסיד 1. און ער זאל לעבען... „אינו יודע“ —

ישיש 3. א נייע שטה...

סוחר'שער חסיד. וויין? — וויין!
קארן? — קארן!

חסיד 2. ער צוטרייבט —

ארימער חסיד. (מיט כעס) צו-טרייבט! דער דלות פייפט שוין אין די ווינקאלעך...

ישראל 5. (אריינקומענדיג, פינסטער) דער רבי געהט...

חסידים און ישיש 3. (דער לעצ-טער — געפיהרט, אב אין בית המדרש ארויף).

ישראל 5. (זיך אין א צווייטען ווינקעל זע-צענדיג צום ארימען חסיד). פאקסט'ד?

ארימער חסיד. זעהסט'ד! (ווארפט דעם זאק אונטער דער באנק, אב נאך די חסידים).

משה (קומט ארויף, ווארפט אין אונרוהי-גען בליק צו ישראל'ן, וואס זיצט פערטראכט. זעצט זיך בוים קלוינעם שישעל, מיט די אקסעל צו דער ווערענדע-טהיר, בעטראכטענדיג די קוויטלעך).

בנים... בנים זכרים... מחזיר למוטב זיין א בן יחיד... פרנסה... ווייטער פרנסה, אבער פרנסה — א שרעק — נאך פרנסה — (שפארט

משה (אריינקומענדיג). כ'קען ניש'...
(זעצט זיך צום טישעל) רבנו דעלמא כולי...

ישראל. רבי, אין דער התחלה דאך—

משה. (ביטער) אין דער התחלה... געמיינט
עס קומט צוריק... דאס אמאליגע, דאס שטראהר
לענדענדיגע... דער עולם ארום, אין טליתים...
ברענענדיגע אויגען שטראהלען צו מיר, שיטען
בינטען ליכט... שטראהלען מיט אמונה, מיט
בטחון, מיט מסירת נפש צו מיר, צו מיר... און
איד הייב אן — גלויבען! עס הייבט אן אין
הארץ צו בליהען... צו קלינגען, אזוי זיס צו
קלינגען... איד בין! עס יאכצט דאס הארץ:
איד בין! איין אדלער בין איד! ברייטע,
ווייטע, שטארקע פליגעל — איבער מיינע
אדלערלעך... און מיר פליהען... ווייט... ווייט...
און — הויך... אוועק פון דער וועלט... פון דער
חשד'דיגער וועלט... און כ'קוק מיד אלע מאל
אום, אויף מיינע קליינע אדלערלעך, און די
אכגעשוואכטע — שטארק איד מיט א בליק... די
געפאלענע הייב איד — מיט מיון רוף! איבער
ימים, איבער מדבר און ים קלינגט מיון קול,
דאס קול פון אמת'ן נבור, פון מנהיג הדור...
(עמעמט) שטארק איז דאס קול! וואלקען
פלאצען, הימלען שפאלטען זיך פאר איהם!
דאס גרעדן עפענט טהיר און טויער — מיר
פליהען... (עמעמט) און ס'קומען אבות אונז א
קעגען — און צדיקים — אנגערוקט — דער טאטע
פנחס! שמייכלט דאך אונטער ברעמען און
וואנסען... „נישט מיון שטה... נישט מיון
„דרד... נישט דא ארום געדארפט צו קומען...
„און נישט אזוי... אבער גוט... אז — געקומען“ —
דער זיידע שלמה קומט ארויס; (זעהר ווייך)
„דוקא אזוי! — דוקא אזוי... אלע, אלע פליהען
נאך... אלץ העכער, העכער, צום לבנת הספיר —
צום מערמילשטיין! (מיט וועהמא) יונתן,
צום מערמילשטיין — (צוזאמענגעפאלען) און
פלוצלונג: „שווינדלער!“

יונתן. ווער האט גערופט?

ישראל. אין בית המדרש...

משה. זי... די מאמע... אפשר לאה—

דבורה (אויכער זיך). אלטער בעל עבירה!

משה (מיט שרעקליכען צער). זאל זי

ארויסגעהן! זאל זי ארויסגעהן!

דבורה (רוקט זיך דערשראקען אב צו דער

ווערענדע).

משה. און איד פאל... פאל... (שפרינגט

זיט שטיל, רביצין... דאכט זיך, א ישועה, מיט

זיין ליעבען נאמענס הילף א ישועה... און אפשר:

זכות אבות... שונאים וועלען נישט ווערען דער-

פרייט... נישט איינפאלען וועט דאס הויז...

ער האט זיך פאר'ן עמוד געשטעלט... איהר

הערט? (דאס דאוונען הערט זיך בעשטענדיג.)

יונתן. א טיף... עס וואקסט דער טיף...

צוגאנגען איז דער שניי — ארום און ארום פון

די בערג פאלען וואסער, וואסערן אריין —

ס'הייבען זיך פאליע איבער פאליע... עס

שלאגט... עס רעש'ט — מיון טאטע! מיון

זיסער טאטע —

ישראל (אכוינקענדיג דבורה'ן אן א זיט).

און זאל ער נאך צו כחות קומען, צו די כחות...

וועט גוט זיין —

דבורה. ער זאל נאך יענע פערגעסען...

ישראל. ער וועט... ס'א כשור געווען...

איהר הערט? איהר הערט? דער קבוצ האט'ס

אומסעהיילט! ווייסט איהר, רביצין, וואס

קבוצ בעטייט? יונתן, דאס וועסטו פערשטע-

הען... אות אחת בונה בית אחד... און איד,

רביצין, מוז איד עס מקרב זיין צום שכל... בעל-

השבה איז דער צדיק... דער בעל'בית פונ'עם

פעלד — פון דער וועלט! די נחלה איז זיין,

די זריעה איז זיין, אויף זיין נחלה זיצען אלע,

מיט זיין זאמען, זייעט מען, אלץ, אלץ פון

איהם! טרעפט א מאל, אז דער צדיק איז

מכובד, ביז'ן לעצטען קערנדיל — צושענקט!

פאר די שכנים, פאר די ארימע, וואס קענען

אקערן, וואס קענען זייען, האבען אבער ניט קיין

זריעה... פאלט ביי זיך דער גרויסער פרייז אב,

וויכט ליעגט ארום זיין פעלד, דער שפייכלער—

לעער, קיין קערנדיל נישטא, פאלט ער ביי זיך

אב! הערען שכנים דאס און קומען, צום זעהר

גרויסען, גרויסען פרייז קומען זיי, צום מאגנאט!

און זאגען איהם: זריעה האב'מיר מיטגעברענגט,

יעדערער א קערנדיל... צוזאמען — (האקט אב

דערשראקען: אין בית המדרש איז פלוצלונג שטיל

געווארען).

משה (קומט אריין זעהר אכגעפאלען).

דער עולם (זעהט זיך אין דער אפענער

טהור ווילד פער'הייט, פער'מרה'שה'רה'ט, צאר-

ניג'שטיג).

ישראל (לויפט ראש צו, פערמאכט די

טהור).

עם קוקט, מיט די גרויסע, גרויסע אויגען קוקט
עם, און זעהען זעהט עם נישט!

משה. (דערשראקען) פאר וואס?
לאה. דאס, וואס קוקט ארויס פון אויג
און זעהט, ליעגט נאך איינגעדרימלט, שלאפט...
און וועקט זיך דאס נשמה'לע אויף — די
מאמען וועט עם שוין ניט זעהען! (פויעז).
העלפט מיר!

משה. (ביטער) מיר — דיר!
יונתן. צו מענשען פון דער פינסטערניש
קומסטו מענש פון ליכט?

לאה. דער מייט — האט אויף מיינע
אקסעל זיין האנד געלעגט, דריקט מיך אראב,
אראב — צו אייערע פיס — (פאלט שיער).
יונתן. האסט קלאר געוואלט, ליכט
בעגעהרט!

לאה. שווייג! רחמנות האב און שווייג!
קלאר איז שניי — און שניי איז קאלט, שניי
איז טויט! עם יאגט דורך די ביינער א פראסט!
קלאר — איז טויט! דער, אין תכריכים ווייסע
איינגעהילטער סוד! וואס קלאר איז קאלט,
און ווי אייזען הארט, ווי שטאל... אויב עם
בלייבט, איז עם, יונתן, א מעסער, וואס קוילען
דיינע טויבען! אויב קלאר, אויב קלאר בין איך
פערפאלען! דער לעצטער טראפען בוימעל
ברענט זיך אויס — אין לאמפ!

משה. „געזעץ“ — האט ער געזאגט —
„געזעץ“.

לאה. אהן רחמנות פאלש! געזעץ איז א
קייט! געזעץ איז א שטריק אויפ'ן האלז!
ווערגט, שטיקט, לאזט נישט עטעמען דער שריק!
עם קען נישט זיין קיין הפקר-וועלט — איז דא
א וועלט, מוז זיין ווער, וואס פיהרט די וועלט —
מוז זיין איין אויג, וואס קוקט אויף איהר! אין
אונז, אין אונז מענשען שלאגט א הארץ, די
וועלט מוז האבען אויף א הארץ, א בארמ
הערציג הערץ — בעט פאר מיר — בעט פאר
מיר — בעט פאר מיר ביים הארץ, ביים בארמ
הערציגען הערץ —

משה — יונתן. מיר? — מיר?

לאה. איהר! איהר די גרויסע, די הויז
ליגע — איהר!

משה. לאה, איך בין א וואורס!
לאה. און דו, יונתן, יונג ביזטו און
שטארק...

יונתן. וואו זענען מיינע טויבען — וואו?

אויף. רופט מיר דעם עולם אריין! עפענט
די טהיר — כ'ויל זיי זאגען... (בעט זיך) כ'מז...
איך מוז... א יוד מוז עהרליך... (אז מען פאלגט
נישט) אללין געה איך, אללין... (הויבט זיך אויף,
פאלט צוריק) כ'קען נישט... (פויעז) גענומען
א יוד, א שוואכען, קראנקען יוד — „פיהר א
וועלט!“ אזא שווערע לאסט! עם דריקט אזוי
שווער! (ציהט אויס די הענד). אין די הענד
אריינגעלעגט שליסעל: פון שניי, רעגען,
פרנסה... מוזג זונגס זאל איך זיין... איך —
איך — א וואורס!

לאה. (בעווייזט זיך אויף דער ווערענדע, זעהר
בלייב, קרענקליך).

דבורה. דו! געה איך אוועק! איך
טרעט דיר אב! (אריינשריינענדיג) שיק מיר אב
א גט... (לויפט ווילד פון די טרעפלעך אראב).

לאה. (קומט שווייגענדיג אריין).

יונתן. (זעהר קאלט און שטרענג) פון
וואנען קומסטו, לאה?

משה. (וואס איז אבוועזענד געווען, וועקט
זיך). וועה מיר, וועה מיר, שטראפען איז זי גע-
קומען... (וויינערליכער ספאזם) שטראפען!

לאה. (שטעהן בלייבענדיג פאר דער מוהר,
צו יונתן). פון ציפּעס קבר, קום איך! (צום
פאטער) און נישט שטראפען, טאטע!

יונתן. אבער נאך וואס קומסטו צו
אונז?

לאה. נאך הייל!

ישראל. האסט דאך אויסגעפיהרט!

יונתן. געגאנגען צו ליכט —

לאה. דארט איז אזוי קאלט!

משה. דיר איז עפּים! וואס פעהלט דיר?
לאה!

לאה. וואס האב איך? הענטלעך, ווי
שטעקאלעך — ליפען, ווי אבגעפאלענע בלעטא-
לעך — כ'האב דען מעהר ווי אויגעז?

ישראל. (קאנטסטאמירענדיג) איין אב-
צעהרונג!

לאה. איין אבצעהרונג — און דארט —
דארט איז וועג ליעגט א קינד! —
ביין איינציג קינד! יונתן, דיין איינ-
ציגער שוועסטער קינד! דיין אייניקעל —
טאטע! אויגען האט עם — גרויסע! מיינע,
דער מאמעס, דעם עלטער-זיידענס אויגען — און

כער זוהן, משה — בעט ביי דיר, פאר איהר, פאר
דיין אייניקעל — מקנא קנאת השם צבאות ביזטו
דא געווען! וואו א שלעכטער ווארצעל —
אויסגעריסען! איין אומריין שעפעלע — פער-
טריבען — ווי זילבער האסטו געלייטערט אונז
מיט פייער — דיין טאטען, דיין שנור אלץ
ארום אוועק געגעבן פאר גאט! צינד! אצינד!
ביזטו געקומען אויף דיין שטר — גרויס — ביים
כסא הכבוד, אין דער רעכטער האנד — העלף!
און טאמער ביזטו ביין אויף איהר — ווידער-
שפענסטיג איז זי דיר געווען — געדענקט —
לא תקום שטעהט, לא תטור שטעהט אויפ'ן
עולם אמת ביזטו דו דאך —

לאה. נישט אזוי, טאטע, נישט אזוי —
זאג: חרטה האט מיין הארץ! זאג, אז איך
גלייב אין איהם, אז איך ליעג ביי זיינע פיס,
אז איך וואש מיט טרערען זיי — אז איך ליעג
פאר איהם אין שטויב —

משה. הערסט? און דו, זיידע! — גרויסער
יוד, שטאלצער יוד — זיי אויף מיר נישט ביין,
וואס איך קום צו דיר, וואס איך שטעל אצינד
אויס די האנד צו דיר! נישט שבת'דיג, און
נישט יום-טוב'דיג, איין דיין אייניקעל — גע-
פאלענע זענען, זיידע, מיר! אויף בעטעל-
ברויט, אויף בעטעל-ברויט!

לאה. טאטע, נישט אזוי — ער וועט עס
דיר נישט מוחל זיין — זאג: איך האב איהם
ליעב געהאט... זאג, אז איך געדענק איהם
נאך — אז די שטראהלען פון זיינע אויגען בליהען
נאך אין הערץ ביי מיר, אז אין מיין נשמה
ציטערט נאך זיין ליעבער, ליעבער שמויבעל —
משה. און דו, דו עלטער-עלטער-זיידע —
(שטיל געבעט) און דו עלטער-עלטער-זיידע!
די קייט! די גאנצע גאלדענע קייט — (שטיל)
געבעט, פערזענליכע זיי שוויגען!

לאה. א וואלסען געהט... איבער מיניע
אויגען ציהט א נעפיל זיך — פינסטער ווערט —
טאטע! איינמאל וויל איך זאל מיין קינד מיך
זעהן! זאל מיין אבגלאנץ בלייבען דארט אין
אויג! נישט מעהר! נישט מעהר!

ארימער חסיד (נעהמט דעם זאק פון
אונטער דער באק אפיר).

משה. און דו — דו אליין — ווען איך רופ
צו דיר — גיב א צייכען מיר! אז דו ביזט...
אז עס איז פארהאנען איין אויג —

לאה. (מיטגעארטיג) גלייב... גלייב...
גלייב!...

יונתן. (הארט) זיי זענען טויט!
משה. (פלוצלונג אויפשטעהנדיג, צו
ישראל, רבי'שטימליך, געבייטערש) עפען!
ישראל. (דערשראקען) כ'עפען! כ'עפען!
משה. לאז אריין, דעם עולם לאז אריין —
דעם גאנצען עולם! לאז אריין!
ישראל. (עפענט מיט פערזיטערטע הענט —
זעהר וועהמטיג) צוגאנגען זיך... א מיין
קוים — —

משה. רופ אריין!
ישראל. כ'פאלג, רבי, כ'פאלג! (ווינקט
אריין דעם עולם) די אויגען זיינען! די אויגען!
(עס קומט אריין א צעהנדלינג איבערגעשראקענע
יודען: כ'מעהרסט ביהמים, צווישען זיי —)
ישיש 3 (פון צוויי חסידים געפיהרט).
משה. ליכט! אנגעצונדען זאל ווערען
ליכט!

ישראל און דו יודען (טהוען עס).
משה. מיין טלית!
ישראל. (לויפט נאך טלית צום שענקל).
משה. פאלען! ווי דתן ואבירם פאלען,
ווי קורח — נישט צערטרעטען ווערען ווי א
וואורם! (הילט זיך פיעכערהאפט אוין אין דער
האנטען טלית —)

ישראל. (טרעט אב פאר שרעק).
משה. (געהט צום ארון).
לאה. רופט נאך מיט שרעקדיגע חרטה).
טאטע — (אז ער הערט נישט) יונתן — עס פאלט
א פחד אן אויף מיר — (כאפט איהם אן ביי דער
האנד).

יונתן. (רייסט זיך אויס, קעהרט זיך אום).
משה. (קויפט היצוג דאס פרוכט, עפענט דאס
ארון קודש, שטעקט אריין דעם קאפ, זאגט עפס,
ווייטענדיג שטיל).

לאה. (צו יונתן) זעה — זעה, ווי זיינע
אקסלען צוקען — ווי עס ציטערן די הענד! (אין
דער שטילקייט שווימט ארויס משה'ס קול:)
..מתפלל... מתפלל בין איך פאר איהר — פאר
מיין טאכטער, פאר מרים'ס טאכטער, לאה!
און ווייל איך בין אזוי שוואך, און ווייל איך
בין אזוי, אזוי געפאלען, און ווייל איך בין
די שוואכסטע רינג, אין דער קייט, אין דער
גאלדענער קייט — בעט איך פון אבות די
הילף — מיהט איך! טאטע! איך, דיין שוואך

ארימער חסיד. שלעכט! (כאפט דעם זאק אויף די אקסעל. געהט.)
 יונתן (לויפט גלויבצייטוג צו, שטעלענדיג זיך צווישען פאטער און ארון קודש). מען טאר נישט פראווען גאט!
 עולם (עטעמט אָב פון שרעק. אויגען בליצען אויף).
 משה. (זיך אומקעהרענדיג, פערצווייפעלט) לאה, ער לאָזט נישט!
 לאה. (צוזאמענפאלענדיג פאר שרעק). דער זיידע, דער זיידע אויס'ן אויג!
 ישראָל. (פלוצלונג, האלד-ברעכענדיג, ריז-קירט) יונתן איז רבי!
 ארימער חסיד (שטעלט זיך אָב פאר דער טהיר. דער זאָק פאלט איהם פון האנד ארויס).
 עולם (ברילט). ר'איז! ר'איז! ר'איז!
 יונתן (וואס האָט געמאכט איין אַבווערענדע האנד-בעוועגונג, ווילענדיג אַבזאָגען, האקט אָב, בויגט זיך בלאס פאר שרעק און טועט אונטערטעניג פאר'ן עולם).
 ישיש 3. (מיט קינדערשער פרייד) ס'ניקא'לע! ס'ניקא'לע! רבונו של עולם!
 ענדע.

דיא וואַזאַנע

פון ה. רויזענבלאט.

אין דעם פענסטער פון דעם פאלאסט
 די וואַזאַנע שטעהט און בליהט.
 פון דעם גרויען, טריבען הימל
 פלאטערט גרינג דער שנעע און פליהט.
 און עס קוקט זיך די וואַזאַנע
 אין דעם שנעע, דעם קלאַרען, איין.
 „זאָלען אפשר דאָס געשפענסטער,
 פון די גארטען-בלומען זיין?“
 „אָפט מיט קנאה פלעג איך קוקען,
 ווי דאָס ווינטעל, מילד און צאָרט,
 גלעט און וויעגט אייך, ווען איך, איינע,
 בין אין תפיסה איינגעשפאָרט.“

„זייט מיר מוחל, איהר געשפענסטער,
 פיר מיין קנאה'דיג געפיהל.
 זייט גענעדיג צו דער זעלע,
 וועלכע לעבט ניט ווי זי וויל...“

זשורנאליסטישע עראינערונגען

פון מאַררים ווינטשעווסקי.

XV

— איך פאסט אנדערטהאלבען מעתלעך. — דער
פראם. — מיין שכן. — א גוטער קלוטשניק. —
בילל. — דער צווייטער אַררעסט. — א קלוגער אדר

דער אביסל. — פון איין טורמע אין די צווייטע.
שטאנג איבער'ן טהיר. — דער ערסטער דא
דער גענועמאָרש. — איך קום אַרויס אויף
וואָקאָט. — איך געה אַרויס אין גלות.

שען זיי אלע העברעאישע, א פאָר ווערטעריכער
און לעבערמאָז'ס „האמת“.

איך בין, דאכט זיך, ניט איבערגעשראקען,
אבער מיך קוועלט די אונבעוואוסטע, מיסטע-
ריעזע לאַגע. אויף אלע מיינע פראגען ענט-
פערט דער אינספעקטאר, אז מארגען פריה וועט
זיין מיין דאפראם און איך וועל אלץ ערפאָהרען.
וואס קען דאס האבען צו בעדייטען?

דערווייל געהט זיך די בדיקת חמץ איהר
גאנג, און דער זאק פערשלינגט א גאנצען פעקעל
בילדער פון גוטע פריינד און קרובים. אויפ'ן
וואנד הענגען פאָרטערטען פון לאסאל, יאקאבי
און מאַרקס. די לעצטע צוויי געהמט ער אַרונ-
טער, לאסאל'ן ניט. משמעות האט ער איהם
ניט דערקענט... אבער דאס שיקט זיך ניט.
קרימינאל-אינספעקטאר נידער'ס אויגען האלט
מען אין ענינסכער פאר די שאַרפסטע אין
שטאָרט און ווי האט ער ניט ערגעץ-וואו פריהער
געזעהן דעם גרויסען אַגיסטאָר'ס פנים?

„וויר געהען!“ זאגט נידע.

מיר געהען אַרויס פונ'ם צימער אין זאָל
אריין. פרוי קאנצל ווישט זיך די אויגען, איהר
עלטסטע טאכטער אַנא זעהט אויס בלאַסער ווי
דער טויט און קליין-לאַמכען וויינט מיט ביטערע
טרערען.

די קליינע גיט מיר צום אבישיעד א קום,
וועלכער טראַגט אַריבער צו מיר איהר גרויסע
זעקס-יאָהריגע נשמה, צום „עוויגען אַנדענקען“
א שטייגער... א הערצליכע מתנה... די ביידע
עלטערע דריקען מיין האַנד און באַלד זיין איך
שוין וויעדער אין דראַשקע מיט דריי אַרדנונגס-
היטער אַרום מיר, פאָהרענדיג אויף קהל'שע
הוצאות צום קהל'שען בנין, וועלכען גנבים רופען
א האַטעל (וואו מען וואוינט אהן) דיריהגעלד

י געזאגט, דעם סטען נאָוועמבער
1878 בין איך אַררעסטירט
געוואָרען.

די דראַשקע שטעלט זיך
אב לעבען פרוי קאנצל'ס
דעכטאָראַן. אינספעקטאר
ניידע און איך געהען אַריין, די צוויי פאָליצייסעק
כלייבען פון דרויסען.

אין מיין צימער ווערט געמאכט א שטרענ-
גער אביסל; מען עפענט קאמאָדען, קעסטלעך;
מען זוכט אונטער בעטען, אונטער אלמערס;
מען זוכט אין די רוקענס פון ביכער, צווישען
זייערע בלעטער, מען זוכט הינטער בילדער אויף
די ווענט, מען זוכט אומעטום בעסער ווי ביי
פרומע אידען צו בדיקת חמץ; מיט מעהר
ערנסט.

און „מיין צימער“ איז אייגענטליך גאר ניט
מיינער. וואוינען וואוין איך אויף בראַדבענקער
גאס און נור אין די לעצטע צייט האב איך מיין
קאנטראַכאָנד אַריינגעקרוישקעט צו מאַראַם
קאנצל. די פאָליציי האַט שאַרפע אויגען און
א לאַנגען קוק און, ניט האַבענדיג געפונען קיין
שום זאך אין בראַדבענקענגאָס, איז זי געקומען
אָהער.

און באַלד יאָוועט זיך א זאק מיט א מויל
פון א גיהנם און ער שלענגט איין מיינע ביכער
און בראַשורען, שלענגט נאָך אַנאנד איין בוך
נאָך דעם אַנדערן, איין בראַשורע נאָך די אַנדערע.
דער קאמאָד ווערט אלץ פוסטער און דער זאק
אימער פולער.

איבערגעלאָזען ווערט מיין היינע און א
שעקספיר (אין א דייטשע איבערזעצונג) און
בערנע און בערנשטיין'ס נאטורוויסענשאַפטליכע
פאָלקסביכער און א טוין אַנדערע ביכער, צוויי-

ער קאלופעט זיך א ווילע אין זיינע פאר-
פיערען און דערצהעלט מיר דאז, אז מען בע-
שולדיגט מיך אין „ניהיליסטישע און סאציאליס-
טישע אומטריעכע און פארברייטונג צו האב-
פערראטה“.

דער צווייטער טהייל פון מיין חטא איז פאר
מיר איינפאך אונפערשטענדליך. וואס הייסט
אין מיין פאל „פארברייטונג צום האכפער-
ראטה?“

— דאס איז אונטערגלייך — פרוביר איך צו
טענה'ן מיט אינסעפעקטאר הירש. איהר ווילט
דאך ניט זאגען אז...

„איך זאג גאר ניט“, אונטערברעכט ער מיך,
אבער א חשד איז דא, אז איהר צוזאמען מיט
דריי אייערע גענאסען האט געמאכט פלאטקעס
געגען דאס לעבען „פון זיינער מאיעסטעט דעם
(דייטשען) קיווער“.

עס קומט דער דאפראם. א פראטאקאל
ווערט געמאכט און איך געה צוריק אין נומער
24 אריין.

עס דיערט אבער ניט קיין האלבע שעה זיין
איך שוין וויעדער אין א וואגען, וויעדער שעה
בעגלייטעט, וויעדער געהט ווי א שווארצעפל
פונ'ם אויג. דאס פאהר איך צו מיין שטענדיגע
דירה אין דעם אונטערזוכונגס-געפענגניס.

דארטען ווער איך געוואויגען, געמאסטען
און פון דאס ניי אונטערזוכט. מיינע פרימער
טעם ווערען פערשריעבען און איך קריגע א
נייע צעללע. 12 איז שוין מיין נייער נומער.

דער שליסער, וועלכער פערשפארט מיך
הינטער א מאסיווע, אייזערנע טהיר מיט א
לעכעל אויבען אין מיטען, אינוועניג שמאל און
פון דרויסען ברייט, — ער איז א דייטשער
פאליאק פון פאזען מיט א נאז ווי א בורק
און מיט א קוק פון א תליון.

איך האב געהאט פערשלאפען מיין פריה-
שטיק און בין גוט דוננעריג.

עס שטעלט זיך איצט ארויס אז איך האב
דא, אין דעם אונטערזוכונגס-געפענגניס, צוליעב
מיין דאפראם, פערזאמט מיין מיטאג.

דער מאן מיט'ן נאז בורטשעט אז ער וועט
זעהן וואס ער קען טאן פאר מיר.

עס פערגעהט א צייט, דאן עפענט זיך די
דיקע טהיר. עס קומט אריין א גרויע שיסעל
מיט ארבעם, אויסזעהנדיג פון אינעווייניג און
פון אויסעווייניג שווארצליך און שמוציג.

גזון „עהרליכע“ לייט א פאליצייסטאציאן, דאס
האלטענדיג פאר דעם שטארקסטען בעווייז פון
ציוויליזאציע.

דער זיינער איז 9. עס איז פינסטער.
איך בין שוין אינעווייניג. מען געהט מיך
אריין אין א צימער וואו עס איז דא מעהר לופט
ווי ליכט. מיינע קעשענעס ווערען דורכגעזוכט.
אלץ ווערט ארויסגענומען, בעהאלטען אין א
שראנק און פערשריעבען. ארדנונג איבער
אלעס!

מען פיהרט מיך ארויף אויפ'ן צווייטען
עטאזש. מיין בעגלייטער איז אן אלטער סאל-
דאט. אויפ'ן טרעפ בעגעגענט אונז א אנאנדער
היטער, וועלכער בעגרייט מיין אונטערפיהרער.
ענטפערנדיג אויף יענעם א וואונק, זאגט ער
מיט א טהעאטראלישען „אוי-אויט“:
„וויעדער איין סאציאל!“

איך פערשטעה דערפון אז איך בין יעדענ-
פאלס דא קיין ברייחיד ניט: איך האב דא
ברידער.

* * *

מיין צעללע איז נומער 24. עס געהט מיר
א ווילע צייט זיך צוצוגעוועהנען צו די נייע
„אבסטאנאווקע“. מיט א מאל כאפ איך זיך
אז איך וויל עסען. איך קלאפ אין טהיר. עס
יאוועט זיך אן עלטערער מאן מיט א פנים
וועלכער געפעלט מיר. איך גיב איהם איבער
מיין מאגנס-דעפעשע. ער ערקלערט מיר, אז
קאזנא קארמעט מענשען ניט אזוי שפעט אין
אָווענד, אבער פון מיינע 8 מארק וואס מען האט
ביי מיר אוועקגענומען קען איך אויסגעבען ווי
פיעל איך וויל אויף א ביים מיט א זופ.

איך דאנק איהם. אין א ווילע ארום האב
איך פאר זיך א פלאש ביער מיט צוויי וואורשט-
סענדוויטשעס.

ארום האלב עלף שלאף איך ווי א גע-
הרג'עטער, הגם צו אזא בעט בין איך אפילו אין
מיין טאטענס ארעמע הויז ניט געוועהנט געווען:
א הייזאק אונטערן זייט, א הייקיסען צור-
קאפענס.

ווען איך עפען אויף מיינע אויגען איז שוין
האלב נאך ניין אין דער פריה. מיין ערסטער
דאפראם — זאגט מיר מיין אויפוועקער — דארה
זיין אין א שעה ארום.

און ככהוה. אום האלב עלף שטעה איך
פאר קרימינאל-אינסעפעקטאר הירש. ער איז
זעהר העפליך, הייסט מיר זיך זעצען.

דער פענסטערל — ניט דער ארעסטאנט: ער איז פערשלאגען מיט שיעפע, דיקע ברעטער אין דער ברייט, וועלכע נעהמען ניט נור צו א העלפט ליכט, זאגנדרן זיי לאזען אייך ניט ארונטער-בליקען.

א הונגערנער שפרייז איך הין און צוריק ביז איך ווער מיעד. אפשר, קלער איך, וועל איך פערמאטערטערהייט קענען איינשלאפען. איך טהו זיך אויס, לעג זיך אַנידער, אבער שלאפען קען איך ניט. מיט א מאָל דערהער איך שווערע טריט אין קארדידאָר און א קליינ געריי פון גרויסע שליסלען, וועלכע קלאפען איינער אָן דעם אַנדערן, ווערנדיג געטראָגען.

דאס געהט מען אימיצען פערשפארען, אָדער אַרויסלאָזען — טראַכט איך. אבער דער שלי-סער שטעלט זיך אָב לעבען מיין טהיר, צורואַס? מיט א מאָל הער איך ווי עס הויבט זיך אויף פון יענער זייט טהיר א שווערער פלאַכער אייזערנער שטאַנג און לעגט זיך אַריבער מיט א קלאַנג אין דער ברייט איבער דער טהיר. דאן הער איך ווי עס ווערט אַרויפגעלעגט א שלאָס און ווי ער ווערט פערשלאָסען. הייסט עס, צו דער דיקער אייזער-שראַנקטהיר האָט מען נאָך געדאַרפט אַן עקסטראַ אייזערנעם שטאַנג צו פערהיטען אז מען זאָל זיך חלילה ניט אַרויס-גנב'ענען!

עס ליגעט אין מיין כאַראַקטער צו זעהן אין יעדער זאך פריהער ווי אַלץ דאָס, וואָס אין דאָ קאָמישעם אין איהר. דאָן ערסט זעה איך די טראַגישע, די שרעקליכע זייט. אויף דעם, לאַמיר אַגב אורחא בעמערקען, האַלט זיך די גאַנצע „משוגענע פילאָזאָפיע“ — מיינע דער שטאַנג קומט מיר פאַר לעבערליך — אויף דעם ערסטען בליק. דאָן אבער געהט מיר אַריבער א סקרוך איבער'ן ליב... עס וויעדער האַלט זיך אין מיינע געדאַנקען דער גאַנג, די שווערע טריט אין קארדידאָר, דער שליסעל-געקלייר, דער הויבען זיך פונ'ם שטאַנג, דער שליסען פונ'ם גרויסען שלאָס און דאן דאָס זעלבע ביי די אַנדערע צעללען.

און איך ליגען און קלער: פערמאכט, פער-שלאָסען, פעררינגעלט, ווי א בייזע בעסטיע, ווי א געפעהרליכער מטורף, אַליין אין אַן ענגען קאָמערל, אַהן ליכט, אַהן שפיין, אַהן אימיצענס הילף אין פאַל פון א שרפה, אָדער פון א קראַנק-הייט — עס פיהלען זיך נעמליך שוין די הונגער-קרעמפּ! — ווילענלאָז, מאַכטלאָז, פער-

מיט פעראַכטונג שטופ איך עס אַוועק פון זיך. דער מאַן זעהט מיר אַן מיט די זעלבע פעראַכטונג ווי איך זיין שיסעל און, זאָגענדיג: „נאָ, דאָס איזט אונזערע קאַשט!“ טראַגט ער אַוועק דאָס עסען.

בענג! זאָגט די טהיר און מאַכט זיך צו. באַלד, קלער איך, קומט געוויס מיין „אַבענד-בראָד“. איך וואַרט א שעה, צוויי, דריי — ניטאָ קיין עסען. גאָר ניט! לחלוטין גאָר ניט! פאַסקורנע...

איך קלאַפּ אין טהיר. דער שליסער ער-קלערט, אז מיין „רעגולערע“ פערשפייזונג איז נאָך ניט אַרויסגעגעבען געוואָרען פון נאַטששאַלסטוואַ און די שיסעל אַרבעט האָט דאָס דאָ פאַרגע-שטעלט אַ מין קאָמבינאַציע פון דינער מיט וועטשערע-עסען, וואָס דערפאַר איז געווען די שיסעל אַזוי גרויס און די אַרבעט אַזוי פיעל. איצט אַבער קריגע איך שוין מעהר גאַרנישט ביז מאַרגען פריה.

רחמים בעט איך כאַטש א שטיקעל ברויט. ער ענטפערט ניט. איך קלאַפּ, איך טראַשקע אין טהיר אַזוי שטאַרק און אַזוי לאַנג ביז ער קומט צוריק און זאָגט מיר אַז אויב איך וועל ניט רוהיג זיין געה איך אין סקלעפּ אַראָב — אין קאַרצער — איבער נאַכט.

מיר דערלאָנגט אַ האַק אין נאָז א קעלער-גערוד, פאַר מיינע אויגען זעהען זיך מיין מיט ראַצען, מיט אַלערליי שרצים, אַן ווען איך הויב פון דאָס ניי אָן-צו קלאַפען טהו איך דאָס שוין אַ ביסעל זאָנפטער.

דער בעל-דבר שיינט אויף ווייכער. ער האָט אויף מיר רחמנות, ערפאַהרענדיג, אז איך האָב שוין ניט געגעסען אַ קימאַל'ן פון 22 שעה אויפ'ן זייגער.

„ווייסט איהר וואָס? זאָגט ער גאַנץ נאַאיוו און כמעט פריינדליך — לעגט זיך רוהיג אַנידער און שלאָפט.“

* * *

ליכט פאַלאַנגאיעט זיך ניט. איך געה אַרום אין מיין צעללע, וועלכע איז אַזוי הויך ווי זי איז לאַנג און אַזוי שמאַל אז ווען איך ציה אויס מיינע אַרעמס קען איך דער-גרייכען ביידע ווענד. די פאַליציני-געפענגניס-צעלע איז אַ געדאַמער צימער לגבי איהר. אין דער הויך ענגען א טהיר זעהט זיך אַ קלייניקער פענסטערל צוויי קוואַדראַט פוס גרויס. ער קוקט אַרונטער אין הויף, אבער טאַקע נור ער—

— אלזא, געהענדיג צום פראקטאָר, האב איך דערזעהן מיין פריינד אדאלף מרגליות, דאמאלס א סטודענט אין קעניגסבערג, היינט א דאקטאָר דאָ אין ניו יארק, זיצענדיג אין א ווינקעלע. מיר האבען זיך-בעגריסט מיט א וואונדער און ביידע האבען מיר פערשטאנען אז מיר זיינען געפאנגען אין דעם זעלביגען נעץ. וועגען מרגליות'ן האב איך פערבייגעהענדיג שוין גערעדט און וועל פיעללייכט נאך רעדען אין דעם צווייטען טהייל פון דיזע עראינערונגען.

ביים פראקטאָר גופא האב איך אויסגעפונען אז ארעסטירט זיינען הויז אונז ביידען נאך צוויי אנדערע: די סטודענטען אייגענסאָן און הורוויטש. איך האב אבער ארויסגעפונען נאך א וויכטיגע זאך.

א. מרגליות

דער סליעדאואאטעל (אונטערוכונגסדרייכער) האט מיר גלייך געוויזען מינעם א בריעה, אדרעסירט צו ליבערמאנען אין וויען. הייסט עס, ליבערמאנען האט געהאט ביי זיך מינע בריעה בשעת מען האט איהם פערהאפֿט טעט... אזוי ווי איך האב אין מיין יונגען ענטהער זיאזמוס גערעדט און געשריעבען וועגען די שריי מעלה און שריימטה מיט א פולע מאס זאלץ און פעפער, איז מיר איצט קלאר געווארען אז דער עסק קען ווערען פיעל ערנסטער ווי איך האב געקלערט. נאטירליך, „פארבערייטונג צום האכ-פערראטה“ וועלען זיי געגען אונז קיינמאל ניט קענען דערווייזען, אבער דאס קען ווערען שלים גענוג אונטער די אומשטענדען.

שלאסען ביי טאג, דאפעלט פערשלאסען איבער נאכט, אוועקגעלעגט ווי א זאך, וועלכע מען היט פון גנבים, אדער, ווי א געפאהר, צו וועלכע מען לאזט קיינעם ניט צו. און אזוי דא ליגען ווער ווייסט ווי לאנג און ליגען נור דארום ווייל מען האט א שטיקעלע הארץ פאר פרעמדע ליידען, אן אויג פאר פרעמדע קנעכטשאפט און א מוח, וועלכער ווייזט א וועג צו דער בע-פרייאונג, א תרופה פאר די יסורים...

און דא לאזט דער הונגעריגער מאגען ניט שלאפען, ווייל ער איז בטבע געגען שלאף סאי ווען ער איז צו פול, סאי ווען ער איז צו לידיג, וואס דאס איז דער היפף ווי ביין ארבייטער, וועלכער דרעמעלט דוקא איין סאי פון צופיעל זאטקייט, סאי פון צופיעל הונגעריג... דרעמעלט און שלאפט און כראפט א מאל אזוי, אז נור א קראך וועקט איהם אויף...

בקיצור, עס סקרוכעט. איך דרעה זיך ארום אויף דער „פערענע“ פון היי ביז זיעבען, ביז אכט, ביז ניין, אבער ענדליך שלאף איך איין. אין דער פריה הער איך ווידער די שליסלען מיט דעם שלאס, מיט דעם שטאנג און באַד עפענט זיך מיין טהיר און עס קייקעלט זיך עפעס אריין. איך דערלאנג עס א בריק מיט'ן פוס און עס קלאפט זיך אָב אן וואנד אָהן הילף. זייה, משמעות, קלער איך ביי זיך. א קיילעכדיגע שטיק זייה. איך ווארט ביז עס ווערט א ביסעל ליכטיגער און נעהם עס אריין אין האנד. אהא, דאס איז א בולקעלע שווארצע ברויט! ענדליך! עס איז הארט ווי א שטיין, אבער איז קרוג איז דא וואסער. איך עס מיין ערסטען פריה-שטיק אין געפענגניס. קיין טיש איז ניטא, אבער איך דארף איהם ניט, איך עס: נאך א תענית פון 35 שעה.

מיט מעבעל בין איך דא איבערהויפט ניט פערווארפען. איך קען זיך פריי בעוועגען: אלץ וואס ארום מיר איז דא איז מיין בעט, א בענקעל, וואסער-קרוג, א בלעכענער שעפער און א גרוי-סער טשעבער.

אין אזא האטעל ברענג איך צו די ערסטע נאכט.

* * *

געהענדיג צום דאפראס פונ'ם פראקטאָר (שטאטס-אנוואלט, זיין נאמען איז געווען העכט: איך האב אפט געטראכט, איהם זעהענדיג, אן דעם רוסישען ווערטעל: „נא טא שטשווא וומאריע שטאב קאראס ניע דרעמאלא“)

דער שכן מיינער איז א דייטשער אידליס פון די וואוילע. ער קריעגט שפעטער דריי יאהר צוכטהויז פאר שווינדעל און ער שיינט זיי צו פערדיענען כשר. אבער ארום דעם קלער איד ניט ווען ער קומט אריין און, ניט אכטענדיג אויף זיינע זעהר פאסקודנע געוואוינהייטען, ווער איד צו איהם וואס א טאג לענגער אלץ מעהר צוגעקלעפט.

איהם, ווי מיר, האט מען אררעסטירט און פרייטאג-צורנאכט, מעהר נישט א וואך שפעטער. און מאל פאר מאל יעדען פרייטאג אָווענד קומט ביי אונז פאר אזא מין סצענקעלע:

איד צינד און ליכט און זען זיך לעזען. ער זיצט און שווייגט און טראכט. פלוצלונג עפענט ער די מויל, זיך, ניט זענענדיג צו קיינעם ניט, און זאגט: „פאר אכט-טאגען (אדער פאר צוויי וואכען, פאר דריי וואכען און אזוי ווייטער) בין איד געזעסען צום שבת-מאל-צייט מיט מיין ווייב און מיינע פינף קינדער ארום מיר אין א ליכטיגען אויפגעפוצטען צימער ווען זיי זיינען אריינגעקומען..."

ווייטער פלעגט ער ניט געהן און פלעגט וויינען ווי א קליין קינד. און איד, ניט צווייפ-לענדיג אויף א מינוט אז ער איז א זשוליס פון די געפעהרליכסטע, פלעג קריגען די טרערען אין די אויגען אריין מאל פאר מאל.

* * *

מיר האבען אין אונזער קארירדאך פיער שליסער: (קלויטשניקעס) איינעם אויף יעדען פיערטען טאג. דער פאליאק מיט'ן בוריקנאז איז איינער פון זיי, אנאנדערער איז א פיין און הויך-געוואקסענער טייטש מיט א לאנגען פעד-שווארצען בארד און מיט א פאר ביטרע אויגען. איד האלט איהם אין פערדאכט צו זיין א „פערכאפטער". ער איז זעהר גוט צו מיר. איין טאג, למשל, קומט ער אריין אין מיין צעללע, פערמאכט די טויר, קוקט זיך זעהר פארזיכטיג ארום און, ארויסנעמענדיג פון הינטער-קעשענע א פלאש מיט שנאפס, באט ער מיר אן „ע שלוקע". אנאנדערסמאל דערצעהלט ער מיר אז זיין טאכטער ברענגט איהם יעדען טאג עסען און זי טראגט אַוועק וואס ער גיט איהר — אלץ וואס ער גיט איהר... א קאפוליער אנצוהערענעם! א געלעגנהייט צו שרייבען צו פיניכערג'ן א בריעה, וועלכער זאל קענען געהן ניט דורכגעזעהן פון דעם פאליציי-דירעקטאר.

הכלל, עס ווערט זעהר זייער אויפ'ן האר-צען! אבער אפילו אין דעם ערסטען ווירקליך ערנסטען מאמענט מאכט זיך א קאמיוז, פון וועלכען איד לאך זיך כמעט פאנאנדער דא אינ'ם געריכט-זאאל, ביים סליעדאוואטעל, דאס הייסט, ביים קברות-מאן פון דער פריי-הייט אויפ'ן סאמע בית-עולם.

דער שפאם איז דיעזער:

מיין בריעה, דער „ערנסטער", צו ליבערמאן איז געשריבען אויף דייטש, אבער דארטען קומט פאר א פראזע אין וועלכע עס געפינט זיך דער ווארט יום כפור. איד שרייב, נעמליך, אז אויב ער, ליבערמאן, וועט טאן דיעס אדער יענעס וועט ער ניט דארפן פאסטען יום כפור. און פערקירן דעם לעצטען ווארט אזוי: „יו-כ". געשריבענערהייט זעהט דאס אבער אויס ווי א פאאר צו'הרג'עטע ליטוינישע בוכשטאבען און דער סליעדאוואטעל קען זיי בשום אופן ניט לעזען. דאס מוז זיין, בעשליסט ער ביי זיך, א שטיק קאנספיראציע, רחמנא לצלן. איד פיהל אז דא וואלט פאר מיר זיך געלייגט די מעשה אויפצוקלערען, אבער דער שפאם איז צו גוט און איד רעד זיך אויס אז איד געדענקט ניט וואס די פאךר בוכשטאבען האבען צו בעדייטען. צי עס האבען אויף דעם געשוויצט געלערנטע האנד-שריפט-עכפערטען אדער ניט, וויס איך ניט, אבער מיר האט דאס געקיצעלט צוערסט און שפעטער פערדראסען.

* * *

דער געפענגניס-דירעקטאר בעזוכט אונז יעדען דאנערשטאג. צי פיניכערג האט איהם „געזעהן" אדער איד אלץ האב ביי איהם נושא חן געווען, ווי די מעשה זאל דארטען ניט גע-וועזען זיין, מען פאנגט מיר אן בעסער צו בע-האנדלען גלייך נאך זיין וויזיט. מען ערלויבט מיר צו קריגען ביכער פון דער היים — ניין טעג האב איד זיך געקארמט מיט דעם נייעם טעסטאמענט און מיט א בוך פון הימען; מען ערלויבט מיר אויך צו שרייבען נאך ליכט צו פרוי קאנצעל און וואס איז בעסער ווי אלץ — איד קריעג די ערלויבניס צו שפאצירען צוויי מאל א טאג, יעדעסמאל א שטונדע צייט אונטען אין הויף.

אויפ'ן ניינטען טאג קריעג איד אויך א שכן אין מיין צעללע. מען שטעלט אריין נאך א בעט און מען זעצט אריין נאך א מענשען.

דעם אונפערגעסליכען „פרעסער“, וואָס דורך איהם איז אונז געלונגען צו ארגאניזירען אַ מינ פאַסט אויף אַ קורצע צייט.

איהם און אַ משוגענעם קעלנער און אַ פּרור מען פּוילישען אידען וועל איך לאָזען אויף אַנאָדערסמאָל. אפשר וועלען דיזע עראינערונג גען ערשיינען אין בודפאַרם און דאָ וועט פון דעם היינטיגען קאפיטעל ווערען צוויי אדער דריי.

וויכטיג איז צו זאָגען, אז פיינבערג הויבט איצט אָן צו אַרבייטען אין ערנסט. ער פער-שטעהט דאָס וואָס איך, זייענדיג אין טורמע, פערשטעה דערווייל נאָך ניט און דאָס איז, אז מען וועט אונז ענטוועדער פער'משפּט'ן אויף אַ יאָהר אָדער צוויי צוכטהויז אויב מען וועט קענען בעווייזען „פאַרבערייטונג צום האַכ-פערראטה“, אָדער אַ-ניט, דאָס הייסט, ווען דאָס וועט זיך זיי ניט איינגעבען, וועט מען אונז אויף אַזאָ אופן אַרויסטרייבען פון פריי-סען אז מיר זאָלען אַריינגעטרייבען ווערען איז רוסלאַנד, כּדבר האמור: פון דער סקאוואַרדע אין פיער אַרין.

און פיינבערג פערשטעהט אויך, אז עס איז וויכטיג אז איינער פון אונז פיער זאָל אַרויס-גענומען ווערען אויף אַ פאַרמיטעלסטונאָ, כדי אז ער זאָל אַליין קענען וויסען ווי ווייט מיר זיינען „שולדיג“. נאטירליך בין איך איהם געהנטער צום האַרצען ווי מיינע חברים און איין טאָג, אַרום ניי-יאָהר 1879, יאוועט זיך „דער אַלטער אַליין“ אין געפענגניס. ער ברענגט פאַר אונז אַלעמען פאַפיראַסען און ציגאַרען און פאַר מיר אַליין די בשורה, אז איך וועל אין קורצען זיין פריי. ער גיט מיר צו פער-שטעהן אז די מעשה איז ערנסט, אז ער מוז אַלץ וויסען און אז אפשר וועט ער עפעס קענען טאָן ווען איך וועל איהם זאָגען די גאַנצע, פולע וואַרהייט.

עס שטעלט זיך זעהר באַלד אַרויס, אז מיינ אַרויסקומען אויף „בייל“ איז ניט אַזאָ גוטע זאָך פאַר מיר ווי עס האָט אויף דעם ערשטען בליק אויסגעזעהן. אַלע פאַר אַ טעג שלעפט מען מיך צום דאַפּראָס. אינספּעקטאָר הירש דער-צעהלט מיר יעדעסמאָל וואו איך בין געווען דאָנערשטאָג אין דער פריה און שבת פאַר-נאַכט און ווען און וואָס איך האָב מיט דעם אָדער יענעם געטאָן און מיט וועמען איך האָב

דעם סליעדאָוואַטעל און דעם פראקטוראַר, ווי דאָס איז דער פאַל מיט אונזערע געווענליכע בריעף.

עס איז אָבער ביי מיר ניטאָ קיין פאַפיער. האַלט, אָט איז דאָס הייליגע עוואַנגעליום! דעם איינבינדער'ס אַריינגעקלעבטע בלאַט פעהלט ביין פאַרדערבלאַט, אָבער עס איז דאָ ביין הינטערבלאַט. עס איז געבליך און שמוציג ווי אַ יעסען-בלאַט אין זומפ, אָבער עס איז בעסער ווי גאָר נישט.

איצט אַ בליישיטפּט! איך טהו אַ בעט מיינ פריינד דעם שליסער.

„אי, בעוואַהרע! וואָ דענקען זי היז? !“ שרייט ער אויס.

אין אונזער קאָררידאָר איז הויז די שליסער פאַראַן אַ מינ משרת, וועלכען מען רופט קאַל-פאַסטאָר. ער איז אַ שטרעפלינג (אַ קאַנוויקט) וואָס האָט „די פרייהייט פון דעם גאַנצען קאָר-רידאָר“ פאַר גוטע אויפפיהרונג. מיט איהם מאַך איך אַ געשעפט. ער גיט מיר אַ האַלבען בליישיטפּט און איך — ניט האַבענדיג קיין געלד — גיב איהם דערפאַר אַ פאַר וואַלענע אונטערהויען. מיר זיינען ביידע צופריעדען.

דער שליסער מוז איצט שוין זיין טויט און דערפאַר מעג געזאָגט ווערען, אז איז דריי טעג אַרום האָט פיינבערג פון מיר געקראָגען אַ לאַנגען העברעאישען בריעף. עס איז מעגליך אז דיזער בריעף האָט מיינע פריינדע און מיר אַליין געדאַטעוועט פון דעם בער'ס לאַפעס, ווי מען וועט באַלד זעהן.

* * *

מיינ שפאַציערגאַנג אין הויף, וועלכער איז ווי געזאָגט, אין אָנהויב אַ צוויי-שטונדיגער, ווערט באַלד אַראָנגעשניטען אויף אַ שטונדע. איינער פון מיינע חברים האָט געקראָגען דאָס זעלבע רעכט און טרעפּען האָבען מיר זיך ניט געטאָרט. פון די האַלבע שעה אין דער פריה און די אַנדערע נאכמיטאָג איז באַלד געוואָרען נור איין האַלבע שעה אַ טאָג אין גאַנצען. מיר האָט געפּרעהט צו זעהן אז די אַנדערע צוויי געהען אויך שוין שפאַציערען.

זעהר וואַלט זיך מיר וועלען דאָ בעשריי-בען אייניגע אינטערעסאַנטע טיפּען, מיט וועלכע איך בין בעקאַנט געוואָרען אויף דעם „גענוז-מאַרש“, — ווי מען רופט דעם שפאַציערגאַנג צו פאַרדווייז אין טורמע-הויף, — ספּעציעל

עטליכע בעגלייטער און די הארץ זאגט מיר אז דער עסק איז פיעל ערגער ווי פריהער.

אין דראשקע פרוביר איך פון איהם אויס-פארשען וואס דאס האט צו בעדייטען און — כאטש צוהאק איהם, ניט א ווארט, חוץ דעם אלטען ניגעלע: „מארגען, מארגען פריה!“

מיר קומען אן אינ'ם פאליציירגעפענגניס, אין מיין צעללע אריין פיהרט מיך וויעדער אן אלטער סאלדאט און מיט א הארטע, עטוואס הייזעריגע שטימע פלויידערט ער ארויס דאס וואס איך האב פונ'ם אינספעקטאר ניט געקענט ארויסציעהען מיט צוואנגען.

„וויסען זי וואס מיט איהנען געשיעהט?“ — זאגט ער צו מיר, רעדענדיג גאנץ קאלט-בלוטיג, ניט מיינענדיג ניט קיין גוטעס ניט קיין ביז, — „זי ווערדען פער צוואנגסדיטע נאך רוסלאנד אויסגעלייפערט.“

דאן פערשפארט ער די טהיר הינטער מיר און, דאכט זיך, ער ווינטשט מיר א גוטע נאכט. אלזא מיר ווערען אויסגעלייפערט קיין רוסלאנד! א דונערשלאג פון א העללען היממעל! פינה יאָהר צוכטהויז אין דייטש-לאנד וואלטען פאר מיר ניט געהאט דעם צעהנטעל טהייל שרעקען ווי די אידעל פון ווערען אויסגעלייפערט צום טיראן פון רייסען אלס מענשען וועלכע זיינען געפעהרליך פאר די „קאנסטיטוציאנעלע“ פריישישע מאנארכיע!

איך קוק זיך ארום, אין מיין אונגעהויערער אויפגעגונג, צי קען מען ניט ווי עס איז אנט-לויפען און פרעה זיך א מינוט שפעטער וואס קיינער איז דערביי ניטא, פון מיר צו לאכען. איך — אנטלויפען פון טורמע! איך, פאר וועלכע דער אריבערקליכע איבער א פלאנקען וואלט דאמאלס געווען א גרויס בריה'שקייט. איך נעם באראבאנעווען אין טהיר, עס יאוועט זיך אן עלטערער מענש' מיט א פרוינדליכען פנים. ער מעלדעט זיך אן אלס דער וואכטמייסטער פון דעם פאליציירגעפענגניס, איך פיהל אז ער איז א פריינד, — א פריינד אין נויט.

ער טאר דאס ניט, אבער ער ווערט מי-נער א שליח צום אינספעקטאר. דער אינספעק-טאר מוז גלייך שיקען צו פינבערג'ן. גלייך, גלייך, גלייך אויפ'ן שמעל!

דער עסק געהט לאנגזאם און מיינע קלעפ איז טהיר ברענגען אין א שעה ארום דעם וואכט-מייסטער צוריק.

גערעדט. ער גיט מיר אויף דעם אופן צו פערשטעהן, אז זיינע געהיימע אגענטען געהען מיר אומעטום נאך און אז אויב איך טראכט וועגען א ויכרה איז, א שטייגער, גלייכער אז איך זאל זיך דאס ארויטשלאגען פונ'ם מוח.

דערווייל ווערען מיינע חברים אריבער-געפיהרט פון דעם אונטערזוכונגסגעפענגניס צוריק אין דער פאליציירטורמע. דאס האט צו בעדייטען צוויי זאכען: ערסטענס אז דער פראקוראר האט זיך איבערצייגט אז האכפער-דאטה וועט ער געגען אונז קיינמאל ניט קענען העווייזען און, צווייטענס, אז מען מיינט אונז ארויסצוטרייבען פון פרייסען. אינ'ט וואלט מען זיי אין גאנצען בעפרייט.

אין דעם טאג ווען זיי ווערען אריבערגע-פיהרט אינ'ם פאליציירגעפענגניס פאסירט עט-וואס, וועלכעס איז וואהרשיינליך די ערגסטע ערפאהרונג פון מיין לעבען.

* * *

וויעדער א פרייטאג-צורנאכט. איך זיך ביי פרוי קאנצעל צום אבענדרעסען. קליין-לאטכען פאדעט ארום מיר ווי ארום א געליעב-טען חולה. דאס קינד איז די לעצטע צייט צו מיר נאך מעהר צוגעבונדען געווארען ווי פריהער. זי האלט אין איין רעדען וועגען די פאליצייר, וועגען די „שפיצבובען“, ווי זי רופט זיי. א ברודער'ל איהרער, אז עלטערער, א יאָהר זיעבען אלט, האט (משמעות אין זייער ביידענס נאמען) מיך געהאט געשריעבען א בריעה אין טורמע אריין, וועלכער האט זיך געענדיגט מיט דעם טרויסט אז מיין ליידען איז ניט אומזיסט, ווייל איך לייד „פיר איינע גוטע זאכען“. נאטירליך האט מען דאס צו מיר ניט צוגעלאזען.

און אט זיצען מיר אזוי אין זאאל מיט פולע הערצער, ווייל די צייטען זיינען שווערע, שרעקליך שווערע. מיר זיינען ערסט אין דעם דריטען חודש פון דעם סאציאליסטישענגעזעץ. מיט מיר האבען מיינע בעסטע פריינד מורא צו רעדען. די היציגע דיסקוסיאנען זיינען פער-שטומט. די „ראדיקאלע“ משכילים זעהט מען מעהר ניט אין די אויגען. די רעאקציאן כושע-וועט און די פרייהייט זיצט א געפענטעוועטע און האט א פנים ווי די שכינה אין אנהויב גלות.

מיט א מאל עפענט זיך די טהיר און עס ערשיינט קרימינאל-אינספעקטאר הירש מיט

פיינבערג'ס אדוואקאט איז עס געלונגען דורך א דריידעל אונז צו ראטעווען. דער דריי דעל איז בעשטאנען אט אין וואס: דער ים, דער באלימשיער איז ניט רוסלאנד'ס, ניט פריי סענ'ס און ניט ערגיז אנאנדער מדינה'ס (פון דעם סקאנדינאווישען האלבאינזעל, א שטייגער) אבער דער ברעגים איז א גרענעץ פאר פרייסען און אזוי ווי פיללאו איז א האפען שטאדט און פיללאו איז נעהנטער ווי ווערבע לאווא, דערפאר דארף מען טאקע לויט נאך דעם פרייסישען געזעץ אונז ארויסטרייבען דורך פיללאו, ד. ה., ארויפזעצן אויף א שיה וואס געהט קיין דענעמארק.

דאס איז שפעטער, דערווייל זיצען מינע פריינדע אין טורמע און איד ביז אפט א פריי וויליגער טורמעניק. איד קום זיי אפט בעזוכען און עס מעהר ווי איין מאלצייט צוזאמען מיט זיי אין געפענגנים. דער וואכטמייסטער גיט פון עסען און לעגט זיכער צו געלד פון קעשענע. וואס פאר אן עדעלע נשמה דיזער מאן איז געווען, וועל איד אמאל אויספיהרליך דערצעהן לען. ער קריעגט בעצאהלט יעדע וואך, אבער ער בעט קיינמאל ניט און יעדעסמאל ווערט ער איז כעס ווען איד קום אין געפענגנים און רעד וועגן געלד.

איד קום אבער, ניט אימער פרייוויליג.

אין מיטען פעברואר ווער איד א דריטען מאל אררעסטירט. דאס דארף מען אונז ארויס שיקען קיין דענעמארק. שטעלט זיך אבער ארויס אז אויף דעם „קליינעם זונד" איז דא איין און עס פערנעהען וואכען און וואכען ביז מיר ווערען „אויסגעוועזען". איד קום וויעדער ארויס אויף בייל און ווער א פערטען מאל אררעסטירט דעם 17טען מערץ (1879).

דעם טאג געה איד ארויס אין גלות.

(ענדע פון'ס ערשטען טהייל.)

מען האט געשיקט צו פיינבערג'ן, אבער ער איז אין טהעאטער. „מארגען... גוטע נאכט!" אויף מארגען בין איד וויעדער געווען פריי, אבער פיינבערג האט געמוזט שטעלען דריי מאל אזוי פיעל „קאפיאן" (בייל — ערובות) ווי דעם ערסטען מאל.

לוקענבאך, פיינבערג'ס פראקוריסט, האט מיר געגעבען אנצוהערענס אז איד זאל אנטלויפען. דאס איז געוויס געקומען פון דעם „אלטען", וועלכער איז געווען בערייט צו פערלערען אויף דעם אופן א גרויסע סומע געלד, אבער איד האב דערפון ניט געוואלט הערען. אפשר איז דאס ניט אין גאנצען געווען מיין סאלידאריטעטס-געפיהל, וועלכעס האט מיר ניט געלאזען אוועקגעהן פון מינע חברים און זיי לאזען אין שטיד. זיכער איז אז ווען איד וואלט דאן אנטלאפען געווארען וואלט איד בעגאנגען א שרעקליכע ניעדערטרעכטיגקייט.

* * *

מיין פרייהייט נין איד גוט אויס. עס ווערט געמאכט געלד צו פערזארגען מינע גענאסען מיט בעסערע שפיז. איד האב די מעגליכקייט צו ארבייטען פאר אונז אלעמען און פיינבערג ווערט אן שתדלן פאר זיי ניט וועניגער ווי פאר מיר. די פרייסישע רעגירונג וויל אונז מיט אלע כחות ארויסגעבען צו רוסלאנד. דער אויסרייד איז אז לויט דעם פרייסישען געזעץ ווערט יעדער פרעמדלענדער, וועלכער ווערט ארויסגעטריעבען פון לאנד געשיקט צום נאהנטסטען גרענעץ און אזוי ווי אין אונזער פאל איז ווערבעלאווא דער נאהנטסטער גרענעץ וועט מען אונז נור ברענגען אויף יענער זייט גראבען און וועט דער בער אויסשטעלען די לאפע איז אין דעם פרייסען ניט שולדיג, ווען ניט, איז דאך מה'טוב!

פון וואנען נעהמען זיך קריזיסען?

(נאך קארל מארקס)

פון יצחק אייזיק בן אריה צבי הלוי.

ער פינאנציעלער קריזיס וועל-
כער האט זיך אנגעהויבען ביי
אונז פון די בענקס פער-
שפרייט זיך ביסלעכווייז אויף
די אינדוסטריע און דעם
האנדעל. פעקטארים ווערען

געשלאסען, ארבייטער געהען ארום לעדיג, די
קראמען זיינען געפאקט מיט וואארען, אבער עס
נעפינען זיך קיין קויפער ניט. אלצדינג איז
פאראן מעהר ווי מען בעדארף און דערפאר
פעהלט אלצדינג ביי אלעמען: עס זיינען פאראן
אי מאשינען, אי מאטעריאלען, אי ארבייטער
זיי צו בעארבייטען, אבער די ארבייט
שטעהט; עס זיינען פאראן צו פיעל שיד און
דערפאר געהען ארום די ארבייטער אהן פא-
דעשוועס. וואס איז דאס פאר א משוגענע
וועלט?

מען זוכט אן ערקלערונג, פון וואנען קומט
עס. מען ווייס אז פארצייטען איז דאס ניט
געווען אזוי. עס זיינען געווען ארימע לייט
וואס עס האט זיי געפעהלט אלצדינג, עס זיינען
געווען גבירים וואס האבען געהאט מעהר ווי
זיי האבען געדארפט. אבער א גביר זאל
באנקראטירען דערפאר וואס ער האט צופיעל
וואארע אין זיינע קראמען, דערפון האט מען
ניט געוואוסט. די האנדעלסקריזיסען זיינען
געקומען צוזאמען מיט דעם קאפיטאליזמוס, פון
וואנען-זשע נעהמט זיך א קריזיס אונטער דעם
קאפיטאליזמוס? אויף דערויף איז פאראן א
פארטיגער ענטפער: דער ארבייטער קריעגט
נאך א טהייל פון זיין פראדוקט, פון זיין אר-
בייט, דעם אנדערען טהייל נעהמט צו דער
קאפיטאליסט. דער ארבייטער פערצעהרט זיין
טהייל, דאס הייסט מיט זיינע ווייזשעס קויפט
ער וואס ער האט נויטיג פאר זיך און זיין
פאמיליע, דער קאפיטאליסט פערצעהרט אויף
עפעס, אבער ער איז דאך ניט מעהר ווי א

מענש. וויפיעל קען א מענש אויפגעסען? מעהר
ווי איין פאר הויזען אנטהוהן מיט א מאל קען
דאך דער קאפיטאליסט אויף ניט. אלזא דעם
גרעסטען טהייל פון זיין פראפיט שפארט ער
אב. אט די אבגעשפארטע געלד מוז ער אריינ-
לעגען אין א נייעם געשעפט. דאס זעלבע
וועדערהאלט זיך ווייטער, נאך אויף א גרעסער-
רען מאסשטאב, און וואס ווייטער ווערט דער
אונטערשיעד צווישען דעם גאנצען פראדוקט
און די ווייזשעס פון די ארבייטער אלץ גרע-
סער. עס הויפען זיך אז וואארען אין די
קראמען וואס קענען ניט פערקויפט ווערען; די
קרעמער הערען אויף צו קויפען; די פאבריק-
קאנטען זיינען געצוואונגען אבצושטעלען זייערע
פאבריקען ביז דער איבעריגער פראדוקט וועט
פערצעהרט ווערען, און דעמאלט הויבט זיך
ערסט אן דיזעלבע חד גדיא גאר פון אנהויב.

קורץ גערעדט זאגט מען, אז קריזיסען קומען
פון „איבערפראדוקציע“ און „אינ-
טערקאנסומפציע“. עס איז פאראן א
מיינונג, אז אט אזא קריזיס מוז סוף כל סוף
מאכען אן ענד דעם קאפיטאליזמוס און אינ-
סטאלירען זיי סאציאלע רעוואלוציעאן.* פער-
שטעהט זיך, ווען מען בויט אויף דער איבער-
פראדוקציע און אינאונטערקאנסומפציע די סא-
ציאלע רעוואלוציעאן, מוז די טהעאריע זיין
ריכטיג.

געווענהליך מיינט מען אז דאס איז די
סאמע אמת'ע תורה פון קארל מארקס. אויך
וועל אין דעם ארטיקל בעווייזען, אז דאס איז

(*) די מיינונג איז זעהר היים אויסגעשפראכען
געווארען אין דעם רוסישען סאציאלדעמאקראטישען
זשורנאל „פראוודא“ מיט דריי יאהר צוריק, אבער
דאס איז ניט דער איינציגער ארטיקל. ציטירען—
וואלט מען געדארפט די גאנצע סאציאליסטישע ליטע-
ראטור.

וואָרום אַלץ ווערט געמאַכט פאר דעם אייגענעם געברויך פון די מיטגלידער פון דער ווירט-שאַפּטליכער גרופע.

אין אַן ענטוויקעלטער געזעלשאַפט אָבער קען קיין איינציגע ווירטשאַפּטליכע גרופע ניט אויסקומען נור מיט אַזעלכע זאַכען וואָס זי האָט אַלליין געמאַכט מיט איהר אייגענער אַר-בייט, א סך זאַכען מוז זי קויפּען אין מאַרקעט. אַלזאָ אַ טהייל פון דעם פראדוקט פון יעדער ווירטשאַפּטליכער גרופע ווערט געמאַכט פאַר'ן מאַרקעט, זי איז אַ „וואַרע“, וואָס מוז אויס-געביטען ווערען אויף אַנדערע וואַרען. דאָס רופט מאַרקס „וואַרען-פראדוקציע“. אויף אַ העכערער מדרגה פון דער ענטוויקלונג, ביט מען ניט איין וואַרע אויף די אַנדערע, נאר מען פערקויפט יעדע וואַרע פאַר געלד און מיט דעם געלד קויפט מען אַנדערע וואַרען. דאָס רופט זיך אין דער פאליטישער עקאנאָמיע „געלד ווירטשאַפט“.

היינט לאָמיר אַ קוק טהון וואָס איז דער פונדאמענטאַלער - אונטערשייד צווישען - אַ נאַטוראַלער ווירטשאַפט און אַ געלד-ווירט-שאַפט. אין אַ נאַטוראַלער ווירטשאַפט ווערט יעדעוועדע זאַך געמאַכט פאַר דעם אייגענעם געברויך: דער פויער ווייס וואָס ער דאַרף, און טהיילט איין אזוי זיין אַרבייט, אַז עס זאָל זיין צייט פאַר אַלעדינג; דער פרייז ווייס אויף וואָס ער דאַרף און ער פערזאָגט זיינע פויערים זיי זאָלען איהם צושטעלען אזוי פיעל פון דעם און אזוי פיעל פון יענעם. עס קען זיך טרעפּען אַז אַ פויער זאָל האָבען מעהר תבואה, אָדער מעהר קיה איידער ער בעראַרף; אַזא פויער רעכענט זיך פאַר אַ גביר. עס קען זיך טרעפּען אַז דער פרייז האָט מעהר פערשיידענע זאַכען איידער ער קען פערברויכען, ליעגט עס ביי איהם אין די שפייכלערס. וואָס איז דאָ פאַר אַן-אומגליק?

אין אַ געלד-ווירטשאַפט איז נאָר אַנדערש. דער מאַן וואָס האָט פראדוצירט אויף צו פער-קויפּען אין מאַרקעט, האָט זיך ביי קיינעם ניט נאָכגעפּרעגט, צי מען דאַרף זיין וואַרע, צי ניט. ער אַרבייט זיך און ער ברענגט זיין וואַרע אין מאַרקעט. ער האָפט, אַז ער וועט געפּינען אַ קונה. עס איז זעהר מעגליך אָבער אַז מען האָט געמאַכט צופיעל פון זיין כאַרט וואַרע און ער וועט אויף זיין וואַרע קיין

ניט מעהר ווי אַ בלבל אויף דעם גרויסען געלערנטען.

* * *

דער מענש געפּינט זעהר וועניג פאַר זיך אין דער נאַטור פאַרטיגערהייט, ער מוז אומ-אַרבייטען, וואָס ער געפּינט, איידער ער קען עס בענוצען. געהמט אפילו די ווילדע מענשען, האָבען זיי אַ סאַרט סוכה, אין וועלכער זיי שלאַפּען, געוועהר אויף צו שיסען חיות, עפעס אַ געציג אויף צו כאַפּען פיש, אַ שאַרפּען בייז אויף צו שניידען, און נאָך אַ סך זאַכען וואָס זיינען בעשאַפּען געוואָרען דורך די אַרבייט פון דעם מענשען. די אַלע אַרבייטען מיט וועלכע די געזעלשאַפט האַלט אַזיך אויף, רופט מען „ווירטשאַפט“, אָדער „עקאנאָמיע“. צי עס זיינען ווען געווען אַזעלכע מענשען, וואָס האָבען געלעבט איינציגווייז, אָהן אַ געזעלשאַפט, יעדער איינער נאָך פאַר זיך, אזוי ווי הינט, דאָס ווייסען מיר ניט גענוי. רייזענדע וואָס האָבען געזעהן ווילדע מענשען, דערצעהלען פון אַזעלכע ביישפּיעלען, אָבער צי מען קען זיך אויף זיי פערלאָזען אַז זיי האָבען פערשטאַנען דעם לעבען פון די ווילדע מיט וועלכע זיי האָבען זיך צו-זאַמענגעטראָפּען, איז אַ פראַגע. מיר ווייסען ווי וועניג מען קען זיך פערלאָזען אפילו היינט אויף די בעשרייבונגען פון די קאַררעספּאַנדענט-טען וואָס קומען אין אַ פרעמדען לאַנד. אָבער ווען עס זיינען אפילו וואַרעס-איין און ווערעס-איין געווען אַזעלכע מענשען, זיינען דאָס אויס-נאַהמען. „דער מענש איז אַ געזעלשאַפּטליכע חיה“, זאגט דער גריכישער פילאָזאָף אַריסטא-טעלעס.

אזוי ווייט ווי מיר ווייסען, האָבען די מענשען שטענדיג געלעבט אין גרופען אין שבטים אָדער משפחות. נאָר פון אָנהויב פלעגט יעדע געזעלשאַפּטליכע גרופע מאַכען פאַר זיך אַלצדינג וואָס זי האָט פערברויכט. אזא ווירט-שאַפט רופט מען „נאַטוראַלע ווירטשאַפט“.

עס מאַכט ניט אויס ווי דער פראדוקט ווערט צוטהיילט צווישען די מיטגלידער פון אזא געזעלשאַפט: אין אַ פרייער פויערשער פאַמיליע ווערט אַלצדינג פערברויכט פון איהרע מיט-גלידער; אין אַ גרופע וואו עס זיינען פאַראַן אַ הערר און שקלאַפּען נעהמט דער הערר צו דעם גרעסטען און דעם בעסטען חלק. אָבער אזוי צו אזוי, איז דאָס אַ נאַטוראַלע ווירטשאַפט,

דער יאהרען האבען די ארבייטער געליעפערט דער הערשענדרע קלאסע מעהרפראדוקט, אבער פון קיינע אינדוסטריעלע קריזיסען האָט מען נישט געוואוסט, ביז דעם אָנפאַנג פון קאפיטאַליזם מוס. דערפון קען מען שוין זעהן, אז נישט אין דערין איז די אורזאכע פון קריזיסען וואס דער ארבייטער קריגעט נישט דעם מעהרפראדוקט, נאר אין דעם וואס דער מעהרפראדוקט מוז פערקויפט ווערן. די אורזאכע פון קריזיסען איז אַלזאָ נישט אין דער עקספּלאַטאַציע פון דעם ארבייטער, נאר אין מאַרקעט.

יעדער פראדוקט ווערט געמאַכט פאר א געוויסען געברויך. וויבאלד עס האָט זיך גע-ענדיגט די פראדוקצאָן, מוז ער אַנקומען אין דעם געבייט פון געברויך („קאנסומפּשען“ אויף ענגליש); ער קען געניצט ווערן פאר דעם פערזענליכען בעדאַרף, צום ביישפּיל, געבאַקטע ברויט, פערטיגע קליידער, סיגאַרעטס, אדער אַלס מאטעריאַל פאר פראדוקצאָן, צום ביי-שפּיל, מעהל אין דער בעקעריי, טוך אין דעם שניידערשאפ, טאַבאַק אין דער סיגאַרפּעקטארי און דערגלייכען. אין א נאַטוראַלער ווירט-שאפט איז דער איבערגאַנג פון פראדוקצאָן צום געברויך א דירעקטער: די לייווענט וואס א יאַראַסלאַווער מוזשיק פלעגט ליפערן דעם פרייז — פלעגט געניצט ווערן ביים פרייז אין הויז — היינט מוז דער מאַנופּעקטשורער פון לייווענט פערקויפּען זיין לייווענט, און יענער וואס דאַרף די לייווענט מוז עס קויפּען. צווישען פראדוקצאָן און געברויך טרעט אין אַלזאָ אן אונטערברעכונג — דער פערקויפּען און דער קויפּען. דאָס רופט זיך „צירקולאַצאָן“. דער צוועק פון צירקולאַצאָן איז אריבערצוברענגען די וואַרען פון דעם פראדוקצנט צו דעם קאַנ-סומענט, אין אַן ענטוויקעלטער וואַרען-ווירט-שאפט ווערט דאָס בעזאָרגט דורך געלד: דער פראדוקצנט פערקויפט זיין וואַרע און קריגעט בעזאַהלט מיט געלד, און מיט דעם געלד קויפט ער אנדערע וואַרען וואָס ער דאַרף אַליין פאר זיין געברויך. אַלזאָ אין דער וואַרען-ווירט-שאפט ווערט, ראשית, די וואַרע איבערגעבן טען אויף געלד, און דאָס געלד ווערט איבער-געבליען אויף אנדערע וואַרען. אבער דאָס מוז מען פערשטעהן: ווען חיים יאַנקעל פער-קויפט זיין וואַרע צו טאַדערס, מוז טאַדערס האבען דאָס געלד, און פון וואנען האָט עס

קונים נישט געפינען. פאר איהם אַליין טויג זי נישט, — וואָס קען א איד א קירושנער טהון מיט א צעהנדליג אָפּיציערסקע הימלען? דורך דעם וואָס ער האָט אַן איבערפלוס איז ער נאר קיין גביר נישט, פונקט פערקעהרט, כל זמן ער קען נישט פערקויפּען זיין וואַרע, האָט ער קיין געלד נישט מיט וואָס צו קויפּען אנדערע.

אַלזאָ די געלדווירטשאפט צושיידט דעם בעל מלאכה וואָס מאַכט די וואַרע, דעם „פרא-דוקצנט“ פון יענעם וואָס ניצט זי, פון דעם „קאנסומענט“ און שאפט דערמיט די מעגליכ-קייט פון איבערפראדוקצאָן, ווען עס איז נאָך נאָך קיין קאפיטאַליסטישע פראדוקצאָן נישטאָ.

היינט לאמיר געהן ווייטער. עס האָט זיך שוין פאַיאָועט א קאפיטאַליסט וואָס האָט א פּעקטאָריע מיט געדונגענע ארבייטער. דער ארבייטער קריגעט נישט דעם גאַנצען פראדוקט פון זיין ארבייט, א טהייל פון איהם בלייבט ביי דעם קאפיטאַליסט. ער פערקויפט עס און צוטהיילט דעם ווערטא צווישען אַלע אבטהיי-לונגען פון דער קאפיטאַליסטישער קלאַסע: דער באַנקיר, דער סוחר, דער לענדלאַר, די אינשורענס קאמפאַניע, דער שטאַט, קריגען יעדער אַ חלק. דער ווערטא פון די אַלע חלקים צוזאַמען רופט מאַרקס „מערווערטא“, דעם פראדוקט גופא אין וועלכען דער מעהרווערטא בעשטעהט רופט ער „מעהרפראדוקט“, און די ארבייט דורך וועלכע ער ווערט בעשאפען, רופט ער „מעהרארבייט“.

מעהרפראדוקט און מעהרארבייט זיינען בע-שטאַנען טויזענדער יאהרען איידער דער קאַפּי-טאַליזמוס איז געבאָרען געוואָרען — דער יסקלאַה האָט געמאַכט מעהרארבייט, דאָס הייסט, ער האָט געאַרבייט מעהר איידער עס איז נויטיג געווען איהם צום לעבען. דער פרא-דוקט פון זיין מעהרארבייט, דער מעהרפראדוקט, איז געבליעבען ביי דעם בעל הבית פון דעם יסקלאַה, אבער קיין „מעהרווערטא“ איז נישט געווען, וואָרום דער מעהרפראדוקט האָט דער יסקלאַפּען-האַלטער נישט פערקויפט, נאר עס איז געבליעבען ביי איהם פאר זיין אייגענעם גע-ברויך. אַלזאָ, דער אונטערשייד צווישען קאַפּי-טאַליזמוס און די פריהערע לעבענספאַרמען פון דער געזעלשאפט בעשטעהט נאָר אין דעם, וואָס אין דער קאפיטאַליסטישער געזעלשאפט מוז ער מעהרפראדוקט פערקויפט ווערען... טויזענ-

הער פערקויפט, אדער פון די שער וואס ער האט פריהער געקויפט.

דאס געלד קומט דא אריין ניט מעהר ווי אלס מיטעל דורך וועלכען איין וואארע ווערט איבערגעביטען אויף אנדערע. הגם די פראדוקט ציאן איז שוין אָבערזונדערט פון דעם פערברויך, דער צוועק אָבער פון דער צירקולאציאן איז צו ברענגען די וואארען צו די יעניגע וואס וועלען זיי פערברויכען.

אין דער קאפיטאליסטישער צירקולאציאן איז די מעשה גאָר אנדערס. זי הויבט זיך אָן פון געלד און ענדיגט זיך מיט געלד. צום סוף אָלזאָ געפינט זיך דער אריינגעלעגטער קאפיטאל אין אזא פארמע אין וועלכער ער קען ווידער אריינגעלעגט ווערען אין געשעפט, דאָס הייסט, ווידער אריינטרעטען אין צירקולאציאן.

פריהער, די פשוט'ע צירקולאציאן איז בע- שטאנען פון פעראיינצלעטע אקטען, די קאפיר טאליסטישע צירקולאציאן, פערקערט, קען געהן אָהן אונטערברעכונג. דער צוועק פון דער צירקור לאציאן איז ניט דער פערברויך פון די וואארען, נאר זייער ווערט איז געלד, און נא- טירליך פערגרעסערטער ווערט. ניט דער פער- ברויך איז דער צוועק פון דער קאפיטאליסטישער צירקולאציאן, נאר דער מעהרווערט.

לאמיר איצטער אונטערזוכען דעם גאנג פון דער קאפיטאליסטישער צירקולאציאן גענויער. דער ערסטער אקט בעשטעהט אין דעם וואס געלד ווערט אויסגעגעבען אויף איינצוקויפען אלערליי וואארען. זיי קענען אלע צוטהיילט ווערען אין צוויי קלאסען: ערסטענס, ווערט געלד אויסגעגעבען אויף פראדוקציאנס-מיטלען, עס הייסט מאשינען, מאטעריאלען און, צוויי- טענס, ווערט אויסגעגעבען געלד אויף צו קוי- פען ארבייטס-קראפט — „הענד“.

אין דעם האנדעל צווישען דעם קאפיטאליסט און דעם ארבייטער איז דער קאפיטאליסט דער קויפער און דער ארבייטער דער פערקויפער. דער ארבייטער פערקויפט זיין איינציגע וואארע, זיין ארבייטס-קראפט; דאָס איז די ערסטע העלפט פון דער צירקולאציאן פון זיין וואארע; נאך דער ערסטער העלפט קומט די צווייטע: דער איינקויפען פון וואארען וואס דער ארביי- טער בעדארף. דאָס הייסט, אָן דער קאפיטא- ליזמוס פערגרעסערט דעם מארקט: פאר דעם אנפאנג פון קאפיטאליזמוס, איז מעגליך געווען

טאָדערס גענומען? ער האָט שוין פריהער פערקויפט זיין וואארע און אויף דעם אופן איז ער איז איצט דער קויפער. אָלזאָ, די צירקולאצ- יאָן פון איין וואארע איז צוזאמענגעשטעפט מיט דער צירקולאציאן פון אנדערע וואארען. די גאנצע קייט פון קויפען און פערקויפען ביל- דעט אויס די גאנצע צירקולאציאן פון וואארען אין דער געזשאפט. אָבער דאָס איז נאך ניט די צירקולאציאן פון קאפיטאל.

וואס הייסט „קאפיטאל“? אָנגעקליבענע מעהרווערט וואס ווערט בענוצט אויף ארויס- צושלאָגען א נייעם מעהרווערט.

היינט לאמיר זיך איינקוקען ווי עס געהט פאָר די פשוט'ע צירקולאציאן פון וואארען. עס הויבט זיך אָן פון דער וואארע, זי ווערט אומגעביטען אויף געלד, און דאָס געלד ווערט ווידער אומגעביטען אין וואארען, נאטירליך, אין אנדערע סארטען וואארען. מיט דעם קא- פיטאל איז עס אנדערס. עס הויבט זיך אָן דערפון אָן א קאפיטאליסט לעגט אריין זיין געלד; פאר דעם געלד ווערען געקויפט אלער- ליי וואארען — מאשינערי, מאטעריאלען און ארבייטס-קראפט; די אלע וואארען ווערען גע- נוצט אין דער פעקטארי צו פראדוצירען נייע וואארען; דער פראדוקט האָט א גרעסערע ווערט איידער דאָס אריינגעלעגטע געלד; ער ווערט צום שלום פערקויפט, דאָס הייסט איבער- געביטען אויף געלד.

די צוויי מינים צירקולאציאן זיינען אין גרונד פערשידענע איינע פון דער אנדערער. ווען די פשוט'ע צירקולאציאן פון וואארען איז גע- ענדיגט, האָט יעדער די וואארע וואס ער בע- דארף פאר זיין געברויך, דאָס איז אָלזא דער סוף. כדי די צירקולאציאן זאָל זיך ווידער אָנהויבען, מוז געשאפען ווערען א נייע וואארע, די אלטע צירקולירט שוין ניט מעהר. למשל, א פויער האָט געבראכט א קאלב אין מארק, ער האָט די קאלב פערקויפט און געקויפט זאלי, אייזערנע צוועקעס, א שער פאר די שעפסען, א האק. די אלע וואארען וועט ער שוין ווידער ניט פערקויפען. כדי די צירקולאציאן פון וואארען זאָל זיך ביי איהם ווידער אָנהויבען, מוז ער שאפען א נייע וואארע, ער מוז ברענגען אין מארק א חזיר, אן ענדיק, אָבער דער שאפען פון די נייע וואארען, פון דעם חזיר אדער פון דעם ענדיק, האָט גאָר קיין שייכות ניט צו דער צירקולאציאן פון דעם קאלב וואס ער האָט פרי-

דוקטיווען קאפיטאל ווערט געבארען א נייע וואארע, די וואארע ווערט פערוואנדעלט אין געלד; פון געלד ווערט וואארע.

ווען איהר קוקט ווי א ראד דרעהט זיך, קענט איהר זאגען וואו זי הויבט זיך אן צו דרעהען און ווען זי האט זיך ארומגעדריעהט איין מאל ארום איהר אָס? עס ווענדט זיך אן אייד, וועלכען פונקט איהר ווילט אויסקלייבן בען פאר אייער אנהויב. אזוי איז מיט דער צירקולאציע פון קאפיטאל. מיר האבען געזעהן דעם קרייזלויף פון דעם געלד-קאפיטאל, אָבער ווען איהר וועט זיך גוט איינקוקען, קענט איהר זעהען אז איהר קענט אנהויבען דעם צירקעל מיט דעם פראדוקטיווען קאפיטאל, אָדער מיט דעם וואארע-קאפיטאל, אויב איהר ווילט, נעמליך:

(1) עס הויבט זיך אן פון פראדוקציע, פון דעם פראדוקטיווען קאפיטאל ווערט געבארען א וואארע, אָדער וואארע-קאפיטאל, די וואארע ווערט איבערגעביטען אויף געלד, דאָס געלד ווערט איבערגעביטען אויף וואארע, די וואארע ווערען בענוצט אלס פראדוקטיווער קאפיטאל א. ז. וו.

(2) אָדער איהר קענט אנהויבען פון דער אויסגעפערטיגטער וואארע, דאָס הייסט פון דעם וואארע-קאפיטאל, פון דער וואארע ווערט גע-מאכט געלד, דאָס געלד ווערט אריינגעלעגט אין נייע וואארע, די וואארע ווערען בענוצט אלס פראדוקטיווער קאפיטאל, דער רעזולטאט דערפון איז א נייע וואארע, א. ז. וו.

איהר זעהט ווי די צירקולאציע פון קאפיטאל איז ענג צוזאמענגעבונדען מיט דער פראדוקציע. אין דער פשוט'ער צירקולאציע פון וואארע מעג זיך די פראדוקציע געהען ווייטער, צי דער פראדוקט געפינט א קויפער, צי ניט. דער פויער וועט זייען תבואה, צי ער האט פער-קויפט. די פאראיינאָהיגע צי ניט. דער קא-פיטאליסט וואָס האט א גרויסע אימעניע, מוז פערקויפן זיין תבואה, כדי ער זאל האבען געלד מיט וואָס צו דינגען ארבייטער און פיהרען זיין אימעניע ווייטער.

אָבער אין דער קאפיטאליסטישער צירקולאציע איז מעגליך עס זאל זיך נאָר אָברוקטען אז די וואארע איז כלומרשט פערקויפט. די קאפיטאליסטישע פראדוקציע ברענגט וואארען אין די וועלט אין גרויסע מאַסען, און זיי מוזען

אז דער ארבייטענדער מענטש. דער פויער צום ביישפּיל, פלעגט פערקויפן נור דאָס וואָס פאר איהם איז געווען איבעריג אין זיין אייגענער ווירטשאפט; דעם גרעסטען טהייל דער-פון וואָס זיי האָבען פערברויכט, האָבען זיי פראדוצירט פאר זיך און עס איז קיינמאל ניט געקומען אין מאַרק. אין דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט פערקויפט דער לאַז-ארבייטער זיין גאנצע ארבייטס-קראפט און ער מוז קויפן אין מאַרק אלץ וואָס ער דארף. דאָס הייסט דער קאפיטאליזמוס פערניכטעט אין גאנצען וואָס איז נאָך איבערגעבליבען אין דער וואארע-פראדוקציע פון דער נאטוראליזירטשאפט; די געלד-ווירטשאפט ווערט אלגעמיינ.

ווייטער איז פאראן נאך אנאנדער אונטער-שיעד צווישען דער פשוט'ער צירקולאציע פון וואארען אין דער קאפיטאליסטישער צירקולאציע. אין דער פראַסטער צירקולאציע פון וואארען געהט זיך פאר די פראדוקציע גאנץ אונאָבענגיג פון דער צירקולאציע; די צירקולאציע נעהמט אריין נור דעם האנדעל. אין דער קאפיטאליסטישער צירקולאציע מוז יעדער אַקט פון צירקולאציע אויף א געוויסע צייט אונטערגעבראכען ווערען דורך די פראדוקציע. דער קאפיטאליסט קויפט די פראדוקציע-אָנס מיטלען און די ארבייטס-קראפט און פערברויכט זיי; אָבער דער רעזולטאט פון דעם פערברויך איז א נייע וואארע; דאָס רופט זיך „פראד-דוקטיווער פערברויך“. דער אונטערשיעד צווישן שוין פערזענליכען פערברויך און פראדוקטיווען פערברויך בעשטעהט אין דעם, וואָס אין דעם פערזענליכען פערברויך ווערט די וואארע פער-צעהרט און קען שוין מעהר ניט צירקולירען, וועהרענד פראדוקטיווער פערברויך שאפט א נייע וואארע, וועלכע טרעט ווידער אריין אין צירקולאציע. די פראדוקציע איז אלץ נויטיג כדי די צירקולאציע זאל זיין פאָלשטענדיג.

דאָס איז אלץ דער „קרייזלויף“ פון דעם געלד-קאפיטאל. ווען דער לויף איז געענדיגט, געפינט זיך דער קאפיטאל אין דער פאַרמע פון געלד, און געלד קען צו יעדער צייט ווידער אָנ-הויבען דעם זעלבען לויף. עס דרעהט זיך תמיד ארום און ארום: פון געלד ווערט וואארע, די וואארע ווערט אריינגעווארפען אין די פראדוקציע, אָדער ווי דער טייטש זאגט, זי ווערט פערוואנד-עלט אין פראדוקטיווען קאפיטאל, פון דעם פראד-

ווערען אין קעש. דאסזעלבע קומט פאר אין אלע געשעפטען. עס ווערט אלזא אנגעקליבען אין דער געזעלשאפט א גרויסער געלד-פאנז. אט דער פאנז ווערט דעפאזיטעט אין די בענקס. דאָרטען ווערט ער בענוצט אויף צו גרינדען נייע אונטערנעמונגען און אויך אלס קרעדיט-פאנז. ווען די אומשטענדען מאכען עס נויטיג.

ווען מיר בעטראכטען אן איינצעלנעם קאפ-פיטאל, בעמערקען מיר אז אין זיין קרייזלויף זיינען פערציגט פראדוקציע און צירקולאציע. אין דעם קרייזלויף פון דעם געלד-קאפיטאל ווערט די צירקולאציע אונטערבראכען דורך פראדוקציע. אין דעם קרייזלויף פון דעם פראדוקטיווען קאפיטאל ווערט די פראדוקציע אינ-טערבראכען דורך צירקולאציע. אין דעם קרייזלויף פון דעם וואַרען-קאפיטאל קען די ציר-קולאציע זיך וויעדער אָנהויבען בלויז נאָך דער פראדוקציע. כדי יעדער סארט קאפיטאל זאל קענען זיין טהעטיג אָהן אונטערברעכונג, איז נויטיג אז עס זאל זיך צו יעדער צייט געפינען א חלק פון דעם קאפיטאל פון דער גאנצער גע-זעלשאפט אין יעדער פון די דריי פארמען. אי אין דער פארמע פון געלד-קאפיטאל, אי אין דער פארמע פון פראדוקטיווען קאפיטאל, אי אין דער פארמע פון וואַרען-קאפיטאל. וועה-רענד איין געלד-קאפיטאל ווערט פערוואנדעלט אין פראדוקטיווען קאפיטאל, דאָס הייסט, וועהרענד עס געהט פאר די פראדוקציע, טרעט איין אַנאנדער געלד-קאפיטאל; וועהרענד דער וואַרען-קאפיטאל מאכט דורך זיין צירקולאציע אין מאַרקעט, טרעט איין אַנאנדער פראדוקט-ווער קאפיטאל, א. ז. וו. דאָס הייסט, אז די גאנצע קאפיטאליסטען-קלאַסע ווערט איינגע-טהיילט אין דריי גרופען: באַנקיערען, מעני-פּעקטשורערס און הענדלער. צווישען זיי ווערט צוטהיילט דער מעהרוערטע.

ביז אהער האָבען מיר גערעדט אזוי ווי דער גאנצער קאפיטאל וואָלט איבערגענאנגען מיט אַ מאָל פון איין פארמע אין די אנדערע. אין דער ווירקליכקייט געהט עס אנדערס. דער פראדוק-טיווער קאפיטאל אויף וועלכען דער קאפיטא-ליסט האָט אויסגעגעבען זיין געלד, בעשטעהט פון אַרבייטס-קראַפט און פראדוקציע-מיטלען. די פראדוקציע-מיטלען בעשטעהען אין מאטע-ריאַלען וואָס געהען אַריין אין דעם פראדוקט, ווילען, אויף אויף צו שמירען די רעדער, און

אויך פערקויפט ווערען מאַסענווייז. דער קוי-פער אין דעם קאפיטאליסטישען מאַרקעט איז קודם כל דער האָלטיילער. דער מעניפּעקטשור-רער (דער אינדוסטריעלער קאפיטאליסט) קריעגט בעזאָהלט פאר זיין וואַרע און געהט ווייטער פראדוצירען, ניט וויסענדיג און ניט קימערנדיג זיך וועגען דעם וואָס דער האָלטיילער וועט טהון מיט זיין וואַרע. עס קען זיך טרע-פען אז די וואַרע וועט בלייבען ערגעץ ליגען אויפ'ן פאָליצע, אבער דער מעניפּעקטשורער וועט זיך דערוויילע געהן ווייטער מיט זיין פּעק-טאָרי אזוי ווי בעפאר. אין דער פראַסטער וואַרען-פראדוקציע איז דאָס געווען אונמעג-ליך, וואָרום די וואַרען פלעגען פראדוצירט ווערען פאר'ן קאסטאָמער אויפ'ן אָרט. דעריבער זיינען איבערפראדוקציע און קריזיסען געווען אונבעקאנט.

איהר געדענקט, אז דער קרייזלויף פון דעם פראדוקטיווען קאפיטאל ווערט אונטער-בראכען דורך די צירקולאציע פון דער וואַרע וואָס ער פראדוצירט: די וואַרע ווערט פער-קויפט פאר געלד, דאָס געלד ווערט וויעדער אַריינגעלעגט אין וואַרען. דאָ דארפן מיר זיך איינקוקען נעהנטער. דער מעניפּעקטשור-רער האָט אַריינגעלעגט אַ געוויסען קאפיטאל אין פראדוקציע, און ווען די פראדוקציע איז געענדיגט, נעהמט ער ארויס וואַרע פון אַ גרע-סערען ווערטא איידער דער קאפיטאל וואָס ער האָט אַריינגעלעגט. די פראדוצירטע וואַרע ענטהאַלט אלזא אין זיך דעם מעהרוערטע. וואָס טהוט זיך אָבער ווייטער מיט'ן מעהר-ווערט? דער קאפיטאליסט קען איהם פער-צעהרען אין גאנצען, דעמאָלט הויבט זיך אַז דער-קרייזלויף פון זיין קאפיטאל וויעדער מיט דעמזעלבען ווערטא ווי אין דעם ערסטען צירקעל. אָדער אַ טהייל פון דעם מעהרוערטע ווערט בע-

נוצט אויף אויסצוברייטען די פראדוקציע. אין דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע איז דאָס דער כלל. די אויסברייטונג פון דער פראדוק-ציע קען בעשטעהן ענטוועדער אין דערין, אז די עקזיסטירענדע געשעפטען ווערען געפיהרט אויף אַ גרעסערען פּוס, אָדער אז עס ווערען גע-גרינדעט נייע. אבער דערצו איז נויטיג אַ גע-וויסע פראפארציע פון דעם קאפיטאל. אויב דער צוואוואַקס פון אַ געוויסען קאפיטאל איז צו קליין, מוז דער מעהרוערטע אנגעקליבען

דעם פראדוקט בעשטעהט פון דריי טהיילען: ערסטענס, דער יעניגער וואָס רעפרעזענטירט דעם ווערט פון די פערברויכטע מאטעריאלען, מאשינעריי און דערגלייכע, צווייטענס די ווייז דזשעס פון די ארבייטער, דריטענס, דער מעהר-ווערט. דער מעהרווערט איז דער צוועק פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע; צעהנדליגע יאהרען נאכאנאנד, יאהר איין און יאהר אויס, ווערט פראדוצירט דער מעהר-ווערט. אויב דאס איז די אורזאכע פון קריזיסען, אויב דער מעהרווערט מוז פערצעהרט ווערען פון דער ארבייטער-קלאסע נאך יעדען קריזיס, איידער די קאפיטאליסטען קענען ווידער אנהויבען זייער אלטען שפיעל, דאן הייסט דאס, אז די קאפיטאליסטישע פראדוקציע איז איהר אזוי בעשעהרט זי זאל פראדוצירען מעהר איידער די געזעלשאפט קען פערברויכען. אונטער אזעלכע קאנדישאנען וואלט דער קאפיטאליזם שוין לאנג געמוזט אויפהערען צו עקזיסטירען. דארויף איז דער תירוץ, אז דעם קאפיטאליזם ראטעוועט דער אויסלענדישער מארק. דאס איז אזוי ווי מארק טווען דער-צעהלט פון א קליין שטעטלעך, אז די איינוואוינער נער האבען דארטען געמאכט א לעבען דערפון וואָס זיי האבען איינער ביי דעם אנדערען גע-

מאשינעריי. ארבייטסקראפט, מאטעריאלען, קוילען, אויל ווערען פערצעהרט אין דער פראדוקציע אין גאנצען און טראגען איבער זייער גאנצען ווערט אויף דעם פראדוקט; די מאשינעריי, פערקעהרט, ווערט געניצט פיעלע יאהרען ביז מען דארף זי ארויסווארפען אין דזשאנק, דער ריבער מוז דער ווערט פון די מאשינען איינ-געטהיילט ווערען צווישען דער גאנצער מאסע וואארען, וואָס ווערען פראדוצירט מיט זייער הילף אין דער צייט וואָס זיי דיענען. דערפון שטאמט אן אונטערשייד אין דער צירקולאציע פון די ביידע טהיילען פון דעם פראדוקטיווען קאפיטאל. דאס געלט וואָס ווערט אויסגעגעבען אויף ארבייטסקראפט און מאטעריאלען קעהרט זיך באלד אום צוריק אין דעם ווערט פון דער פראדוצירטער וואארע. די עקספענס אויף מא-שינעריי מוז אויסגעגעבען ווערען מיט א מאל אין א גרויסער סומע אויף א לאנגע צייט און עס קומט צוריק אין דער וואארע אין קליינע אינסטאלמענטס. דער גאנצער קאפיטאל פון א מעניפיקטשורער איז אלץ איינגעטהיילט אין צוויי חלקים: איין חלק, וואָס ווערט אריינגע-לעגט אויף א לאנגע צייט, רופט זיך „פיקסער קאפיטאל“, דער אנדערער חלק, וואָס קעהרט זיך אָפּט אום אין קעש, רופט זיך „צירקולירענ-דער קאפיטאל“.

איצטער קענען מיר שוין נעהנטער צוקומען צו דער פראגע, וואָס זיינען די אורזאכען פון קריזיסען. איך האב שוין דערמאנט פון אנהויב די מיינונג אז קריזיסען קומען דערפון וואָס דער ארבייטער קען מיט זיינע ווידזשעס ניט אָב-קויפען דעם גאנצען פראדוקט פון זיין ארבייט. אמת, עס זיינען נאך פאראן קאפיטאליסטען, אבער זייער צאהל איז זעהר קליין אין פער-גלייך מיט דער ארבייטער-קלאסע, און דעריבער ווי זיי זאלען ניט שטאפען זיך די קוישקע, קען קיינער פון זיי פארט ניט אויפקען מעהר ווי אן ארבייטער. דעריבער מוז דער איבערפלוס פון צייט צו צייט ווערען אזוי גרויס, אז די פראדוקציע מוז זיך אָבשטעלען.

דיזע טעהאריע הויבט ניט אן צו פערשטעהן דעם עיקר פון קאפיטאליזם (*). דער ווערט פון

(*) פאר למדנים וואָס זיינען מבין בלע"ז וועל איך דא איבערגעבען וואָרט פאר וואָרט וואָס מארקט זאגט וועגען דעם: „עס איזט איינע ריינע טויטאלאגיע צו זא-

גען דאס די קריזען אויס מאנגעל אן צאהלונגס-פעהיגער קאנסומציע אָדער אן צאהלונגס פעהיגער קאנסומענטען הערפארגעהן... דאס וואָרען אונפער-קויפליך זינד, הייסט נישטס אלס דאס זיך קוינע צאהלונגס-פעהיגער קויפער פיר זי פונדען. ... וויל מען אבער דויער טויטאלאגיע אוינען שוין טיפער בערגינדונג דאדורך געבען, דאס מען זאגט, די אר-בייטער קלאסע קעהלטע אוינען צו גערינגען טייל איהרעס אייגענען פראדוקטס, אונד דעם אויבער-שטאנד ווערדע גיטחין אויפגעהאלפען, זאבאלד זי גרעסער אנטויל דאפאן עמפפענגט, איהר ארבייטס-לאזן פאלגליך וועקסט, זא איזט נור צו בעמערקען, דאס די קריזען יעדעסמאלס געראדע פארבערייטעט ווערדען דורך אוינע פערזאדע, וואָרן דער אר-בייטלאזן אָלגעמיינ שטייגט אונד די ארבייטער-קלאסע גרעסער אנטויל אן דעם פיר קאנסומציע בעשטימטען טייל דעם יעהרליכען פראדוקט ער העלט. „דאס קאפיטאל“, צווייטער באנד, ז.ו. 385 — 386.

פאר דעם פראדוקטיווען פערברויך שטענדיג וואקסען. עס בלייבען דאן נאך די וואארען וואס ווערען געניצט פאר דעם פערזענליכען פערברויך. אזעלכע וואארען זיינען נויטיג ניט פאר דער ארבייטער-קלאסע אליין, נאר אויך פאר די קאפיטאליסטען. די הייזער, די וויללאס, די לוסטיגכטען, די אטאמאבילס, די פראדוקטען פון קונסט, די צירונג, פון די קאפיטאליסטען און זייערע פאמיליעס זיינען ווערטה, ניט איבער טריבען, הונדערט, זאגאר טויזענד מאל אזוי פיעל, ווי עס קאסט אויסצוהאלטען א גאנצע ארבייטער-פאמיליע. אויסהאלטען איין קאפיטאליסטישע טאכטער קאסט, ארעם, צוואנציג טויזענד דאלאר א יאהר; אויסהאלטען א ביבי — פיער טויזענד דאלאר א יאהר. חוץ עסען, האט דער פערברויך פון אלע אנדערע זאכען, בפרט נאך לוסוס-געגענטשטענדע, גאר קיין גרעניץ ניט.

די קאפיטאליסטען-קלאסע פערברויכט דעם מעהרוערטע טהייל וויין פערזענליך און טהייל-וויין פראדוקטיוו. דער מעהרוערטע ווערט דעריבער פראדוצירט אין אזעלכע וואארען וואס זאלען דיענען דעם צוועק.

פאר דעם פערזענליכען פערברויך פון די קאפיטאליסטען ווערן פראדוצירט אזעלכע וואארען וואס זיי בעדארפען און אזוי פיעל ווי עס בעטרעפט יענער טהייל פון דעם מעהרוערטע וואס זיי ספענדען געוועהנליך אויף זיך. פאר דעם פראדוקטיווען פערברויך ווערען מעניופעקט-טשורט פראדוקציע-אנס-מיטעל און וואארען וואס דער ארבייטער קויפט מיט זיינע ווידזשעס.

קארל מארקס ווייזט מיט א גענויער רעכ-נונג אין דעם צווייטען באנד פון זיין „קאפיטאל“, ווי דאס ווערט געמאכט. איך וויל דא דערמיט ניט פערנעהמען אזוי פיעל פלאץ, אבער עס איז קלאר, אז מען קען אזוי פערטהיילען דעם מעהר-ווערט, אז די אויסגאבען זאלען שטימען מיט די איינגאבען.

עס בלייבט נאך א פראגע. מען קען זיך פארשטעלען ווי די קאפיטאליסטען קענען פער-צעהרען דעם גאנצען מעהרוערטע פאר זיך: מיסעס גולד מאכט זיך נאך א דרעם, די ברעלי מארטינס גיבען נאך א פענס באל, מארגאן קויפט נאך א גאלעריע טהייערע פיקטשורס, קארנעניע בויט אויס נאך א צעהנדליג פרעכטיגע הייזער פאר ליברעריס. אבער דאס אלץ נילט זאלאנג ווי עס ווערט דערמיט ניט פערברייטערט

וואשען גרעט. „דער אויסווערטיגע האנדעל — זאגט מארקס — פערלעגט נור די ווידערשפריכע אויף אויסגעדעהנטערע ספערע, ערעפנט איה-נען גרעסערן שפיעלקרייז.“ (***) די קויפער אויף דעם אויסלענדישען מארק קענען ניט קויפען, ווען זיי פערקויפען ניט אויף א גלייכע סומע וואארען. כדי די אמעריקאנער קאפיטאליסטען זאלען קענען פערקויפען זייערע וואארען צו די פיליפינער, מוזען די פיליפינער פערקויפען אויף א גלייכע סומע וואארען צו די אמעריקאנער. דער אונ-טערשייד איז אלזא נאך אין דעם סאָרט וואארען וואס מוזען פערקויפט ווערען אין דעם היימישען מארקעט. שטעלט זיך ווידער דיוועלבע פראגע: ווער וועלען זיין די קויפער? ווען די ארבייטער-קלאסע קען קויפען נור א טהייל פון דעם היימ-שען פראדוקט, וועט זי דעם איבריגען טהייל פארט ניט קענען קויפען, צי ער בלייבט אין דעם היימישען מארקעט, צי ער ווערט אויסגעביטען אויף אויסלענדישע וואארען.

די פאלשקייט פון דער גאנצער טהעאריע שטאמט דערפון וואס איהרע אנהענגער פער-שטעהען ניט די ראלע פון דעם מעהרוערטע און דעם טהייל קאפיטאל וואס רעפרעזענטירט די פראדוקציע-אנסמיטעלען. דער יעהרליכער פרא-דוקט בעשטעהט אין אזוינע וואארען וואס זיינען געמאכט געווארען פאר פערזענליכען פערברויך און פאר פראדוקטיווען פערברויך. די וואארען וואס דיענען דעם פראדוקטיווען פערברויך קענען נור פערקויפט ווערען פון דער קאפיטאליסטער-קלאסע, וועלכע בענוצט זיי אויף צו בענייען דעם אָנגעניצטע טהייל פון דעם פראדוקטיווען קא-פיטאל און אויף איהם צו פערברייטען. דער קאפיטאליזמוס צייכענט זיך אויס דערמיט וואס אָט דער חלק פון דעם קאפיטאל וואקסט שטענ-דיג אין פראָפארציע צו דעם גאנצען קאפיטאל; עס איז לייכט צו פערשטעהען פאר וואס: ווען איין ארבייטער קען מאכען מיט'ן האַנד איין שטיקל ארבייט און מיט א מאשין צעהן שטיק-לעך, איז דאך קלאר אז דער ווערט פון די פערברויכטע מאטעריאלען איז געוואקסען צעהן מאל אזוי גרויס; און וואו איז דער קאסט פון דער מאשין? אלזא מוז דער טהייל פון דעם פראדוקט וואס דער קאפיטאליסט קויפט איין

(**) „דאס קאפיטאל“, צווייטער באַנד, ז. 444.

איז אים ליבאן געווען, צוויי ניו יארקער באגקירען, בעשטעטיגען עס אין זייערע ארטיקלען וועגען דעם איצטיגען קרויז. מיר האבען געזעהן אז א טהייל פון דעם קאפיטאל, דער פיקסער קאפיטאל, ווערט אריינגעלעגט אין גרויסע סומען און קומט צוריק אין קליינע אינ-סטאמענטס. די אינסטאמענטס ווערען אנ-געקליבען פון יעדען קאפיטאליסט אלס א רעזערוו פאנד, כדי ווען עס וועט קומען די צייט ארויס-צואווארפען די אלטע מאשינערי און צו קויפען נייע, זאל ער האבען מיט וואס דאס צו טהון. ווען צום ביישפיל די מאשינערי קאסט הונד-דערט טויזענד דאללארס און זי דיענט צעהן יאהר, לעגט ער אוועק אין בענק צעהן טויזענד דאללארס א יאהר, און נאך צעהן יאהר נעהמט ער ארויס מיט א מאל די הונדערט טויזענד דאללארס און פערספענט זי אויף מאשינערי. ווען די צעהן טויזענד דאללאר וואס ער שפארט אב יעהרליך וואלט זיך געלעגען רוהיג ערגעץ אין א פוישקע און די מאשינען וואס ער וועט דארפען וואלטען זיך-פאמעלעך געמאכט אין דער צייט פון די צעהן יאהר, וואלט עס געווען אזוי ליכט אויסצופיהרען, ווי עס איז פאר מיר דאס צו דערצעהלען. אין דער אמת'ן אבער טראגט ער אריין דאס געלד אין די בענק, די בענק בארגט עס אויס דערווילע אויף אנדערע אונטערנעהמונגען, און ווען עס קומט ארויסצו-ציהען מיט א מאל די הונדערט טויזענד דאללאר, אנשטאט ווי געווענהליך צעהן, איז די באנס קורץ אין געלד. נאטירליך, איז דער פערשטעהט, אז עס האנדעלט זיך אין דער ווירקליכקייט אום טויזענדער קאפיטאליסטען און אום הונדערטער מיליאנען; ניט אלע דארפען זייער געלד צו דעזעלבער צייט. אבער די אורזאכע פון טראבעל בלייבט, כל זמן די גאנצע פראדוקציע פיהרט זיך ניט מיט א פלאן. עס איז אזוי ווי ווען איז וואלט געהאט א גרויסען געשעפט אויף מיליאנען דאללאר און א בוכהאלטער. דער רעזולטאט וועט זיין, אז היינט וועט פעהלען וואארגע, מארגען וועט פעהלען געלד. מיר האבען אבער געזעהן, אז די רעדער פון דער קאפיטאל-ליסטישער פראדוקציע און צירקולאציע קענען זיך דרעהן ריכטיג נור דעמאלט, ווען דער פראדוקטיווער קאפיטאל געהט איבער אין וואארגע-קאפיטאל, דער וואארגע-קאפיטאל איז געלד-קאפיטאל, דער געלד-קאפיטאל ווידער

די פראדוקציע. ביז א געוויסען גרענעץ קען מען פערשטעהען ווי די פראדוקציע קען זיך אויך אויסברייטען: די בעפעלקערונג וואקסט, דארף מען פון יעדער זאך מעהר. אבער עס איז דאך א פאקט אז דער מעהררוערטה וואקסט גיכער ווי די בעפעלקערונג, וואס טהוט מען מיט דעם וואס איז איבעריג? יעדער פראדוקט מוז דאך סוף כל סוף פערברויכט ווערען? די פראגע קען שטעלען נאך יענער וואס פערשטעהט ניט דעם גייסט פון קארל מארקס „קאפיטאל“. ווי מיר האבען געזעהן, איז דער צוועק פון דער קאפיטאליסטישער פראדוקציע ניט דער פער-ברויך, נאך דער מעהררוערטה. עס מאכט גאך ניט אויס אין וואס'ערע וואארגען דער מעהר-זוערטה ווערט מעניופעקטשורט. הונדערטער מיליאנען זיינען אריינגעלעגט געווארען אין דעם פאנאמא קאנאל. פון וואנען האבען זיי זיך גענומען? דאס איז אנגעקליבענער מעהר-ווערטה; ער איז אינוועסטעט געווארען אין באנדס, וואס וועלען טראגען צינזען, דאס הייסט מעהררוערטה. טויזענדער מיליאנען זיינען גע-ספענדט געווארען אויף קריעגסשיפען און האר-מאטען פאר דעם רוסיש-פאנאנשישען קריעג. דאס איז אויך אנגעקליבענער מעהררוערטה. די אייראפעאישע און אמעריקאנישע קאפיטאליס-טען האבען אויסגעבארגט זייער מעהררוערטה צו די צוויי רעגירונגען. דאס איז ווען איז דער קוקט אין דעם קעש אקאונט (די קאסע רעכ-נונג) פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט; ווען איז דער וועט אריינקוקען אין דעם סטאק-בוך פון דער קאפיטאליסטישער געזעלשאפט, וועט איז דער געפינען, אז עס זיינען פאראן גרויסע שיפסבוי קאמפאניעס, וואס בויען קריעגסשיפען, גרויסע פעקטאריס פון קאנאנען, ביקסען, פול-ווער; א גרויסער טהייל פון דעם שטאהל פון דעם קופער, פון די קוילען וואס ווערען פראדו-צירט, געהען אוועק אויף קריעגס-אויסגאבען. און דער אויסהאלטען פון מיליאנען סאלדאטען? א טהייל פון דעם פראנצויזישען מעהררוערטה געהט אוועק אויף אויסצוהאלטען די קאזאקען און די סעמיאנאוועס.

פון וואנען-וועט נעהמט זיך פארט א קרויז? די אורזאכע האט מארקס געוויזען אין דעם צוויי-טען באנד פון קאפיטאל*), און איצט געפינט

אין סטאקס און באַנדס, דאָס הייבט אין פיקסען קאפיטאַל פאַר נייע אונטערנעמונגען און עס פעהלט צירקולירענדער קאפיטאַל. די בענקס האָבען איינגעצויגען זייערע קרעדיטען. דערצו איז געוואָרען אַ פאַניקע, אלע האָבען גענומען אַרױסציהען זייער געלד פון די בענקס און האָלטען עס ביי זיך, דאָס הייסט, דער געלד-קאפיטאַל האָט אויפגעהערט איבערצוגעהן אין די פאַרמע פון פראָדוקטיווען קאפיטאַל, ווי מאַרקס דריקט זיך אויס. דער רעזולטאַט איז אז די פראָדוקציע האָט זיך געמוזט אַבשטעלען. די אורזאַכע פון קריזיסען ליגעט אַלואַ ניט אין דעם פעהרעלטנים פון דער קאפיטאַליסטען-קלאַסע צו דער אַרבייטער-קלאַסע, נאָר אין דער אַנאַרכיע פון דער צירקולאַציע פון קאפיטאַל.

אין פראָדוקטיווען קאפיטאַל, אַהן אונטערברעך-כונג. שטעלט זיך אַב ערגעץ איין רעדעל. בלייבט די גאַנצע מאַשין שטעהן. דאָס האָבען מיר געזעהן אין דעם היינטיגען קריזיס. עס האָט זיך ניט אָנגעהויבען דערפון וואָס מענויפּעקטשורערס אָדער האַלסילערס האָבען ניט געפונען קיין מאַרקעט פאַר זייערע וואַרען און זיינען דעריבער ניט אין שטאַנד געווען צו צאָהלען זייערע חובות. ניין, די צאָהל באַנקראַטען איז געווען זעהר קליין, ניט גרעסער ווי געוועהנליך. עס האָט זיך אָנגעהויבען פון די בענקס, עס האָט געפעהלט געלד וויפיעל דער געשעפט האָט פערלאָנגט. פאַרוואָס? דערפאַר, זאָגען קאַנאַנט און גיירוזש, וואָס דאָס געלד איז אַריינגעלעגט געוואָרען אויף לאַנגע טערמינען

דער הילצערנער בחור

פון מ. שמואלזאָהן

(מיין פרוינד פ. רויזענבלאַט (בן-דוקר) געווידמעט)

איהם דארט; א יונגער בחור מיט גראַבע ליפּען. א פול מויל מיט צונג, און א גרויסע קנאַפּ אין גאַנגעל; א בחור, וואָס אַרבייט אין דער בעווע-גונג לשמח. פערקויפט ליטעראַטור, שלעפט דעם עקספרעס פאַר אן אפּען עיר מיטינג, טהיילט אויס הענד-בילס, גרייט צו וואַסער פאַר'ן רעדן, נער, צושטעלט די טשערס אין האַל — אן איי-גענע האַנד אין דער בעוועגונג...

נאָך איהם פלעגט זיך באלד יאווען קארלין, אַדער האַרקע. א בוי א ספאַרט, וואָס איז כסדר אין סלעק: האַלט דעם זיגער אין די פיין, דעם רינג ביי א גוטען ברודער... האָט דאָס גאַנצע שטעטלעך מיידלעך פאַר בעקאנטע, א גרויסער בריה אויף קאמפלימענטען, און אין דער בעווע-גונג רייבט ער זיך אויף א רעדנער...

מיט איהם צוזאַמען אַדער באלד נאָך איהם, פלעגט אַנליפּען א פערסאָנעלער רובינאווי, אַדער מאַשקע. א הויכער, א געזונדער יונגער מאַן, א נערוועזער מענשעל, א היציגער בטבע, א שטאַרקער חסיד פון מאַקס נאָרדוי, און א ליידענשאפטליכער דעכאַטאַנט...

י מעשה וועגען דעם ניו יארקער „גרויסען אַראַטאַר“ זוואַנסקי, וואָס האָט בעדאַרפט אַרונטער-קומען קיין ס. א קליין פערוואַר-פען שטעטלעך אין ניר-ענגלאַנד סטייט, האָט אין דעם שטעטלעך אָנגעמאַכט א געוואַלדיגען רעט.

די גאַנצע וואָך האָט זיך ביי געלער דעם באַטעל דיילער — אן אַרלייטניק, וועלכער איז כסדר ביזי און האָט אליוו נאָך ניט בעשלאָ-סען צו ער איז א סאַציאַליסט אַדער אן אַנאַר-כיסט. אַט ביי דעם געלער דעם באַטעל דיילער אין יארד, דארט וואו מען וואַשט און מען סאַר-טירט די באַטעלס, — דאָס איינציגע פלאַץ אין ס. וואו די בעוועגונג קען זיך פריי בעוועגען, האָט זיך אמת געקאַכט.

זעקס אַוהר אַבענדס, באלד ווי מען פלעגט נור אַרױסלאָזען די אַרבייטער פון די פאַבריק-קען, פלעגען זיך חברה אַנפאַנגען צוזאַמענקומען: דער ערשטער, געוועהנליך, פלעגט זיך בע-ווייזען פענכער, אַדער גאַדיל, ווי מען רופט

און קענען קען ער זיי, זאגט ער, ניט גלאט אזוי איז דער וועלט אריין. נאר טאקע ווי זיינע צעהן פינגער. פשוט, ווי מען זאגט, אויף „דו“. מיט דעם האט ער דעבאטירט, מיט יענעם גע-רעדט אויף איין פלאטפארם; מיט איינעם גע-שפיעלט איז שאד, מיט'ן אנדערן זיד „געקיר בעצט“... און „געקובעצט“ דארפט איהר וויסען, איז דארטען אזא ווארט, וואס קיינער אויסער איהם ווייסט פשוט ניט די ריכטיגע בעדייטונג... אלזא ער קען זיי אלע. אויסגעבונדען קען ער זיי. און „גאר ניט“... בע...“ פערקרימט ער מיט דער נאז בעת מעשה ניט אזוי אי אים... גאר ניט אזוי די די מעשה... פאק א קליין שטערטעל מען זעהט ניט ארויס... אבער נעווער מיינד“...

דער „הילצערנער בחור“, דאס איז אייגענט-ליך א צונאמען אזעלכער. דער אמת'ער נאמען זיינער איז גאר מיסטער בארגער. דעם צונאמען, דאס האבען איהם די מיידלעך געגעבען: אן אלטער בחור, א אבגעלעבטער, א הוסטענדיגער — רופען זיי איהם „דער הילצערנער“... ער אליין, גלויב איך, ווייס אפילו גאר ניט, צו מען רופט איהם איז שטערטעל מיט אזא נאמען. נאר אויב ער ווייסט, נעמט ער זיך אויך מסתמא ניט שטארק צום הארצען. מיט זיין אויסזעהן, מיט'ן שעהנקייט, וויל ער זיי סיי ווי ניט געפעלען. דערפאר אבער איז ער זיכער, אז מיט זיינע לעקטשורס, מיט זיין רעדען, היפנאט טיזירט ער זיי ממש...

א לעקטשורער, א רעדנער, דאס איז ער זעהר א גוטער. און דערפאר, זאגט ער, האט ער טאקע פערשפיעלט זיין קאריערע. א דאקטאר, א דענטיסט, אדער נאך אזעלכע זאכען, דערצי פיהלט ער זיך ניט פעהיג; א רעדנער, אן ארא-טאר, אט דערצי האט ער טאלאנט, א שטארקען טאלאנט. די צרה איז אבער, ער ווערט נעכאד פערפאלען; איז א קליין שטערטעל, א קליינע בעוועגונג, כמעט גאר קיין בעוועגונג ניט...

צוליב דער בעוועגונג, האט ער מפסיד גע-ווען אלע זיינע כחות. מען קען דאך אזא טאלענט אהן קיין בעוועגונג ניט ענטוויקלען. ענטוויקלען, עס רעדט זיך ענטוויקלען. נאר פשוט מען קען די אנערקענונג, דעם נאמען, ניט קריגען. אויף צוילעכעס אבער, קען מען זיי ניט צוזאמען-שלעפען. ווי וואסער איז א רעשעטע. זיי האל-טען זיך ניט...

דאס שטיקעל בעוועגונג, כלומרשט, וואס

צו זיי פלעגן שוין צושטעהן די ארבייטער פון געלער דעם באטעל דילער: בערסע, אן אויס-געבויגען שווארץ אידעל מיט ביטרע אויגעלאך, א וויציגער, א פרעהליכער קבצן... נחמז, אן ערנסטער הארעפאסנער בחור, גלאט אזוי א בחור אהן בעזונדערע אויסצייכנונגען און זלמן, א אינגעל וואס שמייכעלט אימער און שאקעלט צו אויף אלעס מיט'ן קאפ...

מען פלעגט נעהמען ארומשמועסען, ארומ-ריידען די בעדייטונג און די פראפאגאנדא, וואס, נאך רעדע ווי זוואנסקיס, וועט אין ס. אנמא-כען... פון דעם ארומריידען, פלעגט מען אריבער-געהן צו דעבאטעס, פון דעבאטעס צו געשרייען, פון געשרייען צו רייסערייען. ביז געלער דער באטעל דילער פלעגט פעררויכערען א אלטאכע-קא סיגארעטעל, זיך אריינמישען און זיי בעטען מחילה פונ'ם יארד... „נעהט שוין באסיאקעס, גענוג! א רעדנער האט זיי גאט בעשערט“...

חברה פלעגן זיך, געוועהנליך, פון געלער דעם באטעל דילער זעהר ווייניג בעלידיגען, און צוזאמען מיט איהם ערשט אריינגעהן אין הויז אריין. און אויפ'ס ניי אנפאנגען צו בערעדען דעם ענין, ביז ארום צעהן, עלף א זייגער ביי נאכט...

איינער נאר וועלכער האט זיך ניט בעטהיי-ליגט דארט, אין דעם גאנצען רעש, און, אדרבה, דוקא געזעהן גאר אכצושוואכען דעם גאנצען ענין, איז געווען דער „הילצערנער בחור“.

דער „הילצערנער בחור“ איז דער פיהרער, דער בעוועגער, דער רעדנער, לעקטשורער, און פארזיצענדער פון דער ס. 'ער בעוועגונג. ער איז כמעט די גאנצע בעוועגונג. און ער איז פון די ניו יארקער גדולים, זאגט ער, גאר ניט בעגייס-טערט.

און איהר מוזט צוגעבען אז ער קען זיי, די ניו יארקער גדולים. ערשטענס, קען ער אנרופען אויף אויסענוועניג אלע נעמען פון די רעסטור-ראנטס, קאפעס, און קלאבס, וואו די ניו יארקער גדולים קומען זיך צוזאמען; צווייטענס, קען ער פשוט זיי פאר אייך פארשטעלען, מיט אלע זייערע תנועות און הועיות, אפילו מיט זייערע נעזער, מיינער, וואנסערונדע און שפיר ציגע בערדלאך. דריטענס... וועל, דריטענס, זאגט ער פשוט, אז ער קען זיי, אלע קען ער זיי, אפילו די רעדאקטערע, מיט די שרייבערס. „די גאנצע קאלאטערע“...

און א מאך טהאז מיט די הענד, א ציה טהאז מיט איין אקסעל, א לאך טהאז און אוועקגעהן. ניט קיין געלעכטער אפשר?...

א רעדע, אן אנשפראכע, הייסט דאס צו דער פערזאמלונג, האט ער צוגעגרייט. נאך אלע מען דער טשערמאן, דער פארויצערדער הייסט עס, וועט ער דאך זיין. קיין אנדער טשערמאן איז דאך ניטא. די אנשפראכע וועט אפילו זיין. א ביסעל צו א לאנגע, אבער ער וויל דאך דא ניט אויסען חליה אויף צוצוגעהמען די צייט... גלאט אזוי, א וויכטיגער ענין. אן אויסגעצייכענטע טהעמא, א וויסענשאפטליכע, און זאל טאקע דער עולם זעהן. ער מיינט ניט דער עיקר די מידלעך, ער מיינט טאקע דער גאנצער עולם... זאלען זיי אויף'ן ארט, זעהן, טאקע דעם אונטערשייד... און ביי די פראגען, ביי די פראגען, דארט מוז ער איהם אבשטעלען. פשוט טאקע צורדיקען צום וואנד...

שבת אבער צו דער פערזאמלונג, איז ער געקומען אין האל דוקא וואס פריהער ניט דערפאר וואס ער האט גערעכענט, אז פאר איהם איז די אויגען וועט פיעליכט דער עולם ניט האבען די העזע זיד אזוי צו קאכען... נאר פשוט צו מאכען א שטיקעל ארדער. זאלען זיי אדרבה זעהן, אז איהם הארט ניט דער עסק...

עס האט איהם אפילו ניט געארט, וואס דער עולם האט שוין אזוי פריה געהאט אנגעפאסט דעם האל. עס איז נאך איז אן אופן בעכער, ניין טאקע אין אלע אופנים בעסער. ניט זיין קיין חסידים, קיין הייזקעפ, אונפארטייאיש... פאר איין קלאפ, וועט דאס גאנצע שטעדטעל וויסען... אלע וועלען זעהן...

עס איז אפילו, פערשטעהט ער, געווען א נארעשקייט, וואס ער האט פאר בעק'ן, צו פאר קייד'ן, אריינגעווארפען די פאר ווערטער וועגען רעדנער... אבער אויסען געווען, איז ער דאך מיט דעם אייגענטליך גאר ניט. גלאט מען רעדט, ווילט זיד א שפאס טהאז...

די פערזאמלונג פון דעסמווענען רעכענט ער דוקא צו עפענען וואס שפעטער. מען וועט איהם אפילו קענען חושד זיין, אז ער האט א כונה, פערנעהמען צייט... אבער ער מיינט פשוט ניט מעהר, נור אז דער רעדנער אליין, זוואנסקי, זאל איהם הערען פון אנפאנג אן. זאל ער וויסען מיט וועמען ער האט צו טהאז...

א מעלה איז נאך, וואס דער אבער איז

עס האלט זיד, האלט ער קוים איין מיט די צייהנער. צוזאמענגעשלעפט ווי קעין אין א זאק: אן אנארכיסט, א ציוניסט, א ס. ל. פ'ניק, א פאר ס. ד. פ. מיט עטליכע גרינע בונדיסטען. געה האלט זיי צוזאמען. די גאנצע צייט, די גאנצע ענערגיע, גיט ער זיי אוועק. טאג איין, טאג אויס. דאס שעהנע לעבען זיינס, מ'שטיינט געזאגט, אדער די טייערע קליידער זיינע. אט ביים ברודער, ביי דער שוועסטער, מען שטופט ווי ניט איז דורך... אלא ניט, קומט דאך אויס פשוט איינגעהמען שטימענעש... און א טאלאנט, איהר ווייסט דאך, ער ווערט פערזשאווערט — מיט א טאלאנט דארף מען ארבייטען...

דער בריעה וואס איז אנגעקומען פון וואונד סקי'ן וועגען זיין רעדע, איז אייגענטליך אגער קומען צו איהם, צום הילצערנעם בחור, הייסט דאך. דער פיהרער, דער לייטענדער גייסט. און איהם האט טאקע דער עסק גאנץ גוט פערדראט סען. מה מחותני? א בעוועגונג דא אנגעגרייט פון זיינע וועגען. עפעס קריכט ער א סך איז יענעם גבול אריין. אז עזות א ביסעל...

ביים אפענעם מייטיג האט ער דאס פון דעסמווענען דערזעהלט. און טאקע פארגעלעזען דעם בריעה, פשוט פאר א ציקאוועסט: ווי מענשען שטופען זיד דאס דארט וואו מען בעט זיי גאר... ניט. וואלטען מיר נאר געהאט אזא שטארקע בעוועגונג, ווי מיר האבען גענוג אונטער זעהן אייגענע רעדנערס, אונזערע אייגענע קרעפטען...

נאר אז דער עולם האט זיד גענומען קאכען: קנאה... ער האט מורא... איז איהם שוין פשוט געגאנגען אין אמביציע. ער איז מקנא... ער האט מורא, אדרבה, לאזען זיי טאקע זעהן, זאלען זיי ארויסזעהן זיין ווערט...

עס האט איהם נאר פערדראסען, דעם רעש, דעם געוואלד: א קאמיטע שיקען... הענדבילס דרוקען... א האל דינגען... אנאנסירען אין די צייטונגען... וואס דא טהוט זיד א ביסעל!...

אידיאטען! וואס קאכט איהר זיד? וואס רעש'ט איהר? וואס פאר א גדולה אויף אייד? א ניו יארקער גדול, גאט האט זיי געהאלפען... און ער האט די גאנצע וואך זיי פשוט אינגאן רירט. אמאל, אמאל, זיד גלאט אזוי געזעהן מיט דעם, מיט יענעם, אכשפאסען, אבאלאכען פוז'ם עסק. צוצוקומען אן אבער צו געלער דעם באטעל דילער, זעהן גלאט ווי משוגעים קאכען זיד,

גלאז וואסער, האט גענומען קלאפען מיט'ן האד מער, און הוסטענדיג אנגעפאנגען פון דאס ניי... דאס געקלאפעדיי מיט'ן געשריי „וואנסקי, וואנסקי“ האט אבער נישט אויפגעהערט, ביז מען האט וואנסקי'ן, כמעט אויף די הענד ארויפגעטראגען אויף'ן פלאטפארם...

דער הילצערנער בחור איז נעבאד געבליבען שטעהן טויט ווי א מת. די ציינער, די ליפער, די הענד און דער גאנצער קערפער האבען זיך ציטערט.

ער האט צומישט מעכאניש געגעבען א קלאפ מיט'ן האמער. וואנסקי האט אנגעפאנגען רעדען. און ער האט הוסטענדיג, לאנגזאם, מיט בזיוו, זיך אראנגעלאזט אויף א שטולה.

די גאנצע צייט וואס וואנסקי האט גערעדט, איז ער געזעסן אראנגעלאזט דעם קאפ. פון צייט צו צייט נאר האט ער געווארפען א פער'גנב'עמען בליק איבער'ן האל. און זעהענדיג די בעגייטערונג פון'ם עולם, האט ער נאר אויפגעצויגען מיט די אקסלען און פערקרימט מיט'ן מויל.

ווען עס פלעגט פון צייט צו צייט אויסברעכען צווישען עולם אפלאדיסמענטען, האט דאס איהם געהויבען פון ארט. ער האט געריבען יוועבעלאד, גערויכערט סיגארעטלעך, געהוכט און געפארעט זיך אלע מאל ביי די אונטערשטע חששענס, ארויסגענומען דא א בליישימפט, האט א שטיקעל פאפיער, געצויכענט, געשריבען און געקוקט אויפ'ן עולם, געקוקט מיט א מינע פון: „ווארט, איריאטען, ווארט נאר צום סוף!“

ווען וואנסקי האט געענדיגט און צווישען עולם האט אויסגעבראכען אועלכע דונערדיגע אפלאדיסמענטען, אז מען האט שיער דעם האל נישט צוטרעגען, האט ער אויף מיט די ציינער גע'קריצט, די פינגער געכיסען. „איריאטען!“ האט ער מיט כעס געבורטשעט אין זיך...

וואנסקי האט טיעף פערנייגענדיג זיך צום עולם, אויפגעפארט פראגע-שטעלער...

דער ערשטער איז אויפגעשטאנען דער „הילצערנער בחור“ מיט'ן בליישימפט און מיט'ן בעשריבענעם שטיקעל פאפיר אין האנד. ער האט אויסגעזעהען שרעקליך, דאס מויל איז געווען פערקרימט. דער פערקרימטער שטערען מיט'ן איינגעפאלענעם געזיכט האט אויסגעזעהן ווי א צוזאמענגעקניישט, פערפלעקט שטיק פארשטעט. די אויגען זיינען געווען מיטונד, ווילד...

זעהר א הייסער, פאר א פרעמדען, הייסט דאס, איז דאס דוקא א חסרון, עס איז שווער צו ריידען אין א הייסען אבענד... פאר איהם אבער מאכט עס נישט אויס. א היימישער מענטש, וועט ער אראבנווארפען דעם ראק...

און ווען דער רעדנער, מר. וואנסקי, איז אריינגעקומען איז האל און דער עולם האט גענומען פליאסקען בראווא, האט איהם נאר פער'דראסען אויף דעם „איריאטישען עולם“. מען ווייסט נאך נאר נישט וואס, ווען, און מען קלאפט שוין ווי משוגעים... אבער ער איז באלד ארויף מיט פעסטע טריט אויף דער פלאטפארם, האט אראבעווארפען פון זיך דעם ראק, און האט מיט א מוטיגען קלאפ מיט'ן האמער געעפענט די פערזאמלונג...

תחילת האט איהם א ביסעל איבערגעשלאגן וואס ער איז געבליבען שטעהן מיט די ציר פלאכטענע סוספערנערס, געבונדען מיט שטריק'לעך, מיט'ן קויטיגען העמד, מיט לאנגע ארבעל, נישט נאך זיין מאס נאך, מיט'ן סורצען קויטיגען קאלנער, וואס זיינע ביידע לעכלאד זיינען פון ענגשאפט געווען איבערגעריסען, און ער האט זיך געהאלטען א דאנק דעם נעקטי, אזא שווארץ בענדעל, וועלכעכ ער האט געמוזט האלטען אין איין קניפלען און בינדען מיט ביידע הענד. ער איז אבער באלד געקומען צו זיך. האט ארויסגענומען פון דער אונטערשטער קעשענע א קורטיגע נאדטיכעל, האט א וויש געטהאן די נאז, דעם מויל, און נאכהער דעם שטערען. האט געווארפען א בליק איבער'ן גאנצען האל, געגעבען ווארפען א בליק איבער'ן גאנצען האל, געגעבען געגאנגען צו דער אנשפראכע...

„ווערטשע פריינד! און פריינדיגען! גענאסען און גענאסיען! ... ווי אייך איז בעוואוסט ביז... ביז איך שוין... אלזא איך ביז שוין ביי אייך... איך מיינ דא איז ס'... איז ס'ער בעווע'גונג הייסט דאס... א קימא לוי... פון אזוי גרויס... קחי קחי קחי...“

דא האט זיך אונזער רעדנער פערהוכט, און האט אויסגעשטרעקט די האנד נאך א ביסעל וואסער...

איז האל איז אבער גלייך געווארען א טוי מעל, א געפילדער. א הוקעריי מיט א געקלאפ פשריי וואנסקי! וואנסקי! עס האט געדונערט פון אלע זייטען: וואנסקי!

דער הילצערנער בחור האט אבגעלאזט די

ווען מען האט איהם ערמונטערט און גוטע
ברידער האבען איהם, א בלאסען ווי די וואנד,
אונטער די ארעמס ארויסגעפיהרט פון האל, אפ-
צופיהרען אהיים, האט ער מיט א שוואכער, צי-
טעריגער, הוסטענדיגער שטימע, זיי אויפ'ן וועג
געהאלטען אין איין ערקלערען, אז עס איז בלויז
א צופאל, אן אונגליקליכער צופאל אזעלכער גע-
ווען, א קאפ וועהטאג, א שווינדלעניש אין די
אויגען. דעם גאנצען טאג, נאך פון נעכטען, האט
ער געפיהלט זעהר שלעכט... אבער ער וואלט
איהם... עס איז איהם גלאט עפעס פלוצלונג
פינסטער געווארען אין די אויגען... עס מאכט
זיך א מאל... אז איבערגאנג אזעלכער... „ביי
איך מאכט זיך ניט אזוי פלוצלונג גאר, א פינס-
טערניש, א שווינדלעניש אין די אויגען, א
קאפ דרעהעניש, און א טומלען, א זשומען אין
די אויערען? ... עס מאכט זיך ביי יעדען, איהר
פערשטעהט? ... אבער ווייטער וואלט ער איהם
איינפאך געווען צוקלאפט... אויף שטיקלעך צו-
קלאפט... „וואס, ניט... איהר האט געהערט זיין
רעדע? א קוואטש, אן אמת'ער קוואטש, דאך
געווען... א מלאכה געווען איהם צוקוועטשען
צום וואנד...

די גוטע ברידער האבען געמוזט צושאטלען
מיט די קעפ, „געוויס, געוויס“, האבען זיי פא-
טאקעוועט.

און ער האט ניט אבגעלאזט דעם גאנצען
וועג. ביז אהיים האט ער זיי אלץ געגעבען צו
פערשטעהט, אז ווען ניט דאס... איך מיינ דער
פערשטעהט, אז ווען ני דאס... איך מיינ דער
צופאל... איהר פערשטעהט... א צופאל קען זיך
דאך מאכען ביי יעדען... אבער ווייטער... ער
וואלט זיי געקאנט צייגען, אז נאך איצט... גלאט
עס איז עפעס ניט פאסיג זיך אומצוקעהרען...
אבער א קונץ א גרויסער... איינס און צוויי...
בנאמנות, איינס און צוויי... זיין הצלחה, אויף
שטייב... א בארג איש וואלט ער געקענט פון
איהם מאכען...

ער האט גענומען קוקען, דרעהען אויף אלע
זייטען דאס שטיקעל פאפיער, געעפענט דאס
מויל, ארויסגעבורטשעט א פאר אונפערשטענד-
ליכע ווערטער...

אין האל איז געווארען א סומאטאכע, א
טומלענעש. דער עולם האט, איבערבויענדיג זיך
פון די פלעצער, גענומען איבעררעדען, שושקען
זיך...

א פאר באים האבען אויפגעשפרונגען פון
זייערע פלעצער, און האבען זיך אריינגערוקט
צווישען די מיידלעך אויף די ביינק איז געווא-
רען א רוקעניש. אייניגע האבען גענומען ארומ-
געהן איבער'ן האל, רייכען שוועבלעך, רויכע-
רען סיגארעטס, און הוסטען...

ער האט ווידער ארויסגעבורטשעט עטליכע
ווערטער, ווידער גענומען דרעהען דאס שטיקעל
פאפיר אויף אלע זייטען...

אין האל אבער האט זיך שוין גענומען הע-
רען א געלעכטער, א קלאפעריי, א פיפעריוו...
ער האט זיך גענומען דרעהען, זיך ארומ-
קוקען אין אלע זייטען. דאס געלעכטער איז גע-
ווארען וואס א מאל העכער, דאס פיפעריוו וואס
א מאל שטארקער... א קלאפעריי, אן איבער-
קעהרעניש.

ער איז געווארען צומישט, צושראקען, דאס
געזיכט האט זיך צוזאמענגעשרומפפען, די ליי-
פען האבען זיך גענומען שאקלען, די שפיץ נאז,
די אויערען זיינען געווארען ווייט ווי קאלף. ער
האט זיך אנגעשפארט אן טיש. אין די אויערען
רעש'ט, טומעלט, אן איבערקעהרעניש, א חיכו
ומליכה. פאר די אויגען שווינדלעך, דרעהט זיך,
א הירושעניש, א שמשירען מיט צייהנער...

עס האט אויף איהם גענומען ארויסזעצען א
קאלטער שווייס. אלע אברים האבען זיך גע-
נומען טרייסלען. דאס פענכיל, דאס שטיקעל
פאפיער איז ארויסגעפאלען, און ער האט זיך
אנגעהויבען וואקלען, שאקלען, פערווארפען דעם
קאפ, גלאצען די אויגען...

דער געפונענער קינסטלער

(א קריטישער איבערבליק איבער מאקסיס גארקין'ס נייעם ראָמאַן „די מוטער“)

פון בן יקר.

1.

ליעבהאבער פון שעהנער ליי-
טעראטור האָבען די לעצטע
דריי-פיער יאהר צוגעזעהן,
אז וואָס העכער גאַרקי'ס
שטוהל האָט זיך דערהויבען
אויפ'ן פאַרנאָס, אַלץ לידריגער
איז געוואָרען זיין אייגענער וואָוס; וואָס
גרעסער זיין רוהם איז געוואָרען אין דער בריי-
טער וועלט, אַלץ קלענער איז געוואָרען זיין
שעפּפונגס-קראַפט; וואָס וויכטיגער ער איז
געוואָרען אַלס מיטאַרבייטער פאַר די אַרויס-
געבער פון דיזער אָדער יענער צייטשריפט, צו-
ליעב זיין גרויסען נאָמען, אַלץ אונבעדייטענדער
איז געוואָרען די פּרוכט פון זיין טאַלענט. פיעלע
פון זיינע הייסעסטע פערעהרער האָבען מיט
האַרצקלעמעניש אויפגעגעבען יעדע האָפּנונג צו
זעהן עטוואָס נייעס פון זיין פערדער וואָס זאָל
דערמאָנען אָן דעם אַמאָליגען גאַרקי, — דעם
גאַרקי פון צוריק מיט אַכט אָדער צעהן יאהר,
דעם גאַרקי פון „קאָנאוואָלעוו“, „געוועזענע
מענשען“, „פריינד“, „אַרלאָוו און זיין ווייב“,
„וואַרענקא“, „מאַלואַ“, „טרעכפ“ און פיעלע אנ-
דער ברייאַנטען פון דער וועלט-ליטעראַטור, —
צו זעהן עטוואָס וואָס זאָל דערמאָנען אָן גאַרקי
— דעם מעכטיגען דיכטער, דעם שטרענגען
ריכטער און דענקער.

עס האָט אזוי וועה געטאָן דאָס האַרץ ווען
מען האָט געזעהן דעם בעליעכטעסטען נאָמען
פון אונזער צייט אויף אזוינע ביכלעך, וועלכע
וואָלטען זאָנסט פיעללייכט קיינמאָל די ליכטיגע
וועלט ניט געווען געזעהן, דאָס אנשטאָט דער
פריהעריגער ליעבע האָט אין האַרצען אָנגעהוי-
בען צו וואָקסען אַ שטילער, אַ פערבאַרגענער,
נאָר אַ גליהענדער פערדרום אויף גאַרקי'ן. יעד-
ער פערעהרער האָט זיך געפיהלט כמעט אין
דער זעלבער ראַגע ווי יעדער פון זיינע „זעקס
און צוואַנציג“ נאָך טאַניאַ'ס פערפיהרונג. מיט

זיינע לעצטע ביכלעך און אינטערוויואָס, האָט
ער ביי אונז געהאַט אוועקגערויבט דאָס הייליג-
סטע וואָס מיר האָבען געהאַט אין רוסלאַנד, ער
האָט געשענדעט אונזער גאָט — אונזער מאַקסיס
גאַרקי.

עס איז אמת, מיר האָבען געהאַט גענוג
גרויסע שרייבער אין רוסלאַנד; עס איז אפילו
אמת, אז די רוסישע ליטעראַטור ווייס פון דריי
אָדער פיער שרייבער וואָס זיינען גרעסער, און
פיללייכט פיעל גרעכער פון גאַרקי'ן, ווי צום
ביישפיעל, טורגעניעוו, טאַלסטאָי, טשעכאָוו און
אַנדערע. יענע האָבען אָבער קיינמאָל ניט
געקענט ווערען אונזערע געמער; מיר האָבען זיך
געקענט בוקען פאַר זיי, אבער אין קיין פאַל
ניט פאַלען אויף די קניעס פאַר זיי, ווייל יענע
צינדען ניט אָן אייערע הערצער מיט אזא ברע-
נענדען האָס צו פאַלשקייט ווי גאַרקי, ווייל
יענע בויערען ניט דורך אזוי דורך און דורך אייער
נשמה ווי גאַרקי, ווייל יענע זיינען געשטאַנען
איבער די אונטערדריקטע, איבער די געשלאָ-
גענע, איבער די געפאַלענע און אַראַבגענומען
בילדער, קאָפיעס פון דעם וואָס זיי האָבען גע-
זעהן; גאַרקי אבער איז געשטאַנען מיט די גע-
שלאָגענע און פערפאַלגטע, מיט די אַראַבגע-
שליידערטע פון דעם לעבענס-לייטער, מיט די
ערניעדריגטע און האָט אונז געצינגט די מענשען
גופא. און ניט נור זייערע געזיכטער האָט ער
אונז געצינגט, ניט נור זייער אויסזעהן אַרימקייט
האָט ער אונז געוויזען, — ער זאָט אויף ווי אַ
זעלטענער אַנאַטאָם געפאַלמעסט זיינע חברים,
יעדען בעזונדער, און צוגעאַראַגען צו אונזערע
אויגען יעדעס טהיילכעל פון זייערע נשמות,
יעדען שרייפעלע פון זייערע נערווען, יעדען
קעהר פון זייערע געדאַנקען. און מיר האָבען
זיי פערשטאַנען דינע געפאַלענע, דינע אונגליק-
ליכע ברידער אונזערע! און איינמאָל בעגריי-
פערדיג זייערע נשמות, האָט עס אונז שוין ניט
געלאָזט רוהען. ווי גייסטער האָבען זיי אונז

געזעלשאפט, ער איז א גרויסער קענער פון דער מענשליכער נשמה און ער ריהרט אן פערשידענע זייטען פונ'ם מענשליכען לעבען; טאלסטאיי האט ניט די חסרונות פון די לעצטע שרייבער: ער איז ניט קיין פעסימיסט ווי אנדערע, ער איז ניט קיין סקעפטיקער ווי טשעכאוו און ער איז אויך ניט בלויז א קינסטליכער מעשה-דערצעה-לעך, ווי טורגעניעוו. טאלסטאיי האט געוויסע אידעאלען, וועלכע ער האט, ווי ער דענקט, גע-שעפט פון לעבען, און ער לערנט אונז צו פאלגען זיינע אידעאלען. דער אונגליק איז אבער וואס ער איז שוין א צו גרויסער אידעאליסט און זיין לעהרע איז פונקט אזוי צוגעפאסט צו די מאסען, צו די אינטימגע ליידען און יסורים פון דעם פאלק, ווי פלאטא'ס „אידען“ קען צופריעדענ-שמעלען א הונגעריגען. ווי ערהאבען טאל-סטאיי'ס אידעאלען זיינען, ווי צויבערנד עס איז זיין לעהרע, ווי הייליג עס איז זיין נייער קריס-טענטהום, אדער, ריכטיגער, זיין אלטער יודענ-טהום, זיינען זיי דאך אזוי ווייט פון דעם פאלק, ווי נישטש'ס „אויבערמענש“ איז ווייט פון א אידישען שמש ביי אן אמעריקאנער פאליטישען.

גאנץ אנדערש איז גארקי. עס איז אמת אז ביי יעצט, ביז זיין לעצטען בוך: „די מוטער“, האט ער אונז ניט געציגט קיין וועג, וואהין מיר דארפן געהן. אין יעדער ערצהעלונג זיינער האט זיך אבער געהערט א שטארקע, א מעכטיגע שטימע פון א העלד וואס וויל זיך בעפרייען פון זיינע קייטען. גארקי האט אונז ניט גע-לערנט צו זיין פערצווייפעלט; גארקי האט אונז ניט לוסטיג געמאכט מיט מעפיסטאפעלשע שפיצלעך און איינפעלע. יעדע ערצהעלונג איז געווען א פראטעסט געגען די „בעלי-בתים פון לעבען“, יעדע ערצהעלונג איז געווען א פערוואונדערטע שטיק הארץ פון גארקי. און דערפאר האבען אונז זיינע ערצהעלונגען ניט געלאזט רוהען. און אונז געטריעבען צו זוכען דעם אמת, און דערפאר האבען מיר אזוי פער-געטערט גארקי'ן, און דערפאר האבען מיר זיך געפיהלט די לעצטע יאהרען אזוי געקרענקט, ווען מיר האבען געזעהן א געפאהר אז אונזער גאט ווערט בלויז אן אבגאט.

די געפאהר איז פאראיבער. גארקי'ס „מוטער“ האט אונז געשאנקען א נייעם, א גרוי-סען, א רעזיגען גארקי. און „ניט ביטער איז יעצט זיין פילאזאפיע, נאר זיס, צוקער-זיס.

געטריעבען פארווערטס, ווייטער און ווייטער, ביז זיי האבען אונז געבראכט צום שוועל פון אויבנקייט — צום קאמפף פאר פרייהייט, צום מוכה פון סאציאליזמוס.

טורגעניעוו איז א מערקווירדיגער קינסט-לעך, א ריעז צווישען ריעזען; ער צווינגט אונז צו פערשטעהען אלעס וואס קומט פאר ארום אונז אין דער געזעלשאפט, — ער צווינגט אונז אבער ניט צו געהן ווייטער ווי ער אליין. אנדערע ווי א געניאלער נשמה-לעזער; ער צווינגט אונז צו בעוואונדערען די רייכע ארימ-קייט און די ניעדריגע ערהאבענהייט פון דער מענשליכער נאטור; ער זעהט אבער דעם יחיד אבגעטהיילט פון דעם רבים, ער זעהט דעם איינ-צעלנעם ניט אלס א רינגעלע פון דער גרויסער

מאקסיס גארקי

געזעלשאפטליכער קייט, פון וועלכער מען קען איהם ניט אברייסען, נאר אלס א בעזונדערע גענעריגטע וועלט, — און א טעמפער אומעט, א פערגליווערטער פעסימיזם קוקט ארויס פון יעדער שורה פון זיינע ווערק. טשעכאוו איז דער ענציקלאפעדיסט פונ'ם רוסישען לעבען; אלעס און איבער אלעס געפינט איהר אין זיינע כתבים, — איין זאך פעהלט אבער ביי איהם: גלויבען. — גלויבען אין מענשען, גלויבען אין דער צוקונפט, און עס דוכט זיך אז איבער זיין סקעפטישער נאטור, שפאט ער אב פון יעדען בעזונדער, און שעפט פערגניגען פון די צינישע זייטען פון לעבען, ווי איינער רעדט: שלאגט אייך קאפ אן וואנד. טאלסטאיי האט אין זיך די מעלות פון די לעצטע שרייבער: ער ווייס די

זייגערס; מיר זעהען אבער אויף, ניין, ניט מיר זעהען, ניט מיר שטעהן פון ווייטענס, נור מיר געהען אליין אין א נייער מחנה פון א נייער רוסלאנד. ווי גרויס, ווי שעה זיינען אט די סאלדאטען פון דער נייער מחנה! ווי שעה און ווי פשוט! ווי געטליך און דאך ווי מענטש'ליך! יעדער איינער פון אונז קען זיי אט די ערנסטע פאולס, די לעבענסווירדיגע אנדערע'ס, די רובינס, סאשענקאס, נאטאשאס, לודמילאס און די אלע איבריגע מיטהעלפער פון דעם גרוי-סען ארכיטעקטאר — די רוסישע רעוואלוציאנז, און דיוע אלע בענגענען זיך אזוי נאטירליך ביי אזוינע אומשטענדען, אז ווילענדיג, ניט ווילענדיג מוזען מיר זיך פערדינטערעסירען אין זיי, מוזען מיר זיך צוהערען צו זייערע ווער-טער, מוזען מיר בעוואונדערען זייערע מאכטען, מוזען מיר זיך בוקען פאר זייער העלדענמוטה און, — וואס איז וויכטיגער פון אלעם, — מיר מוזען אנערקענען די הייליגקייט פון דער זאך, פאר וועלכע זיי זיינען זיך מקריב, מיר מוזען אנהייבען צו גלויבען אין דעם קאמפף פון די ארבייטער און אין זייער זיעג, „די מוטער“ וועט דארום זיכער געווינען א גרויסע ארמעע פון סאציאליסטען.

8.

דאס ערשטע קאפיטעל פון דעם ראמאן איז א מערקווירדיגע בילד אן און פיר זיך. עס איז אן אייביגע מצב אויף דעם דערשלאגענעם לעבען פון די ארבייטער ניט נור פון רוסלאנד, נאר פון גאנץ אייראפא און אמעריקא, ניין, פון דער גאנצער וועלט, וואו די פינסטערע שקלאפען האבען שוין דערפיהלט זייערע קייטען. איז א מייסטערהאפטע שילדערונג, וועלכע פערנערט קנאפע פיער זייטען, שטעלט דער פערפאסער פאר דאס גאנצע עקעלהאפטע, אונטערשליכע לעבען פון די ארבייטער פון צוריק מיט עטליכע יאהר, דאס לעבען פון די ניט בעוואוסטזיניגע ארבייטער פון פאבריק-שטערט, מענטשען מיט ענערגיע, מענטשען מיט א געוואלדיגער אינערלי-כער קראפט האבען שטיל ווי שפעסען זיך גע-לאזט שניידען שטיקער פלייש פון די הארצלאזע כהנים פון „בעל“, בלויז זעלטען איז א יום טוב, האבען זיי זיך אנגע'שכורט, אז אויסגעלאזט זייערע ביטערע הערצער איינער צום צווייטען, קאליעטשענדיג זיך איינער דעם צווייטען אדער שלאגענדיג זייערע אייגענע ווייבער און קינדער.

2.

„די מוטער“ איז א ראמאן פון דעם רעוואלוציאנערען לעבען אין רוסלאנד, און אין דיוען ראמאן האט דער פערפאסער ארויסגעצויגט אזוי פיעל קונסט און אריגינאליטעט, אזוי פיעל שעהנהייט און פראכט, ווי קיינמאל ביז יעצט, און איך האב, דוכט זיך, ניט קיין טעות, ווען איך זאג, ווי קיין שרייבער אין דער וועלט וואס האט געשילדערט די פאטערס און קינדער פון פערשידענע רעוואלוציאנען.

גארקיי אליין צייגט זיך ארויס אלס היי-סער, פערברענטער סאציאל-דעמאקראט, וועל-כער גלויבט מיט א רעליגיעזען פלאם אין דער ליכטיגער צוקונפט פון דעם ניעדריגסטען קלאס — די ארבייטער. דאס איז איינער פון די גרעסטע חסרונות פאר א שרייבער וואס וויל זיין אביעקטיוו, וואס וויל ניט מעסטען יעדע זאך, יעדע פאסירונג ארום איהם מיט זיין איי-גענער מאס; מען מוז בעזיצען א געניאלע קראפט צו פערצאמען די אייגענע געפיהלען, דעם אייגענעם שטורמדיגען האס און ניט אויס-ברעכען יעדע ווילע מיט אלע קלאות פון דער תוכחה אויף דער פערפלוכטער ארדנונג פון אונזער צייט; מען מוז בעזיצען נאך א גרעסערע קאנטראלירענדע מאכט, אום ניט ארויסצושפריי-גען יעדע מינוט מיט דרשות, מיט אגיסאציאנס-רעדען, מיט קלינגענדע פראזען, מיט דאקטע-פליהענדע ווערטער, מיט הייזערדיגע אויסגע-שרייען, און גארקיי האט (מיט איינער אדער צוויי אויסנאמען) דאס בעוועזען. אין דעם גאנצען בוך, וועלכער פערנעהמט פיער הונדערט מיט עטליכע און דרייסיג געדוקטע זייטען, זעהט איהר כמעט ניט גארקיי, פאר אונזערע אויגען הייבט זיך אן ענטוויקלען א יונגער רע-וואלוציאנערער סאלדאט, א גרויסער קעמפפער פאר די ארבייטער-בעפרייאונג, און ביסלעכווייז, ביסלעכווייז, צוזאמען מיט זיין ענטוויקלונג, צוזאמען מיט זיינע פעסטוואקסענדע איבערציי-גונגען פאקלען מיר אויך נאך יעדען שריט זיינעם און מיר בעקענען זיך מיט אלע זיינע חברים, מיט די ארבייטער, מיט די אינטעליגענטען, מיט די רעוואלוציאנערען פון פערשידענע געזעלשאפט-ליכע קרייזען און מיינונגען, — און מיר זעהען גאנץ רוסלאנד! מיר זעהען דאס פערדארבעטע רוסלאנד, דאס לאנד פון ניקאלאי און זיין גע-רעכטיגקייט, דאס לאנד פון מערדער און בלוט-

יעדער וואָס האָט בעגעגענט זייער בליק האָט גע-
פיהלט פאר זיך א חיה, א ווילדע קראפט, וואס
שרעקט זיך פאר קיין זאך נישט אַב, וואָס איז גרייט
צו שלאָגען אהן רחמנות.

זיין פערזאנלעכע צו מענשען האָט ער אויס-
געדריקט אין איין שארפע, שטעכונגען ווארט:
„סוואַלאַטש“! מיט וועלכען ער פלעגט מכבד
זיין יעדען ווער עס איז איהם געקומען אין
וועג: די אַרבייטער, די פאבריקאדמיניסטרא-
ציע, די פאליציי, דאָס ווייב און זיין בן יחיד.
„סוואַלאַטש“! — און איז דינען ווארט
האָט ער אריינגעלעגט זיין גאנצען גיפּט, זיין
גאנצע „ווילדע קראפט“, זיין גאנצע נקמה, זיין
גאנצע מענשענווירדע, זיין גאנצען איד.

פאָל האָט צום ערשטען מאל אַרויסגעצויגט
זיין „קראפט וואָס שרעקט זיך פאר קיין זאך
נישט אַב“, ווען ער איז אַלט געווען 14 יאהר.
דעם פאטער האָט זיך פערגלויבט איהם אנדרעהען
די טשאַפּריןע נאָך אַ מאל.

„נאָר פאָל האָט גענומען אין די הענד א שווע-
רען האמער און האָט קורץ געזאגט:

— טשעפע נישט!...

— וואָס? האָט דער פאטער געפרעגט, זיך אַב-
רוקענדיג אויף דעם זעהן'ס הויכע און דינע
פיגור, ווי א שאטען אויף א בוים.

— גענוג! — האָט פאָל געזאגט. — מעהר
וועל איך זיך נישט לאָזען...

און ברייט עפענענדיג די אויגען, האָט ער א
מאך געטאָן מיט דעם האמער...

דער פאטער האָט דערפיהלט די אויסגע-
וואקסענע קראפט פונ'ם זעהן און האָט שוין נישט
געזאָגט ווי געוועהנליך: „נו, ווער וויל דעם
טויט?“ ער האָט דערפיהלט, אז צו זיין הער-
שאפט אין הויז איז געקומען א סוף. ער האָט א
טיעפען קרעכץ געטאָן און בעגריסענדיג זיין
זעהן מיט דעם לעבען ווארט „סוואַלאַטש“, האָט
ער זיך געווענדעט צו דער פרוי:

— מעהר זאָלטו פון מיר קיין געלד נישט
פאַרדערן... דורך וועט שוין פאשקא האַדעווען.

און זייט דויער סענע, ביז זיין טויט, איז צוויי
יאהר ארום, האָט ער נישט גערעדט און זיך נישט
אומגעקוקט אויפ'ן זעהן.

נאָכ'ן פאטערס טויט האָט פאָל אָנגעהויבען
צו פיהרען א געוועהנליכע לעבען פון אן אונ-
ענטוויקעלטען אַרבייטער. ער איז געגאנגען
צו „וועטשערניקעס“, ער האָט זיך אויסגעלערנט

און אזוי איז ביי זיי געגאנגען דאָס לעבען, טאג-
איין, טאָג-אויס, אָהן שום ענדערונגען, אָהן שום
געדאנקען, אָהן אַ שוין פון ליכט, — אַ לעבען
פון צווייפטיגע חיות, אַ לעבען פון מאַלפּעס און
איינער האָט אין אַלעס נאכגעטאן דעם צווייטען.
אזוי איז דאָס געגאנגען ביז איין אַרבייטער,
פאָל וואָסאָו, האָט מיט דער הילף פון אַ פאר
אנדערע אַרבייטער, אויפגעריסען די אויגען פון
די בלינדע מיט דעם פאקעל פון סאציאליזם.

גארקיי, פונקט ווי זאָלאָ און איבסען, גלויבט
אז געוויסע אייגענשאפטען פון די עלטערן געהן
איבער בירושה צו זייערע קינדער. פאַמאָ גאַר-
דעיווע, צום ביישפּיעל, האָט גע'ירשנ'ט דעם
פאטער'ס שטורמיגען טעמפּעראַמענט און אונ-
רוהיגע נשמה. פאַמאָ גאַרדעיווע האָט אָבער
בעלאנגט צו אַן אנדער קלאָס — צום בורזשוא-
זען קלאָס. אַלס אַ קינד פון יענעם קלאָס האָט
ער זיך געקענט וואַרפען אין זיין קרייז און זיך
שלאָגען ווי אַ פיש איבער'ן אייז, צוועהענדיג די
אונגערעכטיגקייט און פוסמקייט פון זיין לעבען.
פאַמאָ האָט געקענט ליידען, שרעקליך ליידען,
ביז משוגעת, ער האָט אָבער גאַר נישט געקענט
טהון אויסער פילאָזאָפירען. די העלדען פון זיין
שפּעטערדיגען ראָמאַן „טראַיע“ („דריי“) האָבען
אַלס לומפּען-פּראַלעטאַריער געליטען, אָבער זיי
האַבען אין קיין פאל נישט געקענט ווערען די
פאַרקעמפּפער פון אַ בעסערע צוקונפט. דאָס
איז געבליבען פאר די קינדער פון פאַבריק-
אַרבייטער, וועלכע האָבען גע'ירשנ'ט אַ גוטען
מאַטעריאַל פון זייערע עלטערן — זייער אינער-
ליכע קראַפט און אונצופרידענהייט — אום
אויסצובויען אַ נייע וועלט, אַ וועלט פון גלייכ-
הייט און פרייהייט.

פאָל וואָסאָו האָט גע'ירשנ'ט זיין פא-
טערס כאַראַקטער. ער האָט שוין אָבער בע-
לאנגט צו אַן אנדער דור, וועלכער פערטרינקט
נישט זיין אונצופרידענהייט אין שנאָפּס, וועלכער
פערשווענדעט נישט זיינע כחות אין שלאָגען זיינע
אייגענע אונשולדיגע מענשען, נאָר וועלכער נוצט
אויס זיינע קרעפטען צום וואַהל פון דער מענש-
הייט. פאָל'ס פאטער האָט געהאט אן אונגע-
הויערע אינערליכע קראַפט, פאר וועלכע יעדער
האָט געציטערט אימת מות.

„בעזאָנדערס האָט מען מורא געהאט פאר זיינע
אויגען — קלוינע און שאַרפע, האָבען זיי דורכגע-
נויערט מענשען פונקט ווי שטאַלענע עגביווערס, און

אויף אויבג מקריב געווען פאר עטוואס שרעקליכעס. אימער האָט זיך איהר אלעס אין לעבען אויסגעדרוכט אלס אונפערמיידליך, זי איז געווען געוועהנט צו אונטערגעבען זיך נישט דענקענדיג, און יעצט האָט זי נאָר אָנגעהויבען צו וויינען שטיל, נישט געפונענ- דיג קיין ווערטער אין הארצען, וועלכעס איז געווען פערקלעמט פון שמערצען און נאָגעניש.

— וויין נישט! — האָט פאול געזאגט מיט א לאסקע און שטיל, — בעטראכט זיך נור וואָס פאר א לעבען מיר פיהרען. אָט דו ביזט שוין אלט 40 יאהר, האָסטו דען געלעבט? דער טאטע פלעגט זיך שלאָגען... איך פערשטעה יעצט, אז ער פלעגט אויף דיינע ווייטען אויסלאָזען זיין שמערץ... דעם שמערץ פון זיין לעבען... עס פלעגט איהם דריקען, און ער פלעגט נישט וויסען, פון וואנען עס האָט זיך גענומען. ער האָט געארבייט דרייסיג יאהר, ער האָט אָנגעהויבען צו ארבייטען ווען די גאנצע פאבריק האָט פערנומען צוויי געביידעס און יעצט זיינען שוין דאָ זייערע! די פאבריקען וואקסען און די מענשען שטארבען ארבייטענדיג אויף זיי... ער האָט רחמנות געהאט אויף דער מוטער, נאָר ער האָט ווידער א מאָל אָנגעהויבען צו רעדען, נאָר שוין וועגען איהר, וועגען איהר לעבען:

— וואָס'ע פערגינגען האָסטו געוואוסט? מיט וואָס קענסטו דערמאָנען די פערגאנגענהייט? "... אויף דיוע פראגע האָט די מוטער גאָר נישט צו ענטפערן. זי האָט פון קיין פערגינגען קיינ- מאָל נישט געוואוסט. און איהר פערגאנגענהייט ווייס זי בלויז אזוי פיעל פינסטערע טעג, אזוי פיעל אונערטרעגליכע צרות, אזוי פיעל קלעפּ און בזיונות, אזוי פיעל טייכען טרערען, אז עס גלויבט זיך קוים אז א מענש זאָל זיי אַלע קענען איבערטראָגען.

און דעם זעה'ס ווערטער זיינען איהר שוין נישט פרעמד, נישט שרעקליך און זי וויל שוין זאָגאר נישט ארויסזאָגען איהר צווייפּעל, וועלכער ווערט געבארען אין איהר מוטער-הערץ, אז ער וועט גאָר נישט קענען אויפטוהן. "מען וועט זיך דערקוועטשען... דו וועסט פערפאלען ווערען", פיהלט איהר הארץ, אבער זי זאָגט דאָס נישט ארויס, און וויל בעסער הערען נאָך און נאָך וועגען דעם, "אמת", וועלכען איהר זעה, איהר פאשא, זוכט מיט אַזא שטרענגע, מיט אַזא מאַ- נאָכישע טרייהייט און מענשענליכע.

פאול ווערט מיט דער צייט איינע פון די

טאנצען א קאדריל און א פאָלקס, האָט זיך גע- קויפט א האַרמאָניקע, א האַלזטוד א. ד. גל., פלעגט שכוּר'ן און מאַכען סקאנדאַלען.

"איינמאָל האָט איהם די מוטער געפרעגט:

— נו, עס איז דיר געווען פרעהליך נעכטען?
ער האָט געענטפערט אויפגערגעט:
— א פאסקודע בענקעניש!... אלע זיינען ווי מאשינען... איך וועל בעסער געהן כאפּען פיש... אָדער איך וועל זיך קויפּען א בויקס.

פאָל האָט דאָס אבער נישט געמאָן. אנשטאט דעם פלעגט ער אַהיים קומען שפּעט נאָר נישטער און מיט ביכלעך, איבער וועלכע ער פלעגט זיצען גאַנצע שטונדען און נאָכהער בעהאַלטען, אָדער ער פלעגט עפּים שרייבען און די פאַפּיערען אויך בעהאַלטען. זאָגאר איז זיין אויסזעהען און איז זיין קליידען זיך, שוין נישט רעדענדיג וועגען זיין בענעהמען זיך צו דער מוטער, זיינען פאַרגעקומען אייניגע ענדערונגען, וועלכע די מוטער האָט נישט געקענט נישט בעמערקען און זי האָט זיך געפיהלט עפּים אונרוהיג, כאַטש זי האָט זיין קיין פאָל נישט פערשטאַנען די אורזאכע. — אַלע מענשען זיינען ווי מענשען, און ער איז ווי א מאַנאָד... שוין צו שטרענג... נישט נאָך זיינע יאהרען...

ענדליך האָט ער דערצעהלט דער מוטער וואָס פאר ביכלעך ער לייענט און וואוהין ער געהט אזוי אַפט.

"איך לויפּען פערבאַטענע ביכער. מען פערבאַט זיי צו לעזען דערפאר וואָס זיי דערצעהלען דעם אמת וועגען אונזער, וועגען דעם אַרבייטער-לעבען... זיי ווערען געדרוקט שטיל, פערבאַרגען און אויב מען וועט זיי ביי מיר געפונען וועט מען מיר איינזעצען אין מורמע... אין מורמע דערפאר וואָס איך וויל וויסען דעם אמת... האָסטו פערשטאַנען?

איהר איז פּלוצלונג געוואָרען שווער צו אטהע- מען. ברייט עפענענדיג די אויגען, האָט זי געקוקט אויפ'ן זעה, און ער האָט זיך איהר געדוכט א נייער, א פרעמדער...

— נאָך וואָס זישע טהוסטו דאָס, פאשא?

ער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, האָט א קוק געטאָן אויף איהר און האָט נישט הויך, רוחיג גע- ענטפערט:

— איך וויל וויסען דעם אמת.

זיין שטימע האָט געקלונגען שטיל, נאָר פעסט, די אויגען האבען געפינקעלט עקשנות'דיג, זי האָט מיט'ן הארצען געגריפּען, אז איהר זעהן האָט זיך

געווארען אין רעוואלוציאנערען לאגער הויפט-זעכליך נאך דער עקעלהאפטער האלטונג פון די זשאנדארמען ביי איהר אין הויז און נאך פאול'ס ארעסט. זי האט גאר ניט געהאט וואס צו פערלירען; פאול איז געזעסען אין טורמע און א לעבענסגעפאהר האט געשוועבט איבער זיין קאפ; איהר לעבען גופא האט דאך גע-האט ביי איהר אזא קליינעם ווערט! און דאס רעוואלוציאנערע לעבען ארום איהר איז דאך געווען אזוי מאגנעטיש, אזוי הייליג, און די רעוואלוציאנערע זיינען איהר געווען אזוי טייער, אזוי ליעב! די רעוואלוציאן איז געווארען איהר אייגענע זאך, איהר פאמיליע-לעבען. און דא-דורך איז זי אונז געווארען אזוי נאָהענט, אזוי איינגעבאקען אין הארצען, אַטאָדי אלטיטשקע מוטער, אז יעדער פון אונז וואלט זיך געפיהלט גליקליך, ווי דער רעוואלוציאנער ניקאלאי, ווען ער וואלט זיך מיט איהר צוקושט ווי מיט א חבר, מיט א „טאווארישטש“, — דאס ווארט קלינגט אזוי ח'עוודיג, אזוי הייליג אויף איהרע ליפּען!

זי איז געפאלען, די מוטער; זי איז גע-פאלען, ווי טויזענדער, ווי צעהנדליגע טויזענדער העלדען אין רוסלאנד, אין איהר קאמפף מיט דער בלוטיגער זעלבסטהערשאפט, מיט די רויבערישע קאפיטאליסטען. זי איז געפאלען דאן, ווען זי איז געגאנגען פערשפרייטען איהר פאול'ס סאציא-ליסטישע רעדע, וועלכע ער האט געהאלטען אין געריכטהויז דעם זעלבען טאג, ווען מען האט איהם און זיינע חברים פער'משפט צו קאטארגע. זי איז געפאלען ניט פערצווייפלעט, ניט מיט א ספק אין איהר הארצען, נאר מיט א ברענענ-דען גלויבען אינ'ם זיעג פון דעם פאלק, מיט א גלויבען אז גאנצע ים'ן בלוט וועלען ניט אויס-לעשען דעם אמת. 5.

די איבריגע הויפט-פערזאנען פון דעם רא-מאז זיינען ניט נור ריכטיגע און טרייע בילדער פונ'ם לעבען, — זיי זיינען דאס לעבען גופא.

פאול איז ניט קיין זעלטענער טיפ אין דער ארמע פון דער רויסישער רעוואלוציאן. מיר זעהען איהם זעהר אפט דיווען פאול, מיט זיין עטוואס הארטען כאראקטער, מיט זיין פאנאטי-שע שטרענגקייט צו זיך אליין, מיט זיין רעוואלוצ-יאנערען ווידערשטאנד געגען יעדען פערזענ-ליכען געפיהל וואס קען איהם שטערען אין זיין הייליגער ארבייט. דאך מוז מען

הויפט-פיגורען פון דער רעוואלוציאנערער בע-וועגונג, ער האט יטיון פיעל געלערנט און ער לערנט שוין אנדערע, זיין הייזעל ווערט א צענטר פון רעוואלוציאנערען. די מוטער, וועלכע האט זיך אין אנפאנג מוראדיג געשראקען פאר די פערזאמלונגען ביי איהר אין הויז, קוקט זיך צו צו פאול'ס חברים, הערט זיך צו צו זייערע געשפרעכען, און הייבט אן צו פיהלען צו זיי א מוטערליכע ליעבע און טיעפע דאנקבארקייט. ביסלעכעווייז ווערט זי דורכגעדרונגען מיט „פאול'ס לעהרע“ און זי איז גליקליך און שטאלץ מיט איהר פאול. זי בעגרייפט ווי פערשידענע עס זיינען די רייד פון פאול'ס חברים פון די רייד וואס זי פלעגט הערען פון די אמאליגע ארבייטער; זי זעהט ווי גוט, ווי עדעל זיי זיינען אט דיווע מענשען, דיווע סאציאליסטען, ווי רודיג זיי זיינען זיך מקרוב פאר דעם לידענ-דען פאלק, — און א פערבארגענער געפיהל, אן אונגלויבליכע האפנונג הייבט אן צו וואקסען אין איהר הארצען, אז אויך זי קען עפעס טהון פאר „פאול'ס זאך“. פאול ווערט ארעסטירט. זי הייבט אן טראגען שפייז אין פאבריק אריין, אום צו קענען פערשפרייטען פראקלאמאציעס. וואס פאר א פרייד, וואס פאר א גליק! וואס פאר א געטליכען פערגניגען זי האט דיווע אונגליקליך-גליקליכע ארבייטערפריי יעדעס מאל וואס איהר געלינגט אריבערצושמוגען אין פאבריק אריין א נייע פראקלאמאציע, א ניי ביכעל!

4.

דאס בילד פון דער מוטער איז געמאלט ניט נור שעהן און מיט זעלטענער קונסט, נאר אויך מיט אזא ליעבע, מיט אזא פרגעטערונג, אז פאר פיעלע וואס פערשטעהען ניט אדער ווילען זיך ניט איינטראכטען אין דער מענשליכער נאטור וועט זי אויסקומען כמעט ווי פאנאטאסטיש. ווער עס איז אבער בעקאנט מיט דער איבערקעהרעניש וואס קומט יעצט פאר אין רוסלאנד קען אזעלכע מוטערס, אזעלכע איינפאכע, אונגעבילדעטע פרויען וואס זיינען צוליעב די קינדער ביסלעכ-ווייז אריינגעצויגען געווארען אין דעם פריי-הייטס-קאמפף און טראגען אויך זייערע ציגעל צום גרויסען בנין פון דער צוקונפט. דער זשאנדארמערישער רעזשים פון רוסלאנד, נאך מעהר ווי די קאפיטאליסטישע רויבעריי, ברענגט ארויס די שוואכסטע קרעפטען אין די טהעטיגע ריידען פון קאמפף. די מוטער איז געטריבען

לאי דעם ארבייטער און ניקאלאי דעם „אינטער-ליגענט“, וועלכער גלויבט אז רוסלאנד וועט זיין דאס בעסטע דעמאקראטישע לאנד; פון פער-שיעדענע אנדערע אינגערע און עלטערע ארביי-טער; די כאראקטערע פון די פרויען; פון דעם רייכען סוחר'ס טאכטער נאטאשא; פון דער מינטערער, ענערגישער אריסטאקראטקע סאפיע; פון לודמילא, פון סאשענקא, — דיזע כאראקטער-רע וועלען בלייבען א מאנומענט פון גארקין'ס גאונות.

די שילדערונג פון דער דעמאנסטראציע דעם ערשטען מאי, וועלכע פערקאפט דעם אטעהם פונ'ם לעזער און טראגט איהם איבער אין אז אנדער וועלט, האט צו זיך, נאך מיין מיינונג, קיין גלייכען אין דער וועלט-ליטעראטור.

די שילדערונג פון דעם געריכטס-הויז אין פיעלע, פיעלע הינזיכטען העכער פון טאל-סטאין'ס בעריהמטע שילדערונג פון אז עהנליכער סצענע אין „תחתית המתים“, שוין ניט רעדענ-דיג וועגען פערשיעדענע אנדערע סצענעס פונ'ם ראמאן, וועלכע האבען פעראייביגט איינע פון די גרעסטע עפאכעס פון דער היסטאריע, — די עפאכע פון דעם רוסישען פרייהייטס-קאמפף.

בעזיצען א גרויסען טאלענט, אים עס זאל אויפ'ן פאפיער ניט ארויסקומען קיין מאריקאטור אדער א טרוקענער, אונפיהלענדער דאגמאטיקער.

גארקין איז דאס געלונגען אים בעסטען. מיר זעהען אז אונטער דעם אויסערליכען פערגליווער טען אייז פון פאל'ס הארץ שלאגט א מעכטיגער שטראם פון הייסע געפיהלען, פון ליבע, פון לעבענסדורשט, דעכטא שטארקער דארף מען האלטען דאס אייז פון אויבען! און פאל האלט דאס. זאנסט וואלט ער קיין מאל קיין צעהנטעל פון זיין ארבייט ניט אויפגעטאן, און די ארבייט איז דאך אזוי נייטווענדיג, אזוי נייטווענדיג!

גארקין האט אבער "ניט געמאלט בלויז טיפען פון דער רוסישער רעוואלוציע" — ער האט אונז געגעבען דאס גאנצע חיל מיט אלע זיינע גענעראלען אפיציערען און סאלדאטען. און די כאראקטערע פון אנדריי'ען, פון דעם גוטען, ליבען, אימער-פרעהליכען און שמיכלענדען, אימער מונטערען און געפיהלפאלען מאלאראס; פון ריבין'ען — דעם בעיהארטען, פארזיכטיגען, אונשרעקעדיגען בויערען-אפאסטאל; פון ניקא-

רעדאקציאנעלע נאטיצען

רעפרעזענטירט דערצו איבערהויפט נור זייערע פערזאנען, ניט זייערע אידעען, ווי עס וואלט זיין אונמעגליך ארויפצופיהרען אויפ'ן „גלייכען וועג“ א בערלינער עולם מאכענדיג פרום זייער שליח-צבור, דעם חזן.

דער ביישפיעל פון ענגלאנד האט אונז שוין לאנג געדארפט ווייזען די אוניווערסיטעט פון וועלען נאכטאן דעם אידישען גאט און ארויפצוויינגען אויף מענשען א תורה: „א בארג ווי א טון“ (ווי די גמרא זאגט) אויפפאך ווייל מיר האבען ניט קיין געדולד צו ווארטען ביז די צייט וועט זיין געקומען. דארטען אין ענגלאנד האבען מיר אזעלכע „זעגע“ ווי אין דענווער, קאלאראדא, ביי דער פערעריישאן-קאנווענציע פון 1894 ניט „כמעט“, נור טאקע ווירקליך גע-האט. אזוי למשל איז דורכגעגאנגען א סאציאל-ליסטישע רעוואלוציע אין בעלפאסט מיט 137 געגען 97 שטימען ביים טרייד-יוניאן קאנגרעס

די פארטיי צום ערשטען מאל האבען אונ- אויף דעם זערע גענאסען, וועלכע זיינען ריכטיגען דעלעגאטען פון יוניאנס ביים וועג יעהרליכען קאנגרעס פון די אמעריקען פערעריישען און ליי- באך געהאט דעם שכל ניט אריינצוברענגען א זאך גענאנטע סאציאליסטישע רעוואלוציע.

אזא בעשלוס האט קיינמאל (הויז אפשר אין דעם יאהר 1894 ווען מעק-בראיד האט אויף צוויי יאהר פערנומען גאמפערס'עס ארט מיט דער הילף פון די סאציאליסטען) ניט געהאט דעם מינדעסטען שאנס אנגענומען צו ווערען, וואלט עס געהאט א גאנץ קליינעם ווערטה ווען דאס וואלט יא געווען דער פאל. עס איז גענוי אזוי אונמעגליך צו מאכען טרייד-יוניאניסטען פאר סאציאליסטען דורך מאיאריטעטס-בעשלוסע אין א צוזאמענפאהר פון זייערע דעלעגאטען, וועלכע

האָבען וויעדער אַ מאָל געפֿערדיגט די נויטווענד־דיגקייט פֿאַר די „אמעריקאנער“ נאָכצוטאָן די אייראָפּעאישע אַרבייטער און זיך אָבצואווענדען פֿון די אַלטע פֿאַרטייען. אבער פֿאַרלויפֿיג וועלען די ענגלענדער, ווי פֿריהער אונזערע גענאָסען, רעדען צו טויבע אויערן.

גאָמפּערס עס איז קיין צווייפֿעל ניטאָ, **ענטפּערט** אז דער וויכטיגסטער מאָד **די אַרבייטער־** מענט אין דער צוויי־ **פיינדע** וועכנטליכער זיצונג פֿון דעם אַמעריקאַנישען אַרבייטס־

פֿאַרלאַמענט, ארום וועלכען מיר רעדען, איז געווען סעמעל (געבאָרען שמואל) גאָמפּערס פֿערטהיידיגונג געגען די בעשולדיגונג אין איי־ניגע קאָפיטאַליסטישע צייטונגען, אז ער מאַכט קונקעל־מונקעל, אויסנוצענדיג זיין שטעלונג אלס פֿרעזידענט פֿון די אַמ. לייבאָר פֿעדעריישען. גאָמפּערס האָט געגעבען אַ גלענצענדען ענטפּער, אַרויסקומענדיג אין די אויגען פֿון יעדען אונז פֿאַרטייאַישען מענשען, ניט נור אונשולדיג זאָגן דערן אויף אַן אָנקלעגער געגען זיינע פֿריינדע, וועלכער רעדט פֿון סדור און ניט פֿון בויך; וועלכער האָט פֿערשטאַנען אַרייַנצופֿיהרען זיינע געגנער אין די פּאַסטקע וועלכע זיי האָבען אויס־געשטעלט פֿאַר איהם.

פֿאַר אונז, סאָציאַליסטען פֿון אַלע שאַט־רונגען — ס. פ. אָדער ס. ל. פ. — איז גאָמפּערס אימער געווען אַ רעאָקציאָנערע מאַכט אין דער אַרבייטער־בעוועגונג. אַ מענש, וועלכער איז דער פֿאַרזיצענדער און פֿיהרער פֿון אַ גרויסע, פֿאַרלאַטאַרישע קאָמפּפּס־אָרגאַניזאַציע און רעדט דערביי נאָכאָנאַנד וועגען האַרמאָניע צווישן קאָפיטאַל און אַרבייט, און וויל זיין חבֿר־לאַכער מיט בעלמאָנט און זיינע שינדלגענאָסען, קען ניט זיין עטוואָס אַנדערס ווי אַ מכה בצדו אין דעם אַרבייטער־קערפּער. ווען אָבער די געלדעק דורך זייער געלדפֿרעסע, אַנשטאַט איהם אָפֿען און עהרליך צו בעקעמפּפּען, נעהמט זיך איהם צו פֿערשוואַרצען און בעשמוצען, שיקט אונטער די היגע, „וואָרלד“ איהם אונטערצואוואַר־פען אַ ממוז, דאַן נעהמען מיר זיך אָן פֿאַר איהם, וויל אין זיין פֿערזאָן און דורך איהם האָט מען געוואָלט בעשימפּפּען און פֿערשוואַרצען די אַר־גאַנצוואַזיע הינטער איהם.

אונזערע גענאָסען האָבען דערפֿאַר נאָך אַ מאָל ריכטיג געהאַנדעלט, ערקלערענדיג דורך

פֿון 1893 און אַ יאָהר שפּעטער, אין נאָרוויטש, זאָגאַר מיט 219 געגען 61 שטימען. דאָס איז אבער געווען בטל ומבוטל אויף דעם עדינבורגער קאָנגרעס פֿון 1896, אין קנאַפּע צוויי יאָהר אַרום. ערסט ווען די צייט איז ריף געוואָרען, ווען די הויז אָוו לאָרדס האָט זיך גענומען געריכטליך רואינירען די יוניאָנס האָט זיך דער ענגלישער אַרבייטער גענומען צו קלאַסען־פּאָליטיק, אין וועלכער דער סאָציאַליזמוס וואַקסט לאַנגזאַם אבער זיכער — ווי דער שכל אין דעם קינד. מיר גראַטולירען דערפֿאַר אונזערע גענאָסען מיט זייער פֿערניפּטיגע האַלטונג — איצט ביים פֿעדעריישען־צוזאַמענפֿאַהר אין נאָרפֿאָק.

דער אַרבייטער־ די „פֿעדעריישען“ האָט **פאַרלאַמענט** היינט 1,683,424 מיטגליד־אין דער, כמעט זעקס מאָל אזוי פיעל ווי מיט אַ יאָהר צעהן צוריק. דאָס איז ניט פיעל

וועניגער ווי די מיטגלידער־צאָהל פֿון סאָציאַליסטישע יוניאָנס אין דייטשלאַנד (די הירש־דונקערשע און די קריסטליכע האָבען צוזאַמען נאָך דריי ביז פיערהונדערט טויזענד) אָדער די טרייד־יוניאָנס אין ענגלאַנד. נאטירליך, איז די בעפעלקערונג פֿון ענגלאַנד נור אַ העלפט פֿון די היגע און די בעפעלקערונג פֿון דייטשלאַנד איז נור 65 געגען די אַמעריקאַנער 85 מיליאָן נפשות. חוץ דעם זיינען די דייטשע און די ענגלישע יוניאָנס אַמטלעך סאָלידע, מעכטיגע אָרגאַניזאַציען, וועהרענד ביי אונזער פֿעדעריישען זיינען זיכער דאָ אַ סך פּאַפּיערענע יוניאָנס וועלכע דער ערסטער בעסטער שטורם בלאָזט פּאַנאַנדער, שוין גאָר ניט רעדענדיג דערפֿון וואָס אין קיין אַנדער לאַנד איז ניטאָ דער היגער פֿערדאָרבענער „אַרבייטער־פֿיהרער“, וועלכער זיצט אין זיין יוניאָן ווי דער וואָרעם אין דעם עפֿעל, אזוי לאַנג גרויסענדיג ביז די פֿרוכט ווערט אין גאַנצען פֿערדאָרבען.

פֿון דעםטוועגען איז דער גרויסער, געזונ־דער טהייל פֿון די פֿעדעריישען שטאַרק גענוג און ווען ער וואָלט געהאַט אַ נשמה אזוי גרויס ווי זיין גוף וואָלט מען זיך ניט געקענט בע־קלאָגען.

ווי אימער אין די לעצטע פּאַאָר יאָהר האָבען די בריטישע צוויי דעלעגאַטען מיט זיך געבראַכט גוטע בשורות פֿון דעם „אונאַבהענגיגען פּאָליטישען קאָמפּאָ אין די אַלטע קאָנטרי“. און

טישען חורבן בית ראשון אין 1896, אבער היינט זיינען מיר אלע מיט עלף יאָהר עלטער און פיעל, פיעל פערניכפטיגער און וואו מיר קענען ניט אַריבער געהען מיר אַרונטער. הכלל, א כפרה די קאָנסעקווענץ און מיסטער בראיען איז מרוצה.

וויקטאָר ל. בערגער, אז דעם יאהר וועלען זיי געגען איהם ניט שטימען, כדי ער זאָל געוועהלט ווערן איינשטימיג, דעם קאָפיטאַל אויף להכביס.

וויליאַם לייכט איז דער איבערגאנג פון א בראיען פרעזידענט, וועלכער איז א רע-אקציאָנער, צו א רעאקציאָנער, וועלכער וויל — נעבעך! — זיין א פרעזידענט.

וויליאַם דזשעננינגס בראיען איז מרוצה! אויב די יונאטיטער סטייטס ווילען, אז ער זאָל אוועקווארפען זיין צייטונג „קאָממאָנער“ און קומען איבער זיי געוועלטיגען וועט, הייסט דאָס פון זיין צד קיין מניעה, חלילה, ניט זיין. כנוגע פרינציפען איז ער ניט קיין מקפיד, הגם האָבען האָט ער זיי, הלאזי ווייטער! אָה, יא! ער האָט זיי, און ווי נאָך האָט ער זיי! טיעף אין זיין ברוסט האַלט ער זיי — אזוי טיעף, אז נור מיט עקסטרעמאָלען קען מען זיי דערבריקען. ער גלויבט, למשל, נאָך עד היום אין „פרייע זיל-כער“ פרעגונג, מיט א שטענדיגען זילבער-זוערטה פון איין זעכצעהנטעל פון גאָלד. אָבער א מאַלע אין וואָס א מענש גלויבט; צוליעב פרנסה, און א פשיטא שוין צוליעב גדולה, פער-קנייטשט מען א סך זאכען אין אונזער זינדיגע וועלט. זילבער היינט — זילבער מאָרגען, ווען א צולאָזנע סאָמאָואָלנע מדינה שפאָרט זיך איין: דוקא גאָלד אליין, האָב זיך דיר גאָלד אליין. לאָזען א פרינציפ זיך שטעלען צווישען א מענשען און זיין פרעזידענטשאפט וואָלט זיין מעשה שוטת.

דעםגלייכען מיט די אייזענבאהנען, וועלכע ער האַלט אז זיי דארפען געהערען צו קאָנא. אין פרינציפ איז ער טאָקע א קאָזיאָנער אייזענ-באהנשטיק דורך און דורך, אבער דער עולם, דער ליימענער גולם, ער וויל ניט, איז דערפאר רעכט אז ניט אויף... מאי בהאי? זיך פו אלץ נעהמען דעם לעבען? אָט זיינען די טראַסטס... ער איז, פרינציפיעל, זייער שונא ביז'ן טויט, ביז מען וועט איהם (לאחר מאה שנה) לענען שערב-לעף אויף די אויגען... אָה, יא! ווער רעדט פון אוועקגעהן? אלא וואָרדען? וואָס מען האָט געקענט טאָן האָט רוזוועלט שוין געטאָן און וויי-טער איז... איז ווי דער בורא ברוך הוא וועט וועלען אזוי וועט זיין. זיך איינ'עקשנ'ען א שטייגער דו מיר אָדער איך דיר, אבער געבראָ-כען מוז ווערען, האָט געפאָסט ביים דעמאָקרא-

דער און וויליאַם דזשעננינגס איז וויליאַם ניט דער איינצעלנער וויליאַם, מיט דעם וועלכער שווימט מיט'ן שטראָם געלד-זאָק ווען געגען איהם שווימענדיג קען מען, חלילה ברעכען האַלז און געניק. ער האָט שכל, אבער אין מאָנאָפאָליען גלויבט ער ניט: עס וועט קלעקען פאר אלעמען, לאָז אַנאָדערער אויך האָבען.

און אָט איז אונזער לאַנדסמאן הוירסט — וויליאַם ראַנדאָף הוירסט.

ער איז א זאָגענאָנטער מענש מיט א סך מיליאָנען אין גארטעל. ער איז אייך אזוי רייך, אז ער קען זיך פערגינען צו האָבען א האַלב טויז צייטונגען, פאר וועלכע ער קען קויפען די קונציגסטע פערדערן, די פעהיגסטע שרייבער, די פלינקסטע זעצער און די קליגסטע פערקויפער. ביי איהם איז געלד א שפאזי און דערפאר קען ער זיך פערגינען אלץ אין דער וועלט: א שפאנישען קריגע, א סאָציאַלע רעוואָלוציאָן (אן אייגענע א געמאכטע), הונדערט לאַיבעל-פראָ-צעסען, א פולק אייגענע דעמאָקראַטיע, א פופציג טויזענד דאָלאַרדיגען רעדאקטאָר, וועלכער פער-שפאָרט איהם צו דענקען, צו לעזען און צו שרייב-כען, די בעסטע עצהגעבערקע אין לאַנד פאר צו-קראַכענע שדוכים, געבראָכענע הערצער און פינסטערע מזלות — בעהיט זאָל מען דערפון ווערען!

ער זאָגט: איך האָב חשק צו ווערען ביר-גערמייסטער פון דער שטאָדט ניו יאָרק, דער גובערנאָטאָר פון דעם שטאַט, דער „פרעזידענט פונ'ם לאַנד — „אי קען אפאָרד איט“ — נישט קשה, איך בין רייך ווי קרה, דאָס וועט ניד ניט ברעכען...

זאָגען די פאָליטישענס: „אמור נאָ שבח'ת“. רעדסטו דאָס אויס „שין“ אָדער „סין“? גע-הערסטו צו די רויטע אָדער צו די פארבלאָזע? אונז מאַכט ניט אויס, אבי דו נעהמסט דעם עולם.

זאָגט ער: „שין“ אָדער „סין“ — ווי אמאָל, ווי עס בעט זיך. פערוועלט זיך מיר בין איך

דער „צוקונפט“ גענומען א בענעפיט אין אדלערס טהעאטער פאר דעם 12טען דעצעמבער און אויב די גענאסען וועלען טאן זייער פפליכט וועט דער ערפאלג זיין אזוי גרויס, אז מיר וועלען דעם נייעם יאָהר קענען האָבען א פיעל בעסערען זשורנאַל ווי פריהער.

צייט אז די גענאסען זאָלען פערשטעהן צוויי זאכען.

ערסטענס, אז שרייבער לשם שמים ווערען וואָס א טאָג לענגער אלץ וועניגער. די וואָס וואָלטען פיעללייכט קענען שרייבען אומזיסט, האָבען ניט קיין צייט, אָדער זיי האָבען זייער אייגענע קהילות, וועלכע זיינען זיי בילכער און דאָס איז ניט מעהר ווי רעכט.

צווייטענס, אז די אינגערע, פראָפעסיאָנעלע סאָציאליסטישע שרייבער זאָגען, אז א שרייבער, אזוי גוט ווי א זעצער אָדער א דרוקער, האָט א מאָגען, אַמאָל עטליכע (גרעסערע און קלענערע) מאָגענס אַרום זיך און — ווי שטעהט אין פראָם? — אים אין קמח אין תורה.

דער פועל יוצא פון די אלע רייד איז אז גוט ווי די „צוקונפט“ שטעהט היינט, מוז זי האָבען אן עקסטראַ הכנסה צו בעצאָהלען די אַלטע שולדען.

דערצו מוז אונזער אונטערנעהמונג זיין א גלענצענדער ערפאלג און אויב דער סאָציאליזמוס האָט נאָך בעגייסטערטע פריינד צווישען אידען איז דער ערפאלג זיכער.

מחשבות! שפיעלען וועט מען דעם 12. דעצעמבער אין אדלער'ס טהעאטער גארדינ'ס „אמת'ע קראפט“; ווייזען וועט דער אָוונד אונזער „אמת'ע קראפט“.

אן אנארכיסט, פערדרעהט מיר דער קאַלטען בין איך קאָנסערוואטיוו. איך לויף א מאָל מיט די האָזען, אַמאָל מיט די יאָגדהינד, איך קען זיין א וואָלף אָדער א שפּעס — איך קען מיר אלץ פערגינען: „אי קען אפאָרד אים“.

און אימער ביז איצט האָבען זיך געפונען נאָכליפער, עהרליכע נאָכליפער, הויז דעם ערבֿ רב פון הונגאַריגע דזשאַבֿזשכער, הויז די פראָפּעֿסיאָנעללע בודעֿפּאָליטיקער. ביז דעם לעצטען וואַהלֿקאַמפּף האָבען זיי געגלויבט אין איהם, ווי חסידים אין דעם גוטען אידען, הגם דער מופת איז ניט געקומען און יענער נס האָט ניט פאַרסירט, און די פראַגע האָט זיי גענעגעט: ווער ווייס, אפשר רוחט גאָר ניט די שכינה אויף איהם...

זיינען זיי איצט קורירט? וואַהרשיינליך. זיכער איז דאָס אויף קיין פאַל ניט.

די „אמת'ע ווי די לעזער ווייסען פון א פריהער־קראַפט“ — דיגען נומער איז די „צוקונפט“ די אמת'ע היינט א זשורנאַל, וועלכער בע־קראַפט. צאָהלט זיך, אָבער ליידט פון אַלטע חובות.

דיזע חובות מוזען אָבעצאָהלט ווערען וואָס גיכער, כדי אז דער זשורנאַל זאָל פערגרע־סערט אָדער פערבעסערט ווערען. פון די אָב־צאָהלונג פון די דאָזיגע חובות וועט אָבהענגען דער ענטפער אויף די פראַגע: וועלען מיר האָבען די בעסטע אָדער די ביליגסטע אַר־טיקלען וועלכע מען בעדאַרף אָדער אזוינע וועלכע מען קען קריגען וואָלוועל אָדער אומזיסט? צו דעם צוועק האָבען די אַרויסגעבער פון

**NOT FOR
HOME CIRCULATION**

155459

